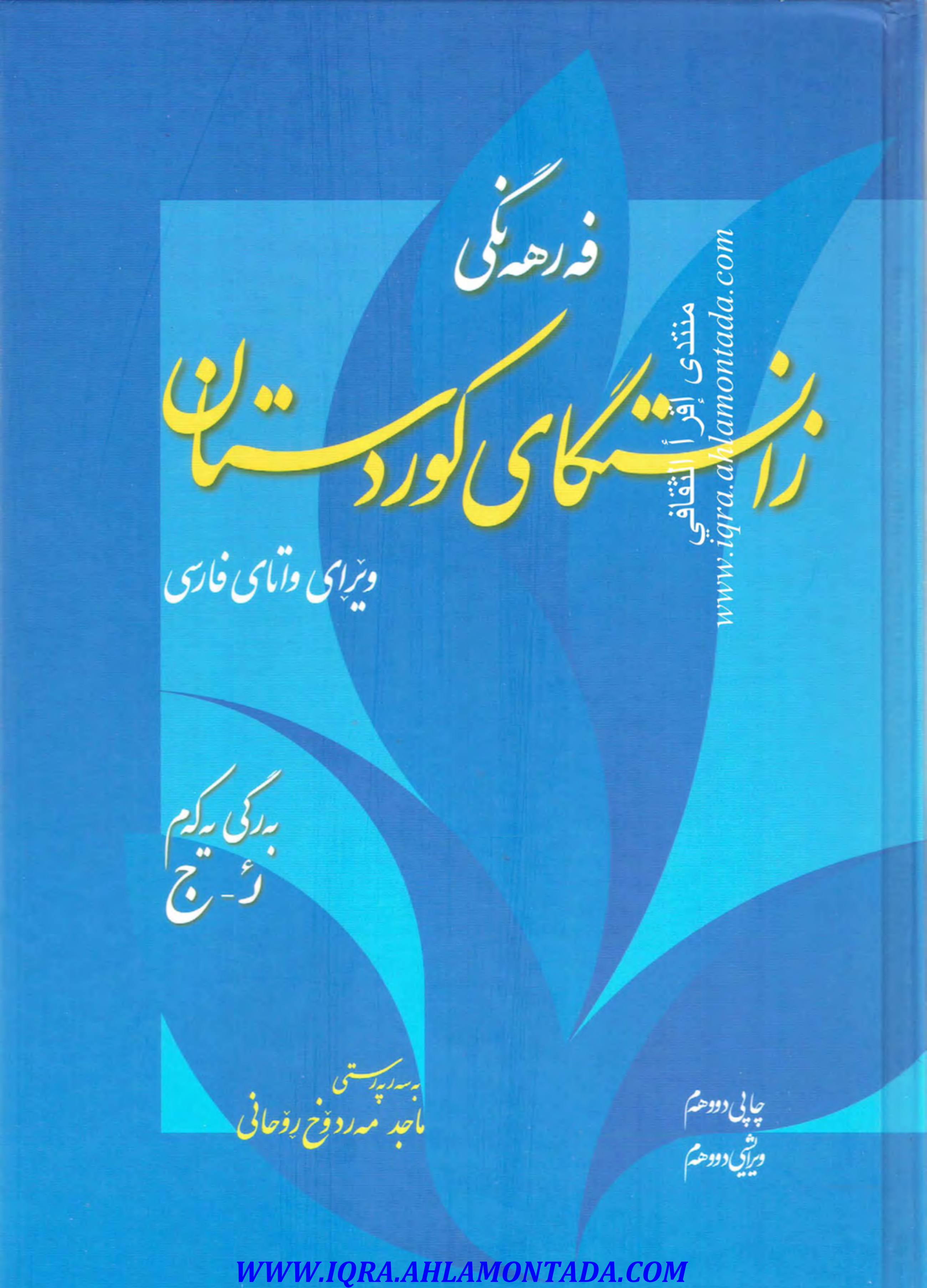

فەرهەنگی
زانستگای کوردستان

ویڕای واتای فارسی

بەرگی یەکەم

ئ - ج

بەسەرپەرستی
ماجد مەردۆخ ڕۆحانی

چاپی دووهەم
ویرایشی دووهەم

منتدى إقرأ الثقافي

بۆدابەزاندنی جۆرەها کتێب:سەردانی: (مُنتَدى إقْرَأ الثَقافِي)

لتحميل انواع الكتب راجع: (مُنتَدى إقْرَأ الثَقافِي)

براي دانلود كتابهاى مختلف مراجعه: (منتدى اقرأ الثقافى)

منتدى إقراء الثقافي

للكتب (كوردى ,عربي ,فارسي)

فەرهەنگی زانستگای کوردستان

هەنگاوێک:

لە ڕێنووسی کوردیدا، جووتواو بۆتە نیشانەی یەک واچ (فۆنیم)!
لە سەرواژەکاندا، ئەو جووتەمان هێندێک لێک نێزیکتر کردووتەوە
و بەم شێوە /وو/ نووسیومانن.
بەو هیوایە هەنگاوێک بێ بەرەو چارەسەرێکی یەکجارەکی.

فەرهەنگی زانستگای کوردستان

چواربەرگی ـ ۱

بە سەرپەرستی ماجد مەردۆخ ڕۆحانی

نڤیسیاران

مەهدی سەنەندەجی * مەحیەددین کەریمیان * یەدوڵڵا پەشابادی
موحەممەدژیان ئەمینی * کامران جەوهەری

پیتچنی و گەڵاڵەی لاپەڕەکان: مەحیەددین کەریمیان
سەبری مەحموودیان * سەیران دهقان

پێداچوونەوەی گوڵ و گیا: ئیرەج مورادی
پێداچوونەوەی گیانەوەران: کەماڵ ڕەحمانی

پشتیوانی نەرمامێری: هادی ئەسغەری * هیوا ڕوستەمیزادە

ناوی باقی هاوکارەکان لە لاپەڕەی بیستوشەش

پەخشانگای زانستگای کوردستان
۱۳۹۸

شماره کتاب‌شناسی ملی: ۵۹۱۰۲۳۱
موضوع: کردی ـ واژه‌نامه‌ها
عنوان کامل کتاب: **فرهنگ کردی دانشگاه کردستان**
عنوان کتاب به زبان اصلی: **فەرهەنگی زانستگای کوردستان**
مولف یا مولفان: محمد ماجد مردوخ روحانی
شماره ثبت: ۱۴۸۴۷۱۳

تاریخ ثبت درخواست: ۱۳۹۸/۰۷/۲۴
تعداد صفحه: ۸۱۶ قطع: وزیری
ناشر: دانشگاه کردستان
شابک: جلد اول: ۹۷۸-۶۲۲-۶۷۰۲-۱۹-۵
دوره: ۹۷۸-۶۲۲-۶۷۰۲-۱۸-۸
تاریخ صدور مجوز: ۱۳۹۵/۱۲/۱۷

زانستگای کوردستان

فەرهەنگی زانستگای کوردستان
بە سەرپەرستی ماجد مەردۆخ ڕۆحانی
بەرگی یەکەم: ئ ـ ج

ڕووبەرگ: حەمیدڕەزا زەڕڕی
لیتۆگرافی: نیک پەردازان
سەرپەرستی چاپ: کوورش عەنبەری
چاپ: تایفە
جزوبەندی: گوڵستان

چاپی یەکەم: بەهاری ۱۳۹۷ (۲۰۱۸)
چاپی دووهەم: زستانی ۱۳۹۸ (۲۰۲۰)

مافی لە چاپ دانەوە و هەرجۆرە ڕانان و داگرتنی ئەم بەرهەمە بۆ زانستگای کوردستان پارێزراوە

www.uok.ac.ir/dictionary

سنە - زانستگای کوردستان
087-33624008
press@uok.ac.ir
uok.ac.ir/press
@uokpress

بەخشانگای
زانستگای
کوردستان

سپاس و پێزانین

بۆ چاپی دووهەمی ئەم فەرهەنگە، ئەم دۆستانەمان هەرکام سەری کارێکیان گرت و ئۆدەداری زەحمەتێک بوون:

د. ڕەحمەت سادقی، د. کەیوومەرس کەرەمی، د. شەمسەدین ئەحمەدی، دادە سەیران کاردووسیان و کاکە کوورش عەنبەری.

سپاسیان و داوای سەربەرزی بۆیان

دێرەن، با ئێمەیچ نەی گوزەرەوە
جامێ وە دەس نێین دەس وە سەرەوە
«مەولەوی»

کوردی لای ئێمە ئێژن: «خێڵ بار ئەکەن و پیرەژن کەپر ئەوەسێ!»

ڕاستت دەوێ، باس و بەسەرهاتی ئەو پیرێژنە، لە زۆر بارەوە لە ئێمەی کورد قەوماوە؛ یەکیان: بواری زمان و زمانەوانی.

ئەگەر چاوێک لە کتێبخانەی خەڵکانی دراوسێ و دەوروپشتمان بکەین، دەبینین چەند دارا و دەوڵەمەندن و تا کوێ ڕۆیشتوون و بە کوێ گەیشتوون.

بۆ نموونە، بواری فەرهەنگنووسین: باسی ئینگلیزی و عەرەبی لەگەڵ ئێمەدا، دیارە هەر بۆ کردن نابێ! با چاوێ لە فارسی بکەین: هەر لەم سی ـ چل ساڵەدا، بە دەیان فەرهەنگ و فەرهەنگی بەرفراوان و زانستنامەی گەورە و بچووکی لە هەموو بابەتێک دەرهاتووە؛ یەک لە یەک جوانتر؛ یەک لە یەک ڕازاوەتر. هێندێکیان بووجەی تایبەتیان بۆ تەرخان کراوە و هێندێک تەنانەت وارخان و عەمارەتی گەورەیان بۆ کراوەتەوە و بە دەیان پسپۆڕی زمانەوان و وێژەوان و مێژووزان و چی و چیوان و چی و چیزانی تر لە سەری کار دەکەن.

ئەمجار بەشی ئێمە؟

ئەوە بۆ سی ساڵان دەچێ *هەنبانەبۆرینە* لە چاپ دەرچووە. لەم ساڵانە چەند جاران، تەنانەت بە دزیش! چاپ کراوەتەوە، خوا ئەیزانێ؛ بەڵام بێ زیاد و کەم! تەنانەت ڕێ نەدراوە هەڵە چاپییەکانیشی لێ بسڕینەوە!

ـ شتی وا چۆن دەبێ؟

ـ چۆن وا نەبێ؟ وەژاردنەوەی کتێبان خەرج لە سەر دەستی خاوەنی (!) دادەنێ و خاوەنی *هەنبانە*ش پەخشانگایەکە[1] خۆیشی تەواو بۆ ناگەڕێ؛ لە کوێ بێنێ خێرات بکا و بە خێری خۆی، لەسەرڕا ئەو هەزار و چەند لاپەڕەیە تێکبداتەوە و دیسان تێکیبخاتەوە؟ خۆ

---

[1] . «پەخشانگا» بۆ «مطبعە»ی عەرەبی و «انتشارات» فارسی.

دامودەزگایەکی پشتیوانیشمان نییە چاوی لە بەهرە و داهات نەبێ و وەک بۆ زمانەکانی تر دەکرێ، بۆ زمانی کوردیشی بکا و پشتی کاری وا بگرێ. بەو پێیە، ئەوەش کە سی‌وچەند ساڵی پێش دەستی دا، هەڵێک بوو، هەڵکەوت. مەسەل دەڵێ: «هۆیە و هەر ئەمڕۆیە» چۆن هات؟ هەر وایشە چوو ... هەیهوو تا خولێکی تر و دەرفەتێکی تر!

***

پاش دە ساڵان بە ڕۆژهەڵات و باشووردا گەڕان و لە هەموو شار و بازێڕێک سەردان و هەموو دەرک و دەروازەیەک کوتان، سەرەنجام دەرگای زانستگای کوردستانم بە ڕوودا کرایەوە؛ کە هەر وەک لە پێشەکی فەرهەنگە فارسی ـ کوردییەکەدا باسم کرد، بۆ من و ئەوی بە ئارەزووی بووم، دەرگانەی ڕەحمەت بوو. دیسانەوە خۆشییەک کەوتە دڵم کە لەو شوێنە زانستییە، بە یارمەتی مامۆستایانی بەپەرۆش بۆ بارودۆخمان و خوێندکارانی بەئەمەگ و ئامادەی قۆڵ هەڵماڵین و لە خۆ نەوین، بەشێک بە ناوی «فەرهەنگنووسی» دامەزرێنین و بە پێی توانا، لەو بوارەدا هەنگاو هەڵبێنین.

بە بۆچوونی من، بۆ ئێمە (کوردی ڕۆژهەڵات) کە تا لە بیرمان بێ، دەرفەتی کوردی خوێندنمان نەبووە و هەر فارسییان پێ خوێندووین و خواناخوا، کەم تا زۆر، فێری ئەو زمانە بووین و پێ ڕاهاتووین و ئێستا تامەزرۆی خوێندنەوە و نووسین بە زمانی خۆمانین، لە هەموو کتێبێ گرنگتر، فەرهەنگێکی فارسی-کوردی بە شێوازێکی تایبەتە؛ کە بە ناونیشانی واژە فارسییەکە، وشە و دەستەواژەی کوردی تێدا بدۆزینەوە و گفت و گوتاری خۆی پێ پوخت‌وپاراو بکەین و برازێنینەوە. بەو بۆنەوە دانانی فەرهەنگێکی «فارسی-کُردی»م پێشنیار کرد کە خوا هەڵناگرێ، زۆربەی زانستگاییەکان بە ڕووی خۆشەوە لێیان وەرگرتم. لەو لاشەوە خێڵێک زانای دڵسۆز و خوێندکاری خاوەن هەست، لە زانستگا و دەرەوە، دەستیان گرتم و ئاکامی کار، ئەو سێ فەرهەنگە بوون (سێ‌بەرگی و یەک‌بەرگی و چکۆلە) کە هاتنە بازاڕی کتێب و وەک دیتمان و دەبینین، جێی خۆیان کردۆتەوە و خاوەنی خۆیان دۆزیوەتەوە.

ئەمجار زانستگای کوردستانیش، بە دوورنواڕی و دڵفراوانییەوە، لێی وەرگرتین کە بۆ هەر چاپێکی نوێ، ڕێمان هەبێ وەردی دەینەوە و تازەی بکەینەوە. وا بوو کە چاپی دووهەمی سێ‌بەرگی، هێندێک دەوڵەمەندتر بۆوە و نزیک بە هەژدەهەزار وشە و دەستەواژەی کوردی لێ زیاد کرا. لە خوا بەزیاد بێ.[2]

---

[2] دیارە کەش‌وهەوای زانستگایش هەموو وەرزێ بەهار نەبووە و جاروباریش ڕچاندوویە! بەڵام وەک نالی دەفەرموێ: «بۆ عاشقی بێچارە زوو ئەم ئاوە ڕژاوە».

باسی ئەم فەرهەنگە

هاوکات کە خەریکی ئەو کارە بووین ـ وەکوو ئاواتێک ـ لە فەرهەنگێکی کوردی، هەر لە سەر ئەو ڕێباز و شێوازە، بیرم دەکردەوە و لەگەڵ هاوکاران لێکمان دەداوە: لە کوێوە دەستپێبکەین و چۆناوچۆن دەستبەکار بین؟

هاتەوە بیرم، ئەو دەم کە لە بەردەستی مامۆستا هەژار، سەرمان بە *هەنبانەبۆرینە*وە قاڵ بوو، هەموو ئەو فەرهەنگە کوردیيانەی تا ئەو سەردەمە لە چاپ دەرچووبوون، لە دەورمان بوون. ئەگەرچی بیچم و چوارچۆی کارەکەمان بە شێوەیەکی تر و کارمان لەسەر داب و دەستوورێکی تر بوو؛ بەڵام لەو کتێبانە و بەتایبەت لە *فەرهەنگی خاڵ*، زۆرمان بەهرە برد و تەنانەت وشە بە وشەیمان پشکنی. باشە ئێستا بۆ لەگەڵ *هەنبانە*دا عەینی شت نەکەین؟ بەتایبەت کە زۆر ڕستە و دەستەواژەی جوان و ڕەسەنی تێدان کە مامۆستا هەژاری بلیمەت دایناوە و بەڕاستی حەیفە لێیان بێبەش بین. بێتەوە بیرمان، مامۆستا هەژار بۆخۆی دەفەرموێ: «بەهومێدم ئەو کەسانەی لە دواڕۆژدا فەرهەنگی کوردی دەنووسن، لەم کارەی منیش، کەموبێشێک سوود و بەهرە هەڵگرێنن.»

دیارە ئەمە یەکەم جار نییە دەستی یارمەتی بەرەو ئەو کتێبە دادەکێشین. پازدە ساڵی پێش، کە بۆ کاری فەرهەنگە فارسی ـ کوردییەکە، چەند فەرهەنگی گەورە و بچووکی کوردیمان کردە فیش، یەکەمیان *هەنبانەبۆرینە* بوو. جا کە تۆ فەرهەنگێ بێنی و وشە بە وشەی بکەیە فیش و بان و خواری لێک بدەیەوە و ورد و درشتی لێک بکەیەوە، ئەمجار هەموو خاڵی بەقەوەت و لاوازی، زەق خۆ دەردەخەن و ئەوی شیاوی پێ زانین بێ، پێی دەزانی.

چەند خاڵێک: مامۆستا هەژار لە پێشەکییەکەیدا ئاماژە بە زمانی عەرەبی و دەوڵەمەندیی ئەو زمانە دەکا و «وشتر» و «شێر» بەنموونە دێنێتەوە کە لە عەرەبیدا هاوواتای لە سەتیشی تێپەڕاندووە. ئێمە کە وەکوو کارێک، کەوتینە کۆکردنەوە و لە پەنا یەکتر دانانی وشە هاوواتاکان، تەمەشا دەکەین لەو بارەوە شتێکمان لە عەرەبی کەم نییە و کەم نین ناوی وا کە هاومانای بە دە و بیست و سی و پەنجاشەوە ناوەستێ! تەنیا ئەوەیە کە وەک زۆر شتی ترمان، پەرژ و بڵاون و لە شوێنێک کۆوە نەکراون. تەنانەت لە *هەنبانە*شدا زۆر وشەی وا هەن کە وەک هاوواتا هاتوون، بەڵام بۆخۆیان نەبوونەتە لێما (سەرواژە) و لە هیچ کوێش زیاتر لە سێ و ئەوپەڕی، چوار هاوواتا یەکیان نەگرتۆتەوە.

لە *هەنبانە*دا شرۆڤەی زۆرێک لە لێماکان وەکوو ناوە؛ ئەگەرچی وشەکە زەق دیارە کە ئاوەڵناو یا ئاوەڵکارە؛ یان لە بارێکی تری ڕێزمانیدایە. تەنانەت جاروباریش، لەبەر ڕاژەی

ناتەواو و نەبوونی هاوواتا و ڕستەیەک بە نموونە، باری ڕێزمانی لێماکە دەرناکەوێ، ئاخۆ ناوە یان ئاوەڵناو؟ چاوگە یا ناوی چاوگ؟ یان ... دەقێکی پێومانیش نییە کە پشتی پێ ببەستی و لە ڕاستیدا سەرگەردان دەبی.

بەڕاستی ئەگەر شتەکە ورد بکەینەوە، هەر لە هەڵەی چاپییەوە تا ئیملایی و ڕیزبەندی و دانانی لێما و شرۆڤە و شوێن و هاوواتای سەرواژە و ... لە *هەنبانە*دا گیروگرفت کەم نین و وەک لە سەرەتاوە عەرزم کردن، دەبوو ئەم سی ساڵە، زۆری لەسەر کار کرابا، کە نەکراوە.[٣]

لە لایەکی ترەوە: ئەوە چەند ساڵە بە هەموو گیان و توانمانەوە خەریکین وشە و دەستەواژە و زاراوەی کوردی کۆ دەکەینەوە، هاوواتا و بەرامبەریان بۆ دەدۆزینەوە، ناسنامەیان بۆ دادەنین، جێیان دەسنیشان دەکەین و... لە سەر ئەو داب و دەستوورە، چەند فەرهەنگمان لە چەند قەبارەدا بەرهەم هێناوە و لە هەموو گرنگتر، ئەزموونێکی باشمان لە کاری فەرهەنگنووسیندا دەس‌کەوتووە؛ ئێستا و بۆ ئەم کارە، بۆچی بەهرەی لێ نەبەین؟

سەرەنجام هاتینە سەر ئەو بڕیارە کە ماڵی نوێمان لە سەر بنەڕەتی «*فرهنگ فارسی ـ کُردی دانشگاه کُردستان*» بکەینەوە؛ بەڵام لە ماک و خەزینەی پڕ لە نەختینەی «*هەنبانەبۆرینە*» ئەوپەڕی کەڵک و بەهرە وەرگرین؛ بەم شێوە:

پێش هەموو شتێ هەڵە چاپییەکانیمان ڕاست کردەوە؛ کە لەو ساڵانەدا بەرچاومان کەوتبوون. ئیمجا لێ کەوتین، هەموو ناوە تایبەتییەکان (اعلام)مان لێ دەرێنا؛ کە بۆ فەرهەنگی وشە و دەستەواژە نابن؛ وەک: ناوی ئەو گوندانە بەعسی کاولی کردوون، ناوی شار و شارۆچکە و هەروەها کەسایەتییەکان و ... پاشان وشەی وامان لابرد کە لێما (مدخل) نین. وەک: «بچۆ» (فەرمان بۆ ڕۆیشتن) کە سەرفی فیعلی، لە چاوگی «چوون»ە. یان «دەست خستن» کە چاوگێکی سەربەخۆ نییە و وەک لێکدراوێکی فیعلی، دەبێتە ژێرلێمای «دەست» و دەبێ بچێتە جێوشوێنی خۆی و ...

ئەم گەردیلە، یان فارس گوتەنی: «خانەتەکانی»یە، دەوری یەک لە سێی کتێبەکەی سڕییەوە. لێرەدا بڕیارمان دا پێش ئەوەی دەست بۆ قەبارەی کارەکە بەرین و وشەی

---

[٣] بێ‌شک مەبەست بە هیچ شێوەیەک بێ‌قەدر کردنی ئەو یادگارە بایەخدارەی مامۆستای هەتاهەتاییمان نییە و هەموو باش دەزانین کە *هەنبانەبۆرینە*، بەتایبەت لە سەردەمی خۆیدا، چ خزمەتێکی گەورە و بۆ هەمیشە، چ خەزێنەیەکی گرانباییە.

تازەی «تێئاخنین»[٤] ئەوەی هەمانە ڕێکوپێک و پوختوپاراو بکەینەوە و بیهێنینە سەر داب و دەستووری فەرهەنگە فارسی ـکوردییەکە. ئەم کاری بە گوتن هاسان و بە کردن گرانە، بۆخۆی چەند قۆناغی جیاوازی گرتەوە کە بەکورتی، بریتین لە:

١. **ڕێنووس**: دەقی کتێبەکەمان هێنایە سەر ڕێنووسی یەکگرتووی ئەورۆ؛ ئەگەرچی تا ئێستا لەم بارەوە نەبووینەتە خاوەن دەستوورێکی وا کە ئارخەیان پشتی پێ ببەستین؛ بەڵام هەر دیسان لەچاو سی ساڵی پێش، بەرەو پێش ڕۆیشتووین و لەحاند ڕێنووسی زۆر زمانان، شوکور باشین. بۆ نموونە: هەموو ئەو پیتانە کە لە زمانی کوردیی یەکگرتوودا یان هەر نایەنە سەرزار، وەک: /ث/ و /ذ/ و /ض/ و /ظ/، یا ئەگەریش دەگوترێن، «واچ»ێکی سەربەخۆ (فونیم)[٥] نین وەک: /ص/ و /ط/، لابران و سێ پیتی /ت/ و /ز/ و /س/ لە جێگایان دانیشتن. هەروەها دەنگی واوی کێشدار، کە لە هەنبانەدا بە نیشانەی /وٗ/ یان زۆر جار /و/ا نووسراوە، بوو بە /وو/. ئەگەرچی لەم بارەوە تێبینیمان هەیە و لە شوێنی خۆی ئاماژەی پێ دەکەین؛ بەڵام یەکڕیزیمان نەشێواند؛ چونکوو لە باسی زمان و بەتایبەت ڕێنووسدا، بڕیارێکی هەموانی، ئەگەر هەڵەیش بێ، دیسان باشترە لەوەی هەرکەسێ بۆخۆی بڕیارێ بدا و کەس لە کەس تێنەگا.

---

٤. سی ساڵی پێش، لە ئێران، کەمپیوتەر نەهاتبووە نێو کاری کتێبەوە و هەموو کارێکی بە دەست دەکرا و دەبوو دێڕبەدێڕی تایپکراوە، لە سەر لاپەڕەی قاڵب (لەیئۆت) دالکێ. بۆ *هەنبانەبۆرینە*، زۆر جاران بەشێک (پیتێک) تا دواوشەی کار کرابوو، وەک دەمانگوت: لاپەڕە بەسرابوو بچێ بۆ چاپ. مامۆستا هەژار چەند وشەی تازەی دێنا و دەیفەرموو: «ئەوانەشی تێئاخنە!». جا وەرە چت کردووە، تێکی بدەوە و هەموو کارێ لەسەرڕا تێک بخەوە؛ نە جارێک و نە دوو جار ...!

٥. «**واچ**» یان«**فونیم** phoneme» یا «**واج**»ی فارسی، بچووکترین یەکەی دەنگناسییە کە مانای مورفیم و وشە دەگۆڕێ. وەک: /ب/ و /ش/ لە «**جووتۆکە**»ی «با» و «شا»دا. بۆ زمانی کوردی /ڕ/ و /ڵ/ واچن؛ وەک: لە دوو جووتۆکەی«کەر» (چوارپەلی بارەبەر) و «کەڕ» (نەبیس) و «گول» (نەخۆشی خۆرەتێکەوتوو) و «گوڵ» (بنچکەی گیا)دا دەردەکەون و مانا دەگۆڕن. لە عەرەبیدا ئەو دووە (/ڕ/ و /ڵ/)، ئەگەرچی دێنە سەر زار، بەڵام واچ نین؛ بەڵکوو «**واچناسا**» یان «**ئالۆفۆن** allophone» یا «**واجگونە**»ی فارسین. واتا: عەرەب هەر وەک «کەریم» و «ئیلاه»یان هەیە، «ڕەحیم» و «ئەڵڵاه»یشیان هەس؛ بەڵام ئەو زمانە گەورە، بۆ ئەو دوو نیشانە، جووتۆکەیەکی نییە. واتا: دوو وشەی وای تێدا نادۆزییەوە کە بە جێگۆڕکێ /ر/ و /ڕ/ یان /ل/ و /ڵ/، وەک لە کوردیدا دیتمان، مانا بگۆڕدرێ. کە وا بوو، لە ڕێنووسی عەرەبیدا بۆ ئەو دووە، نیشانەی تایبەت دانانرێ و «کَریم» و «رَحیم» هەر بە یەک ڕێ و «إلـاه» و «أللـه» هەر بە یەک لام دەنووسرێ؛ وەک چۆن لە کوردیدا «س» لە وشەی «سەت» و «ت» لە وشەی «تاڵ»دا نابێ بکرێتە /ص/ و /ط/.

٢. **ڕیزبەندی**: ڕێچکەی ئەلفوبێی زمانی کوردی (بە دەنگ و کپەوە)[٦] بەم چەشنەیە:

ئـ ا ب پ ت ج چ ح خ د ر ڕ ز ژ س ش ع غ ف ڤ ق ک گ
ل ڵ م ن و ۆ وو ه ھ ی ێ یی

کە لە خوارەوە وردتر لێیان ورد دەبینەوە. لێرەدا مەبەست ئاماژە بە لەخشەیەکە، هێندێک لە فەرهەنگەکانی گرتۆتەوە؛ *هەنبانە*ش یەک لەوانە.

ـ کام؟

ـ لە بەرچاو نەگرتنی ئەم ڕیزبەندییە، لە پیتی دووهەمی وشەکە بەولاوە. بۆ وێنە: ئەگەر بڕیارمان دا /ڕ/ پیتێکی سەربەخۆ (فونیم) بێ و جێگایشی پاش /ر/یە ، نابێ تەنیا لە سەرەتای وشەدا ئەمەمان لە بەرچاو بێ و لەوە بە دوا، ئەو دووە (/ر/ و /ڕ/) وەک یەک پیت چاو لێ بکەین و تێکەڵیان بکەینەوە. نموونەیەک: «بریان» و «بڕیان».

بەپێی ئەو تەرتیبە، دیارە بە دوای «بریان»دا نۆرەی «بریانی» و هەرچی وشەی تری وەک «بریقە» و «بریکە» و «بریڤان» و زۆرێکی ترە، تا دەگاتە «برێن». لێرەدا «بر...» کۆتایی پێ دێ و «بڕ» دەستپێدەکا. کەچی دەبینین هێندێک ئەم تەرتیبەیان لە بەرچاو نەگرتووە و «بریان» و «بڕیان»یان بە دووی یەکدا هێناوە!

ئەم ئاڵۆزییە تەنیا لە «...ر» و «...ڕ»دا نییە و «...ل» و «...ڵ»، «...و» و «...ۆ» و «...وو»، «...ـە» و «...ھ » و هەروەها «...ی» و «...ێ» شی وەبەر داوە. ئێمە تەرتیبەکانمان تا دوایین پیت، ساغ کردەوە و هەموومان یەکبەیەک بردنەوە شوێنی خۆیان.

جا بۆ کەسێ کە بەو هەڵەوە ڕاهاتووە، تا بگەڕێتەوە سەر دەقی خۆی، هێندێکی هەر پێ دەچێ و دوور نییە بۆ وشەیەک ـ بە دابی پێشوو ـ بگەڕێ، نەیدۆزێتەوە و پێ وا بێ فەرهەنگەکە نەیگرتووە.

٣. **لێمای لاتین**: بۆ هەموو سەرواژەکان، بەجێی فۆنێتیک، ئیملای لاتینیمان لە پەنا دانا.

ـ لەبەر چی؟

ـ بە دوو بۆنەوە:

یەکەم: دیارە هەر شێوەنووسینێ لە گوتن نزیکتر بێ، سەرکەوتووترە. ڕێنووسی کوردی بە نیشانەی عەرەبی (ئارامی) بە چەند بۆنەوە، لە فارسییەکە زۆر باشترە؛ لە هەموو گرنگتر

---

٦. ڕۆژاوا «vowel» و «consonant»ی پێ ئێژن؛ عەرەب «**مصوت**» و «**صامت**»؛ فارس کردوونی بە «**واکە**» و «**همخوان**». بە کوردی، «**کپ**» و «**دەنگ**»؛ ئەگەرچی پڕبەپڕی نییە؛ چونکوو «دەنگیلە» و «بزوێن» و «کورتەبزوێن» و...یشمان هەن.

ئەوەی کە دەنگیلەی کورت (ـَ ـِ ـُ) بۆتە پیت (ە، ی، و). ئەگەرچی ئەم کارە لە باری دەنگناسییەوە هێندێک گرفت و لێڵی دروست کردووە و دەنگ و کپ تێکەڵ بووە؛ بەڵام وەک گوتمان بۆتە هۆی نزیک بوونەوەی شێوەی نووسین لەگەڵ ئاخافتندا.

لەو لاشەوە، وەک دەزانین لە کاتێکەوە دەوڵەتی تورکان ئەلفبای عەرەبی وە لا نا و لاتینی لە جێ دانا، کوردی باکووریش بەوە فێری خوێندن بوون و دیارە کوردییەکەشیان هەر بەو پیتە و لەسەر ئەو دەستوورە دەنووسن.

لە باری دەنگەکانەوە ـکە زۆر گرینگە ـ لاتینییەکە پێشکەوتووترە؛ بەڵام ئەویش بێ گرفت نییە و تا ئێستا بۆ هێندێک نیشانەی کپ لە زاری ناوەڕاستدا، ئاڵۆزی لێ نەبڕاوە و هەرکەسێ بۆخۆی بڕیارێکی بۆ داوە!

خاڵێکی تر باسی «کورتەبزوێن»ە کە عەرەب «کَسرە مُختلسە» و فارس «مُصوت کوتاە»ی پێ دەڵێن و لە خەتە عەرەبییەکەدا دەرناکەوێ؛ بەڵام خەتی لاتینی نیشانەی تایبەتی /i/ بۆ داناوە و کاری هاسان کردۆتەوە. بۆ نموونە: «**گێسک** gêsk»، (بەچکەبزنی لە شیر بڕدراوە) یەک بڕگە و «**گێسک** gêsik»، (گەسک؛ گزگ) دوو بڕگەیە. دەبینین خەتە عەرەبییەکە هیچ فەرقیان پێ ناکا؛ کەچی لە لاتینەکەدا جیاوازییان جوان دەرکەوتووە. کە وا بوو ئەگەر ئەو دوو ڕێنووسە لە پەنای یەک بن، زۆرێ لە لێڵییەکان ناهێڵن.

دووهەم: ئەم جیاوازییە لە نێوان کوردی باکوور و باقی کوردان، لە سەرینەی هەموو کۆسپ و کەندالان، ئەمەشی لێمان زیاد کرد کە خەتی یەکترمان بۆ نەخوێندرێتەوە.

تۆ بڵەی ئەم فەرهەنگە، بە لە بەرامبەر یەک دانانی ئەو دوو ڕێنووسە، هێندێکمان لێک نزیکتر بکاتەوە؟

ناو و شێوەنووسینی ئەلفوبێی زمانی کوردی، بە پیتی عەرەبی (ئارامی) و لاتینی:

ناو	شێوەی عەرەبی	شێوەی لاتین	نموونە	دەنگناسی
هەمزە	ء/ ئـ	'	ئاو 'aw	کپ
ئەلف	ـا/ ا	A,a	نان nan	دەنگ
بێ	بـ/ ـبـ/ ـب/ ب	B,b	باش baş	کپ
پێ	پـ/ ـپـ/ ـپ/ پ	P,p	پان pan	کپ
تێ	تـ/ ـتـ/ ـت/ ت	T,t	تیژ tîj	کپ

جێ/ جیم	جـ/ ـجـ/ ـج/ ج	C,c	جێژن cêjn	کپ
چێ	چـ/ ـچـ/ ـچ/ چ	Ç,ç	چاک çak	کپ
حێ	حـ/ ـحـ/ ـح/ ح	Ħ,ħ	حەوش ħewş	کپ
خێ	خـ/ ـخـ/ ـخ/ خ	X,x	خاس xas	کپ
دال	ـد/ د	D,d	دایک day(i)k	کپ
رێ	ـر/ ر	R,r	سەر ser	کپ
رێ	ـر/ ر	Ř,ř	ڕۆژ řoj	کپ
زێ	ـز/ ز	Z,Z	زەماوەند zemawend	کپ
ژێ	ـژ/ ژ	J,j	ژیان j(i)yan	کپ
سین	سـ/ ـسـ/ ـس/ س	S,s	سێو sêw	کپ
شین	شـ/ ـشـ/ ـش	Ş,ş	شەو şew	کپ
عەین	عـ/ ـعـ/ ـع/ ع	'	عەیب ‘eyb	کپ
غەین	غـ/ ـغـ/ ـغ/ غ	Ğ,ğ	غار ğar	کپ
فێ	فـ/ ـفـ/ ـف/ ف	F,f	فیشەک fîşek	کپ
ڤێ	ڤـ/ ـڤـ/ ـڤ/ ڤ	V,v	ڤیان v(i)yan	کپ
قاف	قـ/ ـقـ/ ـق/ ق	Q,q	قورس qurs	کپ
کاف	کـ/ ـکـ/ ـک/ ک	K,k	کار kar	کپ
گاف	گـ/ ـگـ/ ـگ/ گ	G,g	گەورە gewre	کپ
لام	لـ/ ـلـ/ ـل/ ل	L,l	لێزمە lêzme	کپ
ڵێ	ڵـ/ ـڵـ/ ـڵ/ ڵ	Ł,ł	پڵاو p(i)ław	کپ
میم	مـ/ ـمـ/ ـم/ م	M,m	میوە mîwe	کپ
نوون	نـ/ ـنـ/ ـن/ ن	N,n	ناو naw	کپ
واو	ـو	U,u	کورد kurd	دەنگ
واو	و/ ـو/ و	W,w	والا wała	کپ
بۆرە	ـۆ/ ۆ	O,o	پۆل pol	دەنگ
واوی درێژ	ـوو/ وو (ـوٚ/وٚ) ـۊ/ ۊ (تایبەتی باشوور) ـۊ/ ۊ (تایبەتی باشوور)	Û.û Ü .ü Ẅ,ẅ	توو (توٚ) tû چـۊ çü شەۊ (کراس) şeẅ	دەنگ دەنگ کپ
سەرە	ـە/ ە	E,e	بەرد berd	دەنگ
هێ	هـ/ ـهـ/ ھ	H,h	هار har	کپ
یێ	یـ/ ـیـ/ ـی/ ی	Y,y	یار yar	کپ
یێ درێژ	ـیـ/ ـی/ ی	Î,î	شیـر şîr	دەنگ
یێ کراوە	ـێـ/ ـێ/ ێ	ê	شێر şêr	دەنگ
بزرۆکە	دەرناکەوێ	i	ناسک nasik	دەنگ

تێبینی:

ئـ. لە کوردیدا هیچ دەنگێک ناکەوێتە سەرەتای وشە و هەروەها سەرەتای بڕگەوە. واتا بۆ ئەوەی دەنگێک لە زار بێتە دەر و ببیسرێ، پێویستە کپێک سەرباشقەی بێ. بەم بۆنەوە ئەگەر هەرکام لە دەنگەکان، بە ڕواڵەت هاتنە سەرەتای وشەوە، هەمزەیەک ـ کە کورت‌ترین کپە و کەم‌ترین کێشی هەیە ـ پێش دەکەوێ. وەک: ئەو ('ew)، ئاو ('aw)، ئوسا ('usa)، ئوون ('ûn)، ئۆقرە ('oqre)، ئێسقان ('êsqan)، ئیشک ('îşk) و …

شیاوی باسە کە لە خەتی کوردی لاتینیدا، بە چاوبڕین لە باقی خەتە لاتینییەکان، هەمزەی سەرەتای پێش دەنگەکان نانووسن. ئێمەش دیارە هەر وامان کردووە و دابێکی نوێمان دانەهێناوە. واتا: «ئاور»مان «awir» نووسیوە، نەک «'awir».

ب. لە خشتەکەدا، وەک دەبینین، لە بەرامبەر /و/ی خەتە عەرەبییەکەوە، دوو نیشانەی لاتینمان هەیە؛ یەکیان دەنگی /u/ و ئەوی دیکە کپی /w/. ئەوجار بۆ دەنگی /وو/ نیشانەی /û/، بۆ /ی/، دوو نیشانەی /y/ (کپ) و /î/ (دەنگ)مان هەن. ئەم جوێ بوونەوەی کپ و دەنگە لەو خەتەدا، چەند گرفتی گەورەی لابردووە.

پێشنیار: ئێستا کە بۆ دوو دەنگی واو و یێ کراوە (/o/ و /ê/)، بزوێنی (٧)مان داناوە و بوونەتە /ۆ/ و /ێ/، جێ خۆیە بۆ دوو دەنگی /û/ و /î/، بزوێنی (٨) دانین و ببنە /ۏ/ و /ؠ/. بەم جۆرە هەم دوو واوی دزێومان لە کۆڵ دەکەوێ؛ کە لە بڕێ وشەدا وەک قەتاری «و»، ڕیز دەبن (مووروو ، بووزوو)؛ هەم تێکەڵاویی دەنگی /û/ لەگەڵ /w/ی کپ و دەنگی /î/ لەگەڵ /y/ی کپ نامێنێ و ئەو گرفت و ئاڵۆزییانەش کۆتاییان پێ دێ.

هەنگاوێک: کە دەزانین /وو/ نیشانەی یەک (واچ) فۆنیمە، لەم فەرهەنگە و تەنیا لە سەرواژەکاندا، ئەو دوو واوەمان هێندێک لێک نێزیکتر کردۆتەوە و بەم شێوە /ﯙ/ نووسیومانن. بەو هیوایە کە هەنگاوێک بێ بەرەو چارەسەرێکی یەکجارەکی.

پ. وەک لە دوو ڕزنی ٣٢و ٣٣دا دەبینین، زاری باشوور، دوو واوی کپ و دەنگی هەیە کە لە خەتە عەرەبییەکەدا نیشانەی /ۊ/ و لە لاتینییەکەدا دوو نیشانەی /ü/ و /ẅ/یان بۆ داناوە. ئەگەرچی بۆ فەرهەنگ نووس نییە کە بڕیاری سەربەخۆ بدا و لە ڕێنووس شتێ زیاد یان کەم بکا، بەڵام بۆ ناساندنی ئەو تایبەتمەندییە، لێرەدا ئاماژەی پێ دەکەین.

ت. واوی بادانەوە (عطف) لە خەتی لاتینیدا، دەبێتە /û/. وەک: «کار و بار kar û bar»، «گیر و دار gîr û dar» و … بەڵام کاتێ کە وشەی پێشوو، بە پیتێکی دەنگدار کۆتایی پێ هاتبێ، /û/ دەبێتە /w/. وەک: «باوبۆرانba w boran»، «ڕێوجێ rê w cê» و …

٤. **دەوری ڕێزمانی:** دیارە وشەی وامان زۆرن کە بە یەک شێوەی نووسین و خوێندنەوە، بەپێی جێگەیان لە ڕستەدا، دەتوانن چەند دەوری ڕێزمانی جیاواز بگرنە خۆ. وەک:

پڕ^{١} / piř/: ناو. ١. پڕایی؛ حەشامەت؛ خەڵکی زۆر ٢. چلەکا؛ چلەپووش ٣. هەڵمەت

پڕ^{٢}: ئاوەڵناو. ١. تژە؛ تژی ‹گیرفانت پڕ کە!› ٢. تایبەتمەندی تەنراوی سفت و توند ‹ئەم بەڕەیە باش چنراوە، پڕە› ٣. *[مەجاز]* زۆر زانا و دانا ‹مامۆستایەکی پڕە› ٤. تێر؛ مڕ

پڕ^{٣}: ئاوەڵکار. زۆر؛ زاف؛ گەلەک ‹پڕ خوەشە›

پڕ^{٤}: ئامراز. پڕی؛ پڕ بە ‹پڕ گیرفانم نابێ›

پڕ^{٥}: پێشوشە. ١. زۆر ـ ؛ فرە ـ ‹تا شاد نەبم بە مەرحەمەتی کیمیایی تۆ/ بوونی بە زەڕ مەحاڵە مسی قەلبی پڕغەشم «بێخود»› ٢. لیپ؛ سەرڕێژ ‹لە سینە جۆششی ناڵینە، چاوە پڕئەسرین/ زِ یُمن جور تو اقلیم درد آباد است! «مەحوی»›

. پڕ^{٦}: پاشەوشە. ١. ـ پەڕ؛ پەڕان ‹وەرپڕ› ٢. بە دوای ناوەوە دەنووسێ و ئاوەڵناو دروست دەکا، مانای خاوەن شتی زۆر و پێویست یان هەڵمساو دەدا ‹دڵپڕ؛ دەستپڕ؛ زگپڕ› ٣. بە دوای پیتەوە، ئاوەڵکار ساز دەکە ‹لەپڕ›

پڕ^{٧}: پێڕۆ. ← **کوتوپڕ؛ تێروپڕ**

پڕ^{٨}: لێل. ← **پڕوپیرەژن**

بەم نموونەدا دەردەکەوێ کە بۆ فەرهەنگێک، دەرخستنی ئەم تایبەتمەندییە و دەرکەوتنی باری گەڕانی زمان، تا چ ڕادەیەک پێویستە.

دەوری ڕێزمانی دیاریکراو لەم فەرهەنگەدا بریتییە لە:

١. چاوگ (مصدر) ٢. ناو (اسم) ٣. ئاوەڵناو (صفت) ٤. ئاوەڵکار (قید) ٥. جێناو (ضمیر) ٦. ئامراز (حرف) ٧. کار (فعل) ٨. دەنگ (صوت) ٩. دەنگەناو (اسم صوت) ١٠. پێشوشە (پیشواژە) ١١. پاشەوشە (پیواژە) ١٢. پێشگر (پیشوند) ١٣. نێوانگر (میانوند) ١٤. پاشگر (پسوند) ١٥. هەڵەی باو (غلط مُصطلح) ١٦. بێشناسەی ڕێزمانی (کە وێڕای فیعل دەگوترێ و بە تەنیا ناچێتە کار) ١٧. سارستە (شبەجملە) ١٨. پێڕۆ (تابع) ١٩. لێڵ (مُهمل)

لەوانە، چەند دانەیان ڕوون کردنەوەیەکیان دەوێ:

چاوگ: بە بڕوای زۆرێ لە زمانناسان، چاوگ ڕیشە و بنەمای زمانە. تا دەستی دابێ، چاوگمان لە چاو دانەخستووە و لەسەر چاوگە زیاتر ناسراوەکان، لە زمانی یەکگرتوومانـدا، زیاتر وەستاوین و زۆرترمان شی کردوونەوە و تێپەڕ و تێنەپەڕ و ئاوەڵناوی بەرکار و چاوگی مەنفیشمان بۆ نووسیون. وەک:

بوون / bûn/: چاوگ. تێنەپەڕ. //بووی؛ دەبی؛ ببە// ١. هەبوون ‹بوون و نەبوون و مان و نەمان تۆ حەقشناس!/ جەبرە و بە مەیل دلبەرە، کەی ئیختیارییە؟ «حەقشناس»› ٢. بە شێوازێ

دەرهاتن ‹تا شاد نەبم بە مەرحەمەتی کیمیایی تۆ/ بوونی بە زەڕ مەحاڵە مسی قەلبی پڕغەشم «بێخود»› ٣. هاتنە دنیا؛ لە دایک بوون ‹بە حەق هەر حەق، بە ناحەق ناحەقم وتووە لە ڕۆژێ بووم/ وەکوو مەنسوور ئەگەر بیشمکوژن، ناکەم لە حەق لادەم «مەحوی»›

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: بوو/ چاوگی نەرێنی: نەبوون

واتا: پێشەکی، تێپەڕ (مُتعدی) یا تێنەپەڕ (لازم) بوونی چاوگی لێما دەرکەوتووە؛ پاشان دارشتەی دووهەم کەسی تاک، لە سێ باری ڕابردووی ساکار (ماضی مُطلق)، ڕانەبردوو (مُضارع) و فەرمان (امر)دا نووسراوە و ئەوجار چاوگەکە هاوواتای بۆ داندراوە و مانا کراوەتەوە. لە کۆتاییشدا ئاوەڵناوی بەرکار (صفت مفعولی) و چاوگی نەرێنی (مصدر منفی) بۆ نووسراوە.

جا ئەگەر چاوگێک هەم دەوری تێنەپەڕ ببینێ و هەم تێپەڕ، ئاوامان بۆ کردووە:

هەبون[١] / hebûn/: چاوگ. تێنەپەڕ. تێپەڕ. //هەبووی؛ دەبی؛ ببە// هەبین: □ تێنەپەڕ. ١. دژی نەبوون ‹بێخود بە کردەوە و قسە، خاکم بە سەر، وەهام/ هەر وەک دەم و جنێوی بتان نیشم و هەشم «بێخود»› □ تێپەڕ. ٢. خاوەنی شتێ بوون ‹با هەزار زێ و گادەر و لاوێنی ڕوونیشمان هەبێ/ تاکوو ژن ئازاد نەبێ سەرچاوەکەی ژین لیخنە «هێمن»›

تێبینی: وەک دەزانین زۆربەی دارشتەکان بە دوان و چوار و جاروبار، دە و دوازدەشەوە ناوەستن! ئێمە بۆ هەڵبژاردنی تاکێک لەو خێڵە، سێ خاڵمان بەرچاو گرتووە: ١. نزیکتر بوون لە زمانی یەکگرتوو ٢. کورت بوون ٣. دۆخی ئاسایی؛ نەک بەپێداگری یان سکاڵا یان ئاڵۆزی یان ... بۆ نموونە لە چاوگی «هاتن»دا، کارمان بە باکوور و باشوور و هەورامییەوە نەبووە. لە ناوەڕاستیش بۆ دارشتەی دووهەم کەسی تاکی ڕانەبردوو، ئەمانەمان هەن: «دێی»، «تی»، «تێی»، «یێی»، «تیت» و ...

بەپێی ئەو دەستوورە، یەکەممان داناوە و لە باقی وازمان هێناوە.

ئەوجار لە دارشتەی چاوگە تێپەڕەکاندا، پیتی جێناو - کارا و بەرکار- بۆیان هەیە دەرکەون. ئێمە چووینەتەوە سەر شێوازی سەرچاوە و لق و پۆمان بەرداوە. بۆ نموونە چاوگی «دامەزراندن»مان، ئاوا سەرف کردووە:

/داتمەزراند، دادەمەزرێنی، دامەزرێنە/

کەچی: /داتمەزراند، دایدەمەزرێنی، دایمەزرێنە/ و ... شمان هەیە.

دەنگەناو: فارس «نام آوا»ی پێ ئێژن و بریتییە لە ناوێ کە لە دەنگی سروشتی گیراوە. وەک: بارە؛ واقەواق. کە لە ڕستەدا دەردەکەوێ ئاخۆ «دەنگ»ە یان «دەنگەناو»؟ کورد دەڵێ: «بارەی دێ؛ واقەواق دەکا».

هەڵەی باو: وشەیەکە داتاشراوە و بۆتە باو؛ ئەگەرچی لە باری ڕێزمانی و لە چاوی چوارچێوەی زمانییەوە هەڵەیە. وەک: «بەروار» بۆ مێژووی مانگ و سال، «پاکەوان» بۆ سپوور (رُفتگر)، یان «چاپەمەنی». هەڵەی باومان بە نیشانەی (!) لە پەنایدا، نیشان کردووە.

بێ شناسەی ڕێزمانی: ئەگەر وشەیەک بە تەنیا نەگوترێ بەڵام وێڕای فیعلێک بچێتە کار یان لێکدراوی لێ ساز ببێ، هاتۆتە ئەم ڕیزەوە و بە فلشێکی بەرەو خوار، ڕێنوێنی کراوە بۆ لێکدراوەکانی. وەک: وشەی «پەک» کە «پەک بوون»، «پەک کەوتن» و ... مان هەن، بەڵام بە تاق، چ لە باری مانا و چ لە باری ڕێزمانەوە، لێڵ و ناتەواوە. دوو نموونەی تر: «توورِ» و «تەریق»، کە پێویستە لایەنێکی سەرفییان ڕەگەڵ کەوێ تا بگوترێن؛ واتا ببنە: «توورِ دان» و «تەریق بوونەوە» یان «تەریقەوە بوون» و ...

پێرۆ: بە وشەیەک دەگوترێ کە بە شوێن وشەیەکی تردا، دوای واوێکی بادانەوە دێ و پێکەوە واتایەکی تایبەت دروست دەکەن؛ کەچی بە تەنیا یا هەر مانایەکی نییە یان واتایەکی تری هەیە. وەک: «ئۆخر» و «هاج» و «بان» و «کار» لە «ئاخروئۆخر»، «هاروهاج»، «جێوبان» و «کەس‌وکار»دا.

لێڵ: وشەیەکە بێ‌مانا یان بە مانایەکی جیاوازەوە کە پێش وشەی تر دەکەوێ و پێکەوە مانایەک ساز دەکەن. وەک: دوو وشەی «برِ» و «پرِ» لە «برِوبیانوو» و «پرِوپیرەژن»دا.

٥. **باری مانایی**: جاروبار لێمایەک یان یەک لە ماناکانی، بارێکی تایبەت دەگرێتە خۆی و بۆ ڕاگەیاندنی واتایەکی سەربەخۆ دەکار دەچێ؛ کە زیاتر لەم بوارانەدایە: مەجاز؛ کینایە، ئەدەبی، ناشیرین، شوورەیی و پلار و هەروەها نزا و تووک و جنێو.

لەم فەرهەنگە، باری مانایی لە نێوان دوو قولاودا دانراوە. وەک:

پاک بوونەوە پا بوونەوە: ١. خاوێن بوونەوە؛ پیسی و پۆخڵی پێوە نەمان ‹چەندی دەیشۆم پاک نابێتەوە› ٢. *[مەجاز]* لە ناو چوون؛ نەمان ٣. *[پلار]* مردنی بەدفەڕ ‹کەنگێ ئەو زاڵمە پاک دەبێتەوە؟› ٤. *[مەجاز]* خەلاس بوون لە ئەرک و مەینەت ٥. *[کینایە]* لە پۆنی دەرهاتنی ژن؛ بێ‌نوێژی نەمان

تێبینی: زۆر جار باری مانایی لە لێکدراوە ناوی و بەتایبەت فیعلییەکاندا دەردەکەوێ کە لە شوێنی خۆی باسی دەکرێ.

٦. **بواری بەکارچوون**[۷]: شێوەی ژیان و بیر و بڕوا و ڕادەی زانست و چۆنیەتی کار و پیشەی هەر کۆمەڵگایەک، لە زمانەکەیدا ڕەنگ دەداتەوە. هەموو زمانێک وشەی وای تێدان کە لە بوارێکی تایبەتدا دەچێتە کار یان لە بوارێکی تایبەتدا، واتایەکی سەربەخۆی هەیە. ئەم بوارانە بریتین لە زانستی، وەک: فیزیک، کیمیا، گیاناسی، ڕەوان‌ناسی و ... یان ئایینی، وەک: ئیسلام و ... یا فەرهەنگی خەڵکی و ... بەکورتی، لەم فەرهەنگە ۳۱ بوارمان دیاری کردووە. بواری بەکارچوونیش هەر لە نێوان دوو قولاودایە. وەک:

پێ‌پیرۆزانە / pêpîrozane/: ناو. *[فەرهەنگی خەڵکی]* دیارییەک کە بە بۆنەی لە دایک بوونی کەسێکەوە دەدرێت ‹پێ‌پیرۆزانەی کەس بۆ ناهێنێ/ هیچ کەس بە چاکە هەرگیز نایدوێنێ «قانع»›

۷. **هاوواتا و شرۆڤە**: لەم فەرهەنگەدا بۆ هاوواتا دانان و شرۆڤە کردنی سەرواژەکان، بەپێی ڕادەی بە کار چوونیان لە زمانی یەکگرتووی کوردیدا، سێ پلەکمان لە بەرچاو گرتووە:

یەکەم، سەرەکی: بۆ وشەی وا، سەرەتا چەند هاوواتا و ئەو جار شەرحێکی کورت و بەسندەمان بۆ نووسیوە و ئەگەر گونجابێ، لە کورتەڕستە یان بەیتێکدا، لە باری نەحویشەوە ناساندوومانە. ئەگەر وشەکە دوو یان چەند مانای هەڵگرتبێ، بۆ هەرکام بە جیا ئەم کارەمان کردووە و تەنانەت بۆ دەرکەوتنی جیاوازیی واتاکان، ئەگەر دەستمان کەوتبێ، بەیتێک شیعر یان ڕستەیەک پەخشانمان بۆ بە شاهید یان نموونە هێناوەتەوە. لە کۆتاییشدا، واتای فارسی. وەک:

باس^{۱} / bas/: ناو. واس: ۱. ڕەوتی لێ‌دوان؛ قسە کردن ‹باسی شەو مەکە! نە شایەری شەوم «سوارە»› ۲. خەبەر؛ هەواڵ ‹کە تۆ هاتی لە نەومیدی نەما باس/ لە هیجر و ئینتیزار ئیدی نەما باس «نالی»› ۳. بابەت ‹باسی زولفی درێژ و چاوی بەخەو/ نەبڕاوە، بووە تڕی خەسرەو! «حاجی قادر»› ٤. *[مووسیقا]* دەنگی گڕی گۆرانیبێژی پیاو ٥. *[مووسیقا]* بەگرمەترین و گەورەترین سازی ژێدار لە ئورکیستردا ■ ۱. بحث ۲. خبر ۳. موضوع ۴و۵. باس

دووهەم، ناوەندی: هاوواتایەک، دوان (لە پلەکی یەکەم)مان لە بەرامبەریدا داناوە و ئەگەر پێویستمان زانیبێ، بە نیوڕستەیەک ناساندوومانە. وەک:

ئەڵەند / eɫend/: ناو. کازێوە؛ ڕووناکی بەرەبەیان ■ سپیدە

سێهەم، نزم: بە قامکێک خوێنەرمان ڕێنوێنی کردۆتە سەر هاوواتایەکی لە پلەکی یەکەمدا. وەک:

ئەڵووژە / eɫûje/: ☜ **هەڵووژە**

---

۷. بە فارسی: «حوزەی کاربُردی».

شیاوی باسه له ڕابردوودا فەرهەنگەکان پێشتر لێماکەیان شەرح دەکرد، ئەوجا وشە هاوواتاکانیان بۆ دەنووسی. ئێستا بە دوو بۆنەوە پێچەوانەیان کردۆتەوە: یەکەم، بۆ زووتر بە ئامانج گەیشتنی خوێنەر؛ کە دوور نییە هەر بە دیتنی هاومانایەک یان یەک لە هاوماناکان، بە نیازی بگا و پێویست نەکا شرۆڤە بخوێنێتەوە و کاتی بڕوا. دووهەم، دەرکەوتووە وشە، بە وشە فێر بوون، مانەوەی لە مێشکدا زۆرترە و هەروەها مێشکی خوێنەری پێ باشتر ڕادێ. ئێمەش بە ڕەچاو کردنی ئەم ئامۆژگارییە، مەگەر هاوواتایەکی پڕبەپڕمان شک نەبردبێ، دەنا سەرەتا هاوواتامان هێناوە، جا شەرحمان کردووە.

١-٧. هاوواتا: زۆربەی وشەناسان دەڵێن هیچ دوو وشەیەک لە هیچ زمانێکدا، بە تەواوی هاوسەنگ نین. بەو حاڵەش کەم نین دوو یان چەند وشەی وا کە لە بارێک یا چەند باری ماناییەوە ـکەم تا زۆرـ هاوواتا دێنەوە. وەک: چاوگی «**دەرچوون**»، کە چەند مانای هەیە و هەرکام لەگەڵ چەند وشەی تردا هاوواتان:

١. ڕا کردن؛ هەڵاتن ‹تا ماڵەوە دەرچووم› ٢. دەرپەڕین؛ دەرزەنین؛ ڕاپسکان؛ بە شێوەی نەخوازراو بەر بوون ‹دەرچوونی تیر؛ لە دەست دەرچوون› ٣. ترازیان؛ لە جێ چوون؛ لە جێی خۆ دەرهاتن ‹شانم دەرچوو› ٤. نیشتن؛ تێچوون ‹بۆمان بە ملیۆنێ دەرچوو› ٥. قەبووڵ بوون؛ وەرگیران ‹بە نمرەی باش دەرچووم›.

لە سەرینەی ئەوەش، بۆ زمانێکی بەربڵاوی وەک کوردی، بە چوار زاری گەورە[٨] و دەیان شێوەزار[٩] و سەتان بنزارەوە،[١٠] زۆر ئاساییە شتێک لە ناوچەیەک ناوێکی هەبێ و هەر ئەو شتە بە عەینی ناوەرۆکەوە، لە شوێنێکی تر، بە ناوێکی تر بیناسن. نموونەی وا هێندە زۆر و ئەمەندە ئاشکرایە، پێویست بە وێنە هێنانەوە ناکا. بەڵام جاروبار دەبینی یەک وشە، لە دوو یان چەند شوێن، دوو یا چەند مانای هەیە. وەک: «**هاڵێ**»، لە شوێنێک بە «بەرسیلە» یان «قۆرە»ی دەڵێن؛ کە ترێ نەگەیشتووی کەسک و ترشە. لە شوێنێکی تر، هەمان «هاڵێ» ترێ گەیشتووی زەرد و شیرینە![١١]

---

[٨] سێ زاری کرمانجی باکوور و ناوەڕاست و باشوور و زاری هەورامی و زازایی.

[٩] وەک سێ شێوەزاری سۆرانی، موکوریانی و ئەردەڵانی، لە زاری ناوەڕاست.

[١٠] وەک سێ بنزاری هەولێری و مەهابادی و سنەیی لەو سێ شێوەزارە.

[١١] دەگێڕنەوە: جافێک سندووقێ ترێ وەک زێڕی باخەکەی برد بۆ شاری پاوە و لە سەر ڕێگایەکی دانا، بیفرۆشێ. یەکێک بەوێدا دەچوو، پرسی: «گیان! ئا هاڵێ کیلوێ چننە؟» کابرا تووڕە بوو، سوێندی خوارد: «لە برسیشا بمرم، هەنگوور (ترێ) خومە لەم شارە نافرۆشم»!

هەر سەبارەت بە «ترێ»: دەنکەترێ، واتا: «گلار» یا «لبە»، لە سنە و زۆر شوێنی تر پێ ئێژن «بۆڵ»؛ کە چی بەشێ لە موکوریان و سۆران، وەکوو بانە و سەقز و مەریوان و پێنجوێن، «بۆڵ» هێشووەترێیە.

ئەم دوو نموونە، وەک مشتێ لە دەشتێ و پەڕێ لە پەڕتووکێ، ئەوەمان بۆ دەردەخا کە ئەگەر بتوانین بە دڵنیاییەوە بێژین: «ئەم وشە لای ئێمە، مانای ئەوەیە»، بەربڵاوی زمانەکەمان ڕێ نادا بڵەین: «هەر ئەوەیە و هیچی تر نا».

تێبینی: هێندێک جار دوو یان چەند وشەی وا هەن کە لە یەک ڕیشەن و لە ڕاستیدا هەر یەکن؛ بەڵام لە شوێنێک بێژەیەکی هەیە و لە شوێنێکی تر، بە نەختێک جیاوازییەوە، بێژەیەکی تر.[١٢] ئەمانە خزمانێکی لە هاوواتا نزیکترن و «ئەبدال»یان پێ دەڵێن. ئەبدال تایبەت بە زمانێک نییە و لە هەموو زماناندا، کەم و زۆر هەن؛ بەڵام لە زمانی کوردیدا، بە هۆی پرژوبڵاویمانەوە، زۆر پەرەی ساندووە و بۆخۆی کتێبێکە.

ئێمە لەم فەرهەنگەدا ئەبدالمان لە هاوواتا (هاومانا) جیا نەکردۆتەوە؛ وەک لە هیچ فەرهەنگێکی گشتیدا نایکەن. هۆی ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ دژواری و جێ کێشە بوونی کارەکە؛ ئاخۆ کام وشە سەرەکی و کامانە ئەبدالن؟ پێومانمان بۆ ئەم بڕیاردانە چییە؟ هەروەها ئەگەر وشەی سەرەکیشمان ناسییەوە، ئەبدالەکانی کامەن و چۆناوچۆن دڵنیا بین لە جیا کردنەوەی ئەبدال و هاوواتادا؟

بۆ نموونە: ئاشکرایە کە ئەم وشانە هەموو لە یەک ڕیشەن: ئاگر؛ ئێگر؛ ئاگەر؛ ئاگور؛ ئاور؛ ئاویر؛ ئاتر؛ ئاتەر؛ ئایر؛ ئایەر؛ ئادر؛ ئاڤر؛ ئار؛ ئاهر؛ ئاهیر؛ هایر؛ ئەیر؛ ئێر؛ ئارگ و ...

ئەمجار پرسیارەکە ئەوەیە: کامیان وشەی سەرەکییە؟ ئاگر؟ ئاور؟ یان هیچیان؛ یەکێکی تر لەو خێڵە؟ ئەوجار ئەگەر «هایر» ئەبداڵە، ئەی «هەتار» و «هاتەر» چی؟

٢-٧. **شرۆڤە**: ڕاژەی ڕەوا بۆ فەرهەنگ، لەگەڵ پوخت و پاراویدا دەبێ کورت و موختەسەریش بێ. کورتبڕی[١٣] بۆخۆی بەڕاستی هونەرێکە. مەرجیشی ئەوەیە بە کەمترین وشەوە، هەموو مەبەستەکە ڕاگەیێنی و هیچێکی لێ نەفەوتێنی.[١٤]

---

١٢. «بێژە» بۆ «تَلَفُّظ»ی عەرەبی.

١٣. «کورتبڕی» لە بەرانبەر «درێژدادڕی»یەوە، بۆ «ایجاز».

١٤. دەڵێن: داوایان کرد لە فرانکلین ڕووزڤێلت (١٨٨٢- ١٩٤٥ز.)، سەرۆک کۆماری ئەمریکا، لە بارەی ڕووداوێکەوە پێنج خولەک قسەیان بۆ بکا. گوتی: چەند ڕۆژم کات بدەنێ. گوتیان: ئەی ئەگەر بمانەوێ سەعاتێک لەو بارەوە قسە بکەی چی؟ گوتی: هەر ئێستا ئامادەم!

شەرحی فەرهەنگ پێویست ناکا بە ڕستەیەکی تەواو بێ و ئەگەر نیوڕستەیەک کارەکەی جێبەجێ کرد، ئەوە باشتر. بۆ نموونە ڕستەی «ناوی گوڵێکی گچکەیە بەهاران سەر هەڵدەدا» باشترە ببێتە: «گوڵێکی گچکەی بەهاری».

٨. شاهید و نموونە:

١-٨. **شاهید** دەقێکی وێژەیی یان فولکلۆرییە کە تێیدا وشەی لێما، بەو مانا و دەوری ڕێزمانییەوە بەکار چووە کە لە فەرهەنگەکەدا بۆی نووسراوە و فەرهەنگنووس وەکوو بەڵگەیەک، بۆ جوانتر دەرکەوتنی مانا و باری ڕێزمانی ئەو وشە لە زمانەکەدا، نیشانی دەدا. ئەو دەقە دەکرێ بەیتێ، ڕستەیەک لە شاعیر یان نووسەرێکی خاوەن ناو، یا مەسەلێ، قسەی نەستەقێ یان پەندێکی پێشینان بێ.

لەم فەرهەنگەدا تا ڕادەیەکی بەرچاو شاهید هێنراوەتەوە و ناوی بێژەریان لە پەنایان نووسراوە. لێرەدا چەند تێبینی هەن:

یەکەم: جاروبار شیعرێکی شاعیرێ یان ڕستەیەکی نووسەرێ زیاتر لە جارێ بە شاهید هاتۆتەوە. تەنانەت هەڵکەوتووە بۆ یەک وشە، بە دوو باری ڕێزمانییەوە، هەر یەک ڕستە داندراوە. دیارە بەم جۆرە خوێنەر جوانتر جیاوازی نێوان واتاکانی ئەو وشەیەی بۆ دەردەکەوێ. وەک: بەیتێکی مەحوی بۆ مانای ٧ی «خۆش بوون» و «خۆش ویستن».

دووهەم: وەک گوترا لە پەنا هەر ڕستە و شیعرێکدا ناوی نووسەری نووسراوە و بەس؛ بێجگە مامۆستا هەژار، کە بە بۆنەی بەربڵاوی بەرهەمەکانییەوە، ناوی ئەو بەرهەمەشمان هێناوە کە شاهیدەکەی لێ وەرگیراوە.

٢-٨. **نموونە**، بریتییە لە ڕستە یان نیوڕستەیەک کە فەرهەنگنووس خۆی دەینووسێ و زیاتر بۆ دەرخستنی جیاوازی دەوری ڕێزمانی و هەروەها دەوری پێشگر و پاشگرەکانە. ئێمە زۆرێک لە نموونەکانمان لە *هەنبانە*وە هێناوە.

٩. **بەشی فارسی**: باس لە سەر پێداویست بوون یا نەبوونی ئەم بەشە بۆ فەرهەنگێکی کوردی، دوورودرێژە و دەگەڕێتەوە بۆ کاتێ کاری نووسینی *هەنبانە بۆرینە* دەستیپێکرد. ئەوی ڕاست بێ، یەکەم دژی ئەم کارە، مامۆستاهەژار بوو؛ کە لە پێشەکییەکەیدا ئاماژەی پێ کردووە و وەکوو کارێکی بێگار ناوی لێ بردووە! ئەڵبەت کە *هەنبانە* لە چاپ دەرهات، سەرەتا هەرایەک ساز بوو لە دژایەتی لەگەڵ فارسی هێنانە ناو فەرهەنگێکی کوردییەوە و هەمووشی بە دروستی، بە سەری مندا شکایەوە و خەریک بوو، سنەیی گوتەنی: «بێکەس کوژ بم!» بەڵام پاش ماوەیەک دەنگی پشتیوانیش هەڵدیا و زۆرێک پێ ڕازی

بوون و خێریان لێ دی!.

قسەی نەیارانی ئەم بەشە، بەکورتی ئەمانەیە:

- دان بە ناتەواوی و بێهێزوپێز بوونی زمانی کوردیدا نانە و لە ڕاستیدا سووکایەتی کردنە بەو زمانە. واتا: ملمان کەچ کردووە و پێهاتووین کە ئەگەر ئەو بەشە فارسییە نەبێ، کارمان لەنگە!

- بۆ دەبێ هەموو شتێکمان بەلاجەوی بێ؟ کوا لە هیچ زمانێکدا شتی وا؟ فەرهەنگ، داب و دەستوورێکی هەیە و کاری نەداوە بەوەی بە چ زمانێکە. ئەگەر جووتزمانە، چاوێک لە فەرهەنگی جووتزمانی خەڵکی تر بکەین؛ حەرام بێ شتێ وا لە هیچ کوێ نابینی و لە هیچ کتێبخانەیەک نایدۆزییەوە.

- باشە، بۆ فارسی؟ ئەگەر هەر فەرزە بەرامبەرێک هەبێ، بۆ عەرەبی یان زمانی دنیاداگرتووی ئینگلیسی نەبێ؟

لە وەرامدا: پێش هەموو شتێ، بۆ کەسێ قەڵەمی گرتە دەستەوە، زیاد لەوەی کە دەبێ بزانێ چ دەنووسێ، پێویستە بشزانێ بۆ کێی دەنووسێ. کەس هەیە دان بەوەدا نەنێ کە ئێمەی کوردی خوێندەواری ڕۆژهەڵات، فارسییان پێ خوێندوین و زۆربەی زۆرمان یا هەر سەوادی کوردیمان نییە یان دەسەڵاتی کوردی خوێندنەوە و کوردی نووسینمان، لەچاو فارسییەکە، زۆر کز و لاوازە؟ ئەو کارەساتە تاوانی کێیە و دەبێ بەرۆکی کێ بگرێ، لە جێ خۆی؛ لێرەدا پرسیارەکە ئەوەیە: تۆی فەرهەنگنووس دەبێ بەو دەردە بزانی؟ یان شیاوە بە لووتبەرزییەوە خۆتی تێ نەگەیەنی؟ نەوەک وەجی کۆمەڵایەتیت ڕووشەیەکی تێ بکەوێ!

من پێم وایە چاوپۆشین و گوێئاخنین، هیچی لێ شین نابێ و پێویستە بە بێ ترس و بەخۆداشکانەوە، دەست بۆ دەرد و نەخۆشیمان بەرین و بیناسین؛ ئەوجار بە ڕاشکاوی بچینە مەیدانییەوە، بەشکوو بیبەزێنین.

- ئەوەی کە من زمانێ بزانم یان نەزانم، چی بەسەر زمانەکەوەیە؟ سووکایەتی بە زمانی کوردی بۆ؟ کاکە من وشەیەکم بیستووە، نازانم مانای چییە یان ماناکانی تری کامەن؛ تۆ بە هەر شێوەیەک و زمانێک بتوانی خێراتر و باشترم تێبگەیەنی،ماڵت ئاوا. ئیتر سووکایەتی بۆچی و کوا لێرەدا جێ باسە؟

- ئەوجار دەفەرمووی سەیر و سەمەرەیە و لە هیچ زمانێکی تردا شتی وامان نییە. بەڵێ، ئەمە ڕاستە. ناشوکری نەبێ سەیر و سەمەرەمان زۆرن. سەیروسەمەرە نییە چل - پەنجا ملیۆن بەشەر لەو دنیایەدا بژین، منداڵەکانیان نەتوانن بەو زمانە قسەیان لەگەڵ

کردوون و قسەکردن فێر بوون، خوێندنەوە و نووسینیش فێر ببن؟ من لەگەڵ عەرەب و ئینگلیسیزماندا هەڵدەسەنگێنی؟ چی بەسەر چییەوە؟

بە کورتی: ئەم فەرهەنگە ـ ئەگەر کارمان بە فارسییەکەیەوە نەبێ ـ بە ناوەرۆک فەرهەنگێکی کوردی ـ کوردی تەواوە و تا دەستی دابێ کۆششمان کردووە لەم بوارەدا هەنگاوێ بەرەو پێش بێ. ئەمجا لە کۆتاییدا بەرامبەرێکی فارسیشمان داناوە بۆ ئەوانەی دوای خوێندنەوەی ئەو هەموو ڕاژە و ڕاڤەیە، هێشتا جوان لێ تێنەگەیشتوون؛ بەشکوو بەوە تێبگەن؛ کە بە بەراوردی من، بە داخەوە، کەمیش نین.

بەو حاڵەش، بۆ ڕێزگرتن لەو بیروڕایە، بەنیازین جارێکیش بە بێ فارسییەکەی لە چاپی بدەین؛ بزانین خوێنەران کامیان پەسندترە.

١٠. **لێکدراوی ناوی و کاری (فیعلی)**: بەشێک لە دەوڵەمەندی زمان، ڕادەی بەرفراوانی ئەم پێکهاتە و لێکدراوانەیە. زۆرێک ناوی تایبەت و نوکتە و پەند و مەتەڵۆک و دەستەواژە و قسەی نەستەق، لە ڕاستیدا یا لێکدراوێکی کاری، یان بەشێک لە لێکدراوێکی ناوین. ئەوی لەم لێکدراوانەدا زۆر گرنگە، باری مانایی تایبەت وەخۆ گرتنیانە.

ـ چۆن؟

ـ بۆ نموونە: «ئاو» ناوێکە بە چەند ماناوە؛ بەڵام ئەگەر لەگەڵ وشەی «ڕەش»دا لێک درا، واتا «ئاوی ڕەش»، نەخۆشییەکی حەستەمی چاوە. هەروەها «ئاو» لە دەستەواژەی «ئاو لە دەس نەتکان»دا، واتایەکی کینایی ساز دەکا و ئاماژەیە بە زۆر ژڕد و چکووس بوون. وەک دەبینین ئەم لێکدراوانە، هیچ خزمایەتییەکیان لەگەڵ «ئاو» و ماناکانیدا نییە.

لە *هەنبانە*دا بڕێک لەم لێکدراوانە هاتوون؛ بەڵام وەکوو سەرواژە و جوێ نەبوونەتەوە. ئێمە زۆرێکمان لێ زیاد کردوون و وەک ژێرلێما، بە دوو نیشانەی ▣ و ⊡ دەرمانخستوون؛ ئەگەرچی دەزانین ژماریان یەکجار زۆرە و دەگونجێ لە فەرهەنگێکی سەربەخۆدا کۆ بکرێنەوە.

١١. **گیا و گیانەوەر**: بەشێک لە فەرهەنگێکی گشتی (عمومی)، سەبارەت بە گیا و گیانەوەرانە. ئێمە زیاد لە *هەنبانە*، بۆ چەند سەرچاوەی تایبەتیمان ڕوانی و دوو پسپۆڕی ئەم دوو بوارەش، پێیدا چوونەوە. بەو حاڵەش بۆ هێندێک، ناوێ زیاتر، هیچمان دەس نەکەوت و تەنانەت نێوڕستەیەک شەرحمان بۆ نەدیتنەوە. دیارە ئەوەش بۆ داهاتوان!

نیشانەی بەکارچوو لەم فەرهەنگەدا

نیشانە	نیشاندەر
. (خاڵ)	پاش دەوری ڕێزمانی و ژمارەکان
، (بەند، کاما)	کورتەوچان
؛ (خاڵبەند)	پاش وشەی هاوواتا
: (دووخاڵ)	پاش لێما (مەدخەل) و لێکدراوەکانی و دوای «وەک» بۆ شرۆڤە
؟	پرسیار
!	١. سەیرمان ٢. ڕوو تێکردن ٣. پێداگرتن ٤. هەڵەی باو
-	نێوان دوو بەشی لێکدراوێکی بەتایبەت ئاوەڵکاری
- -	لەخۆگری ڕستەی ڕاژەیی
( )	شرۆڤەی زیاتر
[ ]	باری مانایی، بواری بەکار چوون
/	یا، یان
/ /	لەخۆگری ئیملای لاتینی لێما، نیشان دانی واچ (فونیم)ێک
// //	سەرفی چاوگ
☚	بڕوانە بۆ:
↓	لە خوارەوە بیناسە
←	لەو لێکدراوەدا بیدۆزەوە
▦	لێکدراوی ناوی
▣	لێکدراوی فیعلی
■	ئاوەڵناوی بەرکار، چاوگی نەرێنی (مەنفی)
□	لە پەنا چاوگی تێپەڕ و تێنەپەڕ، بۆ ئەو چاوگانەی سەرف کراون

دۆستان و مامۆستایانی یارمەتیدەرمان:

کاری فەرهەنگە فارسی ـ کوردییەکە، وەک لە پێشەکییەکەیدا باسی کراوە، بە کورتی، کارێکی هەرەوەز بوو. ڕاستە عومدەی نووسین و وەرگێڕان و بڕیاردان و وردەکارییەکان، هەر لە ئەستۆی ئێمە، ئەو چوار ـ پێنج کەسە بوو کە ناومان بە ناوی «ویراستار» نووسراوە؛ بەڵام لە سەرینەی زۆرێ کاری کاتگر، وەک فیش دەرهێنان لە کتێبان و ڕێک کردنیان، کە بەگەڵ کردمان؛ ماوەی سێ ساڵ، هەموو حەوتوویەک سێ ڕۆژ و هەموو ئەو ڕۆژانە سێ ساعەت، پازدە تا بیست کەس کۆ دەبووینەوە و یەک بە یەکی وشەکانمان دەخوێندەوە و هەرکەس هەرچێکی لە مانا و هاوواتا، پێ بوو دەیگوت و پەسند بکرایە، دەنووسرا و ...

واتا کار لە چەند قۆناغدا بەڕێوە چوو؛ لە هەر قۆناغێکیشدا کێ هاوکار بوو، ناوی نووسرا و بەم جۆرە لە چاپی دووهەمدا، ناوی پتر لە دوسەتوپەنجا کەس، کە کەم تا زۆر بەشدارییان کردبوو، بە ناوی هاوکار، باکووری گوتەنی، هاتە نڤیسین.

شێوەی کار لە سەر ئەم فەرهەنگە، وەک لە سەرەتاوە ئاماژەم پێ کرد، بە جۆرێکی تر بوو؛ زیاد لە ئێمە پێنج کەس، باقی بە ناردنی وشە و دەستەواژە و مەسەل و قسەی نەستەقی کوردی، یان ڕێنوێنی و وەرامی پرسیاران دەستیان گرتووین و یارمەتییان داوین؛ جا یەکێ زۆرتر، یەکێ کەمتر. بەو بۆنەوە بڕیارم دا لێرەدا ناوی ئەو بەڕێزانە بنووسم و بە یادێکی خێریان، سپاس و پێزانینمان دەربڕم:

دۆستان و مامۆستایان: نەمر ئەحمەدی قازی[١٥]، ناسر ڕەززازی،[١٦] ئەمین گەردیگلانی[١٧]، سەلاحەدین ئاشتی، موحەممەدهادی موڕادی، عەبدوڵلا سەمەدی، عەزیز فەیزنژاد؛ عەدنان بەرزەنجی، فەتاح ئەمیری، نەرمین‌کەریمیان، بیهرووز چەمەن‌ئارا، ئیحسان مەردۆخ ڕۆحانی، پدرام کەریمیان، فەریدوون کەریمیان، موحەممەد ئەمین شاسەنەم، ئەفشین بەهاری‌زەڕ، بیهزاد میرزایی، وریا دیوانی، ئەهوەن ئوستوار، بیهرووز ئەسراری، بەهائەدین ڕەحمانی(بەها)، جەلیل کەریمیان، نەریمان موحەممەدی، ئەنوەر ناسری، جەلال جەعفەری ڕەمشتی، ژیلا دهقان، حەمید نوسرەتی، کەژاڵ ساعیدی.

---

١٥. مامۆستای نەمر کاک ئەحمەدی قازی، دوای پشتیوانی و دڵخۆشی‌دانەوە، لە ٢٦ لاپەڕەدا، زۆرێک وشەی کوردی کۆن و نوێ، هاوواتای فارسی و عەرەبی ـ کە داوامان کردبوو ـ بۆی ناردین.

١٦. کاک ناسر فەرهەنگۆکێکی بۆ ناردین کە بە چەند ساڵان گەڕان بە گوند و ناوچەکانی باکوور و باشووری کوردستاندا کۆی کردبۆوە.

١٧. کاک ئەمین فەرهەنگەکەی خۆی (ڕێژگە)ی پێش چاپ، بۆ ناردین.

بارێکی قورس و ئەرکێکی گران

زمانی کوردی لە بنەمای هیندوو ـ ئورووپایی و بنەماڵەی هیندوو ـ ئێرانی و خێزانەزمانی ئێرانی[18]، بۆخۆی هێندە بەربڵاو بۆتەوە، کە هێندێک لە زمانناسان ـ بەپێی سێ شناسەی جیهانی لێک ناسینەوەی دوو یا چەند زاری یەک زمان لە دوو یان چەند زمانی سەربەخۆ[19] ـ لای کەم، وەکوو سێ زمانی جیاواز چاوی لێ دەکەن و ناوی لێ دەبەن. واتا ئەمەندە لێک دوور کەوتووینەوە، کە خەڵکی ئاسایی باکوور و باشوورمان، حەرام بێ، هیچ لێک تێناگەن و هیچیان لە هەورامی حاڵی نابن و هەورامیش لە ئاخافتنی هیچیان سەر دەر ناکا!

ڕاستە بەرفراوان بوونەوەی زمان، هاوواتای دەوڵەمەند بوونەوەیە؛ بەڵام نە بەم شێوە کە ئاخێوەرانی، قسەی یەکتر فام نەکەن. لە ڕاستیدا ئەو بەرفراوان بوونەوە شتێکی ترە و بە ڕێبازێکی تردا تێدەپەڕێ کە زۆر لەم بارودۆخە ئێمەی تێکەوتوویتن جیاوازە. ئێمە بە هۆی نەبوونی ناوەندێتییەکی لای کەم سیاسی، بە درێژایی مێژوومان، بڵاوەمان کردووە و هەر خێڵێکمان ژێر سێبەرێک کەوتووین و لەو ژێرە، شتی خۆماڵیمان لە بیر چۆتەوە و شتگەلێکی نامۆمان بە مێشکدا چووە. منداڵێک لە سنە دەڵێ: «مامان بەرفەکان تراس ئاو بووگن!»، مامۆستایەک لە سلێمانی هەڵدەدا: «... بەس لە ئەرزی واقیعدا ئەمرێکی هاکەزایی موستەحیلە!». دیسان ئەمانە باشن؛ وەرە دیاری باکوور! دەبینی کاکم خەباتگێڕێکی زۆر ئازایە؛ گیانی لە سەر دەست گرتووە و بۆ بەرژەوەندی گەل و نیشتمانەکەی، ئامادەی هەموو شتێکە؛ کەچی، کوردی نازانێ! هەر هیچ ـ هیچ!

ـ باشە ئێستا چار چییە؟

ـ بە بڕوای من، واز هێنانە لە شەڕەگەڕەکان و پەرە دانە بە زمانی یەکگرتوومان؛ کە تازە خەریکە فرچک ببەستێ و وردە ـ وردە خۆ بگرێ. زۆر پێویستە، وەک هەموو گەلانی خاوەن زمانی فەرمی، زمانێکی وامان هەبێ هەموو بتوانین بیخوێنینەوە و قسەی پێ بکەین و بۆ تێگەیشتن لە یەکتر، لە زمانی بێگانە بێنیازمان بکا. دیارە ئەوە نەک هەر دژایەتییەکی لەگەڵ پاراستنی زار و شێوەزار و تەنانەت بنزارەکانیشماندا نییە، بەڵکوو ئەمجار ئەوانە هەموو دەبنە دارایی و سامانی زمانی ڕەسمیمان و لە هەرکوێ بۆ وشەیەک، زاراوەیەک

---

[18] ١٨. عەبدوڕڕەحمانی زەبیحی، پێشەکی *قامووسی زبانی کوردی*.

[19] ١٩. ئەو سێ شناسە بریتین لە:

١. دەزگای دەنگسازی؛ فارس کردوویانەتە «فضای دهانی» ؛ ٢. ڕێزمان؛ ٣. وشە

دامابن، لەباتی دەست داکێشان لە نامۆیان، بە گەنجینەی نەختینەی خۆماندا دەگەڕین و کام لەبز و کێهە دەستەواژەمان پێ جوانتر بوو، ئەوە دەنووسین و دەکاری دێنین.

ئەگەر چاوێ لە دنیای عەرەب بکەین، دەبینین زۆرێ لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست، تا هەموو باکووری ئەفریقا ـ لە ڕۆژهەڵاتییەوە تا ڕۆژاوای ـ گرتۆتەوە و سەرجەم، بیستویەک وڵاتن. هەمووش پێیان ئێژن عەرەب؛ ئەگەرچی هەر شار و باژێڕێکی زار و زمانی خۆی هەیە و بە حاستەم دوو شوێنی وا بدۆزییەوە خەڵکانی وەک یەک قسە بکەن. زۆربەیان زاری جلفەیان تەواو جیاوازە؛ بەڵام ئەگەر هاتە سەر باسی زمانی یەکگرتوو (فُصحە)، ئەو عالەمەیە و یەک زار، یەک ڕێزمان، یەک ڕێنووس.[٢٠]

ئێمەش زمانەکەمان گەشە ناکا و پەرە ناسێنێ مەگەر بەو ڕێبازەدا بڕۆین. هەڵبەت دیارە جارێ لەو بەرژەوەندە وا نزیک نین و وەک گوتمان، هەر ئێستا لای کەم دوو زار بە دوو ڕێنووسەوە هەن کە هەرکیان ناویان کوردییە! ناکرێ و عەقڵیش نایبڕێ هیچیان بخەینە ژێر باڵی ئەوی‌تر. بەڵام ئەوە ئەرکی سەرشانی خاوەن‌قەڵەمەکانمانە کە بۆ ئامانجێکی وەها بکۆشن و لای کەم، دوو نەکەنە چوار! ئەمجار، بە مەرجێ قەبارەی ڕێزمانیی تێک نەچێ، هێنان و دەکار کردنی وشە و تەنانەت زاراوە و دەستەواژەی هەموو شێوەزار و بن‌زارەکان، دیارە سەروەت و سامانە و هێز و وزەی زمانەکەمانە و کورد گوتەنی: «نانێکە لە خوانە» و هەزار جار خوا نەیبڕێ!

لەو ناوەدا فەرهەنگ‌نووسین، واتا کۆکردنەوە و هێنانە سەر کاغەز و ڕانانی ئەوی پێشتر گوتراوە و ئێستاش باوە و ئەوی ئێستا لە زار و زمانی خەڵک دێتە دەر و دەبێتە چەمک[٢١] و ئەوەش تازە بە تازە لە دایکی زمان بەدی دێ و دێتە ناو بنەماڵەکەوە، کارێکی زۆر پێویستە و وەک دەبینین هەست بە پێداویست بوونی دەگەڕێتەوە بۆ مێژووی دەست بۆ قەڵەم بردنی ئینسان و بەدی هاتنی خەت و ئەوڕۆکەش بۆتە کۆڵەکەی زمانان و هەروەها پێوانەیەک بۆ پێوانی قەوەت و قەبارەی هەر زمانێ.

دە ـ دوازدە ساڵی پێش، خوێندکارێکی زانستگای سەلاحەدین لە هەولێر هاتە لام؛ داوای فەرهەنگێکی زانستی پیشەسازی (مُهندسی) لێم دەکرد. هەروا سووک و هاسان!

دەیگێڕاوە: «مامۆستاکەمان لە فەڕانسە خوێندوویە و زۆریش شارەزایە؛ بەڵام ئێمە سەر لە

---

[٢٠] ٢٠. دیارە لێرە باسی زمانی یەکگرتووە؛ دەنا لە باری کۆمەڵایەتییەوە، ئەوڕۆکە لێک‌بڕاوتر و پرژوبڵاوتر لە عەرەب، مەگەر هەر عەرەب!

[٢١] ٢١. هاوواتای «مفهوم»ی عەرەبی و «concept»ی ئینگلیسی.

زارەوە زانستییەکانی ـ کە دیارە فەڕانسییە ـ دەرناکەین. مامۆستا ناعیلاج لە کتێبێکی زانستگاییی خۆی، وانەکەی ئێمەی دەرێناوە و کردوویەتە نامیلکەیەک بە زمانی کوردی و هەموو ئەو وشە و زاراوە زانستییەشی بە کەیفی خۆی وەرگێڕاوە و کردوونی بە کوردی! ئەمما چ کوردی؟ نەک هەر ئێمە، بۆخۆیشی سەریان لێ دەر ناکا و تا کتێبە فەڕانسەکە دانەنێ و بەرامبەریان نەکاتەوە، لە وەرگێڕاوەکەی خۆی حاڵی نابێ و نازانێ چی کردووە و چی گوتووە!»

واتا: لە بیری نەماوە کام وشەی سەیروسەمەرەی دەسکردی خۆی، لە جێ کامە زاراوەی زانستی فەڕانسی داناوە. جا قوتابی بەستەزمان وەرە و شت فێر بە!

دیارە ئەگەر لە کتێبخانەمان فەرهەنگێکی باشی پیشەسازیمان ببوایە، بۆ نموونە، کاری ئەو مامۆستایە و خوێندکارەکانی چەندی فەرق دەکرد و دەرس‌ودەوریان چەندەی بەهرە دەبوو. بەڵام بەداخەوە شتی وا، مەسەل دەڵێ: «بە دوو پف و سەبرێک پێک نایە» و «بە ئیشەڵلا و ماشەڵلا سەر ناگرێ». وشە تاشین و دانانی هاوواتا بۆ وشەی زمانی تر، کارێکی زۆر ورد و دژوارە و بە کۆڕێک لە زانایانی بواری زمان و وێژە و شارەزایانی زانستە جۆراوجۆرەکان بەڕێوە دەچێ. ئەوجار ئەگەر وشەیەک، دەستەواژەیەک داتاشرا و پەسندیش کرا، تازە نیوەی ڕێگایە و بۆ گشتگیر بوون و چوونە نێو زمانەوە، دەوڵەت و دامودەزگایەکی پێویستە کە ڕایگەیەنێ و سەرەنجام بیسەلمێنێ.

خۆ ئەگەر سی ساڵی پێش ئاخمان هەڵکێشایا و بمانگوتایا: «کوا قەت دەور و دەرفەتێکی وا بۆ ئێمەی ژێردەستەی دەستبەستەی قەڵەمشکەستە هەڵکەوتووە و هەڵدەکەوێ؟ ئێمە لە کوێ و دەوڵەت و دامودەزگا لە کوێ؟ ئەم قسانە هەموو خەیاڵ‌پلاون!»، ئەوڕۆ دەبێ ئاخ هەڵکێشین و بێژین: «کوا بەرهەمێکی بەرچاوی ئەم هەموو ساڵەی دەوڵەتی کوردی لەم بارەوە؟ کوا دەسەڵات بە بیریشیدا هاتووە بانگەوازێک بکا، زمانزانان و زمانەوانان کۆ کاتەوە، ئەسڵی زمانەکە بپارێزن؛ پەرە پێ دان و فەرهەنگی زانستی دانان پێشکەشی خۆی!

لە تەلەڤیزیۆن و مێدیاکانەوە هەر کەس بە کەیفی خۆی دەنووسێت و دەخوێنێتەوە و هێندێکیان هێندە ئاوەکی و بێ‌سەروبنن، نەبێتەوە. وەرگێڕاوەی ناحەز لە عەرەبی و فارسی، کە هیچی بە سەر هیچەوە نییە، دەدرێتە دەرخواردی خەڵک و کەسیش نییە پێدا بچێتەوە و ساغێکی بکاتەوە. بۆ نموونە دەڵێ: «فلان نووسەر هەستا بە نووسینی کتێبێکی ...»!

کاکە گیان کەس کتێب بە پاوە نانووسێ! کە پێویست بکا هەستێ! بۆ کتێب نووسین دەبێ دانیشی! ئەو «قامَ»ی عەرەبیش نە یانێ «هەستا سەر پێ»؛ واتا: «کردی»،

«ئەنجامی دا»، «جێبەجێی کرد»، «دوایی پێ هێنا»، «تەواوی کرد»، «گەیاندییە سەرەنجام» و ... دەنا خوا هەڵناگرێ عەرەبیش بیانەوێ کتێب بنووسن، وەک هەموو بەشەری تر، دادەنیشن!

یان ئێژێ: «فلانی کەسێکی ماندوونەناسە»!

دادە گیان ئەوەت لە کوێ هێنا؟ لە فارسیت وەرگێڕاوەتەوە؟ باشە، مبارەکە؛ بەڵام فارس «خَستگیناپَذیر» دەڵین، نەک «خَستەناپَذیر». «خَستە» و «ماندوو» ئاوەڵناو (صفت)ن. تۆ دەبێ بیکەیە «خَستگی»، «ماندوویی»، ئەوجار لێکدراوێکی ئاوەڵناویی لێ دروست بکەی؛ کە دەبێتە «ماندوویینەناس»، واتا ماندوویی بە لایدا ناچێ؛ دەنا «ماندوونەناس» یانی کەسی ماندوو نەشناس، هیچ ماندوویەک شکنەبەر! وەک: «خوانەناس»، «کەسنەناس» و ...

لەمانە نە یەک، نە دوو، نە دە. قەڵەم و کاغەزێک بێنە و تاقە سەعاتێک لە پای یەک لەو دەیان تەلەڤیزیۆنە دانیشە (نەک هەستە!) و ئەگەر تاقەتت هێنا، یەک لە دووی یەک هەڵە ببژێرە و بنووسە! بزا سەر لە کوێوە دەردێنێ؟

شار و باژێر پڕە لە نووسراوەی غەڵەت و پەڵەت، بە سەر جادە و دوکاناندا و کەسی پێ داناچڵەکێ و کەسیش تەنانەت ئاوڕێکی لێ ناداتەوە!

ئەگەر بێژی مەنووسن «فڕۆکەخانەی هەولێری نێودەوڵەتی» بنووسن «فڕگەی نێونەتەوەیی هەولێر»، دەڵێ: «جا فەرقی چییە؟ بۆچی بە فڕۆکەخانەی هەولێر (سلێمانی)ی نێودەوڵەتیدا، فڕۆکە هەڵنافڕێ؟!».[٢٢]

پێیبکەنی؟ بۆی بگری؟ سەر لە هەش نێی؟ فایدەی چییە؟ کێ هەیە بایەخ بەم قسەوباسانە بدا یان لای کەم لێی تێبگا؟ لەم بازاڕە زمان و فەرهەنگ ــ مامۆستا هەژار گوتەنی ـ بەری چ دارێک و لەوەڕی چ هەوارێکە؟ ئاسمان بەرز و زەوی سەخت!

لێرە (ڕۆژهەڵات) دیسان، بە پەروای هەستی نەتەوایەتی خەڵکەکەوە، هەزار نەگەویس و خوێنتاڵیش بین، هەر ئەوەندە «زەرەرمان بۆ پەز نەبێ!»، وازمان لێ دێنن بە دەسکورتیمانەوە بساچین و کاری مێروولەئاسای خۆمان بکەین. مەردمیش وازیان لە کوردی خوێندن و بە کوردی خوێندنەوە، بەزیاد بێ، کەم نییە و ڕۆژ لە دووی ڕۆژ، ڕووی لە زیاد بوونە. ئەگەرچی دەستەنگی خەڵک لە لایەکەوە و گرانی کتێب لە لایەکی ترەوە، پرزەی بازاڕی کتێبی بڕیوە!

---

٢٢. بە ناشکوری نەبێ، ماوەیەکە ناشفڕێ!

با باری قسه بگۆڕم:

پازده ساڵی پێش[23] که له زانستگای کوردستان دەستمان دایه کاری فەرهەنگ نووسین، ناوەندێک به ناوی «کوردستان‌ناسی» بۆ پشتیوانی له خاوەن‌قەڵەمی کورد و گەشه دان به خوێندنەوه و تۆژینەوه لەمەڕ «کورد و کوردستان» بەگشتی، له زانستگا دامەزرابوو؛ به شوێنێکی تایبەت و کتێبخانەیەکی خنجیلانه و سەرۆک و کارگێڕەوه.

هەر ئەو ساڵانه دەنگۆیەک داکەوت که بڕیار دراوه ڕشتەی زمان و وێژەی کوردی دامەزرێ و له پاڵ فارسی و ئینگلیسی و عەرەبی، خوێندکار بگرێ و به چوار ساڵ، بڕوانامەی لیسانسی کوردی پێشکەش بکا.

ساڵی ٨٢ (٢٠٠٣) قسه و باسی لیسانسی کوردی، وەکوو داخوازێک گەیشته تاران و لەوێش بەپێی بارودۆخی ڕۆژ، پەسند کرا و جموجووڵێکی تەواوی خسته زانستگاوه و سەرۆکی ئەودەمی زانستگای کوردستان و چەند مامۆستایەکی دڵسۆز، زۆریان له سەر کار کرد و زۆری پێوه ماندوو بوون. یەک به یەک ناوی وانەکان بۆ ماوەی چوار ساڵ ناودێر کران و وەکوو بەرنامەیەکی کارا و ڕێکوپێک، گەیشتەوه تاران و لەوێش مۆری پەسندی پێوه نرا و تەنانەت له لیستەی دەرس و ڕشتەکانی کونکووری ساڵی ١٣٨٤-١٣٨٣ی هەتاویدا، ناوی ڕشتەی زمان و وێژەی کوردی زانستگای کوردستان، نووسرا و به ڕواڵەت، کار سەری گرت.

مەسەل دەڵێ: «له ماڵی زاوا باسێک نییه، ماڵەبووک دیمبەڵەدیمباوه!» ئێمه لەم لاوه کەیفخۆش لەو دەسکەوتە، پیرۆزباییمان لێکتر دەکرد، لەو لاوه له وەزارەتخانه، وەزیر گۆڕدرا و سیاسەتی تازه ڕاگەیندرا و دیسانەوه باسی زمانی کوردی وەپشت گوێ خرا و وەک دەڵێن: «کەفتینەوه کەڵ‌کەنوو!» خۆ دیاره بۆ کەسیش نییه بپرسێ: بۆ؟!

***

هەشت ساڵان وا تێپەڕین و کورد گوتەنی: «کەڵ به موو بەند بوو». لەو زانستگا گەورەیەدا ژوورێک نەبوو کاری فەرهەنگەکەشمانی تێدا بکەین! و ...

ئێستا ئەمە سێ ـ چوار ساڵه، ئەو تەمومژه پڕوچڕه هێندێک ڕەویوەتەوه و شتەکه تا

---

[23] ٢٣. عەرەب دەڵێن: «قبل خمس عشره سنه». هێندێک کوردی باشوور ئەو دەستەواژەیه، وشه به وشه وەردەگێڕنەوه و ئێژن: «پێش پازدەساڵ»! یان: «بەر له پازده ساڵ»! که دیاره لەگەڵ نەحوی زمانی کوردی نایەتەوه و هەڵەیە. خۆش ئەوەیه بڕێ مامۆستای ڕۆژهەڵات که تەنانەت عەرەبیش نازانن، عەینی شت دووپاته دەکەنەوه؛ گوایه کوردی ڕەسەن قسه دەکەن!

ڕادەیەک ئاسایی بۆتەوە. سێ ساڵە ڕشتەی زمان و وێژەی کوردی زانستگای کوردستان خوێندکار دەگرێ و هەر ئێستا پتر لە سەد لاوی کوڕ و کچی لە خۆ گرتووە کە خەریکی خوێندنی کوردین. «ناوەندی کوردستانناسی»ش پلەی تۆژینگە (پژوهشکدە)ی وەرگرتووە. واتا بووجەیەکی تایبەتی لە وەزارەتخانەوە بۆ دابین کراوە کە ئەگەرچی زۆر کەمە، بەڵام دیسان هەر باشە.

ئەمجار ئێمە؟

شاعیرێکی فارس دەڵێ: «تاو کە دەڕوا ئاوا ببێ، سێبەر شۆڕتر دەبێتەوە»[24] منیش کە پێم لە دەروازەی شێست ناوە و ئاوا بوونم لە بەرچاوە، تازە کەوتۆتە سەرم، پاش کاری ئەم فەرهەنگە و دەرهێنانی یەکبەرگی و چکۆلەکەی، بە یارمەتی هەوالان و پشتیوانیی زانستگای کوردستان، لەو تۆژینگەیەدا، بناغەی فەرهەنگێکی بەرفراوان (دائرةالمعارف)ی کوردی دارێژین و باقی ژیانم خەریکی ئەو کارە بم: (**ناسنامەیەکی کورد و کوردستان، بریتی لە: زمان، وێژە، هونەر، مێژوو، جوغرافیا، پیشە و پیشەسازی؛ بە دەق و وێنە و فیلمەوە**). دەزانم بارێکی زۆر قورس و ئەرکێکی یەکجار گرانە و سنەیی گوتەنی: «هەر بە دەم ئاسانە». جا ئەگەر ئەو بەرگە بە بەری من و بۆ تەمەنی من «شۆڕ» بێ، هیوام بەرزە و دڵنیام لاوەکان، بە مەرجی دڵهێنان و لێبڕان، بە ئەنجامێکی شیاو و شایانی دەگەیەنن.

وەهایە، کە کانی بە هیوا
بەهارانە لووزەو ئەبەستێ بە رەو شاری دەریا

لە هەر شوێنێ ڕاماوە، داماوە، کاری تەواوە!
ئەزانێ ئەبێ هەر بژێ و بازۆێ
تا بژی، تا بمێنێ
هەناوی بە هەنگاوە
ئەسرەوتێ کوولەکەی ڕۆحی ئاوە![25]

براتان: **ماجد مەردۆخ ڕۆحانی**
پێدا چوونەوە پاییزی ١٣٩٨ (٢٠١٩)

---

[24] . سوی مغرب چو میرود خورشید سایەها را درازتر بینی «**رَهی مُعیری**»

[25] . کۆتایی خەوەبەردینە، «**سوارە**»

ئـ

ئـ / ʾ/: پیت. هەمزە؛ یەکەمین پیتی ئەلفوبێی زمانی کوردی (تێبینی: ئەم فۆنیمە سەربەست نییە و وێڕای بزوێن، واتا تەنیا لە سەرەتا و کۆتایی بزوێن و بڕگەدا هەڵدەکەوێ، وەک: ئاسک، ئیش، نەء) همزە؛ نخستین حرف الفبای زبان کُردی

ئا١ / a/: ناو. [سووکەڵە] ١. ئەرێ؛ بەڵێ؛ وەرامی ئەرێنی و پەسند کردن ‹هەر گوتم ئا، سواری سەرم بوو!› ٢. ئاغە؛ ئاغا؛ کا ‹ئا حەسەن› ١. آری ٢. آقا

ئا٢: ناوەڵناو. ١. ئەو؛ هۆ؛ وێ؛ هێما پێ‌کراو ‹ئا کەلە گەورە ئەو دیمش تۆنی/ سیاوڕیحانەکەو دەرەو لوهۆنی «فولکلۆر»› ٢. بەس؛ هەر؛ تەنیا ‹ئا ئەمە؛ ئا ئەوە؛ ئا ئێرە؛ ئا ئیسە› ١. آن ٢. فقط؛ هم؛ نشان تأکید و تصریح

ئا٣: ئاوەڵکار. ئائا: ١. وەرامی ئەرێنی ‹پرسیم چووی؟ گوتی ئا› ٢. چما؛ وەک بڵێی ‹ئا دیدان وە خەو دیدان «فولکلۆر»› ١. آری؛ بلی ٢. انگار

ئا٤: جێناو. تۆ (بۆ مێوینە) ‹تۆ پوڕئیحسان و خوەی نەشمی/ ل دەرویشان ئا ب خەشمی «مەلای جزیری»› تو (مؤنث)

ئا٥: ئامراز. ١. ئەرێ؛ بەڵێ؛ بۆ پێداگری و بە ڕاست زانین ‹ئا کاکە گیان ئەبینی چمان بە سەر هات!› ٢. هی ‹ئا منە› ١. آری ٢. مالِ؛ مُتعلق به

ئا٦: دەنگ. ١. بۆ ئاگادار کردنەوە ‹ئا خەڵکینە! وشیار بن!› ٢. دا؛ ئەرێ؛ بۆ داخوازی ‹ئا بێنە بزانم!› ٣. ئەها؛ بۆ پەسند کردن ‹ئا وای لێ‌هات› ٤. ها؛ بۆ پرسیار ‹دەگەڵ تۆم بوو. ئا؟› ٥. دا؛ بۆ دنە دان ‹ئا دەی بچۆ بزانم!› ٦. دا؛ سا؛ بە واتای «مەکە» ‹ئا دەنگ!› ١. هان ٢. لطفاً ٣. آری ۴. بلی ۵. حرف تشجیع ۶. دِ

ئا ـ٧: پێشگر. ١. ڤە؛ ئەوە ـ ‹ئاکەردش› ٢. بلند؛ درێژ ‹ئاموور› ٣. گەورە؛ مەزن ‹ئادا› ٤. نیشانەی پرس ‹ئاخۆ› ١. باز ـ ٢. بُلند ٣. بزرگ ۴. آیا

ئائا١ / a'a/: ☜ **ئا**٣

ئائا٢: دەنگ. ١. بۆ سەرسووڕمان ‹ئائا لەو خەلکە!› ٢. بە گاڵتە دەگوترێ و جێگای «نا» دەگرێتەوە ‹تۆش پووڵت دا بە کاک سمایل؟ ئائا دامێ! من چۆن پووڵی مفت دەدەم؟!› ١. حرف تعجُب ٢. چرا

ئائلی / a'lî/: ناو. زۆربێژی؛ ملهوڕی زورگویی

ئائۆرت / a'ort/: ناو. سووورە دەماری هەرەگەورەی لەشی بڕبڕەداران آئورت

ئائۆش / a'oş/: ئاوەڵکار. هێشتا؛ تا ئێستا تاکنون

ئائەمانە / a'emane/: جێناو. ئامانە؛ ناینە همین‌ها

ئائەمە / a'eme/: جێناو. (بەس/ هەر) ئەم یەکە ‹ئائەمە هەڵگرە!› همین یکی

ئائەوە / a'ewe/: جێناو. (بەس/ هەر) ئەو یەکە ‹ئائەوە داگرە!› همان یکی

ئائیسە / a'îse/: ☞ ئائێستا

ئائێرە / a'êre/: جێناو. هەر ئێرە؛ ئەڤێرێ؛ ئائێگرە؛ ئایرە؛ ئالێگرە ▤ همین جا

ئائێستا / a'êsta/: ئاوەڵکار. ئائیسە؛ ئێستاکە؛ ئەئێستا؛ هەنووکە ▤ هم‌اکنون

ئائێستە / a'êste/: ئاوەڵکار. وێستا؛ وێستان؛ وێسە ▤ همین اکنون

ئائێگرە / a'êgre/: ☞ **ئائێرە**

ئاب / ab/: ناو. ١. ☞ **ئاو** ٢. ☞ **ئاگوست**

ئابات١ / abat/: ☞ **ئاوا١ـ١**

. **ئابات٢**: پاشەوشە. ئاوەدان‌کەرەوە؛ ئاوان‌کەرەوە ▤ ـاباد

ئاباجی / abacî/: ناو. ١. ئابجی؛ خوشکی گەورە ٢. پوور؛ میمک ▤ ١. خواهر بزرگ ٢. عمّه

ئابادی / abadî/: ☞ **ئاوەدانی**

ئابجۆ / abco/: ☞ **ئاوجۆ**

ئابجو / abcû/: ☞ **ئاوجۆ**

ئابجی / abcî/: ناو. ئاباجی؛ خوشکی‌گەورە ▤ آبجی

ئابخانە / abxane/: ناو. *[کنایە]* ئاودەست؛ دەستاو؛ سەراو؛ سەرپێشاو ▤ مُستراح

ئابدار / abdar/: ☞ **ئاودارچی**

ئابدارباشی / abdarbaşî/: ☞ **ئاودارچی**

ئابدارخانە / abdarxane/: ناو. ئاودارخانە: ١. کونەلان؛ ژووری قاوە لێنان و چا ساز کردن ٢. بار و بنەی تایبەتی پیاوماقوولان لە سەفەر ▤ ١. آبدارخانە ٢. بار و بندیل سفر اشراف

ئابدۆزەک / abdozek/: ناو. ئاودزەک؛ ئاودوزەک: ١. شرینقە؛ فیچقە؛ فیشقە؛ سورەنگ؛ لە ئامێرەکانی وەشاندنی دەرمان لە لەش ٢. قەتارە؛ قەترەکێش؛ لوولەشووشەی دەم‌تەنگ کە تنۆکە دەرمانی پێ دە شتێ دەکەن ▤ ١. سُرنگ ٢. قطرەچکان

ئابدەست / abdest/: ☞ **ئاودەست**

ئابدەستخانە / abdestxane/: ☞ **ئاودەست**

ئابرا / ab(i)ra/: ناو. برادەر؛ برالە؛ برا؛ ئابا؛ کاکۆ؛ کاکە؛ کاک: ١. برالە ‹ئابرا، هۆشت بێ!› ٢. لاوژا؛ داش؛ کاکەبرا؛ ئاغەبرا (زۆرتر برای گەورە) ‹ئابرام کرێکاری ئەوییە› ▤ ١و٢. داداش

ئابڕوو / abřû/: ناو. ئاوڕوو؛ ئاڤاڕوو؛ ئاڤڕوو؛ هاوڕوو؛ نەتا: ١. سکەوسیرەت؛ شرت؛ ستر؛ چەتاو؛ کردەوەی گونجاو لەگەڵ بایەخگەلی کۆمەڵگادا ‹سەگ نایخوا، وەک پلێک گۆشتی بێ‌تاوان/ تا ئابڕووی ئەم عەسرەی پێ بەرێ ئینسان! «گۆران»› ٢. بارودۆخێ کە هۆی سەربەرزی و خۆشناوییە ‹خوێن ڕژا، ڕۆلە کوژا، کەللە پژا/ خوێن‌ڕژان خۆشە کە ئابڕوو نەڕژا «هەژار، *بۆ کوردستان*»› ▤ ١و٢. آبرو

⊡ **ئابڕوو بردن**: ئابڕوو بۆ نەهێشتن؛ ئابڕوو تکاندن؛ ناو زڕاندن؛ بێ ئابڕوو کردن؛ سووکایەتی بە سەر کەسێکدا هێنان ‹شەرتی دلداری هەتا مردنە/ دەس لە یەک بەردان، ئابڕوو بردنە «فولکلۆر»› ▤ رسوا کردن

ئابڕوو بۆ نەهێشتن: ☞ **ئابڕوو بردن**

ئابڕوو تکان: ☞ **ئابڕوو چوون**

ئابڕوو تکاندن: ☞ **ئابڕوو بردن**

ئابڕوو چوون: ئابڕوو تکان؛ ئابڕوو نەمان؛ ناو زڕان؛ بێ ئابڕوو بوون ▤ رسوا شدن

ئابڕوو نەمان: ☞ **ئابڕوو چوون**

ئابڕووی کەسێ بردن: ئاوڕووی کەسێ بردن/ تکاندن؛ ناوی کەسێ زڕاندن؛ شەقڵ کەسێ شکاندن؛ سووکایەتی بە سەر کەسێ هێنان ▤ آبروی کسی را بردن

ئابڕووی کەسێ بردنە سەر لقی دار: *[مەجاز]* زڕاندنی نهێنی کەسێک و ئابڕوو بردنی ▤ راز کسی را فاش کردن

ئابڕووی کەسێ کڕینەوە/ سەندنەوە بەرگری کردن لە بەدنامی و ناو زڕانی کەسێک ▤ آبروی کسی را خریدن

ئابڕووبراو / abřûb(i)raw/: ئاوەڵناو. هەتکیایش؛ ئابڕوونەماو ☰ رسوا؛ هتک حُرمت شده

ئابڕووبەر / abřûber/: ☜ **ئاوڕووبەره**

ئابڕووبەره / abřûbere/: ☜ **ئاوڕووبەره**

ئابڕووتکاو / abřût(i)kaw/: ئاوەڵناو. ڕووسیا؛ بێئاوڕوو؛ سووک و چرووک ☰ بی‌آبرو

ئابڕووتکاوی / abřût(i)kawî/: ناو. فەزیحەت؛ بێئابڕوویی؛ ناوزڕاوی ☰ رسوایی

ئابڕوودار / abřûdar/: ئاوەڵناو. بەشەرەف؛ ئابڕوومەند؛ ئاوڕوومەند ☰ آبرومند

ئابڕووداری / abřûdarî/: ناو. ئاوڕووداری؛ ئابڕوومەندی: ١. ژیانی شەرافەتمەندانە و بە سەربەرزی ٢. *[کنایە]* بەرگری لە ئابڕوو چوون؛ دۆخی لای بێگانە نەدرکاندنی هەندێ نهێنی کە بۆی هەیە ببێتە هۆی سەرشۆڕی ٣. *[کنایە]* کار یا دۆخی بە زللە ڕوومەت سوور ڕاگرتن ☰ ١تا٣. آبروداری

ئابڕووڕژاو / abřûř(i)jaw/: ئاوەڵناو. هەتکی؛ هەتک کراو ☰ بی‌آبرو

ئابڕوومەند / abřûmend/: ☜ **ئابڕوودار**

ئابڕوومەندی / abřûmendî/: ☜ **ئابڕووداری**

ئابلۆقه / abloqe/: ☜ **ئابڵۆقه**

ئابڵۆقه / abłoqe/: ناو. ئابلۆقه؛ ئابڵووقه؛ گەمارۆ؛ چاکمه؛ ئاخڵه؛ هەتیته؛ حاته؛ کارەڕەهاتی دەوره دان و نەهێشتنی دابڕانی پێوەندی شوێنێک لەگەڵ دەور و بەری ‹قەلا ئابلۆقه دراوه› ☰ مُحاصره

⊡ **ئابڵۆقه دان:** دەوره دان؛ گەمارۆ دان ☰ محاصره کردن

ئابڵۆقه دران: دەوره دران؛ گەمارۆ دران ☰ محاصره شدن

ئابڵووقه / abłûqe/: ☜ **ئابڵۆقه**

ئابنوس^{1} / abnûs/: ناو. ئەبەنووس؛ عەبەنووس؛ حەپەنووس؛ ئاوەنووس؛ ئەبانووس؛ دار ئەبنووس؛ دارێکی ڕەش و ڕەقی بەنرخە، بۆ نازک‌کاری بەکار دێ ☰ آبنوس

ئابنوس^{2}: ئاوەڵناو. ئاوەنووس؛ ئەبەنووس؛ ئاوەنووس؛ ئەبانووس؛ لە جنسی ئابنووس ‹بونیانی کیبر و سەرکەشییە تاقی کیسرەوی/ دانانی زوڵم و ڕووڕەشییە تەختی ئابنووس «نالی»› ☰ آبنوس

ئابوتاب / ab û tab/: ناو. تامولام؛ ئاووتاو ‹زۆر بە ئاب‌وتاب قسەکەی گێڕاوه› ☰ آب‌وتاب

ئابۆنه / abone/: ئاوەڵناو. تەژه؛ زلحۆرت (بۆ پیاو) ☰ لندهور

ئابور^{1} / abûr/: ☜ **ئابوری**

ئابور^{2}: ئاوەڵناو. ساز؛ تەیار؛ ڕێک‌وپێک؛ ئاماده ☰ آماده؛ مُهیا

⊡ **ئابور کرن:** ساز دان؛ پێک‌هێنان؛ ئاماده کردن ‹مە کارا خۆ ئابوور کر› ☰ فراهم/ مُهیا کردن

ئابوری / abûrî/: ناو. ئابوور: ١. کاری بەڕێوه بردنی ژیرانەی خەرج و داهات ٢. کۆمەڵە بابەتی سەبارەت بە پێوەندی خەرج و داهات ٣. زانستی ئابووری؛ زانستی لێکۆڵینەوه لە شێوەی ژیانی تاک و کۆمەڵگا و پێوەندی نێوان ئەم شێوه ژیانە و قانوونی زاڵ بە سەریاندا و هەروەها دۆزینەوه و پێشنیار کردنی شێوه یان شێوەگەلی تازه بۆ بەرهەم هێنان و دابەش کردنی داهات ☰ ١تا٣. اقتصاد

ئابوریزان / abûrîzan/: ناو. ئابووری‌ناس؛ پسپۆڕی زانستی ئابووری ☰ اقتصاددان

ئابوری‌ناس / abûrînas/: ☜ **ئابوری‌زان**

ئابونمان / abûnman/: ناو. مزی ساڵانە یان مانگانە بۆ بەشداربوان ☰ آبونمان

ئابونه / abûne/: ئاوەڵناو. بەشدار؛ هاوبەش لە شتێ ☰ آبونه

ئابەوهت / abewhit/: ناو. ئاوات؛ هیوا؛ ئارەزوو ☰ آرزو

ئابی / abî/: ☜ **ئاوی**

ئابیده / abîde/: ناو. ۱. پەیکەر؛ کۆتەڵ؛ هەیکەل ۲. کۆشک؛ بینای گەورە ☰ ۱. مُجسمه؛ تندیس ۲. کاخ؛ قصر

ئابێز / abêz/: ناو. جۆرێ کایەی مندالانە وەک شەشخانە، کە خانەکەی بازنەییە ☰ از بازی‌های کودکانه

ئاپ / ap/: ☜ **ئاپۆ**

ئاپا / apa/: ناو. پوور؛ میمک؛ خوشکی ئاپۆ ☰ عمّه

ئاپارات / aparat/: ناو. ۱. ئامرازی نواندنی فیلمی سینەمایی ۲. ئامرازی پەنچەرگیری چەرخی ماشێن ☰ ۱و۲. آپارات

ئاپارتاید / apartayd/: ناو. *[رامیاری]* ڕەگەزپەرستی؛ سیاسەتی دووچاوەکی و جیاوازیی ڕەگەزی، دژی ڕەش و ڕەنگین پێستان ☰ آپارتاید

ئاپارتمان / apart(i)man/: ناو. وارخان؛ شوقە ☰ آپارتمان

ئاپاندیس / apandîs/: ناو. بنەڕیخۆڵە؛ ڕیخۆڵەکوێرە؛ زیادەڕیخۆڵە ☰ آپاندیس

ئاپاندیسیت / apandîsît/: ناو. دۆخی هەو کردنی ئاپاندیس کە وێڕای ژانەزگ، لیک ڕژاندن و یاو سەر هەڵدەدا ☰ آپاندیسیت

ئاپتەر / apter/: ئاوەڵناو. شێت؛ لێوە؛ دێوانە ☰ دیوانه

ئاپراخ / aprax/: ☜ **یاپراخ**

ئاپریل / aprîl/: ☜ **ئاوریل**

ئاپرِیڵ / aprîł/: ☜ **ئاوریل**

ئاپنجی / apincî/: ناو. جۆرێ عەبای قەدیمی ☰ نوعی قبای قدیمی

ئاپور / apur/: ناو. بەڵا؛ ئاشیت ☰ آفت

ئاپۆ / apo/: ناو. ئاپ؛ هاپ؛ هاپۆ؛ مام؛ مامە؛ مامۆ ☰ عمو

ئاپۆر^{1} / apor/: ناو. بەڵا؛ تەگەرە و تووشی؛ بەسەرهاتی خراپ ☰ بلا؛ مُصیبت

ئاپۆر^{2}: ئاوەڵناو. بیانی؛ بێگانە ☰ بیگانه

ئاپۆرا / apora/: ☜ **ئاپۆرە ـ۲**

ئاپۆرە / apore/: ناو. ۱. بەڵا؛ ئاپۆر ۲. ئاپۆرا؛ جمە؛ گوڕمۆڕە؛ گورتل؛ کۆمای خەڵک پێکەوە ‹لە دوورەوە چاوم لە ئاپۆرەی دەور قەبرەکە بوو کە بە خەمەوە دەگریان› ☰ ۱. بلا؛ مُصیبت ۲. ازدحام؛ شلوغی

▣ **ئاپۆرە دان**: کۆمرە دان؛ کەڵەکە کردن؛ قووڕ بەسان؛ لە شوێنێک گلێر بوونەوە، لێک ترنجان و هەرا و هوریا کردن ‹خەڵکێکی زۆر لە دەوری مزگەوت ئاپۆرەیان داوە› ☰ ازدحام کردن

ئاپۆرەحاڵ / aporeĥał/: ئاوەڵناو. بەستەزمان؛ فەقیرحاڵ ☰ زبان‌بسته

ئاپۆژن / apojin/: ناو. مامۆژن ☰ زن‌عمو

ئاپوورە / apûre/: ناو. قەوتە؛ حەشامات؛ کۆمەڵی زۆر لە مەردم ☰ توده‌ی مردم

ئاتاج / atac/: ئاوەڵناو. ئاتاژ؛ هەژار؛ نەدار؛ چاو لە کۆمەک ☰ مُحتاج؛ نیازمند

ئاتاجی / atacî/: ناو. ۱. هەژاری؛ نەداری ۲. پێداویستی ☰ ۱. فقر ۲. نیاز

ئاتاژ / ataj/: ☜ **ئاتاج**

ئاتاف / ataf/: ناو. بەڵا؛ چۆرتم ☰ بلا

ئاتر / atir/: ☜ **ئاگر**

ئاترەش / atreş/: ناو. ئاگادار و زێرەوانی ئاور لە ئایینی زەردەشتدا ☰ نگهبان آتش در آیین زرتشت

ئاتڵ / atił/: ئاوەڵناو. ناڕەوا؛ ناحەق ☰ ناروا

ئاتڵای / atłay/: ناو. مۆڵەت؛ دەرفەت ☰ مُهلت

ئاتماجە / atmace/: ناو. ئاتمەجە؛ هەڵۆ ☰ عُقاب

ئاتمەجە / atmece/: ☜ **ئاتماجە**

ئاتوون / atûn/: ناو. ۱. ئاتەشخان؛ قەیتوون؛ دۆزەقە؛ دۆزەخە؛ توونخانەی حەمام؛ توونی گەرماو ۲. قاتوقڕی ☰ ۱. آتشدان حمام ۲. قحطی

ئاتەر /ater/: ☜ **ئاگر**

ئاتەران /ateran/: ☜ **هاتەران**

ئاتــەران . پاتــەران /ateran pateran/: ☜ **هاتەران ـ پاتەران**

ئاتەشبازی /ateşbazî/: ناو. ئاگربازی؛ ئەیرەکڵێ؛ گڕگڕان؛ کاری تەقە کردن و فیشەکەشێتە هەڵدان لە جێژن و خۆشیدا ‹ئاتەشبازی بە قنگی خالی ناکرێ! «مەسەل»› ▤ آتش‌بازی

ئاتەشپارە /ateşpare/: ئاوەڵناو. ۱. هار و هاج؛ هار و هەردە ۲. */کنایە/* زرینگ؛ زرت و زیندوو؛ ئازا و وریا ▤ ۱و۲. آتشپارە

ئاتەشخان /ateşxan/: ناو. ۱. ☜ **ئاتوون ـ۱** ۲. قوولکەی ژێر تیانە کە ئاگری تێدا دەکەنەوە ‹گۆشەی ئاتەشخان دڵەی پڕ جە ئێش/ پزیسکەی داخان ئایر وەردا لێش «مەولەوی»› ▤ ۱. ☜ **ئاتوون ـ۱** ۲. اجاق سنگی

ئاتەشخانە /ateşxane/: ناو. ئاگردان؛ پەنگردانی سەماوەری چای ساز کردن ▤ آتشدان سماور

ئاتەشکەدە /ateşkede/: ☜ **ئاورخانە ـ۲**

ئاتەشگا /ateşga/: ☜ **ئاورخانە ـ۲**

ئاتەشە /ateşe/: ناو. ۱. ئاورە؛ زەردەبرین ۲. ئاتەشەک؛ سووزاک ▤ ۱. زردە زخم ۲. سوزاک

ئاتەشەک /ateşek/: ☜ **ئاتەشە ـ۲**

ئاتەشی /ateşî/: ئاوەڵناو. ۱. ئاتەشین؛ ئاگری؛ بە ڕەنگی سووری ڕۆشن ۲. */مەجاز/* گڕگین؛ تووڕە؛ جنگز ▤ ۱. رنگ آتشی ۲. آتشی‌مزاج

ئاتەشین /ateşîn/: ☜ **ئاتەشی ـ۱**

ئاتەک /atek/: ☜ **ئاتەگ**

ئاتەگ /ateg/: ناو. ئاتەک: ۱. شاقەل؛ داوێنی کەوای شۆڕ ‹نوێژ لە سەر ئاتەگی دەکرێ «مەسەل»› ۲. بنار؛ پێدەشت؛ پاڵداوێن ۳. داوێنی زین کە دەکەوێتە ژێر ڕانی سوار ٤. گۆشتی پەراسووی حەیوانی سەربڕاو ▤ ۱. دامن قبای بلند ۲. دامنەی کوه ۳. برگ زین ۴. گوشت دندە

ئاتی /atî/: ناو. زێڕ؛ ئاڵتوون؛ تەڵا ▤ طلا

ئاتیوان /atîwan/: چاوگ. توانەوە؛ تاویانەوە ▤ ذوب شدن

ئاتیواندن /atîwandin/: ☜ **ئاتیوانن**

ئاتیوانن /atîwanin/: چاوگ. ئاتیواندن؛ تاواندنەوە؛ تواندنەوە؛ ئاواندن ▤ ذوب کردن

ئاتێل /atêl/: ناو. تەختەبەند؛ ئامرازی تایبەت بۆ شکستەبەنی ▤ آتِل

ئاج /ac/: ☜ **عاج ـ۲**

ئاجاخ /acax/: ئاوەڵناو. خویا؛ دیار؛ دیاردی؛ ئاشکرا ▤ آشکار

ئاجار /acar/: ☜ **ئاجاڕ**

ئاجاڕ /acař/: ناو. ئاجار؛ پنجاڕ؛ ڕەگ و بنی گیا ▤ رگ و ریشەی گیاه

ئاجر /acir/: ناو. ئادزا؛ جۆرێ مووررووی تەزبێح ▤ نوعی مُهرەی تسبیح

ئاجگی /ac(i)gî/: ئاوەڵناو. ئاجەک؛ چکووس؛ ڕژد؛ ڕژ؛ دەستقووچاو ▤ خسیس

ئاجور /acur/: ☜ **ئاجۆر**

ئاجۆ /aco/: ئاوەڵناو. ڕەق؛ سەخت ▤ سخت

ئاجۆر /acor/: ناو. ئاجور؛ ئاجوور؛ کەرپووچ؛ کارپووچ؛ کەرپیچ؛ کارپیچ؛ کەلپیک؛ کولپیک؛ خشت بوشیای؛ خشتی لم و ڕەڵمی سوورەوەکراو ▤ آجُر

ئاجۆرپەز /acorpez/: ناو. کەسێ کە خشت سوور دەکاتەوە و دەیکاتە ئاجۆر ▤ آجُرپز

ئاجۆرپێژ /acorpêj/: ناو. خشتبڕ بۆ ئاجۆر ▤ خشت‌زن

ئاجۆری /acorî/: ناو. ۱. درووسکراو لە ئاجۆر ۲. بە ڕەنگی قاوەیی ئاماڵ سوور ▤ ۱و۲. آجُری

ئاجوج /acûc/: لێل. ← **ئاجوج و ماجوج**

ئاجوج و ماجوج /acûc û macûc/: ناو. */باوەڕی*

کۆن/ لە تەورات و دەقە ئیسلامییەکاندا بەو هۆز و خێڵانە گوتراوە کە لە سپای شەیتاندا بوون و بەشێکیان لە باکووری قەفقازدا دەژیان، پاشایەکی دووشاخ (زولقەرنەین) دیوارێکی بەردینی لە پێشدا هەڵچنین، پێش بە هێرشیان بگرێ ▤ یأجوج و مأجوج

ئاجوور / acûr/: ☜ **ئاجۆر**

ئاجەک / acek/: ئاوەڵناو. ئاجگی؛ چکووس؛ ڕژد ▤ خسیس

ئاجی / acî/: ناو. دادە؛ باجی ▤ آبجی

ئاجیل / acîl/: ناو. چەرەس؛ چەرەز؛ شەوچەرە؛ خواردەمەنی تێکەڵ بە وشکباری گەرمشتە ▤ آجیل

ئاچار / açar/: ☜ **هاچەر**

ئاچخ / açix/: ئاوەڵناو. ئاچوخ؛ کاڵ؛ بە ڕەنگی کاڵ ‹پارچەی کەواکەم شینی ئاچخە› ▤ روشن

ئاچم / açim/: دەنگ. هاچم؛ هەتشم؛ دەنگی پژمە ▤ صدای عطسه

ئاچوخ / açux/: ئاوەڵناو. ١. ☜ **ئاچخ** ٢. کراوە؛ باز؛ ئاوەڵا ▤ ١. ☜ **ئاچخ** ٢. باز

ئاچەر / açer/: ☜ **هاچەر**

ئاچەرفەڕانسە/ açerfeřanse/: ☜ **هاچەرفەڕانسە**

ئاچی / açî/: ئاوەڵکار. بۆ؛ بۆچی؛ بۆچە ▤ چرا

ئاحیل / aĥîl/: ئاوەڵناو. کاڵ؛ کامڵ؛ بە تەمەنی نێوان جحێڵی و پیری (٥٥-٤٠) ▤ میانسال

ئاحێلی / aĥêlî/: ناو. کالی؛ کامڵی؛ تەمەنی نێوان جحێڵی و پیری ▤ میانسالی

ئاخ١ / ax/: ناو. ١. خاک؛ خۆڵ ‹هەرچێکی لە ناخی ئاخ و دەریان/ هی چۆتە بناو ئەوی لە سەریان «هەژار، *مەم و زین*»› ٢. هەناسەی بەرز و پڕخەفەت ‹یارێکم ناوێ کە هەر داخی بێ/ ڕاڕا و مۆن و پەست دایم ئاخی بێ «فولکلۆر»› ٣. زێد؛ وڵات ▤ ١. خاک ٢. آه ٣. سرزمین

▣ **ئاخ هەڵکێشان**: لە خەمان ئاخ و داخ گوتن و هەناسە دان ‹ماڵ لە مەریوان، دڵ لە دەروێشان/ مردن خۆشترە لە ئاخ هەڵکێشان «فولکلۆر»› ▤ آه حسرت سر دادن

ئاخ٢: سارتە. ١. وشەی دەربڕینی نارەزایەتی ‹ئاخ لەم ڕۆژگارە تێ کەوتین!› ٢. وشەی دەربڕینی ئازار ‹ئاخ، دەستم سووتا!› ٣. وشەی دەربڕینی حەسرەت ‹چەن چکۆلەن پەلەوەر لەو بەرزە/ ئاخ کە چەند خوێڕیگرە ئەو عەرزە! «سوارە»› ٤. وشەی دەربڕینی خەفەت ‹ئاخ، چۆن بەو ئاواتەوە سەری ناوە!› ٥. خۆزگە؛ خوەزیا؛ بریا ‹ئاخ، هێندە نەدەمردم کوردستانم بە ڕزگاری دەدیت› ▤ ١تا۴. آخ ۵. کاش

ئاخا / axa/: ☜ **ئاغا**

ئاخافتن / axaftin/: چاوگ. ئاخاوتن؛ ئاخوفتن؛ ئاخۆتن؛ ئاخەفتن؛ پەیڤین؛ گوتن؛ قسە کردن ▤ سخن گفتن

ئاخاندن / axandin/: چاوگ. ئاخنین؛ تەپاندن؛ پڕ کردن ▤ آکندن

ئاخاوتن / axawtin/: ☜ **ئاخافتن**

ئاخایۆک١ / axayok/: ناو. جۆرێ سەقر ▤ نوعی باز

ئاخایۆک٢: ئاوەڵناو. خۆبەزلزان ▤ خودبزرگ‌بین

ئاخباران / axbaran/: ناو. تۆزباران؛ تەپ و تۆز؛ کەش داگرتنی تۆز و خۆڵ ▤ بارش گرد و غُبار

ئاخبان / axban/: ناو. گلەبان؛ ئاخەبان؛ بانەناو ▤ گل‌اندود بام

ئاختف / axtif/: ناو. بەڵغەم؛ تفلیک ▤ بلغم

ئاخچەباش / axçebaş/: ناو. ئاخچەواش؛ ئاغەجەواش؛ ئاغچەواش؛ ئاغچەباش؛ پیتۆکە؛ گیایەکی یەکساڵەیە لە بنەماڵەی هەلامە و مەندێ، کە لاسک و گەڵاکانی تووکنە و بە جوانی بە مەبەستی گیابرژیوە و گیای ناو دۆکولیو بەکاری دێنن ▤ جعفری فرنگی کُرکدار

ئاخچەواش / axçewaş/: ☜ **ئاخچەباش**

ئاخدار / axdar/: ئاوەڵناو. خەمبار؛ خەفەتبار ⚑ غمگین

ئاخر^{١} / axir/: ناو. ١. ئاکام؛ ئەنجام؛ سەرئەنجام ‹بێدایکم و بێبابم، بێمام و برا ماوم/ لەم ئاخری عومرەمدا، وا دیارە کە تاقانەم «ئاوات»› ٢. کۆتایی؛ دوایی ‹ئاخری کار› ⚑ ١. آخر؛ سرانجام ٢. پایان

ئاخر^{٢}: ئاوەڵناو. ئاخری؛ لە دوا کەوتوو ‹کاری ئاخر› ⚑ آخری

ئاخر^{٣}: ئاوەڵکار. ئاخری؛ ئاخرسەر؛ دوایی؛ عاقیبەت ‹ئاخر گەرمیان سارێش کەرد زامەت/ بی وە هامدەمت تا ڕۆی قیامەت «مەولەوی»› ⚑ عاقبت؛ سرانجام

ئاخر^{٤}: ئامراز. ١. مەگەر ‹خانەقا و شێخ و تەکیەکان یەکسەر/ پێم بڵێن نەفعیان چییە ئاخر؟ «حاجی قادر»› ٢. دەسا؛ ئیتر ‹ئاخر کوا ئەوە بوو بە کار؟› ⚑ ١. مگر ٢. آخر

ئاخرچاک / axirçak/: ئاوەڵناو. عاقیبەت بە خەیر ⚑ نیکفرجام

ئاخرخێر / axirxêr/: ئاوەڵناو. عاقیبەت بە خەیر؛ پیری چاک و پیرۆز. بەرانبەر: **ئاخرشەڕ** ⚑ نیکفرجام

ئاخرزەمان / axirzeman/: ناو. دنیائاخری؛ کاتی دوایی هاتنی جیهان و ژیانی سەر زەوی ‹چاو ئەگەر فرمێسکی خوێنین دانەڕێژێ بۆ وڵات/ دەک بە کوێری هەر بمێنێ تاوەکوو ئاخرزەمان «قانع»› ⚑ آخرزمان

ئاخرسەر / axirser/: ☜ **ئاخر**^{٣}

ئاخرشەڕ / axirşer̄/: ئاوەڵناو. پیری بەدفەڕ و نەگریس ‹پیری ئاخرشەڕ وەتەنت فرۆشت/ ئابڕووت گۆڕییەوە بە پلاو و گۆشت؟! «هەژار، *بۆ کوردستان*»›. بەرانبەر: **ئاخرخێر** ⚑ بدفرجام

ئاخرکە / axirke/: ناو. ئاخرگە؛ ئاخویرک؛ ئاخۆرە؛ مێشوولەی زۆر ورد ⚑ پشەی خاکی

ئاخرگە / axirge/: ☜ **ئاخرکە**

ئاخر و ئۆخر / axir û 'oxir/: ئاوەڵکار. نێزیک بە بڕانەوە ‹لە ئاخر و ئۆخری پاییزدا باری کرد و هاتە شار› ⚑ اواخر

ئاخرەت / ax(i)ret/: ناو. سڵا؛ سەڵا؛ پەسڵان؛ قیامەت؛ ڕۆژی هەستانەوەی پاش مردن ⚑ آخرت

ئاخرەمین / ax(i)remîn/: ئاوەڵناو. دوامین؛ ئاخرین؛ ئاخری ‹ئەوە ئاخرەمین جار بێ پێت بڵێم، ئیتر پێت ناڵێمەوە!› ⚑ واپسین

ئاخرهیچ / axirhîç/: ئاوەڵناو. ١. بێئاکام؛ دەس لە پووش ٢. بێفایە؛ بێکەڵک ⚑ ١. ناکام ٢. بیفایده

ئاخری^{١} / ax(i)rî/: ئاوەڵناو. ئاخرەمین ⚑ واپسین

ئاخری^{٢}: ئاوەڵکار. دوایی؛ کۆتایی ‹ئاخری ملی دا و هات› ⚑ سرانجام

ئاخرین / ax(i)rîn/: ☜ **ئاخرەمین**

ئاخڕەنگ / axr̄eng/: ناو. سپیچۆلک؛ ڕەنگی خاک ⚑ رنگ خاکی

ئاخزوونە / axzûne/: ☜ **ئاغزوونە**

ئاخسبات / axs(i)bat/: ☜ **ئاخلەوەڕ**

ئاخش / axiş/: دەنگ. ئۆخەی؛ ئاخەیش ⚑ آخش

ئاخفتن / axiftin/: ☜ **ئاخڤین**

ئاخفین / ax(i)fin/: چاوگ. ١. دەم دانەوەی خونچەی گوڵ ٢. پەیڤین؛ قسە کردن ⚑ ١. باز شدن غنچە ٢. سخن گفتن

ئاخڤاندن / axvandin/: چاوگ. ١. هێنانە قسە؛ وە قسە خستن ٢. کولاندنەوە؛ ئازار دان (زام) ⚑ ١. به حرف آوردن ٢. ریش کردن (زخم)

ئاخڤین / axvîn/: چاوگ. ئاخفتن: ١. هاتنە قسە؛ زار کردنەوە ٢. کولانەوە؛ ئازار دیتن (زام) ⚑ ١. به حرف آمدن ٢. ریش شدن (زخم)

ئاخکۆلک / axkolik/: ناو. کۆختە؛ کۆلیت ☰ کُلبە

ئاخگە / axge/: ناو. ئاویلکە؛ گیانەلاو ☰ دم مرگ

ئاخلەوەڕ / axleweř/: ناو. ئاخسبات؛ ئاخنەبا؛ ئاخنەبات؛ نیوەی ئاخری ڕەشەمە، کاتی سەر دەرهێنانی گیا و لەوەڕ لە ژێر خاک ☰ نیمەی آخر اسفند

ئاخلەویک / axlewîk/: ☜ **ئاغڵەویك**

ئاخلیڤینک / axlîvînk/: ☜ **ئاغڵەویك**

ئاخلێفە / axlêfe/: ☜ **ئاخلێڤە**

ئاخلێڤ / axlêv/: ☜ **ئاخلێڤە**

ئاخلێڤە / axlêve/: ناو. ئاخلێفە؛ ئاخلێڤ؛ سەرەتای بەهار کە شینکە بە حاڵ سەری دەرهێناوە ☰ سرآغاز بهار

ئاخڵ^{١} / axił/: ناو. ١. ☜ **ئاخڵە ـ١** ٢. هۆڵ؛ جێی داکردنی مەڕ و مالات ‹کە ڕانەکەتان کردە ناو ئاخڵ/ منیش چووم لەوێ بووم بە یاساوڵ «فولکلۆر»› ☰ ١. ☜ **ئاخڵە ـ١** ٢. آغُل

ئاخڵ^{٢}: ئاوەڵناو. خاپوور؛ ورد و وێران ☰ ویران

ئاخڵە / axłe/: ناو. ١. ئاخڵ؛ خەرمانە (مانگ) ‹ئاخڵە لە دەوری مانگ دیارە› ٢. پەپکە؛ پاپۆکەی مار ‹مارەکە ئاخڵەی دابوو› ٣. کادێن؛ کادان؛ جێگەی کۆ کردنەوە و ڕاگرتنی خۆراکی چوارپێیان ٤. قەلاغەتەپالە ٥. قەیران؛ ئەوپەڕی کارەسات ☰ ١. هاله (ماه) ٢. چنبره ٣. کاهدان ۴. دیوار تاپاله ۵. بُحران

⊡ **ئاخڵە دان:** ١. پەپکە دان؛ پاپۆکە خواردن ٢. کۆز بەستن و کۆ بوونەوە بە دەوری شتێکدا ☰ ١. چنبره زدن ٢. حلقه زدن دور چیزی

ئاخڵەویک / axłewîk/: ☜ **ئاغڵەویك**

ئاخڵەوێک / axłewêk/: ☜ **ئاغڵەویك**

ئاخڵێف / axłêf/: ناو. فڕ؛ بافیش و درۆ و دەلەسە ☰ فریب

▪ **ئاخن** / -axin/: پاشەوشە. پەستاوتە ‹نێوئاخن› ☰ ـ آکند

ئاخنان / ax(i)nan/: ☜ **ئاخنین**

ئاخناو / axnaw/: ☜ **ئاخندراو**

ئاخندران / axind(i)ran/: ☜ **ئاخنران**

ئاخندراو / axind(i)raw/: ئاوەڵناو. ئاخناو؛ ئاخنراو؛ تێپەستراو؛ پەستواو ☰ آکنده

ئاخنران / axinran/: چاوگ. تێنەپەڕ. نادیار. //ئاخنرای؛ دەئاخنرێی؛ بئاخنرێ// ئاخندران؛ خنران؛ تێپەستران ‹لە پیاوی ئازا و سەرکەش/ لە زەحمەتکێشی بێبەش/ ئاخنراوە کونەڕەش/ نابینی کەسێ ڕووگەش «هێمن»› ☰ آکنده شدن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ئاخنراو/ چاوگی نەرێنی: نەئاخنران

ئاخنراو / axinraw/: ☜ **ئاخندراو**

ئاخنەبا / axneba/: ☜ **ئاخلەوەڕ**

ئاخنەبات / axnebat/: ☜ **ئاخلەوەڕ**

ئاخنین / ax(i)nîn/: چاوگ. تێپەڕ. //ئاخنیت؛ دەئاخنی؛ بئاخنە// ئاخنان؛ تێپەستاوتن؛ بە زۆر تێڕا کردن ‹کێ زۆر چنۆک و پیسە بە ڕژدی بیبەزێنە!/ زێڕ باخنە قولینچکان، وەک مشکی سەر خەزێنە «هەژار، *شەرەفنامە*»› ☰ آکندن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەئاخنین

ئاخنینەوە / ax(i)nînewe/: چاوگ. وەئاخنین؛ تێپەستاوتن ‹خەریکی ئاخنینەوەی پێستە پەنیرانم؛ لە بەیانییەوە دوو پێستەم ئاخنیوەتەوە› ☰ آکندن

ئاخو / axw/: ناو. ژەهر؛ زەهر ☰ زهر

ئاخ و ئۆف / ax û 'of/: ☜ **ئۆف و ئاخ**

ئاخوا / axwa/: ☜ **ئاخۆ**

ئاخوداخ / ax û dax/: ناو. ١. سۆ؛ ئەفسۆس؛ عەزرەت؛ داخ و کەسەر بۆ شتێ کە نییە ‹بۆ وەتەن، بێشەی شێرانم، حەسرەتا سەد ئاخوداخ!/ بۆ ڕەواجی کوردەکانم، حەسرەتا سەد ئاخوداخ «قانع»› ٢. ئاه و ناڵە؛ نکوناڵ؛ نزوولە؛ گریان و هاوار بە

هۆی ئێش یان خەفەتەوە ‹ئاواتی بۆچی نایەتە دی پیرەهۆنەرێک؟ هەر ئاخوداخییە لە بەیانی هەتا شەوێ «ئاوات»› 🇮🇷 ١. آه و افسوس ٢. آه و ناله

ئاخوڕ / axuř/: ناو. ئاڵفدان؛ ئاخۆڕ؛ ئافر؛ شوێنی هەڵبەستراو بۆ جێی خۆراکی ئاژەڵ 🇮🇷 آخور

ئاخوڕاو / axuřaw/: ناو. قووم؛ حەوزی درێژاودرێژی هەڵبەستراو بۆ ئاو خواردنەوەی ماڵات 🇮🇷 آبشخور

ئاخوڕبەرز / axuřberz/: ئاوەڵناو. *[پلار]* فرەخواز؛ زیادەخۆر 🇮🇷 زیادەطلب

ئاخوڕچەور / axuřçewr/: ئاوەڵناو. *[پلار]* پڕ و پۆشتە؛ پۆشتە و پەرداخ؛ تێر و تەسەل؛ ساماندار و خۆشبژیو 🇮🇷 مُرفه

ئاخوڕچی / axuřçî/: ناو. مەیتەر 🇮🇷 مهتر

ئاخوفتن / axuftin/: ☜ **ئاخافتن**

ئاخون / axun/: ناو. ١. ☜ **ئاخوند** ٢. نینۆک؛ ناخوون 🇮🇷 ١. ☜ **ئاخوند** ٢. ناخُن

ئاخوند / axund/: ناو. ئاخون؛ یاخون؛ مەلای عەجەمان 🇮🇷 آخوند

ئاخوەوەند / axwewend/: ناو. پاڵەمێر؛ زیرەک؛ وریا 🇮🇷 زیرک

ئاخویرک / axwîrik/: ☜ **ئاخرکە**

ئاخوین / ax(i)wîn/: چاوگ. گۆشتەزوون هێنانەوە؛ زار هاتنە یەکی وەک چاک بوونەوەی برین 🇮🇷 التیام یافتن

ئاخۆ / axo/: ئاوەڵکار. ئاخوا؛ داخۆ؛ ئایا؛ ئایاکوو ‹سەری هەر دوو کولمی ئاخۆ، گولی نەوبەهارە یاخۆ/ تەرەفی نەهارە زولفی، زُلَفٌ مِنَ اللَّیالی «نالی»› 🇮🇷 آیا

ئاخۆتن / axotin/: ☜ **ئاخافتن**

ئاخۆران / axoran/: لێل. ← **ئاخۆران باخۆران**

ئاخۆران باخۆران / axoran baxoran/: ناو. ١. بشێوە؛ بشێوی و ئاژاوە ‹ئاخۆران باخۆرانێکە سەگ خاوەنی خۆی ناناسێ!› ٢. کۆمەڵی دز و تالانچی ‹ئای لەو ئاخۆران باخۆرانە، خۆ هیچیان پێ نەهێشتین!› 🇮🇷 ١. هرج و مرج ٢. حرامیان

ئاخۆرە / axore/: ☜ **ئاخرکە**

ئاخۆڕ / axoř/: ☜ **ئاخوڕ**

ئاخەبان / axeban/: ناو. ئاخبان: ١. گڵەبان؛ بانەناو ٢. بانی بانەناو کراوی لێکولووس ‹کیژ هەر کیژی دوو گوندانە/ جێگای خۆشیان ئاخەبانە «مەسەل»› ٣. هاووڵاتی 🇮🇷 ١. گل‌اندود بام ٢. بامِ خوب گل‌اندود شده ٣. هم‌ولایتی

ئاخەبانو / axebanû/: ناو. جامانە؛ ئاغابانوو؛ تەنراوێکی سپی و ڕەش یان سوور و سپی کە پیاوان لە سەری دەبەستن 🇮🇷 نوعی دستار مردانه

ئاخەڕەش / axeřeş/: ناو. ژیلەمۆ؛ بووڵ؛ خۆڵی ڕەش 🇮🇷 خاکستر

ئاخەفتن / axeftin/: ☜ **ئاخافتن**

ئاخەفتەر / axefter/: ناو. وێژەر؛ بێژەر؛ قسەکەر 🇮🇷 گوینده

ئاخەفتیار / axeftyar/: ناو. دەمڕاست؛ کەسێ کە لە لایەن کەسانێکەوە قسە دەکات 🇮🇷 سخنگو

ئاخەلێوە / axelêwe/: ناو. ئاخلێڤە؛ خاکەلێوە؛ کاتی تازە شین بوونی دەشت؛ سەرەتای بەهار 🇮🇷 اوایل بهار

ئاخەنای / axenay/: چاوگ. ئاخنین؛ تەپاندن 🇮🇷 آکندن

ئاخەنیای / axenyay/: چاوگ. ئاخنران 🇮🇷 آکنده شدن

ئاخەیش / axeyş/: ☜ **ئاخش**

ئاخی / axî/: ئاوەڵناو. یاخی؛ یاغی؛ سەرکێش؛ پێچەقێن 🇮🇷 یاغی

ئاخین / axîn/: چاوگ. ئاخ هەڵکێشان 🇮🇷 آه سر دادن

ئاخیۆل / axyol/: ناو. ١. کاری قوڕ شێلان بۆ هەوڕ ٢. خۆڵەپۆتێ؛ یاری بە خۆڵ ٣. قوڕەبان؛

بانەناو ☰ ١. عمل گل را برای سفالگری و بنایی عمل آوردن ٢. خاکبازی ٣. گل‌اندود بام

ئاخیه /ax(i)ye/: ناو. گولمێخ؛ سنگی ئاسنی ئالقەدار یا سنگی ئەستووری دارین ☰ میخ آخور

ئاخێز /axêz/: ناو. ١. کار و ڕەوتی نیوە هەڵسان ‹ـ چوویە ماڵی مام پیرۆت، لە بەرت هەستا؟ ـ بە خوا نە تەواو، هەروا ئاخێزێکی کرد› ٢. کار و ڕەوتی هەستان بە تەواوی ‹هەر تا نە جای وێم کەردەنم ئاخێز/ سەر مەبۆ وە نرخ ڕێزەی گەڵاڕێز «خانای قوبادی»› * هەروەها: **ئاخێز کردن** ☰ ١. نیم‌خیز ٢. قیام

ئاخێزان /axêzan/: چاوگ. ئاخێزیان؛ ئاخێزانەوە: ١. لە خۆ نەوین بۆ هەستانەوە ٢. ڕاپەڕین؛ لەپڕ هەستان ☰ ١. برخاستن ٢. ورجهیدن

ئاخێزانەوە /axêzanewe/: ☜ **ئاخێزان**

ئاخێزگە /axêzge/: ناو. سەرچاوە؛ شوێنێ کە کار یان ڕەوتێ لەوێوە دەست پێدەکا ☰ خاستگاه

ئاخێزیان /axêzyan/: ☜ **ئاخێزان**

ئاخێفتن /axêftin/: چاوگ. ڕواندن؛ دەرهێنان ☰ رویاندن

ئاخێوتن /axêwtin/: چاوگ. ئاژۆتن؛ لێخوڕین ☰ راندن

ئاخێوەر /axêwer/: ناو. دەمڕاست؛ قسەبێژ ☰ سخنگو

ئاد^{1} /ad/: ناو. ئاداگ؛ دوڕگە؛ جزیرە؛ وشکانی لە ناو ئاودا ☰ جزیره

ئاد^{2}: جێناو. وی؛ ئەو (بۆ نێر) ☰ او (مذکر)

ئادا /ada/: ناو. ١. دلاوایی؛ دەس‌ودڵبازی ٢. پسپۆڕی؛ لێزانی ☰ ١. سخاوت ٢. مهارت

ئاداب /adab/: ناو. ڕێ‌وشوێن؛ داب‌ونەریت؛ هۆرتەوبەرە ☰ آداب

ئادابزان /adabzan/: ناوەڵناو. ئاگا لە داب‌ونەریتی کۆمەڵگا. هەروەها: **ئادابنەزان** ☰ آداب‌دان

ئاداپتور /adaptor/: ناو. ئامرازی گۆڕینەوەی ڤۆڵتاژی کارەبا ☰ آداپتور

ئادار /adar/: ناو. ١. ئازار؛ مارس؛ مانگی ڕۆمی کە ٣١ ڕۆژە، لە بیستی ڕەشەمەوە دەست پێ دەکا و تا دەی خاکەلێوە درێژەی هەیە ٢. شۆ؛ شوێن؛ شوێنەوار ☰ ١. مارس ٢. رد؛ اثر

⊡ **ئادار بە سەر بادارەوە نەمان**: وێران بوون؛ ژێر و ژوور بوون؛ خاپوور بوون ☰ ویران شدن

ئادار بە سەر پادارەوە نەهێشتن: نابووت و وێران کردن ‹نایەڵن ئادار بە سەر پاداری ئەو دەربارەوە/ چونکە دەیگوت نایەڵم ئاداری کورد، پاداری کورد «هێمن»› ☰ نیست و نابود کردن

ئادارۆک /adarok/: ناو. ١. گوڵێکی جوانی کوێستانییە کە لە وەرزی گوڵاندا دەڕوێت گوڵەکانی سوور، ئاڵ، سپی و مۆری مەیلەو سووری هەیە و گەڵاکانی گڕن‌ـگڕنیی و باریکە ٢. جەژنی ساڵی نوێ؛ نەورۆزی دابی کۆن ☰ ١. شقایق نُعمانی ٢. نوروز در روایات کهن

ئاداگ /adag/: ☜ **ئاد**^{1}

ئادان /adan/: ناوەڵناو. نەخت؛ بە پیت و بەرەکەت (زەوی) ☰ حاصلخیز

ئادر /adir/: ☜ **ئاگر**

ئادرەس /adres/: ناو. ناونیشان؛ نیشان؛ نوون؛ شوون‌ونوون؛ ناونیشانی جێگایەک ☰ نشانی

ئادزا /adza/: ☜ **ئاجر**

ئادگار /adgar/: ناو. ١. ئەدگار؛ ڕوخسار؛ بیچم؛ دەم و چاو ٢. بەژن؛ باڵا؛ قەڵافەت ☰ ١. چهره؛ سیما ٢. قد و قامت

ئادۆ /ado/: ناو. خۆشی؛ کەیف؛ شادی ☰ شادی

ئادۆدە /adode/: ☜ **ئادوودە**

ئادوودە /adûde/: ناو. ئادۆدە: ١. قامیش یان داری درێژ کە ماڵی پێ پاک دەکەنەوە ٢. نێرەژەن؛ داری بەینی دوو لۆلەپ لە مەشکەدا ٣.

بژارچن ▤ ١. گردگیر ٢. چوب بین دو دستەی مشک ٣. وجین‌کار

ئاده^{١} / ade/: ناو. ١. بژار؛ کاری خاوێن کردنەوەی مەزرا لە گژوگیای خۆڕسکی بێ‌کەڵک ٢. تەڵە؛ جۆرێک داوی دارین ٣. ئاد؛ دوڕگە؛ جزیرە ▤ ١. وجین ٢. نوعی تلە ٣. جزیرە

ئاده^{٢}: جێناو. ڤێ؛ ئەو (بۆ مێ) ▤ او (مؤنث)

ئادەر / ader/: ئاوەڵناو. ڕەسەن؛ جسن؛ کەحێل (ئەسپ) ▤ اصیل؛ نجیب (اسب)

ئادەم / adem/: ناو. ١. بابەدەم؛ مێردی دایکەوا؛ هەوەڵین باپیری مرۆ ٢. بنیادەم؛ مرۆڤ؛ ئینسان ▤ ١. آدم بوالبشر ٢. انسان

ئادەمی / ademî/: ناو. مرۆ؛ مرۆڤ؛ بەشەر ▤ آدمی

ئادەمیزا / ademîza/: ☜ **ئادەمیزاد**

ئادەمیزاد / ademîzad/: ناو. مرۆ؛ ئادەم؛ بنیادەم؛ ئادەمیزا ▤ آدمیزاد

ئادەی / adey/: دەنگ. هادەی؛ وشەی دنە دان ▤ کلمەی تشجیع

ئادی / adî/: جێناو. ئەویتر؛ ئەویکە ▤ دیگری

ئادیدانک / adîdanik/: ناو. تەپلەک؛ ژێرجگەرە ▤ زیرسیگاری

ئادیشا / adîşa/: جێناو. ئەوان ‹ئادیشا ڤاتەبێ نەلی چنیشا› ▤ ایشان؛ آنها

ئادینده / adînde/: ناو. کۆلکەزێڕینە ▤ رنگین‌کمان

ئادێ / adê/: جێناو. ئەوان ‹ئادێ چێش مارا؟!› ▤ آنها

ئادێنه / adêne/: ناو. ئالفجاڕ؛ جاڕی پڕ گژ و گیا ▤ مزرعەی پُرعلف

ئار / ar/: ناو. ١. ئارد؛ دەغلی هاڕدراوی ئامادەی نان ٢. ☜ **ئاگر** ٣. دوو تالی نێوەڕاستی تەون ٤. گرێی ناوەڕاستی تەون ▤ ١. آرد ٢. ☜ **ئاگر** ٣. دو تار وسط دارقالی ۴. دو گره وسط دارقالی

ئارا^{١} / ara/: ناو. ١. دۆستی؛ نێوانخۆشی ٢. نێوان؛ لە ناو ‹چەمەن چۆڵ بوو، لە ئارادا نەما گوڵ، شین نەکەم چی بکەم؟/ لیباسی ئیرسی مەجنوونیی بە بەر خۆما نەکەم چی بکەم؟ «فیکری کوردستانی»› ٣. جێگەی ژینی هەمیشەیی ‹چ دلکێشە ئیلاهی سەبزەیی نەوڕەستەیی کولمی/ لە دەوری بەرگی گوڵ شیرینە ئارا خەتی ژەنگاری «وەفایی»› ▤ ١. دوستی ٢. میان ٣. محل ثابت زندگی

• **ئارا**^{٢}: پاشگر. ـ ڕازێن؛ ـ خەمێڵن ‹ئەگەر دڵبەر دڵ‌ئارا بێ چ خۆشە!/ بەزەوق و ئاڵووالا بێ چ خۆشە! «ئاوات»› ▤ ـ آرا

ئاراس / aras/: ناو. ئەسرین؛ فرمێسک؛ فرمیسک ▤ اشک

ئاراستن / arastin/: چاوگ. ١. خستنە پشت گوێ ٢. خەملاندن؛ ڕازاندنەوە ▤ ١. پشت گوشت انداختن ٢. آراستن

ئاراسته / araste/: ناو. ئاراسە: ١. پێشکەش؛ پێشکێش ‹ئەم گوڵەتان ئاراستە دەکەم› ٢. لا؛ سۆ؛ بەر ‹دوای کوڕەکە هەر کەس بە ئاراستەیەکدا چوو› ٣. حەواڵە؛ کاری ناردن ‹جوێنێکی ئاراستەی تایفەکەیان کرد› ▤ ١. تقدیم ٢. سو ٣. حواله

⊡ **ئاراسته کردن**: ١. پێشکەش کردن ٢. بۆ ناردن ٣. بەرەو کەس یان شتێ کردن ‹تیرێکی ئاراستە کرد؛ تۆمەتێکی ئاراستە کردم› ▤ ١. تقدیم کردن ٢. فرستادن ٣. متوجه کردن

ئاراسه / arase/: ☜ **ئاراسته**^{١}

ئاراڤ / arav/: ناو. ١. شیو و کول؛ سابوون یان ئەسپۆن و ئاوی حازرکراو بۆ جل شتن ٢. نیر و ئاموور ▤ ١. لوازم رختشویی ٢. خیش

ئاراک / arak/: ناو. ئاورگە؛ ئاتەشگا ▤ آتشکدە

ئاراگێڵ / aragêl/: ئاوەڵناو. ئاوارە؛ هەڵوەدا ▤ دربەدر

ئارام^{١} / aram/: ناو. ئۆقرە؛ هەدا؛ هارام؛ قەرار؛

سەقام ‹چاوی مەخمووری کە هەڵبێنێ بە ناز/ دڵ لە لای نامێنێ ئارام و قەرار «حەریق»› ▤ آرامش

⊡ **ئارام گرتن:** ئۆقرە گرتن؛ هەدا دان ▤ آرامش یافتن

ئارام لێبڕان/ بڕین: ئارام لێ‌هەڵگیران/ هەڵگرتن ▤ بیقرار شدن/ کردن

ئارام لێ‌هەڵگیران: ☞ **ئارام لێبڕان/ بڕین**

ئارام^{2}: ئاوەڵناو. هارام؛ هێدی؛ هێمن؛ مەند؛ ئۆقرەگرتوو؛ بێ‌جووڵە ▤ آرام

⊡ **ئارام بون/ بونەوە:** هێمن بوون/ بوونەوە؛ هێور بوون/ بوونەوە: ١. نەمانی شڵەژاوی ‹وڵات ئارام بووەوە› ٢. سرەوان؛ دامرکان؛ سوکنایی هاتن؛ نەمانی ژان و ئێش ‹ژانە سەرەکەم ئارام بوو› ٣. بێ‌دەنگ بوون ‹شەقامەکان ئارام بوون، تەنانەت دەنگی ترپەی پێش نەدەهات›. هەروەها: **ئارام کردن** ▤ ١. آرامش یافتن ٢. آرام شدن ٣. ساکت شدن

ئارام^{3}: ئاوەڵکار. هێواش؛ بە ئارامی؛ بە ئەسپایی: ١. بێ‌پەلە ‹ئارام بڕۆ! پەلەی چیتە؟› ٢. بە نەرمی؛ بێ‌تەوژم و پاڵی زۆر ‹یەک دەیشێلام ئارام ئارام/ یەک قانەقدیلەی دەدام «هێمن»› ٣. بە دەنگی نزم ‹ئارام قسە بکە! میوانەکان خەوتوون› ▤ ١تا٣. آرام

ئارامگێڵ / aramgêł/: ئاوەڵناو. خۆشبەز؛ خۆش‌ڕکێف (ئەسپ) ▤ بادپا (اسب)

ئارامی / aramî/: ناو. ١. هێوری؛ هێمنی؛ بار و دۆخی هێمن بوون ٢. هێواشی؛ مەندی؛ لەسەرخۆیی ٣. کڕوکپی؛ بێ‌دەنگی ٤. لە زمانگەلی سامی باکووری ڕۆژاوی ئاسیا کە لە نێوان ٣٠٠ ساڵ پێش لە دایک بوونی عیساوە تا ٦٥٠ی زایینی، لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا باو بووە ▤ ١تا۴. آرامی

ئاران^{1} / aran/: چاوگ. تێنەپەڕ. //ئارای؛ دەئارێی؛ بئارێ// ١. ڕەنجیان؛ دڵ ئێشان ٢. هاڕدران؛ هاڕیان؛ ورد بوون ▤ ١. آزرده شدن ٢. خرد شدن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ئاراو/ چاوگی نەرێنی: نەئاران

ئاران^{2}: ناو. ١. گەرمەسێر؛ گەرمیان؛ بنکەی ژیانی زستانەی کۆچەران ‹هەموو چوونە هەواران، ئێمە ماوین لە ئاران «مەسەل»› ٢. ساکەدەشت؛ شوێنی بەرین و بەربلاو ٣. عەزیەت و ئێش ٤. هان؛ دنە ▤ ١. قشلاق ٢. دشت وسیع ٣. آزار ۴. تحریک

ئاراندن / arandin/: چاوگ. ١. ئێشاندن؛ عەزیەت دان ٢. هاڕین؛ ورد کردن ٣. کولاندنەوە ٤. هان دان؛ دنە دان ▤ ١. آزُردن ٢. خُرد کردن ٣. ریش کردن ۴. تحریک کردن

ئارانشین / aran(i)şîn/: ناو. هۆلس؛ نیشتەجێ؛ دژی کۆچەر ▤ یکجانشین

ئارانی / aranî/: ناو. هەرمەنی ▤ ارمنی

ئاراو^{1} / araw/: ناو. کەفاوی جارێک بۆ جل شتن دە کارکراوی هێشتا بە کەڵکماو ▤ پساب رختشویی

ئاراو^{2}: ئاوەڵناو. ڕەنجاو؛ گەهراو ▤ آزُرده

ئاراوقارا / arawqara/: ناو. ئۆقرە و ئارام ‹ئارا و قارای لێ هەڵگیراوە› ▤ آرام و قرار

ئارایش / arayiş/: ناو. ئارایشت؛ خەمڵ؛ جوانکاری؛ ڕەوش؛ کار و ڕەوتی ڕازاندنەوە ‹چێشەن ئارایش سەر تا وە دامان/ مەر خاڵۆم وە عەزم سەیرتان ئامان «مەولەوی»› ▤ آرایش

ئارایشت / arayişt/: ☞ **ئارایش**

ئارایشگا / arayişga/: ناو. سەرتاشخانە؛ دووکانی سەرتاشین یان کورت و ڕێک کردنی مووی سەر ▤ آرایشگاه

ئارتڕۆز / art(i)roz/: ناو. نەخۆشی پووکانەوەی جمگەی لەش و سەرهەڵدانی ژان و ئێش تێیاندا ▤ آرتروز

ئارتون / artûn/: ناو. ١. ئاگردان؛ ئاورگ؛ توون ٢. دۆژە؛ دۆزەخ؛ جەهەننەم ▤ ١. تون حمام ٢.

دوزخ

ئارتیست / artîst/: ناو. نیارڤان؛ کۆسەکار؛ شانۆکار ☰ آرتیست

ئارتین / artîn/: ناو. بلێسە؛ بلێزە ☰ زبانەی آتش

ئارج / arc/: ناو. دارحەیزەران کە دەکرێتە گۆچان و دیرەگە خێوەت ☰ چوب خیزران

ئارچەن / arçen/: ☜ **ئەرزینگ**

ئارخاڤک / arxavik/: ناو. ١. پەلوولە؛ چێشتی ئارد و ڕۆن ٢. کولێرەی بە شەکر و ئارد ☰ ١. کاچی ٢. نوعی گردەنان

ئارختک / arixtik/: ناو. ئارختە؛ مۆتەکە؛ شەوە؛ دیمەن یان بوونەوەری بە هەیبەت و خۆفناک کە بە هۆی ترسی زۆر یان نەخۆشییەوە دێتە بەرچاو ☰ کابوس

ئارختە / arixte/: ☜ **ئارختك**

ئارخەیان / arxeyan/: ناوەلناو. دڵنیا؛ خاترجەم؛ بێخەم؛ بێترس و دوودلی ☰ مُطمئن

ئارخەیانی / arxeyanî/: ناو. دڵنیایی؛ خەیاڵڕاحەتی ☰ اطمینان

ئارد / ard/: ناو. ئار؛ هارد؛ هەرِد؛ هەرد: ١. دەغڵی هاڕدراوی ئامادەی کردنە هەویر بۆ نان ‹ئاردی گەنم› ٢. هەر شتێ کە هاڕدرابێ ‹ئاردی سرینچک› ☰ ١و٢. آرد

▣ **ئاردی نێو دڕک:** *[کنایە]* ئاردی نێو دڕوو؛ شتێ کە دەسخستنی یان کارێ کە کردنی زۆر دژوارە ‹ئەو زەمانی بوونە ئاردی نێو دڕک/ پارەیەک ناکا دوو سەد جار بێتە ڕک «حاجی قادر»› ☰ کاری کە انجامش یا چیزی کە دسترسی بدان بسیار دشوار است

ئاردی نێو دڕوو: ☜ **ئاردی نێو دڕك**

⊡ **ئارد بێژان:** ئارد لە هێلەک دان ‹ئارد بێژان و گیان کێشان «مەسەل»› ☰ آرد را الک کردن

ئارد تەقاندن: ئارد لە هێلەک دان و سۆسی ڕژاندن ☰ آرد را الک کردن

ئارد کردن: هاڕین؛ ڤەهاڕین؛ گژمراندن؛ کردنە ئارد ☰ آرد کردن

ئارداڤ / ardav/: ناوەلناو. فێلباز؛ گزیکار؛ گزەون ☰ حیلەگر

ئاردالْ / ardał/: ناو. مێرگ؛ چیمەن؛ چینک ☰ مرغزار

ئارداوی / ardawî/: ناوەلناو. هارداوی: ١. بە ئاردەوە تلاو ٢. *[مەجاز]* تێوەگلاو؛ دەرگیر؛ تێکەڵاو ☰ ١. آردی؛ آردآلود ٢. آلودە؛ آغشتە

ئارداوێژ / ardawêj/: ناو. ١. ئاردەشان؛ بەردۆلیان؛ شوێنی دەرچوونی ئارد لە بەرداش ٢. لێوارە بەرداش لە گەڕاندا کە ئارد دەهاوێژێتە ناو قوولکەوە ٣. *[کنایە]* دەراوی دەمی وێژەر ‹فلانی ئارداوێژی خۆشە!› ☰ ١. محل بیرون زدن آرد از سنگ آسیا ٢. لبەی آسیا سنگ ٣. لحن گویندە

ئاردبێژ / ardbêj/: ناو. ئاردوێژ: ١. هێلەک ٢. ئارد لە هێلەکدەر ☰ ١. الک ٢. الکزن

ئاردپێچ / ardpêç/: ناو. جۆرێ هەلوای لە ئارد و شەکر ☰ نوعی حلوا

ئاردڤێر / ardvêr/: ناو. هێلەک ☰ الک

ئاردکێش / ardkêş/: ناو. بێلۆکەی دارینی ئاشەوان کە ئاردی پێ لە قوولکە دەردەدا ☰ پاروی آردکش آسیابان

ئاردگن / ardgin/: ☜ ئاردمگن

ئاردماڵک / ardmałik/: ناو. ئەو کۆنە پەڕۆیە ئاشەوان جێ ئاردی پێ دەماڵێ ‹بە شانم تا بلێی بارێ گرانە/ پەڕۆی ئاردمالکی لای ئاشەوانە «قانع»› ☰ کهنەی پاک کردن تە ماندەی آرد در آسیاب

ئاردن / ardin/: چاوگ. هاوردن؛ هێنان؛ ئانین ☰ آوردن

ئارد و ڕۆن / ard û řon/: ناو. میوانی؛ قەیماخ؛ چێشتی هێندێک تەڕی ئارد و ڕۆن کە زۆرتر بۆ

زەیستان دروست دەکرێ ▤ کاچی

ئاردوێژ / /ardwêj/: ☜ ئاردبێژ

ئاردوو / /ardû/: ناو. ١. سووتمان؛ دۆخی ئاگرکەوتنەوە ٢. ئاوردوو؛ سووتەمەنی ▤ ١. حریق ٢. سوخت

ئاردە١ / /arde/: ☜ **نەردە**

ئاردە٢: ئاوەڵناو. نۆهاتی؛ تازەداهاتوو؛ تازەبابەت ▤ تازە مُد شده

ئاردەبارە / /ardebare/: ناو. ئاردەوارە؛ بەشە ئاردێک کە خاوەن ئارد بۆ هەر بارێک بە خۆشی خۆی بە ئاشەوانی دەبەخشێ ▤ بخشش آرد به آسیابان

ئاردەبرنج / /ardeb(i)rinc/: ناو. برنجی هاڕدراو ▤ آرد برنج

ئاردەبرووێش / /ardebiřwêş/: ☜ **ئارزان**

ئاردەتوو / /ardetû/: ناو. تووی شیرینی هاڕدراو و تۆپەڵکراو ▤ آرد توت

ئاردەساوار / /ardesawar/: ناو. پیرخەنیلە؛ وردەساوار ▤ بلغور آسیاب‌شده

ئاردەشان / /ardeşan/: ☜ **ئارداوێژ-١**

ئاردەشیرە / /ardeşîre/: ناو. ئاردەقوم؛ هەڵوائاردە؛ تێکەڵاوی ئەردە و دۆشاوی ترێ ▤ اردەشیره

ئاردەشێلە / /ardeşêle/: ناو. گیراوەی چەسپنی ئارد و ئاو بۆ چەسپەمەنی و درز گرتن ▤ چسب آرد و آب

ئاردەگن / /ardegin/: ناو. ئاردگن؛ سرینچک ▤ سنجد

ئاردەڵ / /ardeł/: ناو. بابنۆکەر؛ بابنۆکە؛ ڕاوێژکەری خان؛ نۆکەری بەردەستی خانی گەورە ▤ آردل

ئاردەڵۆک / /ardełok/: ☜ **ئاردەڵوکە -١**

ئاردەڵووکە / /ardełûke/: ناو. ١. ئاردەڵۆک؛ ئاردەڵێن؛ وردە ئاردی سەر لێوی قوولکە لە ئاشدا ٢. *[مەجاز]* بەفری زۆر ورد و وشک ▤ ١. گرد آرد در آسیا ٢. برف ریز و خشک

ئاردەڵێن / /ardełên/: ناو. ١. ☜ **ئاردەڵوکە -١** ٢. ئاردبێژ؛ هێلەک ▤ ١. ☜ **ئاردەڵوکە -١** ٢. الک

ئاردەماڵ / /ardemał/: ناو. بێڵی ئارد ماڵین لە ئاشدا ▤ آردروب

ئاردەمشار / /ardem(i)şar/: ناو. بڕەمشار؛ وردە و پردەی چێوی هەڕە کراو ▤ خاکارّه

ئاردەوا / /ardewa/: ناو. ئاردی؛ پەڵوولە؛ چێشتی گزموولە هەویر و کووزەڵە ▤ نوعی آش از خمیر و ترتیزک

ئاردەوارە / /ardeware/: ☜ **ئاردەبارە**

ئاردەی / /ardey/: چاوگ. هێنان؛ هاوردن؛ هانین؛ ئانین ▤ آوردن

ئاردەینە / /ardeyne/: چاوگ. داهێنان؛ داهاوردن ▤ اختراع کردن

ئاردهەڕ / /ardheř/: ناو. ئاشەوان ▤ آسیابان

ئاردی١ / /ardî/: ☜ **ئاردەوا**

ئاردی٢: ئاوەڵناو. ئارداوی؛ هارداوی ▤ آردی

ئاردێز / /ardêz/: ناو. ئاردبێژ؛ ئێلەک؛ هێلەک ▤ الک

ئارزاڵە / /arzałe/: ☜ **ئازاڵە**

ئارزان / /arzan/: ناو. ئاردەبرووێش؛ ئاردی ساوار ▤ آرد بلغور

ئارزن / /arzin/: ☜ **ئەرزینگ**

ئارزە / /arze/: جێناو. ئازە؛ ئەو (بۆ مێوینە) ▤ او (مؤنث)

ئارزەن / /arzen/: ☜ **ئەرزینگ**

ئارزی / /arzî/: ناو. ١. ☜ **ئارەزو** ٢. دەسمایە؛ سەرمایە ▤ ١. ☜ **ئارەزو** ٢. سرمایه

ئارزینج / /arzînç/: ناو. ئارووک؛ ئارێک؛ مێچ ▤ سقف

ئارزینگ / /arzîng/: ☜ **ئەرزینگ**

ئارزێ / /arzê/: جێناو. ئازێ؛ ئەوان ▤ آنها

ئارژنگ /arjing/: ناو. ئارژەنگ؛ ئارژنگی؛ ئاژنگ؛ هەرژنگ؛ چلداسە؛ هەرجن؛ چوالەگوریانە؛ شفسک؛ دارچکێکە لە بنەماڵەی بادام و تەنگس، قەدی لاسکەکەی قاوەیی و سەوزی کەمڕەنگ و بێ‌چەقڵە، لە بەشی سەرەوەی قەدەکەی چڵوپۆی گرژی کۆ بووەتەوە، گوڵەکانی سپی یان سوورە، بەرەکەی لە بادام چکوولەترە، توێکڵێکی مەخمەڵی هەیە و ناوکی تاڵە، لە دارەکەی داردەست و گۆچان دروست ئەکەن ☰ بادام تلخ کوهی

ئارژنگی /arjingî/: ☜ **ئارژنگ**

ئارژەنگ /arjeng/: ☜ **ئارژنگ**

ئارسم /arsim/: ناو. هەڵامەت؛ پەسیو؛ زوکام ☰ زُکام

ئارسمی /ars(i)mî/: ئاوەڵناو. هەڵامەتدار؛ پەسیودار ☰ زکامی

ئارسێنیک /arsênîk/: ناو. توخمێکی کیمیایی ناکانزایە بە ژمارەی ئەتومی ٣٣ و کێشی ئەتومی ٧٤,٩٢، بە ڕواڵەت لە کانزا دەکا و ڕەنگی بۆرە ☰ آرسنیک

ئارش /arş/: ناو. مانا؛ واتا ☰ معنی

ئارشتی /ariştî/: ناو. تیر؛ تیری پەیکاندار ☰ تیر پیکاندار

ئارشک /arşik/: ناو. قرقێنە؛ قرپ؛ قرپە؛ قولقێنە ☰ آروغ

ئارفتە /arifte/: ☜ **ئاڕفتە**

ئارڤان /arvan/: ناو. بارئاش؛ باراش؛ باری دەغڵ و دان کە دەبردرێ بۆ ئاش ‹ئاشەکی بهێڵە کو تو ئارڤانێ خوە لێ بکی «پەند»› ☰ بار آسیاب

ئارڤانە /arvane/: ناو. وشتری مێ ☰ شُتر مادە

ئارک /ark/: ناو. ١. ئارد ٢. ئاردەمشار ☰ ١. آرد ٢. خاکارّە

ئارکان /arkan/: ☜ **ئاگرپژێن**

ئارکۆرک /arkork/: ناو. ماشە؛ مقاش؛ پەنگر ☰ انبُر

ئارگ /arg/: ☜ **ئاگر**

ئارگا /arga/: ناو. ١. ئاگردان ‹ئارگاکێ گەرمە کەرە› ٢. وجاخ؛ سێ‌بەردەی کوانوو ☰ ١. آتشدان ٢. أُجاق

ئارگوشک /erguşk/: ☜ **ئەرزینگ**

ئارگون /argun/: ناو. توخمی کیمیایی بە ژمارەی ئەتومی ١٨ و کێشی ئەتومی ٣٩,٩٤، کە گازێکی بەبێ ڕەنگ و بۆیە ☰ آرگُن

ئارگۆش /argoş/: ناو. کەروێشک؛ کەورێشک ☰ خرگوش

ئارگۆن /argon/: ئاوەڵناو. ئاورین؛ ئاگری؛ بە ڕەنگی سووری ڕۆشن ☰ آتشگون

ئارگووشک /ergûşk/: ☜ **ئەرزینگ**

ئارگوون /argûn/: ناو. تەندوور؛ تەنوور ☰ تنور

ئارم /arm/: ناو. لۆگۆ؛ درف؛ نیشانە؛ دروشم؛ هەوە؛ نیشانەی تایبەتی ڕێکخراوەیەک، بە شێوەی نووسراوە یان وێنە ☰ آرم

ئارما /arma/: ئاوەڵناو. دڵنیا؛ ئارخەیان ☰ خاطرجمع

ئارماز /armaz/: ناو. ١. گزمووڵە؛ گردیلە قوڕ ٢. گلۆڵە بەن و دەزوو ٣. جەنجەڕی ئاو هەڵکێشان ☰ ١. گلولەی گِل ٢. گلولەی نخ ٣. چرخ چاه

ئارمانج /armanc/: ناو. ١. نیشانە؛ کێلک ٢. دۆز؛ مەبەست؛ نیاز لە ژیانا ☰ ١. آماج ٢. آرمان

ئارمانجانێ /armancanê/: ناو. ئەزموونی ئەنگێوەیی؛ کێبەرکێ نیشانە داکردن ☰ مسابقەی تیراندازی

ئارمانجخواز /armancx(i)waz/: ئاوەڵناو. هۆگری بە ئامانج گەیشتن ☰ آرمان‌گرا

ئارمویش /armuyş/: ☜ **هەورێشم**

ئارمووش /armûş/: ☜ **هەورێشم**

ئارموشین / armûşîn/: ئاوەڵناو. هەورێشمین؛ چنراو لە هەورێشم 🇮🇷 ابریشمین

ئارمیش / armîş/: ☜ **هەورێشم**

ئارمین / armîn/: ئاوەڵناو. ١. ئەهوەن؛ هێمن ٢. دەستەمۆ؛ ڕامکراو 🇮🇷 ١. آرام ٢. رام

ئارن / arin/: ناو. شەویلکە؛ کاکیلە؛ هەرکام لە دوو پێشەی بان و خواری دەم 🇮🇷 آرواره

ئارنج / arinc/: ناو. ئاخیە؛ مێخ زنجیر بۆ وڵاخ بەستنەوە 🇮🇷 میخ طویله

ئارنگ / aring/: ناو. ١. ئەسکەلەپیسە؛ ئاگرەی ئاژاڵ؛ سپڵەقەوێلە؛ ئاگرەی زمان؛ نەخۆشییەکی هاوبەشی مرۆڤ و ئاژەڵە ٢. بریقە؛ بریسکە ‹ئارنگی کریستاڵ› 🇮🇷 ١. سیاەزخم ٢. درخشش

ئاروار / arwar/: ناو. وشتری یەک ساڵە 🇮🇷 شتر یک ساله

ئاروان / arwan/: ناو. ١. ئازۆخەی ئارد لە ماڵدا ٢. تۆشەی سەفەر؛ نان و پێخۆری نێو ڕێ ٣. بەرزە؛ وشترێ سێ بەهاری دیبێ 🇮🇷 ١. آذوقەی آرد ٢. توشەی سفر ٣. شتر سه ساله

ئاروانلۆک / arwanlok/: ☜ **ئاروانە ـ١**

ئاروانە / arwane/: ناو. ١. ئاروانلۆک؛ وشتری چوار بەهار دیتوو ٢. ئارد 🇮🇷 ١. شتر چهار ساله ٢. آرد

ئاروشک / aruşk/: ناو. پشمە؛ پژمە؛ پنژ؛ پنژە؛ پێنژ؛ پێنیژ؛ بێنشک؛ بێنژک؛ بینشت؛ هەپش؛ فشک؛ کژ؛ دۆخی لە ناکاو و بە تێکڕا دەرپەڕینی هەوای نێو سی لە دەم و لووتەوە 🇮🇷 عطسه

ئارومۆرە / ar û more/: ناو. نیشاستەومۆرە؛ نیشاستە و ئامرازی ساوینی نیشاستە بە کاغەز و پارچە 🇮🇷 لوازم آغشتن کاغذ به نشاسته

ئارویس / arwîs/: ناو. وریس؛ گوریس 🇮🇷 رسن

ئاروین / arwîn/: ئاوەڵناو. بەئەزموون؛ ئەزموون وەرگرتوو 🇮🇷 باتجربه

ئاروێ / arwê/: ناو. خەیار؛ ئاروو 🇮🇷 خیار

ئارۆ١ / aro/: ناو. هارۆ؛ ئیمڕۆ؛ ئەوڕۆ؛ ئەمڕۆ؛ ڕۆژێ تێداین، نێوان دوێنێ و سبەینێ ‹ئینە هەرمانۆ ئارۆیمانە› 🇮🇷 امروز

ئارۆ٢: ئاوەڵکار. هارۆ؛ ئیمڕۆ؛ ئەوڕۆ؛ ئەمڕۆ؛ لە ڕۆژی نێوان دوێنێ و سبەینێدا ‹ئارۆ مارۆش› 🇮🇷 امروز

ئارۆختە / aroxte/: ئاوەڵناو. ڕماو؛ وێران؛ خاپوور؛ کاول 🇮🇷 ویران

ئارۆدە / arode/: ئاوەڵناو. ماڵانگەڕ؛ تێوەتلاو 🇮🇷 بدکاره

ئارۆزیان / arozyan/: چاوگ. هەرووژان؛ وروژان 🇮🇷 به هیجان آمدن

ئارۆشک / aroşk/: ناو. ١. باوێشک؛ ئاژاژک ٢. پژمە؛ پشمە 🇮🇷 ١. خمیازه ٢. عطسه

ئارۆشە١ / aroşe/: ناو. شەویلکە؛ کاکیلە 🇮🇷 آرواره

ئارۆشە٢: ئاوەڵناو. بزۆز؛ نەحەجماو؛ سەربزێو 🇮🇷 شلوغ

ئارۆک / arok/: ناو. کفتە ساواری پانکەڵە کە لە گەنمە کوتاویش دەیکەن 🇮🇷 کوفتەی بلغور و گوشت

ئارۆڵە / arołe/: ناو. ما وشتر؛ وشتری مێنگە 🇮🇷 ماده شتر

ئارۆنە / arone/: ئاوەڵناو. سەربەرەخوار؛ بەراوەژوو 🇮🇷 وارونه

ئارو / arû/: ناو. ١. خەیار؛ هاروێ؛ ئاروێ ٢. ئاڵوو ٣. هاروو؛ پووک 🇮🇷 ١. خیار ٢. لوزتین ٣. لثّه

ئارووت / arût/: ناو. *[باوەڕی کۆن]* فریشتەی هاوالی مارووت، لە چیرۆکاندا پێکەوەیان دەڵێن 🇮🇷 هاروت

ئارووک / arûk/: ناو. ١. ئاریک؛ ئاریگ؛ میچ؛ بنەبان ٢. کفتەی برۆێش و گۆشت 🇮🇷 ١. سقف ٢. شامی کباب

ئارون و قارون / arûn û qarûn/: ناو. *[کینایە]* زۆر

دەوڵەمەند و دارا ☰ بسیار ثروتمند

ئاره / are/: ناو. ئارد ☰ آرد

ئارەبانە / arebane/: ☜ **ئەڕابە**

ئارەپاتە[١] / arepate/: ناو. گۆترە؛ هەوەنتە ☰ تخمین؛ برآورد

ئارەپاتە[٢]: ئاوەڵکار. بەگۆترە؛ هەوەنتەیی ☰ تخمیناً

ئارەخچن / arexçin/: ☜ **ئارەق‌چن**

ئارەزوو / arezû/: ناو. ئارزی؛ ئەزرۆ: ١. هیوا؛ ئاوات؛ ئومێد؛ هومێد؛ همێ؛ هەویا؛ تەوا؛ هۆ؛ بازگوڕ؛ هێڤی؛ چاوەڕوانی ڕووداوێکی خۆش ‹ئارەزوومە هەرچی ئینسانە بە ئازادی بژی «هێمن»› ٢. حەز؛ خواست؛ فز؛ واز؛ ئیشتیا؛ کەیف؛ مگێز؛ گێول؛ کاو؛ بابەتی دڵخواز ‹ئەمڕۆ دوو کەڕەت دڵ لە سەر خۆی چوو/ یار بە زۆر برا، بەبێ ئارەزوو «فولکلۆر»› ٣. ئەلیا؛ ئەلها؛ هەوەس ☰ ١تا٣. آرزو

⊡ **ئارەزوو کردن**: ئیشتیا کردن؛ دڵ پێوە بوون ☰ آرزو کردن

ئارەزووکەر / arezûker/: ☜ **ئارەزوومەند**

ئارەزوومەن / arezûmen/: ☜ **ئارەزوومەند**

ئارەزوومەند / arezûmend/: ئاوەڵناو. ئاواتەخواز؛ ئاواتخواز؛ ئاوەتەواز؛ ئارەزوومەن؛ بە ئاوات؛ ئارەزووکەر؛ هیوادار؛ دڵبژۆک ‹مەدیان گوڵالان نە سای دەربەندان/ ئەو یەکتر وێنەی ئارەزوومەندان «مەولەوی»› ☰ آرزومند

ئارەزوومەندی / arezûmendî/: ناو. تاسەباری؛ دۆخی بە تاسە بوون ‹ئارەزوومەندیم جە حەد ویەردەن/ فراوان خەیلێ تاسەو تۆم کەردەن «مەولەوی»› ☰ آرزومندی

ئارەسە / arese/: ناو. ئافەرین ☰ آفرین

ئارەش / areş/: ☜ **ئارەق ـ١**

ئارەق / areq/: ناو. هارەق؛ عارەق: ١. ئارەش؛ لێزک؛ خوەه ؛ خێ؛ خۆ؛ خوویە؛ تراوێکی زەلال و سوێر کە لە لووی ئارەق‌ڕێژی نێو پێستی گوانداراتەوە دەدەڵێ و لە ئاو و چەند ماکی کانی و ئالی پێکهاتووە ٢. تراوی لە هەڵم تکاو ٣. ئاموور؛ ئاقیلە؛ باسکێش؛ ئێرەقە؛ ئاکیلە ☰ ١و٢. عَرَق ٣. قطعه‌ی دراز خیش

▣ **ئارەق سەگی**: *[مەجاز]* ئارەق دەسی؛ ئارەقی تیژ و تون، بە ڕێژەیەکی زۆری ئەلکولەوە

⊡ **ئارەق پێدەردان**: ١. بوونە هۆی ئارەق کردنی کەسێک ٢. *[مەجاز]* بوونە هۆی خەجاڵەتی کەسێک ☰ ١. عرق کسی را درآوردن ٢. کسی را شرمنده کردن

ئارەق پێکردن: ١. هیلاک کردن ٢. *[مەجاز]* خەجاڵەت کردن ☰ ١. خسته کردن ٢. شرمنده کردن

ئارەق دەردان: ١. ئارەق کردن؛ ئارەق لە ئەندام دەرکەوتن ٢. *[مەجاز]* شەرمەزار بوون ☰ ١. عرق کردن ٢. شرمنده شدن

ئارەق ڕشتن: ١. ئارەق دەردان ٢. *[مەجاز]* زەحمەت کێشان؛ خۆ ماندوو کردن ‹ئاسنگەر بۆ تۆ پیک ئەوەشێنێ/ زارع بۆ تۆیە ئارەق ئەڕژێنێ «قانع»› ☰ ١و٢. عرق ریختن

ئارەق کردن: ئارەق دەردان؛ نەقتاندن؛ خۆ دان؛ خوەه دان؛ دەرکەوتنی دڵۆپەی عارەق لە سەر شتێ ☰ عرق کردن

ئارەق گرتن: تنۆکاندنی کوڵاتووی گژ و گیا (وەک: نەعنا و بیمشک و ...) یان میوە و دەنکی ترشاو (وەک: ترێ و سێو و ...) و بەرهەم هێنانی ئارەقیان ☰ عرق کشیدن

ئارەقی ڕەش و شین دەردان: زۆر هیلاک بوون ☰ بسیار خسته شدن

ئارەقاوی / areqawî/: ئاوەڵناو. بە ئارەق؛ خووساوی ئارەق ☰ عرق‌کرده

ئارەقجۆش / areqcoş/: ناو. ئارەق‌سووت؛ زیپکەی

ورد بە هۆی تاو لێ دان و ئارەق کردنی پێستی لەشەوە 🇮🇷 عرق‌سوز

ئارەقچن / areqçin/: ناو. ئارەقچین؛ عارەقچین؛ ئارەخچن: ١. تەقیلە؛ تاقیلە؛ کڵاوێک لە کەتانی سپی کە تەوقی سەر دەگرێ ٢. بەڕووڵە؛ دارێکە دەیکەنە نێو کونی لووتی کەڵ یان وشتردا بۆ ئارام کردنەوە و ڕاکێشانی 🇮🇷 ١. عرق‌چین ٢. مهار (گاو، شتر)

ئارەقچین / areqçîn/: ☜ **ئارەقچن**

ئارەقسوت / areqsût/: ☜ **ئارەقجۆش**

ئارەقفرۆشی / areqf(i)roşî/: ناو. ١. مەیخانە؛ شەرابخانە؛ شوێنی ڕانان و خواردنەوەی مەی ٢. فرۆشگای خواردنەوەی ئەلکولی ٣. کاری فرۆشتنی عارەق. هەروەها: **ئارەقفرۆش** 🇮🇷 ١. میخانه ٢و٣. عرق‌فروشی

ئارەقگیر / areqgîr/: ناو. ئەرەقگیر: ١. نەرمەزین؛ تەکلتوو؛ تەکەڵتوو؛ پارچە لبادێکی تەنکە لە بن زینەوە دەخرێتە سەر پشتی وڵاخی سواری ٢. فانیلە؛ ژێرکراس؛ کراس‌ئاسایەک، زۆرتر کەتانی، لە ژێر جل‌وبەرگی ترەوە دەکرێتە بەر 🇮🇷 ١. عرقگیر ٢. زیرپیراهن

ئارەقە / areqe/: ناو. ١. ئارەقی لەش ٢. دارێک لە ناو چینەی دیوار دەخرێ بۆ قایمتر کردنی ٣. هەڵم و هاڵاوی سەر شیشەی پەنجەرە 🇮🇷 ١. عرق ٢. چوب چینەی دیوار ٣. بُخار روی شیشه و پنجره

ئارەگۆز / aregoz/: ناو. ئاڕوگۆز؛ ئاڵوگۆڕ 🇮🇷 تعویض

ئارەمووک / aremûk/: ناو. گامێشی قسر؛ گامێشی نەزۆک 🇮🇷 گاومیش سترون

ئارەمەت / aremet/: ناو. داڕێژەر 🇮🇷 ریخته‌گر

ئارەنگ / areng/: ئاوەڵناو. بەورشە؛ درەوشان؛ ڕەخشان 🇮🇷 درخشان

ئارەو / arew/: ناو. عەرەب. هەروەها: **ئارەوی** 🇮🇷 عرب

ئارەوانە / arewane/: ☜ **ئەڕابە**

ئارەوەن / arewen/: ناو. سەوڵ؛ دارناژ 🇮🇷 سرو

ئارەی / arey/: ئاوەڵناو. پڕ؛ تژی؛ دارماڵ 🇮🇷 پُر؛ مالامال

ئارهان / arhan/: چاوگ. ژان و ئێش کردنی ئەندامی سووتاو 🇮🇷 احساس کردن دردِ سوختگی

ئارهاندن / arhandin/: چاوگ. ١. چزاندن؛ داخ کردن بە ئاگر ٢. کولاندنەوە 🇮🇷 ١. داغ کردن ٢. ریش کردن

ئارهایی / arhayî/: ناو. ژانێکی هەمیشەیی لە لەشدا 🇮🇷 آزار

ئاری[١] / arî/: ناو. ١. کۆمەگ؛ یاریدە؛ هاریکاری ٢. خۆڵەمێش؛ بووڵ؛ مشکی خۆڵەکەوە 🇮🇷 ١. کمک ٢. خاکستر

ئاری[٢]: ئاوەڵناو. ١. ئاریایی؛ پێوەندیدار یا هاوگەر بە ڕەگەزی ئاریاییەوە ٢. نیشتەجێ؛ سەقامگیر لە شوێنێک ٣. گەورە؛ مەزن 🇮🇷 ١. آریایی ٢. مُقیم ٣. بزرگ

ئاریا / arya/: ناو. ١. مەڵبەندی ئاگر ٢. نەتەوەی کۆچەری سپی پێستی هیندوو- ئورووپایی کە لە پەنا کێوی ئارارات و باکووری ئێراندا نیشتەجێ بوون 🇮🇷 ١و٢. آریا

ئاریان / aryan/: چاوگ. ١. دڵ تێکچوون لە خواردنەوە ٢. کوان و زیپکە لە لەش هاتن 🇮🇷 ١. به حالت تهوع افتادن ٢. جوش زدن پوست

ئاریباری / arîbarî/: ناو. ١. بلاڵووک ٢. هەڵووچەی سووری پایزە 🇮🇷 ١. آلبالو ٢. آلوسرخ

ئاریختێ / arîxtê/: ناو. میراو؛ ئەو کەسەی دابەش کردنی ئاو بۆ ئاودێرانی بە دەستە 🇮🇷 میراب

ئاریش / arîş/: ناو. هێش؛ هەش؛ هۆش 🇮🇷 هوش

ئاریشە / arîşe/: ئاوەڵناو. ئارێشە؛ ئاسێه؛ دژوار؛

چەتوون ☰ دشوار

ئاریشەن^{١} / arîşen/: ناو. تین و تاوی ژیان ☰ گرمی زندگی

ئاریشەن^{٢}: ئاوەڵناو. بەهۆش؛ وریا ☰ باهوش

ئاریک / arîk/: ☜ **ئاروك ـ١**

ئاریکار / arîkar/: ئاوەڵناو. هاریکار؛ هاریکەر؛ یاریدەر ☰ یاریگر

ئاریکاری / arîkarî/: ناو. هاریکاری؛ کۆمەگ؛ یاریدە ☰ کمک

ئاریگ / arîg/: ☜ **ئاروك ـ١**

ئاریلە / arîle/: ئاوەڵناو. ژنانیلە؛ ژنەڕەنگە؛ ئاغەباجی؛ ئاڵی پیواز ☰ زن‌نما

ئاریمە / arîme/: ناو. گەمە؛ کایە؛ یاری ☰ بازی

ئاریندار / arîndar/: ناو. ئاڵوودار؛ دەستەکی خانوو ☰ تیر چوبی سقف

ئارینک / arînk/: ناو. ١. پەڵپ؛ بیانوو ٢. ئاردەنۆک ☰ ١. بهانه ٢. آرد نخود

ئارینگ / arîng/: ناو. مەلاشوو؛ مەلاشک؛ مەلاژی ☰ کام؛ سقف دهان

ئارینۆک / arînok/: ناو. ئالینۆک؛ ئارێنۆک؛ لەپە؛ لەتکە؛ نوخوەشەر؛ نخۆشەر ☰ لپه

ئارینەک / arînek/: ناو. ئاگاداری ☰ آگاهی

ئارێ^{١} / arê/: ناو. بەڵێ؛ هەرێ؛ وەرامی ئەرێنی و پەسندکەر ‹تۆ بێژە ئارێ، من دەس‌بە کارێ! «مەسەل»› ☰ آری

ئارێ^{٢}: ئاوەلکار. بەڵێ؛ هەرێ؛ ئەیچۆن؛ نیشانەی پێداگری و دڵنیایی ‹ئارێ برا وا ڕابرا «هەژار، *چوار نامیلکە*› ☰ آری

ئارێخ / arêx/: ناو. ١. ئاخیە؛ ئارنج؛ ئۆلک؛ مێخ‌زنجیر؛ سکە؛ مەڕبەند؛ مێخ‌سکە؛ کلب؛ گولمیخ؛ گولمێخ؛ میخانە؛ سنگەکەر؛ بزماری زلی سەر گۆپکە ٢. دارتار؛ دارێکی درێژ لە ئەڕابەدا ☰ ١. میخ‌طویله ٢. چوب بلند ارابه

ئارێز^{١} / arêz/: ناو. تەپ؛ تەپۆلکی بەرز ☰ تپه

ئارێز^{٢}: ئاوەڵناو. بەڕێز؛ گەورە؛ مەزن ☰ بلندمرتبه

ئارێشە / arêşe/: ☜ **ئاریشە**

ئارێنج / arênc/: ناو. کوانی بن هەنگڵ؛ قونێر، کە لە بن باخەڵ دەردەچێ ☰ دُمل زیر بغل

ئارێنۆک / arênok/: ☜ **ئارینۆك**

ئارێنە / arêne/: ناو. نێوەڕاستی لەش؛ لای سەرووی ڕان و خوارەوەی بالاتەنە ☰ میان

ئاڕفتە / ar̄ifte/: ئاوەڵناو. ئارفتە؛ ئاڕۆفتە؛ ئاڕەفتە؛ لەکارتە؛ لەکارکەوتە؛ پەک‌کەوتە؛ کەڵک‌بڕاو ☰ از کار افتاده

ئاڕڤانە / ar̄vane/: ناو. وشتر ☰ شتر

ئاڕوگۆڕ / ar̄ û gor̄/: ☜ **ئازوگۆز**

ئاڕوگۆز / ar̄ û goz/: ☜ **ئازوگۆز**

ئاڕۆفتە / ar̄ofte/: ☜ **ئاڕفتە**

ئاڕەفتە / ar̄efte/: ☜ **ئاڕفتە**

ئاڕین / ar̄în/: ☜ **هاڕین**

ئاز^{١} / az/: ناو. ١. زیپکەی شیری؛ زیپکەی سەر ڕوومەتی منداڵی شیرەخۆر ٢. جوانەزمە؛ زیپکەی دەم و چاوی لاوان ٣. هێز؛ وزە ☰ ١. جوش صورت بچەی شیرخوار ٢. جوش جوانی ٣. قُدرت

ئاز^{٢}: ئاوەڵناو. ١. ساغ و ڕاست؛ بێ‌فڕوفێڵ ٢. دژوار؛ چەتوون؛ سەخت ‹بۆ میوانی خانۆی کورد دەچم، بەلام ڕێگا ئاز و چەتوونە «دمدم»› ☰ ١. درستکار ٢. دشوار

▣ **ئاز بون:** هێز وە بەر هاتنەوە ‹ئاز بە و باز دە! «مەسەل»› ☰ نیرو گرفتن

ئازا^{١} / aza/: ناو. ئەندامی لەش ‹ئازای ئەنامم ئەیشێ!› ☰ اعضا (بدن)

ئازا^{٢}: ئاوەڵناو. ١. نەترس؛ ڕەشید؛ بەغیرەت ‹ئازا، عومرێ جارێ دەمرێ، ترسەنۆک ڕۆژێ هەزار جار «مەسەل»› ٢. بەکاکڵ ‹گوێز ئازا› ٣. ئازاد؛

سەربەست ‹ئازا و ڕزگار بم، شادان و خەندان/ یان زنجیر لە مل لە سووچی زیندان «هەژار، *بۆ کوردستان*»› ☰ ١. شُجاع ٢. پُرمغز ٣. آزاد

ئازا^{٢}: ئاوەڵکار. خێرا؛ زوو؛ بە پەلە ‹ئازا کە! ئازا وەرەوە!› ☰ زود؛ سریع

ئازاتی / azatî/: ☜ **ئازایەتی**

ئازاجەوت / azacewt/: ناو. توێخڵی ژێرەوەی بەڕوو ☰ پوستەی داخلی بلوط

ئازاد / azad/: ئاوەڵناو. ڕزگار؛ ڕاهی؛ سەربەست ☰ آزاد

⊡ **ئازاد کردن**: ١. لە زیندان بەردان؛ لە گیرۆدەیی ڕاهی کردن ٢. لێ خۆش بوون؛ عافوو کردن * هەروەها: **ئازاد بوون** ☰ ١. آزاد کردن ٢. بخشیدن

ئازادە / azade/: ئاوەڵناو. سەرپەتی؛ سەربەست و کۆڵنەدەر ☰ آزادە

ئازادی / azadî/: ناو. ڕزگاری؛ سەربەستی ☰ آزادی

ئازادیخوا / azadîx(i)wa/: ☜ **ئازادیخواز**

ئازادیخواز^{١} / azadîx(i)waz/: ناو. ئازادیخوا؛ ئازادیواز؛ ڕزگاریخواز ‹ئازادیخوازێکی گەورە بوو› ☰ آزادیخواه

ئازادیخواز^{٢}: ئاوەڵناو. ئازادیخوا؛ ئازادیواز؛ ڕزگاریخواز ‹مرۆ بەگشتی ئازادیخوازە› ☰ آزادیخواه

ئازادیخوازی / azadîx(i)wazî/: ناو. هشازایی؛ ڕزگاریخوازی؛ لایەنگری و خوازیاریی ئازادی ☰ آزادیخواهی

ئازادیواز / azadîwaz/: ☜ **ئازادیخواز**

ئازار / azar/: ناو. هازار: ١. ئێش و ژان ‹دوو ماچی لێوە، ئەویش پێوە دەمرم و نابێ/ نەسیبی ئەو دڵی وا پڕ لە دەرد و ئازارم «ئاوات»› ٢. چز؛ چزوو؛ چزە؛ ڤەگەز؛ ئەستنگ ‹زولفانی سیبەهـ ماری بە ئازاری دڵی زار/ گاهێ لە یەسارن بە جەفا، گەهـ لە یەمینن «نالی»› ٣. ئاهۆ؛ پەتا و درم ‹ئازاری گولی› ٤. ئادار؛ مارس ☰ ١. آزار ٢. نیش ٣. مرض واگیردار ۴. مارس

▣ **ئازاری سی**: دەردەباریکە؛ ئازاری سیل و دیق ☰ سل

⊡ **ئازار دان**: ئاراندن؛ گەهراندن؛ ئێش پێگەیاندن؛ عەزیەت دان ☰ آزُردن

ئازار گرتن: تووشی نەخۆشی تووش و ناخۆش هاتن ‹بمرێ ئەو کەسەی کە شەڕی ئەوێ/ ئازارێ بگرێ ژانی نەسرەوێ «قانع»› ☰ مرض گرفتن

ئازارخوازی / azarx(i)wazî/: ناو. مازوخیسم ☰ مازوخیسم

ئازاردراو / azard(i)raw/: ئاوەڵناو. دڵشکاو ☰ آزُردە

ئازاردەر / azarder/: ئاوەڵناو. زیاندەر ☰ موذی

ئازاردەری / azarderî/: ناو. سادیسم ☰ سادیسم

ئازارناسی / azarnasî/: ☜ **ئاسیوناسی**

ئازارەباریکە / azarebarîke/: ناو. دەردەباریکە؛ سیل ☰ سل

ئازارەمریشک / azarem(i)rîşk/: ناو. نەخۆشی مریشک کە جارـ جارێ دێ و گەلێ مەل و مریشک لە نێو دەبا ☰ آنفلوآنزای مُرغی

ئازاڵە / azałe/: ناو. ئارزاڵە: ١. سووتەمەنی زستانە؛ ئاوردووی زستان ٢. لاسی وشکەوەبووی دەر و دەشت بۆ سووتاندن ☰ ١. سوخت زمستانی ٢. سرگین خُشک

ئازانە / azane/: ☜ **ئازایانە**

ئازایانە^{١} / azayane/: ئاوەڵناو. ئازانە؛ بوێرانە ‹هەڵوێستی ئازایانە› ☰ شُجاعانە

ئازایانە^{٢}: ئاوەڵکار. ئازانە؛ بوێرانە ‹ئازایانە قسەی دەکرد› ☰ شُجاعانە

ئازایەتی / azayetî/: ناو. ئازاتی؛ نەترسی؛ گەڕناسی؛ غیرەت ☰ شُجاعت

ئازایی / azayî/: ناو. ١. ئازایەتی ٢. ئازادی؛

ڕزگاری ‹لە هەموو گەردن ئازایی دەخوازم› 🇮🇷 ١. شُجاعت ٢. آزادی

ئازپێش / azpêş/: ناو. ئاشپەز؛ چێشتلێنەر 🇮🇷 آشپز

ئازتەی / aztey/: ☜ **ئاستەی**

ئازدەنگ / azdeng/: ناو. ١. چەخماخە؛ بەرقی هەورەتریشقە ٢. ڕەگی ئاورین؛ شۆڵەی درێژی ئاور 🇮🇷 ١. آذرخش ٢. رگەی آتش

ئازراندن / az(i)randin/: چاوگ. ئێشاندن؛ عەزیەت دان 🇮🇷 آزُردن

ئازری / az(i)rî/: ناو. برینی بە چڵک و کێم و هەوا 🇮🇷 زخم چرکین

ئازرین / az(i)rîn/: چاوگ. لە ئازاردا بوون 🇮🇷 در عذاب بودن

ئازگار / azgar/: ئاوەڵناو. تەواو؛ ڕەبەق؛ بە شوێن یەکدا بێ بڕانەوە و نێوان ‹دە ساڵی ئازگار لە زیندان بوو› 🇮🇷 آزگار

ئازمایشگا / azmayişga/: ناو. تاقیگە 🇮🇷 آزمایشگاه

ئازمووده / azmûde/: ئاوەڵناو. تاقیکراو؛ تەجرەبەکراو؛ هەڵسەنگێنراو ‹ماستی ئازمووده لە کەرەی نائازمووده چاترە «مەسەل»› 🇮🇷 آزموده

ئازمێز / azmêz/: ناو. جۆرێ کایەی منداڵانە وەک شەشخان وایە و خانەی ئەمەیان گردە 🇮🇷 از بازی‌های کودکانه

ئازنج / azinc/: ناو. خانووی بەردی یەک قاتی 🇮🇷 خانەی سنگی یک طبقه

ئازنگ / azing/: ناو. خانووی بە سەر تەختەبەردی پانەوە دروستکراو 🇮🇷 خانەی ساختە شده بر تختە سنگ

ئازوباز / az û baz/: ☜ **ئازوبەزە**

ئازوبەزە / az û beze/: ناو. ئازوباز؛ ئۆباڵ؛ هۆباڵ ‹ئازوبەزەت وە ملم من ئەم کارەم نەکردووە› 🇮🇷 وبال

ئازوگوێز / az û g(i)wêz/: ☜ **ئازوگۆز**

ئازوگۆز / az û goz/: ناو. ئازوگوێز؛ ئاڕوگۆڕ؛ ئاڕوگۆز؛ ئاڵوگۆڕ 🇮🇷 نقل مکان

ئازوخە / azûxe/: ناو. ئازووقە؛ تفاق؛ بژێوی پێداویست لە ماڵدا 🇮🇷 آذوقه

⊡ **ئازوخە داخستن:** تفاق خستن؛ بژێوی زستانە دابین کردن 🇮🇷 آذوقه اندوختن

ئازوقە / azûqe/: ☜ **ئازوخە**

ئازە / aze/: جێناو. ڤێ؛ ئەو (بۆ مێ) 🇮🇷 او (مؤنث)

ئازەب / azeb/: ئاوەڵناو. سەڵت؛ ڕەبەن (بۆ پیاو)؛ عازەو؛ ئازەو؛ مانگوڕ (بۆ ژن)؛ زگورد؛ زوگورد؛ زوگورتی؛ قازاخ 🇮🇷 عزب؛ مُجرد

ئازەبە / azebe/: ☜ **ئازەبەت**

ئازەبەت / azebet/: ناو. ئازەبە؛ ئازەوانە؛ ئازەوە؛ عازەوی؛ عازەبی؛ زیپکەی دەم و چاوی تازەلاوان 🇮🇷 جوش جوانی

ئازەپ / azep/: ناو. کۆیلەی بە دراو کڕدراو 🇮🇷 بردەی زرخرید

ئازەخ / azex/: ناو. بالووکە؛ باڵووک؛ زیپکەئاساییەکی ڕەقی بێژانە لە دەستوپل دێت 🇮🇷 زگیل

ئازەر / azer/: ناو. ١. ئاور؛ ئاگر ٢. سەرماوەز؛ نۆهەمین مانگی ئێرانی 🇮🇷 ١. آتش ٢. آذر

ئازەرمە / azerme/: ئاوەڵناو. لاو؛ جەحێڵ؛ گەنج؛ عازەو 🇮🇷 جوان

ئازەرین١ / azerîn/: چاوگ. لە سەخڵەتدا بوون؛ لە ئازاردا بوون 🇮🇷 در رنج بودن

ئازەرین٢: ئاوەڵناو. ئاورین 🇮🇷 آذرین

ئازەنتی / azentî/: ناو. ڕاوە؛ شرۆڤە؛ کاری مانا لێدانەوە؛ شی کردنەوەی دەقێک بە نووسراوێک 🇮🇷 شرح و تفسیر

ئازەو / azew/: ☜ **ئازەب**

ئازەوانە / azewane/: ☜ **ئازەبەت**

ئازەوە / azewe/: ☜ **ئازەبەت**

ئـازەوی / azewî/: نـاو. ١. لاوی؛ جحێلـی ٢. ئازەوانە ☰ ١. جوانی ٢. جوش عزبی

ئازیـای / azyay/: چاوگ. دالەقان؛ هەڵواسـران ☰ آویختن؛ آویزان شدن

ئـازیز / azîz/: ئاوەڵـناو. عـازیز؛ خۆشەویسـت؛ خوەشەویس ☰ عزیز؛ گرامی

ئـازیزمردە / azîzmirde/: ئاوەڵـناو. ئازیـەتبار؛ تازیەدار؛ خۆشەویست مردوو ☰ عزیزمُردە

ئازیزە / azîze/: نـاو. لە هەوا کۆن و ڕەسـەنەکانی مۆسیقای کوردی ‹بـە هـەوران پـاییزە/ دەخـوێنن ئازیزە/ یارکۆڵێم لێزیزە «فولکلۆر»› ☰ از نغمـەهـای اصیل کُردی

ئازیـەت / azyet/: نـاو. تازیـە؛ عازیـەت؛ ئازیـەتی؛ پرسە ☰ عزا؛ ماتم

ئازیـەتبار / azyetbar/: ئاوەڵـناو. تازیـەدار؛ عازیـەتبار؛ عازیتبـار؛ ماتـەمین؛ خـەمباری خۆشەویست مردوو ☰ عزادار

ئازیـەتباری / azyetbarî/: نـاو. ماتـەم؛ سـوێ ☰ سوگ

ئازیـەتی / azyetî/: ناو. ئازێتی؛ ئازیەتباری؛ پرسە؛ شینگێڕی ☰ سوگواری

ئازێ / azê/: ☜ **ئارزێ**

ئازێتی / azêtî/: ☜ **ئازیەتی**

ئاژ / aj/: ئاوەڵناو. زبر و زوور؛ نەپۆڕ ☰ زبر؛ خشن

ئاژئاژە / aj'aje/: ☜ **ئاژاژك**

ئاژئاژەکی / aj'ajekî/: ☜ **ئاژاژك**

ئـاژار / ajar/: نـاو. بـەهرە و داهـاتی زەوی ☰ محصول و عایدی زمین

ئاژاژک / ajajik/: نـاو. ئاژئاژە؛ ئاژئاژەکی؛ ئـاژاژکی؛ ئاژاژگی؛ ئاژاشکە؛ ئارۆشک؛ باوێشک ☰ خمیازە

ئاژاژکی / ajajkî/: ☜ **ئاژاژك**

ئاژاژگی / ajajagî/: ☜ **ئاژاژك**

ئاژاشکە / ajaşke/: ناو. ١. ☜ **ئاژاژك** ٢. مچورک؛ مووچرک؛ تەزوو ☰ ١. ☜ **ئاژاژك** ٢. مورمور

ئاژاڵ / ajał/: نـاو. ١. پاتاڵ؛ وڵسات؛ گـا و گـۆل و مەڕ و ماڵات ٢. پڕوپووش؛ چیلکەوچاڵ ٣. شـتی بەکەڵـک نـەهاتوو ☰ ١. دام؛ احشـام ٢. خـس و خاشاک ٣. خرتوپرت

ئـاژان / ajan/: ناو. قۆڵچی؛ پاسەوان ‹سەر مانگ وە مانگ بایتە دیارم/ ... / بووشی کرا دەی یا ئاژان بارم؟ ... «شامی کرماشانی»› ☰ پاسبان

ئاژانس / ajans/: نـاو. ١. نوێنەرایـەتی؛ پێشـکاری ٢. بنکـە؛ بنگـە ٣. تاکسـی تەلـەفۆنی ☰ ١تـا٣. آژانس

ئـاژاولە / ajawle/: ☜ **ئاژاوە**

ئـاژاوڵە / ajawłe/: ☜ **ئاژاوە**

ئـاژاوە / ajawe/: نـاو. ئاژاولـە؛ ئاژاوڵـە؛ بشـێوی و کەس لە کەسی ☰ آشوب

▣ **ئاژاوە نانەوە:** کەتن گێڕان؛ فتنە نانـەوە؛ شـەڕ هەڵخڕاندن ☰ آشوب بە پا کردن

ئـــاژاوەچی / ajaweçî/: ئاوەڵـناو. کەتنگێـڕ؛ شەڕهەڵایسـێن؛ شەڕهەڵـخڕێن؛ سەرەسـۆدرە؛ مایەفتنە ☰ آشوبگر

ئـاژاوەگێڕ / ajawegêř/: ئاوەڵـناو. ١. ئاشەکڵـە؛ شـۆفار ٢. شەڕهەڵایسـێن؛ گێرەشـێوێن ☰ ١. سخن‌چین ٢. آشوبگر

ئاژدا / ajda/: ☜ **ئەجداد**

ئاژداد / ajdad/: ☜ **ئەجداد**

ئاژر / ajir/: ناو. ڕک؛ ڕق؛ تووڕەیی؛ قین ☰ خشم

ئاژری / aj(i)rî/: ئاوەڵناو. تووڕە؛ بەڕک؛ ڕقهەستاو ☰ خشمگین

ئاژک / ajik/: ناو. بادامەکێویلە ☰ بادام کوهی

. ئاژن / ajin-/: پاشەوشە. ١. تێچـەقێن؛ تێوەکـەر ‹دەرزی‌ئاژن؛ سووژن‌ئاژن› ٢. ـ فەکۆل ‹ددان‌ئاژن› ☰ ١و٢. ـ آجین

▣ **ئاژن کردن:** ١. ئـاژین کـردن؛ ئـاو بەردانـە نـاو

مەزرا ٢. بیراز کردنی بەرد یان هەر شت ☰ ١. آب بستن به مزرعه ٢. آجکاری کردن

ئاژن ـ ئاژن / ajin ajin/: ئاوەڵناو. کون ــ کون (بە گولله و دەرزی و …) ☰ سوراخ ـ سوراخ

ئاژنگ / ajing/: ☜ **ئارژنگ**

ئاژنە / ajne/: ناو. ١. بنچکی پڕساقەتە بۆ ئاخنینی سەر ڕۆچن ٢. چیلکەیەک بنی ددانی پێ پاک دەکەنەوە ٣. تۆپزی پەڕۆ یان خوری کە زستانان لە سەر کونی ڕۆچن دایدەنێن ☰ ١. بُتەی پرشاخ و برگ ٢. خلال دندان ٣. سرپوش زمستانی روزنەی بام

ئاژنی / ajnî/: ناو. مەلە؛ سۆبایی؛ مەلەوانی ☰ شنا

ئاژنین / ajnîn/: چاوگ. تیەڕ. //ئاژنیت؛ دەئاژنی؛ بئاژنە// ١. کۆلینەوە و تێوە کردنی نووکی تیژ بە شتێکدا ٢. داخستن؛ بەستن ٣. کەندن؛ داکەندن ‹کراسەکەم ئاژنی› ٤. زبر کردن؛ زرب کردن؛ کونجر ـ کونجر کردنی بەرداش و… ٥. ئاژن کردن ☰ ١. آجیدن ٢. بستن ٣. درآوردن ۴. زِبر کردن آسیا سنگ ۵. خلال کردن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ئاژنیاگ/ چاوگی نەرێنی: نەئاژنین

ئاژوان١ / ajwan/: چاوگ. ئاژۆتن؛ لێخوڕین؛ بردنە ڕێوە ☰ راندن

ئاژوان٢: ناو. لێخوڕ؛ سەیاق ☰ رانندە

ئاژوەر / ajwer/: ناو. شۆفیر؛ سەیاق ☰ رانندە

ئاژۆ / ajo/: ناو. جووڵە؛ حەرەکەت ☰ حرکت

⊡ **ئاژۆ دان**: ١. لێخوڕین؛ وەڕێ خستن ٢. لەوەڕاندنی ئاژەڵ بە شەو ☰ ١. راندن؛ به حرکت درآوردن ٢. شب به چرا بُردن گله

ئاژۆتن / ajotin/: چاوگ. تیەڕ. //ئاژۆتت؛ دەئاژۆی؛ بئاژۆ// ئاژووتن: ١. لێخوڕین؛ ئاژوان ٢. ڕادان؛ بڵاو بوونەوەی ئاژەڵ بە دەشت و سەحرادا ☰ ١. راندن؛ رانندگی کردن ٢. پخش شدن دام در صحرا

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەئاژۆتن

⊡ **ئاژۆتنە سەر**: پەلامار بۆ بردن؛ هەڵکوتانە سەر ☰ حمله بُردن

ئاژۆتی / ajotî/: ناو. زەوی کێڵراو؛ شێوکراو ☰ زمین شخمزده

ئاژووتن / ajûtin/: ☜ **ئاژۆتن**

ئاژەڵ / ajeł/: ناو. ئاژاڵ؛ ماڵات؛ وڵسات ☰ احشام

ئاژەڵدار / ajełdar/: ناو. دەوڵەتدار؛ خاوەن مەڕوماڵات ☰ دامدار

ئاژەڵداری / ajełdarî/: ناو. دەوڵەتداری؛ کاری مەڕوماڵات بەخێو کردن ☰ دامداری

ئاژەنای / ajenay/: چاوگ. ئاژنین ☰ آجیدن

ئاژەوەن / ajewen/: ناو. سەوڵ ☰ سرو

ئاژیر / ajîr/: ئاوەڵناو. ژیر؛ تێگەیشتوو ☰ فهمیده

ئاژین١ / ajîn/: چاوگ. ١. زرو بوون (وەک: بڕبەند، بەرداش) ٢. ئاژن کردن؛ ئاو بەردانە ناو مەزرا ☰ ١. زبر بودن ٢. آب بستن به مزرعه

ئاژین٢: ئاوەڵناو. سەقامگرتوو؛ دامەزراو ☰ مُستقر

ئاژینە / ajîne/: ناو. ١. تەقتەقۆک؛ تەقەنە؛ چەقچەقە؛ چەقچەق؛ چەقچەقۆک؛ چەقەنەی ئاش ٢. چەکوشی بیراز کردن کە سەرەکەی ددانەی هەیە ☰ ١. لکلکه/ کلندەی آسیاب ٢. آژینه

ئاس١ / as/: ناو. ١. قاقوم؛ قاقم؛ جانەوەرێکی تووک سپی لە تیرەی بانبانک و سمۆرە، کە کەوڵی زۆر بەنرخە ٢. تەکخاڵ؛ تەکە؛ پەڕێکی وەرەق ☰ ١. قاقُم ٢. تکخال

ئاس٢: لێل. ← **ئاس‌وپاس**

ئاسا١ / asa/: ناو. ئاسیاو؛ ئاش ☰ آسیاب

ئاسا٢: ئاوەڵکار. ئەوسا؛ ئەو وەختە ☰ آنگاه

ـ **ئاسا٣**: پاشەوشە. وەکوو؛ وەک ‹منیش خۆت‌ئاسا ئەو کارەم کرد› ☰ ـ آسا

ئاسار / asar/: ناو. ١. بنەڕەت؛ بناغە ٢. شوێنەوار ☰ ١. پایە و اساس ٢. آثار

ئاساره / asare/: ☞ **ئەستێره**

ئاسارەزلە / asarez(i)le/: ناو. ئەستێرەی ڕۆژ ▤ ستارەی صُبحگاهی

ئاسان / asan/: ئاوەڵناو. هاسان؛ هەسان؛ عاسان؛ هێسان؛ سانا ▤ آسان

ئاسانبژیو / asanb(i)jîw/: ئاوەڵناو. خاوەن ژیانی ساکار و سادە ▤ سادەزیست

ئاسانسۆر / asansor/: ناو. سانابەر؛ هۆدەیەکی چکۆلە (زۆرتر کارەبایی) بۆ بان و خوار پێ‌کردنی مرۆ یان بار ▤ آسانسور

ئاسانکاری / asankarî/: ناو. ساناکاری؛ پشتیوانی و پشتگری وا کە کار خێراتر جێبەجێ ببێ ▤ کمک به پیشرفت کار

ئاسانە / asane/: ناو. ئاستان؛ ئاستانە: ١. ژێردەرانە؛ ژێربەران؛ داری لای خوارووی چوارچێوەی دەرگا ٢. بەردەرک؛ پێش‌ماڵ؛ بەر دەرگا؛ بەرماڵی گەورەماڵان ‹مـن شەوێ ئاڵەم جۆش ئاوەردە بۆ/ سەگی ئاسانەت بێدار کەردەبۆ «مەولەوی»› ▤ ١. پایین چارچوب در ٢. آستانه

ئاسانی / asanî/: ناو. هاسانی؛ سانایی ▤ آسانی

ئاساو / asaw/: ناو. ئاسیاو؛ ئاشی ئاو؛ دام و دەزگای دەخڵ هاڕین ▤ آسیاب

ئاساوان / asawan/: ناو. ئاساوچی؛ ئاشەوان ▤ آسیابان

ئاساوبەتاڵ / asawbetał/: ☞ **ئاش‌بەتاڵ**^{٢}

ئاساوچی / asawçî/: ☞ **ئاساوان**

ئاسایش / asayiş/: ناو. ئاسایشت: ١. ئارامی؛ هێمنی ‹کە جەیشی غەم هجوومی کرد، نیزامی عومری من تێکچوو/ ئیتر مومکین نییە ئاسایشی حاڵی پەرێشانم «ئەمین فەیزی بەگ»› ٢. ئەولەهی؛ دۆخ یان چۆنیەتی نەبوونی مەترسی یان بشێوە ‹ئاسایشی نەتەوەیی؛ ئاسایشی ئابووری› ٣. ئیسراحەت؛ دۆخ یان ڕەوتی حەسانەوە ‹ڕۆح جە تاوێ زامی گیر و گاز/ پەرێ ئاسایش ئاماوە پەرواز «بێسارانی»› ٤. دامەزراوەیەکی دەوڵەتی کە بە نیازی بەرگری لە دەستێوەردانی دزەکی دژمنان و نەهێشتنی مەترسی لە سەر کۆمەڵگاوە دابین کراوە ▤ ١. آرامش ٢. امنیت ٣. آسایش ٤. ادارەی اطلاعات

ئاسایشت / asayişt/: ☞ **ئاسایش**

ئاسایشتخواز / asayiştx(i)waz/: ☞ **ئاسایش‌خواز**

ئاسایش‌خواز / asayişx(i)waz/: ناو. ئاسایشت‌خواز؛ هێمنی‌خواز ▤ آسایش‌طلب

ئاسایی^{١} / asayî/: ئاوەڵناو. ئالوە: ١. سازگار لەگەڵ خوو یا نەریتدا ‹فرۆکەکە لە کاتی نیشتنەوەدا چەند مەترێک لە ڕێڕەوی ئاسایی خۆی لای‌دا› ٢. بێ‌هیچ تایبەتمەندییەکی بەرچاو ‹قسەی ئاسایی› ٣. ڕەمەکی؛ بەبێ سەرتری و هەڤیازی ‹ئەفسەرێکی ئاسایی! کە یەکەم ئەستێرەی وەرگرت/ ئەستێرەیەکی کوشتبوو «شێرکۆ بێکەس»› ٤. بە بارودۆخ یان چۆنیەتی باو ‹هەنگاو نان لە ژیانێکی ئاسایی بەرەو ژیانێکی پێشکەوتوو› ٥. وەک خۆی؛ وەک بووە؛ لە سەر دەقی خۆی ‹ئاخۆ واشیگتۆن دەیەوێت عیراق بۆ دۆخی ئاسایی بگەڕێتەوە؟› ▤ ١. معمول ٢. عادی ٣و٤. معمولی ٥. طبیعی

• **ئاسایی**^{٢}: پاشوشە. چەشن ‹خوێت‌ئاسایی› ▤ ـ مانند

ئاسپایی / aspayî/: ☞ **ئەسپایی**

ئاسپنای / asp(i)nay/: چاوگ. پەساردن ▤ تکیە دادن

ئاست^{١} / ast/: ناو. حاست: ١. ڕادە؛ جێگا؛ شوێن ٢. ئاغا؛ جەناب؛ میر ▤ ١. مکان ٢. جناب

▣ **لە ئاست** لە بەرانبەر؛ لە حاند ‹لە ئاستت چاوم هەڵنایە› ▤ در مُقابِل

ئاست^{٢}: ئاوەڵناو. ئاستەم؛ زەحمەت؛ چەتوون ▤ دشوار

ئاستاتین / astatîn/: ناو. توخمێ کیمیایی

ڕادیۆئەکتیڤ، لە گرۆی هالۆژینەکان، بە ژمارەی ئەتومی ٨٥ و کێشی ئەتومی ٢١٠ 🇮🇷 آستاتین

ئاستان / astan/: ☜ **ئاسانە**

ئاستانگ / astang/: ☜ **ئاستەنگ**

ئاستانە / astane/: ☜ **ئاسانە**

ئاستن / astin/: چاوگ. هێشتن؛ دەس لێهەڵگرتن 🇮🇷 هشتن

ئاستۆن / aston/: ناو. بەردەرگا؛ بەرماڵ 🇮🇷 آستانە

ئاستە / aste/: ناو. تۆمار 🇮🇷 طومار

ئاستەڕ / asteř/: ناو. ئاسەڕ؛ هاسەر؛ بەر؛ زەخەرە؛ هەوبەر؛ هەوجەر؛ توێی ناوەوەی جلوبەرگ 🇮🇷 آستر

ئاستەم / astem/: ناوەڵناو. حاسێ؛ دژوار و هەڵەموت (کێو) ‹تەرەغە کێوێکی ئاستەمە› 🇮🇷 دشوارگُذر

ئاستەمی / astemî/: ناو. سەختی؛ دژواری 🇮🇷 سختی

ئاستەنگ / asteng/: ئاوەڵناو. ئاستانگ؛ ئەستەنگ؛ سەخت و تەنگەبەر (کێو و ڕێگا). هەروەها: **ئاستەنگی** 🇮🇷 دشوارگذر

ئاستەی / astey/: چاوگ. ئازتەی؛ ئاسەی؛ هێشتن؛ تلین؛ ڕێ دان 🇮🇷 اجازه دادن؛ گذاشتن

ئاستێرە / astêre/: ☜ **ئەستێرە**

ئاسرم / asirm/: ناو. هەڵامەت؛ پەسیو؛ زوکام 🇮🇷 زُکام

ئاسرمە / asirme/: ناو. ئاشرمە؛ باریکە چەرمێک لە کورتاندا دەکەوێتە سەر کلکی بارەبەر 🇮🇷 نوار چرمی دُم پالان

ئاسک / as(i)k/: ناو. مامز؛ مامبز؛ کەژاڵ؛ خەزاڵ 🇮🇷 آهو

ئاسکانی / askanî/: ناو. جۆرێ هەڵپەڕکێ 🇮🇷 نوعی رقص کردی

ئاسکۆڵ / askoł/: ناو. کارمامز؛ بێچووە ئاسک 🇮🇷 آهوبرّە

ئاسکۆڵە / askołe/: ناو. کارخەزاڵ 🇮🇷 غزال‌برّە

ئاسمان / asman/: ناو. ئەزمان؛ ئەزمێن؛ حاسمان؛ عاسمان؛ عەزمان؛ ئاسمانگ؛ ئاسیمان؛ ئاسمین؛ ئاسمێن؛ ئاسمیا؛ ئازمان؛ ئازمێن؛ ئازموو؛ بەرزاییێ کە ئەستێرە و مانگ و ڕۆژی تێدا دەبینرێ 🇮🇷 آسمان

⊡ **ئاسمان بەرز و زەوی سەخت بوون:** */کنایه/* هیچ ڕێچار و جێ دەرباز بوون نەمانەوە ‹ئەگەر هەڵدێم، تاوانەکەم بە سەردا دەسەپێ، ئەگەر دادەنیشم دەستم لە سەر هەڵناگرن و هەر تووش دەبم، ئاسمان بەرز و زەوی سەخت!› 🇮🇷 راه پس و پیش نداشتن

ئاسمان کۆڵەکە ویستن: */کنایه/* ١. کفر بوون؛ کارێک زۆر نائاسایی نەبوون بەڵام بە شتێکی نارەوا لە قەڵەم دانی ‹ئەو هەمووە تۆ دێر هاتووی و من هیچم نەگوتووە، جارێک من کەوتوومە دێر ئاسمان کۆڵەکەی دەوێ!› ٢. کارێکی نائاسایی و سەیر ڕوو دان ‹وەڵا ئازاد بێ بۆ ئێرە، ئاسمان کۆڵەکەی دەوێ› 🇮🇷 ١. آسمان به زمین آمدن ٢. محال بودن

ئاسمانپێو / asmanpêw/: ناو. ئوسترلاب؛ ئامرازێکی دەستی ئەستێرەناسان بووە بۆ لێکدانەوەی مەودای نێوان ئەستێرەکان 🇮🇷 أسطُرلاب

ئاسمانە / asmane/: ناو. ١. میچی بەرز ٢. مەلاشووی زار؛ ئاسمانەی دەم 🇮🇷 ١. سقف بلند ٢. سق

ئاسمانی / asmanî/: ئاوەڵناو. عاسمانی: ١. شین؛ بە ڕەنگی ئاسمان ٢. پێوەندیدار بە ئاسمانەوە 🇮🇷 ١و٢. آسمانی

ئاسمین / asmîn/: ناو. یاسەمەنە؛ گوڵێکی ڕازێنەیی لە پارک و گوڵستانەکاندا هەیە،

گولەکانی سپی بەفری و عەترییە، قونجکی گولەکەی لوولەیی و درێژە، بە دار و دیوارەوە هەڵدەکشێت 🇮🇷 یاسمن

ئاسن / asin/: ناو. ئاسن؛ ئاهەن؛ ئاسنگ؛ ئاهین؛ ئاهێن؛ هەسن؛ ئێسن؛ هەسنگ؛ هاسن؛ هێسن؛ توخمێ کیمیایی کانزایی، بە ژمارەی ئەتومی ٢٦ و کێشی ئەتومی ٥٥,٨٤، زۆر زوو ژەنگ دێنێ و لە پیشەسازیدا زۆر بە کار دەڕوا 🇮🇷 آهن

⊡ **ئاسنی سارد کوتان:** *[کنایە]* هەوڵی بێهوودە دان 🇮🇷 سعی بی فایده کردن

ئاسنبڕ / asinbiř/: ناو. ئامرازێکی باریکەڵەی مشارئاسایە بۆ بڕینەوەی ئاسن 🇮🇷 آهن‌بُر

ئاسنجاو / asincaw/: ناو. قاپ و قاچاغی مسین؛ دەفر و بەرۆشی لە مس چێکری 🇮🇷 ظروف مسی

ئاسندڕک / asindiř(i)k/: ناو. هەسندڕک: ١. دڕکە ئاسنینە؛ تێلی وارشی دڕکدار ٢. سەرئاسنینە؛ پەملە؛ گزیلکەسەرە؛ چۆنەرلە؛ خەتکینە؛ زڕەتاڵوو؛ قەمچیکەگیا؛ گیایەکە لە بنەماڵەی سەپانترێنە و تاڵوو، خونچەی گولەکەی خڕ و ڕەق و چەقڵدارە، شێوەی گەڵا و لاسکی لە درووە زەردە و تاڵوو ڕەقە دەچێ بەڵام دڕکاوییە 🇮🇷 ١. سیم خاردار ٢. گل گندم خاردار

ئاسنڕفێن / asinř(i)fên/: ناو. ئاسنکێش؛ مەگەن؛ مەگنەتیک؛ کانزایەک کە ئاسن بەرەو خۆی ڕادەکێشێ 🇮🇷 آهنرُبا

ئاسنکێش / asinkêş/: ☜ **ئاسنڕفێن**

ئاسنگەر / asinger/: ناو. ئاهینگەر؛ ئاهێنگەر؛ هەسنکەر؛ هەسنگەر؛ وەستاخاڵە؛ وەستای ئامرازی ئاسن 🇮🇷 آهنگر

ئاسنەڵان / as(i)nełan/: ناو. کانی ئاسن 🇮🇷 معدن آهن

ئاسنەواڵە / as(i)newałe/: ناو. قوڕازە ئاسن؛ لەکارکەوتە و لەتوپەتی ئامرازی ئاسنی 🇮🇷 آهن‌پاره

ئاسنی / as(i)nî/: ئاوەڵناو. ئاسنین؛ لە ئاسن چێکراو 🇮🇷 آهنی

ئاسنین / as(i)nîn/: ئاوەڵناو. ١. ئاسنی؛ دروستکراو لە ئاسن ٢. قایم و بەهێز وەک ئاسن 🇮🇷 ١و٢. آهنین

ئاسوپاس / as û pas/: ئاوەڵناو. ئاسوپەلاس؛ ڕووتوڕەجاڵ؛ ڕەشوڕووت 🇮🇷 آس‌وپاس

ئاسوپەڵاس / as û pełas/: ☜ **ئاس‌وپاس**

ئاسووار / asuwar/: ئاوەڵناو. پاک؛ خاوێن؛ بێ‌خەوش 🇮🇷 پاکیزه

ئاسووە / asuwe/: ☜ **ئاسودە**

ئاسوێنە / aswêne/: ناو. سۆرانی؛ فەقێیانە 🇮🇷 سرآستین بلند

ئاسۆ / aso/: ناو. هاسۆ؛ ئاسۆگ؛ ئاسوو: ١. کەنارەی ئاسمان؛ قەراغی ئاسمان ٢. تارمایی؛ ڕەشایی لە دوور 🇮🇷 ١. افق ٢. شبح

ئاسۆگ / asog/: ☜ **ئاسۆ**

ئاسۆگا / asoga/: ناو. بەرچاوگە؛ وەرەچەم 🇮🇷 چشم‌انداز

ئاسو / asû/: ☜ **ئاسۆ**

ئاسودە / asûde/: ئاوەڵناو. ئاسووە؛ ڕەحەت؛ بێ‌خەم 🇮🇷 آسوده

⊡ **ئاسودە بون:** *[کنایە]* ڕەحەت بوون؛ ئاو هاتنەوە؛ کاژێر بوون (بۆ پیاو)؛ زاوێر بوون (بۆ ژن) 🇮🇷 ارضا شدن

ئاسودەیی / asûdeyî/: ناو. ڕەحەتی؛ بێ‌خەمی 🇮🇷 آسودگی

ئاسەڕ / aseř/: ☜ **ئاستەڕ**

ئاسەڵا / aseła/: ناو. ئاکام؛ سەرەنجە؛ بەرهەم 🇮🇷 نتیجه

⊡ **ئاسەڵا بون:** بەرهەم هاتن ‹شوکر کوڕ خاسێکی لێ ئاسەلا بووگە!› 🇮🇷 نتیجه شدن؛ حاصل شدن

ئاسەوار / asewar/: ناو. ١. شوێنەواری کەون ٢. پاشماوەی ڕەچەڵەک ‹هەی ئاسەوارتان ببڕێ!› ☰ ١. آثار ٢. بازماندگان یک نژاد

ئاسەوان / asewan/: ☜ **ئاشەوان**

ئاسەی / asey/: ☜ **ئاستەی**

ئاسی / asî/: ☜ **ئاسێ ـ١**

ئاسیاو / asyaw/: ناو. ئاساو؛ ئاشی ئاو ☰ آسیاب

▣ **ئاسیاو ئەسپی:** ئاشێ کە بە وڵاخ دەگەڕێت ☰ آسیابی کە با استر می‌چرخد

ئاسیاو بە نۆبە/ نۆرە: نۆبە ـ نۆبە؛ بەبێ نۆرەبڕکێ ☰ آسیاب بە نوبت

ئاسیاوان / asyawan/: ☜ **ئاشەوان**

ئاسیاوبازی / asyawbazî/: ناو. ئاشەبەتەندوورە؛ گەمەیەکی منداڵانە ☰ از بازی‌های کودکان

ئاسیاوگلێن / asyawg(i)lên/: ☜ **ئاشگێڕ**

ئاسیایی^1 / asyayî/: ناو. هەرکام لە خەڵکی سەر بە قوڕنەی ئاسیا و منداڵەکانیان ☰ آسیایی

ئاسیایی^2: ئاوەڵناو. پەیوەندیدار یان سەر بە ئاسیاوە ‹وڵاتانی ئاسیایی› ☰ آسیایی

ئاسیدە / asîde/: ناو. ١. هەڵوای بە دۆشاو؛ هەڵوای لە ئارد و ڕۆن و دۆشاو ٢. کووکوو؛ کووکی؛ خواردەمەنییەک لە تێکەڵی سەبزی، سێفەزەمینە، ئارد و هێلکەی لە ڕۆندا سوورەوەکراو ☰ ١. حلواشیرە ٢. کوکو

ئاسیرە / asîre/: ☜ **ئەستێرە**

ئاسین / asîn/: ناو. ئەنگوچک؛ قۆڵەکراس؛ سۆرانی؛ قۆڵەکەوا ☰ آستین

ئاسیو / asîw/: ناو. زیان؛ زەرەر؛ بەڵا؛ ئازار؛ تەگەرە؛ تەمەرە ☰ آسیب

ئاسیوناسی / asîwnasî/: ناو. ئازارناسی؛ زانیاری بەراوردی زەرەر و زیانێ کە لەش یان هەر تەن و پەیکەرێکی تر، لە زام، نەخۆشی یا هۆکارەی تر پێی دەگا ☰ آسیب‌شناسی

ئاسێ / asê/: ئاوەڵناو. ١. ئاسی؛ ئاسێھ ؛ ئاسێیە؛ سەخت و دژوار ‹ببێژن غەمزە ئەلماسێ، بە زەمزەم بینە شەهکاسێ/ کو حەل کت مەعنیێن ئاسێ، فَیا هَیّا لَنا هاتِ «مەلای جزیری»› ٢. هەڵەمووت؛ هەزار بە هەزار ‹چیاکە گەلەکی ئاسێیە› ☰ ١. دشوار ٢. دشوارگذر

ئاسێرە / asêre/: ☜ **ئەستێرە**

ئاسێھ^1 / asêh/: ناو. داروکەی سنجووەتاڵە کە ئاگری زۆر بەتینە ☰ هیزم سنجد تلخ

ئاسێھ^2: ئاوەڵناو. ئاسێ؛ سەخڵەت؛ سەخت و دژوار ☰ دشوار

ئاسێیە / asêye/: ☜ **ئاسێ ـ١**

ئاش^1 / aş/: ناو. ١. ئاسیاو ‹ئاش بێ ئاشەوان ناگەڕێ «مەسەل»› ٢. دۆکلیو؛ دۆکولیو؛ چێشتی گیا و دۆ ٣. دەق؛ شۆی پارچە و یەخەکراس ٤. ئاشت؛ نێوانخۆش ☰ ١. آسیاب ٢. دوغبا ٣. آهار ۴. آشتی

▣ **ئاشی جندۆکان:** زڤڕەک؛ گێژاو ☰ گرداب

ئاشی کڕیوە: *[کنایە]* خێرایی لە کار ‹هێندە ئازا و بەدەستوبردە دەڵێی ئاشی کڕیوەیە!› ☰ سرعت زیاد در کار

⊡ **ئاش بە ڕمێن بوون:** *[مەجاز]* بازاڕ گەرم بوون ☰ گرمی بازار داشتن

ئاش بە گۆپاڵ گێڕان: *[مەجاز]* یەکجار تووڕە بوونی لەڕادەبەدەر ‹وەهای ڕق هەستابوو، ئاشی بە گۆپاڵ دەگێڕا!› ☰ بسیار عصبانی بودن

ئاش بێ ئاو نانەوە: *[کنایە]* ئاو هەسەو کردن؛ کاری فێڕۆ کردن ☰ کار بیهودە کردن

ئاش لە ئاو کەوتن: *[کنایە]* ١. پەک کەوتن؛ هێز لە دەست دان ‹داخم ئەوەیە هاووەتەنم زۆری نەزانە/ بەم دەردەوە ئەتلێمەوە ئاو کەوتووە ئاشم «زێوەر»› ٢. دەنگ لێبڕان؛ وسکوت بوون ‹ماڵ چونکی هەراوهوریای کەم بووە/ هەر دەڵێی ئاشە و ئاوی کەوتووە «مەلا غەفوور»› ☰ ١. از کار افتادن

۲. ساکت شدن

ئاش نانەوە: ۱. دامەزراندنی ئاش ۲. /کینایە/ ئاژاوە نانەوە؛ بشێوە دروست کردن ■ ۱. آسیاب درست کردن ۲. آشوب بەپا کردن

ئاشی ئاور بوون: /مەجاز/ ئازا و بەکار بوون؛ زۆر خێرا بوون ‹وەهای دەماشێتەوە دەڵێی ئاشی ئاورە› ■ چالاک بودن

ئاشی پێنگەڕان: /مەجاز/ زۆر و زەوەند بوون ‹میوانییەکان دابوو، گۆشت و پلاو ئاشی پێدەگەڕا!› ■ آسیاب را چرخاندن

وەک ئاش بوون: /کینایە/ زۆرخۆر بوون ‹تاژییەکانم زۆر باشن/ لە نان خواردن وەک ئاشن «هەژار، بۆ کوردستان»› ■ پرخور بودن

ئاش[2]: ☜ **ئاشت**

ئاشاخە[1] / aşaxe/: ناو. ئاشاغە؛ لای خواروو ■ سمت پایین

ئاشاخە[2]: ئاوەڵناو. ئاشاغە: ۱. ڕزیو؛ قرپۆک (میوە) ۲. بێ‌بڕەو و لە جەڵەبدا (ئاژەڵ) ۳. بێکارە؛ بە کار نەهاتوو ■ ۱. گندیده (میوه) ۲. کم‌بها (دام) ۳. بُنجُل

ئاشار / aşar/: ناو. حاشار؛ حەشار؛ کار و ڕەوتی وەشارتن ■ عمل پنهان کردن

ئاشاردن / aşardin/: چاوگ. داشاردن؛ حەشار دان؛ شاردنەوە ■ پنهان کردن

ئاشاغە / aşağe/: ☜ **ئاشاخە**

ئاشانە / aşane/: ناو. دەیەکی مزاش کە بەشی خاوەن ئاشە و ئاشەوان دەیداتێ ■ مُزد صاحب آسیاب

ئاش‌بەتاڵ[1] / aşbetał/: ناو. /کینایە/ دۆخی هەڵوەشانەوە و بێ ئاکام بوون ■ فروپاشی

ئاش‌بەتاڵ[2]: ئاوەڵناو. /کینایە/ ئاساوبەتاڵ؛ دەست لە کار کێشاو ■ دست از کار کشیده

⊡ **ئاش‌بەتاڵ کردن**: ۱. دەست لە کار کێشان؛ چیتر کار نەکردن ۲. پووچەڵ کردنەوە؛ هەڵوەشاندنەوە ■ ۱. تعطیل کردن ۲. باطل کردن

ئاش‌بەتاڵ[3]: سارستە. قاو و هەرای ئاشەوان بۆ بانگ کردنی مشتەری (واتا: ئاش دانی نییە و بێکارە، گەنم و دانوێڵەتان بێنن) ■ عبارت آسیابان برای خواندن مشتری

ئاشپەز / aşpez/: ناو. شێوکەر؛ چێشتکەر؛ چێشتلێنەر ■ آشپز

ئاشپەزخانە / aşpezxane/: ناو. کارخانە؛ هێشخانە؛ چێشتخانە؛ دەستان؛ متبەخ؛ مووبەق؛ مدوەق؛ جێگەی چێشت لێنان ■ آشپزخانه

ئاشپەزی / aşpezî/: ناو. چێشتکەری؛ کاری چێشت لێنان و خۆراک ساز کردن ■ آشپزی

ئاشت / aşt/: ئاوەڵناو. هاشت؛ ئاش؛ نێوانخۆش ■ سازگار

⊡ **ئاشت بوونەوە**: ئاشتی کردن؛ خۆش بوونەوە؛ سازان؛ دڵەوە داین؛ دووس کردن ■ آشتی کردن

ئاشت کردنەوە: ڕێکخستن و پێکهێنانەوەی دوو یان چەند کەس کە نێوانیان ناخۆش بووبێ ■ آشتی دادن

ئاشتەبا / aşteba/: ناو. ئەشتەبا؛ حاشتەبا؛ عاشتەبا؛ شت؛ چت (زیاتر لە ڕستەی نەرێنیدا دەگوترێ) ‹هیچ ئاشتەبایەک شک نابەم!› ■ چیز

ئاشتی / aştî/: ناو. نێوانخۆشی ■ آشتی

ئاشتیخواز / aştîx(i)waz/: ئاوەڵناو. هێمنایەتیخواز؛ خوازیاری سازان و دوورگرتن لە شەڕ ■ صلح‌طلب

ئاشتێنی / aştênî/: ناو. ئاشتی؛ نێوانخۆشی ■ آشتی

ئاشچی / aşçî/: ناو. شێوکەر؛ ئاشپەز ■ آشپز

ئاشخان / aşxan/: ☜ **ئاشخانە**

ئاشخانە / aşxane/: ناو. ئاشخان؛ چێشتخانە؛ خواردنگە؛ خوارنگەه؛ ڕستووڕانت؛ شوێنی دامەزراو بۆ خواردن و خواردنەوەی مشتەریان ■

رستوران

ئاشخۆری / aşxorî/: ناو. ۱. دەفری گەورەی ئاش تێکردن ۲. کاسەی شلەمەنی خواردن 🇮🇷 آشخوری: ۱. ظرف بزرگ ۲. کاسه

ئاشدار / aşdar/: ئاوەڵناو. ۱. شۆدار؛ نمدار ۲. دەقدار؛ ئاهار لێ دراو 🇮🇷 ۱. مرطوب ۲. آهاردار

ئاشدۆڵە / aşdołe/: سارستە. زاراوەی گۆڕانی نۆبەتی ئاش 🇮🇷 عبارت تعویض نوبت آسیاب

ئاشرمە / aşirme/: ☜ **ئاسرمە**

ئاشڤان / aşvan/: ☜ **ئاشەوان**

ئاشق[1] / aşiq/: ناو. ئاشک؛ دڵدار؛ ئەویندار؛ بەندەوار ‹لە وەسڵی تۆ زیاتر خەوفناکم، نەک لە هیجرانت/ بە میسلی شەمع و پروانە، بەڵێ ئاشق دەبێ وا بێ «نالی»› 🇮🇷 عاشق

ئاشق[2]: ئاوەڵناو. دڵدار؛ ئەویندار؛ بەندەوار ‹ئاسێیە ژیانی کەسی ئاشق› 🇮🇷 عاشق

ئاشقبەند / aşiqbend/: ناو. سینەڕێز؛ ملوانکەی خشڵ پێوە هەڵواسراو 🇮🇷 سینەریز

ئاشقە / aşqe/: ناو. لاولاو 🇮🇷 نیلوفر

ئاشک / aş(i)k/: ناو. ۱. ورگ؛ مەدە؛ عوور ۲. جیقەڵدان؛ جیقڵدان ۳. هێز؛ وزە؛ توانایی؛ تاقەت ٤. ☜ **ئاشق**[1] 🇮🇷 ۱. شکمبه ۲. چینەدان ۳. توان ۴. ☜ **ئاشق**[1]

ئاشکار / aşkar/: ☜ **ئاشکرا**

ئاشکرا / aşk(i)ra/: ئاوەڵناو. ئاشکار؛ خویا؛ دیار؛ بەرچاو 🇮🇷 آشکار

⊡ **ئاشکرا بوون**: ۱. دیاری دان؛ خویا بوون ۲. کەوتنە دەری وەشارتی؛ دەرکەوتنی نهێنی 🇮🇷 ۱. آشکار شدن ۲. فاش شدن

ئاشکرا کردن: پەنامەکی خستنە ڕوو؛ نهێنی دەرخستن ‹ئاشکرایی کرد هەموو ئەسرار و خۆی پەنهانە عەشق/ پڕ بە کاشانەی وجوودە، جانە یا جانانە عەشق «حەمدی ساحیبقەران»› 🇮🇷 فاش کردن

ئاشکراکراو / aşk(i)rak(i)raw/: ئاوەڵناو. ڕاستاڤەکری؛ ڕاستکراوە 🇮🇷 آشکارشده

ئاشکرایی / aşk(i)rayî/: ناو. خویایی؛ دیاردە 🇮🇷 آشکاری

ئاشگەڕێن / aşgeřên/: ☜ **ئاشەوان ـ۲**

ئاشگێڕ / aşgêř/: ناو. ئاسیاوگلێن؛ ئەندازە ئاوێک ئاشی پێ دەگەڕێ 🇮🇷 آب آسیاب گردان

ئاشماڵ / aşmał/: ئاوەڵناو. *[مەجاز]* ماستاوکەر؛ خولتەکەر 🇮🇷 چاپلوس

ئاشمای / aşmay/: چاوگ. خواردنەوە؛ فڕ کردن؛ ڤەخوارن 🇮🇷 آشامیدن

ئاشمە / aşme/: ☜ **هاشمە ـ۲**

ئاشنا[1] / aş(i)na/: ناو. دۆست؛ دۆس؛ هەواڵ؛ یار ‹هەتا تۆم ئاشنا بووی، ئاشنام بوون/ ئەمێستا موو بە مووم ئەغیارە بێ تۆ «نالی»› 🇮🇷 آشنا

ئاشنا[2]: ئاوەڵناو. ناس؛ ناسیاو؛ شناس؛ ناسکری ‹هەتا تۆم ئاشنا بووی، ئاشنام بوون/ ئەمێستا موو بە مووم ئەغیارە بێ تۆ «نالی»› 🇮🇷 آشنا

ئاشنا و ڕۆشنا / aş(i)na w řoşna/: ناو. دۆست و ناسیاو 🇮🇷 در و آشنا

ئاشنایەتی / aşnayetî/: ناو. ناسیاوی؛ نێوانخۆشی 🇮🇷 آشنایی

ئاشنایی / aşnayî/: ناو. ناسیاوی 🇮🇷 آشنایی

ئاشوژن / aşujin/: ناو. گشتەکی جەواڵ دروون 🇮🇷 رشتەی جوالدوزی

ئاشوەستا / aşwesta/: ناو. وەستای ئاش چاک کردن 🇮🇷 أستادکار آسیاب

ئاشویت / aşwît/: ☜ **ئاشوت**

ئاشۆ / aşo/: ناو. ۱. وچان؛ پشوو؛ گت ۲. ☜ **ئاشوو ۳**. پشێوی و ئاژاوە 🇮🇷 ۱. وقفەی کوتاه ۲. ☜ **ئاشوو ۳**. آشوب و بلوا

ئاشۆپاشۆ / aşopaşo/: ئاوەڵناو. ۱. تایبەتمەندی

قسەی شڕ و بێتام ٢. ئاشەوپاشە؛ پەرێشان و بێسەروبن (خەو) 🇮🇷 ١. یاوه ٢. آشفته (خواب)

ئاشۆت / aşot/: ناو. ئاشویت؛ ئاشووت؛ شاپە؛ ڕنی؛ ڕنوو؛ کلێلە؛ هەرەس؛ هەرەسە؛ کۆمایەکی گەورە لە بەفر کە لە بەرزاییەوە بەردەبێتەوە 🇮🇷 بهمن

ئاشۆڕە / aşoře/: ئاوەڵناو. هەڵوەدا؛ ئاوارە؛ بەڕیدە 🇮🇷 آواره

ئاشو / aşû/: ناو. ئاشۆ؛ کێم و زووخی برین 🇮🇷 چرک زخم

ئاشوت / aşût/: ☜ ئاشۆت

ئاشەبەتەندوورە / aşebetendûre/: ناو. ئاشەتەندوورە؛ گەمەیەکی منداڵان 🇮🇷 از بازی‌های کودکانه

ئاشەتەندوورە / aşetendûre/: ناو. ١. ☜ ئاشەبەتەندوورە ٢. گێژاو؛ سووڕی ئاوی گۆمی قووڵ ٣. ئاشێکی دۆڵەکەی بە قسڵ و بەرد ئەکەن تا بە ئاوی کەمیش بگەڕێ 🇮🇷 ١. ☜ ئاشەبەتەندوورە ٢. گرداب ٣. نوعی آسیاب آبی

ئاشەف / aşef/: ☜ ئاشەڤ

ئاشەڤ / aşev/: ئاوەڵناو. ئاشەف؛ پەشۆکاو؛ شێواو 🇮🇷 پریشان

ئاشەڤان / aşevan/: ☜ ئاشەوان

ئاشەقولانێ / aşequłanê/: ناو. گەمەیەکی منالانەیە 🇮🇷 نوعی بازی کودکان

ئاشەکڵە / aşek(i)łe/: ئاوەڵناو. ئاژاوەگێڕ؛ شۆفار؛ گێرەشێوێن 🇮🇷 سخن‌چین

ئاشەگوێرێژ / aşeg(i)wêrêj/: ناو. *[باوەڕی کۆن]* شتێکی خەیاڵییە، وەک دێو و درنج، منداڵی پێ دەترسێنن 🇮🇷 لولو

ئاشەوان / aşewan/: ناو. ئاسەوان؛ ئاسیاوان؛ ئاشڤان؛ ئاشەڤان: ١. خاوەناش؛ میراش؛ قەڕاش؛ خاوەنی ئاسیاو ٢. ئاش گەڕێن؛ ئاردهەڕ؛ بهەڕ؛ لونیە؛ لووینە؛ لوونە؛ مەکینەچی؛ کاریگەری ئاسیاو 🇮🇷 ١و٢. آسیابان

ئاشەوپاشە / aşewpaşe/: ☜ ئاشۆپاشۆ ـ٢

ئاشی / aşî/: ناو. لاسایی کوێرانە و بێسەرنج دان 🇮🇷 تقلید کورکورانه

ئاشیت / aşît/: ناو. بەڵا؛ ئاپور 🇮🇷 آفت

ئاشیرەت / aşîret/: ناو. ئاشێرە؛ هێما؛ ئاماژە؛ نیشانک 🇮🇷 اشاره

ئاشین¹ / aşîn/: چاوگ. ئاخ هەڵکێشان 🇮🇷 آه سر دادن

ئاشین²: ناو. قونێر؛ دمەڵ؛ دومەڵ؛ کوان 🇮🇷 دُمل

ئاشێ / aşê/: ناو. ئاشێو؛ ئاسێو؛ دەرد و کوێرەوەری 🇮🇷 سختی

ئاشێرە / aşêre/: ☜ ئاشیرەت

ئاشێڕ / aşêř/: ناو. کەسێ کە باراش دەبا بۆ ئاش ‹شین بووی لە زەوی، پێدەگەی و دەتهێڕێ/ ئاشێڕە خودا و ئاشەکەشی گەردوونە «هەژار، *چوارینەکانی خەییام*»› 🇮🇷 باربرِ آسیاب

ئاشێف / aşêf/: ☜ ئاشێڤ

ئاشێڤ / aşêv/: ناو. ئاشێف: ١. کار و ڕەوتی بنکۆڵ کردنی سەوزەوات بۆ بەهێز بوونی ٢. پەشێوی؛ شەوشی؛ شێواوی؛ پەرێشانی 🇮🇷 ١. تکمیش ٢. پریشانی

ئاشێگە / aşêge/: ناو. زەوی سەخت و ڕەقەن 🇮🇷 زمین سخت

ئاشێو / aşêw/: ناو. ١. ئاشێ؛ کارەسات؛ چۆرتم؛ دەرد و بەڵا و بەسەرهاتی خراپ ٢. ئاژاوڵە؛ ئاژاوە؛ بشێوی 🇮🇷 ١. مُصیبت ٢. آشوب

ئاغا / ağa/: ناو. ئاخا؛ ئاغە: ١. گەورە؛ سەروەر ٢. نازناوێکە لە پێش یا بە دوای ناوی خاوەن موڵک و سەرۆک هۆزەکانەوە دێت ‹باپیر ئاغای مەنگوڕ؛ حەمە ئاغای کۆیە؛ ئاغا حەسەنی یازبلاغی› ٣. ئەرباب؛ نازناوێکە بۆ ڕێز نان لە دەوڵەمەندان و گەورە پیاوان ‹پیاو کەسێکە بۆ ژیان و جیفە تا ئاخر

نەفەس/ نۆکەری شێخ و غولامی بەگلەر و ئاغا نەبێ «موفتی پێنجوێنی»› ٤. داشەهارە؛ دواداشی دامە، کە دەتوانێ بە هەموو لایەکدا بڕوا ☰ ١. بزرگ، سرور ٢. آقا ٣. ارباب ۴. آقای بازی داما

▣ **ئاغای کەس نەکێڵ و بەردەمڕەقان**:*[پلار]* ئاغای ڕووتی نەدار ☰ ارباب مُفلس

◘ **ئاغا بەڵێ کردن**:*[پلار]* چاک و خراپ پەسند کردن لە ترسان ☰ اطاعت محض کردن

ئاغا بە نۆکەر نەگرتن:*[کینایە]* بێمنەت بوون و کەس پێ لە خۆ زل‌تر نەزانین ‹ئاغاش بە نۆکەر ناگری/ وەک من لە داخا نامری «هێمن»› ☰ ...

ئاغا و کوێخای خۆ بون:*[کینایە]* سەربەخۆ بوون و ژێر دەستی کەس نەبوون ☰ ارباب خود و نوکر خود بودن

ئاغابانو /ağabanû/: ☜ **ئاغەبانو**

ئاغابانی /ağabanî/: ☜ **ئاغەبانو**

ئاغاتی /ağatî/: ناو. گەورەیی؛ بەڕێزی ☰ آقایی

ئاغادێ /ağadê/: ناو. ئەرباب؛ ئەرواو ☰ ارباب

ئاغاژن /ağajin/: ناو. ژنی ئاغا ☰ همسر ارباب

ئاغایانە[1] /ağayane/: ناو. بەشی ئاغا لە داهاتی ڕەعیەت ☰ سهم اربابی

ئاغایانە[2]: ناوەڵناو. تایبەت بە ئاغا ‹کڵاوی ئاغایانە› ☰ ویژەی آقا

ئاغایانە[3]: ناوەڵکار. وەک ئاغا؛ بە شێوەی ئاغا ‹ئاغایانە دەهات و دەڕۆیشت› ☰ آقایانە

ئاغایەتی /ağayetî/: ناو. ١. ئاغاتی؛ گەورەیی؛ مەزنایەتی ٢. موڵکداری؛ بەگایەتی؛ دەربەگایەتی ☰ ١. آقایی؛ سروری ٢. ارباب رعیتی

ئاغزونە /ağzûne/: ناو. ئاخزوونە؛ بەرازە؛ ئاڵقەی ددانەداری کانزا کە زمانەی تێدایە و بۆ داخستنی قایش و کەوش و بەرەزین و ... بە کار دەچێ ☰ سگک

ئاغزە /ağze/: ناو. ئەغزە؛ قونچکە سیغار؛ بنکی جغارە؛ کاغەزێکە دەیپێچن و دەیخەنە بنی قامیشە سیغارەوە ☰ فیلتر سیگار

ئاغزەجگەرە /ağzec(i)gere/: ناو. قونچک؛ بنک ☰ فیلتر سیگار

ئاغستۆس /ağistos/: ناو. هاڤینا پاشین؛ مانگی ئووت ☰ ماه اوت

ئاغلەویک /ağlewîk/: ☜ **ئاغڵەویك**

ئاغلیک /ağlîk/: ☜ **ئاغڵەویك**

ئاغڵەویک /ağłewîk/: ناو. ئاخلەویک؛ ئاخڵەویک؛ ئاخڵەوێک؛ ئاخلیڤینک؛ ئاغلەویک؛ ئاغلیک؛ تاوە ☰ تابە

ئاغە /ağe/: ناو. ئاغا ☰ آقا

ئاغەباجی /ağebacî/: ناوەڵناو. سەرژنانیلە؛ بەلەکناچێ ☰ زن‌نما

ئاغەبانو /ağebanû/: ناو. ئاغابانوو؛ ئاغابانی؛ ئاخەبانوو؛ پارچەیەکی سەرپێچی پیاوان ☰ نوعی پارچەی دستار مردانە

ئاغەبرا /ağeb(i)ra/: ناو. ئابرا؛ کاکە؛ برا؛ برالە ☰ داداش

ئاغەجەواش /ağecewaş/: ☜ **ئاخچەباش**

ئاغەڵ /ağeł/: ناو. غەڵ؛ ئاغەڵەمەڕ؛ هۆڵ؛ گەوڕ؛ پاگە؛ تەوێڵە؛ جێی داگرتنی مەڕ و بزن لە دەمی سەرمادا ☰ آغُل

ئاغەڵان /ağełan/: ناو. هەوارگە ☰ ییلاق

ئاغەڵەمەڕ /ağełemeř/: ☜ **ئاغەڵ**

ئافات /afat/: ناو. دەرد؛ ئازار؛ بەڵا و پەتا ‹تاقانە یەتیمی خەلەفی ئاخری نیسان/ تۆ خۆش بی بی سەدەف بوو بە فیدات دوور بی لە ئافات «نالی»› ☰ آفات

ئافاندن /afandin/: چاوگ. تاواندنەوە؛ ئاتیواندن ☰ ذوب کردن

ئافتا /afta/: ناو. هاوتا؛ ئامتا؛ هامتا؛ هەمبەر ‹ئەگەر چاوی خۆم بە یایە زینێ هەڵدێنایە/ وەهام دەدی ئافتای کاکە مەمێ جوانە «*بەیتی مەم و زین*»›

■ همتا

ئافتاو /aftaw/: ناو. ئەفتەو؛ خۆر؛ خوەر؛ خۆرەتاو؛ خوەرتاو؛ ڕۆژ ■ آفتاب

ئافتاوگەردان /aftawgerdan/: ناو. پێشەسەرێکە دروێنەوان لە توێڵیان دەبەستن تا تاو لە چاویان نەدا ■ سایەبان کلاه دروگران

ئافتاوە /aftawe/: ناو. مسینە؛ مسینک؛ لوولێنە؛ مەعدەنی ■ آفتابە

▣ **ئافتاوە بۆ کەسێک هەڵگرتن:** مەرایی کردن؛ ڕیایی کردن و خۆ شیرین کردن بۆ کەسێک ■ به کسی تملق کردن

ئافتاوە بە کەسێک هەڵنەگرتن: پێ هیچ بوون و بە کەم گرتن ■ کسی را به هیچ شمُردن

ئافتاوەدار /aftawedar/: ناو. خزمەتکاری تەرخان‌کراوی دیوەخان بۆ هەڵگرتنی ئافتاوەی میوانان و ئاو بە دەستدا کردن ■ آفتابەچی

ئافتوش /aftuş/: ناو. کاری خۆ تێهەڵقورتاندن ■ دخالت (نابجا)

ئافر /afir/: ☜ **ئاخوڕ**

ئافراز /afraz/: ☜ **هەوراز**

ئافران /af(i)ran/: چاوگ. بەدیهاتن؛ چێ بوون؛ درووس بوون؛ هاتنە دی ■ آفریده شدن

ئافراندن /af(i)randin/: چاوگ. عافراندن؛ درووس کردن؛ بەدیهێنان؛ خولقاندن ■ آفریدن

ئافراو /af(i)raw/: ناو. ئافەریدە؛ خولقاو؛ درووست کراو ■ آفریده

ئافرەت /afret/: ناو. عافرەت؛ ژن؛ ژەنی ■ زن

ئافرێنەر /af(i)rêner/: ناو. چێکەر؛ درووستکەر ■ آفریننده

ئافڕ /afiř/: ناو. ١. ئاخوڕ؛ جێ خۆراکی ئاژەڵ ‹دوو هەسپ لە سەر ئافڕەکی نابە «پەند»› ٢. ئاوخۆرگە؛ دەراڤ؛ جێگەی ئاو خواردنی ئاژەڵ ٣. ژەک؛ فرشک؛ فرچک؛ شیری چەور و خەستی گوان، چەن ڕۆژ پێش و پاش زایین ■ ١. آخور ٢. آبشخور ٣. آغوز

ئافڕتین /afiřtîn/: چاوگ. ئاو ڕشتن؛ ئاو ڕژاندن ■ آب ریختن

ئافڕێ /af(i)řê/: ☜ **ئاڤڕێ**

ئافزیل /afzîl/: ☜ **ئاڤزێڵ**

ئافشووژن /afşûjin/: ناو. گشتەکە بەنی تێڕ و جەواڵدروون ■ نخ جوالدوزی

ئافگیر /afgîr/: ناو. زەناو؛ گۆل ■ آبگیر

ئافور /afur/: ناو. ژڤر؛ گاکێوی ■ گوزن

ئافەت /afet/: ناو. مێمل؛ بەلا؛ وەی ■ آفت

ئافەتە /afete/: ناو. بلفەتە؛ لاڕەشە؛ چاوقووڵکە؛ تاعوون ■ طاعون

ئافەرەم /aferem/: دەنگ. ئافەرین؛ ئافەریم؛ هۆپ؛ هەلالتە؛ بتڕژم؛ بارەقەڵلا؛ ئافەکەڵلا؛ وتەی پەسند کردن و دەسخۆشی گوتن ■ آفرین

ئافەریدە /aferîde/: ناو. ئافراو؛ درووستکراو؛ خولقاو؛ ڕسکاو؛ وەدیهاتوو؛ داهێنراو ■ آفریده

ئافەریم /aferîm/: ☜ **ئافەرەم**

ئافەرین /aferîn/: ☜ **ئافەرەم**

ئافیدە /afîde/: ئاوەڵناو. پاقژ؛ پاک؛ تەمیس؛ خاوێن ■ تمیز

ئاڤ /av/: ناو. ئاو ■ آب

▣ **ئاڤا بەرفە** بەفراو؛ سەهۆڵاو ■ برفاب

ئاڤا ڕەش: ئاوی ڕەش؛ ئەوسێ؛ جۆرێک نەخۆشی چاوە، ئێش و کەم بوونەوەی سۆمای دەگەڵە و ئەگەر دەرمان نەکرێ، کوێر دەکا ■ آب سیاه

ئاڤا /ava/: ئاوەڵناو. ئاوا؛ ئاوەدان ■ آباد

ئاڤاتەزی /avatezî/: ناو. ئاوی زۆر سارد ■ آب سرد

ئاڤار /avar/: ناو. چەرم؛ خام ■ چرم

ئاڤارە /avare/: ئاوەڵناو. ١. ☜ **ئاوارە** ٢.

گولچن؛ کۆکەرەوەی گولەگەنم لە جارِدا ■ ۱. ☜ **ئاوارە** ۲. خوشەچین

ئاڤارِ / avař/: ناو. کەوڵ و پێستەی ئاژەڵ بەر لە دەباغی ■ پوست دباغی نشده

ئاڤارِو / avařû/: ☜ **ئابڕو**

ئاڤارِێ / avařê/: ئاوەڵناو. گومڕا؛ لە ڕێ لادەر؛ لە ڕێ دەرچووگ ■ گُمراه

ئاڤاگەر / avager/: ئاوەڵناو. ئابادکەرەوە؛ ئاوەدانکەر ■ آبادگر

ئاڤاندن / avandin/: چاوگ. ئاواندن؛ ئاتیواندن؛ قاڵ کردن؛ تاواندنەوە ■ ذوب کردن

ئاڤانی / avanî/: ناو. ۱. ئاوەنیا؛ ڕەپستە؛ زەوی و زاری هەموو کاری تێدا کراوی لە بەهرە دان ۲. ئابادی؛ ئاوەدانی ■ ۱. آبسته ۲. آبادانی

ئاڤاهی^{1} / avahî/: ناو. ۱. گوند؛ دێ؛ ئاوایی؛ ئابادی ۲. ماڵ؛ خانووبەرە؛ خانوو ■ ۱. آبادی ۲. خانه

ئاڤاهی^{2}: ئاوەڵکار. وەها؛ بەم جۆرە؛ ئاواینە ■ این‌طور

ئاڤاهیساز / avahîsaz/: ناو. نژیارڤان ■ معمار

ئاڤبڕ / avbiř/: ☜ **ئاوبڕ**

ئاڤپەنگ / avpeng/: ناو. ئەو قوولکە یان ئەو بەردە قوولەی ئاوی بارانی تێدا ڕادەوەستێ ■ جای جمع شدن آب باران

ئاڤپیڤاز / avpîvaz/: ناو. پیوازاو؛ پیازاو؛ چێشتی ڕۆن و پیواز و ئاو ■ سوپ پیاز

ئاڤچزک / avçizik/: ناو. فوارە ■ فواره

ئاڤخێز / avxêz/: ناو. ۱. ئاوێ کە بە مەندی و لەسەرخۆ بڕوا ۲. جێگای کۆ بوونەوەی ئاوی جۆگە و ڕووباری هەر هەرێمێ ۳. جۆگەلەیەک بنەکەی زیخ بێ ■ ۱و۲. آبخیز ۳. جوی با کف سنگریزه

ئاڤدانک / avdanik/: ناو. ئاوخۆری؛ دەفری ئاو ■ آبخوری

ئاڤدڕ / avdiř/: ☜ **ئاودڕ**

ئاڤدڕکە / avdiřke/: ☜ **ئاودڕ**

ئاڤدۆنگ / avdong/: ناو. ۱. *[بڵاو]* تەڕەتووڕکاو؛ شۆربای بێ ڕۆن و ناخۆش ۲. ئاڤرێژ؛ جێ مێز؛ شوێنی مێز کردن ■ ۱. آب زیپو ۲. آبریزگاه

ئاڤدەست^{1} / avdest/: ناو. ئابخانە؛ ئاودەست؛ ئاودەستخانە ■ مُستراح

ئاڤدەست^{2}: ئاوەڵناو. دەسپاک؛ ئەمین؛ جێ‌باوەڕ ‹مخابن، بەرپرسا مە ئاڤدەست نینە!› ■ درستکار

ئاڤدەڤ / avdev/: ناو. قومقومە؛ مەتارەی ئاو ■ قُمقُمه

ئاڤدەل / avdel/: ناو. نێرە پۆڕ ■ دُرّاج نر

ئاڤدەیی / avdeyî/: ناو. قەرەوی؛ قەرەبوو ■ جُبران

ئاڤدین / avdîn/: ناو. چێرە؛ قەرەبوو؛ کاری لە حەق هاتن ■ تلافی

ئاڤدێر / avdêr/: ناو. ئاودێر؛ کەسێ کاری ئاودانی مەزرایە ■ آبیار

ئاڤر / avir/: ناو. ۱. تەشتی تێدا خواردنەوەی ئاژەڵ ۲. ئاور؛ ئاگر ■ ۱. تشت آبخوری چارپایان ۲. آتش

ئاڤراز / avraz/: ☜ **هەوراز**

ئاڤرمیش / avirmîş/: ☜ **هەوریشم**

ئاڤریل / avrîl/: ☜ **ئاوریل**

ئاڤرێژ / avrêj/: ☜ **ئاڤدۆنگ ـ۲**

ئاڤرێژگە / avrêjge/: ناو. ڕاناو؛ ئاوەڕۆ؛ ڕەهەند؛ ژێراوی ئاوی پیس ■ فاضلاب

ئاڤڕو / avřû/: ☜ **ئابڕو**

ئاڤڕێ / avřê/: ئاوەڵناو. ئاڤرێ؛ لاڕێ؛ لادەر لە ڕێگە ■ مُنحرف

ئاڤڕێژ / avřêj/: ناو. ۱. کناراو؛ ئاودەس؛ ئاودەسخانە ۲. ئاورێژ؛ ڕێژاو؛ تاڤگە ■ ۱. مُستراح ۲. آبشار

ئاڤزوونک / avzûnik/: ناو. ئەڵقەزوومە ▤ سگک

ئاڤزەلەلک / avzelelik/: ناو. گێلاس ▤ گیلاس

ئاڤزەلێلک / avzelêlik/: ناو. ئیسقایی؛ نەخۆشی ئاوبەند ▤ استسقا

ئاڤزەمکی / avzemkî/: ئاوەڵناو. درەنگ‌ڕەس ▤ دیررس

ئاڤزی / av(i)zî/: ☜ **ئاوسی**

ئاڤزیل / avzîl/: ☜ **ئاڤزێڵ**

ئاڤزین / avzîn/: ناو. بڵندایی و گێژی نێرینەی ئاو ‹ئاڤزینێ خولیاکەی ئەسپێکە سپی‌بۆر / ئارامی: سمکۆڵە و کورژنی: هێوری و دووریتی: نزیک و قیبلەکەی: خاک‌وخۆڵ «شێرکۆ بێکەس»› ▤ خیزاب؛ کوهەی آب

ئاڤزێ / avzê/: ناو. زەناو؛ ئاوەزێ؛ زۆنگ ▤ باتلاق

ئاڤزێل / avzêl/: ☜ **ئاڤزێڵ**

ئاڤزێڵ / avzêł/: ناو. ئاڤزیل؛ ئاڤزێل؛ ئافزیل؛ هەسێل؛ ئەستێر ▤ استخر

ئاڤزێم / avzêm/: ناو. کوێرەکانی؛ کانی و سەرچاوەیەک کە هاوینان وشک دەکا ▤ چشمەی فصلی

ئاڤژەن / avjen/: ناو. ١. مەلەوان؛ سۆبایی‌کەر ٢. سەوڵی بەلەمەوانی ▤ ١. شناگر ٢. پاروی قایقرانی

ئاڤژەنی / avjenî/: ناو. مەلەوانی؛ سۆبایی ▤ شناگری

ئاڤس / avis/: ☜ **ئاوس**

ئاڤسارک / avsar(i)k/: ناو. زاخۆن؛ مەسنا؛ ساردا‌و ▤ سردابه

ئاڤساندن / avsandin/: ☜ **ئاوساندن**

ئاڤسین / avsîn/: چاوگ. ١. دووگیان بوون؛ زک‌پڕ بوون ٢. ئەستوور بوون و هەڵامسان ٣. فام کرن؛ تێگەیشتن ▤ ١. آبستن شدن ٢. آماسیدن ٣. فهمیدن

ئاڤسینگ / avsîng/: ناو. فرک؛ سینەپاڵوو؛ ژان و پەنەمانی سیپەلاک لە سەرماوە ▤ سینەپهلو

ئاڤشۆ / avşo/: ناو. چڵکاو؛ ئاوی شت پێ شۆراو ▤ پساب

ئاڤشۆرک / avşorik/: ناو. *[پلار]* خۆراکی فەقیرانەی ناخۆش ▤ غذای فقیرانەی نامطبوع

ئاڤشیز / avşîz/: ناو. ئاوی لیخن و پڕ لم و لیتە ▤ آب گل‌آلود

ئاڤشیلە / avşîle/: ناو. ئاوقۆرە؛ گوشراوی بەرسیلە ▤ آبغوره

ئاڤک / avik/: ناو. شۆرباو؛ گێرمە ▤ شوربا

ئاڤکمادک / avikmadik/: ناو. ئاوگۆشت؛ یەخنی؛ گۆشتاو ▤ آبگوشت

ئاڤکینە / avkîne/: ناو. تۆونگەی لوولەداری لە شیشە ▤ تُنگ بلوری

ئاڤکێش / avkêş/: ☜ **ئاوکێش**

ئاڤگیر / avgîr/: ناو. قۆرت و قوولکەیێ ئاوی باران ڕادەگرێ ▤ جای جمع شدن آب باران

ئاڤلاک / avlak/: ناو. نێچیرگە؛ دەڤەرێ کە لە نێچیر پڕە ▤ شکارگاه

ئاڤلاما / avlama/: ناو. کار و ڕەوتی ڕاو کردن؛ سەید کردن ▤ عمل صید کردن

ئاڤلدانک / avildan(i)k/: ناو. منداڵان؛ تۆڵدان؛ پزدان ▤ رحِم

ئاڤلک / avlik/: ناو. ئاڤلەک؛ بلۆق؛ تۆقلەی سەر پێستی دەست و پێ ▤ تاول

ئاڤلە / avle/: ☜ **هاوڵە ـ١**

ئاڤلەک / avlek/: ☜ **ئاڤلك**

ئاڤنتە / avinte/: ناو. ئامانێ ئاڤێ؛ دەفری ئاو ▤ ظرف آب

ئاڤنێم / avnêm/: ناو. کێم؛ زووخ؛ خوێناو یان زەرداوی برین ▤ خونابه

ئاڤور / avur/: ناو. حەچەکێفی؛ نێرییە کێوی ▤ تکەی کوهی

ئاڤۆ / avo/: ناو. فرمێسک؛ ئەسرین ■ اشک

ئاڤۆک / avok/: ناو. کوولەکە؛ کوودی ■ کدوحلوایی

ئاڤەرێس / averês/: ناو. ئاوریشمی خاو؛ هاورێشمی هێشتا نەڕێسراو ■ ابریشم خام

ئاڤی^1 / avî/: ناو. ١. شەونم؛ ئاونگ؛ خوناو ٢. ئاوی/ شینی کاڵ ■ ١. شبنم ٢. آبی آسمانی

ئاڤی^2: ئاوەڵناو. ١. ئاوی؛ بەراو؛ بەرانبەری دێمی ٢. هەڵوەدا؛ ئاوارە ٣. ئاوژی؛ تایبەتمەندی گیانەوەرێ کە لە ئاودا دەژی ٤. ئاوی؛ بە ڕەنگی ئاسمان ■ ١. آبی (مزرعه) ٢. آواره ٣. آبزی ۴. به رنگ آبی آسمانی

ئاڤیاری / avyarî/: ناو. ١. کۆمەگ؛ یارمەتی ٢. ئاودێری؛ ئاویاری ■ ١. همیاری ٢. آبیاری

ئاڤیتن / avîtin/: ☜ هاویشتن

ئاڤیر / avîr/: ناو. تەشتی ئاو خواردنەوەی ئاژەڵ ■ تشت آبخوری دام

ئاڤیزەر / avîzar/: ناو. خمخمۆک؛ کەشتیلەسەرە؛ جۆرێ مارمیلکەیە خۆی بە ڕەنگی دەوروبەری دەردێنێ ■ آفتاب‌پرست

ئاڤیژە / avîje/: ئاوەڵناو. پاک؛ خاوێن ■ پاک

ئاڤینک / avînik/: ناو. شەونم؛ خوناڤ؛ ئاونگ ■ شبنم

ئاڤێ / avê/: ناو. ئاونگ؛ خوناو؛ شەونم ■ شبنم

ئاڤێتن / avêtin/: ☜ هاویشتن

ئاڤێر / avêr/: ناو. عیددە؛ وچانی تەڵاقدراو یان مێرد مردوو ■ عدّەی زن

ـئاڤێژ / avêj-/: پاشوشە. فڕێدەر؛ تووڕدەر؛ هاوێژ ‹کەڤرئاڤێژ› ■ ـ انداز

ئاڤێستا / avêsta/: ناو. ئەوێستا؛ کتێبی زەردەشت ■ اوستا

ئاقار / aqar/: ناو. ١. شوێن؛ جێگە ٢. دەوروبەر ‹بە ئاهم گەر ڕەقیبانت بسووتێن، ئەی گوڵی ڕەعنا!/ مەڕەنجە! تۆ و خودا، شوعلە لە ئاقاری چەقڵ چی بکا؟ «مەحوی»› ٣. مەڵبەند و ناوچە ‹ساڵێ ماڵمان لەو ئاقارە بوو› ٤. دارستان؛ زەوینێ کە داری لێ چەقابێ ٥. ئاست؛ حاند؛ بەرانبەر ‹گوللە تۆپ وەک تۆپی قایش بوو لە ئاقار غیرەتی/ تەبعی جۆیای بەزمی شێلگ بوو، لە جێی سینەی کەمان! «سالم»› ■ ١. جا ٢. پیرامون ٣. منطقه ۴. زمین مُشجر ۵. مُقابل

ئاقاق / aqaq/: ☜ ئاقاقیا

ئاقاقیا / aqaq(i)ya/: ناو. ئەقاقی؛ ئاقاق؛ عەناوە؛ دار بیسمیللا؛ دار جەوی؛ ئەکاکی؛ دار دەرزی؛ دارێکی ڕازێنەیی ئەمریکای باکوورە بە وردیلە گەڵای هێلکەیی شینی کاڵ، گوڵی بە هێشووی سپی یان بنەوشی بۆنخۆش و چێوی پتەوی زەردەوە ■ اقاقیا

ئاقد / aqid/: ناو. گومەز؛ گومبەز ■ گنبد

ئاقشقە / aqişqe/: ناو. دوودەری؛ پەنجەرەی دوودەری؛ پەنجەرەیەک کە لە ناوەڕاستا دەکرێتەوە ■ پنجرەی دولنگه

ئاقڵ / aqił/: ئاوەڵناو. ژیر؛ فامیدە؛ هیر؛ ژیرمەند؛ بە ئاوەز؛ مژیوەر؛ ئاوەزمەند؛ ژیرەک؛ ژیرلێ؛ ژیربیر؛ کەوێر؛ عاقڵ؛ مامۆتک؛ چەکەسوو؛ زەینساخ و لێهاتوو لە درووست بیر کردنەوەدا ‹شێر کە هات، گیرۆدە بوو، سەد نەعرەتە و ناڵەی بە هیچ!/ ئاقڵێ گوێ لێ نەکەن، فیکری دووسەدساڵەی بە هیچ! «قانع»› ■ عاقل

▣ **ئاقڵ کردن**: *[کنایە]* تەمبێ کردن ‹وەهام ئاقڵ کردووە تازە بەو گەڕەکەدا نایەت› ■ تنبیه کردن

ئاقڵانە / aq(i)łane/: ئاوەڵناو. ژیرانە ■ عاقلانه

ئاقڵسوک / aqiłsûk/: ☜ ئەقڵسوک

ئاقۆ / aqo/: ناو. ئاقوو؛ حاقوو؛ جۆرێ کۆتر ■ نوعی کبوتر

ئاقوو / aqû/: ☜ ئاقۆ

ئاقووت / aqût/: ناو. ئاقوویت؛ یاقووت؛ بەردێکی بەنرخە، زۆرتر بە ڕەنگی سووری گەش 🇮🇷 یاقوت

ئاقوویت / aqûyt/: ☜ **ئاقووت**

ئاقیت / aqît/: ☜ **ئاقید**

ئاقید / aqîd/: ناو. ئاقیت؛ دمسی تیر؛ دۆشاوی خەست 🇮🇷 شیرەی غلیظ

ئاقیق / aqîq/: ناو. ئەقیق؛ یاقیق؛ گەوهەرێکە بە زۆر ڕەنگان دەبێ 🇮🇷 عقیق

ئاقیلە / aqîle/: ناو. ئاموور؛ ئارەق؛ یارەق؛ ئاکیل؛ ئاکیلە؛ باسکێش؛ باسکەمزانە؛ بەشێ لە کەرەسەی جووت 🇮🇷 بخشی از خیش

ئاقیلە و ماقیلە / aqîlewmaqîle/: ناو. ئاموور و نیر؛ یارەق و نێل؛ ئاکیلە و ماکیلە؛ ئاراڤ 🇮🇷 خیش و مُتعلّقات آن

ئاک / ak/: ئاوەڵناو. ئاکبەند؛ دەس‌نەخواردوو: ۱. بەستەبەندی کراوی کارخانە ‹ئەم تەلەڤیزیۆنەم کاتێ کڕی ئاک بوو› ۲. *[مەجاز]* نوێی لەکارنەکراو ‹تەلەڤیزیۆنی ئاک› 🇮🇷 ۱و۲. اکبند

ئاکادێمی / akadêmî/: ناو. ئاکادێمیا: ۱. کۆڕی زانیاری ۲. فێرگەی بەرزی زانستی و هونەری 🇮🇷 ۱و۲. آکادمی

ئاکادێمیا / akadêmya/: ☜ **ئاکادێمی**

ئاکادێمیک / akadêmîk/: ئاوەڵناو. زانستگایی 🇮🇷 آکادمیک

ئاکار / akar/: ناو. ۱. خوو؛ ئەخلاق ‹بە دڵی سادە و بە هەستی پاکت/ بە شەرم و حەیا و ئاکاری چاکت// منت کردووە شێت و وێتی خۆت/ وەختە لە سوێیان گیانم دەرچێ بۆت «هێمن»› ۲. ڕەوش؛ کردەوە ‹دەسکاری خودایە خۆم و ئاکاریشم/ بۆ هەرچی دەچم لە دەستی ئەودا ڕیشم «هەژار، *چوارینەکانی خەییام*»› 🇮🇷 ۱. اخلاق ۲. کردار

ئاکارباش / akarbaş/: ئاوەڵناو. ئاکارچاک؛ خۆش‌ڕەفتار 🇮🇷 خوشرفتار

ئاکارپەسند / akarpesind/: ئاوەڵناو. قامخۆش 🇮🇷 خوش‌اخلاق

ئاکارچاک / akarçak/: ☜ **ئاکارباش**

ئاکارچەوت / akarçewt/: ئاوەڵناو. کانج؛ بەدئاکار؛ بەدڕەفتار 🇮🇷 بدعمل

ئاکارخراپ / akarx(i)rap/: ئاوەڵناو. بەدتەور 🇮🇷 خرابکار

ئاکاردیئۆن / akardî'on/: ناو. جۆرێ ئامێری مووسیقایە کیسەیەکی فانووسی لە بنپاڵدا، بەو کیسەوە با هاتوچۆ دەکا و ڕزنێک زمانەی پچووک بە قامک دەژەنرێ و دەنگی سازەکە پێک‌دێنێ 🇮🇷 آکاردئون

ئاکارناپەسەند / akarnapesend/: ئاوەڵناو. خراپەکار؛ خراپەکەر 🇮🇷 بدکار

ئاکارناحەز / akarnaĥez/: ئاوەڵناو. بەدڕەوش 🇮🇷 بدرفتار

ئاکارناشیرین / akarnaşîrîn/: ئاوەڵناو. نەفاچڵ؛ نەگونجاو 🇮🇷 بدکردار

ئاکام / akam/: ناو. ۱. دوماهی؛ دوایی؛ پاشینە ۲. ئەجەل؛ هەنجەڵ؛ کاتی مەرگ ‹زیندە بە ئاکامە› 🇮🇷 ۱. انجام ۲. اجل

ئاکاو / akaw/: ئاوەڵناو. زرینگ؛ زیرەک؛ چابک 🇮🇷 زبر و زرنگ

ئاکبەند / akbend/: ☜ **ئاک**

ئاکتینیوم / aktînyum/: ناو. توخمێ کیمیایی کانزایی ڕادیۆئەکتیڤ، بە ژمارەی ئەتومی ۸۹ و کێشی ئەتومی ۲۲۷ 🇮🇷 آکتینیم

ئاکڵە / akłe/: ناو. خۆرە؛ گولی 🇮🇷 جُذام

ئاکنجی / akincî/: ئاوەڵناو. ئاکینجە؛ نیشتەجێ 🇮🇷 مُقیم؛ ساکن

ئاکنجێتی / akincêtî/: ناو. نیشتەجێیی؛ سەقامگیری؛ کاری هەدا دان و نیشتەجێ بوون لە شوێنێکدا بەتایبەت بۆ ژیان 🇮🇷 سکونت

ئاکواریوم / akwaryum/: ناو. ئاوژیدان: ١. شوێنی دەسکرد بۆ زیندوو ڕاگرتن، لێکۆڵینەوە یا شاندانی گیاندارانی ئاوژی ٢. جێگایەکی چوار دەور شیشە بۆ ئەو کارە ☰ ١و٢. آکواریم

ئاکولاد / akulad/: ناو. بیچمی وەکوو دوو بڕۆی پەیوەست ({}) بۆ جیا کردنەوەی وشە، ڕستە یان دێڕ لە یەکتر ☰ آکُلاد

ئاکۆ¹ / ako/: ناو. ١. کێوی بەرز و مەزن ٢. تیرە و هۆزێکی کورد ☰ ١. کوه بلند ٢. طایفه‌ای کرد زبان

ئاکۆ²: ئاوەڵناو. شەرمێون، بەتایبەت لە قسە کردندا ☰ خجالتی

ئاکە / ake/: ئاوەڵناو. ناڕەسەن؛ خراپ ☰ بدجنس

ئاکیل / akîl/: ☜ **ئاقیلە**

ئاکیلە / akîle/: ☜ **ئاقیلە**

ئاکینجە / akînce/: ☜ **ئاکنجی**

ئاگا¹ / aga/: ناو. هاگا: ١. خەبەر؛ های ‹زگی تێر ئاگای لە برسی نییە «مەسەل»› ٢. قەیران و تیژی نەخۆشی ☰ ١. خبر؛ اطلاع ٢. بحران بیماری

ئاگا²: ئاوەڵناو. هاگا؛ بەخەبەر: ١. زانا و فامیدە ٢. نەخەوتوو؛ بێدار ☰ ١. آگاه ٢. بیدار

⊡ **ئاگا بوونەوە:** ١. لە خەو هەستان ٢. وشیار بوونەوە ☰ ١. بیدار شدن ٢. به هوش آمدن

ئاگا کردن: ١. ئاگادار کردن؛ خەبەردار کردن ٢. هەست پێ‌کردن ‹لاقم هێندە سڕە، پۆلووی پێوە نێی ئاگا ناکەم› ☰ ١. آگاه ساختن ٢. احساس کردن

ئاگا لە خۆ بڕان: ١. بووڕانەوە؛ لەسەر خۆ چوون ٢. بەجارێ هۆش و ئیختیار نەمان ‹هێندەی خۆش دەوێ ئاگای لە خۆ بڕاوە› ☰ ١. بیهوش شدن ٢. از خود بیخود شدن

ئاگا لە دەم/ زاری خۆ نەبوون: لە کاتی نەشیاو و نابەجێ قسە کردن و ڕا دەربڕین ‹ئاگای لە دەمی نییە و نافامێ چی دەڵێ!› ☰ حرف دهن خود را نفهمیدن

ئاگا لە قوونی خۆ نەبوون: */پلار/* لەو پەڕی بێ‌هۆش و گۆشیدا بوون ‹فلانی ئاگای لە قوونی خۆی نییە کردوویانە هەمەکارە› ☰ پرت بودن

ئاگا لە مردنی خۆ بوون و ئاگا لە کارێک نەبوون: */کینایە/* لەوپەڕی بێ‌خەبەریدا بوون دەرحەق بە کار و بابەتێک ‹دەڵێن تۆ زانیوتە و دەنگت نەکردووە، وەڵلا ئاگام لە مردنی خۆم بووبێ ئاگام لەو باسە نەبووە!› ☰ از مرگ خود هم خبر نداشتن

ئاگا لێبوون: هۆش پێوە بوون ☰ مراقب بودن

ئاگادار / agadar/: ئاوەڵناو. ئاگەدار: ١. خەبەردار؛ های لێ ‹عەشرەت، براگەل، هاوسێ، بەرووپشت/ گشت ئاگادار بن ئەو کچە منی کوشت «فولکلۆر»› ٢. پارێزگار ‹خودا ئاگادارت بێ› ☰ ١. آگاه ٢. نگهدار؛ حافظ

⊡ **ئاگادار بوون:** خەبەردار بوون ☰ خبردار شدن

ئاگادار کردن: خەبەردار کردن و ئەغیار کردنەوە ‹باش بوو ئاگاداری کردم دەنا لێم دەقۆمی› ☰ مطّلع کردن

ئاگادارنامە / agadarname/: ☜ **ئاگادارینامە**

ئاگاداری / agadarî/: ناو. ئاگەداری: ١. بانگەشە؛ ڕێکلام؛ ڕاگەیاندنی بابەتێک بە خەڵک بە نووسراوە، وتار، فیلم یان وێنە ٢. کار و ڕەوتی زانین؛ خەبەردار بوون ‹بۆ ئاگاداری خەڵک ئەم بابەتەم نووسی› ٣. خەبەر؛ هەواڵ ‹ئاگاداریت لە کێشەکانی وڵات هەیە؟› ٤. پارێزگاری؛ چاودێری ‹ئاگاداری لە خاک و ئاوی وڵات ئەرکی سەرشانی هەموومانە› ☰ ١. آگهی ٢. آگاهی ٣. خبر ٤. مراقبت

ئاگادارینامە / agadarîname/: ناو. ئاگادارنامە: ١. لاپەڕەیەک کە بۆ ئاگادار کردنی کەسێک لە شتێک، بۆی دەنێردرێ ‹ئاگادارینامەی بانکی بۆ هاتووە، دەبێ ماڵەکەی چۆڵ بکا!› ٢. لاپەڕەگەلێ کە لە بوارێکی دیاریکراودا بۆ ئاگاداری گشتی،

بلاو دەکرێتەوە ‹ئاگادارینامەی شەڕخوازان بلاو بۆتەوە› 🇮🇷 ١و٢. اطلاعیه

ئاگایی / agayî/: ناو. وشیاری؛ زانیاری ‹قەلای ویرم سەیل هووناو بەردەبێ/ بورج ئاگاییم وێران کەردەبێ «مەولەوی»› 🇮🇷 آگاهی

ئاگر / agir/: ناو. ئاور؛ ئاتر؛ ئاتەر؛ ئار؛ ئاویر؛ ئاهیر؛ ئاهێر؛ ئایر؛ ئایەر؛ ئەیر؛ ئێر؛ ئێگر؛ ئاهر؛ ئاگەر؛ ئاگور؛ ئادر؛ ئاڤر؛ گڕە؛ هایر؛ هەتار؛ هاتەر؛ ئارگ؛ یاگی؛ تەش؛ تەز؛ تەژ؛ ئزگل: ١. گڕی سەرهەڵداو لە تێکەلاوی سووتەمەنی و هەوا کە ڕووناکی و گەرمی لێ دەبێتەوە ‹ئاگر بە ئاگر ناکوژێتەوە «مەسەل»› ٢. *[مەجاز]* ئەلیا؛ خولیا؛ قرم؛ هەوەس؛ ئارەزووی پڕتین و زوو ڕابر 🇮🇷 ١. آتش ٢. هوس

▣ **ئاگری بن کا:** ☜ **ئاگری ژێر کا**

ئاگری بێئامان: *[کینایە]* بەلا و دەردیسەری گەورە 🇮🇷 بلا و مصیبت بزرگ

ئاگری خودێ: بەلای ئاسمانی 🇮🇷 بلای آسمانی

ئاگری ژێر کا: ناو. *[کینایە]* ئاگر/ ئاوری بن کا: ١. ئاگری ژێر بوول؛ هێزی بەرپیوار کە ڕێ پێدەچێ دەرکەوێ و کارا بێتەوە ٢. لە بنەوە بڕ؛ نەرمەبڕ ‹هەتا وەک ئاگری ژێر کان لەگەڵ یەک/ ئەگەر تۆفان بێ لەشکرتان بە پووشەک «حاجی قادر»› 🇮🇷 ١. آتش زیر خاکستر ٢. آب‌زیرکاه

ئاگری نەورۆز: ئاگرێ کە ڕۆژی سەرەتای ساڵ دەکرێتەوە 🇮🇷 آتش نوروز

⊡ **ئاگر باراندن:** *[کینایە]* گوللەباران کردن 🇮🇷 گلوله باران کردن

ئاگر بردن: ١. ساز و ئامادە بوون بۆ سووتان ٢. *[کینایە]* ئاگر پێبوون؛ زۆر بەپەلە بوون 🇮🇷 قابل اشتعال بودن

ئاگر بەر بون: ئاور بەر بوونەوە؛ ئاگر سەرهەڵدان 🇮🇷 آتش افتادن (در جایی یا چیزی)

ئاگر بەر دانەوە: سووتمان نانەوە؛ ئاور لە جێگەیەک بەردان 🇮🇷 آتش افروختن

ئاگری پێبون: ☜ **ئاگر بردن ـ٢**

ئاگر تێ بەربون: ئاگر گرتن؛ گڕ گرتن 🇮🇷 آتش گرفتن

ئاگر تێ چون: *[کینایە]* ١. بێئۆقرە بوون ٢. ئێرەیی بردن 🇮🇷 ١. بی‌قرار شدن ٢. حسادت کردن

ئاگر خۆش کردن: ١. زۆر کردنی گڕ و بلێسەی ئاور ٢. *[کینایە]* شەڕ نانەوە؛ بۆ هەرا و کێشە دنە دان 🇮🇷 ١. دامن زدن به آتش ٢. فتنه برپا کردن

ئاگر دامرکاندن: ئاگر کوژاندنەوە؛ ئاگر ڤەمراندن: ١. داکوژاندنەوەی ئاور ٢. *[کینایە]* کۆتایی پێ هێنانی شەڕ و ئاژاوە 🇮🇷 ١. خاموش کردن آتش ٢. پایان دادن به آشوب

ئاگر دان: ١. ئاور لە شتێ بەردان ٢. هاویشتنی تۆپ و تەقاندنەوە بە هۆی باروت و ... 🇮🇷 ١. آتش زدن ٢. منفجر کردن

ئاگر دایسان: ١. هەڵبوونی ئاور ٢. *[کینایە]* ئۆقرە و ئارام لێ بڕان ‹کەوتە خۆ، دای لە شەقەی باڵ دیسا/ ئاگرێکی لە دەروون دایسا «هەژار، *بۆ کوردستان*»› 🇮🇷 ١. روشن شدن آتش ٢. بی‌قرار شدن

ئاگر ڤەمراندن: ☜ **ئاگر دامرکاندن**

ئاگر ڤێخستن: ئاور کردنەوە؛ ئاگر بەردانەوە 🇮🇷 آتش روشن کردن

ئاگر کردن: ئاگر کردنەوە ‹چاوەکەت ئاگر لە سینەی عاشقی میسکین دەکا/ مەستە، مەیلی چەن کەبابێکی دڵی خوێنین دەکا «نالی»› 🇮🇷 خبردار شدن

ئاگر کردنەوە: ١. هەڵکردنی ئاگر ٢. *[مەجاز]* تووڕە بوون ‹قسەی مێرد کردنی لەگەڵ بکەی، ئاگر دەکاتەوە!› 🇮🇷 ١. آتش روشن کردن ٢. از

کورە دررفتن

ئاگر کوژاندنەوە: ☜ **ئاگر دامرکاندن**

ئاگر کەوتنە جەستەی کەسێک: *[کینایە]* ئۆقرە لە کەسێ بڕان؛ سەبر بۆ کەسێ نەمان ☰ کک بە تُنبان کسی افتادن

ئاگر گرتن: گڕ تێچوون: ١. ئاور تێبەربوون ٢. *[مەجاز]* زۆر توورە بوون ☰ ١. آتش گرفتن ٢. از کورە دررفتن

ئاگر گەشاندنەوە: بلێسەدار کردنی ئاگر ☰ آتش (بر)افروختن

ئاگر لە دەمدا بوون: *[کینایە]* زۆر بە پەلە قسە کردن ☰ تند ـ تند حرف زدن

ئاگر لێبارین: *[کینایە]* تووشی بەلا و دەرد هاتن ☰ آتش به جان کسی افتادن

ئاگرئایسێن / agir'aysên/: ئاوەڵناو. وێکەر؛ پێکەر ☰ آتش‌افروز

ئاگرئاییسێن / agir'ayîsên/: ئاوەڵناو. ١. وێکەر؛ تایبەتمەندی ئەوی ئاورێک هەڵدەکا ٢. *[کینایە]* ئاژاوەگێڕ ☰ ١و٢. آتش‌افروز

ئاگراو / ag(i)raw/: ناو. *[کینایە]* بادە؛ شەراب؛ مەی ‹گولاو و ئاگراوە بادە ئەمشەو/ تەرەبناکە مەی و ساقی غەزەبناک «مەحوی»› ☰ شراب

ئاگربار / agirbar/: ناو. ڕەشاش؛ مترالیۆز ☰ آتشبار

ئاگرباران / agirbaran/: ناو. *[کینایە]* ١. گەرمای زۆر و بەتەوژم ٢. شەڕە تفەنگ ٣. پشێوی و ئاژاوە ☰ ١. گرمای شدید ٢. تیراندازی شدید ٣. هرج‌ومرج

ئاگربازی / agirbazî/: ناو. ئاگرێن؛ ئاتەشبازی؛ ئەیرەکلێ؛ گڕگڕان؛ گەمە بە ئاگر؛ کاری تەقەکردن و فیشەکەشێتە هەڵدان لە جێژن و خۆشیدا ☰ آتش‌بازی

ئاگربڕ / agirbiř/: ناو. ١. کاری تەمراندنی شەوات؛ دامرکاندنی سووتمان ٢. *[کینایە]* کاری کوژاندنەوەی شەڕ و ئاژاوە ☰ ١. اطفای حریق ٢. کار سرکوب کردن یا خواباندن آشوب

ئاگربەر / agirber/: ئاوەڵناو. ئاگربەرەک؛ ئامادە بۆ سووتان ‹پووشووەکەت زۆر باش و ئاگربەرە› ☰ آمادە برای سوختن

ئاگربەرەک[1] / agirberek/: ناو. بلۆق؛ تۆقلە؛ پۆڕگ ☰ تاول

ئاگربەرەک[2]: ☜ **ئاگربەر**

ئاگربەس / agirbes/: ناو. ڕەوتی وێستانی تەقە و شەڕ ☰ آتش‌بس

ئاگرپارە / agirpare/: ئاوەڵناو. *[مەجاز]* ئاتەشپارە؛ هار و هاج؛ وریا و زیت ☰ آتشپارە

ئاگرپژێن / agirp(i)jên/: ناو. ئاگرپشان؛ ئاگری؛ بورکان؛ گڕکان؛ ئارکان؛ قۆڵکان؛ نوورە؛ چیای سەر بە ئاگر ☰ آتشفشان

ئاگرپشان / agirp(i)şan/: ☜ **ئاگرپژێن**

ئاگرپەرست / agirperist/: ئاوەڵناو. *[پەلار]* ئاورپەرست؛ گاور؛ مەجووس؛ پەیڕەوی دینی زەردەشت ☰ آتش‌پرست

ئاگرخان / agirxan/: ناو. ئاگرخانە؛ ئاورخانە؛ ئاتەشخانە: ١. کوورە؛ کۆرەخانە؛ گەرمخانە؛ کویرهە؛ کویرمە؛ تەزگا؛ تەژگا ٢. ئاگردان؛ جێگەی ئاگر لە سەماوەری زووخاڵی، گەمیە و کارخانەدا ☰ ١و٢. آتشخانە

ئاگرخانە / agirxane/: ☜ **ئاگرخان**

ئاگرخۆرە / agirxore/: ناو. وشترمر؛ هەشترمە؛ حوشترمەل؛ حوشترمرخ؛ کەردیکل؛ پەلەوەرێکی زۆر گەورەی باڵنەگرە، بە سەر و مل و ڕانی بێپەڕ یان کەمپەڕ، ڕەنگی ڕەش و بریقەدار و کلک و سەرباڵی سپییەوە کە مێنگەکانیان قاوەیی ئاماڵ خۆڵەمێشییە و بەرزی بڕێ لە نێرەکانیان دەگاتە ٢,٥ میتر ☰ شترمرغ

ئاگرخۆشکەر / agirxoşker/: ناو. *[کینایە]* ئاگرخۆشکەرە؛ ئاگرگەشێن؛ شەڕهەلایسێن؛ کەسێ کە بە شۆفاری کردن، شەڕ و ناکۆکی زۆرتر دەکاتەوە ▬ آتش‌بیار معرکە

ئاگرخۆشکەرە / agirxoşkere/: ☜ **ئاگرخۆشکەر**

ئاگردان / agirdan/: ناو. ١. ئاورگ؛ ناوگۆڕک؛ مقەلی؛ جێئاگر ٢. ☜ **ئاگرخان ـ٢** ▬ ١. آتشدان ٢. ☜ **ئاگرخان ـ٢**

ئاگردو / agirdû/: ناو. ١. ئاوردوو؛ سووتەمەنی ٢. دار و چیلکەی ئاوربەر بۆ سووتاندن ▬ ١. سوخت ٢. چوب یا اشیای سوختنی

ئاگردەمێن / agirdemên/: ناو. ١. دەمەی ئاسنگەری و مسگەری ٢. ئەو کەسە کە ئەو دەمە دەدەمێنێ ٣. کەسێ کە با لە ئاگر دەدا ▬ ١. دم آهنگری و مسگری ٢. دمندە در آتش ٣. بادزن در آتش

ئاگرڤەکوژێن / agirvekujên/: ناو. ١. ئەو کەسەی ئاگر دەکوژێنێتەوە ٢. کەرستەی ئاگر کوژاندنەوە ▬ ١. آتش‌نشان ٢. وسایل آتش‌نشانی

ئاگرکێش / agirkêş/: ناو. ١. مەسێ؛ خاکەنازی ناوتەنوور ٢. ئاورکێشی ئاسنگەری ▬ ١و٢. خاک‌انداز

ئاگرگرە / agirg(i)re/: ☜ **ئاگرگیرە**

ئاگرگوشک / agirguşk/: ناو. چەنە؛ چەناگە؛ چەناکە؛ چناکە؛ ئەرزینگ؛ ئارزینگ ▬ زنخ

ئاگرگەشێن / agirgeşên/: ☜ **ئاگرخۆشکەر**

ئاگرگیرە / agirgîre/: ناو. ئاگرگرە؛ دەستەچیلە؛ دەستەی پووش و پەلاش بۆ بن ئاگر ▬ افروزنە

ئاگرملیچ / agirm(i)lîç/: ناو. ئاگرمەلووچ؛ ئاگرمەلووچک؛ ئاگرەمەلیچ؛ خەزایی؛ عەینەمەل؛ بالندەیەکی بەلەکە بە قەد سێروو ▬ سار صورتی

ئاگرمەلوچ / agirmelûç/: ☜ **ئاگرملیچ**

ئاگرمەلوچک / agirmelûçik/: ☜ **ئاگرملیچ**

ئاگرودو / agir û dû/: ناو. *[مەجاز]* ماڵوحاڵ؛ ماڵومیزان؛ ئاور و دووکەڵ ▬ خانە و کاشانە

ئاگرۆ / ag(i)ro/: ناو. لالە؛ هەلالە؛ ڕەبەنۆک ▬ لالە

ئاگرۆچکە / ag(i)roçke/: ناو. ئاگرۆکە؛ ئاورۆچکە؛ ئاورۆکە؛ ئاگرەقلێ؛ ئاگری گچکە، زۆرتر منداڵان بۆ گەمە دەیکەنەوە ▬ آتش کوچک

ئاگرۆک / ag(i)rok/: ناو. ئاگرە: ١. شەڕا؛ ئاگرەکە؛ بای گەرم کە گیا و سەوزە وشک دەکا ٢. زەردەبرین؛ هەوڵەفەرەنگی؛ جۆرێک برینی تووش و میکرۆبی سەر پێستە، پتر وەک پۆڕگ و بلۆق لە سەر دەم و چاوی منداڵان پەیدا دەبێ ▬ ١. باد سام ٢. زرد زخم

ئاگرۆکە / ag(i)roke/: ☜ **ئاگرۆچکە**

ئاگرە / ag(i)re/: ☜ **ئاگرۆک**

ئاگرەقلێ / ag(i)req(i)lê/: ☜ **ئاگرۆچکە**

ئاگرەقولە / ag(i)reqûle/: ناو. ئاگرەقوون؛ ئاگرەقوونە؛ گوڵئەستێرە؛ گووئەستێر ▬ کرم شبتاب

ئاگرەقون / ag(i)reqûn/: ☜ **ئاگرەقوولە**

ئاگرەقونە / ag(i)reqûne/: ☜ **ئاگرەقوولە**

ئاگرەکە / ag(i)reke/: ☜ **ئاگرۆک ـ١**

ئاگرەمەلیچ / ag(i)rmelîç/: ☜ **ئاگرملیچ**

ئاگرهەڵکەر / agirhełker/: ناو. پاکڵ؛ پاکڵە ▬ افروزندەی کورە

ئاگری^{1} / ag(i)rî/: ناو. گڕکان؛ ئاگرپژێن؛ چیای سەر بە ئاگر ▬ کوه آتشفشان

ئاگری^{2}: ئاوەڵناو. ١. ئاورین؛ ئاگرین ٢. *[مەجاز]* هۆکی؛ بەئالۆش (بۆ ژن) ▬ ١. آتشین ٢. شهوتی (زن)

ئاگرین / ag(i)rîn/: ئاوەڵناو. ئاورین؛ ئاهرین؛ ئایرین؛ ئایرناک: ١. لە ئاگر ‹گرتی دەسی گورزە ئاگرینێ/ زەرد بۆوە لە ترسی، گۆی زەمینێ «هەژار،

مەم و زین»› ۲. *[مەجاز]* گەرموگوڕ؛ بە هەست و تین ‹وتی: مەحوی هەناسەی ئاگرینە/ بە دەم، من نازکم، ناوم نەبا قەت «مەحوی»› ۳. ئاورینگ؛ ئاتەشین؛ بە ڕەنگی سووری ڕۆشن ‹گوڵی ئاگرین› ☰ ۱تا۳. آتشین

ئاگرێن / ag(i)rên/: ☜ **ئاگربازی**

ئاگور / agur/: ☜ **ئاگر**

ئاگوردی / agurdî/: ناو. ئاوردوو؛ سووتەنی؛ سووتەمەنی ☰ سوخت

ئاگوست / agust/: ناو. ئاب؛ تەباخ؛ مانگی هەشتەمی ڕۆمی کە ۳۱ ڕۆژە و لە ۱۰ی گەلاوێژەوە تا ۱۰ی خەرمانانە ☰ آگوست؛ اوت

ئاگوڵ / aguł/: ناو. ئاگوول؛ فێڵ؛ تەڵەکە ☰ نیرنگ

ئاگوڵباز / agułbaz/: ناو•لناو. ئاگوولباز؛ فێڵباز؛ داوباز ☰ نیرنگباز

ئاگۆڕداگۆڕ / agořdagoř/: ناو. ئاڵوگۆڕ؛ کاری گۆڕینەوە ☰ مُعاوضە

ئاگول / agûl/: ☜ **ئاگوڵ**

ئاگولباز / agûlbaz/: ☜ **ئاگوڵباز**

ئاگە[1] / age/: ناو. ئاهگە؛ ئاخگە؛ ئاویلکە؛ گیانەلاو ☰ دم مرگ

ئاگە[2]: ناو•لکار. ئەوێ؛ وێدەرێ؛ وێرێ؛ ئەوێندەرێ ‹بەرەش ئاگە› ☰ آنجا

ئاگە[3]: جێناو. ئەوێ؛ وێدەرێ؛ وێرێ؛ ئەوێندەرێ ‹ئاگەیە گێلانی؟ ئێگە ئاگەن تۆ هاگات نیا چنە› ☰ آنجا

ئاگەدار / agedar/: ☜ **ئاگادار**

ئاگەداری / agedarî/: ☜ **ئاگاداری**

ئاگەر / ager/: ☜ **ئاگر**

ئاڵ / al/: ناو. ۱. زەڕنەقووتە؛ تبلی ناوی؛ قامکی هەرە درێژ لە پەنجەدا ۲. لا؛ تەنیشت؛ ڕۆخ؛ کن؛ پاڵ ☰ ۱. انگشت وسطی ۲. بغل؛ کنار

ئالئال / al'al/: ناو. گوڵێکی سووری بۆنخۆشە ‹سونبول بسەما تێن و گولان پەردە دڕاندن/ بشکفتنە ئالئال و هشین بوونە تەرازن «مەلای جزیری»› ☰ گلی سُرخ و خوشبو

ئالاستن / alastin/: چاوگ. ئالستن؛ ئالیستن؛ لێستنەوە؛ لستنەوە؛ لێسان؛ لێسین ☰ لیسیدن

ئالاف / alaf/: ناو. ئالاڤ؛ هالاو؛ تین؛ هوروژمی گەرمای ئاور ☰ هُرم

ئالاڤ / alav/: ناو. ئالاو: ۱. ئاموور و نیر ۲. ئالاو؛ ئامێر؛ ئامراز؛ کەرەستە ‹بە هاریکاریا مە ئەو ئالاڤ بۆ دیار کرنا ڕێیا خڕین هاتینە دانان› ۳. هالاو؛ تین ☰ ۱. وسیلەی خیش ۲. ابزار ۳. هُرم

ئالالە / alale/: ناو. باتینۆک؛ ڕەبەنۆک؛ گولەمێلاقە؛ گولالەسوورە ☰ آلالە

ئالان / alan/: ناو. ۱. هۆزێکی کەونارای کورد ۲. گەرمێن؛ گەرمەسێر ۳. شەوچەرە ☰ ۱. طایفەای از طوایف باستانی کُرد ۲. قشلاق ۳. شبچرە

⊡ **ئالان کردن**: شەوچەرەی شەوانی زستان گرتن ☰ شبچرەی زمستان گرفتن

ئالانن / alanin/: ☜ **ئالاندن**

ئالاو / alaw/: ☜ **ئالاف**

ئالایش / alayiş/: ناو. شەونشینی بە کۆمەڵ بۆ ڕابواردن؛ کۆڕی شەوانەی دۆستان ☰ شبنشینی

ئالبوم / album/: ناو. دەفتەری هەڵگرتن و پاراستنی وێنە، پارە، تەمر و شتی وا ☰ آلبوم

ئالخواج / alx(i)wac/: ناو. دۆشاومژە؛ قامکی شادە ☰ انگشت سبابە

ئالستن / alistin/: ☜ **ئالاستن**

ئالشتە / alişte/: ☜ **ئاڵشك**

ئالقان / alqan/: چاوگ. تێئالان؛ تووش بوون؛ پێوە بوون و گیر خواردن ☰ درگیر شدن

ئالقاندن / alqandin/: چاوگ. تێکئالاندن؛ تووش کردن؛ پێوە کردن ☰ درگیر کردن

ئالقەتیز / alqetîz/: ☜ **ئاڵقەتیز**

ئالک / alik/: ناو. ئالیک؛ ئالێک؛ جەمەجۆی ولاخی یەکسم ☰ علیق

ئالکان / alkan/: چاوگ. تێنەپەڕ. //ئالکای؛ دەئالکێی؛ بئالکێ// تێکهالان ☰ درگیر شدن؛ درهم رفتن

■ ناوەڵناوی بەرکاری: ئالکاو/ چاوگی نەرێنی: نەئالکان

ئالکاندن / alkandin/: چاوگ. تێپەڕ. //ئالکاندت؛ دەئالکێنی؛ بئالکێنە// ئاڵۆز کردن؛ تێکهالاندن ☰ درگیر کردن

■ ناوەڵناوی بەرکاری: ــ/ چاوگی نەرێنی: نەئالکاندن

ئالکاو / alkaw/: ناوەڵناو. شێواو؛ شڵەژاو ☰ پریشان؛ سردرگم

ئالکە / alke/: ناو. پووتک؛ خۆرە؛ گولی ☰ جُذام

ئالگ / alig/: ناو. شوێنەبرین؛ شوێنی زام یان لێکەوتن ☰ اثر زخم یا ضربت

ئالنگ / aling/: ناو. ئالوو؛ دۆخی خڕ بوونی بن هەنگڵ ☰ حالت ورم کردن زیر بغل

ئالنگار / alingar/: ناو. ڕەوتی کۆ بوونەوە لە خواردنێک ☰ حالت دوره کردن خوراکی

⊡ **ئالنگار بون**: تێمرووکان؛ لە دەوری شتێ کۆ بوونەوە بۆ خواردن ☰ دوره کردن خوراکی

ئالوە / al(i)we/: ناوەڵناو. عادی؛ ئاسایی ☰ عادی

ئالۆ / alo/: ناو. ١. ☜ **ئاڵوـ١** ٢. هەڵۆ؛ سپڕ ☰ ١. ☜ **ئاڵوـ١** ٢. عقاب

ئالۆشە / aloşe/: ناو. ١. گەزنە؛ گەزگەسک؛ گیایەکە لاسقەکەی دەخورێ ٢. ئێسکی لای سەرووی شەویلکە ☰ ١. گیاهی خوراکی ٢. استخوان فوقانی فک

ئالۆمینیوم / alomînyum/: ناو. فافۆن؛ توخمێکی کانزایی زۆر سووک بە ژمارەی ئەتومی ١٣ و کێشی ئەتومی ٢٦,٩٨، بە ڕەنگی سپی ئامال خۆڵەمێشییەوە ☰ آلومینیوم

ئالو / alû/: ☜ **ئاڵوـ١**

ئالوبالو / alûbalû/: ☜ **بلاڵوك**

ئالودە / alûde/: ناوەڵناو. ١. هۆکارە؛ گیرۆدە؛ لۆس؛ فێرە ‹ئالوودەی تریاک› ٢. سەرقاڵ ‹تۆ ئالوودەی بەزم جەرگەی هامفەردان/ کەیف مەی موحبەت گرۆی هامدەردان «مەولەوی»› ٣. تێوەتلاو؛ تلیاگ ‹جامێ بە سەهبای دیای بالاکەت/ ئالوودەی غوبار تۆز پالاکەت «مەولەوی»› ☰ ١. مُعتاد ٢. درگیر ٣. آغشته

ئالوز / alûz/: ناو. خەفەت؛ خەم و کەسەر ☰ غم و اندوه

ئالولە / alûle/: ناو. ١. کۆڵانی تەسک و باریک ٢. کۆڵەکە؛ ئەستوون ٣. پیاوی بێشەرم و ئابڕوو ☰ ١. کوچەی تنگ ٢. ستون ٣. مرد بی‌آبرو

ئالەکە / aleke/: ناو. ئالەک؛ تەراخوم؛ نەخۆشییەکی چلکی چاوە، دەبێتە هۆی ترسان لە ڕووناکی، ئێش و فرمێسکڕێژی و بڕێ جاریش کوێری ☰ تراخُم

ئالها / alha/: ☜ **ئاڵها**

ئالی / alî/: ناو. لا؛ ڕەخ؛ تەرەف ☰ طرف؛ سو

ئالیاژ / alyaj/: ناو. تێکەلاوی دوو یان چەند کانزا (وەک: برنج، کە تێکەلاوی مس و ڕۆحە) یان کانزایەک دەگەڵ توخمی ناکانزادا (وەک: پۆلا، کە تێکەلاوی ئاسن و کەربونە) ☰ آلیاژ

ئالیان / alyan/: ☜ **ئالان**

ئالیاندن / alyandin/: ☜ **ئالاندن**

ئالیز / alîz/: ناو. ئەلیز؛ هەڵیز؛ مەشکە ☰ مَشک

ئالیستن / alîstin/: ☜ **ئالاستن**

ئالیسک / alîsk/: ناو. لێسک؛ ئاسنێکی کەوچکئاسای تیژە بۆ هەڵکۆڵینی چێو ☰ لیسە

ئالیسکە / alîske/: ☜ **ئاڵشك**

ئالیسۆر / alîsor/: ناوەڵناو. لاسوور (میوە) ☰ نیم‌سرخ (میوە)

ئالیک / alîk/: ناو. ١. ☜ **ئاڵف** ٢. ☜ **ئالك**

⊡ **ئالیکی دو کەر پێ بەش نەکران** *[پلار]* دەستەوەستان و هیچ نەزانین؛ دەست و پێ سپیلکە بوون ☰ دستوپا چُلُفتی بودن

ئالیکار / alîkar/: ئاوەڵناو. هاریکار؛ یارمەتیدەر ☰ یاریگر

ئالیکفرۆش / alîkf(i)roş/: ناو. عەللاف؛ کەسێک چیلکە و خەڵووز و کا و وێنجە دەفرۆشێ ☰ علاّف

ئالیکە / alîke/: ناو. ئاموور ☰ خیش

ئالین / alîn/: ☜ **ئاڵان**

ئالینک / alînik/: ناو. گوڵەواژ؛ گوڵەسەرکەش؛ خاڵۆزە؛ گیایەکی لێڕەوارییە کە ئێستا لە بن داری پارکەکانیش دەیکەن؛ بە دار و دیوار و ئاسندا دەئاڵێت، گەڵاکانی سەوزێکی تۆخ و شێوەی دڵە، گوڵەکانی زەردی مەیلەو سەوزە، ئەم گیایە ئەگەر زۆر بە لاسکی دارەکانەوە بێت وشکی دەکات ☰ پیچک داردوست؛ عشقه

ئالینۆک / alînok/: ☜ **ئارینۆك**

ئالێرژی / alêrjî/: ناو. هەستۆکی ☰ آلرژی

ئالێک / alêk/: ☜ **ئالك**

ئالێگرە / alêgre/: ☜ **ئانێرە**

ئاڵ^{1} / ał/: ناو. هاڵ: ١. *[باوەڕی کۆن]* ئاڵە؛ هاڵە؛ جندۆکەی دوژمنی زەیستان ٢. ڕەنگی سووری ئاچخ ٣. ئاڵا؛ درەوش ☰ ١. آل ٢. قرمز روشن ٣. پرچم

⊡ **ئاڵ بردنەوە** *[باوەڕی کۆن]* مردنی زەیستان یان کۆرپەی ساوا بە هۆی جنۆکەی ئاڵەوە ☰ آل به سراغ آمدن

ئاڵ^{2}: ئاوەڵناو. ١. بە ڕەنگی سووری کاڵ ٢. هاڵ؛ تایبەتمەندی ددانی بە ترشی کوڵبوو ☰ ١. قرمز روشن ٢. دندان سوده

⊡ **ئاڵ بونەوە** ☜ **هاڵ بونەوە**

ئاڵا / ała/: ناو. ١. بەیداخ؛ عالا ‹سەد شوکور وا من نەمردم، تا کە دیم ئاڵایی کورد/ .../ هەر بژی ئاڵایی کورد و پێشەوای زانایی کورد «قانع»› ٢. پارچەی شاش و تەنک بۆ ورد دابێژتن ٣. ☜ **ئاڵابوك** ٤. قەڵەم ‹ئاڵا گرت بە دەس خورشیدی خاوەر/ نووسیا بۆ لای بەهرووزی سەروەر «بەیتی خورشید و خاوەر»› ☰ ١. پرچم ٢. وال؛ واله ٣. ☜ **ئاڵابوك** ۴. قلم

ئاڵابوک / ałabûk/: ناو. ئاڵا؛ ئاڵە؛ ئاڵەبووک؛ جلەبووکەڵەی ڕەنگامە ☰ لباس عروسک

ئاڵابێژ / ałabêj/: ناو. کاری دابێژتنی شەکر و خاکەقەند بە پەڕۆی تەنک ☰ عمل بیختن ریزه قند با پارچه

ئاڵات / ałat/: ناو. بەهارات؛ ئیسیوەت و ئەدوا ☰ ادویه

ئاڵاچی / ałaçî/: ☜ **ئاڵاهەڵگر**

ئاڵاخ / ałax/: ناو. بژار؛ گیابژار؛ ئەو گیا بێ کەڵکانەی کە دەبێ فڕێ درێن ☰ علف هرز

ئاڵادار / aładar/: ☜ **ئاڵاهەڵگر**

ئاڵاش / ałaş/: ☜ **هەڵاش**

ئاڵاکەت / ałaket/: ناو. بژارچن ☰ بیلچەی وجین

ئاڵاکەر / ałaker/: ناو. بژارکەر ☰ وجین‌کار

ئاڵامات / ałamat/: ☜ **هەڵامەت**

ئاڵامەت / ałamet/: ☜ **هەڵامەت**

ئاڵان / ałan/: چاوگ. تێپەڕ. //ئاڵای؛ دەئاڵێ؛ بئاڵێ// ئالیان؛ ئالین؛ ئاڵۆسکان ‹لە ملیا بەختی من ڕەش بوو، بە دەوری خالیا ئاڵا/ لە مل دەستی کە هەڵگرت زوڵف بە لێوی ئالیا ئاڵا «؟»› ☰ در هم آمیختن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ئاڵاو/ چاوگی نەرێنی: نەئاڵان

ئاڵاندن / ałandin/: چاوگ. تێپەڕ. //ئاڵاندت؛ دەئاڵێنی؛ بئاڵێنە// ئاڵانن؛ ئالیاندن: ١. تێئاڵان؛ ئاڵۆسکاندن ٢. ئاراستە کردن؛ تێهەڵکردن؛ تووڕ دان ☰ ١. بر چیزی آمیختن ٢.

پرت کردن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەئاڵاندن

ئاڵانن / ałanin/: ☜ **ئاڵاندن**

ئاڵاو^{1} / aław/: ناو. هاڵاو؛ گەرمای ئاگر 🇮🇷 هُرم آتش

ئاڵاو^{2}: ئاوەڵناو. تێهاڵاو؛ ئاڵۆزکاو 🇮🇷 تنیده

ئاڵاوواڵا / aławwała/: ئاوەڵناو. ڕەنگاوڕەنگ 🇮🇷 رنگارنگ

ئاڵاهەڵگر / ałahełgir/: ناو. ئالاچی؛ ئالادار؛ بەیداخدار 🇮🇷 پرچمدار

ئاڵایی / ałayî/: ئاوەڵناو. ڕەنگاوڕەنگ؛ ڕەنگامە 🇮🇷 رنگارنگ

ئاڵتون / ałtûn/: ناو. زێڕ؛ تەڵا ‹ئەو توربەتەی کە خۆڵ و گڵ و وردەبەردی ئەو/ ئاڵتوون و زیو و لیرە و غازی و دراومە «بێخود»› 🇮🇷 طلا

ئاڵتونتەبەق / ałtûntebeq/: ناو. گوڵێکە پەڕەکەی ئەستێرەییە، لاسکی نەرمە و بۆنی هەیە 🇮🇷 از گُل‌ها

ئاڵتونچی / ałtûnçî/: ناو. زێڕینگەر؛ زیڕگەر 🇮🇷 زرگر

ئاڵتونی / ałtûnî/: ئاوەڵناو. تەڵایی: ١. زێڕین؛ دروستکراو لە ئاڵتوون ٢. بە ڕەنگی زەردی وەک ئاڵتوون 🇮🇷 ١و٢. طلایی

ئاڵتیڕەم / ałtîřem/: ناو. کێشانەیەک بەرانبەر بە ٥٥ گرەم 🇮🇷 واحد وزنی معادل ۵۵ گرم

ئاڵچاخ / ałçax/: ☜ **ئاڵچاغ**

ئاڵچاغ / ałçağ/: ئاوەڵناو. ئەڵچاغ؛ ئاڵچاخ؛ ئەڵچاخ؛ بێئاوڕوو 🇮🇷 بی‌آبرو

ئاڵخورمایی / ałxurmayî/: ناو. ڕەنگی ئاڵی تۆخ؛ سووری تاریک 🇮🇷 خُرمایی

ئاڵدوز / ałduz/: ئاوەڵناو. تەڵاکفت؛ زێڕکفت؛ ئاوەزێڕ؛ میتەلا؛ متەلا؛ داپۆشراو بە توێژێک زێڕ ‹ئاسنگەرم بۆ بێنن بە مشتەرییە/ بۆم دروس بکا ڕکێفی ئاڵدوز «بەیت»› 🇮🇷 زراندود

ئاڵزایمر / ałzaymir/: ناو. نەخۆشی بیرشاشی، کە پتر بەساڵاچووان تووشی دەبن و دەرمانی ئەستەمە 🇮🇷 آلزایمر

ئاڵشت / ałişt/: ناو. ١. سەودا؛ مامەڵە؛ دانوستان ٢. ئاوێتەکاری ٣. ئاڵوگۆڕ 🇮🇷 ١. دادوستد ٢. آمیختگی ٣. معاوضه

ئاڵشتە / ałişte/: ناو. ئاونگ؛ خوناڤ؛ شەونم 🇮🇷 شبنم

ئاڵشک / ałişk/: ناو. ئالشتە؛ ئاڵیسکە؛ ئالیسکە؛ زوقم؛ سیخوار؛ خووسار؛ خووس 🇮🇷 پژ؛ سرماریزه

ئاڵشوێرش / ał(i)şwêrş/: ناو. دانوسان؛ ئاڵشت؛ مامەڵە؛ سەودا 🇮🇷 دادوستد

ئاڵف / ałif/: ناو. ئالیک: ١. لەوەڕ؛ سمەری؛ چێرە؛ تفاق؛ لەودە؛ لۆدە؛ واشە؛ ئاژاڵ؛ ئۆلگ؛ خۆراکی پاتاڵ و ماڵات ٢. *[مەجاز]* گیا؛ گیواو؛ گژ و گیا ٣. ئاژاڵ؛ پیژاڵ؛ ئاژاڵوپیژاڵ؛ ناوی گشتی بۆ دەستەیەکی گەورە لە گژوگیای خۆڕسک و پتر یەکساڵە کە لاسکی چێوییان نییە 🇮🇷 ١تا٣. علف

▣ **ئاڵف پێچان**: کۆکردنەوەی ئاڵفی کۆکەن کراو کە بە شێوەی مەڵۆ دانراوە 🇮🇷 جمع کردن علف درو شده

ئاڵف کەندن: کۆکەن کردن؛ دروونەوەی گیا بۆ بژیوی زستانەی ماڵات 🇮🇷 علف جمع کردن

ئاڵفانە / ał(i)fane/: ناو. پووشانە؛ ئەو باجەی بۆ لەوەڕ دەستێندرێ 🇮🇷 باج چراگاه

ئاڵفپێچ / ałifpêç/: ناو. سوەیل؛ گیایەکە لە پونگە ڕێوی دەچێ 🇮🇷 گیاهی است

ئاڵفتە / ałifte/: ئاوەڵناو. هۆگر؛ ئالوودە؛ خۆپێوەگرتوو 🇮🇷 خوگرفته

ئاڵفجاڕ / ałifcař/: ناو. گیاجاڕ؛ لەوەڕگە؛ چایەر 🇮🇷 علفزار

ئاڵفخوەر / ałifx(i)wer/: ☜ **ئاڵفخۆر**

ئاڵفخۆر / alifxor/: ئاوەڵناو. ئاڵفخوەر؛ چەرِندە 🇮🇷 چرندە

ئاڵفدان / alifdan/: ناو. ئاخوڕ 🇮🇷 آخور

ئاڵقان / ałqan/: ☜ **ئاڵكان**

ئاڵقاندن / ałqandin/: ☜ **ئاڵكاندن**

ئاڵقە / ałqe/: ناو. ئەڵقە؛ هەڵقا؛ هەڵقە: ١. گەو؛ خەلەک؛ بازنە؛ چەمەر؛ چەمبەر؛ هەڵەک؛ خاز؛ گاخ؛ کەمە؛ گوهارۆک؛ هەڤیرکی؛ کۆڕەو؛ تریێ؛ قەف؛ قەوە؛ هەر شتێکی خڕ، گرۆڤەر یان بازنەیی ‹ئاڵقەی زولف؛ ئاڵقەی زنجیر› ٢. بازنە؛ گەزرک؛ خەلەک؛ ئەو شتانەی کە بۆ خەملاندن و ڕازاندنەوە بە قامک، لووت یان گوێیدا دەکەن ‹ئاڵقەی زێڕ› ٣. گەوی؛ یەکەی بژاردنی شتی جەغزۆکە ‹چوار ئاڵقە فیلم؛ دوو ئاڵقە لاستیک› 🇮🇷 ١تا٣. حلقه

▣ **ئاڵقە بەستن:** *[کنایه]* دەورە دان؛ کۆز بەستن؛ بە دەوری شتێکدا کۆوە بوون 🇮🇷 حلقه بستن

ئاڵقە دان: ١. ئاڵقە بەستن ٢. قەف دان؛ پەپکە دان (مار) 🇮🇷 ١. حلقه بستن ٢. حلقه زدن

ئاڵقەبەگوێ / ałqebeg(i)wê/: ئاوەڵناو. *[کنایه]* ئاڵقەلەگوێ؛ کۆیلە؛ بەنی؛ گوێ‌لەمست؛ گوێڕایەڵ؛ گوش‌بەراواز؛ فەرمانبەری وەکوو نۆکەری وا چما خاوەنەکەی ئاڵقەی لە گوێی کردووە 🇮🇷 حلقه‌به‌گوش

ئاڵقەتیز / alqetîz/: ناو. شیرەمار؛ ئالقەتیز؛ ئاڵقەتیژ؛ ئاڵقەتیس؛ خوژیلک؛ خوشیلک؛ گیایەکە بە گەڵای پان و پڕ لە شیرەی سپی، لاسکی گۆشتن و پڕ لە شیرە، گوڵی زەرد و چەترییەوە. بە گشتی گیایەکی ژەهراوییە، بەڵام شیلەکەی بە ڕێژەی کەم، بۆ دەرمانی ڕەوانی بە کار دەچێ 🇮🇷 فرفیون؛ شیرسگ؛ شیرشیرک

ئاڵقەتیژ / ałqetîj/: ☜ **ئاڵقەتیز**

ئاڵقەتیس / ałqetîs/: ☜ **ئاڵقەتیز**

ئاڵقەداخ / ałqedax/: ناو. دروشمی ئاڵقەیی کە بە گوێی پاتاڵیەوە دەنێن 🇮🇷 داغ حلقه‌ای احشام

ئاڵقەڕێز / ałqeřêz/: ناو. ئەڵقەڕێز؛ چەفتەڕێز؛ چەفت؛ سورگی؛ شەوژەن؛ شەوبەن؛ خناق؛ زنجیرۆکەی دەرکە یان دەلاقە داخستن 🇮🇷 چفت

ئاڵقەزوونە / ałqezûne/: ناو. ئاغزوونە 🇮🇷 سگک

ئاڵقەلەگوێ / ałqeleg(i)wê/: ☜ **ئاڵقەبەگوێ**

ئاڵک / ałik/: ناو. ئاڵوو؛ گەلالە؛ گەلالووچک؛ گۆشەک؛ بادامە 🇮🇷 لوزتین

ئاڵکان / ałkan/: چاوگ. ئاڵقان: ١. تێک‌ئالان ٢. دلگران بوون؛ ئاڵۆز بوون 🇮🇷 ١. درگیر شدن ٢. آزُرده شدن

ئاڵکاندن / ałkandin/: چاوگ. ئاڵقاندن: ١. تێک‌ئالاندن ٢. ئاڵۆز کردن 🇮🇷 ١. درگیر کردن ٢. آزُردن

ئاڵگ / ałig/: ناو. لک؛ لوو؛ لۆ؛ لوی؛ لکە؛ مابەک؛ بەرزەک 🇮🇷 غده

ئاڵمانی^{1} / ałmanî/: ناو. ١. هەرکام لە کەسانی سەر بە وڵاتی ئاڵمان یان منداڵەکانیان ٢. لە زمانگەلی ژێرمەنی باو لە وڵاتانی ئاڵمان، ئوتریش (نەمسا) و بەشێ لە سویس 🇮🇷 ١و٢. آلمانی

ئاڵمانی^{2}: ئاوەڵناو. پەیوەندیدار یان پاڵدراو بە وڵاتی ئاڵمانەوە ‹شیرکەتی ئاڵمانی› 🇮🇷 آلمانی

ئاڵمە / ałme/: ناو. هیوا 🇮🇷 امید

ئاڵوبۆڵ / ał û boł/: ئاوەڵناو. بۆڵەتەمێ؛ ئاو تێزاوی تەواو نەگەیشتووی ترش و شیرین 🇮🇷 نارسیده؛ کال

ئاڵوداران / ałudaran/: ناو. ئالاش؛ هەلاش؛ خیزەرە 🇮🇷 انبیره

ئاڵوگوێز / ał û g(i)wêz/: ناو. جێگۆڕکێ؛ کاری گۆڕینەوە 🇮🇷 معاوضه

ئاڵوگۆڕ / ał û gоř/: ناو. ئاڵوویر؛ ئاڵوویڕ؛ واروگۆڕ: ١. ئەوەزبیەڵ؛ کاری شتێک دان و

شتێک وەرگرتن لە باتی ‹ئەم ئاڵوگۆڕی دینە لە کارا بووە هەتا .../ دەوری یەکێ بە دینی ئەوە نەسخی جوملە دین «مەحوی»› ۲. کاری داکەندنی بەرگی پیس و پاک دەبەر کردن ‹جلەکانت ئاڵوگۆڕ کە!› * هەروەها: **ئاڵوگۆڕ بوون؛ ئاڵوگۆڕ کردن** ▤ ۱. مُبادله ۲. تعویض لباس

ئاڵوگۆڕکێ / al û gořkê/: ناو. کار و ڕەوتی گۆڕینەوە ▤ معاوضه

ئاڵوواڵ / al û wał/: ئاوەڵناو. ڕەنگاوڕەنگ ▤ رنگارنگ

⊡ **ئاڵوواڵ بوونەوە:** *[کینایە]* حەف ڕەنگ گۆڕین؛ شەرمەزار بوون ▤ رنگ‌بەرنگ شدن

ئاڵوواڵا / al û wała/: ئاوەڵناو. ئاڵوواڵ؛ ڕەنگاوڕەنگ (بۆ جلک و قوماش) ‹کەسێ پوشتانی بالاتە، حەریفی ئاڵوواڵاتە/ کە شیبهی کاکولی ژۆلیدە، سەرگەردانی سەودا بێ «نالی»› ▤ رنگارنگ (پارچه و لباس)

ئاڵووێر / al û wêr/: ☜ **ئاڵوگۆڕ**

ئاڵووێڕ / al û wêř/: ☜ **ئاڵوگۆڕ**

ئاڵۆ / ało/: ☜ **خاڵ ـ۲**

ئاڵۆباڵۆ / ałobało/: ☜ **بالالۆك**

ئاڵۆز / ałoz/: ئاوەڵناو. هاڵۆز: ۱. شێواو؛ تێکهالاو؛ هاڵۆزاو؛ شێواوی وا کە سەرەکەی نەدۆزرێتەوە ‹زولفت بە قەدتدا کە پەرێشان و بلاوە/ ئەمڕۆ لە منی شیفتە ئاڵۆز و بە داوە «نالی»› ۲. نەساز؛ نەسازاوی تووش و تووڕە ‹لە خەو هەڵساوە یا ئاڵۆزە چاوت؟/ هەمیشە وایە یا مەخموورە ئەمشەو؟ «نالی»› ۳. شێواو؛ گرژ ‹کونی گیراوی کۆنە شمشالم/ خەونی ئاڵۆز و خاتیرەی تالم «هێمن»› ▤ ۱. سردرگم ۲. بدعُنق ۳. آشفته

ئاڵۆزان / ałozan/: چاوگ. تێنەپەڕ. //ئاڵۆزای؛ دەئاڵۆزێی؛ بئاڵۆزێ// هاڵۆزان؛ ئاڵۆزکان؛ هاڵۆزکان؛ هاڵۆسکان؛ هاڵۆز/ ئاڵۆز بوون ▤ سردرگُم شدن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ئاڵۆزاو/ چاوگی نەرێنی: نەئاڵۆزان

ئاڵۆزاندن / ałozandin/: چاوگ. تێپەڕ. //ئاڵۆزاندت؛ دەئاڵۆزێنی؛ بئاڵۆزێنە// ئاڵۆزکاندن؛ شێواندن ▤ بر هم زدن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەئاڵۆزاندن

ئاڵۆزاو / ałozaw/: ئاوەڵناو. ئاڵۆزکاو؛ ئاڵۆسکاو؛ هاڵۆزاو؛ هاڵۆزکاو؛ هاڵۆسکاو؛ شێواو ▤ برهم‌پیچیده

ئاڵۆزکان / ałozkan/: ☜ **ئاڵۆزان**

ئاڵۆزکاندن / ałozkandin/: ☜ **ئاڵۆزاندن**

ئاڵۆزکاو / ałozkaw/: ☜ **ئاڵۆزاو**

ئاڵۆزکاوی / ałozkawî/: ناو. پێچەڵپێچی ▤ پیچیدگی

ئاڵۆز و پلۆزی / ałoz û p(i)łozî/: ناو. هەرا و هۆریا و ئاژاوە ▤ آشوب و غوغا

ئاڵۆزی / ałozî/: ناو. ۱. شێواوی؛ پشێوی ۲. تێکەڵپێکەلی (هەودا) ۳. ئۆقرەلێبڕاوی؛ سەرلێشێواوی ▤ ۱. آشوب ۲. سردرگمی (رشته) ۳. بی‌قراری

ئاڵۆسکان / ałoskan/: ☜ **ئاڵان**

ئاڵۆسکاندن / ałoskandin/: ☜ **ئاڵاندن ـ۱**

ئاڵۆسکاو / ałoskaw/: ☜ **ئاڵۆزاو**

ئاڵۆش / ałoş/: ناو. ۱. خوروو؛ حەکە؛ خارش؛ کلاشە؛ دۆخی سەرهەڵدانی ختووکە یان هەستۆکی لە لەشدا کە دەبێتە هۆی خورین ۲. *[مەجاز]* هەستی نێرخوازی مێ؛ هەستی سیکسی مێ ‹خەتەنەی ژنان، دەبێتە هۆی داکوژانی ئاڵۆش و چێژی سیکسی› ▤ ۱. خارش ۲. خواست جنسی ماده

ئاڵۆشاوی / ałoşawî/: ئاوەڵناو. ئاڵۆشی: ۱. بە خوروو؛ تایبەتمەندی کەسێ کە لەشی دەخورێ ۲. حەشەری؛ بە ئاڵۆش؛ تینووی سیکس کردن (مێ) ▤ ۱. دارای خارش ۲. حشری (ماده)

ئاڵۆشە / ałoşe/: ناو. دەسخورێن؛ گەزنە؛ خەلەنگ

🇮🇷 گزنه

ئاڵۆشی / /ałoşî/: ☜ **ئاڵۆشاوی**

▣ **ئاڵۆشی بوون:** هەوەسی بوون؛ حەشەری بـوون 🇮🇷 حشری شدن

ئاڵۆفون / /ałofun/: نـاو. *[دەنگناسـی]* بچـووک‌تـرین یەکەی دەنگناسی کە دێتە سەر زار بەڵام مانـای مورفیم و وشە ناگۆڕێ و ناچێتـە نـاو ڕێنووسـەوە (وەک: [ص] و [ط] لە زمانی کوردی و [ڕ] و [ڵ] لە زمانی عەرەبیدا) 🇮🇷 واجگونه

ئاڵوو / /ałû/: ناو. ١. ئالوو؛ هاڵوو؛ ئاڵۆ؛ ئالۆ؛ گەلالە؛ گلالـە؛ گـەلالوچک؛ گـەلالووچک؛ گۆشـەک؛ گوشەک؛ لکمل؛ بادامە؛ لـەوزە؛ تینـگ؛ مـەرازە؛ مەلاژە؛ هـەرکام لـە دوو لـووی ئـەملا و ئـەولای قوڕگ کە لە ناو دەمەوە دیـارە ٢. ☜ **ئالنـگ** 🇮🇷 ١. لوزتین ٢. ☜ **ئالنگ**

▣ **ئاڵوو کەوتن:** ئالوو هاتن؛ ئاوسانی لەوزە 🇮🇷 ورم کردن لوزه

ئاڵووباڵوو / /ałûbałû/: ☜ **باڵاڵوك**

ئاڵـووبخارا / /ałûb(i)xara/: نـاو. ئاڵـووبوخارا؛ هەڵووژەی سووری ئاماڵ ڕەش 🇮🇷 آلو بخارا

ئاڵووبوخارا / /ałûbuxara/: ☜ **ئاڵووبخارا**

ئاڵووبەلاڵووک / /ałûbełałûk/: ☜ **باڵاڵوك**

ئاڵووچە / /ałûçe/: ☜ **هەڵووژە**

ئاڵـوودار / /ałûdar/: نـاو. ئـەو دارانـەی لـە خـانوو داپۆشیندا دەکەونـە سـەر کاریتـە 🇮🇷 چـوب‌هـای سقف

ئاڵـوودە / /ałûde/: ئاوەڵنـاو. *[کینایـە]* ڕمـوودە؛ خووپێ‌گرتوو 🇮🇷 خوگرفته

ئاڵە / /ałe/: نـاو. ١. ☜ **ئاڵ ـ١** ٢. ☜ **ئالابـووك** ٣. پەڵـەی دەموچـاوی ژنی ئـاوس ٤. پارچـەی شاش بۆ دابێژتن ٥. نەخۆشییەکە لـە نـاو گەڵـدا پەیدا دەبێ 🇮🇷 ١. ☜ **ئاڵ ـ١** ٢. ☜ **ئالابـووك** ٣. لکـه‌هـای صـورت زن آبسـتن ۴. فیلتـر پارچـه‌ای ۵. آتشک

ئاڵەبووک / /ałebûk/: ☜ **ئالابووك**

ئاڵـەبێژ[1] / /ałebêj/: نـاو. ١. کـاری دابێـژتن بـە پەڕۆی تـەنک و شـاش ٢. نەرمـەبێژ؛ هـووربژار؛ پارچەی تەنک و شاش 🇮🇷 ١. عمل بیختن بـا الـک پارچه‌ای ٢. بیزن پارچه‌ای

ئاڵەبێژ[2]: ئاوەڵناو. *[مەجاز]* زۆر ورد 🇮🇷 بسیار ریز

ئاڵـەت / /ałet/: نـاو. ١. ئیسـیوەت؛ ئیسـۆت ٢. داروو‌کـە پـەراوێزی شیشـەگەلی پەنجـەرەی ئورووسـی 🇮🇷 ١. فلفـل ٢. چهـارچوب شیشـه‌هـای پنجره‌ی أُرُسی

ئاڵەتاج / /ałetac/: ☜ **هەڵەتانج**

ئاڵەتانج / /ałetanc/: ☜ **هەڵەتانج**

ئاڵەتاو / /ałetaw/: ناو. پیازاو؛ چێشتی ئـاوەکی و ساکار لە ئاو و پیازداخ 🇮🇷 آش پیاز

ئاڵـەتی / /ałetî/: ئاوەڵناو. ١. تون؛ ئاڵەتلێدراو ٢. *[مەجاز]* تووڕە و قەڵس؛ ئاڵەتی مەزاج 🇮🇷 ١. تُنـد ٢. تُندمزاج

ئاڵەڕزگە / /ałeřizge/: ناو. ترێ‌مارانە؛ تەماتەمرۆژە 🇮🇷 تاجریزی

ئاڵـەک / /ałek/: نـاو. ئاڵـەکە؛ تـەراخوم؛ نەخۆشییەکی چلکیی چاوە، دەبێتە هۆی ترسان لە ڕووناکی، ئـێش و فرمێسـکی زۆر و بـڕێ جـار کوێری 🇮🇷 تراخُم

ئاڵەکۆک / /ałekok/: ناو. هاڵـەکۆک؛ هەڵـەکۆک: ١. جۆرێ ئەسپنگی تووکنـە بنکێکـی هەیـە لـە جۆزەردانـدا دەریـدێنن و دەیخـۆن ٢. *[کینایـە]* دیـاری سـووک و هـەرزان ‹دیـاری شوانەوێڵـە ئاڵەکۆکە «مەسەل»› 🇮🇷 ١. شنگ اسبی ٢. برگ سبز

ئاڵەکە / /ałeke/: ☜ **ئاڵەك**

ئاڵەم / /ałem/: ☜ **عالەم**

ئاڵها / /ałha/: ناو. ئالها؛ ئەلها؛ واز؛ مگێز 🇮🇷 آرزو

▣ **ئاڵها کردن:** ١. تاسە کردن؛ ئارەزوو کـردن ٢.

داوا کردن ‹له دویکەوە ئالهای کولیچه ئـەکا› ▤ ۱. آرزو داشتن ۲. خواستن

ئـالّی / alî/: ئاوەڵـناو. ژن‌ئاغـە؛ ژناخـە؛ دەسـتگۆ؛ ژن‌وەزوور؛ شاکەڵ؛ شەکله؛ چەکلێ؛ ژێردەست و گوێ‌لەمـستی ژن ▤ زن‌ذلیل

ئاڵیـان / alyan/: چـاوگ. ئـالان؛ لـێ‌پێچـان ▤ پیچیدن (دور چیزی)

ئاڵیاو / alyaw/: ئاوەڵناو. ئالاو؛ هـالاو؛ پێچـراو ▤ پیچیده

ئاڵی‌پڵنگ / alîp(i)ling/: ناو. حندرحۆ؛ داردوولەق ▤ الاکلنگ

ئاڵیسکه / alîske/: ☜ **ئاڵشك**

ئاڵین / alîn/: ☜ **ئالان**

ئام^{1} / am/: ناو. مام؛ مامه؛ مامۆ؛ ئاپ؛ بـرای بـاوک ▤ عمو

ئام ـ^{2}: پێشـگر. هام ـ ؛ پێشگری هاوبەشـی ‹ئامپـا؛ ئامڕاز› ▤ هم ـ

ئاماتور / amatur/: ئاوەڵـناو. ساز؛ تـەیار؛ حـازر ▤ آماده

ئاماتۆر / amator/: ئاوەڵناو. ۱. به کار و چالاکییەک (زانستی، هونەری، وەرزشـی و...) بـۆ سـەرگەرمی یان حەز، بێ ئەوەی ژیانی پێوە بـەڕێوە بچـێ ۲. تازەکار؛ نەشارەزا ▤ ۱و۲. آماتور

ئاماج / amac/: ☜ **ئامانج**

ئاماده / amade/: ئاوەڵناو. ۱. ساز؛ تەیار؛ حـازر ۲. هێبەر؛ دەردەست؛ دۆخـی هـەبوون لـه شـوێنی بەرباس ▤ ۱. آماده ۲. حاضر

▣ **ئاماده بـون**: ۱. ساز بوون؛ تەیار بوون ‹قانعا بـۆ کوشتنی نیشتمان‌فرۆش ئاماده به!/ خـواه شـێخی بایەزیـد و خـواه نەفسـی بوولەهـەب «قـانع»› ۲. حازر بوون؛ له شـوێنێکدا هـەبوون ▤ ۱. آمـاده شدن ۲. حضور یافتن

ئامادەبوان / amadebûwan/: ناو. ئەوانەی له کـۆڕ و کۆبوونەوەیەکدا بەشدارن ▤ حُضار

ئامادەکراو / amadek(i)raw/: ئاوەڵـناو. سـازکری؛ ئامادەکراو ▤ مهیا

ئامادەکـەر / amadeker/: نـاو. بەرهەڤـکار ▤ آماده‌کننده

ئامادەیی / amadeyî/: ناو. ۱. تـەیاری؛ بەرهەڤـی؛ وناری؛ دۆخی ساز بوون ‹ئامادەیی چێشـتخانەکان بۆ وەرگرتنی میوان› ۲. ڕاهاتوویی؛ خاراوی؛ سازی ‹ئامادەیی خوێندکاران بـۆ ئەزموونـەکانی زانکـۆ› ۳. دواپلەی خوێنـدن لـه قوتابخانـەکانی هـەرێم ٤. پلەی پێش سەرەتایی لـه سیسـتەمی خوێنـدنی ئێران ▤ ۱و۲. آمادگی ۳. متوسطه ۴. آمادگی

ئامار / amar/: نـاو. سەرژمێری؛ ژمێریاری؛ کـاری بژاردن ▤ آمار

ئامارات / amarat/: ناو. ئامراز ▤ ابزار

ئاماژ / amaj/: ☜ **ئامانج**

ئاماژه^{1} / amaje/: ناو. هێمـا؛ ئیشـارەت ‹پەنجـەی نوورت ئاماژه که و بیخەره سەر ناوچـەوانی هـەرێمی سارد «شێرکۆ بێکەس»› ▤ اشاره

ئاماژه^{2}: ئاوەڵکار. سـەرەڕا؛ سـەربار؛ زیـاد لـەوە ▤ بەعلاوه

ئاماس / amas/: نـاو. پـەنام؛ دۆخـی پـەنمین ▤ آماس

ئاماسان / amasan/: چـاوگ. ئاماسـین؛ ئاوسـان؛ هەڵمسان ▤ آماسیدن

ئاماسه / amase/: ناو. کوان؛ دمەڵ ▤ دُمل

ئاماسین / amasîn/: ☜ **ئاماسان**

ئاماڵ / amał/: ئامراز. وێچـوو؛ نێزیـک بـه ‹بـۆری ئاماڵ سەوز› ▤ متمایل به

ئاماڵبۆر / amałbor/: ئاوەڵـناو. بۆربـاو؛ بۆرەقنـە؛ بۆرەکی؛ بۆرەلۆک ▤ مایل به خاکستری

ئاماڵتاڵ / amałtał/: ئاوەڵناو. گەمۆر؛ تفت ▤ گس مایل به تلخ

ئامالّخوار / amałx(i)war/: ئاوەڵناو. تێـل؛ تیـل؛ تۆزێ لار 🇮🇷 کج؛ مایل

ئامالّڕەش / amałřeş/: ئاوەڵناو. ڕەشباو؛ ڕەش‌باڤ؛ مەیلەوڕەش 🇮🇷 سیەفام

ئامالّزەرد / amałzerd/: ئاوەڵناو. زەردباو؛ زەرباو؛ زەربەش 🇮🇷 زردفام

ئامالّسپی / amałs(i)pî/: ئاوەڵناو. سپیکەڵە؛ سپیلە؛ سپی‌واش 🇮🇷 مایل به سفید

ئامالّسەوز / amałsewz/: ئاوەڵناو. هەوزەک؛ ئامالّ‌کەسک 🇮🇷 سبزفام

ئامالّکەسک / amałkesk/: ئاوەڵناو. هەوزەک؛ ئامالّ‌سەوز 🇮🇷 سبزفام

ئامان[1] / aman/: ناو. ١. دەفر؛ ئیربار؛ قاپ و قاچاغ ٢. پەنا؛ پەسیو 🇮🇷 ١. ظرف ٢. پناه

▣ **ئامان خواستن:** هاتنە ڕایی؛ پەنا بۆ کەسێک بردن بە ئومێدی پارێزران 🇮🇷 امان خواستن

ئامان پێ‌هەڵێنان: وە ئامان هەڵێنان؛ جاڕز کردن؛ یاس و هەراسان کردن ‹هێندی پێ‌کوتووم ئامانی پێ‌هەڵێناوم› 🇮🇷 عاصی کردن

وە ئامان هەڵێنان: ☜ **ئامان پێ‌هەڵێنان**

ئامان[2]: دەنگ. ١. دەغیل؛ وشەی پەنا و هێمنی ویستن ‹نەواتم دەخیل ئامان سەد ئامان/ وێت مەدەر وە مەیل نەو توول نەمامان «مەولەوی»› ٢. های؛ هاوار؛ هەی هاوار 🇮🇷 ١. امان ٢. هوار

▣ **بە ئامان و زامان:** بە هیچ جۆرێ؛ بە هیچ شێوەیێ ‹بە ئامان و زامان دەس ناکەوێ› 🇮🇷 بە هیچ وجه

ئامانج / amanc/: ناو. ئاماژ؛ ئاماج؛ عەمانج: ١. نیشانە؛ کێلک؛ ئەو شتەی بۆ تیر هاویشتن دە بەرچاو دەگیرێ ‹تێن سینەیان پەیکان نهین / ئامانجێ وان تیران ئەمین «مەلای جزیری»› ٢. دۆز؛ مەرام؛ مەبەست ‹ئەی زەمان! ئەی کات! ئەی ڕۆژی ڕەشم!/ لە ئامانج، ئاوات، هیوا، بێبەشم «ئاوات»› ٣. خزم و کەس و کار ٤. ئارمانج؛ ئارمان؛ گاڤین؛ هەنی؛ کاربەند؛ ئەوەی پێگەیشتنی دەبێتە مەبەست ‹دە قانع- سەرکەوە بۆ سەر منارەی بەرزی ئامانجت/ لەوێدا بانگی گشتی دە و بلێ وا ڕۆژی کوردانە «قانع»› ٥. بەر؛ وەر؛ شوێنی مەبەست لە ڕۆیشتندا ‹لە بەغدا دەرچووە، سەیوانە ئامانجی/ ڕێ چۆڵ کەن ئەی برای زازایی و کرمانجی «گۆران»› 🇮🇷 ١. آماج ٢. مرام ٣. اقوام ۴. آرمان ۵. مقصد

ئامانگورێ / amangurê/: ناو. جۆرێ مەقام 🇮🇷 آهنگی است

ئامانە / amane/: ☜ **ئائەمانە**

ئامانەت / amanet/: ☜ **ئەمانەت**

ئامانەتی / amanetî/: ☜ **ئەمانەتی**

ئاماوزێ / amawzê/: ناو. مشەما؛ پەڕۆیەکی تەنکە دە شەمی هەڵدەکێشن و دەیخەنە سەر کوان و برین 🇮🇷 نوعی مُشمع

ئاماولوای / amawl(i)way/: ناو. هاتوچوو 🇮🇷 آمدوشد

ئامای / amay/: چاوگ. هاتن ‹ئارەزووی ئامای مەرگ وێت کەردەن/ گۆیا خەلاسیت وە دل ئاوەردەن «مەولەوی»› 🇮🇷 آمدن

ئامایی / amayî/: ناو. کوێری؛ کۆری؛ نابینایی 🇮🇷 نابینایی

ئامباز / ambaz/: ئاوەڵناو. ئامبازد؛ ئاوقا؛ ئاوقە؛ ئاوقەد؛ هاوقا؛ عامباز؛ ئاوڕیش؛ تێک‌هالاو؛ تێک‌گیراو 🇮🇷 گلاویز

▣ **ئامباز بون:** ١. بە هەڵەداوان بۆ یەکتر چوون و دەس لە مل یەک کردن ٢. خۆ تێ‌هەڵکردن؛ تەپ دانە سەر؛ هاشاوڵ بۆ بردن ‹سەگەکە لەگەڵکوو دیتی ئامبازی بوو› 🇮🇷 ١. یکدیگر را در آغوش کشیدن ٢. حمله کردن و گلاویز شدن

ئامبازد / ambazd/: ☜ **ئامباز**

ئامبولی / ambulî/: ناو. کەڵەکەی چەوری، هەوا یان تراو لە نێو ڕەگەکانی لەش کە لەگەڵ خوێندا دەڕوا و ئەگەری گیراندنی ڕەگەکانی هەیە ☰ آمبولی

ئامبولانس / ambułans/: ناو. ماشێنی تایبەتی جێبەجێ کردنی نەخۆش و گەزنگازان ☰ آمبولانس

ئامبور / ambûr/: ☜ **ئامور**

ئامبێز / ambêz/: ☜ **ئامێز**

ئامپا / ampa/: ☜ **هامپا**

ئامپول / ampûl/: ناو. ئەمپوول: ١. شووشەیەکی چکۆلە و سەربەسراو کە دەرمانی تێدایە ٢. دەرمانی ناو شووشەکە ☰ ١و٢. آمپول

ئامپیاڵە / amp(i)yałe/: ☜ **هاوپیاڵە**

ئامپێر / ampêr/: ناو. یەکەی پێوانی توندیی و هێزی کارەبا ☰ آمپر

ئامپێرپێو / ampêrpêw/: ناو. ئامپێرمیتر؛ ئامێری پێوانی توندی و هێزی کارەبا ☰ آمپرسنج

ئامپێرمیتر / ampêrmîtr/: ☜ **ئامپێرپێو**

ئامتا / amta/: ☜ **هاوتا**

ئامدەرس / amders/: ناو. ئاواڵدەرس ☰ همکلاسی

ئامراز / amraz/: ناو. ئەمراز: ١. ئالاڤ؛ ئامارات؛ ئامێر؛ ئاموور؛ ئامیر؛ کەرستە؛ کەرەستە؛ کەرەسە؛ ئەسباب؛ کەل‌وپەلی تایبەتی بۆ جێبەجێ کردنی کارێک ٢. هۆ؛ بۆنە ‹شەڕی براکوژی ئامرازی دەستی دوژمنانی کوردستانە› ٣. *[ڕێزمان]* یەکەیەکی زمان کە واتای سەربەخۆی نییە، وەک (و؛ کە) ☰ ١. ابزار ٢. وسیله ٣. حرف

▣ **ئامرازی پرسیار:** *[ڕێزمان]* وشەی پرسیار (وەک: چۆن، کەی، چەن، چی و ...) ☰ ادات استفهام

ئامرازی شوبهاندن: *[ڕێزمان]* وشەی چوان (وەک: وەک، وەکوو، چون، هەروەک، مینا و...) ☰ ادات تشبیه

ئامرازی پێوەند: *[ڕێزمان]* ئەو مۆرفیمانە دوو ڕستە یان دوو وشە پێکەوە دەبەستنەوە (وەک: و، لەگەڵ، وێڕای) ☰ ادات ربط

ئامریسیوم / amrîsyum/: ☜ **ئامریکیوم**

ئامریکیوم / amrîkyum/: ناو. ئامریسیوم؛ توخمی کیمیایی کانزا و ڕادیۆئەکتیڤ، بە ژمارەی ئەتومی ٩٥ و کێشی ئەتومی ٢٤٣، کە لە داشکانی ئورانیوم و پولۆتونیۆم لە سیکلۆترۆندا بەرهەم دێ ☰ آمریکیم؛ آمریسیم

ئامڕا / amřa/: ☜ **هاوڕێ**

ئامڕاز / amřaz/: ☜ **هاوڕاز**

ئامڕایی / amřayî/: ☜ **هاوڕێیی**

ئامشۆ / amşo/: ناو. ئاموشۆ؛ ئامۆشۆ؛ ئامەشۆ؛ ئامشەو؛ ئامەولوەی؛ هاتوچۆ؛ هاتوچوو. هەروەها: **ئامشۆ بوون؛ ئامشۆ کردن** ☰ آمدوشد

ئامشۆکەر / amşoker/: ☜ **ئاموشۆکەر**

ئامشەو / amşew/: ☜ **ئامشۆ**

ئامک / amik/: ناو. مەتی؛ مەتک؛ میمک؛ پوور: ١. پڵ؛ میمی؛ خۆشکی باوک ٢. خالتیک؛ خاماجی؛ خوشکی دایک ☰ ١. عمّه ٢. خاله

ئاملکان / amilkan/: چاوگ. داماڵران (پێست) ☰ کنده شدن (پوست)

ئاملکانن / amilkanin/: چاوگ. داماڵین (پێست) ☰ کندن (پوست)

ئاملە / amłe/: ناو. پارە؛ دراو؛ پووڵ ☰ پول

ئامنان / am(i)nan/: ناو. هاوین؛ تاوسان ☰ تابستان

ئاموشۆ / am û şo/: ☜ **ئامشۆ**

ئاموشۆکەر / am û şoker/: ناو. هاتوچووکەر؛ ئامشۆکەر ☰ در رفت‌وآمد

ئامۆ / amo/: ناو. ١. مام؛ مامە؛ مامۆ؛ برای باوک ٢. ئاموور ☰ ١. عمو ٢. خیش

ئامۆزا / amoza/: ناو. مامۆزا؛ منداڵی مام؛ برازای باوک ☰ عموزاده

ئامۆزازا / amozaza/: ناو. منداڵی ئامۆزا ▤ فرزند عموزاده

ئامۆژگار / amojgar/: ناو. ئامۆژیار؛ مۆژیار؛ مۆچیار؛ ئامووچیار؛ پەندێر؛ مۆچیاریکەر؛ نسحەت‌کەر ▤ اندرزگو

ئامۆژگاری / amojgarî/: ناو. ئامۆژیاری؛ ئامووچیاری؛ پەند؛ نسحەت ‹گورگ، ئامۆژگاری هەڵناگرێ «مەسەل»›. هەروەها: **ئامۆژگاری کردن** ▤ اندرز

ئامۆژن / amojin/: ناو. مامۆژن؛ مەمۆژن؛ ژن‌ئاپ؛ ژنی برای باوک ▤ زن‌عمو

ئامۆژە / amoje/: ناو. کۆمەڵێ بنەمای فێرکاری سەبارەت بە بابەت، کەس یان ڕێبازێکی دیاریکراو ‹ئامۆژەی مەزهەبی؛ ئامۆژەی ئەخلاقی› ▤ آموزه

ئامۆژیار / amojyar/: ☜ **ئامۆژگار**

ئامۆژیاری / amojyarî/: ☜ **ئامۆژگاری**

ئامۆش / amoş/: ئاوەڵناو. ئارام؛ بێدەنگ و لەسەرخۆ ▤ خاموش؛ آرام

ئامۆشۆ / amoşo/: ☜ **ئامشۆ**

ئاموچیار / amûçyar/: ☜ **ئامۆژگار**

ئاموچیاری / amûçyarî/: ☜ **ئامۆژگاری**

ئامور / amûr/: ناو. ئامبوور: ١. هەوجاڕ؛ هێش؛ تیردار؛ یارەق؛ باسکێش؛ ئاقیلە؛ ئارەق؛ ئیرەقە؛ ئێلەقە؛ ئالیکە ‹ئەگەر ئاموورت نەدزیبێ شانت بە قوڕ نابێ «مەسەل»› ٢. مووری گەورە؛ لەتی گەورەی کۆتە دار ▤ ١. خیش ٢. کُندەی بزرگ

ئامونیاک / amûnyak/: ناو. گازێکی بێ‌ڕەنگ و بۆگەنە لە تێکئاڵاویی هیدرۆژێن و نیترۆژێن بەرهەم دێ ▤ آمونیاک

ئامویر / amûyr/: ناو. ١. ئاموور ٢. ئامراز و ئەسپاب ▤ ١. خیش ٢. ابزار

ئامە / ame/: ناو. دایک؛ دالک؛ دێ ▤ مادر

ئامەد / amed/: ناو. ئامەو؛ بەخت؛ بەخت و هات؛ ڕێکەوتی باش و دڵخۆشکەر ▤ شانس

ئامەشۆ / ameşo/: ☜ **ئامشۆ**

ئامەو^{1} / amew/: ☜ **ئامەد**

ئامەو^{2}: ئاوەڵناو. ١. ئەهل؛ ژیر؛ هۆی بەختەوەری ‹منالەکانی یەک لە یەک ئامەوترن› ٢. خاوەن پیت و پیرۆزی ▤ ١. فهمیده ٢. مُبارک

ئامەولوەی / ame w l(i)wey/: ☜ **ئامشۆ**

ئامەی / amey/: چاوگ. هاتن ▤ آمدن

ئامیار / amyar/: ناو. هەواڵ؛ هاوکار؛ یاریدەر ▤ همکار

ئامیاری / amyarî/: ناو. هاوکاری؛ ئاریکاری؛ هاریکاری ▤ همکاری

ئامیان / amyan/: ناو. ئامێژە؛ ئامێژەن؛ هەوێن؛ مایەی پەنیر و ماست و ... ▤ پنیرمایه

⊡ **ئامیانی حەو مەنجەڵ شیر بوون**: *[کنایە]* زۆر ساختەچی و دەسبڕ بوون ‹کوڕە چۆن لەگەڵ ئەوە مامەڵەت کردووە؟ ئەو کابرایە ئامیانی حەو مەنجەڵ شیرە! بێ شک کڵاوی لە سەر ناوی› ▤ شارلاتان بودن

ئامیان‌نەگرتو / amyannegirtû/: ئاوەڵناو. لێق؛ نەگرساو (ماست) ▤ نبسته (ماست)

ئامیتن / amîtin/: چاوگ. تێکەڵ کردن؛ لێکدان؛ تێکەڵ کردنی چەن شت ▤ آمیختن

ئامیتە / amîte/: ☜ **ئامێتە**

ئامیر / amîr/: ☜ **ئامێر**

ئامین / amîn/: نزا. خوایە قبوولی کەی ▤ آمین

ئامیە / am(i)ye/: ☜ **ئامێتە**

ئامێتە / amête/: ئاوەڵناو. ئاوێتە؛ ئامیتە؛ ئامیە؛ تێکەڵ؛ تێکەڵاو؛ لێکدراو ‹ئامێتەن وە جزو ڕێزەی مەجنووندا/ حەیفەن ئاو بەڕۆش وە تووناى تووندا «مەولەوی»›. هەروەها: **ئامێتەیی** ▤ آمیخته

ئامێر / amêr/: ناو. ئامیر؛ ئەسپاب؛ ئامراز ▤ ابزار

ئامێرد / amêrd/: ناو. *[باوەڕی کۆن]* مێردەزمە؛ پیرهەڤۆک؛ جنۆکەی مرۆترسێن ▤ غول بیابانی

ئامێز١ / amêz/: ناو. ئامبێز؛ هەمێز؛ هامبێز؛ باوەش؛ باوش: ١. سنگ و بەر ٢. ئەو ئەندازە لە هەر شتێ کە لە نێوان دوو دەستدا جێگەی دەبێتەوە ‹ئامێزێک قەسەل، دوو باوەش گیا «مەسەل»› ▤ ١. آغوش ٢. بغل

ئامێز٢: ئاوەڵناو. ئامبێز؛ تێکەڵ؛ تێکەڵاو ▤ مخلوط

ئامێژە / amêje/: ☜ **ئامیان**

ئامێژەن١ / amêjen/: ☜ **ئامیان**

ئامێژەن٢: ئاوەڵناو. *[پلار]* ئامیتە؛ تێکەڵ ـ پێکەڵ ‹ئای لە وڵاتی ئامێژەنمان!› ▤ آمیخته

▣ **ئامێژەن کردن**: تێکەڵاو کردن؛ دوو تشت تەڤلهەڤ کرن؛ تێکەڵ کردنی شتێکی باش لەگەڵ خراپ هەر لەو جنسە بۆ چاکتر بوونی ▤ به هم آمیختن

ئان١ / an/: ناو. حان؛ عان؛ دەم؛ کات؛ نا؛ وەخت ‹شەو شەوی میعراجی شاهی ئەنبیا بێ، وا دەبێ/ بیپەرستێ، بەڵکی سوجدەی بۆ ببا هەر ئانە ڕۆژ «مەحوی»› ▤ وقت؛ آن

ئان٢: ئامراز. یان؛ یا ‹من ئان تۆ دەبێ یەکمان نیمەن بین/ هەردووکمان مەن بین، لە عالەم پەن بین «مەسەل»› ▤ یا

ئانوئون / an û 'ûn/: ناو. ١. نازونووز؛ ئاینوئۆین؛ ئانوئین ٢. فێڵ و تەڵەکە ▤ ١. ناز و ادا ٢. مکر و حیله

ئانوئین / an û 'în/: ☜ **ئانوئون ـ١**

ئانا / ana/: ئاوەڵکار. ئەمێستا؛ ئێستاکە؛ نووکە؛ هەنووکە ▤ هم‌اکنون

ئاناناس / ananas/: ناو. ١. ئاڵفەگیای تایبەتی گەرمیان، بە گەڵای ئەستووری دڕکاوی و گوڵی بە هێشووی داهاتووەوە ٢. میوەی درشتی خڕۆکەی ئەو گیایە کە گۆشتێکی ئاوداری ترش و شیرینی هەیە و دەخورێ ▤ ١و٢. آناناس

ئانتیبیۆتیک / antîb(i)yotîk/: ناو. چڵکبەر؛ دەرمانی وشک کردنی ڕیم و چڵکی لەش و کوشتنی میکروب ▤ آنتی‌بیوتیک

ئانتیک / antîk/: ☜ **ئەنتیکە**

ئانتین / antîn/: ناو. ئانتێن: ١. ئامێری گرتنی شەپۆلی ئیلیکترۆمیغناتیسی ٢. *[کنایە]* هەواڵبەر؛ شۆفار؛ سیخوڕ ▤ ١. آنتن ٢. جاسوس

ئانتێن / antên/: ☜ **ئانتین**

ئانجاخ / ancax/: ئاوەڵکار. ئەودەم؛ ئەوجار ▤ سپس

ئاندرێشە / and(i)rêşe/: ناو. ئەندرێشە؛ ئەندرێش؛ هەندرێشە؛ پیچک؛ پیچکە؛ گیایەکی پیازدارە، لە بنەماڵەی خوژە و سوورە بنە، تامی زۆر تیژ و گازدارە، گەڵاکانی درێژ و سێسووچە ▤ پیاز کوهی درنده؛ پیاز گل درشت

ئاندوسکۆپی / anduskopî/: ناو. ناوبینی؛ هەناوبینی؛ کاری دیتنی کون و کەلێنی ناوەوەی لەش بە ئامرازی تایبەت ▤ آندوسکپی

ئانژین / anjîn/: ناو. ١. دۆخی گەروو هاتن؛ هەو کردنی ناودەم و گەروو ٢. بەرهەنگ؛ هەناسەتەنگی؛ هەست بە گوشار و خنکیان ▤ ١و٢. آنژین

ئانفلۆئانزا / anf(i)lo'anza/: ناو. ئەنفلۆئەنزا؛ پەرکەم؛ نەزلە؛ نوزلە؛ نەخۆشی تاو و هەلامەت پێکەوە ▤ آنفلوآنزا

ئانقەس / anqes/: ☜ **ئانقەست**

ئانقەست / anqest/: ئاوەڵکار. ئانقەس؛ لە قەست؛ لە قەستی؛ دەسانقەس ▤ عمداً

ئانک / anik/: ناو. وانێک؛ شت؛ هین ▤ چیز

ئانکا / anka/: ☜ **ئێستا**

ئانکۆ / anko/: ☜ **ئانکو**

ئانکو / ankû/: ئامراز. ئانکۆ؛ ئانگۆ؛ واتە؛ یانی؛

ئیدی ‹ئەز وی دناسم، ئانکوو نالیٚ منە› ▤ یعنی

ئانگژا / ang(i)ja/: ئاوەڵناو. ئانگژە: ١. ئاوقا؛ دەستەویەخە ٢. قەڵس؛ تووڕە ▤ ١. درگیر ٢. عصبانی

▣ **ئانگژا بون**: ١. دەستەویەخە بوون؛ بە گژدا چوون ٢. تووڕە بوون ▤ ١. درگیر شدن ٢. عصبانی شدن

ئانگژە / ang(i)je/: ☜ **ئانگژا**

ئانگوچک¹ / anguçik/: ☜ **ئەنگوچك**

ئانگوچک²: ئاوەڵناو. قەڵس؛ تووڕە ▤ عصبانی

ئانگۆ / ango/: ☜ **ئانکو**

ئانگۆر / angor/: ناو. هاواڵ؛ هاوڕیٚ ▤ دوست؛ یار

ئانگوو / angû/: ناو. میٚلاق؛ ئەو ترێیە بۆ زستان هەڵیدەواسن ▤ آونگ

ئانوا / anwa/: ☜ **ئەنوا**

ئانوها / anuha/: ☜ **ئێستا**

ئانۆکا / anoka/: ☜ **ئێستا**

ئانە¹ / ane/: ناو. دایک؛ دالک ▤ مادر

ئانە²: جێناو. ١. هۆوە؛ ئەوە ‹ئانەی بارە› ٢. ئەمن؛ ئەز ▤ ١. آن ٢. من

ئانەت¹ / anet/: ناو. ١. جۆریٚ گیا ٢. بەری ئەو گیایە ▤ ١. گیاهی است ٢. تخم آن گیاه

ئانەت²: ئاوەڵناو. سەرکەش؛ سەربزێو؛ چڵەک ▤ سرکش

ئانەتی / anetî/: ناو. سەرکەشی؛ نافەرمانی؛ یاخیگەری ▤ سرکشی

▣ **ئانەتی کردن**: سەر بادان؛ سەرکەشی کردن ▤ سرکشی کردن

ئانەو / anew/: ناو. شێواز؛ بیچم ▤ طرح

ئانەه / aneh/: ئاوەڵناو. یاریدەر؛ هاوکار ▤ یار؛ کمک‌کننده

ئانەهی / anehî/: ناو. یارمەتی؛ ئاریکاری ▤ کمک

ئانیسک / anîsk/: ناو. ١. هەنیسک؛ ئانیک؛ بەرەنیسکیٚ؛ نزگەرەی گریان ٢. ☜ **ئانیشك** ▤ ١. هق ـ هق گریه ٢. ☜ **ئانیشك**

ئانیشا / anîşa/: جێناو. ئەوانە؛ وان ▤ آنها

ئانیشک / anîşk/: ناو. ئانیسک؛ ئەنیشک؛ هانیشک؛ هەنیشخ؛ هەنیشک؛ هەرەژنیٚ؛ بەندی نێوان قۆڵ و باسک ‹میوانی خوشکیٚ، ڕۆن لە ئانیشکیٚ «مەسەل»› ▤ آرنج

ئانیشکە / anîşke/: ناو. ١. لەتە لوولەیەکی چەماوە بۆ لکاندنی دوو لوولە کە لە یەک ئاراستەدا نەبیٚ ٢. داریٚکی دوو پەل لە ئاسیاودا بەرداشی پیٚ بەرز و نزم دەبێتەوە ▤ ١. زانویی ٢. زانویی آسیاب

ئانیک / anîk/: ☜ **ئانیسك ـ١**

ئانین / anîn/: چاوگ. هێنان؛ ئێنان؛ هاوردن ▤ آوردن

ئاو¹ / aw/: ناو. ١. یاو؛ ئاوی؛ ئاڤ؛ ئەو؛ ئاب؛ تراوێکی ڕوون، بیٚڕەنگ، بیٚتام و بیٚبۆنە، گیانی هەموو گیاندارێکی پیٚ بەندە ‹ئاو لە گۆلاو بمێنیٚ، گنخی دەبیٚ «مەسەل»› ٢. ئاو؛ ئاوی؛ ئاڤ؛ تراوی پێکهێنەری زەریا و چۆم و کانی ‹ئاوی کانیاویٚ کە وێنەنوێنە/ دڵی خۆی داوەتیٚ، دڵبزوێنە «هەژار، *بۆ کوردستان*»› ٣. *[مەجاز]* زەریا؛ چۆم؛ چەم؛ ڕۆ؛ ڕۆبار؛ ڕووبار؛ هانە؛ کانی؛ گۆم؛ گم ‹ولاتانی ئەوبەری ئاو› ٤. ئاو؛ ئاڤ؛ ئاویٚ کە شتێکیان تێدا کولاندووە ‹ئاوگۆشت› ٥. ئاو؛ ئاڤ؛ شیلە یا ئاوی میوە و سەوزی ‹ئاوی گێزەر› ٦. ئاو؛ ئاڤ؛ ئاوی؛ ئاویٚ کە میوە یا گیایەکی تێدا دەخووسێنن ‹ئاوی هەنجیر› ٧. شاوەت؛ تۆماو؛ ئاوی پشت؛ ئاوی تێکەڵ بە ئیسپێرم لە نێری پێگەیشتوودا ‹بە ڕۆچوونی ئاویٚ دەکەی زیندەگی/ بە دەرچوونی بایەک دەبیٚ مردنت «مەحوی»› ٨. *[مەجاز]* فرمێسک ‹گەر نییە ئاور لە سینەمدا بە تاو/ بۆچ لە بەر قولقوڵ غەریقی ئاو ئەز؟ «مەحوی»› ٩. *[مەجاز]*

بریقەی جواهیراتی وەک ئەڵماس و یاقووت ‹ئەو گەوهەری نوکتەی کە لە نالی دەدزن خەڵک/ ئاوی نییە، وەک ئاگری بێ شەوقی دزانە «نالی»› ≡ ۱تا۹. آب

▣ **ئاو چایک:** ئاو چایی؛ ئاوی سارد؛ ئاڤا تەزی ≡ آب خنک

ئاو چایی: ☜ **ئاو چایک**

ئاو ژێر کا: *[کینایە]* ۱. فێڵباز؛ داوباز ۲. ناڕاست؛ دووڕوو ≡ ۱. حیلەگر ۲. مُنافق

ئاوی حەیات: ئاوی بەقا؛ ئاوی حەیوان؛ ئاوی ژیان؛ چاوگەیەکی خەیالییە، گوایە هەر کەس لێی بخواتەوە، عومری لە نوێ بۆ دەنووسن و جوان دەبێتەوە ≡ آب حیات

ئاوی خەزایی: ئەو ئاوەی بە سەر گەنمدا دەیپرژێنن تا خەزایی بێنە سەری و کوللەی قوتار کەن ‹کوللەت کەوتە ناو شینایی/ بۆی بێنە ئاوی خەزایی «هەژار، *بۆ کوردستان*»› ≡ آبی کە برای جذب سار و دفع ملخ، بر گندمزار ریزند

ئاو دەم: لیک؛ لیکاوی زار ≡ آب دهان

ئاوی خواردن: ئاوێ کە دەخورێتەوە ≡ آبِ خوردن

ئاوی ڕەش: ئەوسێ؛ ئەوێسێ؛ شیناوی چاو؛ جۆرێک نەخۆشی چاوە، ئێش و کەم بوونەوەی سۆمای دەگەلە و ئەگەر دەرمان نەکرێ کوێر دەکا ≡ آب سیاه

⊡ **ئاو بە ئاو چوون:** ۱. تووک لێ کردن ۲. چوونێ کە گەڕانەوەی نەبێ ≡ ۱. نفرین کردن ۲. رفتن بی‌بازگشت

ئاو بە ئاورا کردن: ۱. کوژانەوەی ئاور ۲. *[کینایە]* بڕینەوەی شەڕ و کێشە؛ کۆتایی پێ هێنانی ئاژاوە ≡ ۱. خاموش کردن آتش با آب ۲. آب روی آتش ریختن

ئاو بە ئاو کەوتن: ۱. لە ناکاو گۆڕانی کەش و هەوا ۲. نەخۆش کەوتن بە هۆی گۆڕانی کەش و هەوا ≡ ۱. مُنقلب شدن هوا ۲. دوهوا شدن

ئاو بە بێژنگ کێشان: *[کینایە]* کاری بێخۆ کردن ≡ آب در هاون کوبیدن

ئاو بە خۆدا کردن: خۆ شوشتنی خێرا ≡ دوش گرفتن

ئاو بە دەستدا کردن: *[کینایە]* لە حەددی ئەودا نەبوون ‹سەدی وەک ئەوکچەی مام سالە دەبێ ئاوی بە دەستدا کەن› ≡ در حد (کسی/ چیزی) نبودن

ئاو بەردان: ۱. شێری ئاو کردنەوە ۲. شەلەگە داشکاندن ۳. ڕاهی کردنی ئاوی ڕاوەستاو ≡ ۱. شیر آب باز کردن ۲. برغاب را بستن ۳. آب را به جریان انداختن

ئاو بەستن: ۱. گونجەی ئەستێر ئاخنین ۲. شێری ئاو بەستن ۳. ئاو بە سەهۆڵ بوون لە سەرمادا ≡ ۱. بستن راه آب استخر ۲. بستن شیر آب ۳. یخ بستن آب از سرما

ئاو بە گونا کردن: *[کینایە]* خزمەت و چاوەدێری کردن ‹منالداری ئاسان نییە، دە سالە ئاو ئەکاتە گون ئەو کوڕیا!› ≡ خدمت و مراقبت کردن

ئاو بە گون سەگا کردن: *[پلار]* خزمەتی سپڵە کردن ‹دە سالە ئەیژی ئاو ئەکەمە گون سەگا ئیسە ئێژێ چەت کردگە؟!› ≡ خدمت قدرناشناس کردن

ئاو بە لچدا هاتنە خوار: *[کینایە]* ئیشتیا کردنی زۆر ≡ آب از لب و لوچه آمدن

ئاو پا هاتن: ☜ **ئاوی پێ داهاتن**

ئاو پێدا دان: ئاوکێشانی دەفری شۆراو ≡ آب گرداندن/ کشیدن (ظرف)

ئاو پێ لە گۆزە نەگران: *[پلار]* کار نەزانین و دەستەوەستان بوون ≡ دست‌وپاچُلُفتی بودن

ئاو تاڵ و سوێر زۆر خواردنەوە: *[کینایە]* سەخڵەتی

و ناخۆشی زۆر دیتن؛ بەئەزموون بوون ف سرد و گرم روزگار چشیدن

ئاو تێزان: ١. ئاڵوبۆڵ بوونی ترێی نەگەیشتوو ٢. ئاو کۆوە بوون لە دەمدا بە بۆنەی دیتنی شتی خۆش یان ترشەوە ٣. ئاو لە چاو هاتن بە هۆی پاک کردنی پیوازەوە ف ١. آبدار شدن قورەی انگور ٢. آب به دهان افتادن ٣. آب از چشم آمدن بر اثر پیاز

ئاو جاوین: */کینایە/* گێل و گەوج بوون ف احمق بودن

ئاو چنین: ئاو گرتن ف آب چیزی را گرفتن

ئاو چوون: ئاو وشک کردن؛ قەت بوونی ئاو ف آب رفتن

ئاو چەو دان: چاوچنۆکی کردن؛ زەق ـ زەق ڕوانین ف چشم‌چرانی کردن

ئاو خواردنەوە: ئاف فەخارن: ١. ئاو خواردن ٢. */کینایە/* قووڵ بوونی واتای قسەیەک ٣. */کینایە/* ئاسان بوون ٤. */کینایە/* خەرج هەڵگرتن ف ١. آب نوشیدن ٢. آب برداشتن ٣. آسان بودن ۴. خرج برداشتن

ئاو خۆش کردن: شیلەوگەرم کردنی ئاو ف ولرم کردن آب

ئاو خەست کردنەوە: */کینایە/* ئاو لە ئاواندا/ دنگدا کوتان؛ ئاو هەسەو کردن؛ ئاو زەل دان؛ ئاش بێ ئاو نانەوە؛ کاری بیهوودە کردن ف آب در هاون کوبیدن

ئاو داخستن: ١. ئاو بەردانە ناو مەزراوە ٢. ئاوی جۆگەلە قت کردن ف ١. آب به مزرعه هدایت کردن ٢. قطع کردن آب جوی

ئاو داشتن: ئاو دێران؛ ئاویاری کردنی زەوی ف آبیاری کردن

ئاو داگرتن: بوون بە ژێر ئاوەوە ‹ئاو هەموو مەزراکەمانی داگرت!› ف آب فراگرفتن

ئاو دان: ١. ئاو داشتن ٢. تێراو کردنی ماڵات ٣. تیخ سوور کردنەوە و بە ئاوا کردن بۆ ڕەقتر بوون ٤. داپۆشاندنی کانزا بە ئاوی کانزایەکی دیکە (وەک: زێڕ، زیو و...) بۆ خەملاندن یان بەرگری لە ژەنگ هێنان ف ١. آبیاری کردن ٢. سیراب کردن دام ٣. آب دادن تیغ ۴. آبکاری کردن

ئاو دانە جەماڵی شتێکدا: زاد لێ بڕین؛ بە یەکجاری نەهێشتن و تەواو کردنی شتێک ‹ئاویان دا بە جەماڵی شیرینییەکەدا و هیچیان نەهێشت!› ف لیس دادن؛ اثری از چیزی نگذاشتن

ئاو دانیشتن: */کینایە/* زگ‌چوون؛ ئیسهال بوون ‹دوو ڕۆژە ئاو دادەنیشێ› ف اسهال بودن

ئاو دەردان: ١. ڕشتنی ئاوی ڕاوەستاو بە سەتڵ و دەفری‌تر ٢. ئارەق کردن ف ١. آب برکشیدن ٢. عرق کردن

ئاو دە گون گەڕان: */کینایە/* باڵغ بوون؛ پێ گەیشتن (کوڕ) ‹ئەرێ بابە، ئاوی دەگون گەڕاوە، داوای ژن دەکا!› ف بالغ شدن (پسر)

ئاو دەماندن: ئاو مژینی زەوی ف آب کشیدن زمین

ئاو ڕژان: ١. بەر بوونەوەی ئاو ٢. */کینایە/* باو بوونی کارێکی زیاتر ناباو ‹بێ فائیدەیە مەنعی من ئێستاکە لە گریان/ بۆ عاشقی بێچارە زوو ئەم ئاوە ڕژاوە «نالی»› ف ١. آب ریختن ٢. مُد شدن

ئاو ڕژاندن: ١. بەر دانەوەی ئاو ٢. ئاو فڕێ دانی یەکسمی مێ، کاتی زایین ٣. */کینایە/* باو کردنی کارێکی زیاتر ناباو ‹گەورە ئاو دەڕژێنێ، گچکە پای تێ دەنێ «مەسەل»› ف ١. آب ریختن ٢. پاره شدن کیسه آب دام ماده، هنگام زایمان ٣. مُد کردن

ئاو ڕشتن: */کینایە/* میز کردن؛ میزتن ف شاشیدن

ئاو زانە/ زاینە چاو: چاو ئاو کردن؛ ئاو تێزانی چاو ف پر از اشک شدن چشم

ئاو زانە/ زاینە دەم: ئاو دە زار گەڕان ▤ آب افتادن دهان

ئاو زەل دان: ☜ **ئاو خەست کردنەوە**

ئاو فڕێ دان: ١. ئاو لێ چوونی ماین کاتی جووتخوازی ٢. *[پلار]* جنێوێکە بە ژنی سووکی دەلێن ▤ ١. ترشح ریختن مادیان فحل ٢. دُشنامی به زن هرزه

ئاو کردن: ١. ئاو لە چاو هاتن بێ گریان ٢. پەیدا بوونی زنچکاو لە برین و کوان ٣. ئاو پرژاندن ▤ ١. آب از چشم آمدن ٢. آب کشیدن زخم ٣. آب پاشیدن

ئاو کردنە ژێر کەسێ: جێگای کەسێ لە شوێنێک لێژ کردن و دەرکردنی ▤ کسی را از جایی دک کردن

ئاو گرتن: ١. ئاوەنیا کردنی مەزرا ٢. ئاو تێگەڕانی میوە ٣. گوشینی میوە و گیا ٤. هەلبەستنی گۆل و ئەستێر بە مەبەستی ئاو داشتن ▤ ١. آبسته کردن مزرعه ٢. آبدار شدن میوه ٣. آبِ میوه گرفتن ۴. آب برای آبیاری ذخیره کردن

ئاو لە ئاشی دژمن کردن: *[کنایە]* لە قازانجی دژمن جوولان ▤ آب در آسیاب دشمن ریختن

ئاو لە ئاواندا/ دنگدا کوتان: ☜ **ئاو خەست/ هەس کردنەوە**

ئاو لە ئاوەڕۆ دەرکردن: *[کنایە]* بێحەیایی و سەرەڕۆیی لە ڕادەبەدەر کردن ▤ شورش را در آوردن

ئاو لە جێ ماڵی کەسێ نان/ دەرهێنان: *[کنایە]* ماڵی کەسێ کاول کردن؛ قوڕ بە سەری کەسێکدا کردن ▤ کسی را خانه‌خراب کردن

ئاو لە چاو هێنان/ سەندن: ١. *[کنایە]* زۆر تۆخ یان تون و تیژ بوون ‹ئەو پیوازە ئاو لە چاو دێنێ› ٢. *[مەجاز]* ئاوی چاو چنین؛ لەو پەڕی جوانیدا بوون ‹ماشینێکی پێیە هێندە جوانە ئاو لە چاو دێنێ› ▤ ١. آب از چشم آوردن (از تندی) ٢. آب چشم را گرفتن

ئاو لە دەس نەتکان: *[کنایە]* زۆر ڕژد بوون؛ چکووس بوون ▤ بسیار خسیس بودن

ئاو لە کونەمێروولە کردن: *[کنایە]* خەلک هرووژاندن ▤ مردم را شوراندن

ئاو لە گیرفان/ گیلفان وەردان: *[کنایە]* گیرفان داتەکاندن؛ هەموو پوول و پارەیەک خەرج کردن ▤ جیب را خالی کردن

ئاو لێچوون: تکە کردنی دیزە و مەنجەل و گۆزە و شتی ئاوتێکراو ▤ نم پس دادن (ظرف)

ئاو لێل نەکردن: *[کنایە]* هیچ شک و دوودلی تێدا نەبوون ‹مامەلەی باشێکە، ئاو لێل ناکا؛ کاورا گەوجێکە، ئاو لێل ناکا› ▤ جای تردید نبودن

ئاو هاتنەوە: شاوەت ڕژاندن؛ ڕەحەت بوون ▤ آب آمدن

ئاو هەسەو کردن: ☜ **ئاو خەست/ هەس کردنەوە**

ئاو هەلکردن: ئاو بۆ سەرزەوی بردن بۆ ئاو داشتن ▤ آبیاری کردن

ئاو هەلگرتن: ١. جۆگە ساز کردن بۆ ئاو هێنانە سەر زەوی لە سەر چاوەڕا ٢. هەلمژین و ئاو تێدا کۆ بوونەوە ٣. مانا لێ بوونەوە (قسە یان کارێ) ▤ ١. جوی برداشتن ٢و٣. آب برداشتن

ئاو هەلگۆزین: ☜ **ئاو هەلێنجان**

ئاو هەلێنجان: ئاو هەلگۆزین؛ ئاو بە سەتل یان دۆلچە یان ئامانێک هەلکێشان ▤ آب برکشیدن

ئاو هێنان: ١. ئاو هاوردنی چاو ٢. ئەستوور بوونی لاقی یەکسم بە بۆنەی نەخۆشییەوە ▤ ١. آب آوردن چشم ٢. پاغره شدن ستور

ئاو هێنان و دەس شۆردن: *[کنایە]* هەر ئەوەندە بوون و نە هیچ شتێ زیاتر ▤ همین بودن و بس

ئاو هێنانەوە: دەسپەڕ کردن؛ جلق لێدان؛

مشته/ مشتاو کردن؛ به دەس شـاوەت هێنـان ☰ استمناء کردن

ئاوی بێ لەغاو خواردنەوە: *[کینایە، پلار]* سـەرگری و بـەرگری لـێ نـەکران و بـە ئـارەزووی خـۆ جـوولان ‹ئـەو کـوڕە دیـارە ئـاوی بـێ لـەغاوی خواردۆتەوە ئاوا سەرەڕۆیە› ☰ سرخود بار آمدن

ئـاوی پـێ داهـاتن: *[کینایـە]* ئـاو پـا هـاتن؛ زۆر ڕاوەستان ‹هەموو ڕۆژێ لەبەر سـەیری بـتی ئـەو بەژنوبالایە/ لە سەر ڕێدا دەوەستم مـن، هـەتاکوو ئاوی پێم دایە «ئەحمەد هـەردی»› ☰ علف زیر پا سبز شدن

ئـاوی چـاو بـردن/ سـەندن: *[مـەجاز]* زۆر جـوان و دڵڕفێن بوون ☰ بسیار زیبا بودن

ئاوی چاو چنین: ☞ **ئاو لە چاو هێنان/ سەندن -٢**

ئاوی چێشت زیاد کردن: بۆ زۆر بوونەوە، ئاو کردنە ناو چێشتەوە ☰ آب به غذا بستن

بوونە ئـاو: ١. توانـەوە؛ ئـاتیوان؛ قـاڵ بـوون ٢. *[مەجاز]* شەرمەزار بوون؛ تەریق بوونـەوە؛ ئـارەق دەردان لـــە خەجاڵـــەتدا ☰ ١. ذوب شـــدن ٢. شرمنده شدن

چوونە ئـاو: ١. کـورت بوونـەوە بـە شـۆران ٢. *[مەجاز]* لەڕ و لاواز بوون ☰ ١. آب رفتن ٢. لاغـر شدن

لە ئـاو دان: لە چەم پەڕینەوە ‹بدە لە ئاو مەدە لە پردی نامەرد «مەسەل»› ☰ به آب زدن

لە حەوت ئـاو دان: خـاوەن ئـەزموون بـوون ‹لـە حەوت ئاوی داوە، قولەپای تەڕ نەبووە! «مەسەل»› ☰ با تجربه بودن

وەک ئـاو زانـین: *[کینایـە]* زۆر شـارەزا بـوون لـە شتێک ‹تورکی وەک ئـاو دەزانـێ› ☰ فـوت آب بودن

ئـاو-^{2}: پێشگر. هاو-؛ پێشگری هاوبەشـی ‹ئاودەنـگ؛ ئاومال› ☰ هم -

ئـاونەنبار / aw'enbar/: ☞ **هەماراو**

ئـاوا^{1} / awa/: ئاوەڵناو. ئاڤا: ١. ئابات؛ ئاوەدان؛ ئاوان؛ ئاڤەدان؛ قەوغا؛ شوێنی پڕ ئاو و گیا یان لـەبار بـۆ کشتوکاڵ ‹ماڵی ئاوا کۆنە هاودەردم/ بە دوور بێ لە ئاهی سەردم «هەژار، *بۆکوردستان*»› ٢. پیوار؛ ون و نادیـــار ٣. ئاوهـــا؛ ئاوەهـــا؛ ئـــەئاوا؛ بـــەم جـــۆرە ‹هەڵویستی ئاوا زۆر ئازانەیە؛ ئاوا شتێکم نـەدیوە› ☰ ١. آباد ٢. گم و ناپیدا ٣. اینچنین

▣ **ئاوا بوون:** ١. وندا بـوون؛ لـە بـەر چـاو نـەمان ‹خەڵکی خۆریان کاتی ئێوارە کە لێ ئاوا ئەبێ / من بەیانی زوو لە چاوانم کـە ون بـوو ئافتـاب! «شـێخ ڕەزا»› ٢. ئاوەدان بـوون/ بوونـەوە ‹بـە نـووری عیلم و عیرفان/ ئاوا ببێ وەتەنمان «بێکـەس»› ٣. *[کینایە]* مردن؛ لـە دنیـا دەرچـوون ‹ڕۆیـی ئـەو «هێمن»ی زانا و بەڕێز/ مانگە ئاوا بوو لـە گۆڤـاری ئەدەب «ئاوات»› ☰ ١. افول کردن ٢. آباد بـودن/ شدن ٣. مُردن

ئاوا کردن: ☞ **ئاوەدان کردن**

ئاوا کردنەوە: ☞ **ئاوەدان کردنەوە**

ئاوا^{2}: ئاوەڵـکار. وا؛ ئاوەها ‹ئاوا هات و ئـاوا چـوو› ☰ چنین؛ اینچنین

ئاوا^{3}: جێـناو. ئاوەها؛ وا ‹ویسالی بـێ کـەم و کـەیفی حوزووی/ لە نالی گەر دەپرسی، یەعنی ئاوا «نـالی»› ☰ چنین

ئاوائـــاوایی / awa'awayî/: ئاوەڵـــکار. هـــەنێن؛ ئاوهایی؛ بەو جۆرە ☰ آن‌طور

ئـاوات / awat/: ناو. ئارەزوو؛ تاسـە؛ هێڤـی؛ هیـوا؛ ئارزی؛ کەڵکەڵە؛ کەڵکەڵ؛ دڵخوازی؛ حـەز ‹بـێ بابیی تۆ بۆ من و تـۆ بـابی فوتووحـە/ بـێ بـابیی تـۆ خواستەیی من بوو، بە ئاوات «نالی»› ☰ آرزو

▣ **ئـاوات پێکهـاتن:** ئـاوات هاتنـە دی؛ بـە ئـاوات گەیشتن؛ بە هیوا گەیشتن ‹ئەگەر خەنجەر! بـە خەنجەر پارەپارەت کەن لە سەر دەعـوات/ نەڵـێی

ئۆف! هەر بلێ ئۆخەی، کەوا ئاواتەکەم پێکهات! «قانع»› ☰ به آرزو رسیدن

ئاوات خواستن: ☞ **به ئاوات بون**

ئاوات هاتنە دی: ☞ **ئاوات پێکهاتن**

بە ئاوات بون: ئاوات خواستن؛ ئاواتەخواز بوون؛ ئارەزوو کردن ‹بە ئاوات بووم ڕۆژێ بێیە لام› ☰ آرزومند بودن

بە ئاوات گەیشتن: ☞ **ئاوات پێکهاتن**

ئاواتخواز / /awatx(i)waz/: ☞ **ئاواتەخواز**

ئاواتەخواز / /awatex(i)waz/: ئاوەڵناو. ئاواتخواز؛ ئاواتەواز؛ ئاوەتەواز؛ بە ئارەزوو؛ بە تاسە؛ هێڤیدار؛ هیوادار؛ بە هەویا ‹بەهەشت کە پڕ بێ لە وشکەسۆفی/ ئاواتەخوازم کە لە سەقەر بم «بێکەس»›. هەروەها: **ئاواتەخوازی** ☰ آرزومند

ئاواتەواز / /awatewaz/: ☞ **ئاواتەخواز**

ئاوار^{1} / /awar/: ناو. ١. کەلاوە؛ داروپەردوو؛ سەخمە؛ تەپسە؛ تەپاوکە؛ ئەوەی بە هۆی ڕووخانی دار و دیوارەوە بەجێ دەمێنێ ٢. هەڵوای ئارد و دۆشاوی وشک هەڵاتوو بۆ زستان ٣. چایلێنەری ماڵ ☰ ١. آوار ٢. حلوای مخصوص زمستان ٣. آبدارچی منزل

ئاوار^{2}: ئاوەڵناو. جودا؛ جیا ☰ جُدا

ئاوارتن / /awartin/: چاوگ. هەڵاوارتن؛ جودا کردن؛ لێک هەڵاواردن ☰ مُتمایز کردن

ئاوارتە / /awarte/: ئاوەڵناو. دوورخراوە؛ جیاکراوە؛ هاوێری ☰ مُتمایز

ئاوارە / /aware/: ئاوەڵناو. ئاڤارە؛ ١. دەربەدەر؛ دەروەدەر؛ مشەخت؛ مەرزێر؛ بێلانە؛ بێهێلانە؛ ڕەبەق؛ بێئەنوا؛ بێماڵ؛ بێخانەولانە و جێگەی نیشتەجێ بوون ‹خاوەنماڵ دەری کردین و لەم سەرما و سۆڵە ئاوارە بووین› ٢. تار؛ تەرە؛ بەرەزە؛ ئەودال؛ هەڵوەدا؛ ئەڵوەدا؛ تێنوارە؛ پەڕەوازە؛ پەڕتەوازە؛ باشیل؛ بەڕیدە؛ تراڤیە؛ دوور لە ماڵ و زێدی خۆ ‹سەردەمێک ئاوارە بووم و ماوەیێکیش دەسبەسەر/ نەمدی ڕووی ئاسوودەیی، هەر تووشی گێرە و قەرقەشم «هێمن»› ٣. سەرگەردان؛ دەرەندوو؛ بێپشتیوان ‹دە ساڵ ئاوارەی ولاتانی بیانی بووم› ☰ ١تا٣. آواره

ئاوارەیی / /awareyî/: ناو. هەڵوەدایی؛ دەربەدەری؛ دوور لە ولاتی خۆ ☰ آوارگی

ئاواری / /awarî/: ناو. کەرەستەی قاوە و چایی لێنان ☰ لوازم آبدارچی

ئاواز / /awaz/: ناو. ١. گۆرانی؛ گورانی؛ ئڤاس؛ ستران؛ کۆت؛ زار؛ لاوک؛ کزە ‹ئاوازی حەسەن زیرەک› ٢. بەشێکی جیاواز لە دەسگاگەلی مووسیقای ئێرانی (بریتین لە ئیسفەهان، بەیاتی تورک، ئەفشاری، دەشتی و ئەبووعەتا) ٣. چریکە؛ جریکە؛ جیکە؛ دودەنگە؛ دەنگی پەلەوەر، بەتایبەت باڵندەی دەنگخۆش ‹ئاوازی بلبل› ☰ ١تا٣. آواز

ئاوازنگ / /awazing/: ئاوەڵناو. ناوزڕاو ☰ رسوا

ئاوازە / /awaze/: ناو. ١. دەنگ؛ ئاهەنگ ‹ئاوازەی زەنگۆڵان دێ› ٢. ناوبانگ؛ دەنگ و ناو ‹ئاوازمش بەرز بێ جە گەردین شاران/ بڵند کەردەبێ نام ناوداران «وەلی دێوانە»› ☰ ١. صدا ٢. شُهرت؛ آوازە

ئاوازەخوان / /awazex(i)wan/: ☞ **ئاوازەخوێن**

ئاوازەخوێن / /awazex(i)wên/: ناو. گۆرانیبێژ؛ دەنگبێژ؛ قامبێژ؛ سترانبێژ؛ ئاوازەخوان ☰ خواننده

ئاواژو / /awajû/: ☞ **ئاواژی**

ئاواژی / /awajî/: ئاوەڵناو. ئاواژوو؛ بەراوەژوو؛ سەرەونخوون ☰ واژگون

ئاواسی / /awasî/: ناو. ئەنگوچک؛ هەنگوچک؛ گوچک؛ سۆرانی؛ قۆڵەکراسی فش و درێژ ☰ آستین بلند

ئاواق / /awaq/: ئاوەڵناو. ١. واق ــ واق؛ چۆڵ و

بیابان ٢. چۆلکراوی بێئاوەدانی ☰ ١. برهـوت ٢. متروک

ئاواک / awak/: ناو. پەڵپ؛ بیانوو؛ بیانک؛ وڕک ☰ بهانه

ئاواڵ^{1} / awał/: ☜ **هاواڵ**

ئاواڵ ـ^{2}: پێشوشە. هاو؛ هـام ؛ هـاڤ ـ ‹ئـاواڵزاڤـا؛ ئاواڵدەرس› ☰ هم ـ

ئاواڵدامان / awałdaman/: ☜ **ئاوەڵداوێن**

ئاواڵدوانە / awałd(i)wane/: ئاوەڵناو. هاواڵدوانە؛ ئاوڵدوانە؛ هاوسک؛ هاولف ☰ دوقلو

ئاواڵدەرس / awałders/: ☜ **هاواڵدەرس**

ئاواڵزاوا / awałzawa/: ☜ **ئاوەڵزاوا**

ئاواڵکراس / awałk(i)ras/: ☜ **ئاوەڵکراس**

ئاواڵمنداڵ / awałmindał/: نـاو. ئـاوەڵمنـداڵ؛ جووت؛ جفت؛ یاوەرە؛ هەڤالۆک؛ هـژی، کۆمەڵـە ڕەگی هاوڕێی تۆل لە زگی دایکدا ☰ جُفتِ نوزاد

ئاواڵە / awałe/: ☜ **ئاوەڵا**

ئاواڵەتی / awałetî/: ☜ **هەواڵەتی**

ئـاوان^{1} / awan/: نـاو. ١. هاڤـن؛ هـاوان؛ هـاون؛ هەڤان؛ هەوەنگ؛ ئـاونگی دەسـکاونگ بـۆ شـت کوتان ٢. کرێ؛ مزە ٣. دەفـر؛ قـاپ و قاچـاغ ٤. بێفەڕی و ناڕاستی ☰ ١. هاون ٢. مُزد ٣. ظروف ۴. کژی؛ نادرستی

ئاوان^{2}: ئاوەڵـناو. ١. ☜ **ئاوەدان** ٢. گوشاد؛ هـەراو ☰ ١. ☜ **ئاوەدان** ٢. فراخ

ئاواناسی / awanasî/: نـاو. دەنگناسی؛ فونێتیـک ☰ آواشناسی

ئاوانـاش / awanaş/: ناو. مزاش؛ کرێی ئارد هاڕین کە ئاشەوان دەیسێنێ ☰ مُزد آسیابان

ئاوانتـە^{1} / awante/: نـاو. فـێڵ؛ گـزی؛ تەشقەڵـە؛ حیلەوحەواڵە ☰ نیرنگ

ئاوانتە^{2}: ئاوەڵناو. خـۆڕایی؛ مفـت؛ بـەلاش ‹شـتی ئاوانتە وەرناگرم› ☰ مُفت

ئاوانتـە^{2}: ئاوەڵکار. بە خۆڕایی؛ مفـتی؛ بـە بـەلاش ‹ئاوانتە بردی!› ☰ مُفت

ئاوانتەچی / awanteçî/: ئاوەڵناو. ١. مفتـەخۆر ٢. دەسـبڕ؛ فێڵـەباز و دەبـەکار ☰ ١. مُفتخـور ٢. کُلاهبردار

ئاواندن / awandin/: ☜ **ئاڤاندن**

ئاوانـدۆڵ / awandoł/: نـاو. ئاواندۆڵـە؛ زنـدۆل؛ زەندۆڵ؛ بەردی گۆلاوان؛ قوولکە بەرد کـە ئـاوی تێدا کۆ دەبێتـەوە ☰ سـنگ گـودی کـه آب در آن جمع میشود

ئاواندۆڵە / awandołe/: ناو. ١. ☜ **ئاوانـدۆڵ** ٢. دۆڵە؛ سوێنە؛ دەفـری هیربـاری جێگـای هـەویر شێلان ☰ ١. ☜ **ئاواندۆڵ** ٢. ظرف خمیر

ئاواندەسـاوان / awandesawan/: ناو. دەسـکاونگ ☰ هاون و دستهاش

ئاوانووسـی / awanûsî/: نـاو. فونێتیـک؛ کـاری نووسینی دەنگـەکانی زمانێـک بـە نیشـانەگەلی تایبەت ☰ آوانگاری

ئاوانە / awane/: ناو. نرخی ئاو؛ پوولی ئاو؛ ئاوبایی ☰ آببها

ئاوانی / awanî/: ☜ **ئاوەدانی**

ئـاواوۆک / awawok/: ئاوەڵناو. چەقەسوو؛ چەنەباز؛ زۆربلێ ☰ وراج

ئاواهی / awahî/: ☜ **ئاوەدانی**

ئاواینە / awayne/: ئاوەڵکار. بەم جـۆرە؛ وەهـا ☰ اینطور

ئاوایی / awayî/: ☜ **ئاوەدانی**

ئاوایینشـین / awayîn(i)şîn/: ئاوەڵـناو. ئـاکنجی؛ نیشتەجێ؛ سەقامگیر ☰ تختەقاپو

ئاوبـاب / awbab/: ناو. دوو یا چەند بـرا، خوشـک یان برا و خوشکی لە یەک باوک و دایک جیـا ☰ دو یا چند برادر و خواهر ناتنی از یک پدر

ئاوبـارە / awbare/: نـاو. ١. ئـاوبوێر؛ بنەبەنگـە؛

قەمتەرە؛ داری درێژ و ئەستوور و کۆڵدراو کە بۆ پەڕاندنەوەی ئاو بە سەر کەندالیدا دەکێشن و دەبێتە جۆگە ٢. ئەو شیرەی کە هەنگ لە گوڵانی دەمژێ و دەیکاتە هەنگوین ٣. دیواری بەر ئاو بۆ بەرز کردنەوە و سەر خستنی بۆ شوێنی بەرز ☰ ١. قنطره ٢. شهد گُل ٣. دیوارک بالابر آب

ئاوباز / awbaz/: ناو. مەلەوان ☰ شناگر

ئاوبایی / awbayî/: ناو. ئاوانە؛ نرخی ئاو ☰ آب‌بها

ئاوبردو / awbirdû/: ☜ **ئاوبردە**

ئاوبردە / awbirde/: ئاوەڵناو. *[کینایە]* ئاوبردوو؛ تیاچوو؛ بە فیڕۆچوو ‹مەکەن لۆمەی من و کەزیەی بلاوی/ کە ئاوبردەی جوانی و ئاڵ و والاین «ئاوات»› ☰ بربادرفته

ئاوبڕ / awbiř/: ناو. ئاڤبڕ: ١. نەخۆشییەکی ئاژاڵە، لە خواردنەوەی ئاوی زۆر ساردەوە تووشی دێت ٢. شەلەگە؛ شەلیە؛ جێگەی دادڕین بۆ گوێزانەوەی ئاو ☰ ١. نوعی بیماری دام ٢. آب‌بند

ئاوبوێر / awb(i)wêr/: ☜ **ئاوبارە ـ١**

ئاوبەدەمە / awbedeme/: ناو. قوبوولی تەڕ؛ چێشتی قبوولی کە هێشتا ئاوی نەچرابێ ☰ نوعی غذا

ئاوبەر / awber/: ☜ **ئاوکێش**

ئاوبەرە / awbere/: ناو. ١. ئەو کاروانە هەنگەی لە کاتی شانە هەڵبستندا دەچنە سەر کانیاو ئاو دەبەنە پلوورەوە ٢. ئەو هەنگە لە بەر بەرزەفڕی پلوورەی لێ گوم دەبێ ☰ ١. زنبورانی که از چشمه آب به کندو می‌برند ٢. زنبوری که به علت بلندپروازی راه کندو را گم می‌کند

ئاوبەن / awben/: ناو. ١. ئاوبەند؛ ئاڤزەلێلک؛ ئیسقایی؛ نەخۆشیی زگ ئاوسان ٢. گونج؛ دەربیجەی کردنەوە و بەستنی ئاوی ئەستێر ☰ ١. استسقا ٢. دریچه‌ی آب استخر

ئاوبەند / awbend/: ناو. ١. ئاوبەن؛ ئاڤزەلێلک؛ ئیسقایی؛ نەخۆشیی زگ ئاوسان ٢. دیواری بەرگری ئاو ☰ ١. استسقا ٢. بند

ئاوبەندی / awbendî/: ناو. ئاوبەنی: ١. کاری کپ کردنی شت یان جێگایەک لە بەرانبەر نم دانەوەدا ‹ئاوبەندی لوولەکانی باش ئەنجام نەدابوو› ٢. ڕەوتێ کە دەبێتە هۆی کپ و کوێر بوونەوەی کون و کەلێنی دەزگایەکی نوێ ☰ ١و٢. آب‌بندی

ئاوبەنی / awbenî/: ☜ **ئاوبەندی**

ئاوپاش / awpaş/: ناو. ئاوپرژێن؛ ئاوپژێن؛ دەفرێکی دەسکداری لوولەدرێژ کە سەرێکی کون-کونی پێوەیە و ئاوی پێ دەپرژێنن ☰ آبپاش

ئاوپاشی / awpaşî/: ناو. ئاوپرژێن؛ ئاوڕشێن؛ گوڵنم؛ ئۆپشکن؛ ئاوڕەشە؛ کاری پژاندنی ئاو بە سەر شتێک، بەتایبەت زەوی و گوڵ و گیادا.
هەروەها: **ئاوپاشی کردن** ☰ آبپاشی

ئاوپاڵ / awpał/: ناو. کەوگیر؛ موخل؛ مەفسک ☰ کفگیر

ئاوپرژێن / awpirjên/: ☜ **ئاوپاشی**

ئاوپڕژێن / awpiřjên/: ☜ **ئاوپژێن**

ئاوپژێن / awp(i)jên/: ناو. ئۆپشکن؛ ئاوپرژێن: ١. ئاوپاش ٢. کاری پژاندنی ئاو بە ڕووبەرێکدا بۆ خاوێنکاری ☰ ١. آبپاش ٢. آب و جارو

▣ **ئاوپژێنی دڵ کردن**: *[مەجاز]* دڵ فێنک کردنەوە؛ بە هۆی ڕووداوێ، شتێکەوە زۆر خۆشحال کردن ☰ بسیار خوشحال کردن

ئاوپەڕ / awpeř/: ناو. ١. زەنبوورەی ئاش؛ دارێکی کونکراوە لە بنی دۆلاشدا تا ئاوەکە بە تەوژم لە پەڕە بدا ٢. ئاوجز؛ برینی پەنەماوی کیم و زووخ هێناو ٣. کاتی شیلە بەستنی دەغل ☰ ١. وسیله‌ای در آسیاب آبی ٢. خیز؛ آب‌آوردگی زخم ٣. وقت شیره بستن غلات

ئاوپەڕە / awpeře/: ئاوەڵناو. ئاوەکی؛ لە ڕان بەجێ‌ماو ☰ از گله جا مانده

▣ **ئاوپەڕە بون/ کەفتن:** لە ڕان و مێگەل تەرە بوون. هەروەها: **ئاوپەڕە خستن** ≡ از گلە تک افتادن

ئاوپەڕێن / awpeřên/: ئاوەڵناو. دژاو؛ تایبەتمەندی زەوییەک کە ئاو داشتنی دژوار بێ ≡ ویژگی زمینی کە آبیاریش دشوار باشد

ئاوپەنگ / awpeng/: ناو. تالاو؛ پەنگاو ≡ تالاب

ئاوترسی / awtirsî/: ناو. لە ئاو ترسان، کە بە هۆی نەخۆشی هارییەوە، مرۆ تووشی دێت ≡ آب‌ترسی

ئاوتێزاو / awtêzaw/: ئاوەڵناو. بۆڵ؛ ئاڵ و بۆڵ؛ ئاو تێگەڕاو (میوە) ≡ آب گرفتە (میوە)

ئاوجا / awca/: ناو. ئاوجە؛ هێوەرژن ≡ جاری

ئاوجاو / awcaw/: ئاوەڵناو. گەوج؛ گەمژە؛ گێلۆکە ≡ احمق

ئاوجز / awciz/: ناو. ئاودز: ١. قەڵشت و کەلێن کە ئاو بدەڵێنێ ٢. دۆخی هەڵماسینی برین و کۆ بوونەوەی کێم و زووخ تێدا ≡ ١. آبزا؛ آبدە ٢. خیز؛ آب‌آوردگی زخم

ئاوجۆ / awco/: ناو. ئابجۆ؛ ئابجوو؛ ئەوجوە؛ ئاوجەو؛ ئاوجوویە؛ مزەر؛ بیرە؛ خواردنەوەیەکە لە جۆ دروست دەبێ ≡ آبجو

ئاوجووت / awcût/: ☜ **هاوجووت**

ئاوجوویە / awcûye/: ☜ **ئاوجۆ**

ئاوجە / awce/: ☜ **ئاوجا**

ئاوجەو / awcew/: ☜ **ئاوجۆ**

ئاوچاو / awçaw/: ناو. *[مەجاز]* ١. ڕووناکی؛ ڕۆشنایی؛ مایەی ڕۆشنایی و هۆی دیتن ٢. زات؛ بوێری (ئەم وشە بە تەنیا ناگوترێ) ≡ ١. روشنی ٢. زَهرە

▣ **ئاوچاو دان:** *[مەجاز]* لە تەماشا کەیف کردن ≡ از دیدن لذت بردن

ئاو چاو سەندن/ سەنن/ گرتن: *[مەجاز]* ترساندن و هێنانە ژێر فەرمانەوە؛ تۆقاندن و وزە و هێزی بەرهەڵست بوون لێ بڕین ≡ ترساندن و مُطیع ساختن

ئاوچن / awçin/: ئاوەڵناو. ئاو چنراو؛ ئاو پێوە نەماو ‹قالییەکە ئاوچن بووە› ≡ کاملاً خشک شدن

▣ **ئاوچن کردن:** گوشین؛ ئاو گرتن؛ تەواو وشکەوە کردن ≡ کاملاً خشک کردن

ئاوچۆڕ / awçoř/: ☜ **ئاوەچۆڕ**

▣ **ئاوچۆڕ کردن:** ☜ **ئاوەچۆڕ کردن**

ئاوخانە / awxane/: ناو. *[کینایە]* ١. ئاودەست؛ ئاودەسخانە؛ ئاوڕێژ ٢. گۆزەلە؛ دەفری چکۆلەی ژێر لانکەی مناڵ ≡ ١. مُستراح ٢. لگن گهوارە

ئاوخوا / awx(i)wa/: ☜ **ئاوخوێ**

ئاوخواز / awx(i)waz/: ئاوەڵناو. ئاوکێش؛ ئاوواز؛ تایبەتمەندی چێشتی سوێڵ یان زۆر چەور ≡ آبکش (غذا)

ئاوخوێ / awx(i)wê/: ناو. ئاوخوا؛ ئاوی خوێ تێ‌کراو ≡ آب‌نمک

ئاوخۆرە / awxore/: ناو. ١. ڕەگی سەرەکی گیا و دار کە زۆر تەڕایی دەمژێ ٢. ئاوەن؛ ئاونە؛ لەنگەرە؛ بەندۆڵ؛ لیزۆک؛ لێزۆک؛ زەنبەلەک؛ ناوەڕۆکی لق کە تەڕایی ڕادەگوێزێ ٣. ئاوخۆرەوە؛ پەرداخ؛ لیوان؛ قومقومۆک؛ پیالە و شەربەی ئاو خواردنەوە ≡ ١. آبخور درخت ٢. آوند گیاهان ٣. آبخوری

ئاوخۆرەوە / awxorewe/: ☜ **ئاوخۆرە ـ٣**

ئاوخۆری / awxorî/: ناو. ١. پەرداخ؛ شەربە؛ زەرک؛ لیوان؛ قومقومۆک؛ هەرچی ئاوی پێ‌دەخۆنەوە ٢. دانەلغاو؛ ئەو ئاسنەی دەچێتە ناو دەمی یەکسمەوە ≡ ١و٢. آبخوری

ئاودار / awdar/: ئاوەڵناو. ١. پڕئاو؛ ئاوار؛ پڕ لە کانی و ڕووبار (وڵات) ٢. پڕئاو (میوە) ٣. جەوهەردار (تیخ) ٤. بەهێز و کارا ‹زللەی ئاودار› ≡ ١. پُرآب ٢. آبدار ٣. آبدیدە ۴. آبدار

ئاودارباشی / awdarbaşî/: ☜ **ئاودارچی**

ئاودارچی / awdarçî/: ناو. ئابدار؛ ئابدارباشی؛ ئابدارچی؛ ئاودارباشی؛ کارگێڕی چاپەز و قاوەچی دیوەخان ⚑ آبدارچی

ئاودارخانە / awdarxane/: ☜ **ئابدارخانە**

ئاوداری / awdarî/: ناو. تەڕی؛ دۆخی وشک نەبوون ⚑ آبداری

ئاوداشتە / awdaşte/: ئاوەڵناو. دێراو؛ ئاودێری کراو ⚑ آبیاری‌شده

ئاودامان / awdaman/: ئاوەڵناو. ئاودامێن؛ ئاوداوێن: ١. داوێن‌شۆڕ (کراس یان کەوا) ‹کراسی شینی سادەی ئاودامان/ کە ئەیکەیتە بەر، ئەچی بۆ ناو ڕان «فولکلۆر»› ٢. شۆڕ هەتا داوێن (کراس یان کەوا) ‹کراسێکی ئاودامانی لەبەر بوو› ⚑ ١. دامن بُلند ٢. بُلند

ئاودامێن / awdamên/: ☜ **ئاودامان**

ئاوداوێن / awdawên/: ☜ **ئاودامان**

ئاودراو / awd(i)raw/: ئاوەڵناو. ئاودێری‌کراو؛ تێراو بوو ‹شۆخی کە ڕابیتەی دەمەکەی پڕ لە خەندەکەی/ خونچەی گوڵی بە ئاوی حەیات ئاودراومە «بێخود»› ⚑ سیراب‌شده

ئاودڕ / awdiř/: ناو. ئاڤدڕ؛ ئاڤدڕکە؛ ئاودڕکە؛ ئاودڕگە؛ ئەو جێگەیەی کە ئاو دایدڕیوە ⚑ آبکند؛ تکاب

ئاودڕکە / awdiřke/: ☜ **ئاودڕ**

ئاودڕگە / awdiřge/: ☜ **ئاودڕ**

ئاودز / awdiz/: ناو. ئاوەدز: ١. درز و قەڵشتی ئاودەڵێن ‹مەنفەز و درز و ئاودزی هەرچەند/ دەیگرم، دەیکوتم بە دەست و بە پێ «شێخ ڕەزا»› ٢. ئاوجز؛ دۆخی کێم کۆ بوون ⚑ ١. آبزا؛ آبدە ٢. خیز؛ آب‌آوردگی زخم

ئاودزە / awd(i)ze/: ناو. زنە؛ زوهۆڕ؛ لەرزک؛ زناو؛ زەوینێ کە هەمیشە تەڕە و ئاودەدەڵێنێ ⚑ زمین آبزا

ئاودوردڵ / awdurdił/: ناو. ئاوردمڵ؛ زۆرخۆری ⚑ پُرخوری

ئاودوزەک / awduzek/: ناو. ئاودووزەک: ١. قەترەچەقان؛ لوولە شووشەی دەمتەنگ بە کڵاوی پەلاستیکییەوە، بۆ تکاندنی دەرمان ٢. شرینقە؛ سرنگ؛ سرینگ ⚑ ١. قطرەچکان ٢. سُرنگ

ئاودووزەک / awdûzek/: ☜ **ئاودوزەك**

ئاودەر / awder/: ناو. ١. کەسێ کە ئاو دەدا بە خەڵکی مەجلیس ٢. ☜ **ئاودێر** ⚑ ١. ساقی ٢. ☜ **ئاودێر**

ئاودەس / awdes/: ☜ **ئاودەست**

ئاودەست / awdest/: ناو. *[کینایە]* ئاوخانە؛ ئاودەس؛ ئابدەست؛ ئابدەستخانە؛ ئاودەسخانە؛ دەساو؛ حەوز؛ پێشاو ⚑ مُستراح

ئاودەسخانە / awdesxane/: ☜ **ئاودەست**

ئاودەل / awdel/: ناو. پۆڕی نێر ⚑ دُرّاج نر

ئاودەڵێن / awdełên/: ئاوەڵناو. تایبەتمەندی گۆزە و دیزەیێ کە تەڕایی دەداتەوە یا ئەستێرکێ کە ئاوی لە درزانەوە لە بەر بڕوا ⚑ دارای نشتی

ئاودەنگ^{1} / awdeng/: ناو. هاودەم؛ هەواڵ؛ خەمڕەوێن ⚑ همدم

ئاودەنگ^{2}: ئاوەڵناو. هاوبیر؛ هاوقسە ‹ئێمە لەمَ بارەوە ئاودەنگین› ⚑ همفکر

ئاودەنگی / awdengî/: ئاوەڵناو. خەمڕەوێن؛ هاودەنگ ⚑ هم‌صحبت

ئاودەنگیلە / awdengîle/: ناو. هاودەنگیلە؛ منداڵی هاودەنگ و سوکنایی‌دەر ‹بەشکوو خودا منداڵێکیان بداتێ و ببێتە ئاودەنگیلەیان› ⚑ همدم کوچولو

ئاودیو / awdîw/: ئاوەڵناو. ون؛ نادیار؛ شاراو ‹ناوی ئەو بەرپرسانە ئاشکرا دەکرێت کە پارەیان ئاودیو کردووە› ⚑ مخفی

▣ **ئاودیو کردن:** شاردنەوە؛ لە بەر چاودا ون کردن ☰ پنهان کردن

ئاودێر / awdêr/: ناو. ئاودەر؛ ئاویار؛ ئاوێر؛ کەسێ کە زەوی و سەوزە ئاو دەدا ‹جەبباری بێفتووری سولتانی بێقسووری/ ڕەززاقی مار و میووری، ئاودێری دێمەکاری «حاجی قادر»› ☰ آبیار

ئاودێری / awdêrî/: ناو. ئاویاری؛ ڕەباس؛ کاری گەیاندنی ئاو بە زەوی بە شێوازی دەستکرد ☰ آبیاری

ئاور¹ / awir/: ☞ **ئاگر**

▦ **ئاوری بن کا:** ☞ **ئاگری بن کا**

ئاور²: ئاوەڵناو. ئاوس؛ زگپڕ ‹ژنی ئاور› ☰ آبستن

ئاورا / awra/: ئاوەڵناو. ئەورا؛ برسی؛ برچی؛ نێز ‹ئاورای مەدفنە و سێری مەجمنە! «مەسەل»› ☰ گرسنە

ئاورای / awray/: ناو. برسییەتی؛ برچینی ‹ئاورای مەزانوو چێش کەروو؟› ☰ گرسنگی

ئاورایێ / awrayê/: ناو. برسییەتی ☰ گُرسنگی

ئاورباران / awirbaran/: ناو. ١. گەرمای زۆری ڕۆژ ٢. شەڕ و تەقەی زۆر توند ☰ ١و٢. آتش‌باران

ئاورپەرست / awirperist/: ئاوەڵناو. [کینایە] ئاگرپەرست؛ گاور؛ زەردەشتی ☰ آتش‌پرست

ئاورجا / awirca/: ناو. ئاگردان؛ تەزگا؛ تەژگا؛ دەفری جێ ئاگر لە ئاتەشگادا ☰ آتشدان

ئاورچەرخان / awirçerxan/: ناو. ئاورگەردان؛ تاولەمە؛ تاولەمە؛ تۆڕێکی لە سیم چنراوی ناوچاڵە، دەسکێکی زنجیری هەیە بۆ زوخاڵ گەشاندنەوە ☰ آتشگردان

ئاورخان / awirxan/: ناو. ئاگرخان؛ ئارتوون ☰ آتشخان

ئاورخانە / awirxane/: ناو. ١. ☞ **ئاگرخان** ٢. ئاتەشگا؛ ئاتەشکەدە؛ ئاورگە؛ ئاورگا؛ ئایرگا؛ ئاگرگەی پیرۆزی زەردەشتیان ☰ ١. ☞ **ئاگرخان** ٢. آتشکده

ئاوردان / awirdan/: ناو. پشکۆدان: ١. ئاورجا؛ تەژگا ٢. مەنگەڵیە؛ مەنقەل؛ کوانوو ٣. وجاخ؛ ئارگا؛ سێبەردەی کوانوو ☰ ١تا٣. آتشدان

ئاوردمڵ / awirdmił/: ☞ **ئاودوردڵ**

ئاوردن / awirdin/: ☞ **هێنان**

ئاوردوو / awirdû/: ناو. ئاگردوو؛ سووتەمەنی؛ سووخت ‹هەژار لێی دەبڕێ ئاوردوو و زمهەڕ/ کورووژمەی دەکا فەقیر، ماڵانگەڕ «هێمن»› ☰ سوخت

ئاوردە / awirde/: ☞ **هاوردە**

ئاوردەمێن / awirdemên/: ناو. ئاگردەمێن: ١. دەمنەی ئاسنگەری و مسگەری ٢. کەسێ کە بەو دەمنە لە ئاور دەدەمێنێ ٣. ئاورگەشێن؛ ئەو کەسە ئاور هەڵدەکا ☰ ١. دم آهنگری و مسگری ٢. کسی که با دم می‌دمد ٣. کسی که آتش را گیرا می‌کند

ئاوردەی / awirdey/: چاوگ. هێنان؛ هاوردن ‹تۆ نەی کۆچەتدا، کار وێت کەردەن/ بەڵام ڕیشەی من جە بێخ ئاوردەن «مەولەوی»› ☰ آوردن

ئاورگ / awirg/: ناو. کوانوو؛ وەجاخ؛ ئاگردان؛ تفک؛ کۆڕک؛ بندن؛ کوانگ ☰ اُجاق

ئاورگا / awirga/: ☞ **ئاورخانە ـ٢**

ئاورگە / awirge/: ☞ **ئاورخانە ـ٢**

ئاورگەردان / awirgerdan/: ☞ **ئاورچەرخان**

ئاورگەشێن / awirgeşên/: ☞ **ئاوردەمێن ـ٣**

ئاورنگ / awring/: ناو. ئاورینگ: ١. پریشکە ئاگری وردیلە کە لە کوتانی ئاسنی سوورەوکراو دەپەڕێ ٢. برووسکە؛ ورشە؛ تریسکە ☰ ١. اخگر ٢. درخشش

▣ **ئاورنگ دان:** ١. پریشکە ئاگر لێبوونەوە ٢. بریقە دان؛ بریسکان؛ برووسکین؛ ورشە دان ☰ ١. شرارە پراکندن ٢. درخشیدن

ئاورۆچکە / aw(i)roçke/: ☞ **ئاگرۆچکە**

ئاورۆکە / aw(i)roke/: ☜ **ئاگرۆچکە**

ئاورە / aw(i)re/: ناو. ئاگرە؛ ئایرە؛ جۆرێ زیپکەی تەڕە لە ڕوو دەردێت ⚑ آتش پارسی

ئاورەگرە / aw(i)reg(i)ře/: ناو. ئاگری بڵێسەبڵند ⚑ آتش زبانەکش

ئاوریشم / awrîşim/: ☜ **هەوریشم**

ئاوریشمفرۆش / awrêşimf(i)roş/: ناو. قەزاز ⚑ ابریشم‌فروش

ئاوریل / awrîl/: ناو. ئاپریل؛ ئاپریل؛ ئاڤریل؛ مانگی چوارەمی ساڵی زایینی کە ٣٠ ڕۆژە و لە ١٢ی خاکەلێوەوە دەستپێدەکا ⚑ آوریل

ئاورین / awrîn/: ☜ **ئاگرین**

ئاورینگ / awrîng/: ☜ **ئاورنگ**

ئاورێشمی / awrêş(i)mî/: ئاوەڵناو. کەژین؛ تەنراو لە ئاوریشم ⚑ ابریشمی

ئاوڕ / awiř/: ناو. ١. هاوڕ؛ کاری لاکردنەوە و بۆ دواوە ڕوانین ٢. وەلام، جواو؛ پەرسف ⚑ ١. واپس‌نگری ٢. پاسخ

▣ **ئاوڕ دانەوە:** ١. لا کردنەوە؛ ڕوو تێکردن؛ بۆ دواوە نواڕین ٢. /کینایە/ بیرکردنەوە؛ تێفکرین ‹... لە سەر موجتەهید، لە سەر شێخ، لە سەر دەف، لە سەر زەرگ و مێخ، شەرمان، گەرمان ئەنایەوە، ئاوڕمان نەئەدایەوە! «*هەژار، چوار نامیلکە*»› ⚑ ١. واپس نگریستن ٢. اندیشیدن

▣ **ئاوڕ لێ دانەوە:** ١. بەرەو دوا لێ ڕوانین ٢. /کینایە/ لاواندنەوە و چاکە دەگەڵ کردن ⚑ ١. واپس نگریستن ٢. التفات کردن

ئاوڕا / awřa/: ناو. هاوڕێ؛ هاوبیر ⚑ همراه؛ همفکر

ئاوڕشێن / awř(i)şên/: ☜ **ئاوپاشی**

ئاوڕۆشنکەرە / awřoşinkere/: ناو. ١. ئاوڕوونکەرە؛ ئاوڕوونکەرەوە؛ ئاوڕۆشنەوکەرە؛ ئاوەڕوونکەرە؛ مێروویەکی ڕەش ـ سووری چکۆلەیە بە سەر ئاوی لیخندا بە پەلە دێت و دەچێ ٢. /کینایە/ بزۆز؛ بێئۆقرە؛ کەسێ کە هەر دێت و دەچێ و دانانیشێ ‹ئەوە چییە وەک ئاوڕۆشنکەرە هەر دێت و دەچێ؟› ⚑ ١. دبیب ٢. ناآرام

ئاوڕۆشنەوکەرە / awřoş(i)newkere/: ☜ **ئاوڕۆشنکەرە**

ئاوڕو / awřû/: ☜ **ئابڕو**

▣ **ئاوڕو بردن:** ئابڕوو بردن ⚑ رسوا کردن

▣ **ئاوڕو چوون:** ڕووسیا بوون؛ ئابڕوو چوون ⚑ رسوا شدن

ئاوڕوبەر / awřûber/: ☜ **ئاوڕوبەرە**

ئاوڕوبەرە / awřûbere/: ئاوەڵناو. ئابڕووبەرە؛ ئابڕووبەر؛ ئاوڕووبەر؛ هۆی ئابڕوو چوون ⚑ رسواکننده

ئاوڕوت / awřût/: ☜ **ئاوەڕوت**

ئاوڕوداری / awřûdarî/: ☜ **ئابڕوداری**

ئاوڕومەند / awřûmend/: ☜ **ئابڕودار**

ئاوڕونکەرە / awřûnkere/: ☜ **ئاوڕۆشنکەرە**

ئاوڕونکەرەوە / awřûnkerewe/: ☜ **ئاوڕۆشنکەرە**

ئاوڕەشە / awřeşe/: ☜ **ئاوپاشی**

ئاوڕەنگ / awřeng/: ناو. جۆرێ ڕەنگی وێنەگەری کە بە ئاو دەگیرێتەوە ⚑ آبرنگ

ئاوڕیش / awřîş/: ↓

▣ **ئاوڕیش بون:** /کینایە/ ئاوقا بوون؛ تێک گیران ⚑ درگیر شدن؛ گلاویز شدن

ئاوڕێژ / awřêj/: ☜ **ئاڤرێژ-٢**

ئاوڕێژگە / awřêjge/: ناو. ئاوڕێژە: ١. شوێنی تێکەڵ بوون و ڕژانی ئاوی چەم بۆ ناو چەمێکی گەورەتر یان دەریا ٢. بەرزترین شوێنی یاڵ و کەژ کە ئاوەکەی بەم لا و بەو لادا دەڕژێ ⚑ ١. مصب ٢. خطُّ‌الرأس

ئاوڕێژنگە / awřêjinge/: ناو. ڕێژاو؛ تاڤگە؛ ئاوهەڵدێر ⚑ آبشار

ئاوڕێژە / awřêje/: ناو. ١. ☜ **ئاوڕێژگە** ٢.

ئــاورێژەک؛ گیاکتــک؛ ســمڵــەتیف ⚑ ۱. ☜ **ئاورێژگە** ۲. سُنبل‌الطیب

ئاورێژەک /awřêjek/: ☜ **ئاورێژە ـ۲**

ئاوز /awiz/: ☜ **ئاوەز**

ئـاوزان[۱] /aw(i)zan/: چـاوگ. ئاوزیـان؛ ئـاوزین؛ فـامین؛ تێگەیشـتن ‹ئـەم منداڵـە نایـاوزێ› ⚑ فهمیدن؛ درک کردن

ئاوزان[۲]: ناو. هێز؛ تاقەت؛ توانایی ⚑ نیرو؛ توان

ئاوزوونە /awzûne/: ناو. ئاغزوونە ⚑ سگک

ئـاوزەنگی /awzengî/: نـاو. ئـاوزەنگی؛ زەنگـوو؛ زنگی؛ وزەنگی؛ وێزەنگی؛ زەنگ؛ مەنەک؛ ڕکێف؛ ئاڵقەی نیوە جەغزی ئەم لا و ئەو لای زین کە لە کاتی سواریدا پێی تێ دەخەن ‹گەر بـە ئـاوزەنگی پەراسووی ئەم سەر ئەو سەر هەڵدڕم/ هێندە نـابزوێ بزانم ماوە یا خۆ مردووە «شێخ ڕەزا»› ⚑ رکاب

⊡ **ئاوزەنگی تێ‌تەقاندن:** ☜ **ئاوزەنگی لێدان**

ئاوزەنگی لێدان: ئاوزەنگی تێ‌تەقاندن؛ لێخوڕینی ئەسپ بە ئاوزەنگی تێ‌کوتان ⚑ رکاب کشیدن

ئاوزەنگی‌تەقێن /awzengîteqên/: ئاوەڵکار. خێرا؛ چوارناڵ ‹لەشکر ورووژا، سوار فـڕێن فـڕێن/ کەوتنـە شوێنی سوار ئاوزەنگی‌تەقێن «گۆران»› ⚑ چهارنعل

ئاوزیاگ /awizyag/: ئاوەڵناو. ۱. تەڕایی تێ‌گەڕاو؛ ئاو تێ‌زاو (میوە) ۲. *[کینایە]* تێگەیشـتوو؛ بـەئاوەز؛ ژیر ⚑ ۱. نیم‌رس (میوە) ۲. عاقل

ئاوزیان /awizyan/: ☜ **ئاوزان**[۱]

ئاوزین /aw(i)zîn/: ☜ **ئاوزان**[۱]

ئاوزینـگ /awzîng/: نـاو. ئاوەزینـگ؛ ئاویلکـە؛ گیانەلا؛ گیانەلاو؛ دواهەناسە؛ دەمی مەرگ ⚑ دمِ واپسین؛ احتضار

ئاوزێم /awzêm/: ناو. ۱. کاتی ئـاو بـڕان؛ وادەی کەم بوونەوەی ئاو لە هاویندا ۲. ویشکەڕۆ؛ چۆمی وەرزی ⚑ ۱. هنگـام کـم شـدن آب در تابسـتان ۲. رودخانەی فصلی

ئاوژی /awjî/: ناو. ئاوی؛ تایبەتمەندی گیانەوەرێ کە لە ئاودا دەژی ⚑ آبزی

ئاوژیدان /awjîdan/: ☜ **ئاکواریوم**

ئاوس /awis/: ئاوەڵناو. ئاڤس؛ هاوس؛ یـاوس: ۱. ئاور؛ سـکدار؛ زکپـڕ؛ لەمەپـەڕە؛ تـۆل لـە زگ ۲. *[مـەجاز]* بەردار؛ بەرهەمدار ‹بـای لـێ قـورس ئـەبێ داری ئاوس/ چەتر ئەنگێوێ ئەبێتە تاوس «هێـدی»› ⚑ ۱و۲. آبستن

⊡ **ئاوس بوون:** زک‌پڕ بوون ‹کانی دەزێـن بـە ئـاو و درەخت ئاوسن بە با/ شایی بەهارە، بولبولە داماد و غونچە بووک «نالی»› ⚑ آبستن شدن

ئاوس کردن: ۱. زک‌پڕ کردن ۲. *[پلار]* کەسـێک زۆر قەڵس و نارەحەت کردن بـە کارێـک یـان داوایەکـەوە ⚑ ۱. آبسـتن کـردن ۲. کسـی را عصبانی و ناراحت کردن

ئاوسا /awsa/: ☜ **هاوسێ**

ئاوسار /awsar/: ☜ **هەوسار**

ئاوساگ /awsag/: ☜ **ئاوساو**

ئاوساڵ /awsał/: ناو. تەڕەساڵ؛ ساڵـی پـڕباران و تەڕەتووشی ⚑ آبسال

ئاوسـان /awsan/: چـاوگ. تێنەپـەڕ. //ئاوسـای؛ دەئاوسـێی؛ بئاوسـێ// ئاوسـیان؛ ئاوسـین: ۱. هەڵامسان؛ ئەستوور بوون؛ پەنەمان؛ پەنـەمین ۲. هەڵچوونی نرخ؛ گران بوونی کـاڵا ⚑ ۱. آماسـیدن ۲. تورم شدن

■ ئاوەڵـناوی بـەرکاری: ئاوسـاو/ چـاوگی نـەرێنی: نەئاوسان

ئاوساندن /awsandin/: چاوگ. تێپەڕ. //ئاوسـاندت؛ دەئاوسێنی؛ بئاوسێنە// ئاڤساندن؛ هەڵامسـاندن ⚑ آماساندن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەئاوساندن

ئاوسـاو /awsaw/: ئاوەڵـناو. ئاوسـاگ؛ ئاوسـیاگ؛ پەنەماو؛ هەڵمساو ⚑ آماسیده

ئاوسی / aw(i)sî/: ناو. ئاڤزی؛ زگپڕی؛ بـارداری ▤ بارداری

ئاوسیاگ / awisyag/: ☜ **ئاوساو**

ئاوسیان / awisyan/: ☜ **ئاوسان**

ئاوسین / aw(i)sîn/: ☜ **ئاوسان**

ئاوسێ / awsê/: ☜ **هاوسێ**

ئاوش / awiş/: ☜ **باوەش**

ئاوشار / awşar/: ناو. ئاوشۆڕ؛ تافگە ▤ آبشار

ئاوشان / awşan/: ☜ **هاوشان**

ئاوشنگ / awşing/: ئاوەڵناو. بێچوو مردووی شـیر وشک‌کردوو کە دیسان وە شیر بێتەوە (ئاژەڵ) ▤ شیر خشک شده که دوباره شیر بدهد (دام)

ئاوشۆڕ / awşoř/: ☜ **ئاوشار**

ئاوشە / awşe/: ناو. شەونم ▤ شبنم

ئاوقا / awqa/: ↓

▣ **ئاوقا بـون:** ئاوقە بوون؛ تێکەوە گلان و تـووش بوون ‹ڕۆژباشم ئەکرد لە کولـم و لێـوی/ ئاوقـایی دەمم بوو سەبرێ گەستم! «نـووری»› ▤ گلاویـز شدن؛ درگیر شدن

ئاوقـا کردن: ئاوقە کردن: ١. ئاراستە کردن؛ بـۆ خستن؛ تێ‌گرتن ٢. تووش کـردن ‹هەلامـەتی بوو، ئاوقای منیشی کرد› ٣. هاندان بۆ شەڕ یـان هێرش بردن ‹سەگەکەی لێم کـس دا و ئاوقـامی کرد› ▤ ١. پرتاب کردن (به سوی چیزی) ٢. دچـار کردن؛ مُبتلا کردن ٣. وادار به حمله کردن

ئاوقات / awqat/: ناو. ئاوقاتی؛ پارێزەر؛ بریکـار ▤ وکیل دادگستری

ئاوقاتی / awqatî/: ☜ **ئاوقات**

ئاوقان / awqan/: ☜ **هاوقان**

ئـاوقۆره / awqore/: نـاو. گوشـراوی بەرسـیلە ▤ آبغوره

ئاوقە / awqe/: ☜ **ئاوقا**

ئاوقەد / awqed/: ئاوەڵناو. ئامباز ▤ گلاویز

ئاوکە / awke/: ناو. جۆرێ ترێ ▤ نوعی انگور

ئاوکێش[١] / awkêş/: ناو. ئاڤکێش؛ ئاوبـەر؛ سـەقا ▤ سقّا؛ آبکش

ئاوکێش[٢]: ئاوەڵناو. ئاڤکێش؛ ئاوبەر؛ ئـاوخواز؛ ئـاوواز ▤ آبکش

ئاوکێشی / awkêşî/: ناو. سـەقایی؛ کـاری ئـاو بـۆ مالان بردن ▤ سقایی

ئاوگۆشت / awgoşt/: ناو. گۆشـتاو؛ ئـاو و گۆشـت؛ شۆربا و گۆشت ▤ آبگوشت

ئاوگـەردان / awgerdan/: نـاو. ئاوگـــەردێن: ١. دەفرێکی کانزایی دەسکدارە ئاوی پێ لە مەنجەڵ هەڵدەگرن ٢. جەرخەتوو؛ جەرخەتوون؛ چەرخی دەسکدار بۆ ئاو هەڵێنجان ▤ ١. آبگـردان ٢. چـرخِ چاه

ئاوگەردێن / awgerdên/: ☜ **ئاوگەردان**

ئاوگەز / awgez/: ئاوەڵـناو. خـراپ و پلیشـاو بـە هۆی ئاولێدانەوە (میوه) ▤ آب‌گز

ئـاوگیر / awgîr/: نـاو. ١. شـاگرد حـەمامچی ٢. کاری پرووشە کردن لە خـواردن تـا نـان و شـیو دێـنن ‹ئـاوگیرێکم کـرد، وزەم تێکەوتـەوە› ▤ ١. شاگرد حمامی ٢. چونه

ئاوگیران / awgîran/: ناو. دەمی ئاوەنیا کـردن ▤ موسم کشت آبی

ئاولک / awlik/: ناو. بلۆق؛ تۆقلە ▤ تاول

ئاولەمە / awleme/: ناو. ئاوەلەمە؛ بێچووی ناوزگ کە هێشتا خۆی بـاش نـەگرتووە ▤ جنـین هنـوز شکل نگرفته

ئاولێژگە / awlêjge/: ناو. ئاولێژنگە؛ تافگە ▤ آبشار

ئاولێژنگە / awlêjinge/: ☜ **ئاولێژگە**

ئاوڵ / awił/: ناو. دۆڵی چکۆڵە ▤ درّەی کوچک

ئاوڵاوی / awławî/: ئاوەڵـناو. ئاوڵـەڕوو؛ هاوڵـەڕوو؛ خورویلکەدار؛ دەم و چاوی هاوڵاوی ▤ آبله‌گون

ئاوڵدوانه / awiłd(i)wane/: ☜ **ئاواڵ‌دوانه**

ئاوڵکردار / awiłkirdar/: ☜ **ئاوەڵکار**

ئاوڵناو / awiłnaw/: ☜ **ئاوەڵناو**

ئاوڵە / awłe/: ☜ **هاوڵە ـ١**

▣ **ئاوڵـە دەردان:** خورویلکـە لـێ‌هـاتن 🇮🇷 آبلـه درآوردن

ئاوڵە کوتان: هاولە کوتـان؛ خورویلکـە کوتـان؛ سـێرۆمی هاولــە لــە ســەر پێســت دانــان و دەرزی‌ئاژن کردن و کڕاندنی، بـۆ بـەرگری لـە نەخۆشی هاولە 🇮🇷 آبله کوبیدن

ئاوڵەڕوو / awłeřû/: ☜ **ئاولاوی**

ئاوڵەفەرەنگی / awłefeřengî/: ناو. هـالۆق؛ بـای بۆر؛ سفلیس 🇮🇷 سیفیلیس

ئاوڵەگایانە / awłegayane/: ناو. خورۆکـەی گـا؛ هاوڵەیەکە لە سەر گوانی مانگـا پەیـدا دەبـێ 🇮🇷 آبله‌گاوی

ئاوماس / awmas/: ☜ **ماستاو**

ئاوماڵ / awmał/: نـاو. ١. شـەریک؛ هاوبـەش ٢. هاوسای زۆر نزیک 🇮🇷 ١. شریک ٢. همسایه‌ی دیوار به دیوار

ئاوماڵک / awmałik/: نـاو. ئاوماڵە؛ ئـەو چیلکـە و چاڵـەی لافـاو هاوردوویـە و داویەتـە کـەنار 🇮🇷 آب‌آورده

ئاوماڵە / awmałe/: نـاو. ١. هاوسـا؛ دراوسـێ ٢. ئاوماڵک 🇮🇷 ١. همسایه ٢. آب‌آورده

ئـاومرواری / awmirwarî/: نـاو. مـــروار؛ ماشـــاو؛ ئاوی‌سپی؛ ئەوئسبێ؛ ئەوێ ئسبێ؛ نەخۆشـییەکە نیسکەی چاو مات دەبێتەوە و بەرچاو لـێڵ دەکـا 🇮🇷 آب مروارید

ئاومل[1] / awmil/: ناو. لفی گـاجووت 🇮🇷 جُفـت گـاو شخم‌زنی

ئاومل[2]: ئاوەڵـکار. دەســتەملان؛ دەســەوملان 🇮🇷 هماغوش

ئاومیوە / awmîwe/: نـاو. ئاومێوە؛ ئاوی هەرکام لە میوەکان (وەک: ئاوی پرتەقاڵ، ئـاوی تـرێ و...) 🇮🇷 آبمیوه

ئـاومیوەگری / awmîweg(i)rî/: نـــاو. ١. کـــار و ڕەوتی گـرتنی ئـاوی میـوە ٢. شـوێنی گـرتنی ئاومیوە ٣. پیشەی ئاومیوە گرتن ٤. کەرستەیەک کە ئاوی میوەی پێ دەگرن 🇮🇷 ١تا۴. آبمیوه‌گیری

ئاومێوە / awmêwe/: ☜ **ئاومیوە**

ئاون / awin/: ☜ **ئاونگ ـ١**

ئاونگ / awing/: ناو. ئاونگە؛ ئاوونگ: ١. هاونـگ؛ هـاوان؛ ئـاوان؛ ئـاون؛ ئاوانـە؛ هاڤـن؛ هـەوەنگ؛ هەونیگ؛ هەڤان؛ دنـگ؛ دینـگ؛ جـون؛ جـۆنی؛ جوون؛ جڕان؛ جەبل؛ تەقن؛ دەفرێکی گرۆڤـەری قووڵ لە برنجـە یـان بـەرد کـە شـتی تێـدا (بـە دەستەی ئاوان) دەکوتنەوە و دەیهاڕن ٢. ئاوەنگ؛ ئاهنگ؛ شەونم؛ خوناو ‹وێستاوە زەنگـۆڵ زەنگـۆڵ/ ئاونگ لە سەر پەلکی گوڵ « هێمن»› ٣. مێلاق؛ ئەو ترێیە کە بۆ زستان بە پەتییەوە هەڵدەواسن 🇮🇷 ١. هاون ٢. شبنم ٣. آونگ .

ئاونگە / awinge/: ☜ **ئاونگ**

ئاونما / awn(i)ma/: ناو. تراویلکە؛ بەردەتراویلکـە 🇮🇷 سراب

ئاونە / awne/: ناو. لوولەی نێرگەلە؛ لوولە قلیـان؛ میلاوقلیان 🇮🇷 میل قلیان

ئاونەوات / awnewat/: ناو. شەکرۆک 🇮🇷 آب‌نبات

ئاووا / awwa/: ئاوەڵناو/ ئاوەڵـکار. ئاوها؛ بەم جـۆرە 🇮🇷 چنین؛ اینچنین

ئاوواز / awwaz/: ☜ **ئاوخواز**

ئاووتام / aw û tam/: نـاو. چێشتی پیـازاو 🇮🇷 آش پیاز

ئاووتـاو / aw û taw/: ناو. ئـاب‌وتـاب؛ تـام‌ولام 🇮🇷 آب‌وتاب

ئاووخـاک / aw û xak/: نـاو. *[مەجاز]* سـەرزەمین؛ نیشتمان ‹وەک بەهەشت خەملیوە بـە گـوڵ/ نـەک

دلـێک، بەڵـکە هـەزار دڵ// ئـاوبردەی ئاووخاکییـە/ گیرۆدەی خاکی پاکییە «ئاوات»› 🇮🇷 آب‌وخاک

ئاووگڵ / aw û giɫ/: نـاو.*[مـەجاز]* ١. ئەجـەڵ؛ هەنجەل؛ ئاکام؛ وادەی مەرگ ٢. سرشت؛ مایـە؛ چییەتی خۆیی و پێکهاتەی بنەمایی کـەس یـان شتێک ‹هەر چووینە نزیکی وان بە دیمـەن/ دیمـان نە لە ئاووگڵ وەکی مەن «هـەژار، *مـەم و زیـن*»› ٣. گۆڕ؛ خاک ‹کەس نازانێ ئاووگڵی کوێی بـە نەسـیب ئەبێ› ٤. دنیای مادی ‹گیان دەستی لە ئاووگڵ کە بەر بوو/ بە نیازی گەیشت و بەختـەوەر بـوو «هـەژار؛ *مەم و زین*»› 🇮🇷 ١. اجل ٢. سرشت ٣. گور ۴. دنیـای مادی

▣ **ئاووگڵ هەڵگرتن:** چـۆڕایی و نم لـێ بـڕین؛ دوا دڵۆپ لێ تکاندنی ئـاوی شـتی تـەڕ 🇮🇷 کـاملاً خشک کردن

ئاو و گۆشت / aw û goşt/: ☜ **ئاوگۆشت**

ئاوونگ / awung/: ☜ **ئاونگ**

ئـاو و هـەوا / aw û hewa/: نـاو. کـەش و هـەوا؛ چۆنیەتی سەرما و گەرما و سـازگاری و ناخۆشـی مەڵبەند 🇮🇷 آب و هوا

ئاوەبەند / awebend/: ناو. وەند؛ بەند؛ سەد 🇮🇷 سد

ئاوەتـا / aweta/: نـاو. جۆمـەڕ؛ جۆگەڵـەی نێـوان تەختە و کەرد 🇮🇷 جوی میان کردوها

ئاوەتەواز / awetewaz/: ☜ **ئاواتەخواز**

ئاوەچۆڕ / aweçoř/: ئاوەڵناو. ئاوچۆڕ؛ وشک؛ نم لێ بڕاو 🇮🇷 نمگیر

▣ **ئـاوەچۆڕ بـون:** چۆڕایی و نم لێ بڕان؛ دوا دڵۆپ لێ تکانی ئاوی شتی تەڕ 🇮🇷 نمگیر شدن

ئاوەچۆڕ کردن: ئاوچۆڕ کردن؛ وشکەوە بـوون بـە تکانی دواچۆڕی تەڕایی 🇮🇷 نمگیر شدن

ئاوەچۆڕە / aweçoře/: نـاو. ١. ڕەوتی ئاو تکان لـە شتی تەڕ ٢. ڕەوتی باران بە دیواردا هاتنـە خـوار ٣. دۆخی ئاو لە بەر بەفر هەڵنیشتن 🇮🇷 ١. چکەی آب از جسم خیس ٢. شُرشُـر بـاران ٣. چکـەی آب از برف

ئاوەخۆرە / awexore/: نـاو. ئاوخۆرە؛ ناوەڕۆکی دار یان لق 🇮🇷 مغز درخت یا ساقه

ئاوەدان / awedan/: ئاوەڵناو. ئاوا؛ ئاوان 🇮🇷 آباد

▣ **ئاوەدان بـون:** ئاوا بوون ‹بەوی چی ماڵی خەڵکی بێخودان بێ/ کە ماڵە جوانەکەی ئەو ئـاوەدان بـێ «هێمن»› 🇮🇷 آباد بودن

ئاوەدان بونـەوە: ئاوا/ ئاوان بوونەوە؛ دیسان سـاز کرانەوە 🇮🇷 آباد شدن

ئـاوەدان کـردن: ئـاوا/ ئـاوان کـردن: ١. خـانوو دروست کـردن؛ بنیـات نـانی خـانوو ٢. زەوی نەکێڵدراو چاندن 🇮🇷 ١. پی ریختن خانـه ٢. زیـر کشت بردن زمین بایر

ئـاوەدان کردنـەوە: ئـاوا/ ئـاوان کردنـەوە؛ پـاش وێرانی ساز کردنەوە 🇮🇷 دوباره آباد کردن

ئاوەدانکـاری / awedankarî/: نـاو. سـاز کـردنی خانووبەرە 🇮🇷 عمران

ئاوەدانکەر / awedanker/: ناو. ئاڤاگەر 🇮🇷 آبادگر

ئاوەدانی / awedanî/: نـاو. ئاوانی؛ ئاوایی؛ ئابـادی؛ ئاواهی: ١. شوێنێ کە ژیانی تێدایە ٢. گوند؛ دێ 🇮🇷 ١. آبادانی ٢. آبادی؛ روستا

ئاوەدز / awediz/: ☜ **ئاودز**

ئاوەدەسـتخانە / awedestxane/: نـاو.*[کینایـە]* ئاودەس؛ کناراو 🇮🇷 مُستراح

ئاوەر^{١} / awer/: ناو. بڕوا و متمانە 🇮🇷 عقیده؛ باور

- ئاوەر^{٢}: پاشگر. هێن؛ دابینکەر ‹نان‌ئاوەر› 🇮🇷 - آور

ئاوەردە / awerde/: ☜ **هاوردە**

ئـاوەردەی / awerdey/: چاوگ. هێنـان ‹خـەیاڵان خاو ئـاوەردم بـەردم/ هـاوار جـە دەمـەی هەناسـەی سەردم «مەولەوی»› 🇮🇷 آوردن

ئاوەرە / awere/: ناو. ئاخوڕ؛ ئافڕ 🇮🇷 آخور

ئـاوەڕا / aweřa/: نـاو. کەنـداو؛ دڕنـاڵ؛ کەنداڵـی

دەسکرد لە نێوان دوو چەم یان دوو دەریادا بۆ هاتوچووی کەشتی ▤ کانال

ئاوەڕۆ / aweřo/: ناو. ڕەهەند؛ ڕەهەن؛ گۆنجە؛ ڕێگەی ئاوی پیس ▤ فاضلاب

ئاوەڕووت / aweřût/: ناو. ئاوڕووت؛ ئاوەکوڵ؛ مەلی سەربڕاوی بە ئاوی کوڵ ڕووتاوە ▤ آبروت

ئاوەڕووتکراو / aweřûtk(i)raw/: ئاوەڵناو. داڕووچای ▤ آبروت

ئاوەڕوونکەرە / aweřûnkere/: ☜ **ئاوڕۆشنکەرە**

ئاوەڕێ / aweřê/: ناو. ڕائاو؛ ڕێگای هاتوچووی گەمیە ▤ آبراهه

ئاوەڕێژ / aweřêj/: ناو. ڕەهەند؛ گونج؛ گۆنجە؛ ئاوەڕۆ ▤ فاضلاب

ئاوەڕێس / aweřês/: ناو. ڕێسراوی لووس و باریک ▤ رشتەی صاف و باریک

ئاوەز / awez/: ناو. ئاوز؛ ئاوەزان؛ هۆش؛ فام ‹لە دنیادا ڕەفێقیی پیاوی کەر هەرگیز نەکەی ئەحمەدا/ لە دەس ئینسانی بێئاوەز هەتا ئاخرسەرا ڕاکە! «ئەحمەد موختار جاف»› ▤ فهم؛ خرد

ئاوەزا / aweza/: ناو. ١. زۆنگ؛ زەنەک؛ زەوینێ کە ئاوێکی کەمی لێ هەڵدەقوڵێ و تەڕ و شلە ٢. ئاودز؛ ئاوجز؛ دۆخی کێم کۆ بوون ▤ ١. باتلاق ٢. خیز؛ آبآوردگی زخم

ئاوەزان / awezan/: ناو. فام؛ ژیری؛ عەقڵ پێ شکیان ‹ئاوەزانتان نەوخولکیان بکەن چایەک بخوەن؟› ▤ فهم؛ خرد

ئاوەزوولک / awezûlik/: ☜ **ئاوەزووڵك**

ئاوەزووڵک / awezûłik/: ناو. ئاوەزوولک؛ بلۆق ▤ تاول

ئاوەزەنگی / awezengî/: ناو. زەنگوو؛ ڕکێف؛ وزنگی؛ پلەکانی ئاسنیلەی سەرکەوتنی خوانی زین ▤ رکیب؛ رکاب

ئاوەزەنگیکوت / awezengîkut/: ئاوەڵکار. *[کینایە]* بەپرتاو؛ بەلەز ▤ باشتاب

ئاوەزیان / awezyan/: چاوگ. ئاوەزیای؛ ئاوەزین؛ تێگەیشتن؛ خۆ ناسین ▤ بلوغ یافتن

ئاوەزیای / awezyay/: ☜ **ئاوەزیان**

ئاوەزین / awezîn/: ☜ **ئاوەزیان**

ئاوەزینگ / awezîng/: ☜ **ئاوزینگ**

ئاوەزێ / awezê/: ☜ **ئاوەزا-١**

ئاوەزێڕ / awezêř/: ئاوەڵناو. زێڕکفت؛ بە ڕووکێشی زێڕینەوە ▤ زراندود

ئاوەزێو / awezêw/: ئاوەڵناو. بە ڕووکێشی زێوینەوە ▤ سیم‌اندود

ئاوەژوو / awejû/: ئاوەڵناو. بەراوەژی؛ واژ؛ پشتوڕوو ‹ڕێوی کەوڵی خۆی ئاوەژوو دەکرد/ ژیشک کەوڵی مووی ئارەزوو دەکرد «سەیفی قازی»› ▤ وارونە

⊡ **ئاوەژوو بوونەوە:** لە بەرزایی سەرکەوتن و بە دیوی ئەودیودا داگەڕان ▤ سرازیر شدن؛ از بلندی بە سمت پایین آمدن

ئاوەژوو کردنەوە: *[کینایە]* یەکجاری کردن؛ کوشتن ‹ڕمبێکی داهێنا، لە سەررا ئاوەژووی کردەوە› ▤ کُشتن

ئاوەژوویی / awejûyî/: ناو. ڤاجایی؛ پشتەوڕوویی ▤ وارونگی

ئاوەژەنە / awejene/: ناو. ئاوەشکێنە؛ کەلەبەرێک کە لە کاتی ئاش وێستاندا ئاوی ئاشی لێوە بەر دەدەنەوە ▤ آبریزگاه آسیا

ئاوەژی / awejî/: ئاوەڵناو. ئاوەژێ؛ ئاوی ▤ آبزی

ئاوەژێ / awejê/: ☜ **ئاوەژی**

ئاوەسوو / awesû/: ئاوەڵناو. ١. تایبەتمەندی بەردێک کە بە بۆنەی زۆر لە بەر ئاوەوە بوون لووس بووبێ ٢. عوزرنەشۆر؛ لە زگ وەستاو ٣. *[مەجاز]* گوێنەدەر؛ بێشەرم ▤ ١. آب ساب ٢. یائسە ٣. بی‌چشم‌ورو

ئاوەسەر / aweser/: ئاوەڵناو. شـۆنە؛ تایبەتمەنـدی زەوینێ کە درەنگ ئاو دەخواتەوە ▤ ویژگی زمینی که آب در آن دیر نفوذ کند

ئاوەسێ / awesê/: ناو. فەقیانە؛ ئەنگوچکە سۆرانی ▤ آستین بلند

ئاوەش / aweş/: ☜ **باوەش**

ئاوەشکێنە / aweş(i)kêne/: ☜ **ئاوەژەنە**

ئاوەشی¹ / aweşî/: نـاو. نەخۆشی گـوانی مـەڕ کـە ڕەق دەبێ و نادۆشـرێ ▤ نـوعی بیمـاری پسـتان میش

ئاوەشی²: ئاوەڵناو. باری بە ئاو کەوتنی دەغڵ لە بەر ئاو دانی زۆر ‹دەغڵەکەمان ئاوەشـی بـووە، خەریکـە وشک دەبێ› ▤ آبگز

ئـاوەکوڵ / awekuł/: ناو. ١. ئـاوی کـوڵهـاتوو ٢. ☜ **ئاوەڕووت** ٣. کاری جل دە نێو ئاودا کوڵاندن ▤ ١. آب جوش ٢. ☜ **ئاوەڕووت** ٣. عمل لبـاس در آب جوشاندن

ئاوەکی / awekî/: ئاوەڵناو. ١. شل؛ تراو ٢. تەرە لە مێگەل ▤ ١. آبکی ٢. از گله جدا شده

ئاوەلەمە / aweleme/: ☜ **ئاولەمە**

ئـاوەڵ¹ / aweł/: نـاو. ١. ☜ **هـاواڵ** ٢. نەخۆشـی چۆکی ئاژەڵ ▤ ١. ☜ **هاواڵ** ٢. نوعی بیماری دام

ئـاوەڵ ـ²: پێشوشە. هاوـ؛ هـەواڵ؛ نزیـک و هـاوڕێ ‹ئاوەڵداوێن؛ ئاوەڵکراس› ▤ هم ـ

ئاوەڵا / aweła/: ئاوەڵـناو. ئاواڵە؛ ئاوەڵـە؛ وەکـری؛ واز؛ گوشاد ‹ئەوا بۆی ئاوەڵایە باوەشی من/ بەسە بـۆ من کە ئەو بێتە بەشی من «هێمن»› ▤ وا؛ گُشاده

ئاوەڵانە / awełane/: نـاو. خەڵاتی شوان کە بەرخ و کاری تازەزاو لە دەشـتەوە دێنێتـەوە ▤ انعـامی که چوپان با آوردن نوزاد دام از صاحب آن می‌گیرد

ئاوەڵدامان / awełdaman/: ☜ **ئاوەڵداوێن**

ئـاوەڵداوێن / awełdawên/: نـاو. ئـاوەڵدامـان؛ ئاواڵدامان؛ ئاودامێن؛ ئاوداوێن؛ ئاودامان؛ داوێـنی شۆڕ وەک کەوای مەلایان ▤ دامن بلند

ئاوەڵزاوا / awełzawa/: ناو. ئـاواڵزاوا؛ هـاواڵزاوا؛ هاوزاوا؛ هەڤاڵزاڤا؛ هەڤزاڤا ▤ باجناق

ئاوەڵکـار / awełkar/: نـاو. *[ڕێزمـان]* ئاوەڵـکردار؛ ئاوڵکردار؛ قەید؛ وشە یان دەستەوشـەیێ کـە بـە کار یان ئاوەڵناو یان گوزارە، چەمکی کات، جـێ، چۆنیەتی، ئەنـدازە و شـتی وا دەبەخشـێ (وەک: ئاکۆ خێرا ڕۆیشت. «خێرا» ئاوەڵـکارە کـە چۆنییـەتی ڕۆشتنەکەی دەرخسـتووە) ▤ قید

ئـاوەڵکراس / awełk(i)ras/: نـاو. ئـاواڵ کـراس؛ هـاواڵ کـراس؛ هـاوەڵ کـراس؛ هەڤـاڵ کـراس؛ هاوڕێ‌کراس؛ دەرپێی ژنانە ▤ شلوار زنانه

ئاوەڵکردار / awełkirdar/: ☜ **ئاوەڵکار**

ئاوەڵمنداڵ / awełmindał/: ناو. یـاوەرە؛ جـووت؛ هەڤالۆک؛ کۆمەڵەڕەگی هـاوڕێی تـۆڵ لـە زگـی دایکدا ▤ جُفت

ئاوەڵناو / awełnaw/: ناو. *[ڕێزمان]* ئاوڵناو؛ برینـاو؛ سـیفەت؛ وشـەیێ کـە پێناسـەی نـاو دەکـات و نیشـاندەری چۆنیـەتی یـان چەندیەتییـە (وەک: گوڵێکی جـوان. «جـوان» ئاوەڵـناوە کـە چۆنییـەتی گوڵەکەی دەرخستووە) ▤ صفت

ئاوەڵە / awełe/: ☜ **ئاوەڵا**

ئاوەماست / awemast/: ☜ **ماستاو**

ئاوەن / awen/: ☜ **ئاوخۆرە ـ٢**

ئاوەنـد و ڕەوەن / awend û řewen/: ناو. ئـاوەن و ڕەوەن؛ ئایەند و ڕەوەند؛ هاتوچۆی زۆر ‹مـن لـە بۆ پێشوازی تۆی نازی زلە و ماقووڵشکێن/ کاولەیکی ئینفرادیم هەن بێ ئاوەند و ڕەوەن «کاکە ئەحمـەد»› ▤ رفت و آمد

ئاوەنگ / aweng/: ☜ **ئاونگ ـ٢**

ئاوەنوڕەوەن / awen û řewen/: ☜ **ئاوەندوڕەوەن**

ئاوەنوس / awenûs/: ☜ **ئابنوس**

ئاوەنیا / awenya/: ناو. ١. ڕەپستە؛ دەغڵێ کە لە

پێشدا زەوییەکەی ئاو دراوە و شوو کراوە و دوایی تووی لێ چێندراوە ٢. ☜ **کۆلۆەس** ☰ ١. آبستە؛ بساردە ٢. ٢. ☜ **کۆلۆەس**

⊡ **ئاوەنیا کردن:** دێران و ئامادە کردنی زەوی بۆ چاندنی دەغڵی ئاوی ☰ آبستە کردن زمین

ئاوەوەرە / awewere/: ناو. ١. ئاوخۆرەوە؛ پەرداخ؛ شەربە؛ لێوان؛ گلاس؛ زەرکی ئاو خواردنەوە ٢. ڕاوی سەرکانی بۆ کورکور و کەو ☰ ١. لیوان ٢. روشی در شکار پرندگان

ئاوەها / aweha/: ئاوەلناو/ ئاوەلکار. ئاوها؛ ئاوا؛ بەم جۆرە؛ بەم تەرزە ☰ چنین

ئاوها / awha/: ☜ **ئاوەها**

ئاوهایی / awhayî/: ئاوەلکار. هەنێن؛ بەو جۆرە؛ ئاوائاوایی ☰ آن‌طور

ئاوهەڵدێر / awhełdêr/: ناو. تاڤگە؛ سووولاف ‹نێوان مانگی بەهاران وەختێ خێڵ بەرەوژووران/ لە هاڕەی ئاوهەڵدێری کوێستانی سەر سنووران «فولکلۆر»› ☰ آبشار

ئاوی^{1} / awî/: ناو. عابی؛ ئابی؛ شین؛ عاسمانی ☰ رنگ آبی

ئاوی^{2}: ئاوەلناو. عابی؛ ئابی: ١. بەراو؛ دژی دێم ٢. تایبەتمەندی جانەوەرێ کە لە ئاودا دەژی ٣. ئابی؛ شین؛ شینی ئاچخ؛ بە ڕەنگی ئاسمان ☰ ١. آبی (زمین) ٢. آبزی ٣. آبی رنگ

ئاویار / awyar/: ☜ **ئاودێر**

ئاویاری / awyarî/: ☜ **ئاودێری**

■ **ئاویاری بارانی:** ئاودێریی بە شێوەی تنۆکەگەلی باران بە هۆی لوولەگەلی ئاو داشتنەوە ☰ آبیاری بارانی

ئاویاری دلۆپەیی: ئاو داشتن بە گوشاری کەمەوە لە لوولەگەلێکی باریکەوە کە ڕاست دەتکێتە سەر بنجکی دەغڵ و گیا ☰ آبیاری قطره‌ای

ئاویتن / awîtin/: ☜ **هاویشتن**

ئاوێتە / awîte/: ئاوەلناو. ١. ئاوێتە؛ تێکەڵ؛ تێکەلاو ‹چاوی کیژیش ئەمنی خستە ئەو گولە؟/ خۆشی ئاوێتەی گلە کوشتەی دلە «هەژار»› ٢. لە زگدا مردوو ☰ ١. آمیختە ٢. سقط شده

ئاویر / awîr/: ☜ **ئاگر**

ئاویژە^{1} / awîje/: ☜ **هیدرۆژن**

ئاویژە^{2}: ئاوەلناو. ئاوی؛ ئاویە؛ (زەوی) بەراو ☰ آبی

ئاویش / awîş/: ناو. ئاوێش؛ دەرمان؛ دموا ☰ دارو

ئاویشتن / awîştin/: ☜ **هاویشتن**

ئاویشەن / awîşen/: ناو. چەوێر ☰ آویشن

ئاویلکە / awîlke/: ناو. گیانەلا؛ گیانەلاو؛ سەرەمەرگ ‹ئێستا پیرم و کەوتوومەتە ئاویلکە/ چاوی جوانم لێ ون دەکا چاویلکە «هێمن»› ☰ احتضار

ئاویە^{1} / awye/: ناو. ١. سواغ؛ سواخ؛ کاری قوڕ تێهەڵسوونی بان و دیوار ٢. هلویە؛ جۆشی شتی کانزا ☰ ١. گل‌اندود ٢. هویە

⊡ **ئاویە دان:** ١. سواغ دان؛ قوڕ تێهەڵسوون و لووس کردنی بان و دیوار ٢. جۆش دان؛ لەحیم کردن ☰ ١. گل لندودن ٢. هویە کردن

ئاویە^{2}: ☜ **ئاویژە**^{2}

ئاوێتە / awête/: ئاوەلناو. ئاوێتە؛ تێکەڵ ☰ آمیختە

ئاوێتەکاری / awêtekarî/: ناو. تێکەڵ پێکەڵی: ١. شپرزی؛ شێواوی؛ شپرێوی ٢. دۆخی ئاوێتە بوونی چاک و خراپ ☰ ١. آشفتگی ٢. درهم‌برهمی

ئاوێتەیی / awêteyî/: ناو. تێکەلاوی؛ تێکەڵی؛ دۆخ یان چۆنیەتی تێکەڵ بوون ☰ آمیختگی

ئاوێر / awêr/: ☜ **ئاودێر**

ئاوێز^{1} / awêz/: ناو. ئاوێزە؛ شروە؛ ئەو شتانەی بۆ ڕازاندنەوە هەڵیدەواسن ☰ آویز

ئاوێز^{2}: ئاوەلناو. دالەقاو؛ شۆڕەوەبوو ‹تەماشای قەترەی دوڕ وێنەی ولران/ ئاوێز بوو جە وەڵگ نمونەمای داران «بێسارانی»› ☰ آویزان

• **ئـاوێز**^{۲}: پاشەوشە. ـ دالەقاو؛ ـ شۆڕەوەبوو؛ ئـاوێزان کراو ‹سەرئاوێز› ☰ ـ آویز

ئـاوێزان / awêzan/: ئاوەڵناو. هەڵواسـراو؛ دالـەقاو؛ شۆڕەوە بوو ‹تەنافی زولفت ئاوێزانـی باڵات/ نـەمانی هاونەژادانت خەیاڵە «هەژار، *ئاڵەکۆک*»› ☰ آویزان

⊡ **ئـاوێزان بـوون**: شـۆڕەوە بـوون؛ هەڵواسـران ☰ آویزان شدن

ئـاوێزان کردن: هەڵواسـین ‹بـە قولەکـەی شـاهۆ ئـاوێزانم کـەن/ تێکـەڵ وە بـاڵای نـازارانم کـەن «فولکلۆر»› ☰ آویزان کردن

ئاوێزە / awêze/: ناو. ۱. ئاوێز؛ شروە؛ ئەو شتانەی بۆ ڕازاندنەوە هەڵیدەواسن ۲. چلچرا؛ چرای چەند لق کە لە مزگەوت و ماڵەگەوراندا هەڵدەکرێ ۳. پیلـە و سسلـەی خشڵـی ژنـان ☰ ۱. آویـزه ۲. چلچراغ ۳. زیور زنانه

ـ **ئاوێژ** / awêj-/: ☜ ـ **هاوێژ**

ئـاوێژران / awêjran/: چاوگ. ڤەشـەمڕان؛ بـرک دران ☰ انداخته شدن

ئـاوێژراو / awêjraw/: ئاوەڵـناو. بـرک دراو ☰ انداخته شده

ئـاوێژە / awêje/: نـاو. زەوی بـەراو؛ زەوی ئـاوی؛ بەرانبەری دێم ‹ئاوێژە لە بەراو دەرچوون› ☰ زمـین آبی

ئاوێستا / awêsta/: نـاو. ئەوێستا؛ کتێبی پـیرۆزی زەردەشت ☰ اوِستا

ئاوێستایی^{۱} / awêstayî/: نـاو. ئەوێسـتایی: ۱. لـە زمانـە ئێرانییـە کۆنەکانـە، کـە کتـێبی پـیرۆزی ئاوێستا بەو زمانە نووسراوە ۲. خـەتی ئاوێسـتا ☰ ۱و۲. اوِستایی

ئـاوێستایی^{۲}: ئاوەڵـناو. ئەوێستایی؛ پێوەندیـدار یـان سەر بە ئاوێستا، کتێبی پیرۆزی زەردەشـتیان ☰ اوِستایی

ئاوێش / awêş/: ☜ **ئاویش**

ئاوێنە / awêne/: ناو. ئاینە؛ ئایەنە؛ هـاوێن؛ جـام؛ قودیـک؛ ئـەینک؛ ئـەینووک؛ نـەینک؛ نـەینۆک؛ عەینک؛ قۆدی؛ مریـک؛ گـوزگی؛ هیلـی؛ هێلـی ‹ئەبێ یۆسف گەلێ مەمنوونی قانوونی غـەرامی بـێ/ کە ئاوێنەی جوانی ئەو دلی شۆخی زولێخایە «قانع»› ☰ آیِینه

▣ **ئاوێنەی بـاڵانوێن**: ئاوێنەی باڵاڕوان؛ ئاوێنەی بە قەد باڵای ئینسان کـە تـەواو قـەد بنوێنـێ ☰ آیینەی قدی

ئاوێنەی چاڵ: ئاوێنەیەک کە ناوەکـەی قووڵـە و وێنە و ئاشۆپ ئەگەر زۆر لێ نزیک بێ گەورەی دەکاتـەوە و زۆریـش لـێدوور بـێ پچـووک نیشانی دەدا ☰ آیِینەی کاو/ مُقعر

ئاوێنەی کۆم: ئاوێنەی کووڕ؛ ئاوێنەیەک کە قوتە و وێنە یان ئاشـۆپ، چکۆلـەتر نیشـان دەدا ☰ آیینەی کوژ/ مُحدب

ئاوێنەی کووڕ: ☜ **ئاوێنەی کۆم**

ئاوێنەبەنـد / awênebend/: نـاو. ژوورێـک کـە دیوارەکانی بـە ئاوێنـە ڕازاوەتـەوە ‹کۆشـکی ئاغـا گەچکارییـە، ئاوێنەبەنـدە/ کـەس نازانـێ بـە ژمـارە، پەنجەرەی چەندە! «گۆران»› ☰ آیِینەبند

ئاه / ah/: ناو. ۱. ئـاخ و داخ؛ هەناسـەی خـەمبار ‹هەم هەمعەنانی ئـاهم و هـەم هەمـڕیکابی ئەشـک/ ڕەحمێ بەم ئاه و ئەشکە بکە! هەسـتە بـێ قوسـوور! «نالی»› ۲. هێزی کەم ☰ ۱. آه ۲. رمق

▣ **ئاهی نەگرتە**: دووبەختی؛ شانسی ☰ شانسی

⊡ **ئاه تێدا نەمان**: */کینایە/* لە کار و کەرەم کەوتن ‹ئیدی ئاهم تێدا نەماوە و ناتوانم لەگەڵتان بێم› ☰ از رمق افتادن

ئاه هاتنەوە بەر: */کینایە/* هاتنەوە سەر خۆ و هێز تێ گەڕانەوە ‹تۆزێک دانیشتم ئاهێکم هاتەوە بەر› ☰ جانی گرفتن

ئـاهی دڵ شکاندن: */مـەجاز/* تامـەزرۆیی شـکاندن

‹ترخینێکمان بۆ لێنێ/ ئاهی دلمان بشکێ «هەژار، *بۆکوردستان*»› ☰ شوق خوردن چیزی را برآورد کردن

ئاهی کەسێ گرتن: بە هۆی دۆعا و نزای کەسێ، تووشی بەلا بوون ‹جەمالت ئاهی من گرتن خەتی سەبرت بە سەردا کەوت/ چەمەن ڕابورد و سەرما هات و تێکچوو نەوبەهاری تۆ «وەفایی»› ☰ گرفتار آه کسی شدن

ئاها / aha/: دەنگ. ١. وشەی ئاگادار کردن و وشیار کردنەوە ٢. نیشانەی سەر سووڕمان وێڕای وەرنەگرتن ☰ ١. هان ٢. نە

ئاهار / ahar/: ناو. ١. ئاش؛ تراوی نیشاستە، کەتیرە یان جەوی کە لە قوماش یان کاغەزی هەلدەسوون، ڕەپ و لووسی دەکا ٢. گولەتیکە؛ گولەدەقاق؛ شەسپەڕەفەرەنگی ☰ ١و٢. آهار

▣ **ئاهار لێدان:** دەق لێدان؛ ئاش کردن ☰ آهار زدن

ئاهاردار / ahardar/: ئاوەڵناو. ئاهاری؛ ئاهارلێدراو ☰ آهاری

ئاهاری / aharî/: ☜ **ئاهاردار**

ئاهای / ahay/: دەنگ. ئەی؛ هەی؛ های؛ هۆی؛ ئوهۆی؛ هەرێ؛ هێی؛ هێست؛ وشەیەک بۆ ئاگادار کردنەوە یا بانگ کردن ‹ئاهای مام حەولا! لەگەل تۆمە!› ☰ آهای؛ های

ئاهر / ahir/: ☜ **ئاگر**

ئاهرمەلووچ / ahirmelûç/: ناو. ڕیشۆلی؛ ڕەشچێلەک؛ ڕەشێلە؛ سێروو؛ گاوانی ☰ سار

ئاهرناک / ahirnak/: ئاوەڵناو. ئاگرین ‹چەندێوەن جە دین شای شەم دوور کەفتم/ سفتە و ئاهرناک، ساتێ نەسرەفتم «وەلی دێوانە»› ☰ آتشین

ئاهریمەن / ahrîmen/: ☜ **ئەهریمەن**

ئاهرین / ah(i)rîn/: ☜ **ئاگرین**

ئاهگە / ahge/: ☜ **ئاگە**[1]

ئاهنگ / ah(i)ng/: ☜ **ئاونگ ـ٢**

ئاه و نالە / ah û nałe/: ناو. کاری ئاخ هەلکێشان و نالاندن ‹کە نادا مەحوی هیچ دادێ بە حالت/ بەسی بێ داد و ئاه و نالە، با بەس «مەحوی»› ☰ آه و نالە

ئاه و نزا / ah û n(i)za/: ☜ **ئاه و نزوولە**

ئاه و نزوولە / ah û n(i)zûle/: ناو. ئاه و نزا؛ تووک و نەفرین؛ دوعای خراپ ☰ نفرین

ئاهۆ / aho/: ناو. ١. پەتا؛ درم؛ ئازار؛ نەخۆشی گیرا ‹دیق و زەردوویی و **ئاهۆ** و وەرهەم/ بە گژەی بای بە قەوەت دێن بەرهەم «سوارە»› ٢. شێتی؛ لێوەیی ٣. ئاهوو؛ عەیب و کەمایەسی ٤. فێ؛ پەرکەم؛ خووداری ☰ ١. مرض واگیردار ٢. دیوانگی ٣. کاستی ۴. صرع

ئاهۆن / ahon/: ☜ **نەهوەن**

ئاهو / ahû/: ناو. ١. ☜ **ئاهۆ ـ٣** ٢. ئاهی؛ ئاسک؛ کەژال ☰ ١. ☜ **ئاهۆ ـ٣** ٢. آهو

ئاهەڕا / aheřa/: ناو. کوێرەڕێ؛ بزنەڕێ ☰ کورەراە

ئاهەک / ahek/: ناو. ئەهاک؛ قسل؛ قسر؛ کلس؛ کسل؛ کشل؛ زقل؛ سنجوڤ؛ ماکێکی سپییە لە بەردی ئاهەک بەرهەم دێ ☰ آهک

▣ **ئاهەکی زیندوو:** ماکێکی خۆگر و سپی ڕەنگە کە لە کوورەی ئاهەکپەزی ساز دەبێ و هێشتا ئاوی لێ نەدراوە ☰ آهک زندە

ئاهەکی کوشتە: تێکەلاوی ئاو و ئاهەکی زیندوو ☰ آهک شکُفتە

ئاهەکی / ahekî/: ئاوەڵناو. قسلی؛ قسری؛ کسلی؛ زقلی؛ کشلی ‹زەوی ئاهەکی؛ کانیاوی ئاهەکی› ☰ آهکی

ئاهەن / ahen/: ☜ **ئاسن**

ئاهەنگ / aheng/: ناو. ١. بەزم و شادی ٢. هەوای گۆرانی ‹ئاهەنگی ئەی ڕەقیبیان خوێند› ٣. دەنگ ‹وردەئاهەنگی دوای کۆخە نیشانەی ئەجەلە!

«شێخ ڕەزا»› ٤. ڕێوڕەسم؛ بۆنە ‹ئاهەنگی نەورۆز› 🇮🇷 ١. بزم ٢. آهنگ ٣. صدا ۴. جشنواره

▣ **ئاهەنگ گێڕان:** بەڕێوە بردنی ڕێوڕەسم و بۆنەی شاد 🇮🇷 جشن گرفتن

ئاهەنگدار / ahengdar/: ☜ **ئاهەنگین**

ئاهەنگساز / ahengsaz/: ناو. مووسیقاڕ؛ مۆسیقاڕ؛ نەواچی؛ دەنگ‌نقیس؛ ئاوازدانەر؛ بەستەکار؛ هەوای ستران ڕێکخەر ‹عەلی مەردان ئاهەنگسازێکی بەناوبانگ بوو› 🇮🇷 آهنگساز

ئاهەنگسازی / ahengsazî/: ناو. مووسیقاڕی: ١. کار و ڕەوتی ڕێکخستنی هەوای ستران ٢. پیشەی مووسیقاڕ 🇮🇷 ١و٢. آهنگسازی

ئاهەنگگێڕ / aheggêř/: ناو. بەڕێوەبەری ئاهەنگ و بۆنەی شاد 🇮🇷 مُطرب

ئاهەنگین / ahengîn/: ئاوەڵناو. ئاهەنگدار؛ خاوەن ڕیتم و مێلۆدی 🇮🇷 آهنگین

ئاهیر / ahîr/: ☜ **ئاگر**

ئاهیرین / ahîrîn/: ئاوەڵناو. ئاگرین؛ گەرم وەک ئاگر ‹نامەکەت یاوا کۆسم کەفتەوە/ دڵەی ئاهیرین دا وە نەفتەوە «مەولەوی»› 🇮🇷 آتشین

ئاهین / ahîn/: ☜ **ئاسن**

ئاهینگەر / ahînger/: ☜ **ئاسنگەر**

ئاهێر / ahêr/: ☜ **ئاگر**

ئاهێن^{1} / ahên/: چاوگ. ناڵین 🇮🇷 نالیدن

ئاهێن^{2}: ناو. ١. ☜ **ئاسن** ٢. ناڵە؛ ئاخ 🇮🇷 ١. ☜ **ئاسن** ٢. آه

ئاهێنگەر / ahênger/: ☜ **ئاسنگەر**

ئای^{1} / ay/: ئامراز. ئەی ‹ئای خۆزگە بایە جێگە بۆ سانەوەیەک/ لەم ڕێگەیە دوورە سووڕ و پێچ دانەوەیەک «هەژار، *چوارینەکانی خەییام*»› 🇮🇷 ای

ئای^{2}: دەنگ. ١. ئاخ؛ ئۆف؛ هاوار لە ئێشان ‹ئای لاقم شکا!› ٢. وشەی سەیرمان ‹ئای لەو هەموو درۆیە!› 🇮🇷 ١. آخ ٢. آی

ئای‌ئای / ay'ay/: ئامراز. وشەی سەیرمان 🇮🇷 وه وه

ئایا / aya/: ئاوەڵکار. داخۆ؛ داخۆم؛ تۆ بڵێی ‹زارم وەکوو هیلال و نەحیفم وەکوو خەیاڵ/ ئایا دەکەومە زار و بە دڵدا دەکەم خوتوور؟ «نالی»› 🇮🇷 آیا

ئایاکو / ayakû/: ئاوەڵکار. ئایا؛ داخۆ؛ ئاخۆ 🇮🇷 آیا

ئایدیۆلۆجی / ayd(i)yolocî/: ناو. جەهان‌بینی؛ کۆمەڵێک بیر و بڕوا کە دەبێتە سەرچاوە بۆ کار، ئاکار، چالاکی و چاوەڕوانییەکانی تاک و کۆمەڵگای مرۆڤ 🇮🇷 جهان‌بینی

ئایر / ayir/: ☜ **ئاگر**

ئایرگا / ayirga/: ☜ **ئاورخانە ـ٢**

ئایرناک / ayirnak/: ☜ **ئاگرین**

ئایرە / ayre/: ☜ **ئاورە**

ئایرین / ay(i)rîn/: ☜ **ئاگرین**

ئایسان / aysan/: چاوگ. تێنەپەڕ. //ئایسای؛ دەئایسێ؛ بئایسێ// هایسان؛ پێ بوونی ئاگر؛ گڕ بڵند بوون 🇮🇷 مُشتعل شدن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ئایساو/ چاوگی نەرێنی: نەئایسان

ئایساندن / aysandin/: چاوگ. تێپەڕ. //ئایساندت؛ دەئایسێنی؛ بئایسێنە// پێ کردن؛ هەڵکردن؛ داگرساندن 🇮🇷 برافروختن؛ مُشتعل کردن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەئایساندن

ئایسە / ayse/: ناو. ئەمێستا؛ ئێستا 🇮🇷 الآن؛ هم اکنون

ئایسین / aysîn/: چاوگ. ١. هەڵواسین ٢. چەسپان؛ زەلقین 🇮🇷 ١. آویختن ٢. چسبیدن

ئای.سی.یو. / .ay.sî.yû/: ناو. بەشی پێڕاگەیشتنی تایبەتی لە نەخۆشخانەدا 🇮🇷 آی.سی.یو.؛ بخش مراقبت‌های ویژه

ئایش / ayş/: دەنگ. ئاخ؛ ئۆف 🇮🇷 آخ

ئایشا / ayşa/: جێناو. ئەوان؛ وان 🇮🇷 ایشان

ئایشەگوێدرێژ / ayşeg(i)wêd(i)rêj/: ناو. *[باوەڕی*

کۆن/ جنۆکەیەکە دایک منالی پێ دەترسێنێ ▤ لولو

ئایفت / ayift/: ئاوەڵناو. دەسکەوت؛ دەسهات ‹ئی ساڵ باخ هووچ ئایفتی نەو› ▤ عاید

ئایفۆن / ayfon/: ناو. دەنگبەر؛ نێوی بازرگانی ئامرازێکی کارەبایی بۆ پێوەندی نێو ماڵ و پشتی دەرکە و کردنەوەی دەرگا ▤ آیفُن

ئایکناسە / ayk(i)nase/: ناو. ئاڤدەل؛ پۆڕ ▤ دُرّاج

ئایل[1] / ayil/: ناو. منداڵ؛ مناڵ؛ زارۆ ▤ بچه

ئایل[2]: ئاوەڵناو. ناهەقیکار؛ زالم ▤ ستمگر

ئایلەمەل / aylemel/: ☜ **ئایلەمەن**

ئایلەمەن / aylemen/: ناو. ئایلەمەل؛ ئاینەمەل؛ عەیلەمەن؛ ئاگرەمەلیچ؛ ڕیشۆڵی؛ خەزایی ▤ سار صورتی

ئایم / ayim/: ☜ **ئایەم**

ئاین / ayin/: ☜ **ئایین**

ئایندە / ayinde/: ناو. دواڕۆژ؛ داهاتوو ▤ آینده

ئاینونۆین / ayn û 'oy(i)n/: ناو. ١. ناز و نووز ‹خوداکەی! بەس کە بۆ دنیا ئەمەندە ئاینونۆین/ تەماشا کە ئەحیبا ساغ و ئۆیینچی هەموو ڕۆیین «مەحوی»› ٢. فێڵ و گزی ▤ ١. ناز و ادا ٢. مکر و فریب

ئاینە / ayine/: ☜ **ئاوێتە**

ئاینەمەل / aynemel/: ☜ **ئایلەمەن**

ئاینی / aynî/: ☜ **ئایینی**

ئایە[1] / aye/: ناو. ١. پوور؛ میمک؛ میمی ٢. ☜ **ئایەت ـ١** ▤ ١. عمه ٢. ☜ **ئایەت ـ١**

ئایە[2]: ئاوەڵکار. ئاخۆ؛ ئایا ‹ئایە دەزانی؟› ▤ آیا

ئایەت / ayet/: ناو. ١. ئایە؛ هەرکام لەو بەشانەی قورئان کە ژمارەیەکی تایبەت بە خۆی هەیە ٢. نیشانە؛ گەوا ▤ ١. آیه ٢. نشانه

ئایەتولکورسی / ayetulkursî/: ناو. ئایەتی ٢٥٥ی سوورەی بەقەرە کە گوایا خوێندنی دەبێتە هۆی لادانی بەلا ▤ آیتُ‌الکُرسی

ئایەخ[1] / ayex/: ناو. ١. ئەیاغ؛ ڕەهەند؛ ئاوەڕۆ ٢. کارێز؛ کەرێز؛ ڕێگەی ئاوی بە ژێر زەویدا ▤ ١. فاضلاب ٢. کاریز

ئایەخ[2]: ئاوەڵناو. ئەیاغ؛ بێبرەو: ١. خراپ؛ چرووک ‹سەر نەوی ئەکەی بۆ گولێکی ئایەخ، کە خۆت شاگولیت؟! «پەشێو»› ٢. بێبایەخ ‹ئەو نووسەرەی ئەدەبی بەرگری لە لا ئایەخ بووبێ، پێشمەرگەیشی لا بێبایەخ بووە› ▤ ١و٢. بی ارزش

ئایەر / ayer/: ☜ **ئاگر**

ئایەرە / ayere/: ناو. پێوانە ▤ پیمانه

ئایەکو / ayekû/: ئاوەڵکار. داخوا؛ داخۆ؛ ئایا ▤ آیا

ئایەم / ayem/: ناو. ئایم؛ مرۆ؛ مرۆڤ ‹ئایەم نەبایەد کەمتر بوود لە مووش/ مووشیش جی دیری لە ناو پڕوپووش «شامی»› ▤ آدم

ئایەند و ڕەوەند / ayend û řewend/: ☜ **ئاوەند و ڕەوەن**

ئایەنە / ayene/: ناو. ١. داهاتوو؛ ئایندە ٢. ☜ **ئاوێتە** ▤ ١. آینده ٢. ☜ **ئاوێتە**

ئایهۆ / ayho/: ☜ **ئەیهۆ**

ئاییا / ayya/: ناو. ئاییە: ١. مەت؛ پوور؛ خوشکی باوک ٢. دایک؛ دێ؛ ئەدا؛ داڵک ▤ ١. عمّە ٢. مادر

ئاییسان / ayîsan/: چاوگ. ئایسان؛ پێ بوونی ئاگر ▤ مُشتعل شدن

ئایین / ayîn/: ناو. ئاین: ١. مەزەب؛ دین؛ ڕەوشت ٢. ڕەسم؛ یاسا؛ ڕەسمویاسا؛ داب و دەستووری بەڕێوەبردنی بۆنەیەک، وەک: جێژن و زەماوەند و ... ▤ ١. دین ٢. آیین

ئایینـدار / ayîndar/: ئاوەڵناو. دینـدار؛ بەدین؛ بە ئایین؛ بەبڕوا؛ بڕوامەند بە دین و پێداگر لە سەر بەڕێوە بردنی داب و دەستووری دینی ▤ دیندار

ئایینی / ayînî/: ئاوەڵناو. ئاینی؛ دینی؛ پێوەندیدار

به ئایینەوە ‹قوتابخانەی ئایینی؛ مامۆستای ئـایینی› ▤ دینی

ئاییه /ayye/: ☜ **ئایا**

ئاییەی /ayyey/: دەنگ. وشەی سەیرمان ▤ وه

ئتلیس /'tlîs/: نـاو. قیـز؛ قیزوبیـز؛ قێـز؛ قێزوبێـز؛ وەڕەزی ▤ بیزاری

ئخ /'ix/: دەنگەناو. دەنگی هاویشتنی تف و بلـغەم ▤ اخ و تُف

ئراز /'raz/: ناو. بوغز؛ ئونـاق؛ گـیرانی گـەروو بـە هۆی خەم و خەفەتەوە ▤ بُغض

ئربوڵ /'rbûł/: نـاو. بەیعانە؛ پێشـەکی سـەودا ▤ بیعانه

ئرمس /'rmis/: ناو. ئەسرین؛ ئەسر ▤ اشک

ئریشت /irîşt/: ناو. هێرش؛ هەڵمەت ▤ یورش

ئـزرەو /'zrew/: نـاو. سـیل؛ دەردەباریکـە؛ ئازارەباریکە ▤ سل

ئزرەودار /'zrewdar/: ئاوەڵناو. سـیلاوی؛ سـیلدار؛ سیار ▤ مسلول

ئزگل /'zgil/: ناو. ئاور؛ ئاگر ▤ آتش

ئزمەت /'zmet/: ناو. ڕێز؛ وەج ▤ حُرمت

⊡ **ئزمەت گرتن:** ڕێز گرتن/ دانان؛ قەدر گرتن/ لێ نان ▤ احترام گذاشتن

ئسبڵ /'sbił/: ☜ **سپڵ**

ئسپار /'spar/: ناو. تـەکمیش؛ کـاری وەرگێـڕانی زەوی ناو باخ به پێمەڕە ▤ عمل برگردانـدن زمـین باغ با بیل

ئسپارەی /'sparey/: چاوگ. سـپاردن؛ ئەسـپاردن ▤ سپُردن

ئسپل /'spil/: ☜ **سپڵ**

ئسپیل /'spîl/: ☜ **سپڵ**

ئسپێ /'spê/: ☜ **ئەسپێ**

ئستران /'st(i)ran/: ناو. ستران؛ گۆرانی ▤ ترانه

ئسترۆ /'st(i)ro/: ☜ **ئەسرۆ**

ئستەیرک /'steyrik/: ☜ **ئەستێرە**

ئستینک /'stînik/: ناو. ١. زەردەواڵـە؛ هەنگەژاڵـە ٢. ژەنگەسوورە؛ سوورەمۆزە ▤ ١. زنبور ٢. زنبـور سُرخ

ئستێرک /'stêrik/: نـاو. گـۆلاو؛ گـۆل ▤ اسـتخر کوچک

ئستێڕک /'stêřik/: ناو. ئەستێڕک؛ هەرزاڵ؛ پێڕک؛ سەکۆی لە دار یان لە قوڕ لە ڕەشماڵ یان ژوور بۆ شت لە سەر دانان ▤ چوب‌بست سکومانند

ئسـکام /'skam/: نـاو. ئیسـکان؛ ئیسـتیکان ▤ استکان

ئش /'ş/: ناو. *[منداڵانە]* هەڵپەڕکێ ‹ئـش کـەرۆ بـالا بالا، نە کلاشش هەن نە پـالا/ تاتـەش ڕۆسـەمی زالا «فولکلۆر»› ▤ رقص و پایکوبی

ئشتر /'ştir/: ☜ **وشتر**

ئشک /'şk/: ☜ **وشك**¹

ئشکار /'şkar/: ناو. ڕاو؛ ڕاڤ ▤ شکار

ئشکاو /'şkaw/: ☜ **وشکاو**

ئشکاوەی /'şkawey/: چاوگ. قەڵشـان؛ تلیشـیان ▤ شکافتن

ئشکاویا /'şkawya/: ئاوەڵناو. قەڵشـاو؛ تلیشـیاگ ▤ شکافته

ئشـکاویەی /'şkawyey/: چـاوگ. قەڵشـاندن؛ تلیشانن ▤ شکافتن

ئشکەف /'şkef/: نـاو. سـوێنە؛ تەشـتی سواڵـەتی هەویر تێدا شێلان ▤ تشت سُفالی خمیر گرفتن

ئشکەفت /'şkeft/: ☜ **ئەشکەوت**

ئشکەنجە /'şkence/: ☜ **ئەشکەنجە**

ئشکێل /'şkêl/: ناو. چوارمێخـە؛ کـاری چوارپـەل بەستن و بە عەرزا دان ▤ چهارمیخ کشیدن

ئڤاس /'vas/: ☜ **ئاواز-١**

ئقل /'qil/: ☜ **عەقڵ**

ئگـەری /'gerî/: ئاوەڵـناو. ئەگـەری؛ شـیمانە؛

شیمانی؛ دووبەختی؛ گاهەزی ▤ احتمالی

ئله /'le/: ☜ **هەڵۆ**

ئلەهە /'lehe/: ☜ **ئلھ**

ئلھ /'lh/: ئامراز. ئلەهە؛ با؛ دەبا؛ ئامرازێکە بۆ جەخت کردن ‹ئلەھ ئێ یێ ئەم هەڕن نان بخۆن› ▤ الاّ و بالله

ئلهۆ /'lho/: ☜ **هەڵۆ**

ئلهە /'lhe/: ☜ **هەڵۆ**

ئلێمی /'lêmî/: ناو. ملپێچ؛ شاڵ گەردن ▤ شال گردن

ئم¹ /'m/: ئاوەڵکار. بەڵێ؛ ئا؛ ئەرێ ▤ آری

ئم²: دەنگ. دەنگێک بە نیشانەی ناڕەزایەتی کە زۆرتر لەگەڵ پووکاولە لێناندا دەگوترێ ▤ حرف تنفر

ئمجا /'mca/: ئاوەڵکار. ١. ☜ **ئنجا** ٢. دەی چی‌تر ▤ ١. ☜ **ئنجا** ٢. دیگر چه

ئموود /'mûd/: ناو. هیوا ▤ امید

ئنجا /'nca/: ئاوەڵکار. ئمجا؛ ئەمجار؛ لەوە پاش ▤ سپس

ئنجنار /'inc(i)nar/: ناو. گیایەکی دەس‌چێنە، گوڵی مۆرە و بۆ دۆڵمە بە کاری دێنن ▤ گیاهی خوراکی

ئندا /'nda/: ئاوەڵناو. وندا؛ بزر؛ ون؛ گوم ▤ گُم؛ ناپیدا

ئنشەک /'nşek/: ناو. گیایەکی خۆڕسکە، لە مووسیر دەچێ و دەخورێ ▤ گیاهی خوراکی

ئنگرین /'ng(i)rîn/: چاوگ. تووڕە بوون ▤ عصبانی شدن

ئنە /'ne/: ناو. هەناسە ▤ نفس

ئوبنە /ubne/: ناو. ئوبنەیی؛ قوونەک؛ قنگە؛ قنگدەر؛ پشتە؛ دوودەکی؛ نێری نێرخواز ▤ اُبنه

ئوبنەیی /ubneyî/: ☜ **ئوبنە**

ئوتاخ /utax/: ناو. وەتاخ؛ وەتاغ؛ ئوتاق؛ دیو؛ ژووری دانیشتن ▤ اُتاق

ئوتاق /utaq/: ☜ **ئوتاخ**

ئوتوز /utuz/: ئاوەڵناو. ئوتوس؛ تلار؛ تلۆر؛ خلار؛ گلۆر؛ گلێر؛ گولۆر؛ بە خول؛ بە گل و خول؛ خل‌خۆر؛ گل‌خۆر ▤ غلتان

ئوتوس /utus/: ☜ **ئوتوز**

ئوتوماتیک /utumatîk/: ئاوەڵناو. خۆمەش؛ خۆبزێو ▤ اتوماتیک

ئوتومبیل /utumbîl/: ☜ **ئوتومبێل**

ئوتومبێل /utumbêl/: ناو. ئوتومبیل؛ ترومبیل؛ سەیارە؛ ماشین ▤ خودرو

ئوتۆ /uto/: ☜ **ئوتوو**

ئوتۆپیا /utop(i)ya/: ناو. بەختەشار؛ کەس‌نەزاناوا؛ شاری ئاواتان ▤ اتوپیا

ئوتوو /utû/: ناو. ئوتۆ؛ وتوو؛ تووز؛ چرچ‌لابەر؛ جل‌سافکەر؛ دەقاق؛ کەرەسەیەکە بە پەڕەیەکی ساف و کانزاییەوە کە داخ دەبێ، بۆ لابردنی چرچ و لۆچی قوماش و... ▤ اتو

ئوتووبووس /utûbûs/: ناو. پاس ▤ اتوبوس

ئوتووز /utûz/: ناو. ئوتووس؛ ئەتووز؛ تل ▤ غلت

▣ **ئوتووز بوون**: تل خواردن؛ جاڵە بوون؛ بەر بوونەوە پێرای تل دان ‹بەردێک لە کێوەکە ئوتووز بوو، دە چۆم کەوت و بەری ئاوی گرت› ▤ غلتیدن

ئوتووس /utûs/: ☜ **ئوتووز**

ئوجاخ /ucax/: ☜ **وجاخ**

ئوجاخ‌کوێر /ucaxk(i)wêr/: ☜ **وجاخ‌کوێر**

ئوچ /uç/: ناو. قامیشی قەڵەم ▤ قلم نی

ئوچک /uçik/: ناو. هووچک ▤ آستین بلند

ئوختاپووس /uxtapûs/: ناو. هەشتپا؛ هەشپا ▤ هشتپا

ئودکولون /udkulun/: ناو. تێکەڵی عەتر و ئەلکول و ئاو کە دەبێتە تراوێکی بۆنخۆش ▤ اُدکُلُن

ئور / ur/: ناو. ڕیخۆڵە ☰ روده

ئورانوس / uranûs/: ناو. حەوتەمین گەڕۆکی گەردوونەی خۆر (لە باری دووری لە خۆرەوە) ☰ اورانوس

ئورانیوم / uranyum/: ناو. توخمی کیمیاوی کانزایی و ڕادیۆئەکتیف، لە دەستەی ئاکتینیدەکان بە ژمارەی ئەتۆمی ٩٢ و کێشی ئەتۆمی ٢٣٨,٠٢، قورس و زیوئاسا، لە سروشتدا بە شێوەی لێکدراوە هەیە ☰ اورانیم

ئورتودۆکس / urtudoks/: ناو. ١. کەسێ کە پەیڕەوی کلێسەی ئۆرتۆدۆکسە ٢. ئەوەی شوێنەرای ڕێوڕەسمی کۆنە ☰ ١و٢. أرتُدکس

ئورتۆپێد / urtopêd/: ناو. ئێسکبژیشک؛ بژیشکی پسپۆڕی ئێسک و جمگە ☰ أرتوپد

ئورتۆپێدی / urtopêdî/: ناو. ئێسکبژیشکی؛ برینکاری سەر ئێسک و جمگە ☰ ارتوپدی

ئورزان / urzan/: ناو. هەڵپەڕکێ؛ هەڵبەز ☰ رقص و پایکوبی

ئورگ / urg/: ناو. سازێکی گەورەی بازەن بە چەن ڕیز دوگمەی دەستی و ڕیزێک دوگمەی پایی، بۆ دەرهێنانی چەند دەنگ پێکەوە ☰ أرگ

ئوروپیوم / urupyum/: ناو. توخمێکی کیمیایی کانزایی لە دەستەی لانتانیدەکان بە ژمارەی ئەتۆمی ٦٣ و کێشی ئەتۆمی ١٥١,٩٦ ☰ اروپیم

ئورووسی / urûsî/: ☜ عورووسی

ئوزون / uzun/: ناو. گازێکی کەوەی بۆندارە لە سەرووی هەوادا پێک دێ و بەر بە ئازاری تیشکی خۆر دەگرێ ☰ أزُن

ئوسا^{1} / usa/: ☜ وەستا

ئوسا^{2}: ناوەلکار. وا؛ وەها؛ بەم جۆرە ‹ئوسا ژ خۆ کە!› ☰ چنین؛ این طور

ئوسایی / usayî/: ☜ وەستایی

ئوستا / usta/: ☜ وەستا

ئوستاد / ustad/: ☜ وەستا

ئوستان / ustan/: ناو. پارێزگا؛ پارێزگە ☰ أستان

ئوستاندار / ustandar/: ناو. پارێزگار ☰ أستاندار

ئوسترلاب / ustirlab/: ناو. ئوستورلاب؛ ئاسمانپێو؛ ئامرازێکی ئەستێرەناسانی پێشوو، بۆ لێکدانەوەی مەودای نێوان ئەستێرەکان ☰ أسطرلاب

ئوستره / ust(i)re/: ناو. گوێزان؛ گیزان؛ کافرمان؛ کێرد و تیخی مووتاش ☰ أستره

ئوستورلاب / usturlab/: ☜ ئوسترلاب

ئوستووره / ustûre/: ناو. دێرۆک؛ ئەفسانەیەک لەمەڕ خودایان، بوونەوەران، کار و ڕووداوانی نائاسایی لە بارەی دیاردەگەلی سروشتی یان مێژووییەوە، لە بیر و بڕوای خەڵکی کەونارادا ☰ أسطوره

ئوسکوف / uskuf/: ناو. ئەو کڵاوە چەرمینەی دە سەر و چاوی بازی دەدروون تا کەوی بێت ☰ چشم‌بند باز شکاری

ئوسمیوم / usm(i)yum/: ناو. توخمی کیمیاوی کانزایی سەخت، بە ژمارەی ئەتۆمی ٧٦ و کێشی ئەتۆمی ١٩٠,٢ ☰ اسمیم

ئوشتر / uştir/: ☜ وشتر

ئوڤە / uve/: دەنگەناو. بڤە؛ واوا؛ وشەی ترساندنی منداڵ لە شتێک ☰ جیز

ئوقره / uqre/: ☜ ئۆقره

ئوقیانوس / uqyanûs/: ناو. محیت؛ هەریەکە لە پێنج کۆمای بەرینی ئاوی سوێر کە پێکەوە ٧٠ لە ١٠٠ی ڕووبەری گۆی زەوینیان داپۆشیوە ☰ أقیانوس

ئوک / uk/: ☜ ئەوک

ئوکسیژن / uksîjin/: ناو. توخمی کیمیاوی بە ژمارەی ئەتۆمی ٨ و کێشی ئەتۆمی ١٥,٩٩، کە گازێکی بێڕەنگ و بۆن و تامە و قورستر لە هەوایە و ٢١٪ی بارستایی کەشە، لەگەڵ

هیدرۆژندا تێکەڵ دەبێ و ئاو دروست دەبێ ☰ اکسیژن

ئولتیماتوم / ultîmatum/: ناو. دوا هەڕەشە؛ دوا وشیاری دان و داخوازی (زۆرتر) وێڕای هەڕەشە و بە دیاری کردنی ماوە بۆ وەرام دانەوە ☰ اُلتیماتوم

ئولکە / ulke/: ناو. ئۆلکە؛ مەڵبەند؛ وڵات ‹لە ئولکەی عیشقەدا بێ چوونە سەردار/ بە ئاسانی مەزانە بوونە سەردار «مەحوی»› ☰ حریم؛ مُلک

ئولەمپیاد / ulemp(i)yad/: ناو. ١. ڕێوڕەسمی یاریگەلی وەرزشی جەهانی کە چوار ساڵ جارێ لە وڵاتێکدا بەڕێوە دەچێ ٢. هەرکام لەو کێبەرکێ جیهانییانە کە لە بوارێکی زانستیدا بەڕێوە دەچن ☰ ١و٢. اُلمپیاد

ئولەمپیک / ulempîk/: ناو. پێوەندیدار بە ئولەمپیادەوە ‹دروشمی ئولەمپیک› ☰ اُلمپیک

ئولاخ / ułax/: ناو. ئولاغ؛ ولاغ: ١. کەر ٢. ئاژەڵی بەرزە؛ گا و گۆل و یەکسم ☰ ١. اُلاغ ٢. احشام

ئولاخدار / ułaxdar/: ☜ **ئولاغدار**

ئولاغ / ułağ/: ☜ **ئولاخ**

ئولاغدار / ułağdar/: ناو. ئولاخدار؛ چارەوێدار ☰ چاروادار

ئومک / umik/: ناو. پووک؛ پووکاوڵە؛ چەمۆڵە؛ چەمبۆلە ☰ ام

ئومێ / umê/: ☜ **ئومێد**

ئومێد / umêd/: ناو. ئومێ؛ همێ؛ هومێ؛ هومێد؛ هیوا ‹یاران هەر مەسکەن وێرانە زێد بۆ/ ئەبلە ئەو کەسەن بەوش ئومێد بۆ «سەیدی»› ☰ اُمید

⊡ **ئۆمێد کردن**: ئارەزوو کردن؛ بە ئاوات بوون ‹دەمێکە چاوەڕێیەتی، گیان و دڵم ویساڵی تۆ/ ئۆمێد ئەکا کە دەرکەوێ لەپڕ مەهی جەماڵی تۆ «بێخود»› ☰ اُمیدوار بودن

ئومێدەوار / umêdewar/: ئاوەڵناو. هیوادار؛ بە هیوا ☰ امیدوار

ئوناق / unaq/: ناو. بوغز؛ ئراز ☰ بُغض

ئونس / uns/: ناو. یەکەی پێوانی کێش بەرامبەر بە ٢٨,٣٥ گرەم ☰ اونس

ئونیشک / unîşk/: ناو. نویشک؛ کەرە؛ فەریکەڕۆن؛ ڕۆنە کەرە ☰ کره

ئووارە / uware/: ناو. ١. ئاوبارە؛ بەربەند بۆ کۆ کردنەوەی ئاو تاکوو زەوی بەرزی پێ بدێرن ٢. لێژاو؛ دژاو؛ زەوییەک کە ئاوی بۆ ناچێ ☰ ١. آب‌بند ٢. زمینی کە آب بدان نرسد

ئوێنە / 'wêne/: ئاوەڵکار. ئەویا؛ ئەینە؛ ئەوێ ☰ آنجا

ئۆ^{1} / o/: ناو. ئاو؛ ئاڤ ☰ آب

ئۆ^{2}: دەنگ. ١. حەیفێ؛ مخابن ‹ئۆ بۆ ئەو ڕۆژەی لە دەسمان چوو!› ٢. وشەی بانگ کردن ‹ئۆ! فاتێ› ٣. وشەی سەیرمان ‹ئۆ چە سەیرە!› ☰ ١. آه ٢. آهای ٣. وه

ئۆباڤ / obav/: ناو. باوک؛ باو؛ تاتە ☰ پدر

ئۆباڵ / obał/: ناو. وەباڵ؛ گوناح؛ ئاز و بەز ‹زوبانی واعیزی بێ‌دڵ درێژە دەرحەق ئەهلی دڵ/ بە جێشە، غەیری ئەو ملپانە، کێ بێ هەڵگرێ ئۆباڵ؟ «مەحوی»› ☰ وبال؛ گُناه

⊡ **ئۆباڵ بە ئەستۆ بون**: تاوان هەڵگرتن ‹ئۆباڵی بە ئەستۆم خۆی دزیویە!› ☰ وبال به گردن گرفتن

ئۆبژنک / objink/: ناو. بێژنگ؛ کەو ☰ الک

ئۆبە / obe/: ☜ **هۆبە**

ئۆبەرە / obere/: ناو. پێخەف؛ لێفە ☰ لحاف

ئۆپاڵ / opal/: ناو. ئاقیق؛ یاقێق ☰ عقیق

ئۆپشکن / opişkin/: ☜ **ئاوپژێن**

ئۆپێرا / opêra/: ناو. ١. چەشنێک شانۆی لەگەڵ مووسیقا ‹ئۆپێرای ریگۆلتۆ› ٢. بینایەک بۆ پیشاندانی ئەم شانۆیە ‹لە ئۆپێرادا یەکیان ناسی› ☰ ١و٢. اُپرا

ئۆتوز / otuz/: ناو. خلۆر؛ گلار؛ خلێر ☰ غلت

ئۆحە / oĥe/: دەنگەناو. وشـەی گەڕاندنـەوەی گـا ‹فیتـەی شـوان، ئۆحـەی گـاوان/ دێ لـە مۆلـگە و دەراوان «هێمن»› ☰ حرف بازداشتن گاو

ئۆخ / ox/: دەنگ. ١. ئای؛ ئاخ؛ هاواری ئێشـان ٢. چ خۆشە؛ وشەی دەربڕینی شادی ‹دلبەرێ ئـیرۆ سەحەر ئاڤیتە جەرگێ من دو دۆخ/ یـەک ل سـینە، یەک ل دلدا لـەو ل مـن تـێن ئـاخ و ئـۆخ «مـەلای جزیری»› ☰ ١. آخ ٢. وه

ئۆخر^{1} / oxir/: ☜ **ئۆغر**

ئۆخر^{2}: پێرۆ. ← **ئاخر و ئۆخر**

ئۆخژن / oxjin/: ناو. ئۆخە؛ ئۆقرە؛ ئارام ‹بە دیتنت ئۆخژنم هات› ☰ آرامش

ئۆخۆیش / oxoyş/: ☜ **ئۆخەی**

ئۆخە / oxe/: ☜ **ئۆخژن**

ئۆخەی / oxey/: دەنگ. ئایش؛ ئۆخەیچ؛ ئۆخەیش؛ ئۆخۆیش؛ ئای چ خۆشە ‹ئۆخەی وا دیسان خۆشیم دی شەوێک/ ئەویش بۆ ژیان لـێم بـوو بـە خـەوێک «هەژار»› ☰ آخش

◘ **ئۆخەی کردن:** حەسـانەوە؛ دڵـنیا بـوون ‹هـەر کەسێ بۆی دەس بدا ساتێ لە ئامێزی گرێ/ تا لـە دونیادا دەژی، دڵخۆشە، ئۆخەی کردووە «ئـاوات»› ☰ آرامش یافتن

ئۆخەیچ / oxeyç/: ☜ **ئۆخەی**

ئۆخەیش / oxeyş/: ☜ **ئۆخەی**

ئۆدا / oda/: ناو. دایک؛ دێ؛ داڵک ☰ مادر

ئۆدە / ode/: ناو. هۆدە؛ ژوور؛ وەتـاغ؛ چاوەمـاڵ ☰ أتاق

ئۆرت / ort/: نـاو. ١. نێوان؛ ناوەڕاست ٢. ڕێز؛ وەج ☰ ١. وسط؛ میانه ٢. ارزش؛ اعتبار

ئۆرتـە / orte/: نـاو. مـافوورەی گـەورە کـە لـە ناوەڕاستدا ڕادەخرێ ☰ فرشی کـه در وسـط اتـاق می‌اندازند

ئۆرخە / orxe/: ☜ **وێرغە**

ئۆردوو / ordû/: نـاو. ئـۆردی: ١. لەشـکر؛ سـپا ٢. تاقمێک خەڵک کە بۆ ماوەیەک لە جێگایەکدا کۆ ببنـەوە و بمێننـەوە ٣. لـە زمانـەکانی هیندوو ئێـرانی کـە لـە هیندووسـتان و پاکسـتان و ئەفغانستان قسەی پـێ دەکـەن ☰ ١. سپاه ٢و٣. أردو

ئۆردووبـەز / ordûbez/: نـاو. جێگـەی دابـەزین و پشووی لەشکر ☰ جای اطراق سپاه

ئۆردووگـا / ordûga/: نـاو. هۆردووگـا؛ ئـووردی؛ ئەملە: ١. شوێنی مانەوەی تاقمێـک بـۆ ماوەیـێ ‹ئۆردووگای خوێندکاری› ٢. خانووبـەرە و هۆبـەی دابین‌کراو بۆ نیشتەجێ بوونی زۆرەکـی یـان لـە نـاعیلاجی کۆمەڵـێک ‹ئۆردووگـای پەنابـەران› ☰ ١و٢. اردوگاه

ئۆردەک / ordek/: ناو. مراڤ؛ مراوی ☰ مُرغابی

ئـۆردەی / ordey/: چاوگ. هێنان؛ هاوردن؛ هـانین ☰ آوردن

ئۆردی / ordî/: ☜ **ئۆردوو**

ئۆرغان / orğan/: ☜ **نورغێن**

ئـۆرغێن / orğên/: ناو. ئورغان؛ ئۆبەرە؛ لێـف؛ لێفـە ‹یەکێ ژ قارێ کێچی ئار بەردایە ئۆرغێن «پەند»› ☰ لحاف

ئۆرکێسـتر / orkêstir/: نـاو. سـازبەند؛ ڕسـتەی ژەنیاران ☰ أُرکستر

ئۆرناگ / ornag/: ناو. نموونە؛ سەمبول ☰ نمونه

ئـۆرین / orîn/: دەنگـەناو. قۆڕەقـۆڕی گـا و ... ☰ صدای گاو و ...

ئۆریۆن / oryon/: ناو. ملەخڕێ؛ ملەماسی ☰ أُریون

ئۆسارە / osare/: ☜ **نەستێرە**

ئۆغر^{1} / oğir/: ناو. ئۆخر؛ ودم؛ مبـارەکی؛ پـیرۆزی ☰ أُغُر

ئۆغر^{2}: سارستە. ئۆخر؛ پیرۆز بێ ‹ئەڕۆی ئۆغر، ئەڕۆی

ئۆغر، نەزەر ناکەی، ئەڕۆی ئۆغر / لە تیری ئاهی ناکامیم حەزەر ناکەی، ئەڕۆی ئۆغر «گۆران»› ع بە خیر و خوشی

ئۆغلمە / oğł(i)me/: ناو. شەڕ بە تێکچرژان و پێکهەڵپرژان؛ شەڕی قورس ع جنگ مغلوبه

ئۆغەن / oğen/: ناو. دوامین حەوتووی چلەی بچووک ع آخرین هفتەی چلەی کوچک

ئۆف / of/: دەنگ. ئاخ؛ هاواری دەرد و ئازار ‹لە حەسرەت لێوی ئاڵی ئەو نیگاری سوخمە شیرداخە/ دڵم یا خوێنە، یاخۆ داخە، کارم ئۆفە یا ئاخە «بێخود»› ع أُف

ئۆف و ئاخ / of û 'ax/: دەنگەناو. ئاخ و ئۆف؛ دەرد و دووخ؛ وەی ‹دەردەکەت ئەوسا بە نادر جار بە جارێ ئاخ و ئۆف / ئێستە دەیبینم و دەیبینم پڕ بە شارێ ئۆف و ئاخ «حەمدی ساحیبقران»› ع آه و ناله

ئۆقرە / oqre/: ناو. ئوقرە؛ هەدا؛ ئارامی؛ ئۆخژن ‹بە شەو ژان و پەژارەم دێنە پالێ/ بە ڕۆژ ئۆقرەم نییە ساتێک لە ماڵێ «هێمن»› ع آرام

▣ **ئۆقرە گرتن:** هەدا دان؛ ئارام بوون؛ داسەکنان. هەروەها: **ئۆقرە لێبڕان** ع آرام گرفتن

ئۆقرەگرتوو / oqregirtû/: ئاوەڵناو. ئارامبوو؛ داسەکناو ع آرام گرفته

ئۆکالیپتوس / okalîptûs/: ناو. دارێکە لە بیچمی دارە بی، کە لە ئوستورالیاوە هاتووە و گەڵاکەی بۆ دەرمان ئەشێ ع اکالیپتوس

ئۆگر / ogir/: ئاوەڵناو. هۆگر: ١. خووپێگرتوو ٢. دەستەمۆ؛ دەسەمۆ؛ تۆتکە ٣. لاگر؛ لایەنگر؛ داژدار ع ١. مأنوس ٢. رام ٣. طرفدار

ئۆگری / og(i)rî/: ناو. پابەندی؛ گیرۆدەیی؛ وەلفەت ع علاقەمندی

ئۆگە / oge/: جێناو. ئەوێ؛ وێدەرێ ع آنجا

ئۆل / ol/: ناو. دین؛ ئایین؛ مەزەب ‹ئۆلا مە ئیزدییە› ع دین

ئۆلک / olik/: ناو. ١. ئاریخ؛ مێخ زنجیر ٢. چەپەر؛ تامان؛ تەیمان؛ درگا و دیواری لە شووڵ دروستکراو ع ١. میخ طویلە ٢. پرچین و دیوار ترکەای

ئۆلکە / olke/: ناو. مەڵبەند؛ مەیدان ‹لە ئۆلکەی جوانییا گەر لافی شاهی لێ بدەی، لێت دێت «بێکەس»› ع منطقه

ئۆلی / olî/: ☜ **حۆلی ـ٢**

ئۆڵگ / ołig/: ☜ **ئاڵف ـ١**

ئۆمای / omay/: چاوگ. هاتن ع آمدن

ئۆمەت / omet/: ناو. دەستەی پەیڕەوانی دینێکی تایبەت ع أُمت

ئۆمی^{١} / omî/: ناو. ئەوانەی کە سەید نین ع غیر سادات

ئۆمی^{٢}: ئاوەڵناو. نەخوێندەوار؛ بێسیوات ع درس ناخوانده

ئۆناق / onaq/: ناو. گرێ؛ بوغمە ع عُقده

ئۆوەی / owey/: دەنگ. ١. دەنگێک بۆ شەرم کردن ‹ئۆوەی کچەکێ! پیاو دیتیانم!› ٢. بۆ دەربڕینی خەم ‹ئۆوەی حەیف و خەسارێ› ع ١. خاک عالم ٢. آخ

ئۆه^{١} / oh/: ناو. ئووە؛ شەونم؛ ئاونگ ع شبنم

ئۆه^{٢}: دەنگ. دەنگی دەربڕینی وەڕەزی ‹ئۆه لەم بۆیە!› ع آه؛ حرف تنفر

ئۆی / oy/: دەنگ. ١. وەی؛ هاواری دەرد ‹ئۆی مردم! ئەم ژانە کوشتمی!› ٢. وشەی دەنگ دان ‹ئۆی هەتیو! هەر دەتکووژم› ع ١. وای ٢. های؛ حرف ندا

ئۆیمە / oyme/: ناو. جۆرێ کراسی ژنانە ع نوعی پیراهن زنانه

ئۆین / oyin/: ناو. فێڵ و مەکر ‹بە ڕۆژ هەوڵ ئەدەن بەو حاڵە پیسە/ بە سەد ئۆین و سوێند و دەسیسە «پیرەمێرد»› ع فریب

ئۆین‌باز / oyinbaz/: ئاوەڵناو. ١. ئۆینچی؛ فێڵباز؛ ساختەچی ٢. گاڵتەچی؛ قسەخۆش ■ ١. مکّار ٢. شوخ‌طبع

ئۆینچی / oyinçî/: ☜ **ئۆین‌باز ـ١**

ئۆیە / oye/: ناو. ١. ئۆییە؛ پوولەکە؛ پوولەکە؛ بریقە؛ ئەو وردیلە تەنکانەی لە کەناری دەسماڵی سەری دەدروون بۆ خشڵ ٢. تیسماڵکی پارچەی کون ـکونی ناسک کە لە کەناری کەوای دەدروون و بریقەی وێ دەخەن ■ ١. پولک زینتی ٢. نواری که پولک بر آن دوزند

ئۆییە / oyye/: ☜ **ئۆیە ـ١**

ئو / û/: دەنگ. هاوار لە دەرد ■ آخ

ئوردی / ûrdî/: ☜ **ئۆردوگا**

ئورکوتک / ûrkutik/: ☜ **ئوورکووتك**

ئورکووتک / ûrkûtik/: ناو. ئوورکوتک؛ کۆترەگایە؛ کۆترەباڵبازوو ■ کبوتر جنگلی

ئورین / ûrîn/: چاوگ. لووراندن ■ زوزه کشیدن

ئوزیان / ûzyan/: چاوگ. ئاوا بوون؛ نیشتن ■ غروب کردن

ئوسا / ûsa/: ☜ **وەستا**

ئوسار / ûsar/: ☜ **هەوسار**

ئوفە / ûfe/: ناو. نەخۆشییەکی یەکسمە وەک هەڵامەت ئاو بە لووتیدا دێت ■ از بیماری‌های دام

ئوک / ûk/: ناو. ئەوک؛ گەروو؛ قرگ؛ قوڕگ؛ قوڕی ■ گلو

ئون / ûn/: ناو. بیانوو؛ پەڵپ؛ بیانک ■ بهانه

ئونە / ûne/: جێناو. هۆ ئەوە؛ ئا ئەوە ‹ئوونەیە کێشدێ› ■ آن

ئووە / ûwe/: ☜ **ئۆه¹**

ئویف / ûyf/: دەنگ. بەه بەه؛ پەک ■ بەبە

ئە ـ / -e/: پێشگر. ١. دەـ ؛ نیشانەی کار بە بەردەوامی ‹ئەبەم؛ ئەخوا؛ ئەچووین› ٢. بۆ پێداگری دێتە سەر جێناوەکانی یەک و دووەم کەسی تاک ‹ئەمن؛ ئەتۆ› ■ ١. نشانەی استمرار فعل ٢. نشانەی تاکید

ئەئاوا / e'awa/: ☜ **ئاوا¹ـ٣**

ئەئێستا / e'êsta/: ☜ **ئائێستا**

ئەبابۆز / ebaboz/: ناو. دز؛ ماڵبڕ ■ دُزد

ئەبتەر / ebter/: ئاوەڵناو. گەلحۆ؛ دەبەنگ؛ شێتۆکە ■ خُل

ئەبجەد / ebced/: ناو. ١. ناوی جۆرێ ئەلفوبێتکەی کۆنی عەرەبییە کە بە «ئەبجەد» دەست پێدەکا و هەر پیتێک ژمارەیەکی هەیە و حیساباتی پێدەکرێ ٢. ☜ **حیساب ئەبجەد** ■ ١. ابجد ٢. ☜ **حیساب ئەبجەد**

ئەبدال / ebdal/: ناو. *[ڕێزمان]* دوو یان چەند وشە کە لە یەک ڕیشەن و لە ڕاستیدا هەر یەکن (وەک: ئەبلەق، هەبلەق، ئەولەق) ■ ابدال

ئەبداڵ / ebdał/: ناو. ١. نێرەی پۆڕ کە مەلێکی کێوییە ٢. ئەوداڵ؛ عەوداڵ؛ گەڕیدەی بێماڵ ■ ١. دُرّاج نر ٢. خانەبدوش

ئەبرۆ / ebro/: ناو. برۆ؛ برە؛ خەتە مووی بەر توێڵ و بان چاو ‹ئەبرۆ چ کەوانی بێگرێ و ڕێک؟/ پەیکانی بژانگ چ تیری دڵپێک! «هەژار، مەم و زین»› ■ ابرو

ئەبرەش / ebreş/: ئاوەڵناو. عەبرەش: ١. ئەبڕەش؛ تازەزاوی بێشیر یان کەمشیر کە بێچووەکەی تێر ناکا (مەڕ یان بزن) ٢. هەبرەش؛ تینوو؛ تینگ ■ ١. تازه زاییدەی کم‌شیر (دام) ٢. تشنه

ئەبڕەش¹ / ebřeş/: ناو. ئەسپی شین‌بۆری گوڵ‌ـگوڵ ■ ابرش

ئەبڕەش²: ☜ **ئەبرەش ـ١**

ئەبلە / eble/: ئاوەڵناو. گەوج؛ نەفام؛ تێنەگەیشتوو ■ ابله

ئەبلەخەرج / eblexerc/: ئاوەڵناو. هەڵەخەرج؛ قەللاش ■ ولخرج

ئەبڵەق / ebłeq/: ئاوەڵناو. ١. ئەولەق؛ هەبلەق؛ ڕەش و سپی؛ سوور و سپی؛ بازگ؛ بازوو؛ بازە؛ بەوز؛ بۆز؛ جنجربەڵەک؛ ماچیل؛ ڕەشباز؛ چیل؛ لەکڕ؛ دوو ڕەنگ، بەتایبەت ڕەش و سپی ٢. زاق؛ مۆڵەق ‹کە زینیان کرد لە پشتیماینە ڕەشکوێت/ گەڕا چاوم لەوێدا زەرد و ئەبلەق «شێخ ڕەزا»› ☰ ١. ابلق؛ خلنگ ٢. خیره

ئەبوا / ebwa/: ئاوەڵکار. ئەشیا؛ ئەشیایێ؛ دەبا ‹دوێکە ئەبوا بهاتایی› ☰ بایستی

ئەبەد^{١} / ebed/: ناو. ١. کۆتایی جیهان؛ ئاکامی دنیا ٢. *[مەجاز]* بێ بڕانەوە؛ هەتا ـ هەتا؛ تاهەتا ☰ ١و٢. ابد

ئەبەد^{٢}: ئاوەڵناو. هەتایی؛ هەمیشەیی ‹حەپسی ئەبەد› ☰ ابد

ئەبەد^{٣}: ئاوەڵکار. هەرگیز؛ ئەبەدەن ‹گەلێ پێم خۆشە ئەم شەرتە، لە دڵ خۆما کە وا کردم/ ڕەفیقی بەد ئەبەد ناکەم، لە خاکیشا کە من مردم «قانع»› ☰ ابداً

ئەبەدەن / ebeden/: ☜ **ئەبەد**^{٣}

ئەبەدی / ebedî/: ئاوەڵناو. هەرهە؛ نەمر؛ لە نەمان بەدوور ☰ ابدی

ئەبەر / eber/: ئامراز. ڕوو لە؛ لە ڕووی ‹عەهد و وەفا نەماوە کە جەور و جەفایە باو/ لەم عەسر و ئەهلە شەکوە ئەبەر تۆیە یا موغیس! «مەحوی»› ☰ به سوی

ئەبەنوس / ebenûs/: ☜ **ئابنوس**

ئەبیاڵ / ebyał/: ناو. ئەدیال؛ پەتوو؛ بەتانی ☰ پتو

ئەبێ / ebê/: ئاوەڵکار. دەبێ؛ ئەشێ ‹ئەبێ زوو بڕۆم› ☰ باید؛ بایستی

ئەپرەخ / eprex/: ناو. یاپراخ؛ دۆڵمەی گەلامێو ☰ دُلمه

ئەتراف / etraf/: ناو. دەوروبەر؛ ئەم لا و ئەو لا؛ قەراخ و بیجاخ ☰ پیرامون

ئەترەش / etreş/: ناو. ١. ورە؛ زەندەق؛ زەنەق؛ هێزی دڵ؛ زات ٢. فریشتەی ئاگاداری ئاو لە ئایینی زەردەشتدا ☰ ١. زَهره ٢. فرشتەی نگهبان آب

⊡ **ئەترەش چوون**: ئەترەش پەقین؛ زاڵەترەک بوون ☰ زهرەترک شدن

ئەترەش پەقین: ☜ **ئەترەش چوون**

ئەتشە / etşe/: ناو. جۆرێک نەخۆشی مەڕ ☰ از بیماری‌های گوسفند

ئەتک / etk/: ناو. سووکایەتی؛ کارەساتی لەناو بردن؛ زیان گەیاندن ☰ هتک

⊡ **ئەتک کردن**: سووکایەتی بە سەر هێنان؛ ئابڕوو بردن ☰ هتک کردن

ئەتک لێ بردن: ئابڕوو بردن ☰ آبرو بردن

ئەتڵەس / etłes/: ناو. ١. جۆرێ قوماشی هەورێشمی ٢. کۆمەڵە وێنە، نەخشە و زانیاری سەر بە بابەتێکی دیاریکراو ‹ئەتلەسی جوگرافیایی› ☰ ١و٢. اتلس

ئەتڵەسی^{١} / etłesî/: ناو. ١. گۆچانقەند؛ جۆرێ ئاونەوات ٢. گوڵەحەریرە؛ گولبۆری؛ گوڵی ئەتلەسی؛ گوڵێکی یەکساڵەیە بۆ جوانکاری بەکاری دێنن. گەڵاکانی پانە و گوڵە بۆنخۆشەکانی بە چەندین ڕەنگی جوان دەبینرێن ☰ ١و٢. اتلسی

ئەتڵەسی^{٢}: ئاوەڵناو. بە ڕەنگی گوڵی ئەتلەس ☰ اتلسی

ئەتمۆسفێر / etmosfêr/: ناو. ١. کەش؛ هەوا؛ تەوشک؛ بڵندایی لە زەوی بەرزتر ٢. یەکەی تەوژم، بەرامبەری ٦٦٧ گرەم لە سەر سانتی‌متری چوارگۆشە ☰ ١و٢. اتمُسفر

ئەتوار / etwar/: ناو. ڕەوش و کردەوە ‹مەشرەبی نالی گەلێ، ئابی و ترشە بەڵێ/ موعتەریفە خۆی دەڵێ: چا نییە ئەتواری من «نالی»› ☰ رفتار؛ منش

⊡ **ئەتوار ڕشتن**: ئەتوار نواندن؛ کەشم و نەشم نواندن؛ بە خۆ و خدەی تایبەتی سەرنج

ڕاکێشان ▤ عشوەگری کردن

ئەتوار نواندن: ☜ **ئەتوار ڕشتن**

ئەتوارخراپ / etwarx(i)rap/: ئاوەڵناو. تزۆک؛ گەنەکار؛ ئاکارخراپ ▤ بدکارە

ئەتوارلەق / etwarleq/: ئاوەڵناو. تەورلەق؛ ئاکارناحەز؛ بەدڕەوش ▤ بدرفتار

ئەتواری / etwarî/: ئاوەڵناو. بەدتەور؛ خاوەن ئاکاری نائاسایی و نەگونجاو ▤ اطواری

ئەتوان۱ / etwan/: چاوگ. خوازتن؛ ویستن ▤ خواستن

ئەتوان۲: ☜ **هەتوان**

ئەتوم / etum/: ناو. بچووکترین پاژی هەر شتێ کە لە ڕەوتی شیمیاییدا ناگۆڕێ و شی نابێتەوە ▤ اتُم

ئەتۆ / eto/: جێناو. تۆ؛ تە؛ ئەتوو؛ توو ‹ئەتۆ ئەی چرچە پیسەی لینگ گواوی!/ لەگەڵ زەڕڕاتی عالەم تێکەڵاوی؟ «جەنابی مەلا»› ▤ تو

ئەتو / etû/: ☜ **ئەتۆ**

ئەتوز / etûz/: ☜ **نوتوز**

ئەتەر / eter/: ناو. ۱. شوێپ؛ شوێن؛ نیشان ۲. ☜ **هەتەر**۱ ▤ ۱. اثر ۲. ☜ **هەتەر**۱

ئەتەک / etek/: ناو. ئاتەگ؛ ئەتەگ؛ شاقەل؛ داوێنی شۆڕ ▤ دامن بلند

ئەتەگ / eteg/: ☜ **ئەتەك**

ئەتەم / etem/: ناو. گەرای وە گیان هاتوو ▤ جنین تازە جان گرفتە

ئەجاو / ecaw/: ناو. شەرم؛ حەیا؛ فەدی ‹هەی بانووی بێعەیب! لە پەردەی ئەجاو! «فولکلۆر»› ▤ شرم؛ حیا

⊡ **ئەجاو کردن:** شەرم کردن؛ حەیا کردن ‹لە خوا ئەجاو کە و ناکەسی مەکە! «پەند»› ▤ شرم کردن

ئەجداد / acdad/: ناو. باپیران؛ ئاژدا؛ ئاژداد ▤ اجداد

ئەجر / ecr/: ناو. سزای باش؛ پاداش ‹تۆ لوای بەو ئەجر سەختی زامەوە/ من پەرێ حەسرەت دووریت مامەوە «مەولەوی»› ▤ اجر

ئەجزا۱ / ecza/: ناو. دەوا؛ دەرمان ▤ دارو

ئەجزا۲: ئاوەڵناو. ۱. دەسکرد؛ چێکراو؛ ناسروشتی ۲. لە نەوت یان بنێشت دروستکراو ‹تەزبێحەکەت ئەجزایە، شەمچەی پێوەنی بۆچرووکی دێ› ▤ ۱. مصنوعی ۲. پلاستیکی

ئەجزاچی / eczaçî/: ناو. دەواخانەچی؛ دەرمانفرۆش ▤ داروفروش

ئەجزاخانە / eczaxane/: ناو. دەرمانخانە؛ دەواخانە؛ دووکانی دەرمان فرۆشتن ▤ داروخانە

ئەجکاندن / eckandin/: چاوگ. لە نێو بردن؛ نەهێشتن؛ نەبوو کردن؛ قڕ تێخستن ▤ از بین بردن

ئەجکین / eckîn/: چاوگ. لە نێو بران؛ نەمان؛ نەبوو کران ▤ نابود شدن

ئەجندا / ecinda/: ناو. پڕۆژە؛ گەڵاڵەی کارێکی گرینگ و بەبەهرە ▤ پروژە

ئەجندە / ecinde/: ناو. *[باوەڕی کۆن]* جندۆکە؛ ئەجنە ▤ جن

ئەجنە / ec(i)ne/: ☜ **ئەجندە**

ئەجنەبی۱ / ecnebî/: ناو. غەوارە؛ دەرەکی ‹میللەتی بێ علیم و سەنعەت باوەڕت بێ دائیما/ وا لە ژێر پێی ئەجنەبیدا ناوی هەر بێقیمەتە «بێکەس»› ▤ خارجی؛ بیگانە

ئەجنەبی۲: ئاوەڵناو. لاوەکی؛ سەر بە بێگانە ‹تۆ کە چاوت پێم بلێ دەرسی زوبانی ئەجنەبی/ وەک «موفەتیش بەگ» ئیتر من تەرجومانم بۆ چییە؟ «بێخود»› ▤ بیگانە؛ خارجی

ئەجەل / ecel/: ناو. ئەنجەل؛ ئەنجەڵ؛ هەجەل؛ هەنجەل؛ ئەجەڵ: ۱. ماوە؛ مەودا ۲. ئاکام؛ ئەنجەڵ؛ وادەی مەرگ ‹بەجێ ماوم لە یاران، نابەجێ ماوم، ئەجەل زوو بە!/ بە مردن لەم قوسووری

ژینە ئیستیعفا نەکەم، چ بکەم؟ «مەحوی»› ▤ ۱. مدت ۲. اجل

⊡ **ئەجەل هاتن:** وەختی مەرگ هاتن ‹هەر بینا هات ئەجەل و من مردم/ با لە شیوێ پەڕ و باڵی بردم «سوارە»› ▤ اجل رسیدن

ئەجەڵ / ecel/: ☜ **ئەجەل**

ئەجیای / ecyay/: چاوگ. وا زانین ▤ انگاشتن

ئەجێ / ecê/: ئاوەڵکار. ئەیژی؛ وەک ئەوەیە ‹مەمەڵجێش نارە، کوڵمێش سوورە ساوە/ وێش ئەجێ سەڵوێنە مدرێنە پاوە «سەیدی»› ▤ گویی

ئەح / eĥ/: دەنگ. ئەهـ؛ وشەی بێزاری و گوێ پێ نەدان ‹ئەح! دەی سا چی لێ بکەم؟› ▤ آه

ئەح۔ئەح / eĥ eĥ/: دەنگ. وشەی دەرکردنی پەز لە ئاغەڵ ▤ حرف راندن گله از آغَل

⊡ **ئەح۔ئەح کردن:** لێخوڕین؛ دەرکردنی مەڕ و ماڵات لە ئاغەڵ ▤ راندن گله

ئەحا / eĥa/: دەنگ. تەحا؛ پەحا: ۱. وشەی سەیرمان ۲. وشەی باوەڕ نەکردن ▤ ۱. وە ۲. وا

ئەحمەدڕاوکەر / eĥmedřawker/: ناو. باڵدارێکی لاقدرێژی پێ بەپەردەیە لە قەراغ ئاوان دەژی ▤ گیلانشاه بزرگ

ئەحمەق / eĥmeq/: ئاوەڵناو. هەقمەق؛ گەوج؛ گەللایی و نەفام ‹وەکوو یەک دێتە بەرگوێی پیاوی ئەحمەق/ سەفیری بولبول و ئاوازی لەقلەق «شێخ ڕەزا»› ▤ احمق

ئەحواڵ / eĥwał/: ناو. هەواڵ؛ حاڵ و هەواڵ؛ چۆنیەتی باری ژیان ‹ئەحوالی ئەم زەمانە لە کایەی منال ئەچێ/ دنیایەکی چ پووچە لە زەرفی بەتاڵ ئەچێ «حەمدی ساحیبقران»› ▤ احوال

ئەحواڵپرسی / eĥwałpirsî/: ناو. چاک و چۆنی؛ کار و ڕەوتی بە سەر کردنەوە ▤ احوالپرسی

ئەحیا / eĥya/: ناو. ۱. شەونخوونی؛ شەوبێداری پتر لەگەڵ نوێژ و نزادا ۲. ڕەوتی بووژانەوە؛ سەرهەڵدانەوە ▤ ۱و۲. احیا

ئەخبار / exbar/: ناو. هەواڵ؛ دەنگوباس؛ نووچە ▤ اخبار

ئەخت / ext/: لێل. ← **ئەختوچار**

ئەختان / extan/: ناو. دەرفەت؛ فرسەت ▤ فُرصت

ئەخترمە / extirme/: ناو. ئەسپی لە دوژمن گیراو ▤ اسب غنیمتی

ئەختوبار / extubar/: ئاوەڵناو. بەئەمەگ؛ پێزان؛ وەفادار ▤ وفادار

ئەختوچار / ext û çar/: ناو. کۆشش و تەقالا؛ حەولی زۆر ‹هەرچەند ئەختوچارم کرد پێم نەکرا› ▤ تلاش بسیار

ئەختە^{١} / exte/: ناو. داری شینی سەرقرتاو ▤ درخت سبز هرس شده

ئەختە^{٢}: ئاوەڵناو. ئێختە؛ یەختە؛ گوندەرهاتوو ▤ اخته

⊡ **ئەختە کردن:** خەساندن؛ گون دەرهێنان ▤ اخته کردن

ئەختەر / exter/: ناو. ئەستێرە؛ هەسارە ▤ ستاره

ئەختەرمە / exterme/: ناو. چۆلەچرا؛ چاوڵ ▤ مشعل هیزمی

ئەخش / exş/: ناو. تەشق؛ عەرش؛ بەرزایی ئاسمان ▤ عرش

ئەخشاڵ / exşał/: ناو. ئەشغاڵ؛ وردە و پردەی ناوماڵ ▤ خرت‌وپرت

ئەخلاق / exlaq/: ناو. خوو؛ خدە؛ ڕەوشت ▤ اخلاق

ئەخلەخ / exlex/: ناو. سوخمە؛ جلی ژێر کەوا ▤ نیمتنەی زیر قبا

ئەخم / exm/: ناو. ڕووترشی؛ کاری ڕوو گرژ کردن ▤ اخم

ئەخموتەخم / exm û texm/: ناو. کار و ڕەوتی ناوچاو تاڵ کردن و وەڕەزی نواندن ‹بەسییە ئەخموتەخم ناوچاوت بکەوە!› ▤ اخم‌وتَخم

ئەخەکن /exekin/: ناو. شوێن؛ جێ؛ جێگا ▤ مکان

ئەخیە /exye/: ناو. مێخ‌تەوێڵە؛ گولمێخی بەستنەوەی هەوساری ئەسپ و حەیوانی بەرزە ▤ میخ طویله

ئەدا /eda/: ناو. ١. دایک؛ داڵک ٢. ڕەوش و ئاکار ‹ئەی شەککەرین دەهانی شەکەر نوتقی لێو نەبات/ شیرین هەموو شەمایل و شیرین هەموو ئەدات «ئەدەب»› ٣. قەرەبوو؛ کاری دانەوە ‹هەرچەند وەکوو خەنجەری ئەڵماسە زمانم/ نابڕێ سەری موویێ لە ئەدای شوکری نیعەمتان «شێخ ڕەزا»› ٤. لاسایی؛ دەمەلاسکە ‹چ ڕات دەکەوێ ئەدام دەردێنی؟› ٥. ناز و نووز؛ عیشوە و کرشمە ‹دڵێکی غەمزەدەم بڕ مەحرەمی ڕاز/ ئەویشت لێم بە سەد شێوە و ئەدا سەند «ئەدەب»› ٦. کاری دەربڕین؛ لێدوان ‹ئەدای پەشێوی حاڵات جەستەم/ دوورەن جە تەحریر خامەی شکەستەم «مەولەوی»› ▤ ١. مادر ٢. اخلاق ٣. ادا ۴. شکلک ۵. ناز و کرشمە ۶ بیان

⊡ **ئەدا دەرهێنان:** لاسایی کردنەوە؛ دەمەلاسکێ کردن ▤ شکلک درآوردن

ئەدا کردن: بەجێ هێنان؛ جێبەجێ کردن ‹نالی عەجەب بە قووەتی حیکمەت ئەدا دەکا/ مەعنایی زۆر و گەورە بە لەفزی کەم و بچووک «نالی»› ▤ ادا کردن

ئەدابابا /edababa/: ناو. گوڵێکی سوورە وەک پەنجە دەچێ ▤ از گُل‌ها

ئەدائەکەرەسێ /edałekeresê/: ناو. ڕازیانە کێویلە ▤ رازیانە کوهی

ئەدامەردە /edamerde/: ئاوەڵناو. دایک‌مردوو ▤ مادرمُردە

ئەداوئەتوار /eda w 'etwar/: ناو. ١. ئاین و ئۆین؛ کردەوەی شانۆگەریانە بۆ شۆخی و پێکەنین ٢. ڕەوشتی ناپەسند و ناشیرین ▤ ١و٢. ادا و اطوار

ئەددی /eddî/: دەنگ. وشەیەکە بۆ پووچاندنەوەی وتەی وێژەر بە گاڵتەوە ▤ حرف انکار و تحقیر سخن

ئەدگار /edgar/: ☜ **نادگار ـ١**

ئەدوا /edwa/: ناو. ١. بەهارات؛ ئالات؛ دا و دەرمانی چێشت خۆشکەر ٢. وتار و باس ▤ ١. ادویە ٢. گفتار

ئەدەب /edeb/: ناو. ١. وێژە؛ ئەدەبیات ٢. شەرم؛ حەیا ‹نزوول کێشا دەست بەختم ئەو ڕای بەد/ پای ئەدەب نە ڕای عەدەم کەردم ڕەد «مەولەوی»› ٣. تەمێ ‹با بچینەوە ماڵ بزانە چۆن ئەدەبت دەکەم!› ٤. *[مەجاز]* ناوگەڵ ‹ئەدەبت داپۆشە!› ▤ ١. ادبیات ٢. ادب؛ احترام ٣. تنبیە ۴. عورت

⊡ **ئەدەبی بەراوردی:** کۆمەڵە دەق و زانستگەلی پێوەندیدار بە بەراوەرد کردنی ئەدەبیاتی دوو گەل و وڵات و زمان ▤ ادبیات تطبیقی

ئەدەبی بەرخودان: ئەدەبیاتێ کە ناوەرۆکی سەر هەڵدان و بەرخوەدانی گەل و کۆمەڵێک لە بەرامبەر ناڕاستی و زڵم و زۆرەوە دەردەخات ▤ ادبیات پایداری

ئەدەبی کۆن: ئەدەبیاتی پێداگر لە سەر بنەماکانی چینی پێشوو ▤ ادبیات کلاسیک

ئەدەبی نوێ: ئەدەبیاتی پێداگر لە سەر گۆڕان و وەرگرتنی دابی نوێ ▤ ادبیات جدید

ئەدەبی سەردەم: ئەدەبیاتی دوادەورە لە هەر کاتێکدا ▤ ادبیات معاصر

ئەدەبخانە /edebxane/: ناو. *[مەجاز]* ئاودەست؛ دەساو ▤ مُستراح

ئەدەبسز /edebsiz/: ئاوەڵناو. بێ‌ئەدەب؛ بێ‌ڕەوشت ▤ بی‌ادب

ئەدەبی /edebî/: ئاوەڵناو. وێژەیی؛ چۆنیەتی وتە یان نووسراوەیەک کە پێوەندی بە وێژەوە هەبێ

🇮🇷 ادبی

ئەدەبیات / edebyat/: ناو. وێژە؛ بێژە؛ تۆرە؛ کۆمای ڕامان و ڕانانی هونەری گەل و کۆمەڵێک لە چوارچێوەی وتاردا 🇮🇷 ادبیات

ئەدی / edî/: ئاوەڵکار. ١. ئیدی؛ چیتر (بە دوای ڕووداوی بەرباسدا) ‹ئەو کارەت کرد، ئەدی مەیکە!› ٢. ئەرێ؛ بەڵێ؛ ئەی چۆن (وەک وەرام) ‹ـ شەو نانت خوارد؟ ـ ئەدی› ٣. ئیدی؛ ئێستا؛ کە وا بوو (وەک پرسیار) ‹ئەگەر ئاشت بوونەوە، ئەدی بۆ ناچییەوە؟› ٤. جگە لەوە؛ هەمتر ‹ئەدی، چی گوت؟› ٥. مەگەر؛ ئایا ‹ئەدی نەمگوت وا مەکە؟› 🇮🇷 ١. دیگر ٢. چرا که نه ٣و٤. دیگر ۵. مگر

ئەدیال / edyal/: ☜ **ئەبیاڵ**

ئەدیب / edîb/: ناو. ١. وێژەوان؛ تۆرەوان؛ تۆرەڤان؛ تۆرەمەند؛ وێژەناس؛ ئەدیب ٢. نووسەر یان شاعیر 🇮🇷 ١و٢. ادیب

ئەر / er/: ئامراز. ئەگەر ‹با شەو بڕوا سەحەر بێ، باغی گولان وەبەر بێ/ ئەر تۆ مەیلت لەسەر بێ کافر ئیسلامی ناوە «وەفایی»› 🇮🇷 اگر

ئەراگێڵ / eragêł/: ئاوەڵناو. هەڵوەدا؛ پەڕەوازە؛ پەڕتەوازە؛ دوور لە ماڵ و زێدی خۆ ‹خسووس من سەرعی و لێوە و وێڵ تۆم/ سەودایی خەمبار ئەراگێڵ تۆم «مەولەوی»› 🇮🇷 آواره

ئەرامەندە / eramende/: ئاوەڵناو. ئەرامەنە؛ پەرێشان و داماو ‹جە واتەی شێرۆ سەرەفکەندە بین/ جە سەودای گەردوون ئەرامەندە بین «خانای قوبادی»› 🇮🇷 پریشان؛ وامانده

ئەرامەنە / eramene/: ☜ **ئەرامەندە**

ئەرباب١ / erbab/: ناو. خاوەن ‹لە بەر قاپی سەرا سەفیان دەبەست شێخ و مەلا و زاهید/ مەتافی کەعبە بۆ ئەربابی حاجەت، گردی سەیوان بوو «شێخ ڕەزا»› 🇮🇷 ارباب

ئەرباب٢: ئاوەڵناو. ڕووخۆش؛ سەوداخۆش و دلاوا ‹کوڕێکی زۆر ئەربابە، بیناسی خۆشت دەوێ› 🇮🇷 خوش‌اخلاق

ئەربابانە١ / erbabane/: ناو. بەهرەی ماڵکانە 🇮🇷 بهره‌ی مالکانه

ئەربابانە٢: ئاوەڵناو. ئاغایانە؛ وەکوو ئەرباب ‹جل‌وبەرگی ئەربابانە› 🇮🇷 اربابانه

ئەربابانە٢: ئاوەڵکار. ئاغایانە؛ بە شێوە و داب و دەستووری ئەربابان ‹ئەربابانە لێ دەخوڕێ!› 🇮🇷 اربابانه

ئەربووش / erbûş/: ناو. ئەسپی شێی سوورهۆڵ 🇮🇷 اسب کرنگ

ئەرتەش / erteş/: ناو. قوشوون؛ سپا: ١. سەرجەمی هێزی چەکداری وڵاتێک ٢. یەکەیێکی چەکداری ٣. کۆمەڵەیەکی گەورە لە چەکدارانی ڕاهاتوو بۆ شەڕ، بەتایبەت لە وشکانیدا 🇮🇷 ١تا٣. ارتش

ئەرتەشی١ / erteşî/: ناو. سپایی؛ قۆشەنی؛ نیزامی؛ کەسێ کە لە ئەرتەشدا کار دەکا 🇮🇷 ارتشی

ئەرتەشی٢: ئاوەڵناو. سەر بە ئەرتەش ‹جل‌وبەرگی ئەرتەشی› 🇮🇷 ارتشی

ئەرتیچۆک / ertîçok/: ناو. کەنگەر؛ کنگر 🇮🇷 کنگر

ئەرجن / ercin/: ناو. بادامی کێوی 🇮🇷 بادام کوهی

ئەرجوو / ercû/: ناو. تکا؛ کاری پاڕانەوە 🇮🇷 رجا؛ خواهش

⊡ **ئەرجوو بوون**: چاوەڕوان بوون؛ تەمادار بوون 🇮🇷 چشم داشتن

ئەرجوو کردن: تکا کردن؛ لاڵانەوە ‹ئەوەند ئەرجوو دەکا نالی کە جار ـ جار/ بکەن یادی موحیببی بێ ڕیاتان «نالی»› 🇮🇷 خواهش کردن

ئەرجووزە / ercûze/: ناو. ڕەجەز؛ گۆشەیەک لە دەزگای چوارگا لە مووسیقای ئێرانی 🇮🇷 رَجَز

ئەرخ / erx/: ناو. چاڵ؛ قووڵکە 🇮🇷 چاه

ئەرخاندن / erxandin/: چاوگ. ماندوو/ شەکەت

کردن ☰ خسته کردن

ئەرخوت / erxut/: ناو. ئەرخۆت؛ هەرخۆت؛ لۆلەپە مەشکە؛ دوو داری گرۆڤەری خەڕاتی کراوی دە دۆژەنگ خراو ☰ دستگیرەی مشک

ئەرخۆت / erxot/: ☜ ئەرخوت

ئەرخە / erxe/: ناو/ ناوەلناو. یاریدەر؛ کۆمەگ؛ پشتیوان ☰ پُشتیبان

ئەرخەوان / erxewan/: ناو. ئەرغەوان؛ ئەرغوو: ١. دارئەرغوو؛ ناوی دارێکی جوانە و لە پارک و جادەدا بۆ جوانکاری دەبێت، سەرەتای بەهار گوڵی ئاماڵ سوور و بەنەوشی هەیە و پاش گوڵەکانی گەڵای ساف و بیچمی دڵ دەردێت. لاسکەکانی بۆ چنینی سەبەد و نانەشان و سۆقاتی بە کار دێنن ٢. گوڵەئەرغوو؛ گوڵەئەرخوو؛ گوڵە ئەرخەوانکە؛ گۆڵەئەرخەوانە؛ زرەشەوبۆ؛ پووشەکەوە؛ ناوی گوڵێکە لە بنەماڵەی شەوبۆ و خەرتەڵە، بە ڕەنگی سپی ئاڵ و کەمڕەنگ، لە سەر پەڕەکانی ڕەگ ڕەگ دیارە و بۆنخۆشە ☰ ١و٢. ارغوان

ئەرخەوانسوور / erxewansûr/: ناو./کینایە/ ١. هەوەڵی بەهار ٢. سێڵاوی بەهاران کە هەڵدەستێ و لێل و مەیلەو سوورە ‹ئەرخەوانسووری بەهارە جەغەتووی فرمێسکم/ ئەوی سامانی مە بوو بردی هەمووی فرمێسکم «بۆران»» ☰ ١. اول بهار ٢. سیلاب گل‌آلود بهاری

ئەرخەوانی^{1} / erxewanî/: ناو. ئەرغەوانی؛ ڕەنگی سووری بریقەداری ئاماڵ بەنەوش ☰ ارغوانی

ئەرخەوانی^{2}: ناوەلناو. ئەرغەوانی؛ بە ڕەنگی ئەرغەوان ‹کراسی ئەرخەوانی› ☰ ارغوانی

ئەرخەیان / erxeyan/: ناوەلناو. ئارخەیان؛ خاترجەم؛ بێخەم ☰ مُطمئن

ئەرخین / erxîn/: چاوگ. ماندوو/ شەکەت بوون ☰ خسته شدن

ئەرد / erd/: ☜ ئەرز ـ١

ئەردە / erde/: ناو. ئاردە؛ کرەکونجی؛ کونجی هاڕدراو ☰ ارده

ئەردەڵ / erdeł/: ناو. بوێر؛ بەجەرگ؛ نەترس ☰ شُجاع

ئەردەوان / erdewan/: ناو. ١. ئاشەوان؛ ئاسیاوان ٢. چاودێری زەوی و زار ☰ ١. آسیابان ٢. نگهبان مزرعه

ئەردهەژ / erdhej/: ناو. ئەردهێژ؛ بوومەلەرزە ☰ زلزله

ئەردهێژ / erdhêj/: ☜ ئەردهەژ

ئەرز / erz/: ناو. ١. ئەرد؛ عەرد؛ زەوین؛ زەوی ‹بە سەر ئەرزا ئەگەر نازیش بکەن هەقتانە هەر وا بێ/ تەماشای سێبەری ئەم شاخ و کێوانەی لە سەرتانە «ئەحمەد موختار جاف»» ٢. پووڵی بیانی؛ پارەی وڵاتانی تر ☰ ١. زمین ٢. ارز

ئەرزان / erzan/: ☜ هەرزان

ئەرزش / erziş/: ناو. بایەخ؛ ئۆرت ☰ ارزش

ئەرزن / erzin/: ☜ هەرزن

ئەرزناس / erznas/: ناو. زەویناس ☰ زمین‌شناس

ئەرزناسی / erznasî/: ناو. زەویناسی ☰ زمین‌شناسی

ئەرزنج / erzinc/: ناو. ئانیشک؛ ئەنیشک ☰ آرنج

ئەرزنگ / erzing/: ☜ ئەرزینگ

ئەرزنی / erz(i)nî/: ناو. جۆرێ هەنجیر ☰ نوعی انجیر

ئەرزەن / erzen/: ☜ ئەرزینگ

ئەرزینگ / erzîng/: ناو. ئارزینگ؛ ئارگوشک؛ ئارگووشک؛ ئەرزێنک؛ ئەرزنگ؛ ئارزەن؛ ئارزن؛ ئەرزەن؛ ئارچەن؛ چەنە؛ لەچەنە؛ چەنەگە؛ چەناگە ☰ زنخ؛ چانە

ئەرزێنک / erzênik/: ☜ ئەرزینگ

ئەرژن / erjin/: ناو. هەرجن؛ ناوی دارێکە بەرێکی

وەک بادام دەگرێ و بۆ دەرمان دەبێ ☰ درختی است

ئەرژنگ / erjing/: ناو. دارێکە لە ئەرخەوان دەکا ☰ درختی شبیه ارغوان

ئەرژەنگ / erjeng/: ناو. غوول؛ دێو ☰ غول

ئەرس / ers/: ناو. هەرس؛ فرمێسک؛ ئەسرین ☰ اشک

ئەرش / erş/: ناو. تەشق؛ عەرش؛ بەرزایی ئاسمان ☰ عرش

ئەرشیڤ / erşîv/: ناو. ۱. شوێنی ڕاگرتنی بەڵگە و پەرتووک ۲. خەزێنەی بەڵگەیان ☰ ۱و۲. آرشیو

ئەرغو / erğû/: ☜ **ئەرخەوان**

ئەرغەنون / erğenûn/: ناو. چەشنێک ئۆرگی دەستی کۆن (ئامرازی مووسیقا) ☰ ارغنون

ئەرغەوان / erğewan/: ☜ **ئەرخەوان**

ئەرغەوانی / erğewanî/: ☜ **ئەرخەوانی**

ئەرڤا / erva/: ئاوەڵناو. چوست و چالاک؛ گورج و گۆڵ ☰ چابُک

ئەرڤاز / ervaz/: ☜ **هەوراز**

ئەرک / erk/: ناو. ۱. خەسپەن؛ ڕاسپێری؛ کار، ئاکار یان ڕاژەیێ کە لە یەکێک (بە هۆی بوون لە نێو تاقمێک) چاوەڕوانی دەکرێ ۲. ئەرکی سەرشان؛ ئەوەی ئەخلاق یان قانوون بۆ مرۆڤی دەبڕێتەوە ۳. بەرپرسی؛ بەرپرسایەتی؛ بەرپرسیەتی؛ لێپرسراوی؛ دۆخ یان چۆناوچۆنی بەرپرس بوون ‹ئەرکی ئەم قوتابخانە لە سەر ئێوەیە؟› ٤. زەحمەت؛ ڕەنج ‹نە کای بۆ بێنە، نە جێی بماڵە/ هیچ ئەرکیان نییە ئەو دووگەماڵە! «قانع»› ☰ ۱و۲. وظیفه ۳. مسئولیت ۴. زحمت

ئەرکان / erkan/: ناو. ڕەخت و ئەسپابی شەڕ ☰ جنگ‌افزار

ئەرکگران / erkg(i)ran/: ئاوەڵناو. ڕەنجدەر؛ زەحمەتکێش ☰ رنجبر

ئەرکگرانی / erkg(i)ranî/: ناو. داب و دەستووری تایبەت و زیاد لە ڕادەی ئاسایی بۆ بەڕێوە بردنی ڕەسم و یاسایەکی دیاریکراو ☰ تشریفات

ئەرکەتی / erketî/: ☜ **ئەگەر**[۲]

ئەرکەتێ / erketê/: ☜ **ئەگەر**[۲]

ئەرمانای / ermanay/: چاوگ. شاندان؛ نیشاندان؛ نواندن ☰ نشان دادن

ئەرمەنی / ermenî/: ☜ **هەرمەنی**

ئەرنا / erna/: ئاوەڵکار. ئەگەرنا؛ ئەگەر وا نەبێ ‹شمشاڵێکی زەرد لە تۆی پشتێنی/ مەر چاک تێفکری، ئەرنا نایبینی «قانع»› ☰ وگرنه

ئەرناڤ / ernav/: ناو. قین؛ ڕق ☰ کینه

⊡ **ئەرناڤ لێچوون**: ڕق نیشتنەوە؛ ئارام بوونەوە ☰ عصبانیت فروکش کردن

ئەرناندن / ernandin/: چاوگ. ۱. زویر کردن ۲. عەزیەت کردن ☰ ۱. آزُردن ۲. اذیت کردن

ئەرنۆ / erno/: ئاوەڵناو. ئەرنۆک؛ ڕقئەستوور؛ قینەون ☰ کینەتوز

ئەرنۆک / ernok/: ☜ **ئەرنۆ**

ئەرنە / erne/: ئاوەڵناو. ڕسوا ☰ رسوا

ئەرنین / ernîn/: چاوگ. توورە بوون؛ بێزار بوون ☰ بیزار شدن

ئەروا / erwa/: ناو. گیان؛ ڕۆح ‹قاڵبم بێڕۆح ئەروام نەمەندەن/ من دان حەیات زندەگیم کەندەن «مەولەوی»› ☰ جان

ئەرواز / erwaz/: ☜ **هەوراز**

ئەرواو / erwaw/: ناو. ئاغا؛ ئاغادێ؛ خاوەن مولک ☰ ارباب

ئەرەبەستە / erebeste/: ئاوەڵناو. پەروار؛ دابەستە ☰ پرواری

ئەرەج / erec/: ناو. مەچەک؛ جومگە؛ بەندی نێوان پەنجە و باسک ☰ مُچ

ئەرەجیای / erec(i)yay/: چاوگ. وا زانین ☰

پنداشتن

ئەرەچکەی / ereç(i)key/: چاوگ. تکان؛ تکیان 🇮🇷 چکیدن

ئەرەقگیر / ereqgîr/: ☜ **ئارەقگیر**

ئەرەمتەی / erem(i)tey/: چاوگ. ڕژاندن؛ ڕژانن 🇮🇷 ریختن

ئەرەمەردەی / eremerdey/: چاوگ. داسەکنان؛ هەدا دان؛ ئارام بوون 🇮🇷 آرام شدن

ئەرەوەسای / erewesay/: چاوگ. داخوەستن؛ داوەزین؛ دابەزین 🇮🇷 پیاده شدن

ئەرێ¹ / erê/: ناو. بەڵێ؛ با ‹کچەکەیان ئەرێی گوتووە؛ ئەرێیان لێسەند› 🇮🇷 آری

ئەرێ²: ئاوەڵکار. ١. بەڵێ؛ ئا ‹لە ڕێم وەستاوی؟ ئەرێ› ٢. *[سەرزارەکی]* ئاخۆ؛ داخۆ ‹ئەرێ هاتەوە؟› 🇮🇷 ١. آری ٢. آیا

ئەرێ³: ئامراز. وشەی سەرنج ڕاکێشانی لایەنەکانی وتووێژ ‹ئەرێ وتیان شت هەرزان دەبێ!؛ ئەرێ چۆنی؟› 🇮🇷 راستی

ئەرێ⁴: دەنگ. ١. هەی ‹ئەرێ ئەی شێخە پیسەی بۆری چلکن!/ ئەرێ ئەی زک هەمانەی غازی بۆگن! «مەلای گەورە»› ٢. بەڵێ؛ وایە 🇮🇷 ١. هان؛ ای ٢. آره

ئەرێ نەرێ / erê nerê/: سارستە. دوودڵی و ڕاڕایی؛ بکرێ‌نەکرێ 🇮🇷 بشود نشود

ئەرێنی / erênî/: ئاوەڵناو. پۆزەتیڤ؛ موسبەت 🇮🇷 مُثبت

ئەڕا¹ / eřa/: ناو. مشار؛ هەرە 🇮🇷 اره

ئەڕا²: ئاوەڵکار. بۆچی: ١. چما؛ لە بەر چی ‹ئەڕا ئیجووری کەی؟› ٢. مەگەر ‹ئەڕا قوڕواخم وە ئاو چاخ بووم؟!› 🇮🇷 ١. چرا ٢. مگر

ئەڕا³: ئامراز. ئەڕای؛ بۆ؛ لە بەر ‹بزن ئەڕا یەی شەو جێ خوەی خوەش کەی «پەند»› 🇮🇷 برای

ئەڕابە / eřabe/: ناو. عەرەبانە؛ ئارەبانە؛ ئارەوانە 🇮🇷 گاری

ئەڕای / eřay/: ئامراز. بۆ؛ ڕای 🇮🇷 برای

ئەڕدێن / eřdên/: ☜ **ڕدێن**

ئەڕزاق / eřzaq/: ناو. تفاق؛ ئازووخە؛ ئازووقە 🇮🇷 آذوقه

ئەڕفای / eřfay/: چاوگ. ڕفاندن؛ پڕ پێدا کردن 🇮🇷 ربودن

ئەڕنەموتە / eřnemûte/: ناو. زەڕنەقووتە؛ قامکی ناوەڕاست 🇮🇷 انگشت وسط

ئەڕۆ / eřo/: ☜ **ئەمڕۆ**

ئەڕە / eře/: ☜ **هەرە¹ـ١**

ئەز / ez/: جێناو. من؛ م ‹ئەگەر دیتیانم ئەزم، ئەگەر نەیاندیم دزم! «مەسەل»› 🇮🇷 من

ئەزازیل / ezazîl/: ناو. خووسار؛ زوقم 🇮🇷 سرماریزه

ئەزبۆلە / ezbole/: ☜ **هەزبێ**

ئەزبەر / ezber/: ناو. دەرخ؛ لە بەر 🇮🇷 از بر؛ حفظ

ئەزبەنی / ezbenî/: جێناو. بەندە؛ بچووکتان؛ وشەی ڕێز نان لە کەسی بەرامبەر، واتا من کۆیلەم 🇮🇷 بنده؛ جان‌فدا

ئەزبێ / ezbê/: ☜ **هەزبێ**

ئەزبێکێویلە / ezbêkêwîle/: ☜ **هەزبیەکێویلە**

ئەزبێڵە / ezbêłe/: ناو. نەعنا؛ جاترە 🇮🇷 نعناع

ئەزرۆ / ezro/: ☜ **ئارەزوو**

ئەزرەتمەن / ezretmen/: ئاوەڵناو. بەئاوات 🇮🇷 آرزومند

ئەزم / ezm/: ☜ **هەزم**

ئەزمان / ezman/: ناو. ١. ئاسمان؛ عاسمان ‹وەک ستێرکا لە ئەزمانی› ٢. زمان؛ زوان 🇮🇷 ١. آسمان ٢. زبان

ئەزمانتاڵ / ezmantał/: ئاوەڵناو. *[مەجاز]* ئەزمانڕەش؛ دەمپیس؛ زمانپیس 🇮🇷 بدزبان

ئەزمانڕەش / ezmanřeş/: ☜ **ئەزمانتاڵ**

ئەزمو / ezmû/: ئاوەڵناو. ئەزموودە؛ تەجرەبەکراو؛

هەڵسەنگێنراو ☰ آزموده

ئەزموودە / ezmûde/: ☜ **ئەزموو**

ئەزموون / ezmûn/: ناو. کار و ڕەوتی هێچان؛ تاقی کردنەوە؛ جەڕباندن ☰ آزمون

ئەزموونگە / ezmûnge/: ناو. زموونگە؛ تاقیگە؛ دامەزراوەیەک بە کەرەسەی پێویستەوە بۆ ئەنجام دانی ئەزموونی زانستی و پیشەیی ☰ آزمایشگاه

ئەزمین / ezmîn/: چاوگ. ۱. تام کردن؛ چەشتن؛ چێژ کردن ۲. زمین؛ سەنگاندن ☰ ۱. مزه کردن ۲. آزمودن

ئەزمێن / ezmên/: ☜ **ئاسمان**

ئەزوا / ezwa/: ناو. عەزوا: ۱. سیبری؛ دەرمانێکی تاڵە ۲. ئەزوێڵە؛ بەهارات؛ ئاڵات و ئیسۆت؛ ئەدوا و گیای بۆنخۆشی چێشت ☰ ۱. الوا ۲. ادویه

ئەزوێڵە / ezwêłe/: ☜ **ئەزواـ۲**

ئەزەل / ezel/: ناو. ئەزەڵ؛ ڕێڤگە؛ سەرەتا: ۱. کاتی بێدەسپێک کە هەر بووە ۲. *[فەلسەفە]* بێسەرەتا؛ ئەوەی هەر بووە و هەر دەبێ؛ ئەو شتە کە دەسپێکی نەبێ یان بوونی هەمیشەیی و هەتاـ هەتاییە ☰ ۱و۲. ازل

ئەزەلی / ezelî/: ئاوەڵناو. ئەزەڵی؛ هەربوو؛ هەربووگ؛ بێپێشینە ☰ ازلی

ئەزەڵ / ezeł/: ☜ **ئەزەل**

ئەزەڵی / ezełî/: ☜ **ئەزەلی**

ئەزیەت / ezyet/: ناو. ئازار؛ عەزیەت ☰ آزار

⊡ **ئەزیەت کردن:** ڕەنج و ئازار پێ گەیاندن ☰ اذیت کردن

ئەزیەت کێشان: تووشی ڕەنج و ئازار بوون ☰ زحمت کشیدن

ئەژار / ejar/: ناو. خەرمان؛ شوێنی کۆ کردنەوەی دەغڵ و دان ☰ خرمن

ئەژدا / ejda/: ☜ **ئەژداد**

ئەژداد / ejdad/: ناو. ئەژدا؛ ئاژدا؛ باپیران ☰ نیاکان

ئەژدەر / ejder/: ☜ **ئەژدیها**

ئەژدەها / ejdeha/: ☜ **ئەژدیها**

ئەژدیها / ejdîha/: ناو. ئەژدەها؛ ئژدەها؛ ئەژدەر؛ حەزیا؛ زەها؛ هەژدەها؛ هەژدیها؛ حەفی؛ زیا؛ هەزیا؛ عەزیا؛ زهار؛ زهاک؛ هەردیا؛ هووها؛ حەی؛ ڤژاف؛ هەیڤی؛ ئەڵهوو؛ هەلهووت؛ ماری گەورەی چیرۆکان کە لە دەمیەوە ئاگر دەبارێ، باڵ دەگرێتەوە و زیان دەگەیێنێ ☰ اژدها

ئەژمار / ejmar/: ناو. ۱. شمارە؛ ژمارە ۲. ئامار ☰ ۱. شُماره ۲. آمار

ئەژمارتن / ejmartin/: ☜ **ئەژماردن**

ئەژماردن / ejmardin/: چاوگ. ئەژمارتن؛ ژماردن؛ بژاردن ☰ شمُردن

ئەژماردە / ejmarde/: ئاوەڵناو. ۱. ژمێردراو؛ بژێردراو ۲. هەڵبژێراو؛ هەڵبژاردە ☰ ۱. شمُرده ۲. مُنتخب

ئەژمارە / ejmare/: ☜ **ژمارە**

ئەژماه / ejmah/: ☜ **ژمارە**

- **ئەژمێر** / ejmêr-/: پاشەوشە. ـ ژمێر ☰ ـ شُمار

ئەژناس / ejnas/: ناو. ئاشنا؛ ناسیاو ☰ آشنا

ئەژنۆ / ejno/: ناو. ژنۆ؛ ژەنوو؛ وژینگ؛ وژنگ؛ هەژنۆ؛ هژنوو؛ زەنگۆڵ؛ ئەژنوو؛ هژنێ؛ وژنێ؛ ژوونی؛ ورزنگ؛ وێرزنگ؛ وژدنگ؛ هژدنگ؛ ورژن؛ وێژنی؛ زانۆ؛ زانوو؛ زرانۆ؛ زانی؛ زرانی؛ هەنگۆڵ؛ چۆک؛ کورک؛ قچ؛ جمگەیێ لە پای مرۆڤ، لە نێوان ئێسکی ڕان، کەشکەوژنگ (کلاوەژنۆ) و بەلەکدا ☰ زانو

⊡ **ئەژنۆ پێ دادان:** *[کینایە]* شکست پێ دان؛ کۆڵ پێ دان ☰ تسلیم کردن

ئەژنۆ دادان: ۱. لە سەر چۆک دانیشتن ۲. *[کینایە]* تێکشکان و کۆڵ دان ☰ ۱. بر روی زانو نشستن ۲. تسلیم شدن

ئەژنۆ شکان: *[کینایە]* بەڵای گەورە بە سەردا هاتن ☰ دچار مُصیبت بزرگ شدن

ئەژنۆ شل بوون: ماندوو بوون بە هۆی ڕاوەستان و گەڕانی زۆرەوە ☰ خستە شدن

ئەژنۆڕووتە /ejnořûte/: ناو. زەڕنەقووتە؛ دۆڵەدرێژە؛ باڵابەرزە؛ قامکی ناوەڕاست ☰ انگشت وسطی

ئەژنوو /ejnû/: ☜ **ئەژنۆ**

ئەژنەفتن /ejneftin/: ☜ **ئەژنەوتن**

ئەژنەوای /ejneway/: چاوگ. ژنەوتن؛ شنەفتن؛ بیستن ☰ شنیدن

ئەژنەوتن /ejnewtin/: چاوگ. ئەژنەفتن؛ ئەژنەویەی؛ بیستن؛ گوێ لێبوون؛ ژنەوتن؛ ژنەفتن ‹تا گەر ئەژنەون دەنگ داومان/ کەس بار نیەیتەری وە ئاسیاومان «فولکلۆر»› ☰ شنیدن

ئەژنەویەی /ejnewyey/: ☜ **ئەژنەوتن**

ئەژنیەی /ej(i)n(i)yey/: چاوگ. ١. ژنەوتن؛ شنەفتن؛ بیستن ٢. داخستن؛ بەستن ☰ ١. شنیدن ٢. بستن

ئەسارە /esare/: ناو. هەسارە؛ ئەستێرە ☰ ستارە

ئەساس /esas/: ناو. بنەڕەت؛ بنچینە؛ بناخە؛ بناغە ‹زۆر چاک دایمەرزان ئەساسی شایی/ بناغەی خوێندن، سوارەی سپایی «قانع»›. هەروەها: **ئەساسی** ☰ اساس

ئەساسیە /esas(i)ye/: ناو. کەلوپەلی ناوماڵ ☰ اثاثیە

ئەسانای /esanay/: ☜ **ئەسای**

ئەساوی /esawî/: ناو. خرِید؛ کاری سەندن؛ کڕین ☰ خرید

ئەسای /esay/: چاوگ. ئەسانای؛ کڕین؛ سەندن؛ ساندن ☰ خریدن

ئەسپ /esp/: ناو. هەسپ؛ حەسپ: ١. یاو؛ ماڵ؛ چروە؛ گیانەوەرێکی ئاڵفخۆری چاروایە ڕەگەز و ناوی جۆراوجۆری هەیە ٢. یەکێ لە مۆرەکانی شەترەنج ☰ ١و٢. اسب

▣ **ئەسپی ئاوی:** فستون؛ گیانەوەرێکی ئاڵفخۆری زۆر گەورەی دەست و پێ کورتە لە ئەفریقا، لە پەنای چۆم و ڕووباراندا دەژی ☰ اسب آبی

ئەسپی بێلغاو: *[کینایە]* سەرەڕۆ ☰ سرکش

ئەسپی تووش: چارەوای لەقەهاوێژ و قەپگر ☰ اسب چموش

ئەسپی خۆشبەز: ئەسپی خۆشڕەوت؛ ئەسپی بەکار و ئازا کە درەنگ ماندوو دەبێ ☰ اسب رهوار

ئەسپی خۆشڕەوت: ☜ **ئەسپی خۆشبەز**

ئەسپی ڕاست: ئەسپێ کە لاقێکی ڕەش و سێ لاقی سپی بێ ☰ اسب راست

ئەسپی ڕەسەن: ١. کەهێل؛ کحێل؛ کەحلان؛ ئەسپێ چاک ٢. ئەسپی بە ڕەسەنی ناسراوەوە (وەک: ئەسپی عەرەبی) ☰ ١و٢. اسب اصیل

ئەسپی ڕەومک: ئەسپێ کە ئەگەر لەغاوی بەر بێ، بۆ کەس ناوەستێ و هەڵدێ ☰ اسب رموک

ئەسپی شا: ئەسپی شەترەنج، ئەوی لە شا نزیکترە ☰ اسب شاه

ئەسپی شێ: ئەسپێک کە هەموو لەشی ڕەنگی خورمایی ئاچخ بێ ☰ اسب کرنگ

ئەسپی قەرەکوێت: ئەسپی ڕەشکوێت، ئەسپی کوێتی مەیلەو تاریک ☰ اسب قرەکَهَر

ئەسپی کوێت: ئەسپێ کە یاڵ و کلکی مەیلەوڕەشی تۆخ یا ڕەش بێ ☰ اسب کَهَر

ئەسپی وەزیر: ئەسپی شەترەنج، ئەوی لە وەزیر نزیکترە ☰ اسب وزیر

⊡ **ئەسپ هەڵگرتن:** ١. تاودانی ئەسپی سەرکێش و گوێ نەدانی بە سوار ٢. *[کینایە]* زێدەڕۆیی کردن و تام تێدا نەهێشتن ☰ ١. اسب برداشتن ٢. تُرمُز بریدن

ئەسپا / espa/: ئاوەڵناو. هەسپا؛ لەسەرخۆ ■ آهسته

ئەسپاب / espab/: ناو. هەسپاو؛ ئامراز؛ کەل‌وپەل ‹واچە یەند زووخاو دەروونش وەردەن/ ئەسپاب مەردەن ئامادە کەردەن «مەولەوی»› ■ اسباب

ئەسپارای / esparay/: چاوگ. سپاردن ■ سپُردن

ئەسپاردن / espardin/: چاوگ. ١. شتێ یان کەسێ بە ئەمانەت دانان ٢. ولامی قسەیەک بۆ کەسێک ناردن ■ ١. سپُردن ٢. پاسخ فرستادن

ئەسپاردە / esparde/: ناو. سپاردە؛ ئەسپێراو؛ قەوینتی‌کری؛ بە ئامانەتی داندراو ■ سپُرده

ئەسپاردەیی / espardeyî/: ئاوەڵناو. سپاردەیی؛ سپارەیی ■ سفارشی

ئەسپاریای / esparyay/: چاوگ. سپێردران ■ سپُرده شدن

ئەسپاو / espaw/: ناو. ١. ئەسپاب ٢. *[مەجاز]* گەڵ و گون ■ ١. اسباب ٢. عورت مرد

▣ **ئەسپاو حمام**: *[مەجاز]* شت و کەسی بێ‌نرخ ■ وسیله و آدم بی‌ارزش

ئەسپایی / espayî/: ئاوەڵکار. ئاسپایی؛ هێواش؛ لە سەرخۆ ■ یواشکی

ئەسپس / espis/: ☜ **ئەسپست**

ئەسپست / espist/: ناو. ئەسپس؛ وێنجە ■ یونجە

ئەسپسوار / esps(i)war/: ناو. سوار؛ سواری حەسپ ■ اسب‌سوار

ئەسپسواری / esps(i)warî/: ناو. ١. کار و ڕەوتی سواری ئەسپ بوون و لێخوڕینی ٢. کێبەرکێی بە ئەسپ ■ ١و٢. اسب‌سواری

ئەسپشێ / espişê/: ☜ **ئەسپێ**

ئەسپڵ / espił/: ☜ **ئەسپوول**

ئەسپندار / espindar/: ☜ **سپیدار**

ئەسپنگ / esping/: ناو. ئەسپینگ؛ شنگ ■ شنگ

ئەسپۆڵ / espoł/: ☜ **ئەسپوول**

ئەسپۆن / espon/: ناو. سپۆن؛ سەونچک؛ بنە گیای بە کەف بۆ جل و دەس شتن ■ چوبک

ئەسپوول / espûl/: ناو. ئەسپڵ؛ سپڵ؛ ئەسپۆڵ؛ فاتەڕەشک؛ گورگ‌نەخۆرە؛ ئەندامێکی لووئاسا لە سەرووی لای چەپی گەدەوە کە کاری لە نێو بردنی خڕۆکە سوورە پیرەکانی خوێن و دروست کردنی خڕۆکەی تازەیە ■ سپُرز؛ طحال

ئەسپە / espe/: ناو. سووریجە؛ سوورێژە؛ نەخۆشی زارۆکانە بە تای توندەوە زیپکەی وردی سووریان لێ دێ ■ سُرخک

ئەسپەئاسنینە / espe'as(i)nîne/: ناو. ئەسپەدارینە؛ دووچەرخە ■ دوچرخە

ئەسپەدارینە / espedarîne/: ☜ **ئەسپەئاسنینە**

ئەسپەر / esper/: ناو. ئەسپەرە: ١. جێگە پێ لە پێمەڕەدا ٢. سپەر؛ قەڵغان ٣. گێنوو؛ گێنۆ؛ گینگۆ؛ وڕەبۆزە؛ زەرتک؛ وڕەبۆسقە؛ وڕەبۆسکە؛ بوڕەبۆسقە؛ گیایەکە لە بنەماڵەی پنگ، گەڵاکانی پان و بڕاوبڕاوە؛ لاسکەکەی توێژاڵێ تووکی پەمووی پێوەیە، خونچەکەی خڕی درێژۆکەیە بەڵام یەکپارچە تووکی پەمووە، ڕەگ و بنکەکەی بۆ ژانی ئێسک و خاو کردنەوەی ماسوولکەکان بە کاردێت ■ ١. جای پا در بیل ٢. سپر ٣. سنبل بیابانی پارەبرگ

ئەسپەردە / esperde/: ناو. ١. سپاردە؛ ئەسپێراو؛ قەوینتی‌کری؛ بە ئامانەتی داندراو ٢. کاری بە خاک سپاردن؛ ناشتن ■ ١. سپُرده ٢. دفن

▣ **ئەسپەردە کردن**: ناشتن؛ نیانە قەور ■ دفن کردن

ئەسپەرە / espere/: ناو. ١. ☜ **ئەسپەر** ٢. پارچە دارێکە دەخرێتە نێوان میچ و کۆڵەکەوە ٣. گێنوو؛ گیایەک لە بنەماڵەی پوونگە، گەڵاکانی پان و کەنارەکانی گڕنی‌گڕنییە، گوڵی سپی و نهۆم‌نهۆم، لە سەر لاسکەکەی. ڕەگ و بنکەکەی بەتایبەت بۆ ژان و ئێسک و خاو کردنەوەی

ماسوولکەکان بەکار دێ ▤ ١. ☜ **ئەسپەر** ٢. اِسپر؛ سرستون ٣. سنبل بیابانی پارەبرگ

ئەسپەشینە / espeşîne/: ناو. کاسەلەشینکە؛ مێش‌خۆر؛ زەردەواڵەخۆر؛ باڵندەیەکی شینە بە قەد ڕیشۆڵەیەک ▤ سبزقبا

ئەسپەک / espek/: ناو. گرانەتا؛ سوورەیاو؛ ڕەشەگرانە ▤ تیفوس

ئەسپەناخ / espenax/: ناو. ئەسپەناغ؛ سپناخ؛ ئەسفەناج؛ سپەناغ؛ سپیناغ؛ گیایەکە لە بنەماڵەی چەوەندەر و سەڵمکە، گەڵاکانی پانی نووک سووچە، بە کاڵی و کوڵیوی دەخورێت ▤ اسفناج

ئەسپەناغ / espenağ/: ☜ **ئەسپەناخ**

ئەسپەند / espend/: ☜ **ئەسپەندەر**

ئەسپەندەر / espender/: ناو. ئەسپەند؛ قانگ؛ گیایەکە گەڵاکانی درێژ و تەسک و ئەستوور، گوڵەکانی سپی مەیلەو سوورە، تووەکەی دەسووتێنن بۆ چاوەزار و دەرمانی خەمۆکی و ئارامبەخشی ▤ اسپند

ئەسپی / espî/: ☜ **ئەسپێ**

ئەسپی‌حەسەن‌حوسێنان / espîĥesenĥusênan/: ناو. حوشترخوا ▤ آخوندک

ئەسپیدار / espîdar/: ☜ **سپیدار**

ئەسپین / espîn/: ناو. هۆرە؛ پواز؛ دارۆکێکە دەخرێتە قەڵشی کۆلکەدارەوە تا یەک نەیەتەوە و بە تەور بیشکێنن ▤ فانە

ئەسپیندار / espîndar/: ☜ **سپیدار**

ئەسپینگ / espîng/: ☜ **ئەسپنگ**

ئەسپێ / espê/: ناو. ئەسپشێ؛ ئەسپی؛ ئسپێ؛ سپێ؛ هەسپێ؛ هەپش؛ هەپشێ؛ هش؛ هسپی؛ سپپی؛ سپە؛ سەپیە؛ شش؛ جوونات؛ هەشپش؛ هەشپشێ؛ هەشپشی؛ گنار؛ مێروویەکی ڕەشی چکۆلەیە لە نێو قژ و لە تۆی جل‌وبەرگدا گەرا دەکا و گەورەی نەخۆشی بڵاو دەکاتەوە ▤ شپش

▣ **ئەسپێی قوزان**: پیاوێک کە نێو ژنانی پێ‌خۆشە ▤ مردی کە در مجلس زنان می‌خزد

⊡ **ئەسپێی تێدان**: پەیدا بوونی ئەسپێ لە لەشی مرۆڤ و دانەوێڵە و شتی وا ▤ شپش زدن

ئەسپێ‌خۆر / espêxor/: ئاوەڵناو. *[کینایە]* چنۆک و خەسیس ▤ خسیس

ئەسپێران / espêran/: چاوگ. ئەسپاردە کران ▤ سپردە شدن

ئەسپێراو / espêraw/: ☜ **ئەسپاردە**

ئەسپێ‌کوژە / espêkuje/: ناو. سپێ‌کوژە؛ تبلامەزن؛ سپییەکوژە؛ قامکەزلە؛ قامکەگەورە؛ کلکەگەورە؛ کەڵەموست؛ کەڵەئەموست؛ کەڵەئەنگوست؛ پنجەگەورە؛ هەپشەکوشێ؛ تلیابەرانکێ؛ یەکەمین و قەڵەوترین قامکی دەست ▤ انگشت شست

ئەسپێون / espêwin/: ئاوەڵناو. سپێون؛ ڕشکن؛ ڕشکاوی؛ ڕشکۆ؛ ششوو ▤ شپشو

ئەستانای / estanay/: ☜ **ئەستاندن**

ئەستاندن / estandin/: چاوگ. ستاندن؛ ئەستانای: ١. وەرگرتن ‹بە منداڵی لە لێوی ئاڵی تۆم ئەستاندووە ماچێ/ بە پیریش لەززەتی ئەو ماچە شیرینەم لە بیر ناچێ «هێمن»› ٢. داگیر کردن ▤ ١. گرفتن ٢. اشغال کردن

ئەستاندنەوە / estand(i)newe/: چاوگ. ١. ساندنەوە؛ وەرگرتنەوە ٢. قەرەبوو کردنەوە ▤ ١. بازپس گرفتن ٢. جبران کردن

ئەستر / estir/: ☜ **هێسر**

ئەستران / est(i)r̂an/: ناو. ستران؛ گۆرانی ▤ ترانە

ئەستری / est(i)r̂î/: ناو. دڕک؛ دڕوو؛ چقڵ؛ تیکان ▤ خار

ئەستریلک / est(i)r̂îlik/: ☜ **ئەستریلك**

ئەسترێلک / est(i)rêlik/: ناو. ئەستریلک؛ ئەسریلک؛ ئەسرێلک؛ سرێش؛ چرێش؛ گیایەکی کوێستانییە بە گەڵای درێژ و تەسک و ئەستوور،

گوڵـێ درێژووکـەی سـپی، ئـاڵ، زەردی بـەرەو سەوز، بنک و ڕەگی ئەستوور و لینج، کە وشـکی دەکەن و دەیهاڕن و بۆ چەسپی سرێش بـەکاری دێنن. بەهارانە گەڵاکانی بـە جـوانی دەبـڕن بـۆ گیای دۆکولیو و چێشتی تر ▤ سریش

ئەستڕان / est(i)řan/: ☜ **ئەستڕین**

ئەستڕین / est(i)řîn/: چـاوگ. ئەسـتڕان؛ ئەستڕینەوە: ١. سڕین؛ ماڵین و پاک کردنـەوەی پەڵە بـە پـەڕۆ ٢. وشـک کردنـەوەی تـەڕ ▤ ١. سُتُردن ٢. خُشک کردن

ئەستڕینەوە / est(i)řînewe/: ☜ **ئەستڕین**

ئەستنگ / esting/: نـاو. ١. زەردەواڵە؛ زەرگەتە ٢. چووزەی هەنگ و زەردەواڵـە و مـۆز و زەرگەتـە و... ٣. پلە بەردینەی شـاخ ▤ ١. زنبـور ٢. نـیش زنبور ٣. پلەهای سنگی کوە

ئەستورک / esturik/: ☜ **ئەستوورك**

ئەستوگوردە / estugurde/: ☜ **ئەستووکوردە**

ئەستون / estun/: ☜ **ئەستوون**

ئەستوند / estund/: ☜ **ئەستوون**

ئەستوندەک / estundek/: ناو. ئەسـتوونەک؛ داری کۆڵەکەی خێوەت و ڕەشماڵ ▤ ستون خیمە

ئەستوندەکی / estundekî/: ئاوەڵـناو. ستوونی؛ قیت ▤ عمودی

ئەستونگ / estung/: ☜ **ئەستوون**

ئەستوێلک / est(i)wêłik/: ☜ **ئەستێوڵك**

ئەستۆ / esto/: نـاو. هـسـتوو؛ هوسـتوو؛ هەسـتۆ؛ هستو؛ هەستو؛ مل؛ گـەردن؛ سـتۆ؛ ئەسـتوو: ١. بەرزایی نێوان شان و سەر ‹دەسـتم کـە لـە سـەد جێگە بە سەد وەعدە شکاوە/ جەبری نییە ئەم کەسرە هـەتا نەیخەمـە ئەسـتۆ «نـالی»› ٢. *[کینایە]* عـۆدە؛ گەردن؛ پا ‹ئەم هەموو کارە لە ئەستۆی من؟› ▤ ١. گردن ٢. عهدە

▣ **ئەستۆ شکان:** ١. زیـان پـێ‌گەیانـدن ٢. زیـان پێ‌گەیشتن ▤ ١. زیان زدن ٢. زیان دیدن

ئەستۆئەستور / esto'estûr/: نـاو. *[پـلار]* گامـل؛ مل‌پان ▤ گردن‌کلفت

ئەستۆبەند / estobend/: نـاو. تـوق؛ گەردانـە؛ مل‌بەند ‹بنازم من بە کوفری زوڵفی تۆ ئەی ئافـەتی ئیسلام/ کە ئەستۆبەندی جیزیەی خستە مل ئیمـانی خاس و عام «مەحوی»› ▤ گردنبند

ئەسـتۆکەچ / estokeç/: ئاوەڵـناو. خزمـەتکار و بەرفەرمان؛ دیل ‹لە حاست تۆ ئەستۆکەچە و چـۆن بفەرمووی وا دەکەم› ▤ دست‌بەسینە

ئەستۆگر / estogir/: نـاو. قـەباڵ؛ دەسـتەبەر؛ بەڵێندار ▤ مُتعهد

ئەستۆن / eston/: ☜ **ئەستوون**

ئەستۆنگ / estong/: ☜ **ئەستوون**

ئەستوو / estû/: ☜ **ئەستۆ**

ئەستوور / estûr/: ئاوەڵـناو. ستوور؛ قەبە؛ قۆڵ؛ قەبا؛ قـەوی؛ قـایم؛ قـەیم؛ قەڵـەو؛ کلـفت؛ کولـوفت؛ کەڵـەفت؛ جەبلـە؛ قەپـە؛ قالـەن؛ گیـز؛ گـیڤ؛ قەڵەتێن؛ گەزارەدار؛ گازارەدار؛ بە کۆتەری زۆرەوە ‹داری ئەستوور› ▤ کُلُفت؛ ستبر

▣ **ئەستوور بوون:** پەنەمان؛ ماسین ▤ آماسیدن

ئەستووران / estûran/: نـاو. ڕیسـی ئەسـتوور کـە دەکرێتە گورێس ▤ رسن

ئەستوورایی / estûrayî/: نـاو. ڕادەی ئەسـتووری ‹ئەستوورایی دارەکە دوو هامێز دەبوو› ▤ ضخامت

ئەستوورک / estûrik/: ناو. ئەستوورکە؛ ئەسـتورک؛ کـوللێرە؛ کـولێرە؛ نـانی خڕکەڵـەی ئەسـتوور ▤ گردەنان

ئەستوورکە / estûrke/: ☜ **ئەستوورك**

ئەستووری / estûrî/: ناو. ستووریە؛ قەبەیی؛ قەبایی؛ کولوفتی ▤ کُلُفتی

ئەستووکوردە / estûkurde/: ☜ **ئەستووگوردە**

ئەستووگوردە / estûgurde/: نـاو. ئەسـتووکوردە؛

ئەستوگورده؛ پشتمل؛ بۆقمل؛ پشتگەردن ☰ قفا

ئەستوون / estûn/: ناو. کۆڵەکە؛ ستوون؛ ئەستونگ؛ ئەستۆنگ؛ ئەستون؛ ئەستۆن؛ ئەستوند؛ ئەستوونە؛ دار یان بەردی درێژ کە وە بەر بانی دەدەن ☰ ستون

ئەستوونە / estûne/: ☜ **ئەستوون**

ئەستوونەزێڕینە / estûnezêřîne/: ناو. کۆلکەزێڕینە؛ کەسکەسۆر؛ کێرستون؛ پەلکەزێڕینە ☰ رنگین‌کمان

ئەستوونەک / estûnek/: ☜ **ئەستوندەك**

ئەستەم^{١} / estem/: ئاوەڵناو. هەستەم؛ دژوار؛ ئاسێ؛ حەستەم ‹ئەم چەرخە کۆنە، ماشینەکەی ژەنگی گرتووە/ چەوری نەکا بە خوێنی مە، سووڕانی ئەستەمە! «پیرەمێرد»› ☰ دشوار

ئەستەم^{٢}: ئاوەڵکار. ئاستەم؛ سەخت؛ دژوار ‹تۆ گەل گەل کەڵ‌گەل وە چەم مەکەردی/ پارێز پای ڕێز ئەستەم مەویەردی «مەولەوی»› ☰ سخت؛ دشوار

ئەستەمبوڵی / estembułî/: ناو. ئەسەمۆڵی؛ ئەستەمووڵی؛ جۆرێ دەفری گەورەی دەم والا بۆ گرتنەوەی گێچ و... ☰ استانبولی

ئەستەمووڵی / estemûłî/: ☜ **ئەستەمبوڵی**

ئەستەنگ / esteng/: ☜ **ئاستەنگ**

ئەستەویر / estewîr/: ☜ **ئەستێور**

ئەستەی / estey/: چاوگ. سەندن: ١. کڕین؛ سەندن ٢. وەرگرتن ☰ ١. خریدن ٢. گرفتن

ئەستیلان / estîlan/: ناو. پشکیلان؛ کەڵەمستێن؛ گەمەیەکە دوو لایەنی، لایەک شتێک لە باخەڵی یەکێکدا دەشێرنەوە و جێگۆڕکێی پێ دەکەن، لایەکی‌تر بیدۆزنەوە، دەیبەنەوە ☰ نوعی بازی

ئەستێ / estê/: ناو. ستە؛ ستێ؛ ئاسنێکە لە بەردەستێ دەدرێ و پریشکەی لێ هەڵدەکا ☰ آهنی که به سنگ آتشزنه می‌زنند

ئەستێر / estêr/: ناو. ئەستێرک؛ ئەستێڕک؛ ئەستێڵ؛ ئەستێلک؛ ئەستێڵک؛ هەسار؛ هەساری؛ هەسێره؛ هەسێڵ؛ گۆل؛ پەنگاوێکی دەسکرد، بۆ ئاودێری یان تێدا مەله کردن ☰ استخر

ئەستێرژمێر / estêrj(i)mêr/: ناو. جۆرێک موورگی بریقەداره ئەکرێته خشڵ ☰ نوعی مُهرەی زینتی

ئەستێرک / estêrik/: ☜ **ئەستێر**

ئەستێرکه / estêrke/: ناو. قورخ؛ کاروانکوژه؛ ئەستێرەی ڕۆژێ ☰ ستارەی سحری

ئەستێرۆک / estêrok/: ناو. گۆلەستێره؛ گوەستێره؛ گوڵ‌ئەستێره؛ ئەستێرۆکه؛ ستێرۆک؛ کرمێکە باڵدار، شەوانه قوونی دەترووسکێ ☰ کرم شبتاب

ئەستێرۆکه / estêroke/: ☜ **ئەستێرۆك**

ئەستێره / estêre/: ناو. ئاساره؛ ئاسێره؛ ستێر؛ ستێره؛ ستاره؛ هەساره؛ هەستاره؛ ئەساره؛ ئۆساره؛ ئاسیره؛ ئاستێره؛ هەسیره؛ هەسێره؛ هەستێره؛ ئەستێر؛ ئستەیرک؛ ستێرک؛ ستەیر؛ چتاره؛ هەرین؛ ئەختەر؛ هەرکام لەو تەنە گەشانەی ئاسمان کە بە شەوان دەبیندرێن ‹ئەستێره بەرزەکان ئەدرۆشێنەوه به شەو/ وەک چاوەکانی من نە سرەوتیان هەیە نە خەو «پیرەمێرد»› ☰ ستاره

▣ **ئەستێرەی بەخت**: *[باوەڕی کۆن]* ئەو ئەستێرانەی وەیان دەزانی ودمیان هەیە و نمانای بەختن (وەک: زوهره و هورموز) ☰ ستارەی سعد

ئەستێرەی بەربەیان/ بەیان: ☜ **ئەستێرەی ڕۆژێ**

ئەستێرەی داود: نەخشێک بە شێوەی ئەستێرەی شەشپەڕ کە بۆتە درۆشمی جوو ☰ ستارەی داوود

ئەستێرەی ڕۆژێ: ئەستێرەی بەربەیان/ بەیان؛ ئەستێرەی کاروانکوژه؛ ئەستێرەی شوانان؛ ئەستێرەکه؛ کاروانقڕان؛ ناهی؛ ناهید؛ زل؛ ئەستێرکه؛ ئەستێرەقورغ؛ ئەو ئەستێرەی کە پاش نیوەشەو هەڵدێ و دە بەرەبەیاندا شەوقی لە ئەستێرەی دیکە زۆرتره ☰ ستارەی سحری

ئەستێرەی شوانان: ☜ **ئەستێرەی ڕۆژێ**

ئەستێرەی شووم: */باوەڕی کۆن/* ئەو ئەستێرانەی خەڵک وەیان دەزانی بەدودمن و نمانای شوومین (وەک: کەیوان و بارام) ≣ ستارەی نحس

ئەستێرەی کاروانکوژ: ☜ **ئەستێرەی ڕۆژێ**

ئەستێرەی کشاو: ☜ **ئەستێرەی کلکدار**

ئەستێرەی کلکدار: کلکەستێر؛ ئەستێرەی کشاو؛ هەرکام لە تەنگەلی ئاسمانی بە سەرێکی وەک هەوری ڕۆشن بە دەوری ناوکێکی ڕووناکەوە کە بە دەوری خۆردا دەگەڕێن و کاتێ لە خۆر نزیک دەبنەوە، دوویەکی درەوشانیان لێ بەدی دێ ≣ ستارەی دنبالەدار

ئەستێرەی گەنم: مێروویەکی بچکۆلەی قاوەییە ≣ از حشرات

ئەستێرەژمێر / estêrej(i)mêr/: ناو. مووروویەکی سوورکاری بریسکەدارە، دەکرێ بە ملوانکە ≣ مُهرەای زینتی

ئەستێرەسۆرک / estêresorik/: ناو. ئەستێرەیەکی سووری درەوشاوەیە ≣ عیوق

ئەستێرەشناس / estêreş(i)nas/: ☜ **ئەستێرەناس**

ئەستێرەشەلە / estêreşele/: ناو. ئەستێرەیەکی کزە لە تەنیشت ئەستێرەی ناوەڕاستی دووهەمی کلکی حەوتەوانانە ≣ از ستارگان خوشەی پروین

ئەستێرەقورغ / estêrequriğ/: ☜ **ئەستێرەی ڕۆژێ**

ئەستێرەکە / estêreke/: ☜ **ئەستێرەی ڕۆژێ**

ئەستێرەگەر / estêreger/: ناو. بەختزان؛ کەسێ کە لە ئەستێران دەڕوانێ و چارەنووسی خەڵکی تێدا دەبینێ ≣ طالع‌بین

ئەستێرەگەری / estêregerî/: ناو. ئەستێرەگەڕی؛ بەختزانی؛ کاری ڕوانین لە ئەستێران و دیتنەوەی چارەنووسی خەڵکی تێدا ‹ئەستێرەگەری دەکرد لە چالا/ چارەی ڕەشی خۆی دەدی لە خالا «هەژار، *مەم و زین*»› ≣ طالع‌بینی

ئەستێرەگەڕی / estêregerî/: ☜ **ئەستێرەگەری**

ئەستێرەناس / estêrenas/: ناو. ئەستێرەشناس؛ هەسارەشناس؛ هەسارەگەڕێن؛ هەسارەناس؛ نجوومگەر؛ شارەزای زانستی ئەستێرەناسی ‹گومانی ئەوسام ئێستە یەقینە/ ئەستێرەناسی هەموو جیهانیش بە گژمدا چن/ ئەستێرەکانی دنیای هەندەران/ قەت لە ئەستێرەی کوردستان ناچن «پەشێو»› ≣ ستارەشناس

ئەستێرەناسی / estêrenasî/: ناو. ئەستێرەشناسی؛ هەسارەناسی ≣ ستارەشناسی

ئەستێڕک / estêřik/: ناو. ١. ☜ **ئەستێر** ٢. هەرزاڵ؛ پێڕک؛ سەکۆی لە گڵ یان لە دار بۆ کەل‌وپەل لە سەر دانان ≣ ١. ☜ **ئەستێر** ٢. تلیبار

ئەستێڤک / estêvik/: ناو. کەوگیر؛ دەفری کون‌ـکون بۆ پاڵاوتن ≣ کفگیر؛ سوزمە

ئەستێلک / estêlik/: ☜ **ئەستێر**

ئەستێڵ / estêł/: ☜ **ئەستێر**

ئەستێڵک / estêłik/: ☜ **ئەستێر**

ـ ئەستێن / -estên/: پاشەوشە. ـ سێن؛ ـ سان؛ ـگر؛ وەرگر ‹لێرەش لە نێو دەریای ڕقی بێ‌بەستێن/ لێرەش لە نێو کوڕانی تۆڵەئەستێن «هێمن»› ≣ ـگیر؛ ـ ستان

ئەستێندراو / estênd(i)raw/: ناوەڵناو. سنیاگ؛ ڤەگرتی ≣ گرفته شده

ئەستێو / estêw/: ناو. خاکەنازی ئاگر گوێزانەوە ≣ آتشگیر

ئەستێ و بەرد / estêwberd/: ناو. پارچە ئاسن و بەردێ کە ئاگری پێ دە پووشوو بەر دەدەن ≣ سنگ و فلز آتشزنە

ئەستێ و پووشوو / estêwpûşû/: ناو. */کنایە/* کارد و

پەنیر؛ کتک و مشک؛ دژایەتی توند ▣ کارد و پنیر

ئەستێور / estêwir/: ئاوەڵناو. ئەستەویر؛ ستێور؛ ستەور؛ قسر؛ باری لە زا وەستانی کاتیی ▣ سترون

ئەستێوری / estêw(i)rî/: ناو. نەزۆکی ▣ سترونی

ئەستێولک / estêwlik/: ناو. ئەستێولک؛ بستۆکە؛ پارچە ئاسنی سەر تەنوور ▣ سرپوش فلزی تنور

ئەستێوڵک / estêwiłk/: ناو. ئەستوێڵک؛ سەولک: ١. کۆڵەوژ؛ ئاسنێکە بۆ ئاگر تێکوەردان و کۆڵوو لە تەندوور دەرێنان ٢. بستۆکە؛ پارچە ئاسنی سەر تەنوور ▣ ١. آهن تنور به هم زدن ٢. سرپوش فلزی تنور

ئەسر / esr/: ☜ **ئەسرین**

ئەسرۆ / esro/: ناو. سترِە؛ سترِەە؛ سترۆ؛ ستروو؛ ئسترۆ؛ سترِ؛ قۆچ؛ شەقۆن؛ شاخی حەیوان ▣ شاخ

ئەسرو / esrû/: ناو. سەوڵ ▣ سرو

ئەسریلک / esrîlik/: ☜ **ئەستریلك**

ئەسرین / esrîn/: ناو. ئەسر؛ فرمێسک؛ ڕۆندک ‹ئەسرین جە دیدەم پەیاپەی مەشۆ/ چوون سەیل وەهار شەوان تا بە ڕۆ «بێسارانی»› ▣ اشک

ئەسریناوی / esrînawî/: ئاوەڵناو. فرمێسکاوی؛ هەرسین ▣ اشک‌آلود

ئەسرێلک / esrêlik/: ☜ **ئەستریلك**

ئەسفەناج / esfenac/: ☜ **ئەسپەناخ**

ئەسکام / eskam/: ئاوەڵناو. ساغ؛ سەلامەت ▣ تندرست

ئەسکامی / eskamî/: ناو. ساغی؛ سەلامەتی ▣ تندرستی

ئەسکڵ / eskił/: ناو. پۆل؛ پۆلوو؛ سکڵ؛ پەنگر؛ پەن؛ بژ؛ پەل؛ پەرەنگ؛ خەڵووزی سوورەوە بوو ▣ اخگر

ئەسکنجە / eskince/: ناو. جومگەی نێوان ڕان و سمت ▣ مفصل بین ران و لگن

ئەسکوند / eskund/: ناو. ١. بەرزی؛ بڵندی ‹لە ئەسکوند و چالایە هەڵدان و گێژی «سوارە»› ٢. سوڵتان؛ دۆخی ڕاوەستانی جگ لە سەر کەللە ▣ ١. بلندی ٢. حالتی در بازی با شتالنگ

ئەسکوێ / esk(i)wê/: ناو. ئەسکۆ؛ ئەسکوو؛ هسکوو؛ هەسک؛ هەسکوێ؛ هەسکۆ؛ هەسکە؛ کەوچکی قووڵی کلکدرێژ ‹خەستێکە ئەسکوێی تێ ناچێ «مەسەل»› ▣ ملاغه

⊡ **ئەسکوێ دە مەنجەڵ گێڕان:** *[کینایە]* ئاشکرا کردن و خستنە ڕووی ڕاز و نهێنی ▣ افشا کردن

ئەسکوێی هەموو دیزان بوون: *[پلار]* خۆ لە هەموو کارێک هەڵقوتاندن ▣ کاسەی هر آشی بودن

ئەسکۆ / esko/: ☜ **ئەسکوێ**

ئەسکوو / eskû/: ☜ **ئەسکوێ**

ئەسکەر / esker/: ناو. قەساب؛ قەساو؛ سەرژێکەرکەسێ کە حێوان سەر دەبڕێ ▣ سلّاخ

ئەسکەلە / eskele/: ناو. بەندەرگا؛ لەنگەرگا؛ ئاوەدانی قەراخی دەریا کە گەمیەی لێ ڕادەوەستێ ▣ بندرگاه

ئەسکەمل / eskemil/: ناو. ئەسکەملە: ١. سەندەڵی؛ کورسی لە سەر دانیشتن ٢. بەرزیلان؛ قوماری شێر و خەت ▣ ١. صندلی ٢. شیر و خط

ئەسکەملە / eskem(i)le/: ☜ **ئەسکەمل**

ئەسکەملی / eskem(i)lî/: ناو. ئەسکەمل؛ سەندەڵی؛ کورسی یەکنەفەرە ▣ صندلی

ئەسکەناس / eskenas/: ناو. ئەسکیناس؛ پوول و پارەی لە قاقەز ▣ اسکناس

ئەسکەنجەبین/ eskencebîn/: ناو. ئەسکەنجەمین؛ شەربەتی سرکە و هەنگوین ‹... جەو ئەسکەنجەبین دەس سرشتەکەت/ یانێ نامەکەی زیبا و زشتەکەت ... «مەولەوی»› ▣ سکنجبین

ئەسکەنجەمین/ eskencemîn/: ☜ **ئەسکەنجەبین**

ئەسکەنە / eskene/: نـاو. تیخـی نـەجاران؛ ئامرازێکی دارکۆڵینی دارتاشانە ☰ اسکنە

ئەسکیناس / eskînas/: ☜ **ئەسکەناس**

ئەسلەحە / esleĥe/: ☜ **ئەسڵەحە**

ئەسڵ^{1} / es(i)ł/: ئاوەڵناو. ١. ڕەسەن ‹ئەم نقێمە بەدەڵ نییە، ئەسڵە› ٢. نەجیب؛ بنیچە بەڕێز و گەورە ‹ئەسڵە، لە بنەماڵەیەکی بەناوبانگە› ☰ ١. اصل ٢. نجیب

ئەسڵ^{2}: ئامراز. بۆ سەیرمانی نابەدڵ دەگوترێ ‹بە خوا بابە ئەسڵ! گاڵتەم پێ دەکا› ☰ نشانەی تعجب و بیزاری

ئەسڵزادە / es(i)łzade/: ئاوەڵناو. دایک و باب نەجیم؛ (فرزەندی) چاک و بنیچە باش ☰ نجیب‌زادە

ئەسڵەحە / esłeĥe/: ناو. ئەسلەحە؛ چەک؛ ئامرازی شەڕ و جەنگ ☰ اسلحە

ئەسڵەن / esłen/: ئاوەڵکار. ١. لە ڕاستیدا؛ لە بنەڕەتدا ٢. هەرگیز؛ بە هیچ جۆر ☰ ١. در اصل ٢. هرگز

ئەسڵی / esłî/: ئاوەڵناو. سەرەکی: ١. بنەڕەتی؛ بنچینەیی ‹ڕێگای ئەسڵی› ٢. ڕاستەقینە؛ ڕاستەقانێ ‹کالای ئەسڵی› ☰ ١و٢. اصلی

ئەسمەر / esmer/: ئاوەڵناو. گەنـدمی؛ سەوزە؛ ڕەشتاڵە؛ ڕەش‌ئەسمەر؛ گەنم ڕەنگ؛ سپی و زەردی ئاماڵ ڕەش ‹دەما دل دی ب مەحبووبان/ ب شووخ و شەنگ و ئەسمەر دە «مەلای جزیری»› ☰ گندمگون

ئەسمەرپێچ / esmerpêç/: ئاوەڵناو. تایبەتمەندی تیغی چادری بە بەنی ڕەنگاوڕەنگ نەخشاو ‹چێخی ئەسمەرپێچ ڕەشماڵانی جاف/ ڕووپۆشی شێوەی شای مشکین کەلاف «شێخ سەلام»› ☰ چیغ

ئەسوور / esûr/: ناو. سەوزەوات؛ سەوزی؛ سەبزی؛ ئەو گیایانەی بە کاڵی دەخورێن ☰ سبزیجات

ئەسەر^{1} / eser/: نـاو. شـوێن؛ شـوێنەوار ‹نـالی ئەسەری بێ‌ئەسەری غایبە ئەمما/ ناڵەیکی حەزین دێ لە موناجاتی سەحەردا «نالی»› ☰ اثر

ئەسەر^{2}: ئامراز. لە سەر؛ لە بان ☰ بر

ئەسەمۆڵی / esemołî/: ☜ **ئەستەمبولی**

ئەسەی / esey/: چاوگ. سەندن: ١. ستاندن؛ وەرگرتن ٢. سەنن؛ کڕین ☰ ١. ستاندن ٢. خریدن

ئەسید / esîd/: ناو. ترش ☰ اسید

ئەسیر / esîr/: ناو. دیل؛ گـراو؛ ئێسیر؛ یەخسیر ‹ئەگەر بێ یادی زولف و چاوەکەت یەک لەحزە سابیر بم/ ئەسیری بەندی کافر، کوشتەیی بێدادی ساحیر بم «وەفایی»› . هەروەها: **ئەسیری** ☰ اسیر

ئەشت / eşt/: ناو. شت؛ چت ☰ چیز

ئەشتانە / eştane/: جێناو. نیێ؛ ئەمانە؛ ئەم کەسانە ☰ این‌ها

ئەشتەبا / eşteba/: ☜ **ئاشتەبا**

ئەشخاڵ / eşxał/: ناو. ١. ئەخشاڵ؛ وردەی ناوماڵ ٢. ئەشغاڵ؛ شەخەڵ ☰ ١. خرت‌وپرت ٢. آشغال؛ زباله

ئەشخەڵ / eşxeł/: ناو. دەوەن ☰ بوته

ئەشرەفی / eşrefî/: ناو. ١. سوورەت شایی؛ سکە زێڕێکی بچووکە بۆ خشڵ دە کار دێ ‹هەرگا دیم هیلال ئەو ئەبرۆی سێوەنگ/ یە سیم ئەسرین، یە ئەشرەفی ڕەنگ «مەولەوی»› ٢. گوڵێکە لە گوڵەباخ دەکا، بۆنی کەمتر و گوڵەکانی زەردن ☰ ١. اشرفی ٢. از گل‌ها

ئەشق / eşq/: ☜ **عیشق**

ئەشقەمە / eşqeme/: ناو. ١. گەدە و گیپاڵ؛ ورگی ئاژەڵ بە ڕیخۆڵەوە ٢. *[پلار]* زگی زل ☰ ١و٢. شکمبه

ئەشقی / eşqî/: ☜ **ئەشقیا**

ئەشقیا / eşq(i)ya/: ئاوەڵناو. ئەشقی؛ یاخی؛

ملهوڕ؛ گوێنەدەر بە قانوون و ڕێ و شوێن ‹دل لەت دەبێ کە هەر دوو جگەرگۆشەی ئادەمن/ قابیلە ئەشقیایە، ئەبولئەنبیایە شەیس «مەحوی»› ■ یاغی

ئەشقییەتی / eşqîyetî/: ناو. سەربزێوی ■ طُغیانگری

ئەشک / eşk/: ناو. ١. فرمێسک؛ ڕۆندک؛ ئەسرین ‹ئەشکم کە دەگەڵ عەشقمە، تفلێکی فەهیمە/ هۆشم کە دەگەڵ خۆشمە، پیرێکی نەزانە «نالی»› ٢. ☜ **عیشق** ■ ١. اشک ٢. ☜ **عیشق**

ئەشکاڵ / eşkal/: ناو. هەمەڕەنگە؛ هەموو جۆرە ‹ماشەڵا دووکانەکەت ئەشکالی تێدایە› ■ از همە رقم

ئەشکاوای / eşkaway/: چاوگ. ئەشکاوتەی؛ کەلاشتن؛ قەڵشاندن ■ شکافتن

ئەشکاوتەی / eşkawtey/: ☜ **ئەشکاوای**

ئەشکاویەی / eşkawyey/: چاوگ. قەڵشان؛ تلیشیان ■ شکافتە شدن

ئەشکنج / eşkinc/: ناو. ئەسکنجە؛ جووجکە سمت؛ بەندی نێوان ڕان و سمت ■ مفصل بین ران و لگن

ئەشکنجە / eşkince/: ناو. ١. جەڕ و مەنگەنە؛ ماوش؛ ئەشکەڵە ٢. گیرەی دارتاش و ئاسنگەران بۆ قایم ڕاگرتنی تەختە یا ئاسن لە بڕین و بڕبەند لێداندا ٣. جەزرەبە؛ ئازار و جزیا ■ ١و٢. منگنە ٣. شکنجە

ئەشکۆڵ / eşkoł/: ناو. کلۆم؛ داری پشت دەرگا بۆ داخستن ■ کلون

ئەشکەرە / eşkere/: ئاوەڵناو. خویا؛ ئاشکرا؛ دیار ■ آشکار

ئەشکەفت / eşkeft/: ☜ **ئەشکەوت**

ئەشکەفک / eşkefik/: ناو. ١. شکەفک؛ تەبەکی دارین بۆ هەویر و سەبزی و ... ٢. ☜ **ئەشکەو** ■ ١. طبق چوبین ٢. ☜ **ئەشکەو**

ئەشکەڵە / eşkełe/: ناو. ١. مەنگەنەی نەجاڕ و ئاسنگەر ٢. دارۆکێکی لەلەکراو بۆ پێکەوە لێکدانی تەختە دەوار ٣. چێوجەلە؛ ئامرازێکی جەزرەبە دان بووە هەر قامکەی تاوانباریان دە ناو کونە تەختەیەکی خڕ دەنا و بە پەت جەڕەبابەیان دەدا ■ ١. منگنە ٢. چوبک بە هم بستن چادر ٣. از وسایل شکنجە

ئەشکەنجە / eşkence/: ناو. ئشکەنجە؛ ئازار؛ جەزرەبە ‹لە ئەشکەنجەی شکەنجی زوڵفی ئەو بێوەعدە مورغی دڵ/ دەناڵێنێ وەکوو بولبول لە سوبحی کازیبی شەودا «نالی»› ■ شکنجە

ئەشکەنە / eşkene/: ناو. کاروانشی؛ گۆشتاوێکی خەست و خۆڵ بە کەشک و پیوازەوە ■ اشکنە

ئەشکەو / eşkew/: ناو. ئەشکەفک؛ شکەو؛ دەفری سواڵەت ■ ظرف سُفالین

ئەشکەوت / eşkewt/: ناو. ئەشکەفت؛ ئشکەفت؛ شکەفت؛ نوا؛ زاخۆر؛ زایەند؛ غار؛ خار؛ مەڕ؛ مەڕە؛ مغار؛ مغارە؛ مەغار؛ مەغارە؛ مەخرا؛ کاو؛ کاف؛ کەڵما؛ کەڵوەز؛ کافک؛ کۆڤ؛ قەف؛ کەوەر؛ کەوور؛ کەووڕ؛ کەوڕک؛ کەورگ؛ کەوەرگ؛ کوونرەخ؛ کومزەخ؛ کووڵ؛ قەوارت؛ وەرما؛ زڤنگ؛ هوولولیف؛ غولۆلیف؛ خوولولیف؛ تون؛ زلان؛ هلۆڵ و ڕەهۆڵی سروشتی لە کێودا ‹من پەروەردەی بن سێبەری ئەشکەوتم/ گەلێک جاران لە چاڵاوی ڕەش کەوتم «هێمن»› ■ غار

ئەشکەولەت / eşkewlet/: ناو. شکەولەت؛ کاسەکەل؛ بنە دیزە و گۆزەی شکاو کە بە یەکجاری لە کار نەبووە ■ کوزەشکستە

ئەشکیلۆک / eşkîlok/: ناو. تێکوڵی گوێز ■ پوستەی گردو

ئەشکێل / eşkêl/: ناو. ١. ئشکێل؛ چوارمێخە؛ چوارنیخە؛ کار و ڕەوتی چوارپەل بەستن و بە زەویدا دان ٢. سندم؛ پێوەند؛ زنجیر و ئاڵقەی

دەیکەنە پای بەندی و یەکسم ■ ١. چهارمیخه ٢. پابند آهنی

ئەشمەک / eşmek/: ناو. شمەک؛ ئەسپاو؛ کەل‌وپەل ■ اسباب

ئەشناسای / eşnasay/: چاوگ. ناسین ■ شناختن

ئەشناسیای / eşnasyay/: چاوگ. ناسران ■ شناخته شدن

ئەشنە / eşne/: ناو. بلچ؛ گوێژ ■ زالزالک

ئەشەدبۆ / eşedbo/: ناو. گیایەکی دەرمانی و بۆنخۆشە، بۆنەکەی پشیلە بۆ لای خۆی ڕادەکێشێت، گوڵەکانی سپی و ئاڵ و هێشووییە، ڕەگ و بنکەکەی تایبەتمەندی ئارامبەخشی، دژەکۆلنج، دژیکرمی ناوسک و ژانەسەرە ■ سنبل‌الطیب طبی؛ علف گربەی طبی؛ والریانه

ئەشەدو / eşedû/: ☜ **ئەشەدوبیلا**

ئەشەدوبیلا / eşedûbîla/: سارستە. ئەشەدوو؛ خوا گەواهە ■ اشهدُبالله

ئەشیا / eşya/: ئاوەڵکار. ئەشیای؛ ئەشیایێ؛ دەبوو؛ دەبوا ■ می‌بایست

ئەشیان / eşyan/: چاوگ. ئەشیای؛ شیان: ١. شیاو بوون ٢. پێویست بوون ■ ١. شایستن ٢. بایستن

ئەشیای¹ / eşyay/: ☜ **ئەشیان**

ئەشیای²: ☜ **ئەشیا**

ئەشیایێ / eşyayê/: ☜ **ئەشیا**

ئەشێ / eşê/: ئاوەڵکار. دەشێ: ١. شیاوە؛ جێ خۆیە ٢. دەبێ؛ پێویستە ■ ١. شایسته است ٢. باید

ئەعیان / e'yan/: ناو. دەوڵەمەند؛ دەسمایەدار ‹لاژوورنشینی دەستەی ئەعیان بووم/ زۆر خۆشەویستی کۆڕی یاران بووم «قانع»› ■ اعیان

ئەغز / eğz/: ناو. زوڵم؛ ناهەقی؛ دەسدرێژی ■ ستم

ئەغزە / eğze/: ☜ **ئاغزە**

ئەغلەب / eğłeb/: ئاوەڵکار. زۆربە؛ زۆرتری؛ پڕایی؛ زۆرینە ■ اغلب

ئەغیار / eğyar/: ئاوەڵناو. ١. وریا؛ بەهۆش ٢. بێگانە؛ بیانی؛ غەوارە ‹ئاخر پەی ئەغیار جە من ویەردی؟!/ ئای بێ بەلا بی! ئانە چێش کەردی؟ «مەولەوی»› ■ ١. هُشیار ٢. بیگانه

ئەفتاوگەردان / eftawgerdan/: ناو. بەرچاوە؛ پەڕۆیەک دروێنەوان بە سەر تەوێڵیەوە دەبەستن ■ پیشانی‌بند دروگران

ئەفتاوە / eftawe/: ناو. هەفتۆوە؛ لوولێنە ■ آفتابه

ئەفتەو / eftew/: ☜ **ئافتاو**

ئەفچک / efçik/: ناو. جیق؛ هەناو ■ احشاء

ئەفچکاندن / efç(i)kandin/: چاوگ. فلیقاندن؛ جیق دەرهێنان ■ له کردن

ئەفچکین / efç(i)kîn/: چاوگ. جیق دەرهاتن؛ فلیقان ■ له شدن

ئەفرۆز / efroz/: ناو. ڕەوتی دابەزین؛ کەم کردن ■ اُفت

ئەفسانە / efsane/: ناو. ١. دیرۆک؛ خربرۆشک؛ خەبەرۆشک؛ دەرەڤۆک؛ قەواتی؛ شتێ کە نەبووە و بە خەیاڵ دروست کراوە ٢. /کینایە/ چیڤانۆک؛ ڕووداوێکی ناڕاست کە نەکراوە و ناکرێ ■ ١. افسانه ٢. قصه

ئەفسانەیی / efsaneyî/: ناو. خەیاڵی: ١. بە بارودۆخی دیرۆکی و خەیاڵییەوە ‹پاڵەوانی ئەفسانەیی› ٢. /کینایە/ هەژەند؛ سەیر و سەمەرە و نائاسایی ‹کۆشکی ئەفسانەیی› ■ ١. افسانه‌ای ٢. خیالی

ئەفسۆس / efsos/: ناو. حەسرەت؛ عەزرەت ■ حسرت

ئەفسوون / efsûn/: ناو. جادوو؛ سیحر ‹بە ئەفسوون و دوعا تەسخیری ئەو شۆخە چ ئیمکانە/ خەیاڵی خاوە، عەنقا ناکەوێتە داوی ئەفسانە «مەحوی»› ■

افسون

ئەفسوناوی /efsûnawî/: ئاوەڵناو. سیحراوی ☰ سحرآمیز

ئەفسونکار /efsûnkar/: ناو. جادووگەر ☰ جادوگر

ئەفسونکاری /efsûnkarî/: ناو. جادووگەری ☰ جادوگری

ئەفسونگەر /efsûnger/: ناو. جادووگەر؛ سیحرباز ☰ افسونگر

ئەفسەر /efser/: ناو. پلەمەند؛ دەرەجەیەک لە ئەرتەش ☰ افسر

ئەفەندی /efendî/: ناو. ئاغا؛ ئاغە ‹تاویٚ شێخی خانەقام و تاویٚ جەردەی سەرملان/ تاویٚ ئەمبینیٚ ئەفەندیم، عەتر و سابوونم هەیە «قانع»› ☰ افندی

ئەڤ /ev/: جێناو. ئەو؛ هەو ☰ او

ئەڤان /evan/: جێناو. ئەوان ☰ آنها

ئەڤاندن /evandin/: چاوگ. هەژی کرن؛ حەز لیٚ کردن ☰ دوست داشتن

ئەڤانە /evane/: ☜ **ئەمانە**

ئەڤدال /evdal/: ناو. ئەبدال؛ نێرەپۆڕ ☰ دُرّاج نر

ئەڤداڵگەڕ /evdałgeř/: ئاوەڵناو. شڕۆلی چلکن ☰ ژولیدەی کثیف

ئەڤدەر /evder/: ئاوەڵکار. ئێرە؛ ئەیرە؛ ڤێدەریٚ ☰ اینجا

ئەڤدین /evdîn/: ناو. تۆلە؛ تۆڵ؛ هەیف ‹ئەڤدینا خوە ستاندن› ☰ انتقام

ئەڤرا /evra/: ئاوەڵناو. بەرز؛ بلند؛ بلیند ☰ بُلند

ئەڤراز /evraz/: ناو. هەوراز؛ بلندایی؛ بەرزایی ☰ بُلندی

ئەڤرازی /evrazî/: ناو. سەرفەرازی؛ سەربەرزی ☰ سربُلندی

ئەڤراندن /evrandn/: چاوگ. ئافراندن؛ وەدیهێنان؛ دروست کردن ☰ آفریدن

ئەڤرۆ /evřo/: ☜ **ئەمرۆ**

ئەڤشی١ /evşî/: ناو. دەورە و دیواری ئاژەڵ تێدا ڕاگرتن ☰ محوطەی نگهداری دام

ئەڤشی٢: ئاوەڵناو. لە شیر وەستاو؛ وشکبوو ‹بزنێت مە هەژ بهاریڤە ئەڤشین› ☰ از شیردهی ایستادە

ئەڤشین /evşîn/: ناو. ١. کاری ڕاگرتن؛ هێشتنەوە ٢. ئاژەڵی لە شیردان وەستاو ☰ ١. نگهداری ٢. دام از شیر ایستادە

ئەڤقا /evqa/: ئاوەڵکار. ئەوەندە؛ ئەونە؛ هێندە ☰ اینقدر

ئەڤک /evik/: ناو. میتکە؛ قیتکە؛ بەلۆکە ☰ چوچولە

ئەڤکینگ /evkîng/: ناو. ئەو ئاردە کە پێش پان کردنەوە بە ئەنگوچکە هەویریدا دەکەن ☰ آردی کە بر چونە می‌پاشند

ئەڤۆر /evor/: ناو. ئاڤور؛ نێرییە کێوی ☰ بُز کوهی نر

ئەڤە /eve/: ☜ **ئەوە**

ئەڤەندە /evende/: ☜ **ئەوەندە**

ئەڤهێندە /evhênde/: ☜ **ئەوەندە**

ئەڤین /evîn/: ناو. ئەوین؛ دلداری؛ عیشق؛ خۆشەویستی ☰ عشق

ئەڤینپەروەر /evînperwer/: ئاوەڵناو. تایبەتمەندی کەسیٚ کە ئەوینی لا پیرۆزە ☰ عشق‌گرا

ئەڤینچریک /evinc(i)rîk/: ئاوەڵناو. تایبەتمەندی کەسیٚ کە بایەخیٚ بە ئەوین نادا ☰ عشق‌گُریز

ئەڤیندار١ /evîndar/: ناو. ئەویندار؛ عاشق؛ دلدار؛ هۆگر و دلبەستەی یەکجار زۆر بە شتیٚ یان کەسیٚ ‹کیٚ ئەڤیندارە بیٚ‌کەس‌وکارە› ☰ عاشق

ئەڤیندار٢: ئاوەڵناو. ئەویندار؛ عاشق؛ دلدار؛ بە هۆگری و دلبەستەیی زۆرەوە بە کەسیٚ یا شتیٚ ‹ئەڤینداری سروشتی کوردەواریم› ☰ عاشق

ئەڤینداری /evîndarî/: ناو. هەڤینداری؛ دلداری؛ ئەوینداری ☰ عاشقی

ئەڤینڤان / evînvan/: ناو. ئەویندار؛ عاشق ☰ عاشق

ئەڤینی / evînî/: ناو. ئەوینی؛ دلداری؛ عیشق ☰ عشق

ئەڤێرێ / evêrê/: ☜ **ئائێرە**

ئەقاقی / eqaqî/: ☜ **ئاقاقیا**

ئەقرەوە / eqrewe/: ☜ **قەرەبوو**

ئەقرەوی / eqrewî/: ☜ **قەرەبوو**

ئەقڵ / eq(i)ł/: ناو. عەقڵ؛ فام ‹هەر ئەقڵێ لە خەسارێ «مەسەل»› ☰ عقل

⊡ **ئەقڵ بڕین**: نۆک تێ هاوردن؛ قسە لە برشت خستن ☰ حرف را از قاطعیت انداختن

ئەقڵدار / eq(i)łdar/: ئاوەڵناو. عاقڵ؛ ئاقڵ؛ ژیر؛ فامیدە؛ بەئاوەز؛ خاوەن عەقڵ ☰ عاقل

ئەقڵسووک / eqłsûk/: ئاوەڵناو. *[مەجاز]* بێعەقڵ؛ هشسڤک؛ کەمفام؛ هەقمەق ☰ سبُک‌مغز

ئەقڵمەند / eqłmend/: ئاوەڵناو. خاوەن ئاوەز ‹ژنێکی زۆر عەقڵمەند و ژیرە› ☰ فهمیدە

ئەقەرە / eqere/: ☜ **ئەوەندە**

ئەقیق / eqîq/: ☜ **ئاقیق**

ئەک / ek/: دەنگ. دەک؛ هەک؛ حەک؛ وشەی پەسند کردن یان داخ خواردن و پێ ناخۆش بوون ‹ئەک، لەو دوورە پێکای! ئەک، ماڵت بە قوڕ گیرێ!› ☰ وه

ئەکاکی / ekakî/: ☜ **ئاقاقیا**

ئەکتەر / ekter/: ناو. نیارڤان؛ شانۆگەر ☰ بازیگر

ئەککوو / ekkû/: دەنگ. پەککوو؛ وشەی سەرسووڕمان ☰ واه

ئەکێ / ekê/: جێناو. کێ؛ چ کەسێ ☰ کی

ئەگاڵ / egał/: ☜ **عەگاڵ**

ئەگرە[1] / egre/: ئاوەڵکار. ئێرە؛ ئەیرە؛ ڤر ‹ئەگرە ئاو قتە› ☰ اینجا

ئەگرە[2]: جێناو. ئێرە؛ ئەیرە؛ ڤر ‹ئەگرە کامیارانە› ☰ اینجا

ئەگریجە / egrîce/: ناو. بسک؛ مووی بە سەر لاجانگدا هاتوو ‹گیسووت بەڕەزای پەخش پای کاوان/ زوڵفت ئەگریجەی باڵ بەت ئاوان «وەلی دیوانە»› ☰ زُلف

⊡ **ئەگریجە بڕین**: ئەتک کردنی ژن لە سەر تاوان ☰ گیسو بریدن

ئەگریجە بڕینەوە: ئەگریجە قەیچی کردن بۆ جوان نیشاندان ☰ زلف پیراستن

ئەگریمۆنێ / egrîmonî/: ناو. گیاجگەر؛ گیایەکی دڕکاوییە ☰ گیاهی خاردار

ئەگوەر / egwer/: ئاوەڵناو. گەورە؛ مەزن ☰ بزرگ

ئەگە / ege/: ناو. ئەگەر؛ ئەیەر ☰ اگر

ئەگەر[1] / eger/: ناو. ئەیەر؛ وێچوویی؛ گاهەسی؛ ڕێ‌تێ‌چوویی ‹دەبێ بتوانین ڕووبەڕووی هەر ئەگەرێک ببینەوە› ☰ احتمال

⊡ **ئەگەر تێهێنان**: نۆک تێ هاوردن؛ قسە لە برشت خستن ☰ حرف را از قاطعیت انداختن

ئەگەر هەبوون: وێچوون؛ ڕێ تێ چوون ☰ احتمال داشتن

ئەگەر[2]: ئامراز. ئەر؛ گەر؛ ئەیەر؛ وشەی مەرج ‹تۆ ئەگەر هەستی لە جێ ڕاوەستی، دێو و کافریش/ دێن دەڵێن بەخودا قیامەت ڕاستە، هەستانی هەیە «نالی»› ☰ اگر که

ئەگەرچی / egerçî/: ئامراز. هەرچەندە؛ لەگەڵ ئەوەشا ‹ئەگەرچی شەو درەنگە، ساقی بۆم تێکە کەمێکی تر/ کە وا دیسان لە ناخمدا سەری هەڵدا خەمێکی تر «هێمن»› ☰ هرچند؛ گرچە

ئەگەرخۆ / egerxo/: ئامراز. ئەگەرچی؛ هەرچەند ‹خەندە و دەمی مەحبووبە کە وا زۆر نمەکینن/ بەس خۆشە ئەگەرخۆ نمەکی زەخم و برینن «نالی»› ☰ اگرچە

ئەگەرکوو[1] / egerkû/: ئاوەڵکار. ئەگەرێکوو؛

گریمان؛ با وای دانێین ■ فرضاً

ئەگەرکوو^{۲}: ئامراز. ئەگەرێکوو؛ هاتوو؛ بێتوو؛ ئەگـەر ■ اگر

ئەگەرمەگەر / egermeger/: نـاو. ئەگـەر و نەگـەر؛ دووبەختەکی ‹هاتنیان لە ئەگەرمەگەردایـە› ■ باید و شاید

ئەگەرمەگەری / egermegerî/: ئاوەڵناو. ناڕوون و لە هات و نەهاتدا ‹هێرشی ئەگەرمەگەری› ■ احتمالی

ئەگەرنا / egerna/: ☜ **ئەگەرنە**

ئەگەرنە / egerne/: ئامراز. ئەگەرنا؛ ئەگینا؛ دەنا ■ ارنە؛ ورنە

ئەگـەری / egerî/: ئاوەڵـناو. شـیمانە؛ گاهـەزی ■ احتمالی

ئەگـەریش / egerîş/: ئامراز. خۆ ئەگەر ■ اگرکە؛ اگر هم

ئەگەرێکوو / egerêkû/: ☜ **ئەگەرکوو**

ئـەگیت / egît/: ئاوەڵـناو. ئەگیـد؛ ئـازا؛ جـامێر؛ مێرخاس ■ جوانمرد

ئـەگیتی / egîtî/: نـاو. مێرخاسـی؛ ئازایـەتی ■ جوانمردی

ئەگید / egîd/: ☜ **ئەگیت**

ئەگین / egîn/: ئاوەڵـکار. ئەگینا؛ دەنـا؛ وەئـیللا ■ وگرنە

ئەگینا / egîna/: ☜ **ئەگین**

ئـەلئان^{۱} / el'an/: نـاو. ئێسـتە؛ ئێسـتا؛ ئـەلحان؛ ئەلعان؛ ئەم دەمە ‹ئەلئان تا بەیانی زۆری مـاوە› ■ اکنون

ئـەلئان^{۲}: ئاوەڵکار. هەر ئێسـتە؛ ئیسـتەکێ؛ ئایسـە ‹ئەلئان دێمە لاتان› ■ اکنون

ئەلا / ela/: دەنـگ. ئەرێهۆ؛ ئـەرێ؛ هـەرێ؛ هـۆ؛ ئەههەی؛ ئەرە؛ ئانە؛ وشەی بانگ کـردن و سـەرنج ڕاکێشـان ‹ئـەلا ئـەی ئاسـکی ناسـک! بـە باسـک/ شکاندت گەردنی سـەد شـێری شـەرزە «نـالی»› ■ هان؛ ای

ئەلاجووقە / elacûqe/: ناو. هەقلـیمەقۆ؛ داردوولک ■ الکدولک

ئەلاحیدە / elaĥîde/: ئاوەڵـناو. عەلاحیدە؛ تایبەتی؛ جیاواز ■ ویژە

ئـەلاف / elaf/: ئاوەڵـناو. عـەلاف؛ سـەرگەردان ■ علاّف

ئەلان / elan/: ناو. ئەلئان؛ ئێستە؛ ئەلحان ■ الآن

ئەلبەکی / elbekî/: ناو. دیزە؛ قـازان؛ مەنجـەڵ ■ دیگ

ئەلپ / elp/: ناو. سەتڵی ئاو ■ سطل آب

ئەلپەشک / elpeşik/: ناو. بەردی پاشۆر ■ سنگ‌پا

ئەلحان / elĥan/: ☜ **ئەلئان**

ئەلحەد / elĥed/: نـاو. گۆڕیچە؛ ئەڵحەد؛ جێگـەی مردوو لە بـنی گـۆڕدا ‹قـەبرم هەڵـکەنن ئەلحـەدم خەیلێ/ کفنم ببڕن بە بـالای لـەیلێ «فولکلـۆر»› ■ لحد

ئەلحەمد / elĥemd/: ناو. فاتیحە؛ فاتحە ■ فاتحە

ئەلعان / el'an/: ☜ **ئەلئان**

ئـەلف / el(i)f/: نـاو. نـاوی پـیتی دووهـەمی ئەلفوبێی زمانی کوردی ■ الف

▣ **ئەلف لە بێ نەکردنەوە**: /پلار/ کەر و گا لە یەک جیـا نەکردنـەوە؛ هـیچ نـەفامین ■ هِـر از بِـر نشناختن

ئەلفـوبێ / elf û bê/: ☜ **ئەلفوبێتکە**

ئەلفـوبێتکە / elf û bêtke/: نـاو. ئەلفوبێ؛ پـیتی خوێندن و نووسین ■ الفبا

ئەلفە / elfe/: نـاو. پێوەنـد؛ ئەشـکێل ■ پـای‌بنـد آهنین

ئەلکول / elkul/: نـاو. نـاوی گشـتی بـۆ تاقمیـک تـراوی کیمیاوییـە کـە ئـاور دەگـرن و بـۆنێکی تایبەتی و تامێکی توندیان هەیە و لە بژیشـکی و پیشەسازیدا زۆر بە کار دەچن ■ الکل

ئەلگمەلگ / eligmelig/: ناو. هەلووکێن؛ هەلووکان ☫ الک‌دولک

ئەللی‌رەم / ellîrem/: ناو. ئەلیرم؛ کێشانەیەکە بەرانبەر بە ٤٥٠ گرەم ☫ وزنی معادل ۴۵۰ گرم

ئەلمۆدە^{١} / elmode/: ناو. ژنە ئورووپایی ‹مێخەک بەند ئەخشێ لە ناو مەمکانی/ هەزار ئەلمۆدە بێ بە قوربانی «فولکلۆر»› ☫ آلامُد

ئەلمۆدە^{٢}: ئاوەڵناو. بەرامبەر بە داب و دەستوور و شێوە پۆشینی ئورووپایی ‹کەوشی ئەلمۆدە› ☫ آلامُد

ئەلنگ / eling/: ناو. گەلالووچ؛ زانک؛ زمانە چکۆلە ☫ زبان کوچک

ئەلنگە / elinge/: ناو. زانک؛ زوانە چکۆلە ☫ زبان کوچک

ئەلوە / elwe/: ☜ **هەڵۆ**

ئەلوەدا / elweda/: ناو. مالاوایی؛ خواحافیزی ‹ئازیز! دیارەن، وادەی لوامەن/ ئەلوەدای ئاخر ئەوەنامامەن «مەولەوی»› ☫ خداحافظی

ئەلوە / elwih/: ☜ **هەڵۆ**

ئەلۆ / elo/: ناو. پەرسڤی تەلەفوونی؛ پێش وتە لە تەلەیفۆندا، بە مانای سەلام ☫ الو

ئەلۆر / elor/: ئاوەڵناو. بە فاڵ؛ بە با؛ نێرخواز ☫ گُشن

ئەلۆک / elok/: ناو. عەلەشیش؛ قەلەموون؛ بۆقلە؛ بەقلە ☫ بوقلمون

ئەلو / elû/: ☜ **هەڵۆ**

ئەلە / ele/: ناو. ١. هێلەک؛ ئاردبێژ ٢. ☜ **هەڵۆ** ☫ ١. الک ٢. ☜ **هەڵۆ**

ئەلەرگ / elerg/: ناو. لەگلەگ؛ لەقلەق؛ حاجی‌لەقلەق ☫ لکلک

ئەلەفە / elefe/: ناو. ١. قولفەی خێوەت ٢. دەسە؛ دەستەی گوریس ٣. کاری پێوەن کردنی دەست و پێی ولاخ بۆ وێرغە بوون ☫ ١. حلقەی چادر ٢. دستەی طناب ٣. عمل پابند کردن چهارپا

▣ **ئەلەفە کردن:** ١. دەستە کردن (بۆ گوریس) ٢. پێوەند کردن (بۆ ولاخ) ☫ ١. دستە کردن (طناب) ٢. پابند کردن (چهارپا)

ئەلەند / elend/: ناو. تیشکی خۆر؛ پرشنگی هەتاو ☫ نور خورشید

ئەلەنگە / elenge/: ناو. زمانە چکۆلە؛ پارچە گۆشتێکی بچووکە لە بنی زمان و سەرەتای گەرووداً ☫ زبان کوچک

ئەلها / elha/: ناو. ئەلیا: ١. خولیا؛ قرم؛ خیتک؛ حەز؛ واز ٢. تاسە؛ ئارەزوو؛ ئیشتیا ☫ ١. هوس ٢. آرزو

ئەلهاکەر / elhaker/: ناو. تامەزرۆ ☫ آرزمند

ئەلهۆ / elho/: ☜ **هەڵۆ**

ئەلیا / elya/: ☜ **ئەلها**

ئەلیرم / elîrim/: ☜ **ئەللی‌رەم**

ئەلیز / alîz/: ☜ **ئالیز**

ئەلیشیش / elîşîş/: ☜ **عەلەشیش**

ئەلی‌ڤالی / elîvalî/: ☜ **بلاڵوك**

ئەلێ / elê/: ☜ **ئەمما**

ئەڵـ / -eł/: ☜ **هەڵـ**^{٢}

ئەلابەختەکی / ełabextekî/: ئاوەڵکار. خواوڕاسان؛ خوابەختەکی؛ بە هەڵکەوت ☫ شانسی

ئەلاجەوی / ełacewî/: ئاوەڵناو. بەلاجەوی؛ سەیر؛ عەجیب ‹فرە ئەلاجەوی بی ئەڕایان و سەریان سڕ منیاد› ☫ عجیب

ئەلاژیاگ / ełajyag/: ئاوەڵکار. هەلاژیاو؛ ڕاکشاو؛ خۆ درێژ کردوو ☫ دراز کشیدە

ئەلاژیان / ełajyan/: چاوگ. ڕاکشان؛ ڕازان؛ پاڵ کەفتن؛ درێژەوە بوون ☫ دراز کشیدن

ئەلامەت^{١} / ełamet/: ☜ **هەلامەت**

ئەلامەت^{٢}: ئاوەڵناو. سەیر؛ سەیروسەمەرە ‹شتێکی ئەلامەتە بۆتە نسیبم!› ☫ عجیب و غریب

ئەلاوەیسی / elaweysî/: ناو. مەقامێکی کۆنی مووسیقای کوردییە ■ نغمەی اللهویسی

ئەڵبەت / ełbet/: ئاوەڵکار. هەڵبەت؛ بێ گومان؛ ئەلبەتە ‹بەڵێ بابی وەها ئەلبەت دەبێ فەرزەندی وا بێنێ/ ئیلاهی سەد هەزار ڕەحمەت لە قەبری والید و مەولوود «شێخ ڕەزا»› ■ البتە

ئەڵبەتە / ełbete/: ☜ ئەڵبەت

ئەڵپەڕ / ełpeř/: ئاوەڵناو. دووڕوو؛ ڕیاکار؛ دووزمان ■ ریاکار

ئەڵچاخ / ełçax/: ☜ ئاڵچاغ

ئەڵچاغ / ełçağ/: ☜ ئاڵچاغ

ئەڵحەد / ełĥed/: ☜ ئەلحەد

ئەڵشکیان / ełşikyan/: چاوگ. تێشکیان؛ نابووت بوون؛ دارایی دۆڕان ■ ورشکست شدن

ئەڵقاوێز / ełqawêz/: ئاوەڵناو. بە پەت هەڵاوەسراو ■ حلق‌آویز

ئەڵقە / ełqe/: ☜ ئاڵقە

ئەڵقەڕێز / ełqeřêz/: ☜ ئاڵقەڕێز

ئەڵقەزوومە / ełqezûme/: ناو. ئاڤزوونک ■ سگک

ئەڵماس / ełmas/: ناو. هەڵماس؛ کانزایەکی ڕوون، زۆر سەخت و بەنرخە ‹دووریت چوون ئەڵماس نیشتەن نە جەرگم/ ها وەختەن بەیۆ وادەکەی مەرگم «مەولەوی»› ■ الماس

ئەڵماسە / ełmase/: ناو. خووسار؛ زوقم ■ سرماریزە؛ یَژ

ئەڵوات / ełwat/: ئاوەڵناو. ١. بێشەرم؛ بەدفەڕ و هەرزە ٢. سەرسەری؛ ماڵ بە فێڕۆدەر و دەستبڵاو ■ ١. لات ٢. سرسری

ئەڵوەدا / ełweda/: ☜ هەڵوەدا

ئەڵۆ / ело/: ☜ هەڵۆ

ئەڵۆجەڵۆ / ełoceło/: ئاوەڵناو. خۆڕیوتۆڕی؛ لاتولووت؛ گەجەرگوجەر؛ خەڵکی بێسەروپا ■ رجالە

ئەڵووجە / ełûce/: ☜ هەڵووژە

ئەڵووژە / ełûje/: ☜ هەڵووژە

ئەڵەک / ełek/: ☜ ئێڵەك

ئەڵەمووت / ełemût/: ☜ هەڵەمووت

ئەڵەند / ełend/: ناو. کازێوە؛ ڕووناکی بەرەبەیان ■ سپیدە

ئەڵێی / ełêy/: ئاوەڵکار. دەڵێی؛ ئێژی؛ ماچی؛ ئەیژی؛ گوایە؛ گوایا؛ چما؛ چمان؛ چماز ‹وەکوو تەیرێ هەڵۆ لێی دا، کز و خەڵتانی ناو خاکم/ بەبێ هۆشی ئەسووڕێمۆ، ئەڵێی سەرگێژەی تریاکم «قانع»› ■ گویی؛ انگار

ئەم^{1} / em/: ئاوەڵناو. ئەیە؛ ئی؛ ئەی ‹ئەم گۆزە وەکوو من بووە: دڵدار و هەژار/ جارێکی دڵی خۆش بووە، سەد جار غەمبار «هەژار، *چوارینەکانی خەییام*»› ■ این

ئەم^{2}: جێناو. ١. ئەڤ؛ ئەو؛ هێما بۆ نزیک ‹بۆ دەبێ زێندین لە زیندانم بکا؟ چونکە گوتم:/ ئەز مەمم، خەستەی خەمم، کوشتەی ئەمم، زینم دەوێ «هێمن»› ٢. ئێمە؛ ئەمە ‹گەر باعیسی ئەم دەپرسی کامە/ شەرتێکە کە بۆ هەموو تەمامە ... «حاجی قادر»› ■ ١. او؛ ایشان ٢. ما

ئەم ـ^{3}: پێشگر. ئیم ـ؛ ئم ـ؛ ئەڤ ـ؛ ئا؛ ئی ـ؛ ئەمە ‹ئەمساڵ؛ ئەمڕۆ› ■ ام ـ

ئەما / ema/: ئامراز. بەڵام؛ بەڵان ■ اما

ئەمار / emar/: ☜ هەمار

ئەماراو / emaraw/: ☜ هەماراو

ئەماس / emas/: ئاوەڵناو. مەییو؛ بەسراو؛ مەیی ■ مُنعقد

ئەمان^{1} / eman/: ناو. ١. پەنا ‹ئاو بێئەمانە› ٢. فرسەت؛ دەرفەت؛ مۆڵەت ■ ١. پناه ٢. فُرصت

⊡ **ئەمان (لێ)بڕین:** تەنگ پێهەڵچنین؛ وەڕەز کردن ■ بیزار کردن

ئەمان نەدان: پەنا پێنەدان؛ دەرفەت نەدان؛

بڕست و دەرفەت لێسەندن 🇮🇷 امان ندادن

ئەمان^{۲}: ئاوەڵناو. بێمەترسی ‹وڵات ئەمانە بۆ دز و درۆزن!› 🇮🇷 امن

ئەمان^{۳}: جێناو. بۆ سێهەم کەسی کۆ ‹ئەوان چوون و ئەمان دێن› 🇮🇷 ایشان

ئەمان^{٤}: ئامراز. بەڵام؛ وەلێ ‹ئەوم خۆش گەرەکە، ئەمان تۆ نە!› 🇮🇷 لیکن

ئەمان^{٥}: دەنگ. ١. وشەی وەڕەزی و تووڕەیی ‹ئەمان لە دەستت! ئەمان چەند گەرمایە!› ٢. دەغیلە ‹ئەمان قەدری بزانن ئەم کتێبە/ لە دنیا ئێستەکێ هەمتای نەماوە «حاجی قادر»› ٣. هاوار ‹ئەمان مردم، عیلاجێ، سا لە ڕێی پێغەمبەرا چارێ/ ویسال، یا قەتلە، یا تەسکین، لە هەرسێ بۆم بکەن کارێ «مستەفابەگی کوردی»› 🇮🇷 ١. آخ ٢. زنهار ٣. فریاد

ئەماننامە / emanname/: ناو. نووسراوەیەکی فەرمی دەوڵەتیی بریتی لەوەی کە خاوەنی ئەو نووسراوە گیان و ماڵی پارێزراوە 🇮🇷 امان‌نامه

ئەمانە / emane/: جێناو. یانە؛ ئەڤانە؛ ئەوانە 🇮🇷 اینها

ئەمانەت / emanet/: ناو. ئامانەت؛ کاری ڕاگرتنی شتێ بۆ دانەوە ‹وەفای عەهدە، لە من ڕۆح و لە تۆ ماچ/ چییە چارەی ئەمانەت غەیری تەسلیم؟ «نالی»› 🇮🇷 امانت

ئەمانەتدار^{۱} / emanetdar/: ناو. ئەمانەتیدار؛ کەسێ کە پاراستنی ئەمانەتی لە ئەستۆیە 🇮🇷 امانتدار

ئەمانەتدار^{۲}: ئاوەڵناو. دەسپاک؛ ئەمین؛ ئەمیندار؛ دەستپاکژ؛ دروستکار لە ئەمانەتداریدا 🇮🇷 امانتدار

ئەمانەتداری / emanetdarî/: ناو. دەسپاکی؛ دەستپاکژی؛ چاودێری لە ئەمانەتی خەڵک 🇮🇷 امانتداری

ئەمانەتی / emanetî/: ئاوەڵناو. ئامانەتی؛ خواس؛ قەرەتی؛ ڕاگیراو بۆ دانەوە 🇮🇷 امانتی

ئەمبار / embar/: ☜ **هەمار**

ئەمپریالیست / empiryalîst/: ئاوەڵناو. *[ڕامیاری]* خاوەن دەزگای ئەمپریالیسم. هەروەها: **ئەمپریالیستی** 🇮🇷 امپریالیست

ئەمپریالیسم / empiryalîsm/: ناو. *[ڕامیاری]* دوا قۆناغی سیستەمی سەرمایەداری بە شێوەی لێ هەڵکەوتنی قۆرغگەلی گەورە و دەسەڵاتی ماڵی لە هەموو جیهاندا، بە ناردنی سەرمایە بۆ وڵاتانی ژێرفەرمان و گێرە و کێشە نانەوە بۆ زاڵ بوون بە سەر ئەو وڵاتانەدا 🇮🇷 امپریالیسم

ئەمپول / empûl/: ☜ **ئامپول**

ئەمجا / emca/: ئاوەڵکار. ١. ئەم جارە؛ ئەم ڕا ‹ئەمجا پێت نالێم› ٢. لەمە زیاتر؛ سەرەڕای ئەمە ‹ئەمجا ئەگەر گرتتیان چی؟› ٣. دواتر؛ بە دوای ئەمە ‹ئەمجا مەوەستە تا دەگەییە عەینی سەرچنار/ ئاویکە پڕ لە نار و چنار و گوڵ و چنوور «نالی»› 🇮🇷 ١. بار دیگر ٢. وانگهی ٣. آنگاه

ئەمجار / emcar/: ئاوەڵکار. ئەمجارە؛ ئیمجا؛ ئیمجار؛ ئەمڕا؛ ئەم کەشە 🇮🇷 این بار

ئەمجارە / emcare/: ☜ **ئەمجار**

ئەمجاریش / emcarîş/: ئاوەڵکار. دیسان؛ دیسانەوە؛ دووبارە 🇮🇷 باز؛ ایضاً

ئەمجۆرە / emcore/: ئاوەڵکار. ولێ؛ ئاوا؛ بەم تەرزە 🇮🇷 این‌طور

ئەم دەمە / em deme/: ئاوەڵکار. ئێستا؛ ئێستاکە 🇮🇷 اکنون

ئەمر / em(i)r/: ناو. ١. فەرمان؛ دەستوور؛ دەسوور؛ عەمر ‹ئەو کەسە تەحدیسی نێعمەت بێ موراد و مەتڵەبی/ میسلی نالی ئیمتیسالی ئەمری یەزدانیی دەکا «نالی»› ٢. عومر؛ تەمەن 🇮🇷 ١. امر ٢. عُمر؛ سن

⊡ **ئەمری خودا بەجێ هێنان**: ☜ **ئەمری خوا کردن**

ئەمری خودا کردن: ئەمری خوا بەجێ هێنان؛ مردن؛ کۆچی دوایی کردن ▤ وفات کردن

ئەمراز / emraz/: ☜ **ئامراز**

ئەمرۆ / emro/: ناو. هەرمێ؛ هەمرۆ؛ ئەمروو؛ ئەمروولە ▤ گلابی

ئەمروو / emrû/: ☜ **ئەمرۆ**

ئەمرووڵە / emrûłe/: ☜ **ئەمرۆ**

ئەمڕا / emřa/: ☜ **ئەمجار**

ئەمڕۆ^{1} / emřo/: ناو. ئەڕۆ؛ ئەورۆ؛ ئیمرۆ؛ ئەڤرۆ؛ ئێرۆ؛ ئیرۆ؛ ئارۆ: ١. ڕۆژێ کە تێدایین ‹سوبحی فەروەردینە ئەمڕۆ، بولبولی دڵ بێ غەمە/ گەر لەخۆشییا ڕۆحی دەرچێ باخەوان، هێشتا کەمە «بێخود»› ٢. ڕۆژگار؛ سەردەم ‹جوانی ئەمڕۆ، پیری سبەیە «مەسەل»› ▤ ١و٢. امروز

ئەمڕۆ^{2}: ئاوەڵکار. ئەورۆ؛ ئیمڕۆ؛ ئەڤڕۆ؛ ئێڕۆ؛ ئارۆ: ١. لە ئەمڕۆوە ‹ئەمڕۆ ئەبێ مامۆستای کورد/ دانیشێ و بە ڕاوێژی ورد ... «گۆران»› ٢. لەم ڕۆژگارەدا ‹ئەمڕۆ کەس بە گوێی کەس ناکا› ▤ ١. امروز ٢. امروزه

ئەمڕۆژ / emřoj/: ناو. ئەوڕۆکە؛ ئەم ڕۆژگارە ‹چاوەدێری ڕۆژی خۆشی جێژنی سەربەستیم ئەمن/ گەر مودارا وا دەگەڵ ئەمڕۆژی تاڵی خۆم دەکەم «هێمن»› ▤ امروز

ئەمڕۆ . سبەی / emřo s(i)bey/: ناو. ئیمڕۆ و شەوسۆ ▤ امروز و فردا

⊡ **ئەمڕۆ.سبەی کردن:** ئیسە و تاوێ تر کردن؛ دوا خستن و جێبەجێ نەکردنی کارێک ▤ امروز و فردا کردن

ئەمڕۆکە / emřoke/: ئاوەڵکار. ئەوڕۆکە؛ لەم ڕۆژە یان ڕۆژگارەدا ‹نیشتمان ئەمڕۆکە ڕەشپۆشی شەهیدی بانەیە/ داغداری کردەوەی ئەو دەستە خوێنڕێژانەیە «ئاوات»› ▤ امروزه

ئەمڕۆیی / emřoyî/: ئاوەڵناو. ئیمڕۆژی؛ بابەتی ئەمڕۆ ▤ امروزی

ئەمسار / emsar/: ☜ **ئەمساڵ**

ئەمساڵ^{1} / emsał/: ناو. ئیساڵ؛ ئیساڵ؛ ئیمساڵ؛ ئەمسار؛ ئەمسەر؛ ساڵێ کە تێداین ‹بەری ئەمساڵ باش بوو› ▤ امسال

ئەمساڵ^{2}: ئاوەڵکار. ئیساڵ؛ ئیساڵ؛ ئیمساڵ؛ ئەمسار؛ ئەمسەر؛ لە ساڵێ کە تێداین ‹ئەمساڵ تۆ نەکەی بۆ ساڵی دوایی/ مانگی خەرمانان دەکەی گەدایی «هەژار»› ▤ امسال

ئەمسەر / emser/: ☜ **ئەمساڵ**

ئەمسەرڤەرا / emservera/: ناو. ساڵێ کە دوای ئەم ساڵەیە ▤ سال آینده

ئەمشۆ / emşo/: ☜ **ئەمشەو**

ئەمشەو^{1} / emşew/: ناو. ئەمشۆ؛ ئیمشەو؛ شەوێ کە تێداین یا شەوێک کە دێ ‹ئەمشەو شەوی شەمبەیە› ▤ امشب

ئەمشەو^{2}: ئاوەڵکار. ئەمشۆ؛ ئیمشەو؛ لە شەوێک کە تێداین یان بە دوای ئەمڕۆژدا دێ ‹ئەمشەو ناخەوم› ▤ امشب

ئەمشێر / emşêr/: ناو. هەمشێر؛ ناودێر؛ بەربژار؛ ناڤکری؛ کەسێ کە بۆ ئەنجامدانی کارێک دەستی لە سەر نراوە یان بۆ خۆی هاتۆتە پێشەوە ▤ نامزد؛ کاندید

ئەملاولا / emlawla/: ناو. دەوروبەر؛ دۆراندۆر ▤ دوروبر

⊡ **ئەملاولا کردن:** جێگای زۆر گەڕان بۆ دۆزینەوەی شتێ یان ڕێکەوتنی کارێک ▤ بالا و پایین کردن

ئەمڵە / emłe/: ناو. ئۆردووگا ▤ اردوگاه

ئەمما / emma/: ئامراز. بەڵام؛ بەڵان؛ ئەما؛ ئەلێ ‹عوزار و زولفی تۆ بێ شک شەو و ڕۆژ پێکەوەن، ئەمما/ شەو و ڕۆژ پێکەوەن! لەو وەجهە من حەیران و داماوم «وەفایی»› ▤ اما

ئەمن / emin/: جێناو. مـن؛ ئـەز؛ وژم؛ م ‹گـەرچی تووشی ڕەنجەڕۆیی و حەسرەت و دەردم ئەمن/ قەت لە دەس ئـەم چەرخـە سپڵـە نابـەزم، مـەردم ئـەمن «هێمن»› ☰ من

ئەمن / emn/: ئاوەڵناو. بێ‌ترس؛ هـێمن ‹دریـغ بـۆ خانەدانی حارس ئاغای سەرووەری ئاکۆ/ کـە جێگـەی عەیش و عەشـرەت، مەنبـەعی ئـەمن و ئـەمانێ بـوو «شێخ ڕەزا»› ☰ امن

ئەمونـەو / em û ew/: جێنـاو. مـرۆی نەناسـراو؛ خەڵکی غەوارە ‹بە ڕۆژ تاکوو دووبارە دێتـەوە شـەو/ لە کاتێکدا کە دەدوێنم ئەم و ئـەو ... «هـێمن»› ☰ این‌وآن

⊡ **ئەم و ئەو کردن**: هـەر ڕۆژێ لەگـەڵ دۆسـت و دڵدارێکدا بوون ‹بلا ڕۆحت موقەددەس بێ، ئەم و ئەو کردنت بەس بێ/ هەتا ئاخر هەناسە ئەو بناسە، هەر بنازە بەو «مەحوی»› ☰ این و آن کردن

ئەموست / emust/: ☜ **ئەنگوست**

ئەموستانە / emustane/: ☜ **ئەنگوستیلە ـ٢**

ئەموستبەسـتە / emustbeste/: ئاوەڵـناو. *[مـەجاز]* هەڵخەڵەتاو؛ فریودراو ☰ فریب‌خوردە

ئەموستەچاو / emusteçaw/: ☜ **ئەنگوستەچاو**

ئەموستەوێڵە / emustewêle/: ☜ **ئەنگوستیلە ـ١**

ئەموو / emû/: ناو. مام؛ ئاپۆ؛ ئاپ؛ بـرای بـاوک ☰ عمو

ئەمووس / emûs/: ☜ **ئەنگوست**

ئەمە^{1} / eme/: جێناو. ١. ئێمـە؛ مـە؛ ئـەم؛ یەکـەم کەسی کـۆ ٢. یـە؛ هـەوە؛ ئینـە؛ ئـەوەی نزیـک ‹ئەمەت ناوێ؟› ☰ ١. ما ٢. این

ئەمە^{2}: ئامراز. ئەرێ؛ بۆ پێداگری ‹ئەمە کچەکـە بـۆ شوو ناکەی؟› ☰ راستی

ئەمەتە / emete/: ☜ **ئەمەهە**

ئەمەسا / emesa/: ناو. ئەوەتا؛ هانی ☰ اینک

ئەمەک / emek/: ☜ **ئەمەگ**

ئەمەگ / emeg/: ناو. ئەمەک؛ هەمەک؛ هەمـەگ: ١. وەفا؛ بەینـەت؛ سـفەت؛ خـۆڕاگری لـە سـەر دۆستی یان بەڵێن ‹هاسـان نییـە، دۆسـتی گرانـە/ دۆستایەتی و ئەمەگ برانە «هەژار، *مەم و زیـن*»› ٢. ڕەنج و زەحمەت؛ ئەرک ‹عومری بێ‌حاسڵـی مـن چوو بە عەبـەس/ ئەمـەگم هـەرچی هـەبوو چـوو بـە عەبەس «نالی»› ☰ ١. وفا ٢. رنج؛ زحمت

ئەمەگدار / emegdar/: ئاوەڵـناو. بەئەمەگ؛ بـەوەفا ☰ باوفا

ئەمـەگناس / emegnas/: ئاوەڵـناو. قـەدرناس ☰ قدرشناس

ئەمەل / emel/: ناو. *[ئەدەبی]* ئارەزوو؛ هومێد؛ ئاوات ‹هەر چەندە کە عومری خـزر و جـامی جـەمت بـوو/ چونکـوو ئەمـەلت زۆرە چ عـومرێکی کـەمت بـوو! «نالی»› ☰ امل؛ آرزو

ئەمـەن / emen/: ئاوەڵـکار. ئەمەنـد؛ ئەوەنـدە؛ ئەوەند؛ هێندە؛ ئەوقاس؛ ئەونە ☰ آن قدر

ئەمەندووچکـه / emendûçke/: ئاوەڵـکار. ئەمەندووسـکانە؛ ئەمەندووسـکە؛ ئەمەندووکانـە؛ ئەمەندووکانێ؛ ئەمەندووکە؛ ئەم تۆزە؛ ئەم ڕەیـزە؛ ئەم تۆسقاڵە ‹ئەمەندووچکە خوێم بـەرێ!› ☰ یـک ذرّە

ئەمەندووسکانە / emendûskane/: ☜ **ئەمەندووچکە**

ئەمەندووسکە / emendûske/: ☜ **ئەمەندووچکە**

ئەمەندووکانە / emendûkane/: ☜ **ئەمەندووچکە**

ئەمەندووکانێ / emendûkanê/: ☜ **ئەمەندووچکە**

ئەمەندووکە / emendûke/: ☜ **ئەمەندووچکە**

ئەمەندە / emende/: ئاوەڵـکار. ئەمەننە؛ ئەوهەندە؛ ئەمەنگە؛ ئەم هەمووە؛ ئەم گشتە ‹چییە ئەم هەموو تەنتەنە و مـن منـت/ ئەمەنـدە چییـە فـەخر و بـەخ کردنت؟ «مەحوی»› ☰ این همه

ئەمەنگە / emenge/: ☜ **ئەمەندە**

ئەمەننە / emenne/: ☜ **ئەمەندە**

ئەمەنە / emene/: ئاوەڵکار. هێندە؛ ئەوەندە؛ ئەونە ☰ آنقدر

ئەمەهە / emehe/: جێناو. ئەمەتە؛ ئائەمە ‹ئەمەهەم گەرەکە› ☰ همین

ئەمەیان / emeyan/: ☜ ئەمیان٢

ئەمیا / emya/: ئاوەڵکار. ئێرە؛ ئەیرە؛ ئێگرە ☰ اینجا

ئەمیان١ / emyan/: ناو. هەمیان؛ کیسەی چکۆلەی لە چەرم، بۆ جێی پارە و زێڕ و ... ☰ کیسەی چرمی

ئەمیان٢: جێناو. ئەمەیان؛ ئەمیانە؛ ئەم یەکە ‹ئەمیان لەوانیتر جوانترە› ☰ این یکی

ئەمیر / emîr/: ناو. فەرمانڕەوا؛ سەرەک؛ مەزنی خەڵک ☰ امیر

ئەمین / emîn/: ئاوەڵناو. ١. دەسپاک؛ جێ‌متمانە ٢. خاترجەم؛ ئارخەیان ☰ ١. درُستکار ٢. مُطمئن

ئەمیندار / emîndar/: ناو.کارگێڕ و سەرکاری ئاغا بۆ بەڕێوە بردنی کاروباری خەرمان هەڵگرتن ☰ امیندار

ئەمێ١ / emê/: ئاوەڵناو. مێ؛ مێوینە؛ مێنگە ‹جوانووی ماینەکەمان ئەمێیە› ☰ مادینه

ئەمێ٢: جێناو. ئەم شوێنە؛ ئەمیا؛ جێی بەر باس ‹وەرە ئەمێ شتێکت دەمێ› ☰ اینجا

ئەمێستا / emêsta/: ئاوەڵکار. ئەمێستاکە؛ ئەمێستاکێ؛ ئەمێستەکانێ؛ ئەمێستەکوونێ؛ ئەمێستەکێ؛ هەرئێستا؛ ئێستاکە؛ بێدرەنگ؛ نهۆ؛ نووکە؛ ئانا؛ هەوکە ‹هەتا تۆم ئاشنا بووی ئاشنام بوون/ ئەمێستا مووبەمووم ئەغیارە بێ تۆ «نالی»› ☰ هم اکنون

ئەمێستاکە / emêstake/: ☜ ئەمێستا

ئەمێستاکێ / emêstakê/: ☜ ئەمێستا

ئەمێستە١ / emêste/: ناو. ئەمێستا ‹لە بیری ئەمێستەتدا بە! ئەمێستەت ڕۆیی بە بیری سبەوە!› ☰ اکنون

ئەمێستە٢: ئاوەڵکار. ئەمێستەکانێ؛ ئەمێستەکوونێ؛ ئەمێستەکێ؛ ئەمێستا ‹ئەمێستە بە چییەوە سەرقاڵی؟› ☰ حالا

ئەمێستەکانێ / emêstekanê/: ☜ ئەمێستا

ئەمێستەکوونێ / emêstekûnê/: ☜ ئەمێستا

ئەمێستەکێ / emêstekê/: ☜ ئەمێستا

ئەنا / ena/: ئاوەڵکار. ١. ئەنیا؛ وەگەرنە؛ دەنا؛ ئەگینا ‹گورج وەرەوە ئەنا بە جێو دێلم› ٢. ئێستە؛ ئیسە ‹ئەنا دێم› ☰ ١. وگرنه ٢. اکنون

ئەنار / enar/: ☜ هەنار

ئەنارلو / enarlû/: ناو. هەنارستان؛ باغی هەنار ☰ انارستان

ئەناز / enaz/: ناو. ژمار؛ هەژمار ☰ شمار

ئەنازە / enaze/: ☜ ئەندازە

ئەنام / enam/: ☜ ئەندام

ئەنبار / enbar/: ☜ هەمار

ئەنباز / enbaz/: ئاوەڵناو. هاوئامێز؛ هاوباوەش؛ باوەش تێک‌وەرێناو ☰ هم‌آغوش

ئەنبە / enbe/: ☜ عەمبە

ئەنتەر / enter/: ☜ عەنتەر

ئەنتیک / entîk/: ☜ ئەنتیکە

ئەنتیکە١ / entîke/: ناو. ئانتیک؛ ئەنتیک؛ حەنتیکە؛ کەلوپەلی زۆر کەونارا ‹ئەنتیکەی زۆریان تالان کرد!› ☰ عتیقه

ئەنتیکە٢: ئاوەڵناو. ئانتیک؛ ئەنتیک؛ حەنتیکە؛ کەم‌وێنە ‹کوڕەکەی ئەنتیکەیە› ☰ مورد پسند

ئەنتیکەخانە / entîkexane/: ناو. عەنتیکەخانە؛ حەنتیکەخانە؛ مووزە؛ جێگای هەڵگرتن، پاراستن و ڕانانی شتی زۆر بەنرخ و کەونارا ☰ موزه

ئەنتیکەفرۆش / entîkef(i)roş/: ناو. عەنتیکەفرۆش؛ فرۆشیاری شتی کەونارا. هەروەها: **ئەنتیکەفرۆشی** ☰ عتیقه‌فرش

ئەنتیکەناس /entîkenas/: ناو. ئەوی لە ناسین و هەڵسەنگاندنی شتی کەونارا شارەزایە ☰ عتیقەشناس

ئەنتیموان /entîmwan/: ناو. توخمی کیمیایی، بە ژمارەی ئەتومی ٥١ و کێشی ئەتومی ١٢١,٧٥، کە لە پیشەسازی و بژیشکیدا بە کار دێ ☰ آنتیموان

ئەنجا /enca/: ناوەڵکار. ئەمجار؛ ئەنجار؛ ئەم دەحە ☰ آنگاه

ئەنجار /encar/: ☜ **ئەنجا**

ئەنجام /encam/: ناو. دوایی؛ دوماهی؛ کۆتایی کار، ڕەوت یا دیاردەیەک ☰ انجام؛ پایان

▣ **ئەنجام بون:** جێبەجێ بوون؛ پێکهاتن ☰ انجام شدن

ئەنجام دان: جێبەجێ کردن؛ پێکهێنان ☰ انجام دادن

ئەنجامە /encame/: ناو. لاولاوەی دەرک و پەنجەرە ☰ لولا

ئەنجران /enc(i)ran/: چاوگ. جنیان؛ جن ـ جن بوون؛ جەنیای ☰ قیمه شدن

. ئەنجن /-encin/: پاشەوشە. جنراو؛ ئەنجنراو؛ لەت کراو ‹گۆشتئەنجن› ☰ انجیده

ئەنجن . ئەنجن /encin encin/: ناوەڵناو. لەتوپەت؛ لەت ـ لەت؛ شڕوشیتاڵ ‹کە سینەی ڕیشمی بەو تیغی نازەی ئەنجن ـ ئەنجن کرد/ وتی پەژموردەیە ئەم لالەزارە، ئاوی تێ دەگرم «مەحوی»› ☰ تکه ـ تکه

▣ **ئەنجن . ئەنجن کردن:** ☜ **ئەنجنین**

ئەنجنئەنجنکراو /encin'encink(i)raw/: ناوەڵناو. قیمە ـ قیمە ☰ قیمەشده

ئەنجنان /enc(i)nan/: چاوگ. تێپەڕ. //ئەنجنای؛ دەنجنێی؛ بنجنێ// ئەنجران؛ ئەنجن ـ ئەنجن کران؛ ئەنجنران ☰ انجیده شدن

■ ناوەڵناوی بەرکاری: ئەنجناو/ چاوگی نەرێنی: نەئەنجنان

ئەنجناو /enc(i)naw/: ناوەڵناو. ئەنجنراو؛ لەتلەتکراو بە تیخ ☰ انجیده

ئەنجنران /encinran/: ☜ **ئەنجنان**

ئەنجنراو /encinraw/: ☜ **ئەنجناو**

ئەنجنین /enc(i)nîn/: چاوگ. تێپەڕ. //ئەنجنیت؛ دەئەنجنی؛ بئەنجنە// ئەنجن ـ ئەنجن کردن؛ ورد کردن بە تیخ ☰ انجیدن؛ قیمه کردن

■ ناوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نە(ئە)نجنین

ئەنجوڕ /encuř/: ناو. ئەنجوور؛ عەنجور؛ خرچە؛ قەرەخرچە؛ کاڵەکی کاڵ؛ گندۆرەی ساوای نەگەیشتوو ☰ خربُزەی نرسیده

ئەنجومەن /encumen/: ناو. کۆڕ؛ مەجلیس ‹ئەنجومەنی شارەوانی› ☰ انجمن

ئەنجوور /encûr/: ☜ **ئەنجوڕ**

ئەنجە /ence/: ناوەڵناو. وردە پارچەی بچووک و باریک ☰ ریزە

ئەنجەت /encet/: ناو. هەجەت؛ بەهانە؛ بیانوو؛ بیانگ؛ بیانک ☰ بهانه

ئەنجەل /encel/: ☜ **ئەجەل**

ئەنجەڵ /enceł/: ☜ **ئەجەل**

ئەنجەنای /encenay/: چاوگ. ئەنجنین ☰ انجیدن

ئەنجەنیای /encenyay/: چاوگ. ئەنجنران ☰ انجیده شدن

ئەنجیر /encîr/: ☜ **هەنجیر**

ئەنجینە /encîne/: ناو. ئێزنگ؛ ئێزینگ؛ قەڵاشکەری؛ داری شکاو بۆ ئاگری زستان ☰ هیزُم

ئەند /end/: ناوەڵکار. هێند؛ هەن ☰ آنقدر

ئەنداز /endaz/: ☜ **ئەندازە**

ئەندازە /endaze/: ناو. ئەنازە؛ ئەنداز؛ هەد؛ قاس؛ هەند؛ ڕادە؛ گۆرە؛ گۆرەبا؛ گزارە؛ پێودانگ؛ هند:

١. وەند؛ قاب؛ قەرا؛ قەبارە؛ ئەوەندەی کە بۆ هەڵسەنگاندن تەرخان کراوە ‹ئەندازەی کەوش› ٢. ڕادەی ئاسایی و وەرگیراو ‹دزی و فزی لە ئەندازە دەرچووە!› 🇮🇷 ١و٢. اندازه

⊡ **ئەندازە بوون:** بە قەد بوون ‹ئەو پاتۆڵە ئەندازەمە› 🇮🇷 اندازه بودن

ئەندازە گرتن: پێوان ‹درێژاییەکەی ئەندازە بگرە! بینێرە بۆم› 🇮🇷 اندازه گرفتن

ئەندازەگر / endazegir/: ناو. لە گەزدەر؛ کەس یان ئامرازێ کە شتێک دەپێوێ 🇮🇷 اندازه‌گیر؛ مَسّاح

ئەندازیار / endazyar/: ناو. موهەندیس: ١. دەرچووی زانکۆی ئەندازیاری ٢. نژیارڤان؛ ئارشیتکت؛ ئەندازیاری گەلاڵە داڕژتنی خانوو 🇮🇷 ١و٢. مُهندس

ئەندازیاری / endazyarî/: ناو. موهەندیسی: ١. کار یان پیشەی ئەندازیار: *ئەلف)* فەننی نەخشەڕێژی ماشین *ب)* گۆڕان و ڕێکخستنی دیاردەگەل ٢. کاربەری زانست بەتایبەت بیرکاری و فیزیک، بۆ کەڵک بردن لە تایبەتمەندی ماک و وزە لە سروشتدا، بە شێوەی پێکهاتە، بەرهەم، دەزگا و شتیتر 🇮🇷 ١و٢. مُهندسی

ئەندام / endam/: ناو. ئەنام؛ هەندام؛ هەنداو: ١. ١. لەبات؛ بەشێ لە پێکهاتەی شتێ ‹چاو ئەندامی بینایی مرۆڤە› ٢. پەل؛ هەرکام لە پێکهێنەرانی کۆمەڵێک ‹ئەندامی کۆمەڵگا› ٣. کەسێ کە لە لایەن پارت، کۆمەڵە یان دەستەیەکەوە گل دراوەتەوە ‹ئەندامی کۆمەڵەی ژینگەپارێزی› ٤. بەژن؛ پەیکەر؛ گۆدە؛ گۆڤدە؛ کەلەخ؛ کەلەستە؛ گەت؛ قەوارە؛ قەواژ؛ قەڵافەت؛ لەش‌ولار ‹بازدێم وەی زامەت وەی ئەندامەوە/ بەڵ بەیان وە شۆن باز بێزامەوە «مەولەوی»› 🇮🇷 ١تا٣. عضو ۴. اندام

ئەندامەتی / endametî/: ناو. ئەندامییەتی؛ دۆخ یان چۆنیەتی ئەندام بوون 🇮🇷 عضویت

ئەندامییەتی / endamîyetî/: ☜ **ئەندامەتی**

ئەندۆ / endo/: ناو. کوڵ؛ خەم؛ کەسەر؛ غەم؛ پەژارە؛ خەفەت ‹ئەوەند زاری کەرد نە ئەندۆی دەروون/ خورۆش کەرد نە سەنگ قولەی بێستوون «خانا»› 🇮🇷 اندوه

ئەندۆک / endok/: ناو. داردۆژەنگ؛ ناودۆک؛ داری ناوەڕاستی مەشکە 🇮🇷 چوب میانی مشک

ئەندووکە / endûke/: ئاوەڵکار. ئەوەندووکە؛ هێندێکی کەم 🇮🇷 اندک

ئەندەروون / enderûn/: ناو. ١. هەناو؛ ناو ورگ ٢. هندروو؛ هوندروو؛ خانووی ژن و منداڵی پیاوەگەورە 🇮🇷 ١. درون ٢. اندرونی

ئەندەروونی / enderûnî/: ناو. هەندروو؛ هندروو؛ خانووی پشتەوە؛ جێگای ژن و منداڵی پیاوی گەورە 🇮🇷 اندرونی

ئەندیشە / endîşe/: ناو. بیر؛ ویر 🇮🇷 اندیشه

ئەندێش / endêş/: ناو. ئەندێشە؛ ئەنێش: ١. هزر؛ بیر ٢. ترس؛ خۆف 🇮🇷 ١. اندیشه ٢. هراس؛ خوف

ئەندێشان / endêşan/: چاوگ. بیر لێ کردنەوە ‹ئامۆزا دیسان مشت ڕائەکێشێ/ لە کەس ناترسێ هیچ نایئەندێشێ «قانع»› 🇮🇷 اندیشیدن

ئەندێشە / endêşe/: ☜ **ئەندێش**

ئەنراندن / enrandin/: چاوگ. زویر کردن؛ ئازار دان 🇮🇷 آزُردن

ئەنروک / enruk/: ئاوەڵناو. زووڕەس؛ تایبەتمەندی شتێ، بەتایبەت میوەیێ کە زووتر لە کاتی ئاسایی خۆی پێ دەگا 🇮🇷 زودرس

ئەنرین / enrîn/: چاوگ. زویر بوون؛ ئازار دران 🇮🇷 آزرده شدن

ئەنزەڕووت / enzerût/: ☜ **عەنزەڕووت**

ئەنستیتۆ / enistîto/: ناو. ١. بنکە ٢. بنکەی زانستی ٣. بەڕێوەبەرایەتی فێرکاری زانستی ▤ ١تا٣. انستیتو

ئەنعا / en'a/: ناو. حاشا؛ ئینکار؛ کاری ڕاستی وەشارتن ▤ انکار

ئەنعام / en'am/: ناو. خەلات ▤ انعام

ئەنفال / enfal/: ناو. ١. *[ئیسلام]* دەسکەوتگەلی شەڕ؛ زەوی بایەر، جەنگەڵ، کان و میراتی بێمیراتبەر کە بۆ فرۆش نابێ و دەبێتە ماڵی هەموو موسوڵمانان ٢. زنجیرە ڕەشکوژییەکانی ڕژێمی بەعسی عێراق لە کوردان، بەتایبەت لە هەشتاکانی سەدەی بیستەمدا، بە ئامانجی لە ناو بردنیان ٣. وشەیەکی باو بۆ ڕەشکوژی لە هەرکوێدا ▤ ١تا٣. انفال

ئەنفالکراو / enfalk(i)raw/: ئاوەڵناو. ڕەشکوژکراو؛ بە گەل کوژراو ▤ انفال شده

ئەنفلۆئەنزا / enf(i)lo'enza/: ☜ **ئانفلۆئانزا**

ئەنقەس / enqes/: ☜ **ئەنقەست**

ئەنقەست / enqest/: ئاوەڵکار. ئەنقەس؛ ئانقەست ‹ئەنقەست نەمدواند› ▤ عمداً

ئەنگارە / engare/: ناو. پێوانە ▤ پیمانە

ئەنگافتن / engaftin/: ☜ **ئەنگاوتن**

ئەنگافتە / engafte/: ☜ **ئەنگاوتە**

ئەنگافتی / engaftî/: ☜ **ئەنگاوتە**

ئەنگاڤتە / engavte/: ☜ **ئەنگاوتە**

ئەنگامە / engame/: ناو. ١. هەرا و هووریا؛ گۆتاوەڕۆ؛ گۆنگەشە؛ گۆنگەر؛ گوردەم؛ زڵە؛ چڕەبەندان؛ گورمۆڕە؛ چەقە و گوڕە؛ هەڵڵا؛ دۆخی بریتی لە ئاپۆرەدان و هەرا ـ هەرای خەڵکی لە شوێنێکدا ٢. هەڕەت؛ جەنگە؛ گۆبەن ▤ ١و٢. هنگامە

ئەنگاوتن / engawtin/: چاوگ. تێپەڕ. //ئەنگاوتت؛ دەئەنگێوی؛ بئەنگێوە// ئەنگافتن؛ هنگاڤتن؛ هنگڤتن؛ هەنگافتن؛ هەنگاوتن؛ پێکان؛ لە نیشانە دان؛ ل ئامانج خستن ‹دەمیشم وتییە زمانم/ من بە درێژی تۆ دەخورم/ مەپرینگێوە! بئەنگێوە!/ سەر و بەر بکەی دەتبرم «پەشێو»› ▤ به هدف زدن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەئەنگاوتن

ئەنگاوتو / engawtû/: ☜ **ئەنگاوتە**

ئەنگاوتە / engawte/: ئاوەڵناو. ئەنگافتە؛ ئەنگاڤتە؛ ئەنگاوتوو؛ ئەنگافتی؛ ئەنگێوراو؛ پێکراو؛ هەنگواو؛ هەنگاوتە؛ هەنگاوتوو ‹چۆن نەناڵێ ئەو دڵە ئەنگاوتەیە؟/ بەرد لە بەردی بێتەوە دەنگی هەیە «هێمن»› ▤ مورد اصابت واقع شده

ئەنگدان / engdan/: ناو. قاخڵیە بەهارە؛ شەماڵ گیر؛ گیایەکی گوڵ زەردە ▤ گیاهی با گل‌های زرد

ئەنگڕان / eng(i)řan/: چاوگ. ١. لە ئەندازە دەرچوون؛ لە ڕادەبەدەر بوون ٢. *[مەجاز]* لە خۆ بایی بوون ▤ ١. از حد گذشتن ٢. مغرور شدن

ئەنگژ / engij/: ئاوەڵناو. تووڕە؛ قەڵس ▤ خشمگین

ئەنگژین / eng(i)jîn/: چاوگ. تووڕە بوون؛ عنرین؛ ڕق هەستان ▤ خشمگین شدن

ئەنگڵ / engił/: ☜ **هەنگڵ**

ئەنگوان / eng(i)wan/: چاوگ. تێنەپەڕ. //ئەنگوای؛ دەئەنگوێی؛ بئەنگوێ// هەنگوان؛ پێکران؛ وێکەوتن؛ پێکیان؛ هەنگێوران ‹لاسەشۆڕێک بووم غەنیمی دوژمنان/ ئێستە ئەنگواوم بە تیری چڵکنان «هێمن»› ▤ به هدف خوردن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەئەنگوان

ئەنگواو / eng(i)waw/: ئاوەڵناو. پێکراو؛ ئەنگافتە ▤ تیرخوردە

ئەنگوتران / engutran/: ☜ **ئەنگێوران**

ئەنگوتک / engutik/: ☜ **ئەنگوتکە**

ئەنگوتکبژێر / engutikb(i)jêr/: ئاوەڵناو. *[کینایە]* ئەنگوتکژمێر؛ گونکژمێر؛ خەسیس؛ ڕژد ▤

خسیس

ئەنگوتکژمێر /engutikj(i)mêr/: ☜ **ئەنگوتکبژێر**

ئەنگوتکە /engutike/: ناو. ئەنگوتک؛ گونک؛ گونتک؛ گوتک؛ تۆپەڵە هەویری خڕ هەڵدراو، بەشی نانێک ▤ چونە

ئەنگوتکەهەویر /engutkehewîr/: ناو. چونا؛ گڤشک؛ گونک؛ گوتکەهەویر ▤ چونەی خمیر

ئەنگوچک /enguçik/: ناو. ئانگوچک؛ ئەنوچک؛ هووچک؛ هەنگوچک؛ گوچک؛ لەوەندی؛ فەقیانە؛ قۆڵە کراسی فش و فۆڵ و درێژ ▤ آستین بلند

ئەنگوچکەسۆرانی /enguçkesoranî/: ناو. قۆچک؛ لەوەندی؛ جۆری ئەنگوچکی تایبەتی جل‌وبەرگی سۆرانی ▤ آستین بُلند نوعی لباس کُردی

ئەنگوس /engus/: ☜ **ئەنگوست**

ئەنگوست /engust/: ناو. ئەموست؛ ئەمووس؛ ئەنگوس؛ ئەنگۆس؛ ئەنگووس؛ هنگست؛ هنگوست؛ هونگوست؛ هەنگوست؛ قامک ‹پێنج ئەنگوست دەبنە یەک مست «هەژار»› ▤ انگشت

ئەنگوستانە /engustane/: ☜ **ئەنگوستیلە ـ٢**

ئەنگوستلەچاو /engustleçaw/: ☜ **ئەنگوستەچاو**

ئەنگوستەچاو /engusteçaw/: ناو‌ـ‌ناو. /مەجاز/ ئەموستەچاو؛ ئەنگوستلەچاو؛ تاریکایی خەست، وا کە هیچ دیار نەبێ ‹لە ئەنگوستەچاوی دڵی خێوی کێوا/ بەرەو دەر، بەرەو شاری دەریا بەڕێوە «سوارە»› ▤ بسیار تاریک

ئەنگوستەوێلە /engustewîle/: ☜ **ئەنگوستیلە ـ١**

ئەنگوستیلە /engustîle/: ناو. ئەنگووسەوانە؛ گوستیل؛ پەنجەوانە: ١. ئەموستەوێڵە؛ ئەنگوستەویلە؛ هنگلیسک؛ هنگوستیل؛ هنگوستیلک؛ هنگولیسک؛ هونگوستیل؛ هونگوستیلک؛ هەنگوستیل؛ هەنگوستیلک؛ هەنگولیسک؛ کلکەوانە؛ گشتانە؛ گشتر؛ کلوانک؛ کۆلکانە؛ کلکانە؛ کلوانگ؛ کلوانە؛ ئەنگولیسک؛ هەنگوسانە؛ ئەنگوستانە؛ ئەنگوشتەر؛ ئەوستیلە؛ هونگولیر؛ هنگلیسک؛ هنگولسیک؛ گوستیل؛ گوستیلک؛ گوستیرک؛ قامکەوانە؛ ئاڵقەی خشڵی قامک ٢. ئەموستانە؛ ئەنگوستانە؛ هنگستۆ؛ هنگوستۆک؛ هونگوستر؛ گوزڤان؛ قووچەکە؛ سەرتلی؛ سەرتلیک؛ هەنگوستیر؛ هنگوستۆک؛ تبلک؛ کۆڤک؛ قوومچک؛ تلەک؛ دەزگا؛ دەسگا؛ نازەنگوشت؛ کێلکەوانە؛ کەفە؛ قووچەکە دورمان؛ ئامرازێکی زۆرتر کانزایی کە کاتی دروومان بە سەر قامکیدا دەکەن ▤ ١. انگشتری ٢. انگشتانە

ئەنگوش /enguş/: ناو. مەیگوو؛ کێچی دەریا ▤ میگو

ئەنگوشتەر /enguşter/: ☜ **ئەنگوستیلە ـ١**

ئەنگولیسک /engulîsk/: ☜ **ئەنگوستیلە ـ١**

ئەنگۆ /engo/: جێناو. هنگ؛ هنگۆ؛ هنگوو؛ هۆنگۆ؛ هوونگ؛ هەنگوو؛ هن؛ هۆن؛ هوون؛ هووین؛ هەڤە؛ هەوە؛ ئێوە؛ وە؛ تۆ و خەڵکی‌تر ▤ شُما

ئەنگۆرە^1 /engore/: ناو. ١. هەنگۆرە؛ ئەنگۆری؛ ئەنگۆرێ؛ هەنگڤار؛ زەردەپەڕ؛ تەنگی ئێوارە؛ نزیک خۆراوا؛ زەردەی خۆراوا؛ یەرەووۆتەنگ؛ وێرەگا؛ وەرەگا؛ تاریکان؛ ڕۆژپەڕ؛ درەنگان؛ هەرەتگای تەنگ؛ ئێوارەی درەنگ ‹چێشتی خۆش سەر لە ئەنگۆرە دیارە «مەسەل»› ٢. سەرەتای هەڕەت ‹لە ئێستاڕا ئەنگۆرەی میوەیە› ▤ ١. تنگ غروب ٢. هنگامە

ئەنگۆرە^2: ناو‌ـ‌کار. ئەو ساتە؛ ئەو دەم؛ ئەو کاتە ‹مەسلەحەت ناکرێ، بە زۆرە. با ئێوارە دابێ، ئەنگۆرە تێی دەبینین مەسلەحەتێ ... «بەیت»› ▤ آنگاه

ئەنگۆری /engorî/: ☜ **ئەنگۆرە**^{1}**ـ١**

ئەنگۆرێ /engorê/: ☜ **ئەنگۆرە**^{1}**ـ١**

ئەنگۆس /engos/: ☜ **ئەنگوست**

ئەنگووتران /engûtran/: ☜ **ئەنگێوران**

ئەنگووتن /engûtin/: چاوگ. تێنەپەڕ. //ئەنگووتت؛

دەنگێوی؛ بنگێوە// ١. هەڵاتنی تاک ئەستێرە ٢. شنین؛ شنیان؛ هەڵکردنی بای هێدی ‹هەناسەم زولفەکەی لادا و مەیلێکی نەکرد چاوی/ نەسیم ئەنگووت و شەو ڕابرد و نەرگس هەر لە خەودایە «نالی»› ☰ ١. طلوع کردن ٢. وزیدن ملایم

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەئەنگووتن

ئەنگور / engûr/: ☜ **هەنگوور**

ئەنگوس / engûs/: ☜ **ئەنگوست**

ئەنگوسەوانە / engûsewane/: ☜ **ئەنگوستیلە**

ئەنگەمە / engeme/: ناو. بەڵا؛ چۆرتم ☰ بلا

ئەنگیر / engîr/: ☜ **هەنگوور**

ئەنگینار / engînar/: ناو. کەنگەر ☰ کنگر

. **ئەنگێز** / engêz-/: پاشگر. ـــ بزوێن؛ ـ هێژێن؛ وەدیهێنەر ‹ز ڕەعنا نێرگزین تەی مەست و خونریز/ زەمان بوو عەهدی جەنگ‌ئەنگێزی چەنگیز «مەلای جزیری»› ☰ ـ انگیز

ئەنگێزە / engêze/: ناو. هۆ؛ مایەی سەرەکی ☰ انگیزه

. **ئەنگێو** / engêw-/: پاشەوشە. ١. پێکەر؛ لێدەری ئامانج ‹چەن‌هەزاران تفەنگچی مووئەنگێو/ چەن کوڕی سەفدەری جیهانی هەیە «قانع»› ٢. گەز ‹گائەنگێو؛ بارئەنگێو› ☰ ١و٢. ـ زن

ئەنگێوران / engêwran/: چاوگ. تێنەپەڕ. نادیار. //ئەنگێورای؛ دەنگێورێی؛ بنگێورێ// ئەنگوتران؛ ئەنگووتران؛ هەنگێوران؛ ئەنگوان: ١. وە نیشانە کەوتن ٢. پێکران؛ وەبەرکەوتن ☰ ١. بە هدف خوردن ٢. مورد اصابت واقع شدن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ئەنگێوراو/ چاوگی نەرێنی: نەئەنگێوران

ئەنگێوراو / engêwraw/: ☜ **ئەنگاوتە**

ئەنگێوە^{1} / engêwe/: ناو. ١. دەستڕاست؛ نیشان‌ئەنگێو؛ لە ئامانجدەر ‹ئەنگێوەی وەک سمکۆ هەر نابێتەوە› ٢. *[ڕێنووس]* زەنەی سەر پیت ☰ ١. تیرانداز ماهر ٢. سکون

ئەنگێوە^{2}: ئاوەڵناو. گەزندە؛ گازگر؛ بە تایبەتی پێکان و گەستن و پێ‌دانەوە ‹ئەمینی شێتییە مەحوی! لە مەکری نەفسی ئەممارە/ مەگەر ڕەحمی خودا دەم‌بەستی کا ئەم مارە ئەنگێوە «مەحوی»› ☰ گزنده

ئەننە / enne/: ئاوەڵکار. ئەمەنە؛ ئەونە؛ ئەوەندە؛ ئەقەڕە ☰ آنقدر

ئەنوا / enwa/: ناو. ئانوا؛ عەنوا: ١. پەناگا؛ پەنا و پەسیو؛ جێ حەوانەوەی شەو ٢. شوێنی باران‌نەگر ٣. دارایی؛ ماڵ؛ سامان ☰ ١. پناهگاه ٢. جای پناه از باران ٣. دارایی

ئەنوچک / enuçik/: ☜ **ئەنگوچك**

ئەنووێر / enuwîr/: ☜ **هەنگوور**

ئەنو / enû/: ناو. ئەندۆ؛ خەم؛ پەژارە ☰ اندوه

ئەنوز / enûz/: ☜ **وەنەوز**

ئەنوس / enûs/: ☜ **وەنەوز**

ئەنە^{1} / ene/: ☜ **هەوێ**

ئەنە ـ^{2}: پێشگر. تێ ـ؛ دە نێو ‹ئەنەکەوتەی› ☰ در؛ اندر؛ توی (چیزی)

ئەنەخورد / enexurd/: ئاوەڵناو. دەژ؛ دەژ و دەق؛ دەکارنەکراو؛ دەستلێ‌نەدراو ☰ دست‌نخورده

ئەنەزا / eneza/: ☜ **هەنەزا**

ئەنی / enî/: ناو. ١. هەنیە؛ توێڵ؛ ناو چاوان ٢. بەرە؛ شوێنێ کە تێیدا دوو گرۆی دژ بە یەک لە شەڕدان ‹ئەنیا شەڕ› ٣. *[ڕامیاری]* بەرە؛ دەستەگەلێ بە بیر و دۆزی جیاوازەوە کە بۆ گەیشتن بە ئامانجێکی هاوبەش، یەک دەگرن ‹ئەنیا ڕزگاریا نەتەوەیی› ☰ ١. پیشانی ٢و٣. جبهه

ئەنیا^{1} / enya/: ناو. هێز و گوڕ؛ وزە و توانا ☰ رمق

ئەنیا^{2}: ☜ **ئەنا ـ١**

ئەنی‌بەند / enîbend/: ناو. توێڵبەند؛ خەمری ☰ پیشانی‌بند

ئەنیژ / enîj/: ناو. بووماران؛ بۆژانە ☰ بومادران

ئەنیش / enîş/: ناو. ↓

◘ **ئەنیش لێ نیان:** ئاوڕ لێ دانەوە؛ پاپەی بوون (زۆرتر لە ڕستەی نەرێنیدا دەگوترێ) ‹کوڕەکە تەواو گەرەکییە وەلێ کەنیشکەکە ئەنیشی لێ نانێ› ☰ محل گذاشتن

ئەنیشک / enîşk/: ☜ **ئانیشك**

ئەنیگرێ / enîg(i)rê/: ئاوەڵناو. ڕووگرژ؛ مۆن ☰ اخمو

ئەنیگەش / enîgeş/: ئاوەڵناو. ڕووخۆش؛ ڕووگەش ☰ خوشرو

ئەنیمەیشێن / enîmeyşên/: ناو. کارتۆن؛ فیلمی لە نەقاشی دروستکراو ☰ انیمیشن

ئەنیور / enîwr/: ☜ **هەنگوور**

ئەنیوور / enîwur/: ☜ **هەنگوور**

ئەنێش / enêş/: ☜ **ئەندێش**

ئەو١ / ew/: ناو. ئاو ☰ آب

ئەو٢: ئاوەڵناو. هۆ؛ ئا؛ وێ؛ هێما پێ کراو ‹ئەو ئەسپە چەند جوانە!› ☰ آن

ئەو٣: جێناو. ١. هێما بۆ دوور ‹ئەو نانە بخۆ!› ٢. هێما بۆ نزیک ‹ئەومان هەڵگرت› ٣. هێما بۆ مێرد ‹ئەو (مێردەکەم) چووە بۆ شار› ☰ ١. آن ٢. این ٣. او (شوهرم)

ئەو٤: ئامراز. لە؛ بە ‹سەوزە وستەن فەرش ئەو چەمەن دەس ـ دەس/ گولان جام وە دەس بولبولان سەرمەس «مەولەوی»› ☰ به

ئەو٥: پێشگر. ئەم ـ ‹ئەوساڵ؛ ئەوشۆ› ☰ ام ـ

ئەوئالی / ew'alî/: ئاوەڵکار. ولا؛ ئەولا ☰ آنسو

ئەوئسبێ / ew'sbê/: ☜ **ئاومرواری**

ئەوا / ewa/: ئاوەڵکار. ئەوە؛ وشەی خەبەردان لە ڕووداو ‹ڕەفیقان! من ئەوا ڕۆییم لە لاتان/ لە مەزلوومان بلا چۆڵ بێ ولاتان «نالی»› ☰ اینک

ئەواگل / ewagil/: ناو. ڤەگەڕ؛ ڕەوتی گەڕانەوە؛ وەگەڕان ☰ بازگشت

ئەوان١ / ewan/: ئاوەڵناو. هێما پێ کراوان ‹ئەوان ئەسپانە وەبەستە!› ☰ آنها

ئەوان٢: جێناو. ١. ئەوانەی دوور ‹ئەوان بۆیان هێنام› ٢. ئەم نزیکانە ☰ ١. آنها ٢. اینها

ئەواندن / ewandin/: ☜ **هەباندن**

ئەوانگل / ewangil/: جێناو. لە مە چێتر؛ جندۆکە و فریشتەگەل ☰ از ما بهتران

ئەوانگەل / ewangel/: ناو. *[مەجاز]* میەسڵ؛ جندۆکە؛ جنۆکە ☰ جن و پری

ئەوانە / ewane/: جێناو. ئەونە؛ وان؛ یانە ‹تازە نابینم ئەوانە تاوەکوو ڕۆژی حەشر/ ڕۆیین و نابیندرێن، تازە زەمان نایێتەوە «ئاوات»› ☰ آنها

ئەوبەر١ / ewber/: ئاوەڵکار. لای ئەو لا؛ ڤێ ڕەخی؛ لە لای دوورترەوە ‹ئەوبەر کەسی لێ نەماوە› ☰ آن طرف

ئەوبەر٢: ئاوەڵناو. ئامتا؛ هاوتا ‹کەس ئەوبەری ئەو نەبوو لە ڕاوا› ☰ همتا

ئەوپەڕ / ewpeř/: ناو. ١. کۆتایی؛ دوایی؛ ئەنجام ‹ئەوپەڕی ئەم کارە نادیارە› ٢. بنەتا؛ ئاخر ‹ئەوپەڕی جوامێری نواند› ☰ ١و٢. نهایت

ئەوتا / ewta/: ☜ **ئەوەتا**

ئەوتاندن / ewtandin/: چاوگ. ئەوتا؛ وەڕین ☰ پارس کردن

ئەوتر / ewtir/: جێناو. ئەویتر؛ ئەوی دیکە ‹ئەوتر هەڵگرە› ☰ آن یکی

ئەوتشت / ewtişt/: جێناو. هەرامە؛ وانێک؛ هین ☰ چیز

ئەوتۆ / ewto/: ئاوەڵناو. وا؛ وەها؛ شیاوی باس ‹کارێکی ئەوتۆش نەبوو› ☰ آنچنانی

ئەوتین / ewtîn/: چاوگ. وەڕین؛ حەپە کردن ☰ پارس کردن

ئەوج / ewc/: ناو. تەشق؛ بڵندایی ☰ اوج

ئەوجا / ewca/: ئاوەلکار. ئەوجار؛ ئەوجارە: ۱. ئەم دەم؛ ئەو سایە؛ ئەم کەڕەتە ‹ئەوجا هیچ نالێم تا تۆ قسەکانت تەواو دەکەی› ۲. کەوایە؛ کەوابوو ‹ئەوجا دەنووم› ▤ ۱. این بار ۲. پس

ئەوجار / ewcar/: ئاوەلکار. ۱. ☜ **ئەوجا** ۲. ئەو ڕا؛ ئەو کەڕەتە؛ ئەو جارە ▤ ۱. ☜ **ئەوجا** ۲. آن دفعە

ئەوجارە / ewcare/: ☜ **ئەوجا**

ئەوجارەکانێ / ewcarekanê/: ☜ **ئەوجارەکە**

ئەوجارەکە / ewcareke/: ئاوەلکار. ئەوجارەکانێ؛ ئەم جارە؛ ئەم کەڕەتە ▤ این‌بار

ئەوجاڕ / ewcař/: ناو. ۱. دوو خوشکی ژنی دوو برا بۆ یەکتر ۲. ☜ **هەوجار** ▤ ۱. دو جاری کە خواهر باشند ۲. ☜ **هەوجار**

ئەوجوە / ewc(i)we/: ☜ **ئاوجۆ**

ئەوجە / ewce/: ناو. ئەوەجە؛ نیاز؛ ئاتاجی؛ پێداویستی ▤ احتیاج

ئەودال / ewdał/: ☜ **عەودال**

ئەودنیا / ewdinya/: ناو. ئاخیرەت؛ دنیای پاش مردن ▤ آخرت

ئەودەر^{۱} / ewder/: ناو. دەرەوە؛ دەرڤە ▤ بیرون؛ خارج

ئەودەر^{۲}: ئاوەلکار. دەرەوە؛ دەرڤە ‹بێ شەرت و شوێنیت جە حەد ئەودەرەن/ ڕەحمەت ئەو یادت، وفادارتەرەن «مەولەوی»› ▤ بیرون

ئەودەم / ewdem/: ☜ **ئەوسا**

ئەور / ewr/: ناو. هەور؛ عەور ▤ ابر

ئەورا / ewra/: ☜ **ئاورا**

ئەوراز / ewraz/: ☜ **هەوراز**

ئەوردا / ewirda/: ☜ **ئەوێ**^{۲}

ئەورە / ewre/: ئاوەلکار. ئەوێ؛ ئەوێنە؛ ڤێدەرێ ▤ آنجا

ئەورەیلە / ewreyle/: ☜ **ئەوێ**^{۲}

ئەوڕاو / ewřaw/: ناو. دەرفەت؛ هەل ▤ فُرصت

ئەوڕۆ / ewřo/: ☜ **ئەمڕۆ**

ئەوڕۆکە / ewřoke/: ☜ **ئەمڕۆکە**

ئەوژوو / ewjû/: ناو. هێز و توانا؛ بڕشت؛ وزە ▤ توان؛ رمق

ئەوسا^{۱} / ewsa/: ناو. ئەودەم؛ ئەو کات؛ کاتێکی بێجگە ئێستا ‹ئەوسا خۆشتر بوو تا ئێستا› ▤ آن زمان

ئەوسا^{۲}: ئاوەلکار. ئەودەم: ۱. ئەو کات؛ ڤێ گاڤێ ‹ئەوسا چەکی دانا و دەستی بۆ قەلەم برد› ۲. جا؛ ئیمجا؛ ئەمجار ‹ئێوە بواچین حالات وێتان/ ئەوسا شەرح وێم ماچوو پەرێتان «خانای قوبادی»› ۳. زوو؛ لە کۆندا ‹منیش ئارەزووی ئەوسام نەماوە، عەشقم گۆڕاوە/ دلم هەر وەکوو گولی بێباران، سیس و ژاکاوە «بێکەس»› ▤ ۱. آنگاه ۲. سپس ۳. پیش از این

ئەوسار / ewsar/: ☜ **هەوسار**

ئەوساکە / ewsake/: ئاوەلکار. لەو دەمەدا؛ دە ئەو کاتەدا؛ لەوێ چاخێدا ‹ئەوساکە دوژمن پێی زانی/ ڕەگی ئەو دارە ئەرخەوانە/ بنجی قوولی وەک ژیانە «شێرکۆ»› ▤ آن دم

ئەوسایچ / ewsayç/: ئاوەلکار. تازە؛ ئەوسا؛ ئەوساکە؛ جاخۆ ‹ئەوسایچ ئێمە بەر لە ئێوە لێرە بووین!› ▤ تازە

ئەوستیلە / ewistîle/: ☜ **ئەنگوستیلە ـ۱**

ئەوسێ / ewsê/: ☜ **ناوی ڕەش**

ئەوشۆ / ewşo/: ناو. ئیمشەو؛ شەوێ کە تێداین ▤ امشب

ئەوق / ewq/: ئاوەلناو. قەتیس؛ دەرەتان لێبڕاو؛ گیرخواردوو ▤ گرفتار

ئەوقاس / ewqas/: ئاوەلکار. ئەوەندە؛ ئەونە؛ هێندە ▤ آنقدر

ئەوقە / ewqe/: ئاوەلکار. ئاوقا؛ گیرۆدە؛ تووشیار؛ تووش ▤ دُچار

ئەوک / ewk/: ناو. قورگ؛ ئوک؛ بەشێک لە کۆئەندامی هەرسە کە دەکەوێتە نێوان دەم و سووریێنچک ▤ حلق

ئەوکات / ewkat/: ئاوەلکار. ئەوسا؛ ئەو وەختە ▤ آنگاه

ئەوکاتە / ewkate/: ئاوەلکار. هنگین؛ ئەوسا؛ ئەودەم ▤ آنگاه؛ آن زمان

ئەوکێ / ewkê/: جێناو. هین؛ وانێک؛ واک؛ هەرامە؛ چت ▤ چیز

ئەوگار / ewgar/: ئاوەلناو. کز و داماو؛ سیس هەڵگەڕاو ‹مالاتش سەرجەم وە دەرد ئەوگارەن/ هەرد هەوارگەش مافەتەدارەن «مەولەوی»› ▤ افگار

ئەولا١ / ewla/: ئاوەلکار. لەودوا؛ پاشان ‹ئەولا چ دەکەی؟› ▤ زان پس

ئەولا٢: جێناو. ڤێرەخ؛ ئەو تەرەف ‹ئەملای لادا و ئەولای هێنایە پێشەوە› ▤ آن طرف

ئەولاتر / ewlatir/: ئاوەلکار. هێندێک دوورتر ‹ئەولاتر دانیشە! با لێم نەکەوی› ▤ آن‌طرف‌تر

ئەولاد / ewlad/: ناو. ڕۆلە؛ فرزەند ▤ اولاد

ئەولە / ewle/: ئاوەلکار. خاترجەم؛ ئارخەیان؛ بە دڵنیاییەوە ▤ بی‌تردید

ئەولەق / ewleq/: ☜ **ئەبلەق ـ١**

ئەولەگا / ewlega/: ناو. پەنا؛ پەسیو؛ حەشارگە ▤ پناهگاه

ئەونە / ewne/: ☜ **ئەوەندە**

ئەوە١ / ewe/: ناو. ئەڤە؛ شەونم؛ خوناوە ▤ شبنم

ئەوە٢: جێناو. ئەڤە: ١. ئاماژە بە دوور ‹ئەوە داوە و خۆتی لێ لادە!› ٢. ئاماژە بە مرۆ ‹ئەوە براتە› ٣. ئاماژە بە شتی نزیک ‹ئەوە دەخۆم!› ▤ ١. آن ٢. آن (شخص) ٣. این

ئەوە٣: ئامراز. ئەڤە: ١. ئەرێ؛ ئەی؛ ڕاستی ‹ئەوە چت کردووە بێ من؟ هێمن!/ تیر و تانەت فرە لێمن، پێمن «هەژار، *بۆ کوردستان*»› ٢. خۆ؛ دیارە ‹ئەوە من دەستم ناگاتە بەرۆکێی هێندە بڵێندە دەبێ نێردیوانێکی بۆ دروست کەم لە داری عەنابێ ... «بەیت»› ▤ ١. راستی ٢. از آنجا که

ئەوەتا / eweta/: ئامراز. ئەوەتانێ؛ ئەوتا؛ ئەوەتە؛ خۆیەتی ‹ئەوەتا لەو دوورەوە دەرکەوت› ▤ خودش است

ئەوەتانێ / ewetanê/: ☜ **ئەوەتا**

ئەوەتلنەی / ewetilney/: ☜ **تلاندن**

ئەوەتلیەی / ewetilyey/: ☜ **تلان**

ئەوەتە / ewete/: ☜ **ئەوەتا**

ئەوەتەی / ewetey/: ئاوەلکار. ئەوەتی؛ لەو ساوە؛ لەو کاتەوە؛ ژڤێ ڤەختێ؛ لەو دەمەوە ‹پیرم و ئەوەتەی لە بیرمە، ژینم تاڵە/ هەر خۆزگە بە پارە و گلەیی لەم ساڵە « هەژار، *چوارینەکانی خەییام*»› ▤ از آن دم

ئەوەتی / ewetî/: ☜ **ئەوەتەی**

ئەوەجە١ / ewece/: ☜ **ئەوجە**

ئەوەجە٢: ئاوەلناو. ١. ئاتاج؛ موحتاج ٢. پێویست ▤ ١. نیازمند ٢. ضروری

ئەوەجەیی / eweceyî/: ناو. پێویستی ▤ نیاز

ئەوەزبیەڵ / ewezb(i)yeł/: ☜ **ئاڵوگۆڕ ـ١**

ئەوەژیوەی / ewejîwey/: چاوگ. زیندوو بوونەوە؛ ژووژانەوە ▤ جان گرفتن

ئەوەسا / ewesa/: ئاوەلکار. ئەودەم؛ هنگی ▤ آنگاه

ئەوەکزیەی / ewekizyey/: چاوگ. سووتانەوە؛ برژانەوە ▤ سوختن (پوست)

ئەوەکە١ / eweke/: جێناو. ئەوی دی؛ ئەوی کە ▤ آن یکی

ئەوەکە٢: ئامراز. شتەکە؛ وانەکە؛ هەرامەکە؛ هینەکە ▤ چیز

ئەوەڵ / eweł/: ئاوەلناو. یەکەم؛ ئێکەمین؛ هەوەڵ ▤ اول

ئەوەڵی¹ / ewełî/: ئاوەڵناو. یەکەمین ▤ اوّلین

ئەوەڵی²: ئاوەڵکار. سەرەتا؛ لە بەرا؛ دە پێشدا ‹ئەوەڵی گەرەکم نەبوو بێم› ▤ ابتدا

ئەوەمووچنەی / ewemûçney/: چاوگ. گلۆفین؛ گلفچاندن؛ گلوچاندن ▤ مُچاله کردن

ئەوەنامەی / ewenamey/: چاوگ. نەهاتنەوە؛ ڕۆیشتنی بێ‌گەڕانەوە ▤ بازنیامدن

ئەوەند / ewend/: ☜ **ئەوەندە**

ئەوەندووکە / ewendûke/: ☜ **ئەندووکە**

ئەوەندە / ewende/: ئاوەڵکار. ئەوەند؛ ئەونە؛ ئەوەنە؛ ئەڤەندە؛ ئەڤهێندە؛ ئەقەرە؛ هێندە؛ ئەوقاس؛ ڤێقاسێ؛ ئەو هەندە ‹ئەوەندە بکۆشم خۆی بێتە کۆشم «مەسەل»› ▤ آنقدر

ئەوەندەی / ewendey/: ئامراز. ئەونە؛ تا ئەو ڕادە ‹ئەوەندەی لێ دەزانم بەم نەزانی خۆمەوە مەحوی/ بە چاوی سەر خودابینە، بە چاوی دڵ خودازانە «مەحوی»› ▤ آن اندازه

ئەوەندی / ewendî/: ئاوەڵکار. ئەگەرچی؛ هنگی ▤ هرچند

ئەوەنە / ewene/: ☜ **ئەوەندە**

ئەوەی / ewey/: جێناو. چش ▤ آنچه؛ هرآنچه

ئەوەهە / ewhe/: ئاوەڵناو. ئەمە؛ ئەڤە؛ یە ▤ این

ئەوەهەندە / ewhende/: ☜ **ئەمەندە**

ئەوی / ewî/: جێناو. ١. هەرکێ؛ هەر کەسێک؛ هەرچی ٢. ئەوەی؛ هەرچێکی ▤ ١. هرکه ٢. آنچه

ئەویا / ewya/: ☜ **ئەوێ ـ٢**

ئەویتر / ewîtir/: جێناو. ئەوتر؛ هێدن؛ ئادی ‹ئەم دامرکا، ئەوی‌تر هەڵگرسا› ▤ آن یکی

ئەویکە / ewîke/: ☜ **ئادی**

ئەوین / ewîn/: ☜ **ئەڤین**

ئەویندار / ewîndar/: ☜ **ئەڤیندار**

ئەویندارانە / ewîndarane/: ئاوەڵناو/ ئاوەڵکار. عاشقانە ▤ عاشقانە

ئەوینداری / ewîndarî/: ناو. ئەڤینداری؛ عاشقی؛ بەندەواری؛ دڵداری؛ دۆخ یان چۆنیەتی عاشق بوون ‹برسییەتیت نەکێشاوە، ئەویندارێت لە بیر باتەوە! «مەسەل»› ▤ عاشقی

ئەوینی / ewînî/: ☜ **ئەڤینی**

ئەوێ¹ / ewê/: ئاوەڵکار. ١. ئەوێندەرێ؛ ئەونە؛ ئەویا؛ لەوێ؛ لەویا؛ لەهۆوێ؛ هۆئەوێ؛ لەینە؛ لەوێنە؛ لوێنە؛ لەورە؛ دەوێ؛ چا؛ چاگە ‹ئەوێ دانیشە!› ٢. ڕەنگە؛ وێدەچێ؛ گاهەس؛ شایەد؛ شایەت ‹ـ تۆ بێژی ئازاد بێ؟ ـ ئەوێ!› ٣. دەبێ؛ ئەبێ؛ ئەشێ ‹ئەوێ هەر بچێ، نەچێ دەری ئەکەم!› ▤ ١. آنجا ٢. شاید ٣. باید

ئەوێ²: جێناو. ئەویا؛ هۆوێ؛ هۆئەوێ؛ ئەورە؛ ئەورا؛ ئەوردا؛ ئەورەیلە؛ ئۆگە؛ ئێنە؛ وا؛ واگە ‹ئەوێ شوێنێکی خۆشە!› ▤ آنجا

ئەوێدەمێ / ewêdemê/: ئاوەڵکار. وێجارێ؛ ئەوساکە ▤ آنگاه

ئەوێستا¹ / ewêsta/: ناو. ١. ئەوێستە؛ ئێستا؛ نهۆ؛ نووکە ‹ئەوێستا هەلی وەستانەوەیە؛ ئەوسا خۆش بوو تا ئەوێستا› ٢. ئاوێستا؛ کتێبی پیرۆزی زەردەشت ▤ ١. اکنون ٢. اوستا

ئەوێستا²: ئاوەڵکار. ئەوێستە؛ ئێستا؛ نهۆ؛ نووکە ▤ اکنون

ئەوێستاکە / ewêstake/: ئاوەڵکار. هەرئێستا؛ هەمانهۆ؛ نووکە؛ هەوکە ▤ هم‌اکنون

ئەوێستاکێ / ewêstakê/: ☜ **ئەوێستا**²

ئەوێستایی / ewêstayî/: ☜ **ئاوێستایی**

ئەوێستە / ewêste/: ☜ **ئەوێستا**²

ئەوێسێ / ewêsê/: ☜ **ئاوی ڕەش**

ئەوێندەرێ / ewênderê/: ☜ **ئەوێ**¹**ـ١**

ئەوێنە / ewêne/: ☜ **ئەینە**²

ئەه / eh/: دەنگ. وشەی وەڕەزی و گوێ نەدان ‹ئەها ئێستا چی لێ بکەم؟› ▤ آه

ئەها^1 / eha/: دەنگ. ١. وشەی ئاگادار کردن ‹ئـەها هات!› ٢. وشەی عەزرەت ‹ئـەها شـیرەکە ڕژا!› ٣. وشەی باوەڕ بە سەیر مانەوە ‹ئەها، کە وا بێ خـەنی بووە› ٤. دەس خۆش؛ ئامرازی پەسن کردن ‹ئەها! ڕێک خۆیەتی› ☰ ١. حرف تنبیـه ٢. حـرف تحسُـر ٣. حرف تصدیق و تعجب ۴. حرف تحسین

ئەها^2: سارستە. ئەهانێ؛ سەیر کە؛ تەماشا کا ‹ئـەها چیم کڕیوە؟› ☰ ببین

ئەهاک / ehak/: ☜ **ئاهەك**

ئـەهالی / ehalî/: نـاو. خەڵـکی ئـاوایی تێکـڕا ☰ اهالی

ئەهانێ / ehanê/: ☜ **ئەها**^{2}

ئەهاو / ehaw/: دەنگ. ١. هۆ؛ هۆی؛ وشەی بانگ کردنی دوور ٢. وشەی گەمە پێکردن ‹ئـەهاو بـۆ کارێ کردت› ☰ ١. هان ٢. کلمەی تمسخر

ئەهای / ehay/: دەنگ. هۆی؛ وشەی بانگ کردنی دوور ☰ هی؛ آهای

ئەهریمەن / ehrîmen/: ناو. ئاهریمەن؛ شەیتان ☰ اهریمن

ئـەهل / ehl/: ئاوەڵـناو. ١. سـەردەرچوو؛ خـاوەن هێژایی بۆ کارێ یان شتێک ٢. شـیاو؛ شـایان ٣. خوازیار ‹ئەوەندەی ئەهلی دنیان ئـەهلی دنیـا، تاقـە ڕۆژێ گەر/ بە قـەڕنێ مـن ئەوەنـدە ئـەهلی خـوا بم، دەبمە پێغەمبەر! «مەحوی»› ٤. ئارام؛ هێدی؛ ژێـر ‹ماشەڵـڵا منالـەکانی گشـت ئـەهلن› ٥. خـاوەن؛ خودان ‹ئەهلی قەڵەم› ☰ ١. ماهر؛ وارد ٢. شایسـتە ٣. مایل ۴. مؤدب ۵. صاحب

ئەهلی / ehlî/: ئامراز. ١. خەڵکی؛ سـەر بـە وڵاتی ‹لە ڕۆما کەوتە بەرچاوم کەسێکی هـائیم و حـەیران/ بە هەیئەت تێی گەییم کـوردە، بـە شـێوەی ئـەهلی کوردستان «حـاجی قـادر»› ٢. هـۆگر و سەرقاڵـی ‹ئەهلی حاڵ؛ ئەهلی نوێژ؛ ئەهلی کار› ☰ ١و٢. اهلِ

ئەهلیحەق / ehlîĥeq/: نـاو. لقێکـی ئـایینی لـە کوردستان کـە داب و نـەریتی تایبـەتی خۆیـان هەیە و لایان عەلی کوڕی ئـەبیتالیب لـە هـەموو کەسـێک بـەرزترە و بـە خـاوەن دەسـەڵاتێکی تایبەت لە لایەن خوداوە دەزانن ☰ اهل‌حق

ئەهوەن / ehwen/: ئاوەڵناو. ئەهۆن؛ ئاهۆن؛ هێدی؛ لەسەرخۆ ☰ آرام

ئەهۆ / eho/: ☜ **ئەهوو**

ئەهۆن / ehon/: ☜ **ئەهوەن**

ئەهۆی / ehoy/: دەنگ. هۆ؛ هـۆی؛ وشـەی بانـگ کردنی دوور ☰ آهای

ئەهوو / ehû/: دەنگ. ئـەهۆ؛ وشـەی سـەیرمان و وەڕەزی ‹ئەهوو! ئەوە دەڵێی چی؟› ☰ هی

ئەهێو / ehêw/: دەنگ. وشەی گاڵتە پێکـردن ☰ زکی

ئەی^1 / ey/: ئاوەڵناو. ئەم؛ ئەیە؛ ئی ‹جـارێتـر ئـەی قسە مەکە› ☰ این

ئـەی^2: دەنـگ. ١. وشـەی گـازی؛ بانـگ ‹ئـەی ڕەفیقان! سوحبەتی نالی مەکەن/ بۆچ؟ کە من لـەوڕا وەکوو بەدناوم ئەز «نـالی»› ٢. ئـەدی ‹ئـەی کـەی دێت؟› ٣. مەگەر ‹ئەی نەمگوت مەچۆ!› ٤. وشەی سەیرمان ‹ئـەی کـە سـەیرە!› ٥. بـۆ کـوڵ و داخ ‹ئەی ڕۆ!؛ ئەی ماڵی وێـرانم!› ☰ ١. أی ٢. پـس ٣. مگر ۴. وه ۵. ای

ئەیا / eya/: ناو. دایک؛ داڵک ☰ مادر

ئـەیاخ / eyax/: ئاوەڵـناو. قرپـۆک؛ بـێنـرخ ☰ بی‌ارزش

ئەیار / eyar/: ناو. مانگی پێنجەمی ساڵی هەتاوی وڵاتانی عەرەبی کە ٣١ ڕۆژە، بەرانبەر بـە مـانگی زایینی مەی ☰ ایار

ئـەیارە / eyare/: ناو. پێوانە؛ عـەیارە؛ دەفـرێ کـە شتی وردی وەک دەغڵی پێ دەپێون ☰ پیمانه

ئـەیاغ^1 / eyağ/: نـاو. ١. پۆخڵـەوات؛ خرکـەوپڕکـە؛ کەل‌وپەلی بێنرخ ٢. ئاوەڕۆ؛ ڕەهەند؛ ژێراوی ئاوی

پیس و ئاودەسخانە ☰ ١. خرتوپرت ٢. فاضلاب

ئەیاغ٢: ئاوەڵناو. پۆخڵە؛ قرپۆک؛ چرووک؛ بێبرەو ☰ بُنجُل

ئەیچۆن / /eyçon/: سارستە. ئاریّ؛ ناخۆ ☰ البتە

ئەیچە / /eyçe/: ☜ **ئەیچی**

ئەیچی١ / /eyçî/: ئاوەڵکار. ئەیچە؛ نیشانەی پاداگری و دڵنیایی ☰ چرا کە نە

ئەیچی٢: سارستە. ئەیچە؛ ئەریّ وایە؛ ڕاست دەکەی ☰ درست است

ئەیدز / /eyd(i)z/: ناو. نەخۆشییەکی تووشی ویرووسی، کە بە هۆی پێوەندی جنسی لەگەڵ نەخۆش یان وەرگرتنی خوێنی تووشیارەوە تووشی مرۆڤ دەبێ و هێزی بەرگری لەش دادەبەزێنێ ☰ ایدز

ئەیر / /eyr/: ☜ **ئاگر**

ئەیرە / /eyre/: ☜ **ئێرە**

ئەیرەکڵێ / /eyrek(i)łê/: ناو. ئاتەشبازی؛ ئاگربازی؛ گەمە بە ئاگر ☰ آتشبازی

ئەیرۆ / /eyřo/: دەنگ. ١. وشەی سەیرمان ٢. هەیرۆ؛ وشەی خەمخۆری ☰ ١. وا ٢. ای وای

ئەیژی / /eyjî/: ئاوەڵکار. ئیژی؛ ئەیژیتە؛ دەڵێی؛ ئەڵێی؛ چمای ☰ گویی؛ انگار

ئەیژیتە / /eyjîte/: ☜ **ئەیژی**

ئەیڤەز / /eyvez/: ئاوەڵناو. ئامادە؛ ساز؛ حازر ‹ئەز ئەیڤەزم› ☰ آمادە

ئەیڤەزاندن / /eyvezandin/: چاوگ. ئامادە کردن؛ ساز کردن ☰ فراهم آوردن

ئەیڤەزین / /eyvezîn/: چاوگ. ئامادە بوون؛ ساز بوون ☰ فراهم شدن

ئەیلۆ١ / /eylo/: ☜ **هەڵۆ**

ئەیلۆ٢: دەنگ. ١. بچکۆلەی قشت و جوانکیلە ‹ئەیلۆ گەزە ـگەزە نازانێ!› ٢. وشەی بانگ کردنی کۆمەڵێ پیاو ‹ئەیلۆ وەرن چاییەک بخۆنەوە!› ☰ ١. کوچولوی دوستداشتنی ٢. کلمەی خواندن جمعی مرد

ئەیلول / /eylûl/: ناو. ئیلوول؛ مانگی نۆیەمی ساڵی هەتاوی وڵاتانی عەرەبی کە ٣٠ ڕۆژە، بەرانبەر بە مانگی زایینی سێپتامبر ☰ ایلول

ئەینا / /eyna/: ئاوەڵکار. ئەگینا؛ دەنا ☰ اگرنە

ئەینک / /eynik/: ☜ **ئاوێنە**

ئەینوک / /eynûk/: ☜ **ئاوێنە**

ئەینە١ / /eyne/: ئاوەڵکار. ئەوێ؛ لەو شوێنە ‹ئەینە داینێ!› ☰ آنجا

ئەینە٢: جێناو. ئەوێ؛ ئەوێنە؛ ئەو شوێنە ‹ئەینە زۆر خۆشە؛ لەیەل ئەینە بەینم نییە› ☰ آنجا

ئەینی / /eynî/: ☜ **هەینی ـ١**

ئەیوان / /eywan/: ناو. هەیوان؛ سەکۆی سەرداپۆشراو ‹کۆن دەنگ تیشەی فەرهاد دیرین/ کۆن شەوق تەشاب ئەیوان شیرین «موحەمەد قولی سولەیمان»› ☰ ایوان

ئەیە / /eye/: جێناو. یە؛ ئەمە ☰ این

ئەیەر / /eyer/: ☜ **ئەگەر**

ئەیەرۆ / /eyeřo/: دەنگ. ١. وشەی دەربڕینی نارەحەتی ‹ئەیەرۆ خنکاوە؟› ٢. وشەی سەیرمان ‹ئەیەرۆ خوشکێ جا تۆ شتی وا باوەڕ دەکەی؟› ☰ کلمەی بیانِ: ١. تأسف ٢. تعجب

ئەیەلۆ / /eyelo/: دەنگ. وشەی دواندنی منداڵی خشپیلانە ☰ حرف نوازش کودک

ئەیهۆ / /eyho/: دەنگ. ئایهۆ؛ ئەیهوو؛ هەیهۆ؛ وشەی نارەزایی و وەڕەزی ☰ حرف تنفر

ئەیهو / /eyhû/: ☜ **ئەیهۆ**

ئەیهووت / /eyhût/: ناو. چلەی بچووک ☰ چلە کوچک

ئەیی١ / /eyî/: ئامراز. کەوابوو؛ کەوایە ☰ کە این طور

ئەیی٢: دەنگ. ١. دەنگی دەربڕینی ئازار و ژان ٢. دەنگی دەربڕینی وەڕەزی ٣. دەنگی دەربڕینی

قیز و بیز ☰ ١. صدای اظهار درد ٢. صدای اظهار بیزاری ٣. صدای نشانەی اشمئزاز

ئی^{١} / î/: ئاوەڵناو. یە؛ ئەم ‹ئی کارە کار زوورە یا عومەر! چەوانم کوورە یا عومەر! «فولکلۆر»› ☰ این

ئی^{٢}: ئامراز. ئیێ: ١. هی؛ هین؛ وشەی ملکایەتی ‹ئەو ماڵە ئی منە؛ ئی من بوو دایان بە تۆ› ٢. بەڕاستی؛ بەڕاستە ‹ـ ورچێکم گرت ـ ئی؟› ☰ ١. مالِ ٢. راستی؛ جدی

ئی ـ^{٣}: پێشگر. ئەمـ؛ یە ‹ئیرۆ؛ ئیسال؛ ئیشەڤ› ☰ امـ

ئیار / îyar/: ئاوەڵناو. زرینگ ☰ زرنگ

ئیارە / îyare/: ئاوەڵناو. پێوانە ☰ پیمانە

ئیبلیس / îblîs/: ناو. شەیتان ☰ شیطان

ئیپە / îpe/: ناو. بەنی قایشە جووت؛ بەندی قایشە نیر ☰ حلقەی چرمی کە با آن یوغ را بە خیش می‌بندند

ئیتر / îtir/: ئاوەڵکار. ئیدیکە؛ ئێدن ‹نابینای بێ نوور! وێت چی مەزانی؟/ ئیتر چی کەری داوای هامشانی؟! «سەیدی»› ☰ دیگر

ئیتراک / îtrak/: ناو. زراڤ؛ زەندەق؛ زاڵە ☰ زهرە

⊡ **ئیتراک تەقین**: ئیتراک چوون؛ زراڤ چوون؛ زاڵەترەک بوون ☰ زهرەترک شدن

ئیتراک چون: ☞ **ئیتراك تەقین**

ئیتریس / îtrîs/: ئاوەڵناو. قێزەون ☰ چندش‌آور

ئیتریش / îtrîş/: ئاوەڵکار. ئیدی؛ ئیتر ☰ دیگر هم

ئیتوار / îtwar/: ناو. ئێتوار: ١. متمانە؛ دڵنیایی ‹نە بە قەڵەم ئیتوار ئەکەم نە با ناخی خۆم› ٢. بڕوا ‹ئیتوار بەم چتانە ناکەم› ٣. جێگەی بڕوا؛ جێ باوەڕی ☰ ١. اطمینان ٢. اعتماد ٣. اعتبار

ئیتۆن / îton/: ناو. کوێر؛ شڤرەشکی ☰ نابینا

ئیتێربیوم / îtêrb(i)yum/: ناو. توخمێ کیمیاوی کانزایی لە دەستەی لانتانیدەکان، بە ژمارەی ئەتومی ٧٠ و کێشی ئەتومی ١٧٣,٠٤ کە بە شێوەی تێکئالاو لەگەڵ توخمەکانی‌تر لە سروشتدا هەیە ☰ ایتربیم

ئیتێریوم / îtêryum/: ناو. توخمێ کیمیاوی کانزایی بە ژمارەی ئەتومی ٣٩ و کێشی ئەتومی ٨٨,٩ کە لە سروشتدا بە شێوەی تێکئالاو لەگەڵ بڕێک توخمی‌تردا هەیە ☰ ایتریم

ئیجاد / îcad/: ناو. بنیات؛ کار و ڕەوتی سازدان؛ ئاوا کردنەوە ☰ ایجاد

ئیجار^{١} / îcar/: ناو. ئیجارە؛ کرێ؛ کرها ☰ اجارە

ئیجار^{٢}: ئاوەڵکار. ئەمجار؛ ئەم کەڕەتە ☰ این‌بار

ئیجازە / îcaze/: ناو. ١. ماوە؛ دەرفەت؛ وچان ٢. فتوا؛ دەستووری بەرامبەر بە شەرع ☰ ١. فُرصت ٢. فتوا

⊡ **ئیجازە دان**: هێلان؛ ڕێگا دان ☰ اجازە دادن

ئیجازە گرتن/ وەرگرتن: گەیشتن بە پلە و پایەی مەلایەتی و فتوا دان ☰ بە درجەی اجتهاد رسیدن

ئیجارە^{١} / îcare/: ناو. ئیجار؛ کرێ؛ کرها ☰ اجارە

ئیجارە^{٢}: ئاوەڵکار. ئەمجار؛ ئەم کەڕەتە ☰ این‌بار

ئیجازەدراو / îcazed(i)raw/: ئاوەڵناو. مەرەخەس؛ ڕێگەدراو بۆ کارێ دەیکا ☰ مُجاز

ئیجازەنامە / îcazename/: ناو. جەواز؛ شەهادە ☰ جواز

ئیجبار^{١} / îcbar/: ناو. زۆر؛ خورتی؛ ناچاری ‹بە ئیجبار ناردمی› ☰ اجبار

ئیجبار^{٢}: ئاوەڵناو. ناچار؛ ناعیلاج؛ مەجبوور ‹ئاغا ئیجباری کردم نان بخۆم› ☰ مجبور

ئیجباری^{١} / îcbarî/: ناو. سەربازی؛ خزمەتی بەزۆری بۆ هێزی چەکداری وڵات ☰ سربازی

ئیجباری^{٢}: ئاوەڵناو. بەزۆری؛ زۆرەکی؛ بەخورتی ‹کاری ئیجباری›☰ اجباری

ئیحتیات / îht(i)yat/: ناو. ١. پارێز؛ خۆپارێزی ‹دەچییە چیا لە مار ئیحتیاتت هەبێ!› ٢. کارقایمی ‹پیاوێکی خاوەن ئیحتیاتە› ☰ ١. احتیاط ٢.

مُحکم‌کاری

ئیحتیاج / îĥt(i)yac/: ناو. ئاتاجی؛ چاولەدەستی؛ نیاز ☰ احتیاج

ئیحتیمال / îĥtîmal/: ناو. گاهەسی؛ دۆخی ویچوون؛ گومانی نزیک لە ڕاست کە هێشتا نەسەلماوە ‹ئیحتیمالی هەیە بەماڵەوە بچمە شار› ☰ احتمال

ئیحرام / îĥram/: ناو. خاولی و فۆتەی حاجیان کە لە وەختی حەج کردندا بە خۆیانەوە دەگرن ☰ احرام

ئیحیا / îĥya/: ناو. ١. ڕەوتی بووژاندنەوە؛ گەشاندنەوە؛ ژیاندنەوە؛ زیندووکردنەوە؛ گەشە پێ دانەوە ‹بەو یارمەتییەت ئیحیات کردمەوە› ٢. ئاوەدان کردنەوە ‹ئەم مەزرایە خۆم ئیحیام کردۆتەوە› ☰ ١و٢. احیا

ئیخ / îx/: ناو. ڕەوتی چۆک دادانی وشتر ☰ عمل نشاندن شتر

⊡ **ئیخ دان**: چۆک پێ دادان و خەواندنی وشتر. هەروەها: **ئیخ خواردن** ☰ خواباندن شتر

ئیختیار١ / îxt(i)yar/: ناو. دەرەتان؛ بوار؛ سەربەستی لە کاردا ☰ اختیار

ئیختیار٢: ناوەلناو. ییختار؛ زۆرهان؛ پیر و کۆنەساڵ ‹سەلامون‌عەلەیک مامەی ئیختیار/ عەلەیکەسەلام کیژۆلەی نازدار «قانع»› ☰ سالخورده

ئیختیاری / îxt(i)yarî/: ناو. پیرێتی؛ پیری ☰ کهولت؛ پیری

ئیختیدار / îxtîdar/: ناو. ١. توانایی لە ماڵ یان لە هێزی لەشدا ‹ئێستا هەژارم ئەز، بێ ئیختیدارم ئەز› ٢. دەسەڵات ‹کاکە خۆ من ئیختیداری دەولەتم نییە، چم پێ دەکرێ؟› ☰ ١. توانایی (مالی و بدنی) ٢. اقتدار

ئیخلاس / îxlas/: ناو. دڵپاکی؛ بێ‌خەوشی ‹بە ئیخلاس کار دەکا؛ بۆمان بە ئیخلاسە› ☰ اخلاص

ئیخە / îxe/: ناو. بەرۆک؛ یەخە ☰ یقه

ئیدارە / îdare/: ناو. ١. مەزرینگە؛ دەزگای دەولەت ٢. کاری باش بەڕێوە بردن ☰ ١و٢. اداره

ئیداری / îdarî/: ناوەلناو. کارگێڕی؛ سەر بە فەرمانگە ☰ اداری

ئیدرۆژێن / îdrojên/: ☜ **هیدرۆژن**

ئیدی١ / îdî/: ناوەلکار. ئیدیکە؛ ئیتر: ١. جارێکی‌تر ‹ئیدی نایەمە ماڵتان› ٢. هیتر؛ هی دیکە؛ ئیتریش ‹ئەوەی دیتم باشە، ئیدیت هەیە؟› ☰ ١. بار دیگر ٢. دیگر هم

ئیدی٢: ئامراز. ئیدیکە؛ ئیتر: ١. وشەی بەرهەلستی لە هەلس‌وکەوتێکدا ‹لێگەڕێ ئیدی؛ ئیدی با بەس بێ!› ٢. وشەی ناوازە ‹ئەمە ئیدی گاڵتە نییە!› ☰ ١و٢. دیگر

ئیدیتۆر / îdîtor/: ناو. نڤیسیار؛ نویسیار ☰ ویراستار

ئیدیکە / îdîke/: ☜ **ئیدی**

ئیراد / îrad/: ناو. خەوش؛ عەیب ☰ ایراد

ئیرادگر / îradgir/: ناوەلناو. عەیب‌گر؛ لێ‌گر ☰ عیبجو

ئیرادە / îrade/: ناو. ڤەسنا؛ خواست ☰ اراده

ئیربار / îrbar/: ناو. دەفر؛ هەوڕ؛ قاپ و قاچاغی ناوماڵ ☰ ظرف

ئیربارکەر / îrbarker/: ☜ **ئیربارگەر**

ئیربارگەر / îrbarger/: ناو. ئیربارکەر؛ گۆزەکەر؛ هەوڕگەر؛ کاسەکەر؛ قەواق ☰ کوزەگر

ئیربیوم / îrbyum/: ناو. ئیربیوم؛ توخمی کیمیاوی کانزایی لە دەستەی لانتانیدەکان بە ژمارەی ئەتومی ٦٨ و کێشی ئەتومی ١٦٧,٢٦ ☰ اربیم

ئیرڤست / îrvist/: ☜ **ئێرڤست**

ئیرنگە / îringe/: ناوەلکار. ئیرەنگە؛ ئیرهنگە؛ ئێستا؛ هەنووکە؛ نهۆ ☰ اکنون

ئیرۆ١ / îro/: ناو. ئەمڕۆ؛ ئیمڕۆ ‹ئیرۆ گەرمە› ☰ امروز

ئیرۆ²: ئاوەڵکار. ئەمڕۆ؛ ئیمڕۆ ‹ئیرۆ درەنگ ژ خەو ڕابوو› ☰ امروز

ئیرووکانە / îrûkane/: ئاوەڵکار. ئێرەکانە؛ هەر ئێرە ☰ همین جا

ئیرووکە / îrûke/: ئاوەڵکار. ئیرە؛ ئەیرە؛ ئێگە ☰ این‌جا

ئیرە / îre/: ☜ **ئیرووکە**

ئیرەقە / îreqe/: ناو. ئامووز ☰ خیش

ئیرەک / îrek/: ناو. غیرەت؛ بوێری؛ زات ‹بێ ئیرەک ژ خوە دینێ تشت فام ناکە «پەند»› ☰ غیرت

ئیرەنگە / îrenge/: ☜ **ئیرنگە**

ئیریدیوم / îrîdyum/: ناو. توخمی کیمیاوی کانزا بە ژمارەی ئەتومی ٧٧ و کێشی ئەتومی ١٩٢,٢٢ ☰ ایریدیم

ئیڕمان / îřman/: ناو. نۆکەر؛ بەردەست ☰ نوکر

ئیڕۆهە / îřohe/: ئاوەڵناو. ئیڕۆهە؛ ئەمڕۆکە؛ لەم سەردەمەدا ☰ امروزه

ئیزا / îza/: ناو. پاداش؛ قەرەبوو؛ ڕێزانە ☰ پاداش

ئیزبار / îzbar/: ئاوەڵناو. ڕووبەڕوو؛ بەرامبەر ☰ مقابل

ئیزدەرم / îzderim/: ☜ **ئیزدەرەم**

ئیزدەرەم / îzderem/: ئاوەڵکار. ئیسدەرەم؛ ئیستەرەم؛ ئیزدەرم؛ ئێزدەرەم؛ بێ‌گومان؛ بێ‌سۆ ☰ حتماً

ئیزراییل / îzrayîl/: ناو. پێمێرد؛ پێمەردە؛ گیانکەنکە؛ مەلکەمووت؛ مەلکەلمەوت؛ گۆنگیر؛ پێشبرد؛ گیان‌بەر؛ گیان‌کێش؛ فریشتەی گیان‌کێشان ☰ عزرائیل

ئیزرەم / îzrem/: ناو. کێشانەیەکە بەرانبەر بە نیو کیلۆ ☰ واحد جرم برابر ٥٠٠ گرم

ئیزگا / îzga/: ناو. محەتە؛ محەتتە ☰ ایستگاه

ئیزن / îz(i)n/: ناو. بەرایی؛ ئیجازە ‹داخ پەی تۆ چ تەور بێ‌ڕەحمی کریان/ ئێلات پەی ئێلاخ باز ئیزنش دریان «مەولەوی»› ☰ اجازه

ئیزنگ / îzing/: ناو. زەنگ؛ داری سووتان ☰ هیزم

ئیزۆک / îzok/: ناو. زیپکەی شیری دەم و چاوی منال ☰ جوش صورت نوزاد

ئیزەدی / îzedî/: ناو. ئێزیدی؛ ئێزدی؛ یەزدی؛ یەزیدی؛ داسنی: ١. لقێکی ئایینی لە کوردستان کە داب و نەریتی تایبەتی خۆیان هەیە و لە لای غەوارەوە نایدرکێنن. ئەوەندە دیارە کە ئەو ئایینە تێکەڵێک لە ئایینەکانی پێش خۆیە و مەلەک تاوسیان لا پیرۆزە ٢. هەر یەکە لە هۆگران و شوێنەرایانی ئەو ئایینە ☰ ١و٢. ایزدی

ئیژگل / îjgil/: ناو. پۆلوو؛ پەرەنگ؛ سکل ☰ اخگر

ئیژنارەی / îjnarey/: چاوگ. هەڵاژاندن؛ ڕاکشاندن ☰ دراز کردن؛ یازیدن

ئیژیایەرە / îjyayere/: چاوگ. هەڵاژان؛ ڕاکشان ☰ دراز کشیدن

ئیسا¹ / îsa/: ناو. ئیستا؛ ئیسە؛ نووکە؛ نهو ‹ئیسا کاتێکی باشە› ☰ اکنون

ئیسا²: ئاوەڵکار. ئیستا؛ ئیسە؛ نووکە؛ نهو ‹ئیسا ڕۆیی› ☰ اکنون

ئیساکە / îsake/: ئاوەڵکار. ئیستاکە؛ هەر ئێستە ‹ئیساکە هات› ☰ هم‌اکنون

ئیساکێ / îsakê/: ئاوەڵکار. ئیساکە؛ هەر ئیسە ☰ هم‌اکنون

ئیسال / îsal/: ☜ **ئەمساڵ**

ئیساڵ / îsał/: ☜ **ئەمساڵ**

ئیسان / îsan/: چاوگ. داگیرسان؛ گڕ گرتن ☰ سوختن

ئیساندن / îsandin/: چاوگ. داگیرساندن؛ هەڵکردن ‹شاهی جەڤین غەم ژی ڕەڤین/ ماری شەڤین ئیساند ئەڤین «مەلای جزیری»› ☰ افروختن

ئیساولا / îsawla/: ئاوەڵکار. لەمەولا؛ لە ئێستا بە دواوە ☰ از این به بعد

ئیستا / îsta/: ☜ ئێستا

ئیستاکه / îstake/: ☜ ئێستاکه

ئیستر / îstir/: ☜ هێسر

ئیستعاره / îst(i)'are/: ناو. دەستەوا؛ خوازه ☗ استعاره

ئیستک / îstik/: ☜ ئێسك

ئیسته / îste/: ☜ ئێستا

ئیستەرەم / îsterem/: ☜ ئیزدەرەم

ئیستەکونێ / îstekûnê/: ☜ ئێستاکه

ئیستەکێ / îstekê/: ☜ ئێستاکه

ئیستیعمار / îstî'mar/: ناو. ١. داگیرکاری؛ کار و ڕەوتی دەست بە سەردا گرتنی هەرد و بوومێک لە لایەن هێزی بێگانەوە بۆ کەڵک وەرگرتن لە سەرچاوەگەلی هەمەلایەنەی ئەو وڵاتە ٢. ئاوەدانکاری ☗ ١. استعمار ٢. عُمران

ئیستیکان / îstîkan/: ناو. ستەکان؛ ئیسکان؛ ئسکام؛ پیاڵە؛ پەرداخی چا خواردنەوە ☗ استکان

ئیستێ / îstê/: ☜ ئێستا

ئیسخوان / îsx(i)wan/: ☜ ئێسك

ئیسدەرەم / îsderem/: ☜ ئیزدەرەم

ئیسر / îsr/: ناو. گوشینگە؛ شوێنی گووشینی ترێ و میوەی‌تر ☗ عصّاری

ئیسراحەت / îsraĥet/: ناو. وچان؛ پشوو ☗ استراحت

ئیسفاڵت / îsfałt/: ناو. قیرتاو؛ یاساغ؛ تێکەڵاوێک لە قیر و زیخ کە بۆ داپۆشانی ڕێگاوبان بە کار دێ ☗ آسفالت

ئیسفەنج / îsfenc/: ناو. هەور؛ کەرەور ☗ اسفنج

ئیسقان / îsqan/: ☜ ئێسك

ئیسقایی^1 / îsqayî/: ناو. ئاڤزەلێلک؛ تینشکی؛ ئاوبەند؛ زکەماسێ؛ ئیسقایی؛ نەخۆشی زگ ئاوسان ☗ استسقا

ئیسقایی^2: ئاوەڵناو. تووشیاری نەخۆشی ئیسقا ☗ مبتلا به استسقا

ئیسک / îsk/: ☜ ئیسکه

ئیسکاج / îskac/: ناو. کاسەشۆر؛ دەفرشۆر؛ پەڕپەژمینە؛ زروە؛ پەڕۆ زروە ☗ اسکاچ

ئیسکان / îskan/: ☜ ئیستیکان

ئیسکۆتک / îskotik/: ناو. بەرەنیسکێ؛ هەنیسکی گریان ‹ئیسکۆتک تینە من› ☗ سکسکەی گریه

ئیسکه / îske/: ناو. ئیسک؛ نزگەرە؛ نزێرە ☗ سکسکه

ئیسکی / îskî/: ناو. خلیسکانێ؛ خلیسکێن؛ خسکێ؛ خلیسکێ؛ خلووزگێ؛ خشخشان؛ خزخزان؛ وەرزشی خز خواردن بە سەر بەفردا ☗ اسکی

ئیسلام / îslam/: ناو. ١. دینی گەورەی یەکتاپەرستی کە لە لایەن حەزرەتی موحەممەد کوڕی عەبدوڵڵاوە، ١٤ چەرخی پێش هاتە ئاراوە ٢. موسوڵمان؛ بسڵمان ‹با شەو بڕوا سەحەر بێ، باغی گوڵان وە بەر بێ/ گەر تۆ مەیلت لە سەر بێ، کافر ئیسلامی ناوە «وەفایی»› ☗ ١. اسلام ٢. مُسلمان

ئیسلامەتی / îslametî/: ناو. موسوڵمانی؛ ئیسلام ☗ مُسلمانی

ئیسلامی / îslamî/: ناو. ١. پێوەندیدار یان سەر بە ئیسلامەوە ٢. موسڵمان؛ شوێنکەوتووی ئەو ئایینە ☗ ١و٢. اسلامی

ئیسۆت / îsot/: ناو. ئیسیوەت؛ فلفل؛ بیباری ڕەش ☗ فلفل سیاه

ئیسه / îse/: ☜ ئێستا

ئیسیوەت / îsîwet/: ☜ ئیسۆت

ئیش^1 / îş/: ناو. ١. کار و فرمان ‹ئیش کە ڕووی ئێستە لە هەورازە سەرەو لێژی نەکەی/ بیری دووریشی دەوێ هەر بە دۆعا و نوێژی نەکەی «شوکری فەزلی»› ٢. ئیشت؛ زللە لە پاش مل ☗ ١. کار ٢. پس‌گردنی

ئیش^2: دەنگ. قخ؛ پیسە؛ وشەی پارێز لە پیسی ☗

کلمه‌ی تحذیر از کثافت

ئیشار / îşar/: ناو. چارۆکە؛ کۆلوانە؛ جۆرێ سەرپۆشی ژنانە کە شان و پیل دەگرێ ☰ نوعی ردای زنانه

ئیشارەت / îşaret/: ناو. هێما؛ ئاماژە ☰ اشاره

ئیشت / îşt/: ناو. عیشت؛ شەپەزلەی پشتمل ☰ پس‌گردنی

ئیشتیا / îşt(i)ya/: ناو. واز؛ کەیف؛ ئارەزوو؛ هەوەس ☰ اشتها

▣ **ئیشتیا بزوتن:** هەوەسی جنسی هەستان ☰ هوس جنسی کردن

ئیشتیا بەستران: ئیشتیا نەمان؛ مەیل نەمان بۆ خواردن بە هۆی خەفەتێکەوە ☰ پُرخوری کردن

ئیشتیا پەڕینە/ چونە سەر: حەز کردن لە کەسێک ☰ خاطرخواه کسی شدن

ئیشتیا کرانەوە: زۆر خواردن ‹ئیشتیای کراوەتەوە تێر ناخوا› ☰ پُرخوری کردن

ئیشتیا کردن: ئارەزوو کردن؛ دڵ چوونە سەر ☰ اشتها کردن

ئیشتیا کوێر بونەوە: ئیشتیا نەمان؛ بەسەر چوونی مەیلی خواردن ☰ اشتها کور شدن

ئیشتیا لێ بون: حەز پێ کردن؛ دڵ چوونە سەر ☰ میل داشتن

ئیشتیا نەبردن: دڵ نەچوونە سەر؛ دڵ نەبردن ☰ میل نداشتن

ئیشتیا هەڵسان: واز چوونە سەر ☰ هوس کردن

ئیشق / îşq/: ☜ **عیشق**

ئیشقلکێ / îşqilkê/: ناو. هەنگڵەشەلە؛ کاری لە سەر یەک پا ڕۆیشتن ☰ لی ـ لی

ئیشک / îşk/: ئاوەڵناو. ۱. ☜ **وشک** ۲. ڕەق؛ سەخت ☰ ۱. ☜ **وشك** ۲. سخت

▣ **ئیشک بون:** ۱. لە تەڕی قوتار بوون ۲. لە شوێنێ قەتیس بوون ۳. *[مەجاز]* سەیرمان یا لەپڕ هەست بە خەفەتێکی زۆر کردن ‹کە وای گوت هەر لە جێی خۆم ئیشک بووم› ☰ ۱و۲. خُشک شدن ۳. خشک زدن

ئیشک کردن: ۱. لە تەڕی ڕزگار کردن ۲. لە شیردان وەستان ☰ ۱. خُشک کردن ۲. خُشک شدن شیر

ئیشک کردنەوە: لە تەڕی خەلاس کردن ☰ خُشک کردن

ئیشک هەڵاتن: ۱. وشکەوە بوون ۲. *[مەجاز]* لە خەم و خەفەتان یا نەخۆشی، کز و لاواز بوون ☰ ۱. خُشک شدن ۲. زرد و ضعیف شدن

ئیشک هەڵگەڕان: وشک هەڵاتن؛ تەڕی تێدا نەمان ☰ خُشک شدن

ئیشک هەڵێنان: ۱. وشک کردنەوە ۲. *[مەجاز]* خەم دان بە کەسێک و لاواز کردنی ☰ ۱. خُشک کردن ۲. غصەدار کردن

ئیشکارۆ / îşkaro/: ☜ **وشکارۆ**

ئیشکانی / îşkanî/: ☜ **وشکایی**

ئیشکاو / îşkaw/: ☜ **وشکاو**

▣ **ئیشکاو داهاتن:** نمتک بوون؛ هیچ نم و تەڕایی تێدا نەمان ☰ کاملاً خشک شدن

ئیشکاو هاتن: ۱. *[مەجاز]* تووشی تینوایەتی لەڕادەبەدەر بوون ‹ئیشکاوم هاتێ بۆ قومێک ئاو› ۲. تەواو بوونی ئاوی شوێنێ ۳. تەواو بوون؛ کۆتایی هاتن ☰ ۱. دچار تشنگی شدید شدن ۲. خُشکیدن ۳. تمام شدن

ئیشکاوز[1] / îşkawiz/: ناو. ئیشکاوس؛ خەفتان؛ تۆی بە وشکییەوە کراو ☰ کاشت پیش از باران

ئیشکاوز[2]: ☜ **وشکاوس**

ئیشکاوس[1] / îşkawis/: ☜ **ئیشکاوز**[1]

ئیشکاوس[2]: ☜ **وشکاوس**

ئیشکایی / îşkayî/: ناو. وشکانی؛ ئیشکانی ☰ خُشکی

نیشکوبرینگ / îşk û b(i)rîng/: ☜ **وشكوبرینگ**

نیشکە / îşke/: ناو. ١. کۆن‌دۆ؛ ئیشکەدۆ؛ ئێشکەدۆ؛ ئاژەڵێ کە نەزابێ و شیر بدا ٢. پارەی نەغد لە ماڵدا ☰ ١. دامی کە نزاییدە شیر دهد ٢. نقدینە

نیشکەبار / îşkebar/: ☜ **وشکەبار**

نیشکەبەرد / îşkeberd/: ☜ **وشکەکەڵەك**

نیشکەبەند / îşkebend/: ناو. سایەقە و سەرمای سەختی بێ‌بەفر و باران ☰ سوز و سرمای خُشک

نیشکەبیرۆ / îşkebîro/: ناو. بیرۆی وشک؛ وشکەبیرۆ ☰ اگزمای خُشک

نیشکە پڵاو / îşkep(i)ław/: ☜ **وشکەپڵاو**

نیشکە پەڕ / îşkepeř/: ناو. چۆنیەتی ڕەحەت بوونی بێ سەرجێی ☰ فرایند ارضا شدن

نیشکەجو / îşkecû/: ☜ **وشکەجاو**

نیشکەچن / îşkeçin/: ☜ **وشکەکەڵەك**

نیشکەچۆم / îşkeçom/: ☜ **وشکەچۆم**

نیشکەداوەت / îşkedawet/: ☜ **وشکەداوەت**

نیشکەدۆ / îşkedo/: ☜ **نیشکە ـ١**

نیشکەر / îşker/: ناو. کارکەر؛ ئەو کەسەی کار دەکا ‹چابوک و بێ‌فێز و ئیشکەر، کاسبێکی بێ‌دەمار/ دوژمنی قڕ کا بە نرکە هەر وەکوو شێری شکار «قانع»› ☰ کارگر

نیشکەڕن / îşkeřin/: ☜ **وشکەڕن**

نیشکەڕۆ / îşkeřo/: ناوەڵناو. ١. فێرە ڕەوت نەکراو (ئەسپ) ٢. تایبەتمەندی چۆمێ کە هاوین وشک دەکا ☰ ١. تعلیم‌ندیدە (اسب) ٢. فصلی (جوی)

نیشکەڕێ / îşkeřê/: ☜ **وشکەڕێ**

نیشکەژان / îşkejan/: ناو. ژانە زگی بێ‌زگ‌چوون و ڕشانەوە ☰ شکم‌درد بدون اسهال و استفراغ

نیشکەساڵ / îşkesał/: ☜ **وشکەساڵ**

نیشکەسۆفی / îşkesofî/: ☜ **وشکەسۆفی**

نیشکەسەرما / îşkeserma/: ☜ **وشکەسەرما**

نیشکەسەما / îşkesema/: ☜ **وشکەسەما**

نیشکەشیو / îşkeşîw/: ☜ **وشکەشیو**

نیشکەکەڵەک / îşkekełek/: ☜ **وشکەکەڵەك**

نیشکەکەند / îşkekend/: ☜ **وشکەکەند**

نیشکەڵ / îşkeł/: ناو. چڕ و چیلکە؛ وشکە لق و چرۆ کە بۆ سووتان دەبێ ☰ هیمە

نیشکەڵوا / îşkełwa/: ناو. هەڵوای دۆشاو کە بۆ سەفەری دەبەن ☰ حلوای سفری

نیشکەمز / îşkemiz/: ☜ **وشکەمز**

نیشکەمس / îşkemis/: ☜ **وشکەمز**

نیشکەوەبو / îşkewebû/: ئاوەڵناو. وشک هەڵاتوو؛ وشکەوەبوو؛ وشکەڵاتوو ☰ خُشکیدە

نیشکەوەرد / îşkewerd/: ناو. خەفتان؛ وشکەکێڵ ☰ شخم در زمین خشک

نیشکێڵ / îşkêł/: ناو. ١. زمانە؛ لاولاوی دارین؛ پارچە تەختەی سێ سووچی قایم کردنی پەنجەرە ٢. شەیتانۆکە؛ سەدەفۆکەیەکی سپی وەک گوێ ماسیلکە، بەهاران پاش باران دەزێتەوە ☰ ١. چوبک قفل پنجره ٢. حلزون

نیشلک / îşlik/: ناو. کورتەک؛ کورتە؛ جۆرێ کەوا ☰ نوعی قبای مردانە

نیشلەک / îşlek/: ناو. سوخمە؛ یەلەک ☰ یلَک

نیشەڤ1 / îşev/: ناو. ئەمشەو؛ ئیمشەو ☰ امشب

نیشەڤ2: ئاوەڵکار. ئەمشەو ‹ئیشەڤ وەرە ماڵا مە› ☰ امشب

نیشەڵڵا / îşełła/: نزا. ئەگەر خودا مەیلی لێ بێ ‹عاجز مەبە بێخود کە ئیشەڵلا وەکوو یەعقووب/ نەزدیکە ویسالی مەهی کەنعانی کووەیتم «بێخود»› ☰ ان‌شاءالله

نیعان / î'an/: ناو/ ئاوەڵکار. ئێستە؛ ئیسە؛ ئێستاکە ☰ اکنون

نیعانە / î'ane/: ناو. ئانە؛ باربوو؛ یارمەتی ☰ اعانە

نیعتیبار / î'tîbar/: ناو. بڕ؛ وەج؛ دۆخی جێ‌باوەڕ بوون ☰ اعتبار

ئیعدام /î'dam/: ناو. کاری کوشتنی کەسێک بە حوکم ▤ اعدام

ئیغدام /îğdam/: ناو. بوێری؛ غیرەت ▤ شُجاعت

ئیف١ /îf/: ناو. فیێ؛ نەخۆشی خووداری ▤ صرع

ئیف٢: دەنگ. بەه؛ ئای چ باشە ▤ بە ـ بە

ئیفادە /îfade/: ناو. فیز؛ دەعیە؛ دەمار ▤ افادە

ئیفلیج /îflîc/: ئاوەڵناو. کەمئەندام؛ گۆچ؛ گـۆت ▤ افلیج

ئیفلیجی /îflîcî/: ناو. دەملە؛ شەلەل؛ فالنج؛ قرۆپ؛ کوچی ▤ فلجی

ئیقل /îqil/: ئاوەڵکار. هەر ئەوەندە؛ هەر ئەو تـۆزە ▤ همین یک ذرّە

ئیکلام /îklam/: نـاو. کـڕنۆش؛ کوڕنـۆ؛ کـاری داهاتنەوە و سەر دانەواندن بە نیشانەی ڕێزگـرتن ▤ تعظیم

⊡ **ئیکلام کردن**: ئیکلام کێشان؛ کڕنۆش کـردن ▤ تعظیم کردن

ئیکلام کێشان: ☜ **ئیکلام کردن**

ئیکـو /îkû/: ئاوەڵـکار. چـۆن؛ چلـۆن؛ چـاوا ‹ئیکووی؟› ▤ چطور

ئیکە١ /îke/: ئاوەڵناو. ئیدیکە ‹کاری ئیکە› ▤ دیگر

ئیکە٢: جێناو. هیتر؛ یادن؛ ئیدیکە ‹ئـەم دێ و ئیکـە دەڕوا› ▤ دیگری

ئیگدی /îg(i)dî/: ☜ **ئیگدێ**

ئیگدێ /îg(i)dê/: ناو. ئیگدی؛ سرینچک؛ سـنجوو ▤ سنجد

ئیگرەم /îgrem/: نـاو. کێشـانەیەک بەرانبـەر بـە ۲۰۰ گرەم ▤ واحد وزنی معادل ۲۰۰ گرم

ئیگزیستانسیالیسم/ îgzîstans(i)yalîsm/: ئاوەڵناو. لە مەکتەبـە ناودارەکـانی چـەرخی بیسـتەم لـە ڕۆژئاوادا کە بڕوای لە سەر ئەوەیە مـرۆ بـۆ خـۆی چۆنـاوچۆنی ژیـان و هەڵـسوکـەوتی ژیـن دەنەخشێنێ ▤ اگزیستانسیالیسم

ئیگل /îgil/: ئاوەڵکار. ئەمجارە؛ جارێکی‌تر ▤ ایـن بار

ئیلاقە /îlaqe/: نـاو. ۱. پەیوەنـدی؛ ئاشـنایی ۲. دەسدرێژی جینسی ▤ ۱. علاقە و پیوند ۲. تجـاوز جنسی

ئیلاقەکەر /îlaqeker/: ناو. *[ناشیرین]* گانکەر؛ گایەر؛ کەسێ کە گان دەکا ▤ جماع کنندە

ئیلان /îlan/: ☜ **ئیلیان**

ئیللا١ /îlla/: ناو. دۆخی لـە سـەر پشـت کـەوتنی میچ ▤ حالت بر پشت افتادن شتالنگ

ئیللا٢: ئامراز. ۱. جگە؛ بل ‹عیشقت کە مەجازی بێ، خواهیش مەکە ئیللا کچ!/ شیرین کچ و لـەیلا کـچ و سەلما کچ و عەزرا کـچ «نـالی»› ۲. وشـەی سـوور بوون و پێ داگرتن ‹کەڵکی نەگرت تکای ڕنجـدەر/ بەر شەقیان دا دەستەی نۆکەر: ئیللا گێزەر ... ئـیللا گێزەر ... «گۆران»› ▤ ۱. الا؛ بجز ۲. حرف ابرام

ئیللان و بیللان /îllan û bîllan/: ☜ **ئیللا و بیللا**

ئـیللا و بـیللا /îllawbîlla/: ئاوەڵـکار. ئـیللان و بیللان؛ وشەی پێداگری و سوور بوون ▤ الاّ و بلاّ

ئیلمە /îlme/: ناو. گرێ ▤ گره

ئیلول /îlûl/: ☜ **ئەیلول**

ئیلیان /îlyan/: ناو. ئیلان؛ هێلان؛ هێلین؛ هێلانە؛ ماڵی مەل ▤ آشیانە

ئیم١ /îm/: نـاو. ئێم؛ ئالێـک؛ کـا و جـۆ؛ پێخـۆری ئاژەڵان ▤ علیق ستور

ئیم ـ٢: پێشگر. ئەم ـ ؛ ـ ئەو ‹ئیمڕۆ؛ ئیمسـاڵ› ▤ امـ

ئیما /îma/: ناو. هێما ▤ اشاره

ئیمالە /îmale/: ناو. دەسـتوور؛ عیمالـە؛ حوقنـە؛ ئامرازی تێڕۆ کردنی تراوی زگشۆرەوە بـۆ نـاوزک ▤ امالە

ئیمـام /îmam/: ناو. ۱. *[فیقه]* پێشەوای ئـایینی ۲. پێش‌نوێژ ۳. ☜ **ئیمامیە** ▤ ۱. امام ۲. پیش‌نماز ۳. ☜ **ئیمامیە**

ئیمامە /îmame/: ناو. ئیمام؛ سۆفیلە؛ دەنکە هەرە درێژەکەی تەزبێح 🇮🇷 درشت‌ترین دانەی تسبیح

ئیمامەتی /îmametî/: ناو. پێش‌نوێژی؛ بەرنوێژی 🇮🇷 پیش‌نمازی

ئیمامییە /îmamîye/: ناو. ئیمام: ١. شیعە؛ شێعە ٢. ئەوانەی لە سەر ئەو بڕوایەن کە پێویستە ئیمامێک ڕێبەری موسوڵمانان بێ 🇮🇷 ١و٢. امامیه

ئیمان /îman/: ناو. بڕوا؛ باوەڕی 🇮🇷 ایمان

⊡ **ئیمان هەردە بون:** لە دین دەرچوون: ١. لە دین و خوداپەرستی پەژیوان بوونەوە ٢. *[کنایه]* لەبەر تووڕەیی و وەڕەزی زۆر، عەقڵ و بیر شێوان 🇮🇷 ١. از دین برگشتن ٢. کنترل خود را از دست دادن

ئیماندار /îmandar/: ناوەڵناو. خواناس 🇮🇷 خُداشناس

ئیمان‌وشادە /îman û şade/: ناو. شاتیمان؛ شایەتیمان 🇮🇷 شهادتین

ئیمپراتور /împ(i)ratûr/: ناو. قراڵ؛ شای شاهان 🇮🇷 امپراتور

ئیمپراتوری /împ(i)ratûrî/: ناو. ١. پلە و پاگەی ئیمپراتوور ٢. ئەو وڵاتانەی وان لە ژێر حوکمی ئیمپراتووردا 🇮🇷 ١و٢. امپراتوری

ئیمتیاز /îmt(i)yaz/: ناو. سەرپشکی: ١. هەڤیازی؛ دۆخی لە سەر بوون ٢. پشک؛ سەربەشی ٣. سەربەشایەتی؛ مافێک لە لایەن دەوڵەتەوە بۆ کردنی کارێ 🇮🇷 ١تا٣. امتیاز

ئیمجا /îmca/: ☜ **ئەمجار**

ئیمجار /îmcar/: ☜ **ئەمجار**

ئیمچون /îmçûn/: ناو. ١. چوار پەل؛ دەس‌وپا؛ هەردوو دەست و هەردوو پا (زۆرتر بۆ حەیوان دەگوترێ) ٢. دەستێ ناڵی ئەسپ 🇮🇷 ١. چهار دست و پا ٢. یک دست نعل اسب

ئیمڕۆ^{1} /îmřo/: ناو. ڕۆژێ کە تێیداین ‹چێشتی ئیمڕۆشمان شلەیە› 🇮🇷 امروز

ئیمڕۆ^{2}: ناوەڵکار. ئەوڕۆ ‹ئیمڕۆ بەڕۆژووم› 🇮🇷 امروز

ئیمڕۆژی /îmřojî/: ☜ **ئەمڕۆیی**

ئیمزا /îmza/: ناو. واژۆ؛ پاراف؛ ناو یان دروشمی تایبەتی کەسێک کە بە نیشانەی چەسپاندن و پەسند کردنی نووسراوەیەک لە ژێریدا دەنووسێ 🇮🇷 امضا

ئیمساڵ /îmsał/: ☜ **ئەمساڵ**

ئیمشەو /îmşew/: ☜ **ئەمشەو**

ئیملا /îmla/: ناو. نژوە؛ کاری نووسینەوەی وتەی کەسی تر 🇮🇷 املا

ئیمە /îme/: ☜ **ئێمە**

ئیمەیل /îmeyl/: ناو. جۆرێ پۆستەی بە ئینترنێت 🇮🇷 ایمیل

ئین /în/: ☜ **هەینی ـ١**

ئینات /înat/: ناو. لاساری 🇮🇷 بدرفتاری

ئینان^{1} /înan/: چاوگ. هێنان؛ ئانین؛ هاوردن 🇮🇷 آوردن

ئینان^{2}: ناو. ئیمان؛ باوەڕ؛ متمانە 🇮🇷 باور

ئیناندن /înandin/: چاوگ. هێنان؛ هاوردن 🇮🇷 آوردن

ئینترنێت /întirnêt/: ناو. تۆڕی کەمپیوتەری نێونەتەوەیی بۆ پێوەندی و زانیاری گرتن 🇮🇷 اینترنت

ئینجا^{1} /înca/: ناوەڵکار. ١. ئیمجا؛ ئەمجار ٢. جا؛ لەوە دوا 🇮🇷 ١. این‌بار ٢. سپس

ئینجا^{2}: ئامراز. کەوایە؛ کەوابوو 🇮🇷 که این طور

ئینجار /încar/: ناوەڵکار. ئینجارەکانی؛ ئینجارەکانێ؛ ئینجارەکێ؛ ئینجاکوو؛ ئینجاکوونێ؛ ئێنجار؛ کەواتا؛ کەوابوو ‹تۆ وەرە، ئینجار قسەی خۆمان دەکەین› 🇮🇷 پس

ئینجارەکانی /încarekanî/: ☜ **ئینجار**

ئینجارەکانێ /încarekanê/: ☜ **ئینجار**

ئینجارەکێ /încarekê/: ☜ **ئینجار**

ئینجاکو /încakû/: ☜ **ئینجار**

ئینجاکونێ / îcakûnê/: ☞ **ئینجار**

ئینجانه / îcane/: ناو. گوڵدان؛ دەفری گڵین بۆ گوڵ تێدا چاندن 🇮🇷 گُلدان سفالی

ئینجه / îce/: لێل. ← **ئینجەوفینجە**

ئینجەت / îcet/: ناو. ئەنجەت؛ بیانوو؛ بەهانە 🇮🇷 بهانه

ئینجەوفینجە / îcewfîce/: ناو. فیز و دەمار 🇮🇷 فیس و افاده

ئینچ / îç/: ناو. یەکەی پێوانەی درێژی لە وڵاتانی ئەنگلۆساکسۆن، بەرانبەر بە ٢,٥٤ سانتیمیتر 🇮🇷 اینچ

ئیندیوم / înd(i)yum/: ناو. توخمی کانزایی بە ژمارەی ئەتومی ٤٩ و کێشی ئەتومی ١١٤ 🇮🇷 ایندیم

ئینساف / însaf/: ناو. فرسەند؛ کاری ڕەوا کردن و لە ناڕەوا دوور گرتن ‹تۆ پزیشکی حاڵزان و من نەخۆش و دەردەدار/ چاکە ئینسافت بێ، کاتێ کە خۆم خستە پەنات «قانع»› 🇮🇷 انصاف

ئینسان / însan/: ناو. مرۆ؛ مرۆڤ 🇮🇷 انسان

ئینسانەتی / însanetî/: ناو. مرۆڤایەتی؛ جوامێری 🇮🇷 انسانیت

ئینسانی / însanî/: ئاوەڵناو. ١. پێوەندیدار بە مرۆڤەوە ‹خۆراکی ئینسانی› ٢. بە تایبەتمەندی و بایەخگەلی ئینسانییەوە ‹ئەخلاقی ئینسانی› 🇮🇷 ١و٢. انسانی

ئینشا / înşa/: ناو. کاری نووسین بە پەیدا کردنی وشە و ڕستەی جوان و گونجاو ‹چ وەختێ ئامای ئینشای فەردت بێ/ چ وادەی یاوای دەوای دەردت بێ «مەولەوی»› 🇮🇷 انشا

ئینشابەند / înşabend/: ناو. مونشی 🇮🇷 منشی

ئینکار^{1} / înkar/: ناو. ئینکاری؛ حاشا 🇮🇷 انکار

ئینکار^{2}: ئاوەڵناو. لاسار؛ گوێنەدەر؛ پێداگر لە سەر قسەی خۆی و بایەخ بە بیروڕای کەس نەدەر 🇮🇷 لجباز

ئینکاری / înkarî/: ☞ **ئینکار**^{1}

ئینکەبەری / înkeberî/: ناو. لاساری؛ گوێنەبیسی 🇮🇷 لجبازی

ئینه / îne/: جێناو. ١. ئەوانە؛ ئەمانە؛ یانە ٢. ئەمە؛ ئەم یەکە ‹ئینە چێشۆ؟› 🇮🇷 ١. آن‌ها ٢. این

ئیوەت / îwet/: ☞ **ئێوەت**

ئیوهی / îw(i)hî/: ناو. بکە؛ پکەی جگ؛ پشتە؛ چۆنیەتی بە ڕوودا کەوتنی میچ 🇮🇷 دمر افتادن شتالنگ

ئیه^{1} / îye/: ئاوەڵناو. ئەمە؛ ئەیە ‹ئیە بار› 🇮🇷 این

ئیه^{2}: جێناو. ئەمە؛ ئەیە 🇮🇷 این

ئێ^{1} / ê/: ئاوەڵکار. ١. نیشانەی ددان پێدا نان ‹ئەم پانتۆڵە جوانە؟ ئێ!› ٢. دەی ‹ئێ، دوایی بوو بە چی؟› ٣. ئەرێ ‹ـ دەڵێن پەڵەی داوە ـ ئێ، ڕاستە› 🇮🇷 ١. تا حدی ٢. خُب ٣. بله

ئێ^{2}: ئامراز. ١. وشەی ملکایەتی ‹ئێ من بی، تە بۆ خۆ برد!› ٢. ☞ **ئی**^{2} 🇮🇷 ١. حرف تملُک ٢. ☞ **ئی**^{2}

ئێتوار / êtwar/: ☞ **ئیتوار**

ئێتون / êtûn/: ☞ **هێتون**

ئێتیم / êtîm/: ☞ **هەتیو**

ئێجگار / êcgar/: ئاوەڵکار. هێجگار؛ یەکجار؛ زێدە؛ فرە ـ فرە؛ گەلەک زۆر و زەمەند ‹ئێجگار ئێشم هەیە› 🇮🇷 بسیار

ئێجگارەکی / êcgarekî/: ☞ **ئێجگاری**

ئێجگاری / êcgarî/: ئاوەڵکار. ئێجگارەکی؛ یەکجاری؛ بە تەواوی؛ ئیتر قەت ‹ئێجگاری چوون و بەرهەڵدا بوون› 🇮🇷 بە تمامی

ئێخته / êxte/: ☞ **ئەختە**^{2}

ئێختەرمە / êxterme/: ناو. ١. ئەسپی یەدەگ ٢. ئەسپ و چەکی تالانی ٣. لاشەی کوژراوی دوژمن 🇮🇷 ١. اسب یدک ٢. اسب و اسلحەی غنیمتی ٣. جسد دشمن

ئێخستن / êxistin/: چاوگ. ١. بە عەرزدا دان ٢. خستن 🇮🇷 ١. بر زمین زدن ٢. انداختن

ئێخسیر[١] / êxsîr/: ناو. دیل؛ بەندی ‹وریا بە ئێخسیرەکان ئەشکەنجە نەدەن› ☰ اسیر

ئێخسیر[٢]: ئاوەڵناو. ١. دیل؛ گراو ‹دڵی ئێخسیرم لە داوی زولفت دایم‌ودەرهەم هات‌وهاوارییە «فولکلۆر»› ٢. هەژار و جێگەی بەزەیی ☰ ١. اسیر ٢. بینوا

ئێخە / êxe/: ناو. بەربەرۆک؛ بینگ ☰ یقه

ئێدن / êdin/: ئاوەڵکار. هی‌دی؛ دووبارە؛ هی‌دیکە ☰ دوباره؛ ایضاً

ئێر / êr/: ☜ **ئاگر**

ئێرا[١] / êra/: ئاوەڵکار. ئێرە؛ ئەم جێگە؛ لە ئێرەدا ‹ئێرا کوشتیان› ☰ اینجا

ئێرا[٢]: جێناو. ئێرە ‹ئێرام پێ خۆشە؛ کاری ئێرا ئاسانترە› ☰ اینجا

ئێراق / êraq/: ناو. بەربەرۆچکە؛ شوێنی خۆرگیر ☰ آفتابگیر

ئێرانە[١] / êrane/: ئاوەڵکار. ئێرە؛ ئێرا؛ ڤر؛ لە ئەم شوێنە ‹خێرا هاتن و ئێرانە گرتیان› ☰ اینجا

ئێرانە[٢]: جێناو. ئێرە؛ ئێرا؛ ڤر؛ ئەم شوێنە ‹ئێرانە دەبێ خاوێن ببێتەوە› ☰ اینجا

ئێرسی / êrsî/: ئاوەڵناو. ژێنێتیکی؛ میراتی؛ زکماکی ☰ مادرزادی

ئێرڤست / êrvist/: ناو. ئیرڤست؛ هڤرست؛ هەڤرس؛ هەڤرسک؛ هێرڤست؛ هەڤرسک؛ هەڤریست؛ هەوریس؛ دارێکی ڕازێنەیی لە کەناری شەقام و ناو پارکەکان هەیە جۆرێکە لە داری کێکف، قەدی دارەکەی لە دارتاشی و پیشەسازیدا سوودبەخشە ☰ افرا

ئێرمان / êrman/: ناو. نۆکەر؛ بەردەست؛ خزمەتکار ☰ نوکر

ئێروو / êrû/: ناو. بژیو؛ تفاق؛ پێداویستی ماڵ ‹لە هێلانەی خزی و بێدەنگە سێروو/ دەڵێی خۆشخوانی کوردە نێتی ئێروو «هێمن»› ☰ ملزومات زندگی

ئێرووکانە / êrûkane/: ئاوەڵکار. هەر لێرە ☰ همین جا

ئێرووکە / êrûke/: ئاوەڵکار. ڕاست لێرە ☰ همین جا

ئێرە[١] / êre/: ناو. ئەیرە؛ ئەگرە؛ ڤر؛ شوێنێکی نزیک و ناسراو بۆ بیسەر ‹ئێرە زۆر خۆشە› ☰ اینجا

ئێرە[٢]: ئاوەڵکار. ئەیرە؛ ئەگرە؛ ڤر؛ لەم شوێنە ‹ئێرە خۆر هەڵاتووە› ☰ اینجا

ئێرە[٣]: جێناو. ئەیرە؛ ئەگرە؛ ڤر ‹وەرە ئێرە› ☰ اینجا

ئێرەق[١] / êreq/: ☜ **ئێرەقە**

ئێرەق[٢]: ئاوەڵناو. ١. هێرەق؛ کێرهەستاو ‹ئەم ئەسپە لەو ماینە ئێرەق بووە› ٢. ڕەق؛ ڕەپ ‹بڕوانە ئێرەقی کردووە› ☰ ١. نعوظ کرده ٢. برآمده

ئێرەقان / êreqan/: ناو. زەردەیی؛ زەردوویی ☰ یرقان

ئێرەقە / êreqe/: ناو. ئێرەق؛ هەوجاڕی یەکپارچە کە دەندە و باسک پێکەوەن ☰ خیش

ئێرەکانە / êrekane/: جێناو. ئێرە؛ ئەیرە ‹ئێرەکانە دامرکێ› ☰ اینجا

ئێرەکانێ / êrekanê/: جێناو. ئێرە؛ ئەیرە ‹وەرە ئێرەکانێ› ☰ اینجا

ئێرەکە / êreke/: جێناو. ئێرە ☰ همین‌جا

ئێرەمووک / êremûk/: ئاوەڵناو. نێرەمووک؛ نە نێر نە مێ ☰ خُنثا

ئێرەیی[١] / êreyî/: ناو. چاوچنۆکی؛ بەغیلی؛ حەسوودی ☰ بُخل؛ حسد

ئێرەیی[٢]: ئاوەڵناو. خەڵکی ئێرە ☰ اهل اینجا

ئێرەیی‌بەر / êreyîber/: ئاوەڵناو. دەخس؛ حەسوود؛ چاوچنۆک ☰ حسود

ئێڕۆ / êřo/: ☜ **ئەمڕۆ**

ئێڕۆهە / êřohe/: ☜ **ئیڕۆهە**

ئێزتەیوە / êzteywe/: چاوگ. دۆزینەوە ☰ یافتن

ئێزدەرەم / êzderem/: ☜ **ئیزدەرەم**

ئێزدی / êzdî/: ☜ **ئیزەدی**

ئێزنگ / êzing/: ناو. هێزم؛ داری سووتاندن ☰ هیزم

ئێزۆک / êzok/: ناو. زیپکەی شیری کە لـە دەم و چاوی منداڵان دێت 🏳 جوش شیری

ئێزی / êzî/: ناو. جۆلانەی گوریسی مناڵان 🏳 تاب

ئێزیایۆ / êzyayo/: چاوگ. دۆزرانەوە 🏳 پیدا شدن

ئێزیدی / êzîdî/: ☜ **ئیزەدی**

ئێزینگ / êzîng/: نـاو. ئێزنـگ؛ زەنـگ؛ کەڵـەدار؛ بڕەدار؛ هێزم 🏳 هیزُم

ئێژای / êjay/: چاوگ. هێژان؛ تیەرزین 🏳 ارزیدن

ئێژنەفتن / êjneftin/: چاوگ. ژنەوتن؛ شنەفتن 🏳 شنیدن

ئێژی / êjî/: ☜ **نەیژی**

ئێستا^{١} / êsta/: نـاو. ئیستا؛ ئیستە؛ ئێستە؛ ئیستێ؛ ئیسە؛ ئێستێ؛ ئانکا؛ ئانوها؛ ئانۆکـا؛ نهـۆ؛ نووکـە ‹ئێستا نیوەڕۆیە› 🏳 اکنون

ئێستا^{٢}: ئاوەڵکار. ئیستا؛ ئیستە؛ ئیستێ؛ ئیسە؛ ئێستە؛ ئێستێ؛ ئانکا؛ ئانوها؛ ئانۆکـا؛ نهـۆ؛ نووکـە ‹ئێستا لە بەر چاوم ون بوو› 🏳 اکنون

ئێستاکانێ / êstakanê/: ئاوەڵکار. ئێستا 🏳 اکنون

ئێستاکونێ / êstakûnê/: ئاوەڵکار. ئێستاکە؛ هەرنهۆ 🏳 همین حالا

ئێستاکە^{١} / êstake/: نـاو. ئێستا؛ ئێستاکانێ؛ ئێستاکوونێ؛ ئێستاکێ؛ ئێستەکوونێ؛ ئێستەکە؛ ئێستێکانێ؛ ئێستەکانێ؛ ئیستاکە؛ ئیستەکێ؛ ئیستەکوونێ؛ هەرنهۆ ‹گوتی ئیستاکە باشە تا بەیانی› 🏳 هم‌اکنون

ئێستاکە^{٢}: ئاوەڵکار. ئێستا؛ ئێستاکانێ؛ ئێستاکوونێ؛ ئێستاکێ؛ ئێستەکوونێ؛ ئێستەکە؛ ئێستێکانێ؛ ئێستەکانێ؛ ئیستاکە؛ ئیستەکێ؛ ئیستەکوونێ؛ هەرنهۆ ‹ئێستاکە بۆتی دێنم› 🏳 هم‌اکنون

ئێستاکێ / êstakê/: ☜ **ئێستاکە**

ئێستاولا^{١} / êstawla/: نـاو. داهـاتوو ‹لـە پـاش دەسبازی و هەرا و زەنایـان/ دێنـە سـەر تـەگبیر بـۆ ئێستاولایان «قانع»› 🏳 آینده

ئێستاولا^{٢}: ئاوەڵکار. ئێستا و بەدوا؛ لەمەو بە دوا؛ پاش ئێستا ‹ئێستاولا مـن دەڵـێم چ بکـەین› 🏳 از این به بعد

ئێستر / êstir/: ناو. هێستر؛ هێسر؛ قانتر؛ قاتر؛ داک ماینی کەر باب 🏳 استر

▣ **ئێستر بالانی**: قاتری داک گوێرێژی باوک ئەسپ 🏳 استر پدر اسب

ئێستک / êstik/: ☜ **ئێسك**

ئێستە / êste/: ☜ **ئێستا**

ئێستەکانێ / êstekanê/: ☜ **ئێستاکە**

ئێستەکونێ / êstekûnê/: ☜ **ئێستاکە**

ئێستەکە / êsteke/: ☜ **ئێستاکە**

ئێستەیەوە / êsteyewe/: چاوگ. دۆزینەوە 🏳 یافتن

ئێستێ / êstê/: ☜ **ئێستا**

ئێستێکانێ / êstêkanê/: ☜ **ئێستاکە**

ئێسقا / êsqa/: ناو. سیوشکە 🏳 استسقا

ئێسقان / êsqan/: ☜ **ئێسك**

ئێسک / ês(i)k/: نـاو. ئێستک؛ ئیستک؛ هێستک؛ هێسک؛ یەسک؛ هەست؛ هەستوو؛ هەستۆ؛ هەستە؛ هەستی؛ هێستی؛ ئێسقان؛ ئیسقان؛ ئیسخوان؛ یەسقان؛ سخان؛ سقان؛ سۆقان؛ سوقان؛ سووقان؛ یێسقان؛ پێشە؛ کاتە؛ وەرسەل؛ چوارچێوەی لەش 🏳 استخوان

▣ **ئێسکی ناو برین**: *[کنایه]* ملۆزم؛ هەمیشە مایەی دەردیسەر و نارەحەتی 🏳 استخوان لای زخم

ئێسکبژیشک / ês(i)kb(i)jîşk/: نـاو. ئورتۆپێد 🏳 ارتوپد

ئێسکبژیشکی / ês(i)kb(i)jîşkî/: نـاو. ئورتۆپێدی 🏳 ارتوپدی

ئێسکڕزاو / êskř(i)zaw/: ئاوەڵناو. هەستی کۆلی؛ ئێسکشکاو 🏳 پوسیده استخوان

ئێسکسوک / ês(i)ksûk/: ئاوەڵناو. *[مجاز]* ڕەزاسووک؛ خوێنشیرین؛ ڕۆحسووک 🏳 دوست‌داشتنی

ئێسکشکاو / êskş(i)kaw/: ناوەڵناو. هەستی کـوڵی؛ ئێسکڕزاو 🇮🇷 پوسیده استخوان

ئێسـکقورس / ês(i)kqurs/: ناوەڵـناو. *[مـەجاز]* خوێنتاڵ؛ ڕەزاگران؛ کرێت 🇮🇷 نامحبوب

ئێسـکگران / ês(i)kg(i)ran/: ناوەڵـناو. *[مـەجاز]* خوێنتاڵ؛ گۆشتاڵ؛ ڕەزاگران 🇮🇷 گرانجان

ئێسکگرەوە / ês(i)kg(i)rewe/: نـاو. شکسـتەبەن 🇮🇷 شکستەبند

ئێسـکنەرمی / ês(i)knermî/: نـاو. *[بژیشـکی]* ڕاشیتیسم 🇮🇷 راشیتیسم

ئێسکوپڕووسک / êsk û p(i)řûsk/: ناو. نیوە ڕزیوی لاشی مردوو ‹... تۆ خوا ئەم جارە کە کـۆ دەبنـەوە/ چەرەز و میوەی سەر میزەکانیـان هـەموو وەلا نـێن/ ئێسـکوپڕووسـکی ئەنفالـەکانیان لـە بـەردەم دانـێن «پەشێو»› 🇮🇷 شکسته استخوان

ئێسکەسەر / êskeser/: قاپێلکەسەر؛ کەللەسـەر 🇮🇷 جُمجُمه

ئێسکەماسی / êskemasî/: ناو. گووسە 🇮🇷 اسـتخوان ماهی

ئێسکەمەلاژ / êskemelaj/: ناو. ڕەقەمـەلاژ؛ بـەری پێشـەوەی مەلاشـوو لــە دوو ئێسـکی مـەلاژ پێکهاتووە 🇮🇷 سخت‌کامه

ئێسن / ês(i)n/: ☜ **ناسن**

ئێسیر / êsîr/: ☜ **نەسیر**

ئێش / êş/: نـاو. یەش؛ ژان؛ ژوون؛ ژانژوو؛ دەژین؛ ئالنگ؛ گزیرک؛ هەستی ناخۆش و ئازاردەر کە بە هۆی گەزن یان نەخۆشییەوە بـەدی دێ ‹ئێشـی پشت› 🇮🇷 درد؛ آزار

◘ **ئێش پێگەیشتن/ پێگەیین:** تووشی ئێش و ئـازار بوون 🇮🇷 درد آمدن

ئێش پێگەیـاندن: تووشی ئێش و ئازار کـردن 🇮🇷 درد رساندن

ئێش کردن: ئێشان 🇮🇷 درد کردن

ئێشازراڤ / êşaz(i)rav/: ناو. ئازارەباریکە 🇮🇷 سل

ئێشاگران / êşag(i)ran/: ناو. کـەوتوویی؛ گرانـەتا؛ گرانـــەتێ؛ نەخۆشـــییەکی گیرۆیـــە ئەســـپێ ڕایدەگوێزێ 🇮🇷 تیفوس

ئێشـان / êşan/: چاوگ. تێنەپەڕ. //ئێشـای؛ دەئێشـی؛ بئێشێ (بئێشە)// یەشان؛ ژان کردن؛ ئێش کردن؛ بە ئازار بوون ‹دڵ موشەببەک بوو لـە بـەر ئێشانـی نیشانی موژەت/ حەیفە قوربان! ئـاخر ئـەم نیشـانەیە شانی هەیە «نالی»› 🇮🇷 درد کردن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ئێشاو/ چاوگی نەرێنی: نەئێشان

ئێشـاندن / êşandin/: چـاوگ. تێـەڕ. //ئێشـاندت؛ دەئێشـێنی؛ بئێشـێنە// ئـازار پـێدان؛ ئـێش پێگەیاندن 🇮🇷 آزردن؛ بە درد آوردن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەئێشاندن

ئێشای / êşay/: چاوگ. ئێشان؛ ژان کردن ‹پات وە تۆی پەردەی پێوار سەر کێشان/ جە کـام هامـدەمێ خاترت ئێشان «مەولەوی»› 🇮🇷 درد کردن

ئێشـدار / êşdar/: ناوەڵـناو. بـەئێش؛ بـە ئـازار 🇮🇷 دردناک

ئێشک / êş(i)k/: ناو. ١. هێچک؛ ئاڵـقەداری سـەر گوریس و کەژوو ٢. کێشک؛ پـاس 🇮🇷 ١. حلقـەی باربند ٢. کشیک

◘ **ئێشـک دان:** ١. شـەتەک دان؛ تونـد بەسـتن؛ جیرەبابە دان ٢. ئێشک کێشـان؛ کێشـک دان 🇮🇷 ١. محکم بستن ٢. نگهبانی دادن

ئێشک کێشان: ☜ **ئێشك دان ـ٢**

ئێشک گرتن: پاسەوانی کردن 🇮🇷 نگهبانی دادن

ئێشکانن / êşkanin/: چـاوگ. بەزاندن 🇮🇷 شکسـت دادن

ئێشکانین / êşkanîn/: چاوگ. شکاندن 🇮🇷 شکاندن

ئێشـکچی / êşikçî/: نـاو. جەزایـەرچی؛ زێرەڤـان؛ پاسەوان؛ پاسدەری شەوانە ‹بە شەو ئێشکچی ماڵی خان و ئاغام/ بە ڕۆژ کۆڵکێشی پووش و دڕک و داڵـم

«قانع»› ☰ نگهبان

ئێشک‌گر / êşikgir/: ناو. جەزایەرچی؛ پاسەبان؛ پاسەوانی شەو ‹تۆم داوەتە دەس خودای نیگەهبان/ ئێشک‌گری تۆن پەری لە ئاسمان «بێکەس»› ☰ نگهبان

ئێشکەدۆ / êşkedo/: ☜ **ئیشکە ـ١**

ئێشکیاین / êşk(i)yayn/: چاوگ. شکان؛ شکیان ☰ شکسته شدن

ئێشنای / êşnay/: چاوگ. ئازار دان ☰ آزردن

ئێش‌ونێش / êş û nêş/: ناو. *[مەجاز]* خۆشی و تاڵی؛ وەشی و تشی؛ دیاردە، ڕووداو یان هۆکاری لەبار و نالەبار، پێکەوە یا بە شوێن یەکتردا ☰ نیش و نوش

• **ئێشە** / êşe-/: پاشوشە. نیشانەی هەبوونی ژان ‹سەرئێشە؛ دڵ‌ئێشە› ☰ ـ درد

• **ئێشێن** / êşên-/: پاشوشە. ژان‌پێ‌دەر ‹سەرئێشێن› ☰ دردآور؛ آزارنده

ئێع / ê'/: ☜ **یەع**

ئێڤار / êvar/: ناو. ئێوارە؛ ئەنگۆڕێ؛ عەسر ‹چراخم بێ تۆ چراخم بێ تۆ/ ئێڤار تا سەحەر بێ خاوم بێ تۆ «بێسارانی»› ☰ دم غروب

ئێڤتین / êvtîn/: چاوگ. وەرمان؛ پەنەمان؛ هەڵماسین و ڕەش و شین هەڵگەڕانی ئەندام بە هۆی لێدانەوە ☰ کبود شدن (بدن)

ئێڤیتاندن / êvîtandin/: چاوگ. وەرماندن؛ پەنەماندن؛ هەڵمساندن و ڕەش و شین کردنی ئەندامی لەش ☰ کبود کردن

ئێق^1 / êq/: ناو. ١. هێڵنج؛ ڕەوتی دڵ شێوان ٢. *[مەجاز]* ڕەوتی کشانەوەی ئاو یا خەڵک لە بەر زۆری و بێ‌دەرەتانی ٣. ڕەوتی نم کێشان ☰ ١. تهوع ٢. حالت یا فرایند پس زدن آب یا جمعیت به دلیل تراکم ٣. نم‌کشیدگی

▣ **ئێق دانەوە:** پەنگ خواردنەوە ‹ئاوەکە پێشی گیرابوو ئێقی دایەوە› ☰ جریان نیافتن و جمع شدن

ئێق کردنەوە: پەنگ خواردنەوە و بەرە پاش گەڕانەوە ‹حەشامات هێندە زۆرە و پێشی ناڕوا ئێقی کردۆتەوە› ☰ جریان نیافتن و پس زدن

ئاوی ژیان ئێق کردنەوە: *[پلار]* پا جووت کردن؛ سڵسارد بوونەوە؛ مردنی بەدفەڕ ‹دوای عومرێک ملهوڕی و چەوساندنەوەی خەڵک، ئەوساڵ ئاوی ژیانی ئێق کردەوە› ☰ ریق رحمت را سرکشیدن

ئێق^2: دەنگ. هێق؛ حێق؛ وێق؛ وێغ؛ دەنگی ڕشانەوە ☰ عُق

ئێقلاب / êqlab/: ناو. بەرکوت؛ کەمێ گەنم کوتان بۆ نانی پێداویست، بەر لە خەرمان ☰ پیشکوب خرمن

ئێک / êk/: ناو. یەک؛ نیوەی دوو ☰ یک

ئێکاتی / êkatî/: ناو. یەکیەتی؛ ئێکەتی ☰ اتحاد

ئێکانە / êkane/: ناو. یەکانە؛ نێرەبەراز ☰ گُراز نر

ئێکاوێک / êkawyêk/: ناو. دەرمان یان عەلاجی کاری ☰ داروی مؤثر

ئێکتر / êktir/: جێناو. هەڤدوو؛ یەکتر ☰ همدیگر

ئێکجار / êkcar/: ئاوەڵکار. یەکجار؛ ئێگجار؛ ئێجگار ‹ئێکجار سۆند دەخوا› ☰ بسیار

ئێکجارەکی / êkcarekî/: ☜ **ئێکجاری**

ئێکجاری / êkcarî/: ئاوەڵکار. یەکجاری؛ ئێگجاری؛ ئێکجارەکی؛ ئێجگاری ‹ئێکجاری ڕۆی و چیتر نەماندیتەوە› ☰ یکباره

ئێکماڵ / êkmał/: ئاوەڵناو. ماڵ‌لەیەک: ١. شەریک؛ برابەش ٢. دۆستی زۆر نزیک ٣. هاوڕێ یا جیرانی بەقەدر ☰ ١. شریک در ثروت ٢. دوست و یار جانی ٣. همراه یا همسایه‌ی گرامی

ئێکەتی / êketî/: ☜ **ئێکاتی**

ئێکەم / êkem/: ئاوەڵناو. هەوەڵ؛ یەکەم ☰ یکم

ئێکەمین / êkemîn/: ئاوەڵناو. یەکەمین؛ هەوەڵین ☰ اولین

ئێکیان / êkyan/: ئاوەڵکار. هەرتاک؛ هەرکام ☰ هریک

ئێگجار / êgcar/: ☜ **ئێکجار**

ئێگجاری / êgcarî/: ☜ **ئێکجاری**

ئێگر / êgir/: ☜ **ئاگر**

ئێگرە / êgre/: جێناو. ئەگرە؛ ئێرە ☰ اینجا

ئێگنە / êgne/: جێناو. ئەوێنە؛ ئەوێ ☰ آنجا

ئێگە / êge/: جێناو. ئێرە ‹ئێگە ڕۆشنا› ☰ اینجا

ئێل / êl/: ناو. ئێل؛ خێڵ؛ عێل؛ کۆمەڵە کۆچەرێک پێکەوە ☰ ایل

ئێلات / êlat/: ناو. ڕەوەند؛ ئەوانەی دەچنە بانەمەڕ ☰ ایلات

ئێلجار / êlcar/: ☜ **ئێڵجاڕ**

ئێلدە / êlde/: ناو. پازدە ڕۆژی هەرە ساردی زستان ☰ پانزده روز اوج سرمای زمستان

ئێلەقە / êleqe/: ☜ **ئامور-١**

ئێلەگ / êleg/: ☜ **ئێڵەگ**

ئێڵ / êł/: ☜ **ئێل**

ئێڵاخ / êłax/: ناو. زۆزان؛ هەوار؛ هاوینەوار؛ لەیلاخ ‹زۆسانان پای هەرد ئێڵاخان سەردەن/ لازمەن هەوای گەرمەسێر کەردەن «مەولەوی»› ☰ ییلاق

ئێڵجاڕ / êłcař/: ناو. ئێلجار؛ ئێڵەجاڕ؛ گەلەکۆمە؛ گەلەکۆمەکی؛ هەرەوەز ‹هەی بەیانەوە ئێڵجاڕی ئێڵەن/ هەر کەس مەکێش کەرد جە ئێڵی وێڵەن «خانای قوبادی»› ☰ تعاون؛ کار گروهی

ئێڵەجاڕ / êłecař/: ☜ **ئێڵجاڕ**

ئێڵەک / êłek/: ناو. ئەڵەک؛ هێڵەگ؛ مۆخڵ؛ بێژنگی کونتەنگ بۆ دابێژتنی هاڕدراو ☰ الک

ئێڵەگ / êłeg/: ناو. ئێلەگ؛ سوخمە؛ یەلەک ☰ یلک

ئێم / êm/: ناو. ئالکی یەکسم ☰ علیق ستور

ئێمسک / êmisk/: ناو. ئێمشک؛ تامیسک؛ زیپکەی لێوی تادار ☰ تبخال

ئێمشک / êmişk/: ☜ **ئێمسک**

ئێمە / ême/: جێناو. ئیمە؛ ئەم؛ مە؛ ئاماژە بۆ هەوەڵ کەسی کۆ ‹ئێمە دەمێنینەوە› ☰ ما

ئێمەگەل / êmegel/: جێناو. ئێمە؛ هەموو ئێمە ☰ ماها

ئێمەمانان / êmemanan/: ☜ **ئێمەومانان**

ئێمەنی / êmenî/: ناو. جۆرێک کەوشی سووری بێپاژنەی پیاوانە ☰ نوعی کفش تخت مردانه

ئێمەومانان / êmewmanan/: جێناو. ئێمەمانان؛ ئێمەگەل ‹ئیتر برا گیان ئەم کوردستانە/ زیندانی دەستەی ئێمەومانانە «قانع»› ☰ ما و امثال ما

ئێنان / ênan/: ☜ **ئانین**

ئێنجار / êncar/: ☜ **ئینجار**

ئێنشتێنیوم / êniştênyum/: ناو. توخمێکی کیمیایی کانزایی ڕادیۆئەکتیڤە بە ژمارەی ئەتومی ٩٩ و بە پێنج ئیزۆتوپەوە، لە ٢٤٨ تا ٢٥٢ ☰ اینشتنیم

ئێنە / êne/: ☜ **ئەوێ**^{٢}

ئێو / êw/: ناو. جۆ؛ جە ☰ جو

ئێوار / êwar/: ناو/ ئاوەڵکار. ئێڤار؛ دەمی عەسر ☰ عصر

ئێوارە / êware/: ناو/ ئاوەڵکار. هێوار؛ هێوارە: ١. ئێوار؛ دەمی عەسر ٢. تاریکان؛ وێرەگا؛ هەرەتگای تەنگ ☰ ١. عصر ٢. تنگ غروب

ئێواش / êwaş/: ☜ **هێواش**

ئێور / êwir/: ناو. قەباڵە؛ قەواڵە ☰ سند

ئێورین / êw(i)rîn/: ☜ **هێورین**

ئێوە^{١} / êwe/: ناو. بێوە؛ پیاوی بێژن یان ژنی بێمێرد ☰ بیوه

ئێوە^{٢}: جێناو. هون؛ ئەنگۆ؛ ئێوەگەل؛ هنگ؛ ئاماژە بۆ دووهەم کەسی کۆ ‹ئێوە کێن؟ خێڵی درۆ/ گەلی دەم پڕ لە هەرا «سوارە»› ☰ شما

ئێوەت / êwet/: ناو. ئیوەت؛ سەرپەرشتی؛ کاری بەخێو کردن؛ ئاگاداری کردن ☰ سرپرستی

ئێوەگەل / êwegel/: ☜ **ئێوە**^{٢}

ئێهێ / êhê/: دەنگ. ١. بەڵێ بەڵێ ٢. هۆی؛ های (پیتی بانگ کردن) ☰ ١. بلی بلی ٢. کلمه‌ی ندا

ا

ا^{١} / a/: پیت. نیشانەی دووهەمین پیتی ئەلفوبێی زمانی کوردی، کە دەنگێکە و دیارە ناکەوێتە سەرەتای وشەوە ☰ نشانەی دومین حرف الفبای زبان کُردی

تێبینی: ئەم فۆنیمە، وەک هەموو دەنگەکانی‌تر (ڤاوڵەکان)، ناکەوێتە سەرەتای وشە و دەسپێکی بڕگەوە و هەمیشە کپێکی پێویستە پێشی کەوێ.

ا^{٢}: ناو. ئا؛ ئەلف؛ ناوی دووهەمین پیتی ئەلفوبێی زمانی کوردی ☰ الف؛ دومین حرف الفبای زبان کُردی

ـ ا^{٣}: جێناو. دەکەوێتە پاشەوەی ڕەگی ڕابردووەوە، کاری ڕابردووی تاکی غایب پێک دێنێ ‹داینا؛ هەڵسا؛ سووتا› ☰ نشانەی ماضی مُطلق، سوم شخص مُفرد

ـ ا ـ^{٤}: نێوانگر. لە نێوان دوو وشەدا دێ و ئاوەڵکار دروست دەکا ‹سەراسەر؛ دوورادوور› ☰ میانوند قید ساز

ـ ا^{٥}: پاشگر. ١. دەکەوێتە پاشەوەی ڕەگ یان ڕیشەوە و ئاوەڵناو دروست دەکا ‹زانا؛ کارا؛ هێژا› ٢. دەکەوێتە پاشەوەی ئاوەڵناوەوە و ناو دروست دەکا ‹گەرما› ٣. نیشانەی کۆ ‹مرۆڤا؛ سوارا› ☰ ١. صفت‌ساز ٢. اسم‌ساز ٣. علامت جمع

ـ ات / at-/: پاشگر. نیشانەی کۆ ‹باغات؛ماڵات؛ خێلات› ☰ ـ ات

ـ اتی / atî-/: پاشگر. ـ یەتی؛ ـایەتی؛ نیشانەی چۆنیەتی یان هاوگەڕی ‹حیزاتی› ☰ ـ انگی

ـ اخ / ax-/: پاشگر. زەوی ‹شۆراخ؛ ڕیژاخ› ☰ زمین

ـ ار / ar-/: پاشگر. ١. لەگەڵ ڕەگی کار (ناوی چاوگ)دا ناوی مانا دروست دەکا ‹وتار› ٢. لەگەڵ ڕەگی کاردا ناوی کرۆک دروست دەکا ‹خەوار؛ کێشار› ٣. لەگەڵ ڕەگی کاری ڕابردوودا ناوی چاوگ دروست دەکا ‹کردار؛ کوشتار› ٤. لەگەڵ ڕەگی کاردا ئاوەڵناو دروست دەکا ‹بێزار› ☰ ١تا ۴. ـ ار

ـ اژۆ / ajo-/: پاشەوشە. هاژۆ: ١. ئاژوێن؛ لێخوڕ؛ بەڕێوەبەر ‹بەرگاژۆ› ٢. ـ زەدە؛ پێکراو ‹گەرماژۆ؛ دەساژۆ› ٣. شوێن‌هەڵکەر؛ شوێنگێڕ ٤. پەرەسێن؛ لکوپۆ دەر (ڕیشە) ☰ ١. ـ ران ٢. ـ زده ٣. ردیاب ۴. ریشه دوان

ـ اک / ak-/: پاشگر. ١. شیاو بۆ کارێک ‹خۆراک؛ پۆشاک› ٢. جێ ‹زماک› ☰ ١. ـ اک ٢. جا

ـ **الی** / -alî/: ☜ ـ **اوی ـ۲**

ـ **اڵ** / -ał/: پاشگر. ١. نیشانەی هاوچەشن بوون؛ خاوەن وێکچوون (لە ناو، ناو و ئاوەڵناو دروست دەکا) ‹چنگاڵ› ٢. نیشانەی هاوگەر بوون ‹ڕاستاڵ› ٣. جێ؛ شوێن ‹ڕووتاڵ› ٤. نیشانەی زۆری و هاوچەشنی (ناو دروست دەکا) ‹پووشاڵ› ٥. *[پلار]* زۆر؛ فرە (لە ڕەگ، ئاوەڵناو دروست دەکا) ‹گەڕاڵ؛ تڕاڵ› ☰ ۱. اسم و صفت‌ساز ۲. صفت‌ساز ۳. از صفت، اسم مکان‌ساز ۴. اسم‌ساز ۵. صفت‌ساز

ـ **اڵوو** / -ałû/: پاشگر. خاوەن بارودۆخ یان چۆنیەتییەک ‹خەواڵوو› ☰ ـ آلود

ـ **امۆژ** / -amoj/: پاشەوشە. فێرکەر ‹کارامۆژ› ☰ ـ آموز

ـ **ان**١ / -an/: پاشگر. ١. نیشانەی کۆ ‹کوردان؛ پیاوان؛ ژنان› ٢. نیشانەی کات و زەمان ‹ڕۆژان؛ پاییزان؛ ڕێبەندان؛ نێوجێژنان› ٣. نیشانەی جێ و شوێن ‹هەڵووژان؛ زووران؛ سەختان؛ بەرزان› ٤. نیشانەی ڕێوڕەسمی تایبەت ‹خەنەبەندان› ٥. نیشانەی کایە و یاری ‹گوێزان؛ قەمچان؛ تۆپان؛ هەڵماتان› ☰ ۱و۲. ـ ان ۳. ـ گاه ۴. ـ ان ۵. ـ بازی

ـ **ان** ـ٢: نێوانگر. ١. نیشانەی پەیوەندی ‹پەڕانپەڕ؛ بەرانبەر› ٢. تا؛ نیشانەی ڕەوتێکی بەردەوام ‹شەوانشەو؛ دەساندەس› ☰ ۱. ـ ا ـ ۲. ـ به ـ

ـ **انە** / -ane/: پاشگر. ١. لە چەشن؛ هەر وەک؛ وەکوو ‹ژیرانە؛ گەوجانە› ٢. شیاو؛ هێژا ‹پیاوانە؛ ژنانە› ٣. لە بەرانبەر یا بۆ هەر یەک ‹شەوانە ساڵانە› ٤. بە بۆنەیەکەوە ‹پووشانە؛ جێژنانە؛ پرسانە› ٥. بەندیوار؛ هاوگەر ‹خووگانە؛ مارانە› ٦. هەند و میزان (دەکەوێتە پاشەوەی ڕەگەکانەوە و ناو و ناوی چاوگ دروست دەکا) ‹کێشانە› ☰ ۱تا ۶ ـ انه

ـ **انی** / -anî/: پاشگر. شوێن؛ جێ ‹وشکانی› ☰ ـجا

ـ **او** ـ١ / -aw-/: نێوانگر. ١. نیشانەی ڕەوتێکی نەپس ‹شەواوشەو؛ دەماودەم› ٢. نیشانەی چۆنییەتییەک ‹پڕاوپڕ؛ گەرماوگەرم› ☰ ۱و۲. ـ ا ـ

ـ **او**٢: پاشگر. جێ ‹سارداو؛ کناراو› ☰ ـ ابه

ـ **اوا** / -awa/: پاشگر. جێ؛ شوێن ‹ئاسناوا؛ کەروێشکاوا› ☰ ـ آباد

ـ **اوڵی** / -awłî/: ☜ ـ **اوی ـ۲**

ـ **اوە** / -awe/: پاشگر. جێ ‹سارداوە؛ پەژاوە› ☰ ـ ابه

ـ **اوی** / -awî/: پاشگر. ١. شوێن و جێگە ‹شێلاناوی› ٢. ـ الی؛ ـ اولی؛ ئاڵوو؛ تلاو؛ پێوەبوو؛ تێهەڵسواو ‹ئارداوی؛ قوڕاوی› ☰ ۱. جا ۲. ـ آلود

ـ **اوێژ** / -awêj/: پاشەوشە. فڕێدەر؛ هاوێژەر ‹بەرداوێژ› ☰ ـ انداز

ـ **ایەتی** / -ayetî/: پاشگر. ١. نیشانەی چۆنیەتی یان هاوگەر بوون ‹ڕەسەنایەتی؛ کوردایەتی؛ مەردایەتی› ٢. مەڵبەند و ژێگە ‹مەنگوڕایەتی؛ باڵەکایەتی› ٣. لە پاش ناوێکەوە، ئاوەڵناو دروست دەکا ‹کۆمەڵایەتی› ٤. لە پاش ناوێکەوە، ناوێکی دیکە دروست دەکا کە نیشانەی لە چۆناوچۆنییەکدا بوونە ‹باوکایەتی؛ هێژای بلیمەت لە ئازایەتی / بارانی ڕەحمەت بۆ کوردایەتی «هەژار، *بۆ کوردستان*»› ☰ ۱. ـ انه ۲. ـ ان ۳. ـ ی ۴. ـ یت؛ گری

ـ **ایی** / -ayî/: پاشگر. ١. ئاوەڵناو دەکاتە ناو ‹درێژایی؛ پانایی؛ ڕووناکایی› ٢. ناو دەکاتە ناوێکی دی ‹تروسکایی؛ دەشتایی؛ گۆڕایی› ☰ ۱. ـ ی ۲. ـیی

ب

◆

ب / b/: پیت. نیشانەی سێهەمین پیتی ئەلفوبێی زمانی کوردی ▤ ب؛ نشانەی سومین حرف الفبای زبان کُردی

ب^{١} / bi/: ناو. ناوی سێهەمین پیتی ئەلفوبێی زمانی کوردی ▤ ب؛ سومین حرف الفبای زبان کُردی

ب^{٢}: ئامراز. بە ‹لەو سەحەر جەولان ددت بایێ سەبایێ ڕاست و چەپ/ سووسەن و سونبول ب مەستی بێن سەمایێ ڕاست و چەپ «مەلای جزیری»› ▤ به

بـ^{٣}: پێشگر. ١. نیشانەی فرمان ‹بێژە؛ بڕۆ؛ بگێرە جە دەس ئێ کەمتاڵەوە/ بنیەش بەو گۆنای مشکین خاڵەوە «سەیدی»› ٢. نیشانەی ڕانەبردووی مەرجی ‹بکێشم؛ بنێژم؛ من لە زنجیر و تەناف و دار و بەند باکم نییە/ لەت ـ لەتم کەن، بمکوژن، هێشتا ئەڵێم کوردم ئەمن «هێمن»› ٣. سازکەری بکەردی کار یان خاوەنی تایبەتمەندییەکی بەرچاو ‹ببڕ؛ بکوژ› ▤ بـ: ١. نشانەی وجه امری ٢. نشانەی ماضی التزامی ٣. نشانەی صفت فاعلی

با^{١} / ba/: ناو. ١. ئاکامی جێگۆڕکێی هەوای سارد و گەرم ‹با بێت شەن دەکا، باران بێت ئاش دەخاتە گەڕ «مەسەل»› ٢. وزە و ئارەزووی هێندێ جانەوەری مێچکە بۆ نێرەکەی ٣. نەخۆشی و ژانی جومگەی لەش ٤. هەڵمساویی زگ ٥. ڕەوتی هەڵمسانی ئەندامانی لەش ٦. گازی ناو زگ ‹منداڵێک بایەکی لێ بووەوە و قسەکەی پێ بڕی!› ٧. پێچ ‹بای گوریس› ٨. بانگ؛ قاو ‹حەسۆ! با کرە ژنا خوە› ٩. */پلار/* هەوا؛ دەعیە و دەمار ‹نەفەس بگرە لە هاتوچۆیی خۆڕایی هەتا ماوی/ کە ئەم بایە هەتا ئێستاکە هەر عومری بە با داوی «نالی»› ▤ ١. باد ٢. باه ٣. رُماتیسم مفصلی ۴. آماس شکم ۵. آماس اندام ۶ باد شکم ۷. تاب ۸ بانگ؛ ندا ۹. تکبُّر

▣ **بای پێچەوانە**: دژەبا؛ ئەو بایە پێچەوانەی ڕۆیشتنی گەمیە و پاپۆڕ و ... هەڵدەکا و هۆی زەحمەت و زیانە ‹لەبەر بای پێچەوانەی غەم لە هیچ لا ناگرم ئۆقرە/ لە عەردی وشکی دووری جاویدانا مەوجی دەریا خۆم «بێخود»› ▤ باد مخالف

بای دارناوس: بای وادە؛ بای وەعدە ▤ باد بهاری

بای دەبور: بای خۆراوا؛ بای ماشەڵان ▤ دبور؛ باد مغرب

بای زریان: بای ساردی پایزانە کە لە لای باکوورەوە هەڵدەکا ‹ڕۆژپەڕە، ساردە کزەی بای زریان/ کاتە بۆ ژینی لەدەسچوو گریان «سوارە»› ▤ باد سرد پاییزی

بای زەمەن: بای توند؛ بای سەخت ▤ باد شدید

بای سوور: سوورەبا؛ بای ممبارەک؛ نەخۆشییەکی گرانی پێستە ■ باد سرخ

بای سەبوون: ڕەشەبا؛ بای زۆر گەرم کە باخ و بێستان وشک دەکا ‹خوسووس شەرارەی دووری زۆر کەردەن/ مەزرەعەی هەستیم بای سەبوون بەردەن «مەولەوی»› ■ باد سام

بای سەرسەڕ: بای زۆر توند ■ باد صَرصَر

بای شەماڵ: بای لە باشوورەوە بۆ باکوور ‹تاقەداریێ بووم وە بان یالەوە/ عاجز بووم وە دەس بای شەمالەوە «فولکلۆر»› ■ باد شمال

بای کەپۆ: ۱. جۆرێ مار لە تیرەی ئەفعی، کاتی دیتنی دژمن ملی هەڵدێنێ و دەهووشێنێ ۲. سێروو؛ شمشێرباڵ ۳. *[کنایە]* لووتبەرزی؛ فیز و دەمار ■ ۱. نوعی افعی ۲. سار ۳. باد غبغب؛ فیس و افاده

بایَ کەللە: *[کنایە، پلار]* ۱. فیز؛ بای کەپۆ ۲. کەلکەلەی دەسەلات ■ ۱. غرور ۲. هوای قدرت

بای گەنۆ: قرقێنە؛ قرپە ■ آروغ

بای وادە: بای وەعدە؛ بای دارئاوس؛ بای سەرەبەهار ‹قوربانت بم ئەی بای وادە/ ڕووبەند لە سەر یارم لادە/ بە دیتنی دڵم شادە «فولکلۆر»› ■ باد بهاری

بای وەشتە: سووکەبایەکە بارانی لە شوێنە ‹هەناسەیان بۆم وێنەی بای وەشتە/ لە کنیسە بم، مزگت کەنەشتە «فولکلۆر»› ■ باد باران‌خیز

بای وەعدە: بای وادە؛ بای دارئاوس؛ شەماڵی سەرەبەهار کە بەفر دەتوێنێتەوە و شینایی دەگەشێنێتەوە ‹بای وەعدە بەفری بردەوە، یەخ بەندی کردەوە/ گوڵ شەمعی پێکرا، شەرەری جەمرە مردەوە «حاجی قادر»› ■ باد بهاری

بە بای باڵ: بە باوی دڵ؛ لەسەرخۆ؛ بەکاوەخۆ ■ بدون شتاب و به آرامی

▣ **با بە کۆش مانەوە:** ڕەنج بە خەسار چوون ■ رنج بر باد شدن

با پیڤان: *[پلار]* خۆ هەڵکێشانی بێ بنەما ■ بلوف زدن

با پێدان: بادان؛ گشت کردنی بەن و فرێت ■ تاب دادن نخ و ریسمان

با تێ دان: ۱. نەخۆشی باداری گرتن ۲. با تێ‌کردن؛ بە ناسووس یان قەڵەمە، فوو کردنە ناو لاشەی ئاژەڵ بۆ جیا بوونەوەی پێست لە گۆشت و باشتر کەوڵ بوونی ۳. *[پلار]* با کردنە قول؛ لە خشتە بردن؛ بە یەکێکدا هەڵگوتن و لە خۆ بایی کردنی ■ ۱. مبتلا شدن به رماتیسم ۲. باد کردن در لاشەی حیوان ۳. هندوانه زیر بغل کسی زدن

با تێ کردن: ۱. با کردنە ناو شتێ ۲. *[مەجاز]* دنە دان؛ هان دان ۳. با تێ‌دان ■ ۱. باد کردن در چیزی ۲. شیر کردن ۳. هندوانه زیر بغل کسی زدن

با تێ وەستان: تووشی ئازاری زۆری ماسوولکە بوون کە زۆربەی کات لەپڕدا خۆی دەردەخات و جووڵە لەو ئەندامە دەبڕێ ■ دچار انقباض عضلانی شدن

با خستن: وەستانەوەی با؛ قرپە ‹باکەی خست، با بچین› ■ باد خوابیدن

با خواردن: ۱. گشت بوون؛ پێچ خواردن ۲. وە بەر با کەوتن؛ با وێکەوتن ■ ۱. تاب خوردن ۲. باد خوردن

با دان: ۱. پێچ دان؛ لێک‌هاڵاندن ‹کە دەستی ڕۆژگار بای دا سەری من/ سەری شووشەی شەراب وا چاکە با دەم «هێمن»› ۲. با لێ دەرچوون ۳. بە با کردن؛ خەرمان هەڵاویشتن ■ ۱. تاب دادن ۲. باد از چیزی خارج شدن ۳. خرمن باد دادن

با دانەوە: ۱. گەڕانەوە؛ هەڵگەڕانەوە؛ زڤڕین؛ وەگەڕیان ‹ساقیا وا با دەوە! وا با دەوە!/ ڕوو لە لای من کە بە جامی بادەوە «هێمن»› ۲. لە

سووچی کێو یان دیوار بوورین ۳. *[مەجاز]* پەشیمان/ پاشگەز بوونەوە ٤. با بەردان؛ دەردانی بای سک ☰ ۱. برگشتن ۲. از خم و پیچ گذشتن ۳. پشیمان شدن ۴. باد در کردن

با دە خۆ کردن: خۆ تووڕە کردن ☰ خود را عصبانی کردن

با کردن: ۱. پەنەمان؛ ئاوسان؛ هەڵامسان ‹زگم بای کردووە، زۆر دێشێ› ۲. *[مەجاز]* تووڕە بوون ‹لە داخان بام کردووە و هیچیشم پێ ناکرێ!› ☰ ۱. آماسیدن ۲. عصبانی شدن

با کردنە قوڵ: *[کینایە، پلار]* لە خشتە بردن ☰ هندوانە زیر بغل زدن

با لێ بوونەوە: دەرچوونی بای زگی کەسێ ‹ئەو مندالە چی خواردووە هەر بای لێ دەبێتەوە؟!› ☰ باد شکم خالی شدن

با هەڵکردن: با هاتن ☰ باد وزیدن

با باڵ برین: بە لێدان، هیلاک کردن؛ هێزوپێز بۆ نەهێشتن ☰ کتک مفصل زدن

بای باڵ دان: ۱. گەڕان لە دەشت و دەر بۆ حەسانەوە و خەم ڕەواندن ۲. گەشەکردن؛ گەورە بوون ‹ئەم نامیلکە هەوەڵ دەرسە بۆ سێ دەستە: تازەلاوان، کە وا تازە بای باڵ دەدەن ... «هەژار، *چوار نامیلکە*»› ☰ ۱. تفرُّج کردن ۲. رشد کردن

بای کەسێ دەرچوون: *[کینایە، پلار]* فس کەسێ نیشتنەوە؛ لە دۆخی هووروژاو بۆ باری ئاسایی خۆ گەڕانەوە ☰ تَمَرگیدن

بە با دان: دانە دەم باوە: ۱. لە بەر باوە دانان، وەها کە با بیبا ‹بەجێیە کوشتنم، سووتاندنم، خاکت بە با بۆ دام؟/ وتی: ئاهەنگی عیشقی من مەقاماتە لەگەڵ بەستە «مەحوی»› ۲. *[کینایە]* لە بیر خۆ بردنەوە ‹خەمی کۆنە بە با نادەم، خەمی تازە یەخەم دەگرێ!/ مەگەر دەستی قەدەر بێت و لە جەمعی خەم نەجاتم با «قانع»› ۳. *[کینایە]* خەسار کردن؛ بە فیڕۆ دان ‹نەفەس بگرە لە هاتوچۆیی خۆڕایی هەتا ماوی/ کە ئەم بایە هەتا ئێستاکە هەر عومری بە با داوی «نالی»› ☰ ۱. در مسیر باد گذاشتن ۲. بە باد سپردن ۳. هَدَر دادن

بە با ڕۆیین: خەسار بوون؛ بە فیڕۆ چوون ‹لە ناکەس کاریبا خاکم بە سەر، ڕۆیی بە با عومرم/ خودا تۆ بمژێینە تا لە بەر قاپی کەسێ دەمرم «مەحوی»› ☰ برباد رفتن

با۲: ئاوەلکار. بۆچی؛ بۆچە نە (بە مانای بەڵێ، لە وەرامی پرسیاری نەرێنیدا) ‹ـ ناچی بۆ کار؟ ـ با، ئێستا دەچم› ☰ چرا

با۳: ئامراز. ۱. لە کن؛ ل جەم؛ ل نک؛ بە؛ لەلای ‹کالەکێ من با تەیە؛ تزبیا تە با منە› ۲. نیشانەی پێداگری، بە مانای بهێڵە و لێگەڕێ ‹با بچێ؛ با بخوا؛ خاڵخاسان بێ ئان با باربەلێو بان/ هێلانەی دلان با هەر پەشێو بان «مەولەوی»› ۳. بۆ ئەوەی ‹با تۆ نەیی لەگەڵمان› ٤. ئەگەرچی؛ هەرچەندە ‹قانعا با ئێستە بێنانی بەلام/ عاقبت روزی بیابی کام را «قانع»› ٥. بەرەو؛ بۆ ‹ئەڤێ تۆپ ئاڤێتە با من› ☰ ۱. نزدِ ۲. بگذار ۳. برای آن کە ۴. اگرچە ۵. بە سوی

بانەقوش / ba'equş/: ☜ **بایەقوش**

بانەنگێو / ba'engêw/: ☜ **باگر**

باب۱ / bab/: ناو. ۱. باوک؛ باڤ ۲. بەشێک لە کتێب ☰ ۱. پدر ۲. باب

▣ **باب و برا:** *[کینایە]* زۆر خۆشەویست ☰ بسیار عزیز

باب و کاک: *[کینایە]* پشتیوان؛ یاریدەر ‹بۆ هەژاران باب و کاک بوو› ☰ پُشتیبان

⊡ **باب ئاگای لە کوڕ/ عەولاد نەبوون:** *[کینایە]* بشێوی و قاڵمەقاڵم و تێکەولێکە بوون ☰ سگ صاحبش را نشناختن

باب دەرهێنان: *[کینایە]* زۆر توند ئازار دان ☰ پدر

درآوردن

باب سوتاندن: */کینایە/* تووشی زیان و ئازاری زۆر گەورە کردن ▣ از هستی ساقط کردن

باب لە کەر کێشان: */کینایە/* ۱. تووشی ئازار و زیانی خراپ کردن ۲. دەسەڵات بڕین ▣ ۱. به زمین سرد زدن ۲. به زیر کشیدن

باب هێنانە بەر چاو: */کینایە/* بە سەختی ئازار دان ‹وای لێ کرد بابی هێنایە بەر چاوی› ▣ پدر درآوردن

بۆ بابی خۆ عاقڵ کردن: */کینایە/* چاک تەنبێ کردن ▣ ادب کردن

باب^{۲}: ئاوەڵناو. ۱. شیاو؛ ڕەوا ‹ئەم کارە بابی تۆ نییە!› ۲. باو؛ لەباو؛ لەسەر دەور ‹ئەمڕۆ ڕیش تاشین بابە› ▣ ۱. روا ۲. مُتداول

باب^{۳}: ئامراز. شیاوی؛ لەباری ‹یەی فەرشی داشتم مینستە جل شاڵ/ باب پالان بی ئەڕای یابووئاڵ! «شامی»› ▣ شایستەی

بابا^{۱} / baba/: ناو. ۱. ☜ **باپیر** ۲. بابە؛ باوکە؛ بابۆ؛ نازناوی باوک وێڕای ڕێز ▣ ۱. ☜ **باپیر** ۲. پدر

بابا^{۲}: جێناو. کەسی بێناو ‹بابایەکی خۆمئاسایی، کە بۆ خوێندن چووبێتە ناو کۆمەڵگەی نوێی ئوورووپایی ... «هەژار، چوار *نامیلکە*»› ▣ فلان

با ـ با^{۳}: ئاوەڵکار. بەڵێ ـ بەڵێ؛ بۆچی نا (زیاتر لە وەرامی پرسیاری نەرێنیدا) ‹ـ هەر ناچی؟ ـ با ـ با› ۲. نا ـ نا؛ نەخێر؛ بە هیچ شێوەیەک (**تێبینی**: جیاوازیی سەرەکی نێوان ئەو دوو با ـ بایە لە شێواز و لەحنی دەربڕینیاندایە) ▣ ۱. چرا ـ چرا ۲. نه

بابادەم / babadem/: ناو. بابەدەم؛ ئادەم؛ باوکی نەتەوەی مرۆ ‹هێشتا لە بەهەشتا دەگەڕا بابادەم/ لەو ڕۆژەوە من هۆگر و مەستی بادەم «هەژار، *چوارینەکانی خەییام*»› ▣ آدم ابوالبشر

باباعەمرە / baba'emre/: ☜ **باوەعومرە**

بابان / baban/: ناو. باوان؛ ماڵەباب ‹بابانت شێوێ بۆ وا دەکەی؟› ▣ خانه و سامان پدری

بابانخراپ / baban xirap/: ☜ **بابانوێران**

بابانوێران / baban wêran/: نزا. بابانخراپ؛ تووکێکی سەرزاری زۆرتر ژنانەیە ‹بابان وێران ئەوە ئەو کارەت بۆ کرد؟› ▣ نوعی نفرین

بابرا / babbira/: ☜ **باوکبرا**

بابدەست / babidest/: ☜ **بابەدەست**

بابردۆک / babirdok/: ناو. پۆخەڵە؛ گیایەکە بە لق و پۆی زۆر و ڕیشەی ناسکەوە، با هەڵیدەکەنێ و هەڵیدەسووڕێنێ ▣ اَبلک؛ بادآورد

بابردوو / babirdû/: ئاوەڵناو. ۱. بابردە ۲. سووک؛ بوودەڵە ۳. */کینایە/* فەوتاو؛ لەدەسچووگ ‹مەچۆ لە دووی کڵاوی بابردوو «فولکلۆر»› ▣ ۱. بادبُردە ۲. سبُک ۳. بربادرفته

بابردە / babirde/: ئاوەڵناو. ۱. بابردوو ۲. */کینایە/* بە فیڕۆ چوو ‹دوای کڵاوی بابردە کەوتووە «مەسەل»› ۳. */مەجاز/* تەواو ڕووت و نەدار ▣ ۱. بادبُردە ۲. بربادرفته ۳. مُفلس

بابردەڵە / babirdełe/: ناو. ۱. خۆڵ و پووش و قانگەڵاشکی بەر با ‹هەر کارێکی کردوویانە ڕایدەنێین و هەر وەکوو تۆزی بابردەڵەی پێ دەکەین «هەژار، چوار *نامیلکە*»› ۲. بایلکە؛ باویلکە؛ پەپوولەپاییزە؛ شەلەمین کەرە ۳. */مەجاز/* مرۆی بێتاقەت و کزەڵووکە ‹منیش بابردەڵەی بەر گێژەڵووکەم/ دەمێک لەو قووڵکە، تاوێک لەو چڵووکەم «هێمن»› ▣ ۱. گیاه بادبُردە ۲. قاصدک ۳. آدم ضعیف و مظلوم

بابردی / babirdî/: ناو. جۆرێ پارچەی ژنانە ▣ نوعی پارچەی زنانه

بابڕ / babiř/: ئاوەڵناو. ۱. */مەجاز/* ئەستوور (بۆ سمێڵ دەگوترێ) ‹شا عەباس ویستی سمێڵ بابڕ کا/ کێو لە بن بێنێ، گەلی کورد قڕ کا! «هەژار، بۆ *کوردستان*»› ۲. پتەو لە بەرانبەر باوە ▣ ۱. کلفت

۲. استوار

بابزەن / babizen/: ناو. باوێشک ☰ خمیازه

بابلوسک / bab(i)lûsk/: ☜ **بابلیسك**

بابلەکانی / bablekanî/: ناو. جۆرێک هەڵپەڕکێ ☰ نوعی رقص

بابلیچک / babilîçik/: ناو. پەنجە تووتە؛ تلیا گچکە؛ قامکە چکۆلە؛ ئەنگووسە تووتەلە ☰ انگشت خنصر

بابلیسک / babilîsik/: ناو. بابلووسک؛ بابلیسۆک؛ بابەلیسک؛ گێژەڵووکە؛ شایی جندۆکان؛ گەردەلوول؛ باهۆز ☰ گردباد

بابلیسۆک / babilûsok/: ☜ **بابلیسك**

بابمردو / babmirdû/: ئاوەڵناو. باوکمردوو؛ بێباوک؛ گدێو؛ هەتیو ☰ یتیم

بابن / babin/: ☜ **بابونه**

بابنۆکەر / babnoker/: ناو. بابنۆگە؛ خولامی شەڕکەر؛ چەکداری ئاغا ☰ نوکر مسلح خان

بابنۆگە / babnoge/: ☜ **بابنۆکەر**

بابنە پێچ / babnepêç/: ☜ **بابونه**

باب و باپیر / bab û bapîr/: ناو. ئەژدا؛ باڤ و کال ‹ولاتی باب و باپیرم/ جێی هەڵدانی خۆم و بیرم «هێمن»› ☰ نیاکان

بابوتان / babutan/: ناو. گەمەیەکی منداڵانە ☰ نوعی بازی کودکانه

بابوسکە / babuske/: ناو. سوتوو؛ خۆڵەجگەرە و کاغەز و پەڕۆی سووتاو ☰ خاکستر

بابوکال / bab û kal/: ناو. باب و باپیر؛ ئەژدا ‹باب و کالت بە نەزانی مردن/ بیری سەربەرزییە وای لێ کردن «هەژار، *بۆ کوردستان*»› ☰ نیاکان

بابونە / babune/: ☜ **بابونه**

بابوهێر / babuhêr/: ☜ **بابوێر**

بابوێر / babiwêr/: ناو. بابوهێر؛ بابهێر؛ باخۆر؛ بادرۆخ؛ بادرەوش؛ بادرز؛ کون یان قەڵشتی لە خانوودا که بای پێدا دێ ☰ بادآهنگ؛ منفذ باد در دیوار

بابۆ^{۱} / babo/: ناو. ۱. ☜ **بابە ـ۱** ۲. کار و ڕەوتی بۆن هەڵکردنی سەگ و تانجی لە دوای نێچیر ‹تولەی شوێنگێڕی بەردانە مڵومۆ/ وە کار کەوتن لە ڕاوێچکە و لە بابۆ «هێمن»› ۳. هەستی تۆڵەکردنەوە ☰ ۱. ☜ **بابە ـ۱** ۲. عمل بو کشیدن تازی برای پیدا کردن شکار ۳. حس انتقامجویی

بابۆ^{۲}: ☜ **بەبا**^{۱}**ـ۲**

بابۆر / babor/: ناو. دەرەلینگی هەڵپێچراو ☰ پاچەی ورمالیده

بابۆرە / babore/: ☜ **بابۆلە**

بابۆڵە / babołe/: ناو. بالۆڵە؛ بالۆلە؛ بابۆرە: ۱. نەواڵە؛ لەفە؛ لەففە؛ قەپاڵە؛ قەباڵە؛ قەواڵە؛ باسترمە؛ کادک؛ دورووم؛ دورمە؛ لۆت؛ هۆچ؛ ساندویچ؛ تیکە پێخۆری بە نان پێچراو ۲. قۆنداخ بۆ کۆرپەی ساوا تێ‌پێچان ۳. گرۆڤەری ئەستوور ☰ ۱. ساندویچ ۲. قُنداق ۳. استوانەی قطور

◘ **بابۆڵە با دان**: ورگ لەوەڕاندن؛ مفتەخۆری کردن ☰ شکم‌چرانی کردن

بابۆڵەبادەر / babołebader/: ئاوەڵناو. /پلار/ لۆتەخۆر؛ نەگونجاو؛ ناماقووڵ ☰ بی‌شخصیت

بابۆڵە پێچ^{۱} / babołepêç/: ناو. دەسرازە؛ بەنی بابۆڵەی منداڵ ☰ بند قُنداق

بابۆڵە پێچ^{۲}: ئاوەڵناو. لە بابۆڵە پێچراو ☰ قُنداقی

بابۆڵەفرۆش / babołef(i)roş/: ناو. ساندویچی؛ نەواڵەفرۆش ☰ ساندویچی

بابۆڵەیی / babołeyî/: ئاوەڵناو. ساندویچی؛ نەواڵەیی ☰ ساندویچی

بابۆنک / babonik/: ☜ **بابونه**

بابوسکە / babûske/: ☜ **باپوسکە**

بابون / babûn/: ناو. ۱. ☜ **بابونە** ۲. جۆری عەنتەر ☰ ۱. ☜ **بابونه** ۲. عنترِ بابُون

بابونه / babûne/: ناو. بەیبوون؛ بەیبوونە؛ بابوون؛ باواینـــە؛ بـــابن؛ بابونـــە؛ بابۆنـــک؛ بابنـــەپێچ: ١. گیاگلکەوانە؛ حاجیبەیان؛ حاجیلە؛ گولەحاجیانە؛ گولـــەحاجیلە؛ گولـــەفەقێ؛ گولـــەفەقیانە؛ شیروشەپاڵ؛ بنە گیایەکی یەکساڵەیە بە گەڵای درێژۆکـــەوە ٢. گولـــەبابوونە؛ گولەچەرمەڵـــە؛ گولەچاوئێشـــە؛ گوراڵەکەچەڵـــێ؛ گولـــەچەرمگە؛ گوراڵەچەرمێ؛ گوڵتووتک؛ گوراڵەحاجیانە؛ گوڵی بۆنخۆشی سپی یان زەردی ئەو گیایە کە دەرمانە ▤ ١. بابونه ٢. گل بابونه

بابە / babe/: ناو. ١. بابۆ؛ باوک؛ بابا ٢. ڕێزناوێکـە بۆ چاک و پیران ‹بابه شێخ؛ بابـه تـاهیر› ٣. بـاوە؛ برا؛ وشەی بەرهەڵست بوون ‹بابە بـۆ کـەس هـیچ ناکا؟!› ▤ ١. پدر ٢و٣. بابا

بابەت[١] / babet/: ناو. ١. کووتاڵ و کەڵوپەل ‹بەڵ شۆڕۆ بەو ئاو کەرەم فەراوان/ بابەت وە بابەت سیاهەی تاوان «مەولەوی»› ٢. بـوار؛ مـەڕ؛ سـەربەس ‹لـە هەموو بابەتێ قسەی لە لایـە!› ▤ ١. کـالا ٢. مـورد؛ موضوع

بابەت[٢]: ئامراز. بەرانبەر؛ بابەتی؛ لە بات ‹بابەت ئـەم کتێوە چەند بدەم؟› ▤ در ازایِ

بابەتی[١] / babetî/: ئاوەڵناو. بە پێی بابەت ‹پێرستی بابەتی› ▤ موضوعی

بابەتی[٢]: ئامراز. شیاوی ‹ئەم کارە بابەتی تۆ نییە› ▤ درخورِ

بابەخولێ / babexulê/: ☜ باوەخولێ

بابەدەست / babedest/: ئاوەڵناو. *[مەجاز]* بابدەسـت؛ بێئەنوا؛ هەژار. هەروەها: **بابەدەستی** ▤ بینوا

بابەدەم / babedem/: ☜ بادەم

بابەڕۆ / babeřo/: ☜ باوکەڕۆ

بابەژنی / babejinî/: ناو. زڕدایک ▤ زنبابا

بابەعەمرە / babe'emre/: ☜ باواقۆرەت

بابەقورەت / babeqûret/: ☜ باواقۆرەت

بابەکوشتە / babekuşte/: ناو. دژمنی قەسـایقەس ‹عانەیەک بۆ نەفعی شەخسی سەد وەتەن دێنـێ لـە لای/ بابەکوشـــتەی خـــۆ خوسووســـەن حاڵـــەتی حوڕڕییەتە «فایق بێکەس»› ▤ دشمن سرسخت

بابەگەورە / babegewre/: ☜ باپیر

بابـەلیچ / babelîç/: نـاو. براتووتەڵـــە؛ قـــامکی ئەنگوستیلە؛ قامکی نێـوان تووتـە و باڵابـەرزە ▤ بنصر؛ انگشت حلقه

بابـەلیچک / babelîçik/: نـاو. ڕووداوانی سـاڵ ▤ وقایع سال

بابەلیسک / babelîsk/: ☜ بابلیسك

بابەلیشک / babelîşk/: نـاو. قوڕقوڕاچگـە؛ بـۆریی گەروو ▤ مری

بابـەلێ / babelê/: ناو. باوالێ؛ باوکەلێ؛ باوەلێ: ١. نازناوێکی خۆشەویستانە، باب و گەورەتر بۆ بانـگ کردنی گچکـە دەیڵـێن ‹بابـەلێ گیـان! چـت بـۆ بێنم؟› ٢. باب؛ باوک ٣. بابەوەلی؛ پیـاوی پـیری ئایینی؛ پیـاوی خـودا ▤ ١. بابـایی ٢. پـدر ٣. پیـر پرهیزکار

بابەڵباب / babełbab/: ناو. ١. بـاپیران؛ نەبەتـەر؛ بـــابوکـــاڵان ‹بابەڵبابـــم پێشـــمەرگە بـــوون› ٢. پشتاوپشت؛ پشت بە پشت ‹ئـەو کسـمە بابەڵـباب پێمان گەیشتووە› ▤ ١. اجداد ٢. نسل به نسل

بابەڵێ / babełê/: ناو. وشەیێک بۆ ئاماژە بە باوکی کەسێ، بە گلە و گازندەوە ‹بابەڵێت وتی وا بکـە؟› ▤ باباهه

بابەنوێل / babenwêl/: نـاو. کەسـێ لـە ڕواڵـەتی پیرەپیاوێکدا بە بەرگ و کڵاو و شاپۆی سـوورەوە شـەوی جێـژنی لـە دایـک بـوونی مەسـیح، بـۆ منداڵانی مەسیحی جێژنانە دەبا ▤ بابانوئل

بابەوەلی / babewelî/: ☜ بابەلێ ـ٣

بابهێر / babihêr/: ☜ بابوێر

بـابی / babî/: ئاوەڵـناو. لـــە ســـەر دیـــنی ســـەید

موحەممەد عەلی شیرازی (باب) ■ بابی

بابی ـ بابی / babî babî/: ناو. کەری سوور؛ گەمەیەکی مندالانە ■ از بازی‌های کودکان

بابیتانێ / babîtanê/: ناو. دیلەکانێ؛ جۆلانێ ■ تاب‌بازی

بابیزۆک / babîzok/: ناو. لافاو ■ سیلاب

بابیستانە / babîstane/: ناو. حەقلی‌مەقۆ؛ هەلەق ـمەلەق؛ ئەمسەر ـ ئەوسەر ■ الاکُلنگ

بابیلان / babîlan/: ئامراز. وشەی خۆشەویستی بۆ دواندنی مندالی خۆ، یان لە خۆ گچکەتر بە گشتی ■ جانِ پدر

بابینۆک / babînok/: ناو. لالە؛ هەلالە؛ هەرالە ■ لالە

بابینی / babînî/: ناو. هەلامەت؛ ئالامات؛ پەسیو ■ زُکام

بابییە / babîye/: ☜ **بابییەت ـ١**

بابییەت / babîyet/: ناو. ١. بابییە؛ ڕێبازگەی بەهاییەکان ٢. بابێتی؛ باوکێتی ■ ١. بابیگری ٢. پدری

بابێ / babê/: ناو. باوکە؛ بابەلێ؛ وشەی بانگ کردنی باوک ■ بابا

بابێتی / babêtî/: ☜ **بابییەت ـ٢**

بابێنی / babênî/: ناو. میراتی باب؛ کەلەپووری باوک ■ میراث پدری

باپاڵێو / bapałêw/: ناو. ١. فیلتێری هەوا ٢. جلی ناسک یان کون ـکون ■ ١. فیلتر هوا ٢. لباس نازک یا مُشبّک

باپزوو / bapizû/: ناو. ڕنوو؛ کلیلەبەفر؛ ئەو بەفرە کە با دەیمالێ و لە لاپالان سووانەی پێ دەکا ■ برف گردآمده از باد

باپشکێو / bapişkêw/: ناو. چینچکەسلاو؛ قینچکەسلاو؛ سیتکەسلاو ■ گُل‌مُژه

باپۆرە / bapore/: ناو. بیانی؛ بێوارە؛ نامۆ ■ بیگانه

باپۆڕە / bapoře/: ئاوەلناو. بێگانە؛ لاوەکی ■ بیگانه

باپووسکە / bapûske/: ناو. بابووسکە: ١. سووتوو؛ بوول ٢. کرێوەی بەفر ■ ١. خاکستر ٢. کولاک

باپووشکە / bapûşke/: ناو. بابردەلە؛ چیلکە و کای نەرم کە با هەلیدەگرێ ■ خس‌وخاشاک

باپووک / bapûk/: ناو. کرێوە و تۆفی بەفر ■ کولاک

باپەڕ / bapeř/: ناو. ١. هەلامەت؛ نەخۆشی لە سەرماوە ٢. ڕەونج؛ دۆخێ کە مرۆ دوای هیلاک بوون و عارەق کردن بە هۆی لە بەر باوە دانیشتن تووشی دەبێ ٣. ئێش و ئازارێک لە بنپالدا کە مرۆ بە هۆی ڕاکردنی بێ ئامادەیی و لە ناکاوەوە تووشی دەبێ. هەروەها: **باپەڕ کردن** ■ ١. سرماخوردگی ٢. چاییدگی ٣. دلپیچه

باپەسیو / bapesîw/: ناو. باپەنا؛ پەنابا؛ شوێنێ کە با نایگرێتەوە ■ جای بادپناه

باپەنا / bapena/: ☜ **باپەسیو**

باپیر / bapîr/: ناو. باوا؛ بابا؛ باپیرە؛ کالک؛ بابەگەورە؛ باوەگەورە؛ باواگەورە؛ باوگەگەورا؛ باوکی باوک یان باوکی دایک ■ پدربزرگ

باپیران / bapîran/: ناو. ئەژداد؛ بنەباب ■ اجداد

باپیرە / bapîre/: ناو. ١. ☜ **باپیر** ٢. سەرناوێک بۆ ڕێز لێنان، کاتی بانگ کردنی بەساڵاچوان ■ ١. ☜ **باپیر** ٢. پدرجان

باپیرەگەورە / bapîregewre/: ناو. باوکی باپیر ■ پدرِ پدربزرگ

باپیری / bapîrî/: ناو. جۆرێ هەنجیر؛ توخمەک هەژیر ■ نوعی انجیر

باپیش / bapîş/: ناو. چاوێشە ■ چشم درد

باپیشی / bapîşî/: ناو. بژیشکی چاو ■ چشم‌پزشکی

باپیڤان / bapîvan/: ☜ **باپیوان**

باپیلک / bapîlik/: ☜ **باپیلیك**

باپیڤ / babpîv/: ئاوەڵناو. *[پلار]* قسەزلی هیچکارە؛ خۆهەڵکێشی بێهونەر ☰ لافزن بیکارە

باپیوان / bapîwan/: ناو. باپیڤان؛ هەتیوچە؛ هەتیمچە؛ هەتیمچەرەک؛ هەتیم؛ چێشتی باینجان و پیواز و ڕۆن ☰ آش یتیمچە

باپێچ[١] / bapêç/: ناو. ١. ژان بە هۆی زگ وەستانەوە ٢. کرێوە؛ بادەوە ☰ ١. دلدرد ٢. کولاک

باپێچ[٢]: ☜ **باگر**

باپێچک / bapêçik/: ناو. باپێچەک: ١. گوریس‌پێچ؛ کار و ڕەوتی شەتەک دان؛ توند بەستن ٢. بۆران؛ بابلیسۆک ☰ ١. کارِ محکم بستن ٢. طوفان

باپێچەک / bapêçek/: ناو. ١. ☜ **باپێچك** ٢. ژان و پێچێ کە بە هۆی با کردنەوە، لە ناو زگدا هەست دەکرێت ٣. تیرۆک؛ وەردێنە؛ باپێچەکی نان ☰ ١. ☜ **باپێچك** ٢. نفخ ٣. وردنە

باپێشک / bapêşik/: ناو. بای پێش باران ☰ باد قبل از باران

باپێکەر / bapêker/: ☜ **بادار-٢**

باپێلیک / bapêlîk/: ناو. باپیلک؛ گێژەڵووکە؛ گەردەلوول ☰ گردباد

باپێو / bapêw/: ناو. ئامرازێ کە لای هاتنی با و توندی و سووکی با شان دەدا ☰ بادسنج

بات / bat/: ئامراز. باتی؛ جیاتی؛ لەباتی؛ لەجیاتی؛ لەبری ☰ به جایِ

باتانی / batanî/: ناو. بەتانی؛ جاش؛ جام؛ جاجم ☰ جاجیم

باتر / batir/: ناو. باتل؛ برگ؛ دارێکی کورتە بە سەرێکی تیژەوە بۆ یاری باترێن ☰ چوبی کوتاه، مانند نیزه در نوعی بازی

باتران / batran/: ئاوەڵناو. هەڵەخەرج؛ دەسبلاو؛ دەسبا ☰ ولخرج

باترزا / batirza/: ناو. جەژنێکی زستانەی ئێزەدییانە ☰ از اعیاد ایزدی‌ها

باتری / batrî/: ناو. قوە؛ قەوە؛ پیل؛ ئامرازی بەرهەم هێنان و ڕاگرتنی وزەی کارەبایی لە وزەی کیمیایی، گەرمایی، ناوەکی یا هەتاوی ☰ باتری

باتری‌ساز / batrîsaz/: ناو. وەستای بەشی کارەبای ماشین ☰ باطری‌ساز

باتری‌سازی / batrîsazî/: ناو. ١. کاری باتری‌ساز ٢. شوێنی باتری‌ساز ٣. کاری دروست کردن، شارژ کردن یان چا کردنەوەی باتری ☰ ١تا٣. باطری‌سازی

باترێن / bat(i)rên/: ناو. باتلێن؛ یارییەکی گەنجانە کە باتر لە زەوی دەدەن، هەرکەس باترێکەی زیاتر لە زەوین هەڵچەقی، بردوویەتەوە ☰ نوعی بازی با چوبی کوتاه نیزەمانند، که چوب هر کس بیشتر در زمین فرو برود برنده است

باتسکە / batiske/: ناو. جۆرێ هەنجیر کە زووتر پێدەگا ☰ نوعی انجیر زودرس

باتسمێ / batismê/: ناو. جێژنی گەورەی ئێزەدییان ☰ باتسمی؛ عید بزرگ ایزدیان

باتسی / bat(i)sî/: ناو. جەژنێکی لەبیرەوەچووی ئێزەدییانە نزیک بە کاتی جەژنی کریسمەس بەڕێوە دەچوو ☰ باتسی؛ از اعیاد کهن ایزدیان

باتل / batil/: ☜ **باتر**

باتلێن / bat(i)lên/: ☜ **باترێن**

باتڵ / batił/: ئاوەڵناو. بەتاڵ؛ هەڵوەشاو؛ پووچەڵ. هەروەها: **باتڵ بوونەوە؛ باتڵ کردنەوە** ☰ باطل

باتڵاخ / batłax/: ناو. زەلکاو؛ زەل؛ زۆنگ؛ چەق؛ باتلاغ؛ باتلاک؛ قوڕەڵان ☰ باتلاق

باتڵاغ / batłağ/: ☜ **باتڵاخ**

باتڵاک / batłak/: ☜ **باتڵاخ**

باتمان / batman/: ناو. کێشانەیەکە هەمبەری شازدە کیلۆ و نیو ‹هەزار هەوسار و دەسبەند و گوریسی لێ دروست دەکرێ/ بە سەد باتمان خوری

گەر بیکڕی هەرزانـە ئـەم ڕیشـە! «شـێخ ڕەزا»› ☰ پیمانەای برابر با ١۶/۵ کیلو

بـاتۆڤ / batov/: نـاو. بـاتوڤ؛ بـاتووڤ؛ باتۆڤـی؛ باتۆڤک؛ باتیڤۆک؛ ڕەشـەک؛ زەڕنیقـە؛ قلینچکـە هەوریشە؛ زڕناقە؛ سورناتک؛ سـوڕناتک؛ زڕناتـک؛ زڕنیکـە؛ سـرناتک؛ زورناتـە؛ چـڵچاوکـە؛ نـاوی گیایـەکی خۆڕسـکی دەرمـانی و لەوەڕگاییـە، گوڵەکانی سوور و زەردە و لاسکەکانی سوورە ☰ گل هزارچشم؛ هوفاریقون

باتوم / batum/: ☜ **باتۆم**

باتوڤ / batuv/: ☜ **باتۆڤ**

باتۆم / batom/: ناو. لـس؛ لـیس؛ بـاتوم؛ بـاتوون؛ باستۆن؛ کوڵەتێلایەکی لە دار یان پلاستیک کـە پاسەوانان وەک چەکی سارد لەگەڵیانە ☰ باتون

باتو / batû/: ناو. *[شـوورەیی]* گون؛ گونک ‹بـاتووی کەر و باینجانی/ لە نەزانی یـەک دەزانی «هـەژار؛ بـۆ *کوردستان*»› ☰ خایه

باتوبەن / batûben/: نـاو. فەتبـەن؛ گـونبەنـدی پیاوی قۆڕ ☰ فتق‌بند

باتوبەند / batûbend/: ناو. ئامرازی بەستنی باتوو بەتایبەت بۆ کەسێ کە قۆڕ بووبێت ☰ خایەبند

باتودان / batûdan/: ناو. هەویج؛ پێسـتەی گـون ☰ کیسەی خایه

باتون / batûn/: ناو. ١. شووشکە؛ شـیری کـورت ٢. ☜ **باتۆم** ☰ ١. شمشیر کوتاه ٢. ☜ **باتۆم**

باتونە / batûne/: ☜ **بەتونە**

باتەقا / bateqa/: ☜ **بارتەقا**

باتی / batî/: ئامراز. لە جێگەی؛ لە بری؛ جیات ☰ به جای

باتیزک / batîzik/: ☜ **باتیزۆك**

بـاتیزۆک / batîzok/: ئاوەڵـناو. *[پـلار]* بـاتیزک؛ ڕووگرژی خۆبەزلزان ☰ اخموی خودپسند

باتیسک / batîsk/: ناو. ژنخوشـک؛ خوشـکی ژن ☰ خواهرزن

باتینک / batînik/: ناو. خونچەی تازە پشکوتوو ☰ غنچەی تازه شکفته

باتینۆک / batînok/: ناو. ڕەبـەنۆک؛ گوڵـەمێلاقە؛ ئالالە؛ گوڵالەسوورە ☰ آلاله

بـاتێکراو / batêk(i)raw/: ئاوەڵـناو. ١. پفەڵـدراو؛ پفدراو؛ فوودراو ٢. *[مەجاز]* پیاهەڵگوتراوی لـەخۆڕا ٣. *[مەجاز]* قسە فێرکراو و هاندراو ☰ ١. پُف داده ٢. تحسین‌شدەی الکی ٣. تحریک‌شده

باج / bac/: ناو. ١. پیتـاک؛ خـەرج؛ ئـەو پـارەی پیاوی میری لە خەڵکی دەستێنێ ‹تا گێران یاران ئاهووان ڕەم ـ ڕەم/ باجـت وە گـەردەن خـەراجت وە چـەم «مەولـەوی»› ٢. تـاوان؛ ئـەوەی بـە نـاوی قـەرەبوو، هـۆز یـان دەوڵـەتی تێشـکاو بـە سەرکەوتووی دەدا ٣. بارانـە؛ سـەرانە ٤. *[مەجاز]* خاوە؛ ئەوەی بە ملهوڕی دەیستێنن ‹بـاج لـە بـار ئەگیرێ «مەسەل»› ☰ ١. باج ٢. تـاوان ٣. سـرانه ۴. باج سبیل

▣ **باجی ڕێ**: ڕێگانە؛ کرێی دەرباز بـوون لـە ڕێگـا یان ئوتووبان ☰ عوارض راه

⊡ **باج گرتن**: بارانە سەندن ☰ باج گرفتن

باج لێگرتن: *[کینایە]* نقورچک لە ئەمانەت یان لە شتی کەسێک دان ☰ ناخونک زدن

باجئەستێن / bac'estên/: نـاو. بـاجسـێن؛ بـاجگر؛ باجەوان؛ ئەوەی باج کۆ دەکاتەوە ☰ باجگیر

باجان / bacan/: ☜ **باینجان**

باجاناسور / bacanasûr/: نـاو. تەماتە؛ تۆمـاتیز ☰ گوجەفرنگی

باجانڕەشک / bacanreşik/: ☜ **باینجان**

باجانسۆر / bacansor/: ناو. تەماتە ☰ گوجەفرنگی

باجسێن / bacsên/: ناو. باجئەستێن ☰ باجگیر

باجگر / bacgir/: ناو. باجەوان؛ ڕادار؛ بـاجئەسـتێن ☰ باجگیر

باجگرخانه / bacgirxane/: ناو. قولـخ؛ باجگـه ☰ باجگیرخانه

باجگه / bacge/: ناو. ئەو بنکەی باجگری تێدان ☰ پست باجگیری

باجگیر / bacgîr/: ناو. ١. ڕێگر؛ ملـهوڕی بـەزۆری پارە لە خەڵک سێن ‹تۆ دلبەری عەییاری لە بازاڕی تەماشا/ باجگیری لە هەر سەڵتەنەت و بـاری هـەموو شـاخ «قـانع»› ٢. ڕادار؛ بـاجئەسـتێن؛ ئـەوی بـۆ دەوڵەت باج کۆ دەکاتەوە ☰ ١. باجگیر ٢. باجبگیر

بـاجوایی / bacwayî/: ئاوەڵناو. *[پلار]* خاوەنمـردوو؛ بێخاوەن؛ جۆرێ تووک، واتا: بریا خاوەنی دەمرد ‹چەن جار وتم ئەم کراسە باجواییە مەکـە بـەرت؟!› ☰ صاحب‌مُرده

بـاجوج / babcuc/: نـاو. *[کنایـە]* خەڵـــکی زۆری تێکەڵ و پێکەڵ ☰ شلوغی و ازدحام

باجوج / bacûc/: ئاوەڵـناو. شۆخی‌باز؛ گاڵتەچی ☰ شوخ

باجووا / bacûwa/: نـاو. باجی بە باجی؛ ژنــێ کـە ژن بە ژن کرابێت ☰ زن معاوضه شده

باجە / bace/: نـاو. ١. ☜ **بـاجی ـ١** ٢. بۆتکـە؛ گیشە؛ هۆدەیەکی بچووک بۆ فرۆشتنی بلیت یان هەر شتێ ☰ ١. ☜ **باجی ـ١** ٢. باجه

باجەوان / bacewan/: ناو. باجئەستێن ☰ باجگیر

بـاجی / bacî/: ناو. ١. ئاجی؛ باجە؛ خوشکی گەورە ٢. خاتوون؛ خان؛ وتەی بەڕێز دوانـدنی ژنـان ٣. خوشکی مێرد؛ خوشکی شوو ٤. باوەژن ٥. پلەی حەونوتەی مووسیقا ☰ ١. خواهر بزرگ ٢. خـانُم ٣. خواهرشوهر ۴. زن‌پدر ۵. گام موسیقی

باچ / baç/: ناو. باج ☰ باج

باچانـدن / baçandin/: چاوگ. باریکـەوبوون؛ خـۆ دزینـــەوە؛ کـــووزوو بـــوون؛ لـــە پەنایەکـــەوە بـــۆی دەرچوون ☰ جیم شدن

باچـک / baçik/: نــاو. ١. بەڵاڵــــووکە کێویلــــە؛ ئالووبالـــووی جەنگەڵـــی ٢. گەنمەشــامی؛ زڕاتی سوور ☰ ١. آلبالوی وحشی ٢. ذرت قرمز

باچووڕە / baçûře/: ناو. قسەی ناماقووڵ ☰ گزافه

باچـەڕێ / baçeřê/: نـاو. کاڵــەدڕانە؛ پاداشـــی دز کاتێ ماڵی دزیەتی دەداتـەوە ☰ مُـزد برگردانـدن مال دزدی

باچیک / baçîk/: ناو. هەرزن؛ گاڵ ☰ ارزن

باحاڵ / baĥał/: ئاوەڵـناو. ١. سەرحاڵ؛ سـەرکەیف ٢. خـاوەن ئاکـاری لەبـەردڵان ☰ ١. سـرزنده ٢. باحال

باخ¹ / bax/: ناو. باغ: ١. دارستانی میـوە؛ بۆسـان؛ بێستان؛ بێسان؛ ملک ٢. خانەباغ؛ ماڵـی لـە نێـو حەوشی گەورەی پڕ لە گوڵ و گیادا ☰ ١. بـاغ ٢. خانەباغی

▣ **باخ بڕین**: باغ بڕین: ١. هەرەس کردن؛ بڕین و هەڵپاچینی داری باخ ٢. لە دوژمنایـەتی داری بـاخ بڕینـەوە ☰ ١. هَـرَس بـاغ ٢. قطـع کـردن عدوانی درختان باغ

باخ نیان: داری میوە نان و پەروەردە کردنی باخ ☰ درخت مُثمر کاشتن

باخ²: ئاوەڵناو. لە خۆ بایی ☰ مغرور

▣ **باخ بون**: لە خۆ بایی بوون؛ لە خۆدەرچوون ☰ به خود غرّه شدن

باخات / baxat/: پێرۆ. ← **باخوباخات**

باخان / baxan/: ☜ **باغان**

باخبڕ¹ / baxbiř/: ناو. کەسێ کـە کـاری بـڕین و هەڵپاچینی باخ ئەنجام دەدا ☰ هَرَس‌کنندەی باغ

بـاخبڕ²: ئاوەڵناو. تایبەت بۆ بڕینی لق‌وپـۆ ‹قـەیچی باخبڕ› ☰ باغبانی

باخت / baxt/: نـاو. ١. ئاکامی دانان لە کێبەرکێـدا ‹بێ بەدەڵەن عومر بافتش هەر پاسەن/ باختش پەی مەعشووق بێبـەدەڵ خاسـەن «داخـی»› ٢. کـار و ڕەوتی خەرج کردن و لە دەس دان ☰ ١و٢. باخت

⊡ **باخت کردن:** ١. دۆڕاندن؛ دانـان؛ دانیـان ٢. لـە دەس دەرچوون؛ لە دەس دان ▤ ١. بـاختن ٢. از دست دادن

باخچۆڵـە / baxçołe/: نـاو. باخچـەی چکۆلانـە ▤ باغچەی کوچک

باخچە / baxçe/: نـاو. باغچـە: ١. بوخچـە؛ بـاغی چکۆلە؛ جێی گوڵ و سـەوزی چانـدن ‹شـکۆفەی باخچەی پیری سفیدەن/ سەرمایەی مێوەی عیرفـان هـەر ئیـدەن «مەولـەوی»› ٢. باخچـەی ئـاژەڵان؛ شوێنی ڕاگرتنی گیانداران بە مەبەستی ئاگاداری لێکردن و نیشان دانیان ٣. باخچەی منـاڵان ▤ ١. باغچە ٢. باغوحش ٣. مهدکودک

▣ **باخچەی ئاژەڵان:** ☜ **باخچە ـ٢**

باخچەی مناڵان: باغچەی ساوایان؛ دامەزراوەیەک بۆ ئاگا لێبـوون و ڕاهێنـانی منـداڵانی ٣ تـا ٥ ساڵان لە چەن کاتژمێری ڕۆژدا ▤ مهدکودک

باخچەوان / baxçewan/: نـاو. ئاگاداری باخچـە ▤ باغچەبان

باخـدار / baxdar/: نـاو. باغـدار: ١. باخـەوان؛ چاودێری باخ ٢. خاوەن باخ ▤ ١. باغبان ٢. باغدار

باخداری / baxdarî/: نـاو. باغـداری: ١. باخـەوانی ٢. خاوەنداریێتی باخ ▤ ١. باغبانی ٢. باغداری

باخڵە / baxłe/: نـاو. ١. توربێن؛ تۆمدان؛ تۆمەدانە؛ خـورجی تـۆودان ٢. خەزانـە؛ دووکانـە شـەتڵ؛ عەمارە شەتڵ؛ کەرتە زەمینێ تۆوی تێدا دەچێنن بۆ شەتڵ ▤ ١. توبرەی برزگران ٢. انبار نشا

باخن^1 / baxin/: ناو. بابوێر؛ کونـەبا؛ شـوێنێک کـە بای لێوە دێ ▤ منفذ باد

ـ **بـاخن**^{2}: پاشەوشـە. ـــ پەسـتێن؛ کۆکـەرەوە؛ خڕکەرەوە ▤ ـ اندوز

باخوا / baxiwa/: ئاوەڵناو. دیندار؛ خواناس ▤ باخُدا

بـاخواردو / bax(i)wardû/: ئاوەڵـناو. پێچـراو ▤ تابیده

باخوباخـات / bax û baxat/: ناو. شوێنی پڕ گوڵ و دار و سەوزەڵانی ‹فەلەک پڕ گریـە بـێ، تـا چـاوی هەوری لێڵ و تاریکی/ زەمین پڕ خەندە بێ، تا لێـوی غونچەی باخوباخاتـی «بێخود»› ▤ باغات

باخوران / baxuran/: پیرۆ. ← **زاخوران‌باخوران**

بـاخوێ / bax(i)wê/: ناو. ١. خوا؛ خودا؛ خودێ ٢. دۆست؛ هەڤاڵ ٣. لـەبار؛ بـاوخۆش ▤ ١. خـدا ٢. دوست ٣. خوشدست

بـاخۆخ / baxox/: ناو. کەنێژە؛ ئانگەلۆک؛ هێشووی گەنم ▤ **گُل گندم**

باخۆر / baxor/: ناو. بابوێر؛ کـەلێنی بچـووک کـە بای لێوە دێ ▤ بادآهنگ

بـاخۆش / baxoş/: ئاوەڵـناو. سـەرتر دە کایـەدا ▤ ماهرتر در بازی

باخۆشە / baxoşe/: ناو. کەوچک یان دارێکی پـان بۆ شێواندنی چێشت ▤ همزن آش

باخـە^1 / baxe/: نـاو. ١. ☜ **باقـە ـ١** ٢. جـۆرێ نەخۆشـی سمـی یەکسـم ٣. باغـە؛ مـاکێکی دەسکرد ‹تەسبێحی باخە› ▤ ١. ☜ **باقە ـ١** ٢. از بیماری‌های دام ٣. کائوچو

باخە^2: ئاوەڵـناو. دەنـگ‌کـەوتوو؛ دەنـگ‌نووسـاو ▤ گرفته (در مورد صدا)

باخەبێن / baxebên/: ☜ **باقەبەس**

باخـەخواز / baxexiwaz/: نـاو. کەسـێ کـە بـە خەرمانانـدا دەگـەڕێ و باخـە گـەنمی بـە خێـر دەدەنێ ▤ خوشەچین

باخـەگوڵ / baxegul/: نـاو. گولسـتان؛ گولـزار ▤ گلزار؛ گلستان

باخەل / baxel/: ☜ **باخەڵ**

باخـەڵ / baxeł/: نـاو. باخـەل: ١. بـەر؛ بـەرۆک؛ پاخڵ؛ نێوانی سنگ و کراس ٢. باوەش؛ ئامێز ٣. گیرفان؛ گیفان ▤ ١. بر ٢. آغوش ٣. جیب

⊡ **لە باخەڵدا بـون:** لە باڵدا بوون؛ هاوژین بـوون؛

هاوسەر بوون ‹کچەکەی حاجی ڕەسوولی لە باخەڵدایە› ☰ در کابین داشتن

باخەڵبڕ / baxełbiř/: ناو. باغەڵبڕ؛ گیرفانبڕ ☰ جیببُر

باخەڵە / baxeře/: ناو. پاخەڵ؛ گیرفان ☰ جیب

باخەوان / baxewan/: ناو. باغەوان؛ ناتۆر؛ ناهتۆر؛ ئەوەی ڕەز و داری میوە بەخێو دەکا ‹سوبحی فەروەردینە ئەمڕۆ، بولبولی دڵ بێخەمە/ گەر لە خۆشییا گیانی دەرچێ باخەوان، هێشتا کەمە «بێخود»› ☰ باغبان

باخەوانی / baxewanî/: ناو. باغەوانی: ١. زانستی پەروەردە کردنی باخ ٢. کاری چاندن و پەروەردە کردنی گوڵ و دار و گیا لە باخدا ☰ ١. دانش باغبانی ٢. شُغل باغبانی

باخیر / baxîr/: ناو. خەبەرهێن؛ بەرسەفهێن ☰ خبررسان

باخیرە / baxîre/: ناو. ١. بۆران؛ با و کڕێوە ٢. گەمیە؛ کەشتی ☰ ١. بوران ٢. کشتی

باخیە / baxye/: ☜ **بەقیە**

باد / bad/: ناو. با: ١. دۆخی شنانەوە و بزوانی هەوا ‹قوربانی تۆزی ڕێگەتم ئەی بادی خوەش موروور/ ئەی پەیکی شارەزا بە هەموو شاری شارەزوور «نالی»› ٢. خول؛ پێچ ‹سەر لەتەرەی خەم خول ئاوەردەوە/ تای کرژ مەینەت دووباد کەردەوە «مەولەوی»› ☰ ١. باد ٢. پیچ

بادار / badar/: ناوەڵناو. ١. تووشیاری نەخۆشیی باداری ‹ماوەیەکە بادارە، جووڵانی حەستەمە› ٢. باپێکەر؛ واکەر؛ بەدیهێنی با لە ناو ڕیخۆڵەدا ‹نۆکی کولاو بادارە، مەخۆ!› ٣. */پلار/* لووتبەرز؛ ترزل☰ ١. رُماتیسم ٢. نفخ‌آور ٣. پُرافاده

بادارۆک / badarok/: ناو. گولەسەر؛ دەسریلەی سەری منالی ساوا ☰ دستمال سر نوزاد

باداری / badarî/: ناو. ڕۆماتیسم؛ ژان و ژوو؛ ژانژوو؛ ژونرۆ؛ سقانژان؛ ژانباد؛ نەخۆشی و ژانی جومگە؛ زاراوەیێ بۆ ئەو نەخۆشییانەی کە لایەنی هاوبەشی هەموویان ژان و تێکچوون، ڕەق بوون و ماسینی ماسوولکە و جومگەی لەشە ☰ رُماتیسم

باداک / badak/: ناو. لاولاو ☰ پیچک

بادام / badam/: ناو. بادەم؛ بام؛ باوام؛ بایەم؛ بایام؛ بایەو؛ باوی؛ بایەڤ؛ وادام؛ وایدم؛ وایم؛ باو؛ باڤی؛ بایم؛ بایی؛ وامی؛ باهیر؛ باهیڤ؛ بەهێڤ؛ بەهیڤ؛ بەعیڤ: ١. دار یان دارچکێکی گەلاتاکی هێلکەیی درێژۆکەیە بە گوڵی جوانی پەمەیی یان سپی و میوەی ناوکدارەوە ٢. بەری ئەو دارە کە بە تازە، شینی کوڵکنە و وردە ـ وردە توێکڵی ڕەق هەڵدێ و ناوکێکی چەوری خۆراکی دەکا ☰ ١. درخت بادام ٢. بادام

▣ **بادامی سوختە**: جۆرێ شیرینی کە بە شەکری تواوە و بادام یان بادام زەوینی دروست دەکرێ ☰ بادامسوختە

بادامی کاغەزی: بادامە گەڵوازە؛ وامە وەشێ؛ بادام کاغەزی؛ پستەبایەم؛ پستەبەهێڤ؛ بادامی شیرین بە تێکوڵی ناسک و تورتەوە ☰ بادام کاغذی

بادامی کێوی: ئارژەنگ؛ ئەرژنگ؛ ئارژنگی؛ ئەرجن؛ هەرجن؛ هەرجانە؛ چڵدسە؛ بادامە کێفیلە؛ وامە کەشێ؛ جۆرێ بنچکە بادامی خۆڕسکە ☰ بادام کوهی

بادامچە / badamçe/: ناو. فەریکە بادام؛ چەقالە بادام ☰ چغالە بادام

بادامزەوینی / badamzewînî/: ناو. بەهێڤەشامی؛ وەنەشامی؛ زرفستەق؛ پستەزەوینی؛ بادامەعەرزیلە؛ بادامەزەمینە: ١. گیایەکە لە بنەماڵەی باقلە و نۆک، گوڵەکانی زەردە و کاتێ نێر و مێی دەکەن شۆڕ دەبنەوە و بە نێو زەویدا دەچن و دەبنە کەلووی بادامزەمینی ٢. دەنکی

ئـەو گیایـە ☰ ۱. بوتـەی بـادامزمینـی ۲. هسـتەی بادامزمینی

بادامە / badame/: نـاو. ئالـوو؛ ئالـک؛ لکمـل ☰ لوزتین

بادامەتاڵە / badametałe/: ناو. بادامی تاڵ؛ وامـە تاڵـێ؛ بایەمەتاڵـە؛ چوالەتاڵـە؛ بەهیڤـەتەحلە؛ بایەمەکەتانی ☰ بادام تلخ

بادامەزمینە / badamezemîne/: ☜ **بادامزەوینی**

بادامەعەرزیلە / badame'erzîle/: ☜ **بادامزەوینی**

بادامەکێویلە / badamekêwîle/: ناو. ئاژک ☰ بادام کوهی

بادامی / badamî/: ئاوەڵناو. بادامین: ۱. وەک بادام ‹بە حەیرەت لەو گوڵەندامەم کە وا بادامییە چاوی/ دڵی نازک وەکوو گوڵ، هەم ڕەقە وەک توێکڵی بادام «مەحوی»› ۲. بادامین؛ وامینە؛ بە بادامەوە ‹شیرینی بادامی› ☰ ۱و۲. بادامی

بادامین / badamîn/: ☜ **بادامی**

بادامێو / badamêw/: ناو. بارۆشە؛ پەنکە ☰ پَنکه

باداوە / badawe/: ناو. تۆف؛ کرێوە؛ باکوت؛ بادەوە ‹ئەتانبینن: حووتی تۆفان بە دەم باداوەی زەردەوە، ئەتانبات و ئەتانهێنێ «شێرکۆ»› ☰ کولاک

بادراو / bad(i)raw/: ئاوەڵناو. پێچخواردوو؛ پێچدراو؛ بادریاگ ‹زاهید کە سەیری پەرچەمی سونبول ئەکا، ئەڵێ/ ئەم ڕشتە بادراوە لە حەبلولمەتین ئەکا «بێخود»› ☰ تاب‌خورده

بادراوی / bad(i)rawî/: ناو. گرژی ☰ تاب‌خوردگی

بادرز / badirz/: ناو. کەلێنی تەنگی بابوێژ ☰ منفذ باد

بادرو / bad(i)ru/: ناو. گوڵمەخموور؛ پۆپەکەڵەشێرە؛ گوڵی پۆ؛ گوڵێکی سووری چەند پەلکە، لە پۆپەی کەڵەباب دەکا ☰ گُل تاجخروس

بادرۆخ / bad(i)rox/: ☜ **بابوێژ**

بادروو / badirû/: نـاو. سـوارۆک: ۱. بنەماڵـەی پۆپەکەڵەشێرە کە لە دێبەر و پارکەکان بۆ جوانی پـەروەدەی دەکـەن ۲. گوڵمەخموور؛ گوڵ‌عاشقان؛ گوڵ‌بادروو؛ گوڵـی ئـەو ڕووەکـە بـە ڕەنگـی سـووری پەمـەیی و بنەوشـەوە ☰ ۱و۲. تاج‌خروس پرورشی

بادرەوش / bad(i)rewş/: ☜ **بابوێژ**

بادریاگ / badiryag/: ☜ **بادراو**

بادڕێزە / badřêze/: ناو. بارێزە ☰ میوەی بادریخته

بادڕێسە / badřêse/: ناو. ۱. سەرتەشی ۲. فرفرە؛ فرفرۆکە ۳. دەوار ٤. کۆماج؛ هەورەبان ☰ ۱. سردوک ۲. فرفره ۳. چادر ۴. خرپُشته

بادکێش / badkêş/: نـاو. باکـەش؛ کەڵەشـاخ ☰ بادکِش

بادگیرە / badgîre/: ناو. شتێ کە پێش بە با بگرێ ☰ بادبُر

بادە / bade/: نـاو. ۱. مـەی؛ شـەراو ‹تـۆ مەسـت بادەی دەردئەفکەن مەیل/ من حەیران دەس نیگـای باڵای لەیل «مەولەوی»› ۲. گشتە؛ کرژە ☰ ۱. بادە؛ می ۲. ریسیده

بادەخۆر / badexor/: ناو. عارەقخۆر ☰ عرق‌خور

بادەر / bader/: نـاو. ۱. کرژکـەر ۲. جـەڕبادەر؛ پێچ‌گووشی ☰ ۱. ریسنده ۲. پیچ‌گوشتی

بادەڤ / badev/: ناو. کـرێوە؛ بـادەوە؛ بـۆران؛ بـا و بەفر پێکەوە ☰ کولاک

بادەقوش / badequş/: ☜ **بایەقوش**

بادەک / badek/: نـاو. ۱. ئاچـەر ۲. جـەڕبادەر؛ پێچ‌گوشتی ☰ ۱. آچار ۲. پیچ‌گوشتی

بادەڵان / badełan/: ئاوەڵناو. *[پلار]* هەڵـەخەرج ☰ ولخرج

بادەڵێن / badełên/: ئاوەڵناو. بـادەر؛ بـا ڕانـەگر ☰ نشت دهندەی باد

بادەم / badem/: ☜ **بادام**

بادەمەک / bademek/: ناو. لـووی ژێـر پێسـت ☰

غُدّە

بادەنۆشی / badenoşî/: ناو. شەرابخۆری؛ کار و ڕەوتی مەی خواردنەوە. هەروەها: **بادەنۆش** ■ بادەنوشی

بادەوان / badewan/: ناو. بایەوان؛ یەلکەن؛ یەرکەن؛ چارۆکەی ئەو گەمیانەی بە هێزی با دەبزوێن ■ بادبان

بادەوە / badewe/: ناو. ١. باووە؛ کرێوە؛ بارشتی بەفر بە باوە ٢. بایەوانی گەمیە ٣. بەرزەحەوایلە؛ کۆلارەی لە قاقەزی منداڵان ■ ١. کولاک ٢. بادبان ٣. بادبادک

بادی / badî/: ☜ **بایە**

بادیلە / badîle/: ناو. جامی بچووک ■ ظرف کوچک

بادیە / badîe/: ☜ **بایە**

بادیهەڤا / badîheva/: ☜ **بادیهەوا**

بادیهەوا / badîhewa/: ئاوەڵناو. بادیهەڤا: ١. خۆڕایی؛ مفت؛ فیڕۆ ‹ـ لەم بەش ـ بەشێنە کوردیشی تیایە؟/ ـ پیرۆت ئەم قسیەت بادیهەوایە! «هەژار، *بۆ کوردستان*»› ٢. خۆبایی؛ بە فیز و دەعیە و لەخۆدەرچوو ■ ١. مُفت ٢. متکبر

بادیهەوایی / badîhewayî/: ناو. خۆبینی؛ خۆپەسندی؛ فیز ■ تکبر

بار¹ / bar/: ناو. ١. هەر شتێکی ڕاگواستنیی بێجگە مرۆ ٢. ئەوەندە لە شتێک کە بە جارێک بگوازرێتەوە ‹دوو بار شووتی› ٣. *[مەجاز]* ئەرک و زحمەت ‹مەجنوون کەی چوون من بار دەرد تاوان/ کەی دووی دەماخش وە گەردوون یاوان «بێسارانی»› ٤. بەر؛ میوە؛ بەرهەم ‹کەرەم خودا، ئەو دارە هێندە باری گرتووە، لقەکانی داهاتوون!› ٥. *[کنایە]* تۆل؛ منداڵی ناو زگ ‹پوورە حەبێ باری هەیە› ٦. پەلاس؛ بۆخ و سپیایی لە سەر زمان ‹زمانم باری گرتووە› ٧. قەتماخە و ڕەشایی لە سەر لێو ‹لەعلی شەککەرباری تۆ تێراوە، شەککەر بارییە/ لێوی میحنەتباری من بێئاوە، باری گرتووە «نالی»› ٨. مەیخانە؛ شوێنی ڕانان و خواردنەوەی مەی ٩. تاوان؛ قەرەبوو ‹من باری جگی خۆم لە تۆ دەوێ› ١٠. قورسایی؛ گوشار ‹ئەم میچە قورسە، نابێ باری بکەوێتە سەر ئەم کۆڵەکە باریکە› ١١. ساز و تەیاری؛ گونجاوی؛ شیاوی ‹ئەم کارە لە بارایە› ١٢. بەرپرسایەتی ‹تا ژنت نەهێناوە، هیچ بارێکت لە سەر نییە› ١٣. شان؛ پلە و پێگە ‹سەروەرا! ئەم کارە، کاری تۆ نەبوو/ یان بڵێم ئەم بارە، باری تۆ نەبوو «قانع»› ١٤. کۆچ ‹پارەکە لێرە باریان کرد› ١٥. دۆخ؛ حاڵ؛ چۆنیەتی ‹وڵات لە بارێکی خراپدایە› ١٦. لایەن؛ ئالی؛ لا ‹ئەم بار و ئەو بار کردن› ١٧. *[مەجاز]* چۆنیەتی ژێهاتی بۆ هەبوونی شتێک ‹کە بێتە باری دەمبازی و قسەی زل ـ زل لە مەجلیسدا/ وەکوو قانع بە قوربانی شوانی هۆزی کوردانم «قانع»› ١٨. *[مەجاز]* ڕێ و ڕەوش؛ شێوازی جێبەجێ کردنی کارێک ‹ئەو کارە وا نابێ، تۆ لە بارەکەی نازانی› ١٩. دۆخی ئاسایی ‹ئا، ئێستا باری خۆیە› ٢٠. باری کارەبایی ٢١. *[مەجاز]* خەم؛ پەژارە ‹نەخۆشی تۆ باری سەر دڵی منە› ٢٢. بەخت ‹بابایەکی بار کەوتووم، بۆم نایە› ■ ١. بار (قابل حمل) ٢. بار (محموله) ٣. زحمت ۴. میوه ۵. جنین ۶. بارِ زبان ٧. خُشکەی لب ٨. میخانه ٩. تاوان ١٠. وزن ١١. آمادگی ١٢. مسئولیت ١٣. شأن ١۴. کوچ ١۵. وضعیت؛ کیفیت ١۶. طرف ١٧. جنبه ١٨. روش ١٩. حالت طبیعی ٢٠. بار الکتریکی ٢١. اندوه ٢٢. بخت

▣ **بارا خودێ**: *[کنایە]* زەکات؛ بەش یا پشکا خودێ ■ زکات

باری خەم: ناڕەحەتی و خەفەت ‹من چی بکەم لە دەس باری خەمەوە؟/ گۆشەی دڵ لە لای کێ بکەمەوە؟ «فولکلۆر»› ■ بار غم

باری سەرشان: ئەرک ■ مسئولیّت

باری لار: باری خوار و نالەبار ☰ بارِ کج

باری نائاسایی: دۆخی بەراورد نەکراو/ کتوپڕی ☰ حالت فوق‌العاده

⊡ **بار بردن:** ١. بار کێشان ٢. بار دزین ٣. هەڵکردن و لێقەبووڵ کردن ☰ ١. حمل کردن ٢. دزدیدن محموله ٣. تحمل کردن

بار بەستن: ١. تێکنانی ئەسپاب و کەلوپەلی سەفەر ٢. *[کینایە]* بە پووڵ و پارە گەیین و جێی خۆ قایم کردن لە ژیاندا ☰ ١. رخت سفر بستن ٢. بار خود را بستن

بار خستن: ١. پشوودانی کاروان ٢. بێچوو لە بەر چوون ٣. داخستنی بار ‹ئەو هێسترە بارەکەی خست› ☰ ١. اتراق کردن کاروان ٢. بچه انداختن ٣. انداختن بار

بار دابەستن: دانان، دامەزراندن و توند پێچانی بار ☰ بار بستن

بار داگرتن: ١. دەفر پڕ کردن بە نیازی بار کردن ٢. هێنانە خواری بار ☰ ١. پُر کردن ٢. بار را پیاده کردن

بار دان: بار کردن؛ سوار کردنی بار بۆ گواستنەوە ☰ بار زدن

بار ڕاست کردنەوە: ١. لە باری خوار هەڵێنان ٢. *[کینایە]* وە فریا کەوتن ٣. هەڵساندنەوەی بار بۆ نانە سەر بارەبەر ☰ ١. راست نمودن بارِ کج ٢. یاری رساندن ٣. آماده کردن بار برای بارزدن

بار سوک کردن: ١. لە باری بارەبەر کەم کردنەوە ٢. *[کینایە]* زەحمەت و دەرد لە سەر خەڵک کەم کردن ☰ ١. از بار باربر کاستن ٢. کمک کردن

بار کردن: ١. بار لە سەر پشتی بارەبەر دانان ٢. کۆچ کردن ‹کاروان هەموو باری کرد و ڕۆشتن، تۆش/ خۆت گورجەوە کە! ڕۆیینت نزیکە «بێخود»› ٣. دانە پاڵ ‹زۆرێک قسەی ناخۆشی بارم کرد› ٤. *[کینایە]* خوڵتەی درۆ بە یەکێک کردن ☰ ١. بار کردن ٢. کوچ کردن ٣. نسبت دادن ۴. هندوانه زیر بغل زدن

بار کەوتن/ کەفتن: *[کینایە]* بەخت کەوتن؛ بۆ نەهاتن؛ تووشی نزوولی بوون ☰ بد آوردن

بار کێشان: ١. زەحمەت بۆ دیتران کێشان؛ ئەرکی خەڵک وە ئەستۆ گرتن ٢. جێبەجێ کردنی بار ‹دوای هۆڵە نۆرەی بار کێشانە› ☰ ١. بار مردم را بدوش کشیدن ٢. جابه‌جا کردن

بار لێنان: ١. کۆچ کردن؛ باری سەفەر بەستن ٢. بارکێشان بە بارەبەر ‹جاشەکە ساڵێتر باری لێئەنین› ☰ ١. کوچ کردن ٢. بار بر مرکب زدن

بار نەبردن: ١. هەڵنەکردن؛ گوزەران نەکردن لەگەڵ کەسێ ٢. *[کینایە]* یاخی بوون؛ سەربزێوی کردن ☰ ١. تحمل نکردن ٢. سرکشی کردن

بار هاتن: ١. هەڵکەوتن؛ خوو گرتنی ڕۆژانی منداڵی ٢. پەروەردە بوون ٣. ڕەخسان؛ لوان ‹هەر باری نەهات بچین› ☰ ١. بار آمدن ٢. پرورش یافتن ٣. جور شدن

بار هێنان: پەروەردە کردن ☰ پرورش دادن

بە بارێکدا خستن *[کینایە]* یەکلا کردنەوە؛ بە لایەکدا خستن؛ کار بڕینەوە ☰ تکلیف را روشن کردن

لە بار چون: لەبەر چوون؛ لەناو چوونی تۆڵ. هەروەها: **لە بار بردن؛ لە بار خستن** ☰ سقط شدن

بار^{٢}: ئاوەڵکار. زۆر ‹بارەک سەلام لە بابت بکە!› ☰ بسیار

ـ بار^{٣}: پاشەوشە. ١. ـ ڕێژ؛ بارێن ‹خوێنبار› ٢. ـکێش ‹خەمبار› ٣. خاوەن؛ هەڵگر ‹تاوانبار› ☰ ١. بارنده ٢. حاوی ٣. صاحب

ـ بار^{٤}: پاشگر. ١. ـ ئاسا؛ وەک ‹زرێبار› ٢. شوێن

‹ڕۆبار؛ جۆبار› ۳. پۆڕ؛ هەنجار ‹لەبار؛ نالەبار› ▤ ۱. ـ سا ۲. جا ۳. هنجار

بارئەنداز / bar'endaz/: ناو. باروزگا؛ بارەنداز؛ بارەناز؛ جێگەی خستنی بار ▤ بارانداز

باراز / baraz/: ئاوەڵناو. فێڵباز؛ گزیکار؛ ساختەچی ▤ حیلەگر

باراش / baraş/: ناو. بارە دەخڵێ کە بۆ هاڕین دەبرێتە ئاسیاو ‹دە چاک بزانن!/ کوردستانی ئێمە ئاشە و/ سەرکردەکانیشی ئاشەوان/ کورد باراشە و/ هاڕینەکەی بە قونتەرات/ دراوە بەوان! «پەشێو»› ▤ باری کە بە آسیاب برند

⊡ **باراش لێکردن**: ۱. باراش لە ئاش کردن ۲. *[کینایە]* تێهەڵکردن و درێژە دان بە قسە ‹ئازاد باراشی لێ‌کردووە و تازە نایبڕێتەوە!› ۳. *[کینایە]* خۆ تەیار کردن بۆ ڕۆیشتن یان دەست بە کارێکەوە دان ‹نۆبەتە! باراش لێکە! ئاشی گیتی کەوتە گەڕ/ شێر نەترساوە لە بەزم و شۆڕشی مەیدانی شەڕ «قانع»› ▤ ۱. غلّه در آسیاب ریختن ۲. بی وقفه سخن گفتن ۳. آمادەی کاری شدن

باران¹ / baran/: ☞ **بارین**

باران²: ناو. واران؛ ڤاران؛ یاخر؛ یاخەر؛ ئاوێ کە لە ئاسمانەوە بە تنۆکە دێتە خوار ‹دیسان بارانە نم ـ نم تەڕمی کرد/ لەنجە و لارەکەت لە دین دەرمی‌کرد «فولکلۆر»› ▤ باران

▣ **بارانی پەڵە**: یەکەم بارانی بەقەوەت لە سەرەتای پاییزدا کە دەبێتە هۆی خووسانی ناخی زەوی ▤ نخستین باران جدّی پاییز

⊡ **باران بارین**: هاتنە خوارەوەی تنۆکە ـ تنۆکەی ئاو لە ئاسمانەوە ▤ باران باریدن

باران تێکردن: دەسپێکردنی باران ▤ شروع بە باریدن کردن

باران خۆش کردنەوە: باران وێستانەوە؛ باران وێسیان ▤ قطع شدن باران

باران داکردن/ دادان: دەسپێکردنی باران ▤ شروع شدن باران

ـ باران²: پاشەوشە. بارینی بەردەوام ‹تۆپباران؛ بەردەبازان› ▤ ـ باران

باراناو / baranaw/: ناو. ۱. ئاوی باران ۲. ئاوی ڕاوەستاوی باران لە قووڵکەدا ▤ ۱. آب باران ۲. آب جمع شدەی باران

بارانبڕان / baranb(i)řan/: ناو. بارانەوبڕان؛ جۆزەردان؛ ئاخر و ئۆخری بەهار کە هەڕەتی باران بارین نامێنێ ▤ موسم قطع شدن باران

بارانپێو / baranpêw/: ناو. ئامرازی دیاری کردنی ڕادەی باران لە ماوەیەکی دیاریکراودا ▤ باران‌سنج

بارانداکەر / barandaker/: ئاوەڵناو. وارێن؛ بارێن ▤ بارندە

باراندن / barandin/: چاوگ. تێپەڕ. //باراندت؛ دەبارێنی؛ ببارێنە// بارانن؛ وارنای؛ داڕژاندن؛ لە بەرزییەوە پڕژاندن ‹کولم هەڵدەستێ ئەم جارە و لەبەر دەردم دەناڵێنم/ هەتا ئاوری دڵم دەکوژێتەوە، ئەسرین دەبارێنم «هێمن»› ▤ بارانیدن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەباراندن

بارانڕست / baranřist/: ئاوەڵناو. نەوەندە؛ بە باران ڕواو (گەنم) ▤ با آب باران روییدە (گندم)

بارانگر / barangir/: ئاوەڵناو. بەر باران؛ وەها کە باران بیگرێتەوە ▤ باران‌گیر

بارانن / baranin/: ☞ **باراندن**

باراننەگر / barannegir/: ناو. بێڵا؛ ئەنوا؛ هەیوان ▤ تراس

بارانە / barane/: ناو. ۱. باران؛ واران ‹هەوری ڕەشی دێنێ/ بارانەی دەپرژێنێ/ لێم زیزە و نامدوێنێ «فولکلۆر»› ۲. ئەو باجەی باجگر بۆ هەر بارێک دەیسێنێ ۳. ئەو کرێیەی لە خاوەن بار وەردەگیرێ لە بری ڕاگرتنی بارەکەی لە بارخانە و کاروانسەرا و ...دا ▤ ۱. باران ۲. باجِ بار ۳.

کرایەی نگهداری بار

▣ **بارانەی سەر بە قەپوچکە:** ☜ **بارانی سەر بە کڵاوە**

بارانەی سەر بە کڵاوە: *[مەجاز]* بارانی سەر بە قەپوچکە؛ بارانی کڵاو بە سەرە؛ گۆپاڵە باران؛ کڵاو بەسەرە؛ ڕێژنە بارانی توند؛ بارانی دەنک گەورە و توند ≣ رگبار شدید باران

بارانی کڵاو بە سەرە: ☜ **بارانی سەر بە کڵاوە**

بارانەڕۆژ / baraneřoj/: ناو. ڕۆژێ کە سەرلەبەری باران بباریێ ≣ روز بارانی

بارانەساڵ / baranesał/: ناو. تەڕەساڵ؛ تەڕساڵ؛ساڵی زۆر بە باران ≣ آبسال

بارانەوبڕان / baranewb(i)řan/: ☜ **بارانبڕان**

بارانی[1] / baranî/: ناو. باڵاپۆشی باران دانەدەر ≣ پالتو بارانی

بارانی[2]: ئاوەڵناو. تایبەت بە باران ‹هەوری بارانی› ≣ بارانی؛ بارانزا

بارباج / barbac/: ناو. باجێ کە لە هەر کۆڵ و هەر بارێ دەستێنرێت ≣ باجِ بار

باربارانێ / barbaranê/: ناو. باربارکێ؛ بارەخوێیانێ؛ کۆڵ‌کۆڵێن ≣ از بازی‌های نوجوانان

باربارکێ / barbarkê/: ☜ **باربارانێ**

باربو / barbû/: ناو. باروبوو؛ باروو؛ بارەبوو؛ بارەبی: ۱. یارمەتی دانی هەژار و پەک‌کەوتە بە پووڵ و ماڵ لە لایەن هاوسا و هاوماڵانەوە ۲. بارە؛ قەرەبوو؛ کاری کردنەوە جێ ≣ ۱. گُلریزان ۲. جُبران

▣ **باربو کردن:** ☜ **باربو کۆ کردنەوە**

باربو کۆ کردنەوە: باربوو کردن؛ خڕکردنەوەی یارمەتی خەڵک بۆ کەسێ یان کارێ ‹کەوتمە باربوو کۆ کردنەوە؛ یان بڵێم سواڵ کردن [بۆ شۆڕش]، نزیکەی شەشسەد لیرەم پێکەوە نا ... «هەژار، چێشتی مجێور»› ≣ کمک جمع کردن

باربە / barbe/: ناو. بەیرەم؛ لۆسە؛ ملغە؛ نوێڵ ≣ اهرم

باربەر / barber/: ناو. بارەبەر: ۱. چوارپای باری ۲. کۆڵبەر ≣ ۱. حیوان باری ۲. حمّال

باربەری / barberî/: ناو. ۱. بارگوێزی؛ بنکەیەک کە کاری بردن و گوێزانەوەی بارە ۲. کۆڵبەری ≣ ۱. باربری ۲. حمّالی

باربەژن / barbejin/: ئاوەڵناو. سیحرباز؛ جادووکار ≣ جادوگر

باربەژنگەر / barbejnger/: ناو. جادووگەر؛ جادووباز ≣ جادوگر

باربەست / barbest/: ئاوەڵناو. باربەستە؛ ئامادەی سەفەر ≣ مهیای سفر

باربەستە / barbeste/: ☜ **باربەست**

باربەن / barben/: ☜ **باربەند**

باربەند / barbend/: ناو. باربەن: ۱. گوریسی بار پێچان ۲. جێی بار دانان لە سەر ماشین ۳. بەهاربەند؛ تەویلەی سەرنەگیراوی هەڵبەستراو بۆ یەکسم ٤. تەرک یان شوێنی بار لە سەر دانان ≣ ۱. طناب باربندی ۲. باربندِ اتومبیل ۳. بهاربند ۴. تَرک

باربەندی / barbendî/: ناو. باربەنی؛ کاری پێچانەوەی باروبنە ‹خێڵخانەی خەفەت باربەندیش کەردەن/ مەینەت ڕوو نیان وە ماوای مەردەن «مەولەوی»› ≣ باربندی

باربەنی / barbenî/: ☜ **باربەندی**

بارتەقا / barteqa/: ناو. باتەقا؛ هەمبەر؛ بەرانبەر ‹بارتەقای دە پووتێک دەبوو، نازانم چۆنی بۆ هەڵگیرابوو؟! «زەبیحی»› ≣ اندازه

بارتەقای / barteqay/: ئامراز. بەقەد؛ ئەوەندەی؛ هێندی؛ بە قەدەری ‹مامۆستا ئەلبیر! بتخەینە تەرازوو، بارتەقای دە منداڵی کورد دێیەوە؛ بۆ دەبێ ئەوان نەترسن و تۆ بترسی؟! «هەژار، چێشتی مجێور»› ≣ به اندازه‌ی

بارچەوت / barçewt/: ئاوەڵناو. *[مەجاز]* بێ‌ئاکار؛ ناڕاست ■ کجرو

بارچەوتی / barçewtî/: ناو. ١. بارلاری؛ دۆخی لار بوونی بار ٢. *[کینایە]* ناڕاستی؛ نەگونجاوی ■ ١. بار کجی ٢. کجروی

بارخانو / barxanû/: ناو. بارخانی؛ بنەڕەت؛ هیم؛ خیم؛ بناغە ■ اساس؛ شالودە

بارخانە / barxane/: ناو. ١. کەل‌وپەلی بازرگانی ٢. باری لە سەر یەک هەڵچنراو ٣. *[کینایە]* نامەی کردەوە؛ نامەیەک کە وەک دەڵێن دوو فریشتەی سەر شان، کردەوەی تێدا دەنووسن ‹تۆنی فەریادڕس، مەعبوود دانا!/ بارخانە سەنگین، تەن ناتەوانا «میرزا شەفیع»› ٤. شوێنی دانان و هەڵگرتنی بار ٥. وەختی تووتن فرۆشتن ٦. *[کینایە]* کەفەڵی گەورەی ژنان ‹شا ئەو بار و بارخانەیە› ٧. *[کینایە]* ئەندامی جینسی پیاو، لەگەڵ ئاماژە بە زل بوونی ■ ١. محمولەی بازرگانی ٢. بار برهم انباشته ٣. نامەی اعمال ۴. محل بار زدن و خالی کردن ۵. موسم فروش تنباکو ۶ باسنِ بزرگِ زنان ۷. اندام جنسی بزرگ مرد

بارخانی / barxanî/: ☜ **بارخانو**

باردار / bardar/: ئاوەڵناو. بارەدار؛ زگپڕ؛ ئاوس؛ دووگیان ■ باردار

بارداری / bardarî/: ناو. زگپڕی؛ سکپڕی؛ ئاوسی؛ ئاڤزی؛ لەمەپەڕی؛ دووگیانی ■ بارداری

باردۆخ / bardox/: ☜ **بارودۆخ**

بارڕاستی / barřastî/: ناو. بارودۆخی بە دڵ بوونی کار و بار ■ کاردرستی

بارزە / barze/: ناو. جەوی دار ■ صمغ درخت

بارسا / barsa/: ☜ **بارستایی**

بارسایی / barsayî/: ☜ **بارستایی**

بارست / barist/: ناو. ١. ☜ **بارستایی** ٢. *[مەجاز]* هەند؛ چەند؛ قەرا؛ ڕادە ‹بارستی کار› ■ ١. ☜ **بارستایی** ٢. اندازە

بارستایی / baristayî/: ناو. بارسا؛ بارست؛ بارسایی؛ قەوارە؛ قەبارە؛ شاقەل؛ هەندی ئەو بۆشاییە کە تەنێکی سێ‌لایی دایدەگرێ ‹بە بارستایی چیا بەرزەکانمان، جەندەکی لاوانی خوێن‌گەرمی کوردی سەربەرز و ئازا بوو کە بە تاوانی ئەوینی سەربەستی و لە سەر هەستی نیشتمانپەرستی، پەل‌-پەل کرابوون و وەسەر یەک نرابوون و لە گیشە درابوون «هەژار، *شەرەفنامە*»› ■ حجم

بارسڤک / barsivik/: ☜ **بارسوك**

بارسۆک / barsok/: ☜ **بارسوك**

بارسۆکی / barsokî/: ☜ **بارسوکی**

بارسووک / barsûk/: ئاوەڵناو. *[کینایە]* بارسڤک؛ بارسۆک: ١. کەم‌ئەرک ‹کەر کوڵ و بارسووک «مەسەل»› ٢. خەم‌نەخۆر بۆ ماڵی دنیا ٣. هەژار و نەدار ■ ١. کم‌دردسر ٢. سبکبار ٣. ئاس‌وپاس

بارسووکی / barsûkî/: ناو. بارسۆکی؛ ئاسوودەیی و کەم‌ئەرکی ■ سبکباری

بارش / bariş/: ناو. ١. بارشت؛ وارشت؛ باڕژن؛ وەشت؛ ڕەوتی بارین لە هەورەوە ‹شەرەر و تابش و بارش لە دەمی ڕەعدی بەهار/ ئەسەری سۆزشی گریانە لە ئەفغانمدا «نالی»› ٢. پەرژین؛ وارش ■ ١. بارش ٢. حصار؛ بارو

بارشت / barişt/: ناو. بارش؛ وارش ‹لە دەریاوە قەتاری هەوری بارشت کەوتە دووی پێشەنگ/ بە سەر سنگی چیادا چۆکی داداوە، کش و بێدەنگ «گۆران»› ■ بارش

بارفرۆش / barfiroş/: ناو. فرۆشیاری گەورەی میوە و سەوزی؛ ئەو کەسە میوە و ئاوەڵەکانی بە کۆ دەسێنێ و دەیانفرۆشێ ■ بارفروش

بارفیکس / barfîks/: ☜ **باڵفیکس**

بارڤە / barve/: ناو. بۆران؛ بادەوە ■ بوران

بارقورس / barqûrs/: ئاوەڵناو. *[کینایە]* بارگران؛ ڕەنجبەر ☰ زحمتکش

بارکوڵە / barkûłe/: ناو. کۆڵەبار؛ بارێکی کەم ‹بارکوولەیەک چێلگ ها وە کوولیەوە› ☰ بارِ مختصر

بارکەوتوو / barkewtû/: ئاوەڵناو. *[مەجاز]* بارکەوتە: ۱. کلۆڵ؛ بۆنەهاتوو؛ خراپ لێ قەوماو ۲. لاکەوتە؛ لاکەفتە؛ داماو ☰ ۱. بدبخت ۲. درمانده

بارکەوتە / barkewte/: ☜ **بارکەوتوو**

بارکێش / barkêş/: ناو. باربەری بەهێز ☰ بارکش

بارکێشی / barkêşî/: ناو. ۱. حەماڵی؛ کار و ڕەوتی بار کێشان ۲. کاری هەڵسەنگاندنی بار ☰ ۱. حمالی ۲. توزین بار

بارگا / barga/: ☜ **بارەگا**

بارگر / bargir/: ناو. دارێ کە ئەیخەنە چینی بارەکانی بارخانەوە تا نەڕمێ ☰ چوب لای بار

بارگران / barg(i)ran/: ئاوەڵناو. *[کینایە]* ۱. بارقورس ‹بارگرانم ئەز، ڕێ دوور و سەرکاش/ خووزم، پشتکولم، دمێنم ل پاش «جگەرخوێن»› ۲. خوێنتاڵ؛ چاونەزێر ۳. تەوەزەل؛ تەمەڵ؛ لەشقورس ☰ ۱. زحمتکش ۲. گرانجان ۳. تنبل

بارگرانایی / barg(i)ranayî/: ناو. زەختی؛ ئەرک و زەحمەتی زۆر ☰ رنج بسیار

بارگرانی / bargiranî/: ناو. ۱. بارگرانایی؛ ئەرک و ماندوویی زۆر ‹وشتر نە بەسی بوو بارگرانی/ وا زەنگۆلەشی خرا ملانی! «هەژار، *بۆ کوردستان*»› ۲. داب و دەستوور؛ نەریتگەلی وەرگیراو لە لایەن دەزگا یان کۆمەڵگایەکەوە بۆ ئەنجام دانی کارێکی تایبەت ‹میوانییەک ئەم هەموو بارگرانییەی بۆچییە؟› ☰ ۱. رنج طاقت‌فرسا ۲. تشریفات

بارگلان / barg(i)lan/: ☜ **بانگلێر**

بارگوێزی / bargiwêzî/: ☜ **باربەری ـ۱**

بارگە / barge/: ناو. ۱. خورجین و بەر و بوخچەی سەفەر ۲. باری خواردەمەنی و ئەسپابی سەفەری پیاوی ماقووڵ ۳. بارەگا؛ بارگا دەزگا و خانووبەرەی گەورەپیاوان ‹زاری و زگاری و زویری کەردم/ وە بارگەی پاکت پەنا ئاوەردم «مەولەوی»› ☰ ۱. رخت سفر ۲. بار و بنه سفر بزرگان ۳. بارگاه

⊡ **بارگە تێکنان**: خۆ ئامادە کردن بۆ سەفەر ‹کە بارگەت بۆ هەوار تێکنا عەزیزم/ شکا ئەستوندەکی تاوڵی مرادم «هێمن»› ☰ رخت سفر بربستن

بارگە تێکەوە پێچان: خڕوپڕی سەفەر کۆ کردنەوە ‹بارگەیان تێکەوە پێچاوە، بەڕێ بوون یاران/ لە دنێ وا بە تەنێ پاشی ئەوان من چ بکەم؟ «هێمن»› ☰ باروبندیل سفر را بستن

بارگەچی / bargeçî/: ناو. ۱. ئابدارباشی سەفەری ماقووڵان ۲. سەرقافڵەی کاروان ۳. کارەکەرێ کە لەگەڵ بووک دەچێ بۆ ماڵی زاوا و بۆ ماوەیەک لە لای دەمێنێتەوە ☰ ۱. آبدارباشی کاروان ۲. قافله‌سالار ۳. خدمتکاری که با عروس می‌رود و مدتی با او می‌ماند

بارگەوبنە / barge w b(i)ne/: ناو. کەلوپەل و ئەسپابی سەفەر ‹شەنگەبیری یار و دەسبازی کچی کۆچەر نەبێ/ چۆن دەگاتە جێ هەوار و هۆبە ئەو بارگەوبنە؟ «هێمن»› ☰ باروبنه

بارگیر / bargîr/: ناو. بارگیل؛ بارگین؛ یابوو؛ پالانی؛ گۆلەبارگین؛ قولە؛ کورتە؛ ئەسپی نانەجیبی بار کێشان ‹کا ئەدا بە سەگ، ئێسقان بە بارگیر/ پیرەژن بۆ کوڕ، کچ ئەدا بە پیر «قانع»› ☰ یابو

بارگیل / bargîl/: ☜ **بارگیر**

بارگین / bargîn/: ☜ **بارگیر**

بارلاری / barlarî/: ناو. بارچەوتی؛ دۆخی لار بوونی بار ☰ بار کجی

بارماخ / barmax/: ☜ **بەرماخ**

بارمتە / barimte/: ناو. گرۆ؛ گرێو؛ شتێک کە لە

باتی شتێکی تر بە ئەمانەت داندرابێ ☰ گروگان

بارنامە / barname/: ناو. ١. بەرگەی نیشاندەری جۆر، کێش و ژمارەی بەستەی بار و ناو نیشانی بنێر و وەرگر ٢. لاپەڕەی لە چاپ دراو کە حکوومەت بەو مەبەستە دەیدا بە بنکەگەلی ڕاگوێزان ☰ ١و٢. بارنامە

بارندۆخ / barindox/: ناوەڵناو. بارێن؛ بە باران؛ بە بارشت ☰ بارانزا

بارنەبەر / barneber/: ناوەڵناو. *[کینایە]* بارنەوەر؛ گوێنەبیس؛ لاسار و نەگونجاو ☰ نافرمان

بارنەوەر / barnewer/: ☜ **بارنەبەر**

بارنەوەری / barnewerî/: ناو. *[کینایە]* لاساری؛ کاری بار نەبردن و کۆڵ نەدان ☰ نافرمانی

باروبارخانە / bar û barxane/: ناو. ١. کەلوپەلی پارچە و شتی تر کە بە کاروان دێت ٢. *[مەجاز]* کەفەلی گەورەی ژنان ☰ ١. کالای تجارتی ٢. باسن بزرگِ زنان

باروبنە / bar û bine/: ناو. بارگەوبنە؛ پێداویستی سەفەر ‹تا تۆش و گولیش نەبوونە تۆزی بەر با/ مەی بێنە لە گوڵزاری بخەین باروبنە «هەژار، *چوارینەکانی خەییام*»› ☰ باروبنە

باروبو / bar û bû/: ☜ **باربو**

باروبەندیل / bar û bendîl/: ناو. کەلوپەلی پێچراوە و ئامادە ☰ باروبندیل

بارودۆخ / bar û dox/: ناو. بارێدۆخ؛ باردۆخ؛ چلۆنایەتی؛ چۆنیەتی ☰ وضعیت

باروزگا / baruzga/: ناو. بارەنداز؛ بارئەنداز؛ بارەناز؛ جێگەی خستنی بار ☰ بارانداز

باروشک / baruşk/: ناو. بارووشک؛ شلێوە؛ بارانی بە باوە ☰ باد و باران توأم

بارویت / barwît/: ناو. بوختان؛ هەڵبەست ‹هەموو قسەکانت بارویتە› ☰ تهمت

بارۆشە / baroşe/: ناو. بارووشە؛ بارۆشە؛ باوەشێن ☰ بادبزن

▣ **بارۆشەی کارەبایی**: ناو. پەنکە ☰ پنکە

بارۆشەکریاگ / baroşekiryag/: ناو. باوەشێن؛ باوەشێن‌کراو ☰ باد زده

بارۆشەکەر / baroşeker/: ناوەڵناو. با ڕاوەشێن ☰ بادزن

بارۆشەیی / baroşeyî/: ناوەڵناو. باوەشێنی؛ لە بیچمی بارۆشە ☰ بادبزنی

بارۆڤ / barov/: ناو. باڕووف؛ گژەبا ☰ تندباد

بارۆکە / baroke/: ناو. ڤارک؛ مامرک؛ ڤار؛ وارۆک ☰ جوجەی بهارە

بارۆنە / barone/: ☜ **بارونە**

بارو / barû/: ناو. ١. شووار؛ بورج و باروو؛ دیواری بەرز ٢. باروت ٣. ☜ **باربو** ☰ ١. برج و بارو ٢. باروت ٣. ☜ **باربو**

باروت / barût/: ناو. باڕووت؛ دەرموو؛ شۆرە؛ دەرمان تفەنگ ☰ باروت

باروتە / barûte/: ناوەڵناو. تەمەڵ؛ خوێڕی؛ لەش‌گران ☰ تنبل

باروتی / barûtî/: ناوەڵناو. ١. زۆر ورد ٢. ڕەشی بارووتی؛ بە ڕەنگی باروت ☰ ١. بسیار ریز ٢. سیاه باروتی

باروشک / barûşik/: ☜ **باروشك**

بارولە / barûle/: ناو. باسک؛ باڵ ☰ بازو

بارونە / barûne/: ناو. بارۆنە؛ باڵەنگ؛ شەوشین؛ ترنجۆک؛ باتوو: ١. دارێکە لە بنەماڵەی پرتەقاڵ و نارنج ٢. میوەی ڕەنگ زەرد و بۆنخۆشە کە گولەکانی سپییە و پتر بۆ مرەبا بەکار دێ ☰ ١. بالنگ ٢. میوەی بالنگ

بارونەک / barûnek/: ناو. گۆلکی یەکسالان؛ گوێرەکەی یەکساڵە ☰ گوسالەی یکسالە

بارە¹ / bare/: ناو. ١. بەهرە و داهات ‹بارەی ئەو مولکەت چەندە؟› ٢. جار؛ کەرەت؛ هەل؛ چەل ٣.

بەش؛ بێش؛ پار ‹لەو بەش ـ بەشینە بارەی من چەندە؟› ٤. هێز؛ توانایی‹ئەم کارە گرانە، لە بارەی مندا نییە› ٥. بابەت؛ سەرباس ‹لەم بارەوە قسەی زۆر کراوە› ٦. لا؛ لایەن؛ سۆ ‹کارەکە کەوتۆتە بارەیکی تردا› ☰ ١. حاصل؛ بهره ٢. دفعه؛ نوبت ٣. سهم ۴. توانایی ۵. موضوع ۶ جهت

بارە-۲: پێشوشە. پێش ناو دێ و پێوەندی بە بار و گواستنەوەوە هەیە ‹بارەخوێ؛ بارەدار؛ بارەگەنم؛ بارەگوێز› ☰ بار

-بارە۲: پاشەوشە. ـ وارە؛ ـ پاتە؛ ـ جارە ‹دووبارە› ☰ ـ بارە

بارەبار / barebar/: ناو. کۆچوبار؛ کۆچومال ☰ اسباب و اثاثیەی کوچ کردن

بارەبو / barebû/: ☜ **باربو**

بارەبەر / bareber/: ناو. بارەکی؛ هەرچی باری بکەن و باری پێڕاگوێزن ‹بە نانەسکی کارەکەرمان بێ/ بە شەو و بە ڕۆژ بارەبەرمان بێ «قانع»› ☰ باربر

بارەبی / barebî/: ☜ **باربو**

◘ **بارەبی کردن**: باربوو کۆ کردنەوە؛ کۆ کردنەوەی پارە بۆ یارمەتی کەسێک ☰ گلریزان برای کسی

بارەپێمەڕە / barepêmeře/: ناو. ئەوەندە گڵ یا قوڕەی کە بە جارێکی پێمەڕە هەڵدەگیرێ ‹بارەپێمەڕەیەکم لەو خیزە دەنێ بۆ گولدانەکەم› ☰ اندازەای بار یک بیل از گِل یا خاک

بارەچە / bareçe/: ناو. داهات؛ دەرامەت ☰ درآمد

بارەخوێ / barexwê/: ناو. ١. باری خوێ ٢. جەواڵی پڕ لە خوێ ٣. باربارانێ؛ گەمەیێکە ☰ ١. بار نمک ٢. جوال پر از نمک ٣. نوعی بازی

بارەخوێیانێ / barex(i)wêyanê/: ☜ **بارباراني**

بارەدار / baredar/: ئاوەڵناو. ١. ☜ **باردار** ٢. بەردار ☰ ١. ☜ **باردار** ٢. سودمند

بارەقەڵڵا / bareqełła/: ☜ **بارەکەڵڵا**

بارەکەلا / barekela/: ناو. بارەکەللا؛ لە جیاتی هەڵمات، قەرەبووی مەڕمەڕی کایە ☰ تعویض تیله

بارەکەللا / barkella/: ☜ **بارەکەلا**

بارەکەڵڵا / barekełła/: دەنگ. بارەقەڵڵا؛ ئافەرەم؛ دەستخۆش ‹حەمەی وەستا فەتاح سەد بارەکەڵڵا لەم سەروڕیشە/ کە گوێدرێژێ بە تەنها چۆن ئەبا ئەم بارە قامیشە؟! «شێخ ڕەزا»› ☰ آفرین

بارەکی۱ / barekî/: ناو. بارەبەر ☰ باربر

بارەکی۲: ئاوەڵناو. شیاوی بار لە سەر دانان (چوارپێ) ‹ئێسترە زەرد سالێکە بارەکییە› ☰ بارکش

بارەگا / barega/: ناو. بارگا: ١. دەزگا و خانووبەرەی گەورەپیاوان ‹بێ تۆ بەو خوشووع دەس وە دوعاوە/ کێ گەردەنکەج بۆ نەو بارەگاوە «مەولەوی»› ٢. شوێنی دامەزراوەیەکی فەرمی، حیزبی و ... ☰ ١. بارگاه ٢. دفتر سیاسی، حزبی و ...

بارەگەه / baregeh/: ناو. بارەگا؛ بارگا ‹ئەڤ کارەگەها عەزیم و دەووار/ ئەڤ بارەگەها بەدیع و سەییار «ئەحمەدی خانی»› ☰ بارگاه

بارەمەند / baremend/: ☜ **بەهرەمەند**

بارەناز / barenaz/: ☜ **باروزگا**

بارەنداز / barendaz/: ناو. بارەنناز: ١. باروزگا؛ جێگەی بار کردن و داگرتنی بار ٢. دەلاقەی کادێن کە کا و گزرەی لێوە تێدەکەن ☰ ١. بارانداز ٢. دریچەی کاهدان کە از آن کاه و علف در کاهدان می‌ریزیند

بارەنگێو / barengêw/: ☜ **بارهنگێڤ**

بارەنناز / barennaz/: ☜ **بارەنداز**

بارەوەر / barewer/: ئاوەڵناو. ١. بەردار ‹زوڵف ئەگەر دووکەڵە، دووکەڵ بەری گوڵناری نییە/ سەرو ئەگەر قامەتی، کەی سەروی ڕەوان بارەوەرە؟! «نالی»› ٢. باردار ☰ ١. ثمردار ٢. باردار

بارهاتو / barhatû/: ئاوەڵناو. پەروەردە؛ دەسپەروەردە ☰ پرورده

بارهنگێڤ / barhingêv/: ناو. بارەنگێو: ١. بەرد یان داری پەنا ڕێگە کە باری تێ دەگیرێ ٢. *[مەجاز]* کەسێ کە بە گاڵتە پێ کردن خەڵک تووڕە دەکا ▤ ١. سنگ یا درخت کنار راه کە بار با آن برخورد می کند ٢. مسخره کننده

بارهۆ / barho/: ☜ **بەهرك**

بارهەڵگر / barhełgir/: ئاوەڵناو. ١. بارەبەر ٢. *[کنایە]* ڕەنجدەر و زەحمەتکێش ▤ ١. باربر ٢. زحمتکش

بارهەنگ / barheng/: ناو. ڕکێشە؛ دانەی ورد و سوور و ئاوداری ڕکێشە کە بۆ دەرمان بە کار دێ ▤ بارهنگ

بارهێنەر / barhêner/: ئاوەڵناو. بەرگر؛ بەردار ▤ بارور

باری^{1} / barî/: ناو. لۆسە؛ باریە؛ پاریە؛ مەڵغە؛ لەوازە؛ لێهاز؛ برازە؛ ئاسنێکی درێژی دەمتیژە وە بن بەرد و شتی قورسی دەدەن تا هەڵیبێنن ▤ اهرُم.

باری^{2}: ئاوەڵناو. لەبار بۆ بار کردن ‹ماشێنی باری› ▤ باری

⊡ **باری بون**: ئامادە بوون بۆ بار بردن ▤ باری بودن

باری کردن: ڕاهێنان بۆ بار بردن ▤ باری کردن

باریدۆخ / barîdox/: ☜ **بارودۆخ**

باریسە / barîse/: ناو. ١. فڕفڕە؛ فڕفڕۆکە ٢. داری نێوان کۆلەکە و کاریتە ▤ ١. فرفرەی کاغذی ٢. چوب میان ستون و دیرک

باریک / barîk/: ئاوەڵناو. ١. زراڤ؛ تەنگ؛ تەنگەبەرە؛ بە پانایی کەمەوە ‹شەوێکی تاریک، ڕەهێکی باریک/ هەر بە ئومێدی چرای جەماڵم «وەفایی»› ٢. لەڕ و لاواز ‹... بە خەیاڵ بێنە بەر چاوی خۆت: درێژێکی باریکی ناقۆڵای شان داتەپیو، ملێکی سیسی چلکن ... «هەژار، چێشتی مجێور»› ٣. *[مەجاز]* ناسک؛ مەلاهیم ‹هەموو هەستێکی باریک و پڕ لە مانای ناسک، با مەوزوونیش نەبێ، دەتوانێ ناوی شیعری لێ بنرێ «هەژار، چێشتی مجێور»› ▤ ١. باریک ٢. لاغر ٣. لطیف

⊡ **باریک ڕستن**: *[کنایە]* پاشەکشە کردن؛ دانەواندن؛ یێخ بوون/ خواردن ▤ کوتاه آمدن

باریکەو بون: *[مەجاز]* دزە کردن؛ پێدزە کردن؛ فیزماڵک دان؛ خۆ دزینەوە ▤ جیم شدن

باریکان / barîkan/: ناو. ١. ڕیسی زۆر باریک و ناسک ٢. لووتە کێو لە بنارەوە بەرەو دەشت؛ لای باریکایی ٣. بەشێک لە زەوی و کێڵگە کە لە چاو پانتای زەوییەکە زۆر باریکترە و درێژ بۆتەوە نێو بەیار یان زەویەکەی لاشانیەوە ▤ ١. نخ نازک ٢. دماغەی کوە ٣. زمین زراعی کمعرض

باریکاو / barîkaw/: ناو. ئاودێری بە ئاژین کردنی ئاوی کەم لە هەر کەلەوەژەوە ‹پیاز ئەشێ باریکاو بدێرێت› ▤ آبیاری با آب اندک

باریکایی / barîkayî/: ناو. باری باریکی ▤ باریکی

باریکبین / barîkbîn/: ئاوەڵناو. *[مەجاز]* وردبین؛ زۆر سەرنجدەر ▤ باریکبین

باریکڕێسی / barîkřêsî/: ناو. *[کنایە]* مەرایی؛ کاری دانەواندن و قسەی لووس کردن ▤ تملُق

باریکوبنێسی / barîk û b(i)nêsî/: ناو. لەڕی و کزی زۆر لە نەخۆشییەوە ▤ لاغری بیش از حد

باریکە / barîke/: ناو. ١. زولاک؛ شەلیت؛ تەسکە؛ ڕیواڵە؛ تیزماڵک؛ بەشێکی باریک و درێژ لە شتێک ٢. گاڵەخۆرە؛ هەرزنە؛ هەرزنەکێ؛ مەلێکە لە تۆرەمەی بەرگاویلە بە پشتی بۆر و بەر زکی کاڵ، باڵی خەت ڕەش، بڕۆی مەیلەو سپی، سەری وردەخاڵی بۆر کە لە ناو پنچکی بەیار و خیزەڵان دەژی و زستانان دێتە زەوی و زاران، هاوینان زۆر دەکا ٣. ڕیزەتەقەڵی پەراوێزی جلک لە دەرەوە ▤ ١. باریکە؛ نوار ٢. پیت خاکی ٣. دوخت

حاشیەی لباس

▣ **باریکەی ناوێ**: مەلێکە لە تۆرەمەی بەرگاویلە، قاچی لەوانیتر بۆرترە، زستانان لە گۆل و ئاوگر و قەراخ دەریا دەبینرێ، لە شاخان لە قەڵشتەبەرداندا هێلانە دەکا و زستانان زۆر دەکا ▤ پیت تالابی

باریکەی پانیەدرێژ: پانیەدرێژە؛ مەلێکە لە تۆرەمەی بەرگاویلە، ١٧,٥ سانتیمیترە، کلک و لاقی لە باریکەلانیتر درێژترە، لە مێرگ و چیمەن و مەرەزەجاڕان دەبینرێ ▤ پیت پادراز

باریکەی داری: مەلێکە لە تۆرەمەی بەرگاویلە، لە باریکەکانیتر نەختێ قەڵەوتر و دەندووک خڕترە، تەنیا باریکەیەکە لە سەر دار دەژی و لە ناو گوڵ و گیا هێلانە دەکا ▤ پیت درختی

⊡ **باریکە(پێ)دان**: *[مەجاز]* باریکەوبوون؛ خۆ دزینەوە؛ فیزماڵک دان ‹باریکەی دایە و بۆی دەرچووا› ▤ جیم شدن

باریکەڕا / barîkeřa/: ☜ **باریکەڕێ**

باریکەڕێ / barîkeřê/: ناو. باریکەڕا؛ ڕچە؛ کوێرەڕێ؛ کۆرەڕا؛ کوورەڕێ؛ توولەڕێ؛ بزنەڕێ؛ ولاخەڕێ؛ ڕێچکە؛ شڤاڕێ؛ شڤەرێ؛ شڤیلە؛ ئاهەڕا؛ ڕەپێڵگە؛ ڕێگەی تەسک و بە پێچ و پلۆچ کە بە هۆی هاتوچۆی خەڵک و چوارپێیان بەدیهاتووە ▤ کورەراه

باریکەلانە / barîkelane/: ☜ **باریکەلە**

باریکەلە / barîkele/: ئاوەڵناو. باریکەلانە؛ باریکەڵانە؛ باریکەڵە؛ بە جەستەی باریکەوە ▤ باریک‌اندام

باریکەڵانە / barîkełane/: ☜ **باریکەلە**

باریکەڵە / barîkełe/: ☜ **باریکەلە**

باریکی / barîkî/: ناو. زراڤی ▤ باریکی

بارین / barîn/: چاوگ. تێنەپەڕ. //باریت؛ دەباری؛ ببارە// باران؛ هاتنە خواری بەفر و باران ‹ڕۆژ نەبوو چەند ڕەهێڵەی توند نەهێنێ و شەو نەبوو چەند ڕێژنەی بەخوڕەم نەبارێ «هێمن»› ▤ باریدن ·

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: باریو/ چاوگی نەرێنی: نەبارین

بارینە / barîne/: ناو. وەنەوز؛ چورت؛ خەونووچکە ▤ چُرت

باریە / barye/: ناو. ١. ☜ **باری**^{١} ٢. بۆریا؛ بارییە؛ حەسیر؛ ڕایەخی لە جەگەن ▤ ١. ☜ **باری**^{١} ٢. بوریا

بارییە / barîye/: ☜ **باریە ـ٢**

بارێ / barê/: ئاوەڵکار. نەیسە؛ باڵێ؛ هەرچۆنێ بێت ▤ باری؛ به هرجهت

بارێزە / barêze/: ناو. شەوەر؛ شەبدەر ▤ شبدر

بارێسەدوخ / barêsedux/: ناو. سەلکەتەشی؛ سەرەتەشی ▤ سردوک

بارێشک / barêşk/: ☜ **باوێشك**

بارێن^{١} / barên/: ئاوڵناو. خاوەن تایبەتمەندی باراندن ▤ بارانزا

• بارێن^{٢}: پاشەوشە. تایبەتمەندی ئەوی دەبارێنێ ‹خۆڵبارێن› ▤ بارنده

باڕ / bař/: ناو. باڕۆکە؛ باڕۆک؛ باڕک؛ باڕە؛ باڕەکە؛ وارۆک؛ واڕۆک؛ جووجەڵەی نابالغ ‹وەک دەڵێن ئێوە بە چل ساڵ باڕن/ تووشی تووش نایەن و کۆسپ و باڕن «هەژار، *بۆ کوردستان*»› ▤ جوجەی نابالغ

باڕاندن / bařandin/: چاوگ. تێپەڕ. //باڕاندت؛ دەباڕێنی؛ بباڕێنە// هاوار و گازی کردنی بزن و مەڕ ▤ صدا درآوردن بز و گوسفند

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەباڕاندن

باڕژن / bařijin/: ناو. بارش؛ وارشت؛ ڕەوتی بارین ‹باڕژنی بەرد ئەکا بە ئاو «شێرکۆ»› ▤ بارش

باڕک / bařik/: ☜ **باڕ**

باڕن / bařin/: ناو. باکوت: ١. بەفرێ کە با لە بڵندایی هێنابێتی و دە قوولکەی پەستاوتبێ ‹وەک دەڵێن ئێوە بە چل ساڵ باڕن/ تووشی تووش

نایەن و کۆسپ و بارن «هەژار، *بۆ کوردستان*» ٢. باوەڕێن؛ باڕێزە؛ ئەو میوەی کە با وەراندبێتی 🇮🇷 ١. برفی کە باد آن را جمع کردە باشد ٢. میوەی باد ریختە

باڕنایۆ / bařnayo/: چاوگ. هێنانە باڕەباڕ 🇮🇷 بە صدا درآوردن بز و گوسفند

باڕنج / bařinc/: ئاوەڵناو. ڕەنجبەبا 🇮🇷 رنجبرباد

باڕۆژ / bařoj/: ناو. بای ڕۆژانە ‹باڕۆژ هەڵناکا شەن بکەین› 🇮🇷 باد روزانە

باڕۆشە / bařoşe/: ☞ **بارۆشە**

باڕۆک / bařok/: ☞ **باڕ**

باڕۆکە / bařoke/: ☞ **باڕ**

باڕۆگ / bařog/: ئاوەڵناو. باگر؛ باپێچ؛ تایبەتمەندی شوێنێ کە با بیگرێتەوە 🇮🇷 بادگیر

باڕووت / bařût/: ☞ **باروت**

باڕووتخانە / bařûtxane/: ناو. جبەخانە؛ جەبەڵخانە؛ جێگەی چەک و فیشەک پڕکردنەوە 🇮🇷 زرادخانە

باڕووشە / bařûşe/: ☞ **بارۆشە**

باڕووڤ / bařûv/: ☞ **بارۆڤ**

باڕە / baře/: دەنگەناو. هاواری ئاژەڵی وردە ‹باڕە و کاڕەی ماک و زایە/ سەمای هێنایە سەمایە «هەژار، *بۆ کوردستان*»› 🇮🇷 بع ـ بع

▣ **باڕە بڕین**: *[کنایە]* بێدەنگ کردن؛ دەمکوت کردن 🇮🇷 منکوب کردن

باڕەباڕ / bařebař/: دەنگەناو. باڵەباڵ 🇮🇷 صدای احشام

باڕەباڕە / bařebaře/: ناو. هەرا و هوریای ئاژەڵی وردە 🇮🇷 صدای بز و گوسفند

باڕەش / bařeş/: ناو. ڕەشەبا؛ بای هەرە بە قەوەت ‹هەناسەم هێندە مەغroورە لە باڕەش مەرحەبا ناکا/ بە غەیرەز دڵ کە مەسکەنیە خەیاڵی ماسیوا ناکا «قانع»› 🇮🇷 باد قطبی

باڕەکە / bařeke/: ☞ **باڕ**

باڕەکەو / bařekew/: ناو. کەوباڕ؛ جووجکە کەو 🇮🇷 جوجە کبک

باڕیای / bařyay/: چاوگ. باڕەباڕ کردن 🇮🇷 بع ـبع کردن

باڕیرە / bařîre/: ☞ **باوەشێنە**

باڕیزە / bařîze/: ناو. گیانوزینە؛ گیایەکی ئاڵفی گەڵا کەسکە؛ بە پرزە و گوڵی زەردی زۆرەوە بۆ دەرمان دەشێ 🇮🇷 بارزد

باڕین / bařîn/: چاوگ. باڕەباڕ کردن؛ باڕاندنی ئاژەڵ 🇮🇷 بع ـبع کردن

باڕێز / bařêz/: ☞ **باوەڕێن**

باڕێزان / bařêzan/: ناو. گەڵاڕێزان؛ پاییزی درەنگ 🇮🇷 برگ‌ریزان

باڕێزە / bařêze/: ناو. ١. بەڕەزا؛ خەزەرۆک؛ گیایەکە لە بنەماڵەی شویت و رازیانە، تایبەتی کوێستان و بەردی شاخانە، گەڵاکانی لە گێزەر دەچێ بەڵام لاسکەکەی هەندێ سەوزی ئاماڵ ڕەشە ‹... ئەمدەن بە دەم باڕێزەکەی ئەوینەوە و/ لە شەختەبەندانی گیانا ئەمڕسکێنن «شێرکۆ»› ٢. وردەبارانی بە دەم باوە ٣. باڕن؛ باوەڕێن؛ ئەو میوەی با وەراندبێتی 🇮🇷 ١. رازیانەی کوهی ٢. باد همراە با ریزەهای باران ٣. میوەی باد ریختە

باز[1] / baz/: ناو. ١. بازی قزڵ؛ تەڕلان؛ شاباز؛ تەللان؛ بازی؛ مەلێکی ڕاوچی ٤٨ تا ٦٠ سانتیمترە، بە باڵی پان و دەنووکی تیژەوە، لە لێڕەواران، دارستانان و کوێستانان دەژی، مێی لە نێری زۆر گەورەترە ‹قاسپەی کەو لە کێو، تەقڵەی باز لە دەشت/ تا کوردستان بێ لە کوێیە بەهەشت؟! «هەژار، *بۆ کوردستان*»› ٢. بازد؛ باز ـ باز؛ قەڤز؛ قەڵباز؛ قەفاز؛ قەڵبەز؛ قەڵمباز؛ حەمباز؛ قومچ؛ قومل؛ هەڵقوم؛ خنج؛ گنج؛ قنج؛ چرتک؛ شەقام؛ کاری هەڵبەزین و لە شوێنێکەوە خۆ هەڵدانە

شوێنێکی تر ٣. ڕێگەی ناسراو ‹بـازی بێریـان› ٤. فیزماڵک؛ کاری خۆدزینەوە ٥. بـاج و پیتـاک ٦. *[کیمیا]* بەرانبەری ترش (ئەسید) ☰ ١. باز شـکاری؛ طرلان ٢. پرش ٣. گُدار؛ گُذرگاه ۴. جیم‌فَنگ ۵. بـاج ۶. باز (مقابل اسید)

◙ **بازی بێریـان:** ئەو ڕێگایە هەموو ڕۆژێ بێری بـۆ مەڕ دۆشین پێدا دەڕوا ☰ مسیری که شیردوش هر روز می‌رود

بازی قزڵ: باز؛ تەڕلان ☰ طرلان؛ باز شکاری

⊡ **باز بردن:** پەڕین؛ پەڕش کردن ‹لـە جۆگەلـەوە بازم برد، کەوتم› ☰ پریدن

باز بەستن: پـەڕین؛ پـەڕش کـردن ‹چ هەسـتی کـردووە، هەسـتا؟/ چ بـازی بەسـت و وەسـتاوە؟ «حاجی قادر»› ☰ پریدن

باز دان: ١. پەڕین بە هەنگاو ٢. غاردان؛ بە پەلە ڕۆیشتن ٣. لە ترسان هـەڵاتن ☰ ١. پریـدن ٢. دویدن ٣. فرار کردن

باز(ی دەوڵەت) لە سەر نیشتن: *[کینایە]* بەخت یـار بوون؛ باش بۆ هاتن ☰ بخت یار بودن

بـاز^{٢}: ئاوەڵـناو. ١. ئاواڵـە؛ واڵا ‹درگاکـەتان بـاز بـوو، هاتمە سەر› ٢. بازگ؛ نێو چـاوان سـپی ‹ئەسـپی باز› ☰ ١. باز ٢. پیشانی سفید

باز^{٣}: ئاوەڵکار. دیسان؛ دووبارە ‹باز هاتەو› ☰ دوباره

ـ بـاز^{٤}: پاشەوشە. ــ بـاز؛ ـ واز: ١. ئـۆگر؛ خوازیـار ‹کۆترباز› ٢. ئەنجام‌دەری کارێـک ‹چـەترباز› ٣. بوونی هەڵـس‌وکـەوتێک ‹فێڵـباز؛ ئەلحـەزەر لـەم چـەرخی کـەچبازە، بـە ڕووچەرخانـدنێک/ چەنـدە سوڵتان و شـەهی کـرد و دەکـا بـێ‌دەسـت و مـات! «مەحوی»› ٤. ئامادە بـۆ بـەخت‌کـردنی شـتێک ‹سەرباز› ٥. ـ تێپەڕێن ‹ڕێبـاز› ☰ ١تـا۴. ـ بـاز ۵. ـ گُذر

بازار / bazar/: ☜ **بازاڕ**

بازارتیژی / bazartîjî/: ☜ **بازاڕگەرمی**

بازارتێژی / bazartêjî/: ☜ **بازاڕگەرمی**

بـازاڕ / bazař/: ناو. بازار؛ وازاڕ: ١. سووک؛ شوێنی سەودا و مامەڵە ‹بازاڕی دەهرە، قیمەتی ئەشـیا بـە جێگەیە/ مێشێ لـە ڕووی نیگـارێ بنیشـێ لـە خـاڵ ئـەچێ! «حەمـدی»› ٢. *[مـەجاز]* سـەودا؛ مامەڵـە ‹ئەوساڵ بازاڕی گەنم باشە› ☰ ١. بازار ٢. معامله

◙ **بازاڕی ئازاد:** بازاڕێک کـە نرخـەکانی بـە پێـی ڕانان و داخواز دادەنرێ ☰ بازار آزاد

بـازاڕی بـورس: شـوێنی سـەودای زێـڕ و زێـو و نەوت و... ☰ بازار بورس

بازاڕی سیا: ڕەشە بـازار؛ بـازاڕی ڕەش؛ شـوێنی سەودای کاڵا، دوور لە چـاوی قـانوون ☰ بـازار سیاه

بازاڕی شام *[کینایە]* گاڵە بازار؛ جێگـای شـلۆق و بێ‌سەرە و بەرە ☰ بازار شام

بازاڕی گشتی: بازاڕێ کە کووتاڵـی جۆراوجـۆری بۆ هەموو کڕیاران تێدایە ☰ بازار عمومی

بازاڕی نـاوخۆ: بـازاڕی نـاوەخۆ؛ بـازاڕی ڕانـان و داخواز لە ناو وڵاتدا ☰ بازار داخلی

⊡ **بـازاڕ خـەوتن:** نـەمان یـان کـەم بوونـەوەی دان‌وستانی بازاڕ ☰ کساد شدن بازار

بازاڕ دیتنەوە: دۆزینەوەی کڕیار بۆ کاڵایـەک ☰ بازار پیدا کردن

بازاڕ شکاندن: لە برەو خستنی بازاڕی شتێک ☰ بازار شکستن

بازاڕ کرن: ١. نرخ پرسین ‹م گەنم بازاڕ کر، گەلێ بوهایە› ٢. کڕین؛ سەندن ☰ ١. نرخ پرسـیدن ٢. خرید کردن

بازاڕ هەبـوون: دان‌وستان هەبوون ‹کـاڵای چـاک هەمیشە بازاڕی هەیە› ☰ بازار داشتن

بردنە بـازاڕ: بردن بۆ بازاڕ بە مەبەستی فرۆشتن ☰ به بازار بردن

چوونە بـازاڕ: چوون بۆ بازاڕ بە مەبەسـتی کـڕین

☰ به بازار رفتن

بازاڕتیژی / bazařtîjî/: ☜ **بازاڕگەرمی**

بازاڕتێژی / bazařtêjî/: ☜ **بازاڕگەرمی**

بازاڕچە / bazařçe/: ناو. ١. تاریکەبازاڕ ٢. سووکەبازاڕ ☰ ١و٢. بازارچه

بازاڕخۆش / bazařxoş/: ئاوەڵناو. زۆرفرۆش؛ سەوداخۆش ☰ خوش‌معامله

بازاڕخۆشی / bazařxoşî/: ناو. هەرەتی گەرم بوونی سەودا و مامەڵە ‹لە بازاڕخۆشیدا فرۆشتم› ☰ گرمی بازار

بازاڕشلی / bazařş(i)lî/: ناو. بازاڕکەسادی؛ کەمی سەودا و مامەڵە ☰ کسادی

بازاڕکەر / bazařker/: ناو. کەسێ کە زۆر هاتوچۆی بازار دەکا و شت بۆ خەڵک ئەکڕێ ☰ اهل بازار

بازاڕکەساد / bazařkesad/: ئاوەڵناو. بازاڕ کەساس؛ بێبازاڕ ☰ بازارکساد

بازاڕکەسادی / bazařkesadî/: ناو. بازاڕکەساسی؛ بێبازاڕی؛ بازاڕی کەم‌کڕین و فرۆشتن ☰ کسادی

بازاڕکەساس / bazařkesas/: ☜ **بازاڕکەساد**

بازاڕکەساسی / bazařkesasî/: ☜ **بازاڕکەسادی**

بازاڕگەرمی / bazařgermî/: ناو. بازاڕتیژی؛ بازاڕتێژی؛ گەرم‌بازاڕی؛ کاری بە شتێکدا هەڵگوتن بۆ فرۆشتنی ☰ بازارگرمی

بازاڕوان / bazařwan/: ☜ **بازرگان**

بازاڕوانی / bazařwanî/: ☜ **بازرگانی**

بازاڕی^{1} / bazařî/: ناو. وازاڕی؛ دوکاندار؛ مامەڵەچی ناو بازار ☰ بازاری

بازاڕی^{2}: ئاوەڵناو. وازاڕی: ١. تایبەت بە بازاڕ ٢. *[مەجاز]* کەم‌نرخ و سووک ‹گوڵ ئەمڕۆ خوی موقابیل کرد بە ڕوخسارت لە لای خەڵقی/ بەڵێ هەردەم دڕاو و هەرزەگۆن مەحبووبی بازاڕی «حەریق»› ☰ ١. ویژه‌ی بازار ٢. مُبتذل

بازاڕییانە^{1} / bazařîyane/: ئاوەڵناو. ١. تایبەت بە ناو بازاڕ ‹قسەی بازاڕییانە› ٢. دوور لە نرخی ڕاستەقینە و تێکەڵ بە فەن و فێڵی بازاڕ ‹نرخی بازاڕییانە› ☰ ١و٢. بازاری

بازاڕییانە^{2}: ئاوەڵکار. ١. وەک ناو بازاڕ ‹بازاڕییانە قسەی دەکرد› ٢. بە شێوەی کەسانی هەلپەرست ‹لەگەڵ هەر ڕووداوێکدا، بازاڕییانە دەجووڵاوە› ☰ ١و٢. بازاری

باز.باز / baz baz/: ناو. ١. هەڵبەزدابەز و بەخۆ هەڵدان و هاتوچۆ کردن ‹ئەو ڕۆژی دەچییە بن گڵ، هەزار گرێ لەسەر دڵ/ مشکان لە مێشکی وشکت باز- باز و گەز-گەزێنە «هەژار، *شەرەفنامە*»› ٢. ☜ **باز**^{1}**-١** ☰ ١. جست‌وخیز ٢. ☜ **باز**^{1}**-١**

بازبازان / bazbazan/: ناو. بازبازۆکێ؛ بازبازێن؛ بازبازدێن؛ بازبازووکێن؛ بازدەڵباز؛ بازدەڵبازد: ١. کێبەرکێ لە بازداندا ٢. باز- باز؛ بزۆزی و هەڵبەزدابەز ☰ ١. مسابقه‌ی پرش ٢. جست‌وخیز

بازبازدێن / bazbazdên/: ☜ **بازبازان**

بازبازۆکێ / bazbazokê/: ☜ **بازبازان**

بازبازووکێن / bazbazûkên/: ☜ **بازبازان**

بازبازێن / bazbazên/: ☜ **بازبازان**

بازبردوو / bazbirdû/: ☜ **بازرە**^{2}

بازبەر / bazber/: ناو. ١. جێی دەرباز بوون ٢. بازدەر؛ کەسێ کە باز دەبا ☰ ١. مفر؛ راه گُریز ٢. پرش‌کننده

بازبەند / bazbend/: ناو. بازووبەند؛ خشڵی قۆڵ؛ زەنبەری باسک؛ حەمایەلی بە مت‌ومۆرەوە کە لە سەرووی ئانیشک دەبەسرێ ☰ بازوبند

بازپرسی / bazpirsî/: ناو. کاری پرسینەوە و بە سەر کردنەوە بۆ دەرخستنی ڕاستی و ناسینی تاوانبار ☰ بازپرسی

بازپەڕێن / bazpeřên/: ناو. بازەوان؛ قووشچی؛ ئەو کەسەی لە ڕاوە بازدا باز بەرەو نێچیر

هەڵدەفڕێنێ ☰ بازپران؛ قوشچی

بازجۆ / bazco/: ناو. کەسێ کە کاری لێپرسینەوەی سەرەتاییە ☰ بازجو

بازجۆیی / bazcoyî/: ناو. بازجوویی؛ کار و ڕەوتی لێپرسین و شوێن گرتن ‹ئەم بازجۆییە چییە لە منی دەکەی؟›. هەروەها: **بازجۆیی کردن** ☰ بازجویی

بازجوویی / bazcûyî/: ☜ **بازجۆیی**

بازد / bazd/: ناو. باز؛ شەقاوی هەڵبەزینەوە ☰ پرش

▣ **بازد بردن/ دان:** هەڵبەزین؛ هەڵبەزینەوە ☰ پریدن

بازدایی / bazdayî/: ئاوەڵناو. دەرچوو؛ هەلاتوو ☰ فراری

بازدبازدێن / bazdbazdên/: ☜ **بازبازان**

بازدبازۆکێ / bazdbazokê/: ☜ **بازبازان**

بازدبەران / bazdeberan/: ناو. بازەبەران؛ دوامین حەوتەی ڕەشەمە کە خۆر لە ئاوابووندا جێگۆڕکێ دەکا و دەراو هەراوتر دەکا ☰ آخرین هفتەی اسفند

بازدەر / bazder/: ☜ **بازبەر-٢**

بازدەڵباز / bazdełbaz/: ☜ **بازبازان**

بازدەڵبازد / bazdełbazd/: ☜ **بازبازان**

بازرگان / bazirgan/: ناو. بازاڕوان؛ تاجر؛ سەوداگەر؛ مامەڵەچی؛ ماڵفرۆش ‹بەڵێ هەن و یەکجار زۆرن/ بازرگانی فرمێسک و خوێن «هێمن»› ☰ بازرگان

بازرگانی / bazirganî/: ناو. بازاڕوانی؛ کار و ڕەوتی کڕین و فرۆشتن یا ناردن و هاوردنی کاڵای کەلان بۆ قازانج ☰ بازرگانی

بازرە¹ / bazre/: ناو. ١. کەوانە؛ دۆخی گەڕانەوەی هاویژراو پاش وێکەوتنی لە شتێکی ڕەق ‹بەردێکی هاویشت، دای لە دیوارەکە، بازرەی کرد و سەرمی شکاند!› ٢. ڕەوتی دەرپەڕین و تەرە بوون؛ باز بردن ☰ ١. کمانە ٢. گریز

▣ **بازرە کردن/ کردنەوە:** ١. کەوانە کردن/ کردنەوە ٢. ڕەواندنەوە؛ ڕەڤاندن؛ بوونە هۆی دەرچوونی کەس یان شتێک ‹بۆ بازرەت کرد؟› ☰ ١. کمانە کردن ٢. فراری دادن

بازرە²: ئاوەڵناو. بەرەزە؛ تەرە؛ بازبردوو ‹کەورێشکەکە لە لان دەرپەڕی و بازرە بوو› ☰ گریختە؛ فراری

▣ **بازرە بوون:** تەرە بوون؛ هەلاتن ‹تۆ ئەگەر تاوانبار نیت، بۆ بازرە بووی؟› ☰ گریختن

بازرە کردن: تەرە کردن ‹ئەگەر تاوانبار نەبوو، بۆ بازرەت کرد؟› ☰ فراری دادن

بازرەبوو / baz(i)rebû/: ئاوەڵناو. زرووقاو؛ زڕیاگ؛ بازرە (نەچیر) ☰ از ترس متواری‌شده (شکار)

بازرەقە / bazreqe/: ناو. ١. بازرە؛ ڕەوتی باز بردن و دەرپەڕین ‹هەر لە یەکەم بازرەقەوە/ حیلەی شاخ و هاژەی مێژوو/ گڤەی زام و .../ بارانی شیعری ئێمەتان لەگەڵدا بوو «شێرکۆ»› ٢. فیچقە (ئاو، خوێن یان تراوێکی تر) ☰ ١. گُریز ٢. فَوَران

▣ **بازرەقە بەستن:** ١. کەوانە کردن ٢. فیچقە کردن ☰ ١. کمانە کردن ٢. فَوَران کردن

بازرێشک / bazirîşk/: ☜ **باسریشك**

بازڕ / baziř/: ناو. بازۆڕ؛ بازۆڕی؛ سەماکەرە؛ مشکگرە؛ هەڵەکەسەمای گەورە؛ مەلێکی ڕاوچی گچکەیە لە خێزانی شمقاڕان، بە ٣٤ سانتیمتر درێژی، باڵی نووکتیژ و کلکی باریکەوە، لە ئاسمان لەنگەر دەبەستێ و باڵ لێ دەدا و بۆ گرتنی نێچیر لوور دەبێتەوە، لە چیمەن، قەراخ چۆمان و تەنانەت نزیک ئاوایی دەژی ☰ دلیجە

بازڤیرک / bazvîrik/: ناو. گێژەڵووکە؛ گەردەلوول؛ باگێژە ☰ گردباد

بازقەپان / bazqepan/: ناو. باسقەپان؛ تیژمار؛ جۆرێک ماری زەردی ئاماڵسوورە ☰ نوعی مار زردرنگ

بازکەر / bazker/: ئاوەڵناو. کەرەوە؛ ئاوەڵاکەر ☰ گشایندە

بازگ^1 / bazig/: ☜ **باسك ـ٢**

بازگ^2: ئاوەڵناو. بازوو؛ بازە؛ بازەڵە؛ بازی؛ بەوز؛ بۆز؛ ئەبلەق؛ ڕەش و سپی؛ جنجربەڵەک؛ دوو ڕەنگ، بەتایبەت ڕەش و سپی ☰ ابلق

بازگوڕ / bazgur̄/: ناو. ١. یارمەتی؛ یاریدە و کۆمەگ؛ هاریکاری ٢. هیوا و هومێد ☰ ١. کمک ٢. امید

بازگە / bazge/: ناو. ١. جێگەی بازدان ٢. ڕێگەی هاتوچۆ(ی بزنەکێوی) ٣. شوێن و خاڵی پەڕینەوە ‹پرسیم لە سیروان بۆچی وا لێڵی؟/ بەهار و پاییز ڕێ بازگەی خێڵی «فولکلۆر»› ☰ ١. محل پرش ٢. گذرگاه بُز کوهی ٣. گُدار

بازگەشت / bazgeşt/: ئاوەڵناو. پێژیوان؛ پەشیمان ☰ پشیمان

بازگی / baz(i)gî/: ناو. بەڵەکی؛ دووڕەنگی ☰ ابلقی

بازمان / bazman/: ناو. پاشەکەوت؛ لێبەجێماو ☰ پس‌انداز

بازمەلە / bazmele/: ☜ **باسکەمەلە**

بازن / bazin/: ناو. بازند؛ بازنک؛ بازنگ؛ بازنە؛ بازەند؛ خرخاڵ؛ خڵخاڵ؛ خڕخڕە؛ گلۆر؛ مووچەوانە؛ ملدەس؛ ملدەسی؛ دەسینە؛ دەسینک؛ دەسینگ؛ دەزونک؛ دەستەوانە؛ خشڵی خڕی مەچەک، ژنان لە دەستی دەکەن ‹... ئەوە کوڕ دەڵێ: ئەمن چ بکەمێ بۆ قاسیدێکی بە متمانان؟ بینێرمەوە خزمەت کورتەکابانێ زەند بە بازن، بزانم ماوەتەوە لە سەر قەول و قەراری دە هەوەڵێ؟ ... «بەیت»› ☰ النگو

بازند / bazind/: ☜ **بازن**

بازنک / bazink/: ☜ **بازن**

بازنگ / bazing/: ☜ **بازن**

بازنگە / bazinge/: ☜ **بازنە**

بازنۆکە / baz(i)noke/: ناو. بەربازن؛ بازنەی چووک بۆ دانەکەوتنی بازنە ☰ النگوی کوچک

بازنە / bazne/: ناو. ١. بازن؛ خرخاڵ؛ گلۆر؛ مووچەوانە؛ دەستەوانە؛ خشڵی خڕی مەچەک ‹هەوری لە کۆڵ، بازنە لە قۆڵ، سنگ نەرمونۆڵ ...«فولکلۆر»› ٢. جەغز؛ دایرە ٣. ئاڵقە؛ گەو؛ کەمە ٤. گەوی ئاسن کە لە شکستەی دەهاڵێن ☰ ١. النگو ٢. دایره ٣. حلقه ۴. حلقەی آهنی

بازنەگاسن / baznegasin/: ناو. ئاڵقەی ئاسن کە دەخرێتە سەر گاسنی درزدار ☰ حلقەی گاوآهن

بازوبرد / baz û bird/: ئاوەڵکار. هاتوچۆی خێرا و بەلەز ‹بازوبردێک چوومە مەریوان و گەڕامەوە› ☰ فشنگی

بازوەن / bazwen/: ☜ **بازووبەند**

بازۆر / bazor/: ناو. ١. ☜ **بازڕ** ٢. ڕەشەبا؛ بای زۆر توند ☰ ١. ☜ **بازڕ** ٢. تُندباد

بازۆری / bazorî/: ☜ **بازڕ**

بازوو^1 / bazû/: ناو. باسک؛ باهۆ؛ ساکول؛ قۆڵ؛ چەپڵ؛ بەوش؛ زەند؛ بازووک؛ پەل؛ لە سەری پەنجەوە هەتا شان ‹بە عەشقی شیرین تەشوێی ئەوەشان/ بە زۆری بازوو کێوی ئەڕووخان «پیرەمێرد»› ☰ بازو

بازوو^2: ☜ **بازگ**^{2}

بازووبەن / bazûben/: ☜ **بازووبەند**

بازووبەند / bazûbend/: ناو. بازووبەن؛ بازبەند؛ بازوەن؛ بازیوەن؛ قۆڵبەند؛ قۆڵەوانە؛ زەنبەری باسک؛ حەمایەلی بە متومۆرەوە کە لە سەرووی ئانیشک دەبەسرێ ☰ بازوبند

بازووک / bazûk/: ☜ **بازوو**^{1}

بازە^1 / baze/: ناو. ١. جۆرە کووتاڵێکی ئەستوورە ٢. تەرم؛ مەیت؛ جەنازە ٣. ناوی سەگانە ‹بۆرە و بازە› ☰ ١. نوعی قُماش ٢. جنازه ٣. نامی سگانه

بازە^2: ☜ **بازگ**^{2}

بازەبەر / bazeber/: ناو. پردەباز؛ بەردی ناو چەم و بوار کە بە سەریا باز ئەدەن بۆ پەڕینەوە ☰ سنگ گُدار

بازەبەران / bazeberan/: ☜ **بازدەبەران**

بازەڵە^{۱} / bazełe/: ☜ **بازەڵێن**

بازەڵـە^{۲}: ئاوەڵـناو. بازێڵــە: ١. بــازگ؛ بــازی ٢. شەرمشـکاو ٣. خڕکەڵـە و هـەراش (بـۆ منـداڵ) ‹شـوکور منداڵـەکەتان بازەڵـە بـووە› ☰ ١. ابلـق ٢. ورپریده ٣. درشت و تُپُلی (کودک)

⊡ **بازەڵە بەستن**: *[مەجاز]* دڵ فێری دڵداری بـوون (بۆ تازەلاوان) ☰ عاشقی آموختن

بازەڵە خوێندن: *[مەجاز]* بـێشــەرم و بـوێر بـوون ‹ڕزگار تەواو بازەڵەی خوێندووە› ☰ شرم ریختن

بازەڵێن / bazełên/: ناو. بازەڵە؛ قەمچان؛ ڕێخـان؛ هەڵـمەقۆ؛ گەمەیەکـە بـە پێـنج پـەڵ دەکـرێ، هەڵیدەدەن و دەیگرنەوە ☰ بازی یەقول‌دوقول

بازەند / bazend/: ☜ **بازن**

بـازەوان / bazewan/: نـاو. ئاگـاداری بـازی ڕاو ☰ بازدار؛ نگهبان باز شکاری

بازەی^{۱} / bazey/: ئاوەڵناو. هەندێ؛ بازێ ☰ بعضی

بـازەی^{۲}: ئاوەڵکار. دیسان؛ هەمیسان؛ هـەم دیسـان ☰ باز هم

بـازی^{۱} / bazî/: ناو. ١. گەمـە؛ گاڵــتە ٢. وەردێنــە؛ وەردەنە ☰ ١. بازی ٢. وردنە

بازی^{۲}: ☜ **بازگ**

▪ **بازی**^{۳}: پاشەوشـە. ١. دۆخی بەخت کردن ‹گیانبازی؛ سەربازی› ٢. دۆستی ‹کۆتربازی› ٣. ئارەزوو کردن ‹لە کەنعانی فێراق و جانگودازیدا وەکوو یـەعقووب/ لـە میسری ئیشتیاق و عیشقبازیدا زولەیخا خۆم «بێخود»› ٤. ئاکار؛ کرد ‹فێڵبازی› ٥. کایە کـردن ‹پـەتبازی؛ تۆپبازی› ☰ ١تا۵ ـ بازی

بازیار / bazyar/: ناو. ڕێبگار؛ ڕێبوار ☰ رهگذر

بازیبەند / bazîbend/: ☜ **بازووبەند**

بازیچە / bazîçe/: نـاو. لەیستۆک؛ ئامرازی گاڵتە و سەرگەرمی ☰ بازیچە

بازین / bazîn/: چاوگ. دۆڕان؛ دانان ‹سـەرت پـێ لازمە، مەیبازە مەحوی!/ دەبێ دڵبەر کە هات، ئێمـە بە سـەر چین «مەحوی»› ☰ باختن

بازیوەن / bazîwen/: ☜ **بازووبەند**

بازێ^{۱} / bazê/: ئاوەڵناو. بازێک؛ بڕێ؛ هێندێ ‹بازێ مرۆ بێ وازن› ☰ بعضی

بازێ^{۲}: ئاوەڵکار. بازێک؛ بڕێ؛ هێندێ ‹بازێ دابـەزین و بازێکیش گوێیان نەدا و ڕۆیشتن› ☰ بعضی

بازێک / bazêk/: ☜ **بازێ**

بازێڵە / bazêłe/: ☜ **بازەڵە**

باژ^{۱} / baj/: ناو. بەرتیل؛ باج ☰ باج

باژ^{۲}: ئاوەڵکار. دیسان؛ هەمیسان ☰ باز

باژار / bajar/: ☜ **باژاڕ**

باژاڕ / bajař/: ناو. باژار: ١. شـار ٢. شـارۆچکە ☰ ١. شهر ٢. شهرک

باژاڕک / bajařk/: ☜ **باژاڕۆك**

بـاژاڕۆک / bajařok/: نـاو. بــاژاڕک؛ شــارۆچکە ☰ شهرک

باژاڕی / bajařî/: ناو. شارستانی؛ خەڵکی بـاژێر ☰ شهرستانی

باژاناسۆر / bajanasor/: ناو. تەماتە ☰ گوجەفرنگی

باژنە / bajne/: ناو. پانیە؛ پاژنە ☰ پاشنە

بـاژۆ / bajo/: نـاو. گەمیــەیێ بـادەوەی هــەبێ ☰ کشتی بادبانی

بـاژۆر / bajor/: نـاو. کەڵکەڵــە؛ خولیـا؛ خــەیاڵ و هەوەس ☰ هوا و هوس

⊡ **وە بـاژۆر کـەوتن**: هــەوا و کەڵکەڵــەی کــارێ کەوتنە سەر ‹ئازاد وە بـاژۆر کـەوتووە ئـەو کچـە بخوازێ!› ☰ به سر افتادن

باژەڵـە / bajełe/: نـاو. ١. ☜ **بــازرە** ٢. باژیلــە؛ نەخۆشییەکی پێستە تایبەتی منداڵان، زیپکەیان لە دەست و پێ دێت ٣. مووروویەکە بۆ دەرمـانی ئەو نەخۆشییە ☰ ١. ☜ **بازره** ٢. از بیمـاری‌هـای پوستی کودکان ٣. نوعی خرزه

باژەن / bajen/: ناو. ١. باوەشێن؛ بارۆشە ٢. نێرییە کێوی ☰ ۱. بادبزن ۲. بُز کوهی نَر

باژیلە / bajîle/: ناو. ١. ☜ **باژەڵە-٢** ٢. نەخۆشی بەر مسولدانی مناڵ کە میزی پێ ناکرێ ☰ ۱. ☜ **باژەڵە -٢** ۲. بیماری شاش‌بند کودکان

باژێر / bajêr/: ناو. باژێڕ: ١. شار؛ شارۆکە ٢. بازار؛ بازاڕ ☰ ۱. شهر ۲. بازار

باژێرسازی / bajêrsazî/: ناو. شارسازی ☰ شهرسازی

باژێرڤان / bajêrvan/: ناو. شارەوان؛ شارەدار؛ بەڕێوەبەری مەزرینگەی شارەوانی ☰ شهردار

باژێرڤانی / bajêrvanî/: ناو. شارەوانی ☰ شهرداری

باژێری / bajêrî/: ئاوەڵناو. شارستانی؛ باژاڕی ☰ شهرستانی

باژێڕ / bajêř/: ☜ **باژێر**

باژێڕی / bajêřî/: ناو. شاروەری؛ شەهرواری؛ کاری ژیان لە شار ☰ شهرنشینی

باژێلە / bajêle/: ئاوەڵناو. ئاوارە؛ دەربەدەر ☰ آوارە

باژێلەتی / bajêletî/: ناو. ئاوارەیی؛ دەربەدەری ☰ آوارگی

باژێڵە/ bajêłe/: ناو. ١. ☜ **بازرە** ٢. ☜ **باژەڵە -٢**

باس¹ / bas/: ناو. واس: ١. ڕەوتی لێدوان؛ قسە کردن ‹باسی شەو مەکە! نە شایەری شەوم «سوارە»› ٢. خەبەر؛ هەواڵ ‹کە تۆ هاتی لە نەومیدی نەما باس/ لە هیجر و ئینتیزار ئیدی نەما باس «نالی»› ٣. بابەت ‹باسی زولفی درێژ و چاوی بەخەو/ نەبڕاوە، بووە تڕی خەسرەو! «حاجی قادر»› ٤. *[مووسیقا]* دەنگی گڕی گۆرانی‌بێژی پیاو ٥. *[مووسیقا]* بەگرمەترین و گەورەترین سازی ژێدار لە ئورکیستردا ☰ ۱. بحث ۲. خبر ۳. موضوع ۴و۵. باس

▣ **باسی سەر:** *[مەجاز]* تۆکز؛ بڤە؛ قسە یان کارێ کە سەر بە با دەدا ☰ امر خطرناک

⊡ **باس کردن:** ١. دەربارەی شتێ یان کەسێ قسە و وتوویژ کردن ٢. لێکۆڵینەوە؛ تۆژینەوە سەبارەت بە بابەتێ یا شتێ ☰ ۱. گفتگو کردن ۲. تحلیل کردن

باسیشی نەکردن: قسەی لێوە نەکردن؛ جێ قسە و باس نەبوون ‹ئەم ماڵەم بفرۆشم؟ باسیشی مەکە!› ☰ حرفش را هم نزدن

باسی کەس/ شتێ نەکردن: کار پێوە نەبوون؛ کاری بە سەرەوە نەبوون ‹دوای ئەو کارەساتە بە سەریدا هێنایین، چیتر باسی ناکەم، کاری ڕاست بێ!› ☰ کاری به کار کسی/ چیزی نداشتن

باس²: ئاوەڵناو. *[مووسیقا]* ١. گڕ؛ دەنگی پیاوانە ٢. بەم؛ بۆڵ؛ کۆڕ؛ گڕترین بەشی دەنگ لە پارچەیەکی مووسیقادا ☰ ۱و۲. باس

باسترغە / bastirğe/: ناو. کار و ڕەوتی ئاو دانی چەڵتووک بۆ چەکەرە کردن ☰ آبیاری چلتوک برای جوانه زدن

باسترمە / bastirme/: ناو. باستورمە؛ باسورمە؛ پاسترمە؛ زۆنگ؛ گۆشتی دە ڕیخۆڵە ئاخنراو ☰ سوسیس

باستورمە / basturme/: ☜ **باسترمە**

باستوق / bastuq/: ☜ **باستیك**

باستۆن / baston/: ☜ **باتۆم**

باستیک / bastîk/: ناو. باستوق؛ باسوخ؛ باسوق؛ باسوز؛ باسلق؛ باسلوق؛ تەمسق؛ بەنی؛ سجۆق؛ سنجۆق؛ خواردنێکی شیرینە لە نیشاستە و شیرە و شەکەر دەکرێ ☰ باسلُق

باسخون / basxûn/: ناو. ١. ☜ **شەوخونی -١** ٢. پەلاماری کتوپڕ ☰ ۱. ☜ **شەوخونی -١** ۲. پاتک

باسریشک / basrîşk/: ناو. بازریشک؛ بۆران؛ بەفر و باران و با پێکەوە ☰ برف‌گیجه

باسڕە / bas(i)ře/: ئاوەڵناو. ١. باسەرە؛ باگر؛ بەرەبا؛ باڕۆگ؛ باپێچ؛ تایبەتمەندی شوێنێ کە با بیگرێ ٢. باهەڵکەر؛ بە تایبەتمەندی هەڵکردنی باوە ☰ ۱. بادگیر ۲. بادخیز

باسرێژ / basřêj/: ناو. بالگاشەچی؛ پڕوپاگەندەچی ☰ تبلیغاتچی

باسقول / basqul/: ناو. گەمارۆی کتوپڕی؛ کار و ڕەوتی لەپڕ ئابلۆقە دان ☰ مُحاصرەی ناگهانی

باسقە پان / basqepan/: ☜ **بازقەپان**

باسقەندە / basqende/: ☜ **باسقەنە**

باسقەنگە / basqenge/: ☜ **باسقەنە**

باسقەننە / basqenne/: ☜ **باسقەنە**

باسقەنە / basqene/: ناو. باسقەندە؛ باسقەنگە؛ باسقەننە: ١. قەندە؛ کلکەسەبیلەی دارین ٢. *[مەجاز]* بۆری؛ بۆریە؛ لوولە ‹یان باسقەنەی نەوتی، لەپڕ/ بۆ ئاسمانی هەڵدام بەگوڕ «گۆران»› ☰ ١. دستەی بلند چُپُق ٢. لوله

باسک / bas(i)k/: ناو. ١. بەوش؛ ساکول؛ گورمرک؛ لە مەچەکەوە تا ئانیشک ‹لە دوژمن ڕاپەڕیوە/ باسکی لێ هەڵماڵیوە «هێمن»› ٢. *[مەجاز]* بازگ؛ بازوو؛ بازووک؛ باڵ و قۆڵ؛ لە سەری پەنجەوە تا شان ‹باسکی من و تیشکی ئەوی/ بژیو دەستێنین لە زەوی «هێمن»› ٣. بستوو؛ ملەی کێو ‹لە سەر باسکی ناڵەشکێنێ/ حەسەن زیرەک خۆی دەنوێنێ «حەقیقی»› ٤. مۆدنە؛ دەمنە؛ دارسیغار؛ دار جگەرە ٥. باڵی مەل ☰ ١. ساعد ٢. بازو ٣. ستیغ کوه ۴. چوب سیگاری ۵. بال پرنده

باسکار / baskar/: ناو. هێز؛ وزە ☰ توان

باسکانە / baskane/: ناو. دووبەرەکی ☰ دودستگی

باسکبەند / basikbend/: ناو. بازووبەند ☰ بازوبند

باسکراو / baskraw/: ئاوەڵناو. نێوبراو؛ لێدواو ☰ نامبرده

باسکڵاو / baskław/: ناو. ١. کلاوبن؛ گەڵای ڕێواس؛ ڕێواسی بێنێرتک ٢. ناوی مەلێکە ☰ ١. برگ ریواس ٢. نام پرندەای

باسکۆ / basko/: ناو. ١. باسکۆڵ ٢. کاری قرتاندنی باڵی باڵندە ☰ ١. باسکول ٢. کار قیچی کردن بال پرنده

باسکۆ . باسکۆ / basko basko/: ناو. باڵەفڕێ؛ کار و ڕەوتی باڵ لێدانی باڵندە ☰ کار بال زدن پرنده

باسکۆڵ / baskoł/: ناو. ١. قەپانی گەورە بۆ کێشانی باری قورس ٢. بازپرس؛ ڤەپرس؛ لێکۆڵ؛ کەسێ کە کاری پرسینەوە بۆ ناسینی تاوانبار و دەرخستنی ڕاستییە ☰ ١. باسکول ٢. بازپرس

باسکۆڵی / baskołî/: ناو. کاری پێچانەوە؛ ڤەپرسی؛ بازپرسی؛ پرسینەوە و بە سەر کردنەوە بۆ دەرخستنی ڕاستی و ناسینی تاوانبار ☰ بازپرسی

باسکە / baske/: ناو. ناوی باڵندەیەکە ☰ پرندەای است

باسکەباسکانی / baskebaskanî/: ناو. کاری لێک هەڵاواردن ☰ دستەبندی

باسکەدار / baskedar/: ناو. دەستەک؛ داری دارەڕا ☰ تیرک

باسکەسەگ / baskeseg/: ناو. سەگی باریکەڵەی دووڕە، دایک تاژی و باوک سەگ ☰ سگ دورگەی شکاری

باسکەمژانە / baskemijane/: ناو. باسکێش ☰ بازوی دراز خیش

باسکەمەلە / baskemele/: ناو. بازمەلە؛ مەلەباسکە؛ جۆرێ مەلە کە بە تەوژمی باسک هاویشتن دەبێ ☰ شنای کرال

باسکەوجاڕ / baskewcař/: ☜ **باسکێش**

باسکێش / baskêş/: ناو. باسکەوجاڕ؛ مژانە؛ ئێرەقە؛ داری نێوان نیر و دەندە ☰ چوب درازین خیش

باسلق / basliq/: ☜ **باستیك**

باسلوق / basluq/: ☜ **باستیك**

باسمباز / basimbaz/: ناو. حەو ڕۆژی پڕبارانی سەرەبەهار ☰ هفت روز بارانی اوایل بهار

باسمە / basme/: ناو. باشمە: ١. مۆر؛ موهر ٢. شقڵی خەرمان ٣. ستامپ؛ دەفر و جەوهەری

قامک لێ نان ☰ ١. مُهر ٢. مُهر خرمن ٣. استامپ

باسمێڵ /bas(i)mêł/: ئاوەڵناو. *[مەجاز]* خۆبایی؛ لووتبەرز؛ بەفیز و خۆڕانەر ☰ مُتکبر

باسنامە /basname/: ناو. کتێبی چیرۆکان ☰ کتاب داستان

باسنەی /basney/: چاوگ. زریکاندن؛ زیکاندن ☰ جیغ کشیدن

باسوخ /basux/: ☜ **باستیك**

باس‌وخواس /bas û x(i)was/: ناو. ١. هەواڵ؛ خەبەر؛ دەنگ‌وباس ‹نێچیرگری دەنگ و باس‌وخواسان/ وا ڕیزی وتاری خۆی دەدا سان «هەژار، *مەم و زین*»› ٢. کار و ڕەوتی لێپرسینەوە و دانە بەر گیر و گاز ☰ ١. اخبار ٢. بازخواست

باسورمە /basurme/: ☜ **باسترمە**

باسوز /basuz/: ☜ **باستیك**

باسوق /basuq/: ☜ **باستیك**

باسۆر /basor/: ناو. بای سوور؛ بای ممبارەک؛ نەخۆشییەکی گرانە، نەخۆش تای گرانی لێ دێ و لاچاوی سوور دەبێ ☰ بیماری باد سرخ

باسو /basû/: ناو. هەرەس؛ کۆمایەکی گەورە لە بەفر کە لە بەرزاییەوە بەر دەبێتەوە ☰ بهمن

باسوڕە /basûře/: ناو. گێژەڵووکە ☰ گردباد

باسەر١ /baser/: ناو. بای لە بەرزییەوە ☰ باد فرورو

باسەر٢: ئاوەڵناو. *[مەجاز]* خۆبایی؛ لووتبەرز ☰ مغرور

باسەرە /basere/: ☜ **باسڕە ـ١**

باسەری /baserî/: ناو. *[مەجاز]* لووتبەرزی ☰ غرور

باسەڕە /baseře/: ناو. مێرگ و بژوێن و جێ لەوەڕی باش ☰ چراگاە

باسەواد /basewad/: ئاوەڵناو. ١. خوێندەوار؛ خوەنەوار؛ سەواددار ٢. زانا ☰ ١. باسواد ٢. دانا

باسی /basî/: ناو. لاسایی؛ دەمەلاسکێ ☰ تقلید؛ ادا

⊡ **باسی کردن:** دەمەلاسکێ کردنەوە؛ لاسایی کردنەوە ☰ تقلید کردن؛ ادا درآوردن

باش١ /baş/: ئاوەڵناو. چاک؛ خاس؛ بە چۆنیەتییەکی دڵخوازەوە ‹کاری باش› ☰ نیکو

باش٢: ئاوەڵکار. ١. چاک ‹باش سەیری بکە!› ٢. نیشانەی هاوڕایی ‹گوتم: بچین؟ گوتی: باش› ٣. نیشانەی نارەزایی ‹وای لێ هات؟ باش› ☰ ١تا٣. خوب

⊡ **باش کردن:** ١. باش کردنەوە؛ چاک کردن/ کردنەوە؛ خاسەو کردن ‹ئەو دەرمانە دەستمی باش کرد/ کردەوە› ٢. کاری چاک کردن؛ خاس کردن ‹باشت کرد سەرت لێ دا› ☰ ١و٢. خوب کردن

باش کردنەوە: ☜ **باش کردن ـ١**

•**باش**٣: پاشەوشە. ـ باشی؛ سەرەک؛ کاربەدەست ‹سووورباش› ☰ ـ باش

باشار /başar/: ناو. ١. ڕەوتی دەربردن؛ خۆ ڕاگرتن ٢. بەرانبەری؛ پێوەستان ‹مافی کوردی هەر دەبێ بستێندرێ، بستێندرێ/ دژمنی کورد تێگەییوە ناکرێ باشاری کورد «هێمن»›. ☰ ١. مقاومت ٢. مقابله

⊡ **باشار بونەوە:** ☜ **باشار کردن**

باشار کردن: باشار بوونەوە؛ پێوێران؛ دەرەقەت هاتن ☰ زور چربیدن

باشارکەر /başarker/: ئاوەڵناو. خۆڕاگر؛ بەرگەگر ☰ مقاوم

باشبۆزغ /başboziğ/: ناو. شوفار؛ سیخوڕ ☰ جاسوس

باشتر /baştir/: ئاوەڵناو. خاستر؛ چاکتر ☰ بهتر

باشترین /başt(i)rîn/: ئاوەڵناو. سەرتڵ؛ سەرگوڵ؛ هەرەباش ☰ بهترین

باشتی /başitî/: ناو. میرات ☰ ماترک متوفی

باشقە /başqe/: ئاوەڵناو. سەرتۆپ؛ هەڵکەوتە. هەروەها: **باشقەیی** ☰ سرآمد

باشقەپان /başqepan/: ناو. جۆرە مارێکی

زەردی ئاماڵ سوورە ☰ نوعی مار

باشکۆ / baş(i)ko/: ئاوەڵناو. شکۆدار؛ ڕێزدار ☰ باشکوه

باشکێن / baş(i)kên/: ئاوەڵناو. هۆ یان دەرمانی لابردنی بای سک ☰ ضد نفخ

باشگا / başga/: ناو. یانە؛ جێگایەک کە چەند کەسی هاوبیر و ڕا یان هاوکار لێی کۆ دەبنەوە بۆ ڕابواردن و سەرگەرمی ☰ باشگاه

باشلوخ / başlux/: ناو. سەرکڵاوی باران دانەدەر ☰ کلاه بارانی

باشمە / başme/: ☜ **باسمە**

باش‌وبۆش / baş û boş/: ئاوەڵناو. چاک و پۆشتە؛ پۆشتە و پوختە ☰ مُرفه

باش‌وبۆشی / baş û boşî/: ناو. هەڵەخەرجی؛ دەس‌بڵاوی؛ ڕەوتی ماڵ بە فیڕۆدان ☰ ولخرجی

باشوێل / başwêl/: ☜ **باشەڵ**

باشو / başû/: ناو. باشووک؛ باشووکە؛ باشە؛ باشەواڵە؛ واشە؛ باڵەبان؛ باڵەوان؛ پیتوو؛ مەلێکی مام‌ناوەندی ڕاوکەرە لە خێزانی بازسانان، بە ٥٠ تا ٥٥ سانتی‌میتر درێژی، پەڕ و باڵی قاوەیی، بەر زگی پنۆک ـ پنۆکی سپی و لاقی ڕووت و زەردەوە، کەمێک تەپ دەفڕێ و لە کێوپارەی دوورەدەست، زەوی و زار و شوێنی دارستان دەژی. لە سەر ڕەوەزی قەراغ ئاو، دار و زووران هێلانە دەکا ☰ قرقی

باشور / başûr/: ناو. جەنووب؛ یەکێ لە چوار لا سەرەکییەکان، بەرانبەر بە باکوور ☰ جنوب

باشوک / başûk/: ☜ **باشو**

باشوکە / başûke/: ☜ **باشو**

باشە^{1} / başe/: ☜ **باشو**

باشە^{2}: دەنگ. چاکە؛ خاسە؛ وشەی پەسند و هاوڕایی کردن ‹باشە، ئەتۆش وەرە!› ☰ باشد

باشەوالا / başewala/: ئاوەڵناو. لینگ‌ڕووت؛ بێ‌دەرپێ ☰ بی شلوار

باشەواڵە / baîewałe/: ☜ **باشو**

باشی^{1} / başî/: ناو. چاکی؛ خاسی: ١. چاکە؛ کار و ڕەوتی یارمەتی دان و هاوکاری کردنی کەسێک ‹باشی زیانێکی نییە› ٢. قەنجی؛ پەسندی؛ دۆخ یان چۆنیەتی باش بوون ‹لە باشی و مرۆڤایەتیدا هەڵکەوتە بوو› ☰ ١و٢. خوبی

▪ **باشی**^{2}: پاشەوشە. ــ باش؛ سەرەک؛ سەردەستە ‹توجارباشی؛ مونشی‌باشی› ☰ ـ باشی

باشیق / başîq/: ناو. باڵندەیەکە لە سەقر گەورەتر و زوو کەوی دەبێ ☰ نوعی شاهین

باشیل / başîl/: ئاوەڵناو. باشیلا؛ ئاوارە و دەربەدەر ☰ خانەبەدوش

باشیلا / başîla/: ☜ **باشیل**

باشیلە / başîle/: ناو. ١. لەچک؛ دەسرۆکەی سەر ٢. بەرهەڵبێنە ٣. چارۆک؛ کۆڵوانە ☰ ١. روسری کوچک ٢. پیشبند ٣. رودوشی

باشیم / başîm/: ئاوەڵناو. باشتی؛ میرات؛ کەلەپوور ☰ ماترک

باشیمگیر / başîmgîr/: ناو. بەشبەر؛ میراتگر ☰ وارث

باشێڵ / başêł/: ☜ **باشەڵ**

باع / ba'/: دەنگ. دەنگی مەڕ و بەرخ ‹وەرە خلەخل، بچۆ نەرم و شل/ ببارێنە باع، بەرخی چاوبەکل! «گۆران»› ☰ بع ـ بع

باعاندن / ba'andin/: چاوگ. باعەباع کردن ☰ بع ـ بع کردن

باعە / ba'e/: دەنگەناو. باع ☰ بع

باعەباع / ba'eba'/: دەنگەناو. هەرای بەرخ و مەڕ ☰ بع ـ بع

باعیس / ba'îs/: ناو. بایس؛ بایست؛ بایستی؛ باییس؛ هۆ؛ سەبەب ‹هەر فیکری تۆیە باعیسی ژین و حەیاتی من/ هەر زیکری تۆیە قووەتی ئەژنۆ و

هەناسەمە «بێخود»› ⚑ سبب

⊡ **بونە باعیس**: بوونە هۆ/ سەبەب (بۆ شتی خراپ) ‹دوژمنی بێگانە بتبینم هەمیشە پەست و ناشاد/ چۆن ببوویە باعیسی وێرانی ئەم دوو خاکە جوانە؟! «هێمن»› ⚑ موجب شدن

باغ / bağ/: ☜ باخ¹

⊡ **باغ برین**: ☜ باخ برین

باغان / bağan/: ناو. باخان: ١. شوێنی پڕ لە باخ و بێستان ‹لە باغان ئاهو و نالین دێ، دەڵێن شای نێو گولان ڕۆیی/ لە مەیخانان سەدای شین دێ، مەگەر پیری موغان ڕۆیی «وەفایی»› ٢. شاری لە نێو باخ و باخات ⚑ ١. باغستان ٢. باغشهر

باغبێن / bağbên/: ☜ باقەبەس

باغچە / bağçe/: ☜ باخچە

⊞ **باغچەی ساوایان**: ☜ باخچەی منالان

باغدار / bağdar/: ☜ باخدار

باغداری / bağdarî/: ☜ باخداری

باغر / bağir/: ناوەڵناو. خۆبایی؛ لەخۆدەرچوو؛ بە فیز و هەوا ⚑ مغرور

⊡ **باغر بون**: خۆبایی بوون؛ لە خۆ دەرچوون ⚑ مغرور شدن

باغە / bağe/: ناو. ١. باقە؛ بەستە؛ باقەی گیا و گەنم ٢. شتی چێ‌کراو لە بنێشت یان نەوت ٣. باخە؛ نەخۆشییەکی سمی یەکسم ⚑ ١. باقە؛ بستەی گیاه ٢. هرچە از جنس سقّز یا نفت ٣. از بیماری‌های سُم‌داران

باغەبەن / bağeben/: ☜ باقەبەس

باغەبێن / bağebên/: ☜ باقەبەس

باغەڵ / bağeł/: ناو. باخەڵ؛ باخڵ ‹دەستی پانم لە بنی باغەڵ گرت/ ئابڕووم ویست و سەری خۆم هەڵگرت «هەژار، *بۆ کوردستان*»› ⚑ بغل

باغەڵبڕ / bağełbiř/: ☜ باخەڵبڕ

باغەوان / bağewan/: ☜ باخەوان

باغەوانی / bağewanî/: ☜ باخەوانی

باغەوبەس / bağewbes/: ☜ باقەبەس

• **باف** / -baf/: پاشوشە. ـ چن؛ ـ هۆن ‹جاجمباف› ⚑ ـ باف

بافت / baft/: ناو. ١. شیاوی؛ ڕەوایی ‹بافتی ئەم کارە نییە!› ٢. هۆنە؛ هۆندراو ‹کەوای زێڕبافتی لە بەرە!› ٣. خەرج؛ بەخت ‹سەیدی هەر چێش بێ، بافتی ڕای تۆش کەرد/ گەردوون چی ڕانە ها ڕەنجەڕۆش کەرد «سەیدی»›. هەروەها: **بافت کردن** ⚑ ١. شایستگی ٢. بافت ٣. خرج

بافتە / bafte/: ناو. تیزماڵکی هۆندراو کە لە پەراوێزی عەبای دەدوورن ⚑ نوار حاشیەی عبا

بافرۆ / bafro/: ناو. بوختان و درۆ ⚑ بُهتان

بافرە¹ / bafre/: ناو. کەتیرەی سپی و بێ‌خەوش ⚑ کتیرای مرغوب

بافرە²: ناوەڵناو. خۆبایی؛ بادیهەوا ⚑ مغرور

بافڕکە / bafiřke/: ناو. فڕفڕەی کاغەزی ⚑ فرفرەی کاغذی

بافڕۆک / baf(i)řok/: ناو. باڵندە؛ فڕندە ⚑ پرندە

بافڕە / baf(i)ře/: ناو. فڕفڕە؛ هەرچی بە با دەخولێتەوە ⚑ بادفر

بافس / bafis/: ناو. باقوفە؛ میوەی وەریوی ڕزیو ⚑ میوە ریختەی پوک شدە

بافک / bafik/: ناو. بیانوو؛ پەلپ ⚑ بهانە

بافڵ / bafił/: ناو. تافگە؛ ئاوهەڵدێر؛ سەروەشێن ‹لەم ڕەنگە بەو لاوە، بافڵی ڕەنگەکان لە چاوما ئەگۆڕم «شێرکۆ»› ⚑ آبشار

بافڵەه / bafłeh/: ناو. نۆموسوڵمانی کۆنەخاچپەرست ⚑ مسیحی تازە مسلمان شدە

بافوور / bafûr/: ناو. ١. تریاک ٢. وافوور؛ ئەسبابی تریاک کێشان ⚑ ١. تریاک ٢. بافور

بافە / bafe/: ☜ باقە¹ـ١

بافەدەنگ / bafedeng/: ناوەڵناو. خۆهەڵکێش؛

بافیش‌کەر ☰ خودپسند

. **بافی** /-bafî/: پاشەوشە. ـ چنی ‹وا دیارە سەرم لە فەلسەفەبافی ناوە، کە هیچ لە دەموکاوێژی من ناوەشێتەوە! «هەژار، چێشتی مجێور»› ☰ ـ بافی

بافیاگ /bafyag/: ئاوەڵناو. ١. هۆنراو؛ هۆندراو؛ هۆنە ٢. هەڵبەستە و ناڕاست (قسە) ☰ ١. بافتە ٢. ساختگی (سُخن)

بافیش /bafîş/: ناو. خۆهەڵکێشی؛ کاری بە خۆدا هەڵگوتن ‹نەرگس لای وا بوو وەک چاوی تۆیە/ لە خۆشییان کردییە فیشاڵ و بافیش «هەژار، بۆ *کوردستان*»› ☰ خودستایی

بافیشکەر /bafîşker/: ئاوەڵناو. ١. بافەدەنگ؛ خۆپەسند ٢. چاپچی؛ شاتوشووتکەر ☰ ١. خودپسند ٢. دروغگو

بافین /bafîn/: چاوگ. ١. هۆنینەوە؛ چنین ٢. *[کنایە]* وڕلێدان؛ قسەی پووچ و بنشڕ کردن ‹هات دانیشت فرەیەکی بافی، کەس بایەخی پێ نەدا، هەڵسا چوو!› ☰ ١. بافتن ٢. ژاژخاییدن

باڤ^{1} /bav/: ☜ **باوك**

. **باڤ**^{2}: پاشگر. شێوە ‹زەڕباڤ› ☰ ـ فام

باڤبرا /bavb(i)ra/: ناو. برای باوکی؛ برای لە دایکی تر ☰ برادر پدری

باڤماری /bavmarî/: ناو. زڕباب؛ باواپیارە ☰ ناپدری

باڤەرینگ /baverîng/: ☜ **باوەڕێن**

باڤی /bavî/: ☜ **بادام**

باڤیتن /bavîtin/: چاوگ. خستن؛ هاویشتن ‹مەحبووب ب عەینێ کەوکەبن، رەقسا کو تێ دلبەر هەبن/ سەد جان گرانێ من هەبن، باڤێمە رێ، ئەرزانە رەقس «مەلای جزیری»› ☰ انداختن

باڤیتی /bavîtî/: ناو. باڤینی؛ باوکیەتی؛ باوکێتی ☰ پدری

باڤینی /bavînî/: ☜ **باڤیتی**

باق /baq/: ناو. ١. مووچ؛ قولاپە؛ گرێی دەست و پا ٢. سەلکە پیاز و سیر ٣. قەزوانی فەریک ☰ ١. مچ ٢. غدەی سیر و پیاز ٣. چاتلانقوش دلمل

باقاندن /baqandin/: چاوگ. باقانن؛ هاوار کردنی جانەوەری وەک ڕێوی لە نەخۆشی ☰ واق ـ واق کردن

باقانن /baqanin/: ☜ **باقاندن**

باق ـ باق /baq baq/: دەنگەناو. باقەباق؛ دەنگی ڕێوی و چەقەڵ ☰ واق ـ واق

باقر^{1} /baqir/: ناو. ١. مس ٢. مسی قەلایی لێ نەدراو ٣. دەفری مسینە کە قەلاییەکەی سێورابێت و سوورایی مسەکە دەرکەوتبێت ٤. ژەنگی مس *[کنایە]* ٥. عەیبی داپۆشراو ☰ ١. مس ٢. مس سفید نشده ٣. ظرف مسی قلع رفته ۴. زنگ مس ۵. عیبِ پوشانیده

باقر^{2}: ئاوەڵناو. ڕووداماڵاو؛ بێ‌حەیا ☰ بی‌شرم

⊡ **باقر بوون**: *[مەجاز]* عەیب دەرکەوتن ☰ رسوا شدن

باقلاو /baqlaw/: ناو. شێوی باقلە و ئاو و ڕۆن ☰ آش باقلا

باقلاوا /baqlawa/: ناو. بەقلاوە؛ بەقلەوا: ١. جۆرێ پێخۆر لە تێگوشینی ڕۆن و دۆشاو ٢. باقلەوا ☰ ١. نوعی غذا ٢. باقلوا

باقلک /baqilk/: ناو. باقلە؛ پاقلە ☰ باقلا

باقلە /baqle/: ناو. باقلە؛ پاقڵە؛ باقیلە؛ بلوول: ١. دانەوێڵەیەکە لە کەلوودا دەبێ و دەنک پان و درشتە، لە لۆبیا دەچێ و لەو زلترە ٢. بەری گیای «لۆ» کە ڕوەکێکی گەڵادەرزی وەک «کەما»یە ☰ ١. باقلا ٢. ثمر گیاهی برگ سوزنی

باقلە پڵاو /baqlep(i)law/: ناو. پڵاو بە باقلە و گۆشتەوە ☰ باقالی‌پلو

باقلەک /baqlek/: ☜ **بادرو**

باقلەکێوی /baqlekêwî/: ناو. بۆقلی؛ جۆرێ

باقلەی ورد ≌ باقلای وحشی

باقلـەوا / baqlewa/: نـاو. بـاقلاوا؛ شـیرینییەکە بەناوبانگ لە ئارد و ڕۆن و هێلکە و شەکر و پستە و بادام ≌ باقلوا

باقوەس / baqwes/: ☜ **باقەبەس**

باقۆ / baqo/: ناو. ١. بـز؛ جـۆرێ ماسـی لووسـی سمێلـداری دەم گـەورە ٢. هـەنجیری هێشـتا نەگەیشتوو ٣. قەزوانی فەریک ≌ ١. نوعی مـاهی ٢. انجیر کال ٣. چاتلانقوش کال

باقۆتـە / baqote/: ناو. باق؛ نێرتکی پیاز و سیر ≌ غدەی پیاز و سیر

باقۆرە / baqore/: ☜ **باقۆڕە**

بـاقۆڕە١ / baqoře/: نـاو. بـاقۆرە؛ کودەڵـە بـەراز؛ بەچکە بەراز ≌ بچەخوک

باقۆڕە٢: ئاوەڵناو. باقۆرە؛ زلحۆل؛ زەبەلاح و تەژە ≌ لندهور

باقۆشـە / baqoşe/: نـاو. ١. میـوەی نەگـەییو ٢. بـاڕێزە ≌ ١. میـوەی نـارس ٢. میـوەی زیردرختـی پلاسیده

باقۆفـە / baqofe/: نـاو. بـافس؛ باکۆفـە؛ باقۆڤـە؛ باقۆشە؛ میوەی وەریوی ڕزیو ≌ میوەی زیردرختـی پوک شده

باقۆڤە / baqove/: ☜ **باقۆفە**

باقۆڵە / baqołe/: ☜ **بزەڵە**

باقۆیی / baqoyî/: نـاو. بەلەباقە؛ دەردێکی ئاژەڵـە ≌ نوعی بیماری بز و گوسفند

باقوور / baqûr/: ناو. کەتـە مـەڕ و ڕان ≌ رمـەی گوسفند

باقـە١ / baqe/: ناو. ١. باخە؛ باغە؛ بافە؛ باوەشـێک گیا یان دەغڵی بەستراو ‹کە بمـرێ عاشـقی زاری، مەلائیک بێن و بیبینن/ دەڵێن ئەم باقە چیلکە ناگرێ یا ڕەب بەری گۆپاڵ! «مەحوی»› ٢. نەخۆشییەکی حەچەیە ≌ ١. بافە ٢. از بیماری‌های بُز

باقـە٢: دەنگەناو. واقە؛ هەرا و زیوەی ڕێوی و ... ≌ واق ـ واق

باقـەباق / baqebaq/: دەنگـەناو. واقـەواق؛ دەنگـی ڕێوی و بزن و کار ≌ باق ـ باق

باقەبزن / baqeb(i)zin/: ☜ **بزەباقە**

باقەبزە / baqeb(i)ze/: نـاو. بەلەباقە؛ نەخۆشـینی کوت‌وپڕی ئاژاڵ ≌ مرض گوسفند و بز

باقەبـەس / baqebes/: نـاو. باخـەبێن؛ بـاغبێن؛ باغەبەن؛ باغەبێن؛ باقەبێن؛ باغەوبەس؛ بـاق‌وەس؛ باقەبەست؛ باقەوەس؛ ئەو شووڵ یا گیایەی باقەی پێ دەبەستن ≌ گیاه بستن بافە

باقەبەست / baqebest/: ☜ **باقەبەس**

باقەبێن / baqebên/: ☜ **باقەبەس**

باقـەگیا / baqeg(i)ya/: نـاو. دەسـتی ≌ بسـتەی گیاه

باقەوەس / baqewes/: ☜ **باقەبەس**

بـاقی١ / baqî/: نـاو. مـاوە؛ پاشمـاوە ‹حاڵـش بەدتەورەن بە ئایەی کەلام/ ئیختیـار بـە تـۆن، بـاقی وەسسەلام «سەیدی»› ≌ باقیمانده

باقی٢: ئاوەڵناو. هەرماو ‹ئێمە گشت فانی هەر ئەوەن بـاقی/ نـازوون وە بـازووی پـڕ نـەیرووی سـاقی «مەولەوی»› ≌ باقی

باقیلە / baqîle/: ☜ **باقلە**

باقی‌ماو / baqîmaw/: نـاو. پاشمەنـدە؛ پاشمەنـە؛ ماگە؛ مەندە ≌ باقیمانده

باقیە / baqye/: ☜ **بەقیە**

باک / bak/: ناو. ١. ترس؛ خـۆف ‹کـە تـۆی شـای کـەچ‌کـولاهی دیدەمەسـتان/ چ بـاکم قەیسـەر و فـەغفوورە ئەمشـەو «نـالی»› ٢. دەفـری جـێ سـووتەمەنی لـە ماشـیندا ≌ ١. تـرس ٢. مخـزن سوخت

باکردگ / bakirdig/: ☜ **باکردوو**

باکردوو / bakirdû/: ئاوەڵناو. باکردگ؛ باکردی: ١.

ماسیو؛ پەنەماو ٢. *[کینایە]* تایبەتمەندی شتی فرۆش کە بە سەر دەستی فرۆشیارەوە مابێتەوە و نەفرۆشرێت ⚑ ١. آماسیده ٢. بادکرده؛ فروش نرفته

باکردی / bakirdî/: ☜ **باکردوو**

باکرۆڤە / bak(i)rove/: ناو. کڕێوە؛ بۆران؛ بەفر بە باوە ⚑ بوران

باکوت / bakut/: ☜ **باڕن**

باکوزیرک / bakuzîrk/: ناو. با و بۆران؛ تۆف و کڕێوە و بادەوە ⚑ کولاک

باکۆفە / bakofe/: ☜ **باقۆفە**

باکۆڤە / bakove/: ناو. باقۆفە؛ میوەی ڕزیوی با وەراندوو ⚑ میوەی بادریختەی پوک شده

باکوور / bakûr/: ناو. لاژوور؛ یەکێ لە چوار لا سەرەکییەکان، بەرانبەر بە باشوور ‹... خەبات بکەن کە زاراوە لێک جیاوازەکانی باکوور و باشوور و ڕۆژاوا، تا لورستان بگەیەننەوە یەک و ... «هەژار، چێشتی مجێور»›. هەروەها: **باکووری** ⚑ شُمال

باکووڕە / bakûře/: ناو. گۆچان؛ گۆپال؛ داردەستی سەرچەمیو ⚑ چوگان

باکووزک / bakûzik/: ناو. باکووسک؛ سۆزەی سەرما؛ بای زۆر ساردی زستان ⚑ باد سرد زمستانی

باکووسک / bakûsik/: ☜ **باکووزک**

باکەش / bakeş/: ناو. ١. بابوێر؛ کەلێنێ بای پێدا دێ ٢. کەلەشاخی حەجامەتکێش؛ کووپێ کە لە پشتی ئێشاوی دەگرن ٣. لوولەسۆبە؛ بۆریەی کوورە ⚑ ١. منفذ باد ٢. بادکش ٣. لولەی بخاری

⊡ **باکەش گرتن:** کەلەشاخ گرتن بێنەشتەر لێدان ⚑ بادکش گرفتن

باکەف / bakef/: ناو. باگەف؛ خشتی هەلکفاوی تەواو لە کلدەرنەچوو ⚑ آجر نیمپخته

باکێش / bakêş/: ناو. باکەش ⚑ بادکش

باگ / bag/: ناو. با ⚑ باد

باگا / baga/: ناو. شوێنی باگر ⚑ منفذ باد

باگر / bagir/: ناوەلناو. باپێچ؛ باگرە؛ باگیر؛ بەربا؛ بەرەبا؛ لابا؛ لاباد؛ بائەنگێو؛ باسەرە؛ باسڕە؛ باڕۆگ؛ تایبەتمەندی شوێنێ کە با بیگرێ ⚑ بادگیر

باگردان / bagirdan/: ☜ **بانگلێر**

باگردێن / begirdên/: ☜ **بانگلێر**

باگرۆ / bag(i)ro/: ناو. گژەبا؛ بای توند ⚑ تندباد

باگرۆکە / bag(i)roke/: ناو. گێژەلووکە ⚑ گردباد

باگرە / bag(i)re/: ☜ **باگر**

باگژە / bag(i)je/: ناو. ١. بای نێونجی شەماڵ و زریان ٢. ☜ **باگێژە** ⚑ ١. باد میانەی شمال و جنوب ٢. ☜ **باگێژە**

باگوردان / bagurdan/: ☜ **بانگلێر**

باگوردێن / bagurdên/: ☜ **بانگلێر**

باگوڕ١ / baguř/: ناو. باگوڕک؛ هەرەوەز؛ زبارە ⚑ همیاری

باگوڕ٢: ناوەلناو. ئابوونە؛ بەشداری؛ ئەندامییەتی ⚑ آبونه

باگوڕک / baguřk/: ☜ **باگوڕ١**

باگونە / bagune/: ناو. نەخۆشی گون پەنەمان لە بەر قەلەوی ⚑ بیماری وَرَم بیضه

باگوێ / bag(i)wê/: ناو. کەڕاکە؛ لامل؛ بەینی گوێ و بنی کاکیلە ⚑ بناگوش

باگۆ / bago/: ناو. وەلام ⚑ جواب؛ پاسخ

باگۆرە / bagore/: ناو. هەڕە؛ مشار ⚑ ارّه

باگۆڕ / bagoř/: ناو. باگۆڕێن؛ هەواگۆڕ ⚑ وسیلەی تهویەی هوا

باگۆڕی / bagořî/: ناو. باگهۆڕی؛ هەواگۆڕی ⚑ تهویه

باگۆڕێن / bagořên/: ☜ **باگۆڕ**

باگەڕ / bageř/: ناو. باهۆز؛ گێژەلووکە؛ گەردەلوور؛ گەردەلوول؛ باهۆز ⚑ گردباد

باگەڕێن / bageřên/: ☜ **بانگلێر**

باگەف / bagef/: ☜ **باکەف**

باگهۆڕی / bagihoři/: ☜ **باگۆڕی**

باگیر١ / bagîr/: ناو. سەرپۆشی کون ــ کونی قلیاناوی ⚑ درپوش مُشبک قلیان

باگیر٢: ☜ **باگر**

باگێجه / bagêce/: ☜ **باگێژه**

باگێژه / bagêje/: ناو. باگژە؛ باگێجە؛ گێژەڵووکە؛ گەردەلوول؛ باگەڕ ⚑ گردباد

باگێیادێ / bagêyadê/: ناو. مانگی یادی خودا؛ مانگی ڕەمەزان ⚑ ماه رمضان

باڵ١ / bal/: ناو. ١. ☜ **باڵ١ـ١** ٢. ڕەنگی خۆڵ ⚑ ١. ☜ **باڵ١ـ١** ٢. رنگ خاک

⊡ **باڵ دان**: ١. لاواندنەوە ٢. پاراستن؛ پارازتن ⚑ ١. نوازش کردن ٢. حراست کردن

باڵ٢: ئامراز. پاڵ؛ پالی؛ کن؛ لا؛ لە کن؛ لە لا؛ لجەم؛ با؛ لنک ‹دی ب سەعی و جەهد یەکسان بن ل بال وی روز و شەب «جزیری»› ⚑ نزدِ

بالار / balar/: ناو. کاریتە ⚑ دیرک

بالافڕ / balafiř/: ناو. بالفڕ؛ هەلیکوپتەر ⚑ بالگرد؛ هلیکوپتر

بالافس / balafis/: ☜ **باواقۆرەت**

بالاڤ / balav/: ناو. بالاو: ١. شیو؛ کول؛ شیو و کول؛ کاری جل شۆردن ٢. کاری خۆ شتن ⚑ ١. رختشویی ٢. آبتنی

▣ **بالاڤ خۆش**: سێحەتی ئاوی گەرم؛ حەمام کردنت خۆش ⚑ عافیت

بالاڤکەر / balavker/: ناو. جلشۆر؛ کولکەر ⚑ رختشور

بالاڤگه / balavge/: ناو. گەرماو ⚑ حمام

بالاڤیک / balavîk/: ناو. وردەبڕوێش ⚑ ریزەبلغور

بالان / balan/: ناو. ١. بالان؛ تەڵەگورگ ٢. دالانی هەوایی؛ شوێنی دیاری کردنی هاتوچۆی فڕۆکە ٣. ڕاڕەو ⚑ ١. تلەی گرگ ٢. دالان هوایی ٣. راهرو

بالبالوکه / balbalûke/: ناو. تاژیلە ⚑ آخوندک

بالبالی / balbalî/: ☜ **بالوری**

بالتان / baltan/: ئاوەڵناو. ئارام؛ هێدی ⚑ آرام

بالته / balte/: ناو. ١. ☜ **باڵته ـ٢** ٢. جەنجەڕی گێرە کردن ⚑ ١. ☜ **باڵته ـ٢** ٢. خرمنکوب

بالدرێژ / bald(i)rêj/: ☜ **باڵدرێژ**

بالکێشنامه / balkêşname/: ناو. نامەی دادگا بۆ ئاگاداری ⚑ اخطاریه

بالگاش / balgaş/: ناو. بالگاشە؛ بانگەشە؛ ڕیکلام ⚑ تبلیغات

بالگاشه / balgaşe/: ☜ **بالگاش**

بالگه / balge/: ☜ **باڵنج ـ١**

بالگی / balgî/: ☜ **باڵنج ـ١**

بالگیڤ / balgîv/: ☜ **باڵنج ـ١**

بالمەمی / balmemî/: ناو. مۆم؛ شەمێ؛ شەم؛ مێو ⚑ شمع

بالمیش / balmîş/: ئاوەڵناو. تەفر و توونا؛ بنەبڕ؛ ئاسەوار بڕاو؛ قڕتێکەوتوو. هەروەها: **بالمیش بوون؛ بالمیش کردن** ⚑ نابود

بالنگ / baling/: ☜ **باڵنگ**

بالنگی / balingî/: ناو. سەرینی ژێر پێ ⚑ بالش زیر پا

بالوفک / balufk/: ناو. سەرینی بچووک؛ باڵنجی چکۆلە ⚑ بالشتک

بالوویک / baluwîk/: ☜ **بالوکه ـ١**

بالۆ / balo/: ئاوەڵکار. بالێ؛ بارێ؛ هەرچۆنێک بێت ⚑ بەهرحال؛ باری

بالۆره / balore/: ناو. ١. گۆرانی هەڵدانی کچ و کوڕ لە چیا کە هەوایەکی تایبەتی هەیە ‹دیتە گوێ لاوکی لاوان/ بالۆرەی بەلەکچاوان «هێمن»›. هەروەها: **بالۆره کردن؛ بالۆره خوێندن** ٢. */مەجاز/* قسەیێ کە کەس لێی تێنەگا ⚑ ١. نوعی ترانەی

جمعی ٢. مُهملات

بالۆکە / baloke/: ☜ **بالووکە ـ١**

بالۆل / balol/: ناو. تونگی تاقیگەی کیمیا ☰ بالن آزمایشگاه

بالۆلە / balole/: ☜ **بابۆڵە**

بالۆلی / balolî/: ئاوەڵناو. بوێر؛ چاونەترس؛ گوێنەدەر ☰ بی‌باک

بالۆڵە / baloɫe/: ☜ **بابۆڵە**

بالوور / balûr/: ناو. هێلکەدانی مریشک ☰ تخمدان مرغ

بالووری / balûrî/: ناو. مۆری؛ مەڕمەڕشا؛ هومایی؛ بالبالی ☰ چلوار

بالووعە / balû'e/: ناو. ئەو گۆنجەی کە ئاو بۆ ڕەهەند ئەبا ☰ مجرای فاضلاب

بالووفک / balûfik/: ☜ **باڵنج ـ١**

بالووک / balûk/: ☜ **بالووکە ـ١**

بالووکە / balûke/: ناو. ١. بالووک؛ بالۆکە؛ بالوویک؛ بالیک؛ بایلە؛ لکئاسایەکە زۆرتر لە سەر پێستی دەست و پێ هەڵدەدا و هۆکارەکەی ویرووسە ٢. تاژیلە؛ تاژیلۆکە؛ ئەسپی پێغەمبەر؛ تاژی ئەحمەدڕاوکەرە؛ جۆرە کولەیەکی باریکەلانەی زیتە ☰ ١. زگیل ٢. آخوندک

بالە١ / bale/: ناو. ١. خرووکە؛ ئاوڵە؛ پۆرگ لە پێست ٢. *[سووکەڵە]* سووکەڵەی برالە ٣. ☜ **بالێت** ☰ ١. آبله ٢. برادر ٣. ☜ **بالێت**

بالە٢: دەنگەناو. دەنگی کاژیلەی ساوا ☰ صدای بزغاله

بالەبال / balebal/: دەنگەناو. بارەبار ☰ صدای احشام

بالەفڕڤان / balefiřvan/: ناو. فڕۆکەوان؛ فڕۆکەئاژۆ ☰ خلبان

بالیشت / balîşt/: ☜ **باڵنج ـ١**

بالیف / balîf/: ☜ **باڵنج ـ١**

بالیفک / balîfik/: ناو. سەرینی گچکە ☰ بالشتک

بالیک / balîk/: ☜ **بالووکە ـ١**

بالینە / balîne/: ناو. باڵنجێکی خڕیلانەیە، دەخرێتە ژێر تەبەق و مەنجەڵی بانی سەر ☰ بالشتک زیر باری که روی سر حمل می‌شود

بالێت / balêt/: ناو. بالە؛ سەمایێکی شانۆیی ڕۆژاواییە، بۆ دەربڕینی داستانێکی ڕەچاوکراو ☰ بالت

باڵ١ / baɫ/: ناو. ١. بال؛ پەل؛ کەنگ؛ ئەندامی هەڵفڕینی باڵندە ‹من دەڵێم پەپوولەیەک فڕی، بە باڵی سەوز و سوورەوە «سوارە»› ٢. باسک؛ باهۆ؛ بازوو ‹لە سەر ماڵم بە لە باڵم! «مەسەل»› ٣. پەلی هەڵفڕینی فڕۆکە ٤. هەرکام لە لێوارەکانی تیرئاسن ٥. لا؛ هەریەک لە دوو لای ڕاست و چەپ ٦. پەل؛ دەست و پێ ‹چوونە سەریان، چوار باڵیان کردن› ٧. لە سەر پەنجەوە تا چەناکە ‹پێوام، هەشت باڵ بوو› ٨. ئامێز؛ باوش ☰ ١. بال پرنده ٢. بازو ٣. بال هواپیما ۴. بال تیرآهن ۵. طرف ۶. دست و بال ٧. ذرع ٨. آغوش؛ بغل

▣ **باڵ بڕین**: *[کینایە]* ١. لە جم و جووڵ خستن ٢. لە دەسەڵات خستن ٣. هیچ بە دەستەوە نەهێشتن ☰ ١. از حرکت انداختن ٢. دست کوتاه کردن ٣. به فلاکت انداختن

باڵ بەستن: قۆڵبەست کردن ☰ کَت بستن

باڵ بە سەردا کێشان/ گرتن: ١. خستنە ژێر باندۆر؛ داگیر کردن ٢. چاودێری و ئاگاداری کردن ☰ ١. غصب کردن ٢. مراقبت کردن

باڵ شکاندن: *[کینایە]* لە هێز و دەسەڵات خستن؛ بێ‌هێز کردن ☰ از قدرت انداختن

باڵ فش کردن: *[کینایە]* خۆ بە شتێک دانان ‹باڵی فش کردبوو گوایە کەسێکم› ☰ گردن گرفتن

باڵ کردن: ١. باڵ دەرهێنان ٢. باسکۆ کردن؛ شاباڵی مەل بڕین بۆ نەفڕینی ☰ ١. پر درآوردن

پرنده ۲. بال پرنده را قیچی کردن

باڵ گرتن: ۱. ☜ **باڵ گرتنەوە ـ۱** ۲. تازە هەڵفڕین ۳. *[مەجاز]* یارمەتی دان ٤. *[مەجاز]* خێرا ڕۆشتن ▤ ۱. ☜ **باڵ گرتنەوە ـ۱** ۲. پرواز آموختن ۳. دستیاری کردن ۴. سریع رفتن

باڵ گرتنەوە: باڵ لێدان: ۱. باڵ گرتن؛ فڕین؛ دە حەواوە چوون ۲. پا لە زەوی بڕان؛ زۆر شاد و کەیفخۆش بوون ▤ ۱. پرواز کردن ۲. بال درآوردن

باڵ لێدان: ☜ **باڵ گرتنەوە**

لە باڵدا بون: ☜ **لە باخەڵدا بون**

لە باڵ یەک بردن: لێک بڵاو کردن؛ لە کەڵک و کار خستن ‹ڕادیۆکەی لە باڵ یەک برد! تازە نابێتەوە ڕادیۆ بۆم› ▤ از کار انداختن

لە شەقەی باڵ دان: هەڵفڕین؛ هەڵفڕان ‹کەوتە خۆ دای لە شەقەی باڵ دیسا/ ئاگرێکی لە دەروون داییسا «هەژار، *بۆ کوردستان*»› ▤ بال زدن

باڵ۲: پێشوشە. ــ دەست؛ یارمەتیدەر؛ کۆمەکی ‹تەنیاباڵ› ▤ یاور

باڵ۳: ئامراز. پاڵ؛ پاڵی؛ کنی؛ پەنای ‹دوو ماڵن دە باڵ یەکدا› ▤ بغل؛ کنارِ

باڵا۱ / bała/: ناو. ۱. بالا؛ بان؛ هەنداڤ؛ هەنداو؛ سەر؛ جێگەی چاکتر ‹بالانشین› ۲. بالا؛ بەژن ‹بالابەرز؛ شێوەی ئەو لەولاو ها بەو بالاوە/ بەو بالای شیرین سەرەوالاوە «بێسارانی»› ۳. بالاتەنە؛ بەشی سەرەوی کراس و کەوا ‹کراسەکەم بالاکەی شۆڕە› ▤ ۱. صدر؛ بلندی ۲. قد و قامت ۳. قسمت بالای لباس

◘ **بالا بە بالا گرتن:** خۆ بە قەد یەک گرتن ‹مێژوو هات و بالای خۆی گرت/ بە بالای زامەکانی تۆ/ ... زامەکانت یەک ــ دوو قولانج درێژتر بوون! ... «شێرکۆ»› ▤ قد به قد گرفتن

بالا کردن: ۱. درێژ بوون؛ بەرز بوون ۲. گەورە بوون ▤ ۱. قد کشیدن ۲. رُشد کردن

بە بالای کەسێک بڕان: تەواو لێ کالینەوە ‹ئەم کالایە، هەر بە بالای ئەو دەبڕێ «مەسەل»› ▤ لایق کسی بودن

باڵا۲: ئاوەڵناو. سەروو؛ لە سەر ‹خوێندنی بالا؛ دەستی بالای هەیە› ▤ بالا؛ طولا

باڵابان / bałaban/: ☜ **باڵەبان**

باڵابڵند / bałabiłind/: ☜ **باڵابەرز**

باڵابۆست / bałabost/: ☜ **باواقۆرەت**

باڵابەرز / bałaberz/: ئاوەڵناو. بەژنبەرز؛ بەژنبلند؛ بلندبالا؛ بالابلند؛ شاگە؛ شیک؛ قۆلێ؛ کیف؛ درێژن؛ درێژە ‹خشڵ و خەمڵ و لەرزانە/ شیاوی بالابەرزانە «هەژار»› ▤ بلندقامت

باڵابەرزە / bałaberze/: ناو. تلیا ناوی؛ زەڕنەقووتە؛ بەرزەملێ؛ تلیا ناوین؛ گیشتا مێونەن؛ تلیاناوی؛ هەڵمەقووتە؛ قامکە قوچە؛ قامکی قووتێ؛ قامکی قوونێ؛ قامکە قوچە؛ دۆڵەدرێژ؛ قامکی ناوەڕاست؛ سێهەم ئەنگوست لە پەنجەدا ‹ناز دەکا بالابەرزە/ کێ وەک من جوان و تەرزە؟ «هەژار، *پێنج ئەنگوست*»› ▤ انگشت وسطی

باڵابەژن / bałabejn/: ناو. ئاوێنەی بالاڕوان ▤ آینەی تمامقد

باڵاپچووک / bałap(i)çûk/: ئاوەڵناو. گرد؛ بالاپچووک ▤ کوتاەقد

باڵاپۆش۱ / bałapoş/: ناو. عەبا؛ جلکی سەر تا پایی ‹بالاپۆشێکی جوانی دەبەر کردووە› ▤ بالاپوش

باڵاپۆش۲: ئاوەڵناو. سەر تا پا داپۆش ‹ئەگەر مەیلەکەت فەرامۆشم بێ/ سفیدی کفن بالاپۆشم بێ «فولکلۆر»› ▤ بالاپوش

باڵاتە / bałate/: ناو. باڵەتە: ۱. بلاتە؛ سەرەتای گەیشتنی میوە ۲. گیایەک کە بەرەکەی لە ناو گولەکەیدا بێ (وەک: گولەبەڕۆژە) ▤ ۱. آغاز

رسیدن میوه ٢. گیاهی کـه ثمـرش داخـل گلبـرگش باشد

بـالاجوان / baɫac(i)wan/: ئاوەڵـناو. شـــووش ☰ خوش قد و قامت

بالاخانە / baɫaxane/: نـاو. باڵـەخانە: ١. نهـۆمی دووهەم ٢. بەرهێوان؛ وەرهێوانە؛ هەیوانی زۆرتـر ســەرگیراوی پێشــەوەی مــاڵ ‹بالاخانــەی چــەم دیوانەکەی تـۆن/ بانـەناو وە خـاک ئاسـانەکەی تـۆن «مەولەوی»› ☰ ١. طبقەی دوم ٢. رواق

بالادار / baɫadar/: ناو. داری سەرەوەی دار تـەون ☰ چوب بالایی دار قالیبافی

بـالادەس / baɫades/: ئاوەڵـناو. بالادەســـت: ١. دەسەڵاتدار ٢. گەورەتر ☰ ١. بانفوذ ٢. ارشد

بالادەست / baɫadest/: ☜ **بالادەس**

بالادەستە / baɫadeste/: ئاوەڵناو. نێونجی؛ نە درێـژ نە کورت ☰ متوسط

بالاڕف / baɫaȓif/: ناو. تاقچە؛ ڕف؛ ڕەفە ☰ تاقچە

بالاڕوان / baɫaȓ(i)wan/: ناو. ١. بالانما؛ بـالانوێن؛ جامی بالانوێن؛ نەینکا مەزن؛ ئاوێنەی گـەورە ٢. ڕۆچنەی میچ؛ کولانکەی بان ☰ ١. آینەی قدی ٢. روزنەی بام

بالاشـمە / baɫaş(i)me/: نــاو. بالاشـــــەمە؛ داری دیرەگی سەرتاقەی دیوار کە داری تری بە سەردا ڕایەڵ دەکەن ☰ دیرک تاقچە

بالاشەمە / baɫaşeme/: ☜ **بالاشمە**

بالاعەرعـەر / baɫa'er'er/: ئاوەڵـــناو. بالابـــەرز ☰ قدبلند

بالاکورت / baɫakurt/: ئاوەڵناو. کورتەبالا ☰ قدکوتاه

بالاگەردان / baɫagerdan/: ☜ **بەلاگەردان**

بـالان / baɫan/: ناو. فاق؛ تەڵـە؛ تەڵـەی گـورگ و ڕێوی ☰ بالان؛ تلەی گرگ و روباه

بالاندن / baɫandin/: چاوگ. باڕانـدن ☰ بـع ـ بـع کردن

بالاندیدە / baɫandîde/: ئاوەڵناو. ئەزموودە؛ خاوەن ئەزموون ‹... لە ناو پسوولێکا نووسیم: من کوردێکی ئاوارەی دنیاگەڕیدە و نیمچـەگورگی بالاندیـدەم! ... «هەژار، *چێشتی مجێور*»› ☰ باتجربه

بالانشـین / baɫanişîn/: ئاوەڵـناو. ١. ژوورنشـــین؛ خاوەن جێگای لە بانـەوە ٢. پلەبـەرز؛ بـە پلـە و پایەی بەرزەوە ٣. خاوەن بانترین پلـە و پایـە ☰ ١تا٣. صدرنشین

بالانما / baɫanima/: ☜ **بالاڕوان ـ١**

بالانوێن / baɫan(i)wên/: ☜ **بالاڕوان ـ١**

بالانـەوی / baɫanewî/: ئاوەڵـناو. کورتـــەبالا ☰ کوتاەقد

بالانی / baɫanî/: نـاو. ئێستری بـاب ئەسـپی داک ماکەر ☰ استر پدر اسب

بالاو / baɫaw/: ☜ **بالاف**

بالا و داوێن / baɫa w dawên/: ناو. سەر و خـواری کراسی ژنانە ☰ بالاتنە و پایین‌تنەی پیراهن زنانە

باڵباز / baɫbaz/: ناو. ١. سەرباز؛ چەکداری میری ٢. بالوێز؛ بریکاری دەوڵەت لە وڵاتێکی‌تردا ☰ ١. سرباز ٢. سفیر

باڵبەز / baɫbez/: ناو. گوناح؛ تاوان ☰ گناه

باڵبەس / baɫbes/: ئاوەڵکار. کەت‌بەسە؛ قۆڵبەست ☰ کت‌بستە

باڵبەسـت / baɫbest/: ئاوەڵـکار. قۆڵبەســـت ☰ کت‌بستە

باڵبەستە١ / baɫbeste/: ئاوەڵناو. یەخسیر؛ دەسـت بەسراو ‹دیل و باڵبەستەی دوو زوڵف و خاڵم/ حەقم بە دەستە تا ڕۆژ بناڵم «فولکلۆر»› ☰ اسیر

باڵبەستە٢: ئاوەڵـکار. قۆڵبەسـتە؛ قۆڵبەسـت‌کـراو ‹گرتیان و باڵبەستە بردیان› ☰ کت‌بستە

باڵبەڵەکە / baɫbeɫeke/: نـاو. پەڕبەڵەکە؛ سەقری مێشخۆر؛ قجی؛ قجـی‌بەڵـەک؛ قجـی چـاوڕەش؛ چۆلەکـەگرە؛ مـەلێکی ڕاوکـەری بەرزەفـڕە، بـە

دەنووکی کورت و بەهێز و قاچ و قنگی تیژەوە، لە سەر پنچک و داران هێلانە دەکا و مشک، مارمێلکە و باڵندەی بچووک دەخوا ▤ سنگ‌چشم

باڵتۆز / bałtoz/: ناو. باڵدز؛ باڵدوز؛ ژن‌خوشک؛ خوشکی ژن ▤ خواهرزن

باڵتووسک / bałtûsk/: ناو. دش؛ دوش؛ خوشکی شوو ▤ خواهرشوهر

باڵتە / bałte/: ناو. ١. بالتە؛ پاڵتاو؛ باڵاپۆشی ئەستوور ٢. تەوەر؛ تەور؛ بیور ٣. چەشکە؛ چەژە ▤ ١. پالتو ٢. تبر ٣. طعمەی شکار

باڵچۆغە / bałçoğe/: ناو. باڵچە؛ دەسکی شیر؛ دەسەی شمشێر ▤ دستەی شمشیر

باڵچە / bałçe/: ☜ باڵچۆغە

باڵخەنجەرە / bałxencere/: ناو. کاردەپەلە؛ چەورووکە ▤ بادخورک

باڵدار[1] / bałdar/: ناو. مەل؛ باڵندە؛ پەڕندە ▤ پرندە

باڵدار[2]: ئاوەڵناو. خاوەن‌باڵ ‹ئەی باز! ئەی مەلی باڵداری خوێنخوار!/ لە ناو مەلاندا مەشهوور بە زۆردار «قانع»› ▤ بالدار

باڵداسووکە / bałdasûke/: ناو. تەیرەکوێرە ▤ پرندەای است

باڵدرێژ / bałd(i)rêj/: ئاوەڵناو. */کنایە/* باڵدرێژ؛ پشوودرێژ؛ لەسەرخۆ ▤ متین

باڵدرێژی / bałd(i)rêjî/: ناو. */کنایە/* پشوودرێژی؛ لەسەرخۆیی ▤ متانت

باڵدز / bałdiz/: ☜ باڵتۆز

باڵدوز / bałduz/: ☜ باڵتۆز

باڵدی / bałdî/: ناو. سەتڵ؛ دۆڵ؛ پەقرەج ▤ سطل

باڵڕاکێش / bałřakêş/: ناو. چاوساغ؛ قۆڵڕاکێش؛ چاوساغی مرۆی کوێر ▤ عصاکش

باڵزڕ / bałziř/: ناو. باڵزێڕ؛ مشک‌گرە؛ سەماکەرە؛ هەڵەکەسەمای گەورە؛ مەلێکی ڕاوکەرە ▤ دلیجە

باڵزێڕ / bałzêř/: ☜ باڵزڕ

باڵش / bałiş/: ☜ باڵنج ـ١

باڵشت / bałişt/: ☜ باڵنج ـ١

باڵشمە / bałişme/: ناو. چوارچێوەی دەرک و پەنجەرە ▤ چهارچوب در و پنجرە

باڵغ / bałiğ/: ئاوەڵناو. باڵق؛ بلۆق؛ پێگەیشتوو ▤ بالغ

باڵغبوو / bałiğbû/: ئاوەڵناو. گێرانی؛ پێگەیشتوو ▤ بالغ؛ بە سن رشد رسیدە

باڵفرنەک / bałfirnek/: ☜ باڵفڕنەك

باڵفڕ / bałfiř/: ☜ بالافڕ

باڵفڕنەک / bałfiřnek/: ناو. باڵفرنەک؛ پەپوولە؛ پەڕپەڕۆک ▤ پروانە

باڵفیکس / bałfiks/: ناو. بارفیکس: ١. لوولەیەکی دوو سەر دابەستراو بۆ خۆ هەڵواسین، بە مەبەستی وەرزش کردن ٢. وەرزشێک کە بەو لوولە دەکرێ ▤ ١و٢. بارفیکس

باڵق / bałiq/: ☜ باڵغ

باڵکوڵ / bałkuł/: ناو. کوڵەباڵ؛ کوڵەباڵە؛ فەرەنجی بێ‌قۆڵ و تا سەر پشتێند ▤ نیمتنەی نمدی بی‌آستین

باڵکون / bałkun/: ناو. ١. تارمە؛ هەیوانی بەر پەنجەرە ٢. قاتی سەرەوەی ساڵۆنی سینەما ▤ ١و٢. بالکن

باڵکۆک / bałkok/: ناو. بەڵگە؛ قەباڵە؛ ئێور؛ تاپۆ ▤ سند

باڵگاشە / bałgaşe/: ناو. پڕۆپاگەندەی بە درۆ ▤ تبلیغات دروغین

باڵگاشەچی / bałgaşeçî/: ناو. باسڕێژ؛ پڕوپاگەندەچی ▤ تبلیغاتچی

باڵگرەوە / bałg(i)rewe/: ☜ باڵندە

باڵگە / bałge/: ناو. ژێرسەر؛ سەنیا؛ سەرنگا ▤ بالش

باڵنج / baɫinc/: ناو. ١. بالگە؛ بالگی؛ بالگیڤ؛ بالووفک؛ بالیشت؛ بالیف؛ باڵش؛ باڵشت؛ باڵەشنە؛ باڵین؛ سەنیر؛ سەرنگا؛ سەنیا؛ سەرینی گچکە بۆ سەر یان دەست خستنە سەر و پاڵ پێوەدان ٢. ئانیشک 🇮🇷 ١. بالش ٢. آرنج

باڵنجەک / baɫincek/: ناو. نازباڵنج؛ بالگەی بچووک 🇮🇷 نازبالش

باڵندە / baɫinde/: ناو. مەل؛ پەلەوەر؛ پەلەور؛ پەڕندە؛ پەرننە؛ پەڕۆک؛ باڵنە؛ باڵننە؛ فڕندە؛ فڕننە؛ فڕا؛ باڵ گرەوە؛ سر؛ توار؛ تەواڵ؛ تەرەوڵ؛ هەرکام لە گیانەوەرانی باڵداری هێلکەکەر و خوێن گەرم ‹بنە ڕووخان و سیپە چۆڵ و هۆڵن/ بلاون ڕاوکەر و باڵندە پۆلن «هێمن»› 🇮🇷 پرندە

▣ **باڵندەی ڕەشەبا**: ماسیگرە 🇮🇷 پرستو دریایی کاکایی

باڵنگ / baɫing/: ناو. بالنگ؛ باروونە؛ میوەیەکە لە تیرەی نارنجان 🇮🇷 بالنگ

باڵننە / baɫinne/: ☜ **باڵندە**

باڵنە / baɫne/: ☜ **باڵندە**

باڵوپاڵ / baɫûpaɫ/: ناو. ڕەواج؛ برەو؛ فراوانی 🇮🇷 فراوانی

باڵ و پەڕ / baɫ û peř/: ناو. ١. پەڕ و پۆ ٢. *[کینایە]* دەسەڵات 🇮🇷 ١. بال و پر ٢. قدرت؛ تک‌وتا

باڵ و قۆڵ / baɫ û qoɫ/: ناو. ساقۆڵ؛ ساکول؛ چەپل؛ تەواوی دەست لە پەنجەوە تا شان 🇮🇷 دست و بازو

▣ **باڵ و قۆڵ شل بوون**: لە هێز کەوتنی دەست بە هۆی هەڵگرتنی شتی قورسەوە 🇮🇷 ناتوان شدن دست از خستگی

لە باڵ و قۆڵ کەوتن: داهێزران و هیلاک بوونی شان و دەست بە هۆی کاری قورسەوە 🇮🇷 ناتوان شدن دست از خستگی

باڵوڵ / baɫuɫ/: ناو. ١. *[مەجاز]* زانا ٢. *[پلار]* گێلۆکە 🇮🇷 ١. زیرک ٢. هالو

باڵون / baɫun/: ناو. باڵینەک؛ کیسەی زەلامی پڕ لە گاز یان گەرما کە بە حەوادا دەچێ 🇮🇷 بالون

باڵوێز / baɫwêz/: ناو. سەفیر؛ سپاردەی میری؛ بریکاری دەوڵەت لە دەوڵەتێکی تردا 🇮🇷 سفیر

باڵوێزخانە / baɫwêzxane/: ☜ **باڵیۆزخانە**

باڵۆن / baɫon/: ناو. پفۆک 🇮🇷 بالُن

باڵە / baɫe/: ناو. ١. دەسکێشی چەرمین ٢. پێمەڕە؛ بێر؛ بێلی ئاسن ٣. باڵی ماسی 🇮🇷 ١. دستکش چرمی ٢. بیل آهنی ٣. بالەی ماهی

باڵەبان / baɫeban/: ناو. بالابان: ١. دەهۆڵی گەورە ٢. کەڕەنا؛ شەیپووری زۆر گەورە ٣. ئێستری زەلام و بەهێز ٤. *[کینایە]* پیاوی تەژە و زەبەلاح ٥. ☜ **باشوو** 🇮🇷 ١. دهل بزرگ ٢. بالبان ٣. استر گندە ۴. مرد لندهور ۵. ☜ **باشوو**

باڵەتە / baɫete/: ☜ **بالاتە**

باڵەتەپە / baɫetepe/: ناو. پەلەقاژە؛ باڵەتەپێ؛ باڵ لە زەوی دانی مەل دوای سەر بڕینی 🇮🇷 پرپر زدن مرغ پس از سر بریدن

باڵەتەپێ / baɫetepê/: ☜ **باڵەتەپە**

باڵەخانە / baɫexane/: ☜ **بالاخانە**

▣ **باڵەخانەی تاوسانی**: کۆشکی هاوینی 🇮🇷 استراحتگاه تابستانی

باڵەشتە / baɫeşte/: ناو. باڵنجەک 🇮🇷 نازبالش

باڵەشنە / baɫeşne/: ☜ **باڵنج ـ١**

باڵەشۆڕە / baɫeşoře/: ناو. باڵەشۆڕێ؛ نەخۆشییەکە تووشی مریشک و جووچک دەبێ باڵیان دادەشۆڕێ 🇮🇷 نوعی بیماری مرغ

باڵەشۆڕێ / baɫeşořê/: ☜ **باڵەشۆڕە**

باڵەفرتێ / baɫefirtê/: ☜ **باڵەفڕکە**

باڵەفرکێ / baɫefirkê/: ☜ **باڵەفڕکە**

باڵەفڕکە / baɫefiřke/: ناو. باڵەفڕێ؛ باڵەفرتێ؛ باڵەفڕکێ؛ باسکۆ ـ باسکۆ 🇮🇷 عمل پر زدن پرندە

هنگام اسارت

باڵەفڕە / balef(i)ře/: ناو. باڵەفڕێ: ١. کاری باڵ لێکدانی جووجەڵە مەل بۆ فێر بوونی فڕین ٢. کاری باڵ بە یەکا دان لە ناچاری ‹... تا نەبمە چنگە خۆڵەمێشێک بە دەم باوە، دەست لە باڵەفڕە و پەلەقاژە هەڵناگرم... «هەژار، *بۆ کوردستان*»› ☰ ١. تلاش جوجە برای پرواز ٢. عمل بال زدن از ناچاری

باڵەفڕێ / bałef(i)řê/: ☜ **باڵەفڕە**

باڵەکڕە / bałek(i)ře/: ناو. بێلەکرە؛ بێلەکڕێ ☰ عمل بیل بر زمین کشیدن برای جمع کردن آشغال

باڵەکە / bałeke/: ناو. شەپیلک؛ کەلەکوچ؛ سەرپیل؛ پاڕۆی شان؛ دەفەی شان؛ ئێسکی تەخت، تەنک و سێگۆش لە هەر دوو لای پشتەوە کە سەری باسکی تێدا ڕاگیر دەبێ ☰ استخوان کتف

باڵەکەو / bałekew/: ناو. دۆخی لە کەو یان لە داژگیر دانی دەغڵ لە سەر جۆخین بە پێوە ☰ ایستاده، گندم بیختن در خرمن

باڵەوازە / bałewaze/: ئاوەڵناو. پەڕەوازە؛ باڵ و پەڕ دەرهاتوو ☰ پرواز آموختە

⊡ **باڵەوازە بون**: */کنایە/* ١. فێری فڕ و فێڵ بوون ٢. دڵداری کردن (بۆ تازەلاو) ☰ ١. مَکر آموختن ٢. عشق و عاشقی کردن در نوجوانی

باڵەوان / bałewan/: ☜ **باشو**

باڵەوباڵ / bałewbał/: ئاوەڵکار. دێواندەر؛ ئەم دیو بۆ ئە دیو ‹کوللە باڵەوباڵ سمیویەتی› ☰ کامل سوراخ شدە

باڵیدە / bałîde/: ئاوەڵناو. فڕندە؛ فڕا؛ فڕە؛ پەڕندە؛ خاوەنی لێهاتوویی هەڵفڕین ‹نیسبەت بدرێ حوور و پەری گەر بە لە تۆ چوون/ بالیدە دەبن تا دەگەنە ئەوجی لە خۆ چوون «مەحوی»› ☰ پرندە

باڵین / bałîn/: ناو. ١. بالگە؛ بالووفک؛ بالیف؛ باڵش؛ باڵەشتە؛ سەنیر؛ سەرنگا؛ سەنیا؛ سەرینی گچکە بۆ سەر یان دەست خستنە سەر و پاڵ پێوەدان ٢. پێخەف؛ نوێن ‹ئیمشەو من گریام خورووس کەرد ناڵین/ سوب ئەو بێنیشان من زووخ نە بالین «بێسارانی»› ☰ ١. بالش ٢. بالین

باڵینە / bałîne/: ناو. ١. ڕفێدە؛ دۆشەکە چکۆلەیەکە نانکەر نانی پێ پێوە دەدا ٢. ژێرنێر ٣. کورتانی حەماڵی ☰ ١. بالشتک ٢. بالشتک گردن گاو هنگام شخم ٣. پالان حمالی

باڵینەک / bałînek/: ☜ **باڵون**

باڵیۆز / bałyoz/: ناو. باڵوێز؛ سەفیر؛ بریکاری دەوڵەتێک لە دەوڵەتێکی تردا ☰ سفیر

باڵیۆزخانە / bałyozxane/: ناو. باڵوێزخانە؛ بنکەی بریکاریی دەوڵەتێک لە دەوڵەتێکیتردا ☰ سفارتخانە

باڵێ^{1} / bałê/: ناو. باڵە دارینەی داوەڵ و بووکەبارانە ☰ بال چوبی مترسک

باڵێ^{2}: ئاوەڵکار. ١. بارێ؛ هەر چۆنێک بێت ٢. ناشێ؛ لەوە ناچێ ☰ ١. باری ٢. بعید است

باڵێ^{3}: ئامراز. بەڵێی (بە گاڵتە و سەرسووڕمانەوە)؛ پێم وا نییە ☰ فکر نکنم

باڵێن / bałên/: ناو. ١. پشتیوانەی دیوار و کۆڵەکە ٢. دارێکە دەیخەنە پشتی دەرگای داخراو ‹دەرگا و باڵێن داخە و بچۆ!› ☰ ١. کمکی دیوار و ستون ٢. کلون در

باڵێنەوان / bałênewan/: ناو. فڕۆکەوان ☰ خلبان

بام^{1} / bam/: ☜ **بادام**

بام^{2}: ئاوەڵکار. با ☰ بلە

بام^{3}: ئامراز. با؛ بهێڵە ☰ بگذار

بامال / bamał/: ناو. جێگای بەرز کە با بەفر یان خۆڵەکەی بماڵێ ☰ بُلندای باد روفتە

بامبو / bambû/: ☜ **خەیزەران**

بامجان / bamcan/: ☜ **باینجان**

بامجانەڕەنگی / bamcanefengî/: ناو. تەماتە ☰

گوجەفرنگی

بامرنێ / bamirnê/: ناو. تاعوون؛ چاوقوولکە؛ لارەشە؛ قڕان؛ بلغەتە؛ تاوننە؛ پەتایەکی مەترسیدارە هاوڕێ دەگەڵ یاو، پیس بوونی خوێن و خوێنڕێژی بەربلاو لە ژێر پێست و شانەگەلی ژێرپێستی و جەرگ و دڵدا ☰ طاعون

بامڕە / bamiře/: ناو. بنەبان؛ قوونەبان ☰ کُنجِ بام

بامشت / bamişt/: ناو. باگا؛ باگر ☰ بادگیر

بامیە / bamye/: ناو. بامێ؛ بامیێ: ١. گیایەکی دەسچنی گەڵاپانی یەکساڵانە، گەڵاکانی لە گەڵای گوڵەهێرۆ دەچێ و گوڵێکی جوانی سپی و زەردی شینباوی دەر دەکا، ناوەڕاستەکەی قاوەیی مەیلەو سوورە ٢. بەری ئەم گیایە کە لە چێشتی دەکەن ٣. جۆرێک شیرینی وەک میوەی گیای بامیە کە لە ئارد، ڕۆن، هێلکە و شەکەر دروستی دەکەن ☰ ١. گیاه بامیە ٢. بامیە ٣. شیرینی بامیە

بامیێ / bamyê/: ☜ **بامیە**

بامێ / bamê/: ☜ **بامیە**

بان١ / ban/: ناو. ١. باڵا؛ سەر ‹بان زەوی؛ فەرموو دانیشە! بان و خواری نییە› ٢. سەربان؛ بانماڵ ‹لە بانێکا هەزار هەوام/ بەڵام ئەگەر بەم چەشنە بام/ لەم سەنەسارییە چۆن دەمام؟ «دڵدار»› ٣. بانە؛ بانوو؛ زەمینی دەشت و بڵند ‹بان هەوەتوو؛ بان لەیلاخ› ٤. بەرزایی؛ بڵندی ‹لەو بانەوە خۆی بەرداوە› ٥. دارێکە لە بنەماڵەی داری مۆرینگا کە تایبەتی وڵاتی هێندوستانە، گەڵاکانی باریک و چەشنی شانەیە، گوڵەکانی سپی و زەرد و سوورە، گوڵ و میوە و گەڵا و ریشە و ڕۆنی میوەکەی بۆ دەرمان دەشێ ‹شوتوربانا! ئەمە پەرژینی باغی ڕەوزەیە یا خۆ/ عەرار و عەرعەر و بانی خیابانی بیابانە؟! «نالی»› ٦. بانگی نوێژ ‹مەلا بانی دا› ٧. گازی؛ بانگ ‹بانی کە با بێ!› ☰ ١. بالا ٢. بام ٣. فلات ۴. بُلندی ۵. درخت بان ۶ اذان ۷. بانگ

▣ **بان چاو**: *[مەجاز]* بان سەر؛ سەرچاو؛ وشەی ئامادەیی نیشاندان بۆ کردنی کارێک ☰ (بە) چشم

بان سەر: بان سەر و چاو؛ وشەی ڕێز نان و ئامادەیی نیشاندان بۆ هەرچیک بێژەر بێژێ ‹مام پیرۆت ڕۆژ باش! ئەی بان سەرەکەم/ خێرە، بۆ گرژی؟ لە داخ کەرەکەم! «هەژار، بۆ *کوردستان*»› ☰ روی سر

بان یەکد لە سەر یەکتر: ١. کەڵەکە ٢. پێکەوە ☰ ١. برهم انباشتە ٢. روی هم

⊡ **بان یەک نان**: کەڵەکە کردن؛ لە سەر یەک دانان ☰ برهم نهادن

بان ماڵین: لابردنی بەفری سەربان ☰ برفروبی پشتبام

بان٢: ئاوەڵناو. سەر؛ باڵا ‹لە بان هەمووانەوە داینێ› ☰ بالا

بان٣: ئاوەڵکار. لە سەر؛ لە ڕووی ‹ئاغەی ساحیوماڵ وەگەرد خانم/ ئاو پاشینە بان تەپڵ ئامانم! «شامی»› ☰ بالا

بان٤: ئامراز. بانی؛ لە سەری ‹یەسە وە یاری بینای بان سەر/ لە ئیران نەیشتم یەی تەن لە کافەر «شامی»› ☰ رویِ

• **بان**٥: پاشگر. ئاگادار و خاوەن ‹نیگابان؛ باغەبان› ☰ ـ بان

بان٦: پێرۆ. ← **جێگەوبان؛ دەرکوبان؛ ڕێوبان**

بانا / bana/: ناو. بانوما ☰ بادنما

باناشەو / banaşew/: ناو. سۆزیشەو؛ سبەیشەوێ ☰ فرداشب

باناندن / banandin/: چاوگ. ١. کاری وەک بێچووی بێدایک خستنە بەر دایکێکی‌تر بۆ ئەوەی وە خۆی گرێ ٢. مێزە کردن؛ نواڕین؛ ڕوانین ☰ ١. الفت دادن بچەی حیوان بە حیوان

دیگر ٢. نگریستن

بانبارگه / banbarge/: ناو. پاخەسوو؛ پێخەسوو؛ بەربووک؛ ئەو ژنەی دەگەڵ بووک دەچێتە ماڵی زاوا 🇮🇷 ینگەی عروس

بانبانک / banbanik/: ناو. بانوانک؛ ڕزق؛ جانەوەرێکە لە تیرەی سمۆرە قەڵەوێکی دەستکورت و قاچ درێژە، لە ڕەوەزە بەردانەدا دەژی 🇮🇷 جانوری از تیرەی سمور

بانبز / banbiz/: ناو. ١. بزنەکێوی ٢. ئاسک؛ مامز 🇮🇷 ١. بز کوهی ٢. آهو

بانبەرز / banberz/: ناو. سەربان؛ بان؛ بانماڵ 🇮🇷 پُشتبام

بانپۆشین / banpoşîn/: ناو. خشڵێکی ژنانە لە سەری دەدەن 🇮🇷 زیوری که زنان بر سر بندند

بانتلیر / bant(i)lîr/: ☜ بانگلێر

بانتلین / bant(i)lîn/: ☜ بانگلێر

بانتلێر / bant(i)lêr/: ☜ بانگلێر

بانتلێن / bant(i)lên/: ☜ بانگلێر

بانجە / bance/: ناو. تەشابی؛ تەشە؛ کلاوڕۆچنە 🇮🇷 روزنەی بام

بانجیلە / bancîle/: ☜ بانجێلە

بانجێلە / bancêle/: ناو. بانجیلە: ١. هەیوانی بێبانی هاوینە بۆ شەو لە سەر نووستن ٢. بانیژە؛ هەر بانێکی نەوی و چکۆلە وەک بانیژەی ئاش ٣. بەرتارمە؛ باڵکۆنی بەر پەنجەرە ٤. کوماج؛ بانیجە 🇮🇷 ١. تراس ٢. بام کوچک و کم‌ارتفاع ٣. بالکن ٤. خرپشته

بانچەوک / bançewik/: ناو. پارچەی ناسکی سەر لانک 🇮🇷 پارچەی نازک روی گهوارە

بانخانگ / banxanig/: ☜ بانخانو

بانخانو / banxanû/: ناو. بانخانگ؛ بانخانی؛ سەربان؛ بان؛ بان ماڵ 🇮🇷 پشتبام

بانخانی / banxanî/: ☜ بانخانو

بانخەوەر / banxewer/: ناو. پارچەی ناسکی سەر هەویر، بۆوەی تۆزی لێ نەنیشێ 🇮🇷 پارچەی نازکی که روی خمیر می‌کشند

باند / band/: ناو. نەواری برینپێچی 🇮🇷 باند

باندپێچی / bandpêçî/: ناو. کار و ڕەوتی باند پێچاندنە دەوری شوێنی برینداربوودا 🇮🇷 بانداژ

باندران / band(i)ran/: چاوگ. واویای؛ وەرگیران؛ قەبووڵ کران 🇮🇷 پذیرفته شدن

باندڕ / bandiř/: ناو. داری درێژی دارەڕا کە لە دیوارەکە چۆتە دەرێ 🇮🇷 تیرگ سقفی که از لبەی بام بیرون زده است

باندۆر / bandor/: ناو. ١. هەرێمی دەسەڵاتداری ٢. ڕەوتی کاردانەوە و شوێن دانان 🇮🇷 ١. قلمرو ٢. اثرگذاری

باندۆڵ / bandoł/: ناو. مەندۆڵ؛ فەنەری سەعات 🇮🇷 پاندول ساعت

باندوور / bandûr/: ناو. نیر؛ نیلە؛ نیرێک کە ئامووری پێوە دەبەسترێت 🇮🇷 دنبالەی یوغ

باندەر / bander/: ناو. بادەوە 🇮🇷 طوفان

بانسەر / banser/: ناو. بانیسەر؛ لاسەرە؛ خەمل و خشڵێکی ژنانە لە سەری دەدەن 🇮🇷 از زیورآلات زنانە

بانشان / banşan/: ناو. ١. چارۆکەی شانپۆش ٢. سەرشان 🇮🇷 ١. رودوشی ٢. قسمت بالای شانه

بانق / banq/: ☜ بانك

بانقۆ / banqo/: ناو. بانک؛ بانگ؛ جۆرێک قوماری پەڕانە 🇮🇷 نوعی بازی با ورق

بانک / bank/: ناو. بانق؛ بانگ: ١. چوانگە؛ شوێنی دان و ستانی پووڵ و پارە ٢. مەکۆ؛ دامەزراوە یان ناوەندێک بۆ هەڵگرتنی شتومەک، تا لە پێویستیدا بدرێتەوە بە داواکاران ‹بانکی خوێن› 🇮🇷 ١و٢. بانک

بانکداری / bankdarî/: ناو. ١. کار و ڕەوتی بەڕێوە

بردنی بانک ۲. خاوەنیەتی بانک ☰ ۱و۲. بانکداری

بانکوت / bankut/: ☜ **بانگلێر**

بانکە / banke/: ناو. بەرمیلی چکۆلە ☰ بشکەی کوچک

بانگ / bang/: ناو. ۱. کاری دەنگ دان بۆ نوێژ ‹وا دەستنوێژ شۆرا گوێمان لە بانگە «پیرەمێرد»› ۲. گازی؛ قاو ‹فەرمووتە کە بانگم کە، شەوێ دێمە کەنارت/ قوربان وەرە شەو ڕۆیی، ئەوا وەعدەیی بانگە «نالی»› ۳. شیوەن؛ گریانی بەکوڵ؛ هەرای بەرز ‹شیوەنی من شیوەنی ئینسانییە/ بانگی ئازادی و گرووی یەکسانییە «هێمن»› ٤. هاوار؛ فریا؛ وەیل ‹بە ڕشتەی چاوان، بە سرینان گەرم/ بانگ هۆردۆم جە سەر، بێ پەروا و بێ شەرم «بێسارانی»› ٥. ناوبانگ؛ ناسراوی؛ شۆرەت ‹مشوورخۆری گەلی میللەت، جەنابی موستەفا مەزهەر/ کە بانگی حوسنی خولقی بۆ هەموو کوردوستان ڕۆیی «بێخود»› ٦. ☜ **بانك** ۷. ☜ **بانقۆ** ☰ ۱. اذان ۲. ندا؛ کار صدا زدن ۳. شیون و زاری ۴. فریاد ۵. آوازه ۶. ☜ **بانك** ۷. ☜ **بانقۆ**

▣ **بانگی بێوادە**: بانگی بەدەر لە کات و ساتی خۆی کە هێمایەکە بۆ ئەغیار کردنەوەی خەڵک لە ڕووداوێکی ناخۆش ☰ اذان ناوقت

⊡ **بانگ بە گوێدا دان/ خوێندن**: ناو نان؛ ناو لە سەر دانانی منداڵی موسوڵمان لە دام و دەستوورێکی تایبەت ☰ نامگذاری نوزاد

بانگ دان: بانگی نوێژ گوتن ‹بۆچی دەنگخۆشێ نییە بانگ بدات؟/ هەر لێرەم دیوە بانگ بە قۆنتەرات! «پیرەمێرد»› ☰ اذان گفتن

بانگ کردن: گازی کردن؛ گاسی کردن؛ بە دەنگی بەرز هاوار لە کەسێ کردن ‹کە بانگ ئەکا: های ترێ!/ منال وەختە بۆی بمرێ «قانع»› ☰ صدا زدن

بانگ لێ بەرز بوونەوە: ☜ **بانگ هەڵدان**

بانگ هەڵدان: بانگ لێ بەرز بوونەوە؛ شیوەن کردن بە دەنگی بەرز ☰ گریە سردادن

بانگ هێشتن: داوەت کردن؛ بۆ نان خواردن و بەزم و شایی خواستن ☰ دعوت کردن

بانگاش / bangaş/: ☜ **بانگەشە ـ۲**

بانگاڤ[1] / bangav/: ناو. نێوان ڕۆژاوا و خەوتنان ☰ میان مغرب و عشا

بانگاڤ[2]: ئاوەڵکار. لە نێوان ڕۆژاوا و خەوتناندا ‹بانگاڤ وەرە مالا مە› ☰ میان مغرب و عشا

بانگاواز / bangawaz/: ☜ **بانگەواز**

بانگدەر / bangder/: ناو. بانگوێژ؛ ئەوەی بانگی نوێژ ئەخوێنێ ‹دەک خوایە بانگدەر قۆڕەت لێ کەوێ!/ کە هەڵساین بۆڕەت بڕابێ شەوێ «پیرەمێرد»› ☰ مؤذن

بانگردێن / bangirdên/: ☜ **بانگلێر**

بانگرۆز / bang(i)roz/: ناو. خلۆر؛ ئۆتوز؛ گلار؛ خلێر؛ تلێر ☰ غلت

بانگژا / bang(i)ja/: ئاوەڵناو. ئانگژا؛ تووڕە ☰ عصبانی

⊡ **بانگژا بون**: تووڕە بوون؛ ئانگژا بوون ☰ عصبانی شدن

بانگکراو / bangk(i)raw/: ئاوەڵناو. ڤەخاندی؛ ڤەخواندی ☰ دعوت شدە

بانگکەر / bangker/: ناو. جارچی؛ هاوارکەر ☰ جارچی

بانگلان / bang(i)lan/: ☜ **بانگلێر**

بانگلۆر / bang(i)lor/: ☜ **بانگلێر**

بانگلێر / bang(i)lêr/: ناو. بانگوێر؛ بانگوێڕ؛ بانگێر؛ بانگلۆر؛ بانگەڕ؛ بانگەڕا؛ بانگۆش؛ بانگوش؛ بانگووش؛ بانگردێن؛ باگوردێن؛ باگوردان؛ هاتوڕ؛ بان گلان؛ بارگلان؛ بوون گلوو؛ بانگلێن؛ بان تلێن؛ بان تلین؛ بان تلیر؛ بان تلێر؛ باگردان؛ باگردێن؛ باگەڕێن؛ شەولەبان؛ بانکوت؛ بانەوسان؛

مەندەروونە؛ تەبانە؛ لۆغ؛ گردەڵ؛ پارچە کۆتەرە یا بەردێکی گەورەی گرۆڤەر، سەربانی قوڕیان پێ دەکوتاوە، تکە نەکا ☰ بام‌غلتان

بانگلێن / bangilên/: ☜ **بانگلێر**

بانگوش / banguş/: ☜ **بانگەڕ**

بانگوێر / bang(i)wêr/: ناو. نگێر؛ شانە؛ شەن‌کێش؛ ئامرازێکی دەم بەرەوخوار وەک چنگاڵێکی گەورە بۆ پاک کردنەوەی زەوینی کشت‌وکاڵ لە زیخ و کەندوکولۆ ☰ شن‌کش

بانگوێڕ / bangwêř/: ☜ **بانگلێر**

بانگوێژ / bangwêj/: ناو. بانگدەر ☰ مؤذن

بانگۆش / bangoş/: ☜ **بانگلێر**

بانگۆلە / bangole/: ناو. مێتولکە ☰ نوزاد شپش

بانگووش / bangûş/: ☜ **بانگلێر**

بانگە / bange/: ناو. ١. منارەی جێی بانگ وتن ٢. مێتولکە؛ سپێی تازە لە ڕشک دەرهاتوو ☰ ١. مناره ٢. نوزاد شپش

بانگەڕ / bangeř/: ناو. بانگەڕان؛ بانگێڕ؛ بانگوش: ١. بانگلێر ٢. ئەوەی کاری بانگلێر گێڕانە ☰ ١. بام‌غلتان ٢. کسی که بام غلتان را بر بام می گرداند

بانگەڕا / bangeřa/: ☜ **بانگلێر**

بانگەڕان / bangeřan/: ☜ **بانگەڕ**

بانگەشە / bangeşe/: ناو. ١. شات و شووت ٢. بانگاش؛ ڕاگەیاندن؛ ڕیکلام ☰ ١. لاف و گزاف ٢. تبلیغات

بانگەواز / bangewaz/: ناو. بانگاواز: ١. هاوار؛ بانگ؛ هەرا بە دەنگی قەو ٢. بانگهێشت؛ قاو ‹دیارە لەمانەدا هەیە بانگەوازێک بۆ گەلی خوداپەرستان «هەژار، *قورئان*»›. هەروەها: **بانگەواز دان؛ بانگەواز کردن** ☰ ١. فریاد ٢. فراخوان

بانگهێشت / bang(i)hêşt/: ناو. بانگێشت؛ کاری بانگ‌کردنی خەڵک بۆ بەڕێوە بردنی کارێک بە شێوەی داوخواز. هەروەها: **بانگهێشت کردن** ☰ فراخوان

بانگهێشتن / banghêştin/: ناو. دەعوەت؛ بانگێشتن ‹دەوڵەتی باکۆ ڕەسمەن بۆ پازدە ڕۆژ بانگهێشتنی کردبووم «هەژار، چێشتی مجێور»› ☰ دعوت

بانگین / bangîn/: ئاوەڵناو. ژوورگین؛ سەروو ☰ بالایی

بانگێر / bangêr/: ☜ **بانگلێر**

بانگێڕ / bangêř/: ☜ **بانگەڕ**

بانگێشت / bangêşt/: ☜ **بانگهێشت**

بانگێشتن^{1} / bangêştin/: چاوگ. بانگ کردن؛ داوەت کردن ☰ دعوت کردن

بانگێشتن^{2}: ناو. بانگ؛ داوەت ☰ دعوت

بانما / ban(i)ma/: ناو. باپێو؛ ئامرازی شاندەری خێرایی با ☰ بادسنج

بانماڵ / banmał/: ناو. ١. بەفرماڵ؛ کەسێ بەفر پاڕۆ دەکا ٢. بان؛ سەربان ☰ ١. برف‌روب ٢. پشت‌بام

بانناو / bannaw/: ☜ **بانەناو**

بانوان / banwan/: ناو. ١. سەنگفەرش ٢. کۆڵانەباخ؛ کووچەباخ ☰ ١. سنگفرش ٢. کوچەباغ

بانوانک / banwanik/: ☜ **بانبانك**

بان‌وخوار / ban û x(i)war/: ناو. */کینایە/* ساردوگەرم؛ بارودۆخی ژیان ☰ سردوگرم (روزگار)

بانوما / banuma/: ☜ **بانبانك**

بانۆک / banok/: ئاوەڵناو. ١. تایبەتمەندی ئەوەی بێچووی دایک مردوو یان لێ‌نەبان دەخاتەوە بەر دایکێکی‌تر ٢. لێهاتوویی بزن و مەڕ و... کە شیر بە بێچوو دەدەن ☰ ١. دام مادر مردە را بە حیوان دیگر عادت دهندە ٢. ویژگی حیوانی کە بە نوزاد شیر می‌دهد و پذیرای آن می‌باشد

بانوو / banû/: ناو. ١. بانە؛ بان؛ دەشتی بەرز ‹... کراسی مەخمەر و تاقەی لە بەردا بەندەن و بانوو «حەقیقی»› ٢. ژنی بەڕێز ٣. کەیوانووی ماڵ ☰

۱. فلات ۲. بانو ۳. کدبانو

بانووچکە / banûçke/: ناو. کۆمانج؛ کۆماج؛ هەورەبان ☰ کماج

بانە / bane/: ناو. ۱. لەوەڕگەی بەهارانە بەر لە چوون بۆ زۆزان ۲. هاوینەهەوار ۳. بڵندایی نێوان دوو دێراوی ئاودێری ٤. بانوو؛ بانی؛ بان؛ دەشتایی بڵندتر لە دەوروبەری خۆی ٥. ئەو هێڵانەی پێش تۆم چاندن جووتێر کێڵگەی پێ دیاری دەکا تا سنووری تۆ چاندنەکە دیاری بێت ٦. مەودای نێوان ئەو هێڵانە ٧. تووکەبەر؛ مووی بەرگەدە ☰ ۱. مرتع بهاری قبل از ییلاق ۲. ییلاق ۳. بلندی میان دو جوب ۴. فلات ۵ خطوطی که برای تعیین حدود تخم پاشی روی زمین می‌کشند ۶ فاصلەی آن خطوط ۷. موی شرمگاه

بانەدراو / baned(i)raw/: ئاوەڵناو. درژ؛ خاو ☰ تاب‌نخورده

بانەسەرە / banesere/: ناو. ۱. زنجیری بەستنی لارەپێچ بە سەرەوە ۲. ئەوندە لە هەر شت کە بە یەک جار لە بان سەرەوە هەڵدەگیردرێ ‹چوار بانەسەرە شێلانەی بوو› ☰ ۱. زنجیر محکم کردن دستار زنانه ۲. آن مقدار از هر چیز کە بر روی سر حمل می‌شود

بانەشان / baneşan/: دەنگەناو. هۆدەنگ؛ وتەی گازی کرن ☰ حرف ندا

بانەک / banek/: ناو. خوو؛ خدە ☰ خو؛ عادت

بانەگا / banega/: ناو. بەرگەدە؛ زارگا؛ زادەگا؛ هێلین؛ شەرم؛ ڕوڤک؛ هەند؛ هەندۆ؛ دلوو؛ بەر؛ تاسکە؛ وەرازیز؛ تەڕاف؛ بەرموسڵدان؛ خەمشە؛ خەپشە؛ خەپلە؛ ئەو بەشەی لەش کە کەوتۆتە سەر ئێسکی ژێر زگەوە ☰ شرمگاه؛ زهار

بانەمەڕ / banemeř/: ناو. ۱. گوڵان؛ مانگی دووەمی ساڵی کوردی ـ هەتاوی ‹هەواڵی دا شەماڵی خاکەلێوە/ قەتاری خێڵی بانەمەڕ بەڕێوە «حەقیقی»› ۲. هاوینەهەوار ☰ ۱. اردیبهشت ۲. ییلاق

بانەناز / banenaz/: ناو. بانیژە؛ سەربانی نەوی و چکۆلە ☰ بام کوچک

بانەناو / banenaw/: ناو. باننناو؛ سواغ؛ سیواق؛ کاری تێهەڵسوون ‹باڵەخانەی چەم دیوانەکەی تۆن/ بانەناو وە خاک ئاسانەکەی تۆن «مەولەوی»› ☰ گل‌اندود بام

⊡ **بانەناو کردن**: ناو. هەرەکاری کردنی بان‌ماڵ ☰ گل‌اندود کردن بام

بانەوبان / banewban/: ناو. کاری بازدان لە بانێکەوە بۆ بانێک ☰ پرش از بامی به بامی دیگر

بانەوسان / banewsan/: چاوگ. ۱. بە باگردێن سەربان کوتان ۲. کاتی خەوتن لە سەربانان ‹ڤارانبڕ کەوتەرە، بانەوسان ئاما، ئێتەر بەرەو بانەکەی بناڤمێ› ☰ ۱. بام‌غلتان کردن ۲. موسم خوابیدن در پشت‌بام

بانهاڕ / banhař/: ناو. سەرەوەی ژێرهاڕ ☰ سنگ رویین آسیا

بانهەڵبان / banhełban/: ناو. باڵەخانەی چەند قاتی ☰ ساختمان بلند

بانی / banî/: ناو. بان؛ بانە؛ بانوو؛ دەشتی بەرز ☰ فلات

بانیجە / banîce/: ناو. کۆمانج؛ کۆماج؛ هەورەبان؛ شوێنی سەرکەوتن بۆ سەربان ☰ خرپُشته

بانیژە / banîje/: ناو. ۱. ئەو جێگەی گەنمی باراشی لێ ڕۆ دەکەن و لەوێوە دەڕژێتە گەرووی ئاشەوە ۲. سەربانی نەوی و چکۆلە ۳. کۆمانج؛ هەورەبان؛ شوێنی بە پلیکان پێدا چوونە سەربان ☰ ۱. بامک آسیاب ۲. بام کوچک ۳. خرپُشته

بانیسەر / banîser/: ناو. بانسەر؛ لاسەرە؛ خشڵێکی ژنانە لە سەری دەدەن ‹سەدای لاو هەی لاو، زرەی زەرزەنجیر/ سسلە و بانیسەر بەندزرێ و لاگیر

«مەولەوی»› ■ از زیورآلات زنانه

بانین / banîn/: چاوگ. بانینەوە: ١. کاری لە چەشنی بێچوو خستنە ژێر دایکی نەبان و بێگانە ٢. ناوبژی کردن؛ ناوجی کردن؛ بوونە هۆی ئاشت بوونەوە و ڕێک کەوتن ■ ١. عادت دادن دام مادر مردە بە حیوان دیگر ٢. میانجی شدن؛ آشتی دادن

بانینەوە / banînewe/: ☞ **بانین**

باو١ / baw/: ناو. ١. پاڵ؛ کاری تەکان دان ‹باوێک بە جۆلانەوە نێ!› ٢. باب؛ باوک؛ باڤ ٣. برەو؛ ڕەواج؛ ڕەونەق؛ ڕمێن ‹کۆیلەتی باوی نەماوە کیژی کوردی خۆشەویست!/ ڕاپەڕە! هەستە لە خەو! ئاخر چ وەختی خەوتنە؟ «هێمن»› ٤. هەل؛ دەرفەت ‹لە ناو ئەو هەموو ئاوە هەر چاوەیەک باوی هەنگاوی خۆشە/ بە تەنیا ئەوە شارەزای کۆسپ و کەندالی ڕێیە «سوارە»› ٥. هێز و قەد و باڵا ‹هەر لە تەمەنێکداین، بەڵام ئەو لە من باو خۆشترە› ٦. خول و سووڕی توند ‹خولخولەکەم باش باو دەخوا› ٧. هەڕەت؛ جەنگە؛ تاف ‹باوی هەنارە› ٨. مۆد ‹تازە ئەو لیباسە باوی نەماوە› ■ ١. هُل ٢. پدر ٣. رواج؛ رونق ۴. فرصت ۵. حالت رشد و نمو ۶. چرخش سریع ٧. عنفوان ٨. مُد

⊡ **باو بۆ کردن:** گەمە کردنی سەگان لە دوای تێر خواردن ■ بازی کردن سگ‌ها بعد از سیر خوردن

باو خواردن: خولانەوە؛ خول خواردن ■ تاب خوردن

باو سەندن/ سەنن: ١. وە برەو کەوتن؛ وە ڕەواج کەوتن ٢. وە سەر کەوتن بە سەر غەنیمدا ٣. سووڕ خواردنی بە تەوژم ■ ١. توسعه یافتن ٢. ظفر یافتن ٣. به سرعت چرخیدن

باو نان: پاڵ پێوە نان ‹دا باوێک بەو جۆلانەوە نێ!› ■ هُل دادن

باو نەمان: دەورە بە سەر چوون ‹ئەم کڵاوە چیتر باوی نەماوە› ■ از مُد افتادن

لە باو کەوتن: سەردەمی کارکۆ بوونی شتێ تێپەڕ بوون ‹تیر و کەوان لە باو کەوتووە› ■ از مُد افتادن

باو٢: ئاوەڵناو. ١. شیاو؛ ژێهاتی؛ هەژیا؛ هەژی ‹لە شارەکەت زەلیلە شێر/ باوی ڕێوییە «سوارە»› ٢. لەباو؛ وەگەڕ؛ بەڕمێن؛ بەڕەواج ■ ١. شایان ٢. رایج

▣ **باو/ باوی دڵ:** دڵخواز ‹ئەم ترێیە باو دڵمە› ■ دلخواه

باو/ باوی دیان: ڕەوای ددان؛ شیاوی دگان ‹ماشینی وا گران باو دیانی من نییە› ■ بابِ دندان

باو/ باوی شان: ئاسان لە بەر شان ‹درەو باو شان منە› ■ مُناسب

- **باو**٣: پاشگر. ئاماڵ؛ واش ‹ڕەشباو؛ شینباو› ■ ـ فام

باو٤: دەنگ. وشەیەکە بۆ گەمە دەگەڵ مندال دەگوترێ ■ واژەای برای بازی با بچه

باو٥: پێرۆ. ← **بەندوباو؛ بەیتوباو**

باوئیرک / baw'îrik/: ناو. گەوی لە مس یان ئاسن ■ حلقەی مسی یا آهنی

باوا / bawa/: ناو. ١. ☞ **باپیر** ٢. باب؛ باوک ‹باوام لە کشتوکاڵدا زۆر کارامەیە› ■ ١. ☞ **باپیر** ٢. پدر

باواپیارە / bawap(i)yare/: ☞ **باوەپیارە**

باواعەمرە / bawa'emre/: ☞ **باوەعومرە**

باواقۆرەت / bawaqoret/: ناو/ ئاوەڵناو. بابەقوورەت؛ باوەقۆت؛ باوەقۆرت؛ بالافس؛ بالابۆست؛ باوەعەمرە؛ باواعەمرە؛ باباعەمرە؛ بستەبالا؛ نیوبست؛ مرۆی زۆر کورتەباڵا ■ کوتوله

باواگەورە / bawagewre/: ناو. باوکی باپیر؛ باپیرە گەورە ■ جد پدری

باوالێ / bawalê/: ☞ **بابەلێ**

باوام / bawam/: ☞ **بادام**

باوان / bawan/: ناو. ١. ماڵەبابی ژن و بووک ‹جەدمای یەک ساڵ حەبس بێ ئاوان/ لەیلێ بێوە بی یاواوە باوان «خانای قوبادی»› ٢. باب و باپیران ‹... من

شوێن دینی باوانی خۆم، ئیبراهیم و ئیسحاق و یەعقووب کەفتگم ... «هەژار، *قورئان*»› ٣. وشەیەک بۆ بانگ کردن لە ڕووی خۆشەویستییەوە ☰ ١. خانەی پدری زن ٢. اجداد ٣. خطاب محبت‌آمیز

⊡ **باوان شێوان:** *[کیایە]* ١. مردنی گەورەی ماڵ ٢. ئاژاوە کەوتنە ناو بنەماڵەوە ☰ ١. مُردن بزرگ خانواده ٢. اختلاف در خانواده افتادن

هاتنەوە بۆ باوان: ١. یەکەم هاتنەوەی بووک بۆ ماڵە بابی دوای گوێزانەوە ٢. *[کیایە]* گەڕانەوەی شتی کڕدراو بۆ فرۆشیار (زیاتر بە هۆی خراپی یان ناتەواوییەوە) ☰ ١. اولین بازگشتن عروس بە خانەی پدری ٢. عودت یافتن

باوانە / bawane/: ناو. نێرەپاساری؛ نێرە چۆلەکە ☰ گنجشک نر

باوانی١ / bawanî/: ناو. پێتەک؛ پێتک؛ ڕەسەت؛ ڕیسە؛ ڕەهەل؛ ڕەهال؛ جیازی؛ جیاز؛ وەردەک؛ ناوتێلانە؛ شەکێرت؛ کەلوپەل و شتومەکێ کە لەگەڵ بووکدا بۆ ماڵەزاوای دەنێرن ☰ جهاز عروس

باوانی٢: ئاوەڵناو. ١. هی ماڵە باب ‹کراسە باوانییەکەت زۆر جوانە› ٢. *[کیایە]* میراتی؛ بۆ دەربڕینی ڕق و وەڕەزی لە شتێ دەگوترێ ‹لایبە لە بەر چاوم، کەوشە باوانی! تەواو پای بریندار کردم› ☰ ١. مال جهاز ٢. واژەی ابراز بیزاری از چیزی

باواینە / bawayne/: ☜ **بابونە**

باوباو / bawbaw/: ناو. باوباوێن؛ جۆرێک گەمەی گەورە دەگەڵ منداڵی ورد ☰ نوعی بازی با کودکان

باوباوێن / bawbawên/: ☜ **باوباو**

باوبرا / bawb(i)ra/: ☜ **باوكبرا**

باوبژ / bawbij/: ناو. ١. تۆز و خۆڵ؛ تۆزێ کە با دەیهێنێ ٢. ☜ **باوپێچ** ☰ ١. گرد و غبار ٢. ☜ **باوپێچ**

باوپێچ / bawpêç/: ناو. باوبژ؛ باویزە؛ باپێچەک؛ دۆخی هەڵمسانی ورگ و ژان و پێچ پێداهاتنی بە هۆی بای سکەوە ☰ نفخ شکم

باوجوو / bawcû/: ئامراز. باوەجوا؛ ئەگەرچی؛ هەرچەندە؛ دەگەڵ ئەوەشڕا ‹باوجوو بۆتە شەڕمان، بەلام هەر خۆشم ئەوێ› ☰ هرچند

باوخواردوو / bawx(i)wardû/: ئاوەڵناو. پێچاو ☰ تاب‌خورده

باوخۆش / bawxoş/: ئاوەڵناو. ١. تایبەتمەندی منداڵێ کە فێری گڕوگاڵ و تریقانەوە بووبێ ‹منداڵەکە باوخۆش بووە، گڕوگاڵیەتی› ٢. خۆشباو؛ هەڵخۆش ‹... هاودەرسەکانم کە هەموویان لە من باوخۆشتر بوون، پێمپێکەنین؛ زۆر بە خۆمدا شکامەوە ... «هێمن»› ٣. جحێل؛ گەنج؛ لاو ☰ ١. بالنده ٢. خوش‌دست ٣. جوان

باوڕ / bawiř/: ناو. باوەڕ؛ بڕوا؛ بیر و بڕوا. هەروەها: **باوڕ (پێ) بوون؛ باوڕ (پێ) کردن** ☰ باور؛ عقیده

باوڕنەکەی / bawiř'ekey/: سارستە. وا دیارە؛ بۆنی ئەوەی لێ دێ (ئەم سارستە بۆ دەربڕینی پێ ناخۆش بوون و بەرهەڵستییەک، لە سەرەتای ڕستەدا دەگوترێ) ‹باوڕنەکەی ئیسە ئیتر جواوم نایتەو!› ☰ به نظر می‌رسد

باوش / bawiş/: ☜ **باوەش**

باوشک / bawişk/: ☜ **باوێشك**

باوشکاندن / bawişkandin/: چاوگ. باوشکین؛ باوێشک هاتن ☰ خمیازه کشیدن

باوشکین / bawişkîn/: ☜ **باوشکاندن**

باوشکێن / bawş(i)kên/: ☜ **باوێشك**

باوشۆر / bawşor/: ناو. جاجمێ کە وەک تەلیس هەڵیدەدوورن و چۆلەکەی پێدەگرن ☰ دامی از جاجیم که مانند گونی می‌دوزند و با آن گنجشک می‌گیرند

باوک / bawk/: ناو. باب؛ باڤ؛ باو؛ باوکە ☰ پدر

باوکانە١ / bawkane/: ناو. باڵندەی نێر؛ باڵداری

نێرینه 🇮🇷 پرندەی نر

باوکانه۲: ئاوەڵناو. بـاوینی؛ زۆر دلۆڤـان ‹ڕێنومـایی باوکانه› 🇮🇷 پدرانه

باوکانه۳: ئاوەڵکار. وەکوو باوک ‹باوکانه ڕێنومـایی کرد› 🇮🇷 پدرانه

باوکبازی / bawkbazî/: ناو. شەڕەجنێو بەتایبـەت جنێو بە باوک 🇮🇷 دشنام‌گویی

باوکبرا / bawkb(i)ra/: ناو. باب‌برا؛ باوبرا؛ برای لە باوکێک و دایک جودا 🇮🇷 برادر پدری

باوکسەگ / bawkseg/: ناو. سەگباب؛ گەماڵ‌باوک (جنێوێکە) 🇮🇷 پدرسگ

باوکمردوو / bawkmirdû/: ☜ **باب‌مردوو**

باوکە۱ / bawke/: نـاو. ۱. باوک ۲. نێـرەی باڵـدار کاتێ جـووچکی هەیـە 🇮🇷 ۱. پـدر ۲. پرنـدەی نـر هنگامی که جوجه دارد

باوکە۲: سارستە. ۱. گوتـەی بانـگ کـردنی بـاب ‹باوکە! منـیش بـێم؟› ۲. سـەرەناوی ڕێزنـان لـە پیرەپیاوان ‹باوکە! وەرە دانیشە بزانم بـۆ هـاتووی؟› 🇮🇷 ۱. پدرا ۲. خطاب احترام‌آمیز به پیرمردان

باوکەڕۆ۱ / bawkeřo/: سارستە. بابـەڕۆ؛ وشـەی دەربڕینی ناڕەحەتی لە کـاتی مـردنی بـاب یـان کارەساتێکی دڵتەزێندا ‹ئای باوکەڕۆ چمان بە سەر هات!› 🇮🇷 واژەی ابراز افسوس و حسرت

باوکەڕۆ۲: دەنگ. *[کنایه]* بابـەڕۆ؛ دەنـگ و هـەرای ناخۆشی کاتی گریان و ڕۆ- ڕۆ ‹بەو دەنگە قـوڕەی سەلای نیوەڕۆ/ هـیچ فـەرقی نییـە لەگـەڵ باوکـەڕۆ «پیرەمێرد»› 🇮🇷 صدای ضجه و شیون

باوکەلێ / bawkelê/: ☜ **بابەلێ**

باوکیەتی / bawk(i)yetî/: ☜ **باڤیتی**

باوکێتی / bawkêtî/: ☜ **بابییەت**

باوکێنی / bawkênî/: ☜ **باوێتی**

باوگ / bawig/: ناو. باوک 🇮🇷 پدر

بـاوگرەوازی / baw(i)grewazî/: نـاو. باوکبـازی؛ شـەڕەجنێو؛ کـاری جـوێن بـە یـەک دان 🇮🇷 دشنام‌گویی؛ فحاشی

باوگوڕی / bawguřî/: ناو. ڕاوێژکاری؛ ڕاوێژ 🇮🇷 مشاوره

باوگەگەورا / bawgegewra/: ☜ **باپیر**

بـاول / bawil/: نـاو. باوەڵـە؛ جانتـا؛ چەمـەدان؛ سندووقی لە چەرم و مقەبا بۆ جلـک تـێ‌نـان 🇮🇷 چمدان

بـاولی / bawilî/: نـاو. باوەلـە؛ یەغـدان؛ یـەغان؛ سـندۆقی گـەورەی دەسـتەداری کـەل‌وپـەل 🇮🇷 صندوق بزرگ دسته‌دار

بـاوڵ / bawił/: نـاو. نەخۆشـی چـۆکی بێچـووی ئاژەڵ 🇮🇷 بیماری زانوی برّه و بُزغاله

بـاوڵی / bawłî/: ناو. جانتـا؛ جامتـا؛ چەمـەدان 🇮🇷 چمدان

باوونەریت / baw û nerît/: نـاو. داب و دەسـتوور؛ ڕێ و شوێن 🇮🇷 راه‌ورسم

باووە / bawwe/: ☜ **بادەوە ـ۱**

باوویان / baw(i)yan/: ناو. ئارەزوو؛ هومێد 🇮🇷 اُمید

باوە / bawe/: نـاو. ۱. باوکە؛ بابە ۲. کەردوو؛ دێراو 🇮🇷 ۱. پدر ۲. کَرت

باوەپیارە / bawep(i)yare/: نـاو. باواپیارە؛ زڕبـاب؛ بێگانەی مێردی دایک 🇮🇷 ناپدری

باوەت / bawet/: ناو. بابەت 🇮🇷 بابت

باوەجوا / bawec(i)wa/: ☜ **باوجوو**

باوەجەڕە / baweceře/: ☜ **باوەخولێ**

باوەخولە / bawexule/: ☜ **باوەخولێ**

بـاوەخولێ / bawexulê/: ناو. بابەخولێ؛ باوەخولـە؛ باوەجەڕە؛ باوەگێژە؛ مانمانەگێجێ؛ کـاری سـووڕ خواردن بە دەوری خۆدا 🇮🇷 چرخش به دور خود

باوەخۆن / bawexon/: ☜ **باوەخوون**

باوەخــوون / bawexûn/: نـاو. بـاوەخۆن؛ کـاری چوونەوەی بووک بۆ یەکـەم جـار بـۆ ماڵـی بـاوک؛ هاتنەوە بۆ باوان 🇮🇷 اولین دیدار عروس از خانەی پدری

باوەر / bawer/: ناو. ١. ☜ **باوەڕ** ٢. جۆگەی بەرەخواری ناو دەغڵ ≚ ١. ☜ **باوەڕ** ٢. مسیر سراشیبی آب در کشتزار

باوەرماڵ / bawermał/: ناو. کاری پاک کردنەوەی لیتەی ناو جۆگە ≚ لجن‌مالی جوب

باوەرەک / bawerek/: ناو. بای بەقەوەت ≚ باد شدید

باوەرێن¹ / bawerên/: ناو. بارڕن؛ بارڕێزە؛ باوێزە؛ باڤەرینگ؛ ئەو میوەیە با وەراندوویە ≚ میوەی باد ریختە

باوەرێن²: ئاوەڵناو. بارڕن؛ بارڕێزە؛ باوێزە؛ باڤەرینگ؛ بە با وەریو (میوە) ≚ باد ریختە (میوە)

باوەڕ / baweř/: ناو. ١. باوڕ؛ بڕوا؛ باوەر؛ دۆخی وەرگرتنی چەمک، دیاردە یان ڕووداوێک لە مێشکدا وەکوو شتێکی ڕاستەقانی ‹بە پەل - پەل کردنی سبحەی ئەگەر ببوایە باوەڕیان/ دەبوو قەت بەم حەدە نەبوایە بۆ دنیا پەلەی مەخلووق «مەحوی»› ٢. کەوشەن؛ ئاوەرە؛ سنووری نێوان دوو زەوی ≚ ١. باور ٢. مرز بین دو کشتزار

⊡ **باوەڕ (پێ) کردن**: باوەڕ پێ‌هێنان؛ قسە و ئاکاری کەسێ بە ڕاست زانین ≚ باور کردن

باوەڕ (پێ) هێنان: ☜ **باوەڕ (پێ) کردن**

باوەڕ کردن/ کەردەی: باوەڕ هێنان؛ بە ڕاست زانین ‹مەشێو تۆ لە ڕووی بەندەپەروەری/ هەرچی عەرز کەروون باوەڕ بکەری «پیرەمێرد»› ≚ باور کردن

باوەڕاندن / baweřandin/: چاوگ. سەلماندن: ١. هەڵپێچانی کەسێ بۆ وەرگرتنی قسەیەک ٢. لە کەسێکی تردا باوەڕێک خۆش کردن ≚ ١و٢. باوراندن

باوەڕپێکراو / baweřpêk(i)raw/: ئاوەڵناو. ئەمین؛ جێ‌باوەڕ ≚ معتمد

باوەڕدەرمانی / baweřdermanî/: ناو. دەرمان بە هۆی زیاد کردنی باوەڕ و ئیمان و عەقیدە ≚ باوردرمانی

باوەڕکری / baweřk(i)rî/: ☜ **باوەڕمەند**

باوەڕگران / baweřg(i)ran/: ئاوەڵناو. دێرباوەڕ؛ سەختباوەڕ ≚ دیرباور

باوەڕمەند / baweřmend/: ئاوەڵناو. باوەڕکری؛ بەباوەڕ ≚ باورمند

باوەڕنامە / baweřname/: ☜ **بڕوانامە**

باوەڕی / baweřî/: ناو. ئیمان؛ ڕابینی؛ ڕکان ≚ اعتقاد

باوەزیرک / bawezîrik/: ناو. چزووی دووپشک و هەنگەژاڵە ≚ نیش گزندگان

باوەژن / bawejin/: ناو. ژن‌باف؛ زڕدایک؛ هەوێی دایک ≚ نامادری

باوەژۆ / bawejo/: ئاوەڵناو. ئاوارە؛ سەرگەردان ≚ آوارە

باوەسورێ / bawesurê/: ☜ **بەواسیر**

باوەسیر / bawesîr/: ناو. بێوسیری ≚ بواسیر

باوەش / baweş/: ناو. باوش؛ ئاوش؛ ئاوەش؛ هاوش؛ واوەش: ١. کۆش؛ کەش؛ ئامێز؛ هامێز؛ هەمێز؛ هامبێز؛ هەمبێز؛ هەمبز؛ همێز؛ همبز؛ هەنگز؛ نێوان سینە و باسک ‹خۆشەویستی گۆشەکەی تەنیایی هەر ئەژنۆکەمە/ بۆیە ڕۆژ و شەو وەها گرتوومەتە نێو باوەشم «هێمن»› ٢. *[مەجاز]* داوێن؛ جێگای گرتنە بەر ‹شار لە باوەشی شاخدا ڕۆژ بە ڕۆژ هەراشتر دەبێ «فەرەیدوون ئەرشەدی»› ≚ ١و٢. آغوش

باوەشک / baweşk/: ☜ **باوێشک**

باوەشی / baweşî/: ناو. هەڵۆ ≚ عقاب

باوەشین / baweşîn/: ☜ **باوەشێن**

باوەشینک / baweşînik/: ☜ **باوەشێن**¹

باوەشێن¹ / baweşên/: ناو. بارۆشە؛ وادرۆشە؛ باوەشین؛ بای‌وەشن؛ واشەمەک؛ ئامرازێکی لە زەل یان پەلاستیک بۆ با وەدیهێنان بە مەبەستی

خۆ فێنک کردنەوە یان سوخاڵ گەش کردنەوە ‹شنەی بەربەیان دیمەن بە دیمەن/ باوەشێن ئەکا ئەگریجەی چیمەن «شەریف»›. هەروەها: **باوەشێن کردن** ☰ بادبزن

باوەشێن^{۲}: ئاوەڵناو. ١. بارۆشەکەر؛ با ڕاوەشێن ‹بەلام دیمانەی تارای باشەکێن/ بۆ کوورەی دەروون بوو بە باوەشێن «گۆران»› ٢. باوەشێن کراو؛ بارۆشەکریاگ؛ ‹زاغەکەی شەو باوەشێنی شاپەڕی/ شەمعەکەی کوژاندەوە وەقتێ فڕی «حاجی قادر»› ☰ ١. بادزن ٢. باد زده

باوەشێنکراو / bawesênk(i)raw/: ☜ **باوەشێن**^{۲}

باوەشێنە / baweşêne/: ناو. سیپەلە؛ سیپەرە؛ نێرووک؛ باڕیرە؛ سەفرابەر ☰ سرخس

باوەشێنی / baweşênî/: ئاوەڵناو. بارۆشەیی؛ لە بیچمی بارۆشە ☰ بادبزنی

باوەعومرە / bawe'umre/: ئاوەڵناو. باباعەمرە؛ باواعەمرە؛ باوەعەمرە؛ بستەبالا ☰ کوتوله

باوەعەمرە / bawe'emre/: ☜ **باواقۆرەت**

باوەقوش / bawequş/: ☜ **بایەقوش**

باوەقۆت / baweqot/: ☜ **باواقۆرەت**

باوەقۆرت / baweqort/: ☜ **باواقۆرەت**

باوەقۆرەت / baweqoret/: ئاوەڵناو. گزگڵ؛ گونجۆڤر؛ باوەعەمرە؛ چلەنۆک ☰ کوتوله

باوەکوو / bawekû/: ئامراز. ئەگەرچی؛ هەرچەند ☰ اگرچه

باوەگۆ / bawego/: ئاوەڵناو. قسە دە قسەداکەر؛ لە ناو قسەی یەکیترا هەڵدەر ☰ ویژگی کسی که در میان سخن دیگری بدَوَد

باوەگێژە / bawegêje/: ☜ **باوەخولێ**

باوەلە / bawele/: ☜ **باولی**

باوەلی / bawelî/: ☜ **باویلکە**

باوەلێ / bawelê/: ناو. ١. نازناوە بۆ سەیدان ٢. پیری پەککەوتە ‹باوەلێ بایەکی بەسە!› ٣. جۆرێ نەخۆشی ئاژاڵ ٤. ☜ **بابەلێ** ☰ ١. لقبی برای سادات ٢. مردِ پیرِ فرتوت ٣. نوعی بیماری احشام ٤. ☜ **بابەلێ**

باوەڵ / baweł/: ناو. ١. باوڵ؛ باوەڵی؛ نەخۆشییەکە تووشی ساوای ئاژەڵ دەبێ و ئەژنۆی دەپەنمێ ٢. بێچووی ئاژەڵێ کە تووشی باوەڵی بووبێت ☰ ١. بیماری زانوی برّه و بزغاله ٢. بره و بزغالەی بیمار

باوەڵە / bawełe/: ناو. باوڵ؛ جانتا ☰ چمدان

باوەڵی / bawełî/: ☜ **باوەڵ**

باوەوە / bawewe/: ناو. بایەوە؛ بادەوە ☰ بوران

باوی^{۱} / bawî/: ☜ **بادام**

باوی^{۲}: ئاوەڵناو. بادار؛ نەخۆش بە دەردی باداری ☰ مُبتلا به رُماتیسم

باویزە / bawîze/: ☜ **باوێج**

باویژدان / bawîjdan/: ئاوەڵناو. بەویژدان ☰ باوجدان

باویشە / bawîşe/: ناو. ١. باڕێزە ٢. دەمەوئێوارە ☰ ١. میوەی بادریخته ٢. دیرگاه عصر

باویلکە / bawîlke/: ناو. بایلکە؛ باوێلێ؛ باوەلێ؛ بابردەلە: ١. گیایەکی ئالفی لە تیرەی خەرتەلە، بە گوڵی زەردی ڕۆشن لە سەر لاسکی بەرزەوە ٢. کاسەگوڵی خڕی چەترئاسای میوەی ئەو گیایە کە زۆر سووکە و بە سانایی با هەڵیدەفڕێنێ ‹دەست و پەنجەی وشکهەڵاتووم/ شین ئەکەن و وەک باویلکە/ ئەمدەن بە دەم باڕێزەکەی ئەوینتەوە ... «شێرکۆ»› ☰ ١و٢. عسلک؛ سپیده

باوین^{۱} / bawîn/: چاوگ. شوێنێ داگرتن بە گڵ ☰ با گِل جایی را پوشاندن

باوین^{۲}: ناو. هێز؛ وزە ☰ توان؛ رمق

باوینی / bawînî/: ☜ **باوکانە**^{۲}

باوێزە / bawêze/: ناو. باوەرێن؛ باڕێزە؛ ئەو میوەی کە با لە داری وەراندووە ☰ میوەی باد ریخته

باوێشک / bawêşk/: ناو. باوشک؛ باوەشک؛

بایەشک؛ بلووشک؛ باوشکێن؛ باوەشی؛ بارێشک؛ بلیشا؛ گرکەش؛ وەلایش؛ دەبانک؛ دەبەنک؛ دەمەکاوەکی؛ دەمەکەوکی؛ دەمەدڕکی؛ قەجەڕە؛ قەدجەڕە؛ ژاژک؛ ئاژاژک؛ ئاژاژکی؛ ئاژاژگی؛ ئاژئاژەکی؛ ئاژئاژە؛ ئاژاشکە؛ ئارۆشک؛ وێژە؛ وێژیێ؛ وێژینگ؛ وێژنگ؛ کشکەوڕ؛ کیژکاوڕ؛ نشکیێ؛ خەوەشکیێ؛ خەوەنشکیێ؛ کەشکەلان؛ ماپەرە؛ هەناسەی ناویستەکی کە بە دەمی داچەقاوەوە هەڵدەکێشرێ، پتر لە بەر ماندوویی، خەوالوویی یان بێ‌تاقەتی ‹... باوێشک دەمیان گەزێ پێ دادەچەقاندم. بە وەنەوز و وردەوێژنگانەوە، دە بیرەخەو ڕاچووم ... «هێمن»› ▤ خمیازه

⊡ **باوێشک دان**: باوشک دان؛ دەمەدڕکی کردن ▤ خمیازه کشیدن

باوێلی / bawêlî/: ☜ **باویلکه**

باوێلێ / bawêlê/: ☜ **باویلکه**

باوێنی / bawênî/: ئاوەڵناو. باوکێنی؛ هی ماڵە باب ▤ پدری

باهوڕ / bahuř/: ناو. باهۆڕ؛ وڕەبا؛ هۆڕەبا؛ بای زۆر ساردی توند بە مژەوە ▤ باد سرد و تند همراه با مه

باهۆ / baho/: ناو. ١. باهوو؛ شان و پیل ‹لە شان و باهۆی خۆم ڕا دی/ هەلگرم ئالای ئازادی «هێمن»› ٢. موور و ئەلوار بۆ کاری نەجاڕی؛ تەختەی قەوی و درێژ؛ دار و کاریتەی قەوی ▤ ١. کِتف ٢. چوب الوار

باهۆبەند / bahobend/: ناو. قۆڵبەن ▤ بازوبند

باهۆدار / bahodar/: ئاوەڵناو. زەلام و بەهێز و تاقەت ▤ تنومند

باهۆڕ / bahoř/: ☜ **باهوڕ**

باهۆز / bahoz/: ناو. باهۆس؛ گەردەلوول؛ باگێژە؛ باگەڕ؛ گێژەلووکە؛ بای بەقەوەتی وا کە سووڕ دەخوا و بەرەو پێش و سەر دەڕوا ▤ گردباد

باهۆس / bahos/: ☜ **باهۆز**

باهۆل / bahol/: ناو. ١. باهۆز؛ گێژەڵووکە ٢. باوەڵە؛ باول؛ جانتا ▤ ١. گردباد ٢. ساک؛ چمدان

باهو١ / bahû/: ناو. ١. وارشی دیوار یان خەندەکی دەوری باخچە ٢. لاشیپانەی درگا ٣. ئالۆداری دارەڕا ٤. شاهێنی تەرازوو ٥. ئاسۆ؛ ئاسۆگ؛ کەناری ئاسمان ٦. باهۆ؛ شان و پیل ‹ئەلا ئەی نازەنین ئاهوو! بە باهوو/ دلی سەییادی خۆت هێنایە لەرزە «نالی»› ▤ ١. خندق ٢. دو طرف عمودی چهارچوبەی در ٣. تیر سقف ۴. شاهین ترازو ۵. افق ۶. کِتف

باهو٢: ئاوەڵناو. قووڵ؛ کووڕ ▤ ژرف

باهوش / bahûş/: ئاوەڵناو. وریا؛ ژیر ‹دنیا زندانە پەی شەخس باهووش/ ئایەم نەبایەد کەمتر بوود لە مووش! «شامی»› ▤ خردمند

باهەڵکەر / bahełker/: ☜ **باسڕە -٢**

باهەنجیر / bahencîr/: ناو. باتسکە؛ جۆرێ هەنجیری زۆر خراپ ▤ نوعی انجیر نامرغوب

باهیر / bahîr/: ☜ **بادام**

باهیڤ / bahîv/: ☜ **بادام**

باهیڤۆک / bahîvok/: ناو. پەنامی قاچ لە بەر ماندوویی ▤ آماس پا از فرط خستگی

باهینک / bahînik/: ناو. هینک؛ ڕۆماتیسم ▤ رُماتیسم

باهێر / bahêr/: ئاوەڵناو. ١. ☜ **بایر** ٢. *[مەجاز]* سەرگەردان؛ سەرلێشێواو ▤ ١. ☜ **بایر** ٢. سرگردان

باهێرات / bahêrat/: ☜ **بایر**

بای / bay/: ناو. ١. شەمچە؛ شخاتە؛ شقارتە؛ شقاڵتە؛ کرمیت؛ گۆگرد ٢. نرخ؛ قیمەت؛ بایی ▤ ١. کبریت ٢. نرخ

بایام / bayam/: ☜ **بادام**

بایت / bayt/: ناو. چکۆلەترین دەستەی یەکەی زانیاری لە کەمپیوتەردا، بەرامبەر بە هەشت بیت

⚑ بایت

بایجان / baycan/: ☜ **باینجان**

بایده / bayde/: ناو. ١. بادیە؛ باییە؛ بایە؛ کاسەی گەورە ٢. چەرخی؛ دەفری کانزا ⚑ ١. کاسەی بزرگ ٢. کاسەی فلزی

بایر / bayir/: ئاوەلناو. باهێر؛ باهێرات؛ بایەر؛ بوور؛ بوورە؛ بەیار؛ بەیاز؛ بەیر؛ بۆرە؛ بۆون؛ بەون؛ بەوروو؛ بەیتوون؛ کۆدە؛ وشکە؛ تایبەتمەندی زەوینی نەکێڵدراو ⚑ بایر

بایس / bayis/: ☜ **باعیس**

بایست / bayist/: ☜ **باعیس**

بایستی / bayistî/: ☜ **باعیس**

بایسیکڵ / baysîkił/: ناو. دووچەرخە؛ ئەسپەئاسنینە ⚑ دوچرخە

بایلکە / bayilke/: ناو. باویلکە؛ پشیلەپایزە ⚑ قاصدک

بایلە / bayle/: ناو. ١. ☜ **بالوکە ـ١** ٢. پارچە قوماشێکی زۆر تەنک ⚑ ١. ☜ **بالوکە ـ١** ٢. نوعی پارچەی بسیار نازک

بایم / bayim/: ☜ **بادام**

بایمجان / bayimcan/: ☜ **باینجان**

بایمنجۆ / bayinco/: ☜ **باینجان**

باینجان / bayincan/: ناو. باجان؛ بامجان؛ بایجان؛ بایمجان؛ باینجۆ؛ بایەمجان؛ باجانڕەشک؛ باینجانەڕەشە؛ تەماتەسیاوێ: ١. بنەگیایەکی یەکساڵەی گەڵا بڕکە ـ بڕکە و گوڵ بنەوشە ٢. میوەی ئەو گیایە بە پۆستی بنەوشی تۆخ و ئەستووری درێژ یان خڕۆکەوە کە بە کوڵاوی و برژاوی دەخورێ ⚑ ١. بوتەی بادنجان ٢. بادنجان

باینجانەڕەشە / bay(i)ncaneřeşe/: ☜ **باینجان**

باینجانەسوورە / bay(i)ncanesûre/: ناو. تەماتە ⚑ گوجەفرنگی

باینجانەفەرەنگی / bay(i)ncaneferengî/: ناو. تەماتە ⚑ گوجەفرنگی

باینجانی¹ / bay(i)ncanî/: ناو. ڕەنگی باینجان؛ بنەوشی تاریک ⚑ رنگِ بادنجانی

باینجانی²: ئاوەڵناو. بە ڕەنگی باینجان ⚑ بە رنگِ بادنجانی

باینجۆ / bayinco/: ☜ **باینجان**

باینە / bayine/: ☜ **بوـ٢**

بایوەشن / bayweşin/: ☜ **باوەشێن**¹

بایە / baye/: ناو. بادی؛ بادیە؛ باییە؛ کاسەی گەورە ⚑ کاسەی بزرگ

بایەخ / bayex/: ناو. گرینگی؛ قەدر؛ بایەق ‹بەو نیازە کە خاوەنی هێزوپێزە، بایەخی بە مووسا نەدا و گوتی: جادووگەرێکە یان لیوە بووە «هەژار، *قورئان*»› ⚑ ارزش؛ قدر

بایەخدار / bayexdar/: ئاوەڵناو. بەنرخ و گرینگ ⚑ باارزش

بایەخداری / bayexdarî/: ناو. گرنگی؛ گەم؛ گرینگی ⚑ اهمیت

بایەد / bayed/: ئاوەڵکار. دەبێ؛ ئەشێ؛ پێویستە ‹حەڤدە ئەفتاوە نریاسە قەتار/ بایەد پەی نەوبەت بلیت بسینی! «شامی»› ⚑ باید

بایەدەست / bayedest/: ئاوەڵناو. دەسبڵاو؛ هەڵەخەرج ⚑ ولخرج

بایەدەستی / bayedestî/: ناو. هەڵەخەرجی ⚑ ولخرجی

بایەر / bayer/: ☜ **بایر**

بایەڕەنگ / bayereng/: ناو. ئاگرە؛ ئاورە؛ زیپکە و پۆرگ کە لە دەم و چاو دەردێت ⚑ آتش فارسی

بایەشک / bayeşk/: ☜ **باوێشك**

بایەف / bayef/: ناو. چەقالە بادام؛ فەریکە بادام؛ بایەو ⚑ چغالە بادام

بایەڤ / bayev/: ناو. دەوەنێکە زۆرتر بۆ سووتاندن بە کاری دێنن ⚑ بتەای برای افروختن

بایەق / bayeq/: ☜ **بایەخ**

بایەقوش / bayequş/: ناو. باوەقوش؛ بادەقوش؛ بائەقوش؛ بایەقۆش؛ کوندەبوو؛ کوننەبەبوو ‹کەردنم بە زێد چۆڵ وێرانە/ سازانم چەنی بایەقوش لانە «بێسارانی»› ☰ بوف‌کور

▣ **بایەقوش لە شوێنێ خوێندن/ هێلانە کردن**: ۱. کاول بوونی ئەو شوێنە ۲. چۆڵ بوونی ئەو شوێنە ☰ ۱. ویران بودن ۲. خالی بودن

بایەقۆش / bayeqoş/: ☜ **بایەقوش**

بایەکۆش / bayekoş/: ئاوەڵناو. وەجاخ‌کوێر ☰ اجاق‌کور

بایەڵان / bayełan/: ئاوەڵناو. دەس‌بڵاو؛ هەڵەخەرج ☰ ولخرج

بایەم / bayem/: ☜ **بادام**

بایەمجان / bayemcan/: ☜ **باینجان**

بایەمە / bayeme/: ناو. لک؛ گرێ؛ لوو ☰ غُدّە

بایەمەتاڵە / bayemetałe/: ☜ **بادامەتاڵە**

بایەمەکەتانی / bayemeketanî/: ☜ **بادامەتاڵە**

بایەو / bayew/: ناو. بایەف ☰ چغالە بادام

بایەوان / bayewan/: ☜ **بادەوان**

بایەوە / bayewe/: ☜ **باوەوە**

بایهەوا^{۱} / bayhewa/: ئاوەڵناو. بادیهەوا؛ لووتبەرز؛ بەفیز ‹چۆتە شار بایهەوا بووە› ☰ متکبر

بایهەوا^{۲}: ئاوەڵکار. بادیهەوا ☰ مفت

بایی^{۱} / bayî/: ناو. ۱. ☜ **بادام** ۲. نرخ؛ قیمەت ۳. بڕ؛ هەند؛ ئەندازەیەک لە دراو ‹عیراق بایی ۲۲ ملیار دولار چەکی لە ئەمریکا کڕی› ☰ ۱. ☜ **بادام** ۲. نرخ ۳. مبلغ

بایی^{۲}: ئاوەڵناو. ۱. بەندیوار یان تایبەت بە با ۲. *[کنایە]* بە فیز و لە خۆگۆڕاو ‹سەد دەورم بدەن ڕووتەی ئاوایی/ بە کلکەلەقێی کەس نابم بایی «پیرەمێرد»› ☰ ۱. بادی ۲. متکبر

بایی-^{۳}: پێشوشە. گۆڕاو؛ تێکچوو ‹باییهەوا› ☰ متوهم

-بایی^{۴}: پاشوشە. گۆڕاو؛ تێکچوو ‹لەخۆبایی› ☰ متوهم

بایید / bayîd/: ناو. سمت؛ لەگەن؛ تەشت ☰ لگن

باییدار / bayîdar/: ئاوەڵناو. کوک؛ بەقیمەت ☰ ارزشمند

باییس / bayîs/: ☜ **باعیس**

باییە / bayye/: ☜ **بایە**

باییهەوا / bayîhewa/: ئاوەڵناو. بادیهەوا؛ بەفیز؛ لووتبەرز. هەروەها: **باییهەوایی** ☰ مُتکبر

بایێزەر / bayêzar/: ناو. زەردوویی؛ زەردەیی ☰ یرقان

ببڕ / bibiř/: ئاوەڵناو. ۱. تێژ؛ تیژ؛ بڕندە ۲. *[مەجاز]* بلەربەزێن؛ بەبڕشت و هێزدار ☰ ۱. تیز؛ بُرندە ۲. بزن‌بهادر

ببڕای^{۱} / bibřay/: ئاوەڵناو. تێژ؛ تیژ ☰ تیز

ببڕای^{۲}: ئاوەڵکار. بە هیچ جۆر؛ هەرگیز ☰ هرگز

▣ **ببڕای‌ببڕ**: ☜ **ببڕای ـ ببڕای**

ببڕای ـ ببڕای: ببڕای‌ببڕ؛ هەرگیزاوهەرگیز؛ قەت ـ قەت؛ هیچ کات ☰ ابداً

ببڵە / bibłe/: ناو. ساوا؛ کۆرپەساوا؛ بێچووی تازەزاو ☰ نوزاد

بت / bit/: ناو. ۱. بوت؛ پت؛ خوالە؛ ژوون؛ مەتەخشەل؛ کۆتەڵی مرۆ، گیانەوەر یا گیا کە نیشانەی هێزی ئاسمانی و شیاوی پێدا هەڵگوتن بێت ‹بت ورد ئەکەی، ئەیکەی بە خۆڵ/ بتەوان ئەکوتی وەک دەهۆڵ «گۆران»› ۲. جوانی دڵڕفێن ‹بێخود بە کردەوە و قسە، خاکم بە سەر، وەهام/ هەر وەک دەم و جنێوی بتان نیشم و هەشم «بێخود»› ۳. سۆنە؛ بتئاوی؛ شووش؛ پەلەوەری ئاوبازی کەوی و نەفڕ، لە تیرەی مراوی، بە پا و ملی کورت و خرپنەوە ☰ ۱. بُت ۲. صنم ۳. اُردک

بتئاوی / bit'awî/: ناو. بت؛ سۆنە ☰ اُردک

بتاقە / b(i)taqe/: ☜ **بیتاقە**

بت‌پەرس / bitperis/: ☜ **بت‌پەرست**

بت‌پەرست / bitperist/: ناو. بت‌پەرس؛ کەسێ کە خوای دەسکرد دەپەرستێ ⚑ بت‌پرست

بتخانە / bitxane/: ناو. شوێنی بتان بۆ پەرستن ‹دەیوت کە بەرەهمەن: مەهی ڕووی ئەم سەنەمەم دی/ گەر بت ئەمە بێ، خزمەتی بتخانە حەرامە «مەحوی»› ⚑ بتخانە

بتر / bitir/: ئاوەڵناو. ١. پتر؛ زیاتر؛ بێتر؛ پێگەیشتوو و بەگەشە ٢. هەراش؛ هەڵدەر؛ بە خۆداهاتوو ⚑ ١. بیشتر ٢. رشید؛ بالنده

بترپێر / bitirpêr/: ناو. بەسرپێر ⚑ پس‌پریروز

بترسێن / bitirsên/: ئاوەڵناو. بم ⚑ ترسناک

بتری / bitrî/: ☜ **بوتڵ**

بترژم / bitřijim/: ناو. ئافەرەم ⚑ آفرین

بتۆ / bito/: ئاوەڵناو. ١. بن‌بەست ٢. نەزۆک ٣. دۆخی پەردەی کچێنی بەکرۆژە بەرگیراو کە دەبێتە هۆی نەزۆکی ⚑ ١. بن‌بست ٢. نازا ٣. حالت پردەی بکارت غضروفی

بتووی / bitûy/: ئاوەڵناو. بن‌بەست ⚑ بن‌بست

بتە / b(i)te/: ناو. لەم؛ پنچک ⚑ بوتە

بتەو / b(i)tew/: ئاوەڵناو. پتەو؛ خۆگر؛ توند و قایم ⚑ محکم

بتەوان / b(i)tewan/: ئاوەڵناو. بەڕێوەبەری بتخانە ‹شەیتان و بتەوان و بت/ بەرامبەریان کەچ کە ملت! «گۆران»› ⚑ خادم بتخانە

بتەوی / b(i)tewî/: ناو. قووڵایی؛ قووڵی؛ کووری ⚑ عُمق؛ ژرفا

بتەوێنەتەوێ / b(i)tewênetewê/: ئاوەڵکار. بڤێ‌نەڤێ؛ خوایی‌نەخوایی ⚑ خواه‌ناخواه

بتی / b(i)tî/: ناو. پوور؛ میمک: ١. خوشکی باوک ٢. خوشکی دایک ⚑ ١. عمه ٢. خاله

بچرک / biçirk/: ☜ **بچڕك**

بچڕان / biçřan/: چاوگ. پچڕان؛ پسان؛ قت بوون؛ قەتیان؛ قرتیان ⚑ گسستن؛ قطع شدن

بچڕاندن / biçřandin/: چاوگ. پچڕاندن؛ قەتاندن؛ پساندن؛ قوت کردن؛ قرتاندن ⚑ قطع کردن؛ گُسلاندن

بچڕک / b(i)çiřk/: ناو. بچرک؛ ناوساجی؛ زلووبی؛ کولێرە بە ڕۆن؛ نانێکە لە ناو ڕۆنا سووری دەکەنەوە ⚑ چلپک؛ نان روغنی

بچڕیان / biçiřyan/: چاوگ. پچڕیان؛ پسیان ⚑ گسستن؛ پارە شدن

بچڕین / biç(i)řîn/: چاوگ. پچڕین؛ پساندن ⚑ قطع کردن

بچکۆک / biçkok/: ئاوەڵناو. ١. چکۆلە؛ بیچک؛ بچووک؛ گچکە؛ کەم‌قەوارە ٢. ☜ **بچکۆڵانە** ⚑ ١. کوچک ٢. ☜ **بچکۆڵانە**

بچکۆل / biçkol/: ☜ **بچکۆڵانە**

بچکۆلانە / biçkolane/: ☜ **بچکۆڵانە**

بچکۆلە / biçkole/: ☜ **بچکۆڵانە**

بچکۆڵ / biçkoł/: ☜ **بچکۆڵانە**

بچکۆڵانە / biçkołane/: ئاوەڵناو. بچکە؛ بچکۆک؛ بچکۆل؛ بچکۆلە؛ بچکۆلانە؛ بچکۆڵ؛ بچکەلانە؛ بچکەلە؛ بچۆلە؛ بووچان؛ بووچانە؛ بووچلانە؛ بووچکەلانە؛ بیچکۆلە؛ بیچکۆل؛ بیچکۆلانە؛ بیچکەلە؛ بیچکەلە؛ بیچکەلۆکە؛ بیچکەلانە؛ چکۆلە؛ چکۆلانە ⚑ کوچولو

بچکۆڵە / biçkołe/: ☜ **بچکۆڵانە**

بچکە[١] / biçke/: ناو. بەچکە؛ بێچوو ⚑ بچە

بچکە[٢]: ☜ **بچکۆڵانە**

بچکەلانە / biçkelane/: ☜ **بچکۆڵانە**

بچکەلە / biçkele/: ئاوەڵناو. ڕیز؛ وردیلە ⚑ ریز؛ خُرد

بچکەڵە / biçkełe/: ☜ **بچکۆڵانە**

بچۆک / b(i)çok/: ئاوەڵناو. وەردی؛ بیچکەلانە ⚑ کوچولو

بچۆڵه /b(i)çołe/: ☜ **بچکۆلانه**

بچووچک /b(i)çûçik/: ☜ **بچووك**

بچووک /b(i)çûk/: ئاوەڵناو. بچیک؛ بچکۆک؛ بچووچک؛ چکۆڵه ‹لێوئاڵن، دەم بچووکن/ خوێن‌شیرن، ڕەزاسووکن «هێمن»› ☰ کوچک

بچووکتان /b(i)çûktan/: جێناو. ئەزبەنی ☰ جان‌فدا؛ بنده

بچووکی /biçûkî/: ناو. ١. دۆخی بچووک بوون ٢. کەمقەوارەیی؛ خزمەتکاری و نۆکەری ☰ ١. کوچکی ٢. خدمتگزاری

بچەر /b(i)çer/: ئاوەڵناو. چەرندە؛ گیاخۆر ☰ چرنده

بچەنگانێ /b(i)çenganê/: ناو. دەستەملان؛ کار و ڕەوتی ئامباز بوون؛ مل دە بەر مل نان ☰ مُعانقه

بچیک /b(i)çîk/: ☜ **بچووك**

بخت /bixt/: ☜ **بوختیان**

بختیان /bixtiyan/: ☜ **بوختیان**

بخورتی /b(i)xurtî/: ئاوەڵناو. جەبری ☰ اجباری

بخوڕ /b(i)xuř/: ناو. زەنا- زەنا ☰ سر و صدای زیاد

بخوس /b(i)xus/: ئاوەڵناو. زەلام و تەپنۆک ☰ تنەلش

بخوەر /b(i)xwer/: ☜ **بخۆر**

بخۆ /bixo/: ئاوەڵکار. لە خۆوە؛ هەر بۆ خۆی ☰ خودبخود

بخۆر /b(i)xor/: ئاوەڵناو. بخوەر؛ زۆرخۆر؛ فرەخۆر؛ خۆرا ‹ماڵی نەخۆر هی بخۆره «مەسەل»› ☰ پُرخور

بخوور /b(i)xûr/: ناو. بغوورد؛ بوخوورد: ١. سووتەمەنی بۆنخۆشکەر ٢. دەرمانێک کە نەخۆش وەبەر هەڵمەکەی دەدەن ☰ ١و٢. بُخور

بخووز /bixûz/: ئاوەڵناو. بغووز؛ خەفۆک؛ تایبەتمەندی گایەک کە لە کاتی جووت کردندا ئەخەوێ ☰ ویژگی گاوی که در اثنای شخم بخوابد

بخێری /b(i)xêrî/: ☜ **بوخاری**

بدبەده /bidbede/: ناو. هەوێرده؛ کەڕەواڵه ☰ بلدرچین

بدو /b(i)dû/: ئاوەڵناو. دەم‌پاراو؛ دەماوەر؛ دیواندڕ؛ قەل؛ قسەزان؛ بەگفت‌ولفت؛ زوان‌پاراو؛ لێهاتوو لە قسە کردندا ☰ سخنور

بده /b(i)de/: ناو. ١. داهات؛ بەهرە و داهات؛ دەرامەت ٢. باج؛ پیتاک ☰ ١. درآمد ٢. باج

بدەر /b(i)der/: ئاوەڵناو. ١. دەهندە ٢. خۆفرۆش ☰ ١. بخشنده ٢. خودفروش

بدەو /b(i)dew/: ئاوەڵناو. خۆشبەز؛ خۆشڕەو؛ چالاک و لێهاتوو لە ڕۆشتندا ‹ئەسپێکی بدەوە› ☰ راهوار

برا /b(i)ra/: ناو. برێ؛ ورا: ١. برار؛ نێرینەی هاودایک و باو یان هەر یەک لەوان ‹برا بە برادەر نادرێ «مەسەل»› ٢. وتەیەکی خۆماڵی و دۆستانە لە بری کاکه ‹برا! فیکری چرا، کبریتی فرسەت تا لە دەستایە/ شەوی یەلدا لە پێشە ڕۆژی عومرت وەختە ئاوا بێ «مەحوی»› ٣. برادەر؛ دۆست ‹ئێستە شاییم ئەوا لە دل دەگەڕێ/ بە برا کوردەکانی خوار و سەرێ «ئاوات»› ☰ ١و٢. برادر ٣. دوست

▣ **برای تووته**: ☜ **براتووته**

برای تەنی: برای باوک و دایکی ☰ برادر تنی

برای حەقودا: برای حەقوداد؛ برای باوک و دایکی ☰ برادر تنی

برای حەقوداد: ☜ **برای حەقودا**

برای دینی: دۆستی هاوبیروڕا ☰ برادر دینی

برای شیری: برای هاڤشیری؛ نێرینەیەک کە لەگەڵ یەکێکی تردا ژنێک شیری دابێتێ ☰ برادر رضاعی

برای ناتەنی: زڕبرا؛ برای هەر لە باوک یان هەر لە دایکەوە ☰ برادر ناتنی

برایێ کانوونێ: ☜ **پایزەبرا**

براباب /b(i)rabab/: ناو. باوکبرا؛ نێرینەی

هاوباب و دایک جیا 🇮🇷 برادر پدری

برابەش / b(i)rabeş/: ناو. ١. هاوبەش لە ماڵی دنیادا ٢. *[مەجاز]* دۆستی زۆر نزیک 🇮🇷 ١. سهیم در میراث ٢. دوست صمیمی

براتووتە / b(i)ratûte/: ناو. برای تووتە؛ قامکی پەنا قامکەچکۆڵە 🇮🇷 انگشت بُنصُر

براتووتەلە / b(i)ratûtele/: ناو. بابەلیچ؛ قامکی نێوان تووتە و باڵابەرزە 🇮🇷 بنصر؛ انگشت حلقه

برادوانە / b(i)rad(i)wane/: گیاندارێکی نێرینە کە لەگەڵ گیانداری تردا پێکەوە لە دایک بووبێتن 🇮🇷 برادر دوقلو

برادەر / b(i)rader/: ناو. دەستەبرا؛ دۆستی نێر 🇮🇷 دوست؛ رفیق

برادەری / b(i)raderî/: ناو. دۆستایەتی؛ هەواڵەتی 🇮🇷 دوستی

براڕۆ / b(i)řařo/: دەنگ. وشەیەکە لە کاتی مردنی برا یان دۆست و هاوڕێدا دەیڵێن ‹لە میحنەتخانەکەی مندا، بە بێ تۆ هەر براڕۆیە/ کە جارێ ئێوە ناپرسن لە من: بۆچی برا ڕۆیی «مەحوی»› 🇮🇷 کلمەی عزا و شیون برای برادر یا دوست

برازا / b(i)raza/: ناو. برازی؛ برازاگ؛ فرزەندی برادەر 🇮🇷 برادرزاده

برازازا / b(i)razaza/: ناو. نەوەی برا 🇮🇷 نوەی برِادر

برازاڤا / b(i)razava/: ☜ **برازاوا**

برازاگ / b(i)razag/: ☜ **برازا**

برازاوا / b(i)razawa/: ناو. برازاڤا؛ هەواڵی زاوا کە لە کاتی بووک گوێزانەوەدا، پشتێنەکەی ئەو دەیبەستێ 🇮🇷 ساقدوش

برازە / b(i)raze/: ناو. نوێڵ؛ لۆسە؛ باری؛ باریە؛ مەڵغە؛ لەوازە؛ دەلەم 🇮🇷 دیلم؛ اهرم

برازی / b(i)razî/: ☜ **برازا**

براژتن / b(i)rajtin/: ☜ **براشتن**

براژن / b(i)rajin/: ناو. ژنی برا 🇮🇷 زن برادر

براشتن / b(i)raştin/: چاوگ. براژتن؛ برژاندن؛ کەواو کردن؛ بریان کردن؛ بۆدانی دانەوێڵە لە سەر ساج و ... 🇮🇷 بو دادن

براشتی / b(i)raştî/: ئاوەڵناو. برژاو؛ بریان کراو؛ بۆدراو 🇮🇷 بوداده

براکە / b(i)rake/: دەنگ. وشەی خۆشەویستی بۆ دواندنی هاوتەمەن 🇮🇷 حرف نوازش دوستانه

براکێ / b(i)rakê/: ناو. برادەر؛ دۆستی زۆر نزیک 🇮🇷 دوست صمیمی

براڵە / b(i)rale/: ناو. ١. وشەی خۆشەویستی بۆ دواندنی برادەر ‹دیسان ژیانی دوو براڵە دەقی جارانی گرتەوە «هێمن»› ٢. گیایەکە 🇮🇷 ١. حرف نوازش دوستانه ٢. گیاهی است

براڵوێ / birałwê/: ☜ **بلاڵوك**

براڵو / b(i)rałû/: ☜ **بلاڵوك**

براڵوک / b(i)rałûk/: ☜ **بلاڵوك**

براڵویی / b(i)rałûyî/: بلاڵووکە کێویلە؛ گلیەر 🇮🇷 آلبالوی کوهی

برامازگ / b(i)ramazig/: ناو. بەرێکە لە بەری دار مازوو 🇮🇷 پزغند

بڕاماک / b(i)ramak/: ناو. دایکبرا؛ برای هەر لە دایک 🇮🇷 برادر مادری

بڕان / b(i)ran/: چاوگ. تێنەپەڕ. نادیار. //بڕای؛ دەبڕێی؛ ببڕێ// ١. بردران؛ بریان ‹بڕا نێفەک، دڕا سەرپێچ و دەسماڵ/ بڕا کیژ و دڕا کوڕ پاڵەپەستۆ «هێمن»› ٢. دانان؛ دۆڕاندن 🇮🇷 ١. بردە شدن ٢. باختن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: براو/ چاوگی نەرێنی: نەبران

براندۆخ^{1} / b(i)randox/: ☜ **براندۆك**

براندۆخ^{2}: ئاوەڵناو. کەللەڕەق؛ خیشەسەر ‹مرۆیەکا گەلەک براندۆخە› 🇮🇷 خیرەسر

براندۆک / b(i)randok/: ناو. براندۆخ؛ درۆینەوان 🇮🇷 دروگر

برانکارد / b(i)rankard/: ناو. دەستەبەرە؛ تـەختی گواستنەوەی نەخۆش یان بریندار 🇮🇷 بُرانکارد

• **بـراو** / b(i)raw-/: پاشەوشە. داناو؛ دۆڕاو ‹چاکەم بە دەسـت خراپـەوە هـەر زاک و زووکییـە/ چ بکـەم پەرۆشی مالی بە تالانبراومە «بێخود»› 🇮🇷 باختە

براوە / b(i)rawe/: ئاوەڵناو. *[مەلەی باو]* سەرکەوتوو؛ بەرەنـدەی کێبـەرکێ ‹یانـەی هـەولێر بـراوەی کێبەرکێ بوو› 🇮🇷 برندە

برایانە¹ / b(i)rayane/: ئاوەڵناو. *[مەجاز]* زۆر نزیـک ‹دۆسایەتی برایانە› 🇮🇷 برادرانە

برایانە²: ئاوەڵکار. وەک برا ‹بەسیەتی دووبەرەکی و ملهوڕی و لاساری/ تا برایانە هەموو پێکـەوە نـەدوێن، دەگریم «هێمن»› 🇮🇷 برادروار

برایەتی / b(i)rayetî/: ناو. ١. چۆنیەتی بـرا بـوون ‹بە چپەی ورد، ئەم داری دڕکەمان ناو نـا: برایـەتی عارەب و کورد! «گۆران»› ٢. *[مەجاز]* خۆشەویستی و جووڵانەوەی برایانە 🇮🇷 ١و٢. برادری

برایـی / b(i)rayî/: نـاو. برایـەتی ‹برامـان برایـی، کیسەمان جیایی› 🇮🇷 برادری

بربەنگ / birbeng/: ☜ **بڕبەند**

برج / birc/: ناو. بورج: ١. مزلگەی ڕۆژ لە ئاسمان ٢. مانگی ساڵ ٣. قۆنگرەی قوتی قەلا ٤. سـیپە؛ جاسووسـە؛ دەرزیلـەی نیشـانە گـرتن لـە سـەر تفەنگ 🇮🇷 ١. برج فلکی ٢. ماهِ سال ٣. بـرجِ قلعـه ۴. مگسک تفنگ

◘ **برجی پیرێژن**: دووهەمین حەوتەی ڕەشەمە کە زۆر ساردە 🇮🇷 سرمای پیرزن

برجڵانەکی / birc(i)łanekî/: ناو. جۆلانێ 🇮🇷 تاب

برچ / birç/: ☜ **بلچ**

برچەبرچ / birçebirç/: دەنگەناو. دەنگـی قوڵـتە قوڵتی ئاو 🇮🇷 صدای غلیان آب؛ غل ـ غل

برچی / birçî/: ☜ **برسی**

برچیتی / birçîtî/: ☜ **برسیەتی**

برچینی / birçînî/: ☜ **برسیەتی**

برچێتی / birçêtî/: ☜ **برسیەتی**

برچێنی / birçênî/: ☜ **برسیەتی**

برد / bird/: پێرۆ. ← **دەستوبرد**

بـردران / bird(i)ran/: چـاوگ. تێنەپـەڕ. نادیـار. //بردرای؛ دەبردرێی؛ ببردرێ// ١. بران ٢. دانان 🇮🇷 ١. بردە شدن ٢. باختن

■ ئاوەڵـناوی بـەرکاری: بـردراو/ چـاوگی نـەرێنی: نەبردران

بـردن / birdin/: چاوگ. تێنەپەڕ. //بـردت؛ دەبـەی؛ ببە// ١. برن؛ هەڵگرتن و گواسـتنەوەی شـتێک؛ بەرانبەری «هێنان» ٢. دزین ‹عـەقڵ و خـیرەدی بردووم، نەشئەی قەدەحی چاوت/ پێوەنـدی هـەوای کـردووم، تـای زولفـی پەرێشـانت «بێخـود»› ٣. پێچوون؛ خایاندن ‹ماڵ کردنەوە سالـێکی بـرد› ٤. تێچوون؛ خـەرج هەڵـگرتن ‹کـاری وا پـارەی زۆر دەبا› ٥. تێڕاکردن ‹پێدا بردن› ٦. هەڵبژاردن ‹تۆ کـامی دەبـەی؟› ٧. ئازرانـدن؛ ئەزیـەت کـردن ‹سەرمتان برد› 🇮🇷 ١. بردن ٢. دزدیدن ٣. زمان بردن ۴. هزینه برداشتن ۵ فرو کردن ۶ برگُزیدن ٧. آزُردن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: بردراو/ چاوگی نەرێنی: نەبردن

◘ **بردنە بەست**: *[کنایە]* تەنگ پێهەڵـێنان؛ تـەنگ پێهەڵچنین؛ تەنگەتاو کردن 🇮🇷 در تنگنـا قـرار دادن

بردنـە ڕێـوە: بـەڕێوە بـردن؛ وە ڕێ خسـتن ‹کارەکەیان باش بردە ڕێوە› 🇮🇷 پیش بُردن

بردنە سەر: ١. ئـەنجامدان؛ بـە ئاکـام گەیانـدن ‹شـەرتی وەفـای بـردە سـەر› ٢. گوزەرانـدن؛ ڕابواردن ‹گوڵ حەفتە ناباتە سەرێ/ سیس دەبێت و هەڵدەورێ «هێمن»› ٣. *[مەجاز]* گەورە کردن؛ کەسـایەتی پـێ دان ‹ئەوەنـدەی تـاریف کـرد و بردییە سەر گەیاندییە ئاسمان!› ٤. شـتێ بردنـە بـان ‹قاڵـییەکەم بـردە سـەر› 🇮🇷 ١. بـە انجـام

رسانیدن ٢. گذراندن ٣. به اعتبار کسی افزودن ۴. بالا بردن

بردنە کان کردنە کار؛ بۆ دروست کردنی شتێک یان بەڕێوە بردنی کارێک بەهرە لێ بردن ‹ئاسنی زۆری بردۆتە کار› ▤ به کار بُردن

بردنەوە / bird(i)newe/: چاوگ. تێنەپەڕ. //بردتەوە؛ دەبەیەوە؛ ببە(رە)وە// برنەڤە؛ برنەوە: ١. قازانج کردن ٢. سەرکەوتن لە کێبەرکێ یان کایەدا ٣. گەڕاندنەوە بۆ شوێنی پێشوو ▤ ١. سود بردن ٢. پیروز شدن ٣. بازگرداندن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: براوەوە/ چاوگی نەرێنی: نەبردنەوە

- **بردوو** / birdû-/: پاشوشە. ـــ بردە؛ تووشیاری وەبەر کەوتن ‹سەرمابردوو؛ خەوبردوو› ▤ دُچار

. **بردە** / birde/: ☜ **بردوو**

برزە / birze/: ☜ **بزر**

. **برژ** / birj-/: پاشوشە. برژاو ‹نیوەبرژ› ▤ برشته

برژان^{١} / birjan/: چاوگ. تێنەپەڕ. //برژای؛ دەبرژی؛ ببرژە// برشیان: ١. برشتە بوون ‹لە ناو فڕنی دەروونا وەک سەموون بۆچی نەبرژێ دڵ؟/ لە کوورەی سینەدا تا کەی نەبێ جەرگیش بە بوریانی؟ «مەحوی»› ٢. *[مەجاز]* قاڵ بوون لە کارێک یان بابەتێکدا ▤ ١. برشته شدن ٢. غرق کار یا چیزی شدن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: برژاو/ چاوگی نەرێنی: نەبرژان

برژان^{٢}: ☜ **برژانگ**

برژاندن / birjandin/: چاوگ. تێپەڕ. //برژاندت؛ دەبرژێنی؛ ببرژێنە// برژانن؛ براشتن؛ براژتن: ١. بریان کردن ‹کاڵ و کولیویان گشت لێ فڕاندین/ گۆشتیان برژاندین، ئێسکیان کڕاندین «هەژار، بۆ *کوردستان*»› ٢. بۆ دان ▤ ١. برشته کردن ٢. بو دادن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەبرژاندن

برژاندنەوە / birjand(i)newe/: چاوگ. تێپەڕ. //برژاندتەوە؛ دەبرژێنیەوە؛ ببرژێنەوە// ١. خوێن ڕاگرتنی برین بە دەرمان ٢. دیسان برژاندن ▤ ١. خون بست کردن زخم با دارو ٢. دوباره برشته کردن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەبرژاندنەوە

برژانگ / birjang/: ناو. برژان؛ برژۆڵ؛ برژاو؛ برژنگ؛ بژانگ؛ بژۆڵ؛ بژۆلک؛ بژوولک؛ بژۆن؛ بژێلک؛ بشکۆل؛ مژۆڵ؛ مژەو؛ مجەو؛ مرژنگ؛ میرزینگ؛ مووی کورت و زبری سەر لێواری پێڵوو ‹برژانگ چاوەکەت لە دڵم تیری کارییە/ جەرگم هەمیشە جۆگەلەکەی خوێنی جارییە «حەقشناس»› ▤ مُژه

برژانن / birjanin/: ☜ **برژاندن**

برژانەوە / birjanewe/: چاوگ. تێنەپەڕ. //برژایەوە؛ دەبرژێیەوە؛ ببرژەوە// برژینەوە: ١. سووزیانەوەی زام؛ ژان کردنی برین ٢. وێستانی خوێن بە هۆی دەرمان ٣. دیسان برژاندن ▤ ١. سوختن زخم ٢. بند آوردن خون با دارو ٣. دوباره برشته شدن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: برژاوەوە/ چاوگی نەرێنی: نەبرژانەوە

برژاو^{١} / birjaw/: ☜ **برژانگ**

برژاو^{٢}: ئاوەڵناو. ١. برژیاو؛ برژیو؛ برژیاگ؛ براشتی؛ بریان ‹نانی برژاو› ٢. *[مەجاز]* شارەزا و لێهاتوو لە کارێکدا ▤ ١. برشته ٢. خُبره

برژنگ / birjing/: ☜ **برژانگ**

برژۆڵ / birjoł/: ناو. ١. ☜ **برژانگ** ٢. پرزە و ڕیشاڵی کووتاڵ ٣. داسووکەی گوڵی دەغڵ ▤ ١. ☜ **برژانگ** ٢. پُرز قماش ٣. اخگل؛ داسه

برژی / birjî/: ئاوەڵناو. برژاو ▤ برشته

برژیاگ / birjyag/: ئاوەڵناو. برژاو ▤ برشته

برژیان / birjyan/: چاوگ. برژان ▤ برشته شدن

برژیانەوە / birjyanewe/: ☜ **برژانەوە**

برژیاو / birjyaw/: ☜ **برژاو**^{٢}ـ١

برژین / birjîn/: چاوگ. برژان 🇮🇷 برشتن

برژینەوە / birjînewe/: ☜ **برژانەوە**

برژیو / birjîw/: ☜ **برژاو^{٢}ـ١**

برژێندران / birjêndran/: چاوگ. برژێنران؛ برژیان؛ برژان 🇮🇷 برشته شدن

برژێنران / birjênran/: ☜ **برژێندران**

برس / birs/: ناو. برسییەتی؛ برچێتی ‹تێک هەڵشێواوە بە بای باڵی دێو/ هەموو لە برسا ڕوو دەکەنە کێو «پیرەمێرد»› 🇮🇷 گرسنه

▣ **برس چوونە بەس:** هیچ پێ نەخوران؛ لە خواردن وەڕەز بوون 🇮🇷 اشتها کور شدن

لە برسان مردن: بە هۆی برسییەتی زۆر گیان دەرچوون ‹بێ منەت ڕزقێکە غەم، بمرم لە برسان، ئەو دەخۆم/ تەفرە ناخۆم و تەڵەب ناکەم لە دنیا قووتی ڕۆح «مەحوی»› 🇮🇷 در تنگنا قرار دادن

برساق^{١} / birsaq/: ناو. جۆرێ کولێرەی ناسک و شیرین لە ئارد، شیر، شەکر و ڕۆن 🇮🇷 برساق

برساق^{٢}: ئاوەڵناو. ڕوودار؛ بێشەرم ‹فرە ئایەمێک برساقە› 🇮🇷 گستاخ؛ بی‌شرم

برساقی / birsaqî/: ناو. ڕووداری؛ گوستاخی 🇮🇷 گستاخی

برسکە / b(i)riske/: ☜ **برووسکە**

برسی / birsî/: ئاوەڵناو. برچی؛ نێز؛ ئاورا ‹گەر دەپرسی من لەبەرچی کەم دەخۆم/ من بە برسی قەت مەزانە، غەم دەخۆم «نالی»› 🇮🇷 گرسنه

برسیاتی / birs(i)yatî/: ☜ **برسییەتی**

برسیایەتی / birs(i)yayetî/: ☜ **برسییەتی**

برسیەتی / birs(i)yetî/: ☜ **برسییەتی**

برسییەتی / birsîyetî/: ناو. برسیایەتی؛ برسیەتی؛ برسێتی؛ نێزی؛ برسیاتی؛ برچیتی؛ برچێتی؛ برچینی؛ برچێنی؛ ئاورایێ؛ بارودۆخی ورگ بەتاڵ بوون ‹دەڵێن برسییەتی دەوری ماڵی سنعاتکار دەدا، بەلام ناوێرێ بچێتە ژوورەوە «هەژار، چێشتی مجێور»› 🇮🇷 گرسنگی

برسێتی / birsêtî/: ☜ **برسییەتی**

برش^{١} / birş/: ناو. ١. کەڕوو؛ کەڕەکیفە؛ جۆرێک کارگ و لاکوتی یەکجار ورد کە دەبنە هۆی تام و بۆن گۆڕانی خواردەمەنی ‹ڕایئەبوێرم منیش بەکەشک و بەڕوو/ نیعمەتی خوایە چش لە برش و کەڕوو «هەژار، *بۆ کوردستان*»› ٢. *[مەجاز]* هێز و هەناسە 🇮🇷 ١. کپک ٢. نا؛ رمق

▣ **برش هەڵاتن:** هێز و هەناسە بڕان ‹پەک چەند گەرمە! برشم هەڵات!› 🇮🇷 از نا افتادن

برش هەڵێنان: ☜ **برش هێنان**

برش هێنان: کەڕوو هێنان؛ برش هەڵێنان؛ کەڕەکیفە دان 🇮🇷 کَپَک زدن

برش^{٢}: ئاوەڵناو. لێڵ و خۆڵەمێشی ‹چارەم ڕەشە، دڵبەژان و تاسەم/ برش و ڕەشی دووکەڵی هەناسەم «هەژار، *مەم و زین*»› 🇮🇷 خاکستری

برش^{٣}: پێرۆ. ← **ڕەش‌وبرش**

برشاوی / birşawî/: ئاوەڵناو. برش‌هەڵێناو 🇮🇷 کپک‌زده

برشتە / b(i)rişte/: ئاوەڵناو. برشتی؛ برژاو 🇮🇷 برشته

برشتی / b(i)riştî/: ☜ **برشتە**

برشو / birşû/: ناو. کەڕوو؛ کەڕەکیفە؛ برِش 🇮🇷 کپک

برش‌هەڵێناو / birşhełênaw/: ☜ **برشاوی**

برش‌هێناو / birşhênaw/: ئاوەڵناو. برش‌هەڵێناو؛ مژوو؛ کوفکی؛ کۆنی برشاوی 🇮🇷 کپک‌زده

برشیان / birşyan/: ☜ **برژان**

برغوو / birğû/: ناو. برغی؛ بورغوو؛ بورغی؛ بزماری بە پێچ؛ ئامرازی کون کردنی پێچدار 🇮🇷 بُرغو

برغی / birğî/: ☜ **برغوو**

برفات / birfat/: ناو. دەرفەت؛ هەل 🇮🇷 فرصت

برقاندن / birqandin/: چاوگ. بریقاندن؛ ترووسکاندن 🇮🇷 تاباندن

برقۆک / birqok/: ئاوەڵناو. بریکەدار؛ بە ترووسکە؛ بریقەدار ☰ براّق

برقە / birqe/: ناو. بریقە؛ ترووسکە ☰ درخشش

برقەبرق / birqebirq/: ☜ **بریکە**

برقەندەرە / birqendere/: ناو. تۆڕک؛ تۆڕی؛ چەقەڵ ☰ شغال

برقین / birqîn/: چاوگ. ترووسکان؛ تیشکدانەوە ☰ درخشیدن

برک^{۱} / birk/: ناو. ١. خالیگە؛ کەلەکە ٢. دەرد و ژانی کەلەکە ‹ئەو کەسەی نەیچێشتووە دەردی ژیان/ ئەو کەسەی نەیدیوە ئێش و برک و ژان «هێمن»› ٣. ئەستێڵ؛ ئەستێر؛ هەسێڵ ☰ ١. تهیگاه ٢. درد تهیگاه ٣. برکە

برک^{۲}: ↓

▣ **برک دان**: هاویشتن؛ فڕێ دان ☰ پرتاب کردن؛ انداختن

برکدراو / birkdraw/: ئاوەڵناو. فڕێدراو ☰ پرت شدە

برگ / birg/: ☜ **باتر**

برمە^{۱} / birme/: ناو. جۆرێ شیرینییە گوێز یا پستەی تێ دەکرێ ☰ نوعی شیرینی

برمە^{۲}: دەنگەناو. نووزە وناڵەی تادار ‹حەپس و عەزلی من لە سەر شانم ئەگەرچی برمەیە/ چونکە ئەمری ئێوە بوو پاڵتاوی شاڵی ترمەیە «بێخود»› ☰ آه و نالەی تبدار

برمەبرم / birme birm/: دەنگەناو. بۆڵەبۆڵ؛ پرتە و بۆڵە؛ کاری قسە لە ناو دەمدا کردن کە کەسی تێنەگا ‹کاورا هەر برمەبرمیەتی نازانم دەرێ چی؟› ☰ غرولند

▣ **برمەبرم کردن**: بۆڵاندن؛ بۆڵەبۆڵ کردن ☰ غرولند کردن

برن / birin/: چاوگ. بردن ☰ بردن

برنج / b(i)rinc/: ناو. برینج؛ برێنج: ١. برنجە؛ زەرد؛ کانزای تێکەڵاوی مس و ڕۆح ٢. گرینج؛ چەشنێکی دانەوێڵە کە بە کوڵاوی دەخورێ (دەبێتە پڵاو یان کەتە) ٣. پڵاو؛ کەتە؛ خۆراکی لە برنج دروستکراو ☰ ١. آلیاژ برنج ٢. دانەی برنج خوراکی ٣. پلو

برنجاڕ / b(i)rincař/: ناو. برنجەجاڕ؛ مەرەزە؛ قەرە؛ چەڵتووکجاڕ؛ گرنجاڕ؛ شالیگا؛ کێڵگەی برنج ☰ شالیزار

برنجاس / b(i)rincas/: ☜ **برنجداس**

برنجبەشیر / b(i)rincbeşîr/: ناو. گرنجبەشیر؛ شیروبرنج ☰ شیربرنج

برنجداس / b(i)rincdas/: ناو. برینجداس؛ برنجاس؛ کلاوزرە؛ گیایەکە لە بنەماڵەی گیابەند و تەرخون، گەڵاکانی چەشنی گەڵای گێزەرە بەڵام گەورەتر. لە بەشی لاوەکی و سەرەوەی لاسکە ڕەقەکەی گولی زەرد و ورد دەگرێت ☰ برنجاسف

برنجکوت / b(i)rinckut/: ناو. ١. دینگ؛ دنگ؛ دەسک و سندۆڵ ٢. دینگچی؛ کەسێ چەڵتووک ئەکوتێ ☰ ١. دنگ ٢. دنگ‌کوب

برنجۆک / b(i)rincok/: ناو. ١. موو؛ نەخۆشییەکی زۆر بەژانە لە پەنجە دێت ٢. پارچەیەکی تۆڕی ناسکە ژنان دەیکەنە دەسماڵی سەر ‹بە نووکی تیری شۆخێکی کەوا چۆخ/ لە بەرما تەن بووە جامەی برنجۆک «مەحوی»› ☰ ١. کژدُمە ٢. پارچەی وال

برنجە / b(i)rince/: ☜ **برنج ـ١**

برنجەجاڕ / b(i)rincecař/: ☜ **برنجاڕ**

برنجی / b(i)rincî/: ئاوەڵناو. ١. بە ڕەنگی برنج ٢. /مەجاز/ هەرە باش ☰ ١. بە رنگ برنج ٢. بسیار خوب

برنگ^{۱} / b(i)ring/: ناو. ١. ☜ **برینگ** ٢. ئەو بەشە لە خوری مەڕ کە بە سەر پێستانەوەیە و چەورایی و نەرمی زۆرترە ☰ ١. ☜ **برینگ** ٢. پشم روی پوست گوسفند

برنگ^{۱}: ↓

⊡ **برنگ دان**: توورڕ هەڵدان؛ فڕێ دان؛ هاویشتن 🇮🇷 پرت کردن

برنگ^{۲}: پێڕ. ← **وشك‌وبرنگ**

برنگە / b(i)ringe/: ☜ **برینگ**

برنگەوان / b(i)ringewan/: ☜ **برینگچی**

برنەڤە / birneve/: ☜ **بردنەوە**

برنەوە / birnewe/: ☜ **بردنەوە**

برۆز / biruz/: ئاوەڵناو. دیار؛ ئاشکرا 🇮🇷 آشکار

بروسک / b(i)rusk/: ☜ **بریسکە**

بروسکە / b(i)ruske/: ناو. وریسکە؛ بریسکە 🇮🇷 آذرخش

برۆ / b(i)ro/: ناو. ئەبرۆ؛ برھ ؛ بورگ ‹وتم ئایا بە زاری خۆت ئەپرسی حاڵی زاری من؟/ بڕۆی هێنایە یەک وەک شکڵی لا، یەعنیٚ کە بێزارم! «نالی»› 🇮🇷 ابرو

⊡ **بڕۆی کەسێ تاشین**: *[کنایە]* ڕسوا کردنی کەسێک 🇮🇷 آبروی کسی را بردن

برۆش / biroş/: ☜ **بەرۆش**

برووساندن / b(i)rûsandin/: چاوگ. ۱. پریشک ئاویژتن ۲. تڕووسکە دان 🇮🇷 ۱. جرقە زدن ۲. تابیدن

برووسقاندن / b(i)rûsqandin/: چاوگ. پڕووسقاندن؛ بزرکاندن 🇮🇷 بُریدن (شیر)

برووسقیان / b(i)rûsq(i)yan/: چاوگ. پڕوسقیان؛ بزرکان؛ هەڵگەڕانی هەندێک تەوش وەک شیر 🇮🇷 بُریدن (شیر)

برووسک / b(i)rûsk/: ☜ **برووسکە**

برووسکان / b(i)rûskan/: چاوگ. بریقە دان؛ برووسکیان؛ برووسکین 🇮🇷 درخشیدن

برووسکاندن / b(i)rûskandin/: چاوگ. تێپەڕ. //برووسکاندت؛ دەبرووسکێنی؛ ببرووسکێنە// برووسکە دانەوە 🇮🇷 بازتابیدن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـــ/ چاوگی نەرێنی: نەبرووسکاندن

برووسکانەوە / b(i)rûskanewe/: چاوگ. تێنەپەڕ. //برووسکایەوە؛ دەبرووسکێیەوە؛ ببرووسکێیەوە// بریقانەوە؛ درەوشانەوە 🇮🇷 بازتابیدن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: برووسکاوەوە/ چاوگی نەرێنی: نەبرووسکانەوە

برووسکە / b(i)rûske/: ناو. برسکە؛ برووسک: ۱. بریقە ‹لە برووسکەی سەر گۆنە/ ئاگر بەر بووە کای کۆنە «پیرەمێرد»› ۲. خاڵی بوونەوەی کوتوپڕی باری کارەبایی هەوران لە هەوادا کە بەرق وگرمەیەکی بەقەوەت بەدیدێنێ ‹ترووسکەی برووسکەی شەوی دەم بەهاری بەهەورە/ لە سەر عاسمانی زەوی ڕاخوشاوە «سوارە»› ۳. بەرقییە؛ بورقی؛ تێلگراف؛ ئامێرێکی پێوەندی بۆ ناردن و وەرگرتنی پەیام لە ڕێگای دوورەوە، بە شێوەی گواستنەوەی کارەبایی کۆد و نیشانە 🇮🇷 ۱. درخشش ۲. آذرخش ۳. تلگراف

برووسکەدار / b(i)rûskedar/: ئاوەڵناو. چلڤۆک؛ بەبریقە 🇮🇷 پرتوافکن؛ پرتوبخش

برووسکیان / b(i)rûkyan/: ☜ **برووسکان**

برووسکین / b(i)rûskîn/: ☜ **برووسکان**

برووسین / b(i)rûsîn/: چاوگ. پڕیشک دان 🇮🇷 درخشیدن

برووقە / b(i)rûqe/: ناو. بریکە؛ بریقە 🇮🇷 درخشش

برووک / b(i)rûk/: ناو. ڕەوتی وەستانەوەی باران بۆ ماوەیەک 🇮🇷 توقف باران برای مدتی کوتاه

برووکیای / b(i)rûkyay/: چاوگ. ۱. برووسکیان؛ ترووسکانەوە ۲. چاو قرتاندن؛ چاو داگرتن 🇮🇷 ۱. درخشیدن ۲. چشمک زدن

بروویسی / birûwîsî/: ناو. برووسکەی ئاسمان 🇮🇷 برق آسمان

برەش / bireş/: ئاوەڵناو. هەژار و بێچارە 🇮🇷 بینوا

برەڤان / birevan/: ناو. ناوبژی؛ نێوبژی ≌ میانجی

برەو / b(i)rew/: ناو. باو؛ ڕەواج: ١. مـۆرە؛ ڕەمـێن؛ گەڕ؛ ڕەونەق؛ گەردان؛ ڕەوتی کەڵک وەرگـرتنی گشتی یان لەسەریەک ٢. گەشە؛ پێشڕەوت ‹ئەو ئیبراهیمەی تۆ نەوەی ئەوی/ لە کوردستانا دەرکەوت برەوی «پیرەمێرد»› ≌ ١و٢. رواج

برەودار / b(i)rewdar/: ئاوەڵناو. ڕووبـازاڕی؛ لـەباو؛ بەڕمێن ≌ مرغوب و رایج

برە / birh/: ☞ **برۆ**

بری^{1} / b(i)rî/: ئامراز. بات؛ جیات؛ جیـاتی؛ لـەبری ≌ بەجایِ

بری^{2}: ☞ **بریا**

بریا / birya/: سارستە. بری؛ خۆزگا؛ خۆزیا؛ خوەزیا؛ خوەزگە؛ خۆزی؛ کاشکا ‹سـەد بریـا بمزانیبـا ئـەو گوڵەم میوانی کێیە/ سەبارەت بە یاری خۆم ئـاوەدان بێ ئەو جێیە «فولکلۆر»› ≌ کاش

بریان^{1} / biryan/: چاوگ. ١. بران؛ بردران ‹بریا بـۆ هەولێر› ٢. دۆڕان‹ماڵم بریـا› ≌ ١. بُـردە شـدن ٢. باختن

بریان^{2}: ئاوەڵـناو. برژاو؛ برژیاگ؛ براشتی؛ برێشتە ≌ برشتە؛ بریان

بریـانکراو / biryank(i)raw/: ئاوەڵـناو. براشـتی؛ برژاو؛ بۆدراو ≌ بودادە

بریـانی / biryanî/: نـاو. ١. بـەرخی بـە گیپـە لـە تەندووردا ‹قوربانی ئەو جەنابە کە بریـانیێکی بـەرخ/ ئیزهاری زەهری خۆی وەکـوو بـوو بـەو قـەرارە کـرد «بێخود»› ٢. چۆنەر؛ لەبوو ≌ ١. کباب برەی تنوری ٢. لبو

بریای / biryay/: چاوگ. بـران: ١. دۆڕان؛ دانیـان ٢. بریان؛ هەڵگیران ≌ ١. باختن ٢. بردە شدن

بریتی / birîtî/: ☞ **برێتی**

بریس / b(i)rîs/: ناو. بریکە؛ تروووسک ≌ درخشش

بریسک / b(i)rîsk/: نـاو. ١. تــەزووی بــەژان ٢. ئاورینگ ≌ ١. تیر کشیدن بدن ٢. شرار

بریسـکان / b(i)rîskan/: چـاوگ. درەوشـــین ≌ درخشیدن

بریســـکانەوە / b(i)rîskanewe/: چـــــاوگ. درەوشینەوە ≌ (باز)تابیدن

بریسـکە / b(i)rîske/: نـاو. بریســووو؛ بروســک؛ برووسکە ≌ برق آسمان

▣ **بریسکە دان/ دانەوە** بریقە دان/ دانەوە ‹بە سـەر گۆنای سپیدا خشڵی زێڕینە بریسـکەی دا/ پـەری سەر کێوی قافیش هێندە پرچی زەردی خۆی لـێ دا «پیرەمێرد»› ≌ درخشیدن

بریسکەبریسک / b(i)rîskeb(i)rîsk/: ناو. بریقەبریق ≌ درخشش پیاپی

بریسکەدار / b(i)rîskedar/: ☞ **بریکەدار**

بریسکینەوە / b(i)rîskînewe/: چاوگ. بریقـە دان ≌ درخشیدن

بریسو / b(i)rîsû/: ☞ **بریسکە**

بریشـتە / b(i)rîşte/: ئاوەڵـناو. برشــتە؛ برێشــتە؛ برژیاگ ≌ برشتە

بریڤ / b(i)rîv/: ☞ **بریو**

بریڤـان / b(i)rîvan/: چاوگ. ١. وشـیار بـوون ٢. ئاگاداری کردن؛ هۆش پێوە بوون ٣. تروووسـکان؛ تیشک دانەوە ٤. برقین؛ بریقە دانەوە ≌ ١. هُشیار بودن ٢. مراقبت کردن ٣. درخشیدن ۴. برق زدن

بریق / b(i)rîq/: ناو. ١. ئافتاوە؛ بریک ٢. تروووسکە ≌ ١. آفتابە ٢. درخشش

بریقـــان / b(i)rîqan/: چـــاوگ. تروووســــکان؛ برووسکان ≌ درخشیدن

بریقانـــدن / b(i)rîqandin/: چـــاوگ. تێـــەڕ. //بریقاندت؛ دەبـریقێنی؛ ببریقێنـە// تروووسـکە پـێ دان ≌ برق انداختن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەبریقاندن

بریقانـــەوە / b(i)rîqanewe/: چـــاوگ. تێنەپـــەڕ.

//بریقایـــەوە؛ دەبریقیـــەوە؛ ببریقـــەوە// درەوشـــان؛ برووسکان ‹جۆگە وردەکان ئەکشێن سـەرەو خـوار/ ئەبریقێنـــەوە وەک تووڵـــەی ڕەشمـــار «گـۆران»› ☰ درخشیدن

■ ئاوەڵـناوی بـەرکاری: بریقـاوەوە/ چـاوگی نـەرێنی: نەبریقانەوە

بریق‌باق / b(i)rîqbaq/: ☜ **بریکە**

بریقە / b(i)rîqe/: ناو. بریکە؛ ترووسکە ‹بە ناز لار بگرە سەری بێ پووشـین/ بـا بریقـەی بـێ کـڵاوزەڕ چین ـ چین «گۆران»› ☰ درخشش

⊡ **بریقە دانەوە** کەوانـە کـردنی ترووسـکە لـە شووشە یان ئاو ☰ انعکاس یافتن

بریقە لێ خستن ☜ **بریکە لێ خستن**

بریقەبریق / b(i)rîqeb(i)rîq/: نـاو. ترووسکەی بـە شوێن یەکا ☰ درخشش پیاپی

بریقەدار / b(i)rîqedar/: ☜ **بریکەدار**

بریقەدەر / b(i)rîqeder/: ☜ **بریکەدار**

بریک / b(i)rîk/: نـاو. ئافتـاوە؛ لوولێنـە؛ بریـق ☰ آفتابە

بریکا / b(i)rîka/: سارسته. بریـا؛ خۆزیـا؛ خوەزگـە؛ خۆزی ☰ کاشکی

بریکار / b(i)rîkar/: ناو. وەکیل؛ وەکێل؛ نایب: ۱. دەمـڕاس؛ کەسـێ کـە لـە لایـەن کـەس یـان کەسـانێکی تـرەوە بـۆ ئـەنجام دانی کارێـک ڕاسپێردراوە ۲. پارێزەر؛ قانوونزانێ کە لـە دادگـا پاراسـتنی مـافی بـەرتاوان ئەگرێتـە ئەسـتۆ ۳. نوێنـەر؛ هەڵـبژاردەی خەڵـک بـۆ پارلـەمان ٤. جێگر؛ دووەم کەس لە زنجیرە پلەی ئیداریـدا ☰ ۱تا۴. وکیل

بریکاری / b(i)rîkarî/: نـاو. وەکیلـی: ۱. دۆخـی بریکار بوون ۲. کار و پیشەی بریکار ☰ ۱و۲. وکالت

بریکان / b(i)rîkan/: چـاوگ. ترووســـکان ☰ درخشیدن

بریکاندن / b(i)rîkandin/: چاوگ. ترووسکاندن ☰ درخشاندن

بریکە / b(i)rîke/: ناو. درەوشە؛ برووسکە؛ بـریس؛ بریسکە؛ چروسـکە؛ تروسـکە؛ ترووسـک؛ بـەرق؛ زەرق؛ برقەبرق؛ بریق‌باق؛ چۆنیـەتی درەوشـانەوە ☰ درخشش

⊡ **بریکە لێ خستن** بریقە لێ خستن؛ تەواو خاوێن و بێگەرد کردنەوە ☰ برق انداختن

بریکەدار / b(i)rîkedar/: ئاوەڵـناو. وەرشـــەدار؛ ورشـــەدار؛ وریشـــەدار؛ ورچـــەدار؛ درەوشـــەدار؛ بەبریقە؛ بریقەدار؛ بریقەدەر؛ شۆقدار؛ بریسـکەدار؛ برقۆک؛ بە ترووسـکە؛ بـە تایبەتمەنـدی تیشـک دانەوەوە ☰ برّاق

بریکەنێ / b(i)rîkenê/: سارسته. خۆزگـا؛ کاشـکا؛ خۆزی ☰ کاشکی

بریگەرد / b(i)rîgerd/: نـاو. دەروێش؛ دەورێش ☰ درویش

برین / b(i)rîn/: نـاو. ۱. زام؛ زەخـم؛ زەخمـەڵ؛ کولک؛ چـوێ؛ نـژد؛ ڕێـش؛ گەزنـدی پێسـت ۲. /مەجاز/ خەم و خەفەت ☰ ۱. زخم ۲. غم و غصه

⊡ **برین کولاندنەوە** خـەم و خەفـەت وە بـیر هێنانەوە ☰ زخم کهنه را ریش کردن

برین کولانەوە خەم و خەفەت وە بیر هاتنەوە ☰ زخم کهنه ریش شدن

برینارەش / b(i)rînareş/: نـاو. تـیراوێ؛ سـیازام؛ لارەشە ☰ سیاەزخم

بریناو / b(i)rînaw/: ☜ **ئاوەڵناو**

برین‌پێچ / b(i)rînpêç/: ناو. هاریکاری بژیشـک ☰ پزشکیار

برین‌پێچی / b(i)rînpêçî/: نـاو. زەخـــمپێچـــی؛ وەرپێچە ☰ پانسمان

برینج / b(i)rînc/: ☜ **برنج**

برینج‌داس / b(i)rîncdas/: ☜ **برنجداس**

برینجه / /b(i)rînce/: ناو. ۱. بزه ۲. شەپۆلی وردی ئاوی چۆم ‹چۆمەکە برینجە دەکا› ▤ ۱. لبخند ۲. ریزموج‌های آب رودخانه

بریندار^{۱} / /b(i)rîndar/: ناو. زامار؛ زامدار؛ ڕیشدار؛ کولدار؛ کەسێ کە گەزندێکی پێ گەیشتووە ‹گرفتارم بە نازی چاوەکانی مەستی فەتانت/ بریندارم بە تیری سینەسووزی نیشی موژگانت «مەستوورە»› ▤ زخمی

بریندار^{۲}: ئاوەڵناو. زامار؛ زامدار ‹دڵ بریندار بێ، نەوەک ناسۆری تیری تانە بێ/ سینەچاکی چاکە بۆ تیری موژەی نیشانە بێ «پیرەمێرد»› ▤ زخمی

برینکاری / /b(i)rînkarî/: ناو. عەمەل؛ نەشتەرگەری ▤ عمل جراحی

برینگ^{۱} / /b(i)rîng/: ناو. برنگ؛ برنگە؛ بڕێن؛ بڕیتک؛ بڕینگە؛ هەورینگ؛ جەور؛ جەو؛ جەهرێ؛ مقەستی گەورە بۆ هەڵپاچینی کولکەی ئاژاڵ ▤ دوکارد

⊡ **برینگ هێنانەوە**: زیاد کردنی خوری ماڵات، ئەوەندەی کە بۆ برینگ بڕینەوە بێ ‹مەڕەکان برینگیان هێناوەتەوە› ▤ پشم درآوردن دوبارەی احشام

برینگ^{۲}: پێڕۆ. ← **وشك‌وبرینگ**

برینگاندن / /b(i)rîngandin/: چاوگ. ڤەدان؛ وێستانی باران ▤ بند آمدن باران

برینگچی / /b(i)rîngçî/: ناو. برنگەوان؛ برینگەوان؛ برینگی؛ ئەوەی بە برینگ مەڕ دەبڕێتەوە ▤ پشم‌چین

برینگەر / /b(i)rîger/: ناو. جەڕڕاح؛ برینکار؛ نەشتەرکار ▤ جرّاح

برینگەوان / /b(i)rîngewan/: ☜ **برینگچی**

برینگی / /b(i)rîngî/: ☜ **برینگچی**

بریو / /b(i)rîw/: ناو. بریڤ؛ پەلە؛ لەز ▤ عجله

بریەتی / /biryetî/: ☜ **برێتی**

بریەمێ / /biryemê/: ناو. کووزەڵە؛ کووز ▤ ترتیزک/ شاهی آبی

برێ / /b(i)rê/: ناو. برا ▤ برادر

برێتی^{۱} / /b(i)rêtî/: ناو. بریتی؛ بریەتی؛ کینایە ▤ کنایه

برێتی^{۲}: ئامراز. بریتی؛ بریەتی: ۱. دەبێتە؛ دەکاتە ۲. باتی؛ جیاتی ▤ ۱. عبارت است از ۲. بەجای

برێژنای / /b(i)rêjnay/: چاوگ. برژاندن ▤ برشته کردن

برێژیان / /b(i)rêjyan/: چاوگ. برژان ▤ برشتن

برێژیای / /b(i)rêjyay/: چاوگ. برژان ▤ برشته شدن

برێشتە / /b(i)rêşte/: ☜ **بریشتە**

برێشکە / /b(i)rêşke/: ئاوەڵناو. برێشگە؛ بۆدراو (بۆ دانەوێڵە) ‹برێشکەی شەخست کرد بە پەنسیلین/ جگەر بە ترشت کردووە بەکنین/ ئافەرین زانین! هەزار ئافەرین! «قانع»› ▤ بوداده

برێشگە / /b(i)rêşge/: ☜ **برێشکە**

برێشم / /b(i)rêşim/: ☜ **هەورێشم**

برێڤ / /b(i)rêv/: ئاوەڵناو. وریا؛ ئاگادار ▤ آگاه

برێڤان / /b(i)rêvan/: چاوگ. وریا بوونەوە؛ ئاگادار بوون ▤ آگاه شدن

برێن / /birên/: ناو. ۱. ☜ **برینگ** ۲. گیایەکی شیرەدارە ▤ ۱. ☜ **برینگ** ۲. از گیاهان دارویی

برێنج / /b(i)rênc/: ☜ **برنج**

برێنەکەران / /b(i)rênekeran/: ناو. گوڵان؛ بانەمەڕ؛ دووهەم مانگی بەهار ▤ اُردیبهشت

بڕ^{۱} / /biř/: ناو. ۱. ئەندازە؛ هەند ‹بڕی شەش هەزار تمەن› ۲. یەکەی هەژماردنی چێو ‹دوو بڕ دار بێنە!› ۳. بڕشت؛ دەسچوویی ‹بڕی کۆمەڵایەتی› ٤. هەندی کارکۆیی؛ ڕەسایی ‹بڕی ئەو چرایە تا کوێیە؟› ٥. توان؛ دەوام؛ تابشت ‹بڕ ناکەم لەم کێوە سەرکەوم› ٦. پەل؛ لک ‹برا! تۆ ئێژی جافم، لە کام

بڕی؟› ٧. بەشێ لە شتێ کە بڕاوە ٨. بڕگە؛ شوێنی دابڕاو ٩. کار و ڕەوتی تێکەڵ کردن ‹بڕ دان› ١٠. کار و ڕەوتی بڕین ‹قەڵت و بڕ› ١١. کار و ڕەوتی ڕێگە دان، بوار دان ‹ئەم ڕووبارە بڕ نادا› ١٢. ساڵ لە تەمەنی یەکسمدا ‹جوانووەکە یەک بڕە یان دوو بڕە؟› ١٣. سنوور؛ ئەو شوێنەی دوو پارچە زەوی یا دوو وڵات لێک جیا دەکاتەوە ١٤. هەندێ لە دەغڵ کە سەرپاڵە بۆ دروون دیاری دەکا ▤ ١. مقدار؛ میزان ۲. واحد شمارش چوب؛ قطعه؛ تکه ۳. اعتبار؛ وجهه ۴. بُرد ۵. تاب؛ دوام ۶ گروه؛ شاخه ۷. قطعه ۸. بخش ۹. کار بُر زدن ۱۰. بُرش؛ قطع ۱۱. گُدار ۱۲. در ترکیبات معادل سال برای چهارپایان ۱۳. مرز دو قطعه زمین یا دو سرزمین ۱۴. حدود مشخصی از گندمزار هنگام درو

▣ **بڕ پێ دان:** قسە لە قسەدا کردن ▤ در میان سخن آمدن

بڕ (تێ) کەفتن: جیا بە جیا بوون؛ تیکە ـ تیکە بوونەوە ▤ دسته ـ دسته شدن

بڕ دان: جیا کردنەوەی هێندێ لە هێندێکی تر ‹گورگ داویە لە ڕانەکە و چەند سەرێکی بڕ داوە› ▤ جدا کردن

بڕ شکان: تینوویەتی شکان ‹هەرچی ئاو دەخۆمەوە، بڕم ناشکێ› ▤ عطش رفتن

بڕ کردن: توانین؛ توانا هەبوون ‹لەبەر حوکمی نیگایا قاتە هوشیار/ هەتا چاوی بکا بڕ، مەستە هەر مەست! «مەحوی»› ▤ تاب آوردن؛ دوام آوردن

بڕ^{۲}: ↓

▣ **بڕ بوون:** تەرە بوون؛ تاک بوونەوە ‹ئەم گیسکە لە مێگەل بڕ بووە› ▤ جدا افتادن

▪ **بڕ^{۳}:** پاشوشە. ١. بڕندە؛ بڕەوە ‹دابڕ› ٢. ببڕ؛ بڕێن ‹سەربڕ؛ پەتبڕ› ٣. قەیچی کەر ‹پارچەبڕ› ٤. تەواوکەر ‹دووبڕ› ٥. نەهێڵ؛ قوتارکەر ‹نان و دۆبڕ› ٦. شکێن ‹کاربڕ› ٧. دز؛ چەپاوکەر ‹کە تۆ گیرفانپڕی، گیرفانبڕی، من هەر هەژار ماوم «هەژار، *بۆ کوردستان*»› ▤ ۱تا۳. بُرّنده ۴. تمام‌کننده ۵. از بین برنده ۶. خراب‌کننده ۷. ـ بُر

بڕ^{۴}: پێڕۆ. ← **تەڕوبڕ؛ گوشتوبڕ**

بڕ^{۵}: لێل. ← **بڕوبیانوو؛ بڕوبەهانە**

بڕادە / b(i)řade/: ناو. خاکەمڕەمند ▤ بُراده

بڕان / b(i)řan/: چاوگ. بڕیان: ١. دوایی هاتن ‹پێکەنین، شادی، خۆشی بڕاوە/ هەمووی بە داوی پیری گیراوە «فولکلۆر»› ٢. جودا بوون ٣. لێک‌بوونەوە ٤. دابڕان؛ لەت بوون ٥. *[مەجاز]* نەمان؛ تەواو بوون ▤ ۱. پایان یافتن ۲. جدا شدن ۳. بریده شدن ۴. قطع شدن ۵. تمام شدن

▣ **پێ بڕان:** پێ گەییشتن؛ بە نسیب بوون ‹ئەوان پێیان بڕێ دەسکەوت و قازانج/ بە قوڕ گیرێ دەبا سەد ماڵەکرمانج! «هێمن»› ▤ نصیب شدن

لێ بڕان: ١. دابڕان؛ جیا بوونەوە ‹پاژێکی لێ بڕاوە؛ لە کەس‌وکاری بڕاوە› ٢. بڕیاری کۆتایی دان؛ قەراری یەکجاری دان ‹لێ بڕاوم بچم› ▤ ۱. جُدا شدن ۲. عزم را جزم کردن

بڕاندن / b(i)řandin/: چاوگ. بڕین ▤ قطع کردن

بڕانە / b(i)řane/: ناو. ١. جیرە و مووچەی دیاریکراو ٢. باج و پیتاکی ساڵانەی میری ▤ ۱. مستمری ۲. باج و خراج سالانه

بڕانەوە / b(i)řanewe/: چاوگ. تێنەپەڕ. //بڕایەوە؛ دەبڕێیەوە؛ ببڕێوە// بڕیانەوە: ١. کۆتایی هاتن ‹ئێستا کە لەم بڕانەوەی چەرخی بیستا، کە هەوای ئازادی و ڕزگاری هەڵیناوین ... «هەژار، *بۆ کوردستان*»› ٢. لەت بوون ٣. جیاوە بوون ▤ ۱. تمام شدن ۲. قطع شدن ۳. جدا شدن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: بڕاوەوە/ چاوگی نەرێنی: نەبڕانەوە

بڕاو / b(i)řaw/: ئاوەڵناو. بڕدراو؛ بڕیاگ؛ بڕیندار ‹بۆ گۆشەیێکی تیغی بڕۆی، وەک ژنانی میسر/

پەیوەستە ئارەزووی لەپی دەستی بڕاومە «بێخود»› ≣ مجروح

بڕبانە / /biřbane/: ئاوەڵناو. زلحۆرت؛ زەبەلاح؛ تەژە ≣ لندهور

بڕ بڕ / /biřbiř/: ئاوەڵناو/ ئاوەڵکار. ١. کەم ـ کەم؛ تۆزە ـ تۆزە ٢. لەت ـ لەت؛ پارچە ـ پارچە ‹بڕ ـ بڕی کردن هەریەک لە لایە/ هەریەکە بۆخۆی بوو بە کوێخایە «قانع»› ≣ ١. کم ـ کم ٢. تکە ـ تکە

بڕبڕاگە / /biřb(i)řage/: ☜ **بڕبڕە**^{١}ـ١

بڕبڕاگی / /biřb(i)řagî/: ☜ **بڕبڕە**^{١}ـ١

بڕبڕە^{١} / /biřb(i)ře/: ناو. ١. بڕبڕاگە؛ مۆرەغە؛ مرۆخە؛ مۆرخە؛ مورتخە؛ مۆرتخە؛ مورەتخە؛ پشتەمازە؛ بڕگە؛ بڕبڕاگی؛ گازەرا؛ گەوبەند؛ گەوبەندە؛ مازگە؛ مازی؛ مازە؛ مەژگورە؛ کرک؛ کرکمازێ؛ کرکپشت؛ گاڕگاڕە؛ سنسل؛ تەرختە؛ تێغەرە؛ مووریێ؛ ناڤدەرگ؛ دۆرپشت؛ ڕیزێک ئێسکی گرۆڤەری ناوبەتاڵ لە درێژەی پشتی مۆرەداراندا کە نوخاعی تێدایە ‹لوولەی تفەنگ لە بڕبڕەی پشتی قایم بوو/ تەقەی پۆستاڵ بە شوێنەوە هەر هات و هەر چوو «گۆران»› ٢. داسی ددانەدار وەک هەڕە ٣. *[مەجاز]* خزمی نزیک ≣ ١. ستون فقرات ٢. داس دندانەدار ٣. خویشاوند نزدیک

بڕبڕە^{٢}: ئاوەڵناو. بڕ ـ بڕ؛ کەم ـ کەم ≣ کم ـ کم

بڕبەن / /biřben/: ☜ **بڕبەند**

بڕبەند / /biřbend/: ناو. مرمەند؛ بڕبەن؛ بڕوەن؛ بڕبەنگ؛ بربەنگ؛ نەربەند؛ ڕنەک؛ سوان؛ قەورە؛ قەڵبە؛ کارتیک؛ کارتیغ؛ کارتیخ؛ کارتی؛ کارتێ؛ خورۆک؛ چووەسۆ؛ سێسوو؛ مەورە؛ موورە؛ مەورەت؛ مۆرەت؛ مەوەرد؛ مەورەد؛ مووڕەد؛ موورەت؛ ئامرازێ (زۆرتر) لە پۆلا کە گشت یان بەشێک لە ڕووەکەی گرنج ـگرنج یان زوورە و بۆ ڕنین یان سوانی چێو یان کانزا دەبێ ≣ سوهان

بڕبەنگ / /biřbeng/: ☜ **بڕبەند**

بڕتەی / /biřtey/: چاوگ. بڕین ≣ بریدن

بڕخەلاس / /biřxelas/: ناو. جۆرێ کایەی منالانە ≣ از بازی‌های کودکانە

بڕدران / /biřd(i)ran/: چاوگ. هەڵپەکاندن؛ هەڵبڕان ≣ بُریدە شدن

بڕدراو / /biřd(i)raw/: ئاوەڵناو. ١. ☜ **بڕاو** ٢. جیاوەکراو ≣ ١. ☜ **بڕاو** ٢. جدا شدە

بڕدۆنە / /biřdone/: ئاوەڵناو. زلحۆرت؛ زەلامی ناقۆلا و تەژە ≣ لندهور

بڕڕە / /biřře/: ناو. شفرە؛ ددانی بەراز ≣ نیش گراز

بڕڕەک / /biřřek/: ناو. نێرەبەراز؛ یەکانە؛ ئێکانە ‹بزەی هەرگیز نەبینرابوو لە سەر لێو/ دەغەزری وەک یەکانە و بڕڕەکی کێو «هێمن»› ≣ گُراز

بڕس / /b(i)řis/: ☜ **بڕست**

بڕست / /b(i)řist/: ناو. بڕس؛ بڕەس؛ بڕەست؛ وزە؛ توانا؛ تین؛ تان؛ توێ؛ تابشت؛ تاوشت؛ توانست؛ توانشت؛ هێس؛ هازی؛ هاز؛ هەون؛ دەگەر؛ گرک؛ کێش ‹دێم هەتا هەمبێ بڕست و بیر و هۆش/ گەر گلاشم کوردەواری و ئێوە خۆش «هێمن»› ≣ توان؛ نا؛ تاب

⊡ **بڕست (لێ) بڕین**: بڕەس لێ بڕین؛ لە هێز و گوڕ خستن ‹بۆ زینێ بە دەردێ چووبوو، ئەستی/ گریان و شەپۆڕ بڕی بڕەستی «هەژار، *مەم و زین*»› ≣ از تک‌وتا انداختن

بڕسکان / /b(i)řiskan/: چاوگ. تێنەپەڕ. //بڕسکای؛ دەبڕسکێ؛ ببڕسکێ// ١. ☜ **بزڕکان** ٢. لەخۆڕا قسە و پلار ئاویژتن ≣ ١. ☜ **بزڕکان** ٢. گزافە گفتن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: بڕسکاو/ چاوگی نەرێنی: نەبڕسکان

بڕسکاندن / /b(i)řiskandin/: چاوگ. تێپەڕ. //بڕسکاندت؛ دەبڕسکێنی؛ ببڕسکێنە// ١. ☜ **بزڕکاندن** ٢. لەخۆڕا قسەی تاڵ گوتن و پلار

تێ گرتن 🇮🇷 ١. ☜ **بزڕکاندن** ٢. گزافه گفتن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـــ/ چاوگی نەرێنی: نەبڕسکاندن

بڕش / b(i)řiş/: ناو. بڕشت؛ هێزی بڕین ‹وتم بێباکه بۆ خوێنڕێژی ئەبڕۆت؟/ وتی تێغ ئەز بڕش ناکا حەیا قەت «مەحوی»› 🇮🇷 بُرش

بڕشت / b(i)řişt/: ناو. ١. کاری بڕین؛ قەڵش تێ خستن ‹کەچی ئەگریجان، حەلقەی عەقرەبچەم/ بڕشت دا وە نێش سەر مەودای دوودەم «مەلا وەلەد خان»› ٢. بڕش؛ هێزی بڕین ‹شێرە چۆبینە بڕشتی ماوە؟/ یان کەل و کول بووە، کۆڵی داوە؟ «هەژار، *بۆ کوردستان*»› ٣. بەهرەی چێندراو ‹وەها لێک درابوو زەوی گشت لە گشت/ لە وەرزی‌ترا یەک بە سەد بوو بڕشت «هەژار، *بۆ کوردستان*»› ٤. زەمینی بەپیت ٥. بڕس؛ بڕست ‹لە بەر ئەو برا، لە برا بڕا/ بڕشتی بڕا ئەوی لەو بڕا «پیرەمێرد»› ٦. پارچەی بڕاو بۆ دروون ٧. کووز؛ قاش 🇮🇷 ١و٢. بُرش ٣. بهرەی محصول ۴. زمین حاصلخیز ۵. تاب و توان ۶. پارچەی بُرش خوردەی آمادەی دوخت ٧. قاچ

بڕفان ـ بڕفان / biřfan biřfan/: ئاوەڵکار. بە هەڵەداوان؛ تون و بە پەلە ‹بڕفان ـ بڕفان هاوردی› 🇮🇷 شتابان

بڕفەت / biřfet/: ناو. دەرفەت؛ هەل 🇮🇷 فرصت

بڕفێن / biřfên/: ئاوەڵناو. قەپۆ؛ ڕفێن 🇮🇷 رُباینده

بڕفێن ـ بڕفێن / biřfên biřfên/: ناو. کاری ڕفاندن بێ پرسی خاوەنی ‹بوو بە بڕفین ـ بڕفین و هەرکی هەرچیکی وەبەر هات بردی!› 🇮🇷 غارت و چپاول

بڕک١ / biřk/: ناو. ١. گیایەکی بۆنخۆشی کوێستانییە و گوڵێکی سپی دەگرێت ٢. تیکە چێوی بەکار بۆ هاویشتن بەرەو شتێ 🇮🇷 ١. گیاهی خوشبو ٢. قطعه چوب مناسب برای انداختن به طرف چیزی

بڕک٢: ↓

⊡ **بڕک دان**: تووڕ دان؛ فڕک دان؛ فڕە دان 🇮🇷 پرت کردن

بڕکدراو / biřkd(i)raw/: ئاوەڵناو. تووڕدراو؛ پەرت کریاگ 🇮🇷 پرت‌شده

بڕکن / biřkin/: ☜ **بنکڕ**

بڕکه / biřke/: ناو. ١. دەستە؛ تاقم؛ گرۆیێ لە شتێ (زۆرتر ئاژەڵ) ‹بڕکەیێ لە ڕانەکە جێ‌ماوە› ٢. پنجی بێستان ‹شۆڕەژن بنکۆڵ نەکا بڕکەی، بە قرچەی نیوەڕۆ/ چۆن لە کاڵەک تێر دەبێ ئەو زگ‌زلە بێستان‌ڕنە؟ «هێمن»› ٣. قەوارە؛ پارچەی تێری جلک ٤. گیایەکی بۆنخۆشە 🇮🇷 ١. دسته (دام) ٢. بوتەی پالیزی ٣. قواره (پارچه) ۴. گیاهی خوشبو

بڕکه ـ بڕکه١ / biřke biřke/: ئاوەڵناو. گورۆ ـ گورۆ؛ دەستە ـ دەستە ‹مێگەلەکە بڕکە ـ بڕکە بوونەوە› 🇮🇷 دسته ـ دسته

بڕکه ـ بڕکه٢: ئاوەڵکار. دەستە ـ دەستە؛ گورۆ ـ گورۆ ‹ڕانەکەیان بڕکە ـ بڕکە هێناوە› 🇮🇷 دسته ـ دسته

بڕکەمردە / biřkemirde/: ناو. بەری بێستانی پنچک وشک بوو کە زوو دەگا و تامی ناخۆشە 🇮🇷 میوەای که بوته‌اش خشکیده باشد

بڕگه / biřge/: ناو. ١. بەش؛ سیلابل؛ بچووکترین یەکەی زمانی، دوای فونیم ‹ئازادی سێ بڕگەیە› ٢. بەند؛ بەشی جیاواز و دیاریکراو لە نووسراوەیەکی فەرمی کە بە ژمارە دیاری دەکرێ ‹لایەنەکان لە سەر چوار بڕگە ڕێکەوتن› ٣. بەش؛ پاژ ‹بەرنامەی ئەوشەومان لەخۆگری چەند بەش و بڕگەی جیاوازە› ٤. جێگەی شکاندنی جۆ بۆ ئاودێری ٥. شوێنی لەلەکراو لە دار یان ئاسن 🇮🇷 ١. هجا؛ سیلاب ٢. ماده؛ بند ٣. بخش ۴. برشی از جوی برای آبیاری ۵. شیار روی چوب یا آهن

بڕگه ـ بڕگه١ / biřge biřge/: ئاوەڵناو. بڕە ـ بڕە؛ بە شێوەی یەک‌نەگر 🇮🇷 بند ـ بند

بڕگه ـ بڕگه٢: ئاوەڵکار. تیکە ـ تیکە؛ پچڕ ـ پچڕ؛ کوتە

ـ کوتە؛ پەل ـ پەل؛ لەت ـ لـەت؛ پارچـە ـ پارچـە؛ موور ـ موور ☰ مُقَطَّع

بڕگەیی / biřgeyî/: ناو. پێوەندیدار یان سەر بە بڕگەوە ‹شیعری بڕگەیی› ☰ هجایی

بڕمە[١] / biřme/: ناو. ١. پرتەوبۆڵە؛ گوڕە و بۆڵـەی کەسی تووڕە ٢. دیزەی چێشت تێدا کوڵاندن ☰ ١. غرولند ٢. دیزی

بڕمە[٢]: دەنگەناو. پڕمە؛ پرمە؛ دەنگ لە لووت هاتنی ئەسپ لە غلووریان ☰ صدای بینی اسب

بڕمێن / biřmên/: ئاوەڵناو. بە کار و ئازا و بەبڕشـت ☰ کارا و قاطع

بڕناق / biřnaq/: ناو. گەروو؛ گەڵوو؛ قوڕگ ☰ گلو

بڕنـدەیی / biřindeyî/: نـاو. تـووژی؛ بڕنـدەیی ☰ تیزی

بڕندە / biřnde/: ئاوەڵناو. ببڕ ☰ برنده

بڕنوتی / biřnûtî/: نـاو. نشووک؛ سعووتی؛ تۆزێکە بە کەپوو ئەکێشرێ لە باتی تووتن کێشان ☰ انفیه

بڕوا / biřwa/: نـاو. باوەڕ؛ بـاوڕ ‹لـە دڵـمایە بـڕوای بەرینی بە دەریا گەیشتن «سوارە»› ☰ باور

⊡ **بڕوا کردن:** باوڕ کردن؛ پێ قایـل بـوون ‹بڕوانـە سووتنم، وەرە بڕوا کە من نەمام/ پەروانە ئیترم نییە پەروا، کە من نەمام «مەحوی»› ☰ باور کردن

بڕوار / biřwar/: ناو. قەدپاڵ؛ گەوە ☰ کمر کوه

بڕوانامـە / biřwaname/: نـاو. باوەڕنامـەـە: ١. نامەیەک کـە دروسـتی هەڵـبژێرانی نوێنـەرێک ڕادەگەیەنێ ٢. کارنامە؛ بەرگەیـەک کـە نمـرە و چۆنیەتی خوێندنی قوتابی تێـدا نووسـراوە ☰ ١. اعتبارنامە ٢. کارنامە

بڕوایی / biřwayî/: ناو. بەرایی ☰ اجازە

⊡ **بڕوایـی دان:** بـەرایی دان؛ ڕێ پـێ دان ‹دڵـم بڕوایی نادا هەروا جێی‌بهێڵم› ☰ راه دادن

بڕوبەهانە / biřûbehane/: ☜ **بڕوبیانو**

بڕوبیانو / biř û b(i)yanû/: ناو. بڕوبەهانە؛ گڕنە و گرۆی بێ مانا و بن‌شڕ ☰ عُذر و بهانە

بڕوسقیاو / b(i) řusq(i)yaw/: ئاوەڵـناو. هەڵـگەڕاو؛ بزڕکاو ☰ بُریدە (شیر)

بڕوەن / biřwen/: ☜ **بڕبەند**

بڕوێش / biřwêş/: ناو. بڕێش ☰ بلغور

بڕوێشین / biřwêşîn/: ناو. چێشتی بڕوێش؛ بڕێش ☰ آش بلغور

بڕۆ[١] / b(i)řo/: ناو. شفرە ☰ عاج

بڕۆ[٢]: ئاوەڵـناو. بزۆک و لە ڕۆیین کۆنەکەر ☰ روندە؛ برو

بڕۆ[٣]: پێڕۆ. ← **تاڵان و بڕۆ**

بڕۆک / b(i)řok/: ئاوەڵناو. گەڕۆک ☰ سیّار

بڕووش / b(i)řûş/: ناو. وڵۆش؛ بڕوێش ☰ بلغور ریز

بـڕە[١] / b(i)ře/: نـاو. ١. شـفرە؛ ددانـە دیارەکـەی یەکانە؛ کەڵبی نێرەبەراز ٢. نێرەبەراز؛ یەکانـە ٣. کاری چنینی گەنمەشامی ٤. بەیاری نێـوان دوو کێڵگە ٥. خاکەی مشار ‹هەڕە لە بڕە جیا ناکاتـەوە «مەسـەل»› ٦. مشـار؛ هـەڕە ٧. *[مـەجاز]* کـچ؛ کەنیشک ٨. خاکی بڕبەند ☰ ١. نیش گراز ٢. گراز ٣. برداشت ذرت ۴. فاصلەی میان دو زمین شخم‌زدە ۵. خاکارە ۶ ارّە ۷. دختر ۸. بُرادە

بـڕە[٢]: ئاوەڵـناو. ١. گـۆترە؛ بـێ ژمـار و پێـوان ٢. مەختە؛ کونتەراتی ٣. *[مـەجاز]* لەزەبر؛ لێهاتوو؛ تیژ ☰ ١. رَمَکی ٢. کُنتراتی ٣. کارا

بڕە[٣]: دەنگەناو. قیڕە؛ گوڕە ☰ غرش؛ نعرە

بڕە ـ بڕە[١] / b(i)řeb(i)ře/: ئاوەڵـناو. بڕگـە ـ بڕگـە؛ پارچە ـ پارچە ☰ قطعە ـ قطعە؛ پارە ـ پارە

بـڕە ـ بـڕە[٢]: ئاوەڵـکار. ١. بڕگـە ـ بڕگـە؛ لەتەلـەت؛ لـەتوکـوت ‹کاکـە! بڕەبـڕە مەمانـدەرێ!› ٢. لەبەرێکەوە؛ وردە ـ وردە؛ نەختە ـ نەختـە ‹بڕەبـڕە خەڵک هاتن› ☰ ١. پارە ـ پارە ٢. اندک ـ اندک

بڕەبڕە[٣]: دەنگەناو. قیڕەقیڕ؛ گڕەگڕ ☰ نعرە و غُرش

بڕەدار / b(i)ředar/: ناو. ئێزینگ؛ موور ☰ هیزم

برەس / b(i)řes/: ☜ **بڕست**

▣ **برەس (لێ) برین**: ☜ **بڕست لێ برین**

برەس ـ برەس¹ / b(i)řesb(i)řes/: ناو. هەڕاـ هەڕا؛ هەوڵ و پەلەی زۆر ≣ شتاب

برەس ـ برەس²: ئاوەڵکار. بە هەڕاـ هەڕا؛ ویڕای هەوڵ و پەلەی زۆرەوە ≣ شتابان

▣ **برەس ـ برەس کردن**: هەڵمەت بردن؛ پەلامار دان بۆ چنگاوش بوون ≣ حمله بردن

برەست / b(i)řest/: ☜ **بڕست**

برەک / b(i)řek/: ناو. مشار؛ هەرەی دووکەسی ≣ ارّه

برەمشار / b(i)řem(i)şar/: ناو. ئاردەمشار ≣ خاک‌ارّه

برەودار / b(i)řewdar/: ئاوەڵناو. لەسەردەستان؛ بەبرەو؛ لەباو ≣ رایج

ـ برەوە / b(i)řewe-/: پاشەوشە. ـ بڕ ‹ئاسن‌بڕەوە› ≣ ـ بُر

برهاڤ / biřhav/: ئاوەڵناو. کۆ؛ کۆما؛ لە سەر یەک هەڵچنراو ≣ بر هم انباشته

بری / b(i)ři/: ناو. قرپ؛ قورت؛ قوڵقینە؛ قرقێنە؛ گازی گەدە کە بە دەنگەوە لە دەم دەر دێت ≣ آروغ

بڕیار / biřyar/: ناو. ١. ئەوەی مرۆڤ بە یارمەتی زەین و بیر دەریدەبڕێ ‹هەر ڕۆژێک بڕیارێک دەدەن!› ٢. خواستێ کە چیدی دوودڵی تێدا نەبێ ‹بڕیار بێ چی‌تر ئەم کارە نەکەم› ٣. بیر و ڕای کۆتایی کە جێ بۆ قسە نەهێڵێتەوە ‹قازی بڕیاری دا› ٤. قەول؛ بەڵێن؛ وەعد ‹بڕیارە ئەمجار پێکەوە بگەینە ساراکەی وڵات و/ پێکەوەش لە سەر خەم دابکەین «شێرکۆ»› ٥. فەرمانی فەرمی دادگە یان دامەزراوەیەکی دەوڵەتی ‹بڕیاری پارلەمان› ٦. گرێبەست؛ بڕیارنامە ≣ ١. تصمیم ٢. تصمیم قطعی ٣. حُکم ۴. قول ۵. مصوّبه ۶. قرارداد

▣ **بڕیار دان**: ١. یەکلایی کردنی خواستی دەروون بۆ کردن یان نەکردنی کارێک ٢. حوکم دان؛ بڕیار دەرکردن؛ فەرمانی فەرمی دان ٣. بەڵێن دان ≣ ١. تصمیم گرفتن ٢. حُکم دادن ٣. قول دادن

بڕیار دەرکردن: ☜ **بڕیار دان ـ٢**

بڕیار لە سەر دان: پەسند کردن ≣ تصویب کردن

بڕیاردراو / biřyardiraw/: ئاوەڵناو. ١. ڕای کۆتایی لە سەر دراو ٢. بەڵێندراو ≣ ١. تعیین حُکم شده ٢. وعده شده

بڕیاردەر / biřyarder/: ئاوەڵناو. ١. یەکلاییکەری خواستی دەروون ٢. دەسەڵاتدار؛ بەدەسەڵات؛ ڕاژوور ٣. بەڵێندەر ≣ ١. تصمیم‌گیرنده ٢. حاکم ٣. وعده‌دهنده

بڕیارنامە / biřyarname/: ناو. گرێبەست ≣ قرارداد

بڕیاگ / biřyag/: ☜ **بڕاو**

بڕیان / biřyan/: ☜ **بڕان**

بڕیانەوە / biřyanewe/: ☜ **بڕانەوە**

بڕیاوان / biřyawan/: ناو. سەرپاڵە؛ پێشەنگی درەوکەران ≣ پیشرو دروگران

بڕیتک / b(i)řîtik/: ناو. ١. شەقەمشار؛ مشاری دوو دەستک ٢. ☜ **برینگ** ≣ ١. ارّەی دونفره ٢. ☜ **برینگ**

بڕین / b(i)řîn/: چاوگ. تێپەڕ. //بڕیت؛ دەبڕی؛ ببڕە// وڕین؛ بڕیەی: ١. بڕینەوە؛ قەڵت کردن؛ لەت کردن؛ کوت کردن؛ بڕیەیوە؛ شتێک بە ئامرازی بڕین (وەک کارد، چەقۆ، مشار و...) لێک جیا کردنەوە ‹دارەکەیان لە بنەوە بڕی› ٢. کۆتایی هێنان بە کارێک ‹من بە قووتی وەسڵی ئێوارە و سبەینێی تۆ ئەژیم/ تۆ خودا تۆش نەیبڕی مووچە و بەراتم، ڕۆحەکەم! «بێخود»› ٣. بڕینەوە؛ بڕیەیوە ‹چوار ساڵ زیندانیان بۆ بڕی› ٤. بڕیان؛ ورە

بەردان؛ بێهێز بوون؛ هێز نەمان ‹من ئیتر بڕیام، ناتوانم بیم!› ٥. بڕیان؛ کۆتایی هێنان بە پێوەندی یان ڕاستییەک ‹لە شیری ببڕەوە! گەورەیە› ٦. دەست لە یەک بەردان ‹ئێوە قەت دەس لە یەک مەبڕن› ٧. بەرهەم هێنان؛ بەهرە دان ‹گەنمەکە یەک و دەی بڕیوە› ٨. پێوان؛ تێپەڕاندن؛ تێپەڕ کردن ‹هەنگەزەردە نەبڕێ ڕێی دوور/ بۆ بینینی گوڵاڵەی سوور «گۆران»› ٩. بە ئەندازە لەت کردنی پارچە بۆ دوورینی جلوبەرگ ‹کفن بۆ خۆتان ببڕن/ هەر لە ئێستاوە بمرن «بێخود»› ١٠. بردنەوە؛ کردنە هی خۆ ‹بلیتەکەم خەڵاتەکەی بڕی› ١١. دزین؛ چەپاو کردن ‹دەس بڕین؛ گیرفان بڕین› ١٢. هەڵپاچین ‹مەڕ بڕین› ☰ ١تا٦ بُریدن ٧. بهره دادن ٨. طی کردن ٩. بُرش دادن ١٠. برنده شدن ١١. دزدیدن ١٢. چیدن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: بڕیو/ چاوگی نەرێنی: نەبڕین

بڕینگە / b(i)řînge/: ☜ **بڕینگ**

بڕینە / b(i)řîne/: ناو. ژان؛ ئێشی منال بوون ☰ درد زایمان

بڕینەوە / b(i)řînewe/: چاوگ. تێپەر. //بڕیتەوە؛ دەبڕیەوە؛ ببڕەوە// وڕینەوە: ١. جیا کردنەوە ٢. تەواو کردن؛ کۆتایی پێهێنان ٣. بڕیار دان ٤. هەڵپاچین ‹پەزەکانم بڕیبەوە› ☰ ١. جدا ساختن ٢. به پایان رساندن ٣. تصمیم قطعی گرفتن ٤. چیدن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەبڕینەوە

بڕیو / b(i)řîw/: ئاوەڵناو. بڕیاگ؛ شرتوگوم ‹لێفەکۆنەی داڕزیو/ پرتووکاوی خوا بڕیو «قانع»› ☰ نابود

بڕیە / biřye/: ناو. بڕە؛ قونتەرات ☰ کنترات

بڕیەکار / biřyekar/: ناو. پەیمانکار؛ کەسێ کە بە کونتەرات کار دەکا ☰ پیمانکار

بڕیەکاری / biřyekarî/: ناو. کونتەرات ☰ پیمانکاری

بڕیەی / biřyey/: چاوگ. ١. بڕین ٢. بڕان ☰ ١. بریدن ٢. بریده شدن

بڕیەیوە / biřyeywe/: ☜ **بڕین**

بڕێ[١] / biřê/: ئاوەڵناو. بازێ؛ بڕێک ‹بڕێ دار بەریان تاڵە› ☰ برخی

بڕێ[٢]: ئاوەڵکار. بازێ؛ بڕێک ‹بڕێ دانیشت و هەڵسا چوو› ☰ لختی

بڕێ[٣]: جێناو. بازێ؛ بڕێک ‹هێندێک چوون و بڕێ مانەوە› ☰ عده‌ای

بڕێ[٤]: ☜ **بڕێن**

بڕێژ / b(i)řêj/: ناو. ڕیتە؛ ڕێجە؛ داڕێژگە؛ لاک؛ دەریجە؛ قاڵ؛ ڕیختمان؛ ڕێژە؛ ڕێژەک؛ قاڵبی داڕشتن ☰ قالب ریخته‌گری

بڕێژە / b(i)řêje/: ناو. بنێشت ☰ سقز

بڕێس.بڕێس / b(i)řês b(i)řês/: ناو. چەقە و هەرا؛ قووڵەقووڵ؛ زەنا ـ زەنا ☰ جار و جنجال

بڕێش / b(i)řêş/: ☜ **بڕوێش**

بڕێک / b(i)řêk/: ☜ **بڕێ ١و٢و٣**

بڕێن / b(i)řên/: دەنگەناو. بڕێ: ١. گوڕەی با ٢. خوڕەی ئاو ٣. قوڕەی زگ ☰ ١. صدای باد ٢. شُرـ شُر آب ٣. صدای شکم

بڕێنە / b(i)řêne/: ناو. کاری پاچینەوەی بەرخ و کار ☰ عمل چیدن پشم و کُرک حیوان

بز[١] / biz/: ناو. ١. مناڵدان ٢. ☜ **بزن** ٣. ناوکی ئاسکی میسک ٤. چووز؛ جووز؛ سووک؛ کاری قامک بۆ قوون بردن ٥. بازنە؛ جەغز؛ جوغز؛ خەتی کەمە لە زەوی ٦. پیو؛ بەز؛ چەوری ناو زگ ☰ ١. زهدان ٢. ☜ **بزن** ٣. ناف آهوی مُشک ٤. انگولک ٥. دایره ٦. پیه

⊡ **بز پێوەکردن**: بز پێوە‌کردن؛ چووز پێوەکردن؛ کلکەبزێ دان؛ قامک بۆ قنگ بردن ☰ انگولک کردن

بز دان: ☜ **بز پێوەکردن**

بز۲: ئاوەڵناو. زەق؛ زاق ‹چاوبز› ≣ برجسته

بزافتن / b(i)zaftin/: ☜ **بزاوتن**

بزاڤ / b(i)zav/: ناو. بزاو: ۱. جووڵە؛ لەبت؛ لەرە؛ ژیڵ؛ تەکان؛ گل‌پل؛ گلوێز؛ خولیوخاو؛ خولخاو؛ خلوور؛ جمش؛ جمێز؛ جمز؛ ژووڵژاڵ؛ جووڵجاڵ؛ لەکوشەک؛ لەخش؛ کار و ڕەوتی گۆڕانی دۆخ یان شوێن ۲. تەڤگەر؛ بزووتنەوە؛ کرد و خەباتێکی بە بەرنامەوە بۆ گەیشتن بە ئامانجێکی سیاسی، کۆمەڵایەتی یان فەرهەنگی ‹بزاڤی جووتیارانی ئاکرێ› ≣ ۱. تکان ۲. جُنبش

بزان / b(i)zan/: ئاوەڵناو. زانا؛ دانا؛ زۆرزان ≣ دانا

بزاو / b(i)zaw/: ☜ **بزاڤ**

بزاوتن / b(i)zawtin/: چاوگ. تێپەڕ. //بزاوتت؛ دەبزێوی؛ ببزێوە// بزافتن؛ جووڵاندن؛ بزواندن ‹کە شیعری تۆ بزاوتی هەستی هەستان/ هەموو سەوداسەری سەربەستی هەستان «هێمن»› ≣ جنباندن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: بزاوتوو/ چاوگی نەرێنی: نەبزاوتن

بزاوتۆکە / b(i)zawtoke/: ناو. جووڵەی کەم ≣ حرکت کم

بزاوتو / b(i)zawtû/: ئاوەڵناو. جووڵاو؛ بزووتوو ≣ جُنبیده

بزبزۆک۱ / bizb(i)zok/: ناو. گوڵێکە لە نەورۆزدا دەپشکوێ ≣ گلی بهاری

بزبزۆک۲: ئاوەڵناو. بێئۆقرە؛ بزۆز؛ سەربزێو ≣ پُر جنب‌وجوش

بزبێزی / bizbêzî/: ناو. گیایەکە گوڵی سپی‌واش دەکا ≣ گیاهی است

بزد / bizd/: ناو. ترس؛ هەراس ≣ ترس

بزدان / bizdan/: چاوگ. ۱. پسان؛ قەتیان ۲. ترسان ≣ ۱. گسستن ۲. ترسیدن

بزداندن / bizdandin/: چاوگ. ۱. پساندن ۲. ترساندن ≣ ۱. گسلاندن ۲. ترساندن

بزدم / bizdim/: ئاوەڵکار. پێ‌دزە؛ پێ‌خشکە؛ پێ‌دزکێ؛ پاچرکێ؛ قولەپسکێ؛ ماتەمات؛ بە خشکە؛ تەڵە ـ تەڵە؛ پسووــ پسوو؛ هێدی و بێ‌چرکە؛ کاری لە سەر پەنجە ڕۆیشتن ≣ پاورچین

بزدنۆک / bizdinok/: ئاوەڵناو. ترس‌وەبەرهێن ≣ ترساننده

بزدونەک / bizdunek/: ئاوەڵناو. قزە؛ ترسۆنەک؛ ترسەنۆک ≣ ترسو

بزدو / bizdû/: ناو. جووچکە؛ قۆڕگ؛ جووچک ≣ دُنبالچه

بزدهان / bizdihan/: چاوگ. ترسان؛ ترسیان؛ بزدیان ≣ ترسیدن

بزدهاندن / bizdihandin/: چاوگ. ترساندن ≣ ترساندن

بزدیان / bizdiyan/: ☜ **بزدهان**

بزدیای / bizdiyay/: ئاوەڵناو. ترساو؛ ترسیاو ≣ ترسیده

بزدین / bizdîn/: چاوگ. پسان ≣ گسستن

بزدینۆک / bizdînok/: ناو. مەترسی؛ بڤە؛ خەتەر ≣ خطر

بزر / bizr/: ناو. ڕۆن کەتان ≣ بَزرَک

بزر / bizir/: ئاوەڵناو. برزە؛ بەزر؛ ون؛ گوم؛ بەزرە؛ وندا ‹تەماشای شیوەنی من کە ئەخوێنم هەر وەکوو قومری/ برا ئەم شینە بۆ تۆیە کە وا بێ‌جێگە و بزری «قانع»›. هەروەها: **بزر بوون** ≣ گُم

بزران / bizran/: چاوگ. ون بوون؛ گوم بوون ≣ گُم شدن

بزراندن / bizrandin/: چاوگ. ون کردن؛ گوم کردن ≣ گُم کردن

بزربو / bizirbû/: ئاوەڵناو. گوم‌وگۆڕ؛ شرت‌وگوم ≣ گم‌وگور

بزرقنای / b(i)zirqnay/: ☜ **بزرکاندن ـ۱**

بزرقیای / b(i)zirqyay/: ☜ **بزڕکان ـ١**

بزرک / b(i)zirk/: ☜ **بزرۆك**

بزرکان / bizirkan/: چاوگ. داپچکووڕان؛ ژاکـان؛ زەرد هەڵگەڕان ☰ پژمرده شدن

بزرکنای / b(i)zirknay/: ☜ **بزڕکاندن ـ١**

بزرکیای / b(i)zirkyay/: ☜ **بزڕکان ـ١**

بزرۆک / bizrok/: ناو. بزرک؛ زیپکـەی زۆر ورد ☰ جوش ریز پوستی

بزرۆکه / b(i)zroke/: نـاو. *[زمانناسی]* بزۆکـه؛ شـوا؛ دەنگیلەیەکە لە زمانی کوردیدا کە لـە ڕێنووسـی ئارامیـدا دەرناکـەوێ، وەک لـە وشـەی «بـزر»دا هەیە، بەرانبەری «i» لە ڕێنووسی لاتیندا ☰ شوا؛ کسرەی خفیف/ مختلصه

بزڕ / b(i)zir/: ئاوەڵناو. ١. بە گلوو داوەسـتاو؛ بـڕاو (شـیر و ماسـت) ٢. بزگـوڕ؛ تیتـۆڵ ☰ ١. بُریـده (لبنیات) ٢. کُهنه (پارچه)

بزڕانـدن / bizřandin/: چاوگ. دڕانـدن؛ چڕانـدن؛ دادڕینی کووتاڵ ☰ پاره کردن پارچه

بزڕ ـ بزڕ / b(i)zir b(i)zir/: ئاوەڵناو. لـەت ـ لـەت؛ کوت ـ کوت؛ تیکه ـ تیکه ☰ تکه ـ تکه

بزڕکـان / b(i)zirkan/: چـاوگ. تێنەپـەڕ. //بزڕکـای؛ دەبزڕکێـی؛ ببزڕکـێ// بڕسـکان: ١. بزرقیـای؛ بزرکیـای؛ هەڵـگەڕان و تێکچـوونی تەوشـی لـە چەشنی شیر و ماست ٢. *[مەجاز]* ڕەنگ پەڕین لە تـرس یـان ڕک ٣. تـرووکـانی چـاو ☰ ١. بریـدن مایعاتی از قبیل شیر و ماست ٢. رنگ باختن ٣. پلـک زدن

■ ئاوەڵـناوی بـەرکاری: بزڕکـاو/ چـاوگی نـەرێنی: نەبزڕکان

بزڕکاندن / bizirkandin/: چاوگ. تێپەڕ. //بزڕکانـدت؛ دەبزڕکێنی؛ ببزڕکێنـە// بڕسـکاندن: ١. بزرقنـای؛ بزرکنـای؛ هەڵـگەڕاندنی تـراوی وەکـوو شـیر و ماست ٢. *[مەجاز]* ڕەنگ پەڕانـدن ٣. تـرووکانـدنی چاو ٤. *[مەجاز]* ڕاواندن؛ قسـه پەڕانـدن ‹ترسـاوە، قسه دەبزڕکێنێ› ☰ ١. بُریدن لبنیات ٢. ترسـاندن و رنگ باختن ٣. چشم برهم زدن ۴. هذیان گفتن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەبزڕکاندن

بزڕکاو / bizirkaw/: ئاوەڵـناو. هەڵگەڕاو؛ بڕوسـقیاو (وەک شیر و ...) ☰ بُریده (شیر)

بزڤان / bizvan/: چاوگ. جووڵان ☰ تکان خوردن

بزڤانـدن / bizvandin/: چاوگ. بزوانـدن ☰ تکـانْ دادن

بزڤین / bizvîn/: چاوگ. بزووتن ☰ جُنبیدن

بزک / bizik/: ناو. مەرجان؛ مرژان ☰ مرجان

بـزگ / bizig/: ناو. ١. مووروووی شـیلانی گەردانـه ٢. پزوو؛ پـزگ؛ جێگـەی دۆخـین ☰ ١. مُهـرەی قرمز زینتی ٢. نیفه

بزگـوڕ^{١} / bizguř/: نـاو. پارچەیـەکی باریـک لــە قوماشـی کـۆن و ڕزیـو ‹بزگـوڕی ڕەش داپۆشـێ ڕوومەتی گەش، تا بە کەی؟/ شاعیری گەشبینم و کوا چاوی ڕەشبینم دەوێ؟! «هێمن»› ☰ نوار باریـک از پارچەی کهنه

بزگوڕ^{٢}: ئاوەڵناو. کۆنـه؛ لەبەریـەک چـوو ☰ کهنـه؛ فرسوده

بزگه / bizge/: ☜ **بزه**^{١}

بزگیر^{١} / bizgîr/: ناو. چێـودار؛ چێـوار. هـەروەها: **بزگیری** ☰ چوبدار

بزگیـر^{٢}: ئاوەڵـــناو. ڕژد؛ چکـــووس؛ ســـەقیل؛ دەسقووچاو ☰ خسیس

بزگیلـه / bizgîle/: نـاو. گزکیلــه؛ تەماتەجنانـــه؛ بزگیل؛ گولکێ بەران؛ گولا دەرەوین؛ گیایەکە لـە بنەماڵەی تەماتـه و ڕێزڵـه، گـەڵاکانی چەشـنی گەڵای پەتاتەیە، بەرێکی خڕی درێژۆکە و تـۆڕی هەیە، لە ناو تۆڕەکە میوەیـەکی سـوور و زەردی خڕ دەگرێت کە بۆ دەرمان دەشێ ☰ گیاه کاکنج؛ عروسک پشت پرده

بزگێله / bizgêle/: ☜ **بەربووک**

بزلماجی / b(i)zihnacî/: ناو. جۆرێ کولێرەی ساجی ☰ نوعی گرده نان

بزلە / bizłe/: ناو. کاژیله؛ کاریله؛ بەچکە بزن ☰ بُزغاله

بزماتە / bizmate/: ☜ **بەزمەتە۱**

بزمار / bizmar/: ناو. بسمار؛ مێخ ‹بزماری بە بەردا ناچێ «مەسەل»› ☰ میخ

▣ **بزمار بە گا:** *[مەجاز]* شوێنی تەنگەبەر و شلۆق ☰ جای تنگ و پرجمعیت

بزمارڕێز / bizmarřêz/: ☜ **بزمارڕێژ**

بزمارڕێژ / bizmarřêj/: ئاوەڵناو. بزمارڕێز؛ بە بزمار قایمکراو ☰ میخکوب

بزمارکوت۱ / bizmarkut/: ناو. ۱. مێخکوت؛ کەرستەی لێدانی بزمار و سنجاخ بۆ لێک توند کردنی دوو یان چەند شت پێکەوە ۲. جۆرێ هێشووە تریی پڕ و تێکپەستواو ☰ ۱. میخکوب ۲. خوشەی متراکم انگور

بزمارکوت۲: ئاوەڵناو. بزمارڕێژ؛ مێخڕێژ؛ سنجاخڕێژ؛ بە بزمار یان سنجاخ قایمکراو ☰ میخکوب

بزمارۆک / bizmarok/: ناو. بزماتە؛ بزمەتە؛ بزمارە؛ بسمارە؛ مسمار؛ بسمارک؛ کەنگرۆشک؛ کەنگرۆک؛ مێخەکە؛ مێخچە؛ نیخچک؛ پۆرگی ڕووش و ئەستووری سەر پێست کە بە هۆی زۆر کوتانەوەی شوێنێک لە پێست، بەتایبەت لە ژێر پێ و لەپی دەست و لە سەر قامکی دەست و پێدا بەدی دێ ☰ میخچه

بزمارە / bizmare/: ناو. ۱. بزماری دارین کە کون و کەلێنی دۆلاشی پێ دەگرن ۲. بزمارۆک ☰ ۱. میخ چوبین ناوبند آسیا ۲. میخچه

بزمژنەک / bizmijnek/: ☜ **بزنمژە**

بزمک / bizmik/: ☜ **بزمۆک**

بزمۆک / bizmok/: ناو. بزمک؛ بزمووک؛ بزمەک؛ بلامک؛ بلەموو؛ زاربێن؛ دمبێنی لە داری بێچووی ئاژاڵ تا نەتوانێ شیری دایکی بمژێ ☰ پوزەبند

بزمووک / bizmûk/: ☜ **بزمۆک**

بزمەتە / bizmete/: ☜ **بزمەتە۱**

بزمەک / bizmek/: ☜ **بزمۆک**

بزن / b(i)zin/: ناو. بز؛ بزە؛ بس؛ بوز؛ بوزە؛ کیەر؛ کییەر؛ گەدە؛ گدێ؛ کەگە؛ کەهری؛ سیان؛ سێونگ؛ سیاونە؛ ڕەشانگ؛ تیشک؛ تووشتیرە؛ گیانەوەری گوانداری دەسەمۆ کە مرۆ لە شیر و گۆشت و پێستی کەڵک دەبا ☰ بُز

بزنانە / b(i)zinane/: ناو. پیتاکی سەرانەی بزن بۆ میری ☰ باج و سرانەی بُز

بزنترێنە / b(i)zintiřêne/: ناو. گیایەکە لە کەوەر ئەکا و سەلکی هەیە ☰ گیاهی شبیه تره

بزنچەکێنە / b(i)zinçekêne/: ناو. بزنمژ؛ بزنمژک؛ تیرتیرە ☰ بزمچه

بزنگرە / b(i)zing(i)re/: ناو. جۆرێ درکە لە کونجرە گەورەتر، بە مەڕ و بزنەوە دەنووسێ ☰ نوعی خار

بزنلەر / b(i)zinler/: ناو. شاوە؛ باڵدارێکە بۆر بە قەد قازە و گۆشتی ئەخورێ ☰ حواصیل

بزنمژ / b(i)zinmij/: ☜ **بزنمژە**

بزنمژک / b(i)zinmijik/: ☜ **بزنمژە**

بزنمژە / b(i)zinm(i)je/: ناو. بزنمژ؛ بزمژنەک؛ بزنمشک؛ بزنمژک؛ فاتفاتک؛ قۆژیانە؛ حوبێ؛ کەلپەزی؛ بێرەبێرە ☰ بُزمجه

بزنمشک / b(i)zinmişk/: ☜ **بزنمژە**

بزنەدۆخە / b(i)zinedoxe/: ناو. بزنێ کە دەدرێ بە ئاغا دۆی بخوا ☰ بُزی کە بهره‌اش را ارباب می‌برد

بزنەڕیشە / biz(i)neřîşe/: ناو. گیایەکی وەک ڕیشی بزنە لە شوێت ئەکا و سەلکی هەیە ☰ گیاهی است

بزنەڕێ / b(i)zineřê/: ناو. ڕێگای زۆر باریک و ناخۆش 🇮🇷 راه سخت و سنگلاخی

بزنەکێفی / b(i)zinekêfî/: ☜ **بزنەکێوی**

بزنەکێوی / b(i)zinekêwî/: ناو. بزنەکێفی؛ کۆوی؛ کۆڤی؛ شقن؛ کەڵ؛ پازن؛ کەڵەکێوی؛ بزەنەچیر؛ بزنە هەردی 🇮🇷 بُز کوهی

بزنەمەرەز / b(i)zinemerez/: ناو. بزەمەرەزێ؛ ڕەگەزی ڕەسەنی بزنی کەون و کەویی کوردەواری کە بەرگی لە مەرەزی گیراوە (ڕوون کردنەوە: بزنی ئانقۆرە کە نێوبانگی لە دنیادا دەرکردووە، بەرەی ئەم دوایینەی بزنەمەرەزەی کوردستانە) 🇮🇷 بُز مَرخوز، بومی کردستان کە از کُرک آن موهر و ... بە دست می‌آید

بزنەمەرەزێ / b(i)zinemerezê/: ☜ **بزنەمەرەز**

بزنەمەڕ / biznemeř/: ناو. چیر؛ بزنەمەڕەز 🇮🇷 بز مرغز

بزنەوەس / biz(i)newes/: ناو. مەشکەی بزن 🇮🇷 مَشک از پوست بُز

بزنیقازی / bizniqazî/: ناو. گەمەیەکی لاوانە، قوتووە شەمچەیەک دادەنێن هەر کەس بتوانێ لە سەر لاق و دوو قوڵەدار بە گاگوڵکێ بڕوا و بە دەم هەڵیگرێ، بەرەندەیە 🇮🇷 نوعی بازی قدیمی جوانان

بزنێری / biznêrî/: ناو. گیایەکە بۆ لەوەڕ دەبێ 🇮🇷 گیاهی چراگاهی

بزوان / bizwan/: چاوگ. تێنەپەڕ. //بزوای؛ دەبزوێی؛ ببزوە// جووڵان؛ جووڵیان ‹مەبزوە مەحویا لەم ڕێگەدا تا دەبییە خاکی ڕێ/ ئومیدە دەستی گەردت هەر دەگا ئاخر بە داوێنی «مەحوی»› 🇮🇷 تکان خوردن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: بزواو/ چاوگی نەرێنی: نەبزوان

بزواندن / bizwandin/: چاوگ. تێپەڕ. //بزواندت؛ دەبزوێنی؛ ببزوێنە// بزوێندن: ١. جووڵاندن؛ تل پێ دان ‹وەک چۆن نەونەمامێ گەردەلوول ئەیبات و ئەیهێنێ/ لەشم مووچڕکی دڵداری وەها ناخی ئەبزوێنێ «ئاوات»› ٢. دنەدان؛ هەڵخڕاندن 🇮🇷 ١. جنباندن ٢. برانگیختن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: -/ چاوگی نەرێنی: نەبزواندن

بزواندنەوە / bizwandinewe/: چاوگ. جووڵاندنەوە؛ جموجووڵ پێ خستنەوە 🇮🇷 تحرک بخشیدن

بزوێن^{1} / bizwên/: ناو. ١. */ڕێنووس/* نیشانەی تایبەتی هێندێک پیت لە ڕێنووسی زمانی کوردیدا (وەک: ڕ، ڵ، ۆ، ێ) ٢. */ڕێزمان/* پیتی دەنگدار (وەک: ا، ۆ، و، وو، ی، ێ، یی، ە) 🇮🇷 ١. نشانەی ویژەی برخی حروف در رسم‌الخط زبان کردی ٢. مصوت؛ واکە؛ حرف صدادار

ـ **بزوێن**^{2}: پاشەوشە. وە بزاو هێنەر؛ وە جووڵەخەر ‹دڵ‌بزوێن؛ هەست‌بزوێن؛ وەک شەراب بگەڕێ لە خوێن/ خەمڕەوێن بێ و نەشەبزوێن «هێمن»› 🇮🇷 ـ انگیز؛ مُحرک

بزوێندن / bizwêndin/: ☜ **بزواندن**

بزۆت / b(i)zot/: ☜ **بسۆت**

بزۆر / b(i)zor/: ئاوەڵناو. ژانکردوو؛ بێ‌ئارام 🇮🇷 بی‌قرار

بزۆز / b(i)zoz/: ئاوەڵناو. بزێو؛ بێ‌ئۆقرە؛ هەر لە گەڕاندا ‹لە جێژوانێ خۆم ڕادەگرت/ میزم بە بزۆزاندا دەگرت «هێمن»› 🇮🇷 پرجنب‌وجوش

بزۆق / bizoq/: ناو. بسۆخ: ١. هەڵبەزدابەز ٢. تەمبوور 🇮🇷 ١. ورجه‌ووورجه ٢. تنبور

بزۆک / bizok/: ئاوەڵناو. ١. جووڵەر؛ جووڵێنە؛ بزۆز؛ بزێو؛ بەتایبەتمەندی جووڵانەوە ٢. زۆر بە زگ و زا ٣. زگ‌کەر؛ دژی نەزۆک 🇮🇷 ١. متحرک ٢. زایا ٣. زاینده

بزۆکە / b(i)zoke/: ☜ **بزرۆکە**

بزوو / b(i)zû/: ناو. ١. جۆرێ دار بی ٢. بنی کلکی یەکسم 🇮🇷 ١. نوعی درخت بید ٢. زیر دم

ستور

بزووت / b(i)zût/: ناو. بزووتک؛ بسۆت؛ سەرەبزۆت؛ چیلکە و داری سەر بە ئاگر ‹یا ڕەب لە دۆزەخ ئوممەتی ئەحمەد بدەی نەجات/ کەم بێ چییە لە کوورەیێ وا، باوەشێ بزووت «مەحوی»› ⚑ نیمسوز

بزووتک / b(i)zûtik/: ☜ **بزووت**

بزووتن / b(i)zûtin/: چاوگ. تێنەپەڕ. //بزووتی؛ دەبزووی؛ ببزوو// بزەفتن: ۱. جوولان؛ جوولیان ‹تا هەوری بەهاری نەبزووت غونچە نەپشکووت/ بۆیە دەگری خەندە بەسەر گریەیی مندا «وەفایی»› ۲. هاتنە ڕەگا؛ تک ـ تک هاتنە خوارەوەی هەر جۆرە تراوێ، بەتایبەت شیر لە مەمکی دایک بە بێ دۆشین ⚑ ۱. جُنبیدن ۲. ریختن خودبخودی مایع

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: بزووتوو/ چاوگی نەرێنی: نەبزووتن

بزووتنەوە^{1} / b(i)zût(i)newe/: چاوگ. تێنەپەڕ. //بزووتیەوە؛ دەبزوویەوە؛ ببزووەوە// جوولانەوە؛ جوولان؛ جوولیان ‹کە ئەبزووتمەوە ئەو جیرەی ئەهات/ بەو جیرە ـ جیرە کەوتمە ئاوات! «هەژار، *بۆ کوردستان*»› ⚑ جُنبیدن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: بزووتووەوە/ چاوگی نەرێنی: نەبزووتنەوە

بزووتنەوە^{2}: ناو. شۆڕش؛ سەرهەڵدان ⚑ قیام؛ جنبش سیاسی

بزووتوو / b(i)zûtû/: ☜ **بزاوتوو**

بزووک / b(i)zûk/: ئاوەڵناو. ۱. زیرەک ۲. بزۆز؛ پڕجوولە ⚑ ۱. زرنگ ۲. پرجنب‌وجوش

بزە / b(i)ze/: ناو. ۱. بزگە؛ بسکە؛ بزەخەنگ؛ زەردە؛ خەنە؛ زەردەخەنە؛ زەردەخۆ؛ زەردەکەنی؛ لچ‌خەنە؛ دزەخەنە؛ لێوەخەنە؛ برینجە؛ لێڤ‌کەنی؛ گرنژ؛ پێکەنینی وا کە تەنیا لێو دەبزوێ ‹بزەی شیرینی سەر لێوێ/ هەستی پیرانەم دەبزێوێ «هێمن»› ۲. ☜ **بزن** ۳. کاری زەق تواشا کردن ⚑ ۱. لبخند ۲. ☜ **بزن** ۳. نگاه خیره

⊡ **بزە لێ کردن**: بە بۆنەیەکەوە بزە هاتن ⚑ بە چیزی لبخند زدن

بزە هاتن: بزە کەوتنە سەر لێوانەوە ‹بزەت نایێتە سەر لێو و بەزەت نایە بە حاڵمدا/ ئەگەرچی زۆر لەمێژ ساڵە لە دووت دەخشێم وەکوو سایە «هێمن»› ⚑ لبخند به لب دویدن

بزەباقە / b(i)zebaqe/: ناو. بەلەباقە؛ باقەبزن؛ نەخۆشییەکی بزنە ⚑ نوعی بیماری بُز

بزەبز / b(i)zebiz/: ئاوەڵکار. زەق؛ زەق ـ زەق؛ دۆخی تێوە ڕامان ‹بزەبز لێم دەڕوانێ!› ⚑ خیره

بزەخەنگ / b(i)zexenig/: ☜ **بزە**

بزەفتن / b(i)zeftin/: ☜ **بزووتن**

بزەلەر / b(i)zeler/: ☜ **بزەلەڕە**

بزەلەڕە / b(i)zeleře/: ناو. بزەلەر؛ شاوە؛ شاڤ؛ ماسی‌خۆرە؛ ناوی چەن جۆر باڵندەیە کە لە قەراخی ئاودا دەژین ⚑ حواصیل

بزەڵە / b(i)zeɫe/: ناو. باقۆڵە؛ بەچکە بەراز؛ کوودەڵەبەراز ⚑ بچه خوک

بزەمبزەم / b(i)zemb(i)zem/: ناو. تەنتەنە؛ سەنسەنە؛ جەلال و شکۆ ⚑ جلال و شکوه

بزەمەرەزێ / b(i)zemerezê/: ☜ **بزنەمەرەز**

بزەنەچیر / b(i)zeneçîr/: ☜ **بزنەکێوی**

بزی / b(i)zî/: ناو. بەزەیی ⚑ رحم؛ شفقت

بزیسک / b(i)zîsk/: ناو. پزیسکە؛ ئاورنگ؛ ئاورینگ؛ پریشکەی ئاگر ⚑ شراره؛ اخگر

بزێ / b(i)zê/: ناو. بەرکەڵ؛ دامنەچەقان؛ نوهگوان؛ چێلی سێ بەهار دیتوو ⚑ تلیسه

بزێن / b(i)zên/: ناو. گەمەی جەغزێن ⚑ نوعی بازی

بزێو^{1} / bizêw/: ئاوەڵناو. ۱. بزۆز؛ بزۆک؛ نەوێستاو؛ پڕجم‌وجووڵ ‹موتیعی ئەمر و نەهیی ئەو، مولووکی سەرکەش و بزێو/ ئەسیری قەهر و لوتفی ئەو، سیباع

و وەحشــی دەشــت و کێــو «بێخــود»› ٢. زرک و زینگ 🇮🇷 ١. پرجنبوجوش؛ سرکش ٢. زرنگ

- **بزێو**^{۲}: پاشوشە. ١. وە جووڵـەهێن ‹بـنبزێـو› ٢. نەسـرەوتە ‹سـەربزێو؛ دەزبزێـو› 🇮🇷 ١. ـ انگیـز ٢. ـ انگیختە

بزێوی / b(i)zêwî/: ناو. وشیاری؛ وریایی 🇮🇷 هُشیاری

بژ^{۱} / bij/: ناو. ١. یاڵ؛ تووکی ملی یەکسم و شێر ٢. کاکۆڵ ٣. پارچە؛ پاژ؛ لەتک ٤. خواست؛ داوا 🇮🇷 ١. یال ٢. کاکل ٣. جزء ۴. خواهش

بژ^{۲}: ئاوڵناو. گرژ؛ کرژ؛ ڕاست وەستاو لە ترس یان لە سەیران (موو) 🇮🇷 سیخ شدە (مو)

▣ **بژ وێستان**: ڕاست و کرژ بوونەوەی مووی لەش، لە ترس یان لە سەیران 🇮🇷 سیخ شدن موی بدن

بژ^{۳}: ئامراز. جگە؛ بل؛ غەیرەز 🇮🇷 جُز

بژار^{۱} / b(i)jar/: ناو. ١. بـژاڵ؛ فـرس؛ هـەرێز؛ هەرێس؛ هەڵیس؛ هـەلیز؛ ئـالاخ؛ هەژالـە؛ فریـز؛ فریزوو؛ فرێز؛ فرووزوو؛ فرووزی؛ گیاهەرزە؛ کەڵـە؛ کێرکەڵە؛ گیای بێ‌کەڵک و خراپ لە ناو زەرعات کـە دەبـێ لا بـبرێ ‹نـۆرەی پشـک و بژاربـڕە/ جەرگبڕە، بژار پڕە «مـەلا ئـاوارە»› ٢. بـژارە؛ ئـادە؛ ئاویـە؛ کـاخ؛ وجـێس؛ خـەپار؛ کشـکە؛ سـلمتە؛ حەپارە؛ کاژەنگ؛ وجێز؛ وجز؛ وژن؛ ناوەژیە؛ کاری خاوێن کردنەوەی مەزرا لە گژ و گیای خۆڕسـکی بێ‌کەڵـک ‹بێسـتان بـژاری دەوێ «مەسـەل»› ٣. دانەی بێگانـە لـە نـاو دانەوێڵـەدا ٤. کـاری خـۆ دۆزین ٥. ژمار؛ ژمارە ‹گوێزت بە بژار دەدەمێ› ٦. کـاری هەڵـبژاردن ٧. /کینایە/ مـرۆی خوێـڕی و خۆفرۆش ‹نیشتمان پاشـی فـڕێ دانی بـژار/ پاشـی پەی کردنی دەستی زۆردار «هەژار، *بۆ کوردسـتان*»› 🇮🇷 ١. علف هرز ٢. وجین ٣. دانەی نُخالـە در غلّـە ۴. عمل خود جُستن ۵. شمارە ۶ انتخاب ٧. خودفروش

▣ **بژار کردن**: ١. گیای بـێ‌کەڵـک هەڵـکەندن و فڕێ دان ٢. خۆ دۆزیـن 🇮🇷 ١. وجـین کـردن ٢. خود جُستن

بژار^{۲}: ئاوەڵناو. دەگمە؛ دەگمەن؛ نایاب؛ کـەموێنـە ‹بەڵێ وایە، کانی هەژارن/ ئەزانم ئەوانەی کە پـاراوی ئاون، بژارن «سوارە»› 🇮🇷 نادر

بژاربڕ / b(i)jarbiř/: ☜ **بژارچن**

بـژارتن / b(i)jartin/: چـاوگ. ١. پـاک کــردنی دانەوێڵە لە زیوان و شـتی نایـاب ٢. ژمـاردن ٣. برژانـدن 🇮🇷 ١. پـاک کـردن غـلات ٢. شـمردن ٣. برشتن

بژارتو / b(i)jartû/: ئاوەڵـناو. ١. ژماردە؛ ژمارەکراو ٢. بژێــردراو؛ تـــەقیاو ٣. هەڵـــبژێردراو 🇮🇷 ١. شمارش‌شدە ٢. پاک‌شدە ٣. برگزیدە

بژارتی / b(i)jartî/: ئاوەڵناو. ١. بـرژاو ٢. بژێـردراو ٣. ژمێردراو ٤. هەڵـبژێردراو 🇮🇷 ١. بریـان‌شـدە ٢. پاک‌شدە ٣. شمارش‌شدە ۴. انتخاب‌شدە

بـژارچن / b(i)jarçin/: نـاو. بژاربــڕ؛ ئاســنۆکێکی کلـــک‌داری دەم‌پانـــە کـــە گیـــای بـــژاری پێ‌هەڵدەکەنن 🇮🇷 بیلک وجین

بژارچی / b(i)jarçî/: ناو. وژنکەر؛ ئـەو کەسـە بـژار دەکا 🇮🇷 آنکە وجین می‌کند

بـژاردن / b(i)jardin/: چـاوگ. تێپـەڕ. //بــژاردت؛ دەبژێری؛ ببژێرە// ١. ژماردن؛ شمـاردن ‹قەیسـەر هەچی بووی لە زێڕ و زێوان/ زۆرتـر لـە بـژاردن و لـە پێوان «هەژار، *مەم و زین*»› ٢. تەقاندن؛ چـاک لـە خراپ جیا کردنەوە ٣. تاوان دان 🇮🇷 ١. شُمُردن ٢. برگُزیدن ٣. تاوان دادن

■ ئاوەڵـناوی بـەرکاری: بـژاردوو/ چـاوگی نـەرێنی: نەبژاردن

بژاردنەوە / b(i)jard(i)newe/: ☜ **بژارنەوە**

بـژاردە / b(i)jarde/: ئاوەڵـناو. ١. کــەموێنــە ٢. ژمێردراو ٣. هەڵبژاردە ‹تۆ لاوی بـژاردە، مـەم! لـە ناوا/ هـەر خـۆت ببـە ئاریکـاری زاوا «هـەژار، *مـەم و زیـن*»› ٤. ناوازە؛ خاوەن تایبەتمەندی جیـاواز 🇮🇷

١. کم‌نظیر ٢. شمرده شده ٣. مُنتخب ۴. مُتمایز

بژارکەر / b(i)jarker/: ناو. کەسێ کە بژار دەکا ☰ وجینکار

بژارنەوە / b(i)jarnewe/: ناو. بژاردنەوە: ١. خەون گێڕانەوە ٢. دووبارە هەژماردن ☰ ١. بازگو کردن خواب ٢. باز شمردن

بژاره١ / b(i)jare/: ناو. ١. بژار؛ کاری خاوێن کردنەوەی مەزرا لە گژ و گیای خۆڕسکی بێ‌کەلک ٢. تاوان؛ سەوس؛ خورۆمە ٣. پاچڤە؛ کاری وەرگێڕان ٤. کار و ڕەوتی ڕاستەوپاستە کردنی ڕایەڵ کە جۆلا ئەیکا ٥. خەیالاتی خەوزڕاو ٦. کاری خەو لێکدانەوە ٧. تەڵ؛ هەرکام لەو ڕێگا یان چارانە کە بۆ هەڵبژاردن دەبێ ☰ ١. وجین ٢. تاوان ٣. ترجمه ۴. عمل تاره کشیدن جولایی ۵. خیالات خواب‌آشوب ۶ تعبیر خواب ٧. گُزینه

بژاره٢: ناوەڵناو. ١. بژاردە؛ هەڵکەوتە؛ هەڵکەوتوو ‹ژ ئێلا خوە حەفتسەد سوارێ بژارە بەرهەڤ کر «مەلا مەحموودی بایەزیدی»› ٢. خۆشەویست؛ ئازیز ☰ ١. مُمتاز ٢. گرامی

بژاڵ / b(i)jał/: ناو. ١. هەلاش؛ چرپی و پووشێ کە بە سەر میچیدا ئەدەن ٢. ☜ **بژار١ـ١** ٣. پرژ و بلاوی؛ پەرێشانی ☰ ١. خلاشه ٢. ☜ **بژار١ـ١** ٣. تشویش؛ آشفتگی

بژاندن / b(i)jandin/: چاوگ. ئیشتیا و هەوەس کردن ☰ هوس کردن

بژانک / b(i)jank/: ناو. کەرەستەی خۆ ڕازاندنەوەی ژنان ☰ لوازم آرایشی زنان

بژانگ / b(i)jang/: ناو. ١. برژانگ؛ مژۆڵ ‹ئەبروو چ؟ کەوانی بێ‌گرێ و ڕێک/ پەیکانی بژانگ چ؟ تیری دلپێک «هەژار، *مەم و زین*»› ٢. پرزە و ڕیشاڵی کووتاڵ ٣. ڕیشاڵی گوڵی دەخل ☰ ١. مُژه ٢. پُرز پارچه ٣. پُرز خوشەی غلات

بژانن / b(i)janin/: چاوگ. ١. هەڵبژاردن؛ نەقاندن ٢. برژاندن ☰ ١. انتخاب کردن ٢. برشتن

بژ بژ / bij bij/: ئاوەڵکار. پاژ ـ پاژ؛ پارچە ـ پارچە ☰ قطعه ـ قطعه

بژبژۆکە / bijb(i)joke/: ناو. ناوی گیایەکە گوڵی سوور دەکا ☰ گیاهی با گل‌های قرمز

بژبژە / bijb(i)je/: ناو. هەڵەپەزە؛ پەسپەسەکۆڵە ☰ رُطیل

بژشکیار / b(i)jişkyar/: ☜ **بژیشکیار**

بژکین / bijkîn/: چاوگ. بلاو بوون؛ پرژان ☰ پراکندن

بژگە / bijge/: ناو. پڕشنگ؛ پریشکی ئاو و ... ☰ پشنگ آب

بژل / bijil/: ئامراز. بەجگە؛ بێجگە؛ بل؛ بە غەیرەز ☰ بجُز

بژلی / bijlî/: ئامراز. بژل ☰ بجُز

بژمێر / bijmêr/: ناو. ژمێریار؛ حیسابگەر ☰ حسابدار

بژن / bijin/: ئاوەڵناو. ١. قژن؛ قژنەسەر ٢. ژندار ☰ ١. ژولیده‌مو ٢. مُتأهل (مرد)

بژنگ / bijing/: ناو. پریشک؛ پریشکەی ئاو یان ئاگر ☰ پَشنگ

بژنیاگ / bijinyag/: ئاوەڵناو. بژاردە؛ هەڵبژاردە؛ نەقاندی ☰ مُنتخب

بژنین / bijnîn/: چاوگ. ١. چنینەوە؛ هەڵگرتن ٢. خۆ دۆزین؛ خۆ پشکنین بۆ زیندوو ٣. دانەوێڵە بژارتن ٤. هەڵبژاردن ☰ ١. برچیدن ٢. خودجستن ٣. پاک کردن غله؛ وجین کردن ۴. انتخاب کردن

بژوار / bijwar/: ☜ **بژوێن**١

بژوێن١ / bijwên/: ناو. بژوون؛ زەمەند؛ زەوی پڕ گیا و لەوەڕ ‹گەڕاوم چۆم و نواڵە و مێرگ و بژوێن/ بە ماه و زەردی ئەستەم هەڵگەڕاوم «هێمن»› ☰ زمین پر گیاه و علف

بژوێن٢: ئاوەڵناو. بژوون؛ پڕگیا و لەوەڕ ‹شاعیرم، جوانیپەرستم، دڵتەڕم، شێتم لە شەوق/ کێوی بژوێن، دیمەنی جوان، دەشتی ڕەنگینم دەوێ «هێمن»› ☰ پُرگیاه و علف

بژۆک /b(i)jok/: ناو. واز؛ ئارەزوو؛ ئیشتیا ☰ اشتها

بژۆلک /b(i)jolk/: ☜ برژانگ

بژۆڵ /b(i)joɫ/: ناو. مژۆڵ؛ مژان؛ برژانگ ‹بە داوی کەزییەکەت دڵ دالەقاوە/ بژۆڵت ڕێزەنیزەی تێ چەقاوە! «هەژار، *چوارینەکانی خەییام*»› ☰ مژه

بژۆن١ /b(i)jon/: ناو. ١. ورە؛ هێز؛ توانایی ٢. ☜ برژانگ ☰ ١. توانایی ٢. ☜ برژانگ

بژۆن٢: ئاوەڵناو. جوانخاس؛ قۆز؛ پێکەوتوو ☰ خوشکل

بژوو /b(i)jû/: ناو. بژ؛ یاڵی ئەسپ ☰ یال

بژوولک /bijûɫk/: ☜ برژانگ

بژوون١ /b(i)jûn/: ناو. ١. ☜ **بژوێن**١ ٢. سووژن؛ شووژن ☰ ١. ☜ **بژوێن**١ ٢. جوالدوز

بژوون٢: ئاوەڵناو. ١. ☜ **بژوێن**٢ ٢. پۆشتە و پەرداخ؛ تەڕپۆش ٣. ئازا؛ جوامێر ٤. پاک و خاوێن ☰ ١. ☜ **بژوێن**٢ ٢. شیک‌پوش ٣. دلیر ۴. پاک؛ تمیز

بژوونی /b(i)jûnî/: ناو. پاکی و خاوێنی لەش ☰ پاکیزگی

بژە١ /b(i)je/: ناو. هەنگوینێک کە پاش برینەوەی کەندوو بۆ ژیواری هەنگ دەمێنێتەوە ☰ عسل مانده در کندو

بژە٢: ئاوەڵناو. زۆرزان ☰ عیّار

بژەن /b(i)jen/: ناو. کلۆم؛ کیلوون؛ کەلوون؛ کلیل و گوڵە ☰ قفل و کلید چوبی

بژی١ /b(i)jî/: ناو. ١. فڕ؛ گودلە؛ کاکۆڵی سەر هەنیە ٢. یاڵ؛ پرووژ؛ تیسکی سەر مل و سینگی بڕێ گیانەوەر (وەک ئەسپ و شێر) ٣. بەژ؛ وشکایی؛ وشکانی ٤. ڕەشی ☰ ١. زلف ٢. یال ٣. خشکی ۴. سیاهی

بژی٢: سارستە. ١. نەمری؛ وشەی ڕێز ‹بژی کورد و کوردستان› ٢. نەمری؛ هەر بمێنیێ ☰ ١و٢. زندەباد

بژیاگ /bijyag/: ئاوەڵناو. هەڵبژاردە؛ بژاردە ☰ انتخاب شده

بژیان /bijyan/: چاوگ. ١. پژان؛ بڵاو بوون؛ پەرژ بوون؛ پرژان ٢. ئارەزوو کردن ☰ ١. پراکنده شدن ٢. آرزو کردن؛ خواستن

بژیر١ /b(i)jîr/: ناو. بژار ☰ علف هرز

بژیر٢: ئاوەڵناو. زیرەک؛ وریا ☰ زیرک

بژیشک /b(i)jîşk/: ناو. پزیشک؛ پسیزک؛ پزیسک؛ دوکتور؛ ئەوەی لە زانکۆی بژیشکی، بڕوانامەی دوکتوری وەرگرتبێ و دەرمانی نەخۆش بکات ‹ناڵە و هاواری خستە هەر لایە/ بژیشکێ گوتی دەرمانت بایە «هەژار، *بۆ کوردستان*»› ☰ پزشک

بژیشکی /b(i)jîşkî/: ناو. پزیشکی ☰ پزشکی

بژیشکیار /b(i)jîşkyar/: ناو. پزیشکیار؛ بژشکیار؛ هاریکاری پزیشک ☰ پزشکیار

بژیک /b(i)jîk/: ئاوەڵناو. خۆژی؛ خۆژیو؛ بژیو؛ بێ نیاز و پێداویستی بە یارمەتی ☰ خودزیست

بژیو١ /b(i)jîw/: ناو. بژێو؛ مایەی ژیان ‹باسکی من و تیشکی ئەوی/ بژیو دەستێنن لە زەوی «هێمن»› ☰ قوت؛ مایەی زندگی

⊡ **بژیو کردن**: دەربردن؛ دەرەقەتی سەختی و سەخڵەتی ژیان هاتن ‹بەم سەرما و سوڵە، لەم ماڵە بژیو ناکەین› ☰ تاب زندگی آوردن

بژیو٢: ئاوەڵناو. ١. ☜ **بژیک** ٢. گیانبەخش؛ بەخشێنەر یان هۆی درێژەی ژیان ☰ ١. ☜ **بژیک** ٢. حیات‌بخش

بژی(و)مەمر /b(i)jî (w) memir/: ئاوەڵناو. *[کینایە]* نەمرنەژی؛ نەقرنەپڕ؛ باری ژیانی زۆر ساکار و هەژارانە ☰ بخور و نمیر

بژیوی / b(i)jîwî/: ناو. پێداویستی ژیان؛ ئارد و دانەوێڵە و ئازووخەی ماڵ ▤ آذوقه

ـ بژێر / b(i)jêr-/: پاشەوشە. ١. ـ چین؛ ـ هەڵچن ‹گوڵبژێر› ٢. ـ ژمێر؛ ـ ژمارەکەر ‹چیای زاگرۆسە، زورگ و بەردەڵانە/ فەلەک نەیکرد و نایکا بەردبژێری «هێمن»› ▤ ١. ـ گزین ٢. ـ شُمار

بژێران / bijêran/: ☜ **هەڵبژێران**

بژێردران / bijêrdran/: ☜ **هەڵبژێران**

بژێردراو / b(i)jêrd(i)raw/: ئاوەڵناو. ١. بژارتوو؛ تەقیاو ٢. ئەژمارده؛ ژمارده ▤ ١. پاکشده ٢. شمرده

بژێلک / bijêlk/: ☜ **برژانگ**

بژێن / b(i)jên/: ئاوەڵناو. ژیاندەر ▤ زندگی‌بخش

بژێو / bijêw/: ☜ **بژیو**^{1}

بس / bis/: ☜ **بست ـ١**

بسات / b(i)sat/: ناو. بیسات: ١. شتومەکی پێویست بۆ ڕێخستنی کاری میوانی یان زەماوەن ‹باوەرە بسات تەمام تەیار کەر/ شەوخەفتەنی شووم بە ژاری مار کەر «مەولەوی»› ٢. شتومەکی سەر عەرەبانەی چەرچی ▤ ١. بساط مهمانی ٢. بساط دستفروش

بساز / bisaz/: ئاوەڵناو. ١. چێکەر؛ دروستکەر ٢. ساچێن؛ سازیار ▤ ١. سازنده ٢. سازگار

بسبسۆک / bisb(i)sok/: ناو. گولەستێرە؛ گوەستێرە ▤ کرم شبتاب

بست / bist/: ناو. بوست: ١. بس؛ بنگس؛ بنگوس؛ بنگوست؛ بنگست؛ بنگێس؛ بۆس؛ بۆست؛ بوهوست؛ بنگووس؛ بنست؛ بهۆست؛ بهوست؛ بنگز؛ بۆس؛ بنگێس؛ بلسک؛ یەسە؛ گێر؛ گەر؛ وەژە؛ ویژە؛ وژە؛ یەکەی درێژایی کە دەکاتە سەری قامکە گەورە تا سەری تووتە، بە بڵاوی، دەوری ٢٥ سانتی‌میتر ٢. بستە؛ ئاسنی نێوان تەوەرە و بەرداش ▤ ١. وجب ٢. قطب آسیاب

بستام / bistam/: ناو. مەرجان؛ مرژان ▤ مرجان

بستک / bistik/: ناو. ١. بستەی ئاش ٢. بستەی سەر تەندوور ▤ ١. قطب آسیاب ٢. سیخ تنور

بستۆک / bistok/: ☜ **بستو**

بستۆکە / bistoke/: ناو. ١. ئەستێولک؛ پارچە ئاسنی سەر تەنوور ٢. بستی گچکە ‹تۆی لە من ون کرد و منی لە تۆ دوور/ ئەو بستۆکەی دوژمن ناوی نا سنوور «هێمن»› ▤ ١. سرپوش فلزی تنور ٢. وجب کوچک

بستۆگە / bistoge/: ناو. کووپەڵە؛ کووپەی چکۆلە ▤ بستوغه

بستو / bistû/: ناو. بستۆک؛ بستووک: ١. ملەی کێو ٢. بستی ئاش؛ بستەی ئاسیاو ‹نیوەشەو گەر دەرکەوێ وەک ماهی سەر کەل تەلعەتی/ وا دەزانن ئافتاب و موشتەری سەر بستووە «حاجی قادر»› ▤ ١. گردنه ٢. قطب آسیاب

بستوک / bistûk/: ☜ **بستو**

بستوگە / bistûge/: ناو. کووپەڵە؛ کووپەی چکۆلە ▤ بستو؛ خُم کوچک

بستە^{1} / biste/: ناو. ١. ئاسنی نێوان گەرووی دوو بەرداش ٢. ئاسنی سەر تەنوور و ئاورگ ٣. پسە؛ پستە؛ فستق ٤. چەقەنە بە دەست ٥. لقێکی باریکی پێچ‌پێچە بە سەر لقی بڕکەبێستانەوە کە لە گژ و گیای تر دەهاڵێ ▤ ١. قطب آسیاب ٢. سیخ تنور ٣. پسته ٤. بشکن ٥. شاخەی پیچ ـ پیچ بوتەی جالیز

◘ **بستە لێدان**: چەقەنە لێدان؛ پل تەقانن؛ تەقە لە پتە هێنان ▤ بشکن زدن

بستە^{2}: ئاوەڵناو. ١. گوێنەدەر؛ بێ‌پەروا ٢. بەفیز؛ لووتبەرز ٣. ئازاد؛ سەربەست ▤ ١. بی‌پروا ٢. مُتکبر ٣. آزاد

بستەباڵا / bistebała/: ☜ **باواقۆرەت**

بستیک / bistîk/: ناو. زەنگە تری؛ تیسک؛

هێشوولکە لە هێشوو ☰ تلسک انگور

بستێن / bistên/: ناو. کڕیار؛ بسێن ☰ خریدار

بسک / bisk/: ناو. ١. ئەگریجە؛ زوڵف؛ مووی سەر لاجانگ ‹مانگ ئەگەر تیشکی بدا، ڕێنوێنە/ شنەبا بسک و کەزیبزوێنە «هەژار، *مەم و زین*»› ٢. پرزەی سەر بەرگی گەنمەشامی ٣. کولانەی مریشک ٤. باڵەخانە؛ کۆشک ☰ ١. زلف ٢. کاکُل ذرت ٣. لانەی مُرغ ۴. کاخ

⊡ **بسک دان**: لێبوونەوەی کاڵەک و گوڕکە لە بەر زۆر گەیشتن ‹بیسانەکە بسکی دابوو› ☰ جدا شدن میوەی جالیزی از بوتەاش بە دلیل پیر شدن

بسکوچاخ / bisk û cax/: ناو. زوڵف و ئەگریجە ☰ زلف

بسکوڕی / biskuřî/: ناوەڵناو. شەق وتوورت و بەکەیف؛ تایبەتمەندی زەرعاتی بە خۆدا هاتوو ☰ شاداب؛ باطراوت (مزرعە)

بسکویت / bisk(i)wît/: ناو. هندۆک؛ گەرگەری ☰ بیسکویت

بسکۆ / bisko/: ناو. بکۆ؛ مافوورە؛ فەرش ☰ فرش

بسکۆک / biskok/: ناو. ئەو بسکەی بەرەو ڕوومەت هەڵدەگەڕێتەوە ☰ خم گیسو

بسکۆکە / biskoke/: ناو. لەرزانە؛ بسکۆلە ☰ زیور زنانە

بسکۆڵ / biskol/: ناو. پژی گەنمەشامی ☰ کاکُل کوچک ذرت

بسکۆلە / biskole/: ناو. لەرزانە ☰ زیور زنانە

بسکۆڵە / biskołe/: ناو. ١. گیایەکە لە ئەگریجە ئەکا ٢. بسکی کول و کورت ☰ ١. گیاهی است شبیە زلف ٢. زلف کوتاە

بسکە / biske/: ناو. بزەی لێو و گەشیی ڕوو لە خۆشیان ☰ تبسم

⊡ **بسکەی سمێڵ**: زەردەخەنەی پەنامەکی ☰ خندەی زیرلب

⊡ **بسکە هاتن**: بە کەیف و بە دەماخ بوون ☰ شاد و سرحال بودن

بسکەبسک / biskebisk/: ناو. ١. کاری بە خۆشییەوە هاتن و چوونی تازەلاو بە دەور و بەری کیژاندا ٢. کاری مرقاندنی نێری بە دەور و بەری بزن لە کاتی بە تەگە بووندا ☰ ١. جولان تازەجوان ٢. عمل گُشن شاک حول بُز مادە

بسمار / bismar/: ☜ **بزمار**

بسمارک / bismarik/: ☜ **بزمارۆك**

بسمارە / bismare/: ناو. ١. ☜ **بزمارۆك** ٢. موو کە لە دەست دێ و زۆر بەژانە ☰ ١. ☜ **بزمارۆك** ٢. کژدُمە

بسمیل / bismîl/: ناو. غوسل ☰ غُسل

بسوڵدان / bisułdan/: ناو. ١. موسوڵدان؛ میزەڵدان؛ کیسەی میز لە لەشدا ٢. *[مەجاز]* گون ☰ ١. مثانە ٢. خایە

بسۆت / b(i)sot/: ناو. بزووت؛ بزۆت؛ چلۆسک ☰ نیمسوز

بسۆخ / b(i)sox/: ☜ **بزۆق**

بسەرڤەهاتی / biservehatî/: ناو. بەسەرهات ☰ سرگذشت

بسیرە / b(i)sîre/: ناو. بەرسیلە؛ قۆرە؛ هالە ☰ غورە

بسیلاک / b(i)sîlak/: ☜ **بسێلاک**

بسێلاک / b(i)sêlak/: ناو. بسیلاک؛ زیخەلان؛ زەوینێک کە لم و زیخی زۆر بێت ☰ شنزار

بسێن^{١} / bisên/: ناو. کڕیار ☰ خریدار

بسێن^{٢}: ناوەڵناو. ١. کڕیار؛ سێنەر ٢. داگیرکەر ☰ ١. خریدار ٢. غاصب

بسێنەوە / b(i)sênewe/: ناو. ئەوانەی بۆ ستران‌بێژ یان شیوەن‌گێڕ دەگێڕنەوە ☰ گروە کُر

بشافتن / b(i)şaftin/: چاوگ. هەڵپشاوتن؛ گووشین بە دەست لە ناو ئاودا ☰ افشردن

بشتاڵ / biştał/: ئاوەڵناو. لاپرەسەن ■ فضول

بشرین / bişrîn/: ناو. لێوکەن؛ بزە ■ لبخند

بشکاف / bişkaf/: ناو. ئـامرازی هەڵوەشـاندنەوەی تەقەڵ ■ بشکاف

بشـکافتن / bişkaftin/: چـاوگ. هەڵپشـــکووتن؛ هەڵوەشانی جێ تەقەڵ و پەیوەندی ■ شکافتن

بشکانن / bişkanin/: چاوگ. گریان بە دەنگی نزم؛ بە نووزە گریان ■ مویە کردن

بشکفتی / bişkiftî/: ئاوەڵناو. خەنان؛ پشـکووتوو ■ شکفته؛ بازشده

بشکڤاندن/ bişk(i)vandin/: چاوگ. ١. تروو‌کاندن ٢. کاردۆژە کردن ■ ١. تخمە شکستن ٢. درآوردن مغز گردو و مانند آن

بشکڤین / bişk(i)vîn/: چاوگ. سـەر سـوورمان ■ شگفت‌زدە شدن

بشکوژ / bişkuj/: ناو. ١. ☞ **بشکووژ** ٢. قوپچە ■ ١. ☞ **بشکووژ** ٢. دکمە

بشکول / bişkul/: ناو. پشـکەڵ؛ کشـپەڵ؛ کشـپل؛ قشپل ■ پِشکل

بشکۆژ / bişkoj/: ناو. ١. ☞ **بشکووژ** ٢. بشکۆفت؛ دوگمە؛ قۆپچە ■ ١. ☞ **بشکووژ** ٢. دکمە

بشکۆش / bişkoş/: ☞ **بشکووژ**

بشکۆفت / bişkoft/: ☞ **بشکۆژ-٢**

بشکۆک / bişkok/: ناو. قۆبچە؛ دوگمە ■ دُکمە

بشکۆڵ / bişkol/: ☞ **برژانگ**

بشکوڕاندن / bişkûřandin/: چاوگ. کردنـەوە بـۆ یەکەمین جار ■ گشودن

بشکوڕین / bişkûřîn/: چاوگ. وەبوون؛ کرانەوە ■ گشودە شدن

بشکووژ / bişkûj/: ناو. بشـکوژ؛ بشـکۆژ؛ بشـکۆش؛ خونچە ■ غنچە

بشکول / bişkûl/: ☞ **بشکووڵ**

بشکوڵ / bişkûł/: ناو. بشکوول؛ قوڕ؛ هـەڕی؛ گـڵ ■ گِل

بشۆر / b(i)şor/: ناو. جۆرێ پارچە ■ نوعی پارچە

بشۆرە / b(i)şore/: نـاو. خـەمی زۆر گـران ■ غـم جانگداز

بشێونە / b(i)şêwne/: ئاوەڵناو. پشـێونە؛ بشـێوێن؛ ئـــــاژاوەچی؛ مایەفیتنـــــە؛ کتکەنەفتینـــــە؛ کێشەهەلایسێن؛ سەرەسۆدرە ■ فتنەگر

بشێوە / b(i)şêwe/: نـاو. پشـێوە؛ ئـاژاوە؛ کێشـە و هەرا ■ آشوب

بشێوی / b(i)şêwî/: نـاو. پشێوی؛ ئاژاوە؛ بشـێوە ■ آشوب

بشێوێن / b(i)şêwên/: ☞ **بشێونە**

بشێوێنی / b(i)şêwênî/: ناو. ئاژاوە ■ آشوب

بعـۆک / b(i)'ok/: ئاوەڵـناو. دەم و چـاو ناحـەزی پیاوترسێن ■ بدریخت

بغورد / b(i) ğurd/: ☞ **بخوور**

بغوور / b(i)ğûr/: ئاوەڵناو. خۆبایی؛ غللوور ■ مغرور

بغوورد / b(i)ğûrd/: ناو. بخوور؛ سووتەنی بۆنخۆش ■ بخور

بغووردان / b(i)ğûrdan/: ناو. ئەوەی بخووری تێـدا دەسووتێ ■ بخوردان

بغووز / b(i)ğûz/: ☞ **بخووز**

بفرا / bifra/: ناو. هەڕشـتەی خـاوی بۆنـەدراو ■ رشتەی خام

بفرۆش / bifroş/: ناو. فرۆشیار ■ فروشندە

بفکـار / bifkar/: ئاوەڵـناو. دڵـخورت؛ نیگـەران؛ پەرێشان ■ نگران

بڤ^{١} / biv/: ناو. بڤـە؛ تـاپۆ؛ تـابلۆی ئاگـاداری لـە مەترسی لە سەر شەقام ■ تابلوی خطر

بڤ^{٢}: ئاوەڵناو. بڤە؛ مەترسیدار؛ قەدەغە ■ ممنوع

بڤ^{٣}: دەنگـەناو. بڤە؛ دەنگی ژەنگەسوورە ■ صـدای زنبور

بڤ^{٤}: دەنـگ. بڤە؛ وشەی منال ترساندن ■ کلمەی

هشدار به بچه

بڤار / b(i)var/: ناو. بوار ☰ گدار

بڤاشتن / b(i)vaştin/: چاوگ. هەڵوەشاندن ☰ از هم گشودن

بڤر١ / bivir/: ناو. تەور؛ بیور؛ تەوری دار بڕین ☰ تَبَر

بڤر٢: ئاوەڵناو. *[کینایه]* خۆپەسند؛ خۆهەڵکێش ☰ خودپسند

بڤز / b(i)viz/: ناو. ١. بووز؛ داری بووز ٢. کرێژه بەرد؛ قەوزەی بەرد ☰ ١. درخت پشه ٢. گل سنگ

بڤزەیی / bivzeyî/: ئاوەڵناو. به ڕەنگی کرێژه بەرد ☰ به رنگ گل سنگ

بڤڤه / bivve/: سارسته. بڤ؛ بڤه ☰ کلمەی هشدار به بچه

بڤکێ / bivkê/: ناو. سووزانی؛ ژنی حیز؛ خۆفرۆش ☰ فاحشه

بڤۆک / b(i)vok/: ناو. جەغزێکی تۆڕداری چووک بۆ ماسی گرتن ☰ انبرک و تور کوچک دستەدار ماهیگیری

بڤه / bive/: ☜ بڤ

بڤەشاندن / b(i)veşandin/: چاوگ. هەڵوەشاندن ☰ متلاشی کردن

بڤەشین / b(i)veşîn/: چاوگ. ١. هەڵوەشان ٢. لێک جوێ بوونەوه ☰ ١. از هم پاشیدن ٢. از هم گشودن

بڤێنەڤێ / bivênevê/: ئاوەڵکار. خوایینەخوایی؛ بتەوێنەتەوێ ☰ خواەناخواه

بقلیقۆک / biqlîqok/: ناو. بکلیقۆک؛ بڵقی ئاو ☰ حُباب

بقم / biqim/: ناو. دەرمانەسووری چاو؛ دەنکێکه سوور بۆ دەرمانی چاو ☰ دانەای گیاهی درمان بیماری چشم

بقوتبازۆ / b(i)qutbajo/: ناو. گەمەیەکی منداڵانه ☰ نوعی بازی کودکانه

بقه / b(i)qe/: ناو. پلته؛ فلته ☰ یاوەگویی

بقەبق / b(i)qebiq/: ناو. *[مەجاز]* فلتەفلت؛ پلتەپلت ☰ یاوەگویی

بکرد / bikird/: ☜ بکەر

بکرێنەکرێ / bikrênekrê/: سارسته. ئەرێ نەرێ؛ دوودڵی و ڕاڕایی ☰ بشود نشود

بکڕ / bikiř/: ناو. کڕیار؛ بسێن ☰ خریدار

بکلیقۆک / biklîqok/: ☜ **بقلیقۆک**

بکوژ / bikuj/: ئاوەڵناو. کوشنده؛ کوژەر ‹غەڵبەغەڵبی هەی بکوژ هەستا له دەوری چوارباغ/ قادری دەڵلاکه هەر شەو تا سەحەرگەهـ پاسەبان! «سالم»› ☰ قاتل

بکوژ.بکوژ / bikuj bikuj/: ناو. کوشت و کوشتاری زۆر ☰ بکش ـ بکش

بکوژ و ببڕ١ / bikuj û bibiř/: ناو. بگر و ببڕ؛ قەڵت و بڕ؛ کوشت و بڕ ‹بکوژ و ببڕێ بوو لەو ناوه، مەپرسه!› ☰ کشت و کشتار

بکوژ و ببڕ٢: ئاوەڵناو. بگر و ببڕ؛ خاوەن دەسەڵاتی بێ بەرهەڵست ‹سەردەمێک بکوژ و ببڕی وڵات بوو› ☰ حاکم مطلق

بکۆ / b(i)ko/: ☜ بسکۆ

بکه / b(i)ke/: ناو. پکەی جگ؛ پشته؛ ئیوهی؛ دۆخی به ڕوودا کەوتنی میچ ☰ حالت دمر افتادن شتالنگ

بکەر / biker/: ئاوەڵناو. *[ڕێزمان]* بکرد؛ کرۆک؛ کرکار؛ کەس یان شتێ که کارێک دەکا یا کردارێکی وه پاڵ دەنرێ ☰ فاعل و مسندٌالیه

بکەرد / bikerd/: ناو. *[ڕێزمان]* کرۆک؛ کرگار ☰ فاعل

بکێڵ / bikêł/: ناو. زەویکێڵ؛ کەسێ که به جووت یان به بێڵ زەوی وەردەگێڕێ ☰ شخم‌زن

بکێڵگه / bikêłge/: ☜ بکێڵه

بکێڵومەکێڵ / b(i)kêł û mekêł/: ناو. سوورنجان؛ گوڵەگەزیزە ▤ سورنجان

بکێڵە / bikêłe/: ئاوەڵناو. بکێڵگە؛ شیاوی کێڵان ▤ شخم‌زدنی

بکێڵیەی‌پاییز / b(i)kêłey payîz/: ناو. سوورنجان؛ گوڵەگەزیزە ▤ سورنجان

بگار / b(i)gar/: ناو. بوار: ۱. دەراوی پەڕینەوە لە ئاو ‹قول ڕەش و چەرمگ لە بگارا دەرئەکەفێ «مەسەل»› ۲. ڕێباز؛ ویەر؛ ڕێگەی بگاردن ‹دنیا تەنیا بگاریکە «مەسەل»› ▤ ۱. گُدار ۲. مسیر

بگاردن / b(i)gardin/: چاوگ. ۱. ڕابواردن؛ تێپەڕ کردن ‹خۆشی بگاردووە› ۲. هەڵتاواندن ۳. پێک‌هێنان؛ جێبەجێ کردن ▤ ۱. گذراندن ۲. هضم کردن ۳. انجام دادن

بگارە / b(i)gare/: ناو. ۱. کار و ڕەوتی ڕابردن؛ بووردن ۲. دەرفەت؛ ماوە ‹چیدی بگارەت نەماوە، یان پارەکەت بێنە، یاماڵەکەم چۆڵ کە!› ▤ ۱. گُذران ۲. مجال

▣ **بگارە دان**: ۱. ڕێگە پێدان؛ دەرفەت پێدان ۲. بووردن؛ ڕابردن ▤ ۱. مجال دادن ۲. گُذراندن

بگر / bigir/: ئاوەڵناو. هۆی گرتن یان بە گرتن دان ▤ بگیر

بگر، بکوژ / bigirbikuj/: ئاوەڵناو. ملهوڕ؛ زۆرداری بێ‌بەزە ‹دە ساڵان بگرـ بکوژ هەر خۆی بوو› ▤ ستمکار

بگر . بگر / bigir bigir/: ناو. هەرا و هوریا؛ قاڵمەقاڵ ▤ دادوهوار

بگردگ / bigirdig/: ناو. ڕابردووی لە مێژینە ▤ گذشتەی دور

بگردن / b(i)girdin/: چاوگ. ۱. بەخشین؛ ماڵ دان بە کەسێ ۲. بووردن؛ چاوپۆشی کردن ۳. بووردن؛ ڕابردن ‹بگردن لەم کۆڵانە باریکە حەستەمە› ▤ ۱. بخشیدن ۲. گذشت کردن ۳. گذر کردن

بگر و ببڕ / bigir û bibiř/: ☜ **بکوژ و ببڕ**

بگرەبەردە / bigreberde/: ناو. بگرەوبەردە؛ ڕەش‌بگیر؛ کاری گرتن و بەردان ‹دیسان لە بگرەبەردەیی گوڵچین و باغەبان/ بولبول کەناری گرت و دڵی غونچە ڕاچەنی «نالی»› ▤ بگیر و ببند

بگرەوبەردە / bigre w berde/: ☜ **بگرەبەردە**

بگەڕ[1] / bigeř/: ناو. گەشتیار؛ ئەوەی بە دنیادا دەگەڕێ ▤ سیّاح

بگەڕ[2]: ئاوەڵناو. ۱. لە حاڵی گەڕاندا ۲. خولخۆر ▤ ۱و۲. چرخان

ـ بگیر / -bigîr/: پاشوشە. ۱. ـ گیری؛ گرتن ‹ڕەش‌بگیر› ۲. وەرگر؛ ئەستێن ‹حقۆق‌بگیر› ▤ ۱و۲. ـ بگیر

بگێڕ / bigêř/: ناو. ۱. بەڕێوەبەر؛ هەڵسووڕێن؛ کارگێڕ ۲. نمەدماڵ؛ ئەوی لوا دەپەستێوی و لبادی لێ چێ دەکا ▤ ۱. مُدیر؛ گرداننده ۲. نمدمال

بل / bil/: ئامراز. بەجگە؛ بێجگە ‹هاتە دەستێ مە درەقسێ و دگۆ بل ژ مەلێ/ دەست ب کەس دی د سەمایا کو مەلا تێ نادم «مەلای جزیری»› ▤ بجُز

بلا / b(i)la/: ئامراز. بێڵا؛ با؛ بهێڵە ‹کەرخین ئەم د قیامێ مە ژ دل پەردە دراند/ عارفێ وەقتم و مەعرووف بلا بێتە ژ کەرخ «مەلای جزیری»› ▤ بُگذار

بلاتە / b(i)late/: ناو. باڵاتە؛ سەرەتای هەڕەتی میوە ▤ آغاز موسم میوە

بلاتینک / b(i)latînik/: ناو. پەپوولە ▤ پروانە

بلاجوهەور / b(i)lacûhewr/: ناو. هەورەتریشقە ▤ تُندر

بلاچە / b(i)laçe/: ناو. ۱. بلاچە؛ برووسکە ۲. بلێسە؛ گڕ ▤ ۱. درخشش ۲. شُعلە

بلازیز / b(i)lazîz/: ناو. بەلازیز؛ گەزیزە؛ گوڵێکی کورتەباڵای خەت ـ خەتی ئاوی و سپییە لە

سەرەتای نەورۆزدا پەیدا دەبێ و زۆر تەمەن کورتە ☰ گلی کە در آغاز بهار روید

بلاڤ / b(i)lav/: ☜ **بڵاو**

بلاڤۆک / b(i)lavok/: ناو. بەلاڤۆک؛ بڵاڤۆک؛ پەخشە؛ نووسراوە بۆ چاپ و بڵاوکردنەوە (وەک: گۆڤار، ڕۆژنامە و...) ☰ نشریّە

بلاکوتک / b(i)lakutik/: ناو. باڵدارێکی دەنگ خۆشە ☰ پرندەایست خوش صدا

بلالک / b(i)lalik/: ☜ **بڵاڵوك**

بلامک / b(i)lamik/: ☜ **بزمۆك**

بلامکەر / b(i)lamker/: ئاوەڵناو. زۆرخۆر ☰ پُرخور

بلاو / b(i)law/: ناو. ١. شینگێڕ؛ مردوو لاوێنەوە ٢. دانەلغاو ☰ ١. نوحەخوان ٢. دهانەی لگام

بلاوە / b(i)lawe/: ناو. ئاڵقەی ژێر دانەلغاو ☰ دهنەی لگام

بلاوێن / b(i)lawên/: ئاوەڵناو. ١. نەرم و دڵنەواز ‹نە سۆزەی بلاوێنی میری خوناوەی بەهاری/ نە تووکی برای ڕێبواری/ لە کاسی خەوا، فێری ڕاسانی ناکەن «سوارە»› ٢. لاوێنەر ☰ ١. لطیف ٢. تسلی‌دهندە

بلبال / bilbal/: ناو. سەوزە؛ سەوزی؛ سەوزەواتی خواردن ☰ سبزی خوردن

بلبسین / bilb(i)sîn/: چاوگ. وڕ بوون؛ واقوڕمان ☰ شگفت‌زدە شدن

بلبسێن / bilb(i)sên/: ئاوەڵناو. سەرگەردان ☰ سرگردان

بلبل / bilbil/: ☜ **بولبول**

بلبلە[١] / bilb(i)le/: ناو. پلپلە؛ پرپرە ☰ آویزەی گوشوارە

بلبلە[٢]: ئاوەڵناو. زۆربڵێ؛ فرەوێژ ☰ وراج

بلبلیشک / bilbl(i)şik/: ناو. ماسۆلە؛ ماسوولە؛ ماسوولکە ☰ ماسولەی نساجی

بلت / bilt/: ☜ **بلچ**

بلج / bilc/: ☜ **بلچ**

بلچ / bilç/: ناو. گۆیژ؛ گێوژ؛ گڤویشک؛ برچ؛ بلج؛ بلت؛ بلەت؛ بلچی؛ بەلەچ؛ بلەتی ☰ زالزالک

بلچی / bilçî/: ☜ **بلچ**

بلسک / bilisk/: ناو. ١. بست ئاسیاو ٢. ☜ بست‌ـ١ ☰ ١. قطب آسیاب ٢. ☜ **بست ـ١**

بلفەتە / bilfete/: ناو. تاعوون؛ لاڕەشە ☰ طاعون

بللۆر / billor/: ☜ **بلوور‌ـ١**

بللوور / billûr/: ☜ **بلوور‌ـ١**

بلماندن / bilmandin/: چاوگ. پلماندن؛ بۆلاندن ☰ غرولند کردن

بلمباس / bilimbas/: ناو. تەگە؛ نێری؛ سابرێن ☰ تکە، بُز نَر

بلوار / bilwar/: ناو. شەقامی پان و بەرین کە بووبێتە دوو کەرتی یەک‌لایەنە ☰ بلوار

بلوێر / bilwêr/: ناو. ١. بلوول؛ بلوور؛ لوولێ؛ نای؛ ئامێرێکی مووسیقا، لە ساقەتەی قامیش یان چێوێکی باریکی هلۆل دروست دەکرێ، پێنج کونی لە سەر و کونێکیشی لە خوارەوە هەیە بۆ جێ قامک و ڕێک‌کردنی دەنگ، درزێک لە سەرەوە بۆ ناو دەم و کونێک لە بنەوە ٢. لوولک؛ جێ میزی منال لە بێشکەدا ☰ ١. سازِ نی ٢. لولەی ادرار بچە در گهوارە

▣ **بلوێر ژەنین**: ☜ **بلوێر لێدان**

بلوێر لێدان: بلوێر ژەنین؛ نەی ژەنین ☰ نی نواختن

بلوێربەزێن / bilwêrbezên/: ئاوەڵناو. بلەربەزێن: ١. تایبەتمەندی منالێ کە میزی لە بلوێرەوە سەر دەکا ٢. /کینایە/ دەڵەمیز؛ دەڵەمێز؛ میزن ٣. /مەجاز/ بزۆز و دانەسەکناو ☰ ١. حالت بچەای کە در گهوارە شاشش بیرون بزند ٢. شاشو ٣. ناآرام

بلوێربێژ / bilwêrbêj/: ☜ **بلوێرژەن**

بلوێرپێچ / bilwêrpêç/: ناو. بلوولک‌پێچ؛ پارچە

پەڕۆیەکە دەیپێچنە بلوولەوە ☰ پارچەای کە دور لولەی داخل گهواره پیچند

بلوێرژەن / bilwêrjen/: ناو. بلووربێژ؛ بلوورڤان؛ بلوولبێژ؛ بلوولژەن؛ بلوێژبێژ؛ بلوێرلێدەر؛ بلوورژەن؛ کەسێ کە بە بلوێر ئاهەنگ لێ دەدا ‹نە بلوێرژەن دەتووڕێنێ لە بلوێر/ نە شۆڕەژن ورینگەی دێ لە بەر بێر «هێمن»› ☰ نی‌نواز

بلوێرلێدەر / bilwêrlêder/: ☜ **بلوێرژەن**

بلوێل / bilwêl/: ☜ **بلوول**

بلوێن / bilwên/: ☜ **بلوول**

بلۆ / b(i)lo/: ناو. بلق؛ قول؛ کول ☰ قُل

⊡ **بلۆ دان**: قولت دان؛ کولان و بلق هەلدانی تراو لە سەر ئاور ☰ قُل زدن مایع در حال جوش

بلۆر / bilor/: ☜ **بلوور-١**

بلۆری / bilorî/: ☜ **بلووری**

بلۆسک / b(i)losk/: ناو. بلۆسک؛ بستەی ئاش؛ بستی ئاساو ☰ آهن قطب آسیاب

بلۆق^{1} / b(i)loq/: ناو. پۆڕگ؛ تۆقلە؛ گۆزاولە؛ شۆقل؛ تلۆق؛ تاولە؛ بلۆقە؛ پفیلک؛ ئاوەزوولک؛ ئاوەزوولک؛ تووقالە؛ تیقاولە؛ تووقاولە؛ زیپکەی هەلتۆقیوی پڕئاو لە سەر پێست ‹هەموو گیانی بۆتە بلۆق› ☰ تاول

⊡ **بلۆق دەردان**: ☜ **بلۆق کردن**

بلۆق کردن: بلۆق دەردان؛ بلۆق لە سەر پێست هەلهاتن ☰ تاول زدن

بلۆق^{2}: ئاوەلناو. ١. بالغ؛ پێگەیشتوو؛ خۆناسیو؛ شەیتان‌پێ‌کەنیو ‹منالی چی؟ بلۆق بووە› هەروەها: **بلۆقەت** ٢. چاوزەق؛ چاوزاق ‹تووشی کاورایەکی بلۆق هاتم، لێی ترسام› ☰ ١. بالغ ٢. چشم‌برجسته

بلۆقکردو / b(i)loqkirdû/: ئاوەلناو. قوسیای ☰ تاول‌زده

بلۆقە / b(i)loqe/: ☜ **بلۆق**^{1}

بلۆگ / bilog/: ناو. *[سووکەلە]* وێبلۆگ؛ وێبلاگ؛ جۆرێک ماڵپەڕی ئینتەرنێتی کە بەرهەم و بۆچوونەکانی خاوەنەکەی لە خۆ دەگرێ ☰ وبلاگ

بلوور / b(i)lûr/: ناو. ١. بللوور؛ بللۆر؛ بلۆر؛ تەورک؛ جۆرێک شیشەی ئەستووری بێ گەرد و گرێ ‹دەغیل! نەکەن بەهیچ جوور/ دروست کەن کۆشکی بلوور «هەژار، *بۆ کوردستان*»› ٢. بلوێر؛ نای؛ پلوور؛ ئامرازی مووزیک ‹بێ دلبەر و مەی، تەمەن بەسەرچوون هیچە/ بێ ڕەنگی مەی و دەنگی بلوور، بوون هیچە «هەژار، *چوارینەکانی خەییام*»› ٣. لوولەی نێو لانکی منالان ‹بڕوانە ئاونگ و گیا، تاکوو بزانن/ ئەم هەر وەکوو زمرووتە، ئەویش چەشنی بلوورە «بێخود»› ☰ ١. بلور ٢. نی‌لبک ٣. لولەی ادرار گهواره

بلووربێژ / b(i)lûrbêj/: ☜ **بلوێرژەن**

بلوورژەن / b(i)lûrjen/: ☜ **بلوێرژەن**

بلوورسازی / b(i)lûrsazî/: ناو. ١. کارخانەی بلوور چێ‌کردن ٢. کار و پێشەی بلوور دروست کردن ☰ ١و٢. بلورسازی

بلوورڤان / b(i)lûrvan/: ☜ **بلوێرژەن**

بلووری^{1} / b(i)lûrî/: ناو. بلۆری؛ مەڕمەڕشا؛ خامی سپی ☰ چلوار؛ قماش سفید ساده

بلووری^{2}: ئاوەلناو. بلوورین؛ بلۆری: ١. دروستکراو لە بلوور ‹جامی بلووری› ٢. وەک بلوور ‹پەنا بە خوا لە بەزمی جادوییدا/ لە ساقی چاوی و ساقی بلووری «بێخود»› ☰ ١و٢. بلوری

بلوورین / b(i)lûrîn/: ئاوەلناو. بلووری؛ وەک بلوور ‹چ جوان دوو باڵی بلوورین، وەکوو لقی مەڕمەڕ/ نەرم ـ نەرم ئەلەرێ «گۆران»› ☰ بلورین

بلووشک / b(i)lûşk/: ☜ **باوێشك**

بلوول / b(i)lûl/: ناو. بلوور؛ بلوێل؛ بلوێن؛ نای؛ نەی ☰ نی

بلول‌بێژ / b(i)lûlbêj/: ☜ **بلوێرژەن**

بلول‌ژەن / b(i)lûljen/: ☜ **بلوێرژەن**

بلولک‌پێچ / b(i)lêlikpêç/: ☜ **بلوێرپێچ**

بلەت / b(i)let/: ☜ **بلچ**

بلەتی / b(i)letî/: ☜ **بلچ**

بلەخش / b(i)lexiş/: ناو. جەواهیر ▤ جواهر

بلەر / b(i)ler/: ئاوەڵناو. چوارشانە؛ خاوەن شانی پان و سنگی ئەستوور و پتەو ▤ چهارشانه

بلەربەزێن / b(i)lerbezên/: ئاوەڵناو. ١. ☜ **بلوێربەزێن** ٢. پیاوبەزێن؛ زۆر بەهێز و گورد ▤ ١. ☜ **بلوێربەزێن** ٢. مردافکن

بلەرزەک / b(i)lerzek/: ناو. بوومەلەرزە؛ ئەردهەژ ▤ زلزله

بلەرمە / b(i)lerme/: ئاوەڵناو. بەخۆوە؛ کەڵەگەت؛ ئەستوور و تێک‌سمڕاو ▤ تنومند

بلەز / b(i)lez/: ☜ **بەلەز**

بلەزەندەر / b(i)lezender/: ئاوەڵناو. زلحۆرت؛ زل و زەبەلاح ▤ لندهور

بلەکناچێ / b(i)lekinaçê/: ئاوەڵناو. ژنانی؛ ژنانیلە؛ ژنەڕەنگە؛ سەرژنانە؛ سەرژنانیلە؛ پۆپن؛ کناچلەڕەنگ؛ قالەژنە؛ خاوەن ڕواڵەتی ژنانە (بۆ پیاو) ▤ زن‌نما

بلەگاز / b(i)legaz/: ☜ **بەلەنگاز**

بلەماج / b(i)lemac/: ناو. پرپۆلە؛ پەلوولەی شل؛ چێشتی گزموولەئاردی تراو ▤ آش خورده خمیر

بلەمو / b(i)lemû/: ☜ **بزمۆك**

بلەنگاز / b(i)lengaz/: ئاوەڵناو. بەلەنگاز؛ هەژار و لانەواز ▤ بینوا

بلەور / b(i)lewir/: ناو. شیشە چرا ▤ شیشەی چراغ

بلەوەز / b(i)lewez/: ئاوەڵناو. گوێ‌نەبیس ▤ حرف‌نشنو

بلەوەس / b(i)lewes/: ئاوەڵناو. هەوەسباز ▤ بولهوس

بلی / b(i)lî/: ئامراز. جگە؛ بێجگە ▤ غیر از

بلیارد / bilyard/: ☜ **بیلیارد**

بلیاق / bilyaq/: ناو. گلێنەی چاو ▤ مردمک

بلیان / bilyan/: چاوگ. پێگەیین؛ زانین ▤ فهمیدن

بلیت / b(i)lît/: ناو. بلیت؛ پسوولە؛ پەتە ▤ بلیت

بلیز / b(i)lîz/: ناو. بڵێسە ▤ شعله؛ زبانەی آتش

بلیشا / b(i)lîşa/: ☜ **باوێشك**

بلیکە / b(i)lîke/: ☜ **بەلۆکە**

بلیمانە / b(i)lîmane/: ناو. لیمان؛ تراوێکی خەستی کێشدارە لەگەڵ منال بووندا لە زێی مێوینە دەڕژێتە دەر ▤ مایع غلیظی که همراه بچه از رحم زائو بیرون می‌ریزد

بلیمەت^{1} / b(i)lîmet/: ناو. بلیمەت؛ هەڵکەوتە ▤ نابغه

بلیمەت^{2}: ئاوەڵناو. ١. بلیمەت؛ ژیهاتی؛ هەڵکەوتوو؛ هەڵکەوتە؛ کەموێنە ‹ڕۆڵەی کوردی بلیمەت/ پشتی نەکرد لە میللەت «هێمن»› ٢. *[پلار]* ناشیرین؛ ناحەز ▤ ١. نابغه ٢. زشت

بلین / b(i)lîn/: ناو. وەرژوو؛ مشت‌ومال؛ ماساژ ▤ ماساژ

بلێنە / b(i)lêne/: پێرۆ. ← **خلیتەوبلێتە**

بڵ / biɫ/: ئاوەڵناو. بڵە؛ نەرمی زیاد لە پێویست ‹شێلانەکە بڵ بووە› ▤ پلاسیده

بڵا / b(i)ɫa/: ئامراز. با؛ بهێڵە؛ دەبا ‹گەهێ ئاهووڕەوش شاهی، گەهێ گەوهەرمەنیش ماهی/ بڵا با سینە سەحرا بێ! بڵا با دیدە دەریا بێ! «نالی»› ▤ بگذار

بڵاجەو / b(i)ɫacew/: ئاوەڵناو. بەلاجەوی؛ سەیر ▤ عجیب

بڵاچنین / b(i)ɫaçnîn/: چاوگ. برووسکە دان (هەور) ‹ئاسمان بڵاچنی› ▤ آذرخش زدن

بڵاچ‌وهۆڕ / b(i)ɫaç û hoř/: ناو. هەورەتریشقە و

هەورەگرمە ☰ رعد و برق

بڵاچە / /b(i)łaçe/: ناو. برووسکە ☰ آذرخش

بڵاچەئاگر / /b(i)łaçe'agir/: ناو. بڵێسە ☰ شعله

بڵالوێ / /b(i)łalwê/: ☜ **بڵاڵوك**

بڵاڵک / /b(i)łałik/: ☜ **بڵاڵوك**

بڵاڵووک / /b(i)łałûk/: ناو. براڵووک؛ بەلاڵووک؛ بەراڵووک؛ براڵوێ؛ براڵوو؛ ئاڵۆباڵۆ؛ ئاڵووباڵوو؛ ئاڵووبەلاڵووک؛ ئاڵووباڵوو؛ ئاریباری؛ ئەلی‌ڤالی؛ بڵالوێ؛ وەلالیک؛ هاڵووبڵاڵووک؛ هاڵۆبەلاڵووک؛ هاڵەبەلاڵووک؛ هەلمەلووک؛ هەلهەلووک؛ هاڵوبەلاڵووک؛ هاڵوبڵاڵووک؛ بەلالیک؛ بڵاڵک؛ بلالک: ١. دارچکێکی گەڵا هێلکەیی گوڵ سپی و چەترییە ٢. میوەی خڕۆکەی ئەو دارە کە سوورکەڵەیەکی ترشی ئاودارە و دەخورێ ☰ ١. درخت آلبالو ٢. آلبالو

⧈ **بڵاڵوکە کێویلە**: گلیەر؛ گیراز؛ باچک؛ هلملووک؛ هەلهەلاک؛ هەلالووک؛ هەلوونە؛ تەڕبی؛ براڵوویی؛ براڵووکە کێوی؛ بڵاڵووکە کێفیلە؛ ئاڵووباڵووی کێوی ☰ آلبالوی کوهی

بڵام / /b(i)łam/: ☜ **بەڵام**

بڵان / /b(i)łan/: ئامراز. هەمە؛ بەڵام ☰ اما

بڵاو / /b(i)ław/: ئاوەڵناو. بلاڤ؛ بەڵاو؛ بەلاڤ؛ وڵاو؛ وەڵاو: ١. پرژ؛ پەرژ؛ پڕژ ‹هەر وەسفی ڕووتە هەر قسەیێ وا لە سەر زمان/ هەر سەرفی مووتە هەرچی خەیاڵی بڵاومە «بێخود»› ٢. گوشاد؛ فرەه ‹بێژنگی کون بڵاوم ناوێ› ٣. پەخش ‹خەبەر وا بڵاو بووە کە ئازار هاتووە› ☰ ١. پراکنده ٢. گُشاد ٣. شایع

⊡ **بڵاو بونەوە**: پەخش بوونەوە ☰ منتشر شدن

بڵاو کردن: بەلاڤ کرن ☰ پخش کردن

بڵاو کردنەوە: بەڵاو کردنەوە: ١. پەرژ کردن؛ پرژاندن ‹هەواڵیان بڵاو کردەوە شت هەرزان دەبێ!› ٢. ڕاخستن؛ داخستن ‹هەر سفرەیان بڵاو کردەوە هەموو چوونە دەوری› ☰ ١. منتشر کردن ٢. گسترانیدن

بڵاوە / /b(i)ławe/: ئاوەڵناو. بەڵاوە؛ پرژ ☰ پراکنده

⊡ **بڵاوە پێ کردن**: بەڵاوە پێ‌کردن؛ پەراکەندە کردن؛ شێواندنی کۆڕ و دەستەیەک ☰ متفرق کردن

بڵاوە کردن: بەڵاوە کردن: ١. واز کردن ٢. لە یەک جیا بوونەوە ‹بڵاوەی کرد و ڕۆیی کۆمەڵەی یاران و ئەهلی دڵ/ لە شوومی بەختە مەحوی ماوە بێ یار و ڕەفێق ئەمما «مەحوی»› ☰ ١. گستردن ٢. متفرق شدن

بڵاوە لێکردن: دوور کەوتنەوەی ئاپۆرەیەک لە شتێ کە بۆی کۆ بوونەتەوە ☰ متفرق شدن

بڵاوی / /b(i)ławî/: ناو. وڵاوی؛ پژیاگی ☰ پراکندگی

بڵباس / /biłbas/: ناو. ئەڵماس ☰ الماس

بڵبڵ / /biłbił/: ناو. بولبول ☰ بلبل

بڵح / /biłĥ/: ئاوەڵناو. ١. گەوج؛ هیچنەزان ‹دنیا بەهەشتی بلحانە› ٢. جلف؛ هەرزە؛ ئاکار ناپەسند؛ ڕەوشت ناشیرین ‹بە پیری مەرگەوە فرسەخ بە فرسەخ ڕۆیشتون مەردان/ ئەوی باکی لە مردن بێ دیارە بلح و نامەردە «مەحوی»› ☰ ١. ابله ٢. هرزه

بڵحەڕۆ / /biłĥeřo/: ئاوەڵناو. جلف؛ حیز و ئاکار خراپ ☰ هرزه

بڵحی / /biłĥî/: ناو. ١. گەوجی؛ نەزانی ٢. جلفی؛ ئاکاری بێ‌شەرمانە و ناپەسەند ☰ ١. ابلهی ٢. هرزگی.

بڵخ / /biłx/: ناو. بلغ: ١. باری سەر زمان و لێو ٢. تڵفی ئاوی کوڵاو ☰ ١. بار زبان ٢. جرم آب جوشیده

بڵخەم / /biłxem/: ☜ **بەڵغەم**

بڵسک / /b(i)łisk/: ناو. پلووسک؛ پلوورە ☰ ناودان

بڵغ / /biłğ/: ☜ **بڵخ**

بڵغەتە / /biłğete/: ناو. بامرنێ؛ تاعوون؛ چاوقووڵکە؛ لاڕەشە ☰ طاعون

بڵفەتە / /biłfete/: ناو. نەخۆشی تاعوون ☰ طاعون

بلق١ / bilq/: ناو. تۆقلەی ئاو ▤ حُباب آب

▣ **بلقی سەر ئاو:** *[کینایە]* بێنرخ و زووتێپەڕ ‹کە خاکی، خاکی دامەن بە! وەگەرنە تۆزی بەر بادی/ کە ئاوی، ئاوی گەوهەر بە! وەگەرنە بلقی سەر ئاوی «نالی»› ▤ بی‌ارزش و زودگذر

بلق٢: دەنگەناو. قولت؛ قول؛ دەنگی کولینی ئاو ▤ صدای غلیان آب

بلقاس / bilqas/: ئاوەلناو. خۆبایی؛ خۆبەزل‌زان ▤ متکبر

بلقاسم / bilqasim/: ناو. وتاربێژ؛ گوتاردەر ‹لە شارێکا مەلا نەو، کەلەشێر ئەوێتە بلقاسم!› ▤ سُخنران

بلقاو / bilqaw/: ناو. زەل؛ زەلکاو؛ زۆنگ؛ باتلاخ ▤ باتلاق

بلقن / bilqin/: ئاوەلناو. چلمن ▤ خلمو

بلقە / bilqe/: دەنگەناو. دەنگی هاتنە دەرەوەی هەوای ناوەوە ▤ صدای غلیان

بلقەبلق / bilqebilq/: دەنگەناو. بلق؛ بلقە ▤ صدای غلیان مایع

⊡ **بلقەبلق کردن:** کولیان ▤ غل ـ غل زدن آب

بلقەتاڤ / bilqetav/: ناو. تاریکەشەو ▤ شب تاریک

بلقەدەرە / bilqedere/: ناو. جانەوەرێکی زەردی پانکەلەیە لە پەسپەسەکۆلە دەکا ▤ جانوری زرد شبیه رُطیل

بلم١ / bilm/: ناو. ١. بۆلە؛ پرتەوبۆلە ٢. *[کینایە، شوورەیی]* تڕ ▤ ١. غرولند ٢. گوز

بلم٢: ئاوەلناو. بەم؛ گەورە؛ زل ▤ گُندە

بلماندن / bilmandin/: ☜ **بۆلاندن**

بلمن / bilmin/: ئاوەلناو. بلمەبلم‌کەر؛ بۆلەبۆل‌کەر ▤ غُرغُرو

بلمەبلم / bilme bilm/: دەنگەناو. بۆلەبۆل ▤ غرولند

⊡ **بلمەبلم کردن:** بۆلەبۆل کردن ▤ غرولند کردن

بلمەبلمکەر / bilmebilmker/: ☜ **بلمن**

بلن / b(i)lin/: ☜ **بلند**

بلناهی / b(i)linahî/: ☜ **بلندایی**

بلنایی / b(i)linayî/: ☜ **بلندایی**

بلند / b(i)lind/: ئاوەلناو. بلن؛ بلیند؛ بلنگ؛ بەرز ‹ئەو ڕەنگە سوورە بوو کە لە ئاسۆی بلندی کورد/ مزدەی بەیانی بۆ گەلی دوور و نزیک ئەبرد «پیرەمێرد»› ▤ بلند

بلندایەتی / b(i)lindayetî/: ناو. بەرزی ▤ بُلندی

بلندایی / b(i)lindayî/: ناو. بلناهی؛ بلنایی؛ بلیندایی؛ بەرزایی ‹هەر کەسێ بەرزەفڕە زوو دەمرێ/ بای بلندایی سەرودل دەگرێ «هەژار، بۆ کوردستان»› ▤ بُلندا

بلندبالا / b(i)lindbała/: ☜ **بالابەرز**

بلندپایە / b(i)lindpaye/: ئاوەلناو. پایەبەرز؛ خاوەن پلە و پایەی بەرز ▤ بلندپایە

بلندکراو / b(i)lindk(i)raw/: ئاوەلناو. هەلبڕاو؛ بەرزەوەکرراو ▤ بلند شده

بلندی / b(i)lindî/: ناو. بلنی؛ بلیندی؛ بلنگی؛ بەرزی ▤ بلندی

بلندین / b(i)lindîn/: ناو. سەردەرانە؛ ئاسانە ▤ آستانە

بلندێتی / b(i)lindêtî/: ناو. بەرزی ▤ بلندی

بلنگ / b(i)ling/: ☜ **بلند**

بلنگۆ / bilingo/: ناو. بلیندگۆ؛ بەرزەواچ ▤ بلندگو

بلنگی / b(i)lingî/: ☜ **بلندی**

بلنی / bilinî/: ☜ **بلندی**

بلۆسک / b(i)losk/: ☜ **بلۆسك**

بلۆق / b(i)loq/: ئاوەلناو. زەق؛ بەرچاو ▤ برجستە؛ برآمدە

بلووت / b(i)lût/: ناو. دیس؛ قاپی درێژۆکە بۆ پلاو ▤ دیس

بلۆزه / b(i)łûze/: ☜ بلێسه

بلۆک / b(i)łûk/: ☜ بلۆگ

بلۆکه / b(i)łûke/: ئاوەڵناو. فش و فۆل ‹بۆ کلێلەت قوڕ بپێوم وەک قوڕی سەر شانمە/ بەفر و باران و بلووکەت هەر وەکوو گریانمە «قانع»› ■ نرم و مُتخلخل

بلۆگ / biłûg/: ناو. بلووک؛ مێگەل ■ رمەی گوسفند

بلۆم / b(i)łûm/: ناو. هان؛ دنە؛ هانە ■ تحریک

بلە / b(i)łe/: ☜ بڵ

بلەڵ / b(i)łeł/: ☜ بەلێ٢

بلیت / b(i)łît/: ☜ بلیت

بلیمەت / b(i)łîmet/: ☜ بلیمەت

بلیند / b(i)łînd/: ☜ بلند

بلیندایی / b(i)łîndayî/: ☜ بلندایی

بلیندگۆ / b(i)łîndgo/: ☜ بلنگۆ

بلیندی / b(i)łîndî/: ☜ بلندی

بلینەبێژ / b(i)łînebêj/: ناو. بلیندگۆ ■ بلندگو

بلێزە / b(i)łêze/: ☜ بلێسە

بلێسک / b(i)łêsk/: ناو. چنچک؛ پلە گۆشت ■ چنجە؛ تکە گوشت

بلێسکە / b(i)łêske/: ناو. ١. ☜ بلێسە ٢. فیچقە ■ ١. ☜ بلێسە ٢. فوران

بلێسە / b(i)łêse/: ناو. بلێزە؛ بلووزە؛ بلێسکە؛ گڕی ئاگر ‹بلێسەی دەروون نە سینەم خێزان/ نالەم ئەلفەراق یەعقووبی بێزان «مەولەوی»› ■ لهیب

بلێسەدار / b(i)łêsedar/: ئاوەڵناو. گەش ■ فروزان

بلێشە / b(i)łêşe/: ناو. بەلا؛ چۆرتم ■ بلا

بلێک / b(i)łêk/: ناو. کڕێوە ■ بوران برف

بم١ / bim/: ناو. ١. بێدەنگی؛ قڕ و قپی ٢. شابوو؛ کوندەگا ■ ١. سکوت ٢. شاەبوف

بم٢: ئاوەڵناو. ١. زلحۆرت؛ تەژەی ناقۆلا ٢. بترسێن ■ ١. لندهور و بدقیافه ٢. ترسناک

بمارکی / bimarkî/: ناو. جۆرێک دمەڵ و کوانی بەژان ■ نوعی دُمل چرکی دردناک

بمانێ / bimanê/: ناو. قڕ و قپی بە کۆمەڵ ■ سکوت جمعی

بمبسیک / bimbisîk/: ناو. گیایەکی کوێستانییە ■ گیاهی کوهستانی

بمومو / bimûmû/: ئاوەڵکار. مووبەموو؛ سەرلەبەر ‹تەفتیشێ بموومو بکە گەر ئەم ب خەتائین/ هینجا نە کە بێتن تە ولاتێ تە جیهێ من «مەلای جزیری»› ■ موبەمو

بمەش / bimeş/: ناو. پیاسە ■ پیادەروی

بن١ / bin/: ناو. ١. ڕیشە؛ پنج؛ پنجک؛ بەشی بنەهەردی گیای تۆمدار یان بێخ و ڕیشەی هەر شتێ ‹نرکە و گورەی شەماڵە کە هات، چەشنی شێری نەڕ/ چووزەی بنی درەختە لە دوژمن کە کەوتە گەڕ «قانع»› ٢. ژێر ‹بچینە بن ئەو دارە› ٣. یەکەی ژماردنی دار و نەمام ‹سێ بن چنار› ٤. سەلک ‹بنە چەوەندەر› ٥. کچێنی؛ ڕووسووری ‹بووکەکەی بنی نەبووە› ٦. دوایی؛ ئاخر ‹سەر و بنی ئەو کارە کێ ئەیزانێ؟› ٧. بێخ؛ قووڵایی ‹ئەو بە ئاسمانا فڕی، دنیا گەڕا، چووە بن بەحر/ دەک نەمێنم! کاری ئێوەش هەر لە ژوور دانیشتنە «هێمن»› ■ ١. ریشە؛ بُن؛ بیخ ٢. زیر ٣. اصلە ۴. ریشەی غدەای ۵. بکارت ۶ آخر؛ نهایت ٧. عُمق

▣ **بن پژان** کچێنی لە دەست دان ■ بکارت از دست دادن

بن پژاندن/ پژانن کچێنی بردن ■ بکارت برداشتن

بن ڕژان کچێنی لە دەس دان ■ از بین رفتن بکارت

لە بن هاتن تەواو بوون؛ خەلاس بوون ‹هەمیشە دیدە بەحری گەوهەر و دل پڕ نە نەقدی داغ/ لە بن نایێ بە مەسرەف، چونکە خەزنەی من

خودادادە «مەحوی»› ■ تە کشیدن

لە بن هێنان بنبڕ کردن؛ لە ڕیشە دەرهێنان ‹بە ئیمای دیدەیی مەعشوقە عاشق کێو لە بن دێنی/ لە لای سالم کەنندەی بێستوون موژگانی شیرین بوو «سالم»› ■ از ریشە درآوردن

بن٢: ئامراز. بێخی؛ بنی ‹بن دیان› ■ بیخ؛ تهِ

بن ـ٣: پێشوشە. پاڵ ـ ؛ پەنا ‹بندەس؛ بنماڵ› ■ بغل؛ کنار

بنئامۆزا / bin'amoza/: ناو. ئامۆزازا ■ فرزند فرزند عمو

بناجانگ / b(i)nacang/: ناو. بناژانگ؛ لاجانگ ■ عارض

بناخە / b(i)naxe/: ☜ **بناغە**

بنار / b(i)nar/: ناو. ١. بنارام؛ داوێن؛ دامێن؛ بنەتار؛ پاڵدامێن؛ پاڵداوێن؛ پێدەشت؛ خواری پاڵ و چیا ‹تاوانم ئەوەیە کوردم/ خەڵکی بناری هەڵگوردم «هێمن»› ٢. گەورەی ماڵ؛ سەرۆکی خێزان ٣. دەمەقاڵە ‹وردە بنارێک بوو، شوکور کۆتایی هات› ٤. ڕێی هەوراز؛ ڕێگای لێژ ■ ١. دامنەی کوە ٢. سرپرست خانوادە ٣. مُشاجرە ۴. راە شیبدار

بنارام / b(i)naram/: ناو. ١. ☜ **بنار-١** ٢. قەراخ ‹ئا بەو بنارەدا بچۆ!› ■ ١. ☜ **بنار-١** ٢. کنارە

بناژانگ / b(i)najang/: ☜ **بناجانگ**

بناشت١ / b(i)naşt/: ناو. ١. کاری ئاخاوتن؛ قسە کردن ‹هەر دوو جووت بە جووت گفتوگۆیان بوو/ گلەیی و بناشت ئەمن و تۆیان بوو «موفتی پێنجوێنی»› ٢. شەڕەقسە؛ دەمەقاڵە ■ ١. گفتگو ٢. مُشاجرە

بناشت٢: پێرو. ← **گلە و بناشت**

بناغە / b(i)nağe/: ناو. بناخە؛ بنچینە؛ بنەڕەت؛ شەنگستە ‹بە ئاوێستا، بە زەردەشت یان بە ئاگر چۆن نەنازم من؟/ بناغەی وەحدەت و ئەفکاری ئینسانی کە دامەزران «قانع»› ■ شالودە؛ اساس

بناغەدارِژاو / b(i)nağedař(i)jaw/: ئاوەڵناو. بنیاتنراو ■ پی‌ریزی شدە

بناغەدانەر / b(i)nağdaner/: ناو. هێمدانەر ■ بنیانگذار

بناغەیی / b(i)nağeyî/: ئاوەڵناو. هیمی ■ اساسی

بناڤ / b(i)nav/: ☜ **بناو١**

بناقاقە / b(i)naqaqe/: ناو. بناقە؛ بنی گەروو لە دەرەوە؛ ڕێگەی هەناسە ■ بیخ گلو

بناقە / b(i)naqe/: ☜ **بناقاقە**

بناگوێ / b(i)nag(i)wê/: ناو. بنانگوێ؛ بنانگوێچکە: ١. پەناگوێ؛ پەنای گوێچکە ‹ڕیشێکی پان و تووکی بناگوێ درێژ و لوول/ سۆفی لە دینی لادە بە دیمەن لە جوو دەکا «مەحوی»› ٢. */کنایە/* بنانگوێ؛ بنانگوێچکە؛ پەناگوێ؛ زۆر نزیک ‹مردن لە بناگوێماندایە› ■ ١و٢. بناگوش

بنانگوێ / b(i)nang(i)wê/: ☜ **بناگوێ**

بنانگوێچکە / b(i)nang(i)wêçke/: ☜ **بناگوێ**

بناو١ / b(i)naw/: ناو. بناڤ؛ بەناڤ؛ بەناو؛ وناو؛ وەناو؛ بناوی؛ بناوەچ؛ بناوچ؛ وناوچ؛ زوانەمەلووچکە؛ زوانەمەلیچک؛ دارێکی پتەوی پایا لە تیرەی زەیتوون بە گوڵی بێکاسە و جامە کە بەر لە گەڵا کردن دەپشکوێ، چرۆی ڕەش و کوڵکن، گەڵای شانەیی، بەری وشک و توێکڵدار و ناوکەی ڕۆندارە و بۆ بۆنخۆش کردنی بڕێ شەربەت و خواردنەوە بە کار دەچێ ■ درخت زبان گنجشک

بناو٢: ئاوەڵناو. ١. نغرۆ؛ قوم لە ئاودا ‹لوتفی بانگوش بوو کە وا لەم حوجرەدا زاناندمان!/ گەر بەنی‌ئادەم بخنکێتن سەراوە نەک بناوا! «نالی»› ٢. تایبەتمەندی قورستر بوون لە ئاو کە بچێتە بنی ئاوەوە ■ ١. غرق ٢. سنگین‌تر از آب

بناوان / b(i)nawan/: ناو. ١. سەرچاوەی ئاو؛ ئەو

شوێنەی سەرەتای ئاو لەوێوە دێت ‹... هەر لە بناوانی دەجلە و فوراتەوە تا لێکدانەوەی دواوانەکەی هاتم... «هەژار، *شەرەفنامە*»› ٢. کابان؛ کەسێ کە کاری ناو ماڵ بەڕێوە دەبا ‹ئەوسا بووین بە بناوان/ بۆ سەرپەرشتی مێردان «پیرەمێرد»› ⚑ ١. سرچشمەی آب ٢. خانەدار؛ کدبانو

⊡ **بناوان هەڵبەستن:** جۆگە ساز کردن لە بناوانی ئاوڕا ⚑ ساختن جوی در سرچشمەی آب

بناوانی / b(i)nawanî/: ناو. کابانی؛ کابانەتی؛ کەبانیتی ⚑ خانەداری

بناوبوێر / b(i)nawb(i)wêr/: ناو. دەغەزدار؛ دەغەزار؛ لە دەروونداا ناساز ‹ماوەیەکی دوور و درێژ بناوبوێر بووم! «هێمن»› ⚑ بیمارِ روانی

بناوچ / b(i)nawiç/: ☜ **بناو١**

بناورە / b(i)nawre/: ناو. پووشی وردی ناسک کە بۆ ئاور کردنەوە لە بن دەستەچیلەی دەنێن ⚑ افروزە

بناوکەر / b(i)nawker/: ناو. مەلەوانی بن ئاو؛ نوقڤان ⚑ غواص

بناوکەوتو / b(i)nawkewtû/: ئاوەڵناو. مرتک ⚑ غوطەور در آب

بناوەچ / b(i)naweç/: ☜ **بناو١**

بناوی / b(i)nawî/: ☜ **بناو١**

بن‌باخەڵ / binbaxeł/: ☜ **بن‌هەنگڵ**

بنبار١ / binbar/: ناو. لباد یان هەڵدرواوێکی نەرم دەیخەنە سەر پشتی بارەبەر لە ژێر بارەوە ⚑ لباد یا هرچە کە بر روی پشت ستوران اندازند

بنبار٢: ئاوەڵناو. *[مەجاز]* منەتکێش؛ چاوبەرەژێر؛ بەر باری منەت ⚑ منت‌کش

بن‌باغەڵ / binbağeł/: ☜ **بن‌هەنگڵ**

بن‌باڵ / binbał/: ناو. ١. کەلەکە؛ خاڵیگە؛ لابرک؛ خوار شوێنی پێک گەیشتنی بڕبڕەی پشت و دوایین پەراسوو ٢. ژێر باڵ؛ بن‌دەست؛ بنکەش؛ بن‌هەنگڵ؛ قووڵایی نێوان سنگ و باسک لە ژێر شاندا ٣. *[کینایە]* پەنا؛ پەسیو ‹تازە تێکولم شکاندبوو/ خۆم بن‌باڵت خزاندبوو «هەژار، *بۆ کوردستان*»› ⚑ ١. تُهیگاه ٢. زیر بغل ٣. پناه

بن‌بان / binban/: ناو. میچ؛ سرمیچ ⚑ سقف

بن‌بڕ / binbiř/: ئاوەڵناو. بنەبڕ؛ شوێنەواربڕاو ⚑ ریشەکن

⊡ **بن‌بڕ بون:** لە ناو چوون. هەروەها: **بن‌بڕ کردن** ⚑ ریشەکن شدن

بن‌بزو / binb(i)zû/: ناو. بن کلکی یەکسەم ⚑ زیر دُم

بن‌بزێو / binb(i)zêw/: ناو. بن‌بزێوکە؛ بەستە و گۆرانی سووکەڵەی خۆش کە گوێگر دەخاتە جووڵەوە ⚑ آهنگ رقص

بن‌بزێوکە / binb(i)zêwke/: ☜ **بن‌بزێو**

بن‌بەردۆک / binberdok/: ناو. گیایەکی کوێستانی ⚑ گیاهی کوهی

بن‌بەرەقی / binbereqî/: ناو. گیایەکە تامی ڕێواس دەدا ⚑ گیاهی است با مزەی ریواس

بن‌بەس / binbes/: ☜ **بن‌بەست**

بن‌بەست١ / binbest/: ناو. بن‌بەس؛ ڕێ و کۆڵانێ کە سەرێکی گیرابێ ‹بن‌بەستی یەکەم› ⚑ بُن‌بست

بن‌بەست٢: ئاوەڵناو. بن‌بەس؛ سەرێکی گیراو (ڕێ و کۆڵان) ‹کۆڵانی بن‌بەست› ⚑ بُن‌بست

بن‌بەگ / binbeg/: ☜ **بن‌بەڵگ**

بن‌بەڵگ / binbełg/: ناو. بن‌پەل؛ بن‌بەگ؛ بن گەڵای تووتن ⚑ برگ زیرین بوتەی توتون

بن‌بیڤ / binbîv/: ناو. ١. نەغمە؛ ڕێگەی دەسکرد بە بن عەرزدا ٢. خانووی ژێر عەرز ⚑ ١. نقب ٢. خانەی زیر زمینی

بن‌بێژنگ / binbêjing/: ناو. بن‌ژیل؛ بن‌بێژینگ؛ بن‌پاژینە؛ ئەوی لە بێژنگ دەکەوێ ⚑ نخالەی غربال

بن‌بێژینگ / binbêjîng/: ☜ **بن‌بێژنگ**

بن‌پاژینه / binpajîne/: ☜ **بن‌بێژنگ**

بن‌پاڵ / binpał/: ئاوەڵکار. تەنیشت؛ لا؛ کن 🇮🇷 کنار؛ جنب

بن‌پزوو / binp(i)zû/: ناو. قوشقون؛ پاڵوێنی بن کلکی وڵاخی سواری 🇮🇷 پاردُم

بن‌پژاو / binp(i)jaw/: ئاوەڵناو. *[ناشیرین]* تۆڵەشکاو 🇮🇷 بکارت ازاله شده

بن‌پشک / binpişk/: ناو. ١. کچێ ناودێر کرابێ که بدرێ به ژن بۆ برای ‹بێر و هاوێری لەگەڵ کاکی نەکربا بن‌پشک/ چۆن دەمانبوو ئەو هەموو گۆشت و پەنیر و بەرگنە؟ «هێمن»› ٢. تیر و پشک 🇮🇷 ١. دختری که در عوض زن برادر نامزد شده باشد ٢. قرعه‌کشی

بن‌پەرگ / binperg/: ناو. ژێرچنی پەرگەمای کڵاش 🇮🇷 حاشیه‌ی گیوه

بنپەڕ / binpeř/: ناو. جۆرێ چەک ‹بیلجوملە ب زەرب و زەند و بنپەڕ/ ئینان ژ مەڕا ب شیر و شەشپەڕ «خانی»› 🇮🇷 نوعی اسلحه

بن‌پەل / binpel/: ☜ **بنبەڵگ**

بن‌پەلک / binpelk/: ناو. پاپەل؛ بن‌گەڵا 🇮🇷 برگِ پیر

بن‌پێست / binpêst/: ناو. پووک؛ بن‌پێست 🇮🇷 زیر پوست

بن‌پێڵاو / binpêław/: ☜ **بن‌کەوش ـ٢**

بنتا / binta/: ناو. ١. ☜ **نۆنەمام ـ٢** ٢. ☜ **بنەتا**

بنتاتی / bintatî/: ناو. جۆرێک ترێ 🇮🇷 نوعی انگور

بن‌تان / bintan/: ناو. ١. لای ژێرووی پەرژین و تیغە دیوار ٢. ئێلەگ؛ سوخمە؛ سیخمە 🇮🇷 ١. پی پرچین یا تیغه ٢. یلک

بنتاو / bintaw/: ☜ **بنەتا**

بن‌تڕنە / bintiřne/: ناو. ئەو تەختەی کە دەکەوێتە بەین ڕایەڵی گورد و شێرە لە فەرشدا 🇮🇷 تختەای که میان تارهای فرش قرار می‌گیرد

بن‌تل / bintil/: ناو. ١. سەرە؛ یەکەمین گوێزی گوێزێن ٢. ددانە؛ دیانە؛ بەردێکی چووک کە دەخرێتە بن بەردێکی زلەوە تا نەگلێ 🇮🇷 ١. گردوی اصلی گردوبازی ٢. ریزەسنگی که زیر تلەسنگ نهند که نغلتد

بنتەک / bintek/: ئامراز. لە تەنیشت 🇮🇷 در کنار

بن‌تەمەڵە / bintemełe/: ناو. بنەڕەت 🇮🇷 شالوده

بن‌تیان / bint(i)yan/: ناو. هەڵوای بە بنی مەنجەڵەوە چەسپاو 🇮🇷 تەگرفتەی حلوا

بنتیک / bintîk/: ناو. پراوە؛ پرۆ؛ دروومانی کاتی کە جلدوور دەیکا 🇮🇷 پروِ لباس

بنج / binc/: ناو. بن؛ ڕیشە ‹لە زاڵم چاکە ناوەشێتەوە/ گیا لە سەر بنجی خۆی ئەڕوێتەوە «پیرەمێرد»› 🇮🇷 ریشه

◘ **بنج داکوتان**: ڕیشە قایم کردن 🇮🇷 ریشه دوانیدن

بنجک / bincik/: ناو. پنچک؛ دەوەن؛ شخەڵ 🇮🇷 بوتەی درختی

بنج‌وبناوان / binc û b(i)nawan/: ناو. بنەچەکە و بنەڕەت ‹هەرچی کەوتە بەر چاوانی/ چووە بنج‌وبناوانی! «بێکەس»› 🇮🇷 اصل و نصب

بن‌جۆخین / bincoxîn/: ناو. بن‌خەرمان؛ بن کۆی خەرمان؛ ئەوەی لە خەرمان دەمێنێتەوە 🇮🇷 تە خرمن

بنجۆر / bincor/: ناو. پەیدۆز؛ تۆژەر؛ پەیجۆر 🇮🇷 جستجوگر

بنجۆری / bincorî/: ناو. پەیدۆزی؛ پەیجۆری 🇮🇷 جستجو

بنجۆڕی / bincořî/: ناو. کاری تۆژینەوە و لێکۆڵینەوە 🇮🇷 پژوهش؛ تحقیق

بن‌جوو / bincû/: ناو. بنەجوو؛ نۆموسوڵمانی بنەچەک جوو 🇮🇷 بچه یهودی نومسلمان

بن‌جووجکە / bincûcke/: ناو. کلێجە؛ کلێنچکە؛

ئێسکی قوون ف مهره‌ی انتهایی ستون فقرات

بنجی / bincî/: ئاوەڵناو. بنەڕەتی؛ بنەمایی ‹... تێکەڵی لەگەڵ کوردەکانی ئەوێ، فێری یەکێ لە سێ لەهجە بنجییەکەی زمانی کوردی (لەهجەی کرمانجی) کردم «زەبیحی»› ف اساسی؛ پایه

بنج / binç/: ناو. پیاز؛ پیواز؛ سەلک؛ بنۆکەی هەڵمساوی پیواز کە پێگەیشتووەکەی بۆیەکی توندی هەیە و تۆژاڵ ـ تۆژاڵە ف پیاز

بن‌چاخ / binçax/: ناو. قەباڵەی مڵک ف سند مالکیت

بنچغ / binçiğ/: ناو. تەنشت؛ لا؛ بنپاڵ ف پهلو؛ جنب

بنچک / binçik/: ناو. دەوەن؛ پنچک؛ پنجک ف بُتّەی درخت جنگلی

بنچڵ / binçił/: ناو. بنەتا؛ بنتاو ف جوانه از بن ساقه

بنچە / binçe/: ناو. بنچینە؛ زوڤر؛ ڕەگەز ف اصل و نسب

بن‌چەک / binçek/: ناو. تاچەک؛ ئەو بەشە لە دەستەچەک کە دەمێنێتەوە ف تەچک

بن‌چین / binçîn/: ناو. ڕەگ و ڕیشە ف رگ و ریشه

بنچینە / binçîne/: ناو. بنچێنە؛ بنەڕەت؛ بناخە: ۱. بنەوا؛ بەشی ژێرەوەی دیوار ‹بنچینەی مزگەوت نیشتۆتە ناو چەم/ ڕوو بەرەو قیبلە پشت لە جەهەننەم «گۆران»› ۲. هیم؛ سەرجەمی کار و هەموو بەراوردێک بۆ دەسپێکردنی ‹بنچینەی شادیت جە بێخ بەرئاوەرد/ جە ڕای مۆڵەت دوور هەر چێوەت کەرد، کەرد «مەولەوی»› ف ۱. پی ساختمان ۲. اساس؛ شالوده

بنچینەیی / binçîneyî/: ئاوەڵناو. بەریما ف نژادی

بنچێنە / binçêne/: ☞ بنچینە

بن‌خرمان / binxirman/: ☞ بن‌خەرمان

بن‌خەرمان / binxerman/: ناو. بن‌خرمان؛ بن‌جۆخین؛ بن کۆی خەرمان؛ ئەوەی لە خەرمان دەمێنێتەوە ف تە خرمن

بن‌دارۆک / bindarok/: ناو. ۱. گیایەکە ۲. سەیران؛ گەشت و گوزار ف ۱. گیاهی است ۲. گردش

بندرخە / binderxe/: ناو. شەشەم حەوتەی زستان ف ششمین هفته‌ی زمستان

بندرڕس / bindiřřis/: ئاوەڵناو. ڕەسەن؛ جسن؛ ئادەر ف اصیل

بن‌درواو / bindirwaw/: ئاوەڵناو. شیرازەبەن؛ شیرازەبەند ف شیرازه‌شده

بن‌درو / bind(i)rû/: ناو. ۱. دروومانێ کە لە دەرەوە دیار نەبێ ۲. دروێنەی لە ژێرووی چلدانەوە ۳. کاری دادروونی زارکی تێر و جەواڵ تا ئەو جێی بکرێ و نەخلێ ف ۱. پُشت‌دوزی ۲. درو غله از بیخ ۳. دوخت جوال طوری کە غلەی آن تکان نخورد

بندرڕس / bindiřřis/: ئاوەڵناو. ڕەسەن؛ هیلاو ف اصیل؛ نجیب

بن‌دڕیایی / bindiřyayî/: ناو. ۱. قەرزاری ۲. بێ‌بنی ف ۱. بدهکاری ۲. بی‌بکارتی

بندک / bindik/: ناو. ئەو شوێنەی لە ئاش کە تەوەرەی لە سەرە ف جای قطب در آسیاب

بندنۆ / bindino/: ناو. پووک ف لثّه

بن‌دۆک / bindok/: ناو. ۱. دۆک؛ ئەو سپیاتییەی لە تاواندنەوەی ڕۆنی کەرەدا سەر دەکەوێ ۲. شۆکە؛ ئەو لیجقە شیرنەی لە پەڵکی زرعات دەدا و ناشیرینی دەکا ۳. ئەو خورییە زبرەی لە شانە کردندا دەمێنێتەوە و بۆ ڕستن نابێ ف ۱. سپیدک کره ۲. سپیدک نباتات ۳. بُنجُل پشم

بندوورە / bindûre/: ناو. مێلاقە؛ گوڵاڵە سوورە ف شقایق

بن‌دەس / bindes/: ☞ بن‌دەست

بن‌دەست¹ / bindest/: ناو. بن‌دەس؛ بن‌هەنگڵ؛

خالیگە ‹بن‌دەستم دیشێ› 🇮🇷 زیربغل

بن‌دەست٢: ئاوەڵناو. بن‌دەس؛ ژێردەست؛ ڕاژێر ‹ئەو ئاغا بوو ئێمەش هەموو بن‌دەستی› 🇮🇷 زیردست

بن‌دەست٣: جێناو. بن‌دەس؛ پاڵ‌دەس ‹بن‌دەستەکەت هەر وەنەوزی دەدا› 🇮🇷 بغل‌دستی

بن‌دەست٤: ئامراز. بن‌دەس؛ لە پەنا؛ زۆر نزیک کە دەست بیگاتێ ‹لە بن‌دەستی دانیشتبووم› 🇮🇷 بغل‌دستِ

بن‌دەستی / blindestî/: ناو. چەپۆکەسەری؛ چۆنیەتی چەوسانەوە 🇮🇷 تحت سلطه و ستم

بن‌دەسی / bindesî/: جێناو. پاڵ‌دەسی؛ ئەوی لە پەناوە 🇮🇷 بغل‌دستی

بن‌دەق / bindeq/: ناو. هەڕەت؛ جەنگە 🇮🇷 عنفوان

بن‌دیان / bind(i)yan/: ناو. ١. ژێر دیان ٢. ☜ بن‌فلە 🇮🇷 ١. زیر دندان ٢. ☜ **بن‌فلە**

بندین / bindîn/: ناو. مەرخ؛ تەخت؛ شوێنی پێداچوونی ئاو 🇮🇷 بستر رودخانە

بن‌دیوار / bindîwar/: ناو. ١. بنەڕەت هیم؛ بناغە ٢. پای دیوار ‹دەستی من داوێنی تۆ، دیوارەکەت باش بۆیە کە!/ با بە شەو سەرمای نەبێ مندالی بن‌دیواری کورد «قانع»› ٣. مووچەخۆری لاکوت؛ ئەوەی لە شوێنێکدا کار ناکا، بەلام مووچەی لێ وەردەگرێ ‹سیستەمی نوێی دابەشکردنی مووچە، دوومووچەیی و بن‌دیوار ناهێڵێت› 🇮🇷 ١. پایە ٢. پای دیوار ٣. حقوق‌بگیر رانتی

بنڕچڵەک / binřiçłek/: ناو. ڕەگەز؛ ڕەگەما؛ بنچینە 🇮🇷 نژاد

بن‌ڕدێن / binř(i)dên/: ناو. بن‌ڕیش؛ مووی بەرچێلەی پیاو 🇮🇷 موی زیر چانەی مردان

بن‌ڕەتەوە / binřetewe/: ناو. سەرکان؛ دامەزرێنەری بنەماڵەیەک لە پادشایان 🇮🇷 سرسلسله

بن‌ڕەخ / binřex/: ناو. بنەڕەت؛ بناغە؛ خیم؛ هیم 🇮🇷 بُنیان

بن‌ڕیش / binřîş/: ☜ **بن‌ڕدێن**

بن‌ڕێسمە / binřêsme/: ناو. پاژنەی دەرگا ‹... ئەگەر ئەم قامووسە لە بن‌ڕێسمەی دەرگای کەوشکەنی پێشخانەی بارەگای زمانی کوردیدا جێگای ببێتەوە، خۆم بە بەختەوەر دەزانم ... «زەبیحی»› 🇮🇷 پاشنەی در

بن‌ژیل / binjîl/: ☜ **بن‌بێژنگ**

بنست / binist/: ☜ **بست ـ١**

بنستر / binistir/: ناو. پەیژە؛ پەینجە؛ پاپەینجە 🇮🇷 نردبام

بن‌سست / binsist/: ئاوەڵناو. لەق؛ لەق و لەوار 🇮🇷 لق

بن‌شڕ / binşiř/: ئاوەڵناو. */مەجاز/* بێ‌مایە؛ هیچ‌وپووچ ‹وەکوو خۆمە لە بەر چاو شەنگ و ڕێکم/ چ زانێ کەس چ گەند و بن‌شڕێکم! «هەژار، *بۆ کوردستان*»› 🇮🇷 تهی‌مایه

بن‌عانە / bin'ane/: ناو. جۆرێ پێلاوی قەدیمی ژنان، پاژنەکەی تەقەی دەهات 🇮🇷 نوعی کفش زنانه

بن‌فلە / binfiłe/: ناو. بن‌دیان؛ بنفلەه؛ بنفەلە؛ خاچ‌پەرستی نۆموسوڵمان 🇮🇷 مسیحی تازه مسلمان شده

بنفلەه / binfiłeh/: ☜ **بن‌فلە**

بنفەلە / binfele/: ☜ **بن‌فلە**

بنقرووژنەک / binq(i)rûjnek/: ناو. ئەوک؛ قوڕگ؛ قوڕوو 🇮🇷 حلق

بن‌قۆڵ / binqoł/: ناو. پاژی سێ سووچی کراسی ژنان کە دەکەوێتە ژێر باخەل و سەرقۆڵی پێدا ئەدروون ‹بن‌قۆڵەکەی کەتانە، سەرقۆڵەکەی گازرە/ ئەگەر دایکی ڕازی بێ، شیروایییەکەی حازرە «فولکلۆر»›. بەرانبەر: **سەرقۆڵ** 🇮🇷 بخشی از آستین پیراهن زنانه

بنک / bink/: ناو. ١. ئاغزەجگەرە؛ قونچکەی

سیغار ٢. گەڵای خوارەوەی ساقەتەی تووتن ٣. بن؛ لای ژێروو ٤. کووتاڵ و ماڵی زۆری بازرگانی 🇮🇷 ١. فیلتر سیگار ٢. برگ‌های زیرین ساقەی توتون ٣. پایین ۴. انبوە کالا

بنکدار / binikdar/: ناو. بازرگانی کۆم‌فرۆش 🇮🇷 تاجر عمدەفروش

بنکڕ / binkiř/: ناو. بنکڕکە؛ بنکڕنە؛ بنکڕنەک؛ کڕنە؛ بڕکن؛ کڕکڕە؛ کڕکڕەمزێ؛ تۆیەک لە برنج یا نان یان سێفەزەمینە کە لە بنی مەنجەڵەی پڵاوی دەخەن و دەبرژێ 🇮🇷 تەدیگ

بنکڕکە / binkiřke/: ☜ **بنکڕ**

بنکڕنە / binkiřne/: ☜ **بنکڕ**

بنکڕنەک / binkiřnek/: ☜ **بنکڕ**

بن‌کلک / binkilk/: ناو. *[پلار]* شوێنی هەستۆک 🇮🇷 نقطەی حسّاس

⊡ **بن‌کلک خوراندن** *[کنایە، پلار]* فریودان بە قسەی خۆش 🇮🇷 چرب‌زبانی کردن

بن‌کلک ژان کردن/ نێشان پێ‌ناخۆش بوونی کاری باشی کەسێکی‌تر 🇮🇷 از خوبی دیگری آزردن

بن‌کلێشە / bink(i)łêşe/: ناو. ١. هندروو؛ دەروون؛ ناولەش ٢. *[کنایە]* فکر و بیر 🇮🇷 ١. اندرون ٢. ذهن

⊡ **بن‌کلێشە چون** ☜ **چونە بنکلێشەوە**

چونە بن‌کلێشەوە *[مەجاز]* بن‌کلێشە چوون؛ فریودان؛ هەڵفریواندن 🇮🇷 فریب دادن

بن‌کوانیلە / bink(i)wanîle/: ناو. جۆرێ کولێرە 🇮🇷 نوعی نان گردە

بن‌کۆش / binkoş/: ناو. ژێرداوێن 🇮🇷 زیردامان

بن‌کۆشک / binkoşk/: ناو. ژێرخان؛ هۆدەی ژێرزەمینی 🇮🇷 اتاق زیرزمینی

بنکۆڵ / binkoł/: ناو. بنکۆڵی؛ بنکەن؛ بنکەند: ١. ڕەوتی لە بنەوە هەڵکەندنی دیوار بۆ ڕووخاندنی ٢. ڕەوتی دانەوەی بنی ڕەز و تووتن بۆ بەهێز کردنی 🇮🇷 ١. عمل پی کندن دیوار بە قصد تخریب ٢. کار کندن پیرامون مَو و توتون برای تقویت آن

⊡ **بنکۆڵ کردن** ١. کەندنی مەزرا ‹شۆڕەژن بنکۆڵ نەکا بڕکەی بە قرچەی نیوەڕۆ/ چۆن لە کاڵەک تێر دەبێ ئەو زگ‌زلە بێستان‌ڕنە؟ «هێمن»› ٢. *[کنایە]* کنە کردن و پیلان گێڕان دژی کەس، بەرنامە یان تاقمێکی کۆمەڵایەتی تا سەر نەکەوێ ‹هەر کارێکی باش بکرێ، ڕووس بنکۆڵی دەکا› 🇮🇷 ١. کندن زمین زراعی ٢. توطئە کردن علیە شخص یا گروهی

بن‌کۆڵی / binkołî/: ☜ **بن‌کۆڵ**

بنکە / binke/: ناو. ١. بنە؛ مەکۆ؛ مەکۆگە؛ بینا و شوێنی مانەوەی ڕێکخراوەیەک ٢. جێگا؛ یاگە 🇮🇷 ١. مقر ٢. جایگاە

بنکەچرێش / binkeç(i)rêş/: ☜ **بنەچرێش**

بن‌کەش / binkeş/: ناو. بنباخەڵ؛ بنەنگڵ 🇮🇷 زیربغل

بن‌کەشی / binkeşî/: ناو. کاری درز و کەلێن دادان 🇮🇷 درزگیری

بنکەفشانێ / binkef(i)şanê/: ناو. گولەش؛ زۆرانی؛ زۆرەبانی 🇮🇷 کُشتی

بنکەڤیک / binkevîk/: ناو. گوڵەنەورۆزە 🇮🇷 گل نوروزی

بنکەن[١] / binken/: ☜ **بنکۆڵ**

بنکەن[٢]: ئاوەڵناو. بنەبڕ: ١. لە ڕیشەوە هەڵکێشراو ٢. *[کنایە]* لە شوێنێک بار کردوو، نەماو ‹بە خاوخێزانەوە لەو شارە بنکەن بوون› * هەروەها: **بنکەن بوون؛ بنکەن کردن** 🇮🇷 ١و٢. ریشەکن

بنکەند / binkend/: ☜ **بنکۆڵ**

بن‌کەوتوو / binkewtû/: ئاوەڵناو. نیشتوو 🇮🇷 رسوب‌کردە

بن‌کەوش / binkewş/: ناو. ١. بن‌باخەڵ؛ ژێر بەخەڵ ٢. بن‌پێڵاو؛ ژێر کەوش ٣. مووروووە قاچاخی؛ جۆرێ مووررووی سێ گۆشە، ملوانکەی

پێ دەگرنەوە ■ ١. زیربغل ٢. کفی کفش ٣. نوعی مُهرەی رنگی سەگوش، گردنبند از آن بافند

بنکێلک / binkêlk/: ناو. دنە؛ هانە ■ تحریک

⊡ **بنکێلک دان**: دنە دان؛ هانە دان ■ تحریک کردن؛ برانگیختن

بنگز / bingiz/: ☜ بست ـ١

بنگس / bingis/: ☜ بست ـ١

بنگست / bingist/: ☜ بست ـ١

بنگڵتە / bingiłte/: ناوەڵناو. مایەفتنە؛ ئاژاوەچی؛ سەرەسۆدرە؛ شەڕهەڵخڕێن؛ بشێونە؛ وەرخێزئاشوو ■ فتنەگر

بنگڵخراو / bingiłx(i)raw/: ناوەڵناو. ناشتوو؛ نێژراو ■ دفن‌شده؛ مدفون

بنگوس / bingus/: ☜ بست ـ١

بنگوست / bingust/: ☜ بست ـ١

بنگوفک / bingufik/: ناو. بنگوف؛ هوڵەمەڕ؛ ئاغەڵی ئاژەڵ ■ آغُل

بنگوف / binguv/: ☜ **بنگوفک**

بنگوڵ / binguł/: ناو. ١. گیایەکە ٢. دووهەم گوڵ لە گۆرەوێبازیدا ■ ١. گیاهی است ٢. اصطلاحی در بازی جوراب بازی

بنگۆزەڵە / bingozełe/: ناو. گیایەکی سەلکداری کوێستانە ■ گیاهی کوهی

بنگووس / bingûs/: ☜ بست ـ١

بنگە / binge/: ناو. ١. بنەڕەت؛ بناغە ٢. گەی قامک ٣. بەند و جومگەی لەش ٤. بنکە؛ مەکۆ ■ ١. پایە و اساس ٢. بند انگشت ٣. هر کدام از مفاصل بدن ٤. مقر

بنگەڵا / bingeła/: ناو. پاپەڵ؛ پەلەسۆنک ■ دو برگ انتهایی توتون که می ریزند

بنگیری / bingîrî/: ناو. کرکاش؛ کاری دوا کەوتن و لێکۆڵینەوە ■ تفحص

بنگێس / bingês/: ☜ بست ـ١

بنلق / binliq/: ناو. تووڵێ لە خوارووی دارەوە هاتبێ ■ جوانەی پایین تنەی درخت

بنمیتانە / binmîtane/: ناوەڵناو. نانەجیب؛ ناکەس‌بەچە ■ بداصل؛ نانجیب

بنمیچ / binmîç/: ناوەڵناو. سەرمیچ؛ سڤیک ■ سقف

بنەگر / binnegir/: ناوەڵناو. نەچەسپ؛ بێ تایبەتمەندی چەسپین ‹تاوەی بن‌نەگر› ■ نچسب

بنیشتو / binnîştû/: ناوەڵناو. تانشین؛ نیشتوو؛ بێخ‌گرتگ ■ تەنشین

بنینۆک / binnînok/: ناو. نازەناخوون؛ نازەی ناخوون ■ بخشی از ناخن که زیر پوست قرار دارد

بنواشە / binwaşe/: ناو. بناغە؛ بنەڕەت؛ بناخە ■ اساس

بنوشکە / binwişke/: ناو. نەخۆشی بێستان ■ آفت پالیزی

بنۆرە / b(i)nore/: ناو. کوندەی چکۆلە؛ مەشکۆلەی چکۆلە بۆ ئاو کێشان ■ مَشک چرمی کوچک

بنۆس / b(i)nos/: ناو. ١. بنەڕەت ٢. هۆکار ■ ١. شالودە ٢. عامل

بنۆک / b(i)nok/: ناو. بنەڕۆک: ١. گیایەکە بۆ دەرمانی ئاژەڵ بە کار دێ ٢. قرپۆکی خوری لە شانە دراو ■ ١. گیاهی دارویی ٢. بُنجُل پشم

بنوس / binûs/: ناو. ١. نووسەر؛ نڤیسەر؛ نڤیسکار؛ نڤیسەڤان؛ نوشتۆخ ٢. ئامرازی نووسین ‹بێ ناوی تۆ نامە هیچ و پووچە/ نەتنووسێ بنووس، کەچ و کورووچە «هەژار، *مەم و زین*»› ■ ١. نویسندە ٢. قلم

بنە^{١} / b(i)ne/: ناو. ١. گای بنە؛ گای ناوەندی گێرە ٢. پێداویستی سەفەر ‹شەنگەبێری یار و دەسباری کوڕی کۆچەر نەبێ/ چۆن دەگاتە جێ هەوار و هۆبە ئەو بارگە و بنە؟ «هێمن»› ٣. حەشارگەی کەوی ڕاو ٤. بنکە؛ مەکۆ ‹ڕوانگەی

هەزاران کارەسات/بنە و مەتەرێزی خەبات «هێمن»» ٥. بەرگە؛ ڕەبەت؛ سیپەی ڕاوچی ‹من لە بنە دادەنیشم، ئێوە تەقەڕاو بکەن!› ٦. مەنزڵگە ‹کەس نایەتەوە بەرەو جیهان لێ پرسم:/ لە کوێیە بنە و باری هەواری یاران؟ «هەژار، *چوارینەکانی خەییام*»› ٧. ناوەند ‹گا بۆر بکەینە بنە› ٨. قورساییگە؛ گرانیگا؛ خاڵی قورسایی ٩. شوێنی دانیشتن و حەسانەوە لە سەر کار و مەزراوە ▤ ١. گاو وسطی در خرمنکوبی ٢. بار و بُنەی سفر ٣. پناهگاه کبک شکاری ۴. مقر ۵. کمینگاه شکارچی ۶. اقامتگاه ٧. مرکز ٨. گرانیگاه ٩. استراحتگاه

▣ **بنە کردن**: ١. ماڵ دانە ژێر چاو بۆ دزی ٢. سۆراغ کردنی ماڵی دزراو ▤ ١. خانەای را برای دزدی زیر نظر گرفتن ٢. پی سرنخ دزدی بودن

بنە گرتن: نیشتەجێ بوون؛ هێورین ‹... لە ناو چەند بیەکدا بنەمان گرت و کاوڕمان سەربڕی و کەوڵمان کرد و بە زگی زۆر برسییەوە چاوەنۆڕی برژاندنین ... «هەژار، *چێشتی مجێور*»› ▤ منزل کردن

لە بنە هێنان: بە تەواوی لە ناو بردن ‹... کاڵ و کولیومان دەڕفێنن؛ پێشەمان دادەکرمێنن؛ خەریکن لە بنەمان دێنن! ... «هەژار، *چوار نامیلکە*»› ▤ نیست و نابود کردن

بنە ـ[٢]: پێشوشە. ١. دوا؛ پاش ‹بنەبڕ› ٢. ژێر ‹بنەتان› ٣. سەر ‹بنەجۆ› ٤. ڕیشە ‹بنەچڵ› ٥. دانیشتوو ‹بنەماڵە› ▤ ١. ته ٢. زیر ٣. سر ۴. ریشه؛ اصل ۵. مقیم؛ ساکن

بنەباب / b(i)nebab/: ناو. ئاژدا؛ باپیران ▤ نیاکان

بنەبان / b(i)neban/: ناو. میچ؛ سرمیچ ▤ سقف

بنەبڕ / b(i)nebiř/: ☜ **بن‌بڕ**

▣ **بنەبڕ بون**: دوا بڕان؛ تەواو بوون. هەروەها: بنەبڕ کردن ▤ ریشەکن شدن

بنەبەنگە / b(i)nebenge/: ناو. بناوان ▤ سرچشمەی آب

بنەپیت / b(i)nepît/: ناو. ١. ژێر خەرمان ٢. *[کنایە]* دەسمایە؛ سەرمایە؛ سەرمیان ▤ ١. ته خرمن ٢. سرمایه

بنەتا / b(i)neta/: ناو. بنتاو؛ بنتا؛ بنچڵ؛ لق و چرۆی لە بنی دارەوە دەرچوو ▤ جوانه از بن ساقه

بنەتار / b(i)netar/: ☜ **بنار-١**

بنەتاڵو / b(i)netałû/: ناو. کۆڵە؛ کۆڵوو ▤ ریشەی گیاهی که به جای هیزم به کار می‌رود

بنەتان / b(i)netan/: ناو. داری ژێرەوەی فەرش کە تەونکەر لە سەری، پەراوێزی هەوڵ دادەمەرزێنێ ▤ چوب زیرین دستگاه فرش‌بافی

بنەتۆ / b(i)neto/: ☜ **بنەتو**

بنەتۆم / b(i)netom/: ناو. ١. ☜ **بنەتو** ٢. بنەچە و ڕەچەڵەک ▤ ١. ☜ **بنەتو** ٢. اصل و نژاد

بنەتۆمە / b(i)netome/: ☜ **بنەتو**

بنەتۆو / b(i)netow/: ☜ **بنەتو**

بنەتۆوە / b(i)netowe/: ☜ **بنەتو**

بنەتو / b(i)netû/: ناو. بنەتۆ؛ بنەتۆم؛ بنەتۆمە؛ بنەتۆو؛ بنەتۆوە؛ توو؛ تۆم؛ دان ▤ بذر

بنەتەشی / b(i)neteşî/: ناو. گوێچەنە؛ چەرمێکی کونە دە کلکەتەشی دەخرێ ▤ حلقەای چرمی در تیردوک

بنەجۆ / b(i)neco/: ناو. سەرچاوە: ١. چاوکە ٢. */مەجاز/* ئەسڵ و ڕەچەڵەکی قسە و بابەت ‹بۆ بنەجۆکەی ئەو قسە دەگەڕم› ▤ ١. سرچشمه ٢. اصل و اساس

▣ **بنەجۆی شتێ دەرهاوردن**: *[کنایە]* ڕاست و ئەسڵی شتێ دەرخستن ▤ حقیقت چیزی را آشکار کردن

بنەجو / b(i)necû/: ☜ **بن‌جو**

بنەجووت / b(i)necût/: ناو. ١. کەڵوپەلی زەوی کێڵان ٢. داهاتی ساڵانەی زەوی ▤ ١. لوازم

شخم زدن ٢. بهره‌ی سالانه

بنه‌جه‌رگ / b(i)necerg/: ناو. ١. ڕه‌گی نێوان دڵ و جه‌رگ ٢. به‌نه‌ن جه‌رگ؛ به‌ندی جگه‌ر ▤ ١. بندی که دل و جگر را به هم پیوند زده است ٢. جگرگوشه

بنه‌جێ / b(i)necê/: ئاوه‌ڵناو. پته‌و؛ ڕاوه‌ستاو؛ گورخ ▤ استوار

بنه‌چرێش / b(i)neç(i)rêş/: ناو. سترک؛ بنکه‌چرێش ▤ پیاز گیاه سریش

بنه‌چڵ / b(i)neçił/: ناو. شاڕه‌گ و ڕیشه‌ی گیا و دار ▤ شاهرگ و ریشه‌ی اصلی درخت

بنه‌چه / b(i)neçe/: ناو. بنه‌چه‌ک؛ بنه‌چه‌که؛ بنه و بنه‌چه‌ک؛ باب و باپیران ▤ اصل و نسب

بنه‌چه‌ق / b(i)neçeq/: ناو. بنه‌چه‌که؛ ڕه‌گه‌ز؛ ڕه‌گه‌ما؛ بنچینه ▤ نژاد

بنه‌چه‌ک / b(i)neçek/: ☜ بنه‌چه

بنه‌چه‌که / b(i)neçeke/: ☜ بنه‌چه

بنه‌خڵ / b(i)nexił/: ☜ **بن‌هه‌نگڵ**

بنه‌خوێن / b(i)nex(i)wên/: ☜ **دۆخین**

بنه‌دڕک / b(i)nediřk/: ناو. پنجه‌دڕوو ▤ خاربُن

بنه‌ڕۆک / b(i)nerok/: ☜ **بنۆك**

بنه‌ڕه‌ت / b(i)neřet/: ناو. ١. بنیات؛ بنه‌ما؛ بنچینه؛ بنچێنه؛ بنیچه؛ بناخه؛ بناغه؛ بنۆس؛ بنێشته؛ شه‌نگسته؛ خیم؛ هیم؛ هێم؛ سۆکین؛ ڕستی؛ پایه‌ی سروشتی یان ده‌سکرد بۆ له سه‌ر دانانی خانووبه‌ره ٢. پێز؛ تین؛ شیشک؛ بنڕه‌خ؛ قانگه؛ سه‌رجه‌می کار و هه‌موو به‌راوردێک بۆ ده‌سپێکردنی کارێک ٣. ڕه‌گه‌ز؛ بنه‌چه ٤. بتوون و بنه‌ڕه‌تی ماڵ ▤ ١. شالوده ٢. پایه و اساس ٣. اصل و نسب ۴. شناژ ساختمان

▣ **بنه‌ڕه‌ت دادان:** ☜ **بنه‌ڕه‌ت دانیان**

بنه‌ڕه‌ت دانه‌وه: هه‌ڵکه‌ندنی زه‌وی بۆ دانانی بناخه‌ی ماڵ ‹بنه‌ڕه‌تی بینای کتێبخانه‌که‌یان داوه› ▤ پی‌کندن

بنه‌ڕه‌ت دانیان: بنه‌ڕه‌ت دادان: ١. بناخه نان ‹بنه‌ڕه‌ت ماڵه‌که‌یان دانیا› ٢. *[مه‌جاز]* ڕچه‌ی کارێ شکاندن؛ ده‌سپێکردنی کارێ ▤ ١. پی‌ریزی کردن ٢. سنگ بنای کاری را نهادن

بنه‌ڕه‌تخواز / b(i)neřetx(i)waz/: ☜ **بنیاتخواز**

بنه‌ڕه‌تخوازی / b(i)neřetx(i)wzî/: ☜ **بنیاتخوازی**

بنه‌ڕه‌تی^{1} / b(i)neřetî/: ئاوه‌ڵناو. بنیاتی؛ بنه‌مایی ‹کاری بنه‌ڕه‌تی› ▤ بُنیادی

بنه‌ڕه‌تی^{2}: ئاوه‌ڵکار. له بنه‌ڕه‌ته‌وه ‹بنه‌ڕه‌تی کێشه‌کان چاره‌سه‌ر ناکه‌ن› ▤ اساسی

بنه‌ڤش / b(i)nefiş/: ناو. ١. گوڵی وه‌نه‌وشه ٢. به‌نه‌وش؛ ڕه‌نگی وه‌نه‌وشی ▤ ١. بنفشه ٢. بنفش

بنه‌ڤشۆک / b(i)nefişok/: ناو. گوڵێکه به ڕه‌نگ و شێوه له وه‌نه‌وشه ده‌کا ▤ گلی شبیه بنفشه

بنه‌ڤان / b(i)nevan/: ☜ **بنه‌وا-١**

بنه‌ڤه‌ر / b(i)never/: ناو. گای بنه ▤ گاو بُنه

بنه‌که‌نگر / b(i)nekengir/: ناو. قنگرپاچ؛ قنگرواچ ▤ بوته‌ی کنگر

بنه‌گا / b(i)nega/: ناو. جێ هه‌وار له زۆزانان ▤ منزلگاه ییلاقی

بنه‌گر / b(i)negir/: ئاوه‌ڵناو. جێ‌گیر ▤ ساکن

بنه‌گۆگه‌م / b(i)negogem/: ناو. ١. ڕه‌گی گیای گۆگه‌م ٢. *[مه‌جاز]* مرۆی قوڵه و ناله‌بار ‹ده‌ڵێی بنه‌گۆگه‌مه، پۆز و هه‌واشی هه‌یه› ▤ ١. ریشه‌ی جوجم ٢. کوتوله‌ی بدترکیب

بنه‌ما / b(i)nema/: ناو. ١. ماک؛ ماکه؛ هێسن؛ ته‌نی سه‌رچاوه بۆ ته‌نه‌کانی‌تر ٢. بنه‌ڕه‌ت؛ بنچینه؛ بناغه ٣. ماکی سه‌ره‌کی ▤ ١. ماده ٢. اساس؛ شالوده ٣. بُن‌مایه

بنه‌ماخواز / b(i)nemax(i)waz/: ☜ **بنیاتخواز**

بنه‌ماخوازی / b(i)nemaxwazî/: ☜ **بنیاتخوازی**

بنەماڵ / b(i)nemał/: ☜ **بنەماڵە**

بنەماڵە / b(i)nemałe/: ناو. بنەماڵ: ۱. خێزان؛ خاوخێزان ۲. خانەدان؛ گەورەماڵ؛ جاماڵ؛ ماڵەگەورە؛ بەرەماڵ؛ ئێل و ئووبا؛ سەرجەمی خزمان ▤ ۱. خانواده ۲. خاندان

بنەمایی / b(i)nemayî/: ئاوەڵناو. بنەڕەتی ▤ اساسی؛ بنیادی

بنەنگڵ / b(i)nengił/: ☜ **بنھەنگڵ**

بنەنیش / b(i)nenîş/: ناو. گیرهە؛ ملت؛ ڕەوتی بن نانەوە ▤ رسوب

بنەوا / b(i)newa/: ناو. ۱. بناوان؛ بنەوان؛ بنەوانە؛ بنەڤان؛ کابان؛ ئاگاداری ناو ماڵ ۲. بنەڕەت ▤ ۱. خانەدار ۲. اساس

▣ **بنەوا دەرهاوردن**: بنەڕەت دانەوە ▤ پی‌کندن

بنەوان / b(i)newan/: ☜ **بنەوا-۱**

بنەوانە / b(i)newane/: ☜ **بنەوا-۱**

بنە و بنەچەک / b(i)ne w b(i)neçek/: ☜ **بنەچە**

بنەوپاڵ / b(i)newpał/: ناو. پەنا؛ لا؛ تەنیشت ‹هەر لە بنەوپاڵی خۆتدا داینە!› ▤ پهلو؛ بغل

بنەوش^1 / b(i)newş/: ناو. بەنەوش؛ ڕەنگی بنەوشە ▤ بنفش

بنەوش^2: ئاوەڵناو. بەنەوش؛ بە ڕەنگی بەنەوش ▤ به رنگ بنفش

بنەوشان / b(i)newşan/: ناو. قەزوانی نە فەریک و نە ڕەق کە تێکولی شینی ئاماڵ سوورە؛ وەنەتەقی تەواو نەگەیشتوو ▤ بُنەی تمام نرسیده

بنەوشە / b(i)newşe/: ناو. ۱. گوڵی وەنەوشە ۲. قوماشێکە ڕەنگ وەنەوش ▤ ۱. گل بنفشه ۲. پارچه‌ای به رنگ بنفشه

بنەوشیلە / b(i)newşîle/: ناو. جۆرە قەزوانێکی ورد ▤ نوعی بُنەی ریز

بنەوە / b(i)newe/: ئاوەڵکار. ژێر ‹خستیەوە بنەوە› ▤ زیر

بنەوەر / b(i)newer/: ناو. گای بنە ▤ گاو بُنە در خرمن‌کوبی

بنەوەشی / b(i)neweşî/: ئاوەڵناو/ ئاوەڵکار. بەڕاستی؛ بێ‌شۆخی ▤ جدّی

بنەیاسەمەن / b(i)neyasemen/: ناو. مەران ▤ درختچەی یاسمن

بنھەنگڵ / binhengił/: ناو. بن‌باخەڵ؛ بن‌باغەڵ؛ بنەخڵ؛ بنەنگڵ؛ ژێر باڵ ‹... نە دڵی پێی دڕ ــ دڕ بووە/ نە بن‌هەنگڵی خڕ بووە ... «هێمن»› ▤ زیربغل

بنیات / binyat/: ناو. ۱. بنەڕەت؛ هیم؛ بناخە ۲. ئیجاد؛ کار و ڕەوتی سازدان ▤ ۱. شالوده ۲. ایجاد

▣ **بنیات کردن**: دامەزراندن؛ دامەرزاندن ▤ راه انداختن

بنیات نان: بنەڕەت دادان ▤ بنیاد نهادن

بنیاتخواز / binyatx(i)waz/: ئاوەڵناو. ڕادیکاڵ؛ بنەڕەتخواز؛ بنەماخواز ▤ رادیکال

بنیاتخوازی / binyatx(i)wazî/: ناو. *[ڕامیاری]* ڕادیکالیسم؛ بنەماخوازی؛ بنەڕەتخوازی ▤ رادیکالیسم

بنیادەم / binyadem/: ناو. مرۆڤ؛ بەشەر ▤ بنی‌آدم

بنیچە / b(i)nîçe/: ناو. ڕەگەز؛ بنەچەکە؛ ڕەچەڵاک ▤ اصل؛ نژاد

بنیچەئەسڵ / b(i)nîçe'esł/: ئاوەڵناو. نەجیبزادە؛ خانەدان؛ جێ‌گەورە ▤ نجیب‌زاده

بنیسک / b(i)nîsk/: ناو. بنیسکە؛ سوونکە سابوون؛ سوێنکە سابوون ▤ ماندەی صابون

بنیسکە / b(i)nîske/: ☜ **بنیسك**

بنیش / binîş/: ناو. کۆڕ؛ کاری دانیشتن پێکەوە ‹من دەبێ بڕۆم، بنیشتان خۆش!› ▤ نشست

بنیشت / b(i)nîşt/: ☜ **بنێشت**

بنیشتەتاڵ / b(i)nîştetał/: ☜ **بنێشتەتاڵە**

بنیشتەتاڵە / b(i)nîştetałe/: ☜ **بنێشتەتاڵە**

بنیلە / b(i)nîle/: ناو. دەغڵی بەر گێرە ▤ خرمن درحال کوفتن

بنێس / b(i)nês/: ناوەڵناو. لەڕ و لاواز ▤ لاغر

بنێسی / b(i)nêsî/: ناو. نەخۆشی لەڕ بوون ▤ بیماری لاغری

بنێسین / b(i)nêsîn/: چاوگ. ژاکان؛ وشک بوون؛ سیس بوون ▤ پژمرده شدن

بنێشت / b(i)nêşt/: ناو. بنیشت؛ بەنووشت؛ بەنیشت: ١. شیرەی دار قەزوان کە وەک هەنگوین دەچێ و ماکێکی زۆر ناسراوە ٢. بنێشتەخۆشکە؛ جاچکە؛ داچکە؛ بنێشتی کولاوی خۆش کراو ‹چش کە شک نابەم لە ماڵێ تامە چێشت/ داخەکەم نیمانە زارجوویەک بنێشت «هێمن»› ▤ ١. سقز خام ٢. سقز

بنێشتۆک / b(i)nîştok/: ☜ **بەنشتۆك**

بنێشتە / b(i)nêşte/: ناو. بنەڕەت؛ بنەما ▤ شالوده

بنێشتەتاڵ / b(i)nêştetał/: ☜ **بنێشتەتاڵە**

بنێشتەتاڵە / b(i)nêştetałe/: ناو. بنیشتەتاڵ؛ بنیشتەتاڵە؛ بنێشتەتاڵ؛ جاچکەتاڵە؛ بنێشتی نەکولاوی خۆش‌نەکراو ▤ سقز خام

بنێشتەخۆشکە/ b(i)nêştexoşke/: ☜ **بنێشتەخۆشە**

بنێشتەخۆشە / binêştexoşe/: ناو. بنێشتەخۆشکە: ١. جاچکە؛ داچکە؛ بنێشتی کولاوی خۆش‌کراو ٢. *[مەجاز]* قسەی سەر زاری خەڵک کە نابڕێتەوە ‹باسی ئەم ڕووداوە بۆتە بنێشتەخۆشەی زاری خەڵک› ▤ ١. سقز ٢. نقل مجالس

بنێشە / b(i)nêşe/: ناو. بنەڕەت ▤ اساس؛ بنیاد

بو / bu/: ناو. کوند؛ بایەقوش؛ بوو ▤ جُغد

بوار / b(i)war/: ناو. ١. بەهار ٢. دەراوی پەڕینەوە ‹عەشرەت هاوارە! عەشرەت هاوارە!/ کەوتوومە ئاراس، ئاو بێ بوارە «پیرەمێرد»› ٣. دەرەتانی دەرچوون و تێپەڕین ٤. *[مەجاز]* بەش؛ لقەکانی کار و زانیاری ‹لە بواری ژیناسیدا پسپۆڕە› ٥. بوارگە؛ ڕێوشوێنی ئاسایی بۆ جێبەجێ بوونی کارێک ‹داخوازەکانی کرێکاران، دەچێتە بواری جێبەجێ کردن› ٦. بارودۆخی گونجاو بۆ ڕوودانی ڕووداوێک یان جێبەجێ بوونی کارێک ‹بیانییەکان، بواری کار کردنیان بۆ ڕەخسا› ٧. بوارە؛ دەرفەت ‹بواری وەم نادەن لە نێو مێرگە «چەکۆ» هەڵتووتەکێم/ چونکە پرسەی دایکی مل‌بەکوێن و سەرشینم دەوێ «هێمن»› ٨. بابەت؛ بارە؛ وارە؛ چەمک ‹لەم بوارەوە زۆریان قسە کردووە و هیچی لێ شین نەبووە!› ▤ ١. بهار ٢. گُدار ٣. مَفرّ ۴. رشته ۵. فضا؛ شرایط ۶. زمینه ٧. فرصت؛ امکان ٨. باره

بواردن / b(i)wardin/: چاوگ. تێنەپەڕ. //بواردت؛ دەبوێری؛ ببوێرە// ١. بگاردن ٢. دەلاندن ٣. لێ‌هەڵبواردن ▤ ١. گذشتن ٢. عبور دادن؛ پس دادن ٣. اهمال کردن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: بواردوو/ چاوگی نەرێنی: نەبواردن

بواردو^{1} / b(i)wardû/: ناو. قاوت؛ قاویت؛ ئاردی دەخڵی برژاو بە شەکر و بەهاراتەوە ▤ قاووت

بواردو^{2}: ئاوەڵناو. تێپەڕیو؛ ڕەت بوو ▤ گُذر کرده

بوارگە / b(i)warge/: ☜ **بوار-١**

بوارنامە / b(i)warname/: ناو. پاسپورت؛ پەساپۆرت ▤ گذرنامه

بوارە / b(i)ware/: ناو. ١. دەرفەت؛ ماوە ٢. *[مەجاز]* ڕۆژ یان ساڵی بە سەر چوونی مۆڵەت یان مەودایەک ‹ئەم کالایە بوارەی نەماوە› ▤ ١. فُرصت؛ مجال ٢. تاریخ مصرف

▣ **بوارە دان**: دەرفەت دان ▤ مجال دادن

بوارژو / b(i)wajû/: ☜ **بۆژۆ**^{1}**-١**

بوان / b(i)wan/: ناو. ئەستوندەکی چادر ▤ ستون خیمه

بوبل / bubil/: ☜ **بولبول**

بوبوکەرە / bubukere/: ناو. کوند؛ بایەقوش؛ بوو 🇮🇷 جُغد

بوت / but/: ناو. بت؛ پت؛ خوای دەسکرد 🇮🇷 بُت

بوتری / butrî/: ☜ **بوتڵ**

بوتڵ / but(i)ł/: ناو. بوتری؛ بتری؛ شووشەی دەمتەنگ بۆ تراو 🇮🇷 بطری

بوجەر / bucer/: ناو. لەج؛ لەنج؛ ڕق 🇮🇷 لج

بوچکەلە / buçkele/: ناوەڵناو. قچک؛ بچووک 🇮🇷 کوچولو

بوخ / bux/: ناو. بۆق: ١. هەڵم ٢. تەم لە گەرمادا 🇮🇷 ١. بخار ٢. دمەی ناشی از گرما

بوخار / buxar/: ناو. هەڵم؛ بۆق 🇮🇷 بخار

بوخاری / buxarî/: ناو. بخێری؛ بوغاری؛ سۆپا؛ سۆبە؛ سۆمپا 🇮🇷 بخاری

بوخت / buxt/: ☜ **بوختیان**

بوختان / buxtan/: ☜ **بوختیان**

بوختانکەر / buxtanker/: ناوەڵناو. قسەهەڵبەست 🇮🇷 بُهتان زن

بوختیان / buxt(i)yan/: ناو. بختیان؛ بوخت؛ بوختان؛ بخت؛ تۆمەت؛ فڕ؛ بافرۆ؛ هەڵبەست؛ هەڵبەستە؛ ڕەوتی لکاندنی کارێکی ناڕەوا بە کەسێکەوە، تا کاتێ کە نەسەلماوە 🇮🇷 بُهتان

بوخچک / buxçik/: ناو. بوخچەی بچووک؛ پرێسکەی گەورە 🇮🇷 بقچەی کوچک

بوخچە / buxçe/: ناو. ١. پریسکە؛ پریاسکە؛ پارچەیەکی چوارگۆشە بۆ کەلوپەل تێ نان ٢. باخچە؛ تلانە؛ جان؛ جێ گوڵ و سەوزی چاندن لە حەوشەدا ٣. گردەڵە؛ خوز؛ نێفەکی دەرپێی ژنان ‹بوخچەی دەرپێکەم تەنگە› 🇮🇷 ١. بُقچە ٢. باغچە ٣. خشتک شلوار زنانە

▣ **بوخچەی نەکراوە:** *[کینایە]* کیژی ڕەبەن 🇮🇷 دختر باکرە

⊡ **بوخچەی دڵ لە لای کەسێ کردنەوە:** *[کینایە]* هەموو قسەیەک بە لای کەسێکەوە گوتن 🇮🇷 سفرەی دل را پیش کسی گشودن

بوخورد / buxurd/: ☜ **بخوور**

بوخوورد / buxûrd/: ناو. بخوور 🇮🇷 بخور

⊡ **بوخوورد دان:** بخوور دان 🇮🇷 بخور دادن

بوداردن / budardin/: چاوگ. هەڵبگێڕاندن؛ هەڵبگاردن؛ خۆ لێ لادان 🇮🇷 اعتنا نکردن

بودینە / budîne/: ناو. پوونە؛ پونگە 🇮🇷 پونە

بورج / burc/: ☜ **برج**

بورجقین / burc(i)qîn/: ناوەڵناو. قاوەیی؛ کەمکۆڵی؛ بە ڕەنگی قاوە 🇮🇷 قهوەای

بوردومان / burdûman/: ☜ **بۆمباران**

بورغو / burğû/: ☜ **برغو**

بورغی / burğî/: ☜ **برغو**

بورغیکەرەوە / burğîkerewe/: ناو. جەڕبادەر؛ پێچکوشتی؛ پێچبادەر 🇮🇷 پیچ‌گوشتی

بورقی / burqî/: ناو. برووسکە؛ تێلگراف 🇮🇷 تلگراف

بورکان / burkan/: ناو. ئاگرپژێن؛ گڕکان؛ ئاگرپژێن 🇮🇷 آتشفشان

بورگ / burg/: ☜ **برۆ**

بوریژ / burîj/: ناو. پیازداغ؛ پیازداخ 🇮🇷 پیازداغ

بوڕ / buř/: ناو. ١. بوار؛ بگار ٢. بڕ؛ کاری تێکەڵ کردن 🇮🇷 ١. گدار ٢. بُر

⊡ **بوڕ خواردن:** تێکەڵ بوون؛ ئاوێتە بوون. هەروەها: **بوڕ دان؛ بوڕ لێدان** 🇮🇷 قاطی شدن

بوڕ / biwiř/: ناوەڵناو. ببڕ؛ تیژ ‹چەند ساڵان لەم ناوەدا بکوژ و بوڕ هەر بۆخۆی بوو› 🇮🇷 بُرندە

بوڕگە / buřge/: ناو. بان؛ بانە؛ بانوو 🇮🇷 فلات

بوڕمان / buřman/: ناو. دەنکە هەناری وشک 🇮🇷 دانەی انار خشک

بوڕەبۆسقە / buřebosqe/: ناو. وڕەبۆسکە؛ گیایەکە 🇮🇷 گیاهی است

بوز / buz/: ☜ **بزن**

بوزه / buze/: ☜ **بزن**

بوست / bust/: ☜ **بست**

بوشکه / buşke/: ☜ **بەرمیل**

بوغاری / buğarî/: ☜ **بوخاری**

بوغاڤ / buğav/: ناو. گیایەکە بە شاخانەوە دەڕوێ ☰ گیاهی است که بر صخره‌ها می‌روید

بوغز / buğz/: ناو. بوغڵ؛ قین؛ ڕک ☰ خشم و کین

بوغزاوی / buğzawî/: ئاوەڵناو. ڕکلەزگ؛ ڕقاوی ☰ کینه‌توز

بوغزلەزگ / buğzlezig/: ئاوەڵناو. وشترقین؛ نەهێنبڕ ☰ مُغرض؛ کینه‌ای

بوغڵ / buğł/: ☜ **بوغز**

بوغمە / buğme/: ناو. گرێ؛ ئۆناق ☰ عُقده

بوغور۱ / buğur/: ناو. لۆک؛ وشتری نێر ☰ شتر نر

بوغور۲: ئاوەڵناو. یاغی؛ گوێنەدەر ☰ یاغی

بوغە۱ / buğe/: ناو. جوانەگای مڵئەستووری نەخەساو ☰ گاو فربه اخته‌نشده

بوغە۲: ئاوەڵناو. قەڵەوی خۆبایی (گا) ‹هێندە زل بووە دەڵێی گای بوغەیە› ☰ فربه مغرور (گاو)

بوکس / buks/: ناو. مستانی؛ مستەکۆلان؛ مشتەکۆلانی ☰ بوکس

بوکڵە / bukłe/: ☜ **بوکەڵە**

بوکنی / buknî/: ناو. پێخەسوو؛ پاخەسوو ☰ ینگه

بولبول / bulbul/: ناو. بلبل؛ بولبوڵ؛ بیلبیل؛ بوبل: ۱. واف؛ مەلێکی دەنگخۆشی ئاماڵقاوەییە، بەر زک و ملی سپییە، لە دارستان، مێشەی شێدار و نێو پەرژینان دەژی ‹ڕۆح بۆ نەکا فیدایی سەبا، بولبولی فگار؟/ هەر تاقەسروەیێکی دەوای سەد برین ئەکا «بێخود»› ۲. *[مەجاز]* زمانپاراو؛ زمانتەڕ؛ قسەزان ‹بولبول گولزار عشقم، باڵ پەروازم نییە/ تا وە سووز دڵ بناڵم، کەس هەماوازم نییە «تەمکین»› ☰ ۱. بُلبُل ۲. زبان‌آور

بولبولە / bulbule/: ناو. لوولەی تەنگی تۆنگ ☰ لوله‌ی تنگ پارچ

بوڵبوڵ / bułbuł/: ☜ **بولبول**

بوم / bum/: ناو. کوند؛ بایەقوش؛ بوو ☰ جُغد

بومباردمان / bumbard(i)man/: ☜ **بۆردومان**

بونیا / bunya/: ئاوەڵناو. بەردەوام؛ پایەدار ‹حافز مەنویسوود ڕەفیق کیمیاس/ نەمەیوود وە دەست تا دونیا بونیاس «شامی»› ☰ برقرار

بوها۱ / buha/: ناو. بایی؛ نرخ؛ بهێ ☰ نرخ

بوها۲: ئاوەڵناو. بایەخدار؛ گرانقیمەت ☰ قیمتی

بوهار / buhar/: ☜ **بەهار**

بوهارتن / buhartin/: چاوگ. تێپەڕین؛ بواردن؛ ڕابردن ☰ گذشتن؛ عبور کردن

بوهاری / buharî/: ☜ **بەهاری**

بوهرین / buhrîn/: چاوگ. ۱. بزڕکانی تەوشی وەک شیر ۲. پیر بوون؛ بە سەر چوون (گیا و ...) ☰ ۱. فاسد شدن شیر و مانند آن ۲. پیر شدن گیاه

بوهل / buh(i)l/: ناو. گەلی؛ دەرە؛ دۆڵی تەنگ و قووڵ ☰ درّه

بوهوست / buhust/: ☜ **بست ـ۱**

بوهیشت / buhîşt/: ☜ **بەهەشت**

بویتان / buwîtan/: ناو. باپشکێو ☰ گُل‌مُژه

بویسان / biwîsan/: ☜ **بێستان**

بویکابچویک / b(i)wîkabiçwîk/: ☜ **بوکەڵە**

بویەر / buyer/: ناو. ڕووداو؛ دەگمە؛ پێشهات ☰ رُخداد

بوێر۱ / b(i)wêr/: ئاوەڵناو. ئازا؛ نەترس؛ ورەدار ‹فیدای کۆڕی خەباتت بم کچی کورد!/ کە گیانباز و فیداکار و بوێری «هێمن»› ☰ شجاع

• بوێر۲: پاشەوشە. ـ بۆری؛ تێپەڕ ‹بابوێر؛ ساڵبوێر› ☰ ـگذر؛ ـ سپار

بوێرانە۱ / b(i)wêrane/: ئاوەڵناو. ئازایانە ‹کارێکی بوێرانەی کرد› ☰ شجاعانه

بوێرانە۲: ئاوەڵکار. ئازایانە ‹خۆ کاکیشم لەو

لێرەوارەدا کەوتە داوەوە بەڵام بوێرانە خۆی دەرباز کرد› ■ شجاعانە

بوێری / b(i)wêřî/: ناو. ئازایەتی؛ نەترسی؛ ورەداری ‹لاوێکە بە ناوی تاژدین ... لە بوێریدا ... یەکەم پیاوی خاوەن ناوە. «هەژار، *مەم و زین*»› ■ شجاعت

بوێژ / b(i)wêj/: ناو. ١. گوتەبێژ؛ قسیەکەر ٢. شاعیر؛ شایەر ٣. گۆرانیبێژ ٤. شاعیری دەسبەجێ ■ ١. گوینده ٢. شاعر ٣. ترانەخوان ۴. شاعر ارتجالی

بوێژی / b(i)wêjî/: ناو. خۆوێژی ■ بدیهەگویی

بۆ^{١} / bo/: ناو. ١. بۆن؛ بێن؛ بێهن ‹بۆی وەهار مەیۆ، بۆی وەهار مەیۆ/ بۆی هەناسەی گوڵ لە گوڵزار مەیۆ «فولکلۆر»› ٢. بوو؛ کوند؛ بایەقوش ٣. وڵات؛ سەرزەمین ‹هەر تۆم خۆش دەوێ لەم هەرد و بۆیە› ٤. شاگردی مەیخانە ٥. دێراو؛ خەتی قووڵ بۆ ئاوداشتن ■ ١. بو؛ رایحە ٢. بوم ٣. سرزمین ۴. شاگرد میخانە ۵. جوب آبیاری

⊡ **بۆ پێوە کردن**: بۆ کردن ■ بو کردن

بۆ پێوە نەکردن: *[کینایە]* تام نەکردن؛ هیچ لە شتێ نەخواردن ‹چێشتم بۆ داکرد، بۆی پێوە نەکرد› ■ دست نزدن؛ نخوردن

بۆ دان: دانەوێڵە لە سەر ساج برژاندن ■ بو دادن حبوبات

بۆ کردن: ١. بۆن هەڵمژین؛ بۆن کردن ٢. گنخان؛ بۆسار بوون ٣. گەنین؛ خراو بوون ■ ١. بو کردن ٢. بو گرفتن ٣. گندیدن

بۆ^{٢}: ئاوەڵکار. *[سووکەڵە]* بۆچی؛ بۆچ؛ بوو ‹بۆ نەبمە خێوی نانی خۆم؟/ بۆ نەخوێنم بە زمانی خۆم؟ «هەژار، *بۆ کوردستان*»› ■ چرا

بۆ^{٣}: ئامراز. ١. لە بەر؛ بە خاتر ‹بۆ کوردستان› ٢. بەرەو ‹هیچ کەسی وەک من لە حەپسی شەشدەری یەئسا نەهێشت/ ئاسمان وەختێ فڕێی دا بۆ زەمین نەردی گوناح «بێخود»› ٣. ژبۆ؛ پەی؛ ئەڕای ‹بۆ ئێمە کار نییە› ٤. شیاوی؛ هێژای ‹قسەی وا، بۆ کردن نابێ› ٥. لە بواری ‹شیعری خەڵکی کەی دەگاتە شیعری من، بۆ نازکی؟/ کەی لە دیققەتدا پەتک دەعوا لەگەڵ هەودا دەکا؟ «نالی»› ■ ١. بە خاطر ٢. بە سوی ٣. برای ۴. شایستەی؛ قابلِ ۵. از نظرِ

تێبینی: «بۆ»ی پیت لەگەڵ چاوگدا، سارستەی فیعلی پێک دێنێ، وەک: بۆ بوون (بە چەند مانا)؛ بۆ بردن؛ بۆ چوون (بە چەند مانا)؛ بۆ دانان؛ بۆ دانەوە؛ بۆ ڕەخسان؛ بۆ کران؛ بۆ کردن (کە لەگەڵ «بۆن کردن»دا جیاوازە)؛ بۆ لوان؛ بۆ (کەسێ/ شتێ) مردن؛ بۆ هاتن (بە چەند مانا) و ...

بۆ^{٤}: پێرۆ. ← **بەروبۆ**

بۆبا / boba/: ئاوەڵناو. بۆن گرتوو (ڕۆن و کەرە) ■ بوگرفتە (روغن یا کرە)

⊡ **بۆبا بون**: بۆن گرتن ■ بو گرفتن

بۆبرە / bobiře/: ناو. بۆچنە؛ ئەو شتەی بۆنی ناخۆش ناهێڵێ ■ بوگیر

بۆبلات / bobilat/: ناو. بۆبەلات؛ کارەسات؛ بەڵا و چۆرتم ■ بلا و مصیبت

بۆبەلات / bobelat/: ☜ **بۆبلات**

بۆپرووز / bop(i)řûz/: ناو. بۆکرووز؛ بۆنی سووتاوی ئێسک و موو ■ بوی مو و استخوان سوختە

بۆت / bot/: ناو. ١. بانیژەی ئاش؛ بانجیلەی ئاسیاو ٢. ئاوبارە؛ قەمتەرە؛ داری درێژ و ئەستوور کە بۆ پەڕاندنەوەی ئاو بە سەر کەندالیدا دەکێشن ■ ١. بامک آسیاب ٢. قنطرە

بۆتاڤ / botav/: ناو. بۆتاڤەک؛ گوڵێکی خۆڕسکی مەزرایە بۆ دەرمان ئەشێ ■ هوفاریقون؛ گُل راعی

بۆتاڤەک / botavek/: ☜ **بۆتاڤ**

بۆترەکێنە / bot(i)rekêne/: ناو. کارگی بالابەرزی سەرخڕ ■ نوعی قارچ

بۆتک / botik/: ناو. ۱. ئاوبارە؛ بۆت ۲. ئاخوڕ؛ ئالفدان ☰ ۱. قنطره ۲. آخور

بۆتکە / botke/: ناو. خانووی لە دار و تەنەکە ☰ زاغە؛ کلبەی از چوب و حلب

بۆتە / bote/: ناو. ۱. تەپۆلکە؛ زەقایی زەوی؛ بلندایی کەم لە زەمیندا ۲. دەفرێ کە کانزای تێدا دەتاوێننەوە ‹ڕەنگی ژەنگێکی، کە بۆتەی سروشت/ قاڵبی منی کوردی پێ دارشت «پیرەمێرد»› ☰ ۱. تپەی کوچک ۲. بوتەی ریختەگری

بۆتەگە / botege/: ناو. بۆدڕن؛ ئەو بۆیەی وەختی تێبەردان لە سابرێن دێ ☰ بوی بز نر هنگام جفتگیری

بۆتیمار / botîmar/: ناو. شاهۆ؛ شینەشاهۆ؛ شاوەشینکە؛ باڵدارێکی مل و قاچ درێژە هەر لە دەم ئاوان دەبێ ☰ بوتیمار

بۆج / boc/: ناو. فیز؛ دەعیە؛ ئیفادە ☰ فیس؛ افادە

بۆچ۱ / boç/: ناو. قوز؛ زێی مێوینە ☰ کُس

بۆچ۲: ☜ **بۆچی**

بۆچاڵ / boçał/: ناو. هەفار؛ نمەبۆ؛ بۆنی دەغڵی نمگرتوو لە چاڵدا ☰ بوی نای غلّەی در چالە ماندە

بۆچرووک / boç(i)rûk/: ناو. بۆنی سووتاوی چەوری ‹دەیانبەست بۆ کوتانی، مەرج و پەیمان/ هەناوی لێ دەهات بۆچرووک و بۆسۆ «هێمن»› ☰ بوی چربی سوختە

بۆچڕ / boçiř/: ناو. بۆنەدووکەڵ؛ بێهنا کادوو ☰ بوی کاە سوختە

بۆچڵیسک / boç(i)łîsk/: ☜ **بۆچەك**

بۆچنە / boç(i)ne/: ☜ **بۆبرە**

بۆچوون۱ / boçûn/: چاوگ. ۱. بیر بردن ‹چاکی بۆچووی، ڕاست وایە› ۲. بەرەو کەسێ یان شتێ پەلامار دان ‹هەر کە بۆیچووم هەڵات!› ☰ ۱. گمان بُردن ۲. بە طرف کسی یا چیزی خیز برداشتن

بۆچوون۲: ناو. بیروڕا؛ ڕوانگە ‹بە بۆچوونی من تا گەندەڵی هەبێ، قەیرانی ئابووری چاری ناکرێ› ☰ دیدگاە

بۆچە / boçe/: ☜ **بۆچی**

بۆچەک / boçek/: ناو. بۆچلیسک؛ بۆنی گۆشت و چەوری لە سووتان ‹بۆنی کەبابە، بۆچەکی چزڵیکە دێ لە دوور/ یا بۆچرووکی جەرگ و دڵی هەڵکزاومە «بێخود»› ☰ بوی گوشت و چربی نزدیک بە سوختن

بۆچەکەوڕ / boçekewiř/: ☜ **بۆچەکەهوڕ**

بۆچەکەهوڕ / boçekehuř/: ناو. بۆچەکەوڕ؛ بۆ چرووکی تون ☰ بوی شدید چربی سوختە

بۆچی / boçî/: ناوەلکار. بۆچ؛ بۆچە؛ بۆ؛ بوو؛ بووچە؛ ئەڕا؛ لەبەر چی ‹بۆچی نەگریم سەد کەرەتم دل دەشکێنی؟/ بۆ مەی نەڕژێ شووشە لە سەد لاوە شکاوە! «نالی»› ☰ چرا

بۆخ / box/: ناو. بۆق؛ هەڵم ☰ بخار

بۆخاو / boxaw/: ناو. بۆنی ناخۆشی وەک بۆنی ماسی یا گۆشتی کاڵ ☰ بوی بد

بۆخشک / boxişk/: ناو. پلووسک؛ پلوور ☰ ناودان

بۆخنک / boxink/: ناو. بۆدڕ ☰ بوی تند عرق بدن

بۆخۆشکە / boxoşke/: ناو. ۱. دارێکی لێرەوارە ۲. گوڵی کەنێرە ۳. هەزبۆ؛ هەزبە ☰ ۱. درختی جنگلی ۲. گلی وحشی ۳. از ادویەجات

بۆخۆیی / boxoyî/: ناو. بێخوییی؛ دەردێکە لە بێخەوییەوە تووشی چاو دێت ☰ بیماری چشم بر اثر بی‌خوابی

بۆدار / bodar/: ☜ **بۆندار**

بۆدراو۱ / bod(i)raw/: ناو. بۆراو؛ چێشتی قاوتی گەنمی برژاو ☰ آش گندم بوادە

بۆدراو۲: ناوەلناو. برژاو؛ بۆراو ‹ژنێ چەند ماشەری پێیە، دەیانهێنێتە بەر تاوێ/ ژنێکی تر بە دەستاڕی دەهاڕێ گەنمی بۆدراوێ «هێمن»› ☰ بوادە

بۆدرە / bod(i)re/: ناو. پۆتر؛ کرێمی چەور کردنی

دەست و دەم و چاو ▤ کِرم دست و صورت

بۆدڕ^{1} / bodiř/: ناو. بۆدڕن: ١. بۆنی توندی ماسی و تەگە ٢. بۆنی ئارەقەی بنەنگڵ و قاچ ٣. هەر جۆرە بۆنی توند و ناخۆش ▤ ١. بوی تند ماهی و بُز نَر ٢. بوی عرق بدن ٣. بوی تند

بۆدڕ^{2}: ئاوەڵناو. بۆدڕن؛ ئاڵوودە بە بۆنی ناخۆش و تن ‹کابرایەکی بۆدڕن هاتە لام› ▤ مُتعفن

بۆدڕن / bodiř(i)n/: ☜ **بۆدڕ**

بۆدووکەڵ / bodûkeł/: ئاوەڵناو. بۆن کادوو؛ دووکەڵاژۆ؛ بۆنی دووکەڵ لێ نیشتوو ‹ماستی بۆدووکەڵ› ▤ دودی

بۆدەلە / bodele/: ئاوەڵناو. گەوج؛ حۆل ▤ گیج؛ نفهم

بۆدی / bodî/: ناو. فێڵ و گەڕ ▤ تقلب و مکر

بۆدیپۆش / bodîpoş/: ئاوەڵناو. زریپۆش

بۆر^{1} / bor/: ناو. ١. *[ڕێنووس]* بەر؛ بۆرە؛ زەممە؛ ئەو بزوێنە کە وەکوو واوێکی چکۆلەیە (ـُ) و دەچێتە سەر پیتەوە (لە ڕێنووسی کوردیدا، بە واوێکی تەواو دەنووسرێ و دەنگیلەی سادەی ناوە) ٢. ڕەنگی خۆڵەمێشی ٣. بوار؛ ڕێگەی پەڕینەوە ‹بەحسێ زولفا یار پێکرا/ بۆرێ عێشقێ پور فرایە «مەلای جزیری»› ▤ ١. ضمّه ٢. رنگ خاکستری ٣. گُذار

بۆر^{2}: ئاوەڵناو. ١. خۆڵەمێشی؛ بوولین؛ بە ڕەنگی خۆڵەمێش ٢. پنۆک - پنۆکی ڕەش و سپی (یەکسم) ٣. کۆن؛ کۆنە؛ کەڤن ‹مەلای گوندە چیا، نەک شێخی ورگن/ هەیەتی مێزەرێکی بۆر و چلکن «هێمن»› ▤ ١. خاکستری رنگ ٢. خاکستری با لکەهای سفید (مَرکب) ٣. کُهنه

⊡ **بۆر بوون** *[مەجاز]* شەرمەزار بوون ‹بەوهەموو دەعیەوە دوێنێ باش بۆر بوو› ▤ شرمنده شدن

- **بۆر**^{3}: پاشەوشە. *[پلار]* بۆرە - ؛ ناسراوی ناماقووڵ (تێبینی: بۆ ئاماژە بە کەس یان شتێ کە بیسەر دەیناسێ و بایەخێکی وای نییە) ‹سەرەنجام جیرانەبۆرم ڕۆیشت و لە کۆڵمان بۆوە؛ ماشینەبۆرت چ لێ کرد؟› ▤ نشانەی معرفەی تحقیرآمیز

بۆراق / boraq/: ئاوەڵناو. چاوزەق؛ چاوزاق ▤ چشم‌برجسته

بۆران / boran/: ناو. ١. شلێوە؛ شلۆقە؛ بەفر و باران پێکەوە ٢. باسریشک؛ باروشک؛ بەفر و باران و با پێکەوە ▤ ١و٢. بوران

بۆرانپێچ / boranpêç/: ناو. کرێوە؛ کرێڤە؛ گەردەلووول وێڕای بەفر ▤ کولاک

⊡ **بۆرانپێچ کردن** *[کنایە]* ڕاپێچەک دان؛ ڕامالین بە زۆر ▤ غارت و چپاول کردن

بۆرانخانە / boranxane/: ناو. کۆترخان ▤ کبوترخان

بۆرانی / boranî/: ناو. ١. چێشتی کوولەکە و ماست ٢. چێشتی باینجان و کووولەکە و تەماتە و قیمە ▤ ١. آش ماست و کدو ٢. بورانی

بۆراو / boraw/: ☜ **بۆدراو**

بۆرایی / borayî/: ☜ **بوراهی**

بۆرباو / borbaw/: ئاوەڵناو. بۆرەکی؛ بۆرەڵۆک؛ ئاماڵبۆر ▤ مایل به خاکستری

بۆرچیل / borçîl/: ناو. ڕەشی ئامالبۆر ▤ سیاه مایل به خاکستری

بۆرچین / borçîn/: ناو. سۆنە؛ سەسەوز؛ مێچکە مراوی ماڵی ‹بۆرچین سەرسەوز، بۆرچین سەرسەوز/ فەڕ سواران بۆرچین سەرسەوز «هێسارانی»› ▤ مُرغابی مادە؛ کلەسبز

بۆردۆر / bordor/: ناو. دۆراندۆر؛ دۆرمادۆر ▤ پیرامون

بۆردومان / bordûman/: ناو. بۆمباباران؛ بومباران؛ بومباردمان ▤ بمباران

بۆرژان^{1} / borjan/: چاوگ. وەنەوزدان؛ دە بیرەخەو چوون ▤ چُرت زدن

بۆرژان^{2}: ناو. وەنەوز؛ بیرەخەو؛ سووکەلەخەو؛ نێوان

بێداری و خەو ☰ پینکی

بۆرکار / borkar/: ئاوەڵناو. بۆرکەلـە؛ بۆرکەڵـە؛ بـە ڕەنگی بۆر ☰ خاکستری رنگ

بۆرکەلە / borkele/: ☞ **بۆرکار**

بۆرکەڵە / borkełe/: ☞ **بۆرکار**

بـۆرمس / bormis/: ئاوەڵـناو. ڕەشـــی بـــە ڕاڕای سپییەوە ☰ ابلق

بۆروبناشت / bor û b(i)naşt/: ناو. گلە و بنداشـت؛ قسە و گلەیی ☰ سخنِ گلایه آمیز

بـۆرە^1 / bore/: نـاو. ۱. ☞ **بـۆر**^{1}ـــ ۱ ۲. نـاوی سەگانە ‹بۆرە و بازە› ☰ ۱. ☞ **بۆر**^{1}ـــ ۱ ۲. نـامی برای سگ

بۆرە^2: ئاوەڵناو. ۱. بۆر؛ بۆری پنۆک سـپی (ئەسـپ) ۲. نیمچە؛ نیمـە؛ ناتـەواو ‹بـۆرە خزمایەتییـەکمان هەیـە؛ بـۆرە سـەوادێکی هـەبوو وای دەزانی تـەواوی کـردووە!› ۳. بایـەر؛ بـوور؛ بـوورە؛ بـەیار ☰ ۱. خاکستری با خال‌های سفید (اسب) ۲. نصـف و نیمـە؛ ناتمام ۳. بایر

بـۆرە ـ^3: پێشوشـە. ۱. ـ بـۆر؛ ناجسـن؛ ڕەمـەکی و سەرنەناس ‹بۆرەپیاو؛ بۆرەزەلام› ۲. نیمچە؛ ناتەواو ‹بۆرەژان؛ بۆرەخزم› ☰ ۱. بداصل و نانجیب ۲. نصفەـ

بۆرەبنـار / boreb(i)nar/: نـاو. *[مـەجاز]* دەمەقاڵــە؛ نیوەشـەڕ؛ کێشـەی هەر بە دەم ☰ جدال لفظی

بۆرەپنە / borepine/: ناو. قەلەبەڵەکە ☰ کلاغ ابلق

بۆرەپیاگ / borepiyag/: ☞ **بۆرەپیاو**

بۆرەپیاو / borepiyaw/: نـاو. بۆرەپیاگ: ۱. پیاگی ڕەمەکی و سەرنەناس ‹کچی مـن بـێ بـە جـووتی بۆرەپیاوێ؟!/ دەکوژرێ، خۆی لـە ماڵـی کابـە بـاوێ «هـێمن»› ۲. *[کینایـە]* مـرۆی سپڵـە و پـێنـەزان ‹چاکە لەگەڵ بۆرەپیاو؟!› ☰ ۱. مرد عـامی و گمنـام ۲. آدم ناسپاس

بۆرەجوڕە / borecuře/: نـاو. بـێکـاکۆڵ؛ جـۆرێ جوڕەیە ☰ پرندەایست

بـۆرەخزم / borexizm/: نــاو. خزمـــی دوور ☰ خویشاوند دور

بـۆرەزەلام / borezelam/: نـاو. تـەژەی نـاقۆڵا ☰ تنومندِ بدترکیب

بـۆرەژان / borejan/: نـاو. بـەرەژان؛ ژانـە درۆزنـە؛ دەسپێکی ژانی منداڵ بـوون ☰ درد کـاذب قبـل از زایمان

بۆرەسوار / bores(i)war/: ناو. سواری بێئـەزموون ☰ سوار ناوارد

بۆرەقـانی / boreqanî/: نــاو. گیایەکـــە ســـوور ئەکرێتەوە بۆ خواردن ☰ گیاهی خوراکی

بۆرەقنە / boreqine/: ئاوەڵناو. ئاماڵبۆر ☰ مایل بـە خاکستری

بـۆرەک / borek/: ناو. ۱. قژاوکـە؛ مـەلێکی ڕەنـگ بۆرە ۲. خواردنێکە لە هێلکە و ئارد و قیمـە سـاز دەکرێ ۳. جۆرێـک گـەچ ☰ ۱. زاغ جـی‌جـاق ۲. خوراکی از آرد و تخم مرغ و گوشت ۳. نوعی گچ

بۆرەکـار / borekar/: ناو. کاری سـووک و کەم‌بایەخ ☰ کار اندک و کم‌ارزش

بۆرەکـە / boreke/: نـاو. گوێلپـار؛ گوێرەکـەی دوو ساڵان ☰ گوسالەی دوساله

بۆرەکی / borekî/: ☞ **بۆرباو**

بۆرەکێڵ / borekêł/: ناو. بەیاربڕ؛ بۆرە؛ کەسـێ کـە بۆرەی دەرهێناوە ☰ کسی که زمین بـایر را شـخم می‌زند

بۆرەڵۆک / borełok/: ☞ **بۆرباو**

بۆرەڵوکە / borełûke/: ئاوەڵناو. خاکی؛ بە ڕەنگـی خۆڵ ☰ خاکی؛ به رنگ خاک

بۆری^1 / bořî/: ناو. ۱. ڕەنگی بۆر ۲. لوولە و شێری ئـاو ۳. هــەر شــتێکی لوولــەیی ‹بۆرییــەکانی هەناسەدان› ٤. *[مەجاز]* بۆق؛ شیشـەی لامپـا ☰ ۱. رنگ طوسی ۲. لوله و شیر آب ۳. جسمِ لوله‌یی شکل ۴. شیشه‌ی چراغ روشنایی

بۆری^{۲}: ئاوەڵناو. ڕابردوو؛ کۆن ☰ قدیم

ـ بۆری^{۲}: ☞ **ـ بوێر**^{۲}

بۆریا / borya/: ناو. بووریا؛ حەسیر ☰ بوریا

بۆریزان / borîzan/: ناو. کەڕەناچی؛ شەیپوورژەن ☰ شیپورچی

بۆریژانگ / borîjang/: ☞ **بۆژانە**

ـ بۆرینە / -borîne/: پاشەوشە. کۆنە و ساڵ بە سەردا هاتوو ‹هەنبانەبۆرینە؛ کڵاوەبۆرینە› ☰ ـکُهنە

بۆریە / bor(i)ye/: ناو. لوولە ☰ لولە

بۆڕ^{۱} / boř/: ناو. ۱. تەرە؛ قووڵکەی میوە کە گەڵای تێدا ڕادەخەن و بە گەڵا دایدەپۆشن ۲. گیایەکی باڵا بڵندی گەڵا دەرزی لە بەرەی هەڵز و کەما ۳. شەپۆل ٤. شکست؛ کار و ڕەوتی دۆڕان ٥. بۆڕبۆڕێن؛ ململانێ ☰ ۱. چالەای کە میوە را در آن ریزند تا برسد ۲. گیاهی برگ‌سوزنی ۳. موج آب ۴. شکست ۵. مسابقە

◘ **بۆڕ خواردن**: بەزین؛ بۆڕدران ☰ شکست خوردن

بۆڕ دان: بەزاندن (بەتایبەت لە شیعرێندا) ‹هەموو فەقێکانی خانەقا دەکەوتنە لایەک و من و هەژاریش لە لایەک، شیعرێنمان دەکرد. بڕوا بکەن بۆڕمان دەدان «هێمن، تاریک و ڕوون»› ☰ شکست دادن (بویژە در مُشاعرە)

بۆڕ دران: ☞ **بۆڕ خواردن**

بۆڕ^{۲}: ئاوەڵناو. پیر؛ دۆخی لە شلکی و جوانی تێپەڕین ☰ پیر

◘ **بۆڕ بون**: *[کنایە]* پیر بوون؛ بە سەر چوون ‹کەنگر بۆڕ بووە، بۆ خواردن نابێ› ☰ پیر شدن

بۆڕان / bořan/: چاوگ. قۆڕە قۆڕ کردنی ڕەشەوڵاغ ☰ بانگ برآوردن چهارپایان

بۆڕاندن / bořandin/: چاوگ. تێپەڕ. //بۆڕاندت؛ دەبۆڕێنی؛ ببۆڕێنە// بۆڕە کردن ☰ ماع کشیدن و عِروعِر کردن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەبۆڕاندن

بۆڕبۆڕێن / bořbořên/: ☞ **بۆڕ**^{۱}

بۆڕدراو / bořd(i)raw/: ئاوەڵناو. بەزیو؛ ترساو ☰ شکست‌خوردە

بۆڕنای / bořnay/: چاوگ. بۆڕەبۆڕ کردن ☰ صدای ناخوشایند درآوردن

بۆڕە / boře/: دەنگەناو. ۱. دەنگی بەرزی گا و گۆل ۲. دەنگی بەرز و ناحەزی گریان ۳. دەنگی گڕ و بەرز ‹بۆڕەی ماشین مێشکی بردم!› ☰ ۱. صدای گاو و گوسالە ۲. های ـهای ناخوشایند گریە ۳. صدای بمِ بلند

بۆڕەبۆڕ / bořeboř/: دەنگەناو. ۱. دەنگی زۆری گا و گۆل ۲. دەنگی زۆر و ناحەزی گریان ‹هۆقەهۆق و بۆڕەبۆڕ/ حیلەی جانوو، ئەسپی تۆڕ «هێمن»› ☰ ۱. صدای مُمتد گاو و گوسالە ۲. های ـهای مداوم و ناخوشایند گریە

بۆڕی / bořî/: ناو. ۱. کەڕەنا؛ شەیپوور ۲. دووکەڵ‌کێشی سەماوەر ☰ ۱. کرنا ۲. دودکش سماور

بۆڕیایۆ / bořyayo/: چاوگ. کەوتنە بۆڕە ☰ صدای ناخوشایند درآوردن

بۆڕیژەن / bořîjen/: ☞ **بۆڕیەژەن**

بۆڕین / bořîn/: چاوگ. ۱. هەڵگەڕانی تەوشی وەک شیر و... ۲. بۆڕاندنی گا و گوێلک ☰ ۱. فاسد شدن مایعاتی از قبیل شیر و ... ۲. صدا درآوردن گاو و گوسالە

بۆڕیە / bořye/: ناو. ۱. کەڕەنا؛ شەیپوور ۲. مزرەقی ناوهڵۆڵ ☰ ۱. شیپور ۲. گردنای میان‌تهی

بۆڕیەژەن / bořyejen/: ناو. بۆڕیژەن؛ کەڕەناچی؛ کەڕەناژەن؛ شەیپوورچی ☰ شیپورچی

بۆڕێن / bořên/: ناو. کێبەرکێ؛ ڕکە؛ ملە ☰ مسابقە

بۆز^{۱} / boz/: ناو. نەخۆشی چۆکی ئاژەڵ ☰ بیماری زانوی دام

بۆز^{۲}: ئاوەڵناو. بۆزە: ۱. شینی ئاماڵ‌سپی ‹ڕێگام

نیشان دە پادشای بوزورک!/ گورگی بۆزت کرد بە دەلیل بۆ تورک! «پیرەمێرد»› ٢. ڕەنگی ڕیشی ماش و برنجی؛ سپی و ڕەش تێکەڵ ‹تووکی سەر و ڕیشم لە غەما بۆز و درێژ بوو/ بەم وەزعیەتی ڕیشەوە وەک خواجە حەنا خۆم «عارف»› ٣. نەخۆشی چۆکی ئاژەڵ ⊑ ١. کبود ٢. جوگندمی ٣. بیماری زانوی دام

بۆزقاجی / bozqacî/: ئاوەڵناو. بۆز و خەت ـخەت (بۆ حەیوان) ⊑ خاکستری با خط و خال سفید (حیوان)

بۆزە / boze/: ☜ **بۆز٢**

بۆزەن / bozen/: ئاوەڵناو. بۆنکەر؛ زۆر بە بۆن ⊑ دارای شامەی قوی

بۆژان / bojan/: ☜ **بۆژانە**

بۆژانە / bojane/: ناو. بووژانە؛ بۆژان؛ بۆژنە؛ بیژان؛ بێژەن؛ بێژان؛ بیویژان؛ نۆویژان؛ ژابێژ؛ بیڤیژان؛ بۆریژانگ؛ ئەنیژ؛ بۆعەترە؛ بووماران؛ بۆمایران؛ بووماروو؛ بۆمارانە؛ گولەمارانێ؛ گولەهەسێل؛ زەردە شابەنگ؛ بنەگیای خۆڕسکی گەڵادرێژ و تووکن بە بۆنێکی زۆر توندەوە کە بۆ دەرمان دەبێ ‹چنوور تازیەبار بۆژانە خەمبار/ ئێسال کۆچەکەت نەلوانۆ هەوار «فولکلۆر»› ⊑ بومادران

بۆژنە / bojne/: ☜ **بۆژانە**

بۆژۆ١ / bojo/: ناو. ١. بۆژە؛ بواژوو؛ بۆگە؛ گیای بۆنگرتوو کە مالات نایخوا ٢. ☜ **بوزوو** ⊑ ١. علف بوگرفته ٢. ☜ **بوزوو**

بۆژۆ٢: ئاوەڵناو. بۆژە؛ بۆنگرتوو ‹گولستان و زەمەندی کوردەواری/ بە پێی دوژمن دەبوو پێشێل و بۆژۆ «هێمن»› ⊑ بوگرفته

بۆژە١ / boje/: ☜ **بۆژۆ١ـ١**

بۆژە٢: ☜ **بۆژۆ٢**

⊡ **بۆژە کردن**: ١. بێز کردنی حەیوان لە گیای بۆژۆ ٢. دەم دانی حەیوان بە گیا و ئالفەوە کە دەبێتە هۆی ئەوەی پاشماوەکەی نەخۆن ⊑ ١. اِبا کردن دام از خوردن علف بوزده ٢. بوزده کردن علوفه

بۆژیاگ / bojyag/: ئاوەڵناو. گلۆف؛ مچۆڵە ⊑ مُچاله

بۆس١ / bos/: ناو. ١. ☜ **بست ـ١** ٢. ماچ؛ ماچە؛ ڕامووسانک ⊑ ١. ☜ **بست ـ١** ٢. بوسه

• **بۆس٢**: پاشەوشە. ماچکەر ‹ئاستانەبۆس؛ پابۆس› ⊑ ـ بوُس

بۆسار / bosar/: ئاوەڵناو. بۆسارد؛ بۆنگرتوو؛ تام و بۆ گۆڕیاگ ‹گۆشتەکە تەواو بۆسار بووە› ⊑ بوگرفته

بۆسارد / bosard/: ☜ **بۆسار**

بۆسان / bosan/: ناو. بێستان؛ باخ ⊑ بوستان

⊡ **بۆسار بون**: گنخان؛ بۆن گرتن ⊑ بو گرفتن

بۆسای / bosay/: چاوگ. ڕامووسان؛ ماچ کردن ‹بۆسا دوو دیدە و پێشانی پاکش/ بی وە شەفای دەرد دڵەی غەمناکش «خانای قوبادی»› ⊑ بوسیدن

بۆست / bost/: ☜ **بست ـ١**

بۆسۆ / boso/: ناو. بێسۆ؛ بۆنسۆ: ١. بۆنی لۆکەی سووتاو ٢. پەڕۆی تازە سووتاو کە لە سەر برینی تازەی دەنێن خوێنەکەی دەبەستێ ⊑ ١. بوی پنبەی سوختە ٢. تکە پارچەی پنبەای کە می سوزانند و بر زخم تازە می گذارند تا خون را بند آورد

⊡ **بۆسۆ کردن**: /مەجاز/ بوختان کردن ⊑ تهمت زدن

بۆسۆ لێ هەڵنەسان: /کینایە/ بۆسۆ لێ نەهاتن؛ ڕووت و قووت و هەژار و نەدار بوون ‹هێندە هەژارە، بیخە تەنوور بۆسۆی لێ هەڵناسێ «مەسەل»› ⊑ لخت و عور بودن

بۆسۆ لێ نەهاتن: ☜ **بۆسۆ لێ هەڵنەسان**

بۆسە / bose/: ناو. بووسە: ١. حەشارگە؛ سیپە؛ ڕەبەت؛ کەمین؛ مردە و زیندە ٢. مەڵاس ٣. قایشی گرێدەری نیر و ئاموور پێکەوە ٤. ماچ ‹تا لە من ئەو زولفە ڕێی بۆسە و کەناری گرتووە/ ناو دەمم بێ شوبهە تامی زەهری ماری گرتووە «نالی»›

☰ ١. کمینگاه ٢. کمین ٣. رابط بین یوغ و خیش ۴. بوسه

⊡ **بۆسە خواردن:** خۆ لە بۆسە نان؛ لە بۆسەدا خۆ مات کردن ☰ کمین گرفتن

بۆسە گرتن: بۆسە خواردن ☰ کمین گرفتن

بۆسە نانەوە: لە بۆسەدا دانیشتن ‹ڕۆژگاری سپڵە بۆ من بۆسەیەکی نایەوە/ نەمدی هەر تیرێکی دەیهاوێ بەرەو سینەم نەبێ «هێمن»› ☰ کمین کردن

بۆسە دانانەوە: بۆ نیازێکی، زۆرتر چەوت و نارەوا، ماتە لە خۆ دان ☰ برای هدفی، بیشتر ناپسند منتظر فرصت بودن

خۆ لە بۆسە نان: ☜ **بۆسە خواردن**

بۆسەلی / boselî/: ناو. جۆرێ ترێ ☰ نوعی انگور

بۆش^1 / boş/: ناو. تێکەڵ ـپێکەڵی خەڵک ☰ شلوغی مردم؛ ازدحام

بۆش^2: ئاوەڵناو. ١. ناوبەتاڵ؛ کلۆر؛ هلۆڵ ‹سەیرە هەرکەس ڕوو دەکاتە ئەم خەراباتی وجوود/ کاسەکەی هەرچەندە پڕتر بێ ئەوەندە بۆشترە «حەمدی»› ٢. زۆر؛ فرە؛ زەحف ‹بەڵام گیانەکەم ماددەی تۆ بۆشە/ لە تێکەڵیدا هەر ڕاستی خۆشە «پیرەمێرد»› ☰ ١. کاواک؛ تُهی ٢. بسیار

بۆشایی / boşayî/: ناو. ١. چۆڵایی؛ بەتاڵایی؛ والایی؛ شوێنێ کە هیچ ماکێکی تێدا نەبێ ٢. مەودا؛ نێوان ‹بۆشایی نێوان پیتەکان زۆرە› ☰ ١. خلأ ٢. فاصله

بۆشتاخ / boştax/: ئاوەڵناو. بۆشناغ؛ کۆک و پۆشتە ‹خۆ خۆشە جوان و بۆشتاخ بێ کۆمەڵ/ بەڵام نەک بڕێ و باقی تر ڕووتەڵ «کاک ئەحمەد»› ☰ شیکپوش

بۆشکە / boşke/: ☜ **بەرمیل**

بۆشناغ / boşnağ/: ئاوەڵناو. کۆک و پۆشتە ☰ شیکپوش

بۆشێ / boşî/: ناو. بۆیرش؛ بۆنم ☰ بوی نم

بۆعەتره / bo'etre/: ☜ **بۆژانە**

بۆغ / boğ/: ☜ **بۆق**^{1} **ـ٦**

بۆغاڤ / boğav/: ناو. گیایەکە بە شاخانەوە دەڕوێ ☰ گیاهی است که بر صخرەها روید

بۆغمە^1 / boğme/: ناو. نەخۆشی دووشاخە ☰ بیماری خُناق

بۆغمە^2: سارستە. وس بە؛ دەمت بگرە ☰ ساکت؛ خاموش باش

بۆفرە / bofre/: ناو. تۆقلە؛ بلۆق ☰ حُباب

بۆفڕە / bof(i)ře/: ناو. بلق ☰ حُباب

بۆق^1 / boq/: ناو. ١. قرپۆک؛ بەق؛ قورواق؛ قربۆق ‹شەو نییە خەومان لەبەر قرژاڵ و بۆق و ژاوەژاوا! «نالی»› ٢. کەڵەشاخ بۆ تێتووڕاندن ٣. پشت مل ‹دایە بۆق ملیا!› ٤. پاڵ؛ دەڵەک ‹بۆقی پێوە نیا، خستی!› ٥. نێرتکی چلە پیاز و سیر ٦. هەڵم؛ بۆخ؛ بۆغ ‹شیشەکان بۆقیان کردگە› ٧. شیشە لامپا ☰ ١. قورباغه ٢. بوق ٣. پشت گردن ۴. هُل ۵. نرەی پیاز و سیر ۶. بخار ٧. شیشەی چراغ

▣ **بۆق(ی) مل:** بۆقەتە؛ پشتە مل؛ پشتی مل ☰ پشت گردن

⊡ **بۆق پێوە نان:** پاڵ پێوە نان ‹بۆقی پێوە نا، خستی› ☰ هل دادن

بۆق دان ١. بۆق لێدان ٢. بۆق نان؛ دەڵەک دان؛ پاڵ پێوە نان ☰ ١. بوق زدن ٢. هُل دادن

بۆق نان: ☜ **بۆق دان ـ٢**

بۆق^2: ئاوەڵناو. زەق؛ زاق ‹چاوبۆق› ☰ برجسته

بۆقژە / boqije/: ناو. ١. نەخۆشی زاری زارۆکان ٢. قەشمەرە؛ خێزانە مەلێک لە تۆرەمەی ڕەشیشە، ڕەنگاوڕەنگن و دەنگیان خۆشە و بریتین لە بۆقژەی بنەوش و کێوی ☰ ١. بیماری دهن بچه ٢. طُرقه

بۆقل / boqil/: ناو. ماسوولکەی بەلەک ☰ عضلەی

ساق پا

بۆقله / boqle/: ناو. قەلەموونە؛ بەقلەمووت؛ بۆقلەمووت؛ بۆقلەموون؛ بەقلە؛ قەل؛ عەلیشیش ☰ بوقلمون

بۆقلەموت / boqlemût/: ☞ **بۆقله**

بۆقلەمون / boqlemûn/: ☞ **بۆقله**

بۆقلی / boqlî/: ناو. باقلەکێوی؛ جۆرێ باقلەی ورد ☰ باقلای وحشی

بۆقه / boqe/: دەنگەناو. دەنگی نەوی گا کەمتر لە بۆڕە ☰ صدای گاو

بۆقەته / boqete/: ناو. پشتەمل ‹مووی حەوسەد وشتر ئەمکردە جلی/ هێشتا دیار بوو بۆقەتەی ملی «فولکلۆر»› ☰ پشت گردن

بۆقەمەله / boqemele/: ناو. جۆرێ مەلەی وەک بۆق ☰ شنای قورباغه

بۆکردگ^{1} / bokirdig/: ☞ **بۆکردو**

.بۆکردگ^{2}: پاشەوشە. بۆکراو ‹خوابۆکردگ› ☰ ـساخته

بۆکردو / bokirdû/: ئاوەڵناو. بۆنگرتوو؛ گنخاو؛ بۆکردگ ☰ بوگرفته

بۆکڕوز / bok(i)řûz/: ناو. بۆنی خوری یان ئێسکی سووتاو ‹هەناسەی سیام لە بۆکڕووزدا/ بەردی دا بە ڕۆح بەردولعەجووزدا «پیرەمێرد»› ☰ بوی پشم یا استخوان سوخته

بۆکز^{1} / bokiz/: ناو. بۆنکز؛ بۆنی سووتاو ‹بۆکز ماڵەکەی داگرتبوو› ☰ بوی سوخته

بۆکز^{2}: ئاوەڵناو. بۆنکز؛ بۆنی سووتاویی لێ نیشتوو ‹برنجەکە بۆکز بووە› ☰ بوی سوختگی گرفته

بۆکسەوات / boksewat/: ناو. دۆخی خلیسکانی تایەکانی ماشین و هەڵسووڕانی لە جێ ☰ بکسوات

بۆکڵیشه / bok(i)łîşe/: ناو. بۆنی ناحەزی بنباخەڵ و قاچ ☰ بوی بد زیربغل و پا

بۆک و نابۆک / bok û nabok/: ئاوەڵکار. بە دوو دڵی؛ بە دڕدۆنگی ‹بۆک و نابۆک چوومە پێشێ› ☰ با تردید

بۆکۆن / bokon/: ناو. ١. ناوساجی؛ زرووبی ٢. بۆنی شتی کۆن ☰ ١. نان روغنی ٢. بوی کهنگی

بۆگنتک / bogintik/: ناو. بۆنی میوەی ڕزیو ☰ بوی میوەی فاسد شده

بۆگنخ / boginx/: ☞ **بۆگنخاو**

بۆگنخاو / boginxaw/: ناو. بۆگنخ؛ بۆگەمرخە؛ بۆمچ؛ بۆمچک؛ بۆمچە؛ بۆمچەو؛ بۆمچەوە؛ بۆمچەوگ؛ بۆی بۆچاڵی؛ بۆنی دانەوێڵەی شەدار و ڕزیو ☰ بوی نا

بۆگه / boge/: ☞ **بۆڕۆ**^{1}**ـ١**

بۆگەمرخه / bogemirxe/: ☞ **بۆگنخاو**

بۆگەن^{1} / bogen/: ناو. بۆنی پیس ‹داوەستا لەو خڕ و شیوە/ دووکەڵ و بۆگەنی باروت «هێمن»› ☰ بوی گند

بۆگەن^{2}: ئاوەڵناو. خاوەن بۆی گەن و ناخۆش ‹دوور لە ئازادی، لە زیندانی ڕەش و بۆگەندا/ بۆ کەسانێکی دەژین چڵکن و دژوێن دەگریم «هێمن»› ☰ بدبو

بۆگەنکه / bogenke/: ناو. ١. فسۆس؛ جانەوەرێکە لە ڕێوی چووکەتر، هیچ جانەوەرێک لە ترسی بۆگەنەکەی ناوێرێ توخنی کەوێ ٢. گیا بۆگەنیوە ٣. سن؛ میرووییەکە بچووکتر لە قالۆنچە ☰ ١. راسو ٢. آقطی ٣. حشرەی سن

بۆگەنه / bogene/: ناو. کاسەڵەشینکە ☰ سبزقبا

بۆگەنیو / bogenîw/: ناو. بۆنی پیس ☰ بوی گند

بۆگەنیوه / bogenîwe/: ناو. گیابۆگەنکە ☰ آقطی

بۆڵ^{1} / boł/: ناو. ١. دەنکی ترێ؛ گلار؛ دانە هەنگوور؛ لبە ترێ ٢. زەنگی ملی پێشەنگ ٣. بوهل؛ گەلی؛ دۆلی تەنگ؛ دەرەی ناو دوو کێو ٤. خۆڵەمێش؛ خۆڵەکەوە؛ مشکی ٥. هێشوو؛ هۆشە ☰ ١. دانەی انگور ٢. زنگ کاروان ٣. درّەی تنگ ۴. خاکستر ۵. خوشه

بۆڵ^{۲}: ئاوەڵناو. ئاوتێزاو ‹ترێ بۆڵ بووە› ▤ آبدار

▣ **بۆڵ بزمارە** جۆرێ ترێ ▤ نوعی انگور

بۆڵ مازو: جۆرێ ترێ ▤ نوعی انگور

بۆڵانـدن / bołandin/: چـاوگ. تێـەڕ. //بۆلانـدت؛ دەبۆلێنی؛ ببۆلێنە// بۆلانن؛ بلماندن؛ بۆڵنای؛ بۆڵە کردن؛ ورتـەورت کـردن؛ وەڕەزی و دڵئێشـاوی خۆ لە ژێر لچەوە دەربڕین ▤ غرولند کردن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەبۆلاندن

بۆڵانن / bołanin/: ☜ **بۆڵاندن**

بۆڵژن / bołjin/: ناو. ناڵە و نەڕەی گەورە ‹دەنگـی دەڵێی بۆڵژنـی دێوە› ▤ ناله و نعرەی بلند

بۆڵنای / bołnay/: ☜ **بۆڵاندن**

بۆڵـە^{۱} / bołe/: نـاو. بـۆر؛ خۆڵەمێشـی؛ مشـکی؛ خۆڵی ▤ خاکستر

بۆڵە^{۲}: دەنگەناو. ورتە و پرتەی تووڕەیی ▤ غرولند

بۆڵەبۆڵ / bołebol/: دەنگەناو. پرتەپرت؛ پرتەوبۆڵە؛ بۆڵەی زۆر ‹بەڵام لەگەڵ شـین و شـەپۆڕ و گریـان/ بۆڵەبۆڵی دێوەزمەکە هەر دەهات «هێمن»› ▤ غُرغُر

⊡ **بۆڵەبۆڵ کردن:** لە بەر خۆوە بلمەبلم کـردن ‹چ ڕۆژێکە خوا ئەمرۆ؟ کە هاواری بریـنداریم/ نـەوێرم بانگی بـۆ هەڵـدەم؟ بـە بۆڵەبۆڵـی ژێـر لێـو کـەم! «قانع»› ▤ غُرغُر کردن

بۆڵەبۆڵکەر / bołebołker/: ☜ **بلمن**

بۆڵەتەمێ / bołetemê/: ☜ **ئاڵوبۆڵ**

بۆڵەمڕ / bołemiř/: نـاو. ژیلەمۆ؛ ژیلـە ▤ خاکسـتر گرم

بۆڵەنمە / bołen(i)me/: ئاوەڵناو. بۆڵـەنمێ؛ بـاری میوەی ئاو تێگـەڕاو. هـەروەها: **بۆڵـەنمە بـوون** ▤ ویژگی میوەی نزدیک به رسیدن

بۆڵەنمێ / bołenimê/: ☜ **بۆڵەنمە**

بۆڵەوپرتـە / bołe w pirte/: نـاو. لـووتوپـووت؛ لووتەلووت؛ پرتەوبۆڵە ▤ غرولند

بۆڵی / bołî/: نـاو. دەنکە ترێ؛ بۆڵ؛ گلار ▤ دانەی انکور

بۆم / bom/: ناو. ١. بومب؛ بۆمبا ٢. سەرزەمین ▤ ١. بمب ٢. سرزمین؛ بوم

بۆمارانە / bomarane/: ☜ **بۆژانە**

بۆمایران / bomayran/: ☜ **بۆژانە**

بۆمبا / bomba/: ناو. بومب؛ بۆم ▤ بمب

بۆمباباران / bombabaran/: ☜ **بۆمباران**

بۆمباران / bombaran/: ناو. بوردوومان؛ بۆمباباران؛ کاری بۆمبا داڕژتن ▤ بمباران

بۆمباوێژ / bombawêj/: ☜ **بۆمباهاوێژ**

بۆمباهـاوێژ / bombahawêj/: نـاو. بۆمبـاوێژ؛ فڕۆکەی جەنگی بۆمباهەڵگر ▤ بمب‌افکن

بۆمچ / bomiç/: ☜ **بۆگنخاو**

بۆمچک / bom(i)çik/: ☜ **بۆگنخاو**

بۆمچە / bom(i)çe/: ☜ **بۆگنخاو**

بۆمچەو / bom(i)çew/: ☜ **بۆگنخاو**

بۆمچەوگ / bom(i)çewg/: ☜ **بۆگنخاو**

بۆمچەوە / bom(i)çewe/: ☜ **بۆگنخاو**

بـۆن / bon/: نـاو. ١. بـۆ؛ بـوو؛ بـێهن ٢. عـەتر؛ بۆنخۆشی ‹با بەرێ بۆنـی هەڵاڵە و بەیبوون/ ئابڕووی عەتری گوڵی کاشانی «حەقیقی»› ▤ ١. بو ٢. عطر

⊡ **بۆن پێدان:** بۆدانی دانەوێڵە لە سەر ساج ▤ بـو دادن

بـۆن پێـومکردن: ١. بـۆنی خـۆش بـە لـووت هەڵمژین ٢. بۆ کردن بۆ ناسین ٣. تاو کـردنی مێچکە لە لایەن نێرەوە لە ناو جانەوەراندا ▤ ١. استشمام کردن ٢. بو کشـیدن بـرای شناسـایی ٣. تلاش کردن گشن در جذب ماده به جفتگیری

بۆن تێدان: عەتر تێهەڵسوون ▤ عطر مالیدن

بـۆن تێکـەوتن: هـاتنی سـەرەتای پێگەیشـتنی بێستانی گرکە و گندۆرە ▤ آغاز رسیدن میوه در جالیز

بۆن دانەوە: بۆن بڵاو کردنەوە ▤ بوی پراکندن

بۆن کردن: ١. بۆ کردن؛ بیهن کرن ‹ئەو بە تەنیا بۆ گولی سەر مێزی بادەی تۆی ئەوێ/ هەر کە جارێ بۆنی کردی، جا گولێکی نوێی ئەوێ! «ئەحمەد هەردی»› ٢. گەنین؛ خرا بوون ٣. */مەجاز/* سەرەتای هەست کردن بە کارێکی نهێنی ☰ ١. بوییدن ٢. گندیدن ٣. بو بردن؛ سرنخ گرفتن

بۆنی خوێن لێهاتن: زۆر ترسناک و ناخۆش بوون ☰ بوی خون (از چیزی) آمدن

بۆنبڕ^{1} / bonbiř/: ناو. بۆچنە ☰ بوگیر

بۆنبڕ^{2}: ئاوەڵناو. بۆچنە ‹ماکی بۆنبڕ› ☰ بوگیر

بۆنبڕە / bonb(i)ře/: ناو. دەرمانی نەخۆشی لە بەر بۆن ☰ داروی مرض بوزدگی

بۆنچی / bonçî/: ناو. تانجی ☰ تازی

بۆنخۆش / bonxoş/: ئاوەڵناو. تایبەتمەندی شتێ یان کەسێ کە بۆنی خۆشی هەبێ ‹شۆخێ کە یادی ئارەقی بۆنخۆشی لاملی/ قۆلۆنیا وو شووشەیی عەتر و گولاومە «بێخود»› ☰ خوشبو

بۆنخۆشکە / bonxoşke/: ناو. ڕێحانە کێوی ☰ ریحان کوهی

بۆنخۆشکەرە / bonxoşkere/: ناو. ١. گیایەکی بۆنخۆشە، وشکی دەکەن بۆ ناو جلکان ٢. هەر جۆرە ماکی بۆنخۆش بۆ لابردنی بۆی ناخۆش ☰ ١. گیاهی خوشبو که خشک کنند، برای خوشبو کردن لباس ٢. خوشبوکننده

بۆنخۆشی / bonxoşî/: ناو. ١. دۆخی خۆش و بە دڵ بوونی بۆن ٢. هەر شتی بۆنخۆش ☰ ١. خوشبویی ٢. عطریات

بۆندار / bondar/: ئاوەڵناو. بۆدار: ١. خاوەن بۆن ٢. بە بۆنی خۆشەوە ☰ ١. دارای بو ٢. خوشبو

بۆندان / bondan/: ناو. بۆدان؛ دەفری چکۆلەی جێ ماکی بۆنخۆش ☰ ظرف عطر

بۆندڕ / bondiř/: ☜ **بۆدڕ**

بۆندوکەڵ / bondûkeł/: ناو. بۆچڕ؛ بێهنا کادوو ☰ بوی کاه سوخته

بۆنسۆ / bonso/: ☜ **بۆسۆ**

بۆنکادۆ / bonkado/: ئاوەڵناو. دووکەڵژۆ؛ دووکەڵی؛ دووکەڵاوی ☰ دودی

بۆنکادوو / bonkadû/: ☜ **بۆدووکەڵ**

بۆنکز / bonkiz/: ☜ **بۆکز**

بۆنکەر / bonker/: ئاوەڵناو. بۆزەن؛ زۆر بە بۆن ☰ دارای شامەی قوی

بۆنگ / bong/: ناو. کاری هەڵاڵ دان؛ خۆش کردنی پێست بۆ مەشکە ☰ دباغی پوست برای مشک

⊡ **بۆنگ کردن**: هەڵاڵ دان ☰ دباغی کردن

بۆنگچی / bongçî/: ناو. ئەوەی پێست خۆش دەکا بۆ مەشکە و ... ☰ دباغ

بۆنم / bonim/: ناو. بۆیرش؛ بۆشێ ☰ بوی نم

بۆنوبەرام / bon û beram/: ☜ **بۆنوبەرامە**

بۆنوبەرامە / bon û berame/: ناو. بۆوبەرامە؛ بۆنوبەرام؛ بۆنی خۆشی بلاوە بوو ‹گریا گولێ بۆ گولاو سەر ئاگر نریا/ ئەم بۆنوبەرامەیەم نەبووبا بریا «هەژار، *چوارینەکانی خەییام*»› ☰ عطر و بو

بۆنە / bone/: ناو. بۆنی: ١. هۆ؛ سەبەب؛ سۆنگە ٢. بەهانە؛ بیانوو ٣. هۆکار؛ کاری سەر بە ڕووداوێکی گرینگ یان تایبەت ‹ئەوان لە بۆنەکانی سەری ساڵدا بەشداری دەکەن› ☰ ١. سبب ٢. بهانه ٣. مُناسبت

بۆنەهاتگ / bonehatig/: ☜ **بەدبەخت**

بۆنەهاتوو / bonehatû/: ☜ **بەدبەخت**

بۆنی / bonî/: ☜ **بۆنە**

بۆ و بەرامە / bo w berame/: ☜ **بۆنوبەرامە**

بۆون / bowin/: ☜ **بایر**

بۆهت / boht/: ئاوەڵناو. سەڵت؛ بێژن یان مێرد ☰ مجرد

بۆهەڕنەموت / boheřnemût/: ناو. بۆمچەو ☰ بوی ناخوشایند

بۆهەڕنەهوت / boheřnehût/: ناو. بۆگەن؛ بۆگنخ ☰ بوی بسیار بد

بۆی / boy/: ناو. گارسۆن؛ شاگرد ☰ گارسون

بۆیاخ / boyax/: ناو. بۆیاغ؛ بۆیە؛ واکس؛ ڕەنگی دەرمان ‹کلاشی ناسکی قایم لە پێ کە!/ نە موحتاجی بە بۆیاخ و بە شۆرین «موفتی پێنجوێنی»› ☰ واکس

⊡ **بۆیاخ دان:** ☜ **بۆیە دان**

بۆیاخ کردن: ☜ **بۆیە دان**

بۆیاخچی / boyaxçî/: ☜ **بۆیەچی**

بۆیاخکار / boyaxkar/: ☜ **بۆیەچی**

بۆیاغ / boyağ/: ☜ **بۆیاخ**

بۆیاغچی / boyağçî/: ناو. ڕەنگکەر؛ کەوش ڕەنگکەرەوە ☰ واکسی

بۆیرش / boyriş/: ناو. بۆشێ؛ بۆنم ☰ بوی نم

بۆیسان / boysan/: ☜ **بێستان**

بۆین / boyn/: ئاوەڵناو. ڕازی ☰ قانع

بۆینباخ / boynbax/: ناو. کراوات؛ پارچەی ملپێچ و شۆڕەوەبوو ☰ کراوات

بۆیە^{١} / boye/: ناو. بۆیاغ: ١. واکس؛ ڕەنگی دەرمان ٢. ڕەنگ؛ ماک یان پێکهاتەیێ کە ڕەنگ دەدا بە شت ☰ ١. واکس ٢. رنگ

⊡ **بۆیە دان:** بۆیاخ دان؛ بۆیاخ کردن؛ بۆیە کردن: ١. واکس کردن ٢. ڕەنگ لێدان ☰ ١. واکس زدن ٢. رنگ کردن

بۆیە کردن: ☜ **بۆیە دان**

بۆیە^{٢}: ئاوەڵکار. بۆیێ؛ بۆیی؛ بۆیەککا؛ بۆیەکانێ؛ پەوکێ؛ پەوکی؛ پەوکەی؛ لە بەر ئەوە؛ بەو هۆیە ‹بۆیە نالەم تێکەڵی نەی کردووە/ شێوەنێکم پێیە نەی نەیکردووە «هێمن»› ☰ از آن رو؛ زیرا

بۆیەچی / boyeçî/: ناو. بۆیاخچی؛ بۆیاخکار: ١. بۆیاغچی؛ کەوش بۆیاخکەر ٢. ڕەنگکار؛ دیوار ڕەنگکەر ☰ ١. واکسی ٢. نقاش

بۆیەر / boyer/: ناو. ڕابردوو ☰ گذشته

بۆیەکا / boyeka/: ئاوەڵکار. بۆیەکانێ؛ بۆیەکوو؛ بۆیەکوونێ؛ بەو بۆنەوە ☰ زیرا؛ از آن رو

بۆیەکاری / boyekarî/: ناو. ڕەنگکاری؛ کاری داپۆشانی ڕووبەرێک بە توێژێ ڕەنگ ☰ نقاشی

بۆیەکانێ / boyekanê/: ☜ **بۆیەکا**

بۆیەککا / boyekka/: ☜ **بۆیە**^{٢}

بۆیەکو / boyekû/: ☜ **بۆیەکا**

بۆیەکونێ / boyekûnê/: ☜ **بۆیەکا**

بۆیەمە / boyeme/: ناو. مێزەری گوڵەنگدار ☰ دستار منگولەدار

بۆیی / boyî/: ☜ **بۆیە**^{٢}

بۆیێ / boyê/: ☜ **بۆیە**^{٢}

بوو / bû/: ناو. ١. بەهرەی زەوی ٢. باینە؛ بووبووکەرە؛ بۆ؛ بووم؛ بووە؛ بووەکوێرە؛ بووەکەرە؛ کوند؛ کوندەبوو؛ بوبوکەرە ٣. بۆن؛ بۆ ☰ ١. بهرەی زمین ٢. بوم؛ جغد ٣. بو

بوبووچک / bûbûçik/: ناو. پۆپە؛ تاجی فڕندە ☰ تاج پرندە

بوبووکەرە / bûbûkere/: ☜ **بوو-٢**

بوبیش / bûbîş/: ناو. وشکەپەل؛ گیاجاڕی دێم ☰ هرزەگیاه دیم

بوتگ / bûtig/: ناو. گەردیلە؛ وردیلە ☰ ذرّە

بوتەکێ / bûtekê/: ناو. بووکەسەماکەرە ☰ نوعی عروسک خیمەشب‌بازی

بوجاڕ / bûcař/: ناو. بەوەجاڕ؛ کەسێ کە کاری بووجاڕییە ☰ بوجار

بوجاڕی / bûcařî/: ناو. کۆسەکاری؛ تەتەڵەکاری؛ کاری پاککردنی گەنم و دانەوێڵەیە ☰ بوجاری

بوچان / bûçan/: ☜ **بچکۆلانە**

بوچانە / bûçane/: ☜ **بچکۆلانە**

بووچک / bûçik/: ئاوەڵناو. بچکۆک؛ چکۆلە ☰ کوچک

بووچکە / bûçke/: ئاوەڵناو. بووچک؛ چکۆلە ☰ کوچک

بووچکەلانە / bûçkelane/: ☜ **بچکۆلانە**

بووچکەڵە / bûçkełe/: ئاوەڵناو. میتۆلانە؛ بووچکەلانە؛ بێچوولانە ☰ کوچولو

بووچکی / bûç(i)kî/: ناو. وردیکەی؛ گچکەیی ☰ کوچکی

بووچلانە / bûçlane/: ☜ **بچکۆلانە**

بووچە / bûçe/: ☜ **بۆچی**

بووخێر / bûxêr/: ناو. هێشووی چووکەی ترێی نەگەییو ☰ خوشەی کوچک و نرسیدەی انگور

بوود / bûd/: ☜ **بوودە**

بوودڕ / bûdiř/: ناو. ڕەهۆڵ؛ کەندال؛ کون و دادڕاوی هەراو لە زەوی ☰ شکاف و سوراخ در زمین

بوودە / bûde/: ئاوەڵناو. دەوڵەمەند؛ دارا؛ بوود ☰ ثروتمند؛ دارا

بوودەڵە¹ / bûdełe/: ناو. کوودەڵە؛ بەچکەی بەراز ☰ بچەی خوک و گراز

بوودەڵە²: ئاوەڵناو. ١. بێنموودی تەمەڵ و بێکارە (بۆ پیاو دەگوترێ) ٢. گێژ و حۆل ☰ ١. مرد تنبل و بدترکیب ٢. گیج و منگ

بوودینە / bûdîne/: ناو. پوونە؛ پنگە؛ پنگ؛ پونگ ☰ پونە

بوور¹ / bûr/: ناو. ١. ڕەنگی سپی ئامال زەرد ٢. بوار ٣. جۆرێ عارەبانە ٤. بیور ☰ ١. رنگ سفید شکری ٢. گدار ٣. نوعی ارابه ۴. تبر

بوور²: ئاوەڵناو. ١. ☜ **بایر** ٢. بە ڕەنگی سپی ئامال زەردەوە ☰ ١. ☜ **بایر** ٢. سفید شکری

بوورا / bûra/: ناو. ژنبرا؛ برای ژن ☰ برادرزن

بووراندن / bûrandin/: چاوگ. ١. بەخشین و چاو لێ پۆشین ٢. بهوراندن؛ تێپەڕ کردن؛ ڕەت کردن ☰ ١. بخشیدن ٢. گذراندن

بوورانەوە / bûranewe/: چاوگ. تێنەپەڕ. //بوورایەوە؛ دەبوورێیەوە؛ ببوورێوە// بوورینەوە؛ دڵ لە خۆ چوون؛ لە سەر خۆ چوون ‹عیسا گەیی بۆ نەخۆشی حەستەم/ بوورایەوە دڵ، گرێ درا دەم «هەژار، مەم و زین»› ☰ از حال رفتن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: بووراوەوە/ چاوگی نەرێنی: نەبوورانەوە

بووراو / bûraw/: ئاوەڵناو. ١. بەخشراو ٢. لەسەرخۆچوو ☰ ١. بخشیده شده ٢. بیهوش‌شده

بووراهی / bûrahî/: ناو. بۆرایی: ١. حاڵەتی بۆر بوون ٢. تارمایی ☰ ١. کبودی ٢. شَبَح

بووردن / bûrdin/: چاوگ. تێنەپەڕ. //ـ دەبوورێ؛ ببوورە// ١. بەخشین؛ عافوو کردن ٢. ڕابردن؛ تێپەڕین ٣. زۆر گەیشتن و بڵ بوونی وەک کاڵەک و شووتی ☰ ١. بخشودن ٢. گذشتن ٣. زیاده از حد رسیدن میوەی جالیزی

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: بووردوو/ چاوگی نەرێنی: نەبووردن

بووردنەوە / bûrd(i)newe/: چاوگ. بوورانەوە ☰ از هوش رفتن

بووردە / bûrde/: ناو. ڕابردوو؛ ڕابردە ☰ گذشته

بوورژان / bûřjan/: چاوگ. وەنەوز دان ☰ چُرت زدن

بوورژانەوە / bûřjanewe/: چاوگ. تێنەپەڕ. //بوورژایەوە؛ دەبوورژێیەوە؛ ببوورژێوە// وەنەوز دان ☰ چُرت زدن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: بووژاوەوە/ چاوگی نەرێنی: نەبوورژانەوە

بوورو / bûrû/: ناو. سووتەکی ئاور کە لەگەڵ گڕ و دووکەڵ بە حەوادا دەچێ ☰ اشیاء سوختەی سبک کە با شعله و دود به هوا می‌رود

بووره / bûre/: ئاوەڵناو. بوور؛ باهێر؛ بایەر؛ بەیتوون؛ کۆدە؛ وشکە؛ تایبەتمەندی زەوینی نەکێڵدراو ‹گای لەڕ بوورەی چەن ساڵەی بۆ ناکێلرێ «پەندی پێشینان»› 🇮🇷 بایر

بووری / bûrî/: ناو. ڕابردوو 🇮🇷 گذشته

بووریا / bûrya/: ☜ **بۆریا**

بوورین / bûrîn/: چاوگ. تێنەپەڕ. //ـــ دەبووری؛ ببووره// ١. ڕابردن ٢. عافوو کردن ‹کە بێخود تۆزی داوێنی ئەوان بێ/ ئەشێ یا ڕەب لە تەقسیری ببووری «بێخود»› 🇮🇷 ١. گذشتن ٢. عفو کردن؛ بخشیدن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: بووریو/ چاوگی نەرێنی: نەبوورین

بوورینەوە / bûrînewe/: ☜ **بوورانەوە**

بووڕ / bûř/: ناو. خۆڵەمێش؛ بووڵ 🇮🇷 خاکستر

بووز / bûz/: ناو. ١. بڤز؛ دارتۆفانە؛ دارێکە بەرێک دەگرێ پڕیە لە مێشوولە ٢. دۆخی لوان؛ دەست دان 🇮🇷 ١. درخت پشه ٢. امکان

⊡ **بووز خواردن**: لوان ‹... چۆن بووز دەخوات و بۆی دەلوێ، وەک ئەو پیاوە ساویلکە بێ کە سەروبەری ژیانی لە ناو پەڕاوی پەڕزەردی بە پیوازاو ڕەنگ‌کراوی نووسراوی ئاخووندا دەژیێ؟ «هەژار، چوار *نامیلکە*»› 🇮🇷 امکان داشتن؛ مقدور بودن

بووزخۆر / bûzxor/: ئاوەڵناو. پەردەژ؛ پەردۆژ 🇮🇷 مُمکن

بووزوو / bûzû/: ناو. بووزی؛ بۆژۆ؛ شاڵ؛ تەناوی جۆلا لە خوری و مەرەز ‹چیدی دوژمنان بە خوو خۆش مەکەن/ بووزوو و کەپەنک بالاپۆش مەکەن «سەیفی قازی»› 🇮🇷 شال دستباف محلی کردستان

⊡ **بووزوو و چرێش کردن**: بە تف لکاندن؛ سەروبنی کار هێنانە یەک و لە کۆڵ خستنی ‹کار کردن کوا وا دەبێ؟ هەر بووزوو و چرێشی دەکا و وە لای دەنێ!› 🇮🇷 ماست‌مالی کردن

بووزووتەن / bûzûten/: ناو. بووزووکەر؛ جۆلا؛ جیلا؛ شاڵ‌باف 🇮🇷 جولا؛ بافنده

بووزووکەر / bûzûker/: ☜ **بووزووتەن**

بووزە / bûze/: ناو. بەستەنی؛ دۆندرمە؛ چلوورە 🇮🇷 بستنی

بووزەڵە / bûzeɫe/: ناو. بەروانکە؛ پارچە قوماشێ کە لە کاتی مەشکە ژەندندا سنگ و باسکی کابان دادەپۆشێ 🇮🇷 پیشبند

بووزی / bûzî/: ☜ **بووزوو**

بووژان / bûjan/: چاوگ. ١. هەڵدان؛ بە خۆدا هاتن ٢. چا بوونەوە؛ خوەشەو بوون 🇮🇷 ١. رشد کردن؛ بالیدن ٢. بهبود یافتن

بووژاندن / bûjandin/: چاوگ. ڕەنجاندن؛ ئازار دان 🇮🇷 رنجانیدن

بووژاندنەوە / bûjandinewe/: چاوگ. ژیاندنەوە ‹کاری نووسەر ئەبێتە بووژاندنەوەی بەهار و گوڵ و سەوزایی و هیوا، نەک دەلالی! «سوارە»› 🇮🇷 احیا کردن

بووژانگە / bûjange/: ناو. جێ سانەوەی نەخۆشی تازە لە جێ هەستاو 🇮🇷 استراحتگاه دورەی نقاهت

بووژانە / bûjane/: ☜ **بۆژانە**

بووژانەوە / bûjanewe/: چاوگ. تێنەپەڕ. //بووژایەوە؛ دەبووژێیەوە؛ ببووژێوە// ژووژ بوونەوە و ژین وە بەر هاتنەوە پاش شکست و دافەتان ‹جرِ و جانەوەر ژیانەوە و دوژمنانی کوردستانیش، دەگەڵ تینی گەرما، بووژانەوە «هێمن»› 🇮🇷 بە نشاط آمدن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: بووژاوەوە/ چاوگی نەرێنی: نەبووژانەوە

بووژاوە / bûjawe/: ئاوەڵناو. ژووژیاگ؛ وەگوڕهاتوو 🇮🇷 سرحال آمده

بووژەڵە / bûjeɫe/: ئاوەڵناو. تازەپێ‌گرتوو ‹منداڵەکە تازە بووژەڵە بووە و خلەخل دەڕوا› 🇮🇷 نوپا

بووژێنەر / bûjêner/: ئاوەڵناو. گیان‌بزوێن 🇮🇷

حیات‌بخش

بووس / bûs/: ناو. هەڵم و بۆق؛ هالاوی گەرما ☰ هُرم و بخار گرما

بووسە / bûse/: ناو. ۱. پشوودانێکی کورت ۲. ☜ **بۆسە** ☰ ۱. توقف کوتاه ۲. ☜ **بۆسە**

بووشکە / bûşke/: ☜ **بەرمیل**

بووقیان / bûqyan/: چاوگ. جووڵان ☰ حرکت کردن؛ تکان خوردن

بووک / bûk/: ناو. بیک؛ بوویک: ۱. وەوی؛ کچ یان ژنێ کە تازە شووی کردووە ۲. وەوی؛ بوویک؛ پەیوەندی ژن لەگەڵ بنەماڵەی مێردیدا ‹ئەم خاتوونە بووکی ئێمەیە› ۳. نیسان؛ هەلالە؛ گولالەسوورە ٤. بووکەڵە؛ پیاوەدارینە؛ بووکەبارانە ٥. باپشکێو؛ چنچکەسلاو ٦. پاڵی جگ؛ قاپی لە سەر پاڵ ‹ڕۆژێ بە موورادی منیش ئەلبەت دەگەڕێ چەرخ/ ئەم میچە قەراری نییە گاهێ جگە گەهـ بووک «شێخ ڕەزا»›. بەرانبەر: **جگ** ☰ ۱. تازەعروس ۲. عروسِ خانوادە ۳. شقایق ۴. مترسک ۵. گُل‌مُژە ۶. حالت بر پهلو افتادەی شتالنگ

بووکبووکێنە / bûkbûkêne/: ناو. گاڵتەی منالان بە بووکەڵەی لەیستۆک ☰ عروسک‌بازی

بووکجوانکەر / bûkc(i)wanker/: ناو. شانەکار ☰ آرایشگر عروس

بووکک / bûkik/: ناو. چینچکەسلاو؛ باپشکێو ☰ گل‌مژە

بووکڵە / bûkłe/: ☜ **بووکەڵە**

بووکمار / bûkmar/: ناو. مارژۆک؛ جۆرێ مارمێلکە ☰ نوعی مارمولک

بووکنی / bûknî/: ناو. ئەوانەی لە لایەن زاواوە دەڕۆنە ماڵەبووک و لە گەڕانەوەدا بووکیش لەگەڵ خۆیان دێننەوە ☰ کسانی کە از جانب داماد، بە منزل پدر عروس می‌روند و او را با خود برمی‌گردانند

بووکوزاوا / bûk û zawa/: ناو. گوڵەمێلاقە ☰ گل لالە

بووکەباخە / bûkebaxe/: ناو. بووکەباغە؛ بووکەڵەی پلاستیکی ☰ عروسک پلاستیکی

بووکەبارانە / bûkebarane/: ناو. بووکەبارانێ؛ بووکەبەبارانە؛ بووکەبەبارانێ؛ کۆتەڵێ کە منالان ئەیگێڕن بە ماڵانەوە، ئاوی پێدا دەکرێ ☰ آدمک چوبی

بووکەبارانێ / bûkebaranê/: ☜ **بووکەبارانە**

بووکەباغە / bûkebağe/: ☜ **بووکەباخە**

بووکەبەبارانە / bûkebebarane/: ☜ **بووکەبارانە**

بووکەبەبارانێ/ bûkebebaranê/: ☜ **بووکەبارانە**

بووکەبەفرینە / bûkebefrîne/: ناو. ئەو پەیکەرەی منداڵان بە بەفر دروستی دەکەن ☰ آدم‌برفی

بووکەرە / bûkere/: ناو. کوند؛ بایەقوش؛ بوو ☰ جُغد

بووکەسوورە / bûkesûre/: ناو. مەلێکە لە تۆرەمەی ڕەشیشە، ١٣,٥ سانتی‌میترە، سینگ و مل و ناوچاوانی نارنجییە، پشتی قاوەیی و بەر زکی سپییە، لە باخ، سەر پەرژین و مێشان دەژی، زستانان زۆر دەکا ☰ سینەسرخ

بووکەسەماکەرە / bûkesemakere/: ناو. بووتەکێ ☰ نوعی عروسک خیمەشب‌بازی

بووکەسی / bûkesî/: ناو. مەلێکە لە تیرەی قاز بەڵام لە هەموویان جوانتر و بچووکترە ☰ عروس غاز

بووکەشووشە / bûkeşûşe/: ناو. بووکڵەی لە چینی یان شیشە ☰ عروسک از چینی یا شیشە

بووکەڵە / bûkełe/: ناو. بووکلە؛ بووکیلە؛ بوکلە؛ بەولکان؛ بەبۆکە؛ بووکەوالا؛ بووکەسەماکەرە؛ بەبۆلە؛ بیبی؛ بەبلانە؛ کووکلە؛ وەویلە؛ وەویلکە؛ ویلکان؛ وەیلکان؛ بەوولکان؛ بەولە؛ وەوولە؛ وەویە؛ وەیولێ؛ وەیوولە؛ وێول؛ تەتە؛ تەتەبەخی؛

خلنـزەر؛ بیچبیجەخانم؛ بویکابچویک؛ بووکەباخە؛ جۆرێ لەیستۆک لە شێوەی مرۆ یان گیانـەوەری بچووک ☰ عروسک

بوکەوالا / bûkewała/: ☜ **بوکەڵە**

بوکی / bûkî/: ☜ **بوکێتی**٢

بوکیلە / bûkîle/: ☜ **بوکەڵە**

بـوکێن / bûkên/: نـاو. بـووکبووکێنـه ☰ عروسک‌بازی

بوکێنی١ / bûkênî/: ناو. وەویەتی؛ دۆخـی بـووک بوون ‹کەمەری زیوی چـەم لـە کەمـەردا/ هـەودای بووکێنی تازەی لـە سـەردا «پیرەمێـرد»› ☰ حالـت عروس بودن

بوکێنی٢: ئاوەڵـناو. بووکی؛ پێوەندیدار بـە بووکـەوە ‹کراسی بووکێنی› ☰ مربوط به عروس

بولەرزە / bûlerze/: ☜ **بومەلەرزە**

بولـەرە / bûlere/: نـاو. بوومەلـەرزە؛ زەلزەلـە؛ هەژانی زەمین ☰ زلزله

بولێڵ / bûlêł/: ☜ **بولێڵە**

بولێڵە / bûlêłê/: ناو. بوولێڵ: ١. بوومەلێڵ؛ نێوان شەو و ڕۆژان؛ تاریکی و ڕۆشنایی تێکەڵ لە ئێـوار و بەیاندا ٢. پاش نوێژی شێوان ‹بوولێڵە کە هـات، مەپرسە کەنگێی ساڵە/ مەی فڕ بکـە! لـەخورێنی بـە تاس، بە پیاڵە «هەژار، *چوارینەکانی خـەییام*»› ☰ ١. گرگ‌ومیش ٢. بعد از غروب

بـوڵ / bûł/: نـاو. خۆڵـەمێش؛ مشـکی؛ خۆڵـی ☰ خاکستر

بـوڵاو / bûław/: نـاو. خۆلیـاڤ؛ مشـکی و ئـاوی لێکدراو ☰ خاکسترآب

بوڵـدان / bûłdan/: نـاو. خۆڵـەمێش‌دان ☰ جـای خاکستر

بوڵەوەرە / bûłewere/: ناو. تیژاوی خۆڵەمێش کە جانەوەری مێملـی داری پـێ لـە نـاو دەبـەن ☰ تیزاب خاکستر

بـوڵین / bûłîn/: ئاوەڵـناو. بـۆر؛ خۆڵەمێشـی ☰ خاکستری رنگ

بـوم / bûm/: نـاو. ١. تەشـوێ ٢. ☜ **بو**٢ ٣. زەوی ☰ ١. تیشه ٢. ☜ **بو**٢ ٣. بوم

بوماران / bûmaran/: ☜ **بۆژانە**

بومارو / bûmarû/: ☜ **بۆژانە**

بومەلەرزە / bûmelerze/: نـاو. زەلزەلە؛ بوولـەرزە؛ بوومەلـەرزە؛ بووەلـەرزە؛ بیمەلـەرزە؛ زەولـەرزە؛ بیڤـەلەرز؛ زەمـینلـەرزە؛ لـەرزەک؛ هەردهـەژ؛ لەرەی ناکاوی بەشـێک لـە توێکڵـی زەوی ‹ئـەم کێوانە ئەیانەوێ/ بوومەلەرزە ڕایانژەنێ «شـێرکۆ»› ☰ زلزله

بومـەلێڵ / bûmelêł/: نـاو. بوولێڵـه؛ بوومەلێڵـە؛ کاتی تاریک و ڕۆشـنی نێـوان شـەو و ڕۆژان لـە بەیانیان و ئێواراندا ‹خۆشەویستەکەم! لە پەنجەرەی نیوەتاکی بوومەلێڵەوە/ چاوی من لـە دیمـەنی کچـی بەیانییە «سوارە»› ☰ گرگ‌ومیش

بومەلێڵە / bûmelêłe/: ☜ **بومەلێڵ**

بون / bûn/: چاوگ. تێنەپەڕ. //بووی؛ دەبی؛ ببە// ١. هـەبوون ‹بـوون و نـەبوون و مـان و نـەمان تـۆ حەقشـناس!/ جـەبرە و بـە مـەیل دڵـبەرە، کـەی ئیختیارییە؟ «حەقشناس»› ٢. بە شێوازێ دەرهاتن ‹تا شاد نەبم بە مەرحەمەتی کیمیایی تۆ/ بوونـی بـە زەڕ مەحاڵـە مسـی قـەلبی پڕغەشـم «بێخـود»› ٣. هاتنە دنیا؛ لە دایک بوون ‹بە حەق هەر حـەق، بـە ناحەق ناحەقم وتووە لە ڕۆژێ بووم/ وەکـوو مەنسـوور ئەگەر بیشمکوژن، ناکەم لە حەق لادەم «مـەحوی»› ☰ ١. بودن ٢. شدن ٣. زادن؛ متولد شدن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: بوو/ چاوگی نەرێنی: نەبوون

بـونتاڤ / bûntav/: ناو. هەورەتریشـقەیێ کـە لـە عەرز دەدا ☰ صاعقه

بونگ / bûnig/: ☜ **بیانو**

بونگلو / bûng(i)lû/: ☜ **بانگلێر**

بوونەوە / bûnewe/: چاوگ. تێنەپەڕ. //بوویـەوە؛ دەبیەوە؛ ببەوە// دووبارە پەیدا بوون ▤ دوبـارە پیـدا شدن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: بـووەوە/ چاوگی نەرێنی: نەبوونەوە

بوونەوەر / bûnewer/: ناو. هەرچی (لە گیانەوەر و بێگیان) هەیە ‹بوونەوەری زیندوو› ▤ موجود

بووە[1] **/ bûwe/**: ☜ **بوو-٢**

بـووە[2]: ئاوەڵناو. دارا؛ دەوڵـەمەند؛ بـوودە ▤ دارا؛ ثروتمند

بووەتەقلە / bûweteqle/: ناو. جـۆرە کونـدێکی مەزنە ▤ نوعی بوم بزرگ

بووەتەقڵە / bûweteqłe/: ناو. کونـد؛ بایـەقوش؛ بوو ▤ جُغد

بووەکوێرە / bûwek(i)wêre/: ☜ **بوو-٢**

بووەکەرە / bûwekere/: ☜ **بوو-٢**

بووەلەرزە / bûwelerze/: ☜ **بومەلەرزە**

بوویش / bûwîş/: ناو. زەمەند و قشڵاخی بێئاو ▤ علفزار بی‌آب

بـوویک / bûwîk/: نـاو. ١. ☜ **بـــووك ـ١** ٢. باپشکێو ▤ ١. ☜ **بووك ـ١** ٢. گل‌مُژە

بوویکانـو / bûykanû/: ناو. تازەبووک؛ تـازەووەی ▤ نوعروس

بوهوورانـدن / bûhûrandin/: چاوگ. تێپەڕاندن ▤ گذراندن

بوهـوورتن / bûhûrtin/: چـاوگ. تێپـــەڕین ▤ گذشتن

بوهیشک / bûhîşk/: ناو. گوێژ؛ بلچ ▤ زالزالک

بەـ[1] **/ -be/**: پێشگر. ١. خاوەن ‹بەپێز› ٢. زۆر؛ پـڕ ‹بەکار؛ بەتین› ▤ ١. با؛ دارای ٢. پُر

▪ **بە**[2]: نێوانگر. ١. نیشانەی بەردەوامی و بەرانبـەری ‹یەکبەیەک؛ دانەبەدانـە› ٢. تـا؛ لـە یەکێکـەوە تـا ئەوی دی ‹هەتا تۆم ئاشنا بووی ئاشنام بوون/ ئەمێستا مووبەمووم ئەغیارە بێ تۆ «نالی»› ٣. بۆ ‹ساڵبەسـاڵ؛ مانگبەمانگ› ▤ ١. به ٢. به؛ تا ٣. تا

بە[3]: بەنـد. ١. وێڕای؛ تێکڕای ‹بەماڵەوە باری کـرد› ٢. بۆ دیار کردنی ئامراز ‹بە دار تۆپانیـان› ٣. هـۆ؛ لە لایەن ‹بە تۆ نایەتـەوە؛ بـە مـن بوویـە پیـاو› ٤. لەگەڵ ‹بە منی بوو؛ با بە من بێ› ٥. لـە لای ‹بـە شاردا ناڕوا؛ پارەکە بە تۆیە› ٦. لە ئاست؛ لە بەرانبەر ‹بە قانوون قەدەغەیە؛ سێ بە یەک دامانتا› ٧. وتەی سوێند ‹بە خوا؛ بە سەری تۆ› ٨. وتەی دژایـەتی و بەرەنگاری ‹گوو بە گۆڕت؛ ڕووخا بە هینووا› ٩. بۆ؛ لایەنی ‹بە ئاسماندا ڕوانین› ١٠. سەر ‹بـە زەویـدا کوتان› ١١. بیری؛ بۆچوونی ‹بە تۆ بێ دەبێ هەموو قڕ بن!› ١٢. نیشانەی بـەرکاری ئـامرازدار ‹بـەوم سپارد› ١٣. نیشانەی پەیوەندی ‹بە ماڵـی ڕاناگـا› ١٤. نیشـــانەی خاوەنداریـــەتی و هـــەبوون ‹موحەممەد ئەمینی شێخولیسلام، ناسراو بە هـێمن› ▤ ١و٢. با ٣. به کمکِ؛ به وسیلەی ۴. بـا ۵. نـزدِ ۶. طبقِ؛ برابرِ ٧. حرف سوگند ٨ نشانەی تنفر ٩. سـوی ١٠. به ١١. اختیار ١٢تا ١۴. به

بە[4]: پێشبەند. لە پێش ناوێک و چاوگێـک، چـاوێکی لێکدراو دروست دەکا (وەک: بە با دان؛ بـە بارێکـدا خستن؛ بە پیرەوە چوون؛ بە جێ مان؛ بە خـۆ زانـین؛ بە خۆ نازین؛ بە دەست هێنان؛ بە سەر بردن؛ بە کـار هێنان؛ بە هیچ نەزانین و سەتان سارستەی تر) ▤ در ابتدای اسم و مصدر، مصدرِ مُرکب می‌سازد

بەئابڕو / be'abřû/: ئاوەڵـناو. ڕووپـاک؛ ڕووسـپی؛ شەرمدار ▤ آبرومند

بەئارەزوو / be'arezû/: ئاوەڵناو. بەتاسە ▤ آرزومند

بـەئازار / be'azar/: ئاوەڵـناو. بـــەژان؛ دەردەدار؛ بەئێش؛ لەژان ▤ دردناک

بەئازین / be'azîn/: ئاوەڵـناو. خـاوەن ڕێوشـوێنی تایبەت بۆ ئەنجامی کارێ ▤ دارای سبک

بەئاسپایی / be'aspayî/: ئاوەڵکار. هێدی؛ هێدیکا؛

یەواش ☰ یواشکی

بەئاستەم / be'astem/: ئاوەڵکار. ١. بەحاڵ؛ زۆر بە سەبر ‹بە ئاستەم دەسرتێنمە گوێت: جگەرگۆشەم! «پەشێو»› ٢. یەکجار کەم ☰ ١. خیلی آهستە ٢. خیلی کم

بەئاکار / be'akar/: ئاوەڵناو. ١. ڕەوشتجوان ٢. ماقووڵ و سەنگین ☰ ١. خوش‌اخلاق ٢. متین

بەئاگا / be'aga/: ئاوەڵناو. ١. خاوەن خەبەر ٢. نەخەوتوو؛ بێدار ☰ ١. باخبر ٢. بیدار

⊡ **بەئاگا هاتن**: لە خەو هەستان؛ وشیار بوون؛ خەوەر بوونەوە ☰ از خواب بیدار شدن

بەئاگایی / be'agayî/: ناو. وشیاری؛ بێداری ☰ بیداری

بەئالۆش / be'ałoş/: ئاوەڵناو. ئاڵۆشاوی؛ ئاڵۆشدار ☰ حشری

بەئامانج / be'amanc/: ئاوەڵناو. خاوەن ئارمان و هیوای گەیشتن بە ئاوات ☰ هدفدار

بەئاوات / be'awat/: ئاوەڵناو. بەرهێڤی؛ تاسەبار؛ چاولەدوو؛ داڤەگر؛ هیوادار ☰ آرزومند

بەئاوەز / be'awez/: ئاوەڵناو. ئاقڵ؛ ژیر؛ عەقڵدار؛ مەژودار ☰ عاقل

بەئاین‌وئۆین / be'ayn û 'oyn/: ئاوەڵناو. تیتاڵباز؛ نازونووزکەر ☰ اطواری

بەئجاندن / be'candin/: چاوگ. هان دان ☰ تحریک کردن

بەئجین / be'cîn/: چاوگ. تووڕەیی دامرکان ☰ آرام شدن

بەئۆک / be'ok/: ئاوەڵناو. ناشیرینی پیاوترسێن؛ زەبەلاحی ناقۆلا ‹هەوایەکی کەتەی بەئۆکی لەخۆبایی، بۆنی دەم سیراوی/ کوتوپڕ هات و کوودەتایەکی زەردی ئەلەکترۆنی بەرپا کرد «شێرکۆ»› ☰ لندهورِ بدترکیب

بەئەدەب / be'edeb/: ئاوەڵناو. زمان‌پاک ☰ مؤدب

بەئەزموون / be'ezmûn/: ئاوەڵناو. چاوکراوە و خاوەن ئەزموون ☰ باتجربە؛ کارآزمودە

بەئەمەگ / be'emeg/: ئاوەڵناو. بەینەتدار ☰ وفادار

بەئیش / be'îş/: ئاوەڵناو. خەریکی کار ☰ شاغِل

بەئیفاقە / be'îfaqe/: ئاوەڵناو. چارەساز؛ چارەسەرکەر ☰ چارەساز

بەئێش / be'êş/: ئاوەڵناو. بەژان؛ بەئازار؛ ئێشدار ☰ دردناک

بەبا^{1} / beba/: ئاوەڵناو. ١. باگر؛ تایبەتمەندی شوێنێ کە با دەیگرێ ٢. بابۆ؛ وەبا؛ نێرخواز ☰ ١. بادگیر ٢. گُشن‌خواه

بەبا^{2}: ئاوەڵکار. بەرباد؛ بەربا؛ بێزەلەت؛ لە تێداچوون و نەماندا ☰ برباد

⊡ **بەبا دان**: فەوتاندن؛ تێدا بردن؛ لە ناو بردن ‹شەو و ڕۆژ هەر لە فیکری زاری تۆدام/ بە هیچچێ عومری شیرینم بەبا دا! «وەفایی»› ☰ برباد دادن

▪ **بەبا**^{3}: پاشەوشە. بابردوو ‹تا کەی وا بم؟ تا کەی وا بم؟/ دەس‌بەتاڵ و ڕەنجبەبا بم؟ «هێمن»› ☰ باد بُردە

بەباڤ / bebav/: ئاوەڵناو. بادراو؛ کرژ ☰ ریسیدەشدە

بەباوەڕ / bebaweř/: ☜ **باوەڕمەند**

بەبایەخ / bebayex/: ☜ **بەنرخ**

بەبر / beb(i)r/: ناو. بەور ☰ ببر

بەبرەو / beb(i)rew/: ئاوەڵناو. ڕایج؛ باو؛ لەباو ☰ رایج

بەبریقە / beb(i)rîqe/: ئاوەڵناو. بەلۆق؛ بریکەدار؛ چلڤۆک؛ خەڕرا ☰ براق

بەبڕ^{1} / bebiř/: ئاوەڵناو. بەبڕشت؛ کارا؛ کارامە؛ کارامەد: ١. بەزاکوون؛ بەکار؛ بەدەست؛ خاراو؛ زانەڤان؛ چنگە؛ بەتوانا لە ئەنجامدانی کاردا ‹ئەم کرێکارە یەکجار بەبڕە› ٢. بەکەل؛ بەکەڵک؛ کارکۆ؛ شیاو بۆ ئەنجامدانی کارێک ‹کەرستەی بەبڕ› ☰ ١. کارآمد ٢. کاری

بەبڕ^{2}: ☜ **بەبڕە**

بەبڕست / beb(i)řist/: ئاوەڵناو. نەفس‌پێت؛ هێمن؛ بین‌فرەه ▤ شکیبا

بەبڕشت / beb(i)řişt/: ئاوەڵناو. ۱. بەبڕ؛ زۆر بەکار و کار لە دەست هاتوو ۲. نەخت؛ تایبەتمەندی زەوی بە پیت و ڕێژەو ۳. بەوەج ٤. دەسەڵاتدار ▤ ۱. کارآمد ۲. حاصلخیز ۳. مُعتبر ۴. مُقتدر

بەبڕوبیانوو / bebiř û b(i)yanû/: ئاوەڵناو. لەچەر؛ پەلپ‌گر ▤ بهانه‌گیر

بەبڕە / beb(i)ře/: ئاوەڵکار. بەبڕ: ۱. کونتەرات ۲. بەگۆترە ▤ ۱. کنتراتی ۲. فلّه‌ای

بەبک / bebik/: ناو. منالّی ساوا ▤ نوزاد

بەبلانە / beblane/: ☜ **بووکەڵە**

بەبلە / beble/: ناو. ۱. تۆل؛ پیزە؛ پز؛ بێچوو لە ناو زگدا ۲. ساوا؛ منالّی چکۆلە ▤ ۱. جنین ۲. نوزاد

بەبلی‌بەبان / beblîbeban/: ناو. منالّی ساوا ▤ نوزاد

بەبن / bebin/: ئاوەڵناو. ۱. ڕیشەدار؛ بەڕەه؛ ڕەگدار ۲. *[سەرزارەکی]* کچ؛ کەنشک؛ کەنیشک؛ کەنیک؛ کنا؛ کناچێ؛ کچکا؛ دۆت؛ تایبەتمەندی کچێ کە کچێنی نەچووبێ ۳. تایبەتمەندی گیای بە سەلک ▤ ۱. ریشەدار ۲. باکره؛ دوشیزه ۳. پیازدار (گیاه)

بەبۆکە / beboke/: ☜ **بووکەڵە**

بەبۆڵە / bebołe/: ☜ **بووکەڵە**

بەبۆڵەبۆڵ / bebołebol/: ئاوەڵناو. مرۆزن ▤ غُرغُرو

بەبە / bebe/: ناو. ۱. منالّی ساوا ۲. بیبیلەی چاو ▤ ۱. نوزاد ۲. مردمک

بەبەر / beber/: ئاوەڵناو. ۱. بەردار؛ بە میوە؛ بە بەهرە ۲. بەرپان ▤ ۱. مُثمر ۲. عریض

بەبەران / beberan/: ئاوەڵناو. بەران‌خواز (مەڕ) ▤ قوچ‌خواه (گوسفند)

بەبەز / bebez/: ئاوەڵناو. ۱. بێهن‌درێژ ۲. قەڵەو؛ چاخ ▤ ۱. پرنفس ۲. چاق

بەبەغە / bebeğe/: ناو. بەرخەبەبە؛ بەرچێڵە ▤ غبغب

بەبەکە / bebeke/: ناو. وەوە؛ بەبە؛ منالّی ساوا ▤ نوزاد؛ نی‌نی

بەبەڵگە / bebełge/: ☜ **بەڵگەدار**

بەبەهانە / bebehane/: ☜ **بیانووگر**

بەبەهرە / bebehre/: ئاوەڵناو. بەفەڕ؛ بەکەڵک ▤ بهره‌مند

بەبیانوو / beb(i)yanû/: ☜ **بیانووگر**

بەبیر / bebîr/: ئاوەڵناو. بیرا؛ خاوەن‌بیر ‹خوێنی لاوانی بەبیر و بڕوا/ هەر دەبێ بڕژێ، بە فێڕۆ بڕوا؟ «هێمن»› ▤ هوشمند؛ متفکر

بەبێ / bebê/: ئامراز. بێ؛ واتەی نەرێنی ‹بەبێ بەزمی حوزووری تۆ حەرامم کردووە بادە/ نەوەک بشکێ بە نەشئەی مەی، خوماریی دەردی بێ‌تۆیی «مەحوی»› ▤ بی؛ بدون

بەپا / bepa/: ئاوەڵناو. ۱. بەرپا؛ دامەزراو ۲. بەلەپا؛ لەزگین؛ خۆشڕەو ▤ ۱. برپا ۲. تیزپا

◘ **بەپا بوون**: دامەزران؛ هاتنە ئاراوە ‹لە کوردستان گەلێک شۆڕش بەپا بوون/ کوڕی کوردی بە گژ بێگانەدا چوون «هێمن»› ▤ برپا شدن

بەپانەوە / bepanewe/: ئاوەڵکار. ۱. بە تەواوی ۲. ڕک و ڕاس ▤ ۱. به تمامی ۲. به صراحت

بەپڕتاو / bepiřtaw/: ئاوەڵکار. زۆر توند و تیژانە ‹هێندێک چەکە_چەک بڕێک بە پڕتاو/ بەو بەزم و هەرایە گەیینە جێ ڕاو «هەژار، مەم و زین»› ▤ سریع

بەپشت / bepişt/: ئاوەڵناو. ۱. پتەو؛ قایم ۲. *[مەجاز]* خاوەن داژدار و پشتیوان ۳. لێهاتوو لە سەرجێییدا ٤. *[پلار]* قووندەر؛ کوونی ▤ ۱. مُحکم ۲. پُشت‌گرم ۳. دارای توانایی جنسی ۴. کونی

بەپشوو / bep(i)şû/: ئاوەڵناو. هێمن؛ لەسەرخۆ؛

نەفەس‌درێژ ≣ آرام؛ شکیبا

بەپۆز / bepoz/: ئاوەڵناو. فیزن؛ لەخۆبایی ≣ مغرور

بەپەلک / bepel(i)k/: ئاوەڵناو. گەڵادار؛ خاوەن گەڵا ≣ دارای برگ

بەپەلە / bepele/: ئاوەڵکار. پەلەپەل؛ بە خیرایی ‹گیانی خۆیان بەخت دەکەن بەپەلە/ بانگ دەکەن وەرنە پێشێ، ڕۆژی هەلە «ئاوات»› ≣ با عجلە

بەپەڵە / bepele/: ئاوەڵناو. لەکەدار؛ لەکەین؛ پەڵاوی ≣ لکّەدار

بەپەیا / bepeya/: ئاوەڵکار. بەپێ؛ بەپێیان؛ پیادە؛ بەبێ سواری ‹هێندێک بەپەیا دەچوونە باخان/ سواران دەگەڕان لە کێو و شاخان «هەژار، *مەم و زین*»› ≣ پیادە

بەپیلە / bepîle/: ئاوەڵناو. تەشقەڵەباز؛ گڕنەگر؛ بەهانەگیر ≣ بهانەجو

بەپێ^{١} / bepê/: ئاوەڵناو. ١. *[مجاز]* قۆچاغ؛ خۆشڕۆ؛ شاتر؛ خۆشبەز؛ بلەز ل ریڤە چوونێ ‹ژنی کورد زۆر بەپێن› ٢. خاوەن پێ ≣ ١. بادپا ٢. دارای پا

بەپێ^{٢}: ئاوەڵکار. بە پێیان؛ وە پا ‹بەپێ هاتم› ≣ پیادە

بەپێچ / bepêç/: ئاوەڵناو. ١. لە دەروونـدا وریا و فێڵباز ٢. پێچدار ≣ ١. تودار ٢. دارای پیچ

بەپێل / bepêl/: ئاوەڵناو. شەپۆلدار؛ شەپۆلاوی ≣ مَوّاج

بەپێوە / bepêwe/: ئاوەڵناو. ڕاوەستاو؛ سەکنی؛ ڕاوێستاو ≣ استوار

بەپێیان / bepêyan/: ☜ بەپەیا

بەت^{١} / bet/: ناو. مراوی ≣ مُرغابی

بەت^{٢}: ئاوەڵناو. بێ‌ئەزموون؛ کاڵ ≣ بی‌تجربە

بەتات / betat/: ناو. ١. درۆ ٢. دووڕوویی ≣ ١. دروغ ٢. ریا

بەتار^{١} / betar/: ناو. هەتەر: ١. حوکمی چاو ٢. ڕۆشنایی و بینایی چاو ≣ ١. مسافت دید ٢. بینایی

بەتار^{٢}: ئاوەڵناو. کلۆل؛ بەدبەخت ≣ بدبخت

بەتاراڤک / betaravik/: ئاوەڵناو. نقوم‌بوو (پاپۆڕ و گەمی) لە ئاودا؛ ژێر ئاوەوە بوو ≣ غرق‌شدە

بەتارە / betare/: ناو. ١. فلچە؛ گزکچە؛ ئەو گەسکەی جۆلا بووزووی پێ چریش دەدا ٢. گولەنگ ≣ ١. فرچەی سریش‌زنی جولا ٢. منگولە

بەتاسە / betase/: ئاوەڵناو. بێ‌تاقەت؛ تاسەبار؛ داڤەگر؛ دلبەستە؛ مشتاق؛ کاسۆتی ≣ مشتاق

بەتاق^{١} / betaq/: ناو. کەمەی سەر دیوار و گونبەز؛ سەردەرک و گونبەزی تاق لێ دراو ≣ تاق و گنبد

بەتاق^{٢}: ئاوەڵناو. ئاواڵە؛ کراوە؛ ڤەکری ≣ گشادە؛ باز

بەتاق^{٣}: ئاوەڵکار. تەنیا ‹کەوی پاردەی ئالمەڵوو/ بەتاق دەخوێنن دوودوو «گۆرانی فولکلۆر»› ≣ تنها

بەتاقە / betaqe/: ناو. بلێت؛ بلیت؛ پسوولە؛ پەتە ≣ بلیت

بەتاقەت / betaqet/: ئاوەڵناو. ١. خاوەن هێز ٢. بە سەبر و حەوسەلە ≣ ١. توانا ٢. شکیبا

بەتاک^{١} / betak/: ئاوەڵناو. ١. بەتاڵ ٢. ئاواڵە ≣ ١. تُهی ٢. باز

بەتاک^{٢}: ئاوەڵکار. بەتاق؛ تەنیا ≣ تنها

بەتال / betal/: ئاوەڵناو. فالا؛ خالی ≣ تُهی

بەتاڵ / betał/: ئاوەڵناو. ١. بێ‌ناوەڕۆک؛ والا؛ خالی ‹داوای قەرزم لێ کرد، بە هەموو هێزی خۆی پێنج قڕانی دامێ! بە دەستی بەتاڵ و هەناسەی سارد هاتمەوە تەرەغە «هەژار، *چێشتی مجێور*»› ٢. پووچەڵ؛ هەڵوەشاو ‹بە غەمزەی چاوی مەخموورت بەتاڵ بوو/ لە مەشریق تا بە مەغریب، سیحر و جادوو «سالم»› ٣. بێکار ‹براکەم بەتاڵە› ≣ ١. تُهی ٢. باطل ٣. بیکار

▣ **بەتاڵ کردن**: ١. دەس هەڵگرتن لە کار ٢. بێکار کردن ٣. هەڵوەشاندنەوە ≣ ١. دست از کار کشیدن ٢. بیکار کردن ٣. باطل کردن

بەتاڵایی / betałayî/: ناو. بۆشایی؛ والایی ≣ فراغ

بەتاڵپا / betałpa/: ئاوەڵناو. *[پلار]* بێکار؛ وێڵگەرد ☰ ولگرد

بەتاڵپایی / betałpayî/: ☜ **بەرەڵایی ـ١**

بەتاڵۆکە / betałûke/: ئاوەڵکار. بەلەز؛ بەپەلە ☰ با عجلە

بەتاڵی / betałî/: ناو. ١. بێکاری ٢. پووچی ☰ ١. بیکاری ٢. پوچی

بەتام / betam/: ئاوەڵناو. خۆش‌چێژە؛ خۆش لە سەر زمان. بەرانبەر: **بێ‌تام** ☰ خوشمزە

بەتاموخوێ / betam û x(i)wê/: ئاوەڵناو. *[مەجاز]* خاوەن مانا و کاکڵی جێ تێڕامان ‹هەستی پاک، مێشکی تازە، بیری نوێ/ شیعری پڕسۆز، قسەی بەتاموخوێ «هێمن»› ☰ بامعنی

بەتان / betan/: ناو. ئاستەڕ؛ ئاسەڕ ☰ آستر

بەتانە / betane/: ناو. تێکەڵاوی گڵەسپی و ڕۆنی بەزرەک کە وەکوو هەویرێکی لێ دێت، درزی شیشەی پێ دەگرن و دیواری پێ ساف دەکەن ☰ بتونە

بەتانی / betanî/: ناو. بەتانیە؛ پەتوو؛ عەدیاڵ؛ ئەبیاڵ؛ پێخەفی چنراوی بێ‌بەر و پشت ☰ پتو

بەتانیە / betanye/: ☜ **بەتانی**

بەتاو١ / betaw/: ئاوەڵناو. گەرم؛ تاودار ‹ئاخۆ ئەلکتریکە شەوی کردە عەینی ڕۆژ؟/ یا خۆ بڵێسەی ئاگری کوورەی بەتاومە «بێخود»› ☰ پُرحرارت

بەتاو٢: ئاوەڵکار. بە پڕتاو؛ بەلەز ‹بەتاو هات لەشکری غەم سا لە خۆ ڕۆیشتنێ ئەی دڵ!/ منالی زۆرە شادی‌سێنە ئەی مەجنوون بیابانێ «بێخود»› ☰ باعجلە

بەتاوار / betawar/: ناو. ئاکام؛ دەرەنجام ☰ عاقبت

بەتایبەت / betaybet/: ئاوەڵناو. بەدانستە؛ خازما؛ نەخوازە ☰ بە ویژە

بەتایبەتی / betaybetî/: ئاوەڵکار. گەوشێنی ☰ علی‌الخصوص

بەتر١ / betir/: ناو. بەتڵ؛ بەش ‹بەترێکی شەو چووبوو، بوو بە تەقە› ☰ قسمت

بەتر٢: پێشوشە. پەسر؛ پەسەر؛ پەس ‹بەترپێرار› ☰ پس -

بەترپیر / betirpîr/: ☜ **بەسترپێر**

بەترپێرار / betirpêrar/: ☜ **بەسترپێر**

بەترمە / betirme/: ناو. بەترومە: ١. کاری هەڵپەرتاوتن؛ بڕینی لکی زیادی دار ٢. پەیوەند ☰ ١. هرس ٢. پیوند درخت

بەترمەیی / betirmeyî/: ئاوەڵناو. تێکەڵ؛ پەترۆمە؛ تێکەڵ لە چەند وشە یان چەند شت ☰ مرکب

بەترومە / bet(i)rume/: ☜ **بەترمە**

بەترووسکە / bet(i)rûske/: ئاوەڵناو. زەڕقی؛ شاهیک ☰ درخشان

بەترەف / betref/: ئاوەڵناو. ١. بەتڵاو؛ خراپ ٢. بەفیڕۆ؛ لە دەست چوو ٣. ناڵەبار؛ هەڵەشە ‹کابرا ڕژدێکی بەترەفە› ٤. بە دۆخ و چۆنیەتی مەترسیدار و خراپەوە ‹زامێکی بەترەف و ناسۆر «جەلال مەلەکشا»› ☰ ١. ضایع ٢. تباە؛ هدرشدە ٣. ناهنجار ۴. وخیم

بەتری / betrî/: ناو. چاوئێشە ☰ چشم‌درد

بەترێ / betrê/: ناو. لەرە؛ لەرزە؛ شەکە ☰ لرزش

بەتکریەش / betikr(i)yeş/: ناو. گۆڕکەنە؛ گۆڕپشکنەک؛ گۆڕکەن؛ گۆڕکەنکە ☰ گورکن

بەتکەبەش / betkebeş/: ناو. چواڵوو؛ چاڵگ؛ چالوو؛ چاڵەکە؛ کوڕمبەش ☰ گورکن

بەتلین / betlîn/: چاوگ. ١. تیاچوون؛ تێداچوون ٢. هیلاک بوون ☰ ١. از بین رفتن ٢. خستە شدن

بەتڵ١ / betł/: ناو. بەشێک لە شەو ☰ پاسی از شب

بەتڵ٢: ئاوەڵناو. ١. پاڵەوان و ئازا ٢. ماندوو؛ مانی ☰ ١. قهرمان ٢. خستە

بەتلان / betłan/: چاوگ. ١. نەمان؛ لە بەین

چوون ۲. لە کار کەوتن ☰ ۱. از بین رفتن ۲. از کار افتادن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: بەتلاو/ چاوگی نەرێنی: نەبەتلان

بەتلاندن / betłandin/: چاوگ. ۱. لە بەین بردن؛ خراو کردن ۲. وندا کردن؛ گوم کردن ۳. فەوتاندن؛ لە دەست خۆ دەرکردن ☰ ۱. هدر دادن ۲. گُم کردن ۳. به باد دادن

بەتلانە / betłane/: ناو. پشوو؛ وچان؛ ڕۆژی کار نەکردن ☰ تعطیلی

بەتلاو / betław/: ئاوەڵناو. بەترەف؛ خراپ ☰ تباه؛ هدرشده

بەتلە / betłe/: ناو. ۱. ساوار ۲. تەپکە؛ داوی مەل ☰ ۱. بلغور ۲. نوعی دام پرنده

بەتلی / betłî/: ئاوەڵناو. ماندوو؛ مانوو؛ مانی؛ مانگ؛ خەستە ☰ خسته

بەتلین / betłîn/: چاوگ. ماندوو بوون ☰ خسته شدن

بەتوندی / betundî/: ئاوەڵکار. تن؛ توند؛ بەسەختی؛ جزم ☰ مُحکم؛ سِفت

بەتوێ / bet(i)wê/: ئاوەڵکار. بە یەک؛ بە تەنها ☰ به تنها

بەتوێکڵ / bet(i)wêkił/: ئاوەڵناو. بەتۆکڵ؛ بە هیما؛ بە زیپک و پلار؛ تایبەتمەندی قسە یان نووسراوەیەک کە سەرەڕای واتایەکی ئاشکرا، یەک یان چەند واتای نهێنی، پتر بە پلارەوەشی تێدا خۆ بنوێنێ. (وەک: دۆستی وەک تۆم هەبێ، خەمی دژمنم نییە!) ☰ کنایەآمیز

بەتۆرە¹ / betore/: ئاوەڵناو. تێگەیشتوو: ۱. زانا ۲. بە ئەدەب ☰ ۱. دانا ۲. مؤدب

بەتۆرە²: ئاوەڵکار. بە شێواز ☰ به راه؛ به طریق

بەتۆکڵ / betokił/: ☜ **بەتوێکڵ**

بەتو / betû/: ناو. ڕەحەتی؛ ڕەحاتی؛ کۆفک؛ ئامرازی تراو لە دەفر کردن ☰ قیف

بەتوون / betûn/: سارستە. چش؛ بە جەهەننەم ‹دەس بەردە لە کۆن و تازە و ترس و هومێد/ دنیا ـ کە نەمام ـ تازەیە یان کۆنە بەتوون «هەژار، *چوارینەکانی خەییام*»› ☰ به درک؛ به جهنم

بەتوونە / betûne/: ناو. ۱. بەتانە ۲. باتوونە ☰ ۱. بتونه ۲. بابونه

بەتەچەرمەڵە / beteçermełe/: ناو. ماسیگرەی دندووک باریک؛ مەلێکی قەراخ ئاوە، ۴۲ سانتیمیترە، دەندووکی سوور و تیژە لاقی سووری تۆخە، سەر پشتی بۆرە و سەر کلکی ڕەشە، زستان زۆر دەکا و هێلانەی لە قەراخ ڕووبارانە ☰ کاکایی صورتی

بەتەر¹ / beter/: ئاوەڵناو. خراپتر؛ خراوتر ☰ بدتر

بەتەر²: ئاوەڵکار. خراپتر؛ خراوتر ‹مەجنوون خۆ وێڵ بێ، بەتەر بێ هەردە/ هەر داش بە سەردا چوون ئازیزمەردە «سەیدی»› ☰ بدتر

بەتەک / betek/: ناو. ۱. هەوێردە؛ سەمانەک ۲. کوڕکوڕە؛ کووکووکەرە؛ کەت؛ وەتەک؛ قەتێ ☰ ۱. بلدرچین ۲. کوکر

بەتەگە / betege/: ئاوەڵناو. نێریخواز؛ نێرخواز؛ وە تگە (بزن) ☰ نرخواه (بُز)

بەتەڵەب / bêteleb/: ئاوەڵناو. بەفاڵ؛ وە فاڵ؛ مێچکەی نێرخواز (یەکسم) ☰ گُشن‌خواه (اُلاغ)

بەتەما / betema/: ئاوەڵناو. ۱. چاوەڕێ ۲. بەهیوا ‹هەرچەندە لە زیندانی فیراقم وەکوو بیژەن/ بیللا بەتەمای ڕوستەمی دەستانی کوەیتم «بێخود»› ❋ هەروەها: **بەتەما بوون** ☰ ۱. منتظر ۲. امیدوار

بەتەماح / betemaĥ/: ئاوەڵناو. چاوچنۆک؛ بەتەماع؛ تەماحکار ☰ آزمند

بەتەماع / betema'/: ☜ **بەتاماح**

بەتەواوی / betewawî/: ئاوەڵکار. ساف‌لەساف؛ سەرووبەر ☰ تمام و کمال

بەتەوس / betews/: ئاوەڵناو. بە زیپک؛ بە پلار؛ بە تێکوڵ ▤ طعنەآمیز

بەتەوەس / betewes/: سارستە. بە توون؛ چەش ▤ بە درک

بەتیسک / betîsk/: ئاوەڵناو. تیسکن؛ تیسکدرێژ؛ بە خوری ▤ پشمالو

بەتین / betîn/: ئاوەڵناو. داخ ‹گڕی ئاگری سەبوون بەتینە/ بەرگی ئاسمان بۆ ئێمە شینە «بێخود»› ▤ پُرحرارت

بەتیە / bet(i)ye/: ناو. پارچەیەکی ناسکە بۆ عەبای هاوینان ‹بەتیەی کارخانەی ئۆسای بەغدایی/ درووماں وە تای نەی ئاشنایی «مەولەوی»› ▤ نوعی پارچەی نازک برای روپوش تابستانی

بەتێشت / betêşt/: ئاوەڵناو. ئاوس ▤ آبستن

بەجا / beca/: ئاوەڵناو. گونجاو؛ بەجێ ▤ بجا؛ روا

بەجگە / bec(i)ge/: ئامراز. بێجگە؛ بل؛ جیا لە؛ بە غەیرەز ▤ بجز

بەجۆرێ / becorê/: ئاوەڵکار. ١. وەها ٢. بەئەندازەیێ ▤ ١. چنان ٢. به اندازەای

بەجووج / becûc/: ئاوەڵناو. /پلار/ ١. چەنەباز؛ قسەدرێژ؛ زۆربلێ؛ فرەوێژ؛ چەنەوەر؛ هەڵەوەڕ؛ چەقەسرۆ ٢. دامێن‌تەڕ؛ داوێن‌پیس ▤ ١. ژاژخا؛ وراج ٢. تردامن

بەجەرگ / becerg/: ئاوەڵناو. ئازا؛ ڕەشید؛ گەڕناس؛ زیخ؛ جامێر؛ نەترس؛ بوێر؛ بەغیرەت؛ دلێر ‹ئەگەر مەردە، بەجەرگە، پاکە سەرباز/ دەبا بێ و من بکا لەو بەندە دەرباز «هێمن»› ▤ شجاع

بەجەڕ / beceř/: ناو. بزماری بە پێچ ▤ میخ‌پیچ

بەجێ[١] / becê/: ئاوەڵناو. بەجێگە؛ پەسند ‹کاری بەجێ› ▤ بجا

بەجێ[٢]: ئامراز. لە جێگەی؛ لە جیاتی ‹تۆ بەجێ من بچۆ!› ▤ به جایِ

تێبینی: ئەم پیتە لەگەڵ چاوگدا، سارستەی فێعلی پێک دێنێ (وەک: بەجێ گەیاندن؛ بەجێ مان؛ بەجێ هاتن؛ بەجێ هاوردن؛ بەجێ هێشتن؛ بەجێ هێلان؛ بەجێ هێنان؛ و ...)

بەجێگە[١] / becêge/: ئاوەڵناو. پەسند ▤ بەجا

بەجێگە[٢]: ئامراز. لە جیاتی ▤ به جایِ

بەجێمان / becêman/: چاوگ. جێمان؛ دواکەوتن ‹با چرای زانستی هەڵکەین و لە زوڵمەت دەربچین/ زۆر بەجێ‌ماوین لە خەڵکی، عەیبە، عارە، مردنە «بێکەس»› ▤ واماندن

بەجێماو / becêmaw/: ئاوەڵناو. دواکەوتوو ▤ عقب‌مانده

بەجێوڕێ / becê û řê/: ئاوەڵکار. ڕێک‌وپێک ▤ سنجیده

بەجێهێڵراو / becêhêłraw/: ئاوەڵناو. مارزیای؛ تەرک‌کراو ▤ متروک؛ مهجور

بەچ / beç/: ناو. ١. بێچوو؛ بەچکە؛ بەچک؛ زا ٢. شڵخەمێش؛ پوورەی هەنگ ٣. کۆمەکی لە بڕێ کایە (وەک: کێل و بەرد)دا، کە ئەگەر لایەنێ لە کایەکەران نیوەنەفەرێکی کەم بێ یا خۆ هێندێک لاواز بێ ‹ئێمە دوانی و تۆش بەچێکت هەبێ!› ▤ ١. بچە ٢. نسل تازەی زنبور عسل ٣. کمکِ بازی

⊡ **بەچ دان**: زاوزێ کردن (مێروو) ‹هەنگەکە بەچی داوە› ▤ زاد و ولد کردن (حشرات)

بەچانە / baçane/: ئاوەڵکار. منداڵانە؛ زاوڵانە ▤ بچەگانە

بەچاووڕاو / beçaw û řaw/: ئاوەڵناو. فێڵباز؛ گزیکار ‹سەرزارەکی زۆر بەچاووڕاوە/ خاوێ‌دەمە، کردەوەی گڵاوە «هەژار، *مەم و زین*»› ▤ نیرنگباز

بەچقڵ / beç(i)qił/: ئاوەڵناو. دڕکاوی؛ دڕوواوی ▤ خاردار

بەچک / beçik/: ناو. ١. بەچک؛ تەرح؛ بیچم؛ کەسم؛ شکڵ؛ سەکوت ٢. بەچکە؛ منداڵ؛ زارۆ؛ زاورۆ؛ بێچوو ٣. بان مەلاشوو؛ بەشە سەری

هاوسای توێڵ ☰ ۱. طرح؛ قیافە ۲. بچە ۳. چکاد؛ بالای پیشانی

بەچکە / beçke/: ناو. وەچکە: ۱. بێچوو؛ بەچ؛ بەچکە؛ پسانک؛ گیانداری هێشتا پێنەگەییو ۲. منداڵ ☰ ۱. حیوان نابالغ ۲. کودک

بەچکەئاسک / beçke'as(i)k/: ناو. کارخەزاڵ؛ کارمامز؛ ئاسکۆڵە ☰ بچە آهو

بەچکەبەراز / beçkeberaz/: ناو. بەچکەوەراز؛ پەڵخ؛ کوودەلە؛ پەڵخە ☰ بچەخوک

بەچکەبەگ / beçkebeg/: ناو. پسمیران؛ نەجیمزادە ☰ نجیب‌زادە

بەچکەپشیلە / beçkep(i)şîle/: ناو. کتبەچە؛ کتوەچە ☰ بچەگربە

بەچکەچێڵ / beçkeçêł/: ناو. حۆلی؛ گۆلک؛ گوێرەکە ☰ گوسالە

بەچکەحرچ / beçkeĥirç/: ☜ **بەچکەورچ**

بەچکەسەگ / beçkeseg/: ناو. ۱. بێچووی سەگ؛ توولەسەگ ۲. *[مەجاز]* منداڵی هار و هاج ☰ ۱. تولەسگ ۲. بچەی بازیگوش

بەچکەشا / beçkeşa/: ناو. شازادە؛ شازدە؛ شاوەرس ☰ شاهزادە

بەچکەشێر / beçkeşêr/: ناو. ۱. بێچووی شیر ۲. *[مەجاز]* نەوەی ئازا و پاڵەوان ☰ ۱. بچەشیر ۲. نسل دلیر

بەچکەکەر / beçkeker/: ناو. جاشک؛ جاش؛ جەحش؛ هۆلیکەر ☰ کُرّەخر

بەچکەمار / beçkemar/: ناو. توولەمار؛ تیلەمار؛ مارتوولە ☰ مار نوزاد؛ مار کوچک

بەچکەورچ / beçkewirç/: ناو. پاکۆڵ؛ بەچکەحرچ؛ حەشکۆڵە ☰ تولەخرس

بەچکەوەراز / beçkeweraz/: ☜ **بەچکەبەراز**

بەچگ / beçig/: ☜ **بەچك ـ۱**

بەچنگ / beçing/: ئاوەڵناو. ۱. خاوەن چنجرووک ۲. *[مەجاز]* خێرا و ئازا لە دۆزینەوەدا ☰ ۱. دارای چنگال ۲. زرنگ در یافتن

بەچوە / beçwe/: ☜ **بەچو**

بەچو / beçû/: ناو. بەچکە؛ بەچوە؛ بێچوو ☰ بچە

بەچوڵە / beçûłe/: ناو. ساوا؛ تازەزاو؛ بێچووی تازەهاتوو ☰ نوزاد

بەچە / beçe/: ناو. ۱. بەچکە؛ منال ۲. *[مەجاز]* بووک یان زاوا ۳. لووسکە ☰ ۱. کودک ۲. عروس یان داماد ۳. اَمرد

بەچەباز / beçebaz/: ئاوەڵناو. منالباز؛ هەتیوباز؛ کوڕگێ ☰ بچەباز

بەچەبازی / beçebazî/: ئاوەڵناو. منالبازی؛ هەتیوبازی ☰ بچەبازی

بەچەخۆرە / beçexore/: ناو. نەخۆشی تێر نەخواردن ☰ بیماری سیر نشدن

بەچەدان / beçedan/: ناو. پزدان؛ منالدان؛ زێدان ☰ زهدان؛ رَحِم

بەچەسرکە / beçesirke/: ناو. ۱. جۆرێ کەڕووی سەر خواردەمەنی ۲. مێشوولەیێ کە سرکە یان میوەی کۆل و گەنیو هەڵیدێنێ ☰ ۱. قارچ روی خوراک ۲. پشەی سرکە

بەچەشنی / beçeşnî/: ئامراز. وەکوو؛ وەکی؛ وێنەی؛ چون؛ لەگوێن ‹لە پێش چاوم هەموو عالەم بەچەشنی پەڕەکاێکە/ سەرم گەرمە لە مەستیدا، چ دەربەستی کلاوێکە؟! «قانع»› ☰ مانندِ

بەچەک / beçek/: ئاوەڵناو. چەکدار؛ بە ئامرازی جەنگەوە ☰ مُسلح

بەح / beĥ/: دەنگ. پەکوو؛ تەح؛ وشەی سەیرمان ☰ حرف تعجب

بەحاستەم / beĥastem/: ئاوەڵکار. بە ئاستەم؛ بەحاڵ ‹بەحاستەم دەتوانم ببینم› ☰ بە سختی

بەحاسڵ / beĥasił/: ئاوەڵناو. هەزەخ؛ بەڕێژەو ☰ پردرآمد

بەحاڵ / beĥał/: ئاوەڵکار. ١. زۆر کەم؛ تۆزێک ‹ڕێیەکە/ هەر بەحاڵ پێت لە سەر بترازێ/ ئەزانی چیت لێ دێ؟! «شێرکۆ»› ٢. بە ئاستەم؛ بەحاستەم ‹عەزیز تەماشای براکەی کرد، بەحاڵ هەناسەی ئەهات «سوارە»› ☰ ١. خیلی کم ٢. بە سختی

بەحاڵ و دوبەڵا / beĥał û dûbeła/: ئاوەڵکار. بە ئاستەم؛ زۆر کەم ☰ خیلی کم

بەحت / beĥt/: ئاوەڵناو. گێژ؛ وڕ ☰ گیج؛ بهت‌زده

▣ **بەحت بونەوە** ☜ **بەحتەو بون**

بەحتەو بون: بەحت بوونەوە؛ گێژ و وڕ بوون ‹ئەو خەوەرمە ژنەفت تاوێ بەحتەو بووم› ☰ مَنگ شدن؛ بهت‌زده شدن

بەحر / beĥir/: ناو. ١. زەریا؛ دەلیا؛ دەریا ٢. بەش؛ پار ☰ ١. دریا ٢. سهم و قسمت

بەحریلکە / beĥrîlke/: ناو. مراویسپیلکە؛ مراوی سابوونی؛ جۆرێک مراوی بۆرە، خالخالی سپی پێوەیە ☰ اُردک مرمری

بەحس / beĥs/: ناو. باس ‹سەهم و نەسیبی ئەسلییە، بەحسی گیاه و گڵ نییە/ تووتنە خەرجی سووتنە، موودنە ماچی لەب دەکا «نالی»› ☰ موضوع

بەحشینک١ / beĥşînk/: ناو. هەناری نەگەییو ☰ اَنار نارَس

بەحشینک٢: ئاوەڵناو. *[کینایە]* بێشەرم و حەیا ☰ بی‌حیا

بەحوزم / beĥuzm/: ئاوەڵناو. بەدەمار؛ بەغیرەت؛ مێرخاس ☰ باغیرت

بەحەیا / beĥeya/: ئاوەڵناو. شەرمن؛ شەرمین؛ فهێت‌کار ☰ محجوب؛ باحیا

بەحیلە / beĥîle/: ئاوەڵناو. وەگەڕ؛ فێڵباز ☰ مکار؛ حیله‌گر

بەخ١ / bex/: ناو. فیز فیس؛ دەعیە ☰ پُز

▣ **بەخ کردن**: فیز نواندن؛ خۆ هەڵکێشان و تانەی خۆشی و بەختی خۆ لە دیتران دان ‹چییە ئەم هەموو تەنتەنە و من ـ منت؟/ ئەمەندە چییە فەخر و بەخ کردنت؟! «مەحوی»/ بەخ مەکە، یەخ نەکەی! «مەسەل»› ☰ پُز دادن

بەخ٢: دەنگ. پەخە؛ ئۆخەیش؛ ئایش؛ دەنگێک بە نیشانەی دەربڕینی دڵخۆشی ئاسوودە بوون ☰ آخش

بەخت١ / bext/: ناو. وەخت: ١. تاڵە؛ هەدار؛ هات؛ بارودۆخی لەناکاو و چاوەڕواننەکراو لە ژیانی کەسێکدا ‹فەلەک وە بەختم چ نەردێ شانای/ نامەی حەیاتم وە هیچ نەوانای «مەولەوی»› ٢. پەیمان و بەقا ٣. پەنا؛ دالدە ‹ئەز دێمە بەختێ تە› ٤. ☜ **بەخت کردن** ٥. ژیانی هاوسەری؛ شوو ‹چووە ماڵی بەخت› ☰ ١. بخت ٢. پیمان ٣. پناه ۴. ☜ **بەخت کردن** ۵. شوهر

■ **بەختی بلند** ☜ **بەختی بەرز**

بەختی بەرز: *[کینایە]* بەختی بلند؛ بەختی تیژ؛ بەختەوەری؛ کامەرانی؛ بەختیاری ☰ بخت بلند/ بیدار

بەختی تیژ ☜ **بەختی بەرز**

بەختی خەوتو: *[کینایە]* بەختی ڕەش؛ بەختی کوێر؛ بەختی کەچ؛ بەختی نووستوو؛ بەختی خەوالوو؛ کلۆڵی؛ بەخت‌کوێری؛ ڕۆژڕەشی؛ چارەڕەشی ☰ بخت خفته

بەختی ڕەش ☜ **بەختی خەوتو**

بەختی کوێر ☜ **بەختی خەوتو**

بەختی کەچ ☜ **بەختی خەوتو**

بەختی نوستو ☜ **بەختی خەوتو**

▣ **بەخت بە دەمەوە هاتن**: *[کینایە]* باش هێنان؛ شانس هاوردن ☰ بخت یاری کردن

بەخت بەسیان: *[کینایە]* بەخت چوونە بەس؛ گیر و گرفت لانەچوون (بە تایبەت بۆ ژن خواستن و شوو کردن) ☰ طلسم شدن

بەخت تاقی کردنەوە تاڵە گرتنەوە ☰ طالع گرفتن

بەخت چونە بەس: ☞ **بەخت بەسیان**

بەخت ڕو تێکردن: *[کینایە]* هەل بۆ کەسێک ڕەخسان ☰ بخت بە در خانەی کسی را زدن

بەخت کرانەوە *[کینایە]* بەختی کەسێک بەر بوون، بەتایبەت بۆ ژن خواستن و شوو کردن ☰ طلسم شکستن

بەخت کردن: ١. خەرج کردن ٢. فیدا کردن ‹بۆت بەخت دەکەم عومری درێژم/ سەد تاڵ و سوێریت لەسەر دەچێژم «هەژار، *بۆ کوردستان*»› ☰ ١. خرج کردن ٢. فدا کردن

بەخت نەهێنان: *[کینایە]* خراپ هێنان؛ شانس نەهاوردن ‹وەک مریشکێ کە بەختی نەیهێنێ/ بێت و جووچکەی مراوی هەڵبێنێ! «حاجی قادر»› ☰ بدشانسی آوردن

بەخت وەرگەڕان: *[کینایە]* تووشی نەهاتی و بەدبەختی بوون ☰ بخت برگشتن

بەخت یار بون: *[کینایە]* شانس هێنان ‹وتیان بدە موژدە، بەختە یارت/ پێک‌هاتووە، ڕێکە کاروبارت «هەژار، *مەم و زین*»› ☰ بخت یار بودن

بەختی کەسێک بەربون: *[کینایە]* بەختی کەسێ کرانەوە، بەتایبەت بۆ ژن خواستن و شوو کردن ☰ بخت کسی باز شدن

بەختی کەسێک کوێرەو کردن: *[کینایە]* بە گازە و جادوو، کۆست بەستن بۆ بەرگری لە شوو کردنی کەسێک ☰ بخت کسی را بستن

چونە ماڵی بەخت: *[کینایە]* شوو کردن ☰ بە خانەی بخت رفتن

لەقە لە بەختی خۆ دان: *[کینایە]* هەل بە دەرفەت نەزانین؛ دەرفەتی ڕەخساو لەکیس دان ☰ بە بخت خود پشت‌پا زدن

ـ **بەخت**[٢]: پاشەوشە. ـــ تاڵە؛ ـ شانس؛ هات؛ ‹ئەگەرچی من گەدام ئەو شا، لە عورفی عیشقدا مەحوی!/ بەسە نیسبەت لە بەینا، من سیابەخت، ئەو سیاچەردە «مەحوی»› ☰ ـ بخت

بەختان / bextan/: ناو. ١. دۆخی بەخت هێنان؛ لە سەر شانس بوون ٢. دۆخی خراپ هێنان؛ لەسەر شانس نەبوون ☰ ١. خوش‌شانسی ٢. بدشانسی

▣ **بەختان بون:** *[پلار]* لە نەهاتی بوون؛ تووشی نەهاتی بوون ‹بەختانمانە! هەر ئەوەمان ماگە بنیشینە هەڕگ› ☰ بدشانسی آوردن

بەختبەسراو / bextbesraw/: ئاوەڵناو. بەختنووستوو؛ تایبەتمەندی کچێ کە داواکاری نەبێت ☰ بخت‌بستە

بەختدار / bextdar/: ئاوەڵناو. بەختەوەر؛ بە ئیقباڵ؛ بە سعوود ☰ خوشبخت

بەختڕەش / bextřeş/: ئاوەڵناو. چارەڕەش؛ بەدبەخت و نەگبەت ☰ سیەبخت

بەختزان / bextzan/: ناو. *[کۆن]* ئەستێرەگەر ☰ طالع‌بین

بەختزانی / bextzanî/: ناو. *[کۆن]* ئەستێرەگەری ☰ طالع‌بینی

بەختکراو / bextk(i)raw/: ئاوەڵناو. تێچوو؛ خەرج‌کراو ☰ هزینەشدە

بەختکوێری / bextk(i)wêrî/: ناو. بێ‌بەختی؛ بەدبەختی ☰ کوربختی

بەختکەنۆک / bextkenok/: ئاوەڵناو. بەختەوەر ☰ خوشبخت

بەختنوستو / bextnûstû/: ئاوەڵناو. ١. ☞ **بەختبەسراو** ٢. بەدبەخت و بەدئیقباڵ ☰ ١. ☞ **بەختبەسراو** ٢. بخت‌برگشتە

بەختوبنە / bext û bine/: ناو. بەختو ناو/ نێوچاو؛ شانس و ئیقباڵ ‹بەختوبنەت ڕەش نەبێ کچم!› ☰ شانس

بەختوناو/ نێوچاو / bext û naw/ nêwçaw/: ☜ **بەختوبنە**

بەختە١ / bexte/: ناو. بەران؛ نێری ⚑ قوچ

بەختە٢: ئاوەڵناو. پەرواری؛ دابەستە؛ بەنی؛ دەرماڵە؛ دەرماڵی؛ بەسلەمە؛ لەبار بۆ دابەستن ⚑ پرواری

بەختەباران / bextebaran/: ناو. بەختەڵباران؛ بەختەواران؛ بارانەی گولەدەغڵ قەڵەو کردن کە تایبەت بە مانگی جۆزەردانە و لە هات و نەهاتدایە ‹بزەی دەرمانی دەردی دەردەداران/ وشەی وەک بەختەبارانی هەژاران «هێمن»› ⚑ باران خردادی

بەختەبەران / bexteberan/: ناو. بەرخە نێری دوو ساڵە کە هەڵیدەگرن بۆ داشت تا ببێتە بەران ⚑ برّەی دو سالە کە برای قوچ شدن نگە می‌دارند

بەختەشار / bexteşar/: ناو. ئۆتۆپیا ⚑ اوتوپیا

بەختەک / bextek/: ناو. مۆتەکە؛ کابووس؛ دۆخی سنگ سوار بوون لە خەودا بە هۆی تەزینی لەشەوە ⚑ بختک

بەختەکی / bextekî/: ئاوەڵکار. بە هەڵکەوت؛ خۆوبەختی ⚑ تصادفی؛ اتفاقی

بەختەڵباران / bextełbaran/: ☜ **بەختەباران**

بەختەمام / bextemam/: ئاوەڵناو. ڕاست و قسەپتەو ⚑ رُک و راست

بەختەمامی / bextemamî/: ناو. ڕاستی و قسەپتەوی ⚑ رُک و راستی

بەختەوار / bextewar/: ئاوەڵناو. بە ویژدان و ڕاست ⚑ باوجدان و درستکار

بەختەواران / bextewaran/: ☜ **بەختەباران**

بەختەوەر / bextewer/: ئاوەڵناو. بەختیار؛ بەختدار؛ خۆشبەخت؛ وەشبەخت؛ تێولدار؛ خاوەن بەختیاری؛ بە بەخت؛ قیۆلدار ‹گیان دەستی لە ئاووگڵ کە بەر بوو/ بە نیازی گەییشت و بەختەوەر بوو «هەژار، مەم و زین»› ⚑ خوشبخت

بەختەوەری / bextewerî/: ☜ **بەختی بەرز**

بەختیار / bext(i)yar/: ئاوەڵناو. بەختەوەر ⚑ بختیار

بەختیاری / bext(i)yarî/: ناو. بەختەوەری؛ کامڕەوایی؛ خاوەن بەختی ‹لاووتە لە ئێمە چەرخی گەردوون/ پێی حەیفە بژین بە بەختیاری! «مەلا غەفوور»› ⚑ خوشبختی

بەخزمەت / bexizmet/: ئاوەڵناو. ١. قەدرگری میوان ٢. ژێردەستی ئازا و گوێلەمست ⚑ ١. مهمان‌دوست ٢. گوش‌بەفرمان

بەخش١ / bexş/: ناو. ١. بەش؛ پاژ؛ پارچە ٢. بەشێکی دیاریکراوی سەر بە شارێ ⚑ ١. قسمت ٢. بخش؛ ناحیە

- بەخش٢: پاشوشە. ١. فیداکەر ‹خۆبەخش› ٢. پێدەر ‹ئەمە بۆی نەسیمی بەهارە؟ یا خەبەری سرووشی هەواییە؟/ دەمی ڕۆحبەخشی نیگارە؟ یا نەفەسی مەسیحی سەماییە؟ «بێخود»› ⚑ ١و٢. ـ بخش

بەخشان / bexşan/: ☜ **بەخشین**

بەخشاندن / bexşandin/: چاوگ. ١. بەخشین ٢. لێبووردن ٣. بەش کردن ⚑ ١. عطا کردن ٢. بخشیدن ٣. تقسیم کردن

بەخشایشت / bexşayişt/: ناو. عافوو؛ کار و ڕەوتی بووردن لە تاوان ⚑ بخشایش

بەخشران / bexşran/: چاوگ. تێنەپەڕ. نادیار. //بەخشرای؛ دەبەخشرێی؛ ببەخشرێ// بەخشیان؛ وە بەر بەخشش کەوتن ⚑ بخشیده/ بخشوده شدن ■ ئاوەڵناوی بەرکاری: بەخشراو/ چاوگی نەرێنی: نەبەخشران

بەخشراو / bexşraw/: ئاوەڵناو. بووراو؛ خەڵاتی؛ نوخافتی ⚑ بخشیده شده

بەخشش / bexşiş/: ناو. خەڵات؛ کاری بە خۆشی و خۆڕایی خەڵات یان دراو دان ⚑ انعام

بەخشندە / bexşinde/: ئاوەڵناو. دڵاوا؛ دەهندە؛

سەخی؛ بەدڵ ☰ بخشنده

بەخشندەیی / bexşindeyî/: نـاو. نـان‌بـدەیی؛ سەخاوەت؛ دڵاوایی ☰ بخشندگی؛ سخاوتمندی

بەخشیان / bexşyan/: ☜ **بەخشران**

بەخشین / bexşin/: چاوگ. تێنەپەڕ. //بەخشیت؛ دەبەخشی؛ ببەخشە// بەخشان: ١. دانی بێ قەرەبوو ٢. عافوو کردن؛ لێبووردن ‹واتش ئەی سەیاد تۆ عەشقی پیرت/ ببەخشە پێمان ئارۆ نەچیرت «سەیدی»› ☰ ١. کمک کردنِ بلاعوض ٢. عفو کردن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: بەخشیو/ چاوگی نەرێنی: نەبەخشین

بەخشینەوە / bexşînewe/: چاوگ. تێپەڕ. //بەخشیتەوە؛ دەبەخشیەوە؛ ببەخشەوە// ١. بەخشین ٢. دابەش کردن؛ بەش‌کردنەوە ☰ ١. بخشیدن ٢. توزیع کردن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: —/ چاوگی نەرێنی: نەبەخشینەوە

بەخورتی / bexurtî/: ئاوەڵناو. ئیجباری ☰ اجباری

بەخوری / bexurî/: ئاوەڵناو. تیسکن؛ تووکن ☰ پشمالو

بەخوڕ / bexuř/: ئاوەڵناو. بەخوڕڕەم؛ تونـد و بێ‌پسانەوە ‹لە چاوم دێ بەخوڕ فرمێسکی خوێنین/ کەچی ئەم گۆمە خوێنە هەڵنەچۆڕا! «هێمن»› ☰ تند و شدید

بەخوڕڕەم / bexuřřem/: ئاوەڵناو. ١. بەخوڕ؛ توند و بێ‌پسانەوە ‹بارانی بەخوڕڕەم› ٢. بەتەوژم ‹لافاوی بەخوڕڕەم› ☰ ١. تند و شدید ٢. پُرفشار

بەخۆدادەر / bexodader/: ناو. سەرەخەر؛ سەرنا ☰ رختخواب

بەخۆڕایی / bexořayî/: ئاوەڵناو. هەوانتە؛ بێ‌فایدە ☰ بیهوده

بەخۆژیو / bexojîw/: ئاوەڵناو. خۆژی ☰ متکی بەخود

بەخۆوە / bexowe/: ئاوەڵناو. کەڵەگەت؛ بلەرمە؛ ئەستوور و تێک‌سمڕاو ☰ تنومند

بەخەبەر / bexeber/: ئاوەڵناو. ١. نەخەوتوو؛ بە ئاگا ٢. ئاگا؛ ئاگادار ‹لەو لاشەوە شاعیرێکی خەولێ‌کەوتوو/ بەلام شیعرێکی بەخەبەرا «شێرکۆ»› ☰ ١. بیدار ٢. خبیر

بەخەڵ / bexeł/: ناو. ١. باخەڵ ٢. گیرفان ☰ ١. بغل ٢. جیب

بەخەڵفرۆش / bexełfiroş/: نـاو. دەسفرۆش؛ چەرچی ناو بازار ☰ دستفروش

بەخی / bexî/: ئاوەڵناو. شلوێ؛ لێل ☰ گل‌آلود

بەخیرەت / bexîret/: ئاوەڵناو. ١. بوێر؛ ئازا؛ نەترس ٢. خاوەن نامووس ☰ ١. شجاع ٢. غیرتمند

بەخیل / bexîl/: ئاوەڵناو. بەغیل؛ بەخێڵ؛ بەغێڵ: ١. ڕژد؛ چرووک؛ ڕەزیل؛ دەس‌قووچاو ٢. بەئێرەیی؛ حەسوود ☰ ١. خسیس ٢. حسود

بەخیلی / bexîlî/: ناو. بەغیلی؛ بەغێلی؛ بەخێلی؛ ئێرەیی؛ هاڤێژی؛ ئێرەیی ☰ حسادت

بەخیە / bexye/: ☜ **بەقیە**

بەخێر / bexêr/: ئاوەڵناو. بەهرەوەر؛ بەقازانج ☰ بابرکت

▣ **بەخێر هاتن:** خۆش هاتن ‹یاخوا بەخیر بێن چاوگەلمان ڕۆشن/ هەردووکیان بۆمان زۆر تێدەکۆشن «پیرەمێرد»› ☰ خوش آمدن

بەخێر هێنان: پێشوازی کردن ☰ استقبال کردن

بەخێروبێر / bexêr û bêr/: ئاوەڵناو. پڕپیت؛ پیرۆز ‹ئەوە سەدایە، ئەوێ پیرەپایزێ لە سەری داوم. وەی کوڕینە! چەندە پایزێکی بەخێروبێر و خۆش پایزە! «بەیتی کوردی»› ☰ پُرخیر و برکت

بەخێرهاتن‌کەر / bexêrhatinker/: نـاو. ئەوەی کاری بە پیری میوانەوە چوون و وتنی بە خێر هاتنە پێیان ‹کۆڕی بەر باغچەی مەکتەب گەرم بوو/

بەخێرهاتن کەر ئەهات و ئەچوو «گۆران»› ▤ استقبال کننده

بەخێڵ / bexêł/: ☜ **بەخیل**

بەخێڵی / bexêłî/: ☜ **بەخیلی**

بەخێو^{1} / bexêw/: ناو. ئاگاداری؛ سەرپەرشتی؛ ئیوەت؛ ڕەوتی حاواندنەوە؛ حەواندنەوە ▤ سرپرستی

▣ **بەخێو کردن:** بەخۆ کردن؛ پەروەردە کردن ‹بەخێوم کردی ڕۆلە وەک بەران/ تا بۆ نیشتمان بتکەمە قوربان «هێمن»› ▤ سرپرستی کردن؛ پروردن

بەخێو^{2}: ئاوەڵناو. خاوەندار ▤ دارای صاحب

بەخێوکار / bexêwkar/: ☜ **بەخێوکەر**

بەخێوکراو / bexêwk(i)raw/: ئاوەڵناو. پەروەردە ▤ پرورده

بەخێوکەر / bexêwker/: ناو. بەخێوکار؛ سەرپەرشت ‹زەمانە هیچ بەخێوکەر بوو بە عومری/ فەلەک هەر دوونپەرەست و سپڵەپەروەر «قانع»› ▤ سرپرست

بەد^{1} / bed/: ئاوەڵناو. ١. خراپ؛ خراو ‹کارێکی بەدت کردا› ٢. هار و لاسار ‹هەتیوێکی بەدە، قسەی بە گوێدا ناچێ!› ٣. شووم؛ نەحس ‹پێوقەدەمێکی بەدی هەیە!› ▤ ١. بد ٢. سرسخت ٣. شوُم

بەد^{2}ـ: پێشوشە. بەوـ بەیـ خاوەن چۆنایەتییەکی دڵنەخواز ‹بەدبەخت؛ بەدفەڕ؛ بەدئەمەگ› ▤ بد ـ

بەدئاکار / bed'akar/: ئاوەڵناو. خراپکار ▤ بدرفتار

بەدئۆغر / bed'oğ(i)r/: ئاوەڵناو. بەدیومن؛ بەدفەڕ ▤ شوُم

بەدئەتوار / bed'etwar/: ئاوەڵناو. بەدتەور؛ بەدڕەوشت ‹سەرسەری و ئەوباش و بەدئەتواری وەک تۆ چۆن ئەبێ/ ببیە پیاوێکی زەریف و شوهرەت و نامت ببێ؟ «ئەحمەد موختار جاف»› ▤ بدرفتار

بەدئەخلاق / bed'exlaq/: ئاوەڵناو. بەدخوو؛ بەدکردار ▤ بداخلاق

بەدئەدا / bed'eda/: ئاوەڵناو. جلف؛ سووک و چرووک؛ ئاکار ناپەسەند ▤ هرزه

بەدئەسڵ / bed'esł/: ئاوەڵناو. تنتیک؛ بەدنیژاد ▤ بداصل

بەداخ / bedax/: ئاوەڵناو. خەمگین؛ دڵبەخەم ▤ داغدار

بەداخەوە / bedaxewe/: ئاوەڵکار. حەیفێ؛ حەیفی؛ حەیف؛ مخابن؛ حەیف و خەساری ▤ متأسفانه

بەدانستە^{1} / bedaniste/: ئاوەڵناو. لە ڕووی زانستەوە ‹لێدوانێک بەدانستە دەربارەی کورد و کوردستان› ▤ عالمانه

بەدانستە^{2}: ئاوەڵکار. بەتایبەت ‹گەردوون کە بەدانستە دەیانکا، وەک شێت/ تێکیان هەڵەشێلێت و دەیانکاتەوە قوڕ «هەژار، *چوارینەکانی خەییام*»› ▤ مخصوصاً

بەدایی / bedayî/: ناو. ناڵەی ناخۆش؛ کڕووزانەوەی نەساخ ▤ آه و نالەی بیمار

بەدبار / bedbar/: ئاوەڵناو. نابار؛ ناشیرین؛ نەپۆڕ ▤ بدریخت

بەدبسێن / bedbisên/: ئاوەڵناو. زۆر ڕژد و سوور لە سەر سەندنەوەی قەرز ▤ پیگیر در پس گرفتن قرض

بەدبۆ / bedbo/: ئاوەڵناو. بۆگەن ▤ بدبو

بەدبەخت / bedbext/: ئاوەڵناو. کلۆل؛ کرۆل؛ بەوبەخت؛ بەیبەخت؛ قەرەبەخت؛ چارەڕەش؛ ناوچاوانڕەش؛ گەرجە؛ تەلگیوبەلگی؛ بەرگەشتە؛ داماو؛ داماگ؛ دیز؛ کتۆر؛ ڕۆژڕەش؛ بەدڕەژەن؛ سییەبەخت؛ قەشقە؛ بۆنەهاتوو؛ بۆنەهاتگ؛ بارکەوتوو؛ هەرگبەسەر؛ خەڕگەسەر؛ نامەی؛ هەڕیوەسەر ▤ بدبخت

بەدبەختانە / bedbextane/: ئاوەڵکار. بەداخەوە؛ لە بەختی خراپەوە ≌ بدبختانە

بەدبەختی / bedbextî/: ناو. بەرگەشتی؛ ڕۆژڕەشی؛ قوڕبەسەری؛ مووررووز؛ نەگبەتی؛ نەهاتی ≌ بدبختی

بەدبەدە / bedbede/: ناو. هەوێردە ≌ بلدرچین

بەدبین / bedbîn/: ئاوەڵناو. ڕەشبین؛ چاوتاریک؛ خاوەن لێکدانەوە و هەڵسەنگاندنی خراپ و داوەری چەوت بەرانبەر بە دیتران و ڕووداوان ≌ بدبین

بەدبێژ / bedbêj/: ☜ **بەدزوان**

بەدپەسەن / bedpesen/: ئاوەڵناو. دژپەسەن ≌ بدسلیقە

بەدتوخم / bedtuxm/: ئاوەڵناو. ١. نارەسەن ٢. نێرەی گیانداری کە بەچکە یان منالی باشی لێنەکەوێتەوە ≌ ١. نانجیب ٢. بدتخم

بەدتەور / bedtewr/: ئاوەڵناو. ئەتواری؛ ئاکارخراپ ‹لە من نازانم ئیتر نەفسی بەدخوو چی دەوێ مەحوی؟/ کە بەدکردارو بەدڕەفتار و بەدئەفکار و بەدتەورم «مەحوی»› ≌ بدروش

بەدجنس / bedcins/: ئاوەڵناو. بەدفەڕ؛ جەڵەب ≌ بدجنس

بەدجنسی / bedcinsî/: ناو. جەڵەبی؛ خراوەکێلی ≌ بدجنسی

بەدچارە / bedçare/: ئاوەڵناو. خوێنتاڵ؛ بەدزەڕە؛ بەدسەکوت؛ بەدشکڵ؛ ئێسکقورس ≌ بدترکیب

بەدحاڵ / bedĥał/: ئاوەڵناو. ١. بەدژیوار ٢. حاڵنەدار؛ نەخۆش ≌ ١. بینوا ٢. بدحال

بەدخوا / bedx(i)wa/: ☜ **بەدخواز**

بەدخواز / bedx(i)waz/: ئاوەڵناو. بەدخوا؛ بەدواز؛ دڵپیس؛ لە چاکە دوور ‹فێڵباز و بەراز و ڕق لە سینە/ بەدخواز و نەساز و دڵبەکینە «هەژار، مەم و زین»› ≌ بدخواه

بەدخوو / bedxû/: ئاوەڵناو. نەگونجاو؛ بێئاکار ‹قەسدی یاریتە لە کن بەزمی ڕەقیب/ یاری من خۆت مەکە بەدخوو بە عەبەس «نالی»› ≌ بدخو

بەددڵ / beddił/: ئاوەڵناو. دڵپیس؛ بیرخراپ. هەروەها: **بەددڵی** ≌ بددل

بەددیمەن / beddîmen/: ئاوەڵناو. ناشیرین؛ ناحەز ≌ بدمَنظر

بەدر / bedr/: ناو. مانگ چواردە؛ هەلاب؛ مانگی پڕ ≌ بدر؛ ماه تمام

بەدروستی / bed(i)rustî/: ☜ **بەڕاس ـ٢**

بەدرەقە / bedreqe/: ناو. ڕەوانە؛ کاری بەڕێ کردن ≌ بدرقە

بەدرەمە / bedreme/: ناو. شەمەترێلکە؛ زیندەوەرێکی درێژووکەی ڕەشی باریکتر لە هەنگ، شانە بە دڕکانەوە هەڵدەبەستێ ≌ نوعی زنبور سیاه

بەدڕا / bedřa/: ئاوەڵناو. ١. بیرخراپ؛ دڵپیس؛ هزرپیس ٢. خاوەن بیر و باوەڕی خراپ ≌ ١. بدنهاد ٢. مُنحرف

بەدڕست / bedřist/: ئاوەڵناو. بە تایبەتمەندی ڕست نەدانەوە (بۆ تانجی) ≌ تازی بدقلق

بەدڕەژەن / bedřejen/: ئاوەڵناو. کڵۆڵ؛ کرۆڵ ≌ بدبخت

بەدڕەسەن / bedřesen/: ئاوەڵناو. نارەسەن؛ نانەجیب ≌ نانجیب؛ بداصل

بەدڕەفتار / bedřeftar/: ئاوەڵناو. بەدئاکار؛ بەدکردار؛ قیچمەز؛ قیچمەس؛ لاسار ≌ بدرفتار

بەدڕەنگ / bedřeng/: ئاوەڵناو. ڤرتۆنی؛ گەنەڕەنگ ≌ بدرنگ

بەدڕەوش / bedřewiş/: ئاوەڵناو. ئەتوارلەق؛ ئاکارناحەز ≌ بدرفتار

بەدزوان / bedz(i)wan/: ئاوەڵناو. زمانپیس؛ دەمپیس؛ بەدبێژ؛ جنێوفرۆش ≌ بددهن

بەدزەڕە / bedzeře/: ☜ **بەدچارە**

بەدزییەوە / bedizîyewe/: ئاوەڵکار. دزەکی؛ بێدزی؛ بە نهێنی ‹هاتە ناو شار بەدزییەوە/ زەرنگەرێکی دۆزییەوە «پیرەمێرد»› ☰ دُزدکی؛ یواشکی

بەدژیوار / bedjîwar/: ☜ **بەدحاڵ**

بەدسەکوت / bedsekut/: ☜ **بەدچارە**

بەدشکڵ / bedşik(i)ł/: ☜ **بەدچارە**

بەدعەمەل / bed'emeł/: ☜ **بەدعەمەڵ**

بەدعەمەڵ / bed'emeł/: ئاوەڵناو. بەدعەمەل؛ ئاکارخراپ ☰ بدکار

بەدفەڕ / bedfeř/: ئاوەڵناو. ١. بەدجنس؛ نارەسەن؛ خاوەن بیر و هزری خراپ ‹پێش ئەوەی گزیری بەدفەڕ/ لە دیوەخان پاروو با دا «هێمن»› ٢. بەدودم؛ بەدورم؛ بێفەڕ؛ شووم؛ کوچکرەش؛ جووتقۆشە؛ قۆشقە؛ قۆشە؛ قۆشمە؛ نالەبار و کۆڵەزەرەر ‹لە بەر تۆ چارەنووسی شوومی بەدفەڕا/ ئەوی قەت لێی نەدەم، تەپڵی ئەمانە «هێمن»› ❋ هەروەها: **بەدفەڕی** ☰ ١. بدجنس ٢. شوُم

بەدفەساڵ / bedfesał/: ئاوەڵناو. ناشیرین؛ ناحەز؛ خوێنتاڵ ☰ بدشکل

بەدقەدەم / bedqedem/: ئاوەڵناو. *[مەجاز]* پاوشک؛ پێڕەش ☰ بدقدم

بەدقەوارە / bedqeware/: ئاوەڵناو. بەدچارە؛ ناقۆڵا ☰ بدقوارە

بەدقەول / bedqewl/: ئاوەڵناو. بەدقەول؛ پەیمانشکێن. هەروەها: **بەدقەولی** ☰ بدقول

بەدقەوڵ / bedqewł/: ☜ **بەدقەول**

بەدکار / bedkar/: ئاوەڵناو. ١. گەنەکار ٢. شووفار؛ تێچێن؛ شەیتانیکەر ☰ ١. بدکار ٢. خبرچین

بەدکارە / bedkare/: ئاوەڵناو. پەست ☰ فرومایە

بەدکاری / bedkarî/: ناو. خراپی؛ بەدفەڕی ☰ بدی

بەدکردار / bedkirdar/: ئاوەڵناو. بەدئاکار ☰ بدکردار

بەدگل / bedgil/: ئاوەڵناو. دزێو؛ ناحەز ☰ زشت؛ بدگل

بەدگۆ / bedgo/: ئاوەڵناو. بەدزوان؛ بەدواچ ☰ بدگو

بەدگووز / bedgûz/: ئاوەڵناو. ڕکلەزک و ناحاڵی ☰ کینەتوز

بەدلغاو / bedl(i)ğaw/: ئاوەڵناو. لغاوقەبوولنەکەر؛ تایبەتمەندی ئەسپ و ماینی سەرڕەق ☰ بدلگام

بەدڵ^{1} / bedił/: ئاوەڵناو. ١. دڵاوا؛ بەخشندە ٢. ئازا؛ دلێر ٣. ڕاستەقینە؛ ڕاستەکی ‹کاری بەدڵ› ٤. پەسند ‹ئەم کراسەم بەدڵە› ☰ ١. بخشندە ٢. شجاع ٣. حقیقی ۴. پسند

⊡ **بەدڵ بون**: پەسند کردن ☰ پسندیدن

بەدڵ^{2}: ئاوەڵکار. بەڕاست؛ لە ناخی دڵەوە ‹ڕەفیقان ڕۆژی کوردانە بەهارە جێژنی نەورۆزە/ بەدڵ لێتان دەکەم لەو ڕۆژەدا من جێژنە پیرۆزە «هێمن»› ☰ از تە دل

⊡ **بە دڵ (کەسێ) کردن**: بەرامبەر بە ئارەزووی (کەسێ) جووڵانەوە ☰ مطابق میل (کسی) عمل کردن

بە دڵەوە چەسپان: بەدڵەوە چەسپین؛ بەدڵەوە نووسان؛ پەسند کردن ☰ پسندیدن

بەدڵوداو / bedił û daw/: ئاوەڵکار. لە کانگای دڵەوە؛ بە داوخوازێکی لە ناخی دڵەوە ☰ از تە دل

بەدڵوداوێن / be dił û dawên/: ئاوەڵکار. بەدڵ و دایەن؛ بەدڵوگیان؛ لە کانگای دڵەوە و بەتایبەتی ‹ئەم کراسەم بەدڵ و داوێن بۆ تۆ کڕیوە› ☰ از دل و جان

بەدڵودایەن / be dił û dayen/: ☜ **بەدڵ و داوێن**

بەدڵوگیان / be dił û g(i)yan/: ☜ **بەدڵ و داوێن**

بەدماژە / bedmaje/: ئاوەڵناو. مڕ و مۆن؛ ناوچاوتورشیاگ ☰ بداَخم

بەدمەجاز / bedmecaz/: ئاوەلناو. نەبان؛ نەوان؛ هەمیشە قەلس و تووڕە ☰ بدخُلق؛ عصبانی

بەدمەست / bedmest/: ئاوەلناو. ڕەشەمەست؛ مەستی کەلەلا؛ زۆر سەرخۆش ☰ بدمست

بەدمەستی / bedmestî/: ناو. شەڕ و هەرای مەستانە ‹شوکور هوشیارە مەحوی تیٚدەگا دنیا خەراباتە/ کە بەدمەستی بکا ئەهلی، خراپەی بۆچی لیٚ دەگرم «مەحوی»› ☰ بدمستی

بەدمینتون / bedmîntun/: ناو. وەرزشیٚکی دوو یان چوار کەسی بە ڕاکیتی دەسکەدریٚژ و تۆپی چکۆلەی وەک زەمبیلەوە ☰ بدمینتون

بەدنام / bednam/: ☜ **بەدناو**

بەدناو / bednaw/: ئاوەلناو. بەدنیٚو؛ بەدنام؛ ناوزڕاو؛ ناوزڕیاگ؛ ناڤنۆ؛ نامڤەت؛ بەناو و ناوبانگی خراپەوە. هەروەها: **بەدناوی** ☰ بدنام

بەدنمەک / bedn(i)mek/: ئاوەلناو. بیٚوەفا؛ سپڵە؛ پیٚنەزان ☰ نمک‌نشناس

بەدنیژاد / bednîjad/: ☜ **بەدنەسڵ**

بەدنیهاد / bednîhad/: ئاوەلناو. دلخراپ؛ دلپیس؛ بەدخوا ☰ بدنهاد

بەدنیٚو / bednêw/: ☜ **بەدناو**

بەدواچ / bedwaç/: ئاوەلناو. زمان‌پیس ☰ بدزبان

بەدواز^{۱} / bedwaz/: ناو. هومال؛ هاڤڕک ‹تۆ بە دەستی ویٚت جە بەدوازەکەم/ منت بیٚناز کەرد ساحیٚب نازەکەم! «سەیدی»› ☰ رقیب

بەدواز^{۲}: ئاوەلناو. بەدخواز؛ خراپەویست؛ خوازیاری خراپەی خەلکی ☰ بدخواه

بەدودم / bedwidm/: ئاوەلناو. قۆشە؛ شووم؛ بەدوم ☰ نحس؛ شوم

بەدودمی / bedwidmî/: ناو. قدۆشی؛ شوومی ☰ شومی؛ نحسی

بەدورم / bedwirm/: ☜ **بەدفەڕ-۲**

بەدوم / bedum/: ☜ **بەدودم**

بەدویٚژ / bedwêj/: ئاوەلناو. زمان‌پیس ☰ بدزبان

بەدور / bedûr/: ☜ **بەری**^{۲}

بەدەر^{۱} / beder/: ئاوەلناو. جیا؛ جیاواز؛ لە دەرەوەی شویٚن یان کۆمەلیٚک ‹ئەمبەر ـ ئەوبەڕە، خەلکی کام بەڕی؟/ ئەوەندە جوانی لە عام بەدەری «فولکلۆر»› ☰ استثنا

بەدەر^{۲}: ئامراز. وەدەر؛ جگە؛ بیٚجگە ‹دلەکەم دەربیٚنن بە نووکی خەنجەر/ هیچی تیا نییە، لە زووخاو بەدەر «فولکلۆر»› ☰ جز

◘ **بەدەر بون**: وەدەرکەوتن؛ چوونە دەرەوە ‹ساقی دەخیلە! بمدەریٚ جامیٚ/ با لە عالەمی مادە بەدەر بم «بیٚکەس»› ☰ بیرون شدن

ـ **بەدەر**^{۳}: پاشەوشە. بۆ دەرەوە ‹شاربەدەر؛ بیٚگانەبەدەر› ☰ بیرون

بەدەرەتان / be deretan/: ئاوەلناو. بەرواز ☰ وسیع

بەدەرەک / be derek/: سارستە. بەتوون؛ چش ☰ به درک

بەدەری / be derî/: ناو. دوورەپەریٚزی ☰ اِنزوا

بەدەس^{۱} / bedes/: ئاوەلناو. *[مەجاز]* بەدەست: ۱. بە دەسەلات؛ دەس‌ڕۆیشتوو ۲. چابک و کارامە ☰ ۱. بانفوذ ۲. چابک و کارا

بەدەس^{۲}: ئامراز. بەدەست؛ لەدەس؛ لەدەستی ‹شەها! بە غیرەتت قەسەم دەمیٚکە دیلە ئوممەتت/ بەدەس عەدوویی دینەوە عەجەب زەلیلە ئوممەتت «بیٚخود»› ☰ از دستِ

ـ **بەدەس**^{۳}: پاشەوشە. *[مەجاز]* ـ بەدەست ‹لەویٚش میریٚکی زالم کاربەدەس بوو/ لەویٚش بیٚچاووڕوویی داربەدەس بوو «هیٚمن»› ☰ ـ بدست

بەدەست / bedest/: ☜ **بەدەس**

بەدەستوبرد^{۱} / be dest û bird/: ئاوەلناو. خیٚرا؛ فرز؛ دەس‌سڤک ☰ فِرز

بەدەستوبرد^{۲}: ئاوەلکار. خیٚرا؛ ئازا؛ کرژ ☰ سریع

بەدەستەواو^{۱} / bedestewaw/: ناو. بەدیلڤانی؛

ڕەوتی یارمەتی یەکتر دان ☰ همیاری

بەدەستەواو^{٢}: ئاوەڵکار. بە هاوکاری ☰ با همکاری

بەدەستەوە / be destewe/: ئاوەڵناو. بەدەسەوە؛ حازر و ئامادە ☰ آمادە

بەدەسک / bedesik/: ئاوەڵناو. قولفدار؛ دەسکدار؛ بەهەنگل ☰ دستەدار

بەدەسەڵات / be desełat/: ئاوەڵناو. دەسڕۆیشتوو ☰ بانفوذ

بەدەسەوە / be desewe/: ☜ بەدەستەوە

بەدەعیە / be de'ye/: ئاوەڵناو. فیزن؛ لەخۆبایی ☰ مغرور

بەدەق^{١} / bedeq/: ناو. کووتاڵی کەتیراوی ☰ پارچەی آهارزدە

بەدەق^{٢}: ئاوەڵناو. ١. شەق و تورت و لە گەشە ٢. ساخ و بەدەماخ ☰ ١. تُرد و شاداب ٢. شاد و سلامت

بەدەگمەن / bedegmen/: ئاوەڵکار. بە عاستەم؛ تاکوتووک ‹لە هەزار کوڕ بەدەگمەن هەڵکەوتووە کە بابی پیری پەککەوتەی خۆی بحاوێنێتەوە و بلاوێنێتەوە «هەژار، چێشتی مجێور»› ☰ بە ندرت

بەدەل / bedel/: ئاوەڵناو. نەڕاستی ☰ بدل

بەدەڵ / bedeł/: ئاوەڵناو. ناجسن ☰ بَدَل

بەدەم^{١} / bedem/: ئاوەڵناو. ١. بەلەزخۆر؛ زۆرلەوەڕ ٢. *[مەجاز]* دەمهەراش ٣. قسەزان ☰ ١. تُندخور ٢. زباندراز ٣. سُخندان

بەدەم^{٢}: ئاوەڵکار. وەدەم؛ وێڕای؛ لەگەڵ ‹لەسەر خۆ چوو بەدەم گریانەوە دڵ/ گەرەک پڕ بوو کە ئەم منداڵە دەرکەوت «مەحوی»› ☰ سرگرمِ

بەدەماخ / bedemax/: ئاوەڵناو. بەدەماغ: ١. کەیفخۆش؛ چەلەنگ؛ زۆر ساز و کۆک ٢. بەهێز و قەڵەو؛ دژی لەڕ و لاواز ☰ ١. سرحال ٢. تنومند

بەدەماخی / bedemaxî/: ناو. خۆشی؛ دڵخۆشی ☰ شادی

بەدەمار / bedemar/: ئاوەڵناو. ١. بەغیرەت؛ بەحوزم؛ مێرخاس ٢. بەفیز و لەخۆبایی ☰ ١. باغیرت ٢. مُتکبر

بەدەماغ / bedemağ/: ☜ بەدەماخ

بەدەموپل / be dem û pil/: ئاوەڵناو. *[مەجاز]* دەمپاراو؛ بەدەموزوان ☰ فصیح

بەدەمودوو / be dem û dû/: ئاوەڵناو. *[مەجاز]* خۆشڕاوێژ؛ قسەڕەنگین ☰ سُخندان

بەدەموزوان / bedem û z(i)wan/: ☜ بەدەموپل

بەدەن / beden/: ناو. ١. لەش؛ قالب ٢. دیواری بەرزی حەوش ☰ ١. تن؛ بدن ٢. دیوار بلند

بەدەنداز / bedendaz/: ئاوەڵناو. نالەبار؛ ناحەز؛ دزێو ☰ زشت

بەدەو / bedew/: ئاوەڵناو. ١. جوانچاک؛ خوشیک؛ خوشکۆک؛ شیرین ٢. خۆشبەز؛ خۆشڕەو؛ چەلەک ‹ناوی ساحیبقەرانی خاسی ئەوە/ چونکە لەم عەرسە ئەسپی ئەو بەدەوە «حاجی قادر»› ☰ ١. زیبا ٢. رهوار

بەدەوام / bedewam/: ئاوەڵناو. خۆڕاگر؛ مەندۆخ ☰ استوار

بەدەهەند / be dehend/: ئاوەڵناو. دەهەندە؛ دڵاوا ☰ بخشندە

بەدی^{١} / bedî/: ناو. خراپی؛ خراوی؛ بەیی ‹بەدیم چەس؟ گەردوون بەد کرد وەگەردم/ تا کەی خوین دڵ مەدەی وەخوەردم؟ «شامی»› ☰ بدی

بەدی^{٢}: ئاوەڵناو. ئاشکرا؛ ئاشکار؛ ڕوون ☰ پدید؛ پدیدار

▣ **بەدی کردن:** کردنە چاو؛ بینین؛ دیتنەوە ‹خەمڕەوێنێک لێرە من ناکەم بەدی/ چۆن پەنا بۆ مەی نەبەم ساقی ئەدی؟! «هێمن»› ☰ دیدن؛ مُشاهدە کردن

بەدی هاتن: هاتنە دی؛ دروست بوون ☰ بە وجود آمدن؛ پدید آمدن

بەدی هێنان: هێنانە دی؛ دروست کـردن ■ بـە وجود آوردن؛ پدید آوردن

بەدی۲: ئاوەڵکار. بەرێ؛ ئارێ ‹ـ نـەچووی؟ ـ بـەدی چووم› ■ چرا؛ آری

بەدیل / bedîl/: ناو. نۆرە؛ نۆبە؛ نۆگە؛ سـەرە؛ سـرە ■ نوبت

بەدیمەن / bedîmen/: ئاوەڵناو. دەشە؛ دیمەنجوان ■ خوش‌منظر

بەدین / bedîn/: ئاوەڵناو. دیندار؛ لەخواترس ■ مُتدیّن

بەدیومن / bedyum(i)n/: ☞ **بەدنۆغر**

بەدیهێنەر / bedîhêner/: نـاو/ ئاوەڵـناو. خوڵـقێنەر؛ ڕانەر؛ فەداندەر ■ پدیدآورنده

بەدێڵڤانی / be dêlvanî/: ☞ **بەدەستەواو۱**

بەر۱ / ber/: نـاو. ۱. سنگ و بەرۆک ۲. میوەی دار و بێستان ‹بیدی مەجنوونە وجوودم لـە هـەموو بـەر بەرییە/ نە کەسێ مونتەفیعی یەک بەری یا سێبەرییە «نالی»› ۳. تۆل؛ پز ‹بزنەکە بەری هاویشت› ٤. لا؛ تەرەف؛ ڕەخ ‹وەرە ئەم بـەر› ٥. وەر؛ پانـا؛ پـانی؛ پانتایی؛ هەرایی ‹ئەم کووتاڵە بەری تەسکە، ئـەویان بەری پانە› ٦. بەرد؛ کوچک؛ تەوەن ‹چ ئەسـەر دێ ل بەرێ خارە بکەت قەترەیێ ئاب/ قەلەمێ مە ب دوو ـ سێ قەترەیێ زوها د چ کەت؟ «مـەلای جزیـری»› ۷. بەرک؛ گوللەی چەکی ئاگرین ۸. پیلی وشکی چرادەستی و ڕادیـۆ ۹. ئاسـەڕ ‹کەواکـەت بـەری هەیە؟› ۱۰. دەرگا؛ دەری ۱۱. ڕووی تەماشا ‹بەر کە ئـەم لاوە!› ۱۲. بـەهرە و داهـات ‹بـەر و بـۆت ئەمساڵ چۆن بوو؟› ۱۳. بەرگەدە ‹مووی بـەر› ١٤. بۆری سەرپیت لە نووسـیندا ‹سـەر و ژێـر و بـەر› ۱۵. بەش؛ پار ‹نان بەرم دەکەوێ، ڕاوەسـتم؟› ١٦. بەردەم ‹ئاگات لە بەر و دوای خۆت بێ!› ۱۷. تـەن ‹ئامادەیی مەیدانم و ئەم بەرگە کە پۆشیم/ کفنە، نـە وەکوو چاکەت و پانتۆلە لە بـەرما «قـانع»› ۱۸. وەر؛ دەرخ؛ بیر ‹لە بەر بوون› ۱۹. ئەو ئەندازە لە دەغڵ کە پالە لە دروێنەدا دیاری دەکا بۆ کار لـە سـەر کردن ‹هەتا چاشت دوو بەری باشمان پەڕاند› ■ ۱. سینه ۲. میوه؛ ثمر ۳. جَنین ۴. طرف؛ سـو ۵. عـرض؛ پهنا ۶. سنگ ۷. فشنگ ۸. باطری ۹. آسـتر ۱۰. درب ۱۱. رو؛ سمت نگاه ۱۲. حاصـل ۱۳. زهـار ۱۴. ضَـمّه ۱۵. سـهم ۱۶. جلـو؛ روبـرو ۱۷. تـن ۱۸. حفـظ ۱۹. بخشی از مزرعه که دروگـر بـرای درو کـردن تعیـین می‌کند.

⊡ **بەر ئاویتن:** ☞ **بەر خستن**

بەر پێ گرتن: سەرەڕێ گرتن ■ سـر راه کسـی/ چیزی را گرفتن

بەر تاشین: ۱. بەرد بڕین ۲. بەرگەدە تاشین ■ ۱. سنگ تراشیدن ۲. موی زهار گرفتن

بەر خستن: بەراویتن؛ بەر ئاویتن؛ بەر هاویشتن؛ بەر وسەی؛ بەر وەنن؛ بێچوو بە مردوویی فـڕێ دان ■ بچه انداختن؛ سقط کردن جنین

بەر خواردن: ۱. بەهرە بردن ۲. میوە خواردن ۳. کرێی باغ دان ٤. ناڕەحەت بوون لە قسـە یـان جوڵانـەوەی کەسـێ ■ ۱. بهـره بـردن ۲. ثمـر خوردن ۳. اجارەی باغ دادن ۴. متأثر شدن از سخن یا کار کسی

بەر داخستنەوە: ۱. چەرخاندن؛ هەڵـگەڕاندنەوەی فەرش لـە سـەر دارە تـەون تـا تـەنراو کەوێتـە پشتەوە و لە خوارەوە دەست بکەنەوە بە کـار ۲. تەکمیش کردنی دێراوی بێستان؛ فش و بـۆش کردنەوەی خاکی بێسـتان ■ ۱. پـایین کشـیدن قالی بافته روی دار قالی ۲. سُست کردن خاک جالیز

بەر دان: سەمەر دان ■ ثمر دادن

بەر دڵ گرتن: برسـییەتی ڕەواندنـەوە ‹دوو دانـە هەنجیرم خوارد بەردڵمی گـرت› ■ رفع گرسنگی کردن

بەر فڕێ دان: بەراویتن؛ منداڵ خسـتن ■ بچـە انداختن؛ سقط کردن

بەر کردن: لە بەر کردن ‹کێ قەدری شیعری ئێمە دەزانێ بەری بکا؟/ هەر ساحیبە لەبەرکەری کالایی بێڕەواج «مەحوی»› ☰ از حفظ کردن

بەر کەفتن: ١. بەش پێ گەیشتن ٢. نۆرە کەوتن ☰ ١. سهم رسیدن ٢. نوبت رسیدن

بەر کەوتن: ١. وێکەوتن؛ لێدان ‹برۆی ئەو شۆخە ئەمرۆ تێغی کێشا/ نەجاتی دا بە ڕەحمەت هەرچی بەر کەوت «مەحوی»› ٢. بەش پێ گەیشتن؛ بەش گەیشتنە بەشدار ‹سالێکی وا تازەم دەوێ/ کە کورد بەهاری بەر کەوێ «پیرەمێرد»› ٣. وە بن کەوتن ‹دەستم بەر چەرخ کەوت› ٤. نۆرە کەوتن؛ نۆبە هاتن ‹جارێ بەرم ناکەوێ بچمە ژوور› ☰ ١. اصابت کردن ٢. سهم رسیدن ٣. زیر افتادن ۴. نوبت رسیدن

بەر کەواندن: پێکان ☰ به هدف زدن

بەر کێشان: ژێری خەرمانکوت دەردان بە خەرمانکێش ☰ زیر خرمنکوب را روفتن

بەر گرتن: ١. بەر پێ گرتن ‹بەریان گرتم نەمتوانی بڕۆم› ٢. بەرگری کردن ٣. بەرگە گرتن؛ خۆ ڕاگرتن و توانست لە بەر دژواری یان لە بەرانبەر لە خۆ بەهێزترەوە ‹موژەت قوللابی گیرا، زولفی دلگیرت کەمەندئاسا/ مەحالە بەزگرێ یا بەر ببێ کەس کەوتە بەر گیرت «مەحوی»› ٤. میوە دانی دار و... ٥. ئاوی زاخ لە کووتالی ڕەنگکراو دان بۆ کاڵ نەبوونەوەی ☰ ١. مانع شدن ٢. دفاع کردن ٣. تاب آوردن ۴. ثمر دادن درخت ۵. زاج زدن برای ثابت ماندن رنگ پارچه

بەر وسەی: ☜ **بەر خستن**

بەر ومنن: ☜ **بەر خستن**

بەر هاویشتن: ☜ **بەر خستن**

کردنە بەر: پۆشین ‹چیا و دۆڵ و دەشت و دەر/ بەرگی ڕووناکی کردە بەر «بێکەس»› ☰ پوشیدن

بەر^{٢}: ↓

⊡ **بەر بوون:** ١. ئازاد بوون لە زیندان ٢. بەرهەڵدا بوون؛ بێخاوەن بوون ‹سەروەر و سەرکردە نییە، لاتێکە لەو دەشتە بەر بووە! «پەشێو»› ٣. ڕەوان بوونی تراو ‹خوێن لووتی بەر بوو› ٤. تەواو بوونی کاتی کار و چالاکییەک ‹منالەکان بەر بوون، هاتنەوە› ٥. لە بەندێ دەرهاتن ‹کەرەکە بەر بوو، ڕاکە بیگرە!› ٦. پێوە بوون ‹عیشق ئاگرێکە بەر بووە هەر کەس، دەبێ بە کەس/ گەر ڕۆژەڕەش وەکوو شەوە بێ، بوو بە شەوچراغ «مەحوی»› ☰ ١. آزاد شدن ٢. بی‌صاحب بودن؛ یله بودن ٣. روان شدن مایع ۴. مرخص شدن ۵. ول شدن ۶. درگرفتن

بەر بوونەوە: ١. بەرەوە بوون؛ داکەوتن؛ کەوتنە خوار؛ شۆڕ بوونەوە ٢. سەربەرەخوار هاتن ☰ ١. افتادن ٢. رو به پایین آمدن

بەر دان: ١. لێکۆڵینەوە ٢. بەرەڵا کردن ‹لەم بەحری فیتنە بەلکی نەجاتت بدا خودا/ داوێنی باخودا بگرە! بەردە ناخودا! «مەحوی»› ٣. تێ بەر دان؛ بەرهەڵدا کردن و دنە دانی سەگ بەرەو شتێ ‹خوێنی هاوخوێنت ئەڕێژی نۆکەری ئەگریتە دەس/ هەی سەگم بەردایە زێڕ و لیرە و دیناری تۆ! «قانع»› ☰ ١. بررسی کردن ٢. رها کردن ٣. سگ را به چیزی پاس دادن

بەر داین: چاوەدێری کردن؛ ئاگاداری کردن ☰ نظارت کردن

بەر^{٢}: ئاوەڵکار. لە بەر یان بەرانبەری دیکەوە ‹کاکم کەوتە بەر؛ نە پای وەوراوان وەختێو من مەو بەر/ ڕەنگەم سەوزەنە نە ڕووی وەرکەمەر «سەیدی»› ☰ جلو

◙ **بەر لە:** پێش لە ☰ قبل از

⊡ **بەر دان:** بەرەڵا کردن ☰ رها کردن

بەر دانەوە: ١. لە ژووردا فڕێدانە خوار ٢. ئاو لە ئەستێر بەرەڵا کردن ☰ ١. پایین انداختن ٢. آب

استخر را خالی کردن

کەوتنە/ کەفتنە بەر: وە پێش‌کەوتن ☰ جلو افتادن

بەر^{٤}: ئامراز. لە ژێر کاریگـەریی ‹کـە وا کەوتـە بـەر شەپۆلی هەستی مـن/ لـەو ڕۆژەوە هـەر نـوقم ئـەبێ بەرەو بن «گۆران»› ☰ تحت تاثیرِ

بەر-^{٥}: پێشوشـە. پێوەنـدار یـان سـەر بـە بـەرەوە ‹بەربەیان؛ بەرخۆر؛ بەرکۆ› ☰ پیش -

- بـەر^{٦}: پاشوشـە. ١. هەڵـگر؛ کـێش ‹بارەبـەر؛ ڕەنجبەر› ٢. ببەر ‹دلبەر؛ ڕێبەر› ☰ ١و٢. ـ بَر

بەر-^{٧}: پێشگر. ١. دەر- ‹بـەرئامای› ٢. خـاوەن بـار یان حاڵەتێک ‹بـەردەوام؛ بەرقـەرار؛ بەرکـەنار› ٣. دەکەوێتە پێش کەرتێکی ڕێزمانییەوە وشـەیەکی دیکە ساز دەکا ☰ ١. در- ٢و٣. بر-

▣ **بەر ئامای:** دەرهاتن ☰ بیرون آمدن

بەر^{٨}: پێرۆ. ← **دەوروبەر؛ سەروبەر**

بەرئاڤ / ber'av/: ناو. قەراغ زەریا ☰ کنار دریا

بەرئاگر / ber'agir/: ناو. کۆڵەوەژ ☰ چوب آتش به هم زدن

بەرئاو / ber'aw/: ناو. گیای قناولێ کە بۆ چلـکی سی باشە ☰ منداَب

بەرئاواڵە / ber'awałe/: ئاوەڵـناو. ولاشم؛ وەلاشـم ☰ روباز

بەرئەنجام / ber'encam/: ناو. نێوانە؛ ناونج؛ ئـەوی لە ناوەڕاستدایە ☰ میانگین

بەرئەندام / ber'endam/: ناو. کاندیدا ☰ کاندیدا

بەرئێخە / ber'êxe/: ناو. وەرووەوە؛ پێسیر ☰ گریبان

بەرابەر / beraber/: ☞ **بەرامبەر**

بەرات / berat/: ناو. ١. مزی وەرزی ڕەنجبەر ‹ئاغا دەستی برد، چوار دینار پارە/ بەراتـی فەرموو بـۆ ئـەو بێچارە «قانع»› ٢. جیرەی هەمیشـەیی ‹بەراتـی ئەم مانگەمان تا ئەورۆ نـەهاتووە!› ٣. کـاری ڕزق و ڕۆزی بەش کردن ‹نیوەی مـانگی شـابانێ، شـەوی جێژنی بەراتـێ/ لە خودای دەکـەم تەلـەبێ بەشـکوو چاوجوانم داتێ «فولکلۆر»› ٤. حەواڵەی پووڵـی ☰ ١. مُزد ٢. مُقرری ٣. تقسیم روزی ۴. حواله

بەراتخۆر / beratxor/: ئاوەڵـناو. فەرمانبەری بـەمز؛ کارکەری دەوڵەت یان خان ☰ مُزدبگیر

بەراتـە / berate/: نـاو. بەلاتـە؛ لاشـی تۆپیـوی فڕێدراو ☰ لاشەی مُردار

بەراتی / beratî/: ناو. جیرەی دایمی ☰ مُستمری

بەرادان / beradan/: چاوگ. لـێڕوانـین؛ تەمەشـا کردن؛ تماشا کردن؛ لێنۆڕین ☰ نگاه کردن

بـەراردەی / berardey/: چـاوگ. ١. هەڵـکەندن؛ کۆلین ٢. دەرهێنان ☰ ١. کندن ٢. درآوردن

بـەراز / beraz/: نـاو. ١. خـوو؛ خـووگ؛ خیـگ؛ گـاکول؛ گورگـاز؛ وەراز؛ واش؛ هـەرکام لـە گیانـەوەرانی تـیرەی بـەراز (کێـوی و ماڵـی) ٢. ئاژەڵـێکی گوانـداری بـێشـاخی لمـۆز درێـژ، شفرەدار، جەستە قورس، چوارپەل کورت، پێست تۆکمە و تیسکنە و لـە زۆر وڵاتـان بـۆ گۆشـت و چەوری و پێست و تووکەکەی دابەسـتە دەکـرێ ٣. *[مەجاز]* زۆر هار و بەکار و بەدفەڕ ☰ ١. گـراز ٢. خوک ٣. زیرک و بدذات

بـەرازخۆر / berazxor/: ناو. *[کینایە]* ئـەهلی حـەق؛ کاکەیی ☰ اهل حق

بەرازە / beraze/: نـاو. ١. کەڵپی یەکسـم کـە لـە شەش ساڵیدا دێـت ٢. دارێ کـە بەرداشـی پـێ بەرز دەکەنەوە ٣. ملغە؛ لۆسە؛ باری ٤. کاریتە ٥. قایشی جووت لە شوولی بـادراو ٦. سەرکۆڵـەکە؛ تانج کۆڵـەکە؛ تەختـە داری کـورت و قـەوی لـە بەینی کۆڵەکە و کاریتەدا ٧. ئاغزوونـە؛ ئاخزوونـە ☰ ١. ناب اسب شش سـاله ٢. چوب حمـل سـنگ آسیاب ٣. اهرُم ۴. بالار ۵. بند خیش از ترکەی بافتـه شده ۶. سرستون ۷. سگک

بەراژۆ / berajo/: ئاوەڵناو. بـەرەوژوور؛ سـەرەوژوور ☰ سربالا

بەراش / beraş/: ناو. بەرداش؛ کوچک ئاسیاو ☰ سنگ آسیاب

بەراشۆ / beraşo/: ناو. جل‌وبەرگێ کە بۆ شوشتن دانراوە ☰ رخت چرک

بەراشە / beraşe/: ناو. جۆرێ بالندە ☰ پرندەای است

بەراڤ^{١} / berav/: ناو. ١. بەردە زوورەی تیخ تیژ کردن ٢. شیو و کوڵ ٣. زەمینی بەراو ٤. پەڕاو؛ قەراخ زەریا ☰ ١. سنگ سوهانی ٢. رختشویی ٣. زمین آبی ۴. ساحل دریا

بەراڤ^{٢}: ☜ **بەراو**^{٢}

بەراڤی / beravî/: ناو. ١. کۆڕ؛ جوات؛ جڤات ٢. ڕەوتی کۆ بوونەوە ☰ ١. گردهمایی ٢. اجتماع

بەراڤیک / beravîk/: ناو. سوێنکە سابوون ☰ تەماندەی صابون

بەراڤێرک / beravêrk/: ناو. دیاری جێژنە ☰ کادوی عید

بەراڤێژک / beravêjik/: ناو. بەرهاڤێژک؛ زێڕەوشان ☰ زرافشان

بەراڵوک / berałûk/: ☜ **بلاڵوك**

بەرام / beram/: ☜ **بەرامە**

بەرامبەر^{١} / beramber/: ناو. بەرانبەر؛ بەرابەر ‹بڕوانە بۆ بەرامبەرت!› ☰ برابر؛ مُقابل

بەرامبەر^{٢}: ناوەڵناو. بەرابەر؛ بەرانبەر؛ یەکسان؛ ڕێک ‹زۆرمان بەرامبەرە› ☰ برابر؛ مُساوی

بەرامبەر^{٣}: ناوەڵکار. بەرابەر؛ بەرانبەر؛ لە بەرامبەردا؛ لە بەرامبەرەوە ‹بەرامبەرم دامەنیشە! جەرگت دەرهێنام لە ڕیشە «فولکلۆر»› ☰ برابر؛ مُقابل

بەرامبەر^{٤}: ئامراز. بەرابەر؛ بەرانبەر؛ بەرامبەری؛ لە بەرامبەر ‹پەلکەزێڕینەی پاش بارانی زۆر/ چەماوەتەوە بەرامبەر بە خۆر «گۆران»› ☰ برابرِ؛ در برابرِ

بەرامبەرکراو/ beramberk(i)raw/: ☜ **بەراوردی**

بەرامبەرکێ / beramberkê/: ناو. ١. کاری پێکگرتن و بە بەر یەک هەڵکێشان ٢. ملە و کێبەرکێ؛ ڕکەبەرکێ ☰ ١. مُقابله ٢. مُسابقه

بەرامبەری / beramberî/: ناو. بەرانبەری: ١. وەک یەکی ٢. کاری بە گژدا چوون و لە ڕوودا وێستان ☰ ١. برابری ٢. ایستادگی

بەرامپێل / berampêl/: ناو. بەروانکە؛ بەرانپێل؛ بەرهەڵبێنە ☰ پیشبند

بەرامە / berame/: ناو. بەرام؛ بۆنی خۆش ☰ نکهت؛ بوی خوش

بەران / beran/: ناو. ١. وەران؛ نێرەمەڕ؛ قۆچ؛ پەزی نێر ٢. ئامرازێکە لە هەوجاڕدا ☰ ١. قوچ ٢. ابزاری در خیش

بەرانپێچ / beranpêç/: ناو. بەرەوپێل؛ بەرانپێل؛ بەروانکە ☰ پیشبند کار

بەرانبەر / beranber/: ☜ **بەرامبەر**

بەرانبەری / beranberî/: ☜ **بەرامبەری**

بەرانپۆر / beranpor/: ناو. کەپۆی کووڕی دەرپەڕیو ☰ دماغ عِقابی

بەرانپێچ / beranpêç/: ناو. بەرانپێل؛ بەرانپێڵ؛ بەروانە؛ بەروانکە ☰ پیشبند

بەرانپێل / beranpêl/: ☜ **بەرانپێچ**

بەرانپێڵ / beranpêł/: ☜ **بەرانپێچ**

بەرانخواز / beranx(i)waz/: ☜ **بەبەران**

بەرانکێ / berankê/: ناو. بەرانەک؛ قامکە گەورە؛ سپێ‌کوژە ☰ انگشت شست

بەرانگە / berange/: ناو. مۆڵ؛ مۆڵگەی ڕان لە دەشت ☰ جای آسودن رمە در دشت

بەرانگیر / berangîr/: ناو. تووشیار؛ تووش‌هاتوو؛ تووش‌بووگ ‹بەرانگیر بوون› ☰ مواجه

بەرانەک / beranek/: ☜ **بەرانکێ**

بەرانەکێوی / beranekêwî/: ناو. نێری مەڕە کێوی ☰ قوچ کوهی

بەرانێ / beranê/: ناو. قامکەگەورە؛ تلیا مـەزن ☰ انگشت شست

بەراو^{١} / beraw/: ناو. ١. زەمـینی ئـاوی ‹بـەراو و ئەرزی ئێوە کیمیایە/ دوڕ و گەوهەر، گەزۆ و مـازووی چیایە «حاجی قادر»› ٢. لای خوارووی جۆگە کـە شێلەگەی لێ هەڵدەبەستن ☰ ١. زمـین پُـرآب ٢. طرف پایین جوی

◘ **بەراو دان**: پێش بە ئاو گـرتن لـە ئاودێریـدا ☰ جلو آب را گرفتن در آبیاری

بەراو^{٢}: ئاوەڵناو. بەراڤ: ١. هەڵکەوتوو لـە بەرانبـەر ئاودا؛ بەر ئاو کەوتوو ٢. بە ئاو دێراو ‹ئـەم زەمینـە دێمـە، ئـەویان بـەراوە› ٣. *[مـەجاز]* جـێ‌جـوێن و چەقاوەسـوو ☰ ١. در معـرض آب ٢. آبـی ٣. فحش‌خور

بەراوبەری / berawberî/: ☜ **بەرەبەری**

بەراوپشت^{١} / berawpişt/: ئاوەڵـناو. ١. بـەراوەژوو؛ واژی؛ سەرنخوون؛ بـەرەواژی ٢. هەڵـەوگەڕاو ☰ ١. واژگون ٢. پشت‌ورو

بەراوپشت^{٢}: ئاوەڵـکار. ١. دواوەدوا ٢. هەڵگەڕاوە ☰ ١. عقب‌عقب ٢. پُشت‌ورو

بـەراورد / berawird/: نـاو. ١. کـاری لێکدانـەوە؛ تاقی کردنەوە ‹بەراوردی بکە بزا چەن دانەیـە؟› ٢. کاری بـە خـەیاڵ هەڵسـەنگاندن؛ نرخانـدن ‹بـە بەراوردی من، بـەشمان ناکـا› ٣. کـاری بەرامبـەر یـەک دانـان و هەڵسـەنگاندن بـە پێـی یـەک ‹بەراوردیان کردن؛ ئەمیان باشترە› ☰ ١. سنجش ٢. برآورد؛ تخمین ٣. تطبیق

بـــەراوردکراو / berawirdk(i)raw/: ئاوەڵـــــناو. خەملاو؛ قرساو؛ قەبلاو ☰ ارزیابی‌شده

بەراوردکـەر / berawirdker/: نـــاو. خەملـــێن؛ قەرسێن ☰ برآوردکننده

بەراوردی / berawirdî/: ئاوەڵناو. بەرامبەر بە یـەک هەڵسەنگێنراو؛ بەرامبەرکراو ‹ئـەدەبی بـەراوردی› ☰ تطبیقی

بەراوەرد / berawerd/: ناو. خەمل؛ خـەمڵ؛ کـار و ڕەوتی قەرساندن ☰ برآورد؛ ارزیابی

بـــەراوەژۆیی / berawejoyî/: نـــاو. ڤــــاجایی؛ وەگەڕاوی؛ ئاوەژوویی ☰ واژگونی

بـــەراوەژوو^{١} / berawejû/: ئاوەڵـــناو. بـــەراوەژی؛ بـــەرەواژی؛ بەراوپشـــت؛ واژی؛ ســـەرەوخوار ‹کوڕەکەت کارەکانی بەراوەژووە!› ☰ وارونە

بـــەراوەژوو^{٢}: ئاوەڵـــکار. بـــەراوەژی؛ بـــەرەواژی؛ بەراوپشـــت؛ ســـەرەوخوار؛ واژی ‹ژێرکراسـەکەت بەراوەژوو دەبەر کردووە› ☰ وارونە

بەراوەژی / berawejî/: ☜ **بەراوەژوو**

بەراوی / berawî/: ئاوەڵناو. ئاوی ☰ آبی

بەراویتن / berawîtin/: ☜ **بەر خستن**

بەراویتـە / berawîte/: ئاوەڵـناو. بەرخسـتوو ☰ سقط‌کردە

بەراهی / berahî/: ناو. بەرایی: ١. پێشایی ئاو یـان لەشـکر ٢. پێشـەوەی ڕانەمـەڕ ٣. پێشـڕەوی کارەوان ☰ ١تا٣. پیشاهنگ

بـەرایی / berayî/: نـاو. ١. بـڕوایی؛ ئیجـازە ‹دڵـم بەرایی نادا بچم› ٢. سەبووری؛ ئۆقرە ‹ساڵێک لـەو کارەساتە گوزەراوە، دڵی بەرایی نەهاتووە› ٣. دۆخی ڕێ پێ دان ‹لە سەر بەرایی بـابی چـووە خوێنـدنی ئـایینی› ٤. پێشـەکی؛ پێشـبڕ ٥. بـەرفراوانی ٦. ☜ **بەراهی** ☰ ١. اجـازە ٢. صـبوری ٣. موافقـت ۴. درامد؛ مقدمە ۵. وسعت ۶ ☜ **بەراهی**

بـــەراییدەر / berayîder/: نــــاو. ڕێـــــدەر ☰ رخصت‌دهندە

بەربا^{١} / berba/: ناو. دەنکی پووچەڵ کە لە شـەن کردندا با دەیبا ☰ دانەی پوک کە باد می‌برد

بەربا^{٢}: ئاوەڵناو. ١. تایبەتمەندی خۆیان لـە کـاتی هەڵاویشتنا ٢. هیچ بە سەر هیچەوە نەماو ‹کەس نازانـێ چ باسـە، بەربایـە!› ☰ ١. بـاد دادە (کسـتەی

خرمن) ٢. شیرتوشیر

بەرباد / berbad/: ئاوەڵناو. بێ‌زەلەت؛ لە کەلـک و کارکەوتوو؛ هیچ پێوە نەماو ‹عـومرم بـەربادە!› ف تباه

⊡. **بەرباد کردن**: لە کەلک خستن؛ لە بەین بـردن ف برباد دادن

بەربار١ / berbar/: ناو. یەکسمی سێ ساڵە (ساڵـی گرتن و بار کردنی بارەبەر) ف ستور سه ساله

بەربار٢: ئاوەڵناو. ١. *[مەجاز]* گوێ‌لەمست؛ فەرمانبەر ٢. ڕام؛ ئارام ‹گەورەم، وتی دامەنیشە خەمبار/ کار وا نییە بۆت نەیێتە بەربار «هەژار، *مـەم و زیـن*»› ف ١. فرمانبر ٢. رام

بـەربازن / berbazin/: نـاو. دەسـتەوانەیەک کـە ناهێڵـێ بـازن هەڵخلیسـکێ و خلـەخل بکـا ف النگوگیر

بەربالاڤ / berbalav/: ناو. فۆتە و خـاولی گـەرماو ف لنگ و فوتەی حمام

بەربانگ١ / berbang/: ناو. ١. کاتی ڕۆژوو کردنەوە ٢. کاری ڕۆژوو شکاندن ٣. بەیانی زوو؛ شەوەکی ٤. سەرەتای شـەو ف ١. وقـتِ افطـار ٢. افطار ٣. صبح زود ۴. اول شب

بەربانگ٢: ئاوەڵکار. بەیانی زوو؛ شەوەکی ‹بەربانگ هەستام و کەوتمە ڕێ› ف صبح زود

بەربایی / berbayî/: ئاوەڵـناو. بەرچاو؛ خۆیا؛ ئاشکرا ف آشکار

بـەربجاڤ / berbicav/: ئاوەڵناو. بەسام؛ ترسناک ف ترسناک

بەربچاڤ١ / berbiçav/: نـاو. سەرکار؛ ئەو کەسـەی ڕادەی مافی ئاغا یان دەولەت لە ماڵـی کاسـب و ڕەنجبەران دیاری دەکا ف مُمیز مالیاتی

بەربچاڤ٢: ئاوەڵـناو. بەرچاو: ١. دیار؛ لە بەر چاو ٢. گرینگ ف ١. پیدا ٢. چشمگیر

بەربچان / berbiçan/: ئاوەڵناو. نارێـک؛ نـەگونجاو؛ تـەوش؛ ئاڵـۆز؛ ناسـاز لەگـەڵ قـانوون یـان دابی‌کۆمەڵگادا ف ناهنجار

بـەربخۆر / berbixor/: نـاو. پەلەوەرێکـە ف پرندەایست

بـەربڕ١ / berbiř/: نـاو. نـەقار؛ بـەردتاش؛ سەنگ‌تراش؛ کەڤرتراش ف سنگتراش

بەربڕ٢: ئاوەڵناو. بەرگر؛ لەمپەر ف مانع

بەربڕۆچکە / berb(i)řoçke/: ☜ **بەربەڕۆچکە**

بـەربژار / berb(i)jar/: ئاوەڵـناو. نـاودێر؛ ناڤـدایی؛ ناولەسەر ‹فیلمە بەربژارەکان بۆ خـەڵاتی ئوسـکار!› ف کاندید

بەربسک / berbisk/: ناو. ئەگریجە؛ قژی لاسـەر ف گیس دو سوی صورت

بـەربڵاو / berb(i)ław/: ئاوەڵـناو. پـان و بـەرین ‹حاڵـی کـردم کـوردی زمـانێکی ڕەوان و بـەربڵاو و دەوڵەمەندە «هێمن»› ف وسیع

بەربڵاوی / berb(i)ławî/: ناو. فرەهی؛ گوشادی ف فراخی

بـەربنار / berb(i)nar/: نـاو. پاڵـداوێنی کێـو ‹سـەیرانکەران بـەهاران، کـە دەچنـە بـەربناران/ بـە چۆپی پۆیلەداران، عومر دەگێڕنە دواوە «پیرەمێـرد»› ف کوهپایه

بـەربوارد / berb(i)ward/: ئاوەڵـناو. بـەربوورە؛ بەربواردوو؛ بەردیل کە ساڵێ ئاوس بوونی بواردبێ ف یک سال آبستن نشده (دام)

بەربواردوو / berb(i)wardû/: ☜ **بەربوارد**

بەربودی / berbudî/: ناو. پێخەسـوو؛ پاخەسـوو ف ینگه

بەربۆر / berbor/: ئاوەڵناو. تووشی گێچـەڵ بـووی بێ دەرەتان ف گرفتار مخمصەی لاعلاج

بەربۆسە / berbose/: ناو. نێـوانی نـیر و بۆسـە ف ابزار خیش

بەربۆغە / berboğe/: ناو. بەرچێلە؛ بەرخەبەـە ف

غبغب

بەربۆق / berboq/: ناو. گۆنجە؛ نۆین؛ جۆی ئاوی داپۆشراو و بە وشترگەڵوو کێشراو ☰ مجرای آب سر پوشیده

بەربو١ / berbû/: ☜ بەربوک

بەربو٢: ئاوەڵناو. بەربووگ: ١. بەرەڵا؛ بێکارە ٢. *[مەجاز]* بێئاکار؛ بەدخوو ٣. دەرباز؛ خەڵسیو ‹دەستی بەربووی کچی گەڕی شاییم/ هەستی خنکاوی لاوی سەودایم «هێمن»› ☰ ١. وِل؛ یله ٢. بداخلاق ٣. رها؛ آزاد

بەربودی / berbûdî/: ☜ بەربوک

بەربورە١ / berbûre/: ناو. ١. ☜ بەربوارد ٢. پێشداوەری؛ ڕەوتی لە پێشەوە بڕیار دان ٣. گریمانە؛ پێشگرە ٤. بەرچین؛ کاری توو وەشاندن پێش کێلان ☰ ١. ☜ بەربوارد ٢. پیشداوری ٣. پیش‌فرض ۴. تخم‌پاشی پیش از شخم

بەربورە٢: ئاوەڵکار. ١. بەربیر؛ بە خەیاڵ و گومان ٢. لە پێش؛ لە بەرووی ☰ ١. حدسی؛ بر پایەی گمان ٢. پیشاپیش

بەربوری / berbûrî/: ناو. پێش‌بینی؛ خەبەر لە داهاتوو ☰ پیشبینی

بەربوز / berbûz/: ناو. بەرگووز؛ چۆغە؛ چۆخە؛ لە بووزوو چێ‌کراو ☰ لباس از شال دستباف محلی

بەربوک / berbûk/: ناو. بزگێڵە؛ بەربوودی؛ بووکنی؛ بەربوو؛ بەربوویک؛ بەربیک؛ پێخەسوو؛ پاخەسوو ‹دیسان بەربووکی سروشت بووکی بەهاری، بە هەزاران ڕەنگ و بۆن و عیشوە و ناز ڕازاندنەوە ... «حەقیقی»› ☰ ینگه

بەربوکانە / berbûkane/: ناو. خەڵاتی زاوا بۆ شاییگێڕ، کاتی گەیشتنی بووک ☰ شاباش داماد به مطرب، با رسیدن عروس

بەربوگ / berbûg/: ☜ بەربو٢

بەربوویک / berbûwîk/: ☜ بەربوک

بەربەت / berbet/: ناو. ئامێری مووسیقایی ژێدار بە کاسەی گەورە و دەسکی کورتەوە کە بە زەخمە و قامک دەژنرا و دوای ماوەیێک عوود ـ بە نەختێ گۆڕانکارییەوە ـ جێی گرتەوە ‹خەلاسم کەن لە دەس غەم، موتریب ئامان/ بە دەنگی بەربەت و چەنگ و دەف و نەی «سالم»› ☰ بربط

بەربەتاک / berbetak/: ئاوەڵناو. ئاواڵە؛ وەکری ☰ باز؛ گشاده

بەربەتاو / berbetaw/: ئاوەڵناو. *[کینایە]* حەشەری؛ هۆکی؛ بەئالۆش؛ بە حەزی جنسی ☰ حشری؛ شهوتی

بەربەخت / berbext/: ئاوەڵناو. *[کینایە]* عازەوێ کە وەختی شوویە ☰ دم بخت

بەربەر١ / berber/: ناو. سەرتاش؛ دەللاک ☰ سلمانی

بەربەر٢: دەنگ. هەرای جووتێر بۆ لێخوڕین و ڕێک و ڕاست چوونی گاجووت بە سەر هێلێکدا ☰ بانگ راندن گاو شخم

بەربەران / berberan/: ناو. بەردیل؛ مەڕی سێ بەهار دیتوو ☰ گوسفند سه ساله

بەربەرۆچک / berberoçik/: ☜ بەربەڕۆچکە

بەربەرۆچکە / berberoçke/: ☜ بەربەڕۆچکە

بەربەرۆژگ / berberojg/: ☜ بەربەڕۆچکە

بەربەرۆشک / berberoşik/: ئاوەڵناو. *[پلار]* سەرپیرێژن؛ تەمەڵی هیچ لێ نەهاتوو کە لە ماڵ دەرناچێ ☰ تنبلِ خانەنشین

بەربەرۆک / berberok/: ناو. بەربەروو؛ ئێخە ☰ یقه

بەربەرو / berberû/: ☜ بەربەڕۆک

بەربەرە / berbere/: ناو. ١. خێشک؛ ئەو دارە ئەستوورەی دە جووتی دەخەن و شۆی پێ ڕاست دەکەن ٢. وەروەرە؛ شەپالووخ؛ شاپەڵۆخ؛ بەفرەڵۆ؛ پارۆئاسای پانی تایبەت بۆ بەفر ماڵین ☰ ١. مالەی زمین صاف کن ٢. پارو مانندِ ویژەی برفروبی

بەربەرەکانی / berberekanî/: ☜ **بەربەرەکانێ**

بەربەرەکانێ / berberekanê/: ناو. بەربەرەکانی: ١. بەرامبەرکێ؛ هۆملکێ؛ ڕووبەڕوویی؛ ڕووباری؛ ڕووبالی؛ بەرەنگاری؛ کاری لە ڕوودا وێستان ٢. مله؛ کێبەرکێ؛ ڕکەبەری ▤ ١. مقابله ٢. مسابقه

بەربەرەکانێکەر / berberekanêker/: ئاوەڵناو. هاقڕک؛ هومال ▤ رقیب

بەربەرەلا / berbereła/: ئاوەڵناو. پێش‌ئاوەلا؛ بەرنەگیراو؛ پاوان‌نەکراو ▤ آزاد و بدون انحصار

بەربەڕۆچکە / berbeřoçke/: ناو. بەربەرۆچک؛ بەربەرۆچکە؛ بەربەرۆژگ؛ ڕووبەڕۆژ؛ لاخوەر؛ بەربڕۆچکە؛ شوێنی خۆرگیر ‹بەربەڕۆچکەش هەیە، سەرمامە شەوان، من چ بکەم؟/ ئەو منالانە کە بێ کراس و کەوان، من چ بکەم؟ «هەژار، *بۆ کوردستان*»› ▤ جای آفتابگیر

بەربەڕوی / berbeřûy/: ☜ **بەرەوڕوی**

بەربەژن / berbejn/: ناو. دوعا و حەمایەڵێ کە دە ملی دەکەن و دەچێتە سەر کەلەکە ▤ تعویذی که به گردن آویزند

بەربەس / berbes/: ☜ **بەربەست**

بەربەست^{1} / berbest/: ناو. بەربەس: ١. بەنداو؛ لەمپەری ئاو گەڕاندنەوە ٢. ڕێبەند؛ ڕێبەست؛ لەمپەری سەر ڕێگە ▤ ١. سد ٢. راەبند

بەربەست^{2}: ئاوەڵناو. بەربەس؛ بەربەستراو؛ بەرگیراو ▤ بندآمده؛ مسدود

بەربەستراو / berbest(i)raw/: ☜ **بەربەست**^{2}

بەربەستی / berbestî/: ناو. تەنگاوی؛ تەنگەبەری؛ تەنگژە؛ تەنگ‌وچەڵەمە؛ بێ‌دەرەتانی ▤ محدودیت

بەربەسێڵ / berbesêł/: ناو. بەربەسێلک؛ چێشتی گۆشت و ماست ▤ آش گوشت و ماست

بەربەسێلک / berbesêłk/: ☜ **بەربەسێڵ**

بەربەش / berbeş/: ناو. دەفر و ئامرازی کانزا ▤ ظرف فلزی

بەربەفش / berbefiş/: ئاوەڵناو. ١. جلف؛ سووک ٢. خۆهەڵکێش ▤ ١. جلف ٢. خودستا

بەربەق / berbeq/: ناو. لێوە گۆلەمەرەزە؛ لێواری گۆلی چەڵتووک بۆ ئاو بە هەموو لا گەیشتن ▤ جوب شالیزار

بەربەقوڕە / berbequře/: ناو. بەربەکوڕە؛ قوڵتە ▤ کمرکل

بەربەکوڕە / berbekuře/: ☜ **بەربەقوڕە**

بەربەگوار / berbegiwar/: ناو. ئاژەڵێک کە گۆشتێکی زیادی وەک گولینگ لە بەر ملیدا بێ ▤ دامی که زیر گردنش گوشتی گوشواره مانند داشته باشد

بەربەلەت / berbelet/: ئاوەڵناو. سەرسووڕێن ▤ حیرت‌انگیز

بەربەلا / berbeła/: ئاوەڵناو. لە بەلاوە نزیک ▤ در کمین بلا

بەربەن / berben/: ناو. ١. بەردەگۆنجە؛ کون‌ئاخنی ئەستێرک؛ دار یا بەردێ کە گۆنجەی ئەستێڵی پێ‌دەگرن ٢. سینەڕێز؛ سینەبەند؛ گەردەن‌بەندی شۆڕ ٣. جۆرێ خورما ٤. خشڵی ژێرچەنە ▤ ١. دهانەگیر استخر ٢. سینەریز ٣. نوعی خرما ۴. زیور زیر چانه

بەربەند / berbend/: ناو. بەروەن: ١. سەد؛ بەنداو ٢. بەربەن؛ خشڵی ژێر چەنە ▤ ١. سد ٢. زیور زیر چانه

بەربەهەڤ / berbehev/: ئاوەڵکار. بەرانبەر؛ ڕووبەڕوو ▤ روبرو

بەربەیار / berbeyar/: ئاوەڵناو. بۆرە ▤ بایر

بەربەیان / berbeyan/: ناو. بوومەلێڵ؛ شەوەکی؛ تاریک و ڕوون؛ هەوەڵی ڕۆژێ ‹لە هەموو ئاسمانا ئەستێرەی بەربەیان/ ئەخاتە دڵی من هەستێکی سپی و جوان «گۆران»› ▤ پگاه

بەربیر / berbîr/: ئاوەڵکار. بەربوورە؛ بە خەیاڵ و

گومان ■ حدسی؛ بر پایەی گمان

بەربیک / berbîk/: ☚ **بەربوك**

بەربین / berbîn/: ناو. بەربینگ؛ ستۆکرک؛ بن گەروو لە دەرەوە ‹چاوی کەوت بە برینم/ گیانم گەیبووە بەربینم «پیرەمێرد»› ■ بیخ گلو

بەربینگ / berbîng/: ناو. بەربین ‹... هەوری ڕەش و چلکن بەربینگی عاسمانیان بەر نەدەدا ... «هێمن»› ■ بیخ گلو

بەربێر / berbêr/: ناو. شوان ■ شبان

بەربێڵ / berbêł/: ناو. بەرەبێڵ؛ بەرجووت؛ بەرەجووت؛ بەروبوو؛ داهاتی زەوی ■ محصول کشاورزی

بەربێڵایی / berbêłayî/: ناو. ١. هەیوان؛ بەر سەربانی بێ دیواری ئەم لا و ئەو لا ٢. شوێنی باران‌نەگر ■ ١. ایوان ٢. باران‌پناه

بەربێن / berbên/: ناو. بەربێندە؛ بەن‌کەڵەوە؛ بەندکەڵەمە ■ دهانبند گاو

بەربێندە / berbênde/: ☚ **بەربێن**

بەربێنک / berbênk/: ناو. بەروانکە ■ پیشبند

بەربێنکە / berbênke/: ناو. بەروانکە؛ بەرەڵبێنە؛ بەرهەڵبێنە ■ پیشبند کار

بەرپا / berpa/: ئاوەڵناو. ١. باز؛ دامەزراو؛ کراوە؛ بەرقەرار؛ ئامادە بۆ کار یان کەڵک وەرگرتن ‹ماوەیەکە ئەم شوێنە لێرە بەرپایە› ٢. هەڵدراو؛ هەستاو ‹چادرەکەی ئێمە تا بەیانی بەرپایە› ■ ١و٢. برپا

⊡ **بەرپا بوون**: دامەزران؛ ساز بوون ‹لە ناخی جەرگی زەردەشت گومبەدی ئەفسانە بەرپا بوو/ لە جێگەی ئاگری باپیرەگەورەم بارەگای هەڵدا «قانع»› ■ برپا شدن

بەرپا کردن: دامەزراندن؛ ساز کردن ‹شۆری شیعرم وا دیارە شۆڕشێک بەرپا ئەکا/ دەشتی وشکی شارەزوورم، ملکی ڕەی ڕیسوا ئەکا «قانع»› ■ برپا کردن

بەرپاش١ / berpaş/: ئاوەڵناو. پێچەوانە؛ پشتەوڕوو؛ واژی ‹وێنەی بەرپاش› ■ وارونه

بەرپاش٢: ئاوەڵکار. ١. پێچەوانە؛ پشتەوڕوو؛ واژی ‹ئاڵاکەیان بەرپاش گرتبوو› ٢. بەرەو دواوە؛ بەرەوپاش ‹ماشینەکە بەرپاش دەڕوا› ■ ١. وارونه ٢. عقب ـعقب

بەرپاڵ / berpał/: ناو. بنار؛ قەدپاڵ؛ داوێنی کێو ‹ڕێگای کەوتە بەرپاڵێک/ کەوتبووە سەر خەیاڵێک «هەژار، *بۆ کوردستان*»› ■ دامنەی کوه

بەرپان / berpan/: ئاوەڵناو. بەرین؛ بە بەری زۆرەوە ■ عریض

بەرپرس / berpirs/: ناو. لێ‌پرسراو؛ بەرپرسیار؛ وەرپرس؛ لێ‌پرس؛ سەرپەرشت ■ مسئول

بەرپرسایەتی / berpirsayetî/: ناو. بەرپرسی؛ بەرپرسییەتی: ١. ئەرک؛ کار یان پیشەیێ کە پێویستی بە وەڵام دانەوەیە ٢. دۆخ یان چۆنیەتی بەرپرس بوون ■ ١و٢. مسئولیّت

بەرپرسی / berpirsî/: ☚ **بەرپرسایەتی**

بەرپرسیار / berpirsyar/: ناو. بەرپرس ‹ئەم تەڤ ژ ڤێ بەرپرسیار/ بەسن ژ خەو ڕابن شیار «جگەرخوێن»› ■ مسئول

بەرپرسیەتی / berpirsyetî/: ☚ **بەرپرسایەتی**

بەرپرسییەتی / berpirsîyetî/: ☚ **بەرپرسایەتی**

بەرپەرچ / berperç/: ناو. ١. کاری پێچ دانەوەی بزمار ٢. کاری ڕێگە لێ‌بڕینەوە ٣. کاری قسە پێ بڕین ٤. زیچ؛ کاردانەوە ٥. وەڵامی ناویستەکی لەش لە هەمبەر دنەدەرێکدا ■ ١. پَرچ ٢. قطع مسیر ٣. پاسخ ۴. واکنش ۵. واکنش غیر ارادی

⊡ **بەرپەرچ دانەوە**: بەرتەک دانەوە؛ قسە پێ بڕین ■ به نشانەی اعتراض سخن کسی را قطع کردن

بەرپەڵ / berpeł/: ئاوەڵناو. بەرکەوتووی کار و کردەوەیەکی زیانبار ‹دارێک میوە بگرێ، بەرپەڵە

«مەسەل»› 🇮🇷 در معرض آزار

بەرپیوار / berpîwar/: ☜ **بەرپێوار**

بەرپیواری / berpîwarî/: ☜ **بەرپێواری**

بەرپێ^{١} / berpê/: ناو. ١. بەردەم؛ پێش ‹هەموو سەرپۆش سپی و بەرزن/ بەرپێ بەفراو، داوێن سەوزن «گۆران»› ٢. ژێرپێ ‹پێنووس کە پەسندی تۆ دەنووسێ/ بەرپێ لە ڕەشاوی دڵ دەخووسێ «سوارە»› 🇮🇷 ١. پیش‌رو ٢. زیرپا

بەرپێ^{٢}: ئاوەڵناو. پاشێل؛ پێشێل؛ پێخوست 🇮🇷 لگدمال

بەرپێچ / berpêç/: ناو. ١. واشەر؛ مۆرەی پێچ ٢. پێشگری 🇮🇷 ١. واشر ٢. پیشگیری

بەرپێدراو / berpêd(i)raw/: ئاوەڵناو. پاخۆشە؛ پێخوس؛ پێخوست؛ لە بەر پێ وردبوو 🇮🇷 لگدمال شده

بەرپێک / berpêk/: ناو. تفەنگاوێژ؛ تیراوێژ 🇮🇷 تیررس

بەرپێن / berpên/: ناو. پاشقول؛ کاری پێ وە بەر پێدان 🇮🇷 لِنگ

بەرپێوار / berpêwar/: ئاوەڵناو. بەرپیوار؛ نادیار 🇮🇷 ناپیدا

بەرپێواران / berpêwaran/: ناو. پەنامان؛ نادیارییەکان 🇮🇷 ناپیداها

بەرپێواری / berpêwarî/: ناو. بەرپیواری؛ نادیاری 🇮🇷 نامعلومی

بەرتا / berta/: ناو. گەنەتا؛ سووکە تەو و لەرزی پێش نۆبەتی 🇮🇷 پیش تب

بەرتارمە / bertar(i)me/: ناو. بانجێلە؛ بانجیلە؛ بالکۆنی بەر پەنجەرە 🇮🇷 بالکن

بەرتاش / bertaş/: ناو. ١. بەردتراش؛ کوچک‌تاش؛ بەردبڕ ٢. بەرگەدەتراش؛ مووی بەر تاش 🇮🇷 ١. سنگ‌تراش ٢. موی زهارتراش

بەرتاو / bertaw/: ئاوەڵناو. تاوگر؛ تایبەتمەندی شوێنێ کە تاو لێی ئەدا 🇮🇷 آفتابگیر

بەرتاوان / bertawan/: ئاوەڵناو. تۆمەتبار؛ تاوان وەپاڵدراو 🇮🇷 مُتهم

بەرتفک / bertifk/: ناو. مقەنەزمە؛ گەڤژاڵ؛ چەخماخی تفەنگ؛ چەکوش‌ئاسایەک لە چەکدا کە پاڵ بە دەرزییەوە دەنێ، بدا لە تەرەقە 🇮🇷 چخماق تفنگ

بەرتڤک / bertivk/: ناو. بەردەفڕکێ؛ بەردهاوێژی؛ کاری کوچک هاویتن 🇮🇷 سنگ‌پرانی

بەرتل / bertil/: ناو. گوێچ؛ پارە یان میچ کە لە کایەدا دایدەکەن 🇮🇷 پول یا شتالنگ تیله‌بازی

بەرتوڕ / bertuř/: ئاوەڵناو. خوار و خێچ؛ کەچ و داهاتوو 🇮🇷 کج و کوله

بەرتەرەف / berteref/: ئاوەڵناو. لەبەین‌چوو؛ خەلاس‌بوو 🇮🇷 برطرف

بەرتەسک / bertesk/: ئاوەڵناو. تەسک؛ کەم‌بەر ‹ئاخۆ بەرتەسکە یا بەری پانە؟/ بە دەستە ئەیدەن یاخۆ بە دانە؟ «قانع»› 🇮🇷 ١ کم‌عرض

بەرتەسکی / berteskî/: ناو. تەنگەبەری 🇮🇷 تنگی

بەرتەقا / berteqa/: ئاوەڵکار. بارتەقا؛ بە قەد 🇮🇷 به قدر

بەرتەک^{١} / bertek/: ناو. بەرپەرچ؛ زیچ؛ کاردانەوە 🇮🇷 واکنش

⊡ **بەرتەک دانەوە**: ☜ **بەرپەرچ دانەوە**

بەرتەک^{٢}: ئاوەڵناو. بەرهێرش؛ لە ژێر پەلاماردا 🇮🇷 مورد هجوم

بەرتەڵاش / bertełaş/: ئاوەڵناو. زلحۆلی خوێنتاڵ؛ زەبەلاحی ناقۆلای خوێنتاڵ 🇮🇷 لندهورِ بدقواره

بەرتەڵانە / bertełane/: ناو. بەرتێلانە؛ بەرتێلانە؛ دیاری ماڵی بووک بۆ ماڵی زاوا بەر لە گوازتنەوە 🇮🇷 هدیەی خانەی عروس به خانوادەی داماد قبل از عروسی

بەرتەنگ: ئاوەڵناو. ١. بێ‌دەرەتان ٢. تەنگەبەر؛

بەرتەسک ‹کۆلانی بەرتەنگ› ■ ١. گرفتار ٢. تنگ

بەرتەنگی / bertengî/: ناو. تەنگانە؛ تەنگژەیی؛ تەنگەبەری ■ تنگنا

بەرتەونانە / bertewnane/: ناو. گۆرانی کاتی تەون کردن ■ آواز هنگام فرش بافتن

بەرتیل / bertîl/: ناو. هبوودی؛ ڕشفەت؛ ڕشوەت؛ لێفەت؛ سمێڵچەورانە؛ دەمشیرینی؛ پوولێ کە خاوەن دەسەلات بۆ جێبەجێ کردنی کارێک بە ناڕەوا دەیسێنێ ■ رشوه

بەرتیلخۆر / bertîlxor/: ناوەڵناو. ڕیشوەگر ‹نە بەرتیلخۆر بە نە دۆعانووس بە/ نە نۆکەر ئاغا بۆ نانەخووس بە «قانع»› ■ رشوه‌خوار

بەرتێشت / bertêşt/: ناو. بەرچایی؛ تاشت؛ قلیان قاوەڵتی؛ سووکە خواردنی پاش لە خەو هەستان ■ ناشتایی

بەرتێلانە / bertêlane/: ☜ بەرتەلانە

بەرتێڵانە / bertêłane/: ☜ بەرتەڵانە

بەرج / berc/: ناو. خەرجی خۆڕایی و ناپێویست ■ بَرج؛ خرج تحمیلی

بەرجفت / bercift/: ناو. داهاتی جووت و گا ■ محصول زراعت

بەرجل^{1} / bercil/: ناو. بەروانکەی منال ■ پیشبند بچه

بەرجل^{2}: ناوەڵناو. بەرچاوتەنگ ■ تنگ‌نظر

بەرجڵانەکێ / berciłanekê/: ناو. جۆلانێ؛ دێلەکانێ ■ تاب

بەرجۆم / bercom/: ناو. ١. جیکڵدانە؛ جیقڵدان ٢. سیکەتۆرە؛ سیقەتۆرە ■ ١. چینەدان ٢. سنگدان

بەرجووت / bercût/: ناو. بەربێل؛ بەرەبێل؛ بەرەجووت؛ داهاتی زەوی ■ محصول کشاورزی

بەرجەڤان / bercevan/: ناوەڵناو. خاوێن؛ پاک؛ تەمیس ■ پاکیزه

بەرجەوەن / bercewen/: ناو. بەرجەوەند؛ بەرژەوەن؛ بەرژەوەند: ١. دیمەن؛ ئەوەی لە پێش چاوڕا دیارە ٢. بەراورد؛ کاری لێکدانەوە ■ ١. چشم‌انداز ٢. تخمین؛ برآورد

بەرجەوەند / bercewend/: ☜ بەرجەوەن ـ١

بەرجەوەندار / bercewendar/: ناوەڵناو. خۆشدیمەن ■ خوش‌منظر

بەرجەوەنگ / berceweng/: ناو. بەرژەوەند؛ مەسلەحەت ■ مصلحت

▣ **بەرجەوەنگ کردن**: چاکە و خراپە هەڵسەنگاندن ■ سنجیدن

بەرجی / bercî/: ئامراز. بێجگە؛ جگە ■ بجز

بەرجینک / bercînk/: ناو. بەرچیغ؛ ئەستوندەکی چیغی مەڕ و مالات ■ دیرک چادر

بەرجێنگ / bercêng/: ناو. بەرچاوکە؛ بەرچاوگە؛ بەرچاویلە؛ پێشەسەر؛ خشڵێکی زێڕی ژنانە، بە سەر توێڵدا دێت ■ نوعی زیور زنان

بەرچا / berça/: ناو. بەرتێشت؛ بەرچایی ■ ناشتایی

بەرچاڤک / berçavik/: ناو. چاویلکە ■ عینک

بەرچاڤکی / berçav(i)kî/: ناوەڵناو. عەینەکی؛ چاویلکەیی؛ چاویلکە لە چاو ■ عینکی

بەرچاکڵە / berçakłe/: ناو. گرێدانێکە بە گوریس بۆ بەستنی باقەی شەغرە ■ نوعی گره طناب برای بار کردن علوفه

بەرچاو^{1} / berçaw/: ناو. ١. دیمەن ٢. دیاردە ■ ١. منظره ٢. پدیده

بەرچاو^{2}: ناوەڵناو. ١. جوان و لەبار ‹لەو خەومدا هێشتا لاو بووم/ هێشتا بەنموود و بەرچاو بووم «هێمن»› ٢. چاوگر؛ بەرچاوگر؛ بەرچاوی؛ شایانی سەرنج ‹ماڵی وا بەرچاو بۆ من نابێ› ٣. دیار؛ خویا ‹کوێخا ناخوازێ کەس خاوەن ناو بێ/ هەرچێک بۆی ئەکەی ناشێ بەرچاو بێ «هەژار، *بۆ کوردستان*»› ■ ١. زیبا ٢. چشمگیر ٣. پیدا

بەرچاوبرسی / berçawbirsî/: ئاوەڵناو. تێرنەخۆرە؛ تێرنەخۆر؛ تایبەتمەندی کەسێ کە بە هیچێ تێر ناخوا ▤ حریص

بەرچاوتاریک / berçawtarîk/: ئاوەڵناو. *[مەجاز]* ١. ناهومێد ٢. زۆر تووڕە و ڕکهەستاو ▤ ١. مأیوس ٢. غضبناک

بەرچاوتەنگ / berçawteng/: ئاوەڵناو. *[مەجاز]* چاوتەنگ؛ چاوچنۆک؛ چاڤچنۆک؛ چاڤینۆک؛ چنۆک؛ چەکەسوو؛ چەکهەسوو؛ هەسوو؛ چاونەزێر؛ چاوچوو؛ نەفسپیس؛ درژ؛ گاڤبەر؛ بەئێرەیی ▤ حسود

بەرچاوتەنگی / berçawtengî/: ناو. چاوتەنگی؛ چاونەزێری ▤ حسودی

بەرچاوتێر / berçawtêr/: ئاوەڵناو. *[مەجاز]* دڵاوا و بەخشندە ▤ بخشنده

بەرچاوخەر / berçawxer/: ئاوەڵناو. پیشاندەر؛ نیشاندەر ▤ نشان‌دهنده

بەرچاوکە / berçawke/: ناو. ١. بەرچاوە؛ قایشی ڕیشووداری بەرچاوی ئەسپ ٢. ☜ **بەرجێتگ** ▤ ١. پیشانی بند اسب ٢. ☜ **بەرجێتگ**

بەرچاوگر / berçawgir/: ☜ **بەرچاو-٢**

بەرچاوگە / berçawge/: ☜ **بەرجێتگ**

بەرچاوە / berçawe/: ناو. ١. ☜ **بەرچاوکە** ٢. ئەفتاوگەردان ▤ ١. ☜ **بەرچاوکە** ٢. پیشانی‌بند دروگران

بەرچاوی / berçawî/: ☜ **بەرچاو^{٢}-٢**

بەرچاویلە / berçawîle/: ☜ **بەرجێتگ**

بەرچاوێری / berçawêrî/: ئاوەڵناو. ژێرچەم؛ بەرچاو ▤ زیرنظر؛ تحت مُراقبت

بەرچایی / berçayî/: ناو. بەرتێشت؛ بەرقلیان؛ بەرقەننە ▤ ناشتایی

بەرچن / berçin/: ناو. بەرچنە؛ تریان؛ قەرتاڵەی میوەچنی ▤ سبد میوەچینی

بەرچنۆک / berçinok/: ☜ **بەرچنۆکە**

بەرچنۆکە / berç(i)noke/: ناو. بەرچنۆک؛ بەرچنی چکۆڵە ▤ سبدک میوەچینی

بەرچنە / berç(i)ne/: ☜ **بەرچن**

بەرچۆ / berço/: ناو. کاری دژوار کە بە هەر کەسێ نەکرێ ▤ کار طاقت‌فرسا

بەرچۆک / berçok/: ناو. بەلەک؛ قولەپێ؛ ساقەتەی پا ▤ ساق پا

⊡ **بەرچۆک نان**: داگیر کردن؛ دەست بە سەردا گرتن ▤ غصب کردن

بەرچۆڵەمە / berçołeme/: ناو. بەرچێڵەگە؛ بەرچێڵەی گا؛ پێستی نەرمی شۆڕەوە بووی ژێر ملی گا ▤ پوست نرم و آویزان زیر گردن گاو

بەرچەپ^{١} / berçep/: ناو. مێمل ▤ آفت

بەرچەپ^{٢}: ئاوەڵناو. دژ ▤ ضد

بەرچەپ^{٣}: ئامراز. پێچەوانەی ▤ برخلافِ

بەرچەق / berçeq/: ناو. ١. سەرچۆپی‌کێش؛ پێشەنگی گۆبەند ٢. مشتووک؛ دەستە خنجێر و شمشێر ▤ ١. پیشاهنگ رقص جمعی ٢. دستەی خنجر و شمشیر

بەرچەلینک / berçelînk/: ناو. بۆتەی زێڕینگەران ▤ بوتەی زرگران

بەرچەڵە / berçełe/: ناو. ئەستوندەکی دەرەوەی چادر لە لای چیغەوە ▤ ستون خارجی خیمە

بەرچەنە / berçene/: ناو. ١. کرمەک؛ خشڵێکە بە بەر چەنەگەدا دێ و لە دوو لا لە سەر دەدرێ ٢. بەرخەبەبە؛ بەرچێڵە ▤ ١. زیور زیر چانە ٢. غبغب

بەرچیت / berçît/: ناو. ١. بەرچیخ؛ بەرچیغ؛ خوترە؛ خوترەک؛ خوتەک؛ سنگی چیغڕاگر ٢. پەردەی جیاکەرەوەی نیشتنگەی پیاوان لە ژنان لە ناو ڕەشماڵدا ٣. پەیاغ؛ گالۆک؛ کوتەک ▤ ١. میخ چوبین سیاه چادر ٢. پردەی حایل زن و مرد در سیاه چادر ٣. چُماق

بەرچیچک / berçîçik/: ناو. نزگەرە؛ نزێرە ▤ سکسکە

بەرچیخ / berçîx/: ☞ **بەرچیت ـ١**

بەرچیغ / berçîğ/: ☞ **بەرچیت ـ١**

بەرچیلک / berçîlik/: ناو. جیکلدان؛ بەرچینەک ▤ چینەدان

بەرچیلە / berçîle/: ناو. خڕخڕە؛ بەرخەبەبە ▤ غبغب

بەرچین / berçîn/: ناو. بەربوورە؛ کاری تووەشاندن پێش کێلان ▤ تخم‌پاشی پیش از شخم

بەرچینە / berçîne/: ناو. بەرچن؛ تریان ▤ سبد میوەچینی

بەرچینەک / berçînek/: ☞ **بەرچیلك**

بەرچێڵە / berçêle/: ناو. بەرخەبەبە؛ گۆشتی ژێرچەنە ‹وا ماتی خەیاڵ و دوورەئاگان/ بەرچێڵەونی دەکا چەناگان! «هەژار، *مەم و زین*»› ▤ غبغب

بەرچێڵەگە / berçêlege/: ☞ **بەرچۆڵەمە**

بەرچێن / berçên/: ناو. کاری چاندنی پێش کێلان ▤ بذرپاشی قبل از شخم

بەرحەق / berĥeq/: ئاوەڵناو. حەق‌بەدەست ▤ برحق

بەرحەلینگ / berĥelîng/: ناو. بۆتەی بەردین؛ دەفری تاواندنەوەی کانزا ▤ بوته

بەرخ / berx/: ناو. ١. بەرا؛ وەر؛ وەرە؛ وەرخ؛ بێچووی پەز ‹بەرخی نێر بۆ سەربڕینە «مەسەل»› ٢. */کینایە/* ڕۆڵەی جوانی خنجیلانەی خۆشەویست ‹مەگری بەرخم! ئارام بگرە کوڕیژگەکەم! «پەشێو»› ٣. */کینایە/* کیژ یان ژنی جوان و لەبەردڵان ‹هاوار بە ماڵم بەرخە پاییز زێ!/ ئەگەر تۆ بار کەی من ڕوو کەم لە کوێ؟ «فولکلۆر»› ▤ ١. برّە ٢. جگرگوشە ٣. دختر یا زن دلرُبا

بەرخخنکێنە / berxxinkêne/: ناو. گیایێکی نووسەکە لە مێرگدا دەڕوێ ▤ نوعی گیاه چسبناک مرغزار

بەرخستوو / berxistû/: ئاوەڵناو. بەراویتە ▤ سقط‌کردە

بەرخڤان / berxvan/: ناو. شوانی بەرخان ▤ برّەچران

بەرخوار / berxwar/: ناو. ١. بەرخۆر؛ ئەو ئازووقەی بەر لە زستان دە کار دەکرێ ٢. قوماش یان جلکی ڕاست نەبڕاو ▤ ١. آذوقەی پیش‌خور ٢. برش کج لباس یا پارچە

بەرخوردار / berxurdar/: ئاوەڵناو. مرادحاسڵ؛ کامڕەوا ▤ برخوردار

بەرخورک / berxurk/: ناو. تەرزەی ورد؛ تەیرۆکێد هوور ▤ تگرگ ریز

بەرخوەدان / berxiwedan/: ☞ **بەرخۆدان**

بەرخوێن / berxwên/: ناو. دابێکی خوێنبایی سەندنە، مرۆکوژ دەبێ کچ یان خوشکی لە تۆڵەی کوشتنەکەیدا بدا بە ماڵە کوژراو. هەروەها: **بەرخوێنی** ▤ رسم دادن دختر بە عنوان خونبها

بەرخۆدان^{1} / berxodan/: چاوگ. بەرخوەدان: ١. خۆ بەخت کردن ٢. بەرگری کردن ▤ ١. فداکاری کردن ٢. دفاع کردن

بەرخۆدان^{2}: ناو. بەرخوەدان: ١. گیانبازی ٢. بەرگری ▤ ١. فداکاری ٢. دفاع

بەرخۆر^{1} / berxor/: ناو. پێش‌خۆر؛ خواردنێکی سووک، پێش خۆراکی سەرەکی ▤ پیش‌غذا

بەرخۆر^{2}: ئاوەڵناو. ١. */مەجاز/* بەردکرۆژ؛ خۆهەڵکێش و بافیش‌کەر ٢. زگ‌لەوەڕێن؛ خۆ بە خەڵک تێرکەر ▤ ١. خودستا ٢. مُردەخور؛ سورچَر

بەرخۆڵە / berxole/: ناو. ١. بەرخەساوا ٢. */کینایە/* منداڵی خنجیلانە و جوان ٣. */کینایە/* کیژۆڵەی لەبەردڵان ▤ ١. برّەی نوزاد ٢. کودک زیبا ٣. دخترک دلرُبا

بەرخەبەبە / berxebebe/: ناو. بەرچێڵە؛ غەبغەبە

🇮🇷 غبغب

بەرخەساوا / berxesawa/: ناو. بەرخۆڵە؛ وەرکۆرپە؛ وەرکۆرپە؛ کاڤڕ 🇮🇷 برەی نوزاد

بەرخەفج / berxefic/: ناو. مۆتە؛ مۆتەکە؛ شەوە 🇮🇷 کابوس

بەرخەل / berxel/: ☞ **بەرغەل**

بەرخەلەوان / berxelewan/: ☞ **بەرغەلەوان**

بەرخەڵان / berxełan/: ناو. کۆزی بەرخ؛ تامانی جێ بەرخ و کاژیلە 🇮🇷 محل نگهداری برّه و بُزغالە در کوە

بەرخەوان / berxewan/: ☞ **بەرغەلەوان**

بەرد١ / berd/: ناو. بەر؛ کوچک؛ کوچگ؛ سەنگ؛ سان؛ تەوەن؛ تەڤەنی؛ توەنی؛ کەڤر؛ کەمور؛ کەرا؛ کارا؛ تەنی تۆکمە و پتەوی سروشتی کە لە خاک یان کانەگەلی جۆراوجۆر پێکهاتووە 🇮🇷 سنگ

▣ **بەردی نیشان:** ١. ئەو بەردە بۆ نیشان کردن دادەنرێ ٢. *[مەجاز]* خۆڕاگر؛ بەرگەگر 🇮🇷 ١. سنگ نشانە ٢. مقاوم

▣ **بەرد بە با کردن:** *[مەجاز]* زۆر تووڕە بوون ‹وای ڕق هەستابوو، بەردی بە با دەکرد!› 🇮🇷 بسیار عصبانی شدن

بەرد لە سەر دانان: *[مەجاز]* شاردنەوەی ڕاز و نهێنی ‹ئەم قسەیە هەر لێرە بەردێکی لە سەر دادەنێین و ببڕێتەوە› 🇮🇷 نهان کردن راز

بەرد لە سەر مەڵۆ دانان: *[مەجاز]* خاترجەم بوون؛ دڵنیا بوون ‹تازە بەردی لە سەر مەڵۆ داناوە، خەمی هیچی نییە!› 🇮🇷 خاطرجمع شدن

بەرد٢: ناوەڵناو. *[مەجاز]* ڕەق؛ زوها؛ سەخت؛ زەب؛ سان ‹بەزەیی کوا لە دڵی بەردیدا؟/ شومری پێ ئاگا لە نامەردیدا «هێمن»› 🇮🇷 سخت؛ سنگ

بەردئاش / berd'aş/: ☞ **بەرداش**

بەردا / berda/: ناوەڵکار. پێشوو؛ لە پێشدا 🇮🇷 سابقاً

بەردار / berdar/: ناوەڵناو. ١. بەبەر؛ خاوەن داهات ٢. هەڵگر و بە سەبر ٣. ڕابەردار؛ ڕجوا؛ گونجاو لەگەڵ قانوون و داب و نەریتدا ‹لە بەر داری حەدا من بم، ئەتۆ مەست!/ دە قازی حەق بڵێ تۆ! حەق چ بەردار؟ «مەحوی»› 🇮🇷 ١. مُثمر ٢. شکیبا ٣. روا

بەرداسی / berdasî/: ناوەڵناو. باری دەغڵێک کە کاتی دروێنەی هاتبێ 🇮🇷 آمادەی درو (محصول)

بەرداش / berdaş/: ناو. بەردئاش؛ بەردی ئاش؛ سەنگ ئاسیاو ‹بەرداشی خلێنە و ددانان/ لیکی دەم و چەقچەقی زمانان «هەژار، *مەم و زین*»› 🇮🇷 سنگ آسیاب

بەرداشت / berdaşt/: ناو. ١. بەهرەی زەوی ٢. ڕەوتی بۆچوون؛ تێگەیوی ٣. دیباچە؛ سەرەتای کتێب 🇮🇷 ١. بهرەی زمین ٢. نتیجەگیری ٣. دیباچەی کتاب

بەردامێن / berdamên/: ناو. بەردانک؛ بنار 🇮🇷 کوهپایە

بەردانک / berdank/: ناو. بەردامێن؛ بنار 🇮🇷 دامنە

بەردانگ / berdang/: ناو. ژێروو؛ لای خوارەوە 🇮🇷 طرف پایین

بەردانی / berdanî/: ناو. ڕەقەن؛ بەردەڵان 🇮🇷 سنگلاخ

بەرداوبەرد / berdawberd/: ☞ **بەردەڵبەرد**

▣ **بەرداوبەرد کردن:** ١. دانەمرکان لە ماڵا و ئاوارەی چیا بوون ٢. *[کینایە]* زۆر گەڕان 🇮🇷 ١. آرام نگرفتن و آوارە شدن ٢. بسیار سفر کردن

بەرداوەتی / berdawetî/: ناو. گۆرانی داوەت 🇮🇷 آواز عروسی

بەرداوی / berdawî/: ناو. بەردەڵان 🇮🇷 سنگلاخ

بەرداوێژ / berdawêj/: ناو. بەردهاوێژ: ١. کەسێک کوچک پەرت ئەکا ٢. مەودای بەرد گەیشتن بە هاویشتن 🇮🇷 ١. سنگپران ٢. بُرد پرتاب سنگ

بەرداوێن / berdawên/: ناو. تەشک 🇮🇷 دامان

بەردایِن / berdayn/: ناو. چاودێری؛ چاوەدێری ☰ نظارت

بەردایی / berdayî/: ئاوەڵناو. بەرەڵدا؛ ئازاد؛ بەرهەڵداکراو ☰ رها؛ وِل

بەردباران / berdbaran/: ☜ **بەردەباران**

بەردبڕ / berdbiř/: ناو. بەربڕ؛ کوچکبڕ ☰ سنگبُر

بەردتاش / berdtaş/: ناو. کوچکتراش ☰ سنگتراش

بەردتراش / berdt(i)raş/: ☜ **بەرتاش ـ١**

بەرداو / berd(i)raw/: ئاوەڵناو. بەردریاگ؛ ئازادکراو ☰ آزاد شده؛ رهاشده

بەردرگا / berdirga/: ناو. دەرماڵ ☰ جلو در

بەردرگانە / berdirgane/: ناو. دەروبان؛ دەرکوبان؛ دەرودوو ☰ پیرامون خانه

بەردریاگ / berdiryag/: ☜ **بەرداو**

بەردڕانە / berd(i)řane/: ناو. بەردڕکانە؛ بەردڕەکانە؛ نوقڵانەی بەرگی تازە؛ شیرنی جلکی نوێ ☰ انعام لباس تازه

بەردڕکانە / berdiřkane/: ☜ **بەردڕانە**

بەردڕەکانە / berd(i)řekane/: ☜ **بەردڕانە**

بەردکار / berdkar/: ☜ **سەنگکار**

بەردکاری / berdkarî/: ناو. کاری بەرد کردن؛ بەرد دە کار کردن ☰ سنگکاری

بەردکرۆژ / berdk(i)roj/: ☜ **بەرخۆر²ـ١**

بەردکێش / berdkêş/: ناو. ١. کوچککێش؛ ئەوی کاری گواستنەوەی پارچەبەردە ٢. شەلتە؛ بارێکی دووتای دارینە بەرد و گڵی پێدەکێشن ☰ ١. سنگکش ٢. وسیلەی سنگکشی

بەردگێڕە / berdgêře/: ناو. مەلێکە لە تۆرەمەی ڕەوڕەوە، ٢٢ سانتیمیترە، بە باڵ و پەڕی ڕەنگامە، لاقی کورت و نارنجی، دندووکی ڕەش و قوڵ و تیژەوە، لە کاتی چینەدا بۆ دۆزینی خۆراک بەرد و گوێماسیلکە هەڵگێڕ ــ وەرگێڕ دەکا و لە خیزەڵان و قەراخ دەریا دەبیندرێت ☰ سنگگردان

بەردلک¹ / berdilk/: ناو. ١. بەروانکە؛ ئەو پۆشەنە بەری جلوبەرگ دادەپۆشێ، کاتی کار کردن پیس نەبن ٢. شاماکی؛ سینەبەرە؛ جۆرێ ژێرپۆشی ژنانە بۆ بەرگری لە داهێزانی مەمکان ☰ ١. پیشبند ٢. سینەبند

بەردلک²: ئاوەڵناو. خۆشەویست ☰ دوستداشتنی

بەردڵ¹ / berdił/: ناو. بەرچایی؛ وەردل؛ تاش؛ قلیان قاوەڵتی؛ بەرتێشت ☰ ناشتایی

⊡ **بەردڵ خستن**: تۆزێ نان خواردن ☰ تەبندی کردن

بەردڵ²: ئاوەڵناو. وەردل؛ خۆشەویست؛ لەبەردڵان ☰ محبوب

⊡ **هاتنە/ کەوتنە بەردڵ**: خۆشەویست بوون ‹پیاوی گەورەمان نایەتە بەردل/ تاکوو ئەو ڕۆژەی نەچێتە ژێر گڵ «موفتی پێنجوێنی»› ☰ رفع گرسنگی کردن

بەردم / berdim/: ☜ **بەردەم**

بەردۆ / berdo/: ناو. ١. گادۆشکە؛ مەرکەنی؛ سەتڵی گەورەی مانگا دۆشین ٢. پرژانی شیر کاتی دۆشین، بۆ دەرەوەی مەڕدۆش ☰ ١. سطل بزرگ ٢. پاشیدن شیر هنگام دوشیدن به خارج ظرف

بەردۆش / berdos/: ناو. ١. کار و ڕەوتی تەکان دان ٢. بەرهەڵبێنە ☰ ١. تکان ٢. پیشبند

بەردۆڵیان / berdołyan/: ☜ **ئاردلوێژ ـ١**

بەردوو / berdû/: ناو. بەردووگ؛ بن دووگی مەڕ ☰ زیر دنبەی گوسفند

بەردووخ / berdûx/: ناو. ١. ئامرازێکە لە دووخی خەرەکدا ‹سەر: خەرەک، بەردووخ: موو، ناخوون دەلالە، گوێ: سپەر! «سالم»› ٢. بەردەچکۆلەیەکە دەخرێتە سەر پێچکەی خەرەک ‹لە ڕووی ئەودا منارەی شاری هەولێر/ بە قەد بەردووخە جورمی،

بەڵکە کەمترا «سالم»› ▣ ۱. ابزاری در دوک نخ‌ریسی ۲. ریگی که روی حلزون نخ‌ریسی می‌گذارند

بەردووگ / berdûg/: ناو. بەردوو؛ بنی دووگی مەڕ ▣ بُن دنبەی گوسفند

بەردوولاڤێ / berdûlavê/: ناو. هەوا و بەستەیێکە ژنان لە بەر خۆیانەوە کاتی خوری ڕستن و ڕایەخ چێ‌کردن دەیخوێنن ▣ آهنگی کە زنان هنگام دوک‌ریسی خوانند

بەردوولە / berdûle/: ناو. ۱. تەشتی گڵین بۆ نان تێنان ۲. دەفری چڵکاوی ئاسنگەر و پینەچی ▣ ۱. تشت سفالین ۲. ظرف آب آهنگر و پینه‌دوز

بەردووویک / berdûwîk/: ناو. سنگ و مەمک ▣ سینه و پستان

بەردە¹ / berde/: ناو. ۱. بەنی؛ خولامی زێرکڕی ۲. هەناردە؛ ئەو داهاتە بۆ دەرەوە دەنێردرێ بۆ فرۆشتن ▣ ۱. برده ۲. صادرات

ـ بەردە²: پاشوشە. ـ بردوو؛ ـ بردگ ‹سەڵوی بادبەردە! سەڵوی بادبەردە!/ میحنەتزەدەی دەرد! سەڵوی بادبەردە! «سەیدی»› ▣ ـ بُرده

بەردە³: پێرۆ. ← **بگرەبەردە**

بەردەئازەبە / berde'azebe/: ناو. بەردەعازەبە: ۱. بەردێ کە لاوان لەسەر زۆرتر ڕاگرتنی، پێکەوە کێبەرکێ دەکەن ۲. *[مەجاز]* کەسێک کە دەبێتە هۆی ئازار و خەمی خەڵک ▣ ۱. سنگ زورآزمایی ۲. مایەی زحمت

بەردەئەستێ / berde'estê/: ناو. بەردەستێ؛ بەردی ئاگرپژێن ▣ سنگ آتشزنه

بەردەئەموستیلە / berde'emustîle/: ناو. نقیم؛ مۆرخوانە ▣ نگین انگشتر

بەردەبار / berdebar/: ئاوەڵناو. زانا و بە تەگبیر. هەروەها: **بەردەباری** ▣ مُدبِّر

بەردەباران / berdebaran/: ناو. بەردباران؛ کوچک‌واران ▣ سنگباران

بەردەباز / berdebaz/: ناو. بەردەواز؛ پردەباز؛ ڕێزە بەردی دانراو لە ناو چۆمدا کە بە سەریا ئەپەڕنەوە ‹دڵم ناوێ نەبێ قوربانی نازی/ سەرم ناوێ نەبێتە بەردەبازی «هێمن»› ▣ سنگ‌های گدار

بەردەبەڵک / berdebelk/: ناو. بەردەجەرگە؛ جۆرێ بەردی سوور و لووس، لە جەرگ دەکا ▣ سنگی شبیه جگر

بەردەبیرۆ / berdebîro/: ناو. بەردێکە بۆ ڕەقی و سەختی نموونەیە ▣ سنگی بسیار سخت

بەردەبێر / berdebêr/: ناو. بەردێ کە شوان لە سەری دەنیشێ و مێ دەگرێ بیدۆشن ▣ سنگی که چوپان بر آن نشیند و گوسفند را می گیرد که بدوشند

بەردەبێڵ / berdebêl/: ئاوەڵناو. سێ ساڵان (مەڕ) ▣ سه ساله (گوسفند)

بەردەپا / berdepa/: ☜ **بەردەپێ**

بەردەپاشۆر / berdepaşor/: ناو. پێ‌شۆر ▣ سنگ پا

بەردەپێ / berdepê/: ناو. بەردەپا؛ سەنگی پا؛ بەردێکی ڕەشی کرووزە، لە گەرماو بەری پێی پێ دەشۆن ▣ سنگ‌پا

بەردەتات / berdetat/: ناو. بەردەنوێژ؛ کوچک‌نوێژ؛ بەردەنما؛ بەردی پان و لووس لە ڕەخی کانی و ئاو بۆ نوێژ و دانیشتن ▣ سنگ تخت ویژەی نماز خواندن

بەردەتراوکە / berdet(i)rawke/: ☜ **بەردەتراوێلکە**

بەردەتراوێلکە / berdet(i)rawîlke/: ناو. تراوێلکە؛ بەردەتراوکە؛ بەردەترۆق؛ بەردەڕێژگە؛ زیخە شینکە کە لە بەر تاو ئەترووسکێ و وەک ئاو دیار دەکا ▣ سراب

بەردەترۆق / berdet(i)roq/: ☜ **بەردەتراوێلکە**

بەردەتووتن / berdetûtin/: ناو. بەشێکی تووتنانە بۆ ئاغا ▣ سهمیه‌ی توتون ارباب

بەردەجەرگە / berdecerge/: ☜ **بەردەبەلك**

بەردەچەخماخ / berdeçexmax/: نــاو. ســەنگی چەخماخ؛ بەردەچەرخ ■ سنگ چخماق

بەردەچەرخ / berdeçerx/: ☜ **بەردەچەخماخ**

بەردەخوێ / bedex(i)wê/: ناو. ١. بەردێکی پــان، خوێی پێدا دەکەن بۆ ئاژەڵ ٢. خوالێن؛ کەفڵــە؛ کانەی کلوریدی سدیوم کە بێخەوشەکەی ڕوون و بێڕەنگە ■ ١. سنگ نمک‌لیس حیوانات ٢. سنگ نمک

بەردەرانە / berderane/: ناو. ناڤدەر ■ ضلع پــایین چهارچوب در

بەردەرک / berderk/: ☜ **بەردەرکە**

بەردەرکانە / berderkane/: ناو. پارەیێـک کـە لـە زاوا وەردەگــیرێ تــا درگــای ماڵــی بــووکی لــێ بکەنەوە ■ پولی کە از داماد می‌گیرند تــا درِ خانــەی عروس را به رویش بگشایند

بەردەرکە / berderke/: نــاو. پــێش دەرک؛ پــێش درگا؛ بەردەرک ■ جلو در

بەردەرگا / berderga/: ناو. ١. ئاســانە؛ پــێش‌مــاڵ؛ بەردەرک ٢. خەڵاتێکی زاوا بۆ بووک کە ئەیەوێ پــەردە و دەرگــای لــێبکرێتــەوە ■ ١. آســتانە ٢. هدیەی داماد بە عروس

بەردەرگانە / berdergane/: ناو. ئاسانە؛ بەر دەرگــا ‹وەسیلەی گەینە شارت کێیە بێخود؟/ کــە چەشــنی حەلقە، بەردەرگانە دەگری «بێخود»› ■ آستانەی در

بــەردەڕەوا / berdeřewa/: نـــاو. بــــەردباران؛ بەردەباران ■ سنگسار

بەردەڕێژ / berdeřêj/: نـاو. سەنگ‌فەرش ‹بەردەڕێژ جوانیش بێ، قەت ـ قەت هاوســەری گەوهــەر نییــە/ پارە و ملک و مەعاش و خەزنــە وەک جەوهــەر نییــە «قانع»› ■ سنگفرش

بەردەڕێژگە / berdeřêjge/: ☜ **بەردەتراویلکە**

بەردەزورک / berdezûrik/: ☜ **بەردەزورە**

بــەردەزورە / berdezûre/: نـــاو. بــــەردەزوورک؛ بەردێکی زبرە ئاوی پێدا دەکەن و چەقۆی پێ‌تیژ دەکەن ■ سنگ سوهان

بەردەس / berdes/: ☜ **بەردەست**

بەردەسان / berdesan/: نـاو. بەردەســاو؛ هەســان؛ سان؛ بەردێکی لــووس‌کــراوە تنۆکــێ ڕۆنی پێــدا دەتکێنن و تیخی پێ‌تیژ دەکەن ■ فسان

بەردەساو / berdesaw/: ☜ **بەردەسان**

بەردەست[١] / berdest/: ناو. بەردەس: ١. کەسێ لــە بەر دەستایە و خزمــەتی کەســێک دەکــا ‹چەنــد خۆشە ژیانی وا، چ ئازادە بە دڵ/ بۆ خۆی بێ، نە ئاغــا بێ، نــە بەردەســتــی کەســێ «هــەژار، *چوارینــەکانی خەییام*»› ٢. پارچــەی ئاســەڕی قــۆڵ لــە نزیــک جومگەوە ■ ١. پادو؛ وردست؛ دستیار ٢. آستر آستین

بەردەست[٢]: ئاوەڵناو. بەردەس: ١. لەبار یا لە بەر چاو گیراو بۆ کەڵک وەرگرتن و هێنانــە کــاری خێــرا ‹ئــامرازی بەردەســت› ٢. لــە بەردەســتدا؛ وا کــە دەستی پێ بگا ٣. ژێــر دەســت ‹لــە کوردســتانی بەردەستــی تورکان هەڵلایە!› ٤. دیل؛ ئەسیر ■ ١. دمِدست ٢. در دسترس ٣. زیر سُلطه ۴. اسیر

بەردەستک / berdestik/: نــاو. دەســتە کەوشــە؛ جێگای دەست پێوە گرتن لە سەر باسکێش لــە دار و گاوەسندا ■ دستگیرەی خیش

بەردەستە[١] / berdeste/: نـاو. ئاسەڕی قۆڵ ■ آســتر آستین

بەردەستە[٢]: ئاوەڵناو. گیرۆدە و یەخسیر؛ ژێردەســتە ■ گرفتار؛ اسیر

بەردەســتی / berdestî/: نـــاو. ١. خزمەتـــەکاری؛ نۆکەری ٢. گیرۆدەیی ■ ١. نوکری ٢. اسارت

بەردەستێ / berdestê/: ☜ **بەردەنەستێ**

بەردەسماتە / berdes(i)mate/: نـاو. هەســـان ■ فسان

بەردەسماڵ / berdesmał/: نـاو. خشڵێکە ژنــان لــە

دەسماڵی دەدەن بە بەر ملیاندا ☰ زیوری زنانە

بەردەشۆر / berdeşor/: ناو. ڕێخشۆر؛ بەرەشۆ؛ بەرەشۆر؛ نیسکەوشۆر؛ کاری شوتنەوەی دەغڵ بۆ بەرد لێ‌جیا کردنەوە ☰ شستشوی غله برای جدا کردن سنگریزه از آن

بەردەعازەبە / berde'azebe/: ☜ **بەردەئازەبە**

بەردەفڕکێ / berdefiřkê/: ناو. پەلەفڕکێ؛ کاری بەرد هاویشتن ☰ سنگ‌پرانی

بەردەڤ / berdev/: ☜ **بەردەڤك**

بەردەڤک / berdevk/: ناو. بەردەڤ؛ بەردەوک: ١. نۆکەری هاوڕێی سەفەر و بەردەست ٢. وێژەر لە باتی ئاغا ٣. هاودەم؛ خەمڕەوێن ٤. دەمنە؛ دەمنەسگار ☰ ١. نوکر همسفر ارباب ٢. سخنگوی ارباب ٣. همدم ۴. چوب سیگار

بەردەڤکی / berdevkî/: ناو. قلیاندار ☰ قلیاندار

بەردەقانی / berdeqanî/: ناو. قۆچەقانی؛ کەهنیک؛ تیر و کەوان ☰ تیرکمان

بەردەق ـ بەردەق / berdeq berdeq/: ناو. کاری بیر هێنان و بردن و خەیاڵ کردنی زۆر ☰ فکر و خیال بیش از حد

بەردەقسڵ / berdeq(i)s(i)ł/: ناو. بەردی ئاهەک ☰ سنگ آهک

بەردەقی / berdeqî/: ناو. شەڕەشان؛ کێبەرکێ لە شان لێکتر دان ☰ مسابقەی تنەزنی

بەردەکەچەڵە / berdekeçełe/: ناو. بەردێ کە کرێژەی بەرداوە ☰ گلسنگ

بەردەگونجە / berdegunce/: ناو. بەردێکی کونە دەیکەنە گونجەی حەوز و ئەستێرەوە ☰ سنگ آبرفت

بەردەگۆنجە / berdegonce/: ناو. بەربەن؛ دار یا بەردێ کە گۆنجەی ئەستێلی پێ دەگرن ☰ دهانه‌گیر استخر

بەردەگێچ / berdegêç/: ناو. گەچ؛ گێچ؛ گیج؛ سولفاتی کەلیسیومی ئاودار ☰ گچ

بەردەلینگ / berdelîng/: ناو. تیزماڵکە قوماشێ کە بە دەوری دەلینگی دەرپێ و پاتۆڵدا دەیدروون تا شی نەبێتەوە ☰ آستر نواری دور دمپای شلوار

بەردەڵا / berdeła/: ئاوەڵناو. کەلەلا؛ زەلیل؛ لە جێدا کەوتوو ☰ زمینگیر

بەردەڵان / berdełan/: ناو/ ئاوەڵناو. بەردانی؛ بەرداوی؛ ڕێخەڵان؛ ڕێخناخ؛ زاخان؛ زبران؛ شاوان؛ شەهوان؛ شکار؛ تم‌تمان؛ تم ـتم؛ تم‌تمەن؛ تەتوەن؛ ڕەقانە؛ ڕەقەن؛ چەقەن؛ زورن؛ زوورک؛ کەمەرن؛ کەڤرە؛ کەڤری؛ کەڤرۆک؛ کەڕڕە؛ گەر ـگەر؛ گێڕ ـگێڕ؛ گیڕ؛ وڕە؛ ڕاخ؛ ڕاغ؛ زاخان؛ بەرد بەردکوو؛ سیتک؛ سێتەک؛ تەقتەق؛ قۆمز؛ (زەوینی) داپۆشراو لە بەردی گەورە و بچووک ‹قەمچیمان وەشان سەرەوژوور دیسان/ شەق، ناڵ بوو ئەیدا لە ڕێی بەردەڵان «گۆران»› ☰ (زمین) سنگلاخ

بەردەڵبەرد / berdełberd/: ناو. بەرداوبەرد؛ ئاوارەیی؛ دەربەدەری ‹تا کەی تەقالا تا کەی بەردەڵبەرد؟/ تا کەی بکیشم وە دڵ ئاه سەرد «شامی»› ☰ آوارگی

بەردەم / berdem/: ناو. بەردم: ١. پێش ‹بەردەممان دەشتی سەوزی شارەزوور/ شاخ گرتوویە لێی دەوراندەوری دوور «گۆران»› ٢. دەمامک؛ دەم‌هەڵپێچ ٣. بەردەنگ؛ کەسی ڕووبەڕوو کە گوێگر، بیسەر یان هەستپێکەری گوتە یان پەیامێک بێ ☰ ١. پیش‌رو ٢. نقاب ٣. مُخاطب

بەردەمۆر / berdemor/: ناو. مۆری جێ ئەنی شیعە لە سوژدەدا ☰ مُهر نماز

بەردەموورو / berdemûrû/: ناو. بەرد یان ئاسنێکی قوڵە لە ژێرەوەی بەرداش، تەوەرەی لە سەر دەگەڕێ ☰ سنگ مهره‌ی آسیاب آبی

بەردەموورەسەن / berdemûresen/: ناو. بەردێکی

خڕی سەختە لە ئاشی ئاویدا بەرداش لە سەری دەخولێتەوە ▤ سنگی گرد و سخت در آسیاب آبی

بەردەمووکانە / berdemûkane/: ناو. بەردەمووکە؛ دەمووکانە؛ مێوژۆکە؛ بەری جۆرە دەوەنێکە، با دەیبا بە دار مازووەوە بنووسێت، دەڕوێتەوە و کوانئاسایی دەماسێ، دەیبڕن، دەیکوڵێنن، نووسەکێکی زۆر لە چرێش نووسەکتری لێ پەیدا دەبێ ▤ مویزک

بەردەمووکە / berdemûke/: ☜ **بەردەمووکانە**

بەردەنگ / berdeng/: ناو. بەردەمی قسە؛ کەسی بەرانبەر لە ئاخافتندا ‹ئەو هەمووە قسە دەکا و دەنووسێ، هیچ بەردەنگێکی نییە!› ▤ مُخاطب

بەردەنما / berden(i) ma/: ☜ **بەردەتات**

بەردەنوێژ / berden(i)wêj/: ☜ **بەردەتات**

بەردەنووس / berdenûs/: ناو. ١. لەوحی بەردین ٢. نووسراوەی سەر بەرد ▤ ١. کتیبە ٢. سنگنوشتە

بەردەواز / berdewaz/: ☜ **بەردەباز**

بەردەوام¹ / berdewam/: ئاوەڵناو. بەرقەرار ▤ برقرار

بەردەوام²: ئاوەڵکار. بێپسانەوە؛ لەسەریەک ‹بەردەوام من زەمان ئەئاژوێم/ ئەدوێم و نالیش هەر گوێ ئەگرێ لە هۆرەم «شێرکۆ»› ▤ پیوستە

بەردەوامی / berdewamî/: ناو. پایەداری؛ ڕاوەستاوی ▤ پایداری

بەردەوان / berdewan/: ناو. ١. ڕازەوان؛ شاخەوان؛ زەردەوان؛ کەسێ کە باش بە شاخدا هەڵدەگەڕێ ٢. مەلێکە لە تۆرەمەی قولتە بە باڵی سوور و شاباڵی ڕەشەوە کە خاڵی سپی لە سەرە، پشتی بۆر، کلکی کورت، دندووکی درێژ و خوار و باریکە کە وەک پەپوولە هەڵدەفڕێ، جەستەی ١٦ سانتیمیترە و زستانان لە دۆڵ و بناران ڕایدەبوێرێ ▤ ١. سنگنورد ٢. دیوارخزک

بەردەوک / berdewik/: ☜ **بەردەڤك**

بەردەهاڕ / berdehař/: ناو. بەرداش ▤ سنگ آسیا

بەردەی / berdey/: چاوگ. بردن ‹ڕۆح چەنی ئەو تا جابەجا بەردم/ سەد نفرین وە تەخت شایی شا کەردم «بێسارانی»› ▤ بُردن

بەردهاوێژ / berdhawêj/: ☜ **بەرداوێژ**

بەردهاوێژی / berdhawêjî/: ☜ **بەرتڤك**

بەردهەڵکەن / berdhelken/: ناو. کرێکاری کانە بەرد ▤ کارگر معدن سنگ

بەردیل / berdîl/: ناو. ١. کاری پێکگۆڕینەوە ٢. بەندیل؛ بەندیر؛ بەرندێر؛ شەکی بەربەران؛ مەڕی پێ لە سێ ساڵان ناو ▤ ١. معاوضە ٢. شیشک سە سالە

بەردیلزا / berdîlza/: ناو. شەکبەران؛ بەرخە نێری سێ ساڵە ▤ قوچ سە سالە

بەردین / berdîn/: ئاوەڵناو. بەردینە؛ لە بەرد چێبوو؛ لە بەرد تاشراو ‹... ڕەها بن/ لە زیندانی بەردینی غارا «سوارە»› ▤ سنگی

بەردینە / berdîne/: ☜ **بەردین**

بەردێلک / berdêlk/: ئاوەڵناو. هاوتا ▤ همشأن

بەردێلی / berdêlî/: ناو. ١. ژنبەژن ٢. کاڵا بە کاڵا ▤ ١. زن بە زن نکاح کردن ٢. معاملەی تهاتُری

بەرز¹ / berz/: ناو. برج؛ خانووە قووتکەی بان قەڵا ▤ بُرج

بەرز²: ئاوەڵناو. بڵند ‹بە سەروم وت کە: ڕاستە، سەرکەش و بەرزی! کەچی لەرزی/ کە فەرقیشم بگاتە ئاسمان، بەندەی قەدی یارم «نالی»› ▤ بُلند

▣ **بەرز بونەوە** بەرزەو بوون: ١. ڕاست بوونەوە؛ هەستان ٢. /مەجاز/ تەرەقی کردن ٣. بۆ سەر چوون ▤ ١. از جا برخاستن ٢. ترقی کردن ٣. بە سمت بالا رفتن

بەرز کردنەوە ١. هەڵێنان؛ ڕاکرن؛ بڵند کردن ٢. بەرەو بان بردن ٣. /مەجاز/ تەرەقی دان ▤

١. بلند کردن ٢. به سمت بالا بردن ٣. ترقی دادن

بەرزەو بون ☜ **بەرز بونەوە**

بەرز[٢]: ئاوەلکار. لە سەرەوە ‹دەستت بەرز بگرە› ≌ بالا

بەرزا / berza/: ئاوەلناو. یەکەم منداڵ؛ هەوەڵ فرزەند ≌ اولین فرزند

بەرزاخ / berzax/: ناو. بەرواڕ؛ قەدی کێو؛ نێوان بنار و بەرزایی کێو ≌ کمر کوه

بەرزاخوڕ / berzaxuř/: ئاوەلناو. ١. فێرە ئالفی خۆش (بۆ چارەوێ) ٢. [کنایە] بەفیز؛ فیسن؛ خۆبایی ≌ ١. بدعادت شده (اسب و استر) ٢. مُتکبر

بەرزاندن / berzandin/: چاوگ. شەڕ کردن ≌ جنگیدن

بەرزایەتی / berzayetî/: ناو. بلندایەتی ≌ بلندی

بەرزایی / berzayî/: ناو. بەرزایەتی ≌ بلندی

بەرزپەڕ / berzpeř/: ☜ **بەرزەفڕ**

بەرزفڕ / berzfiř/: ئاوەلناو. ١. ☜ **بەرزەفڕ** ٢. [مجاز] چاو لە بەرەژوور ≌ ١. ☜ **بەرزەفڕ** ٢. بلندپرواز (آدم)

بەرزڤک / berzvik/: ناو. تیغە و لەمپەر لە جنسی تەختە و دار ≌ مانع چوبی

بەرزواچ / berzwaç/: ناو. بلیندگۆ ≌ بُلندگو

بەرزۆخە / berzoxe/: ناو. بەرزۆڵە؛ منارە ≌ مَنارە

بەرزۆڵە / berzołe/: ☜ **بەرزۆخە**

بەرزە[١] **/ berze/**: ناو. ١. بەرزەک؛ قیتایی لە ناو تەختاییدا ‹لێم بۆتە بەرزەی بانان› ٢. شێوی برنج؛ پلاو ≌ ١. برجستگی وسط همواری ٢. پلو

بەرزە[٢]: ئاوەلناو. ١. بزر؛ گوم؛ ونداببوو؛ ون ٢. تایبەتمەندی ئاژەلی گەورە وەک: گا، وڵاخ و ... بەرانبەر: **وردە** ≌ ١. گم؛ ناپیدا ٢. دُرُشت (احشام)

بەرزە[٣]**-**: پێشوشە. بەرز ≌ بُلند

بەرزەبلێس / berzeb(i)łês/: ئاوەلناو. [پلار] زۆربلێی نەزان ≌ ژاژخا

بەرزەبلێسە / berzeb(i)łêse/: ئاوەلناو. [پلار] زۆربلێ ≌ وراج

بەرزەپا[١] **/ berzepa/**: ناو. بەرزەپێ؛ ئاژەلی بەرز. بەرانبەر: **وردەپا** ≌ احشام دُرُشت

بەرزەپا[٢]: ئاوەلکار. بەرزەپێ؛ گورج؛ گورجی (بۆ هەستانەوە) ‹بەرزەپا هەستا› ≌ سریع (قیام)

بەرزەپەڕ / berzepeř/: ئاوەلناو. بەرزەفڕ ≌ بلندپرواز

بەرزەپێ / berzepê/: ☜ **بەرزەپا**

بەرزەجرە / berzec(i)ře/: ناو. بەرزەجوڕە؛ بەرزەچڕ؛ بەرزەچڕە؛ سیسرکی دەشت؛ جرجر ≌ جرلسک

بەرزەجوڕە / berzecuře/: ☜ **بەرزەجرە**

بەرزەچڕ / berzeçiř/: ☜ **بەرزەجرە**

بەرزەچرە / berzeç(i)ře/: ☜ **بەرزەجرە**

بەرزەحوایلە / berzeh(i)wayle/: ناو. بادەوە؛ کۆلارەی لە قاقەزی منداڵان ≌ بادبادک

بەرزەحەوایلە / berzehewayle/: ناو. بەرزەحەوایی؛ بەرزەهەوایلە؛ بادەوە؛ فڕۆنەک؛ کۆلارەی مناڵان؛ فڕۆکەی منداڵان لە کاغەز و پەلاستیک کە بە بەنێکەوە هەڵیدەدەنە هەواوە ≌ بادبادک

بەرزەحەوایی / berzehewayî/: ناو. ١. ☜ **بەرزەحەوایلە** ٢. بەردێکی درێژۆکە بە پەتێکییەوە دەیبەستن و هەڵیدەدەن بۆ حەوا، وەک مووشەک دێتە خوارێ ≌ ١. ☜ **بەرزەحەوایلە** ٢. سنگ بازی بادبادک

بەرزەخ[١] **/ berzex/**: ناو. بەرزەق ≌ برزخ

بەرزەخ[٢]: ئاوەلناو. توورە ≌ عصبانی

بەرزەدەماخ / berzedemax/: ئاوەلناو. لووتبەرز؛ خۆبایی ‹بۆ کەسێکە مەی دڵی پڕ بێ لە داخ/ بۆچی لێی بخواتەوە بەرزەدەماخ؟ «هێمن»› ≌ مغرور

بەرزەدەماخی / berzedemaxî/: ناو. دەعیە و دەمار؛ لووتبەرزی ‹ها، هاکا هەوای بەرزەدەماخی/

ڕەنگ ژیان کرد لە مەزرام یاخی «کاک ئەحمەد»› ☰ غرور

بەرزەردکە / berzerdke/: ☜ **بەرگایلکە**

بەرزەردیلە / berzerdîle/: ☜ **بەرگایلکە**

بەرزەڕێنە / berzeřêne/: ناو. زەبەرجەد؛ بەردێکی زەردی ئاماڵ سەوزی بەقیمەتە و دەترووسکێ، دەیکەنە نقێم و قاش ☰ زَبَرجَد

بەرزەفڕ / berzefiř/: ئاوەڵناو. بەرزفڕ؛ بەرزپەڕ: ١. لێهاتوو بۆ فڕین لە بەرزایی ‹وەرە ئۆخژنی سینەی پڕگڕی من!/ وەرە پیرۆزەکەی بەرزەفڕی من «هێمن»› ٢. *[مەجاز]* حەزۆک بۆ پێشکەوتن و سەرکەوتنی لە ڕادەبەدەر ‹هەر کەسێ بەرزەفڕە زوو دەمرێ/ بای بلیندایی سەر و دڵ دەگرێ «هەژار، *بۆ کوردستان*»› * هەروەها: **بەرزەفڕی** ☰ ١و٢. بلندپرواز

بەرزەق / berzeq/: ☜ **بەرزەك**

بەرزەک / berzek/: ناو. بەرزەق؛ بڵندایی نێوان تەختایی ☰ برزخ

▣ **بەرزەکی بانان**: ١. پەرژینی لە نەردە یان دیوار بە سەر لێواری بانەوە ٢. *[مەجاز]* لاوی تۆلاز و دڵتەڕ ☰ ١. جان‌پناه بام ٢. جوان چشم‌چران

بەرزەگەوە / berzegewe/: ناو. دەستەکی پەرژین ☰ تار پرچین

بەرزەلنگ / berzeling/: ☜ **بەرزەڵنگ**

بەرزەلینگ / berzelîng/: ناو. زەنگۆلەگیا؛ بنەگیایەکی خۆڕسکە بە لقی باریک، گەڵای وردی تێک‌ئاڵاوی کولکن و گوڵی ورد و تۆپەڵی بۆنخۆش و هێندێک تاڵ و تفتەوە ☰ خَنج

بەرزەڵنگ / berzełing/: ناو. بەرزەلنگ؛ گیایەکی بالابەرزە لە تیرەی پنگ و جاترە ☰ گیاهی از تیرەی پونە

بەرزەمژ / berzemij/: ☜ **بەرزەمژی**

بەرزەمژی / berzemijî/: ئاوەڵناو. بەرزەمژ؛ دلفەرا؛ خاوەن هەست و بیری بەرز ‹لای هەڵۆی بەرزەفڕی بەرزەمژی/ چۆن بژی شەرتە نەوەک چەندە بژی «سوارە»› ☰ بُلندنظر

بەرزەملێ / berzem(i)lê/: ☜ **بالابەڕزە**

بەرزەواچ / berzewaç/: ناو. بڵنگۆ؛ بلیندگۆ ☰ بلندگو

بەرزەوڵاخ / berzew(i)łax/: ناو. یەکسم ☰ ستور

بەرزەوەکراو / berzewek(i)raw/: ئاوەڵناو. هەڵگیراو؛ هەڵکراو؛ هەڵگیریاگ ☰ برداشته شده

بەرزەهەوایلە / berzehewayle/: ☜ **بەرزەحەوایلە**

بەرزەیی / berzeyî/: ئاوەڵکار. بە دزییەوە ☰ پنهانی

بەرزی / berzî/: ناو. بەرزێتی: ١. بڵندی ٢. گەورەیی ‹شاعیر بۆ پارە هیچ ناکا پەلە/ ئارەزووی شاعیر هەر بەرزی گەلە «قانع»› ☰ ١. بلندی ٢. بلندپایگی

بەرزیلان / berzîlan/: ناو. ئەسکەملە؛ شێر و خەت ☰ بازی شیر یا خط

بەرزیلە / berzîle/: ناو. ئاتەک؛ شاقەل؛ تریج ☰ تریز

بەرزین^{1} / berzîn/: ناو. ١. قەڵتاخ؛ قەڵپۆز؛ کەڵبەزین ٢. نەرمەزین؛ خلۆرتە ☰ ١. قاچ زین ٢. نمد زین

بەرزین^{2}: ئاوەڵناو. لەبار بۆ گرتن و زین کردن ☰ آمادەی زین بستن

بەرزێتی / berzêtî/: ☜ **بەرزی**

بەرژەنامە / berjename/: ناو. فۆرم؛ پرسیارنامە ☰ فُرم

بەرژەند / berjend/: ☜ **بەرژەوەند**

بەرژەنگ / berjeng/: ناو. دەسپێک؛ سەرەتا ☰ سرآغاز؛ آغاز

بەرژەنە / berjene/: ناو. بەرەمەشکە؛ ئەو کەرەیەی لە یەک جار مەشکە ژەندن پەیدا دەبێ

■ کرەی یکبار مشک

بەرژەنەک / berjenek/: ناو. دەپی پێوانی کری تەون ■ تختەی اندازەگیری تنیدەی فرش

بەرژەوەن / berjewen/: ☜ **بەرجەوەن**

بەرژەوەند / berjewend/: ناو. بەرژەند: ١. بەرجەوەن؛ دیمەنی پێش چاو ‹هەر وەکوو باران لە چاوم دێتە خوارێ ئەشکی خوێن/ هەر زەمانێک بەرژەوەندێکی لە حالی خۆم دەکەم «هێمن»› ٢. بەرژەوەندی؛ بەرجەوەنگ؛ مەسلەحەت ‹ئەم ڕێکەوتنە لە بەرژەوەندی هەموو خەڵکە› ٣. کەڵک؛ سوود؛ بەهرە ■ ١. منظره ٢. مصلحت ٣. منفعت

بەرژەوەندی / berjewendî/: ☜ **بەرژەوەند ـ٢**

بەرساوتە / bersawte/: ناو. سابات ■ سایبان

بەرستک / bers(i)tik/: ناو. بەرستۆ ■ جلو یقە

بەرستۆ / bers(i)to/: ناو. بەرسکوور؛ یەخە؛ بەر مل؛ خوار گەردن و باڵای سینگ ■ یقە

بەرستوورک / ber(i)stûrik/: ☜ **بەستوورک**

بەرستە / beriste/: ناو. بەردئەستێ ■ سنگ آتشزنە

بەرسفکە / bersifke/: ناو. هەیوان ■ ایوان

بەرسڤ / bersiv/: ناو. پەرسڤ؛ وەرام؛ وەڵام؛ جواب ■ جواب؛ پاسخ

بەرسڤک / bersivk/: ناو. ١. هەیوان ٢. بەربێلایی ■ ١. ایوان ٢. تراس

بەرسک / bersik/: ناو. ڕیتک؛ بەرگەدە ■ قسمت زیر شکم

بەرسکوور / bers(i)kûr/: ناو. بەرستۆ؛ بەر مل ■ یقە

بەرسم / bersim/: ناو. گەڵای دار ■ برگ درخت

بەرسمبێل / bersimbêl/: ☜ **بەرسمێڵ**

بەرسمێڵ / bersimêl/: ناو. بەرسمبێل؛ بەرسوێل؛ ئەو بەشە لە مووی سمێڵ کە سەر لێو دەگرێ ‹ئەرێ ئەو بەرسمێڵەت بۆ ناکەی؟ ئاوا چۆن چێشتت پێدەخورێ؟› ■ موی سبیل کە بر روی لب آید

بەرسنجک / bersincik/: ناو. سووکە نزگەرە ■ سکسکەی خفیف

بەرسورکە / bersurke/: ناو. سیسرەی ناو ماڵ کە وەک قالۆچە دەچێ ■ سوسک خانگی

بەرسوڤ / bersuv/: ناوەڵناو. وەرگەڕاو؛ سەرەونخوون؛ نخوون؛ قلپ ■ وارونە

بەرسوێڵ / bers(i)wêl/: ☜ **بەرسمێڵ**

بەرسۆلکە / bersolke/: ☜ **بەرسوورکە**

بەرسۆلینگ / bersolîng/: ناو. سنگبەخەنە ■ پرندەای است

بەرسوورکە / bersûrke/: ناو. بەرسۆلکە؛ جۆرێ کارگی وردی زەردە لە مێرگان دەڕوێ ■ نوعی قارچ ریز زرد

بەرسووڤ / bersûv/: ناوەڵناو. بەرشووش؛ سەرەونخوون؛ سەروژێر ■ وارونە

بەرسەفهێن / bersefhên/: ناو. باخێر؛ خەبەرهێن ■ خبررسان

بەرسیسانی / bersîsanî/: ناو. ئامرازی مشت و ماڵ ■ وسایل مشت و مال

بەرسیلە / bersîle/: ناو. قۆرە؛ بەسیلە؛ پەسیرە؛ پەسیلە؛ هاڵە؛ کاڵکی ترێ؛ ترێی هێشتا ترش ■ غورە

بەرسیلەمارانە / bersîlemarane/: ناو. پەسیرەمارانە؛ قۆرەمارانە؛ هاڵەمارانە ■ نوعی غورە

بەرسینچکە / bersînçke/: ناو. نزگەرە ■ سکسکە

بەرسینگ / bersîng/: ناو. بەرسینە؛ بەرسینگە؛ سینەبەندی زین ■ سینەبند زین

بەرسینگە / bersînge/: ناو. ١. ☜ **بەرسینگ** ٢. بەرسینە؛ ناوقەد ‹بەفر بەرسینگەی بڕیبوو› ■ ١. ☜ **بەرسینگ** ٢. نیمقد

⊡ **بەرسینگە لێبڕینەوە:** کاری پێش لێگرتن و ڕێگەی دەرچوون برین ■ راە را سد کردن

بەرسینە / bersîne/: ☜ **بەرسینگ**

بەرسێبەر / bersêber/: ناو. شەم ☰ جای سایە

بەرسێڵ / bersêł/: ناو. کولێرەی بە ساج برژاو ☰ نوعی گردەنان

بەرشـوش / berşûş/: ئاوەڵناو. سەرەونخوون؛ سەروژێر؛ بەرسووف ☰ وارونە

بەرشەنۆم / berşenom/: ناو. کار و ڕەوتی جیا کردنەوە و دوور ڕاگرتنی گیانداری نەخۆش لە ساخەکان ☰ قرنطینە

بەرشیو / berşîw/: ناو. بەرکوڵ؛ بەرشێو؛ کاری خواردن بەر لە چێشت پێگەیشتن ☰ عمل از سرجوش خوردن

بەرشێو / berşêw/: ☜ بەرشیو

بەرعۆدە / ber'ode/: ئاوەڵناو. دەستەبەر ☰ متعهد

بەرغەل / berğel/: ناو. بەرخەل؛ بەرگەل؛ گەلەی بەرخ و کار ☰ گلەی برّه و بُزغالە

بەرغەلـەوان / berğelewan/: ناو. بەرخەلەوان؛ بەرگەلەوان؛ بەرخەوان؛ شوانی بەرغەل ☰ چوپان برّە

بەرف / berf/: ناو. بەفر؛ وەور؛ وەروە ☰ برف

بەرفخۆر / berfxor/: ناو. باڵدارێکە ☰ پرندەایست

بەرفخۆرک / berfxorik/: ناو. جۆرێ تەرزەی ورد ☰ تگرگ ریز

بەرفراوان / berf(i)rawan/: ☜ **بەرفەریح**

بەرفراوانی / berf(i)rawanî/: ناو. بەرینایی ☰ گُشادی

بەرفرە / berf(i)re/: ئاوەڵناو. بەرفڕە: ١. بەرگوشاد؛ هەراو ٢. پان و بەرین ☰ ١. گُشاد ٢. عریض

بەرفڕە / berf(i)ře/: ☜ **بەرفرە**

بەرفماڵک / berfmałik/: ناو. وەرووەرە؛ پاڕۆی بەفر ماڵین ☰ پاروی برفروبی

بەرفەرمان / berferman/: ئاوەڵناو. سەرخوار؛ گوێڕایەڵ ☰ مُطیع

بەرفەرمانی / berfermanî/: ناو. گوێڕایەڵی؛ فەرمانبەری ☰ فرمانبرداری

بەرفەریح / berferîĥ/: ئاوەڵناو. بەرین؛ بەرفراوان ☰ وسیع

بەرفەشۆ / berfeşo/: ناو. شلێوە؛ دوودانگ؛ بەفر و باران پێکەوە ☰ بارش برف و باران با هم

بەرفەک / berfek/: ناو. ١. جۆرێ مێزەر و پێچەسەری پیاوانە ٢. ئەو بارستا سەهۆڵەی دیوارەی یەخچاڵ لە ناوەوە دەیگرێ ٣. ئەو وردە پەڵە سپییانەی دەکەوێتە سەر شاشەی تەلەڤیزیون ☰ ١. نوعی عمامەی مردانە ٢. برفک یخچال ٣. برفک تلویزیون

بەرڤاژی / bervajî/: ئاوەڵناو. بەراوەژوو؛ سەرەونخوون ☰ وارونە

بەرڤاڵە / bervałe/: ئاوەڵناو. *[مەجاز]* هەژار؛ نەدار؛ دەسبەتاڵ ☰ بینوا

بەرڤان / bervan/: ناو. شوان ☰ چوپان

بەرڤانک / bervanik/: ناو. بەروانکە؛ سینەبەندی کار کردن ☰ پیشبند

بەرڤانەک / bervanek/: ☜ **بەروانکە**

بەرڤە / berve/: ناو. قەد ☰ تا؛ لایە

بەرڤی / bervî/: ئاوەڵناو. تۆپیو؛ کەوتی؛ سەکەت؛ مردوو لە ڕێگەی خراپەدا ☰ هلاک

بەرڤین / bervîn/: چاوگ. مردن لە ڕێی خراپدا ☰ هلاک شدن

بەرق / berq/: ناو. ١. برووسکە؛ هەورەترێشقە؛ چەخماخە ‹خەندەت بووەتە باعیسی گریانی دەمادەم/ بەرقە سەبەبی بارشی بارانی بەهاری «نالی»› ٢. ترووسکە؛ وریشە؛ ورشە ٣. کارەبا ☰ ١. آذرخش ٢. درخشش ٣. برق

◘ **بەرق چوون**: قت بوونی کارەبا ☰ برق رفتن

بەرق خستن: ١. چەخماخە لێدان ٢. *[مەجاز]* ساوین و لووس کردن و بریقەدار کردن ٣.

[کینایە] زۆر خاوێن کردنەوە ≚ ١. آذرخش زدن ٢. برق انداختن ٣. تمیز کردن

بەرق گرتن: وێکەوتنی کارەبا ≚ برق گرفتن

بەرق لێدان: ١. بە بەرق دەرمان کردن ٢. بەر برووسکەی هەور کەوتن ٣. *[دوعا]* بەرقی هەور شوێنێ گرتن و زەرەر پێ‌گەیاندن ≚ ١. برق‌درمانی کردن ٢و٣. برق زدن

بەرقاپی / berqapî/: ناو. ئاستانە؛ پێش‌ماڵ؛ بەرماڵی گەورەماڵان ‹ڕەقیبت دەرکە! ئەم بەردەرکە پاکە، پیس ئەکا، فەرمووی:/ کە بەم بەرقاپییە لازم سەگێکی وایە، بۆ بڕوا؟ «مەحوی»› ≚ آستانە

بەرقتین / berqitîn/: چاوگ. قەڵشین ≚ شکافتن

بەرقلیان / berqilyan/: ناو. قاوەڵتی؛ بەرتێشت؛ بەرچایی ≚ ناشتا

بەرقۆڵ / berqol/: ناو. ئاسەڕی سەر دەست لە کەوا ≚ آستر آستین

بەرقەپ / berqep/: ناوەڵناو. پولو ≚ پوسیدە

بەرقەد / berqed/: ناو. قەدپاڵ؛ لاپاڵی کێو ≚ سینەی کوە

بەرقەرار / berqerar/: ناوەڵناو. ١. سەقامگرتوو؛ دامەزراو ‹نیشانەی فەخرە بۆ ئێمە کە زاتێکی وەهامان بێ/ ئیلاهی بەرقەراری کەی! چراغی میللەتی کوردە «بێکەس»› ٢. بەرهەڤ؛ ئامادە ≚ ١. پابرجا ٢. آمادە

بەرقەراری / berqerarî/: ناو. پایەداری؛ بەردەوامی ≚ پایداری

بەرقەم / berqem/: ناو. جۆرێ ڕەنگی سوور ≚ نوعی رنگ سرخ

بەرقەنە / berqenne/: ناو. بەرچایی؛ بەرتێشت؛ بەرقلیان ≚ ناشتایی

بەرقی / berqî/: ناوەڵناو. کارەبایی؛ زوو ≚ برقی

بەرقییە / berqîye/: ناو. برووسکە؛ تێلگراف ≚ تلگراف

بەرک^1 / berik/: ناو. ١. گوللە؛ فیشەک ٢. گیفان؛ گیرفان؛ جێب؛ جیو؛ باخەڵ ٣. هەشتەمین ئەستێرەی ڕووناکی ئاسمان لە وێنەی گەردوونی سەگی بچووکدا ≚ ١. گلولە ٢. جیب ٣. ستارەی شعرای شامی

بەرک^2: ناوەڵناو. پتەو؛ سەخت؛ قایم ≚ سخت؛ محکم

بەرکاتی / berkatî/: ناو. کرێکاری بە وەخت و سات ≚ کارگر ساعتی

بەرکار / berkar/: ناو. ١. کەرەستەی ئامادەکراو بۆ خانوو کردن ٢. کرێکار ٣. *[ڕێزمان]* بەرکردار؛ ئەوی کاری بە سەردا کراوە ≚ ١. مصالح ساختمانی آمادەی کار ٢. کارگر ٣. مفعول

بەرکاز / berkaz/: ناو. پەنجەرە؛ دەرومچە؛ دەلاقەی دیواودەر ≚ پنجرە

بەرکانی / berkanî/: ناو. ١. بەرەقانی؛ قەڵماسک؛ قۆچەقانی؛ کەهنیک ٢. خوارووی سەرچاوە ≚ ١. فلاخن ٢. پایین چشمە

بەرکاو / berkaw/: ناو. بنار؛ داوێنی کێو؛ بناری چیا ‹ڕابردوو بەرکاوی خەونێکە زەرد و سوور «شێرکۆ»› ≚ دامنەی کوە

بەرکبڕ / berkbiř/: ناو. گیرفان‌بڕ؛ کیسەبڕ ≚ جیب‌بُر

بەرکردار / berk(i)rdar/: ناو. بەرکار ≚ مفعول

بەرکزە / berkize/: ناو. هاوردە؛ ئاوردە؛ هاوردی ≚ واردات

بەرکم / berkim/: ناو. ١. گولاو ٢. قەفەس ≚ ١. گلاب ٢. قفس

بەرکوت / berkut/: ناو. ١. دەغڵ و کولۆشێ کە پێش لە خەرمان کوترابێ ٢. بەرکول ≚ ١. دانە و ساقەی پیش از خرمن کوبیدە شدە ٢. پیش‌غذا

بەرکوتە / berkute/: ناو. باڵدارێکە ≚ پرندەایست

بەرکور / berkur/: ناو. بەرچێڵە؛ بەرخەبەبەی شۆڕ ☰ غبغب

بەرکوڕ / berkuř/: ناو. جیقەڵدان ☰ چینەدان

بەرکوڕە / berkuře/: ناو. قوڵتە؛ باڵدارێکی بچووکە ☰ پرندەای کوچک

بەرکوژە / berkuje/: ناو. قەیتانێ بۆ داخستنی یەخەی کراس بە گرێ دان ☰ بندِ یقه

بەرکوڵ^{1} / berkuł/: ناو. بەرکۆڵ؛ بەکوڵ؛ بەرکەڵ؛ بەرکەڵ: ١. نۆکەڵ؛ بەرشێو؛ تۆزە چێشتێ کە پێش کولانی دەیچێژن ٢. بەرکوت؛ تۆزە پێخۆرێ کە بەر لە وادەی ژەمەن دەیخۆن * هەروەها: **بەرکوڵ کردن** ☰ ١. سرجوش ٢. پیش‌غذا

بەرکوڵ^{2}: ئاوەڵناو. بەرکەڵ؛ تەواو نەکولاو ☰ نیم‌پخته

بەرکۆ / berko/: ناو. ١. قەڵپووزی زین ٢. بەرکوتی دەغڵ ٣. لای ژێرووی خەرمان ☰ ١. قاچ زین ٢. پیش کوبیدەی غله ٣. پایین خرمن

بەرکۆز / berkoz/: ناو. جێگای تفاق پێدانی ئاژەڵ لە زستاندا ☰ جای زمستانەی علف دادن بە گوسفندان

بەرکۆژە / berkoje/: ناو. ١. بەر؛ پێسیر؛ دادڕاوی یەخە تا سەر سنگ ‹نە شەوە شەوم و نەڕۆژم ڕۆژە/ داخ لە دڵ بوومە گرێی بەرکۆژە «هەژار، بۆ *کوردستان*»› ٢. دوگمە و قەیتانی سەر کراس کە سینگ و بەرۆک دادەپۆشێ ☰ ١. گریبان ٢. دُکمه و قیطان گریبان پیراهن

بەرکۆستە^{1} / berkoste/: ناو. بەرکۆسەر؛ بنی دیوار ☰ پای دیوار

بەرکۆستە^{2}: ئاوەڵناو. بەرکۆسە؛ ڕیش‌تەنکی کەم‌موو ☰ ریش‌تُنُکِ کم‌مو

بەرکۆسە / berkose/: ☜ **بەرکۆستە**^{2}

بەرکۆسەچ / berkoseç/: ناو. کۆسە ☰ کوسە؛ بی‌ریش

بەرکۆسەر / berkoser/: ☜ **بەرکۆستە**^{1}

بەرکۆش / berkoş/: ناو. بەروانکە؛ بەرەڵبێنە؛ بەرهەڵبێنە؛ کۆش‌پۆش لە کاتی کاردا ☰ پیشبند

بەرکۆل / berkol/: ☜ **بەرکوڵ**^{1}

بەرکۆڵە / berkołe/: ناو. دارێ دوو لکە دەیخەنە ناو ئێرەقە و مژانە ☰ از قطعات خیش

بەرکە / berke/: ناو. ١. خێر و بەرەکەت؛ پیت ‹مەڕەسوور دوو بەرخە مێ زاوە، هەی بەرکە کەی!› ٢. جێگەی سوار کردنی زۆرتر منداڵ لە سەر وڵاخ یا موتور و دووچەرخە، لە پێشەوە ‹هەرتا مناڵ بووم ئەمیاننا بەرکە/ ئیسە گەورە بووم بارم لە تەرکە! «فولکلۆر»›. بەرانبەر: **پشکە** ٣. دیو؛ ژوور؛ وەتاغ ☰ ١. برکت ٢. جلو ٣. اتاق

بەرکەتۆپ / berketop/: ناو. قومبەرە؛ قومبولە؛ گوللەی تۆپ ☰ گلولەی توپ

بەرکەتی / berketî/: ئاوەڵناو. بەرکەفتی: ١. هەڵکەوتە؛ هەڵکەوتوو؛ بلیمەت ٢. هێژا؛ شیاوی ڕێز لێ گرتن ☰ ١. نابغه ٢. شایسته

بەرکەش / berkeş/: ناو. سینی؛ یالتەبەق ☰ سینی

بەرکەشۆک / berkeşok/: ناو. کەشەفی چکۆلانە ☰ سینی کوچک

بەرکەفتی / berkeftî/: ☜ **بەرکەتی**

بەرکەڤ / berkev/: ناو. هەل؛ دەرفەت ☰ فرصت

بەرکەک / berkek/: ناو. پەیژە؛ پێپلیکە؛ نەردیوان؛ سلەم ☰ نردبام

بەرکەل / berkel/: ☜ **بەرکوڵ**

بەرکەڵ / berkeł/: ناو/ ئاوەڵناو. نێنگوون؛ نوێنگین؛ نوگوهان؛ دامنەچەقان؛ (مانگای) سێ‌سالان ☰ تلیسه

بەرکەمرە / berkemre/: ناو. کەمر؛ کۆمرە؛ خەڵووزە بەردینە؛ بەردێکە ئاگر دەگرێ و لە پیشەسازیدا وەک سووتەمەنی بەکار دەچێ ☰ زُغالسنگ

بەرکەمەر / berkemer/: ناو. ١. گیایەکی گەرمەسێری و بۆنخۆشە ‹نووکی موژگانی ئەمەندە خوێنی جەرگی ڕشتووە/ سڵ ئەکا ئەمڕۆ لە سووری سوورهەڵاڵی بەرکەمەر «قانع»› ٢. سەربەرگەدە؛ بەرناوک ⚑ ١. گیاهی است خوشبو ٢. زیرِ ناف

بەرکەنارکراو / berkenark(i)raw/: ئاوەڵناو. لێخراو؛ لە سەر کار دەرکراو ⚑ برکنار شده

بەرکەندال / berkendal/: ناو. تەپلک ⚑ آبکند

بەرکەوا / berkewa/: ناو. زەخەرە؛ ئاسەڕ ⚑ آستر

بەرکەیە / berkeye/: ناو. ١. بریکار؛ نوێنەر ٢. یاریدەر؛ هاریکار ⚑ ١. نماینده ٢. همکار

بەرکهور / berkihûr/: ناو. بەرهوور؛ تفەنگی خانەتەنگ ⚑ تفنگ خان‌تنگ

بەرکێش / berkêş/: ناو. ١. بەردکێش ٢. خەرەک؛ خەرەکی ٣. کرێکارێ کە لە کاتی هۆڵەدا بە شەنکێش ژێر خەرمانکوتەکە خاڵی دەکا ⚑ ١. سنگ‌کش ٢. وسیلەی حمل سنگ ٣. کارگر ماشین خرمنکوب

بەرکێشک / berkêşik/: ناو. کەشاو؛ چەکمەجە ⚑ کشو میز

بەرکێڵ / berkêł/: ناو. زەوینی وەختی کێڵان ⚑ زمین شخمی

بەرگ / berg/: ناو. ١. گەڵا؛ پەلک؛ بەڵگ ‹بولبول دەخوێنێ، با لە دەفی بەرگی گوڵ دەدا/ غونچە لەباتی گوێ بگرێ، دەم دەکاتەوە! «حاجی قادر»› ٢. جڵد؛ یەکەی هەژماردنی کتێب و گۆڤار ‹سێ بەرگ کتێب› ٣. پشتە کتێب ‹بەرگی ئەم کتێبەم پێ جوانە، بەڵام هێندێک ناسکە› ٤. پۆشاک؛ جل؛ جلک ‹ئایری هیجران کەوتەن نە جەرگم/ سیاوش کەردەن سەرتاپای بەرگم «سەیدی»› ٥. دۆز؛ مەرام ٦. ڕووکێش ٧. */کینایە/* دارایی؛ ماڵ و سامان ‹بەرگی دنیا هێندە کورت و کۆنە و بازاڕییە/ چونکە ناگاتە گونی دیوانەکەی لێی عارییە! «نالی»› ⚑ ١. برگ ٢. جلد ٣. روجلد ۴. لباس ۵. رَویە؛ مرام ۶. رِویە؛ روکش ۷. ثروت و سامان

⊡ **بەرگ پێدا گرتن:** ☜ **بەرگ تێگرتن**

بەرگ تێگرتن: بەرگ پێدا گرتن: ١. جلد کردنی کتێب ٢. دە قوماش هەڵکێشانی لێفە و ... ⚑ ١. جلد گرفتن کتاب ٢. ملحفە کشیدن؛ رویە گرفتن

بەرگ گرتن: بەرگ تێگرتن ⚑ جلد کردن

بەرگ / berig/: ئاوەڵناو. ١. پێشوو؛ بەرێ ‹جاری بەرگ هاتم، نەبووی› ٢. لە بەرەوە؛ لە پێشەوە ‹دیان بەرگم ئێشێ› ⚑ ١. قبلی ٢. جلوی

بەرگا / berga/: ناو. کەسێ پێش گای تازەجووت دەکەوێ تا فێری کا ⚑ آنکە گاو را شخم آموزد

بەرگاز / bergaz/: ناو. ١. کووتاڵی بەرپان ٢. خلێف و کەنووی هەنگ ⚑ ١. پارچەی عریض ٢. کندوی زنبور عسل

بەرگاژۆ / bergajo/: ناو. بەڵگاژۆ؛ تەسێق ⚑ گواهینامەی رانندگی

بەرگاویلکە / bergawîlke/: ☜ **بەرگایلکە**

بەرگاویلە / bergawîle/: ☜ **بەرگایلکە**

بەرگایلکە / bergayilke/: ناو. بەرزەردکە؛ بەرزەردیلە؛ بەرگاویلکە؛ بەرگاویلە؛ بەرگاییلکە؛ قوون‌هەڵتەکێنە؛ کلک‌هەڵتەکێنە؛ گاچەڕینگ؛ گاچێڕین؛ خێزانە مەلێکی جۆراوجۆرن بە لەشی باریک و کلکی درێژ، دندووک و لاقی باریکەوە کە مێش، جاڵجاڵووکە، شەیتانۆکە و دانەوێڵە دەخۆن و بریتین لە بەرگایلکەی بۆر، بەڵەک، زەرد و سەرزەرد ⚑ دُم‌جنبانک

بەرگایی / bergayî/: ناو. کاری هەڤۆتنی گا؛ بوونە بەرگا؛ کاری پێش گا کەوتن لە جووتا بۆ ڕاهێنانی. هەروەها: **بەرگایی کردن** ⚑ عمل شخم بە گاو آموختن

بەرگاییلکە / bergayîlke/: ☜ **بەرگایلکە**

بەرگاییلە / bergayîle/: ناو. پێشگاییلە؛ بەرگاییلکە؛ باڵندەیەکی چووکە کاتی شێفبڕین لە سەر خەتی جووت بە دوای کرمدا دەگەڕێ ☰ پرندەای کرمخوار

بەرگدرو / bergd(i)rû/: ناو. بەرگدوور؛ دروومانکار؛ جل‌دروو؛ خەیات ☰ خیاط

بەرگدڕاو / bergd(i)řaw/: ناوەڵناو. تیقەڵو؛ جل‌شڕ؛ شڕۆڵ ☰ ژندەپوش

بەرگدوور / bergdûr/: ☜ بەرگدرو

بەرگدووری / bergdûrî/: ناو. خەیاتی؛ پیشەی جل‌دوور ☰ خیاطی

بەرگر¹ / bergir/: ناو. ١. *[باوەڕی کۆن]* ژنێ کە منالی بە سووتان مردووە و ودمی هەیە، خوێ و سماق بە زیپکە و بلۆقی ئاگرەدا کات ناهێلێ بتەنێتەوە ٢. بەروانکە ٣. *[مەجاز]* سپەر؛ سپێر ٤. لەمپەر ٥. بەرگرد؛ داری ناو تەون بۆ ڕاست وەستان ☰ ١. زنی کە فرزندش در آتش سوختە، بە باوری، نمک یا سماق بر جوش و تاول ریزد، مانع از انتشار آن گردد ٢. پیشبند ٣. سپر ۴. مانع ۵. چوب دستگاە قالیبافی

بەرگر²: ناوەڵناو. ١. پێشگر لە بەڕێوەچوونی کار ٢. بەردار؛ بارهێنەر ☰ ١. مزاحِم کار ٢. بارور

بەرگرانە / bergirane/: ناو. کۆمەک و یارمەتی شەڕکەرانی چەکدار ☰ کمک پشت جبهە

بەرگرد / bergird/: ناو. ١. بەرگر؛ کاری شتی نەخۆشەویست بۆ پاراستنی خۆشەویست دەکار کردن ٢. ☜ بەرگر¹-٥ ☰ ١. عمل بە کار گرفتن چیز بی‌ارزش برای حفظ باارزش ٢. ☜ بەرگر¹-٥

بەرگردەلە / bergirdele/: ناو. دارێکە دەخرێتە ژێر پازناو ☰ چوبک زیر اهرم

بەرگری / bergirî/: ناو. بەرگیری: ١. بەرەڤانی؛ بەرەنگاری؛ کار و ڕەوتی وەستانەوە لە بەرانبەری مەترسی یان هێرشدا ٢. پێشگری؛ بەرپێچ؛ کار و چارێک بۆ ڕوونەدانی ڕووداوێک لە داهاتوودا ☰ ١. دفاع ٢. پیشگیری

بەرگشڕ / bergşiř/: ناوەڵناو. گێتە؛ شڕەبار ☰ ژندەپوش

بەرگن / bergin/: ناو. لوا؛ تووک؛ کولکەی وشتر و بەرخ ☰ کُرک شتر و برّە

بەرگوارە / berg(i)ware/: ناو. زەنگەتە تری ☰ خوشەی انگور

بەرگورد / bergurd/: ناو. دارگورد؛ داری لە نێوان ڕایەڵ و پۆی تەوندا بۆ ڕاست کردنی ☰ چوب میان تار و پود در قالیبافی

بەرگوشاد / berguşad/: ☜ بەرفرە ـ٢

بەرگوێزنگ / berg(i)wêzing/: ناو. پاچەقولێ؛ جومگەی پا؛ سەری قولەقاپە ☰ مُچ پا

بەرگووز / bergûz/: ☜ بەربۆز

بەرگە¹ / berge/: ناو. تاقەت؛ بڕست؛ کاری پێ‌وەستان؛ دەربردن ☰ تاب؛ تحمل

⊡ **بەرگە گرتن**: دەربردن؛ دەگەڵ دەرد و دژواریدا هەڵکردن ‹تا ئێستا بەرگەی ئەم هەموو مەینەتەمان گرتووە› ☰ تاب آوردن

بەرگە²: پێشوازە. بەرگ؛ جلد ‹بەرگەپشتی؛ بەرگەکتێو؛ بەرگەلێفە› ☰ رویە

بەرگەدە / bergede/: ناو. شەرم؛ شەرمگا؛ جێگەی ڕوانی تووکەبەر؛ لای هەرە خوارووی ورگ ☰ زهار

بەرگەدەتراش / bergedet(i)raş/: ☜ بەرتاش-٢

بەرگەڕ / bergeř/: ناو. خوانچەی دەسفرۆشی ناو بازار ☰ سینی دستفروش

بەرگەڕەکێ / bergeřekê/: ناو. جوانی گەڕەک (زۆرتر بۆ کەڵەباب و ئەسپی دەڵێن) ☰ زیبای محل (برای خروس و اسب بە کار می‌رود)

بەرگەش / bergeş/: ناو. بەرکەش؛ یالتەبەق؛ سینی ☰ طبق؛ سینی

بەرگەشتە / bergeşte/: ئاوەڵناو. ١. کلۆل؛ چارەڕەش؛ بەدبەخت ٢. چەماوە؛ هەڵەوگەڕیاگ ‹بەو موژە بەرگەشتەیەی ئەو دولبەرە/ وەرگەڕای کاکە لە دین، بۆ مەسخەرە! «هێمن»› ▤ ١. بیچارە ٢. خمیده

بەرگەشتی / bergeştî/: ناو. بەدبەختی؛ نەهات ▤ بدبختی

بەرگەگر / bergegir/: ئاوەڵناو. خۆڕاگر؛ خۆگر ▤ مُقاوم

بەرگەگری / bergeg(i)rî/: ناو. خۆڕاگری؛ باشار ▤ مُقاومت

بەرگەل / bergel/: ☜ **بەرغەل**

بەرگەلە / bergele/: ناو. دواشوان؛ یاریدەری شوان ▤ دستیار چوپان

بەرگەلەوان / bergelewan/: ☜ **بەرغەلەوان**

بەرگەڵا / bergeła/: ناو. بەرێکە لە گەڵای دارمازوو دەردەچێ ▤ از ثمرهای مازوج

بەرگەمێ / bergemê/: ناو. گیاکووز؛ کووزەڵە ▤ ترتیزک آبی

بەرگەمێو / bergemêw/: ناو. پەلکەمێو؛ گەڵامێو؛ ئاپراخ ▤ برگ مو

بەرگەنووشتە / bergenûşte/: ناو. قەمزەنووشتە ▤ پوشش دعای نوشته

بەرگەهەوا / bergehewa/: ناو. تەوشک؛ ئەتموسفیر؛ ئەو کەشە گازانە دەوری گۆی زەوینیان گرتووە ▤ اتُمسفر

بەرگیر / bergîr/: ناو. ماری ژەهراوی حەستەم ▤ مار افعی

بەرگیراو / bergîraw/: ئاوەڵناو. بەربەست؛ قۆرغ ▤ ممنوع

بەرگیرفان / bergîrfan/: ناو. ئاسەڕی گیرفان ▤ آستر جیب

بەرگیری / bergîrî/: ☜ **بەرگری**

⊡ **بەرگیری کردن**: پێش پێ گرتن: ١. پارێزگاری کردن ٢. بەر گرتن ▤ ١. دفاع کردن ٢. ممانعت کردن

بەرگین / bergîn/: ئاوەڵناو. ١. پێشینە؛ لە مێژ ٢. پێشوو؛ وەڵین ٣. بەروو؛ بەرەوە؛ لە پێشەوە ▤ ١. پیشین ٢. قبلی ٣. جلوی

بەرگێ / bergê/: ناو. بناگوێ ▤ بنا گوش

بەرگێڵە / bergêłe/: ناو. هەیوانی بەردەم ئەشکەوت ▤ ایوان جلو غار

بەرگێو / bergêw/: ناو. لەمپەر؛ بەرهەڵست ▤ مانع

بەرلک / berlik/: ☜ **بەرلیك**

بەرلۆغە / berloğe/: ناو. بەرچەنە؛ بەرچێڵە ▤ غبغب

بەرلووزەو / berlûzew/: ☜ **بەرلووزەوە**

بەرلووزەوە / berlûzewe/: ناو. بەرلووزەو؛ چۆلەکەچۆمە؛ سینگسپیلکە؛ مەلێکی جەستە ١٧ سانتیمیترییە، کلکی قولە و زۆر بە قیتی ڕایدەگرێ؛ پەڕ و باڵی قاوەیی ئاماڵ ڕەشە و لە سەر بەردەقیتەی ناوچۆم هەڵدەنیشێ و سەر و کلکی دەجووڵێنێ، لە ژێر ڕەوەزی ئاو، هەڵدێر و پرد و کەنار ڕووباران هێلانە دەکا ▤ زیرآبروک

بەرلیک / berlîk/: ناو. بەرلیکن؛ بەرلیکە؛ بەروانکەی منداڵ ▤ پیشبند بچه

بەرلیکن / berlîkin/: ☜ **بەرلیك**

بەرلیکە / berlîke/: ☜ **بەرلیك**

بەرڵبێنە / berilbêne/: ☜ **بەرەڵێتە**

بەرم / ber(i)m/: ناو. قاژ؛ برۆ؛ خەتەمووی بان چاو ▤ ابرو

بەرما / berma/: ناو. بەرماو؛ بەرماوە؛ ئەوی لە خواردن بمێنێتەوە ▤ پسمانده

بەرماخ / bermax/: ناو. بارماخ؛ بەرماغ؛ پەڕە جگەرەی قامیش؛ جۆرێ پەڕەسیغاری لوولەکراو کە تووتنی تێ دەکەن ▤ کاغذ سیگار لوله شده

بەرماغ / bermağ/: ☜ **بەرماخ**

بەرمالوسکە / bermalûske/: ناو. پەڕ و پووشی خوار مالووسکە لە خەرمانی دەغڵدا 🇮🇷 خاشاک پایین ماسولەی خرمن

بەرمالی / bermalî/: ناو. کچی کارەکەر 🇮🇷 کنیز

بەرماڵ / bermał/: ناو. ١. جانماز؛ جارماز؛ دوگرد؛ دووگرد؛ شەملک؛ چالک؛ مازلۆخ؛ سوجادە؛ ڕایەخێ کە نوێژی لە سەر دەکەن ‹مەیگێڕ وەرە! بەرماڵ و جبەی دەفرۆشم/ ڕیشم لە گرێو دەنێم و شەی دەفرۆشم «هەژار، *چوارینەکانی خەییام*›› ٢. بناوانی ماڵ ٣. باگێڕەوەی تاول؛ پارچەیێ لە کاتی هاتنی بای بەهێزدا بە سەر ڕەشماڵییەوە دەگرن تا با زۆر کاری لێ نەکا ٤. بەر دەرکی خانوو ‹بەرماڵی سوورە زاڵم و بەر ماڵەکەیشی سوور/ ڕیشەی بە تیغی ئاگر و سووتانە موستەحەق «شەریف»› 🇮🇷 ١. سجادە ٢. خانەدار ٣. پارچەی محکمی کە هنگام طوفان بر چادر زنند ۴. دمِ در

⊡ **بەرماڵ لە سەر ناو گەڕان:** */مەجاز/* ١. زۆر بۆ نوێژ خوێندن شێلگیر بوون ٢. زۆر پاک و پیرۆز بوون 🇮🇷 ١. بسیار نمازخوان بودن ٢. بسیار مقدس بودن

بەرماڵک / bermałik/: ناو. ١. جاجم ٢. مەوج ٣. بەروانکە؛ بەرهەڵبێنە 🇮🇷 ١. جاجیم ٢. رختخواب‌پیچ ٣. پیشبند

بەرماڵە / bermałe/: ناو. ١. بناوانی ماڵ ٢. ژێرماڵە؛ پاشماڵە؛ ماڵەهەژارێ کە خزمەتکاری ماڵێکە و جێگەیان داوەتێ 🇮🇷 ١. کدبانوی خانە ٢. خدمتکار مُقیم

بەرماڵی / bermałî/: ناو. کار و پیشەی بناوانی کردن لە ماڵ 🇮🇷 خانەداری

بەرمامک / bermamik/: ناو. دەمامک؛ ماسکە؛ ماسک: ١. ڕووبەند؛ ڕووبەنە؛ پێچە؛ پەچە ‹دولبەرم بەرمامکی دابوو لە بەر ئێشی ددان/ وا دەزانن ڕوومەتیم ئەمشەو لە خەودا گەستووە «حاجی قادر»› ٢. ئەوەی دەم و لووتی پێ دەگرن، کۆئەندامی هەناسەدان بپارێزێت ٣. کەرەستەیێ کاتی کارکردن دەموچاو لە گەزن دەپارێزێ ٤. ئەوەی کۆستە ڕووی پێ دەگرێ و خۆی پێ دەگۆڕێ 🇮🇷 ١تا۴. ماسک

بەرماو / bermaw/: ☜ **بەرما**

بەرماوخۆر / bermawxor/: ☜ **بەرماوەخۆر**

بەرماوە / bermawe/: ☜ **بەرما**

بەرماوەخۆر / bermawexor/: ناو. بەرماوخۆر: ١. پاشخوانخۆر ٢. */کینایە/* نۆکەر 🇮🇷 ١. پسماندەخور ٢. نوکر

بەرمل / bermil/: ناو. گەروو؛ باریکەڕێی نێوان زارک و سکی هەر شتێک 🇮🇷 هرچیز گلومانند

بەرملی / berm(i)lî/: ناو. بەروانکە؛ بەروان 🇮🇷 پیشبند بچە

بەرمنەت / berm(i)net/: ئاوەڵناو. منەتبار؛ چاکەلەسەر؛ مەمنوون 🇮🇷 مِنّتدار

بەرموسڵدان / bermusiłdan/: ناو. بانەگا؛ بەرگەدە؛ زارگا 🇮🇷 شرمگاه؛ زهار

بەرموسوڵدان / bermusułdan/: ناو. ژێرمێزەڵدان؛ سەر بانەگا 🇮🇷 پایین مثانە

بەرموور / bermûr/: ناو. گەردانە لە مت و مووروو 🇮🇷 گردنبند از جنس مُهره

بەرموورە / bermûre/: ناو. ملوانکە 🇮🇷 گردنبند

بەرمەجێڵ / bermecêł/: ناو. چەپەر؛ دەرگا و دیواری لە شووڵک 🇮🇷 دیواری از ترکە کە بر دور حصار و باغ و قلعە و امثال آن کشند

بەرمەشکە / bermeşke/: ناو. کێ‌مەشک؛ بەرەمەشکە 🇮🇷 کرەی یک‌بار مشک زدن

بەرمەمکان / bermemkan/: ئاوەڵناو. بەرمەمکانە؛ بەرمەمکە؛ شیرەخۆرە 🇮🇷 شیرخوار

بەرمەمکانە / bermemkane/: ☜ **بەرمەمکان**

بەرمەمکە / bermemke/: ☜ **بەرمەمکان**

⊡ **بەرمەمکەوە بوون:** خاوەن منالی بەرمەمکە بوون ☰ بچەی شیرخوارە داشتن

بەرمەیتاوی / bermeytawî/: ناو. بەرهەیوان ☰ تراس

بەرمیت / bermît/: ناو. مۆم؛ شانەی هەنگوین ☰ موم

بەرمیز / bermîz/: ناو. کەمێلە ☰ گال

بەرمیل / bermîl/: ناو. بوشکە؛ بۆشکە؛ بووشکە؛ دەرم؛ کۆس: ١. داریل؛ دەفری گەورەی دارین بۆ تراو؛ کووپەی دارینی سەرگیراو ‹ئەزانم بۆچی من بانگ کراوم/ حەمالی دار و بەرمیلە ئاوم! «قانع»› ٢. دەفری هەراو لە کانزا بۆ تراو تێ‌کردن ☰ ١. چلیک ٢. بُشکە

بەرمێشک / bermêşk/: ناو. جۆرێ قەزوان ☰ نوعی چاتلانقوش

بەرمێو / bermêw/: ناو. پەلکەمێو؛ ئاپراخ؛ گەلامێو ☰ برگ مو

بەرناترە / bernat(i)re/: ناو. شادە؛ ناترە؛ داری سنووری کا و گەنم ☰ چوب فاصل کاه و گندم در خرمن

بەرناخ / bernax/: ناوەڵناو. فێڵباز؛ کەڵەکباز ☰ حقّەباز

بەرناس / bernas/: ناوەڵناو. بەناوبانگ؛ ناودار؛ ناسکری ☰ مشهور

بەرناڤ / bernav/: ناو. ١. لەقەم؛ لەقەب؛ نازناوێ کە پێش ناوی سەرەکی دێ (وەک: مامۆستا، سەید، شێخ، حاجی، دوکتور و ...) ٢. هەوەڵی شیو و دۆڵ ☰ ١. لقب ٢. ابتدای درّە

⊡ **بەرناڤ دان:** ئامێتە کردن؛ تێکەڵاو کردن ☰ مخلوط کردن

بەرنامە / bername/: ناو. پێڕەو؛ پرۆگرام؛ ڕێنامە؛ ڕیچ؛ یاسا و ڕێنمایی بۆ جێبەجێ کردنی کار ☰ برنامە

⊡ **بەرنامە چنین:** ☜ **بەرنامە داڕشتن**

بەرنامە داڕشتن: بەرنامە چنین؛ بەرنامە ڕژاندن؛ تەگبیر و ڕا بۆ دۆزینەوە و گەیشتن بە مەبەستێکی دیاریکراو ☰ برنامەریزی کردن

بەرنامە ڕژاندن: ☜ **بەرنامە داڕشتن**

بەرنامەداڕێژ / bernamedařêj/: ناو. ئەو کەسەی کاری داڕشتنی بەرنامەیە ☰ برنامەریز

بەرنامەداڕێژی / bernamedařêjî/: ناو. بەرنامەڕێژی؛ کار و ڕەوتی بەرنامە داڕشتن ☰ برنامەریزی

بەرنامەڕێژی / bernameřêjî/: ☜ **بەرنامەداڕێژی**

بەرنامەساز / bernamesaz/: ناو. ئەو کەسەی بەرنامەیەکی ڕادیۆیی یان تەلەڤیزیونی دروست دەکا. هەروەها: **بەرنامەسازی** ☰ برنامەساز

بەرنامەنوسی / bernamenusî/: ناو. کار و ڕەوتی نووسینەوەی پلە بە پلەی کارێکی تایبەت بۆ ڕەوتانەیەک. هەروەها: **بەرنامەنووس** ☰ برنامەنویسی

بەرناوک / bernawik/: ☜ **بەرکەمەر ـ٢**

بەرندە / berinde/: ناوەڵناو. بەرننە: ١. سەرکەوتوو ٢. خەڵاتبەر ☰ ١و٢. برندە

بەرندێر / berindêr/: ☜ **بەردیل ـ٢**

بەرننە / berinne/: ☜ **بەرندە**

بەرنوێژ / bern(i)wêj/: ناو. پێش‌نوێژ؛ ئیمامی جەماعەت. هەروەها: **بەرنوێژی** ☰ پیشنماز

بەرنەدەر / berneder/: ناوەڵناو. سەهر؛ بێ‌بەر ☰ بی‌ثمر

بەرنەگیراو / bernegîraw/: ☜ **بەربەرەڵا**

بەرنیا / bern(i)ya/: ناو. بەرنیان؛ دەمەزەردە (زیاتر بۆ گاسنە) ☰ تعمیر گاوآهن و داس

بەرنیان / bern(i)yan/: ☜ **بەرنیا**

بەرنیخ / bernîx/: ناو. بەرهەڵێخ؛ دیواری

پارێزەری دیواری درزاوی ≌ دیواربست

بەرنیر / bernîr/: ئاوەڵناو. ١. نیر لە سەر مل (گـا) ٢. وەختی جووت کـردن هـاتوو (جوانـەگا) ≌ ١. شخم‌زن (گاو) ٢. مُهیای شخم‌زنی (گاو جوان)

بەرنیسکێ / bernîskê/: ناو. هەنیسک؛ ئانیسک ≌ هق هق گریه

بەروا / berwa/: ☜ بەرۆك

بەروار / berwar/: ناو. ١. بەروال؛ گەوە؛ ناوقـەدی کێـو ٢. ئـەندازەی پانـایی زەوی ٣. (ا) مێـژووی مانگ و ساڵ ≌ ١. کمر کوه ٢. مساحت ٣. تاریخ

بەروارک / berwark/: ناو. قەرتاڵە ≌ سبد کوچک

بەرواز / berwaz/: ئاوەڵناو. تایبەتمەندی شوێنێ کە بەرجەوەندی پێشەوەی هەراوە ≌ جلوباز

بەرواژی / berwajî/: ☜ بەراوەژو

بەروال / berwal/: ☜ بەروار ـ١

بەروان / berwan/: ☜ بەروانکە

بەروانک / berwanik/: ☜ بەروانکە

بەروانکە / berwanke/: ناو. بـەروان؛ بـەروانک؛ بەروانـە؛ بەرڤـانک؛ بەرڤـانەک: ١. بەرهەڵـبێنە؛ بەرەڵـبێنە؛ بـەرەوپێل؛ بـەرانپێل؛ بـەرانپێچ؛ بەربێنک؛ بەرکۆش؛ وەربانـە؛ وەربـەن؛ وەرینـک؛ وەرزەنەک؛ سینگ و کۆش‌داپۆشی وەخـتی کـار ٢. بەرلیک؛ بەرلک؛ بەرملی؛ بەروانکەی تایبـەتی نان خواردن و لکی منـداڵان ≌ ١. پیشـبند کـار ٢. پیشبند بچه

بەروانە / berwane/: ☜ بەروانکە

بەروبوخچە / ber û buxçe/: نـاو. جلـک و کـەل‌وپـەلی تایبـەتی ژن ≌ بُخچـە و وسـایل مخصوص زنان

بەروبۆ / ber û bo/: نـاو. ١. بـەروبوو؛ بەرهـەم؛ بەهرەی زەمین؛ داهاتی زەوی (ئەمسـاڵ وا دیـارە بـەروبۆ بـاش بـێ) ٢. ڕۆژگـار؛ مـاوە و مـەودا ٣. بەروبووم؛ وڵات ≌ ١. بهرەی زمین ٢. مدت ٣. وطن

بەروبو / ber û bû/: ☜ بەروبۆ ـ١

بەروبوم / ber û bûm/: ☜ بەروبۆ ـ٣

بەر و بەرئاوسێ / ber û ber'awsê/: نـاو. دەر و دەراوسێ؛ هاوسا و بەراوسا (لەویا جیا ئەبنۆ ئـەچنۆ ماڵ خۆیان/ بەر و بەرئاوسێ ئەڕوانن بۆیـان «قـانع») ≌ در و همسایه

بەروبێشکە / ber û bêşke/: نـاو. لانـک بـە کەل‌وپەلەوە؛ بێشکە و ئەسپابی بێشکە ≌ گهـواره و وسایل آن

بەروپشت / ber û pişt/: نـاو. ١. پـاش و پـێش؛ بەردەم و دوا ٢. /*کنایە*/ دایک و باوک (ئەو کابرایە هاومالی ئێمەمانان نییە، بەروپشـت ئەتلەسـە) (واتـا: دایک و بابی سەید یان ئاغان) ≌ ١. عقـب و جلـو ٢. پدر و مادر

بەرودوا[١] / ber û d(i)wa/: ناو. بەرەودوا: ١. یـەک لە دووی یەک؛ دۆخی بە دووی یەکا هاتن ٢. بـۆ پێش و بۆ دواوە (بەلەمەکە هەر بـەرودوای دەکـرد) ≌ ١. توالی و تسلسل ٢. عقب و جلو

بەرودوا[٢]: ئاوەڵناو. بەرەودوا؛ جێ‌بەجێ؛ جـێ‌گـۆڕاو (ئەم چەند ڕستەیە بەرودوان) ≌ پس و پیش

بەرودوا[٣]: ئاوەڵکار. بەرەودوا: ١. بەرەوپاش؛ ڕوو بـە دواوە (ماشـینەکە هـەروا بـەرودوا دەچـوو!) ٢. بـە پێچەوانە (پانتۆڵەی بەرودوا لە پێ کردا) ٣. جێگـە وە جێگە (داستانەکەی هەموو بەرودوا دەگێڕایەوە!) ≌ ١. عقب ـ عقب ٢. پشت‌ورو ٣. جابه‌جا

بەروەج / berwec/: ناو. ١. پۆلا؛ ئاسنێ کە تفەنگی لـێ دروسـت دەکـەن ٢. تفـەنگ ≌ ١. پـولاد ٢. تفنگ

بەروەستا / berwesta/: نـاو. شـاگردی سـنعاتکار؛ بەردەستی پیشەساز ≌ شاگرد کارگاه

بەروەسێل / berwesêl/: نـاو. ١. نـاوگۆرک؛ تفـک؛ کوانوو ٢. بەربەسـێل؛ خـواردنێکی کوردەوارییـە زۆرتر لە گۆشتی گیسک و ماست چـێ دەبـێ ≌

١. آتشدان ٢. آش گوشت و ماست

بەروەن / berwen/: ☜ **بەربەند**

بەروێ / berwê/: ☜ **بەرۆك**

بەرۆ / bero/: ☜ **بەرۆك**

بەرۆچکە / beroçke/: ناو. خۆروەزان؛ بەر ڕۆژ؛ بەڕۆژ ▤ آفتابگیر

بەرۆش / beroş/: ناو. بروٚش؛ قازان؛ مەنجەڵ؛ قەزان؛ دیزەی لە مس ▤ دیگ مسی

بەرۆشساز / beroşsaz/: ناو. مسگەر؛ قەزانچی ▤ مسگر

بەرۆڤاژی / berovajî/: ئاوەڵناو. بەراوەژوو؛ بەروپشت ▤ واژگون

بەرۆک / berok/: ناو. بەرەک؛ بەرێک؛ پێسیر؛ بەروو؛ بەرۆ؛ بەروێ؛ بەروا؛ بەر ئێخە؛ یەخە؛ یاخە؛ ئیخە؛ یەقە؛ ملیوان؛ ملشۆ؛ بەرکۆژە؛ قەرپک؛ وەروەرە؛ کۆژە؛ گومی؛ قەلان؛ قەمت؛ زی؛ پستوو؛ سوکر؛ خڕ؛ ئەو بەشە لە جل کە سەرسینگ و دەوری مل دەگرێ، بەتایبەت پێشەوەی ‹ئاوڕی شان و بەرۆکی خۆم ئەدەم شەیدا ئەبم/ چون بە ئەشکی خوێنی جەرگم قرمز و گوڵنارییە «قانع»› ▤ گریبان

⊡ **بەرۆک بەردان**: دەست لە یاخە کردنەوە؛ لە کۆڵ کەوتن؛ دەڤژێ بەردان ▤ گریبان رها کردن

بەرۆک پێ گرتن: *[کینایە]* لێ ڕاست بوونەوە؛ بەرهەڵست بوون ▤ گریبان گرفتن

بەرۆک دادڕین: یەخە دڕین لە دەرد و خەمان ‹لە دەوری تۆ منیش با هەر وەکوو گوڵ/ بەرۆکم دادڕم تا سەر لە داخت «حەمدی»› ▤ گریبان چاک کردن

بەرۆک گرتن: تەشقەڵە پێ کردن؛ شەڕ پێفرۆشتن؛ گەڕ تێهاڵاندن ▤ گریبان گرفتن

بەروو^{1} / berû/: ناو. بەرۆک؛ یەخە؛ پێسێر؛ دادڕاوی یەخە ▤ گریبان

بەروو^{2}: ئاوەڵناو. پێشین؛ لەمێژ ‹ڕۆژگاری بەروو› ▤ پیشین

بەرووش / berûş/: ناو. بەشێکە ئاشێر دەیدا بە ئاشەوان ▤ سهم آسیابان از آسیاب

بەروولە / berûle/: ناو. ١. بەڕۆڵە؛ خەیاری تازە گووراوی بەقەد قامک ٢. دارۆکێکە دە ناو پاشبارە و دەستەندوودا ▤ ١. خیار نوبر ریز ٢. چوبکی در خیش

بەرە^{1} / bere/: ناو. ١. دەستەیەک لە هەرچی کە سەر بە سەردەمێکن ‹بەرەی تازە وەسەرکەوتوو، وە خۆ کەوتن ... «هەژار، *هەنبانەبۆرینە*»› ٢. ڕەگەز؛ ڕەچەڵەک ‹بەرەی مرۆڤ› ٣. تیرە؛ تایفە ‹دوو بەرەی جاف و گۆران› ٤. هەر یەکە لە دوو لایەنی شەڕ لە شەڕگەدا ‹ئەوڕۆ بەرەکانی شەڕ ئارام بوو› ٥. *[ڕامیاری]* کۆمەڵێکی یەکگرتوو بە بیر و دۆزی جیاواز بەڵام ئامانجێکی هاوبەشەوە کە دژ بە شتێک هەڵوێست دەگرن ‹بەرەی دژ بە فاشیست› ٦. *[مەجاز]* تاقمێک کە ئەندامانی بۆ ئامانجێکی گشتی هەوڵ دەدەن ‹بەرەی دۆست؛ بەرەی نەیار› ٧. سینەبەندی ئەسپ کە بە تەنگە زینەوەیە ٨. دەرگا؛ درگا ٩. ڕەوتی بەس کردنی باران ١٠. بەهرە؛ داهات ١١. مەودای نێوان شە و جۆلا لە کاتی بووزوو تەنیندا ١٢. خشتوخاڵ ١٣. لەو نەخۆشیانەی مەڕ دەیگرێ و ژانی پێ دەکا و گوانی ڕەق دەکا ▤ ١. نسل ٢. نژاد ٣. عشیره ۴. جبهەی جنگ ۵. جبهەی سیاسی ۶ جبهەی مردمی ٧. سینەبند اسب ٨. درب ٩. حالت بند آمدن باران ١٠. ثمر؛ بهره ١١. فاصلەی بین بافنده تا دفه ١٢. آتوآشغال ١٣. از بیماری‌های دامی

⊡ **بەرە دان**: درێژە دان؛ زۆر کردنی شتێ؛ پەرە پێدان ▤ توسعه دادن

بەرە^{2}: ئامراز. ڕوو بە ▤ به طرفِ

بەرە ـ۳: پێشوشە. ١. پێوەندیدار یان بەندیوار بە بەرەوە ‹بەرەزمانە؛ بەرەڕەت؛ بەرەژان› ٢. بەر لە ڕەوت یان کارێک ‹بەرەژەنە؛ بەرەجەژنانە؛ بەرەمۆ› ▤ ١و٢. پیش ـ

ـ بەرە۴: پاشەوشە. ـ بەر ‹تۆشەبەرە؛ دەنگەبەرە› ▤ ـ بَر

بەرە۵: دەنگ. دەنگدانی گا بۆ گەڕانەوە لە سەری خەت ‹هۆرتە و بەرەی جووتیار، ئاوازی ئارانە «کاک ئەحمەد»› ▤ کلمەی صدا زدن گاو هنگام شخم

بەرەبا / bereba/: ئاوەڵناو. باگر؛ باپێچ؛ تایبەتمەندی شوێنێ کە با بیگرێ ▤ بادگیر

بەرەباب / berebab/: ناو. چین؛ دەقڵ ▤ نسل

بەرە ـ بەرە۱ / bere bere/: ئاوەڵکار. کەم ـکەم؛ وردە ـ وردە؛ لە بەرێکەو ‹بەرە ـ بەرە دڵی ڕەش ئەبێ و جیاوازی نێوان باش و خراپ نازانێ «سوارە»› ▤ به تدریج

بەرە ـ بەرە۲: دەنگ. وشەی بانگ کردن لە گا، کاتی جووت، بۆ هاتنەوەی بۆ سەرهێڵی جووتەکە ▤ واژەی هدایت گاو، هنگام شخم

بەرەبەری / bereberî/: ئامراز. بەراوبەری ▤ دم‌دمها

▣ **بەرەبەری بەیان**: نزیک بە ڕۆژ بوونەوە ▤ نزدیکی‌های صبح

بەرەبەهار / berebehar/: ناو. چەند ڕۆژی ئاخری زستان کە هەوا دەیگۆڕێ ‹بەرەبەهارێکی خۆش بوو› ▤ پیش‌بهار

بەرەبەیان / berebeyan/: ناو. بەربەیان؛ بوولێڵەی بەیان؛ سپێدە؛ چەوسەر؛ هەوەڵی ڕۆژێ؛ تاریک و ڕوون؛ ئەلها؛ گوڵسوو؛ سفتەی سوو؛ سفێدە؛ شەوەکی زوو؛ کەڵەشێرە؛ نەماژێ؛ نەماجی؛ کاتی کازیوە هەتا هەڵاتنی خۆر ‹خۆی کرد بە ژوورەکەما و چەشنی تەمی بەرەبەیان لە دەوری لەشم هالا «سوارە»› ▤ پگاه

بەرەبێڵ / berebêł/: ☜ بەربێڵ

بەرەبێن / berebên/: ناو. دەمبێن؛ زاربێن ▤ دهان‌بند

بەرەپۆ / berepo/: ☜ بەرە

بەرەتەشی / bereteşî/: ناو. کوتەدارێکی پانکەڵەی گرۆڤەرە دە کلکەتەشی ڕادەکەن تا قورس بێ ▤ چوبک لنگر دوک

بەرەتی / beretî/: ئامراز. ١. دەبێتە؛ دەکاتە ٢. باتی؛ جیاتی ▤ ١. عبارت است از ٢. به جای

بەرەج / berec/: ناو. چارە؛ عیلاج ‹ئەم جۆرە دەرمانانە بەرەجی ئەو دەردە ناکەن› ▤ چاره

بەرەجفت / berecift/: ☜ بەربێڵ

بەرەجۆ / bereco/: ناو. ئەو چەن دێراوەی لە جۆگەیەکەوە ئاویان بۆ دەچێ ▤ چاله‌هایی از جالیز که از یک جوی آب می‌گیرند

بەرەجووت / berecût/: ☜ بەربێڵ

بەرەجەژنان / berecejnan/: ☜ بەرەجێژنان

بەرەجێژنان / berecêjnan/: ئاوەڵکار. بەرەجەژنان؛ ڕۆژانی نزیک لە جێژن ‹کراس و کەوات هەردوو کەتانە/ بێنە بۆت بشۆم بەرەجێژنانە «فولکلۆر»› ▤ نزدیکی‌های عید

بەرەچاوە / bereçawe/: ناو. لایەکی کاریتەی میچ کە ڕیزە دەستەکی دەخرێتە سەر ▤ یک طرف شاه‌تیر سقف

بەرەخوار / berexwar/: ئاوەڵکار. ڕوو بە لای ژێروو ‹بەرەخوار بردمیان› ▤ رو به پایین

بەرەخوارە / berexware/: ناو. لێژایی؛ نشێو ‹ئەو بەرەخوارە زۆر نالەبارە› ▤ سرازیری

بەرەخەر۱ / berexer/: ناو. جێ بار و بنەی کاروان ▤ جای اُطراق کاروان

بەرەخەر۲: ئاوەڵناو. تایبەتمەندی ماک و داکێک بێچوویان بە مردوویی دەبێ ▤ مُرده‌زا

بەرەدار / beredar/: ناو. مەودای نێوان دوو کاریتە لە میچی خانوودا ‹ژوورەکەیان سێ بەرەدارە› ▤ ردیف تیرک سقف

بەرەڕەت / bereřet/: ناو. ١. مردە و زیندە؛ قووڵکە و چاڵی سەر ڕێبازی نەچیر ٢. چاڵۆکەیێ کە ڕاوکەر دەیکۆڵێ تا نێچیری تێکەوێ ☰ ١. کمینگاه ٢. چالەی تلە

بەرەڕیخ / bereřîx/: ناو. دیوارۆکەی پشتیوانەی دیوار ☰ دیواربست

بەرەزا / bereza/: ئاوەڵناو. یەکەمین بێچوو؛ یەکەم فرزەند ☰ اوّلین فرزند

بەرەزام / berezam/: ناو. سەتڵوجەم؛ سینەپاڵوو؛ ساتوورجەم ☰ ذاتُ‌الجنب

بەرەزبانە / berez(i)bane/: ناو. بەرەزمانە؛ بەرەزوانە؛ بەرەزوونە؛ ئاغزوونە؛ سێر؛ ئاڵقە و زمانەی کەوش و قایشی پشت و ... ☰ سگک

بەرەزمانە / berez(i)mane/: ☜ **بەرەزبانە**

بەرەزوانە / berez(i)wane/: ☜ **بەرەزبانە**

بەرەزوونە / berezûne/: ☜ **بەرەزبانە**

بەرەزە / bereze/: ئاوەڵناو. تەرە؛ ئاوارە و سەرلێ شێواو ☰ آوارە

بەرەزی / berezî/: ناو. میوەی دڕکەزی؛ دڕووی پەرژین ☰ خار پرچین

بەرەژان / berejan/: ناو. ژانەدرۆزنە؛ ژان لێ هاتنی زگپڕ بەر لە وەختی ژانی زان. هەروەها: **بەرەژان کردن؛ بەرەژان گرتن** ☰ درد کاذب پیش از زایمان

بەرەژوور^1 / berejûr/: ناو. ڕووەو بڵندی ☰ سربالایی

بەرەژوور^2: ئاوەڵناو. سەربەرەوژوور؛ بەرەوژوورایی ‹ئەم ڕێگە بەرەژوورە چۆن ببڕین؟› ☰ سربالایی

بەرەژوور^3: ئاوەڵکار. سەربەرەوژوور؛ سەرەوبان ‹بەرەژوور بیگرە با نەڕژێ!› ☰ سربالا

بەرەژوورە / berejûre/: ناو. هەوراز؛ ئەڤراز ‹ئەم بەرەژوورە ببڕین، تەواوە› ☰ سربالایی

بەرەژە / bereje/: ناو. جەوی؛ جیوەی گیا ☰ صمغ و انگم گیاه

بەرەژەنە / berejene/: ☜ **بەرەمەشکە**

بەرەژێر^1 / berejêr/: ناو. نشێو؛ سەرەوخوارکە ☰ سرازیری

بەرەژێر^2: ئاوەڵناو. نشێو؛ بەرەوخوار ‹ڕێگای بەرەژێر› ☰ سرازیری

بەرەژێر^3: ئاوەڵکار. سەرەوخوار؛ بەرەوخوار ‹بەرەژێر بۆی دەرچوو› ☰ سرازیر

بەرەژێرە / berejêre/: ناو. لێژ؛ لێژایی؛ سەربەرەژێر ☰ سرازیری

بەرەس / beres/: ناو. کۆتی؛ کرژی؛ بەڵەکی ☰ برص

بەرەستی / berestî/: ناو. بەردئەستێ؛ بەردی ئاگرپژێن ☰ سنگ آتشزنە

بەرەسماق / beres(i)maq/: ناو. ترشۆکە؛ سیچکە؛ ترشکە؛ ترشۆک ☰ تُرشَک

بەرەشک / bereşk/: ناو. گیایەکە ☰ گیاهی است

بەرەشکۆن / bereşikon/: ناو. بەردی گەورەی سێبەردار بۆ دانیشتن ☰ سنگ بزرگ سایەدار

بەرەشۆ / bereşo/: ☜ **بەردەشۆ**

بەرەشۆر / bereşor/: ☜ **بەردەشۆ**

بەرەشۆرکە / bereşorke/: ناو. جانەوەرێکە لە تیرەی قۆلانچە ☰ نوعی سوسک

بەرەفتاو / bereftaw/: ناو. گولەبەڕۆژە؛ ڕۆزامپەرێز؛ ڕۆژانپەرێز ☰ آفتابگردان

بەرەڤاژی / berevajî/: ئاوەڵناو. بەراوەژوو؛ پێچەوانە ☰ وارونە

بەرەڤان / berevan/: ناو. ناوبژیکار؛ کەسێ کە دەبێتە مایەی ئاشت کردنەوەی دوو دژ. هەروەها: **بەرەڤانی کردن** ☰ میانجی

بەرەڤانی / berevanî/: ناو. بەرگری؛ بەریڤانی ☰ دفاع

بەرەڤی / berevî/: ناو. کۆڕ ☰ مجلس

بەرەقانی / bereqanî/: ☜ **بەرکانی ـ١**

بەرەک / berek/: ناو. ١. بەرۆک ٢. بەرەی زینی ئەسپ ٣. بەرۆکی کۆپان ٤. ئەستێرەی سیوەیل ≌ ١. گریبان ٢. سینەبند زین ٣. سینەبند پالان ٤. ستارەی سُهیل

⊡ **بەرەک پێگرتن**: ☜ **بەرەك گرتن**

بەرەک گرتن: بەرەک پێگرتن؛ دەستەویەخە بوون؛ ئێخە گرتن ‹بەرەکم گرت، کتێبەکەم لێ ساندەوە› ≌ یقە گرفتن

بەرەکەت^{1} / bereket/: ناو. پیت؛ فست ‹لە تۆ هەرەکەت، لە خوا بەرەکەت «پەند»› ≌ برکت

⊡ **بەرەکەت کردن**: ١. بە پیت بوون (ئەم دەستەواژە زۆرتر بە شێوەی نزا دەگوترێ) ‹ئەو مانگا چەن لەسەرخۆیە، بەرەکەت کا!› ٢. دۆشینی مەڕ و مالات ‹بەرەکەتت کرد؟› ≌ ١. مبارک بودن ٢. دوشیدن

بەرەکەت^{2}: ئاوەڵناو. بەرەکەتدار؛ بەهرەدار؛ بەبەهرە ≌ دارای برکت

بەرەکەت^{3}: سارستە. خوا بەرەکەتی کا؛ فراوانی تێکەوێ؛ خودا بەهرەی تێبخا؛ لە خودا بە زیاد بێ ≌ برکت!

بەرەکەتدار / bereketdar/: ☜ **بەرەکەت**^{2}

بەرەکەتی / bereketî/: ئاوەڵناو. مێژۆ؛ هەژێ؛ لایەق ≌ شایستە

بەرەگە / berege/: ناو. ١. جێ گەڕاندنەوەی ئاو ٢. ڕێبازی نچیر کە ڕاوکەر پێشی دەگرن ≌ ١. برغاب ٢. گذرگاه شکار کە شکارچی در آنجا کمین کند

بەرەگەلا / beregeła/: ناو. پۆڕگێکی سوور و سپی کە لە گەلای دار مازوو دەردەچێ ≌ ثمر برگ مازوج

بەرەلێژە / berelêje/: ☜ **بەرەولێژە**

بەرەڵا / bereła/: ئاوەڵناو. بەرهەڵدا؛ بەرەڵڵا: ١. ڕەها؛ بەرەڵدا ‹پەنجەکانم بەرەڵا کرد/ بۆ ئەوەی شار و شارۆچکەی ئەم زەمانە بهەژێنن «شێرکۆ»› ٢. لات و بێکارە ‹ئینەت کەرەگا! مەلای نامەلا/ بێڕەحم و ئینساف، لێوەی بەرەڵا «مەلا حەسەنی دزلی»› ≌ ١. ول؛ یله ٢. لات

⊡ **بەرەڵا بون**: بەرەڵدا بوون؛ وێڵ بوون ≌ وِل بودن

بەرەڵا کردن: بەرەڵدا کردن؛ وێڵ کردن ≌ ول کردن

بەرەڵایی / berełayî/: ناو. بەرهەڵدایی: ١. وێڵی؛ ڕەهایی ‹برا خۆ ئازادی بەرەڵایی نییە!› ٢. خوێڕێگەری؛ بەتاڵپایی ≌ ١. بی‌بندوباری ٢. ولگردی

بەرەڵبێن / berełbên/: ناو. بەرماڵ؛ دوگرد ‹دیم کچێکی لەباری لادێیی/ بۆ نوێژ ڕادەخا بەرەڵبێنێ «هێمن»› ≌ جانماز

بەرەڵبێنە / berełbêne/: ناو. بەرهەڵبێنە؛ بەرڵبێنە؛ پێشبەند؛ بەروانکە؛ پارچەی داپۆشی کەمەر تا ئەژنۆ لە کاتی کاردا ≌ پیشبند کار

بەرەڵدا / berełda/: ☜ **بەرەڵا**

بەرەڵداکراو / berełdak(i)raw/: ئاوەڵناو. ڤزێ؛ ولکری ≌ رهاشده

بەرەڵڵا / berełła/: ☜ **بەرەڵا**

بەرەم / berem/: ناو. هەمباری چەک ≌ انبار اسلحە

بەرەماک / beremak/: ناو. بێچووی بەرەڵدا دەگەڵ دایک کە بە ئازادی شیر دەمژێ و دایکی نادۆشن ≌ بچەی حیوانی کە تمام شیر مادر را بە او بدهند

بەرەماڵ / beremał/: ناو. خانەدان؛ بنەماڵە؛ ماڵەگەورە؛ گەورەماڵ ≌ خاندان

بەرەمۆ / beremo/: ناو. بێچووی ئاژەڵ کە دەم لە گوان ناکاتەوە و بە زۆر دووری دەخەنەوە ≌

بچەی حیوانی کە بە زور از پستان مادر جدا می‌شود

بەرەمۆم / beremom/: ناو. بەرەمێو ■ آشغال کندوی عسل

بەرەمەشکانە / beremeşkane/: ناو. ١. یەکەم کەرەمەشکەی ساڵ کە دەیبەخشنەوە ٢. ☞ بەرەمەشکە ■ ١. اولین کرەی مشک سال کە آن را می‌بخشند ٢. ☞ **بەرەمەشکە**

بەرەمەشکە / beremeşke/: ناو. بەرەژەنە؛ بەرەمەشکانە؛ کەرەی جارێک مەشکە ژەندن ■ کرەی یک بار مشک زدن

بەرەمێو / beremêw/: ☞ **بەرەمۆم**

بەرەندک / berendik/: ناو. پێشواز ■ استقبال

بەرەنسکێ / bereniskê/: ناو. هەنیسک؛ بەرسینچکە ■ سکسکەی گریە

بەرەنگار / berengar/: ↓

⊡ **بەرەنگار بونەوە** ئاوقا بوونەوە؛ دەگژڕاچوون ‹بەرەنگار بوونەوەی تیرۆریسمی جیهانی› ■ مقابلە کردن؛ در برابر ایستادن

بەرەنگاری / berengarî/: ناو. بەربەرەکانێ ‹شوورەی سەختی بەرەنگاری/ پاردەی وەختی فیداکاری «هێمن»› ■ رویارویی؛ مُقابلە

⊡ **بەرەنگاری کردن** دەگژڕا چوون ■ رویارو شدن

بەرەنیا / beren(i)ya/: ناو. بیراز؛ کاری زرو کردنەوەی بەرداش ■ عمل آجدار کردن سنگ آسیا

بەرەنێسکێ / berenêskê/: ناو. وەرنیسک؛ خرینگی؛ نزگەرەی گریان ■ سکسکەی گریە

بەرەو / berew/: ئامراز. بۆ لای؛ بەر بە ‹دێم بەرەو هۆبە و هەواری باسەفا/ دێم بەرەو لادێ، بەرەو کانگای وەفا «هێمن»› ■ سوی؛ بە سویِ

بەرەواژ / berewaj/: ئاوەڵناو. بەراوەژوو؛ واژی؛ پشت‌وڕوو ■ وارونە

بەرەواژی / berewajî/: ☞ **بەراوەژو**

بەرەوان[1] / berewan/: ناو. ناوبژیکەر ■ میانجی

بەرەوان[2]: ئاوەڵناو. لایەنگر؛ هەوادار ■ مدافع

بەرەوانی / berewanî/: ناو. ڕەوتی لایەنگری ■ طرفداری

بەرەوبڕ / berewbiř/: ناو. پێشەبڕکێ؛ پێشەبڕکە؛ کاری ڕێ لێبڕین ■ سبقت

⊡ **بەرەوبڕ دانەوە** ڕێ لێ گرتنەوە ‹دیتم هەڵات، گورجێ بەرەوبڕم داوە و گرتم› ■ سر راه کسی را گرفتن

بەرەوپاش / berewpaş/: ئاوەڵکار. ڕوو بە دواوە؛ بەرەو دواوە ‹بەرەوپاش دەگەڕاوە› ■ رو بە عقب

بەرەوپشت / berewpişt/: ئاوەڵکار. پێچەوانە ‹قاپەکەی بەرەوپشت داناوە› ■ وارونە

بەرەوپیر / berewpîr/: ئاوەڵکار. بەرەوپیری؛ بەرەوپیل؛ بە پێشوازی؛ کاری بە پیرەوە چوون ‹مەیخانەپەرەست نەبووم و تووشت کردم/ بەو پیرییە بەرەوپیری ئەوینت بردم «هەژار، *چوارینەکانی خەییام*»› ■ بە استقبال

⊡ **بەرەوپیر هاتن/ چوون** ☞ **بەرەوپیری هاتن/ چوون**

بەرەوپیری / berewpîrî/: ☞ **بەرەوپیر**

⊡ **بەرەوپیری هاتن/ چوون** بەرەوپیر چوون؛ چوونە پێشوازییەوە ‹جارێک قاو داکەوت خەلیفەی شێخ حەسەنی قەرەچێوانی بەڕێوەیە. لای وێڵەدەر ڕێویەک بەرەوپیری هاتووە! ... «هەژار، *چێشتی مجێور*»› ■ بە استقبال رفتن

بەرەوپیل / berewpîl/: ☞ **بەرەوپیر**

بەرەوپێڵ / berewpêł/: ناو. بەرانبپێچ؛ بەرانپێڵ؛ بەروانکە؛ سنگ و بەرداپۆشی وەختی کار ■ پیشبند کار

بەرەوخوار / berewx(i)war/: ئاوەڵکار. نشێو؛ سەربەژێر ‹بە دۆڵەکەدا بەرەوخوار ڕۆیشتم› ■ رو بە پایین

⊡ **بەرەوخوار کردنەوە** لارەوە کردنی دەفر و ... ■

کج داشتن ظرف و ...

بەرەوخوار بوونەوە سەربەرەژێر چوون ☰ سرازیر رفتن

بەرەوخوارکایی / berewx(i)warkayî/: ☜ **بەرەوخوارکە**

بەرەوخوارکە / berewx(i)warke/: نـاو/ ئاوەڵـناو. بـەرەوخوارە؛ بـەرەوخوارکایی؛ سـەربەرەوخوار ☰ سراشیبی

بەرەوخوارە / berewx(i)ware/: ☜ **بەرەوخوارکە**

بەرەودوا / berewd(i)wa/: ☜ **بەرودوا**

⊡ **بەرەودوا خستن:** بەرەودوا کردن؛ پـاش و پـێش پێ‌کردن ☰ پس و پیش کردن

بەرەودوا کردن: ☜ **بەرەودوا خستن**

بەرەودوا نـان: بەرودوا نان؛ کەوتنە شوێن؛ ڕەدوو کەوتن ☰ تعقیب کردن

بـەرەوڕوو / berewřû/: نـاو. ڕووبـەڕوو؛ ئیزبـار. هەروەها: **بەرەوڕوو بوونەوە؛ بـەرەوڕوو کردنـەوە** ☰ روبرو

بـەرەوڕووی / berewřûy/: ئـامراز. بەرانبـەر؛ بەربەڕووی ‹بەرەوڕووی من وەستا› ☰ مقابلِ

بـەرەوژوور / berewjûr/: ئاوەڵـکار. ڕوو بـە بڵـندی ‹هەروا بەرەوژوور بڕۆ تا دەگەیە سەر گردەکە› ☰ رو به بالا؛ سربالا

بەرەوژوورایی / berewjûrayî/: ☜ **بەرەژوورکە**

بەرەوژوورکایی / berewjûrkayî/: ☜ **بەرەوژوورکە**

بەرەوژوورکە١ / berewjûrke/: ناو. بـەرەوژوورکایی؛ بەرەوژوورایی؛ هەورازی کـەم ‹بەرەوژوورکەیـەکی ئاستەمە› ☰ سربالایی

بەرەوژوورکـە٢: ئاوەڵـناو. بـەرەوژوورایی؛ بـەرەوژوورکایی؛ سـەربەرەوبان ‹نـاتوانم ڕێـی بەرەوژوورکە بڕۆم› ☰ سربالا

بـەرەوژوورە / berewjûre/: نـاو/ ئاوەڵـناو. هـەوراز ☰ سربالایی

بەرەوژێر / berewjêr/: ناو/ ئاوەڵـناو. ڕووبەخوار؛ لێژ؛ نشێو ☰ رو به پایین؛ سرازیری

بەرەوژێرکە / berewjêrke/: نـاو/ ئاوەڵـناو. کـەمێک نشێو ☰ سرازیری کم

بـەرەوژێرە / berewjêre/: نـاو/ ئاوەڵـناو. نشـێو؛ سەرەوخواری ☰ نشیب؛ سرازیری

بەرەولا / berewla/: ئاوەڵـناو. قیچەڵقاچ؛ قیلـەقاچ؛ خوار بڕدراو؛ خوارەوخوار ☰ اُریب؛ کج

بـەرەولێژ / berewlêj/: ئاوەڵـناو. ڕووەونشـێو ☰ شیبدار

بـەرەولێژایی / berewlêjayî/: نـاو. نشـێوی ☰ سرازیری

بەرەولێژکـە / berewlêjke/: نـاو. نشـێوی ‹بـەو بەرەولێژکەدا بڕۆن!› ☰ سرازیری کم

بەرەولێژە / berewlêje/: ناو. بەرەلێژە ‹بەرەولێژەی بەر قەڵا› ☰ سرازیری؛ سراشیبی

بەرەوە١ / berewe/: ↓

⊡ **بەرەوە بوون:** ☜ **بەر بوونەوە**

بەرەوە٢: ئاوەڵکار. لـە بـەرا؛ لـە بـەردا؛ لـە بـەرەوە ‹دەستەیەک بەرەوە ڕۆیـن و تاقمێـک مانـەوە› ☰ از پیش؛ پیشتر

بەرەوە٣: ئامراز. لای پێشـەوە ‹ئەوانـەی بـەرەوە› ☰ جلوی

ـ بەرەوە٤: پاشەوشە. ـ وەبەر؛ ببەر ‹خەڵاتبەرەوە› ☰ ـ بر؛ برندە

بەرهاڤێژک / berhavêjik/: ☜ **بەراڤێژک**

بەرهۆستا / berhosta/: ناو. شاگرد؛ بەردەسـت ☰ شاگرد

بەرهوور / berhûr/: ☜ **بەرکهوور**

بەرهەست / berhest/: ئاوەڵناو. ١. تایبەتمەندی ئەو شتەی هەستی پێ بکرێ ٢. دیار؛ بەرچاو ☰ ١و٢. ملموس

بەرهەڤ / berhev/: ئاوەڵـناو. ١. ئامـادە؛ تـەیار ٢.

کۆم لە سەر یەک ▤ ١. آمادە ٢. بر هم انباشته

بەرهەڤکار / berhevkar/: ناو. ١. ئامادەکەر ٢. کۆوەکەر ▤ ١. آمادەکننده ٢. جمع‌کننده

بەرهەڤکری / berhevk(i)rî/: ناو. مینەق؛ جڤات؛ کار و ڕەوتی کۆوە کردن و سامان دان ▤ بسیج

بەرهەڵبێنە / berhełbêne/: ☜ **بەرەڵبێنە**

بەرهەڵدا / berhełda/: ☜ **بەرەڵا**

بەرهەڵداکراو / berhełdak(i)raw/: ئاوەڵناو. بەردایی؛ دەرکراو؛ وە دەرنراو ▤ رانده شده

بەرهەڵدایی / berhełdayî/: ☜ **بەرەڵایی**

بەرهەڵست / berhełist/: ناو. ١. دوژمن؛ دژ ‹دێم گراوی خۆم لە باوەش وەرگرم/ دێم نەهێڵم بەرهەڵست و بەرگرم «هێمن»› ٢. لەمپەر؛ کۆسپ ‹ئەم کارە بەرهەڵستی زۆرە، پێمان ناکرێ› ▤ ١. دشمن ٢. مانع

⊡ **بەرهەڵستی کەسێک/ شتێک بوون**: لە دژی کەس/ شتێک ڕاستەوە بوون ‹سوێندیان خواردووە بەرهەڵستی هەموو ڕێچارێک ببنەوە!› ▤ علیه کس/ چیزی قد علم کردن

بەرهەڵستکار / berhełistkar/: ئاوەڵناو. دژبەر؛ لە دژی کارێک ڕاوەستاو. هەروەها: **بەرهەڵستکاری** ▤ مُعارض

بەرهەڵستی / berhełistî/: ناو. بەرتەک؛ پێشبڕی؛ کاری لێ ڕابوون؛ دەربڕینی نارەزایەتی لە بارودۆخێک ▤ اعتراض

بەرهەڵێخ / berhełêx/: ناو. بەرەڕیخ؛ پشتیوانە؛ دیوارۆکەی بن دیواری شکست، بۆ ئەوەی نەتەپێ ▤ دیوار پشتیبان

بەرهەم^{1} / berhem/: ناو. داهات: ١. دەسهات؛ دەسکەوتی کار و چالاکییەک ‹بەرهەمی کارخانە› ٢. بەهرە؛ بەروبووم؛ دەرامەت ‹لە بەدبەختیمە وا باغی دڵی من/ درەختی نایەتە بەرهەم، لە بەر غەم «عورفی»› ٣. ئاکام؛ ئەنجام ‹بەرهەمی دە ساڵ شەڕ› ▤ ١تا ٣. محصول

⊡ **بەرهەم هێنان**: ١. وە بەر هێنان؛ بەدیهێنان؛ هلبەراندن؛ وەش کەردەی ‹خۆمان دوینە و بوڕێشی خۆمان بەرهەم دێنین› ٢. ڕەنێو هێنان؛ بەخێو کردن؛ پێگەیاندن ▤ ١. تولید کردن ٢. پرورده کردن

بەرهەم^{2}: پێرۆ. ← **دەرهەم ـ بەرهەم**

بەرهەمگە / berhemge/: ناو. کارخانە؛ شوێنێکی میکانیزە بۆ بەرهەم هێنانی کاڵا ▤ کارخانه

بەرهەمهێنەر / berhemhêner/: ناو. وەبەرهێنەر؛ چێکەر ▤ تولیدکننده

بەرهەنگ / berheng/: ناو. هەناسەسواری؛ نەخۆشی تەنگەنەفەسی کە زیاتر پیر تووشی دەبن ▤ نفس‌تنگی

بەرهەیوان / berheywan/: ☜ **بەرهێوان**

بەرهەیوانۆکە / berheywanoke/: ناو. سڤیک ▤ تراس کوچک

بەرهێرش / berhêriş/: ئاوەڵناو. بەرتەک ▤ مورد هجوم

بەرهێڤی / berhêvî/: ئاوەڵناو. هیوادار؛ بەهومێد؛ بەئاوات ▤ آرزومند

بەرهێن / berhên/: ئاوەڵناو. بەردار؛ خاوەن میوە یان دەسهات ▤ بارور

بەرهێوان / berhêwan/: ناو. بەرهەیوان؛ بەرمەیتاوی؛ هەوالە ▤ تراس

بەری^{1} / berî/: ناو. ١. گیرفان؛ بەریک ٢. بەش ▤ ١. جیب ٢. سهم

بەری^{2}: ئاوەڵناو. ١. دوور؛ بەدوور؛ پاک ٢. بەردار؛ بەرهێن؛ خاوەن میوە یان دەسهات ▤ ١. بری ٢. بارور

- **بەری**^{3}: پاشەوشە. بردن ‹تەماوو وەشبەری ماکێشە سەیدی!/ دوای درد عاشق نیست دستور «سەیدی»› ▤ - بری

بەریان / beryan/: ناو. بواری ئاو یان با ‹بەریانی ئاو بگرە! بەریانی با بەردە!› ☰ گذرگاه آب یا باد

بەریڤان / berîvan/: ناو. بەرەڤان؛ ناوبژیکەر؛ ناوجی ☰ میانجی

بەریڤانی / berîvanî/: ناو. بەرەڤانی؛ کاری ناوبژی کردن؛ نێوان کردن ☰ میانجیگری

بەریک / berîk/: ناو. بەری؛ بێرک؛ گیرفان؛ کێمانی؛ کوورک ☰ جیب

بەریگ / berîg/: ناو. تیر؛ گوللە ☰ تیر؛ گلوله

بەریما / berîma/: ناو. بنچینەیی ☰ نژادی

بەرین^١ / berîn/: ناو. بەرۆک ☰ گریبان

بەرین^٢: ئاوەڵناو. ۱. پان؛ هەراو ‹نازی شۆخێکی نازەنین/ دەمباتە بەهەشتی بەرین «هێمن»› ۲. پێشین؛ لەمێژینە ☰ ۱. عریض ۲. پیشین

بەرینایی / berînayî/: ناو. پانایی؛ پانی؛ هەراوی ☰ فراخی

بەرینجک / berîncik/: ناو. داری لە ئەندازەی فەرش کە دە پشتی تەون دەخرێ ☰ چوبی در عرض دار قالی

بەرینە / berîne/: ئاوەڵناو. پێشینە ☰ قدیمی

بەرینی / berînî/: ناو. بەرینایی ☰ فراخی

بەریوارە / berîware/: ناو. دەمەوئێوارە ☰ دم غروب

بەریوان / berîwan/: ناو. ناوبژی؛ ناوبژیکەر؛ ناوجێکەر ☰ میانجی

بەریەمێ / beryemê/: ناو. کووزەڵە ☰ شاهی آبی

بەرێ^١ / berê/: ناو. کارمامز؛ بەچکەی ئاسک ☰ برّەآهو

بەرێ^٢: ئاوەڵناو. بەروو؛ پێشوو؛ لەوەو پێش ‹ڕۆژی بەرێ› ☰ قبلی

بەرێ^٣: دەنگ. بەڵێ ☰ آری

بەرێک / berêk/: ناو. بەرۆک ☰ گریبان

بەڕ / beř/: ناو. ۱. زرعاتی تینوو ۲. بەڕە؛ گڵێم؛ پەلاس؛ لەی ۳. بەژ؛ وشکانی ☰ ۱. کشتزار تشنه ۲. گلیم ۳. خشکی؛ بر

⊡ **بەڕی خۆ دەرکردن**: لە عۆدەی کاری خۆ هاتن ‹من لە تۆفانا بەڕی خۆم دەردەکەم/ وا مەزانە دامەنی خۆم تەڕ دەکەم «حاجی قادر»› ☰ گلیم خود را از آب بیرون کشیدن

بەڕا^١ / beřa/: ناو. بەرخ؛ وەرە ☰ برّە

بەڕا^٢: ئاوەڵناو. زانا و بەتەگبیر ☰ مُدبّر

بەڕا^٣: ئاوەڵکار. *[سوروکەلە]* بەڕاستی ☰ براستی

بەڕاس / beřas/: ئاوەڵکار. ۱. بەڕاستی ۲. لە ڕاستیدا؛ بەدروستی ☰ ۱. براستی ۲. بدُرستی

بەڕاست / beřast/: ☜ **بەڕاستی**

بەڕاستی / beřastî/: ئاوەڵکار. بەڕاست؛ بەڕاسی؛ ڕاستی ـ ڕاستی ‹کە قامەتی بەدەر ئەخا، قیامەت ئاشکار ئەکا/ چ قامەتێ؟ بەڕاستی لە سەروی جویبار ئەکا «بێخود»› ☰ براستی

بەڕاسی / beřasî/: ☜ **بەڕاستی**

بەڕاک / beřak/: ناو. هەیوان؛ بەربێلایی؛ سەکۆی سەرداپۆشراو ☰ تراس

بەڕانی / beřanî/: ئاوەڵناو. بیانی؛ بێگانە؛ لاوەکی ☰ بیگانه

بەڕاوێژ / beřawêj/: ئاوەڵناو. خاوەن ڕا و تەگبیر ‹خەڵکێکی بەڕاوێژ و بەبیرن› ☰ باتدبیر

بەڕبەڕی / beřbeřî/: ناو. جۆرێ نانەکولێرەی درێژ و ئەستوور ☰ نان بربری

بەڕدێن / beř(i)dên/: ئاوەڵناو. ڕیشدار؛ ڕدێندار؛ ڕیشوو ☰ ریشو

بەڕڕا / beřřa/: ئاوەڵناو. تیژ؛ تێژ ‹هەرچەند گونەهکار گوناش فێشتەرەن/ تیغی عەفوی تۆ بەڕڕا و تێژتەرەن «سەیدی»› ☰ تیز

بەڕزین / beřzîn/: چاوگ. شاڵاو بۆ بردن؛ بە پەلە بۆ چوون ☰ با شتاب یورش بردن

بەڕق / beřiq/: ئاوەڵناو. ڕکوونی؛ قین لە دڵ؛ ڕک

لە سک ☰ کینەتوز

بەڕقەوە / beř(i)qewe/: ئاوەڵکار. بە قینەوە ‹بەڕقەوە تماشای کردم› ☰ کینەتوزانە

بەڕک / beřik/: ئاوەڵناو. ئاژری؛ تووڕە ☰ خشمگین

بەڕمێن / beř(i)mên/: ئاوەڵناو. باو؛ ڕووبازاڕی ☰ پررونق

بەڕواڵەت / beřiwałet/: ئاوەڵکار. بە ڕواڵەتی؛ بە نما؛ لە ڕووی ڕواڵەتەوە ‹بەڕواڵەت لە تۆی ئەکرد› ☰ بە ظاهر؛ ظاهراً

بەڕواڵەتی / beř(i)wałetî/: ☜ **بەڕواڵەت**

بەڕۆژ^{1} / beřoj/: ناو. ١. بەربەرۆچک؛ بەربەرۆچکە؛ شوێنی ڕووەو خوەر ٢. گوند یان مەزرای ڕووەو ڕۆژ ☰ ١. جای آفتابگیر ٢. روستا یا مزرعەی آفتابگیر

بەڕۆژ^{2}: ئاوەڵناو. ڕووەو ڕۆژ؛ خوەرگیر ‹ماڵێکی بەڕۆژ و یارێکی وەک ڕۆژا› ☰ آفتابگیر

بەڕۆژ^{3}: ئاوەڵکار. ڕۆژانە ‹بەڕۆژ ژان و پەژارەم دێنە پاڵێ/ بە شەو ئۆقرەم نییە ساتێک لە ماڵێ «هێمن»› ☰ روزانە

بەڕۆژوو / beřojû/: ئاوەڵناو. بەڕۆژی؛ ڕۆژگ؛ ڕۆژییەوان؛ ڕۆژگەوان؛ مانگرتوو لە خواردن لە ڕۆژدا، بەپێ فەرمانی شەرع. هەروەها: **بەڕۆژوو بوون** ☰ روزەدار

بەڕۆژی / beřojî/: ☜ **بەڕۆژوو**

بەڕۆڵە / beřołe/: ☜ **بەڕوولە ـ١**

بەڕوو^{1} / beřû/: ناو. بەلوو؛ بەڕی؛ بەلی؛ بەری: ١. نەرە؛ داربەڕوو؛ داربەڕوار؛ بەڕوودار؛ دارێکی لێڕیی تۆکمەیە بە بنی زۆر بە قەوەتەوە ‹... بەڕوو دێ بۆ لام/ ڕەگی خۆی ئەبەستێ بە ڕەگی قاچمەوە «شێرکۆ»› ٢. بەری داربەڕوو، کە دەنکێکی مەیلەو خورمایی بەقەد دانەبادامێک یان هێندێک گەورەترە و دەخورێ ☰ ١. درخت بلوط ٢. دانەی بلوط

بەڕوو^{2}: ئاوەڵناو. ١. بەڕێز و حورمەت ٢. بێشەرم و قسەڕەق ☰ ١. محترم ٢. پُررو

بەڕوودار / beřûdar/: ☜ **بەڕوو^{1}ـ١**

بەڕووژە / beřûje/: ناو. گوڵەبەڕۆژە؛ ڕۆژان‌پەرێز ☰ آفتابگردان

بەڕوولە / beřûle/: ☜ **بەلووچکە**

بەڕووڵە / beřûłe/: ناو. دارێکە دەیکەنە نێو کونی لووتی کەڵ یان وشتردا بۆ ئارام کردنەوە و ڕاکێشانی ☰ مهار (گاو، شتر)

بەڕووەخاسە / beřûwexase/: ناو. شەمبەلووت؛ شابەڕوو؛ کەستانە ☰ شاەبلوط

بەڕووی / beřûy/: ناو. بیاوان؛ یاوان؛ بیابان ☰ بیابان

بەڕە / beře/: ناو. بەڕ؛ بەر؛ وەڕ؛ بەرەپۆ؛ گلێمە؛ گلێم؛ گلیم؛ کلیم؛ مەڕت؛ مەرش؛ سیپاڵ؛ لەی؛ لی؛ هەپک؛ وەرچنی؛ ڕایەخێکی ئەستوورە لە تانی بەن و پۆی خوری، بە نەخش و نیگاری جۆراوجۆرەوە کە دارەتەونی بۆ هەڵدەخرێ و بە دەست دەچنرێ ‹... دەرگای ئاگرم لێ داخە! لە بەهەشت بەڕەم بۆ ڕاخە، کەیف بکەم! «هەژار، *چوار ئامیلکە*»› ☰ گلیم

◘ **بەڕە لە سەر هەتیو لادان**: /*کینایە*/ سوڕ و نهێنی ئاشکرا کردن ☰ افشا کردن

بەڕەی خۆ نەخستنە ژێر کەس: ١. خۆ نەخستنە ژێر باری منەتی کەسێکەوە ٢. ڕێ بە کەسێک نەدان بۆ خاپاندن و ماڵ خواردن ☰ ١. زیر بار منّت کسی نرفتن ٢. اجازەی سوء استفادە بە کسی ندادن

بە قەد بەڕەی خۆ پا داکێشان: ڕادەی خۆ زانین؛ لە ڕادەی خۆ دەرنەچوون ☰ حدّ خود را نگهداشتن

بەڕەحم / beřehm/: ئاوەڵناو. ڕەحمین؛ دڵنەرم؛ خاوەن بەزەیی ‹زاتێکی وا بەڕەحمە لە ڕۆژی شەفاعەتا/ هەرچی جەهەننەمی هەیە جەننەت‌نشین ئەکا «بێخود»› ☰ مهربان

بەڕەز / beřez/: ☜ **بەڕەزا**

بەڕەزا / beřeza/: ناو. بەڕەز؛ گیایەکی جوانە بە

کاوانەوە دەڕوێ و وەک زولف شۆڕ دەبێتەوە ‹پێش ئەوەی شنەی بەیانی/ زولفی بەڕەزا ببزێوێ «هێمن»› ▤ گیاهی کوهستانی شبیه زُلف

بەڕەژە / beřeje/: ناو. گیایەکە بۆ دەرمانی منداڵان دەبێ ▤ گیاهی دارویی

بەڕەڤان / beřevan/: ☜ **ناوبژی**

بەڕەکۆن / beřekon/: ناو. پەڵاس؛ بەڕە ▤ پلاس

بەڕەنگوڕوو / beřeng û řû/: ئاوەڵناو. وەڕەنگ؛ تەڕوبەر؛ بەچەرخوچیامان ▤ خوش آب‌ورنگ

بەڕەواج / beřewac/: ئاوەڵناو. باو؛ لەباو ▤ رایج

بەڕی۱ / beřî/: ☜ **بەڕوو۱**

بەڕی۲: ئاوەڵناو. بەڕوو؛ بەڕێز و قەدر ▤ مُحترم

بەڕیدە / beřîde/: ئاوەڵناو. ئاوارە ▤ آواره

بەڕیز / beřîz/: ئاوەڵکار. گلوو ـ گلوو؛ یەک لە پەنا یەک ▤ دانه ـ دانه

بەڕیش / beřîş/: ناو. جۆرێ نەخۆشی ئاژەڵە ▤ از بیماری‌های دام

بەڕینگاڵ / beřîngał/: ئاوەڵناو. تایبەتمەندی پەزی تیسک‌درێژ ▤ گوسفند پشم دراز

بەڕیە / beřye/: ناو. بیابان؛ بێروون ▤ بیابان

بەڕێ / beřê/: ئاوەڵناو. ۱. بەجێ؛ ڕەوا ۲. ڕاواز؛ ڕوونیا؛ لە ڕۆیشتندا ‹ڕێبواران بەڕێوەن› ▤ ۱. روا ۲. راهی

بەڕێ۱ / beřê/: ناو. ↓

⊡ **بەڕێ کردن**: ۱. ناردن؛ هەناردن؛ کل کردن ‹بەڕێ دەکەین پیرۆزبایی/ پەیمان بەستنی برایی «هەژار، *بۆ کوردستان*»› ۲. ڕوانە/ بەدرەقە کردن ‹میوانی کۆن بەڕێ ئەکەین و تازە/ بە پێکەنین ئەگاتە بەر دەروازە «گۆران»› ▤ ۱. فرستادن ۲. بدرقه کردن

بەڕێ کەوتن: ڕێ کەوتن؛ کەفتنە ڕێگە ‹لە شاخەوە/ بەڕێ کەوتووی، هەناسەسوار «شێرکۆ»› ▤ راه افتادن

بەڕێوە بردن: جێبەجێ کردن ‹پیاو دەبێ کاری خۆی باش بەڕێوە بەرێ «سوارە»› ▤ انجام دادن

بەڕێ۲: ئاوەڵناو. ۱. بەجێ؛ ڕەوا ۲. ڕاواز؛ ڕوونیا؛ لە ڕۆیشتندا ‹ڕێبواران بەڕێوەن› ▤ ۱. روا ۲. راهی

بەڕێبەرایەتی/ beřêberayetî/: ☜ **بەڕێوەبەرایەتی**

بەڕێز / beřêz/: ئاوەڵناو. ۱. خۆشەویست ‹لە لای ئازادیخواز و کوردی دڵسۆز/ بەڕێزتر بۆ نەبێ ئەوڕۆ لە نەورۆز؟ «هێمن»› ۲. ڕێزدار ▤ ۱. محبوب ۲. محترم

بەڕێزی / beřêzî/: ناو. ئاغاتی ▤ سَروری

بەڕێکراو / beřêk(i)raw/: ئاوەڵناو. ڕاخراو؛ ڕوانە؛ ڤەشاندی ▤ فرستاده

بەڕێکەر / beřêker/: ناو. شانەر؛ سانەر؛ شێنەر ▤ فرستنده

بەڕێوبەر / beřêwber/: ☜ **بەڕێوەبەر**

بەڕێوبەرایەتی / beřêwberayetî/: ☜ **بەڕێوەبەرایەتی**

بەڕێوجێ / beřê w cê/: ئاوەڵناو. ۱. عاقڵانە و پەسند ‹قسەیەکی بەڕێوجێ بە شەنگەدارێک دەشبهێ، ڕەگی قایم داکوتاوە و لقی لە تەشقی ئاسمانە «هەژار، *قورئان*»› ۲. لە ئەسپابی میوانداریدا ساز و تەیار ▤ ۱. بجا؛ عاقلانه ۲. مُهیای پذیرایی

بەڕێوشوێن / beřê w ş(i)wên/: ئاوەڵناو. ۱. لە بواری کۆمەڵایەتیدا زانا ۲. تەکووز ▤ ۱. آگاه به امور اجتماعی ۲. مُرتب

بەڕێوەبەر / beřêweber/: ناو. بەڕێوبەر؛ ڕێڤەبەر؛ کارگێڕ؛ هەڵسووڕێن؛ ئەو کەسەی بەڕێوەبردنی دامەزراوەیەکی لە ئەستۆدایە ▤ مُدیر

بەڕێوەبەرایەتی / beřêweberayetî/: ناو. بەڕێوبەرایەتی؛ بەڕێبەرایەتی؛ ڕێڤەبەری؛ کارگێڕی: ۱. کار و ڕەوتی هەڵسووڕاندن ۲. کۆی ئەو کەسانەی کارێک هەڵدەسووڕێنن ۳. کار و پیشەی بەڕێوەبەر ▤ ۱. هدایت ۲. هیئت مُدیره ۳.

مدیریّت

بەڕێوەبەری / beřêweberî/: ناو. مشووورخۆری؛ کارگێڕی ▤ مُدیریّت

بەز^{١} / bez/: ناو. پیو؛ پی؛ پیه ؛ پییه؛ پیڤ؛ دووگ؛ گوهن؛ پیم؛ وەز؛ بز؛ دینگ؛ زوهم؛ چەورایی ‹بە نۆش گیانت بێ/ بەز ناوشانت بێ! «فولکلۆر»› ▤ پیه

▪ **بەز**^{٢}: پاشەوشە. ١. بڕۆ؛ بەزێن ‹لە مەیدان دیومە نێسکەی ئەسپی خۆشبەز/ لەگەڵ دەستوجلیتی شۆڕەسواران «هێمن»› ٢. بەزیو؛ تێشکاو ‹نەبەز› ٣. مان؛ دابەز؛ مانەوە؛ وەستان؛ هێشتنەوە؛ جێگیر بوون ‹لەشکەربەز؛ ئوردووبەز› ▤ ١. ـ رَو؛ ـ تاز ٢. شکستخورده ٣. توقف

بەزا / beza/: ئاوەڵناو. خۆشڕەو؛ خۆشبەز ▤ راهوار

بەزات / bezat/: ئاوەڵناو. زاتدار؛ ئازا؛ نەترس ▤ شُجاع

بەزاج / bezac/: ناو. شووفاری و شەیتانی؛ دووزمانی ▤ سخن‌چینی

بەزاجکەر / bezacker/: ئاوەڵناو. شووفار؛ دووزمان؛ شەیتانی‌کەر؛ نێوان‌تێکدەر ▤ دوبهمزن؛ سخن‌چین

بەزاخ / bezax/: ئاوەڵناو. ١. دووزمان؛ شووفار ٢. بەکار؛ ئازا؛ کاری ▤ ١. سخن‌چین ٢. کارا

بەزاز / bezaz/: ناو. کووتاڵفرۆش؛ گەزفرۆش؛ پارچەفرۆش ▤ بزّاز

بەزازی / bezazî/: ناو. کووتاڵفرۆشی: ١. کاری پارچە فرۆشی ٢. دووکانی پارچەفرۆشی ▤ ١. شغل بزّازی ٢. مغازەی بزّازی

بەزافتە / bezafte/: ئاوەڵناو. بە هەیبەت و تووڕە لە هەمبەر ژن و منداڵ ▤ مردسالار

بەزاڤیت / bezavît/: ئاوەڵناو. ئیرادگر ▤ عیبجو

بەزاکون / bezakûn/: ئاوەڵناو. ١. توندوتیژ ٢. سەختگر ٣. بەبڕ * هەروەها: **بەزاکوونی** ▤ ١. چابک ٢. سخت‌گیر؛ جدی ٣. قاطع

بەزان / bezan/: چاوگ. پەزان: ١. بەزین؛ شکست خواردن ٢. غاردان؛ هەڕا کردن ‹میر و مەزن و گرەگرەی دەدیوانێ، بەنی و نۆکەری پاشخانی، ورد و درشت و گشت لە گشت، بە غار دەبەزنە هەوارێ، جێژوانی لاوان چۆڵ دەکەن «هەژار، *مەم و زین*»› ٣. هاتنە خوار لە سواری ▤ ١. شکست خوردن ٢. دویدن ٣. پایین آمدن

بەزاندن / bezandin/: چاوگ. تێپەڕ. //بەزاندت؛ دەبەزێنی؛ ببەزێنە// بەزانن؛ پەزاندن: ١. شکاندن؛ کۆڵ پێدان ‹بیتەزێنە بە پەلاماری توند/ بیبەزێنە لە چیا و شار و گوند «هێمن»› ٢. غار پێدان؛ ڕا پێکردن ٣. تێپەڕاندن؛ لادان ‹... ئەم هاوارە تەنیا هاوارێک نییە بۆ بلاوکردنەوەی فەسادی کۆمەلایەتی و سنوور بەزاندنی داب و نەریت ... «جەبار سابیر»› ▤ ١. شکست دادن ٢. تازاندن ٣. زیر پا گذاشتن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەبەزاندن

بەزانن / bezanin/: ☜ **بەزاندن**

بەزتن / beztin/: چاوگ. ١. دابەزین؛ داوەزین ٢. بار خستنی کاروان و ... ▤ ١. پایین آمدن ٢. اُتراق کردن کاروان

بەزدار / bezdar/: ئاوەڵناو. /*کینایە*/ قەڵەو ▤ چاق

بەزدونەک / bezdunek/: ئاوەڵناو. ترسەنۆک؛ تەرسۆنەک؛ قزە ▤ ترسو

بەزدۆک / bezdok/: ناو. جێگای باز دان؛ پلیکانی تایبەت لە تەختە بۆ خۆ هاوێشتنە ناو ئەستێر ▤ دایو

بەزدین / bezdîn/: چاوگ. ١. ترساندن ٢. ترسان ٣. پسان ▤ ١. ترساندن ٢. ترسیدن ٣. گُسستن

بەزر^{١} / bez(i)r/: ناو. تۆم؛ تۆو؛ توو ▤ تخم گیاه؛ بذر

بەزر^{٢}: ☜ **بزر**

بەزرگەر / bezirger/: ناو. وەرزێر؛ فەلاح؛ جووت‌بەندە ▤ برزگر

بەزرۆک / bezrok/: ناو. بزرۆک؛ وزدەزیپکەی لەش ▤ جوش ریز

بەزره / bezre/: ☜ **بزر**

بەزرەک / bezrek/: ☜ **بەزەرەك**

بـەزرەونج / bezrewinc/: نـاو. گیایـــەکی زۆر بۆنخۆشە 🇮🇷 گیاهی خوشبو

بـەزگ / bezig/: ئاوەڵـناو. خـەمبار؛ خەفـەتبار 🇮🇷 غمگین

بەزم / bezm/: نـاو. ١. ئاهەنگی شـادی و خۆشـی ‹دەف و تەمبوور و ساز و بەربـەت و تـار/ دەبـێ ئـەم بەزمە هەر بەم نەزمە بڕوا «شـێخ ڕەزا»› ٢. ئاهەنگ؛ ڕێوڕەسـم ‹ئاهـەنگی زوڕنـا و بـەزمی هەڵـپەڕكێ/ دەنگ‌نەداتەوە هەتا ئەوپەڕ دێ «شەریف»› ٣. بـەزم و ڕەزم؛ تەشـــریفات؛ داب و دەســـتوور ‹دا بـەزم خوسرەو ـ شیرین وە هەم دا/ جام دا وە سـەر جـەم، جەم وەسەر جەم دا «مەولەوی»› ٤. شەڕ و کێشـە و ناخۆشی ‹بەزمی ئەم ژن و شووە کۆتایی نەهات؟› ٥. بسات؛ بار و دۆخ (بەتایبەت ناخۆش) ‹دیسانەوە بەزمەکەی سالی پارە و ئاومان قت دەبێ› ٦. *[مەجاز]* تەشقەڵە و گەڕ ‹هەر ڕۆژێک بەزمێکی تـازەی سـاز دەکرد› 🇮🇷 ١. شادی ٢. مراسم جشن ٣. تشریفات ۴. دعوا و مُرافعه ۵. بساط ۶. بامبول

▣ **بەزم بە سەردا هێنان:** *[مەجاز]* تووشـی شـەڕ و ناخۆشی کردن 🇮🇷 درگیر ماجرا کردن

بەزم پێگرتن: شەڕ و کێشە پێفرۆشتن 🇮🇷 گربه رقصاندن

بەزم پێگێڕان: ئاهەنگی شـادی بـە کـەس یـان شتێک بەڕێوە بـردن 🇮🇷 بـە وسـیلەی کسـی یـا چیزی مجلس سوری را چرخاندن

بـەزم گێـڕان: بـەڕێوەبردنی ئاهـەنگی شـادی و خۆشی ‹بەو بۆنەوە بەزمێکی خۆشـیان گێـڕا› 🇮🇷 مجلس سور به پا کردن

بەزمان / bez(i)man/: ئاوەڵـناو. قـەڵ؛ قسـەزان 🇮🇷 سُخنور

بەزمشک / bezmişk/: ئاوەڵناو. زۆربلێ 🇮🇷 حرّاف

بەزمگا / bezimga/: ☜ **بەزمگە**

بەزمگە / bezimge/: ناو. بەزمگا؛ جێگەی شادی و ئاهەنگ ‹ئەو جـا بەزمگـەی کـەس جـێ نەڕەسـتە/ مەنزلگەی سەیاد هەزاران خەستە «مەولـەوی»› 🇮🇷 بزمگاه

بـەزمگێڕ / bezimgêř/: ئاوەڵـناو. ١. شـایی‌گێـڕ ٢. ئاهـەنگ‌گێـڕ؛ کۆڕگێـڕ؛ خـاوەن توانـایی خـۆش کردنی کۆڕی بەزم 🇮🇷 ١. مُطرب ٢. بزمآرا

بـەزموڕەزم / bezmûřezm/: ناو. ١. شایی و داوەت ٢. داب و دەســتوور؛ بـارگرانی؛ تەشـریفات ‹ژن هێنـانیش لای ئێمـە، بـەزم و ڕەزمـی زۆرە› 🇮🇷 ١. مراسم عروسی و شادی ٢. تشریفات

بەزمەتە[١] / bezmete/: ناو. بزمەتە؛ بزماتە؛ قەتماغە؛ پەترۆک؛ قرتماغەی سەر برین ‹بەزمەتەی زامی دڵم ئەمجارە وا مەحکەم بـووە/ گـەر بـە شمشـێری بـڕۆت بکرێ لەباتی نەرمەساو «قانع»› 🇮🇷 سلّه

بەزمەتە[٢]: ئاوەڵـناو. ئامادەی بـەزم گـرتن و شـایی کردن 🇮🇷 بزمی

بەزمی / bezmî/: ئاوەڵناو. ئامـادەی بـەزم گـرتن و شایی کردن 🇮🇷 بزمی

بەزمیگ / bezmîg/: ناو. بزنمژە 🇮🇷 بُزمجه

بەزنجیرە / bezincîre/: ئاوەڵکار. زنجیرلەمە؛ یەک بە شوێن یەکا 🇮🇷 زنجیروار؛ یکی بعد از دیگری

بەزۆک / bezok/: ئاوەڵناو. خۆشبەز 🇮🇷 راهوار

بـەزە / beze/: نـاو. ١. بـەزەیی؛ دلۆڤـانی؛ ڕوحـم؛ دڵنەرمی ٢. گوناح؛ هەڵە 🇮🇷 ١. رحم ٢. گناه

بـەزەتاو / bezetaw/: نـاو. پیـوی لـە سـەر ئـاگر گەرمکراو بۆ دەرمانی قەڵشتی دەسـت و پـێ 🇮🇷 پیه تفیده برای ترک دست و پا

بەزەرەک / bezerek/: ناو. بـەزرەک؛ گیاکـەتان 🇮🇷 بَزرَک

بـەزەک / bezek/: نـاو. زەردوویـــی؛ نەخۆشـــی زەردوویی 🇮🇷 یَرقان

بەزەو / bezew/: سارستە. خۆزگە؛ خۆزگا؛ خۆزیا ⚑ ای کاش

بەزەوی / bezewî/: ☜ **بەزەیی**

بەزەی / bezey/: ☜ **بەزەیی**

بەزەین / bezeyn/: ئاوەڵناو. بیرا؛ زۆر بە بیر و هۆش ⚑ دارای حافظەی قوی

بەزەیی / bezeyî/: ناو. بەزە؛ بەزەوی؛ بزی؛ بەزەی؛ دڵنەرمی؛ دڵسۆزی ‹بۆ بێکەسی خۆم دەناڵم/ کافر بەزەیی دێ بە حاڵم «فولکلۆر»› ⚑ رحم

▣ **بەزەیی پێدا هاتن/ هاتنەوە** زگ بۆ سووتان؛ دڵ بۆ سووتیانەوە ‹ئەو لە خوێن‌مژتنی تۆ تێر نابێ/ تۆ دەبێ بۆ بەزەییت پێدا بێ؟! «هێمن»› ⚑ دل به حال کسی سوختن

بەزی١ / bezî/: ناو. جۆرێ سابوون ⚑ نوعی صابون

بەزی٢: ئاوەڵناو. زیدار؛ دڕکاوی ⚑ خاردار

بەزیاگ / bezyag/: ☜ **بەزیو**

بەزیان / bezyan/: ☜ **بەزین١ـ١**

بەزیپک / bezîpk/: ئاوەڵناو. ژیر؛ عاقڵ ‹کە دۆستی خۆمە میری ئەو وڵاتە/ ئەمیرێکی بەزیپک و دەسەڵاتە «هێمن»› ⚑ فهمیده

بەزیپکوزاکوون / bezîpk û zakûn/: ئاوەڵناو. تێگەیشتوو؛ ژیر ‹ڕێبوارێکم ئازا و بەزیپک‌وزاکوون/ دەبڕم چۆڵ‌وچیا و پێدەشت و بێروون «هێمن»› ⚑ فهمیده؛ عاقل

بەزیپکە / bezîpke/: ئاوەڵناو. جۆشن؛ بەزیپکە؛ خاوەن جۆش ⚑ دارای جوش

بەزین١ / bezîn/: چاوگ. تێنەپەڕ. //بەزیت؛ دەبەزی؛ ببەزە// ١. بەزیان؛ شکست خواردن؛ لە بەر دژ دانەواندن ‹دێم و ناترسم لە پەرژینی بەزی/ هەر پەری سەرکەوت و دێوەزمە بەزی «هێمن»› ٢. غاردان ‹تۆ خۆش دەبەزی ئەسپی بەزینت پێیە/ من ناگەمە تۆ، ئەسپی بەزینم پێیە! «حاجی قادر»› ٣. باز هاویشتن و بە لەز چوون ‹زانی کو قەوی خەرابە ئەحواڵ/ ڕابوو ب لەز و بەزی و چوو ماڵ «خانی»› ٤. سوار بوون؛ پەڕین (وەک فەحل لە ماین) ⚑ ١. شکست خوردن ٢. دویدن ٣. شتابان رفتن ۴. جفتگیری کردن (اسب و مادیان)

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: بەزیو/ چاوگی نەرێنی: نەبەزین

بەزین٢: ئاوەڵناو. تایبەتمەندی ئەسپی زین لە پشت ⚑ زین شده

بەزیو / bezîw/: ئاوەڵناو. بەزیاگ؛ دانیاو ‹کەچی، وا کەوی و دەستەمۆی دەستەڵاتی ڕکەی دۆڵ و شیون/ لەبەر سامی ڕێ/ وا بەزیو و تەزیون! «سوارە»›.

بەرانبەر: **نەبەزیو** ⚑ مغلوب

بەزێن١ / bezên/: ناو. گاڵتە و گەمەیەکی منداڵانە ⚑ از بازی‌های کودکانه

- بەزێن٢: پاشەوشە. ١. شکستدەر ‹هێزێک بێ دوژمن‌بەزێن بێ/ مستێک بێ گورچووتەزێن بێ «هێمن»› ٢. تێپەڕێن ‹سنووربەزێن› ⚑ ١. ـ افکن ٢. ـگریز

بەژ / bej/: ناو. وشکانی؛ بەڕ ‹ڕۆشنکەرەوەی بەژ و کەژ و کۆ/ کاتێ کە وەسەرکەوت لە ئاسۆ «هەژار، مەم و زین»› ⚑ خشکی

بەژ ئاڤی / bej 'avî/: ئاوەڵناو. وشکاوی؛ تایبەتمەندی زیندەوەرێ کە هەم لە وشکایی و هەم لە ئاودا دەژی ⚑ دوزیست

بەژاف / bejaf/: ناو. دێمەکار؛ دێم ⚑ زمین دیم

بەژاڤیت / bejavît/: ناو. بیانوو؛ بیانک ⚑ بهانه

بەژان / bejan/: ئاوەڵناو. بەئازار؛ لە ژان؛ بە ئێش و دەرد ⚑ دردناک

بەژڤین / bej(i)vîn/: چاوگ. جیق دەرهاتن؛ ورد بوون لە ژێر شتی قورسدا ⚑ له شدن

بەژک / bejik/: ئاوەڵناو. بەژی؛ دێمەکار؛ چێندراو بە بێ ئاو ⚑ دیمی

بەژکی / bejkî/: ناو. بەژگی؛ ناکۆکی؛ ناتەبایی ⚑

ناسازگاری

بەژگی / /bejgî/: ☜ **بەژکی**

بەژمنێر / /bejimnêr/: ئاوەڵناو. خاوەن‌شکۆ 🇮🇷 باشکوه

بەژن / /bej(i)n/: ناو. بالا؛ قام؛ قەد؛ چڵ ‹بەژنەکەت سێدارەیە، کەزیەت تەنافە، زووبە دەی/ بیخە ئەستۆی من کە کوردم، کورد بەشی خنکاندنە «هێمن»› 🇮🇷 قد و قواره

بەژن / /bejin/: ئاوەڵناو. ژندار 🇮🇷 متأهل (مرد)

بەژنباریک / /bej(i)nbarîk/: ئاوەڵناو. ناوقەدباریک؛ بەژن‌زراڤ؛ بەژن‌زراو 🇮🇷 کمرباریک

بەژنبڵند / /bej(i)nb(i)łind/: ☜ **بالابەرز**

بەژنبەرز / /bej(i)nberz/: ☜ **بالابەرز**

بەژنڕێک / /bej(i)nřêk/: ئاوەڵناو. بالا جوان؛ خاوەن قەد و بالا ڕێک و لەبار 🇮🇷 خوش‌اندام

بەژنزراڤ / /bej(i)nz(i)rav/: ☜ **بەژنباریك**

بەژنزراو / /bej(i)nz(i)raw/: ☜ **بەژنباریك**

بەژنکورت / /bej(i)nkurt/: ئاوەڵناو. کورتەبالا؛ کورتەڵە 🇮🇷 کوتاەقد

بەژنوبالا / /bej û bała/: ناو. قەد و بالا؛ قەلافەت ‹بەژن‌وبالاکەت نموونەی هەیکەلی یۆنانییە/ لارولەنجەت مۆسیقایە، بەستەیە، گۆرانییە «هەردی»› 🇮🇷 قد و بالا

بەژنەدار / /bejnedar/: ناو. کۆتەدار 🇮🇷 تنەی درخت

بەژۆک / /bejok/: ئاوەڵناو. زۆربڵێ 🇮🇷 پُرچانه

بەژی / /bejî/: ناو. دەغڵی دێمی؛ داهاتی دێمەکار 🇮🇷 محصول دیمی

بەس١ / /bes/: ناو. ١. بەست؛ جێگەی مانگرتن ٢. مان ❋ هەروەها: **بەس گرتن** 🇮🇷 ١. بست ٢. اعتصاب

بەس٢: ئاوەڵناو. بەسندە ‹حەمدی خوا ئەکەم بەسە بۆ ئیفتیخاری من/ دیوانیان لە مەجلیس ئەکەن ئینتیزاری من «حەمدی»›. هەروەها: **بەس بوون؛ بەس کردن** 🇮🇷 کافی

بەس٣: ئاوەڵکار. ١. تەنیا؛ فەقەت ‹ئەم خەمە، خەمی شاخێکە/ بەیانییەک بە یەک چرکە/ یەک چرکە و بەس/ پۆلێ ئاسکی گوڵبژێری بکەوێتە بن‌پێی هەرەس «پەشێو»› ٢. کەم ‹بەس هەڵبخولێ بە دەوری پیس و پاکا/ تا کەنگێ بە شوێن هەموو خراپ و چاکا؟ «هەژار، *چوارینەکانی خەییام*»› 🇮🇷 ١. فقط ٢. کم

• بەس٤: پاشەوشە. بەست: ١. بەستراو ‹گرێ‌بەس؛ داربەس› ٢. تەنراو ‹هەڵبەس› 🇮🇷 ١. بند ٢. بافته

بەسات١ / /besat/: ناو. هۆی کردنی کارێک 🇮🇷 انگیزه

بەسات٢: ئاوەڵکار. بە وەخت و کات 🇮🇷 به وقت

بەساڵاچو / /besałaçû/: ئاوڵناو. پیر؛ زورهان 🇮🇷 سالمند

بەسام / /besam/: ئاوەڵناو. سامناک؛ سامدار؛ ساڤدار؛ زەرندە؛ جێ‌ترس؛ بە هەیبەت ‹هەرچی کۆلان و شەقامە/ دەڵێی کاولاشی بەسامە «هێمن»› 🇮🇷 ترسناک

بەست١ / /best/: ناو. ١. بەس؛ جێگەی مانگرتن ‹هاتی وا سەیری نەهاتی کەن کە سەد تیپان سوار/ پاسەوانی بوون، لە ناو بەستا پیادێ کردی مات «مەحوی»› ٢. گرێ و لەمپەر و بەرگر ٣. قەراخ چەمی خیزەڵان ٤. کاریتەی دارەڕا ٥. چەمی نیوە وشک و کەم‌ئاو ٦. بەند؛ لافاوگێڕەوە ٧. جێگای داخستنی درگا بە ئاڵقەڕێز و دوولایی ٨. دەشت؛ دەشتە؛ چۆڵ؛ لەیلان 🇮🇷 ١. بست ٢. مانع ٣. کرانەی شنی رودخانه ۴. دیرک ۵. رودخانەی کم‌آب ۶ سیل‌بند ۷. جای قفل ۸ دشت

بەست٢: پاشەوشە. ١. بەستراو ‹داربەست؛ بن‌بەست› ٢. پێوەدراو؛ داخراو ‹دەربەست› ٣. بێن؛ بەست ‹دەم‌بەست› ٤. ئازاد ‹سەربەست› 🇮🇷 ١و٢. ـ بست ٣. ـ بند ۴. آزاد

بەست٣: پێرۆ. ← **بەندوبەست**

بەستران / /best(i)ran/: چاوگ. تێنەپەڕ. نادیار. //بەسترای؛ دەبەسترێی؛ ببەسترێ// بەسران؛

بەسیان: ١. گریێ خواردن؛ گریێ دران ٢. توانا نەبوون لە کردنی کارێک (تێبینی: ئەم چاوگە زۆرتر لەمەڕ زاواوە، کاتێ دەچێتە پەردەوە، دەگوترێ، کە گوایە بە نزا یان جادوو، بەری پێ گیراوە لەگەڵ بووکدا جووت بێ) ٣. پێوەدران؛ داخران؛ تەعتیل کران 🇮🇷 ١. گره خوردن ٢. بسته شدن (داماد) ٣. چفت و بست شدن ۴. تعطیل شدن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: بەستراو/ چاوگی نەرێنی: نەبەستران

بەسترانەوە / best(i)ranewe/: چاوگ. تێنەپەڕ. //بەسترایتەوە؛ دەبەسترێیەوە؛ ببەسترێوە// بە شوێنێکەوە بەند بوون و هیچ لێ نەهاتن 🇮🇷 بسته شدن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: بەستراوەوە/ چاوگی نەرێنی: نەبەسترانەوە

بەستراو / bestiraw/: ئاوەڵناو. بەسراو؛ بەسیاگ: ١. بەندکراو؛ گرێدراو ٢. تایبەتمەندی زاوای ناهومێد کە هیچی پێناکرێ 🇮🇷 ١. بسته شده ٢. بسته (داماد)

بەسترپێر^1 / bestirpêr/: ناو. بترپێر؛ بەترپیر؛ بەترپێرار؛ پەسرپێرەکە ‹بەسترپێر هەینی بوو، ئەورۆ چ ڕۆژێکە؟› 🇮🇷 پس‌پریروز

بەسترپێر^2: ئاوەڵکار. بترپێر؛ بەترپیر؛ بەترپێر؛ پەسرپێرەکە ‹بەسترپێر گەڕامەوە› 🇮🇷 پس‌پریروز

بەسترپێرار^1 / bestirpêrar/: ناو. سێ ساڵ پێش؛ بەترپێرار؛ پەسرپێرارەکە ‹بەسترپێرار خۆشتر بوو› 🇮🇷 پس‌پیرارسال

بەسترپێرار^2: ئاوەڵکار. سێ ساڵ پێش؛ بەترپێرار؛ پەسرپێرارەکە ‹بەسترپێرار شووی کرد› 🇮🇷 پس‌پیرارسال

بەستن / bestin/: چاوگ. تێنەپەڕ. //بەستت؛ دەبەستی؛ ببەستە// بەسن: ١. گرێ دان؛ شەتەک دان؛ بەند کردن ٢. ڕچان؛ سەهۆڵ کردن ٣. مەیین؛ گرسان ٤. داخستن ٥. بیستن ٦. تەعتیل کردن 🇮🇷 ١. بستن (چیزی را) ٢. منجمد شدن ٣. منعقد شدن ۴. بستن (در) ۵. شنیدن ۶ تعطیل کردن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: بەستوو/ چاوگی نەرێنی: نەبەستن

بەستنەوە / best(i)newe/: چاوگ. تێپەڕ. //بەستتەوە؛ دەبەستیەوە؛ ببەستەوە// وەبەستن؛ قایم کردنی شتێ بە شتێکەوە 🇮🇷 چیزی را به چیز دیگر بستن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەبەستنەوە

بەستۆڕە / bestoře/: ناو. چۆمێ کە لە هاویندا وشک دەکا 🇮🇷 رود فصلی

بەستۆک / bestok/: ئاوەڵناو. بەستۆکە؛ داوێن‌تەڕی بە دەست هەرکەسەوە 🇮🇷 فاحشه

بەستۆکە / bestoke/: ☜ بەستۆك

بەستوو^1 / bestû/: ناو. کووپەڵە 🇮🇷 خُم کوچک

بەستوو^2: ئاوەڵناو. ١. ڕچاو ٢. گرساو 🇮🇷 ١. منجمد ٢. منعقدشده

بەستوورک / bestûrk/: ناو. بەرستوورک؛ ملیوان و یەخەی کراس 🇮🇷 یقەی پیراهن

بەستە^1 / beste/: ناو. ١. بەهرە؛ فایدە ٢. دەسک؛ چەپک؛ باقە؛ باغە ٣. سەربەند؛ گۆرانی سووکەڵە و بن بزێوکە ‹ئامان لەرزانە، هاڕەی لەرزانە/ بەستەی هەڵپەڕکێی بالابەرزانە «گۆران»› ٤. شیعری ڕەسەنی کوردی ‹وەک مانگی جێژن لێیان دەڕوانی/ پێیان هەڵدەگوت بەستە و گۆرانی «هێمن»› ٥. بەسە؛ چەند شتی پێکەوە بەستراو ٦. هێلی نێوان دوو مەزرا 🇮🇷 ١. فایده ٢. بسته‌ی گیاه ٣. آهنگ ضربی؛ ترانه‌ی شاد ۴. شعر اصیل کُردی ۵. بسته ۶ خط فاصل دو مزرعه

بەستە^2: ئاوەڵناو. بەندیوار؛ بەستراو؛ بەسراو ‹حەلقە ـحەلقەی چ دەکەی داوی کەمەندی زولفت؟/ بۆ دلی خەستە کە وا بەستەیی هەوداێکە؟! «نالی»› 🇮🇷

وابستە

ـ بەستە٢: پاشەوشە. ـ بەستراو؛ ـ بەسیا ‹لە حەق بێزار و دڵبەستەی ڕیایی/ یەکەم تۆچێنی کێڵگەی بێوەفایی «هەژار، *مەم و زین*»› ▤ ـ بستە

بەستەبەندی / bestebendî/: ئاوەڵناو. بەسەبەندی؛ ڕەوتی دەستە کردن و پێچانەوە؛ بەستە ـ بەستە کردن ▤ بستەبندی

بەستەزمان / bestezman/: ئاوەڵناو. بەسەزمان؛ بەسەزوان؛ بەسزوان؛ بەسزمان: ١. *[کنایە]* فەقیرۆکە؛ بێدەموپل ‹منیش بەستەزمان و فەقیر/ دیسان لە تەپلە ئەکەم گیر «هەژار، *بۆ کوردستان*»› ٢. دەمبەسراو؛ زاربەستە ‹هەڵە پاڕانەوە ئەمڕۆ، زوبان و دڵ لە کارایە/ زوبانئاوەر کە بەستەزمانە سبحەینێ، کە قووچا دەم «مەحوی»› ▤ ١. زبانبستە ٢. دهانبستە

بەستەزمانۆکە / bestez(i)manoke/: ئاوەڵناو. شێتوکە؛ سادە و بێفێڵ و فەرەج ▤ خُلمزاج

بەستەک / bestek/: ناو. ١. دەستەنوێن ٢. بەستەی گۆرانی ▤ ١. رختخواب ٢. ترانە

بەستەگی / bestegî/: ناو. پەیوەند ▤ بستگی

بەستەڵان / bestełan/: ☞ بەستەڵەك

بەستەڵۆک / bestełok/: ☞ بەستەڵەك

بەستەڵە / bestełe/: ☞ بەستەڵەك

بەستەڵەک١ / bestełek/: ناو. بەستەڵۆک؛ بەستەڵە؛ بەستەلان؛ بەسلک؛ بەسلەک؛ بەسەڵەک ‹دێم بەرەو بەفر و چلوورە و بەستەڵەک/ دێم بەرەو شیخاڵ و ڕێچکە و ڕەشبەڵەک «هێمن»› ▤ یخبندان

بەستەڵەک٢: ئاوەڵناو. بەستەڵۆک؛ بەستەڵە؛ بەستەلان؛ بەسلک؛ بەسلەک؛ بەسلەکە؛ بەسەڵەک ‹لە ڕۆژی بەستەڵەکدا گەرمەک و ئاگردانتان نیم؟ «پەشێو»› ▤ یخبندان

بەستەنی / bestenî/: ناو. بەسەنی: ١. بەفرینە؛ دۆندرمە؛ دۆڵدرمە؛ چلوورە؛ بووزە؛ جۆرێک ساردەمەنی لە شیر و شەکری سۆڵبەستوو ٢. زەوینی بەستەڵەک ▤ ١. بستنی ٢. زمین یخ بستە

بەستەوانی / bestewanî/: ناو. دۆخی میز گیران ▤ حالت شاشبند

بەستەی / bestey/: چاوگ. بەستن ▤ بستن

بەستی / bestî/: ناو. ١. سەهۆڵ؛ سۆڵ؛ یەخ ٢. تەختایی بن ئاو ٣. کوولەکە ٤. تەرم ▤ ١. یخ ٢. بستر؛ کف (رودخانە) ٣. کدو ۴. جنازە

بەستیار / bestyar/: ☞ **بیستیار**

بەستیر / bestîr/: ناو. جۆرێ مافوور و قاڵی ▤ نوعی فرش

بەستێن / bestên/: ناو. ١. ڕەخی ڕووبار؛ دەمچەم؛ گوێچەم؛ زیخەڵانی دەم ڕۆخانە ‹دێم بەرەو لێڕ و چڕ و بەستێن و چۆم/ دێم بەرەو هەڵدێر و گێژ و بەند و گۆم «هێمن»› ٢. سنوور؛ کەوشەن؛ مەرز ‹لێرەش لە نێو دەریای ڕقی بێ بەستێن/ لێرەش لە نێو کوڕانی تۆڵەئەستێن «هێمن»› ٣. *[مەجاز]* بارودۆخی پێویست بۆ بەدیهاتنی شتێک ‹خۆش کردنی بەستێن بۆ هاتنی گەشتیاران› ▤ ١. کنارەی رود ٢. مرز ٣. بستر؛ زمینە

بەسران / besran/: ☞ **بەستران**

بەسراو / besraw/: ☞ **بەستراو**

ـ بەسراوی / -besrawî/: پاشەوشە. ـ بەسیاگی؛ بەسراو بوون ‹لە بازاڕی دڵا سووتا هەموو سەرمایەیی خۆشیم/ لە یانەی دەستوپێبەسراوییا بێسوود و سەودا خۆم «بێخود»› ▤ ـ بستگی؛ حالت بستە بودن

بەسرپێر١ / besirpêr/: ناو. پەسرپێرەکە؛ بەترپێرێ؛ پەراوەرێ؛ پەراوەرێکە؛ پەراپەسەرێ؛ سێڕۆژ لەمەوبەر ‹بەسرپێر ڕۆژێکی سارد بوو› ▤ پسپریروز؛ سە روز پیش

بەسرپێر٢: ئاوەڵکار. پەسرپێرەکە؛ لە پەسەپێرەکەدا؛ بەترپێرێ؛ پەراپەسەرێ؛ لە

پترپێریدا؛ لە پەسرپێرەکەدا ‹بەسترپێر گەڕامەوە› ☰ پس‌پریروز؛ سە روز پیش

بەسرپێرار^{١} / besirpêrar/: ناو. پەسەپێرار؛ پەسەپێرارەکە؛ پەسرپێرارەکە؛ پەرەوێرار؛ بەترپێرار؛ سێ ساڵ لەمەوبەر ‹بەسرپێرار زستانەکەی سارد بوو› ☰ پس‌پیرارسال؛ سە سال پیش

بەسرپێرار^{٢}: ئاوەڵکار. پەسرپێرارەکە؛ لە پەسەپێرارەکەدا؛ لە پەسەپێرارا؛ بەترپێرار؛ پەرەوێرارەنە؛ پەرەوێرارەوە؛ لە سێ‌ساڵ لەمەوبەردا ‹ئەوماڵەم بەسرپێرار کردەوە› ☰ پس‌پیرارسال؛ سە سال پیش

بەسزمان / besiz(i)man/: ☜ **بەستەزمان**

بەسزوان / besiz(i)wan/: ☜ **بەستەزمان**

بەسعود / bes'ûd/: ئاوەڵناو. خواپێداو؛ خواپێداگ؛ بەختەوەر ☰ خُداداده

بەسکیتباڵ / beskîtbał/: ناو. یاری دوو دەستەی پێنج کەسی لە زەوی تایبەتدا، هەر دەستە هەوڵ دەدا تۆپ لە سەلەی ئەوی تر بخا ☰ بسکتبال

بەسلەمە / besleme/: ئاوەڵناو. دابەستە؛ پەرواری ☰ پرواری

بەسڵک / besiłk/: ناو. ١. سەهۆڵ ٢. بەستەنی ٣. سەهۆڵبەندان ☰ ١. یخ ٢. بستنی ٣. یخبندان

بەسڵەک / besiłek/: ☜ **بەستەڵەك**

بەسڵەکە / besiłeke/: ☜ **بەستەڵەك**

بەسن / besin/: ☜ **بەستن**

بەسندە / besinde/: ئاوەڵناو. بەسنە؛ بەس؛ وەس ☰ بس

بەسنە / bes(i)ne/: ☜ **بەسندە**

بەسۆ / beso/: ئاوەڵناو. بەداخ؛ تێکەڵ بە خەم ‹بوتی ساحەبدلانی دل بەسۆیە/ کە ئەوڕۆ پێی دەنازێ شاری کۆیە «هێمن»› ☰ سوزناک

بەسۆز / besoz/: ئاوەڵناو. سۆزاوی؛ خەماوی یان خەمهێنەر ‹ئەی هاودەم و ڕاز و هاونشینم!/ من تۆش وەکوو خۆم بەسۆز دەبینم «هەژار، *مەم و زین*»› ☰ سوزناک

بەسە / bese/: ☜ **بەستە**^{١}**ـە**

بەسەبەندی / besebendî/: ☜ **بەستەبەندی**

بەسەروبەر / beser û ber/: ئاوەڵناو. ڕێکوپێک ‹ماڵی بەسەروبەر› ☰ مُنظّم

بەسەروبەرەوە / beser û berewe/: ئاوەڵکار. بە یەکجاری ☰ یکجا

بەسەروزمان / beser û z(i)man/: ئاوەڵناو. *[مەجاز]* زیرەک و وریا و قسەزان ☰ زیرک و زبان‌آور

بەسەرهات / beserhat/: ناو. سەرگوروشتە؛ سەربهورد ☰ سرگذشت

بەسەرهەڤ^{١} / beserhev/: ناو. سەلەم ☰ پیش‌خرید

بەسەرهەڤ^{٢}: ئاوەڵکار. سەرجەم ☰ جمعاً؛ سرجمع

بەسەزمان / besez(i)man/: ☜ **بەستەزمان**

بەسەزوان / besez(i)wan/: ☜ **بەستەزمان**

بەسەڵەک / beselek/: ☜ **بەستەڵەك**

بەسەنی / besenî/: ☜ **بەستەنی**

بەسی / besî/: ناو. مانگر ☰ بستی

بەسیاگ / besyag/: ئاوەڵناو. بەستراو ☰ بسته

بەسیان / besyan/: چاوگ. بەستران ☰ بستن؛ بسته شدن

بەسیلە / besîle/: ☜ **بەرسیلە**

بەش^{١} / beş/: ناو. ١. بەشە؛ واش؛ بەری؛ وەش؛ بیەش؛ بێش؛ پش؛ پشک؛ بەربەش؛ هەر یەکە لە پاژەگەلی پووڵ یان سەرمایەیێ ٢. ماف؛ بەشە؛ واش؛ بەری؛ بێش؛ وەش؛ بیەش؛ پش؛ پشک؛ حەق؛ پاژێ لە شتێک کە هی کەسێکە ‹برا تۆ لەو هەموو بیدمشکە دەیخۆی/ وەکوو مەنگوڕ دەڵێ، کوانێ بەشێ من؟! «حەقیقی»› ٣. دابەش ‹گۆشتەکە بەش کە!› ٤. پاژ؛ پارچە ‹دنیا لە پێنج بەش، چوار بەشی ئاوە› ٥. بێز؛ ڕەنگ ٦. بوار و

گرۆی خوێندنی باڵا ☰ ۱و۲. سهم ۳. تقسیم؛ قسمت ۴. بخش؛ جزء ۵. واش؛ فام ۶ گروه تحصیلی دانشگاهی

⧈ **بەش بە حاڵی خۆ:** لە بیر و ڕا و حاڵی بوونی خۆ ‹بەش بە حاڵی خۆم لەو بڕوایەدام ئەگەر دەستەوەکەری کرابا و ئێمە ئەزموونی شۆڕشگێڕیمان هەبا، مێژووی کۆماری مەهاباد بەو جۆرە دوایی نەدەهات کە هات «هێمن»› ☰ در بارەی خود؛ نسبت به خود

⊡ **بەش بڕان:** بێبەش بوون؛ بێوەری بوون ☰ محروم شدن

بەش بڕین: ۱. بێبەش کردن ۲. *[نزا]* دەستەواژەی ناڕەزایی نواندن ‹ئەی بەشت ببڕم، ئەوە بۆ وات کرد؟› ☰ ۱. بی‌نصیب کردن ۲. نوعی عبارت اعتراضی

بەش بون: ۱. پاژ بوون ۲. دەم کردنەوەی برین؛ ئاوڵە بوونی زام ☰ ۱. مجزا شدن ۲. دهن باز کردن زخم

بەش خواردن: ماڵخواردن؛ تەپ دانە سەر بەشی دیتران ☰ ماڵخوردن

بەش کردن: ۱. بەخشینەوە ‹هەرچیکی هەبوو بە خزمانیدا بەشی کردەوە› ۲. لەتوکوت کردن؛ جیاـجیا کردنەوە؛ ‹دا ئەو گۆشتە بەش کە!› ۳. تێر کردن ‹ئەو تۆزە بەشم ناکا› ☰ ۱. بخشیدن ۲. تقسیم کردن ۳. کفایت کردن؛ بس بودن

بەش۲: ئاوەڵناو. ۱. ئاواڵە؛ والا ۲. شووم و بێفەڕ ۳. نێوچاوان سپی (بۆ ئاژەڵ) ☰ ۱. باز؛ گشاده ۲. شوم ۳. پیشانی سفید

⊡ **بەش کردنەوە:** ۱. دابەش کردن ۲. لێک کرانەوە ‹برینەکەی دەمی بەش کردۆتەوە› ☰ ۱. تقسیم کردن ۲. از هم گشودن

بەش۳: دەنگ. خودا بکا؛ قسمەت وا بێ؛ بەشکوو ‹بەش بەی پیەنە!› ☰ کاش

• **بەش**۴: پاشوشە. بەشدار ‹برابەش› ☰ سهیم

بەشارکانێ / beşarkanê/: ناو. چاوشارەکێ؛ قەراـ قەرا؛ قەرەـ قەرە ☰ قایم‌موشک

بەشارەت / beşaret/: ناو. هۆش و گۆش ☰ هوش

⊡ **بەشارەت بەسیان:** دەسەپاچە بوون؛ واقوڕمان ☰ دستپاچه شدن

بەشاڤەند / beşavend/: ☞ **بەشاوەند**

بەشاکەر / beşaker/: ☞ **بەشکەر**

بەشانەکەر / beşaneker/: ناو. شەکەر؛ موو لەشانەدەر ☰ شانەزن

بەشانەوە / beşanewe/: ☞ **بەشینەوە**

بەشاوەند / beşawend/: ناو. سەروا؛ قافیە؛ بەشاڤەند؛ پاشڵ بۆ شیعر ☰ قافیه

بەشبڕاو / beşb(i)řaw/: ئاوەڵناو. بێبەش؛ بێوەری ☰ بی‌بهره؛ عاق

بەشبەر / beşber/: ناو. میراتگر؛ کەلەپوورگر. هەروەها: **بەشبەری** ☰ وارث

بەشـبەش۱ / beş beş/: ناو. بەش؛ دابەش ☰ تقسیم

⊡ **بەش ـبەش کردن:** دابەش کردنەوە ‹بە میزانی عەداڵەت بەش ـ بەشی کەن/ چ فەرقێکی نەبێ سالار و گاوان «قانع»› ☰ تقسیم کردن؛ قسمت کردن

بەش ـبەش۲: ئاوەڵناو. لەت ـ لەت؛ کوت ـ کوت ‹ماڵی بەش ـ بەش› ☰ مجزا؛ قسمت ـ قسمت

بەش ـ بەش۳: ئاوەڵکار. لەت ـ لەت؛ کوت ـ کوت ‹قەرزەکەی بەش ـ بەش داوە› ☰ جزء ـ جزء

بەشبەشی / beşbeşî/: ئاوەڵکار. پچڕ ـ پچڕ؛ کەمـکەم ☰ پارە ـ پارە

بەشت / beş(i)t/: ناو. کاریتەی خانوو ☰ بالار

بەشخوراو / beşxuraw/: ئاوەڵناو. بەشخوریاگ؛ ماڵخوراو ‹کوردی بەشخوراو› ☰ ماڵباختە

بەشخوریاگ / beşxuryag/: ☞ **بەشخوراو**

بەشدار١ / beşdar/: ناو. *[مەجاز]* سەگی پاس ▤ سگ پاس

بەشدار٢: ئاوەڵناو. ١. خاوەن بەش ‹کوڕ و کچ هەردوو بەشداری ژینن/ هەردوو نەمامی سەر ڕووی زەمینن «موفتی پێنجوێنی»› ٢. هاوبەش؛ هامبەش؛ شەریک ▤ ١. سهامدار ٢. سهیم

⊡ **بەشدار بون**: هاوبەش بوون؛ بەش تێدا هەبوون ‹منیش، بەپێی توانای خۆم لەو خەباتەدا بەشدار بووم «هێمن»› ▤ سهم داشتن

بەشدارگە / beşdarge/: ناو. بەشگە؛ هاوبەشگە؛ کۆبەش؛ شیرکەت؛ شەریکە؛ دامەزراوەیەکی مافی کە بە هاوقۆڵی چەند کەس بۆ چالاکییەکی بازرگانی پێکهاتووە ‹بەشدارگەی پیشەیی› ▤ شرکت

بەشدارەکی / beşdarekî/: ناو. ئەندامەتی ▤ عضویت

بەشداری١ / beşdarî/: ناو. ١. هاوکاری؛ هاریکاری ٢. ئەندامەتی ٣. دۆخی خاوەن بەش بوون ▤ ١. همکاری ٢. عضویت ٣. حالت سهم داشتن

⊡ **بەشداری کردن**: ١. هاوڕێیی کردن؛ هاوکاری کردن ‹تاهیر دڵی تاریکە لە زولماتی حەوادیس/ بەشداری لە شوعلەی گەشی ئەنواری قیدەم کە! «سەید تاهیر هاشمی»› ٢. هاوبەشی کردن؛ دەست تێدا بردن ▤ ١. همراهی کردن ٢. شرکت کردن

بەشداری٢: ئاوەڵناو. باگوڕ؛ ئابوونە؛ ئەندامییەتی ▤ آبونه

بەششاندن / beşşandin/: چاوگ. قایل کردن ▤ رازی کردن

بەشق / beşq/: ئامراز. *[سووکەڵە]* بە عیشق؛ بە خۆشەویستی؛ لەبەر؛ بۆ سوێندان و تکا دەیڵێن ‹دەمکوژێ، حوکمە دەزانم بەخودا، دەردی حەبیب/ وەرە سا بەشقی خودا دەس لە یەخەم بەردە تەبیب! «شێخ ڕەزا»› ▤ به عشقِ؛ به خاطرِ

بەشقا / beşqa/: ئاوەڵکار. ١. بەڵکە ٢. ڕەنگە؛ شایەتا ▤ ١. بلکه ٢. شاید

بەشقەم / beşqem/: ☜ **بەشکوو**

بەشک / beşik/: ئاوەڵناو. بەگومان. هەروەها: **بەشک بوون** ▤ شک‌دار

بەشکا / beşka/: ئاوەڵکار. بەشکایە: ١. بەڵکەم ٢. وێدەچێ؛ شایەتا؛ دوور نییە ٣. *[سەرزارەکی]* گریمان؛ تەقا؛ تەقوو؛ جا ئەوە هاتوو ▤ ١. بلکە ٢. شاید ٣. فرضاً

بەشکانە / beşkane/: ناو. مزگێنی بەرخی تازەزاو کە شوان لە دەشت ئەیهێنێتەوە ▤ مژدەی نوزاد گوسفند کە چوپان آورد

بەشکایە / beşkaye/: ☜ **بەشکا**

بەشکایەک / beşkayek/: ئاوەڵکار. بەشکایەکوو: ١. ئەگەرکوو؛ دنیابوو ٢. بەشکوو ▤ ١. احیاناً ٢. بلکە

بەشکایەکوو / beşkayakû/: ☜ **بەشکایەك**

بەشکراو / beşk(i)raw/: ئاوەڵناو. بەش کریاگ؛ جیا-جیا بوو ▤ تقسیم‌شدە

بەشکریاگ / beşkiryag/: ☜ **بەش کراو**

بەشکم / beşkim/: ئاوەڵکار. ١. بەشکا؛ گریمان؛ وامان دانا ٢. بەشکوو ▤ ١. گیرم ٢. بلکە

بەشکۆ١ / beş(i)ko/: ناو. بازرگانی هاوبەشیی ▤ شرکت سهامی

بەشکۆ٢: ئاوەڵناو. خاوەن شکۆ ▤ باشکوە

بەشکۆیی / beş(i)koyî/: ناو. عەزەمەت؛ گەورەیی ▤ عظمت

بەشکوو / beşkû/: ئاوەڵکار. بەشکێکوو؛ بەشقەم: ١. شایەتا؛ بەشکا ‹نابمە میوانی کەلی هات و نەهات/ چارە کەم، بەشکوو ئەوا هات و نەهات «سوارە»› ٢. بەشکەم ‹لەم چەپگەڕییەت ببە پەشیمان/ بەشکوو بڕەوێ بەخت ڕەشیمان «هەژار، *مەم و زین*»› ▤ ١. شاید ٢. بلکە

بەشکە /beşke/: ئاوەلکار. شایەتا؛ بەشکا ▤ بلکە

بەشکەر /beşker/: ئاوەلناو. دابەشکەر؛ بەشاکەر؛ بەشکەرەوە ▤ مقسم

بەشکەرەوە /beşkerewe/: ☜ **بەشکەر**

بەشکەم /beşkem/: ئاوەلکار. بەشکا ▤ بلکە

بەشکی /beşkî/: ئاوەلکار. بەشکا ▤ بلکە

بەشکێکم /beşkêkim/: ئاوەلکار. بەشکا ▤ بلکە

بەشکێکۆ /beşkêko/: ☜ **بەشکێکو**

بەشکێکو /beşkêkû/: ئاوەلکار. بەشکا ▤ بلکە

بەشگ /beşg/: ناو. شەونم؛ خناو ▤ شبنم

بەشگا /beşga/: ناو. جێگەی دابەش کردنی ئاو؛ بناوانی ئاو ▤ محل تقسیم آب

بەشگە /beşge/: ناو. ١. جێ بەش کردن ٢. بەشدارگە؛ شەریکە ▤ ١. جای تقسیم ٢. شرکت

بەشوار /beş(i)war/: ئاوەلناو. زۆر بە کەف ▤ پُرکف

بەشۆ /beşo/: ئاوەلناو. ١. دەقدار؛ کەتیرە لێدراو ٢. شێدار ▤ ١. آهارزده ٢. نمدار

بەشو /beşû/: ئاوەلناو. شوودار؛ شووداره؛ مێرددار؛ به مێر؛ خاوەن شوو ▤ شوهردار

بەشە /beşe/: ناو. ١. بەش؛ پاژ؛ پشک ٢. واش؛ ئامال؛ یەک لە سێ هێمانی پێکهێنەری ڕەنگ ▤ ١. سهم ٢. فام

بەشەر /beşer/: ناو. مرۆڤ؛ بنیادەم؛ مرۆ ▤ بشر

بە شەرت^1 /beşert/: ئاوەلناو. مەرجی؛ شەرت دار ‹شووتی بە شەرت› ▤ شرطی

بە شەرت^2: ئاوەلکار. لە سەر گرێو؛ بە مەرج ‹بە شەرت دەیفرۆشم› ▤ به شرط

▣ **بە شەرتی جاران:** وەکوو جاران ‹بلێ پێم گولی بەهاری! لە تۆ تا بە کەی جودا بم؟/ وەرەوە، بە شەرتی جاران، ڕۆژی سەد جارت فیدا بم «وەفایی»› ▤ چون گذشته

بە شەرتی چەقۆ: بیبینە! باش بوو بیبە ▤ بە شرط چاقو

بە شەرتی شیرینی: بیخۆ! شیرین بوو ئەوکات بیبە ▤ به شرط شیرینی

بەشەرم /beşerm/: ئاوەلناو. شەرمین؛ شەرمن؛ شەرمێون؛ فەدیکار ▤ محجوب

بەشەروکری /beşerwek(i)rî/: ئاوەلناو. ڕووخۆش ▤ خوشرو

بەشەرەف /beşeref/: ئاوەلناو. ئابڕوودار؛ شەریف؛ خاوەنئابڕوو ▤ شریف

بەشەن /beşen/: ناو. قەلافەت؛ هەیکەل ▤ اندام

بەشیر /beşîr/: ئاوەلناو. تایبەتمەندی مێوینەی شیردار ▤ شیرده

بەشینەوە /beşînewe/: چاوگ. تێپەڕ. //بەشیتەوە؛ دەبەشیەوە؛ ببەشەوە// بەشانەوە: ١. دابەش کردن ٢. بەخشینەوە ▤ ١. تقسیم کردن ٢. توزیع کردن

■ ئاوەلناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەبەشینەوە

بەشێ /beşê/: ئاوەلکار. هنەک؛ هەند؛ بازێک؛ بڕێ ▤ بعضی

بەشێنەیی /beşêneyî/: ئاوەلکار. بەکاوەخۆ؛ لەسەرخۆ ▤ به آرامی

بەع^1 /be'/: ناو. *[مندالانه]* بەعا؛ بەعەکە؛ مەڕ و بزن ▤ بُز و گوسفند

بەع^2: دەنگ. باو؛ وشەیەکە بۆ گالتە دەگەل منال کردن ▤ کلمەای برای شوخی با کودک

بەعا /be'a/: ☜ بەع^1

بەعاستەم /be'astem/: ئاوەلکار. بە ئاستەم؛ بەدەگمەن؛ زۆر کەم ‹بەعاستەم چاوم پێ بکەوێ› ▤ به نُدرت

بەعجان /be'can/: چاوگ. بەعجین؛ وەڕەز بوون؛ جاڕز بوون ▤ بیزار شدن

بەعجاندن /be'candin/: چاوگ. بەعەجاندن؛ بەهەجاندن؛ وەڕەز کردن؛ عاجز کردن؛ جاڕز کردن ▤ بیزار کردن

بەعجین / be'cîn/: ☜ **بەعجان**

بەعزی / be'zî/: جێناو. بەعزێ؛ بڕێ؛ بڕێک؛ هێندێ؛ هێندێک ‹نیمی لە مللەت کرانشینە/ بەس ک کرا داس، بیچارە بینە/ بەعزی دە پلاک کرایە سینی! «شامی»› ▤ بعضی

بەعزێ[١] / be'zê/: ئاوەڵناو. هێندێ؛ بڕێ ‹بەڵام چیبکەین لە ناو چاوی ڕەشی بەعزێ زەکای گەورە/ وەکوو تۆوی گوڵی دەم با، لە سەر بەردێکی ڕەق ئەڕوێن «گۆران»› ▤ بعضی

بەعزێ[٢]: ئاوەڵکار. بڕێ؛ بڕێک ‹بەعزێ گەنج و ماڵ بەخشا وە ئەرژەنگ/ کەرد وە پاسەوان سپای خاترتەنگ «شانامە»› ▤ بعضی

بەعزێ[٣]: جێناو. بڕێ؛ هەندێکی ئەژمار نەکراو و دیار نەکری ‹ئەی وەتەن! بەعزێ بە ناوی تۆیەوە جاسووسی تام/ ئەی وەتەن! بەعزێ لە داخی تۆیە بوو بە پەندی عام «قانع»› ▤ بعضی

بەعومر[١] / be'umr/: ئاوەڵناو. بەعەمر؛ بەساڵاچوو؛ پیر ‹هەورازی کووڕ/ پشتی شاخێکی بەعومرە/ بۆ پێشمەرگە دانەویوە «شێرکۆ»› ▤ پیر

بەعومر[٢]: ئاوەڵکار. بەعەمر؛ هیچ کات؛ هەرگیز ‹بەعومرم شتی وام نەدیوە› ▤ هرگز

بەعەج / be'ec/: ناو. ترس ▤ ترس و بیم

بەعەجاندن / be'ecandin/: ☜ **بەعجاندن**

بەعەزرەت / be'ezret/: ئاوەڵناو. تاسەبار؛ تاسەدار ▤ آرزومند؛ مُشتاق

بەعەکە / be'eke/: ☜ **بەع**[١]

بەعەمر / be'emr/: ☜ **بەعومر**

بەعی / be'î/: ناو. پێشەکی سەودا ▤ بیع در معامله

بەعیڤ / be'îv/: ☜ **بادام**

بەعینوان / be'înwan/: ئاوەڵناو. نازفرۆش ▤ عشوەگر

بەغمە / beğme/: ناو. پێران؛ بوغمە؛ ملەخڕە؛ نەخۆشی دووشاخە ▤ خُناق

بەغیرەت / beğîret/: ئاوەڵناو. ١. بوێر؛ ئازا؛ نەترس ٢. جوامێر و بەناموس؛ خاوەن غیرەت ▤ ١. شجاع ٢. غیرتمند

بەغیل / beğîl/: ☜ **بەخیل**

بەغێڵ / beğêł/: ☜ **بەخیل**

بەغێڵی / beğêłî/: ☜ **بەخیلی**

بەفاڵ / befał/: ئاوەڵناو. وەفاڵ؛ تایبەتمەندی ماکەر و ماینی نێرخواز و تامەزرۆی جووت بوون. هەروەها: **بەفاڵ بوون** ▤ نَرخواه (برای ستور ماده)

بەفایدە / befayde/: ئاوەڵناو. بەهرەدار؛ بەکەڵک ▤ فایدەدار

بەفر / bef(i)r/: ناو. بەرف؛ وەفر؛ وەور؛ ڤەور؛ وەرب؛ بەور؛ وەروە؛ ڤەر؛ ڤەڕ؛ ڤەرڤە؛ ویەر؛ دەنکی سپیلانەی ڕسکاو لە بۆقی ڕچاو، کە لە هەوای ساردا لە ئاسمانەوە دادەبارێ ▤ برف

▣ **بەفری یەک شەوە**[کنایە] تەواو سپی ▤ سفید یکدست

⊡ **بەفر داکردن/ دادان:** بەفر بارین ▤ برف باریدن

بەفر ماڵین: پاک کردنەوە یان لادانی بەفر ▤ روبیدن برف

بەفرئاسا / befr'asa/: ☜ **بەفرین ـ١**

بەفرانبار / befranbar/: ناو. بەفرەمبار؛ بەفرەنبار؛ مانگی دەیەمی ساڵی هەتاوی کوردی کە سی ڕۆژە ‹دیسان بەفرانبار دایدا کرێوە/ دیسان ڕێبەندان سوپای بەڕێوە «حەقیقی»› ▤ دی؛ دی‌ماه

بەفراو / befraw/: ناو. ئاوی بەفر ‹سەیری لوبنان و گەڕانی چین و ماچین بۆ بکەم/ تا ببن بەفراو و مێرگ و چیمەن و کوێستانی کورد «قانع»› ▤ برفاب

بەفراوی / befrawî/: ئاوەڵناو. ١. تێکەڵ بە بەفر؛ بە بەفرەوە تلاو ٢. سپی وەک بەفر ‹سەرت سپی و بەفراوییە/ دەروونت: کڵی ئاگری «هێمن»› ▤ ١و٢. برفی

بەفربەسەر / bef(i)rbeser/: ناو. بەفرەسەر؛ بەفری سەهۆڵبەستووی پەستواو کە بە سەریدا دەڕۆن و ناتەپێ ☰ برف متراکم و منجمد کە بر آن روند

بەفرخۆرکە / bef(i)rxorke/: ناو. ١. تەرزەی ورد ٢. مەلێکی بچووکە ☰ ١. تگرگ ریز ٢. پرندەایست

بەفرکوش / bef(i)rkuş/: ناو. شوێنی سەخڵەت لە کوێستان کە بەفرەکەی دێر دەتوێتەوە و عەرزەکەی ڕەق دەبێ ☰ نقاطی از کوهستان کە برفش دیر آب می‌شود

بەفرلادەر / bef(i)rlader/: ناو. کەرستەیەک لە سەر جامی بەر و دوای ماشێن بۆ بەفر لادان ☰ برف‌پاک‌کُن

بەفرماڵ / bef(i)rmał/: ناو. ١. بەفرماڵک؛ بەفرەلۆ؛ بەفرەلوو؛ بەورەڵوو؛ وەروەرە؛ پاڕووی بەفر ماڵین ٢. کەرستە یان ماشینی تایبەتی بەفر ماڵین لە سەر شەقام و جادە ٣. ئەو کرێکارە بەفر دەماڵێ ☰ ١. پاروی ویژەی برفروبی ٢. ماشین برف‌روب ٣. کارگر برف‌روب

بەفرماڵک / bef(i)rmałik/: ☜ **بەفرماڵ ـ١**

بەفرەچاڵ / befreçał/: ناو. چاڵەبەفر: ١. نواڵەی نزار کە بەفری تا ماوەیەکی زۆر لێناتوێتەوە ٢. ئەو قووڵکەی لە چیا بەفری تێ دەکەن و دایدەپۆشن ☰ ١و٢. برفچال

بەفرەخۆرە / befrexore/: ناو. بەفری بلۆکە و کەم کە بە سەر بەفری دیدا دەبارێ و زووتر دەیتوێنێتەوە ☰ برف‌خورک

بەفرەژیلکە / befrejîlke/: ناو. بەفرەلۆکە؛ بەفرەڵووکە؛ بەفری زۆر دەنک‌ورد ☰ برف دانە ریز

بەفرەسەر / befreser/: ناو. ١. ☜ **بەفربەسەر** ٢. خلیسکێن بە سەر بەفردا ☰ ١. ☜ **بەفربەسەر** ٢. اسکی

بەفرەشینە / befreşîne/: ناو. کاسەڵکەشینە ☰ مرغ زنبورخوار

بەفرەک / befrek/: ناو. ١. هەڵمی ڕچاو وەک دەنکە بەفر لە سەر جام و ... ٢. خاڵ ـ خاڵی سپی لە سەر شاشەی تەلەڤیزیون و ڕادار ٣. زوقمی نێو یەخچاڵ و ساردینگ ☰ ١. برفَک ٢. برفک تصویر ٣. برفک یخچال

بەفرەلۆ / befrelo/: ☜ **بەفرماڵ ـ١**

بەفرەلۆکە / befreloke/: ☜ **بەفرەژیلکە**

بەفرەلو / befrelû/: ☜ **بەفرماڵ ـ١**

بەفرەڵوکە / befrełûke/: ☜ **بەفرەژیلکە**

بەفرەمبار / befrembar/: ☜ **بەفرانبار**

بەفرەنبار / befrenbar/: ☜ **بەفرانبار**

بەفریک / befrîk/: ناو. ١. سەهۆڵدان؛ جێگای بەفر و سەهۆڵ ٢. بەفرەلۆ ☰ ١. یخدان ٢. پاروی برف‌روبی

بەفرین / befrîn/: ئاوەڵناو. ١. بەفرئاسا؛ وەک بەفر ‹لە ژێر ئاسمانی شینا/ لە پاڵ لووتکەی بەفرینا «گۆران»› ٢. لە جنسی بەفر ☰ ١. برف‌سان ٢. برفی

بەفرینگ / befrîng/: ناو. فریزێر؛ قەرسینک ☰ فریزر

بەفرینە / befrîne/: ناو. دۆندرمە؛ چلوورە؛ بەستەنی ☰ بستنی

بەفریو / bef(i)rîw/: ئاوەڵناو. خاپینۆک؛ دەسبڕ؛ فێڵباز ☰ فریبکار

بەفش / befş/: ناو. ١. فرچەی مافوور ماڵین ٢. شەی جۆلایی ☰ ١. فرچەی فرش ٢. شانەی جولایی

بەفشک / befşik/: ناو. ١. فرچەی بچووک ٢. لۆلاقی دەست و پێ ☰ ١. فرچەی کوچک فرش ٢. مچ دست و پا

بەفەڕ / befeř/: ئاوەڵناو. ١. مبارەک؛ پیرۆز ٢. بەبەهرە ☰ ١. فرخُندە ٢. سودمند

بەفیرۆچو / befîřoçû/: ئاوەڵناو. ئاوبردوو ☰

بربادرفته

بەفیز / befîz/: ئاوەڵناو. بەدەعیـــە؛ بادیهـــەوا؛ لووتبەرز؛ دەمارزل ▬ مُتکبر

بەفێرۆ / befêřo/: ئاوەڵناو. بەترەف؛ لە دەست چوو ▬ تباه؛ هدرشده

بەڤر / bevir/: ناو. ١. تەور ٢. بەور؛ بەبر ▬ ١. تَبَر ٢. بَبر

بەڤڕ / beviř/: ئاوەڵناو. درۆزن ▬ دروغگو

بەڤڕا / beviřa/: ئاوەڵکار. پێکـەوە؛ لەگـەڵ یـەکا؛ بهەڤڕا؛ وێڕا ▬ باهم

بەڤز / bevz/: ☜ **بەوز[1]ـ٢**

بەڤل[1] / bevil/: ناو. ١. بێڤـل؛ لـووت؛ کـەپۆ ٢. کێوییەکی دڕندەیـە لـە تـیرەی پشـیلەکێوی ٣. دوژمنیی زۆر سەخت ▬ ١. بینی ٢. نـوعی گربـەی وحشی ٣. عناد

بەڤل[2]: ئاوەڵناو. هاوپایە ▬ همشأن

بەق[1] / beq/: ناو. ١. قرپۆک؛ بۆق؛ قورواق؛ قوڕبۆق ٢. نێرەکەو ▬ ١. قورباغه ٢. کبک نَر

بەق[2]: ئاوەڵناو. زاق؛ چاوزەق؛ چاودەرپەڕیو ▬ چشم برجسته

بەقا / beqa/: ناو. ١. وەفـا؛ ئەمـەگ ‹چ قـەوماوە بەقات بـۆ مـن نـەماوە؟› ٢. دەوام؛ ڕەوتی مانـەوە؛ مان ‹بنیشی لە بان تەخت کەیانی / بەقا نەدارۆ ئەی دونیای فانی «ئازادی کەلهوڕی»› ٣. بڕوا ‹تازە چیتر بەقات پێ ناکەم› ▬ ١. وفا ٢. دوام؛ بقا ٣. باور

▣ **ئاوی بەقا**: ئـاوی ژیـان؛ ئـاوێ کـە گوایـە هەرکەس بیخواتەوە، نامرێ ‹لێوی تۆ ئاوی بەقا، من خدرم/ فەیزی تۆ ڕەحمـەت و مـن سـەوزەگیا «نالی»› ▬ آب حیات

بەقازانج / beqazanc/: ئاوەڵناو. بەخێر ▬ سودمند

بەقاڵ / beqał/: ناو. دووکانداری ئازووخەفرۆش ▬ بقال

بەقانامە / beqaname/: ناو. بڕوانامە ▬ اعتبارنامه

بەقبـەقۆک / beqbeqok/: دەنگـەناو. بلقەبڵـــق؛ دەنگی ئاوێ کە دەکولێ ▬ صدای غُلغُل آب

بەقبەقو / beqbeqû/: دەنگەناو. دەنگی قەلەموونە ▬ صدای بوقلمون

بەقبەقی / beqbeqî/: ناو. گۆزەڵەی دەمچکۆلە ▬ کوزەی دهان‌تنگ

بەقتانـدن / beqtandin/: چـاوگ. تەقانـــدن ▬ منفجر کردن

بەقتین / beqtîn/: چاوگ. تـەقین؛ تەقینـەوە ▬ منفجر شدن

بەقدەنوس / beqdenûs/: ناو. جافری؛ جەعفەری؛ مەدەنووس ▬ جعفری

بەقلاوە / beqlawe/: ☜ **باقلاوا**

بەقلە / beqle/: ناو. بۆقلە؛ قەلەموونە؛ بەقلـەمووت ▬ بوقلمون

بەقلەموت / beqlemût/: ☜ **بەقلە**

بەقلەوا / beqlewa/: ☜ **باقلاوا**

بەقلیسۆک / beqlîsok/: ئاوەڵناو. بێشەرم و بێئابڕوو ▬ بی‌شرم

بەقم[1] / beqim/: ناو. ١. کاری سواخ دانی کـون و کەلێنی دیوار بە قوڕ ٢. کاری وێران کـردن ▬ ١. گل‌اندود ٢. تخریب

بەقم[2]: ئاوەڵناو. ڕەنگ‌هەڵگەڕاو ▬ رنگ‌باخته

بەقۆ / beqo/: ناو. بەقۆک؛ تۆنگە؛ تونگ؛ لوولێنـە؛ ئاوخۆرە ▬ پارچ؛ تُنگ

بەقۆک / beqok/: ☜ **بەقۆ**

بەقـەدر / beqdr/: ئاوەڵـناو. عـەزیز؛ خۆشەویســت؛ خوەشەویس ▬ عزیز؛ گرامی

بەقەدەر / beqeder/: ئامراز. لەقەدەر؛ بە ئەندازەی ▬ به مقدارِ

بەقەم[1] / beqem/: ناو. ١. دارێکی بەرزی خۆڕسکە بـە گوڵـی سـپی مەیلـەو زەردەوە ٢. ڕەنگـی وەرگیراو لە داری بەقەم کـە بـۆ ڕەنـگ کـردنی

پارچەی ئاوریشم و خوری کەلکی لێ وەردەگیرێ ۳. ڕەنگێ کە خۆی نەگرێ و زوو کاڵ بێتەوە ‹هەر ڕۆیشتم، هەتاکوو سۆراخی مەراقم گەیاندە ژوورەکەی/ ژوورێ بوو بەقەم بوو ڕەنگ‌وڕووی «شێرکۆ»› 🇮🇷 ۱. درخت بَقَم ۲. رنگ قرمز بقم ۳. رنگی که زود بپرد

بەقەم۲: ئاوەڵناو. ۱. بێ‌قەول؛ بێ‌بەڵێن ۲. پەیمان‌شکێن ۳. تایبەتمەندی لقی نۆک و دانەوێڵە کە لە کاتی دەسکەنە تێپەڕیوە و زوو دەشکێ 🇮🇷 ۱. بدقول ۲. پیمان‌شکن ۳. شکننده (ساقەی خشک جو و نخود رسیده)

بەقەو / beqew/: ئاوەڵکار. ۱. بە دەنگی بەرز ‹بەقەو بانگی کە!› ۲. بە تەوژمەوە ‹بەقەو پێم لێ‌نێ!› 🇮🇷 ۱. با صدای بلند ۲. با فشار

بەقەوەت / beqewet/: ئاوەڵناو. بە توان و تابشت؛ خاوەن وزە و هێز 🇮🇷 توانا؛ نیرومند

بەقیمەت / beqîmet/: ئاوەڵناو. نرخدار؛ کوک ‹تازە بە پیری بیر لەو پەندە بەقیمەتە دەکەمەوە و لە دەستم دەرچووە! «هەژار، چێشتی مجێور»› 🇮🇷 ارزشمند؛ باارزش

بەقین / beqîn/: ئاوەڵناو. قیندار؛ قارلەزگ؛ دڵ پڕ لە ڕک 🇮🇷 کینەورز

بەقیە / beqye/: ناو. باقیە؛ باخیە؛ بەخیە؛ تەقەڵ؛ تیک 🇮🇷 بخیە

بەکار / bekar/: ئاوەڵناو. ۱. کارا؛ زۆر کارکەر ‹پێکیان هێنا لەشکرێکی چاک/ لە لاوی ئازا و بەکار و چالاک «هێمن»› ۲. بەکەڵک؛ سوودمەند ✱ هەروەها: **بەکار بوون** 🇮🇷 ۱. کارا ۲. بەدردبخور

بەکارهاتو / bekarhatû/: ئاوەڵناو. هاوە؛ کێراتی؛ بەکەڵک 🇮🇷 بەدردبخور

بەکارهێنراو / bekarhênraw/: ئاوەڵناو. دەکارکراو؛ کارپێ‌کراو 🇮🇷 مصرف‌شدە؛ مُستعمل

بەکاکڵ / bekakił/: ئاوەڵناو. ئازا؛ ناودار؛ پێچەوانەی پووچەڵ 🇮🇷 مغزدار

بەکاوەخۆ / bekawexo/: ئاوەڵکار. هێدی؛ یەواش؛ بە سەبر؛ لەسەرخۆ ‹بەکاوەخۆ داپۆشی› 🇮🇷 آرام

بەکربەگی / bekirbegî/: ناو. جۆرێ بووزووی ڕێ - ڕێ 🇮🇷 نوعی شال محلی

بەکرۆک / bekrok/: ئاوەڵناو. شووفار؛ دووزمان؛ شەیتانی‌کەر 🇮🇷 سخن‌چین

بەکرە / bekre/: ناو. قرقرە؛ غەرغەرە؛ مەکارە 🇮🇷 قرقرە

بەکرێ‌گیراو / bek(i)rêgîraw/: ناو. *[پلار]* جاش؛ کرێگرتە؛ خۆفرۆش 🇮🇷 مزدور؛ عامل بیگانە

بەکڕ / bekiř/: ئاوەڵناو. ئامادەی خەوتن لە سەر هێلکە (باڵندە) 🇮🇷 کُرچ

بەکلکە / bekilke/: ئاوەڵناو. کلکدار؛ پاشلدار؛ بە دوایی 🇮🇷 دنبالەدار

بەکلکێ / bekilkê/: ئاوەڵناو. لاوازی لە مردن 🇮🇷 لاغرمردنی

بەکوڵ / bekuł/: ☞ **بەرکول**۱

بەکوڵکە / bekułke/: ئاوەڵناو. تووکن؛ کولکن 🇮🇷 پشمالو؛ پرمو

بەکۆ / beko/: ئاوەڵناو. عومدە؛ زەبەند؛ بە چەند و چۆنییەکی زۆرەوە 🇮🇷 عُمدە

بەکەل / bekel/: ئاوەڵناو. بەکەڵک؛ بەکار 🇮🇷 کارا

بەکەڵ / bekeł/: ئاوەڵناو. تایبەتمەندی چێڵ و گامێشی تامەزرۆی جووت بوون 🇮🇷 گُشن‌خواە

بەکەڵک / bekełk/: ئاوەڵناو. بەبەهرە؛ بەفایدە. هەروەها: **بەکەڵک بوون** 🇮🇷 مفید

بەکەیف / bekeyf/: ئاوەڵناو. شاد و دڵخۆش ‹موشتەری وەک من لە مەیخانێ کەمن/ زۆربەیان شاد و بەکەیف و بێ‌خەمن «هێمن»› 🇮🇷 خوشنود

بەکەیفی / bekeyfî/: ناو. دڵخۆشی؛ شادی؛ بەدەماخی 🇮🇷 شادی

بەکینە / bekîne/: ئاوەڵناو. ڕکوونی و بوغز لە زگ

■ کینەتوز

بەکێش / bekêş/: ئاوەڵناو. *[مەجاز]* ١. بە سەبر و حەوسەلە ٢. قسەدرێژ و قیرسیچمە و درێژدادڕ ■ ١. صبور ٢. پُرچانە

بەکێشە / bekêşe/: ئاوەڵناو. ١. ئاژاوەگێڕ؛ دڕ و شەڕانی ٢. بەهانەگیر؛ پەڵپگر؛ لە بەهانە ■ ١. ماجراجو ٢. بهانەگیر

بەگ١ / beg/: ناو. ١. بێگ؛ لەقەمی ئاغاوات ‹تایر بەگی جاف› ٢. یەکەمین کەس لە کایەدا، بەرانبەر قڕە ‹من بەگی!› ■ ١. بیگ ٢. بازیکن اوّل

بەگ٢: ئاوەڵناو. گەورە ■ بزرگ

بەگا / bega/: ئاوەڵناو. باری زەوی دێراو کە بۆ چاندنی ڕەپستە ئامادەیە ■ آبستە؛ بسارده

بەگازندە / begazinde/: ئاوەڵناو. گلەمەند؛ گازندەکەر ■ گلەمند

بەگاڵتە / begalte/: ئاوەڵکار. نەڕاستی؛ بە شۆخییەوە ■ بە شوخی

بەگرتک / begirtik/: ئاوەڵناو. قالەن؛ ئەستوور؛ قەبە ■ ستبر

بەگرێ / beg(i)rê/: ئاوەڵناو. گرچن ■ گرەدار

بەگزادە / begzade/: ناو. بەچکە بەگ ■ بیگ‌زادە

بەگشتی / begiştî/: ئاوەڵناو. گەلەمپەری؛ بە گشتی ■ همگی

بەگفتولفت / begift û lift/: ئاوەڵناو. بدوو؛ دەمپاراو؛ لێهاتوو لە قسە کردندا ■ سخنور

بەگلەیی / beg(i)leyî/: ئاوەڵناو. بەگازندە؛ گازندەکەر ■ گلەمند

بەگوان / beg(i)wan/: ئاوەڵناو. ١. گواندار؛ خاوەن گوان؛ مێوینە ٢. شیردەر؛ شیری؛ توانا لە بەرهەم هێنانی شیر ■ ١. مادە ٢. شیردە

بەگوڕ١ / beguř/: ئاوەڵناو. ١. ساغ و سەرکەیف ٢. بەهێز؛ بەقەوەت ‹تا هێزی بزووتن لە لەشما بەگوڕ بوو/ من کوڕ بووم بۆ ئاغا و ئاغا باوکی کوڕ بوو «گۆران»› ■ ١. سرحال ٢. نیرومند

بەگوڕ٢: ئاوەڵکار. بەلەز؛ خێرا ‹هەر کە بزانێ لە شوێنێ من هەم/ بەگوڕ ڕا ئەکا لەم چەم بۆ ئەو چەم «دڵدار»› ■ سریع

بەگوڕوتاو / beguř û taw/: ئاوەڵناو. بەهێز و تەکان ‹لافاوی مێژوو بەگوڕوتاوە/ پیس و پڕوپووش دەخاتە لاوە «هەژار، *بۆ کوردستان*»› ■ پُرقُدرت

بەگون / begun/: ئاوەڵناو. نێری نەخەساو ■ اختە نشدە

بەگوێ / beg(i)wê/: ئاوەڵناو. *[کنایە]* بەلبەلەگۆش؛ گوێڕادێر؛ گۆشگیر؛ گوێلەمست ■ حرف‌شنو

بەگۆترە / begotre/: ئاوەڵکار. دەیمی؛ ڕەمەکی؛ هەرەکی؛ هەیکۆ ■ دیمی

بەگۆشە / begoşe/: ئاوەڵناو. سووچدار؛ قولینچکدار ■ گوشەدار

بەگەم / begem/: ئاوەڵناو. بەکەڵک ■ مُفید

بەگەن / begen/: ناو. پەسند. هەروەها: **بەگەن کردن** ■ پسند

بەگیان‌ودڵ / beg(i)yan û dił/: ئاوەڵکار. گەرموگوڕ ■ با حرارت

بەگیر / begîr/: ئاوەڵناو. خۆڕاگر؛ بەسەبر و پشوودرێژ ■ صبور

بەگیرگە / begîrge/: ئاوەڵناو. ١. بەگیر ٢. نەبەز و کۆڵنەدەر و دەستهەڵنەگر ■ ١. صبور ٢. نستوه

بەڵ١ / bel/: ناو. پەلە؛ لەز ■ عجلە

◘ **بەڵ بون**: پەل بوون؛ بە پەلە ڕۆیشتن؛ بلەز چوون ■ با شتاب رفتن

بەڵ٢: ئاوەڵناو. ١. قەدباریک ٢. لوول و قوت ‹گوێی بەڵ› ٣. هەڵواسراو؛ شۆڕەوەبوو ٤. درێژ (مل) ٥. قیت؛ دەرپەڕیو؛ بڵندتر لە دەوروبەری خۆی ‹گەرچی ڕیشم چەرمگ و دمندانەکانیشم کەلە/ ...ەکەی مردوومراوم ئێستەکەش هەروا بەلە! «شێخ ڕەزا»› ٦. بەرز؛ درێژ ‹مل بەڵ› ■ ١. کمرباریک ٢.

پیچ‌درپیچ و برجسته ۳. آویزان ۴. دراز ۵. برآمده ۶. بلند

⊡ **بەل بون:** بەل بوونەوە؛ دەرپەڕین؛ هەڵتۆقین ▤ برجسته شدن

بەل بونەوە ☜ **بەل بون**

بەل^{۲}: پێڕۆ. ← **تەڕوبەل**

بەلا^{۱} / /bela: ☜ **بەڵا**^{۱}

بەلا^{۲}: ئاوەڵناو. ۱. هار و زیرەک ۲. بڵاو؛ پەرژ ▤ ۱. آتشپاره ۲. پراکنده

بەلاتە / /belate: ناو. کەلاکی منداری حەیوان ▤ لاشەی مردەی حیوان

بەلاتیتک / /belatîtk: ☜ **پەپوولە**

بەلاتینک / /belatînk: ☜ **پەپوولە**

بەلاتینگ / /belating: ☜ **پەپوولە**

بەلاچیڤانۆک / /belaçîvanok: ناو. پەپوولە؛ پەروانە ▤ پروانە

بەلازیز / /belazîz: ناو. ۱. گوڵێکی سەرە بەهارە بە ڕەنگی ئاسمان، پنجە و چەند گوڵ دەر دەکا ۲. گوڵەگەزیزە ▤ ۱. گلی است نوروزی، آسمانی رنگ ۲. قاصد بهاری

بەلاش^{۱} / /belaş: ئاوەڵناو. ۱. مفت؛ خۆڕایی؛ بێ‌نرخ ‹وەکوو مەیموون لاساکەرە/ بەلاش گۆشتی سەر چەپەرە «هەژار، *چوار ناميلکە*»› ۲. پووچ و بن شڕ ▤ ۱. مفت ۲. یاوه

بەلاش^{۲}: ئاوەڵکار. بە مفت؛ بە خۆڕایی ‹دەرکی سەعبە، دەم‌مەدە مەحوی لە ئەسراری دەمی/ چونکە بۆ «لا شَیءْ»، هەر سەعییەک بکا دەڕوا بەلاش «مەحوی»› ▤ مُفت؛ مجّانی

⊡ **بەلاش و هەلاش:** لەخۆڕا؛ بێ‌هۆ ‹بەلاش و هەلاش ئەو هەموو ڕێگایەت داینە بەر!› ▤ بیهوده

بەلاڤ / /belav: ئاوەڵناو. بڵاو؛ پەرێشان؛ بەلا ▤ پراکنده؛ پریشان

بەلاڤکەر / /belavker: ناو. بڵاوکەرەوە ▤ ناشر

بەلاڤۆک / /belavok: ناو. پەخشە؛ نووسراوە بۆ بڵاو کردنەوە ▤ نشریە

بەلال / /belal: ناو. گەنمەشامی؛ گوڵەپێغەمبەرە ▤ بلال

بەلالوک / /belalûk: ☜ **بڵاڵووک**

بەلالیسک / /belalîsk: ناو. گوڵێکی کوێستانییە ▤ گلی است کوهستانی

بەلالیک / /belalîk: ☜ **بڵاڵووک**

بەلان / /belan: ئاوەڵناو. ۱. تەڕەی زەبەلاح ۲. توند و تۆڵ و ئازا ▤ ۱. لندهور ۲. چابُک

بەلاوەقە / /belaweqe: ☜ **بەلەباقە**

بەلبەشۆ / /belbeşo: ناو. ئاژاوە؛ کەس‌لەکەس ▤ همهمه

بەلبەلاسینگ / /belbelasîng: ناو. پەپوولە؛ پەڕپەڕۆک ▤ پروانە

بەلبەلەزوانە / /belbelez(i)wane: ناو. زوکولە؛ زمانە چکۆلە ▤ زبان کوچک

بەلبەلەشوانە / /belbeleş(i)wane: ناو. بەلبەلەشوانی؛ بەلبەلەشوانێ؛ زڕەمەندێ؛ زیزڕەمەندێ؛ گیایەکی بۆنخۆشە، گەڵا و لاسکی تووکنە، گوڵی سپی دەر دەکا و تێکەڵ شیرێژی دەکەن ▤ گیاهی خوراکی

بەلبەلەشوانی / /belbeleş(i)wanî: ☜ **بەلبەلەشوانە**

بەلبەلەشوانێ / /belbeleş(i)wanê: ☜ **بەلبەلەشوانە**

بەلبەلەگۆش / /belbelegoş: ئاوەڵناو. بەگوێ؛ گوێ‌ڕادێر ▤ حرف‌شنو

بەلبەلیتانگ / /belbelîtang: ☜ **پەپوولە**

بەلبەلیناتگ / /belbelînatig: ☜ **پەپوولە**

بەلبەنی / /belbenî: ناو. دۆراخ ▤ گیاهی است

بەلچم / /belçim: ناو. گەڵا و لکی زۆر ناسکی دار ▤ شاخەی ریز و نازک درخت

بەلشاندن / belşandin/: چاوگ. هان دان ☰ تحریک کردن

بەلشین / belşîn/: چاوگ. تێکەوەگلان؛ پێکهەلپرژان ☰ گلاویز شدن

بەلفاندن / belfandin/: چاوگ. خلافاندن؛ خاپاندن؛ فێڵ و تەڵەکە لێکردن ☰ گول زدن

بەلقاندن / belqandin/: چاوگ. بلقەبلق کردن ☰ غُلغُل کردن آب

بەلقتاندن / belqitandin/: چاوگ. ١. قەلاشتن؛ قەلشاندن ٢. پارچە ـ پارچە کردن ☰ ١. شکافتن ٢. قطعه ـ قطعه کردن

بەلقتین / belqitîn/: چاوگ. بەرقتین؛ بەلقەتین: ١. قەلشان؛ تلیشیان ٢. پارچە ـ پارچە بوون ☰ ١. شکافته شدن ٢. قطعه ـ قطعه شدن .

بەلقەتین / belqetîn/: ☜ بەلقتین

بەلک / belk/: ناو. نەرمەگوێ؛ جێ گوارە ☰ نرمەی گوش

بەلکانک / belkanik/: ناو. باڵداریکە ☰ پرندەایست

بەلگ / belg/: ناو. لەرزانە؛ جۆرێ خشڵی ژنان کە وەک گەلاداری دەکەن ☰ زیوری زنانه

بەللی / bellî/: ئاوەڵکار. [پلار] فڕچ؛ بەڵمێ (بە گالتەوە، واتا: هیچێکی وا نییە) ☰ صد البته (با تمسخُر)

بەلمیت / belmît/: ناو. مۆم؛ شەم ☰ شمع

بەلنگاز / belingaz/: ئاوەڵناو. بەلەنگاز؛ هەژار ‹دیا منا بەلنگاز پێنجی سالێ دلۆڤان/ سالەک پشتی باقی من، ئەڤ ژی ل ڤێ بوو مێڤان «جگەرخوێن»› ☰ بینوا

بەلوغە / beluğe/: ناو. شێر؛ موسلوخ ☰ شیر آب

بەلوەشێن / belweşên/: ناو. ١. نەخۆشی گران ٢. گولی ☰ ١. بیماری سخت ٢. جُذام

بەلۆ / belo/: ناو. لەقەمی گورگ ☰ لقب گرگ

بەلۆڤاژی / belovajî/: ئاوەڵناو. بەراوەژی ☰ وارونه

بەلۆق / beloq/: ئاوەڵناو. تڕووسکەدار؛ بەبریقە ☰ درخشنده

بەلۆک / belok/: ئاوەڵناو. زمانشڕ ☰ بددهن

بەلۆکە / beloke/: ناو. بلیکە؛ بەلووکە؛ بەلەمیتکە؛ بەلە؛ قیتکە؛ چووچەلە؛ نێوەر؛ چیلکە؛ دوو پەلەگۆشتێ لای سەرووی ئەندامی زاوزێی گوانداری مێ ☰ چوچوله

بەلو / belû/: ناو. بەڕوو؛ بەری دار بەڕوو ☰ بلوط

بەلوتنەک / belûtnek/: ناو. پیک؛ پیق؛ فیقەنە ☰ زبانەی سر سرنا

بەلوجە / belûce/: ناو. گیایەکە وەک ئەسپۆن کەف دەکا ☰ گیاهی مانند اشنان کف می‌کند

بەلوچکە / belûçke/: ناو. بەلووجە؛ بەڕوولە؛ خڕەداری چکۆلە و کورت کە دەچێ بە نێو دوو داری کونکراودا بۆ توند کردن وەک بەڕوولەی بەین دەند و پاشبارە لە ئامووردا، هەروەها لە کانزاش چێ دەبێت ☰ پیم؛ میلەی مخروطی

بەلوچە / belûçe/: ناو. بەڕوولەی ئاموور ☰ از ابزار خیش

بەلوعە / belû'e/: ناو. موسلوخ؛ شێری ئاو ☰ شیر آب

بەلوکە / belûke/: ☜ بەلۆکە

بەلووەر / belûwer/: ناو. گۆزە ☰ کوزه

بەلویی / belûyî/: ناو. زۆلوولاو؛ ڕووەکێکی لامژە، ڕیشەی لە سەر داری بەڕوو دەڕوێ و میوەکەی بۆ ڕەوانی باشە ☰ داروواش

بەلە¹ / bele/: ☜ بەلۆکە

بەلە²: پێشوشە. لە پێش وشەدا دێ و مانای قوت و قنج دەدا بە وشەکەی دیکە ‹بەلەزمانە› ☰ ـ ور؛ برجسته

بەلەباریک / belebarîk/: ئاوەڵناو. قەدزراو؛ قەدباریک؛ بەلەباریکە ☰ باریک‌اندام

بەلەباریکە / belebarîke/: ☜ بەلەباریک

بەلەباقە / belebaqe/: ناو. بەلاوەقە؛ نەخۆشییەکی بزنە ‹بزن و مەڕ ڕووتن، وەک سوورەباقە/ یەک دانوو دەیکوشت یەک بەلەباقە «سەیفی قازی»› ▤ از بیماری‌های بُز

بەلەبۆر / belebor/: ناو. مەڕی ڕەنگ بۆری گوێڕاست و درێژ ▤ گوسفند کبود

بەلەبۆز / beleboz/: ناو. *[کینایە]* لەقەمی گورگ ▤ از القاب گرگ

بەلەبەش / belebeş/: ناو. بزنی ڕەشی نێوچەوان سپی ▤ بُز سیاه پیشانی سفید

بەلەپا / belepa/: ئاوەڵناو. بەپا؛ چالاک؛ خۆشڕەو؛ لەزگین؛ خاوەن پلوپای توند و خێرا ▤ تیزپا

بەلەتوڕکە / beletûřke/: ناو. بەلەفیرە؛ تەقەفیرە ▤ اسهال

بەلەچ / beleç/: ☜ بلچ

بەلەچە / beleçe/: ناو. ١. لەرە؛ لەرزە ٢. کەلەپچە ▤ ١. لرزش ٢. دستبند زندانی

بەلەچەق / beleçeq/: ☜ بەلەچەك

بەلەچەک¹ / beleçek/: ناو. بەلەچەق: ١. تاسمە؛ کوولەکەی وشک کراو بۆ زستان ٢. کەلەبچە؛ دستبەندی بەندی ▤ ١. کدوی خشک کرده ٢. دستبند زندانی

بەلەچەک²: ئاوەڵناو. بەلەچەق؛ هەڵواسراو؛ بە تەکەتەک ▤ آویزان

بەلەخەت / belexet/: ناو. کووز؛ تۆمەشان ▤ خطِ تعیین شخم

بەلەدی / beledî/: ناو. ترووسکەی برووسکەی ئاسمان ▤ درخشش برق

بەلەریقە / belerîqe/: ناو. بەلەفیرە ▤ اسهال

بەلەز¹ / belez/: ئاوەڵناو. بلەز؛ پەلە ‹کاری بەلەز› ▤ عجله

بەلەز²: ئاوەڵکار. بلەز؛ بەپەلە ‹بەلەز هات› ▤ با عجله

بەلەزخۆر / belezxor/: ئاوەڵناو. بەدەم؛ زۆرلەوەڕ ▤ تُندخور

بەلەزمانە / belez(i)mane/: ناو. زمانەچکۆلە ▤ زبان کوچک

بەلەزواد / belez(i)wad/: ناو. ئاغزوونە ▤ سگک

بەلەزوانە / belez(i)wane/: ناو. بەلەزمانە ▤ زبان کوچک

بەلەزەت / belezet/: ئاوەڵناو. خۆش‌چێژ؛ خۆش‌تام ▤ لذیذ

بەلەزی / belezî/: ☜ **پلەپڕوزێ**

بەلەژنانێ / belej(i)nanê/: ☜ **بەلەکناچێ**

بەلەسور / belesûr/: ناو. کەڵەکێوی ئاماڵسووڕ ▤ بُز کوهی مایل به قرمز

بەلەسە¹ / belese/: ناو. پەلە؛ لەز؛ پەل ▤ عجله؛ شتاب

⊡ **بەلەسە بوون**: وە پەلە کەوتن ▤ شتاب کردن

بەلەسە²: ئاوەڵناو. ١. ئاوارە؛ دەربەدەر؛ ڕەبەن ٢. سەرکێش؛ سەربزێو؛ لاسار؛ یاخی ‹هەسپی بەلەسەم/ بەتالووکەیە بالی لێم دەوێ/ شەو تا بەیانی زرمەی نالی دێ و چەخماخە دەدا/ نە من دەسرەوم، نە ئەو دەسرەوێ «پەشێو»› ▤ ١. آوارە ٢. سرکش؛ یاغی

⊡ **بەلەسە بوون**: دانە دەشت و غەزرین ▤ آوارەی کوه و صحرا شدن

بەلەسەیی / beleseyî/: ناو. لەزاهی؛ پەلەیی؛ هەڵپە ▤ شتاب؛ عجله

بەلەشوانە / beleşiwane/: ناو. گیایەکی کوێستانە ▤ گیاهی کوهی

بەلەشین / beleşîn/: ناو. ١. *[مجاز]* لەقەمی گورگ ٢. بزنەکێوی ئاماڵ شین ▤ ١. از القاب گرگ ٢. بُز کوهی مایل به کبود

بەلەفیرە / belefîře/: ناو. ١. بەلەڕیقەی ئاژەڵ ٢. *[کینایە]* تەقەفیرە؛ ڕەوانی ▤ ١. اسهال دام ٢. اسهال

بەلەفیرێ / belefîřê/: ناو. بەلەفیرە؛ تەقەفیرە ▤ اسهال دامی

بەلەڤاژی / belevajî/: ئاوەڵناو. بەراوەژوو؛ واژی؛ ئاوەژوو ▤ واژگون

بەلەک^{1} / belek/: ناو. ١. پووز؛ لەتەر؛ نێوان قولەقاپ و ئەژنۆ ‹کچی لەباری ڕەوەند/ هەڵیکرد بەلەک و زەند «هێمن»› ٢. بەلیک؛ بەلێک؛ بەلیەک؛ مێکووک؛ شیرینبەلەک؛ گیایەکی خوڕسکە گەڵاکانی پان و چکۆلەیە و گوڵەکانی شینە و دەنکی میوەکەی ڕەشی مەیلەو قاوەییە ▤ ١. ساق پا ٢. گیاه شیرین‌بیان

بەلەک^{2}: ئاوەڵناو. ١. ئەیاغ؛ چرووک و بێنرخ ٢. تایبەتمەندی ئاژەڵێ کە پەلێکی سپییە ▤ ١. بُنجُل، نامرغوب ٢. ویژگی دامی که یک پایش سفید است

بەلەکئەستور / belek'estûr/: ئاوەڵناو. قیپ ▤ ساق‌کلفت

بەلەکانەک / belekanek/: ناو. کوند ▤ جُغد

بەلەکبردێن / belekbirdên/: ئاوەڵناو. ڕەنگاوڕەنگ ▤ رنگارنگ

بەلەکبردێنی / belekbirdênî/: ناو. کاری ڕەنگاندن؛ ڕەنگین کردن ▤ رنگ‌کاری

بەلەکپێچ / belekpêç/: ناو. دۆلاغ؛ پووزەوانە؛ ساقپێچ ▤ ساق‌پیچ

بەلەکناچێ / belek(i)naçê/: ئاوەڵناو. بلەکناچێ؛ بەلەژنانێ؛ ژنانیلە؛ ژنیلانە؛ ئاغەباجی (بۆ کوڕی بە خوو و خدە کچ دەگوترێ) ▤ زن‌نما

بەلەگ / beleg/: ناو. ١. سەرمایە ٢. شێوەی بەرگ پۆشین ▤ ١. سرمایه ٢. طرز پوشش

بەلەگەوڕ / belegewr/: ئاوەڵناو. نەهاتی؛ نەگبەتی ▤ نکبت

بەلەم / belem/: ناو. ١. قایق؛ لۆتکە ‹سەرت لە ناو تەنیاییدا/ بەلەمێکی سەرگەردانە و/ دەستەکانت: سەوڵی شکاو «شێرکۆ»› ٢. دەفری گەورە بۆ چێشتی گرار ▤ ١. قایق ٢. بشقاب بزرگ پلو

بەلەمئاژۆ / belem'ajo/: ناو. قایقەوان؛ لۆتکەوان؛ ئاژۆری بەلەم ▤ قایقران

بەلەمرک / belemirk/: ناو. ئانیشک ▤ آرنج

بەلەمکێش / belemkêş/: ناو. پاپۆڕەی موتوری بۆ کێشانی پاپۆڕی تر ▤ یدک‌کش

بەلەمیتکە / belemîtke/: ☜ بەلۆکە

بەلەمیزکە / belemîzke/: ☜ بەلەمیسکە

بەلەمیسکە / belemîske/: ناو. بەلەمیزکە: ١. میزەچرکە؛ چرکەمیزە؛ میزەچورتکە ٢. *[مەجاز]* شۆڕاوەی کەمی تراو ▤ ١. چکمیزک ٢. ریزش کم مایعات

بەلەنجەولار / belence w lar/: ئاوەڵناو. شەلەنگ؛ قەدباریک و پێکەوتوو ▤ خرامان

بەلەندیر / belendîr/: ناو. بەردیل؛ شەکی بەر بەران ▤ گوسفند سه بهار دیده

بەلەندیربڕ / belendîrbiř/: ناو. کاوڕە مێی دووساڵە کە کاتی بڕینەوەی گەیشتووە ▤ گوسفند دوساله که وقت پشم چیدنش رسیده باشد

بەلەنگاز / belengaz/: ئاوەڵناو. بەلنگاز؛ بلەگاز؛ بەستەزمان؛ بێچارە؛ نەدار ‹رزا رابە جیهان بوویە سەرفراز/ د دنیا مانە تەنێ ئەم بەلەنگاز «جگەرخوێن»› ▤ بینوا

بەلەنگازی / belengazî/: ناو. هەژاری؛ نەداری ▤ بینوایی

بەلەوڕەن / belewiren/: ناو. بزنەکێوی دوو تا سێ ساڵە ▤ قوچ کوهی دو تا سه ساله

بەلی^{1} / belî/: ناو. ١. بەڵێ؛ ئارێ ٢. بەڕی؛ بەلوو؛ بەڕوو ٣. دۆخی بەل بوون ▤ ١. بلی ٢. بلوط ٣. حالت برآمده بودن

بەلی^{2}: ئاوەڵناو. خویا؛ دیار؛ لەبەرچاو ▤ آشکار

بەلیاندن / belyandin/: چاوگ. دامەزراندن؛

جێگیر کردن ▤ قرار دادن

بەلیتانک / belîtanik/: ☜ **پەپوولە**

بەلیتانگ / belîtang/: ☜ **پەپوولە**

بەلیسە / belîse/: ناو. چلوورە؛ زەمبلە؛ قەندیل ▤ دنگالە

بەلینا / belîna/: ناو. ماسیٚ گەورە ▤ ماهی بزرگ

بەلیەک / belyek/: ☜ **بەلەك**

بەڵ / beł/: ئاوەڵناو. زۆر گەیشتووی نەرم بوو ▤ بسیار رسیده و شُل

بەڵا[1] / beła/: ناو. بەلا؛ بلا؛ چۆرتم؛ چەترمە؛ چەل؛ قەترمە؛ لەترمە؛ وەیشووم؛ وەیشوومە؛ ئاتاف؛ قەزا؛ نەقازە؛ قۆرت؛ قسپ؛ گرگاشە؛ تەرن؛ نسیبەت؛ بلێشە؛ دومات؛ نەرد؛ نەهامەتی؛ ئەنگەمە؛ مەرشە؛ بێتار؛ ئاپۆر؛ مسۆدە؛ هەر جۆرە بەسەرهاتی ناخۆش و زیاندەر ‹بەلا وە پلوپووش ئەگەڕێ! «مەسەل»› ▤ بلا

▣ **بەڵای لابەلا:** گیر و گرفتی لەناکاوی دژوار ▤ بلای ناگهانی

بەڵای بەلاتە: دەردی بێدەرمان ▤ درد بی‌درمان

بەڵا[2]: ئامراز. بەڵام؛ ئەمما ▤ امّا

بەڵابەسەرهاتوو / bełabeserhatû/: ئاوەڵناو. داخدیە؛ داغدیە ▤ داغدیده؛ بلادیده

بەڵاجەوی / bełacewî/: ئاوەڵناو. سەیر؛ سەمەرە ▤ عجیب

⊡ **بەڵاجەوی لێ هاتن:** واقوڕ مان؛ پێ سەیر و سەمەرە بوون ▤ متعجب شدن

بەڵاگەردان / bełagerdan/: ناو. بالاگەردان؛ بەڵاگێڕ؛ بەڵاوەگێڕ؛ قەزاگر؛ قوربان؛ قەزاگێڕەوە؛ هۆ و هۆکاری بەلا و مەینەت دوورکەرەوە ‹بەڵاگەردانی بالات بم، ئەگەر چووم/ فیدای هیندوویی خاڵت بم، ئەگەر مام «نالی»› ▤ بلاگردان

بەڵاگێڕ / bełagêř/: ناو. ۱. ☜ **بەڵاگێڕەوە** ۲. ☜ **بەڵاگەردان**

بەڵاگێڕەوە / bełagêřewe/: ناو. بەڵاگێڕ؛ قەزاگێڕەوە؛ بەڵاگێڕ ▤ بلاگردان

بەڵاڵووک / bełałûk/: ☜ **بلاڵووك**

بەڵام / bełam/: ئامراز. بەڵان؛ بەلا؛ بلام؛ ئەمما ‹بەڵام ژین هەر هەوەس نییە/ جوانیش بە تەنێ بەس نییە «هێمن»› ▤ امّا

بەڵامک / bełamik/: ناو. بزمک؛ زاربێنی بێچووی ئاژەڵ ▤ دهان‌بند بچەی شیرخوار حیوان

بەڵان / bełan/: ئامراز. بەڵام ▤ لکن

بەڵاو / beław/: ☜ **بڵاو**

⊡ **بەڵاو کردنەوە:** ☜ **بڵاو کردنەوە**

بەڵاوە / beławe/: ☜ **بڵاوە**

⊡ **بەڵاوە پێکردن:** ☜ **بڵاوە پێ‌کردن**

بەڵاوە کردنەوە: ☜ **بڵاوە کردنەوە**

بەڵاوەگێڕ / beławegêř/: ☜ **بەڵاگەردان**

بەڵبووگ / bełbûg/: ئاوەڵناو. دەڵوبەڵ؛ نەرمی نزیک بە ڕزیو (میوە) ▤ نرم شده در مرز گندیدگی

بەڵتە / bełte/: ناو. تەور؛ ئامرازی دار بڕین ▤ تبر

بەڵجەم / bełcem/: ناو. گەڵا ▤ برگ

بەڵخ / bełx/: ناو. ۱. بەڵغ؛ کەڕوو؛ بڕش ۲. بڵخ ▤ ۱. کپک ۲. دُردی

▣ **بەڵخ کوچک:** کرێژەبەرد؛ خەنەگورگە؛ گڵەوەز؛ خەنەتیکلە؛ قرێژەبەرد؛ گەڵەبەردیلە؛ بیرۆبەرتک؛ خەبەردیلە ▤ گُلسنگ

بەڵخە / bełxe/: ناو. یەکانە؛ نێرەبەراز؛ بڕەک ▤ گُراز نر

بەڵخەم / bełxem/: ☜ **بەڵغەم**

بەڵشاندەر / bełşander/: ئاوەڵناو. هاندەر؛ دنەدەر ▤ مُحرک

بەڵغ / bełğ/: ☜ بەڵخ ـ۱

بەڵغگر / bełğgir/: ناو. جرمگر ▤ جِرمگیر

بەڵغەم / bełğem/: ناو. بڵخەم: ۱. خڕێن؛ بەڵخەم؛ تفلیک؛ ڕیمی خەستەوەبووی بن کەپۆ

که زۆربەی لە دەمەوە تف دەکرێتەوە ٢. یەک لە چوار خلتی سەرەکی لەش، بە پێی بژیشکی کۆنەوە (سێتریان: خوێن، سەفرا، سەودا) ☰ ١. خلط سینه ٢. بلغم؛ یکی از چهار طبع

بەڵغی / /belğî/: ناو. سەرەتای چنینی تەون ☰ ابتدای قالیبافی

بەڵک / /bełk/: ☜ **بەڵکو**

بەڵکا / /bełka/: ☜ **بەڵکو**

بەڵکان / /bełkan/: ناو. کەنگەر؛ قنگر؛ کنگر ☰ کنگر

بەڵکم / /bełkim/: ☜ **بەڵکو**

بەڵکو^{١} / /bełkû/: ئاوەڵکار. بەڵک؛ بەڵکا؛ بەڵکم؛ بەڵکەت؛ بەڵکەتانێ؛ بەڵکەتێ؛ بەڵکەم؛ بەڵکەن؛ بەڵکی؛ بەڵکین؛ بەڵکینا؛ بەڵکینێ: ١. بەشکەم؛ بەشکوو؛ بەشکم؛ دەشکەم؛ دەشقەم؛ بەشقەم؛ بەشکی؛ بەشکێکۆ؛ بەشکا؛ بەشکێکم؛ بەشقا؛ شایەتا؛ تەکوو ‹هەموو شەو چاوەڕێم بەڵکوو بە مەخفی یاری گیانی بێ/ لە تاریکی شەوا شوعلەی چرا موشکڵ نهانی بێ «سالم»› ٢. زیاد لەوە؛ لەوە بەولا؛ تازە ‹نەک هەر پارەی نەسەند، بەڵکوو پارەیەکیشی دا› ☰ ١. بلکه؛ شاید ٢. به علاوه

بەڵکو^{٢}: ئامراز. بەڵک؛ بەڵکا؛ بەڵکم؛ بەڵکەت؛ بەڵکەتانێ؛ بەڵکەتێ؛ بەڵکەم؛ بەڵکەن؛ بەڵکی؛ بەڵکین؛ بەڵکینا؛ بەڵکینێ: ١. یا خودا؛ بەشکوو؛ بەشکەم؛ بەشقا؛ ڕەببی؛ هیوایە ‹بەڵکوو وا بێ› ٢. زیاد لەوە؛ نەک هەر ئەوە؛ تەنانەت؛ تەنانە؛ حەتتا ‹لە حەسرەت سەروی قەددت چاوی نالی/ دوو جۆگە بەڵکوو دوو ڕووبارە بێ تۆ «نالی»› ☰ ١. بلکه ٢. حتی

بەڵکە / /bełke/: ☜ **بەڵکو**

بەڵکەت / /bełket/: ☜ **بەڵکو**

بەڵکەتانێ / /bełketanê/: ☜ **بەڵکو**

بەڵکەتێ / /bełketê/: ☜ **بەڵکو**

بەڵکەم / /bełkem/: ☜ **بەڵکو**

بەڵکەن / /bełken/: ☜ **بەڵکو**

بەڵکی / /bełkî/: ☜ **بەڵکو**

بەڵکین / /bełkîn/: ☜ **بەڵکو**

بەڵکینا / /bełkîna/: ☜ **بەڵکو**

بەڵکینە / /bełkîne/: ناو. زمانە چکۆلە؛ بەلەزوانە ☰ زبان کوچک

بەڵکینێ / /bełkînê/: ☜ **بەڵکو**

بەڵگ / /bełg/: ناو. ١. پەڕەی گوڵ ٢. گەڵا؛ پەلک ٣. پێلوو؛ پەلکی چاو ٤. نەرمێنەی گوێچکە ☰ ١. گل برگ ٢. برگ ٣. پلک چشم ۴. نرمەی گوش

▣ **بەڵگێ گۆش** نەرمەی گوێ ☰ نرمەی گوش

بەڵگاژۆ / /bełgajo/: ☜ **بەرگاژۆ**

بەڵگوبن / /bełg û bin/: ئاوەڵناو. شرت و گوم ☰ گم و گور

بەڵگە / /bełge/: ناو. ١. نیشان لە گوم بوو ٢. نیشانە؛ سەنەد ‹لالام و نالام حاشای موشکلەن/ گیان فیدای تۆ بۆ، یە بەلگەی دلەن «مەولەوی»›. هەروەها: **بەڵگە هێنانەوە** ☰ ١. رد گم شده ٢. سَنَد؛ مدرک

بەڵگەدار / /bełgedar/: ئاوەڵناو. بەبەڵگە؛ بەڵگەوەر ‹وڵامێکی بەڵگەداری پێ نەبوو› ☰ مُستند

بەڵگەنامە / /bełgename/: ناو. ١. بڕوانامە؛ بەڵگەی فەرمی گوزارشی ڕاستییەک لە مەڕ کەسێ یان شتێکەوە ‹بەڵگەنامەی تەندروستی› ٢. بەڵگە؛ سەنەد ‹هەولێر لە بەڵگەنامە نهێنییەکانی بریتانیادا› ☰ ١. گواهینامه ٢. سَنَد

بەڵگەوەر / /bełgewer/: ☜ **بەڵگەدار**

بەڵم^{١} / /bełm/: ناو. ١. کای برنج و هەرزەن ٢. بەهانە؛ بیانوو ☰ ١. کاه شالی و ارزن ٢. بهانه

بەڵم^{٢}: ئاوەڵناو. پانوپۆڕ؛ هەڵمساو و قەبە ☰ پف‌آلود و بادکرده

بەڵم^{٣}: ئامراز. وشەی وەڵام دانەوەی بە تووڕەیی و قەڵسییەوە ☰ پاسخ از سر عصبانیت

بەڵمەبر / bełmebir/: ناو. تفەنگێ لە دواوە بارووت و پەڕۆی تێبخرێ ≚ تفنگ تەپر

بەڵمەڕیشە / bełmeřîşe/: ناوەڵناو. */پلار/* ڕیش پان و پف ≚ ریش پهن

بەڵمەگۆشت / bełmegoşt/: ناو. چێنی؛ پارچەیەک لە گۆشت ≚ لُخمه گوشت

بەڵمێ / bełmê/: ☜ **بەللی**

بەڵەبڵ / bełebił/: ناوەڵناو. */پلار/* چەقەسرۆ؛ چەنەباز؛ زۆربلێ؛ فرەوێژ ≚ وراج

بەڵەتین / bełetîn/: ناو. پەتێکی باریکە لە مووی بزن دروستی دەکەن بۆ بەستنەوەی گوێلک و کاژێلە و قایم کردنی ڕەشماڵ ≚ ریسمان بافته شده از موی بُز

بەڵەد / bełed/: ناوەڵناو. بەڵەگ؛ بەڵەڵ: ١. شارەزا؛ ڕێزان ‹نەفی و ئیسباتە کە زیکری ڕێ بە حەق نیشان ئەدا/ وا منیش ڕێبواری ئەو ڕێیەم خودا بمکەی بەڵەد «بێخود»› ٢. ڕێنوێن * هەروەها: **بەڵەد بوون** ≚ ١. آگاه ٢. راهنما

بەڵەدی / bełedî/: ناو. شارەزایی ≚ بلدی

بەڵەک / bełek/: ناوەڵناو. ١. دووڕەنگ؛ بازگ؛ بازوو؛ بازی ٢. تووشی نەخۆشی بەڵەکی ≚ ١. چپار ٢. مبتلا به بیماری بَرَص

بەڵەکی / bełekî/: ناو. ١. دووڕەنگی؛ بازگی ٢. نەخۆشییەکە پێست پەڵە ـ پەڵە دەکا ≚ ١. ابلقی ٢. بَرَص پوست

بەڵەگ / bełeg/: ☜ **بەڵەد**

بەڵەڵ / bełeł/: ☜ **بەڵەد**

بەڵیاندن / bełyandin/: چاوگ. ڕازی کردن؛ قانع کردن ≚ راضی کردن

بەڵێ^{1} / bełê/: ناو. ئەرێ؛ بەرێ؛ لەبێ؛ پەرسڤی ئەرێنی و پەسند کەرەوە ≚ بلی؛ آری

بەڵێ^{2}: ناوەڵکار. بەرێ؛ بلەڵ: ١. ئەرێ؛ ئا؛ ئەدی؛ نیشانەی هاوبیری ٢. ڕاستە؛ ڕاسا؛ وایە؛ بۆچی؛ پاسەنە؛ نیشانەی چەسپاندن ‹حەیاتی من ویسالی تۆ، مەماتی من فیراقی تۆ/ بەڵێ پەریی خەیالی تۆ، عیلاجی شێت و هار ئەکا «بێخود»› ≚ ١و٢. بلی

بەڵێ^{3}: دەنگ. هۆبەڵێ؛ بەرێ؛ هەو؛ هەوبەڵێ؛ وشەیەک کە بیسەر بۆ ڕاگەیاندنی ئامادە بوونی ئێژێ ≚ بلی

بەڵێبەڵێ / bełêbełê/: ناوەڵکار. هەرێهەرێ؛ ئاخۆ وابوو ≚ عبارت تأیید انکاری

بەڵێن / bełên/: ناو. قەول؛ پەیمان؛ سۆز ‹چڵکی دەستە ماڵی دنیا، وەک دەڵێن/ ماڵپەرست پەیمانشکێنە و بێ بەڵێن «هێمن»› ≚ عهد؛ پیمان

⊡ **بەڵێن دان**: قەول دان؛ سۆز دان ≚ قول دادن

بەڵێندار / bełêndar/: ناوەڵناو. دەڤبگۆتن؛ قەبال؛ پەیمانڕاگر ≚ درست‌پیمان

بەڵێندەر / bełênder/: ناو. قەولدەر ≚ پیمانکار

بەڵێننامە / bełênname/: ناو. نامە و نووسراوەیەک بەڵێنی جێبەجێ کردنی کارێکی تێدا دراوە ≚ پیمان‌نامه

بەڵێی / bełêy/: ☜ **باڵێ**^{3}

بەم^{1} / bem/: ناوەڵناو. ١. تایبەتمەندی دەنگی قەبە و زبر ٢. درشت و قەبە (زۆرتر بۆ بار) ≚ ١. بم ٢. بزرگ و جاگیر

⊡ **بەم بوون** زبر و درشت بوون ≚ زبر شدن؛ زمخت شدن (در مورد صدا)

بەم^{2}: ئامراز. */سووکەڵە/* بە ئەم ‹بەم نیوەشەوە بۆ کوێ دەڕۆی؟› ≚ بدین

بەمبوڵە / bembûłe/: ناوەڵناو. فێڵباز؛ دەسبڕ؛ حیلەباز ≚ ناروزن

بەمزگێنی / bemizgênî/: ناوەڵناو. خۆشخەوەر؛ مژدەهێن ≚ خوش‌خبر

بەمشوور / bem(i)şûr/: ناوەڵناو. قایمەکار؛ قایمکار ≚ مُدبر

بەمشووری / bem(i)şûrî/: ناو. قایمەکاری؛

قایمکاری 🇮🇷 مُحکم‌کاری

بەمۆر و مایە / bemor û maye/: ئاوەڵناو. *[مەجاز]* لەخۆبایی 🇮🇷 مغرور

بەمۆنج / bemonc/: ئاوەڵناو. شەپۆلاوی؛ شەپۆلدەر؛ بەپێل 🇮🇷 موجدار؛ مواج

بەموو^{١} / bemû/: ئاوەڵناو. بە کولکە؛ مووودار 🇮🇷 پشمالو

بەموو^{٢}: ئاوەڵکار. زۆر کەم ‹بەموو لێی ترازام› 🇮🇷 بسیار کم

بەمە / beme/: ئامراز. *[سووکەڵە]* بە ئەمە ‹بەمە گەمە دەکا!› 🇮🇷 با این

بەمەرج / bemerc/: ئاوەڵناو. مەرجدار 🇮🇷 مشروط

بەمێر / bemêr/: ☜ **بەمێرد**

بەمێرد / bemêrd/: ئاوەڵناو. بەمێر؛ شوودار؛ بە شوو 🇮🇷 شوهردار

بەن^{١} / ben/: ناو. ١. هەودای لە خوری و موو ‹بەنی دەسرازەت خوری شەکی کاڵ/ دابەستەی کوێستان چراگای سەر یاڵ «قانع»› ٢. بەند؛ هەرچی شتی پێ دەبەستن ٣. گزی و فێڵ ٤. دەوروبەری ئاوایی ٥. گیایەکی کوێستانییە ٦. دار قەزوان 🇮🇷 ١. نخ ٢. بند ٣. نیرنگ ۴. حریم روستا ۵. گیاهی است ۶. درخت بُنه

▣ **بەن دڵ**: *[کینایە]* بەندی دڵ؛ خۆشەویست و ئازیز 🇮🇷 محبوب

بەن جگەر: *[کینایە]* فرزەند 🇮🇷 بند جگر؛ فرزند

⊡ **بەن با دان**: *[کینایە]* داو بادان؛ دەرەقەت هاتن ‹بەلام محەمەدی لەو کەسانە نەبوو کە ئەم جۆرە قەلە و قوتانە بەنی با بدەن و بە بەگلەرێک و دوان و سییان و دەیانیش بگیرێ «هەژار، *شەرەفنامە*»› 🇮🇷 مغلوب کردن

بەن دڵ بڕیان: *[مەجاز]* دڵ داکەوتن 🇮🇷 بند دل پاره شدن

سەر بەنێ گرێ دان: *[کینایە]* گۆشەی کارێ گرتن؛ کارێکی کەمیش بووە، کردن 🇮🇷 سر کاری را گرفتن

بەن^{٢}: ئاوەڵناو. وێستاو؛ ماوەوە 🇮🇷 راکد؛ بسته

⊡ **بەن بون**: ١. مانەوە؛ نەڕۆیشتن ‹لە هیچ شوێنێک بەن نابێ› ٢. وەستان؛ گیر بوون ‹ئەم کۆلە لە قەی ئەو بارەوە بەن نابێ› 🇮🇷 ١. ماندگار شدن ٢. بند شدن

ـ **بەن**^{٢}: پاشەوشە. ١. بێن؛ وێن؛ ببەن؛ هۆ یا ئامرازێ بەستن ‹کەمەربەن› ٢. لەبار بۆ بەستن ‹گەردنبەن› ٣. بەستراو ‹پابەن› 🇮🇷 ١تا٣. ـ بند

بەنا / bena/: ناو. ١. وەستاکاری ماڵ کردنەوە ٢. گیایەکی خواردەمەنی بەهارانە 🇮🇷 ١. بنّا ٢. گیاهی است کوهی

▣ **بەنا ڕۆمی**: تاولێ؛ گژنیژ 🇮🇷 گشنیز

بەناجاڕ / benacař/: ناو. جاڕی بەنا؛ شوێنێ کە بەنای زۆری لێ دەڕوێ 🇮🇷 مرتع سرشار از گیاه «بنا»

بەناڕۆمی / benařomî/: ناو. تاولێ؛ تاولە؛ گژنیژ 🇮🇷 گشنیز

بەناز / benaz/: ئاوەڵناو. نازدار ‹لاوی دڵبەند و بەدڵ دلتەڕ و ساز/ کیژی پشتێن‌شل و چاوباز و بەناز «هەژار، *بۆ کوردستان*»› 🇮🇷 نازنین

بەنازونوز / benaz û nûz/: ئاوەڵناو. کتکاڵ؛ خۆ بەنازکەر 🇮🇷 ملوس

بەناشوانە / benaş(i)wane/: ناو. گیایەکە بۆنخۆش، وشکی دەکەن و ڕەگەڵ ماستی دەخەن 🇮🇷 گیاهی است با ماست می‌خورند

بەناشەمە / benaşeme/: ناو. ملوانکەی پیاوانە 🇮🇷 گردنبند مردانه

بەناف / benaf/: ناو. داری بناو 🇮🇷 درخت زبان گنجشک

بەناڤ / benav/: ئاوەڵناو. ١. نێوبڕ؛ پتەو ٢. خاوەن ناو؛ بەناوبانگ 🇮🇷 ١. چگال؛ محکم ٢. مشهور

ـ بـەنان / benan-/: پاشـگر. ـــ بەنــدان؛ ڕەوت و هەڕەتی بەستن ‹ڕێبەنان؛ یەخبەنان› ▤ بندان

بـەناو^{1} / benaw/: ئاوەڵـناو. ١. ☜ **بـەناوبانگ** ٢. بەدناو؛ ناوزڕاو ▤ ١. ☜ **بەناوبانگ** ٢. بدنام

بەناو^{2}: ئاوەڵـكار. بەڕواڵەت؛ بەنما ‹یاخوا هەر وا بـێ ئـەی بـەناو ئینسـان!/ نەتانپەرژێتـە سـەر ئێمـەمانان «پیرەمێرد»› ▤ ظاهراً

بـەناوبانگ / benawbang/: ئاوەڵـناو. بـەنێوبانگ؛ ناسراو؛ بەناو؛ بەناویە؛ ناو داخستوو ‹هەژار شاعیر و نووسەرێکی بەناوبانگە› ▤ مشهور

بەناوشە / benawşe/: ☜ **بەنەوشە**

بەناوودەنگ / benaw û deng/: ئاوەڵناو. بـەناوبانگ ▤ مشهور

بەناوەختی / benawextî/: ئاوەڵكار. بێگاڤی؛ بێگاڤ ▤ نابهنگام

بەناویە / benaw(i)ye/: ☜ **بەناوبانگ**

بەنایی / benayî/: ناو. ١. کـاری خـانوو دروسـت کردن ٢. پیشە و کاری بەنا ▤ ١. کار ساختمانی ٢. شغل بنایی

بەنباز / benbaz/: ناو. تەنافباز؛ تەناباز ▤ بندباز

بەنبازی / benbazî/: ناو. تەنافبازی ▤ بندبازی

بەنبڕ / benbiř/: ناو. تیخ؛ تیغ ▤ تیغ

بەنپرچ / benpirç/: ناو. ئەو بەنانەی کیژان پرچی پێ دەبەستن ▤ نخ گیسو بستن

بەنتەرکی / benterkî/: ناو. تەرەکیوەن؛ بەنێ کـە بە تەرکی زینەوەیە و شتی پێدەبەسـتن ▤ بنـد فتراک

بەنجگەر / benc(i)ger/: ☜ **بەنەن جگەر**

بەنـد^{1} / bend/: نـاو. ١. بەندیخانــە؛ گرتووخانــە؛ زیندان ‹تۆ ئازاد پەی سـەیر جـای جاویـدانی/ مـن پابەستەی بەنـد ئـی دنیـای فـانی «مەولـەوی»› ٢. جومگـە؛ گـە ‹هـەموو بەنـدی لەشـم دێشـێ!› ٣. جومگەی قامکانی دەست ٤. پێوەنـدی زینـدانی ‹بەندیان لە پای کردەوە› ٥. حیلە و گزی ٦. جۆی گەورە و هەڵبەستراو ٧. بەنداو؛ بـەرگیرەی لافـاو ٨. گـیر و گرفـت ٩. پارچەیـەک لـە شـیعر ١٠. کورتەگۆرانی ‹بیرەوەری دووی ڕێبەندان/ دەمخاتـە سـەر بەسـتە و بەنـدان «سـوارە»› ١١. نێـوان دوو گرێی ساقەتەی برێ ڕوەک ١٢. قەدەغـە؛ قاخـە ١٣. بڵندایی لە تەختاییدا ‹ڕۆژێ ڕێم کەوتـە سـەر بەنـدی شـاخێ/ کێـوێکی دارسـان، بـەرزەدەماخێ «قـانع»› ١٤. پێنجـەم حەوتـەی زسـتان ١٥. وەخت؛ جەنگە ١٦. ساڵی جووت کردنی گا ‹ئەم گایە دوو بەندە، ئەویان سێ بەنـدە› ١٧. بەستەیەک ٥٠٠ لاپەڕە لە کاغەزی ٦٠ لە ٩٠ یان ٧٠ لە ١٠٠ سـانتیمیتر ١٨. *[ڕێزمان]* ئاوەڵـكار ١٩. مـەودای نێوان دوو ڕزنـە ئـاجور، بـەرد و... ٢٠. ئاوبەنـد؛ بەربەنـد؛ بەنـداو؛ سـەد ▤ ١. زنـدان ٢. مفصـل ٣. مفصل انگشتان ۴. کُندەی پای زنـدانی ۵. نیرنـگ ۶. جوی بزرگ ٧. آبگیر ٨. گرفتاری ٩. قسـمتی از یـک شعر ١٠. ترانـەی کوتـاه ١١. فاصـلە دو گـرە برخـی گیاهـان ١٢. قـدغن ١٣. بلنـدی در یـک دشـت ١۴. پنجمین هفتـەی زمسـتان ١۵. هنگـام؛ عنفـوان ١۶. تعداد سالهایی کە گاو شخم زدە است ١٧. بنـد کاغـذ ١٨. قید ١٩. فاصلەی دو رج ٢٠. سد

⧈ **بەندی دڵ**: *[مەجاز]* بەندڵ؛ بەنەن دڵ ▤ دلبند

بەندی جگەر: *[مـەجاز]* بەنجگەر؛ بەنـەن جـەرگ؛ بنەجەرگ ▤ جگرگوشە

بەندی مارکرنێ: پەیمانی ژن مارە بـڕین ▤ عقـد نکاح

بەندی ناوک: ڕەگونەهری؛ لوولەی بژیو گـەیێنی زارۆ پێش لە دایک بوون ▤ بند ناف

⊡ **بەنـد کـردن**: گیر دان؛ ڕاگیر کردن ‹بـە چـڕێش بەندم کرد› ▤ نگهداشتن

بەنـد^{2}: ئاوەڵناو. گیر: ١. بێدەرەتان ‹دە ساڵان بەند بوو› ٢. ماوەوە ‹دڵم بە تۆوە بەندە› ▤ ١. محبـوس

۲. وابستە

⊡ **بەند بون**: ۱. مانەوە؛ نەڕۆیشتن ۲. چەسپین؛ نووسان ☰ ۱. ماندگار شدن ۲. چسبیدن

ـ بەند^{۲}: پاشوشە. ۱. ـ بەستە؛ بەستراو ‹ئەو پلبەندی خاک کۆنەهەواران/ من دلبەندی خاک مەزاری یاران «پیرەمێرد»› ۲. لەبار بۆ بەستن ‹گەردنبەند› ۳. ـ بێن؛ ـ وێن؛ هۆ یا ئامرازی بەستن ‹قۆڵبەند؛ بازووبەند› ☰ ۱. بستە شدە ۲و۳. ـ بند

ـ بەندان / bendan/: پاشوشە. ۱. ڕێوڕەسمی بەستن و تێهەڵسوون ‹خەنەبەندان› ۲. ڕەوتی بەستران ‹سەهۆڵبەندان› ☰ ۱و۲. ـ بندان

بەنداو / bendaw/: ناو. ئاوبەند؛ بەند؛ بەربەند؛ بەربەست؛ کەرپە؛ بەرەگە؛ لەمپەرێ کە وە بەر ئاوی خوڕ (بەتایبەت چەم) دەخرێ تا لای بدا یان بەشێکی لێ گل بداتەوە ☰ آبگیر

بەندایەتی / bendayetî/: ناو. کۆیلەتی: ۱. دۆخ یان چۆنیەتی کۆیلە بوون ۲. کار و ڕەوتی پەرستن ☰ ۱. بندگی ۲. پرستش

بەندبڕ / bendbiř/: ناو. تێغ؛ چەقۆ ☰ تیغە

بەندبێژ / bendbêj/: ناو. سترانبێژ ☰ آوازخوان

بەندرو / bendirû/: ناو. بەندروومان؛ گشتەکە بەن بۆ جواڵدروون ☰ نخ جوالدوزی

بەندرومان / bendirûman/: ☜ **بەندرو**

بەندک / bendik/: ناو. ۱. تا؛ هەودا ۲. ڕێسراوی لە خوری ۳. ملوانکە؛ گەردانە ٤. بنی گیا ٥. مەندۆک؛ مەندێ؛ گیایەکە دە شیرێژ و لۆرکی دەکەن ٦. پێچی شۆڕەوە بوو؛ کراوات؛ بۆینباخ ☰ ۱. تار؛ رشتە ۲. ریسیدەی از پشم ۳. گردنبند ۴. پیاز گیاە ۵. گیاهی خوردنی ۶ کراوات

▣ **بەندکی دو هەمبانی**: *[مەجاز]* بەندی دوو هەمانە؛ مرۆڤی بە کار نەهاتوو ☰ بی‌کفایت

بەندکراو / bendk(i)raw/: ☜ **بەستراو-۱**

بەندکەشی / bendkeşî/: ☜ **بەنکێشی**

بەندکەڵەمە / bendkełeme/: ناو. بەربێن؛ بەنکەڵەوە ☰ دهانبند گاو

بەندوباو / bend û baw/: ناو. ۱. بەنگوباو؛ شایعە؛ دەنگۆ ۲. پەرێز؛ دۆزەنە؛ مرێس ‹بەیتەکان عەیبی مەکەن خوار و کەچن/ مەقسەدم لەم بەندوباوە دەربچن «حاجی قادر»› ۳. ستران و لاوک ‹کوا پەریخان بەندوباوم بۆ بلێ؟/ بۆ نەسووتێم، نەبمە پۆلووی سەر کلێ؟ «هێمن»› ☰ ۱. شایعە ۲. چهارچوب ۳. شعر و آواز

بەندوبەست / bend û best/: ناو. کاکەوبرالە؛ خلێنەوبلێنە؛ ڕاوێژی دوو یان چەند کەس زیاتر بۆ کارێکی ناڕەوا یان بەدەست هێنانی دەسکەوتێکی نابەجێ ‹وا دیارە لە ژێرەوە بەندوبەستێکیان هەبێ!› ☰ بندوبست

بەندوبەستەڵەک / bend û bestełek/: ناو. شەختە و سەرمای تووش ☰ سرما و یخبندان سخت

بەندۆخین / bendoxîn/: ☜ **دۆخین**

بەندۆک / bendok/: ناو. بەندۆکە؛ بەنگۆکە: ۱. گیایەکی کوێستانییە ۲. بەنی ژێرچەنە کە کڵاوی پێڕادەگرن ☰ ۱. گیاهی کوهستانی ۲. بند کُلاە

بەندۆکە / bendoke/: ☜ **بەندۆک**

بەندۆڵ / bendoł/: ناو. زەنبەلەک؛ فەنەری سەعات ☰ فنر ساعت

بەندە^{۱} / bende/: ناو. بەنە؛ بەنی؛ وەنە: ۱. کۆیلە ۲. نۆکەر ☰ ۱. بردە ۲. نوکر

بەندە^{۲}: جێناو. بەننە؛ من؛ ئەز (لە ڕێز گرتندا) ‹بەندە یەی نەفەر کرانشینم/ چو عەزیز مردی دایم غەمینم «شامی»› ☰ بندە؛ من

بەندە . بەندە / bende bende/: ناو. بەند بە بەند؛ کۆی بەندەکانی کۆمەڵەیەک ‹لە ڕووی ئاسمان بە گڕی سوور نووسراوە/ بەندە ـ بەندەی ئایین‌نامەی بڕواکەم «گۆران»› ☰ بند ـ بند

بەندەخوێن / bendexwên/: ☜ **دۆخین**

بەندەر / bender/: ناو. بەنەر: ١. ئەسکەلە؛ لەنگەرگا؛ شوێنی پاڵ گرتنی گەمیە ٢. سترینگەھ ؛ شاری سەر دەریا ٣. بریکار؛ وەکیل ☰ ١. بندر ٢. شهر بندری ٣. وکیل

بەندەرگا / benderga/: ناو. بەندەرگە؛ دامەزراوەیەک لە ڕەخی ئاودا بۆ بار کردن یان بار داگرتن لە گەمیە ☰ بندرگاه

بەندەرگە / benderge/: ☜ **بەندەرگا**

بەندەری / benderî/: ئاوەڵناو. سەر بە بەندەر ☰ بندری

بەندەڤان / bendevan/: ☜ **بەندیوان**

بەندەقە / bendeqe/: ناو. تەوەرە؛ ئاسنی بن بستی ئاش ☰ قطب آسیاب

بەندەک / bendek/: ناو. ١. لنگە بار ٢. بەز و چەورایی سەر لاتەڕاخەی ئاژەڵ ٣. پاوەن؛ پێبەند ‹بەرگی ڕەش ئیتر لە بەرمان دادڕا/ بەندەکی دیلی و ئەسارەت هەڵبڕا «هێمن»› ☰ ١. لنگەی بار ٢. چربی روی دنده و شکم حیوان ٣. بند پا

بەندەکە / bendeke/: ناو. باقەبێن؛ باغەبێن؛ باقەوەس ☰ بستەبند گیاه

بەندەن / benden/: ناو. بەنەن؛ بەرقەد؛ قۆپی: ١. داوێن و لای خوارووی چیا ‹بەهار بوو دیسان خەملی وەک بەهەشت / مێرگ و لاپاڵ و بەندەن و پێدەشت «هێمن»› ٢. کێوی نە زۆر بڵند ‹بەشاخ و شکێڕانەوە/ بە بەندەن و لێڕانەوە «هەژار، بۆ *کوردستان*»› ☰ ١. دامن کوە ٢. کوهپایە

بەندەوار / bendewar/: ئاوەڵناو. ١. چاوەڕێ ٢. زیندانی ٣. کۆیلەئاسا ☰ ١. منتظر ٢. زندانی ٣. غلامآسا

بەندەواری / bendewarî/: ناو. ئەوینداری ☰ عاشقی

بەندەهون / bendehûn/: ☜ **دۆخین**

بەندەیی / bendeyî/: ناو. کۆیلەتی؛ کۆلەتی ☰ بردگی

بەندهاتوو / bendhatû/: ئاوەڵناو. ڕووگرتی؛ دەڵەمە ☰ دَلمە؛ بستە (شیر)

بەندی^{1} / bendî/: ناو. زیندانی؛ بەنی ‹چوار بەندی بەردران› ☰ زندانی

بەندی^{2}: ئاوەڵناو. گراو؛ گیراو؛ زیندانی؛ بەنی ‹ئارامیش ساڵێک بەندی بوو› ☰ زندانی

. بەندی^{3}: پاشەوشە. ـ بەنی: ١. چنین ‹ڕیزبەندی› ٢. بڕینەوە ‹جیرەبەندی› ☰ ١و٢. ـ بندی

بەندیخانە / bendîxane/: ناو. زیندان؛ زینان؛ گرتووخانە ‹ئاخرین ماڵی ژیانم کونجی بەندیخانەیە/ ئەم کەلەپچە مەرهەمی زامی دڵی دێوانەیە «قانع»› ☰ زندان

بەندیر / bendîr/: ☜ **بەردیل ـ٢**

بەندیرە / bendîre/: ☜ **بەندێر**

بەندیل / bendîl/: ناو. ١. پیاسکە؛ بوخچەی چکۆلە ٢. ☜ **بەردیل ـ٢** ☰ ١. بُقچەی کوچک ٢. ☜ **بەردیل ـ٢**

بەندیوار / bendîwar/: ئاوەڵناو. پێوەندیدار؛ گرێدای؛ گرێدراو ‹گەرمیانی بە دانیشتوو یان هەر شتێکی بەندیوار بە گەرمیانەوە دەگوترێ› ☰ وابستە

بەندیوان / bendîwan/: ناو. بەندەڤان؛ زیندانوان ☰ زندانبان

بەندیەتی / bendyetî/: ناو. دیلی؛ گیراوی؛ ژێرچەپۆکی ☰ اسارت

بەندێخون / bendêxûn/: ☜ **دۆخین**

بەندێر / bendêr/: ناو. بەندیرە؛ ئاڵا؛ بەیداخ ☰ پرچم

بەنرخ / benirx/: ئاوەڵناو. بەبایەخ؛ بایەخدار؛ هێژا؛ ‹شاعیرێک بوو بەنرخ و بێوێنە/ بیری ڕۆشن بوو چەشنی ئاوێنە «هێمن»› ☰ ارزندە

بەنرخی / benirxî/: ناو. هێژایی ☰ ارزندگی

بەنزین / benzîn/: ناو. بەرهەمێکی نەوتە کە تراوێکی بێ ڕەنگ و زۆر خۆشگڕە و سووتەمەنییەکی هەڵبژاردەیە بۆ زۆربەی موتۆران ▤ بنزین

بەنزینخانە / benzînxane/: ناو. وێستگەی فرۆشتنی بەنزین و سووتەمنی ئوتومبێل ▤ پمپ بنزین

بەنساماتە / bensamate/: ☜ **بەنسامۆتە**

بەنسامۆتە / bensamote/: ناو. بەنسامۆرتە؛ بەنساماتە؛ بەندی پاشکۆ؛ دوو بەنی هۆنراو بە پشت زینەوە کە پاشکۆی پێ دادەبەستن ‹بە بەنسامۆتەی زینەوە/ تفەنگەکەت، قەڵەمەکەت/ گوارەی سووری گوێچکەی مێژوون/ هێشتاکە دەلەرێنەوە «شێرکۆ»› ▤ فتراک

بەنسامۆرتە / bensamorte/: ☜ **بەنسامۆتە**

بەنشتۆک / benîştok/: ناو. بنێشتۆک؛ داری قەزوان ▤ درخت بُنه

بەنشوالێن / benş(i)wałên/: ☜ **دۆخین**

بەنک / ben(i)k/: ناو. ١. ڕیسی خوری ٢. دار قەزوان؛ دارەبەن ٣. بەندۆکەی ژێر چەنە ▤ ١. نخ ریسیده از پشم ٢. درخت بنه ٣. بند کوتاه زیر چانه

بەنکاڵە / benkałe/: ناو. قەیتان؛ بەنی کاڵە لە پێ توند کردن ▤ بند کفش

بەنکەشی / benkeşî/: ☜ **بەنکێشی**

بەنکەڵەمە / benkełeme/: ☜ **بەنکەڵەوە**

بەنکەڵەوە / benkełewe/: ناو. بەنکەڵەمە؛ بەنیر؛ ئەو بەنەی چەڵەمەی ملی گای پێ دەبەستن ▤ چنبرەبند گاو

بەنکەوانە / benkewane/: ناو. گوریسی ئەم سەر و ئەو سەری شەغرە ▤ طنابِ بستن گاو

بەنکێشی / benkêşî/: ناو. بەندکەشی؛ بەنکەشی؛ کاری پڕ کردنەوەی نێوان دوو ڕزنی خشت، بەرد، کاشی و ... لە دیواردا. هەروەها: **بەنکێش** ▤ بندکشی

بەنگ^{١} / beng/: ناو. ١. شادانە؛ حەشیش؛ حەشیشە؛ گیایەکە دەیکێشن و پێی گێژ و سەرخۆش دەبن ٢. پەلک؛ گەڵای دار ٣. بەڵگە؛ نیشانە ٤. وەخت؛ کات ▤ ١. گیاه حشیش ٢. برگ ٣. سند ۴. وقت

بەنگ^{٢}: ئاوەڵناو. وەستاو؛ وەماو ▤ مانده

▣ **بەنگ بوون**: مانەوە: ١. گیر خواردن؛ قەتیس مان ٢. لە جێگەیێ گل خواردنەوە ▤ ١. دچار شدن ٢. بند شدن

بەنگا / benga/: ناو. شێلەگە؛ شەلیە؛ بەنگە؛ جێگەی جۆگە شکاندن بۆ ئاو داشتن ▤ سَربَرغ

بەنگڕێ / beng(i)řê/: ناو. باس کڵاو؛ کڵاوبن ▤ برگ و بیخ ریواس

بەنگزی / beng(i)zî/: ناو. حەنەکچی؛ کۆسە ▤ دلقک

بەنگکێش / bengkêş/: ☜ **بەنگی**^{٢}**ـ١**

بەنگلەژیلە / bengejîle/: ناو. سوورنجان؛ گولەگەزیزە؛ گولەئاوەنیا ▤ سورنجان

بەنگلە / beng(i)łe/: ناو. بەنگلەژیلە؛ بەنگەل؛ گیایەکە لە مێرگان دەڕوێ ▤ گیاهی است

بەنگڵەژیلە / beng(i)łejîle/: ☜ **بەنگلە**

بەنگوباو / beng û baw/: ☜ **بەندوباو**

بەنگۆکە / bengoke/: ☜ **بەندۆك**

بەنگۆڵە / bengołe/: ناو. مێتولکە ▤ نوزاد شپش

بەنگە / benge/: ناو. ١. ☜ **بەنگا** ٢. سەرچاوەی ئاوی ئاودێری ‹ئاوەکە هەر لە بەنگەوە کەم بۆتەوە›. هەروەها: **بەنگە بەستن** ▤ ١. ☜ **بەنگا** ٢. سرچشمه

بەنگەژ/ bengej/: ناو. ڕوخسار ▤ صورت

بەنگەڵ / bengeł/: ☜ **بەنگلە**

بەنگەڵە / bengełe/: ناو. خانووی لە تەنەکە ▤ خانەی ساختە شده از پیت

بەنگی^{١} / bengî/: ناو. بەندی؛ بەنی ☰ زندانی

بەنگی^{٢}: ئاوەڵناو. ١. بەنگ‌کێش؛ وەنسە بە بەنگەوە ‹تا لە دەوری لێوی ئاڵی خەتتی سەبزی بوو عەیان/ عاشقانی جوملە وەک بەنگی دەبینم، گێژوویژ «مەحوی»› ٢. بەندی؛ بەنی؛ زیندانی ☰ ١. بنگی ٢. زندانی

بەنگین^{١} / bengîn/: چاوگ. بانگ کردن؛ هاوار کردن؛ گازی کردن ☰ هَوار کردن

بەنگین^{٢}: ئاوەڵناو. ئەویندار ☰ عاشق

بەنما / ben(i)ma/: ☜ **بەناو**^{٢}

بەننا / benna/: ناو. بەنا؛ سواکین؛ گڵکار؛ وەستای خانوو ☰ بنّا

بەننە / benne/: ☜ **بەندە**^{٢}

بەنۆش / benoş/: ناو. وەنەوشە ☰ بنفشە

بەنۆکە / benoke/: ☜ **بەنوکە ـ٢**

بەنۆڵ / benoł/: ناو. گیایەکە گوڵی ورد و سپی دەر دەکا ☰ گیاهی با گل‌های ریز سفید

بەنووشت / benûşt/: ☜ **بنێشت**

بەنوکە / benûke/: ناو. بەنووڵە: ١. گیایەکە لە ئاودا دەڕوێ ٢. دارەبەن ☰ ١. گیاهی آبزی ٢. درخت بُنه

بەنووڵە / benûłe/: ☜ **بەنوکە**

بەنە / bene/: ناو. بەندە؛ کۆیلە ☰ بندە؛ بردە

بەنەخوێن / benex(i)wên/: ☜ **دۆخین**

بەنەخوون / benexûn/: ☜ **دۆخین**

بەنەر / bener/: ☜ **بەندەر**

بەنەری / benerî/: ناو. چەشنێ کەری خێرا ☰ نژادی از الاغ

بەنەفش / benefş/: ناو. ڕەنگی وەنەوشە ☰ بنفش

بەنەن / benen/: ناو. ١. ☜ **بەندەن** ٢. بەند؛ هەودا ☰ ١. ☜ **بەندەن** ٢. بند؛ رشتە

▣ **بەنەن دڵ**: *[مەجاز]* بەندڵ؛ بەندی دڵ ☰ دلبند

بەنەن جگەر: *[مەجاز]* بەنجگەر؛ بەندی جەرگ؛ بنەجەرگ ☰ جگرگوشە

بەنەورۆ / benewro/: ناو. بەنێورۆ؛ مەیلی جووت بوونی پشیلە ☰ میل جفتگیری گربە

بەنەوش^{١} / benewş/: ناو. بنەوش؛ ڕەنگی وەنەوشە ☰ بنفش

بەنەوش^{٢}: ئاوەڵناو. بنەوش؛ بە ڕەنگی وەنەوشە ☰ بنفش

بەنەوشۆک / benewşok/: ناو. بیرمۆک؛ دار قەزوانێ کە بەرەکەی وردە ☰ درخت ون ریزدانە

بەنەوشە / benewşe/: ناو. بەناوشە؛ وەنەونشە؛ وەنەوش ☰ بنفشە

بەنی^{١} / benî/: ناو. ١. ☜ **باستیك** ٢. لەرزانە؛ خشڵێکی ژنانە ٣. بەندە؛ کۆیلە؛ خولام ٤. گرتوو؛ بەندی ☰ ١. ☜ **باستیك** ٢. زیوری زنانە ٣. بندە ٤. زندانی

بەنی^{٢}: ئاوەڵناو. بەندی؛ گراو ☰ زندانی

• **بەنی**^{٣}: ☜ **ـ بەندی**^{٣}

بەنیر / benîr/: ☜ **بەنکەڵەوە**

بەنیشت / benîşt/: ☜ **بنێشت**

بەنێوبانگ / benêwbang/: ☜ **بەناوبانگ**

بەنێورۆ / benêwro/: ☜ **بەنەورۆ**

• **بەو**^{١}:

• **بەو**^{١} / bew/: ☜ **ـ بەد**^{٢}

بەو^{٢}: دەنگەناو. حەپ؛ وەڕەی سەگ ☰ عو؛ پارس سگ

بەو^{٣}: ئامراز. *[سووکەڵە]* بە ئەو ‹بەو خودایە!؛ بەڵام بەو شەرتە مەیلت مودام بۆ/ منیچ بەو مەیلە ونیام وە کام بۆ «مەولەوی»› ☰ بدان

بەوا / bewa/: ئاوەڵناو. بەبا؛ نێرخواز (بۆ سەگ) ☰ جفت‌خواه (سگ مادە)

بەوار / bewar/: ناو. چەوتی؛ لاری؛ خواری ☰ کجی

بەواسیر / bewasîr/: ناو. مایەسیری؛ بەوەسیری؛

باوەسـیر؛ بێوەسـیری؛ بێوسـیری؛ باوەسـوریێ؛ گۆلنگ؛ نەخۆشینی هەڵماسـینی سـیاڕەگەکانی دەوری کۆم کە دەبێتە هۆی ژان و خوێنـڕێژی و دژوار بوونی دەس‌بەئاو ■ بواسیر

بەوان / bewan/: ئامراز. *[سووکەلە]* بە ئـەوان ■ بـە آنها؛ بدانان

بەوانە / bewane/: ئامراز. *[سووکەلـە]* بە ئەوانە ■ با آنها

بەوبەخت / bewbext/: ☜ **بەدبەخت**

بەو. بەو١ / bew bew/: ناو. هەوایەکی گـۆرانی ■ از ترانەها

بەو. بەو٢: دەنگ. وەرە ــ وەرە؛ هـەرای ولاخ بانـگ کردن ‹هەو- هەو و بەو- بەو تەلمیت بارانەن/ گەرمیی بەزم نەزم سەر هەوارانەن «مەولەوی»› ■ بیا - بیا

بـەوجۆ / bewco/: ئـامراز. پـــەوکیێ؛ پـــەرەوکیێ؛ پەوچی ■ از آن رو

بەوجۆرە / bewcore/: ئاوەڵکار. وەڕەنـگ؛ وەهـە؛ ئاوها ■ این چنین

بـەودم / bewidm/: ئاوەڵـناو. فـــەڕدار؛ پـــیرۆز؛ ممبارەک ■ فرخُنده

بـەور١ / bewr/: نـاو. ١. بـــەبر؛ بـــەوریبـــەیان؛ دڕندەیەکی زەرەندە ٢. جۆریێ کوانی زۆر بـەژان ٣. بەفر؛ وەفر ٤. بوار؛ بگار؛ بەردەباز ■ ١. ببـر ٢. نوعی دُمل دردناک ٣. برف ۴. گُدار

⊡ **بەوری بەیان:** *[کینایە]* پیـاوی ئـازا و شـەڕانی ■ مرد شُجاع و جنگجو

⊡ **بەور بارین:** بەفر بارین ■ برف باریدن

بەور٢: ئاوەڵناو. گەوج ■ احمق

بەورشە / bewirşe/: ئاوەڵـناو. ئارەنگ؛ درەوشان ■ درخشان

بەوروو / bewrû/: ناو. بـەورووک؛ پەپرووکـە؛ وردە سووتوویێ کە لەگەڵ دووکەڵ بەرز دەبێتـەوە ■ خاکستر سبکی کە با دود بە هوا می‌رود

بەورووک / bewrûk/: ☜ **بەوروو**

بـەورە / bew(i)re/: ئاوەڵـناو. دڵـقایم؛ خــۆڕاگر ■ پُردل

بەورەشـینکە / bewreşînke/: نـــاو. بەورەشـــینە؛ کوانی بەور کە زۆر بەژانە ■ ورمی بسیار دردناک

بەورەشینە / bewreşîne/: ☜ **بەورەشینکە**

بەورەڵوو / bewrełû/: ☜ **بەفرماڵ ـ١**

بەوریبەیان / bewrî beyan/: ☜ **بەور ـ١**

بەورین / bewrîn/: چاوگ. بووردن ■ گذشتن

بـــەورینگ / bewrîng/: نـــاو. پەپرووکـــــە؛ وردە سووتوویەک کە لە سەر ئـاور بـەرز دەبێتـەوە ■ خاکستر ریزی کە هُرم آتش بە هوا می‌برد

بـەوز١ / bew(i)z/: نـاو. ١. داری بـووز؛ بـووز؛ دار مێشوولە ٢. بەڤـز؛ زڤـیرک ■ ١. درخـت پشـە ٢. نوعی زنبور

بەوز٢: ☜ **بازگ**

بەوزە / bew(i)ze/: ئاوەڵناو. توانا؛ بەهێز؛ بەتاقـەت ■ توانا

بـەوش / bewş/: نـاو. ١. کەڵـکیت؛ شـەی نێـوانی کری جاجم و ... بۆ پەستاوتنی پۆ ٢. باڵ؛ قـۆڵ؛ نێوان ئانیشک و شان ■ ١. شانەی بافندگی ٢. بازو

بەولکان / bewilkan/: ☜ **بووکەڵە**

بەولە / bewle/: ☜ **بووکەڵە**

بەون / bewin/: ☜ **بایر**

⊡ **بـەون دەرهـاوردن:** زەوی بـۆرە کـێڵان و کردنـە مەزرا ■ زمین بایر را زیر کشت بردن

بەون / bewn/: ناو. بۆن؛ بێن؛ بۆ؛ بێهن ■ بو

بەوولکان / bewulkan/: ☜ **بووکەڵە**

بـەوە / bewe/: ئـامراز. *[سووکەلـە]* بــە ئــەوە ‹بــەوە ئەنازیێ کوڕی بەگە› ■ بە آن

بەوەج / bewec/: ئاوەڵناو. بەڕێز و بەنرخ ■ ارجمند

بەوەجاڕ / bewecař/: ☜ **بووجاڕ**

بـــەوەجاڕی / bewecařî/: نـــاو. کۆســــــەکاری؛

تەتەڵەکاری؛ کاری پاک‌کردنی گەنم و دانەوێڵەیە ■ بوجاری

بەوەرز / bewerz/: ناو. گیانەوەرێکە لە تیرەی ڕاسوو، لە پشیلە چکۆلەتر ■ جانوری از خانوادەی راسو

بەوەسیری / bewesîrî/: ☜ بەواسیر

بەوەفا / bewefa/: ☜ بەینەتدار

بەویا / bewya/: ئاوەڵکار. بەوێدا؛ پارە ■ بە آنجا

بەویژدان / bewîjdan/: ☜ باویژدان

بەوێدا / bewêda/: ئاوەڵکار. پارە؛ بەویا ■ بە آنجا

بەه / beh/: ئامراز. بەخ؛ ئۆخەیچ ■ بە

بەها^{1} / beha/: ناو. نرخ؛ بوها؛ بەهێ ■ نرخ

بەها^{2}: ئاوەڵناو. گران‌بایی ■ گران‌قیمت

بەهار / behar/: ناو. بوهار؛ وهار؛ وەهار؛ ڤەهار؛ وەهێر؛ وەهیر؛ بوار: ١. وەسار؛ واسار؛ خوێن‌جمان؛ یەکێک لە چوار وەرزی ساڵ دوای زستان و بەر لە هاوین ٢. پشکۆژ؛ هەڵاڵە؛ گۆپکەی داری بەردار؛ گوڵی دارمیوە ٣. *[کنایە]* هەڕەت؛ جەنگە؛ ئەنگۆرە؛ گەرمە؛ تاف؛ تۆف ٤. *[کنایە]* کات و ساتی خۆش ‹بەهار بوو فەسڵی زستانم، ئەگەر یارم لەگەڵ بایە/ درۆیە گەر وتوویانە بە خونچێکی بەهار نایە «هێمن»› ■ ١. فصل بهار ٢. شکوفه ٣. عنفوان ۴. وقت خوش

بەهارات / beharat/: ناو. ئەدوا؛ هەزوێڵە؛ ئەزوا دەرمانک؛ داودەرمانی چێشت‌خۆشکەر (وەک ئاڵەت و زەردەچێوە) ■ ادویه‌جات

بەهاران^{1} / beharan/: ناو. کاتی بەهار ‹لە هەڕەتی بەهاراندا، کە ئەرخەوان دێنە بەرچاو، گوڵ دەپشکوون، لکی ناسک و شل‌وول، بە دەم باوە دێن و دەچن ... «هەژار، *چوار ناملکە*»› ■ بهاران

بەهاران^{2}: ئاوەڵکار. وەهارانی؛ وەهارێ؛ دە کژی بەهاردا؛ لە چاخی بەهاردا ‹بەهاران گوڵ و پشکۆ چاو دەکەنەوە› ■ بهاران

بەهارانە / beharane/: ناو. نووسراوە بەتایبەت شیعر لە پەسنی جوانییەکانی بەهار ■ بهاریه

بەهاربەند / beharbend/: ناو. تەویلەی سەردانەپۆشراو کە پاش شکانی تەشقی سەرما، بەرزەولاغ و چارەوای لێ دەبەستنەوە گەرمیان نەبێ ■ بهاربند

بەهارخەو / beharxew/: ناو. هەیوانی سەرگیراو کە بەشێک لە دەوروبەری ئاوەڵایە ■ بهارخواب

بەهارستان / beharistan/: ناو. جەنگە و هەڕەتی بەهار ■ هنگامەی بهار

بەهارنارنج / beharnarinc/: ناو. ١. پشکوەنارنج؛ گوڵەنارنج؛ گوڵی داری نارنج کە لە عەترسازی و بۆ مرەبا بە کار دێ ٢. بەرگی سپی و ڕازاوەی بووک ■ ١. بهارنارنج ٢. لباس عروس

بەهارو / beharû/: ☜ بەهاری

بەهارە^{1} / behare/: ناو. نەخۆشییەکی چاوە لە بەهاراندا سەر هەڵدەدا ■ نوعی بیماری فصلی چشم در بهاران

بەهارە^{2}: ☜ بەهاری

بەهارەزێ / beharezê/: ئاوەڵناو. لە ناو بەهار زاو. بەرانبەر: **پایزەزێ** ■ در بهار بە دنیا آمده

بەهارەکێڵ / beharekêł/: ناو. شووی زەوی لە بەهارا ■ شخم بهاری

بەهارەوار / beharewar/: ناو. کار و ڕەوتی چادر هەڵدان لە نزیک گوند پێش چوونە زۆزان ■ عمل چادر زدن در حریم ده قبل از رفتن بە ییلاق

بەهاری / beharî/: ئاوەڵناو. بەهاروو؛ بەهارە؛ بوهاری؛ پەیوەندیدار یان سەر بە بەهارەوە ‹هەوای بەهاری› ■ بهاری

بەهارێ / beharê/: ئاوەڵکار. لە بەهاردا ‹بەهارێ چووم› ■ در بهار

بەهاز / behaz/: ئاوەڵناو. بەهێز؛ بە گوڕ و تین ■ توانا

بەهانە / behane/: ☜ **بیانوو**

بەهانەدۆز / behanedoz/: ☜ **بیانووگر**

بەهانەگر / behanegir/: ئاوەڵناو. جونگە؛ جنگر ⚑ بهانەگیر

بەهانێ / behanê/: ☜ **بیانوو**

بەهبەه / behbeh/: دەنگ. وەهوەه؛ بەخ ـ بەخ؛ وەه؛ نیشانەی دڵ پێخۆش بوون ‹بەهبەه لەم بەهارە!› ⚑ بە ـ بە

بەهتاندن / behtandin/: چاوگ. ۱. واق وڕ کردن ۲. ترساندن ⚑ ۱. بهت‌زده کردن ۲. ترساندن

بەهتین / behtîn/: چاوگ. ۱. توانەوە؛ تاوانەوە؛ حەلین ‹جەورا تە بەهتین و جەفایا تە پەریتین/ قوربانی تە بم گوه بدە جارەک گلەهێ مـن «مەلای جزیری»› ۲. ترسان ⚑ ۱. گداختن ۲. ترسیدن

بەهر / behr/: ناو. پار؛ بێش؛ پشک؛ بەحر؛ بەش ⚑ قسمت

⊡ **بەهر کردن:** دابەش کردن ⚑ تقسیم کردن

بەهرک / behrik/: ناو. بارهۆ؛ گۆل؛ دەریاچە ⚑ دریاچه

بەهرە / behre/: ناو. ۱. داهات؛ قازانج؛ فایدە ۲. نیعمەت ⚑ ۱. بهره ۲. نعمت

▣ **بەهرەی هۆشی:** ڕادەی هۆشی هەر کەسێک ⚑ بهره‌ی هوشی

بەهرەبەخش / behrebexş/: ☜ **بەهرەدەر**

بەهرەچە / behreçe/: ناو. داهات ‹باخەکە ئەمساڵ بەهرەچەی باش بوو› ⚑ درآمد

بەهرەدار / behredar/: ئاوەڵناو. خاوەن بەهرە؛ بەقازانج؛ بەفایدە ⚑ مُفید

بەهرەدەر / behreder/: ئاوەڵناو. بەهرەبەخش. هەروەها: **بەهرەدەری** ⚑ بهره‌ده

بەهرەک / behrek/: ناو. بەش؛ پشک ⚑ سهم

بەهرەمە / behreme/: ناو. ۱. مەتکەو؛ دار کونکەری دارتاشان ۲. درێل ⚑ ۱. متّه ۲. دریل

بەهرەمەند / behremend/: ئاوەڵناو. بەهرەوەر؛ بارەمەند: ۱. خاوەن فایدە ۲. لێهاتوو ⚑ ۱. بهره‌مند ۲. کارا

بەهرەوەر / behrewer/: ☜ **بەهرەمەند**

بەهرەوەری / behrewerî/: ناو. کاری سوود وەرگرتن؛ بە باشترین شێوە قازانج بردن لە شتێک ‹دەبێ حوکمەت بۆ بەهرەوەری زۆرتر لە سامانە سرووشتییەکان، هەوڵی زۆرتر بدات› ⚑ بهره‌وری

بەهرێز / behrêz/: ناو. پارێز؛ کاری تەکینەوە لە هێندێ شت ⚑ پرهیز

بەهسک / behsik/: ناو. مێشوولە؛ پێشوولە ⚑ پشه

بەهلنگی / behlingî/: ناو. نازباڵشتی بەر پێ ⚑ بالش زیر پا

بەهومێد / behumêd/: ئاوەڵناو. هیوادار؛ بەرهێڤی ⚑ امیدوار

بەهونەر / behuner/: ئاوەڵناو. جوانکار؛ دەس‌ڕەنگین؛ مایەوەر ⚑ هنرمند

بەهۆش / behoş/: ئاوەڵناو. ئەغیار؛ دڵاوەدان؛ زەین‌ڕوون ⚑ هُشیار

بەهەجاندن / behecandin/: ☜ **بەعجاندن**

بەهەجۆک / behecok/: ئاوەڵناو. ۱. شەڕانی؛ جەنگەرانی؛ سل ۲. تووڕە؛ گرژ؛ قوشقی ⚑ ۱. پرخاشگر ۲. خشمگین

بەهەست / behest/: ئاوەڵناو. ۱. هەستیار؛ خاوەن هەست ‹... دەشیانگوت ئێمە خەست‌تر و بۆ برایەتی گەلانی کوردچەوسێن، بەکارتر و بەهەست‌ترین! «هەژار، چێشتی مجێور»› ۲. وریا؛ لەسەرهەست ‹زۆر وشیار و بەهەستە/ دە نووسەری بەدەستە «هەژار، *بۆ کوردستان*»› ⚑ ۱. باالحساس ۲. هوشیار

بەهەشت / beheşt/: ناو. بوهیشت: ۱. باغاتی خودا لەو دنیا ۲. *[کنایە]* هەر شوێنی زۆر خۆش بە دیمەنی جوان و ڕازاوە و باخ و سەوزەڵانییەوە ⚑

١. بهشت ٢. بهشت دنیایی

بەهەشتاو / beheştaw/: ئاوەڵکار. بەلەز؛ بەپەلە ▤ باعجله

بەهەشتی١ / beheştî/: ناو. سەرناوێ بۆ کەیبانووی ماڵ، لە زاراوەی فەقێدا کە دەچنە دەقنە ▤ خانم خانەدار، در اصطلاح طلبەها

بەهەشتی٢: ئاوەڵناو. ١. دیندار و خۆشەویستی خودا ٢. /کینایە/ خوا لێ خۆشبوو ▤ ١. بهشتی ٢. مرحوم

بەهەڵبەزودابەز / behełbez û dabez/: ئاوەڵناو. چرتی؛ دانەسکناو؛ هاروهاج ▤ ناآرام؛ بی‌قرار

بەهەڵکەوت / behełkewt/: ئاوەڵکار. خوابەختەکی؛ شانسی؛ خۆوبەخت ▤ اتفاقی

بەهەڵم / behełm/: ئاوەڵناو. ئازا و چالاک (بۆ تانجی) ▤ چُست و چالاک (تازی)

بەهەڵەچوو / behełeçû/: ئاوەڵناو. شۆش؛ شاش ▤ اشتباه‌کار

بەهەنگاو / behengaw/: ئاوەڵکار. خێرا؛ بە پەلە؛ بە هەشتاو ▤ شتابان

بەهەنگل / behengil/: ئاوەڵناو. قولفدار؛ دەسکدار؛ بەدەسک ▤ دستەدار

بەهەیبەت / beheybet/: ئاوەڵناو. زەبردار؛ سامدار ▤ ترسناک

بەهی١ / behî/: ناو. پرسە؛ ئازیەتی؛ ماتەم ▤ عزا

بەهی٢: ئاوەڵناو. ژاکاو ▤ پژمُردە

بەهیپۆش / behîpoş/: ئاوەڵناو. ڕەشپۆش؛ عازیەتبار ▤ سیاەپوش

بەهیف / behîf/: ☜ **کۆتر**

بەهیڤ / behîv/: ☜ **بادام**

بەهیڤئاژنگ / behîv'ajing/: ناو. بادامی تاڵ؛ باویە تاڵە ▤ بادام تلخ

بەهیڤەتەحلە / behîveteĥle/: ناو. بادامەتاڵە؛ بادامی تاڵ ▤ بادام تلخ

بەهین١ / behîn/: چاوگ. چرمسین؛ سیس بوون ▤ پژمُردن

بەهین٢: ناو. هەڵبەز و دابەز ▤ جست‌وخیز

بەهینچامە / behînçame/: ناو. شابەیت؛ باشترین و جوانترین بەیتی پارچە شیعرێک ▤ شاەبیت

بەهیوا / behîwa/: ئاوەڵناو. ١. بەتەما؛ تەمایەر ٢. هیوادار ▤ ١. چشم‌انتظار ٢. امیدوار

بەهێ / behê/: ناو. ١. ☜ **بەی** ٢. نرخ؛ بەها؛ بایی ▤ ١. ☜ **بەی** ٢. بها

بەهێز / behêz/: ئاوەڵناو. زۆردار؛ بەقەوەت؛ توانا ‹قەت مەڵێن دوژمن بەهێزە، تۆپ و تەیارەی هەیە/ ئیتیفاقتان گەر هەبێ زۆر زەحمەتە خۆی ڕاگرێ «بێکەس»›. بەرانبەر: **بێهێز**. هەروەها: **بەهێز بوون؛ بەهێز کردن** ▤ نیرومند

بەهێڤ / behêv/: ☜ **بادام**

بەهێڤەشامی / behêveşamî/: ☜ **بادامزەوینی**

بەی١ / bey/: ناو. بێ؛ وی؛ بەهێ؛ بهێ؛ بیە؛ هێوە؛ هەیوە؛ حەیوە؛ بیوو: ١. دارێکی بە بەرزی ٦ تا ٨ میتر، گەڵا کوڵکن، گوڵ درشت و پەمەیی ٢. بەری ئەو دارە کە گەیشتووی، زەردی تۆپن و کولکنە و گۆشتێکی سفت و تورت و بۆنخۆشی هەیە و دەخورێ ٣. /مەجاز/ مەمک ‹ئەی سەروی بولەن‌قەد و برۆتاق و مەمک‌جووت!/ کێ دەستی دەگاتە بەی و ناری نەگەیشتووت؟ «نالی»› ▤ ١. درخت بە ٢. میوەی بە ٣. پستان

• **بەی**٢: ☜ **ـ بەد**٢

بەیات١ / beyat/: ناو. چەن پاژ لە ئاوازی موسیقای ئێرانی ▤ بیات موسیقی

بەیات٢: ئاوەڵناو. پاتە؛ پەزێرە؛ شەوپاتە؛ شەومەن؛ شەومەنە؛ شەوی؛ تایبەتمەندی خۆراکی کۆن (بەتایبەت نان) کە شەوی بە سەردا هاتبێ ▤ بیات

بەیاتە / beyate/: ناو. ڕۆنی هەڵکزاوی بەز و دووگ ▤ روغن پیە و دُمبە

بەیاخ /beyax/: ناو. ئالا؛ بەیداخ ‹هۆردان جەردەی مەرگ کەمین وەش کەردەن/ بەیاخ پیری نە سەر ملەی تەن «کاک ئەحمەد»› ☰ پرچم

بەیاخدار^{1} /beyaxdar/: ☜ **بەیداخدار**

بەیاخدار^{2}: ئاوەڵناو. تایبەتمەندی ژنی بێحەیا و هار ☰ بی‌حیا

بەیار /beyar/: ☜ **بایر**

بەیاربڕ /beyarbiř/: ناو. بۆرەکێڵ؛ بۆرە؛ کەسێ کە بۆرەی دەرهێناوە ☰ کسی کە زمین بایر را شخم می‌زند

بەیاز^{1} /beyaz/: ناو. ١. دەفتەری شیعر و بیرەوەری ٢. داشی سپی لە دۆمینەدا ☰ ١. بیاض ٢. مُهرەی سفید دومینو

بەیاز^{2}: ☜ **بایر**

بەیازە /beyaze/: ناو. لکی سەر قرتێنراو؛ داری یەختە کراو ☰ شاخەی هرس‌شدە

بەیان^{1} /beyan/: ناو. ١. سپێدە؛ سپیدە؛ زەردە؛ ڕووناکی کەمی لای ڕۆژهەڵاتی ئاسمان بەر لە خۆر کەوتن ٢. بەیانی؛ شەوەکی؛ سەبا؛ کاتی دوا نیوەشەو ☰ ١. بامداد ٢. صبح

⊡ **بەیان بەر بون:** ڕۆژ بوونەوە ‹کام بەیان بەر بوو لە بەندی شەوە زەنگ؟ «سوارە»› ☰ سپیدە سر زدن

بەیان^{2}: ئاوەڵناو. ئاشکرا ☰ آشکار

بەیان^{3}: ئاوەڵکار. سپێدە؛ شەوەکی؛ سۆزوو ‹بەیان هاتمە دەر، دنیا بێدەنگ بوو› ☰ بامداد

بەیانە /beyane/: ناو. تۆمی بەی ☰ دانەی بە

بەیانەکی /beyanekî/: ئاوەڵکار. بەرەبەیان؛ شەوەکی؛ سپێدەزوو ☰ سپیدەدم

بەیانی^{1} /beyanî/: ناو. ١. شەوەکی؛ سەبا؛ سووا؛ سوا؛ هەوەڵ بەشی ڕۆژ ‹خۆشەویستەکەم! لە پەنجەرەی نیوەتاکی بوومەلێڵەوە/ چاوی من لە دیمەنی کچی بەیانییە «سوارە»› ٢. سبەی؛ ڕۆژی پاشی ‹ئەمڕۆ تێر بخۆین، بۆ بەیانی خوا کەریمە› ☰ ١. صبح ٢. فردا

بەیانی^{2}: ئاوەڵکار. ١. سپێدە؛ شەوەکی ‹بەیانی تاو تەواو هەڵنەهاتبوو، گەیشتە بەڕەوە› ٢. سبەی؛ ڕۆژی پاشی ‹کزەی جەرگم! بەیانی زوو هەڵمسێنە!/ دیسان مەڵێ با تێرخەو بێ «پەشێو»› ☰ ١. سپیدەدم ٢. فردا

بەیبون /beybûn/: ☜ **بابونە**

بەیبونە /beybûne/: ☜ **بابونە**

بەیبەخت /beybext/: ☜ **بەدبەخت**

بەیت /beyt/: ناو. ١. چیرۆکی بە شیعر ‹بەیتی خەج و سیامەند› ٢. هەوای گۆرانی ٣. *[کینایە]* بەسەرهاتی بێسەروبەر و دوور لە ڕاسی ٤. نەزم؛ شیعر ‹تا لە ژێر باری ڕۆمیان نەمرن/ زەحمەتە قەدری بەیتی من بگرن «حاجی قادر»› ☰ ١. منظومەی داستانی در ادبیات کُردی ٢. آهنگ ٣. افسانە ۴. نظم

⊡ **بەیتی بلە:** *[کینایە]* قسەی دوور و درێژ کە بڕانەوەی بۆ نییە ☰ داستان امیر ارسلان

بەیتار /beytar/: ناو. بەیتاڵ؛ وەیتاڵ؛ پزیشکی ئاژەڵ ☰ دامپزشک

بەیتاک /beytak/: ناو. چۆلەکە؛ مەلیچک ☰ گنجشک

بەیتاڵ /beytał/: ☜ **بەیتار**

بەیتبێژ /beytbêj/: ناو. بەیتگۆ؛ ئەوەی بەیتان بە دەنگی خۆش دەگێڕێتەوە ☰ قصەگو

بەیتک /beytik/: ناو. ١. بەیتاک؛ چۆلەکە ٢. شتی بێکەڵک ☰ ١. گنجشک ٢. شیء بی‌مصرف

بەیتگۆ /beytgo/: ☜ **بەیتبێژ**

بەیتوبالۆرە /beyt û balore/: ☜ **بەیتوباو-٢**

بەیتوباو /beyt û baw/: ناو. ١. ئەو چیرۆکانەی کوردەواری کە بەیتبێژان بە هەوای تایبەتی خۆیەوە دەیخوێننەوە ٢. *[کینایە]* بەیتوبالۆرە؛

بـەنگ‌وبـاو؛ دەنگـۆ؛ قـاو؛ گوتـۆ 🇮🇷 ١. ترانـەهـای منظومەوار کُردی ٢. شایعه

بەیتوون / beytûn/: ☜ **بایر**

بەیتونی / beytûnî/: ناو. زەوی بایر 🇮🇷 زمین بایر

بەیتەرە / beytere/: ناو. ئاژەڵـداری؛ دەوڵـەتداری 🇮🇷 دامداری

بەیتەشـە / beyteşe/: ئاوەڵـناو. بەینەشـــــە: ١. گێلۆکە؛ بەسەزمان؛ کەمزان ٢. سەرکێش ‹قاتری بەیتەشە› ٣. دەمهەراش و بێ‌حەیا ٤. بێ‌چاوڕوو؛ پێنەزان 🇮🇷 ١. هالو ٢. سرکش ٣. بی‌شرم ۴. ناسپاس

بەیتـەک / beytek/: نـاو. چۆلەکـــە؛ مـــەلیچک؛ پاساری 🇮🇷 گنجشک

بەیجە / beyce/: نـاو. پەینجـە؛ پـەیژە؛ نـەردیوان؛ سلەم 🇮🇷 نردبام

بەیچەڵ / beyçel/: ئاوەڵناو. ١. نەزۆک؛ سـتێور ٢. گڕنەگر؛ پەڵپ‌واز؛ بەهانەگیر 🇮🇷 ١. نازا ٢. بهانەجو

بەیـدا / beyda/: نـاو. دەشـــت؛ چۆڵـــگە؛ بیـــاوان ‹تەریدەی هیجران بەیدای جیایی/ گرتەن گەردەنەی ڕای ئاشنایی «مەولەوی»› 🇮🇷 بیابان

بەیداخ / beydax/: ناو. بەیدەق؛ بـەیرەق؛ بێـداخ؛ ئالا؛ عالا؛ بەیاخ؛ پارچـەی بـە دروشمـی گـەل و قـەوم ‹بەیـداخ کوتایـە شـەو وەقینـەوە/ کوچـک ڕچگیـاس وە زەمینـەوە «سـەعید عیبادەتیـان»› 🇮🇷 پرچم

بەیداخـــدار / beydaxdar/: نـــاو. بەیاخـــــدار؛ ئالاهەڵگر؛ ئالاچی 🇮🇷 پرچمدار

بەیدامالی / beydamalî/: ناو. دار هەنجیرێک کە بەری ئەوەڵی بوەرێ و چەند دەنکی پێوە بمێنێ 🇮🇷 درخت انجیری که میوەاش ریخته باشد

بەیدەر / beyder/: ناو. بێـدەر؛ بێنـدەر؛ خـەرمان ‹میزماری شەهسـەواریی تۆیـە کـە سـەف ـ سـەفە/ کۆگایی حاسـیلاتتە، بەیـدایی بەیدەرە «نـالی»› 🇮🇷 خرمن

بەیدەس / beydes/: ئاوەڵناو. بەیدەسـت: ١. سـڵ؛ قوشقی ‹لێگەڕێ بەیـدەس نـەبێ› ٢. بەردەسـت؛ تەسلیم؛ ملدەر ٣. دەست و پێ سپی و کـار لـە دەس نەهاتوو 🇮🇷 ١. رموک ٢. تسلیم و سپر انداختـه ٣. ناشی و ناتوان

بەیدەست / beydest/: ☜ **بەیدەس**

بەیـدەق / beydeq/: نـاو. ١. پیــادەی شــەترنج ٢. ☜ **بەیداخ** 🇮🇷 ١. بیدق ٢. ☜ **بەیداخ**

بەیر / beyr/: ☜ **بایر**

بـەیرەق / beyreq/: نـاو. بەیـــدەق؛ ئـــالا؛ بـــەیاخ؛ ‹هەڵیکەی بەیرەقی کوردی لە دەوران/ لـە مابـەینی کەکۆن و هەیبەسوڵتان «حاجی قادر»› 🇮🇷 پرچم

بەیرەم / beyrem/: ناو. لۆسە؛ ملغە؛ باربە؛ نوێڵ 🇮🇷 اهرم

بەیزا / beyza/: ☜ **بێزا**

بەیس / beys/: نـاو. نـاوجی؛ نێـونجی؛ نێـوبژی 🇮🇷 میانجی

بەیستار / beystar/: ناو. بیسـەر 🇮🇷 شنونده

بەیستۆک / beystok/: نـاو. بهیستۆک؛ کەرەستەی بیستنی دەنگ 🇮🇷 وسیلەی شـنیدن، مانـند گوشـی تلفن

بەیسوس / beysûs/: ناو. ختیرە؛ بزووت؛ چۆلەچرا 🇮🇷 نیمسوز

بەیعانـە / bey'ane/: نـاو. بێــع؛ بێعانــە؛ ئربــوول؛ پێشەکی؛ ئەو بەشە لە پارە کـە کـڕیار پـێش لـە وەرگرتنی کاڵا دەیداتە فرۆشیار 🇮🇷 بیعانه

بەیگر / beygir/: نـاو. ڕێگـر؛ سـەرڕێگر؛ چەتـە 🇮🇷 راهزن

بەیلوت / beylût/: ناو. جۆرێ هەڵپەڕکێ 🇮🇷 نوعی رقص گروهی

بەین١ / beyn/: ناو. ١. نێوان؛ مابەین ‹بەینـی من و تـۆ دۆڵ و یاڵـێکە/ سـاتێ نـەتبینم لـە لام ساڵـێکە «فولکلـۆر»› ٢. *[مـەجاز]* دۆسـتایەتی؛ ئاشـنایەتی

‹بەینمان خۆشـە› ٣. پێوەند؛ پێوەندی؛ پەیوەندی ٤. پەیمان؛ هەڤبەست ‹من دوور و تۆ دوور بـەینێ ببەسـتین/ بـە فرمێسـکی چـاو جۆگـە هەڵبەسـتین «فولکلۆر»› 🇮🇷 ١. فاصله؛ میانه ٢. دوسـتی ٣. ارتبـاط ۴. عهد؛ پیمان

بەین٢: ئاوەڵکار. ماوە؛ مەودایەکی کاتی ‹پەرێشانم، لە ڕووی ئەو شۆخە لاچۆ ساتێ ئەی پەرچـەم!/ دڵـم بەینێکە زۆر تاریکە، ئەی شەو ماهی تابانێ! «بێخود»› 🇮🇷 مدت

بەینابەین / beynabeyn/: ☜ **بەیناوبەین**

بەینابـەینی / beynabeynî/: ئاوەڵناو. ناوەنجی؛ نـە زیاد نە کەم 🇮🇷 مُتعادل

بەیناوبەین / beynwbeyna/: ئاوەڵکار. بەینابەین؛ بەین ـ بەین؛ جار ـ جـار؛ جارنـەجار ‹بەیناوبـەین سەرمان لێ بدە!› 🇮🇷 گاهگاه

بەین . بەین / beyn beyn/: ☜ **بەیناوبەین**

بەینخوەشـی / beynx(i)weşî/: نـاو. کـۆکی؛ نێوانخۆشی 🇮🇷 صمیمیت؛ میانه

بەینـەت / beynet/: نـاو. وەفـا؛ ئەمـەگ ‹یـاری بێبەینەت، دۆستی دڵدارم!/ تۆ بارە تەشریف وەسـەر مەزارم «سەیدی»› 🇮🇷 وفا

بەینەتدار / beynetdar/: ئاوەڵناو. بەوەفا؛ بەئەمەگ 🇮🇷 وفادار

بەینەشە / beyneşe/: ☜ **بەیتەشە**

بەینی / beynî/: ئامراز. لە بەینی؛ لە نێوان؛ نێـوان ‹هەر کە شێوانی بەینی من و تۆ/ لە ماڵی بمـرێ بـە هەشت و بە نۆ «فولکلۆر»› 🇮🇷 میانِ

■ **لە بەینی:** لە نێوان 🇮🇷 در میانِ

بەینیوبەینەلا / beynîwbeyneła/: ئاوەڵکار. خودا مابەین؛ خوا لە بەینا بێ؛ بەڕاسـتی؛ لـە ڕاسـتیدا ‹بەینیو بەینەلا هەرچیم لـە دەس هـات کـردم› 🇮🇷 خداوکیلی

بەیەکەو / beyekew/: ئاوەڵکار. بهەڤ؛ پێکـەوە 🇮🇷 باهم

بەیەکەوە / beyekewe/: ئاوەڵـکار. هـەموو؛ تێکـڕا؛ بە تێکڕایی 🇮🇷 همه

بەیەوە / beyewe/: ناو. باڕن؛ بەفرێ کە با ڕنیویـە و دە قووڵکەی کێوی پەستاوتووە 🇮🇷 برف باد جمع آورده در کوهستان

بەیی / beyî/: ناو. برۆ 🇮🇷 ابرو

بەیین / beyîn/: چاوگ. ژاکاندن 🇮🇷 پلاسیده کردن

بهجین / bihcîn/: چـاوگ. بێهجیـن: ١. تووڕە بوون ٢. تۆران ٣. وەڕەز بوون ٤. هـیلاک بـوون 🇮🇷 ١. عصبانی شدن ٢. قهر کردن ٣. عاصی شدن ۴. خسته شدن

بهن / bihin/: ناو. ١. بۆ؛ بۆن ٢. نەفەس؛ هەناسـە؛ بین 🇮🇷 ١. بو ٢. نفس

بهنتنگ / bihnting/: ئاوەڵناو. *[مەجاز]* بێحەوسەلە؛ کەمپشوو؛ زوو هەڵچوو 🇮🇷 کمحوصله؛ آتشیمزاج

بهنژین / bihinijîn/: چاوگ. ١. پشـمین؛ پـژمین ٢. باوێشـک دان 🇮🇷 ١. عطسـه کـردن ٢. خمیـازه کشیدن

بهنۆک / bihnok/: ئاوەڵناو. بۆندار 🇮🇷 بودار

بهوراندن / b(i)hurandin/: ☜ **بوراندن ـ٢**

بهوست / b(i)hust/: ☜ **بست ـ١**

بهۆست / b(i)host/: ☜ **بست ـ١**

بهوورانـدن / bihûrandin/: چـاوگ. ڕابـواردن 🇮🇷 گذراندن؛ به سر بردن

بهەڕ / b(i)heř/: ئاوەڵناو. ئاشەوان 🇮🇷 آسیابان

بهەڤ / bihev/: ئاوەڵکار. پێکەوە؛ بەیەکەو ‹عیشقێ کو بدن بە یەک ـ دو ئەرواح/ پەیوەستە دڤـێ بهـەف بن ئەشباح «مەلای جزیری»› 🇮🇷 باهم

بهەڤڕا / b(i)hevřa/: ☜ **بەڤڕا**

بهیتن / bihîtin/: چـاوگ. ١. تاواندنەوە؛ حەلانـدن ٢. تاوانەوە؛ حەلین، بهتین ٣. بیسـتن؛ دە گـوێ گرتن ‹فەهمێ ڕاز ئـەر بکـری وەر ببـهی موژدەیـێ

ساز/ چەنگی بێپەردە دبێژت نە نەی و نایێ ب دەنگ «مەلای جزیری»› 🇮🇷 ١. گداختن ٢. ذوب شدن ٣. شنیدن

بهیستن / bihîstin/: ☜ **بیستن**

بهین / b(i)hîn/: ناو. هەناسە 🇮🇷 نفس

بهێ / bihê/: ناو. نرخ؛ بەها 🇮🇷 بها

بی / bî/: ناو. ١. بێ؛ وی؛ ڤێ؛ بزوو؛ بیک؛ داربی؛ دارەبی ٢. بێوەژن؛ ژنی شوو مردوو 🇮🇷 ١. بید ٢. بیوەزن

▣ **بی کوڵ**: بی زەر؛ بنجەبی کە لە مێشەدا سەوز دەبێ 🇮🇷 بتە بید کوتاه

بیابان^{١} / b(i)yaban/: ناو. بیاوان؛ یاوان؛ یابان؛ یابۆن؛ بێیاوان؛ گەوەر؛ چۆڵ؛ چۆل؛ چوولی؛ چۆلگە؛ چۆلایی؛ چۆلەوانی؛ چۆلستان؛ وشکارۆ؛ حشکارە؛ هەردە؛ بێروون؛ خومستان؛ ئاواق؛ لەیلان؛ شافر؛ سارا؛ ڕێزە؛ دەیشتواز؛ سێخچوولی؛ ڕزوان؛ زڕوان؛ بەڕی؛ بەڕووی؛ دەشتی بەربلاوی وشک و بێڕوەک ‹بیابان و چۆل کەردم بە یانە/ لاقەید بیم جە قۆرت خویش و بێگانە «خانای قوبادی»› 🇮🇷 بیابان

بیابان^{٢}: ئاوەڵناو. *[مەجاز]* بیاوان؛ وشک و بێڕۆح ‹دڵم بیابان بووە، دەبووڕێتەوە› 🇮🇷 بی‌حال

بیابانگەرد / b(i)yabangerd/: ئاوەڵناو. چۆلگەرد؛ چۆلبڕ؛ کۆچەری بیاوان‌نشین 🇮🇷 بیابانگرد

بیابانی / b(i)yabanî/: ئاوەڵناو. کۆڵی؛ چۆلپەرست 🇮🇷 بیابانی

بیاز / b(i)yaz/: ناو. ١. شوێنی چۆل و خەڵوەت ٢. دەشت؛ زەوی پان و بەرین 🇮🇷 ١. خلوتکدە ٢. دشت

بیاڤ / b(i)yav/: ناو. بوار؛ شوێنی پەڕینەوە لە چۆم 🇮🇷 گُدار

بیانک / b(i)yanik/: ☜ **بیانو**

بیانکگیر / b(i)yanikgîr/: ☜ **بیانوگر**

بیانکواز / b(i)yanikwaz/: ☜ **بیانوگر**

بیانکە / b(i)yanke/: ☜ **بیانو**

بیانگ / b(i)yanig/: ☜ **بیانو**

بیانگە / b(i)yange/: ☜ **بیانو**

بیانو / b(i)yanû/: ناو. بەهانە؛ وەهانە؛ وەیانە؛ بەهانێ؛ بیانک؛ بیانکە؛ بیانگ؛ بیانگە؛ ویانگ؛ یانکە؛ بیانی؛ ویانە؛ ویانی؛ بوونگ؛ پەڵپ؛ پیلە؛ گڕنە؛ گرۆ؛ گڕوو؛ گەزەک؛ لام؛ پەڵم؛ بەڵم؛ وڕک؛ وڕگ؛ دەسەک؛ بەژاڤیت؛ ئەوەی بۆ داپۆشینی مەبەست یان چەمکی ڕاستەقینە بهێنرێتەوە. هەروەها: **بیانوو تاشین؛ بیانوو گرتن؛ بیانوو هێنان؛ بیانو هێنانەوە** 🇮🇷 بهانە

بیانوگر / b(i)yanûgir/: ئاوەڵناو. بەهانەگیر؛ بیانکگیر؛ بیانکواز؛ بەهانەدۆز؛ پیلەگیر؛ گڕنەگر؛ پەڵپگر؛ گڕووگر؛ بە پیلە؛ بەبیانوو؛ بەبەهانە؛ لەبەهانە؛ نووزن؛ کێشەکەر؛ لەچەر؛ بەیچەڵ؛ جەروو؛ وڕکاوی؛ ورکن؛ وڕگین؛ نقک 🇮🇷 بهانەجو؛ بهانەگیر

بیانەیی / b(i)yaneyî/: ناو. غەوارەیی؛ نامۆیی 🇮🇷 بیگانگی

بیانە / b(i)yane/: ئاوەڵناو. غەریبە؛ بیانی 🇮🇷 غریبە

بیانی^{١} / b(i)yanî/: ناو. ١. پەڵپ؛ بەهانە ٢. بێگانە: غەوارە ٣. سوح؛ بەیانی 🇮🇷 ١. بهانە ٢. بیگانە ٣. صُبح

بیانی^{٢}: ئاوەڵناو. بێگانە؛ سەر بە بێگانە ‹ئەدەبی بیانی› 🇮🇷 بیگانە

بیاوان / b(i)yawan/: ☜ **بیابان**

⊡ **بیاوان کەفتن**: بوورانەوە؛ لە سەر خۆ چوون 🇮🇷 از حال رفتن

بیاوانی / b(i)yawanî/: ئاوەڵناو. ١. پێوەندیدار بە بیاوانەوە ٢. *[کینایە]* دوور لە شارستانییەت؛ ئادابنەزان 🇮🇷 ١. بیابانی ٢. بی تمدن

بیای / b(i)yay/: چاوگ. ڕچان؛ ڕچیان 🇮🇷 یخ

بستن

بیبار / bîbar/: ناو. بیبەر؛ بیوەر؛ بیبە؛ بیوار؛ پیپەر: ١. ئیسۆت؛ فلفل؛ ئاڵەت؛ گیزگ؛ هچهار؛ هیچهار؛ بەری چەن گیای تون و تیژ کە وەک سەوزە، بەهارات یان دەرمان بە کار دێت ٢. سەوزیەکە تیژ و ناوک بە تۆم 🇮🇷 ١. فلفل ٢. فلفل فرنگی

بیبارەکێویلە / bîbarekêwîle/: ناو. گیایەکە بەرێکی وردی وەک بیبار دەگرێ، وشکی دەکەن و دەیهاڕن، بۆ زگچوون باشە 🇮🇷 گیاهی دارویی

بیبک / bîbik/: ناو. گلێنە؛ ڕەشکێنە؛ بیبیلەی چاو 🇮🇷 مردمک چشم

بیبن / bîbin/: ☜ **بیبین**

بیبەر / bîber/: ☜ **بیبار**

بیبی / bîbî/: ناو. ١. ☜ **بووکەڵە** ٢. گلێنە؛ بیبک؛ ڕەشکێنەی چاو 🇮🇷 ١. ☜ **بووکەڵە** ٢. مردمک چشم

▣ **بیبی‌جان**: بووکەڵەی شانۆ 🇮🇷 عروسک نمایش

بیبی‌جان‌خانم: ١. هاواڵی پاڵەوان کەچەڵ لە بەزمی چادر هەڵدانی دەستەی لۆتیان لە ڕابردوودا ٢. جۆرێ شانۆگەری بوو لە ناو چادرێکی چکۆلەدا 🇮🇷 ١. از عروسک‌های مشهور خیمەشب‌بازی ٢. نوعی خیمەشب‌بازی

بی‌بی‌چنگ / bîbîçing/: ناو. کوند؛ بایەقۆش 🇮🇷 جغد

بیبیلکە / bîbîlke/: ناو. باڵدارێکی بچووکە 🇮🇷 پرندەایست کوچک

بیبیلە / bîbîle/: ناو. ١. گلێنە؛ ڕەشکێنەی چاو ‹هەتا چارشێو بە سەر تۆوە دەبینم، نازەنینی کورد!/ بە سەر بیبیلەکەی چاوی منا دەکشێ تەمێکی تر «هێمن»› ٢. *[منداڵانە]* منداڵی ساوا لە زمانی منداڵاندا 🇮🇷 ١. مردمک چشم ٢. نی‌نی

بیبیلەگەڕە / bîbîlegeře/: ناو. جۆرێ مارمێلکەی نێو ماڵ 🇮🇷 نوعی مارمولک

بی‌بی‌مەتۆ / bîbîmeto/: ناو. تووتی 🇮🇷 طوطی

بیبین / bîbîn/: ناو. بیبن؛ پشتوێن؛ پشتۆنی؛ پشتێن؛ پشتان؛ کەمەربەند؛ کەمبەرە 🇮🇷 کمربند

بیبێن / bîbên/: ناو. پشتوێن 🇮🇷 شال کمر

بیتاقە / bîtaqe/: ناو. بلیت؛ بتاقە؛ پەتە 🇮🇷 بلیت

بیتانۆ / bîtano/: ناو. گولێکە 🇮🇷 گلی است

بیج / bîc/: ناوەڵناو. بیچ؛ زۆڵ؛ حەرامزادە 🇮🇷 حرامزاده

بیجادە / bîcade/: ناو. جۆرە یاقووتێکە 🇮🇷 نوعی یاقوت

بیجاڕ / bîcař/: ناو. بیەجاڕ؛ جاڕەبی؛ جاڕی داربی 🇮🇷 بیدزار

بیجەک / bîcek/: ناو. فاکتۆر 🇮🇷 فاکتور

بیچ / bîç/: ☜ **بیج**

بیچبیچەخانم / bîçbîcexanim/: ناو. بووکەڵە؛ بووکڵە 🇮🇷 عروسک

بیچک / bîçik/: ناوەڵناو. چکۆلە 🇮🇷 کوچک

بیچکۆل / bîçkol/: ☜ **بچکۆڵانە**

بیچکۆڵانە / bîçkołane/: ☜ **بچکۆڵانە**

بیچکۆڵە / bîçkołe/: ☜ **بچکۆڵانە**

بیچکەلانە / bîçkelane/: ☜ **بچکۆڵانە**

بیچکەلە / bîçkele/: ☜ **بچکۆڵانە**

بیچکەڵۆکە / bîçkełoke/: ☜ **بچکۆڵانە**

بیچکەڵە / bîçkełe/: ناوەڵناو. بچکۆڵانە؛ چکۆڵانە؛ کوچکۆک 🇮🇷 عروسک

بیچگ / bîçig/: ناوەڵناو. گچکە؛ چکۆلە 🇮🇷 کوچک

بیچم^{١} / bîç(i)m/: ناو. ١. شکڵ و هەندام ٢. تەرح و دیدار ٣. تەرز و شێوە؛ جۆر 🇮🇷 ١. هیئت ٢. سر و سیما ٣. شیوه

بیچم^{٢}: ناوەڵناو. گزیکار؛ حیلەباز 🇮🇷 ناروزن

بیچیک / bîçîk/: ناوەڵناو. گێژ؛ وڕ 🇮🇷 گیج

بیدۆر / bîdor/: ناوەڵناو. ١. بەهێز ٢. بەڕێز 🇮🇷 ١. زورمند ٢. محترم

بیر۱ / bîr/: ناو. ویر: ۱. بیرە؛ چا؛ چاڵ؛ چاڵی؛ چە؛ قومش؛ کەندێکی گرۆڤەری قووڵ لە زەویدا ‹وەکوو بیرێکی فەرامۆش کراو/ کە یەک پشکە ئاو نەبێ لە بنیا «پەشێو»› ۲. هزر؛ ئەندیشە؛ فەکار؛ ڕەت ‹بیرێک لە هەوران وەرگرن/ بۆ سەرکەوتن هەڵمەت بەرن! «پیرەمێرد»› ۳. ویر؛ یای؛ یاد ‹لە بیرت غائیلەی دنیا بە دەر کە!/ لە باسی نیک و بەد توخوا گوزەر کە! «بێکەس»› ☰ ۱. چاه ۲. اندیشه ۳. یاد

⊡ **بیر بردنەوە** ۱. لە هزردا مان؛ لە بیر مان؛ لە بیر بوون ۲. لە بیر چوون ☰ ۱. بە یاد ماندن ۲. فراموش کردن

بیر چوون/ چوونەوە لە یاد چوونی ئەوی زانراو ☰ فراموش کردن

بیر خستن/ خستنەوە بە یاد هێنانەوە ☰ یادآوری کردن

بیر کردن ۱. یادکردن؛ تاسە کردن ۲. لە بیر چوون؛ فەراموش کردن ☰ ۱. یاد کردن ۲. فراموش کردن

بیر کردنەوە ۱. بیر کردن؛ تاسە کردن ۲. تێفکرین؛ قووڵ بوونەوە لە شتێک ☰ ۱. یاد کردن ۲. اندیشیدن

بیر کەوتن/ کەوتنەوە کەوتنە/ کەفتنە بیر؛ وە یاد هاتنەوە ☰ بە یاد آمدن

بیر هاتنەوە هاتنەوە بیر؛ هاتنەوە یاد ‹پار دێتە بیرم وەک خەوێ/ کە دەبینم پیریێ شەوێ «پیرەمێرد»› ☰ یاد آمدن

بیر هێنانەوە خستنەوە بیر؛ وە یاد هێنانەوەی لە بیرچوو ☰ یادآوری کردن

کەوتنە/ کەفتنە بیر ☜ **بیر کەوتن/ کەوتنەوە**

لە بیر بردنەوە لە بیرکردن ‹چ نامەیێ؟! چ پەنجەیێ؟! چ خامەیێ؟!/ ئەوەندە دڵ دەکاتەوە، خەفەت لە بیر ئەباتەوە «ئەحمەد هەردی»› ☰ فراموش کردن

لە بیر چوون/ چوونەوە لە بیرەوە چوون؛ لە هۆش چوونەوە ☰ فراموش شدن

لە بیر کردن لە بیرەوە بردن؛ لە هۆش چوون ‹ئەتۆ وا زوو لەبیرت کردم ئەمما/ فەرامۆشت نەکەم شەرتە لە گۆڕا «هێمن»› ☰ فراموش کردن

لە بیرەوە بردن ☜ **لە بیر کردن**

بیر۲: پێشوشە. هزر؛ ویر ‹لە هەموو کوردستانا/ لە ناو بیرئازادانا «گۆران»› ☰ اندیشه ـ

ـ بیر۳: پاشەوشە. هزر؛ ویر ‹ڕووناکبیر› ☰ ـ فکر

بیرئانین / bîr'anîn/: ناو. ۱. ئەوەی دەبێتە هۆی وەبیرهێنانی کەس یان شتێک ۲. کۆڕی یاد کردن و ڕێز نان لە کەسێک ‹بیرئانینی مەستوورە لە هەولێر› ☰ ۱. یادبود ۲. مجلس یادبود

بیرا / bîra/: ئاوەڵناو. بەزەین؛ زۆر بە بیر و هۆش ☰ دارای حافظەی قوی

بیراز / bîraz/: ناو. ۱. کاری گڕنی کردنی بەرداش ‹بەرداشەکە لووس بووە، بیدە بیرازی کەن!› ۲. کاری ڕێک و بێ کلۆ کردنی زەوی؛ تەخت کردن ‹زەویم بیراز کردووە بۆ تووتن› ☰ ۱. زِبر کردن سنگ آسیا ۲. صاف کردن زمین شخم زده

⊡ **بیراز کردن** ۱. بیرازتن؛ زرو کردنەوەی بەرداشی ئاش ‹ئاشەکە موحتاجی بیراز کردنە بەرداشەکەی/ ئاشەوان بۆیە شەو و ڕۆژ ئاشبەتاڵی بۆ ئەکا «عورفی»› ۲. */کینایە/* دارکاری و تەمێی توند کردن ☰ ۱. زِبر کردن سنگ آسیا ۲. بە شدت تنبیه کردن

بیرازتن / bîraztin/: چاوگ. بیراز کردن: ۱. بیراز کردنی بەرداش ۲. تەخت و لووس کردنی زەوی ☰ ۱. زِبر کردن سنگ آسیا ۲. صاف کردن شخمزار

بیراو / bîraw/: ناو. چاڵاو ☰ چاه آب

بیراوبیر / bîrawbir/: ☜ **بیرە ـ بیرە**

بیربڕ / bîrbiř/: ئاوەڵناو. زیرەک ☰ هوشیار

بیربلاو / bîrb(i)ław/: ئاوەڵناو. فکر پەرێشان؛ خەیالاوی؛ کەمبیر و هۆش 🇮🇷 پریشان خاطر

بیربلاوی / bîrb(i)ławî/: ناو. وەرەگەیرایش 🇮🇷 تشویش

بیرتەسک / bîrtesk/: ئاوەڵناو. *[مەجاز]* کورتبین؛ مێشکوشک؛ بەرچاوتەنگ. هەروەها: **بیرتەسکی** 🇮🇷 تنگ‌نظر

بیرتیژ / bîrtîj/: ئاوەڵناو. ویرا؛ بەبیر 🇮🇷 تیزهوش

بیرخراپ / bîrx(i)rap/: ئاوەڵناو. بیرخەراب؛ بیرخراو؛ بەددڵ؛ بەدڕا؛ دڵپیس 🇮🇷 بددل

بیرخراپی / bîrx(i)rapî/: ناو. دڵپیسی؛ خەلێلە 🇮🇷 بدگمانی

بیرخراو / bîrx(i)raw/: ☜ **بیرخراپ**

بیرخەراب / bîrxerab/: ☜ **بیرخراپ**

بیردۆز / bîrdoz/: ناو. لێدوانێک بە دانستە بۆ ڕوون کردنەوەی نهێنییەکی زانستی یان مەبەستێکی بیرەوانی 🇮🇷 نظریّه

بیرڕاست / bîrřast/: ئاوەڵناو. ڕاستبین؛ دڵباش 🇮🇷 راستبین

بیرقووڵ / bîrqûł/: ئاوەڵناو. *[مەجاز]* وردبین؛ بیرورد؛ زۆر سەرنجدەر 🇮🇷 اندیشمند

بیرکار / bîrkar/: ناو. پسپۆڕی ڕیازی 🇮🇷 ریاضیدان

بیرکاری / bîrkarî/: ناو. ڕیازی؛ ماتماتیک؛ زانستی ژمارە و ئەندازە 🇮🇷 ریاضی

بیرکم / bîrkim/: ناو. دەریاچە؛ زرێبار؛ گۆل 🇮🇷 دریاچه

بیرکوێر / bîrk(i)wêr/: ئاوەڵناو. بیرکەم؛ بە تایبەتمەندی زۆر و زوو لە بیر چوونەوە 🇮🇷 کم‌حافظه

بیرکەم / bîrkem/: ☜ **بیرکوێر**

بیرکەن / bîrken/: ناو. چاکەن 🇮🇷 چاه‌کن

بیرگەش / bîrgeş/: ئاوەڵناو. *[مەجاز]* ڕۆشنبیر 🇮🇷 روشنفکر

بیرمۆک / bîrmok/: ناو. بەنەوشۆک؛ دار قەزوانێ کە بەرەکەی وردە 🇮🇷 درخت ون ریزدانه

بیرمەند / bîrmend/: ئاوەڵناو. هزرڤان؛ خاوەن بیری قووڵ 🇮🇷 اندیشمند

بیروباوڕ / bîr û bawiř/: ☜ **بیروبڕوا**

بیروبڕوا / bîr û biřwa/: ناو. بیر و باوەڕ؛ دۆز؛ داوەری یان هزرێ کە وەک خوو و خدە یا حاڵەتێکی زەینی لێ هاتووە ‹ئەگەر پارە نەبووبا بیروبڕوا/ دەبوو زاڵم لە کوێ وا دەستی بڕوا؟! «هێمن»› 🇮🇷 عقیده

بیرورد / bîrwird/: ☜ **بیرقووڵ**

بیروڕا / bîr û řa/: ناو. بۆچوون و ڕوانگە 🇮🇷 نظر و دیدگاه

بیروشک / bîrwişk/: ئاوەڵناو. *[پلار]* دوگم؛ وشک؛ لایەنگری بیر و بۆچوونی نەگۆڕ 🇮🇷 دُگم

بیرۆ / bîro/: ناو. بیرۆڤ؛ گەزنەک؛ گرنەک؛ نەخۆشی پێستە، وشک و تەڕی هەیە 🇮🇷 اِگزما

بیرۆبەرتک / bîrobertik/: بەلخ کوچک؛ کرێژەبەرد 🇮🇷 گُلسنگ

بیرۆت / bîrot/: ناو. گۆزەکەر؛ هەوڕگەر؛ ئیربارکەر 🇮🇷 کوزه‌گر

بیرۆڤ / bîrov/: ناو. ١. بیرۆ؛ گەزنەک ٢. تیرویێ؛ دارێکی دەوەنە ٣. تووکەبەر؛ مووی بەر ٤. خونچە؛ گۆپکە؛ گولووک 🇮🇷 ١. اگزما ٢. درختچه‌ای جنگلی ٣. موی زهار ۴. غنچه

بیرۆکڤان / bîrokvan/: ناو. بیرۆکەوان؛ دانەری بیرۆکە 🇮🇷 نظریه‌پرداز

بیرۆکە / bîroke/: ناو. ١. بیردۆز؛ لێدوانێک بە دانستە بۆ ڕوون کردنەوەی نهێنیەکی زانستی یان مەبەستێکی بیرەوانی ٢. کرۆکاش لە هێندێک دیاردە لە باری پێوەندییان پێکەوە 🇮🇷 ١و٢. نظریّه

بیرۆکەوان / bîrokewan/: ☜ **بیرۆکڤان**

بیرۆکەیی / bîrokeyî/: ئاوەلناو. بیرۆکی؛ سەر بە بیرۆکە 🇮🇷 نظری

بیرۆکی / bîrokî/: ☜ **بیرۆکەیی**

بیره / bîre/: ناو. ئاوجۆ؛ خواردنەوەیەکە لە جۆ دروست دەبێ 🇮🇷 آبجو

بیرەبیر / bîre bîr/: ☜ **بیره ـ بیره**

بیره ـ بیره / bîre bîre/: ناو. بیرەبیر؛ بیراوبیر؛ شێواو؛ شلەژاو؛ پەشۆکاو ‹بە وێنەی ئاهوو بیره ـ بیره خۆم/ هەر شەو لە لایەک مەنزلگیره خۆم «فولکلۆر»› 🇮🇷 آشفته

بیرەخەو / bîrexew/: ناو. خەونووچکە؛ خەونووچکە؛ خەوەکوتکێ؛ سووکەلەخەو؛ ویژینگ؛ وەنەوزەکوتێ؛ خاوێر؛ خلماش؛ وەنەوز؛ چۆرت؛ غەوغەوە؛ بارینە؛ نوقرشک؛ نوقورشک؛ پینەک؛ پینۆک؛ وڕین؛ قنگەخەو؛ قنەخەو؛ عنەوەنەوزە؛ ڕەوتی وەنەوز دان بە دانیشتویی یان بە سەر پێوە، بە شێوەیەک کە لە سەر یەک سەر دادەکەوێ و کەسەکە ڕادەچڵەکێ 🇮🇷 پینکی

بیرەوخەو / bîre w xew/: ناو. خەونووچکە؛ خەوەنیچکە 🇮🇷 پینکی

بیرەوە / bîrewe/: ناو. بیرەوەری؛ یادکردنەوەی ساڵانەی شتێکی عەزیز 🇮🇷 یادبود

بیرەوەر / bîrewer/: ئاوەلناو. بیرا؛ خاوەن فکر؛ بەزەین 🇮🇷 اندیشمند

بیرەوەری / bîrewerî/: ناو. ١. یاداشت؛ نووسینەوەی ڕووداو ٢. بیرەوە؛ کاری یاد کردنەوەی ساڵانەی مردووی گەورە ٣. یاد؛ ویر؛ ڕووداو یان کارێ کە لە ڕابردوودا ڕووی داوە و لە مێشکدا ماوەتەوە ‹وەرە کاروانکوژەی کاتی بەیانیم!/ وەرە بیرەوەری و ئاواتی جوانیم! «هێمن»› 🇮🇷 ١. یادداشت ٢. یادبود ٣. خاطره

بیڕەشە / bîřeşe/: ☜ **بیمیشك**

بیزا / bîza/: ناو. گیایەکی بەناوبانگە بۆ ترشیات و بۆ ناو شیرێژ بە کار دێ 🇮🇷 از گیاهان خوراکی

بیزبۆ / bîzbo/: ئاوەلناو. بیزۆک؛ تایبەتمەندی ژنێ کە حەیز دەبێت 🇮🇷 ویژگی زنی که حیض می‌شود

بیزنەی / bîzney/: چاوگ. لێبێزار کردن 🇮🇷 دلزده کردن

بیزۆک / bîzok/: ئاوەلناو. بیزبۆ؛ تایبەتمەندی ژنێ کە حەیز دەبێت 🇮🇷 ویژگی زنی که حیض می‌شود

بیزە / bîze/: ناو. سیراج؛ کتخ 🇮🇷 شیراز (از لبنیات)

بیزەر / bîzer/: ناو. بیزەرد؛ جۆرێ دار بی 🇮🇷 نوعی بید

بیزەرد / bîzerd/: ☜ **بیزەر**

بیزیەی / bîziyey/: چاوگ. بێزران 🇮🇷 دلزده شدن

بیژ / bîj/: ☜ **بیژو**

بیژان / bîjan/: ☜ **بۆژانە**

بیژلک / bîjlik/: ☜ **بیژو**

بیژمۆت / bîjmot/: ئاوەلناو. بیژمۆتە؛ بیژمیلەک: ١. بیچ؛ بیژوو؛ زۆڵ ٢. زۆر هار و هاج 🇮🇷 ١. حرامزاده ٢. شلوغ و شیطان

بیژمۆتە / bîjmote/: ☜ **بیژمۆت**

بیژمیلەک / bîjmîlek/: ☜ **بیژمۆت**

بیژن / bîjin/: ناو/ ئاوەلناو. بێوەژن 🇮🇷 بیوەزن

بیژۆک / bîjok/: ئاوەلناو. ١. نائاسایی (بەرهەم) ٢. تایبەتمەندی ئاژەڵێ کە هەر بە دوو ساڵی، واتا ساڵێ پێش وادەی خۆی بزێ ٣. زیاد لە ئاسایی (ددان یان ئەنگوست) ٤. دڕندە؛ هۆف 🇮🇷 ١. غیرعادی ٢. ویژگی حیوانی که یک سال پیش از موعد بزاید ٣. اضافی (دندان یا انگشت) ۴. درّنده

بیژوو / bîjû/: ئاوەلناو. بیژ؛ بیژلک؛ بیژە؛ بیژی؛ زۆڵ؛ بیچ؛ حەرامزادە ‹ئەڵێم: سەد مخابن!/ وەجاخێ کە ڕووگەی هەزاران نزای شینەباهۆی بەتاسەن/ وە بووژینەوەی هەست و هان و هەناسەن/ چلۆنە کە بیژووی گڕاوان ئەبینن؟! «سوارە»› 🇮🇷 حرامزاده

بیژووکـــەزا / bîjûkeza/: ئاوەڵـــناو. تیـــــووز؛ تایبەتمەندی کاژیلەی یەکساڵە کە ئـاوس ببـێ 🇮🇷 ویژگی بُزغالەی یک سالەای کە حاملە شود

بیژە / bîje/: ☜ **بیژوو**

بیژی / bîjî/: ☜ **بیژوو**

بیس / bîs/: ☜ **بیست**

بیسات / bîsat/: ☜ **بسات**

بیسـار / bîsar/: جێناو. فیســار؛ جێنـاوی کەسـی نادیار 🇮🇷 بیسار

بیست^{۱} / bîst/: ناو. بیس؛ ڤیس؛ ویس؛ ویست؛ دوو جار دە 🇮🇷 عدد بیست

بیست^{۲}: ئاوەڵناو. بیس؛ ویسو؛ ویست: ١. زۆر بـاش؛ بێ کەموکووڕی ٢. بیسەم؛ بیستەم 🇮🇷 ١و٢. بیست

• **بیست**^{۳}: پاشەوشە. ـ بیس؛ بیسەر ‹گوێبیست› 🇮🇷 ـ شنو

بیســتران / bîstran/: چـــاوگ. تێنەپـــەڕ. نادیـــار. //بیســترای؛ دەبیســـترێ؛ ببیســـترێ// شـــنەفیان؛ ژنەفیان 🇮🇷 شنیدە شدن

■ ئاوەڵـناوی بـەرکاری: بیســتراو/ چـاوگی نـەرێنی: نەبیستران

بیستراو / bîstraw/: ئاوەڵـناو. بیســراو؛ ژنــەوتوو؛ شنەوتە؛ بیستی 🇮🇷 شنیدە شدە

بیستن / bîstin/: چاوگ. بهیستن؛ بیسن؛ ویستن؛ شنەفتن؛ ژنەوتن؛ گوێ لـێبـوون ‹گـوێ ڕاسـتت سووک بێ بۆ چاکە بیستن/ گوێ چەپت کەڕ بـێ لـە فیت هەڵبەستن «پیرەمێرد»› 🇮🇷 شنیدن

بیستۆک / bîstok/: نـاو. ١. تەلەیفون؛ تێل؛ تەل ٢. کەرستەی یاریدەدەری گوێی گران 🇮🇷 ١. تلفن ٢. سمعک

بیستەک / bîstek/: ئاوەڵکار. تاوێ؛ دەمێکی کورت 🇮🇷 لحظەای؛ لختی

بیستەم / bîstem/: ئاوەڵناو. بیسەم؛ بە ڕیز و پلـەی بیستەوە 🇮🇷 بیستُم

بیستەمی / bîstemî/: جێناو. بیســەمی؛ ئـەوەی لـە ڕیز، پلە یان جێگەی بیستەمەوەیە 🇮🇷 بیستُمی

بیستەمین / bîstemîn/: ئاوەڵناو. بیسەمین؛ بە ڕیـز، پلە یان جێگەی بیستەوە 🇮🇷 بیستمین

بیستی / bîstî/: ☜ **بیستراو**

بیستیار / bîstyar/: نـاو. بەسـتیار: ١. بیســەر ٢. *[کینایە]* سیخوڕ؛ شۆفار 🇮🇷 ١. شنوندە ٢. جاسوس

بیستیک / bîstîk/: ناو. ئەستێوڵک؛ مەسێ؛ ئاسـنی سەر تەنوور 🇮🇷 تکە آهن روی تنور

بیسراو / bîsraw/: ☜ **بیستراو**

بیسک / bîsk/: نـاو. ئـان؛ دەمێکـی کـورت 🇮🇷 آن؛ لحظە

بیسـکار / bîskar/: ئاوەڵـــناو. ١. جنێـــوفرۆش ٢. ئازاردەر 🇮🇷 ١. بددهن؛ فحاش ٢. موذی

بیسکاری / bîskarî/: ناو. بیسکانی؛ جنێوفرۆشی 🇮🇷 ناسزاگویی؛ فحاشی

بیسکانی / bîskanî/: ☜ **بیسکاری**

بیسکویت / bîsk(i)wît/: ناو. کولووچەی لـە ئـارد و شەکر 🇮🇷 بیسکویت

بیسمیل / bîsmîl/: ناو. *[سووکەڵە]* کورتەی بیسمیللا 🇮🇷 مخفف بسم‌الله

▣ **بیسمیل کردن**: ١. شوشتنی شتی گڵاو بـوو کـە بیسمیللای لە سەر دەڵێن ‹سەگ خۆی لێ دام چووم جێگاکەم بیسمیل کرد› ٢. سەرڕژێ کـرن؛ سەر بڕینی ئاژەڵ پێڕای گوتنی بیسمیللا 🇮🇷 ١. شستشو دادن جای نجس شدە ٢. سر بُریدن حیوان حلال گوشت

بیسن / bîsin/: ☜ **بیستن**

بیسـەر^{۱} / bîser/: نـاو. گوێـدێر؛ گـوێگر؛ گوهـدار ‹بیسـەر دەبێ عاقڵ بێ› 🇮🇷 شنوندە

بیسەر^{۲}: ئاوەڵناو. گوێدێر؛ گۆهدار؛ گوێگر؛ شـنەوننە ‹هەموو بیسـەری ئەو قسانە بووین› 🇮🇷 شنوندە

بیسەم / bîsem/: ☜ **بیستەم**

بیسەمین / bîsemîn/: ☜ **بیستەمین**

بیش / bîş/: ناو. مێشە؛ بێشە 🇮🇷 بیشە

بیشکێ / bîşkê/: ☜ **بێشکە**

بیشەنگ / bîşeng/: ناو. شۆڕەبی؛ شەنگەبی 🇮🇷 بید مجنون

بیڤ / bîv/: ناو. هەل؛ دەرفەت 🇮🇷 فُرصت

بیڤر / bîvir/: ناو. تەور؛ بڤر؛ بیور 🇮🇷 تبر

بیڤک / bîvik/: ناو. دوژمنایەتی؛ دژایەتی 🇮🇷 دشمنی

بیڤل / bîvil/: ناو. گلێنەی چاو 🇮🇷 مردمک چشم

بیڤەلەرز / bîvelerz/: ☜ **بومەلەرزە**

بیڤیر / bîvîr/: ناو. گیایەکە لە جۆ ئەکا 🇮🇷 گیاهی شبیە جو

بیڤیژان / bîvîjan/: ☜ **بۆژانە**

بیڤێر / bîvêr/: ناوەڵناو. سەرەمەرگ؛ گیانەلاو؛ نەخۆشی لەسەر مردن 🇮🇷 محتضر

بیک / bîk/: ناو. ۱. بووک؛ بوویک؛ وەوی ۲. دارە بی 🇮🇷 ۱. عروس ۲. درخت بید

بیکانێ / bîkanê/: ناو. بووکبووکێنەی منالان؛ گەمەی بووکەڵە 🇮🇷 عروسک‌بازی

بیکمار / bîkmar/: ناو. مارمێلکە؛ مارمزووک 🇮🇷 مارمولک

بیکوانە / bîkwane/: ناو. بنێشت 🇮🇷 سقز

بیکۆڵ / bîkoł/: ناو. دارەبی خۆڕسک 🇮🇷 بید خودرو

بیل / bîl/: ناو. خاک؛ خۆڵ 🇮🇷 خاک

بیلاتەژبی / bîlatejbî/: ☜ **بیلاتەشبی**

بیلاتەژی / bîlatejî/: ☜ **بیلاتەشبی**

بیلاتەشبی / bîlateşbî/: سارستە. بیلاتەژی؛ بیلاتەژبی؛ بیلامانێ؛ دوور لە ڕووت؛ پەرژین قسەکە گوڵ بێ؛ دوور لە شوبهاندن 🇮🇷 بلاتشبیە

بیلاخ^{1} / bîlax/: ناو. قامکە گەورە 🇮🇷 انگشت شست

بیلاخ^{2}: دەنگ. شیڕ؛ شڕ؛ جڕت؛ وشەیەکە بۆ گوتنی وڵامی نە و بە نیشانەی نەیاری، لەگەڵ نیشاندانی قامکە گەورەی دەسدا 🇮🇷 بیلاخ

بیلامانێ / bîlamanê/: ئاوەڵکار. ۱. ☜ **بیلاتەشبی** ۲. دوور لە مانای شاراوە ‹باب و کوڕێ چوون بۆ سەفەر/ بیلامانێ بە سواری کەر «حەقیقی»› 🇮🇷 ۱. ☜ **بیلاتەشبی** ۲. بلا تشبیە

بیلبتون / bîlbitûn/: ئاوەڵکار. تێکڕا؛ گشت ‹بە گەورە و بچووکەوە، بیلبتوون هاتبوون› 🇮🇷 همگی

بیلبیل / bîlbîl/: ☜ **بولبول**

بیلبیلە / bîlbîle/: ناو. ڕەشکێنە؛ ڕەشڕەشک؛ گلێنە؛ ڕەشێنەی چاو 🇮🇷 عنبیەی چشم

بیلعەت / bîl'et/: ناو. کاری جلفانە و ناحەز 🇮🇷 کار زشت

بیللا / bîlla/: سارستە. بە خودا؛ بە خوا ‹پەی ئامات میرزا ڕۆژشماریمەن/ جە دووریت بیللا بێقەراریمەن «میرزا ئەسەدوللا»› 🇮🇷 بە خدا

بیلە / bîle/: ناو. جۆرێک کەوشی قەدیمی ژنانە 🇮🇷 نوعی کفش قدیمی زنانە

بیلەق / bîleq/: ناو. تانە؛ تەوس؛ توانج 🇮🇷 طعنە

بیلەقدەر / bîleqder/: ناوەڵناو. تانەلێدەر 🇮🇷 طعنەزن

بیلەک / bîlek/: ناو. زەندانە؛ زرێی باسک و قۆڵ 🇮🇷 زندپیچ

بیلەکۆ / bîleko/: ناو. بووڵ 🇮🇷 خاکستر

بیلەمڕ / bîlemiř/: ناو. ژیلەمۆ 🇮🇷 آتش زیر خاکستر

بیلیارد / bîlyard/: ناو. بلیارد: ۱. جۆرێ یاری بە چەند گۆی دارین و دار دەستەوە ۲. کورسی ئەو یارییە 🇮🇷 ۱. بازی بیلیارد ۲. میز بیلیارد

بیڵا / bîła/: ئامراز. بێڵا؛ بڵا؛ با؛ ئیدی؛ ئیتر ‹دویکە چیم بگرم ئوتاقیک لە جای/ وەتم بکیشم بیڵا دەنگم نای «شامی»› 🇮🇷 بُگذار

بیم / bîm/: ناو. ۱. ترس ۲. بووم 🇮🇷 ۱. ترس ۲. زمین

بیمار / bîmar/: ☜ **نەخۆش**

بیمارسان / bîmarisan/: ☜ نەخۆشخانە

بیمارستان / bîmaristan/: ☜ نەخۆشخانە

بیماری / bîmarî/: ☜ نەخۆشی

بیمشک / bîmişk/: ☜ بیمیشك

بیمە / bîme/: ناو. دابین؛ مەختە؛ بڕیارێک بۆ قەرەبوو کردنەوەی زیانەکانی کەسێک لە بەرامبەر مزێکی دیاریکراودا ▤ بیمە

بیمەلەرزە / bîmelerze/: ☜ **بومەلەرزە**

بیمیسک / bîmîsk/: ☜ بیمیشك

بیمیشک / bîmîşk/: ناو. بیمشک؛ بیمیسک؛ شابی؛ شاویرۆل؛ بی شەکەرێ؛ جۆرێ بییە، گولی سپی بۆنخۆش دەکا ▤ بیدمشک

بین[١] / bîn/: چاوگ. بوون: ١. بوونەوە ‹سابت بی وە من لەی ڕووژگارە/ هەر کەس دەرد خوەی وە خوەی دیارە «شامی»› ٢. هەبوون ‹یەی فەرشی داشتم مینستە جل شال/ باب پالان بی ئەڕای یابوو ئال «شامی»› ▤ ١. شدن ٢. بودن

بین[٢]: ناو. ١. هەناسە؛ نەفەس ‹لە بن گۆما بین دەکێشم› ٢. گەروو ‹دەستی دە بینی ناوە ئەیخنکێنێ› ▤ ١. نَفَس ٢. گلو

⊡ **بین پێومنان**: یەک پشوو خواردنەوەی ئاو یان تراوێک ‹بێئارامم/ ئارامی من زەریایەک بوو/ بینیان پێوە نا و هەڵیانمشت! «پەشێو»› ▤ یک نفس سرکشیدن

بین خواردنەوە: هەناسە کۆ کردنەوە لە سینگدا کاتی ژەندنی شمشاڵ و سازی تری بادی ▤ حبس کردن نفس هنگام نواختن ساز بادی

بین کێشان: نەفەس کێشان ▤ نفس کشیدن

بین گرتن: ١. مان کردن؛ سووڕانی وا کە وەک ڕاوەستابێ، وا دیارە ‹ئەم خولخولە جوان دەسووڕێتەوە، بین دەگرێ› ٢. قرقڕاکە/ ناق گرتن ٣. هەناسە گرتن کاتی چوونە ژێر ئاو ▤ ١. از شدت چرخش ایستاده نمودن ٢. خرخره را چسبیدن ٣. نفس گرفتن زیر آب

ـ بین[٢]: پاشەوشە. ١. بەرچاو؛ لێدیار؛ ببین ‹گەشبین؛ ڕەشبین› ٢. نیشاندەر ‹دووربین› ▤ ١. بیننده ٢. نشان دهنده

بینا / bîna/: ئاوەڵناو. وینا؛ زۆربین؛ چاوتیژ ▤ بینا

بیناساز / bînasaz/: ناو. نژیارڤان؛ نژیاروان ▤ معمار

بینافۆک / bînafok/: ئاوەڵناو. خەمناک ▤ غمگین

بیناندن / bînandin/: چاوگ. بار بەستن و بار کردن ▤ بارِ سفر بستن

بیناندنەوە / bînandinewe/: چاوگ. ١. دۆزینەوە ٢. بەستنەوە ▤ ١. یافتن ٢. بستن

بینانەوە / bînanewe/: چاوگ. بەستنەوە ▤ بستن

بیناهی / bînahî/: ناو. سۆ؛ سۆمایی؛ سۆما؛ هەتەر؛ ڕۆشنی چاو ▤ بینایی

بینای / bînay/: چاوگ. ١. بەستن ٢. یەخ کردن ▤ ١. بستن ٢. یخ بستن

بینایی / bînanyî/: ناو. بیناهی؛ وینایی ▤ بینایی

بیناییاچەهڤان / bînayîyaçehvan/: ☜ **بینایی‌چاوان**

بینایی‌چاوان / bînayîçawan/: ناو. خوا؛ خودا؛ خودێ ▤ خدا

بینبەر / bînber/: ناو. دیمەن ▤ منظره

بینبینۆکە / bînbînoke/: ناو. ئەوک ▤ حلق

بینتەی / bîntey/: چاوگ. بەستن ▤ بستن

بیندران / bînd(i)ran/: ☜ **بینران**

بینران / bînran/: چاوگ. تێنەپەڕ. نادیار. //بینرای؛ دەبینرێ؛ ببینرێ// دیتران؛ بیندران ‹بزەی هەرگیز نەبینرابوو لە سەر لێو/ دەغەرزی وەک یەکانە و بڕەکی کێو «هێمن»› ▤ دیده شدن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: بینراو/ چاوگی نەرێنی: نەبینران

بینشت / bînişt/: ناو. پژمە؛ پشمە ▤ عطسە

بینفرەه / bînf(i)reh/: ئاوەڵناو. نەفس‌پێت؛ بەبڕست 🇮🇷 شکیبا

بینگ / bîng/: ناو. نەفەس؛ هەناسە 🇮🇷 نفس

بینگ / bînig/: ناو. بەربینگ؛ پێسیر؛ ملیوان؛ بەرۆک؛ ئێخە 🇮🇷 یقه

بینموت / bînmût/: ئاوەڵناو. پۆخەکە؛ پووتەکە؛ بیچم ناپەسەند 🇮🇷 زشت؛ بی‌نمود

بینە / bîne/: ناو. ١. کاری هەناسە خواردنەوە؛ پشوو وێستاندن ٢. هۆبە؛ زۆم 🇮🇷 ١. نفس‌گیری ٢. اوبه

⊡ **بینە کێشان**: پشوو ڕاگرتن لە بن ئاودا 🇮🇷 نفس گرفتن زیر آب

بینەقاقا / bîneqaqa/: ☜ بینەقاقە

بینەقاقە / bîneqaqe/: ناو. بینەقاقا؛ بنی ناق ‹دەستی نایە بێنەقاقەیەوە!› 🇮🇷 بیخ گلو

بینەکەر / bîneker/: ئاوەڵناو. تامەزرۆ؛ ئاواتەخواز؛ ئارەزوومەند 🇮🇷 مُشتاق؛ آرزومند

بینەکێش / bînekêş/: ئاوەڵناو. قوڵتەخۆرە؛ تایبەتمەندی جانەورێ کە بە بن ئاودا بڕوا 🇮🇷 جانور هوازی که زیر آب راه برود

بینیای / bînyay/: چاوگ. بەستران 🇮🇷 بسته شدن

بینین / bînîn/: چاوگ. تێنەپەڕ. //بینێت؛ دەبینێ؛ ببینە// دیتن 🇮🇷 دیدن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: بینراو/ چاوگی نەرێنی: نەبینین

بینینەوە / bînînewe/: چاوگ. ١. دۆزینەوە ٢. دیسان بینین؛ وەدیتن 🇮🇷 ١. یافتن ٢. بازدیدن

بیو / bîw/: ناو. دەرفەت 🇮🇷 فرصت

بیور / bîwir/: ناو. بڤر؛ تەور؛ باڵتە 🇮🇷 تبر

بیوژان / bîwîjan/: ☜ بۆژانە

بیو / b(i)yû/: ☜ بەی^{1}

بیەجاڕ / b(i)yecař/: ☜ بیجاڕ

بیەش / b(i)yeş/: ☜ بەش^{1}

بیەی / b(i)yey/: چاوگ. ١. هەبوون ٢. بوون ٣. ڕچان 🇮🇷 ١. بودن ٢. شدن ٣. یخ بستن

بیە / b(i)ye/: ☜ بەی^{1}

بیهر / bîhir/: ناو. تاسە و ئارەزووی زۆر 🇮🇷 اشتیاق

بیهن / bîhn/: ناو. ١. بۆن؛ بۆ ٢. هەناسە؛ نەفەس 🇮🇷 ١. بو ٢. نفس

⊡ **بیهن دان**: ئیسراحەت کردن؛ پشوو دان 🇮🇷 استراحت کردن

بیهەنجیر / bî hencîr/: ناو. گەرچەک 🇮🇷 کرچک

بیین / bîyîn/: چاوگ. بیستن؛ ژنەفتن؛ شنەفتن ‹بە سورمە بۆیە دڵبەر خنجەری موژگانی دا پەرداخ/ وتی هەڵناگرێ ببیێ لە کوشتە دەنگی ئۆف و ئاخ «مەحوی»› 🇮🇷 شنیدن

بێ^{1} / bê/: ناو. ١. ناوی سێهەم پیتی ئەلفوبێتکە ٢. با ٣. میوەی داری بەی 🇮🇷 ١. نام حرف دوم از حروف الفبا ٢. باد ٣. میوەی به

بێ^{2}: ئامراز. بەبێ؛ لە بەر دەست یان دەسەڵات نەبوونی شتێ یا کەسێ ‹نەیچی وە بێ بەزم یاران گیانی/ کام سەفا مەندەن پەی زیندەگانی «مەولەوی»› 🇮🇷 بدونِ

بێ ـ^{3}: پێشگر. نیشانەی هەڵگرتنەوە و نەرێنی ‹بێئازار؛ بێناو› 🇮🇷 بی ـ

بێئابڕوو / bê'abřû/: ئاوەڵناو. بێئاوڕوو؛ ئابڕوونەدار؛ بێشەرم و حەیا 🇮🇷 بی آبرو

بێئابڕوویی / bê'abřûyî/: ناو. حەیشۆ؛ جەرسی 🇮🇷 بی‌آبرویی

بێئارام / bê'aram/: ئاوەڵناو. ١. دانەسەکناو؛ بێئۆقرە ٢. بزۆز؛ هار و هاج 🇮🇷 ١. ناآرام ٢. بازیگوش

بێئازار / bê'azar/: ئاوەڵناو. هێدی و هێمن 🇮🇷 سلیم

بێئاکار / bê'akar/: ئاوەڵناو. بەدخوو؛ نانەجیب 🇮🇷 بدکردار

بێئاکاری / bê'akarî/: ناو. پەستی؛ ناکەسی 🇮🇷 رذالت

بێئاکام / bê'akam/: ☜ **بێهووده^{٢}**

بێئاگا / bê'aga/: ئاوەڵناو. بێخەبەر؛ بێخەوەر؛ های لە هیچ نە 🇮🇷 بی‌اطلاع

بێئاگایی / bê'agayî/: ناو. بێخەبەری؛ نەزانی ‹وتی: ئەوەی کوشتی یاران! نووستن بوو/ بێئاگایی لە خشەی پێی دوژمن بوو «گۆران»› 🇮🇷 بی‌اطلاعی؛ بی‌خبری

بێئامان / bê'aman/: ئاوەڵناو. ١. پڕمەترسی ‹لە دڵی بەر ببوو ئاگری بێئامان/ دەستی بەردابوو لە ماڵ و سامان «هێمن»› ٢. *[مەجاز]* هار و هاج و نەوەستاو ‹ئەم کوڕەتان ماشەڵلا زۆر بێئامانە!› 🇮🇷 ١. خطرناک ٢. آتشپاره

بێئاوڕوو / bê'awřû/: ☜ **بێئابڕوو**

بێئاوەز / bê'awez/: ئاوەڵناو. گەوج؛ بێعەقڵ؛ هەقمەق ‹بۆ بێئاوەز، نە ماڵ و نە ڕەز «پەندی کوردی»› 🇮🇷 بی‌خرد

بێئاوەزی / bê'awezî/: ناو. گەوجی؛ نەفامی 🇮🇷 بی‌شعوری

بێئاین / bê'ayn/: ☜ **بێدین**

بێئایین / bê'ayîn/: ☜ **بێدین**

بێئۆرت / bê'ort/: ئاوەڵناو. بێوەج؛ نەلێیە؛ نە جێ باوەڕ 🇮🇷 بی اعتبار

بێئۆقرە / bê'oqre/: ئاوەڵناو. بێئارام؛ دانەسەکاو ‹بەڵام من ئەزانم ئەو زێیەی/ لە گیانی بێئۆقرەی شێعرمدا بۆی ئەبەم/ هەناسەی سوورترە «شێرکۆ»› 🇮🇷 بی‌آرام

بێئۆل / bê'ol/: ئاوەڵناو. بێدین؛ بێئایین 🇮🇷 بی‌دین

بێئەزموون / bê'ezmûn/: ئاوەڵناو. بەت؛ کاڵ 🇮🇷 بی‌تجربه

بێئەمەگ / bê'emeg/: ئاوەڵناو. بێبەینەت 🇮🇷 بی‌وفا

بێئەمەگی / bê'emegî/: ناو. دەڵۆشی؛ بێشەرتی 🇮🇷 ناسپاسی

بێئەنجام / bê'encam/: ☜ **بێهووده^{٢}**

بێئەنوا / bê'enwa/: ئاوەڵناو. ١. بێجێگەی حەسانەوە؛ بێپەنا ‹ئەوەتا نیشتمان/ لە چاویا بریسکەی دڵۆپی ئەلفوبێی بێئەنوا و بێماڵە «شێرکۆ»› ٢. *[مەجاز]* هەژار؛ بێئەنوا 🇮🇷 ١. بی‌پناه ٢. بینوا

بێئەنوایی / bê'enwayî/: ☜ **بێنەوایی**

بێئیشتیا / bê'îşt(i)ya/: ئاوەڵناو. بێمرێس؛ بێمەیل بە خواردن 🇮🇷 بی‌اشتها

بێبار / bêbar/: ئاوەڵناو. ١. ئاسوودە؛ بێخەم ‹دڵی بێبارە، مایەی کارە، هەر کەس کار و باری خۆی/ لە دنیادا موەففەق بوو بە دڵ تەفویزی باریی کرد «مەحوی»› ٢. وازوازی؛ هەردەم لە سەر بار و بیرێک ‹لە داخی دەردی دنیا و ئەهلی لار و خوار و بێباری/ دڵم وا شەق ئەبا ساقی! بە پێکێ زوو بکە چاری «کەمالی»› ٣. خوار و خێچ و لاپان ‹کوچکێ بێبارە و هەڵگرتنی دژوارە «مەسەل»› ٤. بەبێ بار؛ بەبێ باری ئەلکتریکی 🇮🇷 ١. آسوده ٢. دمدمی ٣. کج‌پهلو ۴. خُنثی؛ بدون بار الکتریکی

بێبازاڕ / bêbazař/: ☜ **بازاڕکەساد**

بێبازاڕی / bêbazařî/: ☜ **بازاڕکەسادی**

بێباسک / bêbask/: ئاوەڵناو. تەنیاباڵ؛ بێکەس و تەنیا 🇮🇷 تنها و بی‌کس

بێباڤ / bêbav/: ☜ **بێباوك**

بێباک^{١} / bêbak/: ئاوەڵناو. بوێر؛ نەترس؛ گوێنەدەر ‹فەرد بێشەریک، تەنیای تاکەنی/ باک جە کێ داری؟ تۆ بێباکەنی «سەیدی»› 🇮🇷 بی‌باک

بێباک^{٢}: ئاوەڵکار. بێ ڕووبینی؛ بەبێ ڕەچاو کردنی ڕێوشوێن و بنەمای پەسند ‹نەکەی گیا هەرگیز بێباک بشێلی/ لە گڵی لەشی وەک گوڵ خەملاوە «گۆران»› 🇮🇷 بی‌ملاحظه

بێباوک / bêbawk/: ئاوەڵناو. بێباڤ: ١. بابمردوو؛ سێوی؛ هەتیو ٢. *[مەجاز]* بەدئاکار؛ پەست ☰ ١. یتیم ٢. هرزه و بدرفتار

بێبایەخ / bêbayex/: ئاوەڵناو. بێقەدر؛ بێقیمەت؛ بێنرخ؛ بێوەج ☰ بی‌ارزش؛ کم‌اهمیت

بێبڕ / bêbiř/: ئاوەڵناو. ١. کەمبڕشت؛ کەمدەرامەت ٢. بێوەج ☰ ١. بی‌حاصل ٢. بی‌اعتبار

بێبڕانەوە[١] / bêb(i)řanewe/: ئاوەڵناو. هەتاهەتایی؛ هەمیشەیی؛ هەرماو؛ هەرهە؛ تاهەتا ‹هەر عیشقی بێبڕانەوە بوو عومری کورت و کەم/ هەرچەن بتی جوانی بە عەکسی پەرستشم «گۆران»› ☰ جاویدان

بێبڕانەوە[٢]: ئاوەڵکار. ١. لە سەر یەک؛ بێپسانەوە ٢. هەمیشە ☰ ١. بی‌گُسست ٢. همیشه

بێبڕشت / bêb(i)řişt/: ئاوەڵناو. ١. کول؛ نەبڕ ٢. بێبەرهەم ٣. بێتوانایی بڕیاردان لە کاردا ☰ ١. کُند ٢. بی‌حاصل ٣. سُست‌عُنصر

بێبژار / bêb(i)jar/: ئاوەڵناو. پاک لە گیای خراپ و دڕوو (زەمین) ☰ بدون علف هرز

بێبگار / bêb(i)gar/: ☜ **بێبوار**

بێبن / bêbin/: ئاوەڵناو. ١. بێپەی؛ زۆر قووڵ؛ پەی‌نەدەر ‹تۆ دەریامی/ بە ڕوانینی دوو چاوی شینی بێبنت/ بە خاوێنیت، بە ئارامیت ... «سوارە»› ٢. بێکچێنی؛ کچییەتی دۆڕاو ☰ ١. بسیار عمیق ٢. بی‌بکارت

بێبوار / bêb(i)war/: ئاوەڵناو. بێبگار؛ قووڵی بێپەی ‹عەشرەت هاوارە، عەشرەت هاوارە/ کەوتوومە ئاراس ئاو بێبوارە «پیرەمێرد»› ☰ بسیار عمیق

بێبەخت / bêbext/: ئاوەڵناو. ١. بێئامان؛ پەیمانشکێن ٢. کڵۆڵ؛ قەرەبەخت ☰ ١. سُست‌پیمان ٢. بدبخت

بێبەر / bêber/: ئاوەڵناو. ١. بێمیوە؛ بەبێ سەمەر ٢. *[کینایە]* نەزۆک ☰ ١. بی‌ثمر ٢. نازا

بێبەری / bêberî/: ئاوەڵناو. بێوەری؛ بێبەش ‹سەد شوکور ئەمڕۆ تەواوی من لە زانین بێبەریم/ دەک موبارەک بێ ژیانم چونکە مامۆستای کەریم! «قانع»› ☰ محروم

بێبەزە / bêbeze/: ئاوەڵناو. دڵڕەق؛ دڵ‌ڕەق ☰ بی‌رحم

بێبەزەیی[١] / bêbezeyî/: ئاوەڵناو. بێڕەحم؛ دڵڕەق ‹... بیانی بێ بەزەیی بیانوومان پێ بگرن و خانوومان پێ دەست لێ هەڵگرن ... «هەژار، *شەرەفنامە*»› ☰ بی‌رحم

بێبەزەیی[٢]: ئاوەڵکار. بێڕەحمانە؛ بە دڵڕەقییەوە ‹بێبەزەیی دەستی وەشاند/ خوێنی ژن و پیاوی ڕژاند «هێمن»› ☰ بی‌رحم

بێبەش / bêbeş/: ئاوەڵناو. بەش‌نەدراو؛ بێبەری ‹لە ئامێزی گەرم بێبەش کراوم/ وەکوو تۆ تووشی ڕۆژی ڕەش کراوم «هێمن»›. هەرووەها: **بێبەشی** ☰ محروم از سهم؛ بی‌نصیب

بێبەڵێن / bêbełên/: ئاوەڵناو. بێبەینەت؛ پەیمانشکێن ☰ پیمان‌شکن

بێبەینەت / bêbeynet/: ئاوەڵناو. بێشەرت؛ بێئەمەگ؛ بێبەڵێن ‹درێخ جە خاودا شامار بگەستام/ چەنی بێبەینەت بەینەت نەبەستام «بێسارانی»› ☰ بی‌وفا

بێبیر / bêbîr/: ئاوەڵناو. بێهۆش ☰ فراموشکار؛ کم‌خرد

بێبێن / bêbên/: ئاوەڵناو. ١. بێبۆن ٢. بێپشوو؛ بێتاقەت ☰ ١. بی بو ٢. کم‌حوصله

بێبێهن / bêbêhin/: ئاوەڵناو. *[مەجاز]* بێبێن ☰ کم حوصله

بێپاڵپشت / bêpałpişt/: ئاوەڵناو. بێلایەنگر ☰ بی‌پناه

بێپرس / bêpirs/: ئاوەڵکار. بێبەرایی ‹بێپرس

هاتە ژوورەوە!› ع بی اجازه

بێپۆژ / bêpoj/: ناو. تەور؛ تەوەر ع تبر

بێ‌پەردە / bêperde/: ئاوەڵناو. ڕووڕاست؛ بێ‌پەردە؛ بێ‌ڕووبینی ع رُک و صریح

بێ‌پەرکەم / bêperkem/: ئاوەڵناو. بێ‌لەمپەر؛ بێ‌کۆسپ و بەرهەڵست ع بلامانع

بێ‌پەروا / bêperwa/: ئاوەڵناو. کێمباک؛ گوێ‌نەدەر ع بی‌پروا

بێ‌پەنا / bêpena/: ئاوەڵناو. بێ‌پاڵپشت ‹من بوومە گەدایە چاو لە ڕێگە/ بێ‌یوسف و بێ‌پەنا و جێگە «هەژار، مەم و زین»› ع بی‌پناه

بێ‌پەی / bêpey/: ئاوەڵناو. بێ‌بن؛ بێ‌تا: ١. زۆر قووڵ؛ بێ‌بگار؛ پەنەدەر ‹وەرە بەڵکەم نەجاتم دەی لە مەوجی قوڵزمی بێ‌پەی/ لە مەجدی غافڵی تاکەی؟ کە بێ‌تۆ غەرقی گێژاوە «مەجدی مەلیکولکەلام»› ٢. [کینایە] بێ‌بڕانەوە؛ بێ‌سنوور؛ بێ‌دوایی؛ بێ‌تا ‹کەشتی غەرق کەوتەن نە گێجاو وەی/ یاونە وە ساحیل ئی بەحر بێ‌پەی «حاجی مامۆسا تۆدشی»› ع ١. ژرف ٢. بی پایان

بێ‌پیڤان / bêpîvan/: ئاوەڵناو. بێ‌ئەندازە؛ بەدەر لە پێوان و بەراورد کردن؛ زیاد لە ئەندازە ع بی‌حد؛ بی‌اندازه

بێ‌پێوان / bêpêwan/: ئاوەڵکار. بەراوردی لە گۆترە (دانەوێڵە) ع برآورد چشمی (غله)

بێ‌تا / bêta/: ☜ بێ‌پەی

بێ‌تاب / bêtab/: ئاوەڵناو. بێ‌تاقەت؛ ماندوو ع ناتوان

بێتار / bêtar/: ناو. ١. بەڵا؛ مسیبەت ٢. بێهۆشی ع ١. بلا و مصیبت ٢. بیهوشی

بێ‌تاشا / bêtaşa/: ئاوەڵناو. نەترس؛ بوێر ع شُجاع

بێ‌تاقەت / bêtaqet/: ئاوەڵناو. ١. بێ‌حەوسەڵە؛ بێ‌توانایی ڕاوەستان لە هەمبەر سەختەتی یان دۆخێکی ناخۆشەوە ٢. بێ‌ئارەزوو؛ بەتاسە ‹بێ‌تاقەت و مەحزوونە ئەم دڵمە لەبۆ دینت/ ڕەحمێ بکە سا قوربان! دەرخە ڕوخی ڕەنگینت «ئەحمەد موختار جاف»› ع ١. بی‌حوصله ٢. بی‌تاب

▣ **بێ‌تاقەت بوون**: نەمانی توانایی ڕاوەستان لە هەمبەر سەختەتی یان دۆخێکی ناخۆشەوە ‹ئێستاش نەمزانی چۆن بوو کە بارزانی لە شەڕی چریکی کردن پەشیمان کرایەوە. پێم وایە یەکەم پیری و بێ‌تاقەت بوونەکەی بوو، دووهەمیش دەیدی کە هەواڵانی چەند ساڵەی زۆر فاسید بوون و تا سەر دەگەڵی ناکەن «هەژار، چێشتی مجێور»›. هەروەها: **بێ‌تاقەت کردن** ع خسته و درمانده شدن

بێ‌تاقەتی / bêtaqetî/: ناو. پاپا؛ پاوپایی؛ دۆخی بێ ئۆقرە و ئارام بوون ع بی‌تابی

بێ‌تام / bêtam/: ئاوەڵناو. ١. ناخۆش؛ بێ‌چێژ ٢. بێ‌چەورایی ع ١. بی‌مزه ٢. بدون چربی

بێ‌تاموخوێ[١] / bêtam û xuê/: ئاوەڵناو. [مەجاز] بێ‌مانا؛ بێ‌شێ ‹قسەیەکی بێ‌تاموخوێ› ع بی‌معنی

بێ‌تاموخوێ[٢]: ئاوەڵکار. [مەجاز] بەبێ بنەمایەکی گونجاو ‹سوننی چوار مەزەب، هەزار توێ، هەمووی شیر لە یەکتر دەسوێ، بێ‌تاموخوێ «هەژار، چوار نامیلکە»› ع بی‌معنی

بێتان / bêtan/: ئاوەڵناو. ١. [مەجاز] سست؛ بێ‌هێز ٢. پەرژین‌نەکراو ع ١. سست و ناتوان ٢. بی پرچین

بێتاو / bêtaw/: ئاوەڵناو. ١. بێ‌هێز و تابشت ٢. سێبەر؛ سەهەن ٣. سپی ڕۆژ؛ سێبەری هەور ع ١. بی‌تاب ٢. سایه ٣. سایه‌ی ابر

بێ‌تاوان[١] / bêtawan/: ئاوەڵناو. بێ‌گوناح؛ بێ‌خەتا؛ بێ‌سووچ ‹هەر بە حەسرەت نەک بە زەربەت کوشتنی/ دا نەڵێن ئەم قەتلی بێ‌تاوانە بۆ «مەحوی»› ع بی‌گناه

بێ‌تاوان[٢]: ئاوەڵناو. بێ‌گوناح؛ بێ‌خەتا؛ بێ‌سووچ ‹زۆریکیان بێ‌تاوان کوشت!› ع بی‌گناه

بێتاوانی / bêtawanî/: ناو. فحێل؛ پاکانه ☰ تبرئه

بێتر / bêtir/: ئاوەڵکار. زۆرتر؛ پتر ☰ بیشتر

بێتشک / bêtişk/: ئاوەڵناو. ترسنۆک؛ ترسەنۆک ☰ ترسو

بێتڤاب / bêtivab/: ئاوەڵناو. بێتاقەت؛ بێهێز ☰ ناتوان

بێتک / bêtik/: ناو. ١. باپشکێو؛ چنچکەسلاو ٢. چۆلەکە؛ مەلیچک ☰ ١. گل‌مژه ٢. گنجشک

بێتن / bêtin/: چاوگ. ١. پێژتن؛کولانن ٢. بێژتن؛ دابێژتن ٣. وتن؛ گوتن ☰ ١. پُختن ٢. بیختن ٣. گفتن

بێتوان / bêtiwan/: ئاوەڵناو. بێهێز؛ بێتان ☰ ناتوان

بێتۆ / bê to/: ئاوەڵکار. ١. به بێ تۆ؛ تۆ نەبی ٢. ☜ **بێتو** ☰ ١. بی تو ٢. ☜ **بێتو**

بێتۆم / bêtom/: ☜ **بێتو**

بێتو / bêtû/: ئاوەڵناو. بێتۆ؛ بێتۆم؛ بێناوک ☰ بی هسته

بێتوته / bêtûte/: ئاوەڵناو. ماڵ به کۆڵ و ڕەبەن؛ بێئەنوا ☰ بینوا

بێتووک / bêtûk/: ئاوەڵناو. ١. بێکولکە؛ بێموو ‹هەردووکمان سنگ و سەرشان و پشت پڕ له تووکی ڕەش، به ڕووتی تەواو دەتگوت گۆریلاین! پیاوی ڕووس هەموو بێتووکن. ببووینه سەیرێک مەپرسە! *«هەژار، چێشتی مجێور»*› ٢. *[مەجاز]* ڕووت و ڕەجاڵ ‹فەرشی پەلاسە، دۆشەکی خاکە، سەرینی بەرد/ بێتووک و ڕووتوقووت و فەقیر و قەلەندەره «نالی»› ☰ ١. بی‌موو ٢. بینوا

بێتەرەف / bêteref/: ئاوەڵناو. بێلایەن؛ تەریک؛ دوورەپەرێز ☰ کناره‌گیر

بێتەشە / bêteşe/: ئاوەڵناو. بێتاقەت و لەکارکەوته ☰ بی‌تاب و توان

بێتەل / bêtel/: ئاوەڵناو. لاسلکی؛ بێسیم ‹خەڵکی دنیا ڕازی دڵداری به بێتەل پێک دەڵێن/ ڕاسپاردەی لاو و کیژی کورده ئێستاکەش شنه «هێمن»› ☰ بی‌سیم

بێتین / bêtîn/: ئاوەڵناو. ١. سارد؛ سەرد ٢. *[کنایه]* بێهێز؛ بێوزه ‹گوتم: بێجلکم، بێتینم، مەدرەسەی دەوێ زارۆکم/ فەرمووت: ده بەرده بەرۆکم! نابێ جارێ تر بتبینم! «هەژار، بۆ *کوردستان*»› ☰ ١. سرد ٢. ناتوان

بێجا١ / bêca/: ئاوەڵناو. نابەجێ؛ نارەوا ‹چاوه جێی ئەو شۆخه بێ، وتم و وتی:/ ئەم مەلا شێخه قسەی بێجا دەکا «مەحوی»›. هەروەها: **بێجا کردن** ☰ نابجا

بێجا٢: ئاوەڵکار. بێخۆ؛ غەڵەت ‹بێجا! چۆن دەتوانێ وا بێژێ؟› ☰ بیجا

بێجقه / bêc(i)qe/: ئاوەڵناو. ساکار؛ ساده ☰ ساده

بێجگه / bêcge/: ئامراز. بێژگه؛ جگه؛ بەجگە؛ بل ‹قەت له دنیادا نەبوو بێجگه له ناخۆشی بەشم/ مات و داماو و پەشێو و بێکەس و چارەڕەشم «هێمن»› ☰ بجُز

بێجوڵه / bêcûłe/: ئاوەڵناو. نەجووڵ؛ بێبزووتن ☰ بی‌حرکت

بێجەرگ / bêcerg/: ئاوەڵناو. *[مەجاز]* ترسەنۆک؛ قزه ☰ ترسو

بێجیکەڵدان / bêcîkełdan/: ئاوەڵناو. *[مەجاز]* کەمجیکەڵدان؛ تەنگەجیقەڵدان؛ بێسەبر و تاقەت ☰ ناشکیبا

بێجێ / bêcê/: ئاوەڵناو. ١. نابەجێ؛ بێجا ‹لەگەڵ دڵ چووم و بێدڵ دێمەوه، ئەم گەوهەره یاڕەب!/ لەوێ کەوت و بەجێما، یا له ڕێدا کەوت و بێجێ کەوت؟ «مەحوی»› ٢. *[مەجاز]* تێشکاو؛ مایەپووچ؛ له قەرز نابووت ☰ ١. نابجا ٢. ورشکست

بێچاره / bêçare/: ئاوەڵناو. ١. داماو؛ بێدەرفەت ٢. *[مەجاز]* هەژار؛ بێئەنوا ☰ ١. درمانده ٢. بینوا

بێچارەسەر / bêçareser/: ☞ **بێدەرمان**

بێچارەیی / bêçareyî/: ناو. زیڤاری؛ هەژاری ⚑ بینوایی

بێچاوەڕوو / bêçawerû/: ☞ **بێچاوڕوو**

بێچاوێنی / bêçawênî/: نزا. بە دوور لە چاوی پیس ‹بێچاوێنی بێ، زۆر کوڕی چاکە› ⚑ چشم بد دور

بێچاووڕوو / bêçaw û rû/: ئاوەڵناو. بێ‌چاوەڕوو؛ بێ‌شەرم و حەیا؛ بەڕوو ‹لەوێش میریکی زاڵم کاربەدەس بوو/ لەوێش بێ‌چاووڕوویەک داربەدەس بوو «هێمن»› ⚑ پررو؛ بی شرم

بێچولە / bêçule/: ناو. بەچک؛ بێچووی مار و مێروو ⚑ بچەی مار و حشرات

بێچوو / bêçû/: ناو. ١. بەچکە؛ وەچە؛ زا؛ بەچکی مەل و ئاژەڵ و ... ٢. منداڵ؛ مناڵ ‹سەبا یارانی مەجلیس گەر دەپرسن حاڵی زارم لێت/ بڵێ کێشایە مەیخانە دوو چاوی بێچووە عەیارێک «کوردی»› ⚑ ١و٢. بچە

بێچوودان / bêçûdan/: ناو. پزدان؛ پزان؛ پسدان؛ بێچوودان؛ مناڵدان ⚑ زهدان

بێچوولانە / bêçûlane/: ئاوەڵناو. میتۆڵانە؛ بووچکەلانە؛ بووچکەڵە ⚑ کوچولو

بێچوون / bêçûn/: ئاوەڵناو. بێ‌هاوتا ‹بە فەرد بێچوون وا تەنیا و تاکەن/ ئەوەڵ دۆسم قەیس ئاخرم خاکەن «خانا»› ⚑ بی‌نظیر

بێچەک / bêçek/: ئاوەڵناو. ڕووت لە ئامرازی جەنگ؛ بێ‌چەک ⚑ بی سلاح

بێچی / bêçî/: ناو. بەرخ و کاژیلە ⚑ برّە و بُزغاله

بێچیڤان / bêçîvan/: ناو. شوانی بەرغەل ⚑ چوپان برّە و بُزغاله

بێحاڵ / bêĥał/: ئاوەڵناو. ١. لە هۆش‌چوو ٢. شەکەت؛ ماندوو ٣. سست و خاو ٤. نەخۆش. هەروەها: **بێحاڵی** ⚑ ١. بی‌هوش ٢. خسته ٣. بی‌حال ۴. بیمار

بێحس / bêĥis/: ئاوەڵناو. پەنج؛ سڕ ⚑ بی‌حس

بێحورمەت / bêĥurmet/: ☞ **بێقەدر-١**

بێحورمەتی / bêĥurmetî/: ناو. سووکایەتی ⚑ اهانت

بێحەد / bêĥed/: ئاوەڵکار. بێ‌شۆ؛ لەڕادەبەدەر ⚑ بی‌شمار

بێحەساب^1 / bêĥesab/: ئاوەڵناو. پاک‌لەپاک ⚑ بی‌حساب

بێحەساب^2: ئاوەڵکار. بێ‌شۆ؛ لەڕادەبەدەر ⚑ بی‌حساب

بێحەوسەڵە / bêĥewsełe/: ئاوەڵناو. بێ‌تابشت ⚑ بی‌حوصله

بێحەیا / bêĥeya/: ئاوەڵناو. ١. بێ‌ئاوڕوو ٢. *[کینایە]* ڕوودار ⚑ ١. بی‌حیا ٢. پُررو

بێحیساب / bêĥîsab/: ئاوەڵناو. هەڕەمە؛ گۆترە ⚑ بی حساب و کتاب

بێخ / bêx/: ناو. ١. بن ‹بێخ دیوار› ٢. ژێر ‹بچینە بێخ کەپرەکە› ٣. قووڵایی ‹بێخ گۆم› ٤. ڕیشە ‹با نەمامەکەی لە بێخ هەڵکێشا› ⚑ ١. کنار ٢. زیر ٣. ته ۴. ریشه

بێخاوەن / bêxawen/: ئاوەڵناو. بێ‌خێو: ١. بێ‌ساحێو ٢. *[کینایە]* بەرەڵا؛ بەرهەڵدا؛ وڵ ⚑ ١. بی‌صاحب ٢. ول

بێخبڕ / bêxbiř/: ئاوەڵناو. بن‌بڕ؛ بنەبڕ؛ لە ڕەگ دەرهاتوو ⚑ ریشه‌کن

بێخود / bêxud/: ئاوەڵکار. بێخۆ؛ بێ‌هۆ. هەروەها: **بێخود کردن** ⚑ بیخود

بێخودا / bêxuda/: ئاوەڵناو. ١. دەهری؛ بێ‌دین ٢. بێ‌بەزەیی؛ دڵڕەق ‹کابرایەکی بێ‌خودایە، بەزەیی بە کەسدا نایە› ⚑ ١. بی‌دین ٢. بی‌رحم

بێخودان / bêxudan/: ئاوەڵناو. بێ‌خێو؛ بێ‌خاوەن ⚑ بی‌صاحب

بێخودایی / bêxudayî/: ناو. ١. بێدینی؛ لادینی ٢. بێڕەحمی؛ چۆنیەتی بێبەزەیی بوون ▤ ١. بی‌دینی ٢. بی‌رحمی

بێخودی / bêxudî/: ئاوەڵکار. بێخۆ؛ بەبێ هۆ ▤ بیخودی

بێخورپە / bêxurpe/: ئاوەڵکار. بێدەنگ؛ بە سەبرێکەوە ‹دێ و دەچێ بێ هەست و چرپە، بە بێخورپە، وەکوو مام ڕێوی، وەک گورپە! «هەژار، *چوار نامیلکە*»› ▤ بی‌صدا؛ یواشکی

بێخوست / bêxust/: ئاوەڵناو. بێدەنگ و بێجووڵە ▤ بی حرکت و بی صدا

بێخوڵق / bêxułq/: ئاوەڵناو. بێخولک؛ بێکەیف؛ وەڕەز ▤ بی‌حوصله

بێخوڵک / bêxułk/: ☜ **بێخوڵق**

بێخوێ / bêx(i)wê/: ئاوەڵناو. کەلێ؛ کەلی ▤ بی‌نمک

بێخوێیی / bêx(i)wêyî/: ☜ **بۆخۆیی**

بێخۆ^{1} / bêxo/: ئاوەڵناو. ١. بێکەڵک ‹کاری بێخۆ› ٢. پووچەڵ؛ دوور لە ڕاستی ‹قسەی بێخۆ› ▤ ١. بی فایده ٢. بیهوده

بێخۆ^{2}: ئاوەڵکار. ١. سەرەخۆ؛ لە خۆوە؛ بێپرس ‹بێخۆ دەرمان مەخۆ!› ٢. ☜ **بێجا**^{2} ▤ ١. خودسرانه ٢. ☜ **بێجا**^{2}

بێخەبەر^{1} / bêxeber/: ئاوەڵناو. بێخەوەر: ١. بێئاگا ‹لە خەزان بێخەبەرە بەرگی بەهار و چەمەنی/ بێبەقایی گوڵ و سەرو و سەمەن و یاسەمەنی «نالی»› ٢. کتوپڕ ‹کاری بێخەبەر› ▤ ١. بی خبر ٢. ناگهان

بێخەبەر^{2}: ئاوەڵکار. بێخەوەر؛ کوتوپڕ ‹بێخەبەر دای لە دەرگا› ▤ ناگهانی

بێخەتا / bêxeta/: ئاوەڵناو. بێتاوان؛ بێگوناح ▤ بی‌گناه

بێخەم / bêxem/: ئاوەڵناو. ١. ئاسوودە؛ دوور لە خەم ٢. خاترجەم؛ ئارخەیان ‹بێخەم بە! ژیان هەڵێکە هاکا مردی/ تاوێری مەرگ گلا و لە بنیا وردی «هەژار، *چوارینەکانی خەییام*»› ٣. *[مەجاز]* کەمتەرخەم؛ گوێنەدەر. هەروەها: **بێخەمی** ▤ ١. بی‌غم ٢. آسوده‌خاطر ٣. سهل‌انگار

بێخەمخۆر / bêxemxor/: ☜ **بێناز**

بێخەوش / bêxewş/: ئاوەڵناو. ١. پاک؛ فەتات؛ بێتێکەڵاوی لەگەڵ شتێکی‌تردا ‹بێخەوش وەک ئاونگی گوڵ/ پڕ ـ پڕ لە هەست و سۆز و کوڵ «هێمن»› ٢. بێگەرد؛ بێعەیب ‹خشە و خشپەی خاس، ترپەی پەنجەی کەوش/ عیشوە و نەزاکەت، کریشمەی بێخەوش «مەولەوی»› ▤ ١. خالص ٢. بی‌عیب

بێخەوشی / bêxewşî/: ناو. بێعەیبی ▤ بی‌نقصی

بێخەوەر / bêxewer/: ☜ **بێئاگا**

بێخەوی / bêxewî/: ناو. ١. خەوزڕاوی ٢. بێبەشی لە خەو * هەروەها: **بێخەو** ▤ ١. آشفته خوابی ٢. بی‌خوابی

بێخەیاڵی / bêxeyałî/: ناو. ١. دۆخی بێخەم و خەیاڵ بوون ٢. کەمتەرخەمی ٣. بێمشووری * هەروەها: **بێخەیاڵ** ▤ ١. آسودگی ٢. سهل‌انگاری ٣. بی‌تدبیری

بێخێو / bêxêw/: ☜ **بێخاوەن**

بێدا / bêda/: ئاوەڵکار. بێداد؛ بێئەندازە؛ زیاد لە ئەندازە ▤ بیش از حد

بێداخ / bêdax/: ☜ **بەیداخ**

بێداد^{1} / bêdad/: ناو. ستەم؛ زوڵم ‹قەت نەبوو ڕەحمێ بە حاڵی ئەم دڵەم کا، کافرە/ شاهی من لەخوانەترسە، زاڵمە، بێداد ئەکا! «ئەحمەد موختار جاف»› ▤ بیداد

بێداد^{2}: ئاوەڵکار. بێدا؛ بێئەندازە؛ یەکجار زۆر؛ زیاد لە ئەندازە ‹کوللە ئەوساڵ بێداد.زۆرە› ▤ بیش از حد

بێدادی / bêdadî/: ناو. زۆر؛ ناهەقی ‹دژ وەستانە لە

بێدادی/ هەوڵ دانە بۆ ئازادی «هەژار، *بۆ کوردستان*»› ☰ ستم

بێدار / bêdar/: ئاوەڵناو. ١. نەخەوتوو؛ خەبەر؛ خەوەر ‹دەشت و دەر بێ‌دەنگ، ناو دێ بێ‌دەنگە/ بێدار هەر دوانی وەک تۆی دڵتەنگە «گۆران»› ٢. لەڕ؛ لاواز. هەروەها: **بێدار بوون؛ بێدار بوونەوە؛ بێدار کردنەوە** ☰ ١. بیدار ٢. لاغر

بێداری / bêdarî/: ناو. وشیاری؛ بەئاگایی ☰ هُشیاری

بێ‌داڵدە / bêdałde/: ئاوەڵناو. ١. بێ‌پەنا ٢. بێ‌بناوان ☰ ١. بی‌پناه ٢. بی‌خانواده

بێداوی / bêdawî/: ئاوەڵناو. ١. لەدوا نەهاتوو؛ بێ‌بڕانەوە ٢. بێ‌بەهرە و نەتیجە ☰ ١. بی‌نهایت ٢. بیهوده

بێ‌دایک / bêdayk/: ئاوەڵناو. دایک‌مردوو ☰ مادرمرده

بێ‌دزەی / bêd(i)zey/: ئاوەڵکار. دزانە؛ بە دزییەوە ☰ دُزدکی

بێ‌دزی / bêd(i)zî/: ☜ **بەدزییەوە**

بێ‌دزیەو / bêd(i)zyew/: ئاوەڵکار. خنز؛ بە دزییەوە؛ بە دزیکەوە ☰ دُزدکی

بێدڵخە / bêdiłxe/: ناو. حەوت ڕۆژ لە چلەی چووکی زستان ☰ هفت روز از چله‌ی کوچک

بێ‌دوایی / bêd(i)wayî/: ئاوەڵناو. ١. لەدوا نەهاتوو؛ بێ‌بڕانەوە ‹ئاخ و داخ و دەرد لە دەست تەنیایی/ پەشێوی بێ‌حەد، دەردی بێ‌دوایی «هەردی»› ٢. بێ‌بەهرە و نەتیجە ☰ ١. بی نهایت ٢. بیهوده

بێ‌دوندان / bêdundan/: ئاوەڵناو. *[مەجاز]* نەزۆک ☰ نازا

بێدۆش / bêdoş/: ناو. بێرەدۆش؛ دەفری شیر دۆشین ☰ ظرف شیردوشی

بێدەر / bêder/: ناو. ١. خەرمان ٢. بێ‌ئەنوا؛ بێ‌پەنا و بێکەس ☰ ١. خرمن ٢. بینوا

بێ‌دەرفەت / bêderfet/: ئاوەڵناو. بێچارە ☰ بیچاره

بێ‌دەرمان / bêderman/: ئاوەڵناو. بێ‌چارەسەر؛ بێ‌ ڕێگە چارە ‹ئەم گلاراوەی لە عیشقە، تا قیامەت هەر دەبێ/ سەد مەسیحا چاری ناکا، دەردی بێ‌دەرمانە ڕۆژ «مەحوی»› ☰ لاعلاج

بێ‌دەرەتان / bêderetan/: ئاوەڵناو. چارەنەماو؛ ڕێگەی نەجات لێ بەستراو ‹برسی، هەژار، بێ‌دەرەتان/ ڕەش و ڕووت و بێ‌تۆو و نان «هێمن»›. هەروەها: **بێ‌دەرەتانی** ☰ درمانده

بێ‌دەس / bêdes/: ☜ **بێدەست**

بێ‌دەست / bêdest/: ئاوەڵناو. *[مەجاز]* بێ‌دەس: ١. نەدار و هەژار ٢. دەستنەڕۆیشتوو ☰ ١. نیازمند ٢. ناتوان

بێ‌دەسەڵات / bêdesełat/: ئاوەڵناو. ١. دەسەڵات لێ‌سێنراو یان کەم‌کراو ‹لە کۆندا، ژن زۆر بێ‌دەسەڵات بوو› ٢. سەپۆڵ؛ بێ‌دەست و دوو؛ خاو و خلیسک ‹ئەم شاگردەت زۆر بێ‌دەسەڵاتە› ✱ هەروەها: **بێ‌دەسەڵاتی** ☰ ١. بی‌اراده و اختیار ٢. بی‌دست و پا

بێ‌دەم / bêdem/: ئاوەڵناو. *[مەجاز]* شەرمن لە قسە کردنا ☰ خجالتی

بێ‌دەماخ / bêdemax/: ئاوەڵناو. بێ‌گەشە و نەشە ‹نیشانەی پاییز، وەخت پیرییەن/ مەلوول، بێ‌دەماخ دڵزویرییەن «سەیدی»› ☰ بی‌حال؛ ناشاد

بێ‌دەمار / bêdemar/: ئاوەڵناو. ١. خاکەسار؛ خۆبەزل‌نەزان ٢. بێ‌غیرەت ☰ ١. متواضع ٢. بی غیرت

بێ‌دەم‌وپل / bêdem û pil/: ئاوەڵناو. *[مەجاز]* ١. بێ‌دەم ٢. قسەنەزان ☰ ١. خجالتی ٢. نافصیح

بێ‌دەم‌ودوان / bêdem û d(i)wan/: ☜ **بێ‌دەم‌وزمان**

بێ‌دەم‌ودوو / bêdem û dû/: ☜ **بێ‌دەم‌وزمان**

بێ‌دەم‌وزمان / bêdem û z(i)man/: ئاوەڵناو. بێ‌دەم‌ودوان؛ بێ‌دەم‌ودوو؛ بێ‌سەرودەر؛ کەم‌بڵێ؛

کەمقسە ▤ کمحرف

بێدەموزوان / bêdem û z(i)wan/: ئاوەڵناو. *[کنایە]* لالوات؛ لاڵوپاڵ ▤ بی‌سروزبان

بێدەنگ^{1} / bêdeng/: ئاوەڵناو. ١. هیچنەویژ؛ قسەنەکەر ٢. ئارام؛ لەسەرخۆ ٣. *[ڕێزمان]* کپ ▤ ١. خاموش ٢. آرام ٣. صامت

بێدەنگ^{2}: ئاوەڵکار. بێفزە؛ بێهەرا و هوریا ‹بێدەنگ گۆچانەکەی هەڵگرت و هەستا چوو› ▤ بی‌سر و صدا

بێدەنگی / bêdengî/: ناو. ١. حاڵەت و دۆخی بێدەنگ بوون ‹بێدەنگیم لێوڕێژی دەنگە و بۆشاییم مووی پێوە ناچێ! «پەشێو»› ٢. ماتی و حەپەساوی ▤ ١. سکوت ٢. خاموشی و حیرانی

بێدین / bêdîn/: ئاوەڵناو. بێئاین؛ بێئایین؛ لەخوانەترس ▤ بی‌دین

بێدینی / bêdînî/: ☜ **بێخودایی ـ١**

بێر / bêr/: ناو. ١. پێمەڕە؛ بێڵ ٢. ڕەوتی کۆبوونی ئاژەڵ بۆ دۆشین ‹بزن بۆ بێر و گاجووت بۆ گێرە «پەندی پێشینان»› ٣. بەردەبێر؛ جێگەی دانیشتنی حەیوان‌گر بۆ دۆشین ٤. بەهرە؛ قازانج ٥. زەوی وشک و بایەر ▤ ١. بیل ٢. عمل جمع شدن گلّه برای دوشیدن ٣. جای کسی که حیوان را برای دوشیدن نگه می دارد ٤. بهره؛ فایده ٥. زمین خشک و بایر

بێراخ / bêrax/: ناو. بەیداخ؛ ئاڵا ▤ پرچم

بێراڤک / bêravik/: ناو. سەوڵی کەڵەکەوان و قەیاغوان ▤ پاروی قایقرانی

بێرایی / bêrayî/: ناو. هەیوانۆکە؛ بەشی باران‌نەگری بینا ▤ تراس

بێربێرۆک / bêrbêrok/: ناو. گوڵەستێرە ▤ کرم شبچراغ

بێرک / bêrik/: ناو. ١. گیرفان؛ بەریک؛ جێو؛ بەرک ٢. بێلچە؛ بێلی پچووک؛ خاکەنازی چکۆلە ٣. بێر؛ جێ دۆشینی ئاژاڵ ٤. گۆمیلکە لە چیا ▤ ١. جیب ٢. بیلک ٣. جای دوشیدن گلە ٤. استخر طبیعی در کوه

بێرکم / bêrkim/: ناو. قەفەس؛ ڕکە ▤ قفس

بێرگ / bêrig/: ناو. بێرگە؛ شوێنی بێر کردن ▤ جای جمع شدن گله برای دوشیدن

بێرگە / bêrge/: ☜ **بێرگ**

بێرم / bêrim/: ناو. زۆنگ؛ زەلکاو؛ باتلاخ ▤ باتلاق

بێروون / bêrûn/: ناو. ١. چۆڵ و بیابان ‹دەبڕم چۆڵ و چیا و پێدەشت و بێروون/ بەرهەڵەستم دەکەم هەپروون بە هەپروون «هێمن»› ٢. بەشە خانووی میوان و پیاوان؛ بەرانبەری ئەندەروون ▤ ١. بیابان ٢. قسمت پذیرایی خانه

▣ **بێرون کردن**: دەر کردن؛ وە دەر نان ▤ بیرون کردن

بێرونی / bêrûnî/: ناو. بێروون؛ خانووی میوانان ▤ قسمت پذیرایی خانه

بێرە / bêre/: ناو. بێر؛ جێگەی دۆشینی کۆمەڵی ئاژاڵ ‹ڕاوی ڕێوی هەموو لەبۆ کەوڵە/ گورگ لەبۆ بەرخە دێتە ناو بێرە «شێخ ڕەزا»› ▤ جای دوشیدن گلّه

بێرەدۆش / bêredoş/: ناو. ١. مەڕدۆش؛ ئەو کەسەی ئاژەڵ دەدۆشێ ٢. دەفری شیر تێدا دۆشین ▤ ١. شیردوش ٢. ظرف شیردوشی

بێرەم / bêrem/: ناو. دەیلەم؛ دەلەم ▤ دیلم

بێرەمەڕ / bêremeř/: ناو. مەڕبێرە؛ دەمی دۆشینی ڕانەمەڕ ▤ هنگام دوشیدن گله

بێرەوبەرە / bêre w bere/: ☜ **بێتەوبەرە**

بێری / bêrî/: ناو. مەڕدۆش؛ دۆشەری ئاژاڵ ▤ شیردوش

بێریتە / bêrîte/: ناو. بێلیتە؛ جۆرێ سەمای بەکۆمەڵ ▤ نوعی رقص گروهی

بێریڤان / bêrîvan/: ناو. مەڕدۆش ▤ شیردوش

بێریک / bêrîk/: ناو. بەرک؛ گیرفان ▤ جیب

بێڕوو / bêřû/: ئاوەڵناو. ١. شەرمن؛ شەرمێون؛ فەدیکار ٢. بێشەرم و ڕووهەڵمالاو ☰ ١. خجالتی ٢. پررو

بێڕەحم / bêřeĥ(i)m/: ئاوەڵناو. دڵڕەق؛ بێبەزەیی ☰ سنگدل

بێڕەحمانە / bêřeĥmane/: ئاوەڵکار. بە دڵڕەقییەوە؛ بێبەزەییانە ‹کە ئێواران کەزیت دەکردن سێبەنگێ و چاوت دەڕشت/ بەو کەزی و چاوە نەرمانە، بێڕەحمانە شوانت دەکوشت «هێمن»› ☰ سنگدل

بێڕەگ / bêřeg/: ئاوەڵناو. *[مەجاز]* بێڕەه؛ بێغیرەت ☰ بی‌رگ

بێڕەگوپنج / bêřeg û pinc/: ئاوەڵناو. *[مەجاز]* بێڕەسەنایەتی ‹کە تۆ پەل بۆ هەموو جێیەک ئەکێشی، بێڕەگوپنجی/ ئەمن گەر پەل ـ پەلیشم کەن، لەسەر یەک ڕێگەم و کوردم «هەژار، بۆ *کوردستان*»› ☰ بی‌ریشه

بێڕەنگ / bêřeng/: ئاوەڵناو. ١. لەڕ و لاواز و ڕەنگ‌پەڕیو ‹وتی بۆچی وەها بێتین و بێڕەنگ؟/ وتم تۆ بۆچ ئەوەندە شۆخی و شەنگ؟! «مەحوی»› ٢. سیس‌هەڵگەڕاو؛ پەژمەراو ‹کەوی بێدەنگی نەوبەهارانم/ گوڵی بێڕەنگی چاو لە بارانم «هێمن»› ☰ ١. زرد و ضعیف ٢. پژمُرده

بێڕەوشت / bêřewişt/: ئاوەڵناو. ئاکار خراپ و نەگونجاو ☰ بی‌اخلاق

بێڕەه / bêřeh/: ☞ **بێڕەگ**

بێڕیا / bêř(i)ya/: ئاوەڵناو. ڕاست؛ ڕووڕاست؛ بێدرۆ و دووڕوویی ☰ روراست

بێڕیایی / bêř(i)yayî/: ناو. ڕاسی؛ ڕووڕاستی ☰ روراستی

بێڕێ[1] / bêřê/: ناو. نە بە ڕێگەدا ☰ بیراهه

بێڕێ[2]: ئاوەڵناو. ١. بێجێگە؛ تەنگەبەر ٢. *[مەجاز]* بێئاکار و ناپەسەند ☰ ١. تنگ؛ ٢ بدکار

بێڕێوجێ / bêřê û cê/: ئاوەڵناو. ١. بێخانە و لانە؛ بێماڵ و سامان ٢. چکۆلە و میوان‌هەڵنەگر ٣. *[مەجاز]* نابەجێ؛ نەگونجاو ☰ ١. خانەبەدوش ٢. کوچک و بی‌گنجایش (خانە) ٣. نسنجیده

بێز[1] / bêz/: ناو. ١. ڕەنگ ‹ئەم قالییە لە بێزی هاوتاکەی نییە› ٢. ئیشتیا؛ واز ٣. قێز؛ قیز ☰ ١. رنگ ٢. اشتها؛ میل ٣. انزجار

▣ **بێز لێبوونەوە/ هەستان:** دڵ لێ هەڵەنگوتن ‹بێزم لە بەز دەبێتەوە› ☰ انزجار داشتن

بێز هاتن: قیز شێویانەوە ‹بێزم نایە بیخۆم› ☰ بیز آمدن

وە بێز کەفتن: بێزار بوون ‹ئاخر جە لای یار خۆ کەفتی وە بێز/ پارە ـ پارە بای دەک وە تێغی تێزا! «سەیدی»› ☰ بیز آمدن

• **بێز**[2]: پاشەوشە. ١. بێزار ‹کۆنەبێز› ٢. ـ بێژ؛ لە هێڵەک دەر‹بەدەن کافووران، خاڵ خوردەڕێزان/ پۆشان مایەی عەتر بۆی عەنبەربێزان «سەیدی»› ☰ ١. بیزار ٢. الک‌زن

بێزا / bêza/: ناو. بەیزا؛ لە گیا بۆنخۆشەکانی کوێستانە و دە نێو شیرێژ دەکرێ و کەڵکی خواردنی هەیە ‹لە هەر گۆشە و کەنار و قوژبن و سووچێکی دەیبینی/ کوڕادە و کەنگر و ڕێواس و مەندێ و کارگ و بێزایە «حەقیقی»› ☰ گیاهی است

بێزات / bêzat/: ئاوەڵناو. ترسەنۆک؛ ترسۆنەک؛ بێزراو ☰ ترسو

بێزاخ / bêzax/: ئاوەڵناو. بێجەوهەر؛ ترسەنۆکی بێغیرەت ☰ بُزدلِ بی غیرت

بێزاد / bêzad/: ئاوەڵناو. بێدەغڵی ئازووقە لەماڵدا ‹گیرۆدەی کردار فیعلی زشتی ویت/ بێتۆشە و بێزاد، خالی مشتی ویت «سەیدی»› ☰ بی‌آذوقه

بێزار / bêzar/: ئاوەڵناو. ١. وەڕەز؛ جارس؛ جاڕز ‹خوای بان سەر کارێ پێم کەردەن/ بێزارم لە گیان ڕازیم وە مەردەن «فولکلۆر»› ٢. دەمخوار ☰ ١.

بیزار ٢. دهان‌کج

بێزاری / bêzarî/: ناو. قار؛ کەرخ؛ چۆنیەتی دڵ پێ‌نەدان یان لە بەر چاو کەوتن ⚑ بیزاری

بێزاڵە / bêzałe/: ئاوەڵناو. ترسەنۆک ⚑ ترسو

بێزان / bêzan/: چاوگ. بێزران؛ وەڕەز بوون؛ لەبەر دڵ لا چوون ‹ئەونەمە ماگە بمننە گوێزێ/ نە چاو تێرئەخوا نە دڵ ئەبێزێ! «فولکلۆر»› ⚑ بیزار شدن

بێزاور / bêzawir/: ئاوەڵناو. ترسنۆک؛ بێ‌زات ⚑ ترسو

بێزراڤ / bêzirav/: ئاوەڵناو. بێ‌زراو؛ ترسەنۆک ⚑ ترسو

بێزران / bêzran/: ☜ **بێزان**

بێزراو / bêzraw/: ئاوەڵناو. ١. لەبەر چاو کەوتوو ٢. بێزلێ‌کراو ‹ئەمن پێم خۆش نییە ئاودەنگی قەل بم/ ئەمن پێم خۆش نییە بێزراوی گەل بم «هێمن»› ٣. تاراو و تۆراو ⚑ ١. از چشم افتاده ٢. منفور ٣. فراری از آشیان

بێزراو / bêz(i)raw/: ☜ **بێزراڤ**

بێزگ / bêzig/: ناو. بێزوو؛ بێزە؛ بێزی؛ مەهبیران؛ مەجیرانی؛ مەگیرانی؛ مژن؛ تاس؛ کەربا؛ کەربایەی؛ کەروا؛ کەڤرا؛ وازی ژن لە سەرەتای زگپڕیدا ⚑ ویار

⊡ **بێزگ کردن**: مەهگران؛ نەبیران؛ مەوریان؛ نەوریان؛ بێزوو کردن؛ بێزی کردن؛ مەگیرانی کردن؛ کەوژ کردن؛ کەرباندن؛ کەوژین؛ مژن کەردەی: ١. دەست پێ‌کردنی باری بێزگی لە ژندا ٢. *[مەجاز]* ئیشتیا و ئارەزووی یەکجار زۆر کردن بۆ شتێک ⚑ ١. ویار کردن ٢. برای چیزی مُردن

بێزگانە / bêz(i)gane/: ناو. بێزووانە؛ مژنانە؛ ئەو شتەی ژنی ئاوس بێزگی بۆ دەکا ⚑ ویارانە

بێزگەوان / bêz(i)gewan/: ئاوەڵناو. مەگیرانی‌کەر؛ بێزووکەر؛ ئاوس لە تافی بێزگ کردندا ⚑ ویاردار

بێزلێ‌کراو / bêzlêk(i)raw/: ☜ **بێزراو-٢**

بێزمان / bêz(i)man/: ئاوەڵناو. *[مەجاز]* بێ‌زوان؛ بەستەزمان ⚑ مظلوم

بێزنای / bêznay/: چاوگ. لێ‌بێزار کردن ⚑ بیزار کردن

بێزوان / bêz(i)wan/: ☜ **بێزمان**

بێزوانی / bêz(i)wanî/: ناو. لاڵی ⚑ لالی

بێزۆک / bêzok/: ئاوەڵناو. حاڵی ژن لە سەردەمی ئاوس بوون تا منداڵ بووندا ⚑ وضعیت زن حامله

بێزو / bêzû/: ☜ **بێزگ**

⊡ **بێزو کردن**: مەگیرانی کردنی تازە سک‌پڕ ‹هەرچەند کە بێزووش بە ترشی نەکا/ لە بەر بۆگەنی ناو چاو گرژ ئەکا «پیرەمێرد»› ⚑ ویار کردن

بێزووکەر / bêzûker/: ئاوەڵناو. مەگیرانی‌کەر؛ بێزگەوان ‹چووزەرەی ژنی تا دەورووژا/ بێزووکەر تەرزی دادەکرووژا «پیرەمێرد»› ⚑ ویاردار

بێزووانە / bêzûwane/: ☜ **بێزگانە**

بێزە / bêze/: ناو. ١. منالی ناوسک؛ تۆل؛ پیزە؛ پێزی؛ پس؛ پز ٢. سیراج؛ شیرێژ؛ ژاژی ٣. پوولێکی کەم ‹بە بێزەیەک نایکڕم› ٤. ☜ **بێزگ** ⚑ ١. جنین ٢. شیراز (از لبنیات) ٣. پشیز ۴. ☜ **بێزگ**

بێزەحمەت / bêzeĥmet/: ئامراز. تکایە ⚑ لطفاً

بێزەرۆ / bêzero/: ناو. گیایەکی گەڵا وردی ناو ئاوە، لە تیرەی کووزەڵەیە و تامی تیژە ⚑ گیاهی آبزی

بێزەواد / bêzewad/: ئاوەڵناو. بێ‌نان و بژیو لە ماڵدا ⚑ مُفلس

بێزەوِن / bêzewin/: ئاوەڵناو. بە قیز و بێز ⚑ دارای وسواس در غذا خوردن

بێزەوەر / bêzewer/: ئاوەڵناو. بێزهێنەر: ١. ڕزیو ٢. قیزهەڵشێوێن؛ بێزهێنەر ⚑ ١. فاسد ٢. مُهوّع

بێزهێنەر / bêzhêner/: ☜ **بێزەوەر**

بێزی / bêzî/: ☜ **بێزگ**

بێزیاگ / bêzyag/: ئاوەڵناو. ١. لە بەر چاو کەوتوو؛ بێزراو ٢. وەڕەس؛ جاڕز ‹لە خواردن بێزیاگم› ☰ ١. از چشم افتاده ٢. مُنزجر

بێزیان / bêzyan/: چاوگ. ١. بێزران؛ بێزان ٢. جاڕز بوون ☰ ١. از چشم افتادن ٢. مُنزجر شدن

بێزیای / bêzyay/: چاوگ. لێبێزار بوون ‹نە تە ئەژنیت پڕووزە و ئۆف و سۆتەیم/ نە لۆمەو خەڵکی، من تۆم بێزیایێ «سەیدی»› ☰ بیزار شدن

• **بێژ** / bêj-/: پاشگر. ١. بێژەر ‹وتەبێژ› ٢. خوێن ‹گۆرانیبێژ› ٣. دابێژەر؛ لە بێژنگدەر ‹ئاردبێژ› ☰ ١. گوینده ٢. ـخوان ٣. بیزنده

بێژار / bêjar/: ئاوەڵناو. ١. ڕیتاڵ؛ بزگوڕ؛ لەت و دڕاو ‹کراس و کەوای بێژار› ٢. بێژەهر؛ بەبێ ژهەرەوە ☰ ١. پاره ـ پاره ٢. غیرسمی

بێژان^1 / bêjan/: چاوگ. تێنەپەڕ. //بێژات؛ دەبێژی؛ ببێژە// ١. تەقاندنەوە؛ دابێژتن بە هێڵەک و بێژنگ کردن ٢. گوتن؛ ئاخافتن ٣. دابێژان؛ گوللەبارانی بە توندی و کون ـکون کردنی ئامانج ☰ ١. بیختن ٢. گفتن ٣. تیرباران کردن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: بێژاو/ چاوگی نەرێنی: نەبێژان

بێژان^2: ☜ **بۆژانە**

بێژاندن / bêjandin/: چاوگ. بێژانن: ١. دابێژتن؛ بێژان؛ لە بێژنگ دان ٢. وە بەر گوللە دان ☰ ١. بیختن ٢. تیرباران کردن

بێژانن / bêjanin/: ☜ **بێژاندن**

بێژانەوە / bêjanewe/: چاوگ. تێپەڕ. //بێژاتەوە؛ دەبێژیەوە؛ ببێژەوە// ١. دیسان لە هێڵەگدان ‹فەلەک بوو خاکی ئەبێژایەوە بە سەرمانا/ مەلەک بوو چاوی دەیەشایە وا لە گریانا «پیرەمێرد»› ٢. دووپاتە کردنەوەی قسە ☰ ١. دوباره بیختن ٢. بازگفتن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەبێژانەوە

بێژتن / bêjtin/: چاوگ. تێپەڕ. //بێژتت؛ دەبێژی؛ ببێژە// دابێژان؛ لە هێڵەک دان ☰ بیختن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەبێژتن

بێژتی / bêjtî/: ئاوەڵناو. دابێژراو؛ لە هێڵەکدراو ☰ بیخته

بێژران / bêjran/: چاوگ. تێنەپەڕ. نادیار. //بێژرای؛ دەبێژرێی؛ ببێژرە// هاتنە بەر بێژانەوە ‹تۆزی خۆڵی مردووە حەققی بە سەریا بێژرا «حەمدی»› ☰ بیخته شدن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: بێژراو/ چاوگی نەرێنی: نەبێژران

بێژگە / bêjge/: ☜ **بێجگە**

بێژمار / bêj(i)mar/: ئاوەڵناو. بێهەند؛ بێگۆرە؛ بێشۆ؛ لەڕادەبەدەر ☰ بی‌شمار

بێژمۆتە / bêjmote/: ئاوەڵناو. زۆڵ ☰ حرامزاده

بێژمیلەک / bêjmîlek/: ئاوەڵناو. زۆڵ ☰ حرامزاده

بێژن / bêjin/: ناو. ١. بێژنگ؛ هێڵەگ ٢. جوولە؛ تەکان ٣. دەنگی شتی نادیار ٤. پێژن؛ دەنگ دانەوە ☰ ١. غربال ٢. حرکت؛ جنبش ٣. صدا ۴. انعکاس

بێژنگ / bêjing/: ناو. بێژن؛ هێڵەگ؛ قەڵبیر؛ مۆخل ☰ غربال

بێژۆ / bêjo/: ئاوەڵناو. زۆربڵێ ☰ وراج

بێژۆک^1 / bêjok/: ناو. جێگای کۆ بوونەوە بۆ ئاخافتن ☰ جای تجمع برای گفتگو

بێژۆک^2: ئاوەڵناو. چەنەباز؛ چەقەسرۆ؛ چەڵتەباز؛ زۆربڵێ ☰ یاوه‌گو

بێژۆکە / bêjoke/: ناو. ١. زۆڵەک؛ دەنکە گەنمەشامی هەڵنەتۆقیو لە برژاندندا ٢. منداڵی هار و هاج ٣. دانەوێڵەی نەکوڵ ☰ ١. دانه‌ی ذرت نشکفته ٢. بچه‌ی شلوغ ٣. دانه‌ی بُنشن دیرپخت

بێژوو / bêjû/: ئاوەڵناو. بێژەک؛ کەمشیر؛ تایبەتمەندی ژن یان ئاژەڵی کەمشیر ☰ کم‌شیر

بێژە / bêje/: ناو. وێژە ▤ ادبیات

بێژەر / bêjer/: ناو. وێژەر ▤ سخنگو

بێژەک^{١} / bêjek/: ناو. قەوان؛ گرامەفۆن؛ سندووقی ستران ▤ گرامافون

بێژەک^{٢}: ☜ **بێژوو**

بێژەن / bêjen/: ناوەلناو. گۆرانیبێژ ▤ ترانەخوان

بێژەهر / bêjehr/: ☜ **بێزار-٢**

بێژی^{١} / bêjî/: ناو. یاڵ؛ بژ ▤ یال

بێژی^{٢}: پاشەوشە. کاری وتن ‹لە حەقبێژی بووە بەحری «اناالحق» هەر قەسیدیکم/ لەباتی جائیزە واجب گەرا قەتلم بکەن واجب! «مەحوی»› ▤ ـگویی

بێژیار / bêjyar/: ناو. وێژەر ▤ گوینده

بێژیرەش / bêjîřeş/: ناو. گەنمە گوڵڕەش ▤ گندم سیاه خوشه

بێس / bês/: ناوەلناو. ناوجیکەر ▤ میانجی

بێساحێو / bêsaĥêw/: ناوەلناو. بێخاوەن ▤ بیصاحب

بێسامان / bêsaman/: ناوەلناو. ١. لە ئەندازە بەدەر؛ لە ڕادە بەدەر ‹خەشمت عەزیمەن، کەرەم بێسامان/ کەس تەوانای قەهر تۆش نییەن ئامان «سەیدی»› ٢. بێماڵ؛ فەقیر؛ نەدار ▤ ١. بیش از حد ٢. فقیر

بێسان / bêsan/: ☜ **بێستان**

بێسانەوان / bêsanewan/: ☜ **بێستانەوان**

بێساو / bêsaw/: ناوەلناو. کول کە پێویستی بە هەسان‌دانە ▤ کُند

بێستان / bêstan/: ناو. بێسان؛ بویسان؛ بۆیسان؛ کیار؛ کێڵگەی تەڕەکاڵ ▤ جالیز

بێستانچی / bêstançî/: ناو. وەرزڤان؛ بێستانەوان ▤ جالیزبان

بێستانەمارە / bêstanemare/: ناو. کاڵەکەمارانە؛ گیایەکە وەکوو مالۆنچە، بە سەر زەویدا ڕادەکشێ و دەوروبەری خۆی دادەگرێ، بەرێکی وەک لیمۆ دەگرێ ▤ هندوانەی ابوجهل

بێستانەوا / bêstanewa/: ناو. وەرزڤان؛ بێستانچی ▤ جالیزبان

بێستانەوان / bêstanewan/: ناو. بێسانەوان؛ خاوەن یان ئاگاداری بێستان ▤ جالیزبان

بێسعود / bêsi'ûd/: ناوەلناو. بەدبەخت؛ کلۆڵ؛ چارەڕەش ▤ بدبخت

بێسفەت / bês(i)fet/: ناوەلناو. سپلە؛ پێنەزان ▤ ناسپاس

بێسۆ^{١} / bêso/: ناو. بۆسۆ؛ بۆنی لۆکەی سووتاو ▤ بوی پنبەی سوختە

بێسۆ^{٢}: ناوەلکار. بێگومان؛ بێشک؛ بە دڵنیاییەوە؛ دروست ▤ بیگمان

بێسۆز / bêsoz/: ناوەلناو. بەدقەوڵ؛ پەیمان‌شکێن ▤ بدقول

بێسوو / bêsû/: ناو. ڕەبەت؛ بۆسە؛ سیپە؛ مردە و زیندە؛ حەشارگەی ڕاوچی ▤ کمینگاه شکارچی

بێسووس / bêsûs/: ناو. پیڤسۆز؛ چرای بەرێ کە پیویان تێ دەکرد ▤ چراغ پیە سوز

بێسە / bêse/: ناوەلناو. بێنرخ؛ سووک لە لای خەڵک ▤ بیارزش

بێسەر / bêser/: ناوەلکار. بێحیساب و هەژمار ‹بێسەر هەرچی دەبەی ببە!› ▤ بیحساب

بێسەرپەرشت / bêserperişt/: ☜ **بێناز**

بێسەرداری / bêserdarî/: ☜ **بێسەری**

بێسەروبن / bêser û bin/: ناوەلناو. ١. تێکدراو؛ تێکەڵ ـپێکەڵ ٢. لەڕادە و ژمارە بە دەر ▤ ١. درهم برهم ٢. بیحساب

بێسەروبەر / bêser û ber/: ناوەلناو. ١. حاڵ‌شڕ و لێقەوماو؛ نەدار و هەژار و پەککەوتە ٢. شپرز؛ شێواو ٣. بێمانا؛ بێواتا ▤ ١. پریشان احوال ٢. بیسروسامان ٣. بیمعنی

بێسەروبەرە / bêser û bere/: ئاوەڵناو. ١. شپرز؛ کەچ و کووڕ ٢. بێخاوەن؛ تێکەولێکە ≝ ١. بی‌سروسامان ٢. هرکی ـ هرکی

بێسەروپا / bêser û pa/: ئاوەڵناو. *[مەجاز]* بێسەروپێ؛ شەلاتی؛ لات؛ چەورە؛ خۆڕی و تۆڕی؛ بێکارە و خوێڕی ≝ بی‌سر و پا

بێسەروپێ / bêser û pê/: ☜ **بێسەروپا**

بێسەرودەر / bêser û der/: ئاوەڵناو. ١. بێهۆش؛ لەسەرخۆچوو ٢. بێدەموزمان ‹دانیشتووی سەر ماڵم و سەیاحی سەفەر نیم/ چی بکەم وەکوو یارانی‌ترم بێسەرودەر نیم «قانع»› ≝ ١. بیهوش ٢. بی سروزبان

بێسەروزمان / bêser û ziman/: ئاوەڵناو. ١. نەخۆشی بێهووشی لە مردن ٢. *[مەجاز]* بێ دەم و زمان ≝ ١. در اغما ٢. بی سروزبان

بێسەروسەودا / bêser û sewda/: ئاوەڵناو. بێدەنگ و بێهەرا ≝ ساکت

بێسەروشوێن / bêser û ş(i)wên/: ئاوەڵناو. شرت و گوم؛ تەواو وندا بوو ≝ مفقودالاثر

بێسەرەوبەرەیی / bêsere w bereyî/: ناو. شپرزی و بێخاوەنی ‹زمان و ئەدەبی کوردی لە بەر بێسەرەوبەرەیی و بەرەڵلایی، خەریکە بە مەرەدی زمان و ئەدەبی فارسی زەمانی سەفەوی بچێ «هێمن»›. هەروەها: **بێسەرەوبەرە** ≝ بی‌سروسامانی

بێسەری / bêserî/: ئاوەڵناو. *[مەجاز]* بێسەرداری؛ بەبێ ڕێبەرایەتی ≝ بی‌رهبری

بێسەواد / bêsewad/: ئاوەڵناو. ١. نەخوێندەوار ٢. کەم‌بار و کەم‌زانست ≝ ١. بی‌سواد ٢. کم‌سواد

بێسی / bêsî/: ناو. ماستی هەڵگەڕاو یان ترشاو ≝ ماست بُریده یا تُرشیده

بێسیرە / bêsîre/: ناو. بەرسیلە؛ بەسیلە؛ قۆرە ≝ غوره

بێسیم / bêsîm/: ناو. لاسلکی؛ بێ‌تەل ≝ بی سیم

بێسێرە / bêsêre/: ئاوەڵناو. لاسار؛ گەللایی؛ حولحولی؛ گوێ‌نەدەر بە هیچ ≝ لاقید

بێسێ‌ودوو / bêsê w dû/: ئاوەڵکار. *[مەجاز]* بێ‌یەک‌ودوو؛ بەبێ تێڕامان و دوودڵی ‹برا زۆر سەیرە زوو نەمناسی من هەر زۆر لە زوو کوردم/ کە تۆ پێنج ـ شەش کەڕەت گۆڕاوی من بێسێ‌ودوو کوردم «هەژار، *بۆ کوردستان*»› ≝ بی‌تردید

بێش / bêş/: ناو. ١. بەش؛ بەهرە ٢. باج؛ پیتاکی دەوڵەت یان خان ≝ ١. قسمت؛ سهم ٢. باج دولت یا خان

بێشک / bêşk/: ☜ **بێشکە**

بێشک / bêşik/: ئاوەڵکار. بێ‌گومان و سۆ ‹عاشقی بێ دڵ دەناڵێ مەیلی گریانی هەیە/ بێ‌شکە هەورەتریشقە تاوی بارانی هەیە «نالی»› ≝ بی‌گمان

بێشکە / bêşke/: ناو. بێشک؛ بێشیک؛ بیشکێ: ١. لانک؛ لانکە؛ لاندک؛ لەهندک؛ دێدیک؛ دەیدەک؛ دەیدیک؛ دێدی؛ دەرگووش؛ دەرگوش؛ دەکووش؛ گەرگووش؛ دەرگوشک؛ کورنک؛ ماتک؛ گاوارە؛ گافارە؛ لەلوو؛ مەهەک؛ مەهدک؛ هەرازگانی؛ کولپێچک؛ جێ‌خەوێک بۆ منداڵی ساوا کە لە سەر دوو کەوانە دەلەقێت یان بە چەن قولاپەوە شۆڕ دەبێتەوە ٢. ساوالە بەرخ و کار ٣. مەشکە ≝ ١. گهوارە ٢. نوزاد بُز و گوسفند ٣. مَشک

بێشومار / bêşumar/: ئاوەڵناو. بێ‌ژمار؛ لە ژمارە بەدەر؛ یەکجار زۆر ≝ بی‌شُمار

بێشوێن / bêş(i)wên/: ئاوەڵناو. ونداببوو؛ شرت و گوم؛ بێ‌سەر و شوێن ‹خوێنرێژت دی گەوزی لە نێو خاک و خوێن/ ڕازایەوە گڵکۆی شەهیدی بێ‌شوێن «هێمن»› ≝ گُم؛ بی‌نشان

بێشۆ^{1} / bêşo/: ئاوەڵناو. لەڕادەبەدەر؛ بێ‌ئەندازە؛ زیاد لە ئەندازە ‹وەفای چەرخ چەپ ڕاس بێ تان‌وپۆن/ جەفا بێ‌پایان، دەردسەر بێ‌شۆن

«مەولەوی»› ☰ بی‌اندازە

بێشۆ^{2}: ئاوەڵکار. ١. بێ‌شک؛ بە دڵنیاییەوە ‹بێ‌شۆ خۆشم دەویی› ٢. بێ‌حەد؛ لەڕادەبەدەر ☰ ١. بی‌شک ٢. بی‌شمار

بێشۆخی / bêşoxî/: ئاوەڵناو. بنەوەشی؛ بەڕاستی ☰ جدّی

بێشۆن / bêşon/: ئاوەڵناو. ١. بێ‌سەروشوێن؛ شرت و گوم ٢. پەیمان‌شکێن؛ بێ‌ئەمەگ ☰ ١. گُم؛ بی‌نشان ٢. بی‌وفا

بێشول / bêşûl/: ☜ **بێکار**^{1}

بێشە / bêşe/: ناو. مێشە؛ دەحڵ؛ لێڕی دەسنێژ ‹شێری دڕەندە وەک لە بێشە نەما/ گورگ و مام ڕێوی دێنە ڕەقس و سەما «حاجی قادر»› ☰ بیشە

بێشەرت / bêşert/: ئاوەڵناو. بێ‌بەڵێنەت؛ بێ‌بەڵێن ☰ سُست‌پیمان

بێشەرتی / bêşertî/: ناو. دەلۆشی؛ بێ‌ئەمەگی ‹جە بێ‌شەرتی دڵ زامەتم سەختەن/ وێت یاونەوە های نەسیم وەختەن «مەولەوی»› ☰ بدعهدی؛ پیمان‌شکنی

بێشەرم / bêşer(i)m/: ئاوەڵناو. ڕووهەڵماڵاو؛ بێ‌حەیا؛ بەڕوو ☰ بی‌شرم

بێشەرمی / bêşermî/: ئاوەڵناو. حەیشۆ؛ کەلبایە؛ چەختی ☰ بی‌شرمی

بێشەڵان / bêşełan/: ناو. چغور؛ جێگەی پڕ دار و دەوەن ‹بەینی بەینەڵلا وەتەن هەرتا کە بووی مەردانە بووی/ عەسری پێشوو بێشەڵانی کۆمەڵی شێرانە بووی «قانع»› ☰ بیشە؛ نیزار

بێشەڵانک / bêşełank/: ناو. قوڵکەی ئاش کە ئاوی ئاشی لێ دەردەکەوێ ☰ گودی کە آب آسیاب از آن خارج شود

بێشەنگ / bêşeng/: ئاوەڵناو. گرینۆک ☰ همیشە گریان

بێشیر / bêşîr/: ئاوەڵناو. کەم‌شیر؛ وشک‌کردوو ☰ شیر خشک‌کرده

بێشیرە / bêşîre/: ناو. بەرسیلە؛ قۆرە ☰ غورە

بێشیک / bêşîk/: ☜ **بێشکە**

بێع / bê'/: ☜ **بەیعانە**

بێعار / bê'ar/: ئاوەڵناو. بێ‌شەرم؛ بێ‌حەیا ☰ بی‌شرم؛ بی‌عار

بێعانە / bê'ane/: ☜ **بەیعانە**

بێعورزە / bê'urze/: ☜ **بێقابل**

بێعەقڵ / bê'eqł/: ئاوەڵناو. بێ‌ئاوەز ☰ بی‌خرد

بێعەیب / bê'eyb/: ئاوەڵناو. بێ‌خەوش؛ بێ‌گەرد ☰ بی‌عیب

بێعەیبی / bê'eybî/: ناو. ساخی؛ ساغی ☰ بی‌نقصی

بێعیلاج / bê'îlac/: ئاوەڵناو. دەستەوسان؛ ناچار ☰ ناچار؛ لاعلاج

بێغیرەت / bêğîret/: ئاوەڵناو. بێ‌دەمار؛ بێ‌ڕەگ ☰ بی‌غیرت

بێفایدە / bêfayde/: ئاوەڵناو. هەوانتە؛ هیچ؛ بەخۆڕایی ☰ بیهودە

بێفرشک / bêfirişk/: ئاوەڵناو. *[مەجاز]* بێکارە و تەمەڵ ☰ بیکارە

بێفریشک / bêf(i)rîşk/: ئاوەڵناو. بێ‌مشوار؛ بێ‌ودم ☰ بدیُمن

بێفڕوفێڵ / bêfiř û fêł/: ئاوەڵناو. دڵپاک؛ دڵ‌پاقژ؛ دڵساف؛ بێ‌گزی ☰ پاکدل

بێفزە / bêf(i)ze/: ☜ **بێدەنگ**^{2}

بێفکر / bêfikr/: ئاوەڵناو. سەرچڵ ☰ بی‌فکر

بێفەڕ^{1} / bêfeř/: ئاوەڵناو. ١. بەدفەڕ؛ شووم ٢. بێکارە و دەردنەخواردوو ☰ ١. بدیُمن ٢. بیکارە

بێفەڕ^{2}: ئاوەڵکار. بەحاڵ؛ بە زۆر ‹بێ‌فەڕ خۆی دەرکرد› ☰ بە سختی

بێفەڕی / bêfeřî/: ناو. هوم؛ بێ‌ئاکاری ☰ بداخلاقی

بێفێڵوفەرەج / bêfêł û ferec/: ئاوەڵناو.

خۆشباوەڕ؛ دڵپاک ≝ خوشباور

بێفیلی / bêfêlî/: ناو. نیازانی؛ دڵپاکی ≝ راستی؛ پاکی

بێڤا / bêva/: ئاوەڵناو. نابەجێ؛ قۆڕ و بێتام؛ لابەلا (بۆ قسە) ≝ نابجا

بێڤان / bêvan/: ناو. هین؛ وانێک ≝ چیز

بێڤل / bêvil/: ناو. کەپۆ؛ کەپ؛ لووت؛ دم؛ پۆز؛ قەپۆز؛ دفن ≝ بینی

بێڤەر / bêver/: ئاوەڵناو. ناهومێد؛ هەناسەسارد ≝ نومید

بێڤەری / bêverî/: ناو. ناهومێدی؛ هەناسەساردی ≝ نومیدی

بێقابل / bêqabil/: ئاوەڵناو. تەوەزەل؛ بێعورزە ≝ بی‌عرضە

بێقام^{1} / bêqam/: ناو. حەوز یان گۆلی بە قەد بالاپیاوێ قووڵ ≝ حوض یا استخر با عمق کمتر از دو متر

بێقام^{2}: ئاوەڵناو. لاڕێ؛ کلابوو؛ هەتلە؛ لەڕێدەرچوو؛ لە ڕاستەڕێ لاداو ≝ گُمراه

بێقولاغ / bêqułağ/: ئاوەڵناو. بێسەر و شوێن ≝ مفقودالاثر

بێقوونەبان / bêqûneban/: ئاوەڵناو. *[مەجاز]* تەمەڵ؛ تەوەزەل ≝ تنبل

بێقەدر / bêqed(i)r/: ئاوەڵناو. ١. بێحورمەت؛ سوک و چرووک ٢. بێبایەخ؛ بێقیمەت * هەروەها: **بێقەدری** ≝ ١. بی‌ارج و احترام ٢. بی‌ارزش

بێقەرار / bêqerar/: ئاوەڵناو. بێئۆقرە؛ نائارم ‹جارێ ناپرسی لە حاڵی زارم/ سووتام، پڕووکام، زۆر بێقەرارم «بێکەس»›. هەروەها: **بێقەرار بوون؛ بێقەرار کردن** ≝ بی‌قرار

بێقەراری / bêqerarî/: ناو. گلاراو؛ چۆنیەتی ئۆقرە نەگرتن ≝ بیقراری

بێقەزا / bêqeza/: ئاوەڵناو. بێوەی؛ لە قەزای خراپ بەدوور ≝ رستگار

◘ **بێقەزا بون** بێوەی بوون (*تێبینی*: ئەم وتەیە یان لە سەرەتای چاک و چۆنیدا دەڕواتە کار، یا وەکوو لۆمە لە کردنی کارێک دەگوترێ) ‹بێقەزا بێ مامە سۆفی! تا بێ ڕیشی پان ئەکا/ قول بە فول حاڵی بووە، چی ئیدیعای ویژدان ئەکا! «قانع»› ≝ از بلا به دوور بودن

بێقەوڵ / bêqewł/: ئاوەڵناو. پەیمانشکێن؛ بێبەڵێن ≝ پیمان‌شکن

بێقیمەت / bêqîmet/: ئاوەڵناو. بێبایەخ ≝ بی‌ارزش

بێکار^{1} / bêkar/: ناو. بێشوول؛ بێئیش ‹بێکار چو ئیمە لە ئیران فرەس/ خومش وەحاڵ هەرکەس مریت، ئاسوودەس! «شامی»› ≝ بیکار

بێکار^{2}: ئاوەڵناو. بێشوول؛ بێئیش ‹ئەگەر ناتوانی ببیە وەزیر، دەتوانی ببیە حەممال و کۆڵکێش، شەرت ئەوەیە بێکار نەبی! «هەژار، چێشتی مجێور»› ≝ بیکار

بێکار^{3}: ئاوەڵکار. بەتاڵ ‹هاوین و پاییز و بەهار/ هەتاو لێی نەداوم بێکار «هێمن»› ≝ بیکار

بێکارە / bêkare/: ئاوەڵناو. تەمەڵ؛ تەوەزەل؛ لەش‌گران؛ تەپلۆس؛ کارنەخواز ‹لە حەفتا تێپەڕیم و حەفتەیەک بۆ دین و بۆ دنیا/ بە کاری خۆم و کاری کەس نەهاتم، وەی چ بێکارەم! «مەحوی»› ≝ بیکارە

بێکاری / bêkarî/: ناو. بێشوغلی ‹بێکاری نەخۆشی دێنێ› ≝ بیکاری

بێکاکۆڵ / bêkakoł/: ناو. بۆرەجوورە؛ جۆرێ جورەیە ≝ پرندەایست

بێکش / bêkiş/: ئاوەڵناو. بێدەنگ؛ مات ≝ ساکت

بێکوانە / bêk(i)wane/: ناو. دەمووکانە ≝ مویزک

بێکەس / bêkes/: ئاوەڵناو. بێخزم و سەرپەرشت ‹کورد هێندە نە گێل و گێژ و کاسن/ داخم ئەوە بێکەسن کەسن «هەژار، مەم و زین»› ≝ تنها و

بی‌کس

بێ‌کەس‌کوژ / bêkeskuj/: ئاوەڵناو. غەریب‌کوژ؛ دۆخی لێدانی بە کۆمەڵ لە کەسێکی تەنیا و بێ‌هەواڵ ☰ حالت ریختن بر سر شخص تنها

▣ **بێ‌کەس‌کوژ کردن:** غەریب‌کوژ کردن؛ بە تەنیا گیر هێنانی کەسێ و لێدانی ‹شوانەکەیان گرتبوو، بێ‌کەس‌کوژیان کردبوو› ☰ کسی را تنها یافتن و زدن

بێ‌کەس‌وکار / bêkes û kar/: ئاوەڵکار. تاق و تەنیا؛ تاقی‌تەنیا؛ تاقی‌تەنی؛ بەبێ هیچ خزم یان یاریکارێک ☰ بی‌کس‌وکار

بێکەسی / bêkesî/: ناو. ١. بێ‌خزم و خوێشی ٢. تەنیابالی؛ بێ‌هاودەمی ☰ ١. بی‌فامیلی ٢. بی‌کسی

بێ‌کێشە / bêkêşe/: ئاوەڵناو. هێور و ئارام ‹زۆر بە ئاواتم کە کوردستانەکەم بێ‌کێشە بێ/ ئاشتی‌خوازم، کوا ولاتی پڕ ڕق و قینم دەوێ؟! «هێمن»› ☰ امن و امان

بێگ / bêg/: ناو. بەگ؛ گەورە؛ ئاغا ☰ بیگ

بێگار / bêgar/: ناو. بێگاری؛ کاری بە زۆر و بێ‌مز ‹لە هاوینا لەبەر بێگاری ئاغا/ بە خەمناکی ئەژی و ئەخزێتە ناو لان «قانع»›. هەروەها: **بێگار کردن؛ بێگار پێ‌کردن** ☰ بیگار

بێگارچی / bêgarçî/: ناو. ئەوەی بێگار دەکا ☰ کارگر سخره

بێگاری / bêgarî/: ☜ **بێگار**

بێگاڤ / bêgav/: ئاوەڵناو. بێ‌وەخت؛ ناوەخت ☰ نابهنگام؛ بی موقع

بێگاڤی / bêgavî/: ئاوەڵکار. ١. بێگاڤ؛ بەناوەختی ٢. زۆرەملی ☰ ١. نابهنگام ٢. زورکی

بێگانە^{1} / bêgane/: ناو. بیانی؛ بێوارە؛ نامۆ؛ نەناس؛ نەنیاس؛ نەژناس؛ لاوەکی؛ لاوەیی؛ لاپرە؛ بەڕانی؛ لایدە؛ لاییە؛ گەجە؛ گەچە؛ دورڤەیی؛ دەرەکە؛ دەرەگە؛ هاڤی؛ غەوارە؛ خەریوە؛ خاوارە؛ خڵەوە؛ غەریبە؛ دێوار؛ دێکەر؛ باپۆرە؛ کەسێ کە خەڵکی ولات، باژێر یا گەڕەکێک نییە ‹ئەم کۆشک و دەزگایە کە پۆشتەی تفاقە/ بێگانە ئەیگێڕێ و بە ناو هی عێراقە! «گۆران»› ☰ بیگانە

بێگانە^{2}: ئاوەڵناو. غەوارە؛ نەناس؛ لاوەکی؛ بیانی؛ ‹دۆست لە دۆست بێگانە و بێزار ئەکا گیانە قومار/ بەسیە بۆ شوومی خەراپی ئەو، کە مایەی نیفرەتە «سەید مەزهەر عەلەوی»› ☰ بیگانە

▣ **بێگانەبەدەر:** تەنیا خۆماڵی بمێنێتەوە؛ (وشەیەکە بۆ خۆمانی کردنەوەی کۆڕ دەگوترێ) ☰ اصطلاحی برای خودی کردن مجلس

بێگانەبێز / bêganebêz/: ئاوەڵناو. نامۆبێز؛ بێزار لە بێگانە ☰ بیگانەگریز

بێگانە پەرست / bêganeperist/: ئاوەڵناو. *[پلار]* جاش؛ چڵکاوخۆر؛ نیشتمان‌فرۆش ☰ بیگانەپرست

بێگانەیی / bêganeyî/: ناو. نامۆیی؛ غەریبەیی ☰ بیگانگی

بێ‌گنج / bêginc/: ئاوەڵناو. ساف؛ لووس؛ حولی ☰ صاف

بێ‌گومان / bêguman/: ئاوەڵکار. بێ‌شک ☰ بدون شک

بێ‌گونا^{1} / bêguna/: ئاوەڵناو. بێ‌گوناح؛ بێ‌سووچ ‹کە بووکی سووری بێ‌زاوا دەبینن/ کرووزەی بێ‌گونای ساوا دەبینن ... «هێمن»› ☰ بی‌گُناه

بێ‌گونا^{2}: ئاوەڵکار. بێ‌گوناح؛ بێ‌تاوان؛ بە بێ سووچ ‹بێ‌گونا کوشتیان› ☰ بی‌گُناه

بێ‌گوناح / bêgunah/: ☜ **بێ‌گونا**

بێ‌گوناه / bêgunah/: ناو. ناتاوان؛ بێ‌تاوان ☰ بی‌گناه

بێ‌گوێ / bêg(i)wê/: ئاوەڵناو. *[مەجاز]* بێ‌گۆه؛ لاسار؛ گوێ‌نەبیس؛ بێ‌گوێچکە ☰ حرف‌نشنو

بێ‌گوێچکە / bêg(i)wêçke/: ☜ **بێ‌گوێ**

بێگۆ / bêgo/: ئاوەڵناو. بۆن‌گرتوو (گیا) ☰ بو گرفته (گیاه)

بێ‌گۆره / bêgore/: ئاوەڵناو. بێ‌شۆ؛ لەڕادەبەدەر ▤ بی‌شمار

بێ‌گۆشتی / bêgoştî/: ناو. لەڕی؛ لاوازی ▤ لاغری

بێ‌گۆه / bêgoh/: ☜ **بێ‌گوێ**

بێ‌گەرد / bêgerd/: ئاوەڵناو. بێ‌خەوش؛ پاک ‹بەرگی بێ‌گەرد و سپیشت دیارە وا هاوار ئەکا/ قەومی کورد دڵساف و پاکن، میللەتێکن بێ‌قوسوور «بێکەس»› ▤ بدون عیب و نقص

بێ‌گەردی / bêgerdî/: ناو. خەنەکچان؛ داوێن‌پاکی ▤ پاکدامنی

بێگەڤ / bêgev/: ئاوەڵناو. لاسار؛ سەرسەری ▤ هرزه

بێگەڤی / bêgevî/: ناو. لاساری؛ سەرسەری بوون ▤ هرزگی

بێگەن١ / bêgen/: ناو. بۆگەن؛ بۆنی ناخۆش ‹بێگەنی کەوشەکانت کوشتمانی› ▤ بوگند

بێگەن٢: ئاوەڵناو. بۆگەن ‹کەوشی بێگەن› ▤ بوگندو

بێ‌گیان / bêg(i)yan/: ئاوەڵناو. نەژی؛ کوش ▤ بی‌جان

بێ‌لایەن / bêlayen/: ئاوەڵناو. بێ‌هۆگریی بەرەو لایەک ▤ بی‌طرف

بێڵتیڤان / bêltîvan/: ناو. گۆرانی‌بێژی داوەت و زەماوەند ▤ رامشگر

بێڵشا / bêlşa/: ئاوەڵناو. گێژ و حۆل و گەوج ▤ خُل

بێلندان / bêlindan/: ناو. جەژنێکی خاچ‌پەرستانە ▤ از اعیاد مسیحیان

بێلوژە / bêluje/: ناو. بێڵوز؛ جۆرێ هەرمێ ▤ نوعی گلابی

بێلۆ / bêlo/: ناو. بێلۆ؛ کوێرەکانی؛ سەرچاوەیەک کە بەهار دەژیتەوە. هەروەها: **بێلۆ تەقین؛ بێلۆ تەقینەوە** ▤ چشمه‌ای که بهاران بجوشد

بێلوتە / bêlûte/: ناو. جۆرێ نۆکە سپیلکەیە بۆ لەبلەبی دەبێ ▤ نوعی نخود برای نخودچی

بێ‌لەمپەر / bêlemper/: ئاوەڵناو. بێ‌پەرکەم؛ بێ‌کۆسپ و بەرهەڵست ▤ بلامانع

بێلیتە / bêlîte/: ناو. ١. سەما و ستران پێکەوە ٢. بێریتە؛ جۆرێ هەڵپەڕکێ ▤ ١. رقص و ترانه ٢. نوعی رقص گروهی

بێلیڤە / bêlîve/: ئاوەڵناو. بێ خانە و لانە ▤ آواره؛ دربه‌در

بێڵ / bêł/: ناو. ١. مەڕە؛ مەڕک؛ مەڕگ؛ پێمەڕە؛ بێمەڕە؛ پامەڕە؛ مەڕبێر؛ مەربێل؛ بێر؛ خاکەناز؛ خاکەناس؛ بێڵە؛ باڵە ٢. پاڕووی دارین ٣. جۆرێ ماشین بۆ هەڵکەندنی زەوی ▤ ١. بیل ٢. پارو ٣. بیل مکانیکی

بێڵا / bêła/: ناو. ئەنوا؛ باران‌نەگر؛ هەیوان ▤ تراس

بێڵاسن / bêłasin/: ناو. پێمەڕە ▤ بیل آهنی

بێڵاندن / bêłandin/: چاوگ. باڕاندنی کاژیلە ▤ بع‌بع کردن بزغاله

بێڵایی / bêłayî/: ناو. هێوان؛ بەرهێوان؛ سەکۆی سەر داپۆشراو ▤ تراس

بێڵتەپ / bêłtep/: ↓

▣ **بێڵتەپ کردن**: بنکۆڵ کردنی دەوراندەوری دار لە بەهاردا ▤ سست کردن خاک اطراف درخت در بهاران

بێڵچە / bêłçe/: ناو. بێڵکار؛ پێمەڕەی چکۆلە؛ بێڵ ئاسنی دەستی ▤ بیلچه

بێڵکار / bêłkar/: ناو. بێڵچە ▤ بیلچه

بێڵکاری / bêłkarî/: ناو. کار بە پێمەڕە ▤ بیل‌کاری

بێڵوز / bêłuz/: ☜ **بێلوژە**

بێڵۆ / bêło/: ☜ **بێلۆ**

بێڵۆتە / bêłote/: ناو. داوەتی فەقێیان ▤ جشن و سماع طلبه‌ها

بێڵۆچکە / bêłoçke/: ناو. پاڕۆ؛ بێڵی چکۆلەی ئاشەوان بۆ ئارد ▤ بیلچه‌ی آسیابان

بێڵە / bêłe/: دەنگەناو. باڕە؛ هاواری بزن ▤ صدای بُز

بێڵەباو / bêłebaw/: ناو. کاری ڕادانی قوڕ و خۆڵ بە دەمی بێڵ ≡ عمل روبیدن گل ولای با بیل

بێڵەبێڵ / bêłebêł/: دەنگەناو. هاوار هاواری بزن ≡ صدای پیاپی بُز

بێڵەدارینە / bêłedarîne/: ناو. پارۆ ≡ پارو

بێڵەساو / bêłesaw/: ناو. کاری خاوێن کردنەوەی کارێز و کانی بە بێڵ ≡ لایروبی قنات و چشمە با بیل

بێڵەق / bêłeq/: ناو. تانە؛ تەوس؛ توانج ≡ طعنە

بێڵەقان / bêłeqan/: ☜ **بێڵەکان**

بێڵەکان / bêłekan/: ناو. بێڵەقان؛ پیشکان؛ پیشک ≡ ابزار گیاه کندن

بێڵەکانێ / bêłekanê/: ناو. جۆلانە؛ داردلەکانێ ≡ تاب

بێڵەکڕە / bêłek(i)ře/: ناو. باڵەکڕە؛ بێڵەکڕێ؛ کاری خشاندنی لێواری خاکەناز بە سەر زەویدا بۆ کۆ کردنەوەی زبڵ و خۆڵ ≡ کار بیل بر زمین کشیدن برای جمع کردن آت و اشغال

بێڵەکڕێ / bêłek(i)řê/: ☜ **بێڵەکڕە**

بێڵەکۆ / bêłeko/: ناو. خۆڵەکەوە؛ مشکی؛ خۆڵەمێش ≡ خاکستر

بێڵەهەڕ / bêłeheř/: ناو. گیایەکی کوێستانییە دەکرێتە گزرە ≡ گیاهی کە برای علف کوبند

بێماد / bêmad/: ئاوەڵناو. ڕەنگ و ڕوو ناخۆش ≡ رنگ پریدە

بێمار / bêmar/: ئاوەڵناو. لەشبەبار؛ دەردەدار ≡ بیمار

بێماری / bêmarî/: ناو. دەرد؛ نەخۆشی ≡ بیماری

بێماڵوحاڵ / bemał û ĥał/: ئاوەڵناو. ژارۆ؛ هەژار ≡ بینوا

بێماڵی / bemałî/: ناو. نەداری؛ دەستەنگی ≡ فقر

بێمانا / bêmana/: ئاوەڵناو. بێواتا؛ بێسەروبەرە ≡ بی‌معنی

بێمایە / bêmaye/: ئاوەڵناو. بن‌شڕ؛ هیچوپووچ ≡ تهی‌مایە

بێمبالات / bêm(i)balat/: ئاوەڵناو. گەللایی؛ گوێنەدەر ≡ بی‌مبالات

بێمراد / bêm(i)rad/: ئاوەڵناو. کامنەدیو؛ بە ئاوات نەگەیشتوو ‹مەرگی ئەو سێ جەوانە بێمرادە/ ماتەمی خستە ئەو مەهابادە «هێمن»› ≡ ناکام

بێمرووەت / bêmirwet/: ئاوەڵناو/ ئاوەڵکار. بێڕەحم؛ دڵڕەق ‹جگەر دەبڕێ، دڵ ئەڕفێنێت و دەڕوا/ چ بێمرووەت! چ بێپەروا! چ بێباک! «مەحوی»› ≡ سنگدل

بێمرۆس / bêmros/: ئاوەڵناو. ١. خەمین ٢. ڕووتاڵ؛ مڕ و مۆچ ≡ ١. غمگین ٢. روترش

بێمرێس / bêm(i)rês/: ئاوەڵناو. ١. بێکەیف؛ نائاسایی؛ بێماد ٢. بێئیشتیا؛ بێمەیل بە خواردن ≡ ١. بی‌حال ٢. بی‌اشتها

بێمشوار / bêmişwar/: ئاوەڵناو. ١. بێودم؛ بێفریشک ٢. ناپایدار ≡ ١. بدیمن ٢. ناپایدار

بێمشوور / bêmişûr/: ئاوەڵناو. بێتەگبیر ≡ بی‌تدبیر

بێمشووری / bêm(i)şûrî/: ناو. بێخەیاڵی ≡ بی‌تدبیری

بێمشەکەر / bêm(i)şeker/: ئاوەڵناو. *[کینایە]* پەنا؛ خەڵوەت ≡ خلوت؛ دِنج

بێمک / bêmik/: ناو. فەریکە قەزوان ≡ چغالەی ثمر بُنە

بێمۆک / bêmok/: ناو. جۆرێ قەزوانی ورد ≡ نوعی ثمر ریز بُنە

بێمەڕە / bêmeře/: ناو. بێڵ؛ پێمەڕە ≡ بیل

بێمەژگ / bêmejg/: ئاوەڵناو. *[مەجاز]* بێمێشک؛ گەوج؛ بێهۆش و گۆش ≡ بی‌مُخ؛ بی‌خرد

بێمەژی / bêmejî/: ئاوەڵناو. *[مەجاز]* بێمەژگ؛ بێمێشک ≡ بی‌مُخ؛ بی‌عقل

بێمەعد / bême'd/: ئاوەڵناو. بێماد؛ بێمرێس ≡

بی‌حال

بێمەیل / bêmeyl/: ئاوەڵناو. بـە بـێ حـەز و واز ‹بێ‌مەیل! هەی بێ‌مەیل! بێ شەرت و بـەقا/ مـەیلت سـەرد کـەردەن ئـەی فـەڕوخلـەقا! «فولکلـۆر»› ☰ بی‌رغبت

بێمەیلی / bêmeylî/: ناو. بێ‌وازی؛ نابەدڵی ☰ اکراه

بێمیوە / bêmîwe/: ☜ **بێ‌بەر ـ١**

بێمێشک / bêmêşk/: ئاوەڵناو. *[مەجاز]* بێ‌مـەژگ ☰ بی‌مخ؛ بی‌خرد

بێن¹ / bên/: ناو. بۆن؛ بۆ ‹سەبا بێنێ ئەگەر بێنێ لـە زولفت، دین و دڵ دێنێ/ وەلیکن کەی دڵ و دینێ لە بۆ عوشاقی تۆ ماوە؟! «مەجدی»›. هەروەها: **بێن کردن؛ بێن پێوە کردن** ☰ بو

ـ بێن²: پاشوشە. بەندکـەر؛ بەسـتێن ‹زاربـێن؛ دەم‌بێن› ☰ ـ بند

بێنا / bêna/: ئاوەڵناو. تاسەر؛ هـەرماو؛ لەبڕان بـە دوور ☰ بی‌نهایت

بێنـاز / bênaz/: ئاوەڵـناو. بـێ‌سەرپەرشـت؛ بێ‌خەمخۆر ‹بێ‌نازەن ئەسباب ئەسپ و سواریت/ بێ‌کەیفەن ئەساس خاسەی شکاریت «مەولەوی»› ☰ بی غمخوار

بێنافتی / bênaftî/: ناو. بێنایی؛ جـۆرێ هـەنجیر ☰ نوعی انجیر

بێناو / bênaw/: ئاوەڵناو. نەبناف؛ کەس‌نـەناس ☰ گُمنام

بێناوک / bênawik/: ئاوەڵناو. میوەی بێ‌دەنک ☰ بی‌دانه

بێنـاوە / bênawe/: نـاو. شـێرپەنجە؛ کیفژاڵـە ☰ سرطان

بێنایی / bênayî/: ناو. بێنافتی؛ جۆرێ هەنجیر ☰ نوعی انجیر

بێنخۆشک / bênxoşk/: ناو. کنێرە ☰ گیاهی است

بێنخۆشکە / bênxoşke/: نـاو. شـاگوڵبەنـد؛ بۆخۆشکە؛ گیایەکە ☰ گیاهی است

بێندۆش / bêndoş/: نـاو. دەفـری شیردۆشـین ☰ ظرف شیردوشی

بێندەر / bênder/: ناو. بێدەر؛ خەرمان؛ خۆیـان ☰ خرمن

بێ‌نرخ / bênirx/: ئاوەڵناو. بێ‌بایەخ ☰ بی‌قدر

بێنزەرەتی / bênzeřetî/: نـاو. لـەش‌سـاغی ☰ سلامت؛ تندرستی

بێنژین / bênjin/: چاوگ. پژمین؛ پشمین؛ پنـژین ☰ عطسه کردن

بێ‌نسرین / bênisrîn/: ئاوەڵناو. بێ‌هاوتا؛ بێ‌وێنە ☰ بی‌مانند

بێ‌نسیب / bên(i)sîb/: ☜ **بێبەری**

بێنشک / bênişk/: ناو. ١. باوێشک ٢. وەنەوز ☰ ١. خمیازه ٢. چُرت

بێنفاڵ / bênfał/: ناو. بۆتەگـە؛ بـۆدڕنی نێـری ☰ بوی تەگه وقت جفتگیری

بێنفرەهی / bênf(i)rehî/: نـاو. پشـوودرێژی؛ سەبووری ☰ شکیبایی

بێنکوزیرک / bênkuzîrk/: نـاو. بۆکـڕووز ☰ بـوی استخوان سوخته

بێ‌نمایی / bên(i)mayî/: ناو. بێ‌نـوێژی؛ حـەیز ☰ حیض

بێ‌نموت / bên(i)mût/: ☜ **بێ‌نموود**

بێ‌نمـود / bên(i)mûd/: ئاوەڵـناو. بـێ‌نمـووت؛ پووتەکە ☰ بی‌نمود

بێ‌نـوێژ / bên(i)wêj/: ئاوەڵـناو. ١. پـۆنی؛ لـە دەورانی سـووری مانگانـەدا ٢. نوێژنـەخوێن ٣. نەشـیاو بـۆ نـوێژ کـردن ☰ ١. قاعـده؛ پریـود ٢. نمازنخوان ٣. نامناسبِ نماز

بێ‌نـوێژی / bên(i)wêjî/: نـاو. ١. حـەیز؛ پـۆن؛ سووری مانگانە ٢. ڕەوتی نـوێژ نەخوێنـدن ☰ ١. حیض؛ قاعدگی ٢. حالت نماز نخواندن

بێنەوا / bênewa/: ئاوەڵناو. بێ ئەنوا؛ هەژار ‹زەلیلم، بگرە دەستم! کەوتوم، سا ڕەحمێ ئەی گەردوون!/ فەقیرم، نامرادم، بێنەوام، ئەی مونعیم ئێحسانێ! «بێخود»› ⊑ بینوا

بێنەوایی / bênewayî/: ناو. بێئەنوایی؛ بێجێ و ڕێ و بێچارەیی ⊑ بینوایی

بێنەوبەرە / bêne w bere/: ناو. بێرەوبەرە: ١. گێرە و کێشە؛ کلۆش بردنە سەر خەرمان و گێرە کردنی ٢. *[مەجاز]* گرفتاری؛ دەردیسەر؛ کاری هاتوچۆ کردن و ئازار دیتن ⊑ ١. مرحلەای از کار دروگری ٢. گرفتاری

بێنیاز / bên(i)yaz/: ئاوەڵناو. کاربەکەس نا ⊑ بی‌نیاز

بێنیازی / bên(i)yazî/: ناو. پاراوی؛ تێر و تەسەلی ⊑ بی‌نیازی

بێنێوانبڕ/ bênêwanbiř/: ئاوەڵکار. پەستا- پەستا ⊑ پیاپی؛ بی‌انقطاع

بێواتا / bêwata/: ئاوەڵناو. بێسەروبەر؛ بێمانا ⊑ بی‌معنی

بێوادە[1] / bêwade/: ئاوەڵناو. ناوەخت؛ نابەجێ ‹موئەززین بەزمی شەو، وەک مورغی بێوادە دەشێوێنێ/ هەموو وەختێ لە ئێمە کردووە بەم قووقووە زایع! «مەحوی»› ⊑ ناموقع

بێوادە[2]: ئاوەڵکار. ناوەخت؛ لە کاتێکی نەگونجاودا ‹بە سۆز و داخەوە دەیگوت فەقیرم/ پەڕوپۆم هەڵوەرێ بێوادە پیرم! «هێمن»› ⊑ نابهنگام

بێوار / bêwar/: ئاوەڵناو. ١. نەزۆک ٢. بێسەر و شوێن ٣. وەجاخ‌کوێر ⊑ ١. نازا؛ یائِس ٢. بی‌نشان ٣. اُجاق‌کور

بێوارە / bêware/: ئاوەڵناو. غەوارە؛ بێگانە؛ نەناس ⊑ بیگانە

بێواز / bêwaz/: ئاوەڵناو. ١. بێحەوسەڵە؛ جاڕز ٢. بێماڵ و سامان ٣. بێدڵ ⊑ ١. بی‌حال ٢. بی‌مال ٣. بی‌دل و دماغ

بێوازی / bêwazî/: ناو. نابەدڵی؛ بێمەیلی ‹هاتە لای قەل بە کزی و بێوازی/ قەل گوتی: مامەهەڵۆ ناسازی! «سوارە»› ⊑ اکراه

بێوچان[1] / bêw(i)çan/: ئاوەڵناو. بێ پسانەوە؛ لە سەر یەک ‹مەترسن ڕۆڵەکانی قارەمانی گەل لە گیانبازی/ لە کۆڕی ئەم خەباتە بێوچانە تاقە یەک کەستان «هێمن»› ⊑ بی‌وقفە

بێوچان[2]: ئاوەڵکار. لەسەریەک؛ بێ گت و ڕاوەستان ‹بە بێوچان بە بێ وەستان/ گشتیان دێنەوە کوردستان «هەژار، *بۆ کوردستان*»› ⊑ بی‌وقفە

بێودم / bêwidm/: ئاوەڵناو. بێمشوار؛ بێفریشک ⊑ بدیُمن

بێورە / bêw(i)re/: ئاوەڵناو. ترسەنۆک ⊑ بُزدل

بێوزە / bêw(i)ze/: ئاوەڵناو. بێهێز ⊑ بی‌تاب‌وتوان

بێوسیری / bêwsîrî/: ☜ بەواسیر

بێوڵە / bêwiłe/: ☜ بێوەڵە

بێوڵەت / bêwłet/: ئاوەڵناو. ١. بێبەخت؛ چارەڕەش؛ کلۆل ٢. شووم (جنێوێکە) ‹سەری زلە، دەوڵەتە/ قاچی زلە، بێوڵەتە! «پەندی کوردی»› ⊑ ١. بدبخت؛ بیچارە ٢. بدیمن

بێوە / bêwe/: ئاوەڵناو. بێجووت، بە هۆی مردن یان دابڕان لە هاوسەر (زۆرتر بۆ ژن دەگوترێ) ⊑ بیوە

بێوەپیاو / bêwepiyaw/: ناو. ژن‌مردوو ⊑ بیوەمرد

بێوەج / bêwec/: ئاوەڵناو. بێنرخ؛ بێبایەخ ⊑ بی‌ارزش

بێوەخت / bêwext/: ئاوەڵناو. بێگاف ‹ژانی بێوەخت› ⊑ نابهنگام

بێوەر / bêwer/: ئاوەڵناو. ١. بێبەر؛ بێمیوە ٢. بێبەهرە و فایدە ‹شەو تا سوب نەخەف، ڕەنج بێوەر وەخوەم/ دڵگیر لە دونیای دوونپەروەر وە خوەم «شامی»› ٣. بێبەش؛ بێنسیو ⊑ ١. بی‌ثمر و میوە ٢. بی‌فایدە ٣. بی‌نصیب

بێوەری / bêwerî/: ئاوەڵناو. بێ‌بەش؛ بێ‌نسیب؛ پێ نەگەیشتوو ⚑ بی‌نصیب

بێوەژن / bêwejin/: ناو. شوو مردوو ⚑ بیوەزن

بێوەژن‌کۆشی / bêwejinkoşî/: ناو. *[کینایە]* دۆخی ڕەنج و دەردی هەژاری کێشان بۆ نان ⚑ تحمل رنج و فقر بسیار

بێوەسیری / bêwesîrî/: ☜ **بەواسیر**

بێوەشارتن / bêweşartin/: ئاوەڵناو. ڕەپ؛ ڕاست؛ بێ‌گرێ و ڕەوان ⚑ رُک و صریح

بێوەفا / bêwefa/: ئاوەڵناو. بەدنمەک؛ ڕافزی ⚑ بدقول

بێوەڵە / bêwełe/: ناو. بێوڵە؛ بەچکەساوای ورچ ⚑ بچە خرس

بێوەڵەورچ / bêwełewirç/: ناو. حەشکۆڵە؛ بەچکەورچ ⚑ بچەخرس

بێوەمێرد / bêwemêrd/: ناو. بێوەپیاو ⚑ مرد بیوە

بێوەی / bêwey/: ئاوەڵناو. بێ‌زیان؛ سەلامەت ‹ڕۆڵە ئازاکان! یاخوا بێ‌وەی بن!› ⚑ بی‌آزار؛ سالم

بێوێنە / bêwêne/: ئاوەڵناو. بێ‌هاوتا؛ بێ‌هەواڵ ‹شاعیرێک بوو بەنرخ و بێ‌وێنە / بیری ڕۆشن بوو، چەشنی ئاوێنە «هێمن»› ⚑ بی‌نظیر

بێهاز / bêhaz/: ئاوەڵناو. ١. بێ‌تابشت لەبەر هیلاکی و برسییەتی ٢. بێ‌هێز؛ بێ‌گیان ⚑ ١. ضعیف ٢. ناتوان

بێهاوتا / bêhawta/: ئاوەڵناو. بێ‌وێنە ⚑ بی‌نظیر

بێهاودەمی / bêhawdemî/: ☜ **بێکەسی**

بێهاوڕێ / bêhawřê/: ئاوەڵناو. سەڵت؛ تەنیا ⚑ تنها؛ بی‌همدم

بێهاوسەر / bêhawser/: ئاوەڵناو. ڕەبەن؛ زگورد ⚑ مُجرد

بێهجین / bêhcîn/: ☜ **بهجین**

بێهمان / bêhman/: پێرۆ. ← **فلان‌وبێهمان**

بێهن / bêhin/: ناو. بۆ؛ بۆن ⚑ بو

بێهن‌تەنگ / bêhinteng/: ئاوەڵناو. *[کینایە]* پرزەکوت؛ بێ‌تاقەت ⚑ ناشکیبا

بێهن‌درێژ / behind(i)rêj/: ئاوەڵناو. بەبەز ⚑ پرنفس

بێهنژاندن / bêhnijandin/: چاوگ. پژماندن ⚑ بە عطسە انداختن

بێهنژین / bêhnijîn/: چاوگ. پژمین ⚑ عطسە کردن

بێهۆ / bêho/: ئاوەڵناو. بێخود؛ خۆڕایی ⚑ بی‌دلیل

بێهۆش / bêhoş/: ئاوەڵناو. ١. دڵ‌بووراو؛ لەسەر خۆ چووگ ٢. گێژ و نازیرەک ‹تێ‌نەگەیشتبوو دلداری بێهۆش!/ کە کچ زوو کوڕان دەکەن فەرامۆش «هێمن»› * هەروەها: **بێهۆشی** ⚑ ١. بیهوش ٢. گیج؛ منگ

▣ **بێهۆش بوون**: بوورانەوە؛ لە هۆش چوون. هەروەها: **بێهۆش کردن** ⚑ از هوش رفتن

بێهۆش‌داروو / bêhoşdarû/: ناو. دەرمانی بێهۆشی ⚑ داروی بیهوشی

بێهوودە[1] / bêhûde/: ئاوەڵناو. خۆڕایی؛ بێخۆ ‹عومری بێهوودە› ⚑ بیهودە

بێهوودە[2]: ئاوەڵکار. بێ‌ئەنجام؛ بێ‌ئاکام ‹سەد کەڕەت کوژراوی یار بم لێم مەپرسە ئەی تەبیب!/ دەردی یارم خۆشترە، بێهوودە دەرمانم مەکە! «وەفایی»› ⚑ الکی؛ بیهودە

بێهەست / bêhest/: ئاوەڵناو. ١. سڕ؛ سوڕ ٢. بێ هەستۆکی ⚑ ١. بی‌حس ٢. بی‌احساس

بێهەستی / behestî/: ناو. ١. سڕی ٢. چۆنیەتی نەبوونی هەستیاری ⚑ ١. کرختی ٢. بی‌احساسی

بێهەناو / bêhenaw/: ئاوەڵناو. *[مەجاز]* ترسەنۆک؛ بێ‌زراو ⚑ بُزدل

بێهێز / bêhêz/: ئاوەڵناو. بێ‌وزە؛ بێ‌تووش؛ بێ‌تابشت ⚑ ناتوان

بێیاوان / bêyawan/: ☜ **بیابان**[1]

بێ‌یەک‌ودوو / bê yek û dû/: ☜ **بێ‌سێ و دوو**

پ

پ^{1} /p/: پیت. نیشانەی پیتی چوارەمی ئەلفوبێی زمانی کوردی ■ پ؛ نشانەی چهارمین حرف الفبای زبان کُردی

پ ـ^{2}: پێشگر. دروستکەری بەشی دووهەمی وشەدوانەی مانا لێڵ ‹پاخان: چاخان‌پاخان؛ پاتەران: هاتەران پاتەران› ■ سازندەی کلمەی مهمل

پ /pi/: ناو. ناوی پیتی چوارەمی ئەلفوبێی زمانی کوردی ■ پ؛ چهارمین حرف الفبای زبان کُردی

پا^{1} /pa/: ناو. پێ: ١. لاق؛ قاچ ‹وەختێو پا مەنیان وە بالای کەمەر/ نە خاکی پاشان گولان مەنیان سەر «سەیدی»› ٢. هەنگاو ‹چو کاوڕ وە گورگ وە لی ڕەم کردم/ یەی پا هاتە وەر سێ پا دوور گردم «شامی»› ٣. داوێن؛ پاڵداوین ‹هانە پای ئەو کۆ ڕەندان، چوون پەری/ گشت ئامادەی حوسن شۆخی و دولبەری «سەیدی»› ٤. قەراخ؛ ڕەخ ‹چوومە پای ئاوەکە› ٥. پلە؛ پایە ‹کەس ناگاتە پای تۆ› ٦. ڕەوت؛ شێوە؛ پێ‌وڕێ ‹بەم پا بڕوا، گران دەبێ› ٧. ماشە؛ پەلەپیتکە ٨. ڕکێف؛ ڕکێو؛ زەنگوو ٩. *[کنایە]* وزە؛ هێز ‹پای شەڕم نەماوە› ١٠. *[کنایە]* کۆڵەکە؛ پاڵپشت ‹کوڕەکانم پای منن› ١١. ئەندازە ‹با ئەوی تریش هەر بەم پایە بێ› ١٢. فووت؛ یەکەیەکی درێژایی بەرانبەر بە ٣٠,٤٨ سانتی‌میتر ١٣. ودم؛ ورم؛ فەڕ و پیت ■ ١. پا ٢. گام ٣. دامنه ۴. کناره ۵. پایه؛ درجه ۶. روال؛ منوال ٧. ماشه ٨. رکاب ٩. نا؛ توان ١٠. پشتوانه ١١. اندازه. ١٢. فوت ١٣. شگون

▣ **پا وە پا**(**ی کەسێک**): شان بە شان(ی کەسێک) ‹نە هەر دوو تەرەف دوو سەف دان قەتار/ پا وە پای ئێمە هەر سوب تا ئێوار «ئاغا عینایەت»› ■ پا به پا(ی کسی)

⊡ **پا بیەی**: *[مەجاز]* بە پێ و قەدەم بوون؛ بە ودم بوون ■ آمد داشتن

پا پیاساوین: *[کنایە]* ١. پێخوست کردن ٢. چاو لێ پۆشین ٣. سەرپۆش لە سەر دانان ■ ١. پایمال کردن ٢. چشم‌پوشی کردن ٣. سرپوش گذاشتن

پا پیا نان: پێ لێ نان؛ پێ لە سەر نان ■ لگدمال کردن

پا لێ تەقاندن/ تەقانن: *[مەجاز]* زۆر بۆ هێنان ■ تحت فشار قرار دادن

پا پێوە دان: پێ خستنە جوولە بۆ لێخوڕین (ئەسپ و دووچەرخە و ...) ■ رکاب زدن

پا خستن: *[کنایە]* ١. لە پێ کەوتن؛ زۆر ماندوو بوون لە ڕێگەدا ٢. *[کنایە]* زۆر نەخۆش و کەلەلا کەوتن ■ ١. از پا افتادن ٢. به شدت بیمار شدن

پا خواردن: *[کنایە]* ١. وەبەر پا کەوتن ‹ئەو

فەرشە هەرچی پا بخوا، جوانتر دەبێ› ۲. *[کینایە]* تەمەن تێپەڕ کردن ‹ماشەڵڵا، مامە زۆراب هەرچی پا ئەخوا، بەگوڕتر ئەبێتەوە!› ☰ ۱. زیر پا بودن ۲. عُمر کردن

پا داکێشان: *[کینایە]* ۱. سانەوە؛ لاق ڕاکێشان بە مەبەستی حەسانەوە ‹دوای ئەو هەموو کار و ماندوو بوونە، کاتی ئەوەیە هێندێک پا داکێشم› ۲. *[کینایە]* لە ڕادەی خۆ دەرچوون ‹من دەنگ ناکەم، ئەو هەر زیاتر پا دائەکێشێ!› ۳. گایین؛ قایل بە گایین کردن ☰ ۱. پا سبک کردن ۲. از حدود خود تجاوز کردن ۳. گاییدن

پا داگرتن: *[کینایە]* پێ داگرتن؛ پا دانە گەز؛ پا گەزدان؛ سوور بوون لە سەر کارێ ‹مامم پای داگرتووە، منیش لەگەڵی بڕۆم› ☰ پافشاری کردن

پا دان: ۱. پێ لێدان؛ تێهەڵدان ۲. *[کینایە]* ڕازی بوون؛ ڕێدان ۳. *[کینایە]* هەڵسووڕان؛ دەست دان؛ ڕێک کەوتن ‹پا بدا سەفەرێکی ئەودیو دەکەم› ☰ ۱. تیپا زدن ۲. راضی شدن ۳. فراهم شدن

پا دانە گەز: ☜ **پا داگرتن**

پا سەر نیان: *[کینایە]* سەر دە دوو نان؛ شوێن کەوتن ☰ تعقیب کردن

پا کرانەوە/ کریانەوە: *[کینایە]* ۱. بۆ یەکەم جار (بەتایبەت بووک و زاوا) بۆ شوێنێ پێکەوە بانگهێشت کران ۲. فێرە شوێنێ بوون و زۆر بۆ ئەو شوێنە چوون ‹پای کراوەتەوە و هەموو ڕۆژێ دەچێ بۆ ماڵیان› ☰ ۱. پاگُشا شدن ۲. پای کسی به جایی باز شدن

پا کردنەوە/ کرنەوە: *[کینایە]* بانگهێشت کردن (بەتایبەت بووک و زاوا) بۆ شوێنێ کە پێشتر پێکەوە نەچوون ☰ پاگُشا کردن

پا گرتن: *[کینایە]* پێ گرتن؛ فێرە ڕۆیشتن بوونی منداڵ ☰ سر پا افتادن بچە

پا گەرمەو بوون: *[کینایە]* تاوێ لە شوێنێ جێگیر بوون ‹پەلە مەکە! با پات گەرمەوە بێ جا داوای نان بکە› ☰ اندکی در جایی ماندن

پا گەزدان: ☜ **پا داگرتن**

پا لە پەین دان: *[کینایە]* ۱. بەتاڵ و حەتاڵ گەڕان ۲. بێهۆ چاوەڕوان بوون ☰ ۱. ول گشتن ۲. ولِمُعطل بودن

پا لێ تەقاندن: *[مەجاز]* زۆر بۆ هێنان ☰ تحت فشار قرار دادن

پا نان/ نیان: ۱. چوونە ناو ‹هەر پام نایە ناو ماڵەکە، بوو بە هەرا!› ۲. *[کینایە]* گەیشتن ‹پای ناوەتە نێو پەنجا› ☰ ۱. وارد شدن ۲. رسیدن

پا نانە/ نیانە پێشەوە: *[کینایە]* داوخواز بوون؛ بە ویستی خۆ، ئامادەی جێبەجێ کردنی کارێک بوون ☰ داوطلبانە پا پیش گذاشتن

پا نانە/ نیانە ڕێس مل: *[کینایە]* خستنە تەنگانەوە ☰ در تنگنا قرار دادن

پا نانە/ نیانە پێش: پێ لە سەر دانان ‹تکەش عاجز کەرد خەیاڵت تێشدا/ ئازیز بۆ جارێک پا بنیەر پێشدا «مەولەوی»› ☰ پا بر (چیزی) نهادن

پا هەڵخستن: *[مەجاز]* خێرا چوون و گەڕانەوە ☰ سریع رفتن و برگشتن

پا هەڵکەفتن: هەڵەنگووتن؛ ڕەت بردن ☰ سکندری خوردن

پا هەڵگرتن: *[مەجاز]* خۆشتر ڕۆیشتن؛ تون کردنەوە ☰ سریع‌تر رفتن

پای زیادی داکێشان: *[کینایە]* زێدەڕۆیی کردن؛ زیاتر لە ڕادەی خۆ، دەست بۆ شتێ بردن ☰ پا از گلیم خود دراز کردن

پا لە کەسێک/ شوێنێک بڕان/ بڕیان: *[کینایە]* نەمانی پێوەندی و هاتوچۆی کەسێک بۆ لای کەسێ/ شوێنێ ‹شەیدای خاکەسار، هەی خەمخەیاڵ وێم/ پا جە دۆست بڕیان، هەی

وێرانماڵ وێم «بێسارانی»› ☰ قطع شـدن ارتبـاط کسی با جایی

دو پا کردنە کەوشێکا: *[کینایە]* هیچ قسەیەکی تر نەبیستن ‹دوو پای کردگەسـە کەوشـێکا ئـەیژێ ئەچم!› ☰ هیچ انعطاف نداشتن

پا۲: ئاوەڵناو. ١. *[سوورکەڵە]* پاک؛ خاوێن ‹شۆردم، پـا بۆوە› ٢. خواری ئامانج ☰ ١. پاک ٢. پایین هدف

⊡ **پا بوونەوە** ☜ **پاك بوونەوە**

پا کردن: *[کینایە]* بەر کردن؛ کورت هێنـانی تـیر یان بەرد لە ئامـانج ‹لـێم تەقانـد، نـەیپێکا، پـای کرد› ☰ پایینِ هدف زدن

پا (**پاک**) **کردن/ کردنەوە** ١. خـاوێن کردنـەوە؛ تەمیس کردن ‹گەنمەکەم، پا کـرد› ٢. تێکـۆڵ لێ‌کردنەوە ‹ئەو خەیارەم بۆ پا کـە!› ☰ ١. تمیـز کردن ٢. پوست کندن

پا۳: ئامراز. کە وابوو؛ کە وابێ؛ سا ‹پـا، ژ مـەرا چـێ نابت› ☰ پس

پا۴: سارستە. پەحا؛ وشەی سەیر مـان ‹پـا! سـەیرە بەخوا!› ☰ شگفتا

پاـ۵: پێشوشـە. ١. بن؛ خـوار ‹پـادیوار؛ پاکـەش› ٢. هاوڕێ و پارێزەر ‹پاوەوی› ٣. دوا؛ پاش ‹پاشـارۆ› ٤. بریکار ‹پاخەسوو› ☰ ١. پایین ٢. مراقب و همراه ٣. پس ـ؛ پسا ـ ٤. پیشکار

ـ **پـا**۶: پاشەوشە. هەڵسـاو؛ بەرقـەرار؛ ئامـادەی کـار ‹بەرپا؛ سەرپا› ☰ ـ پا

پائەوشار / pa'ewşar/: ناو. دەپی ژێر قاچی جـۆلا ☰ پایافشار جولایی

پـابۆس / pabos/: ناو. کاری پا ماچ کـردن ‹گیـان وە لەب یاوان پـەی پـابۆس پـات/ بـەیۆ یـا نـەیۆ تـۆ چێشەن سەلات «مەولەوی»› ☰ پابوس

پابەرە / pabere/: ناو. دەرپێ؛ ژێرشواڵ ☰ پیژامە

پابەرێ / paberê/: ناو. دەرپێ (زۆرتر ئی ژنـان) ☰ شلوار (بیشتر زنانە)

پابەستە / pabeste/: ئاوەڵـناو. گـیراو؛ یەخسـیر؛ ئازادی لێ گیراو ‹تۆ ئازاد پەی سەیر جای جاودانی/ من پابەستەی بەند ئەی دنیای فانی «مەولەوی»› ☰ اسیر

پابەمانگ / pabemang/: ☜ **پاوەمانگ**

پابەند۱ / pabend/: نـاو. ١. پێوەند؛ پـاوەن؛ پاوانـە؛ پاشوەن؛ بەندی ئاسنی قاچی یەکسم ٢. بـەرعۆدە؛ دەستەبەر؛ کەسێ کە لە لایـەن کەسـێکی تـرەوە بڕیاری کارێک بدا ☰ ١. بخو؛ پابند ستور ٢. ضامن

پابەنـد۲: ئاوەڵـناو. پـێ‌بەنـد: ١. گـیرۆدە؛ گرفتـار ‹نەک چوون من پابەند قەڵای شار دەرد/ نەی وەهار چوون وەڵـگ پـاییزان ڕەنـگ‌زەرد «مەولـەوی»› ٢. دڵ‌بەستوو؛ خووپێ‌گرتـوو ‹وەهـا پابەنـدی بسـکی شێت‌وپێتم، بێ‌خەبەر مـاوم/ لـە خـۆم و حـاڵ‌وباڵـم، حاڵی من دێوانە دەیزانـێ «ئـاوات»› ٣. دەربەسـت؛ بڕوامند ‹پابەند بە هیچ بیر و بڕوایـەک نییـە› ☰ ١. گرفتار ٢. مأنوس ٣. پایبند؛ مقید

پابـەوەخت / pabewext/: ئاوەڵـناو. کیژەعـازەوی گەیشتووە کاتی شوو کردن ☰ دمِ بخت

پابێڵ / pabêł/: ناو. ١. بڕشتی یـەک پێمـەڕە ٢. کاری شێوەرد کردنی زەوی بە بێڵ (بە هێزی پێ) ☰ ١. برش حاصل از یک بار بیل زدن ٢. بیلکاری

⊡ **پابێڵ کردن**: کەندن و شـێف بـڕینی زەوی بـە بێڵ ☰ بیل زدن زمین

پاپ / pap/: ناو. ١. پاپا؛ هەرەمەزنی خاچپەرسـتان ٢. خلـت؛ تلـتە؛ خـەوش و مـاکی بـنی تـراو ٣. کرێژی پێست ☰ ١. پاپ؛ رهبر کاتولیک‌هـای جهـان ٢. دُرد؛ دُردی ٣. شورەی سر و بدن

پاپا۱ / papa/: نـاو. ١. بـاپیر؛ بـاوا؛ باوەگـەورە ٢. پاپ؛ هەرەمەزنی خاچپەرستان ٣. *[منداڵانە]* پـێ؛ پـا ٤. *[منداڵانـە]* پـێڵاو؛ کـەوش ٥. پاوپـایی؛ بێ‌تاقەتی؛ دۆخی بـێ ئـۆقرە و ئـارام بـوون ☰ ١. پدربزرگ ٢. پاپ ٣. پا ٤. کفش ٥. بی‌تابی

⊡ **پاپا کردن**: ١. ڕێ چوونی منداڵ ٢. *[منداڵانە]* هەستان؛ هەڵسان؛ هەڵستان ☰ ١. تاتی ـ تاتی راه رفتن بچه ٢. ایستادن؛ پا شدن

پاپا^{۲}: ئاوەڵناو. ١. پاپەی؛ زۆر داواکار ٢. بێتاقەت؛ ئۆقره و ئارام لێ براو ☰ ١. خواهان ٢. بی‌تاب

⊡ **پاپا بون**: چاوەڕوان و بێتاقەت بوون ‹کێ لەو دەمەدا ببا تخوونی/ پاپای بوو لە مردن و نەبوونی «هەژار، *مەم و زین*»› ☰ بی‌تاب بودن

پاپاجانە / papacane/: ناو. پاپووچکە؛ پاپووچە؛ پاپەجانە؛ پاپەجانێ؛ کەوشی منالان ☰ پاپوش بچه

پاپاچینە / papaçîne/: ناو. ١. پێ‌پێلکەی کارێزکەن کە لە دیواری دەکۆلێ ٢. ☜ **پەیژە** ☰ ١. پلّکان قنات ٢. ☜ **پەیژە**

پاپاخ / papax/: ناو. پاپاغ؛ کڵاوی عەجەمی ☰ پاپاخ

پاپارنجی / paparincî/: ☜ **پاپارنجێ**

پاپارنجێ / paparincê/: ناو. پاپارنجی؛ یارییەکی منداڵانە، پشت بە پشتی یەکترەوە دەنێن و هەرکام بە نۆرە کۆم دەبنەوە و ئەوی‌تر بە پشتەوە، دەکەوێتە سەر پشتی و ئەم بەیتە دەڵێنەوە: (پاپارنجێ، کۆترە قرینجێ/ کۆترە قرینجێ، پاپارنجێ) ☰ از بازی‌های کودکانه

پاپاغ / papağ/: ☜ **پاپاخ**

پاپرتوک / papirtûk/: ناو. پەپوولە؛ پەروانە ☰ پروانە

پاپریک / pap(i)rîk/: ناو. جۆرێ پەپوولە ☰ نوعی پروانە

پاپل / papil/: ناو. پل؛ چرۆ؛ چووزە؛ وردە لکی دار ☰ جوانەی درخت

پاپلەکانێ / pap(i)lekanê/: ناو. پاپلێکانێ؛ جۆرێک جۆلانەی گوریس ☰ نوعی تاب‌بازی

پاپلێکانێ / pap(i)lêkanê/: ☜ **پاپلەکانێ**

پاپۆڕ / papoř/: ناو. گەمیە؛ کەشتی ‹تووشی لافاوی عیلم بووم و بەڵام زوو دەرپەڕیم/ سواری پاپۆڕی جەهل بووم و بە ناویا تێپەڕیم «بێکەس»› ☰ کشتی

پاپۆڕوان / papořwan/: ☜ **پاپۆڕەوان**

پاپۆڕەوان / papořewan/: ناو. پاپۆڕوان؛ گەمیوان؛ گەمیەوان ☰ کشتیبان

پاپۆش / papoş/: ناو. ١. شواڵ، بەتایبەت شواڵی ژنانە ٢. دەرپێ؛ هەر شتێ کە لای خوارووی لەش دادەپۆشێ ٣. *[کینایە]* پیلان. هەروەها: **پاپۆش دروست کردن** ☰ ١. شلوار زنانە ٢. پیژامە؛ پوشش پایین‌تنە ٣. پاپوش

پاپۆکە / papoke/: ناو. پەپکە (بەتایبەت بۆ مار دەگوترێ، کاتێ خۆی کۆ دەکاتەوە). هەروەها: **پاپۆکە دان** ☰ چنبرە

پاپوچکە / papûçke/: ☜ **پاپاجانە**

پاپوچە / papûçe/: ☜ **پاپاجانە**

پاپوش / papûş/: ناو. ١. پێڵاو؛ پاڵا ٢. دەرپێ ☰ ١. پای‌افزار ٢. پیژامە

پاپە / pape/: ئاوەڵناو. گرنگیدەر ☰ در قید

⊡ **پاپە بون**: گرنگی دان؛ خەمخۆر بوون ‹باوکم بۆ برێ کار هەر پاپە نەبوو› ☰ اهمیت دادن؛ در قید بودن

پاپەتی / papetî/: ئاوەڵناو. پێپەتی: ١. خواس؛ پێخواس؛ بێ‌پێڵاو ٢. *[کینایە]* نەفام؛ تێنەگەیشتوو ‹لە سەر خاکی کوردەواری/ رەش و پاپەتی داباری «هەژار، *بۆ کوردستان*»› ☰ ١. پابرهنە ٢. پاپَتی

پاپەجانە / papecane/: ☜ **پاپاجانە**

پاپەجانێ / papecanê/: ☜ **پاپاجانە**

پاپەجینە / papecîne/: ☜ **پەیژە**

پاپەل / papel/: ناو. بن‌گەڵا؛ بن‌پەلک ☰ برگِ پیر

⊡ **پاپەل کردن**: قرتاندنی گەڵای پیر و زەردی لای خوارووی نەمام و بڕکە تووتن ☰ چیدن برگ‌های پژمُردە و زائد نهال و بوتەی توتون

پاپەنج / papenc/: ناو. سیخوڕ؛ سیچڕ؛ جۆری ژژووی تیرهاوێژ ■ نوعی خارپُشت

پاپەنجە / papence/: ☜ **پەیژە**

پاپەی / papey/: ناوەڵناو. پاپا؛ زۆر داواکار ■ بی‌تاب

پاپەینجە / papeynce/: ☜ **پەیژە**

پاپی / papî/: ناو. ١. شووفار؛ زوانگیر ٢. بنار؛ دەمەقاڵە ■ ١. جاسوس ٢. بگومگو

پاپیا / pap(i)ya/: ☜ **پاپیادە**

پاپیادە١ / pap(i)yade/: ناو. پاپیا؛ پاپیارەتە؛ پیادە ■ پیادە

پاپیادە٢: ناوەڵکار. پاپیا؛ پاپیارەتە؛ پەیامە؛ بە پێیان؛ بە پای پیادە ‹پاپیادە هاتم› ■ پیادە

پاپیارەتە / pap(i)yarete/: ☜ **پاپیادە**

پاپی‌سلێمونی / papîs(i)lêmunî/: ☜ **پەپوسلێمانە**

پاپی‌سڵێموونی / papîs(i)łêmûnî/: ☜ **پەپوسڵێمانە**

پاپیلکە / papîlke/: ☜ **پەیژە**

پاپیۆن / papyon/: ناو. پارچەیەکی لە بیچمی پەپوولە کە بە بەن یان کێش، بە یەخە یان قڕیەوە دەبەستن ■ پاپیون

پاپێچ / papêç/: ناو. شەکاڵ؛ شەقاڵ؛ پاتاوە؛ جۆرێک پێڵاوی بە موو چندراو کە ژێرەکەی بە بەنێک دەبەسرێتە لاقەوە ■ پالیک؛ چارق؛ چارغ

پاپێژ / papêj/: ناو. گەمڕە؛ دەوەی بە پا پێژاو ■ سرگین پاخوردە

پاپێنجە / papênce/: ☜ **پەیژە**

پات١ / pat/: ناو. ١. هەویر ٢. گولێکە ■ ١. خمیر ٢. گُلی است

پات٢: ناوەڵناو. قەتیس؛ بێ‌جوولە مانەوە لە شەترەنجدا ■ پات (حالتی در شطرنج)

• **پات**٣: پاشەوشە. ١. ـ پێژ؛ برێژ ‹نان‌پات› ٢. بارە؛ سەرە ‹دووپات› ٣. ئامال ـ؛ مەیلەو ـ (بۆ ڕەنگ دەگوترێ) ‹سپی‌پات› ■ ١. ـ پز؛ پزندە ٢. ـ بارە ٣. ـ فام

پاتاڵ١ / patał/: ناو. ١. ئاژاڵ؛ وڵسات ‹هێندێ پاتاڵی دۆم هەبوو/ لە هەر شت بەشی خۆم هەبوو «هەژار، بۆ *کوردستان*»› ٢. کۆنەپەڕۆ ■ ١. احشام ٢. کهنه پارچه

◘ **پاتاڵ ڕاگرتن**: ئاژەڵ بە خێو کردن ‹نانی پەیدا کە بە هۆی کشت و کاڵ/ پاتاڵ ڕابگرە با نەڵێن پاتاڵ «حەقیقی»› ■ دام پروردن

پاتاڵ٢: ناوەڵناو. ١. ڕووتی بێ‌ئەنوا ٢. *[کینایە]* تەمبەڵی بێکارە ٣. *[کینایە]* کەر و نەفام ■ ١. برهنەی بینوا ٢. لش و بیکارە ٣. ابله

پاتاڵ٣: پێڕۆ. ← **پیروپاتاڵ**

پاتاوە / patawe/: ناو. ١. پالا؛ پێڵاو؛ کاڵە؛ کاڵک ٢. پێتاوە؛ پووزپێچ؛ پووزەوانە؛ بەلەک‌پێچ ■ ١. پای‌افزار ٢. پاتابه

پاترا / patra/: ناوەڵناو. گوم؛ بێ‌سەروشوێن ‹مانگێکە پاترا بووە و هەواڵی نازانم› ■ گم؛ مفقودالاثر

پاتشا / patşa/: ناو. شا؛ پاوشا؛ پاڵشا ■ پادشاه

پاتشایەتی / pat(i)şayetî/: ناو. شایەتی؛ شایی ■ پادشاهی

پاتک / patik/: ناو. ١. بۆق‌مل؛ پشتەمل؛ پشتی مل ٢. پشتەسەر؛ پشتی سەر ٣. چەپکێ گەڵاتووتن ٤. پارچەپینە ■ ١. پس گردن ٢. قفا ٣. دستەای برگ توتون ۴. وصلەی پارچه

پاتک‌پان / patikpan/: ناوەڵناو. *[پلار]* مل‌قەوی؛ مل‌ئەستوور ■ گردن‌کلفت

پاتلن / patilin/: ☜ **پاشێل**

پاتن / patin/: چاوگ. ١. برژان؛ برژیان؛ بێژان ٢. سووتان؛ سووتیان؛ شەوتین ■ ١. پُختن ٢. سوختن

پاتۆ / pato/: ناو. ١. کۆلووی نان؛ هەویری لە تەندوورا سووتاو ٢. کولێرە؛ کولۆرە؛ ستورک؛ ئەستورک ٣. کلوە بەفری درشت ■ ١. خمیر در

تنور سوخته ٢. گرده نان ٣. دانەی درشت برف

پاتۆر ـ پاتۆر / pator pator/: ئاوەڵناو. ١. پترۆـپترۆ؛ ڕیشاڵ ـ ڕیشاڵ ٢. شڕ و کون ـ کون و لەکارکەوتوو ☰ ١. شرحه ـ شرحه ٢. سوراخ ـ سوراخ

پاتۆره / patore/: ناو. ١. کولووی بەفر ٢. سەوقات؛ دیاری ☰ ١. دانەی برف ٢. ارمغان

پاتۆز / patoz/: ناو. ماشێنی دروێنه ☰ کُمباین

پاتۆڤ / patov/: ناو. گیایەکە زرو وەک قاشاغ، یەکسمی پێ دەماڵن ☰ گیاهی زِبر

پاتۆق / patoq/: ناو. شوێنی کۆبوونەوە ☰ پاتوق

پاتۆڵ / patoł/: ناو. پانتۆڵ؛ پانترۆن؛ پانترۆڵ؛ شەلوار؛ شەرواڵ؛ ڕانکی لە قوماش ‹کەوا و پاتۆڵ، ئەسپی چاک/ لە دوارۆژ بێ ترس و باک «هەژار، بۆ *کوردستان*»› ☰ شلوار

پاتۆڵە / patołe/: ناو. کولێره؛ ستورک؛ ئەستوورکە ☰ گرده نان

پاتۆڵێ / patołê/: ناو. پاتۆڵ؛ شواڵ؛ شالوار ☰ شلوار

پاتۆنیا / patonya/: ناو. گولێکی دەرمانییە ☰ از گیاهان دارویی

پاتووک / patûk/: ئاوەڵناو. پرتووکاو؛ پواو؛ ڕزیو؛ دارزیاگ ☰ پوسیده

پاتە^{1} / pate/: ناو. ١. کەوشی چەک و شڕ ٢. پاتی؛ گالۆش؛ کەوشی لاستیک ٣. ورتکەنان؛ وردەنان ٤. بەرماو؛ پاشماوه ٥. پینه؛ پنوو؛ پنی؛ پارچەیەک کە بە سەر دڕاویدا دەیدروون ٦. سلاو؛ مەرحەبایی ٧. گۆشتاو؛ ئاوگۆشت ☰ ١. کفش پاره ٢. گالُش ٣. ریزەنان ۴. پس‌مانده ۵. وصله ۶ سلام ٧. آبگوشت

⊡ **پاتە کرن**: پینه کردن ☰ وصله کردن

پاتە لێخستن: سلاو لێ‌کردن ☰ سلام کردن

• **پاتە**^{2}: پاشەوشە. ـ پات؛ ـبارە؛ ـجارە ‹دووپاتە› ☰ ـ باره

پاتەخت / patext/: ☜ **پێتەخت**

پاتەختی / patextî/: ناو. ١. مێزی پچووکی پەنا تەختەخەو (قەرەوێڵە) ٢. دیاری خزم و خوێش بۆ بووک و زاوا دوای زەماوەندیان ☰ ١و٢. پاتختی

پاتەخۆر / patexor/: ئاوەڵناو. ١. بەرماوخۆر ٢. *[پلار]* چڵکاوخوەر؛ خۆفرۆشی خوێڕی و سەرسوالکەر ☰ ١. ریزەخوار ٢. خودفروشِ گدامنش

پاتەران / pateran/: ناو. وڕاوه ☰ هذیان

پاتەی / patey/: چاوگ. هۆرپاتەی؛ هەڵپەرتاوتن ☰ چیدن و بُریدن

پاتی / patî/: ☜ **پاتە^{1}ـ٢**

پاتیل^{1} / patîl/: ناو. ١. ☜ **پاتیلە** ٢. سوێنەی هەویر شێلان ☰ ١. ☜ **پاتیله** ٢. پاتیل خمیر

پاتیل^{2}: ئاوەڵناو. ڕەشەمەست ☰ مستِ پاتیل

پاتیلۆک / patîlok/: ناو. کەباب؛ گۆشتی برژاو ☰ کباب

پاتیلە / patîle/: ناو. پاتیل؛ پاتێل؛ مەنجەڵی بچووک؛ بەرۆشی گچکە ☰ دیگ کوچک

پاتێل / patêł/: ☜ **پاتیله**

پاجڤە / pac(i)ve/: ☜ **پاچڤە**

پاجە / pace/: ناو. پەنجێره؛ پەنجەره؛ دەلاقە؛ دەروەچە ☰ پنجره

پاچ^{1} / paç/: ناو. ١. قەزمە؛ کولینگی یەک دەم ‹دوور لە تۆ دایم ئەناڵم وەک نەخۆشی بێ‌تەبیب/ چاوەڕێی ئاوازی دەنگی خاکەناز و پاچمە «ناری»› ٢. ماچ؛ کاری ڕامووسان ٣. کۆنەپەڕۆ ٤. کراس ☰ ١. نوعی کلنگ ٢. بوسه ٣. کُهنه ۴. پیراهن

▣ **پاچ دوسەرە**: قوڵنگە؛ پاچی دوودەم کە زۆرتر سەرێکی پانە ☰ کُلنگ

پاچ زەنگن: پاچی یەک‌دەم و نووسکن ☰ نوعی تیشه

⊡ **پاچ کرن**: ماچ کردن؛ ڕاموسین ☰ بوسیدن

پاچ وشاندن: پاچ لە جێگایەک دان ‹ئێمەش

ناچار بەم شان ـ بەو شان/ بێ‌پشوو پاچمان ئەوەشان› 🇮🇷 کُلنگ زدن

• **پاچ**^{۲}: پاشەوشە. پاچەر ‹دارپاچ› 🇮🇷 ـ پیرا؛ پیراینده

پاچاڵ / paçał/: ناو. ۱. پێچاڵ؛ قولکەی ژێر پای جۆلا ۲. شوێنی چاڵ لە چاو دەوروبەری 🇮🇷 ۱. پاچال ۲. چاله

پاچاندنەوە / paçand(i)newe/: چاوگ. پەرچ کردن؛ پەرچاندنەوەی وەک تەنەکە و بزمار 🇮🇷 پرچ کردن

پاچرا / paç(i)ra/: ناو. ۱. پێ‌چرا؛ پێچکی لە دار یان لە قوڕ بۆ قوتیلکە چرا ۲. ئەو پارە لە قوماردا دەدرێ بە خاوەن قومارخانە 🇮🇷 ۱. پاچراغ ۲. پولی که قماربازها به قمارخانه می‌پردازند

پاچران / paç(i)ran/: چاوگ. تێنەپەڕ. //پاچرای؛ دەپاچرێی؛ بپاچرێ// چنیان؛ ڕنیان 🇮🇷 چیده شدن

■ ناوەڵناوی بەرکاری: پاچراو/ چاوگی نەرێنی: نەپاچران

پاچرانەوە / paç(i)ranewe/: چاوگ. تێنەپەڕ. //پاچرایەوە؛ دەپاچرێیەوە؛ بپاچرێوە// بڕیانەوە 🇮🇷 چیده شدن

■ ناوەڵناوی بەرکاری: پاچراوەوە/ چاوگی نەرێنی: نەپاچرانەوە

پاچرکێ / paçirkê/: ☜ **پاچڕکێ**

پاچڕکێ / paçiřkê/: ناوەڵکار. پێ‌دزە؛ پێ‌خشکە؛ پێ‌دزکێ؛ پاچرکێ؛ بە خشکە؛ قولەپسکێ؛ بزدم؛ تەلە ـ تەلە؛ ماتەمات؛ پسوو ـ پسوو؛ هێدی و بێ‌چرکە 🇮🇷 پاورچین

پاچڤە / paç(i)ve/: ناو. پاچەڤە؛ پاجڤە؛ کاری وەرگێڕان 🇮🇷 ترجمه

پاچڤەکار / paç(i)vekar/: ناو. تەرجمان؛ چێورکار؛ وەرگێڕ 🇮🇷 مُترجم

پاچڤەکراو / paç(i)vek(i)raw/: ناوەڵناو. وەرگێڕاو؛ وەرگەڕاو 🇮🇷 ترجمه‌شده

پاچک / paçik/: ناو. ۱. پێ؛ پا ۲. پەڕۆی لەت و شڕ ۳. دەسەگیرەی ئاشپەزخانە ٤. پاچکە؛ پایە 🇮🇷 ۱. پا ۲. کُهنه ۳. دستگیره‌ی آشپزخانه ۴. پایه

پاچکاری / paçkarî/: ناو. کاری زەوی کۆڵین بە پاچ 🇮🇷 کلنگ‌کاری

پاچکە / paçke/: ناو. ۱. پاچک؛ پێچک؛ پایە ۲. پێ؛ پاچە؛ پێچک؛ پاچەی سەروپێ ۳. بەلەک؛ ساق 🇮🇷 ۱. پایه ۲. پاچه‌ی کلّه‌پاچه ۳. ساق پا

پاچلە / paçile/: ناو. سنگی تەنافی ڕەشماڵ 🇮🇷 میخ رسن سیاه‌چادر

پاچناڤ / paçinav/: ناو. ۱. نازناو؛ ناوێ کە خەڵک بە کەسێکیەوە دەنێن ۲. ناوی هەڵبژاردە؛ ناوێ کە کەسێ بۆ خۆی هەڵیدەبژێرێ 🇮🇷 ۱. لقب ۲. تخلُّص

پاچوولکە / paçûlke/: ناو. پاچەکۆڵە؛ قەزمەی بچووکی دەستی باخەوان 🇮🇷 قزمه‌ی باغبانی

پاچە / paçe/: ناو. ۱. سەروپێ؛ کەلەپاچە ۲. پەڕۆ ۳. پەنجەرە؛ دەلاقە 🇮🇷 ۱. کله‌پاچه ۲. کهنه پارچه ۳. پنجره

پاچەبەند / paçebend/: ناو. پاوەن؛ زنجیری پای زیندانی ‹دیتن خوە ب پاچەبەند و زەنگل/ پەرواز و فڕین مەحاڵ و موشکل «خانی»› 🇮🇷 پابند زندانی

پاچەچی / paçeçî/: ناو. سەلک و پێچکفرۆش بە کولاوی 🇮🇷 کلّه‌پز

پاچەڤە / paçeve/: ☜ **پاچڤە**

پاچەقول / paçequl/: ☜ **پاشقول-۱**

⊡ **پاچەقول لێدان**: پێ دانە بەر پێی کەسێک بە مەبەستی خستنی 🇮🇷 لِنگ کردن

پاچەقولێ / paçequlê/: ناو. ۱. جومگەی پا؛ بەرگوێزنگ؛ سەری قولەقاپە ۲. ☜ **پاشقول ـ۱** 🇮🇷 ۱. مچ پا ۲. ☜ **پاشقول-۱**

⊡ **پاچەقولێ دان**: پێ دانە بەر پێ؛ پێ لە پێ پێچان بە مەبەستی ڕماندن 🇮🇷 لِنگ کردن

پاچەک / paçek/: ناو. تەپاڵە؛ ڕیخـی وشـکەوەبوو ☰ تپاله

پاچەکوڵە / paçekułe/: ناو. شەنکێش؛ چەوکێش ☰ شن‌کش

پاچەکۆڵە / paçekołe/: ناو. پاچوولکـە؛ قەزمـەی بچووکی دەستی باخەوان ☰ قزمەی باغبانی

پاچین / paçîn/: چاوگ. تێنەپەڕ. //پاچیت؛ دەپاچی؛ بپاچە// ١. بە مەقەست بڕین و ڕێک‌وپێک کـردن ‹سەر پاچین› ٢. خوار کردنـەوەی وەک بزمـار و ... ☰ ١. قطع کردن؛ برش دادن ٢. پرچ دادن

■ ئاوەڵـناوی بـەرکاری: پاچیـاگ/ چـاوگی نـەرێنی: نەپاچین

⊡ **پـاچین کـردن**: ڤەشـارتن؛ شـاردنەوە ☰ پنهـان کردن

پاچینگـەه / paçîngeh/: نـاو. گـرد؛ تەپۆڵـکە ☰ تپەی کوچک

پاچینە / paçîne/: ☜ **پەیژە**

پاچینەوە / paçînewe/: چاوگ. تێنەپەڕ. //پاچیتەوە؛ دەپاچییـەوە؛ بپاچـەوە//هەڵـپاچین؛ قاچینـەوە؛ تاشین ☰ ستُردن؛ تراشیدن (مو)

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: پاچیاگـەوە/ چـاوگی نـەرێنی: نەپاچینەوە

پاخ / pax/: نـاو. ١. پەڕۆ؛ پارچەی کۆنە ٢. ترس؛ سام ☰ ١. کهنه ٢. ترس

پاخان / paxan/: پێرۆ. ← **چاخان‌وپاخان**

پاختە / paxte/: پێرۆ. ← **ساختەوپاختە**

پاخر / paxir/: ناو. مس ☰ مس

پـاخراو / pax(i)raw/: ئاوەڵـکار. پێخـاوس؛ پێخواس؛ پاپەتی ☰ پابرهنه

پاخرکەر / paxirker/: ناو. مسگەر ☰ مسگر

پاخس / paxs/: ناو. ژەنگ؛ غەور ☰ زنگ

پاخلێر^1 / paxlêr/: ناو. کاکڵەگوێز ☰ مغز گردو

پاخلێر^2: ئاوەڵناو. پاقلیر: ١. تاس؛ تووک وەریـو ٢. تراشراو ‹گرتیان سەریان پاخلێر کـرد!› ☰ ١. تـاس ٢. تراشیده

پاخڵ / paxił/: ناو. ١. باخەڵ؛ بەخەڵ ٢. گیرفان؛ گیفان؛ بەریک ☰ ١. بغل ٢. جیب

پـاخوا / pax(i)wa/: ناو. ١. پێخوێ؛ ئەندازەیـەک قوڕ و کا (کاگڵ) بۆ ڕۆژەسواغێک ٢. ئەو کلۆشەی خراوەتە بەرپێ بـۆ گێـرە کـردن ٣. دەغڵـێ کـە شەن‌کراوە و کای تێدا نەماوە ٤. کۆمەڵێک شتی سەر یەک خراو ☰ ١. مقدار کاهگل آماده برای یک روز کار ٢. خرمن نیمکوب شده ٣. خرمن بدون کاه ۴. تودەی انباشته

پاخوڕ / paxuř/: ناو. پاشاخوڕ ☰ پسماندەی آخور

پاخوەشـە / pax(i)weşe/: نـاو. پاشـێل؛ پـاکوت؛ پێ‌شێل ☰ لگدمال

پاخۆشە / paxoşe/: ئاوەڵناو. پێخوست؛ بەرپێ‌دراو؛ لە بەر پێ وردبوو ☰ لگدمال شده

پاخەسو / paxesû/: ☜ **پێخەسوو**

پاخەسور / paxesûr/: ☜ **پێخەسوو**

پاخەڵ / paxeł/: ناو. باخەڵە؛ گیرفان ☰ جیب

پاخەند / paxend/: ناو. یاقووت؛ پاکەند ☰ یاقوت

پاخێڵ / paxêł/: نـاو. عەڕابـەی لادێ ☰ عـرادەی روستایی

پادار^1 / padar/: ناو. کۆتەرەدار ☰ تنەی درخت

پـادار^2: ئاوەڵناو. ١. خاوەن پا ‹پادارا گێردێ، بێ پای هێنێ وێمانێ «مەسەل»› ٢. پایەدار و بەرقـەرار ٣. *[کینایە]* تون؛ خێرا ☰ ١. پـادار ٢. برقـرار و پایـدار ٣. بادپا

⊡ **ئـادار بـە سـەر پـادارەوە نەهێشتن**: ورد و وێـران کردن؛ خاپوور بوون ‹نایەڵن ئادار بە سەر پاداری ئەو دەربـارەوە/ چونکـوو دەیگـوت نایەڵـم ئـاداری کورد، پاداری کورد! «هێمن»› ☰ ویران کردن

پادارانـە / padarane/: نـاو. باجـێ کـە بـۆ لەشکرکێشـی لـە خەڵـکی دەسـتێنن ☰ بـاج

لشکرکشی

پاداری / padarî/: ناو. باوەڕێن؛ باڕێز؛ باڕێزە؛ واڕێزە؛ باڕن؛ باڤەرینگ؛ میوەی داوەریوی پای دار ☰ پادرختی

پاداش / padaş/: ناو. ڕێزانە؛ خەڵات؛ پاداشت؛ کاری چاکە دانەوە ‹بێفەڕ کە بە چاکە نەدرێ پاداش/ جیاوازی بە چی بێ باش و نەباش؟ «هەژار، *مەم و زین*»› ☰ پاداش

پاداشت / padaşt/: ☜ **پاداش**

پاداڤ / padav/: ناو. ١. پاداو؛ تەپکە ٢. کەوی بنە ☰ ١. دام ٢. کبک شکاری

پاداو / padaw/: ناو. پێداو: ١. تەڵە؛ تەپکە ٢. چەرمێکی بە ئاڵقە لە قاچی دەبەستن بۆ بە دارا هەڵچوون ☰ ١. دام؛ تلە ٢. حلقەی چرمی کە بە پای بندند تا از درخت بالا روند

پادزن / padzin/: ناو. فیلتر؛ پاڵوێنە ☰ فیلتر

پادزە / pad(i)ze/: ئاوەڵکار. پێدزکێ؛ پێدزە ☰ پاورچین

پادسن / padsin/: ئاوەڵناو. تازەپیر؛ لە سەرەتای سەردەمی پیریدا ☰ نوپیر

پادشا / padşa/: ناو. پاشا؛ پاوشا؛ پاڵشا؛ پاتشا ‹وات بنویس نۆفەڵ خەیاڵت چێشەن/ هەر کەس نە جای وێش پادشای وێشەن «خانای قوبادی»› ☰ پادشاه

پادشایی / padşayî/: ناو. پاشایەتی؛ شایی ☰ سلطنت

پادەشت / padeşt/: ناو. پێدەشت؛ دەشتی بنار؛ بەرداوێنی چیا ☰ دامنەی کوه

پادەشتی / padeştî/: ناو. دەشتی بەر کێو ☰ جلگەی دامنەی کوه

پادینگ / padîng/: ناو. سندۆڵ؛ بەشە قووڵەکەی دینگی چەڵتووک ☰ بخشی از ابزار شالیکوب

پار١ / par/: ناو. ١. ساڵی پێشوو ‹ئەزانێ یار خۆی، کام هەژار، ڕۆژێ سەد جار/ ئەکا هاوار: خۆزگەم بە پار، خۆزگەم بە پار! «گۆران»› ٢. بەش؛ پاژ؛ پارچە ‹هەر یەک لە بەزەت بە پار و پشکە/ تیشکت لە هەچی نەداوە وشکە «هەژار، *مەم و زین*»› ٣. کڵافە دەزوو ٤. پووش؛ ئاڵف؛ لەوەڕ ٥. ☜ **پاڵ١** ☰ ١. پارسال ٢. قسمت؛ جزء ٣. کلافە نخ ۴. علف ۵. ☜ **پاڵ١**

▣ **پار کرن**: بەش کردن ☰ تقسیم کردن

پار٢: ئاوەڵکار. پارەکە؛ لە ساڵی پێشوودا ‹پار بێکار بووم› ☰ پارسال

پار-٢: پێشوشە. ١. پاش؛ دوا ‹پاردوو› ٢. پارچە؛ بەش؛ پاژ ‹پارسەنگ› ☰ ١. پس، مقابل پیش ٢. بخش؛ قسمت

پارادایم / paradaym/: ناو. وێنە؛ نموونە؛ شتێ کە نیشاندەری کۆمەڵێکی وەک خۆیەتی ☰ پارادایم

پارادوکس / paraduks/: ناو. ناتەبایی؛ ناڕێکی: ١. بابەتێ کە بە ڕواڵەت دەگەڵ عەقڵدا ناگونجێ ٢. وتەیەکی ناتەبا کە لە سەرەتاوە ڕاست دەنوێنێ ☰ ١و٢. پارادُکس

پارازتن / paraztin/: ☜ **پاراستن**

پارازۆ / parazo/: ناو. پازگر؛ ئێشکچی؛ پاسەوان ☰ نگهبان

پارازیت / parazît/: ناو. ١. لامژ؛ لاکوت؛ چەورە؛ تەکمیش ٢. دەنگی زیادی و سەر لێشێوێن ☰ ١و٢. پارازیت

▣ **پارازیت خستن**: شەپۆلی دەنگ و ڕەنگیتر خستنە سەر دەنگ و ڕەنگی سەرەکی بۆ شێواندنی ☰ پارازیت انداختن

پاراستن / parastin/: چاوگ. تێپەڕ. //پاراستت؛ دەپارێزی؛ بپارێزە// پارازتن؛ پارێزتن؛ ئاگاداری کردن ‹پێت دەڵێ نووکی قەڵەم: نووکی قەڵەم/ زۆر لە شیر باشتر دەپارێزێ عەلەم «هێمن»› ☰

نگهداری کردن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەپاراستن

پاراستە / paraste/: ئاوەڵناو. پارێزراو ☰ مُحافظت شده

پاراشوت / paraşût/: ناو. پاراشووت؛ پەڕەشووت؛ چەتری نەجات ☰ چتر نجات

پاراف / paraf/: ناو. واژۆ؛ ئیمزا ☰ امضا

پارافین / parafîn/: ناو. جۆرێک چەورییە لە نەوت چێ دەکرێ و پێستی دەست و ڕوومەتی پێ چەور و نەرم دەکەن ☰ پارافین

پاراگراف / parag(i)raf/: ناو. بەشێ لە نووسراوە کە لە بابەتێ دەدوێ ☰ پاراگراف

پارانگوێن / parang(i)wên/: ناو. گوێلپار؛ پانێر؛ پارێنە ☰ گوسالەی پارینە

پاراو¹ / paraw/: ناو. ئاوخۆرگە؛ دەراف؛ شوێنی ئاودانی ئاژەڵ ‹لە بەر بیر و لە هاوێر و لە پاراو/ گەلێکم دیوە کیژی شۆخی کرمانج «هێمن»› ☰ آبشخور

پاراو²: ئاوەڵناو. ١. تێراو؛ پڕئاو ‹ئێوەش شوێنی مە ڕەچاو کەن/ نیشتمان بە خوێن پاراو کەن «هەژار، *بۆ کوردستان*»› ٢. شەق و تورت و گەش ‹هەرکەسێکی کەوا سەناگۆتە/ تەڕ و پاراوە تەبع و زار و لەبی «شاوات»› ٣. *[مەجاز]* بێ‌کەمایەسی و خاوەن هەموو تایبەتمەندییەکی پێویست ‹هۆهۆ شوانە! بە نەغمەی تەڕ و پاراوت/ بە بلوێری لە خەم و دەردا سووتاوت «سوارە»› ☰ ١. سیراب ٢. شاداب ٣. بی‌نقص

⊡ **پاراو بوون** ١. تێراو بوون ٢. بە گەش بوون ☰ ١. سیراب بودن ٢. شاداب بودن

پاراو کردن تێراو کردن ☰ سیراب کردن

پاراوی / parawî/: ناو. ١. تێراوی؛ تەڕ و بەڕی ٢. بێ‌نیازی؛ تێر و تەسەلی ٣. پێگەیشتوویی؛ پوختەیی ☰ ١. شادابی ٢. بی‌نیازی ٣. پُختگی

پارپارە / parpare/: ناو. پەلپینە؛ گیای پرپرە ☰ گیاه خُرفە

پارت / part/: ناو. ١. دەستە؛ کۆمەڵ ٢. حیزب؛ دامەزراوەیەکی ڕامیاری کە خەڵک لە سەر ئامانجەکانی ڕێک دەخا ☰ ١. گروه؛ دسته ٢. حزب

پارتی / partî/: ناو. ١. واسیە؛ واستە؛ داژدار؛ پشتگر؛ پشتەمێر؛ پاڵپشت؛ لایەنگیر؛ ژێرمرکی؛ داڵتە؛ پشتیوانی بە دەسەڵات ٢. جۆرێک میوانی بە شێوەی ڕۆژاوایی هاوڕێ لەگەڵ سەما و مۆسیقادا ٣. ئەو کالایە کە بە یەکجاری دەگاتە دەستی کڕیار ☰ ١تا٣. پارتی

پارتیشن / partîşin/: ناو. دیوارۆکە یان چیغێ کە ژوورێک دەکاتە دوو کەرت ☰ پارتیشن

پارچ¹ / parç/: ناو. ١. گاسن؛ گاوەسن ٢. قەزمە؛ پاچ ٣. تونگ؛ گۆزەڵە ☰ ١. گاوآهن ٢. کلنگ ٣. پارچ

پارچ²: ئامراز. بەم جۆرە ☰ این‌طور

پارچک / parçik/: ناو. شەمشەمەکوێرە ☰ خُفاش

پارچۆکە / parçoke/: ناو. پرت؛ کلۆی چووک ☰ کلوخک

پارچە / parçe/: ناو. ١. پاژ؛ لەت ٢. کووتاڵ؛ قوماش ☰ ١. قطعه ٢. پارچه

پارچە • پارچە / parçe parçe/: ئاوەڵناو. لەت ـ لەت ‹کورد دەمێکە گورز و قەڵغانی بیانی بەر سەرە/ پارچە ـ پارچە و بەش‌خوراو و بێ‌سەر و بێ‌سەرەوەرە «موفتی پێنجوێنی»› ☰ تکه ـ تکه

⊡ **پارچە • پارچە بوون** لەت ـ لەت بوون؛ دابەش بوون؛ بوون بە چەن بەشەوە. هەروەها: **پارچە ـ پارچە کردن** ☰ تکه ـ تکه شدن

پارچەپینە / parçepîne/: ناو. پاتک؛ پارچەپینە ☰ وصلەی پارچه

پارچەچی¹ / parçeçî/: ناو. کووتاڵفرۆش؛ پارچەفرۆش ☰ بزّاز

پارچەچی۲: ئاوەڵناو. ئاوانتەچی؛ خۆهەڵکێش ▤ لافزن

پارچەفرۆش / parçef(i)roş/: ناو. پارچەچی؛ کووتاڵفرۆش ▤ بزّاز

پارچەفرۆشی / parçef(i)roşî/: ناو. ۱. کار و پیشەی پارچە فرۆشتن ۲. دووکانی پارچە فرۆشتن ▤ ۱و۲. پارچەفروشی

پارچەکراو / parçek(i)raw/: ئاوەڵناو. دڕاو؛ گەزخی ▤ پاره شده

پارچەگۆشت / parçegoşt/: ناو. گۆشتپارە؛ گرتکە ▤ تکەگوشت

پارچەڵان / parçełan/: ناو. شڕکەلان؛ تۆقەلان؛ ئەو شوێنەی ماشێنی شکاو و هەڵوەشاوەی لێ ڕۆ دەکەن ▤ اوراقی

پارچەڵۆک / parçełok/: ناو. پارچە؛ لەتێکی بچووک ‹لەم پارچەڵۆکە هەورە، بە قەد ڕووی هەموو زمین/ بەم ڕایەڵە قەدیفەی سەوزی، عەجەب تەنی! «نالی»› ▤ تکەی کوچک

پارچینە / parçîne/: ناو. پلیکان؛ پلەکان ▤ پلکان

پارچێمک / parçêmik/: ناو. شەمشەمەکوێرە ▤ خُفاش؛ شب‌پره

پارخان / parxan/: ناو. ۱. پارووخان؛ پەرەکە؛ پەراسوو ۲. پەردەی ناسکی ژێر چەرم ▤ ۱. دنده ۲. پردەی نازک زیر چرم

پارخخە / parxixe/: ناو. نەخۆشی لاقی ماڵات ‹ئەڕا ڕی نیەکەی؟ پارخخە گرتیەدە؟› ▤ از بیماری‌های دام

پارخۆن / parxon/: ☜ **پارخونە**

پارخونە / parxûne/: ناو. پارخۆن؛ ماسوولکە؛ مایچە ▤ ماهیچە

پارخێل / parxêl/: ناو. گاری؛ عەرەبانەی لە سەر دوو چەرخ کە ئەسپ یان تەراکتور دەیکێشێ ▤ گاری

پاردوو / pardû/: ناو. پاڵوو؛ ئەو ئاڵقە یا ئەو گوریسە کە بن کلکی یەکسم دەگرێ ▤ پاردُم

پاردە / parde/: ناو. ۱. سیپە؛ حەشارگە؛ ڕەبەت؛ بەسەی ڕاوکەر ‹تەزووی گەرمم بە لەشدا دێ ئەگەرچی/ تەزاندی شان و پیلم بەردی پاردە «هێمن»› ۲. خەندەک؛ خەنەق ۳. دیواری کورت ٤. وشکەچن؛ وشکەکەلەک؛ دیواری هەڵچنراو بە وشکەبەرد ‹بەڵێنی ڕاگەیاندی ڕاسپاردە/ وتی بۆت دێتە بن ئەو پاردە، غار دە! «هێمن»› ▤ ۱. کمین شکارچی ۲. خندق ۳. دیوار کوتاه ۴. سنگ‌چین

پارزن۱ / parzin/: ناو. پارزنگ؛ پارزۆن؛ پارزوون؛ پارزونک؛ پارزونگ؛ پارزینک؛ پارسۆن؛ پاڵوێنە؛ ڕاوک ▤ پالونه؛ پرویزن

• **پارزن۲**: پاشەوشە. ـ پاڵێو ‹چاپارزن؛ پڵاوپارزن› ▤ صافی

پارزنگ / parzing/: ☜ **پارزن۱**

پارزنین / parzinîn/: چاوگ. پالاوتن؛ پاڵفتە کردن ▤ پالودن

پارزونک / parzun(i)k/: ناو. ۱. کۆڵوانە ۲. ☜ پارزن۱ ▤ ۱. رودوشی ۲. ☜ **پارزن۱**

پارزونگ / parzun(i)g/: ☜ **پارزن۱**

پارزۆن / parzon/: ☜ **پارزن۱**

پارزوون / parzûn/: ☜ **پارزن۱**

پارزینک / parzînik/: ☜ **پارزن۱**

پارسا / parsa/: ناو. هەبیس؛ تەرکەدنیا؛ مرۆی چاکی دوورەدنیا ▤ زاهد

پارساک / parsak/: ناو. سواڵکەر؛ دەرۆزەکەر ▤ گدا

پارستن / paristin/: چاوگ. بەش کردن ▤ قسمت کردن

پارسۆن / parson/: ☜ **پارزن۱**

پارسوو / parsû/: ☜ **پەراسوو-۱**

پارسووستوور / parsûstûr/: ئاوەڵناو. *[کینایە]*

خۆبەزل‌زان؛ بەدەمار ▤ مغرور

پارسە / parse/: ناو. سواڵ؛ گەدایی؛ خوازەڵۆکی ▤ گدایی

پارسەک / parsek/: ناو. سواڵکەر؛ گەدا؛ خوازەڵۆک ‹پارسەکێک خۆی کوتایە هەیوانێک/ وتی برسیم لە ڕێی خودا نانێک «هەژار، بۆ *کوردستان*»› ▤ گدا

پارسەکی / parsekî/: ناو. دەرۆزە؛ سواڵکەری؛ گەدایی ▤ گدایی

پارسەنگ / parseng/: ناو. پاسەنگ؛ پالسەنگ: ١. کۆمەگی بەردی تەرازووی سووک ‹تەرازووی تاعەتت لەنگە، هەتا کەی ئەم سەر ئەو سەرتە؟/ بە پارسەنگی حەیا دەس هەڵبڕە بنوارە میزانی «حەریق»› ٢. کاری تۆزێ گران کردنی تەرازوو لە بەر خاتری کڕیار ▤ ١. پارسنگ ترازو ٢. خاطرانەی مشتری

پارشەو / parşew/: ناو. ١. نیمەی دووهەمی شەو ٢. پارشێو؛ دووهەم شێوی ڕۆژووەوان ▤ ١. بعد از نیمە شب ٢. سحری

پارشێو / parşêw/: ناو. پارشەو ▤ سحری

⊡ **پارشێو کردن**: ژەمی پارشێو خواردن ‹ئەوا بەم حاڵە شەویشمان ڕابورد/ چووینە ماڵەوە پارشێویشمان کرد «بێکەس»› ▤ سحری خوردن

پارشێوکەران / parşêwkeran/: ناو. کاتی پارشێو و هەستانەوە بۆ پارشێو کردن ‹وەتەن مژدە بێ پارشێوکەرانە/ تاریکی نەما بەرەو بەیانە «قانع»› ▤ سحری

پارک / park/: ناو. ١. سەیرانگای بە دار و درەخت و گوڵ، جێگای یاری کردنی منالان و سانەوەی خەڵک ٢. کاری ڕاگرتنی ماشین لە شوێنی تایبەتدا ▤ ١و٢. پارک

⊡ **پارک کردن**: ڕاوەستاندن؛ ڕاگرتن؛ دانان و (زۆرتر) بەجێ‌هێشتنی کەرەسەی هات‌وچوو لە شوێنێک ▤ پارک کردن

پارکۆڵە / parkołe/: ناو. بێچووی دوو ساڵەی ورچ و بەراز و ... ▤ تولەی پارینەی خرس و گُراز و ...

پارکە / parke/: ناو. کەرد؛ پارگە؛ دووکان؛ کەردوو؛ تەختەی چێندراو ▤ کرت؛ قطعە زمین کاشتە شدە

پارکەر^{1} / parker/: ☜ **پارگیر**

پارکەر^{2}: ئاوەڵناو. بەشکەر ▤ تقسیم‌کنندە

پارکینگ / parkîng/: ناو. ١. گاراج؛ شوێنی پارک کردن و ڕاگرتنی ماشین لە ماڵ ٢. شوێنی ڕاگرتنی ماشینان لە دەر ▤ ١و٢. پارکینگ

پارگوێر / parg(i)wêr/: ناو. پاروونەک؛ پارگۆل؛ پارگوێل؛ پارێن؛ پانێر؛ پارێنە؛ گۆلکی پار؛ بەچکە چێڵی دووساڵە ▤ گوسالەی پارینە

پارگوێل / parg(i)wêl/: ☜ **پارگوێر**

پارگۆل / pargol/: ☜ **پارگوێر**

پارگۆن / pargon/: ☜ **پاروێتکە**

پارگە / parge/: ☜ **پارکە**

پارگیر / pargîr/: ناو. پارکەر؛ پارهەڵکەر؛ کلافەگر؛ تەختەیەکە سێ قوچکەی تێ بڕاوە، کەلافی دەزووی لە سەر هەڵدەکەن ▤ کلافەگیر

پارگین^{1} / pargîn/: ناو. ١. ☜ **پارگێن** ٢. پارۆنیک؛ خەندەکی دەوری ماڵ بۆ بەرگری لە دزەی ئاو ٣. ☜ **پاروێتکە** ▤ ١. ☜ **پارگێن** ٢. خندق نمگیر اطراف ساختمان ٣. ☜ **پاروێتکە**

پارگین^{2}: ئاوەڵناو. پارین؛ پارەکەیین؛ پێوەندیدار بە پارەکەوە ▤ پارسالی

پارگێن / pargên/: ناو. پارگین؛ پارزن ▤ پالونە

پارلمان / parliman/: ناو. پەرلەمان؛ ئەنجومەن؛ کۆڕی نوێنەرانی خەڵک بۆ دەستوور دانان و چاودێریی دەوڵەت ▤ پارلمان

پارم / parim/: ناو. گیایەکی دەشتەکییە،

دەخوریٚ ☲ از گیاهان خوارکی صحرایی

پاروا / parwa/: ناو. کێڵگەیێ کە دێر دەگا ☲ کشتزار دیررس

پاروشک / paruşk/: ناو. کلتوور لە پێستی ڕانی کەڵەباب ☲ سُرمەدان از پوست ران خروس

پاروێنک / parwênik/: ☜ **پاروێنکە**

پاروێنکە / parwênke/: ناو. پارگۆن؛ پارگین؛ پاروێنک؛ پارێنکە؛ دڕگەی دەوری چیغ و چادر بۆ بەرگری لە چوونە ژووری ئاوی باران ☲ کانال آبگیر دورادور چادر

پارۆنە / parone/: ناو. مریشک و مراوی و بۆقلەی دووساڵە ☲ ماکیان دوساله

پارۆنیک / paronîk/: ناو. پارگین؛ خەندەکی دەوری ماڵ بۆ بەرگری لە دزەی ئاو ☲ جوب یا خندق زهکشی اطراف ساختمان

پارو / parû/: ناو. تیکە: ۱. لوقمە؛ پاری؛ گەیەک؛ ئەوەندەی خۆراک کە بە جارێک لە زار دەنریٚ ‹ئەی بزن سادە بژی، بۆ ورگی/ وەکوو من خۆ مەکە پارووی گورگی «حەقیقی»› ۲. لوقمە؛ بابۆڵە؛ قەواڵە؛ لوولە؛ پێخۆریٚ کە لە پارچەیەک نان پێچراوەتەوە ۳. *[مەجاز]* لوقمە؛ خواردنێکی کەم ٤. پارچە؛ بەش ☲ ۱تا۳. لُقمه ۴. جزء؛ بخش

⊡ **پارو بادان**: هەڵخستن؛ زۆر و بەهەڵپە خواردن ‹پێش ئەوەی گزیری بەدفەڕ لە دیوەخان پاروو بادا/ پێش ئەوەی خاتوونێک بە ناز پەردەی کۆشکی ئاغا لادا «هێمن»› ☲ لُمباندن

پارو گرتن: تیکە گرتن ☲ لُقمه گرفتن

پارو گلاندن: تیکە زل گرتن ☲ لُقمەی بزرگ گرفتن

پاروبژێر / parûb(i)jêr/: ئاوەڵناو. *[کینایە]* ڕژد و بەرچاوتەنگ ☲ خسیس

پاروخان / parûxan/: ناو. پەراسوو؛ دەنە ☲ دنده

پاروزل / parûzil/: ئاوەڵناو. *[کینایە]* پارووگلێن؛ گەپتیکە؛ فرەخۆر ☲ پُرخور

پاروگلێن / parûg(i)lên/: ئاوەڵناو. *[کینایە]* پارووزل؛ لوقمەگەورە؛ گەپتیکە؛ فرەخۆر ☲ پُرخور

پارونەک / parûnek/: ☜ **پارگوێر**

پارویی / parûyî/: ئاوەڵناو. وەک پاروو ☲ لُقمەای

پاره^{۱} / pare/: ناو. ۱. پوول؛ دراو؛ دراڤ؛ جیفە؛ زەڕ؛ دینگی؛ بەرە؛ شتی وەرگیراوی گشتی لە وڵاتێکدا بۆ کڕین و فرۆشتنی کاڵا و ڕاژەگەل، بە نرخێکی دیاریکراوەوە ‹دڵت بۆ پارە، پارە، بیر لە لیرە گیرە دەم بۆ دەم/ سەراپا، ڕەگ بە ڕەگ، ئێسقان بە ئێسقان، موو بە موو کوردم «هەژار، *بۆ کوردستان*»› ۲. پاژ؛ پارچە؛ لەت ‹بیمە سەد پارە، هەر پارەی وە جای/ هیچ موسوڵمانی چوو من وە پی نای «شامی کرماشانی»› ۳. کەمترین دراوی تورکان ☲ ۱. پول ۲. جزء ۳. کمترین جزء پول ترکیه

⊡ **پاره دەرهێنان**: بە دەست هێنانی پارە ☲ پول درآوردن

پاره سپی کردنەوە: *[مەجاز]* قانوونی نواندنی پارەی پیس ☲ پولشویی کردن

پاره کردن: بەنرخ بوون ‹پاڕانەوە و کەساسی بێکەڵکە، پارە ناکا/ عەزم و سەبات و غیرەت پێویستە لەم زەمانە «بێکەس»› ☲ ارزش داشتن

پاره لێداکەوتن: پارە لێهەڵڕژان؛ پووڵ لە کوناوجەوە چوونە سەر؛ زۆر دەوڵەمەند بوون ☲ پول از پارو بالا رفتن

پاره لێهەڵڕژان: ☜ **پاره لێداکەوتن**

پاره ماشینەوە: *[کینایە]* خاوەنی داهاتی زۆر بوون ☲ پول پارو کردن

پاره^{۲}: ئاوەڵناو. شڕ و دڕاو ‹ئەی ڕەفیقانی تەریقەت! دەردی عیشقم چارە کەن/ یا(ن) بە جاریٚ بمکوژن جەرگم بە خەنجەر پارە کەن! «تاهیر بەگی جاف»› ☲ پاره

پاره^{۳}: ئاوەڵکار. بەوێدا؛ بەویا ‹لڤا پارە› ☲ به آنجا

پارە ـ پارە / pare pare/: ئاوەڵناو. ورد ـ ورد؛ شڕ و شیتاڵ؛ ونجڕ ـ ونجڕ ‹وەر ژ قەوسینان بە میزان بێتە دەر جۆتەک خەدەنگ/ دی جگەر بت پارە ـ پارە سینە تارومارە بت «مەلای جزیری»› ☰ پارە ـ پارە

پارەپەرەست / pareperest/: ئاوەڵناو. *[پلار]* ڕەزیل؛ ڕژد ☰ پول‌پرست

پارەپیس / parepîs/: ئاوەڵناو. *[مەجاز]* چرووک؛ ڕژد؛ دەس‌قووچاو؛ چکووس؛ ڕەزیل ☰ خسیس

پارەخۆشەویست / parexoşewîst/: ئاوەڵناو. خەپوولی؛ پووڵ‌پەرست ☰ پول‌پرست

پارەدار / paredar/: ئاوەڵناو. دەوڵەمەند؛ زەنگین ‹بێ‌پارە کوشتەی نوێژە/ پارەدار زەینی تێژە «پیرەمێرد»› ☰ پولدار

پارەستو / parestû/: ☜ **پەراسوـ١**

پارەفرۆش / paref(i)roş/: ☜ **پارەگۆڕ**

پارەک / parek/: ناو. ڕشفەت؛ بەرتیل ☰ رشوه

پارەکە^{١} / pareke/: ناو. پار؛ ساڵی پێشوو ‹پارەکە ساڵێکی پڕباران بوو› ☰ پارسال

پارەکە^{٢}: ئاوەڵکار. پار؛ لە ساڵی پێشوودا ‹پارەکە بارانی باش باری› ☰ پارسال

پارەکەوشانە / parekewşane/: ناو. پارەیێ کە دەیخەنە نێو کەوشی بووکەوە کاتێ لە ماڵە باوانەوە بۆ ماڵی زاوا دەگوێزرێتەوە ☰ پولی کە هنگام عروسی در کفش عروس می‌گذراند

پارەکەیین / parekeyîn/: ئاوەڵناو. پارگین؛ پارین ☰ پارسالی

پارەگۆڕ / paregoř/: ناو. پارەفرۆش؛ سەڕاف؛ پووڵ‌گۆڕەوە ☰ صرّاف

پارەمۆڵ / paremoł/: ئاوەڵناو. *[پلار]* دەوڵەمەند؛ پووڵدار؛ دارا ☰ پولدار

پارەنگان / parengan/: ناو. پێ‌مێو؛ پێ‌میوە؛ ئەو دارەی دەیدەنە بەر تەرزی مێو ☰ چوب نگهدارندەی تاک

پارەهەستو / parehestû/: ☜ **پەراسوـ١**

پارهەڵکەر / parhełker/: ☜ **پارگیر**

پاری / parî/: ناو. ١. ☜ **پاروـ١** ٢. گیایەکی دەشتەکییە، دەخورێ ☰ ١. ☜ **پاروـ١** ٢. از گیاهان خوارکی صحرایی

پاریا / parya/: ئاوەڵناو. خراپ؛ کرێت ☰ بد

پاریخۆر / parîxor/: ئاوەڵناو. *[پلار]* چڵکاوخۆر؛ بێگانەپەرست؛ خۆفرۆش ☰ بیگانەپرست

پاریزان / parîzan/: ناو. توورەکەی پشت ☰ توبَرەی پُشت

پاریڤ / parîv/: ناو. ١. ناشتایی؛ بەرقلیان ٢. جۆرێ کەباب ☰ ١. ناشتایی ٢. نوعی کباب

پاریک / parîk/: ☜ **پاڕۆ**

پارین / parîn/: ئاوەڵناو. پارگین؛ پێوەندیدار بە پارەکەوە ☰ پارسالی

پارینە / parîne/: ناو. پارۆنە؛ مریشکی دووساڵە ☰ مرغ دوساله

پاریە / par(i)ye/: ناو. باری؛ لۆسە ☰ اهرُم

پارێز^{١} / parêz/: ناو. پەرهێز: ١. خۆپاریزی؛ دوورەپەرێزی؛ خۆبوێری؛ کاری خۆ پاراستن ‹کە یاری دەرکەوت، بێ ترس و پارێز/ بەرەوپیری فڕی، گرتی لە ئامێز «هێمن»› ٢. کار و ڕەوتی تەکینەوە لە خواردنی بڕێ خۆراک ٣. هێرش لە ناخافڵ ٤. بێستانی تەڕەکاڵ ‹... بەڵان: من سەرڕاو بووم، پارێزێکم دەنگاوت، لە ئامێزی منیش گیر نەدەبوو، خوززەی دەکرد، خۆی دەکێشاوە بن خەزەڵێ... «فولکلۆر»› ٥. بۆسە؛ کەمین ‹دەمەکەت بێنە، بینێ لە کارێز/ تۆ کەو، من ڕاوچی، بۆت بێمە پارێز «فولکلۆر»› ☰ ١. پرهیز ٢. رژیم غذایی ٣. شبیخون ۴. پالیز ۵. کمین؛ پاس

⊡ **پارێز بردن:** لە ناخافڵ و بە هێواشی بۆچوون؛ هجووم کردن ☰ شبیخون زدن

پارێز چوون: چوونە پارێزەوە؛ بۆ مەڵاس کردن

لە ناو ڕەبەتدا ‹گەرچی چەند ڕۆژێ بوو تەعلیمی تفەنگبازی ئەکرد/ ڕۆستەم ئاسا چووە پارێز لە یەکێ تیتلە بیجاغ! «شێخ ڕەزا»› 🇮🇷 در کمین نشستن

پارێز کردن خۆ دوور خستنەوە لە کەس یان شتێ 🇮🇷 پرهیز کردن

چوونە پارێزەوە ☜ **پارێز چوون**

- **پارێز**٢: پاشەوشە. ئەوەی کاری پاراستنە ‹خۆپارێز؛ وڵاتپارێز› 🇮🇷 ـ پا؛ پسوند پاسداری

پارێزاندن / parêzandin/: چاوگ. پارازتن؛ پاراستن 🇮🇷 پاسداری کردن

پارێزانە / parêzane/: ناو. ڕژیم؛ پارێز 🇮🇷 رژیم

پارێزتن / parêztin/: ☜ **پاراستن**

پارێزدار / parêzdar/: ئاوەڵناو. ئاگادار؛ لایەنگر؛ داژدار. هەروەها: **پارێزداری** 🇮🇷 هوادار

پارێزران / parêzran/: چاوگ. تێپەڕ. نادیار. //پارێزرای؛ دەپارێزێی؛ بپارێزرێ// چاوەدێری لێکران 🇮🇷 محافظت شدن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: پارێزراو/ چاوگی نەرێنی: نەپارێزران

پارێزڤان / parêzvan/: ناو. ١. بێستانەوان ٢. پاسەوان 🇮🇷 ١. پالیزبان ٢. نگهبان

پارێزکار / parêzkar/: ئاوەڵناو. پارێزگار؛ دیندار و لەخواترس 🇮🇷 پرهیزکار

پارێزکاری / parêzkarî/: ناو. چاودێری؛ نیگاوانی 🇮🇷 نگهداری

پارێزکەر / parêzker/: ناو. ئەوەی پارێز دەکا 🇮🇷 اهل پرهیز

پارێزگا / parêzga/: ناو. پارێزگە: ١. ویلایەت؛ ئوستان؛ مەڵبەندێکی گەورەی دەوڵەتی ٢. حەشارگەی ڕاوچی 🇮🇷 ١. اُستان ٢. کمین شکارچی

پارێزگار١ / parêzgar/: ناو. ئوستاندار؛ لێپرسراوی کارگێڕی و بالاترین پایەی ناو پارێزگایەک 🇮🇷 اُستاندار

پارێزگار٢: ئاوەڵناو. ١. چاودێر؛ هەڤچاڤ ٢. پارێزکار؛ دیندار و لەخواترس 🇮🇷 ١. مُراقب ٢. پرهیزکار

پارێزگاری / parêzgarî/: ناو. ١. چاودێرە؛ چاوەدێری ٢. پارێزکاری؛ پارسایی 🇮🇷 ١. مراقبت ٢. پارسایی

پارێزگاریەتی / parêzgaryetî/: ناو. سەرنج؛ چاوەدێری؛ ئاگاداری 🇮🇷 توجه

پارێزگە / parêzge/: ☜ **پارێزگا**

پارێزنای / parêznay/: چاوگ. پاراستن؛ چاوەدێری کردن 🇮🇷 مُراقبت کردن

پارێزنەی / parêzney/: چاوگ. پاراستن 🇮🇷 پاسداری کردن

پارێزەر١ / parêzer/: ناو. ١. ئەوەی کەس یان شتێک دەپارێزێ ٢. بریکار؛ ئاوقاتی؛ قانوونزانێک کە لە دادگا لەسەرکردنەوە و پاراستنی مافی بەرتاوانی گرتۆتە ئەستۆ 🇮🇷 ١. مُحافظ ٢. وکیل

پارێزەر٢: ئاوەڵناو. پاڵپشت؛ پشتیوان 🇮🇷 پشتیبان

پارێزەک / parêzek/: ناو. شوێنێکی بچووکی دەورگیراو بۆ هەڵگرتن و پاراستنی شتومەک 🇮🇷 محفظه

پارێزیای / parêzyay/: چاوگ. پارێزران؛ چاوەدێری لێ کران 🇮🇷 مراقبت شدن

پارێزیەی / parêzyey/: چاوگ. پارێزران 🇮🇷 مُراقبت شدن

پارێڤ / parêv/: ناو. گۆشتی پیشاو لە تەندووردا 🇮🇷 گوشت در تنور پخته

پارێن / parên/: ☜ **پارگوێر**

پارێنکە / parênke/: ☜ **پاروێتکە**

پارێنە / parêne/: ☜ **پارگوێر**

پاڕاشووت / pařaşût/: ☜ **پاراشووت**

پاڕاندن / pařandin/: چاوگ. دەلاندن؛ پالاوتن

☰ پالودن

پاڕانەوە / pařanewe/: چاوگ. تێپەڕ. //پاڕایەوە؛ دەپاڕێیەوە؛ بپاڕێوە// پاڕینەوە؛ لاڵانەوە؛ بە زەلیلی و زەبوونی داوا کردن ‹نزا و پاڕانەوە و گریان و ناڵە/ چ سوودێکی هەیە، نووشتەی بەتاڵە! «هێمن»› ☰ التماس کردن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: پاڕاوەوە/ چاوگی نەرێنی: نەپاڕانەوە

پاڕکە / pařke/: ناو. لەرە؛ لەرزە ☰ لرزش

پاڕۆ / pařo/: ناو. پاڕوو؛ پاریک؛ بێڵی دارین ☰ پارو

پاڕوو / pařû/: ☜ **پاڕۆ**

پاڕووکراو / pařûk(i)raw/: ئاوەڵناو. ماڵاو؛ ماڵراو ☰ روبیده

پاڕە / paře/: ناو. لاڵە؛ لاڤە؛ کڕووز ☰ لابه

پاڕەش / pareş/: ئاوەڵناو. *[مجاز]* قۆشمە؛ شووم ☰ شوم

پاڕەوکە / pařewke/: ☜ **پێڕەوکە**

پاڕیان/ pařyan/: چاوگ. پاڕانەوە؛ لاڵانەوە ☰ لابه کردن

پاڕیانەوە / pařyanewe/: چاوگ. پاڕینەوە؛ پاڕانەوە؛ لاڵانەوە ☰ التماس کردن

پاڕیایۆ / pařyayo/: چاوگ. پاڕانەوە ☰ التماس کردن

پاڕینەوە / pařînewe/: ☜ **پاڕانەوە**

پاڕێرەوە / pařêrewe/: ئاوەڵناو. تکاکەر؛ شفاتکەر ☰ شفیع

پاز١ / paz/: ☜ **پاس ـ١**

پاز٢: ئاوەڵناو. ناسک ☰ نازک

پازار / pazar/: ناو. ١. گرانیت؛ بەردێکە زۆر سەخت و بە زۆر ڕەنگان ٢. یەکشەمبە؛ یەکشەممە؛ ڕۆژی دوای شەمبە ‹ڕۆژی یەکشەممە کە مەشهوورە بە ڕۆژی پازار «شێخ ڕەزا»› ☰ ١. گرانیت ٢. یکشنبە

پازازک / pazazik/: ناو. پاسەوان؛ کێشکچی ☰ نگهبان

پازدار / pazdar/: ☜ **پاسدار**

پازدە١ / pazde/: ناو. پانزە؛ دە و پێنج؛ ژمارەی سەرەکی دوای چواردە و پێش شازدە ☰ پانزده

پازدە٢: ئاوەڵناو. پانزە: ١. دانەیەک زیاتر لە چاردە ٢. پانزەمین؛ پانزدەهەم ☰ ١و٢. پانزده

پازدەمین / pazdemîn/: ☜ **پازدەهەمین**

پازدەهەم / pazdehem/: ئاوەڵناو. پازدەیەم؛ پانزەهەم؛ پانزەیەم؛ پانزدەهەم؛ لە ڕیز، پێگە یان جێگەی پانزەدا ☰ پانزدهم

پازدەهەمی / pazdehemî/: جێناو. پازدەیەمی؛ ئەوەی لە ڕیز، پێگە یان جێگەی پانزەهەمدا بێ ☰ پانزدهمی

پازدەهەمین / pazdehemîn/: ئاوەڵناو. پازدەمین؛ پانزەمین؛ پانزەهەمین؛ لە ڕیز، پێگە یان جێگەی پانزدەهەمیدا ☰ پانزدهمین

پازدەیەم / pazdeyem/: ☜ **پازدەهەم**

پازدەیەمی / pazdeyemî/: ☜ **پازدەهەمی**

پازگا / pazga/: ☜ **پاسگا**

پازگر / pazgir/: ☜ **پاسگر**

پازل / pazil/: ئاوەڵناو. گاپا؛ لنگمەتک؛ گاپێ ☰ پاگُنده

پازن / pazin/: ناو. بزنەکێوی؛ بزنەکێفی؛ کەلەکێوی ☰ بُز کوهی

پازناو / paznaw/: ناو. پازناوک؛ کاری مەڵغەی بەرداش هەڵێنان ☰ عمل برداشتن اهرم سنگ آسیا

پازناوک / paznawik/: ☜ **پازناو**

پازەن / pazen/: ناو. نێرییە کێوی ☰ بُز کوهی نر

پازەناو / pazenaw/: ناو. لەوازە؛ چێوی ڕێک و تەراز کردنی بەرداش ☰ چوبهای تراز کردن سنگ آسیا

پاژ^{1} / paj/: ناو. ١. پارچە؛ بەش ٢. بەڵگە؛ دەلیل ٣. ☜ **پێنج** ■ ١. بخش ٢. سند؛ دلیل ٣. ☜ **پنج**

پاژ ـ^{2}: پێشوشە. پاش ـ ؛ پێوەندیدار یان سەر بە کات یان ڕووداوێکی پاشتر ‹پاژماڵە› ■ پیشوند ارجاعی

پاژبو / pajbû/: ئاوەڵناو. داوڕ؛ دادڕ؛ دابڕ ■ جُدا شده

پاژماڵە / pajmałe/: ناو. ژێرماڵە؛ ماڵی خزمەتکار لە خانووی ئاغادا ■ مسکن مستخدم در منزل ارباب

پاژملە / pajm(i)le/: ☜ **پاشملە**

پاژن / pajin/: ☜ **پێنجەم**

پاژنو / pajnû/: ☜ **پاژنە**

پاژنە / pajne/: ناو. پاژنوو: ١. پانیەی پا ٢. ڕێسمە؛ گرێژەنە ٣. تەختەی ژێرەوەی قۆناخی تفەنگ ٤. پانیەی کەوش؛ بەشی دواوەی کەوش ■ ١. پاشنە ٢. پاشنەی در ٣. پاشنەی قُنداق ۴. پاشنەی کفش

▣ **پاژنە دەرگا**: بن ڕێسمانە؛ ڕێسمە؛ گرێپەنە؛ گێجەنە؛ ئەو قوولکەی دارەی درگای لە سەر دەگەڕێ ■ پاشنەی در

پاژنەپڕ / pajnepiř/: ئاوەڵناو. قولاپە و پاژنە خڕپن و قەڵەو ■ دارای پاشنە و پشت پای فربە

پاژنەکێش / pajnekêş/: ☜ **پاژنەهەڵکێش**

پاژنەهەڵکێش / pajnehełkêş/: ناو. پاژنەکێش؛ پاشنیکەش؛ پانیەکێش؛ کەرتێکی لووسی پێڵە، بۆ دەپێ کردنی کەوشی تەنگ ■ پاشنەکش

پاژوخ / pajux/: ناو. وەرام؛ پەرسڤ؛ جواب؛ جوال ■ پاسخ

پاژەر / pajer/: ناو. ستوون؛ ئەستوون ■ ستون

پاژەرە / pajere/: ناو. کۆڵەکە؛ ئەستوون ■ ستون

پاژەرەژ / pajerej/: ناو. چڕۆی گەڵاگوێز ■ جوانەی برگ گردو

پاژی / pajî/: ئاوەڵناو. کەم؛ هندک ■ جزئی

پاژینە / pajîne/: ناو. ١. کەپەکی ئارد ٢. بنژیلی گەنم ■ ١. نُخالەی آرد ٢. تەماندەی غربال

پاس / pas/: ناو. ١. پاز؛ زێرەڤانی؛ ئاگاداری؛ ئێشک ‹بۆ پاسی ڕوو لە تورڕەیی موو، ماری ئەرقەمی/ چین ـ چین حەساری بەستووە هەر سوو، بە مەحکەمی «سالم»› ٢. پاساپۆرت؛ بوارنامە ٣. کاری خستنی تۆپ بۆ هاواڵ لە یاریدا ٤. ئوتووبووس؛ ماشێنی گەورەی گوازتنەوەی خەڵک ■ ١. پاس؛ نگهبانی ٢. پاسپورت ٣. پاس؛ ارسال توپ ۴. اتوبوس

⊡ **پاس کردن**: ١. کێشک گرتن ‹سەگان ئەڵێن: حەوحەوحەو/ نانمان بەنێ بژین بەو/ ئێمە پاستان ئەکەین شەو/ وەختێ چاوتان چووە خەو «بێکەس»› ٢. وەڕینی سەگ ■ ١. پاسداری کردن ٢. پارس کردن سگ

پاسا^{1} / pasa/: ناو. ١. چاوپۆشی ٢. سەرپۆش ٣. کاری پێ لە عەرز خستن؛ پا بە زەوینا ساوین ■ ١. چشمپوشی ٢. سرپوش ٣. پا بر زمین کشیدن

⊡ **پاسا دان**: ١. تۆژینەوە؛ لێ ورد بوونەوە ٢. پاکانە کردن ■ ١. پژوهیدن ٢. توجیه کردن

پاسا کردن: پاکانە کردن ‹نازانم ئەو درۆیانە چۆن پاسا دەکەن؟!› ■ توجیه کردن

پاسا^{2}: ئاوەڵناو. ١. وەشارتوو؛ بەرپیوار؛ نادیار ٢. داپۆشەر؛ گومکەر؛ وەشێر ■ ١. پنهان ٢. پنهانکننده

پاساپۆرت / pasaport/: ناو. پاس؛ پاسپۆرت؛ پەساپۆرت؛ بوارنامە؛ گوزەرنامە؛ بڕوانامەی فەرمی بۆ تێپەڕین لە سنوورەکانی دەوڵەتێکەوە ■ پاسپورت

پاسار / pasar/: ناو. ١. پاسارە؛ سوانە؛ گوێسوانە؛ لێوارەی بان ٢. کاری پەند پێ دان و تەمێ کردن ٣. کەسەر؛ کول؛ داخی دل ■ ١. لبەی بام ٢.

تنبیه ٣. اندوه

▣ **پاسار دان:** کولّی دلّ دەرکردن ▤ دق‌دل خالی کردن

پاسارو / pasaru/: ناو. چۆلەکە؛ چویلەکە؛ مەلیچک ▤ گنجشک

پاسارو / pasarû/: ☜ **پاساری١**

پاسارە / pasare/: ناو. ▤ ☜ **پاسار-١**

پاساری١ / pasarî/: ناو. پاساروو؛ چڤیک؛ چێشکە؛ چۆلەکەی ئاوەدانی ▤ گُنجشک

پاساری٢: ئاوەڵناو. پاساردار ‹کلاو پاساری› ▤ لبەدار

پاساژ / pasaj/: ناو. بینای گەورە کە هەموو ژوورەکانی دووکانە ▤ پاساژ

پاساو / pasaw/: ☜ **پاشاراو**

▣ **پاساو دان:** هەولّ دان بۆ شاردنەوەی تاوانی کەسێ ▤ سرپوش گذاشتن

پاسپازۆک / paspazok/: ناو. پەسپەسەکۆڵە؛ هەڵەپەزە؛ پس‌پسەکۆلە ▤ رُتیل

پاسپۆرت / pasport/: ☜ **پاساپۆرت**

پاستا / pasta/: ناو. ناوی گشتی بۆ هەموو بەرهەمەکانی هەویری لە ئاردی گەنم کە بە کولانێک دەبنە خۆراک (وەک: ماکارۆنی، لازانیا و ...) ▤ پاستا

پاستاو / pastaw/: ناو. ١. یەکەمین ئاو دێرانی کێڵگە ٢. قوڕی دروستکراو بۆ کوورەخانە ▤ ١. اولین آبیاری مزرعە ٢. گِل سرشتە برای کورەی آجرپزی

▣ **پاستاو ڕاخستن:** ☜ **پەستاو ڕاخستن**

پاسترمە / pastirme/: ☜ **باسترمە**

پاستورمە / pasturme/: ☜ **باسترمە**

پاستوریزە / pasturîze/: ئاوەڵناو. تایبەتمەندی خۆراکێک کە هەموو باکتری و پیسی لێ سڕاوەتەوە ▤ پاستوریزە

پاسخان / pasxan/: ☜ **پەستو-٢**

پاسدار / pasdar/: ناو. پازدار؛ پاسەوان. هەروەها: پاسداری ▤ پاسدار

پاسدەر / pasder/: ناو. قەرەولّ؛ ئێشکگر ▤ نگهبان

پاسرگیاگ / pasirg(i)yag/: ئاوەڵناو. هەوکردوو؛ داخ و سوور هەڵگەڕاو ▤ مُلتهب

پاسرگیان / pasirg(i)yan/: چاوگ. هەو کردن؛ داخ و سوور هەڵگەڕان ▤ مُلتهب شدن

پاسفندە / pasfinde/: ئاوەڵناو. گەندەڵ؛ ڕزیو ▤ پوسیدە؛ فرسودە

پاسقاڵی / pasqalî/: ناو. گاڵتە؛ تیز؛ تانە؛ قەشمەری؛ تیتاڵی؛ کاری گاڵتە پێ‌کردن ▤ مسخرە

پاسکیل / paskîl/: ناو. کەرماشێن؛ دووچەرخە ▤ دوچرخە

پاسگا / pasga/: ناو. پازگا؛ پاسگە؛ جێگەی ئێشک گرتن ▤ پاسگاە

پاسگر / pasgir/: ناو. پازگر؛ پاسەبان؛ پاسەوان؛ کێشکچی؛ جەزایرچی ▤ پاسدار

پاسگری / pasg(i)rî/: ☜ **پاسەوانی**

پاسگە / pasge/: ☜ **پاسگا**

پاسوخ / pasux/: ناو. پاژوخ؛ جواو؛ وەڵام؛ وەرام ▤ پاسخ

پاسور / pasûr/: ناو. جۆرێ یاری بە وەرەق ▤ پاسور

پاسە١ / pase/: ئاوەڵکار. ئاوا؛ ئاوها؛ ئاوەها ‹پاسە بەرئامان بە زەرب ساتۆر/ لەیلێ پەرێ قەیس بکێشۆ بە زۆر «خانای قوبادی»› ▤ چنان؛ آنچنان

پاسە٢: جێناو. وەها؛ وەسا ‹ئیسە خاس پاسەن تۆ نەی سەردەمدا/ هەردوو چەنی هەم پێچ دەی وە هەمدا «مەولەوی»› ▤ چنان

پاسەبان / paseban/: ☜ **پاسگر**

پاسەبانی / pasebanî/: ناو. پاسەوانی: ١.

نیگابانی ‹شەو پاسەبانی یانەی لەیل مەکەرد/ ڕۆ چەنی شوان مەگێلا نە هەرد «سەیدی»› ٢. کاری پاسەبان ☰ ١و٢. نگهبانی

پاسەقەت / paseqet/: ئاوەڵناو. شەلە؛ شەل ☰ لنگ؛ شل

پاسەنگ / paseng/: ☜ **پارسەنگ**

پاسەنە / pasene/: ئاوەڵکار. بەڵێ ☰ بلی

پاسەوان / pasewan/: ☜ **پاسگر**

پاسەوانی / pasewanî/: ☜ **پاسەبانی**

پاسین / pasîn/: ☜ **پەسن**

پاش١ / paş/: ناو. ١. دواوە؛ پشت ‹ئەچمە پێش مردنم بەشە/ پاشم عارەبی ڕوورەشە «هەژار، بۆ *کوردستان*»› ٢. *[کینایە]* قنگ؛ قوون ٣. دووگی مەڕ؛ دووی پەز ☰ ١. عقب؛ پس ٢. باسن ٣. دُمبەی گوسفند

پاش٢: ئامراز. لە پاش؛ پاشی ‹پاش چاکوچۆنی هەستاین؛ پاش زستان، بەهارە› ☰ بە دنبالِ؛ در پیِ

پاش -٣: پێشوشە. ١. پێوەندیدار یان سەر بە پاشەوە ‹پاشڕۆ؛ پاشماوە؛ پاشبارە› ٢. یارمەتیدەر ‹پاشمامان؛ پاشدز› ☰ ١. پس ٢. کُمک

- پاش٤: پاشەوشە. ـ پژێن؛ ـ پرژێن؛ ـ ڕشێن ‹ئاوپاش؛ شەکرپاش› ☰ ـ پاش

پاش -٥: پێشگر. ١. نیشانەی بزووتن بەرەو پاش ‹پاشکەوتن› ٢. لەگەڵ بڕێ چاوگدا، چاوگێکی لێکدراوی نوێ دروست دەکا ‹پاشخستن› ☰ ١. پس- ٢. مصدر مرکب می‌سازد

⊡ **پاش خستن**: ١. گوێ نەدان؛ خۆ لێ گێل کردن ٢. وە درەنگ خستن؛ خستنە دواوە ☰ ١. اهمال کردن ٢. عقب انداختن

پاش کەوتن: لە دوا مان؛ بەجێمان ☰ وامانـدن؛ عقب افتادن

پاشا / paşa/: ناو. ١. مەزنی ئێران ‹با بڕووخێ کۆشکی پاشا/ هەنگاو بنێن بە سەر لاشا «هەژار، بۆ *کوردستان*»› ٢. لەقەمێکی تورکی بۆ پیاوە گەورەکانیان ‹مەحموود پاشا› ☰ ١. پادشاه ٢. پاشا؛ لقب اُمرای تُرک

پاشاپاشایێن / paşapaşayên/: ناو. میرمیرێن؛ گاڵتەیەکی بە کۆمەڵە ☰ از سرگرمی‌های گروهی

پاشاخوڕ / paşaxuř/: ناو. بەرماوی ئاژەڵ لە قەسەڵ و ئالف ‹پاشاخوڕی گا، بۆ کەران باشە «مەسەل»› ☰ پسماندەی علف در آخور

پاشاخۆر / paşaxor/: ☜ **پەساخوڕ**

پاشاخۆڕ / paşaxoř/: ☜ **پەساخوڕ**

پاشاراو / paşaraw/: ناو. پاساو؛ پەساو؛ ئاراو؛ پاشەراو؛ کەفاوی جارێک جل تێدا شۆراو ☰ پساب رختشویی

پاشارۆ / paşaro/: ناو. پاشەرۆک؛ میوەی پاش ڕنین بە لکوپۆپی دارەوە بەجێماو ☰ پساچین

پاشاگەرانی / paşageranî/: ناو. شاگەردانی؛ دنیای بێقانوون و پڕ لە ئاژاوە ☰ آشوب و بلوا

پاشاگەردانی / paşagerdanî/: ناو. *[مەجاز]* تێکەڵ ـ پێکەڵی و هەرکەس‌هەرکەس ☰ هرج‌ومرج

پاشام / paşam/: ناو. پارشێو؛ دواشێوی ڕۆژووگر ☰ سحری

پاشامیری / paşamîrî/: ناو. شێوازێکی دەسەڵاتدارییە کە شا یان شاژن دەسەڵاتی یەکەمی وڵاتن ☰ سلطنت

پاشان / paşan/: ئاوەڵکار. لەوە بەدوا؛ دوایی ‹چاکەی هەڵقوڕاند و پاشان جگەرەیەکی داگرساند› ☰ سپس

پاشاو / paşaw/: ناو. ١. پەساو؛ خەساراو؛ قنگاو ٢. چڵکاو؛ خەساراو ☰ ١. آب مازاد آبیاری ٢. چرکاب

پاشاوخۆر / paşawxor/: ناو. *[پەلار]* قوونێر؛ چەورە؛ لامژ ☰ انگل

پاشای / paşay/: چاوگ. شاناى؛ پاشین ▤ پاشیدن

پاشایەتی[۱] / paşayetî/: ناو. ۱. لە پلەی پاشادا بوون ۲. *[کینایە]* کەیفسازی و تەیاری ▤ ۱. پادشاهی ۲. خوشگذرانی

پاشایەتی[۲]: ئاوەلناو. بە شێوازی پاشامیری ▤ سلطنتی

پاشایی / paşayî/: ناو. ۱. پاشایەتی ۲. جۆرێ ترێ ▤ ۱. پادشاهی ۲. نوعی انگور

▣ **پاشایی کردن**: ۱. خوونکاری کردن ۲. *[کینایە]* خۆش ڕابواردن و ژیانی بە تێر و تەسەلی بردنە سەر ▤ ۱. پادشاهی کردن ۲. خوش گذراندن

پاشبارە / paşbare/: ناو. دەستەندوو؛ دەسەکەوشە؛ جێ دەسگرەی جووتێر لە ئاموور ‹نە دەستی، پاشبارەی ناسی/ نە ساوێکی دا لە داسی «هێمن»› ▤ دستگیرەی خیش

پاشبانگ / paşbang/: ناو. دەنگی کەو لە پاش ماندوو بوونی لە خوێندن ▤ نوای کبکِ خستە از خواندن

پاشبەر / paşber/: ناو. دوامندال ▤ آخرین فرزند

پاشبەن / paşben/: ناو. پاشبەند؛ پێوەندی پاشووی یەکسم ▤ پابند ستور

پاشبەند / paşbend/: ☜ **پاشبەن**

پاشپارێژ / paşparêj/: ☜ **پاشدار**

پاشتر / paştir/: ئاوەلکار. داهی؛ دوایی؛ دواتر؛ ئەوجار ▤ سپس؛ آنگاه

پاشتن / paştin/: چاوگ. لوول دان و گرێ دان و هەڵبەستنی وەک ڕیشوەی شەدە و مێزەر ▤ آویز بستن دستار

پاشتەرک / paşterk/: ناو. بەشی لای کلک لە کورتان و زیندا ▤ جای خُرج در زین

پاشتەرکی / paşterkî/: ناو. باری پاشتەرک ▤ بار دنبالەی زین

پاشخان / paşxan/: ناو. پەستوو؛ وچخانە؛ خەلوەتی؛ ژووری کەلوپەل لە پشت ژووری دانیشتن ▤ پَستو

پاشخراو / paşx(i)raw/: ☜ **پاشەکەوت**

پاشخوان / paşx(i)wan/: ناو. پاشخوانە؛ بەرماو ‹بەشی خەوتوو، پاشخوانە› ▤ ماندەی خوراک

پاشخوانخۆر / paşx(i)wanxor/: ناو. بەرماوەخۆر ▤ پسماندەخور

پاشخوانە / paşx(i)wane/: ☜ **پاشخوان**

پاشدار / paşdar/: ناو. پاشپارێژ؛ پاشڕۆ؛ پاشەنگ؛ کەس یان کەسانێ کە لە دوای لەشکرەوە دەڕۆن ▤ پس‌قراول؛ دنبالەرو لشکر

پاشدڕ / paşdiř/: ئاوەلناو. ۱. لە دواوەوە و بێدەنگ گازگر (زۆرتر بۆ سەگ دەگوترێ) ۲. *[مەجاز]* تایبەتمەندی مرۆڤێ کە بە نهێنی زەرەر و زیان دەدا ▤ ۱. ویژگی سگی کە از پشت حملە می‌کند ۲. ویژگی کسی کە در خفا ضربە می‌زند

پاشدز / paşdiz/: ناو. پاشدزە؛ پاشەدزە؛ پاشکەوان؛ دزێ کە پاسی دزان دەدێرێ ▤ دزدِ نگهبان

پاشدزە / paşd(i)ze/: ☜ **پاشدز**

پاشدو / paşdû/: ناو. قسەی پشتەملە ▤ غیبت

پاشڕۆ / paşřo/: ☜ **پاشدار**

پاشقل / paşqil/: ناو. گردەوەکۆیی؛ پاشەکەوت؛ پاشقول؛ کاری لە دەم گێڕانەوە؛ لە شتێ، شتێ وەلا نان ▤ صرفەجویی

▣ **پاشقل دان**: گێڕانەوە؛ گل دانەوە. هەروەها: **پاشقل کردن** ▤ اندوختن

پاشقول / paşqul/: ناو. ۱. پاچەقول؛ پاچەقولێ؛ پانجەقولێ؛ پێ لە پێ پێچان لە زۆراندا ۲. پاشقل؛ پاشەکەوت ۳. ئاخرین دراوێ کە بە قوماربازەوە دەمێنێت ▤ ۱. لِنگ در کشتی ۲. پس‌انداز ۳. آخرین دینار قمارباز

⊡ **پاشقول لێدان**: پانجه‌قولێ دان؛ به کار هێنانی فه‌نی پاشقول له زۆراندا ▤ لِنگ کردن در کشتی

پاش‌قه‌ره‌وڵ / paşqerewil/: ☜ **په‌سقه‌ره‌وڵ**

پاشکرا / paşk(i)ra/: ئاوه‌ڵناو. ڕه‌وا؛ ڕێ پێ دراو ▤ جایز

پاشکۆ / paşko/: ناو. ١. هه‌گبه‌؛ خورجێکی پچووک له دوای زین که له سه‌ر ته‌رکی داده‌به‌ستن ٢. یاداشتێ که له کۆتایی کتێب یان وتارێکه‌وه بۆ پاراو کردنی ده‌نووسرێ ٣. شتێک به پێکهاته و کارکردی سه‌ربه‌خۆوه که هاوڕێ ده‌گه‌ڵ شتێکی تر و زۆر جار وه‌ک ته‌واوکه‌ری ئه‌و شته‌یه ٤. وڵاتی بێ‌خاوه‌ن که ده‌خرێته سه‌ر خاکی وڵاتێکی‌تر ▤ ١. خُرج کوچکی که بر ترک زین بندند ٢. پیوست کتاب یا مقاله ٣. ضمیمه ۴. سرزمین الحاقی

پاشکۆم / paşkom/: ☜ **پاشکه‌مه**

پاشکۆمه / paşkome/: ☜ **پاشکه‌مه**

پاشکه‌ل / paşkel/: ناو. کاری دیاری کردنی به‌رخ و کاژیله به بڕینی لای دواوه‌ی گوێچکه‌ی ▤ نشانه کردن گوش برّه و بُزغاله

پاشکه‌مه / paşkeme/: ناو. پاشکۆمه؛ پاشکۆم؛ خواره‌وه‌ی قه‌فی گۆچان ▤ پایین خم عصا

پاشکه‌وان / paşkewan/: ناو. ١. ☜ **پاشدز** ٢. پاشماشه؛ فیشه‌کفڕێده‌ری تفه‌نگ ▤ ١. ☜ **پاشدز** ٢. فشنگ‌انداز تفنگ

پاشکه‌وتو / paşkewtû/: ئاوه‌ڵناو. پاشکه‌وته؛ به‌جێ‌ماو ‹تۆ نه‌ڵێی پاشکه‌وتووی، ئه‌ی کورده‌که‌ی ناکامیاب!/ قه‌ت به سووکی تێ‌نه‌فکرێ، ماڵوێرانه‌ی دڵ‌خراپ «قانع»›. به‌رانبه‌ر: **پێشکه‌وتوو** ▤ وامانده؛ جامانده

پاشکه‌وته / paşkewte/: ☜ **پاشکه‌وتو**

پاشکی / paşkî/: ئاوه‌ڵکار. ده‌رئه‌نجام؛ له پاشان ▤ بعداً

پاشگر^{1} / paşgir/: ناو. *[ڕێزمان]* گرێک که ده‌که‌وێته پاش وشه‌وه و مانای ده‌گۆڕێ (وه‌ک: «مه‌ند» له «ئاره‌زوومه‌ند»دا) ▤ پسوند

پاشگر^{2}: ئاوه‌ڵناو. له دواوه و کوت‌وپڕ گازگر (زۆرتر بۆ گه‌ماڵ ده‌گوترێ) ▤ ویژگی سگی که از پشت حمله می‌کند

پاشگۆ / paşgo/: ناو. پاشدوو؛ قسه‌ی پشته‌مل ▤ غیبت

پاشگه‌ز / paşgez/: ئاوه‌ڵناو. په‌شیمان؛ پێژه‌وان ▤ پشیمان

⊡ **پاشگه‌ز بونه‌وه**: په‌شیمان بوونه‌وه. هه‌روه‌ها: **پاشگه‌ز کردنه‌وه** ▤ پشیمان شدن

پاشل / paşil/: ناو. پاشڵ؛ باخه‌ڵ؛ به‌خه‌ڵ؛ ئامێز ▤ بغل؛ آغوش

پاشڵ / paşił/: ناو. پاشۆڵ: ١. به‌شی خوار که‌مه‌ر له پشته‌وه ‹هه‌ر بینا شۆڕشه‌که‌ت هاته‌وه گه‌ڕ/ سه‌رنه‌وی بوو عه‌جه‌می پاشڵ ته‌ڕ «هه‌ژار، *بۆ کوردستان*»› ٢. پاشل؛ باخه‌ڵ؛ ئامێز ٣. پشته‌وه‌ی ڕان ٤. پاڵووی به زه‌نگۆڵه ٥. سه‌روا؛ قافیه‌ی شیعر ▤ ١. پایین‌تنه از پشت ٢. بغل ٣. پشتِ ران ۴. پالدُم زنگوله‌دار ۵. قافیه

پاشڵدار / paişłdar/: ئاوه‌ڵناو. به‌کلکه؛ کلکدار؛ به دوایی ▤ دُنباله‌دار

پاشڵزه‌لام / paşiłzelam/: ئاوه‌ڵناو. ده‌په‌قوون؛ قنگ‌پان ▤ باسن‌گُنده

پاشمار / paşmar/: ناو. شکایه‌تلێ‌کراو ▤ مُتشاکی

پاشماره / paşmare/: ناو. پاشماڵه؛ ژێرماڵه؛ ماڵێ که خزمه‌تی ماڵه‌گه‌وره ده‌که‌ن و له‌وێش ماڵیان پێ دراوه ▤ خانواده‌ای که به خدمتکاری در خانه‌ای ساکنند

پاشماشه / paşmaşe/: ناو. پاشکه‌وان؛ فیشه‌ک فڕێده‌ره‌وه ▤ فشنگ انداز تفنگ

پاشماک / /paşmak/: ☜ **پاشماگه**

پاشماگ / /paşmag/: ☜ **پاشماگه**

پاشماگه / /paşmage/: ناو. پاشماک؛ پاشماگ؛ کەلەپوور؛ میرات ⚑ میراث

پاشماڵه / /paşmałe/: ناو. ١. ئەو ماڵەی لەگەڵ خێڵ بۆ هەوار دەچن و لە بەر نەداری خزمەتی خێڵ دەکەن ٢. ☜ **پاشماره** ⚑ ١. خانەای کە بە خدمتکاری با ایل بە ییلاق روند ٢. ☜ **پاشماره**

پاشمامان / /paşmaman/: ناو. ژنێ کە لە منال هێناندا یاریدەی مامان دەدا ⚑ دستیار ماما

پاشماوه / /paşmawe/: ناو. ١. باقی؛ بەرماو؛ ئەوی لە بەر مابێتەوە ٢. زیندووی کەس و کاری مردوو ⚑ ١. باقیمانده ٢. بازمانده

پاشماوەخۆر / /paşmawexor/: ئاوەڵناو. پاشەرۆکخۆر: ١. بەرماوخۆر؛ چڵکاوخۆر ٢. *[کینایە]* نۆکەر ⚑ ١. ریزەخوار ٢. نوکر

پاشمله / /paşmile/: ناو. پاژمله؛ پاشگۆ؛ پاشەمله؛ پاشدوو؛ لەمەت؛ گالەگورت؛ خوسپ؛ خراپەبێژی ئەم و ئەو لە نەبوونیاندا. هەروەها: **پاشمله گوتن** ⚑ غیبت

پاشملەبێژ / /paşm(i)lebêj/: ئاوەڵناو. کابگر ⚑ غیبت‌گوی

پاشمەرگه / /paşmerge/: ناو. منالێ کە پاش مەرگی باوک بێتە دنیاوە ⚑ بچەای کە بعد از مرگ پدر بە دنیا آید

پاش‌مەڵا / /paşmeła/: ناو. پاشمەڵلا؛ دواباش؛ دووباش؛ دووهەمین کەس لە هێندێک کایەی وەک مێشێندا ⚑ دوم بازیکن در بعضی از بازی‌ها

پاشمەڵلا / /paşmełła/: ☜ **پاش‌مەڵا**

پاشمەنده / /paşmende/: ☜ **پاشمەنه**

پاشمەنه / /paşmene/: ناو. باقی‌ماو؛ پاشمەنده ⚑ باقیمانده

پاشمێر / /paşmêr/: ناو. ١. پشتگر لە شەڕ و کێشەدا ٢. بەرگری دواوە لە تۆپی‌پێدا ⚑ ١. کسی کە در جنگ بە دیگری کمک می‌کند ٢. دفاع عقب در فوتبال

پاشن / /paşin/: ئاوەڵناو. دوایین؛ دوایی؛ پاشین؛ دومایی؛ دمایی؛ ئاخری؛ دوماهی ⚑ پسین

پاش‌نوێخوازی / /paşn(i)wêx(i)wazî/: ☜ **پۆست مودێرنیزم**

پاشنوێژ / /paşn(i)wêj/: ناو. *[کینایە]* پاش‌نیوەڕۆ؛ دوای‌نیمەڕۆ ⚑ بعدازظهر

پاشنی / /paşnî/: ناو. پاژنە؛ پانیە ⚑ پاشنە

پاشنی‌کەش / /paşnîkeş/: ☜ **پاژنەهەڵکێش**

پاش‌نیومڕۆ / /paşnîweřo/: ☜ **پاشنوێژ**

پاش‌وپێش[1] / /paş û pêş/: ناو. بەروپشت ‹ڕووەو بەیتی خودا خاڵت ئەڵێ دائیم لە سەر بەرماڵ / لە وەختی پاش‌وپێشی نوێژی ئێوارە و سبەینانی «بێخود»›

پاش‌وپێش[2]: ئاوەڵناو. بەر و دوا؛ قەر و دما ‹ئەو چەند ژمارە پاش‌وپێشن›. هەروەها: **پاش‌وپێش بوون؛ پاش‌وپێش کردن؛ پاش‌وپێش کەوتن** ⚑ پس و پیش

پاش‌وپێش[2]: ئاوەڵکار. بەر و دوا؛ قەر و دما ‹ژمارەکان پاش‌وپێش دەنووسێ› ⚑ پس و پیش

پاش‌وەچه / /paşweçe/: ناو. نەوە و نەوی چڕک ⚑ نبیرگان

پاشوەن / /paşwen/: ناو. پاشبەند ⚑ پابند حیوان

پاشۆر / /paşor/: ناو. ١. ☜ **پاشۆره** ٢. بەردی پێ خاوێن کردنەوە ٣. شوێنێ لە قەراخی حەوز بۆ دەسنوێژ گرتن و پا شۆردن ⚑ ١. ☜ **پاشۆره** ٢. سنگپا ٣. پاشوره

پاشۆره / /paşore/: ناو. پاشۆر؛ ئاوی (زۆرتر سارد) بۆ شۆردنی پەل‌وپای نەخۆش ⚑ پاشویە

▣ **پاشۆره کردن:** پەل‌وپا شۆردن بۆ فێنک کردنەوەی تادار ⚑ پاشویە کردن

پاشۆڵ / paşoł/: ☜ **پاشڵ**

پاشوو / paşû/: ناو. پاشی؛ دوو پەلی دواوەی یەکسم ‹پاشوو دیبەک، چاوتەنوور و گوێ وەکوو گوێدرێژی پیر/ کەللە دێو و بێدیان و سینە وەک دەربەی شکاو «قانع»› ☰ هر دو پای ستور

▣ **نیشتنە سەر پاشوو:** هەستانەوە لە سەر دوو پەلی دواوە (یەکسم) ☰ سرِ پا ایستادن ستوور

پاشە ـ / -paşe/: پێشوشە. پاش؛ دوا ‹پاشەکەوت؛ پاشەدزە› ☰ پسا-

پاشەبەر / paşeber/: ناو. پاشەڕۆک ☰ پساچین

پاشەبەرە / paşebere/: ناو. ١. پاشەڕۆک ٢. دوامین فرزەند ☰ ١. پساچین ٢. آخرین فرزند

پاشەچن / paşeçin/: ناو. پاشەڕۆک؛ پاشارۆ ☰ پساچین

پاشەخورج / paşexurc/: ناو. هەگبە؛ پاشتەرکی ☰ خُرج اسب

پاشەدزە / paşed(i)ze/: ☜ **پاشدز**

پاشەراو / paşeraw/: ☜ **پاشاراو**

پاشەڕۆک / paşerok/: ناو. ١. پاشارۆ؛ شارۆ؛ پاشەبەر؛ پاشەبەرە؛ قورف؛ خاپەڕۆک؛ خرتک؛ پاشەچن؛ پاشەڕن؛ دومارن؛ دومارنگ؛ دوویارِنگ؛ بەر یان میوەی بەجێماو لە دار کە لە بەر کالی و نادیاری نەچنرابێ ٢. پاشماوە ☰ ١. پساچین ٢. پسمانده

▣ **پاشەڕۆک کردن:** میوەی بەجێماو لە دار چنینەوە ‹پاشەڕۆکێکی بکەم لەم باخە/ تاکوو بال و پەڕی من پەرداخە «سوارە»› ☰ پساچین کردن

پاشەڕۆکخۆر / paşerokxor/: ☜ **پاشماوەخۆر**

پاشەڕن / paşeřin/: ناو. شارۆ؛ پاشەڕۆک؛ پاشارۆ ☰ پساچین

پاشەڕۆژ / paşeřoj/: ناو. داهاتوو؛ لەوەدوا ‹خشڵ و جوانی تۆ حەیا و فێر بوونە/ پاشەڕۆژیشت هەر بەوان ڕوونە «بێکەس»› ☰ آینده

پاشەسەر / paşeser/: ناو. پشتەسەرە؛ جۆرێ خشڵی ژنانە کە لە دواوەی لارەپێچی دەدەن ☰ نوعی زیور زنانه

پاشەکشە / paşek(i)şe/: ناو. پاشەکشێ: ١. کار و ڕەوتی هاتنە دواوە لە شەڕدا ‹بە پێشمەرگە دەستوور درا بێ دەستکردنەوە، پاشەکشە بکا «هێمن»› ٢. */کینایە/* پەشیمانی ☰ ١. عقب‌نشینی ٢. پشیمانی

▣ **پاشەکشە کردن:** ١. بەرەودوا کشانەوە ٢. */کینایە/* پەشیمان بوونەوە ☰ ١. عقب‌نشینی کردن ٢. پشیمان شدن

پاشەکشێ / paşek(i)şê/: ☜ **پاشەکشە**

پاشەکەفت / paşekeft/: ☜ **پاشەکەوت**

پاشەکەوت / paşekewt/: ناو. پاشەکەفت؛ پاشەکەوتی؛ پاشەناز؛ پاشخراو؛ گلدراوە ‹پاشەکەوتی جۆ بە کەم مەژمێرە/ خواردنی چوارپا و دووپێیە لێرە «پیرەمێرد»› ☰ پس‌انداز

▣ **پاشەکەوت کردن:** خستنە لاوە ‹پاشەکەوت کردن لە دنیا بۆ هەموو کەس لازمە/ پەندی بێکەس بگرە تاکوو تووش نەبی بەو حالەتە «بێکەس»› ☰ پس‌انداز کردن

پاشەکەوتی / paşekewtî/: ☜ **پاشەکەوت**

پاشەکی / paşekî/: ناو. ئەو بەشە لە پارە کە پاش وەرگرتنی کالا بە فرۆشیار دەدرێت ☰ پسادست

پاشەلەقە / paşeleqe/: ئاوەڵکار. شلەشل؛ بە تەنبەڵی (لە ڕۆیشتن) ☰ سلانه‌ـسلانه

پاشەڵ / paşeł/: ناو. ١. جلی سەر پاشڵ؛ بەرگی پاشل؛ دواوەی داوێن ٢. کار و ڕەوتی دانی پارە، پاش وەرگرتنی کالا ٣. */مەجاز/* پێشینە؛ ڕابردە ٤. لای پاشەوە. بەرانبەر: **پێشەڵ** ☰ ١. قسمت عقبی دامن ٢. پسادست ٣. سابقه ۴. خلفی

پاشەڵپیس / paşełpîs/: ئاوەڵناو. */کینایە/* شوێنچەپەڵ؛ خاوەن ڕابردووی خراپ ☰ بدسابقه

پاشەملە / paşem(i)le/: ☜ **پاشملە**

پاشەناز / paşenaz/: ☜ **پاشەکەوت**

پاشەنگ / paşeng/: ناو. پاشدار؛ پاشڕۆ ☰ پس‌قراول

پاشەوار / paşewar/: ناو. ئاسەوار؛ بەرهەمی بەجێ‌ماو ☰ آثار گذشتگان

پاشەوانە / paşewane/: ناو. سندووقێ لە پلوورەی هەنگا بۆ شانە تێدا هەڵبەستن ☰ جعبەی چوبین برای شانەگذاری زنبور

پاشەوپاش١ / paşewpaş/: ئاوەڵناو. پشتەوڕوو؛ پێچەوانە ☰ وارونە؛ پشت‌ورو

پاشەوپاش٢: ئاوەڵکار. پشتەوپشت ‹ئیتر نامەردە پاشەوپاش کشاوە/ لە خۆشیان ڕەنگ و ڕووی میری گەشاوە «هێمن»› ☰ عقب ـ عقب

پاشەوە١ / paşewe/: ئاوەڵناو. لە پاش کەوتوو ‹ددانی پاشەوە؛ درگای پاشەوە› ☰ عقبی؛ پُشتی

پاشەوە٢: ئاوەڵکار. بەرەوپاش؛ بۆ پاش؛ لە پاش ‹پاشەوە چوون› ☰ بە عقب

پاشەوەی١ / paşewey/: ئاوەڵکار. پاشان ‹پاشەوەی هەستا و دەستی ماچ کرد› ☰ سپس

پاشەوەی٢: ئامراز. لە پاشی؛ لە پاشەوەی ‹پاشەوەی ئەوان دانیشت› ☰ پُشتِ سرِ

پاشی١ / paşî/: ☜ **پاشو**

پاشی٢: ئاوەڵکار. دواتر؛ پاشان ‹پاشی هەستاین و دەستمان گرت› ☰ سپس

پاشی٣: ئامراز. لە پاش؛ لە دوای ‹پاشی بالاکەت دڵ بە کێ خۆش کەم› ☰ پس از

▪ **پاشی**٤: پاشەوشە. کاری پاشین ‹نمەکپاشی› ☰ ـ پاشی

پاشین١ / paşîn/: چاوگ. پژاندن ☰ پاشیدن

پاشین٢: ئاوەڵناو. هەرەدوا ‹کە دیکتاتۆریی شای پاشین دەس‌پێکرا، ئەو دەنگی کوردەش داخرا. «هەژار، *بۆ کوردستان*»› ☰ واپسین

پاشین٣: جێناو. ئەوی لە پاشەوە ‹پاشین هەستا و وتی من ئامادەم› ☰ عقبی

پاشینە / paşîne/: ناو. شەممە؛ شەممۆ ☰ شنبە

پاشێل / paşêl/: ئاوەڵناو. پاکوت؛ پاکوتە؛ پێ‌شێل؛ تەپس؛ پێخوس؛ پێخوست؛ لەقەشێل؛ پێهن‌ماڵ؛ لەقەماڵ؛ تلیساو؛ پاخوەشە؛ پاکۆ؛ پاولا؛ پاماڵ؛ پاتلن؛ سمکوو: ١. لە ژێر پێدا پلیشاو و لە کەڵک کەوتوو ٢. /*کینایە*/ تەرت‌وتوونا؛ تەفروتوونا ‹ڕەحمەت بۆ! وادەی وەستەی بارەکەت/ نەبۆ وە پاشێل پای قەتارەکەت «مەولەوی»› ☰ ١. لگدمال ٢. پایمال

⊡ **پاشێل کردن**: بەرپێ دان؛ پێ‌خوست کردن ‹تەواو گەنمەکەیان پاشێل کرد›. هەروەها: **پاشێل بوون** ☰ لگدمال کردن

پاشێڵ / paşêł/: ناو. ١. سەروا؛ پاشڵ ٢. بەلەکی پێ ☰ ١. قافیە ٢. ساق پا

پاشێو / paşêw/: ناو. پارشێو ☰ سحری

پاق / paq/: ناو. لینگ؛ لاق؛ قاچ ☰ لِنگ

پاقاوێژ / paqawêj/: ئاوەڵناو. حاڵی ئەوەی کە لە ڕۆیشتندا قاپ لە قاپ دەدا ☰ ویژگی کسی کە در راە رفتن قوزک‌هایش بە هم می‌خورند

پاقر / paqir/: ناو. پاخر؛ باقر: ١. مس ٢. ژەنگی مس ☰ ١. مس ٢. زنگار مس

پاقژ / paqij/: ئاوەڵناو. پاک؛ پاکژ؛ خاوێن؛ تەمیس ☰ پاکیزە

پاقژە / paq(i)je/: ناو. پەلەقاژە؛ کاری لە تاو شتێ یان بۆ دەرباز بوون، بە دەست و پێ تێکۆشان ☰ عمل دست و پا زدن

پاقژی / paq(i)jî/: ☜ **پاکژی**

پاقل / paqil/: ناو. پووز؛ بەلەک ☰ ساق پا

پاقلانجقی / paqlanc(i)qî/: ☜ **پاقلانجی**

پاقلانچکە / paqlanç(i)ke/: ناو. گیایەکی ڕەوانە بە گەڵای ددانەدارەوە ☰ گیاهی با برگ‌های

کنگرەای

پـاقلاوه / paqlawe/: نـاو. بـاقلاوا؛ شـیرنییەکی بەناوبانگە ☰ باقلوا

پاقلۆک / paqlok/: نـاو. ئێسـکی قەڵـەمە ☰ قلـم دست و پا

پاقلە / paqle/: ناو. باقلە؛ دانەوێڵەیەکە دە کلوودا پەروەردە دەبێ ☰ باقالی

پاقلەکێوی / paqlekêwî/: نـاو. پۆلـکە؛ کـەلوو ☰ باقلای کوهی

پاقلەمارانـە / paqlemarane/: نـاو. پاقلـەکێوی؛ پۆلکەمارانە ☰ باقالی کوهی

پـاقلیر / paqlîr/: ناوەڵـناو. پـاکلیر: ١. پـاککـراو ‹گوێزی پـاقلیر› ٢. پـاخلێر؛ داتاشـراوی سـاف و لووس ‹سەری پاقلیر› ☰ ١. پوسـتکنـده ٢. از بـیخ تراشیده و صاف شده

⊡ **پاقلیر کردن**: ١. گوێز پاک کردن ٢. تاشـین و تووک و مووی شتێ لابردن و لووس کردنی ☰ ١. گردو پوست کندن ٢. تراشیدن و صاف کردن

پاقلینچکانـە / paqlînçkane/: نـاو. گیایەکـە لـە پرپرە دەکا ☰ گیاهی شبیه خرفه

پاقلێس / paqlês/: ناو. کاری پاقژ کـردن؛ کـاری لێستنەوەی دەفری خـۆراک پـاش تـەواو بـوونی خۆراک ☰ عمل لیسیدن

پاقڵانجی / paqłancî/: ناو. پاقڵەجقی؛ پاقلانجقی؛ پاقلـەجقی؛ پەقلانجقـە؛ پاقلانچکـە؛ پاقلـەجقی؛ خۆڵوشیر؛ خاکشیر ☰ خاکشیر

پاقڵە / paqłe/: ☜ باقله

پاقڵەجقی / paq(i)łec(i)qî/: ☜ **پاقڵانجی**

پاقوڵاخ / paqułax/: ناو. سمکۆڵ ☰ عمل سُم بـر زمین کوبیدن

پاقوڵاغ / paqułağ/: ناو. سـمی حەیوانی دوو سـم ☰ سُم حیوان جُفتسُم

پـاک^{١} / pak/: ناوەڵـناو. ١. خـاوێن؛ بـێخـەوش؛ پوختە؛ پاکژ؛ پاقژ؛ پوار؛ پا؛ هیلاو؛ بژوون؛ ئاسووار؛ تەمیس ‹شیری پاکی ئەنایە دەم/ گەشەی پێ ئەکرد ژەمبـەژەم «گـۆران»› ٢. بـاش؛ پەسـند ‹چەنـد چەوسامەوە لە ڕێگەی کاکم/ دنیا شایەتە چەند پـاک و چـاکم «هـەژار، *بـۆ کوردسـتان*»› ☰ ١. پـاکیزە ٢. پسندیده

⊡ **پـاک بونـەوە**: پا بوونـەوە: ١. خـاوێن بوونـەوە؛ پیسی و پۆخڵی پێوە نەمان ‹چەنـدی دەیشـۆم پاک نابێتەوە› ٢. *[مەجاز]* لە ناو چوون؛ نەمان ٣. *[پلار]* مردنی بەدفـەڕ ‹کـەنگێ ئـەو زاڵـمە پـاک دەبێتەوە؟› ٤. *[مەجاز]* خەلاس بوون لە ئەرک و مەینـەت ٥. *[کنایە]* لـە پـۆنی دەرهـاتنی ژن؛ بێنوێژی نەمان ☰ ١. پاک شدن ٢. از میان رفتن ٣. مُردن زشتخو ۴. فراغت یـافتن ۵. پایـان یـافتن قاعدگی

پاک کردن: ١. تـوێکڵ لـێکردنـەوە ٢. خـاوێن کردنەوەی دانەوێڵە ٣. بژار کردنی کێڵـگە لـە دڕک و داڵ ٤. *[مەجاز]* حیساب یەکلا کردنەوە؛ پاک لە پاک کردنی حیساب ☰ ١. پوست کندن ٢. بوجاری کردن ٣. وجین کردن ۴. تسویە حساب کردن

پاک کردنـەوە: خاوێن کردنەوە؛ تـەمیس کـردن ☰ تمیز کردن

پاکەوە بون: ١. خاوێن بوونەوە؛ پاک بوونەوە ٢. *[پلار]* مردنی مرۆڤی بەدفەڕ ☰ ١. تمیز شـدن ٢. مُردن بدسگال

پاک^{٢}: ناوەڵکار. گش؛ یەکسەر؛ هەموو؛ تەواو؛ تێکڕا ‹بە ناز و عیشوە پاک ئـەرواحی پاکـانی موسـەخخەر کرد/ بە غەمزە خاترانی دایە بەر تیری نەزەر لە نـوێ «مەحوی»› ☰ تمام؛ بی کم و کاست

پاک^{٣}: پێشوشـە. ١. خاوێن و بێگرێ ‹پاکنووس› ٢. بە تەواوی؛ هەموو ‹پاکڕن› ☰ ١. پاک ٢. تمام

ـ **پاک**^{٤}: پاشەوشە. بێ دەغەز؛ جێ متمانە ‹چاوپـاک؛

دەسپاک› ☰ ـ پاک

پاکار / pakar/: ناو. دەسیار؛ دەستیار؛ پێشکار؛ بەردەست؛ وەردەس؛ گزیر؛ هەیتە؛ شاگرد وەستا ☰ پاکار؛ وردست

پاکان / pakan/: ناو. پیاوچاکان ☰ نیکان

پاکانە / pakane/: ناو. ۱. پێ‌پاکی؛ فحێل؛ پەرێش؛ پەرهێش؛ کار و ڕەوتی تۆمەت سڕینەوە ‹هێنامیە دەرێ لە پەردەکەی خاک/ پاکانەمی کرد لە لای خودای تاک «هەژار، *مەم و زین*»› ۲. پاسا؛ کۆشش بۆ بەڕێ‌وجێ نیشان دانی کارێک ‹ئەوێ ڕۆژێ کە ناهەقان پاکانەیان سوودێکیان پێ ناگەیەنێ و ... «هەژار، *قورئان*»› ☰ ۱. تبرئه ۲. توجیه

▣ **پاکانە کردن**: ۱. سڕینەوەی تۆمەت ۲. پاسا کردن ☰ ۱. تبرئه کردن ۲. توجیه کردن

پاکایی / pakayî/: ناو. ۱. جێگەی خاوێن ۲. دۆخی خاوێن بوون ‹هەر چەندە دەیشۆم پاکایی نایەت›. هەروەها: **پاکایی هاتن** ☰ ۱. جای تمیز ۲. پاکیزگی

پاکتاو^{1} / paktaw/: ئاوەڵناو. بێ‌گەرد؛ خاوێن؛ پاقژ ☰ پاکیزه

▣ **پاکتاو کردن**: ۱. خاوێن کردنەوە ۲. هیچ نەهێشتن و گش لە گشتی شتێ بردن ‹هەرچی خورما بوو پاکتاوی کردا› ☰ ۱. تمیز کردن ۲. هیچ باقی نگذاشتن

پاکتاو^{2}: ئاوەڵکار. تێکڕا؛ گشت ‹مووی سەر بە چەرمەوە بگروون/ بڕۆ و سمێل پاکتاو بدروون «گۆران»› ☰ به تمامی؛ از دم

پاکداوێن / pakdawên/: ئاوەڵناو. هێمۆ؛ داوێن‌پاک ☰ پاکدامن

پاکڕن / pakřin/: ئاوەڵناو. ۱. تایبەتمەندی دروێنەوانێک کە لە بنەوە دەستی دەگرێ و بنبڕ دەیدوورێتەوە ۲. */مەجاز/* تایبەتمەندی کەسێ لە خواردندا گوێی بۆ خۆش و ناخۆش شل نییە ☰ ۱. کاربلد (دروگر) ۲. همەچیزخوار

پاکژ / pakij/: ئاوەڵناو. ۱. خاوێن؛ تەمیس؛ پاقژ ۲. پاوان؛ کۆدە؛ جێ لەوەڕی قەدەغە ☰ ۱. پاکیزه ۲. قُرُق (مَرتع)

پاکژی / pak(i)jî/: ناو. خاوێنی؛ پاکی؛ پاقژی؛ تەمیسی ☰ پاکیزگی

پاککراو / pakk(i)raw/: ئاوەڵناو. پاقلیر؛ کۆسە؛ پاکلیر ☰ پوست‌کنده

پاکلەپاک / paklepak/: ئاوەڵناو. بێ‌حەساب ☰ بی‌حساب

▣ **پاکلەپاک کردن**: یەکلا کردنەوە؛ تەخت کردن ☰ تسویه کردن

پاک لە پاک کردنەوە: حەق سەندنەوە؛ تۆڵە کردنەوە ☰ تلافی کردن

پاکلیر / paklîr/: ناو. ۱. ☜ **پاقلیر** ۲. توێخڵی سەوزی گوێز ☰ ۱. ☜ **پاقلیر** ۲. پوستەی سبز گردو

پاکڵ / pakił/: ناو. پاکڵە: ۱. ئاگرهەڵکەر ۲. کلی پرد؛ پایەی پرد ☰ ۱. افروزندەی کوره ۲. پایەی پُل

پاکڵە / pak(i)łe/: ☜ **پاکڵ**

پاکنووس / paknûs/: ناو. کاری نووسینەوەی ڕێک‌وپێک و بێ‌هەڵەوپەڵەی دەستی ئاخر ☰ پاکنویس

پاکوپاراو / pak û paraw/: ئاوەڵناو. پاک‌وپوار؛ پاک و خاوێن ☰ تر و تمیز

پاکوپوار / pak û p(i)war/: ☜ **پاکوپاراو**

پاکوپوختە / pak û puxte/: ئاوەڵناو. پاک و خاوێن؛ ترک‌وتەمیس ‹ماشەڵلا. منالەکانی چەنێ پاک‌وپوختەن!› ☰ تر و تمیز

پاکوپووک / pak û pûk/: ئاوەڵناو. زایە؛ خراپ؛ خەسار؛ هەدەر ☰ تباه

▣ **پاکوپووک کردن**: بە فیڕۆ و خۆڕایی لە دەست دان ‹دەسمایەکەی پاک‌وپووک کرد› ☰ هدر

دادن؛ تباه کردن

پاکوپیس / pak û pîs/: ئاوەڵناو. چاک‌وخراپ؛ ڕندوکرێت ■ نیک و بد

⊡ **پاکوپیس کردن**: چاک لە خراپ هەڵاواردن ■ خوب از بد جدا کردن

پاکوت / pakut/: ☜ **پاشێل**

پاکوتکی / pakutkî/: ☜ **پاکوتە**

پاکوتە / pakute/: ناو. پاکوتکی؛ لەجێ؛ دەرجا؛ کار و ڕەوتی لە جێ خۆوە پێ هەڵێنان و بە زەویدا دان ■ درجا

پاکوڕە / pakuře/: ناو. نۆکەر؛ خزمەتکاری پیاو ■ نوکر

پاکوڵ / pakuł/: ئاوەڵناو. پێکورت؛ پێکول؛ قاچقولە ■ پاکوتاه

پاکون / pakun/: ☜ **پاکەر**^{1}

پاکۆ^{1} / pako/: ناو. ١. باوەشە گیای نەبەستراو ٢. دەسکەنەی گیا هێندەی لە بن باڵ بنرێ ٣. گیای دروای بە سەر یەکدا کراوی نەبەستراو ■ ١. دسته گیاه بسته نشده ٢. مقدار گیاه به اندازه‌ی یک زیر بغل ٣. توده گیاه درو شده

⊡ **پاکۆ دان**: دانە بەر پاکۆ؛ کۆکەن کردن؛ ڕنینەوەی گیا بە کولەداس ■ چیدن گیاه با داس

دانە بەر پاکۆ: ☜ **پاکۆ دان**

پاکۆ^{2}: ئاوەڵناو. تایبەتمەندی ئالفجاڕێ کە گیای بێ‌کەلک بۆ برینی تێدا نەبێ ‹ئالفی پاکۆ› ■ ویژگی علفزار مرغوب

پاکۆترە / pakot(i)re/: ناو. پێچوێلەکە؛ پێمجیلکە؛ پێ‌مریشکە؛ گیایەکە دەخورێ ■ گیاهی خوردنی

پاکۆرە / pakore/: ناو. کلۆی پیرۆ؛ کولۆ تا باڵی نەگرتووە ■ ملخچه‌ی نابالغ

پاکۆڵ / pakoł/: ناو. ١. بەچکەورچ ٢. سمکۆڵ ■ ١. توله‌خرس ٢. سُمکوبی

پاکە / pake/: ناو. خاوێنی؛ پاکی؛ تەمیسی ■ تمیزی

پاکەپاکە / pake pake/: ناو. پەتاتە؛ کارتۆفڵ؛ سێفەزەمینە؛ سێفزەمینی ■ سیب‌زمینی

پاکەت / paket/: ناو. دەفری کاغەزین بۆ نامە و هەرچی ■ پاکت

پاکەر^{1} / paker/: ناو. پاکون؛ ڕەنک؛ ماکێکی لاستیکی بۆ پاک کردنەوەی نووسراوە ■ مداد پاک‌کن

پاکەر^{2}: ئاوەڵناو. خاوێن‌کەرەوە؛ بە تایبەتمەندی پاکەو کردن ■ پاک‌کننده

پاکەڕشێلە / pakeřeşîle/: ناو. یاوز؛ گیایەکە بۆ دەرگا پێ‌کردنی دمەڵ بە کاری دێنن ■ اسفرزه

پاکەمتار / pakemtar/: ناو. پاکەمتیار؛ گیا خەروو؛ گیاخورروو ■ خرنوب

پاکەمتیار / pakemt(i)yar/: ☜ **پاکەمتار**

پاکەمی / pakemî/: ناو. ماندوویەتی؛ شەکەتی؛ مانگی ■ خستگی

پاکەن / paken/: ☜ **پاکەنە**

پاکەند / pakend/: ☜ **پاخەند**

پاکەنە / pakene/: ناو. کەوشکەن؛ پاکەن؛ جێگەی کەوش داکەندن ■ کفش‌کن

پاکەوان / pakewan/: ناو. (!) سپوور؛ کەنناس؛ کۆڵان‌ماڵ؛ زبیل‌ڕێژ ■ رُفتگر

پاکەوانی / pakewanî/: ناو. (!) ١. دامەزراوەیەک بۆ پاک و خاوێن کردنەوەی ژینگە ٢. کار و پیشەی سپوور ■ ١. اداره‌ی مسئول نظافت محیط زیست ٢. رُفتگری

پاکی / pakî/: ناو. پاکێتی؛ خاوێنی؛ تەمیسی؛ پاکە ■ پاکی؛ تمیزی

پاکیزە / pakîze/: ئاوەڵناو. پاک؛ خاوێن؛ تەمیس ■ پاکیزه

پاکێتی /pakêtî/: ☜ **پاکی**

پاکێش /pakêş/: ناو. یەکسم ☰ ستور

پاگا /paga/: ناو. بواری چەم ☰ گُدار رودخانه

پاگرە /pag(i)re/: ناو. واریس؛ فیلپا؛ پاماسی؛ نەخۆشی قاچ و قول ئەستوور بوون ☰ واریس؛ داءالفیل

پاگورگانە /pagurgane/: ناو. لالە؛ هەلالە؛ هەراڵە ☰ لاله

پاگوریانە /paguryane/: ناو. لالە؛ هەلالە؛ هەراڵە ☰ لاله

پاگوشا /paguşa/: ☜ **پا کردنەوە، پا**

پاگۆ /pago/: ناو. پەرسڤ؛ وەلام؛ وەرام؛ جواو ☰ پاسُخ

پاگە /page/: ناو. ١. داری ژێر ڕێسمەی دەرگا ٢. تەوێڵە؛ ئاغەڵەمەڕ ☰ ١. چوب زیر پاشنەی در ٢. آغُل؛ طویله

پاگیر /pagîr/: ئاوەڵناو. پڕ لە گیر و گرفت؛ هۆی نەپەرژان بە کاری سەرەکیدا ☰ دستوپاگیر

پاگیرە¹ /pagîre/: ناو. دەپی ژێر پای جۆلا ☰ تختەی زیر پای جولا

پاگیرە²: ئاوەڵناو. دەزگیراندار (بۆ کچ) ☰ نامزدشده (دختر)

پاگێرە /pagêre/: ناو. خەرمانێ کە بە پا دەکوترێ ☰ خرمن پاکوب

پال /pal/: ☜ **پاڵ**

پالاخ /palax/: ☜ **پاڵاخ**

پالادیوم /paladyum/: ناو. توخمی کیمیایی کانزایی بە ژمارەی ئەتومی ٤٦ و کێشی ئەتومی ١٠٦,٤، کانزایەکی سپی زیوی و نەرمە ☰ پالادیُم

پالال /palal/: ناو. گولێکە کوێستانی ☰ گلی کوهستانی

پالان /palan/: ناو. کۆپان؛ کورتان ☰ پالان

پالاوش /palawiş/: ☜ **پاڵاوەژ**

پالدانک /paldanik/: ناو. پاڵپشت: ١. شوێنی پاڵ پێوە دان ٢. /*کینایە*/ پشتگر؛ پشتیوان ☰ ١و٢. تکیەگاه

پالدێم /paldêm/: ناو. پاڵدم؛ پشتەوەی داوێن ☰ پشت دامن

پالمتە /palimte/: ناو. گیایەکە بنەکەی لە بنی ئالەکۆک دەکا ☰ گیاهی است

پالمە /palme/: ناو. جۆرێک ئەسپنگی گەلاپان ☰ نوعی شنگ برگ پهن

پالۆ¹ /palo/: ناو. کۆڵووی تەندوور ☰ خمیر سوخته در تنور

پالۆ²: ئاوەڵناو. تەمەڵ؛ تەوەزەل ☰ تنبل

پالۆش /paloş/: ئاوەڵناو. پڕش؛ تێکەڵ ☰ مخلوط

پالۆنە /palone/: ناو. پاڵۆنە؛ جۆرێ کەوگیری وەک پاڵوێنە؛ کەوگیری کون ـ کون ☰ کفگیر سوراخدار

پالو /palû/: ناو. بالووک؛ بالووکە؛ بالۆکە ☰ زگیل

پالوتە /palûte/: ناو. ١. گەل؛ کاری بە کۆمەڵ ٢. بێگاری بە گەل ☰ ١. کار گروهی ٢. بیگار جمعی

پالوڤ /palûv/: ناو. پالوو: ١. لاتەڕاف؛ لاتەرافە؛ خالیگە ٢. پالێڤ؛ پالۆ؛ پاڵدوو ☰ ١. پهلو ٢. رانکی

پالە /pale/: ☜ **پاڵە**

پالەتی /paletî/: ناو. ڕەنجبەری؛ کرێکاری؛ کاری پالە ‹سالەکی پاڵەتی کرییە› ☰ کارگری

پالەرزە /palerze/: ناو. ژەمی نێوان فراوین و شێوی کرێکار (کە برسی دەبێ و پای دێتە لەرزین) ☰ عصرانەی کارگر

پالەقۆچە /paleqoçe/: ناو. سەرمەقولانج؛ سەرمەقولات ☰ مُعلَّق

پالەقە /paleqe/: ناو. پێلەقە؛ پێلاقە: ١. جووتە؛ لووشک ٢. لاقەفرتە؛ پەلەقاژە ☰ ١. لگدپرانی ٢. تلاش مذبوحانه

پالەوی / palewî/: ☜ **پاڵەوی**

پالیر / palîr/: ناو. شوورەی دەوری باخ ☰ پرچین اطراف باغ

پالیک / palîk/: ناو. بەرسمێڵ؛ مووی سمێڵ کە درێژ بێتەوە و بکەوێتە سەر ڕدێن ☰ موی بلند سبیل که بر ریش آید

پالیمۆک / palîmok/: ناو. گیایەکە بنەکەی دەخورێ ☰ گیاهی با ریشەی خوراکی

پالێنان / palênan/: ناو. پالێن؛ ئێواران کاتی مەڕ دۆشین ☰ عصر هنگام زمان دوشیدن گوسفندان

پاڵ^{١} / pał/: ناو. پال؛ پار: ١. پشت ‹پال بدە بە بەردەوە نەک بە نامەردەوە «مەسەل»› ٢. ئەندەروون ‹له پاڵ خۆیدا توورەیە› ٣. بنار و قەدی کێو ‹هەڤالێن مە دانە پالی› ٤. ملەی کێو ‹لەو پالە سەری دەرێنا› ٥. بۆق؛ دەڵەک؛ کاری ڕەتاندن بەهێز ‹بە پالێ خستییە چالێ «مەسەل»› ٦. تەنیشت ‹بە شەو ژان و پەژارەم دێنە پالێ/ بە ڕۆژ ئۆقرەم نییە ساتێ لە مالێ «هێمن»› ☰ ١. تکیە ٢. درون ٣. کمر کوه ۴. ستیغ کوه ۵. هُل ۶. کنار؛ بغل

▣ **لە پاڵ** لە کن: ١. لە قەراخ؛ لە کنار ‹پەین و پالێ کە لە پالی دێیە/ مەنزلی نۆکەری خۆتی لێیە «سوارە»› ٢. وێڕای؛ هاوڕێ ‹لە پال جوانی کەمالیش دەبێ هەبێ› ٣. لەگەڵ؛ ڕەگەڵ ‹کاکە! با ئەمەشی لە پال بێ› ☰ ١. کنارِ ٢. با ٣. همراه

⊡ **پاڵ پێوەدان**: ١. پشت پێوەدان ٢. پشت پێ بەستن ☰ ١. تکیە دادن ٢. تکیە کردن

پاڵ پێوەنان: بەهێز جووڵاندن؛ بۆق پێوە نان؛ دەفعاندن ‹نییە تەنیا پەریزادێ کە پالم پێوە نێ نازی/ کە بەهرەی سیس و ژاکاوم ببووژێنێتەوە ڕازی «هەردی»› ☰ هُل دادن

پاڵ خستن: خستنە سەر لا؛ فڕ دانە سەر تەنیشت ☰ بر پهلو انداختن

پاڵ دان: ١. پشت بە شتێکەوە دان ٢. بەهێز وە جوولە خستنی شتێ ☰ ١. تکیە دادن ٢. هُل دادن

پاڵ دانەوە: ١. سانەوە؛ حەسانەوە ٢. پشت بە پالپشتەوە دان ‹پالی دا وە پال سەکۆی بەرهێوانِ/ قەمچی زولفەکەی سەری لێم شێوان «فولکلۆر»› ٣. شتێ یا کەسێ نانە پال شتێکی‌تر ‹ئەو مێزە پال بدەرە دیوارەکەوە!› ☰ ١. استراحت کردن ٢. تکیە دادن ٣. در کنار (چیزی) نهادن

پاڵ کەفتن: ☜ **پاڵ کەوتن**

پاڵ کەوتن: پال کەفتن؛ ڕاکشان؛ لە سەر لا درێژ بوون ‹ئەمجار ئەوانەی ئەکەونە لاتی/ لێی پال ئەکەون لەوێ بە ماتی! «بێکەس»› ☰ دراز کشیدن

پاڵ لێدانەوە: ئارخەیان بوون ☰ آسودن

پاڵ نان: ١. پال دان؛ دەست پێوە نان ٢. پال خستن؛ ڕاکێشان ☰ ١. هُل دادن ٢. بر پهلو انداختن

پاڵۆ دان: شان داهێلان؛ هەلاژیان؛ لەمەو داین ☰ لم دادن

کردنە پاڵ: ١. لە پەنای شتێ داکردن ٢. ئەتک کردن ‹پیاویان کردە پالێ› ☰ ١. در کنار چیزی قرار دادن ٢. تجاوز کردن

لە پاڵ بوون: هاوسەری کەسێ بوون ‹کاک هیوا خوشکی وریای لە پالدایە› ☰ همسر بودن

پاڵ^{٢}: ناوەڵناو. تور؛ زمان بەگرێ ‹کەڕن، کوێرن، لالن، پالن، ناتوانن بشگەڕێنەوە «هەژار، *قورئان*»› ☰ الکن

پاڵ^{٣}: ئامراز. لای؛ لە پەنای ☰ بغلِ

پاڵ^{٤}: پێشوشە. ١. بەر ‹پالداوێن› ٢. لا؛ پەنا ‹پالدەس› ٣. پا؛ خوار ‹پالدامێن› ☰ ١. ـ پایە ٢. بغل ٣. پایین

▪ **پاڵ**۵: پاشەوشە. ۱. ـ پاڵێو؛ پاڵفتەکەر ‹ئاوپاڵ› ۲. لە پێکهاتەکاندا بە مانای پەنا و شوێنێکی بەرز و ڕاوەستاوە کە دەتوانی بچییە پەنای و بتپارێزێ (زۆرتر کێو دەگرێتەوە) ‹بەرپاڵ؛ قەدپاڵ؛ لاپاڵ› ☰ ۱. پیواژه به معنی پالاینده ۲. جانب

پاڵ۶: پێرۆ. ← **پەین‌وپاڵ؛ لاڵ‌وپاڵ؛ پشت‌وپاڵ**

پاڵا۱ / pała/: ناو. پێڵاو؛ پێتاو؛ کاڵە؛ کەوش و کەلاش و چەکمە ‹ئیسە پەی دووری قیبلەم مەنالوو/ گەرد پا و پالاش وە مژە مالوو «بێسارانی»› ☰ پای‌افزار

▪ **پاڵا**۲: پاشەوشە. ـ پاڵێو ‹برنج‌پالا› ☰ پالاینده

پاڵاخ / pałax/: ناو. پالاخ؛ پالاغ: ۱. گوێلکی گامێش ۲. پڕ و پووشی وشک ۳. *[پلار]* زل و نەفام ☰ ۱. گوسالەی گاومیش ۲. خس‌وخاشک ۳. یاردانقُلی

پاڵادرو / paład(i)rû/: ناو. پێڵاودروو؛ کەوش‌دوور ☰ کفش‌دوز

پاڵادڕانە / paład(i)řane/: ناو. پاڵامز؛ مزی پێ؛ نرخی کاڵەدڕان ☰ حق‌ُالقدم؛ پایمُزد

پاڵاس / pałas/: ناو. ئەسپابی ناوماڵ ☰ اثاثیەی منزل

پاڵاغ / pałağ/: ☜ **پاڵاخ**

پاڵافتن / pałaftin/: چاوگ. بە پاڵوێنەدا کردن؛ ساف کردنی تراو ☰ پالاییدن

پاڵافتە / pałafte/: ئاوەڵناو. پاڵێوراو؛ بە پاڵوێنەدا کراو؛ تراوی لە خلتەوپلتە پاقژکراو. هەروەها: **پاڵافتە بوون؛ پاڵافتە کردن** ☰ پالاییده

پاڵامز / pałamiz/: ناو. پاڵادڕانە؛ نرخی کاڵەدڕان؛ ئەوی هەر ماڵێک ئەیدەن بە شوان بۆ قەرەبووی پالا ☰ حق‌القدم؛ پایمزد

پاڵان / pałan/: ناو. کۆپان؛ کورتان ‹وا دەزانێ زینەکەی پالانی پووشە گردە کویت! «سالم»› ☰ پالان

پاڵانتە / pałante/: ناو. لەتە ئاجۆر ☰ پاره‌آجر

پاڵانچە / pałançe/: ناو. ۱. دوو ماسوولکەی درێژی تەنیشت مۆرەغەی پشت، لە پشتی ملەوە تا سەری سمت ۲. قسڵ و بەردێ کە لێواری جۆگەی پێ دادەبەستن ۳. پاڵانە؛ تیسکە خوری هەڵنەپاچراو بە پشتی بەرانەوە بۆ جوانی ☰ ۱. ماهیچه‌های راسته‌ی دو طرف ستون فقرات ۲. سنگ و آهک لب جوی ۳. پشمی که برای زینت بر پشت قوچ باقی می‌گذارند

پاڵاندرو / pałand(i)rû/: ناو. کۆپان‌دۆز ☰ پالان‌دوز

پاڵاندن / pałandin/: چاوگ. پالاوتن ☰ پالودن

پاڵانە / pałane/: ☜ **پاڵانچە ـ۳**

پاڵانی / pałanî/: ناو. ۱. بارەبەر؛ جاشێ کە کاتی بار کردنی گەیشتبێ ۲. بارگیر؛ بارگین؛ ئەسپی باری ‹گوێ‌درێژی بار و کورتان بەرز و پالانی‌بەزین/ چوست و وریاتر لە گوێ کورتانی پالانی و گێژ «نالی»› ☰ ۱. کُرّه‌ای که وقت بار کردنش رسیده است ۲. یابو

پاڵاو / paław/: ئاوەڵناو. پالافتە ‹پالاوی ڕژاند و تلتی نۆشی/ وەک فارسی وا زمانی خۆشی «هەژار، *مەم و زین*»› ☰ پالاییده

پاڵاوتران / paławt(i)ran/: چاوگ. پاڵێوران؛ پالفتە بوون ☰ پالوده شدن

پاڵاوتن / paławtin/: چاوگ. تێنەپەڕ. //پالاوتت؛ دەپالێوی؛ بپالێوە// پالافتن؛ بە پاڵوێنەدا بواردن؛ بەر پاڵوێنە دان ‹شکا بێگانە، پالاوتی لە ترسان/ کوڕی کورد! هاتەوە دیسان هەلی تۆ «هێمن»› ☰ پالودن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: پالاوتە/ چاوگی نەرێنی: نەپالاوتن

پاڵاوتە / paławte/: ئاوەڵناو. پالافتە ☰ پالاییده

پاڵاوراز / paław(i)raz/: ناو. کەوشدروو؛

کەوشدۆز؛ پێڵاودروو؛ پینەچی ☰ کفّاش

پاڵاوگە / paławge/: ناو. پاڵێوگا؛ شوێنی پاڵاوتنی نەوت ☰ پالایشگاه

پاڵاوەژ / paławej/: ناو. پالاوش؛ پالاوەش؛ پاکەنە؛ کەوش‌کەن ☰ کفش‌کن

پاڵاوەش / paławeş/: ☜ **پاڵاوەژ**

پاڵبەپاڵ / pałbepał/: ئاوەڵکار. شان‌بەشان؛ پێکەوە؛ پێکڕا ☰ دوشادوش

پاڵپشت / pałpişt/: ناو. ١. ئەوی پشتی پێوە دەدەن بۆ سانەوە ٢. پشتەمێر؛ داژدار ٣. هەڤپشت؛ پشتیوان ☰ ١. مُتکا ٢. پارتی ٣. پُشتیبان

پاڵتاو / pałtaw/: ناو. ١. پاڵتۆ؛ باڵتۆ؛ باڵتە؛ پاڵتە؛ سامتۆر؛ ساقۆ؛ ساکۆ؛ بالاپۆشی شۆڕ لە قوماشی ئەستوور ٢. پالوو؛ کەژووی بن کلکی بارەبەر ☰ ١. پالتو ٢. پالدُم

پاڵتمە / pałtime/: ☜ **پاڵمە**

پاڵتۆ / pałto/: ☜ **پاڵتاو-١**

پاڵتە / pałte/: ☜ **پاڵتاو-١**

پاڵتەک / pałtek/: ناو. نەخۆشی گەرووی ئاژەڵ ☰ گلودرد دام

پاڵدامێن / pałdamên/: ناو. پاڵداوێن؛ پاڵداینە؛ بناری کێو ☰ دامنەی کوە

پاڵداوێن / pałdawên/: ☜ **پاڵدامێن**

پاڵداینە / pałdayne/: ☜ **پاڵدامێن**

پاڵدراو / pałd(i)raw/: ئاوەڵناو. پەسارده ☰ تکیەدادە

پاڵدرمە / pałdirme/: ☜ **پاڵمە**

پاڵدم / pałdim/: ناو. پشتەوەی داوێن ☰ پُشت‌دامن

پاڵدوو / pałdû/: ناو. پاڵوو؛ پاڵم؛ کەژووی بن کلکی بارەبەر ☰ رانکی

پاڵدەس / pałdes/: ☜ **پاڵدەست**

پاڵدەست^{1} / pałdest/: ئامراز. پاڵدەس؛ لە تەنیشت ‹پاڵدەست خاڵم دانیشتم› ☰ بغل‌دستِ

پاڵدەست^{2}: جێناو. پاڵدەس؛ ئەوەی لە پاڵ دەستدایە ‹پاڵدەستەکەمیان باڵبەست کرد› ☰ بغل‌دستی

پاڵدەسی / pałdesî/: جێناو. بن‌دەسی؛ ئەوی لە پەناوە ☰ بغل‌دستی

پاڵس / pałs/: ناو. یەکەی دیاری کردنی خەرجی تەلەفوون و موبایل ☰ پالس

پاڵسەنگ / pałseng/: ☜ **پارسەنگ**

پاڵشا / pałşa/: ناو. پاشا؛ پاتشا ☰ پادشاه

پاڵشت / pałişt/: ناو. ١. جێگەی پاڵ پێوەدان ٢. باڵنج؛ سەرنگا؛ سەرین ☰ ١. تکیەگاه ٢. بالش

پاڵفتە / pałifte/: ئاوەڵناو. ١. پالافتە؛ پاڵیوراو ٢. دابێژراو؛ هێڵەک‌کراو ☰ ١. پالایدە ٢. بیختە

پاڵکەفتە / pałkefte/: ئاوەڵناو. ڕاکشاو؛ هەڵاژیاو ☰ درازکشیدە

پاڵکی / pał(i)kî/: ☜ **پاڵەکی**

پاڵگان / pałgan/: ناو. پاڵگانە؛ باڵکون ☰ بالکن

پاڵگانە / pałgane/: ☜ **پاڵگان**

پاڵگە / pałge/: ناو. بەشی پان‌کراوەی ڕێگاوبان کە بۆ لادان و ڕاگرتنی ماشین دابین کراوە ☰ پارکینگ کنار جادە

پاڵم / pałim/: ☜ **پاڵدوو**

پاڵمە / pałme/: ناو. پاڵتمە؛ پاڵدرمە؛ جۆرێک ئەسپنگی گەڵاپان ☰ نوعی شنگ برگ پهن

پاڵنگ / pałing/: ☜ **پڵنگ**^{1}

پاڵوانە / pałwane/: ناو. ١. پارزن؛ پاڵوێنە؛ ڕاوک ٢. پەڕەسێلکەی ڕەشی باڵ درێژی قاچ کورت ☰ ١. پالونە ٢. چلچلە

پاڵوێنکە / pałwênke/: ☜ **پاڵوێنە**

پاڵوێنە / pałwêne/: ناو. پاڵوێنکە؛ پارزن؛ ڕاوک؛ شیرپاڵۆ؛ ئەو پارچە بووزووەی تراوی پێ‌دەپاڵێون (زۆرتر بۆ شیر) ☰ پالونە

پاڵۆ / pało/: ☜ **پاڵوو**

پاڵۆش / pałoş/: ئاوەڵناو. تێکەڵ؛ ئاوێتە 📖 آمیختە

پاڵۆنە / pałone/: ☜ **پاڵاوتنە**

پاڵوو¹ / pałû/: ناو. پاڵۆ: ١. کەژوو یان گوریسی بن‌کلک‌گری بارەبەر ‹ئەگەر کەسێک ولاخێکی دا بە کرێ بۆ سواری، ئەبێ کورتان و ژێرکورتان و تەنگە و پاڵوو و حەڵقەی لووتی حوشتر و ئەم جۆرە پێویستیانەشی لەگەڵدا بداتێ «مەلا عەبدولکەریم»› ٢. پاڵ؛ تەنشت ٣. کۆپان؛ کورتان ٤. پاڵ؛ هەرکام لە ڕووبەرەکانی تەختی دەرەوەی تەنێکی هیندسی ٥. دارێکە دەیدەنە بەر نێ کە نەبزوێ 📖 ١. رانکی ٢. پهلو ٣. پالان ۴. وجه هندسی ۵. چوبی که ناو آسیاب را بدان محکم کنند

• **پاڵوو**²: پاشەوشە. ـ پاڵۆ؛ پاڵێو؛ پاڵێوەر ‹چاپاڵوو› 📖 پیواژە به معنی پالاینده

پاڵووبەن / pałûben/: ئاوەڵناو. پشتیوان؛ داژدار 📖 هواخواه

پاڵووپساو¹ / pałûp(i)saw/: ئاوەڵناو. پەراسووشکاو 📖 جناغ‌شکسته

پاڵووپساو²: ئاوەڵکار. بە پەراسووشکاوی ‹ئاسمان تەرزەی کە لێ دا بەردەبارنمان ئەکا/ سوختەکانمان ڕادەکەن، پاڵووپساو و قوون‌دڕاو! «نالی»› 📖 پهلوشکسته

پاڵوودە / pałûde/: ناو. فالوودە؛ خواردنێکە ڕشتەئاسا، لە نیشاستە دروست دەبێ، تێکەڵی شەربەتی قەند و عارەقەی بۆنخۆشی دەکەن و دەیخۆنەوە 📖 فالوده

پاڵووگیر / pałûgîr/: ناو. ١. دەپێکە بۆ ڕاستە و پاستەی دۆڵاش بە کار دێ ٢. برینی بن کلک لە بەر زبری پاڵوو 📖 ١. وسیله‌ی تنظیم در آسیا ٢. زخم حیوان ناشی از زبری رانکی

پاڵە / pałe/: ناو. پالە: ١. شاری گەورە ٢. دەربار و دیوەخانی گەورەپیاوان ٣. درەوان؛ دروێنەوان ‹پاڵە ناتوانێ و بیانووی هەسانە «مەسەل»› ٤. کرێکار؛ فەلە؛ کاریەر ٥. سەپان؛ ڕەنجبەری پێنج یەک بەری داهات یان سێ یەک بەر ٦. پەڵە دەغڵی نەدرواو 📖 ١. شهر بزرگ ٢. دربار بزرگان ٣. دروگر ۴. کارگر ۵. رنجبر سهمیه‌گیر ۶ قطعه‌ای از غلّه‌ی درو نشده

پاڵەپەست / pałepest/: ☜ **پاڵەپەستۆ**

پاڵەپەستۆ / pałepesto/: ناو. پاڵەپەست؛ پاڵەپەسێو؛ گوشار؛ فشار؛ تەوژم ‹پاڵەپەستۆی مەینەتە ئەمڕۆ بە سەر کوردا گلا/ نیشتمانی کوردی کردە جێگە ڕاو و کاروزار «قانع»› 📖 فشار

▣ **پاڵەپەستۆ دان:** گوشار و ئازار دان ‹بڕا نێفەک، دڕا سەرپێچ و دەسماڵ/ بڕا کیژ و دڕا کوڕ پاڵەپەستۆ «هێمن»› 📖 تحت فشار قرار دادن

پاڵەپەسێو / pałepesêw/: ☜ **پاڵەپەستۆ**

پاڵەکی / pałekî/: ناو. پاڵکی؛ کەژاوەی سەرئاوەڵا 📖 کجاوه‌ی روباز

پاڵەمێر / pałemêr/: ئاوەڵناو. ١. هونەرمەند؛ بەهونەر ٢. زیرەک؛ وریا 📖 ١. هُنرمند ٢. زیرک

پاڵەنگ / pałeng/: ناو. ڕەشمە؛ ڕێشمە؛ هەوسارۆکە 📖 افسار

پاڵەوان / pałewan/: ناو. پەلەوان؛ پەهلەڤان؛ پەحلەوان: ١. قارەمان؛ مرۆی زۆر ئازا ٢. کەسایەتی نەبەزی چیرۆکان ٣. دارێ کە دەخرێتە بن کاریتەوە ٤. تەنافباز 📖 ١. پهلوان ٢. قهرمان داستان ٣. چوب زیر دیرک ۴. بندباز

پاڵەوانبازی / pałewanbazî/: ناو. زۆرانی؛ زۆرانبازی؛ زۆرەوانی؛ زۆرەبانی؛ عەفرە 📖 زورآزمایی

پاڵەوانپەمە / pałewanpeme/: ناو. *[پلار]* پاڵەوانفسفس؛ خۆهەڵکێشی هیچ لێنەهاتوو 📖 پهلوان‌پنبه

پاڵەوانفسفس / pałewanfisfis/: ☜

پاڵەوان‌پەمە

پاڵەوانە / pałewane/: ناو. ۱. بەرێکی دار مازوو ۲. پشتیوانەی دیواری شکست ۳. داری بن دیرەگ ٤. پاڵوانە؛ چەورووکە؛ کاردەپەلە؛ باڵداسووکە؛ تەیرەکوێرە؛ تەیرەحەوایلە ☰ ۱. نوعی ثمر مازوج ۲. پشتیبانەی دیوار ضعیف ۳. شمعک ۴. بادخورک؛ پرستوی سیاه

پاڵەوپشت / pałewpişt/: ئاوەڵناو. ۱. پشت‌وپەنا؛ پشتیوان ‹مەلێ خۆزگە دەزگیرانم/ پاڵەوپشتی ژیانم/ بمردایە! ... «سوارە»› ۲. ☜ **پشتی[1]ـ۲** ☰ ۱. پُشت‌وپناه ۲. ☜ **پشتی[1]ـ۲**

پاڵەوی / pałewî/: ناو. ۱. گوڵەبەڕۆژە ۲. پالەوی؛ زمانی سەردەمی ئەشکانی و ساسانی ۳. سکەی زێڕی سەردەمی پالەوی (۱۳۰٤ـ ۱۳۵۷ ک. هـ.) لە ئێراندا ☰ ۱. گل آفتاب گردان ۲. زبان پهلوی ۳. سکەی پهلوی

پاڵەهەنگ / paleheng/: ناو. کۆت و زنجیری پای زیندانی ☰ زنجیر پای زندانی

پاڵێ / pałê/: ناو. ۱. بێڵی دارین ۲. پاڵووی بارەبەر ☰ ۱. پارو ۲. رانکی

پاڵێن / pałên/: ناو. ۱. شوێنی وەستان و وچانی ڕان ۲. کاتی سەر لە ئێوارە ‹ئێستاش پالێنێ وەک جاران/ لە شوان و مێگەل دەڕوانی؟ «هێمن»› ☰ ۱. جای استراحت گله ۲. دمِ عصر

▣ **پاڵێن دان**: وچان دانی ڕان و بەرغەل ‹ڕان پالێنی داوە› ☰ لم دادن

. پاڵێو / -pałêw/: پاشەوشە. پالێوەر ‹برنج‌پالێو› ☰ ـ پالا

پاڵێوران / pałêwran/: چاوگ. تێنەپەڕ. نادیار. //پالێورای؛ دەپالێوری؛ بپالێورە// **پالافتن** ☰ پالوده شدن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: پالێوراو/ چاوگی نەرێنی: نەپالێوران

پاڵێوراو[1] / pałêwraw/: ناو. ناودێرکراو بۆ کاریَ ☰ نامزد

پاڵێوراو[2]: ئاوەڵناو. پالافتە؛ پالاوتە؛ پالێوکە ☰ پالوده

پاڵێوکە / pałêwke/: ☜ **پاڵێوراو[2]**

پاڵێوگا / pałêwga/: ☜ **پالاوگە**

پاڵێوەر / pałêwer/: ئاوەڵناو. پالافتە؛ سەپی؛ نەسەلنایە ☰ تصفیه شده

پاماسی / pamasî/: ناو. پاگرە؛ واریس؛ فیلپا؛ واریسی پا ☰ واریس؛ داءالفیل

پاماسێ / pamasê/: ناو. پاگرە؛ نەخۆشی قاچ ئەستوور بوون ☰ پاغر

پاماڵ / pamał/: ئاوەڵناو. بەرپێ‌دراو؛ لەبەین چوو؛ تەرت‌وتوونا ‹لەم ڕێگەیە تەقدیری ئەزەل وا بوو کە ئێمە/ پامالی جەفا بین و ڕەقیب سەیروسەفا کا «شێخ ڕەزا»›. هەروەها: **پاماڵ بوون؛ پاماڵ کردن** ☰ پایمال

پاماڵکەر / pamałker/: ئاوەڵناو. تەرت‌وتووناکەر ‹خەزان جەلابەخش خەم خەیالشەن/ پامال‌کەر گەنج شادی و مالشەن «بێسارانی»› ☰ پایمال کننده

پاماڵە / pamałe/: ناو. خێشک؛ ئامرازێ زەوی شۆکراوی پێ ڕێک دەکەن ☰ مالەی کشاورزی

پاماو / pamaw/: ناو. پامۆرە؛ کاری لووس کردنی سواغی گێچ بە پەڕۆی تەڕ. هەروەها: **پاماو کردن** ☰ عمل صاف کردن دیوار گچی با کهنەی خیس

پامز / pamiz/: ناو. مزی هاتن ☰ پایمُزد

پامۆرە / pamore/: ناو. ۱. ☜ **پاماو** ۲. ☜ **پامورە**

پامورە / pamûre/: ناو. پامۆرە؛ پاوەن؛ پاوەند؛ پاوەنە؛ پاوێنە: ۱. لیزگە مووروی خشلی قولەپێ ۲. خرخالی پا؛ پاوانە ☰ ۱. رشتەی زینتی مچ پا ۲. خلخال مچ پا

پامەڕە / pameře/: ☜ **پێمەڕە**

پامەس / pames/: ناو. وتار؛ گوتار ☰ مقاله

پامەلووچک / pamelûçik/: ☜ **پێچۆلەکە**

پامەلە / pamele/: ناو. جۆرێک مەلە تەنیا بە لێدانی پا، بۆ ڕاوەستان لە ناو ئاو ☰ شنای ایستاده

پامێدە / pamêde/: ناو. شەک و کاوڕی دابەستە و قەڵەو و جوان ☰ برّەی چاق و چلّە و زیبا

پامێزە / pamêze/: ناو. ۱. پڵخەی مێشەنگوین کە دوای ئاو خواردن دەیکا و دەبێتە هۆی دۆزینەوەی شەڵخەمێشەکە ۲. کولکەی پەلی ئاژەڵ ۳. شاوەتی تەگە کە بە لاڕانیەوە وشک دەبێتەوە ☰ ۱. مدفوع زنبور که از ردّ آن لانەاش را می‌یابند ۲. کُرک پای دام ۳. آب پشت تکه بر رانش

پان / pan/: ئاوەڵناو. پەحن؛ پەهن؛ بەرین؛ پیەن؛ پیەنی؛ پێن؛ تەپیاس؛ پۆڕ؛ هەراو؛ ولە ‹ڕیشەکەی پان و درێژە، بۆ ڕیا خزمەت دەکا/ زاهیرە هەر کەس بە توول و عەرزی ڕیشیدا ڕیا «نالی»› ☰ پهن

⊡ **پان بوونەوە** پانۆ/ پانەو/ پانەوە بوون: ۱. دە بەر پێدا تلیخانەوە ۲. لە تەسکییەوە بەرین بوون ۳. *[پێلار]* ڕاکشان ☰ ۱. زیر پا لە شدن ۲. پهن شدن ۳. لم دادن

پان کردنەوە ۱. پێ ڕێ خستن ۲. لە تەسکەوە بەرین کردن ۳. ڕاخستنی سفرە و بەڕە و... ☰ ۱. لە کردن ۲. گستراندن ۳. انداختن سفره و ...

پانۆ/ پانەو/ پانەوە بوون ☜ **پان بوونەوە**

پانا / pana/: ☜ **پانایی**

پاناڤ / panav/: ناو. پانتایی؛ دەشتایی ☰ پهنا

پاناو / panaw/: ناو. سەر چیای تەخت؛ تەختایی سەری کەژ ☰ جای هموار بر قُلەی کوه

پاناوک / panawik/: ناو. ۱. تەنکاو؛ ئەو جێگا لە چۆم کە پان و تەنک دەبێتەوە ۲. تەختایی و گۆڕایی لاقەدی چیا ☰ ۱. جای عریض و کم‌عمق رودخانە ۲. فضای مُسطح در کمر کوه

پاناوکە / panawke/: ناو. گۆمیلکەی ئاو لە دەشتا ☰ برکەای در میان جُلگه

پانایی / panayî/: ناو. پانا؛ پانی؛ پەهنی؛ پیەنای؛ پیەنی؛ پییەنا؛ هەیمە؛ بەر؛ وەر ☰ پهنا

پانبەپان / panbepan/: ئاوەڵکار. بەبێ ڕوودەروایسی؛ بە ئاشکرا ☰ رُک و پوست‌کنده

پانپانۆکە / panpanoke/: ناو. پانپانۆکێ؛ کاری خۆ بە یەکتر ڕەحەت کردنی ژنان ☰ عمل طبق زدنِ زنان

پانپانۆکێ / panpanokê/: ☜ **پانپانۆکە**

پانپۆڕ / panpoř/: ☜ **پانۆڵە**

پانتا / panta/: ناو. دووبەر؛ بەر؛ ڕووکار؛ ڕوو؛ سەلەندە؛ ڕووپەڕ؛ ڕووکاری هەر شتێک ☰ سطح

پانتاپێو / pantapêw/: ناو. ڕووپێو؛ ئەوەی زەوی لە گەز دەدا و دەیپێوێ ☰ مَسّاح

پانتاو / pantaw/: ناو. ۱. پاناو؛ گۆڕەپان؛ گۆڕایی سەر چیا ۲. دەشتی پان و ڕاست و بێ زوورک ☰ ۱. همواریِ قلەی کوه ۲. هامون؛ جلگەی هموار

پانتایی / pantayî/: ناو. پانایی؛ هەرایی؛ بەرینایی؛ بەرینی؛ هەراوی؛ سەلەندە؛ بەراوی؛ ئەندازەی بڵاوی و ڕاخراوی شتێک ‹ئەو حەلە سەرانسەر ئەبێتە بەهەشت/ لە لووتکەی شاخەوە تا پانتایی دەشت «گۆران»› ☰ پهنا

پانترۆڵ / pant(i)řoł/: ☜ **پاتۆل**

پانترۆن / pant(i)řon/: ☜ **پاتۆل**

پانتومیم / pantumîm/: ناو. لاڵبازی؛ هونەری نیشاندان و گێڕانەوەی مەبەستێ بە جووڵانەوەی هەموو ئازای لەش جگە لە زبان کە جار و بار مووسیقاشی لەگەڵدایە ☰ پانتومیم

پانتۆڵ / pantoł/: ☜ **پاتۆل**

پانتە / pante/: ناو. کڕنووش؛ کاری داهاتنەوە بۆ ڕێز لێنانی کەسێ ☰ کُرنِش؛ تعظیم

پانجاڕ / pancař/: ناو. بنەگیا؛ گیای خواردنی مرۆ، وەک شنگ و پنگ و گیای سوورەوە کردن

ف گیاهان خوراکی

پانجارچن / pancařçin/: ☜ **پانجاری**

پانجاری / pancaři/: ناو. پانجارچن؛ گیاچن؛ گیای خوارده‌مه‌نی هه‌ڵکه‌ن ف گیاهکن

پانجه‌قوڵێ / pancequlê/: ☜ **پاشقول**

⊡ **پانجه‌قوڵێ دان**: ☜ **پاشقول لێدان**

پانج / panç/: ناو. سمۆک؛ ئامرازی کون کردن ف پانچ

پاندا / panda/: ناو. ١. گیانه‌وه‌رێکی گوانداری وه‌ک ورچه، گیا ده‌خوا و له ناوچه‌ی ئاسیای ڕۆژهه‌ڵاتدا ده‌ژی، ١،٨ میتر درێژه، کلکی کورت و کوڵکه‌ی زۆری بازه‌ڵه‌ی هه‌یه ٢. گیانه‌وه‌رێکی گوانداری پچووکه، له ئاسیای ڕۆژهه‌ڵاتدایه، ڕه‌نگی پێستی به‌ڕوویی ڕۆشن یان خورمایی و کلکی درێژ و ئه‌ستووره ف ١. پاندا ٢. پاندای درختی

پاندان / pandan/: ناو. خۆنووس؛ ئه‌و قه‌ڵه‌مه‌ی مه‌ره‌که‌فی ده‌پاڵ خۆی ده‌کرێ ف خودنویس

پانزده‌هه‌م / panzdehem/: ☜ **پازده‌هه‌م**

پانزه / panze/: ☜ **پازده**

پانزه‌مین / panzemîn/: ☜ **پازده‌هه‌مین**

پانزه‌هه‌م / panzehem/: ☜ **پازده‌هه‌م**

پانزه‌هه‌مین / panzehemîn/: ☜ **پازده‌هه‌مین**

پانزه‌یه‌م / panzeyem/: ☜ **پازده‌هه‌م**

پانسمان / pans(i)man/: ناو. برین‌پێچی؛ کاری شتنی برین به ده‌رمان و پاک کردنه‌وه‌ی و مه‌ڵهه‌م لێنان و پێچانی به ته‌نزیف ف پانسمان

پانسه‌د / pansed/: ☜ **پێنج‌سه‌د**

پانسه‌ده‌م / pansedem/: ☜ **پێنج‌سه‌ده‌م**

پانسه‌ده‌می / pansedemî/: ☜ **پێنج‌سه‌ده‌می**

پانسه‌ده‌مین / pansedemîn/: ☜ **پێنج‌سه‌ده‌مین**

پانسه‌و / pansew/: ☜ **پێنج‌سه‌د**

پانک / pank/: ناو. ١. مه‌لاشوو ٢. بزووتنه‌وه‌ی لاوانی ڕۆژاوا، دژ به کۆمه‌ڵ و بڕواکانی ف ١. سق دهان ٢. پانک

پانکراس / pank(i)ras/: ناو. شیپیلک ف لوزه‌المعده

پانکراوه / pank(i)rawe/: ئاوه‌ڵناو. ڕاخراو؛ داخرپاگ ف گُسترده (بستر)

پانکه / panke/: ناو. ١. جۆرێ به‌ری دارمازوو ٢. جۆرێ ماسی گرۆفه‌ر ٣. په‌نکه؛ باوه‌شێنی کاره‌بایی ٤. چنگنه؛ گه‌نه‌که‌وڵه؛ جۆرێک مێرووی چکۆڵه‌ی پانکه‌ڵه‌یه، مرۆ لیرگی پێ ده‌رده‌کا ف ١. نوعی ثمر مازوج ٢. ماهی سفید ٣. پنکه ٤. ساس

پانکه‌ڵه / pankeɫe/: ئاوه‌ڵناو. پانی خڕ و چکۆڵه ‹دا بانگ که له‌و هه‌تیوه پانکه‌ڵه بێت بزانم!› ف پت‌وپهن

پانگ / pang/: ناو. قولانچ؛ گوێل؛ مه‌ودای نێوان قامکه‌گه‌وره و قامکی شاده ف باز

پانگه / pange/: ناو. وچخانه؛ خه‌ڵوه‌تی؛ عه‌نباری دانه‌وێڵه ف انبار غلّه

پانگهه / pangihe/: ناو. ١. پشتێر؛ گه‌وڕ ٢. هه‌ماری گه‌نم و خه‌ڵه ف ١. طویله ٢. انبار غلّه

پان‌وبه‌رین / pan û berîn/: ئاوه‌ڵناو. به‌رفراوان و گه‌وره ‹بان له‌یلاخ، ده‌شتێکی پان‌وبه‌رینه› ف وسیع

پان‌وپلیش / pan û p(i)ɫîş/: ☜ **پان‌وفلچ**

پان‌وپۆڕ / pan û poř/: ئاوه‌ڵناو. *[پلار]* ١. زل و هه‌راو؛ زۆر گوشادی نابه‌جێ ٢. ته‌ژه‌ی ناوشان پان ف ١. گل‌وگشاد ٢. پت‌وپهن

پان‌وفلچ / pan û fiɫç/: ئاوه‌ڵناو. پان‌وپلیش؛ به‌رپێ‌دراوی هه‌ڵشێلدراوی له‌کارکه‌وته ف له و لورده

پانۆڵه / panoɫe/: ئاوه‌ڵناو. *[پلار]* تێکسمڕاوی کوڵه‌بنه؛ پان و کورت ف پَت‌وپَهن

پانه‌سێڵه / panesêɫe/: ئاوه‌ڵناو. *[پلار]* پان‌وپۆڕ ف پَت‌وپَهن

پانه‌گا / panega/: ناو. بانه‌گا؛ جێگه‌ی ڕووانی

تووکەبەر ☰ زهار

پانەوپان / panewpan/: ئاوەڵکار. ١. بە لای پاناییدا ‹پانەوپان ڕایخە!› ٢. بە ئاشکرایی و بێ مەرایی ‹پانەوپان پێم‌گوت› ☰ ١. از پهنا ٢. رُک و پوست‌کنده

پانی / panî/: ناو. ١. بەرینی؛ پەهنی ٢. پاژنە؛ پانیە ☰ ١. پهنا ٢. پاشنه

پانیە / pan(i)ye/: ناو. پاژنە؛ پانی ☰ پاشنه

پانیەدرێژە / pan(i)yed(i)rêje/: ناو. باڵندەیەکە لە تۆرەمەی بەرگاویلە، لە مێرگ و چیمەن و گۆل و مەرەزجاڕان دەبینرێت ☰ پیت پادراز

پانیەفەرش / pan(i)yeferş/: ناو. سەرپایی ناو ماڵ ☰ دمپایی روی فرش

پانیەکێش / pan(i)yekêş/: ☜ **پاژنەهەڵکێش**

پانێر / panêr/: ناو. پارێن؛ پارێنە: ١. گوێلکی پار؛ گوێلپار ‹بە کلک و بە گوێ بە خشە و مشە/ وەک گامێش دەچێ ئەمما پانێرە «حەقیقی»› ٢. *[پلار]* کەر و نەفام ☰ ١. گوساله‌ی پارینه ٢. گوساله؛ نفهم

پاوار / pawar/: ناو. ڕێبواری داماو ☰ ابن‌السبیل

پاوان^{1} / pawan/: ناو. پاون؛ پاوە؛ پاوەن؛ پاوەند؛ مێرگ یا باغی تایبەتی ‹کوێ خۆش بوایە، پاوانی خان بوو› ☰ قُرُق

پاوان^{2}: ئاوەڵناو. قەدەغە؛ قۆرغ ‹هەلە هەڵکەوتووە بۆ کیژ و لاوان/ نییە ئەوڕۆکە باخی سینە پاوان «هێمن»›. هەروەها: **پاوان بوون؛ پاوان کردن** ☰ قُرُق

پاوانخوازی / pawanx(i)wazî/: ناو. توتالیتاریزم؛ توتالیتاریسم؛ خوازیاری و تەمای بە دەستەوە گرتنی تەواوی هێز و دام و دەزگای دەسەڵات ☰ تمامیّت خواهی

پاوانکراو / pawank(i)raw/: ئاوەڵناو. قۆرخ؛ پاوان ☰ قُرُق

پاوانە / pawane/: ☜ **پامووره**

پاوپا / pawpa/: ناو. *[مەجاز]* پاوەپا: ١. دوودڵی؛ گومان ٢. کاری خۆ وەدوا خستن ☰ ١. گمان؛ تردید ٢. تأخیر

▣ **پاوپا کردن**: ١. خۆ وەدوا خستن ٢. دوودڵی کردن لە چووندا ☰ ١. تأخیر کردن ٢. تردید کردن در عزیمت

پاوپل / pawpil/: ناو. ١. پێوپل؛ قاچ و قول؛ لە ئەژنۆ بەرەوخوار ٢. *[مەجاز]* توانایی و کارایی ‹پاوپل کاری وام نییە› ☰ ١. از زانو به پایین ٢. تاب و توان

پاوپووز / pawpûz/: ناو. لە ئەژنۆ بەرەخوار (بەتایبەت بۆ ژنان) ‹پاوپووز دەڵێی زێڕە/ پاوانەی تێ کراوە «فولکلۆر»› ☰ ساق و پا

پاودان / pawdan/: ناو. دۆخ؛ حالەت ‹کارەکەیان بەجێ هێشت و هەر لەو پاودانەدا ماوە› ☰ موقعیت

پاور / pawir/: ناو. منالدان ☰ زهدان

پاوروا^{1} / pawirwa/: ئاوەڵناو. پاپەتی؛ پێخواس؛ خواس ☰ پابرهنه

پاوروا^{2}: ئاوەڵکار. پێخواس؛ خواس؛ بە پای پەتییەوە ☰ با پای برهنه

پاوڕ / pawiř/: ئاوەڵناو. دابڕاو لە شوێنێ؛ پا لە شوێنێ بڕیاگ ‹نێوانیان شێوا، لەوە بەدوا پاوڕی ماڵیان بووە›. هەروەها: **پاوڕ بوون؛ پاوڕ کردن** ☰ قطع رابطه شده

پاوزاخە / pawzaxe/: ناو. چاوزەقە؛ چاوزاقلە؛ گیایەکی دڕکاوی تیژە لە نێو مەزرادا دەڕوێ ☰ گیاهی خاردار

پاوس / pawis/: ئاوەڵناو. تەمەڵ؛ کەهاڵ ☰ تنبل

پاوشا / pawşa/: ناو. پاشا؛ پاتشا ☰ پادشاه

پاوشک / pawişk, pawişik/: ئاوەڵناو. *[مەجاز]* بەدقەدەم؛ پێڕەش ☰ بدقدم

پاوقام / pa w qam/: ☜ **پاوقەدەم**

پاوقەدەم / pa w qedem/: ناو. پاوقام؛ وەدم ▤ شگون

پاوڵا / pawła/: ☜ **پاشیل**

پاومان / pawman/: ناو. داوێن، لە پشتەوە بەرەوخوار ▤ پشت دامن

پاون / pawin/: ☜ **پاوان**

پاونە / pawne/: ناو. پێوەند؛ کۆتوزنجیر ▤ کند پای زندانی

پاوە / pawe/: ☜ **پاوان**

پاوەپا^1 / pawepa/: ☜ **پاوپا**

پاوەپا^2: ئاوەڵناو. ئاوەتا؛ جێ‌لەجێ؛ پێچەوانە ‹کەوشەکانی پاوەپان!› ▤ جابجا

پاوەپا^3: ئاوەڵکار. ئاوەتا؛ بە پێچەوانە ‹کەوشەکانی پاوەپا کردۆتە پای› ▤ لنگەبەلنگە

پاوەپای / pawepay/: ئامراز. هاوڕێ؛ هاودەنگ ▤ پا بە پایِ

پاوەجا / paweca/: ☜ **پایەدار**

پاوەجێ / pawecê/: ئاوەڵناو. ۱. جێ‌قایم؛ لە لەقین بەدوور ۲. بێ گۆڕانکاری ‹بۆ دوو ڕۆژی داهاتوو کەش‌وهەوایەکی ئارام و پاوەجێ بەدی دەکرێ› ▤ ۱. استوار ۲. پایدار

پاوەجێگە / pawecêge/: ئاوەڵناو. ۱. پاوەجێ؛ جێ‌قایم ۲. دانیشتوو ‹پاوەجێگەی لادێ› ▤ ۱. مُحکم؛ استوار ۲. ساکن

پاوەخێر / pawexêr/: ☜ **قەدەم‌خێر**

پاوەر / pawer/: ناو. دەستەبەر؛ زامن ▤ ضامن

پاوەرە / pawere/: ناو. ۱. دەرپێ؛ ژێرشواڵ ۲. پێڵاو؛ پاپۆش ▤ ۱. زیرشلواری ۲. پای‌افزار

پاوەشانە / paweşane/: ناو. پاوەشانی؛ دیاری زاوا بۆ بووک بەر لە چوونە پەردە ▤ هدیەی داماد برای عروس قبل از رفتن به حجله

پاوەشانی / paweşanî/: ☜ **پاوەشانە**

پاوەشەڕ / paweşeř/: ☜ **قەدەم‌شەڕ**

پاوەمانگ / pawemang/: ئاوەڵناو. پابەمانگ؛ نۆمانگ؛ سەرحامیلە؛ تایبەتمەندی ژنی دووگیان لە مانگی ئاخری دووگیانیدا ▤ پابەماه

پاوەن^1 / pawen/: ناو. ۱. ☜ **پاوان** ۲. ☜ **پامووره** ۳. بەند و زنجیری پێ ٤. *[مەجاز]* زیندان؛ بەند ‹ئەگەر بەبێ تۆ بچمە زەماوەن/ حاکم بمگرێ بمخاتە پاوەن «فولکلۆر»› ٥. پوند؛ یەکەی پارەی بریتانیا ▤ ۱. ☜ **پاوان** ۲. ☜ **پامووره** ۳. بند پا ۴. زندان ۵. پوند

پاوەن^2: ئاوەڵناو. پابەند؛ پێ‌بەند؛ گیرۆدە ▤ گرفتار

پاوەند / pawend/: ناو. ۱. ☜ **پاوان** ۲. ☜ **پامووره**

پاوەنە / pawene/: ☜ **پامووره**

پاوەوی / pawewî/: ☜ **پێخەسوو**

پاوەی / pawey/: ☜ **پێخەسوو**

پاوەیوە / paweywe/: ☜ **پێخەسوو**

پاوێنە / pawêne/: ☜ **پامووره**

پاهەڵگیر / pahełgîr/: ناو. بارەبەر ▤ باربر

پاهەڵەن / pahełen/: ناو. سەوزە و گیای بەهار ▤ گیاه بهاری

پای^1 / pay/: ناو. ۱. پەردە ۲. بار؛ بەش؛ دابەش ۳. جۆرێ شیرینی کە میوەشی تێ دەکەن ▤ ۱. پرده ۲. قسمت ۳. پای؛ شیرینی میوه‌ای

⊡ **پای کردن**: دابەش کردن ▤ توزیع کردن

پای^2: ئامراز. ۱. سەر ‹پای قەولی خۆت بوەستە› ۲. عۆدە؛ لە مل ‹هاتە پای من› ۳. لای؛ لایەنی ‹پای مامەڵە؛ پای شەڕ› ٤. بەرانبەر؛ لە چاو؛ لە پای؛ بە پای ‹پای زۆر شوێنی دی، هەرزانترە› ▤ ۱. پایِ ۲. بر عهده‌ی ۳. طرفِ ۴. در مقایسه با

پایا / paya/: ئاوەڵناو. بەردەوام؛ قایم؛ خۆڕاگر ▤ پایا

پایان / payan/: ناو. ئاخر؛ کۆتایی؛ دوماهی؛ دوایی ‹ئاخر سەفەرەن ڕا خەیلێ دوورەن/ مەنزل

بێپایان تۆشە زەروورەن «مەولەوی»› ☰ پایان

پایتخەت / paytxet/: ☜ **پێتەخت**

پایتەخت / paytext/: ☜ **پێتخەت**

پایدۆزی / paydozî/: ☜ **پایدۆست**

پایدۆس / paydos/: ☜ **پایدۆست**

پایدۆست / paydost/: ناو. پایدۆزی؛ پایدۆس؛ دۆخی دەست لە کار هەڵگرتن ☰ عمل دست از کار کشیدن

پایز / payiz/: ناو. پاییز؛ پاییژ؛ پەهیز؛ پەیز: ۱. سەردوا؛ سەردەوا؛ چڕی؛ سێهەم کژ لە چوار وەرزی ساڵ ۲. *[کنایە]* خەزان؛ زەردی؛ ئەنگۆرەی پیری و ژاکان ‹پایزی تەمەن› ☰ ۱. فصل پاییز ۲. خزان

پایزە^{1} / payze/: ناو. ۱. لە مەقامە کۆنە کوردییەکان ۲. هەڵبەستی ئەو مەقامە ۳. شەختە؛ سەرمای پاییز کە گژ و گیا دەشەمزێنێ ‹گوڵەکەم! باخی دڵم پایزە لێی داوە، بڕۆ/ تۆ گەشی، هەڵدەپرووکێی، مەیە ئەم ناوە بڕۆ! «ئاسۆ»› ☰ ۱. از آوازهای کهن موسیقی کُردی ۲. شعر آن آواز ۳. سرمای پاییز

پایزە^{2}: ئاوەڵناو. پایزی؛ پێوەندیدار بە پایزەوە ‹کاوڕە پایزە› ☰ پاییزی

پایزەبرا / payzeb(i)ra/: ناو. *[مەجاز]* برایێ کانوونێ؛ دۆستێ کە درەنگ دەیبینی ☰ دوست کم‌پیدا

پایزەڕێز / payzeřêz/: ناو. شەختە لێداو؛ سەرمابردەی پایز ☰ سرمازدەی پاییزی

پایزەزا / payzeza/: ☜ **پایزەزێ**

پایزەزێ / payzezê/: ئاوەڵناو. ۱. تایبەتمەندی ئاژەڵێ کە لە پاییزدا دەزێ ۲. لە پاییزدا لە دایک بوو ☰ ۱. پاییز زاییده ۲. پاییز زاییده شُده

پایزی / payzî/: ئاوەڵناو. پاییزە؛ سەر بە پایز ☰ پاییزی

پایژی / payjî/: ناو. بژارە؛ شرۆ؛ شرۆڤەی خەو ☰ تعبیر خواب

پایسکل / payskil/: هەسپێ داریـن؛ دووچەرخە ☰ دوچرخە

پاین / payin/: چاوگ. پایین؛ چاودێری کردن و ئاگا لێبوون ☰ پاییدن

پاین^{1} / payn/: ناو. ۱. پایین؛ لای خواروو ‹مەلام بێتە سەرینێ/ فەقێم بێتە پاینێ/ بە دەنگێکی پڕ لە سۆز/ بۆم بخوێنن یاسینێ «فولکلۆر»› ۲. جێگەی پێ لە گۆڕدا ☰ ۱. پایین ۲. جای پا در قبر

⊡ **پاین کردن**: چەم کردن؛ دێران بە شێوەیەک کە ئاو بە تەواوی دەغڵ داگرێ و لە خوارییەوە دەرچێ ☰ سیراب کردن

پاین^{2}: ئاوەڵناو. پایین؛ خوارین ☰ پایین

پایناز / paynaz/: ناو. پێشواز؛ کاری بەخێر هێنانی گەرم و گوڕ ☰ استقبال گرم (از مهمان)

پایناو^{1} / paynaw/: ناو. قووناو؛ ئاوێ کە لە ئاو داشتنا لە زەوی دەردەچێ ☰ پساب آبیاری

پایناو^{2}: ئاوەڵناو. پاراو؛ بەگەشەونەشە؛ تێراوی لە شەوق ☰ شاداب

پایندە / payinde/: ئاوەڵناو. پاینە؛ پایەدار؛ خۆڕاگر؛ جێقایم ☰ پاینده

پاینە / payne/: ☜ **پایندە**

پایوان / paywan/: ناو. پەردەداری پیاوی گەورە ☰ پردەدار

پایە / paye/: ناو. ۱. بنەڕەت؛ هیم؛ بناغە ‹پایەی دیوار› ۲. پاچکە؛ پێچک؛ ئەستوون؛ ئەستوندەکێ کە شتێکی لە سەر دادەنرێ ‹پایەی مێز› ۳. کۆلەکە (لە خشت، ئاجۆر یان سمنت) ٤. مەرتەبە؛ پلەوپایە؛ پلە و دەرەجە ‹پایەی زۆر بەرزە› ٥. ڕادە؛ ئەندازە ‹جە دوور وەتەنیت گرانەن دەردم/ سەد پا نە پایەی مەردەن ویەردم «بێسارانی»› ٦. سەروپێ؛ کەلەپاچە ٧. شێلەگەی بچووک لە

مەرەزە داشتندا ☰ ۱تا۴. پایە ۵. حد؛ اندازە ۶ کلەپاچە ۷. شکافی کە با بیل در کانال شالیزار ایجاد کنند

پایەبەرز / payeberz/: ئاوەڵناو. بڵندپایە؛ خاوەن پلە و پایەی بەرز. هەروەها: **پایەبەرزی** ☰ بلندپایە

پایەدار / payedar/: ئاوەڵناو. ڕاوەستاو؛ بەردەوام؛ پاوەجێ؛ پتەو؛ قایم؛ خۆڕاگر؛ جێقایم؛ پەیت؛ مشوار؛ فرشک؛ خۆگرتوو؛ پاوەجا ☰ پایدار

پایەداری / payedarî/: ناو. ۱. بەردەوامی؛ ڕاوەستاوی؛ بەرقەراری؛ دۆخی هەرمان ۲. خۆڕاگری؛ سەقام؛ بارودۆخ و چۆنیەتی نەگۆڕان ☰ ۱و۲. پایداری

پایەروڤی / payeruvî/: ناو. هەوای ئاڵۆز و بە تەم و دومان ☰ هوای منقلب

پایەگا / paye/: ناو. سایت؛ پێگە؛ بنکە ☰ سایت

پایەماڵ / payemał/: ئاوەڵناو. پاماڵ ☰ پایمال

پایەناز / payenaz/: ☜ **پایەنداز**

پایەنجە / payence/: ☜ **پەیژە**

پایەنداز / payendaz/: ناو. پایەناز؛ ژێرەخەر؛ ژێرڕاخەر ‹گوڵ کرا ڕایەخ و پایەندازم/ چەندە ئاژوا لەشی کێو ئاوازم «سوارە»› ☰ پای‌انداز

پاییز / payîz/: ☜ **پایز**

پاییزە / payîze/: ☜ **پایزی**

پاییژ / payîj/: ☜ **پایز**

پایین / payîn/: ☜ **پاین**

پیڵە / pipłe/: ناو. پلپلە؛ زێڕەسکەی ورد لە زنجیردا، بۆ خشڵ ☰ زیور آویزە

پت[۱] / pit/: ناو. ۱. شوار؛ نەبز ۲. بت؛ بوت؛ خوای دەسکرد ۳. کەپۆ؛ لووت؛ بێفل؛ دفن ٤. خاڵ؛ نوختە ‹چەپکە گوڵێکی وەکوو پتی خوێن/ گوتی ئای جوانە، ئەوە گوڵی کوێن؟ «هێمن»› ٥. خونچەی گیا ٦. پتە؛ پلتۆک؛ کاری بە نینۆک لە شتێک دان ۷. ئەوەندەی سەر پەنجەی قامکی گەورە و شادە هەڵیگرێ ‹پتێ دەرمان؛ پتێ چای› ۸. سرکە؛ سرتە؛ پچەپچ ۹. نووک؛ سەری باریکی شت ۱۰. بۆڵە؛ ورتە ☰ ۱. نبض ۲. بُت ۳. بینی ۴. نقطه ۵. غُنچه ۶ تلنگُر ۷. بار دو انگشت ۸ پچ ـ پچ ۹. نُک ۱۰. غرولند

پت[۲]: ئاوەڵناو. شل و سست ☰ شُل؛ سُست

پت[۳]: دەنگ. فت؛ دەنگێ بە مانای هیچ، پووچ ☰ په

پت[٤]: ↓

▣ **پت بون**: دەرکران؛ لە بازنەی بازیدا بەزان ☰ از دور بازی حذف شدن

پتاپت / pitapit/: دەنگەناو. سرکە؛ سرتە؛ سرت و خورت ☰ پچ ـ پچ

پتات / pitat/: ئاوەڵناو. زۆروێژ؛ چەنەوەر؛ هەڵەوەڕ؛ چەقەسرۆ؛ زۆربلێ؛ چەنەباز ☰ پُرچانه

پتپا / pitpa/: ناو. نووکی پەنجەی پا ☰ نُک پنجەی پا

پت ـ پت / pit pit/: دەنگەناو. *[مەجاز]* پرتە و بۆڵە ☰ غرولند

پتپتک / pitpitik/: ناو. پیرخەنیلە؛ شێوی ساواری ورد ☰ آش بلغور

پتپتۆک[۱] / pitpitok/: ناو. جۆرێ پەپوولەی خاڵدار ☰ نوعی پروانەی خال‌خالی

پتپتۆک[۲]: ئاوەڵناو. پنپنۆک؛ پنۆک ـ پنۆک؛ خاڵخاڵی ☰ نقطه ـ نقطه

پتپتۆکە / pitpitoke/: ناو. گوڵێکی سووری سەرەبەهارە ☰ از گل‌های قرمز بهاری

پتپێس / pitpês/: ئاوەڵناو. پیس؛ گڵاو؛ چەپەڵ ☰ چرکین

پتخی / pitxî/: ئاوەڵناو. ڕەنگپەڕیو؛ بێڕەنگ؛ ڕەنگبزڕکاو ☰ رنگ‌پریده

پتر[۱] / pitir/: ئاوەڵناو. زۆرتر ‹لە زیادی بێ هەمیشە بەخت و هاتت/ پتر بێ و هەر پتر بێ دەستەڵاتت

«هێمن»› ▀ بیشتر

پتر۲: ئاوەڵکار. زۆرتر ‹بڕۆ مەجنوون! بە لەیلای خۆت مەنازە!/ کە ناوبانگی پتر ڕۆیی ئەوی من «هێمن»› ▀ بیشتر

پتر ـ۳: پێشوشە. پەس‌ـ؛ پەسە ـ ‹پترپێری› ▀ پس‌ـ

پترپێری / p(i)tirpêrî/: ناو/ ئاوەڵکار. وارۆزونادورۆزا؛ پەسرپێرەکە ▀ پس‌پریروز

پتروخە / pitruxe/: ☜ **پترۆ**

پترۆ / pitro/: ناو. پترۆخە؛ پتروخە؛ پترۆکە؛ پەترۆک؛ پەترۆکە؛ قرتماخەی سەر برین ▀ کبرەی زخم

پترۆخە / pitroxe/: ☜ **پترۆ**

پترۆک / pitrok/: ناو. پترۆکە؛ پاژێکی زۆر بچووک لە هەویر یان نان ▀ جزء کوچکی از خمیر یا نان

پترۆکە / pitroke/: ناو. ١. ☜ **پترۆ** ٢. ☜ **پترۆك**

پتری / pitrî/: ناو. ١. قامک؛ ئەنگووس ٢. شەمچە؛ گۆگرد ▀ ١. انگشت ٢. کبریت

پتک / pitk/: لێل. ← **پتك‌وپیارزك**

پتکوپیارزک / pitk û p(i)yarzik/: ناو. شڕوپڕەی پیرێژنان ▀ کهنه ـ پارەی پیرزنان

پتکۆ / pitko/: ئاوەڵناو. خشپیلانە؛ جوان؛ زراوی ژیکەڵە ▀ رعنا

پتکە / pitke/: ☜ **پتە ـ١**

پتوپوز / pit û pûz/: ناو. لچ و لێو؛ دەم‌وپووز ▀ دَک‌وپوز

پتورکان / p(i)turkan/: ☜ **پرتووکان**

پتورکاندن / p(i)turkandin/: ☜ **پرتووکاندن**

پتورکیان / p(i)turk(i)yan/: ☜ **پرتووکان**

پتۆ / p(i)to/: ناو. ژن ▀ زن

پتوون / p(i)tûn/: ئاوەڵکار. تەواو؛ یەکجێ؛ بە تەواوەتی ▀ تمام‌کمال

پتە / p(i)te/: ناو. ١. پتکە؛ پت؛ کاری بە قامکێک لێدان ٢. پل؛ پللە ٣. شتێکی کەم لە جل و بەرگ ‹پتە و کوتە› ▀ ١. تلنگُر ٢. بشکن ٣. چند تکە لباس

پتەپت / p(i)tepit/: ناو. ١. چۆنیەتی لەرزینی گڕی چرا ٢. /مەجاز/ پرتە و بۆڵە؛ بۆڵەبۆڵ ▀ ١. سوسوی چراغ ٢. غرولند

پتەپتە / p(i)tep(i)te/: ☜ **پەتاتە**

پتەکەن / p(i)teken/: ناو. تۆژەر؛ تۆژەرەوە؛ پەیجۆر؛ کۆڵەرەوە ▀ پژوهشگر

پتەو / p(i)tew/: ئاوەڵناو. ١. قایم؛ ڕەختە؛ سڕوڕ ‹پێڵاوی پتەو› ٢. ڕاوەستاو؛ بنەجێ؛ گورخ ‹بینای پتەو› ٣. ناوپڕ؛ تۆکمە ‹چێوی پتەو› ٤. بەهێز؛ زۆردار ‹پاڵەوانی پتەو› ❋ هەروەها: **پتەو بوون؛ پتەو کردنەوە** ▀ ١. مُحکم ٢. استوار ٣. توپر ۴. قوی

پتەوی / p(i)tewî/: ناو. ڕەقی؛ سفتی؛ سەختی ▀ سختی؛ سِفتی

پتەی / p(i)tey/: چاوگ. پێتن؛ کوڵان؛ کوڵیان ▀ پُختن

پتیک / p(i)tîk/: ناو. گەنە؛ مچ؛ گاوەک؛ کەوگی؛ کەرجە؛ کەرژە؛ نۆژ؛ چنگنە؛ گەنەکەوڵە؛ مێروویەکی چکۆلەیە دەم لە پێستی گیانەوەران دەنێ و خوێنیان دەمژێ ▀ کنه

پتیکە / p(i)tîke/: ☜ **پلتۆك**

پتیلە / p(i)tîle/: ناو. پلیتە؛ فتیلە ▀ فتیله

پتیوار / p(i)tîwar/: ئاوەڵناو. پاماڵ؛ تەفر و توونا ▀ پایمال

پتێتە / p(i)tête/: ناو. پەتاتە؛ سێفەعەرزیلە ▀ سیب‌زمینی

پچ١ / piç/: ناو. ١. پێچ ٢. سرتە؛ سرکە ▀ ١. پیچ ٢. پچ ـ پچ

پچ٢: ئاوەڵناو. کەم؛ هندک ▀ اندک

پچانن / p(i)çanin/: چاوگ. سرتە کردن؛ پچەپچ کردن ▀ در گوشی حرف زدن؛ پچ ـ پچ کردن

پچرک / p(i)çirk/: ناو. جـۆرێ کـولێره ▆ نـوعی گردەنان

- پچڕ / piçiř-/: پاشەوشـە. ١. ـ پچـڕاو؛ ئـەوەی ئەپچڕێ ‹زووپچـڕ› ٢. ـ پچـڕێن ‹پـەتپچـڕ› ▆ ١و٢. ـ گُسل

پچـڕان / piçřan, piç(i)řan /: چـاوگ. تێنەپـەڕ. //پچڕای؛ دەپچڕی؛ بپچڕە// پسان؛ قرتیان؛ قەتیان؛ لە بەر یەک چـوون ‹لـە یـەک پچـڕاوە زەنجـیری مەواسیق/ عوهوود و وعدە و پـەیمان نـەماوە «سـەید تاهیر هاشمی»› ▆ گُسیختن

■ ئاوەڵـناوی بـەرکاری: پچـڕاو/ چـاوگی نـەرێنی: نەپچڕان

پچڕاندن / piç(i)řandin/: چاوگ. تێپەڕ. //پچڕاندت؛ دەپچڕێنی؛ بپچڕێنە// قرتاندن؛ پساندن ‹ئەو شۆخە کە چەفیەی لە سەر و گەردنی ئالاند/ ڕیشـەی دڵـی عوششاقی بە ڕیشووی ڕەشی پچڕانـد «بێخـود»› ▆ گسلانیدن؛ گسستن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەپچڕاندن

پچڕاندنەوە / piç(i)řand(i)newe/: چاوگ. تێـەڕ. //پچڕاندتەوە؛ دەپچڕێنیەوە؛ بپچڕێنەوە// ١. دووبـارە پساندن ٢. دڕاندنی شتی تەنراو وەک بـەرگی دژ لە شەڕدا ▆ ١. باز گسلاندن ٢. جر دادن لباس کسی

■ ئاوەڵـناوی بـەرکاری: ـــ/ چـاوگی نـەرێنی: نەپچڕاندنەوە

پچـڕانن / piç(i)řanin/: چـاوگ. پچڕانـــدن ▆ گُسلاندن

پچڕانـەوە / piç(i)řanewe/: چـاوگ. تێنەپـەڕ. //بچڕایەوە؛ دەپچڕیەوە؛ بپچڕێوە// دیسـان پسـانەوە ▆ دوباره گُسستن

■ ئاوەڵناوی بـەرکاری: پچـڕاوەوە/ چاوگی نـەرێنی: نەپچڕانەوە

پچڕاو / piç(i)řaw/: ئاوەڵـناو. پساو؛ قەتای؛ قرتـاو؛ قرتیاگ ▆ پاره؛ گُسسته

پچڕ پچڕ^{١} / piçiř piçiř/: ئاوەڵـناو. کوت ـ کـوت ▆ پاره ـ پاره

پچڕ ـ پچـڕ^{٢}: ئاوەڵـکار. ١. پـس ـ پـس؛ پسـاو ٢. بەش‌بەشی؛ کەم ـ کەم ▆ ١. گُسسته ٢. پاره ـ پاره

پچـڕۆک / piç(i)řok/: ئاوەڵناو. لە پسـان نزیـک ▆ قابل گُسستن

پچڕیاگ / piçiřyag/: ئاوەڵناو. پچـڕاو؛ قرتیـاگ ▆ گُسسته

پچڕیان / p(i)çiřyan/: چاوگ. پچڕان؛ قرتیـان ▆ گُسستن

پچڕین / piç(i)řîn/: چاوگ. ١. پساندن ‹وە دووی دڵ کەوت و پچڕی بەند و پێوەند/ دڵـی خـۆی دا بـە لاوێکـی هونەرمەنـد «هـێمن»› ٢. بـردن؛ دەسـت کەوتن ‹بەشـی خـۆی پچـڕی› ▆ ١. گُسـیختن ٢. بُردن؛ (بە) چنگ آوردن

پچڕینـەوە / piç(i)řînewe/: چـاوگ. *[مـەجاز]* ١. لێک بڕان/ بڕیان ٢. لە شەڕدا بـەرگی یـەکتر بـە چنـگ دڕانـدن ▆ ١. قطـع علاقـه و ارتبـاط ٢. (بر)دریدن

- پچـڕێن / piç(i)řên-/: پاشەوشـە. ـــ قـرتێن ▆ گُسلنده

پچکان / piçkan/: چاوگ. ڕزان؛ پوان ▆ پوسیدن

پچکانـدن / piçkandin/: چاوگ. کەم کردنـەوە ▆ کاستن

پچکڕان / piçikřan/: ☞ پچەڕان

پچکڕاندن / piçikřandin/: ☞ پچەڕاندن

پچکڕین / piçkiřîn/: ☞ پچەڕان

پچکۆڵ / piçkoł/: ئاوەڵناو. چکۆڵە ▆ کوچولو

پچکۆڵانە / piçkołane/: ئاوەڵناو. چکۆلانە؛ پچکۆڵ ▆ کوچولو

پچکەڵانە / piçkełane/: ئاوەڵناو. چکۆلانە؛ پچکۆڵ ▆ کوچولو

پچکەڵە / piçkełe/: ئاوەڵناو. چکۆلانە؛ پچکـۆڵ ▆

کوچولو

پچکین / piçkîn/: چاوگ. کەم بوونەوە ☰ کاسته شدن

پچمه / piçme/: ناو. پچە؛ تەویلە؛ تەوێلە ☰ اصطبل

پچۆز / piçoz/: ناو. ١. خواحافیزی ٢. ژنی بێشەرم ☰ ١. خداحافظی ٢. زن بی‌حیا

پچووک / p(i)çûk/: ئاوەڵناو. ١. چکۆلە؛ گچکە؛ بووچکەلە ٢. *[مەجاز]* بەردەست؛ خزمەتکار ٣. *[مەجاز]* ژێردەست ☰ ١. کوچک ٢. خدمتکار ٣. زیردست

⊡ **پچووک بون:** *[مەجاز]* ژێردەست بوون ☰ خدمتکار بودن

پچووک بونەوە کەم بوونەوە؛ داشکان ☰ کوچک شدن؛ کاستن

پچووک کردنەوە کەم کردنەوە؛ داشکاندن ☰ کوچک کردن؛ کاستن

پچووکی / p(i)çûkî/: ناو. ١. بووچکی؛ چکۆلەیی؛ گچکەیی ٢. *[مەجاز]* خزمەتکاری؛ نۆکەری ☰ ١. کوچکی ٢. نوکری

پچه / p(i)çe/: ناو. ١. سرتە؛ سرکە ٢. ☜ **پچمه** ☰ ١. پچ ـ پچ ٢. ☜ **پچمه**

پچە پچ / p(i)çepiç/: ناو. پچە؛ سرتە ☰ پچ‌ـپچ

پچەڕان / p(i)çeřan/: چاوگ. پچڕان؛ پچڕین؛ بچڕان؛ پڕووچکان؛ پڕووچکین ☰ گُسستن

پچەڕاندن / p(i)çeřandin/: چاوگ. پچڕاندن؛ بچڕاندن؛ پڕووچکاندن ☰ گُسلاندن

پچیان / piçyan/: چاوگ. پێچ خواردن؛ لوول خواردن ☰ پیچیدن

پچیای / piçyay/: چاوگ. پێژران؛ کران (بۆ نان) ☰ پخته شدن

پچین / piçîn/: چاوگ. شەق تێهەڵدان ☰ تیپا زدن

پچیەی / piçyey/: چاوگ. پێژران ☰ پخته شدن

پخ / pix/: دەنگەناو. ١. پخک؛ وشەی ترساندنی بە گاڵتە ٢. *[منداڵانە]* سەر بڕین و خنکاندن ☰ ١. پِخ؛ واژەی ترساندن به شوخی ٢. سر بُریدن

⊡ **پخ کردن:** ١. دەنگی پخ دەرهێنان ٢. *[کینایە]* سەر بڕین ‹کەسێ قسە بکا، پخی ئەکەن!› ☰ ١. پِخ کردن ٢. سر بُریدن

پخ لێکردن: داچڵەکاندن ‹پخێکم لێ‌کرد وەخت بوو دڵی بتۆقێ!› ☰ شوکه کردن

پختۆک / pixtok/: ناو. هەڵان؛ خام؛ بەردی تەخت و لووس ☰ سنگ تخت و صاف

پخک / pixik/: دەنگەناو. پخ؛ وشەی ترساندنی بە گاڵتە ☰ پِخ

پخین / pixîn/: چاوگ. پرخاندن؛ پرخانن ☰ خروپُف کردن

پدو / pidû/: ناو. پدی؛ پودوو؛ پۆ؛ پەوو؛ پی؛ پیوو؛ پێ؛ پووک؛ گۆشتی بن ددان ☰ لثّه

پدی / pidî/: ☜ **پدو**

پر / pir/: ☜ **پرد¹ـ١**

پراخ / pirax/: ناو. یاپراخ؛ ئاپراخ؛ دۆڵمەی گەڵامێو ☰ دلمه‌ی برگ مو

پراسێئۆدیمیوم / p(i)rasê'odîmyum/: ناو. توخمی کیمیایی کانزایی دەگمەن لە دەستەی لانتانیدەکان بە ژمارە ئەتومی ٥٩ و کێشی ئەتومی ١٤٠,٩٠، سپی ئاماڵ زەردە کە بۆ دروست کردنی شیشەی ڕەنگی بە کار دێ ☰ پراسئودیمیم

پراش / p(i)raş/: ناو. وردە؛ ورتکە ‹پراشی نان؛ پراشە چێو› ☰ ریزه

پراش پراش / p(i)raşp(i)raş/: ئاوەڵناو. لەت‌لەت؛ ورد و خاش ☰ ریز‌ـ ریز

پراو / p(i)raw/: ☜ **پڵاو**

پراوه / p(i)rawe/: ☜ **پرۆ**

پرپره / pirp(i)re/: ناو. ١. پووڵەکە؛ بریقە؛ ئۆییە ٢. پەرەنگی گوارە ٣. پرپریک؛ پەڵپینە ☰ ١. پولک ٢. آویزەی گوشوارە ٣. گیاه خُرفه

پرپریک / pirp(i)rîk/: ناو. ١. پرپره؛ پەڵپینە ٢. پەپوولە ☰ ١. گیاه خُرفه ٢. پروانه

پرپلیک / pirp(i)lîk/: ناو. پرپره؛ پەڵپینە ☰ گیاه خُرفه

پرپۆڵ¹ / pirpoł/: ناو. کۆنەپەڕۆ؛ پارچەی کۆنی دڕاو ☰ کهنه پارچه

پرپۆڵ²: ئاوەڵناو. *[پلار]* سست؛ شل؛ ناقایم؛ خۆنەگر ☰ شُل

پرپۆڵە / pirpołe/: ناو. پڕپۆڵە: ١. چێشتی گزموولەی هەویر و کووزەڵە ٢. خواردنی جووچکە مریشکی تازە لە هێلکە دەرهاتوو ☰ ١. اوماج ٢. زواله

پرپە / pirpe/: ناو. هەزارپێ؛ پڕپا ☰ هزارپا

پرت / pirt/: ناو. پارچۆکە؛ کڵۆی چووک ☰ کلوخک

پرتافیان / pirtafyan/: چاوگ. تاو دان؛ توند غاردان ☰ تاختن

پرتافێن / pirtafên/: ناو. گرێوە غار ☰ مسابقەی اسبدوانی

پرتاڵ / pirtał/: ناو. ١. لیباس؛ جلوبەرگ ‹پرتاڵ پیایەڵ ئیلام› ٢. کەلوپەلی ناوماڵ ☰ ١. لباس ٢. اثاثیەی خانه

پرتاندن / pirtandin/: چاوگ. ١. بڕین؛ قرتاندن ٢. فلتاندن؛ قسەی بێمانا گوتن ٣. بۆڵەبۆڵ کردن؛ لەبەر خۆوە بۆڵاندن ☰ ١. بُریدن ٢. یاوه گفتن ٣. لندیدن

پرتک / pirtik/: ناو. پرت؛ بەشێکی زۆر کەم لە شتێکی زۆر ☰ ریزه

پرتکاندن / pirtikandin/: چاوگ. ١. ورد کردن؛ بەش ـ بەش و لەت ـ لەت کردن ٢. ڕنینەوە؛ بڕینەوەی ڕووکی کێڵگە یان ئاڵفجاڕێک ☰ ١. ریزه ـ ریزه کردن ٢. درو کردن

پرتکە / pirtke/: ناو. پرتک؛ وردە؛ کەمووکە ☰ ریزه

پرتکە ـ پرتکە / pirtke pirtke/: ناو. چکە ـ چکە؛ کەمە ـ کەمە ☰ بُریده ـ بُریده

پرتکیان / pirtikyan/: چاوگ. پرتووکان؛ پوان ☰ فرسودن

پرتکین / pirtikîn/: چاوگ. پرچکین؛ ڕنرانەوە ☰ درو شدن

پرتنای / pirtnay/: چاوگ. *[پلار]* دافرتانن؛ خستنەوە ☰ پس انداختن

پرتوک¹ / pirtûk/: ناو. پرتکە؛ کوتەپارچە ☰ تکه پارچه

پرتوک²: ئاوەڵناو. ڕزیو؛ ڕزی ☰ پوسیده

پرتوکان / pirtûkan/: چاوگ. تێنەپەڕ. //پرتووکای؛ دەپرتووکێی؛ بپرتووکێ// پتورکان؛ پتورکیان؛ پرتووکیان؛ پۆزنکان؛ ڕزین؛ لەبەر یەک چوون ☰ پوسیدن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەپرتووکان

پرتوکاندن / pirtûkandin/: چاوگ. تێپەڕ. //پرتووکاندت؛ دەپرتووکێنی؛ بپرتووکێنە// پتورکاندن؛ داڕزاندن ☰ فرسوده کردن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـــ/ چاوگی نەرێنی: نەپرتووکاندن

پرتوکاو / pirtûkaw/: ئاوەڵناو. ڕزیو؛ لەبەر یەک چووگ ‹لێفەی کۆنەی داڕزیو/ پرتووکاوی خوابڕیو! «قانع»› ☰ پوسیده

پرتوکی / pirtûkî/: ناو. گەللایی؛ بەرەڵایی؛ بێسەرەوبەرەیی ☰ بی‌بندوباری

پرتوکیاگ / pirtûkyag/: ئاوەڵناو. ڕزیو؛ ڕزی؛ لەبەریەک چووگ ☰ پوسیده؛ فرسوده

پرتوکیان / pirtûkyan/: چاوگ. ڕزین؛ لەبەریەک

چوون ☰ پوسیدن

پرتـه / pirte/: نـاو. ۱. نـەبز؛ پـت؛ شـوار ۲. trووکەی گڕی مۆم و چرا ۳. بۆڵەی بن لێوان ٤. پرتـک؛ کـوتی چکۆلـە ☰ ۱. نـبض ۲. پـت ـ پـت شعلەی شمع و چراغ ۳. غرولند ۴. تکّه

پرتـەپرت / pirtepirt/: نـاو. ۱. پرتـەی زۆر ۲. تroوکەترووکی گڕی چرا ☰ ۱. غرولند ۲. پت ـ پت شعلەی چراغ

پرتەقاڵ / pirteqał/: ناو. ۱. فلتەقان؛ دارێکە لـە تیرەی مزرەمەنی، تایبەتی ناوچە شێدارەکان، بە گـەڵای هەمیشـە شـین و گوڵـی پێـنجبەشـی بۆنخۆشەوە ۲. میوەی ئەو دارە کە تۆپن، ئاودار و ترش و شیرینە و توێکڵی نارنجی و گرنجدارە ☰ ۱. درخت پرتقال ۲. میوەی پرتقال

پرتەقاڵی^{1} / pirteqałî/: ناو. ڕەنگی زەردی ئامال سوور؛ ڕەنگی پرتەقاڵ ☰ رنگ پرتقالی

پرتەقاڵی^{2}: ئاوەڵناو. ۱. بـە ڕەنگـی زەردی ئامـاڵ سوور؛ بە ڕەنگـی پرتـەقاڵ ۲. بـە تـام و چێـژی پرتەقاڵ ☰ ۱. بە رنگ پرتقال ۲. با مزەی پرتقال

پرتەقانـدن / pirteqandin/: چاوگ. فلیقاندنـەوە؛ تلێقاندنەوە ☰ لە کردن

پرتەکەر / pirteker/: ئاوەڵناو. خوتن؛ بـە بۆڵـەبۆڵ ☰ غُرغُرو

پرتەوبۆڵـە / pirtewbołe/: چـاوگ. پرتـەپرت؛ بۆڵەی زۆر ‹دایەخانم دەوری چۆڵـە/ لـێم کەوتۆتـە پرتەوبۆڵە «هێمن»› ☰ غُرغُر

پرچ / pirç/: ناو. ۱. کەزی؛ مووی درێژی سەر ۲. پەڕی باڵندە ۳. مووی لەش ☰ ۱. گـیس؛ زُلـف ۲. پر پرندە ۳. موی بدن

پرچان / pirçan/: چاوگ. پچەڕان؛ بڕان؛ قرتان ☰ گُسستن

پرچاندن / pirçandin/: چاوگ. پچەڕاندن؛ بـڕین؛ قرتاندن ☰ گُسیختن

پرچقـان / pirçiqan/: چاوگ. فلیقانەوە؛ تلێقانـەوە ☰ لە شدن

پرچقانـدن / pirçiqandin/: چـاوگ. فلیقاندنـەوە؛ تلێقاندنەوە ☰ لە کردن

پرچک / pirçik/: ناو. پریشکی ئـاوی بـە کـوڵ ☰ قطرات آب جوش

پرچکان / pirçikan/: چاوگ. ڕنرانەوە؛ کنیانەوە ☰ کندە شدن

پرچکین / pirç(i)kîn/: ☜ **پرتکین**

پرچگ و پلار / pirçig û p(i)lar/: ناو. تیر و تانـە؛ تەشەر ☰ طعنە و سرزنش

پـرچن / pirçin/: ئاوەڵـناو. ۱. خـاوەن پـرچ ۲. تایبەتمەندی مووی تێکەڵاوی پڕی شانەنەکراو ☰ ۱. کاکُل‌دار ۲. ژولیدەمو

پرچـوم / pirçum/: نـاو. کزوولکـە و دڵـتەنگ ☰ افسُردە

پرچۆک / pirçok/: ناو. قەڵەمموو ☰ قلم‌مو

پرچە / pirçe/: ناو. ترووسکە؛ شەبەق ☰ درخشش

پرچـەماتێ / pirçematê/: نـاو. کـار و ڕەوتی درەوشانەوە ☰ درخشش

پرچـەمێک / pirçemêk/: نـاو. چـەکچـەکی؛ شەمشەمەکوێرە ☰ خفاش

پرچی / pirçî/: ئاوەڵـناو. گێسـت؛ برسـی؛ نێـز ☰ گُرسنە

پرچیئایشـەوفاتمان/ pirçî 'ayşewfat(i)man/: ناو. کۆلکەزێڕینـە؛ پەلکەزێڕینـە؛ کەسکەسـوور ☰ رنگین‌کمان

پرخ / pirx/: ☜ پرخە

پرخاندن / pirxandin/: چاوگ. تێـەڕ. //پرخانـدت؛ دەپرخێنی؛ بپرخێنە// پرخـانن؛ پرخـە کـردن لـە خەودا ‹ساوای ناو جۆلانەی ژێردار/ ئـەیپرخان وەک بەرخی بەهار «گۆران»› ☰ خُرناسە کشیدن؛ خُروپـف کردن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەپرخاندن

پرخانن / pirxanin/: ☜ **پرخاندن**

پرخن / pirxin/: ئاوەڵناو. تایبەتمەندی کەسێ کە لە خەودا بپرخێنێ 🇮🇷 دارای خروپف

پرخنـای / pirx(i)nay/: چـاوگ. پرخانـــدن 🇮🇷 خُرناس کشیدن

پرخوهۆڕ / pirx û hoř/: ناو. پرخەی زۆر و بـەهێز 🇮🇷 خُرناسەی متوالی

پرخـە / pirxe/: دەنگـەناو. پـرخ؛ دەنگــی کـەپۆی خەولێکەوتوو 🇮🇷 خُرناسە؛ خُروپف

▣ **پرخە لێبەرزەوە بوون**: *[کینایە]* خـەوی قـورس لێکەوتن ‹هەر ڕاکشا، پرخەی لێبـەرزەوە بـووا› 🇮🇷 به خواب عمیق رفتن

پرخەپرخ / pirxepirx/: دەنگەناو. پرخـەی زۆر 🇮🇷 خروپف مُداوم

پرخەکەر / pirxeker/: ئاوەڵـناو. مرخن؛ مرخنـە 🇮🇷 خُرخُرو

پرد^{1} / pird/: ناو. ١. پـر؛ پـێڵ؛ پـڵ؛ پـردی؛ پردەباز؛ کلکە؛ هۆی پێوەنـدی نێـوان دوو شـتی دابڕاو ٢. حاڵەتێک لـە وەرزشـی ژیمناسـیتک و زۆرەبانێدا کە وەرزشکار بە پشتدا و لە بان دەست و پێ یان سەر و پێوە خۆی ڕادەگرێ 🇮🇷 ١. پُل ٢. پُل (ورزش)

پرد^{2}: پێرۆ. ← **ورد و پرد**

پرد و پێناو / pird û pênaw/: ناو. هۆی پەڕینەوە لە بەڵا و چۆرتم ‹یا خوا ئەگەر سەبەبکاری مـن تـۆ بی، بە پرد و پێناوم بی «مەسەل»› 🇮🇷 سبب خیر

پردۆکـە / pirdoke/: نـاو. پــرک؛ پردەڵــە 🇮🇷 پُــل کوچک

پـردو / pirdû/: نـاو. ١. جـۆرێ کاڵـەک ٢. ☜ **پەردو** 🇮🇷 ١. نوعی خربزە ٢. ☜ **پەردو**

پردوخیـاگ / pirdûxyag/: ئاوەڵـناو. هەڵــپرووزاو؛ پرووزیاگ 🇮🇷 سوختە (پشم و مو)

پردوخیـان / pirdûxyan/: چـاوگ. هەڵــپرووزان؛ پرووزیان 🇮🇷 سوختن (پشم و مو)

پردە / pirde/: پێرۆ. ← **وردە و پردە**

پردەبـاز / pirdebaz/: نـاو. پـردی پێـدا ڕۆیشـتن ‹هیچ دوور نـەڕۆین تـازە ـ تـازە/ ئـەم کـوردە سـەر پردەبازە «هەژار، *بۆکوردستان*»› 🇮🇷 پُل عبور

پردەڵە / pirdeɫe/: نـاو. ١. ئامرازێک لە ئاشـدا ٢. کەرسـتەیەکی جـۆلایی ٣. پـردی گچکـە 🇮🇷 ١. ابزاری در آسیاب ٢. ابزاری در جولایی ٣. پُل کوچک

پردەوان / pirdewan/: ناو. ئەوی پـارێزەری پـردە 🇮🇷 نگهبان پُل

پردی / pirdî/: ☜ **پرد**^{1}

پرز / pirz/: ☜ **پرووش**^{1}

پرزانـک / pirzanik/: ناو. دوگمە؛ دگمە؛ قۆپچە 🇮🇷 دُکمە؛ تُکمە

پرزانگ / pirzang/: ناو. منداڵـدان؛ زێـدان؛ زێ 🇮🇷 زهدان

پرزانـەوە / pirzanewe/: چاوگ. دەڵان؛ دەڵــین؛ دیلان 🇮🇷 تراویدن

پرزک / pirzik/: ناو. پرسک؛ زیپکە 🇮🇷 جوش

پرزۆڵ / pirzoɫ/: ناو. ١. پرزۆلە؛ تیتۆڵ؛ بزگـوڕ ٢. شتی زۆر ورد و بێبایەخ 🇮🇷 ١. کهنەی تکەپـارە ٢. هر چیز ریز بی‌ارزش

پـرزۆڵ ــ پـرزۆڵ / pirzoɫ pirzoɫ/: ئاوەڵــناو. بزگوڕ- بزگوڕ 🇮🇷 ریزە ـ ریزە

پرزۆڵە / pirzoɫe/: ☜ **پرزۆڵ**

پرزە / pirze/: ناو. ١. قەسـەڵ؛ بەرماوی ئاڵـف لـە ئاخوڕدا ‹گوڵاڵە و سوێسنە و خاو و کـەنێرە/ هـەموو پرزەن، زەمان کردوونی گێرە «هێمن»› ٢. پووش یا لەتـە قامیشـــی باریـــک ٣. کـــاری فرکانـــدن؛ هەڵپریواندن؛ پرواندن؛ ڕێخستنی جلی قـوڕاوی تا قوڕەکەی لێهەڵوەرێ ٤. هێز و تاقەت ‹پرزەم لێبڕاوە› ٥. وردیلە؛ قرتە؛ قردگ 🇮🇷 ١. پسـماندەی

آخور ۲. پوشال باریک نی و ـ ۳. کار گل و خاک از لباس گرفتن ۴. رمق؛ توان ۵. ذرّه

⊡ **پرزە برین**: ۱. هیچ نەهێشتن؛ پاک لە پاکی خواردن و هیچ نەهێشتن ‹چی هاتە بانی سفرە، هەمووی خوارد، پرزەی لێ بڕی!› ۲. بێهێز کردن؛ هێز لێبڕین ‹هەژار لە پەندی بێسوود چتە لەگەڵ نەزانان؟/ نازانی ئێستە ناحەق پرزەی حەقی بڕیوە؟ «هەژار، *بۆ کوردستان*»› 🇮🇷 ۱. همه را خوردن و چیزی باقی نگذاشتن ۲. از تک و تا انداختن

پرزە لێبڕان: ماندوو بوون؛ هێز لێبڕان 🇮🇷 از رمق افتادن

پرزە لێ بڕین: هێز و هاز لێ سەندن ‹منیش زۆرداریی پرزەی لێ بڕیوم/ منیش بەدکاریی بواری لێ تەنیوم «هێمن»› 🇮🇷 از تک و تا انداختن

پرزەکوت / pirzekut/: ئاوەڵناو. بێهێن تەنگ؛ بێتاقەت 🇮🇷 ناشکیبا

پرژ / pirj/: ئاوەڵناو. بڵاو؛ پەرش 🇮🇷 پراکندە

پرژان / pirjan/: چاوگ. تێنەپەڕ. //پرژای؛ دەپرژێی؛ بپرژە// ۱. پژان؛ پژیان ۲. ڕژان؛ ڕژیان 🇮🇷 ۱. پخش شدن ۲. ریختە شدن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: پرژاو/ چاوگی نەرێنی: نەپرژان

پرژاندن / pirjandin/: چاوگ. تێپەڕ. //پرژای؛ دەپرژێی؛ بپرژە// ۱. پژاندن ۲. ڕژتن 🇮🇷 ۱. پخش کردن ۲. ریختن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەپرژاندن

پرژاو / pirjaw/: ☜ پەخش

پرژ و بڵاو / pirj û b(i)ław/: ئاوەڵناو. پەرژوبڵاو؛ پرش‌وبڵاو؛ پەخش و پەرێشان 🇮🇷 پخش‌وپلا

پرژۆڵ / pirjoł/: ناو. پرژ 🇮🇷 افشان

پرژە / pirje/: ناو. پرشە؛ چیلکە و چێڵی ناسک و تەڕ ‹دوو بار پرژەم هێناوە› 🇮🇷 خس و خاشاک نازک و تر

• **پرژێن** / -pirjên/: ☜ ـ پرژێن

پرس^{1} / pirs/: ناو. ۱. پرسیار؛ وتەیێ کە جوابی گەرەکە. هەروەها: **پرس کردن** ۲. *[مەجاز]* ڕاوێژ؛ تەگبیر. هەروەها: **پرس پێ کردن** ۳. کێشە؛ چەمک؛ بابەتێ کە پێویستی بە گەڕان و لێکۆڵینەوە و ڕێچارە بێ ‹پرسی بێکاری› ٤. تەوەر؛ پرسیارێکی دژوار کە بێوەڵام ماوەتەوە ‹پرسی سەرهەڵدانی جیهان› 🇮🇷 ۱. پُرسش ۲. مشورت ۳. مُعضل ۴. مسئله

ـ **پرس**^{2}: پاشەوشە. ئەوی دەپرسێ ‹داوپرس؛ بەرپرس› 🇮🇷 ـ پُرس

پرسا / pirsa/: ناو. پرسکەر؛ بە پرسیار 🇮🇷 پُرسشگر

پرسانە / pirsane/: ناو. ۱. دیاری بۆ ماڵی تازیەبار ۲. پرسە؛ تازیەباری 🇮🇷 ۱. همیاری با صاحب عزا ۲. عزاداری

پرساوپرس / pirsawpirs/: ئاوەڵکار. نوونەنوون؛ پرسێن- پرسێن؛ بە لەم و لەو پرسێن ‹پرساوپرس ماڵەکەتانم دۆزییەوە› 🇮🇷 پُرسان ـ پُرسان

پرسران / pirs(i)ran/: چاوگ. تێنەپەڕ. نادیار. //ـ؛ دەپرسێری؛ بپرسێرێ// پرسیار کران ‹پرسراو حاڵم، کە من کەوتم لە بەر پێیا درێژ/ ئەو وتی هەر سێبەری دیوم، بووە سەرسام و گێژ «مەحوی»› 🇮🇷 پرسیدە شدن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: پرسراو/ چاوگی نەرێنی: نەپرسران

پرسک / pirsik/: ناو. زیپکە؛ جۆشی سەروڕوو 🇮🇷 جوش صورت

پرسکار / pirskar/: ناو. ئەو کەسە لەمەڕ بابەتێکی تایبەتەوە لە تاقمێ خەڵک پرسیار دەکا ‹پرسکار، ئەم پرسیارەی لە چەن کەسی تر پرسی› 🇮🇷 پُرسشگر

پرسکەر / pirsker/: ☜ پرسا

پرسگە / pirsge/: ناو. شوێنی پرسیار کردن لە

دایره و دامەزراوەکان ☰ اطلاعات (ادارات)

پرسنامە / pirsname/: ناو. نووسراوەیەک بە پرسیاری جۆراوجۆرەوە بۆ وەڵام دانەوە ☰ پُرسشنامه

پرس‌وجۆ / pirs û co/: ناو. کار و ڕەوتی ڤێکەتن؛ پرس و لێکۆلینەوە بۆ وەرگرتنی زانیاری یان دەرخستنی هەڵە و ڕاستی بابەتێک ☰ پُرس‌وجو

پرس‌وڕا / pirs û ř a/: ناو. پرس و مەسلەحەت؛ کار و ڕەوتی پرس کردن و ڕا و بۆچوونی کەسانی تر بیستن ☰ مشورت

پرسۆک / pirsok/: ئاوەڵناو. زۆر پرسیارکەر ☰ بسیار پُرسشگر

پرسە / pirse/: ناو. پەرسە: ۱. پرسانە؛ تازیە؛ ئازیەت ۲. ڕێ‌وڕەسمی سەرەخۆشی ۳. کاری دیدار کردن لە نەخۆش ☰ ۱. عزاداری ۲. مراسم ختم ۳. عیادت بیمار

پرسە ـ پرسە / pirse pirse/: ئاوەڵکار. پرساوپرس ☰ پُرسان ـ پُرسان

پرسەخەسو / pirsexesû/: ناو. هەواڵپرسی نە بەڕاستی و سەرزارەکی ☰ احوالپرسی سرسری

پرسەک / pirsek/: ناو. نیشانەی پرسیار (؟) ☰ علامت سوآل (؟)

پرسەکەر / pirseker/: ناو. ئەوانەی بۆ سەرەخۆشی دەچن ‹پرسەکەر گەڕانەوە› ☰ شرکت کنندگان در مراسم ترحیم

پرسەگورگانە / pirsegurgane/: ناو. پرسەگورگانێ؛ پرس پێ‌کردنی ڕواڵەتی و بە قسە نەکردن ☰ نظرخواهی تعارُفی

پرسەگورگانێ/ pirsegurganê/: ☜ **پرسەگورگانە**

ـ پرسی / pirsî-/: پاشگر. ـ پەرسی؛ کاری پرسین ‹ڕاپرسی› ☰ ـ پُرسی

پرسیار / pirs(i)yar/: ناو. پرس؛ پسیار ☰ پُرسش

پرسیارنامە / pirsyarname/: ناو. فۆرم ☰ فُرم

پرسین / pirsîn/: چاوگ. تێنەپەڕ. //پرسیت؛ دەپرسی؛ بپرسە// ۱. پرس کردن ‹گەر دەپرسی من لە بەر چی کەم دەخۆم/ من بە برسی قەت مەزانە، غەم دەخۆم «نالی»› ۲. چاک‌وخۆشی کردن؛ لە حاڵ و ژیواری کەسێ پرسینەوە ‹کەس لێمان ناپرسێ› ☰ ۱. پُرسیدن ۲. احوالپرسی کردن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: پرسیاو/ چاوگی نەرێنی: نەپرسین

پرسینەوە / pirsînewe/: چاوگ. تێپەڕ. //پرسیتەوە؛ دەپرسییەوە؛ بپرسەوە// ۱. بە سەر کردنەوە ۲. سەرحیساب بوون؛ بە حیساباندا چوونەوە ۳. دیسان پرسین ☰ ۱. رسیدگی کردن ۲. حسابرسی کردن ۳. باز پُرسیدن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەپرسینەوە

پرش / pirş/: ناو. هەناسە؛ هناسە ☰ نفس

پرشنگ / pirşing/: ناو. پڕشنگ: ۱. تیرێژ؛ تیرۆژ؛ تیشکی ڕۆژ؛ تیشک ‹عەکسی سەوزایی ڕووی پڕ لەرەی ئاو/ تیا ئەشکاوە پرشنگی هەتاو «گۆران»› ۲. پزیسک؛ پڕیشکەی ئاگر ☰ ۱. تابش ۲. شراره

پرشنگدار / pirşingdar/: ئاوەڵناو. خاوەن‌پرشنگ؛ تیشک‌هاوێژ ☰ تابان

پرش و بڵاو / pirş û b(i)ław/: ☜ **پرژ و بڵاو**

پرشە / pirşe/: ناو. ۱. ورشە؛ گرشە ‹پرشەی ڕووی دەرکەوت شای سۆسەن خالان/ کەم کەم لە گۆشەی لای سیامالان «پیرەمێرد»› ۲. ☜ **پرژە** ☰ ۱. درخشش ۲. ☜ **پرژە**

پرک^{۱} / pirk/: ناو. ۱. برش؛ کەڕوو؛ کەڕەکیفە ۲. پردۆکە؛ پردەلە ۳. خلتە؛ تلتە ☰ ۱. کپک ۲. پُل کوچک ۳. دُردی

پرک^{۲}: ئاوەڵکار. پرتک؛ کەمووکە ☰ اندک

پرکاندن / pirkandin/: چاوگ. تروکاندن؛ پرووکاندن (چاو) ☰ بر هم زدن (چشم)

پرکە / pirke/: دەنگەناو. پریکە؛ پرمە؛ دەنگی

پێکەنین ▤ صدای خندە

پرگ / pirg/: ناو. ١. پرک؛ کەڕوو؛ کەڕەکیفە؛ برش ٢. بڕکە؛ کەرکەمەڕ ٣. پارچە زەوی ▤ ١. کپک ٢. بخشی از گلە ٣. قطعە زمین

▣ **پرگ هەڵێنان**: کەڕوو هەڵێنان؛ برش هێنان ▤ کپک زدن

پرگە / pirge/: ناو. گەرا؛ تۆمی مێروو ▤ پورە؛ تخم حشرات

پرمە / pirme/: دەنگەناو. ١. دەنگی گریان ٢. پرکە؛ دەنگی پێکەنین ▤ ١. صدای گریە ٢. صدای خندە

پرمێشک / pirmêşk/: ناو. پەرمێشک؛ پندریشک؛ پەرەنشک؛ پەزشکە؛ پەزیشکە؛ پەنرێشک؛ پەنەڕشکە؛ پەنەڕیشکە؛ پەنێرشک؛ پەنێرشکە؛ پەنرێشە؛ پزیشکە؛ نووسنەک؛ نووسەک؛ نووسەکە؛ دڕکێکی خرتۆکەی دێمەزارە ▤ دوزە

پرنسیب / p(i)rinsîb/: ناو. شەنگست؛ دامەزراوی؛ جێکەوتوویی ▤ پرنسیب

پرنگانەوە / p(i)ringanewe/: ☜ **پرینگانەوە**

پروان / pirwan/: چاوگ. هەڵپروان؛ هەڵپریوان؛ پریوان؛ بە وردی ڕژانە خوار ▤ ریزە ریزە ریختن از بالا

پرواندن / pirwandin/: چاوگ. تێپەڕ. //پرواندت؛ دەپروێنی؛ بپروێنە// پروانن: ١. (بە نینۆک) کڕاندن و لێ‌کردنەوە ٢. فرکاندن؛ هەڵپڕیواندن؛ ساوین و تەکاندن بە نیازی پاکەوە کردن ‹دامێنت قوڕاوییە، وشکی کەوە و بپروێنە!› ▤ ١. زدودن با سر انگشت ٢. خاک و گل از لباس زدودن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەپرواندن

پروانن / pirwanin/: ☜ **پرواندن**

پروپاتاڵ[1] / pir û patał/: ناو. ١. وردە و پردەی ناوماڵ ٢. خرتەوپرتەی بێ‌نرخ ▤ ١. خرت و پرت خانە ٢. اشیاء بی‌ارزش

پروپاتاڵ[2]: ئاوەڵناو. بێکارە؛ بێ‌هونەر ▤ تنبل و بیکارە

پروسقیان / p(i)rusq(i)yan/: ☜ **پڕوسقان**

پروسنەک / p(i)rusnek/: ☜ **پەڕەسێلکە**

پرۆ / p(i)ro/: ناو. بنتیک؛ پراوە؛ دروومانی کاتی کە جلدوور دەیکا ▤ پرو لباس

پرۆت / pirot/: ناو. هەوڕگەر؛ کاسە و کووزەکەر؛ وەستای ئامانان ▤ کوزەگر

پرۆتاکتینیوم / p(i)rotaktînyum/: ناو. توخمی کیمیایی کانزایی ڕادیۆئەکتیڤ بە ڕەنگی سپی زێوین، لە دەستەی ئاکتینیدەکان بە ژمارەی ئەتومی ٩١ و کێشی ئەتومی ٢٣١ ▤ پروتاکتینیم

پرۆزە / p(i)roze/: ناو. پەخشان ▤ نثر

پرۆژە / proje/: ناو. گەڵاڵە؛ پلان؛ کاری بناخە دانان بۆ کارێکی گرینگ و بەبەهرە ▤ پروژە

پرۆستات / prostat/: ناو. لووی ژێر میزەڵدانی پیاوان ▤ پروستات

پرۆسک / p(i)rosk/: ناو. پزیسک؛ پریشکی ئاگر ▤ اخگر

پرۆگرام / p(i)rog(i)ram/: ناو. بەرنامە؛ پێڕەو؛ ڕێنامە؛ ڕیچ ▤ برنامە

پرۆمیتیوم / promîtyum/: ناو. توخمی کیمیایی کانزایی لە دەستەی لانتانیدەکان، بە ژمارە ئەتومی ٦١، کە لە شکانی ئورانیۆم بەدی دێ ▤ پرومیتیوم

پروو / p(i)rû/: ناو. بژی؛ یاڵ؛ تیسکی سەر مل و سینگی بڕێ گیانەوەر ▤ یال

پرووسک / p(i)rûsk/: پێڕۆ. ← **ئێسکوپرووسک**

پرووسکە / p(i)rûske/: ناو. پرێسک ▤ شرارە؛ اخگر

پرووش / p(i)rûş/: ☜ **پریچ**

پرووشە / p(i)rûşe/: ناو. ١. کاری کەم ـکەم خواردن ٢. دەنکە ـ دەنکەی بەفر کە دەبارێ ‹ڕۆڵە خۆ کۆ کەوە پاییزە گژە/ تا پەیا نەبووە پرووشە

و تەومژ «حەقیقی»› ۳. وردە؛ هەندێکی کەم ☰ ۱. عمل کم ـ کم خوردن ۲. ریزش پراکندەی دانەهای برف ۳. خُردە

پرووشەپرووش / p(i)rûşep(i)rûş/: ناو. وردە ـ وردە بارینی بەفر ☰ ریزش آرام برف

پرووکان / p(i)rûkan/: چاوگ. ترووکان (چاو) ☰ بر هم زدن (چشم)

پرووکاندن / p(i)rûkandin/: چاوگ. ترووکاندن (چاو) ☰ بر هم زدن (چشم)

پرووکە / p(i)rûke/: ناو. دەنکی وردی بەفر ☰ دانەی ریز برف

پرووکەپرووک / p(i)rûkep(i)rûk/: دەنگەناو. ۱. دەنگی نیشتنی دەنکەدەنکەی بەفر ۲. فینگەفینگ؛ دەنگی گریانی بە سەبر ☰ ۱. صدای بر هم نشستن دانەهای برف ۲. صدای مویە

پروونان / p(i)rûnan/: چاوگ. پرواندن ☰ زدودن با سر انگشت

پروونای / p(i)rûnay/: چاوگ. پرواندن ☰ زدودن با سر انگشت

پروونەی / p(i)rûney/: چاوگ. پرواندن ☰ زدودن با سر انگشت

پرەنگاندن / p(i)rengandin/: چاوگ. ڕاهێنان؛ بارهێنان ☰ بار آوردن

پرەنگین / p(i)rengîn/: چاوگ. ڕاهاتن؛ بارهاتن ☰ بار آمدن

پریاسکە / piryaske/: ناو. پریسکە؛ پریزە؛ بوخچەی لە دەسرۆکە ☰ بُقچەی کوچک

پریچ / pirîç/: ئاوەڵناو. پرووش ‹چاوی پریچ› ☰ کم‌سو

پریز / p(i)rîz/: ناو. ئامرازێک (زیاتر بە دیوارەوە) بە چەند کونەوە بۆ لێدانی دوو/ سێ شاخەی کەرستەی کارەبایی ☰ پریز

پریزگرد / p(i)rîzgird/: ☜ پەرەسێلکە

پریزە / p(i)rîze/: ☜ پریاسکە

پریسک / p(i)rîsk/: ناو. پلیزک؛ پزیسک؛ پریشکی وردی ئاگر ☰ شرارە

پریسکە / p(i)rîske/: ناو. بوخچە؛ پریاسکە؛ پارچەیەکی چوارگۆشە بۆ کەلوپەل تێ نان ☰ بُقچە

پریسگە / p(i)rîsge/: ناو. تیشک؛ پرشنگ ☰ اخگر

پریشک / p(i)rîşk/: ناو. بزنگ؛ پژگە؛ پریشکەی ئاو یان ئاگر ☰ پَشنگ

پریشکە / p(i)rîşke/: ناو. دانوولەی گەنم؛ چێشتی گەنم ☰ آش گندم جوشیدە

پریشە / p(i)rîşe/: ناو. پلاشە؛ تۆلاشەی پەڕاوی شتی شکاو یان تەقاو ☰ ترکش

پریڤ / p(i)rîv/: ناو. ترووسکە؛ شەوق ☰ درخشش

پریق / p(i)rîq/: دەنگەناو. دەنگی پێکەنین ☰ صدای خندە

پریق‌وهۆڕ / p(i)rîq û hoř/: دەنگەناو. تریق‌وهۆڕ؛ دەنگی پێکەنینی بەرز و حیلکەحیلک ☰ قاە ـ قاە

پریکە / p(i)rîke/: دەنگەناو. تریقە؛ دەنگی بەقەوی خەنین ‹شەقە و تەقەی گەرم، چەپڵە و چەقەی نەرم/ چریکەی وە ناز، پریکەی وە شەرم «مەولەوی»› ☰ هرهر

پریموس / p(i)rîmûs/: ناو. پەڕامێز؛ ناوی جۆرێک چرای نەوتی کە ناسووس دەکرا و چێشتیان لە سەر ساز دەکرد ☰ پریموس

پرینتێر / p(i)rîntêr/: ناو. چاپکەر؛ چاپگەر ☰ چاپگر

پرینگان / p(i)rîngan/: چاوگ. سڵەمان؛ دوور گرتن؛ خۆ پاراستن ☰ پرهیز کردن

پرینگاندنەوە / p(i)rîngand(i)newe/: چاوگ. تێپەڕ. //پرینگاندتەوە؛ دەپرینگێنیەوە؛ بپرینگێنەوە// سڵەماندنەوە؛ لێ پاراستن ☰ پرهیز دادن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـــ/ چاوگی نەرێنی: نەپرینگاندنەوە

پرینگانەوە / p(i)rînganewe/: چاوگ. تێنەپەڕ. //پرینگایەوە؛ دەپرینگیەوە؛ بپرینگێوە// پرنگانەوە: ١. خۆ لێ پاراستن؛ سڵ لێ کردن ‹زاتێکم وە بەر نێ لە هیچ نەپرینگێمەوە «پەشێو»› ٢. سڵەمینەوە؛ سڵ کردن ≣ ١. پرهیز کردن ٢. رم کردن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: پرینگاوەوە/ چاوگی نەرێنی: نەپرینگانەوە

پریوان / p(i)rîẃan/: چاوگ. وەرین؛ داوەرین؛ داکەفتن ‹تا گوڵاڵەی گەشی بۆنخۆشی ترۆپکی کوێستان/ بە گڕی مووشەکی بێگانە بپروێن، دەگریم «هێمن»› ≣ ریزش کردن

پریواندن / p(i)rîwandin/: چاوگ. بە شتێکی وەک نینۆک یان بە ڕێ خستن وەراندن ‹ئەو گەنمەشامییە بپریوێنە!؛ جلە قوڕاوییەکەت بپریوێنە!› ≣ با سرانگشت زدودن

پرێزگ / p(i)rêzg/: ناو. پرێسکە؛ پیارزگ ≣ بُقچەی کوچک

پرێزە / p(i)rêze/: ناو. سەلیقە ≣ سلیقە

- پرێس / -prês/: پاشگر. ـــ پەرس؛ - پەرست ‹خواپرێس› ≣ - پرست

پرێسای / p(i)rêsay/: چاوگ. پەرستن ≣ پرستیدن

پرێستەی / p(i)rêstay/: چاوگ. پەرستن ≣ پرستیدن

پرێسک / p(i)rêsk/: ناو. پرووسکە ≣ شرارە؛ اخگر

پرێسکە / p(i)rêske/: ناو. پریاسکە؛ پرێزگ ≣ بُقچەی کوچک

پرێسگا / p(i)rêsga/: ☜ **پەرسگە**

پڕ^{١} / piř/: ناو. ١. پڕایی؛ حەشامەت؛ خەڵکی زۆر ٢. چلەکا؛ چلەپووش ٣. هەڵمەت ≣ ١. ازدحام ٢. خَس ٣. خیز

⊡ **پڕ پیا/ پێدا کردن**: ١. لێ نەوین بۆ ڕفاندن ٢. لە ناکاو دە باوەش گرتن ≣ ١. قاپیدن ٢. ناگهانی در آغوش کشیدن

پڕ (پێدا) دان: پڕ پێدا کردن؛ گرتن و ڕفاندن ‹لاوەکان، دڵپاکەکان، چالاکەکان، پێشمەرگەکان!/ ئێوە شیری لێ بسوون و ئێمە پڕ دەینە قەڵەم «هێمن»› ≣ قاپیدن

پڕ^{٢}: ئاوەڵناو. ١. تژە؛ تژی ‹گیرفانت پڕ کە!› ٢. تایبەتمەندی تەنراوی سفت و توند ‹ئەم بەڕەیە باش چنراوە، پڕە› ٣. *[مەجاز]* زۆر زانا و دانا ‹مامۆستایەکی پڕە› ٤. تێر؛ مڕ ≣ ١. پُر؛ انباشتە ٢. سفت و خشن (بافتە) ٣. پُر؛ علّامە ٤. سیر

▣ **پڕ بە پێست**: دەقاودەق ≣ مُنطبق

⊡ **پڕ بون**: تژی بوون ≣ پُر بودن

پڕ بونەوە: ١. دووبارە تژی بوون ٢. *[مەجاز]* هەڵخڕان؛ هەڵخڕیان ≣ ١. دوبارە پُر شدن ٢. تحریک شدن

پڕ کردن: تژە کردنی والا ≣ پُر کردن

پڕ کردنەوە: ١. پڕ کردن ٢. دیسانەوە پڕ کردن ‹دەبەکە پڕ کەوە!› ٣. هەڵخڕاندن؛ دنە دان ‹حیسابی پڕیان کردبۆوە!› ٤. تۆمار کردن ‹نوار پڕ کردنەوە› ٥. داپۆشان و گرتنی کون و کەلێن ‹ددان پڕ کردنەوە› ٦. پڕ کردنی دەفرێک بە گاز یان تراوێک ‹کەپسوول پڕ کردنەوە› ٧. بەین و شوێنی خاڵی نەهێشتن ‹سەف پڕ کردنەوە› ≣ ١. پُر کردن ٢. دوبارە پُر کردن ٣. تحریک کردن ۴ تا ٧. پُر کردن

پڕ^{٣}: ئاوەڵکار. زۆر؛ زاف؛ گەلەک ‹پڕ خوەشە› ≣ بس؛ پُر

پڕ^{٤}: ئامراز. پڕی؛ پڕ بە ‹پڕ گیرفانم نابێ› ≣ پُرِ

پڕ-^{٥}: پێشوشە. ١. زۆر ـــ؛ فرە - ‹تا شاد نەبم بە مەرحەمەتی کیمیایی تۆ/ بوونی بە زەڕ مەحاڵە مسی قەلبی پڕغەشم «بێخود»› ٢. لیپ؛ سەرڕێژ ‹لە

سینە جۆششی نالینە، چاوە پڕئەسرین/ زِ یُمن جور تو اقلیم درد آباد است! «مەحوی»› ☰ ١و٢. پُر-

پڕئاو
پڕبێژ
پڕبەرەکەت
پڕپیت
پڕرق
پڕخەم
پڕخۆر
پڕزۆر

پڕئازار
پڕئێش
پڕکێشە
پڕدەردیسەر
پڕزەحمەت
پڕئەرک
پڕچەک
پڕگرێ

پڕگۆشت
پڕلق‌وپۆ
پڕپەرەنگ
پڕخاڵ
پڕبار
پڕبەر
پڕتاو

▪ **پڕ**^{٦}: پاشەوشە. ١. ـ پەڕ؛ پەڕان ‹وەرپڕ› ٢. بە دوای ناوەوە دەنووسێ و ئاوەڵناو دروست دەکا، مانای خاوەن شتی زۆر و پێویست یان هەڵمساو دەدا ‹دڵ‌پڕ؛ دەست‌پڕ؛ زگ‌پڕ› ٣. بە دوای پیتەوە، ئاوەڵکار ساز دەکە ‹لەپڕ› ☰ ١و٢. ـ پُر ٣. قیدساز

پڕ^{٧}: پێڕۆ. ← **کوت‌وپڕ؛ تێروپڕ**

پڕ^{٨}: لێل. ← **پڕوپیرەژن**

پڕئاو / p(i)ř'aw/: ☞ **پاراو**^{٢}

پڕان / p(i)řan/: چاوگ. ١. دڕان؛ دڕیان ٢. بڕان؛ بڕیان ☰ ١. بُریده شدن ٢. پاره شدن

پڕاندن / p(i)řandin/: چاوگ. ١. دڕین؛ دڕانـدن ٢. بڕین؛ بڕاندن ☰ ١. بُریدن ٢. پاره کردن

پڕاوپڕ / p(i)řawpiř/: ئاوەڵناو. پڕبەپڕ؛ دارماڵ؛ لێواولێو؛ لیپ؛ لیپاولیپ ☰ مالامال

پڕای / p(i)řay/: چاوگ. ١. پەڕین؛ بازدان؛ خۆ هەڵدان ٢. پسان؛ قرتیان ☰ ١. جهیدن؛ پریدن ٢. گُسستن

پڕایی / p(i)řayî/: ناو. ١. ناوەڕاست ٢. کۆمەڵ و جەماوەر ☰ ١. جرگه؛ وسط ٢. جمعیت

پڕبار / piřbar/: ئاوەڵناو. پڕبەر؛ بەردار؛ بەبەر ☰ پُرثمر

پڕبایەخ / piřbayex/: ناو. گرنگ؛ نەخت؛ گرینگ ☰ مُهم؛ بااهمیت

پڕبەپڕ / piřbepiř/: ☞ **پڕاوپڕ**

پڕبەپێست / piřbepêst/: ئاوەڵناو. تەواو و بێ کەمایەسی ☰ درُست و حسابی

پڕبەدڵ / piřbedił/: ئاوەڵکار. بە ڕاستی؛ لە ناخی دڵەوە ☰ از ته دل

پڕبەر / piřber/: ☞ **پڕبار**

پڕبێژ / piřbêj/: ئاوەڵناو. *[پلار]* چەنەباز؛ زۆربلێ ☰ پُرچانه

پڕپا / piřpa/: ناو. پڕپە؛ زیلوو؛ هەزارپێ ☰ هزارپا

پڕپشت / piřpişt/: ئاوەڵناو. چڕوپڕ ‹قژی پڕپشت› ☰ پُرپُشت

پڕپۆڵە / piřpołe/: ☞ **پڕپۆلە**

پڕپووچەلە / piřpûçele/: ناو. پەپوولەکلک؛ پەپوولە؛ نەخۆشینی جەرگی ئاژاڵ ☰ کلک

پڕپە / piřpe/: ☞ **پڕپا**

پڕپیت / piřpît/: ئاوەڵناو. بەرێژەو؛ بە خێر و بێر ☰ پُربَرکت

پڕپیش / piřpîş/: ناو. پڕ و پووش؛ گیای بابردەڵەی وشک ☰ خس و خاشاک

پڕپێس / piřpês/: ☞ **پیس**^{٢}

پڕتاف / piřtaf/: ناو. پڕتاو؛ چوارناڵ ☰ پُرتاب؛ چهارنعل

▣ **بە پڕتاف**: زۆر خێرا؛ توند و بەلەز ☰ تند و سریع

پڕتافاندن / piřtafandin/: ☞ **پڕتافنای**

پڕتافانن / piřtafanin/: چاوگ. وە غار خستنی بە چوار ناڵەوە ☰ چهار نعل تاختن

پڕتافنای / piřtafnay/: چاوگ. پڕتافاندن ☰ تاختن

پڕتافیان / piřtafyan/: ☞ **پڕتافین**

پڕتافیای / piřtafyay/: چاوگ. ١. پەرت بوون ٢. پڕتافانن ☰ ١. پرت شدن ٢. تاختن

پڕتافین / piřtafîn/: چاوگ. پڕتافیان؛ پڕتافیان ⚑ تاختن

پڕتاڵ / piřtal/: ناو. ۱. کووتاڵ؛ ماڵی گەزی ۲. پڕتان؛ نوێن؛ پێخەف ⚑ ۱. کالای زرعی ۲. رختخواب

پڕتان / piřtan/: ناو. پڕتاڵ؛ نوێن؛ پێخەف ⚑ رختخواب

پڕتاندن / piřtandin/: چاوگ. ۱. پەڕتاندن؛ پەڕتاوتن؛ قرتاندن ۲. دڕاندن؛ دڕین ⚑ ۱. قطع کردن ۲. پارە کردن

پڕتاو¹ / piřtaw/: ناو. پڕتاف ⚑ شتاب

پڕتاو²: ئاوەڵناو. تاودار؛ بە گوڕوتاو ⚑ شتابدار

پڕتیای / piřt(i)yay/: چاوگ. پچڕان؛ پسان ⚑ گُسستن

پڕجوڵە / piřcûłe/: ئاوەڵناو. بزووک؛ بزۆز ⚑ پُرجُنبوجوش

پڕچنای / piřçnay/: چاوگ. پچڕاندن؛ پساندن ⚑ پارە کردن

پڕچەک / piřçek/: ئاوەڵناو. ساز و تەیار لە باری چەکدارییەوە هەروەها: **پڕچەک بوون؛ پڕچەک کردن** ⚑ مُسلّح

پڕچیای / piřç(i)yay/: چاوگ. پچڕان؛ پسان ⚑ پارە شدن

پڕچین / piřçîn/: ئاوەڵناو. زۆر چیندار؛ ناساف ⚑ پُرچین و شکن

پڕحەشامەت / piřĥeşamet/: ئاوەڵناو. شلۆق؛ ژاژ ⚑ شلوغ

پڕخوێ / piřx(i)wê/: ئاوەڵناو. تلوخوێ؛ سوێڵ؛ سوێر؛ سوور ⚑ شور

پڕخۆر / piřxor/: ئاوەڵناو. زۆرخۆر؛ فرەخوەر ⚑ پُرخور

پڕخۆری / piřxorî/: ناو. ۱. زۆرخۆری؛ فرەخوەری ۲. ئاوردمڵ؛ کوڵەش؛ زاڵەماسە؛ ئاودوردڵ؛ ماختە؛ نەخۆشینی ئاژەڵ کە زاوریان دەماسێ ⚑ ۱. پُرخوری ۲. بیماری کیسەی صفرای حیوانات

پڕدان / piřdan/: ئاوەڵناو. داندار؛ بە دانی زۆرەوە ‹گەنمی ئەمساڵ پڕدانە› ⚑ پُردانە

پڕدڕک / piřdiř(i)k/: ئاوەڵناو. دڕکاوی؛ دڕکدار ⚑ خاردار

پڕڕوو / piřřû/: ئاوەڵناو. ڕوودار ⚑ پُررو

پڕڕەنگ / piřřeng/: ئاوەڵناو. بە ڕەنگی تۆخ ‹چایی پڕڕەنگ ناخۆم› ⚑ پُررنگ

پڕز / piřz/: ناو. ڕیشۆڵەی پارچە ⚑ پُرز پارچە

پڕزگ / piřzig/: ناو. زیپکەی ورد ⚑ جوش ریز بر پوست

پڕزۆڵ / piřzoł/: ☜ **پڕووش**¹

پڕزوو / piřzû/: ئاوەڵناو. ۱. بەهێز و تابشت ۲. بەتاقەت؛ پشوودرێژ ⚑ ۱. قدرتمند ۲. شکیبا

پڕزووڵک / piřzûłik/: ناو. بزگوڕ؛ تیتۆڵ ⚑ تکە پارچەی کهنە

پڕزوویی / piřzûyî/: ناو. پشوودرێژی؛ سەبووری؛ بێنفرەهی ⚑ شکیبایی

پڕژ / piřj/: ئاوەڵناو. بڵاو؛ پەڕژ؛ پەرێشان؛ پڕش ⚑ پراکندە

پڕژان¹ / piřjan/: چاوگ. تێنەپەڕ. //پڕژای؛ دەپڕژێی؛ بپڕژە// ۱. بڵاو بوونی شتی ورد ‹مێشکە پڕژاوە لە نێو خۆڵ و خاک/ لەتوپەت بوو لەش و ئەندامی پاک «هێمن»› ۲. بە زەوی وەر بوونی ئاو یان تۆو ⚑ ۱. پراکندە شدن ۲. پاشیدە شدن آب یا بذر بر زمین

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: پڕژاو/ چاوگی نەرێنی: نەپڕژان

پڕژان²: ئاوەڵناو. زۆر بە ئێش و ئازار ‹ژیانی پڕژانی بێدەرمان/ گەییشتیە هەواری هەرمان «هەژار، بۆ *کوردستان*»› ⚑ دردناک

پڕژاندن / piřjandin/: چاوگ. تێپەڕ. //پڕژاندت؛ دەپڕژێنی؛ بپڕژێنە// پژانن؛ بڵاو کردن ⚑ افشاندن؛

پاشیدن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەپڕژاندن

پڕژاو / piřjaw/: ئاوەڵناو. بڵاو؛ پڕشاو ‹[ئەستێرەکان] ... هی ئێرە و ئەوێ/ هەمان پەنگر و ژیلەی پڕژاوی لە خۆر جێماون/ دەنکی بڵاوی هەمان تەسبیحی هەوداپچڕاون «پەشێو»› ☰ پاشیدە؛ افشانده

پڕژە / piřje/: ناو. پڕشکە؛ پڕیشکە؛ پەژک: ١. پڕیشک؛ پڕێشک؛ پڕشە ٢. وردەی هەر شت کە بپڕشێ و بڵاو ببێتەوە ☰ ١. پشنگ آب ٢. ترکش

• **پڕژێن** / piřjên-/: پاشەوشە. ـ پڕژێن؛ ـ پڕشێن؛ بڵاوکەرەوە ‹ئاوپڕژێن› ☰ ـ پاش؛ ـ افشان

پڕسێلکە / piřsêlke/: ☞ **پەڕەسێلکە**

پڕش / piřş/: ناو. پڕژ ☰ افشان

پڕشان / piřşan/: چاوگ. پڕژان؛ پژیان ☰ پاشیدە شدن

پڕشاندن / piřşandin/: چاوگ. پڕژاندن؛ پژاندن ☰ پاشیدن

پڕشاو / piřşaw/: ☞ **پڕژاو**

پڕشکە / p(i)řişke/: ☞ **پڕژە**

پڕشکەپیس / piřşkepîs/: ☞ **پەشکاپیس**

پڕشنگ / piřşing/: ناو. ١. بژگە؛ پڕیشکی ئاو و ... ‹نە پڕشنگ تاف سەر قەڵوەزان بۆ/ ئامێتەی خاکم وەڵگ خەزان بۆ «بێسارانی»› ٢. ☞ **پرشنگ** ☰ ١. پشنگ آب ٢. ☞ **پرشنگ**

پڕشۆق / piřşoq/: ئاوەڵناو. نوورانی؛ شۆقدار؛ پرشنگدار ☰ نورانی

• **پڕشێن** / piřşên-/: ☞ **ـ پڕژێن**

پڕقێنە / piřqêne/: ناو. قورقێنە؛ قرپ؛ قوڵقێنە. هەروەها: **پڕقێنە دان** ☰ آروغ

پڕک / piřk/: ناو. ١. ژانی مناڵ بوون ٢. بەڕووڵەی نێوان دەندە و دەستەندوو ☰ ١. درد زایمان ٢. ابزاری در خیش

پڕکار / piřkar/: ئاوەڵناو. کارزۆر؛ کارکۆ ☰ پُرکار

پڕکێش / piřkêş/: ئاوەڵناو. ١. چاوچنۆک؛ بەتەماح ٢. گرانجان؛ گرانفرۆش ☰ ١. آزمند ٢. گرانفروش

پڕکێشی / piřkêşî/: ناو. ١. کاری سوور بوون و پێداگرتن لە سەر مەبەست ٢. گوساخی؛ ڕووداری ٣. تەلاس؛ زێدەڕۆیی ☰ ١. اصرار؛ لجاجت ٢. گستاخی ٣. زیادەروی

⊡ **پڕکێشی نەکردن**: ١. لە ڕوو هەڵنەهاتن ‹پڕکێشی ناکەم دەربڕم ڕازم/ چون گوێ ناگری تۆ لە ئاوازم «فولکلۆر»› ٢. زێدەڕۆیی نەکردن ☰ ١. گُستاخی نکردن ٢. زیادەروی نکردن

پڕگۆشت / piřgoşt/: ئاوەڵناو. گۆشتن؛ قەڵەو ☰ گوشتالو

پڕمان / piřman/: ☞ **پڕمین**

پڕماندن / piřmandin/: چاوگ. تێپەڕ. //پڕماندت؛ دەپڕمێنی؛ بپڕمێنە// پڕمانن؛ پڕمە کردن ☰ صدا از بینی درآوردن (ویژەی اسب)

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەپڕماندن

پڕمانن / piřmanin/: ☞ **پڕماندن**

پڕمو / piřmû/: ئاوەڵناو. گونگولی؛ پڕپشت (پرچ) ☰ پُرپُشت (موی سر)

پڕمە / piřme/: دەنگەناو. فڕمە: ١. دەنگی گریانی لە ناکاو ٢. دەنگی لووتی یەکسم ‹... پڕمەی محەندکان، لووزەوی کوڕە بەبان، شریخەی دەمانچان، مامز گران بوو، ڕێی نەبوو هەڵێ ... «فولکلۆر، پایزە»› ☰ ١. صدای گریە ٢. صدای بینی اسب

پڕمەترسی / piřmetirsî/: ئاوەڵناو. بێئامان؛ زاڵەتەقێن ☰ خطرناک

پڕمین / piřmîn/: چاوگ. پڕمان؛ پڕماندن ☰ صدا از بینی درآوردن (اسب)

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەپڕمین

پڕنا^1 / piřna/: ناو. قاش؛ قاژە؛ خاش ☰ قاچ

پڕنا^2: ئاوەڵناو. بە قاش بڕاو؛ قاش کراو ☰ قاچ شدە

پڕناپووچ /piřnapûç/: ☜ **پڕوپووچ**

پڕنای /piřnay/: چاوگ. پەڕاندن ☰ قطع کردن

پڕنۆ /piřno/: ناو. دەلیل؛ بەڵگە ☰ دلیل؛ بُرهان

پڕنۆڵ /piřnoł/: ناو. بزگوڕ ☰ تکه پارچەی کهنه

پڕوپا /piř û pa/: ناو. پڕوپێ؛ لاق و لەتەر؛ دا و دەلینگ ☰ ساق و دامن بالای ساق

پڕوپاتاڵ /piř û patał/: ☜ **ماڵات**

پڕوپاگەندە /piřupagende/: ناو. پڕۆپاگەندە؛ بانگەشە؛ ڕاگەیێنی؛ کاری ڕاگەهاندن ☰ تبلیغات

پڕوپاگەندەچی /p(i)řupagendeçî/: ناو. باسڕێژ؛ باڵگاشەچی ☰ تبلیغاتچی

پڕوپڕتۆخ^{1} /piř û piřtox/: ئاوەڵناو. پڕوپەرداخت؛ تێروتەسەل ‹کاری پڕوپڕتۆخم لەگەڵیدا کردووە› ☰ بی‌کم‌وکاست

پڕوپڕتۆخ^{2}: ئاوەڵکار. پڕوپەرداخت؛ تێروتەسەل؛ تەواو و بێ‌کەم‌وکووڕی ‹تەواوی ڕووداوەکەم پڕوپڕتۆخ بۆ گێڕایەوە› ☰ بی‌کم‌وکاست

پڕوپنجل /piř û pincil/: ئاوەڵناو. پیس و چەپەڵ و ناڕێک ☰ کثیف و نامرتب

پڕوپۆشتە /piř û poşte/: ئاوەڵناو. *[کینایە]* کۆک؛ خۆش‌بژیو؛ ساز و تەیار ☰ مُرفه

پڕوپووچ^{1} /piř û pûç/: ناو. ١. قسە و باسی بێ‌مانا و بێ‌کاکڵ و ناڕاست ‹خۆزگەم بە کەسێ نیشان و ناوێکی نەبوو/ لە شوێن پڕوپووچ خەیاڵی خاوێکی نەبوو «هەژار، *چوارینەکانی خەییام*»› ٢. پڕ یا پووچ؛ پڕناپووچ ☰ ١. یاوه؛ خرافات ٢. پُر یا پوچ

پڕوپووچ^{2}: ئاوەڵناو. بێ‌نرخ؛ هیچ و پووچ ‹ڕا مەکە لە دوای کاری پڕوپووچ/ هەڵئەخلیسکێی لەپڕ لنگەوقووچ «پیرەمێرد»› ☰ بیهوده

پڕوپووش /piř û pûş/: ناو. پڵ‌وپووش؛ پووش و پەڵاش ‹لافاوی مێژوو بەگوڕە و تاوە/ پیسی و پڕوپووش ئەخاتە لاوە «هەژار، *بۆ کوردستان*»› ☰ ساقەی خشکیده و باریک درخت و گیاه

پڕوپەرداخت /piř û perdaxt/: ☜ **پڕوپڕتۆخ**

پڕوپەشێو /piř û peşêw/: ئاوەڵناو. بێ‌سەروبەر؛ حاڵ‌پەرێشان ☰ پریشان‌حال

پڕوپیت /piř û pît/: ناو. وردە حاجەتی ماڵ ☰ خُرده اسباب خانه

پڕوپیتاڵ /piř û pîtał/: ناو. خرتەوپرتە؛ شت‌ومەکی ژنان ☰ خرت‌وپرت زنانه

پڕوپیرەژن /piř û pîrejin/: ناو. *[پلار]* ژنانی پیری بێکاری فرەبێژ ☰ پیرزنان یاوەگو

پڕوپێ /piř û pê/: ☜ **پڕوپا**

پڕوسقان /p(i)řusqan/: چاوگ. تێنەپەڕ. //پڕوسقای؛ دەپڕوسقێی؛ بپڕوسقێ// پڕوسقیان؛ پڕووسقان: ١. برووسقیان؛ بزڕکان؛ پڕوسقیان؛ هەڵگەڕانی هەندێک تەوش وەک شیر ٢. ڕەنگ پەڕین لە ترسان ☰ ١. بُریدن (شیر) ٢. رنگ باختن از ترس

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: پڕوسقاو/ چاوگی نەرێنی: نەپڕوسقان

پڕوسقاندن /p(i)řusqandin/: چاوگ. تێپەڕ. //پڕوسقاندت؛ دەپڕوسقێنی؛ بپڕوسقێنە// پڕووسقاندن؛ پڕووسقانن: ١. برووسقاندن؛ بزڕکاندن؛ تێکدانی باری ئاسایی هەندێک تەوش وەک شیر ٢. ڕەنگ پەڕاندن لە ترسان ☰ ١. بُریدن (شیر) ٢. رنگ به رو نگذاشتن (از ترساندن)

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ــــ/ چاوگی نەرێنی: نەپڕوسقاندن

پڕوسقیان /p(i)řusq(i)yan/: ☜ **پڕوسقان**

پڕۆپاگەندە /p(i)řopagende/: ☜ **پڕوپاگەندە**

پڕۆژە /p(i)řoje/: ناو. گەڵاڵە؛ گڵاڵە؛ گولاڵە؛ پلان ☰ طرح؛ پروژه

پڕۆژەیاسا /p(i)řojeyasa/: ناو. لایەحە؛ نووسراوەیێ بۆ پێشکەش کردن بە لێژنەیەکی بڕیاردەر ☰ لایحه

پڕۆسە /přose/: ناو. ڕەوت؛ ڕەوتانە ☰ فرایند؛ فراگرد

پڕۆفسۆر /p(i)řofisor/: ناو. پسپۆڕ؛ پستۆڕ: ۱. مامۆستای زانکۆ ۲. بلیمەت؛ زانا؛ لێزان ☰ ۱و۲. پرفسور

پڕۆڤە /p(i)řove/: ناو. ڕەوتی ڕاهێنان ☰ تمرین

پڕۆگرام /p(i)řogram/: ناو. بەرنامە؛ ڕێنامە ☰ برنامە

پڕۆم /p(i)řom/: ناو. لووتکەی کێو؛ ترۆپکی چیا ☰ قُلە

پڕۆناڤ /p(i)řonav/: ناو. *[ڕێزمان]* پڕۆنێو؛ جێناو ☰ ضمیر

پڕۆنێو /p(i)řonêw/: ☜ **پڕۆناڤ**

پڕووچکان /p(i)řûçkan/: ☜ **پچەڕان**

پڕووچکاندن /p(i)řûçkandin/: ☜ **پچەڕاندن**

پڕووچکین /p(i)řûçkîn/: ☜ **پچەڕان**

پڕووز /p(i)řûz/: ناو. بۆپڕووز؛ پەردووخ؛ بۆنی خوری یان مووی سووتاو ☰ بوی پشم یا موی سوختە

پڕووزان /p(i)řûzan/: چاوگ. تێنەپەڕ. //پڕووزای؛ دەپڕووزی؛ بپڕووزە// پڕووزیان: ۱. سووتانی کولکە خوری و موو ۲. کزیان؛ خیچان لە کایەدا، بەتایبەت لە کایەی بازەڵێن و زاپێندا ☰ ۱. سوختن پشم و مو ۲. سوختن در بازی

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: پڕووزاو/ چاوگی نەرێنی: نەپڕووزان

پڕووزاندن /p(i)řûzandin/: ☜ **پڕووزانن**

پڕووزانن /p(i)řûzanin/: چاوگ. تێپەڕ. //پڕووزانت؛ دەپڕووزێنی؛ بپڕووزێنە// پڕووزاندن؛ سووتاندنی خوری و موو ☰ سوزاندن پشم و مو

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: -/ چاوگی نەرێنی: نەپڕووزانن

پڕووزاو /p(i)řûzaw/: ئاوەڵناو. پڕووزیاگ؛ پڕووزیاو؛ سووتاو (کولکە) ☰ سوختە (پشم و مو)

پڕووزکان /p(i)řûzkan/: چاوگ. پچڕان؛ بڕیان ☰ قطع شدن

پڕووزکاندن /p(i)řûzkandin/: چاوگ. پچڕاندن؛ بڕین ☰ قطع کردن

پڕووزە /p(i)řûze/: ناو. سووتاوە (خوری) ☰ سوختە (پشم)

پڕووزیاگ /p(i)řûzyag/: ☜ **پڕووزاو**

پڕووزیان /p(i)řûzyan/: ☜ **پڕووزان**

پڕووزیاو /p(i)řûzyaw/: ☜ **پڕووزاو**

پڕووزیەی /p(i)řûzyey/: چاوگ. پڕووزان؛ هەڵپڕووزان ‹بوو بەپوولە، پڕووزیەوەنە/ نەیاوۆ سوودێ و چی ڕۆشنایی «سەیدی»› ☰ سوختن و خاکستر شدن

پڕووسقان /p(i)řûsqan/: ☜ **پڕوسقان**

پڕووسقاندن /p(i)řûsqandin/: ☜ **پڕوسقاندن**

پڕووسقانن /p(i)řûsqanin/: ☜ **پڕوسقاندن**

پڕووسقیان /p(i)řûsq(i)yan/: ☜ **پڕوسقان**

پڕووسک /p(i)řûsk/: ☜ **پڕووسکە**

پڕووسکان /p(i)řûskan/: چاوگ. لە بەر یەک هەڵوەشان ☰ از هم گُسستن

پڕووسکاندن /p(i)řûskandin/: چاوگ. لە بەر یەک هەڵوەشاندن ☰ از هم گسیختن

پڕووسکە /p(i)řûske/: ناو. ئاورینگ؛ پریشکی ئاگر؛ پڕووسک ☰ اخگر؛ شرارە

پڕووش^1 /p(i)řûş/: ناو. پرز؛ تووک؛ کولکە ‹کەواکەم پڕووشی هەڵداوە› ☰ پُرز

پڕووش^2: ئاوەڵناو. کەمحوکم ‹سەرە، لەرزۆک و قول و چۆکە، شل و زگ، پەنەماو/ لاملم خوارە، پشووم سوارە، پڕووش و کزە چاو «هەژار، *بۆکوردستان*»› ☰ کم‌سو

پڕووشە /p(i)řûşe/: ئاوەڵکار. ۱. کاری کەم ـکەم خواردن ۲. بارینی دەنکە ـ دەنکەی بەفر ☰ ۱. عمل کم ـکِم خوردن ۲. ریزش دانەهای برف

پڕووشـەچاو / p(i)řûşeçaw/: ئاوەڵـناو. مژمـۆر؛ خووتەکە؛ چاوچکۆلە ☰ چشم‌کوچک

پڕووکـان / p(i)řûkan/: چاوگ. تێـپەڕ. //پـڕووکای؛ دەپڕووکێی؛ بپڕووکێ// پڕووکیان؛ بزڕکان ☰ پژمرده شدن

■ ئاوەڵـناوی بـەرکاری: پـڕووکاو/ چاوگی نـەرێنی: نەپڕووکان

پڕووکانـدن / p(i)řûkandin/: چـاوگ. تێـپەڕ. //پڕووکاندت؛ دەپـڕووکێنی؛ بپڕووکێنـە// بزڕکانـدن ‹هەرچەن یاری نـەبینێ/ وەختـە خـۆی بپـڕووکێنێ «قانع»› ☰ پژمُرده کردن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەپڕووکاندن

پڕووکنـای / p(i)řûknay/: چـاوگ. پڕووکانـدن ☰ پژمرده کردن

پڕووکیان / p(i)řûkyan/: ☜ **پڕووکان**

پڕووکیـای / p(i)řûkyay/: چـاوگ. پـڕووکان ☰ پژمرده شدن

پڕەسێلکە / p(i)řesêlke/: ☜ **پەڕەسێلکە**

پڕهەسـت / piřhest/: ئاوەڵـناو. گـەرموگـوڕ؛ هەستۆک؛ تیژهەست؛ خوێنگەرم ☰ خونگرم

پڕهەنگ / piřheng/: ناو. پەڕهەنگ؛ فەرهەنگ ☰ فرهنگ

پڕی / p(i)řî/: نـاو. تۆکمـەیی؛ چـڕی؛ دۆخـی پـڕ بوونی دەفر یان هەر تەنێکی ناو هلۆڵ ☰ پُری

پڕیچک / p(i)řîçk/: ناو. پڕژە؛ پرشە ☰ پشنگ آب

پـڕیش / p(i)řîş/: نـاو. بزگـوڕ؛ ڕیـزاڵ؛ ڕیشـاڵ ☰ پارچه کُهنه‌ی پوسیده

پـڕیش ـ پـڕیش / p(i)řîş p(i)řîş/: ئاوەڵـناو. ڕیشاڵ ـ ڕیشاڵ؛ ڕیزاڵ ـ ڕیزاڵ ☰ تکه ـ تکه

پڕیشـک / p(i)řîşk/: نـاو. پرشـە/ پشـکی ئـاو ☰ پشنگ آب

پڕیشکە / p(i)řîşke/: ☜ **پڕژە**

پڕیشە / p(i)řîşe/: ناو. پلاشە ☰ تَرکش

پڕێ / p(i)řê/: ناو. ترس ☰ ترس

پڕێشک / p(i)řêşk/: ☜ **پڕژە**

پ.ز. / pi.zi./: ناو. کورتەی پـێش زایـین ☰ ق.م. (قبل از میلاد)

پزْٚ / piz/: ناو. ١. پیزە؛ تۆل؛ بێچوو لە ناو زگدا ٢. زێ؛ شەرمی مێوینە ٣. کوان؛ دمەڵ ٤. پس؛ کوڕ ‹پزمام› ☰ ١. جنین ٢. آلت تناسلی ماده ٣. دُمـل ۴. پسر

پزْٛ: ئاوەڵناو. تفت؛ چێژەی زوان‌گیر ☰ گس مزه

پزان / p(i)zan/: ☜ **پزدان**

پزپـزۆک / pizp(i)zok/: نـاو. جگـەرە؛ سـگار ☰ سیگار

پزدار / pizdar/: ئاوەڵناو. پسدار؛ ئـاوس ☰ آبسـتن؛ باردار

پزدان / pizdan/: ناو. پزان؛ پسدان: ١. بێچوودان؛ منداڵدان ٢. تیزانـگ؛ ئـەوەی بـۆ گاڵـتەی منـاڵ فووی تێ دەکەن ☰ ١. زهدان ٢. بادکنک

پـزدۆک / pizdok/: نـاو. لـک؛ لکـە؛ گرۆڤـەر یـا گۆشتی زیادی یا زیپکەی گەورە بە سەر پێـستی لەشەوە ☰ غُدەی گوشتی روی پوست

پـزرووک / pizrûk/: ناو. دلـۆپەی بـارانی هـوور ☰ قطرات ریز باران

پزژە / pizze/: نـاو. پزوو؛ نەخۆشـییەکی پـەزە ☰ نوعی بیماری گوسفند

پزگ / pizig/: نـاو. پزوو؛ پزی؛ پزگە: ١. جێگـەی دۆخین لە دەرپێ ٢. هەرچی لێوی هەڵـدوورابێ و بەنی تێدا بێ، وەک زارکی کیسە و توورەکە ٣. نەخۆشییەکی مەڕ ☰ ١. نیفـەی شـلوار ٢. نیفـە ٣. نوعی بیماری گوسفند

پزگە / pizge/: ☜ **پزگ**

پزلگرد / pizilgird/: ☜ **پەڕەسێلکە**

پزلوخ / pizlûx/: ☜ **پووزەوانە ـ١**

پزڵی / pizłî/: نـاو. پزدان؛ جێگەی بێچوو لە زگدا

☰ زهدان؛ رَحِم

پزمام / pizmam/: ☜ **پسمام**

پزۆر / pizor/: ناو. هەناو؛ ورگ و ناو؛ ناو زگی حەیوان ☰ احشاء

پزوو / p(i)zû/: ناو. ١. پزگ؛ نافەک؛ شوێنی تێهەڵکێشانی بەن و دۆخین لە دەرپێ و توورەکە و شتی وادا ‹تەڕی تێ‌ناگەی چاتر ترساوە/ دەسنوێژ ڕاناگرێ پزووی پساوە «هەژار، *بۆ کوردستان*»› ٢. منالدان؛ پزدان ٣. ☜ **پزوە** ٤. گیایەکە لاسکی بڕگەبڕگەیە و بۆ نەخۆشی پزگ لە ملی مەڕی دەکەن، گوایە چاکی دەکاتەوە ٥. بەفری کەڵەکە بەستووی بەر دەرک و دیواران ‹تەلان، گەوە، بانوو، بستوو/ کانی، زنە، ڕنوو، پزوو «هێمن»› ☰ ١. نیفه ٢. زهدان ٣. ☜ **پزوه** ۴. گیاهی است ۵. برف انباشته‌ی پشت در

پزووژن / p(i)zûjin/: ناو. دەرزی لە تەبەنە درێژتر و لە سووژن پچووکتر ☰ سوزن کوچکتر از جوالدوز و بزرگتر از لحافدوز

پزووسک / p(i)zûsk/: ناو. ئاورینگ؛ پرووسک؛ پزووسکە؛ پریشکی ئاگر ☰ شراره؛ اخگر

پزووسکە / p(i)zûske/: ☜ **پزووسك**

پزە / p(i)ze/: ناو. فزە؛ نەخۆشی مەڕ ☰ از بیماری‌های گوسفند

پزی / pizî/: ناو. ١. تفتی؛ گەسی ٢. ☜ **پزگ** ☰ ١. مزەی گس ٢. ☜ **پزگ**

پزیزوون / p(i)zîzûn/: ناو. خێرۆک؛ گوڵەدەغڵی ڕژاوی پاش درەو ☰ خوشه‌های افتاده پس از درو

پزیسک / p(i)zîsk/: ناو. ئاورینگ؛ پزیسکە؛ پسیزک؛ پڕیشکەی ئاگر؛ نەختووکە ئاگرێک ‹پزیسکێ، گوندێ نەسووتێنێ «مەسەل»› ☰ اخگر؛ شراره

پزیسکە / p(i)zîske/: ☜ **بزیسك**

پزیشک / p(i)zîşk/: ☜ **بژیشك**

▣ **پزیشکی داد:** ☜ **پزیشکی یاسایی**

پزیشکی یاسایی: پزیشکی داد؛ بژیشکی قانوونی؛ لقێ لە زانست و شێوازی بژیشکی کە سەر دەرکردن لە چۆنیەتی زامدار بوون یان کوژرانی مرۆی لە ئەستۆیە ☰ پزشکی قانونی

پزیشکە / p(i)zîşke/: ☜ **پرمێشك**

پزیشکی / p(i)zîşkî/: ناو. بژیشکی: ١. زانستێ کە دەپەرژێتە سەر ناسین و دەرمان کردنی نەخۆشی مرۆ ٢. لقێک لە فێرکاری زانستگا لە بواری ناسین و دەرمان کردنی نەخۆشییەکان ☰ ١. علم پزشکی ٢. رشته‌ی پزشکی

پزیشکیار / p(i)zîşkyar/: ناو. بژیشکیار؛ بژشکیار؛ هاریکاری پزیشک؛ تیمارکەر؛ برینپێچ ☰ پزشکیار

پزیم / p(i)zîm/: ناو. ئاغزوونە؛ ئاڵقەی داخستنی قایشی ناوقەد و کەوش ☰ سگک

پزینک / p(i)zînik/: ناو. بلامک؛ بزمک؛ دەمبێنی بێچووی ئاژاڵ ☰ دهانبند حیوان شیرخوار

پژ / pij/: ناو. ١. داسووکەی دەخڵ ٢. یاڵی وڵاخ ٣. پژاڵ؛ چرۆی باریکی دار ☰ ١. پُرز غلّه ٢. یال ٣. جوانه‌ی نازک درخت

پژاڵ / p(i)jał/: ناو. ١. پژ؛ چرۆی هەرە باریکی دار ٢. پڕ و پووش ☰ ١. جوانه‌ی تازه زده‌ی درخت ٢. خس و خاشاک

پژان / p(i)jan/: چاوگ. تینەپەڕ. //پڕای؛ دەپژێی؛ بپژێ// پژیان: ١. پرژان ‹دڵۆپی سارد و فێنک با لە سەر دار و دەوەن بڕژێ/ پەپوولەی زەردی ئاڵتوونی لە سەر لق هەڵوەرێ بپژێ «گۆران»› ٢. *[مەجاز]* زۆرەوانی کردن؛ ملانێ گرتن ☰ ١. پاشیدن ٢. کُشتی گرفتن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: پژاو/ چاوگی نەرێنی: نەپژان

پژاندن / p(i)jandin/: چاوگ. تێپەڕ. //پژاندت؛ دەپژێنی؛ بپژێنە// ١. بلاو کردنی ورد ٢. وەشاندن

‹هەور مرواری ئەپژێنێ/ شەماڵ زیندەگانی دێنێ «پیرەمێرد»› ☰ ١. پخش و پَلا کردن ٢. افشاندن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەپژاندن

پژانن / p(i)janin/: ☜ **پرژاندن**

پژانە / p(i)jane/: ناو. پژێنە؛ پژینەک ☰ اسپری

پژاو / p(i)jaw/: ئاوەڵناو. ١. پژیاگ ٢. وەشاو ☰ ١. پاشیده ٢. افشانده

پژبێن / pijbên/: ناو. ١. پشتێن؛ پشتان؛ پشتوێن؛ پشتێند؛ پژتێن؛ پژوێن؛ پژوێنە؛ پشپێنت؛ پشتبێن ٢. کەمبەرە؛ کەمەربەند ☰ ١. شال کمر ٢. کمربند

پژتێن / pijtên/: ☜ **پژبێن ـ١**

پژقاندن / pijqandin/: چاوگ. پژاندن؛ پڕشاندن ☰ پاشیدن

پژک / pijik/: ناو. ١. خونچە؛ پشکوژ ٢. پشک؛ داروو کەیەک بۆ پینە دە مەشکەی کون بووی ڕادەکەن ☰ ١. غُنچه ٢. پینەی چوبی سوراخ مشک

پژکوژ / pijkûj/: ناو. پشکوژ؛ خونچە ☰ غُنچه

پژگاڵ / pijgał/: ناو. ١. مژۆڵی؛ سەرگەرمی ٢. سەرقاڵی؛ کاروبار ☰ ١. سرگرمی ٢. مشغله

پژگنای / pijgnay/: چاوگ. پژاندن ☰ پاشیدن

پژگوبڵاو / pijg û b(i)ław/: ئاوەڵناو. پڕژ و بڵاو ☰ پراکنده و بەهم‌ریخته

پژگە / pijge/: ناو. پریشک؛ پشکی ئاو ☰ قطرات پخش‌شده‌ی آب

پژگیای / pijgyay/: چاوگ. پژان ☰ پاشیده شدن

پژگیر / pijgîr/: ناو. خاولی؛ مەرحەمە ☰ حوله

پژل / pijil/: ناو. پێ داگری ☰ پافشاری

پژلاندن / pijlandin/: چاوگ. ١. سوور بوون و پا داگرتن لە سەر شتێ ٢. لەتوکوت کردن ٣. هەڵتۆقین؛ ماسین ☰ ١. پافشاری کردن ٢. لت و پار کردن ٣. آماسیدن

پژلمە / pijilme/: ئاوەڵناو. سیس؛ ژاکاو ☰ پژمُرده

پژلمیان / pijilm(i)yan/: چاوگ. ژاکان؛ سیسان ☰ پژمُردن

پژڵ / pijił/: ناو. ١. هەژگ؛ گژ و گیا ٢. لقی باریکی سەرەوەی دار ☰ ١. خس و خاشاک ٢. شاخەی نازک انتهایی درخت

پژمان[١] / pijman/: ☜ **پژمین**

پژمان[٢]: ئاوەڵناو. پەشیمان ☰ پشیمان

پژماندن / pijmandin/: چاوگ. وە پژمە خستن ☰ به عطسه انداختن

پژمای / pijmay/: چاوگ. پژمین ☰ عطسه کردن

پژمنای / pijm(i)nay/: چاوگ. پژماندن ☰ به عطسه انداختن

پژم و هۆڕ / pijm û hoř/: ناو. پژمەی لە سەر یەک و بەقەو ☰ عطسەی پیاپی و شدید

پژمە / pijme/: ناو. پشمە؛ پنژە؛ پێنژ؛ پێنیژ؛ پنژ؛ ئارۆشک؛ بێنشک؛ بێنژک؛ بینشت؛ هەپش؛ فشک؛ کژ؛ دۆخی لە ناکاو و بە تێکڕا دەرپەڕینی هەوای نێو سی لە دەم و لووتەوە. هەروەها: **پژمە کردن** ☰ عطسه

پژمەپژم / pijmepijm/: ناو. پشمەی لە سەر یەک ☰ عطسەی پیاپی

پژمین / pijmîn/: چاوگ. تێنەپەڕ. //پژمیت؛ دەپژمی؛ بپژمە// پژمان؛ پشمین؛ پنژین؛ پێکژین ☰ عطسه کردن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەپژمین

پژن / pijin/: ئاوەڵناو. ١. بە لکوپۆپ ٢. پرچن و موو تێکەڵاو ☰ ١. پرشاخ و برگ ٢. ژولیده‌مو

پژنچە / pijinçe/: ناو. ١. قاشاق؛ ڕنەکی یەکسم مالین ٢. کەلکیت؛ دەفە؛ شانەی جۆلایی ☰ ١. قشو؛ بُرُس ستور ٢. دفته

پژوارە / pijware/: ناو. پرسیار ☰ سؤال

پژوپۆ / pij û po/: ناو. لقوپۆپ؛ ئەو لکانەی هەڵدەپرتێودرێن ☰ شاخه و برگ قابل هرس

پژوێن / pijwên/: ☞ **پژبێن ـ۱**

پژوێنه / pijwêne/: ☞ **پژبێن ـ۱**

پژۆنی / p(i)jonî/: ئاوەڵناو. واتـایی؛ مەعنـەوی؛ پێوەندیدار بە بیر و هەستەوە ≡ معنوی

پژوو / p(i)jû/: ناو. بژ؛ یاڵ؛ مووی ملی یەکسم و شێر ≡ یال

پژوون / p(i)jûn/: ناو. گزرە ≡ علف پرس شده

پژە / p(i)je/: ناو. پریشکی تراو ≡ پشنگ

پژیاگ / pijyag/: ☞ **پژاو**

پژیاگی / pijyagî/: ناو. بڵاوی؛ وڵاوی ≡ پراکندگی

پژیان / pijyan/: ☞ **پژان**

پـژین / p(i)jîn/: چاوگ. ١. کـولان؛ کولـیان ٢. پژان؛ پژیان ٣. دارِسـان؛ ڕژانـەدەر (وەک خـوێنی لووت) ≡ ١. پُختن ٢. پاشیدن ٣. بیرون زدن

پژینەک / p(i)jînek/: ☞ **پژانە**

• **پژێن** / p(i)jên-/: پاشەوشە. بپژێن: ١. ـ پاشـێن ‹ئاوپژێن› ٢. ـ وەشێن ‹تۆپژێن› ≡ ١. ـ پـاش ٢. ـ افشان

پژێنە / p(i)jêne/: ☞ **پژانە**

پس^{۱} / pis/: ناو. ١. بار؛ پز ٢. کوڕ؛ فرزەنـدی نێـر ‹پسمام› ≡ ١. جنین ٢. پسر

پس^{۲}: ☞ **پسك**

• **پس**^{۳}: پاشەوشـە. پساو؛ لەبەریەکچوو ‹نەپس› ≡ ـ گُسل

پس^{۴}: دەنگ. ١. فس؛ دەنگی دەرچوونی بای شتێ ٢. دەنگی دەنگ دان و دەرکـردنی پشـیلە ≡ ١. فِس؛ صدای خارج شدن بادِ چیزی ٢. پیشـته؛ صـدای راندن گربە

پسـات / p(i)sat/: نـاو. ١. جـوات؛ ناوکۆمـەڵ؛ جەرگـەی حەشـامات ‹بۆتـە پەنـدی پسـاتێ› ٢. بسات؛ کـەلوپـەل ‹چ پسـاتێکی چنیـوە؟!› ≡ ١. اجتماع ٢. بساط

پسان / p(i)san/: چاوگ. تێنەپەڕ. //پسای؛ دەپسێی؛ بپسە// پسیان: ١. قەتیان؛ لە بـەر یـەکچـوونی بەن و داو ‹چاوێکی خشاندبا بە مندا/ دەپسـا ڕەگـی بێکەسیم لە بندا «هەژار، *مـەم و زیـن*»› ٢. *[مـەجاز]* مردن لە بەر ماندوویی ≡ ١. گُسستن ٢. از خستگی مردن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: پساو/ چاوگی نەرێنی: نەپسان

پسـاندن / p(i)sandin/: چـاوگ. تێـپەڕ. //پسـاندت؛ دەپسێنی؛ بپسێنە// پسانن: ١. لە بەر یەک بـردن ‹بپسێنە لە پێ تۆ زنجیر و کـۆت/ دێـدە گیـان بـدە یاری برای خۆت «هێمن»› ٢. *[مـەجاز]* کوشـتن ≡ ١. گسلانیدن ٢. کُشتن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەپساندن

پسـاندنەوە / p(i)sand(i)newe/: چـاوگ. ڤەبزداندن؛ دیسانەوە لێک بەردان ≡ واگُسستن

پسانک / p(i)sanik/: ناو. بێچوو ≡ بچە

پسانن / p(i)sanin/: ☞ **پساندن**

پسانەوە / p(i)sanewe/: چاوگ. تێنەپەڕ. //پسایەوە؛ دەپسـێیەوە؛ بپسـێوە// ١. دووبـارە لـە بـەر یـەک چـوون ٢. دوایـی هـاتن ‹ئـەوە چ بـوو؟ هـەر نەپسایەوە؟› ≡ ١. دوبارە گُسستن ٢. بە پایان رسیدن

■ ئاوەڵـناوی بـەرکاری: پسـاوەوە/ چاوگی نـەرێنی: نەپسانەوە

پسـاو / p(i)saw/: ئاوەڵـناو. ١. قرتـاو؛ پچـڕاو ‹تەزبێحی پساو› ٢. لەبەریەکچـوو ≡ ١. گسسـته ٢. وارفته

پسپان / pispan/: نـاو. ١. پینەی پـەڕۆ ٢. سـرتە؛ سرکە؛ قسەی بە ئەسپایی ≡ ١. پینـەی پارچـە ٢. نجوا

پسپاندن / pispandin/: چـاوگ. سـرتە کـردن؛ سرکاندن ≡ نجوا کردن

پس ـ پس^{۱} / pis pis/: ئاوەڵـناو. پچڕـ پچـڕ؛ بڕگە ـ بڕگە ≡ مُنقطع

پس • پس^{۲}: ئاوەڵکار. زۆرپچڕاو؛ بە چەند جێ لەت

🇮🇷 پاره ـ پاره

پسپس۲: دەنگ. پشپش؛ وشەی بانگ کردنی پشیلە 🇮🇷 کلمەی صدا زدن گربە

پسپساندن / pisp(i)sandin/: چاوگ. سرتەسرت کردن 🇮🇷 نجوا کردن

پسپستڵێ / pispist(i)łê/: ناو. جۆلاتەنە؛ جاڵجاڵووکە 🇮🇷 عنکبوت

پسپسەکۆڵە / pisp(i)sekołe/: ☜ **پەسپەسەکۆڵە**

پسپسەکەڵە / pisp(i)sekełe/: ناو. ۱. جۆلاتەنە؛ جاڵجاڵووکە ۲. ☜ **پەسپەسەکۆڵە** 🇮🇷 ۱. عنکبوت ۲. ☜ **پەسپەسەکۆڵە**

پسپسیک / pisp(i)sîk/: ☜ **پشیلە**

پسپۆڕ / pispoř/: ئاوەڵناو. پسیۆز: ۱. چازان و لێزانی کار ‹کوتی قالاوەڕەشەی پسپۆڕم/ پیرم و پێیە لە لێوی گۆڕم «سوارە»› ۲. زانا لە پەزناسیندا 🇮🇷 ۱. مُتخصص ۲. گوسفندشناس

پسپۆڕی / pispořî/: ناو. چازانی؛ هۆزان لە کارێکا 🇮🇷 خبرگی؛ تخصص

پسپێری / pispêrî/: ناو. پێش‌بێنی 🇮🇷 پیش‌بینی

پست / pist/: ناو. سرتە؛ سرکە 🇮🇷 در گوشی

پستان / pistan/: ناو. فستان؛ کراسی ژنانە 🇮🇷 پیراهن زنانە

پسترک / pist(i)rik/: ☜ **پەیژە**

پستۆڕ / pistoř/: ☜ **پرۆفسۆر**

پستو / pistû/: ناو. بەرۆک؛ یەخە 🇮🇷 گریبان

پستە / piste/: ناو. ۱. پسە؛ فستق ۲. سرتە؛ چپە 🇮🇷 ۱. پستە ۲. پچ ـ پچ

پستەبادام / pistebadam/: ناو. بادامی کاغەزی؛ باوی تێکوڵ ناسک 🇮🇷 بادام کاغذی

پستەبایەم / pistebayem/: ناو. بادامی کاغەزی؛ بادامە گەڵوازە 🇮🇷 بادام کاغذی

پستەبەهێڤ / pistebehêv/: ناو. بادامی کاغەزی؛ بادامە گەڵوازە 🇮🇷 بادام کاغذی

پستەپست / pistepist/: دەنگەناو. سرتەسرت؛ پچەپچ 🇮🇷 پچ ـ پچ

پستەق / pisteq/: ناو. مێوژی خراپ 🇮🇷 مَویز بُنجُل

پسخاڵ / pisxał/: ناو. کوڕەخاڵ 🇮🇷 پسردایی

پسدار / pisdar/: ئاوەڵناو. پزدار؛ ئاوس 🇮🇷 آبستن؛ باردار

پسدان / pisdan/: ناو. ۱. ☜ **پزدان** ۲. دەفر 🇮🇷 ۱. ☜ **پزدان** ۲. ظرف

پسک۱ / pisk/: ناو. ۱. ☜ **پشیلە** ۲. بسک؛ زولف 🇮🇷 ۱. ☜ **پشیلە** ۲. گیسو

پسک۲: ئاوەڵناو. پس؛ تایبەتمەندی کەسێ کە زمانی باش «س» و «ز» ناهێنێ 🇮🇷 ویژگی کسی کە زبانش «س» و «ز» را درست تلفّظ نمی‌کند

پسکان / piskan/: ☜ **ڕاپسان**

پسکول / piskûl/: ناو. گولینگی کڵاو 🇮🇷 منگولەی کلاە

پسکە / piske/: ناو. ۱. سرتە؛ سرکە؛ قسە بە دەنگی نزم ۲. پارێزی ڕاوچی بۆ نچیر ۳. باڵەفڕە و جریوەجریوی جووچکەمەل کاتی خواردن 🇮🇷 ۱. نجوا ۲. خیز شکارچی بە طرف شکار ۳. تقلّای جوجەی پرندە وقت خوردن

پسکەباز / piskebaz/: ئاوەڵناو. *[مەجاز]* بە خوو و هۆگری دۆستبازی (کچ و کوڕ) 🇮🇷 دخترباز/ پسرباز

پسکەبازی / piskebazî/: ناو. *[مەجاز]* ئەو کردەوانەی کە کوڕ و کچی لاو بۆ پێوەندی کردن لەگەڵ یەکدا دەیکەن 🇮🇷 دختربازی/ پسربازی

پسکەپسک۱ / piskepisk/: ئاوەڵکار. دۆخی دانەوین تا نێوقەد و ڕۆیشتن ‹پسکەپسک وە بان جۆگەکەدا پڕتافیا!› 🇮🇷 نیم‌خیز

پسکەپسک۲: دەنگەناو. ۱. سرتەسرت ۲. باڵەفڕە و جیکەجیکی جووچک 🇮🇷 ۱. نجوا ۲. حالت پر پر زدن و سر و صدای جوجەی پرندە

پسکیان / pisk(i)yan/: چاوگ. تینەپەڕ. //پسکیایت؛

نەپسکی؛ بپسکە// ١. پارێز بردنی ڕاوچی ٢. باڵەفڕە و وەقرەنەمانی جووجکەمەل لە کاتی خواردندا ▤ ١. خیز برداشتن شکارچی به سوی شکار ٢. بیقراری کردن جوجەی پرنده هنگام خوردن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: پسکیاو/ چاوگی نەرێنی: نەپسکیان

پسڵ / pis(i)ł/: ناو. پسڵی؛ لووشە؛ گیادۆخەوا؛ گیادۆخوا؛ گیایەکە لە دۆکلیوی دەکەن ▤ گندنای کوهی

پسڵی / pisłî/: ☜ **پسڵ**

پسمار / pismar/: ناو. بزمار ▤ میخ

پسماری / pismarî/: ناو. بزمارە ▤ میخچه

پسمام / pismam/: ناو. پزمام؛ کوڕمام؛ ئامۆزای نێر ▤ پسرعمو

پسمیران / pismîran/: ناو. بەچکەبەگ؛ نەجیمزادە ▤ نجیبزاده

پسنچک / pisinçik/: ناو. پنچک ▤ بوتەی درختی

پسنگ / p(i)sing/: ناو. پشیلە؛ پشی ▤ گُربه

پسۆک / pisok/: ئاوەڵناو. زووپس؛ ناپتەو ‹... تاکوو مەعلووم بێ تا چ ڕادەیێک پێویستیمان هەیە بە هەموو سەرەداوێک، هەر چەند پسۆک و کورتیش بێ ... «مەسعوود محەمەد»› ▤ سُست

پسو / pisû/: ناو. ١. هەست ٢. کولە؛ کەڵە ▤ ١. احساس ٢. فالگوش

⊡ **پسو گرتەی**: کولە گرتن؛ بە دزییەوە گوێ ڕاگرتن لە قسەی خەڵک ▤ فالگوش ایستادن

پسولە / p(i)sûle/: ناو. ١. بڕوانامە ٢. بەرگە ٣. بلیت ▤ ١. پروانه ٢. ورقه ٣. بلیط

پسولەیی / p(i)sûleyî/: ئاوەڵناو. کارتی؛ پێویست بە کارت ▤ کارتی

پسە / p(i)se/: ☜ **پسە ـ١**

پسەپس / p(i)sepis/: دەنگەناو. ١. تورەتور ٢. سرتەسرت ▤ ١. حالت لکنت زبان ٢. پچ ـ پچ

پسەزەوینی / p(i)sezewînî/: ☜ **بادام زەوینی**

پسیار / pisyar/: ☜ **پرسیار**

پسیان / pisyan/: ☜ **پسان**

پسیزک / p(i)sîzik/: ☜ **پزیسك**

پسیک / p(i)sîk/: ☜ **پشیلە**

پسینچک / p(i)sînçik/: ناو. ناوی گیایەکە ▤ گیاهی است

پسێن۱ / p(i)sên/: ناو. کڕیار ▤ خریدار

ـ **پسێن۲**: پاشەوشە. ئەوی دەپسێنێ ‹منی زنجیرپسێن لێرە ئەسیری بسکی جوانێکم/ زەمانە گەرچی ئاڵۆز و پەشێوە، کەڵ بە موو بەندە! «هێمن»› ▤ ـ گُسَل

• **پسێنی** / p(i)sênî-/: پاشەوشە. پساندن؛ قرتاندن ▤ ـ گُسَلی

پسێوز / p(i)sêwiz/: ☜ **پسپۆڕ**

پش۱ / piş/: ناو. ١. سی؛ جەرگی سپی؛ سیپەلاک؛ کیسەی هەناسە ٢. نەخۆشینی گەڵای دار مێو و باخ ▤ ١. ریە؛ شُش ٢. آفت برگ درختان، بویژە مو

پش۲: ئاوەڵناو. فش؛ فشەڵۆک؛ ناپتەو؛ سست؛ شل و شەوێق ▤ شُل و وِل

پش۳: دەنگ. وشەی دەرکردنی پشیلە ▤ کلمەی راندن گربه

پشاڕەش / p(i)şařeş/: ناو. پەشاڕەش؛ سپڵ؛ ئسپل ▤ طحال

پشاسپی / p(i)şas(i)pî/: ناو. سیپەلاک ▤ ریە؛ شُش

پشافتن / p(i)şaftin/: ☜ **پشاوتن**

پشافتە / p(i)şafte/: ئاوەڵناو. هەڵپشاوتە؛ لۆچوپۆچ ▤ مُچالەشده

پشاقیک / p(i)şaqîk/: ناو. سوێنکە سابوون ▤ ماندەی صابون

پشان / p(i)şan/: چاوگ. پژان؛ پژیان ▤ پراکنده

شدن؛ پخش شدن

پشاندن / p(i)şandin/: چاوگ. پژاندن ≡ پراکندن؛ افشاندن

پشاوتن / p(i)şawtin/: چاوگ. پشافتن؛ گلۆفین؛ هەڵپشاوتن؛ تێکهەڵگوشین و لێکدان ≡ مُچاله کردن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: پشاوته/ چاوگی نەرێنی: نەپشاوتن

پشاوته / p(i)şawte/: ئاوەڵناو. هەڵپشاوتە؛ تێکهەڵگوشراو و لێکدراو ≡ مُچاله شده

پشبەن / pişben/: ناو. شەوژەن؛ کلۆم ≡ کلون

پش ـ پش / piş piş/: دەنگ. وشەی پشیله بانگ کردن ≡ کلمەی صدا کردن گربه

پشپشۆکه / pişp(i)şoke/: ناو. گیایەکە لە کلکە پشیله ئەچێ ≡ گیاهی است شبیه به دُم گربه

پشپشیان / pişpişyan/: چاوگ. پشلیان؛ هەڵاتن (هەویر) ≡ ورآمدن (خمیر)

پشپێنت / pişpênt/: ☜ **پژبێن ـ۱**

پشت[1] / pişt/: ناو. پێشت: ۱. مازی؛ مێنە؛ پوق؛ ڕەت؛ بەشێک لە لەش کە لەو دیوی سنگ و سکدایە ‹پشتم دەیشێ› ۲. مێنە؛ پوق؛ ڕەت؛ ئەو دیو؛ ئەو بەشەی لە شت کە پێچەوانەی بەرە ‹پشتی پارچە› ۳. مێنە؛ پوق؛ ڕەت؛ ئەو ڕووی؛ ئەو دیوی هەر شتێ ‹پشتی کێو› ٤. بنەچەک؛ ڕەگ؛ تۆرەمە ‹من و تۆ لە یەک پشتین› ٥. دوا؛ دوما؛ دما؛ لای پشتەوە ‹پشتت با بێ و بەرت کەندەڵان «مەسەل»› ٦. *[مەجاز]* پشتیوان؛ پشتمێر ‹نایێن ب شەرافەتا وی تشتەک/ نینن ژ مە را ژ بل وی پشتەک «خانی»› ۷. *[مەجاز]* بنیات و پالپشت ‹پشتم کێو بێ و دوژمنم دێو بێ «مەسەل»› ≡ ۱. پُشت؛ مقابل شکم ۲. پُشت؛ مقابل رو ۳. پشت؛ سوی دیگر ۴. پُشت؛ نژاد ۵. عقب ۶. پشتیبان؛ کمک ۷. تکیه‌گاه؛ پناه

◘ **پشت پێ بەستن:** *[مەجاز]* پاڵ پێوە دان؛ خاترجەم بوون لە یارمەتی کەسێک ‹ئەشرافمان هەموو بێ ڕۆح و سستن/ دەخیلە پشتیان هیچ پێ مەبەستن! «بێکەس»› ≡ تکیه کردن

پشت پێوە دان: پاڵ پێوە دان ≡ تکیه دادن

پشت تێکردن: پشت لێ کردن: ۱. ڕوو لێ وەرگێڕان ۲. *[مەجاز]* گوێ پێ نەدان ۳. *[مەجاز]* دەست لە یارمەتی دان هەڵگرتن ≡ ۱. پشت کردن ۲. بی‌اعتنایی کردن ۳. قطع کمک کردن

پشت دان: ۱. هەڵاتن لە بەر دوژمن ۲. ڕێ پێ دانی مێوینە بۆ نێر ≡ ۱. فرار کردن ۲. تمکین کردن ماده در برابر نر

پشت دانەوە: *[مەجاز]* پاڵ دانەوە؛ پا داکێشان؛ ئارخەیان و بێ‌خەم بوون ≡ آرامش یافتن

پشت ڕاست کردنەوە: *[کنایە]* ۱. ڕزگار بوون لە ژێر باری قەرز، بەلا و... ۲. چەسپاندن؛ بە بەڵگەوە سەلماندن ۳. پەسند کردن؛ ئەرێ لێ دان ≡ ۱. آسایش یافتن ۲. اثبات کردن ۳. تأیید کردن

پشت سارد بوونەوە: *[مەجاز]* سست بوونەوە؛ دڵسارد بوونەوە؛ بە هۆی بەین کەوتنی کار یان هەرچی، تووشی سستی بوون ≡ مأیوس شدن

پشت شکان: ۱. شکانی پشت ۲. *[کنایە]* پشتیوان نەمان و دەسەڵات لە دەست دان ‹دەسەڵات هەر کە هێزی چەکدار پشتی تێ کرد، پشتی شکا› ۳. *[کنایە]* تووشی ئازاری سەختی دەروونی بوون، بە هۆی کارەساتێکەوە ‹کوڕەکەی کە مرد، پشتی شکا› ≡ ۱. شکستن پُشت ۲. پشت خالی شدن؛ حامی از دست دادن ۳. کمر شکستن؛ گرفتار مشکل بزرگی شدن

پشت شکانن: ۱. شکاندنی پشت ۲. *[مەجاز]* ناوەڕاستی بار (ڕەشکە، جەواڵ و ...) چاڵ کردن بۆ ئەوەی لە سەر پشتی بارەبەرەوە خۆش جێ بگرێ ۳. *[کنایە]* تووشی ئازاری سەخت کردن

‹تێدا چوونی کوڕەکەی پشتی شکاند› ≚ ۱. شکستن پشت ۲. گود کردن وسط بار روی پشت باربر ۳. کمر شکستن

پشت قورس بون: *[مەجاز]* پشت ئەستوور بوون؛ دارای پشتیوانی بەهێز بوون ≚ پُشتگرم بودن از داشتن پشتیبان

پشت گرتن: *[مەجاز]* یارمەتی دان؛ داژداری کردن ≚ حمایت کردن

پشتگەرم بون: *[مەجاز]* هیوادار بوون بە هێز و دەسەلاتێک بۆ فریا کەوتن ≚ پُشتگرم بودن

پشت لە ئەرز دان: ۱. لە یاری زۆرانبازیدا، پشتی ڕکابەر لە زەوی دان ۲. *[مەجاز]* بەزاندن ≚ ۱. ضربه فنی کردن ۲. شکست دادن

پشت لێدانەوە: *[مەجاز]* ئاسوودە بوون؛ حەسانەوە ≚ آسودن

پشت لێکردن: ☜ **پشت تێکردن**

پشت لێکردنەوە: پشت لێدانەوە ≚ آسودن

پشت لێهەڵکردن: *[مەجاز]* دەست لە یارمەتی دان هەڵگرتن ≚ پُشت کردن؛ دست از حمایت کشیدن

پشت هەڵکردن: ۱. ڕوو وەرگێڕان ۲. قەڵس بوون ≚ ۱. پشت کردن ۲. عصبانی شدن

پشت^{۲}: ئاوەڵناو. داژدار و لاگر ‹برا پشتی برا بێ، بەلا مەگەر لە خوا بێ «مەسەل»› ≚ طرفدار

پشت^{۳}: دەنگ. ختە؛ فس؛ وشەی دەرکردنی پشیلە ≚ پیشته

پشت^{٤}: ئامراز. لە پشتی؛ لە پشتەوەی ‹پشت من دانیشت؛ پشت ماڵ ئێمەیە› ≚ عقبِ

پشت ^{٥}: پێشوشە. ۱. هاریکار؛ یاریدەر ‹پشتمێو› ۲. دوای کار یان ڕووداوێک ‹پشتەپەلە› ۳. هەڵکەوتوو لە پشتەوە ‹پشتهەیوان› ٤. تایبەت بە پشت ‹پشتەمەلە› ≚ ۱. کمک ـ ۲. پس ـ ۳. پشت ۴. ویژەی پُشت

پشتئەستور / pişt'estûr/: ئاوەڵناو. *[مەجاز]* پشتەسوور؛ خاترجەم؛ دڵنیا ≚ پشتگرم

پشتئێشە / pişt'êşe/: ناو. ئێشی پشت و ناوقەد ≚ کمردرد

پشتاش / piştaş/: ناو. تۆز ئاسیاو؛ تۆزی ئارد لە ئاشدا ≚ گردِ آسیاب

پشتان / piştan/: ئاوەڵناو. ئاوقا؛ دەستەوملان ‹خلخالی قەدم وەک خەمی زولفەینی سەراپات/ پشتانی قەدت بێت و فیدای بازنی بازووت «نالی»› ≚ در آغوش

پشتاو / piştaw/: ناو. ۱. جۆرێ دەمانچەی قەدیم ۲. توورەکەی باررووتی ڕاوچی ≚ ۱. نوعی تپانچه ۲. توبرەی باروت

پشتاوپشت^{۱} / piştawpişt/: ناو. بنەچەک؛ ڕەگ؛ تۆرەمە ‹ئێمە دەبێ پشتاوپشتی خۆ بناسین› ≚ پشت بر پشت؛ نژاد

پشتاوپشت^{۲}: ئاوەڵکار. بەرەو دوا ‹پشتاوپشت چوو دای لە ماشینێک› ≚ عقب ـ عقب

پشتبەخوسار / piştbexûsar/: ناو. *[مەجاز]* سیخوار لە پشت؛ کەروێشکی قەڵەوی پاییزان ≚ خرگوش فربەی پاییزی

پشتبەسێڵ / piştbesêł/: ناو. جۆرێ کولێرەی ساجی ≚ نوعی گردەی ساجی

پشتبێن / piştbên/: ☜ **پژبێن ـ۱**

پشتچاڤ / piştçav/: ناو. پێڵوو ≚ پلک چشم

پشتچەماو / piştçemaw/: ☜ **پشتکوڕ**

پشتچەماوەیی / piştçemaweyî/: ناو. قۆزی؛ پشتکۆمی ≚ کوژی

پشتچەمیو / piştçemîw/: ☜ **پشتکوڕ**

پشتخوز / piştxûz/: ☜ **پشتکوڕ**

پشتخویل / piştxûyl/: ☜ **پشتکوڕ**

پشتدار / piştdar/: ئاوەڵناو. ۱. قایم؛ پتەو ۲. *[کینایە]* خاوەن داژدار و لاگری بەهێز و دەسەلات

☰ ١. مُحکم ٢. دارای حامی کلفت

پشتدەرپەڕیو / pişţderpeřîw/: ئاوەڵناو. قۆق؛ کۆم ☰ کوژپشت

پشتدەرپەڕیوی / pişţderpeřîwî/: ناو. قۆقی؛ کۆمی؛ چەمیاوی؛ چەمیاگی ☰ قوزی؛ پشت خمیدگی

پشتدەرکانە / pişţderkane/: ناو. پشتەدەریّ؛ دابێکی کۆنی کوردەوارییە، کاتی زەماوەند ژنێک دەچووە پشت دەرگای ژووری بووک و تا شتێکیان پیّ نەدایە نەیدەهێشت بێتە دەر ☰ از رسوم کُهن عروسی

پشتڕاست / pişţřast/: ئاوەڵناو. پشتگەرم؛ دڵگەرم ☰ دلگرم

پشتڕێژ / pişţřêj/: ناو. پشتەڕێژە؛ پشتەڕێشە؛ پشتڕێش؛ برینی پشتی یەکسم ☰ زخم پُشت ستور

پشتڕێش / pişţřêş/: ☜ **پشتڕێژ**

پشتشکێنە / pişţş(i)kêne/: ☜ **پشتەشکێتە**

پشتقورس / pişţqurs/: ☜ **پشتگەرم**

پشتک / pişţik/: ناو. پشتوێن ☰ شال کمر

پشتکۆڵ / pişţkoł/: ناو. پشکۆڵ؛ داری پشت دەرگا بۆ داخستن ☰ کلون

پشتکۆم / pişţkom/: ☜ **پشتکوڕ**

پشتکوڕ / pişţkûř/: ئاوەڵناو. پشتکۆم؛ پشتخووز؛ پشکووڕ؛ پشتخوویل؛ پشتچەمیو؛ پشتچەماو؛ پشکووژ ☰ کوژپشت

پشتکول / pişţkûl/: ☜ **پشکەڵ**

پشتگر١ / pişţgir/: ناو. مامان ☰ ماما

پشتگر٢: ئاوەڵناو. لایەنگر؛ یاریدەدەر ☰ حامی

پشتگری / pişţg(i)rî/: ناو. پشتەڤانی؛ هۆگری؛ یارمەتی ☰ حمایت

پشتگورد / pişţgurd/: ناو. تەختەیەکی درێژە دەیخەنە نێوەڕاستی ڕایەڵی فەرشەوە و تاڵەکانی پیّ گورد و واز دەکەن ☰ تختەی بلند میان تارهای فرش در دارقالی

پشتگویّ / pişţg(i)wê/: ↓

⊡ **پشتگویّ خستن**: *[مەجاز]* گویّ پیّنەدان؛ وە دوا خستن ‹غولامانە سەرم دانا لە بەر پێیا، وەکوو زولفی/ کەچی ئەو هەر منی خستۆتە پشت‌گویّ وەک غولامانە «مەحوی»› ☰ پشت گوش انداختن

پشتگویّ کردن: ١. سەر چاک کردن ٢. موو هەڵگرتنی لاملی ژن ٣. پشت‌گوێچکە کردن؛ خوێن گرتن لە پشتی گویّ ☰ ١. اصلاح کردن مو ٢. گرفتن موی گردن زنان ٣. حجامت کردن پشت گوش

پشتگوێچکە / pişţgiwêçke/: ↓

⊡ **پشتگوێچکە کردن**: ☜ **پشت‌گویّ کردن ـ٣**

پشتگەرم / pişţgerm/: ئاوەڵناو. پشت‌قورس: ١. دڵگەرم؛ بەهیوا ٢. ئەرخەیان لە کۆمەکی پشتیوان ☰ ١. امیدوار ٢. پُشتگرم

پشتگین١ / pişţgîn/: ئاوەڵناو. ١. دوماهی؛ ئاخری ٢. پشتی؛ لە پشتەوە جێگیر بوو ☰ ١. واپسین ٢. پُشت سری

پشتگین٢: جێناو. ئاخرین؛ پشتی ‹پشتگینەکە قاوی نۆرەی نەکەفت!› ☰ عقبی

پشتماز / pişţmaz/: ☜ **پشتەمازە**

پشتمازە / pişţmaze/: ☜ **پشتەمازە**

پشتماسیلکە / pişţmasîlke/: ناو. جۆرێک تەقەڵ ☰ نوعی بخیه

پشتمێر / pişţmêr/: ناو. پشتەمێر؛ هاریکار؛ یاریدەر ☰ یاری‌کننده

پشتوپاڵ / pişţ û pał/: ئاوەڵناو. پشتیوان؛ یاریدەدەر ‹ئەوی هاوسەنگەر و پشت‌وپاڵمە/ دیاری دا دیاری بڕەی ناپاڵمە! «هێمن»› ☰ پشت‌وپناه

پشتوپەنا / pişţ û pena/: ناو. پشتیوان؛ پاڵپشت؛ جیّ داڵدە و پەنا ‹تۆ دەزانی ئەوی کوشتت چ بوو؟

کێ بوو؟/ پێشمەرگە بوو، پشت‌وپـەنا و تێشـووی ڕێ بوو «پەشێو»› 🇮🇷 پشت‌وپناه

پشت‌ورِو / pişt û ř̂û/: ئاوەڵناو. ئاوەژوو؛ بـەراوەژوو؛ واژی 🇮🇷 وارونه

پشتوێن / pişt(i)wên/: ☜ **پژبێن ـ۱**

پشتۆنی / pistonî/: ☜ **پژبێن ـ۱**

پشتو / piştû/: ناو. دەمانچە؛ شەشلوول 🇮🇷 تپانچه

پشتوری / piştûrî/: نـاو. ورە؛ هێـزی دڵ 🇮🇷 قـوّت قلب

پشته^{1} / pişte/: ناو. ۱. کـۆڵوبـار؛ بـاری کـۆڵ ۲. پک؛ لای کـووڕی مـیچ؛ جـک لـە سـەر زک ۳. ڕەوتی تێکوڵ فڕێ دانی زام، بەتایبـەت ئاوڵـە 🇮🇷 ۱. کولـەبـار ۲. طـرف برجسـتەی شـتالنگ ۳. پوست‌اندازی زخم

پشته^{2}: ئاوەڵـناو. ۱. بەپشـت؛ نێـری گانـدەر ۲. هاوپشت؛ هاوخوێن 🇮🇷 ۱. مرد مفعول ۲. همخون

پشته^{3}: دەنگ. وشەی دەرکردنی پشیلە 🇮🇷 پیشته

پشته‌پا / piştepa/: نـاو. پشتەپێ؛ شەق؛ شەپ 🇮🇷 تیپا

پشته‌په‌ل / piştepel/: ئاوەڵناو. ڕوودار؛ بێ‌شەرم 🇮🇷 پُررو

⊡ **پشـته‌په‌ل وێـستان:** ڕووداران‌ـە لـە هەمبـەر کەسێکی گەورەتر لە خۆدا وێستان 🇮🇷 در برابـر بزرگتر از خود ایستادن.

پشته‌په‌ڵه / piştepeɫe/: نـاو. دووهـەمین بـارانی پەڵە لە پایزدا 🇮🇷 دومین باران پاییزی

پشته‌پێ / piştepê/: ☜ **پشته‌پا**

پشته‌دەرێ / piştederê/: ☜ **پشت‌دەرکانە**

پشته‌ڕێژە / pişteřêje/: ☜ **پشتڕێژ**

پشته‌ڕێشە / pişteřêşe/: ☜ **پشتڕێژ**

پشته‌سور / piştesûr/: ☜ **پشت‌ئەستور**

پشته‌سەرە / piştesere/: ☜ **پاشەسەر**

پشته‌شـکێنە / piştes(i)kêne/: ئاوەڵـناو. پشت‌شکێنە؛ نارێک لەگەڵ پشتدا؛ تایبەتمەنـدی بارێ کە دروست و بە باری خۆیدا نەنراوەتە سـەر پشتی بارەبەر 🇮🇷 حالت باری کە درسـت بـر پشـت باربر قرار نگرفته

پشته‌ڤانی / piştevanî/: ☜ **پشت‌گری**

پشته‌ک / piştek/: نـاو. ۱. پشـتکۆڵ؛ پشـتیوانەی دیوار و دار بۆ قایم بوون ۲. تیسکە خـوریی سـەر پشتی بەران کە بۆ جوانی دەیهێڵنەوە ۳. مەلەق؛ سـەرمەقولات ٤. پشـکە؛ پاشـکۆ؛ تـەرک 🇮🇷 ۱. پشتیبانە ۲. پشمی کە بر پشت قوچ باقی می‌گذارند ۳. پُشتک ۴. ترک؛ عقب

پشته‌کی / piştekî/: ناو. سـواری لـە سـەر پشـتی یەکسم ‹دوو پشتەکی› 🇮🇷 سواری بر پُشت ستور

پشته‌لێفە / piştelêfe/: ناو. ڕووبەر 🇮🇷 پُشت لحاف

پشته‌ڵپشت^{1} / piştełpişt/: ئاوەڵـناو. پشتاوپشـت ‹عەیبەن پـەی مـن و خانـەوادەم گشـت/ مـەبان وە تانەی نەجـدی پشتەڵپشـت «خانـای قوبـادی»› 🇮🇷 پُشت بر پُشت

پشته‌ڵپشت^{2}: ئاوەڵکار. پاشەوپاش؛ بەرەو پشـت 🇮🇷 عقب ـ عقب

پشته‌مازە / piştemaze/: نـاو. پشت‌ماز؛ پشت‌مازە: ۱. مۆغەرەی پشت؛ تیغەرەی پشت ۲. گۆشـت و ماسوولکەی پـەنا مۆغـەرە ‹کیلۆیـەک پشـتەمازەم ساند› 🇮🇷 ۱. ستون فقرات ۲. گوشت راسته

پشته‌ماسی / piştemasî/: ناو. کۆمـاج؛ خەرپشـتە؛ سەربانی کووڕەک 🇮🇷 خرپُشتەی بام

پشـته‌ماڵ / piştemał/: نـاو. هاوڵـە؛ خـاولی؛ مەرحەمە 🇮🇷 حوله

پشـته‌مل / piştemil/: نـاو. کافـا؛ بۆقەتـە؛ قـۆڕک؛ کۆرت؛ کات؛ کاتات 🇮🇷 پُشت گردن

پشته‌مله^{1} / piştem(i)le/: ناو. پشتەملێ: ۱. بێگار؛ کـاری بـە زۆرداری بـۆ زۆردار ۲. پاشملـە 🇮🇷 ۱. بیگاری ۲. غیبت

پشتەملە^{۲}: ئاوەلناو. پشتەسەر ‹قسەی پشتەملە عاجزی دێنێ› ▬ پُشتسری

پشتەملێ / pişitem(i)lê/: ☜ **پشتەملە**

پشتەمەلە / pişitemele/: ناو. جۆرێ سۆبایی؛ مەلەی لە سەر گازی پشت ▬ شنای پُشت

پشتەمێر / pişitemêr/: ☜ **پشتمێر**

پشتەوپشت / pişitewpişt/: ☜ **پاشەوپاش**^{۲}

پشتەوڕوو / pişitewřû/: ئاوەلناو. بەرپاش؛ پاشەوپاش ▬ وارونە

پشتەوقەفا / pişitewqefa/: ☜ **پشتەوقەفار**

پشتەوقەفار / pişitewqefar/: ئاوەلکار. پشتەوقەفا؛ لە سەر پشت ‹پشتەوقەفار خۆی ڕاکشابوو› ▬ تاقباز

پشتەوە / pişitewe/: ئاوەلکار. دواوە ‹وەرە پشتەوە› ▬ عقب

▣ **لە پشتەوە** لە پشتۆ ▬ از پشت؛ از عقب

پشتەوەشکێن / pişiteweş(i)kên/: ئاوەلکار. بە لای پشتەوەدا چەماو ▬ بە پشت خم شدە

⊡ **پشتەوەشکن کردن** چەماندنەوەی حەریف لە زۆرانبازی و شەڕی دەستەویەخەدا بەرەوپشت ▬ بە پشت خم کردن حریف

پشتەیوان / pişiteywan/: ☜ **پشتهەیوان**

پشتهەیوان / pişitheywan/: ناو. پشتەیوان؛ ئۆدەی لە ڕووی هەیوان ▬ اتاق رو بە تراس

پشتی^{۱} / pişitî/: ناو. ۱. سەرین ۲. پالەوپشت؛ ئەوەی پالی پێوە دەدەن ۳. کۆڵ؛ باری پشت ▬ ۱. بالش ۲. پُشتی ۳. کولەبار

پشتی^{۲}: ئامراز. دوای؛ لە دوای؛ لە شوێن ‹پشتی تۆ من دێم› ▬ پُشتِ سرِ؛ بە دنبالِ

پشتیر / pişitîr/: ناو. پشتێر؛ تەویلە؛ تەولە؛ گەوەڕ؛ گەوڕ ▬ طویلە؛ اصطبل

پشتیوان / pişitîwan/: ناو. ۱. هاریکار؛ یاریدەر ۲. قایمکەری دیواری شکست ۳. داری درگا داخستن ▬ ۱. پشتیبان ۲. پشتبند دیوار ۳. کلون در

پشتیوانە / pişitîwane/: ناو. دیواری دیوار ئەستێنەوە ▬ پشتبند دیوار

پشتیوانی / pişitîwanî/: ناو. هاریکاری؛ لاگیری ▬ پشتیبانی

⊡ **پشتیوانی کردن** داژداری کردن؛ لاگیری کردن ▬ پشتیبانی کردن

پشتێر / pişitêr/: ☜ **پشتیر**

پشتێن / pişitên/: ناو. ۱. ☜ **پژبێن ـ۱** ۲. گشتەک؛ بەنی بادراو ▬ ۱. ☜ **پژبێن ـ۱** ۲. نخ تابیدە

پشتێند / pişitênd/: ☜ **پژبێن ـ۱**

پشتێندە / pişitênde/: ناو. پشتێنە: ۱. دەورە؛ کەمەربەندی؛ ئەوەی وەکوو پشتوێن دەوری شتێک دەگرێ ۲. داری دە ناو شوولی چەپەر خراو ۳. جۆرێ زۆرەوانییە کە دەست دە کەمبەری یەکتر دەگرن ٤. *[مەجاز]* نێوقەد؛ کەمەر ٥. تەوقی ئاسن ▬ ۱. کمربند ۲. پود پرچین ۳. کُشتی باچووخە ۴. کمر ۵. طوق آهنی

پشتێنە / pişitêne/: ☜ **پشتێندە**

پشڕوون / pişřûn/: ناو. چێشتی پیرخەنیلە؛ شیوی وردەساوار ▬ آش بلغور

پشقاندن / pişqandin/: چاوگ. مشقنای؛ دەنگ دەرهێنانی بڕێ گەانەوەر، وەک ئاسک ▬ صدا ایجاد کردن حیوانات از جملە آهو

پشقل / pişqil/: ☜ **پشکەڵ**

پشقڵ / pişqił/: ☜ **پشکەڵ**

پشقنای / pişqnay/: چاوگ. فیشقاندن ▬ فوران کردن

پشقەڵ / pişqeł/: ☜ **پشکەڵ**

پشک / pişk/: ناو. ۱. گولووک؛ خونچەی گولی دار ۲. چرۆ؛ گۆپکەی دار ۳. پژک؛ داری کونگری مەشکە و خیگە ‹دگان شاش و واش

وەک پشکی بە مەشکە «فولکلۆر»› ٤. دەنکی بەفر؛ کلووی بەفر ٥. قورعە؛ لاتار؛ پسوولەی خۆوبەخت ٦. بەش و پار ‹بە پشکێ ڕازییە قازی لە هەر ماڵی کە دووپشکە/ لە ماڵی خۆی لە بۆ خەڵکی هەمیشە حیسە دووپشکە «حەریق»› ٧. پڕیشکی ئاو ٨. قوڕە؛ قورعە ▤ ١. شکوفە ٢. جوانەی درخت ٣. پینەی چوبین مَشک ۴. دانەی برف ۵. بلیط بختآزمایی ۶ سهم؛ قسمت ۷. پشنگ آب ۸ قُرعە

⊡ **پشک خستن**: قورعە کێشان ‹پشک بخەین بزانین بەر کێ دەکەوێ› ▤ قُرعە انداختن

پشک دەرهاتن: بردنەوەی کێبەرکێی پشک خستن ▤ قُرعە (بە نام کسی) افتادن

پشکاندن / pişkandin/: چاوگ. ١. پشمین؛ پژمین ٢. ☞ **پشکنین** ▤ ١. عطسە کردن ٢. ☞ **پشکنین**

پشکانی / pişkanî/: ناو. وشکی؛ هشکی ▤ خشکی

پشکاوتن / pişkawtin/: چاوگ. هەڵوەشاندنەوەی چندراو یا تەقەڵ ▤ شکافتن

پشکساڵ / pişksał/: ناو. وەرز؛ کەژ ▤ فصل

پشکڤین / pişk(i)vîn/: چاوگ. ١. پشکووتنی غونچە ٢. هەڵپشکووتن؛ هەڵوەشانی دروومان ▤ ١. شکفتن غنچە ٢. باز شدن بخیە

پشکڵ / pişkił/: ☞ **پشکەڵ**

• **پشکن** / -pişkin/: پاشەوشە. ـ پشکێن؛ پێداگەڕ ‹توولەڕێی باریک، تووناوتوونپشکن/ ڕێبوار ئەخاتە ئەندێشەی بێبن «گۆران»› ▤ ـ پوی

پشکنەر / pişkner/: ناو. پشکێنەر؛ موفەتیش؛ ئەوەی بۆ دۆزینەوەی شتێک، جێگە یان کەلوپەلی کەسێک سەنگوسۆژن دەکا ▤ بازرس

پشکنین / pişk(i)nîn/: چاوگ. تێپەڕ. //پشکنیت؛ دەپشکنی؛ بپشکنە// پشکوین؛ پشکاندن: ١. پێداگەڕان ‹ئەغڵەبەی تەکیە و دەرگاهی بیلادی ڕۆمم/ پشکنی، دی چەڵەبی هەر جەڵەبی بوو، دەدەدەدە! «مەحوی»› ٢. هەڵوەشاندن و لە بەر یەک جیا کردنەوەی خوری و لۆکە ‹خورییەکە بپشکنە!› ٣. تێداگەڕان ‹هەموو کەلێن و کولێنی جانتاکەم پشکنی، نەمدۆزیەوە› ▤ ١. کاویدن؛ تفتیش کردن ٢. حلاجی کردن پشم و مو ٣. در چیزی گشتن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەپشکنین

پشکنینەوە / pişk(i)nînewe/: ☞ **پشکونینەوە**

پشکوان / pişk(i)wan/: چاوگ. پشکێوان: ١. پشکووتن ‹باغچەمان سەرانسەر گوڵی ئەپشکوێ/ بلبلمان فێر ئەبێ بە ئاوازەی نوێ «گۆران»› ٢. سوور هەڵگەڕان و زیپکە کردنی پێست ‹هەموو لێوم پشکووتووە› ▤ ١. شکفتن ٢. مُلتهب شدن و جوش زدن پوست

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: پشکواو/ چاوگی نەرێنی: نەپشکوان

پشکواندن / pişk(i)wandin/: چاوگ. ١. بوونە هۆی پشکووتن ٢. [کنایە] کردنەوە ‹لێوی بە پرسشی چ نەخۆشێ نەپشکواند/ دەردا تەبیبی ئێمە کە نادا دەوا بە کەس «مەحوی»› ▤ ١. شکوفاندن ٢. گشودن

پشکوژ / pişkuj/: ☞ **پشکۆژ**

پشکول / pişkul/: ئاوەڵناو. تەڕەی ناقۆڵا ▤ لندهور

پشکوەنارنج / pişk(i)wenarinc/: ناو. بەهارنارنج؛ گوڵەنارنج؛ گوڵی داری نارنج کە لە عەترسازی و بۆ مرەبا بە کار دێ ▤ بهارنارنج

پشکوین / pişkwîn/: ☞ **پشکنین**

پشکۆ / pişko/: ناو. ١. پۆلوو؛ پەرەنگ؛ سکڵ؛ پەنگر ‹زوڵفت کە لە سەر ڕوو بە خەم و تابشە ئەمڕۆ/ دوودی سیەهی عوودە لە سەر عاریزی پشکۆ «نالی»› ٢. پشک ▤ ١. اخگر ٢. جوانە

⊡ **پشکۆ دان**: چرۆ کردن؛ پشکۆ دەردان ▤ جوانە

زدن

پشکۆدان / pişkodan/: ناو. ئاوردان ☰ آتشدان

پشکۆژ / pişkoj/: ناو. پشکۆژە؛ پشکوژ: ۱. خونچە؛ غونچە ۲. دوگمە؛ قۆپچە ۳. گولووک؛ گولی دار ☰ ۱. غُنچە ۲. دُکمە ۳. شکوفە

پشکۆژە / pişkoje/: ☜ **پشکۆژ**

پشکۆڤ / pişkov/: ناو. خونچە لە کاتی دەمدانەوەدا ☰ غنچەی در حال باز شدن

پشکۆڵ / pişkoł/: ناو. ۱. ☜ **پشکەڵ** ۲. ☜ **پشتکۆڵ**

پشکوتاندن / pişkûtandin/: چاوگ. تنگنایەوە؛ تەنگنایەوە ☰ شکوفا کردن

پشکوتن / pişkûtin/: چاوگ. پشکوون: ۱. وەبوون؛ دەم کردنەوە ‹مەگەر تۆ بووی بە گریەم هاتییە خەندە/ کە گول پشکووت بە دەم هەوری بەهاری «وەفایی»› ۲. سوور هەڵگەڕان و زیپکە کردنی پێست ☰ ۱. شکُفتن ۲. مُلتهب شدن و جوش زدن پوست

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: پشکووتوو/ چاوگی نەرێنی: نەپشکووتن

پشکوتو / pişkûtû/: ئاوەڵناو. شکۆفا؛ شکۆفاوە؛ بشکفتی؛ بە شکۆفیانەوە ‹زمانم پشکووتووی قسەی جوانتە/ قسەی ناو گۆرانی شاخەکانتە «گۆران»› ☰ شکوفا

پشکوڕ / pişkûř/: ☜ **پشتکوڕ**

پشکوژ / pişkûj/: ☜ **پشتکوڕ**

پشکوک / pişkûk/: ناو. دوگمە؛ قۆپچە ☰ دُکمە

پشکوڵ / pişkûł/: ناو. قوڕ؛ هەڕی؛ حەڕی ☰ گِل

پشکون / pişkûn/: ☜ **پشکوتن**

پشکوناندن / pişkûnandin/: چاوگ. پشکنین ☰ پوییدن

پشکونینەوە / pişkûnînewe/: چاوگ. دۆزین؛ پشکنینەوە؛ هەڵوەشاندنەوە و شی کردنەوە ☰ کاویدن

پشکە / pişke/: ناو. ۱. دوا؛ تەرک؛ جێی سوار بوون لە پاشەوە ‹منیان ئەنایە پشکەوە›. بەرانبەر: **بەرکە** ۲. نم؛ تنۆکە ‹وەکوو بیرێکی فەرامۆشکراو/ کە یەک پشکە ئاو نەبێ لە بنیا «پەشێو»› ☰ ۱. تَرک ۲. قطرە

⊡ **دوپشکە**: دۆخی سوار بوونی دوو کەسی ☰ دو ترکە

پشکەگوڵ / pişkeguł/: ناو. بلوێر؛ گیایەکە ☰ بادبیز

پشکەڵ / pişkeł/: ناو. پشقل؛ پشقڵ؛ پشقەڵ؛ پشکڵ؛ پشکۆڵ؛ بشکول؛ پشتکوول؛ گوشپل؛ کشپەڵ؛ کشپل؛ قشپل؛ تڵ؛ ڕیخی پەز، بزن و وشتر کە گزموولەیە ☰ پشکل

پشکیک / pişkîk/: ناو. چەڵتووک؛ برنجی بە تێکولەوە ☰ شالی

پشکیل / pişkîl/: ناو. ۱. ئالقە؛ ئەنگوستیلەی بێنقێم کە لە گاڵتەی کەڵەمستێندا بە کاری دێنن ۲. مازوو؛ ئەو شتە خڕەی گۆرەویبازی پێ دەکەن ☰ ۱. حلقە؛ انگشتری بی‌نگین ۲. تیلەی جوراب بازی

پشکیلان / pişkîlan/: ناو. ۱. کەڵەمستێن؛ بازییەکی شەونشینییە، ئەنگوستیلە لە باخەڵی یەکێکدا دەشارنەوە دەستەی‌تر دەبێ بیدۆزنەوە ۲. سەردانی زاوا و برازاوا بۆ ماڵی بووک لە شەوی شەوگەڕدا ۳. گۆرەوێبازی ☰ ۱. نوعی بازی گروهی ۲. رفتن داماد و دوستانش به خانەی عروس شب قبل از عروسی ۳. جوراب‌بازی

پشکین / pişkîn/: چاوگ. پژمین؛ پۆنژین ☰ عطسە کردن

- **پشکێن** / pişkên-/: ناو. ـ پشکن؛ پێداگەڕ ‹ماڵ‌پشکێن› ☰ ـ پوی

پشکێنراو / pişkênraw/: ئاوەڵناو. هلکەوشاندی ☰

وارسی شده

پشکێنەر / /pişkêner/: ☜ **پشکنەر**

پشکێوان / /pişkêwan/: ☜ **پشکوان**

پشلیان / /pişl(i)yan/: ☜ **پشپشیان**

پشمای / /pişmay/: چاوگ. پژمین ⚑ عطسه کردن

پشمنای / /pişmnay/: چاوگ. پژماندن ⚑ به عطسه انداختن

پشمە / /pişme/: ☜ **پژمە**

پشمین / /pişmîn/: ☜ **پژمین**

پشنی / /pişnî/: ناو. توێڵ؛ هەنیە؛ ئەنی؛ ناوچاوان ⚑ پیشانی

پشۆ / /p(i)şo/: ☜ **پشیلە**

پشۆر / /p(i)şor/: ناو. پشتەملە؛ کاری خراب گوتنی کەسێ ⚑ بدگویی

پشۆرە / /p(i)şore/: ناو. کرواس؛ جاوگ؛ جاو؛ جانگ ⚑ کرباس

پشو / /p(i)şû/: ناو. ۱. هەناسە ۲. ☜ **پشیلە** ۳. وچان ‹تاوێک لامان دا بۆ پشووی ولاخ/ دانیشتن پشتە و دۆلی قەرەداخ «گۆران»› ⚑ ۱. نفس ۲. ☜ **پشیلە** ۳. استراحت

⊡ **پشو دان**: پشوو گرتن؛ وچان دان ⚑ استراحت کردن

پشو گرتن: ☜ **پشو دان**

پشوبڕ / p(i)şûbiř /: ئاوەڵناو. پشووپساو؛ پشوونەماو ‹کەڵپی خوێناوی گڕ کردن/ فریشتەی پشووبڕ کردن «هێمن»› ⚑ از نفس افتاده

پشوتەنگ / /p(i)şûteng/: ئاوەڵناو. عەڕنۆک؛ دڵناسک ⚑ زودرنج

پشودان / /p(i)şûdan/: ناو. تەعتیل ⚑ تعطیل

پشودرێژ / /p(i)şûd(i)rêj/: ئاوەڵناو. بە تاقەت؛ بێنفرەه؛ پڕزوو؛ بە حەوسەلە ⚑ شکیبا

پشودرێژی / /p(i)şûd(i)rêjî/: ناو. پڕزوویی؛ بێنفرەهی ⚑ شکیبایی

پشوسواری / /p(i)şûs(i)warî/: ناو. هەناسەسواری؛ تەنگەنەفەسی. هەروەها: **پشووسوار** ⚑ نفس‌تنگی

پشولەسەرخۆ / /p(i)şûleserxo/: ئاوەڵناو. هێدی؛ نەرموو ⚑ صبور

پشولەسەرخۆیی / /p(i)şûleserxoyî/: ناو. سەبر؛ سەبووری ⚑ صبوری

پشولێبڕ / /p(i)şûlêbiř/: ئاوەڵناو. خنکێنەر ⚑ خفه‌کننده

پشە / /p(i)şe/: ناو. ۱. پریشکی ئاو ۲. سی؛ سیپەلاک ۳. ☜ **پشیلە** ⚑ ۱. قطرات پاشیده‌ی آب ۲. شُش ۳. ☜ **پشیلە**

پشی / /p(i)şî/: ناو. ۱. ☜ **پشیلە** ۲. کەپەکی ئارد ۳. سی؛ جگەری سپی ٤. کولیجە بە ڕۆن ‹لەوێ بە گەرما و قرچەی نیوەڕۆ/ دانیشە حەڵوا و پشیی بووک بخۆ «گۆران»› ٥. پشوو؛ هەناسە ⚑ ۱. ☜ **پشیلە** ۲. نُخاله‌ی آرد ۳. شُش ۴. نان روغنی ۵ نفس

⊡ **پشی کەفتنە شواڵ** *[مەجاز]* لە ترسی دەرکەوتنی ڕاستی، ئۆقرە نەمان ⚑ از ترس لو رفتن، بی‌قرار شدن

پشیان / /pişyan/: چاوگ. پڕژانی ئاو؛ پریشکە کردن ⚑ پاشیدن آب

پشی‌پایزە / /p(i)şîpayze/: ☜ **پەپولەپایزە**

پشی‌پاییزە / /p(i)şîpayîze/: ☜ **پەپولەپایزە**

پشی‌شۆر / /p(i)şîşor/: ☜ **پشیلەشۆر**

پشیک / /p(i)şîk/: ☜ **پشیلە**

پشیلۆک / /p(i)şîlok/: ☜ **پەپولەپایزە**

پشیلۆکە / /p(i)şîloke/: ☜ **پەپولەپایزە**

پشیلە / /p(i)şîle/: ناو. پشی؛ پشیلێ؛ پشیک؛ پشە؛ پشۆ؛ پشوو؛ پۆشە؛ پسک؛ پسنگ؛ پسیک؛ پسپسیک؛ دهلک؛ ختێ؛ ختک؛ کتک؛ کێتک؛ کەتک؛ کتە؛ کت؛ گیانەوەری گوانداری بچووک و تووکن، بە سەری خڕ، چاوی زل، سمێڵی هەستۆک، گوێی قیت و کلکی درێژەوە کە

لەمێژە کەوی دەستی مرۆ بووە ☰ گُربە

پشیلە پایزە / p(i)şîlepayze/: ☜ **پەپولەپایزە**

پشیلە پاییزە / p(i)şîlepayîze/: ☜ **پەپولەپایزە**

پشیلەسورە / p(i)şîlesûre/: نـاو. پشیلەسـووریٚ؛ گەمەیەکی مندالآنە ☰ گربەشو

پشیلەسوریٚ / p(i)şîlesûrê/: ☜ **پشیلەسورە**

پشیلەشۆر / p(i)şîleşor/: نـاو. *[مەجاز]* پشـی‌شـۆر؛ کتـک‌شـۆر؛ کـاری شوشـتنی ناتـەواو؛ شـۆردنی سەرچڵ. هەروەها: **پشیلەشۆر کردن** ☰ گربەشور

پشـیلەکێوی / p(i)şîlekêwî/: نـاو. هووشـک؛ گوڕواسـە؛ جۆرێـک پشـیلەی گـەورە و سـووری گویٚ‌سووک کە کـەوی دەسـتی مـرۆ نـەبووە ☰ گربەی وحشی

پشیلیٚ / p(i)şîlê/: ☜ **پشیلە**

پشێو / pişêw/: ئاوەڵناو. پەشێو؛ پەرێشان؛ نـەباش ☰ پریشان

پشێونە / p(i)şêwne/: ☜ **بشێونە**

پشێوە / p(i)şêwe/: ☜ **بشێوە**

پشێوی / p(i)şêwî/: ☜ **بشێوی**

⊡ **پشێوی نانەوە**: کەتن گێـڕان؛ ئـاژاوە نانـەوە ☰ فتنه انگیختن

پشـێوێنی / p(i)şêwênî/: نـاو. پشـێوە؛ ئـاژاوە ☰ آشوب

پف[۱] / pif/: نـاو. ۱. فوو؛ فیش ‹ئاسن سەرد بە پـف گەرم ناویٚ «مەسـەل»› ۲. بـا؛ هـەوا؛ پـەنام ‹ژێـر چاوی پفی کردگە› ☰ ۱. پُف ۲. آماس؛ ورم

▣ **دو پف و سەوریٚ**: *[مەجاز]* هیندێک لەسـەر خـۆ ‹زۆرتر کاتیٚ دەگوتریٚ کەسیٚ بە پەلە شـتێکی داخ بخوا و زاری خەریک بـیٚ بسـووتیٚ› ☰ قـدری بـا تأمُل

⊡ **پف دان**: ۱. هەڵامساندنی مـاڵاتی سـەربڕاو ۲. *[مەجاز]* پێهەڵگوتنی بە درۆ ۳. *[مەجاز]* هەڵـنان؛ هەڵخڕاندن ☰ ۱. دمیدن در لاشه ۲. هندوانه زیـر بغل زدن ۳. تحریک کردن

پف دریان: فوو دران ☰ پُف داده شدن

پف کردن/ کرن: ۱. فوو کردن ‹پـف کـە گەشـەو بیٚ!› ۲. بـا کـردن؛ ماسـین ‹سـەروچاوی پفـی کردوو› ☰ ۱. دمیدن ۲. باد کردن

پف/ فو لە دۆ نەکردن: *[کنایە]* تێـدا نەوەسـتان؛ بیر لیٚ نەکردنەوە ‹لە جەردەییشدا نوێژیان تەرک ناکـەن/ بـۆ هـەژار کوشـتن پـف لـە دۆ ناکـەن! «پیرەمێرد»› ☰ بدون تأمُّل عمل کردن

پف لیٚ‌کردن: فوو لیٚ‌کردن ‹... وەک فتیلەی نـاو تەویلە، دوای وەی کاریان پیٚ نـەدەماین، پفێکیـان لیٚ دەکردین و لە دەلاقەیان دادەناین ... «هـەژار، *بۆ کوردستان*»› ☰ فوت کردن

پف[۲]: دەنگ. ۱. پیـف؛ وشـەی وەڕەزی لـە بـۆنی ناخۆش ۲. وشەی گاڵتە بە قەڵەوی زگ‌زل ☰ ۱. پیف ۲. پُفی

پفدانک / pifdanik/: نـاو. پوفلک؛ تیزانگ؛ پزدانی فوودان ☰ بادکُنک

پفـدراو / pifd(i)raw/: ئاوەڵـناو. پفـدریاگ: ۱. پفەڵدراو؛ بە فوو هەڵمساو ۲. دنـەدراو؛ هانـەدراو ☰ ۱. پُف داده ۲. تحریک شده

پفدریاگ / pifdiryag/: ☜ **پفدراو**

پفـکردو / pifkirdû/: ئاوەڵناو. گـڤ؛ پـف‌گیـف ☰ بادکرده

پفکە / pifke/: ناو. پفلەک؛ پفلە؛ پفلـەکە؛ بلـۆق؛ تۆقلە؛ ئاورگ ☰ تاول

پفکیٚ / pifkê/: ئاوەڵناو. *[شوورەیی]* گوشاد؛ جـوێنی ژنانە ☰ دشنام زنانه

پفلـە / pifle/: ئاوەڵـناو. *[کنایـە]* تریـاکی؛ تلیـاکی ‹کابرایەکی پفلەیە› ☰ تریاکی

پفلەک / piflek/: ☜ **پفکە**

پفلیـان / pifilyan/: چـاوگ. پشـلیان؛ پەنـەمین؛ ماسین؛ با کردن ☰ باد کردن

پفلدان / pifiłdan/: ناو. میزەلـدان؛ مسولـدان ☰ مثانه

پفلە / pifłe/: ☜ **پفکە**

پفلەکە / pifłeke/: ☜ **پفکە**

پفنە / pifne/: ئاوەلناو. پفوولە؛ پکنە؛ کورتـەبالای قەلەو ☰ کوتاەقد چاق

پفۆک / p(i)fok/: ناو. ۱. بالۆن ۲. کیسەی پڕ لـە بای ناو سـکی ماسـی ☰ ۱. بـالُن ۲. کیسـە هـوای شکم ماهی

پفولە / p(i)fûłe/: ☜ **پفنە**

پفە / p(i)fe/: نـاو. چێشت بـە زمـانی منـاڵان ☰ آش به زبان کودکانه

پفەک / p(i)fek/: ناو. ۱. ئامرازی فوو تێکردن ۲. پیفۆک؛ چەرەسـی سـوێر و تـورتی منـداڵان ۳. خواردنـێ لـە هێرەلماسـی، هێلکـە و خـوێ بـە شکلی بەڕوولەی کفەڵ دروسـت دەکرێـت ☰ ۱. دم؛ ابزار دمیدن ۲. پُفک ۳. از خوراکی‌ها

پفەڵ / p(i)fel/: ئاوەلناو. فشەلۆک ☰ مُتخلخل

پفەڵـدان / pifełdan/: چـاوگ. فــوودان؛ فــوو تێکردن ☰ پُف دادن

پفەڵـدراو / pifełd(i)raw/: ئاوەلــناو. پفــــدراو؛ فوودراو؛ باتێکراو ☰ پُف داده

پفیان / pifyan/: چاوگ. تووڕە بوونی بـێدەنـگ هەلبڕین ☰ عصبانی شدن و بروز ندادن

پفیلک / p(i)fîlik/: ناو. بلۆق؛ پۆڕگ؛ تۆقلە ☰ تاول

پفیـو / p(i)fîw/: ئاوەلـناو. *[مـەجاز]* لـەش‌گـران و تەمەڵ ☰ تنەلش

پفیـوز / pfyuz/: ئاوەلـناو. ناکـەس؛ بـێغـیرەت؛ بێڕەگ ☰ پُفیوز

پک / pik/: ناو. پشتەی جک؛ بەرانبەری چـک ☰ حالت بر رو افتادن شتالنگ

پک . پـک / pik pik/: دەنگەناو. نووزەنووزی منداڵ بە دەم گریانەوە ☰ غرولند بچه موقع گریستن

پکڕنـو / pikiřnû/: نـاو. قـڕنوو؛ پکەولـە ☰ قـراد؛ حشره‌ای کنه مانند

پکنە / pikne/: ☜ **پفنە**

پکە / p(i)ke/: نـاو. پک؛ پشـتەی مـیچ؛ پشـتەی قاپ ☰ حالت دمر افتادن شتالنگ

پکەولە / p(i)kewłe/: ☜ **پکڕنو**

پگر / pigir/: نـاو. گەمرە؛ گەمرە؛ کـەمرە؛ گەڕمـە ☰ سرگین خشک شده

پل / pil/: نـاو. ۱. پـەل؛ تکـە؛ چنچـک؛ قنچـک؛ قوژباشی؛ پارچە گۆشـتی چکۆلـە ‹لـە بـەر یـەک لوقمە یەک پل گۆشتی مەعسووم/ منت بۆچ کرد لـە نـووری دیـدە مـەحرووم؟ «گـۆران»› ۲. پەنجـە ‹دەسـت و پلـت بشـۆ!› ۳. قامـک؛ ئـەنگووس ٤. خـول؛ ڕەوتی بـاو خـواردن ٥. تـەزوو؛ چـڵ؛ چریسـکە؛ چۆنیـەتی برووسـکە پێـداهاتن ٦. چەقەنە ‹پل تەقاندن› ۷. لکی بـاریکی دار ‹لـق و پـل› ۸. پەلکـە ۹. پـێڵ؛ پـرد ۱۰. پـت؛ ڕەوتی لێـدانی ڕەگ ۱۱. پـەل؛ بـاڵ ۱۲. پلـک؛ پـوور؛ خوشکی باوک ‹پیرێژنـێ کچێکـی هـەبوو جـوان و نۆنەمام/ تاقانەیەک، نە باب و برای بوو، نە پل، نە مـام «هەژار، *بۆ کوردسـتان*»› ۱۳. خالـتیک؛ خوشـکی دایک؛ ١٤. تل؛ خل؛ گل؛ گەوز؛ ڕەوتی بزووتن لە سەر لا ☰ ۱. چنجه ۲. پنجه ۳. انگشت ۴. تاب؛ غلت ۵. حالت تیر کشیدن اندام ۶. بشکن ۷. جوانەی نازک درخت ۸. گیسوی بافته ۹. پُل ۱۰. نبض ۱۱. بال ۱۲. عمّه ۱۳. خاله ۱۴. غلت

⊡ **پل پسکیان:** *[مـەجاز]* دەسـت هەڵـە کـردن ☰ خطای یدی کردن

پل پێدان: بە شتێ هەلگەڕاندنەوە ‹بەردەکەمان بە نوێڵ پل دا› ☰ غلتاندن

پل تەقانن: پل لێدان؛ چەقەنە لێدان ☰ بشـکن زدن

پل دان: ۱. لێدانی نەبز بـە تونـدی ۲. پـەڕینی

ئەندام وەک پەڵکی چاو و لێو ۳. پل خواردن؛ ئەم دیو و ئەو دیو کردن؛ ئەم لا و ئەو لا کردن ‹لە ناو خەودا بۆ ئەوەندە پل ئەدەی؟› ٤. تل دان؛ خستنە سەر لا ‹با ئەم بەردە گەورە پل بەین› ☰ ۱. زدن سریع نبض ۲. پریدن اعضای صورت ۳. غلت خوردن ۴. غلتاندن

پل لێدان: ☜ **پل تەقانن**

لە پل/ پلە پسکیان: *[مەجاز]* بە هەڵە کارێک تێک دان ☰ اشتباهی کاری را خراب کردن

پلاتفورم / p(i)latfurm/: ناو. ئەو بەرنامە و سیاسەتە حیزبیانە کە پێش هەڵبژاردن لە لایەن ڕێکخراوە حیزبییەکانەوە بانگەشەی بۆ دەکرێت بە مەبەستی ڕاکێشانی دەنگی خەڵک ☰ پلاتفورم

پلاتین / p(i)latîn/: ناو. زێڕی سپی؛ توخمێکی کانزایی بەنرخە بە ژمارەی ئەتومی ۷۸ و کێشی ئەتومی ۱۹۵ کە لە جەواهیرسازی، ددان‌بژیشکی، شکسەبەنی و زۆر پیشەی‌تردا بە کار دەچێ ☰ پلاتین

پلار / p(i)lar/: ناو. ۱. پلـلار؛ بڕک؛ پلندار؛ داردەستێ کە بۆ هاویشتن دەبێ ‹زەرەر نەبێ سەمەرێکی نییە درەختی غەیر/ ئەگەر بە بەرد و پلار سەرچڵی بخەیتە خوار «حەریق»› ۲. قسەی بە تێکوڵ ۳. تانە و سەرکۆنە ☰ ۱. تکە چوب ۲. متلک ۳. سرزنش

☐ **پلار تێگرتن:** ۱. دار هاویشتن بۆ میوە تەکاندن ۲. قوڵەدار لە کەسێک هەڵکردن ۳. سەرکۆنە و قسەی بە تێکوڵ کردن ☰ ۱. انداختن تکە چوب برای میوەی درخت ۲. چوب به طرف کسی پرت کردن ۳. متلک گفتن؛ تعریض زدن/ گفتن

پلاژ / p(i)laj/: ناو. ڕۆخەوار؛ لێوار: ۱. شوێنی تەخت و خۆش‌بەرجەوەندی قەراخی ئاو ۲. ماڵ و سامانی دروستکراو لەو شوێنەدا ☰ ۱و۲. پلاژ

پلاسئاخوڕ / p(i)las'axuř/: ئاوەڵناو. *[کینایە، پلار]* تایبەتمەندی ژنێ کە شەرمی گەورە بێت ☰ فرج‌گشاد

پلاستیک / p(i)lastîk/: ناو. پەلاستیک؛ ناوی گشتی بۆ زۆرێک بەرهەمی پولیمیری: *ئا)* دەڵق؛ دڵق؛ مشەما؛ جۆری ناسک بە ڕەنگی جۆراوجۆرەوە (وەک بۆ سفرە) *ب)* باغە؛ جۆری وشک و ڕەق (وەک بۆ قاپ و کاسە) *پ)* باتە؛ لاستیک؛ لاسیق؛ جۆری نەرم (وەک بۆ کەوش) *ت)* قایش؛ بە شێوەی شریتە کە کێشی دێت ☰ پلاستیک

پلاسما / p(i)lasma/: ناو. ۱. *[بژیشکی]* بەشی تراوی خوێن کە زۆربەی ئاوە ۲. *[فیزیک]* چوارەمین حاڵەتی ماک کە لە تینی یەکجار زۆردا بەدی دێ و تێیدا ئیلکترون لە ناوکی ئەتوم جوێ دەبێتەوە ☰ ۱. پلاسمای خون ۲. پلاسما، حالت چهارم ماده

پلاڤ / p(i)lav/: ☜ **پڵاو**

پلاک / p(i)lak/: ناو. پەلاک: ۱. لەک؛ ژمارگە؛ تیکەیەکی کانزا، تەختە یان قاقەز کە ژمارەیەکی لە سەر دەنووسرێ ۲. دروشم؛ لەتە کانزایەکی بەنرخ کە نەخشی لە سەر هەڵدەکۆڵن و لە ملی دەکەن ☰ ۱و۲. پلاک

پلاکارت / p(i)lakart/: ناو. ۱. وەرەقێکی بە سەر دارەوەکراو کە لە خۆپیشاندانا بە دەستییەوە دەگرن ۲. نووسراوەی بە سەر پارچەوە بۆ چاوڕۆشنی، ئازیەتباری و... ☰ ۱و۲. پلاکارد

پلاکیت / p(i)lakît/: ناو. گردیلەی خوێن؛ گەردەی وردی پوولەکەیی ناو خوێن، کە کاری گرساندنەوەی خوێنە ☰ پلاکت

پلان / p(i)lan/: ناو. ۱. گەڵاڵە؛ بەرنامە؛ پرۆژە ۲. پیلان؛ کەین‌وبەین بۆ فێڵ ۳. نەخشەی خانووبەرە، ماشین و ... ٤. گرتەیێک لە فیلم کە بە جارێک و بێ‌پسان هەڵدەگیرێت ☰ ۱. پروژه ۲.

دسیسه ۳. طرح ۴. برداشت (فیلم)

پلانکتۆن / p(i)lankton/: ناو. گیانداریکی وردیلەی ناو دەریا کە خۆراکی زۆربەی دەریاژییانە ☰ پلانکتون

پل‌پل / pilpil/: ئاوەڵناو. ئەنجناو؛ لەت ـ لەتی چکۆلە ☰ انجیده

⊡ **پل‌پل کردن**: پارچە ـ پارچە کردن ☰ قیمە ـ قیمە کردن

پلپلۆک / pilpilok/: ناو. پەپوولە ☰ پروانە

پلپلە / pilp(i)le/: ناو. پیلە؛ خشلیکە ☰ زیوری است

پلپۆسەکی / pilposekî/: ئاوەڵناو. ڕزیو؛ پواو ☰ پوسیده

پلت / pilt/: ☜ پەڵە ـ۱

پلتۆک / piltok/: ☜ پلتۆک ـ۱

پل‌تەقێنە / pilteqêne/: ناو. پللە ☰ بشکن

پلتیک / piltîk/: ئاوەڵناو. ڕزیو؛ دارزیاگ؛ ڕزیای ☰ پوسیده

پلچ / pilç/: ئاوەڵناو. فلچ؛ تلیخاو؛ پلیخاو ☰ لە

پلچاندنەوە / pilçand(i)newe/: چاوگ. فلیقاندنەوە ☰ لِە کردن

پلچی / pilçî/: ناو. ۱. بلچ؛ گوێژ ۲. پلیخاوی؛ پان و فلچی ☰ ۱. زالزالک ۲. لِهشدگی

پلژیان / pilj(i)yan/: چاوگ. سیس بوون ☰ پژمُردن

پلشت / pilişt/: ئاوەڵناو. چلکن؛ پلک؛ پیس ☰ پَلَشت

پلک۱ / pilk/: ناو. ۱. پوور؛ میمی؛ میمک؛ خوشکی باوک ۲. کەزی؛ پرچ ۳. پل؛ خول؛ تل ☰ ۱. عمّە ۲. گیسو ۳. غلت

پلک۲: ئاوەڵناو. پلشت؛ چلکن؛ گەمار ☰ چرکین

پلکان / pilkan/: چاوگ. گلار بوون ☰ غلتیدن

پلکاندن / pilkandin/: چاوگ. پلکانن؛ گلاندن ☰ غلتاندن

پلکاندنەوە / pilkand(i)newe/: چاوگ. تلاندنەوە؛ خلۆر کردنەوە؛ پل دان ‹کەرە و خوەی ئەپلکێنێتەو «مەسەل»› ☰ غلت دادن

پلکانن / pilkanin/: ☜ پلکاندن

پلکانەوە / pilkanewe/: چاوگ. گلار بوونەوە ☰ غلتیدن

پلک‌وپلتوور / pilk û piltûr/: ناو. هەموو ئافرەتانی خزمی دایک و باوک، تایبەت کچە پوور و پوورزا ☰ زنان خویشاوند پدری و مادری، بویژه دخترعمەها و دخترخالەها

پلکە / pilke/: ناو. ۱. بسک و کەزی ۲. خوشکی باوک ☰ ۱. گیسو ۲. عمّە

پلکیان / pilikyan/: چاوگ. پلکیانەوە: ۱. گلان؛ خلۆر بوونەوە ۲. *[مەجاز]* سەرقاڵ بوون؛ خەریک بوون ‹پلکیام بە کارەوە، لە بیرم چووا› ۳. لێ‌هاڵان؛ پێدا پێچان ‹ئەوندە پلکیا پێما، نەیهێشت کارەکەم بکەم› ☰ ۱. غلتیدن ۲. سرگرم شدن ۳. بە پر و پا پیچیدن

پلکیانەوە / pilikyanewe/: ☜ پلکیان

پلار / pillar/: ☜ پلار ـ۱

پللە / pille/: ناو. پل‌تەقێنە؛ پتە ☰ کندوی عسل

پلم / pilm/: ئاوەڵناو. پلم؛ گرژ و مۆن ☰ بداخم

پلماندن / pilmandin/: چاوگ. بلماندن؛ بۆلاندن ☰ غرولند کردن

پلمە / pilme/: ناو. فرۆ ☰ آغوز

پلنت / pilint/: ئاوەڵناو. پیس؛ نەپاکژ ☰ کثیف

پلند / pilind/: ناو. دوایین مۆرەغەی بڕبڕەی پشت ☰ دُنبالچە

پلندار / pilindar/: ☜ پلار ـ۱

پل‌وپا / pil û pa/: ناو. ۱. قاچ و قول؛ لنگ و لەتەر ۲. *[پلار]* حەول و تەقالا ☰ ۱. پر و پاچە ۲. تلاش

پل‌وپۆ / pil û po/: ناو. *[مەجاز]* وزە و هێز؛ تـوان و تاقەت ☰ تاب و توان

پل‌وپووش / pil û pûş/: نـاو. پـڕ و پـووش؛ وشـكە گیا ☰ خُشكه گیاه

پلوتونیوم / p(i)lutunyum/: ناو. توخمی كیمیایی كانزایی ڕادیۆئەكتیڤ، لە دەستەی ئاكتینیدەكان، بە ژمارەی ئەتومی ٩٤ ☰ پلوتونیم

پلـورالیزم / p(i)luralîzm/: نـاو. فرەلایــەنی: ١. ڕێبازێ كە بـڕوای بـە زۆرتـر لـە یـەک یـان دوو ڕاســتەقینەی ســەرەكی هەیــە ٢. ڕێبــازێكی ڕامیـاری، خوازیـاری كۆمەڵـگای وا كـە هـەموو كەسێک بە هەر جۆرە بیر و بۆچوونێک، لە سـەر هـەر مـەرام و ئایینێـک و خـاوەن هـەر زمـان و فەرهەنگێک، ڕێی هەبێ بـیر و بۆچـوونی خـۆی دەربڕێ و بەشی خۆی لە كۆمەڵگاكەیدا چـالاكی هەبێ ☰ ١و٢. كثرت‌گرایی

پلوسگر / p(i)lusgir/: ☜ **پەڕەسێلكە**

پلـوێن / pilwên/: نـاو. گیاگۆچـان؛ گیاوەگۆچانـە؛ سێ‌بەڕێ؛ سێ‌پەڕ ☰ اكلیل‌الملک

پلۆخ / p(i)lox/: ناو. پەلووخ؛ پۆلـوو ‹لـەو هـەرفتم ئەز ژ مەیلێ، شوبهەتێ سیهلێ و سەیلێ/ موحبەت و عیشـقا د لـەیلێ ئـەز كـرم یەكسـەر پلـۆخ «مـەلای جزیری»› ☰ اخگر

پلـۆر / p(i)lor/: نـاو. هەڵـوای ئـارد و دۆشــاو ☰ حلوای آرد و شیره

پلۆز / p(i)loz/: نـاو. ١. پرپۆلە؛ چێشتی گزموولـە هــەویر و كووزەڵــە ٢. گزموولــە هــەویری دانی جووچک ☰ ١. آش اوماج ٢. آرد آبزده و گلوله شـده برای خوراک جوجه

پلـوور / p(i)lûr/: ناو. ١. بلوێر؛ بلوور؛ نـای ٢. ☜ **پلووسك** ☰ ١. نی‌لبک ٢. ☜ **پلووسك**

پلوورژەن / p(i)lûrjen/: ناو. بلوێرژەن؛ بلوێرلێـدەر؛ بلوێربێژ؛ نای‌ژەن ☰ نی‌نواز

پلوورگە / p(i)lûrge/: ☜ **پلووسك**

پلووروو / p(i)lûrû/: ☜ **پلووسك**

پلـوورە / p(i)lûre/: نـاو. ١. خەڵــێف؛ جێگــەی هــەنگ ٢. ☜ **پلووســك** ٣. شــۆڕەی ئــاو ٤. سەهۆڵی شۆڕەوەبوو لە پلووسک یا ئەشكەوت ☰ ١. كندوی عسل ٢. ☜ **پلووسك** ٣. شُرـ شُـر آب ۴. دنگاله

پلـوورەمێش / p(i)lûremêş/: نـاو. پلوورەهــــەنگ؛ گوربە؛ كاریتان؛ كەنوو ☰ كندوی عسل

پلوورەهەنگ / p(i)lûreheng/: ☜ **پلوورەمێش**

پلووسک / p(i)lûsk/: ناو. پلوور؛ پلوورگـە؛ پلـوورە؛ پلووروو؛ سوولک؛ سوولاو؛ سوولاوک؛ سـوولاوكە؛ سـوولاڤ؛ لووسـاو؛ لـووس؛ لووسـاوک؛ سـوول؛ سوێل؛ سیل؛ قابوول؛ شوورک؛ بۆخشک؛ چـرک؛ چروونـەک؛ مێزەفـک؛ میزفـک؛ ئـاوڕێژ؛ ئاوپـەڕ؛ نــاوخوڕ؛ نــاوخوا؛ نــاخوا؛ نــاخوڕە؛ لوولــە یــان كەرســتەیەكی ناوچــاڵ بــۆ ڕاگــوێزانی ئــاو لــە ڕووبەرێكیــەوە بـۆ ڕووبــەرێكی‌تـر، بەتایبـەت لـە سەربانەوە بۆ خوار ‹دەبینی یەک ئـەوە مەشغوولـی هەڵگێڕانەوەی بانە/ ئەوەی تر دادەمەزرێنێ پلووسـک و چۆتە گوێسوانە «هێمن»› ☰ ناودان

پلووسـكە / p(i)lûske/: نـاو. گەروولــەی ئــاش ☰ گلوی گندم ریز آسیا

پلووسگرد / p(i)lûsgird/: ☜ **پەڕەسێلكە**

پلـووک / p(i)lûk/: ناو. كلۆ ‹پلووكێ قەندم بدەیـەا› ☰ حبّه

پلووكەبـەرد / p(i)lûkeberd/: نـاو. وردەبـــەرد ☰ خُردەسنگ

پلوول / p(i)lûl/: ناو. بلوور؛ بلوێر ☰ نی‌لبک

پله / p(i)le/: ناو. ١. پوور؛ میمک؛ میمی؛ مـەتی؛ خوشـكی بـاوک ٢. پلـەک؛ دەرەجـە ٣. *[مەجاز]* پلەوپایــە ٤. هــەل؛ دەرفــەت ٥. پــێ‌پلیكــەی نەردیوان ٦. پتە؛ كاری بە قامک لە شـت دان ٧.

[مەجاز] قۆناغ ☰ ۱. عمّە ۲. درجە ۳. مقام ۴. فرصت ۵. پلّە ۶. تلنگر ۷. مرحلە

▣ **پلە بۆ هەڵکەفتن:** دەرفەت بۆ ڕەخسان ‹کاکەم پلەیێکی بۆ هەلکەفت مالێکی سەند› ☰ فُرصت دست دادن

پلە ترازیان: *[کینایە]* پەژیوان بوون؛ پاشگەز بوون ☰ پشیمان شدن

پلە تسیان: *[مەجاز]* ۱. هەڵە کردن ۲. سست بوونەوە؛ خاو بوونەوە ۳. پەشیمان بوونەوە ☰ ۱. سهو کردن ۲. سست شدن ۳. پشیمان شدن

پلەبەپلە / p(i)lebep(i)le/: ☜ **پلیکانی**

پلەپڕوزێ / p(i)lep(i)ŕûzê/: ناو. *[پەلار]* پەلەپڕووزەیی؛ پەلەپڕووزکێ؛ پلەپەرتکێ؛ هەڵەداوی؛ هەڵپە؛ بەلەزی؛ لەز و پەلەی زۆر لە ترس و تەنگەتاوی ‹وە پلەپڕووزێ کێ هاتە لامان/ لە مردن خەلست لە سای پەنامان «هەژار، *بۆ کوردستان*»› ☰ شتابزدگی

پلەپەرتکێ / p(i)lepertkê/: ☜ **پلەپڕوزێ**

پلەپەیژە / p(i)lepeyje/: ناو. حەوق؛ پلەی نەردیوان ☰ پلەی نردبام

پلەت / p(i)let/: ☜ **زینك**

پلەزیقان / p(i)lezîqan/: ناو. کاری چەقەنە لێدان و سەما کردن ☰ پایکوبی و بشکن زدن

پلەسۆ / p(i)leso/: ناو. گولپەڕ؛ سۆڵان؛ سووڵان؛ گولەسۆ ☰ گُلپر

پلەک / p(i)lek/: ناو. پلە؛ دەرەجە: ۱. یەکەی ئەندازە گرتنی گۆشە و کەوانی جەغزێک ‹بە لێژایی سێ پلەک› ۲. یەکەی ئەندازە گرتنی گەرمی و سەردی ‹گەرمای هەوا دوو پلەک دابەزی› ☰ ۱. درجەی هندسی ۲. درجەی دما

پلەکان / p(i)lekan/: ☜ **پلیکان ـ۱**

پلەکانە / p(i)lekane/: ☜ **پلیکان ـ۱**

پلەگۆشت / p(i)legoşt/: ناو. چنچک؛ پارچە گۆشت ☰ چنجە گوشت

پلەمەند / p(i)lemend/: ناو. ئەفسەر ☰ افسر

پلەندەر / p(i)lender/: ئاوەڵناو. ۱. بێئابڕوو؛ ڕووسیا ۲. شەڕانی؛ بێفەڕ ☰ ۱. بی‌آبرو ۲. ستیزەجو

پلەوپایە / p(i)le w paye/: ناو. پایە؛ پێگە؛ پلە ☰ جایگاه

پلەوقولە / pilewqule/: ناو. ۱. ڕەوتانە؛ دەنگوفەنگ ‹ماڵ گۆزانەوە پلەوقولەی زۆرە› ۲. قۆناغ و ڕەوت ‹پلەوقولەی جەواز گرتن بۆ دووکانەکەم هەراسانمی کرد› ☰ ۱. دنگ‌وفنگ ۲. بوروکراسی

پلیان / pilyan/: چاوگ. ۱. سووڕ خواردن ‹کەفتە پلیان وە دەور خوەیا› ۲. کەفتن؛ کەوتن ۳. پل خواردن ‹بارەکە داریاوە و تا خوار پلیا!› ☰ ۱. چرخیدن ۲. افتادن ۳. غلت خوردن

پلیتەچرا / p(i)lîteç(i)ra/: ناو. فلیتە ☰ فتیلەی چراغ

پلیخاو / p(i)lîxaw/: ئاوەڵناو. پلچ؛ ڕزاو؛ فلچ؛ تلیخاو ☰ لِە

پلیخاوی / p(i)lîxawî/: ناو. پلچی؛ پان و فلّچی ☰ لِە شدگی

پلیخین / p(i)lîxîn/: چاوگ. پلۆخین؛ زۆر کولان ☰ لە شدن

پلیرسگ / p(i)lîrsig/: ☜ **پەڕەسێلکە**

پلیزرک / p(i)lîzirk/: ☜ **پەڕەسێلکە**

پلیزرگ / p(i)lîzirg/: ☜ **پەڕەسێلکە**

پلیزک / p(i)lîzik/: ☜ **پریسك**

پلیزگردی / p(i)lîzgirdî/: ☜ **پەڕەسێلکە**

پلیسر / p(i)lîsir/: ☜ **پەڕەسێلکە**

پلیسرک / p(i)lîsirk/: ☜ **پەڕەسێلکە**

پلیسری / p(i)lîsirî/: ☜ **پەڕەسێلکە**

پلیسە / p(i)lîse/: ☜ **پەڕەسێلکە**

پلیش / p(i)lîş/: ئاوەڵناو. فلچ؛ پلیخ ▤ لهیده

پلیقـان / p(i)lîqan/: چـاوگ. تێنەپـەڕ. //پلیقـای؛ دەپلیقێی؛ بپلیقێ// فلیقان ▤ له شدن

■ ئاوەڵـناوی بـەرکاری: پلیقـاو/ چـاوگی نـەرێنی: نەپلیقان

پلیقانـدن / p(i)lîqandin/: چـاوگ. تێـەڕ. //پلیقاندت؛ دەپلیقێنی؛ بپلیقێنە// فلیقانـدن ▤ لـه کردن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەپلیقاندن

پلیقانـەوە / p(i)lîqanewe/: چـاوگ. تێنەپـەڕ. //پلیقایەوە؛ دەپلیقێیتەوە؛ بپلیقێوە// فلیقـان ▤ لـه شدن

■ ئاوەڵناوی بـەرکاری: پلیقـاوەوە/ چـاوگی نـەرێنی: نەپلیقانەوە

پلیک / pilîk/: ناو. پیتکە؛ پتە؛ کـاری بـە سـەری قامک لە شتێک دان ▤ تلنگُر

پلیکـان / p(i)lîkan/: نـاو. ١. پلـەکان؛ پلەکانـە؛ پلیکانە؛ پەلەکانە؛ پێپلیکان؛ پێپلیک؛ پێپلیکـە؛ پێپلینـک؛ پـێپیلکـە؛ پلـێ؛ پێلـک؛ ڕێپێلکـە؛ پاچینـە؛ پارچینـە؛ دەرنجـە؛ قادرمـە؛ قاڵـدرمە؛ خـڕک؛ حـەوق؛ ڕازونـد ٢. کەڵـک؛ چەڵـک؛ ماسیچنە؛ کەرئاوی؛ کەراڤی؛ سەقاو؛ سـەقاقوش؛ قوتان؛ زەرووله؛ باڵدارێکی زەلامی ماسـیخـۆرە، قورتمێکی وەکوو کیسـەی لـە خـوار دندووکـەوە هەیە، ماسـی و ئـاوی تـێ دەکـا ▤ ١. پلکـان ٢. پلیکان؛ مُرغ سقّا

پلیکانه / p(i)lîkane/: ☜ **پلیکان ـ١**

پلیکـانی / p(i)lîkanî/: ئاوەڵـکار. پلەبەپلـە؛ بـە شێوەی پلیکان ▤ پلکانی

پلیکانێ / p(i)lîkanê/: ناو. هەلووکێن؛ هـەلووکان ▤ الک‌دولک

پلیکـه / p(i)lîke/: نـاو. پلـەی نـەردیوان؛ پلـەی پلیکان ▤ پلّەی نردبان

پلیمۆت / p(i)lîmot/: ناو. دیمەن ▤ منظر

پلێ / p(i)lê/: ☜ **پلیکان ـ١**

پڵ / pił/: ناو. ١. پەڵەی پێست ٢. پرد؛ پێڵ ▤ ١. لکەی پوست ٢. پُل

▣ **پڵ هەڵدان**: پەڵە لە پێست پەیدا بوون ‹شـێلام زیخ و چەو، دڕک و پەیکوڵ/ ژێری هـەر دوو پـێم هەڵیداوە پڵ «فولکلۆر»› ▤ لک زدن پوست

پـڵاس / p(i)łas/: نـاو. بـەڕەی دەزوو؛ ڕایـەخی کەمنرخ ▤ پلاس

پڵاسماسی / p(i)łasmasî/: نـاو. جۆرێک ماسی ▤ نوعی ماهی

پڵاش / p(i)łaş/: ناو. پووش؛ گیای وشکی دەشتی ▤ خس

پڵاشه / p(i)łaşe/: ناو. پریشە؛ تۆڵاشـەی پـەڕاوی شتی شکاو یان تـەقاو ‹پڵاشـەی قومپارەیـێ دایـە نزیک ماڵمانا› ▤ ترکش

پڵان¹ / p(i)łan/: چاوگ. گلار بوون ▤ غلتیدن

پڵان²: ناو. ئێسک؛ هەستی؛ ئێسقان ▤ استخوان

پڵانـدن / p(i)łandin/: چاوگ. پڵانـن؛ پڵاننـەوە؛ گلاندن؛ گلار کردنەوە ▤ غلتاندن

پڵانن / p(i)łanin/: ☜ **پڵاندن**

پڵاننەوە / p(i)łannewe/: ☜ **پڵاندن**

پڵاو / p(i)ław/: نـاو. پراو؛ پلاڤ؛ پیلاڤ؛ چێشـتی برنجی بە پاڵـوێنە پاڵـێوراو ‹وەک پـڵاوی خانـەقا ئیسـمێکی بـێجیسـمن بـرا/ یـەک مـرووەت، دوو سەخاوەت، سێ وەفای عەهد و قەرار «قانع»› ▤ پلو

پڵاوپاڵا / p(i)ławpała/: ناو. پڵاوپاڵێو؛ پاڵـوێنەی برنج؛ سوزمە؛ دەفرێکی قووڵی کون‌ـکونە، برنجی کوڵاوی پێ دەپاڵێون ▤ صافی پلو

پڵاوپاڵێو / p(i)ławpałêw/: ☜ **پڵاوپاڵا**

پڵاوپەز / p(i)ławpez/: ☜ **پڵاولێن**

پڵاوخۆر / p(i)ławxor/: ئاوەڵناو. /*کینایە*/ فێرەپـڵاو؛ خۆشخۆراک ‹من پڵاوخۆرم بـە دۆ تێـر نـابم/ مـن

ئەسپسوارم بە کەر فێر نابم «پیرەمێرد»› ⚑ خوش‌خوراک

پلاوخۆری /p(i)ławxorî/: ناو. قاپی تایبەتی بۆ پلاو تێ‌کردن ⚑ پلوخوری

پلاولێن /p(i)ławlên/: ناو. پلاوپەز؛ دەفرێکی کارەبایی بۆ لێنانی پلاو ⚑ پلوپز

پلپ /piłp/: ناوەڵناو. پلت؛ نەرم و شل؛ نەگرساو ⚑ شُل و نرم

▣ **پلپ بەستن:** مەیین؛ توند بوونی شل ⚑ مُنعقد شدن و بستن

پلپخان /piłpixan/: چاوگ. پلپخین؛ کولان ⚑ جوشیدن

پلپخاندن /piłp(i)xandin/: چاوگ. کولاندن ⚑ جوشاندن

پلپخین /piłpixîn/: ☜ **پلپخان**

پلپلە /piłp(i)łe/: ناو. پپلە ‹مەیلی گوارە و پلپلەی بانی سەری مینا ئەکەم «قانع»› ⚑ از زیورآلات

پلپلی /piłp(i)łî/: ناوەڵناو. چیل ـ چیل؛ پەلە‌ـپەلە ⚑ لکه ـ لکه

پلپیز /piłpîz/: ناو. لنگ و لەتەر؛ داودەلینگ ⚑ ساق و پوشش ساق

پلت١ /piłt/: ناوەڵناو. بل؛ نەرم و شل ⚑ شُل

پلت٢: دەنگ. پلتە؛ دەنگی وەک بە زۆر دەرهێنانی چێوپەمەی سەر بوتل ⚑ صدای چون بیرون کشیدن چوب‌پنبەی سر بطری

پلتک /piłtik/: ☜ **پلتۆک‌ـ١**

پلتۆخ /piłtox/: ناوەڵناو. پولتۆخ: ١. نەبەگە؛ شل‌وشەوێق؛ یەکتر نەگرتوو ٢. پیس؛ ناتەمیس؛ چەپەڵ ⚑ ١. شُل‌وول ٢. کثیف

پلتۆک /piłtok/: ناو. ١. پلتۆک؛ پلتک؛ پلتۆکە؛ پلتووکە؛ پیتکە؛ پتیکە؛ تپکە؛ ترنگ؛ ترنگە؛ تیرفڕنگ؛ تیفرنجگ؛ پتە؛ پت؛ پلە؛ پلیک؛ فیتک؛ فیتگ؛ کاری بە قامک لە شتێک دان ٢. پەلەپیتکە؛ پێ؛ ماشە ⚑ ١. تلنگُر ٢. ماشه

پلتۆکە /piłtoke/: ☜ **پلتۆك**

پلتوکە /piłtûke/: ☜ **پلتۆك**

پلتە١ /piłte/: ناو. تلتە؛ تلف ⚑ دُردی

پلتە٢: ☜ **پلت٢**

پلتەپلت /piłtepiłt/: ناو. بقەبق؛ فلتەفلت ⚑ یاوەگویی

پلتەخۆری /piłtexorî/: ناو. فرەخۆری؛ زۆرخۆری ⚑ پُرخوری

پلچاندن /piłçandin/: چاوگ. پلچانن؛ تلیخاندن ⚑ له کردن

پلچاندنەوە /piłçand(i)newe/: چاوگ. پان کردنەوە ⚑ له کردن

پلچانن /piłçanin/: ☜ **پلچاندن**

پلخان /piłxan/: چاوگ. پوورخان؛ پلیشان ⚑ له شدن

پلخاندن /piłxandin/: چاوگ. پوورخاندن؛ پلیشاندن ⚑ له کردن

پلخاندنەوە /piłxand(i)newe/: چاوگ. پلیخاندنەوە؛ پوورخاندنەوە؛ پلیشاندنەوە ⚑ له کردن

پلخانەوە /piłxanewe/: چاوگ. پوورخانەوە؛ پلیشانەوە ⚑ له شدن

پلخە /piłxe/: ناو. ڕیخی مێروو ⚑ مدفوع حشره

پلژ /piłij/: ناوەڵناو. ١. سیس؛ ژاکاو ٢. کز؛ دژداماو ⚑ ١. پژمُرده ٢. افسرده

پلژیاگ /piłijyag/: ناوەڵناو. سیسیاگ؛ ژاکیاگ ⚑ پژمُرده

پلژیان /piłijyan/: چاوگ. ١. سیس بوون؛ ژاکیان ٢. کز بوون؛ دژدامان ⚑ ١. پژمُردن ٢. افسردن

پلم /piłm/: ☜ **پلم**

پلماندن /piłmandin/: چاوگ. بۆلە کردن ⚑

غرولند کردن

پڵمە / piłme/: دەنگەناو. ۱. گریـانی لـەنکاو ۲. پرمە؛ پێکەنینی بە دەنگ 🇮🇷 ۱. گریەی ناگهانی ۲. قهقهە

پڵمیشنای / piłmîşnay/: چاوگ. پیشاندن (بە ئاور یان بە هەڵم) 🇮🇷 در مجاورت آتش یا بُخار پُختن

پڵمیشیای / piłmîşyay/: چاوگ. پیشـان (بـە ئـاور یان بە هەڵم) 🇮🇷 با آتش یا بُخار پُختن

پڵنگ[1] / p(i)łing/: ناو. پڵینگ؛ پەڵـەنگ؛ پاڵـنگ؛ پەڵـەنگ؛ کـاوێز؛ دڕنـدەی پێسـت زەردی خـاڵ ڕەش 🇮🇷 پلنگ

پڵنگ[2]: ئاوەڵناو. تێکەڵ ـــپێکـەڵ و ئاڵـۆز 🇮🇷 درهـم برهم

پڵنگیـان / p(i)łing(i)yan/: چـاوگ. ئاڵـــۆزان و تێکهاڵان 🇮🇷 درهم برهم شدن

پڵوپووش / pił û pûş/: ناو. پڵ‌وپووش؛ پـڕوپووش ‹پڵ‌وپووشێکی وەک مـن کەوتـە بـەر ئـەو شـەمعی ڕوخســارە/ حـەقی سـووتانە نابێتـە دەلیلـی لـوتفی پاکینت «حەمدی»› 🇮🇷 خشکە گیاه

پڵۆخ / p(i)łox/: ئاوەڵناو. ۱. پڵـیشاو؛ ڕزاو ۲. پیس و چڵکن ‹ژینگەمان پیس و پڵۆخ نەکەین› 🇮🇷 ۱. لە و لَوردە ۲. کثیف

پڵۆخان / p(i)łoxan/: چاوگ. داقنـان؛ داقـنین 🇮🇷 لە شدن

پڵۆخاو / p(i)łoxaw/: ئاوەڵـناو. داقنـاو؛ داقنیـو 🇮🇷 لەشدە

پڵۆخین / p(i)łoxîn/: ☞ پڵیخین

پڵۆزگردی / p(i)łosnayere/: ☞ پەڕەسێلکە

پڵۆسنایەرە / p(i)łosnayere/: ☞ داپڵۆساندن

پڵۆسیایەرە / p(i)łosyayere/: ☞ داپڵۆسان

پڵۆسین / p(i)łosîn/: ☞ داپڵۆسین؛ هەڵپڵۆسین

پڵۆمای / p(i)łomay/: چاوگ. پڕمە کردن 🇮🇷 زیـر گریە زدن

پڵووچ / p(i)łûç/: پێرۆ. ← **پێچ‌وپڵووچ**

پڵیتە / p(i)łîte/: ناو. فتێلە 🇮🇷 فتیلە

پڵیتەکێش / p(i)łîtekêş/: نـاو. دارووکـەی چـرای ڕۆن گەرچەک 🇮🇷 فتیلەکش

پڵیخ / p(i)łîx/: ئاوەڵناو. فڵچ 🇮🇷 لە

پڵیخان / p(i)łîxan/: چـاوگ. ۱. پـوان؛ داڕزان ۲. فڵچەوە بوون 🇮🇷 ۱. پوسیدن ۲. لهیدن

■ ئاوەڵـناوی بـەرکاری: پڵـیخاو/ چـاوگی نـەرێنی: نەپڵیخان

پڵیخانـــدن / p(i)łîxandin/: چـــاوگ. تێـــەڕ. //پڵیخاندت؛ دەپڵیخێنی؛ بپڵیخێنە// داپڵۆخاندن 🇮🇷 لە کردن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەپڵیخاندن

پڵیخاندنەوە / p(i)łîxand(i)newe/: ☞ **پڵخاندنەوە**

پڵیخانەوە / p(i)łîxanewe/: ☞ **پڵیشانەوە**

پڵیخاو / p(i)łîxaw/: ئاوەڵـناو. پڵیشاو؛ فڵچەوەبـوو 🇮🇷 لهیدە

پڵیخـاوە / p(i)łîxawe/: ئاوەڵـناو. هەڵـــفلیقاو 🇮🇷 لەشدە

پڵیزر / p(i)łîzir/: ☞ **پەڕەسێلکە**

پڵیشـان / p(i)łîşan/: چـاوگ. تێنەپـەڕ. //پڵیشـای؛ دەپڵیشێی؛ بپڵیشە// پڵخان؛ پڵیخان 🇮🇷 **لهیدن**

■ ئاوەڵـناوی بـەرکاری: پڵیشـاو/ چـاوگی نـەرێنی: نەپڵیشان

پڵیشـــاندن / p(i)łîşandin/: چـــاوگ. تێـــەڕ. //پڵیشـاندت؛ دەپڵیشـێنی؛ بپڵیشـێنە// پڵـخاندن؛ دەبەر پێ دان و پان کردنەوە 🇮🇷 لە کردن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەپڵیشاندن

پڵیشـــاندنەوە / p(i)łîşand(i)newe/: چـــاوگ. پڵخاندنەوە؛ دەبەر پێدا پان کردنەوە 🇮🇷 لە کردن

پڵیشـــانەوە / p(i)łîşanewe/: چـــاوگ. تێنەپـــەڕ. //پڵیشایەوە؛ دەپڵیشـێیەوە؛ بپڵیشـێوە// پڵـخانەوە؛ پڵیخانەوە؛ فڵچ بوونەوە 🇮🇷 لە شدن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: پلیشاوەوە/ چاوگی نەرێنی: نەپلیشانەوە

پلیشاو / p(i)łîşaw/: ئاوەڵناو. پان و فلچبووەوە؛ لە بەر یەک چوو ☰ له شده

پلیشاوە / p(i)łîşawe/: ئاوەڵناو. پلیشاو ☰ لهیده

پلینگ / p(i)łîng/: ☜ **پلنگ**¹

پمپار / pimpar/: ناو. پەلپینە؛ پرپرە ☰ گیاه خُرفه

پمپمۆک / pimpimok/: ناو. پفدانک؛ تیزانگ ☰ بادکُنک

پن / pin/: ناو. ۱. قرنوو؛ مێروویەکی چکۆلەی پانکەڵەی سوورە بە پێستی ئاژەڵەوە دەنووسێ ۲. پۆلوو؛ سکڵ؛ پەنگر ۳. پنت؛ خاڵ؛ نوختە؛ پەڵەی چکۆلە ٤. شەق؛ شەپ ٥. تەرزی باریکی تەڕەکاری ٦. پند؛ قنگ ☰ ۱. حشره‌ای کوچک که به پوست دام می‌چسبد ۲. اخگر ۳. نقطه ۴. تیپا ۵. جوانه‌ی جالیزی ۶ پیزی

پناڵتی / p(i)naltî/: ناو. ۱. سزا؛ تاوان ۲. *[وەرزش]* ئەو تاوانە کە لە سۆنگەی هەڵەیەکەوە، بەری تیمێک دەکەوێ ☰ ۱. جریمه ۲. پنالتی

پنپنۆک / pinp(i)nok/: ☜ **پتپتۆك**²

پنت / pint/: ناو. پن؛ پنک؛ خاڵ؛ نوختە؛ پەڵەی گچکە ☰ نقطه

پنتک / pintik/: ناو. گزموولە؛ خڕی چکۆلە لە قوڕ ☰ گلوله‌ی کوچک گلی

پنتی / pintî/: ئاوەڵناو. ۱. پیس؛ گەمار؛ چڵکن ۲. تەمەڵ و بێکارە ☰ ۱. چرکین ۲. تنبل و لش

پنج / pinc/: ناو. پنچ: ۱. بنەگیا ‹لەوانەیە ڕۆژی نەورۆز، وەک پنجێک گیا/ لە سەر گردی مەلا مەروان بژێمەوە «پەشێو»› ۲. ڕەگ و ڕیشە ‹ئەو تیشکی خودایە بۆ هەمیشە/ بۆ هەر شتێ بۆتە پنج و ڕیشە «هەژار، *مەم و زین*»› ۳. پینەی قەڵشی دەفری گڵین ☰ ۱. بوته ۲. ریشه ۳. پینه‌ی ظرف سُفالین

▣ **پنج بەستن**: ڕیشە داکوتان؛ شین بوون و گەشە کردن ☰ ریشه دواندن

پنج کردن: ☜ **پنج لێنان**

پنج لێنان: پنچ کردن؛ گرتنی درزی دەفری گڵین بە پینەی تایبەتی ☰ مرمت کردن ظرف سُفالین

پنجاڕ / pincař/: ناو. ۱. بنە گیا؛ پنچکە گیا ۲. گیای خواردنی نەچێنراو ☰ ۱. بوته ۲. گیاه خوراکی چیده نشده

پنجک / pincik/: ناو. پنجی چکۆلە؛ دەوەن؛ بنە گیای کورت ☰ بُتّه

پنجڵ / pincił/: ئاوەڵناو. دایمە پیس و چەپەڵ ☰ همیشه کثیف

پنج‌ومۆر¹ / pinc û mor/: ناو. ۱. پەنجەومۆر؛ شوێنی قامک لە ژێر نووسراوەدا ۲. دیلی؛ ئەسیری ‹وەڕەز بووم لەو ژیان و پنج‌ومۆرە/ بە ئازادی بژیم تاوێکی، زۆرە «هێمن»› ☰ ۱. اثر انگشت ۲. اسیری

▣ **پنج‌ومۆر لە خۆ نان**: ۱. *[کینایە]* شات‌وشووت کردن ۲. لووتبەرزی کردن ☰ ۱. لاف زدن ۲. تکبر نشان دادن

پنج‌ومۆر²: ئاوەڵناو. دیل؛ زیندانی؛ بەندی ‹براکەم لەم ژوورەدا پنج‌ومۆر کراوە› ☰ زندانی

پنجەدڕوو / pinced(i)řû/: ناو. بنەدڕک ☰ خاربُن

پنجەگیا / pinceg(i)ya/: ناو. تەپکە؛ بنەگیا ☰ بوته

پنچ / pinç/: ☜ **پنج**

پنچک / pinçik/: ناو. ۱. دەوەن؛ بنە داری پڕژ و چکۆلە ‹سوێسکە لە بن پنچک خزا/ چۆلەکە لە جریوە کەوت «هێمن»› ۲. گیایەکە وەک قەیاغ لە زەلکاو و قەراخ ئاو دەڕوێ، میترێک بەرز دەبێتەوە و بۆ باقەبێن کەڵکی لێ وەردەگرن ☰ ۱. بوته‌ی درختی ۲. گیاهی باتلاقی

پن‌چەرخێن / pinçerxên/: ناو. تاولەمە؛ تابلەمە ☰

آتشگردان

پند / pind/: ناو. ۱. ئەسپێی مریشک ۲. پندرۆ؛ پنگ؛ کۆم؛ کونی پاشەوەی گیاندار ۳. ☞ پندەپیر 🇮🇷 ۱. شپش مرغ ۲. سوراخ مقعد ۳. ☞ **پندەپیر**

پندر / pindir/: ئاوەڵناو. پنگر: ۱. پنر؛ کزر؛ توندەوە بووی شل؛ نیوە وشک ۲. هەڵقرچاو بە هۆی ئاو هەڵمژینەوە (پێستی پەنجە) 🇮🇷 ۱. نیم خشک ۲. چروک شدە بر اثر جذب آب (پوست انگشتان)

⊡ **پندر بونەوە**: ۱. وشک و کزر بوونەوە ۲. تەواو بوونی زگچوون ۳. هەڵقرچانی پێستی پەنجە بە هەڵمژینی ئاو 🇮🇷 ۱. خشک شدن ۲. بند آمدن اسهال ۳. چرووک شدن پوست انگشتان بر اثر جذب آب

پندرپۆزە / pindirpoze/: ناو. ڕووەکێکە لە قەراخ جۆگە و ڕووبار دەڕوێ 🇮🇷 گیاهی است

پندرحاڵی / pindirĥałî/: ئاوەڵناو. *[پلار]* ناحاواو؛ گوێنەبیس 🇮🇷 خُشک‌سر

پندرۆ / pind(i)ro/: ناو. پن؛ پند؛ کۆم؛ کونی پاشەوەی گیاندار 🇮🇷 سوراخ مقعد

پندری / pind(i)rî/: ناو. سەقلە؛ گرفت؛ قەبزی 🇮🇷 یبوست

پندریسک / pind(i)rîsk/: ناو. باڵندەیێکی بۆری چکۆلە و هار و هاج و نەسرەوتە 🇮🇷 پرندەای است

پندریشک / pind(i)rîşk/: ☞ **پرمێشك**

پندڕ / pindiř/: ئاوەڵناو. ڕیشاڵ ـ ڕیشاڵ 🇮🇷 پارە ـ پورە

پندو / pindû/: ناو. گیایەکە 🇮🇷 گیاهی است

پندەپیر / pindepîr/: ناو. پند؛ جالجالووکە؛ داپیرۆشک 🇮🇷 عنکبوت

پنر / pinir/: ☞ **پندر۔۱**

پنری / pinrî/: ناو. کزری؛ نیوە وشکی 🇮🇷 نیم خشکی

پنژ / pinj/: ناو. ئاروشک؛ پژمە 🇮🇷 عطسە

پنژە / pinje/: ☞ **پژمە**

پنژین / pinjîn/: ☞ **پژمین**

پنس / pins/: ناو. کەڕوو؛ کەڕەکیفە 🇮🇷 کپک

پنک / pink/: ناو. پنت؛ خاڵ 🇮🇷 نقطە

پنکاف / pinkaf/: ناو. گوڵاو 🇮🇷 گلاب

پنکاڤ / pinkav/: ناو. گوڵاو؛ گولاڤ 🇮🇷 گُلاب

پنک ۔ پنک / pinik pinik/: ئاوەڵناو. ۱. پەڵە ـ پەڵە؛ پنۆک ـ پنۆک ۲. کاژ و واژ؛ خاڵ ـ خاڵ (بەفری کوێستان) 🇮🇷 ۱. لکە ـ لکە ۲. خال ـ خالی

پنکۆ / pinko/: ناو. ژن 🇮🇷 زن

پنگ / ping/: ناو. ۱. ☞ **پوونە** ۲. پەڵە؛ لەکە 🇮🇷 ۱. ☞ **پونە** ۲. لکّە

پنگاو / pingaw/: ☞ **پەنگاو**

پنگر / pingir/: ناو. ۱. پەرەنگ؛ پۆلوو؛ سکڵ؛ پن؛ پۆل ۲. ☞ **پندر** 🇮🇷 ۱. اخگر ۲. ☞ **پندر**

پنگرکێش / pingirkêş/: ناو. ئاسنێکی سەرخواری دەسکدارە، سکلی پێ ڕادەگوێزن 🇮🇷 آتشگیر

پنگرگر / pingirgir/: ناو. پەلکێش؛ مەقاش؛ ماشە 🇮🇷 انبُر

پنگرین / pingiřîn/: چاوگ. تووڕە بوون؛ غەیدین 🇮🇷 عصبانی شدن

پنگە / pinge/: ☞ **پوونە**

پنگەسورە / pingesûre/: ☞ **سورەپنگ**

پنگەڵ / pingeł/: ناو. پنگەی پیر 🇮🇷 پونەی پیر

پنۆ / p(i)no/: ☞ **پنۆك**

پنۆرە / p(i)nore/: ناو. داری دوو فلیقانە بۆ کۆ کردنەوەی دڕک و داڵ 🇮🇷 چوب دوشاخە برای جمع کردن خس و خاشاک

پنۆک / p(i)nok/: پنۆ؛ لەکە؛ خاڵ؛ پەڵەی چووک 🇮🇷 لکّە

پنۆک ــ پنۆک / p(i)nok · p(i)nok/: ئاوەڵناو. خاڵ ـ خاڵ؛ پەڵە ـ پەڵە 🇮🇷 لکە ـ لکە

پنو / p(i)nû/: ☜ **پینه ـ۱**

پنـه / p(i)ne/: نـاو. پنـــێ؛ تەختـــە و دەپێکـــە ئەنگوتکە هـەویری لـە سـەر پـان دەکەنـەوە ▤ تختەای کە خمیر نان را روی آن پهن می کنند

پنی / p(i)nî/: ☜ **پینه ـ۱**

پنیا / pinya/: ئاوەڵناو. پەنامەکی ▤ نهانی

پنیسیلین / p(i)nîsîlîn/: نـاو. مـاکی دژە چڵـک (ئانتیبیوتیک) کە لە جۆرێک کارگ دەگـیرێ ▤ پنیسیلین

پنیۆز / pinyoz/: ↓

⊡ **پنیۆز بون**: چوونی کاتی ▤ رفتن به طور موقت

پنێ / p(i)nê/: ☜ **پنه**

پوار^{١} / p(i)war/: ناو. ١. گژ و گیای وردیلە و نەرم و زۆرتر پەڕیوی خۆرەتاو کە بۆ لەوەڕ زۆر پەسندە ٢. مژەک؛ ئامرازێکی بژیشکی کە تراوی لە لەش پێ هەڵدەکێشن (وەک خوێن و ...) ▤ ١. ریزەگیاه ٢. پوار

پوار^{٢}: ئاوەڵـناو. ١. پـاقژ؛ پـاک و خـاوێن ٢. ڕزیـو؛ پرتووکاو ▤ ١. پاک ٢. پوسیده

پوارتک / p(i)wartik/: نـاو. ڕزوای ناوەڕۆکی دار و درەخت ▤ مغز پوسیدەی درخت

پواز / p(i)waz/: ناو. هۆرەی بچووک؛ سنگێکە لە درزی داری قەڵشاوی دەنێن تا یەک نەگرێتـەوە ‹دار پوازی لە خۆی نەبێ، ناقڵەشـێ «مەسـەل»› ▤ بِغاز

پوازەنـاو / p(i)wazenaw/: نـاو. دارێکـە وە بـەر بەرداشی دەدەن بۆ بڵند کردنی ▤ بِغاز سنگ آسیا

پوان^{١} / p(i)wan/: چاوگ. تێنەپەڕ. //پوای؛ دەپـوێ؛ بپوێ// ڕزین ▤ پوسیدن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: پواو/ چاوگی نەرێتی: نەپوان

پوان^{٢}: نـاو. شیلان؛ جلیق؛ بەری شیلانەکێوی کـە ڕوەکێکی دڕکاوییە ▤ ثمر نسترن کوهی

پواندن / p(i)wandin/: چاوگ. ڕزاندن ▤ پوساندن

پـواو / p(i)waw/: ئاوەڵناو. ڕزیو ‹مس و مەسـینەی لە ژەنگا پواو/ دای بنێ بۆ من لە ساغ و شکاو «قانع»› ▤ پوسیده

پوای / p(i)way/: چاوگ. ڕزین ▤ پوسیدن

پوپی / pupî/: ☜ **پەپووسلێمانە**

پوت / put/: نـاو. ١. بت؛ بوت؛ خوای دەسـکرد ٢. پوڕت؛ کوڵکەی وشتر و بەرخ ▤ ١. بُـت ٢. کُـرک شتر و برّە

پوتـاسیوم / putasyum/: نـاو. کـالیوم؛ تـوخمی کیمیایی کانزایی، بە ژمارەی ئەتومی ١٩ و کێشی ئەتومی ٣٩,١٠، کانزایەکی سـپی زیـوی، نـەرم و سووکە و لە سروشتدا بە فراوانی هەیە ▤ پتاسیم

پوتیتـە^{١} / putîte/: نـاو. پەتاتـە؛ سـێفەعەرزیلە ▤ سیبزمینی

پوتیتە^{٢}: ئاوەڵناو. پۆتە؛ وردیلە ▤ بسیار ریز

پوتێتە / putête/: ☜ **پەتاتە**

پوخت^{١} / puxt/: ناو. کاری لێنانی شێو ▤ پُخت

پوخـت^{٢}: ئاوەڵـناو. پـاک و تـەکووز ‹کارەکـانی زۆر پوختـن› ▤ مُرتب

⊡ **پوخت کردن**: ڕێکخستن و جێبـەجێ کـردن ▤ ترتیب دادن

پوخت^{٣}: ئاوەڵکار. ١. بە وردی ‹هەموو بارێکی پوخت لێکداوە› ٢. بە پاکی و تەکووزی ‹پوخت نان دەکا› ▤ ١و٢. مُرتب

پوختـایی / puxtayî/: ناو. پوختـە؛ بـژاردەی وتـار ‹پوختایی وتار لە من ببیسی باشە/ تۆزێکی لـە خـۆڵ بەرز ببووی، با بردی «هەژار، *چوارینەکانی خـەییام*»› ▤ چکیدەی سخن

پوختوپـاراو^{١} / puxt û paraw/: ئاوەڵناو. لەبار و بێ کەمایەسی ‹نـە خواردەمـەنیت پوخـتوپـاراوە/ نـە هەرگیز ماڵت گەسک دراوە «هـەژار، *ئاڵـەکۆک*»› ▤ درست و حسابی

پوختوپـاراو^{٢}: ئاوەڵـکار. بـە ڕێـکوپێکـی؛ بـەبێ

کەمایەسی ‹ئێمە ئاوا نیشانەکان، پوخت و پاراو، بۆ ئەو کەسانەی تێدەگەن، دەخەینە ڕوو «هەژار، *قورئان*»› ▤ بە درستی

پوختوپەز / puxt û pez/: ناو. کاری شێو لێنان ▤ پختوپز

پوختە^{١} / puxte/: ناو. پوختایی؛ هەڵبژاردە؛ بژاردەی قسە ‹دەگەڵ عەبدوللا کانیمارانی چووینە لای [نووری شاوەیس]. چۆنمان لێ بیست، پوختەکەی دەگێڕمەوە ... «هەژار، *چێشتی مجێور*»› ▤ چکیدەی سُخن

پوختە^{٢}: ئاوەڵناو. لەبار و تەکووز ‹بە ڕاستی ژینی چەمچەمالم هەرچەند درێژ و ناخۆش بوو، بەلام پانیش بوو، گەلێ شتی جوانم تیا نووسی و گەلێ شتی ناتەواوم تیا تەواو کرد. هەروەک گەلێ شتی نووسراویشم تیا پوختە کرد «شێخ موحەممەدی خاڵ»› ▤ مُرتب

پودو / pudû/: ☜ **پدوو**

پوراشێوکە / puraşêwke/: ☜ **پووراشێوکە**

پورت / purt/: ناو. پەڕ و باڵ ▤ پر و بال

پورتکاندن / purt(i)kandin/: چاوگ. پەڕ لێ دارنین ▤ پر کندن

پورزان / purzan/: ناو. پورکنج؛ دڕکێکە وەک وشترخۆرکە ▤ نوعی خار

پورکنج / purkinc/: ☜ **پورزان**

پورگ / purg/: ناو. ئەو هەودایانەی کرم و جانەوەر لە دەوری خۆیانی دەتەنن ▤ تاری کە جانوران بە دور خود می‌تنند.

پوڕ / puř/: ئاوەڵناو. ١. زۆر؛ زاف ٢. پڕ؛ سەرڕێژ ‹تا دیدەی مەستت پوڕ سورمەی توورەن/ دیدەی پوڕنەسرم خاو جە لاش دوورەن «سەیدی»› ▤ ١. زیاد ٢. پُر

پوڕت / pufit/: ناو. لوا؛ بەرگن؛ تووکی وشتر و بەرخ ▤ کُرک شتر و برّه

پوڕکری / pufk(i)rî/: ئاوەڵناو. دامەلاغاس؛ تالانکراو ▤ غارت‌شده

پوژمۆر / pujmor/: ئاوەڵناو. سیس؛ ژاکاو؛ چرچهەڵگەڕاو ▤ پژمُردە

پوشت / puşt/: ناو. ئوبنەیی؛ پیاوی قووندەر ▤ اُبنە

پوف^{١} / puf/: ناو. ١. سی؛ جەرگی سپی ٢. فووی بەهێز ▤ ١. شُش ٢. فوت

پوف^{٢}: دەنگ. پیف؛ وشەی دەربڕینی بێزاری لە بۆنی ناخۆش ▤ پیف

پوفلک / pufilk/: ناو. پفدانک؛ تیزانگ؛ پزدانی فوودان ▤ بادکُنک

پوق / puq/: ناو. پشت؛ مازی؛ ڕەت ▤ پُشت؛ مقابلِ رو

پوک / puk/: ☜ **پووک**^{١}_١

پوکاوڵە / pukawłe/: ☜ **پووکاوڵ**

پول / pul/: ☜ **پێڵ** _١

پولپولۆز / pulpuloz/: ئاوەڵناو. ئاڵۆزاو؛ شێواو ‹یەکێ ناف گوند دەروێشێک ڤانڤانایە/ سەری پولپولۆز ململانک عەبایە «؟»› ▤ پریشان

پولیس / pulîs/: ناو. پۆلیس: ١. شارەبانی؛ مەزرینگەی بەرپرسی هێمنایەتی ولات ٢. شارەبان؛ هەرکام لە کارگێڕانی شارەبانی ▤ ١. ادارەی پلیس ٢. پلیس

▣ **پولیسی تاوان:** پولیسی نەهێشتنی تاوان ▤ پلیس جرایم

پولیسی هاتوچۆ: پولیسی ڕێوبان ▤ پلیس راهنمایی و رانندگی

پولیسخانە / pulîsxane/: ناو. نگەت ▤ قرارگاه پلیس

پولیسور / pulîsur/: ☜ **پەڕەسیلکە**

پولیسی / pulîsî/: ئاوەڵناو. ١. سەبارەت بە پولیس ‹فیلمی پولیسی› ٢. هۆگر و خووگرتوو بە پولیس ‹حکوومەتی پولیسی› ▤ ١و٢. پلیسی

پولی‌کۆپی / pulîkopî/: ناو. ئامرازی کۆپی گـرتن ☰ پُلی‌کُپی

پولیوێر / pulîwêr/: ناو. جاکەت؛ کراسی چنراوی بەرۆک بەستراو ☰ پُلیور

پوڵتۆخ / puɫtox/: ☜ **پڵتۆخ**

پوماد / pumad/: ناو. هەتوان؛ مەڵهەم؛ دەرمـانی هەویرئاسای سەر زام ☰ پُماد

پومپ / pump/: ☜ **پۆمپ**

پوند / pund/: ☜ **پاوەن^{١}ـە**

پونژین / punjîn/: چاوگ. پەنژین؛ پژمین؛ پژمین؛ پشمین ☰ عطسه کردن

پونس / punis/: ☜ **پۆنیس**

پونگ / pung/: ☜ **پوونە**

پونگاڵ / pungal/: ناو. ناوەند؛ ناوەڕاست ☰ وسط

پونگاو / pungaw/: ☜ **پەنگاو**

پونگە / punge/: ☜ **پوونە**

پووێڕ / puwêř/: ☜ **پوێڕ**

پوە / p(i)we/: ناو. بەری قامیش کـە وەک لۆکـە دەچێ ☰ ثمر نی که شبیه پنبه است

پوەڵەکارگ / p(i)weɫekar(i)g/: ناو. قارچکی دار؛ قارچکە جنۆکانە؛ قارچەجنانە؛ پیفێ کە وشـکەوە دەکرێ بۆ پووشوو ☰ غاریقون؛ قارچ سمی

پویت / p(i)wît/: ناو. بەرگن؛ لوا؛ مـووی وشـتر و بەرخ و کەروێشک ☰ کُرک

پویڕ / p(i)wîř/: ☜ **پوێڕ**

پویست / p(i)wîst/: ☜ **پێست**

پویشک / p(i)wîşk/: ناو. ١. چەڵـتووک ٢. بەڵـم؛ کای هەرزن و چەڵتووک ☰ ١. شالی ٢. کاه شـالی و ارزن

پویل / p(i)wîl/: ناو. پووڵ؛ پارە ☰ پول

پوینە / p(i)wîne/: ☜ **پوونە**

پۆ^{١} / po/: ناو. ١. هەواڵی ڕایەڵ؛ تێوەدانی تـەون ٢. ☜ **پـدو** ٣. لـک و پـۆپی دار ٤. کـوێرووی گـەنم ☰ ١. پـود ٢. ☜ **پـدو** ٣. شـاخ و بـرگ ۴. سیاهک گندم

⊡ **پۆ دان**: تالـی پـۆ خسـتنە چنـراوەوە ☰ پـود انداختن در بافته

پۆ دانەوە: *[کینایە]* قووڵ بوونەوە؛ نەبڕانەوە ☰ بـە درازا کشیدن

پـۆ شـکاندن: *[مـەجاز]* سەرکێشـی کـردن؛ سەربزێوی کردن ☰ طغیان کردن

پۆ^{٢}: ☜ **پێوە ـ**

ـ **پۆ^{٣}**: پاشەوشە. ڕزیو ‹عەنبارەپۆ› ☰ پوسیده

پۆ^{٤}: پێرۆ. ← **پەڵ‌وپۆ**

پۆباریک / pobarîk/: نـاو. پـۆی وەک دەزوو لـە تەوندا ☰ پود باریک در فرشبافی

پۆپ / pop/: ☜ **پۆپە**

پۆپانە / popane/: ناو. پۆپەی مەل ☰ تاج پرنده

پۆپچە / popçe/: نـاو. دوگمـە؛ کلانـە؛ پشـکوژ ☰ دُکمه

پۆپچـەرمگ / popçermig/: نـاو. *[کینایـە]* پۆپچـەرموو: ١. پیرێـژن ٢. ژنی بەئـەزموون و دنیادیتە ☰ ١. پیرزن ٢. زن باتجربه

پۆپچەرموو / popçermû/: ☜ **پۆپچەرمگ**

پۆپرە / popre/: ☜ **پۆپە**

پۆپکە / popke/: نـاو. ١. پۆپـەی کەڵەشـێر ٢. لووتکە؛ دوند ☰ ١. تاج خروس ٢. قُلّه

پۆپڵ / popiɫ/: ناو. پۆپە ☰ تاج پرنده

پۆپن / popin/: ئاوەڵناو. کاکۆڵدار ☰ کاکُلی

پۆپنە^{١} / popne/: ناو. پۆپە ☰ تاج پرنده

پۆپنە^{٢}: ئاوەڵـناو. ١. کاکۆڵدار؛ بە کاکۆڵ ٢. لـک و پنجی تێکەڵاوی بڵاو (گیـا) ☰ ١. کـاکُلی ٢. پُـر و درهم (گیاه)

پۆپنەکەڕەشێڵە / popnekeřeşêɫe/: ☜ **پۆپەکەڵەشێرە**

پۆپنـەکی / popnekî/: ئاوەڵـناو. سـەربەقیتکە؛

کاکۆڵدار ‹چوړەپۆپنەکی› ▤ کاکُلی

پۆپە / pope/: ناو. پۆپ؛ پۆپرە؛ پووپە: ١. پۆپیتە؛ قیتکەی سەری باڵندە ٢. پۆر؛ کاکۆڵی سەری مرۆ ٣. دوند؛ قووچکەی چیا ٤. سەرچڵۆپەی دار؛ بانترین شوێنی دار ‹گوڵی هێنابوو لە پۆپەی چنار/ لێی دابوو چنار گوڵ بوو بە بەهار «پیرەمێرد»› ▤ ١. تاجِ پرنده ٢. کاکُل ٣. قُلّه ۴. نُک درخت

پۆپەپان / popepan/: ناوەڵناو. هەزارپۆپە؛ هەزارپۆپ؛ هەزارپۆپنە (کەڵەشێر) ▤ تاج پهن (خروس)

پۆپەڕەشە / popeřeşe/: ناو. پۆپەشینە؛ پووپەڕەشە؛ نەخۆشییەکە بە مریشکان وەردەبێ ▤ نوعی بیماری ماکیان

پۆپەژمین / popejmîn/: ناو. پۆپەشمین؛ پێخەفێکی زۆر تەنکە لە خوری ئەیکەن ▤ شمد پشمی

پۆپەشمین / popeşmîn/: ☜ **پۆپەژمین**

پۆپەشینە / popeşîne/: ☜ **پۆپەڕەشە**

پۆپەکەڵەشێر / popekełeşêr/: ☜ **پۆپەکەڵەشێرە**

پۆپەکەڵەشێرە / popekełeşêre/: ناو. پۆپنەکەڕەشێلە؛ پۆپەکەڵەشێر؛ گوڵێکی سوورە لە پۆپە دەکا ▤ گل تاجخروس

پۆپەمشار / popem(i)şar/: ناوەڵناو. هەڕەپۆپە؛ بە پۆپەی قیت و ددانەدارەوە (کەڵەشێر) ▤ تاج ارّەای (خروس)

پۆپیتە / popîte/: ☜ **پۆپە ـ١**

پۆت^{1} / pot/: ناو. چرچ و لۆچ؛ قرمچی ▤ چین و چروک

پۆت^{2}: پێرۆ. ← **خۆڵوپۆت**

پۆتر / potir/: ناو. بۆدرە؛ کرێمی چەور کردنی دەست و دەم و چاو ▤ کِرم دست و صورت

پۆتراک / potrak/: ناو. پۆتلاک؛ پۆتەراک؛ پۆتەلاک؛ پۆتەلاگ؛ سەروگوێلاک؛ دیمەنی سەر و سەرپۆش ▤ سر و دستار

پۆتک / potik/: ناو. جلوبەرگی شڕ و کۆن ▤ لباس مُندرس

پۆتڵاک / potłak/: ☜ **پۆتراك**

پۆتە / pote/: ناوەڵناو. پۆتێ؛ زۆر ورد ‹خوەلەپۆتە› ▤ بسیار ریز

پۆتەراک / poterak/: ☜ **پۆتراك**

پۆتەکە^{1} / poteke/: ناو. لاتەڕافە ▤ پهلو

پۆتەکە^{2}: ناوەڵناو. بێنموود؛ بێفەڕ ▤ بدترکیب

پۆتەڵاک / potełak/: ☜ **پۆتراك**

پۆتەڵاگ / potełag/: ☜ **پۆتراك**

پۆتی / potî/: پێرۆ. ← **لۆتی و پۆتی**

پۆتین / potîn/: ناو. پووتن؛ پووتین؛ لاپچین؛ کەوشی لاسک درێژی کەمتر لە چەکمە ▤ پوتین

پۆتێ / potê/: ☜ **پۆتە**

پۆخ^{1} / pox/: ناو. ١. پۆخە؛ خونچەی کولووکی دار ٢. بن و ڕیشەی برین ▤ ١. غُنچەی شکوفە ٢. ریشەی زخم

پۆخ^{2}: ناوەڵناو. زۆر گەیشتووی پلیخاو ▤ لە شدە

پۆخک / poxik/: ناو. گولینگەی کڵاو ▤ منگولەی کلاە نمدی

پۆخل / poxil/: ☜ **پۆخڵ**

پۆخڵ / poxił/: ناوەڵناو. پۆخل؛ پۆخڵە؛ چڵکن؛ ناتەمیس ‹پیس و پۆخڵ› ▤ کثیف

پۆخڵکار / poxiłkar/: ناوەڵناو. ناپوختکار؛ گەنەکار ▤ گندکار

پۆخڵە^{1} / poxłe/: ناو. بنی برین؛ ریشەی برین ▤ ریشەی زخم

پۆخڵە^{2}: ☜ **پۆخڵ**

پۆخڵەوات / poxłewat/: ناو. ١. کاری پیس و بێکەڵک ٢. خرکەوپڕکە؛ کەلوپەلی بێنرخ ▤ ١. کار کثیف و بیارزش ٢. خرتوپرت

پۆخە / poxe/: ناو. پۆخ؛ خونچەی گلۆوکی دار ≌ غُنپەی شکوفه

پۆخەکـە / poxeke/: ئاوەڵـناو. *[پـلار]* قیـزەون؛ ناشیرین ‹تووتـەی پۆخەکـەی پووتـە/ کورتەباڵایـە ڕووتە «*هەژار، پێنج ئەنگوست*»› ≌ بدترکیب

پۆخەڵـە / poxełe/: نـاو. دەرەدەوا؛ بـابردۆک؛ پوورئاشۆکە؛ گیایەکە بە لق و پۆی زۆر و ڕیشـەی ناسکەوە، با هەڵـیدەکەنێ و هەڵیدەسـووڕێنێ ≌ اَبلک بادآورد

پۆخەڵی / poxełî/: ناو. گەندەڵی؛ فەت ≌ فساد

پۆخین / poxîn/: ناو. ١. قاوتی گەنم ٢. چێشـتی بۆدراو ٣. جێژنێکی ئێزدییانە ≌ ١. قاوت گنـدم ٢. آش قاوت ٣. از اعیاد ایزدی‌ها

پۆر / por/: ئاوەڵـناو. ١. شـپرز و شـێواو (مـوو) ٢. دۆخی گەرمای زۆر کە بای هەر نایە ≌ ١. ژولیـده ٢. حالت گرمای زیاد و هوای ساکن

◘ **پۆڕ کران:** سـەر و قـژ شـێوانەوە لـە شـیوەن و تازیەدا ‹هەرچی ژن و کیـژە پـۆڕ کـراوە/ ڕوویـان دەڕنی بە دەم سەماوە «*هـەژار، مـەم و زیـن*»› ≌ ژولیده شدن موها در عزاداری

پۆرت / port/: ناو. ١. پرتـک؛ پرتـووک ٢. پۆڕمـا؛ قژی سـەر ٣. کـاری تـاریف کـردن ٤. دەرگـی گۆڕینەوەی دەیتا لە نێوان دوو کەمپیوتـەر ≌ ١. جزء کوچک ٢. موی سر ٣. تمجید ۴. پورت

پۆرتخ / portix/: نـاو. زووخ؛ چلکی برین ≌ چرک زخم

پۆرتخە / port(i)xe/: ناو. بنی برین؛ ڕیشەی کوان ≌ ریشەی ناسور

پۆرتک^{1} / portik/: نـاو. سـەرپۆش؛ مووداپـۆش ≌ سرپوش

پۆرتک^{2}: ئاوەڵناو. ڕزیو؛ پرتووکیاگ ≌ پوسیده

پۆرتکان / port(i)kan/: چاوگ. تێنەپەڕ. //پۆرتکـای؛ دەپۆرتکێی؛ بپۆرتکە// ڕزین؛ پوان ≌ فرسودن

■ ئاوەڵـناوی بـەرکاری: پۆرتکـاو/ چـاوگی نـەرێنی: نەپۆرتکان

پۆرتکـاو / port(i)kaw/: ئاوەڵـناو. ڕزاو؛ پـواو ≌ پوسیده

پۆرجن / porcin/: ناو. بێژنگ ≌ آلک

پۆرخز / porxiz/: ئاوەڵناو. پۆرخس: ١. چەمووش؛ تـۆڕ ٢. خوێـڕی و بـەرەڵا ٣. ناوچاوتـاڵ ٤. تەوەزەل؛ تەمبەل ≌ ١. رموک ٢. بیکاره ٣. تُرشـرو ۴. تنبل

پۆرخس / porxis/: ☜ **پۆرخز**

پۆرسان / porsan/: ناو. کاوێژ ≌ نشخوار

پۆرسـاندن / porsandin/: چـاوگ. کـاوێژ کـردن؛ کاوینەوە ≌ نشخوار کردن

پۆرسپی / pors(i)pî/: نـاو. ١. پـۆپچـەرمگ؛ پیرێـژن ٢. ☜ **پێخەسـو** ≌ ١. پیـرزن ٢. ☜ **پێخەسو**

پـۆرگ / por(i)g/: نـاو. ١. زیپکـەی هەڵـتۆقیوی پڕئاو ٢. پۆڕگ؛ پۆلکە؛ پینەی دەست ٣. نێرتکـی ناو دومەڵ ٤. کیس؛ پەنامی برین و بـن دیـان ٥. پـەترۆک؛ پەترۆکـە؛ قرتماخـەی بـرین ٦. چەڵتووک؛ تیکولی برنج ٧. ناو گۆڕکی ڕەشماڵ ٨. باری چیغ و چادر ‹پۆرگ لە سـێبەر، شـادەوارم دی «قانع»› ≌ ١. تاول ٢. پینـەی دسـت ٣. غـدّەی داخل دُمل ۴. ورم زخم و دنـدان ۵. کبـرەی زخـم ۶. شالی ۷. آتشدان سیاه چادر ۸. کیسه چادر

پـۆڕ^{1} / poř/: نـاو. ١. مـووی سـەر ٢. ئاڤـدەل؛ ئایکناسە؛ پوور؛ دوراج؛ زێوەکەو؛ باڵـندەیێکە لـە مریشـک زلتـر، نێریـان ڕەشـی خـاڵ‌خاڵـە و مێکانیان قاوەیی ڕێ ـ ڕێ، لاقی سوورە و زۆرتـر خۆ حەشار دەدا ≌ ١. موی سر ٢. دُرّاج

پۆڕ^{2}: ئاوەڵـناو. ١. هەراو؛ گوشاد؛ بەرین ٢. ڕێـک و جـۆر. بەرانبـەر: **نـەپـۆڕ** ٣. چـڕ؛ چـڕ و پـڕ ≌ ١. عریض ٢. مُنظّم ٣. مُتراکم

پۆڕان / pořan/: چاوگ. پۆڕیان؛ ڕێک‌وپێک بوون؛ جۆر بوون ☰ جور در آمدن

پۆڕاندن / pořandin/: چاوگ. ۱. داچنین؛ دامەزراندن لە شوێنێ ۲. تێ‌ترنجاندن؛ تێ‌تەپاندن ☰ ۱. چیدن ۲. چپاندن

پۆڕگ / pořig/: ناو. ئاگربەرەک؛ بلۆق؛ تۆقلە ☰ تاول

پۆڕما / pořma/: ناو. پۆرت؛ قژی سەر ☰ موی سر

پۆڕیان / pořyan/: ☜ **پۆڕان**

پۆڕیای / pořyay/: چاوگ. لوان؛ دەس دان ☰ امکان یافتن

پۆز / poz/: ناو. ۱. کەپۆ؛ لووت ۲. دەم و لەوس ۳. کۆم؛ کونی قنگ ٤. زەنبوورەی ئاش ٥. فیز؛ دەمار ٦. پواز ☰ ۱. بینی ۲. لب و لوچه ۳. پیزی؛ سوراخ مقعد ۴. سوراخ تنگ ناو آسیا ۵. غرور و تکبر ۶. بغاز

پۆزکە / pozke/: ناو. ۱. بابلیسۆک؛ لووتی ماسی ۲. خرتوومی فیل ☰ ۱. دماغ ماهی ۲. خرطوم فیل

پۆزنکان / pozinkan/: چاوگ. پوان؛ ڕزین ☰ فرسودن

پۆزە / poze/: ناو. دەم و قەپۆزی حەیوان ☰ پوزەی حیوان

پۆزەبەن / pozeben/: ناو. پۆزەبەند؛ زاربێنی بێچووی شیرخۆری ئاژەڵ ☰ پوزەبند

پۆزەبەند / pozebend/: ☜ **پۆزەبەن**

پۆزەتیڤ / pozetîv/: ئاوەڵناو. ئەرێنی؛ موسبەت ☰ مُثبت

پۆزەخووگە / pozexûge/: ناو. بەرێکی داری مازوو ☰ نوعی ثمر مازوج

پۆزەوان / pozewan/: ☜ **پووزەوانە-۱**

پۆزەوانە / pozewane/: ☜ **پووزەوانە-۱**

پۆژمین / pojmîn/: ناو. کاپۆڵ؛ کاژە؛ ئێسکی کەللەسەر ☰ جُمجُمه

پۆژن / pojin/: ناو. خەم؛ خەفەت ☰ غُصه

پۆژنای / pojnay/: چاوگ. داپۆشین؛ پۆشاندن ☰ پوشاندن

پۆژوان / pojwan/: ☜ **پەشیمان**

پۆژیای / pojyay/: چاوگ. پۆشران؛ پۆشیان؛ داپۆشیان ☰ پوشیده شدن

پۆس[1] / pos/: ناو. ۱. پووس؛ پێس؛ پێست ‹عەکس تەجەللای مەشعەلەی ڕووی دۆس/ شەوق مەدۆ چوون شەم نە فانۆس پۆس «مەولەوی»› ۲. جێگەی پاسەوانان ۳. تەتەر؛ جێگەی ئاڵ‌وگۆڕی نامە ٤. کەوڵی تیسکن ☰ ۱. پوست ۲. پُست نگهبانی ۳. پُستخانه ۴. پوستین

⊡ **پۆس کەندن**: کەوڵ کردن؛ پۆست کردن ☰ پوست کندن

پۆس گرتنەوە: پێست کەندن؛ پۆست کەندن/ کەنن؛ پۆست گرتنەوە: ۱. کەوڵ کردن؛ پێست لێ کردنەوە ۲. *[مەجاز]* سزای سەخت دان؛ ئەشکەنجە دان ☰ ۱. پوست کندن ۲. شکنجه کردن

پۆس[2]: ئاوەڵناو. ڕزیو؛ داڕزیاگ ☰ پوسیده

پۆسان / posan/: چاوگ. ۱. ☜ **پۆسین** ۲. شڵەژان ☰ ۱. ☜ **پۆسین** ۲. آشفتن

پۆساندن / posandin/: چاوگ. ڕزاندن؛ پواندن؛ پرتووکاندن ☰ پوسانیدن

پۆس‌پەنێر / pospenêr/: ناو. خیگە؛ خییە ☰ خیک

پۆست / post/: ناو. ۱. پێست؛ پێس؛ دەرەکی‌ترین بەشی جەستەی مرۆڤ و گیانداران ۲. توێکڵ؛ تۆکڵ؛ دەرەکی‌ترین بەشی ڕوەک ۳. پۆستە؛ پۆسە؛ کاری ناردنی نامە و بەستە لە شوێنێکەوە بۆ شوێنێکی‌تر ٤. پۆستخانە؛ دەزگای جێبەجێ کردنی ئەو کارە ٥. بنکەی پاسەوانان ☰ ۱. پوست ۲. پوسته ۳. پُست ۴. پُستخانه ۵. پُست نگهبانی

⊡ **پۆست کردن:** خستنه پۆست؛ به پۆست هەناردن؛ نامه یان شتی تر به پۆستخانه دان بۆ گەیاندن ▤ پُست کردن

پۆست کەندن/ کەنن: ☜ **پۆس گرتنەوه**

پۆست گرتنەوه: ☜ **پۆس گرتنەوه**

پۆستاڵ / postał/: ناو. ۱. پۆس؛ پۆست؛ پێست ۲. پووتین ▤ ۱. پوست ۲. پوتین

پۆستچی / postçî/: ناو. پۆستەچی؛ نامەگەیێن؛ نامەڕەسان؛ چەپەر؛ کەسی نامەبەر ▤ نامەرسان

پۆستخانه / postxane/: ناو. پۆست؛ پۆستەخانە؛ پۆسەخانە؛ تەتەر؛ پۆستە؛ پۆس؛ دەزگای نامە گوێزانەوه ▤ پُستخانه

پۆستگاڵ / postgał/: ناو. بن دووگی مەڕ ▤ زیر دُنبەی گوسفند

پۆستمودێرنیزم / postmudêrnîzm/: ناو. پاش‌نوێخوازی؛ ڕێبازێک له وێژه، هونەر، نژیاری و هزروانیدا که کۆتاییەکانی چەرخی بیستەم، له دژی نوێخوازی سەری هەڵدا ▤ پسامُدرنیسم

پۆسته / poste/: ☜ **پۆستخانه**

پۆستەچی / posteçî/: ناو. ۱. چەپەر؛ نامەبەر ۲. *[مەجاز]* پەیامهێن ‹قسەی چاک زەحمەت ئەگاتە جێی خۆی/ واتەی بەد زۆر کەس پۆستەچییە بۆی! «پیرەمێرد»› ▤ ۱. نامەرسان ۲. پیام‌رسان

پۆستەخانه / postexane/: ☜ **پۆستخانه**

پۆستین / postîn/: ناو. کەوڵی تیسکن ▤ پوستین

پۆسک / posk/: ناو. زەنبوورەی ئاش؛ کونی خواررووی دۆلاش ▤ سوراخ ناو آسیا

پۆسکەنده / poskende/: ئاوەڵناو. پۆسکەنه: ۱. توێکڵ‌لێ‌فڕێدراو ۲. *[کنایه]* ئاشکرا و بێ‌مەرایی ▤ ۱. پوست‌کنده ۲. رُک و صریح

پۆسکەنه / poskene/: ☜ **پۆسکەنده**

پۆسه / pose/: ناو. تێکوڵی ناسک (وەک هی هێلکە و ...) ▤ پوستەی نازک

پۆسەخانه / posexane/: ☜ **پۆستخانه**

پۆسیان / posyan/: چاوگ. ڕزان؛ ڕزین؛ دارزین ▤ پوسیدن

پۆسین^{۱} / posîn/: چاوگ. پۆسان؛ ڕزین؛ ڕزان؛ دارزان ▤ پوسیدن

پۆسین^{۲}: ناو. کەوڵی تیسکن؛ پۆستین ▤ پوستین

پۆسیندروو / posînd(i)rû/: ناو. کەوڵدروو؛ کەوڵکەر ▤ پوستین‌دوز

پۆش^{۱} / poş/: ئاوەڵناو. پۆشە؛ سپی گوێڕەش (بزن) ▤ سفید سیاه‌گوش (بُز)

▪ **پۆش**^{۲}: پاشەوشە. ـ پووش: ۱. دەبەرکەر؛ پۆشەر ‹ڕەشپۆش؛ خوەشپۆش› ۲. ـداپۆش ‹عەیب‌پۆش؛ سەرپۆش› ▤ ۱و۲. ـ پوش

پۆشاک / poşak/: ناو. جل‌وبەرگ ▤ پوشاک

پۆشاڵ / poşał/: ناو. ڕیشوو؛ پرزەی قەراغی قوماش ▤ تارهای اطراف پارچه

پۆشان / poşan/: چاوگ. تێپەڕ. //پۆشات؛ دەپۆشی؛ بپۆشه// کردنه بەر؛ ل خۆ کرن؛ ده بەر کردن ▤ پوشیدن؛ به تن کردن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: پۆشراو/ چاوگی نەرێنی: نەپۆشان

پۆشاندن / poşandin/: چاوگ. تێپەڕ. //پۆشاندت؛ دەپۆشێنی؛ بپۆشێنه// پۆشانن؛ پێ له بەر کردن؛ پێ پۆشین ▤ پوشاندن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەپۆشاندن

پۆشانن / poşanin/: ☜ **پۆشاندن**

پۆشای / poşay/: چاوگ. پۆشین ‹به وەڵگ خەزان بپۆشان سەنگم/ تا نیشانه بۆ جه زەردی ڕەنگم «بێسارانی»› ▤ پوشیدن

پۆشته / poşte/: ئاوەڵناو. ۱. بەرگی تازه و باش لەبەر ‹پۆشته و تێروپڕ و خۆش‌لەوەڕه/ برسی و رووت‌وڕەجاڵم تا کەی؟ «هێمن»› ۲. *[کنایه]* ساز و به کەیف ۳. جل‌وبەرگ دەبەر ‹گەدایی سەیره

ئەی یار و ڕەفیقان!/ گەهێ پۆشتە بـە پینـە و گاهـێ عوریان «قانع»›. بەرانبەر: **ڕووت** ≌ ۱. شیک پوش ۲. شاد و سرحال ۳. لباس بر تن

⊡ **پۆشتە کردن:** جل‌وبەرگ دابین کردن و دەبـەر کردن ≌ لباس مُهیا کردن و پوشیدن/ پوشاندن

پۆشتە کردنەوە: ۱. بەرگی کۆن بە تازە گۆڕینەوە ۲. *[کینایە]* ساز و بێ‌نیاز کردنی کەسێک ≌ ۱. لباس تازە پوشانیدن ۲. کسی را بی‌نیاز ساختن

پۆشتەوپەرداخ / poştewperdax/: ئاوەڵناو. ڕێک‌وپێک؛ ساز و تەیار ≌ شیک و مُرتب

پۆشتەیی / poşteyî/: نـاو. کـۆکی؛ تەڕپۆشـی ≌ خوش‌پوشی

پۆشـران / poşran/: چـاوگ. تێنەپـەڕ. //پۆشـرای؛ دەپۆشرێی؛ بپۆشرێ// پۆشیان: ۱. دە بەر کران ۲. داپۆشران ≌ ۱و۲. پوشیدە شدن

■ ئاوەڵـناوی بـەرکاری: پۆشـراو/ چـاوگی نـەرێنی: نەپۆشران

پۆشمان / poşman/: ☜ **پەژیوانی**

پۆشمانی / poşmanî/: ☜ **پەژیوانی**

پۆشە^{۱} / poşe/: ☜ **پشیلە**

پۆشە^{۲}: ئاوەڵناو. پۆش ‹هەمبوو، نەمبوو، چەند قۆشـە، دام بە بزنێکی پۆشە› ≌ سفید سیاەگوش (بُز)

پۆشەر / poşer/: ناو. داپۆشەر ≌ پوشندە

پۆشەن / poşen/: ناو. پۆشاک ≌ پوشاک

پۆشەنی / poşenî/: ئاوەڵناو. شیاوی دە بەر کـردن ≌ پوشیدنی

پۆشیاگ / poşyag/: ئاوەڵناو. نوخـوم؛ داپۆشـراو ≌ پوشیدە

پۆشیان / poşyan/: ☜ **پۆشران**

پۆشین^{۱} / poşîn/: چاوگ. تێپەڕ. //پۆشیت؛ دەپۆشـی؛ بپۆشە// ۱. دە بەر کـردن ۲. وەشـاردن؛ پۆشـان ‹ئەم سیاڕۆزی منە پۆشیویە عەیبی کەسان/ ئاشـکارە سەتری ئەحواڵی گونەهکارانە شەو «مەحوی»› ≌ ۱. پوشیدن ۲. پنهان کردن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەپۆشین

پۆشین^{۲}: ☜ **پووشین**^{۱}**ـ۱**

پۆشین‌پێچ / poşînpêç/: ناو. خشڵی سەر سەرپێچ ≌ زیور سر

پۆغە / poğe/: نـاو. پانێری نەخەساو ≌ گوسـالەی دو سالەی اختە نشدە

پۆق^{۱} / poq/: ناو. گرژی؛ ناوچاوتاڵی ≌ آخم

⊡ **پۆق کردن:** ناوچاو دانە یەکا؛ ڕوو گرژ کـردن ≌ اَخم کردن

پۆق^{۲}: پێرۆ. ← **تەق‌وپۆق**

پۆقژە / poqje/: نـاو. پۆرگ؛ وردە زیپکەی پێست کە ئاوی تێدا بێ ≌ تاول ریز

پۆقە^{۱} / poqe/: دەنگەناو. گرمە؛ دەنگـی تەقینـەوە ≌ صدای انفجار

پۆقە^{۲}: پێرۆ. ← **تەقەوپۆقە**

پـۆک / pok/: دەنگ. وشەی سـەیرمان ≌ کلمـەی تعجب

پۆکەر / poker/: ناو. پـوکیر؛ جـۆرێ قومـاری بـە پەڕانە ≌ پوکر

پۆکێ / pokê/: ئامراز. پەوچێ؛ بۆیە؛ بەو بۆنـەوە ≌ به این خاطر

پۆل / pol/: نـاو. ۱. سکڵ؛ پەنگر؛ پـەن؛ پۆلـوو ۲. دەستە؛ تیپ؛ کۆمەڵێ لـە چەنـد شـتی هـاوجۆر بەتایبەت کۆمەڵێک لە چەند گیانـدار ‹حەیفـە وا پۆل بە پۆل لە بێگارا/ زەرد و ژاکاو و زیز و بێ‌ڕەنگـن «قانع»› ۳. کلاس؛ وەتـاغی دەرس ٤. سـەرپیل؛ شەپیلک؛ ئێسکی پانی شان ≌ ۱. اخگر ۲. دستە؛ گروه ۳. کلاس درس ۴. استخوان کتف

پـۆلان / polan/: نـاو. ڕەشـەمە؛ سـێهەم مـانگی زستان، دوامانگی ساڵ ≌ اسفند

پۆل ـ پـۆل / pol pol/: ناو. دەسەـ دەسـە ‹چـوون ئاهووی خوتەن، ڕەوێڵەی قـەتار/ پـۆل ــ پـۆل نـازاران

مەبینان قەتار «سەیدی»» ☰ دستە- دستە؛ گروە ـگروە

پۆلکە / polke/: ناو. ١. پۆرگ؛ پینەی دەست؛ بلۆقی پێست ٢. مەلاشوو ☰ ١. پینەی دست ٢. ملاج

پۆلگر / polgir/: ناو. کەرەخنە؛ مەقاش؛ ماشەی ئاگر ☰ آتش کاو

پۆلگەشێن / polgeşên/: ناو. تاولەمە؛ تابلەمە؛ تابلمە ☰ آتشگردان

پۆلونیوم / polunyum/: ناو. توخمی کیمیایی ڕادیۆئەکتیڤی وەک‌کانزا، بە ژمارەی ئەتومی ٨٤ و کێشی ئەتومی ٢١٠ ☰ پلونیوم

پۆلۆتقە / polotqe/: ناو. مەرایی؛ خولتە؛ کلکەسووتێ ☰ ریاکاری

پۆلو / polû/: ناو. پوڵ؛ پۆلی؛ سکل ☰ اخگر

پۆلوگر / polûgir/: ناو. ماشە؛ پەنگر؛ مقاش ☰ ماشه؛ انبُر زغالگیر

پۆلی / polî/: ☜ پۆلو

پۆلیس / polîs/: ☜ پولیس

پۆلین / polîn/: چاوگ. پۆل ـ پۆل کردن ☰ کُپه ـ کُپه کردن

پۆلێن / polên/: ناو. دەستەبەندی؛ گرۆبەندی: ١. کار و ڕەوتی دابەشین بە دەستە و گرۆ ٢. چۆنیەتی دابەش بوون یا دابەش کردنی دەستە و شێوازی دانانیان ☰ ١و٢. گروەبندی

پۆڵا / poła/: ناو. پۆلاد؛ پەرەندا؛ چلک؛ ئالیاژی ڕەق و چەکشخۆری ئاسن بە ڕێژەیەکی کەمی کەربونەوە کە ماکێکی زۆر بەکارە ☰ فولاد

پۆڵاخۆر / połaxor/: ناوەلناو. *[مەجاز]* ئازا و گوێنەدەر بە خەتەر ☰ نترس

پۆڵاد / poład/: ☜ پۆڵا

پۆڵانیا / połan(i)ya/: ناو. کاری وەسەر خستنی گاسن ☰ کار وصل کردن نُک گاوآهن

پۆڵایین / połayîn/: ناوەلناو. چێ‌بوو لە پۆڵا ☰ پولادین

پۆڵکە / połke/: ناو. ١. گاگووز؛ ولێرە؛ خلێرە؛ شۆقل؛ گیایەکی کەلووداره بەرەکەی لە ماشی درشت دەچێ ٢. پاقلەکێوی ☰ ١. خُلّر ٢. باقلای کوهی

▣ **پۆڵکە حۆلە**: پۆڵکە گایانە؛ جۆرێک پۆڵکەی خۆڕسکە گەلای بنەوش دەر دەکا، دانەکەی لە ئاووخوێدا دەکولێنن و دەیخۆن، کەسێ بە کاڵی بیخوا گێژی دەکا ☰ نوعی خُلّر

پۆڵکە خاتوونە: جۆرێک پۆڵکەی خۆڕسکە، بە کاڵی دەخورێ ☰ نوعی خُلّر

پۆڵکە ڕەشە: ☜ پۆڵکە مارانە

پۆڵکە گایانە: ☜ پۆڵکە حۆلە

پۆڵکە مارانە: پۆڵکە ڕەشە؛ جۆرێ پۆڵکەی خۆڕسکە، ناخورێ ☰ نوعی خُلّر

پۆڵکەمارانە / połkemarane/: ☜ پاقلەمارانە

پۆمبیدانک / pombîdanik/: ☜ پەمۆدانە

پۆمپ / pomp/: ناو. پومپ؛ ئامرازی هەڵکێشان و گواستنەوەی گاز و تراو ☰ پُمپ

پۆمپاژ / pompaj/: ناو. کار و ڕەوتی ڕاگوێزانی تراو بە پۆمپ ☰ پُمپاژ

پۆن / pon/: ناو. سووڕی مانگانە؛ حەیز؛ خوێنی ژن ☰ قاعدگی

پۆنجین / poncîn/: چاوگ. ڕامان؛ تێفکرین ☰ اندیشیدن

پۆنژین / ponjîn/: چاوگ. ١. خەو بردنەوە؛ وێژنگ دان ٢. ڕامان و دە بیرەوە چوون ☰ ١. پینکی رفتن ٢. درماندن و از یاد رفتن

پۆنس / ponis/: ☜ پۆنیس

پۆنگ / pong/: ☜ پەنگە

پۆنگاو / pongaw/: ☜ پەنگاو

پۆنی / ponî/: ناوەلناو. لە پۆندا بوو ☰ قاعده؛ رگل

پۆنیس / ponîs/: ناو. پۆنس؛ پونس؛ بزمار

مەبینان قەتار «سەیدی»» ■ دستهـ دسته؛ گروه ـگروه

پۆلکە / polke/: ناو. ١. پۆرگ؛ پینەی دەست؛ بلۆقی پێست ٢. مەلاشوو ■ ١. پینەی دست ٢. ملاج

پۆلگر / polgir/: ناو. کەرەخنە؛ مەقاش؛ ماشەی ئاگر ■ آتش کاو

پۆلگەشێن / polgeşên/: ناو. تاولەمە؛ تابلەمە؛ تابڵمە ■ آتشگردان

پۆلونیوم / polunyum/: ناو. توخمی کیمیایی ڕادیۆئەکتیڤی وەک‌کانزا، بە ژمارەی ئەتومی ٨٤ و کێشی ئەتومی ۲۱۰ ■ پلونیوم

پۆلۆتقە / polotqe/: ناو. مەرایی؛ خولتە؛ کلکەسووتێ ■ ریاکاری

پۆلو / polû/: ناو. پۆل؛ پۆلی؛ سکل ■ اخگر

پۆلوگر / polûgir/: ناو. ماشە؛ پەنگر؛ مقاش ■ ماشه؛ انبُر زغالگیر

پۆلی / polî/: ☜ **پۆلو**

پۆلیس / polîs/: ☜ **پولیس**

پۆلین / polîn/: چاوگ. پۆل ـ پۆل کردن ■ کُپه ـ کُپه کردن

پۆلێن / polên/: ناو. دەستەبەندی؛ گرۆبەندی: ١. کار و ڕەوتی دابەشین بە دەستە و گرۆ ٢. چۆنیەتی دابەش بوون یا دابەش کردنی دەستە و شێوازی دانانیان ■ ١و٢. گروەبندی

پۆڵا / pola/: ناو. پۆڵاد؛ پەرەندا؛ چلک؛ ئالیاژی ڕەق و چەکشخۆری ئاسن بە ڕێژەیەکی کەمی کەربونەوە کە ماکێکی زۆر بەکارە ■ فولاد

پۆڵاخۆر / polaxor/: ناوەڵناو. *[مەجاز]* ئازا و گوێنەدەر بە خەتەر ■ نترس

پۆڵاد / polad/: ☜ **پۆڵا**

پۆڵانیا / polan(i)ya/: ناو. کاری وەسەر خستنی گاسن ■ کار وصل کردن نُک گاوآهن

پۆڵایین / polayîn/: ناوەڵناو. چێبوو لە پۆڵا ■ پولادین

پۆڵکە / polke/: ناو. ١. گاگووز؛ ولێرە؛ خلێرە؛ شۆقل؛ گیایەکی کەلووداری بەرەکەی لە ماشی درشت دەچێ ٢. پاقلەکێوی ■ ١. خُلّر ٢. باقلای کوهی

▣ **پۆڵکە حۆلە**: پۆڵکە گایانە؛ جۆرێک پۆڵکەی خۆڕسکە گەڵای بنەوش دەر دەکا، دانەکەی لە ئاووخوێدا دەکوڵێنن و دەیخۆن، کەسێ بە کاڵی بیخوا گێژی دەکا ■ نوعی خُلَّر

پۆڵکە خاتونە: جۆرێک پۆڵکەی خۆڕسکە، بە کاڵی دەخورێ ■ نوعی خُلَّر

پۆڵکە ڕەشە: ☜ **پۆڵکە مارانە**

پۆڵکە گایانە: ☜ **پۆڵکە حۆلە**

پۆڵکە مارانە: پۆڵکە ڕەشە؛ جۆرێ پۆڵکەی خۆڕسکە، ناخورێ ■ نوعی خُلَّر

پۆڵکەمارانە / polkemarane/: ☜ **پاقلەمارانە**

پۆمبیدانک / pombîdanik/: ☜ **پەمۆدانە**

پۆمپ / pomp/: ناو. پومپ؛ ئامرازی هەڵکێشان و گواستنەوەی گاز و تراو ■ پُمپ

پۆمپاژ / pompaj/: ناو. کار و ڕەوتی ڕاگوێزانی تراو بە پۆمپ ■ پُمپاژ

پۆن / pon/: ناو. سووڕی مانگانە؛ حەیز؛ خوێنی ژن ■ قاعدگی

پۆنجین / poncîn/: چاوگ. ڕامان؛ تێفکرین ■ اندیشیدن

پۆنژین / ponjîn/: چاوگ. ١. خەو بردنەوە؛ وێژنگ دان ٢. ڕامان و دە بیرەوە چوون ■ ١. پینکی رفتن ٢. درماندن و از یاد رفتن

پۆنس / ponis/: ☜ **پۆنیس**

پۆنگ / pong/: ☜ **پەنگە**

پۆنگاو / pongaw/: ☜ **پەنگاو**

پۆنی / ponî/: ناوەڵناو. لە پۆندا بوو ■ قاعده؛ رِگل

پۆنیس / ponîs/: ناو. پۆنس؛ پونس؛ بزمار

ئاسایەکی کورت و باریک و سەرپان ☰ پونس

پۆیاگ /poyag/: ئاوەڵناو. ڕزیو؛ داڕزیو؛ پرتووکاو ☰ پوده

پۆیان /poyan/: چاوگ. ڕزان؛ داڕزان؛ پرتووکیان ☰ پودن

پۆیلانە /poylane/: ☜ **پۆیلە**

پۆیلە /poyle/: ناو. پۆیلانە: ١. دیاری بۆ تازەزاوا و تازەبووک ٢. لیزگە مووروو کە بۆ خشڵ لە سەری دەدەن ‹بە لەنجەولاری نیمچە غەزالان/ بە هارەی پۆیلەی نازک نەوهالان «قانع»› ☰ ١. کادو برای عروس و داماد ٢. رشته مُهرەهای زینتی سر

پۆیلەدار /poyledar/: ئاوەڵناو. ڕازاوە بە پۆیلە ‹کە دەچنە بەر بناران/ بە چۆپی پۆیلەداران/ عومر دەگێڕنە دواوە «پیرەمێرد»› ☰ آراستە با رشتە مُهرەهای زینتی

پوو /pû/: ☜ **پووک**[1]-١

پووپڕ /pûpiř/: ناو. تالان؛ پووڕ؛ پوێر ☰ غارت

پووپە /pûpe/: ☜ **پۆپە**

پووپەڕەشە /pûpeřeşe/: ☜ **پۆپەڕەشە**

پووت[1] /pût/: ناو. ١. گزرە؛ گیای گێرەکراو ٢. کێشێکە بەرانبەر بە ١٦ کیلۆ ٣. دەفری هەڵگرتنی تراو و شلەمەنی ‹پووتێ نەوت› ☰ ١. گیاه پرس شده ٢. پوت، برابر ١۶ کیلو ٣. پیت

پووت[2]: ئاوەڵناو. ١. کورت و لاواز ٢. والا؛ بەتاڵ؛ ناوخاڵی ‹سەرپووت› ☰ ١. کوتاه و لاغر ٢. میان تهی

پووت[3]: پێرۆ. ← **ڕووتوپووت**

پووتاندنەوە /pûtand(i)newe/: چاوگ. پووچاندنەوە؛ چرووساندنەوە ☰ تحلیل بُردن

پووتانەوە /pûtanewe/: چاوگ. پووچانەوە؛ چرووسانەوە ☰ تحلیل رفتن

پووتک /pûtik/: ناو. خۆرە؛ گولی؛ ئالکە ☰ جُذام

پووتن /pûtin/: ☜ **پۆتین**

پووتە /pûte/: ☜ **پووتەکە**

پووتەک /pûtek/: ئاوەڵناو. [پلار] ١. زۆرخۆر و چلێس ٢. بێنمووت و کورت و کز ☰ ١. شکمبارە ٢. لاغر و کوتاه

پووتەکە /pûteke/: ئاوەڵناو. [پلار] پووتە؛ پووتەڵ؛ بێنمووت؛ بەرچاونەگر ☰ کوتاه و بی‌نمود

پووتەگا /pûtega/: ناو. خالیگە؛ کەلەکە؛ لابرک ☰ تُهیگاه

پووتەڵ /pûteł/: ☜ **پووتەکە**

پووتین /pûtîn/: ☜ **پۆتین**

پووچ /pûç/: ئاوەڵناو. ١. پووچەڵ؛ بێناوک؛ بێکاکڵ ٢. *[کینایە]* بێمانا و خەیاڵی ٣. *[کینایە]* بەتاڵ؛ هەڵوەشاو ‹شێتا فیکر و تۆ؟ خەیاڵت پووچەن/ خەیاڵ هەر سەفەر کارسازی کۆچەن «سەیدی»› ☰ ١. میان‌تُهی ٢. بی‌معنی ٣. باطل

پووچاندنەوە /pûçand(i)newe/: ☜ **پووتاندنەوە**

پووچانەوە /pûçanewe/: ☜ **پووتانەوە**

پووچاوە /pûçawe/: ئاوەڵناو. ڤەنشتی ☰ فروکش کردە

پووچنایەوە /pûçnayewe/: چاوگ. پووکاندنەوە ☰ پوچاندن

پووچەک /pûçek/: ☜ **پووچەڵ**

پووچەڵ /pûçeł/: ئاوەڵناو. پووچەک: ١. بێنرخ و بێبرەو ٢. بێئاکام ‹تەقالاکەم پووچەڵ بوو› ٣. بێکاکڵ ‹بادامی پووچەڵ› ☰ ١. بی‌ارزش ٢. بی‌نتیجە ٣. پوچ

پووچی /pûçî/: ناو. بەتاڵی ☰ پوچی

پووچیایەوە /pûçyayewe/: چاوگ. پووکانەوە ☰ پوچیدن

پوود /pûd/: ئاوەڵناو. کڕووز؛ ژەنگ‌لێدراوی زبر و کون-کون ☰ زنگ‌زدەی فرسودە

پوور /pûr/: ناو. پووریێ؛ پوورکە؛ پوورک؛ میمی؛ میمک؛ میمگ؛ مەتی؛ مەتیە؛ پلک؛ بتی؛

خوارک: ۱. میمگە؛ مەت؛ مەتە؛ مەتک؛ ماتک؛ ماتگ؛ تیتک؛ ئامک؛ کچچی؛ کچی؛ پلکە؛ پیلک؛ پلە؛ پل؛ عەتە؛ دەدە؛ دێد؛ ئاییە؛ ئاییا؛ ئایە؛ خوشکی باوک ۲. یایک؛ یای؛ میم؛ خاماجی؛ هالە؛ دیگە؛ خالتێک؛ خۆشکی دایک 🇮🇷 ۱. عمّه ۲. خاله

پوورئاشۆکە / pûr'aşoke/: ☜ **پۆخەڵە**

پووراشێوکە / pûraşêwke/: ناو. پوراشێوکە؛ پوورایشۆکە؛ خلێرە؛ داپیرۆشک؛ داپیرۆکە؛ پیرێژنۆکە؛ پیرایشۆکە؛ پیرۆشک؛ مامەخۆڵینە؛ شەگورگانە؛ تیتگەشوانە؛ چوس‌گورگ؛ کەرەجنە؛ هەرلە؛ گەنەکەولە؛ کەرەکەولە؛ خڕخاکی؛ مەڵخاکی 🇮🇷 خرخاکی

پوورایشۆکە / pûrayşoke/: ☜ **پووراشێوکە**

پوورپنۆک / pûrpinok/: ناو. *[مەجاز]* پیرێژنی دڵناسک و گرینۆک ‹پوورپنۆک لە بیانوو بەندە بۆ گریان› 🇮🇷 پیرزن دل‌نازک

پوورت / pûrt/: ناو. تووکی وردی مەل 🇮🇷 کُرک پرنده

پوورخان / pûrxan/: چاوگ. تولخان؛ پلخان 🇮🇷 له شدن

پوورخاندن / pûrxandin/: چاوگ. تولخاندن؛ پلخاندن 🇮🇷 له کردن

پوورخاندنەوە / pûrxand(i)newe/: چاوگ. تولخاندنەوە 🇮🇷 له کردن

پوورخانەوە / pûrxanewe/: چاوگ. تولخانەوە؛ پلخانەوە 🇮🇷 له شدن

پووردیشێ / pûrdîşê/: ناو. پنجە دڕکێکە 🇮🇷 خاربنی است

پوورزا / pûrza/: ناو. فرزەندی پوور 🇮🇷 خالەزاده/ عمەزاده

پوورزازا / pûrzaza/: ناو. نەوەی پوور 🇮🇷 نوەی عمّه/خاله

پوورک / pûr(i)k/: ☜ **پوور**

پوورکە / pûrke/: ☜ **پوور**

پوورە / pûre/: ناو. شڵخەمێش‌هەنگوین 🇮🇷 نسل تازەی زنبور عسل

▣ **پوورە دان**: شڵخەدانی هەنگ 🇮🇷 بیرون آمدن نسل تازەی زنبور از کندو

پوورەهەنگ / pûreheng/: ناو. پێتاک؛ شە 🇮🇷 انبوه زنبور عسل

پوورێ / pûrê/: ☜ **پوور**

پووڕ / pûř/: ناو. تاڵان 🇮🇷 غارت

پووڕاندن / pûřandin/: چاوگ. بە زۆر ئاخنین 🇮🇷 چپاندن

پووڕکوڕکراو / pûřkuřk(i)raw/: ئاوەڵناو. گێسووبڕی؛ تایبەتمەندی ژنی خراپ 🇮🇷 گیسوبُریده

پووڕکەر / pûřker/: ناو. نەژدڤان؛ تالانچی 🇮🇷 چپاولگر؛ غارتگر

پووز / pûz/: ناو. بەلەک؛ لەتەر؛ نێوان قولەقاپە و ئەژنۆ ‹پووزی خڕ و مڕ، کەوشی سلێمانی/ دەرپێی دەسەسڕ نیشتووە لە بانی «فولکلۆر»› 🇮🇷 ساق

پووزبەران / pûzberan/: ئاوەڵناو. قەپۆزبەران؛ ئێسکی سەر لووت زەق 🇮🇷 دماغ عقابی

پووزپووزێن / pûzpûzên/: ناو. یارییەکە بە هەڵمات دەکرێ، قووڵکێک هەڵدەکەنن و هەڵماتەکە بە پل دەهاون هەر کەس بیخاتە قووڵکەوە، بەرەندەیە 🇮🇷 نوعی تیله‌بازی

پووزپێچ / pûzpêç/: ناو. پاتاوە؛ پێتاوە؛ بەلەک‌پێچ 🇮🇷 پاتابه

پووزلەخ / pûzlex/: ☜ **پووزەوانە-۱**

پووزە / pûze/: ناو. جێ‌لەوەڕ؛ چایەر 🇮🇷 چراگاه

پووزەخووگە / pûzexûge/: ناو. بەرێکی دارمازوو 🇮🇷 از ثمرهای مازو

پووزەوان / pûzewan/: ☜ **پووزەوانە-۱**

پووزەوانە / pûzewane/: ناو. ١. پووزەوان؛ پۆزەوان؛ پۆزەوانە؛ پووزلەخ؛ پزلووخ؛ بەلەک پێچ؛ ساق‌بەند ٢. ئالقەی لووتی حەیوان ☰ ١. ساق‌پیچ ٢. حلقەی بینی حیوان

پووس / pûs/: ناو. ١. پێست ٢. ڕەبەت؛ بۆسە ☰ ١. پوست ٢. کمین شکارچی

پووش^{1} / pûş/: ناو. چیلکە؛ پڕوپووش؛ پرپیش؛ خاشاڵ؛ خەش‌وخاڵ؛ پووش و پەلاش؛ گەرش‌وگێل ‹دل لە غەمدا وشکە هەر وەک پووشی وشکی شارەزوور/ تۆ لە من تەکلیفی شیعری شۆخ و تازە و تەڕ دەکەی؟! «ناری»› ☰ خاشاک

⊡ **پووشی بەر ڕۆژ:** *[کینایە]* مرۆی سووک و بێ‌نرخ ☰ آدم سبک و بی‌ارزش

⊡ **پووش دانە دەست:** *[کینایە]* زەرەر پێ‌گەیاندن ☰ زیان رساندن

پووش لە کا بژاردن: *[مەجاز]* چاک لە خراپ جیا کردنەوە ☰ خوب را از بد جدا کردن

دەس لە پووش مانەوە: *[کینایە]* هیچ دەست نەگرتن ☰ فایدەای نبردن

دەم لە پووش بوون: هیچ پێ نەگەیشتن ☰ دست خالی ماندن

• **پووش**^{2}: پاشەوشە. ـ پۆش: ١. دەبەرکەر؛ پۆشەر ‹خوەشپووش؛ سیاپووش› ٢. ـداپۆش ‹ناو پلەی ڕاڕەو ماڵ وافوور خان/ سێ‌پووش فەرش کریاو وە قالی کاشان «شامی»› ☰ ١و٢. ـ پوش

پووشانە / pûşane/: ناو. باجی لەوەڕ؛ سەرانەی ئاژەڵ بۆ ئاغا ‹تەنیا سێ سەر بزنم هەیە، دەڵێن بێنە پووشانە!› ☰ حق المرتع

پووش‌بەقنگە / pûşbeqinge/: ☞ **پووش‌بەقوونە**

پووش‌بەقوونە / pûşbeqûne/: ناو. پووش‌بەقنگە؛ زەلەقوون؛ دومدیکە ☰ سَنجاقک

پووشپار / pûşpar/: ناو. وشکە گیا ☰ خشکە گیاە

پووشپەڕ / pûşpeř/: ناو. ١. چوارەم مانگی ساڵی کوردی؛ یەکەمین مانگی هاوین کە ٣١ ڕۆژە ٢. دوای جەنگەی گیا درووَن ☰ ١. تیرماە ٢. پس از موسم درو گیاە

پووشکە / pûşke/: ناو. چیلکە؛ دارووکەی سووتەنی ☰ هیمە؛ تکّە چوب

⊡ **پووشکە پسانێ:** *[مەجاز]* نێوان تێکچوون؛ تۆران ☰ قهر کردن

پووشکەبەفوو / pûşkebefû/: ناو. کایەیەکی لاوانی گوندنشینە، پووشکە بە تێڵێکەوە هەڵدەواسن و گڕی دەدەن، هەر کەس بە فوو بیکوژێنێتەوە، بەرەندەیە ☰ از بازی‌های جوانان روستایی

پووشل / pûşil/: ناو. تووک؛ دوعای خراپ ☰ نفرین

پووشڵە / pûşłe/: ناو. پووشەڵە؛ چیلکەی سەر بە لۆکە، بۆ عیمالەی مناڵ بە کار دێ ☰ شیاف چوبی بچە

پووش‌وپار / pûş û par/: ناو. گژوگیا؛ پووش‌وپلاش؛ ڕووەک ☰ نباتات علفی

پووش‌وپاڵ / pûş û pał/: ناو. شەخەڵمەخەڵ؛ خشت‌وخاڵ؛ هەژک‌وپژاڵ؛ شتی بێ‌بایەخ و دەسگر ☰ آت و آشغال

پووش‌وپڵاش / pûş û p(i)łaş/: ☞ **پووش‌وپەڵاش**

پووش‌وپەڵاش / pûş û pełaş/: ناو. پووش‌وپلاش؛ گیای بابردەڵەی وشک ‹نازانی ئەگەر چۆنە بە دەس دەردەوە حالی/ وەک پووش‌وپەڵاشێکە بە دەم باوە دلی من «بێخود»› ☰ خس و خاشاک

پووشوو / pûşû/: ناو. پووشی؛ پیشۆ؛ پیفک؛ هەرچی زوو ئاگر بگرێ ☰ آتشگیرە

پووشەک / pûşek/: ناو. پیژۆکی؛ پیژۆک ☰ زعفران وحشی

پووشەڵان / pûşełan/: ناو. جێگای پڕ لە وشکەگیا ☰ جای پُر از گیاە خشک

پووشەڵە / pûşełe/: ☞ **پووشڵە**

پووشی / pûşî/: ناو. ١. ڕووبەندی ژنان ٢. پووشوو؛

پیشۆ؛ پیفک؛ هەرچی زوو ئاگر بگرێ ٣. پۆپەی کەڵەشێر و بۆقلە و ... ☰ ١. روبنده ٢. آتشگیره ٣. تاج برخی پرنده

پووشین١ /pûşîn/: نـاو. ١. پۆشین؛ سەرپێچی ڕەشی ژنان ٢. پێشەسەر؛ خشڵی سەری ژنانە ☰ ١. سرپوش سیاه زنانه ٢. زیور سر

پووشین٢: ئاوەڵناو. دروستکراو لە لاسکە دەغڵ و گیا ☰ ساخته شده از ساقەی غلّه

پووشینبەسەر /pûşînbeser/: ☜ **پووشیندار**

پووشینپۆش /pûşînpoş/: ☜ **پووشیندار**

پووشیندار /pûşîndar/: ئاوەڵناو. خاوەنپووشین؛ پووشینبەسەر؛ پووشینپۆش ☰ دارای سرپوش سیاه زنانه

پووشینە /pûşîne/: ناو. زەنبیلە؛ تریانی لە پووش کراو ☰ سبد کوچک

پووک١ /pûk/: ناو. ١. پدوو؛ پوک؛ پیوو؛ پوو؛ پەوو؛ پی؛ پێ؛ هاروو؛ هاروە؛ ئاروو؛ لاوس؛ بن دنۆ؛ گۆشت ئاسایێکی نێو زاری زۆربەی مۆرغەداران کە ڕیشە و بنی ددان دادەپۆشێ و هی مرۆڤ سوور یان سوورکاڵە ٢. بنپێست ٣. چەپۆک؛ کاری بە پانی دەست لە سەر دان ٤. ☜ **پووکاوڵ** ٥. کرێوە؛ بەفر بە باوە ٦. لافاو؛ سێڵاو ☰ ١. لثّه ٢. زیر پوست ٣. توسری ۴. ☜ **پووکاوڵ** ۵. کولاک ۶ سیلاب

پووک٢: ئاوەڵناو. ١. پووچ؛ بەتاڵ و ناوخاڵی ٢. لاواز ☰ ١. تهی ٢. لاغر

پووکاندنەوە /pûkandinewe/: چاوگ. تێپەڕ. //پووکاندتەوە؛ دەپووکێنیەوە؛ بپووکێنەوە// پووچاندنەوە؛ کەم پێ کردن و چرچ هەڵگەڕاندن ☰ تباه کردن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەپووکانەوە

پووکانەوە /pûkanewe/: چاوگ. تێنەپەڕ. //پووکایەوە؛ دەپووکێیەوە؛ بپووکێوە// پووچانەوە؛ کەم کردن و چرچ هەڵگەڕان ☰ تباه شدن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: پووکاوەوە/ چاوگی نەرێنی: نەپووکاندنەوە

پووکاو /pûkaw/: ئاوەڵناو. ١. ڕزیو ٢. چرچهەڵگەڕاو ☰ ١. فرسوده ٢. چروکیده

پووکاوڵ /pûkawił/: ناو. پووکاوڵە؛ پوکاوڵە؛ پێنجۆک؛ چەمۆڵە؛ چەمبۆڵە؛ کەپوو؛ پووک؛ ئونگ؛ مۆتە؛ کەشکە؛ فێ؛ کاری کردنەوەی پەنجە و ڕوو بە کەسێک گرتنی بە نیشانەی بێزاری و تووک لێ کردنی ‹ئەمە کەی دینە کام ئیمام فەرمووی/ پووکاوڵت بێ خۆ تۆ ڕیش چەرمووی «قانع»› ☰ ام؛ حالت پنجەی باز بە سوی صورت شخصی گرفتن، به نشانەی تنفر

پووکاوڵە /pûkawłe/: ☜ **پووکاوڵ**

پووکیر /pukîr/: ☜ **پۆکەر**

پووکوپێست /pûk û pêst/: ناو. بەتاڵایی نێوان گۆشت و پێست ☰ فاصلەی میان گوشت و پوست

پووکە١ /pûke/: ناو. ١. بەری قامیش کە وەک لۆکە دەچێ ٢. قاپۆڕی گوللە ٣. جۆرێ خڕکەبەردی سووک و پتەو بۆ سەربانی خانوو ☰ ١. ثمر نی که شبیه پنبه است ٢. پوکه ٣. پوکەی معدنی

پووکە٢: دەنگەناو. گریان بە دەنگی نزم ☰ مویه

پووکەپووک /pûkepûk/: دەنگەناو. نووکەنووک؛ گریانی زۆر، بە دەنگی نزم ☰ گریەی آرام و طولانی

پووگ /pûg/: ناو. گژەبای زۆر توند ☰ تُندبادْ

پوول /pûl/: ناو. ١. وردە؛ قۆشە؛ کەمترین نەغد ٢. سکەیەکی بچووکی لە مس بەرانبەری ٢٥ دینار کە لە سەردەمی قەجەردا برەوی هەبوو ☰ ١. پَشیز ٢. از مسکوکات عهد قاجار

▣ **پوولە زەرنگە**: پوولەکەی چکۆلەی زەرد کە دەکرێتە خشڵی ژنان ☰ پولک بُرنزی

پوولک / pûlik/: ناو. پوولەکە ماسی ☰ فَلس ماهی

پوولە / pûle/: ناو. شاباش؛ شاواش؛ شاواز ☰ شاباش

پوولەکە / pûleke/: ناو. پوولەکە: ١. پەرە وردەکانی پشتی ماسی ٢. پترۆخە؛ پەترۆک؛ قرتماغەی برین ٣. ئۆییە؛ بریقە ☰ ١. فلس ماهی ٢. کبرەی زخم ٣. پولک زینتی

پوولەکی / pûlekî/: ☜ **پووڵەکی**

پووڵ / pûł/: ناو. پارە؛ نەغد ☰ پول

پووڵپەرست / pûłperist/: ئاوەڵناو. خەپوولی؛ پارەخۆشەویست ☰ پول‌پرست

پووڵپەرەست / pûłperest/: ئاوەڵناو. *[پلار]* رژد و چنۆک؛ رەزیل ☰ پولپرست

پووڵدار / pûłdar/: ئاوەڵناو. دەوڵەمەن؛ خاوەن سامان ☰ پولدار

پووڵک / pûłik/: ☜ **پووڵکە**

پووڵکە / pûłke/: ناو. پوولک؛ بریقە؛ ئۆییە ☰ پولک زینتی

پووڵگۆڕەوە / pûłgořewe/: ☜ **پارەگۆڕ**

پووڵەکە / pûłeke/: ☜ **پوولەکە**

پووڵەکەدار / pûłekedar/: ئاوەڵناو. پوولەڕێز ‹دەسماڵ پوولەکەدارن/ شەدە و گێلگێلە لارن «هێمن»› ☰ پولکدار

پووڵەکەڕێز / pûłekeřêz/: ئاوەڵناو. تایبەتمەندی بەرگێ کە ئۆیە و بریقەی پێدا دوورابێ ☰ پولکدار

پووڵەکەماسی / pûłekemasî/: ناو. قرش ☰ فلس ماهی

پووڵەکی / pûłekî/: ئاوەڵناو. *[پلار]* پوولەکی؛ رژد و چرووک؛ دەس‌قووچاو ☰ پولکی

پوون / pûn/: ئاوەڵناو. سیس و زەردهەڵگەڕاو (گیا) ☰ زرد و ضعیف (گیاه)

پووناى / pûnay/: چاوگ. پواندن؛ ڕزاندن ☰ پوساندن

پوونگە / pûnge/: ☜ **پوونە**

پوونگەڕێوی / pûngeřêwî/: ناو. جاترە؛ تەهتاوک ☰ نعناع جویباری

پوونگەکێویلە / pûngekêwîle/: ناو. جاترە؛ نەعنەکێویلە ☰ نعناع کوهی

پوونە / pûne/: ناو. پونگە؛ پینە؛ پوینە؛ پنگە؛ پنگ؛ پونگ؛ پوونگە؛ بودینە؛ بنەگیایەکی خۆڕسکی یەک ساڵانە لە تیرەی نەعنا کە گەڵا و گوڵەکەی بۆ دەرمان دەشێ ☰ پونه

پووە / pûwe/: ناو. کەڕەپوو؛ گیامەترەق؛ گیای قامیشی کەڕەگۆشە ☰ لوئی

پوویای / pûyay/: چاوگ. پوان؛ ڕزان ☰ پوسیدن

پوویڕ / pûyiř/: ناو. پویڕ؛ پوویڕ؛ پوڕ؛ تالان ☰ غارت؛ چپاول

پوویین / pûyîn/: چاوگ. دەباغ کردن ☰ دبّاغی کردن

پەپرووکە / peprûke/: ناو. بەورینگ؛ وردە سووتوویەک کە لە سەر ئاور بەرز دەبێتەوە ☰ خاکستر ریزی که هُرم آتش به هوا می‌برد

پەپک / pepik/: ناو. پاچە؛ پاچک؛ لاق و دەست لە سەروپێدا ☰ پاچه

پەپکە / pepke/: ناو. ١. جۆرێ کولێرە ٢. خۆیانی خەرمان؛ خەرمانی نەکوتراو ٣. تۆلک؛ پەنیرە؛ نانەحاجی‌لەکلەک ٤. ئەنگوتکی هەویر ٥. پاپۆکە؛ کەوانە؛ کەمە؛ خەپرە؛ ئاخلە؛ چەمەر؛ هەر شتێکی ئاڵقەچن یا پێچەڵپێچ ‹ئەڵێی ئەو زەڕنەقووتەی پەپکە مارە فەرشی هێلانەی/ چ ئیشێکە کوڕم! بۆچی لە سەر ئەم هەڵکڕووزانەی؟ «گۆران»› ☰ ١. نوعی گردەنان ٢. خرمن نکوبیده ٣. پنیرک ۴. چونە ۵. چنبره

⊡ **پەپکە بەستن:** پاپۆکە دان؛ پەپکە دان؛ پەپکە خواردن ‹زۆرتر بۆ مار دەگوترێ، کاتێ خۆی وەک چەند ئاڵقەی لە سەر یەک کۆ دەکاتەوە› ☰ چنبره

زدن

پەپکە خواردن: ☜ **پەپکە بەستن**

پەپکە دان: ☜ **پەپکە بەستن**

پەپکەمەلیچک / pepkemelîçik/: ناو. پەنیرە؛ پەنیرۆکە؛ تۆلک؛ نانەحاجیلە ☰ پنیرک

پەپکەمەلیچکانە / pepkemelîçkane/: ناو. تۆلک؛ پەنیرە؛ نانەحاجی لەک لەک؛ تۆلەکە؛ تۆلک؛ تۆڕکە؛ نان حاجی لەق لەق ☰ پنیرک

پەپۆ / pepo/: ناو. دەنکی میوە ☰ دانەی میوە

پەپۆک١ / pepok/: ناو. کوندەبوو ☰ جُغد

پەپۆک٢: ئاوەڵناو. کلۆڵ؛ ناعیلاج ☰ بیچارە

پەپۆکە / pepoke/: ناو. کولێرەی چکۆلە ☰ گردەنان کوچک

پەپۆڵە / pepołe/: ناو. ئەنگوتکە نانی چکۆلە ☰ چونەی کوچک

پەپو١ / pepû/: ناو. ١. کوندەبوومە؛ کوندەبەبوو ‹ددان دەمیان بەجێ هێشتم، تەکوتووک/ لە ناو وێرانە ورتەی دێ پەپووی پووک! «هەژار، *بۆ کوردستان*»› ٢. پەپووسلێمانە؛ بووبووکەرە؛ باڵدارێکی سەربە کڵاوی بەناوبانگە ☰ ١. جُغد ٢. هُدهُد

⊡ **پەپو خوێندن/ تیا خوەندن/ لێ خوێندن**: چۆڵ و هۆڵ بوون ☰ برهوت و خالی بودن

پەپو هەڵهێنان/ هەڵێنان: *[مەجاز]* نەخۆشییەکی ئاژەڵە ☰ از بیماری‌های دام

پەپو٢: دەنگ. پەکوو؛ حەیف؛ مخابن ☰ کلمەی تأسف

پەپوسلێمانکە / pepûs(i)lêmanke/: ☜ **پەپوسڵێمانە**

پەپوسلێمانی / pepûs(i)lêmanî/: ☜ **پەپوسڵێمانە**

پەپوسڵەمانکە / pepûs(i)łemanke/: ☜ **پەپوسڵێمانە**

پەپوسڵێمانکە / pepûs(i)łêmanke/: ☜ **پەپوسڵێمانە**

پەپوسڵێمانە / pepûs(i)łêmane/: ناو. پەپووسلێمانی؛ پەپووسڵێمانی؛ پەپووسولەیمانە؛ پەپووسولەیمانی؛ پەپووسێمانە؛ پەپووسڵەمانکە؛ پەپووسڵێمانکە؛ پاپی سلێمونی؛ پاپی سڵێموونی؛ پەپووسلێمانکە؛ پەپووسێمانە؛ پوپی؛ پەپووک؛ پەپووکەرە؛ پەشوو؛ بووبووکەرە؛ باڵندەیەک بە قەد کۆتر بە دندووکی باریک و زۆر بەهێز و سەری چکۆلەوە کە تاجێکی لە سەرە ☰ هُدهُد

پەپوسڵێمانی / pepûs(i)łêmanî/: ☜ **پەپوسڵێمانە**

پەپوسولەیمانە / pepûsuleymane/: ☜ **پەپوسڵێمانە**

پەپوسولەیمانی / pepûsuleymanî/: ☜ **پەپوسڵێمانە**

پەپوسێمانکە / pepûsêmanke/: ☜ **پەپوسڵێمانە**

پەپوسێمانە / pepûsêmane/: ☜ **پەپوسڵێمانە**

پەپوقژە / pepûq(i)je/: ناو. باڵدارێکە وەک پەپووسڵێمانە بەڵام بێ کاکۆڵ ☰ پرندەای شبیە هُدهُد

پەپوک١ / pepûk/: ☜ **پەپوسڵێمانە**

پەپوک٢: ئاوەڵناو. پەپوویک؛ ژار و بێچارە؛ بەستەزمان ☰ بیچارە

پەپوکەرە / pepûkere/: ناو. ١. کوندەبوو؛ بوو؛ بووم ٢. ☜ **پەپوسڵێمانە** ☰ ١. جُغد ٢. ☜ **پەپوسڵێمانە**

پەپولە / pepûle/: ناو. پەروانە: ١. پەپی؛ شاپەریک؛ مین مینک؛ بەلاتیتک؛ بلاتینک؛ بەلاتینگ؛ بەلاتینک؛ بەلیتانک؛ بەلیتانگ؛ بەلبەلیتانگ؛ بەلبەلیناتگ؛ بەلبەلاسینگ؛ بەلاچیڤانۆک؛ پەلپەلیسک؛ باڵ فرنەک؛ پرپریک؛ پەڕپەڕک؛ پەڕپەڕۆک؛ پاپرتووک؛ پاپریک؛

هەپلووت؛ نمنمۆک؛ منمنک؛ جۆرێ مێرووی باڵدارە تا هەراش دەبێ، بە سێ قۆناغدا تێدەپەڕێ: گەرا، کرمۆکە و قۆزاخە ۲. ☜ **پەپوولەکلك** ☰ ۱. پروانە ۲. ☜ **پەپوولەکلك**

پەپوولە پایزە / pepûlepay(i)ze/: ناو. پەپوولەپاییزە؛ پەپووەپاییزان؛ باویلکە؛ پشیلۆک؛ پشیلۆکە؛ پشیلەپایزە؛ پشیلەپاییزە؛ پشی‌پایزە؛ پشی‌پاییزە؛ باویلکە؛ گیایەکی ئاڵێکی پایایە، ساقەتەکەی ٤٠ سانتی‌میتر بەرز دەبێ و لە زۆر شوێناندا خۆڕسک دەڕوێ زۆرتر بە گوڵی ئەو گیایە دەگوترێ بە پەپوولەپایزە، کە خڕۆکەیەکی قژقژاویی زۆر سووکە و لەگەڵ بای سەر لە پایزان دێت و دەچێ. لە فەرهەنگی خەڵکدا، نیشانەی خۆشەویستی و هەواڵی خۆشە ☰ قاصدک

پەپوولە پاییزە / pepûlepayîze/: ☜ **پەپوولەپایزە**

پەپوولەکلک / pepûleklik/: ناو. پڕپووچەڵە؛ پەپوولە؛ نەخۆشینی جەرگی ئاژاڵ ☰ از بیماری‌های دام

پەپووەپاییزان / pepûwepayîzan/: ☜ **پەپوولەپایزە**

پەپوویک[1] / pepûyik/: ناو. کوند؛ کەندەبوو؛ بوو ☰ جُغد

پەپوویک[2]: ئاوەڵناو. پەپووک؛ بەستەزمان؛ ناعیلاج ☰ بیچارە

پەپە / pepe/: ناو. ۱. کولێرەی چکۆلە ۲. زەردێنەهێلکەی پان‌کراوەوەی سوورەوەکراو ☰ ۱. گردە نان کوچک ۲. خوراکی از زردەی تخم‌مرغ

پەپەچەورە / pepeçewre/: ناو. پێ‌حاجیلە؛ تۆلک؛ پەنیرۆک ☰ پنیرک

پەپەرک / peperik/: ناو. تراویلکە؛ بەردەتراویلکە ☰ سراب

پەپی / pepî/: ناو. پەپوولە ☰ پروانە

پەت[1] / pet/: ناو. ۱. بەن ۲. گوریس؛ لەتە گوریس ‹بە پەتی درێژ کەرەکەی بەستەوە› ☰ ۱. نخ ۲. رسن

▣ **پەتی سەوەتە**: */مەجاز/* مرۆی سووک و بێ‌دەسەڵات ☰ آدم بیکارە

⊡ **پەت بڕین**: */کینایە/* ۱. شێت بوون ۲. تێ‌نەگەیشتن ۳. بەرەڵا بوون ☰ ۱. دیوانە شدن ۲. نفهمیدن ۳. ول بودن

پەت پساندن: */کینایە/* سەرکێشی کردن؛ کەڵەوەکێشی کردن؛ نافرمانی کردن ☰ نافرمانی کردن

پەت خۆ هەڵخستن: خۆ خنکاندن ☰ خود را حلق‌آویز کردن

پەت کردن: ۱. گوریس دە مل خستن ۲. */کینایە/* بە سووکایەتی هێنان ‹شەرتە شەرتی پیاوەتی بێ، گەر خوا دەستم بدا/ دوژمنت پەت کەم وەکوو سەگ، بیخەمە ژێر پێتەوە «فایەق بێکەس»› ☰ ۱. رسن بە گردن انداختن ۲. آوردن با توهین

پەت نەبڕین: زۆر کول بوون (تیخ) ☰ کُند بودن

پەت هەڵخستن: ۱. سێدارە هەڵخستن ۲. لە سێدارە دان، زۆرتر بۆ هەڕەشە دەگوترێ ☰ ۱. دار برپا کردن ۲. دار زدن

پەت[2]: پێرۆ. ← **لەتوپەت**

پەتا / peta/: ناو. ۱. ئاهۆ؛ ئازار؛ درم؛ نەخۆشی گیرۆ ‹بەر هەر نیگایەک و پەتایەکە/ ئەڵێم بڕۆم لە شارەکەت «سوارە»› ۲. پەسیو؛ هەڵامەت؛ ئاڵامەت ۳. هەویری نیوەنمەک و شەڵتەی گەرمی سەر برین ☰ ۱. بیماری واگیر ۲. زُکام ۳. نوعی ضماد گرم کە بر زخم نهند

پەتاتە / petate/: ناو. پتەپتە؛ پوتێتە؛ سێفزەمینی؛ یەرەڵماسی ☰ سیب‌زمینی

پەتاناسی / petanasî/: ناو. درمناسی ☰ آفت‌شناسی

پەتانی /petanî/: ناو. پۆتـە؛ خۆڵـی زۆر ورد ▤ خاک نرم

پەتانێ /petanê/: ئاوەڵناو. پۆتـە؛ یـەکجار ورد ▤ بسیار ریز

پەتبازی /petbazî/: ناو. تەنافبازی؛ بە سەر پەتی ڕاهەنگێوڕاودا ڕۆیشتن ▤ بندبازی

پەتبڕ /petbiř/: ئاوەڵناو. *[پلار]* ١. سـەربزێو ٢. بێ‌تالیم ▤ ١و٢. افسارگسیخته

پەتپساو /petp(i)saw/: ئاوەڵناو. *[پلار]* پـەتبـڕ ‹وەک گوێلکی پەتپساو لە دەشتا/ بێهۆش دەگەڕێن بـە شـوێن بەهەشـتا «هـەژار، *بـۆ کوردسـتان*»› ▤ افسارگسیخته

پەتپەتی /petpetî/: ناو. ١. هەویری نیوەنمـەک بۆ سەر برین ٢. *[مەجاز]* چۆنیـەتی ئـازار و تـەفرە دان ٣. بەڵا و کاری خـراپ ▤ ١. ضـماد خمیـر ٢. بامبول ٣. مُصیبت

⊡ **پەتپەتی پێکردن**: ١. دەستاودەست پێ‌کـردن؛ تەفرە دان؛ حەواڵە بە گەواڵە کردن ٢. بەڵا بـە سەردا هێنان و بەتایبەت ئابڕوو بردن ▤ ١. بـە سر دواندن ٢. آبرو برای کسی نگذاشتن

پەتپـەتێن /petpetên/: نـاو. سـووکایەتی؛ بێ‌حورمەتی ▤ اِهانت

پەترمە /petirme/: ناو. ١. موتوربـە؛ پەیوەنـدی دار ٢. کاری ئاوڵـە کوتـان ▤ ١. پیوند درخـت ٢. مایەکوبی

پەترۆ /petro/: ناو. پەترۆخە؛ قرتماغە؛ قەتماخە؛ توێ؛ پەڕەی ناسکی سەر برین ‹شوکری خودا کـە پەردەیی میحنەت دڕایەوە/ پـەترۆی بـرینی عاشـقی شەیدا کولایەوە «قانع»› ▤ کبرەی زخم

پەترۆخە /petroxe/: ☜ پەترۆ

پەترۆک /petrok/: ☜ پەترۆکە

پەترۆکە /petroke/: ناو. پەترۆک: ١. پـەرتووک؛ پاژی زۆر بچووک ٢. پەترۆ ▤ ١. قطعەی کوچـک ٢. کبرەی زخم

پەترۆمە /petrome/: ئاوەڵناو. بەترمەیی؛ تێکـەڵ؛ لەخۆگری چەند وشە یان چەند شت ▤ مُرکب

پەتشان /petşan/: چاوگ. ڕزان؛ پوان ▤ فرسودن

پەتشـاندن /petşandin/: چـاوگ. داڕزانـدن ▤ فرسوده کردن

پەتک /pet(i)k/: نـاو. ١. لەتە گـوریس ‹شـیعری خەڵقی کەی دەگاتە شیعری من بۆ نازکی/ کـەی لـە دیققەتدا پەتک دەعوا لەگەڵ هەودا دەکا؟! «نـالی»› ٢. تلّپی دانی ڕۆن‌لێ‌گیراو ▤ ١. رَسَـن ٢. تفالـەی دانەی روغنی

⊡ **پەتک نەبون**: *[مەجاز]* هـیچ نـەبوون؛ سـووک و چرووک بوون ‹من لە لای تۆ پـەتکیش نـیم› ▤ بی‌ارزش و بی‌مقدار بودن

پەتکینە /petkîne/: ئاوەڵـناو. بـە یـەک شـیش چنراو (بۆ گۆرەوی دەگوترێ) ▤ با یک میلـە بافتـە شده (جوراب)

پەتکێش /petkêş/: ناو. خاوکێش؛ کاری لێـدان و پەتپەتی پێ کردن ▤ کُتک‌کاری

پەتڵە /petłe/: نـاو. ١. ساوار؛ ساوەر ٢. دانەوێڵـە ٣. گـەنمی کـوڵاوی دە ئـاودا سـاردەوەکراو بـۆ خواردن ▤ ١. بلغور ٢. بُنشن ٣. گندم پُختە

پـەتۆ /peto/: نـاو. ١. هەناسـە؛ دەم ٢. پـەتوو؛ بەتانی ▤ ١. دم؛ نفس ٢. پتو

پەتۆت /petot/: ئاوەڵناو. پرتووکاو؛ پواو ▤ پوسیدە

پەتۆر /petor/: ئاوەڵناو. شڕ؛ دڕاو ▤ پارە

پەتۆن /peton/: ناو. پشوو؛ هەناسە ▤ نفس

پەتو /petû/: ناو. بەتانی؛ بەتانیە؛ ئەدیال ▤ پتو

پەتورە /petûre/: ئاوەڵناو. کۆن و شڕ ▤ مُندرس

پەتـوکیای /petûkyay/: چـاوگ. پرتووکـان ▤ فرسودن

پەتـە /pete/: ناو. ١. پسـوولە؛ بلـیت؛ جـەواز ٢. چۆنیەتی پێژانی نان ▤ ١. بلیت ٢. پُخت (نان)

⊡ **پەتە خستنە سەر ناو:** *[کینایە]* ڕیسوا کردن؛ ئابڕوو بردن. هەروەها: **پەتە کەوتنە سەر ناو** ☰ رسوا کردن

پەتەر / peter/: ناو. بەڵا؛ چۆرتم ☰ مُصیبت

پەتەری / peterî/: ئاوەڵناو. *[پلار]* پەتیارە؛ شێتۆکە؛ گەللایی ☰ پتیارە

پەتەسو / petesû/: ناو. خۆڵەمێش؛ بوول ☰ خاکستر

پەتەفینگە / petefînge/: ناو. پەتەڤینگە؛ قەڵماسک ☰ فلاخن

پەتەڤینگە / petevînge/: ☜ **پەتەفینگە**

پەتەی / petey/: چاوگ. ١. پێژان (بۆ نان) ٢. کوتان؛ لێدان ☰ ١. پُختن ٢. کتک زدن

پەتی / petî/: ئاوەڵناو. ١. ڕووت؛ خواس ‹پای پەتی› ٢. بێ‌خەوش؛ ناتێکەڵاو ‹ڕۆنی پەتی› ٣. خاڵی؛ تەنیا ‹نانی پەتیشمان نییە› ٤. ئاشکرا؛ بێ‌پەردە ‹هەمووی درۆن، درۆی پەتی! «پەشێو»› ☰ ١. پَتی؛ برهنە ٢. خالص؛ ناب ٣. خالی؛ خشک و خالی ۴. آشکار

پەتیارە / petyare/: ئاوەڵناو. *[پلار]* پەتەری؛ شێتۆکە؛ گەللایی ‹هەر بە ئاخ و داخەوە دەتلێتەوە/ شێت و پەتیارە لە کێو دەخولێتەوە «ئاوات»› ☰ پتیارە

پەتیتە / petîte/: ناو. تۆبە ☰ توبە

پەتیس / petîs/: ناو. زەرەر ☰ زیان

پەچ[١] / peç/: ناو. ١. پەرچ ٢. دڵۆپێک لە بنێشت ☰ ١. پرچ ٢. تکّەی سقّز

⊡ **پەچ دان/ دانەوە:** خوار و پان کردنەوەی بزمار و ... ☰ پرچ دادن

• **پەچ**[٢]: پاشەوشە. ـ پێژ ☰ ـ پز

پەچک / peçik/: ناو. بەچک؛ بیچم ☰ سر و سیما

- **پەچن** / -peçin/: پاشەوشە. ـ چن؛ ـ چین؛ وەسەرنراو ‹قەلاپەچن› ☰ ـ چین

پەچنین / peçnîn/: چاوگ. تێپەڕ. //پەچنیت؛ دەپەچنی؛ بپەچنە// پڕ کردنی وا کە جێگەی چی‌تر نەبێتەوە ☰ انباشتن؛ آکندن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەپەچنین

پەچوە / peçwe/: ☜ **پەرچ ـ١**

پەچە / peçe/: ناو. ١. ڕووبەند؛ ڕووبەنە؛ ڕووبەن؛ پێچە؛ پووشی؛ خێلی؛ پارچەیێ کە ڕوومەتی پێ دادەپۆشن (بەتایبەت ژنان) ‹هەتا لاو بووم چاوی جوانم لێ ون بوو/ پەچە و ڕووبەند و چارشێوم دوژمن بوو «هێمن»› ٢. کاری پێژان (نان) ٣. حەوشە؛ مۆڵ؛ جێ خەوی مێگەل لە دەشت ‹هەر کە لەو ڕانە! با بچێ بۆ پەچە› ☰ ١. روبندە ٢. پُخت (نان) ٣. شبغاز گلّە

پەچەتە / peçete/: ناو. بەروانکەی نان خواردن ☰ پیشبند غذاخوری

پەچەخووز / peçexûz/: ناو. کاری ماڵات کردنە ناو جاڕ و زەوی، بۆ ئەوەی پشکەڵەکەیان ببێتە کوود ☰ عمل گلە را داخل زمینی کردن برای کودگیری

پەچەڕان / peçeřan/: ناو. پەچەمەڕ؛ هەوێز؛ پەچەی مێگەل ☰ شبغاز گلە

پەچەڵ / peçeł/: ئاوەڵناو. چەپەڵ؛ گەمار؛ پیس؛ پۆخڵ ☰ کثیف

پەچەمەڕ / peçemeř/: ☜ **پەچەڕان**

پەح / peĥ/: دەنگ. پەحا؛ وشەی سەیرمان ☰ کلمەی تعجب

پەحا / peĥa/: ☜ **پەح**

پەحتن / peĥtin/: چاوگ. پێژانی نان ☰ پُختن نان

پەححا / peĥĥa/: دەنگ. وشەی سەیرمان بە باوڕ نەکردنەوە ‹پەححا لەم درۆیە!› ☰ کلمەی تعجب و انکار

پەحلەوان / peĥlewan/: ☜ **پاڵەوان**

پەحن / peĥn/: ☜ **پان**

پەحنی / peĥnî/: ناو. پاژنە؛ پانیە ☰ پاشنە

پەحین / pehîn/: ☜ **پەخین**

پەخ¹ / pex/: ئاوەڵناو. ۱. کول؛ نەتیژ ‹خەنجەرا تـە پەخ بوویە› ۲. کەل؛ کل؛ گۆشەنەماو ☰ ۱. کُند ۲. پَخ

⊡ **پەخ بون**: ۱. سوان و کول بوونی تیغ ۲. کەل بوون ☰ ۱. کُند شدن تیغ ۲. پَخ شدن

پەخ²: دەنگ. *[مندالانە]* پەخخـە!؛ بـەخ!؛ وشـەی پەسند کردن ☰ بە!

پەخخە / pexxe/: ☜ **پەخ**²

پەخش / pexş/: ئاوەڵناو. بـڵاو؛ پـرژاو ‹هـەر وەک بەرەزا پەخشە، ئەگریجە لە سـەر خاڵـی «نـالی»› ☰ پخش؛ پراکندە

پەخشان¹ / pexşan/: نـاو. ۱. وێژامـەـ؛ وەژەگ؛ نڤیسکی؛ نووسراوەی ئاسایی بەبێ تایبەتمەنـدی شیعر ۲. بەش؛ دابەش ‹ڕەقس و فەرەح و کەیفە لە هەر گەنج و پیاوێ/ مەی خواردن و پەخشانە لە هـەر کاڵ و کولاوێ «قانع»› ☰ ۱. نثر ۲. توزیع

پەخشان²: ئاوەڵناو. پـەخش ‹زولفـی پەخشـان› ☰ پراکندە

⊡ **پەخشان بون**: بڵاو بوون؛ پرژان ☰ پریشان بودن

پەخشان کردن: بڵاو کردن؛ پرژاندن ☰ پراکندن

پەخشان کردنەوە: بڵاو کردنـەوە؛ بـەش ـ بـەش کردنەوە ☰ توزیع کردن

پەخشانگا / pexşanga/: نـاو. دەزگای چاپ و بڵاو کردنەوە ☰ انتشارات

پەخشـە / pexşe/: نـاو. ۱. بلاڤـۆک؛ بەلاڤـۆک؛ نووسراوە بۆ چاپ و بـڵاو کردنـەوە ۲. مێشـوولە؛ پەخشەکۆرە؛ پەخشـەکوورە؛ تۆفانـە ‹هـەر کـەس پـوول نـەیری خـەڕگی خەسـە/ سەرکیشـی کـەری پەخشە و مەگەسە «شامی»› ☰ ۱. نشریە ۲. پشە

پەخشەکۆرە / pexşekore/: ☜ **پەخشە ـ۲**

پەخشەکورە / pexşekûre/: ☜ **پەخشە ـ۲**

پەخشین / pexşîn/: چاوگ. بڵاو کردنەوە ☰ پخش کردن

پەخمە / pexme/: ئاوەڵناو. گێل؛ دەبەنگ؛ سەپۆل ☰ پخمە

پەخوا / pex(i)wa/: ناو. پێخوێ؛ کلۆشی بـەرپێی گاگێرە ☰ خرمن درحال کوبیدن

پەخە / pexe/: دەنگ. بەخ؛ ئۆخەیش ☰ آخش

پەخین / pexîn/: ناو. پەحین؛ لەقە؛ پێلاقە ☰ لگد

پەر / per/: ئاوەڵناو. سەر و گەردن ڕەش (بۆ مەڕ و بەرخ) ‹ئامان شیرین سەوز! بەرخە پەرەکەم!/ ڕەفێق ڕێگەی چۆڵ، غەم دەرکەرەکەم! «فولکلۆر»› ☰ سفیدِ سر و گردن سیاه (دام)

پەراپەسەرێ / perapeserê/: ☜ **پەراوەرێ**

پەراسوە / peras(i)we/: ناو. قامیشی ڕایەڵی چیغ و... ☰ شاخەهای نی در آلاچیغ

پەراسو / perasû/: نـاو. ۱. پەراسـی؛ پارەسـتوو؛ پارەهەستوو؛ پارسوو؛ دەندە؛ دەنە؛ دەن؛ دەنـگ؛ دەنـک؛ دەنکـە؛ پەرەکـە؛ سیسـی؛ پارخـان؛ پارووخان؛ ئێسکی کەوانەیی سەر سینگ و پشت ۲. *[مەجاز]* پاڵ؛ تەنشت ۳. قامیشی ڕایەڵی چیغ و کەپر ☰ ۱. دندە ۲. کنار ۳. تارهای نی در آلاچیغ

پەراسوبەند / perasûbend/: ناو. دەفـەی سـنگ ☰ جناغ سینە

پەراسوخوار / perasûx(i)war/: ئاوەڵـناو. *[مـەجاز]* فێڵەباز؛ ساختەچی ☰ حیلەگر

پەراسوشکاو / perasûş(i)kaw/: ئاوەڵناو. پالووپساو ☰ جناغشکستە

پەراسی / perasî/: ☜ **پەراسو ـ۱**

پەراڤ / perav/: نـاو. ڕۆخ؛ کنارێن؛ قەراخی ئاو ☰ ساحل

پەراگەنـدە / peragende/: ئاوەڵـناو. ۱. لـە گـەل دابڕاو؛ لە یەک دابڕاو ‹لە کۆ ئەسرین دەبارێنم، لە بۆ کوردی پەراگەندە/ لە گەرمێن غەرقی ئـارەق بـووم و چاوم هـەر لـە سـامرەندە! «هـێمن»› ۲. ئـاوەکی؛

حەیوانی لە مێگەل دوور کەوتوو ☰ ١. پراکنـده ٢. از گله دور افتاده

پەرانتێز / perantêz/: ناو. کەوان () ☰ پرانتز ()

پەراو / peraw/: ناو. ئاودەست؛ کناراو؛ کەناراو ☰ مُستراح

پـــەراوەرێ / perawerê/: نـــاو. پەراوەرێکـــــە؛ پەراپەسەرێ؛ بەسرپێر؛ بەترپێرێ ☰ پـس‌پریـروز؛ سە روز پیش

پەراوەرێکە / perawerêke/: ☜ **پەراوەرێ**

پەراوێز / perawêz/: ناو. پـەڕاوێز؛ پـەڕ؛ کـەنارە؛ کەنار؛ قەراخ؛ کەف؛ زێوار؛ ئاوێز؛ گلـەر؛ کـەنارەی هەر شتێ ‹جەو بۆنە فەردم ئیستیفابێزەن/ دامـەش لایق ئی پەراوێزەن «؟»› ☰ حاشیه

پەرایی / perayî/: ناو. سرویس؛ ڕاژە؛ خزمـەت ☰ سرویس

پەرپتانـدن / perp(i)tandin/: چاوگ. پێچ دان ☰ پیچ دادن

پەرپتین / perp(i)tîn/: چاوگ. پـێچ خـواردن ☰ پیچ خوردن

پەرپینە / perpîne/: ☜ **پەڵپینە**

پـەرت / pert/: ئاوەڵناو. ١. سـەهوکار؛ گەنـەکار ٢. سەرنخوون؛ سەرەوخوار ☰ ١. اشتباه‌کار ٢. واژگون

پەرتاڵ / pertal/: ناو. کووتاڵ ☰ قُماش

پەرتان / pertan/: چاوگ. ١. پارچە ـ پارچە بوون ٢. ڕووتانەوە؛ ڕووتەو بوون ☰ ١. تکە ـ تکـە شـدن ٢. بی‌برگ شدن

پەرتانـدن / pertandin/: چاوگ. ١. پارچە ـ پارچە کردن ٢. ڕووتاندن؛ ڕووتەو کردن ☰ ١. تکە ـ تکە کردن ٢. بی برگ کردن

پەرتاوتن / pertawtin/: چاوگ. تێپەڕ. //پـەرتاوتت؛ دەپەرتێوی؛ بپەرتێوە// پـەڕتاوتن؛ هەڵـپاچینی دار ☰ هرس کردن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەپەرتاوتن

پەرتاوتـــە / pertawte/: ئاوەڵـــناو. هۆرپاتـــــە؛ هەڵپاچراو ☰ هرس شده

پەرتوک / pertûk/: ناو. پەڕتووک؛ کتێب ☰ کتاب

پەرتەک / pertek/: ناو. هێز؛ وزە؛ توان ☰ نیرو

⊡ **پەرتەک بڕیان:** هێز لێ بڕان ☰ از رمق افتادن

پەرتین / pertîn/: چاوگ. تووک و پەڕ لێبوونـەوە ☰ هَرَس شدن

پەرجان / percan/: ناو. چیلە؛ پەرژین ☰ پرچین

پـەرجۆ / perco/: نـاو. پـەرجوو؛ پـەرچۆ؛ پـەرژوو؛ پەرهێن؛ مـۆجزات؛ ڕووداوی سـەیر و سـەمەرە و دوور لە پێوەری عەقڵ ☰ مُعجزە

پەرجوو / percû/: ☜ **پەرجۆ**

پەرچ / perç/: نـاو. ١. پەچ؛ پەچوە؛ پەر؛ جۆرێـک بزماری سەرپان بۆ لکاندنی چەند پاژ (وەک ئاسن) پێکـــەوە ٢. پــــەرژین؛ چیـــل ٣. ســـەرلکی هەڵپەرتاوتە ٤. مێشە و لێڕی چوغور ٥. بەرپەرچ؛ زیچ ٦. پرچ؛ زولف ٧. لەمپەر؛ تەگەرە ☰ ١. پَرچ ٢. پَرچین ٣. شاخەی پیراسته شده ۴. بیشەی انبوه ۵. واکنش ۶ زُلف ٧. مانع

⊡ **پەرچ دانەوە:** ١. خـوار کردنـەوە و خەوانـدنی بزمار و ... ٢. پێشـەبڕە بڕینـەوە لـە ڕێگـە ٣. وەرامی قورس دانەوە ☰ ١. پـرچ دادن ٢. پیشـی گرفتن ٣. جواب سخت دادن

پەرچ کردن: پەچ کردن؛ پێکەوە نووساندنی دوو پارچە بە پەرچ ☰ پرچ کردن

پەرچان¹ / perçan/: چاوگ. ١. خـوار کردنـەوەی بزمار و ... ٢. پان بوونەوە ☰ ١. خواباندن میخ و ... ٢. وارفتن

پەرچان²: ناو. تامان؛ پەرژین ☰ پرچین

پەرچانـدن / perçandin/: چـاوگ. پــــەرچانن؛ نووشتاندنەوە ☰ خم کردن

پەرچانن / perçanin/: ☜ **پەرچاندن**

پەرچاوە / perçawe/: ئاوەڵناو. خوارەوە بوو ☰ پرچ

داده شده

پەرچڤ / perçiv/: ناو. بـا؛ مـاس؛ ئەسـتووری ≣ ورم؛ آماس

پەرچڤان / perç(i)van/: چاوگ. ١. هەلامسان؛ با کردن؛ ماس هاوردن ٢. قەلەشـان؛ تلیشـیان ٣. ورد و خاش بوون ≣ ١. آماسیدن ٢. شکاف برداشتن ٣. خُرد شدن

پەرچڤانـــدن / perç(i)vandin/: چـــاوگ. ١. هەلامساندن؛ ماساندن ٢. قەلەشاندن؛ تلیشاندن ٣. ورد و خاش کردن ‹کاوەی ئاسنگەر باڤ و کالێ من/ پەرچڤاند سەرێ زەحاکێ دژمن «جگەرخوێن»› ≣ ١. آماساندن ٢. شکاف دادن ٣. خُرد کردن

پەرچڤین / perç(i)vîn/: چاوگ. با کردن؛ ماسین؛ ئەستوور بوون ≣ آماسیدن

پەرچق / perçiq/: ناو. وردە؛ ورتکە؛ پراش ≣ ریزە

پەرچقان / perç(i)qan/: چاوگ. پەرچقین؛ ورد و خاش بوون؛ لەتوکوت بوون ≣ تکەپارە شدن

پەرچقاندن / perçiqandin/: چاوگ. ورد و لـەت کردن ≣ تکەپارە کردن

پەرچقین / perç(i)qîn/: ☜ **پەرچقان**

پەرچۆ / perço/: ☜ **پەرجۆ**

پەرچووکە / perçûke/: ناو. مووی لە سـەر هەنیـە قرتاو ‹پەرچووکە لە سەر هەنی بنەخشـێ/ کـێ بـێ دڵ و گیانی پێنەبەخشێ «هەژار، مـەم و زیـن»› ≣ موی بر پیشانی

پەرچە / perçe/: نـاو. ١. پارچـە؛ پـاژ؛ لـەت ٢. کووتاڵی گرانقیمەت ≣ ١. جزء ٢. پارچەی قیمتی

پەرچەکردار / perçekirdar/: نـاو. کاردانـــەوە ≣ واکنش

پەرچەم / perçem/: نـاو. ١. پەرچووکـە؛ مـووی سەر هەنیە ‹هەر پەرچەم و پێشانییە فیکری شـەو و ڕۆژم/ هەر گـەردەن و زوڵـفە ئەمـەلی دوور و درێـژم «نالی»› ٢. ئاڵا؛ پەرچـەم؛ عەلـەم ≣ ١. مـوی بـر پیشانی ٢. پرچم

پەرچی / perçî/: پێرۆ. ← **هەرچیوپەرچی**

پەرخ / perx/: نـاو. کـاری شـێلان و بـە دەسـت مالین ≣ مالش

پەرخانـدن / perxandin/: چـاوگ. ١. شـــێلان؛ هەڵشێلان ٢. خوراندن؛ خاراندن ٣. پلیخاندنەوە؛ تلێقاندنەوە ٤. شێواندن؛ تێکدان ≣ ١. مالیدن ٢. خاراندن ٣. له کردن ۴. به هم زدن

پـەرخین / perxîn/: چـاوگ. ١. پلـــیخانەوە؛ تلێقیانەوە ٢. هەڵکەنران؛ کنیانـەوە ٣. شـێویان؛ تێکدران ≣ ١. له شدن ٢. کنده شـدن ٣. بـه هـم ریختن

پەرداخ¹ / perdax/: ناو. پەرداغ: ١. لیوان؛ گلاس؛ پیاڵەی ئاوخۆری لە شیشە ٢. پـەرداخت؛ کـاری جـوان و لـووس کـردن ‹ئـەو تەختەنـەردە جـارێ پەرداخ نەکراوە› ≣ ١. لیوان ٢. پرداخت

پەرداخ²: ئاوەڵـناو. پـەرداغ: ١. سـاز و بەکـەیف ‹پاشەرۆکێکی بکەم لەم باخە/ تاکوو باڵ و پەڕی مـن پەرداخـە «سـوارە»› ٢. چـاخ؛ تـەیار؛ گـیف ≣ ١. سرحال ٢. مُهیّا

پەرداخت / perdaxt/: ☜ **پەرداخ¹ـ٢**

پەرداخی / perdaxî/: ئاوەڵـناو. لیـوانی؛ لێـوانی ≣ لیوانی

پەرداغ / perdağ/: ☜ **پەرداخ**

پـەردۆخنای / perdoxnay/: چـاوگ. پڕووزانـــدن؛ هەڵپڕووزاندن ≣ سوزاندن پشم و مو

پەردۆخیای / perdoxyay/: ☜ **پەردوخیان**

پەردۆژ / perdoj/: ☜ **پەردەژ**

پەردوو / perdû/: ناو. پردوو: ١. پەردەی بـووک و زاوا؛ ژووری بـــووک و زاوا لـــە شـــەوی بـــووک گوێزانەوە ٢. هەلاشی بان ‹ڕیزێ کۆلیتی هـەیوان گـێچ خـواردوو/ دیـوار داڕووخـاو، بـێ دار و پـەردوو «قانع»› ≣ ١. حجله ٢. پوده

پەردوخ / perdûx/: ☜ **پڕوز**

پـــەردوخیان / perdûxyan/: چـاوگ. پـــڕووزان؛ پەردۆخیای؛ سووتانی موو 🇮🇷 سوختن پشم و مو

پەردوژ/ perdûj/: ☜ **پەردەژ**

پەردوگیر / perdûgîr/: ئاوەڵناو. لە پەردوودا مردوو یان نەخۆش کەوتوو (بۆ تـازەزاوا دەگـوترێ) 🇮🇷 در حجله مُرده یا مریض شده (داماد)

پەردە / perde/: نـاو. ۱. پای؛ ڕووپۆشـی دەرگـا و پەنجەرە لە قوماش ۲. *[کالبدشناسی]* توێژی تـەنک لە شانە کە ئەندامێکی لـەش دادەپۆشـێ یـا دوو ئەندام لـە یـەکتر دادەبـڕێ ‹پـەردەی گـوێ› ۳. پەردەی شانۆ؛ بەشێک لە شـانۆ کـە لـە مـەودای چوونە سەر و هاتنە خـواری پەردەیێکـدا پیشـان دەدرێ ‹لەوێوە بووک تا سەوسێنان بـردن/ بینـینی هەر دوو پەردەی ژنبەژن «گۆران»› ٤. پارچە یـان دیوارێکی سپی کە فیلمی لە سەر پیشان دەدەن ‹ئەو فیلمـە هێشـتا لـە سـەر پەردەیـە› ٥. *[مۆسیقا]* مەودای نێوان نۆتەکانی مووسـیقا ٦. پـەردوو ۷. لا؛ توێ 🇮🇷 ۱. پرده ۲. غشا ۳. پرده؛ بخش نمایشی ۴. پردەی سینما ۵. پردەی موسیقی ۶ حجله ۷. لایە

▣ **پەردە دڕان** *[مـەجاز]* ۱. ڕووسـیا بـوون؛ ئـاوڕوو چوون ۲. شەرم شکان 🇮🇷 ۱. رسوا شدن ۲. شرم ریختن

پـەردە لـە چـاودا نەبـوون *[مـەجاز]* ڕووڕاسـت و بێڕوودەربایسی بوون ‹بە خوا پـەردەم لـە چـاوا نییە، ئـەوەی دەیـزانم، دەیلـێم› 🇮🇷 رودربایستی نداشتن

پەردەپڵاو / perdep(i)ław/: ناو. جۆرێ پڵاوە کـە تۆتۆی گۆشتی تێدایە 🇮🇷 چلوگوشت

پـەردەپۆش / perdepoş/: ئاوەڵـناو. *[مـەجاز]* ڕازدار؛ ئەمین بۆ سڕ نەدرکاندن 🇮🇷 رازدار

پـەردەچیای / perdeçyay/: چـاوگ. پـــەرژان 🇮🇷 مشغول شدن

پـەردەدار / perdedar/: نـاو. خزمـەتکاری ژووری تایبەتی حاکمان ‹بە موقەڕڕەبان بارەگای عیززەت/ بە پەردەداران سەریر وەحدەت «مـەولانا خالـد»› 🇮🇷 پردەدار

پەردەژ / perdej/: ئاوەڵناو. پـەردۆژ؛ پـەردووژ: ۱. داڕەت؛ لـە بەردەسـت ۲. *[مەجاز]* بووزخـۆر؛ بـە تایبەتمەندی بووز خواردن ‹لە کاری دیش وەکـوو دەرس و موتالا/ ئەگەر پـەردەژ نـەبێ، نـەتبێ سـکالا «؟»› 🇮🇷 ۱. در دسترس ۲. مُمکن

پـەردەژی / perdejî/: ناو. پەردەوژ: ۱. چۆنیەتی لە دەسترەس بوون ۲. بووزخۆری 🇮🇷 ۱. دسترسـی ۲. امکان

پـەردەک / perdek/: نـاو. ۱. مەتـەڵ؛ لەغـەز؛ مەتەڵۆکە ۲. نەرێساتی؛ کینایە 🇮🇷 ۱. چیستان؛ لُغز ۲. کنایە

پـەردەگیر / perdegîr/: ئاوەڵـناو. بەسـراو؛ لـە پەردوودا هـیچ پـێ نـەکراو (زاوا) ‹زاوا پـەردەگیر، بووک ڕەشپۆش بکرێ/ جلی زاوایی بە کۆتەڵ بکرێ/ نانی شاییەکەت بە شـیوەن بخـورێ «فولکلـۆر»› 🇮🇷 پردەگیر (داماد)

پەردەوژ / perdewj/: ☜ **پەردەژی**

پەردەهـەناو / perdehenaw/: نـاو. چەقاڵـتە؛ کراسبەز؛ پەردەی تەنک و دوو تۆی نـاو زگ کـە هەناو و هەموو ئەندامەکانی دادەپۆشێ 🇮🇷 صِفاق

پـەردێژ / perdêj/: ناو. هەل؛ دەرفـەت؛ کـێس 🇮🇷 فُرصت؛ مجال

پەرزنای / perznay/: چاوگ. پالاوتن 🇮🇷 پالودن

پەرزوانـە / perz(i)wane/: نـاو. فیلتـر؛ پاڵـوانە؛ پاڵوێنە 🇮🇷 فیلتر

پەرزیای / perzyay/: چاوگ. پاڵـێوران 🇮🇷 پـالودە شدن

پەرژ / perj/: ناو. هەل؛ دەرفەت 🇮🇷 فُرصت

پەرژان^{1} / perjan/: ناو. چاوگ. پـەرژیان؛ پـەرژین:

١. دەرفەت هەبوون؛ کات هەبوون ‹نامپەرژێ سەرم بخورێتم!› ٢. خەریک بوون ‹نەیپەرژاوەتە خەلە و خەرمانی/ هەموو جێ ماون ئیش و فرمانی «قانع»› ٣. گرینگی پێ دان 📚 ١. فرصت داشتن/ یافتن ٢. پرداختن؛ مشغول شدن ٣. اهمیت دادن

پەرژان^{2}: ناو. پەرژین؛ تامان 📚 پرچین

پەرژاندنەوە / perjandinewe/: چاوگ. چاوەڕێی کەسێ تر بوون و خۆ لە کار بواردن 📚 بە امید دیگری کار را زمین گذاشتن

پەرژاو / perjaw/: ئاوەڵناو. لەگژ؛ خەریک 📚 مشغول

پەرژوبڵاو / perj û b(i)ław/: ☜ **پرژ و بڵاو**

پەرژو / perjû/: ☜ **پەرجۆ**

پەرژیان / perj(i)yan/: ☜ **پەرژان**^{1}

پەرژین^{1} / perjîn/: ☜ **پەرژان**^{1}

پەرژین^{2}: ناو. چیل؛ شوورەی بە دڕوو 📚 پرچین

⊡ **پەرژین کردن:** *[مجاز]* پاراستن ‹چاوی من بەحری موحیتی تۆیە بۆ دەفعی گەزەند/ لێت موعەیین بێ کە نالی گول بە دل پەرژین دەکا «نالی»› 📚 مُحافظت کردن

▪ **پەرس** / -peris/: پاشەوشە. ـ پەرست؛ ـ پەرەس؛ ـ پەرەست ‹خواپەرس› 📚 ـ پرست

پەرسای / persay/: چاوگ. پرسین ‹پەرسام سیرڤانی چی بێدەنگەنی/ یا زمسان ئامانیا وێت سەردەنی «فولکلۆر»› 📚 پرسیدن

▪ **پەرست** / -perist/: پاشەوشە. ـ پەرس؛ ـ پەرەس؛ ـ پەرەست ‹ئەم پارەپەرستانە لە خۆیان کە دەچن زوو/ دەخلی نە پەلی دێوە، نە بای باڵی پەری بوو «مەحوی»› 📚 ـ پرست

پەرستار / peristar/: ناو. پەرەستار: ١. خەمخۆر؛ کەسێ کە کاری پێخۆردان، پۆشتە کردن، خەواندن و پاک و خاوێن کردنەوەی کەسێکی (بەتایبەت منداڵ، پیر و زورهان یا نەخۆش) وە ئەستۆیە ٢. ئەوەی ڕاهاتووە لە ژێر چاوەدێری بژیشکدا، دەستووری دەرمانی بەڕێوە دەبا ‹پزیشکم شەرمەزار بۆوە کە نەیتوانی بکا چارم/ دەبێ هیوام بە مان چەند بێ کە ڕەشپۆشە پەرستارم «هێمن»› 📚 ١و٢. پرستار

پەرستاری^{1} / peristarî/: ناو. پەرەستاری: ١. کاری پەرستار ٢. چاوەدێری و خزمەتکاری لە کەس یا کەسانێک (بەتایبەت نەخۆش، منداڵ یان پیر) کە ناتوانن کار و باری خۆیان بەڕێوە بەرن ‹چەند ساڵ لە دایکی پەرستاری کرد› 📚 ١و٢. پرستاری

پەرستاری^{2}: ئاوەڵناو. پەرەستاری؛ سەر بە پەرستار ‹جل‌وبەرگی پەرستاری؛ فێرگەی پەرستاری› 📚 پرستاری

پەرستران / perist(i)ran/: چاوگ. تێنەپەڕ. نادیار. //پەرسترایت؛ دەپەرەسترێی؛ بپەرسترێ// پەرەسین؛ پەڕەستن؛ بە پیرۆز زانین و بڕوای تەواو پێ هەبوون 📚 پرستیدن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: پەرستراو/ چاوگی نەرێنی: نەپەرستران

پەرستن / peristin/: چاوگ. تێپەڕ. //پەرستت؛ دەپەرەستی؛ بپەرستە// پەرەسین؛ پەڕەستن؛ بە پیرۆز زانین و بڕوای تەواو پێ هەبوون 📚 پرستیدن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەپەرستن

پەرسدار / per(i)sdar/: ناو. خواپەرست 📚 خداپرست

پەرسف / persif/: ناو. وەڵام؛ وەرام؛ جواب 📚 پاسخ

پەرسڤ / persiv/: ناو. جواب؛ وەڵام؛ وەرام 📚 پاسخ

پەرسڤدەر / persivder/: ناو. وەڵامدەر؛ وەرامدەر 📚 پاسخگو

پەرسگە / perisge/: ناو. پرێسگا؛ جێگەی نزا و

پاڕانەوە ☰ پرستشگاه

پەرسە / perse/: ☜ **پرسە**

پەرسیار / perisyar/: ناو. پەرست ☰ پرستندە

پەرسیای / perisyay/: چاوگ. پرسران؛ پرسیان ☰ پرسیدە شدن

پەرسیف / persîf/: ☜ **پەرسیو**

پەرسیلە / persîle/: ناو. بەرسیلە؛ پەسیلە؛ قۆرە ☰ غورە

پەرسیو / persîw/: ناو. پەرسیف؛ پەسیف؛ هەڵامەت؛ ئاڵامات ☰ زُکام

پەرش / perş/: ئاوەڵناو. پەرژ؛ پەرت ☰ پراکندە

پەرڤۆنە / pervone/: ناو. پەپوولە ☰ پروانە

پەرک / perk/: ☜ **پەرگ**

پەرکاڵ / perkał/: ناو. جغزینگ؛ ئامرازی جەغز کێشان ☰ پرگار

پەرکۆ / perko/: ناو. کاری کوتانی ساواری خڕ تا تفرەکەی هەڵدا ☰ عمل کوبیدن بلغور برای جدا کردن پوستەی آن

پەرکەم / perkem/: ناو. ١. نەزلە؛ نوزلە؛ نزلە؛ ئەنفلۆئەنزا؛ نەخۆشی تا و هەڵامەت پێکەوە ٢. فێ؛ خوداری ☰ ١. آنفلوآنزا ٢. صَرَع

پەرکەما / perkema/: ☜ **پەرگەما**

پەرگ / perg/: ناو. پەرک؛ سەرچنی کەڵاش ☰ بافتەی گیوە

پەرگر / pergir/: ئاوەڵناو. گۆشەگیر؛ لاتەریک؛ دوورەپەرێز ☰ مُنزوی

پەرگەما / pergema/: ناو. پەرکەما؛ تەختی کەنارەی کەڵاش ☰ حاشیەی زیرین گیوە

پەرگهاندن / perg(i)handin/: چاوگ. کۆ کردنەوە ☰ گردآوری کردن

پەرگهین / pergihîn/: چاوگ. کۆ بوونەوە ☰ گرد آمدن

پەرگین / pergîn/: ناو. گیایەکی کوێستانییە، بۆ ڕەنگی ڕەش کەڵکی لێ وەردەگرن ☰ گیاهی کە در رنگرزی برای رنگ سیاه مصرف دارد

پەرلەمان / perleman/: ناو. پارلمان؛ ئەنجومەن؛ کۆڕی نوێنەرانی هەڵبژاردەی خەڵک بۆ دانانی قانوون و چاودێری دەوڵەت ☰ مجلس؛ پارلمان

پەرلەمانتار / perlemantar/: ناو. نوێنەر؛ ئەندامی پەرلەمان ☰ نمایندەی مجلس

پەرمان / perman/: چاوگ. پەرمەی؛ پەرمین؛ ڕابینی؛ ڕابینین؛ ڕاپەرمان؛ ڕاپەرموون ☰ اعتماد کردن

پەرمووچان / permûçan/: چاوگ. سیس بوون؛ ژاکان ‹گوڵام پەرمووچییە› ☰ پژمُردن

پەرموون / permûn/: چاوگ. ١. پەرمیان؛ تێڕا دیتن؛ بڕوا پێکردن ٢. ڕەوینەوە؛ سڵ کردن ☰ ١. اعتماد کردن ٢. رَم کردن

پەرمەی / permey/: ☜ **پەرمان**

پەرمیان / perm(i)yan/: ☜ **پەرموون ـ١**

پەرمین / permîn/: ☜ **پەرمان**

پەرمێشک / permêşk/: ☜ **پرمێشک**

پەرنساندن / pern(i)sandin/: چاوگ. بووژاندنەوە ☰ احیا کردن

پەرنسین / pern(i)sîn/: چاوگ. بووژانەوە ☰ احیا شدن

پەرننە / perinne/: ناو. باڵندە؛ پەلەوەر ☰ پرندە

پەروا / perwa/: ناو. باک؛ ترس؛ سڵ ☰ پروا

پەروار / perwar/: ئاوەڵناو. دابەستە؛ بەختە ‹خوا گووشت گاپیر خوا شەک پەروار/ گووشت کوتانەکەی بوەیتە دەر حەسار! «شامی»› ☰ پرواری

پەروارگە / perwarge/: ناو. شوێنی دابەستن و بەخێو کردنی ئاژەڵ بۆ گۆشت ☰ پرواربندی

پەرواری / perwarî/: ئاوەڵناو. دابەستە؛ بەختە؛ لەبار بۆ پەروار کردن ☰ پرواری

پەرواز / perwaz/: ناو. ١. کار و ڕەوتی فڕین؛

باڵ گرتنەوە ۲. زەوار؛ تەختەی باریکی تاشراو بۆ قەراخی سندووق ☰ ۱. پرواز ۲. زَوار

پەروازبەند / perwazbend/: ناو. تەختەبەند ☰ زَواربندی

پەروانە / perwane/: ناو. پەپوولە ‹دەرسی عیشقم هەر لە کن پەروانە یا بولبول بووە/ بیگەمێ یا نەیگەمێ هەر مەشقی ئوستادێ دەکەم «مەحوی»› ☰ پروانە

پەروە / perwe/: ناو. پەروو؛ دیاری؛ خەڵات ☰ سوغات

ـ **پەروەر** / perwer-/: پاشەوشە. بەخێوکەر ‹نیشتمان پەروەر› ☰ ـ پرور

پەروەراندن / perwerandin/: چاوگ. تێپەڕ. //پەروەراندت؛ دەپەروەرێنی؛ بپەروەرێنە// ۱. بەخێو کردن ۲. بار هێنان ☰ ۱. مراقبت کردن ۲. پرورش دادن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـــ/ چاوگی نەرێنی: نەپەروەراندن

پەروەردگار / perwerdigar/: ناو. ۱. ڕاهێنەر ۲. پەروەرندە؛ ئافرێنەر ☰ ۱. پرورش‌دهندە ۲. آفریدگار

پەروەردن / perwerdin/: چاوگ. پەروەردەی؛ پەروەراندن ☰ پروردن

پەروەردە^{1} / perwerde/: ناو. ۱. پەروەرش؛ کار و ڕەوتی بار هێنان ۲. کار و ڕەوتی ڕاهێنان؛ پێگەیاندن ۳. کار و ڕەوتی بار هاتن ٤. وەزارەتی پەروەردە ☰ ۱تا ۳. پرورش ۴. وزارت آموزش و پرورش

⊡ **پەروەردە کردن** بەخێو کردن ‹تۆی پەروەردە کرد بە جوانی/ تۆش سا ببە بە قوربانی «کامران موکری»› ☰ پروردن

پەروەردە^{2}: ئاوەڵناو. ۱. بەخێوکراو ۲. بارهاتوو ‹بۆیە بێ‌شوێن و بێ‌جێم/ پەروەردەی کونجی لادێم «قانع»› ۳. خۆشەکراو ‹زەیتوونی پەروەردە› ☰ ۱تا۳. پرورده

پەروەردەکراو / perwerdek(i)raw/: ئاوەڵناو. ڕەنێوهاتوو؛ پێگەیەنراو ☰ تربیت‌شده

پەروەردەی / perwerdey/: چاوگ. پەروەردە کردن ‹چمان جە سارای خوتەن چەردەنی/ ئەو زێد ئاوا بۆ تۆش پەروەردەنی «بێسارانی»› ☰ پروردن

پەروەردەیی / perwerdeyî/: ئاوەڵناو. ۱. پەروەرشی؛ چۆنیەتی بار هێنان ‹کاری پەروەردەیی› ۲. پەروەردە ‹جووچکی پەروەردەیی› ☰ ۱و۲. پرورشی

پەروەرش / perweriş/: ناو. پەروەرشت؛ کار و ڕەوتی بەخێو کردن؛ پەروەردە کردن ☰ پرورش

پەروەرشت / perwerişt/: ☜ **پەروەرش**

پەروەرشی / perwer(i)şî/: ☜ **پەروەردەیی ـ۱**

پەروەرشیار / perwerişyar/: ناو. ڕاهێن؛ ڕاهێنەر؛ فێرکەر ☰ مُربی

پەروەرنای / perwernay/: چاوگ. پەروەردە کردن ☰ پروردن

پەروەرندە / perwerinde/: پەروەرەردگار؛ ئافرێنەر ‹جا ئەوانەی بەباوەڕن، ڕوون دەزانن ئەمە ڕاستە و لە پەروەرندەیان‌ڕایە «هەژار، *قورئان*»› ☰ آفریدگار

ـ **پەروەری** / perwerî-/: پاشەوشە. ۱. بەخێوکەری ‹هەتیوپەروەری› ۲. خزمەتکاری ‹نیشتمان پەروەری› ☰ ۱. پروردگی ۲. خادمی

پەروەریای / perweryay/: چاوگ. پەروەردە بوون ☰ پرورده شدن

پەروەرێن / perwerên/: ناو. پەروەردگار؛ پەروەرندە ‹ئەو کەسانەی سوور دەزانن تووشی پەروەرێنیان دەبن و دەگەڕێنەوە بۆ لای خۆی «هەژار، *قورئان*»› ☰ پروردگار

پەروەندان / perwendan/: ناو. زونکەن ☰ زُنکن

پەروەندە / perwende/: ناو. دۆسیە؛ هەڤنڤیس؛

کۆمەڵی زانیاری و بەڵگە و نووسراوە لە بارەی کەسێ یان ڕووداوێکەوە ☰ پرونده

پەروین / perwîn/: ناو. پێروو؛ کۆ؛ پیرۆ؛ ئەستێرەی کۆ ☰ ستارەی پروین

پەرۆش[1] / peroş/: ناو. خەم؛ خەفەت؛ داخی دل ☰ غم؛ اندوه

پەرۆش[2]: ناوەڵناو. پەشێو؛ دڵخورت؛ دڵپەرێشان ☰ نگران

پەرۆشی / peroşî/: ناو. پەشێوی؛ دڵپەرێشانی ☰ نگرانی

پەروو / perû/: ☜ پەروە

پەرە[1] / pere/: ناو. ١. پوول؛ دراو؛ پارە ٢. برەو؛ ڕەواج ٣. کاری بەربلاو کردنەوە ☰ ١. پول ٢. رواج؛ گسترش ٣. عمل گسترش دادن

▣ **پەرە پێ دان** ١. برەو پێ دان ٢. بەربلاو کردنەوە؛ پانوبەرین کردنەوە ٣. گەشە پێ دان؛ پێ زیاد کردن ☰ ١. رواج دادن ٢. گسترش دادن ٣. ترقی دادن

پەرە سەندن ١. وە ڕەواج کەوتن؛ لە برەودا بوون ٢. بەربلاو بوونەوە ٣. گەشە کردن ٤. لە زێدە بوون ☰ ١. رواج یافتن ٢. گستردە شُدن ٣. رشد کردن ۴. ترقی کردن

پەرە گرتن لە زیادی بوون ☰ رواج یافتن

پەرە[2]: ئامراز. لە بەر ☰ برای

پەرەپەلیک / perepelîk/: ☜ پەڵپینە

پەرەپیلیک / perepîlîk/: ☜ پەڵپینە

پەرەخاندن / perexandin/: چاوگ. هەڵگلۆفین؛ گلۆفین و چرچ کردن ☰ مُچاله کردن

پەرەزیلە / perezîle/: ناو. مێوینەی گیا؛ پایەی سەر لینج و نەرم لە ناو گوڵی گیادا کە دەبێتە هۆی بەر هێنانی گیا و ئاوس بوونی ☰ کُلاله

• **پەرەس** / peres/: ☜ ـ پەرس

• **پەرەست** / perest/: ☜ ـ پەرس

پەرەستار / perestar/: ☜ پەرستار

پەرەستاری / perestarî/: ☜ پەرستاری

پەرەستگا / perestga/: ☜ پەرەستگە

پەرەستگە / perestge/: ناو. پەرەستگا؛ شوێنی دۆعا و نزا ☰ پرستشگاه

پەرەستوو / perestû/: ناو. پەڕەسێلکە ☰ پرستو

پەرەسە / perese/: ناو. جێگە و پێگە؛ پلە و پایە ☰ مقام و موقعیت

پەرەسەندوو / peresendû/: ناوەڵناو. ڕوو لە زیادی ناو ☰ رواج یافته

پەرەسین / peresîn/: ☜ پەرستن

پەرەسێن / peresên/: ناوەڵناو. ڕوو لە زیادی ☰ در حال رشد

پەرەک / perek/: ناو. سوەیل؛ گەلاوێژ ☰ ستارەی سُهیل

پەرەکە / pereke/: ناو. پەراسوو؛ پەراسی؛ پارخان (زۆرتر بۆ هی حەیوان دەگوترێ) ☰ دنده

پەرەلێڵ / perelêł/: ناوەڵناو. هاوشان؛ تەریب ☰ موازی

پەرەندا / perenda/: ناو. پۆلا؛ پۆلاد؛ کارۆک ☰ فولاد

پەرەنشک / perenşik/: ☜ پرمێشك

پەرەنگ / pereng/: ناو. ١. پەنگر؛ پەنگل؛ پەنگ؛ پۆلوو؛ پۆل ‹لە گوارەی پڕ پەرەنگ دل پڕ پەرەنگم/ چەماوی بەژن و بالای شۆخ و شەنگم «هەژار، *چوارینەکانی خەییام*»› ٢. لەرزانەی گوارە ☰ ١. اخگر ٢. آویزەی گوشوارە

پەرەوکێ / perewkê/: ☜ پەوکەی

پەرەوێرار / perewêrar/: ☜ پەسرپێرارەکە

پەرەوێرارەنە / perewêrarene/: ☜ پەسرپێرارەکە

پەرەوێرارەوە / perewêrarewe/: ☜ پەسرپێرارەکە

پەرهێز / perhêz/: ☜ پارێز[1]

پەرهێش / perhêş/: ☜ پەرێش

پەرهێن / perhên/: ☞ **پەرجۆ**

پەری / perî/: ناو. ١. *[باوەڕی کۆن]* فریشتە؛ فرشتە؛ جوانی باڵداری خەیاڵی ٢. جوانی بێوێنە (بۆ کچ و ژن) ٣. پەردووی بووک و زاوا ⚑ ١. فرشته ٢. پَری ٣. حجله

پەریبڕ / perîbiř/: ناو. منداڵێ کە خەتەنە کردنی ناوێ ⚑ کودک بی‌نیاز به ختنه

پەریڕوخسار / perîřuxsar/: ☞ **پەریڕوو**

پەریڕوو / perîřû/: ئاوەڵناو. پەریڕوخسار؛ زۆر زۆر جوان ⚑ پریرو

پەریز / perîz/: ☞ **پەیژە**

پەریزاد / perîzad/: ناو. پەریزادە: ١. منداڵی پەری ٢. جوانچاکی مێوینە ⚑ ١. پریزاد ٢. پریزاده

پەریزادە / perîzade/: ☞ **پەریزاد**

پەریشاخ / perîşax/: ناو. پەڕەسێلکە ⚑ پرستو

پەریشارۆخ / perîşarox/: ناو. زەردەزێڕە؛ مەلێکی سینگ زەردی باڵ ڕەشە ⚑ زردەپرەی مزرعه

پەریشان / perîşan/: ئاوەڵناو. پەشێو؛ بێسەروبەر ⚑ پریشان

پەریوەشان / perîweşan/: ناو. گوڵێکی بۆنخۆشە ⚑ پرسیاوشان

پەریهتن / perîhtin/: چاوگ. تولانەوە؛ داتولان؛ لە بەر یەک چوونی گۆشت، بە هۆی زۆر کوڵانەوە ⚑ له شدن گوشت بر اثر زیاد پختن

پەرێز^{١} / perêz/: ناو. ١. جاڕ؛ جێگەی دەغڵی دروا و ٢. بە دزە و پارێزەوە بۆ نێچیر چوون ٣. بۆسەی ڕاوچی ⚑ ١. جای غله‌ی درویده ٢. به سوی شکار خزیدن ٣. کمین شکارچی

• **پەرێز**^{٢}: پاشەوشە. ـ پارێز؛ ئەوەی کاری پاراستنە ‹دوورەپەرێز› ⚑ ـ پای

پەرێژ / perêj/: ناو. کار و ڕەوتی پەرژان ⚑ عمل پرداختن به کار

پەرێش / perêş/: ناو. پەرهێش؛ پاکانە؛ پێپاکی ⚑ تبرئه

پەرێشان / perêşan/: ئاوەڵناو. ١. پەخش؛ پرژ؛ بڵاو ‹ئەی عەجەب گریام وەکوو هەوری بەهاران و کەچی/ پێکەنینی ئەو گوڵەی کاکۆڵ پەرێشانم نەهات «وەفایی»› ٢. پەشێو؛ خەمگین؛ دڵبەخەم ‹سیابەختی لە مەجنوونی من ئیتر چی دەوێ مەحوی/ سەرم شێواوە، ڕۆژم تیرەیە، حاڵم پەرێشانە «مەحوی»› ٣. سەرسام؛ حەپەساو؛ سەرلێشێواو ‹دڵ موزمەحیلی دەردە وەکوو دیدە لە نمدا/ حەیران و پەرێشانە وەکوو قەترە لە یەمدا «نالی»› ⚑ ١. پراکنده ٢. پریشان ٣. سرگشته

پەرێشانحاڵ / perêşanĥał/: ئاوەڵناو. کەلەلا؛ حاڵشڕ ⚑ پریشان‌احوال

پەرێشانی / perêşanî/: ناو. ١. شپرزی؛ شێواوی ‹خاترێکی شۆخ و خۆش و بێغەم و جەمعم هەبوو/ ئێستە بۆ زوڵفی کەسێ مەشقی پەرێشانی دەکا «نالی»› ٢. خەم و خەفەت؛ نیگەرانی ‹پەرێشانی دڵ و جەمعی ڕەقیبە/ لە سەودای زوڵفی تۆ سوود و زیانم «حاجی قادر»› ٣. *[دروونناسی]* دڵخورتی؛ دڵەڕاوکێ ⚑ ١. آشفتگی ٢. پریشانی ٣. اضطراب

پەڕ^{١} / peř/: ناو. ١. لەشداپۆشی مەل ‹شلکی، ناسکی، نەتداوە بای باڵ/ دەرت نەکردووە پەڕ و خەت و خاڵ «مەلا ئاوارە»› ٢. قەراخ؛ کەنار ‹ئەم پەڕ و ئەو پەڕ› ٣. وەرەقە کاغەز ‹چەند پەڕی کتێبەکە دڕاوە› ٤. کار و ڕەوتی فڕین ٥. کار و ڕەوتی پەڕین؛ باز بردن ⚑ ١. پَر ٢. کنار ٣. ورق کاغذ ۴. پرواز ۵. پرش

⊡ **پەڕ دەرکردن**: *[مەجاز]* لەو پەڕی تامەزرۆییدا بوون ‹سلاوت لێ دەکەم، جوابم دەوە، هەر وەختە پەڕ دەرکەم/ تکاشت لێدەکەم، تۆزێ نەوازش، دڵ هەراسانە «ئاوات»› ⚑ در نهایت اشتیاق بودن

پەڕ^{٢}: ئاوەڵناو. ١. ئاخر؛ دوماهی ٢. لێ دراو ٣.

دوور ٤. سپی سەر و مل ڕەش (مەڕ) 🇮🇷 ۱. پسین ۲. زده شده ۳. دور ۴. سفید سر و گردن سیاه (گوسفند)

⊡ **پەڕ بوون**: ۱. دوور کەوتنەوە ۲. بە خەتا چوون 🇮🇷 ۱. دور افتادن ۲. اشتباه کردن

پەڕ هەڵخستن: بڵاو بوونەوەی مەڕ و ماڵات بە کێودا بۆ لەوەڕین 🇮🇷 پخش شدن گوسفندان برای چرا

ـ **پەڕ**^{۲}: پاشەوشە. ۱. پەڕان؛ کەوتوو ‹زەردەپەڕ؛ ڕۆژپەڕ› ۲. باز ‹دەسپەڕ› ۳. تێپەڕ ‹تیژپەڕ› ٤. ـفڕ ‹نزمپەڕ› ٥. ـ پەڕیو؛ ـ نەماو ‹لێوپەڕ› 🇮🇷 ۱. گذر ۲. ـجُنبان ۳. ـ گذر؛ ـ جنب ۴. پرواز ۵. ـ زده

پەڕاشۆتڤان / peřaşotvan/: ناو. چەترباز؛ ئەوەی بە چەتر لە فڕۆکەوە دادەپەڕێ 🇮🇷 چترباز

پەڕامێز / peřamêz/: ☜ **پریمووس**

پەڕان / peřan/: چاوگ. تێنەپەڕ. //پەڕایت؛ دەپەڕی؛ بپەڕە// ۱. سوار بوونی نێر لە مێ ۲. لەت لێ بوونەوە ۳. پەرت بوون 🇮🇷 ۱. قرار گرفتن نر بر ماده ۲. لب‌پر شدن ۳. پرت شدن

■ ناوەڵناوی بەرکاری: پەڕاو/ چاوگی نەرێنی: نەپەڕان

پەڕانپەڕ / peřanpeř/: ناوەڵکار. ۱. دەورانەدەور؛ کەنارەوکەنار ۲. سەرانسەر؛ سەرتاسەر 🇮🇷 ۱. پیرامون ۲. سرتاسر

پەڕاندن / peřandin/: چاوگ. تێپەڕ. //پەڕاندت؛ دەپەڕێنی؛ بپەڕێنە// پەڕانن: ۱. سوار کردنی نێر لە مێوینە ۲. لەت لێ فڕێدان ‹ئەم لکە بپەڕێنە› ۳. بەجێ هێشتن ‹لە خوێندنەوەدا خەتێکت پەڕاند› ٤. لە پێش لابردنی کۆسپ ‹لەمپەرم پەڕاند› ٥. لێ‌دوور کردنەوە ‹خەو پەڕاندن› 🇮🇷 ۱. سوار کردن نر بر ماده ۲. جدا کردن جزئی از کل ۳. جا گذاشتن ۴. برداشتن مانع ۵. پراندن؛ دور کردن

■ ناوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەپەڕاندن

پەڕاندنەوە / peřand(i)newe/: چاوگ. پەڕاننەوە: ۱. لە ئاو دەرباز کردن ۲. *[مجاز]* لە بەڵا ڕزگار کردن 🇮🇷 ۱. عبور دادن از آب ۲. نجات دادن

پەڕانن / peřanin/: ☜ **پەڕاندن**

پەڕاننەوە / peřannewe/: ☜ **پەڕاندنەوە**

پەڕانەوە / peřanewe/: چاوگ. تێنەپەڕ. //پەڕایەوە؛ دەپەڕێیەوە؛ بپەڕێوە// پەڕینەوە؛ لە ئاو، پرد و… دەرباز بوون 🇮🇷 عبور کردن

■ ناوەڵناوی بەرکاری: پەڕاوەوە/ چاوگی نەرێنی: نەپەڕانەوە

پەڕاو^{۱} / peřaw/: ناو. پەڕاوی: ۱. کتێب؛ پەرتووک ‹کێ لە شاری تۆ، لە شاری قاتڵی هەژار/ گوێ ئەداتە ئایەتی پەڕاوی دڵ؟ «سوارە»› ۲. دەفتەر ۳. دەفتەری پەڕە سیگار ٤. قەراخی زەریا 🇮🇷 ۱. کتاب ۲. دفتر ۳. بستەی کاغذ سیگار ۴. ساحل دریا

ـ **پەڕاو**^{۲}: پاشەوشە. ـ پەڕیو؛ لاچوو؛ دوورکەوتوو ‹خەوپەڕاو› 🇮🇷 پریده؛ دور شده

پەڕاوی / peřawî/: ☜ **پەڕاو**^{۱}

پەڕاوێز / peřawêz/: ناو. ۱. ☜ **پەراوێز** ۲. پەردوو؛ هەڵاشی بان 🇮🇷 ۱. ☜ **پەراوێز** ۲. پوده

▣ **پەڕاوێزی ئاسمان**: ئاسۆ 🇮🇷 اُفق

پەڕبەسەر / peřbeser/: ناوەڵناو. ناسراو؛ بەناوبانگ؛ ناوبەدەرەوە 🇮🇷 مشهور

پەڕبەڵەکە / peřbełeke/: ناو. باڵبەڵەکە؛ قجی؛ چۆلەکەگرە؛ سەقری مێشخۆر؛ باڵندەیەکە لە بنەمای چۆلەکان بە لاق و چنگی بەهێزەوە کە لە بەرزاییەوە خۆی بۆ نێچیر مەڵاس دەدا، چەن جۆری هەیە 🇮🇷 سنگ‌چشم

پەڕپتین / peřp(i)tîn/: چاوگ. بڵاو بوون؛ لە بەر یەک چوون 🇮🇷 وا رفتن

پەڕپووت^{۱} / peřpût/: ناو. جۆرێ مراوی 🇮🇷 نوعی مرغابی

پەڕپووت^{۲}: ناوەڵناو. لێکهەڵوەشاو؛ لێکبڵاو

‹قیافەی پەڕپووت وەک کتێبی کۆن/ زمانی شیرین سیمای نەختێ مۆن «گۆران»› ☰ وارفتە

پەڕ ـ پەڕ / peř peř/: ئاوەڵناو. ١. لە بەر یەک هەڵوەشاو؛ پرژ و بڵاو ‹کتێبەکەم پەڕ ـ پەڕ بووەوە› ٢. *[کنایە]* فەوتاو؛ مردوو ☰ ١. پرــ پر؛ ورق ـ ورق ٢. نیست و نابود

پەڕپـەڕک / peřpeřik/: نـاو. پەڕپـەڕەک: ١. پەپوولە ٢. گوڵی لیلووپەڕ ☰ ١. پروانە ٢. نیلوفر

پەڕپەڕۆچکە / peřpeřoçke/: ناو. تەشق؛ حەوێق؛ بەرزایی ئاسمان ☰ اوج

پەڕپەڕۆک / peřpeřok/: ناو. پەپوولە ☰ پروانە

پەڕپەڕەک / peřpeřek/: ☜ **پەڕپەڕك**

پەڕپەژمینە / peřpejmîne/: ناو. ئیسکاج ☰ اسکاچ

پەڕپینە / peřpîne/: ناو. پەڵپینە؛ پرپرە ☰ گیاە خُرفە

پەڕتان / peřtan/: چاوگ. هەڵپچڕان ☰ پارە ـ پارە شدن

پەڕتاندن / peřtandin/: چاوگ. لە بەر یەک هەڵپچڕاندن ☰ پارە ـ پارە کردن

پەڕتاوتن / peřtawtin/: ☜ **پەرتاوتن**

پەڕتوک / peřtûk/: ☜ **پەرتووك**

پەڕتەوازە / peřtewaze/: ئاوەڵناو. پەڕەوازە؛ وەیلان؛ ئاوارە ☰ آوارە

پەڕتین / peřtîn/: چاوگ. پەڕتان؛ تێکوپێک چوون و پچڕ ـ پچڕ بوون ☰ لتوپار شدن

پەڕداڵ / peřdał/: ناو. پەڕەی ژێری تیر ☰ پرّەی ناوک تیر

پەڕڕە / peřře/: ناو. هەلاجی ☰ پنبەزنی

پەڕژ / peřj/: ئاوەڵناو. پرژ؛ بڵاو ☰ پراکندە

پەڕژان / peřjan/: چاوگ. چۆپڕیان؛ بڵاو بوون ☰ پراکندە شدن

پەڕسێلک / peřsêlik/: ☜ **پەڕەسێلکە**

پەڕش / peřiş/: ☜ **پەڕشت ـ١**

پەڕش^1 / peřş/: ناو. بڕوێش ‹سەد سۆفی هەیە پشتپان، ملفیلە/ بەوان گێرە کا پەڕش و دێمیلە «هەژار، *بۆ کوردستان*»› ☰ از حبوبات

پەڕش^2: ئاوەڵناو. پەرژ؛ پرژ؛ بڵاو ☰ پراکندە

پەڕشت / peřişt/: ناو. ١. پەڕشتە؛ پەڕشە؛ پەڕش؛ دەغڵێکە لە جۆ ئەکا کرەی ئەکەن ناوکەکەی وەک برنج دە کار دێنن ٢. ڕۆجیارپەڕشت؛ گولەبەڕۆژە ٣. توو؛ تۆم ٤. باز ☰ ١. از حبوبات ٢. گل آفتابگردان ٣. تخمەی آفتابگردان ۴. پرش

پەڕشتە / peřişte/: ☜ **پەڕشت ـ١**

پەڕشتی / peřiştî/: ئاوەڵناو. بازدەر ‹موتوری پەڕشتی› ☰ جَهندە

پەڕشخۆرکە / peřşxorke/: ناو. پەڕشەخۆرە؛ پەڕشخۆرە؛ سیچڕە؛ مەلێکی بۆری چکۆلەیە بە قەد چۆلەکەیەک دەبێ ☰ از پرندگان

پەڕشخۆرە / peřşxore/: ☜ **پەڕشخۆرکە**

پەڕشکە / peřşke/: ناو. چێشتێک لە ماش، نۆک، پاقلە، بڕوێش، هەڕشتە و بیبار کە وەک شلە لێیدەنێن و بۆ هەلامەت باشە ☰ آش بلغور

پەڕشە / peřşe/: ناو. ١. ☜ **پەڕشت ـ١** ٢. کا و کۆتی دانەوێڵە ☰ ١. ☜ **پەڕشت ـ١** ٢. آنچە کە از غلە بیختە و دور می‌ریزند

پەڕشەخۆرە / peřşexore/: ☜ **پەڕشخۆرکە**

پەڕک / peřik/: ناو. ١. پەڕەمەلی چکۆلە ٢. پەڕی کاغەزە سیگار ☰ ١. پر کوچک ٢. کاغذ سیگار

پەڕکاڵ^1 / peřkał/: ناو. خرتوپرتی ناوماڵ ☰ خرتوپرت

پەڕکاڵ^2: ئاوەڵناو. لێکولەبار؛ پەرداخ ☰ ساختە و پرداختە

پەڕکوڵۆڵ / peřkułoł/: ئاوەڵناو. سەر و چاو ڕەشی قەپۆز سپی (مەڕ) ☰ سر و گردن سیاهِ پوزە سفید (گوسفند)

پەڕکوڕ / peřkûř/: ناو. جۆرێک هەڵۆی

کوێستانی بە درێژایی ۸۸ سانتی‌میتر کە مەودای نێوان دوو باڵی تا ۲۳۰ سانتی‌میتر دەگات، ڕەنگی قاوەیی تۆخی ڕەشباوە لە دەوری سەر و پشت ملی، پەڕی زێڕین دەبینرێ ☰ عقاب سر طلایی

پەڕگار / peřgar/: ناو. پەڕگاڵ؛ جەغزینگ ☰ پرگار

پەڕگاڵ / peřgał/: ☜ **پەڕگار**

پەڕگەنە / peřgene/: ئاوەڵناو. شپرزە؛ پرژ و بڵاو ☰ پراکندە

پەڕلەپێ / peřlepê/: ناو. پەڕەپا؛ چەشنێ کۆتر کە لاقی تا خوار پەڕی پێوەیە ☰ نوعی کبوتر

پەڕندە / peřinde/: ناو. باڵندە؛ فڕۆک؛ پەڕنە؛ فڕندە؛ مەل ☰ پرندە

پەڕننە / peřinne/: ☜ **پەڕندە**

. **پەڕنە** / peřne/: پاشەوشە. ـ لابەر؛ لەناوبەر ‹بای سپیەڕنە› ☰ از بین برندە

پەڕنیان / peřn(i)yan/: ناو. حەریر؛ جۆرێ قوماش لە ئاوریشمی نەرم ☰ پرنیان

پەڕوپۆ / peř û po/: ناو. کۆنک؛ تووکی باڵدار ☰ پر پرندە

پەڕوشک / peřuşk/: ناو. پریشکی تراو؛ پرشەی شتی ئاوەکی ☰ پشنگ

پەڕوەکۆنە / peř(i)wekone/: ناو. گریش؛ تیتۆل ☰ کُهنە

پەڕۆ / peřo/: ناو. پەڕوو؛ پارچە قوماشی کۆن ☰ پارچەی کهنە

⊡ **پەڕۆ کردن:** *[مەجاز]* پینە کردن؛ چار کردن ‹هەی داد هەی بێداد هەی ڕۆ ڕۆڵە ڕۆ/ برینی جەرگم قەت ناکرێ پەڕۆ «هێمن»› ☰ وصلە زدن

پەڕۆ لە حاڵی کەسێ دادڕین: *[مەجاز]* خۆ نانە جێی کەسێ ‹خوا هەڵناگرێ، پەڕۆیەکیش لە حاڵی دز دادڕین› ☰ خود را جای کسی گذاشتن

پەڕۆشان / peřoşan/: ناو. دەسرۆکەی سەرشانی منداڵ، بۆ دەم و لووت سڕین ☰ دستمال روی شانەی کودک

پەڕۆک / peřok/: ناو. ۱. باڵندە؛ مەل ‹دەهاتنە سایەم نازێ و نازەنین/ لە سەرم دەنیشت پەڕۆکی باڵشین «؟»› ۲. پاتک؛ پینە ☰ ۱. پرندە ۲. وصلە

پەڕۆکۆن / peřokon/: ناو. کنجر؛ کنجک؛ بزگوڕ ☰ کُهنەپارە

پەڕۆگو / peřogû/: ناو. *[شەوورەیی]* ۱. کۆنەی منال؛ پەڕۆی ناو شوالی منداڵ ۲. *[کینایە]* مرۆی پەست و ناکەس ☰ ۱. کهنەی بچە ۲. آدم پست و پلشت

پەڕۆ و پاڵ / peřowpał/: ناو. لەتە پارچە ☰ تکە پارچە

پەڕوو / peřû/: ☜ **پەڕۆ**

پەڕووش / peřûş/: ناو. پەڕووشە؛ چیلکە و چاڵ؛ خشت و خاڵ ☰ پوشال؛ خاشاک

پەڕووشە / peřûşe/: ☜ **پەڕووش**

پەڕووک / peřûk/: ناو. کووتاڵ؛ قوماش؛ پارچە ☰ پارچە

پەڕە / peře/: ناو. ۱. پەڕەی تۆپی ئاسیاو ۲. کاری هەلاج ۳. پەڕە سیگار ٤. بەڵگ؛ وەرەق ‹با لە ناو پەڕەی مێژوو بمێنێ/ کورد تۆڵەی خوێنی بە خوێن ئەسێنێ «قانع»› ٥. پەلک؛ بەرگی گوڵ ☰ ۱. پرّەی آسیاب ۲. پنبەزنی ۳. کاغذ سیگار ۴. ورق ۵. برگ گُل

⊡ **پەڕە کردن:** شی کردنەوە؛ هەلاجی کردن ☰ حلاجی کردن

پەڕەپا / peřepa/: ☜ **پەڕلەپێ**

پەڕەخەڕەک / peřexeřek/: ناو. ئامرازی خەرەکی پەمۆڕێسی ☰ ابزاری در دوک

پەڕەژاڵ / peřejał/: ناو. ناوی گوڵێکە ☰ از گُل‌ها

پەڕەستن / peřestin/: ☜ **پەرستران**

پەڕەسلێرکە / peřes(i)lêrke/: ☜ **پەڕەسیلکە**

پەڕەسلێنکە / peřes(i)lênke/: ☜ **پەڕەسیلکە**

پەڕەسوێلکە / peřes(i)wêlke/: ☜ **پەڕەسیلکە**

پەڕەسیسە / peřesîse/: ☜ **پەڕەسیلکە**

پەڕەسێلکە / peřesêlke/: ☜ **پەڕەسیلکە**

پەڕەسێرکە / peřesêrke/: ☜ **پەڕەسیلکە**

پەڕەسیلکە / peřesîlke/: ناو. پەڕەسیلکە؛ پەڕەسلێرکە؛ پەڕەسلێنکە؛ پەڕەسوێلکە؛ پڕسێلکە؛ پڕەسێلکە؛ پەڕسێلک؛ پەڕەسێولکە؛ پەڕەسێرکە؛ پەڕەسیسە؛ پلیسر؛ پلیسرک؛ پلیرسگ؛ پلیسە؛ پلیسری؛ پولیسور؛ پلووسگرد؛ پلیزرک؛ پلیزرگ؛ پریزگرد؛ پزلگرد؛ پلوسگر؛ مەقسوک؛ حاجیڕەش؛ حاجیڕەشک؛ حاجیڕەنگ؛ حاجیحاجک؛ هەجەجک؛ هەچهەجک؛ سیپریسک؛ سییەپرووسنەک؛ سیاپورسینک؛ سێپرووسنەک؛ پروسنەک؛ سیاپوسینگ؛ پڵیزر؛ پلیزگردی؛ پڵۆزگردی؛ کاردەپەلە؛ زەڕزوور؛ دوومقەس؛ مقەسۆک؛ دومقەسەک؛ میقەسووک؛ دومقەسوک؛ دومەقەسەک؛ دەوارکەڵگ؛ دیدم؛ دەوارەکەل؛ باڵداری کۆچەری لە چۆلەکە گەورەتر کە بە کۆمەڵ دەفڕن ≡ پرستو

پەڕەسێولکە / peřesêwilke/: ☜ **پەڕەسیلکە**

پەڕەشووت / peřeşût/: ☜ **پاراشووت**

پەڕەک / peřek/: ئاوەڵناو. هۆکی؛ فارزک؛ زۆر گانکەر ≡ شهوتران

پەڕەکاغەز / peřekağez/: ناو. وەرەقە؛ وەرەق ≡ ورق کاغذ

پەڕەکانزا / peřekanza/: ناو. وەرەق؛ کانزای وەک کاغەز پانەوە کراو ≡ ورق فلزی

پەڕەکەر / peřeker/: ناو. هەلاج؛ ڤەبسکوڕ ≡ پنبەزن؛ حلاج

پەڕەمریشکە / peřem(i)rîşke/: ناو. سیچقە؛ تەز؛ مووچرک؛ حاڵەتی مووی لەش ڕاست بوونەوە لە سەرما، خۆشی و ... ≡ حالت سیخ شدن مو

پەڕەملە / peřem(i)le/: ناو. ملوانک؛ ملوانکە ≡ گردنبند

پەڕەمووچ / peřemûç/: ناو. پەڕەمووچە؛ فلچەی چکۆلەی وێنە کێشان ≡ قلم‌مو

پەڕەمووچە / peřemûçe/: ☜ **پەڕەمووچ**

پەڕەمەساسە / peřemesase/: ناو. تەیر؛ چەورۆکە؛ تەڕنەبابیلە ≡ بادخورَک

پەڕەناو / peřenaw/: ↓

◘ **پەڕەناو کردن**: هەڵگێڕاندنەوەی ئاڵف و کڵۆشی بەرپای گاگێرە بۆ باش ورد بوونی ≡ زیر و رو کردن خرمن

پەڕەوازە / peřewaze/: ئاوەڵناو. دەرکەوتە ‹لە دووری بالات بووم پەڕەوازە/ خەمبارت کردم زۆر بێئەندازە «فولکلۆر»› ≡ دربەدر

◘ **پەڕەوازە بوون**: باڵەوازە بوون: ١. فێری باڵ گرتنەوە بوونی بێچووی مەل ٢. *[مەجاز]* دوور کەوتنەوەی کوڕ و کچ لە ماڵی باوک و گیرسانەوە لە شوێنی تر ≡ ١. پرواز آموختن جوجەی پرندە ٢. مُستقل شدن فرزندان

پەڕەوڵ / peřewil/: ناو. باڵندە؛ پەلەوەر؛ مەل ≡ پرندە

پەڕهەنگ / peřheng/: ☜ **پڕهەنگ**

پەڕیتان / peřîtan/: چاوگ. پەڕیتاندن؛ ئاوەڕووت کردن؛ پەڕ ڕووتانەوە؛ قوشقن کردن ≡ آبروت کردن

پەڕیتاندن / peřîtandin/: ☜ **پەڕیتان**

پەڕیتانک / peřîtanik/: ناو. پەڕپەڕۆک ≡ پروانە

پەڕین / peřîn/: چاوگ. تێنەپەڕ. //پەڕیت؛ دەپەڕی؛ بپەڕە// ١. هەڵدێران؛ هەڵەوگەڕیان ٢. سوار بوونی نێر لە مێ ٣. فڕین؛ لەرزینی پەلکی چاو ٤. شکانی سووچێکی شتی تورت ٥. باز بردن و

خۆهەڵدان ٦. سڕ بوون لە سەرما 🇮🇷 ١. واژگون شدن ٢. قرار گرفتن نر بر ماده ٣. پریدن پلک چشم ۴. لب‌پر شدن ۵. جهیدن ۶. بی‌حس شدن از سرما

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: پەڕیو/ چاوگی نەرێنی: نەپەڕین

پەڕینەوە / peřînewe/: چاوگ. تێنەپەڕ. //پەڕیتەوە؛ دەپەڕیتەوە؛ بپەڕێوە// ١. لە ئاو یان لە شەقام چوونە ئەو بەر ‹لە پردی نامەرد قەت مەپەڕەوە/ جەردە ڕووتت کا با لەو بەرەوە «پیرەمێرد»› ٢. *[کینایە]* دەرباز بوون ‹لە سەربازی پەڕییەوە› 🇮🇷 ١. از عرض گذشتن ٢. خلاص شدن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: پەڕیوەوە/ چاوگی نەرێنی: نەپەڕینەوە

ـ **پەڕیو** / -peřîw/: پاشەوشە. ـــ پەڕاو؛ لاچوو ‹خەوپەڕیو؛ لاقپەڕیو› 🇮🇷 پریده

پەڕیوە / peřîwe/: ئاوەڵناو. دەربەدەر؛ ئاوارە ‹بوومە ئاوارە و پەڕیوەی دوورولات/ کەوتمە نێو وردەداوی ڕێی نەجات «هێمن»› 🇮🇷 آواره

پەڕیوی / peřîwî/: ناو. کەتایی؛ کەلایی؛ کەوتوویی 🇮🇷 لب‌شکستگی

ـ **پەڕێن** / -peřên/: پاوشەوشە. ١. ـ قرتێن؛ ـجیاوەکەر ‹لاقپەڕێن› ٢. ـ لابەر ‹دەغەزپەڕێن› ٣. ـ لێدوورخەر ‹خەوپەڕێن› 🇮🇷 ١و ٢. ـ بُر ٣. ـشکن

• **پەڕێنی** / -peřênî/: پاوشەوشە. ١. جیاوەکەری ٢. لابەری ٣. لێدوورخەری 🇮🇷 ١. قطع کنی ٢. حذف کنی ٣. دفع کنی

پەز^{١} / pez/: ناو. پەس: ١. مەڕ؛ مێ ‹بەهار پەز، هاوین جەز، پاییز ڕەز، زستان ئەز «مەسەل»› ٢. *[مەجاز]* مێگەل لە مەڕ و بزن 🇮🇷 ١. گوسفند ٢. گله

پەز^{٢}: دەنگ. وشەی لێخوڕینی گا کاتی جووت 🇮🇷 کلمه‌ی راندن گاو هنگام شخم زدن

پەزە^{٣}: پێشوشە. پەس‌ـ: ١. وە؛ باز ‹پەزاو› ٢. پاش ‹پەزمەندە› 🇮🇷 ١. باز ٢. پس ـ

• **پەز^{٤}**: پاشەوشە. ـ لێنەر ‹چاپەز› 🇮🇷 ـ پَز

پەزاج / pezac/: ناو. پەژاج: ١. مامان ٢. ژنی یاریدەدەری مامان لە کاتی منداڵ بووندا 🇮🇷 ١. ماما ٢. دستیار ماما

پەزاڤ / pezav/: ناو. پەزاو؛ دووئاو؛ ئاودێری سەوزەوات بۆ جاری دووهەم 🇮🇷 آبیاریِ دوم

پەزان^{١} / pezan/: ☜ **بەزان**

• **پەزان^{٢}**: پاشەوشە. کولان ‹هەڵواپەزان؛ خورماپەزان› 🇮🇷 ـ پزان

پەزاندن / pezandin/: ☜ **بەزاندن**

پەزانن / pezanin/: چاوگ. لێنان 🇮🇷 پُختن

پەزاو / pezaw/: ☜ **پەزاڤ**

پەزپەزەکێفی / pezpezekêfî/: ناو. پەسپەسەکێوی؛ پەسپەسەکۆڵە؛ جاڵجاڵووکەیەکی کولکنی بێئازارە 🇮🇷 نوعی عنکبوت

پەزدی / pezdî/: ناو. پێشکە؛ مێشوولە؛ تۆفانە؛ پەخشە 🇮🇷 پشه

پەزشکە / pezişke/: ☜ **پرمێشك**

پەزکدانک / pezikdanik/: ناو. هاوڵەی جەرگی ئاژەڵ 🇮🇷 بیماری کبد دام

پەزکۆگورۆ / pezkoguro/: ناو. ناوی کایەیەکی منداڵانە 🇮🇷 از بازی‌های کودکانه

پەزمامێ / pezmamê/: ناو. مەڕ؛ مەیشنا؛ میک؛ میەر 🇮🇷 گوسفند

پەزمەندە / pezmende/: ناو. پاشەکەوت؛ پەزمەنە؛ پەزەمەنە 🇮🇷 پس‌انداز

پەزمەنە / pezmene/: ☜ **پەزمەندە**

پەزمەنەکەر / pezmeneker/: ناو. نیاتەکار؛ نۆتەکەر؛ نیاتەکەر 🇮🇷 اهل پس‌انداز

پەزەکێفی / pezekêfî/: ناو. مەڕەسوور؛ مەڕەکێوی 🇮🇷 میش کوهی

پەزەمەنە / pezemene/: ☜ پەزمەندە

پەزیان / pezyan/: چاوگ. لێنران 🇮🇷 پُخته شدن

پەزیزانک / pezîzanik/: ناو. جیکلدان؛ جیقلدان؛ سیکەتۆرە 🇮🇷 چینەدان

پەزیشکە / pezîşke/: ☜ **پرمێشك**

پەزین / pezîn/: چاوگ. لێنان 🇮🇷 پُختن

• **پەزێر** / pezêr/: پاشەوشە. ــ پـەژێر؛ ـ قبوولـکەر ‹میوانپەزێر › 🇮🇷 ـ پذیر

پەزێران / pezêran/: چاوگ. تێنەپەڕ. //پـەزێرات؛ نەپـەزێری؛ بپـەزێرە// پـەژیران؛ قبـوول کـردن؛ وەرگرتن 🇮🇷 پذیرفتن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەپەزێران

پەزێرایی / pezêrayî/: ناو. خزمـەتی میـوان 🇮🇷 پذیرایی

پەزێرە / pezêre/: ئاوەڵناو. پەسێرە؛ بـەیات؛ شـەو بە سەردا هاتوو (خورادەمەنی). هەروەها: **پەزێرە بوون؛ پەزێرە بوونەوە** 🇮🇷 شب‌مانده

پەژ¹ / pej/: ناو. ١. پرژ؛ لـق و پـۆپ ٢. زوقـم ٣. سێبەر؛ سێوەر ٤. پەسند؛ قبوول ‹شەڤا رەش پـەژ ڤەدانە هاتە سەر من «جگـەرخوێن»› 🇮🇷 ١. شاخەی نازک درخت ٢. سرماریزه ٣. سایه ۴. قبول

پەژ²: ئاوەڵناو. شلک و تورت و لە گەشـە 🇮🇷 تُـرد و شاداب

پەژاج / pejac/: ☜ **پەزاج**

پەژار / pejar/: ئاوەڵناو. خەمبار ‹تا مـن و گیـانی پەژارم تاویٚ/ تۆزیٚ لەم دەورە بگێڕین چاویٚ «هـەژار، *بۆکوردستان*»› 🇮🇷 غمگین

پەژارە / pejare/: ناو. ١. خـەم؛ کەسـەر؛ کـول ‹پەژارەت شادیم جە بێخ ئاوەردەن/ دووریت ڕیشەی دڵ خەیمەکـەن کـەردەن «مەولـەوی»› ٢. تاسـە؛ ئارەزووی دیدار ‹پەژارەت هێزی لە ئەژنۆم بڕی/ لـە هێلانـەی دڵ شـەوقی دڵ فـڕی «پیرەمێـرد»› ٣. نیگەرانی ‹من لەویٚ تەنها پـەژارەی تۆمـە/ چ بـاکی چۆلی و ساردی گلکۆمە؟ «پیرەمێـرد»› 🇮🇷 ١. غم ٢. آرزوی دیدار ٣. نگرانی

پەژارەدار / pejaredar/: ئاوەڵـناو. پـەژارەوار؛ خەمبار؛ دڵتەنگ 🇮🇷 غمگین

پەژارەوار / pejarewar/: ☜ **پەژارەدار**

پەژان / pejan/: ناو. پەرژین؛ چیل 🇮🇷 پرچین

پەژچاندن / pejçandin/: چاوگ. هەڵـبەزاندن 🇮🇷 جهاندن

پەژراندن / pejrandin/: چاوگ. ١. بـە پـیرەوە چـوون ٢. سـەلماندن؛ قەبووڵانـدن ‹دڤـیٚ ئـەم بپەژرینن کو زمانـیٚ کـوردی گرنگتـرین نشـنا کـورد بوونێیە› ٣. قبوول کردن ‹ویٚ دیاریا من نەپەژراند› ٤. بڕوا کردن ‹ئەڤ هـەبوونا خـودیٚ دپەژرینـە› ٥. پەسند کردن ‹پەرلەمان قانوونەک نۆ پەژراند› 🇮🇷 ١. به پیشواز رفتن ٢. قبولاندن ٣. پذیرفتن ۴. باور کردن ۵. تصویب کردن

پەژری / pejrî/: ئاوەڵناو. وەرگیراو؛ قبـووڵ کـراو 🇮🇷 پذیرفته شده

پەژرین / pejrîn/: چاوگ. وەرگیران؛ قبووڵ بوون 🇮🇷 پذیرفته شدن

پەژقانـدن / pejqandin/: چـاوگ. پـەژقین؛ پیٚهەڵقوڕاندن 🇮🇷 در گلو ریختن

پەژقین / pejqîn/: ☜ **پەژقاندن**

پەژک / pejk/: ناو. ١. دەستەچیلەی ئاگر ٢. قـاو؛ پووشووی دار ٣. پرژ؛ پژ؛ پەشک؛ لقی سەرەوەی دار 🇮🇷 ١. آتشگیره ٢. شاخەهای پوسـیده ٣. سـاقەی انتهایی درخت

پەژکاندن / pejkandin/: چاوگ. ١. لەت کـردن؛ پارچە ـ پارچە کردن ٢. دڕاندن؛ دڕانن 🇮🇷 ١. پاره کردن ٢. دریدن

پەژلانـدن / pejlandin/: چـاوگ. چنینـەوە؛ کۆکردنەوە (شتی وەک گەڵای داران) 🇮🇷 چیدن

پەژلاندۆک / pejlandok/: ناو. دەرمانی تووکەبـەر

≚ واجبی

پەژلە / pejle/: ناو. شەپلە؛ ئیفلیج؛ دۆخی کەم بوون یان نەبوونی چالاکی دەماری لە بەشێکی لەشدا ≚ فلج

پەژم / pejm/: ناو. ١. خوری؛ هەڕی ٢. پەژ؛ زوقم؛ ئالشتە؛ وردەسەهۆڵ یان دەنکە بەفری زۆر ورد کە لە هەوای سارددا سبەینان نەرمێک دێتە خوار ≚ ١. پشم ٢. سرماریزە

پەژمران / pejm(i)ran/: ☜ **پەژمەرین**

پەژمردە / pejmirde/: ئاوەڵناو. ژاکاو؛ سیس و لە گەشە کەوتوو ≚ پژمُردە

پەژمەراو / pejmeraw/: ئاوەڵناو. پەژمەریو؛ بێڕەنگ؛ سیسهەڵگەڕاو ≚ پژمُردە

پەژمەرین / pejmerîn/: چاوگ. پەژمران؛ ژاکان؛ سیس بوون ≚ پژمُردن

پەژمەریو / pejmerîw/: ☜ **پەژمەراو**

پەژمینە / pejmîne/: ناو. پەژینە؛ کەڕوو؛ برش ≚ کپک

پەژن / pejn/: ناو. ١. هەست؛ شەس ٢. ئاسەوار؛ نیشانەی بوونی شتێک بە ڕەنگ، دەنگ، بۆن، تام، سێبەر و ... ‹پەژنا تشتەکی ژ دەرڤە دهێ› ≚ ١. احساس ٢. رد؛ اثر

پەژندار / pejndar/: ئاوڵناو. هەستیار؛ هەستۆک ≚ حساس

پەژۆم / pejom/: ئاوەڵناو. ژار؛ بێچارە؛ بێماڵ و حاڵ ≚ بینوا

پەژە / peje/: ناو. گەڵا؛ بەلگ؛ پەلک ≚ برگ

پەژەڵ / pejeł/: ناو. هەژگەڵ؛ چڕ و چیلکە؛ لق و پۆپی وشک ≚ ساقەهای خشکیدە

پەژەنگ / pejeng/: ناو. چەرم؛ ئاڤار؛ خام ≚ چرم

پەژیران / pejîran/: چاوگ. ویستن؛ قبووڵ کردن ≚ پذیرفتن

پەژیراندن / pejîrandin/: چاوگ. ڕازی کردن ≚ قبولاندن

پەژیک / pejîk/: ناو. ١. هەڵامەت؛ پەسیو؛ ئاڵامات ٢. ئاهۆ؛ ئازار ٣. خەڵف؛ پەژی نەرم و ناسک؛ لقی نەرم و شلی دار ≚ ١. زُکام ٢. واگیر ٣. شاخەی نرم و نازک درخت

پەژین / pejîn/: ناو. کوێستان؛ چیا ≚ کوهستان

پەژینە / pejîne/: ☜ **پەژمینە**

پەژیوان / pejîwan/: ئاوەڵناو. پەشیمان؛ پێژەوان؛ پۆشمان؛ ژوڤان؛ ژیڤان ≚ پشیمان

پەژیوانی / pejîwanî/: ناو. پەشیمانی؛ پۆشمانی ≚ پشیمانی

پەژێو / pejêw/: ئاوەڵناو. پەشێو؛ پەرێشان ≚ پریشان

پەس^{١} / pes/: ☜ **پەز**^{١}

پەس^{٢}: ئاوەڵناو. ١. وەڕەز؛ جاڕز؛ عاجز ٢. بێئاکار؛ سووک؛ بێشەرم ٣. دۆڕاو لە قوماردا ≚ ١. پکر ٢. پست ٣. بازندەی قمار

پەس^{٣}: دەنگ. وشەی دەنگ دانی گاجووت بۆ تەک دانە خوارەوە یا هاتنە دواوە ≚ واژەی پس راندن گاو

پەس^{٤}: ئامراز. کەوابوو؛ سا؛ ئەدی ‹پەس من دەڕۆم؛ پەس بزانە چۆنە› ≚ پس

پەس^{٥}: پێشوشە. پاش- ‹پەساو؛ پەساخۆر› ≚ - پس

پەسا^{١} / pesa/: ناو. ١. پێخوێ؛ پاسا؛ ئەو قوڕەی بۆ سواغ گیراوەتەوە ٢. مایەی چێشتی هێشتا لێنەنراو ‹پەسای دۆلمە› ٣. ماکە سەرەتاییەکانی پێکهێنەری چێشت ٤. قۆپی؛ دارستانی قەراخ چۆم ‹لەو پەسا پڕ و چڕەدا بزر بوو› ≚ ١. خازە؛ گِلِ اندودن ٢. مایەی پیش از پخت غذا ٣. مواد اولیەی غذا ۴. بیشەی کنار رودخانە

▣ **پەسا بۆ کەسێ گرتنەوە** *(مەجاز)* پیلان بۆ کەسێ گێڕان ‹با بزانین چ پەسایەکیان بۆ گرتگەسەو، باوەڕ ناکەم سەر دەر کا› ≚ برای کسی توطئە

چیدن

پەسا داخستن: *[مەجاز]* جاریٚ نەڕۆیشتن و مانەوە ‹ئەم پەسا ئەو دایخستگە، جاریٚ هاینە خزمەتیا!› ☰ بە این زودی‌ها نرفتن

پەسا[٢]: ↓

▣ **لە پەسا:** لە پەستا؛ بیٚ‌نیٚوان؛ لە سەر یەک ☰ پشت سر هم

پەساپۆرت / pesaport/: ☜ **پاساپۆرت**

پەسا ـ پەسا / pesa pesa/: ئاوەڵکار. پەسایپەس؛ لە پەستا؛ لە پەسا؛ بیٚ‌پسانەوە؛ یەک لە دوو یەک ☰ پیاپی؛ پیوستە

پەساخوڕ / pesaxuř/: ناو. پاشاخوڕ؛ پاشاخۆڕ؛ پیٚشاخوڕ؛ قەسەڵی بەجیٚ‌ماو لە ئاخوڕدا ☰ تەماندەی علف در آخور

پەسار / pesar/: ناو. ١. نزار؛ نسار؛ لای سیٚبەر لە شاخ و کیٚو ‹کەرویٚشکەی گەنم بەهاران/ بەفری هاوین لە پەساران «هەژار، *بۆکوردستان*»› ٢. بۆسە؛ حەشارگەی ڕاوچی ٣. باپەنا؛ پەنای با و باران ☰ ١. نِسار ٢. کمین شکارچی ٣. جای محفوظ از باد و باران

پەساردن / pesardin/: ☜ **هەڵپەساردن**

پەسارده / pesarde/: ئاوەڵناو. پاڵدراو ‹حاشا لە چت پەسارده، تاوی بەم لا، تاویٚ بەو لا! «مەتەڵ»› ☰ تکیەدادە

پەسارنایەوە / pesarnayewe/: ☜ **هەڵپەساردن**

پەساو / pesaw/: ناو. ١. پاشاو؛ ئاویٚ کە لە ئاو داشتندا لە زەوی دەردەچیٚ ٢. ☜ **پاشاراو** ٣. پەزاو؛ دەراوی مەڕ ئاودان؛ جیٚ ئاودانی میٚگەل ٤. ئاویٚ کە دوای هەویرشیٚلان دەمیٚنەتەوە ☰ ١. آب مازاد از آبیاری ٢. ☜ **پاشاراو** ٣. آبشخور گوسفندان ۴. پسماندەی آب خمیر

پەساپەس / pesaypes/: ☜ **پەسا ـ پەسا**

پەسپنده / pespinde/: ئاوەڵناو. پەسپەندە؛ بەدفەڕ؛ ئاکارخراپ؛ ناپەسند؛ پەست ☰ پست

پەسپۆر / pespor/: ئاوەڵناو. سەڵیتەی زمان‌دریٚژ ☰ سلیتە

پەسپەزەکیٚویلە / pespezekêwîle/: ☜ پەسپەسەکۆڵە

پەسپەسکەرە / pespeskere/: ☜ **پەسپەسەکۆڵە**

پەسپەسەکۆڵە / pespesekołe/: ناو. پسپسەکۆڵە؛ پسپسەکەڵە؛ پەسپەزەکیٚویلە؛ پەسپەسکەرە؛ پەسپەسەکەرە؛ جاڵجاڵووکە ☰ زُرزورە (نوعی عنکبوت)

پەسپەسەکەرە / pespesekere/: ☜ **پەسپەسەکۆڵە**

پەسپەسەکیٚوی / pespesekêwî/: ناو. جاڵجاڵووکەیەکی بیٚ‌ئازاری کیٚوی ☰ نوعی عنکبوت

پەسپەندە / pespende/: ☜ **پەسپندە**

پەست[١] / pest/: ئاوەڵناو. ١. نەوی؛ نزم ‹گەر تووڕە بیٚ زل دەکاتە بەردەست/ دڵخۆش بیٚ بلند دەکا شتی پەست «هەژار، *مەم و زین*»› ٢. ئاکارخراپ؛ بەدفەڕ ‹هەموو سووک و چرووک و پەست و بەدخۆ/ هەموو ناپاک و نائینسان و نامۆ «هیٚمن»› ٣. وەڕەز؛ جاڕز ‹کە دیٚ، پەستم، کە نایە ئارەزووی دڵ/ بە دوویا ویٚڵ ئەبیٚ مەنزڵ بە مەنزڵ «گۆران»› ☰ ١. کم‌ارتفاع ٢. پست ٣. پَکر

⊡ **پەست بون:** وەڕەز و جاڕز بوون ☰ پَکر شدن

پەست ـ[٢]: پیٚشوشە. پەس ـ ؛ پاش ـ ‹پەستاو› ☰ پس ـ

ـ پەست[٣]: پاشەوشە. ١. ـ ئاخن ‹پاڵەپەست› ٢. ـ شیٚل؛ کوتراو ‹پیٚپەست› ☰ ١. چپان ٢. کوبیدە

پەستا / pesta/: ↓

▣ **لە پەستا:** لە پەسا؛ بیٚ‌نیٚوان؛ لە سەر یەک ‹زگ‌تیٚر و دەم دەستاڕن/ لە پەستا جۆ دەهاڕن «هەژار، *بۆکوردستان*»› ☰ پیوستە؛ پشت سر هم

پەستا ـ پەستا / pesta pesta/: ئاوەڵکار. بە شویٚن‌یەکدا؛ بیٚ‌نیٚوانبڕ ☰ پیاپی

پەستان / pestan/: چاوگ. پەستاندن؛ پەستاندنەوە؛ ئاخنین؛ بە هێز تێڕاکردن ‹ماڵ لە زێڕ پەستان و بە برسییەتی هەستان! «مەسەل»› ☰ چپاندن

پەستاندن / pestandin/: ☜ **پەستان**

پەستاندنەوە / pestand(i)newe/: ☜ **پەستان**

پەستاو^{1} / pestaw/: ناو. ١. ئاوی دانەوێڵەی کوڵاو ‹لەواشێکی لە دەڵچە چرچەکەی دەم/ وەڵەو تامی نییە پەستاوی دانوو «ئەدیب»› ٢. پەسا؛ پاسا؛ پێخوێ؛ ئەو قوڕەی بۆ سواغ گیراوەتەوە ☰ ١. آب غلەی آبپز ٢. خازە؛ گِلِ اندودن

⊡ **پەستاو دەرهێنان:** قوڕ گرتنەوە بۆ خشت بڕین ☰ گِل ساختن

پەستاو ڕاخستن: پاستاو ڕاخستن؛ گڵ پان کردنەوە و ئاو تێ‌گرتن بۆ قوڕ گرتنەوەی خشت ☰ گِل خشت را سرشتن

پەستاو^{2}: ئاوەڵناو. ئاخناو ☰ آکندە

پەستاوتن / pestawtin/: چاوگ. تێپەڕ. //پەستاوتت؛ دەپەستێوی؛ بپەستێوە// پەستاوتنەوە؛ پەستینەوە: ١. ئاخنین؛ پەستاندن ٢. شێلان (بە پا و ...) ☰ ١. چپاندن ٢. با پا افشردن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەپەستاوتن

پەستاوتنەوە / pestawtinewe/: ☜ **پەستاوتن**

پەستاوتە / pestawte/: ئاوەڵناو. ئاخنراو؛ تەپێنراو ☰ آکندە

پەستران / pestiran/: چاوگ. تێنەپەڕ. نادیار //پەسترای؛ دەپەسترێی؛ بپەسترێ// ئاخنران ☰ آکندە شدن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: پەستراو/ چاوگی نەرێنی: نەپەستران

پەستراو / pestiraw/: ئاوەڵناو. پەستراوە؛ پەستواو: ١. ئاخندراو ٢. شێلدراو ☰ ١. آکندە ٢. پایکوب شُدە

پەستراوە / pestirawe/: ☜ **پەستراو**

پەستک / pestik/: ناو. کلۆمیوەی پێکەوە نووساو ☰ لتکە

پەستن / pestin/: چاوگ. پەستین؛ پەستنەوە؛ پەستاوتن ☰ آکندن

پەستنەوە / pestinewe/: ☜ **پەستن**

پەستوان / pest(i)wan/: چاوگ. ئاخنین؛ بە نهێم خستنە ناو ☰ آکندن با فشار

پەستواو / pestiwaw/: ☜ **پەستراو**

پەستوو / pestû/: ناو. ١. کووپەڵەی کاشی ٢. وچخانە؛ خەڵوەتی؛ پەسیو؛ پاشخان؛ پاسخان؛ هێشخان؛ هەوێشخان؛ گەزنە؛ گەنجە؛ کولێن؛ هۆدەیەکی چکۆلە لە پشتەوەی وەتاغ یان دووکاندا ☰ ١. سبوی کوچک ٢. پستو

پەستە / peste/: ناو. ١. چۆغک؛ پەستەک؛ سوخمەی بێ‌قۆڵ لە لباد ٢. بەستە؛ سەربەند؛ گۆرانی سووکەڵە و بنبزێوکە ☰ ١. چوخە ٢. ترانەی ضربی

پەستەک / pestek/: ناو. چۆغک؛ سوخمەی بێ‌قۆڵی لە لباد ☰ چوخە

پەستەکۆڵە / pestekołe/: ناو. هەرەوەزی نمدماڵی ☰ مراسم نمدمالی

پەستی / pestî/: ناو. ١. نەویایەتی؛ نزمی ٢. *[مەجاز]* ناکەسی؛ بەدفەڕی و بێ‌ئاکاری ٣. وەڕەزی؛ جاڕزی ٤. بێچارەیی؛ بەستەزمانی؛ زەلیلی ‹لە بەر پەستی گەلی کوردە، کە وا ڕەنج و تەقالامە/ لە سەر ئەم هۆزە چل ساڵە بە تەنیا هەوڵ و داوامە «قانع»› ☰ ١. پستی (مقابل بلندی) ٢. رذالت ٣. پَکری ۴. بیچارگی

پەستین / pestîn/: ☜ **پەستن**

پەستینەوە / pestînewe/: ☜ **پەستاوتن**

▪ **پەستێن** / pestên-/: پاشەوشە. ـ تەپێن؛ پەستێنەر ‹بەفرپەستێن› ☰ چپانندە

- پەستێو / pestêw-/: پاشگر. ــــ پەستێنەر ⊑ چپاننده

پەستێوران / pestêwran/: چاوگ. هەسەمیای؛ پتەو بوونەوە ⊑ فشُرده و سفت شدن

پەسر- / pesr/: ☜ **پەسەر-**

پەسرپێرارەکە[1] / pesirpêrareke/: ناو. پەرەوێرار؛ پەرەوێرارەنە؛ پەرەوێرارەوە؛ پەسەپێرارەکە؛ پەسەپێرار؛ سێ ساڵ لەمە پێش ⊑ پس‌پیرارسال؛ سه سال پیش

پەسرپێرارەکە[2]: ناوەلکار. پەرەوێرار؛ پەرەوێرارەنە؛ پەرەوێرارەوە؛ پەسەپێرارەکە؛ پەسەپێرار؛ لە سێ ساڵ لەمەو پێشدا ⊑ پس‌پیرارسال؛ سه سال پیش

پەسرپێرەکە / pesirpêreke/: ناو. بەسترپێر؛ وارۆزونادورۆزا؛ سێ ڕۆژ لەمە پێش ⊑ پس‌پریروز

پەسقەرەوڵ / pesqerewił/: ناو. پاشقەرەوڵ؛ چاودێری پاش سپا ⊑ عقبەی لشکر

پەسقەڵە / pesqełe/: ناو. قەشمەر؛ تیز بە خەڵک‌کەر ⊑ مسخره کننده

پەسڵان / pesłan/: ناو. پەشڵان؛ سەڵا؛ قیا؛ قیامەت؛ ئاخێزانەوە؛ ڕابوونەوە؛ ژیانەوەی دوای مەرگ؛ هەستانەوەی دوای مردن ‹... دەهندەیە و دلۆڤانە/ خاوەنی ڕۆژی پەسڵانە ... «هەژار، *قورئان*»› ⊑ رستاخیز

پەسمار / pesmar/: ناو. شکایەت‌لێ‌کراو ⊑ مُتشاکی

پەسمەندە / pesmende/: ناو. پەسمەنە: ١. باقی؛ پاشماوە ٢. پەزمەندە؛ پاشەکەوت ⊑ ١. پسمانده ٢. اندوخته

پەسمەنە / pesmene/: ☜ **پەسمەندە**

پەسن / pesn/: ناو. ستایش؛ ڕەوش؛ کاری پێدا هەڵگوتن؛ پاسین ‹پەسنت چ بدەم؟ ئەوەندە جوانی/ وەک هەرچی بلێم جوانی، وا نی «هەژار، *مەم و زین*»› ⊑ ستایش

⊡ **پەسن دان**: تاریف کردن؛ پێ‌هەڵگوتن؛ ستایش کردن ⊑ ستایش کردن

پەسن[1] / pesin/: ناو. پەسەن؛ پەسەن؛ پەسەند؛ پەسند؛ کێز؛ بەدڵ؛ کار و ڕەوتی بەردڵ کەوتن و هەڵبژاردن ‹دایکم ئەو کیژەی بۆم پەسن کردبوو› ⊑ پسند

پەسن[2]: ناوەڵناو. پەسند؛ پەسەن؛ پەسەند؛ لەبەردڵ؛ بەدڵ؛ وەدڵ؛ بەردڵ ⊑ پسندیده؛ مورد پسند

پەسند / pesind/: ☜ **پەسن**

⊡ **پەسند کردن**: پەسەن کردن: ١. دڵ گرتن؛ بە دڵ بوون؛ بە شیاو زانینی شت یان کەسێک ٢. چەسپاندن؛ ئەرێ لێدان ‹کارەکەتان پەسند دەکەم› ٣. ڕای ڕەوا لە سەر کار یان پلان یان قسەیەک دان، بەتایبەتی لە لایەن بنکەیەکی فەرمییەوە ‹پارلەمان پێشنیارەکەی پەسند کرد› ٤. هەڵبژاردن ‹لەم چوارە، کامیان پەسند دەکەی؟› ⊑ ١. پسندیدن ٢. تأیید کردن ٣. تصویب کردن ۴. انتخاب کردن

پەسندار / pesindar/: ☜ **پەسندەر**

پەسندکراو / pesindk(i)raw/: ناوەڵناو. ڕەوا؛ قەبووڵ ⊑ پذیرفته

پەسندەر / pesinder/: ناو. پەسندار؛ ئەوی کاری پێداهەڵگوتن و تاریف کردنە ⊑ مدّاح

پەسندی / pesindî/: ناو. باشی؛ چاکی ⊑ خوبی

پەسنکراو / pesink(i)raw/: ناوەڵناو. پەسەن کراو؛ هەڵبژێردراو؛ دەست لە سەر دانراو ⊑ مورد پسند

پەسوان / peswan/: چاوگ. خێوان؛ ڕێک کەوتن ⊑ مُتفق شدن

پەسە[1] / pese/: ناو. پەسا؛ کەرستەی خواردەمەنی وەک ئارد و ئاو بۆ نان ⊑ مواد اولیەی خوراکی

پەسە-[2]: پێشوشە. پاش ‹پەسەپێرێ› ⊑ پس -

پەسەپێرار / pesepêrar/: ☜ **پەسرپێرارەکە**

پەسەپێرارەکە /pesepêrareke/: ☜ پەسرپێرارەکە

پەسەر ▪ /peser/: پێشوشە. پەسر- ‹پەسەرپێری› ▤ پس-

پەسەک /pesek/: ناو. پەستەک؛ چۆغک ▤ چوخە

پەسەن /pesen/: ☜ پەسن

⊡ **پەسەن کردن:** ☜ **پەسند کردن**

پەسەناز /pesenaz/: ناو. پەسەنناز؛ پاشەکەوت ▤ پس‌انداز

پەسەند /pesend/: ☜ **پەسن**

پەسەنکراو /pesenk(i)raw/: ☜ **پەسن‌کراو**

پەسەنناز /pesennaz/: ☜ **پەسەناز**

پەسەوپووسە /pesewpûse/: ناو. پرتاڵ؛ خرت‌وپرت ▤ خرت‌وپرت

پەسیرە /pesîre/: ناو. پەسیلە؛ بەرسیلە؛ قۆرە ▤ غورە

پەسیرەمارانە /pesîremarane/: ناو. قۆرەمارانە؛ بەرسیلەمارانە؛ هاڵەمارانە ▤ نوعی غورە

پەسیسە /pesîse/: ناو. ١. چێشتی زۆر کولاوی لێک‌هالاو ٢. کەڕەسیسە؛ زوقم؛ وردیلە بەفری کە لە سەرمای زۆردا نەرمێک دەبارێ ▤ ١. آش بسیار پُختەی درهم آمیختە ٢. سرماریزە

پەسیفداری /pesîfdarî/: ☜ **پەسیودار**

پەسیڤ /pesîv/: ناو. پەسیو؛ هەڵامەت؛ ئاڵامەت ▤ زُکام

پەسیلە /pesîle/: ناو. بەرسیلە؛ قۆرە ▤ غورە

پەسیناى /pesînay/: چاوگ. پەسند کردن ▤ پسندیدن

پەسینیاى /pesînyay/: چاوگ. پەسند بوون؛ پەسند کران ▤ پسندیدە شدن

پەسیو /pesîw/: ناو. ١. ☜ **پەسیڤ** ٢. سووچ؛ قوژبن؛ کەلێن ‹سووکتر بووم لە پرزە کایەک/ نە پەسیوێک نە پەنایەک «هەژار، *بۆ کوردستان*»› ▤ ١. زُکام ٢. کُنج

پەسیودار /pesîwdarî/: ناوەڵناو. ئارسمی؛ پەسیفداری؛ پەسیوگرتی؛ هەڵامەتدار ▤ زُکامی

پەسیوگرتی /pesîwgirtî/: ☜ **پەسیودار**

پەسێرە /pesêre/: ☜ **پەزێرە**

پەش[1] /peş/: ناو. ١. پەق؛ کاری دەرهێنان و تۆقاندنی شتێ ٢. بەش؛ پاژ ▤ ١. عمل متلاشی کردن ٢. سهم

پەش[2]: دەنگ. وشەی لێخوڕینی گا لە جووتا ▤ کلمەی راندن گاو هنگام شخم

پەشار /peşar/: ناو. سیاسەت ▤ سیاست

پەشاری /peşarî/: ناوەڵناو. ڕامیاری؛ سیاسی ▤ سیاسی

پەشاڕەش /peşařeş/: ☜ **پشاڕەش**

پەشت /peşt/: ناو. پەشتی؛ گشتەک؛ بەن یا دەزووی بادراو ▤ نخ تابیدە

پەشتو /peştû/: ناو. لە زمانگەلی ئێرانی ڕۆژهەڵاتییە کە زۆرتر لە ڕۆژهەڵات و باشووری ئەفغانستان و باکووری ڕۆژاوای پاکستاندا قسەی پێ دەکەن ▤ پَشتو

پەشتەماڵ /peştemał/: ناو. پشتەماڵ؛ خاولی؛ مەرحەمە ▤ حولە

پەشتی /peştî/: ☜ **پەشت**

پەشک /peşk/: ناو. تنۆک؛ دڵۆپ؛ کەمترین ئەندازە لە ئاو ▤ قطرە

پەشکاپیس /peşkapîs/: ناوەڵناو. پڕشکەپیس؛ بیژوو ▤ حرامزادە

پەشلاندن /peşlandin/: چاوگ. پەرژ و بلاو کردن ▤ پراکندن

پەشلین /peşlîn/: چاوگ. پەرژ و بلاو بوون ▤ پراکندە شدن

پەشڵان /peşłan/: ناو. پەسلان؛ سەڵا؛ قیامەت ▤ رستاخیز

پەشم[1] /peş(i)m/: ناو. ١. خوری ٢. چۆغەی

بووزوو 🇮🇷 ١. پشم ٢. پارچەی دستباف پشمی

▣ **پەشم بەرگویز**: ١. چۆغە و ڕانک ٢. تۆپەبووزوو؛ پارچەی سەر و ژێری بەرگ لە شاڵ 🇮🇷 ١. لباس پشمی دستباف مردانە ٢. پارچەی دستباف پشمی، بە اندازەی یک دست لباس

پەشم^{۲}: ئاوەڵناو. *[مەجاز]* پووچ و بێبایەخ ‹کامی کچ و هەتیوی شیرین بێ ڕایدەکێشن/ هاوار دەبەنە بەر کێ؟ پەشمە دەخیل و ئامان «حاجی قادر»› 🇮🇷 کشک؛ بی اهمیت

پەشمەشیشە / peşmeşîşe/: ناو. ڕیشاڵی شیشە 🇮🇷 پشمشیشە

پەشمەک / peşmek/: ناو. جۆرێ شیرینییە لە شەکری دروست دەکەن و لە خوری دەکا 🇮🇷 پشمک

پەشمین / peşmîn/: ئاوەڵناو. دروستکراو لە خوری 🇮🇷 پشمینە

پەشمینە / peşmîne/: ناو. پارچەیەکی جوانە لە خوری ساز دەکرێ 🇮🇷 پارچەای زیبا از پشم

پەشۆک / peşok/: ئاوەڵناو. پەرێشان؛ شێواو؛ شڵەژاو 🇮🇷 آشفتە

پەشۆکان / peşokan/: چاوگ. تێنەپەڕ. //پەشۆکای؛ دەپەشۆکێی؛ بپەشۆکێ// پەشۆکیان؛ سەر لێشێوان؛ بیر تێکچوون ‹لە بێدەنگی ئەترسێ و ناشتوانێ بگری، چونکە پەشۆکاوە، هەموو دنیا لە بەر چاوی دەبێتە یەک پرسیار: ژیان شینە یا شاییە؟ «سوارە»› 🇮🇷 آشفتە شدن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: پەشۆکاو/ چاوگی نەرێنی: نەپەشۆکان

پەشۆکاندن / peşokandin/: چاوگ. تێپەڕ. //پەشۆکاندت؛ دەپەشۆکێنی؛ بپەشۆکێنە// تێکەڵاو کردنی بیری کەسێک 🇮🇷 آشفتە کردن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـــ/ چاوگی نەرێنی: نەپەشۆکاندن

پەشۆکاو / peşokaw/: ئاوەڵناو. شێواو؛ سەرلێشێواو ‹پاییزە، دار و دەوەن بێبەرگە/ دڵ پەشۆکاوی خەیاڵی مەرگە «سوارە»› 🇮🇷 آشفتە

پەشۆکنای / peşoknay/: چاوگ. پەشۆکاندن 🇮🇷 آشفتە کردن

پەشۆکی / peşokî/: ناو. پەرێشانی 🇮🇷 آشفتگی

پەشۆکیان / peşok(i)yan/: ☜ **پەشۆکان**

پەشۆکیای / peşokyay/: چاوگ. پەشۆکان 🇮🇷 آشفتە شدن

پەشۆنای / peşonay/: چاوگ. پەشێو کردن 🇮🇷 پریشان کردن

پەشۆیای / peşoyay/: چاوگ. پەشێو بوون 🇮🇷 پریشان شدن

پەشو / peşû/: ☜ **پەپووسلێمانە**

پەشە / peşe/: ناو. پەخشە؛ مێشوولە؛ پێشی؛ پێشکە؛ تۆفانە 🇮🇷 پشە

پەشەبەند / peşebend/: ناو. کوللە؛ پێشکەگێڕەوە 🇮🇷 پشەبند

پەشەنگ / peşeng/: ناو. پێشاهەنگ؛ سەرجەلە 🇮🇷 پیشاهنگ

پەشیل / peşîl/: ئاوەڵناو. وێران؛ ڕووخاو؛ هەڕفتی 🇮🇷 ویران

پەشیلان / peşîlan/: چاوگ. پەشیلین؛ ڕووخان؛ وێران بوون 🇮🇷 ویران شدن

پەشیلاندن / peşîlandin/: چاوگ. ڕووخاندن؛ هەرماندن؛ ڕماندن 🇮🇷 ویران کردن

پەشیلین / peşîlîn/: ☜ **پەشیلان**

پەشیمان / peşîman/: ئاوەڵناو. پاشگەز؛ پەژیوان؛ پۆژوان؛ پێژیوان؛ ژیڤان ‹ڕۆژێ دێتە پێش بۆی پەشیمان بی/ لە من خراپتر بۆی پەرێشان بی «قانع»› 🇮🇷 پشیمان

پەشیمانی / peşîmanî/: ناو. ڤەرگەڕ؛ ڤەگەڕ؛ ناسور؛ حەشمەتی: ١. هەستی ناخۆش لە دوای

کردنی کارێکی ناڕەوا یان نەکردنی کارێکی باش ‹پیر مەوی دلڕێش وە پەشیمانی/ بەقا نەدارۆ ئەی دونیای فانی «ئازادیی کەلهوڕی»› ٢. دۆخی دەس بەردان و هەڵگەڕانەوە لە بیر یان ئاکاری پێشوو ‹فدات بام پەی چێش پەشیمانیت بەرد؟/ چەند سەوگەندت وەرد؟ چەند جار عەهدت کەرد؟ «خاتوو جەهانئارا»› ■ ١و٢. پشیمانی

پەشێو / peşêw/: ئاوەڵناو. ١. پەرێشان؛ بیربڵاو ‹هەر مانگێ نەو بۆ حاڵم پەشێوەن/ هیلالیش شێوەی ئەبرۆی تۆش پێوەن «مەولەوی»› ٢. شێواو؛ ئاڵۆز ‹چنوور بۆ زوڵفت لوول و پەشێوە/ وەنەوشە ملکەچ خاڵی لای لێوە «پیرەمێرد»› ■ ١. پریشان ٢. آشفته

پەشێوان / peşêwan/: چاوگ. پەشێویان: ١. بیر تێکچوون؛ ئاوەز ئاڵۆزان ٢. ئاڵۆز و پەرێشان بوون ■ ١. آشفتن ٢. عصبی شدن

پەشێواو / peşêwaw/: ئاوەڵناو. شێواو؛ ئاڵۆزاو ‹مەکەن لۆمەی پەشێویی دڵ کە ئەمشەو/ پەشێواوە لە بەر پەرچەم پەشێوان «نالی»› ■ پریشان

پەشێوە / peşêwe/: ☜ **پەشێوێتی**

پەشێوی / peşêwî/: ناو. ١. ئاڵۆزاوی دەروونی؛ شێواوی ٢. بشێوە؛ ئاژاوە ■ ١. پریشانی ٢. آشوب

پەشێویان / peşêwyan/: ☜ **پەشێوان**

پەشێوێنی / peşêwênî/: ناو. ئاژاوە؛ پەشێوە ■ آشوب؛ بلوا

پەفک / pefik/: ناو. پەڤک؛ پیفۆک؛ کیفۆک؛ گیایەکە سەلکەکەی بە کوڵاوی یان بە برژاوی دەخۆن ■ گیاهی با غُدەی خوارکی

پەڤ١ / pev/: ئاوەڵکار. پێکەوە ■ باهم

پەڤ٢: ئامراز. دەگەڵ؛ تەک ■ با

پەڤڕا / pevřa/: ئاوەڵکار. دەگەڵ یەکتر؛ پێکەوە؛ بە یەکەوە؛ وە یەکەو؛ تەک یەکا ■ باهم

پەڤک / pevik/: ☜ **پەفك**

پەڤلی / pevlî/: ئاوەڵکار. پێکەوە ■ باهم

پەڤیژۆک / pevîjok/: ناو. دمەڵ؛ دومڵ؛ کوان ■ دُمل

پەق / peq/: ناو. پەش؛ کاری دەرهێنان و تۆقاندنی شتێ ■ عمل متلاشی کردن

پەقان / peqan/: چاوگ. پەقیان؛ پەقین؛ تەقین؛ ترۆقین ■ ترکیدن

پەقاندن / peqandin/: چاوگ. تەقاندن؛ تەرەقاندن ■ ترکاندن

پەقپەقۆشک / peqpeqoşik/: ناو. پەقپەقووژک؛ گیایەکە بەرەکەی لە تررووکاندندا تەقەی دێ ■ گیاهی است

پەقپەقۆک / peqpeqok/: ناو. بەری گیایەکە ■ ثمر گیاهی است

پەقپەقوژک / peqpeqûjik/: ☜ **پەقپەقۆشك**

پەقرەج / peqrec/: ناو. پەقرەنج؛ سەتڵ ■ سَطل

پەقرەنج / peqrenc/: ☜ **پەقرەج**

پەقژ / peqj/: ناو. بۆقژە؛ زیپکەی ناو دەمی ساوا ■ جوش دهان کودک

پەقژک / peqjik/: ناو. بلّق؛ پەقویشک؛ بلقی سەر ئاو ■ حُباب

پەقژین / peqjîn/: چاوگ. موچڕک پێدا هاتن ■ مورمور شدن

پەقڵانجقە / peqłanc(i)qe/: ☜ **پاقڵانجی**

پەقویشک / peqwîşk/: ☜ **پەقژك**

پەقیان / peqyan/: ☜ **پەقان**

پەقیای / peqyay/: چاوگ. ڨلتیای؛ قەڵەشان ■ ترکیدن

پەقیشک / peqîşik/: ناو. تۆقلە؛ بلق؛ بلۆق ■ حُباب

پەقین / peqîn/: ☜ **پەقان**

پەک١ / pek/: ↓

◘ **پەک بون**: دامان؛ داکەوتن؛ دەستەوسان بوون ‹پیری پرزەی لێ بڕیوم، تەواو پەکمە› ■

درماندن

پەک خستن: پەک دان: ١. لە کار خستن؛ بێبەهرە کردن ‹گرانی، پەکی بە کارمان خستووە› ٢. پەک خستنەوە؛ هەڵوەشاندنەوە؛ نە لێ کردنەوە ‹ئەوا بوو بە ساڵێ، هەر بڕیار دەدەن و هەر پەکی ئەخەن!› ٣. دەستەوسان کردن ‹بێپووڵی پەکی خستووم، دەنا من کەی لە کار ترساوم؟› 🇮🇷 ١. از کار انداختن ٢. مُنتفی کردن ٣. درمانده کردن

پەک دان: ☜ **پەك خستن**

پەک کەوتن/ کەفتن: ١. لە کار کەوتن؛ بێ کەڵک کەوتن ‹لەبەر گرانی، هەموو کارێ پەکی کەوتووە› ٢. گیر تێ کەوتن؛ هەڵوەشانەوە؛ نە لێکران ‹بڕیار بوو بانگمان بکەنەوە بۆ کار، بەڵام دیسان پەکی کەوت!› ٣. دامان؛ دەستەوسان بوون ‹نانی دەروێشی، هەتا ماوی، پەکت بۆی ناکەوێ «موفتی پێنجوێنی»› ٤. خەم خواردن؛ دڵگران بوون ‹بە کوشتن دا خەڵک ئوردوو بە ئوردوو/ پەکی پێ ناکەوێ ویجدانی مردوو «هێمن»› ٥. پیر و کەلەلا بوون ‹پەکی کەوتووە دەروژووری پێناکرێ› ٦. چاک نەمان؛ لە ڕەوتی پێشوو لادان ‹جاران باش بوو سەر دایکی دەدا، ئەویش پەکی کەوتووە› 🇮🇷 ١. از کار/ رونق افتادن ٢. مُنتفی شدن ٣. درماندن ۴. غصه خوردن ۵. پیر و فرتوت شدن ۶. زایل شدن

پەک^{٢}: دەنگ. ١. وشەی سەیرمان ‹پەک لەو قسە بن‌شڕە!› ٢. وشەی دەربڕینی خەم ‹پەک! ماڵم کاول بوو› 🇮🇷 ١. وە؛ کلمەی تعجب ٢. وای؛ کلمەی افسوس

پەککو / pekkû/: ☜ **پەکو**

پەککەوتو / pekkewtû/: ئاوەڵناو. پەک‌کەوتە: ١. تووشی گرفت هاتوو ٢. یەکجاری پیر و لەکارکەتوو 🇮🇷 ١. درمانده ٢. پیر و فرتوت

پەککەوتە /pekkewte/: ☜ **پەك‌كەوتو**

پەکو / pekû/: دەنگ. پەککوو: ١. وشەی سەیرمان ‹جا ڕەنگە هێندێ کەس بڵێن: پەکوو لەوێ حەلامەتێ! جاکوو ئەو سێ دۆزە قۆزەت لۆ لێک دەدرێ؟ کێ ئەو ماشەرە ئاڵۆزەی یەکلا دەکا و پساوەکەی بۆ تێک دەخرێ؟! «هەژار، چوار *نامیلکە*»› ٢. حەیف؛ داخەکەم؛ وشەی داخ و خەم ‹لە نوێنی گلا پەکوو کە نوستوو زۆرن/ بەربیر و خەیاڵ کەمن، لەبیرچوو زۆرن! «هەژار، *چوارینەکانی خەییام*»› 🇮🇷 ١. وه؛ کلمەی تعجب ٢. دریغا؛ کلمەی افسوس

پەکەر / peker/: ئاوەڵناو. جاڕز؛ وەڕەز 🇮🇷 پکر

پەکەری / pekerî/: ناو. جاڕزی؛ وەڕەزی 🇮🇷 پکری

پەکی^{١} / pekî/: ئاوەڵناو. زۆر؛ زاف؛ گەلەک 🇮🇷 بسیار

پەکی^{٢}: ئاوەڵکار. باش؛ چاک ‹پەکی، با وابێ› 🇮🇷 بسیار خوب

پەکین / pekîn/: چاوگ. ١. هەڵدێران؛ هەڵەوگەڕیان ٢. ترازان؛ لە جێ دەرچوون ٣. پسیان؛ ڕەوین 🇮🇷 ١. واژگون شدن ٢. از جا در رفتن ٣. گُسستن

پەگر / pegir/: ناو. ١. تلفی بنی تراو ٢. خڵتەی کانزای تواو 🇮🇷 ١. دُردی ٢. تەنشین فلز گُداخته

پەگڕ / pegiř/: ناو. گەمڕە؛ سەنیری وشک و ڕەق‌هەڵگەڕاو 🇮🇷 سرگین خُشک و سِفت

پەڵ^{١} / pel/: ناو. ١. شەپۆل؛ کۆما ئاوی بەرزەوەبووی بزۆک ٢. *[پلار]* پیل؛ لاق و دەست؛ دەست و باسک ‹لە چوارپەلان هەر گوێی ساغە!؛ بنەوە لە پەلی بیهێنە!› ٣. باڵی باڵندە ‹کەوەکە پەلی پڕووزاوە› ٤. دەستە؛ پۆل ‹پەلێ مراوی بیرەدا چوو› ٥. لقی دار ٦. دڕکی دار ٧. دڕک؛ چقڵ؛ دڕوو ‹پەلێکم لە قاچ ڕاچوو› ٨. سکڵ؛ پۆلوو؛ پەنگر؛ پەن ‹ئاهێ بێ‌گاف ژ دل تێن مە ژ پێ تا د جگەر/ بەس تە بێ فەیدە نەسیحەت کە! مە دل

بوویە پەلەک «مەلای جزیری»› ۹. شیوەڵـە؛ دەرە؛ دۆڵی تەنگەبەر ۱۰. قڵیشەدار ‹دارەکە پەلێکی لێ بۆتەوە› ۱۱. گەڵا؛ بەڵگ؛ پەلک ۱۲. پارچـە؛ پـاژ ‹پەلێکم بۆ لەو نانە بکەوە!› ۱۳. *[مەجاز]* تیرەیـەک لە هۆز و عاشیرەت ١٤. بڕاوی وەک نووکە قەڵەم ۱۵. پل؛ قامک؛ ئەنگووس ☰ ۱. موج ۲. هر یک از دست یا پاها ۳. بال پرنده ۴. تیم؛ گـروه ۵. شـاخه ۶ خار درختی ۷. خار ۸ اخگر ۹. درّەی تنـگ و باریـک ۱۰. تراشەی چـوب ۱۱. بـرگ ۱۲. جـزء؛ بخـش ۱۳. شاخەای از قبیله ۱۴. تراشِ مانند نُک قلم ۱۵. انگشت

◘ **پەل بون:** وە پەلە کەوتن لە ڕۆیشتن و لە باقی جیا بوونەوە ‹ئەوە بۆ کوێ پەل بوو؟› ☰ با شتاب رفتن و از بقیه جدا شُدن

پەل کردن: ۱. پەڕاندن بە تیـغ ۲. خوارەوخـوار تاشین؛ پێڵە تاشین ‹بە چەقۆ قامکی خۆی پـەل کردووە› ☰ ۱. پی کردن ۲. مورب تراشیدن

پەل کوتان: ۱. دەسـت کوتـان؛ لـە تاریکیـدا دەست گێڕان ‹وەک کوێران هەر پەلم دەکوتـا و هیچم بە دەستەوە نەدەهات› ۲. *[مەجاز]* خـۆ لـە دار و بەرد دان ‹هەرچی پەلی کوتـا هیچـی پـێ نەبڕا!› ☰ ۱. جُستن کورانه ۲. به هر دری زدن

پەل گرتن: دەست گرتن؛ یاریدە دان ‹نە حەرفی مەکتـەبێکت خوێنـد نـە ئوسـتادێ پـەلی گـرتی/ سیرف بەرزیی زەکا ئەم سـەنعەتەی فێـر کـرد بـە شمشاڵت «گۆران»› ☰ دست کسی را گرفتن

پەل هاویشتن: ☜ **پەل هەڵدان**

پەل هەڵخستن: پەڕ هەڵخستن؛ بـڵاو بوونـەوەی مەڕ و ماڵات بە کێـودا بـۆ لـەوەڕین ☰ پخـش شدن گوسفندان برای چرا

پەل هەڵدان: پەل هاویشتن؛ لق‌وپۆ دەرکـردن؛ هەراش بوونی دار و گیا ☰ رشد کردن گیاه

پەل^{۲}: ناوەڵـناو. ۱. بەرانبەری قـووڵ ‹ئـەم دەورییـە پەلە، بۆ چێشت تێ کردن نابێ› ۲. ناتەواو؛ نیوەچڵ ☰ ۱. کم‌عمق ۲. ناتمام

◘ **پەل بون:** ۱. قـووڵ نـەبوون ۲. بەربوونـەوە؛ سـەرەوخوار بـوون ‹داوێـن‌تـەڕ و شـەرمەزار و سەرشۆڕ/ بێ‌ئابڕوو پەل دەبن بـەرەو گـۆڕ «هـەژار، *مەم و زین*»› ☰ ۱. گود نبودن ۲. ول شدن

پەل^{۳}: پێرِو. ← **کەل‌وپەل**

پەلاپیسکە / pelapîske/: نـاو. پەلەپیسکە؛ کرمـی ناو گەڵای گیا ☰ نوعی کرم آفت گیاه

پەلاتە / pelate/: ناوەڵناو. ۱. سەقەت؛ عەیبدار ۲. *[کینایە]* دواکەوتە لە باری هزرەوە ☰ ۱. معیـوب ۲. عقب‌ماندەی ذهنی

پەلاتیقە / pelatîqe/: ناو. هەوڵ؛ تەقالا ☰ سعی و کوشش

پەلاختن / pelaxtin/: چاوگ. ۱. پلـیخاندنەوە ۲. جنێو دان ☰ ۱. له کردن ۲. ناسزا گفتن

پەلارە / pelare/: ناو. هێشوو؛ هۆشـە ☰ خوشـەی انگور

پەلاستیک / pelastîk/: ☜ **پلاستیك**

پەلاک / pelak/: ☜ **پلاك**

پـەلامار / pelamar/: نـاو. پەلـەمار؛ هێـرش؛ هەڵمەت؛ گـەمارۆ ‹ئەگـەر مـردم لـە سـەر قـەبرم بنووسن تۆ خـوا یـاران/ شـەهیدی عیشـقی میللـەت بووی کەچی نەتدی پـەلاماریٚ «قـانع»› ☰ یـورش؛ تک

◘ **پەلامار بردن/ دان:** هەڵـمەت بـردن؛ هێـرش کردن ‹سەگ پەلامارت بداتێ، دانیشی ڕزگا ئەبی/ هەر کەسێ هەڵمەت لە کەوتوو دا، لـە سـەگ زۆر کەمترە «قانع»› ☰ یورش بردن

پـەلاماردەر / pelamarder/: ناوەڵـناو. هاژۆتکـار؛ هاژۆتیار؛ ورووژم‌کەر ☰ مُهاجم

پەلامیتکە / pelamîtke/: ناو. پەلەپیتکـە؛ پلـتۆک ☰ تلنگر

پەلان / pelan/: چاوگ. نەوازش کـران ☰ نـوازش

شدن

پەلاندن / pelandin/: چاوگ. حاواندنەوە؛ ناز دان 🇮🇷 نوازش کردن

پەلاو / pelaw/: ناو. ئاوی بەرین و کەمقووڵ 🇮🇷 آب پهن و کم‌عمق

پەل . پەل / pel pel/: ئاوەڵناو. پارچە ــ پارچە؛ لەت ـ لەت ‹بە پەل ـ پەل کردنی سبحەی ئەگەر ببۆایە باوەڕیان/ دەبوو قەت بەم حەدە نەبوایە بۆ دنیا پەلەی مەخلووق «مەحوی»›. هەروەها: **پەل ـ پەل بوون؛ پەل ـ پەل کردن** 🇮🇷 قطعە ـ قطعە

پەلپەلیسک / pelpelîsk/: ناو. پەپوولە 🇮🇷 پروانە

پەلت / pelt/: ☜ **پەڵك**

پەلتەک / peltek/: ناو. بڕکەی بێستان 🇮🇷 بوتەی پالیزی

پەلتین / peltîn/: چاوگ. خۆگرتن؛ توند بوون دوای شلی 🇮🇷 سِفت شدن

پەلچڤانـدن / pelçivandin/: چاوگ. ١. پلـیخاندنەوە؛ داشـێلان ٢. جنێـو دان 🇮🇷 ١. لـه کردن ٢. دُشنام دادن

پەلچڤین / pelçivîn/: چاوگ. پلـیخانەوە؛ فلیقانەوە 🇮🇷 له شدن

پەلچم / pelçim/: ناو. گزرەی گەلادار کە بۆ زستان هەڵدەگیرێ 🇮🇷 گیاه پرس شده

پەلچمۆک / pelçimok/: ناو. شەمشەمەکوێرە 🇮🇷 خُفاش

پەلخان / pelxan/: چاوگ. پەلخین؛ پان و فلچ بوونەوە 🇮🇷 له شدن

پەلخاندن / pelxandin/: چاوگ. پان و پلیخ کردنەوە 🇮🇷 له کردن

پەلخوڕ / pelxuř/: ناو. جۆی کوتراو بۆ مەڕ و ماڵات 🇮🇷 جو کوبیده، خوراک دام

پەلخین / pelxîn/: ☜ **پەلخان**

پەلساندن / pelsandin/: چاوگ. هارین؛ ورد و خاش کردن 🇮🇷 خُرد و خاش کردن

پەلسین / pelsîn/: چاوگ. هاڕدران؛ ورد و خاش بوون 🇮🇷 خُرد و خاش شدن

پەلشاندن / pelşandin/: چاوگ. کاول کردن؛ وێران کردن 🇮🇷 ویران کردن

پەلشتی / pelîştî/: ئاوەڵناو. بێکارە؛ خوێڕی 🇮🇷 بیکاره

پەلشقە / pelîşqe/: ئاوەڵناو. ناقایم؛ شل‌وشەوێق 🇮🇷 شُل و وِل

پەلقوت / pelqut/: ئاوەڵناو. نیوە کوتراو 🇮🇷 نیم‌کوب

پەلڤەوی / pelqewî/: ئاوەڵناو. هەستی گەشتک؛ پێشە ئەستوور 🇮🇷 درشت‌استخوان

پەلک / pel(i)k/: ناو. ١. کەزی هۆنراو؛ زولفی تەنراو ٢. گەڵا ‹ڕێحانە ڕەشەی پەلک پەلپینە/ من بۆ تۆ نابم، بە خەو بمبینە «فولکلۆر»› ٣. لق؛ لکە دار ‹گۆڕم لە پەنا ڕەزان بکۆڵن، ڕەزوان/ هەڵبەستێ لە پەلک و داری مێو تابووتم «هەژار، *چوارینەکانی خەییام*»› ٤. پێڵووی چاو 🇮🇷 ١. زُلف بافته ٢. برگ ٣. شاخه ۴. پلک چشم

پەلکدار / pel(i)kdar/: ناو. جەغزینگ؛ پەڕگار 🇮🇷 پرگار

پەلکڕێحان / pel(i)křêĥan/: ناو. جۆرێ کراسی قەدیمی ژنانە 🇮🇷 نوعی پیراهن زنانه

پەلکە / pelke/: ناو. ١. پرچ و قژی هۆنراو ٢. *[مەجاز]* هەر شتێکی وەکوو پەلکە هۆنراو ‹پەلکەزێڕینە› 🇮🇷 ١. موی بافته ٢. هر چیز مانند زُلف بافته

پەلکەڕەنگینە / pelkeřengîne/: ☜ **پەلکەزێڕینە**

پەلکەزێڕینە / pelkezêřîne/: ناو. پەلکەڕەنگینە؛ کۆلکەزێڕینە 🇮🇷 رنگین‌کمان

پەلکەمێو / pelkêmêw/: ناو. بەرگەمێو؛ گەلامێو؛ ئاپراخ 🇮🇷 برگ مو

پەلکین / pelkîn/: چاوگ. ١. بەگوڕ کار کردن ٢.

گاولکێ کردن ☰ ١. با انرژی کار کردن ٢. چهار دست و پا رفتن

پەلکێش / pelkêş/: ناو. ١. چاوساخی کوێر؛ دەس‌کێشی کوێر ٢. پنگرگر؛ مقاش؛ مەقاش؛ ماشە ☰ ١. عصاکش ٢. انبُر

پەلگر / pelgir/: ناو. پەلگرک؛ ماشە؛ مقاش ☰ انبُر

پەلگرک / pelgirik/: ☜ **پەلگر**

پەلوپۆ / pel û po/: ناو. ١. پەڕ و باڵ ‹لە ئاو هەلکشاوە پەل‌وپۆی باڵدار/ ڕەنج ئەدا فڕەفڕ ناگاتە سەر دار «گۆران»› ٢. *[کنایە]* لق‌وپۆ ‹دارێ خەیلێ پیر، بێ پرژ و بێ‌باڵ/ پەل‌وپۆ وەریو، بە وێنەی عەوداڵ «قانع»› ٣. *[مەجاز]* هێز و توان ‹لە پەل‌وپۆ کەوتووم› ٤. *[مەجاز]* تەقالا؛ کۆشش ‹زۆری پەل‌وپۆ کرد و هیچی پێ نەکرا› ☰ ١. پر و بال ٢. شاخ و برگ ٣. تاب و توان ۴. کوشش

پەلوەچ / pelweç/: ناو. خەڵف؛ چرۆ؛ لکی ناسکی تازە سەرهەڵداوی گیا ‹هەر شەو شەماڵ تی، دەی لە دەماخد/ وە شەونم شووری پەلوەچ و شاخد «سەعید عیبادەتیان»› ☰ جوانەی درخت

پەلۆخ / pelox/: ئاوەڵناو. ١. داگرساو؛ گڕتێچوو؛ گڕگرتوو ٢. داڕزاو لە سووتان ☰ ١. مُشتعل ٢. جزغالە

پەلوخ / pelûx/: ناو. سکل؛ پۆلووی گەش ☰ اخگر

پەلوژە / pelûje/: ☜ **پێلۆژە**

پەلوک / pelûk/: ناو. گیای ئاڵەکۆک ☰ گیاهی با ریشەی خوراکی

پەلول / pelûl/: ناو. ١. خۆڵەمێش؛ بوول ٢. پەلی؛ ئارخافک؛ خاوورۆن ٣. حەلوا؛ هەڵوا ☰ ١. خاکستر ٢. خاگینە ٣. حلوا

پەلە / pele/: ناو. ١. لەز؛ عەجەلە ‹شاعیر بۆ پارە هیچ ناکا پەلە/ ئارەزووی شاعیر هەر بەرزیی گەلە «قانع»›. هەروەها: **پەلە بوون؛ پەلە کردن** ٢. پاڵداوێن؛ بناری کێو؛ دامێنی چیا ٣. داوێن؛ دامێن ٤. پەڕ؛ پەڕە؛ وەرەق ٥. تای تەرازوو ☰ ١. عجلە؛ شتاب ٢. دامنەی کوە ٣. دامن ۴. لا؛ ورق ۵. کفّەی ترازو

پەلەبزووت / peleb(i)zût/: ناو. ١. سەلکە بزووت؛ سەرەسووت؛ دارەدەست و تێلای سەر سووتاو ٢. دەستبزێوی ☰ ١. چوبدست سر سوختە ٢. دست‌درازی

پەلەپچڕ / pelep(i)çiř/: ئاوەڵکار. پەلەپچڕکێ؛ پەلەپچڕێ؛ پەلەپچوڕکێ؛ پەلەپڕووزکێ؛ پەلەپڕووزە؛ پەلەپڕووزێ؛ پەلەپڕووسکە؛ پەلەپڕووسکێ؛ زۆر بە زەحمەت و بە پەلە ☰ شتابان

پەلەپچڕکێ / pelep(i)çiřkê/: ☜ **پەلەپچڕ**

پەلەپچڕێ / pelepiç(i)řê/: ☜ **پەلەپچڕ**

پەلەپچوڕکێ / pelep(i)çuřkê/: ☜ **پەلەپچڕ**

پەلەپڕووزکێ / pelep(i)řûzkê/: ☜ **پەلەپچڕ**

پەلەپڕووزە / pelep(i)řûze/: ☜ **پەلەپچڕ**

پەلەپڕووزەیی / pelep(i)řûzeyî/: ☜ **پەلەپڕووزێ**

پەلەپڕووزێ / pelep(i)řûzê/: ☜ **پەلەپچڕ**

پەلەپڕووسکە / pelep(i)řûske/: ☜ **پەلەپچڕ**

پەلەپڕووسکێ / pelep(i)řûskê/: ☜ **پەلەپچڕ**

پەلەپسکێ / pelepiskê/: ناو. باڵەشۆڕە؛ نەخۆشییەکی مریشک ☰ نوعی بیماری مُرغ

پەلەپڤە / pelep(i)ve/: ئاوەڵناو. دووبارە بە ئاگرەوە نراو (بۆ نان) ☰ دوآتشە

پەلەپەل¹ / pelepel/: ناو. پەلە؛ لەز ‹ئەو هەموو پەلەپەلە بۆ چییە؟› ☰ عجلە؛ شتاب

▣ **پەلەپەل کردن:** پەلە کردن ‹لە ئاش بەجێ ماوە، لە ڕێگا پەلەپەل دەکا› ☰ عجلە کردن

پەلەپەل²: ئاوەڵناو. پەلە؛ لەز ‹حاشا لە کاری

پەلەپەڵ› ☰ با عجله

پەلەپەڵ^{۲}: ئاوەلکار. بەپەلە؛ بەلەز ‹پەلەپەڵ شتێکی گوت و ڕۆیشت!› ☰ باعجله

پەلەپیتک / pelepîtik/: ☜ **پەلەپیتکە**

پەلەپیتکە / pelepîtke/: ناو. پەلەپیتک: ۱. پلتۆک؛ پتکە ۲. ئەو زیخەی بە پتکە هاوێژراوە ۳. پێ؛ ماشە؛ ماشەک؛ قولاپئاسایەک لە بڕێ دەزگا (بەتایبەت چەک)دا کە ئەگەر بکێشرێ دەزگاکە دەکەوێتە کار ☰ ۱. تَلنگُر ۲. ریگ با تلنگر پرت شده ۳. ماشه

پەلەپیسکە / pelepîske/: ناو. مێشوولەی تۆی گەڵای دار ☰ پشەی آفت برگ

پەلەتاتە / peletate/: ناو. کرێوە؛ بادەوە ☰ کولاک

پەلەتک / peletik/: ناو. پەتک؛ لەتە گوریس ☰ رسن پاره

پەلەچەمک / peleçemk/: ناو. شەوکوێرە؛ شەمشەمەکوێرە ☰ خُفاش

پەلەخ^{۱} / pelex/: ناو. ۱. پاوان؛ کۆدە؛ لەوەڕگەی قەدەغە ۲. جۆرێ تووتنی ورد ☰ ۱. مرتع انحصاری ۲. نوعی توتون

پەلەخ^{۲}: ئاوەلناو. داتۆڵاو بە ئاگر ☰ سوخته و از هم پاشیده

پەلەخان / pelexan/: چاوگ. داڕزان؛ سووتان و لە بەر یەک چوون ☰ جزغاله شدن

پەلەخاندن / pelexandin/: چاوگ. داڕزاندن؛ سووتاندن و لە بەر یەک بردن ☰ جزغاله کردن

پەلەخۆر / pelexor/: ناو. ژیلەمۆی هێشتا گەرم ☰ خاکستر گرم

پەلەدین / peledîn/: ئاوەلناو. ۱. نەزان؛ نەفام ۲. شێت؛ هەشفک ☰ ۱. ابله ۲. دیوانه

پەلەزێ / pelezê/: ناو. گولالە گەزیزە ☰ زنبق وحشی

پەلەزێسک / pelezêsik/: ناو. سوێسن؛ پەلێزە ☰ سوسن

پەلەژارە / pelejare/: ناو. قشقەلە؛ قەلەبازەلە ☰ زاغی

پەلەسوانە / peles(i)wane/: ناو. لقی داری گوێسوان ☰ چوب لبەی بام

پەلەسۆ / peleso/: ناو. گیایەکی گوڵزەردە، زوو هەڵدەوەرێ ☰ گیاهی است

پەلەسۆرک / pelesorik/: ناو. گەڵای پاییز، پێش زەرد بوون ☰ برگ پاییز قبل از ریختن

پەلەسۆنک / pelesonik/: ناو. بن‌گەڵا؛ دوو گەڵای بنەوەی تووتن کە دەوەرێ ☰ دو برگ انتهایی توتون که می ریزند

پەلەسور / pelesûr/: ناو. گیای قومام ☰ گورگیاه؛ سُنبُل هندی

پەلەسی / pelesî/: ناو. قوزەڵقورت؛ کرمی مێملی کۆئەندامی هەرسی ماڵات ☰ کپلک جگر نیشتری

پەلەسیسە / pelesîse/: ناو. نەخۆشی ڕەز کە گەڵای سیس دەبن ☰ نوعی بیماری مو

پەلەشت / peleşt/: ئاوەلناو. ۱. پیس و پۆخڵ ۲. خوێڕی و بێکارە ۳. خۆنەگرتوو ☰ ۱. کثیف ۲. بیکاره ۳. نیم‌بند

پەلەشەکرۆک / peleşekrok/: ناو. ناوەڕۆکی سەلکی گیای کەرتەشی ☰ مغز پیاز خارشکر

پەلەفرتکێ / pelefirtkê/: ☜ **پەلەقاژێ**

پەلەفرتە / pelefirte/: ☜ **پەلەقاژێ**

پەلەفرتێ / pelefirtê/: ☜ **پەلەقاژێ**

پەلەقاژە / peleqaje/: ☜ **پەلەقاژێ**

پەلەقاژێ / peleqajê/: ناو. پەلەقاژە؛ پەلەفرتکێ؛ پەلەفرتە؛ پەلەفرتێ: ۱. هەوڵ و تەقالای یەکجار زۆر ‹بە پەلەقاژێ گولی هێنا دەست/ هاویشتی بۆ لای کیژی دیدەمەست «هێمن»› ۲. پەلەفرتە؛ پەلەفرتکێ؛ پەلەفرتێ؛ کاری دەست و لاق

جوولاندنەوە بۆ ڕزگار بوون لە چۆرتم ■ ١. تلاش ٢. مذبوحانە

پەلەک / pelek/: ناو. جوولە ■ حرکت

⊡ **پەلەک بڕیان:** جوولە لێبڕان ■ از حرکت افتادن

پەلەکانە / pelekane/: ☜ **پلیکان ـ١**

پەلەکوتێ / pelekutê/: ناو. کاری پەل کوتان ■ عمل دست و پا زدن

پەلەکێش / pelekêş/: ناو. ١. پەلەپیتکە؛ پەلگر؛ ماشە ٢. کاری پیل گرتن و ڕاکێشان بە زۆر ‹پەلەکێشیان کرد و بردیان› ■ ١. ماشە ٢. عملِ بە زور کشیدن

پەلەمار / pelemar/: ☜ **پەلامار**

پەلەمریشکە / pelem(i)rîşke/: ناو. مرۆچانە؛ گز- گز ■ مور ـ مور

پەلەموور / pelemûr/: ناو. خۆڵەمێش؛ خۆڵەکەوە؛ بووڵ؛ خۆلی ■ خاکستر

پەلەندار / pelendar/: ناو. پلار: ١. داردەستێ کە بۆ هاویشتن دەبێ ٢. کاری دارەدەست هاویشتن ■ ١. تکە چوب ٢. عمل چوبدست انداختن

پەلەنگ / peleng/: ☜ **پڵنگ**[1]

پەلەوان / pelewan/: ☜ **پاڵەوان**

پەلەور / pelewir/: ☜ **پەلەوەر**

پەلەورگ / pelewirg/: ناو. لەتەورگ ■ تکّە شکمبە

پەلەوشە / pelewşe/: ناو. مەریەم؛ مریەم؛ گولەپووران؛ گولەداماگ ■ مریم

پەلەوەر / pelewer/: ناو. مەل؛ پەلەور؛ باڵدار؛ فڕندە ■ پرندە

پەڵهەوان / pełhewan/: ناو. تەنافباز؛ داربازی ■ طناب‌باز

پەلیسە / pelîse/: ناو. تالان؛ پوور؛ پووێڕ ■ چپاول

پەلیسیاوشان / pelîs(i)yaweşan/: ناو. قەیتەران ■ پرسیاوشان

پەلیشاندن / pelîşandin/: چاوگ. پەرێشان کردن ■ پریشان کردن

پەلیشین / pelîşîn/: چاوگ. پەرێشان بوون ■ پریشان شدن

پەلێک / pelêk/: ناو. ١. چێشتی زۆر کولاوی لێکهالاو ٢. پارچەی پرچ‌پێچ ■ ١. آش زیادی پختەی در هم آمیختە ٢. زُلف‌بند

پەڵ / peł/: ناو. بەرد یان سندەی گەورە بۆ هاویشتن ■ سنگ یا کلوخ برای انداختن

⊡ **پەڵ خستنە دار:** *[مەجاز]* بەختی خۆ تاقی کردنەوە ■ شانس خود را آزمودن

پەڵاس / pełas/: ناو. ١. بەڕە؛ بەڕەکۆن ‹ئەو کەی نە جای خەز پەڵاسش پۆشان/ کەی چوون قەیس پەی تۆ زۆخاوش نۆشان «خانای قوبادی»› ٢. کوێن؛ پارچەی ڕەشماڵ ٣. بۆخی سەر زار ■ ١. پلاس ٢. پارچەی سیاەچادر ٣. بارِ زبان

▣ **پەڵاسی دەم:** ئەو بۆخە سپییەی دەکەوێتە سەر زمانی نەخۆش ■ بارِ زبان بیمار

پەڵاش / pełaş/: ناو. پووش؛ وشکەگیا ■ خاشاک

پەڵان / pełan/: ناو. ئێسک؛ هەستی؛ ئیسقان؛ پێشە ■ استخوان

پەڵاوی / peławî/: ئاوەڵناو. پلپلی؛ لەکەدار؛ لەکەین؛ بەپەلە ■ لکّەدار

پەڵپ / pełp/: ناو. بیانوو؛ بەهانە؛ گڕنە؛ گڕوو ■ بهانە

⊡ **پەڵپ پێگرتن:** بیانوو گرتن؛ کێشە تێهالاندن؛ گڕوو لێ‌گرتن ■ بهانەتراشی کردن

پەڵپ گرتن: بیانوو گرتن؛ بەهانە دۆزینەوە؛ گڕوو لە کارێ گرتن ■ بهانە گرفتن

پەڵپگر / pełpgir/: ئاوەڵناو. پیلەگیر؛ بیانووگر؛ لەچەر؛ وڕکاوی ■ بهانەگیر

پەڵپواز / pełpwaz/: ئاوەڵناو. بەیچەل؛ گڕنەگر؛ بەهانەگیر ■ بهانەجو

پەڵپەڵان / pełpełan/: ناو. شەڕەبەرد ☰ سنگ برای هم انداختن

پەڵپین / pełpîn/: ناو. ١. نووشتە و دووکەڵی ئەسپەندەر بۆ چاوزار ٢. ☜ **پەڵپینە** ☰ ١. تعویذ و دود سپند برای چشم زخم ٢. ☜ **پەڵپینە**

پەڵپینە / pełpîne/: ناو. پەرپینە؛ پەڵپین؛ پەرەپەلیک؛ پارپارە؛ پرپرە؛ پرپریک؛ پرپیلک؛ پیرپیلیک؛ پەرەپیلیک؛ ددان‌تیژکەرە؛ ڕوەکێکی گەڵا و لاسک گۆشتنە، لە نێو بێستانان زۆرتر وەک گیابژار دەڕوێ، بەڵام دەخورێ و چێشتی لێ دروست دەکەن ☰ گیاه خُرفه

پەڵت / pełt/: ناو. دۆخی زمان شکان؛ توانای قسە کردن لێ بڕان ☰ حالت زبان بستن

پەڵتە / pełte/: ناو. داری نێوان کۆڵەکە و بەردە کۆڵەکە ☰ چوب میان ستون و سنگِ ستون

پەڵتەک / pełtek/: ناو. نەخۆشی گەرووی ئاژاڵ ☰ گلودرد دام

پەڵخ^{1} / pełx/: ناو. پەڵخە: ١. گوێلکی گامێش ٢. بەچکەبەراز ☰ ١. گوسالەی گاومیش ٢. بچەخوک

پەڵخ^{2}: ئاوەڵناو. پان و فلچ ☰ لهیدە

پەڵخاشە / pełxaşe/: ناو. وڕاوە؛ وڕینە ☰ هذیان

پەڵخاندن / pełxandin/: چاوگ. پان و فلچ کردنەوە ☰ لە کردن

پەڵخورد / pełxurd/: ناو. پەڵخوڕ: ١. لەوەڕی ناو ورگی حەیوان کە هێشتا کاوێژ نەکراوەتەوە ٢. جۆی هاڕدراو کە دەدرێ بە مالات ☰ ١. علف نشخوار نشدە ٢. جو خُرد شدە برای حیوان

پەڵخوڕ / pełxuř/: ☜ **پەڵخورد**

پەڵخە / pełxe/: ناو. پالاخی چووک؛ گوێلکی گامێش ☰ گوسالەی گاومیش

پەڵخی^{1} / pełxî/: ناو. کۆترەگایە ☰ کبوتر جنگلی

پەڵخی^{2}: ئاوەڵناو. پان و فلچ کراو ☰ لە و لگدمال شدە

پەڵک / pełk/: ناو. پەڵت؛ دارێکە لە تیرەی چناران ☰ درخت ترنگوت

پەڵکەزێڕینە / pełkezêřîne/: ☜ **پەڵکەڕەنگینە**

پەڵکەمێو / pełkemêw/: ناو. بەرمێو؛ ئاپراخ؛ گەڵامێو ☰ برگ مو

پەڵگ / pełg/: ناو. پێڵوو؛ پیلوو ☰ پلک چشم

پەڵم / pełm/: ناو. ١. بیانوو؛ پەڵپ ٢. ماس؛ با؛ پەنام؛ ئەستووری ☰ ١. بهانە ٢. آماس

پەڵمان / pełman/: چاوگ. پەڵمین؛ پەنەمین؛ ماسین؛ با کردن ☰ آماسیدن

پەڵماو / pełmaw/: ئاوەڵناو. ماسیو؛ ماسیگ؛ هەڵامساو؛ پەنەماو؛ ستووربوو ☰ آماسیدە

پەڵمین / pełmîn/: ☜ **پەڵمان**

پەڵۆخ / pełox/: ئاوەڵناو. ١. پلۆخ؛ پۆخل؛ پیس و چلکن ‹ئەوە ئەو منداڵە بۆ وا پیس و پەڵۆخە؟› ٢. لێ دراو بە دار و بە دەست ☰ ١. کثیف ٢. کُتک خوردە

پەڵۆخان / pełoxan/: چاوگ. پەڵۆخین؛ لێدانی توند و لەزەبر ☰ کُتک مُفصل زدن

پەڵۆخین / pełoxîn/: ☜ **پەڵۆخان**

پەڵۆشە / pełoşe/: ناو. ١. ڕیشووی گیایەکە لە بەر وشکی و زوو ئاگر گرتنی دەکرێتە پووشوو ‹پووش لە لای حەڵوایە حەتتا گەر پەڵۆشەی چنگ کەوێ/ بای ئەدا، لوولی ئەدا، قووتی ئەدا، مانەندی حووت! «شێخ ڕەزا»› ٢. گوێنی؛ گەون ☰ ١. ریشەی گیاهی کە از آن پودە سازند ٢. گَوَن

پەڵو / pełû/: ناو. پەڵوولە: ١. پرپۆلە؛ ئارد و ئاوی تێکەڵ بۆ دانە جووچکە ٢. چێشتێکە وردە هەویر و کووزەڵەی تێ دەکەن ☰ ١. آرد آبزدە برای جوجە ٢. اوماج

پەڵوولە / pełûle/: ☜ **پەڵو**

پەڵە^{1} / pełe/: ناو. ١. لەکە ‹تا بزانی چییە شوێنی مەردان/ خوێنی کوردانە پەڵەی سەر بەردان

«حەقیقی»› ٢. یەکەم بارانی تێر و تەسەلی پاییزان ٣. پارچەزەوی ٤. لەز و پەلە ☰ ١. لکّە ٢. اوّلین باران چشمگیر پاییزی ٣. قطعەی زمین ۴. شتاب

▣ **پەڵە دان:** خووسان و باش تێراو بوونی زەوی بە یەکەم بارینی تێر و تەسەلی پاییزی ☰ سیراب شدن زمین با اوّلین باران مُفصل پاییزی

پەڵە^{2}: پێرۆ. ← **هەڵەوپەڵە**

پەڵە ـ پەڵە / pełe pełe/: ئاوەڵناو. ١. خاڵ ـ خاڵ؛ پنۆک ـ پنۆک ٢. پۆل ـ پۆل؛ گەواڵ ـ گەواڵ ٣. لەت ـ لەت ☰ ١. خالخالی ٢. دستە ـ دستە؛ گروە ـ گروە ٣. تکە ـ تکە

پەڵەت / pełet/: پێرۆ. ← **هەڵەتوپەڵەت**

پەڵەخ / pełex/: ناو. گیایەکە لە قۆپیدا دەڕوێ و وەک پووش وایە ☰ گیاهی است

پەڵەفڕکێ / pełefiřkê/: ناو. بەردەفڕکێ؛ کاری بەرد هاویشتن ☰ سنگ‌پرانی

پەڵەنگ / pełeng/: ☜ **پڵنگ**^{1}

پەڵەهەور / pełehewr/: ناو. پینە؛ گەواڵ؛ پینەهەور ☰ لکەی ابر

پەڵیت / pełît/: پێرۆ. ← **هەڵیتوپەڵیت**

پەم / pem/: ☜ **پەمۆ**

پەماو / pemaw/: ناو. پاماو؛ کاری ساف کردنی دیواری گەچکاری کراو بە لۆکەی تەڕ ☰ کار صاف کردن گچکاری با پنبەی تر

پەمبلۆکێ / pembilokê/: ناو. دۆک؛ نەخۆشی ڕەز کە گەڵای سپی دەبێ ☰ سپیدک مَو

پەمبۆ / pembo/: ☜ **پەمۆ**

پەمبۆدانە / pembodane/: ☜ **پەمۆدانە**

پەمبە / pembe/: ☜ **پەمۆ**

پەمبەیی^{1} / pembeyî/: ناو. گوڵی؛ چێرەیی؛ سوورەتی؛ ڕەنگی سووری کاڵ ☰ صورتی

پەمبەیی^{2}: ئاوەڵناو. گوڵی؛ چێرەیی؛ سوورەتی؛ بە ڕەنگی سووری کاڵ ☰ بە رنگ صورتی

پەمبی / pembî/: ☜ **پەمۆ**

پەمبیدانک / pembîdanik/: ☜ **پەمۆدانە**

پەمبیلۆک / pembîlok/: ناو. گیایەکە ☰ گیاهی است

پەمپە / pempe/: ☜ **پەمۆ**

پەمدەر / pemder/: ناو. ترومپا؛ تورمپا ☰ تُلمبە

پەمگ / pemig/: ☜ **پەمۆ**

پەمڵەپڕی / pemłep(i)řî/: ئاوەڵناو. سەرپۆت؛ سەرسەری؛ سەرچڵ ☰ سطحی؛ سرسری

پەمڵەپڕێ / pemłep(i)řê/: ناو. ڕەشۆکی ☰ نوعی تفنگ

پەموانە / pem(i)wane/: ☜ **پەمۆدانە**

پەمۆ / pemo/: ناو. پەم؛ پەمە؛ پەمبۆ؛ پەمبە؛ پەنبۆ؛ پەمبی؛ پەموو؛ پەمپە؛ پەمگ؛ پەنبی؛ لۆکە ☰ پنبە

پەمۆچن / pemoçin/: ناو. لاکۆت ☰ پنبەچین

پەمۆچینی / pemoçînî/: ناو. لاکۆتی ☰ پنبەچینی

پەمۆخ / pemox/: ناو. هەودەل؛ تەپەدوور؛ تەپەدۆر؛ چێوپەمە؛ چووپەمە؛ چۆپەمە: ١. تۆکڵەی بڕێ داری وەک بەڕوو کە پاش وشک بوونەوە، نەرم و پیف دەبنەوە و سووک و کون‌ـکون هەڵدەگەڕن ٢. خڕکەڵەیەک لەو چێوە کە بۆ سەرگرتنی بوتری دەبێ ☰ ١و٢. چوب‌پنبە

پەمۆدانە / pemodane/: ناو. پەمبۆدانە؛ پۆمبیدانک؛ پەموانە؛ پەمەتۆمە؛ پەمبیدانک؛ ناوکەپەمۆ؛ ناوکە لۆکە؛ دەنکە پەموو؛ دەنکی گیای پەمۆ ☰ پنبەدانە

پەموو / pemû/: ☜ **پەمۆ**

پەمە / peme/: ☜ **پەمۆ**

پەمەتۆمە / pemetome/: ☜ **پەمۆدانە**

پەمەیی / pemeyî/: ئاوەڵناو. ١. لە لۆکە؛ کۆڵەیی؛

دروستکراو لە پەموو ٢. بە ڕەنگی چێرەیی ▤ ١. پنبەای ٢. صورتی

پەمیان / pem(i)yan/: چاوگ. پەمین؛ پەنەمان؛ ماسین؛ ئەستوور بوون ▤ آماسیدن

پەمیاو / pem(i)yaw/: ئاوەڵناو. ماسیو؛ پەنەماو؛ هەڵمساو ▤ آماسیده

پەمین / pemîn/: ☜ **پەمیان**

پەن / pen/: ناو. ١. پۆلوو؛ پەنگر؛ سکل ٢. پەند؛ دەرسی عیبرەت ‹وتیان: ئێمەی خۆپەسەن، خۆمان خۆمان کردە پەن/ هەتا وا لێکبلاو بین، ئەشێ سەر بێ کلاو بین «هەژار، پێنجئەنگوست»› ٣. *[مەجاز]* سووکایەتی ▤ ١. اخگر ٢. درس عبرت ٣. بی حُرمتی

⊡ **پەن پێدان**: ١. بەلا هاوردنە سەردا ٢. *[کینایە]* ئەتک پێ کردن ▤ ١. گرفتار کردن ٢. تجاوز کردن

پەن دان: قۆماندن؛ کارێ هەڵە ئەنجامدان ▤ دسته گل به آب دادن

کردنە پەن: ناو زڕاندن؛ ئابڕوو بردن ▤ آبرو بردن

پەنا١ / pena/: ناو. ١. گۆشە؛ قوژبن ‹ئەوسا ئەبینی لە هەموو لایەک/ هەر چەند کەسێکە و چۆتە پەنایەک «بێکەس»› ٢. تەنیشت ‹بەڕەزا ئەڕۆی لە پەنا هەردا/ بای مەینەت سەری ئەدا بە بەردا «پیرەمێرد»› ٣. هانا؛ ئەوەی کە دەبێتە هۆی ڕزگاری یان پەڕینەوە لە مەترسی ‹پەنام هەر تۆنی یەکتای بێهەمتا/ وەی بەند زندان من بیووم ڕەها «ئەرکەوازی»› ٤. پەناگا؛ جێگەی حەوانەوە ‹سەد کەلاوە و لاڕووخاو و چاڵ و چۆڵ بی، نیشتمان!/ بۆ گەلی ماڵکاول و بێچارە هەر جێگەی پەنای «ئاوات»› ▤ ١. کُنج ٢. کنار ٣. پناه ۴. پناهگاه

▣ **پەنای بێدەنگ** قروقپ؛ فەنای بێدەنگ ▤ بازیِ خاموشی و سکوت

⊡ **پەنا** (بۆ) **بردن**: چوونە بەر داڵدە ‹شەل نەبوایە ڕای ئەکرد/ بە قەلا پەنای ئەبرد «گۆران»› ▤ پناه بردن

پەنا دان: حاواندنەوە ▤ پناه دادن

پەنا گرتن: ١. خۆ وەشارتن ‹کێ پەنای گرت لە ڕەهێڵەی تۆپان/ چەندسەکەت بوون عەرەب و جاش تۆپان «مەحوی»› ٢. پەنا بردن ‹لە مەکری ئەم عەجووزە و سیحری دێوی نەفس ئەمن مەحوی/ پەنا دەگرم بە زاتی ئەقدەسی بێچوونی نادیوە «مەحوی»› ٣. درەنگ هەڵاتنی مانگ لە شەوی پازدەهەمدا ▤ ١. پنهان شدن ٢. پناه بردن ٣. تأخیر ظهور ماه در شب پانزدهم

پەنا هێنان: هاتنە بەر داڵدە؛ پارێزگاری خواستن ▤ پناه آوردن

پەنا٢: ئاوەڵناو. ١. خەڵوەت؛ بێمشەکەر ٢. وەشارتی ▤ ١. خلوت؛ دِنج ٢. پنهان

پەنا٣: ئامراز. پەنای؛ لە پەنا؛ لە پەنای؛ تەنیشت؛ لە تەنیشت؛ لە تەنیشتی ‹پەنا دیوار؛ پەنا گوێ› ▤ دمِ؛ بغلِ؛ کنارِ

پەنابا / penaba/: ناو. ١. باپەنا؛ شوێنێ کە با نایگرێتەوە ٢. پەنابات؛ پەناباد؛ دە شایی؛ نیو قەران؛ پارەیەکی کۆنی ئێرانی کە لە پەنابادی شووش لێدەدرا ▤ ١. بادپناه ٢. نیم ریال ایرانی

پەنابات / penabat/: ☜ **پەنابا-٢**

پەناباد / penabad/: ☜ **پەنابا-٢**

پەنابردە / penabirde/: ناو. ژێربال ▤ پناهنده

پەنابەخوا / penabex(i)wa/: سارستە. خواتۆبە؛ دوعایەک بۆ خۆ پارازتن لە هەڵە و بەلا دەگوترێ ‹پەنابەخوا لە بەزمی جادوییدا/ لە ساقی چاوی و ساقی بلووری! «بێخود»› ▤ پناه بر خدا

پەنابەر / penaber/: ناو. پەناهێناو؛ دەخیل؛ دەغیل؛ لاجە؛ داڵدەخواز؛ گیانداری کە لە بەر مەترسی پەنا دەباتە بەر کەسێ یان شوێنێک.

هەروەها: **پەنابەری** ▤ پناهنده

پەناپەسیو / penapesîw/: ☜ **پەناوپەسێو**

پەنادەر / penader/: ناو. ئەوەی پەنا دەدا و پەنای بۆ دەبەن ‹کەس نایەتە ڕیزی سەروەری مە/ بێ ئەو نییە کەس پەنادەری مە «هەژار، مەم و زین»› 🇮🇷 پناەدهندە

پەنار / penar/: ناو. چاوکە؛ سەرچاوە 🇮🇷 چشمە

پەناڤ / penav/: ناو. نەرمانی؛ گۆشتەی زەوی 🇮🇷 زمین نرم و بی‌سنگ

پەناگا / penaga/: ناو. شوێنی خۆ تێدا حەشاردان ‹ئەشکەوتێ نەچێ لە بیرم/ پەناگا بوو بۆ باپیرم «هێمن»› 🇮🇷 پناهگاه

پەناگر / penagir/: ئاوەڵناو. لابا؛ باپەنا 🇮🇷 بادنگیر

پەناگرتوو / penagirtû/: ئاوەڵناو. ١. خۆ وەشارتوو ٢. دۆخی مانگ دوای شەوی چاردە 🇮🇷 ١. پنهان شده ٢. حالت ماه بعد از شب چهاردهم

پەناگوێ / penag(i)wê/: ناو. بناگوێ؛ پەنای گوێچکە 🇮🇷 بناگوش

پەناگە / penage/: ناو. پەنەگا؛ هالاێ؛ دالدە 🇮🇷 پناهگاه

پەنام^{١} / penam/: ناو. ماس؛ با؛ ئەستووری؛ هەڵمساوی؛ دۆخ یان ڕەوتی ماسین 🇮🇷 آماس

پەنام^{٢}: ئاوەڵناو. پێوار؛ نادیار؛ نەدیار 🇮🇷 پنهان

پەنامان / penaman/: ناو. نادیارییەکان؛ بەرپێواران 🇮🇷 ناپیداها

پەنامگا / penamga/: ناو. حەشارگا؛ حەشارگە؛ شوێنی خۆ شاردنەوە 🇮🇷 مخفیگاه

پەنامەکی^{١} / penamekî/: ئاوەڵناو. پەنهانی؛ نهێنی؛ بە دزییەوە ‹کاری پەنامەکی› 🇮🇷 مخفیانە

پەنامەکی^{٢}: ئاوەڵکار. پەنهانی؛ بە نهێنی؛ بە دزییەوە ‹پەنامەکی دواندم› 🇮🇷 به طور مخفیانە

پەناوپەسیو / penawpesîw/: ☜ **پەناوپەسێو**

پەناوپەسێو / penawpesêw/: ناو. پەناپەسیو؛ پەناوپەسیو؛ گۆشە و قوژبنی نادیاری 🇮🇷 گوشەی دنج

پەناهەندە / penahende/: ناو. پەنابەر؛ کەسێ کە پەنا بە کەسێ یان شوێنێک دەبا 🇮🇷 پناهندە

پەناهێناو / penahênaw/: ☜ **پەنابەر**

پەنای / penay/: ئامراز. لە پەنای؛ لە پاڵ؛ پاڵی؛ کنی 🇮🇷 بغلِ؛ کنارِ

پەنبۆ / penbo/: ☜ **پەمۆ**

پەنبی / penbî/: ☜ **پەمۆ**

پەنج^{١} / penc/: ☜ **پێنج**^{١}

پەنج^{٢}: ئاوەڵناو. ١. ☜ **پێنج**^{٢} ٢. سڕ؛ بێ‌حس 🇮🇷 ١. ☜ **پێنج**^{٢} ٢. بی‌حس

▣ **پەنج کردن:** تەزاندن؛ سڕ کردن 🇮🇷 بی‌حس کردن

پەنجا^{١} / penca/: ناو. پێنجی؛ چل و دە؛ ژمارەی دوای چل و نۆ، بەر لە پەنجا و یەک 🇮🇷 پنجاه

پەنجا^{٢}: ئاوەڵناو. پێنجی: ١. دانەیەک زۆرتر لە چل‌ونۆ ‹پەنجا کەس› ٢. پەنجایەمین؛ پەنجاهەم؛ پەنجایەم 🇮🇷 ١و٢. پنجاه

پەنجاهوم / pencahum/: ☜ **پەنجاهەم**

پەنجاهەم / pencahem/: ئاوەڵناو. پەنجایەم؛ پەنجاهوم؛ بە ڕیز و پلەی پەنجاوە 🇮🇷 پنجاهم

پەنجاهەمی / pencahemî/: جێناو. پەنجایەمی؛ ئەوەی کە لە ڕیز و پلەی پەنجاهەمدایە 🇮🇷 پنجاهمی

پەنجاهەمین / pencahemîn/: ئاوەڵناو. پەنجاهەم؛ بە ڕیز، پلە یان جێگەی پەنجاوە 🇮🇷 پنجاهمین

پەنجایەم / pencayem/: ☜ **پەنجاهەم**

پەنجایەمی / pencayemî/: ☜ **پەنجاهەمی**

پەنجایەمین / pencayemîn/: ☜ **پەنجا**^{٢}

پەنجایی / pencayî/: ناو. مەنگەڵە؛ پارەی پەنجا فلسی؛ یەکبیستەمی دیناری عیراقی 🇮🇷 یک درهم عراقی

پەنجم / pencim/: ☜ **پێنجەم**

پەنجنین / pencinîn/: چاوگ. پەڕاندنی لکی دار 🇮🇷 هَرَس کردن درخت

پەنجوم / pencum/: ☜ **پێنجەم**

پەنجومی / pencumî/: ☜ **پێنجەمی**

پەنجومین / pencumîn/: ☜ **پێنجەمین**

پەنجۆڵە / pencołe/: ناو. دەست و پەنجەی چکۆلە 🇮🇷 پنجەی نازک و کوچک

پەنجە / pence/: ناو. ١. دەست؛ لەپی دەست بە هەر پێنج ئەنگوستەوە ٢. ئەنگوست؛ ئەنگووس؛ قامک؛ تلی ‹وەنەوشەم دەچنی پەنجەم دا لە گوڵ/ شەوگارم شەق کرد، نەگەییم بە دڵ «فولکلۆر»› ٣. چڕنووکی دڕندە ‹هەر دلێ بازی سیفەت وێ سەیدێ تەیهوونک وەبێ/ فەرر و پەروازێ هومای و پەنجەیێ شنقار بت «مەلای جزیری»› ٤. جۆرێک لە نەخشی تەونی بەڕە 🇮🇷 ١. دَست؛ کف دست با پنج انگشت ٢. انگشت ٣. چنگال جانور درندە ۴. از طرحهای گلیم

▣ **پەنجە توتە**: قامکە چکۆلە 🇮🇷 انگشت کوچک

پەنجە کەڵە: ☜ **پەنجەگەورە**

پەنجە گەورە: پەنجە کەڵە؛ سپێ کوژە؛ تلیامەزن؛ قامکە گەورە 🇮🇷 انگشت شست

⊡ **پەنجە دان**: ئاوقا بوون و لێوەستانەوە ‹خزمینە مەدەن پەنجە لەگەڵ عەشرەتی جافا/ مێرووڵە نەچێ چاکە بە گژ قوللەیی قافا «شێخ ڕەزا»› 🇮🇷 ستیزیدن

پەنجە بە دەما بردن: *[کینایە]* پەشیمان بوون 🇮🇷 انگشت گزیدن

پەنجە هەڵپێکان: خەم و پەژارە داگرتن 🇮🇷 غُصە خوردن

پەنجەچۆلەکە / penceçoleke/: ناو. پێ چۆلەکە؛ گیایەکی لاسک قاوەییە بە سەر ئەرزدا ڕادەکشێ 🇮🇷 گیاهی است

پەنجەداڵ / pencedał/: ناو. گوڵ ئارامیش؛ گیایەکە بۆ خەنازیل و چاوقووڵکە کەڵکی دەرمانی هەیە 🇮🇷 گیاه مامیران

پەنجەر / pencer/: ☜ **پەنجەرە**

پەنجەرویسک / penceruysk/: ☜ **پەنجەرۆك ـ٢**

پەنجەرۆک / pencerok/: ناو. ١. کاری ڕووشاندن بە نینۆک ٢. پەنجەرویسک؛ گیایەکە 🇮🇷 ١. خراش با ناخن ٢. گیاهی است

پەنجەرە / pencere/: ناو. پەنجێرە؛ شباک؛ پەنجەر؛ دەروەچە 🇮🇷 پنجرە

پەنجەرەبچووک / pencereb(i)çûk/: ناو. دەربیجە؛ کونەباچکە 🇮🇷 دریچە

پەنجەسەقەت / penceseqet/: ئاوەڵناو. کۆڵە؛ قامکناتەواو 🇮🇷 ناقص از ناحیەی انگشت

پەنجەشێر / penceşêr/: ناو. شێرپەنجە؛ نەخۆشی سەرەتان 🇮🇷 سرطان

پەنجەقازە / penceqaze/: ناو. گیایەکە زۆر بەرز دەبێتەوە، قالۆری سپی هەیە و لە قەراخ چۆم و ئاوان دەڕوێ 🇮🇷 گُلپر

پەنجەقازی / penceqazî/: ناو. گاسنێکە بە تیغەی زۆرەوە، تەراکتۆر جووتی پێ دەکەن 🇮🇷 گاوآهن پنجەقازی

پەنجەکێش / pencekêş/: ناو. پەنجەکێشی؛ جۆرێ کولێرە 🇮🇷 نوعی گردەنان

پەنجەکێشی / pencekêşî/: ☜ **پەنجەکێش**

پەنجەگەورە / pencegewre/: ☜ **پەنجە کەڵە**

پەنجەگیا / penceg(i)ya/: ناو. تاقەگوڵ؛ گوڵێکی پەڕ- پەڕە بۆ زیپکەی دەموچاو باشە 🇮🇷 گل صد تومانی

پەنجەمۆر / pencemor/: ناو. پەنجەومۆر؛ شوێنی قامک لە ژێر نووسراوەدا لە جیاتی واژۆ 🇮🇷 اثر انگشت

پەنجەمی / pencemî/: ☜ **پێنجەمی**

پەنجەوانە / pencewane/: ناو. ١. چەرمێکە

دروێنەوان لە قامکی دەکا ٢. ئەنگوستیلە ☰ ١. چرمی که دروگر به انگشت می‌کند ٢. انگشتر

پەنجەومۆر / pencewmor/: ☜ **پەنجەمۆر**

پەنجێرە / pencêre/: ☜ **پەنجەرە**

پەنچک / pençik/: ناو. ١. قرتماغەی برین؛ پەترۆک؛ پەترۆ؛ پەترۆخە ٢. پاژ؛ پارچە ‹پەنچکە نانێکم دەیە!› ☰ ١. کبره‌ی زخم ٢. قطعه؛ تکه

پەنچەر / pençer/: ئاوەڵناو. ١. با تێدا نەماو لەبەر کون تێ بوون ٢. *[مەجاز]* پەکەر؛ جاڕز ☰ ١. پنچر ٢. پکر

پەنچەرگیری / pençergîrî/: ناو. ١. کاری ئاپاراتی ٢. دووکانی پەنچەرگیری ☰ ١و٢. پنچرگیری

پەند / pend/: ناو. پەن؛ پەنگ: ١. ئامۆژگاری ‹ئی سوخەن پەندەن جە قەدیم ئامان/ خواجان مەکێشان جەور غولامان «بێسارانی»› ٢. *[مەجاز]* ئەتک؛ سووکایەتی ☰ ١. پند؛ اندرز ٢. اهانت

▣ **پەندی پێشینان:** قسەی نەستەق و ئەزموونی پیران ☰ امثال و حِکم

⊡ **پەند پێدان:** ١. *[پلار]* ئامۆژگاری کردن ٢. بەڵا و فریو بە سەردا هێنان ٣. ئەتک پێ کردن ☰ ١. درس عبرت دادن ٢. فریب دادن ٣. تجاوز کردن

پەند دان: ئامۆژگاری کردن ☰ نصیحت کردن

پەندوەرگرتوو / pendwergirtû/: ئاوەڵناو. چاوترسێن؛ تەمێبوو ☰ درس عبرت‌گرفته

پەندەمووس / pendemûs/: ناو. پەنەمووس: ١. ماس؛ با ٢. تووکێکە واتا یاخوا بماسی ☰ ١. آماس ٢. نفرینی است

پەندێر / pendêr/: ناو. ئامۆژگاری‌کەر؛ وەعزدادەر ☰ اندرزگو

پەنرێشک / penrêş(i)k/: ☜ **پرمێشك**

پەنرێشە / penrêşe/: ☜ **پرمێشك**

پەنژۆ / penjo/: ناو. پێنج ڕۆژی ساڵپێوی ئێرانی کە لە ٣٦٠ ڕۆژیان زیاد کردووە تا ساڵ لەگەڵ وەرزدا ڕاست بێتەوە ☰ خَمسەی مُستَرَقە

پەنژین / penjîn/: ☜ **پونژین**

پەنک / penik/: ناو. ماشەرەبەن؛ کلافەبەنی گەورە ☰ کلاف ریس

پەنکور / penkûr/: ئاوەڵناو. شاراوە؛ قایم ☰ پنهان

⊡ **پەنکور کردن:** شاردنەوە ‹هەرچێک لە بەین خوەتان ئەیکەن، پەنکووری کەن!› ☰ پنهان کردن

پەنکە / penke/: ناو. واژەن ☰ پنکه

پەنگ / peng/: ناو. ١. پەرەنگ؛ پۆل؛ سکڵ ٢. پەند؛ دەرسی عیبرەت ‹چەن جارێ شەو ماڵی ئاغای دایە بەر تفەنگ/ دەغڵی سووتان، باغی بڕی، بۆ ئەتک، بۆ پەنگ «گۆران»› ٣. فریو؛ فێڵ؛ گزی ٤. ماشەرەبەن ٥. پۆنگ؛ چۆنیەتی داوێستان و کشانەوی ئاو، دووکەڵ و ... لە شوێنێکی بەرتەنگ ☰ ١. اخگر ٢. درس عبرت ٣. فریب ۴. کلاف ریس ۵. انباشتگی مایع یا تراکم گاز در فضایی محدود

⊡ **پەنگ پێدان:** فریودان و سووکایەتی بە سەر هێنان ☰ فریب دادن و بی‌آبرو کردن

پەنگ خواردنەوە: ڕاوەستان و کشانەوەی ئاو، دووکەڵ و ئەوی بە کۆمەڵ دەبزوێ، لە شوێنێکی بەرتەنگ ‹تا تەواو ئەبێ ئەڵڵاهوو ئەکبەر/ پەنگ ئەخواتەوە لافاوی نوێژکەر «گۆران»› ☰ انباشته شدن مایع یا تراکم یافتن دود و گاز و امثال آن در فضایی محدود

پەنگاندن / pengandin/: چاوگ. ڕاوەستاندن؛ ڕاگرتن؛ ماتڵ کردن ☰ متوقف کردن

پەنگاو / pengaw/: ناو. پنگاو؛ پونگاو؛ پۆنگاو؛ ئاوی ڕاوەستاو ☰ آب جمع شده و راکد

پەنگر / pengir/: ناو. ١. سکڵ؛ پۆلوو ٢. ماشە؛ مقاش ☰ ١. اخگر؛ زغال افروخته ٢. انبُر

پەنگرکێش / pengirkêş/: ناو. پەنگڵ کێش: ١. بێلۆکەی ئاسنی سەرخوار کە سکڵی پێدەردێنن ٢. ماشە؛ مقاش 🇮🇷 ١. اخگرکش ٢. انبُر

پەنگرگر / pengirgir/: ناو. مەقارە؛ مەقاشە؛ گازک؛ ماشک؛ ماشە 🇮🇷 مقّاش

پەنگرەئەستێرە / peng(i)re'estêre/: ناو. گوڵئەستێرە 🇮🇷 کرم شبتاب

پەنگزین / pengizîn/: چاوگ. هەڵبەزینەوە؛ بۆ هەر شتێ کە بە تەوژم بە زەویدا بدا و هەڵبەزێتەوە، وەک هەڵبەزینەوەی تۆپ 🇮🇷 برجَستن

پەنگڵ / pengił/: ناو. سکڵ؛ پۆلوو 🇮🇷 اخگر؛ زغال افروخته

پەنگڵکێش / pengiłkêş/: ☜ **پەنگرکێش**

پەنگڵەمێش / peng(i)łemêş/: ئاوەڵناو. پشووسوار لە تووڕەیی 🇮🇷 دژم؛ غضبناک

پەنگنای / pengnay/: چاوگ. تەنگ پێهەڵچنین 🇮🇷 مُستأصل کردن

پەنگوئن / pengu'in/: ناو. پەنگۆوەن؛ چەشنێک پەلەوەری ناوچەی ساردی جەمسەری باشووری زەوینە 🇮🇷 پنگوئن

پەنگۆوەن / pengowen/: ☜ **پەنگوئن**

پەنگهین / pengihîn/: چاوگ. ١. بافیش کردن ٢. پەنگ خواردنەوە 🇮🇷 ١. تکبر ورزیدن ٢. انباشته شدن مایع یا تراکم یافتن گاز در فضایی محدود

پەنگیای / pengyay/: چاوگ. تێدامان؛ ڕێ پێنەمان 🇮🇷 مُستأصل شدن

پەنم / penim/: ناو. ماس؛ ئەستووری؛ چۆنیەتی ماسان؛ هەڵمسان 🇮🇷 آماس

پەنمان / peniman/: چاوگ. پەنەمان؛ پەنمین؛ پەنمیان؛ پەنەمین؛ پەنەمیان؛ ماسین؛ با کردن؛ ئەستوور بوون 🇮🇷 آماسیدن

پەنماو / penimaw/: ئاوەڵناو. ماسیو؛ پەنەماو؛ پەنمیاگ؛ پەنەمیگ؛ پەنمیو؛ ئەستوور؛ باکردوو؛ هەڵمساو 🇮🇷 آماسیده

پەنمیاگ / penimyag/: ☜ **پەنماو**

پەنمیان / penimyan/: ☜ **پەنمان**

پەنمین / penimîn/: ☜ **پەنمان**

پەنمیو / penimîw/: ☜ **پەنماو**

پەنەڕشکە / peneřişke/: ☜ **پرمێشك**

پەنەڕیشکە / peneřîşke/: ☜ **پرمێشك**

پەنەگا / penega/: ☜ **پەناگا**

پەنەم / penem/: ناو. ماس؛ وەرەم 🇮🇷 آماس

پەنەمان / peneman/: ☜ **پەنمان**

پەنەماندن / penemandin/: چاوگ. هەڵتۆقاندن؛ ماسنای؛ ماسەنە 🇮🇷 متورم کردن

پەنەماو / penemaw/: ☜ **پەنماو**

پەنەماوی / penemawî/: ناو. گرووز؛ ماسورا هەڵتۆقاوی 🇮🇷 ورم

پەنەمنای / penemnay/: چاوگ. ١. کەڕوو پێ هێنان ٢. ئاوساندن؛ پەنەماندن 🇮🇷 ١. فاسد کردن ٢. متورّم کردن

پەنەمووس / penemûs/: ☜ **پەندەمووس**

⊡ **پەنەمووس کردن**: ١. پەنەمان؛ ماسین ٢. *[مەجاز]* جنێوێکە بە مانای با کردن و هەڵنەستانەوە و مردن ‹یا خوا پەنەمووس بکەی بۆ کارێ کردت!› 🇮🇷 ١. آماسیدن ٢. باد کردن و مُردن

پەنەمیان / penemyan/: ☜ **پەنمان**

پەنەمیای / penemyay/: چاوگ. ١. کەڕوو هاوردن ٢. ئاوسین؛ ماسین؛ با کردن 🇮🇷 ١. کپک زدن ٢. آماسیدن

پەنەمیگ / penemîg/: ☜ **پەنماو**

پەنەمین / penemîn/: ☜ **پەنمان**

پەنەوا / penewa/: ناو. خەنە؛ کەن 🇮🇷 خنده

پەنها / penha/: ناو. پەنا؛ پەسیو 🇮🇷 پناه

پەنهان / penhan/: ئاوەڵناو. پێوار؛ وەشارتی 🇮🇷

پنهان

پەنهانی / penhanî/: ☜ **پەنامەکی**

پـەنی¹ / penî/: نـاو. پەڵـەی بچـووکی پێسـت؛ لەکەی پێست ▤ لکّەی پوست

پەنی²: ئاوەڵناو. دیار؛ ئاشکرا ▤ پیدا

پەنیر / penîr/: ناو. پەنێر؛ پێخوری برای ماسـت! ▤ پنیر

پـەنیرۆک / penîrok/: نـاو. پەنیرۆکـە؛ پـەنیرە؛ دەغڵی دەنک شیلە تێگەڕاو، پێش فەریک بـوون ▤ دانەی غلەی نیمرسیدە

پەنیرۆکە / penîroke/: نـاو. ١. ☜ **پـەنیرۆك** ٢. ☜ **پەنیرە ـ٢**

پـەنیرە / penîre/: نـاو. ١. ☜ **پـەنیرۆك** ٢. پەنیرۆکە؛ تۆلک؛ نانەحاجیلە؛ پەپکەمەلیچک؛ گیا نانەشان؛ گیایەکی یەکساڵانەیـە، بنێکـی سـپی گۆشـتن و لقێکـی ڕاسـت و لـووس و گـەڵای پەنجەئاسا، بە گوڵی سپی ئاماڵ بنەوشی هەیە ▤ ١. ☜ **پەنیرۆك** ٢. پنیرک

پەنێر / penêr/: ☜ **پەنیر**

پەنێرشک / penêrşik/: ☜ **پرمێشك**

پەنێرشکە / penêrişke/: ☜ **پرمێشك**

پەنێرکـە / penêrke/: نـاو. بـۆقژە؛ نەخۆشـییەکی زاری منداڵی شـیرخۆرە ▤ نـوعی بیمـاری دهـان کودک

پەوچێ / pewçê/: ئامراز. پۆکێ؛ بۆیە؛ بـەو بۆنـەوە ▤ به این خاطر

پەوکـەی / pewkey/: ئاوەڵکار. پـەوکی؛ پـەوکێ؛ پەرەوکێ؛ بۆیە؛ لە بەر ئەمە ‹سەرم پەوکـەی نیـان نـەی ئاسـتۆنش/ نـە پایەنـداز بـە ئـەو ئاواتـەوازم «سەیدی»› ▤ به این دلیل؛ از این رو

پەوکی / pewkî/: ☜ **پەوکەی**

پەوکێ / pewkê/: ☜ **پەوکەی**

پەوو / pewû/: ☜ **پدوو**

پەوینە / pewîne/: نـاو. پەوێنە؛ پاوانـە ▤ خلخـال مُچ پا

پەوێنە / pewêne/: ☜ **پەوینە**

پـەه / peh/: دەنگ. وشـەی سـەیرمان و قەڵسـی ‹پەهـ لەو کارە خراپە!› ▤ وه؛ کلمەی تعجب

پەهت / peht/: ناو. ١. گڕی ئاگر؛ بڵێسە ٢. کـار و ڕەوتی پێژان بە ئاگر ▤ ١. زبانەی آتش ٢. پُختن

پەهتن / pehtin/: چاوگ. پێژان ▤ پُختن

پەهتی / pehtî/: ئاوەڵناو. برژاو ▤ پُخته یا برشته

پەهریز / pehrîz/: ناو. پارێز ▤ پرهیز

پەهلەڤان / pehlevan/: ☜ **پاڵەوان**

پەهن / pehn/: ☜ **پان**

پەهناندن / pehnandin/: چاوگ. پـان کردنـەوە؛ پانەو کردن ▤ پهن کردن

پەهنەک / pehnek/: ناو. ١. تـەختایی چکۆلـە ٢. شانۆ؛ ناوگۆڕک ▤ ١. زمین کوچک هموار ٢. سکوی نمایش

پەهنی / pehnî/: ناو. پانیە؛ پاژنە پێ ▤ پاشنه

پـەهنین / pehnîn/: چاوگ. پـان بوونـەوە؛ پانـەو بوون ▤ پهن شدن

پەهیز / pehîz/: ☜ **پایز**

پەی¹ / pey/: نـاو. ١. دەمار؛ دامار؛ دەزوولەئاسـای لەشی گیانـەوەر کـە هەسـت و دنـەکان دەباتـە مێشـک و مـۆخ و وەڵامـەکان دەگەیێنێتـەوە ئەنـدامان ٢. شـوێن؛ شـۆپ؛ شـوێنەوار ٣. نـاخ؛ قووڵایی ‹تا نەچیتە بن بەحرێکی بێ‌پەی/ جەواهیر و دوڕ چۆن پەیدا ئەکەی؟! «قانع»› ٤. بن؛ بنـە؛ بـێخ ‹پەی دانەوەی ماڵ› ▤ ١. پی؛ عصـب ٢. اثـر؛ رد ٣. عُمق ۴. بُن

▣ **پەی بردن** تێگەیشتن؛ زانین ▤ پی بردن

پەی دان دەرکەوتنی بن و قووڵایی ئاو ▤ معلوم شدن عُمق آب

پەی دانان گرێـو دانـان؛ دە گرێـو نـان ▤ گـرو

گذاشتن

پەی دانەوە: کەندنی بنی شتێ ≡ پی کندن

پەی کردن: ١. پەڕاندن؛ بە قەڵت بڕین ٢. دوا کەوتن؛ ڕاوەدوو نان ٣. ڕیشە داکوتان ‹قامەتت نەخلە، بە شیری فائیقەی پەی کردووە/ نەحلی بێنێشی مەمەت، شەهدی سپی قەی کردووە «نالی»› ≡ ١. پی کردن ٢. تعقیب کردن ٣. ریشه دواندن

پەی کەردەی: دوا کەوتن ≡ تعقیب کردن

پەی هاتن: دوایی هاتن؛ تەواو بوون؛ بڕانەوە ‹بەسە ئەی خامە با ئەم باسە پەی بێ/ وەرە سەر باسەکی وا فائیدەی بێ «حاجی قادر»› ≡ تمام شدن؛ به پایان رسیدن

پەی^{٢}: ئامراز. ١. لە بەر؛ بۆ ‹پەی یەکێ بمرە، پەی تۆ مردە بێ «مەسەل»› ٢. بۆ؛ بەرەو ‹پەی سنەی لوان› ≡ ١. برایِ؛ به خاطرِ ٢. به سوی

پەیا^{١} /peya/: ناو. پیادە ≡ پیاده

پەیا^{٢}: ئاوەڵناو. پەیدا؛ دیار ≡ پیدا

⊡ **پەیا کردن:** پەیدا کردن؛ وە دەس خستن؛ دیتنەوە ≡ یافتن

پەیا بوون: ١. دۆزرانەوە ٢. هاتنە دنیا ≡ ١. پیدا شدن ٢. متولد شدن

پەیاپەی /peyapey/: ئاوەڵکار. ١. بە دووی یەکا؛ بێ‌پسانەوە ٢. گش؛ گشت ≡ ١. پیاپی ٢. عموماً

پەیاخ /peyax/: ناو. تەیاخ؛ پەیاغ؛ گالۆک؛ داردەستی ئەستوور ≡ چُماق

پەیار /peyar/: ئاوەڵناو. چەواشە؛ سەرلێ‌شێواو ≡ سردرگم

پەیارێ /peyarê/: ☜ پیادەڕۆ

پەیارێک /peyarêk/: ☜ پیادەڕۆ

پەیاغ /peyağ/: ناو. تیلا؛ کوتەک؛ کۆپار ≡ چُماق

پەیاک /peyak/: ناو. پیادە؛ سەرباز؛ داشی شەترنج ≡ پیادەی شطرنج

پەیاڵە /peyałe/: ☜ پیاڵە

پەیام /peyam/: ناو. پەیغام؛ پەیخام؛ پێخام؛ پێخەم؛ پێغەم؛ نووچە؛ ڕاسپێری؛ وڵام؛ هەواڵ؛ خەبەر ‹پەیامت هات و پەیکت ڕۆی، خەیاڵم نارد و نەیگەیێ/ ڕەسووڵم کەوتە ڕێ، گرتی، هێنای وەک ئاگرەسوورە «نالی»› ≡ پیام

پەیامبەر /peyamber/: ناو. پەیخامبەر: ١. پەیغامبەر؛ پەیغەمبەر؛ پەیغەمەر؛ پێخەمبەر؛ پێغەمبەر؛ پێغەمەر؛ ڕاسپاردەی خودا ٢. هەواڵبەر؛ کەسێ کە پەیامێک بگەیێنێتە کەسێ یان شوێنێک ≡ ١. پیامبر ٢. پیامرسان

پەیامنێر /peyamnêr/: ناو. هەواڵنێر؛ هەواڵدەر؛ وڵامنێر: ١. کەسێ کە بۆ دەزگایەکی هەواڵدەر دەنگ‌وباس کۆ دەکاتەوە ٢. کەسێ کە کاری نووسین و ڕاگەیاندنی هەواڵە ≡ ١و ٢. خبرنگار

پەیامە /peyame/: ئاوەڵکار. پاپیادە؛ پاپیارەتە؛ بە پێیان؛ بە پای پیادە ≡ پیاده

پەیامهێن /peyamhên/: ناو. خەبەرهێن؛ کەسێک وڵامێک دەهێنێ ≡ پیام‌آور

پەی . پەی /pey pey/: ئاوەڵکار. پەیاپەی لە سەر یەک ‹ئەزانێ یار بێ‌مەیلە، ڕەقیبی بەد گوهەر پەی-پەی/ خەیاڵی وایە ئەربابی مەی و مەیخوارە ڕیسوا کا «قانع»› ≡ پیاپی

پەیت /peyt/: ئاوەڵناو. توند و پتەو ‹بە ئیستیمداد و لوتفی بابەشێخ و هیممەتی کاکی/ گروگاڵی دەکەم تا بڵێن لە چاو کوێر و شەلان پەیتە! «حەریق»› ≡ چابُک و مُحکم

پەیتا /peyta/: ئاوەڵکار. بێ‌پسانەوە ≡ بدون انقطاع

پەیتا . پەیتا /peyta peyta/: ئاوەڵکار. لە سەر یەک؛ بێ‌وچان و پسانەوە ‹پەیتا-پەیتا داوای قەرز دەکا› ≡ پیاپی

پەیتوکە /peytûke/: ناو. ١. جۆرێ چۆلەکەی

بچووکی فرۆک ٢. *[کنایە]* زۆر بزۆز و بــێئـارام ▤ ١. نوعی گنجشک کوچک تیزپرواز ٢. پرجُنب‌وجوش

پەیتـون / peytûn/: نـاو. جۆرێــک مــاری زۆر گــەورەی بــێژاری هێلکەکــەرە، لــە ڕەگــەزی ئەژدەرماران، بە چالاکی دەخزێ، مەلە دەکا و لە نیچیرەکەی دەهاڵێ و دەیهاڕێ ▤ مار پیتون

پەیجۆ / peyco/: ناو. ڤەگەڕ؛ شوێنگر ▤ جوینده

پەیجۆر / peycor/: نـاو. ١. دواگــەڕ؛ شــوێنگیر ٢. تۆژەرەوە؛ کۆڵەرەوە ▤ ١. پیگیر ٢. پژوهشگر

پەیجۆری / peycorî/: نـاو. ١. کاری شوێنگرتن؛ بە دووی شــتێکدا چــوون ٢. کــاری تۆژینــەوە؛ هلکەواشتن ▤ ١. پیگیری ٢. پژوهش

پەیجە / peyce/: ☜ **پەیژە**

پەیچەڵ / peyçeł/: ناوەڵناو. دۆخی حەیوانێ کە لە ڕۆیشتنا ئەژنۆ لێک دەدا ▤ حالت حیوانی که در راه رفتن زانوهایش به هم می‌خورد

پەیخام / peyxam/: ☜ **پەیام**

پەیخامبەر / peyxamber/: ☜ **پەیامبەر**

پەیدا / peyda/: ئاوەڵـناو. دیـار؛ خویـا؛ ئاشـکرا ▤ پیدا

⊡ **پەیدا بـون**: خویا بوون؛ ئاشکرا بوون؛ دیار دان؛ دەرکــەوتن ‹تــا فەلــەک دەورەی نــەدا ســەد کەوکەبی ئاوا نەبوو/ کەوکەبەی میهـری موبـارەک تەلعەتی پەیدا نەبوو «نالی»› ▤ آشکار شدن

پەیدا کردن: گـیر هێنـان؛ وە دەسـت خسـتن؛ دۆزینەوە ▤ پیدا کردن

پەیدابـو / peydabû/: ئاوەڵناو. ڕەخساو؛ ڕەخسـیو ▤ مُمکن

پەیـدان / peydan/: نـاو. ئـاوێ کــە مـرۆی تێـدا ناخنکێ ▤ آبی که انسان در آن غرق نشود

پەیـدۆز / peydoz/: ناو. تۆژەر؛ پەیجۆر؛ بنجـۆر ▤ جستجوگر

پەیدۆزی / peydozî/: ناو. بنجۆری؛ پەیجۆری؛ کار و ڕەوتی گەڕان بۆ دۆزینەوە ▤ جستجو

پەیدەرپەی / peyderpey/: ئاوەڵـکار. پەیاپـەی ▤ پیاپی

پەیڕەو / peyřew/: نـاو. ١. بەرنامـە؛ دەسـتووری کار ‹ئەم دینی ئێوە لە سەر کام دینە؟/ لە سـەر کـام پەیڕەو، لە کام ئایینە؟ «قانع»› ٢. مریـد؛ دەسـت و پێوەند؛ دواکەوتووی کەسێک. هەروەها: **پەیـڕەو بوون** ▤ ١. برنامەی کار ٢. پیرو

پەیڕەوی / peyřewî/: ناو. کاری بە گوێ کـردن و دوا کەوتنی دەستووری یـان کەسـێک ‹خەڵـکە! بـەعزێ کـەس لـە ئینسـانی چییان دیـوە زەرەر/ وا هەمیشــە مەشــقی وەحشــی و پەیــڕەوی حــەیوان ئەکــەن؟! «ئەحمــەد موختــار جــاف»› هــەروەها: **پەیڕەوی کردن** ▤ پیروی

پەیز / peyz/: ☜ **پایز**

پــەیزەن / peyzen/: ئاوەڵـناو. پــەیژەن؛ دۆخــی یەکسمێ کـە لـە ڕۆیشـتنا پـەل لـە پـەل دەدا. هەروەها: **پەیـزەنی** ▤ ویژگی ستوری کـە در رفـتن سُم به هم زند

پەیژە / peyje/: ناو. پەیجـە؛ پەینجـە؛ پاپاچینـە؛ پاپەجینە؛ پاپەنجە؛ پایەنجە؛ پاپەینجە؛ پاپێنجـە؛ پێ‌پەیژە؛ بەیجە؛ ترنجە؛ پاپیلکە؛ پاچینە؛ پـەریز؛ پسترک؛ پیسترک؛ پیلپێلک؛ پـێبلقـە؛ پلەکانـە؛ پلـەکان؛ سـلەم؛ سـولەم؛ نـەردیوان؛ نـاردیوان؛ نێردیوان؛ نەردەوان؛ ناردانی؛ نەردەوانێ؛ نەردانێ؛ نـەردونگ؛ بەرکــەک؛ ســتر؛ ســترە؛ بنســتر؛ مەردیشان؛ قادرمە؛ سەردووک؛ کەرستەیەکی لـە چێو یان کانزا بۆ پێدا هەڵگەڕان ▤ نردبام

▣ **پەیژەی جەحەنم**: *[مەجاز]* درێژ تا ئێوارە؛ درێـژی نالەبار ▤ دراز بی‌قواره

پەیژەن / peyjen/: ☜ **پەیزەن**

پەیغام / peyğam/: ☜ **پەیام**

پەیغامبەر / peyğamber/: ☜ **پەیامبەر ـ١**

پەیغەمبەر / peyğember/: ☜ پەیامبەر ـ١

پەیغەمەر / peyğemer/: ☜ پەیامبەر ـ١

پەیف / peyf/: ☜ پەیڤ

پەیفگۆ / peyfgo/: ☜ پەیڤاژۆ

پەیڤ / peyv/: ناو. پەیف؛ قسە؛ وتە؛ گوتە ‹قەڵەمەکەم چەکوچە و/ هەر پەیڤێکم بزمار/ ستەم لە هەر جێیەک بێ/ دەیسمم وەک تەختە دار «پەشێو»› ☰ گفتار؛ سخن

پەیڤاژۆ / peyvajo/: ناو. پەیفگۆ؛ وتاربێژ؛ وتاردەر ☰ سُخنران

پەیڤاندن / peyvandin/: چاوگ. وە دوان خستن ☰ به سخن آوردن

پەیڤتن / peyvtin/: چاوگ. ئاخۆتن؛ قسە کردن ☰ حرف زدن

پەیڤین / peyvîn/: چاوگ. ١. گوتن؛ وتن؛ ئاخافتن ٢. پێوان؛ ئەندازەگرتن ☰ ١. گفتن ٢. اندازه گرفتن

پەیک / peyk/: ناو. ١. وڵامبەر؛ نامەبەر ‹ڕەقاسان وە ڕەقس وەرزش کەردەوە/ پەیک مەرگ حازر نە پشت پەردەوە «خانای قوبادی»› ٢. تەنی گەڕۆکی ئاسمانی ٣. نۆکەری تایبەتی ☰ ١. پیک ٢. سیّاره ٣. نوکر مخصوص

پەیکار / peykar/: ناو. ١. شەڕ و جەنگ؛ کێشە و هەرا ٢. پەیکان؛ سەرەتیر ☰ ١. پیکار ٢. پیکان

پەیکان / peykan/: ناو. پەیکار؛ سەرەتیر ‹ئەزم ئامانجی وان تیران ژ پەیکانان و سەرتیران/ بویم پوولاد ل بەر شیران سەراسەر تێک مام بەردە «مەلای جزیری»› ☰ پیکان

پەیکوت / peykut/: ناو. *[شووروەیی]* حینچکە؛ کوت ☰ عمل کله زدن در جماع

پەیکول / peykul/: ☜ **پێکول١**

پەیکوڵ / peykuł/: ناو. پێکوڵ؛ دڕکێکی سێ سووچە ☰ خارخسک

پەیکوڵە / peykułe/: ☜ **پێکول١**

پەیکۆڵ / peykoł/: ☜ **پێکول١**

پەیکۆڵێ / peykołê/: ☜ **پێکول١**

پەیکەر / peyker/: ناو. ١. کۆتەڵ؛ تیمساڵ؛ مەیماق؛ تووز؛ سوێس؛ هەتیل؛ موجەسەمە؛ هەیکەل؛ وێنەی داڕێژراوی هەر شتێک ٢. قالب؛ لەش؛ بەدەن ‹هەی کەرێکم بوو، چ پەیکەر؟ تەیکەری هەوراز و لێژ/ سینەپان و مووچەکورت و شانەبەرز و گوێدرێژ «نالی»› ☰ ١. تندیس ٢. تَن؛ بدن

پەیکەرتاش / peykertaş/: ناو. کۆتەڵتاش ☰ پیکرتراش

پەیلەپەی / peylepey/: ئاوەڵکار. پەیتا ـ پەیتا ‹ئەم شان و ئەو شان وەک کەوی پڕخاڵ/ هەڵئەسووڕێنێ پەیلەپەی دەسماڵ «قانع»› ☰ پیاپی

پەیمان / peyman/: ناو. ١. هەڤبەست؛ شۆن؛ ئەمەگ؛ قەول؛ بەڵێن؛ شەرت؛ تەی؛ سۆز؛ گفت؛ گفتە؛ بەخت؛ سامە؛ قەرار؛ جۆڤان؛ ئاد؛ ڕەوتی پێکهاتنی دوو یا چەند لایەن بۆ جێبەجێ کردنی کارێک ‹پەیمان، هەورە و بەجێ هێنانی بارانە «مەسەل»› ٢. بەڵێن؛ قەول ‹کچی جووتیار بۆ بەهەشتی ژین و دڵداری/ لەگەڵ کوڕی شوان بەستبووی پەیمانی یاری «گۆران»› ☰ ١. پیمان ٢. قَول و قرار

⊡ **پەیمان بەستن**: قەول و قەرار پێکدان. بەرانبەر: **پەیمان شکاندن** ☰ عهد بستن؛ پیمان بستن

پەیمانڕاگر / peymanřagir/: ئاوەڵناو. دەڤبگۆتن؛ بەڵێندار ☰ درست‌پیمان

پەیمانشکێن / peymanş(i)kên/: ئاوەڵناو. بێبەڵێن؛ بێبەخت؛ بێئامان؛ بەدقەول؛ بێقەول؛ بێشەرتوبەقا؛ خاوەن ئاکاری پێچەوانە لەمەڕ

پەیمانێ کە بەستوویە ☰ پیمان‌شکن

پەیمانشکێنی / peymanş(i)kênî/: ناو. بێبەڵێنی؛ بێشەرت و بەقایی ‹لە ناو کوردا نەبوو پەیمان شکاندن/ لە کوێ فێر بووی گوڵم، پەیمانشکێنی؟ «هێمن»› ☰ پیمان‌شکنی

پەیمانکار / peymankar/: ناو. بڕیەکار؛ کەسێ کە بە کونتەرات کار دەکا ☰ پیمانکار

پەیمانکاری / peymankarî/: ناو. قۆنتەرات؛ قونتەرات؛ مەختە؛ قەبەڵ؛ کونتەرات؛ کاری بە مزێکی یەکجاری ☰ کُنترات

پەیمانگا / peymanga/: ناو. پەیمانگە؛ دامەزراوەی فێرکاری؛ بنکەی زانستی ☰ انستیتو

پەیمانگە / peymange/: ☜ پەیمانگا

پەیماننامە / peymanname/: ناو. گرێبەست ☰ عهدنامه

پەیمانە / peymane/: ناو. پێوانە ☰ پیمانه

پەین / peyin/: ناو. ١. پەیین؛ پێن؛ شیاکە؛ سەنێر؛ سنێر؛ سەرین؛ سەورۆ؛ ڕیخ؛ ڕێخ؛ ڕەم؛ تەقزین؛ گوهوور؛ چوسلە؛ چۆسلی؛ توسلی؛ تەرس؛ کۆمای لاس و قەرسەقول و پشکەڵ ٢. *[مەجاز]* پەینێ کە بۆ کووتی زرعات بە کار دەڕوا ☰ ١. پِهِن ٢. کود حیوانی

پەیناو / peynaw/: ناو. پەیینی تێکەڵاوی ئاو بۆ گەشەی شیناوەرد ☰ نوعی کود

پەینجە / peynce/: ☜ پەیژە

پەینچی / peynçî/: ناو. توونەوان؛ توونچی؛ ئاگرکەری گەرماو ☰ تونتاب

پەینکە / peyinke/: ناو. ئاردێ کە بە سەر ئەنگووتکە هەویریدا دەپڕژن ☰ آردی کە بر چونەهای خمیر پاشند

پەینکێش / peyinkêş/: ناو. کەسێ کە بارە پەین دەکێشێ ☰ پهن‌کش

پەیَنەدەر / peyneder/: ئاوەڵناو. بێبن؛ پێبڕ؛ بێپەی؛ زۆر قووڵ ☰ بسیار عمیق

پەیور / peywir/: ناو. ١. ئەرکی سەر شان ‹وان پەیورا خوە ب جهـ نەئانی› ٢. دەور؛ ڕۆڵ ‹پەیورا ڤێ پەیڤێ د هەڤۆکێ دەچییە؟› ☰ ١. وظیفه ٢. نقش

پەیوەس / peywes/: ☜ پەیوەست

پەیوەست^{١} / peywest/: ناو. پەیوەس؛ پاشکۆ: ١. ئەوەی کە بەستراوە بە شتێکیترەوە ‹ئەم نامەیە پەیوەستی هەیە› ٢. یادداشتێک کە لە کۆتایی کتێب یان وتارێکەوە بۆ پاراو کردنی دێت ‹پەیوەستی کتێبەکە بریەتییە لە ناونامە و چەند وێنە› ☰ ١و٢. پیوست

⊡ **پەیوەست کردن** ١. پێکەوە لکاندن ٢. لەگەڵ خستن ☰ ١. بە هم چسباندن ٢. پیوست کردن

پەیوەست^{٢}: ئاوەڵناو. نووساو؛ پەیوەس؛ پێکەوەلکاو ‹برۆی پەیوەست› ☰ پیوسته

پەیوەستە^{١} / peyweste/: ئاوەڵناو. هەمیشەیی؛ بێپسانەوە ☰ پیوسته

پەیوەستە^{٢}: ئاوەڵکار. لەسەریەک؛ پەیتا ـ پەیتا ‹دلبەر ژ لەعلێن خۆی شەفاف، دا من مەیا گولگوون و ساف/ دەریایێ عیشقێ قاف و قاف، پەیوەستە تێتن جەزر و مەد «مەلای جزیری»› ☰ پیوسته

پەیوەستەیی / peywesteyî/: ناو. زنجیرە؛ گەواڵە؛ گەڵوازە ☰ تسلسُل

پەیوەن / peywen/: ☜ پەیوەند

پەیوەند^{١} / peywend/: ناو. پێوەن؛ پێوەند: ١. متوربەی دار و گوڵ و گیا ٢. تێکەڵی و دۆستی ‹ئاخ لەگەڵ ئێمە حەبیبە سەر و پەیوەندی نییە/ نەیشەکەرقەددە، بەڵا بەندی هەیە، قەندی نییە! «نالی»› ☰ ١. پیوند گُل و گیاه ٢. رابطه

▣ **پەیوەندی نێودەوڵەتی** دانوستانی وڵاتانی لێکجودا ☰ روابط بین‌الملل

⊡ **پەیوەند دان** هەنج کرن؛ گەیاندنە یەک؛ لێک گیر دان ☰ مُتصل کردن

پەیوەند کردن متوربە کردنی دار و گوڵ و گیا ☰ پیوند زدن گُل و گیاه

پەیوەند٢: ئاوەڵناو. پێوەند؛ لکاو؛ چەسپاو ‹دوو بڕۆی پەیوەند› ☰ مُتصل

پەیوەندی١ / peywendî/: ناو. پێوەندی: ١. پەیوەند؛ تێکەڵی و دۆستی ٢. ڕەوتی ئاڵوگۆڕ کردنی زانست ‹بۆ زانیاری زۆرتر پەیوەندیمان پێوە بکەن› ٣. کار و ڕەوتی چوونەوە سەر ‹ئەم کارە، هیچ پەیوەندییەکی بە منەوە نییە› ٤. زانیاری ئاڵوگۆڕکراو ‹پەیوەندی پردێکە بۆ لە یەک تێگەیشتن› ٥. شێوازی ئاڵوگۆڕ کردنی زانیاری ‹پەیوەندی ئینتەرنێتی› ٦. بەستەیی؛ بەستەگی ‹ئەم کارە، پەیوەندی بە تۆوە هەیە، بکرێ یان نە› ☰ ١. رابطه ٢. تماس ٣. ربط ۴. ارتباط ۵. ارتباطات ۶ بستگی

⊡ **پەیوەندی پێوە کردن** ☜ **پەیوەندی کردن**

پەیوەندی دان کردنەوەی ڕێگایەک بۆ ئاڵوگۆڕ لە نێوان دوو شتی لێک جودا ☰ ارتباط دادن

پەیوەندی کردن پەیوەندی پێوە کردن؛ دامەزراندنی پەیوەندی ☰ ارتباط برقرار کردن

پەیوەندی٢: ئاوەڵناو. پێوەندی؛ بە تایبەتمەندی پێکەوە پێوەند کردن ‹ڕێگای پەیوەندی› ☰ ارتباطی

پەیوەندیدار / peywendîdar/: ئاوەڵناو. پێوەندیدار؛ بەسراو؛ خاوەن پەیوەندی ☰ مُرتبط

پەیوین / peywîn/: چاوگ. پەیڤین؛ قسە کردن؛ دوان ‹هەزاران داوود و دەنگی زەمووری/ دە بەر لێوت مرن کاتێ دەپەیوی «هەژار، *چوارینەکانی خەییام*»› ☰ سخن گفتن

پەیین / peyîn/: ☜ **پەین**

پهێت / pihêt/: ئاوەڵناو. بەهێز؛ زۆردار ‹ئەڤە زەلامەکی پهێتە› ☰ قوی

پی١ / pî/: ناو. ١. پیو؛ چەورایی ٢. ☜ **پدو** ☰ ١. پیه ٢. ☜ **پدو**

پی٢: ئاوەڵناو. پووچەڵ؛ پووک؛ ناوبەتاڵ ☰ تُهی

پی٣: ئامراز. بەم؛ بە ئەم ‹پی تەورە شەیتان دام نەڕێ تەندەن/ قووەی پای تاقەت تاعەت نەمەندەن «مەلا خزری ڕواری»› ☰ به این؛ بدین

پیا١ / p(i)ya/: ناو. ١. پیاو؛ پیاگ ٢. *[مەجاز]* نۆکەر؛ خزمەتکار ☰ ١. مرد ٢. نوکر

پیا٢: ئامراز. بە ئەوا؛ بە ویدا ‹هێنای پیا؛ کێشای پیا› ☰ بر آن

پیا-: پێشگر. پێدا؛ بە شتێکدا ‹پیاساوین› ☰ به چیزی؛ بر چیزی

پیابردن / p(i)yabirdin/: ☜ **پێدابردن**

پیاپەریگ / p(i)yaperîg/: ئاوەڵناو. شێتۆکە؛ لێوە ☰ خُل مَزاج

پیاچزان / p(i)yaçizan/: ☜ **پێداچزان**

پیاچزاندن / p(i)yaçizandin/: ☜ **پێداچزاندن**

پیاچزانن / p(i)yaçizanin/: ☜ **پێداچزاندن**

پیاچوون / p(i)yaçûn/: ☜ **پێداچوون**

پیاچوونەوە / p(i)yaçûnewe/: ☜ **پێداچوونەوە**

پیاچەقاندن / p(i)yaçeqandin/: ☜ **پێداچەقاندن**

پیاداری / p(i)yadarî/: ☜ **پیاوەتی**

پیادان / p(i)yadan/: ☜ **پێدادان**

پیادوورین / p(i)yadûrîn/: ☜ **پێدادروون**

پیادە١ / p(i)yade/: ناو. ١. پێرەو؛ پێڕۆ؛ سەڵتە؛ سەوادە؛ سوادە؛ پەیا؛ پاپیا؛ پیاوە؛ نانا؛ وەڕێ؛ ئەو کەسەی بە پێیان بڕوا ‹سوار لە حاڵ پیادە نازانێ «مەسەل»› ٢. سەرباز؛ پەیاک؛ داشی شەترەنج ☰ ١. پیاده ٢. سرباز شطرنج

پیادە٢: ئاوەڵناو. بە پێ؛ بێ ئامرازی گۆزانەوە ‹کێ سوارە و کێ پیادە؟› ☰ پیاده

پیادە٣: ئاوەڵکار. بە پێ؛ بە پای پیادە ‹پیادە هات› ☰ پیاده

پیادەڕۆ / p(i)yadeřo/: ناو. نانا؛ پێڕەو؛ سەوادەڕێ؛ پیادەڕەو؛ پێیانەڕێ؛ پەیارێ؛ پەیارێک؛ پێڕەوگە؛ شۆستە؛ شوێنی تایبەت بۆ ڕۆیشتنی پیادە لە شەقامدا ▤ پیادەرو

پیادەڕۆیی / p(i)yadeřoyî/: ناو. بمەش؛ کاری ڕۆشتن بە پێ ▤ پیادەروی

پیادەڕەو / p(i)yadeřew/: ☜ **پیادەڕۆ**

پیادەڕێ / p(i)yadeřê/: ناو. پیاوەڕۆ؛ پێڕێ؛ ڕێگەیێ کە تەنیا پیادە دەبوێرێ و سوار تێدا بڕ ناکا ▤ راه پیادەرو

پیار / p(i)yar/: ناو. بێنوێژی؛ مەهیک ▤ قاعدگی

پیارزک / p(i)yarzig/: ناو. پیارزە؛ پرێسکە؛ پریاسکە؛ پیاسکە؛ پیارسکە؛ بوخچەی بچووک بۆ کەلوپەل ▤ بُقچەی کوچک

پیارزگ / p(i)yarzig/: ☜ **پیاسکە**

پیارزە / p(i)yarze/: ☜ **پیارزك**

پیارسکە / p(i)yarske/: ☜ **پیارزك**

پیاڕاگەیاندن / p(i)yařageyandin/: ☜ **پێداڕاگەیاندن**

پیاز / p(i)yaz/: ناو. پیواز؛ پیڤاز: ١. خسکە؛ خلیسکە؛ ساقەتەی خڕ و کورتی ژێرزەوینی بڕێک ڕوەک ٢. سەرک؛ سەلک؛ بن؛ بنچ؛ بنۆکەی هەلمساوی پیواز کە پێگەیشتووەکەی بۆیەکی توندی هەیە و تۆژاڵ ـ تۆژاڵە ٣. بیچمێک وەک پیاز لە گیا و گیانەوەردا ‹پیازی مو› ▤ ١تا٣. پیاز

◘ **پیاز پاک کردن:** ڕیایی و تاریفی بە درۆ کردن ▤ تملق و ریا کردن

پیازاو / p(i)yazaw/: ناو. پیوازاو؛ شیوی پیواز و ئاو و ڕۆن ▤ آش پیاز

پیازپاککەر / p(i)yazpakker/: ئاوەڵناو. /*کینایە*، *پلار*/ ماستاوکەر؛ کلکەسووتەکەر ▤ چاپلوس

پیازخوگانە / p(i)yzxûgane/: ناو. هاز ▤ گیاهی شبیه پیاز

پیازداخ / p(i)yazdax/: ☜ **پیازداغ**

پیازداغ / p(i)yazdağ/: ناو. پیازداخ؛ بوریژ؛ ورتکە پیوازی لە ڕۆندا سوورەوکراو ▤ پیازداغ

پیازۆکە / p(i)yazoke/: ناو. پیازەکێویلە؛ گیایەکی کێوییە وەک پیواز دەچێ ▤ پیاز کوهی

پیازە / p(i)yaze/: ناو. تاوان؛ گوناح ▤ گُناه

پیازەخوانکە / p(i)yazexiwanke/: ناو. سیرەسەگانە؛ پیازێکە گەڵاکانی لە پیواز دەچێ و لە کێو و شاخ شین دەبێ ▤ نوعی سیر کوهی

پیازەخوگانە / p(i)yazexûgane/: ☜ **پیازەمشکانە**

پیازەکەوڵی / p(i)yazekewłî/: ☜ **پیازەمشکانە**

پیازەکێویلە / p(i)yazekêwîle/: ☜ **پیازۆکە**

پیازەگولە / p(i)yazegule/: ناو. پیازی ورچ؛ پیازی هورچ؛ گیایەکە بۆ نەخۆشی ڕیخۆلەی دوانزەگرێ بە کەڵکە ▤ سورنجان؛ گل حضرتی

پیازەمارانە / p(i)yazemarane/: ناو. سیرمۆکە؛ گیایەکە ▤ گیاهی است

پیازەمشکانە / p(i)yazemişkane/: ناو. پیازۆکە؛ پیازەکەوڵی؛ پیازەخووگانە ▤ پیاز موش؛ پیاز کوهی

پیازی^{1} / p(i)yazî/: ناو. ڕەنگی توێکڵی پیاز ▤ پیازی

پیازی^{2}: ئاوەڵناو. ١. بە ڕەنگی توێکڵی پیاز ٢. سەر بە پیاز ٣. تۆـ تۆ، وەک پیاز ▤ ١. پیازی رنگ ٢. مربوط به پیاز ٣. پوست بر پوست

پیاساو / p(i)yasaw/: ناو. ڕێخەر؛ پیاماڵ ▤ ساینده

پیاساوین / p(i)yasawîn/: ☜ **پێداساوین**

پیاسکە / p(i)yaske/: ناو. پیارزگ؛ پرێسکە ▤ بُقچەی کوچک

پیاسە / p(i)yase/: ناو. ڕاوێچکە؛ کاری گاڤان؛

گەشت و گەڕانی بە پێ بۆ خۆشی و ڕابواردن ☰ قدم‌زنی

پیاکردن / p(i)yakirdin/: ☜ **پێداکردن**

پیاکێشان / p(i)yakêşan/: ☜ **پێداکێشان**

پیاگ / p(i)yag/: ☜ **پیاو**

پیاگانە / p(i)yagane/: ☜ **پیاوانە**

پیاگرتن / p(i)yagirtin/: ☜ **پێداگرتن**

پیاگەتی / p(i)yagetî/: ☜ **پیاوەتی**

پیاگەری / p(i)yagerî/: ☜ **پیاوەتی**

پیاگەیاندن / p(i)yageyandin/: ☜ **پێداگەیاندن**

پیاگیران / p(i)yagîran/: ☜ **پێداگیران**

پیاڵە / p(i)yałe/: ناو. پەیاڵە؛ جام: ١. کۆتک؛ جامۆڵە؛ دەفری بچووکی قوول ٢. *[ئەدەبی]* دەفری شەراو ‹ژاڵەمەی لالە پیاڵەی هێنا/ بای شەماڵ بۆنی هەلاڵەی هێنا «حەقیقی»› ☰ ١. پیالە ٢. ظرف شراب

پیاڵەفرۆش / p(i)yałef(i)roş/: ناو. مەی‌فرۆش؛ کەسێ کە ئارەق و شەراب بە وردە دەفرۆشێ ☰ می‌فروش

پیاماڵ / p(i)yamał/: ناو. ڕێخەر؛ پیاساو ☰ ساینده

پیاماڵین / p(i)yamałîn/: ☜ **پێداماڵین**

پیان / p(i)yan/: ناو. جامیلکە؛ پیاڵەی لە مس؛ قاپۆکەی مسی ☰ پیالەی مسین

پیانان / p(i)yanan/: ☜ **پێدانان**

پیانوسان / p(i)yanûsan/: ☜ **پێدانوسان**

پیانوساندن / p(i)yanûsandin/: ☜ **پێدانوساندن**

پیاو / p(i)yaw/: ناو. پیاگ؛ پیا؛ مێر؛ پا: ١. مۆردەم؛ نێری بنیادەم؛ مرۆڤی نێرینەی پێگەیشتوو ‹پیاوی بێ‌ژن وەکوو ئەسپی بێ‌هەوسارە «مەسەل»› ٢. شوو؛ مێرد؛ مێرو؛ مێردە؛ هاوسەری ژن ‹پیاو، چەقۆیە و ژن هەسان «مەسەل»› ٣. نێر؛ مرۆڤی نێرینە ‹تیپی کچان لەو دەشتە/ وێنەی حۆری بەهەشتە/ پیاو ئەبەن لە خشتە «پیرەمێرد»› ٤. *[مەجاز]* مەرد؛ مەردەمێر؛ جوامێر؛ کوڕ؛ ئەوەی خوو و خدەی بەرزە ‹پیاوێک هەڵدەستا و حەقی دەنایە مستی› ٥. مەرد؛ کوڕ؛ کەسێ کە توانست و لێهاتوویی جێبەجێ‌کردنی کارێکی هەبێ ‹پیاوی کار› ٦. مرۆ؛ ئینسان ‹پیاو سەری سووڕ دەمێنێ› ٧. *[سەرزارەکی]* لێهاتوو لە باری جنسیوە ‹چەن ساڵە پیاو نییە!› ٨. *[مەجاز]* نۆکەر و خولام ‹من پیاوێکم پیاوی تۆ› ☰ ١تا ٧. مرد ٨ نوکر

▣ **بە پیاو نەزانین**: پێ قایل نەبوون ☰ داخل آدم حساب نکردن

پیاوانە[1] / p(i)yawane/: ئاوەڵناو. پیایانە؛ پیاگانە؛ مێرانە؛ مەردانە؛ مێردانە: ١. پێوەندیدار یان سەر بە پیاوان ‹پێڵاوی پیاوانە› ٢. کوڕانە؛ مێرەکی؛ ئازایانە؛ مەردانە؛ چالاکانە؛ وەکوو پیاوان ‹هەڵمەتی پیاوانە› ☰ ١و٢. مردانە

پیاوانە[2]: ئاوەڵکار. پیاوانە؛ پیاگانە؛ مێرانە؛ کوڕانە؛ پیایانە؛ بە ڕەوشتی پیاوان ‹پیاوانە هاتە مەیدان› ☰ مردانە

پیاوبەپیاو / p(i)yawbep(i)yaw/: ناو. کار و ڕەوتی بە هەرەوز کار کردنی نۆرەیی ☰ تعاونی

پیاوبەزێن / p(i)yawbezên/: ئاوەڵناو. *[کینایە]* بلەربەزێن؛ زۆر بەهێز و گورد ☰ مردافکن

پیاوتۆقێن / p(i)yawtoqên/: ئاوەڵناو. *[کینایە]* هۆڤ؛ ترسێنەر ☰ مخوف؛ ترسناک

پیاوچاک / p(i)yawçak/: ناو. خواپەرستی ڕاست ☰ ابدال

پیاوچاکان / p(i)yawçakan/: ☜ **پاکان**

پیاوخاس / p(i)yawxas/: ئاوەڵناو. قەنج؛ جوامێر؛ مەرد ☰ جوانمرد

پیاوخراپ / p(i)yawx(i)rap/: ئاوەڵناو. پیاوخراو:

١. بێ‌فەڕ؛ نامەرد ٢. گونابار؛ خەتابار ☰ ١. نامرد ٢. گُناهکار

پیاوخراو / p(i)yawx(i)raw/: ☜ **پیاوخراپ**

پیاوخۆر / p(i)yawxor/: ئاوەڵناو. *[مەجاز]* خەڵک‌ترسێن ☰ ترسناک

پیاوفرۆش / p(i)yawf(i)roş/: ئاوەڵناو. *[مەجاز]* دەسبڕ؛ خاپینۆک؛ ناڕاست ☰ فریبکار؛ نادُرُست

پیاوکوژ / p(i)yawkuj/: ئاوەڵناو. مرۆکوژ؛ پیاوگوژ؛ میرکوژ ☰ آدمکش

پیاوگوژ / p(i)yawguj/: ☜ **پیاوکوژ**

پیاوماقووڵ / p(i)yawmaqûł/: ناو. ١. پیاوی ئاوڕوودار و خاوەن قەدر و ڕێز ٢. ڕیش‌سپی و دەمڕاست ☰ ١. ابدال ٢. ریش‌سفید

پیاوە / p(i)yawe/: ناو. پێرەو؛ پێڕۆ؛ پاپیا؛ وەڕێ ☰ پیاده

◘ **پیاوە بون**: دابەزین؛ داخۆزین ☰ پیاده شدن

پیاوەتی / p(i)yawetî/: ناو. پیاگەتی؛ پیاگەری؛ پیاداری؛ مرۆڤایەتی؛ جامێری؛ جوامێری؛ مەردی؛ مەردایەتی: ١. غیرەت؛ دۆخ یان چۆنیەتی دارا بوونی تایبەتمەندیگەلی پیاوانە ‹پیاوەتی بە ئیشە، نەک بە ڕیش «مەسەل»› ٢. مێرخاسی؛ دۆخ یان چۆنیەتی دارا بوونی تایبەتمەندیگەلی چاک ‹پیاوەتی نییە درۆی لەگڵ بکەی› ☰ ١و٢. مردانگی

پیاوەدارینە / p(i)yawedarîne/: ناو. بووک؛ بووکەڵە؛ بووکەبارانە ☰ مترسک

پیاوەڕۆ / p(i)yaweřo/: ☜ **پیادەڕێ**

پیاوێژگە / p(i)yawîjge/: ناو. *[پلار]* ١. پیاوی چکۆلانە ٢. زەلامۆک؛ بۆرەپیاگ؛ پیاوی خوێڕی ☰ ١. مرد کوچک ٢. بیکاره

پیاهاتن / p(i)yahatin/: ☜ **پێداهاتن**

پیاهاتنەوە / p(i)yahat(i)newe/: ☜ **پێداهاتنەوە**

پیاهانین / p(i)yahanîn/: ☜ **پێداهێنان**

پیاهاوردن / p(i)yahawirdin/: ☜ **پێداهێنان**

پیاهەڵپژان / p(i)yahełp(i)jan/: ☜ **پێداهەڵپژان**

پیاهەڵپژاندن / p(i)yahełpijandin/: ☜ **پێداهەڵپژاندن**

پیاهەڵپەساردن / p(i)yahełpesardin/: ☜ **پێداهەڵپەساردن**

پیاهەڵچوون / p(i)yahełçûn/: ☜ **پێداهەڵچوون**

پیاهەڵچەقان / p(i)yahełçeqan/: ☜ **پێداهەڵچەقان**

پیاهەڵچەقین / p(i)yahełçeqîn/: ☜ **پێداهەڵچەقان**

پیاهەڵخوشین / p(i)yahełxuşîn/: ☜ **پێداهەڵخوشان**

پیاهەڵخوێندن / p(i)yahełx(i)wêndin/: ☜ **پێداهەڵخوێندن**

پیاهەڵدان / p(i)yahełdan/: ☜ **پێداهەڵدان**

پیاهەڵشاخان / p(i)yahełşaxan/: ☜ **پێداهەڵشاخان**

پیاهەڵشاخین / p(i)yahełşaxîn/: ☜ **پێداهەڵشاخان**

پیاهەڵکاڵان / p(i)yahełkałan/: ☜ **پێداهەڵکاڵان**

پیاهەڵکاڵین / p(i)yahełkałîn/: ☜ **پێداهەڵکاڵان**

پیاهەڵگوتن / p(i)yahełgutin/: ☜ **پێداهەڵگوتن**

پیاهەڵگەڕان / p(i)yahełgeřan/: ☜ **پێداهەڵگەڕان**

پیاهەڵمێزان / p(i)yahełmêzan/: ☜ **پێداهەڵمیزتن**

پیاهەڵمێزتن / p(i)yahełmêztin/: ☜ **پێداهەڵمیزتن**

پیاهەڵمێزین / p(i)yahełmêzîn/: ☞ پێداهەڵمیزتن

پیاهەڵنان / p(i)yahełnan/: ☞ پێداهەڵنان

پیاهەڵواسین / p(i)yahełwasîn/: ☞ پێداهەڵواسین

پیاهێنان / p(i)yahênan/: ☞ پێداهێنان

پیایانە / p(i)yayane/: ☞ پیاوانە

پیپ / pîp/: ناو. ١. بۆشکە؛ بەرمیل؛ دەفری زۆر زلی تراو تێ‌کردن ٢. قەندە؛ مۆمەقەند؛ قەنگە ▤ ١. بُشکە ٢. پیپ

پیپڕ / pîpiř/: ئاوەڵناو. *[پلار]* قەڵەو؛ گۆشتن؛ پڕگۆشت ▤ چاق

پیپڕک / pîpiřk/: ئاوەڵناو. *[پلار]* کولەبندەسی؛ قەڵەوی کورتەبنە ▤ چاقالو

پیپک / pîpik/: ناو. تەگەر؛ پێچک؛ چەرخی گاری و عەرابە ▤ چرخ ارّادە

پیپنۆک / pîpnok/: ناو. چارەچەقیلە؛ جۆرێ خەشخاشی ناسک ▤ نوعی خشخاش

پیپۆک / pîpok/: ناو. کریستاڵ؛ شیشەی تراش ▤ کریستال

پیپیک / pîpîk/: ناو. فیکە؛ فیت؛ فیتە؛ فیقە ▤ سوت

پیت١ / pît/: ناو. ١. حەرف؛ دانەی ئەلفوبێتکە ‹دەڵێن زانا و ئەدیب و خوێندەوارە/ ئەگەر نەیخوێندبێ شەش پیت و دوو دێڕ «هێمن»› ٢. بەرەکەت و فەڕ ‹بەفر پیتە، بەهزەیە بۆ کانیاوی مووچە و مەزرای جووتیاران، دابینکەری نیازی کشت وکاڵە و لە ڕاستییا بەفر هۆی شینایی و شیناوەردە «سوارە»› ٣. کاپۆڵ؛ کاجیر؛ کەللەسەر ٤. کوفارە؛ فوارە؛ فیچقە ٥. تووتە؛ قامکە چکۆلە ▤ ١. حرف ٢. برکت ٣. جُمجُمە ۴. فوارە ۵. انگشت کوچک

▣ **پیتی دەنگدار:** یەکیتە؛ هەر یەکە لە پیتەکانی ئەلفوبێتکە کە لە کاتی وتنەوەیاندا دەنگ بە لەرینەوەی تارەکانی گەروو دێتە دەرێ و زار دەکرێتەوە تا هەوا بێ‌گرفت لە لێوەوە بچێتە دەرەوە (وەکوو: ـە، ـا، ـێ، ـی، ـۆ، ـوو) ▤ حرف صدادار

پیتی کپ: پیتی بێ‌دەنگ؛ هەرکام لە پیتەکانی ئەلفوبێتکە کە بۆ گوتنیان پێویستە بیاندەینە پاڵ یەکێک لە دەنگەکانەوە (وەک: ب، پ، چ، ک، ...) ▤ حرف بی‌صدا

⊡ **پیت دانەوە:** خێر دانەوە؛ بەهرە دانەوە ‹شوکور مانگاکەم باش پیتی داوە› ▤ پُربَرکت شدن

پیت٢: ئاوەڵناو. کرمۆڵ؛ کرمخواردوو ▤ کرمو

پیت٣: ئاوەڵکار. ١. هێدی؛ ئەسپایی ٢. هندک؛ کەمووسکە ▤ ١. یواشکی ٢. اندک

پیتار / pîtar/: ناو. داری کۆن و ڕزیو ▤ درخت پیر و فرسودە

پیتاک / pîtak/: ناو. ١. باج و خەراجی دەوڵەت ‹کێ بێ کە ببێ لە ئێوە بێباک؟/ کێ بێ کە نەدات بە ئێوە پیتاک؟ «هەژار، *مەم و زین*»› ٢. باروبوو؛ کاری پارەی کۆمەگی کۆ کردنەوە ▤ ١. باج دولتی ٢. جمع‌آوری اعانە

پیتاکوەرگر / pîtakwergir/: ناو. ڕادار؛ باجگر ▤ باجگیر

پیتاکی / pîtakî/: ناو. ساوەری؛ جزیە؛ باجی تایبەت کە ناموسوڵمانان دەبوو بە فەرمانڕەوای موسوڵمانانیان بدایە ▤ جزیە

پیتان / pîtan/: ناو. جۆرێ گاڵتە بە چەو ▤ نوعی بازی با شن

پیتاندن / pîtandin/: چاوگ. بە پیت کردن؛ دەوڵەمەند کردن ▤ غنی ساختن

پیتچن / pîtçin/: ناو. پیتکار؛ حەرفچن: ١: ئەوەی لە چاپخانەدا پیتان ڕێک دەکا ٢. تایپیست ▤ ١. حروفچین ٢. تایپیست

پیتچنی / pîtç(i)nî/: ناو. تایپ؛ کاری نووسین بە

مەکینە و کەمپیوتەر 🇮🇷 تایپ

پیتزا / pîtza/: ناو. پێخۆرێکی ڕۆژاواییانە لە گۆشت، بیبار، قارچک و پەنیر و ... لە سەر هەویری دەبرژێنن 🇮🇷 پیتزا

پیتک / pîtik/: ناو. ١. پیک؛ کوتک؛ کوتەی ئاسنی ٢. پتە؛ کاری بە سەری قامک لێ دان ٣. عەیب؛ شوورەیی ٤. چەو لە هێندێک گاڵتەدا ٥. شۆڕەبی؛ شەنگەبی 🇮🇷 ١. پُتک ٢. تلنگُر ٣. عیب؛ عار ۴. شنِ بازی ۵. بید مجنون

▣ **پیتک خستن**: پەلەپیتکە لێ دان؛ زیپکەبەرد بە سەری قامک هاویشتن 🇮🇷 با تلنگُر خرده سنگ انداختن

پیتکار / pîtkar/: ناو. پیتچن 🇮🇷 حروفچین

پیتکە / pîtke/: ناو. ١. ڕەوتی قەڵەشانی توێکڵە گوێز، کاتێک وشک دەبێتەوە ٢. ناتۆرە؛ ناونیتکە 🇮🇷 ١. فرآیند ترک خوردن پوستە گردوی رسیدە ٢. انگ

▣ **پیتکە پیا خستن**: ناتۆرە لێدان؛ ناونیتکە لێ نیان 🇮🇷 انگ زدن

پیتگە / pîtge/: ناو. نەعنا؛ جاترە 🇮🇷 نعناع

پیتوبەرەکەت / pît û bereket/: ناو. خێر و بەرەکەت ‹پارەی ئەم دەورە پیت و بەرەکەتی نەماوە› 🇮🇷 خیر و برکت

پیتۆڵ / pîtoł/: ئاوەڵناو. وریا؛ زرەنگ ‹ئەی گوێگری ژیر و زیت و پیتۆڵ/ پسپۆڕی وتەی بەنرخ و کرمۆڵ «هەژار، *مەموزین*»› 🇮🇷 زیرک؛ هوشیار

پیتو / pîtû/: ☜ **باشوو**

پیتە / pîte/: ناو. بەڵم؛ کای هەرزن و چەڵتووک 🇮🇷 کاهِ ارزن و شالی

پیتەبڕە / pîteb(i)ře/: ناو. کرمی ناسکی دەغڵ 🇮🇷 کرم ساقەخوار

پیتەپیت / pîtepît/: ئاوەڵکار. هێدی ـ هێدی؛ سەبرە ـ سەبرە؛ لەسەرخۆ 🇮🇷 یواش ـ یواش

پیتە ـ پیتە / pîte pîte/: ئاوەڵکار. کەمە ـ کەمە؛ تۆزە ـ تۆزە 🇮🇷 اندک ـ اندک

پیتەڵووک / pîtełûk/: ☜ **پیرەڵۆك**

پیتەڵووکە / pîtełûke/: ناو. باپووک؛ باپووسکە ‹پیتەلووکەی زستانێ بە باوە هەڵوەدایە/ سەهۆڵی دەشت و دۆڵان، کولۆلی دەستی بایە «ڕاوچی»› 🇮🇷 برف ریز و سبک

پیتەوا / pîtewa/: ناو. کاڵا؛ ماڵ؛ ئەوەی بۆ کڕین و فرۆشتن بشێ 🇮🇷 کالا

پیتێ / pîtê/: ناو. وشەیەکی ژنانەیە بۆ بانگ کردنی یەکتر 🇮🇷 خواهر؛ کلمەی خطاب زنان بە یکدیگر

پیچ / pîç/: ئاوەڵناو. ١. پووچەڵ؛ پووچ؛ والا؛ ناوبەتاڵ ٢. زۆڵ؛ بێژ؛ بیژ ٣. کەم؛ هندک 🇮🇷 ١. توخالی ٢. حرامزادە ٣. اندک

پیچازی / pîçazî/: ئاوەڵناو. چوارخانەی ڕەنگامە 🇮🇷 پیچازی

پیچک / pîçik/: ناو. ١. کفتەی ساواری بێ ناوئاخن ٢. گیایەکی کوێستانییە بۆ دەرمان دەبێ 🇮🇷 ١. کوفتەی سادەی بلغور ٢. گیاهی است

پیچەک / pîçek/: ئاوەڵکار. کەمێک؛ تۆزێک 🇮🇷 اندکی

پیچی / pîçî/: ناو. سەری قامک؛ بەندی لای سەرووی تبل 🇮🇷 بند انتهای انگشت

پیر١ / pîr/: ناو. ١. مێر؛ ڕیش‌سپی؛ ڕیش‌چەرموو/ چەرمگ (پیاو)؛ پۆپەچەرمگ/ چەرموو (ژن)؛ ئەوەی تەمەنێکی زۆری هەیە ‹دیم پیرێ لە مەیخانە سەری دەخولاوە/ ناترسی وتم کە بمری؟ چت بۆ ماوە؟! «هەژار، *چوارینەکانی خەییام*»› ٢. شێخی تەریقەت ‹هەر کەسێ مایل بە پیرێکە و تەریقێکی هەیە/ تۆ بە شوعلەی غەم حەریقی وا وەجاخت هەڵگڕاند «حەریق»› ٣. مەرقەدی پیاوچاکان ‹چەند چاک و پیرت بۆ دەخولامەوە/ لە

بەر سێبەرت نەحەسامەوە «فولکلۆر»› ☰ ۱. پیـر ۲. مُرشد ۳. مَزار

▣ **پیری سەد ساڵە:** مرۆی زۆر بـە سـاڵان چـووی خاوەن ئەزموون ☰ پیر کهنسان و کارآزموده

پیر^{۲}: ئاوەڵـناو. بەتەمەن؛ کاڵ؛ ساڵـمەند؛ زورهـان؛ بەساڵاچوو ‹دایەگەورەم گەلێک پیرە› ☰ پیر

▣ **پیـر بـون:** ۱. کــاڵ بــوون؛ دەبــەر کــەوتن؛ هەلهلین؛ تەمەن زیاد کردن؛ لە گل کەفتن؛ لە پا کەفتن؛ گەڕانەوە ‹شـێخ ڕەزا پـیر بـووە ڕووی مەجلیسی یارانی نییـە/ ... «شـێخ ڕەزا»› ۲. لـە ڕێزە کەوتن؛ لە بەر تاوی ڕەنجی زۆر، لە پل‌وپا کەوتن ‹من لـە دەسـتی تـۆ پـیر بـووم› ۳. لـە کەلک کەوتن؛ داچەکان ‹خەیارەکە پـیر بـووە› ☰ ۱تا۳. پیر شدن

پیر کردن: لە ڕێزە خستن؛ کەسـێک بـە هـۆی ئازار دانی زۆر و درێژخایەنەوە، پیر و پـەڕپووت کــــردن ‹کــوژرانی مێردەکــەی و هــەلاتنی منداڵەکانی پیری کرد› ☰ پیر کردن

پیران / pîran/: نـاو. دۆخی لە سەر خۆ چـوون ☰ اغما

▣ **پیران بردنەوە:** ۱. بوورانەوە؛ لە سەر خۆ چوون؛ بێ‌هۆش بوون ۲. بێ‌حاڵ بوون؛ لە هێز کەوتن ۳. توند لە جێـی خـۆدا خولانـەوە ☰ ۱. غـش کردن ۲. بی‌حال شدن ۳. چرخ زدن

پیران کردن: ۱. بوورانەوە؛ لە سەر خۆ چوون ۲. هەناسە نەهاتنەوە، لە سەرەتای تـاوی گریانـدا (بۆ منداڵان) ‹ئەو مناڵە پیرانـی کرد، دا فوویـەکی لێ بکەن!› ☰ ۱. غش کردن ۲. نفس بند آمدن از شدت گریه

پیرانـە^{۱} / pîrane/: ئاوەڵـناو. پیرحــاڵ؛ ســەر بــە دەورانی پیری ‹بزەی شیرینی سەر لێوێ/ هەسـتی پیرانەم دەبزێوێ «هێمن»› ☰ پیرانه

پیرانـە^{۲}: ئاوەڵـکار. وەک پـیر ‹ژوانی بـن سـیلە و پەسیوی لاوەتی یـادی بـە خێـر/ بـۆ ئـەوەی پیرانـە نەمرم، یادی دێرینم دەوێ «هێمن»› ☰ پیرآسا

پیرایشـۆکە / pîrayşoke/: نـاو. ۱. جانــەوەرێکی چکۆلەی بۆری خڕکەڵەیە هێلانە لـە بـن خۆڵـدا دەکــا ۲. دڕووە پوراشــیێ؛ دڕکێکــی شــینی سپی‌واشــە، باویلکـە دەردەکـا ☰ ۱. خرخـاکی ۲. خاری است

پیرایـی / pîrayî/: نـاو. پـیری؛ پێشـوازی؛ کـاری بەرەوپیری چوون ‹بچینە پیرایـی ساڵـی تـازەوە›. هــەروەها: **چوونـە پیرایـەوە؛ هاتنـە پیرایـەوە** ☰ استقبال

پیربو / pîrbû/: ☜ **پیرەکوڕە**

پیرپنتک / pîrpintik/: ئاوەڵناو. پیرپەنک؛ بچووکی قسەزل ☰ گُندە گوی خُردسال

پیرپەنک / pîrpenik/: ☜ **پیرپنتك**

پیرپیزاک / pîrpîzak/: ☜ **پیزپیزاك**

پیرپیلیک / pîrpîlîk/: ☜ **پەڵپینە**

پیرخەنی / pîrxenî/: ☜ **پیرخەنیلە**

پیرخەنیلە / pîrxenîle/: نـاو. پیرخـەنی؛ شـێوی ساواری ورد و شل ☰ آش بلغور ریز

پیرسۆز / pîrsoz/: ناو. پیسـۆز؛ قوتیلکـەی چـرای ڕۆن‌گەرچەک و پیو ☰ پیەسوز

پیرک / pîrik/: نـاو. ۱. نەنک؛ دایکـی بـاوک یـان دایکی دایـک ۲. مامـا؛ مامـان ۳. جاڵجاڵـووکە؛ داوتەنە ☰ ۱. مادربزرگ ۲. قابله ۳. عنکبوت

پیرکونی / pîrkûnî/: ناو. *[شـوورەیی]* کەسێک کـە لە تەمەنی پیریدا، تۆلازی و کاری جلـفانە دەکـا ☰ پیر هوسباز

پیرکی / pîrkî/: ناو. مامایی؛ مامانی ☰ مامایی

پیروپاتــاڵ / pîr û patał/: ئاوەڵــناو. *[پـلار]* پیروپاچاڵ؛ پیری کەنەفت؛ پیری زورهان؛ پـیری لە کار کەوتوو ‹تاقمێـک پیروپاتـاڵ بـۆ لاوان بـڕیار دەدەن!› ☰ پیروپاتال

پیروپاچاڵ / pîr û pacał/: ☜ **پیروپاتاڵ**

پیروخڕ / pîr û xiř/: ئاوەڵناو. *[کینایە]* پیروخەرۆ؛ تەمەن‌درێژ و سلامەت ‹بە پای یەک پیروخڕ بن›
☰ پیر و سرحال

پیروخەرۆ / pîr û xero/: ☜ **پیروخڕ**

پیرومەر / pîr û mer/: ناو. گرفت؛ نەخۆشی هەرس نەبوونی خۆراک و قورس و قەبز بوون ☰ امتلاء

پیرۆ / pîro/: ☜ **پێرو**

پیرۆز / pîroz/: ئاوەڵناو. ممبارەک؛ مبارەک؛ شیاوی ڕێز و پەرەستن ‹کوردستان لای من لە سەرووی هەموو شتێکەوەیە و ڕووگەی هەرە پیرۆزمە و هەرگیز ڕووم لەم ڕووگەیەم وەرنەگێڕاوە و لە پەرستنی پاشگەز نەبووم و ناشبم «هەژار، چێشتی مجێور»› ☰ مُقدس

◘ **پیرۆز کردن**: پیرۆزبایی کردن ‹با گەورە و کەیخودا لە ناوا/ پیرۆزی بکەن لە بووک و زاوا «هەژار، *مەم و زین*»› ☰ تبریک گفتن

پیرۆزانە / pîrozane/: ناو. ١. دیاری بە هۆی سەرکەوتن لە کار یان هەر شتێکی‌ترەوە ٢. مبارەکی ☰ ١. شیرینی موفقیت ٢. فرخُندگی

پیرۆزبایی / pîrozbayî/: ناو. مبارەکبادی ☰ تبریک؛ تهنیت

پیرۆزە / pîroze/: ناو. ١. ممبارەکی؛ مبارەکی ٢. بەردێکی ئاسمانی ڕەنگی بەنرخە ٣. باڵدارێکی چیرۆکانە بە سەر هەر کەسدا سێبەر بکا دەبێتە شا ‹وەرە ئۆخژنی سینەی پڕ گڕی من!/ وەرە پیرۆزەکەی بەرزەفڕی من! «هێمن»› ٤. داڵەسوورە؛ سوورەداڵ؛ سوورەواڵە؛ جۆرێک داڵی گەورەی ئێسک‌خۆرە، چەن تەڵە مووی ڕەش وەک ڕدێن، لە ژێر چەنەی هاتووە، بەر زگ و سینگی نارنجییە، لە کێوی بەرز و دوورەدەست، بە تەنیایی دەژی ☰ ١. فرخُندگی ٢. فیروزە ٣. مُرغ سعادت ۴. هُما

پیرۆزی / pîrozî/: ناو. ممبارەکی ☰ مُبارکی

پیرۆشک / pîroşk/: ناو. خلێرە؛ خەرخودا؛ داپیرۆشک؛ داپیرۆکە؛ پیرێژنۆکە؛ پیرایشۆکە؛ پوراشێوکە؛ مامەخۆلینە؛ کەرەکەوڵە؛ شەگورگانە؛ تیتگەشوانە؛ چوس‌گورگ؛ کەرەجنە؛ هەرلە؛ هەڕلە؛ گەنەکەولە؛ خڕخاکی؛ مەل‌خاکی؛ میروویەکی بۆر و خڕکەڵە، بە لەشی ئاڵقە ـ ئاڵقە، بێ قاپوولکە و زگی کورت و پێی زۆرەوە، گل لە سەر کونەکەی هەڵدەداتەوە ☰ خرخاکی

پیرۆک / pîrok/: ☜ **پیرەڵۆك**

پیرە / pîre/: دەنگ. ١. نیشانەی ئافەریم و سەیر مان ‹پیرەگەماڵ گورگی پێ ناوێرێ!› ٢. نیشانەی تیز و تانە ‹پیرەکەباب چەقۆ نایبڕێ!› ☰ ١. نشانەی تحسین و تعجب ٢. نشانەی تحقیر و تمسخُر

پیرەباب / pîrebab/: ناو. ١. *[مەجاز]* منداڵی زۆر ژیر و قسەزان ٢. کەیخودا و زانای کۆمەڵ ☰ ١. کودک فهمیده و خوش‌سُخن ٢. کدخُدای محل

پیرەبووک / pîrebûk/: ناو. کۆنەفرتۆڵ ☰ عجوزە

پیرەپیاو / pîrep(i)yaw/: ناو. پیرەمێرد؛ پیاوی زۆر بەتەمەن ☰ پیرمرد

پیرەدار / pîredar/: ناو. داری کۆن و ڕۆژگار بەسەرهاتوو ☰ درخت کُهنسال

پیرەزا / pîreza/: ئاوەڵناو. تازەمنداڵی پیاوی پیر ☰ نوزاد مرد پیر

پیرەزاڵ / pîrezał/: ناو. پەنیری لە ناو ڕۆندا سوورەوەکراو ☰ پنیر سُرخ‌شدە

پیرەژن / pîrejin/: ناو. پیرێژن؛ ژنی زۆر بە تەمەن ☰ پیرزن

پیرەژنە / pîrej(i)ne/: ناو. زۆفا؛ زلفان؛ گیازلفان؛ گیایەکی بۆنخۆش کە دەرمانە ☰ زوفا

پیرەک[1] / pîrek/: ناو. ژن: ١. مرۆی مێوینە ٢. هاوسەری پیاو ☰ ١. زن ٢. زوجە

پیرەک^{۲}: ئاوەڵناو. چرچ و هەڵگەڕاو لە بەر کۆنی 🇮🇷 چروکیده بر اثر کُهنگی

پیرەکچ / pîrekiç/: ناو. کچی قەیرە؛ کچی بەتەمەنی شوو نەکردوو ‹هاوسەری تۆ زۆر منالە، جووتی خۆی پەیدا ئەکا/ سالێ‌تر گەر شوو نەکەی، ئینجا ئەڵێن پێت پیرەکچ «قانع»› 🇮🇷 پیردختر

پیرەکوڕە / pîrekuře/: ئاوەڵناو. پیربوو (گژ و گیا) 🇮🇷 پیرشده (گیاه و علف)

پیرەکەمۆ / pîrekemo/: ناو. ١. *[پلار]* پیری فێڵباز و ناڕاست ٢. بەئەزموون؛ شارەزا 🇮🇷 ١. پیر ناروزن ٢. باتجربه

پیرەڵۆک / pîrełok/: ئاوەڵناو. پیتەڵووک؛ پیرۆک: ١. چۆنیەتی هەڵقرچانی پێستی پەنجە کاتێ کە بۆ ماوەیەک لە ئاودا بێ ٢. گەندەڵ و ڕزیو (دار) 🇮🇷 ١. حالت چروک برداشتن پوست دست از مجاورت طولانی با آب ٢. کُهنسال و فرسوده (درخت)

پیرەمەرد / pîremerd/: ☜ **پیرەمێرد**

پیرەمێر / pîremêr/: ☜ **پیرەمێرد**

پیرەمێرد / pîremêrd/: ناو. پیرەمەرد؛ پیرەمێر؛ ئیختیار؛ پیاوی زۆر سالان بەسەردا چوو 🇮🇷 پیرمرد

پیرهەڤۆک / pîrhevok/: ناو. دێوەزمە؛ مێردەزمە؛ پیرهەڤی؛ جنۆکەی خەیالی کە منالی پێ دەترسێنن 🇮🇷 غول بیابانی

پیرهەڤی / pîrhevî/: ☜ **پیرهەڤۆك**

پیری / pîrî/: ناو. ١. ئیختیاری؛ زورهانی؛ کالی؛ تەمەنداریی زۆر ‹تیری موژگانت لە سینەمدا دەچێ بۆ پیری دڵ/ هێندە کەچائیینە قەسدی خانەدانی دین دەکا «نالی»› ٢. پێشوازی 🇮🇷 ١. پیری ٢. پیشوازی

⊡ **بە پیرییەوە هاتن/ چوون**: هاتن/ چوونە پێشوازییەوە 🇮🇷 به پیشواز آمدن/ رفتن

بەرەوپیری کەسێک چوون: چوونە پیری/ پێشوازی کەسێکەوە 🇮🇷 به پیشواز کسی رفتن

چوونە پیری کەسێکەوە: ☜ **بەرەوپیری کەسێك چوون**

پیریەتی / pîryetî/: ناو. کالیتی؛ پیری 🇮🇷 پیری

پیرێ / pîrê/: سارستە. وشەی بانگ کردنی نەنک یان ژنێکی پیر 🇮🇷 عنوانی برای خطابِ مادربزرگ یا هر پیرزنی

پیرێتی / pîrêtî/: ناو. پیری؛ ئیختیاری 🇮🇷 کهولت؛ پیری

پیرێژن / pîrêjin/: ناو. ١. پیرەژن ٢. پیرێژنە؛ مێروویەکی پانکەڵەی چکۆلەیە لە جێی نەرمان قوولکێک ساز دەکات و خۆی لە بندا حەشار دەدا، مێروو و جانەوەرانی تێ‌دەکەون و بە هۆی هەڵخلیسکان ناتوانن بێنە دەرێ و لێیان وەردەکەوێ و دەیانکێشێتە بن گڵەکەوە و دەیانخوا 🇮🇷 ١. پیرزن ٢. حشرەی تاس لغزنده

پیرێژنانە^{۱} / pîrêj(i)nane/: ئاوەڵناو. پێوەندیدار یان بەندیوار بە پیرێژنانەوە ‹بڕوبیانووی پیرێژنانە› 🇮🇷 پیرزنانه

پیرێژنانە^{۲}: ئاوەڵکار. *[مەجاز]* وەک پیرێژنان ‹خوایە بە عەقڵ ڕێم پێ نەبردی/ پیرێژنانە بڕوام پێ کردی «پیرەمێرد»› 🇮🇷 پیرزنانه

پیرێژنۆکە / pîrêjinoke/: ناو. پیرۆشک؛ ماسی؛ کەرەکەوڵە 🇮🇷 خرخاکی

پیرێژنە / pîrêj(i)ne/: ☜ **پیرێژن ـ٢**

پیڕاندن / pîřandin/: چاوگ. پیڕانن؛ پڕماندن؛ پڕمە کردنی ئەسپ 🇮🇷 صدا دادن اسب از بینی

پیڕانن / pîřanin/: ☜ **پیڕاندن**

پیڕۆز / pîřoz/: ناو. متوربە؛ پەیوەن؛ کاری پێوەند کردنی دار 🇮🇷 پیوند درخت

پیڕە / pîře/: دەنگەناو. دەنگێ لە لووتی گا و ئەسپ دەردێ 🇮🇷 صدای بینی گاو و اسب

پیزاک / pîzak/: ناو. مێش؛ مۆز 🇮🇷 خرمگس

پیزاڵ / pîzał/: ناو. پیزڵ؛ گیایەکە بۆ کاغەز دەبێ

و دەیشیچنن 🇮🇷 پاپیروس؛ گیاه بَردی

پیزپیـــزاک / pîzpîzak/: نـــاو. پیرپیـــــزاک؛ چوڕەپۆپنەکی 🇮🇷 چکاوک کاکُلی

پیزگ / pîzig/: ☜ **پیزۆك**

پیزلوک / pîzlûk/: ☜ **پیزەڕووك**

پیزڵ / pîziɫ/: نـاو. ١. پیزاڵ ٢. کلۆش؛ کولـەش؛ قرش؛ لاسکەدەغڵ 🇮🇷 ١. گیاه پاپیروس ٢. سـاقەی غلّه

پیزڵخ / pîzɫix/: ☜ **پیزەڵ**

پیزوەن / pîzwen/: نـاو. دۆخی جومگە وەرگەڕان؛ پێچ خواردنی جومگە 🇮🇷 وضع یا حالت پیچ خوردن بند مُچ

پیزۆک / pîzok/: نـاو. پیـزگ؛ پیشـۆک؛ پیفـۆک؛ هـایلۆک؛ گیـای زەل کـە لـە قـۆپی و زەلکـاودا دەڕوێ 🇮🇷 گیاهی باتلاقی

پیزۆکە / pîzoke/: ناو. زیپکەی وردیلە لە پێسـت 🇮🇷 جوش ریز پوست

پیزە / pîze/: ناو. ١. پز؛ تۆل؛ بێچووی نـاوزگ ٢. نەخۆشییەکی ئاژەڵـە، فـزە لـە'لـووتی دێ 🇮🇷 ١. جنین ٢. نوعی بیماری دام

پیزەدان / pîzedan/: نـاو. منداڵدان؛ جێگەی بێچوو لە زگدا 🇮🇷 زِهدان

پیزەڕۆک / pîzerok/: نـاو. جۆرێ زیپکەی بە ژانـە 🇮🇷 نوعی جوش پوستی دردناک

پیـزەڕووک / pîzerûk/: نـاو. پیزلـووک؛ عـازەبی؛ عازەبە؛ عازەوی؛ جۆش 🇮🇷 جوش غرور

پیـزەڵ / pîzeɫ/: نـاو. پیزڵـخ؛ پیزەڵـک؛ گیایەکـە لقەکانی بۆ باقەبێن دەبێ 🇮🇷 گیاهی بـا سـاقەهـای مناسب برای بستەبندی

پیزەڵک / pîzeɫik/: ☜ **پیزەڵ**

پیزی / pîzî/: ناو. *[شوورەیی]* کۆم؛ کـونی قنـگ 🇮🇷 پیزی؛ سوراخ مقعد

پیزین / pîzîn/: چـاوگ. فزەفز کردن لە کەپۆڕا 🇮🇷 صدا در آوردن از بینی

پیژ / pîĵ/: ئاوەڵناو. زۆڵ؛ پیچ؛ بیژوو 🇮🇷 حرامزاده

پیژاڵ / pîĵaɫ/: ناو. ئاڵف 🇮🇷 علف

پیژۆک / pîĵok/: ☜ **پیژۆکی**

پیژۆکـی / pîĵokî/: نـاو. پیـــژۆک؛ پووشـــەک 🇮🇷 زعفران وحشی

پیس^{۱} / pîs/: ناو. گول 🇮🇷 جُذامی

پیس^{۲}: ئاوەڵناو. ١. گڵاو؛ چەپـەڵ؛ پۆخـل؛ پـۆخل؛ زیرگن؛ چلکن؛ چرکن؛ چڕگەن؛ چڕکین؛ گـەمار؛ گنار؛ گەڤار؛ گەن؛ گەندلخە؛ گۆڵ؛ پەلۆخ؛ پلتۆخ؛ ناپوخت؛ نەپاک؛ تـەنوا؛ ژەژ؛ قریـژ؛ قـەریژ؛ قلێـر؛ قەلێر؛ قز؛ قژپۆغ؛ لیتۆکە؛ ڕیڤن؛ پت‌پێس؛ پڕپێس ٢. گەنیو (هێلکە) ٣. *[مەجاز]* ڕژد و دەس‌قووچـاو 🇮🇷 ١. چرکین ٢. فاسد (تخم‌مرغ) ٣. خسیس

⊡ **پیس بوون**: ١. چەپـەڵ بـوون ٢. گـەنین یـان خراپ بوونی شتێ 🇮🇷 ١. کثیـف شـدن ٢. فاسـد شدن

پیس کردن: ١. گەنانـدن ٢. چەپـەڵ کـردن ٣. تەنینەوە و مەترسیدار بوون (نەخۆشی) ‹لە مـن دەکەی بچۆ دوکتور هەتا لێی پیس نەکردووی› 🇮🇷 ١. فاسد کردن ٢. کثیف کردن ٣. مُزمن شدن

پیس^{۳}: ئاوەڵـکار. ١. زۆر توند؛ تیژ ‹پیس گەرمە› ٢. خراپ ‹پیس پێوەبووم› 🇮🇷 ١. بی‌اندازه ٢. بد جور

پیسار / pîsar/: نـاو. پۆن؛ حەیز؛ سـووڕی مانگانـە 🇮🇷 قاعدگی

پیسایی / pîsayî/: نـاو. ١. گـەماری؛ چەپەڵـی ٢. *[مەجاز]* پیسی؛ ڕیاوی مرۆ 🇮🇷 ١. کثافات ٢. مدفوع

پیس‌پیسـۆک / pîspîsok/: نـاو. پەسپەسەکۆڵـــە؛ هەڵەپەزە؛ مێرووییەکی زەردی چنگ قـرژە، وەک جاڵجاڵۆکەی زل دەچێ 🇮🇷 رُتّیل

پیسترک / pîstirk/: ☜ **پەیژە**

پیستور / pîstûr/: ئاوەڵناو. زاڵم؛ زۆردار 🇮🇷 ستمگر

پیس‌خـــۆر / pîsxor/: ئاوەڵـــناو. گەنـــــدەخۆر؛

تایبەتمەندی کەسێ کە خۆراکی خراپ دەخوا ☰ بدخوراک

پیس‌کراو / pîsk(i)raw/: ئاوەڵناو. لەوتی؛ پیس ☰ آلوده

پیسکە / pîske/: ئاوەڵناو. چرووک؛ ڕژد؛ دەس‌قووچاو؛ ڕەزیل ☰ خسیس

پیسکەیی / pîskeyî/: ناو. ڕژدی؛ چرووکی ☰ خِسّت

پیس‌نوس / pîsnûs/: ☜ **پێش‌نوس**

پیسۆ / pîso/: ناو. بۆسۆ؛ بۆنی پەمووی سووتاو ☰ بوی پنبەی سوخته

پیسۆز / pîsoz/: ناو. قوتیلە؛ چرای ڕۆن گەرچەک ☰ پیەسوز

پیسۆڵ / pîsoł/: ئاوەڵناو. */پلار/* پیسۆڵانە؛ لەڕ و لاواز و مردارەوبوو ‹ئەو بەرخە پیسۆڵە چییە هێناوتە؟› ☰ لاغر مُردنی

پیسۆڵانە / pîsołane/: ☜ **پیسۆڵ**

پیسە / pîse/: ئاوەڵناو. بازە؛ دوو ڕەنگی ڕەش و سپی ☰ خلنگ

پیسەکە / pîseke/: ئاوەڵناو. نابووتە؛ پووتەکە؛ قرخنە ☰ کوتاەقد لاغر بدقواره

پیسی / pîsî/: ناو. ١. گەماری؛ چەپەڵی ٢. نەخۆشی گولی ٣. */مەجاز/* پیسایی؛ ڕیاوی مرۆ ☰ ١. پلیدی ٢. جُذام ٣. مدفوع

پیسێر / pîsêr/: ناو. نێفەکی دەرپێ ☰ خشتک پیژامه

پیش / pîş/: ناو. ١. هەناسە؛ نەفەس ٢. پووش؛ وشکەگیا ☰ ١. دم؛ نفس ٢. گیاه خشک

▣ **پیش خواردنەوە:** مشەمش هاتن لە ڕکان ‹کل لە ڕەشی چاو سل ئەکاتەوە/ قەتران لە زولفت پیش ئەخواتەوە «فولکلۆر»› ☰ نفس گرفتن از خشم

پیش دان: پشوو دان ☰ استراحت کَردن

پیش کردن: ڕک خواردنەوە؛ دەرنەبڕینی تووڕەیی ☰ خودخوری کردن

پیشان¹ / pîşan/: چاوگ. تێنەپەڕ. //پیشای؛ دەپیشێ؛ بپیشێ// پیشیان؛ پیشیای؛ بە تین و تاوی ئاگر پێ گەیشتن ☰ کفیدن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: پیشاو/ چاوگی نەرێنی: نەپیشان

پیشان²: ناو. نیشان؛ تماشا ☰ نشان

▣ **پیشان دان:** نیشان دان ‹نەفی و ئیسباتە کە زیکری ڕێ بە حەق پیشان ئەدا/ وا منیش ڕێبواری ئەو ڕێیەم، خودا بمکەی بەڵەد «بێخود»› ☰ نشان دادن

پیشان دران: نیشان دران ☰ نشان داده شدن

پیشاندن / pîşandin/: چاوگ. تێپەڕ. //پیشاندت؛ دەپیشێنی؛ بپیشێنە// پیشانن؛ پیشنای؛ ناوەرۆک بە تینی ئاگر پێ گەیاندن ‹پەتاتەیەکم پیشاند› ☰ در مجاورت آتش گذاشتن و پُختن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەپیشاندن

پیشاندەر / pîşander/: ئاوەڵناو. نیشاندەر؛ بەرچاوخەر ☰ نشان‌دهنده

پیشانگا / pîşanga/: ☜ **پیشانگە**

پیشانگە / pîşange/: ناو. پیشانگا؛ نمایشگا؛ نیشانگە؛ ڕانگە؛ جێگەی ڕانان ☰ نمایشگاه

پیشانن / pîşanin/: ☜ **پیشاندن**

پیشاو / pîşaw/: ئاوەڵناو. پیشیاو؛ پیشیاگ؛ پوختەکراو بە تینی ئاگر ☰ کفیده؛ پُخته در مجاورت آتش

پیشخۆرەوە / pîşxorewe/: ئاوەڵناو. */پلار/* ١. ڕکن؛ قینەون ٢. بە تایبەتمەندی تووڕەیی و ناڕاحەتی دانە ناو خۆ ☰ ١. کینەتوز ٢. تودار

پیشقان / pîşqan/: چاوگ. فیشقان؛ فیکە لە لووتەوە هاتن لە ترسان یان لە ڕکان ☰ صدا از بینی درآمدن از ترس یا از خشم

پیشقاندن / pîşqandin/: چاوگ. تێنەپەڕ.

//پیشقاندت؛ دەپیشقێنی؛ بپیشقێنه// فیشقه کردن ☰ صدا دادن از بینی

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەپیشقاندن

پیشقه / pîşqe/: دەنگ. دەنگی هەناسه له لووتەوه ☰ صدای نفس از بینی

⊡ **پیشقه هاتن:** *[کینایه]* زۆر کەیفساز و بەدەماخ بوون ☰ بسیار شادمان بودن

پیشقه‌پیشق / pîşqepîşq/: دەنگەناو. پیشکەپیش؛ دەنگی لووتی گامێش ☰ صدای بینی گاومیش

پیشک / pîşk/: ناو. ١. ☜ **پیشکان** ٢. چەڵتووکی نەکوتراو ☰ ١. ☜ **پیشکان** ٢. شالی

پیشکان / pîşkan/: ناو. پیشک؛ پیشکەقەزان؛ بێلەکان؛ بێرکی گیا کەندن ☰ بیلچەی باغبانی

پیشکه‌پیش / pîşkepîş/: ☜ **پیشقه‌پیشق**

پیشکه‌قه‌زان / pîşkeqezan/: ☜ **پیشکان**

پیشگان / pîşgan/: ناو. قلچک؛ ئامرازی قنگر و بنەگیا دەرێنان ☰ بیلچەی باغبانی

پیشن / pîşin/: ئاوەڵناو. ڕکن؛ قینەون؛ ڕکەون ☰ کینەای

پیشنای / pîşnay/: ☜ **پیشاندن**

پیشۆ / pîşo/: ناو. پووشوو؛ قاوه؛ ئاگرگره ☰ آتشگیره

پیشۆک / pîşok/: ناو. ١. ☜ **پیزۆك** ٢. گوێ‌ماسیلکه ☰ ١. ☜ **پیزۆك** ٢. صدف

پیشه / pîşe/: ناو. ١. سنعات؛ کاری بەرهەم هێنان بە گوێرەی ڕەوش، ئامۆژه و قانوونی تایبەت بە خۆی ٢. کار؛ کسم ‹پیشەی سەگ، وەڕینه› ٣. *[مەجاز]* ئاکار؛ کردەوه ‹سەوداسەری پیشەیان بوو گشتی/ بەستبوونی ئەوین بە داوی گشتی «هەژار، *مەم و زین*»› ☰ ١. صنعت ٢. پیشه ٣. رفتار

پیشه‌ساز / pîşesaz/: ناو. سنعاتکار ☰ صنعتگر

پیشه‌سازی١ / pîşesazî/: ناو. سنعات: کسب؛ کسپ؛ کسم؛ کرگار: ١. کاری بەرهەم هێنان بە گوێرەی ڕەوش، ئامۆژه و قانوونی تایبەت بە خۆی ‹با تەوژمی فیکر و زانین و هونەر/ یەک بخەین بۆ پیشەسازی نیشتمان «قانع»› ٢. شێوه و شێواز و بنەمای وەها کارێک ☰ ١. کار صنعتی ٢. صنعت

پیشه‌سازی٢: ئاوەڵناو. ١. سەر بە سنعات ٢. خاوەن پیشەیەکی پێشکەوتوو ☰ ١و ٢. صنعتی

پیشه‌کار / pîşekar/: ناو. پیشەساز ☰ صنعتگر

پیشه‌گه‌ر / pîşeger/: ناو. پیشەساز ☰ صنعتگر

پیشه‌وه‌ر / pîşewer/: ناو. ١. پیشەساز ٢. دووکاندار ☰ ١. پیشەور ٢. مغازەدار

پیشیاگ / pîşyag/: ☜ **پیشاو**

پیشیان / pîşyan/: ☜ **پیشان**١

پیشیاو / pîşyaw/: ☜ **پیشاو**

پیشیای / pîşyay/: ☜ **پیشان**١

پیف١ / pîf/: ئاوەڵناو. هەڵمساوی فووکراوی شل‌وشەوێق ☰ پُف‌کرده

پیف٢: دەنگ. وشەی بێزاری دەربڕین لە بۆنی گەن ☰ پیف

پیفدانک / pîfdanik/: ناو. پفدانک؛ تیزانگ ☰ بادکُنک

پیفک / pîfik/: ناو. پیفی؛ پیفه؛ پیفۆ ☰ آتش‌افروزنه

پیفۆ / pîfo/: ☜ **پیفك**

پیفۆک / pîfok/: ☜ **پیزۆك**

پیفه / pîfe/: ☜ **پیفك**

پیفی / pîfî/: ☜ **پیفك**

پیفیاگ / pîfyag/: ئاوەڵناو. پووچەڵ؛ بێ‌ناوک ☰ پوچ؛ میان تُهی

پیفێ / pîvê/: ناو. قەو؛ چەشنێ قارچکی نەرمە، خەڵکی دەشتەکی بۆ هەڵکردنی ئاور بەکاریان دێنا ☰ نوعی قارچ

پیڤ / pîv/: ناو. پیو؛ چەورایی ناوزگ ☰ پیه

پیڤاز / pîvaz/: ☞ **پیاز**

پیڤان / pîvan/: ☞ **پێوان**

پیڤسۆز / pîvsoz/: ناو. بێسووس؛ چرای بەرێ کە پیویان تێ دەکرد 🇮🇷 چراغ پیه سوز

پیڤیر / pîvîr/: ناو. گیایەکی بەرزەبالایە، بە وشکی دە ناو کورتانی دەئاخنن 🇮🇷 گیاهی است

پیق / pîq/: ناو. پیک؛ زمانەی سەری زوڕنا 🇮🇷 نرـ مادەی سُرنا

پیقاندن / pîqandin/: چاوگ. پیقە لە شتێ هەستاندن 🇮🇷 نوعی صدا همچون صدای سُرنا ایجاد کردن

پیقل / pîqil/: ناو. داری ژارەماسی 🇮🇷 درخت زهرماهی

پیقنە / pîqne/: ناو. فیقە؛ فیکفیکە 🇮🇷 سوتَک

پیقە / pîqe/: دەنگەناو. دەنگی وەک هەرای زوڕنا ‹زوڕناچی پیقەی زوڕنا دەردێنێ/ سێ جار لە سەر یەک پیا ئەچەقێنێ «قانع»› 🇮🇷 صدایی چون صدای سُرنا

پیک / pîk/: ناو. ١. ☞ **پیق** ٢. کوتکی ئاسن ٣. لاسکی کلۆری گیا ٤. زەنبوورەی ئاش ٥. خالی وەرەق بە وێنەی دلێکی پێچەوانە و دەستەدار 🇮🇷 ١. ☞ **پیق** ٢. پُتک آهنی ٣. ساقەی کاوک ۴. سوراخ تنگ ناو آسیاب ۵. پیک ورق

پیکۆل / pîkol/: ناو. ١. هەوڵ؛ تێکۆشین ٢. خەبات 🇮🇷 ١. تلاش ٢. مُبارزه

پیکیەی / pîkyey/: چاوگ. هەنگێوران؛ پێکیان 🇮🇷 مورد اصابت قرار گرفتن

پیل / pîl/: ناو. ١. شان و سەرقۆڵ ‹لە شان و پیل کەوتم!› ٢. پەل؛ دەست و پێ بە جیا ‹لە پاش ئەو لە لای کوڕگەلی مەرد و ڕەند/ بە ئاواتی گەنج ڕاوەشا پیل و زەند «هەژار، *بۆ کوردستان*»› ٣. دراو؛ پارە؛ پووڵ ‹پیل نەیرم!› ٤. پرد؛ پێڵ ٥. باتری وشک 🇮🇷 ١. کِتف ٢. هر یک از چهار دست و پا ٣. پول ۴. پُل ۵. باطری؛ پیل

▣ **پیلوشان لە هەش نان:** شان‌وپیل لە هەش نان؛ تازیە گرتن؛ شینگێڕی کردن ‹با لە قوڕ نیشێ و لە هەش نێ دوژمنی وان پیل‌وشانی/ چوونکوو ئەوڕۆ یەکتری گرت کورد و ئازربایجانی «هێمن»› 🇮🇷 عزا گرفتن

پیلاڕەش / pîlařeş/: ناو. جەرگ؛ جەگەر 🇮🇷 جگر

پیلاسپی / pîlasipî/: ناو. سی؛ جەرگی سپی 🇮🇷 ریه

پیلاڤ / pîlav/: ☞ **پلاو**

پیلان / pîlan/: ناو. پلان: ١. نەخشەی کار ‹بۆ دزی سەلکێ پەنیر/ کەوتنە پیلان و تەدبیر «بێکەس»› ٢. کەین‌وبەین بۆ فێڵبازی ‹بۆ حەلالە مالی کورد و بۆچی فەرزە کوشتنی؟!/ دەک خەجالەت بێ درۆزن! چۆن وەها پیلان ئەکا؟ «قانع»› ٣. گەڕ؛ گزی؛ فێڵ ٤. ئاژاوە؛ ئاژاولە؛ بشێوە ٥. پەلپ؛ بیانوو؛ بەهانە 🇮🇷 ١. طرح ٢. توطئە ٣. دغلبازی ۴. آشوب ۵. بهانه

▣ **پیلان گێڕان/ ڕشتن:** کەوتنە پیلان؛ کەین و بەین کردن؛ کەلەک‌وکولۆک ساز کردن 🇮🇷 توطئە چیدن

کەوتنە پیلان: ☞ **پیلان گێڕان**

پیلانباز / pîlanbaz/: ئاوەڵناو. حیلەباز؛ گەڕباز 🇮🇷 حُقەباز

پیلانکەر / pîlanker/: ناو. *[کینایە]* ڕاسپاردەی مالی زاوا بۆ مالی بووک پێش زەماوەند 🇮🇷 قاصدِ خانەی داماد بە خانەی عروس، قبل از عروسی

پیلانگێڕ / pîlangêř/: ئاوەڵناو. ئاژاوەچی؛ مایەی هەرا و کێشە 🇮🇷 آشوبگر

پیلبڕ / pîlbiř/: ئاوەڵناو. دەسبڕ؛ فێڵباز؛ ساختەچی 🇮🇷 کلاهبردار

پیلپێلک / pîlpêlik/: ☞ **پەپژە**

پیلک / pîlik/: ناو. ١. پۆستەچی؛ نامەبەر ٢. پل؛

ئەنگوست؛ قامک ☰ ١. پیک ٢. انگشت

پیلکە / pîlke/: ناو. ١. پلـتۆک؛ پتـە؛ پیتکـە ٢. پەلەپیتکە ‹پەنجەی کینە لە سەر پیلکـەی تفـەنگ کەوتە کار/ کۆستی دڵی بۆ ئێجگـاری کـەوت کچـی جووتیار «گۆران»› ☰ ١. تلنگُر ٢. ماشه

پیلۆ / pîlo/: ☜ **پێڵوو**

پیلوو / pîlû/: ☜ **پێڵوو**

پیلە / pîle/: نـاو. ١. بیـانوو؛ بیانـک؛ بەهانـە ٢. کێشە؛ چەنەبازیی زۆر ٣.ماڵی کرمـی هاوریشـم ☰ ١. بهانه ٢. جَدَل ٣. پیلەی کرم ابریشم

پیلەک / pîlek/: نـاو. ١. دوگمە؛ قۆبچە؛ بشکوژ ٢. پوولەکە؛ ئۆییە؛ بریقە ☰ ١. دُگمە ٢. پولک زینتی

پیلەکە / pîleke/: نـاو. پوولەکـە؛ بریقـە ☰ پولـک زینتی

پیلەگر / pîlegir/: ئاوەڵـناو. بیـانووگر؛ بەبەهانـە؛ کێشەکەر؛ گڕووگر ☰ بهانەگیر

پیلەگیر / pîlegîr/: ☜ **پەڵپگر**

پیلەوەر / pîlewer/: ☜ **پێڵەوەر**

پیلیسک / pîlîsk/: ناو. هەل؛ دەرفەت ☰ فُرصت

پیم / pîm/: نـاو. پیو؛ پیڤ؛ چـەورایی نـاو زگ ☰ پیه

پیمای / pîmay/: چاوگ. پێوان؛ پیمـەی؛ ئەنـدازە گرتن؛ قەرساندن ‹زێدم چۆڵ و ماوام بەرۆ پیمۆنۆمۆ پەی تە هەڕۆ/ تا کەی ئەڤـداڵ مشـیۆ بـەرۆ بـەرگ و لەشیم دەوارەنێ «سەیدی»› ☰ اندازه گرفتن

پیمەی / pîmey/: ☜ **پیمای**

پیمیای / pîmyay/: چـاوگ. پێـوران؛ قەرسـان ☰ اندازه شدن

پیندەڤـە / pîndeve/: نـاو. ڕیخـی سـواغی خەڵێفەمێش ☰ برموم

پینک / pînik/: ناو. هێلانە؛ هێلان ☰ آشیانه

پینگاڤ / pîngav/: ناو. هەنگاو؛ شەقاو ☰ قدم؛ گام

پینگپۆنگ / pîngpong/: ناو. تاوڵـە؛ یـاری تـۆپی سەر مێز ☰ پینگ‌پنگ

پینـۆک / pînok/: نـاو. پینـەک؛ خەونووچکـە ☰ پینکی

پینە / pîne/: ناو. ١. پنوو؛ پنی؛ پارچەیەک کە بە سـەر دڕاویـدا دەیـدروون ‹نەیانهێڵـم دەبـێ لـەو سەرزەمینە/ لە شانم دادڕم ئەو پینە شینە «هێمن»› ٢. پـۆڕگ؛ پۆلکـە؛ گـوڕاو؛ تـوێخی ڕەق و ڕووش- ڕووش کـە بـە هـۆی کـاری زۆرەوە لـە بەری دەست و پێ، ئەژنۆ یـان مەچەکـدا بـەدی دێ ٣. ☜ **پوونە** ٤. کەپـەکی ئـارد ٥. پینـەک؛ خاسەسی؛ شاقاز؛ قەبەغاز ٦. پینەهەور؛ پەڵەهەور ☰ ١. پینه؛ وصله ٢. پینەی دسـت ٣. ☜ **پوونـە** ۴. نُخاله ۵. غاز خاکستری ۶. لکەی ابر

▣ **پینە کردن**: ١. پارچـە بـە سـەر جـلوبـەرگی دڕاودا گـرتن ٢. *[کینایـە]* داپۆشـینی هەڵـە و عەیب ‹بۆم پینە بکەن هەڵەی زمانم/ بـا بێننـەوە بیر منیش لەوانم «هەژار، *مەم و زین*»› ☰ ١. پینه کردن؛ وصله کردن ٢. عیب پوشیدن

پینە پەڕۆ / pînepeřo/: ☜ **پینەوپەڕۆ**

پینـەچی / pîneçî/: نـاو. پینـەدروو؛ پینـەدۆز؛ پینەساز؛ مشەقە؛ کەسێ پیشەی پینە کردنـە ☰ پینەدوز

پینەدروو / pined(i)rû/: ☜ **پینەچی**

پینەدۆز / pînedoz/: ☜ **پینەچی**

پینەساز / pînesaz/: ☜ **پینەچی**

پینەک / pînek/: نـاو. ١. پینۆک؛ خەونووچکـە ٢. خاسەسـی؛ شـاقاز؛ قەبـەغاز ☰ ١. پینکـی ٢. غـاز خاکستری

پینەکی / pîekî/: ناو. کوتکەخەو؛ وەنەوز ☰ چُرت

پینەوپـەڕۆ[١] / pînewpeřo/: نـاو. پینەپـەڕۆ: ١. پینـەی لـە قومـاش ٢. گۆترەکـاری؛ کـاری بـە سەرچڵی ‹نە پارەم هەیە نە هێزی ئـەژنۆ/ نـە کـارم پێک دێ بە پینە و پـەڕۆ «مـوفتی پێنجـوێنی»› ٣.

خاسەسی ⚑ ۱. پینەکاری ۲. سرهم‌بندی ۳. غاز خاکستری

پینەوپەڕۆ^{۲}: ئاوەڵناو. ناتەواو؛ سەروپاشکاو؛ دەس‌وپا شکیاگ؛ چەکنتی ‹کاری پینەوپەڕۆ ناگاتە نیوەڕۆ «مەسەل»› ⚑ شکسته بسته

پینەهەور / pînehewr/: ☞ **پینە**

پینی / pînî/: ناو. ۱. کەپەک؛ بن‌بێژنگ ۲. شیوی هێلکە و خورما و هەنگوین ⚑ ۱. سبوس؛ نُخالە ۲. خوارک تخم مرغ و خرما و عسل

پیو / pîw/: ناو. پیڤ؛ چەورایی ناو زگ ⚑ پیه

پیوار / pîwar/: ☞ **پێوار**

پیواز / pîwaz/: ☞ **پیاز**

پیوازاو / pîwazaw/: ☞ **پیازاو**

پیوازۆکە / pîwazoke/: ☞ **پیوازەسەگانە**

پیوازەسەگانە / pîwazesegane/: ناو. پیوازۆکە ⚑ گیاهی است

پیوسۆز / pîwsoz/: ناو. چرای پیسۆز ⚑ پیەسوز

پیویای / pîwyay/: چاوگ. بینران؛ دیتران ⚑ دیده شدن

پیوو / pîwû/: ☞ **پدوو**

پیە / p(i)ye/: ناو. بەز؛ پیو ⚑ پیه

پیەرز / p(i)yer(i)z/: ناو. پارێز ⚑ پرهیز

پیەڵگ / p(i)yełig/: ☞ **پێڵوو**

پیەن / p(i)yen/: ☞ **پان**

پیەنای / p(i)yenay/: ☞ **پانایی**

پیەنی / p(i)yenî/: ☞ **پانایی**

پییە / pîye/: ناو. پیو؛ چەورایی ناوزگ ⚑ پیه

پییەنا / pîyena/: ☞ **پانا**

پێ^{۱} / pê/: ناو. ۱. ناوی پیتی چوارەمی ئەلفوبێی کوردی ۲. لاق؛ قاچ؛ پا ۳. پا؛ فووت؛ ئەندازەی یەک پێ ٤. دارێکە لە ئاسیاودا بەرداشی پێ بەرز دەکەنەوە ۵. پەلەپیتکەی چەکی ئاگرین ٦. ☞ **پدوو** ⚑ ۱. پ؛ نام حرف سوم الفبای زبان کردی ۲. پا ۳. پا؛ فوت ۴. ابزاری در آسیاب ۵. ماشەی اسلحه ۶. ☞ **پدوو**

▣ **بەپێی**: بە هۆی ⚑ به موجب

بەو پێیە: ۱. بەو بۆنەوە؛ کەوابوو ‹جا بەو پێیە دەبێ ئێستا دار بەڕووی بنەتاڵوو بم، یەک تەنیشتی چوارپاڵوو بم› ۲. بەو شێوەیە؛ هەر ئاوا؛ هەر بەم جۆرە ‹بەو پێیە بڕۆنە پێشێ قەتتان بۆ تەواو نابێ› ⚑ ۱. به موجب آن ۲. بدین ترتیب

⊡ **پێ بە جەرگی خۆدا نان**: *[مەجاز]* پێچەوانەی خواست و ویستی دەروونی کارێک کردن ⚑ پا روی دل خود گذاشتن

پێ بە سەردا ساوین: *[کینایە]* سەری نانەوە؛ باسی نەکردن؛ دەنگی دەرنەهێنان ‹ئەم جاریش وەکوو جارەکانی تر، پێیان بە سەردا ساوی و دەر نەکەوت ئەو دزییە گەورە کێ لە پشتییەوە بوو› ⚑ صدایش را در نیاوردن

پێ پێوەنان: *[کینایە]* زۆر بە پەلە غاردان؛ بلەز ڕاکردن؛ هەڵاتن بە تاو ‹نازانم چۆن خۆم گەیاندە ئەسپەکەم و سوار بووم و پێم پێوە نا و لە سەر جڵەوان چوومەوە ماڵ «هێمن»› ⚑ با شتاب رفتن

پێ تێخستن: *[کینایە]* پێ خستنە نێو شتێکەوە؛ ئاڵۆز کردن (زۆرتر بۆ پیس کردن یان نەکردنی ئەو کارە دەگوترێ) ‹با پێی تێ‌نەخەین ئەو خوێنە گەشە/ چون یادگاری ڕۆژێکی ڕەشە «قانع»› ⚑ لگدمال کردن

پێ چەقاندن: *[کینایە]* پێ داگرتن؛ سوور بوون لە سەر کارێک ⚑ پافشاری کردن

پێ خستن: *[کینایە]* لە پێ کەوتن؛ چیتر نەتوانین بەڕێوە چوون ‹کێوی هیجرت خستە سەر شانی دلم پێی خستووە/ تا نەگا دەستی بە زوڵفت زەحمەتە هەستێتەوە «حەریق»› ⚑ از پا افتادن

پێ داکێشان: ☞ **پا داکێشان**

پێ داگرتن: *[مەجاز]* ۱. مان گرتن ۲. سوور بوون

لە سەر مەبەست ■ ۱. اعتصاب کردن ۲. پافشاری کردن

پێ ڕاکێشان: ۱. پا درێژ کردنەوە؛ حەسانەوە ۲. لە سەر ڕۆیشتن و خۆ تێوەردان ‹هێندەی پێ ڕاکێشا هەتا هەموو لێ وەدەنگ هاتن› ■ ۱. پا دراز کردن (جهت استراحت) ۲. لجاجت کردن

پێ کردنەوە: *[کنایە]* پا کردنەوە؛ یەکەم بانگهێشتی بووک و زاوا بۆ ماڵێک ■ پاگُشا کردن

پێ گرتن: ☜ **پا گرتن**

پێ لێنان: *[مەجاز]* دان پێدا نان؛ مل پیا کردن ■ اعتراف کردن

پێ لێ نەبڕین: *[کنایە]* بەردەوام و زوو بە زوو سەردان ■ مُداوم سر زدن

پێ لێ هەڵبڕین: *[مەجاز]* ئەو پەڕی بێحەیایی و بێشەرمی نواندن ■ شورش را درآوردن

پێ لێ هەڵێنان: *[مەجاز]* چاو و ڕوو کرانەوە ■ سر و گوش جُنبیدن

پێ وە عەرز نەکەوتن: *[مەجاز]* بریتی لە شادی و کەیفخۆشی بێحەساو ■ در پوست خود نگنجیدن

پێی زیادی داکێشان: *[کنایە]* زێدەڕۆیی کردن ■ زیادەروی کردن

پێ^{۲}: ناوەلکار. لەگەڵ؛ لەیەل؛ لەتەک؛ لە لا ‹چت پێیە؟› ■ همراه

⊡ **پێ مان**: لە دەستدا بوون ‹پارەمان پێ ماوە؟› ■ همراه ماندن

پێ^{۳}: جێناو. بەو؛ بە ئەو ‹پێ بێژە!؛ پێت دا؟› ■ بە او؛ بدو

⊡ **پێ چاران**: چارە کردن؛ مشوور خواردن ■ بە فکر بودن

پێ سەیر بون: بە نائاسایی زانین ■ عجیب دانستن

پێ کران: ۱. پێ جێبەجێ بوون؛ لە دەست هاتن ۲. ئاوا بۆ چوون ‹گەمەی تۆشم بە لاوە سەهلە خوێڕی!/ گەلێکم پێ کراوە لەو گەمانە «هێمن»› ۳. ناچار کران بۆ کردنی کارێک ‹بە دڵی خۆم نەبوو، پێیان کردم› ■ ۱. در توان داشتن ۲. بر سر آمدن ۳. وادار بە کاری شدن

پێ وا بون: وا زانین؛ ئاوا بۆ چوون ‹ئەوەندە دەردەدار و بێ پەرستارم کە پێم وایە/ لە سەر کێڵی تەمەن هەڵناکرێ تازە شەمێکی تر «هێمن»› ■ چنین پنداشتن

گوێ پێ نەدان: ۱. گوێ (لە کەسێ) نەگرتن ۲. بایەخ پێ نەدان ‹ئەم نەخۆشییەت، هێندە گوێ پێ مەدە! ئیشەڵڵا هیچ نییە› ■ ۱. گوش (بە حرف کسی) ندادن ۲. اهمیّت ندادن

پێ^{۴}: ئامراز. ۱. بەو؛ بە ئەو ‹پێ بێژە!؛ وتوو پێ؟› ۲. لە لا؛ بە لای خۆ ‹پێم باش نەبوو› ۳. نیشانەی خاوەندارێتی ‹پارەت پێیە؟› ■ ۱. بە او؛ بدو ۲. بە نظر ۳. حرف مالکیت

⊡ **پێ بون**: ۱. لە لا هەبوون ‹هیچم پێ نەبوو› ۲. پێویست بوون (لە شێوازی نەرێنیدا دەچێتە کار) ‹پێ ناوێ بۆ شەهیدی وەتەن شیوەن و گرین/ نامرن ئەوانە وا لە دڵی میللەتا نەژین «پیرەمێرد»› ■ ۱. داشتن ۲. لازم بودن

پێ خۆش بون: دڵ پێوە بوون ‹چتان پێ خۆشە لێ تێم؟› ■ دوست داشتن

پێ گران بون: بە زەحمەت زانین ‹پێم گرانە سەری بۆ دانەوێنم› ■ دشوار آمدن

پێ^{۵}: پێشگر. ۱. ناوی چاوگ و چاوگ ساز ‹پێفرۆش؛ پێکردن؛ پێکەوتن› ۲. دێتە سەر هەندێک ڕەگی کارەوە و ناو و ناوی ئامێر ساز دەکات ‹پێنووس؛ پێخەف؛ پێگر؛ پێناس› ۳. دەچێتە سەر زۆرێک چاوگەوە (سادە و لێکدراو) و ماناکەیان بە خۆوە دەبەستێتەوە (ڕوون کردنەوە:

«پێ» لێرەدا بە مانای: «بە شتێ»، «کەسێ» یان «بارودۆخێ» دێت) ‹پێگەییشتن؛ پێگەیاندن› ٤. دەلکێتە ڕەگی کارەوە و ئاوەڵناو یان مورفیمی قامووسی دیکە ساز دەکات ‹پێزان؛ پێنەزان؛ پێگەییشتوو› ▬ پیشوند سازندەی: ١. مصدر و اسم مصدر ٢. اسم و اسم آلت جدید ٣. مصدر مرکب جدید ۴. صفت

پێبران پێبژاردن پێچاران
پێحەسان پێخورین پێداخستن
پێدادان پێداکردن پێداگرتن
پێداگیران پێدالەقان پێدامالین
پێدامالین پێدان پێدانەوە
پێدانان پێداهاتن پێداهاتنەوە
پێداهێنان پێڕاگەیاندن پێزانین
پێسپاردن پێسەلماندن پێکران
پێکردن پێکەوتن پێگەیاندن
پێگەییشتن پێنازین پێناسان
پێناساندن پێهەڵپڕژان پێهەڵپژان
پێهەڵپەساردن پێهەڵچوون پێهەڵکالان
پێهەڵکالین پێهەڵکەوتن پێهەڵگرتن
پێهەڵگران پێهەڵگوتن پێهەڵمیزتن
پێهەڵمیزین پێهەڵچوونەوە پێهەڵگیران
پێکێشان پێکێشاندن پێکێشران

پێ٦: ↓

⊡ **پێ بوون**: ئاییسان ‹ئاگرەکە پێ بوو› ▬ مُشتعل شدن

پێ خستن: هەڵکردنی ئاگر ‹ئاگرێکی باشمان پێ خست و گەرم بووینەوە› ▬ آتش برپا کردن

پێ کردن: هەڵکردن ‹چراکە پێ کە!› ▬ افروختن

پێباز / pêbaz/: ناو. پردەباز؛ بەردەباز؛ بگار؛ بەردی پەڕینەوە لە باتی پرد ▬ گُدار

پێبازە / pêbaze/: ناو. گیایەکە ▬ گیاهی است

پێبرن / pêbirin/: چاوگ. شوێن گێڕان؛ دوای شۆپ کەوتن ▬ ردگیری کردن

پێبڕ / pêbiř/: ئاوەڵناو. زۆر قووڵ؛ پەی‌نەدەر ▬ بسیار ژرف

پێبڕان / pêb(i)řan/: چاوگ. بەر کەوتن؛ بە نسیب بوون ‹قەل فڕی... فڕی تا ون بوو/ هەر ڕووڕەشی خۆی پێبڕا «هێمن»› ▬ نصیب شدن

پێبژاردن / pêb(i)jardin/: چاوگ. *[مەجاز]* تاوان لێ سەندن ▬ تاوان از کسی گرفتن

پێبژیو / pêb(i)jîw/: ناو. بژیو؛ مایەی ژین ▬ مایەی زندگی

پێبک / pêbik/: ناو. گلێنەی چاو ▬ مردُمک

پێبلقە / pêbilqe/: ☜ **پەیژە**

پێبووکی / pêbûkî/: ناو. باوەخۆن؛ کار و ڕەوتی پا کردنەوەی بووک بۆ ماڵی باوک ▬ اولین میهمانی عروس در منزل پدری

پێبوون / pêbûn/: چاوگ. ١. بە ڕۆژوو بوون ٢. لە لا بوون ٣. داگیرسان ▬ ١. روزەدار بودن ٢. همراه داشتن ٣. افروختە شدن

پێبەپێی / pêbepêy/: ئاوەڵکار. هاوڕێ؛ هاڤڕێ؛ هامڕا ▬ همگام

پێبەتاڵ / pêbetał/: ئاوەڵناو. ١. پێڵاوی لە ئەندازە بەدەر گەورە ٢. لاقی زۆر پان و زل ▬ ١. کفش بسیار بزرگ ٢. پای بسیار بزرگ

پێبەدارە / pêbedare/: ناو. پێدارە؛ سەری خڕی ئێسکی ڕان و باسک ▬ سرِ نیمدایرەی استخوان ران و بازو

پێبەر١ / pêber/: ناو. بیبار؛ فلفلی گیا ▬ فلفل فرنگی

پێبەر٢: ئاوەڵناو. داگیرکەر ▬ مُتجاوز

پێبەروانە / pêberwane/: ناو. کێشکچی؛ زێرەڤان ▬ نگهبان

پێبەقنگە / pêbeqinge/: ☜ **سۆنەبناڤك**

پێبەقوونە / pêbeqûne/: ☜ **سۆنەبناڤك**

پێبەند / pêbend/: ☜ **پابەند**^{۲}

پێبەودم / pêbewidm/: ئاوەڵناو. خۆشقەدەم؛ پێوقەدەم ممبارەک 🇮🇷 خوش‌قدم

پێپاکی / pêpakî/: ☜ **پاکانە ـ۱**

پێپان / pêpan/: ئاوەڵناو. لنگمەتک؛ پازل 🇮🇷 پهن پا

پێپرژە / pêpirje/: ناو. چینە؛ کاری خۆڵ بڵاو کردنی مریشک بە لاق 🇮🇷 چینه کردن مرغ

پێپڕکە / pêpiřke/: ناو. کاری سم لە زەوی گیر دانی حەیوانی تووڕە 🇮🇷 کار سُم بر زمین کشیدن حیوان خشمگین

پێپشیلە / pêp(i)şîle/: ناو. چنگەپشیلە؛ گیایەکە لە پەنجەی پشیلە ئەکا 🇮🇷 گیاهی است

پێپلیک / pêp(i)lîk/: ☜ **پلیکان ـ۱**

پێپلیکان / pêp(i)lîkan/: ☜ **پلیکان ـ۱**

پێپلیکە / pêp(i)lîke/: ☜ **پلیکان ـ۱**

پێپلینک / pêp(i)lînk/: ☜ **پلیکان ـ۱**

پێپۆش / pêpoş/: ☜ **پێتاو ـ۱**

پێپۆشین / pêpoşîn/: ☜ **پۆشاندن**

پێپەتی / pêpetî/: ئاوەڵناو. پاپەتی: ۱. پێخاوس ‹سەپانێکی هەژاری پێپەتی و شڕ/ کە خاوەن غیرەتە وەک شێری مەیدان «قانع»› ۲. *[پلار]* بەرەڵڵا؛ گردە و گودە 🇮🇷 ۱. پابرهنه ۲. آسمان‌جُل

پێپەست / pêpest/: ئاوەڵناو. پێخوست؛ پامال؛ پێشێل؛ پاشێل ‹چەن ساڵ گوڵی هیوای ئێمە پێپەست بوو تاکوو پار/ هەر خوێنی لاوەکان بوو گوڵی ئاڵی نەوبەهار «پیرەمێرد»›. هەروەها: **پێپەست بوون؛ پێپەست کردن** 🇮🇷 پایمال

پێپەیژە / pêpeyje/: ☜ **پەیژە**

پێپیرۆز / pêpîroz/: ئاوەڵناو. *[مەجاز]* قەدەمخێر ‹خدری پێپیرۆز لە کوێیە بۆچی لێڵە ئاوی ژین؟/ خوێن لە پەلکی گوڵ دەچۆڕێ، بای بەهاران چوونە کوێ؟ «حەقیقی»› 🇮🇷 فرّخ‌پَی؛ مُبارک‌قدم

پێپیرۆزانە / pêpîrozane/: ناو. *[فەرهەنگی خەڵکی]* دیارییەک کە بە بۆنەی لە دایک بوونی کەسێکەوە دەدرێت ‹پێپیرۆزانەی کەس بۆ ناهێنێ/ هیچ کەس بە چاکە هەرگیز نایدوێنێ «قانع»› 🇮🇷 نوعی قدم مبارکی نوزاد

پێپیلکە / pêpîlke/: ☜ **پلیکان ـ۱**

پێ • پێ / pê pê/: ئاوەڵکار. وردە ـ وردە؛ هێدی ـ هێدی؛ جار لە دووی جار 🇮🇷 آرام ـ آرام؛ به تدریج

پێت^{۱} / pêt/: ناو. بڵێسە؛ گڕپە؛ گڕی ئاگر ‹برووسکا باتنێ دا دل د پێتێ سینە وێ وەر بوو/ کوو دێ بێتن تەبیتا دل د ناڤ وێ نار و پێتێدا «مەلای جزیری»› 🇮🇷 زبانه‌ی آتش

پێت^{۲}: پێرۆ. ← **هێتوپێت**

پێتاتە / pêtate/: ناو. پێتەتە؛ تەختەی ژێر پای جۆلا 🇮🇷 پای‌افزار بافنده

پێتاک / pêtak/: ناو. پوورەهەنگ 🇮🇷 انبوه زنبور عسل

پێتاو / pêtaw/: ناو. ۱. پێپۆش؛ پاتاوە؛ کاڵەوزەنگاڵ ‹جووتێ کڵاشی قایم لە پەڕۆ/ کاڵە و پێتاوی هەتاکوو ئەژنۆ «موفتی پێنجوێنی»› ۲. میراوی برینج 🇮🇷 ۱. پاتابه ۲. آبیار برنج

پێتاوە / pêtawe/: ☜ **پاتاوە ـ۲**

پێتخەت / pêtxet/: ☜ **پێتەخت**

پێتک / pêtik/: ☜ **پێتەک**^{۱}

پێتن / pêtin/: چاوگ. پێژان؛ نان کردن 🇮🇷 نان پُختن

پێتوکە / pêtûke/: ناو. گیایەکە دەکرێتە گزرە 🇮🇷 گیاهی که علف دام کنند

پێتون / pêtûn/: ناو. کالیسکە؛ فایتوون 🇮🇷 کالسکه

پێتەتە / pêtete/: ☜ **پێتاتە**

پێتەخت / pêtext/: ناو. پاتەخت؛ پایتەخت؛ پێتخەت؛ شاری شانشین 🇮🇷 پایتخت

پێتەزک / pêtezik/: ناو. بەفرەچاڵ؛ کونە بەفر ☰ برفچال طبیعی

پێتەک¹ / pêtek/: ناو. پێتک؛ باوانی؛ جیازی بووک کە ئەیباتە ماڵی زاوا ☰ جهیزیه

پێتەک²: ئاوەڵکار. کەمووسکەیەک ☰ کمی؛ اندکی

پێچ¹ / pêç/: ناو. فیچ: ١. بورغی؛ جەڕ؛ هەواڵی مۆرە؛ میلەیەکی لووڵ و گرنجدار بۆ بەستن، ڕاگرتن، یان ڕێکوپێک کردنی دوو یا چەند تیکە پێکەوە ‹پێچی ماشین› ٢. قەمچ؛ با؛ چام؛ خولی ڕێگا؛ چەرخی جادە ‹جۆگەی ئاوەکان تیایا قەتیس ماو/ هەر ئەڕۆن ناکەن پێچی شاخ تەواو «گۆران»› ٣. خول؛ سووڕ؛ لەف ‹قەمچ و پێچ› ٤. *[مەجاز]* فڕوفێڵ ‹ئەم کارە پێچێکی ها تیا!› ٥. سەرپێچ؛ سەروێن؛ مێزەر ‹لە دوورەوە چ نمایانە پێچ و سەرپێچت!/ چ زوو ئەگاتە دەماخم شەپۆلی بۆی خۆشت! «گۆران»› ☰ ١. پیچ، همنشین مُهره ٢. پیچ جاده ٣. پیچ و خَم ۴. مکر و حیله ۵. دستار

▣ **پێچ پیاهاتن**: ژان کردنی زگ لەپڕ و نەکاو ☰ به درد آمدن ناگهانی شکم

پێچ خواردن: باو خواردن ‹شەتاوان وەک مار لە دەشت پێچ ئەخۆن/ وەک سەوداکاران شێت و سەرەڕۆن! «پیرەمێرد»› ☰ پیچ خوردن

پێچ خواردنەوە: ١. گەڕانەوە؛ گەڕیانەوە؛ هەڵەوگەڕیان ٢. پێچ کردنەوە؛ لە ڕێگەیەک لادان بۆ لایەکی‌تر ☰ ١. برگشتن ٢. عوض کردن مسیر

پێچ دان: ١. بادان ٢. لووڵ دان ٣. سووڕ خواردن لە سەمادا ☰ ١. تاب داندن ٢. لوله کردن ٣. چرخیدن

پێچ دانەوە: گەڕانەوە؛ وەسووڕان ☰ بازگشتن

پێچ کردن: ١. بە پێچ قایم کردن ٢. ☜ **پێچ کردنەوە** ☰ ١. پیچاندن ٢. ☜ **پێچ کردنەوە**

پێچ کردنەوە: پێچ کردن: ١. با دانەوە لە ڕێگە ‹تا چاوی پێم کەوت، پێچی کردەوە و خۆی گوم کردا› ٢. *[کینایە]* بە دزییەوە کشانەوە؛ دووی بۆرە گرێ دان ☰ ١. عوض کردن مسیر ٢. جیم شدن

پێچ لێدان: ١. بە پێچ قایم کردن ٢. *[مەجاز]* فریودان؛ دەس بڕین ☰ ١. پیچ زدن ٢. نارو زدن

پێچ و کڵاو تێکەڵ بون: *[مەجاز]* تێکهەڵچوون ☰ دست به یقه شدن

پێچ²: ئاوەڵناو. ١. باوخواردوو ٢. *[مەجاز]* لار؛ فێڵباز ‹کابرا فرە پێچە، باوڕی پێ ناکەم› ☰ ١. پیچ و خم خورده ٢. مکّار

• **پێچ³**: پاشەوشە. ١. ـ پێچدەر ‹بارپێچ؛ دەس‌پێچ› ٢. ـ پێچەوە ‹سەروێن‌پێچ؛ فیشەک‌پێچ› ٣. ـ پێچراو ‹کاغەزپێچ؛ دەسماڵ‌پێچ› ☰ ١تا٣. ـ پیچ

پێ‌چاران / pêçaran/: چاوگ. بەڕێوە بردن؛ ئیدارە کردن ☰ اداره کردن

پێچاڤک / pêçavik/: ناو. کالانی چاو ☰ حدقه

پێچاڵ / pêçał/: ناو. قووڵکەی ژێر پای جۆڵا ‹لە پێچاڵی دڵان تاری وتارت جوان گرێ داوە/ سەنا بۆ سانیعی شەی ساز کرد ئەو ڕایەڵ و پۆیە «حەقیقی»› ☰ پاچال بافنده

پێچان / pêçan/: چاوگ. تێنەپەڕ. //پێچای؛ دەپێچێی؛ بپێچێ// ١. پێچران؛ پێچیان ٢. پێچاندن؛ پێچ دان؛ با دان؛ باو پێ دان ☰ ١. پیچ خوردن ٢. پیچ دادن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: پێچاو/ چاوگی نەرێنی: نەپێچان

پێچاندن / pêçandin/: چاوگ. تێپەڕ. //پێچاندت؛ دەپێچێنی؛ بپێچێنە// پێچانن؛ پێچنای: ١. پێچان؛ باو پێدان ٢. توند شەتەک دان و بەستن ☰ ١. پیچ دادن ٢. محکم بستن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەپێچاندن

پێچاندنەوە / pêçand(i)newe/: چاوگ. لووڵ

دان، وەک بۆ سفرە و کاغەز ▤ لولە کردن

پێچانن / pêçanin/: ☜ **پێچاندن**

پێچانەوە / pêçanewe/: چاوگ. تێپەڕ. //پێچاتەوە؛ دەپێچییەوە؛ بپێچەوە// ١. پێچاندنەوە ‹لاولاو کە بە شەو نەگەشێتەوە/ ڕۆژ ڕووی خۆی لە ڕۆژ نەپێچێتەوە «پیرەمێرد»› ٢. جەم و ئامادە کردن ‹خۆت پێچەوە با بڕۆین!› ٣. *[مەجاز]* لێ‌پرسینەوە و بەسەرکردنەوە ▤ ١. لولە کردن ٢. شال و کلاە کردن ٣. احوال پرسیدن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەپێچانەوە

پێچاو / pêçaw/: ئاوەڵناو. پێچیاو؛ پێچیاگ؛ پێچدراو؛ باوخواردوو ▤ پیچیدە

پێچاوپێچ / pêçawpêç/: ئاوەڵناو. پێچەلاوپێچ؛ پێچەلانپێچ؛ خوار و خێچ؛ باوداوی تێکەلاو ▤ پیچ‌درپیچ

پێچبادەر / pêçbader/: ☜ **پێچ‌گوشتی**

پێچ . پێچ١ / pêç pêç/: ئاوەڵناو. ١. پڕ لە پێچ ٢. زۆر خوار و خێچ ▤ ١. پرپیچ و خم ٢. کج و کولە

پێچ . پێچ٢: ئاوەڵکار. بە پێچاوپێچ ‹دووکەڵ لە لووتی وەک قەفی ڕەشمار/ پێچ ـ پێچ دێتە دەر لە سەر تا بە خوار «قانع»› ▤ پیچ‌درپیچ

پێچ‌پێچۆکە / pêçpêçoke/: ئاوەڵناو. پێچ‌پێچووکە: ١. پێچەڵپێچ؛ پێچاوپێچ ‹ئەو پێچ‌پێچۆکەی ڕێگەی خەراجیان/ ڕێچکەی فێلێکە بۆ ڕێوی دەوران «پیرەمێرد»› ٢. قیت و بەپێچ ▤ ١. پیچ‌درپیچ ٢. حلزونی

پێچ‌پێچووکە / pêçpêçûke/: ☜ **پێچ‌پێچۆکە**

پێچ‌خواردو / pêçx(i)wardû/: ئاوەڵناو. بادراو؛ گەڕ ـ گەڕ؛ پێچ‌دراو ▤ تاب‌خوردە

پێچ‌خۆر / pêçxor/: ☜ **پێچەر**٢ـ٢

پێچدار / pêçdar/: ☜ **بەپێچ**

پێچدراو / pêçd(i)raw/: ئاوەڵناو. بادراو؛ لوول‌دراو ▤ پیچ‌خوردە

پێچ‌دەر / pêçder/: ☜ **پێچەر**٢ـ١

پێ‌چرا / pêç(i)ra/: ناو. ١. ئامرازی لە دار یان گڵینە کە چرایان لە سەر دادەنا ٢. پاچرا؛ ئەو پارەیە لە قوماردا دەدرێ بە خاوەن قومارخانە ▤ ١. پاچراغ ٢. پولی کە طرفین قمار بە قمارخانەدار می‌پردازند

پێچران / pêçran/: چاوگ. تێنەپەڕ. نادیار. //پێچرای؛ دەپێچرێ؛ بپێچرێ// پێچان ▤ پیچ خوردن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: پێچراو/ چاوگی نەرێنی: نەپێچران

پێچرانەوە / pêçranewe/: چاوگ. تێنەپەڕ. نادیار. //پێچرایەوە؛ دەپێچرێیەوە؛ بپێچرێوە// ١. لوول‌دران لە ناو شتێکدا ٢. هەڵگیران؛ لابران ▤ ١. لولە شدن ٢. برچیدە شدن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: پێچراوەوە/ چاوگی نەرێنی: نەپێچرانەوە

پێچراو / pêçraw/: ئاوەڵناو. ١. باخواردوو ٢. لوول‌دراو ▤ ١. تابیدە ٢. حلقە شدە

پێچراوە / pêçrawe/: ئاوەڵناو. ١. لوول‌دراو لە ناو شتێکا ٢. هەڵگیراو؛ لابراو ▤ ١. نوردیدە در چیزی ٢. برچیدە شدە

پێچڕ / pêçir/: ئاوەڵناو. گیان‌سەخت ▤ جان‌سخت

پێچک / pêçik/: ناو. ١. گلۆلە بەنی خاوی هێشتا با نەدراو ٢. چەرخە عارەبە ٣. پاچەی ئاژەڵ ٤. پایەکورسی ▤ ١. خامەی تاب ندادە ٢. چرخ؛ ارادە ٣. پاچەی حیوان ۴. پایەی کرسی

پێچ‌کوشتی / pêçkuştî/: ناو. ☜ **پێچ‌گوشتی**

پێچکە / pêçke/: ناو. ١. منالی چکۆلە ٢. ئامرازێکی ئاسیاو ٣. چەرخی گاری و عەڕابە ٤. پایەی کورسی ‹پێچکە چوارە بە ژمارە «مەسەل»› ٥. سەرپۆشی تۆڕی ‹پێچکەی پشتە سەر لە سەر زولفی ڕەش/ با بجریوێنێ وەک ئەستێرەی گەش «گۆران»› ▤ ١. نوزاد ٢. ابزاری در آسیا ٣. چرخ ارادە

۴. پایەی کرسی ۵. روسری توری

پێچکەژلۆقە / pêçkej(i)loqe/: ناو. گیایەکی کوێستانییە ☰ گیاهی است

پێچکەسوێرە / pêçkes(i)wêre/: ناو. گیایەکی کوێستانییە وەک پیوازە و دەخورێ ☰ گیاهی است

پێچگوشتی / pêçguştî/: ناو. پێچ گوشی؛ پێچ کوشتی؛ پێچەر؛ پێچبادەر؛ پێچوادەر؛ بادەر؛ جەڕبادەر؛ ئامرازی پێچ دان ☰ پیچ گوشتی

پێچگوشی / pêçgûşî/: ☜ **پێچ گوشتی**

پێچن / pêçin/: ☜ **پێچە ـ۲**

پێچنای / pêçnay/: ☜ **پێچاندن**

پێچوادەر / pêçwader/: ☜ **پێچ گوشتی**

پێچوپا / pêç û pa/: ناو. ناڕاستی؛ گزوفز ‹خوا تۆبە لە پێچوپا!› ☰ ناراستی

پێچوپلۆچ^{1} / pêç û p(i)łoç/: ناو. حیلە و حەوالە ‹ئەو هەموو پێچوپلۆچە بە کوێ دەگا؟!› ☰ مکر؛ فریب

پێچوپلۆچ^{2}: ئاوەڵناو. ۱. خوار و خێچ ‹لەم خەتە پێچوپلۆچە سەر دەر ناکەم› ۲. ئاڵۆز؛ تێکەڵ ـ پێکەڵ ‹چەند لاپەڕەی پێچوپلۆچی نووسیوە، ناوی ناوە گوتار!› ☰ ۱. کج و کوله ۲. درهم ـ برهم

پێچوپەنا^{1} / pêç û pena/: ناو. جێگەی وەشاردنەوەی شتێ ☰ جای پنهان کردن چیزی

پێچوپەنا^{2}: ئاوەڵناو. بە ئاماژە و لێڵی (بۆ قسە) ‹قسەی پێچوپەنا بەسە، چت لە دڵدایە بە ڕاشکاوی دەریخە!› ☰ در لفافه

پێچوپەنا^{3}: ئاوەڵکار. زۆر بە ئاماژە و گۆمی ‹فرە پێچوپەنا قسە دەکا› ☰ در لفافه

پێچوقەمچ / pêç û qemç/: ناو. پێچی لە سەر یەک ☰ پیچواپیچ

پێچ و کڵاو / pêç û k(i)ław/: ناو. مێزەر؛ مێزەرە ☰ دستار

پێچ و مۆرە / pêç û more/: ناو. بورغی و بنەکە ☰ پیچ و مهره

پێچومێزەر / pêç û mêzer/: ناو. سەروپێچ؛ مێزەر ☰ دستار

پێچوێلەکە / pêç(i)wêleke/: ناو. پاکۆترە؛ پێمریشکە؛ گیایەکە دەخورێ ☰ گیاهی خوردنی

پێچۆک / pêçok/: ناو. ڕەوڕەوەی پێ گرتنی منداڵ ☰ رَورَوک کودک

پێچۆلەکە / pêçoleke/: ناو. پامەلووچک؛ پێچووک؛ گیایەکە وەک چنگی چێشکە دەچێ ☰ گیاهی است

پێچۆڵ / pêçoł/: ناو. ڕان؛ مێگەل ☰ گله

پێچووک / pêçûk/: ☜ **پێچۆلەکە**

پێچووکە / pêçûke/: ناو. بسکی سەر تەوێڵ ☰ زلف روی پیشانی

پێچوون / pêçûn/: چاوگ. ۱. کات بردن؛ خایاندن ‹سواری کەشتی بووین، نازانم چەند شەومان پێ چوو. بەربەیانێک بە ئەستەمبووڵدا تێپەڕین بەرەو لوبنان «هەژار، چێشتی مجێور»› ۲. خەجاڵەت کێشان ‹خەمت نەبێ، بە جنێوان پێناچێ! وەکوو خەلاتی بکەی، وایە!› ۳. کار تێکردن ‹بەو کارە نالەبارە کوڕەکەی کردبووی، زۆر پێچوو› ٤. لاواز بوون؛ کز بوون ‹کە لە بەند بەر بوو، زۆر پێچووبوو› ☰ ۱. زمان بردن ۲. خجالت کشیدن ۳. متأثر شدن ۴. تکیده شدن

پێچە / pêçe/: ناو. ۱. پەچە؛ ڕووبەندە ۲. نەرمیلێ؛ پێچن؛ پێچی؛ گیایەکی ئالیکی پایا بە بۆنێکی تیژ و ناخۆش، گەڵای ئەستوور و گۆشتنەوە کە بۆ دەرمان دەشێ ☰ ۱. روبندە ۲. سداب

پێچەر^{1} / pêçer/: ☜ **پێچ گوشتی**

پێچەر^{2}: ئاوەڵناو. ۱. پێچدەر؛ بادەر ۲. پێچخۆر ☰ ۱. پیچندە ۲. پیچ‌خورندە

پێ‌چەقێن / pêçeqên/: ناوەڵناو. سمنج؛ سەرەخەر؛ گەگر ▤ سِمج

پێ‌چەقێنی / pêçeqênî/: ناو. سەرەخەری؛ گەگری ▤ لجبازی

پێچەک / pêçek/: ناو. داری دووفلیقانە کە نچیری پێ لە کونی دەردێنن، تووکی بەر دەکەوێ، بای دەدەن و دەیکێشن ▤ چوب دوشاخه‌ای که شکار را با آن از سوراخ بیرون کشند

پێچەکولو / pêçekulû/: ناو. کلووی لۆکەی خاو ▤ آغنده

پێچەڵانپێچ / pêçełanpêç/: ☜ **پێچەڵپێچ**

پێچەڵاوپێچ / pêçeławpêç/: ☜ **پێچەڵپێچ**

پێچەڵپاچ / pêçełpaç/: ☜ **پێچەڵپێچ**

پێچەڵپێچ^1 / pêçełpêç/: ناوەڵناو. پێچەڵانپێچ؛ پێچەڵاوپێچ؛ پێچەڵپاچ: ١. لار؛ خوار و خێچ ٢. پێچاوپێچ؛ پێچەڵۆک؛ قیل‌قاج؛ خوارەوخوار؛ پڕ لە پێچ ٣. دژوار؛ سەخت ‹ئەم ڕووداوە زۆر پێچەڵپێچە و لێکدانەوەی زۆری دەوێ› ▤ ١. کج‌وکوله ٢. پرپیچ و خم ٣. پیچیده

پێچەڵپێچ^2: ناوەڵکار. لارەولار؛ پێچەڵانپێچ؛ پێچەڵاوپێچ؛ پێچەڵپاچ ‹پێچەڵپێچ بڕیمان› ▤ أریب

پێچەڵۆک / pêçełok/: ناوەڵناو. پێچەڵپێچ ▤ پرپیچ و خم

پێچەن / pêçen/: ناو. ١. تا باری لوولدراوی ڕەشماڵ ٢. داری ناو تا بار کە لە سەری لوول دەدەن ٣. داری گوریسی بار توند کردن ▤ ١. لنگه بار چادر ٢. چوبی که چادر را به دورش پیچند ٣. چوبی که بار را بدان محکم کنند

پێچەنە / pêçene/: ناو. دەس‌پێچەنە؛ دەسرازە ▤ قُنداق‌پیچ گهواره

پێچەوانە^1 / pêçewane/: ناوەڵناو. ١. دژ؛ بەرچەپ ‹ئاکاری لە کاری باش نەبانە/ سەرگەرمە بە کاری پێچەوانە «هەژار، مەم و زین»› ٢. بەراوەژوو؛ بەروپشت؛ پشت‌وڕوو؛ بە باری پێچەوانەدا ▤ ١. مخالف ٢. وارونه

پێچەوانە^2: ناوەڵکار. چەپەوانە؛ سەرەوخوار؛ بە شێوەی سەروبن ‹ژێرکراسەکەی پێچەوانە کردگەسە بەری!› ▤ وارونه

پێچەوانەی / pêçewaney/: ئامراز. بەرچەپ ▤ برخلافِ

- **پێچەوە** / -pêçewe/: پاشەوشە. وەپێچ ‹بارپێچەوە› ▤ - پیچ

پێچی^1 / pêçî/: ناو. ١. پەنجە؛ ناولەپ ٢. ☜ پێچە-٢ ▤ ١. پنجه ٢. ☜ **پێچە -٢**

- **پێچی**^{2}: پاشەوشە. ڕەوتی پێچانەوە ‹بارپێچی› ▤ - پیچی

پێچیاگ / pêçyag/: ☜ **پێچاو**

پێچیان / pêçyan/: چاوگ. پێچیای: ١. پێچان؛ باوخواردن ٢. سووڕ خواردن لە ڕەقسدا ▤ ١. پیچیدن ٢. چرخیدن در رقص

پێچیاو / pêçyaw/: ☜ **پێچاو**

پێچیای / pêçyay/: ☜ **پێچیان**

پێچیلە / pêçîle/: ناو. موورگەگیا؛ مووروەگیا ▤ گل لادن

پێ‌حاجیلە / pêĥacîle/: ناو. تۆلک؛ پەنیرۆک؛ پەپەچەورە ▤ پنیرک

پێ‌حەسان / pêĥesan/: چاوگ. هەست پێ کردن ▤ احساس کردن

پێخ / pêx/: ناو. ڕیپۆقی چاو ▤ ژَفَک؛ قی چشم

پێخام / pêxam/: ☜ **پەیام**

پێخاوس^1 / pêxawis/: ناوەڵناو. پێڕووت؛ بێ پێڵاو ‹منداڵەکانی پێخاوسن› ▤ پابرهنه

پێخاوس^2: ناوەڵکار. پێڕووت؛ بێ پێڵاو ‹پێخاوس کەوتینە ڕێ› ▤ پابرهنه

پێ‌خشکە / pêxişke/: ناوەڵکار. بزدم؛ پاچڕکێ؛

پێدزە 🇮🇷 پاورچین

پێخواس / pêx(i)was/: ئاوەڵناو. پێخاوس 🇮🇷 پابرهنه

پێخواسی / pêx(i)wasî/: ناو. خواسی؛ بێ پێڵاوی 🇮🇷 پابرهنگی

پێخوڕین / pêxuřîn/: چاوگ. پێنازین؛ پشت بە کەسێ بەستن 🇮🇷 نازیدن (به کسی)

پێخوس / pêxus/: ئاوەڵناو. پاشێل؛ پێخوست؛ بەرپێدراو؛ پێڕێخراو. هەروەها: **پێخوس بوون؛ پێخوس کردن** 🇮🇷 پایمال

پێخوست / pêxust/: ☜ **پێخوس**

پێخولە / pêxule/: ئاوەڵناو. نۆپێچکە؛ پێڕەوکە؛ تازە پا گرتوو 🇮🇷 نَوپا

پێخوەر / pêx(i)wer/: ☜ **پێخۆر**

پێخوێ / pêx(i)wê/: ناو. ١. ئەندازەی قوڕێکی سواغ ٢. پاخوا؛ کلۆشی بەر پای گاگێرە 🇮🇷 ١. مقدار کاهگل آماده برای یک بار اندودن ٢. خرمن در حال کوبیده شدن

پێخۆر / pêxor/: ناو. پێخوەر: ١. هەرچی بە نانەوە ئەیخۆن ‹ترێ پادشای هەموو میوانە/ هاوین پێخۆری هەموو میوانە «پیرەمێرد»› ٢. *[مەجاز]* کار و ڕەوتی دەس پێوە گرتن 🇮🇷 ١. نانخورش ٢. صرفه‌جویی

▣ **پێخۆر پێوە کردن**: بە نانی زۆرتر و خۆراکی کەمتر خۆ تێر کردن 🇮🇷 نان بیشتر و نانخورش کمتر مصرف کردن

پێخەسو / pêxesû/: ناو. پاخەسوو؛ پاخەسوور؛ پاوەوی؛ پاوەی؛ پاوەیوە؛ پۆرسپی؛ بەربووک؛ بەربوودی؛ بەربووری؛ بەربودی؛ بەربیک؛ بەربوو؛ بوکنی؛ بانبارگە؛ بزگێلە؛ سەرسپی؛ سەرجازی؛ ژنێ کە دەگەڵ بووکدا دەچێ بۆ ماڵی زاوا تا بووک بۆ چوونە پەردە ڕێنوێنی بکا و هەواڵی داوێن‌پاکیشی بێنێتەوە بۆ باوان ‹خوا مرادم با، باخم بەر بێنێ/ بۆ خۆم پێخەسوو، کوڕم ژن بێنێ «فولکلۆر»› 🇮🇷 ینگه

پێخەسولە / pêxesûle/: ناو. دەسکەگیایەک کە بۆ قایم کردنی گرێی شەغرە کەڵکی لێ وەردەگیرێ و دەدرێتە بەر قولفەی گرێکە، شل نەبێتەوە 🇮🇷 یک دسته گیاه که زیر گره بار می‌گذارند، شُل نشود

پێخەف / pêxef/: ناو. ١. سەرناز؛ نڤین؛ نوێن؛ دەستەنوێن؛ سەرەخەر؛ جێگەوبان؛ جاگە؛ جێوان؛ جل‌وجێوان؛ جل‌جێوان؛ جێوبات؛ یاگۆبان؛ بەستەک؛ متێل؛ ڕەختخاو؛ یەتاخ؛ یاتاخ؛ پڕتاڵ؛ پڕتان؛ سەرجەمی ئەو کەرەسانە کە بۆ خەوتنی ڕادەخەن (وەک: دۆشەک، لێفە؛ پەتوو، سەرین و...) ‹پێخەفی کەران، خۆڵەکەوەیە «مەسەل»› ٢. سەرپۆشی خەوتوو 🇮🇷 ١. رختخواب ٢. رواندار

پێخەم[1] / pêxem/: ناو. ١. ☜ **پەیام** ٢. پەیامی ئاسمانی 🇮🇷 ١. ☜ **پەیام** ٢. وحی

پێخەم[2]: ئاوەڵناو. پابەند؛ دەربەن؛ دەربەست 🇮🇷 مُقید

پێخەمبەر / pêxember/: ☜ **پەیامبەر ـ١**

پێخەنین / pêxenîn/: چاوگ. پێکەنین؛ خەنین؛ کەنین 🇮🇷 خندیدن

پێدا[1] / pêda/: ئامراز. پێیدا؛ بە ئەو دا ‹مەوج مەدۆ زوهوور نوور حەق تێدا/ هەر ڕەگ مەشعەڵێ مەویەرۆ پێدا «مەولەوی»› 🇮🇷 بر او

پێدا ـ[2]: پێشگر. بە شتێ، کەسێ یان دیاردەیەکدا 🇮🇷 به/ بر چیزی، کسی یا پدیده‌ای

پێدابران
پێدابردن
پێداچزان
پێداچوون
پێداچەقان
پێدادان
پێدادروون
پێداراگەیاندن
پێداساوین
پێداکران
پێداکردن
پێداکێشان
پێداگرتن
پێداگەیاندن
پێداگیران
پێدالەقاندن
پێدامالین
پێدانان
پێدانووسان
پێدانووساندن
پێداهاتن

پێداهاتنەوە
پێداهەڵپژان
پێداهەڵپەساردن
پێداهەڵچەقین
پێداهەڵخستن
پێداهەڵخوشان
پێداهەڵخوێندن
پێداهەڵدان
پێداهەڵشاخان
پێداهەڵکاڵان
پێداهەڵکردن
پێداهەڵگوتن
پێداهەڵگەڕان
پێداهەڵمیزتن
پێداهەڵنان
پێداهەڵنیشتن
پێداهەڵواسین
پێداهێنان

پێدابردن / pêdabirdin/: چاوگ. پیابردن: ١. تێنان؛ تێهەڵچەقان؛ دە ناو نان ٢. بە ڕێگایەکدا بردن ▤ ١. در چیزی فرو بردن ٢. از مسیری عبور دادن

پێدا . پێدا / pêda pêda/: ئاوەڵکار. پەیتا-پەیتا ▤ پی‌درپی

پێداچزان / pêdaç(i)zan/: چاوگ. پیاچزان؛ گەرم و داغ وە لەش یان شتێ کەوتن ▤ شیئ داغ بر بدن یا چیزی افتادن

پێداچزاندن / pêdaç(i)zandin/: چاوگ. پیاچزاندن؛ پیاچزانن؛ پێداچزانن؛ داغ بە لەش یان شتێکەوە نان ▤ شیئ داغ بر بدن یا چیزی نهادن

پێداچزانن / pêdaç(i)zanin/: ☜ **پێداچزاندن**

پێداچوون / pêdaçûn/: چاوگ. پیاچوون: ١. بە شوێنێکدا ڕۆیشتن ٢. *[مەجاز]* لە سەر قسە ڕۆیشتن ٣. تێوەچوون؛ بە شتێکدا چوون ▤ ١. از جایی عبور کردن ٢. کش دادن ٣. در چیزی فرو رفتن

پێداچوونەوە / pêdaçûnewe/: چاوگ. پیاچوونەوە: ١. گەڕانەوە بە شوێنێکا ٢. *[مەجاز]* چاو پێداخشاندن؛ تەماشا کردنەوەی سەرلەبەری نووسراوەیەک و ورد بوونەوە لە سەر باسە گرینگەکانی ٣. *[مەجاز]* لە سەر قسە ڕۆیشتن ▤ ١. دوباره گذر کردن از جایی ٢. بازخواندن ٣. سخن را کش دادن

پێداچەقان / pêdaçeqan/: چاوگ. تێهەڵچوون؛ تێهەڵچەقان ▤ خلیدن

پێداچەقاندن / pêdaçeqandin/: چاوگ. پیاچەقاندن؛ تێڕۆ کردن؛ تێبردن؛ دەناورۆ کردن؛ بردنە ناو ▤ فرو کردن

پێداخستن / pêdaxistin/: چاوگ. بە سەردا دان؛ داپۆشین ▤ بر روی چیزی/ کسی انداختن؛ پوشاندن

پێداخشاندن / pêdax(i)şandin/: ڕێ خشاندن ▤ ساییدن بر چیزی

پێدادان / pêdadan/: چاوگ. پیادان: ١. بە سەر هەڵکێشانی لێفە و پێخەف ٢. داپۆشین ٣. لە سەر و گوێلاک دان ٤. هێرش کردن ٥. تێوەردان؛ ئاو یان تراوی تر دە دەفر گەڕاندن بۆ خاوێنی ▤ ١. بر سر کشیدن ٢. پوشاندن ٣. توسری زدن ۴. هجوم بردن ۵. آب یا مایعی را در ظرف گرداندن

پێدادڕوون / pêdad(i)rûn/: چاوگ. پیادوورین؛ بە سەردا دوورین ▤ بر چیزی دوختن

پێدارە / pêdare/: ناو. پێبەدارە؛ سەری خڕی ئێسکی ڕان و باسک ▤ سرِ گردِ استخوان ران و بازو

پێداڕاگەیاندن / pêdařageyandin/: چاوگ. پیاڕاگەیاندن؛ بە گوێدا دانی خەبەر و فەرمان ▤ خبر رساندن

پێداڕوو / pêdařû/: ناو. پنجی پینەی دێزە و گۆزە ▤ وصلەی ظروف گلی

پێداساویاو / pêdasawyaw/: ئاوەڵناو. ماڵراو؛ ماڵیاو؛ ماڵێوراو ▤ سابیده شده بر

پێداساوین / pêdasawîn/: چاوگ. پیاساوین؛ ڕێخستن؛ سوونەوەی شتێک بە شتێکدا ▤ بر روی چیزی ساییدن

پێداڤ / pêdav/: ناو. تەڵە؛ داو ▤ دام

پێداکردن / pêdakirdin/: چاوگ. پیاکردن: ١. بە سەردا کردن ٢. تێنان؛ چەقاندن؛ دە ناو نان ٣. فڕ کردن ▤ ١. پاشیدن ٢. فرو بردن ٣. سرکشیدن

پێداکێشان / pêdakêşan/: چاوگ. پیاکێشان: ١.

لێدانی توند بە دار و ... ۲. بە زۆر دە ناو نـان ۳. بە سەردا دان 🇮🇷 ۱. محکم زدن با چوب و ... ۲. بـە زور لای چیزی گذاشتن ۳. بر سر کشیدن

پێداگر / pêdagir/: ئاوەڵناو. سوور 🇮🇷 مُصر

پێداگرتن / pêdagirtin/: چاوگ. پیاگرتن؛ داپۆشین 🇮🇷 روی چیزی را پوشیدن

پێداگری / pêdagirî/: ناو. جەخت؛ کوت 🇮🇷 پافشاری

پێداگەڕان / pêdageřan/: چاوگ. ۱. پشکنین؛ پشکوین؛ پشکاندن ۲. هەر جارەی لە ئەندامێکدا دەرکەوتن (ژان) ‹لـە هەوەڵـی بـەهارەوە ئـەو ژانـە پێمدا دەگەڕێ› 🇮🇷 ۱. کاویدن؛ تفتیش کردن ۲. هـر بار در یک اندام رخنە کردن (درد)

پێداگەیاندن / pêdageyandin/: چاوگ. پیاگەیاندن؛ دابەش کردنی وا کە هـەموو بـەریان بکەوێ 🇮🇷 به همه رساندن

پێداگیران / pêdagîran/: چاوگ. پیاگیران؛ بـە دەورە داگیران 🇮🇷 اطراف چیزی پوشیده شدن

پێدالەقان / pêdaleqan/: چاوگ. هەڵواسین بـە شتێکەوە 🇮🇷 آویختن

پێدالەقاندن / pêdaleqandin/: چاوگ. هەڵاوەساندن بە شتێکا 🇮🇷 آویزان کردن

پێدامالین / pêdamalîn/: چاوگ. پیامالین: ۱. پێداساوین ۲. لێ‌دان 🇮🇷 ۱. بـر چیزی سایيدن ۲. زدن

پـێدان / pêdan/: چاوگ. ۱. دان؛ داین ۲. بەخشین 🇮🇷 ۱. دادن ۲. بخشیدن

پێدانان / pêdanan/: چاوگ. پیانان؛ لە سەر دانان 🇮🇷 نهادن

پێدانوسان / pêdanûsan/: چاوگ. پیانووسان؛ پێوە لکان 🇮🇷 به چیزی چسبیدن

پێدانوساندن / pêdanûsandin/: چاوگ. پیانووساندن؛ پێوە لکاندن 🇮🇷 به چیزی چسباندن

پێداو^{1} / pêdaw/: ☜ **پاداو**

▪ **پێداو**^{2}: پاشەوشە. ـ پێ بەخشیو ‹خواپێداو› 🇮🇷 بـه او داده شده

پێداویست / pêdawîst/: ئاوەڵناو. پێویست؛ لازم ‹بۆ پێکهاتنی ئەم ئاواتەش شنگڵێکی پێداویست بـوو لە خۆ بدرێ و کارێک بکرێ هەژار بـە بێچارەخـوران نەخورێ «هەژار، *بۆ کوردستان*»› 🇮🇷 لازم

پێداویستی / pêdawîstî/: ناو. پێدڤی؛ پێدڤیاتی؛ کەمایەسی؛ حەوجە؛ ئاتاجی؛ نیاز ‹نرخی شتی زۆر پێداویستی ژیان، وەک نان و پێخـۆرێ کـە لـە ماڵ دروست بکـرێ، هـەرزان و شـتی زۆر ناپێداویست و دەولەمەندانە، لەو پەڕی گرانیدا بوو «هەژار، *چێشتی مجێور*»› 🇮🇷 نیاز

پێداهاتن / pêdahatin/: چاوگ. پیاهاتن: ۱. بـە شتێکدا بوورین ۲. بە لەشدا بوورین ۳. بە تێـر و تەسەلی باس کردن ٤. زۆر پێوە خەریک بوون 🇮🇷 ۱. بر روی چیزی گذشتن ۲. تیر کشیدن ۳. به تفصیل گفتن ۴. روی کاری وقت گذاشتن

پێداهاتنەوە / pêdahat(i)newe/: چاوگ. پیاهاتنەوە: ۱. دیسـان چـوون بـە شـوێنێکدا ۲. جارێکی تر سەرلەبەر دیتنەوە و بە وردی ڕوانـین 🇮🇷 ۱. دوباره گذشتن از جایی ۲. بازنگری کردن

پێداهانین / pêdahanîn/: ☜ **پێداهێنان**

پێداهەڵپژان / pêdahełp(i)jan/: چاوگ. پیاهەڵپژان: ۱. شتی تراو پێـدا پـژان ۲. *[مەجاز]* گەڕ تێ‌هاڵان؛ شەڕ پێ فرۆشران 🇮🇷 ۱. مـایعی بـر کسی/ چیزی پاشیده شدن ۲. گرفتار شدن

پێداهەڵپژاندن / pêdahełp(i)jandin/: چاوگ. پیاهەڵپژاندن: ۱. ئاو یان شتی شل بە کەسێکدا کـردن ۲. *[مـەجاز]* شـەڕ پـێ‌فرۆشـتن؛ گـەڕ تێ‌هاڵاندن 🇮🇷 ۱. مـایعی را بـر سـر کسـی/ چیـزی پاشیدن ۲. گرفتار کردن

پێداهەڵپەساردن / pêdahełpesardin/: چاوگ.

پیاهەڵپەساردن؛ پاڵ دانی شتێ بە شتێکەوە 🇮🇷 تکیه دادن چیزی به چیز دیگر

پێداهەڵچوون / pêdahełçûn/: چاوگ. پیاهەڵچوون؛ بە شتی دژواردا سەر کەوتن؛ بە دار و شاخی سەختا هەڵچوون 🇮🇷 از درخت/ صخره بالا رفتن

پێداهەڵچەقان / pêdahełçeqan/: چاوگ. پیاهەڵچەقین؛ پێداهەڵچەقین؛ تێڕۆچوون؛ دڕوو یا تەلاش یان بزمار تێچەقین 🇮🇷 در چیزی خلیدن

پێداهەڵچەقین / pêdahełçeqîn/: ☜ **پێداهەڵچەقان**

پێداهەڵخوشان / pêdahełxuşan/: چاوگ. پیاهەڵخوشین؛ پێداهەڵخوشین؛ پێداهەڵشاخین؛ بەربینگ پێگرتن و کێشە تێهاڵاندن 🇮🇷 گریبان کسی را گرفتن و با او ستیزه کردن

پێداهەڵخوشین / pêdahełxuşîn/: ☜ **پێداهەڵخوشان**

پێداهەڵخوێندن / pêdahełx(i)wêndin/: چاوگ. پیاهەڵخوێندن؛ پشتەملە گوتن؛ خراپ گوتن دەربارەی کەسێ 🇮🇷 غیبت کردن

پێداهەڵدان / pêdahełdan/: چاوگ. پیاهەڵدان؛ پێ هەڵگوتن؛ بە باڵادا گوتن؛ تاریف کردن ‹لە پاشەملە خراپەی دەڵێ و لە ڕووبەڕوو پێدا هەڵدەدا!› 🇮🇷 تعریف و تمجید کردن

پێداهەڵڕوانین / pêdahełř(i)wanîn/: چاوگ. تێهەڵڕوانین؛ لە خوارەوە بۆ سەرەوە تماشای شتێ کردن ‹لە کونی دەرگاوە، پێیدا هەڵدەڕوانن› 🇮🇷 چیزی را از پایین نگاه کردن

پێداهەڵشاخان / pêdahełşaxan/: چاوگ. پیاهەڵشاخان؛ پیاهەڵشاخین؛ پێداهەڵشاخین؛ ڕووبەڕوو بە گژدا چوون ‹دایکم بە دیلکی پڕەوە، پێمدا هەڵشاخی› 🇮🇷 رودررو به کسی دشنام دادن

پێداهەڵشاخین / pêdahełşaxîn/: ☜ **پێداهەڵشاخان**

پێداهەڵکاڵان / pêdahełkałan/: چاوگ. پیاهەڵکاڵان؛ پیاهەڵکاڵین؛ ئێرەیی بە کەسێ بردن و قسەی پێ کردن 🇮🇷 حسودانه غیبت کردن

پێداهەڵگوتن / pêdahełgutin/: چاوگ. پیاهەڵگوتن 🇮🇷 تعریف و تمجید کردن

پێداهەڵگەڕان / pêdahełgeřan/: چاوگ. پیاهەڵگەڕان؛ پێهەڵگەڕان؛ بەرەوژوورە چوون ‹بە کێودا هەڵگەڕان› 🇮🇷 صعود کردن

پێداهەڵمیزتن / pêdahełmîztin/: چاوگ. پیاهەڵمێزان؛ پیاهەڵمێزتن؛ پیاهەڵمێزین؛ پێهەڵمیزتن؛ پێهەڵمیزین؛ بە سەردا مێزتن؛ لە باڵاوە میز بە شتێکدا کردن 🇮🇷 بر چیزی شاشیدن

پێداهەڵنان / pêdahełnan/: چاوگ. پیاهەڵنان؛ پیاهەڵپەساردن 🇮🇷 تکیه دادن بر چیزی

پێداهەڵواسین / pêdahełwasîn/: چاوگ. پیاهەڵواسین؛ دالەقاندن بە شتێکدا 🇮🇷 به/ بر چیزی آویختن

پێداهێنان / pêdahênan/: چاوگ. پیاهاوردن؛ پیاهانین؛ پیاهێنان؛ پێداهانین: ۱. پێداساوین ۲. خستنی چادر بۆ بار کردن 🇮🇷 ۱. بر چیزی ساییدن ۲. انداختن خیمه به منظور عزیمت

پێدرکاندن / pêdirkandin/: چاوگ. قسە دەرهێنان؛ قسە دەرکێشان 🇮🇷 حرف از زیر زبان کشیدن

پێدرێژی / pêd(i)rêjî/: ناو. چۆنیەتی لە ئەندازەی خۆ دەرچوون 🇮🇷 حالت از حد خود تجاوز کردن

پێدزکێ / pêdizkê/: ☜ **پێدزە**

پێدزە / pêd(i)ze/: ئاوەڵکار. پێدزکێ؛ پێدزەکێ؛ پێخشکە؛ خۆ کشاندنەوەی کەم-کەم 🇮🇷 پاورچین

⊡ **پێدزە کردن:** دزە کردن؛ باریکەو بوون؛ فیزماڵک دان ☰ جیم شدن

پێدزەکێ / pêd(i)zekê/: ☜ **پێدزە**

پێدڤی / pêd(i)vî/: ☜ **پێداویستی**

پێدڤیاتی / pêdiv(i)yatî/: ☜ **پێداویستی**

پێدەشت / pêdeşt/: ناو. دەشتایی بن چیا ‹گەلان ئاوا بوون گەیشتنە سەر کەل/ ئێمەش لە پێدەشت وەک حەیوانی شەل «موفتی پێنجوێنی»› ☰ دامنەی کوه

پێدەڤی / pêdevî/: ئاوەڵناو. پێویست؛ پێداویست ☰ ضروری

پێر١ / pêr/: ناو. پێری؛ پێڕێ؛ پێرەکە؛ دوو ڕۆژ پێش؛ ڕۆژی بەر لە دوێکە ☰ پریروز

پێر٢: ئاوەڵکار. پێری؛ پێڕێ؛ پێرەکە؛ لە ڕۆژی بەر لە دوێکەدا ☰ پریروز

پێرار١ / pêrar/: ناو. پێرارەکە؛ پێرارساڵ؛ دوو ساڵ پێش ‹هەموو ڕۆژێ لە تاو هیجرانی ئەمساڵ/ تەمەننای مردنی پێرارە بێ تۆ «نالی»› ☰ پیرارسال

پێرار٢: ئاوەڵکار. پێرارەکە؛ پێرارساڵ؛ لە دوو ساڵ پێشدا ‹پێرار هاتمەوە› ☰ پیرارسال

پێرارساڵ / pêrarsał/: ☜ **پێرار**

پێرارەکە / pêrareke/: ☜ **پێرار**

پێران / pêran/: ناو. دووشاخە؛ قاس؛ بوغمە؛ بەغمە؛ وەناق؛ وناخ؛ نەخۆشییەکی گیرۆیە لە جۆرێ باسیل سەر هەڵدەدا و تۆژاڵێکی نووستەک لە سەر گەروو، قوڕقوڕانچک و بڕێجار چاو و شەرمی ژن دروست دەکا ☰ خُناق

پێرایی / pêrayî/: ئامراز. غاڵبە؛ زۆرینەی؛ زۆربەی ☰ اکثریت

پێرست / pêrist/: ناو. پێڕست؛ پێڕس؛ فیهرست؛ فێرست: ١. نووسراوەیێ بریتی لە زانیاری تایبەت لەمەڕ بەش و ئەندامانی کۆمەڵێکەوە ‹پێرستی ناو› ٢. نووسراوەیێ کە کتێب و بلاڤۆکی شوێن یان بابەتێکی تێدا هاتووە ‹پێرستی کتێبگەلی ژینناسی› ☰ ١و٢. فهرست

پێرک / pêrik/: ناو. گۆماوی خۆڕست لە چیادا ☰ دریاچەی طبیعی در دل کوه

پێرگین / pêrgîn/: ناو. ملاقات؛ دیدار؛ دیمانە ☰ مُلاقات

پێروو / pêrû/: ناو. پیرۆ: ١. ئەستێرەی کۆ؛ پێور؛ پەروین؛ سوورەییا؛ ئەستێرە شەشانەکەی ئاسمان ‹گەلاوێژی هەڵاتووی/ پێرووی یا نە تەرازووی «عەونی»› ٢. مێروویەکە چاوی ئاژەڵ کوێر دەکا ٣. منالی پێ گرتووی فێرە ڕۆیشتن ☰ ١. ستارەی پروین ٢. حشرەای کە چشم دام را کور می‌کند ٣. بچەی سرپا افتادە

پێرەشەو١ / pêreşew/: ناو. پێریێشەو؛ دوو شەو پێش ‹پێرەشەو زۆر خۆش بوو› ☰ پریشب

پێرەشەو٢: ئاوەڵکار. پێریێشەو؛ لە دوو شەو پێشدا ‹پێرەشەو هێنایان› ☰ پریشب

پێرەکە / pêreke/: ☜ **پێر**

پێرێ / pêrê/: ☜ **پێر**

پێرێشەو / pêrêşew/: ☜ **پێرەشەو**

پێڕا / pêřa/: ئامراز. وێڕا؛ وەل؛ لەیەل؛ دەگەڵ؛ لەگەڵ ‹پێڕای ڕێز و سڵاو ...› ☰ همراه با

پێڕاگەیشتن / pêřageyiştin/: سەر کردن؛ لا لێ کردنەوە ☰ رسیدگی کردن

پێڕاگەیشتوو / pêřageyiştû/: ئاوەڵناو. ڕەسا؛ پێ گەیشتوو؛ پڕاوپڕ ☰ رسیدە؛ کفایت‌کردە

پێڕس / pêřis/: ☜ **پێرست**

پێڕست / pêřist/: ☜ **پێرست**

پێڕک / pêřik/: ناو. هەرزاڵ؛ جێگەی کەلوپەل لە سەر دانان لە ڕەشماڵدا ☰ جایی سکومانند در چادر

پێڕۆ١ / pêřo/: ناو. کولەی هێشتا باڵ لێ دەرنەهاتوو ☰ ملخ بال درنیاوردە

پێڕۆ٢: ئاوەڵناو. پێڕەو: ١. نەفڕ (پەلەوەر) ٢. *[ڕێڕەمان]*

تایبەتمەندی وشەیێ کە بە تەنیا ناچێتە کار و دەکەوێتەوە پاشەوەی وشەیەکی ترەوە ☰ ١. ویژگی پرندەای کە پرواز نکند ٢. تابع

پێڕووت / pêřût/: ئاوەڵناو. پێخاوس؛ بێ‌پێلاو ☰ پابرهنه

پیَڕەش / pêřeş/: ☜ **قاپڕەش ـ٢**

پێڕەو^{1} / pêřew/: ناو. ١. قانوون و بەرنامەی کۆمەڵ ‹لە عیراقا و بە قانوون و پێڕەو عیراقی/ کوردێک گیرا و بەند و زنجیر کرایە لاقی «گۆران»› ٢. شوێنی پیادە لە شەقامدا ☰ ١. برنامە ٢. پیادەرو خیابان

پێڕەو^{2}: ئاوەڵناو. پێڕۆ: ١. نەفڕ (پەلەوەر) ٢. بە پێ؛ بێ ئامرازی گۆزانەوە ☰ ١. ویژگی پرندەای کە پرواز نکند ٢. پیادە

پێڕەوکە / pêřewke/: ناو. پاڕەوکە؛ منالی پێ‌گرتوو ☰ بچەی سر پا افتادە

پێڕەوگە / pêřewge/: ☜ **پیادەڕۆ**

پیَڕێ / pêřê/: ☜ **پیادەڕێ**

پیَڕێخراو / pêřêx(i)raw/: ئاوەڵناو. پێخوس؛ پاشێل ☰ پایمال

پێز / pêz/: ناو. ١. کێش و هێز ٢. ماک و ڕەگەز ٣. مەڕ؛ پەز ☰ ١. کش و تاب ٢. اصل و مادە ٣. گوسفند

پێزان / pêzan/: ئاوەڵناو. بەئەمەگ؛ چاکە لە بەرچاو ☰ باوفا

پیَزانین / pêzanîn/: چاوگ. ١. چاکە لە بەرچاو بوون ‹حەققی ئیخلاسە، بەجێ هێنانی ئادابی خولووس/ پیَ‌بزانێ یا نەزانێ، من بە دڵ یادی دەکەم «مەحوی»› ٢. ئاگادار بوونەوە لە شتی نهێنی ☰ ١. قدرشناس بودن ٢. اطلاع یافتن

پێزە^{1} / pêze/: ناو. ماک و ڕەگەز ☰ اصل و مادە

پێزە^{2}: ئاوەڵناو. پیچ؛ کەم؛ هندک ☰ اندک

پێزی / pêzî/: ناو. بێزە؛ منالی ناوسک؛ تۆڵ؛ پیزە؛ پس؛ پز ☰ جنین

• پێژ / pêj-/: پاشەوشە. ١. ـ لێنەر ‹ئاشپێژ› ٢. ـ داڕێژ ‹خشت‌پێژ› ٣. ـ برژێن ‹نان‌پێژ› ☰ ١تا٣. ـ پَز

پێژان / pêjan/: چاوگ. پێژتن: ١. لە بەر تاو یان ئاگر لێنان و برژاندن ‹نان پێژان› ٢. پژاندن؛ بلاو کردنەوە ‹ئەگەر وەک باوکە حەسرەتدیدەکەت زەهرت بچێژایە/ زەمان گەردی ئەمەلتی گشت بە دەم باوە بپێژایە «گۆران»› ٣. داڕشتن؛ داڕژتن ‹تەپاڵە پێژان؛ خشت پێژان› ☰ ١. پُختن ٢. پاشیدن ٣. ساختن (بیشتر در قالب)

پێژاندن / pêjandin/: چاوگ. پێژانن؛ خستنە بەر تاو یان ئاگر ☰ پُختن

پێژانن / pêjanin/: ☜ **پێژاندن**

پێژتن / pêjtin/: ☜ **پێژان**

پێژران / pêjran/: چاوگ. پچیای؛ پچیەی؛ کران (نان) ☰ پُختە شدن (نان)

پێژک / pêjik/: ناو. مێورە؛ لکە ڕەزی بڕاوی وشک ☰ شاخەی هرس شدەی تاک

پێژگ / pêjig/: ناو. پیفۆک؛ گیایەکە بنەکەی دەخورێ ☰ گیاهی با ریشەی خوراکی

پێژن / pêjin/: ناو. ١. جووڵە؛ تەکان ٢. دەنگی شتی نادیار ٣. زایەڵە؛ گومنی؛ دۆخی دەنگ دانەوە ☰ ١. حرکت؛ تکان ٢. صدای چیزی کە پیدا نیست ٣. پژواک

پێژەک^{1} / pêjek/: ناو. ١. خونچە؛ غونچەی گوڵ ٢. چرۆ؛ چووزەرە؛ لکی تازە و ناسکی دار و گیا ☰ ١. غُنچە ٢. جوانە

پێژەک^{2}: ئاوەڵناو. ١. زیاد لە ئەندازەی ئاسایی ٢. نائاسایی وا کە ئەندامی زیادەی هەبێ، وەک شەش قامک ☰ ١. بیش از حد طبیعی ٢. غیرطبیعی با اندام اضافە

پێژەن / pêjen/: ناو. دەنووکە؛ زەخمە؛ لەتەیەکی

ناسک لە ئێسک، پلاستیک، چێو یان کانزا کە سازی ژێداری پێ ئەژەنن ▤ زخمە؛ مضراب

پێژەوان / pêjewan/: ☜ **پەژیوان**

پێژی / pêjî/: ناو. مەعاش؛ بژیو؛ پیوار ▤ معاش

پێژیوان / pêjîwan/: ☜ **پەشیمان**

پێس / pês/: ناو. ١. ☜ **پێست** ٢. ئاهۆ؛ پەتا؛ نەخۆشی گیرۆ ▤ ١. ☜ **پێست** ٢. واگیر

پێسازان / pêsazan/: ☜ **پێ‌کەوتن ـ١**

پێسپاردن / pês(i)pardin/: چاوگ. ١. بە ئەمانەت دانی شتێ بە کەسێ ٢. ڕاسپاردن ٣. ئامۆژگاری کردن ▤ ١. به امانت گذاشتن ٢. توصیه کردن ٣. نصیحت کردن

پێسپێری / pês(i)pêrî/: ناو. ڕاسپارە؛ قەوینتی ▤ سفارش

پێست / pêst/: ناو. پێس؛ پۆس؛ پۆست؛ پووس؛ پویست؛ تۆک؛ توێخ؛ تۆخ؛ تفر: ١. مرت؛ قولاخ؛ کەوڵ؛ کەڤڵ؛ کەوڕ؛ دۆلگ؛ دەرەکی‌ترین بەشی جەستەی مرۆڤ و گیانداران ‹پێستی دەست› ٢. توێکڵ؛ تۆکڵ؛ تێکوڵ؛ تۆخڵ؛ تێخۆڵ؛ توێخڵ؛ تۆشڵ؛ دەرەکی‌ترین بەشی ڕووەک ‹پێستی خەیار› ٣. تۆکڵ؛ بەشی دەرەوەی هێلکەی گیانەوەران و ناوکەی ڕووەکان ‹پێستی هێلکە› ▤ ١تا٣. پوست

پێستڕەش / pêstřeş/: ناو. قول؛ ڕەش‌پێست ▤ سیاەپوست

پێستە / pêste/: ناو. کەوڵی حەیوانات ▤ پوست حیوانات

⊡ **پێستە خۆش/ خۆشە کردن**: پێستە لە دەباغ دان ▤ دباغی کردن پوست

پێستەخۆشکەر / pêstexoşker/: ناو. دەباغ. هەروەها: **پێستەخۆشکەری** ▤ دباغ

پێسڕ / pêsiř/: ناو. پاکەر؛ ئامێری سڕین و پاک کردنەوە ▤ پاک‌کُن

پێسوک / pêsûk/: ئاوەڵناو. *[مەجاز]* چاپک؛ چالاک؛ گورج و گۆڵ ▤ چست و چالاک

پێسە^{١} / pêse/: ناو. پێستە ▤ پوستەی حیوانات

پێسە^{٢}: ئاوەڵناو. ئاوا؛ ئاوها ‹کاری پێسە خاسا، ئاننە وێت ئەماننی› ▤ چنین

پێسە^{٣}: ئاوەڵکار. وەسا؛ ئاوەها ‹ئی هەرمانێ پێسە مەلۆ ڕاڤە› ▤ این طور

پێسە^{٤}: جێناو. وا؛ ئاوا ‹فیدای دووریت بام پێسەش کەردەن پێم/ سوەیل مایەی ڕەنگ هۆرمەگێرۆ جێم «بێسارانی»› ▤ چنین

پێسە^{٥}: ئامراز. پێسەو؛ وەک؛ چوون ‹پێسە هەوروو ڤەهاری هەرسی پەرزنێرە› ▤ چون؛ مانند

پێسەلماندن / pêselmandin/: چاوگ. وەها تێگەیاندنێ کە هیچی تێدا نەمێنێتەوە ▤ مُجاب کردن

پێسەو / pêsew/: ☜ **پێسە**^{٥}

پێسیر / pêsîr/: ناو. پێسێر؛ یەخە؛ بەرۆک ▤ گریبان

پێسیرە / pêsîre/: ناو. بەرسیلە؛ قۆرە ▤ غورە

پێسێر / pêsêr/: ☜ **پێسیر**

پێش^{١} / pêş/: ناو. بەر ‹پێشی کاروان لە پاشی کاروان ئاگادار نییە «مەسەل»› ▤ جلو

پێش^{٢}: ئاوەڵناو. پێشتر لە هەموو؛ پێشوو ‹ددانی پێش› ▤ پیشین

پێش^{٣}: ئاوەڵکار. پێشەوە ‹هێنایە پێش› ▤ جلو

⊡ **پێش خستن**: ١. بەرەو پێش بردن؛ پەرە پێ دان ٢. خستنە پێشەوە؛ لە دواوە ڕۆیین بۆ ڕێز لێنان ▤ ١. ترقی دادن ٢. جلو انداختن

پێش خۆ دان: مرۆ یا ئاژەڵ خستنە بەر خۆ ‹پێش خۆم دان و بردمنەوە› ▤ به جلو راندن (انسان یا حیوان)

پێش کەوتن: ١. کەوتنە پێش ‹بەیداغمان هەڵگرت ئێمە پێش کەوتین/ مژدە بێ یاران!

دیسان سەر کەوتین «پیرەمێرد»› ٢. پێشڕەوت کردن ‹هۆی پێش کەوتنی ڕۆژاوا و بەجێمانی ئێمە چییە؟› ▤ ١. پیش افتادن ٢. پیشرفت کردن

پێش گرتن: بەر لێ‌گرتن ▤ مُمانعت کردن

پێش هاتن: هاتنە پێش ▤ پیش آمدن

پێش هێنان: هێنانە پێش ▤ پیش آوردن

پێش^4: ئامراز. لە پێش؛ لە بەر؛ پێش لە؛ بەر لە ‹پێش چوونە ناو بیر، بیری هاتنە دەر بکە «مەسەل»› ▤ پیش از

پێش ـ^5: پێشوشە. ١. بەر لە ڕووداو یان کارێ ‹پێش‌فرۆش؛ پێشکەش› ٢. بەر ‹پێشاو› ▤ ١و٢. پیش ـ

پێش‌ناوەڵا / pêş'aweła/: ئاوەڵناو. بەربەرەڵا؛ بەرنەگیراو؛ پاوان‌نەکراو ▤ آزاد و بدون انحصار

پێشاخوڕ / pêşaxuř/: ☜ **پەساخوڕ**

پێشارۆ / pêşaro/: ☜ **پێشەنگ**

پێشان / pêşan/: ئاوەڵکار. دە پێشدا؛ لە بەرەوە ▤ قبلاً

پێشاندنەوە / pêşand(i)newe/: چاوگ. قرچقاندن؛ پلیخاندنەوە ▤ له کردن

پێشاو / pêşaw/: ناو. ١. ئاودەست؛ جێگەی دەست بە ئاو گەیاندن ٢. سەرەتای ئاوی بەرداو ٣. میز؛ مێز؛ گمێز ▤ ١. آب‌دست؛ دستشویی ٢. آب سرآغازین آبیاری ٣. ادرار

◘ **پێشاو بڕ دانەوە:** وە دوای کەسێک کەوتن و لە لایەکی دیکەوە هاتنە پێشی و گرتنەوەی ▤ تعقیب کردن و از روبرو درآمدن

پێشاهەنگ / pêşaheng/: ☜ **پەشەنگ**

پێشبار / pêşbar/: ناو. ١. باری کەل‌وپەل بەڕێ‌کراو لە پێشدا ٢. *[مەجاز]* دیاری ▤ ١. بار و بنەای که جلو می‌فرستند ٢. اندوخته

پێشبڕ / pêşbiř/: ناو. بەرایی؛ پێشەکی ▤ مُقدمه

پێشبڕکێ / pêşbiřkê/: ناو. کێبەرکێ ▤ مسابقه

پێشبڕی / pêşb(i)řî/: ناو. بەرهەڵستی؛ بەرتەک ▤ اعتراض

پێشبەر / pêşber/: ناو. ڕووگە؛ قیبلە ‹هەیا بیناهییا چەهڤان بوت و عوزرای ولاتێ من/ تویی پێشبەر سجوودا من، سەحەرگاهان د خەلوێدا «مەلای جزیری»› ▤ قبله

پێشبەست / pêşbest/: ناو. بەربەست ▤ مانع

پێشبەند / pêşbend/: ناو. دەستبەندی چارەوێ ▤ دستبند ستور

پێشبین / pêşbîn/: ئاوەڵناو. زۆر زانا و بە تۆژینەوە ▤ اندیشمند

پێش‌بینی / pêşbînî/: ناو. چۆنیەتی خەبەر لە دوارۆژ دان؛ خەبەر لە ئاکامی کارێک دان ‹پێش‌بینی کاک هەژارە:/ ئێستا شەق بە خەرەوارەا «هێمن»› ▤ پیش‌بینی

پێش‌بێنی / pêşbênî/: ناو. پسپێری ▤ پیش‌بینی

پێشت / pêşt/: ☜ **پشت**^{1}

پێشتەماڵ / pêştemał/: ناو. پشتەماڵ؛ مەرحەمە؛ خاولی ▤ حوله

پێشچاو / pêşçaw/: ناو. دیمەن؛ چاوگە ▤ مَنظر

پێشخان / pêşxan/: ناو. ڕێ و دالانی ناوماڵ ▤ پیشخان

پێشخانە / pêşxane/: ناو. ژووری کەوش‌کەن بەر لە ئۆدەی دانیشتن ▤ اتاق کفش‌کن

پێشخڕ / pêşxiř/: ناو. سەلەم؛ پێش‌سێن؛ پێشکڕ؛ کاری سەندن پێش پێگەیشتن ▤ پیشخرید

پێشخزمەت / pêşxizmet/: ناو. نۆکەر؛ بەردەست؛ نۆکەری بەردەستان ‹چاوەکەم زانیوتە بۆچی خەو لە چاوم ناکەوێ/ چونکە من پێشخزمەتم، پێشخزمەتان نانوون شەوێ «کوردی»› ▤ پیشخدمت

پێشخوان / pêşx(i)wan/: ناو. ١. تەپڵەکی فرۆشیار ٢. پنە؛ پنێ؛ تەختە و دەپی ئەنگوتکە لە

سەر پان کردنەوە 🇮🇷 ١. میز فروشنده؛ طَبَق دستفروش ٢. پهنەی نانوایی

پێشخۆر / pêşxor/: ناو. بەرخۆر: ١. شینخۆر؛ زرعاتی بە شینی فرۆشراو ٢. *[مەجاز]* کاری خەرج کردنی مووچە پێش لە وەرگرتنی. هەروەها: **پێشخۆر کردن** 🇮🇷 ١. سلم فروخته ٢. پیشخور

پێشخۆری / pêşxorî/: ناو. دەوری؛ قاپی پەل بۆ چێشت تێدا خواردن 🇮🇷 ظرف پیشخوری

پێشدار / pêşdar/: ناو. چاتمە؛ کێشکچی؛ نیابان 🇮🇷 قراول

پێشداوەری / pêşdawerî/: ناو. کار و ڕەوتی بڕیار دان پێش لە زانیاری تەواو 🇮🇷 پیشداوری

پێشدرگا / pêşdirga/: ناو. دەریزانک؛ ئاستانە؛ کەوشکەن 🇮🇷 کفش‌کن

پێشدەستی / pêşdestî/: ناو. پێشدەسی: ١. کاری بەر لە خەڵک هاتنە دەست و هەل هەڵێنان ٢. دەوری بچووکی بەردەست 🇮🇷 ١. پیشدستی ٢. بشقاب

پێشدەسی / pêşdesî/: ☜ **پێشدەستی**

پێشڕۆ١ / pêşřo/: ناو. سەرجەلە؛ سەرگەلە؛ ڕەمکێش ‹بۆ بەرەوپێش چوونی کار پێشڕۆ دەبێ ئەزموودە بێ› 🇮🇷 پیشرو

پێشڕۆ٢: ئاوەڵناو. بەر لە هەموو یان بۆ پێشەوە چوو ‹دەستەی پێشڕۆ› 🇮🇷 پیشرو

پێشڕەفت / pêşřeft/: ☜ **پێشکەوت**

پێشڕەو / pêşřew/: ئاوەڵناو. لەپێش؛ پێشەنگ 🇮🇷 پیشتاز

پێشڕەوت / pêşřewt/: ☜ **پێشکەوت**

پێشژمارە / pêşj(i)mare/: ناو. کۆد ‹پێش‌ژمارەی تەلەفوون› 🇮🇷 کُد؛ پیش‌شماره

پێشساز / pêşsaz/: ئاوەڵناو. دروستکراو لە شوێنێکی تر، پێش بە کار هێنان 🇮🇷 پیش‌ساخته

پێشسێن / pêşsên/: ☜ **پێشخڕ**

پێششەرت / pêşşert/: ☜ **پێشمەرج ـ١**

پێشفرۆش / pêşf(i)roş/: ناو. کار و ڕەوتی بەر لە پێگەیشتن فرۆشتن 🇮🇷 پیشفروش

پێشفەنگ / pêşfeng/: ناو. چەشنێک ڕاگرتنی چەک بە قیتی و لە بەر سینگدا بۆ ڕێزنان 🇮🇷 پیشفَنگ

پێشقلیانی / pêşqilyanî/: ناو. بەرقلیان؛ قلیانقاوەڵتی؛ خۆراکی لە سەر خورێنی بەیان 🇮🇷 ناشتایی

پێشقەرەوڵ / pêşqerewił/: ناو. پێشەنگ؛ دیدەوەر؛ سەیارە 🇮🇷 پیشقراول

پێشکار / pêşkar/: ناو. ١. گزیر؛ بەردەست؛ کاربەدەستی خان و ئاغا ٢. پاکار؛ بەردەست؛ لێهاتووترین کرێکار لە کارگەیەکی سوننەتیدا کە لە کاتی نەبوونی وەستاکار، سەرپەرشتی بە ئەستۆیە ٣. کرێکاری نانەوایی کە نان لە تەنوورە دەردێنێ 🇮🇷 ١تا٣. پیشکار

پێشکان / pêş(i)kan/: چاوگ. ١. لە عۆدە هاتن ‹زۆر پێشکان؛ عەقل پێشکان› ٢. خەجاڵەت بوون؛ تەریقەوە بوون ‹کە وە درۆیان خستەوە، زۆری پێشکا› 🇮🇷 ١. از عُهده (کاری) بر آمدن ٢. شرمسار شدن

پێشکانەوە / pêş(i)kanewe/: چاوگ. پێشکان؛ خەجاڵەت بوون 🇮🇷 شرمنده شدن

پێشکرێ / pêşk(i)rê/: ناو. پێش؛ بەیعانە 🇮🇷 پیش پرداخت

پێشکڕ / pêşkiř/: ناو. سەلەمکڕ 🇮🇷 سَلَم‌خر

پێشکۆ / pêşko/: ناو. ١. لووتکە؛ کەپک ٢. قەڵپووزی زین 🇮🇷 ١. دماغه ٢. قاچ زین

پێشکە / pêşke/: ناو. مێشوولە؛ پەخشە؛ تۆفانە 🇮🇷 پشه

پێشکەش / pêşkeş/: ناو. پێشکیش؛ پێشکێش؛ دیاری؛ کار و ڕەوتی دانی شتێک بە ڕێزەوە 🇮🇷

پیشکش

⊡ **پێشکەش کردن**: پێدانی شتێک بە ڕێزەوە ‹چی زۆر بەنرخە و من شکی ئەبەم/ نیشتمان بە دل پێشکەشتی ئەکەم «هەژار، *بۆ کوردستان*»› ▤ پیشکش کردن

پێشکەشی^{١} / pêşkeşî/: ناو. پێشکێشی؛ دیاری ‹... چل سندووق فیشەکی پێ فرۆشتبوو؛ دە سندووقیشی بە پێشکەشی دابووە شۆرش... «هەژار، چێشتی مجێور»› ▤ پیشکشی

پێشکەشی^{٢}: ئاوەڵناو. پێشکێشی؛ پێشکەش کرراو ‹ئەسپی پێشکەشی ددانی ناشمێرن «مەسەل»› ▤ تقدیمی

پێشکەفت / pêşkeft/: ☜ **پێشکەوت**

پێشکەگێڕەوە / pêşkegêřewe/: ناو. پەشەبەند ▤ پشەبند

پێشکەل / pêşkel/: ناو. کاری لە دواوە بڕینی گوێچکەی بەرخ و کار بۆ دیاری کردن ▤ نشانە کردن برّە و بُزغالە با بریدن گوش

پێشکەوت / pêşkewt/: ناو. پێشکەفت؛ پێشڕەوت؛ پێشڕەفت؛ دۆخی هەڵدان؛ پێشکەوتن ▤ پیشرفت

پێشکەوتن / pêşkewtin/: چاوگ. وەپێش کەوتن: ١. هەڵدان؛ پێشڕەوت کردن ‹ئازادی و بەرامبەری ڕەمزی پێشکەوتنی گەلانە› ٢. لە بەرەوە ڕۆیشتن ‹ئێوە پێشکەون ئێمەش بە شوێنتانا دێین› ▤ ١. پیشرفت کردن ٢. از پیش رفتن

پێشکەوتوو / pêşkewtû/: ئاوەڵناو. خاوەن پێشکەوتوویی ▤ پیشرفتە

پێشکیش / pêşkîş/: ☜ **پێشکەش**

پێشکێش / pêşkêş/: ☜ **پێشکەش**

پێشکێشی / pêşkêşî/: ☜ **پێشکەشی**

پێشگاییلە / pêşgayîle/: ناو. بەرگاییلە؛ باڵندەیەکی چووکە کاتی شێف‌بڕین لە سەر خەتی جووت بە دوای کرمدا دەگەڕێ ▤ پرندەای کرمخوار

پێشگر^{١} / pêşgir/: ناو. ١. لەمپەر؛ بەرگر ‹هیچ پێشگرێک نەهاتۆتە سەر ڕێگای› ٢. گرێک کە خۆی بە تەنیا مانا نادا و دێتە پێش وشەوە بۆ خولقانی مانایەکی نوێ ▤ ١. مانع ٢. پیشوند

پێشگر^{٢}: ئاوەڵناو. بەرگر ‹پێشگری کارەکە، نەبوونی پارەیە› ▤ مانع

پێشگرە / pêşg(i)re/: ناو. گریمانە؛ بەربوورە ▤ پیش‌فرض

پێشگری / pêşg(i)rî/: ناو. پێشگیری؛ بەرگری؛ کاری پێش گرتن ▤ ممانعت؛ پیشگیری

پێشگۆ / pêşgo/: ناو. دالە؛ دوابین؛ هەواڵدەر لە داهاتوو ▤ پیشگو

پێشگیری / pêşgîrî/: ☜ **پێشگری**

پێشلێگر / pêşlêgir/: ناو. گەپل؛ بەرهەڵست ▤ مانع

پێشمار / pêşmar/: ناو. داواکار لە دادگا ▤ مُدعی

پێشماڵ / pêşmał/: ناو. یەکەم حەمامی ژنی زەیسان ▤ اوّلین حمام زائو

پێشمەرج / pêşmerc/: ناو. ١. پێش‌شەرت؛ مەرجێ کە بەر لە دەسپێکردنی کارێک دادەنرێ ‹بۆ دەسپێکردنی وتووێژەکان هیچ پێش‌مەرجێکمان نییە› ٢. بارودۆخێک کە بۆ پێکهاتنی بارودۆخێکی‌تر پێویستە ‹سەرمایە، بەڕێوبەرایەتی و زانستی کارامە، پێش‌مەرجەکانی گەشەی ئابوورین› ▤ ١و٢. پیش‌شرط

پێشمەرگ / pêşmerg/: ئاوەڵناو. گیان‌فیدا ▤ فدایی

پێشمەرگە / pêşmerge/: ناو. ١. گیان‌فیدا؛ ئەوەی گیانی خۆی بۆ پاراستنی گیانی خەلک بەخت دەکا ٢. هێزی چەکداری ڕزگاریخوازی گەل ▤ ١. فدایی ٢. نیروی نظامی آزدیخواه ملی

پێشنوێژ / pêşn(i)wêj/: ناو. بەرنوێژ؛ نفێژبەر؛

ئیمام؛ وەرنما؛ پێشەوای نوێژ. هەروەها: **پێشنوێژی** 🇮🇷 پیشنماز

پێشنوس / pêşnûs/: ناو. چلکنووس؛ پیس‌نووس؛ ڕەش‌نووس؛ نووسراوەیەک پێش پێداچوونەوە 🇮🇷 پیشنویس

پێشنیار / pêşn(i)yar/: ناو. پێشنیاز؛ پێشنیهاد؛ تەگبیر بۆ کارێک لە پێشدا. هەروەها: **پێشنیار دان** 🇮🇷 پیشنهاد

پێشنیاز / pêşn(i)yaz/: ☜ **پێشنیار**

پێشنیهاد / pêşnîhad/: ☜ **پێشنیار**

پێشواز / pêşwaz/: ناو. پێشوازی؛ پیرایی؛ پیری؛ پێوەی؛ بەرەندک؛ کار و ڕەوتی بە پیرییەوە چوون ‹نازت بێ، وەی نازت بێ/ کەمەرە شل نازت بێ/ سەرشیوی سەقز وە پێشوازت بێ «فولکلۆر»› 🇮🇷 استقبال

⊡ **چونە پێشوازەوە:** بە پیرییەوە چوون 🇮🇷 بە استقبال رفتن

پێشوازی / pêşwazî/: ☜ **پێشواز**

پێشوازۆ / pêşwajo/: ناو. خوێندنەوە و هەڵە لێ سڕینەوەی نووسراوە، پێش ئەوەی ببرێ بۆ سەرۆک واژۆی بکا 🇮🇷 پاراف

پێش‌وتە / pêşw(i)te/: ناو. پێشەکی 🇮🇷 پیشگفتار

پێ‌شۆر / pêşor/: ناو. ١. جێگەی قاچ لێ‌شوتن؛ جێگەی پا شۆردن ٢. بەردەپاشۆر 🇮🇷 ١. جای شُستن پا ٢. سنگ پا

پێشو^{١} / pêşû/: ناو. دوو دەستی یەکسم 🇮🇷 دست ستور

پێشو^{٢}: ئاوەڵناو. پێشین ‹ددانی پێشوو› 🇮🇷 پیشین

پێشو^{٣}: ئاوەڵکار. بەر لە؛ لە بەرێدا ‹پێشوو خەڵک وا نەدەژیان› 🇮🇷 سابقاً

پێشوتر / pêşûtir/: ئاوەڵکار. پێشتر 🇮🇷 پیشتر

پێشولە / pêşûle/: ناو. مێشوولە؛ پێشکە؛ تۆفانە 🇮🇷 پشە

پێشونە / pêşûne/: ئاوەڵناو. لە مێژینە 🇮🇷 باستانی

پێشونیان / pêşûn(i)yan/: ☜ **پێشینان**

پێشوها / pêşûha/: ئاوەڵکار. چەلان؛ جاران 🇮🇷 قدیم‌ها

پێشە / pêşe/: ناو. ١. ئێسک؛ ئیسقان؛ هەستی ٢. پیشە؛ ئیش 🇮🇷 ١. استخوان ٢. پیشە

پێشەبڕکە / pêşebiřke/: ☜ **پێشەبڕکێ**

پێشەبڕکێ / pêşebiřkê/: ناو. بەرەوبڕ؛ پێشەبڕکە؛ کاری ڕێ لێ‌بڕین 🇮🇷 سبقت

پێشەخۆشە / pêşexoşe/: ناو. خۆشە؛ ناوکەخۆشە؛ دەنکی شیرینی میوە 🇮🇷 هستەی شیرین

پێشەزا / pêşeza/: ناو. منداڵانی ژنێ کە نەماوە، بۆ ژنی دووهەم، کە دواجار هاتووە 🇮🇷 بچەهای زن فوت شدە بە نسبت زن تازە

پێشەزرانی / pêşez(i)ranî/: ناو. کەشکەزرانی؛ کاسەئەژنۆ؛ کەشکەوژنگ 🇮🇷 کاسەی زانو

پێشەسەر / pêşeser/: ناو. ١. بالاتر لە توێڵ ٢. کاپۆڵ؛ پۆژمین؛ قاپیلکەسەر 🇮🇷 ١. جاندانەی سر ٢. جُمجمە

پێشەکی^{١} / pêşekî/: ناو. ١. بێع؛ بەیعانە؛ عەرەبوون ٢. کرێ لە پێش کاردا ٣. دەسپێک ٤. پێش‌وتە 🇮🇷 ١. بیعانە ٢. پیش پرداخت ٣. مقدمە ۴. پیشگفتار

پێشەکی^{٢}: ئاوەڵکار. پێشووتر؛ لە پێشوودا؛ بەر لە هەر شتێ ‹پێشەکی دەبێ ڕابگەیێنم من تەنیا نیم› 🇮🇷 قبل از هر چیز

پێشەڵ / pêşeł/: ناو. لای پێشەوە. بەرانبەر: **پاشەڵ** 🇮🇷 قُدام

پێشەم / pêşem/: ئاوەڵناو. زۆر گرینگ 🇮🇷 بسیار مهم

پێشەنگ / pêşeng/: ناو. پێشارۆ: ١. سەرجەلەی کاروان ‹گولالەی دەشت، نێرگزی مەست، وەنەوشە/ وەک پێشەنگی بەهار کەوتوونە گەشە «گۆران»› ٢.

سەرگەلەی پەز ٣. پێشەنگاو؛ ئەوەی بەر لە هەموو، کارێکی گرینگ دەکا 🇮🇷 ١. پیشاهنگ ٢. نَخراز ٣. پیشگام

پێشەنگاو / pêşengaw/: ☜ **پێشەنگ -٣**

پێشەنەرمی / pêşenermî/: ناو. ڕاشیتیسم؛ ئێسکنەرمی 🇮🇷 راشیتیسم

پێشەوا / pêşewa/: ناو. ڕێبەر؛ یەکمان؛ سەرەک هۆز ‹پێشەوای نەتەوەیی؛ پێشەوای دینی› 🇮🇷 پیشوا؛ رهبر

پێشەوە / pêşewe/: ئاوەڵکار. لای بەرێ ‹وەرە پێشەوە› 🇮🇷 جلو

پێشهات / pêşhat/: ناو. پێشهاتە؛ ڕیوار؛ کەت؛ هەڵکەفت 🇮🇷 پیشامد

پێشهاتە / pêşhate/: ☜ **پێشهات**

پێشی / pêşî/: ناو. ١. نیمەڕۆ؛ نیوەڕۆ ٢. مێشوولە؛ پەخشە 🇮🇷 ١. نیمروز ٢. پشه

پێشین / pêşîn/: ئاوەڵناو. لەمێژ؛ زۆر لە بەرێدا 🇮🇷 قدیمی

پێشینان / pêşînan/: ناو. پێشینیان؛ پێشوونیان؛ ڕابردوانی زوو؛ لەمێژینەکان 🇮🇷 پیشینیان

پێشینە١ / pêşîne/: ناو. پێشوونە: ١. ڕابردە؛ ڕابردوو؛ ڕابوردوو؛ زانیاری لەمەڕ بەسەرهات و ڕابردووی کەسێ یان شتێکەوە ‹پێشینەی ئەو لە من بپرسن› ٢. ڕووداوێک کە پێشتر دووپات بووەتەوە ‹کوشتن و کوێر کردنی منداڵ و خزمان، لە نێو شاکاندا پێشینەی هەیە› ٣. پێشینیان؛ ڕابردوان ‹پێشینە دەڵێن کەس بە خەیاڵ نەبووە بە ماڵ «هەژار، *چوارینەکانی خەییام*»› 🇮🇷 ١و٢. سابقه ٣. پیشینیان

پێشینە٢: ئاوەڵناو. لەمێژینە؛ قەدیمی 🇮🇷 باستانی

پێشینیان / pêşîn(i)yan/: ☜ **پێشینان**

پێشێل / pêşêl/: ☜ **پاشێل**

پێشێلکاری / pêşêlkarî/: ناو. حەقکوژی؛ کار و ڕەوتی پێشێل کردنی مافی کەس یان کەسانێک 🇮🇷 حق‌کُشی

پێشێوێن / pêşêwên/: ناو. کەرستەی تێکەڵ کردن 🇮🇷 همزن

پێغەم / pêğem/: ☜ **پەیام**

پێغەمبەر / pêğember/: ☜ **پەیامبەر -١**

پێغەمەر / pêğemer/: ☜ **پەیامبەر -١**

پێڤاژۆ / pêvajo/: ناو. پێواژۆ؛ ڕەوت؛ ڕەوتانە ‹فێربوونا خوەندنێ پێڤاژۆیەک درێژەنە› 🇮🇷 فرایند

پێڤەک / pêvek/: ناو. پاشکۆ؛ زیدەک ‹پێڤەکێ ڕۆژنامەی ولات› 🇮🇷 ضمیمه

پێقنای / pêqnay/: چاوگ. فیکە کردن (وەک: دەنگی کەلان) 🇮🇷 سوت کشیدن

پێقەلە / pêqele/: ناو. گیایەکە 🇮🇷 گیاهی است

پێک١ / pêk/: ناو. پیاڵەی شەراب 🇮🇷 پیک؛ جام شراب

پێک٢: ئامراز. بە یەک؛ بە یەکتر؛ بە یەکدی ‹خەڵکی دنیا ڕازی دڵداری بە بێتەل پێک دەڵێن/ ڕاسپاردەی لاو و کیژی کوردە ئێستاکەش، شنە! «هێمن»› 🇮🇷 به هم

پێک -٣: پێشگر. پێکدا - ‹پێیکهەڵچڕژان› 🇮🇷 بر هم-

پێک٤: پێرۆ. ← **ڕێکوپێک**

پێکئانین / pêk'anîn/: ☜ **پێکهێنان**

پێکئینان / pêk'înan/: ☜ **پێکهێنان**

پێکا - / pêka-/: پێشگر. بە یەکدا؛ بە یەکا ‹پێکاچوون؛ پێکادان› 🇮🇷 - به هم

پێکاچوون / pêkaçûn/: چاوگ. مل دە بەر مل یەک نان 🇮🇷 دست به یقه شدن

پێکادان / pêkadan/: چاوگ. بە گژ یەکترا چوون 🇮🇷 به هم پریدن

پێکان / pêkan/: چاوگ. پێکای؛ پێکتەی؛ پێکانن: ١. هەنگاوتن؛ پێوە نیان ٢. *[کینایە]*

دۆزینەوەی مەبەست ‹جوانت پێکا، قسەی منیش هەر ئەوەیە› ☰ ١. به هدف زدن ٢. اصابه کردن

پێکانن / pêkanin/: ☜ **پێکان**

پێکای / pêkay/: ☜ **پێکان**

پێکبڕان / pêkbiřan/: چاوگ. ١. مراد حاسڵ بوونی دڵدار و دڵبەر ٢. بە یەک ئەندازە هاتنەوە ☰ ١. به هم رسیدن ٢. متناسب بودن

پێکتەی / pêktey/: ☜ **پێکان**

پێکدا- / pêkda-/: پێشگر. پێکا-؛ بە یەکدا ‹پێکدادان؛ پێکداخزان› ☰ به هم -

پێکران / pêkiran/: چاوگ. لە دەس هاتنی کار ‹ئەمن کاری وام پێناکرێ› ☰ از دست بر آمدن

پێکران / pêkiran/: چاوگ. پێکیان: ١. کەوتنە بەر ئازار و سووکایەتی ٢. ئەنگێوران؛ پێکیان ☰ ١. مورد تحقیر و آزار قرار گرفتن ٢. مورد اصابت واقع شدن

پێکراو / pêk(i)raw/: ئاوەڵناو. ئەنگاوتە؛ ئەنگێوراو؛ پێکیا ☰ مورد اصابت واقع شده

پێکردن / pêkirdin/: چاوگ. ١. ناچار کردن لە کارێکا ٢. فریودان و لە خشتە بردن ٣. هەڵکردنی ئاگر و چرا ٤. بە سەر هێنان؛ دەرد پێدان ‹نەبووی، بزانی چیم پێ کرد› ٥. ئەندازە بوون؛ بە قەد بوون ‹ئەوەیان بچووکە، بزانە ئەمە پێی ئەکا؟› ٦. بە شتێ کارێ کردن ‹سەیری تۆی گەر پێ نەکەم، کوێر بم، ئەگەر چاوم بوێ!/ وەسفی تۆی گەر پێ نەکەم، لاڵ بم، زمانم بۆ چییە؟ «بێخود»› ☰ ١. وادار کردن ٢. فریب دادن ٣. افروختن ۴. به سر آوردن ۵ اندازه بودن؛ به چیزی خوردن ۶ با چیزی/ وسیله‌ای کار کردن

پێکڕا / pêkřa/: ئاوەڵکار. شانبەشان؛ هەڤڕە؛ پێکەوە ☰ دوشادوش

پێکز / pêkiz/: ئاوەڵناو. هەژار ☰ تهیدست

پێکزانین / pêkzanîn/: چاوگ. یەکتر دیتنەوە؛ یەکتر ناسین ☰ همدیگر را پیدا کردن یا شناختن

پێکژین / pêkijîn/: ☜ **پژمین**

پێکشبهان / pêkşibhan/: چاوگ. وێکچوون؛ لە ئێکتر کردن ☰ شباهت داشتن

پێکگەیشتن / pêkgeyiştin/: چاوگ. پێکگەیین: ١. گەیشتنە یەک؛ یەکتر گرتنەوە ‹هەر یەکەی بە لایەکدا ڕۆیشتن و لەو دیو کێوەکە دیسان پێکگەیشتن و پێکەوە داگەڕان› ٢. بوونە هاوژین ‹یەک بۆ یەکێ کەوتە تیشکە ڕشتن/ تا بوونە یەکێک و پێکگەیشتن «هەژار، *مەم و زین*»› ☰ ١. به هم رسیدن ٢. ازدواج کردن

پێکگەیین / pêkgeyîn/: ☜ **پێکگەیشتن**

پێکوتە / pêkute/: ناو. ١. دەرجەی سەربازی ٢. سمکۆڵ؛ سم بە زەویدا دانی ئەسپ ☰ ١. درجەی سربازی ٢. کار سُم بر زمین کوبیدن اسب

پێکورت / pêkurt/: ئاوەڵناو. پاکوڵ؛ پێکوڵ؛ قاچقوڵە ☰ پاکوتاه

پێکوڕە / pêkuře/: ناو. ١. پێڕۆ؛ کوللەی باڵنەگرتوو ٢. *[پلار]* نۆکەری ناوماڵ ☰ ١. ملخ نابالغ ٢. نوکر خانگی

پێکوڵ١ / pêkuł/: ناو. پێکۆڵ؛ پەیکۆڵ؛ پەیکول؛ پەیکولە؛ پێکولە؛ پێکولی؛ پەیکۆلێ؛ کونجڕکە؛ قونجڕ؛ قونجڕکە؛ دڕەسووچە؛ سێچوکڵ؛ سێدانە؛ سێددانە؛ سێدیانە؛ دڕکێکی سێسووچە بە زەویدا پان دەبێتەوە و دانەکانی بۆ دەرمان دەشێ ☰ خارخسک؛ سەکوهک

پێکوڵ٢: ئاوەڵناو. پێ کورت ☰ پاکوتاه

پێکوڵە / pêkułe/: ☜ **پێکول**١

پێکوڵی / pêkułî/: ☜ **پێکول**١

پێکوەربوون / pêkwerbûn/: چاوگ. بۆ شەڕ تێکچڕژان ‹لە نزیک باتاس تووشی یەک بوون و هەردوو لەشکر پێکوەربوون «حوزنی»› ☰ به جان هم افتادن

پێکوەڕین / pêkweřîn/: چاوگ. *[مەجاز]* شەڕەجنێو کردن ‹سالێک پێکوەڕین ئێستا تەقەی مامەڵەیان دێ!› ≚ دشنام به هم دادن

پێکۆتر / pêkotir/: ناو. گیایەکە ≚ گیاهی است

پێکۆترە / pêkot(i)re/: ناو. شەنگاڵ؛ شەنگار؛ کاهووەکەرانە؛ چەرمەژووری؛ گولەئەشکەوت؛ گیایەکی دەرمانییە ≚ شنگار

پێکۆڵ / pêkoł/: ناو. ۱. سمکۆڵ؛ سمکۆڵان ۲. سم لە ئەرز دانی گا و جوانە گا لە کاتی شەڕ ≚ ۱. عمل سم بر زمین کشیدن اسب ۲. عمل سم بر زمین کشیدن گاو نر هنگام جدال

پێکەبڕە / pêkebiře/: ناو. کرمی لاسکی دەخڵخۆر ≚ کرم ساقەخور

.پێکەر /pêker-/: پاشوشە. ۱. هەڵکەر؛ ڕۆشن‌کەر؛ هەڵایسێن ‹چراپێکەر› ۲. هۆکاری کردن ‹کارپێکەر؛ نان‌پێکەر› ≚ ۱. افروزنده ۲. عامل

پێکەفتگ / pêkeftig/: ☜ **پێکەوتو**

پێکەفتن / pêkeftin/: ☜ **پێکەوتن**

پێکەڵ / pêkeł/: پێرو. ← **تێکەڵ‌پێکەڵ**

پێکەنۆک / pêknok/: ناو. نکتە؛ قسەی خۆش ≚ لطیفه

پێکەنین / pêkenîn/: چاوگ. کەنین؛ خەنین ‹گول بە دەم بادی سەباوە پێکەنی، بولبول فڕی/ یەعنی عاشق لازمە دوور بێ لە یاری بێ‌وەفا «نالی»› ≚ خندیدن

پێکەنیناوی / pêkenînawî/: ئاوەڵناو. کەنیندار؛ کەنینی؛ گاڵتەجاڕ ≚ خنده‌آور

پێکەنیندار / pêkenîndar/: ئاوەڵناو. کەنیندار ≚ خنده‌دار

پێکەوتن / pêkewtin/: چاوگ. پێکەفتن: ۱. کالان؛ شیاو بوون ۲. لێهاتن؛ بۆ کەسێ جوان و لەبار بوون ‹ئەم کەوایەت پێدەکەوێ› ۳. پێ‌سازان؛ کاریگەری ئەرێنی هەبوون ≚ ۱. برازنده بودن ۲. (به کسی) آمدن ۳. سازگار بودن

پێکەوتو / pêkewtû/: ئاوەڵناو. پێکەفتگ؛ پێکەوتە؛ بەرکەتی؛ جوان‌شیرین ≚ برازنده؛ خوش‌تیپ

پێکەوتویی / pêkewtûyî/: ناو. وڵێوی؛ جوانچاکی؛ شۆخ و شەنگی ≚ شوخ و شنگی

پێکەوتە / pêkewte/: ☜ **پێکەوتو**

پێکەوک / pêkewik/: ناو. گیایەکە ≚ گیاهی است

پێکەوە^1 / pêkewe/: ئاوەڵکار. بە یەکەوە؛ وێکڕا؛ تێکڕا؛ وێڕ؛ پێڕا؛ دەگەڵ یەک ‹پێکەوە دەچین› ≚ باهم

⊡ **پێکەوە بون:** لە لای یەک بوون؛ بە یەکەوە بوون ‹دە ساڵ پێکەوە بووین› ≚ باهم بودن

پێکەوە^2: ئامراز. لە لای یەک؛ لە پەنای یەک ≚ کنارِ هم

⊡ **پێکەوە نان:** ۱. لەسەر یەک نان؛ نیانە بان یەکەوە ۲. تفەنگ لە یەکتر تەقاندن ۳. بە یەکترەوە نووساندن ٤. کۆ کردنەوە ‹هەر بە کرێکاری، ماڵ و پارەیەکی زۆری پێکەوە نا› ≚ ۱. روی هم گذاشتن ۲. به هم شلیک کردن ۳. به هم چسباندن ۴. جمع کردن (دارایی)

پێکەوە^3-: پێشگر. بە یەکەوە (ڕوون کردنەوە: دێتە سەر چاوگ و لێکەوتەکانییەوە) ‹پێکەوەنراو› ≚ باهم

پێکەوەلکاو / pêkewel(i)kaw/: ئاوەڵناو. پەیوەست؛ جووت؛ جفت؛ جوفت ≚ به‌هم‌چسبیده

پێکهات / pêkhat/: ناو. پێکهاتە: ۱. هەڵکەوت؛ ڕووداو ۲. کردمان؛ چۆناوچۆنی داڕژان و دروست بوونی شتێک ‹ئەم ماڵە پێکهاتێکی قایمی هەیە› ≚ ۱. رویداد ۲. ساختار

پێکهاتن / pêkhatin/: چاوگ. ۱. پێکەوە سازان؛ ڕێک‌کەوتن؛ سازیان ‹هەموو پێکهاتین سەر لە بەیانی ڕێکەوین› ۲. دروست بوون؛ چێ‌کران

‹پاش پێکهاتنی ئەم شارە، شارۆچکەی زۆر بە دەوروبەرییەوە سەری هەڵدا› ٣. ساز بوون؛ جێبەجێ بوون ‹کارێکی کە پێک‌دێ سووک و هاسان/ پێی ناوێ هەرا و گوڕین و ڕاسان «هەژار، مەم و زین»› 🇮🇷 ١. توافق کردن ٢. تشکیل شدن ٣. انجام شدن

پێکهاتو / pêkhatû/: ☜ **پێکهاتە**²

پێکهاتە¹ / pêkhate/: ناو. ١. ☜ **پێکهات** ٢. شتی پێکهاتوو لە چەن شت ‹پێکهاتەی چاو› ٣. دامەزراوە؛ ڕێکخراوە ‹پێکهاتە سیاسییەکانی وڵات› 🇮🇷 ١. ☜ **پێکهات** ٢. ساختمان ٣. تشکُل

پێکهاتە²: ئاوەڵناو. پێکهاتوو؛ چێ‌کراو لە دوو یان چەن ماک بە شێوەیەک وا سووک و ئاسان لێک بەر نەبن ‹ئاو پێکهاتەیەکە لە ئوکسیژن و هیدرۆژن› 🇮🇷 مُرکب

پێکهانین / pêkhanîn/: ☜ **پێك‌هێنان**

پێکهەڵپڕژان / pêkhelpiřjan/: چاوگ. تێکەوەگلان؛ پێک‌هەڵپڕژان 🇮🇷 گلاویز شدن

پێکهێنان / pêkhênan/: چاوگ. پێک‌هانین؛ پێک‌ئانین؛ پێک‌ئینان: ١. ڕێک خستن؛ سازدان ٢. ئاشت کردنەوەی دوو نەیار ‹برای شەڕی پێ فرۆشت، مەلا و کەیخودای نارده لای کە پێکیان بێنن ... «حوزنی»› ٣. جۆر کردن؛ دابین کردن؛ جێبەجێ کردن 🇮🇷 ١. انجام دادن ٢. آشتی دادن ٣. مُهیا کردن

پێکهێنەر / pêkhêner/: ناو. ١. دابینکەر؛ بەدیهێنەر ‹پێکهێنەری ئەم زەوی و ئاسمانە› ٢. ڕێکخەر؛ ئەو کەسەی کۆمەڵێک شت پێکەوە ڕێک دەکا و یەکیان دەخا ‹پێکهێنەری تۆڕی ئینتەرنێت› ٣. دامەزرێنەر؛ هۆی دامەزران ‹لە باری مێژووییەوە، کورد پێکهێنەری سەرەکی شاری کەرکووکن› 🇮🇷 ١. تهیەکنندە ٢. تنظیم‌کنندە ٣. تشکیل دهنده

پێکیا / pêkya/: ئاوەڵناو. پێکیاگ؛ پێکراو 🇮🇷 مورد اصابت واقع شده

پێکیاگ / pêkyag/: ☜ **پێکیا**

پێکیان / pêkyan/: ☜ **پێکران**

پێکیای / pêkyay/: چاوگ. هەنگێوران ‹پێکیای خەدەنگ موژەی نەمیدەم/ شەهید شەیدای شاباز دیدەم «بێسارانی»› 🇮🇷 مورد اصابت واقع شدن

پێگا / pêga/: ☜ **پێگە**

پێگر / pêgir/: ناو. مقاش 🇮🇷 انبُر

پێ‌گران / pêgiran/: ئاوەڵناو. ١. *[مەجاز]* تەمەڵ؛ لەش‌قورس ٢. قەدەمشەڕ 🇮🇷 ١. تنبل ٢. بدقدم

پێ‌گرتی / pêgirtî/: ئاوەڵناو. تازە فێرە ڕۆیشتن بوو 🇮🇷 نَوپا

پێگۆز / pêgoz/: ناو. ئامێری پێ‌گۆزانەوە 🇮🇷 وسیلەی نقلیە

پێگە / pêge/: ناو. پێگا؛ پایەگا: ١. قشرە؛ قشڵە؛ مۆڵگە؛ جێگەیەک بە زنجیرە ئامراز و دامەزراویەکەوە بۆ ئامانجێکی دیاریکراو (زۆرتر چەکداری) ‹پێگەی هەوایی› ٢. *[مەجاز]* جێگای کەڵک لێ وەرگرتنی هێزی چەکداری و ڕامیاری ٣. جێگا؛ جێگە؛ پلەوپایە؛ یاگێ ٤. پەیین؛ وشکە؛ وشکەی گەوڕ؛ بەرپێی ماڵات لە تەوێڵەدا 🇮🇷 ١و٢. پایگاه ٣. جایگاه ۴. پهن کف اصطبل

پێگەرمۆک / pêgermok/: ناو. پیاسە؛ ڕاوێچکە 🇮🇷 قدم‌زنی

پێگەشت / pêgeşt/: ناو. قەڵەمڕەو؛ دەسەڵاتگە؛ ناوچە 🇮🇷 قلمرو

پێگەیاندن / pêgeyandin/: چاوگ. ١. بەخێو کردن؛ پەروەردە کردن ٢. ئامادە کردن ٣. شتێک بە کەس یان شتێکی‌تر گەیاندن ‹نامەکەم پێ‌گەیاند› 🇮🇷 ١. پرورده کردن ٢. مُهیا ساختن ٣. رساندن (بە کسی یا چیزی)

پێگەیشتن / pêgeyiştin/: چاوگ. پێگەیین: ١.

تووش بوون ‹ئەو جار لە کرماشاندا پێ‌گەیشتم› ٢. گەورە بوون ‹شوکور منداڵەکانت پێگەیشتوون› ٣. گەیشتن؛ گەیین؛ بۆ خواردن باش بوون ‹شووتی پێگەیوە› ٤. هاتنە بەرەوە ‹بەرە ــ بەرە وەرزی سەرما و سۆڵە پێدەگا› ٥. ئامادە بوون؛ ساز بوون ‹نازانم ماڵەکە تا جێژن پێدەگا یا نە؟› 🇮🇷 ١. برخوردن؛ ملاقات کردن ٢. بزرگ شدن ٣. رسیدن (محصول) ۴. فرا رسیدن ۵. کامل شدن؛ آماده شدن

پێگەیشتو / pêgeyiştû/: ئاوەڵناو. پێگەیو: ١. باڵغ؛ گەورەبوو ‹بەسەر چوو دەوری مەحکوومی، لە بۆ حوڕری تەقالادەم/ لە پیری کۆن و پاشکەوتووی وەکوو خۆم، لازمە لادەم/ کوڕانی پێگەیشتووی مەکتەبم ئەمڕۆکە ئەدوێنم «قانع»› ٢. لەبار بۆ خواردن (میوە) 🇮🇷 ١. رشید ٢. رسیده

پێ‌گەیشتویی / pêgeyiştûyî/: ناو. فەراژوو؛ فەراژی 🇮🇷 بالندگی

پێگەیەنراو / pêgeyenraw/: ئاوەڵناو. ڕەنێوهاتوو؛ پەروەردەکراو 🇮🇷 تربیت‌شده

پێگەییشتن / pêgeyîştin/: چاوگ. خاران؛ خارین 🇮🇷 عمل آمدن

پێگەیین / pêgeyîn/: ☜ **پێگەیشتن**

پێل¹ / pêl/: ناو. ١. شەپۆل. هەروەها: **پێل دان** ٢. جۆر؛ تەرز ٣. تاو؛ ماوەیەکی زۆر کەم 🇮🇷 ١. موج ٢. نوع ٣. لحظه؛ آن

پێل²: ئاوەڵناو. چاوزەق؛ چاوزاق؛ چاودەرپەڕیو 🇮🇷 چشم‌برجسته

پێلاڤ / pêlav/: ☜ **پێڵاو**

پێلاقە / pêlaqe/: ☜ **پالەقە**

پێلشکێن / pêlş(i)kên/: ناو. کەڵەرە؛ شەپۆل‌ڕەوێن 🇮🇷 موج‌شکن

پێلک / pêlik/: ☜ **پلیکان**

پێلۆ / pêlo/: ئاوەڵناو. چڵێس؛ زگ‌لەوەڕێن 🇮🇷 شکم‌پرست

پێلۆژە / pêloje/: ناو. پێڵەوژە؛ کۆڵوو؛ پەلووژە؛ بنی تاڵوو 🇮🇷 ریشه‌ی کلفت گیاهی است

پێلو / pêlû/: ناو. بەڵگ؛ پەلکی چاو 🇮🇷 پلک چشم

پێ‌لەقە / pêleqe/: ☜ **پالەقە**

پێلیستک / pêlîstik/: ناو. لیستۆک؛ لەیستۆک 🇮🇷 اسباب‌بازی

پێڵ / pêł/: ناو. ١. پرد؛ پول ‹سەر پێڵی زەهاو› ٢. جێ دەنکی بڕێ دەغڵ وەک هی نۆک و لووبیا ‹نۆک پێڵی کردووە› 🇮🇷 ١. پُل ٢. کیسه دانه‌ی برخی غلات

پێڵا / pêła/: ☜ **پێڵاو**

پێڵامز / pêłamiz/: ناو. پاڵامز: ١. هەنگاوانە؛ قەدەمانە؛ پارەیەک کە لە بەرامبەر هاتنی کەسێک و ئەنجام دانی کارێک پێی دەدرێ ٢. کالەدڕانە؛ حەقەپێڵاو؛ پارەی کەوش کڕینی کرێکار کە خاوەن‌کار دەیدا 🇮🇷 ١. حق‌ُالقدم ٢. پول کفش کارگر

پێڵاو / pêław/: ناو. پێلاڤ؛ پێڵا؛ پاڵا؛ پاڵاو؛ پێتاو؛ پێڵە (ژنانە)؛ شەکاڵ؛ کەوش؛ کەفش؛ سۆڵ؛ سۆلک؛ تسەک؛ چەمیش؛ تایاخ؛ مووزک؛ چارۆخ؛ پۆشەنی دەرەوەی قاچی مرۆڤ، زۆرتر لە چەرم یان ماکێکی نەرم، بە ژێرە و سەرەوە 🇮🇷 کفش

پێڵاودروو / pêławd(i)rû/: ☜ **پاڵادروو**

پێڵاودوور / pêławdûr/: ناو. کەوشدروو؛ سۆلکەر؛ کەوشدوور 🇮🇷 کفشدوز

پێڵاوکەر / pêławker/: ناو. گۆشکار؛ کەوش‌دروو 🇮🇷 کفّاش

پێڵگ / pêłig/: ☜ **پێڵو**

پێڵو / pêłû/: ناو. پیلوو؛ پیلۆ؛ پێڵە؛ پێل؛ پێلگ؛ پێلێ؛ پیەڵگ؛ پەلک؛ بەڵگ؛ کۆپک؛ قەپەک؛ قەپێلک؛ مشکولی؛ مچکولی؛ هەرکام لە دوو پێست یان کاژی ناسکی سەر چاوی مرۆڤ و زۆربەی گیانەوەران 🇮🇷 پلک چشم

پێڵە١ / pêłe/: ناو. ١. کەوانە؛ هێڵی نیوەجەغز ٢. وردەواڵەی دەسفرۆش ٣. لاولاو؛ لەلاو ٤. بڕشتی قیچەلپاچ (قوماش و ...) ⚑ ١. منحنی نیم‌دایره ٢. اجناس دستفروش ٣. پیچک ۴. بُرش اریب

پێڵە٢: ناوەلناو. ١. پێل؛ چاوزاق؛ چاوزەق ٢. پیری بێددان ⚑ ١. چشم‌برجسته ٢. پیر بی دندان

پێڵەدار / pêłedar/: ناو. کۆمایەک بڕە دار ⚑ توده‌ای از هیمه

پێڵەوار / pêłewar/: ناو. ١. ئێزنگ؛ چیلکە و چاڵی ئاوردوو ٢. کۆلکی گەورەی وشک ‹یەکێ گەلا یەکێ دار/ یا دوو لق یا پێڵەوار «قانع»› ⚑ ١. هیمه؛ هیزم ٢. کُنده‌ی خشک درخت

پێڵەوژە / pêłew(i)je/: ☜ **پێلۆژە**

پێڵەوەر / pêłewer/: ناو. پیلەوەر؛ چەرچی؛ گەڕیدە؛ وردەواڵەفرۆش ⚑ پیله‌ور

پێڵێ / pêłê/: ☜ **پێلو**

پێمجیلکە / pêmicîlke/: ☜ **پاکۆترە**

پێمریشکە / pêm(i)rîşke/: ☜ **پاکۆترە**

پێمز / pêmiz/: ناو. جەمەک؛ مز؛ کرێ؛ حەقدەس ⚑ مُزد

پێمزک / pêmizk/: ناو. کرێ؛ مز ⚑ دستمُزد

پێمژ / pêmij/: ناو. پوار؛ ئامرازێکی ترومپایی بۆ هەلمژینی تراو ⚑ پوار

پێمل / pêmil/: ناوەلناو. ناچار؛ ناعیلاج؛ مەجبوور ⚑ مجبور

▣ **پێمل بوون**: ناچار بوون ⚑ مجبور بودن

پێمل کردن: ناچار کردن ⚑ مجبور کردن

پێملی١ / pêmilî/: ناوەلناو. زۆرەکی؛ نابەدڵی ‹کاری پێملی› ⚑ اجباری

پێملی٢: ناوەلکار. لە ناعیلاجی؛ بەزۆری؛ بە نابەدڵی ‹پێملی کاری بۆ دەکەم› ⚑ اجباری

پێمەرد / pêmerd/: ☜ **پێمێرد**

پێمەڕ / pêmeř/: ناو. پێمەڕە؛ مەڕک؛ مەڕ؛ بێلاسن ⚑ بیل

پێمەڕۆکە / pêmeřoke/: ناو. ناڵجاخ؛ بێڵچە ⚑ بیلچه

پێمەڕە / pêmeře/: ناو. پامەڕە؛ بێلاسن؛ بێڵی ئاسنین ⚑ بیل آهنی

پێمەڕەکاری / pêmeřekarî/: ناو. مەردان ⚑ بیلکاری

پێمەلە / pêmele/: ناو. پامەلە ‹بنوارە وشکەسۆفی و ڕەقسی بە هەلهەلە/ دیسان لە بەحری وشکی هەوا کەوتە پێمەلە «نالی»› ⚑ شنای ایستاده

پێمیوە / pêmîwe/: ☜ **پارەنگان**

پێمێر / pêmêr/: ناو. مەلەکەلمەوت ⚑ عزرائیل

پێمێرد / pêmêrd/: ناو. پێمەرد؛ مەلکەمووت؛ مەلکەلمەوت؛ ئیزراییل؛ فریشتەی گیان کێشان ⚑ عِزرائیل

پێمێو / pêmêw/: ناو. دارێ کە بۆ ڕەزی دەچەقێنن ڕایگرێت ⚑ پشتیبانه‌ی تاک

پێن١ / pên/: ناو. ١. لەقە؛ کاری بە لاق لێدان ٢. پاژنە؛ پانیە ⚑ ١. لگد ٢. پاشنه

پێن٢: ☜ **پان**

پێنازان / pênazan/: چاوگ. پێنازین؛ فەخر پێ کردن ⚑ مُباهات کردن

پێنازی / pênazî/: ناو. شانازی ⚑ مُباهات

پێنازین / pênazîn/: ☜ **پێنازان**

پێناس / pênas/: ناو. پێناسە؛ ناسنامە؛ بەڵگەی فەرمی ناسینەوە ‹چۆنە دەڵێن با ئاوا بێ؟/ زەرد بێ، سوور بێ/ .../ یا ڕەشێکی وەک قەتران بێ؟/ لەم ژینەدا بە حەسرەت بووم/ تەنیا ڕۆژێک/ پێناسێکی زێدی خۆمم لە گیرفان بێ «پەشێو»› ⚑ شناسنامه

پێناساندن / pênasandin/: چاوگ. ناساندن بە کەس یان شتێک ⚑ مُعرفی کردن

پێناسە / pênase/: ناو. ١. ڕەوتی ناساندن ٢. ☜

پێناس ⚑ ١. معرفی ٢. ☜ **پێناس**

پێناسین / pênasîn/: چاوگ. ناساندن؛ کردنە شناس ⚑ مُعرفی کردن

پێناو / pênaw/: ناو. ڕێباز؛ ڕێگە ⚑ راه

▣ **لە پێناو**: بۆ خاتر؛ بە هۆ ‹چاکە دایم هەر لە پێناوی خراپا ون بووە/ گەوهەری دەریا بە دایم وا لە ژێر خاشاکەوە! «قانع»› ⚑ بە خاطرِ

پێنج١ / pênc/: ناو. پەنج؛ پاژ؛ یەک و چوار؛ ژمارەی دوای چوار و بەر لە شەش ⚑ پنج

پێنج٢: ئاوەڵناو. پەنج؛ پاژ: ١. یەکێ زۆرتر لە چوار دانە ‹پێنج کتێب› ٢. پێنجم؛ پێنجەم ‹نهۆمی پێنج› ⚑ ١و٢. پنج

پێنجخشتەکی / pêncxiştekî/: ناو. بەندە شیعرێکی پێنجلەتی ⚑ مُخمس

پێنجسەد١ / pencsed/: ناو. پێنسەد؛ پانسەد؛ پانسەو؛ ژمارەیەک زیاتر لە چوارسەد و نەوەد و نۆ ⚑ پانصد

پێنجسەد٢: ئاوەڵناو. پێنسەد؛ پانسەد؛ پانسەو: ١. دانەیەک زیاتر لە چوارسەد و نەوەد و نۆ ٢. پێنسەدەم ⚑ ١و٢. پانصد

پێنجسەدەم / pencsedem/: ئاوەڵناو. پێنجسەدەم؛ پێنسەدەم؛ پانسەدەم؛ لە ڕیز، پێگە یان جێگەی پانسەددا ⚑ پانصدم

پێنجسەدەمی / pencsedemî/: جێناو. پانسەدەمی؛ پێنسەدەمی؛ لە ڕیز، پێگە یان جێگەی پانسەدەمدا ⚑ پانصدمی

پێنجسەدەمین / pencsedemîn/: ئاوەڵناو. پێنسەدەمین؛ پانسەدەمین؛ لە ڕیز، پێگە یان جێگەی پانسەدەمیدا ⚑ پانصدمین

پێنجفەرزە / pêncferze/: ☜ **پێنجوەختە**

پێنجم / pêncim/: ☜ **پێنجەم**

پێنجوەختە١ / pêncwexte/: ناو. پێنجفەرزە؛ هەموو کاتەکانی نوێژ ⚑ پنج وقت نماز

پێنجوەختە٢: ئاوەڵکار. *[کنایە]* پێنجفەرزە؛ هەموو کاتێ؛ دایمودەرهەم ‹پێنجوەختە خزمەتی دەکەن› ⚑ همواره

پێنجۆک / pêncok/: ناو. ١. ☜ **پووکاوڵ** ٢. بازەڵێن ⚑ ١. ☜ **پووکاوڵ** ٢. نوعی بازی با شن

پێنجۆکانێ / pêncokanê/: ناو. گەمەیەکە بە میچ دەکرێ ⚑ نوعی بازی با شتالنگ

پێنجەم / pêncem/: ئاوەڵناو. پەنجم؛ پەنجوم؛ پاژن؛ پێنجم؛ بە ڕیز، پلە یان جێگەی پێنجەوە ⚑ پنجم

پێنجەمی / pêncemî/: جێناو. پەنجومی؛ پەنجەمی؛ ئەوەی لە ڕیز و جێگەی پێنجەمدایە ⚑ پنجمی

پێنجەمین / pêncemîn/: ئاوەڵناو. پەنجومین؛ پێنجهەمین؛ بە ڕیز، پلە یان جێگەی پێنجەوە ⚑ پنجمین

پێنجهەمین / pênchemîn/: ☜ **پێنجەمین**

پێنجی / pêncî/: ☜ **پەنجا**

پێندڤە / pêndive/: ناو. کرێژی هەنگوین کە لە کەندوودا دەمێنێتەوە ⚑ موم باقیمانده در کندو

پێندەفە / pêndefe/: ناو. سنت؛ نێتر؛ ماکێکە هەنگ دیواری خەڵیفی پێ سواغ دەدا ⚑ مادەای کە زنبور بر کندو می‌مالد

پێنژ / pênj/: ☜ **پژمە**

پێنسەد / pênsed/: ☜ **پێنجسەد**١

پێنسەدەم / pênsedem/: ☜ **پێنجسەدەم**

پێنسەدەمی / pênsedemî/: ☜ **پێنجسەدەمی**

پێنسەدەمین / pênsedemîn/: ☜ **پێنجسەدەمین**

پێنسەدهەزار / pênsedhezar/: ناو. کروور؛ کولور ⚑ کرور

پێنگاڤ / pêngav/: ناو. هەنگاو؛ شەقاو ⚑ گام

پێنوێن / pên(i)wên/: ناو. نوانە؛ خشتە ⚑ نمودار

پێنۆک / pênok/: ناو. وەنەوز؛ وێژنگ؛ چۆنیەتی

خەو بردنەوە ▤ پینکی

پێنووس / pênûs/: ناو. قەڵەم؛ ئالا؛ بنووس؛ خامە؛ کلک؛ ئامرازی نووسین ‹پەنجەکەم ئەو پەنجەیە کاتێ کە پێنووسی ئەگرت/ شیعری کوردیم پێ ئەنووسی، هەر لە یەک هەتتا هەزار «قانع»› ▤ قلم

پێنەزان / pênezan/: ئاوەڵناو. سپڵە؛ ناسپاس ‹شێتان شێت ئەبن، ئەچنە کەسنەزان/ خۆ من شێتی تۆم، سپڵەی پێنەزان! «فولکلۆر»› ▤ ناسپاس

پێنەزانی / pênezanî/: ناو. ناشوکری؛ سپڵەیی ▤ ناسپاسی

پێنیژ / pênîj/: ناو. ئاروشک؛ پژمە؛ پشمە ▤ عطسە

پێو١ / pêw/: ئامراز. /سووکەڵە/ ١. بە ئێوە؛ بەنگۆ؛ پێتان ٢. بە تۆ ‹وتم پێو› ▤ ١. بە شما ٢. بە تو

• **پێو٢**: پاشەوشە. ١. ـ گەڕ؛ ـ گێڵ ‹ئاسمانپێو› ٢. پێوەر؛ ئەندازەگر ‹گەرماپێو› ▤ ١. ـ پیما ٢. ـ سنج

پێوار / pêwar/: ئاوەڵناو. پیوار؛ نادیار؛ نەدیار؛ نە لەربەرچاو ‹مازە پەشێویان بە ڕووش وە هەمدا/ نەک پێوار بۆ مانگ نە دڵی تەمدا «سەیدی»› ▤ غیب؛ ناپیدا؛ پنهان

پێوارناسی / pêwarnasî/: ناو. عیلمی غەیب؛ زانستی ڕازە نهێنییەکان ▤ علم غیب

پێوارژۆ / pêwajo/: ☜ **پێڤاژۆ**

پێوان١ / pêwan/: چاوگ. پیڤان؛ پێوانن: ١. ڕۆیشتن؛ ڕێگا برین؛ پیمەی؛ پیمای؛ ڕانە لوەی ‹دنیام پێوا قوژبن و سووچ/ ڕەتاندمت بە پڕ و پووچ «پیرەمێرد»› ٢. پێوتن؛ قەرساندن؛ ئەندازە گرتن ‹ئەگەر خۆشیان بۆیان پێوان، یان بە کێشانەیان پێ دان، لێی کەم دەکەن! «هەژار، قورئان»› ▤ ١. پیمودن ٢. اندازە گرفتن

⊡ **قوڕ پێوان**: خۆ لە قوڕ نان؛ زۆر تازیەبار بوون ‹دەڵێم: کوا کاکی من؟ کوا بابی من؟ کوا نووری ئیمانم؟/ بڵێم: دوای تۆ براکەت کاری قوڕپێوانە، سووتانە «ئاوات»› ▤ خود را گِل گرفتن

گوو بە کڵاو (کەسێ) نەپێوان: بە هیچ حیساب نەکردن؛ بایەخ پێ نەدان ‹... دەگەڵ مەلا [جەمیل] لە زۆر دەرگامان دا، کەس گووی بە کلاومان نەپێوا! «هەژار، چێشتی مجێور»› ▤ ترە (برای کسی) خُرد نکردن

پێوان٢: ناو. زێرەڤان؛ پارێزڤان؛ پاسەوان ▤ نگهبان

پێوانن / pêwanin/: ☜ **پێوان١**

پێوانە / pêwane/: ناو. ١. پەیمانە؛ پێوەر؛ ئەنگارە؛ کەوچ؛ کیلە؛ میهەنگ؛ ئەیارە؛ ئایەرە؛ ئیارە؛ کیلەمەن؛ پیاڵە یان کاسەیەک بۆ پێوان ‹پێوانەیەک شیر؛ دوو پێوانە ئارد› ٢. جام؛ پیاڵەی شەراو ‹پیاو بۆ خۆ بمێنێ ماڵی دنیاشی دەبێ/ پێوانە هەڵێک بەتاڵە زۆر جاری پڕە «هەژار، *چوارینەکانی خەییام*»› ▤ ١. پیمانە ٢. ساغر

⊡ **پێوانە کردن**: پێوان؛ بەراورد کردن بە پێوانە ▤ اندازە گرفتن

پێوپا / pêwpa/: ناو. گەرای تازە دەرهاتووی گیان نەگرتووی مێروو ▤ تخم تازە و بی‌جان حشرە

پێوپل / pêwpil/: ناو. ١. پاوپل؛ پا و پەنجە؛ لاق و لەتەر ٢. /مەجاز/ توانایی و لێهاتوویی ‹پیر بووم و پێوپلی کارم نەماوە› ▤ ١. پا و پنجە ٢. توانایی

پێوپڵڕەش / pêwpilřeş/: ئاوەڵناو. بێفەڕ ▤ منحوس

پێوتن / pêwtin/: چاوگ. پێوان؛ ئەندازە گرتن ▤ اندازە گرفتن

پێوتن / pêwitin/: چاوگ. بە کەسێ (شتێک) گوتن ▤ بە کسی گفتن

پێودان / pêwdan/: ناو. ١. ڕێوشوێن؛ دەستوور ‹هەر بەو پێودانە کە بۆت داناوە/ هەر دێت و دەچێ هیچی نەسواوە «پیرەمێرد»› ٢. /مەجاز/ پێودانک؛

ئەندازە 🇮🇷 ١. راه و روش ٢. اندازه

پێودانک / pêwdanik/: ناو. پێودان 🇮🇷 اندازه

پێودانگ / pêwdang/: ناو. ئەندازە 🇮🇷 اندازه

پێور / pêwir/: ناو. ١. پێروو؛ ئەستێرەیەکە لە کۆدا ٢. نێزەک؛ شۆلە؛ تیرئەستێرە 🇮🇷 ١. پروین ٢. شهاب

⊡ **پێور مێزین:** ڕاخوشینی نێزەک 🇮🇷 اُفتادن شهاب

پێوران / pêwran/: چاوگ. پیمیای؛ قەرسان 🇮🇷 اندازه شدن

پێورە / pêwire/: ناو. ئاخر بەری وێنجە کە تەواو بەرز نابێ و گوڵ ناکات 🇮🇷 آخرین ثمر یونجه که رشد کامل ندارد

پێوڕێ / pêwřê/: ناو. پا؛ پێ؛ ڕەوت؛ شێوە 🇮🇷 روال؛ منوال

پێوقەدەم / pêwqadam/: ناو. *[مەجاز]* ڕەوتی هاتن و ئامادە بوون لە شوێنێک 🇮🇷 قدوم

پێوقەدەمشەڕ / pêwqedemşeř/: ئاوەڵناو. کۆدقەلین؛ بەدودم؛ شووم 🇮🇷 شوم

پێومان / pêwman/: ناو. پێوەر؛ سەنگ 🇮🇷 معیار

پێوه١ / pêwe/: ئاوەڵکار. بە یەکەوە؛ پێکەوە 🇮🇷 باهم

پێوه ـ٢: پێشگر. پۆ؛ لە پێش چاوگ و لێکەوتەکانی جێگر دەبێ، چاوگی لێکدراو یان ئاوەڵناو پێک دێنێ ‹پێوەدەر› 🇮🇷 در ترکیب با مصدری ساده، مصدر مرکب می‌سازد

⊡ **پێوەبوون:** ١. لە تەڵە و داو گیر کردن ‹تەڵەم بۆ کەروێشک دانابوو، ڕێوییەک پێوە بووە› ٢. *[مەجاز]* تووش بوون بە شتی ناخۆشەوە ‹خراپ پێوە بووم نازانم چ بکەم› ٣. بە تەما بوون؛ قەست کردن ‹پێوە بووم بێم بۆ لات› ٤. دارای شتێ بوون ‹چ شۆڕێکی جونوونی پێوەیە بای ئەم بەهارانە/ لە شارا هەر زڕەی زنجیرە، سەحرا شۆڕشی بولبول «مەحوی»› 🇮🇷 ١. در دام افتادن ٢. گرفتار شدن ٣. قصد کردن ۴. با خود داشتن

پێوەتلان: *[مەجاز]* پێوەبوون؛ لەخۆڕا تووش بوون بە ڕووداوێکی ناخۆش ‹گەندەڵی هەموو لایەکی داگرتبوو، ئەویش پێوەتلا› 🇮🇷 ناخواسته گرفتار و آلوده شدن

پێوەتەقین: وێک‌کەوتن 🇮🇷 تماس پیدا کردن

پێوەچوون: ١. سەردان بە هۆیەکی خۆش یان ناخۆشەوە ٢. چوونە ناو ٣. تێوەگلان؛ بێهۆ ڕەگەڵ ڕەوتێک کەوتن ‹گەندەڵەکانی ئیدارەیان هەموو لە سەر کار لابرد، ئەویش پێوەچوو› 🇮🇷 ١. دیدار کردن ٢. داخل شدن ٣. درگیر شدن

پێوەچەسپان: ☜ **پێوەلکان**

پێوە دان: ١. گەستن ‹پێوە دان خۆشترە لە گیزەگیز «مەسەل»› ٢. داخستن؛ بەستن؛ دەرگا و پەنجەرە جووت کردن ‹ماڵی دڵ شێوێ کە تاجی عەشقبازی نایە سەر/ وا لە خۆی قاپی ویقار و ئیعتیباری پێوە دا «ناری»› ٣. پێوەنووساندن ‹نانەکەی پێوە دە!› 🇮🇷 ١. نیش زدن ٢. (بر) بستن ٣. بر چیزی چسباندن

پێوەدران: بەستران؛ بەسران؛ داخران 🇮🇷 چفت و بست شدن

پێوەڕاهاتن: هۆگر بوون؛ خوو پێوە گرتن 🇮🇷 خوگرفتن

پێوە ڕوان: جووت بوونی سەگ و تانجی 🇮🇷 جفتگیری کردن سگ و تازی

پێوە ڕۆیشتن: دەست بەر نەدان لە مەبەست 🇮🇷 پایمردی کردن؛ کوتاه نیامدن

پێوەژین: تێوەژاندن؛ بە شتی نووک‌تیژ تێ‌کوتان 🇮🇷 با شیئ نوک‌تیز زدن

پێوەکردن: ١. هۆنینەوەی مووروو بە داو ٢. پل بە شیشەوە کردن ٣. بز دان؛ قامک بۆ قوون بردن ٤. پێوەهەڵاوەسین؛ ئاوێزان کردن ٥.

ڕەت کردن لە کون ‹پێوە کردنی بەن بە دەرزییەوە› ☰ ۱. به رشته کشیدن ۲. به سیخ کشیدن ۳. انگولک کردن ۴. آویختن ۵. از سوراخ رد کردن

پێوەگرتن: داپۆشینی شتێ بە شتێ‌تر ☰ پوشانیدن چیزی با چیز دیگر

پێوەلکان: پێوەنووسان؛ پێوەچەسپان. هەروەها:

پێوەلکاندن ☰ بر هم چسبیدن

پێوەنازین: پێ‌نازین؛ فەخر پێ‌کردن ☰ به چیزی مُباهات کردن

پێوەنان: ۱. لێ‌جووت کردن؛ لێ‌زیاد کردن ۲. بە تیر لێ دان ۳. دار بە ئاگرەوە نان ☰ ۱. چسبانیدن ۲. با تیر زدن ۳. هیمه بر آتش نهادن

پێوەنوسان: پێوە لکان؛ پێوە چەسپان ☰ به چیزی چسبیدن

پێوەنوساندن: دالکاندن؛ ڕەساندن؛ دالکانن ☰ چسباندن

پێوەنیشتن: ۱. غاردان بە کۆمەڵ بۆ شتێ ۲. بە شتێکەوە نیشتن ☰ ۱. دویدن گروهی برای چیزی ۲. روی چیزی نشستن

پێوەهاتن: ۱. بەخت هێنان ۲. سەر لێ دان بە بۆنەیەکەوە ☰ ۱. شانس آوردن ۲. عیادت رفتن

پێوەهەڵاوەسین: ☜ **پێوەکردن ـ٤**

پێوەدراو / pêwed(i)raw/: ئاوەڵناو. داخراو؛ هەڵپێکراو ☰ بسته

پێوەدەر / pêweder/: ئاوەڵناو. تایبەتمەندی جانەوەری چزدار و بە ژەهر ☰ نیش‌زن

پێوەر / pêwer/: ناو. ۱. کەس یان ئامێرێ کە دەپێوێ ‹پێوەری ئاو و کارەبا› ۲. پۆی تەون ۳. بەڵا و دەرد و زیان ٤. سەنگ؛ پێومان؛ ئەوەی چەند و چۆنی شتەکانی پێ هەڵدەسەنگێنن ٥. ئەوەی ئەندازەکانی ناسێنەری چییەتی شتێکە ‹پێوەرەکانی دیموکراسی› ☰ ۱. اندازه‌گیر ۲. پود قالی ۳. گزند ۴. معیار ۵. شاخص

پێوەرە / pêwere/: ناو. ۱. دارەداری منداڵ ۲. دوابەری وێنجە ۳. کێکە؛ پێوانە ☰ ۱. تاتی ـ تاتی بچه ۲. آخرین برِ یونجه ۳. پیمانه

پێوەستان / pêwestan/: چاوگ. دەرۆست هاتن؛ دەرەقەت هاتن ☰ حریف شدن

پێوەن / pêwen/: ناو. پێوەند: ۱. ئاشنایەتی؛ پەیوەند ۲. پەیوەن؛ دۆخی پێکەوە لکان ۳. زنجیری قاچی ئەسپ و زیندانی ‹بووکی ئازادیم ئەوێ، خوێنم خەنەس بۆ دەست و پێی/ حەڵقە حەڵقەی پێوەنم بۆ پلپلە و لەرزانەیە «قانع»› ٤. پاوەن؛ سندم؛ ئاڵقەیەک لاقی چارەوای پێ کۆت دەکەن، نەڕوا ☰ ۱. علاقه ۲. پیوند ۳. شِکال ۴. پابند

پێوەند / pêwend/: ☜ **پەیوەند**

⊡ **پێوەند کردن:** *[کنایە]* گیرۆدە کردن ‹عەقل و خێرەدی بردووم، نەشئەی قەدەحی چاوت/ پێوەندی هەوای کردووم، تا زولفی پەرێشانت «بێخود»› ☰ وابسته کردن

پێوەندی / pêwendî/: ☜ **پەیوەندی**

پێوەندیدار / pêwendîdar/: ☜ **پەیوەندیدار**

پێوەنوساو / pêwenûsaw/: ئاوەڵناو. دالکاو ☰ چسبیده

پێوەنوسێن / pêwenûsên/: ئاوەڵناو. زامقی؛ لک؛ نووسەک ☰ چسبناک

پێوەی / pêwey/: ناو. پێشوازی؛ پیرایی ☰ استقبال

پێویس / pêwîs/: ☜ **پێویست**

پێویست / pêwîst/: ئاوەڵناو. پێویس؛ پێداویست؛ پێویستی؛ زەروور؛ تەوزی؛ پێدەڤی ‹کاری پێویست؛ دەستووری پێویست› ☰ ضروری

⊡ **پێویست بون:** ئەوەجە بوون ‹زیندوو پێویستی بە هاودەم هەیە/ بۆ مردوو مردن هەر ئەفسانەیە

«هێمن»›. هەروەها: **پێویست کردن** ≣ لازم بودن

پێویستن / pêwîstin/: چاوگ. پێویست بوون؛ پێداویست بوون ‹دەلیلی چاک و پاکی پێ دەوێ وەسڵی ڕوخ و زولفی / خودا شادی بە شانەی دا، سەفای جەننەت بە ئاوێنە «وەفایی»› ≣ ضرورت داشتن

پێویستەکی / pêwîstekî/: ئاوەڵناو. زۆر پێویست بۆ جێبەجێ کردن ‹ئەم پلانە پێویستەکییە و نابێ پشت گوێ بخرێت› ≣ لازمُ‌الاجرا

پێویستی / pêwîstî/: ناو. پێویسی: ١. پێداویستی؛ ئەوەجەیی؛ وەجەیی؛ ئەوەی کە هەبوونی بۆ شتێ یان بەدیهاتنی دۆخێ پێویست بێ ٢. نیاز؛ ئەوەجە؛ هەڤجە؛ دۆخ یان چۆنیەتی پێویست بوون ≣ ١و ٢. ضرورت

پێویسی / pêwîsî/: ☜ **پێویستی**

پێوێران / pêwêran/: چاوگ. دەرەقەت هاتن ‹لە سێبازدا کەس پێم ناوێرێ› ≣ از پس برآمدن

پێهاتن / pêhatin/: چاوگ. ڤەناسین؛ دان پێدا نان؛ مکووڕ بوون ≣ اقرار کردن

پێهنماڵ / pêhinmał/: ☜ **پاشێل**

پێهورچە / pêhurçe/: ناو. گیایەکی گەڵاپانە ≣ گیاهی است

پێهەڵ / pêheł/: ناو. پێهەلا؛ ڕووەوبەرەژوور؛ سەربەرەوژوور ≣ سربالایی

پێهەلا / pêheła/: ☜ **پێهەڵ**

پێهەڵپرژان / pêhełpirjan/: چاوگ. پێهەڵپژان: ١. شتی تەوش لە خوارەوە پرژاندن بە شتێکا ٢. *[مەجاز]* کێشە تێ هاڵاندن و شەڕ پێ فرۆشتن ≣ ١. پاشیدن ٢. بهانەجویی کردن

پێهەڵپڕژان / pêhełpiřjan/: چاوگ. تێک بەر بوون ≣ به هم پریدن

پێهەڵپژان / pêhełp(i)jan/: ☜ **پێهەڵپرژان**

پێهەڵپەسارتن / pêhełpesartin/: چاوگ. پێهەڵپەساردن؛ پاڵ دانی شتێک بە شتێکیترەوە ≣ تکیه دادن چیزی به چیز دیگر

پێهەڵپەساردن / pêhełpesardin/: ☜ **پێهەڵپەسارتن**

پێهەڵچوون / pêhełçûn/: چاوگ. پێداهەڵچوون؛ هەڵگەڕان بە دار یان بە شاخدا ≣ بالا رفتن از درخت یا کوه

پێهەڵقوڕاندن / pêhełquřandin/: چاوگ. پەڕقاندن ≣ در گلو ریختن

پێهەڵکاڵان / pêhełkałan/: چاوگ. پێهەڵکاڵین؛ قسە بە ئێرەیی کردن ≣ حرف حسودانه زدن

پێهەڵکاڵین / pêhełkałîn/: ☜ **پێهەڵکاڵان**

پێهەڵکەوتن / pêhełkewtin/: چاوگ. ١. پا هەڵکەفتن؛ هەڵەنگووتن ٢. *[مەجاز]* هەڵە کردن ≣ ١. سکندری رفتن ٢. اشتباه کردن

پێهەڵگرتن / pêhełgirtin/: چاوگ. ١. پا گرتنی منال ٢. خێرا تر ڕۆیشتن ≣ ١. سر پا افتادن بچه ٢. شتاب گرفتن در راه رفتن

پێهەڵگوتن / pêhełgutin/: چاوگ. پەسن دان؛ تاریف کردن ≣ مدح کردن

پێهەڵگەڕان / pêhełgeřan/: ☜ **پێداهەڵگەڕان**

پێهەڵمیزتن/ pêhełmîztin/: ☜ **پێداهەڵمیزتن**

پێهەڵمیزین / pêhełmîzîn/: ☜ **پێداهەڵمیزتن**

پێهەڵهێنەر / pêhełhêner/: ئاوەڵناو. بەرزەوەکەر ‹چییە ئەم دەنگە؛ ئەم ئاوازە دوورە؟/ کە پێهەڵهێنەری چاوی شعوورە؟ «گۆران»› ≣ بازکننده

پێیانەڕێ / pêyaneřê/: ☜ **پیادەڕۆ**

پێیدا / pêyda/: ☜ **پێدا**^{1}

پێیین / pêyîn/: ناو. لای لاقان؛ لای خواروو ‹با فەقێیانم بۆ بێننە پێیین/ با مەلایانم بۆ بێنە سەرین «فولکلۆر»› ≣ طرف پایین

ت

ت^{1} /t/: پیت. پێنجەم پیتی ئەلفوبێی زمانی کوردی ≡ ت؛ نشانەی پنجمین حرف الفبای زبان کُردی

• **ت**^{2}: جێناو. ١. جێناوی کرۆکی لکاو بۆ دووهەم کەسی تاک ‹خواردت؛ بردت؛ پێتدام؛ نەتدامێ› ٢. جێناوی بەرکاریی لکاو بۆ دووهەم کەسی تاک ‹بردتیان بۆ دەرەوە؟ هێناتیانەوە؟› ٣. جێناوی خاوەنداریەتی لکاو بۆ دووهەم کەسی تاک ‹سوێندم بە سەرت؛ ماڵەکەت خۆشە!؛ چاوت جوانە› ≡ ١. ضمیر متصل فاعلی دوم شخص مفرد ٢. ضمیر متصل مفعولی دوم شخص مفرد ٣. ضمیر متصل ملکی دوم شخص مفرد

ت /ti/: ناو. ناوی پێنجەمین پیتی ئەلفوبێی زمانی کوردی ≡ ت؛ پنجمین حرف الفبای زبان کُردی

تئۆک /ti'ok/: ناو. تاووک؛ تاوڵ؛ چادر؛ ڕەشماڵ ≡ خیمه

تا^{1} /ta/: ناو. ١. هەودا؛ تاڵ ‹تا تایی سەری توڕڕەیی پڕ پێچشی با دا/ هەر تایەکی بارێکی گوڵ و نافە بە بادا «نالی»› ٢. لکەدار و گیا ٣. یاو؛ نۆبەتی؛ تا و لەرز ‹ئەکا دەفعی هەزار تا و لەرز و تیفۆس/ کەنینێکی جنێوی تاڵی خورشید «بێخود»› ٤. قاپی تەرازوو ‹بۆ قیمەتی تۆ تاجی کەی و تەختی سولەیمان/ کێشانە بکەن، سووکە لە ناو تایی تەرازووت «قانع»› ٥. لنگە؛ لف؛ کەرستەی هاوماڵ یان هاولفی یەکێکی‌تر کە پێکەوە بە کار دێن ‹تایێ کەوش› ٦. لۆیەکی قوماش ‹بە تای کراس ئەگەڕێ› ٧. قەد؛ دەق ‹تا کردن› ٨. جەم؛ یەکەی شت‌ومەکی نێو گۆنی ‹چوار تا پیاز› ≡ ١. تار؛ رشته (از نخ، مو و ...) ٢. شاخه ٣. تب ۴. کفەی ترازو ۵. لنگه (کفش و ...) ۶. یک لایه (پوشاک) ۷. شکن؛ تا (کاغذ و ...) ۸. لنگه؛ عدل (پیاز و ...)

▣ **تا بوون**: داهاتنەوە؛ نووشتانەوە؛ دانووشتان ≡ تا شدن

تا کردن: نووشتاندنەوە ≡ تا کردن

تا^{2}: ئاوەڵناو. لف؛ هاوتا؛ وێنە؛ لنگە؛ هاولف؛ هاوماڵ؛ هاوشان؛ هاوچەشن ‹تای نییە› ≡ مُشابه

تا^{3}: ئامراز. هەتا؛ هەتاکوو؛ هەتاوەکوو؛ هەتاکوانێ؛ هەتاکینێ؛ هەتاوەکوونێ؛ هەتاوەکینێ؛ هەتانێ؛ هەتاکەتێ؛ هەتاکەتانێ؛ هەتاوەکی؛ تاوەکی: ١. ئامرازی مەرج ‹تا نەگریا ئاسمان و تەم ولاتی دانەگرت/ گوڵ چەمەن‌ئارا نەبوو هەم لێوی غونچە وا نەبوو «نالی»› ٢. نیشانەی مەودای کاتی یان شوێنی لەگەڵ مەبەستدا ‹تا کۆتایی؛ تا سبەی؛ تا کرماشان› ٣. بۆ ئەوەی ‹دایهێنا تا دەستی پێ بگا›

٤. بە دوویدا ‹وەرە تا بڕۆین› ٥. ئەوەندەی ‹تا دەتوانی لەسەرخۆ بە!› ٦. یان؛ وتەی ڕێژە و بەراورد ‹من بەرزم تا ئەو› ☰ ١. تا؛ حرف شرط ۲. تا؛ حرف فاصلەی زمانی یا مکانی ۳. تا؛ برای اینکە ۴. تا؛ سپس ۵. تا جایی کە ۶. از؛ حرف قیاس

تا٤: پێشوشە. تاکە؛ تاقەدانەیەک ‹تاقڕانی؛ تاکراس› ☰ تک ـ

تابار / tabar/: ناو. جەم؛ لابار ☰ لنگەبار

تابان / taban/: ئاوەڵناو. ١. تیشکدەر؛ گرشەدار؛ بە درەوشین ‹ئاسمانی حوسنی مەحبووبم لە ئەبرۆ و زولف و ڕوو/ دوو هیلال و دوو شەو و دوو ماهی تابانی هەیە «نالی»› ٢. هەڵهاتوو؛ دەرهاتوو ☰ ۱. درخشان؛ تابان ۲. بردمیده

تابدار / tabdar/: ئاوەڵناو. لوور؛ پێچدراو ☰ پیچ‌خورده

تابڕ / tabiř/: ناو. ١. *[باوەڕی کۆن]* دۆعای لەرز و یاو کە بە سەر ڕێسمانێکدا دەخوێندرێت و لە مەچەک دەبەسترێت ٢. لۆبڕ؛ چۆنیەتی پچڕانی تالی تەون ☰ ۱. دعای تب‌بُر ۲. حالت گسستن رشته‌ای از نخ قالی

تابشت / tabişt/: بڕ؛ بڕست؛ تاقەت؛ توانایی؛ توانست ☰ توانایی

تابگە / tabge/: ناو. جێگەی لەنگر گرتنی گەمی و بەلەم و کەڵەک ☰ لنگرگاه

تابلۆ١ / tablo/: ☜ **تابڵۆ**

تابلۆ٢: ئاوەڵناو. زەق و سەرنجڕاکێش ☰ تابلو؛ آشکار

تابلەمە / tableme/: ☜ **تاولەمە**

تابڵمە / tabiłme/: ☜ **تاولەمە**

تابڵۆ / tabło/: ناو. تابلۆ؛ تاپڵۆ: ١. پەڕەیەک (کانزایی، شووشەیی، پلاستیکی و...) کە نووسراوە، وێنە یان هەردووکیانی لە سەرە و بۆ ڕاگەیاندن لە شوێنێکی گشتیدا هەڵیدەواسن ٢. پەڕە یان قاپێ کە لە سەر دیوار یان پایەوە دادەمەزرێ تاکوو ئەو شتانەی لە سەریە لە بەر چاو یان لە بەر دەستدا بن ‹تابلۆی کارەبا› ☰ ١و۲. تابلو

تابوت / tabût/: ناو. تاوت؛ تاویت؛ تابیت؛ تاوس؛ تاڤێر؛ لەزاگ؛ وەخم؛ چاردارە؛ سوندروک؛ سوندریک؛ سندووریک؛ دارەمەیت؛ دارەبازە؛ داربازە؛ دوودارە؛ داربەس؛ داربەست؛ دارەتەرم؛ تەختی مردوو گواستنەوە ‹بۆیە پێم خۆشە کە تابووتم لە بەرزی دابنێن/ تا نەسیم و بای شەماڵی کوردسان بیگرێتەوە «قانع»› ☰ تابوت

تابور / tabûr/: ناو. تابوورە؛ تابوون؛ هەنگ؛ فەوج؛ دەستەیەکی هەزار کەسی لەشکر ‹تابووری مۆژە دەس بە سنان بۆ منی بێکەس/ ئامادەیە وەک عەسکەری خوێنڕێژی تەتارم «شاهۆ»› ☰ هنگ لشکر

تابورە / tabûre/: ناو. ١. ☜ **تابور** ٢. قانوون؛ یاسا ☰ ۱. ☜ **تابور** ۲. قانون

تابوق / tabûq/: ناو. خشت؛ کەرپووچ ☰ خشت

تابون / tabûn/: ناو. *[مەجاز]* ١. دار و دەستە ٢. خزمەتکار؛ دەست و پێوەند ☰ ۱. دارودسته ۲. وَردست و خدمتکار

تابە / tabe/: ☜ **تاوە**

تابەرە / tabere/: ناو. تات؛ تاتریک؛ تاتەبەرد؛ تاتەشوار؛ تاتەشۆر؛ سواپ؛ بەردی تەنک و پان کە بە سەر ئاویدا دەهاوێن ☰ سنگ پهن و نازک که بر روی آب پرتاب کنند

تابەن / taben/: ناو. شیرازە؛ شلاڵە؛ بڕۆش؛ شیراز: ١. شیرازەچن؛ دروومانی لاپەڕەی کتێب یان دەفتەر ٢. ئەو بەنانەی لاپەڕەی کتێب پێکەوە دەبەستێ ☰ ١و۲. شیرازه

تابەنی / tabenî/: ناو. شیرازەچنی؛ کاری بنچنینی کتێب و دەفتەر ☰ شیرازه‌بندی؛ ته‌بندی

تابیت / tabît/: ☜ **تابوت**

تابیلا / tabîla/: ناو. کاری دووپاتە کردنەوەی داخواز ■ تکرار تقاضا

تابین / tabîn/: ناو. لەشکرچی بێدەرەجە ■ سربازی کە درجە ندارد

تابیە / tab(i)ye/: ناو. تاپی؛ سەنگەر؛ مەتەرێز ■ سنگر

تابێتی / tabêtî/: ☜ **تایبەت**

تاپ / tap/: ناو. پەرکەم؛ خوو؛ فێ ■ صرع

تاپاز / tapaz/: ئاوەڵناو. زەبەلاح؛ زلحۆرت؛ ئەستوور ■ گُندەبک

تاپاڵ / tapał/: ناو. هەڕەشە؛ گەف ■ تهدید

⊡ **تاپاڵ دان**: دانە بەر؛ بە گوڕ و تێکڕا لێخوڕین ‹گا و گوێلەکەم تاپاڵ دان، کردمنە ناو پەچەکەوە› ■ گروهی راندن

تاپان١ / tapan/: چاوگ. پێچانەوە؛ لوول دان ■ بربستن

تاپان٢: ناو. سمە وشتر ■ پای شتر

تاپڕ / tapiř/: ناو. تفەنگی ڕاو کە لە بن لوولەکەیەوە فیشەکی تێ دەخرێت ■ تفنگ شکاری تەپُر

تاپلۆ / tapło/: ☜ **تابلۆ**

تاپۆ / tapo/: ناو. ١. تارمایی؛ ڕەشایی لە دوورەوە ‹لە ئەندامی تاپۆی وەکوو بوومەلێلی ... «سوارە»› ٢. مووچە و مەزرای خەڵاتی و بێباج ٣. قۆچان؛ کەوال؛ قەباڵە؛ قەواڵە؛ قەبارە؛ بنچاخ؛ چاخ؛ قەباڵەی مولکایەتی؛ بەڵگەیێ کە خاوەن بوونی کەسێک بە سەر ماڵێکدا پیشان دەدا ‹هەموو ملکی بەڵا و میحنەت بە تەنیا ملک و تاپۆمە/ کەسێ وا بێ لە ناو شارا چ دەربەستی سەرابێکە؟ «قانع»› ٤. کارگێڕیی قەباڵەی مولکنووسین ■ ١. شَبَح ٢. تیول ٣. سند مالکیت ۴. ادارەی ثبت املاک

تاپوو / tapû/: ناو. کەوار؛ کان؛ کارتیان؛ کەندووی ئارد و دانەوێڵە ■ کندوی غلە

تاپەڵە / tapełe/: ناو. ڕەشەگرانە؛ گرانەتا ■ تیفوس

تاپی / tapî/: ناو. ١. خەندەک؛ ڕەهەند ٢. تابیە؛ سەنگەر ٣. ئەلحەو؛ لەهەک؛ گۆڕیچە ■ ١. خندق ٢. سنگر ٣. لَحد

تات١ / tat/: ناو. ١. عەرەب؛ عارەب؛ عەرەو ٢. شاخی هەڵەمووت و یەکپارچە بەرد ٣. ☜ **تابەرە** ٤. لباد؛ نمەد؛ نەوو؛ کولاڤ ٥. باب؛ باوک ٦. ڕاستایی؛ تەختانی ■ ١. عرب ٢. کوه صخرەای ٣. ☜ **تابەرە** ۴. نمد ۵ پدر ۶ هموارى

تات٢: ئاوەڵناو. ١. تۆک؛ نەزۆک بە هۆی ئێسکی بەر منداڵدان ٢. سەخت؛ ڕژد؛ یەکپارچە و تۆکمە ‹بەردەتات› ■ ١. ویژگی زن نازایی کە استخوان مجرای رحمش را گرفتە ٢. سخت

تا ـ تا١ / ta ta/: ئاوەڵناو. تاڵە ـ تاڵە وەستاو ‹لە سەر بەفرێ بە کار نایە، وەکوو بیستوومە، داوی ڕەش/ لە سەر کولمەت ئەدی بۆ دڵگرە ئەو بسکە تا ـ تایە؟! «هێمن»› ■ شلال

تا ـ تا٢: ئاوەڵکار. دانە ـ دانە؛ یەکە ـ یەکە ‹بە شکنجی زولف خۆش قوماشەوە/ تا ـ تا پەخشانە بە ڕووی تاشەوە «پیرەمێرد»› ■ یکی ـ یکی

تاتاڵە / tatałe/: ناو. تاجکۆڵەکە؛ سەرکۆڵەکە ■ سرستون

تاتریک / tat(i)rîk/: ☜ **تابەرە**

تاتک / tatik/: ناو. ١. دادە؛ خوشکی گەورە؛ خۆها مەزن ٢. مام؛ ئاپ؛ برای باب ٣. تات؛ عەرەب؛ عارەو ٤. زمانی عەرەبی ■ ١. خواهر بزرگ ٢. عمو ٣. عرب ۴. زبان عربی

تاتکی / tatkî/: ناو. قاپووت؛ فەرەنجی ■ نوعی بالاپوش نمدین

تاتۆ / tato/: ناو. ١. باوک؛ باڤ؛ بابۆ ٢. تەتۆ؛ کار و

ڕەوتی خاڵ کوتان بە زەبری ڕەنگڕێژ کردنی ژێر پێست کە زیاتر نەخش و نیگاری پێدەردێنن ⚑ ۱. پدر ۲. تاتو

تاتۆڵە / tatołe/: ناو. تاتووله؛ داتـوره؛ گیاگۆپاڵ؛ گیایەکە بەرەکەی لە هێلکە ڕیشۆڵی دەکا، دەسووتێنرێت، دووکەڵەکەی هوورککوژە ⚑ گیاه تاتوره

تاتوولە / tatûle/: ☜ تاتۆڵە

تاتە / tate/: ناو. ۱. دادە؛ تاتک؛ خوشکی گەورە ۲. پیرەنۆکەر ۳. مام؛ مامۆ؛ مامە ٤. مێردی تایەن ٥. باوک؛ باب ⚑ ۱. خواهر بزرگ ۲. پیرنوکر ۳. عمو ۴. پدرخوانده ۵. پدر

تاتەبەرد / tateberd/: ☜ تابەرە

تاتەزا / tateza/: ناو. ئامۆزا؛ فرزەندی مام؛ بچووکی ئاپۆ ⚑ عموزاده

تاتەشوار / tateş(i)war/: ☜ تابەرە

تاتەشۆر / tateşor/: ☜ تابەرە

تاتەنوێژ / taten(i)wêj/: ناو. بەردەنوێژ؛ کوچکنوێژ؛ بەردی پانی نوێژ لە سەر کردن ⚑ سنگ تخت و پهن ویژەی نماز خواندن

تاتی / tatî/: ناو. ۱. تاتە؛ باوەپیارە؛ مێردی تایەن ۲. باوەژن؛ ژنی باوک ۳. لباد؛ نمەد؛ نەوو؛ تەحت ٤. دۆخی نەزۆکی لە بەر ئێسکی بەر منالدان ٥. سەروژێری پیتی نووسراو ⚑ ۱. پدرخوانده؛ شوهرِ مادر ۲. زن‌بابا ۳. نَمد ۴. نازایی بر اثر زائدەی استخوانی در مجرای رَحِم ۵. اِعرابِ حروف

تاتیزۆک / tatîzok/: ناو. گەردەلوول؛ گێژەڵووکە ⚑ گردباد

تاتیلە / tatîle/: ناو. ژار؛ زەهر ⚑ زهر

تاتێل / tatêl/: ناو. دڵەڕاوکێ؛ دڵپەشێوی؛ دڵخورتی؛ نیگەرانی ⚑ اضطراب

تاج / tac/: ناو. تانج؛ تانجە؛ زەرزەنگ؛ تاژ؛ کولیلک: ۱. تەقیلەی سەر بە قوچکە ‹گوڵ تاجی لە سەر نا و چەمەن مەخمەڵی پۆشی/ هات مۆژدە کە خەلعەت گەییە بەر بە موباهات «نالی»› ۲. کڵاوی پاشایان ‹کام سەرشام تەمای تاج کەیت نەکەرد/ سوبحدەم وە تاج سەر نەیت نەکەرد؟ «مەولەوی»› ⚑ ۱. کلاه مخروطی شکل ۲. تاج

▣ **تاجی سەر**: *[مەجاز]* بەڕێز؛ سەروەر؛ زۆر هێژا و خۆشەویست ⚑ تاجِ سر؛ بسیار گرامی

تاجخرووس / tacx(i)rûs/: ناو. پۆپەکەڵەشێر؛ پۆپنەکەڕەشێڵە؛ پۆپەکەڵەشێرە؛ تاجخورووز؛ تانج‌کەڵەشێر؛ تانجی؛ سۆلان؛ سواو؛ بادروو؛ باقلەک؛ سوارۆک: ۱. بنەگیایەکی یەکساڵانی جوانە بە گەڵای هێلکەییەوە ۲. گوڵەمەخموور؛ گوڵ‌عاشقان؛ گوڵ‌بادروو؛ گوڵی ئەو ڕووەکە بە ڕەنگی سوور یان زەردەوە ⚑ ۱. تاج‌خروس ۲. گل بُستان‌افروز

تاجخورووز / tacxurûz/: ☜ تاجخرووس

تاجدار / tacdar/: ناو. شا؛ پادشا ‹هەموو خوێنی شەهان و تاجدارانە لە بن خاکا/ کە وا هەوری بەهاری سەرزەمینی پێ دەکا گوڵ ـ گوڵ «مەحوی»› ⚑ شاه

تاجر / tacir/: ناو. بازرگان؛ سەوداگەر؛ مامەڵەچی ⚑ بازرگان؛ تاجر

تاجکۆڵەکە / tackołeke/: ناو. تاتالە؛ سەرکۆڵەکە ⚑ سرستون

تاجوتەخت / tac û text/: ناو. تەختوتاج: ۱. *[کینایە]* نیشانەی پاشایەتی ‹ئەو کەی بی پەی تۆ جە شاهیش ویەرد/ تەرک تاجوتەخت پادشاهی کەرد «خانای قوبادی»› ۲. *[مەجاز]* دەسەڵاتداری؛ پاشایی ⚑ ۱و۲. تاج‌وتخت

تاجەگوڵ / taceguł/: ☜ تاجەگوڵینە

تاجەگوڵینە / tacegułîne/: ناو. تاجەگوڵ؛ تانجیک؛ بازنەیەک لە گەڵا و گوڵی ناسک و جوان کە بۆ ڕێز نان لە سەر گۆڕ یان بەردەمی پەیکەری کەسێک دایدەنێن ‹کە وەفدێ دەچێتە

شوێنێ/ بۆ سەر گۆڕی سەربازی ون/ تاجەگولینەیەک دێنێ «پەشێو»› ▤ تاجِ گل

تاجی / tacî/: ☜ **تاژی**

تاجیلۆکە / tacîloke/: ☜ **تاژیلۆکە**

تاجی‌مامئەحمەدە / tacîmam'eĥmede/: ☜ **تاژیلۆکە**

تاجیوەر / tacîwer/: ئاوەڵناو. *[ئەدەبی]* خاوەن تاج؛ تاج لە سەر ‹بە نازەوە لێم هاتە دەنگ، مەکە و لاچۆ لێم کەوتە جەنگ/ ڕوانیم کە ئەو گۆڕا لە ڕەنگ، وەک پادیشاهی تاجیوەر «قانع»› ▤ تاجور

تاچک / taçik/: ناو. تاپۆ؛ بنچاخ؛ قەواڵە؛ بەڵگەی خاوەنداریەتی نافەرمی ▤ بُنچاق

تاچنای / taçnay/: چاوگ. وەرڤین؛ دەلاندن ▤ نشت دادن

تاچە / taçe/: ناو. جەواڵی پچووک ▤ تایچە

تاچەک / taçek/: ناو. بنچەک؛ ئەو بەشە لە دەستەچەک کە دەمێنێتەوە ▤ تەچک

تاچیای / taçyay/: چاوگ. دزە کردن؛ دەڵان ▤ نشت کردن

تاحین / taĥîn/: ☜ **تاعین**

تاخ / tax/: ناو. ١. گەڕەک؛ مەحەلە ‹مالێ شەمۆ ل تاخا ژوورە› ٢. لا؛ تەرەف ٣. خیاوان؛ شەقام ▤ ١. محلّه ٢. طرف؛ سو ٣. خیابان

تاخت / taxt/: ناو. خار؛ چوارە ▤ چهارنعل

تاخم / taxm/: ناو. دەست؛ دەس؛ یەکەی ژماردنی بڕێ شت (وەک: جلوبەرگ، قاپ، پەلەوەر و ...) ▤ دست؛ از واحدهای شمارش

تاخورک / taxurk/: ناو. تاخۆک؛ زاگ؛ کاشە؛ پێگۆزی بێچەرخی سەر بەفر کە بە خلیسکان دەڕوا ▤ سورتمه

تاخۆک / taxok/: ☜ **تاخورك**

تاخە / taxe/: ناو. ١. باقە؛ بەستراوێ لە گیا ٢. پاکەت ▤ ١. یک بستەی گیاه ٢. پاکت

تاخەبەند / taxebend/: ناو. باقەبێن؛ باغەبەن؛ باقەوەس ▤ بستەای کە گیاه را در آن بندند

تادار / tadar/: ئاوەڵناو. نۆبەتی‌دار؛ یاوکردگ ▤ تبدار

تادانە / tadane/: ناو. تانە؛ نیشانە؛ لەکەی بان چاو ▤ لکەی چشم

تار^{١} / tar/: ناو. ١. سازێکی ژێداری ئێرانی، شەش تالی هەیە و بە زەخمە دەیژەنن ‹های موغەنی تار حەنجەرەی وەش‌تەرز/ وە سەرپەنجەی ناز باوەرە وە لەرز «مەولەوی»› ٢. ڕاهێلی تەون ‹هۆنەرێکی زۆر زەبەردەستە ئیمامی نۆکەرت/ بۆیە ڕیسی ڕێک‌وپێکە، قەت نەبوو بێ تار و پۆ «ئاوات»› ٣. تاڵەموو ٤. کەللە دەفە ٥. دوو ڕۆژی ئاخری زستان و سێ ڕۆژی سەرەتای بەهار ▤ ١. سازِ تار ٢. تارِ نخ ٣. تارِ مو ۴. چنبرەی دف ۵ دو روز آخر زمستان و سە روز آغاز بهار

تار^{٢}: ئاوەڵناو. ١. تاریک؛ بێبەش لە ڕۆشنایی ‹تەماشای گلکۆی تارم‌کەر دولبەر!/ دوودی سیای تار، لێش مەیۆ وە بەر «سەیدی»› ٢. تەرە؛ هەڵوەدا و دوورکەوتە ‹کوردستانی ئەو سەردەمە وا تار بوو/ بەفری زستان گوڵی باغچەی بەهار بوو «گۆران»› ٣. ڕێ‌گوم‌کردە و جیاوەبوو لە ئەوانی‌تر ‹قانع! بەسە ئەم شینە، بە تەنیا و بە بێکەس/ خۆ کردە، نە خواکردە، کە هەر کوردە لە تارا «قانع»› ٤. بێ بریقە؛ مات ‹ئاسمانیش لە شەفەق گریەیی خوێنینی ڕشت/ هێند بەسەر ڕۆژی ڕەشمدا کە شەوی تار گریا «پیرەمێرد»› ▤ ١. تاریک ٢. آوارە ٣. رمیدە ۴. مات

▣ **تار بوون**: تەرە بوون؛ هەتڵە بوون؛ جیاوە بوون و ڕێ ون کردنی ئاژەڵ لە مێگەل ‹بەرخێکمان تار بوو، هەیهوو تا گرتمانەوە› ▤ رمیدن

تار کردن/ کرن: ڕەواندن؛ دەرکردنی یەکجاری؛ لە جێ ئاوارە کردن ‹بە درێژایی مێژوو، هەر خێڵ

و هۆزی کوردن که له ولاتیان تار کراون› ≡ کوچاندن

تارا / tara/: ناو. سەرپۆشی سەری بووک ‹دزەی نیگای ژێر تارای شەرم و ناز/ سەرنجی کێشام کیژی کرچوکاڵ «سوارە»› ≡ سرپوش عروس

تاراج / tarac/: ☜ **تالآن**

تاراز / taraz/: ناو. لۆمە؛ سەرکۆنە ≡ سرزنش

تاران / taran/: چاوگ. تاریان؛ تەرە بوون؛ ڕۆیشتنی بێگەڕانەوە ≡ رمیدن

تاراندن / tarandin/: چاوگ. تارانن؛ تەرە کردن؛ ڕەواندن ≡ رماندن

تارانن / taranin/: ☜ **تاراندن**

تارانی / taranî/: ناو. دوو قرانی زیو؛ جۆرێ سکەی کۆنی ئێرانی ≡ دوریالی نقرەای

تاراو / taraw/: ئاوەڵناو. تاریاگ؛ تەرەکراو؛ دەرکراو؛ ڕاونراوی بێگەڕانەوە ≡ رمیدە

تاراوگە / tarawge/: ناو. شوێنی تارێنران ‹لە تاریکە تاراوگەکەمدا، بەسەرچوو زەمانی تەریکیم/ ئیتر خێر و خۆشی لە ڕێما «سوارە»› ≡ تبعیدگاە

تارپ / tarp/: ناو. دیاری؛ سەوقات ≡ سوغات

تارتارێن / tartarên/: ناو. غارغارێن؛ گرێوە غار ≡ مسابقەی دو

تارچی^{١} / tarçî/: ☜ **تارژەن**

تارچی^{٢}: ئاوەڵناو. دابەش‌کەر ≡ توزیع‌کنندە

تارژەن / tarjen/: ناو. تارچی؛ سازی تار لێدەر ≡ نوازندەی تار

تارسە / tarse/: ناو. تاسە؛ ئارەزووی دیدار ≡ اشتیاق دیدار

تارشە / tarşe/: ناو. نامەبەر؛ چەپەر؛ پۆستەچی؛ تەتەر ≡ پُستچی

تارگان / targan/: ناو. چەشنێ گەنمی خراپ ≡ نوعی گندم نامرغوب

تارم / tarim/: ناو. ١. خۆیانی گیرەکراوی بەربا نەدراو ٢. هەیوان؛ بەربێلایی ٣. دەستە؛ تاقم ٤. چادر و دیوەخانی چادر ≡ ١. غلەی کوبیدەی پاک نشدە ٢. تراس ٣. دتە؛ گروە ۴. خرگاە خیمە

تارمایی / tarmayî/: ناو. ١. تاپۆ؛ قەرە؛ قەرەنتوو؛ تراوکە؛ دۆلپا؛ تیبا؛ سای؛ سیار؛ سایل؛ ساوڵ؛ ساوڵە؛ ساوڕ؛ ئارنگ؛ بزگوڕ؛ سامۆتک؛ سوێس؛ قەراتە؛ سەهویر؛ سەهەنە؛ سەهەنگ؛ سەهەندە؛ شتی خەیالی کە دێتە بەر چاو ‹ناڕەومەوە لە داوەڵ و تارمایی/ زۆرم دیوە بوولێڵ و تاریکایی «هێمن»› ٢. *[مەجاز]* دێوەزمە؛ ئەو شتەی کە دەبێتە هۆی ترس و قینی هەمیشەیی ‹دێن و دەچن بە ئەسپایی/ لە چوارچرا چەند تارمایی «هێمن»› ≡ ١و٢. شبح

تارمە / tarme/: ناو. ١. هەیوانی سەردانەپۆشراو ٢. محەجەری بەرهێوان ≡ ١. تراس ٢. تارم

تارنای / tarnay/: چاوگ. تاراندن؛ ڕەواندن ‹وە زۆر هونەر جە عەرسەی مەساف/ تارنا دێوان تا بە کۆهی قاف «شاهنامەی کوردی، هەورامی»› ≡ رماندن

تارومار / tar û mar/: ئاوەڵناو. تەفروتوونا؛ هەڵلاداد ≡ تارومار

تارەت / taret/: ناو. کاری خۆ شۆردن لە ئاودەست. هەروەها: **تارەت گرتن** ≡ طهارت؛ استنجا

تاری / tarî/: ناو. تاریکی؛ ڕەشی ‹لە داخی بێ‌کەسی ئەم خاکە دایم ڕۆژی شەبڕەنگە/ مەگەر بەرقی غەزەب ئەم تاری بەرچاوەم تەوەللا کا «قانع»› ≡ تاریکی

تاریاگ / taryag/: ☜ **تاراو**

تاریان / taryan/: ☜ **تاران**

تاریای / tar(i)yay/: چاوگ. تاران؛ تاریان ‹ئاهووی خوتەن خێز دیدەی پڕ خەتا/ تاریای ڕەوێڵ نافەی موشک مەتا «بێسارانی»› ≡ رمیدن

تاریتی / tarîtî/: ناو. تاریکی؛ ڕەشایی شەو ☰ تاریکی

تاریخ / tarîx/: ناو. مێژوو؛ دێریک؛ دیرۆک؛ دێرک؛ لقێک لە زانستە مرۆڤییەکان کە دەپەرژێتە سەر تۆمار کردن و لێکدانەوەی ڕابردوو و ڕابردووان ☰ تاریخ

تاریف / tarîf/: ناو. ١. پەسن؛ ستایش ٢. کاری باس کردن؛ گێڕانەوە ☰ ١. ستایش ٢. تعریف

⊡ **تاریف دان**: تاریف دانەوە؛ تاریف کردن؛ پەسن دان؛ پێدا هەڵگوتن ☰ تمجید کردن

تاریف دانەوە: ☜ **تاریف دان**

تاریف کردن: ١. ☜ **تاریف دان** ٢. گێڕانەوە؛ باس کردن ☰ ١. ☜ **تاریف دان** ٢. تعریف کردن

تاریک / tarîk/: ناوەڵناو. تار؛ پێوار لە ڕووناکایی ☰ تاریک

⊡ **تاریک بوون**: ڕەش هەڵگەڕانی دنیا دوای خۆرئاوا بوون ☰ تاریک شدن

تاریک داهاتن: هاتنی تاریکی پاش نوێژی شێوانی درەنگ ☰ تاریک شدن (هوا)

تاریک کردن: تاریک داهاتن ‹تاریکی کرد با بچینەوە بۆ ماڵ› ☰ تاریک کردن (هوا)

تاریکان[1] / tarîkan/: ناو. تاریکەی: ١. ئەنگۆرە؛ هەنگۆرە؛ هەنگڤار؛ تەنگی ئێوارە؛ وێرەگا؛ ڕۆژپەڕ؛ درەنگان؛ ئێوارەی درەنگ ٢. چراکەران؛ بانگاف؛ شێوانگا؛ شێوان؛ لە سەرەتای تاریک بوونی هەوا تا کاتژمێرێک دواتر ☰ ١. تنگ غروب ٢. شامگاه

تاریکان[2]: ناوەڵکار. لە سەرەتای شەودا؛ کاتی شێوان؛ درەنگانێ ☰ هنگام غروب

تاریکایی / tarîkayî/: ناو. ڕەشایی شەو؛ پاش بەرپێوار بوونی خۆر ☰ تاریکی شب

تاریکخانە / tarîkxane/: ناو. تاریکەخانە: ١. دیوی تایبەت بۆ شۆردنەوە و ڕوون کردنەوەی فیلم کە لە تیشکی زیانبار پارێزراوە ٢. /مەجاز/ شوێنی دوور لە چاوی خەڵک بۆ بەڕێوەبردنی پیلان ☰ ١. تاریکخانه ٢. مخفیگاه

تاریکنایەرە / tarîknayere/: چاوگ. تاریکی داهێنان؛ تاریک کردن ☰ تاریک کردن (هوا)

تاریک و تنۆک / tarîk û t(i)nok/: ناوەڵناو. تاریک و تنووک؛ زۆر تاریک؛ ئەنگوستەچاو؛ بە تاریکی خەست و توند ☰ بسیار تاریک

تاریک و تنووک / tarîk û t(i)nûk/: ☜ **تاریک و تنۆک**

تاریک و ڕوون / tarîk û řûn/: ناو. تاریکولێڵ؛ تاریکوڕوونە؛ تاریکوڕوونی؛ بەرەبەیان؛ بوولێڵە؛ هەوەڵی سپێدە ☰ تاریک و روشن صبح

تاریک و ڕوونە / tarîk û řûne/: ☜ **تاریکوڕوون**

تاریک و ڕوونی / tarîk û řûnî/: ☜ **تاریکوڕوون**

تاریک و لێڵ / tarîk û lêł/: ☜ **تاریکوڕوون**

تاریک و نووتەک / tarîk û nûtek/: ناوەڵناو. زۆر تاریک؛ ئەنگوستەچاو؛ تاریکایی خەست و توند ☰ بسیار تیره و تاره

تاریکە ـ / tarîke-/: پێشوشە. ڕەش و تار ‹تاریکەشەو› ☰ تیره و تار

تاریکەبازاڕ / tarîkebazař/: ناو. بازاڕچە؛ بوارگەیێکی زۆرتر سەرداپۆشراو، بە چەند دووکانی هەمەجۆرەوە ☰ بازارچه

تاریکەخانە / tarîkexane/: ☜ **تاریکخانە**

تاریکەسەلات / tarîkeselat/: ناو. زۆر تاریک؛ تاریکایی خەست ☰ تاریکی محض

تاریکەشەو / tarîkeşew/: ناو. بلقەتاف؛ تلیچاف ☰ شب تاریک

تاریکەی / tarîkey/: ☜ **تاریکان**[1]

تاریکی / tarîkî/: ناو. ڕەشایی ‹تاریکی تەمی دەشتی دڵ و تانەیی سەرچاو/ شاباڵی پەخش کردبوو

تاکوو ئەبەدییەت... «گۆران»› ☰ تاریکی

تاریکیایەرە / tarîkyayere/: چاوگ. تاریک بوون؛ تاریکی داهاتن ☰ تاریک شدن

تارێتی / tarêtî/: ناو. قەر؛ تاریکی؛ تاریکایی ☰ تاریکی

• **تارێن** / -tarên/: پاشەوشە. هۆی تاراندن ‹... بە گەرووی قاسپەکەری کەوتارێن/ جاڕی کام گومبوو ئەدەن؟ / وا بە هەڵپە و بە دەهۆ «سوارە»› ☰ فراری‌دهنده

تارێنران / tarênran/: چاوگ. تێنەپەڕ. نادیار. //تارێنرای؛ دەتارێنرێی؛ بتارێنرێ// تاریان؛ ناچار کرانە هەڵاتن ☰ فراری داده شدن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: تارێنراو/ چاوگی نەرێنی: نەتارێنران

تارێنراو / tarênraw/: ئاوەڵناو. دوورەوەخراو؛ تاریاگ ☰ فراری داده شده

تاڕ / tař/: ناو. شەلەم؛ شێلم ☰ شلغم

تازانک / tazanik/: ☜ **تاژانك**

تازە۱ / taze/: ناو. نوێ؛ نەو؛ نۆ؛ نوو؛ قەیتازە؛ نرکنوو؛ شتی تازە ‹تازە هاتۆتە بازاڕێ، کۆنە کەوتۆتە کەنارێ «مەسەل»› ☰ تازه

تازە۲: ئاوەڵناو. نوێ: ١. نۆ؛ نەو؛ نفت؛ نووڤ؛ ناڤۆ؛ نفتونۆڵ؛ نەوەیی؛ سەرهەڵداو لە ڕابردوویەکی نزیکدا ‹فەسڵ نەو پایز تازە کەردەن مەیل/ شەماڵ ئەرزان کەرد ڕەشتەی نەوسوەیل «مەولەوی»› ٢. نۆ؛ نەو؛ نفت؛ نووڤ؛ ناڤۆ؛ نەوەیی؛ بێهاوتا لە ڕابردوودا ‹قسەی تازە› ٣. گوڵبەدەم؛ تەڕ؛ پەژ؛ تەرچک؛ تەرجگ؛ خاوەن سەرسەوزی ‹میوەی تازە› ☰ ١تا٣. تازه

⊡ **تازە بونەوە:** نوێ بوونەوە ☰ نو شدن

تازە کردنەوە: نوێ کردنەوە؛ نۆ کرنەڤە ☰ نو کردن

تازە۲: ئاوەڵکار. ١. تۆزێک پێش لەم کارە ‹تازە ئەبرۆت وسمە کێشاوە بە ناز/ دڵ لەتی شمشێری تازەساوم ئەز «نالی»› ٢. ئەوسا؛ ئەوساکە؛ ئەوسایچ؛ ئەو سەرەکەی؛ ئەو سەرەکەیچ؛ ئەو سەرەکانی؛ جا؛ جاخۆ ‹ئازاد گوتوویەتی دێم، تازە، ئەگەریش نەهات هەر خۆم دەڕۆم› ٣. ئێستا؛ هێشتا؛ هێما؛ هەڵای ‹شووشەکەی شکاندووە، تازە چەنەیش ئەدات!› ٤. ئیدی؛ ئیتر ‹بە ڕیشی بۆزەوە سوجدەی دەبەم من بۆ جەماڵی تۆ/ ئەدی بۆچی دەیانگوت دار کە پیر بوو تازە دانایە «هێمن»› ☰ ١. تازه ٢. آن‌وقت ٣. به علاوه

تازە۴: پێشوشە. ١. خاوەن تازەیی ‹تازەزاو؛ تازەدەم› ٢. نوێ ‹تازەکار؛ تازەجەوان› ☰ ١و ٢. تازه ـ؛ نو ـ

تازەئیجاد / taze'îcad/: ئاوەڵناو. تازەداهاتوو؛ تازەدروستکراو ☰ نوساخت

تازەبابەت / tazebabet/: ☜ **تازەداهاتو**

تازەباو / tazebaw/: ئاوەڵناو. نوێداهاتوو؛ بابەتی ڕۆژ ☰ تازه به بازار آمده

تازەبرین / tazeb(i)rîn/: ئاوەڵناو. *[مەجاز]* تازە تووشی بەڵا هاتوو ☰ تازه مصیبت‌دیده

تازەبووک / tazebûk/: ناو. نۆبووک؛ نووبیویک؛ تازەوەوی؛ بوویکانوو؛ کچێ کە تازە بۆتە بووک ‹خۆ ئێستا ڕیش و سمێڵ مەترووکە/ هەرچی ئەبینی وەک تازەبووکە! «پیرەمێرد»› ☰ نوعروس

تازەبەتازە / tazebetaze/: ئاوەڵکار. تازەتازە؛ تۆزێ پێش ئێستا ‹نالیا ئەم غەزەلەت تازەبەتازە وتووە/ بە دووسەد مەسنەوی و لوببی لوبابی نادەم «نالی»› ☰ تازه‌به‌تازه

تازەبەر / tazeber/: ئاوەڵناو. نۆبەرە؛ تەروەندە؛ تازەپێگەییو ☰ نَوبر

تازەبەهار / tazebehar/: ☜ **نۆبەهار**

تازەپیاکەفتگ / tazep(i)yakeftig/: ☜ **تازەپێداکەوتو**

تازەپیاکەوتو / tazep(i)yakewtû/: ☜

تازەپێداکەوتو

تازەپیر /tazepîr/: ناو. پادسن؛ گەڕاوە؛ لە سەرەتای سەردەمی پیریدا ☰ نوپیر

تازەپێداکەوتو /tazepêdakewtû/: ئاوەڵناو. *[پلار]* تازەپیاکەفتگ؛ تازەپیاکەوتوو؛ دەولەمەن چلکن؛ تازەکیسە؛ نۆکیسە؛ تازە دەوڵەمەند بووی بەرچاوتەنگ ☰ نوکیسه

تازەپێگەیشتو /tazepêgeyiştû/: ئاوەڵناو. تازەپێگەییو ☰ نورَس

تازەپێگەییو /tazepêgeyîw/: ☚ **تازەپێگەیشتو**

تازەتازە /tazetaze/: ☚ **تازەبەتازە**

تازەجوان /tazec(i)wan/: ☚ **تازەلاو**

تازەجەوان /tazecewan/: ☚ **تازەلاو**

تازەداهاتگ /tazedahatig/: ☚ **تازەداهاتو**

تازەداهاتو /tazedahatû/: ئاوەڵناو. تازەداهاتگ؛ تازەبابەت ☰ تازه مُدشده

تازەدەم /tazedem/: ئاوەڵناو. تازە ئامادەبوو ☰ تازه آماده شده

تازەزاگ /tazezag/: ☚ **تازەزاو**

تازەزاو /tazezaw/: ئاوەڵناو. تازەزاگ؛ تازەزاییگ ‹نە بۆرەبۆڕی مانگای تازەزاوە/ نە شلقەشلقی مەشکەی نیوەژاوە «هێمن»› ☰ تازەزاییده

تازەزاوا /tazezawa/: ناو. پیاوێ کە تازە زەماوەنی کردووە ☰ تازەداماد

تازەزاییگ /tazezayîg/: ☚ **تازەزاو**

تازەساز /tazesaz/: ئاوەڵناو. نۆساز؛ نوێساز؛ بە بیچم یان بینای تازەوە ‹خانووی تازەساز› ☰ نوساز

تازەساو /tazesaw/: ئاوەڵناو. تازەسوو؛ تایبەتمەندی تیغی تازە تیژکراو ‹تازە ئەبرۆت وسمە کێشاوە بە ناز/ دڵ لەتی شمشێری تازەساوم ئەز «نالی»› ☰ تازه تیز شده

تازەسو /tazesû/: ☚ **تازەساو**

تازەفەقێ /tazefeqê/: ناو. سوختە؛ دەرس‌خوێنی سەرەتایی ☰ طلبەی دورەی مقدماتی

تازەقڵا /tazeq(i)ła/: ئاوەڵناو. ١. تازەکار؛ ناشی ٢. تازەداهاتوو ☰ ١. تازەکار ٢. تازه مُدشده

تازەکار /tazekar/: ئاوەڵناو. ناشی؛ نامامیەد؛ نۆمس؛ تازە خەریکی کارێک بوو ☰ تازەکار

تازەکیسە /tazekîse/: ☚ **تازەپێداکەوتو**

تازەگی /tazegî/: ☚ **تازەیی**

تازەلاو /tazelaw/: ناو. تازەجەوان؛ تازەجوان؛ نۆجەوان؛ لاجک؛ لاوک؛ لاجەک؛ لاژەک؛ لاوژۆک؛ لاوژۆکە؛ نەوهاڵ؛ نۆگها؛ نۆچە؛ ڕەسی؛ نووهاڵ؛ لیکە؛ لیکڵە؛ مێردمنداڵ: ١. لاوێژ؛ لاوێژە؛ کەسێ تازە سەردەمی منداڵیی ناوەتە پشتە سەر ‹بێچووە شێرانی چابک و بێباک/ تازەلاوانی میللی و خوێن‌پاک «هێمن»› ٢. کەسێ کە لە قۆناخی تازەلاویدایە ☰ ١و٢. نوجوان

تازەلاوی /tazelawî/: ناو. لاوکی؛ لاوێژی؛ نەوهاڵی؛ لاویژەیی؛ نۆجوانی؛ نۆچەیی: ١. سەرەتای تافی لاوی ٢. مەودای تەمەنی ١٣ تا ١٧ ساڵان لە مرۆدا ☰ ١و٢. نوجوانی

تازەمێرد /tazemêrd/: ☚ **زاوا**

تازەنەفەس /tazenefes/: ئاوەڵناو. خاوەن هێز و هەناسەی تەواو و بەبێ نیشانەی ماندوویی ☰ تازەنفس

تازەونفتونۆڵ /taze w nift û noł/: ☚ **تازەونوتونوێ**

تازەونوتونوێ /taze w nut û n(i)wê/: ئاوەڵناو. تازەونفتونۆڵ؛ زۆر تازەی هێشتا دەکار نەکراو ☰ تازە و کارنکرده

تازەوەوی /tazewewî/: ☚ **تازەبووک**

تازەیی^{1} /tazeyî/: ئاوەڵناو. تازەگی؛ نوێیەتی؛ تەرچکی؛ تەرجگی؛ بارودۆخ و چۆنیەتی تازە بوون ‹تازەیی میوە و سەوزییەکان بەرچاو بوو› ☰ تازگی

تازەیی۲: ئاوەڵکار. تازەگی؛ بە تازەیی؛ بەم تازەییە؛ بەم تازەییانە؛ نوهی؛ لە ڕابردووی نزیکدا ‹تازەیی بووەتە سەرپەرشتی کارگا› ☰ تازگی

تازی / tazî/: ئاوەڵناو. ١. ☜ **تەزی-٢** ٢. ڕووت و قووت ☰ ١. ☜ **تەزی-٢** ٢. لُخت و عور

تازیاری / tazyarî/: ناو. سەرپشکی؛ هەڤیازی؛ دۆخی باشتر و لە پێشتر بوون ☰ امتیاز

تازیانە / taz(i)yane/: ناو. ١. قامچی؛ شەلاخ؛ شەللاق؛ جەلدە ٢. ☜ **تازیمانە** ☰ ١. تازیانە ٢. ☜ **تازیمانە**

تازیلە / tazîle/: ناو. وردەبڕوێش ☰ ریزە بلغور

تازیمانە / tazîmane/: ناو. تازیە؛ تازیانە؛ ئازیەت؛ ئازیەتی؛ پرسە؛ سەرەخۆشی ☰ تعزیە

تازیە / taz(i)ye/: ناو. ١. ☜ **تازیمانە** ٢. گەنمی دەستاڕکراو؛ گەنمی نیمەکوتراو ☰ ١. ☜ **تازیمانە** ٢. گندم نیمکوب

تازیەبار / taz(i)yebar/: ئاوەڵناو. ئازیەتبار ☰ عزادار

تازیەباری / taz(i)yebarî/: ناو. ئازیەتباری؛ ماتەم ☰ عزاداری

تازیەدار / taz(i)yedar/: ئاوەڵناو. ئازیەتبار ☰ عزادار

تازیەمانی / taz(i)yemanî/: ناو. تازیە؛ تایبەت بە پرسە ‹شیعری تازیەمانی› ☰ سوگواری

تاژ / taj/: ناو. ڕەشماڵ و دەواری بەرزی پەشمینە ☰ چادر بلند پشمی

تاژان / tajan/: ناو. ١. لقی زراو؛ لکی باریکی دار ٢. قامچی؛ شەلاخ ☰ ١. جوانەی درخت ٢. تازیانە

تاژانک / tajanik/: ناو. تازانک؛ قامچی؛ شەلاخ ☰ تازیانە

تاژپڵنگ / tajp(i)łing/: ناو. وەرشەق؛ وەرشەک؛ تولەپڵنگ ☰ یوزپلنگ

تاژڵۆرە / tajiłłore/: ناو. تاوێرەبەردی خلۆرەوەبوو لە بەرزاییەوە ☰ سنگ بزرگ غلتان

تاژی / tajî/: ناو. تاجی؛ تانجی؛ تانجیە؛ تانزی؛ سەگی ڕاو؛ تۆرەمەیەک سەگی ناوقەد باریکی چابک بۆ ڕاو ☰ تازی؛ سگ شکاری

تاژیئەحمەدڕاوکەرە / tajî'eĥmedřawkere/: ☜ **تاژیلۆکە**

تاژیلکە / tajîlke/: ☜ **تاژیلۆکە**

تاژیلۆک / tajîlok/: ☜ **تاژیلۆکە**

تاژیلۆکە / tajîloke/: ناو. تاجیلۆکە؛ تاژیلە؛ تاژیلۆک؛ تاژیلکە؛ تانجیلۆکە؛ تاژیی دۆریشی؛ مەهینکا؛ ئەحمەدڕاوکەرە؛ تاجیمامئەحمەدە؛ ئەسپی ئەحمەدڕاوکەرە؛ تاژیئەحمەدڕاوکەرە؛ تانجیماڵخوای گیانە؛ تانجیقولانج؛ حوشترخوا؛ کوللەتانجیانە؛ بالووک؛ بالووکە؛ بالبالووکە؛ بالیکهورە؛ تانجی پێغەمبەرە؛ تانجیپێغەمبەر؛ ئەسپی پێغەمبەر؛ هەسپی نەبی؛ ئەسپی حەسەن حوسێنان؛ کوللەحاجی؛ کولەحاجی؛ دۆریش؛ دەوریشچووینە؛ دەوریشک؛ دەوریشە؛ دەرویشچووینە؛ دەوریشبالیک؛ کەرکێفاتمێ؛ دەورێشبالیکخوەر؛ جۆرێ کولەی باریکەڵەی زیت ☰ آخوندک

تاژیلە / tajîle/: ☜ **تاژیلۆکە**

تاژیوان / tajîwan/: ناو. تانجیەوان؛ سەرپەرشتی تانجیان ☰ پاسدار تازی

تاس۱ / tas/: ناو. ١. قاپی قووڵی مس ‹حاشا خۆ ڕەنگم هیچ نەماگە پێ/ سەرم وەکوو تاس دەنگی لێوە تێ «مەولەوی»› ٢. دەفری گەورەی تایبەتی گەرماو ‹عاجز مەبە ـ نەک بۆ تۆ ـ وەفایان نییە بۆ کەس/ مەعلوومە کە ئەم تاقمە وەک تاسی حەمامن «شێخ ڕەزا»› ٣. بێزوو؛ مەگیرانی ٤. قاس؛ پێران؛ وناخ؛ نەخۆشییەکی گیرۆیە ☰ ١. آبگیر مسین ٢. تاس ٣. ویار ۴. خُناق؛ دیفتری

▣ **تاس بردنەوە**: گێژ بوون ‹هەر چەند خەیاڵم وا بە

لاتەوە/ بەلام ناوێرم بێم بە لاتەوە/ چون لە جوانییەکەت تاس ئەمباتەوە «فولکلۆر»› ▤ گیج شدن

تاس بە سەرا هاتن: تووشی گێژی و سەرسامی بوون ▤ گیج و ویج شدن

تاس کردن: گێژ و وڕ بوون ‹ئەو خەوەرمە شنەفت، تاسم کرد› ▤ تاسیدن

تاس^{2}: ئاوەڵناو. ١. کاس؛ گێژ و ناتێگەیشتوو ٢. هەوێز؛ حۆت؛ بێ‌قژەسەر؛ تووکی سەر وەریو ▤ ١. گیج و منگ ٢. تاس؛ بی مو

⊡ **تاس بون**: تووکی سەر وەرین ▤ تاس شدن

تاس کردن: گێژ کردن ▤ گیج کردن

تاس‌ئەور / tas'ewr/: ☜ **تینەگیا**

تاسا / tasa/: ئاوەڵناو. بەتاسە؛ تامەزرۆ؛ ئاواتەخواز؛ زۆر خوازیار ▤ آرزومند

تاسان / tasan/: چاوگ. تاسیان؛ تاوسان: ١. خنکان؛ خنکیان ‹هەناسەم دا بە نالە عەرزی حالی کەم کە تاساوە/ لە خوێناوی دڵ و جەرگم دەروونم کەیلە تا سینە «مەحوی»› ٢. مردن بە نەخۆشی پێران ٣. گێژ و وڕ بوون ▤ ١. خفه شدن ٢. در اثر بیماری دیفتری مُردن ٣. گیج و منگ شدن

تاساندن / tasandin/: چاوگ. تاسانن؛ تاسنای: ١. خنکاندن؛ خەنقاندن ٢. شڵەژاندن؛ گێژ کردن ‹گڕی ئاخ بەر مەدە گیانم/ بە نیگای ئاشنای لێ‌کوژراوان مەمتاسێنە/ خۆم زامارم «سوارە»› ▤ ١. خفه کردن ٢. گیج/ سراسیمه کردن

تاسانن / tasanin/: ☜ **تاساندن**

تاساوی / tasawî/: ناو. کاسی؛ وڕی ▤ گیجی

تاسب / tasib/: ناو. نەیار؛ دوژمن ▤ دُشمن

تاسران / tasran/: چاوگ. تاسیای؛ خنکیان؛ خنکان ▤ خفه شدن

تاسکڵاو / task(i)ław/: ناو. ١. کڵاوخوود؛ کڵاوی لە ئاسن ٢. کڵاوی ژنانەی موکریانی ▤ ١. کلاهخود ٢. نوعی کلاه زنانه

تاسکە / taske/: ناو. بانەگا؛ شەرم؛ بەرگەدە؛ ئەو شوێنە مووی بەرگەدەی لێ دەڕوێ ▤ شرمگاه

تاسکەباب / taskebab/: ناو. تاسکەواو: ١. دەفرێکی نیوەپەل و قوول ٢. تاسکەبابی؛ جۆرێک چێشتی تەڕ، لە گۆشت و سێفزەمینە و پیاز ▤ ١. از ظروف آشپزخانه ٢. تاس‌کباب

تاسکەبابی / taskebabî/: ☜ **تاسکەباب-٢**

تاسکەتاسک / tasketas(i)k/: ناو. لار و لەنجە؛ ڕەوتی ڕۆیشتنی بە لار و لەنجە ‹هەڵیانماڵیوە باسک، باسکی قەڵەو و ناسک/ کە دەکەن تاسکەتاسک، ڕەوەکترن لە ئاسک «هێمن»› ▤ خرام

تاسکەچەڵە / taskeçełe/: ناو. سیسارگ؛ سیسارگەکەچەڵە ▤ کرکس

تاسکەواو / taskewaw/: ☜ **تاسکەباب**

تاسمە / tasme/: ناو. ١. مەزرای چکۆلە ٢. کاسمە؛ بەلەچەک؛ قاشە کوولەکەی وشک‌هەڵاتوو ٣. تەسمە؛ سیرمەی پانی قایش یان چەرم، بۆ بەستن و زۆر کاری تر ▤ ١. مزرعەی کوچک ٢. قاچ کدوی خشک‌شده ٣. تسمه

تاسنای / tasnay/: ☜ **تاساندن**

تاس‌وتەبەق / tas û tebeq/: ناو. خشڵ‌وخاو ▤ زیور زنانه

تاسوخ^{1} / tasux/: ناو. تاسوق؛ تاسە؛ تامەزرۆیی؛ عەزرەت؛ دڵبزۆکی ▤ آرزومندی

تاسوخ^{2}: ئاوەڵناو. تاسوق: ١. نوێ؛ تازە؛ کەبار ٢. تامەزرۆ؛ دڵ‌بزۆک ‹بمدەیە گیانە، لە مێژە تاسوخم/ دایکەنە زوو ئەو تومانە تا سوخم «هێمن»› ▤ ١. نو ٢. آرزومند

تاسوق / tasuq/: ☜ **تاسوخ**

تاس‌ولوس / tas û lûs/: ئاوەڵناو. ڕازاوە؛ جوان ▤

آراسته

⊡ **تاس‌ولوس دان/ کردن**: ڕازاندنه‌وه ‹چه‌ند هه‌تیو خۆی تاس‌ولووس دا، چوون به پیری شێخه‌وه/ ... «شێخ ڕه‌زا»› ⊑ آراستن

تاسۆکه / tasoke/: ناو. زرک؛ تاسی چکۆله ⊑ تاس کوچک مسین

تاسوکه‌ر / tasûker/: ناو. پارسه‌ک؛ سواڵکه‌ر ⊑ گدا

تاسولقه / tasûlqe/: ناو. له‌ته‌سواڵه‌ت؛ ئه‌شکه‌وله‌ت ⊑ قطعه‌ی سفالین

تاسولکه / tasûlke/: ناو. تاسیله؛ پیاڵه‌ی له مس ⊑ پیاله‌ی مسین

تاسه / tase/: ناو. تامه‌زرۆیی؛ ئیشتیا؛ ئاره‌زوو؛ عه‌زره‌ت ‹چراغم تۆمه‌ن، چراغم تۆمه‌ن/ ئێنده من تاسه‌ی دیداری تۆمه‌ن «سه‌یدی»› ⊑ آرزو؛ اشتیاق

⊡ **تاسه شکیان**: کوڵ و مه‌راق دامرکان ‹ئاخ ڕۆڵه‌ی شیرینم! هه‌ر تاسه‌م لێت نه‌شکا› ⊑ تب اشتیاق خوابیدن

تاسه‌ی که‌سێ/ شتێ کردن: ئاره‌زووی که‌سێ/ شتێ کردن ⊑ آرزو کردن

تاسه‌بار / tasebar/: ئاوه‌ڵناو. تاسه‌خواز؛ تاسه‌دار؛ تاسه‌مه‌ند؛ به‌تاسه؛ ئاره‌زوومه‌ند؛ به‌ئاوات؛ به‌عه‌زره‌ت ⊑ آرزومند؛ مُشتاق

تاسه‌بزوێن / tasebizwên/: ئاوه‌ڵناو. مڕووهێن؛ هانده‌ری حه‌ز و ئاره‌زوو ⊑ شوق‌انگیز

تاسه‌خواز / tasex(i)waz/: ☜ **تاسه‌بار**

تاسه‌دار / tasedar/: ☜ **تاسه‌بار**

تاسه‌ر / taser/: ئاوه‌ڵناو. بێ‌نا؛ هه‌رماو؛ له بڕان دوور ⊑ بی‌نهایت

تاسه‌شکێن / taseş(i)kên/: ناو. مڕووشکێن؛ هۆی دامرکانی حه‌ز و ئاره‌زوو ⊑ موجب فروکش کردن اشتیاق

تاسه‌مه‌ند / tasemend/: ☜ **تاسه‌بار**

تاسه‌نگ / taseng/: ناو. لاباری خوار؛ باری لار ⊑ بارِ کج

تاسه‌نه / tasene/: چاوگ. خنکان؛ نه‌فه‌س بڕان؛ پشوو نه‌مان ⊑ خفه شدن

تاسه‌وه / tasewe/: ناو. سه‌وه‌ته‌ی گه‌وره؛ سه‌به‌تا مه‌زن ⊑ سبد بزرگ

تاسیان / tasyan/: ☜ **تاسان**

تاسیای / tasyay/: ☜ **تاسران**

تاسیله / tasîle/: ☜ **تاسولکه**

تاسین / tasîn/: چاوگ. شڵه‌ژان؛ سه‌ر لێ‌شێوان؛ حه‌په‌سان ⊑ سراسیمه شدن

تاش^{1} / taş/: ناو. ۱. ماه وزه‌رد؛ تیشه‌شاخ؛ به‌ردی زۆر زل و هه‌ڵکشاو له کێو ۲. ته‌خته‌به‌ردی پان و لووس ⊑ ۱. صخره‌ی صاف و بلند ۲. لاشه‌سنگ پهن و صاف

ـ تاش^{2}: پاشه‌وشه. ـ تراش؛ تاشه‌ر ‹دارتاش؛ سه‌نگ‌تاش› ⊑ ـ تراش

تاشا / taşa/: ☜ **ته‌ماشا**

تاشان / taşan/: چاوگ. *[مه‌جاز]* ته‌مێ بوون؛ جزیا دیتن ⊑ تنبیه شدن

تاشاندن / taşandin/: چاوگ. *[مه‌جاز]* ته‌مێ کردن؛ جزیا دان ⊑ تنبیه کردن

تاشای / taşay/: چاوگ. تاشین؛ تراشین ⊑ تراشیدن

تاشت / taşt/: ☜ **تێشت**

تاشته‌ی / taştey/: چاوگ. تاشین ⊑ تراشیدن

تاشتی / taştî/: ☜ **تێشت**

تاشران / taşran/: چاوگ. تاشیان؛ تراشیان ‹هونه‌ر ناتوانێ جوانی تۆ به هیچ شێوێکی بنوێنێ/ له مه‌ڕمه‌ڕ چۆن ده‌تاشرێ هه‌یکه‌لی ئه‌م به‌ژن و بالایه؟! «هێمن»› ⊑ تراشیده شدن

تاشراو / taşraw/: ئاوه‌ڵناو. ۱. تراشراو؛ تاشیو؛ تاشرای؛ تاشیاگ ۲. سزادیتوو؛ ته‌مێ‌بوو ⊑ ۱.

تراشیده ۲. تنبیه‌شده

تاشرای / taşray/: ☜ **تاشراو-۱**

تاشک / taşik/: ئاوه‌ڵناو. چالاک؛ گورج و ئازا؛ مه‌زبووت؛ گورج و به‌کار ☰ چُست و چالاک

تاشه‌به‌رد / taşeberd/: ناو. تیشه‌شاخ ☰ تخته‌سنگ

تاشه‌ر / taşer/: ناو. داتاش ☰ تراشنده

تاشه‌وان / taşewan/: ناو. شاخه‌وان؛ ڕازه‌وان؛ ئه‌وه‌ی به شاخاندا هه‌ڵده‌گه‌ڕێ ☰ صخره‌نورد

تاشی / taşî/: ☜ **تراشی**

تاشیاگ / taşyag/: ☜ **تاشراو-۱**

تاشیان / taşyan/: ☜ **تاشران**

تاشیای / taşyay/: چاوگ. تاشران؛ تراشیان ☰ تراشیده شدن

تاشین / taşîn/: چاوگ. تراشین؛ لابردنی تووک و موو و ساف کردنی شتێ ‹نه‌خۆشی عیشقی لێوت وه‌سیه‌تی کرد/ بتاشن داری عونابی به تابووت «مه‌حوی»› ☰ تراشیدن

تاشیو / taşîw/: ☜ **تاشراو-۱**

تاشیه / taş(i)ye/: ئاوه‌ڵناو. لێوه‌شاوه؛ شیاو؛ شایان؛ ژێهاتی ☰ شایان

تاعون / ta'ûn/: ناو. بامرنێ؛ تاونه؛ چاوقووڵکه ☰ طاعون

تاعین / ta'în/: ناو. تاحین؛ هه‌ڵوای کونجی و دۆشاو ☰ حلوای کُنجد و شیره

تاغمه / tağme/: ☜ **ته‌غمه**

تاف / taf/: ناو. ۱. هه‌ڕه‌ت؛ جه‌نگه ‹مه‌وله‌ویم دیبوو ئه‌وسا که مابوو/ له تافی پیری ئێستای منا بوو «پیره‌مێرد»› ۲. ☜ **تافگه** ۳. گوڕه و هاڕه ٤. هێرش؛ په‌لامار؛ هورووژم ٥. گوڕ؛ تاو؛ توان ☰ ۱. موسم؛ عنفوان ۲. ☜ **تافگه** ۳. غُرّش ۴. یورش ۵. نیرو؛ توان

▣ **تاف دان**: به گوڕه و هاژه ڕژانی ئاو یان تراوی تر ☰ جهیدن مایع

تافاڵ / tafał/: ناو. پاسار؛ پاساره؛ گوێسوانه ☰ برآمدگی اطراف بام

تافاو / tafaw/: ناو. ئاوی به‌قه‌وه‌ت و زۆر تیژ و خوڕ ☰ آب پُرفشار

تافتافینه / taftafîne/: ☜ **تافگه**

تافته / tafte/: ناو. جۆرێک ته‌نراو له ئاورێشم ☰ نوعی پارچه‌ی ابریشمی

تافگه / tafge/: ناو. تاڤگه؛ تاف؛ تافیته؛ تاڤیته؛ تافه؛ تافینه؛ تافتافینه؛ تاوتاف؛ هه‌ڵدێر؛ ئاوهه‌ڵدێر؛ هاوشار؛ ئاوشار؛ ئاوشۆڕ؛ بافڵ؛ قه‌ڵبه‌زه؛ سۆلاڤ؛ سولاڤ؛ سواڤ؛ سویلاڤ؛ سیتاڤ؛ سیتاڤک؛ سوولان؛ سه‌رووه‌شین؛ ڕیژاڤ؛ ڕێژاو؛ لێژاو؛ ئاوڕێژ؛ ئاوڕێژنگه؛ ئاولێژگه؛ ئاولێژنگه؛ ڕێژنگه؛ شۆرک؛ شۆرشۆرک؛ شلاله؛ لووس؛ لووساو؛ لووساوک؛ سورک؛ سوپێل؛ سول ☰ آبشار

تافه / tafe/: ☜ **تافگه**

تافه‌ڕه‌شک / tafereşik/: ناو. ڕه‌شکه و پێشکه‌ی چاوی ماندوو ☰ تاری چشم از فرط خستگی

تافیته / tafîte/: ☜ **تافگه**

تافینه / tafîne/: ☜ **تافگه**

تاڤ / tav/: ناو. ۱. تیشک (خۆر و مانگ) ۲. تاڤی؛ تاوی باران؛ ڕێژنه‌بارانی توند ☰ ۱. تابش (ماه و آفتاب) ۲. رگبار باران

▣ **تاڤ گرتن**: خۆر که‌وتن ☰ طلوع کردن آفتاب

تاڤاندن / tavandin/: ☜ **تواندنه‌وه**

تاڤزه‌رک / tavzerık/: ناو. زه‌رده‌ی خۆراوا؛ ده‌مه‌وئێواره ☰ قبل از غروب

تاڤک / tavik/: ناو. ڕووناکی؛ ڕۆشنایی ☰ روشنی

تاڤگه / tavge/: ☜ **تافگه**

تاڤل۱ / tavil/: ئاوه‌ڵناو. ئاسان؛ سانا؛ هاسان ☰ آسان

تاڤل۲: ئاوه‌ڵکار. زۆر زوو؛ هه‌ر له‌جێ؛ زووبه‌زوو ☰

بی‌درنگ

تاڤەبەر / taveber/: ناو. تاڤێر؛ قووڵکە بەرد کە بارانی تێدا کۆ دەبێتەوە ■ سنگ گود که آب باران در آن جمع شود

تاڤهەیڤ / tavheyv/: ناو. مانگەشەو؛ تیشکی مانگ ■ مهتاب

تاڤی / tavî/: ناو. تاوی باران؛ ڕێژنە باران ■ رگبار باران

تاڤیتە / tavîte/: ☜ **تافگە**

تاڤێر / tavêr/: ناو. تاوێر: ١. تەرم؛ کەلەش؛ جەنازە؛ جەندەک ٢. تابووت؛ تاوت؛ داربەستی مردوو گواستنەوە ٣. ئەوەندەی دەنکە کە جارێک لە ساجدا بۆ دەدرێ ٤. قووڵکە بەردێ کە ئاوی باران ڕادەگرێ ٥. بەردی پانی نان برژاندن لە باتی ساج ٦. هەتەر؛ بەردی خلۆرەوە بوو لە بەرزی کێو ■ ١. نعش؛ جنازه ٢. تابوت ٣. آن مقدار از غَله که در یک نوبت بو دهند ۴. سنگ گودی که آب باران در آن جمع شود ۵. تخته سنگ صاف که بر آن نان بپزند ۶ سنگ غلتان از کوه

تاق^{1} / taq/: ناو. ١. میچی بە کەوانە ‹واسیل بکە عەبیری سەلامم بە حوجرەکەم!/ چی ماوە، چی نەماوە، لە هەیوان و تاق و ژوور «نالی»› ٢. دەلاقە؛ تاقە؛ ڕفحەی قووڵ ٣. گومەز؛ گونبەز؛ گومەزی ٤. کەوڵی مەڕ و بزن ٥. یەکەی ئاو بەش کردن؛ بەشێ لە بیستوچوار بەشی ئاو ٦. دانێ؛ نیمەڕۆژە ڕێگە ٧. بەشێ دیاریکراو لە ماوەی کاری شەو و ڕۆژ ‹تاق شەوەکی› ■ ١. تاق؛ سقف کمانی ٢. تاقچه ٣. گُنبد ۴. پوست بُز و گوسفند ۵. یک بیست‌وچهارم از سهم آب ۶ نیمروزه راه ۷. شیفت

تاق^{2}: ئاوەڵناو. ١. تاک؛ تاکە ‹هەر تۆنی وە تاق دانا و تەوانا/ تۆم هەنی هەنی ئەو کێم بۆ هانا «مەولەوی»› ٢. بێ‌هاوتا و بێ‌وێنە ٣. واز؛ ئاوەڵا ‹ئەو درگا بۆچە تاقە؟› ■ ١. فرد؛ تک ٢. یگانه؛ یکتا ٣. باز

تاق^{3}: ئاوەڵکار. دانە ‹گوێزەکانی گشت برد، تاقی نەهێشت› ■ یکی

⊡ **تاق بڕین**: هیچ نەهێشتن ■ تمام چیزی را برداشتن

تاقالاکەر / taqalaker/: ئاوەڵناو. کۆشیار؛ تێکۆشەر ■ ساعی

تاقانە / taqane/: ئاوەڵناو. تاکانە: ١. تەنیا (بۆ فرزەندی دای و باب) ‹تاقانە یەتیمی خەلەفی ئاخری نیسان/ تۆ خۆش بی، سەدەف بوو بە فیدات دوور بی لە ئافات «نالی»› ٢. بێ‌وێنە و هەڵکەوتە ‹گەوهەری تاقانە› ■ ١. یکی‌یکدانه ٢. بی‌نظیر و نایاب

تاقانەیی / taqaneyî/: ناو. تەنێتی؛ کەتی ■ وحدانیت

تاق‌تاق^{1} / taqtaq/: ☜ **تاق‌تاق‌کەرە**

تاق ـ تاق^{2}: ئاوەڵکار. یەک ـ یەک؛ دانە ـ دانە؛ تاک و ترووک؛ تاق و لۆق ■ تک ـ تک

تاق‌تاق‌کەرە / taqtaqkere/: ناو. تاق‌تاق؛ تاک‌تاک‌کەرە؛ تاقڵە؛ تووتەک؛ تووتاک؛ قژاوکە؛ قژاکە؛ حەق‌حەق‌کەرە؛ هوموکەرە؛ پەلەوەرێکە قاوەیی ئاماڵ‌بۆرە پەڕ و باڵی ڕێ ـ ڕێیە، لە ناو دارستان و کۆنە خانوان دەژی، مێروو دەخوا و زۆرتر شەوانە دەخوێنێ ■ مُرغ شباهنگ؛ مُرغ حق

تاقچە / taqçe/: ناو. باڵاڕف؛ ڕف؛ ڕەفە؛ ڕەفک؛ تاقە؛ سەرتاق؛ شوێنێ کە لە ناوقەدی دیواردا ساز دەکرێ، بۆ دانانی شتومەک لە سەری ■ تاقچه

تاقڕانی / taq(i)řanî/: ناو. یەک قرانی زێو، پارەیەکی کۆنی ئێران ■ سکەی نقره‌ای یک ریالی

تاقڵە / taqłe/: ☜ **تاق‌تاق‌کەرە**

تـاقم / taqim/: نـاو. ١. دەسـت؛ شـەش دانـە؛ یەکەی بـڕێ شـت (وەک: قـاپ، جـل‌وبـەرگ) ٢. دەستێک دەفری چینی ٣. دەستەی هاوکار ‹ئەم تاقمە مومتازە کەوا خاسسەیی شاهن/ ئاشووبی دڵـی مەملەکـەت و قـەلبی سـوپاهن «نـالی»› ٤. ددانی دەسکرد ☰ ١. دست (شش‌تایی) ٢. یک دست ظرف چینی ٣. گروه همکار ۴. دندان مصنوعی

تـاقمان‌لەجوت/ taqmanlecût/: ☜ **تاقمانەجوت**

تـاقمانەجفت / taqmanecift/: ☜ **تاقمانەجوت**

تـاقمانەجـوت / taqmanecût/: نـاو. تاقمانـەجفت؛ تاقمـان‌لـەجووت؛ تـاق‌وجـووت؛ تـاق‌وجفـت؛ تـاق‌یـان‌جفـت؛ تـاق‌نـەجفت؛ تـاق‌مەنـەجووت؛ تامانـەجووت؛ کالەمشـتێ؛ گەمەیەکـە، یـەکێک هێندێ شتی وردی وەک گەنم دەکاتە مسـتی و ئەوی دیکە جووت یان تاق بوونی بـەراورد دەکـا ☰ بازی تاق و جفت

تـاقـمـدار / taqimdar/: ئاوەڵـناو. تاقمکـار؛ خـاوەن تاقم ‹کەوای گـروونی سەڵـتەی تاقمـدار/ چەتفـەی مەلیکی کێش و کلاو لار «قانع»› ☰ دارای «تاقم»

تـاقمکـار / taqimkar/: ئاوەڵـناو. تاقمـدار؛ خـاوەن تاقم ‹داخی کەوای شۆڕ سەڵتەی تاقمکـار/ دایم لـە دلما پێچ ئـەدا وەک مـار «مـوفتی پێنجـوێنی»› ☰ دارای «تاقم»

تـاق‌مەنەجوت / taqmenecût/: ☜ **تاقمانەجوت**

تـاق‌نەجفت / taqnecift/: ☜ **تاقمانەجوت**

تـاقوا / taq(i)wa/: ناو. تکا؛ خوایش ☰ خواهش

تـاق‌وتەرا / taq û tera/: ☜ **تاک‌وتوک**

تـاق و تـەنیا^{١} / taq û tenya/: ئاوەڵـناو. بـێ‌هـێچ یاریکار و خزم و کەسێک ‹خوای تـاق و تـەنیا› ☰ تک و تنها

تـاق و تـەنیا^{٢}: ئاوەڵـکار. تاقی‌تەنیا؛ بە تـاقی‌تـەنی؛ بەبێ هیچ یاریکار؛ بـێ‌کـەس‌وکـار ‹تـاق و تـەنیا ڕۆیشت› ☰ تک و تنها

تـاق‌وجفت^{١} / taq û cift/: ☜ **تاقمانەجوت**

تـاق‌وجفت^{٢}: ☜ **تاق‌وجوت**^{٢}

تـاق‌وجوت^{١} / taq û cût/: ☜ **تاقمانەجوت**

تـاق‌وجوت^{٢}: ئاوەڵـکار. تاق‌وجفت؛ یـەک ـ یـەک و جووت ـ جووت ‹تاق‌وجووت وەستاون› ☰ زوج‌وفرد

تـاق‌ولۆق^{١} / taq û loq/: ئاوەڵـناو. کـەم؛ تەک‌وتووک؛ یەک‌نەیەک ‹ڕێـواس کـاتی نـەماوە، تاق‌ولۆق بووە› ☰ تَک‌وتوک

تـاق‌ولۆق^{٢}: ئاوەڵکار. تاق‌ولۆقە؛ تاق ـ تاق لە کۆمەڵ ‹لـەو لەشـکرە گـەورە، چەنـد کەسـێک تـاق‌ولـۆق گەڕانەوە› ☰ تک‌وتوک

تـاق‌ولۆقە / taq û loqe/: ☜ **تاق‌ولۆق**^{٢}

تـاقە^{١} / taqe/: ناو. ١. ڕفـەی قـووڵ لـە دیـوار ٢. پارچەیەکە دەکرێتە پشت کـەوا ٣. تۆپـە؛ تـۆپ؛ یەکەی قوماش ☰ ١. تاقچە ٢. نوعی پارچە ٣. توپ پارچە

تـاقە^{٢}: ئاوەڵکار. تاکە؛ یەکـە؛ یـەک دانـە ‹ڕۆح بـۆ نەکا فیدایی سەبا بولبولی نگار/ هەر تاقە سـروەیێکی دەوای سەد برین ئەکا «بێخود»› ☰ تنها

تـاقە ـ^{٣}: پێشوشە. تاکە ـ؛ یەک؛ تەک ‹تاقەکەسـی› ☰ تک ـ

تـاقەت / taqet/: ناو. ١. هێز و توان؛ تابشـت ‹دڵ تینووە، سـووتاوە، بـەبێ تاقـەت و تـاوە/ ڕێگـەم بـە سـەراوە، کـە دەچـم ڕێم بەسـراوە «نـالی»› ٢. پـڕزوویی؛ تـەوتین؛ تـەوات؛ پشـوودرێژی؛ بێنفرەهـی؛ توانـایی ڕاوەسـتان لـە هەمبـەر سەخڵـەتی، دژواری یـان دۆخێکـی ناخۆشـەوە ‹چەپگەرد نمـازۆم سـاتێ فەراقـەت/ سـا خـودا یـا مەرگ یا وەسڵ یا تاقـەت «مەولـەوی»› ٣. کـار و ڕەوتی وەشارتن؛ شاردنەوە ☰ ١. تـاب و تـوان ٢. شکیبایی ٣. عمل پنهان کردن

▣ **تـاقەت تاق بـون**: وەڕەز بوون ‹بـە زولـفی تۆیـە وابەستە، لە من دڵ گەر پەرێشانە/ بە ئەبرۆی تۆیـە

پەیوەستە، ئەگەر تاقەت لە مـن تاقـە «نـالی»› ▤ حوصله سر رفتن

تاقەت چوون: وەڕەز بوون؛ بـێتاقـەت بـوون ▤ حوصله سر رفتن

تاقەت کردن: ۱. نیاز پێـکـهێنـان و جێبـەجێ کـردنی کـارێ ‹میوانـەکان تاقـەت کـە!› ۲. حاواندنـەوەی ئـاژەڵ و ئالـف کردنـە بـەریان ‹ولاخـەکانم تاقـەت کـرد› ۳. شـاردنەوە؛ قـایم کردن ▤ ۱. پذیرایی کردن ۲. رسیدگی کردن بـه حیوانات ۳. پنهان کردن

تاقەت گرتن: دڵ بە خۆدا گرتن؛ هەڵکردن؛ خۆ ڕاگرتن ▤ تحمل کردن

تاقەت هەبوون: بە حەوسەڵـە بـوون ▤ حوصـله داشتن

بێتاقەت بوون: ☜ **تاقەت چوون**

تاقەگوڵ / taqegul/: ☜ **پەنجەگیا**

تـاقی / taqî/: ناو. ۱. ئەزموون ۲. جـۆرێ کـلاوی ژنانە ۳. تاک و تەنیایی ▤ ۱. آزمون ۲. نوعی کلاه زنانه ۳. یکتایی

⊡ **تاقی بوونەوە:** بەر ئەزموون کـەوتن ▤ آزمـایش شدن

تـاقی کردنـەوە: تاقیـەو کـردن: ۱. ئـەزموون؛ جەڕباندن؛ هەڵسەنگاندن ‹تـاقی ئەکەیتـەوە دڵ ئەیووبی بوردەبارت/ ڕوخسەت ئەدەی کە شـەیتان بۆی چێتە کونجی میحراب «قانع»› ۲. تەجرەبـە کردن؛ زانیاری وەرگرتن لە ڕێگەی دیتن، کـار پێکردن و ... ‹قوشقی بووم، دڵم واقی بـردەوە/ ڕێی هەڵاتنم تاقی کردەوە «هەژار»› ▤ ۱. آزمودن ۲. تجربه کردن

تاقیەو کردن: ☜ **تاقی کردنەوە**

تاقیان‌جفت / taq yan cift/: ☜ **تاقمانەجووت**

تاقیتەنێ / taqîtenê/: ☜ **تاقی‌تەنیا**

تاقیتـەنیا¹ / taqîtenya/: ئاوەڵـناو. تـاقیتـەنێ؛ بێهەواڵ و کەس و کار ‹لە دنیـا تـاقیتەنیایـە› ▤ تک و تنها

تاقیتەنیا²: ئاوەڵـکار. تاقیتـەنێ؛ بـەبێ هـەواڵ و کەس و کار ‹تاقیتەنیا هیچم پێ نـاکرێ› ▤ تک و تنها

تـاقیکراو / taqîk(i)raw/: ئاوەڵـناو. تـاقیکـراوە؛ تاقیەوەکراو؛ ئـازموودە؛ تەجرەبـەکراو ▤ امتحـان شده

تاقیکراوە / taqîk(i)rawe/: ☜ **تاقیکراو**

تاقیگـە / taqîge/: نـاو. ئەزموونگـە؛ ئازمایشـگا؛ ئەزمێنگە؛ جێگایەک بە کەرەسەی پێویستەوە بۆ ئەنجامدانی ئەزموونگەلی زانسـتی و پیشـەیی ▤ آزمایشگاه

تاقیلە / taqîle/: ☜ **تەقیلە**

تاقیەوەکراو / taq(i)yewek(i)raw/: ☜ **تاقیکراو**

تاقێک / taqêk/: ئاوەڵکار. کرتک؛ دانەیەک ▤ یک عدد

تاک¹ / tak/: ناو. ۱. یەکانە؛ نێرەبـەراز؛ ۲. کـەس؛ مـرۆڤ (بەگشـتی و بـێڕەچـاو کـردنی تایبەتمەندییەکانی) ‹هەر تاکێکی پێگەیشـتوو مـافی ژیانی سەربەخۆی هەیە› ۳. هەرکام لـە ئەنـدامانی کۆمەڵێک ‹هەموو تاکەکانی کۆمەڵـگای ئینسـانی› ▤ ۱. گُراز نر ۲و۳. فرد؛ کس

تـاک²: ئاوەڵـناو. ۱. تـاق؛ تـەک ۲. ئاواڵـە؛ کـراوە؛ وەرکی؛ باز ‹لە پەنجەرەی نیوە تـاکی بوومەڵێلـەوە/ چاوی من لە دیمەنی کچی بەیانییە «سـوارە»› ▤ ۱. تک ۲. باز

⊡ **تاک بوونەوە:** تاک کەوتن؛ تاکەو بـوون: ۱. بـە تەنیا مانەوە ۲. جیا بوونـەوە لـە کۆمـەڵ ▤ ۱. تنها ماندن ۲. جدا شدن از گروه

تاک کەوتن: ☜ **تاك بونەوە**

تاکەو بون: ☜ **تاك بونەوە**

تاکاندنەوە / takand(i)newe/: چاوگ. تاکاننەوە؛

جیا کردنەوە؛ هەڵوەژاردن ▤ جدا کردن

تاکاننەوە / takannewe/: ☜ **تاکاندنەوە**

تاکانە / takane/: ☜ **تاقانە**

تاکانەوە / takanewe/: چاوگ. ١. جیا بوونەوە؛ تەنیا مان ٢. تاکیانەوە؛ بەجێ هێشتن ‹ئەو کۆترە لە هێلانەکەی ناتاکێتەوە› ▤ ١. جدا ماندن ٢. دور شدن

تاکبەتاک / takbetak/: ئاوەڵکار. هەموو؛ تێکڕا ▤ همه

تاک . تاک / tak tak/: ئاوەڵکار. یەکە ـ یەکە؛ تاک بە تاک ▤ تک ـ تک

تاکتاککەرە / taktakkere/: ☜ **تاقتاقکەرە**

تاکتیک / taktîk/: ناو. ١. ڕێگەچارەیەکی شیاو و ئەوتۆ بۆ گەیشتن بە مەبەست ‹تاکتیکی ئەوە بوو کە بە هەڵبەز و دابەزی زۆرەوە، حەریفەکەی ماندوو بکا› ٢. زانست و فەنی وەدەست خستنی ئامانجگەلی دیاریکراو ‹تاکتیکی چەکداری› ▤ ١و٢. تاکتیک

تاکژی / takjî/: ئاوەڵناو. تەکژی؛ بە ژیانی تەنیا و دوور لە کۆمەڵ. بەرانبەر: **کۆمەڵژی** ▤ تکزی

تاکسی / taksî/: ناو. ماشێنی سەواری ناو شاران کە بە پارە مسافر دەبا ▤ تاکسی

▣ **تاکسی تەلەفونی:** ئاژانس؛ جۆرێک تاکسی کە بە تەلەفوون بانگ دەکرێت ▤ تاکسی تلفنی

تاکسیبار / taksîbar/: ناو. وانێتی بارکێش ▤ تاکسیبار

تاکسیدیرمی / taksîdîrmî/: ناو. فەن و زانستی وشکەوە کردن و پڕکردنەوەی کەوڵی زیندەوەران بۆ جوانی ▤ تاکسیدرمی

تاکوتووک / tak û tûk/: ئاوەڵکار. تاک و تەرا؛ تاقوتەرا؛ تاکوواز؛ یەکە ـ یەکە؛ یۆ ـ یۆ؛ دانەدانە؛ یەک لێرە یەک لەوێ ‹تاک و تووک دیی دوور، دووکەڵی چین ـ چین/ بەرز ئەکاتەوە بۆ ئاسمانی شین «گۆران»› ▤ تکوتوک

تاک و تەرا / tak û tera/: ☜ **تاك و توك**

تاک و تەریک / tak û terîk/: ئاوەڵناو. تاق و تەنیا ▤ تک و تنها

تاک و تەنیا / tak û tenya/: ئاوەڵناو. تاقوتەنیا؛ تەکوتەنیا؛ بێهەواڵ و بێکەسوکار ‹شووەکەی کە مرد، تاکوتەنیا کەوت› ▤ تک و تنها

تاک و لۆ / tak û lo/: ئاوەڵکار. ١. تەک و لۆ؛ تاوەتا؛ تاق و لۆق ٢. دۆخی تێکئالانی شتێ، بەتایبەت بەن ▤ ١. تابەتا ٢. پیچ اُفتادن

▣ **تاک و لۆ کەفتن/ کەوتن:** تەکولۆ بوون ▤ تابەتا شدن

تاکوواز / tak û waz/: ئاوەڵکار. تاک و تووک؛ تاک و تەرا ▤ تکوتوک

تاکوو / takû/: ئامراز. تاوەکوو؛ هەتاکوو؛ هەتا ‹تاکوو فەرز مابێ سوننەت بەتاڵە «مەسەل»› ▤ تا

تاکە^{1} / take/: ناو. سکەی تا قرانی زێو، پارەیەکی پێشووی ئێران ▤ یک ریالی نقرەای

تاکە^{2}: ئامراز. تاکوو؛ هەتاکوو ▤ تا

تاکە . تاکە / take take/: ئاوەڵکار. تاک ـ تاک؛ تاق ـ تاق؛ یەک ـ یەک؛ یەکە ـ یەکە؛ دانەدانە ▤ تک ـ تک

تاکەتی / taketî/: ☜ **تاکەتێ**

تاکەتێ / taketê/: ئامراز. تاکەتی؛ تاکوو؛ هەتاکوو ▤ تا

تاکەکەس / takekes/: ناو. تاک؛ فەرد؛ مرۆڤ بێ ڕەچاو کردنی تایبەتمەندییەکانی ▤ فرد

تاکەکەسی / takekesî/: ئاوەڵناو. ١. یەک نەفەرە ‹چەند ساڵە لە ژوورێکی تاکەکەسی زیندانی کراوە› ٢. فەردی؛ سەر بە تاک یان پێوەندیدار بە تاکەوە ‹تورکیا خەریکە بگەڕێتەوە بۆ حوکمەتی تاکەکەسی› ▤ ١. انفرادی ٢. فردی

تاکەوتاک / takewtak/: ناوەڵناو. لینگاولینگ؛ تاوتا؛ تاوەتا؛ تاک و لۆ (زۆرتر بۆ کەوش، گۆرەوێ یان هەر جووتێک کە تایەکی تێک چووبێ دەگوترێ) ☰ لنگەبەلنگە؛ تابەتا

تاکیانەوە / takyanewe/: ☜ **تاکانەوە ـ٢**

تالار / talar/: ☜ **تەلار**

تالاسیمی / talasîmî/: ناو. نەخۆشییەکی بۆماوەیی خوێنی کە دەبێتە هۆی تێکچوونی خڕۆکە سوورەکان و سەرهەڵدانی کەمخوێنی لە نەخۆشدا ☰ تالاسمی

تالح / taliĥ/: ☜ **تالع**

تالع / tali'/: ناو. تالح؛ تاڵە؛ بەخت ‹تالعم نەحسە دەترسم کە بە ئازاری فیراق/ بمرم و ڕۆژێ نەبێ دەولەتی وەسلم بە نەسیب «شێخ ڕەزا»› ☰ طالع؛ شانس

تالگ / talig/: ☜ **تاڵشك**

تاللار / tallar/: ☜ **تەلار**

تالوق / taluq/: ناو. کاری تەڵاق دانی کاتی و بە مەرج ☰ طلاق رجعی

تالوکە / taluke/: ☜ **تالووکە**

تالووکە / talûke/: ناو. تەلووکە؛ تالوکە؛ قڕانگە؛ مەترسیگا؛ هیلاک؛ جێگەی مەترسی فەوتان ☰ مهلکە

تالیتوسک / talîtusk/: ناو. تالیتوز؛ تانتۆز؛ گیایەکی بالابەرزە بە گوڵی زەرد و گەورەوە ☰ گیاهی است

تالیلە / talîle/: ☜ **تەلیلە**

تالیمدراو / talîmd(i)raw/: ناوەڵناو. فێر؛ ڕاهاتوو ☰ آموزش دیدە

تالیمدەر / talîmder/: ناو. فێرکار؛ ڕاهێن ☰ آموزگار

تالینوس / talînûs/: ناو. گیایەکە لە تالیشکە دەچێ ☰ گیاهی است

تالیوم / talyum/: ناو. توخمی کانزایی نەرم و ژەهری بە ژمارەی ئەتومی ٨١ و کێشی ئەتومی ٢٠٤,٣٧، کە بۆ دروست کردنی ژەهر و بڕێ کەرستەی کارەبایی و شیشەسازی بە کار دێ ☰ تالیم

تاڵ^{1} / tał/: ناو. ١. تار؛ ئامرازێکی مووسیقایە ٢. کەمانچە؛ ئامرازێکی مووسیقایە ٣. هەلاڵ؛ دەرمانی پێستە خۆش کردن ٤. سپڵ؛ پەشاڕەش؛ خالخالک ٥. داو؛ هەودا ‹جووتە پەلکەکەت لە یەک دراوە/ تالێکیان گرژە، تالێکیان خاوە «فولکلۆر»› ٦. تاڵە؛ تالا؛ بەخت ٧. کەش‌وهەوای بارانی ☰ ١. ساز تار ٢. ساز کمانچە ٣. دوای دباغی ۴. طحال ۵. رشتەی نخ ۶ طالع؛ بخت ٧. هوای بارانی

▣ **تاڵ دان:** پێستە دە هەلاڵ نان؛ دەباغی کردنی پێست ☰ دباغی کردن پوست

تاڵ^{2}: ئاوەڵناو. تەحل؛ تەل؛ تیەل؛ تییەل؛ تەعل: ١. ژاعرین؛ ژاعرێنی؛ ژاحرین؛ ژەحرین؛ ژەحر؛ تەحل؛ ژوقم؛ زیەل؛ یەک لە چوار چێژەی سەرەکی ‹ساغەری مەی مەدە ساقی! کە لە بەر دووریی ئەو/ تاڵە وەک ژەهری هەلاهیل لە مەزاقم مەیی ناب «شێخ ڕەزا»› ٢. *[مەجاز]* بەژان؛ ئازاردەر؛ ناخۆش؛ ناوەش؛ نە بە دڵ ‹فەزایی ئەم جیهانە وا بە تاڵی تێ مەگە! هەرچی/ لە عەرسەی کایناتایە بە بێهوودە نەخولقاوە «تاهیر فواد»› ٣. بە ڕەنگی زەردی مەیلەو ڕەش یان ڕەشی مەیلەو زەرد ٤. بە ڕەنگی زۆر تۆخ ٥. *[مەجاز]* تووڕە و زویر ‹بۆچ وا تاڵ و توندی؟/ چی خراپەت لە من دی؟ «فولکلۆر»› ☰ ١. تلخ ٢. ناگوار ٣. بە رنگ زرد مایل بە سیاه یا بالعکس ۴. رنگ بسیار تیرە ۵. عصبانی

▣ **تاڵ بوون:** *[مەجاز]* ١. درژ بوون؛ گرژ بوون ٢. تووڕە بوون ☰ ١. ابرو در هم کشیدن ٢. عصبانی شدن

تـاڵ داگـەڕیـان: *[مـەجاز]* ڕەش هەڵــگەڕان لــە تووڕەیی و ڕک ▤ تیره شدن از عصبانیت

تاڵا / tała/: ناو. بەخت؛ تاڵ ▤ طالع

تـاڵان / tałan/: نـاو. تـاراج؛ تاڵــوو؛ تـاژان؛ پـوڕ؛ پوویڕ؛ پویر؛ پووڕ؛ قرپ؛ کالات؛ کاڵەت؛ چـەپاو؛ چەپلاو؛ تـالان‌ومـالان؛ کارەڕەهـاتی وەرهـاتن؛ بردنی ماڵ و سامانی خەڵکی بە زۆر و ئاشکرایی ▤ غارت؛ تاراج

⊡ **تاڵان کردن:** بـە زۆر و نابەدڵـی ماڵـی خەڵـک بردن و دانە بەر خۆ ▤ غارت کردن

بە تـاڵان بـردن: بـە ناحـەقی سـتاندن و بـردنی ماڵی خەڵک ‹سێ مانگام هەبوو بـە تـالانی بـرد/ منالی هێشتم بە بێ ماست و دۆ «دلـدار»› ▤ بـە یغما بردن

تاڵانچی / tałançî/: ☜ **تاڵانکەر**

تـاڵانکراو / tałank(i)raw/: ناوەڵـناو. دامـەلاغاس؛ پوڕکری؛ گلاهە؛ شەلی ▤ غارت شده

تاڵانکەر / tałanker/: ناو. تالانچی؛ نژدە؛ نەژدڤان؛ پووڕکەر ▤ غارتگر

تـاڵان‌وبڕۆ / tałan û b(i)řo/: نـاو. *[کنایـە]* ئـاژاوە؛ پشێوی ‹لە تالان‌وبڕۆ ئازان، لە ڕێگرتن هەموو وریان/ درۆ ناکــەم، بپرســە وان، ئــەمن دەیلــێم و بێبــاکم «هێمن»› ▤ هرج‌ومرج

تاڵان و ماڵان / tałan û małan/: ☜ **تاڵان**

تاڵانە / tałane/: ناو. باخچە ▤ باغچە

تاڵانی / tałanî/: ئاوەڵناو. بە تالان براو ‹کەلەشێرێ کە ئەگەر شێری نەڕی بێتـە مەسـاف/ ڕایـڕفێنن بـە شەقێ، میسلی کـەری تـالانی «شـێخ ڕەزا»› ▤ بـە غارت رفته

تاڵاو١ / taław/: ناو. ١. زۆنـگ؛ چـەلاو؛ ئاوپـەنگ؛ پەنگاو؛ گەبەڵ؛ دەشتێک کە ئاوی مەندی تێدایە ‹ئەمێستەش گەرچی عەیش و عیشرەتت هەر تـاڵ و تالاوە/ بە مەرگی تـۆ لـە پاشـانیش دەخـۆی تـالاوی تـالاوی «نـالی»› ٢. *[مـەجاز]* دەرد و خـەمی زۆر ‹ئەمانە لای من هەموو وەک تالاو/ شەرحی پێ ناوێ دەری‌خەم تەواو «فولکلـۆر»› ▤ ١. تـالاب ٢. غـم و اندوه بسیار

تاڵاو٢: ئاوەڵناو. *[کنایە]* ژەهـری‌مـار؛ قوزەلـقوڕت؛ زۆر ناخۆش و ناڵەبار ‹ئەمێستەش گەرچی عـەیش و عیشرەتت هەر تـاڵ و تـالاوە/ بـە مـەرگی تـۆ لـە پاشانیش دەخۆی تالاوی تالاوی «نالی»› ▤ زهرمار

تاڵاوی١ / taławî/: ☜ **تاڵاو١ـ١**

تاڵاوی٢: ئاوەڵناو. نیشتەجێی تالاو ▤ تالاب‌زی

تاڵب / tałib/: ئاوەڵـناو. خوازەر؛ داواکار؛ بەتـەما ▤ طالب؛ خواهان

تاڵچین / tałçîn/: ☜ **تەڵبژێر٢**

تـاڵحبین / tałiĥbîn/: نـاو. فالــگرەوە؛ فالــچی ▤ فال‌بین

تاڵخ / tałix/: ☜ **تخووب**

تاڵشاری / tałşarî/: ☜ **تاڵیشاری**

تاڵشک / tałişk/: ناو. تالگ؛ تالگە؛ تالوو؛ تالــیش؛ تالیشکە؛ تالـیشک؛ تالگ؛ تالوەتالە؛ تالـی‌تـۆس؛ تەحلی؛ تەحلیشک؛ بنەگیایەکی ئاڵفییە دانەکانی تاڵە و زۆرتر لە لێواری مەزرای گەنمدا دەڕوێ ▤ تلخە؛ گیاهی بسیار تلخ

تاڵک / tałik/: نـاو. ١. تالــوو؛ گیایەکـە بنەکـەی وەک دار دەسووتێنن و بە سووتاوی کۆلووی پـێ دەڵێن ٢. جۆرێ هەرمێ ▤ ١. گیاهی که ریشه‌اش را هیزم کنند ٢. نوعی گلابی

تاڵکە / tałke/: ناو. جۆرێ گڕکەیە، تـا نەگـەییوە تاڵە ▤ نوعی گرمَک

تاڵگ / tałig/: ☜ **تاڵشک**

تاڵگە / tałge/: ☜ **تاڵشک**

تاڵوتار/ tał û tar/: ئاوەڵناو. *[مەجاز]* ناخۆش و ناڵـەبار؛ سەخت‌وجەخار ‹ڕۆژی خۆشیت هاتە ئاسۆ ئەی گـەلی خەمباری کـوردا/ ڕۆژهـەڵات ڕۆشـن دەکـا شـەوگاری

تاڵوتاری کورد «هەژار، *بۆ کوردستان*» ■ تیره و تار

تاڵ و توون / taɫ û tûn/: ئاوەڵناو. ١. تـاڵ و تیـژ؛ تاڵ و توند ٢. *[کینایە]* ڕقهەستاو؛ ناوچاوگرژ ■ ١. تلخ و تُند ٢. عصبانی

تاڵوەتاڵە / taɫwetaɫe/: ☜ **تاڵشك**

تاڵوو / taɫû/: ناو. ١. ☜ **تاڵشك** ٢. ☜ **تالان**

تاڵووکە / taɫûke/: نـاو. پەلـە؛ لـەز؛ عەجەلـە ■ شتاب

تاڵە^{١} / taɫe/: ناو. ١. ڕەشی خۆڵەمێشـی؛ ڕەشـی کەوە؛ ئەسمـەری ئامـاڵڕەش ٢. بـەخت؛ تـالح؛ نگین؛ هات ‹من تالەم وە تاڵ تالی تاڵ وەردە/ گەرد بەدبەختیم وە ڕوودا مەردە «مەولەوی»› ٣. تاڵـووی کۆلوو ٤. جۆرێ هەرزن ٥. مرۆر؛ دەنکێکی تاڵـە لە ناو گەنمدا ■ ١. سیەفام ٢. طالع ٣. گیـاهی تلـخ که کبک آن را دوست دارد ۴. نـوعی ارزن ۵. دانـەی سیاه و تلخ قاطی گندم

تاڵە^{٢}: ئاوەڵناو. ١. بە ڕەنگی ڕەشـی خۆڵەمێشـی؛ ڕەشی کـەوە؛ ئەسمـەری ئامـاڵڕەش ٢. *[مەجاز]* بێفەڕ و شووم ٣. ئاژەڵی سپی، سەر و چـاو بـۆر ■ ١. سیەفام ٢. نحس؛ شوم ٣. حیـوان سـفید سـر و صورت خاکستری

تاڵەکە / taɫeke/: ناو. زڵ؛ مێورەی باریکی ڕەز ■ شاخەی باریک تاک

تاڵەمێو / taɫemêw/: ناو. مرۆر؛ دەنکێکی ڕەشـی تاڵە لە ناو گەنم پەیدا دەبێ ■ دانەی سیاه و تلـخ قاطی گندم

تاڵەوبۆر / taɫewbor/: ئاوەڵناو. بۆری ئامـاڵ ڕەش ■ فیلی

تاڵەوبۆربەڵەک / taɫewborbeɫek/: ئاوەڵناو. بۆری ئاماڵ ڕەش بە پەڵـەی سـپییەوە ■ ابلـق فیلـی و سفید

تاڵی / taɫî/: ناو. ١. تەلحی؛ تییەڵی؛ تـامی تاڵـی ‹ئاوی سوێری چاو و باری تاڵی لێو/ سوێر و تاڵی دەم دەم و ژەم ژەم دەخۆم «نـالی»› ٢. *[مەجاز]* دەرد و مەینەت و کـوڵ و کەسـەر ■ ١. تلخـی ٢. درد و رنج

تاڵیتوز / taɫîtuz/: ☜ **تالیتوسك**

تاڵیتوسک / taɫîtusk/: نـاو. تاڵـیتۆز؛ گیایـەکی بالابەرزە بە گوڵـی زەرد و گرۆڤـەرەوە ■ گیـاهی است

تاڵیتۆز / taɫîtoz/: ☜ **تاڵیتوسك**

تاڵیتۆس / taɫîtos/: ☜ **تاڵشك**

تاڵیتووک / taɫîtûk/: ناو. گیایەکە ■ گیاهی است

تاڵیش / taɫîş/: ☜ **تاڵشك**

تاڵیشاری / taɫîşarî/: ناو. تاڵشـاری؛ قاڵـیشـاری؛ هـەزاوا؛ عـەزاوا؛ ئـەزوا؛ هـەزوا؛ عـەزوا؛ مـوڕ؛ ژەقنەمووت؛ گیایەکی سەلکداری گەڵائەستووری قەراخ دڕکاوییە، شـیراوەیەکی تاڵـی لـێ دەردێ کە بۆ دەرمان دەشێ ■ صبر؛ الوا

تاڵیشک / taɫîşk/: ☜ **تاڵشك**

تاڵیشکە / taɫîşke/: ☜ **تاڵشك**

تاڵی و سوێری / taɫî w s(i)wêrî/: نـاو. *[مەجاز]* دەرد و چەوسانەوەی زۆر ■ درد و رنج زیاد

تام / tam/: ناو. ١. چێـژە؛ چێـژ؛ چـەژە؛ چەچـە؛ چەش؛ چەشکە؛ چێشکە؛ چاژ؛ چاش؛ مێ؛ مەزە؛ مەی؛ مێلاک؛ میلاک؛ چست؛ چۆنیەتییـەک لـە بڕێ شتدا کە بەشێک لە ئەنـدامی چێـژای سـەر زمان دەبزوێنـێ ‹تـامی شـیرین؛ تـامی تـرش› ٢. *[مەجاز]* هەستێ کە بـە هـۆی ئەزموونـەوە پەیـدا دەبێ ‹تامی سەرکەوتن› ٣. *[کینایە]* چـەورایی بـۆ چێشت ■ ١و٢. مزە ٣. چربی غذا

▣ **تـامی دەم**: ١. تـامی نـاو دەم ‹تـامی دەمـم ناخۆشە› ٢. *[مەجاز]* بۆی دەم؛ نیاز و مراز ‹بزانـە تامی دەمی چەس، جا تەکیا مامەڵـە بکـە!› ■ ١. مزەی دهان ٢. نظر؛ قصد

▣ **تـام دان**: ١. تامی شتێ پێوە بوون ‹ئاوەکە تامی

خویَ ئەدا› ۲. ڕووکێش کردن (بە زێڕ یان زیـو) ☰ ۱. طعم داشتن ۲. روکش گرفتن

تام کردن: ۱. بۆ زانینی تامی شتێک، نەختێکی لە زار نان ۲. *[کینایە]* خـواردن ‹ئەمسـاڵ، تـامم نەکردووە› ☰ ۱. چشیدن ۲. خوردن

تامار / tamar/: ناو. تەم؛ مـژ ‹تامـارا خـەویَ سـەر چاڤێم داهات› ☰ مه

تامازرۆ / tamazro/: ☜ **تامەزرۆ**

تامـان / taman/: نـاو. ۱. ☜ **تـــەیمان** ۲. ☜ **تەمەن**

تامانـدن / tamandin/: چاوگ. متوربە کـردنی دار ☰ پیوند زدن درخت

تاماندی / tamandî/: ئاوەڵناو. متوربەکراو ☰ پیونـد شده

تامانەجووت / tamanecût/: ☜ **تاقمانەجووت**

تاماو / tamaw/: ناو. شۆرباو هێلکە ☰ نوعی آش

تامپون / tampun/: ناو. تەنزیف؛ گرمۆڵەی لۆکـە، هەور یان پەڕۆ کە بۆ هەڵمژینی خوێن و ڕیمـی کون و کەلێنی لەش بە کار دێت ☰ تامپون

تامتیژی / tamtîjî/: ناو. نۆ ☰ تندمزگی

تامتێژ / tamtîj/: ئاوەڵناو. گووزی؛ تـون؛ تـوون ☰ تُندمزه

تامخوا / tamx(i)wa/: ناو. تاموخوا؛ چێـژە؛ کـاری چێشتنی چێشت ☰ عمل چشیدن غذا

تامخۆش / tamxoş/: ئاوەڵـناو. وەشەی؛ خـۆش‌تـام ☰ خوشمزه

تامدار / tamdar/: ئاوەڵناو. بەتام؛ خـۆش‌چێـژە ☰ لذیذ

تامژاندن / tamjandin/: چـاوگ. فێر کردنی سـاوا بۆ مەمک مژین ☰ آموختن مُک زدن به نوزاد

تامژین / tamjîn/: چاوگ. فێر بوونی مەمک مژین ☰ مُک زدن آموختنِ نوزاد

تامسار / tamsar/: ئاوەڵناو. چێژەناخۆش ☰ بدمزه

تامک / tamik/: ناو. چەشتەی تەڵـە؛ چێـژەی ڎاو ☰ طعمه

تامڵ / tamił/: ناو. سەبر و قەرار ‹هـەی هـوو هـای چەندێن نامان خەبـەریَ/ تـای تـامڵ بـڕیان نەسـیم سەفەریَ «مەولەوی»›. هەروەها: **تامڵ کردن؛ تـامڵ گرتن؛ تامڵ هاوردن** ☰ تحمل

تامناخۆش / tamnaxoş/: ئاوەڵناو. گول ☰ بدمزه

تـامۆبـۆ(ن) / tam û bo(n)/: نـاو. چێـژە و بـۆن و بەرامە ☰ مزه و بو

تاموتەوشک / tam û tewişk/: ناو. تـام و مـەزە ☰ طعم

تاموخوا / tam û x(i)wa/: ☜ **تامخوا**

تـاموخویَ / tam û x(i)wê/: نـاو. *[مـەجاز]* چێشـتی ڕۆن و خویَ و ئاو ☰ آش چربی و نمک

⊡ **تاموخویَ کـردن**: لە چێشتی سەر ئاگر چێشـتن بۆ تاقی کردنەوەی ڕادەی خویَ و ڕۆن و ئەدوا ☰ چشیدن غذا

تامولام / tam û lam/: ناو. ئـابوتـاب؛ ئاووتـاو ☰ آب‌وتاب

تامووسک / tamûsk/: نـاو. داموسـک؛ داوی کلکـی یەکسم ‹تـارچی! تامووسـکت بـا ڕیشـەی دڵ بـێ/ مەقامێ بڵێ کە دڵ خەجل بێ «قانع»› ☰ تار موی دُم ستور

تامەچێشت / tameçêşt/: نـاو. *[کینایـه]* خواردەمەنییەکی زۆر کەم ‹چش کە شک نابەم لە ماڵـێ تامەچێشـت/ داخەکـەم نیمانـە زارجوویـەک بنێشت «هێمن»› ☰ کمترین خوراکی

تامەزرۆ / tamezro/: ئاوەڵـناو. تامـازرۆ؛ تـەمارزوو؛ ئاواتەخواز؛ ئارەزوومەند؛ ئاواتەواز؛ هیوادار؛ داڤەگر؛ پاپـا؛ تاسـەبار؛ کاسـۆتی؛ دڵـبژۆک؛ بینەکـەر؛ ئەلهاکەر؛ زۆر بەتاسـە ‹تامـەزرۆی دیـداری تـۆم›. هەروەها: **تامەزرۆیی** ☰ مشتاق؛ آرزومند

تامیسـک / tamîsk/: نـاو. تێمیسـک؛ تێمێسـک؛

تمیسک؛ ئێمشک؛ خشرۆک؛ کەرمشـک؛ یـاومز؛ یاونیشان؛ زرپـک؛ زیپکـەی ویرووسـی دەور دەم کـە بـە هـۆی نەخۆشـی (بەتایبـەت یـاو یـان ڕاچلەکین)ەوە سەر هەڵدەدا ☰ تبخال

تامین / tamîn/: ئاوەڵناو. بەتام؛ تامدار؛ چێژەخۆش ☰ خوشمزه

تان^{1} / tan/: ناو. ١. کات؛ وەخت ٢. هێز و توان ٣. ڕاهێلی تەون ٤. تیغە؛ نێوان ٥. تانە؛ پەڵەی سەر گلێنەی چاو ٦. ☜ **تەیمان** ☰ ١. وقت ٢. توان ٣. تار؛ همتای پود ۴. تیغه ۵. لکەی روی مردمک چشم ۶. ☜ **تەیمان**

▣ **تان دەرکەوتن:**/کنایە/ ١. زۆر کۆن بوونی جل و پەلاس ٢. عەیب و عار ئاشکرا بوون ☰ ١. نخ‌نما شدن ٢. فاش شدن

• **تان**^{2}: جێناو. ١. جێنـاوی خاوەندارێـەتی لکـاوی دووهەم کەسی کۆ (بۆ ڕێز نـان لـە یەکـەم کەسـی تـاکیش دەگـوترێ) ‹کتێبتـان وەرگرتـووە؟؛ چەنـد کەسن؟ تا نانتان بـۆ بنێـرین› ٢. جێنـاوی لکـاوی دووهەم کەسی کۆ لە کاری ڕابـردوودا ‹هێناتـان؛ خواردتان؛ بردتـان؛ داتـان› ٣. جێنـاوی بـەرکاری لکاوی دووهەم کەسـی کـۆ لـە کـاری ڕابـردوودا ‹بردتانیان› ☰ ١. ضمیر متصل دوم شخص جمع ٢. ضمیر متصل دوم شخص جمع در افعال ماضی ٣. ضمیر متصل مفعولی دوم شخص جمع در افعال ماضی

تانتالیوم / tantalyum/: ناو. توخمێکی کیمـایی بـە ژمـارەی ئـەتومی ٧٣ و کێشـی ئـەتومی ١٨٠,٩٤، کە کـانزایێکی سـەخت و خـۆڕاگر لـە بەرامبـەر ئەسـیدەوەیە و لـە پیشەسـازی بـۆ دروست کردنی ئامرازی برینکاری بە کـاری دێ ☰ تانتالیم

تانتۆز / tantoz/: ☜ **تالیتوسك**

تانج / tanc/: ☜ **تاج**

تانجزێڕین / tanczêřîn/: ناو. پەلەوەرێکە سـەری زەردە و دوو هێڵی ڕەشی پێدا هـاتووە، کاکۆڵـی نێرە نارنجییە و هی مێیـە زەردی کاڵـە، پشـتی سەوزی زەیتوونییە بەر زگی زەردی ئاماڵ سپییە ☰ تاج‌طلایی

تانجکۆڵەکە / tanckołeke/: ناو. کۆتـەداری سـەر ئەستوون کە دەکەوێتە بەینی کاریتە و وێستوون ☰ سرستون

تانجکەڵەشێر / tanckełeşêr/: ☜ **تاج‌خرووس**

تانجۆکە / tancoke/: ناو. ١. لیزگـە مـووی سـەر توێڵ ٢. پەرچووکەی سەر هەنی ☰ ١. کاکُل روی پیشانی ٢. رشتەی مُهره بر پیشانی

تانجە / tance/: ☜ **تاج**

تانجی / tancî/: ناو. ١. تاژی؛ تانزی؛ سەگی ڕاو ٢. ☜ **تاج‌خرووس** ☰ ١. تازی ٢. ☜ **تاج‌خرووس**

تانجی پێغەمبـــەر / tancîpêğember/: ☜ **تاژیلۆکە**

تانجی پێغەمبـــەرە / tancîpêğembere/: ☜ **تاژیلۆکە**

تانجیقولانج / tancîqulanc/: ☜ **تاژیلۆکە**

تانجیک / tancîk/: ☜ **تاجەگوڵینە**

تانجیلۆکە / tancîloke/: ☜ **تاژیلۆکە**

تانجیە / tanc(i)ye/: ☜ **تاژی**

تانجیەوان / tannc(i)yewan/: ☜ **تاژیوان**

تاندون / tandun/: ناو. ماسوولکەژێ؛ ڕەفیسکە ☰ تاندون

تانزی / tanzî/: ☜ **تاژی**

تانستن / tanistin/: چاوگ. تـوانین؛ تـانین ☰ توانستن

تانشین / tan(i)şîn/: ئاوەڵناو. نیشتوو؛ بن‌نیشـتوو؛ بێخ‌گرتگ ☰ تەنشین

تانک / tank/: ناو. تانگ: ١. مەترالێزە؛ مـەترەلۆز؛ دەبابە؛ ڕەواندژ؛ ماشێنی زرێداری شەڕ کە تۆپ و

شێست‌تیری لە سەر داندراوە ٢. تـانکی؛ تانکـەر؛ تانکێرە؛ دەفری گەورەی سەرداپۆشراو، جێ ئاو و نەوت و... ☰ ١. تانک جنگی ٢. تانکر مایعات

تانکر / tankir/: ناو. تـانکێرە؛ تانکـەر؛ تـانکی: ١. تانک؛ دەفری گەورەی سەرداپۆشـراو، جـێ‌ئـاو و نـەوت و... ٢. کەشـتی یـان ماشـێنی گـەورەی گواستنەوەی تراو ☰ ١. تانکر مایعات ٢. کشتی یـا کامیون حمل مایعات

تانکەر / tanker/: ☜ **تانکر**

تانکی / tankî/: ☜ **تانکر**

تانکێرە / tankêre/: ☜ **تانکر**

تانگ / tang/: ☜ **تانك**

تانگۆ / tango/: ناو. جـۆرە هەڵـپەڕینێکی نـەرم و نیانی دوو کەسی ڕۆژاواییە ☰ تانگو

تانوپۆ / tan û po/: ناو. ١. ڕاهـێڵ و تێـوەدان ٢. *[مەجاز]* بنـە و بنەچەکـە ٣. *[مەجاز]* ڕایـەڵ و پـۆ؛ پێکهاتـە؛ چۆنـاوچۆنی داڕێژراویـی شـتێک ‹... تەفرەقـە هـەر وەک خـۆی مـاوە و لـە سـایەی ئـەم تەفرەقەیەش تان و پۆی موسوڵمانەتی هەڵوەشـاوە و ئاڵۆزاوە و کاری دین‌دوژمن لـە بـاوە! «هـەژار، *چـوار نامیلکە*»› ☰ ١. تار و پود ٢. اصل و نسب ٣. ساختار

⊡ **تانوپۆ ئاوریشم:** *[کینایە]* بەر و پشـت ئەتڵـەس؛ نەجیم‌زادە؛ عەسڵ‌زادە ☰ نجیب‌زادە

تانۆت / tanot/: ناو. خەم‌وخەفەت؛ کـوڵ‌وکەسـەر ☰ اندوه

تانـوت / tanût/: نـاو. سـەرکۆنە؛ لۆمـە؛ تانـە ☰ سرزنش

⊡ **تانوت لێدان:** گەمە/ تیز پێ‌کردن ☰ طعنه زدن

تانە / tane/: نـاو. ١. تەشەر؛ عەیب؛ لۆمە؛ لەوجە؛ تانووت؛ ئەوەی بـۆ سـەرکۆنە دەگـوترێ ‹وە تـیر تانەی ڕەقیب دڵ‌سەنگ/ بینایی دیدەم خـاتر مەکـەر تـەنگ «مەولـەوی»› ٢. سـەرکۆنە؛ سـەرکۆ؛ سـەرزەنش؛ سـۆرین؛ تـەوس؛ تـوانج؛ کـاری لێ‌پرسینەوە، پلار تێ‌گرتن و بە گژا چوون لە بەر ئاکـاری ناشـیرین ‹ئـەو کەسـانە تـەوس دەگرنـە بڕوادارانێ کە زێدە لە زەکات، خێراتێ دەکەن؛ تانەش دەدەن لەوانە وا هەر ئەوەندەیان دەس دەڕوا «هەژار، *قورئان*»› ٣. پەڵەی سەر گلێنەی چاو ‹ئێستا ئـەو شوێنە کەوا وێرانـە/ بـۆ چـاوی هیـوام بـووە بـە تانـە «پیرەمێرد»› ٤. ئالاش؛ هەلاش؛ هەژگ؛ کەواشە؛ گەڵا و چڵووی سەر دارەڕا ٥. ☜ **تـەیمان** ☰ ١. طعنه ٢. انتقاد ٣. لکەی مردمـک چشـم ۴. انبیـره ۵. ☜ **تەیمان**

تانەن / tanen/: نـاو. جەوهـەرمازوو؛ تراوێکـی لـە شینکە گیراو بۆ دەباغی و ڕەنگرێژی و... بە کـار دێ ☰ تانن؛ شیرەی مازو

تانین / tanîn/: ☜ **توانین**

تـــانێ / tanê/: ئاوەڵـــکار. کەمووکەیـــــەک؛ کەمووسـکەیەک؛ تـۆزێ؛ تۆزقاڵـێ؛ تۆزکاڵـێ ☰ اندکی؛ کمی

تـاو^{١} / taw/: نـاو. ١. تیشـکی هـەتاو ٢. ڕێژنـەی باران ٣. تاڵ؛ هەودا ٤. کاری غاردانی توند ‹هـەر کەسێ ئەسپی ئەجەل تاو دا لە سەر عەرسـەیێ فـەنا/ پـێ بنێتـە بـەزمگاە و مەعرەکـەی مەیـدانی کـورد «قانع»› ٥. *[مەجاز]* سوێ و ئارەزوو ‹لە تاوی تۆ زۆر عاجز بوو› ٦. *[مەجاز]* ترس؛ خۆف ‹لـە تـاوان دڵـی تـۆقی› ٧. تـا؛ داگیرسـانی لـەش لـە نۆبـەتی ٨. توندی و تیژی گەرما ‹چوون دانەی سەر ساج بـەر ئامام جارجار/ جـە تـاو دووکـەڵ جـە شـەرارەی نـار «مەولـەوی»› ٩. تاقـەت و تـوان ١٠. ژانی بـرین ١١. لەز؛ پەلە ١٢. دەمێکی کورت؛ کاتێکی کـەم ‹لەم ژینە کە هەر دەمێکە دێت و دەڕوا/ مەردایـەتی مەفرۆشـە لـە پێنـاو تاوێـک «هـەژار، *چوارینـەکانی خەییام*»› ١٣. توندی؛ گوژم ‹لە تاو برسییەتی ئاگام لە هیچ نەبوو!› ☰ ١. اشعەی خورشید ٢. رگبار بـاران ٣. تارِ نخ ۴. تاخت ۵. آرزو ۶ ترس ۷. تَب ۸ حرارت؛

تف ۹. تاب؛ توان ۱۰. دردِ زخم ۱۱. عجله ۱۲. مـدتی کوتاه ۱۳. فشار

⊡ **تاو بردن:** خۆر بردن ☰ آفتابزده شدن

تـاو دان: ١. توند غاردانی ئەسپ و... ‹تێغی زۆر و سـتەم سـاو دە/ ئەسـپی جیهـانگیری تـاو دە «گۆران»› ٢. با دان؛ کرژ کردنـەوە ٣. بـاو دان؛ پاڵ پێوە نان (جۆلانـە) ٤. هەڵگیرسـاندنی زۆر توندی ئاگر (کوورە و ...) ٥. هەشتاو/ لـەز پـێ دان ‹دەی خێرا کە! ئەو ماشینە تاو دە با بگەین!› ٦. هـان دان؛ هەڵـخڕاندن ‹هێنـدەیان تـاو دا، تووشی ئەو بەڵایە بوو› ☰ ۱. تـاختن (بـا اسـب) ۲. تاب دادن (نـخ) ۳. تـاب دادن (تـابِ بـازی) ۴. تـف دادن آتش (بخاری و ...) ۵. شتاب دادن ۶. تحریـک کردن

تـاو سەندن: ١. تیژ بوون لە گەرمیـدا ‹ئاگرەکـە تـاوی سـەند› ٢. تونـد بـوون لـە سـووڕاندا ‹خولخەلەکە تاوی سەند› ☰ ۱. شدت یافتن گرما ۲. به شدت چرخیدن

تاو کردن: لە خشتە بردن؛ ساز کردن و فریودان ‹کابرا ئەم ژنەی تاو کردووە› ☰ فریب دادن

تاو گرتن: توند وە کار کەوتن ☰ شتاب گرفتن

تـاو لێهـاتن: ١. تیشـکی خـۆر وێکـەوتن ٢. بێئۆقرە بوون ٣. نۆبەتی لێهـاتن ☰ ۱. آفتـاب دمیدن ۲. بی‌تاب شدن ۳. دچار تب شدن

تاو نیان: نیانە شوێنەوە؛ ڕاو نان؛ هەڵبڕین؛ دەم لە دوو نان ☰ با شتاب دنبال کردن

ـ تـاو²: پاشەوشـە. ١. تـواوەوە ‹قیرەتـاو› ٢. بـادراو ‹پێتاو› ٣. کەوتوو ‹خۆرەتاو› ٤. هـەزم ‹دێرتـاو› ٥. تاودەر ‹تـۆپتـاو› ☰ ۱. ذوب شـده ۲. ـ تـاب؛ تابیده؛ تاب خورده ۳. ـ تاب؛ تابیده ۴. هضم ۵. شتاب دهنده

تـاو³: دەنـگ. وشـەی دەنـگ دانی ڕان بـۆ ئـاو خواردنەوە ☰ کلمه‌ی خواندن گله به سوی آبشخور

تاوار / tawar/: ☜ **تەوار**

تاوان¹ / tawan/: چاوگ. توانەوە؛ تاویانەوە ☰ ذوب شدن

تـاوان²: ناو. ١. گونا؛ گوناه ؛ گونەه ؛ گوناح؛ گوناد؛ گوناسە؛ گوناسا؛ خەتا؛ سووچ؛ بەزە؛ هەڵە؛ فیـت؛ فیک؛ بژارە؛ پیازە؛ ئۆباڵ؛ ئازوبەزە؛ وەبـاڵ؛ قـۆڕن؛ کاری ناڕەوا لە چاو قانوون کە شیاوی سزایە ‹وات جە دیدەی بەد من پێم نەیاوان/ خەتای کەس نییەن، جە وێمەن تـاوان «سـەیدی»› ٢. تەشـبی؛ بـژارە؛ خیسـڵ؛ ئەوەی لە قـەرەبووی زیانـدا بـدرێ یـان وەربگیردرێ ‹دەبێ تاوانـی ئەو شیشـەی شـکاندت بدەی!› ☰ ۱. گناه ۲. تاوان؛ غرامت

⊡ **تاوان دان:** جەریمە بژاردن ☰ خسارت دادن

تاوانبـار / tawanbar/: ناوەڵـناو. تاوانـدار: ١. خـەتابار؛ گوناکـار؛ گونابـار؛ خـەتاکار ٢. جەریمەکراو؛ جەریمەلەسەر؛ ئەوی دەبێ قەرەبوو بکاتەوە ☰ ۱. گناهکار ۲. جریمه شده

تاواندار / tawandar/: ☜ **تاوانبار**

تاواندن / tawandin/: ☜ **تواندنەوە**

تاواندنەوە / tawand(i)newe/: ☜ **تواندنەوە**

تاواندەر / tawander/: ناو. جەریمەبژێر؛ بژێرەوەی زیان ☰ غرامت‌پرداز

تاوانکـار / tawankar/: ناوەڵـناو. تایبەتمەنـدی ئەوەی کردەوەی لەگەڵ تاواندایە ‹بێتاوان لە پاڵ یارە، تاوانکار لە پای دارە «مەسەل»› ☰ گناهکار

تاوانگاز / tawangaz/: ناوەڵناو. تاوگـەز؛ تاوەنگـاز؛ تاوەنگەز؛ تاوەگاز؛ تاوەگەز؛ هەتاوگـەز؛ خۆرانگـاز؛ خۆرەنگـاز؛ ڕۆژگـاز؛ ڕۆژگـەز؛ ڕۆژگەسـتی؛ هۆرگەسـتە؛ هۆرگـەز؛ تـاوبردوو؛ تـاوبردە؛ تاوەسووت؛ خـۆربردوو؛ تووشـیاری تاوانگـازی ☰ آفتابزده

تاوانگـازی / tawangazî/: نـاو. گەرمەژنـە؛ تاوبردوویی؛ ڕەوتی تێکچوونی حاڵی مرۆڤ لە بەر

تیشکی خۆر کە بە شێوەی بوورانەوە و زیپکە دەرکردن و یاو خۆی پیشان دەدا ▤ آفتابزدگی

تاوانن / tawanin/: ☜ **تواندنەوە**

تاواننەوە / tawannewe/: ☜ **تواندنەوە**

تاوانەوە / tawanewe/: ☜ **توانەوە**

تاواوە / tawawe/: ئاوەڵناو. قاڵ؛ تواوە ▤ ذوب‌شده

تاوای / taway/: چاوگ. تانین؛ توانین ‹دوو چەم ئەر سەد ساڵ تەماشات کەران/ کەی تاوان سێر سەیر ئەو بالات کەران؟ «سەیدی»› ▤ توانستن

تاوبردو / tawbirdû/: ☜ **تاوانگاز**

تاوبردویی / tawbirdûyî/: ☜ **تاوانگازی**

تاوبردە / tawbirde/: ☜ **تاوانگاز**

تاوبە / tawbe/: ☜ **تۆبە**

تاوت / tawit/: ☜ **تابوت**

تاوتا / tawta/: ☜ **تاکەوتاك**

تاوتاف / tawtaf/: ☜ **تافگە**

تاو ـ تاو۱ / taw taw/: ئاوەڵناو. بەین ـ بەین ‹هەی داد هەی بێداد دەردم تاو ـ تاوە/ سیروان لە بەختم وشک و بێ‌ئاوە «فولکلۆر»› ▤ گهگاه

تاو ـ تاو۲: ئاوەڵکار. بەین ـ بەین ‹باران ئەبارێ تاو ـ تاو/ ئەیدا لە زولفی حەلاو «فولکلۆر»› ▤ گهگاه

تاوتاوی / tatawî/: ئاوەڵناو. عەنتەرمەزاج؛ سات‌ساتی؛ هەر تاوێ لە سەر بارێ ▤ دمدمی

تاوتوێ / tawt(i)wê/: ناو. ۱. کزە و چووزی برین ۲. کار و ڕەوتی لێکۆڵینەوە؛ تۆژینەوە ▤ ۱. سوزش زخم ۲. تجزیه و تحلیل

⊡ **تاوتوێ کردن**: تۆژینەوە؛ لێکۆڵینەوە ‹هۆی گرانی و بێکاری تاوتوێ نەکراوە› ▤ تجریه و تحلیل کردن

تاوتو / tawtû/: ناو. هەڵگۆزـداگۆز؛ کاری گوازتنەوەی شت لە دەفرێکەوە بۆ یەکی‌تر یا لە شوێنێکەوە بۆ شوێنی‌تر ▤ جابجایی

⊡ **تاوتو کردن**: گوازتنەوە؛ گۆزینەوە ▤ جابجا کردن

تاوتێ / ta w tê/: ناو. یاو و لەرز؛ لەرز و تای نۆبەتی ▤ تب و لرز

تاودار / tawdar/: ئاوەڵناو. ۱. بە تاو؛ پڕتاو ۲. گەرم ▤ ۱. پُرقُدرت ۲. گرم

تاوژین / tawjîn/: چاوگ. خەریک بوون؛ مژوول بوون بە کارێکەوە ▤ مشغول بودن

تاوس / taw(i)s/: ناو. تاووس؛ مەلێکی ولاتی هیندە، بەتایبەت نێرەکەی لە جوانیدا بەناوبانگە ▤ تاووس

تاوسان۱ / tawsan/: ☜ **تاسان**

تاوسان۲: ناو. هاوین؛ هامن؛ تاوسۆ؛ تاوسوو؛ سێ مانگەی پاش بەهار ▤ تابستان

تاوسۆ / tawso/: ☜ **تاوسان**۲

تاوسو / tawsû/: ☜ **تاوسان**۲

تاوسە / tawse/: مریشکی زەلکاو ▤ طاووسک

تاوشت / tawişt/: ناو. هێز؛ وزە؛ تاقەت؛ توان؛ بڕشت؛ توانایی تێکۆشان و خۆڕاگری لە بەرامبەر کاری دژوارەوە ‹گۆدەرز وات: ڕۆستەم کەم بدەر گەزاف/ نەداری تاوشت مەعرەکەی مەساف «شانامەی کوردی هەورامی»› ▤ تاب و توان

تاوک / tawik/: ☜ **تایلە**

تاوکار / tawkar/: ناو. قاڵب‌ڕێژی کانزا. هەروەها: **تاوکاری** ▤ ریخته‌گر

تاوکێش / tawkêş/: ناو. پەردە و تیغەی دارینی تەنک ▤ تیغەی نازک چوبی

تاوگ / tawig/: ☜ **تایلە**

تاوگر / tawgir/: ئاوەڵناو. بەرتاو؛ تایبەتمەندی شوێنێ کە تاو لێی ئەدا ▤ آفتابگیر

تاوگەز / tawgez/: ☜ **تاوانگاز**

تاولە / tawle/: ناو. گژنیژ؛ گشنیز؛ تاوڵە؛ تاوڵێ ▤ گشنیز

تاولەرز / ta w lerz/: ناو. نۆبەتێ؛ یاو و لەرزی

یەک لە دووی یەک 🇮🇷 تب نوبتی

تاولەمە / tawleme/: ناو. تابلەمە؛ تابلمە؛ تاوڵەمە؛ پۆل گەشێن؛ پن چەرخێن؛ دەفری لە تۆڕی سیمی درووستکراو بە دەستەیەکەوە، خەڵووزی تێ دەکەن و گڕی دەدەن و دەیچەرخێنن تا بگەشێتەوە 🇮🇷 آتشگردان

تاوڵ / tawił/: ناو. خێوەت؛ چادر؛ ڕەشماڵ؛ کۆن 🇮🇷 چادر

تاوڵە / tawłe/: ناو. ١. ☜ **تەوێڵە** ٢. تاوڵێ؛ بەناڕۆمی؛ گژنیز؛ گشنیز؛ سەبزییەکی خۆراکییە، بە گوڵی چەتراسای پەمەیی یان سپییەوە، دژی سەرئێشە و کۆڵنج و گرسانی خوێنە ٣. تاوڵی؛ تەختەنەرد؛ تەختەی نەردێن ٤. پینگ‌پۆنگ؛ یاری تۆپی سەر مێز 🇮🇷 ١. ☜ **تەوێڵە** ٢. گشنیز ٣. تختەنرد ۴. پینگ‌پنگ

تاوڵەکێفی / tawłekêfî/: ناو. گژنیژە کێویلە 🇮🇷 گشنیز کوهی

تاوڵەمە / tawłeme/: ☜ **تاولەمە**

تاوڵی / tawłî/: ناو. تەختەنەرد 🇮🇷 تختەنرد

تاوڵێ / tawłê/: ناو. بەناڕۆمی؛ گژنیژ 🇮🇷 گشنیز

تاونایەوە / tawnayewe/: چاوگ. ١. تواندنەوە؛ تاواندنەوە ٢. تیشک لێ/ تێ گرتن 🇮🇷 ١. ذوب کردن ٢. تاباندن

تاوننە / tawinne/: ☜ **تاعوون**

تاووت / tawut/: ☜ **تایلە**

تاووس / tawus/: ناو. ١. ☜ **تاوس** ٢. کفن؛ بەرگی مردوو 🇮🇷 ١. ☜ **تاوس** ٢. کفن

تاووک / tawuk/: ناو. خێوەت؛ ڕەشماڵ 🇮🇷 خیمە

تاووگ / tawug/: ☜ **تایلە**

تاوە / tawe/: ناو. تابە؛ تاویک؛ ماوڕێژ؛ ڕمبیژ؛ ڕوون بێژ؛ ڕوون پێژ؛ موریژ؛ ڕمپێشک؛ کەرسوون؛ کەرسون؛ ناوسنگانە؛ ناولنگان؛ ئاخلەوێک؛ ئاخلیڤینک؛ ئاخلەویک؛ ئاغلەویک؛ ئاغلیک؛ مەنجەڵووکەی پەل، بۆ تێدا سوورکردنەوە 🇮🇷 تاوە

تاوەتا / taweta/: ☜ **تاکەوتاك**

تاوەسووت / tawesût/: ☜ **تاوانگاز**

تاوەک / tawek/: ☜ **تایلە**

تاوەکوو / tawekû/: ئامراز. تاوەکی؛ تاکوو؛ تا 🇮🇷 تا

تاوەکی / tawekî/: ☜ **تاوەکوو**

تاوەگاز / tawegaz/: ☜ **تاوانگاز**

تاوەگەز / tawgez/: ☜ **تاوانگاز**

تاوەنگاز / tawengaz/: ☜ **تاوانگاز**

تاوەنگەز / tawengez/: ☜ **تاوانگاز**

تاوهەڵات / tawhełat/: ناو. هۆربەشان؛ دەمی تاو کەوتن ‹تاوهەڵات بە چیا هەڵگەڕاین؛ ڕێگایەکی یەکجار سەخت و بەرداوی و دژوار بوو «هەژار، چێشتی مجێور»› 🇮🇷 زمان طلوع خورشید

تاوی / tawî/: ☜ **تایلە**

تاویار / tawyar/: ناو. تاوێرەدەنک؛ ئەوەندەی جارێک لە سێڵدا دەبرژێ 🇮🇷 مقدار دانەای کە یک بار در ساج بو دهند

تاویاگەوە / tawyagewe/: ناوەڵناو. قاڵ؛ تاواوە؛ تواوە 🇮🇷 گداختە

تاویان / tawyan/: ☜ **تاویانەوە**

تاویانەوە / tawyanewe/: چاوگ. تاویان؛ تاوین؛ تاوینەوە؛ تاوانەوە؛ توانەوە؛ تاوایۆ: ١. لە گەرما ٢. لە تراوێکدا 🇮🇷 ١. ذوب شدن ٢. حل شدن

تاویای / tawyay/: ☜ **توانەوە**

تاوایۆ / tawyayo/: ☜ **تاویانەوە**

تاوایەوە / tawyayewe/: چاوگ. ١. توانەوە لە گەرمان ٢. توانەوە لە تراوێکدا ٣. تیشک لێ کەوتن 🇮🇷 ١. ذوب شدن ٢. حل شدن ٣. در معرض تابش قرار گرفتن

تاویت / tawît/: ☜ **تابوت**

تاویک / tawîk/: ☜ **تاوە**

تاویلکە / tawîlke/: ناو. تاوەی بچووک 🇮🇷 تاوەی

کوچک

تاوین / tawîn/: ☜ **تاویانەوە**

تاوینەوە / tawînewe/: ☜ **تاویانەوە**

تاویەتی / tawyetî/: ☜ **تایبەت**

تاوێ / tawê/: ئاوەڵکار. تاوێک؛ دەمێکی کەم ‹تاوێ لە هەیوان، تاوتاوێ لە ژوور/ ئەسووڕایەوە خەیلێ بە زەروور «قانع»› 🇮🇷 دمی؛ لحظەای

تاوێر / tawêr/: ناو. ١. ☜ **تاڤێر** ٢. ☜ **تمتمان**

تاوێرەبەرد / tawêreberd/: ناو. جارە؛ جاڵە؛ لاتار 🇮🇷 سنگ غلتان پرت شده از کوه

تاوێرەدەنک / tawêredenik/: ☜ **تاویار**

تاوێستاش / tawêstaş/: ئاوەڵکار. هەڵە؛ هەتا ئێستاش 🇮🇷 تاکنون

تاوێک / tawêk/: ☜ **تاوێ**

ـ تاوێن / -tawên/: پاشەوشە. ١. ئەوەی دەتاوێنێتەوە ‹گیانتاوێن› ٢. تاوێنەوە ‹قەنتاوێن› 🇮🇷 ١. ـ گُداز ٢. حل کننده

تاوێناتاوێ / tawênatawê/: ئاوەڵکار. جارناجارێ؛ جاروبار ‹کەچی سەرباری ئەم هەموو دەردە/ تاوێناتاوێ پێم دەڵێ جەردە! «هەژار»› 🇮🇷 گاه و بیگاه

تاوێنراو / tawênraw/: ئاوەڵناو. هەڵنایا؛ تاواوە 🇮🇷 ذوب‌شده

. تاوێنەوە / -tawênewe/: پاشەوشە. توێنەرەوە بە گەرمان 🇮🇷 گُدازنده

تاهەتا / taheta/: ئاوەڵناو. بێبڕانەوە؛ هەتاهەتایی 🇮🇷 جاویدان

تایاخ / tayax/: ناو. پێڵاو؛ کەوش 🇮🇷 کفش

تایبەت / taybet/: ئاوەڵناو. تابێتی؛ تاویەتی؛ تایبەتی؛ تایوەتی: ١. تایبەتمەند؛ گەوشت؛ تەرخانکراو بۆ شتێک ‹تایبەتی بار› ٢. بە دۆخ یان چۆنیەتییەکی تاقانە و بێهاوماڵەوە ‹فرۆکەی تایبەت؛ دۆخی تایبەت› ٣. نادەوڵەتی ‹نەخۆشخانەی کەرتی تایبەت› ٤ 🇮🇷 ١. ویژە ٢. اختصاصی ٣. خصوصی

تایبەتمەند / taybetmend/: ☜ **تایبەت-١**

تایبەتمەندی / taybetmendî/: ناو. گەوشین؛ دانستە؛ چۆنیەتی یان نیشانەی تایبەت بە کەس یان شتێک ‹گەرما، تایبەتمەندی ئاگرە› 🇮🇷 ویژگی

تایبەتی / taybetî/: ☜ **تایبەت**

تایپ / tayp/: ناو. پیتچنی؛ کاری نووسین بە مەکینە و کەمپیوتەر 🇮🇷 تایپ

تایپیست / taypîst/: ناو. پیتچن 🇮🇷 تایپیست

تایچە / tayçe/: ☜ **تاینچە**

تایر / tayir/: ☜ **تەگەرە-٢**

تایفە / tayfe/: ناو. تایەفە: ١. بنەماڵە؛ بەرەباب؛ سەرجەمی خزمان ٢. بەرە؛ تیرە؛ بەشێک لە خێڵ یان هۆز کە لە یەک شوێن و لەوەڕگە نیشتەجێ دەبن 🇮🇷 ١. خاندان ٢. طایفه

تایفی / tayfî/: ناو. تایەفی؛ جۆرێ ترێ 🇮🇷 نوعی انگور

تایلە / tayle/: ناو. تایلێ؛ تەیلە؛ تاوک؛ تاووگ؛ تاوەک؛ تاوگ؛ تاووت؛ تاوی؛ تیرەیەک داری زەلامی ناوچەی مەدیترانە و باکووری ئێران، بە گەڵای هێلکەیی، نووکتیژ و ددانەدار، گوڵی تاقی درێژ و بەری گۆشتن و میوەی وشکی خڕی ڕەش یان قاوەیی خۆراکییەوە 🇮🇷 داغداغان

تایلێ / taylê/: ☜ **تایلە**

تایمێر / taymêr/: ناو. کاتبژێر؛ ئامرازێک بۆ ڕاگرتن و ڕێخستنی کەرستەیەک لە کاتی دیاریکراودا ‹ئەم تەلەڤیزیۆنە تایمێری هەیە؟› 🇮🇷 تایمر

تاین^{1} / tayn/: ناو. ڕەشکەی زلی کا کێشان 🇮🇷 توری بزرگ کاەکشی

تاین^{2}: ئاوەڵناو. ناسراو؛ ئەوی دەیناسین ‹کابرای تاین› 🇮🇷 شناخته شده

تاین۲: جێناو. فـلان؛ شـتەکە؛ ئـەوی خۆمـان دەیزانین ‹ئەو تاینەکە هاتۆتەوە› ☰ یارو؛ فلان

تاینچە / tayinçe/: ناو. تایچە: ١. ڕەشکەی نیوە بار بۆ کا کێشان ٢. هـۆڕ؛ جەواڵـی گـەورە ☰ ١. توری کوچک کاەکشی ٢. جوال بزرگ

تایوەتی / taywetî/: ☜ **تایبەت**

تایە / taye/: ناو. ١. گیشە؛ گرشـە؛ کوایـەک لـە هەر شتێ ٢. تایەن؛ مامان؛ لەلەی ژن ٣. نەمامـە بی ناو چەم و چوغوڕ ☰ ١. درزە ٢. دایە ٣. نهال بید خودرو

تایەفە / tayefe/: ☜ **تایفە**

تایەفی / tayefî/: ☜ **تایفی**

تایەلەلە / tayelele/: نـاو. لەلـە؛ پیـاوێ کـە لـە ماڵاندا ئاگای لە منداڵان دەبوو ☰ لَلە

تایەن / tayen/: نـاو. تایە؛ ماما؛ مامان؛ لەلـەی ژن ☰ دایە

تـایهم / tayhim/: دەنـگ. وشـەیەکە بـە حـەیران بێژی دەڵـێن، واتـا: ئافـەریم، خۆشـت گـوت ☰ کلمەی تحسین خوانندە

تاییـە / tayye/: ئاوەڵـناو. دڵمـردوو؛ خۆپـازێر ☰ دلمُردە

تـاییێر / tayêr/: نـاو. قـوو؛ دەجاجـە؛ وێنەیـەکی ئاسمانییە لە نیوەی باکووریی زەویـدا ☰ صـورت فلکی قو

تبل / tib(i)l/: ناو. تپل؛ قامک؛ تلی؛ تلهی؛ کلـک؛ ئەنگوست؛ ئەنگۆس ☰ انگشت

▣ **تبلا بەرانێ**: قامکەگەورە ☰ انگشت شست

تبلا ڕۆخێ: براتووتە ☰ بِنصِر

تبلا قچیلکە تووتە؛ تلیا گچکە ☰ انگشت کوچک

تـبلا گچکە: تووتـە؛ گیشـتا قلیـنج ☰ خنصـر؛ انگشت کوچکە

تبلا مەزن: قامکەگەورە ☰ انگشت شست

تبلا نیڤەکی: زەڕنەقووتە؛ تلیـا نـاوی ☰ انگشـت وسط

تبلچـاڤ / tib(i)lçav/: ئاوەڵـناو. *[مـەجاز]* ئەنگوستەچاو؛ زۆر تاریک ☰ بسیار تاریک

تبلـک / tiblik/: نـاو. قووچەکـە؛ ئەنگوسـتیلەی دروومانان ☰ انگشتانە

تبلیـا / tibl(i)ya/: نـاو. قلـینجک؛ تووتـە؛ ئەنگوستەچکۆلە ☰ خنصر؛ انگشت کوچک

تبووق / t(i)bûq/: ☜ **لەتر**

تپکە / tipke/: ناو. پلتۆک؛ پیتکە ☰ تلنگُر

تپل / t(i)pil/: ☜ **تبل**

تپێن / t(i)pên/: ناو. شلەنگ؛ شیلانگ ☰ شیلنگ

تجەنەڕ / t(i)ceneř/: ☜ **تەجە**

تخ / tix/: دەنگ. وشەی پارازتن، واتا: نەکـەی ☰ کلمەی تحذیر

تخل / tixil/: ئاوەڵناو. خوێـڕی؛ بێکـارە؛ بـێنـرخ و هەرزە ☰ لش؛ بیکارە

تخوب / t(i)xub/: ☜ **تخووب**

تخوم / t(i)xum/: ☜ **تخووب**

تخون / t(i)xun/: ☜ **توخن۲**

تخووب / t(i)xûb/: ناو. سنوور؛ کەوشـەن؛ تخـووم؛ تخوب؛ تخوم؛ تغووب؛ توخوب؛ توخیب؛ تاڵـخ ☰ مرز

تخووم / t(i)xûm/: ☜ **تخووب**

تخوون / t(i)xûn/: ئامراز. توخن؛ توخوون؛ نێزیکـی ☰ طرفِ؛ نزدیکِ

⊡ **تخوون کەوتن**: نزیـک بوونـەوە؛ بـە لادا چـوون ‹تخوون ئاگر نەکەوی!› ☰ نزدیک شدن

تخێل / t(i)xêl/: ئاوەڵناو. خومام ☰ دراز کشیدە

تخێڵ / t(i)xêł/: ئاوەڵـناو. ڕەهێڵ؛ بە سـەر زەویـدا پانەوە بوو ☰ ولو؛ پخش زمین

تـر۱ / tir/: ئاوەڵـناو. ١. دیتـر؛ دیکـە؛ دن؛ تـەر ‹کاریکی تـر› ٢. تـور؛ زوانبـەگیر؛ تایبەتمەنـدی کەسێ کە قسەی باش بـۆ نـاکرێ ☰ ١. دیگـر ٢.

الکن

- تر^{٢}: پاشگر. نیشانەی ئاوەڵناوی هەڤیازی ‹خۆش‌تر؛ جوان‌تر؛ سەرتر› ☰ - تَر؛ نشانەی صفت تفضیلی

ترات / t(i)rat/: ☜ **تراتێن**

تراتین / t(i)ratîn/: ناو. هاتوچووی شتی هەڵواسراو وەک جووڵانەوەی جۆلانە ☰ نوسان

تراتێن / t(i)ratên/: ناو. ترات؛ تریتان؛ تریتانێ؛ ڕمبازی بە ئەسپ؛ هاتوچووی سوار لە مەیداندا ☰ جَولان سوارکار در میدان

ترار / t(i)rar/: ناو. ترگار؛ تاسوولکەی ئاو خواردنەوە ☰ ظرف کوچک آبخوری

ترارک / t(i)rarik/: ناو. کاسە؛ تاس؛ قاپ ☰ کاسە

تراز^{١} / t(i)raz/: ناو. ١. تەراز؛ دەڤە؛ ڕاستەی بەنا؛ ئامرازێکی بەنایی ٢. *[حیسابداری]* ڕێکار؛ هاوسەنگیی نێوان ڕیزی قەرزداری و قەرزدەری و هەروەها جیاوازی ئەو دوانە لە دەفتەرێکی ماڵیدا ٣. جەڕ و مەنگەنە ☰ ١. تراز بنایی ٢. تراز مالی ٣. شکنجە

تراز^{٢}: ئاوەڵناو. ١. تەخت ‹کەفی دیوەکە تراز نییە› ٢. ڕێک‌بەڕێک ‹ئەو دوو مێزە پێکەوە تراز کە!› ☰ ١. مسطح ٢. هم‌سطح

ترازان / t(i)razan/: چاوگ. ترازیان؛ ترازیای: ١. لێک کلابوون؛ جیا بوونەوە ‹دوگمەی سەر سینەی بەیان ترازا/ بەیان بە گوڵی سپی و سوور ڕازا «پیرەمێرد»› ٢. دەرچوون؛ دەرپەڕین ٣. لەجێ چوون ‹جومگە ترازان› ٤. لادان ‹مرۆی باش لە ڕێبازی ژیاندا لە هێڵی دروستی ناترازێ› ☰ ١. از هم وا شدن ٢. دررفتن ٣. از جا دررفتن ۴. مُنحرف شدن

ترازاندن / t(i)razandin/: چاوگ. لە یەک جیا کردنەوە ☰ از هم وا کردن

ترازاو / t(i)razaw/: ئاوەڵناو. وەکری؛ لێک دەرپەڕیو ☰ از هم وا شدە

ترازنای / t(i)raznay/: چاوگ. ترازاندن ☰ از هم وا کردن

ترازوو / t(i)razû/: ناو. تەرازوو؛ تەرازی؛ ترازی: ١. شەهین؛ شەهێن؛ ئامرازی کێشان و کێش بە سەنگ کردن ٢. کۆمەڵە ئەستێرەیەکە لە ئاسمان ☰ ١. ترازو ٢. بُرج میزان

ترازووباز / t(i)razûbaz/: ئاوەڵناو. سووک‌فرۆش؛ کەم‌فرۆش ☰ کم‌فروش

ترازی / t(i)razî/: ☜ **ترازوو**

ترازیان / t(i)razyan/: ☜ **ترازان**

ترازیای / t(i)razyay/: ☜ **ترازان**

تراژێدیا / t(i)rajêd(i)ya/: ناو. ١. خەمنامە؛ سۆزنامە؛ جۆرێ شانۆ یا فیلمنامە کە تێیدا هەوڵ و تەقالای قارەمانان بە چەشنی ناچارەسەر، دەبێتە هۆی پێکهاتنی ئاکامێکی دڵتەزێن و ناخۆش ‹تراژێدیای مەم و زین› ٢. کارەسات؛ ڕووداوی ئێجگار دڵتەزێن ☰ ١و٢. تراژدی

تراست / t(i)rast/: ناو. یەکیەتی نێوان چەند بنکەی پیشەسازی یان ئابووری بۆ کەم کردنەوەی ڕکابەری و نرخ دانانی بە ئیشتیا ☰ تراست

تراسکە / t(i)raske/: ناو. ڕەوتی لە ڕێ لادانی بارەبەر ☰ انحراف باربر از راه

تراش^{١} / t(i)raş/: ناو. ١. کاری بە تیخ پەڕاندن و قرتاندن ٢. کاری تاشین و ساف کردنی سەر و ڕیش ☰ ١. تراش ٢. اصلاح (سر و صورت)

- تراش^{٢}: پاشەوشە. - تاش ‹چێوتراش؛ سەنگ‌تراش› ☰ - تراش

تراشران / t(i)raşran/: چاوگ. تێنەپەڕ. نادیار. //تراشرای؛ دەتراشرێی؛ بتراشرێ// تاشیان؛ کرِیان؛ ڕەوتان ☰ تراشیدە شدن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: تراشراو/ چاوگی نەرێنی: نەتراشران

تراشراو /t(i)raşraw/: ناوەڵناو. پاخلێر؛ تاشـراو ■ تراشیده

تراشە /t(i)raşe/: نـاو. ۱. کـاری تاشـین ۲. ☜ تۆلاش ■ ۱. تراش ۲. ☜ **تۆلاش**

. تراشی /-t(i)raşî/: پاشگر. ـ تاشـی ‹چێوتراشـی› ■ ـ تراشی

تراشیان /t(i)raşyan/: ☜ **تاشران**

تراشین /t(i)raşîn/: ☜ **تاشین**

ترافانن /t(i)rafanin/: چـاوگ. ۱. ڕفانـدن ۲. ڕەواندن ■ ۱. ربودن ۲. رم دادن

ترافیاگ /t(i)rafyag/: ☜ **ترافیە**

ترافیک /t(i)rafîk/: نـاو. ۱. هاتوچۆ؛ هاتوچـوو؛ ئـاموشـۆ؛ ئامـەولوەی؛ هـاتوچـۆی ئامێرەکـانی گواسـتنەوە لـە شـەقام و جـادە ۲. شـلۆقی؛ قەرەباڵغی؛ جەنجاڵی؛ چڕ و پڕی لە هاتوچـوودا ‹دوێشەو لە نێـو ترافیکـدا گیرمـان خـوارد› ■ ۱و۲. ترافیک

ترافیە /t(i)raf(i)ye/: ناوەڵناو. ترافیـاگ؛ تراڤـیە؛ دەرکراو؛ و دوورەوەکراو ■ رانده شده؛ طردشده

تراڤیە /t(i)rav(i)ye/: ☜ **ترافیە**

تراک /t(i)rak/: ناو. دەوری؛ قاپی پەل ■ بُشقاب

تراکتۆر /t(i)raktor/: ☜ **تەراکتۆر**

تراکخۆر /t(i)rakxor/: ☜ **تریاکی**

ترانزیـت /t(i)ranzît/: نـاو. کـار و ڕەوتی پەڕینەوەی ڕێبوار، شتومەک و ... لە وڵاتێکەوە بۆ وڵاتێکی‌تر ■ ترانزیت

ترانس /t(i)rans/: ☜ **ترانسفورماتۆر**

ترانسفورماتۆر /t(i)ransfurmator/: نـاو. تـرانس؛ ئامێرێکی کارەبایی بۆ کەم یان زۆر کردنی وزەی کارەبا ■ ترانسفورماتور

تراو^{۱} /t(i)raw/: ناو. تەوش ■ مایع

تراو^{۲}: ناوەڵناو. شل؛ تەڕ ■ آبکی

تراوری /t(i)raw(i)rî/: ناو. گیاندار؛ ژی؛ جانـەوەر ■ جاندار

تراوکە /t(i)rawke/: نـاو. ۱. جـۆرێ بـەردی بریقـەدار و تـەنک ۲. ☜ **تراویلکە** ■ ۱. نـوعی سنگ نازک و صاف ۲. ☜ **تراویلکە**

تراویلکە /t(i)rawîlke/: نـاو. تراوکـە؛ بەردەتراویلکـە؛ بەردەتراوکـە؛ بەردەڕێژگـە؛ بەردەترۆق؛ ڕەوڕەوک؛ هاڵ؛ لـەیلان؛ ڕەو ــ ڕەو؛ پەپەرک؛ ئاونما؛ دیاردەیـەکی کەشـی بـە هـۆی تیشکدانەوەی نـوور لـە سـەر تـوێژێکی هـەوای گەرمدا، کە دیمەنێکی وەک ئاو بـەدی دێنـێ ■ سراب

ترب /tirb/: ناو. قەبر؛ قەور؛ گۆڕ ■ قبر

تربێ /tirbê/: نـاو. شـەوی ناوەڕاسـتی زسـتان؛ شەوی چل و پێنجەمی زۆسـان ■ شـب میانـەی زمستان

ترپ^{۱} /tirp/: ناو. ۱. ☜ **تور۱** ۲. تـرب؛ قـەبر؛ قەور؛ گۆڕ ■ ۱. ☜ **تور۱** ۲. قبر

ترپ^{۲}: دەنگ. دەنگی کەوتنی شتی نەرم و قورس ■ صدای افتادن شیئ نرم و سنگین

ترپاس /tirpas/: ☜ **تلفار**

ترپـان /tirpan/: نـاو. مەڵـەغان؛ کـەرەمتوو؛ داس‌کەرەنتوو؛ داسی درێژی دسکدار کە بە پێـوە پێی دەدروون ■ داس بلند دستەدار

ترپچە /t(i)ripçe/: ناو. شیمێ؛ تـووره سـووره ■ تُربُچەی قرمز

ترپۆکە /tirpoke/: نـاو. ۱. گیایەکـە بـۆ دەقـی کووتاڵ بە کار دێت ۲. شێلم؛ شەلەم ■ ۱. شلمک ۲. شلغم

ترپە /tirpe/: دەنگەناو. دەنگی کـەوتنی گـران و پان‌بەپانی شـتان ‹گـوێم عـەزرەتی ترپـەی پێتـە/ هەمیشە ئاراستەی ڕێتە «گۆران»› ■ گرمب

ترپەترپ /tirpetirp/: دەنگەناو. دەنگی کـەوتنی یەک لـە دوو یـەکی شـتانی نـەرم و قـورس ■

گرمب ـ گرمب

ترت^{1} / tirt/: ناو. سەرپەنجە؛ سەری قامک ☰ سر انگشت

ترت^{2}: ئاوەڵناو. تورت ☰ تُرد

ترتول / tirtul/: ناو. شۆبە؛ شۆکە؛ شەتە ☰ شتەی درخت

ترچک / tirçik/: ناو. گیاگوڵەنگ؛ گیاماران؛ مارچێوە ☰ مارچوبە

ترخن / tirxin/: ئاوەڵناو. ١. زۆرخۆر؛ فرەخۆر ٢. ناوچاوتاڵ؛ مڕ و مۆن ☰ ١. پُرخور ٢. تُرشرو

ترخە / tirxe/: ناو. چۆنیەتی تێکچوونی دڵ و هەناو لە بەر زۆرخۆری ☰ امتلای معده

ترخێنە / tirxêne/: ناو. ١. شەلەمین؛ شەلەم؛ چێشتی شێلم و دان ‹ترخێنە تا بمێنێتەوە پرگ هەڵدێنێ «مەسەل»› ٢. پیسایی شلی منداڵ ☰ ١. ترخینە؛ آبکامە ٢. مدفوع آبکی کودک

ترس^{1} / tirs/: ناو. ١. تەرس؛ تەرسی؛ سام؛ سامی؛ سیم؛ یاس؛ سوهن؛ ساو؛ هاس؛ هەراس؛ باک؛ زەرتلاق؛ سەیشت؛ پڕێ؛ ڕخ؛ خەزە؛ قورف؛ چورچ؛ چرچ؛ چیق؛ تاو؛ زیەڵە؛ زیەڵی؛ زوویەڵە؛ زیەڵگ؛ زار؛ زراو؛ زاور؛ تناب؛ هەستێ کە لە مەترسیدا سەر هەڵدەدا ‹ترس، لە بەر نەزانینە «مەسەل»› ٢. فێ؛ پەرکەم؛ نەخۆشی خووداری ٣. قەڵغان؛ سپەر ٤. دڵگرانی؛ دڵخورتی ‹ترسی منالەکانت نەبێ، لە لای منن› ☰ ١. ترس ٢. صرع ٣. سپر ۴. نگرانی

⊡ **ترس بون:** ترسان ‹ترسمان لە کەس نییە› ☰ ترس داشتن

ترس داگرتن: خۆف کردن؛ سام گرتن ‹لە تاو جەندەرمە ترس دایگرتین› ☰ ترس برداشتن

ترس سواری کەسێک بون: کەسێک تووشی سام و ترس بوون ☰ ترس بر کسی مستولی شدن

ترس شکان: نەمانی ترس ☰ ترس ریختن

ترس کەوتنە دڵ: ترسان. هەروەها: **ترس خستنە دڵ** ☰ ترسیدن

ترس لێشکان: وە غیرەت کەوتن لە بەرامبەر جێمەترسیدا ☰ شهامت یافتن

ترس لێنیشتن: تووشی ترس هاتن ☰ ترس برداشتن

ترس نانە بەر: ترساندن ☰ ترساندن

• **ترس**^{2}: پاشەوشە. ترساو ‹خواترس› ☰ ـ ترس

ترسان / tirsan/: چاوگ. تێنەپەڕ. //ترسای؛ دەترسی؛ بترسە// ترسیان؛ ترسین: ١. نەوێران ‹بپرسە حاڵم ئیلهامی وەفا بەس/ بترسە تۆ لە حەق، جەور و جەفا بەس! «مەحوی»› ٢. *[مەجاز]* ژان کردن یان لە کار کەوتنی ئەندامێکی لەش بۆ ماوەیەکی کەم کە مەترسی لە سەر نەبێ ‹پای نەشکاوە، هەر ترساوە› ☰ ١. ترسیدن ٢. به درد آمدن و از کار افتادن موقتی عضو

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ترساو/ چاوگی نەرێنی: نەترسان

ترساندن / tirsandin/: چاوگ. تێنەپەڕ. //ترساندت؛ دەترسێنی؛ بترسێنە// ترسانن؛ ترس وەبەر نان ☰ ترساندن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ترسێندراو/ چاوگی نەرێنی: نەترساندن

ترساندنەوە / tirsand(i)newe/: چاوگ. قەبزداندن ☰ بازترساندن

ترسانن / tirsanin/: ☜ **ترساندن**

ترساو / tirsaw/: ئاوەڵناو. ترسیاو: ١. تووشی ترس و خۆفهاتوو ٢. *[مەجاز]* ئێش پێگەیشتووی هیچ لێ نەهاتوو ☰ ١. ترسیدە ٢. ویژگی عضو بە درد آمدە و موقتا از کار افتادە

ترسناک / tirsnak/: ئاوەڵناو. سامناک؛ بەسام؛ زاتبەر؛ بە ترس؛ بە مەترسی؛ بە خۆف ☰ ترسناک

ترسنۆک / tirs(i)nok/: ئاوەڵناو. ترسۆک؛

ترسۆنەک؛ تەرسۆنەک؛ ترسەنۆک؛ ترسەزاڵ؛ ترسەزاور؛ ڕەڤرەڤۆک؛ بێجەرگ؛ قزە؛ بێزات؛ بێزاور؛ خنز؛ خیز؛ بزدونەک؛ دڵزراڤ؛ گەوش؛ نەوێر؛ چاڤسست؛ کەلەزات؛ کەللەزراو؛ کەلەزراو؛ کاوجوورەت؛ کەوێزلگ؛ کەوجورەت؛ ڕخوو؛ حیزەڵ؛ حیزەڵە؛ قەرچالە؛ قرچالە؛ مێچک؛ دلچیچک؛ نەوێرۆک؛ بێوەر؛ بێورە؛ قەڵسەمێر؛ تەرسەزاڵ؛ بێتشک؛ کەوڕخ؛ کەوزوویەڵە؛ میەدڵ؛ میەدڵ ‹ترسنۆک ڕۆژێ دەجار دەمرێ، ئازا لە ژیاندا جارێ «مەسەل»› ⚑ ترسو

ترس و لەرز / tirs û lerz/: ناو. ترسی زۆر ⚑ ترس و لرز

ترسۆک / tirsok/: ☜ **ترسنۆك**

ترسۆنەک / tirsonek/: ☜ **ترسنۆك**

ترسونەکی / tirsûnekî/: ☜ **ترسەنۆکی**

ترسەترس[1] / tirsetirs/: ناو. دۆخی بە ئاژاوە و پڕ لە مەترسی ⚑ وضع ناآرام و پُرخطر

ترسەترس[2]: ئاوەڵکار. تێکەڵاوی خۆف و ترس ‹ترسەترس چووە پێشەوە› ⚑ ترسان ـ ترسان

ترسەزاڵ / tirsezał/: ☜ **ترسنۆك**

ترسەزاور / tirsezawir/: ☜ **ترسنۆك**

ترسەزاوەر / tirsezawer/: ئاوەڵناو. قزە؛ قەڵس؛ نەوێر ⚑ ترسو

ترسەنۆک / tirsenok/: ☜ **ترسنۆك**

ترسەنۆکانە / tirsenokane/: ئاوەڵناو. حیزانە ⚑ بُزدلانە

ترسەنۆکی / tirsenokî/: ناو. حیزاتی؛ هیزاتی؛ ترسوونەکی ⚑ بُزدلی

ترسی / tirsî/: ئاوەڵناو. تسی: ١. پەتی؛ ڕووت (بۆ نان دەگوترێ) ٢. وشک (بۆ نان) ⚑ ١. خالی (نان) ٢. خشک و خالی (نان)

ترسیان / tirsyan/: ☜ **ترسان**

ترسیاو / tirs(i)yaw/: ☜ **ترساو**

ترسین / tirsîn/: ☜ **ترسان**

ـ ترسێن / -tirsên/: پاشەوشە. ئەوەی ترس وە بەر بێنێ ‹بەچەترسێن؛ چاوترسێن› ⚑ ترساننده

ترسێنران / tirsênran/: چاوگ. تێنەپەڕ. نادیار. //ترسێنرای؛ دەترسێنرێی؛ بترسێنرێ// ترسانن؛ ترس وەبەر نان ⚑ ترساندن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ترسێنراو/ چاوگی نەرێنی: نەترسێنران

ترش[1] / tirş/: ناو. تورش: ١. سماق ٢. *[مەجاز]* گرژیی دەم و چاو ٣. *[مەجاز]* ترشی؛ ناخۆشی؛ تاڵی ‹ترش و شیرینی ڕۆژگارم زۆر چەشتووە› ٤. ئەسید؛ تیزاو؛ هەر ماکێکی کیمیایی کە لە ئاودا H^+ بەدی بێنێ ⚑ ١. سُماق ٢. اخم ٣. سختی؛ دشواری ۴. اسید

ترش[2]: ئاوەڵناو. تورش: ١. یەکێک لە چوار چێژی سەرەکی؛ بە چێژی دەمکۆوەکەرەوە ٢. تاڵ؛ گرژ و مۆن ⚑ ١. تُرش ٢. اخمو

ترشان / tirşan/: چاوگ. تێنەپەڕ. //ترشای؛ دەترشێ بترشە// تورشیان؛ ترشیان؛ تشیای: ١. هەڵگەڕان؛ چێژ ترش بوون ٢. هەڵگەڕان؛ گەنین؛ خراپ بوون ٣. *[مەجاز]* قەیرە بوون؛ لادانی تەمەنی کچ لە شوو کردن ⚑ ١. تُرشیدن ٢. فاسد شدن ٣. گذشتن سن دختر مجرد از سن ازدواج

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ترشاو/ چاوگی نەرێنی: نەترشان

ترشاندن / tirşandin/: چاوگ. تێپەڕ. //ترشاندت؛ دەترشێنی؛ بترشێنە// ترشانن؛ تورشاندن؛ ترشگیانن؛ تشنای: ١. ترش هەڵگێڕان ٢. *[مەجاز]* ڕوو گرژ کردن ‹هەر ناوی خوێندنی لێ ببەی ئەیتورشێنێ!› ⚑ ١. تُرشاندن ٢. اخم کردن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەترشاندن

ترشانن / tirşanin/: ☜ **ترشاندن**

ترشاو[1] / tirşaw/: ناو. تورشاو: ١. ئاوی چێژە ترش

۲. چێشتێکی ئاوەکی کە ترش و ڕشتە و دانەوێڵەی تێدایە ▤ ۱. تُرشاب ۲. نوعی آش تُرش

ترشاو۲: ئاوەڵناو. تورشاو؛ ترشگیاگ؛ تورشیاگ؛ تورشیاو: ۱. باری شتێک کە بە هۆی مانەوەوە ترش هەڵگەڕابێ ۲. گەنیو؛ خراپبوو ۳. *[مەجاز]* ڕووگرژ؛ مڕومۆن ▤ ۱. تُرشیده ۲. فاسدشده ۳. اخمو

ترشتە / t(i)rişte/: ☜ **تەشوێ**

ترشقە / t(i)rişqe/: ناو. بروووسکەی ئاسمان ▤ آذرخش

ترشک / tirşik/: ☜ **ترشۆکە**

ترشکە / tirşke/: ☜ **ترشۆکە**

ترشکی / tirşkî/: ☜ **ترشۆکە**

ترشکێ / tirşkê/: ☜ **ترشۆکە**

ترشگیاگ / tir(i)şg(i)yag/: ☜ **ترشاو۲**

ترشگیانن / tir(i)şg(i)yanin/: ☜ **ترشاندن**

ترشوتاڵ / tirş û tał/: ئاوەڵناو. *[مەجاز]* ڕووگرژی ڕەزاگران ▤ اخموی گرانجان

ترشوتەڵاش / tirş û tełaş/: ناو. ترشوچەوەندەر؛ شیوی چەوەندەر و سماق ▤ آش چغندر و سماق

ترشوشیرن / tirş û şîrin/: ☜ **ترشوشیرین**

ترشوشیرین / tirş û şîrîn/: ئاوەڵناو. ترشوشیرن: ۱. مێخۆش ۲. *[مەجاز]* خاسوخراو؛ خۆشی و ناخۆشی؛ سەختی و ڕاحەتی ▤ ۱. مَلَس ۲. خوبوبد

ترشۆک / tirşok/: ☜ **ترشۆکە**

ترشۆکە / tirşoke/: ناو. ترشکە؛ ترشۆک؛ ترشەکە؛ ترووشکە؛ تریشکە؛ تورشکە؛ تورشێنەک؛ ترشێنک؛ تورشیکە؛ ترشک؛ ترشکی؛ ترشکێ؛ تووشکە؛ تورێشکە؛ تێرشک؛ بەرەسماق؛ سیچک؛ سیچکی؛ سیچکە؛ گیاییکی چەندساڵەیە لە تیرەی ڕێواس، بنێکی ئەستووری هەیە، بۆ دەرمان دەشێ ▤ تُرشَک

ترشۆکەخاتوون / tirşokexatûn/: ناو. ترشۆکەخاسە؛ ترشەخاتوون؛ جۆرێ ترشۆکەی ناسک و گەڵاپانە بۆ دۆکلیو دەبێ ▤ نوعی ترشک

ترشۆکەخاسە / tirşokexase/: ☜ **ترشۆکەخاتوون**

ترشەخاتوون / tirşexatûn/: ☜ **ترشۆکەخاتوون**

ترشەکشمیش / tirşekişmîş/: ناو. سەرچک؛ کشمیشە کەوڵی ▤ زرشک

ترشەکە / tirşeke/: ☜ **ترشۆکە**

ترشەڵۆک / tirşełok/: ئاوەڵناو. ترشاوی کەفکردووی خراوبوو ▤ تُرشیده و فاسد شده

ترشەمەنی / tirşemenî/: ☜ **ترشیات**

ترشی / tirşî/: ناو. ۱. دۆخ یان چۆنیەتی تورش بوون ‹ترشییەکەی زۆرە› ۲. یەکێ لە چوار تامی سەرەکی کە مرۆ بە پرزەی زمانی هەستی پێ دەکا (وەک تامی سرکە) ۳. ☜ **ترشیات** ▤ ۱. تُرشی ۲. تُرش مزگی ۳. ☜ **ترشیات**

▣ **ترشی گرتنەوە** دروست کردنی ترشی لە میوە یان سەوزی ▤ ترشی انداختن

ترشیات / tirş(i)yat/: ناو. ترشی؛ ترشەمەنی؛ تورشیات؛ بەرهەمێکی خواردەمەنییە لە سەوزی و میوەی پەروەردەکراو لە سرکەدا، کە زۆرتر لە ناو ژەم و لەگەڵ چێشتدا دەخورێت ▤ تُرشی

ترشیان / tirş(i)yan/: ☜ **ترشان**

ترشێنک / tirşênik/: ☜ **ترشۆکە**

ترشێنە / tirşêne/: ناو. هەویرترش ▤ خمیرمایە

ترغەل / tirğel/: ئاوەڵناو. شلوشەوێق؛ خۆنەگرتوو ▤ شُل

ترفاڵ / tirfał/: ناو. تڵپی دانەی ڕۆن لێگیراو ▤ کُنجالە

ترقە / tirqe/: دەنگەناو. حیلکە؛ تریقەی بەرز؛ دەنگی بەرزی پێکەنین ▤ قهقهه

ترک / tirk/: ناو. تورک: ۱. نژاد و ڕەگەزێکی ئاسیایی ۲. هەرکام لەو کەسانەی کە زمانی زگماکیان ترکییە ۳. خەڵکی وڵاتی تورکیا ▤

١تا٣. تُرک

ترکانه / tirkane/: ناو. هه‌وایه‌کی گـۆرانی کـۆنی کوردانه‌یه ▤ از آهنگ‌های قدیمی کُردی

ترکانی / tirkanî/: ناو. جۆرێ هه‌ڵپه‌ڕکێ ▤ نوعی رقص گروهی

ترکزه / tirk(i)ze/: ناو. ١. دڵـه‌ڕاوکێ ٢. گێـژه‌ن؛ تۆکز؛ گێچه‌ڵ ٣. خه‌ته‌ر؛ بڤه ٤. ته‌پکه؛ ته‌ڵـه ▤ ١. اضطراب ٢. پاپوش ٣. خطر ۴. تله؛ دام

ترکژۆک / tirk(i)jok/: ☜ **ته‌رزه**

ترکه‌ش / tirkeş/: ناو. خالیگه؛ خالیه؛ ته‌نشـت ▤ تُهیگاه؛ پهلو

ترکی¹ / tirkî/: نـاو. تـورکی؛ هـه‌رکام لـه ده‌سـته زمانگه‌لی سـه‌ر بـه ناوچـه‌ی ئاسـیای نـاوین لـه زمانه‌کانی ئۆراڵ-ئاڵتایی ▤ تُرکی

ترکی²: ناوه‌ڵناو. تورکی؛ سه‌ر به ترک؛ پێوه‌ندیـدار به ترکه‌وه ‹چێشتی ترکی› ▤ تُرکی

ترگـار / tirgar/: نـاو. تـرار؛ تاسـوولکه‌ی ئـاو خواردنه‌وه ▤ تاسک آبخوری

ترگژۆک / tirg(i)jok/: ☜ **ته‌رزه**

ترماسک / tirmasik/: ☜ **تیزماڵك**

ترمسک / tirmisk/: ☜ **تیزماڵك**

تـرنج / tirinc/: نـاو. کـه‌بات؛ باروونـه؛ باڵنـگ؛ میوه‌یه‌که له تیره‌ی نارنج و پرته‌قاڵ ▤ بالنگ

ترنجـان / t(i)rincan/: چـاوگ. تێنه‌پـه‌ڕ. //ترنجـای؛ ده‌ترنجێی؛ بترنجه// چوونه نـاو شـتێ بـه گێـره و زه‌حمه‌ت ▤ چپیدن

■ ناوه‌ڵـناوی بـه‌رکاری: ترنجـاو/ چـاوگی نـه‌رێنی: نه‌ترنجان

ترنجانـدن / t(i)rincandin/: چـاوگ. تێـه‌ڕ. //ترنجاندت؛ ده‌ترنجێنی؛ بترنجێنه// ترنجـانن؛ بـه زۆر خستنه ناو ▤ چپاندن

■ ناوه‌ڵـناوی بـه‌رکاری: ـــ/ چـاوگی نـه‌رێنی: نه‌ترنجاندن

ترنجانن / t(i)rincanin/: ☜ **ترنجاندن**

ترنجۆک / t(i)rincok/: ناو. گیایه‌کـه بـۆنی نـارنج ده‌دا ▤ گیاهی با بوی نارنج

ترنجوو / t(i)rincû/: ناو. تیخی تیژ ▤ تیغ تیز

ترنجـه / t(i)rince/: نـاو. په‌ینجـه؛ نـه‌ردیوان ▤ نردبام

ترنجـه‌بین / t(i)rincebîn/: نـاو. ترنجـه‌مین؛ ده‌رمانێکه له گیا و دڕووی وشترخۆره ساز ده‌بـێ ▤ ترنگبین

ترنجه‌مین / t(i)rincemîn/: ☜ **ترنجه‌بین**

ترنجیان / t(i)rinc(i)yan/: چاوگ. ١. به هێم لـه ناو دوو لای شـتێکدا گـیر کـردن ٢. قرینجیـان؛ قرنجیان؛ شکان یان برینداربوونی که‌م ▤ ١. گیر کردن لای چیزی ٢. زخم برداشتن

ترنگ / t(i)ring/: نـاو. ١. پایـه؛ ده‌ره‌جـه؛ پلـه ٢. پلتۆک؛ پته؛ پتکه؛ پیتکه ▤ ١. رتبه ٢. تلنگُر

ترنگانـدن / tir(i)ngandin/: چاوگ. لنگ دان؛ غار دان ‹به ئه‌سپه‌کوێنه‌وه ترنگاندی› ▤ تاختن

ترنگه¹ / t(i)ringe/: ناو. پته؛ پلتۆک ▤ تلنگُر

ترنگه²: ده‌نگه‌ناو. ده‌نگی وێـک‌کـه‌وتنی زێـو یـان کانزای‌تر ▤ جرینگ؛ صدای بهم خوردن فلزات

تـرنگین / t(i)ringîn/: چـاوگ. ده‌نـگ دانـه‌وه؛ گه‌ڕانه‌وه‌ی ده‌نگ ▤ طنین افتادن

ترنوسقاو / tirnûsqaw/: نـاو. زه‌ردایـی چـه‌وری گۆشـت لـه سـه‌ر ئـاوی شـۆربا ▤ چربـی سـطح آبگوشت

ترنیت / tirnît/: ☜ **ترنیسك**

ترنیسق / tirnîsq/: ☜ **ترنیسك**

ترنیسک / tirnîsk/: ناو. ترنیت؛ ترنیسق؛ یاکـه‌ریم؛ کۆتره‌باریکه ▤ قُمری

تروان / tirwan/: چاوگ. چڵ دان ▤ نبض داشتن

تروانـدن / tirwandin/: چاوگ. پـت لێـدان؛ چـڵ لێدان ▤ نبض زدن

تروسک / t(i)rusk/: ئاوەڵناو. زرینگ؛ زیرەک؛ زیتەڵ ☰ زرنگ

تروسکانەوە / t(i)ruskanewe/: چاوگ. شەوق دانەوە؛ تیشک دانەوە ☰ پرتو افکندن

تروسکە / t(i)ruske/: ☜ **ترووسکە**

تروشکان / t(i)ruşkan/: ☜ **ترووشکان**

تروشکە / t(i)ruşke/: ☜ **ترشۆکە**

تروشکیان / t(i)ruşk(i)yan/: ☜ **ترووشکان**

ترولاق / t(i)rulaq/: ناو. تەپاڵە ☰ تاپالە

تروم / t(i)rum/: ناو. ڕەگەز؛ بنچینە ☰ نژاد

ترومبیل / t(i)rumbîl/: ناو. ترۆمبێل؛ ترومبیل؛ ترۆمبێل؛ ماشین؛ ماشێن؛ سەیارە؛ گەڕۆک ☰ اتومبیل؛ خودرو

ترومپا / t(i)rumpa/: ناو. تورمپا؛ توورومپا: ١. دینەمۆ؛ شیرە؛ پەمدەر؛ ئامراز یان دەزگایەک بۆ گواستنەوەی تراو لە خەزێنە یان دەفرێکەوە بۆ شوێنێکی‌تر ٢. ئامرازی با تێکردن ☰ ١و٢. تلمبە

ترۆپ / t(i)rop/: ناو. چڵەپۆپە؛ ترۆپک ☰ بلندترین نقطە

ترۆپک / t(i)ropk/: ناو. ١. لووتکە؛ دوندی کێو ‹دەڕۆم بەرەو ئاسۆ، بەرەو ئاسۆی ڕوون/ دەڕۆم، دەڕۆم، تا ترۆپکی ڕزگار بوون «هێمن»› ٢. نووک؛ بڵندترین شوێن لە دار ☰ ١. قُلە ٢. بلندترین نقطەی درخت

ترۆزی / t(i)rozî/: ناو. ترێزوو؛ تەرۆزی؛ چەماو؛ چەمیلە؛ شارۆخ؛ شارۆق؛ قتی؛ چەمرە؛ خەیارچەمەر؛ چەمەرەخەیار؛ خەیار چەمبەر؛ خیارشینگ؛ خیارشنگ؛ کالیاری فەریک و کاڵ، بە شێوەی کەوان، بە پێستی ڕێ- ڕێ و زرووەوە ☰ خیارچنبر

ترۆقان / t(i)roqan/: چاوگ. ترۆقیان: ١. زۆر ترسان؛ زەندەق چوون ٢. بازدان لە شەڕ؛ هەڵاتن لە بەر نەیار ☰ ١. زهرەترک شدن ٢. هزیمت کردن

ترۆقانن / t(i)roqanin/: چاوگ. ١. زەندەق بردن؛ ترساندن ٢. شکاندن لە شەڕ ☰ ١. زهرەترک کردن ٢. هزیمت دادن

ترۆقە / t(i)roqe/: ناو. چۆنیەتی شکان لە شەڕ ☰ هزیمت

ترۆقیان / t(i)roqyan/: ☜ **ترۆقان**

ترۆقین / t(i)roqîn/: چاوگ. پەقان؛ پەقیان؛ پەقین؛ تەقین ☰ ترکیدن

ترۆمبێڵ / t(i)rombêł/: ☜ **ترومبیل**

ترۆمتە / t(i)romte/: ناو. تورومتە؛ توورونتە؛ تۆرمتە؛ تۆرنتە؛ مشەگرە؛ هەڵەکەسەما؛ هەلەکەسەما؛ هێلەکەسەما؛ سەماکەرە؛ تیرە باڵندەیەکە لە تۆرەمەی هەڵۆ و خێزانی شەهێنەکان بە درێژایی ٢٦ تا ٣٢ سانتی‌میتر، نێر و مایان لە یەک ناچێ و لە دەوروبەری زەلان، تەپۆڵکەی خیزەڵان و ڕەوەزی لێواری ئاو دەژین ☰ تُرمتای

ترووسک١ / t(i)rûsk/: ناو. بریقە؛ درەوشە ☰ درخشش

ترووسک٢: ئاوەڵناو. ١. چالاک و مەزبووت ٢. ناسک و ڕێک و لەبار ☰ ١. چُست و چالاک ٢. ظریف

ترووسک٣: پێرۆ. ← **تەسك‌وترووسك**

ترووسکان / t(i)rûskan/: چاوگ. ترووسکیای: ١. بریقانەوە؛ بریقە دان ٢. ترووکانی چاو؛ پەلکی چاو بە سەر یەکا هاتن ☰ ١. درخشیدن ٢. پلک برهم آمدن

ترووسکاندن / t(i)rûskandin/: چاوگ. ترووسکانن؛ ترووسکنای؛ چاو ترووکاندن؛ ترووکاندنی پێڵووی چاو ☰ پلک بر هم زدن

ترووسکاندنەوە / t(i)rûskand(i)newe/: چاوگ. تەیساندن ☰ درخشان کردن

ترووسکانن / t(i)rûskanin/: ☜ **ترووسکاندن**

ترووسکانەوە / t(i)rûskanewe/: چاوگ. تێنەپەڕ.

//ترووسکایەوە؛ دەترووسکێیەوە؛ بترووسکێوە// ترووسکیانەوە؛ بریقە دان؛ درەوشینەوە ☰ درخشیدن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ترووسکاوەوە/ چاوگی نەرێنی: نەترووسکانەوە

ترووسکایی / t(i)rûskayî/: ناو. ڕووناکی زۆر کەم؛ پیچەک ڕۆهنی ‹ئەمشەو هاتووم/ ترووسکایی شاری یادگار بانگی کردووم «پەشێو»› ☰ سوسو؛ روشنایی بسیار کم

ترووسکنای / t(i)rûsknay/: ☜ **ترووسکاندن**

ترووسکە / t(i)rûske/: ناو. تروسکە؛ تریسکە: ١. بریقە ‹ترووسکەی برووسکەی شەوی دەمبەهاری بەهەورە/ لە سەر عاسمانی زەوی ڕاخوشاوە «سوارە»› ٢. برووسکەی ئاسمان ☰ ١. درخشش ٢. برق آسمان

ترووسکەدار / t(i)rûskedar/: ئاوەڵناو. بەلۆق؛ بەبریقە ☰ درخشنده

ترووسکیانەوە / t(i)rûsk(i)yanewe/: ☜ **ترووسکانەوە**

ترووسکیای / t(i)rûsk(i)yay/: ☜ **ترووسکان**

ترووشقنای / t(i)rûşqnay/: ☜ **تووراندن**

ترووشقیای / t(i)rûşqyay/: ☜ **تووران**

ترووشک / t(i)rûşk/: ناو. هەڵتووتەک؛ هەڵتروشک؛ قوونەڵتس ☰ چُمباتمه

ترووشکان / t(i)rûşkan/: چاوگ. تروشکان؛ تروشکیان؛ ترووشکیان؛ تووتەکان؛ لە سەر چینچک ڕۆنیشتن ☰ چُمباتمه زدن

ترووشکیان / t(i)rûşk(i)yan/: ☜ **ترووشکان**

ترووک / t(i)rûk/: ئاوەڵناو. سلۆک؛ چلەک ☰ رموک

ترووکان / t(i)rûkan/: چاوگ. تێنەپەڕ. //ترووکای؛ دەترووکێی؛ بترووکێ// ترووکیای: ١. بە سەر یەکا هاتنی وەک پێلووی چاو ٢. تووکان؛ شکانی دەنک بە دەندووک و بە ددان ☰ ١. برهم آمدن پلک چشم ٢. شکستن تخمه

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ترووکاو/ چاوگی نەرێنی: نەترووکان

ترووکاندن / t(i)rûkandin/: چاوگ. تێپەڕ. //ترووکاندت؛ دەترووکێنی؛ بترووکێنە// ترووکانن؛ ترووکنای: ١. لێکنان و کردنەوەی جاروباری (وەک: پێلووی چاو) ٢. تووکانن؛ شکاندنی دەنک بە دەندووک و ددان ٣. شکاندنی تێکوڵی هێلکە لە لایەن جووچکەوە ٤. بە دەندووک هێلکە شکاندنی مریشک ☰ ١. بر هم زدن (پلک) ٢. شکستن تخمه ٣. شکستن تخم و بیرون آمدن جوجه ۴. شکستن تخم توسط مرغ

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـــ/ چاوگی نەرێنی: نەترووکاندن

ترووکانن / t(i)rûkanin/: ☜ **ترووکاندن**

ترووکنای / t(i)rûknay/: ☜ **ترووکاندن**

ترووکە / t(i)rûke/: ناو. ١. ڕووناکی کەمی چرا و ئاگر ٢. چاو لێکنانێک ☰ ١. سوسوی چراغ و آتش ٢. یک چشم به هم زدن

ترووکیای / t(i)rûkyay/: ☜ **ترووکان**

تروووم / t(i)rûm/: ناو. ڕەگەز؛ تۆرەمە؛ ڕەسەن؛ بنەچەکە؛ نەژاد ☰ نژاد

ترە / t(i)re/: ناو. ١. ☜ **ترێ** ٢. کیژۆڵە؛ کناچە ☰ ١. ☜ **ترێ** ٢. دختر کوچولو

ترەختان / t(i)rextan/: ناو. چوارناڵە؛ پڕتاف ☰ چهار نعل

ترەشکە / t(i)reşke/: ناو. بەڵای سروشتی وەک هەورەتریشقە، لافاو و تۆفان و... ☰ بلای طبیعی

ترەقاندن / t(i)reqandin/: ☜ **ترەکاندن**

ترەقە / t(i)reqe/: دەنگەناو. حیلکە؛ تریقەی پێکەنین؛ دەنگی بەرزی خەنین ☰ قهقهه

ترەقیان / t(i)reqyan/: چاوگ. لە تریقە دان؛

حیلکانەوە ☰ هرـ هر خندیدن

ترەک / t(i)rek/: ناو. دەرز؛ درز؛ قەڵشی باریک. هەروەها: **ترەک بردن** ☰ ترک؛ درز

ترەکان / t(i)rekan/: چاوگ. تێنەپەڕ. //ترەکای؛ دەترەکێی؛ بترەکێ// ترەکین؛ ترەکیان: ١. زەنگ بردن؛ پەڕتین؛ شەق بردن؛ قەڵشیان؛ لێ پەیا بوون و دەرکەوتنی درز یا قەڵش لە دیوارۆکەی شتێک بە هۆی پەستاوتەیی یان گوشارەوە ٢. تەقین؛ تەقینەوە؛ فرەقین ٣. ترەک بردن؛ قەڵش بردنی پێست یان ئێسقان بە هۆی نەخۆشین یان کوتیانەوە ☰ ١تا٣. ترکیدن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ترەکاو/ چاوگی نەرێنی: نەترەکان

ترەکاندن / t(i)rekandin/: چاوگ. تێپەڕ. //ترەکاندت؛ دەترەکێنی؛ بترەکێنە// ترەکانن؛ تەقاندنەوە؛ تەقاندن؛ توقانن؛ تەقنایوە؛ قلیشاندن؛ ترەقاندن؛ بوونە هۆی قەڵشان یان درز بردن یا لێک جیا بوونەوەی شتێک ☰ ترکاندن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـــ/ چاوگی نەرێنی: نەترەکاندن

ترەکانن / t(i)rekanin/: ☜ **ترەکاندن**

ترەکای / t(i)rekay/: چاوگ. ترووکان: ١. درز بردن ٢. زان؛ زایین؛ بێچوو هێنان (سەگ‌ئاسا) ☰ ١. ترک برداشتن ٢. زاییدن (سگ‌سانان)

ترەکنای / t(i)reknay/: چاوگ. ترەکاندن ☰ ترکاندن

ترەکیاگ / t(i)rekyag/: ئاوەڵناو. قیشاف؛ قەڵشیو ☰ ترک برداشته

ترەکیان / t(i)rekyan/: چاوگ. ترەکین: ١. دەرز بردن ٢. بێچوو هێنان (سەگ‌ئاسا) ☰ ١. ترک برداشتن ٢. زاییدن (سگ‌سانان)

ترەکیانەوە / t(i)rek(i)yanewe/: ☜ **تەقینەوە¹ـ٢**

ترەکیاو / t(i)rekyaw/: ☜ **تەقیوـ١**

ترەکین / t(i)rekîn/: ☜ **ترەکیان**

ترەکیو / t(i)rekîw/: ☜ **تەقیوـ١**

ترەو / t(i)rew/: ☜ **تورـ١**

ترەوکە / t(i)rewke/: ناو. گیایەکی تامتیژە ☰ گیاهی تندمزه

ترەوەرە / t(i)rewere/: ناو. کوڕکوڕە؛ کوڕـ کوڕ؛ قەتێ ☰ مرغ سنگخواره؛ کوکر

ترەوەڕە / t(i)reweře/: ناو. کوڕکوڕ؛ کوڕکوڕە؛ قەتێ ☰ باقرقره

ترەوی / t(i)rewî/: ☜ **تورـ١**

ترەیلی / t(i)reylî/: ناو. ترێلی: ١. کەرەستەی گواستنەوەی باری قورس ٢. کەرەستەی بارکێشانی تراکتۆر ☰ ١. تریلر ٢. تریلی

ترهان / tirhan/: چاوگ. پاڵێوران ☰ تصفیه شدن

ترهاندن / tirhandin/: چاوگ. پاڵاوتن ☰ تصفیه کردن

تری / t(i)rî/: ☜ **ترێ**

تریاق / tiryaq/: ناو. دژەژار ‹تریاقی نامەکەت کە گەیی بێخودی سەلیم/ باکی لە ماری غەم نییە، گەرچی کوشندەیە «بێخود»› ☰ پادزهر

تریاک / tiryak/: ناو. تلیاک؛ شیلەی خاشخاش کە تازەکەی سپییە و پاش ماوەیەک دەبێتە ڕەنگی کەمکۆڵی ئاماڵزەرد ☰ تریاک

تریاکخۆر / tiryakxor/: ☜ **تریاکی**

تریاککێش / tiryakkêş/: ☜ **تریاکی**

تریاکی / tiryakî/: ئاوەڵناو. تریاکخۆر؛ تریاککێش؛ تلیاکی؛ تلیاکخۆر؛ تراکخۆر؛ تلیاککێش؛ گیرۆدەی تریاک ☰ تریاکی

تریان / tiryan/: ناو. تەریان؛ تریانە؛ تلیان؛ قەرتاڵەی چکۆڵەی میوە ☰ سبد کوچک میوه

تریانە / tiryane/: ☜ **تریان**

تریت / t(i)rît/: ناو. ١. تێکوشین؛ نانی ولیو لە شۆربادا ٢. سەرکۆنە؛ لۆمە ☰ ١. ترید ٢. سرزنش

تریتان / t(i)rîtan/: ☜ **تراتێن**

تریتانێ / t(i)rîtanê/: ☜ **تراتێن**

تریتیوم / t(i)rîtyum/: ناو. توخمی ئیزوتۆپی هیدرۆژن، بە کێشی ئەتومی ٣,٠١٦ وە 🇮🇷 تریتیُم

تریج / t(i)rîc/: ناو. بەرزیلە؛ ئاتەک؛ شاقەل 🇮🇷 تریز

تریزە / t(i)rîze/: ناو. کونی قنگ 🇮🇷 مقعد

تریژ / t(i)rîj/: ☜ **تیشك ـ١**

تریسک / t(i)rîsk/: ناو. نوور؛ تیشک 🇮🇷 نور

تریسکە / t(i)rîske/: ☜ **ترووسکە**

تریسکەتریسک / t(i)rîsket(i)rîsk/: ناو. بریقەی یەک لە دوو یەک 🇮🇷 درخشش

تریشق / t(i)rîşq/: ☜ **تریشك**

تریشقە / t(i)rîşqe/: ناو. برووسکەی هەور 🇮🇷 برق آسمان

تریشک / t(i)rîşk/: ناو. تریشق؛ تریشکە؛ تیشک 🇮🇷 اشعه

تریشکدار / t(i)rîşkdar/: ناوەڵناو. بریقەدار؛ پرشنگدار 🇮🇷 درخشان

تریشکە / t(i)rîşke/: ناو. ١. هەورەبرووسکە ٢. ☜ **ترشۆکە** 🇮🇷 ١. برق آسمان ٢. ☜ **ترشۆکە**

تریفە / t(i)rîfe/: ناو. ١. تریوە؛ تریفە؛ تیشکی مانگ ‹تریفەی کارەبا ئێستا لە ناو حەوز و درەختا وەک/ تریفەی مانگ و ئەستێرە شەوانی سایەقەی پاکە «بێکەس»› ٢. لوو لە ناو گۆشتدا (نەخۆشییەکی ڕەشەولاخە) 🇮🇷 ١. مهتاب ٢. غدّەای که میان گوشت حیوان پدید آید

⊡ **تریفە بوون**: کز بوون (بەرخ و ...) بە هۆی لە شیر بڕینەوە 🇮🇷 لاغر شدن (بره و ...) به دلیل بُریدن از شیر

تریق / t(i)rîq/: ☜ **تریقە**

تریقانەوە / t(i)rîqanewe/: چاوگ. تێنەپەڕ. //تریقایەوە؛ دەتریقێیەوە؛ بتریقەوە// پێکەنین بە دەنگی بەرز 🇮🇷 قهقهه زدن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: تریقاوەوە/ چاوگی نەرێنی: نەتریقانەوە

تریقوهۆڕ / t(i)rîq û hoř/: دەنگەناو. پریقوهۆڕ؛ قاقا؛ دەنگی پێکەنینی بەرز و حیلکەحیلک 🇮🇷 قاه ـ قاه خنده

تریقە / t(i)rîqe/: دەنگەناو. تریق؛ دەنگی پێکەنین ‹ئەمجا لە پشت مۆسیقاوە، بە دەم تریقەی قاقاوە/ بچۆرە سەر جێی بەرزی شار، تێر بمژە هەوای بۆچڕووکدار! «گۆران»› 🇮🇷 قهقهه

تریقەتریق / t(i)rîqet(i)rîq/: دەنگەناو. تریقەی زۆر 🇮🇷 قهقهەی طولانی

تریکاندن / t(i)rîkandin/: چاوگ. تریکانن؛ زریکاندن؛ قیژاندن؛ زیڕاندن 🇮🇷 جیغ کشیدن

تریکانن / t(i)rîkanin/: ☜ **تریکاندن**

تریکە / t(i)rîke/: دەنگەناو. قیژە؛ زیڕە؛ زریکە 🇮🇷 جیغ

تریمارا / t(i)rîmara/: ☜ **تریمارانە**

ترین^{1} / t(i)rîn/: ☜ **تەنوور**

• **ترین**^{2}: پاشگر. نیشانەی ئاوەڵناوی بالا ‹باشترین؛ بەرزترین؛ نزمترین› 🇮🇷 ـ ترین

ترینگ / t(i)rîng/: ☜ **ترینگە**

ترینگانەوە / t(i)rînganewe/: چاوگ. ١. بزە گرتن؛ زەردە کردن ٢. پشکووتن 🇮🇷 ١. لبخند زدن ٢. شکُفتن

ترینگوهۆڕ / t(i)rîng û hoř/: ناو. ترینگەترینگ؛ دەنگی وێککەوتنی خشروخاڵ 🇮🇷 صدای به هم خوردن زیورآلات

ترینگە / t(i)rînge/: ناو. ترینگ؛ دەنگی وێککەوتنی دەفری مسین لە یەک یان تەپڵ و دایرە 🇮🇷 صدای به هم خوردن ظروف مسی یا طبل

ترینگەترینگ / t(i)rînget(i)rîng/: ☜ **ترینگوهۆڕ**

ترینە / t(i)rîne/: ناو. دۆلاش 🇮🇷 ناو آسیاب

تریو / /t(i)rîw/: ☜ **تیروو**^{١}

تریواندن / /t(i)rîwandin/: چاوگ. ژان کردنی لەش ‹نەخۆشم، تەواوی گیانم دەتریوێنێ› ■ درد کردن بدن

تریوە / /t(i)rîwe/: ☜ **تریفە_١**

ترێ / /t(i)rê/: ناو. ترە؛ تری؛ هەنگوور؛ هەنگووری؛ هەنگۆر؛ هەنگوورە؛ هنگور؛ هنگەریر؛ هەنگیر؛ هەنوویر؛ هەوور؛ ئەنگوور؛ ئەنیوور؛ ئەنگیر؛ هاڵێ؛ میوەی دارەمێو ■ انگور

ترێ پەزان / /t(i)rêpezan/: ناو. مانگی خەرمانان؛ کاتی ترێ گەیشتن ■ ماه شهریور، موسم انگور

ترێ ڕێوی / /t(i)rêřêwî/: ☜ **ترێ مارانە**

ترێز / /t(i)rêz/: ناو. سڵ؛ ڕەو ■ رم

ترێزوو / /t(i)rêzû/: ☜ **ترۆزی**

ترێشتە / /t(i)rêşte/: ☜ **تەشوێ**

ترێفە / /t(i)rêfe/: ☜ **تریفە_١**

ترێق / /t(i)rêq/: ☜ **تەریق**

ترێلی / /t(i)rêlî/: ☜ **ترەیلی**

ترێمارانە / /t(i)rêmarane/: ناو. تری مارا؛ ترێمارە؛ تەماتەمرۆژە؛ ڕێزەڵەمارانە؛ ڕێزڵە؛ ڕێزەڵە؛ ڕەزڵە؛ هلەزرە؛ هەڵەڕیزە؛ حلەزرە؛ هەڵەڕزگە؛ ئاڵەڕزگە؛ ڕەزگی؛ ترێ ڕێوی؛ ڕەسلی ڕووڤی؛ هەلالەوزەمزەم؛ ڕەزڕەزۆک؛ توولەزەڕە؛ شیرین‌وتاڵ؛ قەبقەبۆک؛ گیایێکی چەند ساڵەیە گوڵی سپی یان بەنەوش دەدا و میوەکەی زەردە ■ تاجریزی

ترێمارە / /t(i)rêmare/: ☜ **ترێمارانە**

تڕ^{١} / /tiř/: دەنگەناو. *[شووره‌یی]* ١. بای دەنگداری قوون ‹تڕ لە جوابی وڕ «مەسەل»› ٢. *[کینایە]* شتی بێ‌بایەخ ‹ئەحواڵم بە دەست تۆوە زۆر شڕە/ سەد بەڵێن بدەی لە لای من تڕە «بێکەس»› ■ ١. گوز ٢. پوچ

▣ **تڕی بن گۆم:** *[شووره‌یی، مەجاز]* تڕی کەندال؛ بێ‌سەر و شوێن ■ بی‌نشان

تڕی خوسرەو: *[پلار]* بەردەوام؛ بێ بڕانەوە ‹باسی زولفی درێژ و چاوی بە خەو/ نەبڕاوە، بووە تڕی خوسرەو «حاجی قادر»› ■ کش پیدا کرده

تڕی کەندال: ☜ **تڕی بن گۆم**

▣ **تڕ برین:** *[پلار]* بەزاندن ■ مغلوب کردن

تڕ بۆ کەسێ دانەوە: *[شووره‌یی، مەجاز]* بێقەولی کردن؛ بە قسە نەکردن ■ ترە برای کسی خُرد نکردن

تڕ بۆ کەندن: *[پلار]* گون دە مست نان؛ هیچ نەسیب نەکردن ‹لێرەوە چوو بە هیوای ئەوەی بەشێکی پێ‌ببڕێ، تڕێکیان بۆ کەند و هاتەوە› ■ گوز حواله دادن

تڕ بە تاق نەهاتن: *[شووره‌یی، مەجاز]* خۆشی و شادی زۆر هەبوون ■ شاد بودن بیش از اندازه

تڕ بەردان: ☜ **تڕ دانەوە**

تڕ بە قەدەر قنگی خۆ دانەوە: *[شووره‌یی، مەجاز]* بە قەد بەڕەی خۆ پێ داکێشان؛ پای زیادی دانەکێشان ‹ئەو کچە بۆ تۆ نابێ تڕ بە قەدەر قنگی خۆت بدەوە› ■ پا از گلیم خود درازتر نکردن

تڕ پێ‌کەندن: *[شووره‌یی، مەجاز]* کەسێک خستنە تەنگانەوە ■ کسی را به گُه خوردن انداختن

تڕ دان: ☜ **تڕ دانەوە**

تڕ دانەوە: تڕان؛ تڕ دان؛ تڕ بەردان؛ تڕ لێدان؛ تڕ کەندن ■ گوزیدن

تڕ شکاندن: *[پلار]* تەریق کردنەوە؛ شەرمەزار کردن ■ شرمنده کردن

تڕ کەندن: ☜ **تڕ دانەوە**

تڕ لە خۆ دەرچوون: *[شووره‌یی]* خۆبایی بوون؛ غلوور بوون ■ مغرور شدن

تڕ لێدان: ١. ☜ **تڕ دانەوە** ٢. *[کینایە]* خۆ هەڵکێشان ■ ١. ☜ **تڕ دانەوە** ٢. لاف زدن

تڕی بە دو شایی بۆ نەکەندن: *[شووره‌یی، پلار]*

هیچ گوێ پێنەدان؛ هیچ خێر پێنەگەیاندن ‹لە بەیانییەوە بە گوێیدا دەخوێنم تڕی بە دوو شاییم بۆ ناکەنێ!› 🇮🇷 تره برایش خُرد نکردن

تڕ^{۲}: دەنگ. ئەی تڕ؛ تڕحێو؛ تڕهێو ‹تڕا دەتوانی!› 🇮🇷 زکی

تڕنەستور / tiř'estûr/: ☜ **تڕزل**

تڕاڵ / t(i)řał/: ئاوەڵناو. ١. شلوشەوێق؛ سست ٢. بێکارە؛ هیچ لێ نەهاتوو 🇮🇷 ١. سُست ٢. تنبل

تڕان / t(i)řan/: چاوگ. تێنەپەڕ. *[شووورەیی]* //تڕای؛ دەتڕی؛ بتڕە// بای بەدەنگ بەردان 🇮🇷 گوزیدن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: تڕاو/ چاوگی نەرێنی: نەتڕان

تڕانـدن / t(i)řandin/: چاوگ. تێپەڕ. *[شووورەیی]* *//تڕاندت؛ دەتڕێنی؛ بتڕێنە//* تڕانن؛ تڕنای: ١. هێنانە تڕین؛ تڕ پێکەندن ‹پووریّ نەئەتڕی، بە زۆر ئەیانتڕان «مەسەل»› ٢. *[کینایە]* پرزە بڕین و تەمێ کردن 🇮🇷 ١. وادار به گوزیدن کردن ٢. تنبیه کردن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەتڕاندن

تڕانن / t(i)řanin/: ☜ **تڕاندن**

تڕانە / t(i)řane/: ناو. *[شوورەیی]* تیز؛ کاری گەمە پێکردن 🇮🇷 استهزاء؛ مسخره

⊡ **تڕانە کردن**: *[شوورەیی]* تیز پێکردن 🇮🇷 مسخره کردن

تڕانێ / t(i)řanê/: ناو. هەلووکێن؛ هەلووکان 🇮🇷 بازی الک‌دولک

تڕای / t(i)řay/: چاوگ. *[شوورەیی]* تڕان 🇮🇷 گوزیدن

تڕبڕ / tiřbiř/: ئاوەڵناو. سەرپۆت؛ سەرسەری؛ سەرچڵ 🇮🇷 سطحی؛ سرسری

تڕپن / t(i)řpin/: ئاوەڵناو. *[شوورەیی]* تڕن 🇮🇷 گوزو

تڕتڕک / tiřtiřik/: ناو. تڕتڕۆک؛ تڕتڕۆک؛ سوورێنچکە؛ ستۆکرک؛ لوولەی سووری لە ناوەوە گەو ـ گەوە، هەناسەی پێدا دێ 🇮🇷 نای

تڕتڕوک / tiřt(i)řuk/: ☜ **تڕتڕك**

تڕتڕۆک / tiřt(i)řok/: ناو. ١. ☜ **تڕتڕك** ٢. پارچەیەک لە ڕیخۆڵە 🇮🇷 ١. ☜ **تڕتڕك** ٢. بخشی از روده

تڕتڕە^{۱} / tiřt(i)ře/: ناو. ١. گیایەکی وەک هەودا دەزووی زەردە، لە سەوزی دەهاڵێ و وشکی دەکا ٢. سەرمازەلە؛ جۆرێ مارمێلکە ٣. *[مەجاز]* موتۆرسیکلێت ٤. کرمی نۆک؛ مێملی نۆک 🇮🇷 ١. گیاه سِس ٢. چلپاسه ٣. موتورسیکلت ۴. کِرم آفت نخود

تڕتڕە^{۲}: ئاوەڵناو. *[پلار]* زلی تەوەزەل 🇮🇷 گُندەبک

تڕتـڕی / tiřt(i)ři/: ئاوەڵناو. *[پلار]* خۆهەڵکێشی بێهونەر 🇮🇷 لافزن

تڕتفاق / tiřt(i)faq/: ناو. *[پلار]* تڕوتفاق؛ خڕەوپڕە؛ شەخەڵومەخەڵ 🇮🇷 خرت و پرت

تڕتۆپ / tiřtop/: ☜ **تڕزل**

تڕتـەپاڵ / tiřtepał/: ئاوەڵناو. *[پلار]* تەمەڵ؛ تەوەزەل؛ دەستەوسان 🇮🇷 تنبل

تڕتەقەڵ / tiřteqeł/: ☜ **تەقەڵتڕۆزی**

تڕتەمانی / tiřtemanî/: ناو. موسولدان؛ میزەڵدان 🇮🇷 مثانه

تڕتەمیس / tiřtemîs/: ئاوەڵناو. ١. *[پلار]* شەوکوێر؛ تایبەتمەندی کەسێ کە بە شەو نابینێ ٢. ☜ تەڕتەمیس 🇮🇷 ١. شبکور ٢. ☜ **تەڕتەمیس**

تڕچماق / tiřç(i)maq/: ئاوەڵناو. *[پلار]* زەلام و زەبەلاحی ناقۆلا 🇮🇷 درشت بدریخت

تڕحێو / tiřḧêw/: دەنگ. *[پلار]* تڕهێو؛ وشەی گاڵتە پێکردن ‹تڕحێو لەو کارەی کردت!› 🇮🇷 زکی

تڕزل / tiřzil/: ئاوەڵناو. *[پلار]* تڕئەستوور؛ تڕتۆپ؛ خۆبایی؛ بەفیز؛ لووتبەرز 🇮🇷 مُتکبر

تڕزلی / tiřz(i)lî/: ناو. *[پلار]* فیز و بایی‌هوایی 🇮🇷 تکبُّر

تڕشک / tiřşik/: ناو. ١. خۆرشت؛ خوەرشت؛ مەڕگە ٢. کفتەی ساوار و سلق و سماق 🇮🇷 ١. خورش ٢. آش کوفتەی بلغور و سُماق

تڕکەر / tiřker/: ☜ **تڕکەن ـ۱**

تڕکەڵەک / tiřkełek/: ناو. *[پلار]* ۱. کەڵەک و کەلەسی لەق‌ولۆق ۲. *[مەجاز]* کاری بێ‌بنیات و شل‌وشەوێق ☰ ۱. کلک شُل و وِل ۲. کار ناشیانه و سُست بنیاد

تڕکەن / tiřken/: ئاوەڵناو. *[شووورەیی]* ۱. تڕکەر؛ تڕن؛ تایبەتمەندی کەسێ کە بای بە دەنگی بەرزی لێ بەر دەبێ ۲. *[پلار]* خوێڕی ۳. *[کینایە]* قسەکەری بێ‌کردە ☰ ۱. گوزو ۲. بیکاره و پوچ ۳. یاوەگو

تڕلەیلێ / tiřleylê/: ئاوەڵناو. *[پلار]* حولحولی و گەللایی ☰ بی‌بندوبار

تڕن / tiřin/: ئاوەڵناو. *[شووورەیی]* تڕنە: ۱. تڕکەن ‹وڕن و تڕن هەر هیلاک نابن «مەسەل»› ۲. *[پلار]* بێکارەی خوێڕی ☰ ۱. گوزو ۲. بیکاره

تڕنای / tiřnay/: ☜ **تڕاندن**

تڕنە / tiřne/: ☜ **تڕن**

تڕوتفاق / tiř û t(i)faq/: ☜ **تڕتفاق**

تڕوتۆپ / tiř û top/: ناو. *[پلار]* پۆز و هەوا؛ فیز و ئیفادە ☰ تکبُر

تڕوتەوێڵە / tiř û tewêłe/: ناو. *[پلار]* شتی بێ بایی و هیچ و پووچ ☰ چیز بی‌ارزش و الکی

تڕوزڕ / tiř û ziř/: ناو. *[پلار]* فیز و دەعیە ☰ تکبُر

تڕوفیز / tiř û fîz/: ناو. *[پلار]* لووت‌بەرزی؛ دەعیە و دەمار ☰ تکبُر

تڕومبیل / t(i)řumbîl/: ☜ **ترومبیل**

تڕۆ / t(i)řo/: ئاوەڵناو. ۱. بێ‌ئابڕوو ‹دنیا تیاترۆیە، مەوەستە تیا، بڕۆ!/ کێ مایەوە تیا کە نەبووبێ تیا، تڕۆ؟ «مەحوی»› ۲. دەرکراو بە سووکایەتی ۳. نالەبار و درژ ☰ ۱. رسوا ۲. رانده شده با اهانت ۳. زشت و بداخم

⊡ **تڕۆ کردن**: ۱. ئاوڕوو بردن ۲. دەرکردن بە سووکایەتی ☰ ۱. رسوا کردن ۲. راندن با توهین

تڕۆکراو / t(i)řok(i)raw/: ئاوەڵناو. قەشتی ☰ رانده شده

تڕۆڵ^1 / t(i)řoł/: ناو. ڕیخ؛ شیاکە ☰ سرگین

تڕۆڵ^2: ئاوەڵناو. *[شووورەیی]* ۱. زۆر تڕکەن ۲. *[پلار]* پیس؛ چەپەڵ ☰ ۱. گوزو ۲. کثیف

تڕۆمبێل / t(i)řombêl/: ☜ **ترومبیل**

تڕە / t(i)ře/: ئاوەڵناو. *[شووورەیی، کینایە]* خوێڕی؛ هیچ لێ نەهاتوو ☰ نالایق

تڕەتڕ^1 / t(i)řetiř/: ناو. *[کینایە]* چەنەبازی و چەقەسرۆیی بێ‌مانا ☰ یاوەگویی

تڕەتڕ^2: دەنگەناو. دەنگی بەرز و ئازاردەر ‹تڕەتڕی موتور› ☰ صدای بلند و مزاحم

تڕەک / t(i)řek/: ئاوەڵناو. *[پلار]* ۱. بێکارە؛ خوێڕی ۲. بێ‌ئابڕوو ☰ ۱. بیکاره ۲. بی‌آبرو

تڕەکەڵەک / t(i)řekełek/: ناو. *[پلار]* کاری سەرنەگرتوو ‹دێی فرە کوێخا مسکین هەڵناگرێ/ تڕەکەلەکێ دیارە سەر ناگرێ «پیرەمێرد»› ☰ کار نشدنی

تڕەمەڕۆ / t(i)řemeřo/: ناو. *[پلار]* تفەنگی خراپ ☰ تفنگ خراب

تڕەوڕاوێ / t(i)řew(i)řawê/: ناو. ۱. چەنەدرێژی؛ درێژدادڕی ۲. هەڵیت‌وپەڵیت ☰ ۱. رودەدرازی ۲. چرت‌وپرت

تڕهێو / tiřhêw/: ☜ **تڕحێو**

تڕین / t(i)řîn/: چاوگ. *[شووورەیی]* بای بە دەنگ بەردان ‹پیاو نەگبەتی بێ لە لای با ئەتڕێ «مەسەل»› ☰ گوزیدن

تز / tiz/: ناو. ڕەوتی دەڵان؛ نم دانەوە ☰ ترشُح

تزان / t(i)zan/: چاوگ. کۆ بوونەوەی دەڵاو ‹فرمێسک لە چاوم تزا› ☰ آب زاییدن

تزبی / tizbî/: ☜ **تەزبێح**

تزۆک / t(i)zok/: ئاوەڵناو. *[پلار]* ئەتوارخراپ ☰ بداطوار

تژ /tij/: ئاوەڵناو. تەژ؛ پڕ ☰ پُر

تژە /t(i)je/: ئاوەڵناو. تژی؛ پڕ؛ لیپاولیپ؛ دارماڵ ☰ پُر؛ مالامال

تژی[١] /t(i)jî/: ناو. کوڕەبەش؛ چالەکە ☰ گورکن

تژی[٢]: ئاوەڵناو. پڕ؛ تژە ‹خۆزگە دیسان تژی دەبووینەوە/ لە کلپە و گڕ، شێتی و جوانی «پەشێو»› ☰ پُر؛ مالامال

تس /tis/: دەنگەناو. *[شوورەیی]* فس؛ سیک؛ واولەی؛ بایێ کە بێدەنگ لە ڕیخۆڵەوە فت دەبێ ‹بە تسێ هەڵدەچێ و بە فسێ ئەنیشێتەوە «مەسەل»› ☰ چُس

▣ **تس بەردان:** *[شوورەیی]* تسین؛ تس دانەوە ☰ چُسیدن

تس دانەوە: *[شوورەیی]* بەردانی فس ☰ چُسیدن

تس کەندن: *[شوورەیی]* تسین؛ بەرەڵا کردنی تس ☰ چُسیدن

تسان /t(i)san/: ☜ **تسین**

تساندن /t(i)sandin/: چاوگ. تێپەڕ. *[شوورەیی]* //تساندت؛ دەتسێنی؛ بتسێنە// تسانن: ١. تس بەردان وە کەسێ ٢. بای شتێ دەرکردن ☰ ١. چُساندن ٢. باد چیزی را خالی کردن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەتساندن

تسانن /t(i)sanin/: ☜ **تساندن**

تسای /t(i)say/: چاوگ. *[شوورەیی]* تسین ☰ چُسیدن

تسقل /tisqil/: ناو. تسکل؛ قسقل؛ قسکل؛ بەرێکی دار مازووە ☰ از ثمرهای مازوج

تسقلەگورگانە /tisq(i)legurgane/: ناو. تسڵەگورگانە؛ گیایەکە بەرەکەی لە تسقل دەکا ☰ گیاهی با ثمری چون ثمر مازوج

تسقەلی /tisq(i)lî/: ئاوەڵناو. *[پلار]* فیسقلی؛ فیسقەلی؛ زۆر پچووک ☰ فسقلی

تسکل /tiskil/: ☜ **تسقل**

تسکوڵیو /tiskułîw/: ئاوەڵناو. *[پلار]* تەمەڵ و تەوەزەل ☰ تنبل

تسکەتسک /tisketisk/: دەنگەناو. شرنگە؛ شریخوهۆڕ؛ دەنگی لێکدانی شیران؛ تەق و هۆڕی شمشێران ☰ چکاچک شمشیر

تسکەن /tisken/: ئاوەڵناو. *[شوورەیی]* ١. فسۆک؛ تسن؛ زۆر تس بەردەرەوە ٢. *[پلار، کینایە]* ترسەنۆک؛ کەلەزات ☰ ١. چُسو ٢. ترسو

تسکەنە /tiskene/: ☜ **تسن ـ١**

تسڵە /tisłe/: ناو. تسە؛ جۆرێ کارگی زۆر نەرمە، ژێرەکەی پەڕە-پەڕە نییە، کاتێ وشک دەبێتەوە، گەردێکی وردی لێ دەوەرێ، لە خەنە دەچێ ☰ نوعی قارچ

تسڵەگورگانە /tisłegurgane/: ☜ **تسقلەگورگانە**

تسمۆرگ /tismorig/: ناو. گیایەکی چکۆلەیە لە ئالەکۆک و شنگ دەکا ☰ گیاهی است

تسن /tisin/: ئاوەڵناو. *[شوورەیی]* ١. تسکەن؛ تسنە؛ تسکەنە؛ فسۆک؛ کوسەک؛ زۆر تس بەردەوە ٢. *[کینایە]* بێکارە و خوێڕی ☰ ١. چُسو ٢. بیکاره

تسنای /tisnay/: چاوگ. *[شوورەیی]* تساندن؛ با دەرکردن ☰ باد خالی کردن

تسنایەرە /tisnayere/: چاوگ. *[شوورەیی]* تساندن؛ تس بەردان ☰ باد خالی کردن

تسنە /tisne/: ☜ **تسن ـ١**

تسوێ /tiswê/: ☜ **تۆسی**

تسە /t(i)se/: ☜ **تسڵە**

تسەک /t(i)sek/: ناو. پالا؛ پێڵاو؛ هەرچی پا دادەپۆشێ ☰ پایافزار

تسەگورگ /t(i)segurg/: ناو. فسە گورگ؛ کارگەفسە؛ جۆرێ کارگی ژەهراوییە ☰ نوعی قارچ سمی

تسەگورگانە /t(i)segurgane/: ناو. داپیرۆشک؛ خلێرە ☰ خرخاکی

تسەی / t(i)sey/: چاوگ. *[شووروەیی]* تسین ☰ چُسیدن

تسی / t(i)sî/: ☜ **ترسی**

تسیایەرە / tisyayere/: چاوگ. *[شووروەیی]* تسان؛ فس بەردان ☰ باد درفتن

تسین / t(i)sîn/: چاوگ. تێنەپەڕ. *[شووروەیی]* //تسیت؛ دەتسی؛ بتسە// تسان؛ تسەی؛ تسای؛ فسین؛ فسیان: ١. تس دان؛ تس کەندن ٢. سوار بوونی نێر لە مێ (بۆ بالندە) ☰ ١. چُسیدن ٢. جفتگیری کردن پرندگان

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: تسیو/ چاوگی نەرێنی: نەتسین

تش / tiş/: ئاوەڵناو. ترش؛ تورش ☰ تُرش‌مزه

تشاو / t(i)şaw/: ناو. چێشتی مزراویلکە ☰ آش سُماق و تخم مرغ

تشپۆ / tişpo/: ناو. تشپۆک: ١. زیپکە؛ پیزۆکە؛ زیپک ٢. لووی ناو لەش ☰ ١. جوش پوست ٢. غُدّه

تشپۆک / tişpok/: ☜ **تشپۆ**

تشت / tişt/: ناو. چت؛ چشت؛ شت؛ هین؛ وانێک ☰ چیز

تشتانۆک / tiştanok/: ناو. مەتەڵۆکە ☰ مُعما

تشتومشت / tişt û mişt/: ناو. شتومەک؛ کەل‌وپەل ☰ خرت‌وپرت

تشتیر / tiştîr/: ناو. چوێشتیر؛ بزنی دوو ساڵە ☰ بُز دو ساله

تشرین / tişrîn/: ناو. تەشرین؛ ناوی دوو مانگی ڕۆمی ☰ تشرین

▣ **تشرینی دووەم:** مانگی یازدەهەم، بەرامبەر بە مانگی نوامبر، ٣٠ ڕۆژە، لە ١٠ی گەلاڕێزانەوە تا ٩ی سەرماوەز ☰ تشرین ثانی

تشرینی یەکەم: مانگی دەهەم، بەرانبەر بە ئوکتوبر، ٣١ ڕۆژە، لە ٩ی ڕەزبەرەوە تا ٩ی گەلاڕێزان ☰ تشرين اول

تشڵەکەین / tişłekeyn/: ناو. ترشاو؛ شیوی سماق ☰ سوپ سُماق

تشمەلیچ / tişmelîç/: ناو. خەزایی؛ ئاگرمەلووچ ☰ سار صورتی

تشنای / tişnay/: ☜ **ترشاندن**

تشیای / tişyay/: ☜ **ترشان**

تشین / t(i)şîn/: ناو. چێشتی بە لەپە و سماق؛ شیوی لەتکە نۆک و ترش ☰ آش لپه و سُماق

تغوب / t(i) ğub/: ☜ **تخوب**

تف١ / tif/: ناو. گلۆێز؛ لرگ؛ ئاوی دەم ‹تفی خۆت بکە و برۆ «مەسەل»› ☰ تُف؛ آب دهن

▣ **تفی بەرەو با:** ☜ **تفی سەربەرەوژوور**

تفی بەرەوژوور: ☜ **تفی سەربەرەوژوور**

تفی سەربەرەوژوور: تفی بەرەو با؛ تفی بەرەوژوور؛ کارێ کە ئاکامی ناخۆشی بۆ خاوەنەکەی دەگەڕێتەوە ‹قانوونیان تفی سەربەرەوژوورە/ مەرگی سەگی هار مەشهوورە سوورە «هەژار، *بۆ کوردستان*»› ☰ تُف سربالا

⊡ **تف کردن/ کرن:** ١. تف هاویشتن ٢. تەڕ کردن بە تف ☰ ١. تُف انداختن ٢. تر کردن با آب دهن

تف کردن لە دەس: قۆڵ لێ‌هەڵماڵین ☰ آستین بالا زدن

تف کردنە دەم کەسێکە *[پلار]* دەرس دادانی کەسێک؛ کەسێک فێری کارێک (ناڕەوا) کردن ☰ کسی را به کاری انداختن

تف کردنە دەم یەکە ☜ **تفانە دەم یەک**

تف کردنەوە/ کرنەوە: لە دەم دەرهاویشتنی خۆراک ☰ محتوی دهان را تُف کردن

تف لە دەمدا وشک بوون: *[کنایه]* ١. ماندوو بوون ٢. زمان لاڵ بوون ٣. تووشی ترس و دڵەڕاوکێ بوون ☰ ١. خسته شدن ٢. زبان بند آمدن ٣. دچار ترس و اضطراب شدن

تف لێکردن: ١. هاویشتنی تـف بـۆ شـت یـان کەسێک ٢. *[کینایە]* دەربڕینی قین و بێزاری ▤ ١و٢. تف انداختن بر کسی یا چیزی

تف۲: دەنگ. وشەی تووڕەیی و وەڕەزی ‹تف لـەم بەشە، لەم ژیانە حافزا/ ئەو نانە بکەی بە ژەهری ماری «مەلا غەفوور»› ▤ تُف؛ حرف تنفر

تفـارۆک / t(i)farok/: نـاو. تلـفارک؛ منـدال ▤ کودک

تفاق / t(i)faq/: ناو. ١. ئازووقە؛ ئازۆخـە؛ دەنیقـە؛ بژیوی پێداویست لە مالّدا ٢. کا و گیـای مـالات بۆ زستان ٣. کەلوپەلی پێویستی هەر شوێن یـا هەر کارێ، بە تایبەت سەفەر ‹ناریـا زادی سـەفەر ئامادە کە!/ ڕێگە تـەی نابـێ بـە بـێ تۆێشـە و تفـاق «ناری»› ▤ ١. آذوقە ٢. علوفەی زمستان ٣. زاد سفر

تفاقدان / t(i)faqdan/: ناو. کـادێن؛ لـەوەڕدان ▤ کاهدان

تفـال / t(i)fal/: نـاو. پەڕۆیەکـە بـە سـەر گـونکی هەویردا دەدرێت ▤ روانداز چانەهای خمیر

تفاڵ / t(i)fał/: ناو. منال؛ منداڵ ▤ طفل

تفان / t(i)fan/: چاوگ. تف کردن ▤ تف کردن

⊡ **تفانە دەم یەکد** *[کینایە]* تف کردنـە دەم یـەک؛ پێکەوە کەینوبەین کردن ▤ با هم توطئە کردن

تفاندن / t(i)fandin/: ☜ **تفانەوە**

تفاندنەوە / t(i)fand(i)newe/: ☜ **تفانەوە**

تفانـەوە / t(i)fanewe/: چـاوگ. تێـەڕ. //تفاتـەوە؛ دەتفێیەوە؛ بتفێـوە// تفانـدن؛ تفاندنـەوە؛ تفایـەوە؛ قووت نەدان و لە دەم دەرهاویشتنی خـۆراک ▤ محتوی دهان را تُف کردن

■ ئاوەڵـناوی بـەرکاری: تفـاوە/ چـاوگی نـەرێنی: نەتفانەوە

تفایەوە / t(i)fayewe/: ☜ **تفانەوە**

تفت / tif(i)t/: ئاوەڵناو. گیر؛ گیڕ؛ گیـل؛ پـز؛ ڕوپ؛ بە تامی گیر و دەم وشکەوەکەر ‹وتی: ئەی چۆنی بۆ شووتی و کفتە؟/ گفتت چ تفتە! نـانخۆری مفتـە! «هەژار، *بۆ کوردستان*»› ▤ گَس

تفتەڕو / tifteřû/: ☜ **تفەڕو**

تفتـی / tiftî/: نـاو. ١. گیرایـی تـام؛ تـالایی ئامالّشـیرنی ٢. دانوولـەی گـەنم ▤ ١. گَسـی ٢. گندم آب‌پز

تفتیک / tiftîk/: ناو. کولک؛ کولکە ▤ کُرک

تفتیلک / tiftîlk/: ناو. کۆترەباریکە ▤ قُمری

تفـر / tifr/: نـاو. ١. تـوێکی بـڕوێش و سـاوار ٢. پەترۆ؛ قەتماخە ▤ ١. پوستەی بلغور ٢. کبرەی زخم

تفرە / tifre/: ناو. کرێش؛ کراژ ▤ پوستە؛ شورە

تفرەمار / tifremar/: ناو. کاژمار ▤ پوستەی مار

تـفـڕەوەن / tifřewen/: نـاو. شـاتوو؛ گـاتوو ▤ شاەتوت

تفسک / tifsik/: ☜ **تفسك**

تفقی / tifqî/: ئاوەڵناو. قەڵەو؛ پڕگۆشت؛ تێرگۆشت ▤ چاق؛ گوشتالو

تفک / tifik/: نـاو. ١. کوانوو؛ ئـاگردان؛ وەجـاغ ٢. پەڵەی دەموچاو ٣. تفەنگ ▤ ١. اُجـاق ٢. لکّـەی صورت ٣. تُفنگ

تفکە / tifke/: ناو. کوانووی قوڕینە ▤ آتشدان گِلی

تفکێ / tifkê/: ئاوەڵناو. *[پلار]* جنێوێکی ژنانەیـە ▤ دشنامی زنانە

تفل / tifil/: ☜ **توێکڵ**

تفلیک / tiflîk/: ناو. بەڵغەم؛ ئاختف ▤ بلغم

تفڵ / tif(i)ł/: ناو. منداڵ؛ بێچوو ▤ بچە

تفنک / tifnik/: ناو. لووت؛ دفن؛ کەپ؛ کەپۆ؛ بێڤل ▤ بینی

تفو / tifû/: دەنگ. وشەی دەربـڕینی ڕق و قـین ‹تفوو لە دزی و درۆ› ▤ تفو؛ حرف تحقیر و تنفر

تفـە / t(i)fe/: نـاو. ١. ☜ **توێکـڵ** ٢. دیـواری قوڕین ▤ ١. ☜ **توێکڵ** ٢. دیوار گِلی

تفەدەست / t(i)fedest/: نـاو. وچـانێکی کـەم ▤

استراحت اندک

تفەرەوەن / t(i)ferewen/: ناو. توووەڕەشــە؛ گـاتوو؛ شاتوو ☰ شاەتوت

تفەڕوو / t(i)feřû/: ناوەڵناو. *[پلار]* تفتــەڕوو؛ ڕســوا؛ ناوزڕاو؛ ئابڕووتکاو ☰ رسوا

تفەزەوینە / t(i)fezewîne/: ☜ **تووفەرەنگی**

تفەسیاوێ / t(i)fes(i)yawê/: نـاو. شاتوو؛ گاتوو ☰ شاەتوت

تفەک / t(i)fek/: ☜ **تفەنگ**

تفەن / t(i)fen/: ☜ **تفەنگ**

تفەنگ / t(i)feng/: ناو. تفـەن؛ تفـەک؛ تفـک: ١. بەروەج؛ چەکی گەرمی لوولـەدرێژی گوللـەهاوێژ ‹تفەنگ بۆ نیشان، ئەسپ بۆ مەیدان «مەسـەل»› ٢. هەر ئامرازێک لە بیچمی تفەنگ بۆ سەمپاشـی و ... ☰ ١. تفنگ ٢. هر نوع ابزار تفنگ مانند

⊡ **تفـەنگ هێنانـە سـەر پێ:** ئامـادەی تەقانـدن کردنی چەک ☰ مسلح کردن تفنگ

تفـەنگاوێژ / t(i)fengawêj/: نــاو. ١. بـــەرپێک؛ مـەودای هـەرەت کـردنی گوللـەی تفـەنگ ٢. کەسێ کـە تفـەنگ دەهـاوێژێ ☰ ١. تیـررس ٢، تیرانداز

تفەنگتەقێن / t(i)fengteqên/: ناو. ئەوی تفـەنگ دەهاوێژێ ☰ تیرانداز

تفەنگچی / t(i)fengçî/: نـاو. چەکــدار؛ تفەنگــدار؛ خاوەن تفەنگ لە شەڕدا ☰ تفنگدار

تفەنگدار / t(i)fengdar/: ☜ **تفەنگچی**

تفەنگساز / t(i)fengsaz/: ناو. توکمەچی؛ شیرگەر ☰ تفنگساز

تفی / t(i)fî/: ناو. تیت؛ شمی؛ توو؛ بەری دارتوو ☰ توت

تفیـرک / t(i)fîrik/: نـاو. گوێزەبانــە؛ گوێزەوانــە؛ میوانی حەوتەی لە دایک بوونی منـاڵ ☰ جشـن هفتمین روز تولد نوزاد

تفینـەوە / t(i)fînewe/: چـاوگ. تێـەڕ. //تفیتــەوە؛ دەتفیەوە؛ بتفەوە// تف کردنەوە ☰ تُف کردن

■ ناوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەتفینەوە

تڤر / tivir/: ☜ **توور-١**

تڤرۆکـە / tivroke/: نـاو. خەرداڵــە؛ شــێلمۆک؛ خەردەل ☰ خَردل

تڤری / tivrî/: ناو. تـەوەرەی ئـاش؛ ئـەو خـڕەی بستەی لە سەرە ☰ قُطب آسیاب

تڤسک / tivsik/: ناو. تفســک؛ هەنجیرەکێویلـە ☰ انجیر وحشی

تڤل / tivl/: ☜ **توێکڵ**

تڤنک / tivnik/: ناو. تیز؛ لقووز؛ پلار ☰ متلک

تڤۆ / t(i)vo/: ☜ **توور-١**

تڤیای / tivyay/: چاوگ. تووڕە بـوون ☰ عصـبانی شدن

تڤیرک / t(i)vîrik/: نـاو. تڤـیلک؛ کۆترەباریکـە ☰ فاختە

تڤیلک / t(i)vîlik/: ☜ **تڤیرک**

تڤێ / t(i)vê/: ئاوەڵکار. دڤێ؛ دەبێ ☰ باید

تک^{1} / tik/: نـاو. ١. دڵۆپ؛ نم ‹دوو تک خـوێن› ٢. تکە؛ دڵۆپە ٣. نوختە؛ خەوش؛ خەش ‹چ تک تێدا نینە› ☰ ١. قطره ٢. چکّه ٣. لکّه

⊡ **تک لێبـڕین:** دواچۆڕ هاوردن؛ تەواو کردنی تراو ☰ ته مایعی را درآوردن

• **تک**^{2}: پاشەوشە. ـ دەڵێن؛ وەدەر ‹نمتک› ☰ تراوا

تک^{3}: دەنگ. دەنگی وەک دڵۆپەی ئـاو و بـاران ☰ چِک؛ صدای افتادن قطره

تکـا / t(i)ka/: ناو. ئەرجوو؛ خوایش؛ لالە؛ هـەوین؛ کـار و ڕەوتی ویســتنی شــتێک بــە شــێوەیێکی ماقووڵانە ‹زینهار لە تکا، مەچۆ بۆ تکا/ کە کەوتیە تکا ئابڕووت تکا «پیرەمێرد»› ☰ خواهش

⊡ **تکـا کـردن:** ١. وەپــاڕان؛ ئــەرجوو کــردن ٢. خوایش کردن؛ ویستنی شتێک بە شـێوەیەکی

ماقووڵانه ☰ ١. شفاعت کردن ٢. خواهش کردن

تکای خوێنینک کردن: زۆر پاڕانەوە بۆ ڕازی کردن ‹تکای خوێنێکمان کرد، لەگەڵمان نەهات› ☰ مُصرانه التماس کردن

تکاکار /t(i)kakar/: ئاوەڵناو. تکاکەر: ١. بەرەوان؛ ناوەنی؛ دیلەکچی؛ ناڤبێژ؛ شفاتکەر؛ پاڕێرەوە ٢. خوازمەند؛ داواکار؛ خوایشکەر؛ خوازیار ‹ڕزگاری ببێ بەرەی گوناهبار/ بۆیان لە خودا ببە تکاکار «هەژار، *مەم و زین*»› ☰ ١. شفیع ٢. خواهشمند

تکاکەر /t(i)kaker/: ☜ **تکاکار**

تکان١ /t(i)kan/: چاوگ. تێنەپەڕ. //تکای؛ دەتکێی؛ بتکێ// تکین؛ تکیان؛ چۆڕان؛ تکای؛ چکە/ تکە کردن؛ چکان؛ چکیان؛ داچۆڕان؛ داچۆڕیان؛ ڤەچۆڕان؛ ئەرەچکەی؛ چکایرە؛ داچکان؛ نقووتان؛ چرکان؛ وەرڤان؛ تکە ـ تکە داڕژان ☰ چکیدن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: تکاو/ چاوگی نەرێنی: نەتکان

تکان٢: ناو. دووکان؛ دوکان ☰ مُغازه

تکاندن /t(i)kandin/: چاوگ. تێپەڕ. //تکاندت؛ دەتکێنی؛ بتکێنە// تکانن؛ چکاندن؛ نقووتاندن؛ وەرڤاندن؛ چکانن؛ تکنەی؛ تکنای؛ تنۆک ـ تنۆک ڕژاندن ☰ چکانیدن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەتکاندن

تکاندنەوە /t(i)kand(i)newe/: چاوگ. چۆڕاندن؛ چکاندن ☰ چکاندن

تکانن /t(i)kanin/: ☜ **تکاندن**

تکاو١ /t(i)kaw/: ناو. زنە؛ شوێنێ کە ئاوی کەمی لێ دەرچێ ☰ تکاب

ـ تکاو٢: پاشەوشە. *[مەجاز]* نەماو ‹ئابڕووتکاو› ☰ ـ ریخته

تکای /t(i)kay/: ☜ **تکان١**

تکایە /t(i)kaye/: ئاوەڵکار. بێزەحمەت ‹تکایە گاڵتە بە کیانی هیچ کەس و گەلێک مەکەن!› ☰ لطفاً

تکایەرە /t(i)kayere/: ☜ **داتکان**

تک ـ تک /tik tik/: ئاوەڵناو. تنۆک ـ تنۆک؛ چۆڕـچۆڕ ‹فرمێسکی تک ـ تک لێکدانەوەی دەنگ/ نیشانەی جۆشە بۆ دڵی زۆر تەنگ «گۆران»› ☰ قطره ـ قطره

تککە /tikke/: ناو. تکە؛ قوژباشی؛ کەبابی پلە گۆشت ☰ چنجه

تکنای /tiknay/: ☜ **تکاندن**

تکنەی /tikney/: ☜ **تکاندن**

تکە١ /t(i)ke/: ناو. ١. جووڵە؛ تەکان ‹ئەو منداڵە هێندە گریا لە تکە کەوت!› ٢. دڵۆپ؛ تنۆک؛ تنۆکە؛ چکە ‹تکەش عاجز کەرد خەیاڵت تێشدا/ ئازیز بۆ جارێ پا بنیە پێشدا «مەولەوی»› ٣. ☜ **تککە** ☰ ١. جنبش؛ تکان ٢. چکّه ٣. ☜ **تککە**

⊡ **تکە کردن:** دڵۆپە کردن؛ نم دان؛ تک ـ تک داچۆڕانی تراو لە شوێنێکەوە ‹بانەکە تکە دەکا› ☰ چکّه کردن

تکە٢: دەنگەناو. چکەی ئاو بە تنۆکە داڕژان ☰ چک ـ چک

تکەتک /t(i)ketik/: دەنگەناو. تک ـ تک؛ تکەـتکە؛ چکەـچکە؛ دەنگی لێک کەوتنی تنۆکەی تراو لەگەڵ شتێکدا ☰ چک ـ چک

تکە ـ تکە /t(i)ke t(i)ke/: ئاوەڵکار. تنۆک ـ تنۆک ‹تکە ـ تکە ئاومان کۆ دەکردەوە› ☰ قطره ـ قطره

تکیان /tikyan/: ☜ **تکان١**

تکین /t(i)kîn/: ☜ **تکان١**

ـ تکێن /-t(i)kên/: پاشەوشە. ١. هۆی تکاندن ‹ئاوتکێن› ٢. *[مەجاز]* بەر؛ لەناوبەر ‹ئابڕووتکێن› ☰ ١. ـ چکان ٢. از بین برنده

تگر١ /tigir/: ☜ **تەرزە**

تگر٢: ☜ **تگری**

تگری /tigirî/: ئاوەڵناو. تگر؛ کەللەتەزێن؛ وەکوو تەرزە؛ زۆر سارد ☰ تگرگی

تگل / tigil/: ناو. بەران ☰ قوچ

تگە / t(i)ge/: ناو. نێری؛ نێرەبزن؛ سابرێن ☰ تَکە؛ شاک

⊡ **وە/ بە تگە بون:** ئامادەی جووتگیری بوونی بزن ☰ آمادەی جفتگیری بودن بُز

تل / til/: ناو. ١. ورگ؛ عوور؛ گیپاڵ ٢. خل؛ گل؛ گەوز؛ گەڤز؛ ڕەوتی بزووتن لە سەر لا ‹کەڵبە کەوتوو کە درابوو بە ئەرزا/ لە ناو خوێنا تلێکی تریش گەوزا «گۆران»› ٣. تلی؛ قامک؛ کلک؛ ئەنگوست؛ ئەنگووس ٤. بەدەن ‹موسوڵمۆنا ئەز عاشقنۆ، تەن و جەستەم پەشێوحاڵۆ/ تلێم خەستە، دڵێم خەمگین، چەمێم هەرسین، زوان لاڵۆ «سەیدی»› ☰ ١. شکمبە ٢. غلت ٣. انگشت ۴. بدن؛ تن

⊡ **تل بونەوە:** تلان؛ خل بوونەوە بەرەوخوار؛ گلار بوونەوە؛ خلۆر بوونەوە ‹ئەو گاشە بەردەم بێوچان لە تل بوونەوە دام «شێرکۆ بێکەس»› ☰ غلتیدن

تل دان: ١. تلاندن؛ بزاوتن لە سەر تەنیشت ‹بێتە سەر ڕێم هەزاران گابەردی زل/ بە هێزی شان و باهۆ پێی دەدەم تل «هێمن»› ٢. پەڕینی دەمار؛ لێدانی توندی ڕەگ ☰ ١. غلت دادن ٢. زدن نبض

تل کردن: گلار کردنەوە؛ بزاوتن لە سەر تەنیشت ☰ غلتاندن

تل کردنەوە: خلۆر کردنەوە؛ گلۆر کردنەوە؛ تلاندن بەرەوخوار ☰ غلتانیدن بە پایین

تلار / t(i)lar/: ئاوەڵناو. ١. تلۆر؛ تلێر؛ خلار؛ خل؛ خلۆر؛ خولۆر؛ خلوور؛ دۆڵ؛ گلۆر؛ گلێر؛ گولۆر؛ بە خول؛ بە گل و خول؛ خلخۆر؛ گلخۆر؛ وتووز؛ ئوتوز؛ ئوتوس؛ گلارەوەبوو ٢. درێژڕاکشاو؛ خۆ درێژکردوو ٣. تڕاڵ؛ تەمەڵ و تەوەزەل ☰ ١. غلتان ٢. درازکشیدە ٣. تنبل؛ بیکارە

تلاس / t(i)las/: ناو. تلاسە: ١. تەختەیەکە ناوەکەی قووڵ دەکەن سەگ ئاوی تێدا دەخواتەوە ٢. ڕەوتی هەڵخلیسکان ☰ ١. آبخوری تختەای سگ ٢. لغزیدن

تلاسان / t(i)lasan/: چاوگ. لاڕێ بوون؛ لە ڕێگە کلا بوون ☰ مُنحرف شدن

تلاسکە / t(i)laske/: ناو. لاتراسکە؛ ڕەت ☰ سکندری

⊡ **تلاسکە بەستن:** لاتراسکە بەستن؛ ڕەت بردن؛ سەرەنگرێ بوون ☰ سکندری خوردن

تلاسە / t(i)lase/: ☜ **تلاس**

تلان / t(i)lan/: چاوگ. تێنەپەڕ. //تلای؛ دەتلێی؛ بتلێ// تلانەوە؛ تلینەوە؛ تلیانەوە؛ تلیریای؛ گلارەوە بوون؛ خلۆر بوونەوە؛ خل بوونەوە؛ خلوور بوون؛ گل بوونەوە؛ گلار بوون؛ گلار بوونەوە؛ گلێر بوونەوە؛ گرۆز بوونەوە؛ خلۆپان؛ خولۆپیان؛ خولۆپیانەوە؛ گەوزین؛ گەڤزین؛ خەولان؛ گندرایش؛ گلان؛ گلیان؛ گلانەوە؛ پلکیان؛ پلکان؛ پلان؛ وەگیرایش؛ ورەتان؛ جاڵە بوون؛ گەفزان؛ گەڤزدان؛ گەوزان؛ گەڤلین؛ گەرسین؛ گلمانەوە؛ گلپل خواردن؛ گلگەوزاین؛ گیزین؛ پەرخین؛ غەڵتیان؛ تلیەی؛ تلیای؛ ئەوەتلیەی؛ تلیایوە؛ تلتای؛ خلیانەوە؛ خلیان؛ سووڕ خواردنەوەی شتێکی خڕ یان گرۆڤەر لە سەر ڕووبەرێک ‹ئەی دڵ لە داخی ئەو مەهە بتلێ بە دەردەوە/ بڕژێنە ئەشکی گەرم بە دەم ئاخی سەردەوە «بێخود»› ☰ غلتیدن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: تلاو/ چاوگی نەرێنی: نەتلان

تلاندن / t(i)landin/: چاوگ. تێپەڕ. //تلاندت؛ دەتلێنی؛ بتلێنە// تلانن؛ تلاندنەوە؛ تلاننەوە؛ تلیرنای؛ هەڵپلانن؛ بزاوتن؛ پلاندن؛ پلانن؛ پلانن؛ پلاننەوە؛ داپلانن؛ پلکانن؛ گلاندن؛ پل دان؛ تل کردن؛ تل دان/ داین؛ گرێل کرن؛ جاڵەکردن؛ گلارکردنەوە؛ خلۆر/ خلار کردنەوە؛ وتووز کردنەوە؛ گێڕان؛ گەوزاندن؛ گەڤزاندن؛ گلماندن؛

گلگەوزاندن؛ خولوپاندن؛ خولوپانن؛ خەولاندن؛ گندراندن؛ ڤەزلاندن؛ وەرتاندن؛ غەلتانن؛ قەلتانن؛ قەلتان؛ لانەولان کردن؛ تلنەی؛ تلنای؛ ئەوەتلنەی؛ تلنایوە؛ ڤرڤراندن؛ گلگلانن؛ جوولاندن و ڕێخستنی شتێکی خڕ یان گرۆڤەر لە سەر ڕووبەرێک ‹منیش بێدادی شابالی شکاندم/ بە ناکامی لە خوێناوی تلاندم «هێمن»› ▬ غلتاندن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەتلاندن

تلاندنەوە / t(i)land(i)newe/: ☜ **تلاندن**

تلانن / t(i)lanin/: ☜ **تلاندن**

تلاننەوە / t(i)lannewe/: ☜ **تلاندن**

تلانە / t(i)lane/: ناو. باخچە؛ جان؛ جێ گول و سەوزی چاندن لە حەوشەدا ▬ باغچه

تلانەوە / t(i)lanewe/: ☜ **تلان**

تلاو^{1} / t(i)law/: ئاوەڵناو. تلیاگ؛ تلبردوو؛ گلارەوە بوو ▬ غلتیده

• **تلاو**^{2}: پاشەوشە. تێکەڵ؛ گەوزاو ‹بە خوێنەوە تلاو› ▬ آغشته

تلاوتل^{1} / t(i)lawtil/: ناو. گلاوگل؛ لارەلار؛ دارەدار؛ لۆرەلۆر؛ لۆژەلۆژ؛ تەتەڵەتەتەڵ؛ لەترەلەتر؛ لاروا ـ لاروا؛ جوولەی خۆبەخۆیی (نەویستی) بەرەو چەپ و ڕاست لە بەر خۆنەگری ‹تا ئێستا ڕەشەبا هەزار جار تلاوتل بردبووی «شێرکۆ»› ▬ تلو ـ تلو

⊡ **تلاوتل کردن**: بە بارێکدا نەوەستان و هەڵسووڕان ▬ تلو ـ تلو خوردن

تلاوتل^{2}: ئاوەڵکار. لە سەر تەنیشت؛ لاوەلا ‹تلاوتل تا پای کێوەکە چوو› ▬ تلوتلو

تلبردو / tilbirdû/: ئاوەڵناو. تلاو؛ تلیاگ؛ ڕەتبردوو؛ جوولاو ▬ غلتیده

تلتای / tiltay/: چاوگ. گلارەوە بوون؛ خلۆر بوونەوە ▬ غلت خوردن

تلسک / tilisk/: ☜ **تیسك ـ٣**

تلف / tilf/: ناو. ١. تلف؛ سلپ؛ تلپە ٢. منالی ساوا ▬ ١. تُفاله ٢. طفل

تلک / tilk/: ☜ **تیسك ـ٣**

تللور / tillûr/: ناو. کار و ڕەوتی لە سەر زک ڕاکشان ▬ دَمَر خوابیدن

تلنای / tilnay/: ☜ **تلاندن**

تلنایوە / tilnaywe/: چاوگ. تلاندنەوە؛ تلاننەوە ▬ بازغلتاندن

تلنەی / tilney/: ☜ **تلاندن**

تلوخوێ / til û x(i)wê/: ئاوەڵناو. پڕخوێ؛ نیمنمەک؛ زۆر سوێر؛ فرە سۆڵ ▬ بسیار شورمزه

تلۆخ^{1} / t(i)lox/: ناو. سەلە؛ زەنبیلەی دەسکدار ▬ زنبیل دسته‌دار

تلۆخ^{2}: ئاوەڵناو. دەراشۆ؛ ژنی بێشەرم و زماندرێژ ▬ سلیطه

تلۆر / t(i)lor/: ☜ **تلار ـ١**

⊡ **تلۆر بوونەوە**: ١. تلان بەرەوخوار؛ گلار بوونەوە؛ خلۆر بوونەوە ٢. لە سەر تەنیشت درێژ ڕاکشان ▬ ١. غلتیدن ٢. بر پهلو دراز کشیدن

تلۆڤە / t(i)love/: ئاوەڵناو. قەلاچن؛ قەلاپەچن؛ قەلاقووچکە؛ بە سەر یەکدا هەڵچندراو؛ بە سەر یەکدا کۆ کراو ▬ تلنبار

تلۆق / t(i)loq/: ناو. بلۆق؛ بلۆقە؛ تۆقلە ▬ تاول

تلۆل / t(i)lol/: ناو. لیتە؛ قوڕ و چڵپاو ▬ گِل و لای

تلۆلۆک / t(i)lolok/: ناو. هەڵوای بە ئاردی برینج ▬ حلوای آرد برنج

تلوخانەوە / t(i)lûxanewe/: چاوگ. گنخان و فلیقانەوەی میوە ▬ گندیدن و له شدن میوه

تلور / t(i)lûr/: ناو. باڵداران ▬ طیور

تلورنای / t(i)lûrnay/: چاوگ. هەڵەنگووتن؛ ڕەت بردن ▬ سکندری خوردن

تلەقان / t(i)leqan/: چاوگ. تێنەپەڕ. //تلەقای؛ دەتلەقێی؛ بتلەقێ// تلەقیان؛ تلیقیان؛ تلێقیان؛ پان و پلیش بوونەوە؛ لە ژێر گوشاردا بیچم و شێوازی

خۆ لە دەس دان ⚑ لە شدن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: تلەقاو/ چاوگی نەرێنی: نەتلەقان

تلەقاندن / t(i)leqandin/: چاوگ. تێپەڕ. //تلەقاندت؛ دەتلەقێنی؛ بتلەقێنە// تلەقانن؛ تلیقاندن؛ پان و پلیش کردنەوە ⚑ لە کردن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەتلەقاندن

تلەقانن / t(i)leqanin/: ☜ **تلەقاندن**

تلەقاو / t(i)leqaw/: ئاوەڵناو. تلەقیاگ؛ تلێقیاگ؛ تلەقیاو؛ تلیقیاگ؛ پان و فلچەوەبوو ⚑ لهیدە

تلەقیاگ / t(i)leqyag/: ☜ **تلەقاو**

تلەقیان / t(i)leqyan/: ☜ **تلەقان**

تلەقیاو / t(i)leqyaw/: ☜ **تلەقاو**

تلەک / t(i)lek/: ناو. ئەنگووسەوانە؛ قووچەکەی دروومان ⚑ انگشتانە

تلهی / tilhî/: ناو. تلی؛ قامک؛ کلک؛ ئەنگوست؛ ئەنگووس ⚑ انگشت

تلی / t(i)lî/: ناو. ١. ☜ **تلهی** ٢. دانە؛ دەنک؛ گلە ⚑ ١. ☜ **تلهی** ٢. دانە

تلیا / tilya/: ئاوەڵناو. ئاسوودە؛ ڕەحەت ⚑ آسودە

تلیابەرانکی / tilyaberankî/: ناو. تلیابەرانکێ؛ قامکەگەورە ⚑ انگشت شست

تلیابەرانکێ / tilyaberankê/: ☜ **تلیابەرانکی**

تلیاک / tilyak/: ☜ **تریاك**

تلیاکخۆر / tilyakxor/: ☜ **تریاکی**

تلیاککێش / tilyakkêş/: ☜ **تریاکی**

تلیاکی / tilyakî/: ☜ **تریاکی**

تلیاگ / tilyag/: ☜ **تلاو**^{١}

تلیامەزن / tilyamezin/: ناو. قامکەگەورە ⚑ انگشت شست

تلیان^{١} / tilyan/: چاوگ. ١. ڕەت بردن ٢. هێشتن؛ هێڵان؛ واز لێ هێنان ٣. پلیان؛ پلکیان ⚑ ١. تلوتلو خوردن ٢. اجازە دادن ٣. آغشتە شدن

تلیان^{٢}: ☜ **تریان**

تلیانە / tilyane/: ناو. قەرتاڵە؛ تریان؛ سەبەتی میوەچنین ⚑ سبد میوەچینی

تلیانەوە / tilyanewe/: ☜ **تلانەوە**

تلیای / tilyay/: ☜ **تلان**

تلیایوە / tilyaywe/: ☜ **تلانەوە**

تلیچاڤ / tilyaçav/: ناو. ئەنگوستەچاو؛ تاریکەشەو ⚑ شب بسیار تاریک

تلیخاندن / t(i)lîxandin/: چاوگ. پلچاندن؛ پلچانن ⚑ لە کردن

تلیخاو / t(i)lîxaw/: ئاوەڵناو. پلچ؛ فلچ؛ پلیخاو ⚑ لِە

تلیرنای / t(i)lîrnay/: ☜ **تلاندن**

تلیریای / t(i)lîryay/: ☜ **تلان**

تلیڕێڤیک / t(i)lîřêvîk/: ناو. جۆرێ ترێ ⚑ نوعی انگور

تلیس / t(i)lîs/: ئاوەڵناو. تلیس: ١. خووساو ٢. تلەقاو؛ تلەقیاو ⚑ ١. خیس ٢. لهیدە

تلیسان / t(i)lîsan/: چاوگ. تێنەپەڕ. //تلیسای؛ دەتلیسێی؛ بتلیسێ// ١. خووسان ٢. تلەقان ⚑ ١. خیسیدن ٢. لهیدن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: تلیساو/ چاوگی نەرێنی: نەتلیسان

تلیساندن / t(i)lîsandin/: چاوگ. تێپەڕ. //تلیساندت؛ دەتلیسێنی؛ بتلیسێنە// تلیساندنەوە: ١. تەواو تەڕ کردن ٢. تلەقاندن؛ تلەقاندنەوە ⚑ ١. خیسانیدن ٢. لە کردن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەتلیساندن

تلیساندنەوە / t(i)lîsand(i)newe/: چاوگ. ١. ☜ **تلیساندن** ٢. بە تەڕ کردنی زۆر لە کار خستن ⚑ ١. ☜ **تلیساندن** ٢. خیساندن و بیخاصیت کردن

تلیسانەوە / t(i)lîsanewe/: چاوگ. تلیسانەوە: ١.

له تەڕییان له کەلک کەوتن ٢. نەرم بوونی کلۆقەن و گڵ و ... له ئاودا ☰ ١. به دلیل خیس بودن ضایع شدن ٢. خیسیدن

تلیساو / t(i)lîsaw/: ئاوەڵناو. تلیساو: ١. به تەواوی تەڕبوو ٢. تلەقاو؛ تلەقیاو ☰ ١. خیسیده ٢. لهیده

تلیسک١ / t(i)lîsk/: ☜ **تیسک-٣**

تلیسک٢: ئاوەڵناو. تەڕ؛ خووساو؛ ئاونیش ‹باران تەڕ و تلیسکی کردووە› ☰ خیس

تلیفسق / t(i)lîfisq/: ناو. پتە؛ چەقەنە؛ پڵ ☰ بشکن

تلیقاندن / t(i)lîqandin/: ☜ **تلەقاندن**

تلیقاندنەوە / t(i)lîqand(i)newe/: چاوگ. فلیقاندنەوە؛ تلەقاندنەوە ☰ له کردن

تلیقانەوە / t(i)lîqanewe/: چاوگ. فلیقانەوە؛ تلەقانەوە ☰ له شدن

تلیقیاگ / t(i)lîqyag/: ☜ **تلەقاو**

تلیقیان / t(i)lîqyan/: ☜ **تلەقان**

تلیلی / t(i)lîlî/: ناو. *[بلار]* تلی‌لی‌لی؛ تلی‌لی‌لیل؛ حەلەلا؛ هەلهەلە؛ دەنگی شادی بە هۆی گەڕاندنی زمان له ناو دەمدا ☰ دلی ـ دلی؛ هلهله

⊡ **تلیلی کردن**: دەنگی شادی دەربڕین بە چەرخاندنی زمان له ناو دەمدا ☰ هلهله کردن

تلیلیلان / t(i)lîlîlan/: ناو. هەرا و هوریا و شایی و خۆشی ‹پشیلە دیاری نەبێ، مشکان تلیلیلانیانە «مەسەل»› ☰ سروصدا و شادی زیاد

تلی‌لی‌لی / t(i)lîlîlî/: ☜ **تلیلی**

تلی‌لی‌لیل / t(i)lîlîlîl/: ☜ **تلیلی**

تلینەوە / t(i)lînewe/: ☜ **تلانەوە**

تلیەی / tilyey/: ☜ **تلانەوە**

تلێر / t(i)lêr/: ☜ **تلار-١**

تلێران / t(i)lêran/: چاوگ. تلان بەرەوخوار؛ گلار بوونەوە ☰ غلتیدن

تلێقاندنەوە / t(i)lêqand(i)newe/: چاوگ. فلێقاندنەوە ☰ له کردن

تلێقانەوە / t(i)lêqanewe/: چاوگ. فلێقانەوە ☰ له شدن

تلێقیاگ / t(i)lêqyag/: ☜ **تلەقاو**

تلێقیان / t(i)lêqyan/: ☜ **تلەقان**

تلێقیانەوە / t(i)lêqyanewe/: چاوگ. فلێقانەوە ☰ له شدن

• **تلێن** / -t(i)lên/: پاشوەشە. هۆی تلاندن ‹بانتلێن› ☰ غلتان

تڵ١ / tił/: ناو. ١. چڵ؛ قڵ؛ لقی گیا ٢. پشکەڵی کار و بەرخ ٣. تولەقەندی؛ تولەقەنی ‹تڵ بێ و کول بێ و ناوی قەنێ بێ! «مەسەل»› ٤. زگ؛ زک؛ سک ٥. چڵ؛ ئێش ☰ ١. ساقه ٢. پشکل برّه و بُزغاله ٣. تولەی شکاری ۴. شکم ۵. درد

تڵ٢: ئاوەڵناو. ١. تاکی بێوێنە ٢. هەڵبژاردە ☰ ١. بی‌مانند ٢. برگزیده

تڵا / t(i)ła/: ☜ **تەڵا**

تڵاش / t(i)łaş/: ☜ **تۆڵاش**

تڵاشە / t(i)łaşe/: ☜ **تۆڵاش**

تڵپ١ / tiłp/: ناو. تولپ: ١. ڕەشایی خەڵک له دوورەوە ٢. تلفارە؛ تلتەی ڕۆنلێگیراو ٣. کاری سینگ کوتان له شیوەندا ☰ ١. شبح مردم از دور ٢. کُنجاله ٣. سینه‌زنی

تڵپ٢: دەنگ. تولپ؛ دەنگی داکەوتنی شتی پان و نەرم ☰ صدای افتادن شیئ نرم

تڵپات / tiłpat/: ناو. ١. ☜ **تلفار** ٢. شتی بێبایەخ ☰ ١. ☜ **تلفار** ٢. چیز بی‌ارزش

⊡ **تڵپاتی تەڕ**: کەمترین و بێبایەخترین شت ‹بەستەزمان تڵپاتی تەڕیش شک نابا› ☰ نازلترین چیز

تڵپاس / tiłpas/: ☜ **تلفار**

تڵپە١ / tiłpe/: ☜ **تلتە**

تڵپە٢: دەنگەناو. دەنگی کەوتنی شتی زل و نەرم

☰ صدای افتادن جسم سنگین و نرم

تلّته / tiłte/: ناو. تلف؛ تلّـپه؛ پلـته؛ تلّـفه؛ ملّـت؛ ملته؛ خەوش و ماکی ناتێکەڵ لە تراوێکدا کە لـە بنیـدا نیشـتووە ‹ئـەو تلّـتە کـە پـیری مـەیفرۆش دەیرێژێ/ تۆزێکی بە زێـڕ و گـەنجی قـاڕوون نـادەم «هەژار، *چوارینەکانی خەییام*»› ☰ دُردی

تلّتەگیر / tiłtegîr/: نـاو. چاپالـێو؛ چـایپـارزن ☰ چایصاف‌کن

تلّخ / tiłx/: نـاو. ١. ڕەشـی ئامـاڵزەرد ٢. تاڵـی ئاماڵشیرن ٣. لۆدە؛ کۆگا ☰ ١. سیاه مایل بـه زرد ٢. تلخ مایل به شیرین ٣. تودەی انباشته

تلّـژین / tiłjîn/: ئاوەڵـناو. بـژاردە؛ هەڵـبژاردە؛ نەقاندنی ☰ گُزیده؛ مُنتخب

تلّف / tiłf/: ☜ **تلّفار**

تلّفار / tiłfar/: نـاو. تلّـفارە؛ تلّـفە؛ تلّـف؛ تلّـپات؛ تلّپاس؛ ترپاس؛ سەرپاتە؛ سلّپات؛ سرپات؛ بەشـی پاشماوەی ماکێک کە شیرە، ڕۆن یـان ئاوەکـەی گیراوە ☰ تُفاله

تلّفارک / tiłfarik/: ناو. تفارۆک؛ منداڵ ☰ کودک

تلّفارە / tiłfare/: ☜ **تلّفار**

تلّفە / tiłfe/: ☜ **تلّفار**

تلّقە / tiłqe/: دەنگەناو. شلّقە؛ دەنگی مەشـکە لـە کاتی ژەندندا یا هەر دەنگێکی وا ☰ صدای مشک و شبیه آن

تلّقەتلّق / tiłqetiłq/: دەنگەناو. شلّقەشلّـقی زۆر ☰ صدای به هم خوردن مایعات

تلّماسک / tiłmasik/: ☜ **تیسك۔٣**

تلّنجک / t(i)łincik/: ناو. تەپکە؛ داوێکە بۆ گـرتنی مەل ☰ نوعی دام پرندگان

تلّنگن / t(i)łingin/: ئاوەڵـناو. تەمـەڵ؛ تەمبـەڵ ☰ تنبل

تلّۆ / t(i)ło/: نـاو. تووله؛ قەندی؛ توله؛ تله ☰ سگ کوچک شکاری

تلّۆزیانەوە / t(i)łozyanewe/: چاوگ. کزیانەوە ☰ سوزن ـ سوزن شدن پوست

تلّو / t(i)łû/: ☜ **لەتر**

تلّوتەک / t(i)łûtek/: ناو. هێشوو؛ هۆشە ☰ خوشه

تلّـە / t(i)łe/: نـاو. ١. سـووتانەوەی بـرین ٢. بلّێسەی ئاگر ٣. تولە؛ سەگی چکۆلـەی ڕاو ☰ ١. سوزش زخم ٢. لهیب آتش ٣. تولەی شکاری

تلّەتلّ / t(i)łetił/: ناو. ١. گڕپە و بلّێسەی تونـدی ئاگر ٢. کوڵ و سۆزی بـرین ☰ ١. لهیـب آتـش ٢. سوزش زخم

تلّەتلّـە / t(i)łet(i)łe/: نـاو. سـووتانەوەی پەیتا۔پەیتای برین ☰ سوزش پیاپی زخم

تلّیت / t(i)łît/: ناو. ترێت؛ تێکوشیو؛ نانی ولـیو لـە چێشتا ☰ ترید

تلّیزم / t(i)łîzm/: ☜ **تەلّەزم**

تلّیس / t(i)łîs/: ☜ **تلیس**

تلّیسـان / t(i)łîsan/: چاوگ. تـەواو تـەڕ بـوون ☰ کاملاً خیس شدن

تلّیسانەوە / t(i)łîsanewe/: ☜ **تلیسانەوە**

تلّیساو / t(i)łîsaw/: ☜ **تلیساو**

تلّیسنای / t(i)łîsnay/: چاوگ. پلّیشان ☰ له کردن

تلّیسیای / t(i)łîsyay/: چاوگ. پلّیشان ☰ له شدن

تلّیش / t(i)łîş/: نـاو. ١. تـۆلاش؛ تلّـیزم؛ پارچـەی ناسـک لـە دار ‹تلّیشـی لـەو دارەم بـۆ بێنـە!› ٢. قەڵـش؛ درز؛ مەودایێـەکی کـەم کـە بـە هـۆی لێـکبـڕانی دوو بەشـی شـتێک یـان دوو شـتی پێکەوەلکاو لـە نێویانـدا پێـک دێ ☰ ١. قطعـەی نازک از درخت ٢. شکاف؛ درز

⊡ **تلّیش بـردن:** قەڵشین ‹دار تلّیشی برد› ☰ تـرک خوردن

تلّیش لێ بوونەوە: پارچەیەکی ناسک لـە شـتێ بوونەوە ‹دارەکە تلّیشی لێ بۆتـەوە› ☰ تراشـەی نازک از چیزی جدا شدن

تلیشان / t(i)łîşan/: چاوگ. تێنەپەڕ. //تلیشای؛ دەتلیشێی؛ بتلیشە// تلیشیان: ۱. دڕان؛ دڕیان ۲. قەڵشان؛ قەلەشان؛ قەڵشیان؛ درز هەڵگرتن؛ درز تێ کەوتن؛ قەڵش بردن 🇮🇷 ۱. پارە شدن ۲. شکافتن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: تلیشاو/ چاوگی نەرێنی: نەتلیشان

تلیشاندن / t(i)łîşandin/: چاوگ. تێپەڕ. //تلیشاندت؛ دەتلیشێنی؛ بتلیشێنە// تلیشانن؛ دڕاندن؛ درز پێ دان 🇮🇷 شکافتن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەتلیشاندن

تلیشانن / t(i)łîşanin/: ☜ **تلیشاندن**

تلیشاو / t(i)łîşaw/: ئاوەڵناو. دادڕاو؛ قەڵشاو؛ قەڵشیو؛ قەڵشیاگ؛ قەرشاو؛ قلیشاو؛ کەلاشتی؛ تلیشیاگ؛ تلیشیا 🇮🇷 شکافتەشدە؛ پارەشدە

تلیش ـ تلیش / t(i)łîş t(i)łîş/: ئاوەڵناو. دادڕاو ‹کراسەکەم تلیش ـ تلیش بوو› 🇮🇷 چاک ـ چاک

تلیشنای / t(i)łîşnay/: چاوگ. قلیشاندن؛ تلیشاندن 🇮🇷 شکافتن

تلیشە / t(i)łîşe/: ناو. لەلە؛ شەقار؛ چاڵی باریک و درێژ لە ڕووپەڕی شتێکدا 🇮🇷 شیار

تلیشەبەرد / t(i)łîşeberd/: ناو. تۆلاشەبەرد؛ پارچەی ناسکی لە بەرد پەڕیو 🇮🇷 پلمە سنگ

تلیشیاگ / t(i)łîşyag/: ☜ **قەڵشاو**

تلیشیاگی / t(i)łîşyagî/: ☜ **قەڵشاوی**

تلیشیان / t(i)łîşyan/: ☜ **تلیشان**

تلیشیای / t(i)łîşyay/: چاوگ. تلیشان؛ قلیشان 🇮🇷 شکافتەشدە

تلین / t(i)łîn/: چاوگ. ۱. هێلان؛ هێشتن ۲. خەڵتان؛ ئالوودە بوون 🇮🇷 ۱. گذاشتن؛ اجازە دادن ۲. آغشتن

تلینگ / t(i)łîng/: ناو. نافەک؛ نێفەک 🇮🇷 خشتک (شلوار)

تم۱ / tim/: ئاوەڵناو. خوار و داهاتوو 🇮🇷 خمیدە

تم۲: ئاوەڵکار. گش؛ هەموو؛ هەمی؛ تێکڕا 🇮🇷 همگی؛ تمامی

تما / t(i)ma/: ئاوەڵناو. چاونەزێر؛ تەماحکار 🇮🇷 آزمند

تماشا / t(i)maşa/: ☜ **تەماشا**

تماشاچی / t(i)maşaçî/: ☜ **تەماشاچی**

تماشاخانە / t(i)maşaxane/: ☜ **تەماشاخانە**

تماشاکەر / t(i)maşaker/: ئاوەڵناو. نهێرتۆخ؛ چاولێکەر 🇮🇷 بینندە

تماق / t(i)maq/: ناو. ئاوخۆرە؛ زەرک؛ شەربە؛ دەفری ئاو خواردنەوە 🇮🇷 کاسەی آبخوری

تمام / t(i)mam/: ئاوەڵکار. تەواو؛ تواو؛ گش؛ گشت؛ گرد 🇮🇷 تمام

تمامتژە / t(i)mamt(i)je/: ئاوەڵناو. دارماڵ؛ پڕاوپڕ 🇮🇷 مالامال؛ لبالب

تمان / t(i)man/: چاوگ. تێنەپەڕ. //تمای؛ دەتمێی؛ بتمێ// چەمان؛ داهاتن 🇮🇷 خمیدن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: تماو/ چاوگی نەرێنی: نەتمان

تماندن / t(i)mandin/: چاوگ. تێپەڕ. //تماندت؛ دەتمێنی؛ بتمێنە// چەماندن؛ داهێنان؛ خوارەوە کردن 🇮🇷 خم کردن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەتماندن

تماو۱ / t(i)maw/: ناو. پەسیو؛ هەلامەت 🇮🇷 زُکام

تماو۲: ئاوەڵناو. داهاتوو؛ خوارەوەبوو 🇮🇷 خمیدە

تماوی / t(i)mawî/: ئاوەڵناو. پەسیوگرتی؛ هەلامەتدار 🇮🇷 زُکامی؛ مبتلا بە زُکام

تمتم / timtim/: ناو. ۱. ☜ **تمتمان** ۲. ☜ **توتم**

تمتمان / timt(i)man/: ناو. تاوێر؛ تمتم؛ بەردەلان؛ بەردانی؛ ڕێخەلان؛ ڕێخناخ؛ زاخان؛ زەوینی داپۆشراو لە بەردی گەورە و بچووک 🇮🇷 زمین سنگلاخ

تمتمە / timt(i)me/: ناو. نووکە مەزرەقی لە ئاسن 🇮🇷 نُک آهنی گردنا

تم‌تمەن / timt(i)men/: ناو. بەردەڵان؛ ڕێخەڵان؛ ڕێخناخ ☰ سنگلاخ

تمتیل / timtîl/: ناو. ١. ☜ **تەمتیل** ٢. نەزیلە؛ نەزیرە؛ کورتەچیرۆک ☰ ١. ☜ **تەمتیل** ٢. قصە؛ داستان کوتاه

تمتێل / timtêl/: ☜ **تەمتیل**

تمق / timiq/: ☜ **لەتر**

تممی / timmî/: ئاوەڵناو. هەمیشەیی؛ بێبڕانەوە ☰ همیشگی

تموتم / tim û tim/: ئاوەڵکار. ١. ڕێک؛ ڕاست؛ بێزیادوکەم ٢. هەمیشە؛ دایم‌ودەرهەم ☰ ١. درست؛ بی‌کم و زیاد ٢. همیشه

تمەرز / t(i)merz/: ئاوەڵکار. گوایە؛ چما؛ وەکشتێ ☰ گویا

تمەز / t(i)mez/: ئامراز. *[سەرزارەکی]* تومەز؛ تۆمەرز؛ تۆمەزا؛ تۆمەز؛ تەمەز؛ تۆمەڵێ؛ تمەس؛ تومەس؛ تۆمەس؛ تۆمەزەن؛ خویایە ‹تمەز خەڵکی دێ لە سەر فرمانن/ خەریکی کێشە و شەن و خەرمانن «گۆران»› ☰ تو نگو

تمەس / t(i)mes/: ☜ **تمەز**

تمەن / t(i)men/: ناو. یەکەی نافەرمی پارەی ئێران بەرانبەر بە ١٠ ڕیاڵ ☰ تومان

تمیسک / t(i)mîsk/: ☜ **تامیسك**

تن¹ / tin/: ناو. *[شوورەیی]* قنگ؛ قوون ‹گەر لە ناموست ئەترسی های وە تەنگی تنتەوە!/ وەختێ بۆ تەکیە ئەچی دەس بگرە پشتی قنتەوە «شێخ ڕەزا»› ☰ کوُن

تن²: ئاوەڵناو. تون؛ توند ☰ مُحکم

تن³: ئاوەڵکار. تون؛ توند: ١. بەتوندی؛ بەسەختی؛ جزم ‹تن پێوەی دە!› ٢. خێرا؛ کرژ ‹تن دەرچۆ!› ☰ ١. مُحکم؛ سِفت ٢. تُند؛ سریع

. تن⁴: جێناو. جێناوی لکاوی کارا بۆ سێهەم کەسی تاک ‹دخۆتن؛ دچیتن؛ ناباتن› ☰ ضمیر متصل فاعلی سوم شخص مفرد

تناب / t(i)nab/: ناو. ترس؛ سام ☰ ترس

تنار / t(i)nar/: ناو. گاڵتە؛ تیز؛ هەلک ☰ مسخره

تناز / t(i)naz/: ناو. ١. کاری بە ناز و غەمزەوە خۆ شاندان ٢. *[کینایە]* گاڵتە؛ تیز ☰ ١. ناز؛ عشوه ٢. مسخره

تنتیک / tintîk/: ئاوەڵناو. بەدئەسڵ؛ بەدنیژاد ☰ بداصل

تنران / tinran/: ☜ **تەنران**

تنراو / tinraw/: ئاوەڵناو. کر؛ تەندراو؛ تەناو ☰ بافته

تنک / tink/: ئاوەڵناو. ناسک؛ نازک؛ تەنک ☰ نرم و لطیف

تنگز / tingiz/: ☜ **تەنگز**

تنگژ / tingij/: ئاوەڵناو. ئانگژا؛ تووڕە ☰ عصبانی

تنگس / tingis/: ناو. دڕکەدەوەنێکە بۆ پەرژین، بەرێکی وەک بادام دەگرێ ‹تنگسە هەژارەی پا لە موغار بەند!/ کێ تۆی بۆ پەرژین لە ڕیشە هەڵکەند؟ «فولکلۆر»› ☰ بوته‌ای خاردار از آن پرچین سازند

تنگنایەوە / tingnayewe/: چاوگ. پشکووتاندن ☰ شکوفا کردن

تنگیایەوە / tingyayewe/: چاوگ. پشکووتن ☰ شکُفتن

تنگیله / tingîle/: ☜ **تنگێڵه**

تنگێلله / tingêlle/: ☜ **تنگێڵه**

تنگێڵه / tingêłe/: ناو. تنگیلە؛ تنگێللە: ١. مەشکەی پڕاوپڕ لە ئاو ٢. */کینایە/* زۆرخۆری زگ‌هەستاو ☰ ١. مشک لبریز از آب ٢. پرخور شکم برآمده

تنۆک¹ / tinok/: ناو. توونەک؛ تنۆکە؛ دڵۆپ؛ دڵۆپە؛ دروپ؛ دڕۆپ؛ دڕۆپە؛ زنگڵ؛ تیف؛ قەترە؛ ئەوندە لە تراوێ کە بە شێوەی خڕ و گرۆڤەر دادەکەوێ ☰ قطره

تنۆک²: پێرۆ. ← **تاریك‌وتنۆك**

تنۆک ـ تنۆک / t(i)nok t(i)nok/: ناوەڵکار. تکە ـ تکە ☰ قطره ـ قطره

تنۆکە / tinoke/: ناو. ١. دڵۆپ؛ تنۆک ٢. دەرپێی تەنگ و کورت؛ دەرپێی لە قنگ‌هاڵاو ☰ ١. قطره ٢. تُنبان تنگ و کوتاه

تنوک / tinûk/: پێرۆ. ← **تاریك‌وتنوك**

تنیس / t(i)nîs/: ناو. گەمەی دوو یان چوارکەسی بە ڕاکێتی بڵیند و تۆپی ماوتییەوە لە سەر زەوینێکی گەورە، بە تۆڕێک لە ناوەڕاستیدا ☰ تنیس

توا / t(i)wa/: ناو. پارچەی ناسک لە گۆشت یا لە چەرم و شتی وا ☰ شرحه

◘ **توا کردن**: کردنە پارچە ـ پارچەی ناسک؛ قاژـ قاژ کردنەوە، بەتایبەت شتی وەک گۆشت ☰ لایە ـ لایە کردن

توا ـ توا / t(i)wa t(i)wa/: ناوەڵناو. تۆ ـ تۆ؛ توێ ـ توێ؛ شەقار ـ شەقار؛ خار ـ خار؛ پارچە ـ پارچە؛ لەت ـ لەت؛ جیا ـ جیا؛ پەل ـ پەل؛ لەتە ـ لەتە؛ هەڵوپەل ‹گۆشتی توا ـ توا› ☰ لایە ـ لایە

توار / t(i)war/: پێرۆ. ← **تەیروتوار**

تواستن / t(i)wastin/: ☜ **تواسن**

تواسن / t(i)wasin/: چاوگ. تواستن؛ ویستن؛ خواستن ☰ خواستن

تواشا / t(i)waşa/: ☜ **تەماشا**

تواشاچی / t(i)waşaçî/: ☜ **تەماشاچی**

تواشاخانە / t(i)waşaxane/: ☜ **تەماشاخانە**

تواف / t(i)waf/: ناو. کاری بە دەوری شتێکی پیرۆزدا گەڕان. هەروەها: **تواف کردن** ☰ طواف

توال / t(i)wal/: پێرۆ. ← **تەیروتوال**

توالێت / t(i)walêt/: ناو. ١. گۆدلە؛ قژی سەر توێڵ؛ کاکۆڵی سەر هەنیە ٢. ئاودەست؛ کناراو ٣. کاسەی ئاودەست ☰ ١. کاکُل روی پیشانی ٢. مُستراح ٣. کاسەی مُستراح

تواڵ / t(i)wał/: پێرۆ. ← **تەیروتواڵ**

توان١ / t(i)wan/: چاوگ. ویستن؛ خواستن ‹توای بزانی؟ سەگ وە حاڵم نەو/ ئاسایش نەیرم، نە ڕووژ و نە شەو «شامی»› ☰ خواستن

توان٢: ناو. هێز؛ تاقەت؛ تابشت ☰ تاب و توان

توانا١ / t(i)wana/: ناو. توان؛ هێز؛ وزە؛ قەوەت ‹مرخی خۆم لێ خۆش کرد و بڕیارم دا کە لە سەر بۆریای خۆزیا و بریا لاچم و بەرانبەر بە وزە و توانای خۆم، دەگژ ئەو کارە دژوارە ڕاچم. «هەژار، *شەرەفنامە*»› ☰ توان

توانا٢: ناوەڵناو. ١. بەهێز؛ بەوزە؛ بەتاقەت ٢. لێهاتوو؛ کارامە و ڕاهاتوو ☰ ١. توانا ٢. ماهر

توانایی / t(i)wanayî/: ناو. برە؛ هێز؛ کەلێژ؛ تابشت؛ شێناهی؛ زۆخ؛ هازی؛ هاز؛ هەرەنگ؛ بڕش؛ دانستەی کەس یان شتێک کە کردنی کار یان وەرگرتنی دۆخێکی بۆ هەموار دەکا ‹توانایی بەڕێوە بردنی ئەم کارە› ☰ توانایی

توانج / t(i)wanc/: ناو. تەوانج: ١. لۆمە؛ سەرکۆنە ‹چەن تیری تانەی وەتەن‌فرۆشان/ چەن توانجی سارد بێگانە و خوێشان ... «قانع»› ٢. تیز؛ تانە ‹بزانن من یا ئەو، وەکوو کەڕولاڵ/ بەرامبەر بە تانە و توانجی تاڵ ـ تاڵ ... «گۆران»› ☰ ١. سرزنش ٢. طعنه

تواندنەوە / t(i)wand(i)newe/: چاوگ. تێپەڕ. //تواندتەوە؛ دەتوێنیەوە؛ بتوێنەوە// تاڤاندن؛ تاواندن؛ تاواندنەوە؛ تاوانن؛ تاواننەوە تواننەوە؛ تیواندن؛ حەلاندن ☰ ذوب کردن

■ ناوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەتواندنەوە

توانست / t(i)wanist/: ناو. توان؛ توانشت؛ تابشت؛ تاقەت ‹تا توانستم بوو زانستم نەبوو/ کاتێ زانیم هیچ توانستم نەبوو «مەسەل»› ☰ توان

توانستن / t(i)wanistin/: چاوگ. توانین؛ لە وزەدا بوون ☰ توانستن

توانشت / t(i)wanişt/: ☜ **توانست**

توانن‌ەوه / t(i)wannewe/: ☜ **تواندنەوه**

توانـەوه / t(i)wanewe/: چـاوگ. تێـەڕ. //توایـەوە؛ دەتوێیەوە؛ بتوێوە// تاوانەوە؛ تاویانەوە؛ تاویـای: ١. بوونە تراو ‹غەیری تـەڕیی عیشـقی حـەرارەت نومـا نەما/ بەفریش لە سەرد و گەرمی خەجالـەت توایـەوە «نـالی»› ٢. *[مـەجاز]* نـەمان؛ لـە بـەین چـوون ‹دوژمنینە دڵنیا بن کورد بەمە ناتوێتـەوە/ ڕەوڕەوەی بەڵکوو بەرەو پێش مل ئەنێ و ناکشێتەوە «قانع»› ⚑ ١. ذوب شدن؛ گداختن ٢. از بین رفتن

■ ناوەڵـناوی بـەرکاری: تـواوەوە/ چـاوگی نـەرێنی: نەتوانەوە

تـوانین / t(i)wanîn/: چـاوگ. تێـەڕ. //توانیـت؛ دەتوانی؛ بتوانە// تانین؛ توانستن ⚑ توانستن

■ ناوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەتوانین

تواو / t(i)waw/: ☜ **تەواو**

تـواوە / t(i)wawe/: ناوەڵناو. قاڵ؛ تاواوە؛ تاویاگـەوە ⚑ گُداخته

توایهم / t(i)wayhim/: سارستە. بارەقەڵلا؛ ئافـەرەم ⚑ آفرین

توتـاک / tutak/: ☜ **توتەك ـ٢**

توتـالیتـاریزم / tutalîtarîzm/: نـاو. توتالیتاریسـم؛ پـاوانخوازی؛ خوازیـاری و تـەمای بـە دەسـتەوە گرتنی تەواوی هێز و دام و دەزگای دەسەڵات ⚑ تمامیّت خواهی

توتـالیتـاریسم / tutalîtarîsm/: ☜ **توتالیتاریزم**

توترواسـک / tutirwask/: نـاو. مەلێکـە بـە قـەد چێشکە ⚑ پرندەای اندازەی گنجشک

توتم / tutim/: ☜ **تووتم**

توتن / tutin/: ☜ **تووتن**

توتوک / tutuk/: ☜ **توتووك**

توتوم / tutum/: ناو. سماق؛ سماخ ⚑ سُماق

توتوک / tutûk/: نـاو. توتوک؛ شەیپوور؛ کەڕەنا ⚑ شیپور

توتەک / tutek/: ☜ **تووتەك ـ٢**

توجار / tucar/: ناوەڵکار. زۆر؛ فرە؛ فراوان ⚑ زیاد

توجاڕ / tucař/: ناو. مامڵەچی؛ تاجر؛ بازرگان ‹نابێ بە دارتاش، نابێ بە توجاڕ/ نابێ بـە ناڵـبەند، نابـێ بـە عەتتار «قانع»› ⚑ بازرگان

تـوجی / tucî/: ناو. توژی؛ دابـەش؛ کـاری دابـەش کردن؛ بەش کردنەوە ⚑ توزیع؛ پخش

توچان / tuçan/: ☜ **تۆچان**

توخ / tux/: ناو. تۆز؛ غومار ⚑ غُبار

تـوخس / tuxs/: ناوەڵـناو. ١. بـێبـەهرە؛ لـە کەڵککەوتـە ٢. چـەمووش؛ بەیـدەس؛ لاڕێ ٣. ناجسن؛ بەدجنس ⚑ ١. از کـار افتـاده ٢. چموش؛ رموک ٣. بدجنس

توخم / tuxm/: ناو. تخم: ١. توو؛ تۆو؛ تۆم ٢. نژاد؛ ڕەچەڵەک؛ بنەچەکە ⚑ ١. تُخم ٢. نژاد

توخماخ / tuxmax/: ناو. پێس؛ پێست ‹توخمـاخی سەرت هەڵدەکەنم!› ⚑ پوست

توخمەتخێڵ / tuxmet(i)xêł/: ناوەڵناو. زۆڵ؛ بیـژوو ⚑ حرامزاده

تـوخمی / tuxmî/: ناوەڵناو. ١. فەحل؛ تایبەتمەندی ئەسپ یان بـەرانێ کـە بـۆ پـەڕین ڕاگیرابـێ ٢. گـۆترە؛ بـێسـەر و بـن ⚑ ١. گُشـن ٢. تُخمـی؛ بی‌حساب

توخن / tux(i)n/: ☜ **تخوون**

توخوب / tuxub/: ☜ **تخووب**

توخون / tuxûn/: ☜ **تخوون**

توخیب / tuxîb/: ☜ **تخووب**

تودەرە / tudere/: ناو. هۆوەرە؛ زڕەچرگ ⚑ هوبره

تـور / tur/: ناوەڵـناو. تـورت؛ تـر؛ لاڵـەپەتە؛ تایبەتمەندی کەسێ کە لە قسە کردندا گت دەکا ⚑ الکن

توربە / turbe/: ☜ **توورەکە**

توربەڕێژ / turbeřêj/: ناو. تەپۆڵک و گردۆڵکەی دەسکرد ☰ تپەی مصنوعی

توربێن / turbên/: ناو. باخڵە؛ تۆمدان؛ تۆمەدانە؛ خورجی تۆودان ☰ توبرەی بزرگران

تورت / turt/: ناوەڵناو. ١. ترت؛ شەق؛ تایبەتمەندی شتێ کە زوو دەشکێ ٢. تفت؛ گیر؛ بە تامی گیر و دەم وشکەوەکەرەوە ٣. ☜ **تور** ☰ ١. تُرد ٢. گس مزە ٣. ☜ **تور**

تورتان / turtan/: ☜ **تۆرتان**

تورتەماڵ / turtemał/: ناو. خلیسک؛ شوێنی هەڵخلیسکان ☰ لیزگاه

تورتی / turtî/: ناو. ناسکی؛ نازکەی؛ نازکی ☰ تُردی

تورش / turş/: ☜ **ترش**

تورشاندن / turşandin/: ☜ **ترشاندن**

تورشاو / turşaw/: ☜ **ترشاو**

تورشکە / turşke/: ☜ **ترشۆکە**

تورشیات / turş(i)yat/: ☜ **ترشیات**

تورشیاگ / turşy(i)ag/: ☜ **ترشاو**^{٢}

تورشیان / turş(i)yan/: ☜ **ترشان**

تورشیاو / turş(i)yaw/: ☜ **ترشاو**^{٢}

تورشیکە / turşîke/: ☜ **ترشۆکە**

تورشێنەک / turşênek/: ☜ **ترشۆکە**

تورک / turk/: ☜ **ترك**

تورکی / turkî/: ☜ **ترکی**

تورمپا / tur(i)mpa/: ☜ **ترومپا**

تورمز / turmiz/: ناو. ستاپ؛ ئامێری گرتنەوەی کەرستەی چەرخدار ☰ تُرمُز

⊡ **تورمز بڕین**: ١. لە کار کەوتن و عەیبدار بوونی تورمز ٢. *[مەجاز]* دۆ و دۆشاو تێکەڵ کردن؛ لە ڕادە دەر کردن ☰ ١و٢. تُرمُز بُریدن

تورمە / turme/: ناو. ١. زیوی بێخەوش ٢. جۆرێ شاڵی بەناوبانگ ‹جل ئارام تورمە تەمام سورمەدۆز/ تاق شاڵ پەشم کشمیری گوڵدۆز «خانای قوبادی»› ☰ ١. نقرەی سرە ٢. شال تُرمە

توروش / turuş/: ناو. زات؛ ورە؛ غیرەت ☰ شهامت؛ زَهرە

تورومپا / turumpa/: ☜ **ترومپا**

توروومتە / turumte/: ☜ **ترۆمتە**

توروونتە / turunte/: ☜ **ترۆمتە**

تورە / ture/: ناو. پێوانەیەکە پێنج مەن گەنم دەگرێ ☰ پیمانەای بە ظرفیت پنج من گندم

تورەتور / turetur/: ئاوەڵکار. ١. بە توری؛ بە حاڵەتی ناتەواو و نەشیاو ‹تورەتور بە زۆر حالیمانی کرد› ٢. خوتە و بۆڵە ☰ ١. تە-پتە ٢. غرولند

تورەقە / tureqe/: ناو. چاشنی؛ چەشنی ☰ چاشنی گلولە

توری / turî/: ناو. گەی؛ دۆخی مانەوە لە قسە؛ گت لە گوتن ☰ لُکنت

توریوم / turyum/: ناو. توخمی کیمیاوی کانزایی ڕادیۆئەکتیڤ لە دەستەی ئاکتینیدەکان بەژمارەی ئەتومی ٩٠، کێشی ئەتومی ٢٣٢,٠٣ و ڕەنگی خۆڵەمێشی، کە لە ئاو و ئەلکول و تەنانەت ئەسید و بازیشدا ناتوێتەوە ☰ توریُم

تورێ / turê/: ناو. شێلاقەی شێ ڕەنگ ☰ تلیلەی بلوطی

تورێشکە / turêşke/: ☜ **ترشۆکە**

توڕ / tuř/: ناو. هەلووک؛ چێوی گچکەی هەلووکان ☰ چوب کوچک الکدولک

توڕاسک / tuřask/: ناو. گیایەکە بەرێکی وەک قۆرە دەگرێ ☰ گیاهی است

توڕڕەهات / tuřřehat/: ناو. قسەی بنشڕ و بێمانا ‹شێخ و توڕڕەی مێزەر و نەقل و نقوولی هیچ و پووچ/ من بە تووڕەی یار ئەسیرم، ئەو بە کۆڵێ توڕڕەهات! «مەحوی»› ☰ تُرّهات

توڕکە / tuřke/: ناو. زورکان؛ زەمینی بە

کەندولەند و خەت- خەت ف زمین شیار- شیار طبیعی

تورلی / turlî/: ناو. باڵدارێکی پچووکە لە چێشکە بچووکتر ف پرندەای کوچکتر از گنجشک

تورەهات / turehat/: ناو. قسەی قۆڕ؛ قسەی مفت؛ قسەی بێواتا ف حرف مُفت

توری / turî/: ناو. چەقەڵ؛ تۆرک ف شُغال

توزوولکە / tuzûlke/: ئاوەلکار. تۆزقاڵ ف اندک

توژماڵ / tujmał/: ☜ **تووشماڵ**

توژی / tujî/: ☜ **توجی**

توسلی / tuslî/: ناو. پەین؛ پەیین ف پِهِن

توشتیر / tuştîr/: ناو. توێشتیر؛ تەشتیر؛ تێشتیر؛ تیشتیر؛ چوێشتیر؛ بزنی بەرتەگە ف بُزغالەی دوسالە

توقانن / tuqanin/: ☜ **تەقاندنەوە**

توکسین / tuksîn/: ناو. ژاراو؛ ژەهراو ف زهرابە

توکمەچی / tukmeçî/: ناو. تفەنگساز؛ شیرگەر ف تفنگساز

تولح / tulĥ/: ناو. *[سەرزارەکی]* سەرەتای ڕۆژ ‹تولحی بەیان لە ماڵ دەرکەوتن› ف طلوع

تولوم / tulum/: ناو. تەپڵ ف طَبل

توڵاندنەوە / tołand(i)newe/: چاوگ. داڕزاندن؛ داڕزانن ف بسیار پختن

توڵ / tuł/: ☜ **تۆڵە ـ١**

توڵانەوە / tułanewe/: چاوگ. تێنەپەڕ. //توڵایەوە؛ دەتۆڵێیەوە؛ بتۆڵێوە// توڵینەوە؛ داتوڵان؛ داتوڵین؛ لە بەر زۆر کوڵین لە بەر یەک چوون ف در اثر پختن زیاد از هم پاشیدن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: توڵاوەوە/ چاوگی نەرێنی: نەتوڵانەوە

توڵپ / tułp/: ☜ **تلْپ**

توڵخ / tułx/: ناو. ١. ڕەشی ئاماڵ خۆڵەمێشی ٢. ڕەنگی ڕەشی ئاماڵ زەرد ف ١. فیلی ٢. سیاه مایل بە زرد

توڵخان / tułxan/: چاوگ. پوورخان؛ پڵخان ف لە شدن

توڵخاندن / tułxandin/: چاوگ. پوورخاندن؛ پڵخاندن ف لە کردن

توڵخاندنەوە / tułxand(i)newe/: چاوگ. پوورخاندنەوە ف لە کردن

توڵخانەوە / tułxanewe/: چاوگ. پوورخانەوە؛ پڵخانەوە ف لە شدن

توڵخی / tułxî/: ناو. جۆرێ ترێ ف نوعی انگور

توڵە / tułe/: ناو. ١. قەندی؛ تڵە؛ تڵۆ؛ تول؛ سەگی چکۆلەی ڕاو ‹خۆی خۆی فرۆشت و لە منیش ناگەڕێ/ لێم بۆتە توڵە و بە کون دەوەڕێ! «؟»› ٢. گرکە؛ گندۆرە؛ گرمک ف ١. سگ شکاری کوچک ٢. گرمک

توڵەپڵنگ / tułep(i)łing/: ناو. یۆز؛ هاس؛ تاژپڵنگ ف یوزپلنگ

توڵەقەندی / tułeqendî/: ناو. توڵەقەنی؛ توڵە؛ تڵە؛ تڵۆ؛ سەگی ڕاو کە بە بۆن و دیتن، شوێنی نێچیر هەڵدەگرێ ف سگ شکاری

توڵەقەنی / tułeqenî/: ☜ **توڵەقەندی**

توڵیسەوز / tułîsewz/: ☜ **تووڵەسەوز**

توڵینەوە / tułînewe/: ☜ **توڵانەوە**

توم / tum/: دەنگەناو. گرمە؛ هاڕە ف صدای بلند و مهیب

تومان / tuman/: ناو. ١. دەرپێ؛ شواڵی ژنانە ٢. تەم و مژ ٣. تمەن؛ یەکەی نافەرمی پارەی ئێران ف ١. شلوار زنانە ٢. مِه ٣. تومان

تومتم / tumtim/: ☜ **تووتم**

تومتمۆک / tumt(i)mok/: ناو. والایی بن گاشەبەرد ف فراخی زیر صخره

توممین / tummîn/: چاوگ. گرماندن؛ هاڕە کردن ف نعرە زدن

تومۆر / tumor/: ناو. توومۆر؛ لک؛ گرێ؛ لوو؛ ئوور؛ کولگرێ؛ وەرمۆک؛ کۆمایەک خانەی نائاسایی بێ‌کەڵک کە ڕوو لە زۆر بوون دەکەن و ڕاناگیرێن. جۆری خراپی دەبێتە شێرپەنجە و لە لەشدا تەشەنا دەکا ☰ تومُر

تومەز / tumez/: ☜ **تمەز**

تومەس / tumes/: ☜ **تمەز**

تومەک / tumek/: ناو. دمەک؛ دمبەک؛ دومەڵەک ☰ تُنبک

تومەڵەک / tumełek/: ناو. دمەک؛ دمبەک ☰ تنبک

تون^{1} / tun/: ئاوەڵناو. ١. توند؛ قایم ٢. توون؛ تام‌تیژ ٣. گرژ؛ ناوچاوتاڵ ٤. بە هەوری ڕەش و چڕەوە ‹ئەمڕۆ ئاسمان تونە› ☰ ١. مُحکم ٢. تُندمزه ٣. اَخمو ۴. ابری سیاه

⊡ **تون کردن**: هەوری ڕەش و چڕ هێنان (ئاسمان) ‹هەوا تونی کردووە، مەڕۆن!› ☰ ابر سیاه و بارشی گرفتن (آسمان)

تون^{2}: ئاوەڵکار. خێرا؛ بە پەلە؛ بەلەز ‹تون چوو› ☰ شتابان؛ سریع

تونج / tunc/: ناو. برنجە؛ برنج؛ زەرد؛ کانزای تێکەڵاوی مس و ڕۆح ☰ آلیاژ برنج

تونجک / tuncik/: ناو. گۆدلە؛ فۆکلە؛ توالێت؛ مووی درێژی ناوەڕاست و پێشەوەی سەر ☰ کاکُل

توند^{1} / tund/: ئاوەڵناو. تون؛ تن؛ تونگ: ١. قایم؛ پتەو ‹توندە ناکرێتەوە› ٢. چێژەتێژ ‹چێشتەکەی توند کردووە› ٣. چاپک و چالاک ‹لاوێکی توند و زیرەکە› ٤. خێرا ‹ئەسپێکی توندە!› ٥. خەست؛ مەیپو ‹دۆشاوێکی توندیان داینێ› ٦. *[مەجاز]* تووڕە ‹خۆی توند کردبوو، ئاگری ئەکردەوە!› ☰ ١. مُحکم ٢. تُند مزه ٣. چست و چالاک ۴. سریع ۵. غلیظ ۶. عصبانی

⊡ **توند بون**: ١. تون بوون؛ قایم بوون ٢. *[مەجاز]* تووڕە بوون ‹تەبعی نالی توندە ئەمڕۆ، یا بە نەشئەی نیم‌نگاه/ مەستی ڕەحراح و مەی و ڕاچ و قەراخ و قەرقەفە؟! «نالی»› ٣. پڕبەفر و باران و سەرما و سۆڵە بوونی کەش ☰ ١. مُحکم شدن ٢. عصبانی شدن ٣. سرد و بارانی شدن هوا

توند بونەوە: سفت یا خەست بوونەوەی شتی شل ☰ سِفت شدن

توند کران: *[مەجاز]* بە دیل گیران ‹نوێنەری شەرعی لە کونجی بەندیخانە توند کران / تاقمێکی هەرچی‌پەرچی، دوژمنی گەل دانران «قانع»› ☰ مُحکم گرفتن

توند گرتن: *[مەجاز]* باش های لێ بوون ☰ مُحکم گرفتن

توند^{2}: ئاوەڵکار. ١. قایم؛ پتەو ‹توند بیبەستە! نەکرێتەوە› ٢. تونگ؛ بە پەلە؛ بەلەز ‹توند ڕفاندی› ☰ ١. مُحکم ٢. شتابان؛ سریع

⊡ **توند چون**: ١. خێرا ڕۆیشتن ٢. زێدەڕۆیی کردن ☰ ١. سریع رفتن ٢. زیادەروی کردن

توند کردن: خەست و بە لێزمە بارین (بەفر و باران) ‹جارێ مەڕۆن! وەهای توند کردووە کەس دەرناچێ› ☰ شدت گرفتن (برف و باران)

توندڕۆ / tundřo/: ئاوەڵناو. توندڕەو؛ تونڕۆ؛ ڕادیکاڵ؛ هۆگری توندوتیژی کردن و ئەوپەڕ گرتن لە داخوازیدا ‹میدیای توندڕۆ؛ گرووپە توندڕۆکان› ☰ تُندرو؛ رادیکال

توندڕەو / tundřew/: ☜ **توندڕۆ**

توندنوس / tundnûs/: ناو. شەما؛ زوونوس ☰ تندنویس

توندوپڕ / tund û piř/: ئاوەڵناو. خەست و گران ☰ فشرده و غلیظ

توندوتۆڵ / tund û toł/: ئاوەڵناو. توندوتۆڵا: ١.

مەزبووت؛ چالاک ٢. سفت و پتەو 🇮🇷 ١. چست و چالاک ٢. مُحکم

توندوتۆلا / tund û tola/: ☜ **توندوتۆل**

توندوتیژ / tund û tîj/: ئاوەڵناو. ١. بەزاکوون ٢. تووڕە 🇮🇷 ١. سختگیر ٢. عصبانی

توندوتیژی / tund û tîjî/: ناو. ١. تووڕەیی ٢. ڕەوتی هەڵچوون وێرای ئازار دان ‹دەسەڵات بۆ خزمەتە، نە بۆ توندوتیژی› 🇮🇷 ١. عصبانیت ٢. خشونت

تونده١ / tunde/: ئاوەڵناو. بەرامبەری شلە (بۆ چێشت) ‹ساوارێکی توندە بێنە!› 🇮🇷 سفت و غیر آبکی (غذا)

تونده ـ٢: پێشوشە. تونە ـ؛ تووڕە ‹توندەمەزاج› 🇮🇷 عصبانی

توندەمەزاج / tundemezac/: ئاوەڵناو. کەسکین 🇮🇷 تُندمزاج

توندی / tundî/: ناو. تونی: ١. سفتی ٢. چالاکی؛ مەزبووتی ٣. *(مەجاز)* تووڕەیی ٤. توونی؛ گەرمی (چێژە و دووکەڵ) 🇮🇷 ١. سفتی ٢. چالاکی ٣. عصبانیت ۴. تندی و گرمی (مزه و دود)

تونڕۆ / tunřo/: ☜ **توندڕۆ**

تونک / tunk/: ناو. لووت؛ کەپۆ؛ تفنک 🇮🇷 بینی

تونکه / tunke/: ناو. توونکە؛ شۆرت 🇮🇷 شورت

تونگ / tung/: ☜ **توند**

تونگه / tunge/: ناو. سوڕاحی؛ گومگومە؛ دۆلکە 🇮🇷 تُنگ؛ پارچ

تونه ـ / -tune/: ☜ **تونده ـ**٢

تونەتەبیات / tuneteb(i)yat/: ☜ **تونەمەزاج**

تونەمەزاج / tunmezac/: ئاوەڵناو. تونەتەبیات؛ تۆسن؛ تووڕە؛ ڕووش؛ خاوەن خووی شەڕانی و نەگونجاو 🇮🇷 تندخو

تونی / tunî/: ☜ **توندی**

تونیل / tunîl/: ☜ **تونێل**

تونێل / tunêl/: ناو تونیل؛ بنکەن؛ چەپکەن؛ قمیش؛ قوموش؛ قومەش؛ قمووش؛ نەفەق؛ لەغەم؛ لەغمە؛ نەغمە؛ بوارگەی دەسکردی دە ژێر زەوی یان بە ناو کێودا 🇮🇷 تونل

توەخۆره / t(i)wexore/: ناو. خەزایی؛ ئاینەمەل 🇮🇷 سار صورتی

تومرگه / t(i)werge/: ☜ **تەرزە**

تومروه / t(i)were/: ☜ **تورەکە**

تومره / t(i)were/: ☜ **تورەکە**

تومسیا / t(i)wes(i)ya/: سارستە. خۆزگە؛ خۆزگا 🇮🇷 ای کاش

تومنی / t(i)wenî/: ☜ **تەوەن**

تویچ / tiwîç/: ئاوەڵناو. پەرژ؛ پرژ؛ وەلاو؛ پڕش‌وبلاو 🇮🇷 پراکنده

توێر / t(i)wîr/: ☜ **تور ـ**١

توێرشە / t(i)wîrşe/: ناو. ١. بەر و بوخچەی حەمام ٢. جێگەی خۆ جوان کردن و خشڵ و زێڕ ئالان 🇮🇷 ١. بُقچەی حمام ٢. آرایشگاه و محل نصب زینت‌آلات

تویز / t(i)wîz/: ناو. کووزەڵە؛ تویزەڵە؛ گیای کووز 🇮🇷 ترتیزک آبی

تویزەڵە / t(i)wîzeře/: ☜ **تویز**

تویس / t(i)wîs/: ☜ **تۆسی**

تویسو / t(i)wsû/: ☜ **تۆسی**

تویشک / t(i)wîşk/: ناو. کاژێلەی ماڵی یان کێوی سێ مانگان تا یەک‌ساڵە 🇮🇷 بُزغالەی سه ماهه تا یک ساله

تویشودان / t(i)wîşûdan/: ناو. زاددان 🇮🇷 توشەدان

تویک / t(i)wîk/: ☜ **توێکڵ**

توێ / t(i)wê/: ناو. ١. پارچەی تەنک لە گۆشت؛ لەتی ناسکی گۆشت ٢. تاقەت و تابشت ‹پیر بووم، تاو و توێم نەماوە› ٣. ئێش و ژان ٤. بەین؛ نێو ‹وەک هەناسە/ جێ ناگرێ/ لە توێی شیعرا

چەشنی تاسە «سوارە»› ٥. تـوێ‌شـیر؛ سـەرتوێ؛ تۆژگ ٦. لۆ؛ تا ‹کاتێ دێتە خوار بە توێـی کلۆنجە/ ئەچێ بۆ کانی بە لارولەنجە «فولکلۆر»› ☰ ۱. شرحه ۲. تاب و توان ۳. درد؛ الم ۴. لا؛ میان ۵. سرشیر ۶. لایه

⊡ **توێ کردن**: بە ناسک هەڵبڕینی شـتێک (وەک: گۆشت) ☰ شرحه کردن

توێتکه /t(i)wêtke/: ناو. ئۆقره؛ ئـارام؛ سـوکنا ☰ آرام و قرار

⊡ **توێتکه خواردن**: داسەکنین؛ ئۆقره گرتن ☰ آرام گرفتن

تـوێ . تـوێ^{1} /t(i)wêt(i)wê/: ئاوەڵـناو. توا‌ــ تـوا؛ لەت‌ــ لەت ‹سینەی توێ ـ توێ› ☰ شرحه ـ شرحه

تـوێ . تـوێ^{2}: دەنگ. وشـەیەکە مانگـادۆش بـۆ مانگای دەڵێ تا بۆ دۆشین ڕاوەستێ ☰ لفظی کـه گاودوش با گاو گوید

تـوێخ /t(i)wêx/: نـاو. ۱. ☜ **تـوێژاڵ** ۲. تـۆژک؛ تۆژگ؛ تـوێ؛ تـۆژی؛ پـەترۆک؛ پـەردەی هـەره ناسکی سەر شتێ وەک شـیر یـان بـرین و... ۳. پۆس؛ پێست ☰ ۱. ☜ **توێژاڵ** ۲. چرابه ۳. پوست

⊡ **توێخ بردن**: *[مەجاز]* ئازار دان و مانـدوو کـردنی زۆر ‹هێندەی هەڵسووڕاندین، توێخی بردین!› ☰ خسته کردن و دردسر دادن

تـوێخ چـوون: *[مەجاز]* زۆر هـیلاک بـوون و ئـازار دیتن ‹تا ماڵـەکەمان خـاوێن کـردەوە، توێخمـان چووا› ☰ از نا اُفتادن

توێخ هەڵدان: بـەردانی پێسـت؛ لـێ‌بوونـەوەی پێسـتی سـەرەوە ‹بنـە پـێم هـەمووی تـوێخی هەڵداوە› ☰ پوست انداختن

توێخڵ /t(i)wêxił/: ☜ **توێکڵ**

توێڕه /t(i)wêře/: ☜ **تووڕه**

توێژ^{1} /tiwêj/: ☜ **توێژاڵ**

⊡ **توێژ گرتن**: پەردەی ناسک هاتنـە سـەر شـتی وەک شیر یان برین ☰ کاشه بستن

توێژ^{2}: ئاوەڵـناو. ۱. تێژ لە بڕیندا ۲. تێژ لە چێـژەدا ☰ ۱. تیز ۲. تُندمزه

تـوێژاڵ /t(i)wêjał/: ناو. توێخ؛ توێژ؛ تووژ؛ توێـک؛ توێژاڵـک؛ تـۆژاڵ؛ تـووژاڵ؛ تـووژک؛ تووشـک؛ تووشال؛ تیفشـاڵ؛ ڕووپـەڕێکی ناسـک بـە سـەر شتێکدا ☰ کاشه

توێژاڵک /t(i)wêjałk/: ☜ **توێژاڵ**

توێژه /t(i)wêje/: ناو. لۆخ؛ توێ ☰ لایه

توێژەمار /t(i)wêjemar/: ناو. قەرتیش؛ کارژ؛ کڕاژ ☰ پوست پوسیدەی مار

توێسو /t(i)wêsû/: ☜ **تۆسی**

توێسی /t(i)wêsî/: ☜ **تۆسی**

توێشتیر /t(i)wêştîr/: ☜ **توشتیر**

توێشک /t(i)wêşik/: نـاو. تـۆژی؛ تـۆزگ؛ تـوێ؛ سەرتوێ ☰ سرشیر

توێشو /t(i)wêşû/: ☜ **تۆشه**

⊡ **توێشو کردن**: ئامادە کردنی توێشوو بـۆ سـەفەر ☰ توشه فراهم کردن

توێشوبەره /t(i)wêşûbere/: ☜ **تۆشەبەره**

توێشودان /t(i)wêşûdan/: ☜ **تۆشەبەره**

توێشه /t(i)wşe/: ☜ **تۆشه**

توێشەبەره /t(i)wêşebere/: ☜ **تۆشەبەره**

توێک /t(i)wêk/: ☜ **توێژاڵ**

توێکاری /t(i)wêkarî/: ناو. لەشکۆڵـی؛ تەنکۆڵـی: ۱. جیا کردنەوەی شانگەلی لاشـەی گیانـەوەران بۆ لێکۆڵـینەوە و زانـینی زۆرتـر ۲. دەرهێنـان و تۆژینەوە لە سـەر ئەنـدامانی لەشـی مـردوو، بـۆ دۆزینـــەوەی هـــۆی مـــردن ☰ ۱. تشـــریح ۲. کالبدشکافی

توێکڵ /t(i)wêkił/: نـاو. تـۆکڵ؛ تێکـوڵ؛ توێلـک؛ توێکلە؛ توێخڵ؛ تێخول؛ تیخول؛ تـۆخڵ؛ تیخـل؛ تۆک؛ تویک؛ تۆشڵ؛ تۆشەل؛ تـۆفڵ؛ تفـل؛ تڤـل؛

تفە؛ تیفـڵ؛ قاپێلـک؛ قـەپێلک؛ قـەپیچک؛ قـاڵ؛ قالشت؛ قالک؛ قاپۆڕ؛ قاشـڵ؛ کێلـوودە؛ کەواخـە؛ کـەوەژ ‹نـە کاکڵـی دەسـت کـەوت و نـە توێکڵـی «مەسەل»› ■ قشر؛ پوستە

توێکڵدار / t(i)wêkiłdar/: ئاوەڵـناو. بـە تێکـوڵ ■ پوستەدار

توێکڵە / t(i)wêkłe/: ☜ **توێکڵ**

توێڵک / t(i)wêłk/: نـاو. ١. ☜ **توێکڵ** ٢. زڕەتـوو ■ ١. ☜ **توێکڵ** ٢. از انواع درخت توت

توێڵ / t(i)wêł/: نـاو. هەنیـە؛ ئـەنی؛ ناوچـاوان ■ پیشانی؛ جبین

توێڵاش / t(i)wêłaş/: ☜ **تۆڵاش**

توێڵبەنـد / t(i)wêłbend/: نــاو. هـــەنیپـــێچ؛ ئەنیبەند؛ تەوێڵپێچ؛ سەربەن؛ پارچەقوماشێ کە بە ناو چاواندا دێت ■ هِدبند

توێڵ پێچ / t(i)wêłpêç/: ناو. خەمری؛ ئەنیبەند ■ پیشانیبند

ـ **تـوێن** / t(i)wên-/: پاشەوشـە. خــاوەن هێــزی تواندنەوە ‹بەردتوێن› ■ ذوب‌کننده

. **توێنەوە** / t(i)wênewe-/: پاشەوشـە. ئەوەی کاری تواندنەوەیە ‹مس‌توێنەوە› ■ ذوب‌کننده

تـۆ[١] / to/: نـاو. ١. تـا؛ لا؛ قـەد ٢. سـەرتوێ؛ توێشیر؛ تۆژگ؛ تۆژی سەرتۆی شـیر؛ ٣. تـۆو؛ تـوو؛ تـۆم؛ تـوخم؛ تـۆوی سـەوزی و دەخـڵ ‹بەرەبابی ئاسۆ تۆیان بڕاوە› ٤. جـۆر؛ چەشـن ‹چ تۆ؟؛ ڤ تۆ› ■ ١. لا؛ تا ٢. سرشیر ٣. بـذر؛ تخـم ۴. طور؛ گونه

▣ **تۆ بڕینەوە:** */کنایە/* توو بڕینەوە؛ قەلاچۆ کـردن ■ نیست و نابود کردن

تۆ[٢]: جێناو. تـوو؛ تـە؛ جێنـاوی نـەلکاوی دووهـەم کەسی تاک ‹هـەر بـە تـەنیا خۆشەویسـتیی شـک ئەبەم، ست فاتمە!/ سەروەتم ناوێ، بزەی تۆ ئەوپەڕی ئاواتمە «ئەحمەد هەردی »› ■ تـو؛ ضـمیر منفصـل دوم شخص مفرد

تـۆبرە / tobre/: ناو. ١. توورەکە؛ تیـوەرە؛ تـووری ولاغ؛ کیسـەی لەوەڕی چارەوێ ٢. توربێنـی وەک خورجی وەرزێر بۆ تۆم ■ ١. توبره؛ آخـور کیسـەای ٢. کیسەی بذر

تۆبـە / tobe/: نـاو. تاوبـە؛ تەوبـە؛ تەمـەر؛ پەتـە؛ شەکەن؛ بڕیارێ بۆ دەست کێشـانەوە لـە کـاری (زۆرتر) ناڕەوا و وەرگەڕانەوە لێـی ‹تۆبـەی گـورگ ئەوەنەیە تا مەڕ نەبینێ «مەسەل»› ■ توبە

▣ **تۆبە کردن:** دەست کێشان ‹ئەدەب وایە کە لـەم گوستاخییانەش تۆبە کـەی «مـەحوی»!/ خەیاڵـی خاوە عەنقا ناکەوێتە داوی ئەفسانە «مـەحوی»› ■ توبە کردن

تۆبـە دادان: بوونـە هـۆی دەسـت لـێ‌کێشـان ‹دەمەکـەت بێنـە و زوڵـفەکەت لادە/ لـە سـەر سینەکەت تۆبەکەم دادە «فولکلۆر»› ■ توبە دادن

تۆبەدار / tobedar/: ☜ **تۆبەکار**

تۆبەرە / tobere/: ☜ **توورەکە**

تۆبـەکار / tobekar/: ئاوەڵــناو. تۆبــەدار: ١. لای شـێخێ، مورشـیدێ تۆبـە کـردووی لـە گونـا و حەرامە گەڕاوەوە ٢. لەخواترس ■ ١. توبە کردە ٢. پرهیزگار

تـۆپ[١] / top/: نـاو. ١. لیسـتۆکی خـڕ بـۆ کایـە و وەرزش ٢. ئامێری ئاگرین بۆ شـەڕ کـە گوللـەی قورس دەتەقێنێ ‹تۆپ و تفەنگ و دەرمانی گۆگرد/ لە ڕوانـدزا دروسـتیان ئـەکرد «قـانع»› ٣. گوللـەی تۆپی جـەنگی ٤. کۆمـەڵ و پـڕایی ٥. گردەڵـی ئاسیاو کە پەڕەی لێ دراوە ٦. تاقە؛ قوماشـی بـە سەر یەکدا قەد کراو بە لوولە یان لە سەر تەختـە ٧. لاف و گەزاف؛ درۆی گەورە ■ ١. توپ بازی ٢. توپِ جنگی ٣. گلولەی توپِ جنگی ۴. تـودە ۵. جـای پرەی آسیاب ۶. توپِ پارچە ٧. لاف

▣ **تۆپ دان:** شکست پێ دان ■ شکست دادن

تۆپ٢: ئاوەڵناو. خڕ؛ گرۆڤەر؛ گرد ☰ گرد؛ مدوّر

تۆپان١ / topan/: چاوگ. تێنەپەڕ. //تۆپـای دەتـۆپی؛ بتۆپە// تۆپیان؛ کـەوتین؛ سـەکەت بـوون؛ مـردار بوونی حەیوانێ کە گۆشتی ناخورێ ☰ سقط شدن

■ ئاوەڵـناوی بـەرکاری: تۆپـاو/ چـاوگی نـەرێنی: نەتۆپان

تۆپان٢: ☜ **تۆپین**١

تۆپانـدن / topandin/: چـاوگ. تێـەڕ. //تۆپانـدت دەتۆپێنی؛ بتۆپێنە// تۆپانن؛ تۆپنـای: ١. سـەکەت کـردن ٢. *[مـەجاز]* تـەمێ کـردن؛ لێـدانی زۆر ‹خوێـڕی! دەم بـدەی بـە قلیانـەوە دەتتـۆپێنم› ٣. *[مەجاز]* مراندن؛ داشکاندن و بێنـرخ کـردن ‹لـەو بازاڕە زێڕت بە دەستەوە بێ دەیتۆپێنن!› ☰ ١. سقط کردن ٢. کتک‌کاری کردن؛ تنبیه کردن ٣. بـی ارزش کردن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەتۆپاندن

تۆپانقاڕ / topanqař/: ☜ **تۆپقاڕ**

تۆپانن / topanin/: ☜ **تۆپاندن**

تۆپانێ / topanê/: ☜ **تۆپین**١

تۆپای / topay/: چاوگ. تۆپـان؛ تۆپیـان ☰ سـقط شدن

تۆپتـاو / toptaw/: نـاو. ئـەو دارەی لـە گەمـەی تۆپقاڕ و شەقاندا لە تۆپی دەدەن ☰ چوب چوگـان و هاکی

تۆپتۆپێن / toptopên/: ☜ **تۆپین**١

تۆپتەقێن / topteqên/: ☜ **تۆپچی**١

تۆپچی١ / topçî/: نـاو. تـۆپتـەقێن؛ ئـەوەی تـۆپ بەرەو ئامانج دادەمـەزرێنێ و فـەرمانی تەقانـدن دەدات ☰ توپچی

تـۆپچی٢: ئاوەڵـناو. *[کنایـە]* هووشـەباز؛ درۆزل ☰ چاخان

تۆپز / topiz/: نـاو. ١. کوتەکی سەر بە بزمار یـان قیر تێهەڵسواو ٢. تۆپەوانـەی کـونی ئەسـتێر و ڕۆچن ٣. *[کنایە]* کیر ☰ ١. چماق یا چوب قیرانـدود ٢. دهان‌بند ٣. کیر

تۆپشک / topişk/: ناو. گیایەکە ☰ گیاهی است

تۆپقاڕ / topqař/: ناو. تۆپانقاڕ؛ تۆپقاڕێن؛ گەمەی تۆپێن کە بە دار لە تۆپ دەدرێ ☰ نوعی هاکی

تۆپقاڕێن / topqařên/: ☜ **تۆپقاڕ**

تۆپکەشی / topkeşî/: ناو. کاری خاوێن کردنەوەی گونجە بە داری سەر بە پەڕۆ ☰ پاک کـردن آبریـز با چوبی کە کهنە بر آن پیچیدە

تـۆپڵاخ١ / topłax/: ناو. تۆپڵاغ؛ گلمەت؛ سـندە ☰ کلوخ

تـۆپڵاخ٢: ئاوەڵناو. تۆپڵاغ؛ بە سەر یەکدا کۆمبوو؛ بە سەر یەکا هاتوو ☰ انباشتە

تۆپڵاخـە / topłaxe/: نـاو. تۆپڵاغـە: ١. کۆمـە ‹تۆپڵاخەی دووکـەڵ هیجـران دڵـبەر/ جـەم بووگـە وەک هەور نە ڕووی سـەقف سـەر «مەولـەوی»› ٢. گیایەکی پڕی سەوزە بە گەڵای باریک و درێژەوە لە نسار دەڕوێ ☰ ١. تراکم ٢. گیاهی است

⊡ **تۆپڵاخە کردن**: بە سەر یەکدا کـەوتن ‹پـەین و قوڕ بە سەر یەکا تۆپڵاخەی کردووە› ☰ انباشتن

تۆپڵاغ / topłağ/: ☜ **تۆپڵاخ**

تۆپڵاغە / topłağe/: ☜ **تۆپڵاخە**

تۆپڵەگیا / topłeg(i)ya/: ناو. شەلەمەباخی ☰ کلم صحرایی

تۆپنای / topnay/: ☜ **تۆپاندن**

تۆپۆلـۆژی / topolojî/: نـاو. ١. جێناسـی؛ شوێنناسـی؛ کـار و ڕەوتی لێکۆڵـینەوە لـە سـەر شوێنێک لە بواری پێوەندییەکانی لەگەڵ مێژوودا ٢. لقێکـی زانسـتی بیرکـاری ☰ ١. توپولـوژی ٢. شاخەای در علم ریاضی

تۆپە / tope/: ناو. جۆرێک نەخۆشی یـەکسمـان کە بە هۆی گلۆلە بوونی تیسک و موو لە زگیاندا دروست دەبێ ☰ از بیماری‌های اسب و الاغ

تۆپەسەر / topeser/: ناو. قۆخ؛ ترۆپک 🇮🇷 بالاترین نقطه

تۆپەکەلەم / topekelem/: ناو. کەلەمپێچ؛ جۆری کەلەرمی تۆپەڵ بە گەڵای چرچ و لۆچ و تورتەوە 🇮🇷 کلم‌پیچ

تۆپەڵ¹ / topeł/: ناو. ١. قوڕ یان بەفر، ئەوەندەی لە دەستێکا جێگەی ببێتەوە ‹لە باتی تاجی ئازادی/ بە تۆپەڵ قوڕ لە سەرتانە «قانع»› ٢. کاری لە سەر یەک کۆم کردنەوە ٣. باری لە سەر یەک کۆمبووی شتێ 🇮🇷 ١. مقداری گل یا برف که در یک دست جای گیرد ٢. کارِ انباشتن ٣. انباشتگی

تۆپەڵ²: ناوەڵناو. خڕ؛ گرد؛ گرۆڤەر 🇮🇷 گرد؛ مدور

⊡ **تۆپەڵ بون**: ١. لە دەوری یەکتر کۆ بوون ٢. بە سەر یەکا هاتن 🇮🇷 ١. دور هم جمع شدن ٢. روی هم انباشتن

تۆپەڵە¹ / topełe/: ناو. ئەوی گرد و تۆپئاسا بێ ‹تۆپەڵە بەفر› 🇮🇷 گلوله

تۆپەڵە²: ناوەڵناو. خڕ؛ گرۆڤەر 🇮🇷 گرد

تۆپەڵەشەڕە / topełeşeře/: ☜ **تەپەڵەشەڕێ**

تۆپەڵەشەڕێ / topełeşeřê/: ناو. تۆپەڵەشەڕە؛ شەڕەبەفر؛ شەڕەتۆپەڵ؛ کایەی تۆپەڵەبەفر بە یەکا دان 🇮🇷 برف‌بازی

تۆپەوانە / topewane/: ناو. پەڕۆی زارئاخنی کووپە و دەفر 🇮🇷 پارچەی دهانبند خُم و ...

تۆپیاگ / topyag/: ☜ **تۆپیو**

تۆپیان / top(i)yan/: ☜ **تۆپین**

تۆپیاو / topyaw/: ☜ **تۆپیو**

تۆپیپێ / topîpê/: ناو. فووتباڵ؛ گۆگاپێ؛ گۆڵێن؛ یارییەکی مەیدانییە لە نێوان دوو تیمدا، بە تۆپێکەوە، هەرکام لە سەرێکی مەیدانەوە دەروازەیان هەیە و مەبەستیان خستنی تۆپەکەیە بۆ نێو دەروازەی بەرامبەریان 🇮🇷 فوتبال

تۆپیگ / topîg/: ☜ **تۆپیو**

تۆپین / topîn/: چاوگ. تێنەپەڕ. //تۆپیت؛ دەتۆپی؛ بتۆپە// تۆپیان؛ تۆپان: ١. مردنی حەیوانی حەرامگۆشت ‹تۆپین کەر قەڵەو زەماوەن سەگە «مەسەل»› ٢. [پلار] خەوتن؛ نووستن ‹با منداڵەکان بچن تاوێ بتۆپن!› 🇮🇷 ١. سقط شدن ٢. کپەی مرگ گذاشتن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: تۆپیو/ چاوگی نەرێنی: نەتۆپین

تۆپیناوخەتێن / topînawxetên/: ناو. یارییەکی منداڵانەیە بە تۆپ دەکرێ 🇮🇷 نوعی توپ‌بازی

تۆپیو / topîw/: ئاوەڵناو. تۆپیگ؛ تۆپیاگ؛ تۆپیاو؛ مردارەوەبووی حەیوانێ کە گۆشتی ناخورێ ‹بۆنت وەک سەگی تۆپیو/ ئەڕوا ئەم دیو بۆ ئەو دیو «قانع»› 🇮🇷 سَقَط شده

تۆپێن¹ / topên/: ناو. تۆپان؛ تۆپانێ؛ تۆپێنە؛ تۆپ‌تۆپێن؛ کایە بە تۆپ 🇮🇷 توپ‌بازی

ـ تۆپێن²: پاشەوشە. ١. ئەوەی دەتۆپێنێ ‹سەگ‌تۆپێن› ٢. [مەجاز] ـ کوژ؛ لە نێو بەر ‹سەرماتۆپێن؛ نان‌تۆپێن› 🇮🇷 ١. سقط کننده ٢. از بین برنده

تۆپێنە / topêne/: ☜ **تۆپێن¹**

تۆت¹ / tot/: ناو. ١. کوند؛ کوندەبەبوو؛ بایەقوش ٢. [منداڵانە] کاری دانیشتن ‹تۆتی کردووە› 🇮🇷 ١. جُغد ٢. عمل نشستن

⊡ **تۆت کردن**: [منداڵانە] دانیشتن 🇮🇷 نشستن

تۆت²: ناو. خلۆر؛ خلێر 🇮🇷 غلت

تۆتکە / totke/: ئاوەڵناو. دەستەمۆ 🇮🇷 رام

تۆ ـ تۆ / toto/: ئاوەڵناو. تواـ توا؛ چین‌ـ چین ‹تۆ تۆ ـ تۆی دەروون بگێڵە پێشدا/ ئەر تۆ دیت تۆیێ غەیر جە تۆ تێشدا «میرزا عەبدولقادری پاوەیی»› 🇮🇷 لایه لایه

تۆتۆیی / totoyî/: ناو. جۆرێ کولێرەی توێ لە

سەر توێ، گوێز و بادام و پیوازی تێ دەکەن ⚑ نوعی گرده نان که گردو و بادام و پیاز در آن ریزند

تۆتەڵاش / totełaş/: ☜ **تۆڵاش**

تۆتیا / tot(i)ya/: ☜ **توتیا**

تۆچا / toça/: ناو. چای؛ چا؛ چایی ⚑ چای

تۆچان / toçan/: ناو. توچان؛ بەروانکە یان پێشبەندێک تۆی تێ دەکەن بۆ چاندن ⚑ پیشبندی که بذر در آن ریزند

تۆخ¹ / tox/: ناو. ١. جووقەی کڵاوی شای میران ‹دلبەرا من سەحەرێ هات ب تۆخ و بە یەدەک/ سەد یەدەک بوون د بەرێ تێک بە سنجاب و وشەک «مەلای جزیری»› ٢. پۆس؛ پێست ⚑ ١. جُقەی کلاه شاهان ٢. پوست

تۆخ²: ئاوەڵناو. ١. تێرگۆشت و قەڵەو ٢. تاریک؛ پڕڕەنگ ‹حەوت دارم ڕواند هەر حەوتی قۆخە/ کراسەکەی بەری سووریکی تۆخە «فولکلۆر»› ٣. تامی زۆر تیژ ٤. دەولەمەند؛ دارا ‹یا لە شارەزوور ئەبم بە وەرزێر/ جووتی خۆم ئەکەم پۆشتە و تۆخ و تێر «موفتی پێنجوێنی»› ⚑ ١. چاق ٢. تیره رنگ ٣. تند مزه ۴. ثروتمند

تۆخڵ / toxił/: ☜ **توێکڵ**

تۆخماخ / toxmax/: ناو. ١. گۆپاڵ؛ کوتەکی سەر زل ٢. پۆس؛ پێست (بەتایبەت هی سەر) ⚑ ١. چُماق ٢. پوست (بویژه پوست سر)

⊡ **تۆخماخی سەر کردن**: توخماخ کردن؛ پێستی سەر داماڵین ‹بزانێ تۆخماخی سەرمان دەکا› ⚑ پوست از سر کندن

تۆخماخ کردن: ☜ **توخماخی سەر کردن**

تۆخمە / toxme/: ناو. ڕەگەز؛ ڕەگەما ⚑ نژاد

تۆخوا / tox(i)wa/: نزا. لە ڕێ خودا؛ بۆ خاتری خوا ‹ئەگەر مردم لە سەر قەبرم بنووسن تۆخوا یاران/ شەهیدی عیشقی میللەت بووی کەچی نەتدی پەلاماری «قانع»› ⚑ خدا را

تۆخەری / toxerî/: ناو. جۆرێ گەمەی قاپێن ⚑ نوعی بازی با قاب

تۆدەرە / todere/: ناو. زڕەچرگ؛ زڕەچێرگ؛ زڕەمێشەسی ⚑ هوبره

تۆر / tor/: ناو. ١. شوێن پا ٢. قار؛ مت؛ بێزاری ‹سزای سیاسەت گیرودار وەسێن/ ئیستیغنای دەماخ تۆر و قار وەسێن «میرزا عەبدولقادری پاوەیی»› ⚑ ١. رد پا ٢. قهر

⊡ **تۆر کردن**: تۆران؛ قار کردن ‹بۆچ تۆری کرد بۆ تۆرا/ ئەو گولە لە سەر چی تۆرا «فولکلۆر»› ⚑ قهر کردن

تۆراخ / torax/: ناو. تۆراغ؛ تۆراق: ١. دۆسۆڵ؛ دۆسوێر؛ دۆی گەرمادیتووی خوێ تێ کراوی ئاو چنراوی خەستەوە بوو ٢. ماستی لە کیسەکراوی خەستەوەبوو ⚑ ١. دوغ آب گرفته و نمک زده‌ی غلیظ ٢. ماست کیسه

تۆراخدان / toraxdan/: ناو. تۆراغدان: ١. پێسە؛ دەفری تۆراغ ٢. *[کینایە]* زگی زل ⚑ ١. کیسه‌ی ماست ٢. شکمِ گنده

تۆراغ / torağ/: ☜ **تۆراخ**

تۆراغدان / torağdan/: ☜ **تۆراخدان**

تۆراق / toraq/: ☜ **تۆراخ**

تۆراک / torak/: ناو. جۆرێ پەنیر ⚑ نوعی پنیر

تۆران / toran/: چاوگ. تێنەپەڕ. //تۆرای؛ دەتۆرێی؛ بتۆرە// تۆریان؛ تۆرین؛ تۆریای؛ زیز بوون؛ زویر بوون؛ دڵگران بوونی وا کە ببێتە هۆی لێکپچڕان و نێوان تێکچوونی دوو یان چەند لایەن ‹لەو ڕۆژەوە ڕۆیشتووە تۆراوە دڵی من/ هەر چەند ئەگەڕێم بێ سەر و شوێن ماوە دڵی من «بێخود»› ⚑ قهر کردن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: تۆراو/ چاوگی نەرێنی: نەتۆران

تۆراندن / torandin/: چاوگ. تێپەڕ. //تۆراندت؛

دەتۆرێنی؛ بتۆرێنه// تـۆرانن؛ تۆرنـای؛ زیـز/ زویـر کردن ☰ رنجاندن؛ آزُردن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەتۆراندن

تۆرانن / toranin/: ☜ **تۆراندن**

تـۆراو / toraw/: ئاوەڵـناو. تۆریـاگ؛ ڕەنجـاو؛ زیـز؛ زویر ☰ آزُرده؛ قهرکرده

تۆربه / torbe/: ☜ **توورەکه**

تۆرتـان / tortan/: نـاو. تورتـان؛ تۆرتـۆ؛ تۆرتـۆر؛ دوێرد؛ مقەست؛ مقەس؛ قەیچی ☰ قیچی

تۆرتۆ / torto/: ☜ **تۆرتان**

تۆرتۆر / tortor/: ☜ **تۆرتان**

تۆرتـۆره / tortore/: ئاوەڵـناو. سەرسواڵـکەرە؛ سرسواڵکەر؛ چاو لە دەستی خەڵک ☰ گدامنش

تۆرکه / torke/: ناو. جۆرێ سـەوزیی خواردنـه ☰ نوعی سبزی خوراکی

تۆرمته / torimte/: ☜ **ترۆمته**

تۆرنای / tornay/: ☜ **تۆراندن**

تۆرنته / torinte/: ☜ **ترۆمته**

تـۆره / tore/: نـاو. ١. شـەرم؛ حـەیا ٢. هەنـەزاو؛ هەنەزاگ؛ فرزەندی هەوێ ٣. زانسـت ☰ ١. آزرم ٢. فرزند هَوو ٣. دانش

تۆرەڤان / torevan/: ئاوەڵناو. زانا ☰ دانشمند

تۆرەمـه / toreme/: نـاو. ڕەچەڵـەک؛ بنەچەکـه؛ نەژاد ☰ نژاد

تۆرەمەناس / toremenas/: نـاو. ڕەچەڵـەکنـاس؛ پسپۆڕ لە بنەما ناسیندا ☰ نژادشناس

تۆرەمەنامـه / toremename/: نـاو. ڕەتـەوە؛ ڕەگەزنامه ☰ شجرەنامه

تۆرەمەند / toremend/: ☜ **توورەوان**

تۆرەوان / torewan/: ☜ **توورەوان**

تۆریاگ / toryag/: ☜ **تۆراو**

تۆریان / toryan/: ☜ **تۆران**

تۆریای / toryay/: ☜ **تۆران**

تۆرین / torîn/: ☜ **تۆران**

تۆرینـۆک / torînok/: ئاوەڵـناو. ١. دڵناسـک ٢. هەمیشه تووڕە ☰ ١. زودرنج ٢. عصبی

تۆڕ^{1} / tořِ/: ناو. ١. پارچەی زۆر تـەنکچنـراو کـه ئەو دیوی دیـاره ‹تـۆڕی بـووک› ٢. داوی تـۆڕی ‹تۆڕی ماسیگری› ٣. تـۆڕی؛ تـۆڕک؛ چەقـەڵ ٤. ڕەشـکه و پێشـکەی کـە دێتـە بـەر چـاو ٥. کۆمەڵێک ئێزگـە، هێڵـی ڕاگواسـتن و لقـەکانی ‹تـۆڕی کۆمەلایـەتی فەیسـبووک› ٦. کۆمەڵـێک دامـەزراوە یـان ڕاژەی سـەر بـە ناوچەیـەکی جوگرافیایی ‹تـۆڕی گواسـتنەوە› ٧. ڕێکخراوەیـێ کـە ئەنـدامانی لـە تـاقم و شـوێنی جیـاوازدا چالاکییان هەیە ‹تـۆڕی بـەرەنگار بوونـەوە لەگـەڵ توندوتیژیدا› ☰ ١. پارچەی توری ٢. تور ٣. شُغال ۴. حالت سیاهی رفتن چشم ۵تا۷. شبکه

تۆڕ^{2}: ئاوەڵناو. ١. سەرشێت؛ چـەمووش؛ بەیـدەس ٢. نامۆ؛ نەبان ‹تورکی تۆڕ تـووڕی ئـەدا بـۆ بـەرپێ/ لێـی دەگـەوزن عـەرەبی بـێ دەرپـێ «هـەژار، بـۆ *کوردستان*»› ٣. لە گریوە غار جێماو ☰ ١. رموک؛ چموش ٢. بیگانه ٣. بازنده در مسابقەی دو

تۆڕئـاوس / tořʾawis/: ئاوەڵـناو. هـەراشئـاوس؛ پاوەمانگ ☰ پابەماه

تۆڕاندن / tořandin/: چاوگ. ڕەواندنەوە؛ ڕاونان ☰ رماندن

تـۆڕک / tořik/: نـاو. ١. ☜ **تۆڵەکە ـ١** ٢. تـۆڕ؛ چەقەڵ ☰ ١. ☜ **تۆڵەکەـ١** ٢. شُغال

تـۆڕەوان / tořewan/: نـاو. ڕاوکـەری بـە تـۆڕ ☰ شکارچی با تور

تۆڕی / tořî/: ناو. تۆڕ؛ تۆڕک؛ چەقەڵ ☰ شُغال

تۆڕینه / tořîne/: ناو. تۆڕی چاو؛ شانەی هەسـتیار بە تیشک لە چاودا کە لە هەشت تـوێی لـە سـەر یەک پێکهـاتووە، حـەوتیان دەمارییـە و یـەکیان ڕەنگدانەیە ☰ شبکیەی چشم

تـۆز / toz/: نـاو. ١. غومـار؛ بابردەڵـەی زۆر وردی خاک ‹قوربانی تۆزی ڕێگەتم ئەی بادی خۆش‌مروور/ ئـەی پـەیکی شـارەزا بـە هـەموو شـاری شـارەزوور «نالی»› ٢. /کینایە/ هەندێکی زۆر کەم ☰ ١. گـرد؛ غُبار ٢. ذره

▣ **تۆز تەکاندن:** ١. تۆزی شتێ لابردن ٢. /کینایە/ کوتان و لێدان ☰ ١. غبـارروبی کـردن ٢. کتـک زدن

تۆز خواردن: /مەجاز/ ١. خۆڵ لـە سـەر نیشـتن؛ خاک لێ‌نیشتن ٢. شـتێکی (زۆرتـر بایەخـدار) بەبێ کەڵک داکەوتن ☰ ١. گرد گرفتن ٢. خاک خوردن

تۆز کردن: ١. تۆز هەستاندن؛ غومـار هەڵـکردن ٢. /کینایـە/ ئـــاژاوە نانـــەوە ٣. /کینایـــە/ زۆر بەدەســتوبـرد بـوون لـە کارێکـدا ☰ ١. غبـار برانگیختن ٢. آشوب برپـا کـردن ٣. غوغـا کـردن؛ خوش درخشیدن

تۆز لێ‌هەڵنەسان: /کینایە/ هیچ لـێ‌هەڵـنەوەرین؛ ڕژد بوون ☰ خسیس بودن

تـۆزی (**پێـــی**) **کەســێک/ شـــتێک نەشــکاندن/ نەتەقانـدن:** /کینایـە/ بـــە کەســـێک/ شـــتێک نەگەیشتن؛ زۆر لە پێشـەوە بـوونی شـت یـان کەسێک ☰ بە گرد راه چیزی/ کسی نرسیدن

تـۆزاڵ / tozał/: ناو. هەنـدێکی زۆر کـەم ☰ بسیار اندک

تـۆزاوی / tozawî/: ئاوەڵـناو. گـــەرداوی؛ تـــۆز لێ‌نیشتوو ‹لە بەر چاوم هەوا تۆزاوییە، کوردینە وریـا بن!/ بەرامبەر ناحەزی خۆتان وەکوو دیواری پۆلا بن! «سەیفولقوزات»› ☰ گردآلود

تۆزبـاران / tozbaran/: ناو. ئاخباران؛ تـەپ و تـۆز؛ تۆز و خۆڵ داگرتنی کەش ☰ بارش گرد و غُبار

تۆزتـەکێن / toztekên/: نـاو. ١. کـاری تەکانـدنی ئارامی شت بۆ لێ‌کردنەوەی تەپ‌وتـۆزی سـەری ٢. /مەجاز/ کاری لێدان بە ئارامی ٣. ئامرازی تـۆز تەکاندن، پەڕۆیەکی بە قولـە دارێکـەوە بەسـراو، تۆزی سەر کەل‌وپەلی پێ دەتەکێنن. هـەروەها: **تۆزتەکێن کـردن** ☰ ١. گردگیری ٢. کتک‌کـاری بـە آرامی ٣. گردگیر

تۆزقـاڵ / tozqał/: ناو. تۆزکاڵ؛ تۆزڵانـە؛ تۆزڵـقان؛ تۆســقاڵ؛ تۆســکاڵ؛ تۆزووڵـــکە؛ نەختووکـــە ☰ کمترین مقدار

تۆزقـاڵە / tozqałe/: ☜ **مسقاڵەزەڕە**

تۆزقـاڵەیەک / tozqałeyek/: ☜ **تۆزقاڵێ**

تۆزقـاڵێ / tozqałe/: ئاوەڵـکار. تۆزکاڵێ؛ تۆسقاڵێ؛ تۆزڵانەیەک؛ تۆزقاڵەیەک؛ تۆزقاڵێک؛ تۆزکاڵـێک؛ نەختێک ☰ اندکی

تۆزقـاڵێک / tozqałêk/: ☜ **تۆزقاڵێ**

تۆزکاڵ / tozkał/: ☜ **تۆزقاڵ**

تۆزکاڵێ / tozkałê/: ☜ **تۆزقاڵێ**

تۆزکاڵێک / tozkałêk/: ☜ **تۆزقاڵێ**

تۆزکەر / tozker/: ئاوەڵناو. گەردان ☰ غُبارانگیز

تۆزڵانە / tozłane/: ☜ **تۆزقاڵ**

تۆزڵانەیەک / tozłaneyek/: ☜ **تۆزقاڵێ**

تۆزڵقان / toziłqan/: ☜ **تۆزقاڵ**

تۆزووڵکە / tozûłke/: ☜ **تۆزقاڵ**

تۆزەڵانە / tozełane/: ☜ **تۆزەڵانینە**

تۆزەڵانینـــە / tozełanîne/: ئاوەڵـــناو. تۆزەڵانـــە؛ تۆزێکی کەم؛ نەختێک ☰ خیلی کم

تـۆزین / tozîn/: ئاوەڵـناو. تـــۆزاوی؛ خـــۆڵاوی ☰ غبارآلود

تۆزینە / tozîne/: ناو. خۆڵەکەوە؛ بوول ☰ خاکستر

تۆزێ / tozê/: ئاوەڵکار. نەختێک؛ تۆزێک؛ کەمێک ‹ئەگەر مومکین نەبوو دەنگێ لەمانە/ ئـەمن ڕازیم بـە تۆزێ ڕازیانە «ناری»› ☰ اندکی

تۆزێک / tozêk/: ☜ **تۆزێ**

تۆژاڵ / tojał/: ☜ **توێژاڵ**

تۆژانەوە / tojanewe/: چاوگ. ١. ☜ **تۆژینەوە** ٢. ☜ **توژانەوە**

تۆژک / tojik/: ☜ **توێخ ـ٢**

تۆژگ / tojig/: ناو. توێ؛ سەرتوێ؛ تۆژی ≚ سرشیر

تۆژەر / tojer/: ناو. تۆژەرەوە؛ پەیجۆر؛ کۆڵەرەوە؛ هێرەکار؛ تۆژێن؛ پەیدۆز؛ لێکۆڵەر؛ تۆژینەکار؛ پتەکەن ≚ پژوهشگر

تۆژەرەوە / tojerewe/: ☜ **تۆژەر**

تۆژی / tojî/: ☜ **توێخ ـ٢**

تۆژین / tojîn/: چاوگ. پشکنین ≚ جستجو کردن

تۆژینەکار / tojînekar/: ☜ **تۆژەر**

تۆژینەوە / tojînewe/: چاوگ. تێپەڕ. //تۆژیتەوە؛ دەتۆژییەوە؛ بتۆژەوە// تۆژانەوە؛ لێکۆڵینەوە؛ ورد بوونەوە و بە دوادا چوونی بەرە ـ بەرە بە مەبەستی ناسین و گەیشتن بە مەبەست ≚ کاویدن

■ ناوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەتۆژینەوە

تۆژێن / tojên/: ☜ **تۆژەر**

تۆسقاڵ / tosqał/: ☜ **تۆزقاڵ**

تۆسقاڵە / tosqałe/: ناوەڵکار. زا؛ زاد؛ زۆر کەم ≚ اندک

تۆسقاڵێک / tosqałêk/: ☜ **تۆزقاڵێ**

تۆسکاڵ / toskał/: ☜ **تۆزقاڵ**

تۆسن / tosin/: ناوەڵناو. ١. سەرکێش؛ ناڕام ٢. جاڕز؛ تووڕە ≚ ١. توسن ٢. عصبانی

تۆسنای / tosnay/: ☜ **تەزاندن**

تۆسنی / tos(i)nî/: ناو. سەرگورزی؛ سەرسەختی ≚ لجاجت

تۆسی / tosî/: ناو. تویس؛ تویسوو؛ توێسی؛ توێسوو؛ تێسوو؛ تیسوێ؛ تسوێ؛ تیس؛ کەرتەشی؛ گیایەکی دڕکدارە دەخورێ و بنەکەی وەک ئەسپۆن کەف دەکا ≚ اشنان

تۆسیای / tosyay/: ☜ **تەزین**

تۆشک / toşik/: ناو. تۆشە؛ بژیوی سەفەر ≚ توشە

تۆشکە / toşke/: ناو. کرێژ؛ کرێش ≚ شورە

تۆشڵ / toşił/: ☜ **توێکڵ**

تۆشۆرە / toşore/: ☜ **تۆشەبەرە**

تۆشە / toşe/: ناو. توێشوو؛ توێشە؛ تیشە؛ تووشوو: ١. تفاق؛ ئازووخە؛ بژیوی پێداویست لە ماڵدا ‹زگ، تۆشە هەڵناگرێ «مەسەل»› ٢. تۆشک؛ زاد؛ زەواد؛ بژیوی سەفەر ‹من قوربەسەر خۆم، بێ تۆشە و زادم/ زار و زەعیف و بازاڕکەسادم «ئاوات»› ≚ ١. آذوقە ٢. توشە

تۆشەبەرە / toşebere/: ناو. توێشووبەرە؛ توێشوودان؛ توێشەبەرە؛ تۆشۆرە؛ تووربێنی تۆشە ڕاگوێزان ≚ خُرج؛ توشەدان

تۆشەدان / toşedan/: ☜ **تێشودان**

تۆشەل / toşel/: ☜ **توێکڵ**

تۆف / tof/: ناو. ١. هەڕەت؛ جەنگە؛ تاف ٢. کڕێوە و باپێچ ‹چ شیرین زەرگەر هەوای تۆف سەرد/ گۆشوارە نە گۆش نەونەمامان کەرد «مەولەوی»› ٣. شوورە؛ وارشی باغ و بێستان ٤. تۆف؛ توو؛ تۆم ≚ ١. موسم؛ عنفوان ٢. کولاک ٣. دیوار دور باغ و بستان ٤. تخم

⊡ **تۆف نانەوە**: بشێوە ساز کردن ≚ فتنە برپا کردن

تۆفاڵ / tofał/: ناو. خلتە؛ خلت ≚ تُفالە

تۆفان / tofan/: ناو. بادەوە؛ کڕێوە؛ بەفر و بۆرانی هاوڕێ لەگەڵ با و باگژەی بەقەوەتدا ‹هەتا وەک ئاگری بن کان لەگەڵ یەک/ ئەگەر تۆفان بێ لەشکرتان بە پووشەک «حاجی قادر»› ≚ کولاک

تۆفانە / tofane/: ناو. پێشکە؛ مێشوولە ≚ پشە

تۆفک / tofik/: ناو. دانەی بۆدراو و برژاو لە سەر ساج ≚ دانەی بو دادە

تۆفڵ / tofił/: ☜ **توێکڵ**

تۆفڵە / tofłe/: ناو. خونچەی گەڵادار ≚ جوانەی برگ درخت

تۆفە / tofe/: ناو. ١. کرێوە و باپێچ ٢. چینەی دیوار لە قوڕ ☰ ١. کولاک ٢. چین دیوار گلی

تۆفیر / tofîr/: ناو. جیاوازی؛ فەرق ☰ فرق؛ توفیر

تۆڤ / tov/: ناو. ١. تۆم؛ تۆو؛ توو ٢. چەشن؛ جۆر ‹چ تۆڤ› ☰ ١. بذر؛ تخم ٢. طور

⊡ **تۆڤ ئاڤێتن:** توو چاندن ☰ تخم کاشتن

تۆڤی / tovî/: ئاوەڵناو. بۆ توو ڕاگیراو ☰ نگهداری شده برای بذر

تۆق / toq/: ناو. ١. ئاڵقە؛ گەو؛ قەف ٢. تەپڵەسەر؛ بڵندترین جێگە لە هەر شتێ ‹تۆقی سەر› ٣. ملوانکەی یەکپارچە لە زێڕ ٤. پەڵە؛ کۆمەڵە و دەستە؛ پۆل (زۆرتر بۆ پەلەوەران) ٥. ☜ **تۆقەن** ☰ ١. حلقە ٢. بالاترین نقطە در هر چیز ٣. گردنبند زرّین ۴. دستە؛ گروە (پرندگان) ۵. ☜ **تۆقەن**

⊡ **تۆق کردن:** ماندوو بوون و وەستانی مناڵ لە گریان ☰ خستە شدن کودک از گریە

تۆقان / toqan/: چاوگ. تێنەپەڕ. //تۆقای؛ دەتۆقێی؛ بتۆقە// ١. تەقیان، تەقین؛ تەقینەوە ٢. لە ترسان زراو چوون و مردن ٣. ترسیان؛ ترسان ☰ ١. منفجر شدن ٢. زهرەترک شدن ٣. ترسیدن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: تۆقاو/ چاوگی نەرێنی: نەتۆقان

تۆقاندن / toqandin/: چاوگ. تێپەڕ. //تۆقاندت؛ دەتۆقێنی؛ بتۆقێنە// تۆقانن؛ تۆقنای: ١. تەقاندن؛ ترەکاندن ٢. زراو بردن؛ زۆر ترساندن ☰ ١. منفجر کردن ٢. زهرەترک کردن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەتۆقاندن

تۆقانن / toqanin/: ☜ **تۆقاندن**

تۆقای / toqay/: چاوگ. تۆقنای؛ تۆقان؛ زۆر ترسان ☰ زهرەترک شدن

تۆقتۆقە / toqtoqe/: ناو. فیشەکەشێتە؛ تەقەمەنی شادی ☰ فشفشە

تۆقتۆقیلە / toqtoqîle/: ناو. ١. گیایەکە بەرەکەی ناوبەتاڵە و بە دەست دەیگوشن تەقەی دێ ٢. تەقەمەنی بچووکی منداڵان لە جێژن و شاییدا ☰ ١. گیاهی است ٢. از ابزار آتش‌بازی کودکان

تۆقلە / toqle/: ناو. تووقاڵە؛ تووقاڵە: ١. پۆڕگ؛ زیپکەی پڕ ئاو ٢. بڵق؛ بلۆق؛ تەقلە؛ پەقژ؛ بۆفرە؛ گومەزە؛ گۆمەزە؛ هەک؛ پەقویشک؛ پەقیشک؛ گلۆپە؛ گۆیژەی هولۆلی نێو تراو ‹تۆقلەی سابوون› ☰ ١. تاول ٢. حُباب

⊡ **تۆقلە کردن:** ١. پۆڕگ کردن ٢. بڵق تێکەوتن ☰ ١. تاول زدن ٢. حباب کردن

تۆقلەزەڕات / toqlezeřat/: ناو. نوقڵەکوردی؛ جۆرێ زەڕاتە کە بە برژاندن هەڵدەتۆقێ و دەخورێ ☰ چُسفیل؛ ذرت بوداده

تۆقنای / toqnay/: ☜ **تۆقاندن**

تۆقە / toqe/: ناو. تەوقە؛ دەست و موشتاق ☰ عمل دست دادن

تۆقەدیوار / toqedîwar/: ناو. دیوارێک لە پارچە بەرد کە بە قوڕ هەڵیدەچنن و لە ژێرەوە ئەستوورە و هەتا بەرز دەبێتەوە، تەسکتر دەبێت، بۆ حەساری باخ و خانووی دروست دەکەن ☰ دیوار سنگی

تۆقەسەر / toqeser/: ناو. ١. بڵندترین جێ؛ بەرزایی هەرەبەرز ٢. کەفاک؛ لەوە؛ بەچگ؛ بەچک؛ کات؛ کاتک؛ بۆلی؛ تۆقانە؛ تەوقسەر؛ تەپڵی سەر؛ تەختانی بانی سەر ☰ ١. بالاترین نقطە ٢. تارکِ سر

تۆقەگوڵ / toqegul/: ناو. شاپەسەند؛ تەوقەگوڵ؛ گوڵی ئەو گیایە ☰ گُل شاەپسند

تۆقەلان / toqełan/: ناو. شڕکەلان؛ پارچەلان؛ ئەو شوێنەی ماشێنی شکاو و هەڵوەشاوەی لێ ڕۆ دەکەن ☰ اوراقی

تۆقەن / toqen/: ناو. پەڵە؛ لەت؛ تۆق ‹تۆقەنێ لە بەفرەکە توابووەوە› ☰ قطعە

تۆقیان / toqyan/: چاوگ. تۆقیای؛ لە ترسان مردن ☰ زهرەترک شدن

تۆقیای / toqyay/: ☜ **تۆقیان**

تۆقین / toqîn/: چاوگ. تێپەڕ. //تۆقای؛ دەتۆقی؛ بتۆقە// ١. تۆقیان ‹وا سۆزی دڵم ئاگری بەر داوەتە جەرگم/ تۆقیوە، هەناسەش نەفەسێک هەمنەفەسم بێ «حاجی قادر»› ٢. ترەکان؛ تەقین ٣. ژیانەوەی کوێرەکانی؛ زیاد کردنەوەی ئاوی کارێز و کانی لە بەهاراندا ‹شریقەی هەورە گرمەی ڕەعدە هارەی ئاوە هاژەی با/ هوجوومی لەشکری سێلاوە جەنگەی کانی تۆقینە «؟»› ☰ ١. زهرەترک شدن ٢. منفجر شدن ٣. جوشیدن (آب قنات و چشمەهای خشکیده در بهار)

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: تۆقیو/ چاوگی نەرێنی: نەتۆقین

تۆقیو / toqîw/: ☜ **تەقیو ـ١**

تۆک^{1} / tok/: ☜ **توێکڵ**

تۆک^{2}: ئاوەڵناو. ١. ☜ **تات^{2}ـ١** ٢. تۆکمە و هیچ کاری لێ نەکەر ☰ ١. ☜ **تات^{2}ـ١** ٢. مُحکم و غیر قابل نفوذ

تۆکز / tokiz/: ئاوەڵناو. ترکزە؛ بڤە ☰ خطر

تۆکلیجە / toklîce/: ناو. گیایەکی وەک کەرتەشی خڕ و تووکنە، درووی نییە و زۆر بەرز نابێتەوە، وەک چای لێی دەنێن و بۆ ژانی جەستە باشە ☰ گیاهی دارویی

تۆکڵ / tokił/: ☜ **توێکڵ**

تۆکمە / tokme/: ئاوەڵناو. تیکمە: ١. تێکسمڕاوی پتەو ٢. ناوپڕ؛ دلێپەڕ ٣. یەکپارچە و پتەو ‹لە هەولێر پلانێکی ئەمنی تۆکمە بۆ جێژن دادەنرێت› ☰ ١. قد کوتاه چاق و نیرومند ٢. توپُر ٣. مُنسجم

⊡ **تۆکمە کردن**: یەکپارچە و پتەو کردن ‹تۆکمە کردنی بەشی کۆمەڵایەتی و لاواز کردنی حکوومەت› ☰ منسجم کردن

تۆکمەچی / tokmeçî/: ناو. شیرگەر؛ وەستای چەکسازی ☰ اسلحەساز

تۆکمەیی / tokmeyî/: ناو. تۆلایی؛ پڕی؛ خەستی؛ یەکەی نواندنی ڕادەی ماکی هەر شتێک لە سانتیمیترێکی چوارجادا ☰ چگالی

تۆل / tol/: ناو. پیزە؛ پز؛ پس؛ گۆدەک؛ پێزی؛ بەبلە؛ زایە؛ بەر؛ بێزە؛ بار؛ بوونەوەری بڕبڕەدار کە هێشتا بۆ ژیان لە دەرەوەی پزداندا گەشەی نەکردووە ☰ جنین

⊡ **تۆل دان**: کاول کردن ☰ ویران کردن

تۆلاز / tolaz/: ☜ **تۆڵاز**

تۆلازی / tolazî/: ☜ **تۆڵازی**

تۆلتۆلە / toltole/: ناو. جۆرێ کولێرەی تۆ ـ تۆ کە بە ڕۆن چەور دەکرێ ☰ نوعی نان گرده

تۆلدار / toldar/: ئاوەڵناو. ئاوس؛ زگپڕ ☰ باردار

تۆلک / tolik/: ☜ **تۆڵەکە ـ١**

تۆلەترش / toletirş/: ناو. مامڕێواس؛ گیایەکە دەرمانی کرمە ☰ گیاهی است ضد انگل

تۆلێ / tolê/: ☜ **تۆڵەکە ـ١**

تۆڵ^{1} / toł/: ناو. تۆڵە؛ حەیف؛ قەرەبووی زوڵم ☰ انتقام

تۆڵ^{2}: پێرۆ. ← **توندوتۆڵ**

تۆلا^{1} / tołra/: ناو. دۆخی پێکەوە نووسان و زۆر ڕەق بوونی شتی ورد ‹تۆلا گەزۆ؛ تۆلا پەنیر› ☰ توده

تۆلا^{2}: ئاوەڵناو. تۆکمە؛ یەکپارچە و پتەو ☰ منسجم و محکم

⊡ **تۆلا کردن**: یەکپارچە و پتەو کردن ‹مادەی تانین لە سیواکدا پووک توند و تۆلا دەکا› ☰ منسجم کردن؛ محکم کردن

تۆڵاز / tołaz/: ئاوەڵناو. تۆلاز؛ چاولەوەڕێن؛ چاوچلێس؛ چاوحیز؛ چاوباشقال؛ چاوباز؛ چەوباز؛ چاوچڕێن؛ چاڤلدەر؛ قۆق؛ خاوەن واز یان خووی چاوچڕێنی ☰ چشمچران

تـۆلازی / tołazî/: نـاو. تـۆلازی؛ چاولـەوەڕێنی؛ نەزەربازی؛ چاوچڕێنی؛ چاوچەرێنی؛ چـاوحیزی؛ چەوبازی؛ چاوەچڕێ؛ چیـەمچـارکی؛ چاوبـڕکێ؛ چەوپێسی؛ چەوچەو: ١. مەیل یا خووی تەماشا کردنی لەش، بەتایبەت ئەندامی جنسی لفی خـۆ ‹ئەو کابرایە، لە سەتا هەشتای هەڵبەستی لـە سـەر مەستی و بادە و سادە و تـۆلازی و نێـر و مـێبـازی و پەسـنبێـژی و فـڕهاوێژی دەبڕێتـەوە «هـەژار، *چوارینەکانی خەییام*»› ٢. ڕوانین لە لفـی خـۆ بـۆ حەزی جنسی ☰ ١و٢. چشمچرانی

تـۆلاش / tołaş/: ناو. تۆلاشە؛ تراشە؛ تلاش؛ تلیش؛ تـەڕاش؛ تـەلاش؛ تلاشـە؛ تۆتـەلاش؛ تـوێلاش؛ تلیش: ١. تیزمالک؛ پارچـەی تـەنک لـە دار ٢. توێکلی دار ☰ ١. پلمەی چـوب و سـنگ ٢. پوسـت درخت

تۆلاش ـ تۆلاش / tołaş tołaş/: ئاوەڵناو. چڵ ـ چڵ؛ پڕ لە تۆلاشە و تیزمالکی تیـژ ‹ڕێگاکـەی بـەردێ تۆلاش ـ تۆلاشە/ خۆم بە قوربـان ئـەو پـێ وە کلاشـە «فولکلۆر»› ☰ سیخ ـ سیخ

تۆلاشە / tołaşe/: ☜ **تۆلاش**

تۆلاشەبەرد / tołaşeberd/: ☜ **تلیشەبەرد**

تۆلانەوە / tołanewe/: چاوگ. تێنەپەڕ. داتۆلان؛ بڵ بوون؛ نەرم بوون بە هۆی زۆر گەیینەوە (بەتایبەت میوە) ☰ نرم شدن (به ویژه میوه) به علت زیاد رسیدن

تۆلایی / tołayî/: ☜ **تۆکمەیی**

تۆڵدان / tołdan/: ناو. هەلپەز؛ منداڵدان ☰ رحِم

تۆڵک / tołik/: نانـی چووچـک؛ کـولێرەی حاجیلەکلەک ☰ پنیرک

تۆڵکە / tołke/: ☜ **تۆڵەکە**

تۆڵە / tołe/: نـاو. ١. تۆڵ؛ قەرەبوو ‹لاوی ئازادیخوا ئەناڵێنێ/ کەی بێ تۆڵەی وڵاتی بستێنێ «قانع»› ٢. باتی؛ جیاتی ‹لە تۆڵەی قەڵەمێکدا کتێبێکم پێ دا› ٣. بن؛ کچێنی ☰ ١. انتقام ٢. عوض ٣. بکارت

⊡ **تۆڵە دانەوە**: حەق دانەوە دەست ☰ انتقام پس دادن

تۆڵە ساندنەوە: تۆڵە کردنەوە؛ حەق سـەندنەوە ☰ انتقام گرفتن

تۆڵە شکاندن: بـن پژانـدن؛ کچـێنی بـردن ☰ برداشتن بکارت

تۆڵەئەستێن / tołe'estên/: ☜ **تۆڵەسێن**

تۆڵەبەتۆڵـە / tołebetołe/: ئاوەڵـناو. چووبـەچوو؛ داربەدار؛ پاکلەپاک ☰ سر به سر

تۆڵەدانـە / tołedane/: نـاو. چێشـتی تـۆڕک و دانەوێلە ☰ آش پنیرک و حبوب

تۆڵەستێن / tołestên/: ☜ **تۆڵەسێن**

تۆڵەسـێن / tołesên/: ئاوەڵـناو. تۆڵەئەسـتێن؛ تۆڵەستێن؛ تۆڵـەکەرەوە؛ حـەقیکـەرەوە ‹کوانـێ لاوی تۆڵەسێنم، بـۆچی ئەمـڕۆ گـوم بـوون؟/ کوانـێ شێری شێرشکارم ڕێگەیان گوم کردوون؟ «قانع»› ☰ انتقامجو

تۆڵەشکاو / tołeş(i)kaw/: ئاوەڵـناو. بـنپـژاو ☰ بکارت برداشته شده

تۆڵەکە / tołeke/: نـاو. تۆڵـکە: ١. تۆڵـک؛ تۆڵـێ؛ توولـە؛ تـەڕەتووڕە؛ تـۆڕک؛ پەپکـە؛ نانەحاجیلەگلەگ؛ گیایەکی گەڵاپانە، دەخورێ ٢. سوێنە؛ تەشتی سواڵەت ☰ ١. پنیرک ٢. تشت سفالین

تۆڵەکەرەوە / tołekerewe/: ☜ **تۆڵەسێن**

تۆڵەکەمارانە / tołekemarane/: نـاو. مارتۆڵـەکێ ☰ افسنتین کبیر

تۆم / tom/: ناو. ١. تۆو؛ تۆڤ؛ تۆ ٢. توو؛ چنجـگ؛ چنچک؛ چنچە؛ چنجە؛ جنجە؛ ناوکـە؛ دەنکـەی بڕێ گیا و ڕوەک کە چەرەسە و دەیترووکێنن ☰ ١. تخم؛ بذر ٢. تخمه

⊡ **تۆم تکیان**: *[مەجاز]* تۆو تکـان؛ تـوو تکـان؛ کـام کردن؛ دڵ دەرهاتن؛ دڵ چوونە سەر شتێک و

دەس نەدانی ‹بەشی ئەو مندالەش بدە بـا تـۆمی نەتکێ› 🇮🇷 کام تلخ شدن

تۆم توکانن: چنجە تەقاندن 🇮🇷 تخمه شکستن

تۆم داخستن: ☜ **تۆم وەشاندن**

تۆم وشـانن: تۆم داخسـتن؛ تـوو وەشـانن؛ تـوو چاندن 🇮🇷 بذر افشاندن

تۆماتێز / tomatêz/: ☜ **تەماته**

تۆمار / tomar/: ناو. ١. قاقەزی نووسراوی لوولدراو ‹ها وەختەن تۆمار عومرم کەران تەی/ هـەرچی بـادا باد، ها دێرەن سادەی! «مـەلا حامیـدی ئالـیجانی»› ٢. کـاری نووسـین لـە دەفتـەردا ٣. کـاری گواستنەوەی دەنگ یان وێنـە بـۆ سـەر ڕووپـەڕ، شریت، فیلم یان کەرستەیەک بۆ مانـەوەی 🇮🇷 ١. تومار ٢. ثبت در دفتر ٣. ضبط

⊡ **تۆمار کردن:** ١. نووسین لە دەفتەردا ٢. زەبـت کردن 🇮🇷 ١. ثبت کردن در دفتر ٢. ضبط کردن

تۆمارکراو / tomark(i)raw/: ناو. نووشتا؛ نووسـراو 🇮🇷 ثبت شده

تۆمارگە / tomarge/: نـاو. سـتریۆ؛ شـوێنی تۆمـار کردن 🇮🇷 استریو

تۆمانج / tomanc/: ☜ **تۆمەت**

تۆماو / tomaw/: ناو. شاوەت؛ ئاوی پشت 🇮🇷 منی

تـۆمپز / tompiz/: نـاو. ١. سـەرمەقلات؛ سەرمەقولات؛ سەرموقولانج؛ جقلمبە؛ کـاری بـە لینگە و قووچی خۆ هەڵـگێڕانەوە ٢. مشتەکۆڵـە؛ مست 🇮🇷 ١. پُشتک ٢. مُشت

تۆمدان / tomdan/: ناو. توربێن؛ تۆمەدانە؛ خورجی تۆودان 🇮🇷 توبرەی برزگران

تۆمڕژیاگ / tomřijyag/: ☜ **تۆوتکاو**

تۆمقفە / tomq(i)fe/: ناو. گیاچەورە 🇮🇷 گل‌مرو

تۆمگیر / tomgîr/: نـاو. گیـای بـالووکبـڕ 🇮🇷 گـل ماهور

تۆموەشێن / tomweşên/: ☜ **تووچن**^{١}

تۆمو / tomû/: ناو. دەرپێ؛ شواڵ 🇮🇷 تنبان

تۆمە / tome/: ناو. ١. تۆم؛ توو؛ تۆڤ ‹تۆمەی سـەر و گوڵ وەنەوشە و سونبوڵ/ شانا باخەوان ئەجـەڵ نـە تۆی گڵ «مەولەوی»› ٢. ڕەچەڵەک؛ تۆرەمە 🇮🇷 ١. تُخم ٢. نژاد

تۆمەت / tomet/: ناو. تۆمانج؛ بوختان؛ بوختیان 🇮🇷 تهمت

تۆمەتبار / tometbar/: ئاوەڵـناو. بـەرتاوان؛ تـاوان وەپاڵدراو 🇮🇷 مُتهم

تۆمـەدان / tomedan/: نـاو. هێکـدان؛ ئەنـدامی بەرهەمهێنـەری خانۆکـەی جینسـی مێینـە لـە مۆرەداراندا 🇮🇷 تخمدان

تۆمەدانە / tomedane/: ☜ **تۆمدان**

تۆمەرز / tomerz/: ☜ **تمەز**

تۆمەرە / tomere/: ☜ **تورەکە**

تۆمەڕۆ / tomeřo/: نـاو. ڕەگـی ئـاوی شـاوەت 🇮🇷 مجرای منی

تۆمەز / tomez/: ☜ **تمەز**

تۆمەزا / tomeza/: ☜ **تمەز**

تۆمەزن / tomezen/: ☜ **تمەز**

تۆمەس / tomes/: ☜ **تمەز**

تۆمەشان / tomeşan/: نـاو. کووز؛ هێڵ؛ بەشێک لە زەوی کـە بـە هێڵـێک دیـاری دەکـەن بـۆ تـوو وەشاندن و کێڵان 🇮🇷 بخشی از زمین کـە بـا شـیار شخم برای کشت مشخص شود

تۆمەڵێ / tomełê/: ☜ **تمەز**

تۆن^{١} / ton/: ناو. تون؛ هەزار کیلۆ 🇮🇷 تُن

تۆن^{٢}: ئاوەڵناو. چاوبرسی و تێرنەخۆر 🇮🇷 حریص

تۆناژ / tonaj/: نـاو. بەندەنی ڕژد و ئەستەم 🇮🇷 کوه دشوارگُذر

تۆنگ / tong/: نـاو. تۆنگە؛ پارچ؛ گۆزەڵـە؛ دەفـری ملباریک بۆ تراو 🇮🇷 تُنگ

تۆنگە / tonge/: ☜ **تۆنگ**

تۆو / tow/: ناو. تــوو؛ تــۆم: ١. تــۆ ‹ئــەو تــۆوەی ئەیچێنن بە نیازی پاک/ بەهەشت ئەڕوێنێ بۆ گشــت لە ڕووی خاک «گۆران»› ٢. دەنکی گولەبەڕۆژە ☰ ١. تخم؛ بذر ٢. تخمەی آفتابگردان

⊡ **تۆو تکان:** ☜ **تۆم تکیان**

تۆوتکــــاو / towt(i)kaw/: ناوەلــــناو. تــــــۆوڕژاو؛ تۆمڕژیاگ؛ لە پیاوەتی کەوتوو ☰ ناتوانِ جنسی

تۆوچێن / towçên/: ☜ **تووچن**١

تۆوڕژاو / towř(i)jaw/: ☜ **تۆوتکاو**

تۆونە / towne/: ناو. بەراز ☰ گراز

تۆی / toy/: ناو. زەماوەند؛ گۆڤەند؛ بــەزم و داوەتی بووک هێنان ☰ عروسی

تۆیانە / toyane/: ناو. نوقڵ و شیرینی کە دەگەڵ جیازی بووکدا دەینێرن ☰ نقـل و شـیرینی همـراه جهیزیه

تو١ **/ tû/**: ناو. ١. تۆو؛ تۆم ‹تووت نەچاندووە، باســی درەو مەکە! «مەسەل»› ٢. تۆو؛ تۆم؛ چنجە؛ ناوکە ٣. تفــی؛ تی؛ تیــت؛ شمــی؛ داری تــوو ‹شــنەی سێبەری داری گوێز و توو/ ئەسرێ ئـارەقی ڕێبـواری مانوو «گۆران»› ٤. تفی؛ تی؛ تیت؛ تــووت؛ بــەری دارەتوو ٥. تووەفەرەنگی؛ تووت ☰ ١. بذر ٢. تخمه ٣. درخت توت ۴. میوەی توت ۵. توتفرنگی

▣ **تووە چەرمگە:** ☜ **تووە سپی**

تووە سپی: تووە چەرمگە؛ تووی سـپی ☰ تـوت سفید

تووە سوورە: ☜ **تووەسوورە**

تووە شیرازی: جۆرێ تووی سپی ☰ نوعی تـوت سفید

تووە فەرەنگی: ☜ **تووفەرەنگی**

تووە وشکە: تووی وشکەوەکراو ☰ توت خشک

⊡ **تو تکان:** ☜ **تۆم تکیان**

تو چاندن/ چـانن: تۆو چاندن؛ توو وەشـاندن ☰ بذر افشاندن

تو٢: ناوەلکار. هیچ ‹توو جاران› ☰ هیچ

تو٢: جێناو. تۆ؛ جێناوی ڕووبــەڕووی تـاک ☰ تـو؛ ضمیر مفرد مخاطب

توبەرە / tûbere/: نـاو. ١. ☜ **تورەکە** ٢. ئاڵقەی دانەلغاو کە لچی ژێـرووی ئەسـپ دەگـرێ ☰ ١. ☜ **تورەکە** ٢. حلقەی زیرین دهنەی اسب

توت١ **/ tût/**: ناو. ١. توو؛ تفی؛ بەری داری تــوو ٢. تووەفەرەنگی ☰ ١. توت ٢. توتفرنگی

توت٢: دەنـگ. وشەی دەرکردنی سەگ ☰ کلمەی راندن سگ

توتار / tûtar/: ناوەلـناو. خولتەکەر؛ مەرایی‌کەر ☰ چاپلوس

تــوتاک / tûtak/: نــاو. ١. قــــومری؛ یاکــــەریم؛ کۆترەباریکــە ٢. ☜ **توتــەك ـ٢** ☰ ١. قُمـری ٢. ☜ **توتەك ـ٢**

توتان / tûtan/: ☜ **توتەکان**

توتانن / tûtanin/: چاوگ. ١. وە قسە هێنــان ٢. دوانــدن و جــاڕز کــردن ☰ ١. بــە حــرف آوردن ٢. سربەسر گذاشتن

توتر / tûtir/: ناو. سیکەتۆرە ☰ سنگدان مرغ

توتڕک / tûtiřk/: نـاو. توودڕک؛ تووڕک؛ دڕی: ١. دارچکێکی دڕکاوی پەل‌ـپەلە بــە گــەڵای پــانی بڕکە ـ بڕکــەی کولــکنی هێلکەییــەوە ٢. بــەری سوور، ئاودار و ترش و شیرینی ئەو بنچکە کە لـە تام و ڕەنگا وەک سوورەتوو دەچێ و دەخورێ ☰ ١. درخت تِمِشک ٢. میوەی تمشک

توتڕکەسەر / tûtiřkeser/: ناوەلناو. /کنایە/ لاسار ☰ لجباز

تــوتک / tûtik/: نــاو. ١. تیتــــگ؛ تووتەکۆلـــــە؛ تیتەکۆلە؛ کوتتلک؛ کوتک؛ کوتکە؛ کووتە؛ فنقی؛ ختو؛ خوچوو؛ کۆک؛ گوجووک؛ کجووک؛ کچــوو؛ گجــــووک؛ گــــوجی؛ گوجیلـــــە؛ تووتکەســــەگ؛ تیتکەسەگ؛ بێچووە سەگ ٢. سەولەی سەگ ٣.

تووتی ٤. ڤایرووسی نەخۆشی هاری ≡ ١. تولەسگ ٢. نوالەی سگ ٣. طوطی ۴. ویروس بیماری هاری

تووتکان / tût(i)kan/: ☜ **تووتەکان**

تووتکە / tûtke/: ناو. ١. تووتک؛ تووتەکۆڵە ٢. ڤایرووسی نەخۆشی هاری ٣. *[مەجاز]* ئۆقرە؛ ئارام ≡ ١. تولەسگ ٢. ویروس بیماری هاری ٣. آرامش

▣ **تووتکە خواردن:** *[مەجاز]* تووتکە گرتن؛ ئارام گرتن ≡ آرام گرفتن

تووتکە گرتن: ☜ **تووتکە خواردن**

تووتکەسەگ / tûtkeseg/: ناو. تووتک؛ توولەسەگ؛ تووتەکۆڵە ≡ تولەسگ

تووتکەکسۆک / tûtkek(i)sok/: ناو. تیلە؛ تولە؛ بێچووە سەگ ≡ تولەسگ

تووتم / tûtim/: ناو. تومتم؛ تووتووم؛ توتم؛ تمتم؛ داری سماق؛ داری ترش ≡ درخت سُماق

تووتن / tûtin/: ناو. تیتن؛ توتن؛ هێتووین؛ تەماکۆ؛ تەنبەکی: ١. بنەگیایەکی یەکساڵەی بۆن‌توندی گەڵاپانی گوڵ زەرد و سپییە، لە مەزرای تایبەتی خۆیدا بەرهەم دێ ٢. گەڵای ئەو گیایە کە وشک و ورد دەکرێ و بە جگەرە، قلیان یان سەبیلە، دووکەڵەکەی هەڵدەکێشن ≡ ١. بوتەی توتون ٢. برگ توتون

تووتنانە / tût(i)nane/: ناو. بەشی خاوەن ملک لە تووتنی ڕەعیەت ≡ سهم اربابی از توتونکاری

تووتنای / tûtnay/: چاوگ. دواندن؛ وە قسە هێنان ≡ به حرف آوردن

تووتنچی / tûtinçî/: ناو. ئەوەی کار و باری تووتن دەکا ‹لە ڕاتبە کرِدن بووم بە تووتنچی/ ئەگەر شێت نەبم لە تووتنم چی؟! «موفتی پێنجوێنی»› ≡ توتونچی؛ توتون‌کار

تووتنەوان / tût(i)newan/: ناو. ڕەنجبەری تووتن‌کێڵ ‹تووتنەوانێکی هەژارم / بێ‌خانوو و زەوی و زارم «مەلا ئاوارە»› ≡ توتون‌کار

تووتوفەراقەت / tût û feraqet/: ناو. یارییەکی منداڵانە وەک چاوشارەکێ ≡ از بازی‌های کودکان

تووتووک / tûtûk/: ناو. بۆڕی؛ کەڕەنا ≡ کرنا

تووتووم / tûtûm/: ☜ **تووتم**

تووتە[1] / tûte/: ناو. ١. قامکە چکۆلە ٢. *[منداڵانە]* کاری دانیشتن ٣. سەگ ٤. بێچووی سەگ ٥. خاڵ؛ نیشان ٦. زێدە گۆشت لە چاو یان لە پێڵووی چاودا ≡ ١. خنصر ٢. عمل نشستن ٣. سگ ۴. تولەسگ ۵. خال ۶. گوشت اضافی در چشم یا پلک

▣ **تووتە کردن:** قنگەنشینە بوون؛ فێرەدانیشتن بوونی منداڵ ‹ئۆخەی کوڕی من تووتەی کردووە› ≡ برنشستن کودک

تووتە[2]: دەنگ. وشەی دەرکردنی سەگ ≡ چیخە؛ کلمەی راندن سگ

تووتەسەگ / tûteseg/: ناو. تولە؛ کووتە ≡ تولەسگ

تووتەک / tûtek/: ناو. ١. چووزەڵە؛ دووزەڵە ٢. تووتاک؛ توتاک؛ توتەک؛ قڕاوکە؛ تاق‌تاق؛ حەق‌حەق‌کەرە؛ تاق‌تاق‌کەرە؛ تاک‌تاک‌کەرە؛ هوموکەرە؛ قڕاکە؛ پەلەوەرێکی بچووکە بە پەڕی خۆڵەمێشی و دەنگی ناخۆشەوە، مێروو دەخوا و زۆرتر شەوانە دەخوێنێ ٣. نەرمەنایە ≡ ١. مزمار ٢. مرغ حق ٣. نوعی نی زبانەدار

تووتەکان / tûtekan/: چاوگ. تووتان؛ تووتکان؛ هەڵترووشکان؛ هەڵتووتەکان؛ وە چینچک نیشتن ≡ چُمباتمە زدن

تووتەکۆڵە / tûtekołe/: ناو. تووتکەسەگ؛ تیتەکۆڵە ≡ تولەسگ

تووتەڵە / tûtełe/: ناو. تووتکەسەگ ≡ تولەسگ

تووتەڵەسەگ / tûtełeseg/: ناو. گجووک؛ گوجووک؛ گوجی؛ تووتکەسەگ ≡ تولەسگ

تووتی / tûtî/: ناو. پەلەوەرێک بە پەڕ و پۆی ڕەنگامە، دەنووکی کوڵ و کووڕ، لاقی ئەستوور، دوو قامک لە پێش و دوان لە دواوە کە دەنگیان بەرزە و بڕێکیان دەمەلاسکە دەکەنەوە ☰ توتی

تووتیا / tût(i)ya/: ناو. تۆتیا؛ ئوکسیدی سروشتی کانزای ڕۆح کە گەماربەرێکی زۆر بە قەوەتە و پێشتر وەکوو دەرمانی چاو بە کار دەچوو ☰ توتیا

تووجی / tûcî/: ناو. تووژی؛ توجی؛ کاری بەلاف کرن؛ پرش‌وبلاو کردن ☰ عمل پخش کردن

تووچان / tûçan/: چاوگ. فلێقانەوە؛ تلێقانەوە؛ تلێقیانەوە ☰ له شدن

تووچانن / tûçanin/: چاوگ. فلێقاندنەوە؛ تلێقاندنەوە ☰ له کردن

تووچن١ / tûçin/: ناو. تۆوچێن؛ تووچێن؛ تۆم‌وەشێن ☰ بذرپاش

تووچن٢: ئاوەڵناو. لیچق؛ لینج؛ دەبیش ☰ لزج

تووچێن / tûçên/: ☜ **تووچن**١

تووخن١ / tûx(i)n/: ☜ **تووکن**

تووخن٢: ئامراز. تخون؛ نزیک ☰ نزدیک

تووخۆرە / tûxore/: ناو. خەزایی؛ ئاینەمەل ☰ سار صورتی

توودایە / tûdaye/: ناو. ئەو شیعر و گۆرانییەی کابانی شیردۆش لە کاتی مانگا دۆشیندا دەیلێ ☰ شعر و آهنگی که شیردوش هنگام دوشیدن گاو زمزمه می‌کند

توودڕک / tûdiřk/: ☜ **تووتڕك**

توودۆکە / tûdoke/: ناو. وردینەی کێوی؛ گیایەکی ئالفییە بۆ دەرمان ئەشێ ☰ قدومەی کوهی

توودەرە / tûdere/: ناو. چرگ؛ چێرگ؛ زڕەچێرگ؛ زڕەمێشەسی؛ هۆوەرە؛ مێشەسی ☰ هوبره

توور / tûr/: ناو. ١. ترپ؛ ترپە؛ ترب؛ تێرپ؛ ترەو؛ تفر؛ تفۆ؛ تووێر؛ تویر؛ تووری؛ ترەوی؛ گۆڕ؛ بنەگیایێکی یەکساڵەیە، ڕیشەکەی ئەستوور دەبێ و دەخورێ ٢. توربێن؛ خورجی بچووک؛ توورەکەی نان و تێشوو ☰ ١. تُرُب ٢. خُرجین

توورانادن / tûrandin/: چاوگ. تێپەڕ. //تووراندت؛ دەتووروێنی؛ بتوورێنە// تووڕاندن؛ فیڕاندن؛ زگ‌چوونی زۆرتر مالات ‹ئەم گوێلکە ئەتوورێنێ› ☰ اسهال شدن دام

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەتووراندن

تووربین / tûrbîn/: ناو. ١. ئامێرێکی میکانیکی کە بە تەوژمی ئاو، با یان گاز هەڵدەسووڕێ و موتۆرێک دەخاتە کار ٢. ☜ **توورەکە** ☰ ١. توربین ٢. ☜ **توورەکە**

تووربێن / tûrbên/: ☜ **توورەکە**

توورژیلک / tûrjîlik/: ناو. تەرزەلووکە؛ گلێرکە؛ تەرزەی ورد ☰ تگرگ ریز و خشک

توورک / tûrik/: ناو. توورەکەی چکۆلە؛ کیسە قوماشی گوشاد ☰ توبرەی کوچک

توورکی / tûr(i)kî/: ئاوەڵناو. بنەوەشی؛ جیددی ☰ جدی

توورگ / tûrig/: ناو. چەقەڵ؛ جانەوەرێکە لە تیرەی ڕێوی ☰ شُغال

توورە / tûre/: ناو. ١. مێورە؛ لکە دار مێو ٢. وێژە؛ ئەدەبیات ☰ ١. شاخەی بریدەی تاک ٢. ادبیات

توورەکانە / tûrekane/: ناو. باجێ کە گزیر لە ڕایەتی دەستێنێ ☰ باج اربابی

توورەکە / tûreke/: ناو. تۆبرە؛ تۆبەرە؛ تۆربە؛ تۆمەرە؛ توبەرە؛ توەروە؛ توەرە؛ توربین؛ توربێن؛ تیوەرە؛ تۆشەبەرە؛ توربە؛ قوماشی هەڵدووراو بۆ شت تێ‌کردن ‹توورەکەی سواڵکەر هەرگیز پڕ نابێ «مەسەل»› ☰ توبره

توورەکەڕێژ / tûrekeřêj/: ناو. تەپۆلکەی دەسکرد ☰ تپەی دست‌ساز

توورەلەم / tûrelem/: ناو. گولەگەنم و جۆ کە هێشتا نێر نەبووە (لە ساقەتەکەی نەهاتۆتە دەر) ☰

خوشه‌ی گندم و جوی که هنوز در داخل ساقه و برگ قرار دارد

توره‌وان / tûrewan/: ناو. وێژه‌وان؛ تۆره‌وان؛ تۆره‌مه‌ند؛ ئه‌دیب ≣ ادیب

توری / tûrî/: ☜ **تور-١**

توریسم / tûrîsm/: ناو. گه‌شتیاری ≣ جهانگردی

تووڕ / tûř/: ↓

▣ **تووڕ دان:** فڕێدان؛ به قه‌و هاویشتن ‹شه‌قت هه‌ڵدا له زێڕ و جل/ تووڕت داوه کلدان و کل «هێمن»› ≣ پرت کردن

تووڕ هه‌ڵدان: به نهێم بۆ دوور هاویشتن ≣ پرتاب کردن

تووڕاندن / tûřandin/: چاوگ. ١. تێتووڕاندن؛ فوو به ئامرازی مووسیقا یان که‌له‌شاخدا کردن ‹نه بلوێرژه‌ن ده‌تووڕێنێ له بلوێر/ نه شۆڕه‌ژن ورینگه‌ی دێ له به‌ر بێر «هێمن»› ٢. ☜ **داتووڕاندن** ≣ ١. دمیدن ٢. ☜ **داتووڕاندن**

تووڕدراو / tûřd(i)raw/: ئاوه‌ڵناو. بڕکدراو؛ په‌رت کریاگ ≣ پرت‌شده

تووڕک / tûřik/: ☜ **تووتڕك**

تووڕه / tûře/: ئاوه‌ڵناو. توێڕه؛ ده‌مارگرژ؛ ڕق‌هه‌ستاو؛ که‌شته‌نگ؛ قوشقی؛ قوره‌ژیلک؛ جه‌حنی؛ زرز؛ زوور؛ زوێر؛ زویر؛ دهۆ؛ به‌هه‌جۆک؛ قه‌ڵس؛ ده‌هری؛ سڵ؛ ڕابه‌ل؛ ڕاگه‌ش؛ ئه‌نگر؛ ده‌رهه‌ل؛ ئاگری؛ قیسکه‌ته‌نگ؛ ته‌نگه‌تیلک؛ ته‌نگه‌تیلکه؛ ته‌نگه‌تیله‌که؛ که‌ژته‌نگ؛ که‌شته‌نگ؛ ئاله‌تی؛ جیجه‌و؛ گونجه‌ڕ؛ گونه‌وجه‌ڕ؛ جڕه‌و؛ تووشی قه‌ڵسی و ناڕه‌حه‌تی. هه‌روه‌ها: **تووڕه بوون؛ تووڕه کردن** ≣ خشمگین؛ عصبانی

تووڕه‌یی / tûřeyî/: ناو. ڕک؛ ڕق؛ قه‌ڵسی ‹سفیده‌ی به‌یان سه‌ر ڕه‌شی شه‌وکه‌ت/ هێنده‌ی جێنو دا تووڕه‌یی سره‌وت «پیره‌مێرد»› ≣ خشم؛ عصبانیت

تووز / tûz/: ناو. ١. مترېه؛ موتوربه؛ په‌یوه‌ندی دار ٢. کووزه‌له؛ کووز ٣. ده‌قاق؛ ئوتوو؛ چرچ‌لابه‌ر؛ ساف‌که‌ر ٤. داغ؛ داخ ٥. خزی؛ خلیسک ٦. لکی تازه‌ی دار ٧. بیچم و قه‌لافه‌ت ٨. ئاکار؛ ڕه‌وشت ‹زۆر پیاوێکی مه‌رد و ڕه‌شید و تووز پیاوه› ≣ ١. پیوند درخت ٢. ترتیزک آبی ٣. اتو ۴. داغ ۵. لیزی ۶. جوانه‌ی درخت ٧. ریخت؛ قیافه ٨. منش؛ اخلاق

▣ **تووز کردن:** متوربه کردن؛ په‌یوه‌ند کردن ≣ پیوند زدن

تووزان / tûzan/: چاوگ. ئێشان و سووتانه‌وه‌ی پێست ≣ درد و سوزش داشتن پوست

تووزاندن / tûzandin/: چاوگ. داغ پێوه‌نان؛ ئاسنی سووره‌وه بوو پێدا چزاندن ≣ داغ کردن

تووزانه‌وه / tûzanewe/: چاوگ. تووزیانه‌وه؛ تۆژانه‌وه؛ برژانه‌وه و سووزیانه‌وه‌ی برین یان پێست ≣ دچار سوزش شدن

تووزک / tûzik/: ☜ **ته‌ڕه‌تیزه**

تووزه‌ک / tûzek/: ناو. ١. ☜ **ته‌ڕه‌تیزه** ٢. *[پلار]* چڕ و چاو ‹لاچۆ! تماشا تووزه‌کی› ≣ ١. ☜ **ته‌ڕه‌تیزه** ٢. سر و سیما

تووزه‌له / tûzele/: ناو. چووزه‌له؛ دووزه‌له ‹ده‌نگی قه‌ڵپه‌زه‌ی ئاوی هه‌ڵدێره/ تووڕه‌ی تووزه‌له و ده‌نگی بلوێره «حه‌قیقی»› ≣ مزمار

تووزه‌ڵه / tûzełe/: ناو. جووزه‌ڵه؛ چووزه‌ڵه ≣ نی‌لبک

تووزیان / tûzyan/: چاوگ. ١. برژان و ژان کردنی پێست و زام ٢. خزیان؛ خلیسکان ≣ ١. سوختن زخم ٢. لغزیدن

تووزیانه‌وه / tûzyanewe/: ☜ **تووزانه‌وه**

تووژ^{1} / tûj/: ☜ **توێژاڵ**

تووژ^{2}: ئاوه‌ڵناو. تیژ: ١. تێژ؛ بڕنده ٢. توون (له چێژه‌دا) ≣ ١. بُرّنده ٢. تُند

تووژاڵ / tûjał/: ☜ **توێژاڵ**

تووژک / tûjik/: ☜ **توێژاڵ**

تووژگ / tûjig/: ناو. کێرد؛ خەنجەر ■ خنجر

تووژی / tûjî/: ناو. تیژی: ١. بڕندەیی ٢. توونی ■ ١. تیزی ٢. تُندی

تووسکن / tûskin/: ☜ **تیسکن**

تووسە / tûse/: ئاوەڵناو. تەمەڵ؛ تەمبەڵ ■ تنبل

تووش¹ / tûş/: ↓

⊡ **تووش بوون بە تووشی کەسێ/ شتێکەوە:** تووشیاری کەسێ/ شتێ بوون؛ ڕووبەڕوو بوون لەگەڵ کەسێ/ شتێکدا؛ هەڵتەقین/ تێکئاڵقان بە کەسێ/ شتێکەوە ‹هۆ کاکی ڕێبوار ڕێم کەوتە دۆڵێ/ تووشم بوو بە تووش هەوریلەکۆڵێ «فولکلۆر»› ■ روبەرو شدن

تووش کران: خرانە نێو بارودۆخێکی نالەبارەوە ‹لە ئامێزی گەرم بێبەش کراوم/ وەکوو تۆ تووشی ڕۆژی ڕەش کراوم «هێمن»› ■ گرفتار شدن

تووش کردن: ١. گیرۆدە کردن ٢. ڕووبەڕوو کردن ■ ١. گرفتار کردن ٢. روبەرو کردن

تووش هاتن: ١. ڕووبەڕوو بوون ٢. گرفتار و گیرۆدە بوون ■ ١. برخورد کردن ٢. مواجه شدن

تووش هێنان: کردنە تووشەوە ‹ڕەبی قەت تووشمان نەهێنی عیللەتی قائیممەقام/ ئێمە تابی حەرب و زەربی ... پاشامان نییە «شێخ ڕەزا»› ■ مواجه کردن

تووشی کەسێ/ شتێ بوون: تووشیاری کەسێ/ شتێ بوون؛ گرفتار بوون بە کارێکەوە ‹تووشی تێغی نازی تۆ بووم تازە توخوا لێم گەڕێ/ با شەهادەت بێ بە ئەسبابی نەجاتم، ڕۆحەکەم! «بێخود»› ■ گرفتار شدن

تووشی گونڕەشی خۆ هاتن: ☜ **تووشی نێری شەش گون هاتن**

تووشی نێری شەش گون هاتن: تووشی گونڕەشی خۆ هاتن؛ دوای ماوەیەک گوێ نەدان و ملهوڕی کردن، لەپڕ دژێکی بەهێز لێ پەیدا بوون ■ پس از مدتی نفس‌کش نداشتن، ناگهان دشمنی قَدَر سر در آوردن

تووش²: ئاوەڵناو. ١. ئەستەم؛ سەخت ‹ڕێگایەکی تووشمان لەبەرە› ٢. زۆر سارد و بارانی (لەمەڕ هەواوە) ‹شەڕەبابە لە چیاکان و هەوا تووشە دەنا/ وەکوو شێتان دەمەویست ڕوو لە چیای ئەستەم کەم «هێمن»› ٣. گازگر و لەقەهاوێژ ٤. بەدفەڕ و بێئاکار ٥. داگیراو ٦. زۆر ساوراو (جگ) ■ ١. دشوار ٢. سرد و بارانی ٣. چموش ٤. پرخاشگر و بداخلاق ۵. گرفته؛ بداخم ۶. ساییده (شتالنگ)

⊡ **تووش کردن:** ناخۆش کردن؛ شێوان (هەوا) ■ منقلب شدن (هوا)

تووشاڵ / tûşal/: ☜ **توێژاڵ**

تووشتیرە / tûştîre/: ناو. بزن؛ بز؛ کیەر ■ بُز

تووشک / tûşik/: ناو. ١. ☜ **توێژاڵ** ٢. کێرد؛ خەنجەر ٣. سەرما و سۆڵەی سەخت ٤. چوێشتیر؛ توێشتیر؛ گیسکی مێوینەی کەمتر لە دوو ساڵ ■ ١. ☜ **توێژاڵ** ٢. کارد؛ خنجر ٣. سرمای سخت ۴. بُزغالەی کمتر از دو سال

تووشکە / tûşke/: ☜ **ترشۆکە**

تووشکەلە / tûşkele/: ناو. کاوڕە مێ لە سەرەتای دوو ساڵاندا ■ میش در ابتدای دو سالگی

تووشماڵ / tûşmał/: ناو. تۆژماڵ: ١. سەرپەرستی خێزان ٢. گزیر؛ کوێخا ■ ١. سرپرست خانوادە ٢. کدخدا

تووشوو / tûşû/: ☜ **تۆشە**

تووشی / tûşî/: ناو. ١. جنگنی و بەدفەڕی ٢. دۆخی سارد و بارانی بوونی هەوا ‹تەڕ و تووشی› ■ ١. ستیزەجویی ٢. حالت سرد و بارانی بودن هوا

تووشیار¹ / tûşyar/: ☜ **تووش¹**

تووشیار²: ئاوەڵناو. گیرۆدە؛ گرفتار؛ ئاوقا. هەروەها: **تووشیار بوون؛ تووشیار کردن** ■ دچار

تووشیاری / tûşyarî/: ناو. گیرۆیی؛ گیرە؛ گرفتاری

▤ گرفتاری

توفەرەنگی / tûferengî/: ناو. تووەفەرەنگی؛ تووەزەمینە؛ تفەزەوینە؛ شیلک؛ شلیک؛ چیالیک؛ بنەگیایەکی خزۆکی گەڵا بڕکە-بڕکەیە، بە هۆشە گوڵ دەکاتەوە میوەیەکی سوورکاڵی مزری هەیە و لە کوردستان باش بەرهەم دێ ▤ توتفرنگی

توقاڵە / tûqałe/: ☜ **تۆقلە**

توقاوڵە / tûqawle/: ناو. بلۆق؛ پۆرگ؛ تۆقلە ▤ تاول

توک¹ / tûk/: ناو. ١. کوڵکە؛ موو ‹کۆرپە ئەگریجان تووک تاووس تار/ سەوزە کلافان چوون ڕشتەی زوننار «ئەحمەد بەگی کۆماسی»› ٢. تووز؛ ئاکار؛ ئەخلاق و ڕەوش ‹نە سۆزەی بلاوێنی میری خوناوەی بەهاری/ نە تووکی برای ڕێبواری/ لە کاسی خەوا، فێری ڕاسانی ناکەن «سوارە»› ٣. شادی و بەدەماغی ٤. نوەڕ؛ دوعای شەڕ؛ نزای خراپ ‹پشتت لە میللەت کردووە، پەنات بردووە بۆ دوژمن/ بەدرەقەی ڕێگای تۆ بێ با تووک و نزای پیاو و ژن «هێمن»› ٥. نووک؛ سەری باریکی شیش و دەرزی ٦. باڵدارێکی شەو بێدارە ▤ ١. پُرز؛ مو ٢. منش و اخلاق ٣. شادی و سرحالی ۴. نفرین ۵. نوک تیز هر چیز ۶. پرندەای شبخیز

⊡ **توک کردن**: ١. وردەپەڕ لێهاتنی جووجەڵە ٢. دوعای خراپ کردن ▤ ١. پر درآوردن جوجە ٢. نفرین کردن

توک²: پێرۆ. ← **تاکوتوک**

توکان / tûkan/: ☜ **ترووکان ـ٢**

توکاندن / tûkandin/: ☜ **توکانن**

توکانن / tûkanin/: چاوگ. تووکاندن؛ ترووکاندن: ١. هێلکە بە دندووک شکاندن ٢. ئەزموونی هێلکە بە ددان ٣. داشکاندن؛ تەقاندن؛ دە توێکڵ دەرهێنانی کاکڵەی میوە ‹توو تووکان› ٤. ورد کردنی کای دەغڵ لە کومباین و خەرمانکوت ▤ ١. شکستن تخم با منقار ٢. آزمودن تخم مرغ با دندان ٣. شکستن تخمە ۴. کوبیدن غلە

توکڕونی / tûkřûnî/: ناو. *[کنایە]* دۆخی خۆش ڕابواردن ▤ خوشگذرانی

توکلێوەریو / tûklêwerîw/: ناوەڵناو. ڕووتەڵە ▤ موریختە

توکن / tûkin/: ناوەڵناو. کوڵکن؛ تووخن؛ بەکوڵکە؛ تیسکۆ؛ تیسکن؛ تووسکن؛ ورگن؛ گوشین؛ جەژمی؛ بەکوڵکە؛ موینە؛ بەتیسک؛ زۆر بە موو یان تووک ▤ پشمالو؛ پرمو

توکنە¹ / tûkne/: ناو. جووجەڵەی هێشتا پەڕ دەرنەکردوو ▤ جوجەی پر در نیاوردە

توکنە²: ناوەڵناو. تووکن؛ کوڵکن ▤ پشمالو

توکە / tûke/: ناو. ١. کلوە بەفر ٢. وردە باران ▤ ١. دانەی برف ٢. نم ـ نم باران

⊡ **توکە کردن**: پرووشە کردن؛ پرووکە کردن ▤ نم ـ نم/ ریز-ریز باریدن

توکەبەر / tûkeber/: ناو. بەرەتووک؛ مووی بەرگەدە ▤ موی زهار

توکەتوک / tûketûk/: ناو. نمنمە؛ بارشتی هێدی-هێدی ▤ بارندگی نم ـ نم

توکە . توکە / tûke tûke/: ناو. تووکە ـ تووک؛ نمنمە ‹تووکە ــ تووکەی بەفر کوێسانان گردی/ جوانییەکەی عالەم یاری من بردی «فولکلۆر»› ▤ بارندگی نم ـ نم

توکەسەر / tûkeser/: ناو. پۆڕ؛ مووی سەر ▤ موی سر

⊡ **توکەسەر بون**: تووڕە بوون؛ ڕک هەستان ▤ خشمگین شدن

توکەسەر کردن: تووڕە کردن؛ ڕک هەستاندن ▤ خشمگین کردن

توکەمرداره / tûkemirdare/: ناو. تووکەمنداره؛ تووکی نەرم و وردی زەڕنەقووت کە پاشان

هەڵدەوەرێ و پەڕوپۆ دەردەکا ▤ کُرک جوجه که بعداً پر جای آن را می‌گیرد

تووکەمنداره / tûkemindare/: ☜ **تووکەمرداره**

توول / tûl/: ناو. ١. پارچەی زۆر تەنک و ناسک ٢. لکی ناسکی دار و گیا ٣. درێژایی ▤ ١. پارچەی وال ٢. جوانەی گیاه ٣. طول

▣ **توول دان:** درێژە دان ‹من چیم نووسیوه هەزار یەک نابێ/ توولی نادەمێ، ئیتر کۆتا بێ «قانع»› ▤ تفصیل دادن

توولازم / tûlazim/: ناو. نەخۆشی سیل ▤ بیماری سل

توولنج / tûlinc/: ناو. چیچک؛ کار و ڕەوتی تروشکان؛ هەڵتووتەکان ▤ چُمباتمه

توولە^{١} / tûle/: ناو. ١. لکی زۆر ناسکی یەکساڵە ٢. ☜ **تۆڵەکەـ١** ٣. بەچکەی سەگ، گورگ، ورچ و ... ‹توولەی بن ئاو سەگی خوێڕی!/ وات لێهات لە من بوەڕی؟ «گۆران»› ٤. ماری باریک ‹توولەمار› ٥. *[پلار]* بەچکە؛ منداڵ ▤ ١. جوانەی نازک ٢. ☜ **تۆڵەکەـ١** ٣. بچەی برخی جانوران ۴. مار باریک ۵. فرزند

▣ **سەگ بە توولە کردن:** *[پلار]* سەر پێ دانەواندن؛ ژێر کردن ‹یەعنی بە شەو ئەگەر سەگە، ئەیکەم بە توولە ڕۆژ/ ئەم سەگ بە توولە کردنە بۆ پاس و ڕاومە «بێخود»› ▤ ادب کردن

توولە^{٢}: ناوەڵناو. باری‌نەکراو (یەکسم بەتایبەت ئێستر) ‹قاتری توولە› ▤ چارپای باربر نشده

توولەباب / tûlebab/: ناو. سەگباب؛ باوکسەگ ‹ئەموت بانگی کەن ئەو توولەبابە/ ئیش و فەرمانی بۆچی خراپە؟ «قانع»› ▤ پدرسگ

توولەڕێ / tûleřê/: ناو. ڕچە؛ ولاخەڕێ؛ ڕێگەی باریک لە چیا و چۆڵ ▤ راه مالرو

توولەزەڕە / tûlezeře/: ناو. ڕێزەڵە ▤ تاجریزی

توولەسەگ / tûleseg/: ☜ **تووتکەسەگ**

توولەسەوز / tûlesewz/: ناو. توولی‌سەوز؛ گیایەکی بالابەرزە بەرەکەی لە گوێژ دەکا ▤ گیاهی بلند با ثمری شبیه زالزالک

توولەقاتر / tûleqatir/: ناو. قاتری توولە؛ قاتری هێشتا باری‌نەکراو ▤ قاطر هنوز باربر نشده

توولەک / tûlek/: ناو. ١. دۆخی وەرینی مووی لەش ٢. *[پلار]* تازەلاوی بێموو ▤ ١. ریزش مو و کرک ٢. جوان سادەرو

توولەمار / tûlemar/: ناو. ١. ماری باریک ‹بە خاسە خاسە هاتە لامەوە/ هەر وەک توولەمار دایە پامەوە «فولکلۆر»› ٢. بەچکەمار ▤ ١. مار باریک ٢. بچەی مار

توولەنەمام / tûlenemam/: ناو. نۆنەمام؛ نەونەمام؛ ڕیشە داری باریک و ڕاست و بەرزەبالا ‹تۆم توولەنەمام عەسای دەسمی/ من کەسم نییە تۆ گش کەسمی «فولکلۆر»› ▤ نونهال باریک و بلند

توولی / tûlî/: ناو. وشتری تووکن و بەرگن درێژ ▤ شتر پشم‌دراز

توولیایی^{١} / tûlyayî/: ناو. زێدەڕۆیی ▤ افراط

توولیایی^{٢}: ناوەڵناو. هلهلیایی؛ هەڵوپەڵبوو لە بەر کوڵانی زۆر ▤ له شده از پُختن زیاد

توولینە / tûlîne/: ناو. قەرتاڵەی زۆر چکۆڵە ▤ سبدک تاس مانند

توولیوم / tûlyum/: ناو. توخمی کانزایی لە دەستەی لانتانیدەکان، بە ژمارەی ئەتومی ٦٩ و کێشی ئەتومی ١٦٨,٩٣ ▤ تولیم

تووڵ / tûł/: ناو. شووڵ؛ شوو؛ لکی باریک ‹شنەفتم گیانم، بالا تووڵ نەی!/ ئیرادەت کەردەن چەنی خەستەت بەی «مەولەوی»› ▤ ترکه

تووڵبڕ / tûłbiř/: ناو. *[کینایە]* کار و ڕەوتی خۆ گێل کردن. هەروەها: **تووڵبڕ کردن** ▤ خود را به آن راه زدن

تووڵتەکن / tûłtekin/: ناو. ڕەزبەر؛ کەوچەرین ▤

مهرماه

توڵکێش /tûłkêş/: ناو. کار و ڕەوتی ژێر خاک کردنی لکی نەبڕاوی داری مێو ▤ عمل خواباندن جوانەی مو

توڵەپێچ /tûłepêç/: ناو. چۆڵەپێچ؛ چۆڵەمەپێچ ▤ نوعی شکار روباه و خرگوش

توڵەزەڕە /tûłezeře/: ☞ **ترێمارانە**

توڵەکی /tûłekî/: ناو. تانە؛ سەرکۆنە ▤ طعنه

توڵەگزی /tûłeg(i)zî/: ناو. شیرخشت؛ گزگەتووڵین ▤ شیرخشت

تومک /tûmik/: ناو. چەشتە؛ تامک؛ چەشە؛ چێشتە؛ خۆراکی فریودانی نێچیر ▤ طُعمه

تومۆر /tûmor/: ☞ **تومۆر**

تون١ /tûn/: ناو. ١. توونخانە؛ هاتوون؛ ئاتوون؛ ئاگردانی گەرماو ٢. *[مەجاز]* بنی ئاگری جەحەننم ▤ ١. گلخن؛ توُن گرمابه ٢. دَرَک

⊡ **تونی تەبەس:** ☞ **تونی تەتەر**

تونی تەتەر: تونی تەبەس؛ دەرەک؛ جەحەنم ‹جور استاد به ز مهر پدر/ خوێندنت ناوێ چش به توونی تەتەر «مەلا غەفوور»› ▤ درک؛ جهنم

بە تون: بە جەهەننەم؛ بە دەرەک ▤ به درک

تون٢: پێڕۆ. ← **تەفروتونا**

تونا /tûna/: ئاوەڵناو. ١. فەوتاو؛ نەماو؛ لەبەینچوو ‹بە بێ تەوحید و سنعەت ناتوانن جەنگێ بەرپا کەن/ بەبێ کەسبی هونەر، چۆن لەشکری بێگانە توونا کەن؟ «قانع»› ٢. ☞ **تەفروتونا** ▤ ١. نابود ٢. ☞ **تەفروتونا**

توناو /tûnaw/: ئاوەڵناو. تێراو؛ پاراو ▤ سیراب

توناوتون /tûnawtûn/: ناو. توونایی؛ قڕی؛ نابووتی؛ نابوودی ▤ نابودی؛ فنا

⊡ **توناوتون بون/ چون:** توناوتوون چوون؛ بە یەکجاری فەوتان و ئاسەوار لێ نەمان ▤ نیست و نابود شدن

تونایی /tûnayî/: ناو. قڕی؛ نستی؛ نەماوی ▤ نابودی

تونچی /tûnçî/: ناو. ئاگرکەری ئاگردانی گەرماو ▤ تونتاب؛ آتش انداز

تونخانە /tûnxane/: ناو. ئاگردانی گەرماو ▤ گُلخن؛ تون حمام

تونکە /tûnke/: ناو. تنۆکە؛ دەرپێی زۆر کورتی ژێر پاتۆڵ و شالوار ▤ شورت

تونەدار /tûnedar/: ناو. دارچین ▤ دارچین

تونەک /tûnek/: ☞ **تنۆك**

تونەگیا /tûneg(i)ya/: ☞ **تونەگیواو**

تونەگیواو /tûnegîwaw/: ناو. توونیلە؛ توونەگیا؛ تەرخون ▤ ترخون

تونەوان /tûnewan/: ناو. ئاگرچی حەمام ▤ تونچی حمام

تونی /tûnî/: ☞ **تینو٢**

تونیایەتی /tûnyayetî/: ☞ **تینویەتی**

تونیلە /tûnîle/: ☞ **تونەگیواو**

تونیەتی /tûnyetî/: ☞ **تینویەتی**

توەخۆرە /tûwexore/: ناو. خەزایی؛ عەینەمەل ▤ سار ملخ‌خوار

توەڕەشە /tûweřeşe/: ☞ **تووەسورە**

تووەسورە /tûwesûre/: ناو. شاتوو؛ گاتوو؛ تووەڕەشە ▤ شاه‌توت

تووەفەرەنگی /tûweferengî/: ☞ **توفەرەنگی**

توویر١ /tûwîr/: ناو. ١. کیسەی قوماش؛ توورەکە ٢. ☞ **تور ـ١** ▤ ١. کیسەی پارچەای ٢. ☞ **تور ـ١**

توویر٢: ئاوەڵناو. تورت؛ شەق ▤ تُرد

توویری /tûwîrî/: ناو. چەقەڵ ▤ شُغال

توویز /tûwîz/: ناو. کووز؛ کووزەڵە ▤ ترتیزک آبی

توویل /tûwîl/: ناو. تووڵ؛ شووڵک؛ شووڵک؛ لکە

داری باریکی بڕاو ▤ ترکه

تووویلزەڕین / tûwîlzeřîn/: ناو. کۆلکەزێڕینە؛ پەلکەڕەنگینە ▤ رنگین‌کمان

تووێناواره / tûwênaware/: ناوەڵناو. ئاواره ▤ آواره

تە / te/: جێناو. تۆ؛ توو؛ جێناوی دووهەم کەسی تاک ▤ تو؛ ضمیر مفرد مخاطب

تەب / teb/: ناو. تەو؛ تا؛ یاو؛ گەرمای زیادی لەش ▤ تب

تەبا^{1} / teba/: ئاوەڵناو. ١. ئاشت؛ هێمن؛ نێوانخۆش ٢. جۆر؛ ساز؛ کۆک؛ خاوەن توانایی یان ئۆگرەتی بە هاوکاری، هاوڕێیی یان پێکەوە ژیان ▤ ١. آشت ٢. سازگار

تەبا^{2}: ئامراز. دەگەڵ؛ ڕەگەڵ؛ پێڕا ▤ با؛ همراه

تەباخ / tebax/: ناو. ١. مانگی هەشتەمی ڕۆمی ٢. تەبەق؛ سینی ▤ ١. ماه اوت ٢. سینی؛ طبق

تەباخچە / tebxçe/: ناو. قاوەسینی؛ سینی چکۆلە ▤ سینی کوچک

تەبار / tebar/: ناو. تەبارە؛ بارست؛ ڕادە ▤ حجم

تەبارە / tebare/: ناو. ١. نێوان؛ لەمپەر؛ تیغە ٢. بارست؛ تەبار ٣. دەغڵی گەیشتووی نەدووراو ٤. هەرزاڵ؛ پێڕک؛ جێگەی کەلوپەل دانان لە ڕەشماڵدا ▤ ١. حایل ٢. حجم ٣. غلەی رسیدەی درو نشده ۴. جای وسایل در سیاه‌چادر

تەباشیر / tebaşîr/: ناو. دەباشیر؛ گەچی نووسین ▤ تباشیر

تەبانە / tebane/: ناو. باگردین؛ بانگلێر؛ بانگووش؛ باگردان؛ بانگردێن؛ باگوردێن ▤ بام‌غلتان

تەبایی / tebayî/: ناو. تەڤایی: ١. ئاشتی؛ نێوانخۆشی؛ سازشت؛ هێمنایەتی؛ هاش؛ کار و ڕەوتی دەس هەڵگرتن لە شەڕ و دوژمنایەتی یان ناتەبایی ‹هێندێکی بە یەک یەک و جودایی/ دەستێکی بە گەل بە دل تەبایی «هەژار»› ٢. جۆری؛ سازگاری؛ کۆکی ▤ ١. آشتی؛ صلح ٢. سازگاری

تەبت / tebt/: ناو. ئارامی؛ هێمنایەتی ▤ آرامش

تەبتاندن / tebtandin/: چاوگ. حەجماندن؛ دامرکاندن؛ ئارامی دان ▤ آرام کردن

تەبتین / tebtîn/: چاوگ. حەجمین؛ دامرکان؛ ئارام گرتن ▤ آرام گرفتن

تەبر / tebr/: ناو. تەور؛ تەوەر؛ بیور ▤ تبر

تەبسی / tebsî/: ناو. سینی بووچک؛ کەشەفەی چایی ▤ سینی کوچک

تەبع / teb'/: ناو. نەخۆشین بە هۆی خواردنی چەورایی زۆرەوە ▤ بیماری ناشی از مصرف چربی زیاد

⊡ **تەبع هەڵگرتن**: ئیشتیای خواردن هەبوون ‹جارێ تەبعە هەڵیناگرێ، پاشان دەیخۆم› ▤ اشتها داشتن

تەبغە / tebğe/: ناو. ١. زبڵدان ٢. کۆمای زبڵ و پەین ▤ ١. آشغالدانی ٢. تودەی زباله و پهن

تەبقاندن / tebqandin/: چاوگ. هەڵترەکان؛ ترەکاندن؛ تەقاندن ▤ ترکاندن

تەبکاندن / tebkandin/: چاوگ. ڕۆ چواندن؛ تەپاندن ▤ چپاندن

تەبکین / tebkîn/: چاوگ. ڕۆ چوون؛ تەپین ▤ چپیدن

تەبگ / teb(i)g/: ☜ **تەعەو**

تەبلە / teble/: ناو. بەرەو بان؛ بۆ لای ئاسمان ▤ جهتِ رو به بالا

⊡ **تەبلەی سەر**: تەپلی سەر؛ تەوق سەر ▤ فرق سر

تەبۆ / tebo/: ناو. گەنە؛ مچ؛ نۆژ؛ مێرووێکە بە ئاژەڵەوە دەنووسێ و خوێنیان دەمژێ ▤ کنه

تەبور / tebûr/: ناو. شەنە؛ شەن ▤ افشون

تەبەتۆر / tebetor/: ناو. جاڵجاڵۆوکە؛ کاکڵەمووشان؛ جۆڵاتەنە ▤ عنکبوت

تەبەتە / tebete/: ☜ **تەبەنە**

تەبەر / teber/: ناو. کەللا؛ هەڵمات؛ مەڕمەڕ ▤ تیله

تەبەرزە / teberze/: ناو. ١. جۆرێ خورما ٢. جۆرێ ترێ ▤ ١. نوعی خرما ٢. نوعی انگور

تەبەرزین / teberzîn/: ناو. تەوەرزین؛ چەکی تەورئاسا بە دەستی سوار و دەروێشەوە ▤ تبرزین

تەبەش / tebeş/: ناوەڵناو. ناوچاوان سپی (ئاژەڵ) ▤ پیشانی سفید (دام)

تەبەق / tebeq/: ناو. تەوەق: ١. تەبەک؛ یالتەبەق؛ تەباخ؛ شکەڤ؛ شکەڤگ؛ شکەڤک؛ شەکەویک؛ شکۆک؛ ئەشکەفک؛ شکەفک؛ ئەشکەو؛ مزاخە؛ سووهین؛ بەرگەش؛ بەرکەش؛ سینی؛ خوان؛ خوانچە؛ تەخنک؛ خارووفک؛ لەنگەری؛ دەفری دارینەی تەخت و لێوارە کورتی گەورە کە پیتەوای لە سەر دادەنێن و دەیخەنە سەر سەر ‹تەبەق پڕ بێ، با هەر قوڕ بێ «مەسەل»› ٢. تەبەقە؛ تەبەک؛ جۆرێ نەخۆشی سمی وڵاخی بەرزە ٣. نهۆم؛ قات ٤. پەڕە؛ وەرەق ‹تەبەقێ کاغەزم هێنا و نامەکەم نووسی› ٥. پارچە شیشە ‹تەبەقێکم بۆ پەنجەرەکەمان کڕی› ▤ ١. طَبَق؛ سینی بزرگ ٢. نوعی بیماری سُم دام ٣. طبقە؛ اشکوب ٤. ورق ٥. قطعه شیشه

تەبەقە / tebeqe/: ناو. ١. نهۆم؛ قاتی خانوو ٢. تەوەقە؛ نەخۆشی تەبەق ▤ ١. طبقە؛ اشکوب ٢. نوعی بیماری سُم دام

تەبەقەتڕانە / tebeqet(i)řane/: ناو. *[شووورەیی]* تەشبێ‌ترانە؛ تەشبی‌ترانە؛ تاوانی تڕ کەندن ‹تەبەقەتڕانە گەڕانی تەبەقێک چایە› ▤ جریمەی گوزیدن

تەبەک / tebek/: ناو. ١. نەخۆشی تەبەق ٢. تەشتی دارینی ناندێن ٣. سینی دارین ▤ ١. نوعی بیماری سم دام ٢. تشت چوبی نگهداری نان ٣. سینی چوبی

تەبەنە / tebene/: ناو. تەبەتە؛ تەوەنە؛ دەرزی لێفە دروون ▤ سوزن درشت لحافدوزی

تەبیات / tebyat/: ناو. تەبیەت؛ تەبیعەت: ١. ئیشتیای خواردن ٢. پێکهاتەی بنەمایی کەس یان شتێک ▤ ١. اشتها ٢. طبع

تەبیعەت / tebî’et/: ☜ **تەبیات**

تەپ^{1} / tep/: ناو. ١. گزی؛ گەڕ؛ حیلە ٢. فێ؛ نەخۆشی فێداری ٣. گرد؛ تەپۆڵکە ٤. کۆ؛ کۆما؛ تەپۆڵکە ٥. سل؛ تۆپەڵەیەک پیسی ٦. پەلامار؛ هێرش ٧. غوبار؛ تۆز ٨. مژ؛ تەم ‹بگرمێنێ، تەپ و نم دابکا، بیکاتە شەست، هەرگیز/ نەوەستێ قولپی گریانی، نەوەستێ هەورەکەی پاییز «گۆران»› ▤ ١. فریب ٢. صرع ٣. کُپه؛ تپه ٤. توده ٥. سنده ٦. تک؛ یورش ٧. غبار ٨. مه

⊡ **تەپ دان:** ١. بە سەر یەکا کۆمەڵ کردن ٢. پەلامار دان ‹نیوەشەو ڕابورد، تەپم دا لە کۆ/ شەوگارم شەق کرد نەگەییم بە تۆ «فولکلۆر»› ▤ ١. انباشتن ٢. یورش بردن

تەپ دانە سەر: لە ناخافڵ خۆ بە سەردا دان ▤ شبیخون زدن

تەپ لێدان: فریو دان ▤ فریب دادن

تەپ لێ نەپێکان: *[کینایە]* تەپ لێ نەکوتان؛ های لێ نەبوون؛ هیچ لێ نەزانین ▤ هِر از بِر نشناختن

تەپ لێ نەکوتان: ☜ **تەپ لێ نەپێکان**

تەپ^{2}: ناوەڵناو. ١. *[پلار]* تەمەڵ لە ڕۆیشتن ‹قامکەگەورەی ورگزل، تەوەزەل و تەپ و فل/ ئەیوت: ئاشنا ناخوازم، لە لاوازان جیاوازم «هەژار، *پێنج ئەنگوست*»› ٢. بێدەنگ؛ وس لە ترسان ٣. گران؛ قورس (بۆ گوێ) ‹گوێ تەپ› ▤ ١. تن لش ٢. خاموش از ترس ٣. سنگین (گوش)

⊡ **تەپ کردن:** بێدەنگ بوون لە ترسان ▤ خاموش شدن از ترس

تەپ^{۲}: دەنگ. دەنگی کەوتنی شتی نەرمی قورس ‹تەپ! ها ترپەت دێ و لنگەوقووچ/ بۆی ئەکەویت دەعبای وەک حووچ! «گۆران»› ⚑ تالاپ؛ تاپ

تەپار / tepar/: ناو. تەپارک؛ ڕیخ و قوڕ کە دەمی کەنووی هەنگی پێ سواغ دەدەن ⚑ سرگین و گِل اندودن دهانەی کندو

تەپارک / tepark/: ☜ **تەپار**

تەپاڵدان / tepałdan/: ناو. شوێنی تەپاڵە لێ دانان؛ هەماری تەپاڵە ⚑ انبار نگهداری تاپاله

تەپاڵە / tepałe/: ناو. تەپاڵێ؛ تاپاڵە؛ تەپکە؛ تەپک؛ تەپگ؛ تەپگە؛ تەپەڵۆک؛ ترولاق؛ تەریب؛ دەوە؛ لبان؛ سەپگ؛ قلاخ؛ قالاخ؛ قەلاخ؛ دەوە؛ کێویلە؛ کێولە؛ لبان؛ سەنێری پێژراو و وشکەوە کراوی چوارپێیان بۆ سووتەمەنی ⚑ تاپاله

⊡ **تەپاڵە پێژان**: دروست کردنی تەپاڵە لە شیاکە ⚑ تاپاله ساختن

تەپاڵەپێژ / tepałepêj/: ناو. کەسێ کە شیاکە دەپێژێ و تەپاڵە دروست دەکا ⚑ کسی کە سرگین را تاپاله کند

تەپاڵەدەشتی / tepałedeştî/: ناو. سان ⚑ سرگین خشک

تەپاڵێ / tepałê/: ☜ **تەپاڵە**

تەپان^{۱} / tepan/: ☜ **تەپین**

تەپان^{۲}: ناو. تەپش: ١. ژێردەرانە؛ پاژنەی دەرگا ٢. داری جێگەی تەوەرەئاش ٣. تێلای گەلا کوتان ٤. چەپەری پشتیوانەی دەرگا ٥. بەردی قورسایی سەر دینگ ⚑ ١. پاشنەی در ٢. چوب زیر قُطب آسیا ٣. چماق برگ‌کوبی ۴. پشتوانەی در ۵. سنگ بالای دنگ شالکوبی

تەپاندن / tepandin/: چاوگ. تێپەڕ. //تەپاندت؛ دەتەپێنی؛ بتەپێنە// تەپانن؛ تەپنای: ١. شێلان، بە لاق یان هەرچی ٢. تووش کردن ٣. ئاخنین؛ بە زۆر و گوشار تێ کردن ٤. *[مەجاز]* کڵاو سەر نان ⚑ ١. کوبیدن ٢. دچار کردن ٣. چپاندن؛ تپاندن ۴. فریب دادن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەتەپاندن

تەپانن / tepanin/: ☜ **تەپاندن**

تەپانە / tepane/: ناو. ١. تنۆکە؛ توونکە؛ دەرپێی کورت ٢. شریتی گرێدراو بە جەمسەری ڕایەڵەکان (لە کار و باری جۆلاییدا) کە لە سەری هاتوچۆ دەکا ⚑ ١. تنبان کوتاه ٢. نوار تاربند جولایی

تەپاو / tepaw/: ئاوەڵناو. ١. شێلدراو بە لاق یان هەر شتی دی ٢. ڕمیاو؛ ڕووخاو ٣. خەریکی ڕمیان ⚑ ١. کوبیده شده ٢. فروریختە ٣. در شُرُف فروریختن

تەپاوتل / tepawtil/: ناو. چۆنیەتی بەملاو بەولادا کەوتن ⚑ تلو- تلو

⊡ **تەپاوتل کردن**: پل/ تل دان ⚑ تلو- تلو خوردن

تەپاوکە / tepawke/: ناو. ئاوار ⚑ آوار

تەپای / tepay/: چاوگ. تەپین؛ داڕمان ⚑ فروریختن

تەپتەپ / teptep/: دەنگ. ١. دەنگی تەپاندنەوە بە دەست یان قاچ ٢. تەپەتەپ؛ دەنگی غارغاران و هەڵبەزین ⚑ ١و٢. تاپ ـ تاپ

تەپتەپان / teptepan/: دەنگەناو. تەپەتەپ ⚑ تالاپ ـ تولوپ

تەپتەپە / teptepe/: ناو. ١. موتور؛ موتر؛ ماتۆڕ؛ دووچەرخەی موتوردار ٢. زەنگۆڵەی گەورە کە بە جێی زرینگە، تەپەی لێ دێ و لە ملی بزن یان مەڕی سەرگەلەی دەکەن ⚑ ١. موتورسیکلت ٢. زنگولەی پیشاهنگ گله

تەپتەپی / teptepî/: ئاوەڵناو. تایبەتمەندی کەسێ کە تەنیا تەوقە سەری هەویزە ⚑ ویژگی کسی کە فقط وسط سرش طاس است

تەپچێور / tepçêwir/: ناو. تەکمیش؛ بنکۆڵی و

فش کردنەوەی بن دار و زەرعات ☰ عمل پی زدن و سست کردن خاک پای درخت و کشتزار

تەپخ / tepx/: ئاوەڵناو. داتەپیو؛ تەپاو؛ کاول ☰ فروریخته؛ ویران

▣ **تەپخ بوون**: داڕووخان؛ داتەپین ☰ ریزش کردن (دیوار)

تەپخ کردن: ڕووخاندن؛ ڕماندن ☰ ویران کردن

تەپرەش / tepřeş/: ئاوەڵناو. فێڵباز؛ گەڕباز؛ حیلەساز ☰ ناروزن

تەپس / teps/: ناو. ١. کاری شێلان بە پێ ٢. کار و ڕەوتی تەپین؛ داکەوتنی دیوار ☰ ١. لگدمال ٢. فروریختن دیوار

▣ **تەپس کردن**: *[کنایە]* پێ بە سەردا ساوین؛ دەنگ دەرنەهێنان ‹هەر ئێوە کەتن بکەن و ئێمەش بۆتان تەپس ئەکەین› ☰ صدایش را در نیاوردن

تەپساندن / tepsandin/: چاوگ. ١. ڕاخستن؛ پان کردنەوەی ڕایەخ ٢. لێدان؛ کوتان ☰ ١. پهن کردن ٢. زدن

تەپسە / tepse/: ناو. کار و ڕەوتی داتەپین؛ ڕووخان ☰ ریزش

تەپسی / tepsî/: ناو. دەوری؛ دەفری پان و گوشاد بۆ چێشت تێکردن ☰ بُشقاب

تەپسین / tepsîn/: چاوگ. ١. ڕاخران؛ داخریان ٢. لێدران؛ کەوتنە بەر لێدانەوە ☰ ١. پهن شدن ٢. کتک خوردن

تەپش / tepş/: ☜ تەپان[2]

تەپشت / tepişt/: ناو. کۆشش؛ تەقالا ☰ کوشش

تەپشوێ / tepş(i)wê/: ☜ تەشوێ

تەپشۆ / tepşo/: ☜ تەشوێ

تەپشوو / tepşû/: ☜ تەشوێ

تەپقین / tepqîn/: چاوگ. قوپان؛ قوپیان (بۆ قاپ و مەنجەڵ و سەربان و...) ☰ گود افتادن

تەپک / tep(i)k/: ناو. ١. دەوە؛ تەپاڵە ٢. جۆرێ داوی ڕاو ٣. جۆرێ تەڵە ٤. گردوولکە؛ تەپۆڵکە ☰ ١. تاپالە ٢. نوعی دام شکاری ٣. نوعی تلە ۴. تپە

تەپکە / tepke/: ناو. ١. داوی لە تەختە کوتراو بۆ ڕاوی مەل ‹بۆ نان و ئاوێ لەو خاک و ئاوە/ ماسی دەگرت و تەپکەی دەناوە «حەقیقی»› ٢. تەڵە لە دوو داری سەر قووڵکە بۆ ڕاوی کەروێشک ٣. دەوە؛ تەپاڵە ٤. پنجەگیا؛ بنەگیا ☰ ١. نوعی دام ٢. نوعی تلەی خرگوش ٣. تاپالە ۴. بوتە

▣ **تەپکە نانەوە**: داو نانەوە ☰ تلە گذاشتن

تەپکەچی / tepkeçî/: ناو. ئەوەی تەپکە دەنێتەوە ☰ دامگذار

تەپکەر / tepker/: ئاوەڵناو. تەپۆ؛ فێڵباز ☰ حیلەگر

تەپل / tep(i)l/: ناو. جێقامک؛ شوێنپەنجە ☰ اثر انگشت

تەپلمۆس / tepilmos/: ئاوەڵناو. تەپلۆس؛ تەمەڵ و تەوەزەل ☰ تنبل

تەپلۆس / teplos/: ☜ تەپلمۆس

تەپلە / teple/: ناو. ١. کڵاوی لباد ‹دەستەی خزمەتکار فیشەکدان لە مل/ بە چەفتە و مشکی سەر و تەپلە زل «گۆران»› ٢. جۆرێ کڵاوی ژنانە ☰ ١. کلاه نمدی ٢. نوعی کلاه زنانه

تەپڵ / tep(i)ł/: ناو. ١. دەهۆڵی لەشکر ‹نە بەیداغی هەیە نە تەپڵ و کووسی/ ئەمەندەی پێ کرا بێچارە، نووسی «حاجی قادر»› ٢. بان؛ سەر ☰ ١. طبل ٢. تارک

▣ **تەپڵی بان**: ١. تەپڵێکی گچکە لە پێشکۆی زینیان دەبەست، کاتی وەڕێ کەوتنی لەشکر لێ دەدرا ٢. تەپڵی پچووک کە لە ڕاوەبازدا ئەیکوتن ☰ ١و٢. دو نوع طبل کوچک

تەپڵی زڕیاگ *[کنایە]* عەیب دەرکەوتوو ☰ تشت از بام افتاده

تەپڵی سەر: تەپڵەسەر؛ بانی سەر ☰ فرق سر

تەپڵی شادی: ☜ **تەپڵی شایە ـ۲**

تەپڵی شایە: ۱. تەپڵی سەرکەوتن لە شەڕدا ۲. تەپڵی شادی؛ تەپڵی شادمانی ☰ ۱. طبل پیوروزی ۲. طبل شادی

تەپڵی گوێ/ گۆش: تەپڵی گۆش؛ پەردەی گوێ ☰ پردەی گوش

⊡ **تەپڵ دڕان:** /مەجاز/ ئابڕوو چوون؛ عەیب و عار دەرکەوتن ☰ تشت از بام افتادن؛ رسوا شدن

تەپڵدڕاو /tep(i)łd(i)řaw/: ئاوەڵناو. /کینایە/ دمەکدڕاو؛ دمەکدڕیاگ؛ ناوزڕاو بە خراپە ☰ بدنام

تەپڵژەن /tep(i)łjen/: ناو. تەپڵلێدەر؛ دەهۆڵلێدەر ☰ طبال

تەپڵک /tepłik/: ناو. ۱. زگدانی دیوار ۲. تەپڵی بچووک ۳. بەرکەندال ٤. تیلمە ئاسن یان حەلەبی گەو کردنەوەی شتی شکاو ☰ ۱. شکم دادن دیوار ۲. طبل کوچک ۳. آبکند ۴. بند؛ نوار از آهن یا روی چینی بند زن

تەپڵلێدەر /tep(i)łlêder/: ☜ **تەپڵژەن**

تەپڵۆس /tepłos/: ئاوەڵناو. تەپ؛ تەمەڵ؛ لەشگران ☰ تنآسا

تەپڵە /tepłe/: ناو. کەلارە؛ دەفری لە شیاکە ☰ ظرف ساخته شده از سرگین

تەپڵەسەر /tepłeser/: ناو. ۱. تەوقی سەر؛ تۆقەسەر ۲. بەرزترین شوێن لە هەر شتێ ☰ ۱. تارک ۲. بلندترین نقطە

تەپڵەقوو /tepłeqû/: ناو. دارێکی لێڕەوارە لە بەلالووکەکێویلە دەکا ☰ درختی جنگلی شبیە آلبالو کوهی

تەپڵەک /tepłek/: ناو. ۱. دەپی سەر کۆڵەکە و بنمیچ ۲. تەپەکڵاو؛ جەغزی ناوەڕاستی تەقیلە ۳. تاس؛ جۆرێ کڵاوی ژنان ٤. ئادیدانک؛ خولیدانک؛ خولیدان؛ ژێرسگار؛ دەفری ژێر سیگار ۵. کورسیلەی شت لە سەر دانان ٦. بانی گڵەبان نەکراو ۷. پف و هەڵمساوی گەچی دیوار بە هۆی نمەوە ☰ ۱. تختەپارەی میان ستون و سقف ۲. دایرەی وسط عرقچین ۳. نوعی کلاە زنانە ۴. زیرسیگاری ۵. میز عسلی ۶. بام کاهگل نشدە ۷. طبلک

تەپڵیتۆپێن /tepłîtopên/: ناو. گەمەیەکە مناڵ و لاو دەیکەن ☰ نوعی بازی

تەپنای /tepnay/: ☜ **تەپاندن**

تەپوتل /tep û til/: ناو. تەپوکۆ؛ کار و ڕەوتی تلەوە بوون و پل خواردن ☰ اُفت و خیز

تەپوتۆز /tep û toz/: ناو. تۆز و غومار؛ تۆز و خۆڵ ☰ گرد و غبار

⊡ **تەپوتۆز کردن:** تۆز و خۆڵ بەرپا کردن ☰ گرد و غبار راە انداختن

تەپوتومان /tep û tûman/: ناو. ۱. تۆزی خەستی داوەستاو ۲. تەپودوومان؛ مژی داوەستاو ☰ ۱. گرد و غبار غلیظ و راکد ۲. مە غلیظ و راکد

تەپوخ /tepux/: ناو. ڕەوتی ڕەت بردن؛ هەڵەنگووتن؛ ساتمە کردن ☰ سکندری

تەپودو /tep û dû/: ☜ **تەپودووکەڵ**

تەپودووکەڵ /tep û dûkeł/: ناو. تەپودوو؛ دووکەڵ و تارمایی زۆر ☰ دود زیاد و غلیظ

تەپودومان /tep û dûman/: ☜ **تەپوتومان ـ۲**

تەپوکۆ /tep û ko/: ☜ **تەپوتل**

تەپومژ /tep û mij/: ناو. مژی خەست ‹ڕووناکە بەرێک سەرێک تەپومژ/ کچ بەخشە چەلێک هەلێکی کوڕکوژ «هەژار، *مەم و زین*»› ☰ مە غلیظ

تەپونم /tep û nim/: ناو. باران و مژ پێکەوە ☰ هوای بارانی و مەآلود

تەپۆ^{1} /tepo/: ناو. مێشوولەی لاق و دندووک درێژ ☰ نوعی پشە

تەپۆ^{۲}: ئاوەڵناو. ١. نەفام و دەبەنگ ٢. لاروومەت شۆڕی بێددان ▤ ١. بی‌شعور ٢. گونە فرورفتە از نداشتن دندان

تەپۆکە / tepoke/: ناو. تەپۆلکە؛ تەپۆڵکە؛ تەپۆنکە؛ گردوولکە؛ تەپکی نە زۆر بڵند ▤ تپەی کم‌ارتفاع

تەپۆلکە / tepolke/: ☜ **تەپۆکە**

تەپۆڵکە / tepołke/: ☜ **تەپۆکە**

تەپۆڵەگیا / tepołeg(i)ya/: ناو. گیاگزگانە ▤ گیاه طاوسی

تەپۆنکە / teponke/: ☜ **تەپۆکە**

تەپە^{١} / tepe/: ناو. ١. تەپلەکی ئارەخچن ٢. گرد؛ کێوی چکۆلە ٣. کۆما؛ ئەوی بە سەر یەکدا کەڵەکەی بەستووە ▤ ١. دایرەی وسط عرقچین ٢. تپە ٣. تودە

⊡ **تەپە دان**: تەپە کردن؛ بە سەر یەکا کردن و لە سەر یەک هەڵچنین ▤ تودە کردن؛ برهم انباشتن

تەپە کردن: ☜ **تەپە دان**

تەپە^{٢}: دەنگەناو. ١. دەنگی کەوتنی شتی نەرمی قورس ٢. دەنگی پای مرۆڤ ▤ ١. صدای افتادن شیئ نرم و سنگین ٢. صدای پا

تەپەترە / tepet(i)ře/: ئاوەڵناو. *[پلار]* تایبەتمەندی ساوای تازەپێ‌گرتوو کە دەکەوێ و هەڵدەستێتەوە ▤ حالت نوپا

تەپەتەپ / tepetep/: دەنگەناو. تەپتەپ؛ دەنگی غارغاران و هەڵبەزین ‹تەپەتەپ مەکە! ئەو ماڵە نووستوون› ▤ تاپ ـ تاپ

تەپەدۆر / tepedor/: ناو. تەپەدوور؛ هەودەل؛ چێوپەمە؛ چووپەمە؛ چۆپەمە: ١. تۆکڵەی بڕێ داری وەک بەڕوو کە پاش وشک بوونەوە، نەرم و پیف دەبنەوە و سووک و کون-کون هەڵدەگەڕن ٢. تیکەیەک لەو چێوە کە بۆ سەرگرتنی بوتری دەبێ ▤ ١و٢. چوب‌پنبه

تەپەدۆرە / tepedore/: ناو. فیبری سپی بۆ ڕاگرتنی سەهۆڵ و ساردەمەنی ▤ یونولیت

تەپەدوور / tepedûr/: ☜ **تەپەدۆر**

تەپەدووکەڵ / tepedûkeł/: ناو. دووکەڵی خەست و زۆر ‹ئەوە شەرارەی قرچەی تاسەمە/ تەپەدووکەڵی شوێن هەناسەمە «پیرەمێرد»› ▤ دود زیاد و متراکم

تەپەسوڕی / tepesuřî/: ناو. دڵەخورتێ؛ دڵەخورپە ▤ نگرانی

تەپەسەر^{١} / tepeser/: ناو. لۆمە؛ سەرکۆنە ▤ سرزنش

تەپەسەر^{٢}: ئاوەڵناو. سەرکوت‌کراو؛ سەرکۆنەکراو ▤ سرکوب شده

تەپەسەری / tepeserî/: ناو. سەرکوتکاری؛ کار و ڕەوتی دانە ناو سەردا و سەرکوت کردن ▤ سرکوب

تەپەسەنە / tepesene/: ناو. هەوڵ و تەقالای خۆڕایی و بێ‌خۆ ▤ تلاش بیهوده

تەپەکراو / tepek(i)raw/: ئاوەڵناو. قلووژ؛ بە سەر یەکدا کۆوەبوو ▤ انباشته

تەپەکڵاو / tepek(i)ław/: ناو. ١. پارچەی تەپلەسەر داپۆش لە ئارەخچندا ٢. تەختەی گرۆڤەر لە سەر چالاکی خێوەت و ڕەشماڵ ▤ ١. دایرەی وسط عرقچین ٢. کلاهک ستون چادر

تەپەڵۆک / tepełok/: ناو. تەپاڵە؛ تەپکە ▤ تاپاله

تەپەوتەلاڵ / tepewtełał/: ناو. تەپەویاڵ؛ کۆگا؛ قوتکەی (سروشتی یان دەسکرد) لە سەر زەوی ‹قەیس بی خەجاڵەت پڕ حوزن و مەلاڵ/ دیا چووپانێ جەو تەپەوتەلاڵ «خانای قوبادی»› ▤ تل؛ پشته

تەپەویاڵ / tepewyał/: ☜ **تەپەوتەلاڵ**

تەپی / tepî/: ناو. تەمەڵی؛ تەنبەڵی ▤ تنبلی

تەپیاس / tepyas/: ئاوەڵناو. پان؛ پەحن ▤ پهن

ته‌پیاگ / tepyag/: ئاوه‌ڵناو. ته‌پیاو؛ ڕماو ☰ فروریخته

ته‌پیان / tepyan/: ☜ **ته‌پین-۱**

ته‌پیاو / tepyaw/: ☜ **ته‌پیاگ**

ته‌پیای / tepyay/: چاوگ. ته‌پان؛ ته‌پیان ☰ فروریختن

ته‌پین / tepîn/: چاوگ. تێنه‌په‌ڕ. //ته‌پیت؛ ده‌ته‌پی؛ بته‌په// ته‌پان: ۱. ته‌پیان؛ ڕووخان؛ به سه‌ر یه‌کا هاتنه خوار ۲. داته‌پین؛ نه‌وی بوون و قوپانی شت ۳. *[مه‌جاز]* تێکچوونی له‌شی مرۆڤ له به‌ر پیری زۆر ٤. ڕزان و نه‌رم بوون (میوه) ☰ ۱. فروریختن ۲. گود افتادن ۳و۴. فرسودن

■ ئاوه‌ڵناوی به‌رکاری: ته‌پیو/ چاوگی نه‌رێنی: نه‌ته‌پین

ته‌پیو / tepîw/: ئاوه‌ڵناو. ۱. ڕووخاو؛ ڕمیاگ ۲. *[مه‌جاز]* ورەنه‌ماو؛ وره‌به‌رداو؛ خۆدۆڕیو ۳. *[مه‌جاز]* پیری تێکشکاو ٤. ڕزیو و گه‌نیو (بۆ شووتی و کاله‌ک) ☰ ۱. فروریخته ۲. خودباخته ۳. فرسوده ۴. پوک شده (هندوانه و خربزه)

ته‌تره‌ک / tetrek/: ناو. ته‌رزه؛ ته‌زره؛ ته‌یرۆک ☰ تگرک

ته‌تک / tetik/: ناو. ۱. له‌پک؛ ده‌سکێش ۲. سمت و ساتان ☰ ۱. دستکش ۲. باسن

ته‌تڵه / tetłe/: ☜ **ته‌تله‌میوه**

ته‌تڵه‌زوان / tetłez(i)wan/: ئاوه‌ڵناو. لاله‌په‌ته؛ تور ☰ الکن

ته‌تڵه‌میران / tetłemîran/: ناو. ته‌ته‌ڵه‌میران؛ کرمێکی ئه‌ستووری ڕه‌ش و سپیی و کوڵکنه به دوو ڕیز پاوه ☰ کرمی ابلق و کُرکدار

ته‌تڵه‌میوه / tetłemîwe/: ته‌تڵه؛ که‌لوو؛ کرمی ئاوریشم ☰ کرم ابریشم

ته‌تڵه‌مێوه / tetłemêwe/: ناو. قۆزاخه؛ که‌لووی کرمی هاورێشم ☰ پیله‌ی کرم ابریشم

ته‌تن / tetn/: ناو. قوڕ؛ حه‌ڕی؛ هه‌ڕ؛ هه‌ڕی؛ هه‌ڕگ ☰ گِل

ته‌تومن / tetwen/: ئاوه‌ڵناو. به‌رده‌ڵان؛ ڕێخه‌ڵان ☰ سنگلاخی

ته‌ته / tete/: ناو. ۱. بووکه‌ڵه‌ی منالان له قوڕ یان له هه‌ویر ۲. پوور؛ مه‌ت؛ پله؛ میمک؛ خوشکی باوک ۳. خێشک بۆ زه‌وی لووس کردن ☰ ۱. عروسک گلی یا خمیری ۲. عمّه ۳. بَزَن

ته‌ته‌به‌خی / tetebexî/: ناو. بووکڵه؛ بووکیله؛ بوکله ☰ عروسک

ته‌ته‌پێچ / tetepêç/: ناو. ته‌خته‌پێچ؛ کاری پێچاندنی ئێسکی شکاو به ته‌خته ☰ آتل‌بندی استخوان شکسته

ته‌ته‌ر^1 / teter/: ناو. نامه‌به‌ر؛ که‌سێ نامه ده‌با و دێنێ ☰ نامه‌بر

ته‌ته‌ر^2: ئاوه‌ڵناو. شاتر؛ به‌له‌پا؛ به‌پێ ☰ تُندرو

ته‌ته‌ران / teteran/: ناو. وسمه: ۱. گیای وسمه ۲. ڕه‌نگی نێو گه‌ڵای ئه‌و گیایه که له برۆ و سه‌ری ده‌ده‌ن ☰ ۱و۲. وسمه

ته‌ته‌رپێچ / teterpêç/: ناو. کار و ڕه‌وتی پێچانی لاق و به‌له‌ک به تیزماڵکه په‌ڕۆ و به‌ن له کاتی سه‌فه‌ر، له به‌فر و سه‌رمادا ☰ عمل پیچیدن ساق پا با نوار پارچه‌ای

ته‌ته‌ری / teterî/: ناو. سماق؛ ترشی سماق ☰ سماق

ته‌ته‌شۆر / teteşor/: ناو. تاته‌شوار؛ جێگه‌ی مردوو شۆردن ☰ سنگ یا تختە‌ی مرده‌شوری

ته‌ته‌ڵه / tetełe/: ناو. ۱. وه‌ر؛ له‌وح؛ ده‌ب؛ ده‌پ؛ ته‌خته؛ له‌وحه؛ پارچه‌ته‌خته، پارچه به‌رد یان شتی ڕه‌ق و ته‌خت بۆ له سه‌ر نووسین ۲. به‌شێ له جل‌وبه‌رگ که که‌له‌که و ده‌ور و به‌ری داده‌پۆشێ ۳. ڕوومه‌ت و لاجانگ پێکه‌وه ٤. بووجاڕی؛ به‌وه‌جاڕی؛ کاری پاک کردنی ده‌غڵ و

تووتن بە هەڵتەکاندن ٥. گت؛ ڕەوتی گیرانی کوتوپڕی زمان کە دەبێتە هۆی خراپ وتنی وشە یان هەڵە کردنی ڕستە ٦. ئامرازی هەوڕگەری؛ تەختە یا چەرمێکە بۆ لووس کردنی هەوڕ و هیربار ٧. کەوانە؛ دۆخی لاتراسکە کردنی گوللە کە لە بەرد بکەوێ ☰ ١. لوح ٢. کمر لباس ٣. رُخسار ۴. بوجاری ۵. تُپق ۶ از ابزار کوزەگر ۷. کمانه (گلوله)

▣ **تەتەڵە کردن**: ١. هەڵتەکاندنی دەغڵ و تووتن بۆ پاک بوونەوە ٢. جۆڕیان؛ هەڵە کردن لە قسەدا و زمان تێکەڵ بوون ٣. بە هەڵە چوون لە نیشانە ئەنگاوتندا ☰ ١. بوجاری کردن ٢. تُپق زدن ٣. به هدف نزدن

تەتەڵەکار / tetełekar/: ناو. کۆسەکار؛ بووجاڕ ☰ بوجار

تەتەڵەکاری / tetełekarî/: ناو. کۆسەکاری؛ بووجاڕی ☰ بوجاری

تەتەڵەمیران / tetełemîran/: ناو. ١. ☜ **تەتڵەمیران** ٢. گاڵتە و گەمە ☰ ١. ☜ **تەتڵەمیران** ٢. شوخی

تەتی / tetî/: ناو. ١. سمت و ساتان ٢. ئاودەس ☰ ١. باسن ٢. مُستراح

تەتیاین / tet(i)yayn/: چاوگ. دۆزینەوە ☰ پیدا کردن

تەجە / tece/: ☜ **تەگە**

تەجەنەڕ / tecener/: ☜ **تەگە**

تەجیر / tecîr/: ☜ **تەیمان**

تەجیری / tecîrî/: ناو. هیزە؛ خیگ؛ خیگە؛ خییە ☰ خیگ

تەح / teĥ/: ☜ **تەحا**

تەحا / teĥa/: دەنگ. تەح؛ ئەحجا؛ وشەی سەیرمان ☰ وه

تەحت / teĥt/: ناو. ١. شاخ؛ کێوی لە بەردی لووس و بڵند ٢. لباد؛ نەوگ ☰ ١. صخره ٢. نَمَد

تەحتەقاپو / teĥteqapû/: ☜ **تەختەقاپو**

تەحتیل / teĥtîl/: ئاوەڵناو. تەحتێل؛ پشوودان ☰ تعطیل

تەحتێل / teĥtêł/: ☜ **تەحتیل**

تەحرە / teĥre/: ناو. جەنگەی گەرمای نیوەڕۆ ☰ گرمای نیمروز

تەحس / teĥs/: ئاوەڵناو. خلیسک؛ شەمت؛ خز ☰ لیز

تەحسین / teĥsîn/: چاوگ. خلیسکان؛ شەمتین ☰ لیز خوردن

تەحل / teĥ(i)l/: ☜ **تاڵ**^{2}

تەحلک^{1} / teĥlik/: ناو. تالکە؛ جۆرێ گڕکە کە هەتا کاڵە تاڵە ☰ نوعی گرمک

تەحلک^{2}: ئاوەڵناو. ڕەشتاڵە؛ ئەسمەری ئامالڕەش ☰ سیەفام

تەحلەسێف / teĥlesêf/: ناو. خەیاردێمی؛ کوژالک؛ کالەکەمارانە ☰ هندوانەی ابوجهل

تەحلەسێڤ / teĥlesêv/: ناو. گوژالک؛ کالەکەمارانە ☰ هندوانەی ابوجهل

تەحلی / teĥlî/: ناو. ١. تالی؛ تییەڵی ٢. ☜ **تاڵشك** ☰ ١. تلخی ٢. ☜ **تاڵشك**

تەحلیشک / teĥlîşk/: ناو. ١. ☜ **تاڵشك** ٢. ئاوی تاڵ و سوێر ☰ ١. ☜ **تاڵشك** ٢. آب تلخ و شور

تەحین / teĥîn/: ناو. ڕاشی؛ دۆشاوی کونجی؛ شیرەی کونجی ☰ شیرەی کُنجد

تەخ / tex/: دەنگ. دەنگی گەڕاندنەوەی گاجووت لە سەر خەت ☰ حرف هدایت گاو شخم‌زن

تەخار / texar/: ناو. تەغار: ١. کێش و پێوانەیەکی دەغڵە بەرانبەری سی مەن ٢. یەکەی ژماردن بەرابەر بە سی دانە یا سی سەر ☰ ١. تغار؛ واحدی وزن، برابرِ سی من ٢. واحد شمارش، معادلِ سی رأس

تەخاراو / texaraw/: ناو. تەغاراو؛ کووپەی زەلامی

سەر ئاوالە بۆ جێ ئاو ⚑ تغار آب

تەخت¹ / text/: ناو. ١. چەرپا؛ قەرەوێڵە؛ چارپایەی لە سەر نووستن ٢. کورسی لە سەر دانیشتنی پاشا ⚑ ١. تختخواب ٢. اریکەی سلطنت

تەخت²: ئاوەڵناو. ١. گۆڕ؛ ڕێک؛ بێ‌کەند و کڵۆ و ڕاست ٢. بێ‌خوار و خیچی ٣. خاترجەم؛ ئارخەیان ⚑ ١. هموار ٢. تخت ٣. خاطرجمع

▣ **تەخت(ی) ڕەوان**: کەژاوەی یەک‌چاوە کە بە چوار کەسان هەڵدەگیرێ ⚑ تخت‌روان

⊡ **تەخت بوون**: ١. ڕاست بوونی کەندولەندی شوێنێ ٢. *[مەجاز]* تەواو تێک‌ڕووخان ⚑ ١. هموار شدن کندولند ٢. به کلی ویران شدن

تەخت کردن: ١. ڕاست کردنی کەند و لەندی زەوینی ناڕاست و بەرز و نزم ٢. *[مەجاز]* خۆش و ساز کردن ٣. *[مەجاز]* ویران کردن ⚑ ١. هموار کردن زمین ٢. مُهیّا ساختن ٣. ویران کردن

تەختان / textan/: ناو. گۆڕایی؛ تەختانی؛ تەختایی؛ هەردی ڕاست و تەخت ⚑ زمین هموار

تەختانی / textanî/: ☜ تەختان

تەختایی / textayî/: ☜ تەختان

تەختگا / textga/: ناو. شوێنی جێگرتن و دامەزران ‹میوە کە کاڵ و ڕەق بێ لقی بەرزە تەختگای/ دەردی تەکامولە کە گەیی وا خەسار ئەبێ «پیرەمێرد»› ⚑ قرارگاه

تەخت‌وبەخت / text û bext/: ناو. دەسەڵاتداریی وێڕای کامەرانی و شادی ⚑ قدرت و کامرانی

تەخت‌وتاج / text û tac/: ناو. ١. *[مەجاز]* پاشایی؛ شایی ‹من گەدایيم سەد ئەوەندەی حاکمی پێ خۆشترە/ نابەمە تابووتەوە خۆ داخی گەورەی تەخت‌وتاج «حەمدی»› ٢. نیشانەکانی پاشایی ⚑ ١و٢. تاج‌وتخت

تەختە¹ / texte/: ناو. ١. دەپ؛ داری تاشراوی پان ٢. بەردی ڕاست و پان ٣. پارچەی کووتاڵ ٤. کوێنی ڕەشماڵ ٥. تاوڵی؛ کەرەسەیەک بۆ یاری دووکەسی کە سندووقێکی چێوییە لە ناوەڕاستەوە دەکرێتەوە و بە شێوەی دوو بەشی چوارگۆشە لە پاڵ یەکتریدا جێ دەگرن و هەرکام لە یاریکەران ١٥ مۆرەی یەکڕەنگیان هەیە، بە نۆرە تاس هەڵدەخەن و گەمە دەگەڕێنن ‹چەرخ چەپ وە ڕاس نە ڕووی تەختەی دەرد/ مۆرەی بەدشانا چەواشەی چەپگەرد «مەولەوی»› ⚑ ١. تختەی چوبی ٢. تختەسنگ ٣. تختەی پارچە ٤. پارچەی سیاه چادر ٥. تختەنرد

▣ **تەختە دان**: دەپی دارین ⚑ تخته

تەختە²: ئاوەڵناو. داخراو؛ گاڵەدراو (دووکان و بازاڕ و ...) ⚑ بسته؛ تعطیل (دکان و بازار و ...)

⊡ **تەختە کران**: گاڵەدران ⚑ تعطیل شدن

تەختە کردن: ١. گاڵەدان؛ بەستن ٢. *[مەجاز]* دەست بە سەر هەموو شتێکدا گرتن ⚑ ١. تعطیل کردن ٢. تخته کردن

تەختەبەرد / texteberd/: ناو. بەردی پان و ساف ⚑ تختەسنگ

تەختەبەن / texteben/: ناو. تەختەبەند: ١. کەت؛ تەختی لە تەختە و چوارگۆشە و گەورە بۆ لە سەر نووستنی هاوینان ٢. نەردێ؛ محەجەری ⚑ ١. کت ٢. نرده

تەختەبەند / textebend/: ☜ تەختەبەن

تەختەپۆش / textepoş/: ناو. ١. نۆین؛ سەنگ‌پۆشی ئاوەڕۆ ٢. تەختەبەندی میچ ⚑ ١. سنگفرش آبراه ٢. پروار؛ تختەهای سقف‌پوش

⊡ **تەختەپۆش کردن**: داپۆشانی میچ بە تەختە ⚑ پوشیدن سقف با تخته

تەختەپوت / textepût/: ناو. مۆریانە؛ مۆرانەی دارخۆر ⚑ موریانه

تەختەپیتی / textepîtî/: ناو. غەریب‌سنجان؛ جووجوو ⚑ ساس

تەختەپێچ / textepêç/: ☜ **تەتەپێچ**

تەختەڕەش / texteřeş/: ناو. دەپەڕەش؛ ئەو تەختەی ڕەش دەکرێ و لە فێرگە لە سەری دەنووسن 🇮🇷 تختەسیاه

تەختەساف / textesaf/: ناو. کڵافەدەزووی لە سەر پارچە مقەبا هەڵکراو 🇮🇷 کلاف نخ بر مقوا

تەختەسپی / textes(i)pî/: ☜ **وایتبورد**

تەختەسەرا / textesera/: ناو. کەف؛ تەخت؛ تەرک 🇮🇷 کف

تەختەشنۆ / texteş(i)no/: ناو. تەختەیەکی باریک و درێژ (نزیک ٥ لە ٥٠ سانتی‌میتر) بە ژێرەیەکی کورتەوە کە وەرزشکار دەستی پێوە دەگرێ و شنۆی پێ دەکا 🇮🇷 تختەشنا

تەختەقاپوو / texteqapû/: ئاوەڵناو. تەختەقاپوو؛ تەختەقاپی؛ ئاوایی‌نشین؛ سەقامگیر 🇮🇷 تختەقاپو

تەختەقاپی / texteqapî/: ☜ **تەختەقاپوو**

تەختەکالۆس / textekalos/: ناو. ڕووناس؛ جۆرێ مۆریانە 🇮🇷 نوعی موریانه

تەختەنەرد / textenerd/: ناو. تاوڵە؛ تەختە 🇮🇷 تختەنرد

تەخچک / texçik/: ناو. دۆڵ؛ گەلی؛ شیو 🇮🇷 درّه

تەخدەمە / texdeme/: ناو. بەرکوت؛ دەغڵێ کە بەر لە دروێنە هێندێکی بۆ ئەزموون دەدروون و دەکوتن 🇮🇷 مقدار کمی از غله که برای آزمایش می کوبند

تەخسیر / texsîr/: ناو. ١. کۆتایی؛ هەڵە ٢. لەش‌گرانی ٣. *[کینایە]* ژنێ کە مێردەکەی سەرجێیی ناکا 🇮🇷 ١. تقصیر؛ کوتاهی ٢. کسالت ٣. زن بی‌نصیب از همخوابگی با شوهر

تەخش / texş/: ناو. تیر؛ هەواڵی کەوان ‹بواچان کوشتەی زام تەخش تۆن/ ناواک نیان دیدەی وەحش تۆن «بێسارانی»› 🇮🇷 تیر

تەخشان / texşan/: لێل. ← **تەخشان‌وپەخشان**

تەخشان‌وپەخشان / texşan û pexşan/: ناو. کاری ڕژاندن و پژاندن 🇮🇷 ریخت‌وپاش

⊡ **تەخشان‌وپەخشان کردن**: ڕژاندن و پژاندن؛ بەخشینی نابەجێ و بەخەسار دانی ماڵ و سامان ‹بۆ خۆ نواندن و فیز کردن تەخشان‌وپەخشان دەکا› 🇮🇷 ریخت‌وپاش کردن

تەخشک / texşik/: ناو. ڕفحە؛ ڕفە 🇮🇷 تاقچه

تەخلیت / texlît/: ناو. ١. جۆر؛ تەرز ٢. بەدەڵ؛ قەڵب ٣. گەپ؛ گاڵتە ٤. دەمەلاسکێ؛ لاسایی 🇮🇷 ١. گونه ٢. بَدَل ٣. شوخی ۴. تقلید

تەخم^{١} / texm/: ناو. جێ؛ شوێن 🇮🇷 مکان

تەخم^{٢}: پێرۆ. ← **ئەخم‌وتەخم**

تەخمە / texme/: ☜ **تەغمە**

تەخمین / texmîn/: ناو. بەراورد؛ کار و ڕەوتی لێکدانەوە؛ قەرساندن 🇮🇷 براورد؛ تخمین

تەخنک / texnik/: ناو. قاپی گەورەی لە مس؛ سەعەندی گەورە 🇮🇷 ظرف بزرگ مسین

تەخەر / texer/: ناو. ١. زۆرینە؛ زۆرتری؛ بەشی زۆربە ٢. خێڵ؛ عەشیرە 🇮🇷 ١. اکثریت ٢. عشیره

تەدار / tedar/: ئاوەڵناو. یاودار 🇮🇷 تب‌دار

تەر / ter/: ☜ **تر**^{١}**ـ١**

تەرا / tera/: ☜ **تەرە**^{٢}

⊡ **تەرا بوون**: ١. لە بڵندەوە کەوتن ٢. لە ماڵ دوور کەوتنەوە ٣. وێڵ بوون؛ تار بوون 🇮🇷 ١. پایین افتادن ٢. مهجور ماندن ٣. آواره شدن

تەرات / terat/: ناو. تەڕاد: ١. چوارناڵ؛ غاری یەکسم، بەتایبەت ئەسپ ٢. ڕمبازی بە ئەسپ؛ هات‌وچۆ بە ئەسپ لە مەیداندا 🇮🇷 ١. تاخت؛ چهارنعل ٢. جولان با اسب

⊡ **تەرات کردن**: ١. غار دان ٢. ڕمبازی کردن 🇮🇷 ١. تاختن ٢. جولان دادن با اسب در میدان

تەراتێن / teratên/: ناو. تەڕاتێن؛ ڕمبازی؛ هات‌وچۆ بە ئەسپ لە مەیداندا 🇮🇷 جولان با اسب

در میدان

تەراخوم / teraxum/: ☜ **تەڕاخۆمە**

تەرار / terar/: ناو. زەرک؛ تاسوولکەی ئاو خواردنەوە ▤ تاس آبخوری

تەراز¹ / teraz/: ناو. ١. وەک؛ وێنە ٢. ☜ تراز¹ـ١ ▤ ١. مانند ٢. ☜ **تراز¹ـ١**

تەراز²: ئاوەڵناو. ڕێک؛ بەرانبەر ▤ یکسان؛ برابر

تەرازوو / terazû/: ☜ **تەرازوو**

تەرازووباز / terazûbaz/: ئاوەڵناو. *[پلار]* کەمفرۆش؛ سووکفرۆش ▤ کم فروش

تەرازووڕاست / terazûřast/: ☜ **تەرازوومەند**

تەرازوومەند / terazûmend/: ئاوەڵناو. تەرازووڕاست؛ بێفێڵ لە کێشاندا ▤ درستکار در وزن کردن

تەرازی / terazî/: ☜ **ترازوو**

تەرازیا / terazya/: ناو. شەونم؛ خوناوە ▤ ژاله

تەراش / teraş/: ناو. کاری سەر و ڕیش چاک کردن ▤ اصلاح سر و صورت

تەراشتن / teraştin/: ☜ **تەراشین**

تەراشین / teraşîn/: چاوگ. تەراشتن؛ تراشین؛ تاشین ▤ تراشیدن

تەراف / teraf/: ناو. تەرافە: ١. سمت و کەفەڵی یەکسم ٢. تەڕاد؛ گۆشت و پێستی خالیگە ٣. مێورە؛ ئەو لقانەی مێو کە بۆ هەرەس دەبن ▤ ١. کفل چهارپا ٢. پوست و گوشت تُهیگاه ٣. شاخەی هرس شدنی تاک

▣ **تەراف کرن**: بڕینی ڕەز؛ باغ بڕین ▤ هرس کردن تاک

تەرافە / terafe/: ☜ **تەراف**

تەراکتۆر / teraktor/: ناو. تراکتۆر: ١. کەرەستەیەکی موتۆری بە دوو تەگەرەی گەورە و ئاژدارەوە بۆ ڕاکێشانی مەکینەی کشتوکاڵ (وەک: گاواسن، تووپاش، خەرمانکوت) ٢. *[مەجاز]* پڕکار؛ خاوەن هێز و پێز لە کاردا ٣. *[مەجاز]* زۆرخۆر ▤ ١. تراکتور ٢. پُرکار ٣. پُرخور

تەربیش / terbîş/: ناو. تەکمیش؛ کار و ڕەوتی بنکۆڵیی ڕەز و بێستان ▤ پی زدن و سست کردن خاک جالیز

تەرپلاندن / terp(i)landin/: چاوگ. ڕەت پێ دان ▤ سکندری دادن

تەرپلین / terp(i)lîn/: چاوگ. ڕەت بردن؛ هەڵەنگووتن ▤ سکندری خوردن

تەرت¹ / tert/: ناو. ١. کەمرە؛ گەمڕە؛ گڕمە؛ سەنیری وشکهەڵاتوو ٢. بێشە؛ دەوەن ٣. کەستەک؛ کولۆی خاک ٤. کلۆشی گێرەکراوی هێشتا شەن نەکراو ٥. هەڵدێر؛ هەڵەت ▤ ١. سرگین خشکشده ٢. بیشه ٣. کلوخ ۴. خرمن کوبیده شدەی هنوز باد داده نشده ۵. پرتگاه

تەرت²: ئاوەڵناو. ١. بڵاو؛ پەرێشان؛ پەرژ ٢. لە بەینچوو؛ لە ناودا نەماو ▤ ١. پراکنده ٢. از میان رفته

تەرتلاندن / tert(i)landin/: چاوگ. سەر لێ شێواندن ▤ گیج کردن

تەرتلین / tert(i)lîn/: چاوگ. سەر لێ شێوان؛ گێج بوون ▤ گیج شدن

تەرتوتونا / tert û tûna/: ئاوەڵناو. تەفروتوونا؛ هەر نەماو؛ لە بەینچوو؛ فەوتاو بە یەکجاری ‹لە شەڕدا بنەماڵەی تەرتو توونا بوون› ▤ برباد رفته

تەرتوتەلان / tert û telan/: ناو. هەڵدێر؛ هەڵەموت؛ ڕژد ▤ پرتگاه

تەرتول / tertûl/: ناو. کرمی سەوزی؛ کرمێکە ئافەتی گیاشین ▤ کرم آفت گیاهان

تەرجسە / terc(i)se/: ناو. شین بوونەوەی شوێنی لێدراو ▤ کبودی اثر ضربه

تەرجگ / tercig/: ☜ **تەرچك**

تەرجگی / terc(i)gî/: ☜ **تازەیی¹**

تەرجمان / terc(i)man/: ناو. وەرگێڕ؛ پاچڤەکار؛ دیلمانج ☰ مُترجم

تەرجومان / tercuman/: ناو. وەرگێڕ؛ پاچڤەکار ☰ مُترجم

تەرجومە / tercume/: ناو. تەرجەمە؛ پاچڤە؛ وەرگێڕاوە ☰ ترجمە

تەرجۆ / terco/: ناو. پەرجۆ؛ کرمزی؛ مەهدەر؛ کاری کەس نەکردوو ☰ مُعجزە

تەرجە / terce/: ناو. دەلاقە؛ دەرووچە ☰ پنجرە

تەرجەمە / terceme/: ☜ **تەرجومە**

تەرچک / terçik/: ئاوەڵناو. تەرجگ: ١. تەڕ و تازە ٢. شلک؛ ناسک؛ تورت ☰ ١. تروتازە ٢. تُرد و نازک

تەرچکی / terç(i)kî/: ☜ **تازەیی**¹

تەرح¹ / terĥ/: ناو. ١. بیچم؛ شکڵ؛ سەروسەکوت ٢. قل؛ لق؛ لاسکی گیا و گوڵ ☰ ١. قیافە ٢. ساقەی گل و گیاە

⊡ **تەرحی کەسێک مردن**: دوعا بۆ مردنی کەسێک کردن ‹هەرچی مەحبووبان دەکەن خۆشە، بەلام داخی ڕەقیب/ دەمکوژێ، تەرحی مرێ، هەر وەک کەری بێگارییە «موستەفابەگی کوردی»› ☰ سر کسی زیر سنگ رفتن

تەرح²: ئامراز. وەک؛ لە گوێن ☰ شبیە

تەرخ / terx/: ناو. تەرک؛ کاری دەست هەڵگردن؛ واز هێنان ☰ ترک

تەرخان / terxan/: ناو. ١. پاوان؛ تایبەتی ٢. ئازاد لە باج و بەهرەی ئاغا ☰ ١. اختصاصی ٢. معاف از مالیات و بهرەی مالکانە

⊡ **تەرخان کردن**: بە تایبەتی بۆ شتێ یان کارێ دانان ‹... تەنانەت گەلێ لە زانایانی کوردیش هەموو ژیانی خۆیان بۆ تەرخان کردووە «زەبیحی»› ☰ اختصاص دادن

تەرختە / terixte/: ناو. پشتەمازە؛ مۆغەرە ☰ مازە

تەرخول / terxul/: ناو. خولخولە؛ کەرخول ☰ گردنا

تەرخون / terxun/: ناو. جۆرێ سەوزی خواردن ☰ ترخون

تەرداس / terdas/: ناو. تەورداس ☰ داس شاخەبری

تەرز¹ / terz/: ناو. ١. لکی داوەبەنئاسای ڕەز ٢. سەرلکی باریکی برکە بێستان ٣. جۆر؛ چەشن ‹ڕاستی هەزار تەرز نەزاکەت دارۆ/ هەر تەرزێ سەد تەرز کەیف دڵ مارۆ «مەولەوی»› ٤. شێواز؛ شێوە ‹هەر تاوێ بە تەرزێ دڵی داماوم ئەلەرزێ› ☰ ١. شاخەی باریک و نخ مانند تاک ٢. شاخ و برگ گیاهان پالیزی ٣. نوع ۴. شیوە

تەرز²: ئاوەڵناو. لەبار؛ پەسند ‹لە ناو چەمەن سەربەرزی/ چەن ناسک و شلک و تەرزی «کەریم شارەزا»› ☰ دلپسند

تەرز³: ئامراز. وەک؛ وەکوو ☰ مانند

• **تەرز**⁴: پاشوشە. چەشن ‹تەرزەتەرز› ☰ ـ آسا

تەرزم / terzim/: ☜ **تەرزە**

تەرزۆکە / terzoke/: ☜ **تەرزە**

تەرزە / terze/: ناو. تەرەز؛ تەزرە؛ تەرزم؛ تەرزۆکە؛ تەوەرگ؛ ترکژۆک؛ ترگژۆک؛ تگر؛ تووەرگە؛ تەرگ؛ تەرگژۆک؛ تەرکژۆک؛ تەگر؛ تەگرک؛ تەوەرگە؛ تەیرۆک؛ گللێرە؛ دەنکی خڕیلانەی یەخ کە لە سارد بوونەوەی کتوپڕی هەوادا دادەبارێ ☰ تگرگ

تەرزەشکێن / terzeş(i)kên/: ☜ **تەرزەکوت**

تەرزەکوت / terzekut/: ناو. تەرزەشکێن؛ تایبەتمەندی دار یان زەرعاتی تەرزە لێی داو ☰ حالت درخت یا کشتزار آسیبدیدە از تگرگ

تەرزەلوکە / terzelûke/: ناو. گللێرکە؛ تەرزەی ورد ‹گەر بەیازی عارزت دەرخەی لە ژێر چارشێوی ڕەش/ بەفری کوێستانی چ جیلوە؟ تەرزەلووکەی تەڕ چییە؟ «قانع»› ☰ تگرگ ریز

تەرس / ters/: ناو. سەنیری یەکسم ☰ پِهِن

تەرسای / tersay/: چاوگ. ترسان؛ ترسیان ▤ ترسیدن

تەرسنای / tersnay/: چاوگ. ترساندن؛ ترسانن ▤ ترساندن

تەرسۆنەک / tersonek/: ☜ **ترسنۆك**

تەرسە / terse/: ئاوەڵناو. پێچەوانـە؛ بـەراوەژی ‹ڕەقیبم تیری تانـەی گـەر بهاوێژێتـە سـەر فـەردم/ حەواڵەی جووتە جووتە و تەرسەکەی کابرای بـەهارم کرد «عارف عورفی»› ▤ وارونە؛ برعکس

تەرسەزاڵ / tersezał/: ☜ **ترسنۆك**

تەرسـەقول / tersequl/: نـاو. خەرسـەقول؛ قارسەقول؛ سەنیری وشکەوەبووی کەر ▤ سرگین خشک شدەی الاغ

تەرسی / tersî/: ☜ **ترس¹ـ١**

تەرش / terş/: ناو. کەری؛ کەرک؛ کەرتکـە ئـاژەڵ ▤ بخشی از گلە

تەرشداری / terşdarî/: ناو. مەڕداری؛ ئاژەڵداری ▤ گلەداری

تەرشک / terşik/: نـاو. قەڵشـت؛ درزی گـەورە ▤ شکاف

تەرفتین / teriftîn/: ناو. شـپرزەیی؛ ئاڵـۆزکاوی ▤ ازهم‌پاشیدگی

تـەرفک / terfik/: نـاو. پارچـەدەزوو؛ داوەدەزوو ▤ تکەنخ

تەرفە / terfe/: ناو. خاپ؛ فریو ▤ فریب

تەرک / terk/: ناو. ١. تەرخ؛ کار و ڕەوتی دەس لێ بـەردان؛ بـەجێ هێشـتن ‹گـەر نـەکا مـەخموور ئەفەندی تەرکی تریاکی لەعین/ فێـری سـێ نـەزمی دەکـا: پـژمین و کـۆکین و تـڕین «شـێخ ڕەزا»› ٢. بەشـی دواوەی زیـن کـە هەگبـەی لـە سـەر دادەبەستن ٣. چەکی شەڕ ٤. تەخت؛ ڕووبـەری ساف لە سەر زەوی ‹تەرکی ژوورەکەیان فەرشێکی لێ ڕانەخراوە› ▤ ١. ترک ٢. ترکِ زین ٣. اسـلحە ۴. کف

⊡ **تەرک دان**: تەرک کردن؛ نانە لاوە؛ دەسـت لـێ بەردان؛ وێڵ کردن ‹دوو ساڵە جگـەرەی تـەرک داوە› ▤ ترک کردن

تـەرک کـردن: ١. ☜ **تـەرك دان** ٢. بـەجێ هێشتن ‹ماوەیەکە ژن و منداڵ تەرکیان کردووە› ▤ ١. ☜ **تەرك دان** ٢. تنها گذاشتن

تەرک کەوتن: ١. لە جێ چوونی جوچکە سمت ٢. لە جێ چوونی جومگەی پەلی ماڵاتی بـەرز ▤ ١. از جا در رفتن دنبالچە ٢. از جا در رفـتن مـچ پای دام

تەرک / terik/: نـاو. خشڵێکی ژنانە ▤ نـوعی زیـور زنانە

تەرکبەند / terkbend/: ناو. بەن‌سامۆرتە ▤ فتراک

تەرکزە / terk(i)ze/: ئاوەڵناو. تۆکز؛ بڤە ▤ خطر

تەرکژۆک / terk(i)jok/: ☜ **تەرزە**

تـەرککراو / terkk(i)raw/: ئاوەڵـناو. ڤـەهێلای؛ بەجێ هێڵراو ▤ متروک

تەرکمەنە / terk(i)mene/: ئاوەڵـناو. ئامادە؛ گـورج ▤ آمادە؛ پابەیراق

تەرکە / terke/: ناو. ١. شووڵ؛ تووڵ؛ شـوولک ٢. تەرەکە؛ جۆرێ قامیشی ناوپڕ ▤ ١. ترکە ٢. نـوعی نی توپر

تەرکـەدنیا / terkedinya/: نـاو. *[مـەجاز]* هـەبیس؛ پارسا؛ مرۆی چاکی دوورەدنیا ▤ زاهد

تەرکەدیار / terked(i)yar/: ☜ **تەرکەزا**

تەرکـەز / terkez/: نـاو. دار تەقڵـە لـە سـاقەتی خەیزەران ▤ چوب چوگان از جنس خیزران

تەرکەزا / terkeza/: ئاوەڵناو. تەرکەزێو؛ تەرکەدیار؛ تەرکەوەتەن ▤ ترک وطن‌کردە

تەرکەزێو / tarkezêw/: ☜ **تەرکەزا**

تەرکەندە / terkende/: ناو. سـەرەتا؛ هـەوەڵ ‹لـە تەرکەندەوە وا هاتووە› ▤ ابتدا

تەرکی^{١} / terkî/: ناو. لای کەفەڵ لە زیندا؛ جێ خورج و هەگبەی سوار ■ ترک زین

تەرکی^{٢}: ئاوەڵناو. تەژە؛ زلحۆل ■ لندهور

تەرکی ژێر بەڕە / terkî jêr beře/: ناو. هاوساوەزەنگێ؛ گەمەیەکی لاوانی گوندنشینە، دوو کەس دەچنە ژێر بەڕەیەکەوە کە یەکیان پێشتر ئەو گەمەی نەدیووە، ئەوەی دەزانێ، شوولکێکی بە دەستەوە، یەکیان لە هاوگەمەکەی دەدا و یەکێ لە عەرزەکە، هاوگەمەکەی پێی وایە لە هەردووکیان دەدەن، دەبێ بڵێن کێ بوو لێیانی دا ■ از بازی‌های جوانان روستایی

تەرگ / terg/: ☜ **تەرزە**

تەرگژۆک / terg(i)jok/: ☜ **تەرزە**

تەرگە / terge/: ناو. چارەکەی کوڵ؛ کۆڵوانە ■ شنل

تەرم / term/: ناو. ١. جەنازە؛ لاشە؛ جەندەک ٢. بنکۆڵی ڕەز؛ تەکمیش ٣. ☜ **تەرمێ نویحی** ■ ١. جنازه ٢. عمل پی زدن و سُست کردن خاک رَز ٣. ☜ **تەرمێ نویحی**

تەرمەک / termek/: ناو. تەرمەگ؛ تایەی درێژ و باریکی گڕاڵک و دڕک و داڵ ■ کُپەی خار

تەرمەگ / termeg/: ☜ **تەرمەك**

تەرمێنویحی / termên(i)wîĥî/: ناو. تەرم؛ حەوبراله؛ حەوتەوانە؛ حەوت ئەستێرە لە ئاسمان ■ هفت برادران

تەرن / tern/: ناو. بەڵا؛ چۆرتم ■ بلا

تەرنە / terne/: ناو. چاوەنۆڕی؛ چاوەڕوانی؛ چەمەڕایی؛ چاڤنێری ■ انتظار

تەرنەبابیلە / ternebabîle/: ☜ **تەیر-٢**

تەرواڵ / terwał/: ناو. تەرواڵە: ١. هەرزاڵ؛ پێڕک؛ سەکۆی دارینی بەری ڕەشماڵ ٢. ڕفحە؛ ڕفە ■ ١. سکوی سیاه چادر ٢. رف

تەرواڵە / terwałe/: ☜ **تەرواڵ**

تەروەندە / terwende/: ئاوەڵناو. ١. کەموێنە؛ هەڵکەوتە ٢. تازەبەر؛ نۆبەرە؛ نۆبەری گوڵ و میوە ■ ١. کم‌نظیر ٢. نوبر

تەروەنە / terwene/: ئاوەڵناو. پەخش؛ پەڕشە؛ پڕش و بڵاو ■ پراکنده

تەرۆزی / terozî/: ☜ **ترۆزی**

تەروو / terû/: ناو. تێروو؛ تیرویێ؛ تریو؛ تەرەون؛ تەرەوەن؛ تەرینە؛ دارێکی دەوەنە بنی بۆ باڵووکە بەکەڵکە ■ درختچه‌ای است جنگلی

تەرە^{١} / tere/: ناو. ئەو قووڵکە تووتن یان میوەی تێ دەکەن و بە گیا دایدەپۆشن ■ گودالی کە میوه یا برگ توتون در آن می‌ریزند و با برگ می‌پوشانند

تەرە^{٢}: ئاوەڵناو. تەرا: ١. لە لانە تۆراو بە یەکجاری ٢. *[مەجاز]* ئاوارە؛ تراڤیە ‹... پڕی سەوزەبەستەی خرۆشانی باڕی/ تەرەی باوەشی تاسەباری بناری ... «سوارە»›. هەروەها: **تەرە بوون؛ تەرە کردن** ■ ١. رمیده (از کاشانه) ٢. آواره

تەرەجە / terece/: ئاوەڵناو. تاک؛ بە تەنیا ■ یکە؛ تنها

تەرەدوا / tered(i)wa/: ناو. ١. دۆخی تۆرانی یەکجارەکی ٢. کاری دەرکردنی یەکجارەکی ■ ١. قهر دائمی ٢. اخراج قطعی

تەرەدین / teredîn/: ئاوەڵناو. شێتۆکە؛ کەللەیی ■ خُل و چِل

تەرەز / terez/: ☜ **تەرزە**

تەرەزوو / terezû/: ناو. قەرقاوڵ؛. چۆڕ؛ کەڵەشێری کێوی ■ قرقاول

تەرەزەن / terezen/: ناو. شەلیل؛ شلۆر ■ شلیل

تەرەس / teres/: ئاوەڵناو. بێئاکار؛ خوێڕی ■ پست؛ رذل

تەرەف / teref/: ناو. لا؛ ئالی ‹ئەو بۆ جەو تەرەف سوب نەسیم ماوەرد/ هەر جە دوورەوە زام سارێش

مەکەرد «مەولەوی»› ☰ سو؛ طرف

تەرەفاندن / terefandin/: چاوگ. قەذ کردن؛ بڕین ☰ بریدن

تەرەفدار / terefdar/: ئاوەڵناو. لایەنگر؛ لاگر؛ داژدار ☰ هواخواه؛ طرفدار

تەرەفە / terefe/: ئاوەڵناو. سکلەوەڕێن؛ پلەندەر ☰ طفیلی

تەرەقاندن / tereqandin/: چاوگ. پەقاندن؛ تەقاندن ☰ ترکاندن

تەرەقە / tereqe/: ناو. ١. چەشنی؛ چاشنی؛ گوللەپێکەر ٢. کەرەستەیەکی منالان کە لە جێژناندا دەیتەقێننەوە ☰ ١و٢. ترقه

تەرەقی / tereqî/: ناو. کار و ڕەوتی چوونە سەرەوە؛ بەرزتر بوونەوە ☰ ترقی

تەرەکراو / terek(i)raw/: ئاوەڵناو. تاراو؛ دەرکراو ☰ رمیده

تەرەکە / tereke/: ناو. تەرکە؛ جۆرێ قامیشی باریکی ناوپڕ ☰ نوعی نی باریک و توپر

تەرەکەمە / terekeme/: ئاوەڵناو. ئاوارە؛ وەیلان؛ بێخانەولانە ☰ آواره

تەرەکیوەن / terekîwen/: ناو. بەنتەرکی؛ بەنێ کە بە تەرکی زینەوەیە و شتی پێ دەبەستنەوە ☰ بند فتراک

تەرەوڵ / terewił/: ناو. پەلەوەر؛ باڵندە ☰ پرنده

تەرەوِن / terewin/: ☜ **تەرو**

تەرەوەژە / tereweje/: ناو. باڵندەیەکە ☰ پرندەایست

تەرەوەن / terewen/: ☜ **تەرو**

تەری / terî/: ناو. ١. کلێنچە؛ جوچکە سمت؛ ئێسکی قوونێ ٢. دووگ ☰ ١. دُنبالچه ٢. دُنبه

تەریان / teryan/: ناو. تریان؛ تریانە ☰ سبد کوچک میوەچینی

تەریانە / teryane/: ناو. ساقۆڕ؛ سەوەتە ☰ سبد بزرگ

تەریب^{1} / terîb/: ناو. ١. کاری دروون بە تەقەڵی درشتی قیچەڵفاچ ٢. بەلاڤ؛ تەرس؛ تەپاڵە ☰ ١. دوخت با بخیەهای درشتِ مورب ٢. تاپاله

⊡ **تەریب دان**: دوورین بە تەقەڵی قیچەڵفاچ بۆ قایمتر بوون ☰ دوختن با بخیەی مورب برای استحکام بیشتر

تەریب^{2}: ئاوەڵناو. ١. تایبەتمەندی دوو هێڵ لە ڕاستی یەکدا کە هەرگیز بە یەک نەگەن ٢. هاوشان؛ هاوتا ☰ ١. موازی ٢. همسان

تەریبوجۆدان / terîb û codan/: ناو. جۆرێ تەقەڵی درشت لە کڵاوی دەدەن و ئەوجار بەن دەکەنە بەینی تەقەڵەکاندا بۆ ئەوەی کڵاوەکە ڕەق ڕاوەستێ ☰ نوعی بخیەی کلاه

تەریدە / terîde/: ناو. چەتە؛ ڕێگر؛ گۆران ☰ راهزن

تەریرە / terîre/: ☜ **تەریە**

تەریفە / terîfe/: ناو. تریفە؛ نەخۆشینی ئاژەڵ کە نابێ گۆشتەکەی بخورێت ☰ از بیماری‌های دام

تەریق / terîq/: ☜ **تەریق**

تەریقکەر / terîqker/: ☜ **تەریقکەرەوە**

تەریقکەرەوە / terîqkerewe/: ئاوەڵناو. ڕووشکێن؛ تەریقکەر ☰ از رو بَر

تەریقەوەبوو / terîqewebû/: ئاوەڵناو. چاوبەرەژێر؛ چاوشۆڕ؛ ڕووگیر ☰ شرمسار

تەریقی / terîqî/: ناو. خەجاڵەتباری؛ شەرمەزاری ☰ شرمندگی

تەریک / terîk/: ئاوەڵناو. تەریو: ١. دوورەپەرێز؛ بەپارێز ‹بتەوێ لەگەڵ خوادا خەریک بی/ ئەبێ لە پیاوی بەدکار تەریک بی «پیرەمێرد»› ٢. جیا؛ جیاواز ‹لایان وایە ئەم دنیایە گشتی هەر ئەوەی تێدایە کە ئەوان پێوەی خەریکن. واتا لە ئاوەز و فکرا هەموو پێکەوە شەریکن. لە دنیای بەدەر لە خۆیان، لە

بیر و بڕوای نامۆیان، دوور و بێ ئاگا و تەریکن «هەژار، *چوار نامیلکە*»). هەروەها: **تەریک بوون؛ تەریکەوە بوون** ▤ ١. پرهیزدار ٢. جُدا

تەریکی / terîkî/: ناو. گۆشەگیری ▤ عُزلت

تەرینە / terîne/: ☜ **تەروو**

تەریو / terîw/: ☜ **تەریك**

تەریە / terye/: ناو. تەریرە؛ چەتە؛ ڕێگر ▤ راهزن

تەریەگەری / teryegerî/: ناو. تیرۆر؛ ڕەشکوژی؛ ڕەشەکوژی؛ کاری پەنامەکی و بە دزییەوە بۆ کوشتنی کەس یان کەسانێک ▤ ترور

تەرییە / terîye/: ناو. چەتە؛ ڕێگر ▤ راهزن

تەرێف / terêf/: ئاوەڵناو. پیس؛ گڵاو؛ گەمار؛ کۆتی ▤ پلید؛ نجس

تەرێق / terêq/: ئاوەڵناو. ترێق؛ تەریق ↓

⊡ **تەرێق بوونەوە:** تەرێقەو بوون؛ شەرمەزار بوون ▤ شرمندە شدن

تەرێق کردنەوە: شەرمەزار کردن؛ تەرێقەو کردن؛ چەرمگ کردنەوە ‹جە عەرسەی مەحشەر مەکەر تەرێقم/ بە لوتف مەحزت بدەر تەوفێقم «میرزا شەفیع پاوەیی»› ▤ شرمندە کردن

تەرێقەوبوو / terêqewbû/: ئاوەڵناو. ڕووگیر؛ شەرمەزار؛ تەریقەوەبوو ▤ خجالت‌زدە

تەرێقەوەبوو / terêqewebû/: ☜ **تەرێقەوبوو**

تەرێقی / terêqî/: ناو. تەریقی؛ شەرمەزاری؛ خەجاڵەتباری ▤ خجالت

تەڕ^{1} / teř/: ئاوەڵناو. ١. نمدار؛ گەوزاو لە تراودا ‹جلەکانم تەڕە› ٢. شل؛ ئاودار؛ بە ئاو ‹چێشتی تەڕ›. بەرانبەر: **خەست** ٣. *[مەجاز]* چاک؛ پڕبەپێست ‹شەقی تەڕ› ٤. *[مەجاز]* خراپ؛ ناخۆش ‹تەڕە، هەسە، هەر ئەمەسە «مەسەل»› ٥. تەڕ و تازە؛ تەرچک ‹خەنجەری دەبان، تەواو کاڵان زەڕ/ سەرتاپا باڵای، وەک ڕێحانەی تەڕ «قانع»› ▤ ١. خیس؛ تر ٢. شُل؛ آبکی ٣. درُست و حسابی ۴. بد؛ ناخوشایند ۵. شاداب

⊡ **تەڕ بوون:** ١. شل بوون ٢. ئاودار بوون؛ بەئاو بوون ٣. *[کینایە]* شەرم و حەیا کردن ‹هێندە بێبارە بە هیچ شتێ تەڕ نابێ› ▤ ١. خیس شدن ٢. شُل و آبکی بودن ٣. درس عبرت گرفتن

تەڕ بوونەوە: ١. ڕزگار بوونی ماڵات لە کا خواردن و دەس بە گیا خواردن کردنەوە ٢. *[مەجاز]* ژن هێنان یان شوو کردن بە پیری ٣. ئاودار بوونەوە ٤. دیسانەوە تەڕ بوون ▤ ١. دوبارە گیاە و سبزەی تازە چریدن ٢. سر پیری همسر اختیار کردن ٣. شُل و آبکی شدن ۴. دوبارە خیس شدن

تەڕ کردنەوە: ١. لەوەڕی سەوز دان بە ماڵات دوای زستان ٢. بە ئاو یان تراوی تر شل کردنەوە ▤ ١. چراندن دام بعد از مدت‌ها علف خشک دادن ٢. رقیق کردن

لە تەڕ خواردن و لە وشک خەوتن: *[پەلار]* لە خۆشی تەواودا بوون و تووشی هیچ کێشەیەک نەهاتن ‹هێزە سیاسییەکان خەمی کێشە و بارودۆخەکەیان نییە، ئەوان لە تەڕ دەخۆن و لە وشک دەخەون› ▤ خوش گذراندن و غصەی چیزی را نخوردن

تەڕ^{2}: ئاوەڵکار. زۆر باش ‹تەڕم زانی؛ تەڕت نەزانی› ▤ خوب

تەڕ-^{3}: پێشوشە. چاک؛ جوان ‹تەڕزمان؛ تەڕپۆش› ▤ خوش-

-تەڕ^{4}: پاشەوشە. *[مەجاز]* ١. زیندوو؛ خاوەن جۆش و خرۆش ‹دڵتەڕ› ٢. پیس ‹داوێن‌تەڕ› ▤ ١. زندە ٢. آلودە

تەڕئاوس / teř'awis/: ☜ **تەڕاوس**

تەڕات / teřat/: ناو. چوارناڵ؛ غار؛ چوارناڵە ▤ چهارنعل

تەڕاتێن / teřatên/: ناو. جریدانێ؛ غارغارێن 🇮🇷 تاخت‌وتاز

تەڕاخۆمە / teřaxome/: ناو. تەراخوم؛ ئاڵەک؛ نەخۆشییەکی چلکی چاوە، دەبێتە هۆی ترسان لە ڕووناکی، ئێش و فرمێسکڕێژی و بڕێ جاریش کوێری 🇮🇷 تراخُم

تەڕاد / teřad/: ناو. تەڕاڵ: ١. پێستی خالیگە؛ پێستی سەر کەلەکە ٢. گۆشتی چەقاڵتە ٣. ☜ تەرات 🇮🇷 ١. پوست تهیگاه ٢. غُدّەی گوشتی ٣. ☜ تەرات

تەڕازن / teřazin/: ناو. تەڕازەن؛ تەڕەزن؛ مێرگی زۆر ئاودار 🇮🇷 چمنزار پُر آب

تەڕازەن / teřazen/: ☜ **تەڕازن**

تەڕاش / teřaş/: ☜ **تۆڵاش**

تەڕاف / teřaf/: ناو. بانەگا؛ بەرگەدە؛ زارگا 🇮🇷 شرمگاه؛ زهار

تەڕاڤ / teřav/: ناو. دزە؛ نمتک؛ دەڵە 🇮🇷 نشت

تەڕاڵ[١] / teřał/: ☜ **تەڕاد**

تەڕاڵ[٢]: ئاوەڵناو. تەپ؛ تەوەزەل؛ سست و بێکارە 🇮🇷 لش

تەڕانە / teřane/: ناو. تڕانە؛ کایە؛ گەو 🇮🇷 بازی

تەڕاو[١] / teřaw/: ناو. ١. سواغی ماڵ بە گڵەسپی ٢. *[پلار]* تەڕەچێشت، بەتایبەت ئەوەی کەممایە بێ ‹هیچمان نییە، مەگەر تەڕاوێ لێنێین› 🇮🇷 ١. نوعی سفیدکاری ٢. آش گِل گیوە

تەڕاو[٢]: ئاوەڵناو. نەماو؛ فەوتاو 🇮🇷 نابود

تەڕاوبەڕا[١] / teřawbeřa/: ناو. هەڵلاداد؛ تێک‌وپێک 🇮🇷 هرج و مرج

تەڕاوبەڕا[٢]: ئاوەڵناو. پرژ و بڵاو 🇮🇷 پراکندە

تەڕاوس / teřawis/: ئاوەڵناو. تەڕئاوس؛ هەمیشە شێدار (زەوی) 🇮🇷 نمدار؛ مرطوب

تەڕایی / teřayî/: ناو. تەڕی؛ بەئاوی 🇮🇷 تری؛ نمناکی

تەڕبەڵ / teřbel/: ئاوەڵناو. تەڕپۆش (تایبەتمەندی پیرێژن) 🇮🇷 شیکپوش (ویژگی پیرزن)

تەڕبی / teřbî/: ناو. داری بەلاڵووکە کێویلە 🇮🇷 درخت آلبالوی کوهی

تەڕپڵ / teřpil/: ناو. ڕەت؛ دۆخی هەڵەنگووتن؛ ساتمە بردن 🇮🇷 سکندری

تەڕپلین / teřp(i)lîn/: چاوگ. ڕەت بردن؛ هەڵەنگووتن؛ ساتمە بردن 🇮🇷 سکندری خوردن

تەڕپۆش / teřpoş/: ئاوەڵناو. خۆشپۆش؛ بۆشناغ؛ تەڕەنداز 🇮🇷 شیکپوش

تەڕپۆشی / teřpoşî/: ناو. کۆکی؛ پۆشتەیی 🇮🇷 خوش‌پوشی

تەڕپیر / teřpîr/: ناو. پیری دڵ زیندووی بە هەوەس ‹یەک بێوەژنێ تەڕپیری تەڕپۆش/ تۆزێ چەرمەڵە و تەواوی دڵخۆش «قانع»› 🇮🇷 پیر سرزندە

تەڕپێچ / teřpêç/: ناو. کاری بە تەڕی پێچانەوە 🇮🇷 عمل بستن و پیچیدن در حالت خیسی

⊡ **تەڕپێچ کردن:** بە تەڕی پێچانەوە ‹ئەمشۆن بە ئاوی سارد و سابوونی/ تەڕپێچم ئەکەن بێ‌چەندوچوونی «بێکەس»› 🇮🇷 بستن و پیچیدن در حالت خیسی

تەڕتووشی / teřtûşî/: ☜ **تەڕوتووشی**

تەڕتەمیس / teřtemîs/: ئاوەڵناو. تڕتەمیس؛ تەڕ و تەمیس؛ پاک و خاوێن 🇮🇷 تمیز

تەڕدەس[١] / teřdes/: ئاوەڵناو. تەڕدەست: ١. مەزبووت؛ چالاک ٢. وەستا و چازان 🇮🇷 ١. چابک ٢. ماهر؛ زبردست

تەڕدەس[٢]: ئاوەڵکار. تەڕدەست؛ زوو؛ لەز 🇮🇷 زود؛ سریع

تەڕدەست / teřdest/: ☜ **تەڕدەس**

تەڕدەستی / teřdestî/: ناو. تەڕدەسی: ١. چالاکی؛ چاپکی ٢. لێزانی و دەسڕەنگینی 🇮🇷 ١. چالاکی ٢. مهارت

تەڕدەم / teřdem/: ☜ **تەڕزمان**

تەڕدەماخ / teřdemax/: ئاوەڵناو. بەدەماخ؛ کەیفخۆش ▤ خوشحال

تەڕدەماخی / teřdemaxî/: ناو. کەیفخۆشی ▤ خوشحالی

تەڕزمان / teřz(i)man/: ئاوەڵناو. تەڕزوان؛ تەڕدەم: ١. قسەزان و بە گفتولفت ٢. زوانچەور؛ زمانلووس ▤ ١. سخندان ٢. چربزبان

تەڕزوان / teřz(i)wan/: ☜ **تەڕزمان**

تەڕزوانی / teřz(i)wanî/: ناو. *[کینایە]* لۆسی ▤ چربزبانی

تەڕساڵ / teřsał/: ☜ **تەڕەساڵ**

تەڕفام / teřfam/: ئاوەڵناو. بە زەوق؛ خۆشسەلیقە ▤ خوش‌ذوق

تەڕک / teřk/: ناو. ١. داردەستی ئەستوور ٢. ئێزنگی ئەستوور و تەڕ ٣. *[مەجاز]* ئەندامی نێرینە ▤ ١. چُماق ٢. هیزم تر و کلفت ٣. آلت تناسلی مرد

تەڕکاڵ / teřkał/: ناو. مەزرای دەغڵی ئاوی ▤ مزرعەی آبی

تەڕگەز / teřgez/: ☜ **خەیزەران**

تەڕلان / teřlan/: ناو. ١. تەللان؛ بازی قزل؛ شاباز؛ شاتەواو؛ باڵندەیەکی ڕاوکەرە لە تیرەی باز، بە چاوی زەرد و چرنۆک و دندووکی بە هێزەوە کە نزم دەفڕێ و مێوینەی گەورەترە ٢. *[مەجاز]* جوانچاکی دڵڕفێن ▤ ١. طرلان ٢. زیبای دلربا

تەڕلە / teřle/: ناو. گیایەکی هەرد و دەشتە ئەخورێت ▤ گیاهی خوردنی

تەڕماڵ / teřmał/: ناو. سمتی چارەوی؛ کەفەلی یەکسم ▤ کفل چارپا

تەڕن / teřin/: ئاوەڵناو. ١. فێڵباز؛ گەڕساز؛ دەسبڕ ٢. بێفەڕ و بەئازار ▤ ١. ناروزن ٢. مردمآزار

تەڕنەبابیلە / teřnebabîle/: ☜ **تەیر-٢**

تەڕوبڕ / teř û biř/: ئاوەڵناو. ١. ئاونیش؛ تەڕ و تلیس؛ زۆر تەڕ ٢. شاد و پاراو ▤ ١. تر و تلیس ٢. شاداب

تەڕوبەڕی / teř û beřî/: ناو. سەفا؛ تەرچکی ▤ صفا

تەڕوتازە / teř û taze/: ئاوەڵناو. شەق و تێراو؛ لەشۆق و تورت ▤ تروتازه

تەڕوتلیس / teř û t(i)lîs/: ئاوەڵناو. کەوتا؛ کەوتە ▤ خیس

تەڕوتووش / teř û tûş/: ئاوەڵناو. پڕ لە هەور و باران ▤ بارانی (هوا)

تەڕوتووشی / teř û tûşî/: ناو. تەڕتووشی؛ دەمی پڕ لە هەور و باران ▤ موسم بارندگی بسیار

تەڕ و وشک / teř û wişk/: ناو. *[مەجاز]* خاس و خراپ ‹تەڕ و وشک پێکەوە دەسووتێن «مەسەل»› ▤ خوب و بد

⊡ **تەڕ و وشک کردن:** لا گرتن و پەرستاری کردن؛ بە دەم کاروباری ژیانی کەسێکەوە بوون ‹دایکیان لە پێ کەوت و کچەکانی بە نۆرە تەڕ و وشکیان کرد› ▤ تر و خشک کردن

تەڕوەندە / teřwende/: ناو. نۆبەرە؛ تازە ڤێراگەیشتی ▤ نوبر

تەڕووک / teřûk/: ناو. داری تەڕەژیبا بە بەرێکی سوورەوە کە بۆ نەخۆشی سی و دڵ بەکەڵکە ▤ درخت طویلک

تەڕە¹ / teře/: ناو. ١. میوەی بێستان ٢. کەوەر؛ کەوەرگ ▤ ١. میوەی جالیزی ٢. تَرە

تەڕە²: پێشوشە. ١. شتی تەڕ و ئاودار ‹تەڕەچێشت› ٢. سەوز ‹تەڕەپیاز› ▤ ١. تر و تازه ٢. سبز (گیاه)

تەڕەبار / teřebar/: ناو. ١. ناوی گشتی بۆ بەرهەمی بێستان ٢. *[پلار]* خێڵی ژنان ▤ ١. ترەبار ٢. جماعت زنان

تەڕەبازاڕ / teřebazař/: ناو. بازاری سەوزە و میوە ▤ میدان ترەبار

تەڕەبن / teřebin/: ناو. تەڕەبنە؛ تەڕەون؛ ناوی بنچکێکی کولەبنە، چاڵووکی هەیە و وەک زی وایە ☰ نام بوتەای خاردار

تەڕەبنە / teřeb(i)ne/: ☜ **تەڕەبن**

تەڕەبەهار / teřebehar/: ناو. بەهاری زۆر پڕباران ☰ بهار پُربارش

تەڕەبیرۆ / teřebîro/: ناو. سەودایی؛ نەخۆشییەکی پێستە ☰ اگزمای پوستی

تەڕەپەنە / teřepene/: ناو. گیایەکە ☰ گیاهی است

تەڕەپیاز / teřep(i)yaz/: ناو. پیازی شین؛ گەڵا پیازی ناسک ☰ پیازچە

تەڕەتو / teřetû/: ناو. تووی سپی تازە گەیشتوو ☰ توت تازە

تەڕەتوورە / teřetûre/: ناو. ١. ☜ **تەڕەتیزە** ٢. ☜ **تۆڵەکە-١**

تەڕەتووڕکاو / teřetûřkaw/: ☜ **تەڕەتووڕکە**

تەڕەتووڕکە / teřetûřke/: ناو. *[پلار]* تەڕەتووڕکاو؛ چێشت یان خواردنەوەی بێمایە و بێتام ☰ آب زیپو

تەڕەتووڕە / teřetûře/: ☜ **تۆڵەکە -١**

تەڕەتوولە / teřetûle/: ☜ **تەڕەتیزە**

تەڕەتیزە / teřetîze/: ناو. تووزک؛ تووزەک؛ تەڕەتوولە؛ تەڕەتوورە؛ دێژنک؛ ڕەشادۆک؛ گیایەکی یەکساڵەیە گەڵاکەی دەخورێ و تامی تیژە، گوڵی سپی و سوورکاڵ و بۆنخۆشی هەیە ☰ شاهی؛ ترتیزک

تەڕەچێشت / teřeçêşt/: ☜ **چێشتاو-٢**

تەڕەزا / teřeza/: ناوەڵناو. تازەزاو ☰ تازە زاییده

تەڕەزن / teřezin/: ☜ **تەڕازن**

تەڕەزەن^1 / teřezen/: ناو. گیایەکی کوێستانییە، گەڵاکەی وەک پیازە، ماڵات زۆر چاک دەیخۆن، هەتا زستان سەوزە و زەرد نابێ ☰ گیاهی کوهستانی

تەڕەزەن^2: ناوەڵناو. ١. تازە زاوی زۆر شیردەر ٢. تایبەتمەندی گیاندارێک کە هێشتا وشکی نەکردووە، دیسان بە سەردا زاوەتەوە ☰ ١. تازە زاییدەی بسیار شیرده ٢. هنوز شیرده دوباره زاییده

تەڕەژیە / teřej(i)ye/: ناو. گیای تەڕوو ☰ سنجد صحرایی

تەڕەساز / teřesaz/: ناو. ١. شەلەمینی تەڕ؛ ترخێنە بە تەڕی ٢. *[پلار]* ئەوەی بە سووکی لێی بڕوانن ☰ ١. آش شلغم و گندم ٢. بی‌مقدار

تەڕەساڵ / teřesał/: ناو. بارانەساڵ؛ تەڕساڵ؛ ساڵی زۆر بە باران ☰ آبسال

تەڕەسڵێمانە / teřes(i)łêmane/: ناو. گیایەکە ☰ گیاهی است

تەڕەشۆ / teřeşo/: ناوەڵناو. شێدار؛ شەدار ☰ مرطوب

تەڕەکاری / teřekarî/: ناو. تەڕەکاڵی؛ میوەی بێستان و سەوزیجاتی هاوینە ☰ محصولات جالیزی

تەڕەکاڵ / teřekał/: ناو. ١. کار و ڕەوتی شێو کردنی زەوینی باران لێباریو ٢. سەرجەمی ئەو بەرهەمانەی کە پێش کێلران پێویستیان بە شێو کردن و بەرهەڤکاری هەیە (وەک تەماتە، خەیار، پەتاتە، لۆبیا و ...) ☰ ١. عمل شخم زدن زمین باران خورده ٢. محصولات جالیزی

تەڕەکاڵی / teřekałî/: ☜ **تەڕەکاری**

تەڕەکەباب / teřekebab/: ناو. شۆرباوی گۆشتی مریشک بە ترشی سماقەوە ☰ آبگوشت مرغ با سُماق

تەڕەکی / teřekî/: ناو. سکچوونی ماڵات لە بەر خواردنی گیای شینی بەهاری ☰ اسهال حیوانات

تەڕەلەیلان / teřeleylan/: ناو. نێرتکە پیواز ☰ پیازچه

تەڕەماست / teřemast/: ناو. ماستێ کە بۆ زستان ڕادەگیرێ، پیوی بە سەردا دەکەن ☰ ماستی کە برای زمستان نگهداری کنند

تەڕەماش / teřemaş/: ناو. ۱. ماشی سەوز؛ ماش دە کەلوودا ۲. */پلار/* کەس یان شتی بێنرخ ☰ ۱. ماش سبز ۲. فرد یا چیز بی‌ارزش

تەڕەماش و تەڕەساز / teřemaş û teřesaz/: ناو. */پلار/* کەسانی بێفەڕ و بێنرخ ☰ افراد بی‌مایە و بی‌ارزش

تەڕەماڵە / teřemałe/: ناو. ۱. کاری ماڵە کێشانی سواغ ۲. دروێنەی بە لابڕ و بێسوالە ۳. جۆماڵ؛ کاری خاوێن کردنەوەی جۆگە و ئاوەڕۆ ☰ ۱. عمل اندودن ۲. نوعی درو ۳. عمل پاک کردن جوی

تەڕەنداز / teřendaz/: ئاوەڵناو. تەڕپۆش ☰ شیک‌پوش

تەڕەوار / teřewar/: ناو. ۱. میوەی تازە ۲. باقە یا مەڵۆ گیایێ کە دەیهێننەوە بۆ ماڵ ☰ ۱. میوەی تازە ۲. علوفەی تر و تازە

تەڕەون / teřewin/: ☜ تەڕەبن

تەڕەوەز / teřewez/: ناو. کاری تۆ چاندنی پاش باران ☰ بذرافشانی پس از باران

تەڕەهەڵوا / teřehełwa/: ناو. سەیلێ؛ هەڵوای شلی ئاردو ڕۆن و گولاو و شەربەتی زۆر کە خەست نابێ ☰ نوعی حلوای شُل

تەڕی / teřî/: ناو. ئاوداری؛ بەرانبەری وشکی ☰ تری

تەڕیزە / teřîze/: ناو. خالیگە؛ کەلەکە ☰ تُهیگاه

تەز^{۱} / tez/: ناو. ۱. کەرخی؛ قەڕسی؛ چۆنیەتی بێهەست و سڕ بوونی ئەندام؛ لە گۆ چوون ‹زڤستان بەز و ئەز، بەهارا پەز و ئەز، هاوینێ تەز و ئەز، پایزا ڕەز و ئەز «فولکلۆر»› ۲. ساردی و فێنکی ☰ ۱. کرختی ۲. سردی و خُنکی

▣ **تەز کردن:** تەزین؛ کەرخین؛ سڕ بوون ☰ کرخت شدن

تەز^{۲}: ئاوەڵناو. سارد؛ سەرد ‹پاییزە، دار و دەوەن ڕەنگ‌زەردە/ با تەز و سەردە، بە تۆز و گەردە «هەژار، *بۆکوردستان*»› ☰ سرد

تەزان / tezan/: ☜ تەزین

تەزاندن / tezandin/: چاوگ. تێپەڕ. //تەزاندت؛ دەتەزێنی/ بتەزێنە// تەزانن؛ تەزنای؛ تۆسنای؛ کەرخاندن؛ قەڕساندن؛ مرۆچە پێ کردن؛ سڕ کردن؛ لە گۆ بردن ☰ کرخت کردن؛ بی‌حس کردن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەتەزاندن

تەزانن / tezanin/: ☜ تەزاندن

تەزبی / tezbî/: ☜ تەزبێح

تەزبێح / tezbêĥ/: ناو. تزبی؛ تەزبی؛ تەسبێح؛ لیزگەی دەستی پیاوان ☰ تسبیح

تەزرۆکە / tezroke/: ناو. گژلوک؛ تەزرەی ورد ☰ تگرگ ریز

تەزرە / tezre/: ☜ تەرزە

تەزک / tezik/: ئاوەڵناو. سڕکەر؛ لەگۆبەر ☰ بی‌حس کننده

تەزگ / tezig/: ناو. ۱. سڕی؛ کەرخی؛ بێهەستی ئەندام ۲. تەرزەی درشت ☰ ۱. بی‌حسی ۲. تگرگ درشت

تەزگا / tezga/: ☜ تەژگا

تەزنای / teznay/: ☜ تەزاندن

تەزوو / tezû/: ناو. تەزگ: ۱. سڕی؛ کەرخی؛ چۆنیەتی خاو بوونەوە یان لە جم و جوول کەوتن بۆ تاوێک ‹تەزووی پیرێژن کوژاوە/ ئاویان لە جێ ماڵی ناوە «هەژار، *بۆکوردستان*»› ۲. مچوڕک؛ مووچرک ‹تەزووی گەرمم بە لەشدا دێ، ئەگەرچی/ تەزاندی شان و پیلم بەردی پاردە «هێمن»› ۳. سۆزەی سەرما و بای سارد ٤. کەلیژ؛ شەوت؛ ئازارێکە لە گوێی ئاژەڵ و ڕەشەوڵاخدا پەیدا

دەبێ ٥. هێز؛ وزە ‹تەزووی کارەبا› ▤ ١. کرختی ٢. چگونگی تیر کشیدن اندام ٣. سوز سرما ۴. از بیماری‌های احشام ۵. توان

⧈ **تەزووی پیرێژن:** وشتری پیرێژن؛ بەفری پیرێژن؛ سەرمایەکی حەوت ڕۆژە لە ٢٠ هەتا ٢٦ی ڕەشەمە ▤ سرمایی هفت روزه از ٢٠ تا ٢۶ اسفند

⊡ **تەزوو پێداهاتن:** مچووڕک پێداهاتن ▤ مورمور شدن

تەزەک / tezek/: ناو. لۆمە؛ سەرکۆنە ▤ سرزنش

تەزەندەر / tezender/: ئاوەڵناو. زەبەلاح؛ درێژ و ناقۆلا ▤ لندهور

تەزی / tezî/: ئاوەڵناو. ١. سڕبوو؛ لەگۆچوو ٢. تازی؛ زۆر سارد، بەتایبەت بۆ خواردنەوە ‹ئاوا تەزی› ▤ ١. بی‌حس ٢. تگری

تەزیای / tezyay/: ☜ **تەزین**

تەزیگ / tezîg/: ☜ **تەزیو**

تەزین / tezîn/: چاوگ. تێنەپەڕ. //تەزیت؛ دەتەزی؛ بتەزە// تەزان؛ تەزیای؛ لە گۆ چوون؛ سڕ بوون؛ کەرخین؛ سست بوونی ئەندام ▤ بی‌حس شدن؛ خواب رفتن اندام

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: تەزیو/ چاوگی نەرێنی: نەتەزین

تەزیو / tezîw/: ئاوەڵناو. تەزیگ؛ سڕ؛ سڕبوو؛ دۆخی ئەندامی هەست لێبڕاو ▤ بی‌حس شده

تەزیوی / tezîwî/: ناو. سڕی ▤ کرختی

. تەزێن / tezên-/: پاشەوشە. ئەوەی کاری تەزاندنە ‹سەرتەزێن؛ دڵتەزێن› ▤ بی‌حس کننده

تەژ^{١} / tej/: ناو. ١. لوڕ؛ لوڕی؛ ژێرجلی بارەبەر ٢. کاریتە؛ شاتیر ▤ ١. عرقگیر ستور ٢. بالار

تەژ^{٢}: ئاوەڵناو. پڕ؛ تژ؛ تژی ▤ پُر

تەژاندن / tejandin/: چاوگ. گووشین ‹دەستیم تەژاند› ▤ فشردن

تەژبی / tejbî/: ناو. تەژبیات؛ هاووێنەیی؛ چۆنیەتی وێچوون ▤ تشبیه

⊡ **تەژبی کردن:** چواندن؛ شوبهاندن ▤ تشبیه کردن

تەژبیات / tejb(i)yat/: ☜ **تەژبی**

تەژگ / tejg/: ناو. جۆرێ کەتان یان قوماشی کەتانی ▤ نوعی پارچەی کتانی

تەژگا / tejga/: ناو. تەزگا؛ ئاگردان؛ ئاورگ ▤ آتشدان

تەژنە / tejne/: ☜ **تینو^{٢}**

تەژە^{١} / teje/: ناو. ١. کۆڵەکە؛ ستوون؛ ئەستوندەک ٢. ئاڵوودار؛ داری ڕایەڵی سەربان دەستەک ‹ئەمڕوانییە بن‌میچ و تەژەی سەربان› ٣. تەگە؛ سابرێن؛ ساورێن؛ تەجە ٤. یاری قەلەمندارێ ▤ ١. ستون ٢. الوار سقف ٣. نهاز؛ تکه ۴. نوعی بازی

تەژە^{٢}: ئاوەڵناو. تەژەندەر؛ حۆل؛ زلی نالەبار ‹هەر تەژەیەکی ملهوڕ و مەندەبۆر و خاوەن زێڕ و زۆر بوایە، کیژۆڵەی کوردی چاوشین و قژزێڕینی هەڵبژاردەی بە دیاردە هەڵدینا و بۆ خۆی دەبردن «هەژار، *شەرەفنامە*»› ▤ لندهور

تەژەندەر / tejender/: ☜ **تەژە^{٢}**

تەژی / tejî/: ئاوەڵناو. تەژ؛ پڕ؛ لیپاولیپ ▤ پُر؛ مالامال

تەژیر / tejîr/: ناو. ئاغەڵ؛ هۆڵی مەڕ ▤ آغُل

تەس / tes/: دەنگ. وشەیەکە بۆ لێخوڕین و وە ئاگا هێنانەوەی گاجووت ▤ کلمەی راندن گاو شخم‌زن

تەسبێح / tesbêĥ/: ☜ **تەزبێح**

تەسپۆک / tespok/: ناو. سیخوڕ؛ جۆرێ ژیشکی زەلام ▤ سیخول؛ نوعی خارپُشت دُرُشت

تەست / test/: ↓

⊡ **تەست دانەوە:** بەرپەرچ دانەوە؛ پەرچم دانەوە؛

قسە بڕین 🇮🇷 در میان سخن آمدن

تەسق / tesq/: ☜ **تەسوق**

تەسک / tesk/: ئاوەڵناو. تەسکە: ١. تەنگ؛ بە بۆشایی، پانایی یان بەری کەمەوە ٢. کەمبەر؛ ناسک؛ بەرانبەری پان ٣. تەسکۆڵ؛ قەدباریک ‹تەسک و تەنک تەنکی/ هەناری بێ دەنکی «فولکلۆر»› 🇮🇷 ١. تنگ ٢. کم‌عرض ٣. باریک اندام

تەسکوترووسک / tesk û t(i)rûsk/: ئاوەڵناو. بەرتەنگ؛ باریک و تەسک ‹پێم مەڵێن ئەم دوو ژنەت بۆچییە تۆ شێخ ڕەزا!/ شوکری بۆ تەسک و ترووسکی و جەمیل بۆ زگوزا «شێخ ڕەزا»› 🇮🇷 کم‌عرض

تەسکۆڵ / teskoł/: ئاوەڵناو. تەسکۆلانە؛ باریکەلە؛ ناسکۆڵ؛ تەسکەلانە؛ تەسکەلە؛ تەسکەلانە؛ تەسکەڵە؛ قەدباریک 🇮🇷 باریک اندام

تەسکۆڵانە / teskołane/: ☜ **تەسکۆڵ**

تەسکۆڵە / teskołe/: ئاوەڵناو. ناسکنارنجی؛ تەسکۆلانە 🇮🇷 نازک‌نارنجی

تەسکە / teske/: ☜ **تەسك**

تەسکەلانە / teskelane/: ☜ **تەسکۆڵ**

تەسکەلە / teskele/: ☜ **تەسکۆڵ**

تەسکەڵانە / teskełane/: ☜ **تەسکۆڵ**

تەسکەڵە / teskełe/: ☜ **تەسکۆڵ**

تەسلەخ / teslex/: ئاوەڵناو. سووک و چرووک 🇮🇷 هرزه

تەسلیم / teslîm/: ناو. *[کینایە]* دۆخی دانە دەستەوە؛ مردن 🇮🇷 تسلیم؛ کنایه از جان سپردن

▣ **تەسلیم بە خاک کردن:** *[کینایە]* مردوو ناشتن 🇮🇷 دفن کردن

تەسمە / tesme/: ناو. تاسمە؛ تەسوو؛ تەسووە؛ سیرمە؛ شریتێکی پان بۆ بەستن و زۆر کاری تر 🇮🇷 تسمه

تەسمەلیچ / tesmelîç/: ناو. خەزایی؛ ئایلەمەن 🇮🇷 سار صورتی

تەسوق / tesuq/: ئاوەڵناو. نۆبەر؛ تەسق؛ تازەهاتوو 🇮🇷 نوبر

تەسو / tesû/: ☜ **تەسمە**

تەسووە / tesûwe/: ☜ **تەسمە**

تەسە / tese/: ناو. ١. تەبەکی نان ٢. تەشتی هەویر شێلان ٣. دەسەناز؛ دەستەنداز؛ کۆسپی سەر ڕێگە ٤. ڕەت؛ دۆخی هەڵەنگووتن 🇮🇷 ١. طبق نان ٢. تشت خمیر ٣. دست‌انداز ۴. سکندری

تەسەل / tesel/: ئاوەڵناو. مڕ؛ تێر 🇮🇷 سیر

▣ **تەسەل بون:** تێر/ مڕ بوون 🇮🇷 سیر شدن

تەسەلا / tesela/: ناو. سەبووری؛ قنیات ‹دەستت بڕیوم لە هەموو لایێ/ بە هیچ کلووجێ تەسەلام نایێ «قانع»› 🇮🇷 شکیبایی؛ تسلی

تەسەلی / teselî/: ناو. مڕی؛ تێر و پڕی 🇮🇷 سیری

تەسیار / tesyar/: ناو. ئێشکگری کاروان 🇮🇷 نگهبان کاروان

تەش / teş/: ناو. ١. ئاگر؛ ئایەر؛ ئاور ٢. ☜ **تەشی** 🇮🇷 ١. آتش ٢. ☜ **تەشی**

تەشاب / teşab/: ☜ **تەشابی**

تەشابی / teşbî/: ناو. تەشاب؛ تەشاوی؛ تەشە؛ ڕۆچنە؛ کلاوڕۆژنە؛ بانجە؛ کولانجە 🇮🇷 روزنه‌ی بام

تەشاوی / teşawî/: ☜ **تەشابی**

تەشبریق / teşb(i)rîq/: ناو. هەورەتریشقە؛ برووسکە 🇮🇷 آذرخش

تەشبەرە / teşbere/: ناو. کەللا؛ کەلا؛ هەڵمات؛ مەڕمەڕ 🇮🇷 تیله

تەشبی / teşbî/: ناو. تەشپی: ١. تاوان؛ قەرەبووی گوناح ٢. تەژبی؛ هاووێنەیی 🇮🇷 ١. تاوان ٢. تشبیه

تەشبیترانە / teşbît(i)řane/: ☜ **تەبەقەترانە**

تەشبێترانە / teşbêt(i)řane/: ☜ **تەبەقەترانە**

تەشپی / teşpî/: ناو. ١. بادیە؛ کاسەی دارین ٢. ☜ **تەشبی** ■ ١. کاسەی چوبی ٢. ☜ **تەشبی**

تەشپیترێن / teşpît(i)řên/: ئاوەڵناو. *[مەجاز]* زۆرخۆر؛ فرەخوەر ■ پُرخور

تەشپیلۆکە / teşpîloke/: ناو. تەشپیلە؛ کاسەی دارینی گچکە ■ کاسەی چوبی کوچک

تەشپیلە / teşpîle/: ☜ **تەشپیلۆکە**

تەشت / teşt/: ناو. سوێنە؛ ڕەمە؛ دۆڵ؛ دەولە؛ دۆڵە؛ دەفری گەورەی بنتەختی لێوار تەسک (زیاتر) بۆ شۆردنی جلوبەرگ ■ تشت

تەشتولکە / teştûlke/: ناو. تەشتی چکۆلە ■ تشتک

تەشتیر / teştîr/: ☜ **توشتیر**

تەشخە / teşxe/: ناو. تاقە؛ ڕف ■ تاقچە

تەشخەڵە / teşxełe/: ☜ **تەشقەڵە**

تەشخەڵەباز / teşxełebaz/: ☜ **تەشقەڵەباز**

تەشریفات / teşrîfat/: ناو. بارگرانی؛ بەزموڕەزم؛ داب و دەستوور ■ تشریفات

تەشریفاتی / teşrîfatî/: ئاوەڵناو. ڕواڵەتی؛ فۆرمالیتە ■ فُرمالیتە

تەشرین / teşrîn/: ☜ **تشرین**

تەشق / teşq/: ناو. تەوەشق: ١. بلندایی؛ سەرترین یان زۆرترین ئاستی شتێک ‹ئەم سندمە گلینە بشکێنە تا بزانی/ ڕەمکێشی گش مەلانی و لە تەشقی عاسمانی «هەژار، چوار *نامیلکە*»› ٢. تەشک؛ توند و تیژی هەوا ‹سەرما تەشقی نەما؛ لە تەشقی گەرمایە چووم› ■ ١. اوج آسمان ٢. شدت گرما یا سرما

⊡ **تەشق شکان:** لە توندی و بەهێزی کەوتن ‹سەرما تەشقی شکا› ■ از شدت و فشار کاستن

تەشق نەمان: توندی و گوشار نەمان ■ شدت و فشار نماندن

تەشقەڵە / teşqełe/: ناو. تەشخەڵە؛ گەڕ؛ گزی؛ دەبە؛ کار یان ئاکارێک (وەک: پەلپ، گێچەل، گرموقاڵ و ...) بۆ تەنگەتاو کردنی مافی ئەوانی‌تر، یان لە ژێر کار دەرچوون ■ شلتاق

تەشقەڵەباز / teşqełebaz/: ئاوەڵناو. تەشخەڵەباز؛ دەبەکار؛ بێفەڕ ■ شلتاق‌زن

تەشک / teşk/: ناو. ١. دەوان؛ بەرداوێن ٢. لا؛ تەنشت؛ پاڵ ٣. تەشکەڵ؛ داوێن ٤. لاکێش؛ لاکێشە ٥. *[پلار]* لنگ و لەتەر ‹تەشکی بەرەڵایە!› ٦. *[پلار]* بەچک؛ بیچم ‹تەشکی مری!› ٧. ☜ **تەشق ـ٢** ■ ١. دامان ٢. جنب؛ کنار ٣. دامن ٤. مستطیل ٥. لنگ ۶. سیما؛ قیافه ٧. ☜ **تەشق-٢**

تەشکەبەرە / teşkebere/: ناو. جول؛ پەلاس؛ پلاس ■ پلاس

تەشکەبەڕە / teşkebeře/: ناو. بەڕەی درێژۆکە ■ گلیم دراز

تەشکەڵ / teşkeł/: ناو. تەشک؛ داوێن ■ دامن

تەشگا / teşga/: ناو. تەژگا؛ ئاورگ؛ ئاگردان ■ آتشگاه

تەشلەخە / teşlexe/: ناو. هەڕەت و جەنگەی سەرما ■ اوج سرما؛ شدت برودت

تەشنەداری / teşnedarî/: ناو. گیایەکە هەتوانی لێ دروست دەکەن ■ گیاهی است از آن پماد می‌سازند

تەشنی / teşnî/: ناو. گەروو؛ قوڕگ ■ گلو

تەشوێ / teşwê/: ناو. ترشتە؛ ترێشتە؛ تەپشوێ؛ تەپشۆ؛ تەپشوو؛ تەشوو؛ تەفشوێ؛ تەفشوو؛ تەفشی؛ تەمشوێ؛ تەمشوو؛ تەوشوێ؛ تەوشوو؛ تەوشی؛ تەوشێ؛ ئامرازێکی چەکوچ ئاسای دەم پان و تیژ بۆ داتاشینی چێو و بەرد ■ تیشه

تەشو / teşû/: ☜ **تەشوێ**

تەشە / teşe/: ناو. ١. ☜ **تەشابی** ٢. تاقەت؛ توان؛ تابشت ■ ١. ☜ **تەشابی** ٢. توان

تەشەخوس / teşexus/: ناو. ١. کەسایەتی ٢. دەمار و لووتبەرزی ■ ١. شخصیت ٢. تکبُر

تەشەر / teşer/: ناو. تانە؛ قسەی بە تێکول 🇮🇷 تَشَر

▣ **تەشەر لێدان**: تانە لێدان؛ قسە پێ‌کردن 🇮🇷 تشر زدن

تەشەن / teşen/: ☜ تەشەنە

تەشەنا / teşena/: ☜ تەشەنە

تەشەنگ / teşeng/: ناوەڵناو. پڕاوپڕ؛ کەیل 🇮🇷 لبریز

تەشەنە / teşene/: ناو. تەشەن؛ تەشەنا: ١. ڕەوتی تێچوون، بڵاوە بوون و گەشە کردنی میکرۆب و مشەخۆر لە برین یا ئەندامێکی زیندووی خانەخوێ ٢. ڕەوتی گرتنەوە و زیاد کردنی کوان و زیپکە ٣. ڕەوتی ڕەگاژۆ کردن و پەرە ساندن 🇮🇷 ١. عفونت ٢. حالت یا فرایند بزرگ شدن زخم ٣. انتشار؛ سرایت

▣ **تەشەنە کردن**: پەرەساندن؛ زیاد کردن 🇮🇷 سرایت کردن؛ شدت یافتن

تەشەنەک / teşenek/: ناو. بان مەلاشوو 🇮🇷 جان‌دانە

تەشەنەکردو / teşenekirdû/: ناوەڵناو. هاریای؛ پەرەگرتوو (زام یان نەخۆشی) 🇮🇷 پیشرفتە (زخم یا بیماری)

تەشی / teşî/: ناو. تەش؛ نەتەرە؛ ئامرازی ساکاری بەن با دان 🇮🇷 دوک نخ‌ریسی

▣ **تەشی ڕستن**: ١. بە تەشی بادانی لۆکە و خوری ٢. *[کینایە]* زمان‌لووسی و مەرایی کردن ‹ڕاستە ئەویش وەک هەموو دەست و پێوەندی شایان، زۆری تەشی لە بەر شاعەبباس ڕستووە و بە بەژن و باڵای خوێندەوە› 🇮🇷 ١. دوک ریسیدن ٢. تملق کردن

تەشی‌تەشی / teşîteşî/: ناو. گەمەیەکی لاوانی گوندە 🇮🇷 از بازی‌های جوانان روستایی

تەشیرە / teşîre/: ناو. ڕەوڕەوە؛ سێپێچکەی منال کە پێ فێرەڕۆیشتن دەبێ 🇮🇷 روروک

تەشی‌ڕێس / teşîřês/: ناو. ١. لەتەرەڕیسە؛ کەسێ کە بە تەشی، خوری بادەدا ‹تەشی‌ڕێس، تەشی‌ڕێس بێ، بە کلکی کەریش بێ ئەیڕیسێت! «مەسەل»› ٢. *[کینایە]* زمان‌لووس و مەرایی‌کەر ٣. *[کینایە]* زۆربلێ 🇮🇷 ١. دوک‌ریس ٢. متملق ٣. وراج

تەشی‌ڕێسی / teşîřêsî/: ناو. ١. کار و ڕەوتی خەڕەک ڕستن؛ نەتەرە ڕستن؛ بە تەشی بادانی کوڵکە ٢. *[کینایە]* زمان‌لووسی و مەرایی 🇮🇷 ١. دوک‌ریسی ٢. تملق و ریا

تەشیشی / teşîşî/: ناو. کار و ڕەوتی چاوەڕوانی کردنی کەسێک بە دڵ‌نگەرانییەوە 🇮🇷 انتظار پر از تشویش و نگرانی

تەشیکە / teşîke/: ناو. موغموغە؛ مێشوولەی لاق‌درێژ کە هەندێکیان سەرپشتیان کوڵکنە 🇮🇷 پشّەی بزرگ

تەشیلان / teşîlan/: ناو. مێشان؛ مێشێن؛ پلان؛ هەڵماتان؛ گەمەی مەڕمەڕێن 🇮🇷 تیلەبازی

تەشیلە / teşîle/: ناو. ١. هەڵمات؛ کەللا؛ کەلا ٢. غەرغەڕە؛ غەرغەرە ٣. خوری ئامادەی ڕستن 🇮🇷 ١. تیلە ٢. قرقرە ٣. پشم آمادەی ریس

تەشی‌مل / teşîmil/: ناو. کولیچەگیواو؛ ئاڵفەگیایەکی لاسک بەرزی گوڵ زەرد و سووری لە پاڵ یەکە بە ڕیشەی زۆر تاڵەوە کە دەرمانێکە 🇮🇷 جنتیانا؛ کوشار

تەشیۆک / teşyok/: ناو. جۆرێ هەڵپەڕکێ 🇮🇷 نوعی رقص گروهی

تەشی‌هەڵکەر / teşîhełker/: ناو. ئامرازێکە لە قوڕ و دار بۆ بەن لە سەر هەڵکردن 🇮🇷 پایەی دوک

تەعارف / te'arif/: ناو. ١. خولک؛ گازی بۆ بەشدار بوون ‹چای تەعارف بکە لە میوانەکان› ٢. پێشکەشی؛ دیاری ‹چەند جارێ تەعارفی لەتەکمانا بووە› ٣. قسە و خولکی سەرزارەکی، بە بێ کردەوە ‹ئەم قسانە تەعارفن، ئاخری چەند؟› 🇮🇷 ١. دعوت ٢. هدیە ٣. تعارُف

تەعتیل‌کراو / te'tîlk(i)raw/: ناوەڵناو. هەڵپێچراو؛

داخراو ▤ بسته شده

تەعل /te'l/: ☜ **تاڵ**^{۲}

تەعەو /te'ew/: ناو. تاوک؛ تایله؛ داریکی لێرەواره، بەرێکی بچووک دەگرێ ▤ درخت تاغ؛ داغداغان؛ تاقوت

تەغار /teğar/: ☜ **تەخار**

تەغاراو /teğaraw/: ناو. ۱. ☜ **تەخاراو** ۲. دەفری ئاوی پینەچی ▤ ۱. ☜ **تەخاراو** ۲. کاسەی آب پینەدوز

تەغژ /teğj/: ناو. ۱. جۆرێ ترێڕەشکه ۲. تلپه کشمیشی سرکه لێگیراو ▤ ۱. نوعی انگور سیاه ۲. تفالەی سرکەی کشمش

تەغمە /teğme/: ناو. تاغمه؛ تەخمه؛ تەمخه؛ شەقلی ئاژەڵ داخ کردن ▤ مُهر داغ کردن حیوانات

تەغەر /teğer/: ناوەلکار. زۆرتر؛ زیاتر ▤ بیشتر

تەف /tef/: ناو. شەگگه؛ میرهاتنی جگ؛ له سەر باری لووس چەقینی قاب ▤ حالت بر روی صاف ایستادەی قاب

تەفاری /tefarî/: ناو. جۆرێ هەنجیر ▤ نوعی انجیر

تەفاریک /tefarîk/: ناو. ۱. ڕەنجبەری تازەهاتوو ۲. کەسێ که مەزرای له گوندیکی دیکه هەبێ ۳. هەنجیری کێوی ▤ ۱. تازه رعیت ۲. آنکه مزرعەاش در روستای دیگر است ۳. انجیر کوهی

تەفایە /tefaye/: ناو. ۱. مقەڵی؛ مەنقەڵی؛ ئاگردانی بچووک له کانزا ۲. وجاخ؛ تفک؛ ئاگردانی موبەق ▤ ۱. منقل ۲. أجاق

تەفت /teft/: ناو. قەرتاڵه ▤ سبد میوه

تەفتە /tefte/: ناو. چەفته؛ چەفیه؛ جۆرێ دەسماڵه، له ملی دەهاڵێن ▤ چفیه

تەفتی /teftî/: ناو. گەنمی وەک بڕوێش کوتراو ▤ گندم نیمکوب

تەفتیک /teftîk/: ناو. کووروو؛ کولکەی نەرمی ژێرەوەی خوری و مووی بزن ▤ کُرک

تەفرنج /tefrinc/: ناو. تەفرنجه؛ سەرنج؛ سەرنجه ▤ دقت؛ توجه

▣ **تەفرنج دان**: سەرنج دان؛ ڕوو تێکردن، گوێ ڕاگرتن و هۆش دان به کەسێک یان شتێک ▤ دقت و توجه کردن

تەفرنجە /tefrince/: ☜ **تەفرنج**

تەفروتونا /tefr û tûna/: ناوەڵناو. تونا؛ فەوتاوی یەکجارەکی ‹نیفاق و کینه دەرحەق یەک هەتاکەی بەسیه وا مردین/ خوایه تەفروتوونا بێ ئەوی دڵ پیس و ناپاکه «بێکەس»› ▤ نیست و نابود

تەفروتوناکراو /tefr û tûnak(i)raw/: ناوەڵناو. لەناوچوو(گ)؛ لەنێوچوو ▤ نابود شده

تەفرە /tefre/: ناو. ۱. فریو؛ کار و ڕەوتی خاپاندن؛ هەڵخەڵەتاندن ‹بەس تەفرەم بە! بەس بە ئەفسوون گێلم کە!/ بەس کوێرم کە! ئەمجا دوشمن‌شێلم کە! «گۆران»› ۲. دەستاودەست؛ حەواڵەبەگەواڵە؛ کار و ڕەوتی خۆ لادان له جێبەجێ کردنی کارێ که داوا کراوه ▤ ۱. فریب ۲. طفره

▣ **تەفرە خواردن**: هەڵخەڵەتان؛ له خشته چوون؛ به فریو چوون ‹سێهەم: به درۆی کەس تەفره مەخۆ!/ به شوێن کردەوەی حەرامدا مەچۆ! «پیرەمێرد»› ▤ فریب خوردن

تەفرە چون: ئێستا و تاوێ تر کردن؛ حەواڵه به گەواڵه کردن ‹کارەکه ڕێ ناخا، هەر تەفره ئەچێ› ▤ امروز و فردا کردن

تەفرە دان: ۱. فریو دان؛ خاپاندن ‹کێ تەفەرەی داوی؟ بەردی لێ باری «فولکلۆر»› ۲. حەواڵەبەگەواڵه پێ‌کردن ‹ئەم کاره بۆ تەفەره دان ناشێ› ▤ ۱. فریب دادن ۲. امروز و فردا کردن

تەفرەدراو /tefred(i)raw/: ناوەڵناو. خەڵەتاو؛

فریودراو ⚑ فریب‌خورده

تەفرەدەر / tefreder/: ئاوەڵناو. هەڵخەڵەتێن؛ فریودەر ⚑ فریبکار

تەفزک / tefzik/: ☜ **تەڤسك**

تەفسە / tefse/: ناو. پەڵەی دەموچاو ⚑ لکەی صورت

تەفشک / tefşik/: ناو. ١. تۆلاشی بەرد یان دار ٢. کرێش؛ کرێژە سەر ⚑ ١. تراشەی سنگ و چوب ٢. شورەی سر

تەفشوێ / tefş(i)wê/: ☜ **تەشوێ**

تەفشو / tefşû/: ☜ **تەشوێ**

تەفشی / tefşî/: ☜ **تەشوێ**

تەفک / tefk/: ئاوەڵناو. بێ‌ئەقڵ؛ ناتێگەیشتوو؛ گێلۆکە؛ دەبەنگ ⚑ نادان

تەفەش / tefeş/: ئاوەڵناو. خاین؛ خۆفرۆش ⚑ خائن

تەڤ^{1} / tev/: ئاوەڵکار. هەموو؛ پاک؛ گش ⚑ همه؛ تماماً

تەڤ^{2}: ئامراز. دەگەڵ؛ پێرا ⚑ با؛ حرف همراهی

تەڤ ـ^{3}: پێشگر. ل هەڤ؛ لە یەک؛ تێک ‹تەڤلهەڤ› ⚑ به هم؛ در هم

⊡ **تەڤ دان**: تێکەڵ کردن؛ لێکدان؛ تێکدان ⚑ به هم زدن؛ درهم آمیختن

تەڤا / teva/: ناو. وزە؛ هێز؛ تابشت؛ توان ⚑ تاب؛ توان

تەڤایی / tevayî/: ☜ **تەبایی**

تەڤبیر / tevbîr/: ناو. تەڤدیر؛ تەگبیر؛ شیرەت؛ ڕاوێژ؛ پرس‌وڕا ⚑ تدبیر

تەڤتەڤیک / tevtevîk/: ناو. کەمان؛ کەمانچە ⚑ کمانچه

تەڤجڤان / tevc(i)van/: ناو. پەیوەندی زۆر نزیک ⚑ رابطەی نزدیک

تەڤدا / tevda/: ئاوەڵناو. زیانەخورۆ؛ زەرەردەر ⚑ مُضر

تەڤدیر / tevdîr/: ☜ **تەڤبیر**

تەڤر / tevr/: ناو. ١. تەور؛ بیور؛ باڵتە ٢. ڕووبەند ⚑ ١. تبر ٢. روبند

تەڤرزین / tevrzîn/: ☜ **تەورزین**

تەڤری / tevrî/: ناو. ١. گیایەکە ٢. دارێکە لە بەلالووک دەکا ⚑ ١. گیاهی است ٢. درختی شبیه آلبالوی کوهی

تەڤز / tevz/: ناو. تیز؛ گاڵتە ⚑ شوخی

تەڤزاندن / tevzandin/: چاوگ. داپۆشین؛ داپۆشان ⚑ پوشیدن (روی چیزی)

تەڤزک / tevzik/: ناو. جۆرێ هەنجیر ⚑ نوعی انجیر

تەڤزی / tevzî/: ئاوەڵناو. ١. تەزی؛ زۆر سارد ٢. تەزیو؛ سڕ؛ لەگۆچوو ⚑ ١. تگری ٢. بی‌حس

تەڤزین / tevzîn/: چاوگ. ١. تەزین؛ سڕ بوون؛ لە گۆ چوون؛ بێ‌هەست بوون (ئەندام) ٢. داپۆشران؛ داپۆشیان ٣. نەخۆش کەوتن و کەلەلا بوون ⚑ ١. بی‌حس شدن ٢. پوشیده شدن ٣. بیمار شدن و از پا افتادن

تەڤژین^{1} / tevjîn/: چاوگ. پێ‌بوونی ئاگر ⚑ روشن شدن آتش

تەڤژین^{2}: ناو. ١. شیاکە؛ ڕیخ؛ شیاکەی شل و تەڕی ڕەشەولاخ ٢. بەلەفیرە؛ زگەشۆرە؛ زگ‌چوون؛ شوولین ⚑ ١. سرگین ٢. اسهال

تەڤسک / tevsik/: ناو. تەفزک؛ تەفاریک؛ هەنجیرەکێوی ⚑ انجیر کوهی

تەڤش / tevş/: ناو. قەمچ؛ چەوی پان ⚑ قطعه سنگ پهن

تەڤگەر / tevger/: ناو. بزاڤ؛ بزاو ⚑ جُنبش

تەڤگەڕ / tevgeř/: ئاوەڵناو. هێدی‌نەدەر؛ دانەسەکناو؛ هەمیشە لە جووڵە و بزووتندا ⚑ بی‌آرام و سکون

تەڤل / tevl/: ئاوەڵناو. ئاوێتە؛ تێکەڵ ⚑ مخلوط

تەڤلار / tevlar/: ئاوەڵناو. کول؛ نەبڕ ▤ کُند

تەڤلهەف^{1} / tevlihef/: ئاوەڵناو. تێکەڵ-پێکەڵ؛ لێکدراو؛ تێکهەڵشێلدراو ▤ درهم آمیخته

تەڤلهەف^{2}: ئاوەڵکار. پێکەوە ▤ با هم

تەڤلهەڤ / tevl(i)hev/: ئاوەڵناو. تێکەڵ؛ تێکەڵاو؛ لێکدراو؛ ئاوێتە ▤ آمیخته؛ قاطی

تەڤلهەڤی / tevl(i)hevî/: ناو. تێکەڵی؛ تێکەڵاوی ▤ آشفتگی

تەڤلی / tevlî/: ناو. های؛ ئاگاداری؛ خەبەرداری ▤ آگاهی

تەڤن / tevn/: ناو. تەون: ١. کاری (مافوور و بەڕە) تەنین ٢. جاڵ؛ داوی لە موو بۆ ڕاوی پەلەوەر ▤ ١. عمل بافتن ٢. نوعی دام پرندگان

تەڤناپیرێ / tevnapîrê/: ☜ **تەڤنك**

تەڤنپیر / tevnpîr/: ☜ **تەڤنك**

تەڤنپێچ / tevnpêç/: ناو. جاڵجاڵووکە؛ جۆلاتەنە ▤ عنکبوت

تەڤنک / tevnik/: ناو. تەڤناپیرێ؛ تەڤنپیر؛ تەڤنۆک؛ تەڤنەپیر؛ تەڤنەجنۆکە؛ داوی جۆلاتەنە؛ داوی جاڵجاڵووکە ▤ تار عنکبوت

تەڤنۆک / tevnok/: ☜ **تەڤنك**

تەڤنەپیر / tevnepîr/: ☜ **تەڤنك**

تەڤنەجنۆکە / tevnec(i)noke/: ☜ **تەڤنك**

تەڤو / tevû/: ئاوەڵکار. تەقوو؛ تەقاو؛ بەڵکوو؛ بەشکوو ▤ بلکه

تەڤەر / tever/: ناو. تەوەرزین ▤ تبرزین

تەڤەنی / tevenî/: ☜ **تەوەن**

تەڤی / tevî/: ئاوەڵکار. پێکەوە؛ وێکڕا ▤ باهم

تەق^{1} / teq/: ناو. ١. دیق؛ نەخۆشی سیل ٢. شەق؛ تلیش ▤ ١. دِق ٢. شکاف

⊡ **تەق کردن**: ١. ☜ **تەقە کردن ـ٢** ٢. *[منداڵانە]* لێدان ‹پشیلەکە بەخە؛ تەقی مەکە!› ▤ ١. ☜ **تەقە کردن ـ٢** ٢. زدن

تەق^{2}: ئاوەڵناو. تاق؛ تاک؛ تەنیا ▤ تک؛ تنها

▣ **تەقی تەنێ**: تەنیای بێهەواڵ ▤ تک و تنها

تەق^{3}: دەنگ. ١. دەنگی تەقین ٢. دەنگی ڕەق وە ڕەق کەوتن ‹تەق لە درگام دا› ▤ ١. صدای انفجار ٢. تِق؛ صدای بهم خوردن

⊡ **تەق دان**: ☜ **تەقە دان**

تەقا^{1} / teqa/: ناو. لاپاڵی لێژ و ڕەقەن و خزی کێو و شاخ کە کەمتر گیای لێ دەڕوێ و هاتوچۆ پێدا کردنی ئەستەمە ‹مەهێلە بەرخەکان بچن بەرەو تەقاکە!› ▤ کمرکش دارای شیب تُند و لیز کوه

تەقا^{2}: ئاوەڵکار. تەقاو: ١. بەڵکوو؛ بەشکا ٢. ئەوە هاتوو ▤ ١. بلکه ٢. فرضاً

تەقالا / teqala/: ناو. تەقەللا؛ کۆشش؛ هەوڵ ▤ کوشش

⊡ **تەقالا دان/ کردن**: هەوڵ دان؛ ماندوو بوون بە کارێکەوە ▤ کوشش کردن

تەقالادەر / teqalader/: ئاوەڵناو. تێکۆشەر؛ هەوڵدەر ▤ تلاشگر

تەقالک / teqalik/: ناو. ١. کلکە تەشی؛ دارێکی گرۆڤەری کونە دە کلکی تەشی دەکرێ ٢. خڕی پانی پچووک ٣. قاشە ئاروو لە پانەوە؛ قاشی خڕی خەیار ▤ ١. پایەی دوک ٢. قرص مانندِ کوچک ٣. قاچ گردِ خیار

تەقالە / teqale/: ناو. چەقالە؛ فەریکی بادام و قەیسی ▤ چغاله

تەقان / teqan/: چاوگ. تێنەپەڕ. //تەقای؛ دەتەقێی؛ بتەقێ// تەقیان: ١. تەقین؛ تۆقین ٢. بەر بوون (کانی) ‹سەراوەکەی ڕوانسەر ئیمساڵ نەتەقی› ٣. لێک دان؛ لێک کەوتن ▤ ١. ترکیدن ٢. جوشیدن چشمه ٣. به هم خوردن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: تەقاو/ چاوگی نەرێنی: نەتەقان

تەقانـدن / teqandin/: چـاوگ. تێـەڕ. //تەقانـدت؛ دەتەقێنی؛ بتەقێنە// تەقنای: ١. ترەقانـدن؛ بوونـە هـۆی قەڵشـان یـان درز بـردن یـا لێـک جیـا بوونەوەی شتێک ٢. چەک ئاور دان ‹ئەو گوللەیـە تەقاندت/ بـە دڵ منـا چەقانـدت «قـانع»› ٣. پـاک کردن؛ شەن و کـەو کـردن ٤. ڕاونـان؛ ڕەتانـدن ‹دەمتەقێنن چەشنی ڕێـوی بەنـدەنێ/ ئـەو سـەگانە لای کونیشم نادەنێ! «هێمن»› ٥. تەقە لێ‌هێنـانی جومگە و ماسوولکەی لەش بۆ ڕەواندنی ئـێش و ماندوویی ▤ ١. ترکاندن ٢. شلیک کردن ٣. بوجاری کردن ۴. دنبال کردن ۵ صدا از مفاصل درآوردن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: تەقێنـدراو/ چاوگی نـەرێنی: نەتەقاندن

تەقاندنـەوە / teqand(i)newe/: چـاوگ. تێـەڕ. //تەقاندتەوە؛ دەتەقێنیەوە؛ بتەقێنـەوە// توقـانن: ١. بە بێژنگ و کەودا کردنی دەغڵ بۆ بەرد و قەسەڵ لـێ گـرتن ٢. دیسـانەوە تەقانـدن ٣. تەقانـدنی چەکەمـەنی ٤. /کینایە/ گـەڕان و پشـکنینی زۆر ‹دنیام تەقاندەوە، نەمدۆزییەوە› ▤ ١. بوجاری کردن ٢. دوباره ترکاندن ٣. منفجر کردن ۴. بسیار جُستن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەتەقاندنەوە

تـەقانن / teqanin/: چـاوگ. تەقانـدن: ١. تەقاندنـەوە ٢. لـە بێژنـگ دان ٣. نووسـاندن بـە تەنیشت یـەکترەوە ٤. گـەڕانی وڵات بـە شـوێن کەسێ یان شتێکدا ▤ ١. ترکاندن ٢. بوجاری کردن ٣. به هم چسپاندن ۴. جستجو کردن

تەقانەوە / teqanewe/: ☜ **تەقینەوە١**

تەقاو١ / teqaw/: ئاوەڵناو. تەقیو؛ تەقیاگ ▤ منفجر شده

تەقاو٢: ☜ **تەقا٢**

تـەقاوی / teqawî/: نـاو. کـاری شـت بـە شـت گۆڕینەوە ▤ پایاپای

تەقاویت / teqawît/: ئاوەڵـناو. کارکەنار؛ وەنیشـتە؛ لە کار کەوتەی هەڵپەساردە ▤ بازنشسته

تەقای / teqay/: ☜ **تەقین**

تەقتەق١ / teqteq/: ناو. زەوی بەردینە؛ زەوی بنی بـەرد و ڕەقەنـە ‹دەخیلـت بم لـە شـاخ و بـەرد و تەقتەق/ ملـم ئەشـکێ ئیشـارەم کـە بـە تـەق تـەق «حەمدی»› ▤ زمین سنگی

تەق ـ تەق٢: ئاوەڵکار. بـە تەقـەی یـەک لـە سـەر یـەک ‹... مـن تـەق ـ تـەق لـە درگـام دا «مـارف ئاغایی»› ▤ تِق ـ تِق

تەقتەقان / teqteqan/: نـاو. ١. پلیکان لە بـەردی خۆڕست ٢. ڕەقەن؛ زەوینی بەردینە ▤ ١. پلمەی سنگ طبیعی ٢. زمین یکپارچه سنگ

تەقتەقۆک / teqteqok/: ☜ **ئاژینە ـ١**

تەقتەقە / teqteqe/: نـاو. جۆرێ کەوشـی نالـچە بەرز ▤ نوعی کفش زنانه

تەقتەقەتاوێر / teqteqetawêr/: نـاو. تەختەبەرد؛ تاوێرە بەرد ▤ تختەسنگ

تەقتەقی / teqteqî/: ناو. شمشمک؛ تەق‌تەقیلە ▤ کفش بچەگانه

تەقتەقیلە / teqteqîle/: ناو. قـاپ‌قـاپ؛ کەوشـی دار؛ پێڵاوی لە دار؛ سۆلی دارین ▤ کفش چوبی

تەقژین / teqjîn/: ناو. پەین؛ پەیین ▤ پِهِن

تەققە / teqqe/: دەنگەناو. تەقە: ١. دەنگـی لێـک کـەوتنی دوو شـتی ڕەق ٢. دەنگـی تەقانـدنی تفەنگ ٣. /کینایە/ شـەڕ بـە چـەکی گـەرم ▤ ١. صدای بـه هـم خـوردن دو شـیئ سـخت ٢. صـدای شلیک تفنگ ٣. جنگ با اسلحەی گرم

تەقلان / teqlan/: ناو. شۆڕش؛ ڕاپەڕین ▤ قیام

تەقلدامێ / teqildamê/: ناو. ١. پای دیوار؛ قـەراغ دیوار ٢. لێواری دیـوار ▤ ١. پـای دیـوار ٢. لبـەی دیوار

تەقلە / teqle/: ناو. ١. تەقیلە؛ کڵاوی لە پەڕۆ یان دەزوو ٢. هـەنجیری کاڵـی وەریـو ٣. جەواڵـی

گەورە کە سەرێکی بە ناو خۆیدا دەچێ و لە کاتی باراندا وەک کەپەنک بە سەریدا دەدەن ٤. بلـق؛ تۆقلە ▤ ١. کلاه پارچەای یا نخی ٢. انجیر نـارس از درخت افتاده ٣. نوعی بارانگیر ۴. حُباب

تەقلەدەو / teqledew/: ناو. تەقودەو؛ هەڕا ـ هەڕا؛ کاری شوێن گرتن و بە دوای کارێکـدا چـوون ▤ پیگیری و دوندگی

تەقلین / teqlîn/: چاوگ. خلیسکان؛ شـەمتین ▤ لیز خوردن؛ لغزیدن

تەقڵوشەقەڵ / teqł û şeqeł/: ناو. بێگار ▤ بیگار

تەقڵۆکـە / teqłoke/: نـاو. تەلۆکـــە؛ گیاترۆقـــە؛ گیایەکـە نیـو میتـر لـە زەوی بـەرز دەبێتـەوە، لاسقەکەی سپییە و گولـی زەرد دەکـا، بـەرێکی ورد دەگرێ، دستی پێدا بێنی دەتەقێ ▤ گیـاهی است

تەقڵە / teqłe/: نـاو. ١. جلیـت ٢. جلێتانـێ ٣. ســەرمەقولات؛ کــاری خــۆ هەڵــگێڕانەوە بــە پشتوڕوودا ‹قاسپەی کەو لە کێو، تەقڵـەی بـاز لـە دەشـت/ تـا کوردسـتان بـێ لـە کوێیـە بەهەشـت «هەژار»› ٤. تەقڵۆکە؛ تەلۆکە ▤ ١. چوب کوچـک بازی سوارکاران ٢. بازی سوارکاران با چـوب کوچـک ٣. پُشتک ۴. گیاهی است

⊡ **تەقڵە لێدان**: سەرمەقولات دان؛ سـەرموقولانج دان؛ خۆ ئاوەژوو کردنـەوە لـە فڕینـدا یـان لـە کاتی باز بردندا ▤ پُشتک زدن

تەقڵەباز / teqłebaz/: ئاوەڵـناو. ١. تایبەتمەنـدی ئەوەی کە لـە کـاتی ڕۆیـین یـان فڕینـدا خـۆی ئاوەژوو دەکاتەوە ‹کۆترەباریکـە شـای تەقڵـەبازان/ قاسپەی خاسەکەو لـە چیـا و ڕازان «حـەقیقی»› ٢. *[کینایە]* بە فێڵ و تەڵەکە ▤ ١. معلق‌زن ٢. فریبکار

تەقڵەبازی / tełebazî/: ناو. دەکبـووز؛ دەقلـووس؛ تەقلە ▤ پُشتک

تەقڵــــەدەو / teqłedew/: نـــاو. تەقڵـــــەکوت؛ تەقلەودەو؛ هەڵاتن بە پڕتاو ▤ عمل سریع دویدن

تەقڵەکوت / teqłekut/: ئاوەڵکار. بە پڕتاو ▤ شتابان

تەقڵەودەو / teqłewdew/: ☜ تەقلەدەو

تەقن / teqin/: نـاو. جێگەی پڕ لە قـوڕ و لیتـە ▤ لجنزار

تەقنـای / teqnay/: ☜ تەقاندن

تەقنـایوە / teqnaywe/: ☜ ترەکاندن

تەقەوپۆقە / teq û toq/: ☜ تەقوپۆق

تـەقوپۆق / teq û poq/: دەنگـەناو. تـەقوتـۆق؛ تەقەوپۆقە؛ تەقەتەقی زۆر ▤ تق‌وتوق

تەقوتۆق / teq û toq/: ☜ تەقوپۆق

تـەقودەو / teq û dew/: ناو. ١. تـەقوڕەو؛ کـۆچی بە کۆمەڵ لە ترسان ٢. تەقلەدەو؛ هەوڵ و تەقالا؛ هەڕا ـ هەڕا ‹ئاسـایش نـەیرم، نـە ڕووژ و نـە شـەو/ سوب تا ئیوارە هامە تەقودەو «شـامی»› ▤ ١. کـوچ گروهی ٢. تکاپو

تـەقوڕەق / teq û řeq/: ئاوەڵـناو. بـەتاڵ؛ بـەبێ کەلوپەلی پێویست ‹ماڵی تەقوڕەق› ▤ خـالی از وسیله

تەقوڕەو / teq û řew/: ☜ تەقودەو‌ـ١

تەقولەق[١] / teq û leq/: ئاوەڵـناو. ناتـەواو؛ سـەقەت ‹شیرکەت دانەخراوە، بەڵام تەولەقە› ▤ ناقص

تەقولەق[٢]: ئاوەڵـکار. بە شێوەیەکی ناتەواو ‹تەولەق کار دەکەین› ▤ ناقص

تەقو[١] / teqû/: ئاوەڵکار. تەقا؛ بەشکا ▤ فرضاً

تەقو[٢]: دەنگ. پەکوو؛ حـەیف و خەسـار؛ وشـەی خەمخۆری ‹تەقوو لەو دەرفەتە زێڕینە وا بە خەسـار چوو!› ▤ اُف؛ کلمەی حسرت

تەقە / teqe/: دەنگەناو. ١. دەنگـی وێـککـەوتنی شتی ڕەق و سـەخت ‹تەقـەی ددان› ٢. دەنگـی چەک و تەقەمـەنی ‹تەقـەی تفـەنگ› ٣. *[مـەجاز]* هەواڵ؛ دەنگۆ ▤ ١. صدای افتادن شـیئ سـخت ٢. تیراندازی ٣. خبر؛ شایعه

⊡ **تەقەی مازوو:** سەرەتای هەڕەتی مازوو چنینەوە ‹بەراوردم تەواوە/ تەقەی مازوو شکاوە/ کێتان کوڕی مەیدانە/ یاللا مازووچنانە! «قانع»› ☰ قانع

⊡ **تەقە بوون:** شەڕ بوون بە چەکی گەرم ☰ جنگ بودن با اسلحەی گرم

تەقە تێکەوتن: ١. دەست بە هەڵاتن کردنی بە کۆمەڵ ٢. نەمان و بڕانی شیر لە گوانی حەیوان ‹مانگاکەمان تەقەی تێکەوتووە و چی‌دی شیر نادا› ☰ ١. گروهی فرار کردن ٢. خشک شدن شیر حیوان

تەقە داکەوتن: خەبەر و دەنگۆ بڵاو بوونەوە ☰ شایع شدن

تەقە دان: تەق دان؛ تەقە لێدان؛ لە درگا دان ☰ در زدن

تەقە قەومان: ئاوری شەڕ هەڵایسان؛ شەڕ دەسپێکردن ☰ جنگ درگرفتن

تەقە کردن: ١. فیشەک دەرکردن ٢. *[مەجاز]* تەق کردن؛ شەق بردن لە داخا؛ دیق کردن ٣. تەقە لە شتەوە دەرهێنان ☰ ١. تیراندازی کردن ٢. از غصە دق کردن ٣. تق‌وتوق کردن

تەقە لە درگاوە هێنان: تەقە دان لە درگا؛ درگا کوتان ☰ در زدن

تەقە لێ برین: ☜ **تەقە لێ‌هێنان**

تەقە لێدان: ١. ☜ **تەقە دان** ٢. *[مەجاز]* کەم کردنەوەی نرخ ٣. سفت و قایم کردنەوە (بەتایبەت ئەوی بە چەکوش و شتی وا بکرێ) ☰ ١. ☜ **تەقە دان** ٢. تخفیف دادن ٣. کوبیدن

تەقە لێ کردن: گوللە پێوە نان ☰ کسی را با تیر زدن

تەقە لێ هێنان: *[کینایە]* تەقە لێ برین: ١. بنی شتێک دەرهێنان؛ تەواو کردنی شتێک ‹هەتا تەقەی لە قابلەمە نەهێنا، لە سەری هەڵنەستا› ٢. تەقلە لە بن هێنان؛ تەواو کردن و بە ئاکام گەیاندنی کارێک ☰ ١. تە چیزی را در آوردن ٢. کاری را به انجام رسانیدن

تەقە وەستان: شەڕ وەستان؛ ئاگربەس بوون ☰ آتش‌بس شدن

تەقەی سەر(ی کەسێ) هاتن: *[مەجاز]* هاگا لە هیچ نەبوون؛ بێ‌خەبەر بوون ☰ از عالم و آدم بی‌خبر بودن

بونە تەقە: شەڕ قەومان ☰ جنگ درگرفتن

تەقەبەس / teqebes/: ناو. خوێنبەس؛ ئاگربەس ☰ آتش‌بس

تەقەت / teqet/: ناوەڵناو. وەشارتی؛ وەشێراو؛ تاقەت ☰ پنهان شده

⊡ **تەقەت کردن:** شاردنەوە؛ داشاردن ☰ پنهان کردن

تەقەتۆرە / teqetore/: ☜ **تەقەفیڕە**

تەقەتەق / teqeteq/: دەنگەناو. تەقەی زۆر و لە سەر یەک ‹غەڵبەی قسە، بانگی مناڵ/ تەقەتەقی قاپی بەتاڵ «شێرکۆ»› ☰ تق‌وتوق

تەقەڕاو / teqeřaw/: ناو. جۆرێ ڕاو کە بە دەنگ و هەرا نچیر دەردەپەڕێنن ☰ شکار با سروصدا

تەقەز / teqez/: ئامراز. تەنانەت؛ تەنانە ☰ حتا

تەقەفیڕکە / teqefîřke/: ☜ **تەقەفیڕە**

تەقەفیڕە / teqefîře/: ناو. تەقەتۆرە؛ تەقەفیڕکە؛ تەقەفێڕە؛ بەلەفیڕە؛ زگچوون ☰ اسهال

تەقەفێڕکە / teqefêřke/: ☜ **تەقەفیڕە**

تەقەفێڕە / teqefêře/: ☜ **تەقەفیڕە**

تەقەلا / teqela/: ناو. هەوڵ؛ کۆشش؛ تەقالا ‹ئەو تەقەلایەت بۆ دوارۆژ باشە/ جوچک هەولێ دە، بێ‌ڕوحمە واشە «هەژار، *بۆ کوردستان*»› ☰ سعی؛ کوشش

⊡ **تەقەلا دان:** حەول دان؛ کۆشش کردن ☰ کوشیدن

تەقەللا / teqella/: ☜ **تەقالا**

تەقەڵۆ / teqelo/: ئاوەڵناو. شڕەبار؛ شڕودڕپۆش ☰ ژندەپوش

تەقەڵ / teqeł/: ناو. تیک؛ بەقیە؛ جۆرێ دروومان کە بەنەکەی تێدا خاڵ و خێڵ دیارە ☰ بخیە

⊡ **تەقەڵ تێ هەڵدان:** یەک جار دەرزی لە دروومان ڕاکردن و دەرێنانەوە ☰ بخیە زدن

تەقەڵ دان: ١. دوورین؛ دووران ٢. بەقیە کردن ☰ ١. دوختن ٢. بخیە زدن

تەقەڵ دانەوە: دوورینەوەی شتی دڕاو ☰ بازدوختن

تەقەڵ لێدان: تەقەڵ تێ هەڵدان ☰ بخیە زدن

تەقەڵبەست / teqełbest/: ئاوەڵناو. دادووراو؛ دادرواو؛ تێر تەقەڵ‌کراو ☰ کاملاً بخیە خوردە

تەقەڵترۆزی / teqełt(i)rozî/: ناو. تڕتەقەڵ؛ تەقەڵی خراپ و درشت و خوار و خێچ ☰ بخیەی درشت و کج و کولە

تەقەمەنی / teqemenî/: ناو. ماکی تەقینەوە بۆ چەکی گەرم ☰ مهمات جنگی

تەقەنە / teqene/: ☜ **ئاژینە ـ١**

تەقەوانە / teqewane/: ناو. کونی تایبەتی کە بڕێ گیاندار بۆ خۆ ڕزگار کردنی دادەنێن ☰ سوراخی کە برخی حیوانات برای فرار تعبیە می‌کنند

تەقەوڕەقە / teqewřeqe/: ناو. ١. شەڕ و هەرا و لێکدان ٢. دەنگ و تەق‌وپۆق ‹لە سەرمان، سەریان کیسەڵ و ڕەقە/ بردە بەر خۆیان، بێ‌تەقەوڕەقە «سەیفولقوزات»› ☰ ١. جنگ و جدال ٢. سروصدا

تەقیاگ / teqyag/: ئاوەڵناو. ١. هەڵتەکاو؛ بە تەتەڵەکراو ٢. لێک‌دراو؛ بەسراو ‹دەمی بوو بە تەڵەی تەقیاگ «مەسەل»› ٣. ترەکیو؛ تۆقیو ☰ ١. بوجاری شدە ٢. بستە شدە ٣. ترکیدە

تەقیان / teqyan/: ☜ **تەقان**

تەقیاو / teqyaw/: ئاوەڵناو. بژارتوو؛ بژێردراو (دانەوێڵە) ☰ پاک‌شدە (غلە و حبوبات)

تەقیگ / teqîg/: ☜ **تەقیو ـ١**

تەقیلە / teqîle/: ناو. تاقیلە؛ ئارەقچن؛ کڵاوی لە پەڕۆ و دەزوو ‹قەندیلە وا دیارە تەقیلەی سپی سەری/ یا خۆ سەرانە سەوزە کەوای، بەفرە مێزەری «حەقیقی»› ☰ عرقچین

تەقین / teqîn/: چاوگ. تێنەپەڕ. //تەقیت؛ دەتەقی؛ بتەقە// تەقای: ١. ترەکیان؛ تۆقین ٢. بەر بوونی کانی ٣. هەڵاتن ٤. تەقە کردنی جومگە ☰ ١. ترکیدن ٢. جوشیدن چشمە ٣. فرار کردن ۴. تِق کردن مفصل

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: تەقیو/ چاوگی نەرێنی: نەتەقین

تەقینەوە¹ / teqînewe/: چاوگ. تەقانەوە: ١. ترەکیان؛ تەقینی چەک و تەقەمەنی ٢. ترەکیانەوە؛ دیسانەوە تەقین ٣. *[مەجاز]* بڵاو بوونەوەی خەبەر و باس ☰ ١. منفجر شدن ٢. دوبارە ترکیدن ٣. پخش شدن خبر

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: تەقیوەوە/ چاوگی نەرێنی: نەتەقینەوە

تەقینەوە²: ناو. کار و ڕەوتی خۆ تەقاندنەوە ☰ عمل انتحاری

تەقیو / teqîw/: ئاوەڵناو. ١. ترەکیاو؛ تۆقیو؛ تەقیگ ٢. هەڵاتوو؛ تەرە لە وڵات و ماڵبەند ☰ ١. منفجر شدە ٢. متواری

تەقیە / teq(i)ye/: ناو. ١. حەیا؛ شەرم ٢. *[شیعە]* کاری شاردنەوەی بیر و بڕوا و بە ڕواڵەت هاودەنگی نیشاندان بە مەبەستی خۆ پاراستن لە مەترسی ☰ ١. شرم ٢. تقیّە

تەک¹ / tek/: ناو. نانەشان؛ تەینجە؛ سەلە ☰ آبکش

تەک²: ئاوەڵناو. ١. تاق؛ بەرامبەری جووت ٢. تاک؛ بێ‌وێنە ☰ ١. فرد ٢. تک؛ بی مانند

⊡ **تەک کەفتن:** تەنیا مانەوە؛ جووت یان هاوچەشنان لا نەمان ☰ تک افتادن

تەک^{2}: ئامراز. لەتەک: ١. لا؛ لە کن؛ لنک ‹ها تەک منا› ٢. دەگەڵ؛ لەگەڵ ‹تەک منتە؟؛ تەک تۆمـە› ٣. لەگەڵی ‹تەک کێ چوو؟› ٤. بە ‹تەک کێ بێژم؟› ☰ ١. نزد ٢. با ٣. همراهِ؛ با ۴. به

⊡ **تەک دان**: ١. پاڵ دان بە یەکەوە ٢. لاچوون و ڕێ چۆڵ کردن ☰ ١. پشت به پشت هم دادن ٢. کنار کشیدن و راه باز کردن

تـەک دانـە دواوە: ١. بـەرەو پـاش کشـانەوە ٢. *[کینایە]* دەست لـە کـارێ بـەردان ☰ ١. واپس رفتن ٢. پا پس کشیدن

کەفتنە تەک: هاوڕێ بـوون لەگـەڵ کەسـێ یـا شتێک ☰ همراه شدن

تەکاری / tekarî/: ناو. چارۆکە؛ کۆڵوانە ☰ رودوشی زنانه

تەکان^{1} / tekan/: چاوگ. تێنەپەڕ. //تەکای؛ دەتەکێی؛ بتەکێ// تەکین؛ تەکیان؛ تـەکیای: ١. تەکانـدن؛ شەکاندن ٢. تەکیان؛ شەکیانەوە ☰ ١. تکانـدن ٢. تکان داده شدن

■ ئاوەڵـناوی بـەرکاری: تـەکاو/ چـاوگی نـەرێنی: نەتەکان

تەکان^{2}: ناو. ١. کاری بزووتنی بە تـەوژم ٢. پـاڵ؛ بۆق ٣. *[پلار]* هەوڵ و کۆشـش ‹دا تـویش تـەکانێ بەرە خوەت!› ٤. هێز؛ قـەوەت ٥. جـار؛ کـەڕەت ‹ئەم تەکانە تۆ بچۆ› ☰ ١. تکان ٢. هُل ٣. تـلاش ۴. توان ۵. بار؛ دفعه

⊡ **تەکان بڕان**: لە تەکان کەوتن؛ تەکان نەمان؛ لە کار و جوولە کەوتن. هەروەها: **تەکان بـڕین** ☰ از حرکت افتادن

تەکان تێکەوتن: ١. تەکان خـواردن؛ وە جوولـە کـەوتن ‹دوای کاتژمێرێـک، سـەفەکە تـەکانێکی تـێکـەوت› ٢. وزە و هێـز گـرتن ‹نانمـان کـە خوارد، تەکانێکمان تێکەوتەوە› ☰ ١. جنبیـدن ٢. جان گرفتن

تـەکان خـواردن: ١. بزووتنـەوە؛ بـزووتن؛ جوولـە کردن ٢. *[مەجاز]* دڵ داکەوتن ‹بەو دەنگـە زلـە، تـەکانم خـوارد› ☰ ١. تکـان خـوردن ٢. دل فـرو ریختن

تـەکان دان: ١. جوولانـدن ٢. ڕاوەشـاندن و ڕاتڵەکاندن ٣. کەوتنە جوولە و حەول و تەقەلا ‹بۆ تەنیا ڕۆژێ وا تەکان ئەدەن/ ئـاخۆ بـۆ جـەژنی سەربەستی چـی بکـەن؟! «قـانع»› ☰ ١. حرکـت دادن ٢. تکان دادن ٣. به جنبش افتادن

▪ **تەکان**^{3}: پاشەوشە. هەڕەتی تەکاندن ‹گوێزتـەکان› ☰ موسم چیدن

تـەکانتون / tekantun/: ئاوەڵـناو. تـەکانتێـژ؛ بەدەستوبرد؛ کارا ‹ـ داخۆم کاکت بتوانێ ئەو کـارە جێبەجێ کا؟ ـ ئەرێ، تەکانتونە!› ☰ تنـد و تیـز در انجام کار

تەکانتێژ / tekantêj/: ☜ **تەکانتون**

تەکانـدن / tekandin/: چـاوگ. تێـەڕ. //تەکانـدت؛ دەتـەکێنی؛ بتەکێنـە// تـەکانن: ١. ڕاوەشـاندنی فەرش و بـەرگ ٢. داخسـتنی بـەری دار ‹گـوێز تەکاندن› ☰ ١. تکاندن (فرش و لباس و ـ) ٢. چیـدن برخی میوەها از درخت

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەتەکاندن

تەکانن / tekanin/: ☜ **تەکاندن**

تەکانەوە / tekanewe/: چاوگ. تێنەپەڕ. //تەکایەوە؛ دەتەکێیەوە؛ بتەکێوە// دوورەپـەرێزی کـردن؛ لـێ دوور کەوتنەوە ☰ دوری جستن

■ ئاوەڵناوی بـەرکاری: تـەکاوەوە/ چاوگی نـەرێنی: نەتەکانەوە

تەکاو / tekaw/: ئاوەڵـناو. تەکیاگ؛ ڕاوەشـێنراو ☰ تکان داده شده

تەکبەتەک / tekbetek/: ئاوەڵکار. هەموو؛ تێکڕا ☰ همه

تەکبەند / tekbend/: نـاو. هەمیان؛ کەمەربەند لـە

هەنبانە و جاو ☰ کمربند چرمی

تەکخاڵ / tekxał/: ناو. ئاس ☰ آس؛ تکخال

تەکژی / tekjî/: ☜ **تاکژی**

تەککو / tekkû/: دەنگ. تەکوو؛ وشەی سەیرمان ☰ وە

تەککەوتو / tekkewtû/: ئاوەڵناو. تەک کەوتە: ١. شوێن کەفتە؛ وە دواکەوتە ٢. بە تەنیا ماو ☰ ١. همراه شده ٢. تک افتاده

تەککەوتە / tekkewte/: ☜ **تەك کەوتو**

تەکلە / tekle/: ناو. دەرخۆنە؛ دەرخووینک؛ سەرپۆشی دەفر ☰ سرپوش ظرف

تەکمە / tekme/: ناو. فەرەنجی قوڵە؛ قاپووتی کورتی تا ئەژنۆ ☰ نیمتنەی نمدی

تەکمیش / tekmîş/: ناو. ١. بنکۆڵیی ڕەز ٢. پارازیتی ڕادیۆ و تەلەڤیزیۆن ☰ ١. عمل پی زدن و سُست کردن خاک تاکستان ٢. پارازیت رادیو و تلویزیون

تەکنای / teknay/: چاوگ. تەکاندن؛ ڕاوەشاندن ☰ تکاندن

تەکوتەنیا / tek û tenya/: ☜ **تاك و تەنیا**

تەکودەو / tek û dew/: ئاوەڵکار. هەڕا ـ هەڕا ‹ڕۆژێک هەڵمەتم ئەبردە سەر کەو/ لەپڕ شمقاڕێک هات بە تەکودەو «پیرەمێرد»› ☰ دوان ـ دوان

تەکوەک / tekwek/: ناو. تەکان؛ لەپت ☰ تکان

تەکو^{1} / tekû/: ناو. ١. باقی؛ ماو لە شتێ ٢. وچان؛ پشوو ‹فرە مانی بووگین چکێ تەکوو بەین خاسە!› ☰ ١. باقیماندە ٢. استراحت

تەکو^{2}: دەنگ. تەککوو؛ وشەی سەیرمان ☰ وە

تەکوز / tekûz/: ئاوەڵناو. تەکوویز؛ تەکوویس؛ ڕێکوپێک؛ لەبار و بێ کەمایەسی ☰ منظم و مرتب

تەکوزی / tekûzî/: ناو. ڕاستدەمی؛ سامان؛ سەقام ☰ مرتبی

تەکویز / tekûyz/: ☜ **تەکوز**

تەکویس / tekûys/: ☜ **تەکوز**

تەکە / teke/: ناو. ١. ☜ **تەگە** ٢. پەڕی قوماری یەکخاڵ ٣. هاتچۆی هەڵاوەسراو ٤. لاکە ‹تەکەی سەری دێ› ٥. بزووت؛ جووڵە ☰ ١. ☜ **تەگە** ٢. آس ورق ٣. نوسان شیئ آویختە ۴. لرزش ۵. حرکت

▣ **تەکە دان**: تەکە کردن؛ لا کەوتن و کشانەوە ☰ عقب رفتن و جا باز کردن

تەکە کردن: ١. ☜ **تەکە دان** ٢. بزاوتنی شتی هەڵواسراو ☰ ١. ☜ **تەکە دان** ٢. نوسان کردن جسم آویختە

تەکەتەک / teketek/: ئاوەڵکار. ١. لەرەلەری شتی شۆڕەوەبوو ٢. شلەشل ‹تەکەتەک کەوتە ڕێ› ☰ ١. نوسان شیئ آویختە ٢. سلانە ـ سلانە

تەکەڵتو / tekełtû/: ناو. نەرمەزین؛ ئارەقگیر؛ لبادی بن قایشی ئەملا و ئەولای زین ☰ برگ زین

تەکەمە / tekeme/: ناو. فەرەنجی؛ قاپووت ☰ پالتوی نمدی

تەکەنمە / teken(i)me/: ناو. تەکیمە؛ تەکینمە؛ کولاوی یەک کەسی؛ لبادی چکۆڵەی یەک کەسی ☰ نمد یک نفرە

تەکیاگ / tekyag/: ☜ **تەکاو**

تەکیان / tekyan/: چاوگ. ١. ☜ **تەکان**^{1} ٢. تەکێنران ☰ ١. ☜ **تەکان**^{1} ٢. تکاندە شدن

تەکیای / tekyay/: ☜ **تەکان**^{1}

تەکیمە / tekîme/: ☜ **تەکەنمە**

تەکین / tekîn/: ☜ **تەکان**^{1}

تەکینمە / tekînme/: ☜ **تەکەنمە**

تەکینەوە / tekînewe/: چاوگ. تێنەپەڕ. //تەکیتەوە؛ دەتەکیتەوە؛ بتەکەوە// ١. دوور کەوتنەوە ٢. کشانەوە لە کارێ ☰ ١..دور شدن ٢. پا پس کشیدن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: تـەکیوەوە/ چاوگی نـەرێنی: نەتەکینەوە

تەکیــە / tekye/: نــاو. ١. خانـــەقا؛ خانـــەگا؛ دەروێشگە؛ شوێنی کۆبوونەوەی شێخ و سـۆفی و دەروێشان بۆ بەجێ هێنانی ڕێوڕەسمی خۆیـان ٢. خواجانە؛ سەکۆی بـەر دەرگـا ☰ ١. خانقـاه ٢. سکوی جلوی در

تەکیەگا / tekyega/: ئاوەڵناو. پشـتیوان و یاریـدەر ☰ حامی؛ پشتیبان

ـ تــەکێن / -tekên/: پاشەوشــە. هــۆی تەکانـــدن ‹تووتەکێن؛ گوێزتەکێن› ☰ تکان دهنده

تەکێنران / tekênran/: چاوگ. تەکیان؛ ڤـەتەکان ☰ تکانده شدن

تەگبیر / tegbîr/: ناو. تەڤبیر؛ ڕاوێژ ☰ تدبیر

تەگبیرکەر / tegbîrker/: ناو. ڕاوێژکار؛ ڕاوێژیـار ☰ رایزن

تەگر / tegir/: ☜ **تەرزە**

تەگرک / tegirk/: ☜ **تەرزە**

تەگرەژیلە / tegrejîle/: نـاو. ژیـلا؛ تـەرزە؛ تگـر ☰ تگرگ

تەگە / tege/: ناو. تەکە؛ تەجە؛ سابرێن؛ سـاورێن؛ نێهری؛ نێـری؛ تجەنـەڕ؛ نێرەبـزن ☰ نهـاز؛ تکـە؛ پیشرو گلە

⊡ **تەگە گرتن:** ئاوس بوونی بزن لە نێری ☰ باردار شدن بُز

بە/ وە تەگە بون: ئامادەی جووت بوونی بزن ☰ آمادە شدن بُز برای جفتگیری

تەگەر / teger/: ☜ **تەگەرە**

تەگــەرە / tegere/: نــاو. تەگـــەر: ١. چـــەرخی عەرەبانە؛ پێچکی عەرابـە و گـاری ٢. لاسـتیک؛ تایر ٣. داری کونی بەرداشـی ژێـروو ٤. کۆسـپ؛ لەمپەر ☰ ١. چرخ ارابـە و گـاری ٢. تـایر؛ لاسـتیک چرخ ٣. چوب سوراخ سنگ آسیا ۴. مانع سر راه

⊡ **تەگەرە تێخستن:** *[مـەجاز]* چەوت لە کار خستن؛ کۆسپ لە ڕێ دانان ☰ چوب لای چـرخ (کـاری) گذاشتن

تەگەرە تێکەوتن: چەوت و چەڵەمە تێکـەوتنی کار ☰ با مانع برخوردن

تــەل^{1} / tel/: نــاو. ١. تێــل؛ ســیم ٢. تێلگــراف؛ بەرقییە؛ برووسکە ٣. تاڵ؛ تان؛ هـەودای بلـند و باریک ‹لە گەرووی شمشاڵ لە تەلـی کەمان/ گـەلێ هەڵساوە ئاوازەی جوان-جوان «گۆران»› ☰ ١. سـیم ٢. تلگراف ٣. تار؛ رشتە

تەل^{2}: ☜ **تاڵ^{2}**

تــەلار / telar/: نـاو. تـالار؛ تـاللار: ١. باڵــەخانە؛ ژووری قــاتی ســەرەوە ٢. هــۆڵ؛ ســالون ☰ ١. بالاخانە؛ اتاق طبقەی بالای ساختمان ٢. سالن

تەلاس / telas/: نـاو. زێدەڕۆیی؛ زێدەکاری؛ دۆخی پێ زیاد لە ڕادە ڕاکێشان ☰ زیادەروی

تەلاق / telaq/: ناو. کار یان دۆخی شان داهێنان و پاڵ دانەوە لە سەر تەنیشت یا ئانیشک ☰ لم

تەلان / telan/: ناو. بەندەن؛ بەرزایی کێـو ‹لـە پـڕ خاوەن کەری زۆرزان/ هەستی کرد وا لەو دیو تەلان/ هـەراوهوریا و دەنگەدەنگـە/ ئیتـر زانی کـاری لەنگـە «پەشێو»› ☰ ستیغ کوە

تەلانتەڕە / telanteře/: نـاو. گیایەکە لـە بـەرزایی دەڕوێ ☰ گیاهی است

تەلبژێر / telb(i)jêr/: ئاوەڵناو. تەلبژێن؛ هەڵبژاردە؛ دانەبژێر ☰ برگزیدە

تەلبژێن / telb(i)jên/: ☜ **تەلبژێر^{2}**

تەلبەند / telbend/: ناو. چیلی لە سـیم؛ تێـل بـۆ دەورە دان ☰ پرچین سیمی

تەلپ / telp/: ناو. تلـپ؛ سلـپ ☰ تفالە

تەلچن / telçin/: نـاو. تۆڕی بە تەل چنـراو ☰ تـور سیمی

تەلحی / telĥî/: ☜ **تالی ـ١**

تەلدڕک / teldiřik/: ☜ **تەلدڕو**

تەلدڕو / teld(i)řû/: ناو. تەلدڕک؛ تێلدڕوو ▤ سیم خاردار

تەلزی / telzî/: ناو. کەزیک؛ دەمار ▤ عصب

تەلسز / telsiz/: ناو. لاسلکی؛ تەلەفوونی بێ‌تێل ‹بێ تەماشا کە لە دەشتی عیززەتا بۆ قوربی حەق/ کەی تەلیفۆن یاخۆ تەلسز کاری وەها خێرا ئەکا؟ «قانع»› ▤ بی‌سیم

تەلسک / telisk/: ☜ **تیسك-٣**

تەلسماوی / telismawî/: ئاوەڵناو. سیحراوی؛ ئەفسووناوی ▤ سحرآمیز

تەلکێشی / telkêşî/: ناو. سیمکێشی؛ سیمکەشی ▤ سیمکشی

تەلگی‌وبەلگی / telgî w belgî/: ئاوەڵناو. بەدبەخت؛ کلۆل ▤ بدبخت

تەللان / tellan/: ☜ **تەڕلان-١**

تەلمسک / telmisk/: ☜ **تیسك-٣**

تەلمیس / telmîs/: ناو. کۆڕ و کۆزی شیوەن ▤ دستەی عزاداری

تەلوار / telwar/: ☜ **پیرك**

تەلواسە / telwase/: ئاوەڵناو. پەشێو؛ ئاڵۆز ▤ آشفتە

تەل‌وبال / tel û bal/: ناو. بەژن و بالا ▤ قدوقامت

تەلۆکە / teloke/: ☜ **تەقلۆکە**

تەلوکە / telûke/: ☜ **تالوکە**

تەلە . / -tele/: پێشگر. تەختە؛ پانکەڵە ‹تەلەسەنگ› ▤ پهن و صاف

تەلەتەل / teletel/: ئاوەڵکار. ماتە ـ ماتە؛ هێدی و بێ‌چرکە؛ سەبرە ـ سەبرە ▤ پاورچین-پاورچین

تەلەس / teles/: ئاوەڵناو. ڕەشەمەست؛ تەواو سەرخۆش ‹ئیرۆهە دەما کو بوونە پەیدا/ دینن تەلەسن جونوون و شەیدا «ئەحمەدی خانی»› ▤ پاتیل؛ مست شنگ

تەلەسمباز / telesmbaz/: ☜ **جادووگەر**

تەلەسمە / teles(i)me/: ناو. کرمی نۆک ▤ آفت نخود

تەلەسەنگ / teleseng/: ناو. تەختەبەرد ▤ تختە سنگ

تەلەف / telef/: ئاوەڵناو. لە ناوچوو؛ خراوبوو؛ بەفیڕۆچوو ▤ تلف

تەلەفۆن / telefon/: ☜ **تەلەفون**

تەلەفون / telefûn/: ناو. تەلەفۆن؛ تەلەیفون؛ تەلیفون؛ تەلیفوون ▤ تلفن

تەلەڤیزیۆن / televîzyun/: ناو. وێنەگوهێز ▤ تلویزیون

تەلەیفون / teleyfun/: ☜ **تەلەفون**

تەلهە / telhe/: ناو. تەڵە ▤ تلە

تەلی^1 / telî/: ناو. تەڵە ▤ تلە

تەلی^2: ئاوەڵناو. تەلین؛ دروستکراو لە تەل ▤ سیمی

تەلیزە / telîze/: ☜ **تەلیس**

تەلیس / telîs/: ناو. تەلیزە؛ گۆنی؛ گوونی؛ گوونیە؛ گۆنیە؛ جەوالی تەنکی لە گووش چنراو ▤ گونی

تەلیسم / telîsm/: ناو. ١. دوعای جادووگەر ٢. شوێنی جادووکراو ٣. نووشتەی لە سەر زێڕ و زیو کە خشڵێکی سەر سنگە ▤ ١. طلسم ٢. طلسم شدە ٣. نوشتەی روی گردنبند طلا یا نقرە

تەلیسماوی / telîsmawî/: ئاوەڵناو. سیحراوی؛ سەمەرە و تێکەڵ بە تەلیسم ‹کام تاسە؟ کام مەیل؟ کام چاوەنواڕی؟/ تەلیسماوییە وەک هی دڵداری؟ «گۆران»› ▤ سحرآمیز

تەلیسە / telîse/: ناو. سووکە بار کە لە سەرییەوە سوار دەبن ▤ بار سبک

تەلیفن / telîfun/: ☜ **تەلەفون**

تەلیفون / telîfûn/: ☜ **تەلەفون**

تەلیلە / telîle/: ناو. تالیلە؛ وتنی «لا الە الا اللە»

به کۆمەڵ ☰ تهلیله

تەلین / telîn/: ئاوەڵناو. تەلی؛ دروستکراو لە تەل ☰ سیمی

تەلێ / telê/: ☜ **تەڵا**

تەلێر / telêr/: ئاوەڵناو. زگ‌زل؛ ورگن؛ دەفزگ ☰ شکم‌گنده

تەڵ١ / teł/: ناو. ١. تاڵ؛ تان؛ هەودای بڵند و باریک ٢. لق و پەلی درێژ و ناسک ٣. بن و ڕەگی گیا ‹تەلێ کیفۆک› ☰ ١. تار؛ رشته ٢. جوانه ٣. ریشه‌ی گیاه

⊡ **تەڵ (لێ) بڕین**: ١. هیچ لێ نەهێشتن؛ تەواوی شتێ خواردن ٢. لە بن بڕین؛ لەناو بردن ☰ ١. همه را خوردن ٢. از بین بُردن

تەڵـ٢: پێشوشە. لق ‹تەڵبڕ؛ تەڵچن؛ تەڵبژێر› ☰ شاخه

تەڵا / teła/: ناو. زێڕ؛ زەڕ؛ تڵا؛ تەلێ؛ ئاڵتوون؛ ئاتی: ١. توخمێکی کیمیاوی کانزایی، بە ژمارەی ئەتومی ٧٩ و کێشی ئەتومی ١٩٦,٩٦ بە ڕەنگی زەردی درەوشاوە، چەکوشخۆر و دژ بە ژەنگ؛ زۆر بەنرخە و بۆ سکە لێدان، جەواهێرسازی، دەواسازی و لە دەسگاگەلی ئیلیکتریکیدا بە کار دێ ٢. هەر چەشنە بەرهەمێکی لە زێڕ دروستکراو ٣. /مەجاز/ هەر شتێکی زۆر بەنرخ ☰ ١تا٣. طلا

تەڵاش / tełaş/: ☜ **تۆڵاش**

تەڵاشەبەرد / tełaşeberd/: ناو. سەل؛ تلیشەبەرد ☰ پُلمه سنگ

تەڵاشەدار / tełaşedar/: ناو. قالشت؛ قاڵ؛ تەڕاش ☰ تکه‌ی شکسته از درخت

تەڵاق / tełaq/: ناو. /شەرع/ کار و ڕەوتی لە یەک جیا بوونەوەی ژن و مێرد، بەپێی قانوونی شەرع ☰ طلاق

▣ **تەڵاقی سێبەسێ**: /شەرع/ تەڵاقی یەکجاری ‹کەسێ دەرچوو لە داوی مەکری دنیا/ کە مەردانە تەڵاقی سێبەسێ دا «ناری»› ☰ سه طلاقه

⊡ **تەڵاق خستن**: /شەرع/ گوتنی دەستەواژەی «تەڵاقم کەوتبێ» وەکوو سوێندێک ☰ لفظ طلاق را بر زبان جاری کردن

تەڵاق دران: /شەرع/ هەڵوەشانەوەی پەیمانی ژن‌ومێردی لە لایەن پیاوەوە ☰ مُطلقه شدن

تەڵاق کەوتن: /شەرع/ دابین بوونی دۆخی جیا بوونەوەی ژن و شوو بە هۆی تەڵاق خستنی پیاوەوە ☰ طلاق واقع شدن

تەڵاق نەمان: /کینایە/ تەڵاق نەبوون؛ بێ‌ئیتوار بوونی قەسەمی پیاو ☰ بی‌اعتبار شدن سوگند مرد

تەڵاقدراو / tełaqd(i)raw/: ئاوەڵناو. /شەرع/ جیاوەبوو؛ بێبەش‌کراو لە هاوسەر ☰ مُطلقه

تەڵاکاری / tełakarî/: ئاوەڵناو. تەڵاکفت؛ زێڕکفت؛ ئاوەزێڕ؛ ئاڵدوز؛ میتەڵا؛ متەڵا؛ داپۆشراو بە پەڕە یان ئاوی تەڵا ☰ زراندود

تەڵاکفت / tełakift/: ☜ **تەڵاکاری**

تەڵان / tełan/: ناو. ١. تەلان؛ سەرشان؛ سەریاڵ ٢. هەرزاڵ؛ پێڕک؛ تەبارە؛ پێڕک؛ جێگەی کەل‌وپەل دانان لە ڕەشماڵدا ٣. کۆڵانی باخ؛ کووچەباخ ☰ ١. ستیغ کوه ٢. جای وسایل در سیاه‌چادر ٣. کوچه‌باغ

تەڵایی / tełayî/: ئاوەڵناو. زێڕین: ١. زێڕن؛ دروستکراو لە زێڕ ٢. بە ڕەنگی زەردی درەوشاوە ٣. /مەجاز/ زۆر شکۆدار و پڕبایەخ ☰ ١تا٣. طلایی

تەڵبژار / tełb(i)jar/: ناو. تەڵبژێر؛ کاری تەلە‌ـتەلە جیا کردنەوە ☰ کارِ گُلچین کردن

تەڵبژێر١ / tełb(i)jêr/: ☜ **تەڵبژار**

تەڵبژێر٢: ئاوەڵناو. تاڵچن؛ تەڵچن؛ تەڵبژێن؛ گوڵبژێر؛ هەڵبژاردە ☰ گُلچین

تەڵبژێن / tełb(i)jên/: ☜ **تەڵبژێر٢**

تەڵپ / tełp/: دەنگەناو. ١. تلپ؛ شلپە؛ دەنگی دە ئاو کەوتنی شتی قورس ٢. دەنگی لە سینگ دانی ئازیەتباران ☰ تالاپ: ١. صدای در آب افتادن ٢. صدای بر سینه زدن

تەڵچن / tełçin/: ☜ **تەڵبژێر²**

تەڵخ / tełx/: ئاوەڵناو. ١. بە ڕەنگی ڕەشی ئاماڵ زەرد ٢. تفت؛ شیرنی ئاماڵ تاڵ ٣. *[مەجاز]* ڕووگرژ؛ ڕووترش ☰ ١. به رنگ سیاه مایل به زرد ٢. گَس ٣. اخمو

تەڵخەک / tełxek/: ئاوەڵناو. *[مەجاز]* قەڵەوی ناقۆڵا؛ شلەپەتە و نالەبار ☰ گُندەبَک

تەڵدروو / tełd(i)rû/: ناو. ئاسندڕک؛ تێلی وارشی دڕکدار ☰ سیم خاردار

تەڵزم / tełizm/: ☜ **تەڵەزم**

تەڵش / tełş/: ناو. وەرەق؛ پەڕەکانزا ☰ ورق فلزی

تەڵفیز / tełfîz/: ناو. تەڵفیس؛ گەمە و گەپ؛ گەپجاڕی؛ حەنەک ☰ شوخی؛ مزاح

تەڵفیس / tełfîs/: ☜ **تەڵفیز**

تەڵقین / tełqîn/: ناو. ١. ڕەوتی خستنە دڵەوە؛ هێنانە سەر باوەڕ بە شتێک لە ڕێگەی چەند پاتە کردنەوەیدا ٢. *[شەرع]* دۆعای تایبەت کە دوای ناشتن، بە سەر مردوویدا دەخوێنن ‹تەڵقینم دەکەی بە کوردی بیکە/ لێت حاڵی نابم زمانی دیکە «حەقیقی»› ☰ ١و٢. تلقین

تەڵمیت / tełmît/: ناو. ١. ئەسپی کۆتەڵ ٢. ئەسپی زین و لغاوکراو بۆ کەسایەتییەکی گەورە ٣. کۆچ و بار ٤. جلێکی وەک لێفە بە سەر شان و ملی ئەسپیدا دەدەن ‹نەوای کەژاوەی لەیلێ نازانەن/ سەرەتای تەڵمیت شیرین ڕازانەن «مەولەوی»› ☰ ١. اسب مراسم عزاداری ٢. اسب زین و یراق شده ٣. کوچ ۴. عرقگیر اسب

تەڵوەنە / tełwene/: ئاوەڵناو. شەلاڵ؛ شڵتان ☰ آغشته؛ غلتان

⊡ **تەڵوەنە بوون:** خووسان ‹لە خوێن خوەیانا تەڵوەنە بوون› ☰ خیس شدن؛ آغشته شدن

تەڵوەنە کردن: تەڕ و تلیسک کردن ☰ خیس و آغشته کردن

تەڵۆک / tełok/: ناو. شووڵی جەمسەری چیغی ڕەشماڵ ☰ ترکەی چیغ

تەڵوک / tełûk/: ناو. دڕکەدزی؛ دڕوویەکی گورخە، پەرژینی پێ ساز دەکەن ☰ گونەای خار که در ساختن پرچین به کار می برند

تەڵوکە / tełûke/: ناو. تاڵووکە؛ لەز؛ پەلە ☰ شتاب

تەڵە¹ / tełe/: ناو. ١. تەلی؛ تەلهە؛ ئامرازی ڕاو لە ئاسن و تێل ٢. جۆرێ هەڵوا ☰ ١. تلەی فلزی ٢. نوعی حلوا

▣ **تەڵەی تەقیاگ** ١. تەڵەی بەتاڵەوەکراو ٢. *[کینایە]* قسە پێنەماو ☰ ١. تلەی رها شده ٢. وامانده از جواب

⊡ **تەڵە کردن:** هەڵچەقینی بەرد لە بنی پێی یەکسم لە کونی ناڵەکەیەوە ☰ فرورفتن سنگریزه از سوراخ نعل در پای اسب و الاغ

تەڵە نانەوە ١. داو دانان ٢. *[مەجاز]* پیلان گێڕان؛ گزی کردن بۆ فریودان ☰ ١. دام نهادن ٢. توطئه کردن

بوونە تەڵەوە ١. تووشی تەڵە هاتن ٢. *[کینایە]* ڕووگیر بوون ☰ ١. در تله افتادن ٢. در رودربایستی افتادن

دەم بوونە تەڵەی تەقیاگ قسە پێنەمان و حەپەسان و دەم داچەقان ‹هەر وامە وت، دەمی بووە تەڵەی تەقیاگ› ☰ حرفی برای گفتن نداشتن

تەڵە²: پێشوشە. تەڵە ـ ؛ تەختە ـ ؛ پانکەڵە ‹تەڵەبەرد› ☰ پهن و صاف

تەڵەب / tełeb/: ناو. تەڵەو: ١. داوا؛ ویست ٢. نێرخوازیی ماکەر ‹ماکەرەکە بە تەڵەبە› ☰ ١.

درخواست؛ طلب ۲. گُشن خواهی ماده الاغ

تەڵەباو / /teɫebaw/: ناو. قوڕ و لیتەی بەجیٚماو لە سیٚلاو ☰ گل و لای جامانده از سیل

تەڵەبەرد / /teɫeberd/: ناو. پارچەیەکی دریٚژ و پانکەڵە لە بەرد ☰ تختەسنگ

تەڵەبە / /teɫebe/: ناو. فەقیٚ ☰ طلبه

تەڵەبەیی / /teɫebeyî/: ناو. فەقیٚیەتی؛ فەقیٚتی ☰ طلبگی

تەڵەپا / /teɫepa/: ناو. لەتر؛ ڕەت ☰ تلو

تەڵەتەقیٚن / /teɫeteqên/: ئاوەڵناو. *[کنایە]* فیٚڵباز و خاپینۆک ☰ فریبکار

تەڵەڕیٚوی / /teɫeřêwî/: ناو. تەڵەوڕیٚوی؛ گاڵتەیەکە ☰ از بازی‌ها

تەڵەزم / /teɫezim/: ناو. تلیزم؛ تەڵزم؛ پارچەی تەنک لە دار یان بەرد ☰ تراشەی چوب یا سنگ

تەڵەکە / /teɫeke/: ناو. گەڕ؛ گزی؛ حیلە ☰ تلکە

تەڵەکەباز / /teɫekebaz/: ئاوەڵناو. فیٚڵباز؛ گزیکار ☰ حیلەگر

تەڵەکەبازی / /teɫekarî/: ناو. لابان؛ فیٚڵ؛ گەڕ و گزی ☰ نیرنگ

تەڵەگا / /teɫega/: ناو. داوگە؛ جیٚداو؛ جیٚتەڵە ☰ دامگاه

تەڵەگورگ / /teɫegurg/: ناو. تەڵەی تایبەت بۆ گورگ گرتن ☰ تلەی گرگ

تەڵەمار / /teɫemar/: ناو. گیای مەرگەمار ☰ کَبَر

تەڵەمشک / /teɫemişk/: ناو. تەڵەملە؛ تەڵەی تایبەتی مشک گرتن ☰ تلەموش

تەڵەملە / /teɫem(i)ɫe/: ☜ **تەڵەمشك**

تەڵەمە / /teɫeme/: ناو. چەڵەمە؛ ئیٚسکی چۆڵەمە ☰ جناغ

تەڵەمەشکیٚنە/ /teɫemeş(i)kêne/: ناو. چۆڵەمەشکیٚنە؛ چەڵەمەشکیٚنە ☰ عمل جناغ شکستن

تەڵەو / /teɫew/: ☜ **تەڵەب**

تەڵەوڕیٚوی / /teɫewřêwî/: ☜ **تەڵەڕیوی**

تەم / /tem/: ناو. ۱. مژ؛ دومان ‹تا نەگریا ئاسمان و تەم وڵاتی دانەگرت/ گوڵ چەمەن‌ئارا نەبوو، هەم لیٚوی غونچە وا نەبوو «نالی»› ۲. تۆز و غومار ۳. تاریکایی بەر چاو ٤. کاری مژدان لە جگەرە و قلیان و ... ٥. کاری لیٚو لیٚک‌توند کردن بۆ هەڵمژینی تراو ٦. *[مەجاز]* خەم و کەسەر ☰ ۱. مه ۲. غُبار ۳. تاری چشم ۴. پُک (به سیگار و ...) ۵. مُک ۶. غم و غصه

⊡ **تەم بەرچاو گرتن:** لە بەر تووڕە بوونی زۆر، هیچ نەدیتن ☰ تار شدن دید از شدت عصبانیّت

تەم داگرتن: خەفەت سواری سەر بوون ☰ غرق اندوه شدن

تەما / /tema/: ناو. ۱. هیواداری؛ چاوەنواڕی ۲. نیاز و لیٚبڕان ۳. تەماح؛ چاوچنۆکی ☰ ۱. چشمداشت ۲. تصمیم ۳. آز؛ طمع

⊡ **تەما بون:** ویستن؛ خواستن؛ گەرەک بوون ‹لە دلڕقییەکەت تەماتە ڕەو کەم؟ «فولکلۆر»› ☰ قصد داشتن

بە تەما بون: ۱. گەرەک بوون؛ ویستن ۲. چاوەڕیٚ بوون ‹من هەر دڵسۆزم دوژمن بە کەس نیم/ بۆ خزمەت نەبیٚ من بە تەمای چیم «موفتی پیٚنجوێنی»› ☰ ۱. قصد داشتن؛ خواستن ۲. انتظار داشتن

تەماتم / /tematim/: ناو. هەڵەی زمان لە تووڕەیی ☰ تپق در اثر خشم

تەماتە / /temate/: ناو. تۆماتیٚز؛ تەمەتە؛ تەماتیٚ؛ باینجان؛ باینجانە سوورە؛ باجاناسوور؛ باجاناسۆر؛ باجان‌سۆر؛ باژاناسۆر؛ بایجانی سوور؛ باینجان فەرەنگی: ۱. گیایەکی ئالیکی بە گەڵای بڕگەبڕگە و گوڵی تاکی مەیلەو سەوزەوە ۲. بەری خڕ، سوور، گۆشتنی ئەو گیایە کە خواردنیٚکی زۆر باوە ☰ ۱و۲. گوجەفرنگی

تەماتەجنانی / /tematec(i)nanî/: ناو. گیایەکی

گەلاپانە و بەرەکەی لە تەماتە دەکا، بەلام وردترە 🇮🇷 عروسک پس‌پرده

تەماتەجنانێ / tematec(i)nanê/: ناو. کاکنج؛ کاکنەج 🇮🇷 کاکنج

تەماتەسیاوێ / temates(i)yawê/: ناو. باینجان؛ باجان؛ بامجان 🇮🇷 بادنجان

تەماتەمارانە / tematemarane/: ناو. مێوەمارانە 🇮🇷 انگور مار

تەماتەمرۆژە / tematem(i)roje/: ☜ **ترێمارانە**

تەماتێ / tematê/: ☜ **تەماتە**

تەماح / temaĥ/: ناو. چاوچنۆکی؛ چاونەزێری 🇮🇷 آز؛ طمع

⊡ **تەماح تێکردن:** کەوتنە تەمای شتێکەوە 🇮🇷 بە طمع چیزی افتادن

تەماح کردن: کەوتنە تەماوە 🇮🇷 طمع کردن

تەماحکار / temaĥkar/: ناو. بەتەماح؛ تما؛ هەفهەفی 🇮🇷 طمعکار

تەمادار / temadar/: ئاوەلناو. بەهومێد 🇮🇷 امیدوار

تەماداری / temadarî/: ناو. هومێدەواری 🇮🇷 امیدواری

تەمار / temar/: ناو. ١. شارەگ؛ شادەمار؛ دەمار ٢. ڕەشایی بەرچاو 🇮🇷 ١. شاهرگ ٢. تاری دید

تەمارتن / temartin/: ☜ **تەمراندن**

تەمارزوو / temarzû/: ☜ **تامەزرۆ**

تەماشا / temaşa/: ناو. تاشا؛ تماشا؛ تواشا؛ تەواشا؛ کاری ڕوانین؛ چاو لێ‌کردن؛ نۆڕین؛ مەیزە کرن ‹ناستەنش هەوای نەوبەهاران پێم/ تەماشای وەهار حالەتەکەی وێم «مەولەوی»› 🇮🇷 تماشا

تەماشاچی / temaşaçî/: ناو. تماشاچی؛ تواشاچی؛ سەیرکەر 🇮🇷 تماشاچی

تەماشاخانە / temaşaxane/: ناو. تواشاخانە؛ تماشاخانە؛ تەواشاخانە؛ جێگایەک (زۆرتر بە شێوەی مالێک بە دەمودەزگای تایبەتەوە) بۆ بەڕێوە بردن و پیشاندانی شانۆ لە بەر چاوی بینەران 🇮🇷 تماشاخانه

تەماکار / temakar/: ئاوەلناو. بەتەماح؛ چاونەزێر 🇮🇷 آزمند

تەماکاری / temakarî/: ناو. چنۆکی 🇮🇷 آزمندی

تەماکۆ / temako/: ناو. تووتن 🇮🇷 تنباکو

تەماکۆجنانە / temakoc(i)nane/: ناو. گۆشەن وەنا، کە بۆ لابردنی بەردی مسولدان بەسوودە 🇮🇷 تنباکوی کوهی

تەمالْ / temał/: ناو. کاری دۆزینەوەی کەروێشک لە لاندا 🇮🇷 عمل یافتن خرگوش در کُنام

تەمام / temam/: ئاوەلکار. هەموو؛ تێکڕا 🇮🇷 همه

تەمامنای / temamnay/: چاوگ. تەواو کردن 🇮🇷 به انجام رساندن

تەمامی / temamî/: ئاوەلکار. هەمووکی؛ بێ‌کەم و کووڕی 🇮🇷 به تمامی

تەمامیای / temamyay/: چاوگ. تەواو بوون 🇮🇷 به انجام رسیدن

تەماوی / temawî/: ئاوەلناو. تەمبار؛ تەمنیشتوو 🇮🇷 مه‌آلود

تەمایار / temayar/: ☜ **تەمایەر**

تەمایر / temayir/: ☜ **تەمایەر**

تەمایەر / temayer/: ئاوەلناو. تەمایار؛ تەمایر؛ تەوادار: ١. چاوەڕوان ‹چارەنووست خۆت ئەبێ دیاری بکەی/ نەک تەمایەر بی کە بۆت کەن هەندەران «قانع»› ٢. بەهیوا؛ هیوادار 🇮🇷 ١. منتظر؛ چشم‌انتظار ٢. امیدوار

تەمایەری / temayerî/: ☜ **ماتلی**

تەمبار^{1} / tembar/: ناو. تەپە 🇮🇷 تپه

تەمبار^{2}: ئاوەلناو. تەمنیشتوو؛ تەماوی 🇮🇷 مه‌آلود

تەمباسک / tembask/: ناو. گرد؛ تەپۆلکە 🇮🇷 تپەی کوچک

تەمباڤ / tembav/: ناو. ١. نەغمەی ژێر عەرز ٢.

گێژاو ٣. چاڵی بەردین لە ناو شاخ و چیادا ☰ ١. نقب ٢. گرداب ٣. گودال سنگی در کوه

تەمبور / tembûr/: ناو. تەمووره؛ تەمیره؛ تەنبوور؛ سازێکی چوار سیمی کاسە گەورەی وەک هەرمێیە، دەستەیەکی درێژی هەیە بە قامکان دەیژەنن ☰ تنبور

تەمبوورژەن / tembûrjen/: ناو. تەمبوورڤان؛ تەنبوورلێدەر ☰ تنبورنواز

تەمبورڤان / tembûrvan/: ☜ **تەمبورژەن**

تەمبوره / tembûre/: ناو. تەمووره؛ تەمووركە؛ پیک؛ زەنبووره؛ زەمبوورەی ئاش ☰ سوراخ تنگ ناو آسیاب

تەمبەڵ١ / tembeł/: ناو. کۆڵەکەیەک کە دەخرێتە بن دیوار، کاریتە ڕادەگرێ ☰ ستونی کە دیرک را نگه می‌دارد

تەمبەڵ٢: ☜ **تەمەڵ**

تەمبەڵخانە / tembełxane/: ناو. فەقیرخانە ☰ نوانخانه

تەمبەڵیت / tembełît/: ☜ **تەمەڵیت**

تەمتومان / temtûman/: ناو. تەم و مژ ☰ مه و غبار

تەمتەراق / temteraq/: ناو. دەبدەبە؛ شکۆ؛ جەلال ☰ طمطراق؛ دبدبه

تەمتەم / temtem/: ناو. تەمتەمان؛ ڕەقەن؛ زەوینێ بنەکەی نەرمان نەبێت ☰ زمین سنگی

تەمتەمان / temteman/: ☜ **تەمتەم**

تەمتەمە / temteme/: ناو. تمتمه؛ نووکی مزرەق؛ نووک گیزگیزە ☰ نوک آهنین گردنا

تەمتێل / temtêl/: ناو. *[پلار]* تمتیل؛ تمتێل؛ سەر و پۆتراک ‹بەلا لەی تەمتێلەت وارێ!› ☰ سر و سیما

تەمخە / temxe/: ☜ **تەغمە**

تەمدار / temdar/: ناو. دارتەون ☰ دار قالی

تەمر / temr/: ناو. پارچە قاقەزێکی چاپکراوی چکۆلە بە نرخێکی تایبەتەوە کە لە بەرانبەر خزمەتێکەوە، دەوڵەت لە خەڵکی دەستێنێ ☰ تمبر

⊡ **تەمر کردن:** جواب کردن؛ جواو دان ☰ تمبر کردن

تەمران / temran/: چاوگ. ١. داپۆشران؛ داپۆشیان ٢. کوزرانەوە؛ کوژیانەوە ☰ ١. پوشیده شدن ٢. فرونشستن آتش

تەمراندن / temrandin/: چاوگ. تەمارتن؛ تەمرین: ١. داپۆشین لە خاک ٢. کوژاندنەوەی ئاگر ☰ ١. زیر خاک نهادن ٢. فرونشاندن آتش

تەمری / temrî/: ئاوەڵناو. کوژاوە؛ دامرکاو ☰ خاموش‌شده

تەمرین / temrîn/: ☜ **تەمراندن**

تەمژی / temjî/: ناو. ساویر؛ گومان؛ خەیاڵات ☰ توهم

تەمساڵ / temsał/: ئاوەڵناو. تەوەزەل؛ تەنبەل؛ تەمەڵ ☰ تنبل

تەمسق / temsiq/: ناو. باسوق؛ باسوخ ☰ باسلُق

تەمشوێ / temş(i)wê/: ☜ **تەشوێ**

تەمشو / temşû/: ☜ **تەشوێ**

تەمغە / temğe/: ناو. مۆری دەزگای دەوڵەتی ☰ مُهر اداری

تەمنای / temnay/: چاوگ. کردنە تەم ☰ مەآلود شدن

تەمنیشتو / temnîştû/: ☜ **تەمبار**٢

تەمومژ / tem û mij/: ناو. مژ و دوومان ☰ مه و غبار

تەمۆری / temorî/: ناو. کاکۆڵ؛ قژی چەپک‌کراو ☰ گیسوی دسته شده

تەمو / temû/: ناو. ١. تۆپی ئاش؛ جێگەی پەڕەی ئاش ٢. خالیە؛ خالیگە ☰ ١. جای پرّەی آسیاب ٢.

تُهيگاه

تەموخ / temûx/: ناو. سندەڕەمل؛ ڕەملی لێکھالاو ▤ ماسەی کلوخ شده

تەمورکە / temûrke/: ☜ **تەمبورە**

⊡ **تەمورکە دان:** ☜ **تەمورە دان**

تەمورە / temûre/: ناو. ١. ☜ **تەمبورە** ٢. ☜ **تەمبور** ٣. ئابلۆقە؛ دۆخی دەورە دان ▤ ١. ☜ **تەمبورە** ٢. ☜ **تەمبور** ٣. حالت حلقە زدن

⊡ **تەمورە بەستن:** ☜ **تەمورە دان**

تەمورە دان: تەموورکە دان؛ تەموورە بەستن؛ ئاپۆڕە دان؛ لە دەوری یەک یا شتێ کۆ بوونەوە و سەر کردنە ناو یەکدا ▤ حلقە زدن

تەموز / temûz/: ناو. مانگی حەوتەمی سالی ڕۆمی، بەرانبەر بە جوولای ▤ ماه تَموز

تەموشە / temûşe/: ناو. زاخە؛ زاخڕ؛ زاخۆن ▤ زاغە

تەموی / temûy/: ئامراز. قەو؛ قەد ‹دایە تەمووی دارەکا› ▤ بر روی؛ بر تنِ

تەمەت / temet/: ئامراز. بە ئەندازەی؛ بە قەد ▤ بە اندازەی

تەمەتە / temete/: ☜ **تماتە**

تەمەر / temer/: ☜ **تۆبە**

تەمەرە / temere/: ناو. بەلا و کێشە و گێرە ▤ بلا؛ گرفتاری

تەمەرێز / temerêz/: ناو. ١. شەڕەکەڵ ٢. *[کنایە]* گرمە و گوڕە؛ قەرمبالغ؛ شەڕ و هەلا ‹شێت بگەیتە شێت، تەمەرێز هەی تەمەرێز! «مەسەل»› ▤ ١. جنگ کَل (گوزن) ٢. شلوغی

تەمەز / temez/: ☜ **تمەز**

تەمەزی / temezî/: ناو. تەمەسی؛ دەسرەی ئاوریشم؛ دەسماڵی هەورمیش ▤ دستمال ابریشمی

تەمەسی / temesî/: ☜ **تەمەزی**

تەمەل / temel/: ناو. هەڵماتی مەڕ ـ مەڕ ▤ تیلە

تەمەلول / temelûl/: ناو. پەژارە ‹دیسان سەر لە نۆ ماڵوێرانیمە/ تەم و تەمەلوول سەرگەردانیمە «قانع»› ▤ اندوە؛ تألم

تەمەڵ / temeł/: ئاوەڵناو. تەمبەڵ؛ تەنبەڵ؛ تەپ؛ کەھاڵ؛ کاھێڵ؛ سەقەڵوو؛ زەمتە؛ هەمین؛ لەش‌گران؛ سەرگران؛ بارگران؛ سەرقورس؛ خەرمەک؛ زمنگۆڵ؛ تەمساڵ؛ ساپاوس؛ پاوس؛ گاپاوس؛ دیلم؛ دیلەم؛ دوڵەم؛ ژەڵموو؛ تووسە؛ کەڵپێ؛ تلنگن؛ لەش‌لەمل؛ شەولەش؛ ترتەپاڵ؛ لەش‌قورس؛ شەختۆ؛ مێشگر؛ مێشگرە؛ سلپ؛ تەپلۆس؛ تەپلمۆس؛ تەوەزەل؛ ترەک؛ دێزەک؛ بێکارە؛ تەڕاڵ؛ پالۆ؛ ماتوڕا؛ کارنەکەر؛ فل؛ لەمتەز؛ قوون‌گران؛ قوون‌قورس؛ بێزار و وەڕەز لە کار و بار ‹شاگردی تەمەڵ› ▤ تنبل

تەمەڵخانە / temełxane/: ناو. جێ ژیانی ئەوانەی کاریان پێ‌ناکرێ ▤ نوانخانە

تەمەڵە / temełe/: ناو. بنەڕمت؛ بەردی بناغە؛ هەوەڵ ڕیزی هیم ▤ زیربنا

تەمەڵی / temełî/: ناو. تەنبەڵی؛ لەش‌گرانی؛ تەپی؛ تەوەزەلی ▤ تنبلی

تەمەڵیت / temełît/: ناو. تەمبەڵیت: ١. پاشکۆی پێچراوی دوای زین ٢. تەمەڵە؛ بەردی بناغە ٣. سەربار؛ بارێکی چووک کە لە سەر باری دادەنێن ▤ ١. بقچەی بە فتراک بستە شدە ٢. بُنیان ساختمان ٣. اضافە بار

تەمەن / temen/: ناو. ئامان؛ عومر؛ عەمر: ١. ژمارەی سالانی ژیانی گیانداریک بەتایبەت مرۆڤ ٢. ماوەی ژیان ▤ ١. سن ٢. عُمر

▣ **تەمەنی ژیری:** ڕێژەی لێھاتوویی هزری هەر کەسێک لە چاو تەمەنی ▤ سن عقلی

تەمەنی قانونی: تەمەنی ڕووتێکردنی ئەرک و مافی تایبەتی هەر کەسێکی پێگەیشتوو لە

کۆمەڵدا ☰ سن قانونی

تەمەنا / temena/: ناو. ١. کار و ڕەوتی چەست کێشانی سەرباز بۆ ئەفسەر ٢. تکا و ڕەجا ☰ ١. عمل احترام گذاشتن برای مافوق ٢. تمنّا

تەمەندرێژ / temend(i)rêj/: ئاوەڵناو. عومردرێژ؛ خاوەن ژیانێکی زۆر ☰ سالمند

تەمەنکورت / temenkurt/: ئاوەڵناو. بێبەش لە ژیانێکی زۆر ☰ کم عُمر

تەمیان / temyan/: ناو. خەمگینی؛ خەفەتباری ☰ اندوه

تەمیای / temyay/: چاوگ. ١. بوونە تەم ٢. داتەمین؛ خەم داگرتن ☰ ١. مەآلود شدن ٢. افسُردن

تەمیرە / temîre/: ☜ **تەمبور**

تەمیز / temîz/: ☜ **تەمیس**

تەمیس / temîs/: ئاوەڵناو. تەمیز: ١. پاک و خاوێن ٢. *[مەجاز]* تەواو؛ بێکەموکووڕی ٣. *[مەجاز]* ڕێکوپێک ☰ ١. تمیز ٢. بی‌نقص ٣. مُنظم

تەمیسی / temîsî/: ناو. پاکە؛ پاکی؛ خاوێنی ☰ زاغە

تەمین / temîn/: ئاوەڵناو. *[مەجاز]* تەماوی؛ خەمبار؛ دڵتەنگ ‹هۆرمەگێرۆ ئاو بە دیدەی تەمین/ مەوارۆ بە تاو وە ڕووی سەرزەمین «بێسارانی»› ☰ اندوهگین

تەمینە / temîne/: ناو. شەستەباران ☰ باران تُند

تەمێ / temê/: ناو. گوێچەڕ؛ کاری ژیر کردن؛ ئەدەب کردن؛ جۆرێک سزادان بە مەبەستی ئاگادار کردنەوە لە ئاکاری نادروست ☰ تنبیه

▣ **تەمێ بوون** ژیر بوون؛ پەند وەرگرتن لە سزا دینەوە و دەست لە کاری ناڕەوا هەڵگرتن ☰ تنبیه شدن

تەمێ کردن ١. سزادان لە سەر هەڵە و تاوان ٢. ڕاسپاردن ☰ ١. تنبیه کردن ٢. سفارش کردن

تەمێخۆر / temêxor/: ئاوەڵناو. جزیادیتوو؛ جزیادراو ☰ کیفردیده

تەن / ten/: ناو. ١. لەش؛ جەستە؛ لاشە؛ کەلەستە؛ کەلەخ؛ پەیکەر؛ گەت؛ گۆڤدە؛ بەدەن؛ قالب؛ کەلەستەی ماکی ژینەوەر، بەتایبەت مرۆڤ و باقی گیانەوەران ‹تەنی ڕازی بە خەشین‌پۆشیی وەکوو شێر و شوتور/ بێ‌نیازە لە برێشم تەنی و پیلەتەنی «نالی»› ٢. ماک؛ ئەوەی بارستا و قورسایی هەبێ و جێگایەک بگرێتەوە ‹تەنی بەستوو› ٣. سیان؛ قورم ٤. تۆن؛ هەزار کیلۆ ☰ ١. تن؛ کالبد؛ بدن ٢. جسم ٣. دوده ۴. تُن

▣ **تەنی ئاسمانی**: هەر ماکێکی ئاسمانی کە ببینرێت (وەک خۆر، مانگ و ئەستێرەکان) ☰ جِرم آسمانی

تەنا / tena/: ئاوەڵناو. ١. ئاسوودە؛ ڕەحەت ‹خەوێکی ئارام و تەنا› ٢. تەنیا؛ تاقی تەنێ ☰ ١. آسوده ٢. تنها

تەناباز / tenabaz/: ☜ **تەنافباز**

تەنابازی / tenabazî/: ☜ **تەنافبازی**

تەناف / tenaf/: ناو. شریت؛ کەبەند؛ ڕیسراوێکی قایم لە ماکێکی نەرم ☰ تناب

تەنافباز / tenafbaz/: ناو. تەناباز؛ بەنباز؛ پەلهەوان؛ ئەو هونەرمەندەی بە سەر گوریسی ڕایەڵ‌کراودا دەڕوا و هەڵدەبەزێ ☰ بندباز

تەنافبازی / tenafbazî/: ناو. تەنابازی؛ بەنبازی؛ کاری بە سەر تەنافدا ڕۆیشتن و هەڵبەزین ☰ بندبازی

تەنافپێچ / tenafpêç/: ناو. چۆلەپێچ؛ گولۆلەپێچ ☰ طناب‌پیچ

تەنانە / tenane/: ☜ **تەنانەت**

تەنانەت / tenanet/: ئامراز. تەنانە؛ حەتتا: ١. زیاتر لەوە ‹تەنانەت خاچی گەردنبەند، «الله»یەکیان لێ هەڵدەکەند «هەژار، چوار *ناملیکە*»› ٢. لە سەرینەی ئەوانی دیکە ‹تەنانەت تۆش بەجێت‌هێشتم!› ٣.

وشەی پێداگری ‹نەک هەر سلاویکی نەکرد تەنانەت وەبەر جنێویشی داین!› 🇮🇷 ۱تا ۳. حتّی

تەنانەتی / tenanetî/: ئاوەڵناو. تایبەت؛ تایبەتی ‹شتێکی تەنانەتییە› 🇮🇷 ویژە؛ مخصوص

تەناو / tenaw/: ☜ **تەنراو**

تەناهی / tenahî/: ناو. تەنایی: ۱. ئاسوودەیی ۲. سوکنایی؛ خۆشی و ئارامی 🇮🇷 ۱. آسودگی ۲. آرامش

تەنای / tenay/: ☜ **تەنین**

تەنایی / tenayî/: ☜ **تەناهی**

تەنبو / tenbû/: ناو. ۱. تۆپیو؛ کەوتی؛ مردارەوەبوو ۲. گەنە ۳. تۆپی ئاش 🇮🇷 ۱. مُردار ۲. کنه ۳. مرکز پرەهای آسیا

تەنبور / tenbûr/: ☜ **تەمبور**

تەنبوری / tenbûrî/: ناو. کاکۆلی پیاوانە 🇮🇷 کاکُل

تەنبەتەن / tenbeten/: ئاوەڵناو. تایبەتمەندی شەڕی دوو کەس یا دوو لایەن پێکەوە 🇮🇷 تن‌بەتن

تەنبەکی / tenbekî/: ناو. تەماکۆ؛ توووتنی نێرگەلە 🇮🇷 تنباکو

تەنبەڵ / tenbeł/: ☜ **تەمەڵ**

تەنبەڵە / tenbełe/: ناو. تەمەڵە؛ بەردی بناغە 🇮🇷 بنیان ساختمان

تەنبەڵی / tenbełî/: ☜ **تەمەڵی**

تەنپەروەر / tenperwer/: ئاوەڵناو. دەستوپێ سپی؛ خۆ خۆشەویست 🇮🇷 تن‌پرور

تەنتەڵ / tenteł/: ناو. مۆتەکە؛ مێردەزمە؛ حاڵەتی سنگ سوار بوون 🇮🇷 کابوس

تەنتەنە / tentene/: ناو. ۱. بزەمبزەم؛ سەنسەنە؛ جەلال و شکۆ ‹چییە ئەم هەموو تەنتەنە و منمنت؟/ ئەمەندە چییە فەخر و بەخ کردنت؟ «مەحوی»› ۲. خشڵ؛ خشروخاڵ ۳. پوولەکە؛ ئۆییە 🇮🇷 ۱. جلال و شکوە ۲. زیورآلات ۳. پولک زینتی

تەنخوا / tenx(i)wa/: ناو. ۱. کووتاڵ و ماڵی بازرگانی ۲. دەسمایە؛ سەرمیان 🇮🇷 ۱. کالای بازرگانی ۲. سرمایه

تەنخوای / tenx(i)way/: ئامراز. باتی؛ لە باتی؛ جیاتی ‹موبارەکت بۆ بەزم نۆ وە خەیر/ تۆ خوا تەنخوای من خاس خاس بکەر سەیر «مەولەوی»› 🇮🇷 به جای

تەندران / tend(i)ran/: ☜ **تەنران**

تەندراو / tend(i)raw/: ☜ **تەنراو**

تەندروست / tend(i)rust/: ئاوەڵناو. تەندرووس؛ ساغ؛ ساق؛ سەلامەت 🇮🇷 تندرست

تەندروستی / tend(i)rustî/: ناو. ۱. ساخی و سلامەتی ‹وەرزش بۆ تەندروستی پێویستە› ۲. باری ساخی و سلامەتی ‹تەندروستییەکی باشی هەیە› 🇮🇷 ۱و۲. تندرستی

تەندرووس / tend(i)rûs/: ☜ **تەندروست**

تەندور / tendur/: ☜ **تەنوور**

تەندوور / tendûr/: ناو. تەندور؛ تەنوور ‹هەرگیز مەهێڵە دامرێ تەندوورەکەت لە گڕ/ بەو تینی گەرمی وی، دڵی دوژمن دەبێ توێ «ئاوات»› 🇮🇷 تنور

تەندووراو / tendûraw/: ناو. گێژاو 🇮🇷 گرداب

تەندوورپڵاوی / tendûrp(i)ławî/: ناو. پلاو لە پەڕش 🇮🇷 بلغور دم‌کرده

تەندوورە / tendûre/: ناو. ۱. ئەو حەوزۆکەی لە قسڵ و بەرد ئەیکەن و ئاوی ئاشی تێ دەڕژێ ۲. گرمە و هاڕە ۳. گێژەڵووکە ٤. گێجاو ‹جۆشش و تابە لە نێو دیدەیی گریانمدا/ چ تەنووریکە لە تەندوورەیی تۆفانمدا «نالی»› ٥. پۆل و شەپۆلێ لە با، ئاو یا شتی تر کە بە کۆمەڵ هەڵدەسووڕێ و لوول دەخوا و بان و خوار دەکا 🇮🇷 ۱. تنورەی آسیاب ۲. غُرّش ۳. گردباد ۴. گرداب ۵. تنوره

تەندوورەزەنە / tendûrezene/: ناو. کار و ڕەوتی لێکهاڵان و سەرکەوتنی دووکەڵ و تەپوتۆز 🇮🇷

به هم پیچیدن و بلند شدن گرد و خاک و دود

ته‌ندووره‌ژه‌نه / tendûrejene/: ناو. گێژاو؛ گرداو؛ گه‌رداف ☰ گرداب

ته‌نران / tenran/: چاوگ. تێنه‌په‌ڕ. نادیار. //ته‌نرای؛ ده‌ته‌نرێی؛ بته‌نرێ// تنران؛ ته‌ندران؛ چنران ☰ تنیده شدن

■ ئاوه‌ڵناوی به‌رکاری: ته‌نراو/ چاوگی نه‌رێنی: نه‌ته‌نران

ته‌نراو / tenraw/: ئاوه‌ڵناو. ته‌ناو؛ چنراو؛ ته‌ندراو؛ ته‌نیاگ ☰ تنیده؛ بافته

ته‌نراوه / tenrawe/: ناو. سه‌ردڕ؛ کِر ☰ بافته

ته‌نزیف / tenzîf/: ☜ **تامپون**

ته‌نزیل / tenzîl/: ناو. پارچه‌ی سپی و ته‌نک ☰ تنزیل؛ پارچه‌ی سفید درشتباف

ته‌نشت^1 / tenişt/: ناو. ١. لا؛ نک؛ ئاته‌ک ٢. خالیگه ☰ ١. طرف؛ سوی ٢. تُهیگاه

ته‌نشت^2: ئامراز. لای؛ لاو؛ پاڵی؛ ڕووی ☰ مجاورتِ؛ جنبِ

▦ **له ته‌نشت**: له پاڵی؛ له لای ☰ در کنارِ

ته‌نشتاوته‌نشت / teniştawtenişt/: ئاوه‌ڵکار. له سه‌ر لا؛ لاولا ☰ لابه‌لا

ته‌نشده‌ر / tenişder/: ناو. لاشیپانه؛ دوو لای ئه‌ستوونی چوارچێوه‌ی درگا ☰ دو طرف عمودی چهارچوبه‌ی در

ته‌نک / tenik/: ئاوه‌ڵناو. ١. پانی ناسک ٢. نه قووڵ ٣. شاش؛ نه پڕ ٤. دوورــ دوور ‹باخچه‌که‌مان ته‌نکه› ☰ ١. تُنُک ٢. کم‌عمق ٣. کم‌پشت ۴. با فاصله

ته‌نکاو / tenkaw/: ناو. ئاوێ که قووڵ نه‌بێ ‹نامانه مل چه‌م سوار له شوێن سوار/ شڵپ و هووڕ که‌وته ناو ته‌نکاوی بوار «گۆران»› ☰ آب کم‌عمق

ته‌نکوتیواڵ / ten(i)k û tîwał/: ☜ **ته‌نک‌وتیوڵ**

ته‌نکوتیوڵ / ten(i)k û tîwił/: ئاوه‌ڵناو. ته‌نک‌وتیواڵ؛ زۆر ناسک و ته‌نک ☰ بسیار نازک و تُنُک

ته‌نکۆڵ / tenkoł/: ئاوه‌ڵناو. ته‌نکۆڵه؛ ته‌نکه‌ڵه؛ ناسک و ته‌نک ☰ نازک و نامتراکم

ته‌نکۆڵه / tenkołe/: ☜ **ته‌نکۆڵ**

ته‌نکۆڵی / tenkołî/: ☜ **توێکاری**

ته‌نکه / tenke/: ئاوه‌ڵناو. شه‌نگ؛ به‌رز و باریک ☰ رعنا

⊡ **ته‌نکه کردن**: ١. هه‌ڵکێشان و سووک کردنی چاندراوی پڕ ٢. بڵاوه کردن؛ که‌م بوونه‌وه و بڵاو بوونه‌وه‌ی ئاپۆره‌ی حه‌شامات ‹خه‌ڵکه‌که ته‌نکه‌یان کرد› ☰ ١. تُنُک کردن کشت مُتراکم ٢. پراکنده شدن

ته‌نکه‌به‌دۆ / tenkebedo/: ناو. دۆیێ که له تۆراغی وشک سازی ده‌که‌ن ☰ دوغ کشک

ته‌نکه‌ڵه / tenkełe/: ☜ **ته‌نکۆڵ**

ته‌نگ^1 / teng/: ناو. ١. که‌مه‌ربه‌ندی باره‌به‌ر ٢. /پلار/ ورگی زل ٣. قایشی نێوان ده‌فه و مه‌کوکی جۆلایی ٤. دارێکی ده‌وه‌نه به‌ری وه‌ک به‌ری بادام ده‌چێ ٥. په‌ت و گوریسی تایبه‌ت بۆ ته‌نگ دان ‹گوریسی ته‌نگ› ☰ ١. تنگِ زین و پالان ٢. شکمِ گنده ٣. ابزاری در جولایی ۴. درختچه‌ای است ۵. طنابِ تنگِ ستور

⊡ **ته‌نگ دان**: ١. ته‌نگه کێشان له یه‌کسم ٢. دابه‌ستنی بار به سه‌رپشتی باره‌به‌ره‌وه ☰ ١. بستنِ تنگ باربر ٢. بار بستن بر پشت باربر

ته‌نگ^2: ئاوه‌ڵناو. ١. ته‌سک؛ دۆخی شوێن یا شتێک که پانایی که‌م بێ ٢. دژوار ‹نه‌ی گوزه‌رگای ته‌نگ بازار چه‌پگه‌رد/ هه‌ر کاتێ زانای ئه‌جه‌ل سمکۆ که‌رد «مه‌وله‌وی»› ٣. ته‌نک؛ ناسک؛ نازک ‹ئه‌م قافییه‌ت به چه‌شنی دڵی مووده‌عی، حه‌سه‌ن!/ ته‌نگه، درِه‌نگه، مه‌یلی به جه‌نگه، هه‌ڵێ! مه‌ڵێ! «سه‌یفولقوزات»› ☰ ١. تنگ ٢. دشوار ٣.

نازک

▣ **تەنگی ئێوارە:** ئەنگۆری؛ ئێوارەی درەنگ‌وەخت ▬ تنگ غروب

▣ **تەنگ بونەوە:** لە دەست دانی دۆخی بەرفراوان. هەروەها: **تەنگ کردنەوە** ▬ تنگ شدن

تەنگ پێ‌هەڵچنین: تەنگ پێ‌هەڵێنان؛ تەنگ هەڵچنین؛ تەنگاو کردن؛ زۆر بۆ هێنان و بێ‌دەرەتان کردن ‹گەمارۆی زەلی نێزە، وا تەنگی پێ‌هەڵچنیون/ کە بێ دەرفەتی پێکەنینن، بە سەد بەرزگی زەردەماسی «سوارە»› ▬ در تنگنا قرار دادن

تەنگ پێ‌هەڵێنان: ☜ **تەنگ پێ‌هەڵچنین**

تەنگ هەڵچنین: ☜ **تەنگ پێ‌هەڵچنین**

بە تەنگی کەسیکەوە بون: یارمەتی و هەولی زۆر بۆ کەسێک دان ▬ یار و غمخوار کسی بودن

وە تەنگ هاتن: وەڕەز بوون. هەروەها: **وە تەنگ هێنان** ▬ بە تنگ آمدن

تەنگ ـ٢: پێشوشە. کەم‌وکورت ‹تەنگەبەر؛ تەنگەنەفەس› ▬ تنگ ـ

ـ تەنگ٤: پاشەوشە. ـ کەم‌وکورت ‹بەرچاوتەنگ؛ دەستەنگ› ▬ ـ تنگ

تەنگاڵ / tengal/: ناو. ١. ڕەخ؛ کەنار ٢. پاڵوو؛ کەلەکە ‹خەنجەرەک خستە بەر تەنگالاخووە› ▬ ١. جنب ٢. پهلو

تەنگانە١ / tengane/: ناو. تەنگاهی: ١. تەنگاوی؛ تەنگژە؛ تەنگ‌وچەڵەمە؛ تەنگەبەری؛ تەنگی؛ بێ‌دەرەتانی؛ بارودۆخێکی نالەبار کە لێ دەرباز بوونی ئەستەمە ‹شادمانی بێ‌وەفایە، یاری تێری و مەستییە/ یاری تەنگانەم غەمە، با هەر غەمی خۆم، خۆم بخۆم «نالی»› ٢. دژواری؛ گرفتی؛ سەختی ‹تەنگانە بەری کورتە «مەسەل»› ▬ ١. تنگنا ٢. دشواری

تەنگانە٢: ئاوەڵناو. تایبەت بە کاتی بێ‌دەرەتانی ‹چون مردنی ئەو، مردنی منە/ گورزی تەنگانەی جەنگی دوژمنە «قانع»› ▬ تنگ

تەنگاو / tengaw/: ئاوەڵناو. تەنگەتاو: ١. زۆر تووڕە ٢. زۆر بۆ هاتوو ▬ ١. بسیار عصبانی ٢. در تنگنا

▣ **تەنگاو بون:** ١. لە سەختی و سەخڵەتیدا بوون ‹بە مەڕەکەوە هێندە هەراسان و سەخڵەت بوون، هێندە تەنگاو بوون، کوتیان با ئەستی بدەینێ «بەیت»› ٢. تەنگەتاو بوون؛ پێویست بە ئاودەست هەبوون ▬ ١. در تنگنا بودن ٢. احتیاج دستشویی داشتن

تەنگاو کردن: ☜ **تەنگ پێ‌هەڵچنین**

تەنگاوتیلکە / tengawtîlke/: ناو. کاری شەتەک دانی کۆڵەبار بە پشتەوە بە شێوەی ڕاست و چەپ و زۆر توند ▬ عمل راست و چپ محکم بستن کولەبار

تەنگاوەر / tengawer/: ناو. دۆڵ؛ گەلی ▬ درّە

تەنگاوی / tengawî/: ☜ **تەنگانە**١ـ١

تەنگبی / tengbî/: ناو. ئامرازی دابێژانی کون‌تەنگ ▬ غربال ریز

تەنگدەس / tengdes/: ☜ **تەنگدەست**

تەنگدەست / tengdest/: *[مەجاز]* تەنگدەس؛ نەدار؛ بێ‌پارە؛ بێ‌ماڵ ▬ تنگدست

تەنگز / tengiz/: ناو. تنگز؛ تەنگیز؛ تینگیز؛ تەنگەس؛ تەنگس؛ تەنگسەک؛ تەنگەزی؛ چالووک؛ چالووک؛ چالۆک؛ بنەداری تایبەتی ناوچەگەلی وشکی کوێستانی، بە لق و پۆی دڕکاوی و گوڵی سوورکاڵی وەک هۆشە و بنی زۆر پتەووەوە ▬ تنگرس

تەنگژە / teng(i)je/: ناو. ١. شیوی تەنگەبەر؛ گەلی تەنگ؛ دۆڵی تەنگ ٢. تەنگانە؛ تەنگەبەری؛ بەرتەنگی؛ تەنگی؛ شوێنێ کە ژلێوەیە و کردوکۆشی تێدا ناکرێ ٣. تەنگاوی؛ بێ‌دەرەتانی؛

بارودۆخێکی نالەبار کە لێدەرباز بوونی ئەستەمە ‹بەبێ کورد تەنگژەکانی ناوچەی ڕۆژهەڵاتی ناوین چارەسەر ناکرێ› ▤ ١. درّەی تنگ ٢. محیط بسته ٣. تنگنا

تەنگژەیی / teng(i)jeyî/: ناو. بەرتەنگی؛ تەنگانە؛ تەنگەبەری ▤ تنگنا

تەنگس / tengis/: ☞ **تەنگز**

تەنگستەن / tengisten/: ناو. وڵفرام؛ توخمی کیمیاوی کانزایی قورس، بە ژمارەی ئەتومی ٧٤ و کێشی ئەتومی ١٨٣,٨٥، کە کانزایەکی پتەو و چەکوچخۆرە ▤ تنگستن

تەنگسەک / teng(i)sek/: ☞ **تەنگز**

تەنگنایەوە / tengnayewe/: چاوگ. پشکووتاندن ▤ شکوفا کردن

تەنگوپۆڕە / teng û poře/: ناو. تەنگ و هەر شتی پێویست بۆ بەستن ▤ تنگ و لوازم بستن

⊡ **تەنگوپۆڕە دان:** تەنگ دان و قایم کردنی کۆپان یان بار لە سەر پشتی وڵاخەوە ▤ محکم بستن بار

تەنگوترش / teng û tirş/: ئاوەڵناو. تەنگوتورش؛ تەنگوترووسک: ١. تەنگ و خەف؛ کەمدەرەتان و دڵگیر ٢. تەنگەبەرە؛ زۆر تەنگ ▤ ١. تنگ و دلگیر ٢. بسیار تنگ

تەنگوترووسک / teng û t(i)rûsk/: ☞ **تەنگوترش**

تەنگوتورش / teng û turş/: ☞ **تەنگوترش**

تەنگوتیوار / teng û tîwar/: ئاوەڵناو. تەنگەبەر؛ تەسکوترووسک؛ تەنگوترش؛ بە بۆشایی، پانایی یان بەری زۆر کەمەوە و ▤ بسیار تنگ

تەنگوچەڵەمە / teng û çełeme/: ناو. تەنگانە؛ گیروگرفت؛ دژواری و ناخۆشی ▤ تنگنا

تەنگە / tenge/: ناو. ١. کەمەربەندی یەکسم ٢. *[پلار]* زکی زل ٣. جێگەی تەسک بوونەوەی دەریا ٤. تەنگەڵان؛ قورنووش؛ کەل؛ ناوتەنگ؛ باریکە ئاوێ کە دوو وشکانی لێکدادەبڕێ ٥. سکەی زێڕی ئاسیای ناوەندی ٦. ئامرازێکە لە کەرستەی جووت ▤ ١. تنگ اسب یا الاغ ٢. شکمِ گنده ٣و٤. تنگه ٥. سکەی طلای آسیای میانە ۶ از ابزار شخم

⊡ **تەنگە بون:** ١. ناچار بوون ٢. پێمل بوون. هەروەها: **تەنگە کردن** ▤ ١. ناچار شدن ٢. تسلیم شدن

تەنگە دان: ☞ **تەنگە شەتاندن**

تەنگە شەتاندن: تەنگە دان؛ توند کێشانی تەنگە ‹زینی لە سەر نێ تەنگەی بشەتێنێ/ تۆزەک وا دیارە لە بنی ڕەشکێنێ «فولکلۆر»› ▤ محکم بستن تنگ

تەنگە گرتن: ١. برینداربوون بە تەنگە ٢. *[مەجاز]* قسەی گرچووبڕ و تاڵ کردن و بیسەری پێ ڕەنجاندن ▤ ١. زخمی شدن حیوان از تنگ ٢. سخن سخت و تلخ گفتن و شنونده را آزُردن

تەنگەئەستور / tenge'estûr/: ☞ **تەنگەستور**

تەنگەبان / tengeban/: ئاوەڵناو. تەقڵەباز ‹کۆتری تەنگەبان› ▤ مُعلق‌زن

تەنگەبەر / tengeber/: ئاوەڵناو. تەنگەبەرە؛ بەرتەسک؛ تایبەتمەندی هەر شوێنێ پانایی کەم بێ ‹ئەی بەندەی خودا کوڕی کارەکەر/ گوێ بگرە لە ناو گۆڕی تەنگەبەر «هەژار، *بۆ کوردستان*»› ▤ تنگ و محدود

⊡ **تەنگەبەر بون:** ١. بەرتەسک بوون ٢. *[کنایە]* مەودا بۆ کار و چالاکییەک نەبوون ▤ ١. تنگ بودن ٢. امکان کار و فعالیّتی نبودن

تەنگەبەرە / tengebere/: ☞ **تەنگەبەر**

تەنگەبەری / tengeberî/: ناو. ١. بەرتەسکی ٢. تەنگانە؛ بێدەرەتانی ▤ ١. تنگی ٢. تنگنا

تەنگەتاو^{1} / tengetaw/: ناو. ١. حاڵەت یا دۆخی

زۆر بۆ هاتن و نیازی زۆر بە ئاودەست ۲. لەز؛ پەلە ☰ ۱. فشار اجابت‌مزاج ۲. عجله

تەنگەتاو۲: ئاوەڵناو. تەنگاو: ۱. زۆر توورە ۲. زۆر بۆ هاتوو ‹ڕا دەکەن بۆ جانیبی دوکانی جەڕڕاح و تەبیب/ چاک و دامەن هەڵکڕاو و سەرشکاو و تەنگەتاو «نالی»› ☰ ۱. بسیار خشمگین ۲. در تنگنا

تەنگەتاو۳: ئاوەڵکار. وەپەلە کەوتوو ☰ شتابزده

⊡ **تەنگەتاو کردن:** زۆر بۆ هێنان ☰ فشار آوردن

تەنگەتیلک / tengetîlik/: ☜ **تەنگەتیلکە**

تەنگەتیلکە / tengetîlke/: ئاوەڵناو. تەنگەتیلک؛ تەنگەتیلەکە: ۱. ڕقهەستاو؛ توورە ۲. *[پلار]* زگ‌زل ☰ ۱. خشمگین ۲. شکم‌گنده

تەنگەتیلەکە / tengetîleke/: ☜ **تەنگەتیلکە**

تەنگەجیقەڵدان / tengecîqełdan/: ناو. *[کینایە، پلار]* بێ‌جیکەڵدان؛ فرش‌تەنگ؛ کەم‌جیقڵدانە ☰ کم‌ظرفیت

تەنگەچەری / tengeçerî/: ناو. تەنگەخەری؛ جەندرمە؛ پۆلیسی ڕێگا و بان ☰ ژاندارم

تەنگەخەری / tengexerî/: ☜ **تەنگەچەری**

تەنگەزکری / tengezikrî/: ناو. تەمەڵی؛ تەوەزەلی ☰ تنبلی

تەنگەزی / tengezî/: ☜ **تەنگز**

تەنگەس / tenges/: ☜ **تەنگز**

تەنگەستور / tengestûr/: ئاوەڵناو. *[پلار]* تەنگەئەستوور؛ زگ‌زل ☰ شکم‌گنده

تەنگەکێش / tengekêş/: ناو. کەژووی ژێر سنگی بارەبەر ☰ تنگەی حیوان باری

تەنگەگر / tengegir/: ناو. ۱. پشتێنەی وا کە ئەسپ زامار بکا ۲. *[مەجاز]* قسەی ڕەق ☰ ۱. نرمه‌ای که پشت اسب را زخم کند ۲. سخن رُک

تەنگەلان / tengelan/: ئاوەڵناو. تەنگەبەر ‹ئەوسا پێتەختیان قەلاچوالان بوو/ قەلاچوالانیش زۆر تەنگەلان بوو «قانع»› ☰ تنگ

تەنگەڵان / tengełan/: ناو. تەسکایی لە زەریا؛ زەریای نێوانی دوو چیا ☰ تنگه

تەنگەنەفەس / tengenefes/: ئاوەڵناو. ۱. هەناسە/ پشوو سوار ۲. *[کینایە]* بێ‌سەبر؛ بێ‌تاقەت ☰ ۱. تنگ‌نفس ۲. ناشکیبا

تەنگەنەفەسی / tengenefesî/: ناو. ۱. نەخۆشینی هەناسەسواری ۲. *[کینایە]* بێ‌ئارامی؛ بێ‌تاقەتی ☰ ۱. آسم ۲. ناشکیبایی

تەنگی / tengî/: ناو. ۱. بچووکی؛ تەسکی ۲. تەنگانە؛ ناخۆشی ۳. کەمی؛ کورتی ☰ ۱. تنگی ۲. سختی ۳. ضیق

تەنگیایەوە / tengyayewe/: چاوگ. پشکووتن ☰ شکوفا شدن

تەنگیز / tengîz/: ناو. گوێژ؛ گێوژ؛ بلچ ☰ زالزالک

تەننگ / tennig/: ئاوەڵناو. ۱. تەنک؛ کەم‌قووڵ ۲. ناسک؛ نازک ☰ ۱. کم‌عمق ۲. نازُک

تەنوا / tenwa/: ئاوەڵناو. گەمار؛ چڵکن؛ پیس؛ چەپەڵ ☰ کثیف

تەنوایی / tenwayî/: ناو. گەماری؛ چڵکنی؛ پیسی ☰ کثافت

تەنور / tenur/: ☜ **تەنوور**

تەنور / tenûr/: ناو. تەندوور؛ تەندور؛ تەنور؛ ترین؛ ئارگوون؛ ئارتوون؛ ئێتوون؛ قووڵکەی خڕی ئاگردان زۆرتر بۆ نان کردن ‹خۆم هاویشتە ناو گڕی سوور/ گڕ چی؟ وەکوو گڕی تەنوور «هەژار، بۆ *کوردستان*»› ☰ تنور

⊡ **تەنور داخستن:** هەڵکردنی تەنوور؛ ئاگر لە تەندووردا کردنەوە ☰ تنور افروختن

تەنورسڕ / tenûrsiř/: ☜ **تەنورماڵ**

تەنورشێوێن / tenûrşêwên/: ناو. کۆڵەوەژ؛ کۆڵەوژ؛ تیکە دارێکی درێژ کە بنی تەندووری پێ تێک‌وەردەدەن ☰ چوبی که خاکستر و آتش تنور را با آن زیر و رو کنند

تەنوورماڵ / tenûrmał/: ناو. تەنوورسڕ؛ ئەو پەڕۆ تەڕەی کە بە سەر داریەوە دەپێچن و تەنووری پێ خاوێن دەکەنەوە 🇮🇷 بارديج

تەنوورە / tenûre/: ناو. ١. زارکی دۆلاش ٢. گێژەلووکە ٣. گرمە و گوڕە؛ گرمەگرم و هاڕە ٤. داوێنی کراسی ژنانە ٥. شۆڵەی بەرزی ئاگر 🇮🇷 ١. دهانەی ناو آسياب ٢. گردباد ٣. غُرّش ٤. دامن ٥. شعلەی بلند آتش

تەنووری / tenûrî/: ئاوەڵناو. ١. تایبەت بە تەنوور ‹نانی تەنووری› ٢. *[کینایە]* برژاو؛ پیشاو 🇮🇷 ١و٢. تنوری

تەنە١ / tene/: ناو. لاشان؛ گورمش؛ شان 🇮🇷 تنه

▣ **تەنە لێدان**: شان لێدان؛ شان پێداکوتان؛ شان بە کەسێدا ماڵین 🇮🇷 تنه زدن

. تەنە٢: پاشەوشە. کەسی ‹یەکتەنە بەرەنگاری بوو› 🇮🇷 ـ تنه

تەنەشۆر / teneşor/: ناو. تاتەشۆر؛ ئەو تەختە بەردە مردووی لە سەر دەشۆن 🇮🇷 سکوی غُسل میت

تەنەکە / teneke/: ناو. ١. پووت؛ پۆت؛ پێوانەیەکە نزیکەی شازدە کیلۆ ڕۆن دەگرێ ٢. تانکی؛ دەفری گەورەی تراو ٣. ڕووپەڕێکی ئاسکی ئاسن کە بە توێژێکی قەلا داپۆشراوە 🇮🇷 ١. پیت ٢. تانکر مایعات ٣. حلبی

تەنەکەچی / tenekeçî/: ☜ **تەنەکەساز**

تەنەکەساز / tenekesaz/: ناو. تەنەکەچی؛ وەستای تەنەکەکاری 🇮🇷 حلبی‌ساز

تەنەوە / tenewe/: ناو. تەشەنە؛ کار و ڕەوتی تەنینەوە؛ پەرە گرتن 🇮🇷 سرایت

تەنها / tenha/: ☜ **تەنیا**

تەنهایی / tenhayî/: ☜ **تەنیایی**

تەنی١ / tenî/: ناو. ١. نانی تەندووریی ئاسک ٢. قورمی مەنجەڵ؛ ڕەشایی نیشتووی دووکەڵ 🇮🇷 ١. نان لواش ٢. سیاهی دیگ

تەنی٢: ئاوەڵناو. تەنک؛ ئاسکی سووک 🇮🇷 نازکِ تُنُک

تەنیا١ / tenya/: ئاوەڵناو. تەنها؛ تەینا ‹پیاوی تەنیا چ بکا؟› 🇮🇷 تنها

تەنیا٢: ئاوەڵکار. تەنها؛ تەینا؛ بە تەنیایی ‹تەنیا جارێک ڕۆیشتووم› 🇮🇷 تنها

تەنیا .٣: پێشوشە. یەک؛ تەنها ‹تەنیابال؛ تەنیاکوڕ› 🇮🇷 تک ـ

. تەنیا٤: پاشەوشە. تەنها؛ تاق ‹دەس‌تەنیا› 🇮🇷 تنهاـ

تەنیاباڵ / tenyabał/: ئاوەڵناو. تەیناباڵ؛ بێیاریدەر و هاوکار 🇮🇷 دست‌تنها

تەنیاباڵی / tenyabałî/: ناو. بێکەسی؛ بێهاودەمی 🇮🇷 بی‌کسی

تەنیاگ / tenyag/: ☜ **تەنراو**

تەنیایی / tenyayî/: ناو. تەنهایی: ١. دۆخ یان چۆنیەتی تەنیا بوون ‹ئەو لە تەنیایی دەترسا› ٢. دووری یان جیایی لە دیتران ‹تەنیایی هەر بۆ خوا خاسە «مەسەل»› 🇮🇷 ١و٢. تنهایی

تەنیشت١ / tenîşt/: ناو. ١. لاکەلەکە ٢. پاڵ؛ پەنا 🇮🇷 ١. پهلو ٢. کنار

تەنیشت٢: ئامراز. لای؛ پاڵی 🇮🇷 پهلوی؛ جنبِ

تەنیک / tenîk/: ناو. میکروب؛ تەنیلە 🇮🇷 میکروب

تەنیلە / tenîle/: ئاوەڵناو. بە خەڕەک ڕێسراوی ئامادەی کار 🇮🇷 ریسیده

تەنیمۆک / tenîmok/: ناو. قورم؛ دوودە 🇮🇷 دوده

تەنین / tenîn/: چاوگ. چنین؛ تەنای؛ تێک‌کێشانی تەنگی هەودا و تاڵ لە یەکتریدا ‹لق‌وپۆپ و هەژگەڵ/ وەها دوەر و پشتی تەنیون/ کە بێ فرسەتی چاوەبڕکێ لەگەڵ عەرشی پاکن «سوارە»› 🇮🇷 تنیدن

تەنینەوە / tenînewe/: چاوگ. ١. دیسانەوە تەنین ٢. تەشەنە کردن؛ داگرتن 🇮🇷 ١. بازتنیدن ٢.

سرایت کردن

تەنێ / tenê/: ئاوەڵناو. تەنیا؛ تاق و تەنیا ‹بارگەیان تێکەوە پێچاوە، بەڕێ بوون یاران/ لە دنێ وا بە تەنێ پاشی ئەوان من چ بکەم؟ «هێمن»› ف تنها

تەنێتی / tenêtî/: ناو. تاقانەیی؛ یەکایەتی؛ تەنیایی ف وحدانیّت

تەو١ / tew/: ناو. ١. پەزی ڕەنگ بۆر؛ مەڕی خۆڵەکەوە ڕەنگ ٢. تا؛ یاو ف ١. گوسفند خاکستری ٢. تب

تەو٢: دەنگ. ١. دەنگی بانگ کردنی مێگەل بۆ ئاو خواردنەوە ٢. وشەی پەسند بۆ گۆرانیبێژ ف ١. صدای خواندن گله به آبخوری ٢. حرف تحسین خواننده

تەوا / tewa/: ناو. تەما؛ چاوەڕوانی ف چشمداشت

تەوات / tewat/: ناو. تاقەت و پشووداری؛ سەبر و حەوسەڵە ف بُردباری

تەوادار / tewadar/: ☜ **تەمایەر**

تەوار / tewar/: ناو. تاوار: ١. بازی مێوینە؛ مێچکەی باز ٢. *[مەجاز]* منالی خڕوخۆڵ و هەراش ف ١. بازِ ماده ٢. کودک چاقالو

تەوارە / teware/: ناو. دەغڵی پێگەیشتوو ف غلّەی رسیده

تەوازوو / tewazû/: ☜ **تەوازی**

تەوازی / tewazî/: ناو. تەوازوو؛ عوزرخوازی؛ داوای لێبوردن ف پوزش

تەواسا / tewasa/: ئاوەڵناو. تاساو؛ وڕ و گێژ ف گیج و منگ

تەواسان / tewasan/: چاوگ. تێنەپەڕ. //تەواسای؛ دەتەواسێی؛ بتەواسێ// ١. گێژ بوون؛ تاسان ‹کە بەرد ئەمەی وت ساتێ حەپەسام/ پشووم لێ بڕا، تەواو تەواسام «قانع»› ٢. دڵسارد بوونەوە؛ ناهمێ بوون ف ١. گیج شدن ٢. دلسرد شدن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: تەواساو/ چاوگی نەرێنی: نەتەواسان

تەواساندن / tewasandin/: چاوگ. تەوەسنای؛ وەستاندن ف هوش از سر پراندن

تەواسانن / tewasanin/: چاوگ. ١. تاساندن ٢. دڵسارد کردنەوە؛ ناهومێد کردن ف ١. گیج کردن ٢. دلسرد کردن

تەواسیان / tewas(i)yan/: چاوگ. ١. تاسان ٢. دڵسارد بوونەوە؛ ناهومێد بوون ف ١. گیج شدن ٢. دلسرد شدن

تەواسیانەوە / tewas(i)yanewe/: چاوگ. دڵسارد بوونەوە ف نومید شدن

تەواسیای تەوەس / tewasyaytewes/: سارستە. چش لە هەر شتێ؛ بە جەحەندەم ف به درک

تەواش / tewaş/: ناو. چەورایی؛ چەوری؛ زەرنووقایی ف چربی

تەواشا / tewaşa/: ☜ **تەماشا**

تەواشاخانە / tewaşaxane/: ☜ **تەماشاخانە**

تەواف / tewaf/: ناو. تواف؛ کاری بە دەوری شتێکی پیرۆزدا گەڕان ف طواف

تەواڵ / tewał/: ناو. باڵندە ف پرنده

تەوانج / tewanc/: ☜ **توانج**

تەوانچە / tewançe/: ☜ **دەمانچە**

تەواندن / tewandin/: چاوگ. ١. قەد کردن؛ دوو لا کردنەوە ‹خوە ل بەر بەژنا تە تەواندن› ٢. لێک پێچان؛ لوول دان ‹شیشێن د سۆڕ تێدا تەواند/ فەریاد ژ دەستێ فیرقەتێ «مەلای جزیری»› ف ١. تاکردن ٢. پیچیدن

تەواو١ / tewaw/: ئاوەڵناو. تواو: ١. تم؛ بێکەموکووڕی ٢. خەلاس؛ کۆتایی هاتوو ف ١. تمام؛ بی‌کم‌وکاست ٢. پایان‌یافته

⊡ **تەواو بوون**: ١. دروست و بێکەمایەسی بوون ٢. نەمان؛ هاتنە ئەنجام؛ خەلاس بوون ف ١. بی‌کم‌وکسر بودن ٢. به اتمام رسیدن

تەواو دان: ☜ **تەواو کردن ـ١و٢**

تەواو کردن: ١. تەواو دان؛ پێکهێنان و ئەنجامدان ٢. تەواو دان؛ نەهێشتنەوە ٣. *[کینایە]* سەر نانەوە؛ مردن 🇮🇷 ١. به انجام رسانیدن ٢. باقی نگذاشتن ٣. مُردن

تەواو٢: ئاوەڵکار. تواو: ١. گش؛ گشت؛ هەموو ‹تەواو کوتابوویان› ٢. یەکجار؛ گەلێک؛ زۆر ‹تەواو نەخۆشە؛ تەواو کولە› 🇮🇷 ١و ٢. خیلی

تەواوکەر / tewawker/: ئاوەڵناو. ١. کۆتاییپێهێنەر ٢. پێتەواو؛ کامڵکەر 🇮🇷 ١. پایاندهنده ٢. مُکمل

تەواوەتی١ / tewawetî/: ئاوەڵناو. گشت؛ هەموو ‹تەواوەتی ئەم شارە ئەیناسن› 🇮🇷 همگی

تەواوەتی٢: ئاوەڵکار. تەواو؛ بە تەواوی؛ بە کامڵی و بێکەموکورتی ‹تەواوەتی نانەکەی خوارد› 🇮🇷 بی کم‌وکاست

تەواوی١ / tewawî/: ناو. کۆتایی 🇮🇷 پایان؛ تمامی

تەواوی٢: ئاوەڵناو. ١. بێکەمایەسی ٢. گش‌لەگش 🇮🇷 ١. بی‌کم‌وکاستی ٢. همگی

تەواوی٣: ئاوەڵکار. گشت؛ هەموو ‹تەواوی نەناردووە، بڕێکی گل داوەتەوە› 🇮🇷 همگی

تەوبە / tewbe/: ☜ **تۆبە**

تەوتەبە / tewtebe/: ناو. دارەسمە؛ دارتەقێنە 🇮🇷 دارکوب

تەوتین / tewtîn/: چاوگ. هەدا دان؛ ئۆقرە گرتن 🇮🇷 آرمیدن؛ آرام گرفتن

تەوجی / tewcî/: ناو. باربوو؛ کۆمەکی ماڵیی بە هەرەوەز 🇮🇷 همیاری

تەوخ / tewx/: ناو. کوول؛ کوویل؛ زاخە؛ هۆڵەمەڕ لە نێو زەمیندا 🇮🇷 زاغه

تەور١ / tewʀ/: ناو. ١. بیور؛ بەڵتە؛ ئامرازی دار بڕین ‹درەخت بجووڵێ لێرە بۆ ئەوێ/ تەور و تەوراسی نزیک ناکەوێ «قانع»› ٢. جۆر؛ چەشن ٣. ڕەوت؛ شێوە؛ ڕەفتار ‹من لە تەوری عالەم و دەوری فەلەک/ زەربی لازیب، زەخمی بێمەرهەم دەخۆم «نالی»› 🇮🇷 ١. تبر ٢. نوع؛ گونه ٣. رفتار

⊡ **تەور (کەسێ) لەق بوون:** سووک و چرووک بوون ‹ئەو کوڕە یەکجار تەوری لەقە› 🇮🇷 جلف بودن

تەور٢: ئامراز. تەنانەت 🇮🇷 حتی

تەورادین / tewradîn/: ☜ **تەورزین**

تەوراس / tewras/: ☜ **تەورداس**

تەورداس / tewʀdas/: ناو. تەوراس؛ داسی لکەدار پەڕاندن 🇮🇷 داس بلند شاخه‌بُری

تەورزین / tewʀzîn/: ناو. تەڤرزین؛ تەورادین؛ تەوەرزین؛ تەڤەر؛ چەکێ بووە وەک تەور، بە دەستی سوارەوە (وەک ئەوەی دەروێشان دەیخەنە سەر شان) 🇮🇷 تبرزین

تەورک / tewʀik/: ناو. بلوور؛ بلۆر؛ جۆرێ شیشەی جوان 🇮🇷 بلور

تەورلەق / tewʀleq/: ئاوەڵناو. ١. سەرعەرز؛ دەس‌نەوێساو ٢. سووک؛ قڕوفڕ 🇮🇷 ١. بی‌تربیت ٢. جلف

تەورۆکە / tewroke/: ناو. نەجاخ؛ نەژاخ؛ تەوری پچووک 🇮🇷 تبر کوچک

تەورین / tewʀîn/: چاوگ. هەڵاتن؛ دەرچوون 🇮🇷 دررفتن

تەورێزی١ / tewrêzî/: ناو. ١. مەن؛ کێشێکە بەرانبەربە سێ کیلۆ ٢. دارقەڵەم؛ دارشۆخ؛ جۆرێ چنار 🇮🇷 ١. من؛ سه کیلو ٢. چنار تبریزی

تەورێزی٢: ئاوەڵناو. سەر بە شاری تەورێز لە باکووری ڕۆژاوای ئێران 🇮🇷 تبریزی

تەوز / tewz/: ناو. خشڵ؛ خەمل 🇮🇷 زیور

تەوزاندن / tewzandin/: چاوگ. ڕازاندنەوە؛ جوان کردن 🇮🇷 آراستن

تەوزە / tewze/: ناو. ١. حەنەک؛ شۆخی؛ قسەی گاڵتە ٢. ڕشخەن؛ تیز؛ کاری گاڵتە کردن بە

کەسێ 🇮🇷 ١. شوخی ٢. ریشخند

⊡ **تەوزە پێکردن:** تیز پێکردن؛ گاڵتە پێ کردن 🇮🇷 ریشخند گرفتن

تەوزی / tewzî/: ئاوەڵناو. پێویست؛ پێداویست 🇮🇷 لازم؛ ضروری

تەوزیم / tewzîm/: ناو. ئەرک؛ کاری سەرشان؛ کارێ کە پێویستە بکرێ 🇮🇷 وظیفە؛ تکلیف

تەوژم / tewijm/: ناو. تەوشم؛ زیپ؛ گوشار؛ گوڤاش؛ گەرمش: ١. نهێم؛ لێش؛ هێزێ کە بە هۆی شتێکەوە دەخرێتە سەر شتێکی تر ٢. توندی؛ زۆری ‹تەوژمی سەرما› 🇮🇷 ١. فشار ٢. شدّت

▣ **تەوژمی خوێن:** ١. زەخت/ گوشاری خوێن؛ گوشارێ کە خوێن دەیخاتە سەر دیوارەی ڕەگەکانەوە ٢. نەخۆشی بەرز و نزمی تەوژمی خوێن 🇮🇷 ١و٢. فشارخون

تەوژمی هەوا: تەوژمێ کە کەش دەیخاتە سەر ڕووکاری زەوین 🇮🇷 فشارِ جو

⊡ **تەوژم دان:** زۆر بۆ هینان 🇮🇷 فشار آوردن

تەوژمدراو / tewijmd(i)raw/: ئاوەڵناو. هل گوڤاشتی 🇮🇷 تحت فشار

تەوس / tews/: ناو. ١. تیز؛ تانە؛ قسەی بەتێکول ٢. خاوی؛ لەش داهێزاوی 🇮🇷 ١. طعنە ٢. بی‌حالی

⊡ **تەوس کردن:** خاو بوونەوە؛ هەست و خوست لێبڕان لە بەر ئێش ‹دارێکی کێشا ناو شانما، تەوسم کرد› 🇮🇷 بی‌حال شدن

تەوسکە / tewske/: ناو. هەنجیرەکێویلە 🇮🇷 انجیر کوهی

تەوسین / tewsîn/: چاوگ. تێنەپەڕ. //تەوسیت؛ دەتەوسی؛ بتەوسە// تاسان؛ گێژ و وڕ بوون 🇮🇷 گیج و منگ شدن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: تەوسیو/ چاوگی نەرێنی: نەتەوسین

تەوش / tewş/: ئاوەڵناو. ١. تراو؛ شل ٢. هیچوپووچ؛ بێ‌نرخ ‹قسەی تەوش و بێ‌مانا› ٣. ناجۆر؛ نەگونجاو 🇮🇷 ١. آبکی ٢. بی‌ارزش ٣. ناهنجار

تەوشک^{1} / tewişk/: ناو. کەش؛ هەوای دەوراندەوری زەوین 🇮🇷 جوّ زمین

تەوشک^{2}: پێرۆ. ← **تاموتەوشك**

تەوشم / tewişm/: ☜ **تەوژم**

تەوشوێ / tewş(i)wê/: ☜ **تەشوێ**

تەوشو / tewşû/: ☜ **تەشوێ**

تەوشی / tewşî/: ☜ **تەشوێ**

تەوشێ / tewşê/: ☜ **تەشوێ**

تەوغی / tewğî/: ناو. چەق؛ ڕەوتی کەر هاتن؛ گزیر هاتنی میچ 🇮🇷 گود افتادن شتالنگ

تەوفیر / tewfîr/: ناو. جیاوازی 🇮🇷 تفاوت

تەوق^{1} / tewq/: ناو. ١. ئاڵقەی لە ئاسن ٢. گەوی دەوری مل و گەردن ‹تەوق خەم گەردەن شەوقەکەم بەستەن/ کەف پای شادیم خار تێ شکەستنەن «مەولەوی»› ٣. تەشق؛ بانترین شوێن ‹دەسبەجێ هەروەک موهەندیس دامە بەر مەددی نەزەر/ هەر لە تەوقی سەریەوە تا نووکی پەنجەی خوار و ژوور «شێخ ڕەزا»› ٤. یەکەیێ بۆ دار و گژ و گیا ‹تەوقێ کەوەر لە ناو پیازەکەدا سەوز بووە› 🇮🇷 ١. حلقەی آهنی ٢. طوق ٣. تارک ۴. واحدی برای درخت و گیاه

تەوق^{2}: ئاوەڵناو. نەگونجاو و بەدکردار 🇮🇷 نابکار

تەوقات / tewqat/: ناو. ئیشت؛ شەپلاخەی پشتەمل 🇮🇷 سیلی پشت گردن

تەوقە / tewqe/: ناو. ١. خشڵێکە وەک ماشەی ئاگر زلف و بسکی پێ دەگرن و ڕادەگرن ٢. تۆقە؛ کاری دەست لە دەست نان؛ دەستی یەکتر گوشین ‹من وامزانی تەوقەیەکە ڕاگوزاری و/ ئیتر دەستم دەستەکانت بەجێ دێڵێ «شێرکۆ»› 🇮🇷 ١. از زیورآلات گیسو ٢. عمل دست دادن

⊡ **تەوقە کردن:** دەست دان 🇮🇷 دست دادن

تەوقەتە / tewqete/: ناو. پۆپە؛ شوێنی هەرەبەرز لە چیا و دار و ... ☰ بُلندا

تەوقەسەر / tewqeser/: ناو. ١. تەشق؛ تەوقەتە؛ بەرزترین شوێن ‹چیا لە تەوقەسەری داڕژاوە تا کەمەری/ چو زولفی سونبولی دەرهەم، چو پەرچەمی بەڕەزا «حاجی قادر»› ٢. تەپڵی سەر ☰ ١. بُلندا ٢. تارک

تەوقەگوڵ / tewqegul/: ناو. شاپەسەن؛ دارچکێکە گوڵی لە هەموو ڕەنگی هەیە و گەڵاکەی بە کوڵاوی بۆ دەرمانی ددانەکێرە بەکەڵکە ☰ شاەپسند

تەوقەن / tewqen/: ناو. تەوقەنە؛ تەشق؛ بەرزترین جێ ☰ بالاترین نقطه

تەوقەنە / tewqene/: ☜ **تەوقەن**

تەولاندن / tewlandin/: چاوگ. کردنە تەوێڵەوە ☰ در طویله کردن

تەوڵ / tewł/: ناو. زەنگۆڵە ☰ زنگوله

تەوڵباز / tewłbaz/: ئاوەڵناو. سەرسەری؛ سەرچڵ؛ سەرپۆت ☰ سطحی؛ سرسری

تەوڵە / tewłe/: ناو. ١. ☜ **تەوێڵە** ٢. تەڵە؛ داو ☰ ١. ☜ **تەوێڵە** ٢. تله

تەومان / tewman/: ناو. دەرپێ؛ شواڵ ☰ تُنبان

تەون / tewn/: ناو. ١. تەڤن؛ کاری تەنین بە خوری و موو (پتر ڕایەخ) ٢. تەنراو بە دارەوە (پتر ڕایەخ) ٣. بەرد؛ کوچک ☰ ١. عمل بافتن (فرش) ٢. بافته (فرش) ٣. سنگ

⊡ **تەون دانە دەسەوە:** *[کینایە]* بە کارێکی دژوارەوە سەرقاڵ بوون/ کردن؛ دەست بە کارێکەوە دان کە لێی خەلاس بوون ئەستەم بێ ‹من چەم بوو بە سەر ئەم کار و بارەوە؟ ئەم تەونە چە بوو دامە دەس خۆمەو؟! «فولکلۆر»› ☰ گرفتار کاری دشوار شدن/ کردن

تەون کردن: ڕایەخ چنین ☰ فرش بافتن

تەون هەڵخستن: تەون نانەوە ☰ دارقالی گذاشتن

تەونکەر / tewnker/: ☜ **تەونگەر**

تەونگەر / tewnger/: ناو. تەونکەر؛ تەونەکەر؛ تەونەگەر؛ کەسێ کە ڕایەخ دەتەنێ ☰ بافنده

تەونوبەست / tewn û best/: ناو. کار و ڕەوتی پیلان ڕشتن؛ کەین و بەین بۆ کارێکی ناڕەوا ☰ توطئه

تەونۆکە / tewnoke/: ناو. تەونی جاڵجاڵووکە؛ تاری کاکڵەمووشان ☰ تار عنکبوت

تەونەکەر / tewneker/: ☜ **تەونگەر**

تەونەگەر / tewneger/: ☜ **تەونگەر**

تەووسا / tewusa/: سارستە. خۆزگە؛ خۆزگا؛ خۆزیا ☰ ای کاش

تەوەر / tewer/: ناو. ١. بیور؛ تەور ٢. ☜ **تەوەرە** ☰ ١. تبر ٢. ☜ **تەوەرە**

تەوەرداس / tewerdas/: ناو. کوڵاو؛ تەرداس ☰ داس چوببُری

تەوەرزین / tewerzîn/: ☜ **تەورزین**

تەوەرگ / tewerg/: ☜ **تەرزە**

تەوەرگە / tewerge/: ☜ **تەرزە**

▣ **تەوەرگە ژێلێ:** گلێرکە؛ تەرزەی ورد ☰ تگرگ ریز

تەوەرە / tewere/: ناو. تەوەر: ١. بەلا و دەرد ٢. ئاژاوە و بشێوە ٣. خڕ و گرۆوەرێک کە بەرداشی لە سەر دەگەڕێ ٤. هێڵ یان بەشی ناوەکی و سەرەکی کە بەشەکانی‌تر لە دەوری هەڵدەسووڕێن و جێگیر دەبن ‹تەوەرە گرنگەکانی کۆ بوونەوەی ئەمڕۆی ئەنجومەنی وەزیران› ☰ ١. آسیب؛ گزند ٢. آشوب؛ بلوا ٣. محور سنگ آسیا ۴. محور

تەوەڕک / teweřik/: ئاوەڵناو. پیرۆز؛ مبارەک ☰ با برکت

تەوەزەل / tewezel/: ئاوەڵناو. تەمەڵ؛ تەوەزەل؛

تەپ؛ لەش‌گران ▤ تنبل

تەوەزەلی / tewezelî/: ناو. تەمەڵـی؛ خۆپـان؛ کەلبایە ▤ تنبلی

تەوەزەڵ / tewezeł/: ☜ تەوەزەل

تەوەسنای / tewesnay/: ☜ تەواساندن

تەوەسیای / tewesyay/: چاوگ. تەواسان؛ تەیرین؛ وەستان ▤ تباسیدن؛ هوش از سر پریدن

تەوەش / teweş/: ئاوەڵناو. تـەوش؛ پـووچ و بێ‌بەهرە؛ هیچ‌وپووچ ▤ پوچ؛ بی‌بهره

تەوەشق / teweşq/: ☜ تەشق

تەوەق / teweq/: ☜ تەبەق

تەوەقە / teweqe/: ☜ تەبەقە ـ۲

تەوەکل / tewekil/: ناو. ئاونگی لە دار بۆ دانەوێڵـە ▤ آونگ چوبی

تەوەکڵ / tewekił/: ناو. کاری پشـت بەسـتن بـە کەسێ یان شتێ ▤ توکل

تەوەل / tewel/: ئاوەڵناو. ١. یارمباز ٢. سەرسەری ٣. بەدفەڕ ٤. بێ‌ئاکار ▤ ١. شارلاتان ٢. سبکسر ٣. موذی ۴. نابکار

تەوەلا / tewla/: ئاوەڵناو. لانەواز؛ تەرە ▤ لانەگریز؛ آوارە

تەوەن / tewen/: ناو. بـەرد؛ تەڤـەنی؛ تـوەنی ▤ سنگ

تەوەنتاش / tewentaş/: ناو. بەردتاش؛ کەڤـرتراش ▤ سنگتراش

تەوەنە / tewene/: ناو. ١. کۆگـا؛ تۆپـەڵ ٢. ☜ تەبەنە ▤ ١. کپە ٢. ☜ تەبەنە

⊡ **تەوەنە دان**: لێک‌هاڵان؛ لێک‌کۆبوونەوە ▤ کُپـە شدن

تەوەنەفڕێ / tewenef(i)řê/: ناو. بەردەفـڕکێ؛ شەڕەبەرد؛ کـاری کەڤـر بـۆ هەڤـدوو ئـاوێتن ▤ سنگ‌پرانی

تەوەنی / tewenî/: ناو. بـەرد؛ کەڤـر؛ کوچـک ▤ سنگ

تەویر / tewîr/: ناو. ١. چەشـن؛ تـەرز؛ جـۆر ٢. تەگبیر ‹کەنیشکە بێرۆ بـۆ لای مـن ڕاکـە!/ تـەویرم کردوو تەویرێ چاکە «فولکلـۆر»› ▤ ١. طور؛ نـوع ٢. تدبیر

تەویلە / tewîle/: ☜ تەوێڵە

تەوێشق / tewêşq/: نـاو. تەشـق؛ حـەوێق؛ پەڕپەڕۆچکە؛ بەرزایی ئاسمان ▤ اوج

تەوێڵ / tewêł/: ناو. هەنیە؛ جەمین؛ ئەنی؛ تـوێڵ؛ ناوچاوان؛ بەشێ لـە لای ژوورووی ڕوومـەت، لـە سەر چاوەوە هەتا خەتی مووی سەر ▤ پیشانی

تەوێڵە / tewêłe/: ناو. تاولە؛ تەولە؛ تەویلە؛ تێولە؛ گەوڕ؛ پشتێر ▤ طویلە

تەهـ / teh/: دەنگ. تەحا؛ پەحا؛ وشەی سەیر مـان ▤ وە؛ کلمەی تعجب

تەها١ / teha/: ئاوەڵناو. بـێ‌وێنـە؛ یەکـە ▤ تـک؛ بی‌مانند

تەها٢: دەنگ. تەحا؛ تەهـ ▤ وە؛ کلمەی تعجب

تەهتاڤک / tehtavik/: ناو. پنگە کێویلـە ▤ نعنـای کوهی

تەهرە / tehre/: نـاو. دەسـرۆکەی هـەوری ▤ دستمال

تەهس / tehs/: ئاوەڵناو. لووس؛ خلیسک؛ خز ▤ لیز

تەهساندن / tehsandin/: چاوگ. هەڵخلیسکاندن ▤ لغزاندن

تەهسۆک١ / tehsok/: نـاو. جێگـەی خلیسـک ▤ مکان لغزندە

تەهسۆک٢: ئاوەڵناو. خڕ؛ خز ▤ لغزندە

تەهسین / tehsîn/: چـاوگ. شـەمتین؛ هەڵخلیسکان ▤ لغزیدن

تەهلک / tehlik/: ناو. تـەحلک؛ تالـک؛ فرچـەتاڵ؛ گڕکەتاڵ ▤ خربزە و طالبی نرسیدە و تلخ

تەهلوکەڕێ / tehlûkeřê/: ناو. ڕێگـای سـەخت و

هەڵەمووت 🇮🇷 راه دشوارگذر

تەهۆ / teho/: دەنگ. هەیهوو؛ وشەی نەشیاوی 🇮🇷 هیهات

تەهۆڵ / tehoł/: ناو. ڕەهۆڵ؛ قەڵشی قووڵ و هەراو 🇮🇷 شکاف ژرف و گشاد

تەهو / tehû/: دەنگ. وشەی سەیر مان 🇮🇷 وه؛ کلمەی تعجب

تەی[1] / tey/: ناو. ١. مەرج؛ پەیمان ٢. کاری پێوان؛ بڕین (ڕێگا) ٣. کاری بڕینەوە (مامەڵە) ٤. دوایی؛ کۆتایی 🇮🇷 ١. پیمان ٢و٣. طی ۴. پایان

⊡ **تەی بوون**: دوایی هاتن ‹شەوی هیجر و بەقای عومری ڕەقیبم/ خودا تەی بێ، خودا تەی بێ، خودا تەی «نالی»› 🇮🇷 طی شدن

تەی کردن: ١. پێوان ‹بلا سا شار بە شار و دێ بە دێ بین/ لە دەس یاران بکەین تەیی ولاتان «نالی»› ٢. بڕینەوە؛ قەوڵ و قەرار دانان 🇮🇷 ١و٢. طی کردن

تەی[2]: ئاوەڵناو. ١. کەدی؛ کەوی؛ ڕام ٢. فێرەکار؛ لەکارزان ٣. دەستێکسپی (مەڕ) 🇮🇷 ١. رام ٢. کارآموخته ٣. یک دست سفید (گوسفند)

تەیا / teya/: ئاوەڵناو. ڕێلێشێواو؛ ڕێگومکردوو؛ ڕێکونداکری 🇮🇷 گم کرده راه

تەیاخ / teyax/: ناو. پەیاخ؛ پەیاغ؛ گالۆک؛ داردەستی ئەستوور 🇮🇷 چُماق

تەیار / teyar/: ئاوەڵناو. ١. ساز و ئامادە بۆ کار یان سەفەر ٢. کەیفساز و دەوڵەمەند 🇮🇷 ١. آمادە؛ مُهیا ٢. دارا

تەیارە / teyare/: ناو. ١. لیسی باز لە سەر نیشتن ٢. فڕۆکە؛ باڵافڕ ‹بەغدا ... بە هەزاران عەسکەر و جاشی کورد و عارەبی، بە تۆپ و تەیارە و زرێپۆشەوە نارده سەر پێشمەرگەی دەشتی هەولێر «هەژار، *بۆ کوردستان*»› 🇮🇷 ١. جای نشستن باز شکاری ٢. هواپیما

تەیان / teyan/: ناو. ١. کارەکەر؛ جێری؛ کلفەت؛ قەرەواش؛ خەدامە؛ ژنی خزمەتکار ٢. تیان؛ مەنجەڵی گەورەی حەمامی پێشوو 🇮🇷 ١. کُلفَت؛ خدمتکار ٢. دیگ بزرگ حمام‌های گذشته

تەیجە / teyce/: ناو. سەوەتە؛ قەرتاڵە؛ هەر دەفرێ لە تووڵ تەنرابێ 🇮🇷 سبد

تەیچە / teyçe/: ناو. تەیکە؛ تەینجە؛ سەلە؛ نانەشان 🇮🇷 آبکش

تەیر / teyr/: ناو. ١. مەل؛ باڵدار؛ باڵندە ‹یادم نمەشی جە گردین حاڵدا/ چەنی باڵ تەیر یا وە شەماڵدا «مەولەوی»› ٢. تەیرەکوێرە؛ تەیرەنئەبابیل؛ تەڕنەبابیلە؛ پاڵوانە؛ پەڕەمەساسە؛ کاردەپەلە؛ کاردەپلە؛ چەورۆکە؛ خەنجەربال؛ شمشێربال؛ حاجیڕەشک؛ تۆرەمەیێ لەو باڵندانە کە لە پەڕەسێلکە دەچن، لەشیان باریک و باڵیان درێژە و لە دەستەی داس دەچێ، کلک و قاچیان کورتە، بە پۆل دەژین و زۆر تیژباڵن 🇮🇷 ١. پرندە ٢. بادخورک

تەیروتوار / teyr û t(i)war/: ناو. تەیروتواڵ؛ تەیروتوال؛ مەل؛ باڵدار؛ باڵندە؛ پەڕندە ‹تەیروتوارێکی زۆر لەو زەلکاوە کۆ بۆتەوە› 🇮🇷 پرندە

تەیروتوال / teyr û t(i)wal/: ☜ **تەیروتوار**

تەیروتواڵ / teyr û t(i)wał/: ☜ **تەیروتوار**

تەیر و تور / teyr û tûr/: ناو. مەل و باڵندەی زۆر ‹هەر تەیر و توورە وەک من ئەخوێنن لە خۆشیا/ هەر باخەوانە ئارەزوویی هەڵپەڕین ئەکا «بێخود»› 🇮🇷 پرندگان

تەیرۆک / teyrok/: ☜ **تەرزە**

تەیرە / teyre/: ناو. ڕێگر؛ تەریدە؛ چەتە 🇮🇷 راهزن

تەیرەحەوایلە / teyreĥewayle/: ناو. پاڵەوانە؛ پاڵوانە؛ چەورووکە؛ باڵداسووکە؛ تەیرەکوێرە 🇮🇷 بادخورک؛ پرستوی سیاه

تەیرەکوێرە / teyrek(i)wêre/: ☜ **تەیر-٢**

تەیرەن‌ئەبابیل / teyren'ebabîl/: ☜ **تەیر-٢**

تەیرین / teyrîn/: چاوگ. بێ‌هەست و خوست بوون ▤ بی‌حس شدن؛ تباسیدن

تەیس / teys/: ناو. بریقە؛ بریسکە ▤ درخشش

تەیسا / teysa/: سارستە. خۆزگە؛ خۆزگا؛ خۆزیا ▤ ای کاش

تەیسان / teysan/: ☜ **تەیسین**

تەیساندن / teysandin/: چاوگ. تروووسکاندنەوە ▤ درخشان کردن

تەیسۆک / teysok/: ئاوەڵناو. درەخشان؛ بەدرەوشە ▤ درخشان

تەیسین / teysîn/: چاوگ. تەیسان: ١. بریقانەوە؛ تروووسکانەوە ٢. ئایسان؛ گڕدار بوون ▤ ١. درخشیدن ٢. افروختن

تەیڤەز / teyvez/: ئاوەڵناو. تەیار؛ ساز؛ ئامادە ▤ آمادە

تەیڤەزین / teyvezîn/: چاوگ. ساز بوون؛ ئامادە بوون ▤ آمادە شدن

تەیکە / teyke/: ☜ **تەیچە**

تەیلە / teyle/: ناو. کۆڵ؛ تێلەکە ▤ پشتە

تەیلەسان / teylesan/: ☜ **تێلیسان**

تەیمان / teyman/: ناو. تامان؛ تان؛ تانە؛ تەجیر؛ چەپەر؛ دەرک و دیواری لە شووڵ ▤ پرچین

تەینا / teyna/: ☜ **تەنیا**

تەینابال / teynabał/: ☜ **تەنیابال**

تەینجە / teynce/: ☜ **تەیچە**

تەیوانە / teywane/: ناو. خۆراکێ لە ماڵی زاواوە بۆ ماڵی بووک دەبرێ ▤ غذایی کە از خانەی داماد بە خانەی عروس برند

تەیەو / teyew/: ئاوەڵناو. تەی؛ ڕام و فێرەکار ▤ رام شدە و کارآموختە

⊡ **تەیەو بون**: ڕاهاتن و فێرەکار بوون ▤ رام شدن و کارآموختن

تەیەوبووگ / teyewbûg/: ئاوەڵناو. لە کەل دەرهاتوو؛ ڕاهێندراو بۆ کار ▤ رام شدە و پرورش یافتە

تەیهو / teyhû/: ناو. سوێسکە؛ تێ ▤ تیهو

تهتاڤک / tihtavik/: ناو. جاترە؛ نەعنەکێویلە ▤ نعنای کوهی

تهتاوک / tihtawik/: ناو. نەعناکێویلکە ▤ نعنای کوهی

تهنوشک / tihnwişk/: ناو. نەخۆشی گەروو؛ هەو کردن و کزەکزی ناو قوڕگ ▤ التهاب گلو

تهنوی / tihnûy/: ☜ **تینوویەتی**

تهنویی / tihnûyî/: ☜ **تینوویەتی**

تی^{١} / tî/: ناو. ١. شووبرا؛ هێوەر؛ برای مێرد ٢. توو؛ تفی ٣. تیخە (شیر و خەنجەر و ...) ٤. تیل؛ سووچ؛ قوژبن ٥. تیشک ▤ ١. برادر شوهر ٢. توت ٣. تیغەی (شمشیر و کارد و ...) ۴. گوشە ۵. پرتو

تی^{٢}: ئاوەڵناو. ١. ☜ **تینوو**^{٢} ٢. بڵ؛ شلبوو (میوە) ٣. تەنگ؛ تەسک و تیوار ▤ ١. ☜ **تینوو**^{٢} ٢. آب آوردە (میوە) ٣. تنگ

تی^{٣}: جێناو. تۆ؛ ئەتۆ ▤ تو

تیا^{١} / t(i)ya/: ئاوەڵناو. تەیا؛ سەرگەردان؛ ڕێ‌گوم‌کردوو ▤ سرگردان

تیا^{٢}: جێناو. تۆ؛ ئەتۆ (بۆ مێ) ▤ تو

تیا^{٣}: دەنگ. حەیف؛ ئۆی ▤ حیف

تیا^{٤}: ئامراز. تێدا؛ دەنێو؛ لە ناو ▤ در

تیابردن / t(i)yabirdin/: چاوگ. فەوتاندن؛ لە ناو بردن ▤ از میان بردن؛ نابود کردن

تیابون / t(i)yabûn/: چاوگ. تێدا بوون؛ خاڵی نەبوون ‹دێڕبەدێڕ کەشکۆڵ و دیوانی هەموو عالەم گەڕام/ تیانەبوو بێخود وەکوو من مونتەخەب فەردی گوناح «بێخود»› ▤ دربرداشتن

تیاترۆ / t(i)yatro/: ناو. ١. ☜ **تیاترۆخانە** ٢. شانۆیار؛ شانۆگەر؛ نیارڤان ▤ ١. ☜ **تیاترۆخانە** ٢.

هنرپیشەی تئاتر

تیاترۆخانە /t(i)yatroxane/: ناو. تیاترۆ؛ تەماشاخانەی سازندە و سەماکەران ☰ تئاتر

تیاچوون /t(i)yaçûn/: چاوگ. ١. لە ناو چوون؛ تێچوون؛ لە ئارادا نەمان ٢. مردن ☰ ١. از بین رفتن ٢. مُردن

تیاح /t(i)yaĥ/: دەنگ. وشەی سەرسووڕمان ‹تیاح لەو فیلەتەنە!› ☰ وە؛ کلمەی تعجب

تیار /t(i)yar/: ئاوەڵناو. زرینگ؛ زرنگ ☰ زرنگ

تیاڕامان /t(i)yařaman/: چاوگ. ١. واقوڕمان؛ سەرسووڕمان ٢. بیر لێکردنەوە ☰ ١. مُتحیِّر ماندن ٢. اندیشیدن

تیامان /t(i)yaman/: چاوگ. دامان؛ مات بوون (لە کار یان ئاکامی کارێک) ☰ درماندن

تیان[١] /t(i)yan/: ☜ **تیانە**

تیان[٢]: ئاوەڵناو. نە ڕاستەوخۆ؛ لە سووچ و کەنارەوە ☰ غیرمستقیم

تیانچە /t(i)yançe/: ناو. پاتیلە؛ قۆشقانە؛ مەنجەڵی لە تیانە گچکەتر ☰ دیگچه

تیانە /t(i)yane/: ناو. تیان؛ مەنجەڵی گەورەی گوشاد ☰ دیگ

تیبا /tîba/: ناو. تارمایی؛ ڕەشایی لە شەودا ☰ شَبَح

تیپ /tîp/: ناو. ١. کۆمەڵ؛ دەستە ‹دیدە نیگەهبانی یار، تیپی سوروشکم هەزار/ نالەیی دل نەیسەوار، ئاه عەلەمداری من! «نالی»› ٢. ڕستە؛ جوملە ٣. یەکەی چەکداری، بریەتی لە ٢١٥ کەس ☰ ١. گروه؛ دسته ٢. جمله ٣. تیپ

تیت /tît/: ناو. ١. ڕەنگی سووری ئاچخ ٢. زولف؛ کەزی؛ پرچ ٣. تی؛ توو؛ تفی ☰ ١. رنگ سرخ روشن ٢. گیسو ٣. توت

تیتاڵ /tîtał/: ناو. ١. شۆخی؛ حەنەک؛ قسەی گاڵتە ٢. ئاینوئۆین ٣. بوختان؛ تۆمەت ٤. شیتاڵ؛ کوتەپەڕۆ ☰ ١. لطیفه؛ شوخی ٢. ادا و اطوار ٣. بُهتان ۴. تکه پارچه

تیتاڵباز /tîtałbaz/: ئاوەڵناو. ١. قسەخۆش؛ گاڵتەچی ٢. نازونووزکەر؛ بەئاینوئۆین ☰ ١. لَوده ٢. اطواری

تیتاڵی /tîtałî/: ناو. ١. جەفەنگبازی ٢. مەکربازی ٣. شۆخی؛ گاڵتە؛ حەنەک؛ قسەی پێکەنینی ٤. گاڵتە؛ کازە؛ گوندەڵ؛ تەتەڵەمیران؛ ئاکاری بە گەپ و گاڵتە دەگەڵ کەسێکدا ‹تیتاڵیم پێ ئەکەی؟›. هەروەها: **تیتاڵی کردن** ☰ ١. لودگی ٢. حیلەگری ٣. شوخی ۴. مسخره

تیتانیوم /tîtanyum/: ناو. توخمی کانزایی، بە ژمارەی ئەتومی ٢٢ و کێشی ئەتومی ٤٧,٨٨، بە ڕەنگی خۆڵەمێشی زیوی، کە کانزایەکی نەرم و سووکە و بە شێوەی تێکەڵ لە سروشتدا هەیە و لە دروست کردنی ئالیاژگەلدا کەڵکی لێ دەگرن ☰ تیتانیُم

تیتروواز /tîtirwaz/: ناو. تیترواس؛ تیترواسک؛ تیتلەپیچاخ؛ مەلێکە لە بیچمی چوێلەکە ☰ پرندەای شبیه گنجشک

تیترواس /tîtirwas/: ☜ **تیتروواز**

تیترواسک /tîtirwask/: ☜ **تیتروواز**

تیتک /tîtik/: ناو. ١. خشڵێکی توێڵ ٢. تیت؛ بسک و پەرچەم ٣. میمک؛ میمی؛ پوور؛ خوشکی باوک ٤. ئەنیبەندی زارۆک ٥. تووتکەسەگ ٦. بەلۆکە؛ میتکەی مێوینە ☰ ١. زیور پیشانی ٢. زلف؛ عُذار ٣. عمّه ۴. پیشانیبند نوزاد ۵. تولەسگ ۶. چچوله

تیتکزا /tîtikza/: ناو. تیتکەزاد: ١. میمکەزا؛ پوورزا؛ فرزەندی خوشکی باوک ٢. *[پلار، کنایە]* خزمی ناباب و نەگونجاو ☰ ١. عمّەزاده ٢. خویشاوند ناباب

تیتکەزاد /tîtkezad/: ☜ **تیتکزا**

تیتگ / tîtig/: ☜ **توتك ـ۱**

تیتگەشوانە / tît(i)geş(i)wane/: ناو. پیرۆشک؛ خلێرە ▤ خرخاکی

تیتل / tîtil/: ناو. بێچووی چکۆلووکە ▤ بچەی کوچولو

تیتل و بیبل / tîtil û bîbil/: ناو. ۱. دوو کارژۆڵەی نێو چیرۆکی کۆنی منداڵان ۲. */کنایه/* دوو یان چەند بێچووی چکۆلانەی ڕەزاسووک ▤ ۱. شنگول و منگول؛ دو بزغالە در قصەی کودکان ۲. بچە کوچولوهای دوستداشتنی

تیتلەپیچاخ / tîtlepîçax/: ☜ **تیترواز**

تیتلیسک / tîtlîsk/: ناو. گیایەکە لە ئاودا دەڕوێ ▤ گیاهی آبزی

تیتن / tîtin/: ناو. ۱. پلپلە و لەرزانە ۲. ☜ **توتن** ▤ ۱. زیوری است ۲. ☜ **توتن**

تیتۆک / tîtok/: ناو. شێلم؛ شەلەم؛ گیایەکە بنکی خڕە، لە تیرەی چەوەندەر ▤ شلغم

تیتۆڵ / tîtoł/: ناو. شڕەی پارچە؛ تیسماڵک لە کووتاڵی دڕاو ▤ کُهنە

تیتۆڵ • تیتۆڵ / tîtoł tîtoł/: ئاوەڵناو. شڕ و دڕ ‹بە کەڵاوە، بە کوندەبوو، بە دیواری هەرمس هێناو/ بە داوێنی تیتۆڵ ـ تیتۆڵ، بە ئانیشکی پینەکراو «هێمن»› ▤ کهنەپارە

تیتو / tîtû/: ☜ **توتو**

تیتە / tîte/: ناو. ۱. تیتک؛ خشڵی تەوێڵ ‹سەرچۆپی وە ناز خول هۆردای دەسماڵ/ بریکەی تیتە و لەرەی لیمۆی کاڵ «مەولەوی»› ۲. بەرووڵە خەیار ▤ ۱. زیور پیشانی ۲. خیار کوچک

تیتەکۆڵە / tîtekołe/: ☜ **توتەکۆڵە**

تیتی¹ / tîtî/: ناو. ۱. کولێرەی لە شکڵی پەڕندە بۆ منداڵان ۲. تیتک؛ میمک ▤ ۱. گردە نان بە شکل پرندە برای بچەها ۲. عمّە

تیتی²: دەنگ. دەنگی بانگ کردنی مریشک و کاژیلە ▤ صوتی برای خواندن ماکیان و بُزغالە ـ

تیجی / tîcî/: ☜ **تیشك**

تیچ / tîç/: ناو. بڵاوی و بێسەروبەرەیی ▤ پراکندگی؛ پریشانی

تیچان / tîçan/: چاوگ. بڵاو بوونەوە؛ شپرزان ▤ پراکندە شدن

تیخ / tîx/: ناو. تێخ: ۱. دەمەچەقۆ و شیر و خەنجەر و ... ۲. تێغی ڕیش تاشین ▤ ۱. لبەی کارد و چاقو و ... ۲. تیغ

تیخل / tîxil/: ☜ **توێکڵ**

تیخوڵ / tîxuł/: ☜ **توێکڵ**

تیخە / tîxe/: ☜ **تیغە**

⊡ **تیخە کردن**: تیغە/ تێخە کردن؛ دانانی دیوارێکی تەسک لە نێوان دوو هۆدە ▤ تیغە کردن

تیر¹ / tîr/: ناو. ۱. ئەوی بە کەوان دەیهاوێن ۲. فیشەک؛ گوللە ۳. دار و تیراسنی سەر گرتنی خانووبەرە ▤ ۱. تیرِ کمان ۲. گلولە ۳. تیرِ سقف

◘ **تیری تانە**: */مجاز/* ئێشی تێژی تانە هاویشتن ‹من مەنم ئەڕای جەفای زەمانە/ پیر تیر تانەی خێش و بیگانە «شامی»› ▤ آماج طعنە و نکوهش

تیری نەبەدی: گوللەی وێڵ؛ تیری بێ ئامانج ▤ تیر بی هدف شلیک‌شدە

تیر²: ئاوەڵناو. خەست؛ خەس؛ هەس ▤ غلیظ

تیرئاسن / tîr'asin/: ناو. تیراسن؛ شاخە ئاسنێک بە ئەستووری لای کەم ٦ سانت لە بیچمی H یا L بۆ کردنەوەی خانووبەرە ▤ تیرآهن

تیرئەستێرە / tîr'estêre/: ناو. شوڵە؛ نیزەک ▤ شهاب

تیرئەناز / tîr'enaz/: ناو. تیرئەنداز؛ تیرهاوێژ؛ کەسێ کە تیر لە کەوان یان بە تفەنگ دەهاوێ ▤ تیرانداز

تیرئەنازی / tîr'enazî/: ناو. تیرئەندازی؛ تیرهاوێژی؛ کار و ڕەوتی تیر هاویشتن ☰ تیراندازی

تیرئەنداز / tîr'endaz/: ☜ **تیرئەناز**

تیرئەندازی / tîr'endazî/: ☜ **تیرئەنازی**

تیراژ / tîraj/: ناو. ژمارە؛ ئەژمار؛ ژماری چاپکراوی دەقێکی چاپی ☰ تیراژ

تیراسن / tîrasin/: ☜ **تیرناسن**

تیرانگ / tîrang/: ناو. مسولدان؛ میزدان ☰ مثانه

تیراوێ / tîrawê/: ناو. برینارەش؛ سیازام؛ کوانەڕەشە؛ لاڕەشە؛ ڕەشەکەوتە؛ ڕەشەبرین؛ ڕەشەزام؛ برینارەش؛ قەرەقوش؛ نەخوشی چلکی هاوبەشی مرۆڤ و ئاژەڵ کە بە شێوەی کوانێکی چلکینی ناوڕەش سەر هەڵدەدا کە کوانێکی زۆر تووشە و چا بوونەوەی حەستەمە ☰ سیاەزخم

تیراوێدار / tîrawêdar/: ئاوەڵناو. تووشیاری تیراوێ ☰ مبتلا به سیاەزخم

تیراوێژ / tîrawêj/: ناو. بەرپێک؛ مەودایەک کە تیری هاوێژراوی دەگاتێ ☰ تیررس

تیربار / tîrbar/: ناو. جۆرێک چەک، لەسەر سێپایە دەوەستێ و گوللەکەی لە ٤٠ میلیمیتر گەورەترە ☰ تیربار

تیرباران / tîrbaran/: ناو. تیرەباران: ١. گوللەباران؛ کارەڕەهاتی کوشتن بە گەلەکۆمەی تیر هاوێژان ٢. کار و ڕەوتی وێکڕا هاویشتن یان هاوێژرانی تیری زۆر ☰ ١. تیرباران ٢. حالت فروریختن تیرهای بسیار و متوالی از هر طرف

تیربیوم / tîrb(i)yum/: ناو. توخمی کانزایی لە دەستەی لانتانیدەکان بە ژمارەی ئەتومی ٦٥ و کێشی ئەتومی ١٥٨,٩٢وە ☰ تربیُم

تیرتیرک / tîrtîrik/: ناو. شیرشیرە؛ جرجرە؛ سیسرک ☰ جیرجیرک

تیرچە / tîrçe/: ناو. تیرەکلێ؛ دەستەکێ؛ ئالوودار؛ ڕاچە؛ باهوو؛ تیری کوڵ و کۆتا لە چێو، ئاسن یان بیتون بۆ کاری ماڵ کردنەوە و... ☰ تیرچه

تیرچەبلوک / tîrçeb(i)lûk/: ناو. تیرچەی پۆلایین و خشتی سیمنتۆ بۆ میچی خانوو ☰ تیرچەبلوک

تیردار / tîrdar/: ناو. ئاموور؛ هەوجار ☰ خیش

تیردان / tîrdan/: ناو. هەگبەی تیران؛ جێگەی تیرەکەوان ☰ تیردان

تیرفڕنگ / tîrf(i)řing/: ناو. پلتۆک؛ پەلەپیتکە ☰ تلنگُر

تیرک / tîrik/: ناو. تیرەک؛ ئالوودار؛ دارەڕایەڵی میچ ☰ تیر سقف

تیرکەوان / tîrkewan/: ☜ **تیر و کەوان**

تیرنج / têrinc/: ناو. تێرنج؛ پەراوێزی بەرگ و شمەک؛ کەنارەی جبە و کراس ☰ سجاف

تیر و پشک / tîr û pişk/: ناو. کاری پشک خستن ☰ قرعەکشی

تیر و تانە / tîr û tane/: ناو. تانە و تەشەر ‹ئەو کەسەی دووری عەزیزانی نەدی/ تیر و تانەی بێتەمیزانی نەدی «هێمن»› ☰ طعن و لعن

تیر و چەقەڵ / tîr û çeqel/: ناو. جۆرێ خێشک بۆ گواستنەوەی شتی قورس کە گا یا وڵاخ ڕایدەکێشێ ☰ نوعی سورتمه برای جابجایی وسایل سنگین

تیر و کەوان / tîr û kewan/: ناو. تیرکەوان ‹چەکی ئەو حەلە تیر و کەوانە/ لە لای هەیکەڵدا دیارە نیشانە «قانع»› ☰ تیر و کمان

تیروێ / tîrwê/: ناو. داری تێروو ☰ درختچەای جنگلی

تیرۆر / tîror/: ناو. ڕەشکوژی؛ ڕەشەکوژی؛ تەریەگەری؛ کاری پەنامەکی و بە دزییەوە بۆ

کوشتنی کەس یان کەسانێک ☰ ترور

تیرۆریست / tîrorîst/: ناو/ ئاوەڵناو. ڕەشکوژ؛ کاربەدەستی تیرۆر یان بڕوادار بە وا کارێک ☰ تروریست

تیرۆریسم / tîrorîsm/: ناو. ڕەشکوژی؛ کەڵک وەرگرتن لە تیرۆر وەک ڕێبازێک بۆ دەستکەوتنی ئامانج ☰ تروریسم

تیرۆژ / tîroj/: ناو. تیرەژ؛ تیرێژ؛ تیشک (خۆر) ☰ روشنایی (آفتاب)

تیرۆژک / tîrojik/: ناو. تیشک ☰ نور

تیرۆژو / tîrojû/: ناو. باڵا؛ هەواڵی تیریژ/ تیرنج؛ پارچەی درێژووکەی کراسی ژنان ☰ قطعە پارچەی بلند پیراهن زنانە

تیرۆک / tîrok/: ناو. داروو کەیەکی خەڕاتی کراو بۆ ئەنگووتک پان کردنەوە ‹زەمانەی پڕتەعەب دەتکاتە تیرۆک/ لەتێ نانت دەداتێ دوو بەشی نۆک «مەحوی»› ☰ نورد

تیروو / tîrû/: ناو. چەقەڵ ☰ شغال

تیرە / tîre/: ناو. ١. تایەفە؛ بەشێک لە هۆز ‹تیرە و ڕەگەزی کوردی کوردستان/ ئەوەندە زۆرن نایەنە بەیان «قانع»› ٢. تەختەیەک لە مەرەزە ٣. سیرمە چەرمی باریک بۆ بن کڵاش ‹وەک کڵاشی سۆفی لەڕ/ کاتێ تیرەی دێتە دەر «قانع»› ٤. شانە هەنگوینی لە سەر لا داندراو ٥. *[ژیناسی]* بەشێ لە گیانەوەران یان گیاگەلی خاوەن چەند تایبەتمەندی یەکجۆر ☰ ١. تیره؛ طایفه ٢. کَردی از شالیزار ٣. تسمەی چرمی کە در کفش دستدوز (کلاش) بە کار می‌برند ۴. شانەی عسل چیدە شدە ۵. تیره (زیست‌شناسی)

تیرەباران / tîrebaran/: ☜ **تیرباران**

تیرەژ / tîrej/: ☜ **تیرۆژ**

تیرەشان / tîreşan/: ناو. ١. شانەهەنگوین ٢. گردەشان؛ لاپاڵی کێو ‹بە تیرەشانەکەدا داگەڕاین› ☰ ١. شانەی عسل ٢. سینەکش کوه

تیرەغە / tîreğe/: ناو. مۆغەرە؛ مازەپشت ☰ ستون فقرات

تیرەک / tîrek/: ☜ **تیرك**

تیرەکڵێ / tîrek(i)łê/: ☜ **تیرچە**

تیرەگ / tîreg/: ناو. یاڵ؛ تەپە ☰ تپە

تیرەگە / tîrege/: ناو. بەرزترین جێگای بەرزاییەک ☰ خطالرأس؛ تیزە

تیرەگەشان / tîregeşan/: ناو. ملەی کێو ☰ گردنەی کوە

تیرەمار / tîremar/: ناو. جۆرێ ماری باریک ☰ نوعی مار باریک

تیرەنان / tîrenan/: ناو. شەوبەک؛ وەردێنە؛ کرتناک ☰ وردنە

تیرهاوێ / tîrhawê/: ناو. تیراوێ؛ سیچڕ؛ سیخوڕ ☰ خارپُشت

تیرهاوێژ / tîrhawêj/: ☜ **تیرئەناز**

تیرهاوێژی / tîrhawêjî/: ☜ **تیرئەنازی**

تیری^{١} / tîrî/: ناو. خەستی؛ خەسی؛ هەسی؛ دژی شلی ☰ غلظت

تیری^{٢}: ئاوەڵناو. تەنکی تەندوور (نان) ‹نانی تیری› ☰ نازک (نان)

تیریژ / tîrîj/: ناو. تیرنج؛ گرۆڵ؛ سێ سووچێک لە پەراوێزی کراسدا ☰ تکە پارچەی مثلثی در حاشیەی پیراهن زنانە

تیریلێدەر / tîrîlêder/: ناو. وەردێنەچی ☰ نوردەچی نانوایی

تیرێژ / tîrêj/: ناو. تیرۆژ؛ تیشک (خۆر) ‹تیرێژ کە بە ڕۆژ و پێل بە دەریا دریا/ لەو ڕۆژەوە گوڵ پێکەنی، بولبول گریا «هەژار، *چوارینەکانی خەیام*»› ☰ روشنایی (آفتاب)

تیرێن / tîrên/: ناو. کرمێنا؛ جۆرێک کایەی منداڵانە بە هەڵمات دەکرێ ☰ نوعی تیلەبازی

تیڕ / tîř/: ناو. ↓

⊡ **تیڕ تماشا کردن**: لار تماشا کردن ☰ چپ چپ نگاه کردن

تیڕ لێبردنەوە: لار لێ ڕوانین ☰ چپ چپ به کسی نگاه کردن

تیڕتیڕە / tîřtîře/: ناو. زەردەقـوڕە؛ جـۆرێ مارمێلکـەی ئەسـتوور و درێـژە، ڕەنگـی خـۆی دەگـۆڕێ و بـە ڕەنگـی دەوروبـەری دەردێ ☰ آفتاب‌پرست

تیز / tîz/: ناو. ١. کووزەڵە؛ کووز؛ گیایـەکی تیـژە لە ئاودا دەڕوێ ٢. ڕشخەن؛ گاڵتە ٣. جـووز؛ بـز؛ کلکەبزێ ☰ ١. شاهی آبی ٢. ریشخند ٣. انگُلک

⊡ **تیز پێکردن**: گاڵتە پێ‌کردن ☰ مسخره کردن

تیز پێوەکردن: سووک/ جووز/ بز پێوەکردن ☰ انگُلک کردن

تیزاب / tîzab/: ناو. تیزاو؛ ترش؛ ئەسید ☰ اسید

تیزانـدن / tîzandin/: چـاوگ. هەڵـتـۆزاندن؛ هەڵـهاتن و لەپڕ دەرچـوونی حـەیوانی بـەرزە، بەتایبەت کەر، بە لووشکە خسـتن و زەڕەزەڕەوە ☰ رمیدن و جفتک پراندن بویژه الاغ

تیزانگ / tîzang/: ناو. ١. موسولدان؛ میزەڵدان ٢. پزدان؛ زێدان ٣. کیسـەی لاستیکی کە فووی تێ دەکەن بۆ منداڵان ☰ ١. مثانه ٢. زهدان ٣. بادکُنک

تیزاو / tîzaw/: ☜ تیزاب

تیزماڵ / tîzmał/: ☜ تیزماڵك

تیزماڵـک / tîzmałik/: نـاو. تیزمـاڵ؛ تیسماڵـک؛ تیلماسک؛ ترمسک؛ ترماسک؛ تیلمە؛ شریتە پەڕۆ ☰ نوار پارچه‌ای

تیزوفیـز / tîz û fîz/: نـاو. ئەسـتوونی یەکتربـڕ؛ نیشانەی زەرب ☰ علامت ضرب

تیزۆ / tîzo/: ئاوەڵـناو. سڵ‌وقەڵـس؛ هەڵـتۆزێن ☰ پرخاشگر

تیژ¹ / tîj/: ئاوەڵناو. تیژ؛ تـیش: ١. تـوون؛ تونـدی زمان‌سـووتێن ٢. بەبڕشـت ‹نـووکی موژگـانی لـە خەنجەر تیژترە بۆ قەتڵی من/ چۆن بە جارێ تف لـە شیر و خەنجەر و نەشتەر نەکەم «قانع»› ٣. توند لە کار و ڕۆیشتن ٤. *[مەجاز]* پێ‌داگر؛ سوور؛ شـێلگیر ☰ ١. تُند ٢. برّنده؛ تیز ٣. چابک ۴. مُصر

⊡ **تیژ بون**: ١. کول نەبوون ٢. *[مەجاز]* پـێ‌داگـر بوون؛ سوور بوون لە سەر کـار ☰ ١. تیـز و بُـرّا بودن ٢. مُصر بودن

تیژ بونەوە: ١. دیسانەوە تیـژ بـوون ٢. *[مەجاز]* سوور بوون لە سەر کارێ ☰ ١. دوباره تیز شـدن ٢. پافشاری کردن

تیژ کردن: ١. ساوین و لە چـەرخ دانی تـیخ ٢. *[مەجاز]* دنەدان؛ هەڵخڕاندن ☰ ١. تیـز کـردن ٢. تحریک کردن

تیژ کردنەوە: ١. دیسانەوە تیژ کردن ٢. *[مەجاز]* هەڵخڕاندن ☰ ١. دوباره تیـز کـردن ٢. تحریـک کردن

تیژ²: ئاوەڵکار. تیش؛ گورج؛ زوو ‹تیژ بڕۆ تێر بێرەوا «مەسەل»› ☰ سریع

تیژاو¹ / tîjaw/: نـاو. تێژاو؛ تێـزاب: ١. ئـاوی دۆی کولاو ٢. ترش؛ ئەسید ☰ ١. تیزاب؛ پسماندەی دوغ جوشیده ٢. اسید

تیژاو²: ئاوەڵناو. تێژاو؛ مەزبووت و بەکار ☰ چالاک

تیژباڵ / tîjbał/: ئاوەڵناو. خێرا لە فڕیندا ☰ تیزبال

تیژبیر / tîjbîr/: ئاوەڵناو. بیرتێژ؛ وریـا؛ زیـرەک ☰ باهوش

تیژپەڕ / tîjpeř/: ئاوەڵـناو. تایبەتمەندی نێرینـەیێ کـە زۆر دەپـەڕێت ☰ ویژگـی نرینـه‌ای کـه زیـاد جفتگیری می‌کند

تیژڕۆ / tîjřo/: ئاوەڵـناو. خـۆش‌ئـاژۆ؛ خۆشـبەز ☰ بادپا

تیژڕەو / tîjřew/: ئاوەڵناو. خۆشبەز؛ بەپا؛ خۆشـڕەو ☰ بادپا

تیژک / tîjik/: ناو. تیشکی تاو؛ خۆرەتاو ☰ اشعەی آفتاب

تیژکەڵە / tîjkeɫe/: ئاوەڵناو. بەژنباریک؛ قەدباریک ☰ کمرباریک

تیژگ / tîjig/: ناو. تیشک؛ تیژک ‹منیش لەمەو پاش وایە بڕیارم/ تیژگی خۆر بێ لام نازخەندەی یارم «گۆران»› ☰ پرتو

تیژمار / tîjmar/: ناو. بازقەپان؛ باسقەپان ☰ نوعی مار زردرنگ

تیژە / tîje/: ناو. نانەشان؛ تەینجە؛ سەلەی پالاوتنی برنج و ساوار ☰ آبکش

تیژەباڵ / tîjebaɫ/: ئاوەڵناو. فڕۆک؛ فڕا ☰ تیزپر

تیژەڤان / tîjevan/: ئاوەڵناو. هەڵخڕێن؛ دنەدەر؛ هانەدەر ☰ تحریک‌کننده

تیژەمار / tîjemar/: ناو. ماری خێرا ☰ مار سریع

تیژهەست / tîjhest/: ئاوەڵناو. هەستۆک؛ سانتیمانتاڵ ☰ احساسی

تیژی / tîjî/: ناو. تیژی: ۱. چۆنیەتی بەبڕشت بوون ۲. تامی توند؛ چێژەی زمان‌سووتێن ☰ ۱. بُرَندگی؛ تیزی ۲. تُندی (مزه)

تیس / tîs/: ناو. ۱. ☜ **تۆسی** ۲. سواپ؛ بەردی چکۆلەی پان و لووس و تەنک ☰ ۱. ☜ **تۆسی** ۲. شن پهن و صاف و نازک

تیسقوفلاسق / tîsq û f(i)lasq/: ناو. بەرگی شەڕکەر و ڕاوچی ☰ ساز و برگ جنگجو و شکارچی

تیسک / tîsk/: ناو. ۱. چەپکێکی پچووک لە کولکە و موو ۲. موو یان خوری درێژ ۳. تلک؛ تلسک؛ تلیسک؛ تلماسک؛ تەلسک؛ تەلمسک؛ تیسکە؛ زەنگەتە ترێ؛ هێشووی پچووک لە هێشووی گەورە ☰ ۱. دستەی کوچک از کُرک و مو ۲. مو یا پشم دراز ۳. تلسک انگور

تیسکدرێژ / tîskd(i)rêj/: ئاوەڵناو. بەتیسک؛ تیسکن؛ بەخوری ☰ پشمالو

تیسکن / tîskin/: ئاوەڵناو. کولکن؛ تووسکن؛ زۆر بەموو ☰ پشمالو؛ پُرمو

تیسکۆ / tîsko/: ئاوەڵناو. تیسکن؛ کولکن ☰ پشمالو

تیسکە / tîske/: ☜ **تیسك ـ۳**

تیسماڵک / tîsmaɫik/: ☜ **تیزماڵك**

تیسوێ / tîswê/: ☜ **تۆسی**

تیش[۱] / tîş/: ناو. ۱. بەردی بڵندی ڕاست و لووس و هەڵچوو لە چیادا ‹تیشەشاخ› ۲. چووی پەل؛ جگی لووس‌کراو؛ میچی سواو ☰ ۱. صخرەی صاف و مرتفع ۲. شتالنگ صاف شده

تیش[۲]: ☜ **تیژ**

تیشتیر / tîştîr/: ☜ **توشتیر**

تیشک / tîşk/: ناو. ۱. پریسکە؛ پرشنگ؛ تیش؛ تیشکە؛ تیژک؛ تیجی؛ تی: *ئا)* تیژ؛ تریژ؛ تیرەژ؛ لیسک؛ بەشک؛ کووزە؛ لیزگ؛ هێڵێکی باریک لە ڕووناکی *ب)* ڕووناکی ۲. تیشکە؛ بریقە ۳. تیسک؛ کولکە و مووی درێژ ☰ ۱. *الف)* شعاع پرتو *ب)* روشنایی ۲. انعکاس نور ۳. پشم و موی زیاد

▣ **تیشک خستن**: ڕووناهی خستن (بە سەر شتێکدا) ☰ پرتو افکندن

تیشک دانەوە: شەوق دانەوە ☰ پرتو افشاندن

تیشکباران / tîşkbaran/: ئاوەڵناو. نوورباران؛ نووروارن ☰ نورباران

تیشکدەر / tîşkder/: ئاوەڵناو. تیشکزا؛ ڕادیۆئەکتیف؛ بە تایبەتمەندی یان هێزی تیشک‌دانەوەوە ☰ پرتوزا؛ رادیواکتیو

تیشکدەرەوە / tîşkderewe/: ئاوەڵناو. فلورێسێنت ☰ فلورسنت

تیشکدەری / tîşkderî/: ناو. تیشکزایی؛ ڕادیۆئەکتیڤیتە؛ تایبەتمەندی بڕێک لە توخمەکان (وەک ئۆرانیوم) کە لە خۆیانەوە تیشک بڵاو دەکەنەوە ☰ پرتوزایی؛ رادیواکتیویته

تیشکزا / tîşkza/: ئاوەڵناو. تیشکدەر؛ ڕادیۆئەکتیف

🇮🇷 رادیواکتیو

تیشکزایی / tîşkzayî/: ☜ **تیشکدەری**

تیشکناس / tîşknas/: ناو. ڕادیۆلۆجیست؛ پسپۆڕی ڕادیۆلۆژی 🇮🇷 رادیولژیست

تیشکە / tîşke/: ☜ **تیشك ـ١و٢**

تیشکەڵە / tîşkeɫe/: ئاوەڵناو. قەدباریک و لەبار 🇮🇷 باریک‌اندام

تیشکهاوێژ / tîşkhawêj/: ئاوەڵناو. پرشنگدار؛ خاوەن‌پرشنگ 🇮🇷 تابان؛ پرتوافکن

تیشە / tîşe/: ناو. ١. ☜ **تۆشە** ٢. ڕەگی تازە ڕواوی دەغڵ 🇮🇷 ١. ☜ **تۆشە** ٢. جوانەی تازەی گیاه

تیشەبڕ / tîşebiř/: ئاوەڵناو. تایبەتمەندی شەختەیێ کە دەخڵی شین هەڵدەتەکێنێ 🇮🇷 ویژگی یخبندانی کە ساقه‌های سبز را می‌خشکاند

تیشەبەرد / tîşeberd/: ناو. بەردی گەورە و لووس 🇮🇷 صخره‌ی صاف

تیشەشاخ / tîşeşax/: ناو. تیشەبەردی کێو؛ کەڤری حولی و بڵند لە چیا 🇮🇷 صخره‌ی صاف و مُرتفع

تیشەڵان / tîşeɫan/: ناو. بەردەڵانی سەخت 🇮🇷 سنگلاخ دشوارگذر

تیشەمب / tîşemb/: ناو. شاتوو؛ گاتوو؛ تووی ڕەش 🇮🇷 شاه‌توت

تیشیا / tîşya/: ناو. دەمەترشتە؛ تۆڵاشە 🇮🇷 تراشه‌ی چوب

تیشیر / tîşîr/: ئاوەڵناو. شیلەتێن؛ شیرتین؛ شیلە و گەرم؛ شیرەگەرم؛ نیوە سارد و گەرم 🇮🇷 ولرم

تیغ / tîğ/: ناو. تێغ؛ دەمە کێرد و شیر و خەنجەر 🇮🇷 تیغ

تیغە / tîğe/: ناو. تێخە؛ تیخە؛ تێغە؛ قولهە؛ دیواری تەنکی نێوانکەر 🇮🇷 تیغه

تیغەشان / tîğeşan/: ناو. ١. ملەی کێو ٢. لاشانی چیا 🇮🇷 ١. ستیغ کوه ٢. تیغه‌ی کوه

تیف١ / tîf/: ناو. ١. تنۆکە ئاو ٢. دەنکە باران 🇮🇷 ١. قطره‌ی آب ٢. دانه‌ی باران

تیف٢: ئاوەڵناو. لووس و لەبار و ڕێک و لەبەرچاو 🇮🇷 شیک

تیفتیفە / tîftîfe/: ناو. تیوتیوە: ١. کاری بریقە لێ خستن ‹سەرم تیف‌تیفە بدە!› ٢. کاری خۆ جوان و لووس کردن ‹لاجانگت وەکوو گزنگی تاوێ/ هەر بۆخۆی جوانە، تیف‌تیفەی ناوێ «هێمن»› 🇮🇷 ١. کار برق انداختن ٢. آرایش

▣ **تیفتیفە دان**: تیوتیوە دان: ١. بریقە لێ خستن ٢. خۆ جوان و لووس کردن 🇮🇷 ١. برق انداختن ٢. آراستن

تیفرنجگ / tîfrincig/: ناو. پڵتۆک؛ پەلەپیتکە 🇮🇷 تلنگُر

تیفشاڵ / tîfşaɫ/: ☜ **توێژاڵ**

تیفیک / tîfîk/: ناو. کوورەی ئاسنگەر؛ دەمەی ئاسنگر 🇮🇷 کوره‌ی آهنگری

تیڤ / tîv/: دەنگەناو. گیزە؛ دەنگی تێپەڕینی گوللەی هاوێژراو 🇮🇷 صدای عبور گلوله

تیڤرگ / tîvirg/: ناو. چۆڕەپۆپنە؛ چوێلەکەیەکی کاکۆڵ‌بەسەر 🇮🇷 شانه‌بەسر

تیڤسی / tivsî/: ناو. دیس؛ بەلەمی چێشت؛ دەفری گراران؛ دەوری درێژووکەی گەورە 🇮🇷 دیس

تیڤل١ / tîvil/: ناو. ١. پلار؛ تیز؛ قسەی بەتێکول ٢. ☜ **توێکڵ** 🇮🇷 ١. تعریض؛ حرف کنایه‌آمیز ٢. ☜ **توێکڵ**

تیڤل٢: ئاوەڵناو. هیچ‌وپووچ؛ بێ‌نرخ 🇮🇷 بی‌ارزش

تیڤۆک / tîvok/: ناو. چێشکە؛ چۆلەکە؛ مەلیچک؛ پاساری 🇮🇷 گُنجشک

تیقاوڵە / tîqawɫe/: ناو. بلۆق؛ پۆڕگ؛ تۆقلە 🇮🇷 تاول

تیقە / tîqe/: دەنگەناو. تریقە؛ دەنگی خەنین 🇮🇷

هِرـ هِر؛ صدای خنده

تیقەل / tîqel/: ئاوەڵناو. ڕزیوی دڕاو ≌ ژنده

تیقـەلۆ / tîqelo/: ئاوەڵـناو. جـلشـڕ؛ شـڕۆڵ؛ بەرگدڕاو ≌ ژندەپوش

تیـک / tîk/: نـاو. ١. تەقـەڵ؛ باخیـە ٢. کـاری دروومان؛ دروون ٣. تیشە شـاخ ٤. درز؛ قەڵـش ٥. بریسک؛ بروسکە؛ تەزووی بـەژان ٦. میتکـە؛ بەلۆکە ≌ ١. بخیه ٢. دوخت ٣. صخرەی صـاف و مرتفـع ۴. درز؛ شـکاف ۵. حالـت تیـر کشـیدن ۶. چوچوله

تیکان / tîkan/: ناو. دڕک؛ دڕوو؛ چقڵ؛ دڕکـی دار ≌ خار

تیکلـە / tîkle/: نـاو. ١. کیتەڵـە؛ مەنجەڵـۆکە؛ بەرۆشـی پچـووک ٢. جـەڕەی ئـاو کێشـان ٣. دەفرێکی ـ زۆرتر بچووکی ـ خڕکەلـەی ڕۆحـین ٤. *[پلار]* مرۆی کورتەباڵای قەڵەو ≌ ١. دیگ مسی کوچک ٢. سبوی آبکشی ٣. ظرف گرد از جنس روی ۴. آدم قدکوتاه فربه

تیکڵ / tîkił/: ئاوەڵـناو. نـەدیبـدی؛ نـەدیوبـدی؛ نەیبی ≌ ندیدبدید

تیکمە[1] / tîkme/: ناو. دوگمـە؛ تۆکمـە؛ قوپچـە ≌ دُکمه

تیکمە[2]: ☜ **تۆکمە**

تیکنیتیـوم / tîknîtyum/: نـاو. تـوخمی کـانزای بەدەگمەنی ڕادیۆئەکتیڤ، بە ژمارەی ئەتومی ٤٣ و کێشی ئەتومی ٩٨,٩٠، بە ڕەنگی خۆڵەمێشی و ڕوویەکی زیۆی،کە لە تەقینەوە ئورانیـوم بەرهـەم دیت ≌ تکتنیم

تیکە / tîke/: ناو. ١. لەت؛ پارچە لـە شـتێک ‹تـا سەر مانگ بای دو تیکە ئەسپەو/ یا بـەم فرووشـم یـا نەمە گرەو «شامی»› ٢. بابۆڵە؛ لەففە ‹ئەمانە هێزی گیانن نەک هەموو ژەم/ قوبوولی و تاسکەبابی و تیکە ئیزرەم «بێکەس»› ٣. پاروو ‹هەرکەس کـە دەسـی بە تیکە نانێ بڕەسێ/ لاکۆخـێ هـەبێ شـەوانە تێیـدا وەحەسێ «هەژار، *چوارینەکانی خەییام*»› ≌ ١. پاره؛ قطعه ٢. ساندویچ ٣. لُقمه

تیکە ـ تیکە / tîke tîke/: ئاوەڵـناو. لـەتـ لـەت؛ پارچە ـ پارچە ≌ تکه ـ تکه

⊡ **تیکە ـ تیکە کردن:** جنین؛ لەت ـ لـەت کـردن. هەرووەها: **تیکە ـ تیکە بوون** ≌ انجیدن

تیکەحەرام / tîkeĥeram/: ئاوەڵناو. لـە دایکـێ کـە نانی حەرامی خواردبێ ≌ حرام‌لقمه

تیل[1] / tîl/: ناو. ١. قەڵەمەداری تازە نراو ٢. سووچ؛ قوژبن ٣. کەلا؛ هەڵمات ≌ ١. قلمەی تـازە کاشـته ٢. گوشه؛ زاویه ٣. تیله

⊡ **تیل کردن:** نیشاندان لە لاوە ≌ از گوشـه نشـان دادن

تیل[2]: ئاوەڵناو. ١. لار؛ ئامالْ‌خوار؛ بە لایەکدا هـاتوو ٢. قیت؛ دەرپـەڕیو ٣. خێـل؛ خوێـل ≌ ١. کـج؛ مایل ٢. برآمده ٣. لوچ

⊡ **تیل کردنەوە:** خوار کردنەوە ≌ خم کردن

تیلا / tîla/: نـاو. تیـل؛ سـووچ؛ گۆشـە؛ قـوژبن ≌ گوشه

تـیلاگ / tîlag/: ناو. لاتـیلاگ؛ لاسـەر ‹کـلاوی بـە تیلاگی سەرییەوە نابوو، جوابی کەسی نەدەداوە!› ≌ یک طرف سر

تیلاوتیل / tîlawtîl/: ئاوەڵـکار. خوارەخوار؛ لارەلار؛ لەسەرلا ≌ کجکی

تیلایی / tîlayî/: ناو. کونج؛ گۆشە ≌ گوشه

⊡ **تیلایی چاو:** گۆشەی چاو ‹یـار بـە مـاچی لێـوی خۆی زامی دڵان سارێژ ئەکا/ هـەر تیلایـی چـاوی پیاوی خێرە مەند و گێـژ ئـەکا «ئەحمـەد موختـار بەگی جاف»› ≌ گوشەی چشم

تیلچـاو / tîlçaw/: نـاو. سـیلەی چـاو ≌ گوشـەی چشم

تیلکە / tîlke/: ناو. دیزەی چێشت ≌ دیزی

تیلماسک / tîlmasik/: ☜ **تیزماڵك**

تیلمه / tîlme/: ☜ **تیزماڵك**

تیلوریوم / tiluryum/: ناو. توخمی کیمیاوی وەک کانزا، بە ژمارەی ئـەتومی ٥٢ و کێشـی ئـەتومی ١٢٧,٦٠ 🇮🇷 تلوریُم

تیله / tîle/: ناو. ١. توله؛ تووتکەکسـۆک؛ بێچـووە سەگ ٢. گۆشە؛ سووچ؛ قوژبن ‹بـەس بـێ! بـەس بچۆ! بەس خۆت بنوێنە!/ بەس بە تیلەی چاو جەرگم دەربێنە «فولکلۆر»› ٣. کەلا؛ هەڵمات؛ تیـل 🇮🇷 ١. تولەسگ ٢. گوشه ٣. تیله

تیلەشان / tîleşan/: ناو. قەدپاڵ؛ گەوە 🇮🇷 کمـرکش کوه

تیلەگ / tîleg/: ناو. تیرەگ؛ تەپە 🇮🇷 تپه

تیلەمار / tîlemar/: ناو. ١. بەچکەمار؛ چێلـی مـار ٢. ماری باریک 🇮🇷 ١. بچه مار ٢. مار باریک

تیلـێن / tîlên/: نـاو. هەڵــماتێن؛ مەڕمــەڕێن؛ کەلایین؛ پلان؛ مێشان؛ ماتان 🇮🇷 تیلەبازی

تیم / tîm/: ناو. ١. تیپ؛ دەستە؛ پۆل ٢. شاند 🇮🇷 ١. تیم ٢. هیأت

تیمـاج / tîmac/: نـاو. ١. پێســتی ئاژەڵــی خۆش‌کراوی دەباغ‌دراو ٢. پارچەیێ لـەو پێسـتە کە بـۆ مەبەسـتێکی تایبـەت جیـاوەکراو 🇮🇷 ١و٢. میشن

تیمـار / tîmar/: نـاو. ١. کـاری ڕنـەک کـردنی یەکسـم؛ شـاڵ و قاشـاغ کێشـان ٢. خزمـەت و ئاگاداری لە نەخۆش ‹دڵ چلۆن نەپسێ لـە داخـی دەستی ناعەدلی زەمـان/ نایەڵـێ دەسـتێ ببـەم بـۆ مەرهەم و تیماری خـۆم «قـانع»› 🇮🇷 ١. عمـل شـال کشیدن و تمیز کردن ستور ٢. پرستاری؛ مراقبت

◘ **تیمار کردن**: ١. چـارە کـردن ٢. خزمـەت و ئاگـاداری کـردن 🇮🇷 ١. راە حـل پیـدا کـردن ٢. مراقبت کردن

تیمارخانـە / tîmarxane/: نـاو. نەخۆشـــخانە؛ خەستەخانە 🇮🇷 بیمارستان

تیمارسـتان / tîmaristan/: نـاو. نەخۆشـــخانەی ڕەوانی 🇮🇷 تیمارستان

تیمارکەر / tîmarker/: ناو. ١. برین‌پێچ؛ یاریدەری حەکیم ٢. خزمەتکاری نەخۆش ٣. ڕنـەک‌دەری یەکسم 🇮🇷 ١. پزشکیار ٢. پرستار ٣. مهتر

تیمان / tîman/: ناو. کـەوپێچ؛ ئـەو شـوێنە پـۆلی کەوی پێدا دەڕۆن و ڕاوچییان ڕاویان دەکـەن 🇮🇷 محل عبور دستەی کبک

تیمانج / tîmanc/: ناو. ١. تیماج؛ جۆرێ پێستەی تەنک ٢. بڕشتی باریک لە چەرم 🇮🇷 ١. میشـن ٢. نوار چرمی

تیمچە / tîmçe/: ناو. قەیسەری؛ بازارۆکە لە بازاری گەورەدا 🇮🇷 تیمچه

تیمساح / tîmsah̄/: ناو. کروکودیل؛ جانـەوەرێکی خزۆک بە پۆزە و کلکی درێژ، چوار دەست و پـێ و لەشـی گـڕناڵ و سـەر پشـت داپۆشـراو بـە پوولـەکەی پەڕەئاسـا و ددانگـەلێکی زۆری بزمارینەوە 🇮🇷 تمساح

تیمسار / tîmsar/: ناو. ژێنڕاڵ؛ ئەمیر 🇮🇷 تیمسار

تیمساڵ / tîmsał/: ناو. پەیکەر؛ کۆتەڵ 🇮🇷 تندیس

تیمووس / tîmûs/: ناو. لوویەکە لە پشت چۆڵەمەی سینگی منداڵاندا کە تا باڵغ بوون گەورە دەبـێ و پاشان وردە ـ وردە دەتوێتەوە و لە ناو دەچـێ 🇮🇷 تیموس

تین[١] / tîn/: ناو. ١. هێز؛ وزە؛ تاقەت؛ تابشـت ‹تـۆ بڵێی پاشی نەمان ژینێ بێ؟/ بۆ لەشی ساردەوە بـوو تینـێ بـێ؟ «سـوارە»› ٢. تـن؛ گـەرما؛ گـڕە؛ تـاو ‹نەتـدەزانی تینــی لـێ‌جـوێ‌بوونـەوەت دەمکـا بـە چێشـت؟/ هـەر بـە چەشـنی شـەم لـە جێـی خـۆم دەسبەجێ دەتوێمەوە «ئاوات»› ٣. توون؛ ئاگردانی گەرماو ٤. بناغە؛ هیم ٥. *[مەجاز]* گـڕ؛ ئـاگر ‹مـن دڵداری کوردستانم و لەوەتا بیر ئەکەمەوە، بە تـین و

تاوی ئەو ئەوینەوە ئەسووتێم «هەژار، *بۆ کوردستان*» ٦. */مەجاز/* شۆر؛ ئەوین؛ عەشق ٧. تەوژم؛ زۆری (بەتایبەت لە لایەنی هێزەوە) ‹ئەو سەبوونەمان لە کوێوە بۆ هات؟/ بە تینی گەرمی هەڵقرچا وڵات «پیرەمێرد»› 🇮🇷 ١. تاب و توان ٢. حرارت ٣. گُلخن ۴. شالوده؛ اساس ۵. آتش؛ شعله ۶ شور ٧. فشار

تین۲: ☜ **تینو**۲

تینتینۆکە / tîntînoke/: ناو. ئەوک؛ قوڕگ 🇮🇷 حلق

تینشکی / tînişkî/: ناو. ئاڤزەلێلک؛ ئاوبەند؛ زکەماسێ؛ ئیسقایی؛ نەخۆشی زگ ئاوسان 🇮🇷 استسقاء

تینک / tînik/: ناو. ڕایەڵی بووزوو؛ ڕاهەنگاوتەی شاڵ 🇮🇷 تارهای افقی در شالبافی

تینگ۱ / tînig/: ناو. ئاڵوو؛ لووزەتێن؛ بادامەی لای مل 🇮🇷 لوزتین

تینگ۲: ☜ **تینو**۲

تینگەرم / tîngerm/: ئاوەڵناو. شیلەوگەرم؛ شەلۆ 🇮🇷 ولرم

تینگی / tîn(i)gî/: ☜ **تینویەتی**

تینگیز / tîngîz/: ☜ **تەنگز**

تینواتی / tînwatî/: ☜ **تینویەتی**

تینوایەتی / tînwayetî/: ☜ **تینویەتی**

تینوەتی / tînwetî/: ☜ **تینویەتی**

تینوێتی / tînwêtî/: ☜ **تینویەتی**

تینۆ / tîno/: ناو. ١. گەروو؛ گەلوو؛ قوڕگ ٢. ☜ تینو۲ 🇮🇷 ١. گلو ٢. ☜ **تینو**۲

تینو۱ / tînû/: ناو. ئەوک؛ قوڕگ 🇮🇷 حلق

تینو۲: ئاوەڵناو. توونی؛ تەژنە؛ تی؛ تین؛ تینگ؛ تینۆ؛ تینی؛ تیەنگ؛ تیە؛ تیهن؛ تیهنی؛ تێن؛ تێنوو؛ ئاتاجی ئاو خواردن ‹تینوو، لە خەوا بەفراو ئەبینێ «مەسەل»› 🇮🇷 تشنه

تینویەتی / tînûyetî/: ناو. توونیەتی؛ توونیایەتی؛ تهنووی؛ تهنوویی؛ تینگی؛ تینواتی؛ تینوایەتی؛ تینوەتی؛ تینوێتی؛ تینیەتی؛ تیەنگی 🇮🇷 تشنگی

تینەگیا / tîneg(i)ya/: ناو. تاسئەور؛ خەردەلە چەرمەلە 🇮🇷 خردل سفید

تینی۱ / tînî/: ناو. ١. کار و ڕەوتی نەفەس خواردنەوەی بلوێرژەن ٢. ئەوک؛ قوڕگ 🇮🇷 ١. کار نفس فرو دادن سُرناچی ٢. حلق

تینی۲: ☜ **تینو**۲

تینیەتی / tînyetî/: ☜ **تینویەتی**

تینێر / tînêr/: ناو. تراوێکی کیمیاوی بۆ شل کردنەوە و تەڕکردنی ڕەنگ 🇮🇷 تینر

تیوار / tîwar/: پێڕۆ. ← **تەنگوتیوار**

تیواندن / tîwandin/: ☜ **تواندنەوە**

تیوپ / t(i)yup/: ناو. ئاڵقەیەکی ناوخاڵی و بێدرز لە قایش کە دەکەوێتە ناو تەگەرەوە و بە تەوژمەوە بای تێ دەکەن 🇮🇷 تیوب

تیوتی / t(i)yutî/: ئاوەڵکار. ١. لە گۆشە و کەنارەوە ٢. لارەلار؛ کار و ڕەوتی ڕەت بردن بە هەر دوو لادا 🇮🇷 ١. از گوشه و کنار ٢. تلو ـ تلو

تیوتیوە / tîwtîwe/: ☜ **تیفتیفە**

▣ **تیوتیوە دان**: ☜ **تیفتیفە دان**

تیوڵ / tîwił/: ☜ **تیوێل**

تیوڵس / t(i)yułs/: ☜ **تیوێل**

تیوەرە / tîwere/: ☜ **تووەرەکە**

تیوێل / tîwêl/: ناو. توێل؛ تیوڵ؛ ئەنی؛ ناوچاوان 🇮🇷 پیشانی

تیووز / t(i)yûz/: ناو. بیژووکەزا؛ کاژیلەی یەک ساڵە کە بێچووی ببێ 🇮🇷 بُزغالەی یکسالە کە بچە بزاید

تیووڵ / t(i)yûł/: ئاوەڵناو. ناسک و تەنک 🇮🇷 نازک و باریک

تیوون / t(i)yûn/: ئاوەڵناو. ناسک؛ نازک 🇮🇷 نازک

تیە / t(i)ye/: ناو. دیدە؛ چاو؛ دیە 🇮🇷 دیدە؛ چشم

تیەرزیان / t(i)yrz(i)yan/: چاوگ. تیەرزین؛ سەرفین؛ ژیان 🇮🇷 ارزیدن

تیەرزین / t(i)yrzîn/: ☜ **تیەرزیان**

تیەڵ / t(i)yeł/: ☜ **تاڵ۲**

تیەنگ / t(i)yen(i)g/: ☜ **تینو۲**

تیەنگی / t(i)yen(i)gî/: ☜ **تینویەتی**

تیه / tîh/: ☜ **تینو۲**

تیهن / tîhin/: ☜ **تینو۲**

تیهنی / tîhnî/: ☜ **تینو۲**

تییه / tîye/: ناو. قەبارە؛ شاقەڵ 🇮🇷 حجم

تییەڵ / tîyeł/: ☜ **تاڵ۲**

تییەڵی / tîyełî/: ☜ **تاڵی ـ۱**

تێ۱ / tê/: ناو. ١. ناوی پیتی پێنجەمی ئەلفوبێی کوردی ٢. تا؛ یاو؛ نۆبەتی ٣. سووسکە؛ سوێسکە 🇮🇷 ١. نام حرف پنجم الفبای کُردی ٢. تب ٣. تیهو

تێ ـ۲: پێشگر. ١. دەنێو/ لەنێو کەسێ، شتێ یان دیاردەیەک ‹تێچوون؛ تێخستن› ٢. دە/ لە کەسێ، شتێ یان دیاردەیەک ‹تێکۆشان؛ تێخوڕین› 🇮🇷 ١. تو؛ به درون ٢. در؛ از

(**تێبینی**: پێشگری «تێ»: ١. دەچێتە سەر زۆربەی چاوگەکان (سادە و تێکەڵ و لێکدراو) و چاوگێکی تازە پێک دێنێ ٢. دەچێتە سەر ڕەگی کار/ چاوگ و، ئاوەڵناو یان ناوی چاوگ دروست دەکا)

تێئاخنداو / tê'axind(i)raw/: ئاوەڵناو. قرساو 🇮🇷 آکنده

تێئاخنین / tê'axnîn/: چاوگ. بە زۆر خستنە ناوەوە 🇮🇷 چپاندن

تێئالان / tê'ałan/: چاوگ. لێهالان 🇮🇷 به دور چیزی پیچیدن

تێئالاندن / tê'ałandin/: چاوگ. لێهالاندن 🇮🇷 دور چیزی پیچاندن

تێبردن / têbirdin/: چاوگ. تێنان؛ دە ناو خستن 🇮🇷 فروبردن

تێبڕان / têb(i)řan/: چاوگ. بە زۆر دە ناو چوون 🇮🇷 چپانیده شدن

تێبڕین / têb(i)řîn/: چاوگ. بە زۆر دە ناو نان 🇮🇷 چپاندن؛ فروکردن

تێبەربوون / têberbûn/: چاوگ. ١. بەرەو ڕوو چوونی شتێ وەک تێهەڵگڕانی ئاگر ‹بلا گول ئاتەشی تێبەربێ، پەروانە بێ بولبول/ دەبێ هەر بچمە باغ و ڕازی دڵ شەممێکی بەر با دەم «مەحوی»› ٢. بە هەڵپە بۆ شتێ پەل کوتان، (وەک: شیر مژینی بێچووی ئاژەڵ لە گوانی دایک) ٣. هورووژم هێنان و پەلامار دان ‹وەک گورگی برسی تێبەربوون› 🇮🇷 ١. دامنگیر شدن ٢. با وَلَع به چیزی روی آوردن ٣. یورش بردن

تێبەردان / têberdan/: چاوگ. ١. خستنە گیان (وەک: نانی ئاگر بە شتێکەوە، یان بەرهەڵدا کردن و دنە دانی سەگ و ... بەرەو کەسێ یا شتێ) ‹نەمام نەمامە، نەمام چەند جوانە/ ئاگری تێبەردام پەرچەم ڕێحانە «فولکلۆر»› ٢. بەرهەڵدا کردنی زا بۆ ماک ٣. بەردانی بە تێکڕایی و پەڕاندنی نێر بۆ سەر مێ ‹کەڵ تێبەردان› ٤. بەردانی تەوش و گەڕۆکێک بۆ ناو شتێکی تر 🇮🇷 ١. به جان (کسی یا چیزی) انداختن ٢. رها کردن بچەی دام برای مکیدن پستان مادر ٣. رها کردن نر به جفتگیری ۴. بستن مایعی به چیزی

تێبین / têbîn/: ئاوەڵناو. وردەکار؛ خاوەنهزر؛ بیر ڕووناک 🇮🇷 اندیشمند

تێبینی / têbînî/: ناو. ١. سەرنج؛ کاری وردکردنەوە ٢. هزر و بیر لە دوایی کار ٣. کار و ڕەوتی کۆڵینەوە؛ حەوڵ دان بۆ زانینی نەزانراو 🇮🇷 ١. ملاحظه؛ توجه ٢. عاقبت‌اندیشی ٣. کنکاش

تێپەڕ۱ / têpeř/: ناو. ١. گوزەر؛ کار یان ڕەوتی

ڕەت بوون ٢. کۆتایی؛ دوایی ☰ ١. عبور ٢. انجام

تێپەڕ٢: ئاوەڵناو. ١. گوزەرا؛ تایبەتمەندی ئەو شتەی دەڕوا و نامێنێتەوە ٢. *[ڕێزمان]* تایبەتمەندی کردارێ کە بەرکاری پێویستە. بەرانبەر: **تێنەپەڕ** ☰ ١. گذرا ٢. مُتعدی

⊡ **تێپەڕ بوون**: چوونەسەر؛ تێپەڕین ‹لە سەر تێپەڕ بووە خوێناوی جەرگم/ بە سەرما بێنە، ئەی دڵ! ماجەرا بەس «مەحوی»› ☰ گذر کردن

تێپەڕ کردن: ١. تێپەڕاندن؛ دانەسەر ٢. بگاردن؛ ڕابووڕین؛ ڕۆیشتن ☰ ١. گذراندن ٢. گذشتن

▪ **تێپەڕ**٣: پاشەوشە. ـ بوار؛ ـ بگار؛ ـ ویار؛ لە چووندا ‹چاوەڕێم چەرخەی نیگای تیژتێپەڕ/ لە چاوما بکات هەستی ئەشکی تەڕ «گۆران»› ☰ ـ گُذر

تێپەڕان / têpeřan/: ☜ **تێپەڕین**

تێپەڕاندن / têpeřandin/: چاوگ. ١. پێک‌هێنانی کار ٢. بە سەر بردن ٣. کردنە ناو ‹ئەو تەماتە بێ خاوەن نییە، مانگاکەت تێپەڕاندووە!› ٤. ڕەت کردن ‹لە درزی پەردە دیبای بەژنی یاری/ لە سیحری تێپەڕاندبا سۆزی تاری «هێمن»› ☰ ١. انجام دادن ٢. گذراندن ٣. در جهتی عبور دادن ۴. گذراندن

تێپەڕین / têpeřîn/: چاوگ. تێپەڕان؛ ڕابردن: ١. کات نەمان؛ بەسەرچوون ‹لە ڕۆژان هەرگیز خەم ناخۆم بۆ دوو:/ ئەوەی تێپەڕی و ئەوەی دێتەدەر «گۆران»› ٢. ڕەت بوون؛ چوونەسەر ‹ئەو گوڵی بوو مێزی بادە و پۆکەر و یاری ئەوێ/ واتە تۆی بۆ تێپەڕینی کاتی بێزاری ئەوێ «ئەحمەد هەردی»› ٣. بگاردن؛ بوردن؛ بووڕین ‹ڕێوی بە لایدا تێپەڕی، چاوی بە قەل کەوت و مەڵێ/ ویستی بە فێڵێ لێ سەنێ، دەسپێکرد پێ هەڵبلێ «یونس دڵدار»› ☰ ١. مُنقضی شدن ٢. گذشتن ٣. عبور کردن

تێپەڕیو / têpeřîw/: ئاوەڵناو. بواردوو؛ ڕابردوو ☰ عبور کرده

تێ‌پەستان / têpestan/: چاوگ. ١. بە نهێم تێ‌نان ٢. تێ‌تەپان؛ بە نهێم تێ‌چوون ☰ ١. چپاندن ٢. چپیدن

تێ‌پەستاوتن / têpestawtin/: چاوگ. تێ‌پەستان ☰ چپاندن

تێ‌پەستراو / têpest(i)raw/: ئاوەڵناو. ئاخنراو ☰ آکنده

تێ‌پێچان / têpêçan/: چاوگ. ١. لێ‌هاڵاندن؛ لێ‌پێچاندن ٢. لێ‌هاڵان؛ لێ‌پێچان ☰ ١. پیچاندن به دور چیزی ٢. پیچیدن به دور چیزی

تێ‌پێچاندن / têpêçandin/: چاوگ. لێ‌پێچاندن ☰ پیچاندن به دور چیزی

تێت / têt/: ناو. تاتەبەردێ کە گۆلاوی لە سەر بێت ☰ تختەسنگ دارای چالەی پر آب

تێ‌ترشان / têtirşan/: چاوگ. تێ‌پەستان؛ تێ‌تەپان ‹کۆڕی دانیشتن تا ئەهات ئەکشا/ کورسی جێی چوار بوو، دەی تێ‌ئەترشا «گۆران»› ☰ میان چیزی چپیدن

تێ‌ترنجان / têt(i)rincan/: چاوگ. تێ‌ترینجان؛ گیرکردن لە شوێنی تەنگدا ☰ چپیدن در چیزی

تێ‌ترنجاندن / têt(i)rincandin/: چاوگ. تێ‌ترینجاندن؛ تێ‌تەپاندن ☰ در چیزی چپاندن

تێ‌ترینجان / têt(i)rîncan/: ☜ **تێ‌ترنجان**

تێ‌ترینجاندن/ têt(i)rîncandin/: ☜ **تێ‌ترنجاندن**

تێ‌تکان / têt(i)kan/: چاوگ. تنۆک کەوتنە ناو؛ دڵۆپ تێ‌ڕژان ☰ چکیدن در چیزی

تێ‌تکاندن / têt(i)kandin/: چاوگ. بە تنۆک تێ‌ڕژاندن ☰ چکانیدن در چیزی

تێ‌توڕاندن / têtûřandin/: چاوگ. فوو پێدا کردن (زۆرتر بۆ شمشاڵ و...) ☰ دمیدن در چیزی

تێ‌تەپان/ têtepan/: چاوگ. ١. ☜ **تێ‌پەستان-٢** ٢. دارمان ☰ ١. ☜ **تێ‌پەستان -٢** ٢. فروریختن

در چیری

تێ‌ته‌پاندن / têtepandin/: ☜ **تێ‌ترنجاندن**

تێ‌ته‌پیاگ / têtepyag/: ناوه‌ڵناو. گره‌وتا؛ گورۆتا؛ به‌ زۆر تێ‌ئاخنراو 🇮🇷 چپانده شده

تێ‌ته‌قان / têteqan/: چاوگ. هه‌ڵاتنی به‌ په‌له‌ و به‌ ترسه‌وه‌ ‹وا ڕای کرد ملی شکان/ بازه‌ی دی، ڕۆیی تێی‌ته‌قان «بێکه‌س»› 🇮🇷 گریختن از ترس

تێ‌ته‌قاندن / têteqandin/: چاوگ. به‌ په‌له‌ چوون 🇮🇷 با عجله رفتن

تێ‌چاندن / têçandin/: چاوگ. تێ‌چه‌ندن: ١. ورده‌ به‌ ته‌ندوورا ڕژاندن ‹بۆ ئه‌وه‌ی ئاوره‌كه‌ دانه‌مركێ، ئه‌و پووش و په‌ڵاشه‌م تێ‌چاند› ٢. ئارد ورده‌ ـ ورده‌ به‌ سه‌ر ڕۆنی داغدا پرژاندن ٣. *[مه‌جاز]* شه‌یتانی و شووفاری كردن ‹میرانی ئێران لای شاعه‌بباسی یه‌كه‌م بۆیان تێ‌چاند كه‌ میرقه‌ره‌تاج نیازی وایه‌ له‌ شا یاخی بێت «هه‌ژار، *مێژووی ئه‌رده‌ڵان*»› ٤. چاندن ‹خودایان له‌ ڕۆحمان ده‌رهێنا و ڕقیان تێ‌چاند «شێركۆ»› 🇮🇷 ١. سوخت در تنور ریختن ٢. كم‌ـكم آرد بر روغن داغ پاشیدن ٣. سخن‌چینی كردن ۴. كاشتن

تێ‌چریكان / têç(i)rîkan/: چاوگ. تێ‌چریكاندن؛ به‌ ده‌نگی به‌رز گۆرانی گوتن 🇮🇷 بانگ سردادن

تێ‌چریكاندن / têç(i)rîkandin/: ☜ **تێ‌چریكان**

تێچڕان / têç(i)řan/: چاوگ. تێ‌چڕژان؛ كۆ بوونه‌وه‌ی حه‌شاماتی زۆر 🇮🇷 گرد آمدن انبوه مردم

تێ‌چڕژان / têçiřjan/: ☜ **تێچڕان**

تێ‌چڕژاندن / têçiřjandin/: چاوگ. كۆ كردنه‌وه‌ی حه‌شامه‌تێكی زۆر به‌ چڕی و جمكوتی 🇮🇷 گرد آوردن جمعیت انبوه

تێ‌چزان / têç(i)zan/: چاوگ. تێ‌زان؛ تێ‌زایین 🇮🇷 خون زیر پوست دویدن

تێچوو / têçû/: ناوه‌ڵناو. ١. تێشكاو ٢. له‌ به‌ین‌چوو ٣. به‌خت‌كراو؛ خه‌رج‌كراو 🇮🇷 ١. شكست‌خورده ٢. نابود شده ٣. هزینه‌شده

تێچوون / têçûn/: چاوگ. ١. تێ‌شكان ٢. بنه‌بڕ بوون؛ فه‌وتان ٣. خه‌رج هه‌ڵگرتن 🇮🇷 ١. شكست خوردن ٢. نابود شدن ٣. خرج برداشتن

تێ‌چه‌قان / têçeqan/: چاوگ. تێ‌چه‌قین: ١. تێ‌هه‌ڵچوون؛ شتی باریك به‌ شتی ئه‌ستووردا چوون ٢. *[كینایه‌]* تێدا مانه‌وه‌؛ ده‌ره‌تان بۆ نه‌مان (زیاتر له‌ ئاكامی كاریكی هه‌ڵه‌دا) 🇮🇷 ١. خلیدن؛ فرورفتن ٢. پای در گل ماندن

تێ‌چه‌قاندن / têçeqandin/: چاوگ. باریك و تیژ به‌ ئه‌ستووردا كردن 🇮🇷 خلانیدن؛ فروكردن

تێ‌چه‌قین / têçeqîn/: ☜ **تێ‌چه‌قان**

تێ‌چه‌ندن / têçendin/: ☜ **تێچاندن**

تێچین / têçîn/: ناوه‌ڵناو. دزنێرۆ؛ شۆفار 🇮🇷 سخن‌چین

تێچێن^1 / têçên/: ناو. ١. كه‌سێ كه‌ ئارد به‌ ڕۆنی داغدا ده‌كا ٢. ئه‌وی پشكه‌ڵ و كا ورده‌ ـ ورده‌ به‌ ته‌ندوورا ده‌ڕێژێ 🇮🇷 ١. كسی كه‌ آرد بر روغن داغ بپاشد ٢. كسی كه‌ سوخت در تنور می‌ریزد

تێچێن^2: ناوه‌ڵناو. شووفار؛ قسه‌به‌ر 🇮🇷 سخن‌چین

تێخ / têx/: ☜ **تیخ**

تێ‌خران / têx(i)ran/: چاوگ. تێ‌خریان؛ خرانه‌ ناو شتێكه‌وه‌ 🇮🇷 داخل چیزی كردن

تێ‌خریان / têxiryan/: ☜ **تێ‌خران**

تێ‌خزان / têx(i)zan/: چاوگ. تێ‌خزین؛ تێ‌خزیان؛ خزانه‌ ناو شتێكه‌وه‌ 🇮🇷 داخل چیزی خزیدن

تێ‌خزاندن / têx(i)zandin/: چاوگ. تێنان به‌ هێز؛ تێ‌ته‌پاندن 🇮🇷 چپاندن

تێ‌خزیان / têxizyan/: ☜ **تێ‌خزان**

تێ‌خزین / têx(i)zîn/: ☜ **تێ‌خزان**

تێ‌خستن / têxistin/: چاوگ. ١. خستنی شتێ له‌ ناو شتی‌تر ٢. تێ‌ڕۆ كردن؛ تێ‌نان 🇮🇷 ١. داخل

کردن ٢. فرو کردن

تێخوڕین / têxuřîn/: چاوگ. ١. لـێ گوڕانـدن؛ بـه قەو دواندن؛ توند و به تووڕەییـەوە قسـە دەگـەڵ کـردن ٢. *[مـەجاز]* فـوو بـه شمشـاڵ و ئـامێری مۆسیقاییدا کردن ‹هۆ شوانی بـەختیارا تـێخـوڕەا درەنگە/ بێ شمشاڵ لە دەشتیش وەکوو ماڵ دڵتەنگە «گۆران»› ☰ نهیب زدن

تێخوڵ / têxuł/: ☜ **تویکڵ**

تێخونجان / têxuncan/: چاوگ. تـێ ترنجـان؛ بـه نهێم تێچوون ☰ با فشار جاشدن

تێخونجانـــدن / têxuncandin/: چـــاوگ. تێ‌ترنجاندن؛ به نهێم تێنان ☰ با فشار جاکردن

تێخۆڵ / têxoł/: ناو. پێست؛ پێس ☰ پوست

تێخه / têxe/: ☜ **تیغه**

تێدا^{١} / têda/: ئامراز. دە نێودا؛ لە ناودا ‹مەوج مەدۆ زوهوور نوور حەق تێدا/ هەر ڕەگ مەشعەلێ مەویەرۆ پێدا «مەولەوی»› ☰ از؛ در؛ تو

تێدا-^{٢}: پێشگر. ↓

(**تێبینی**: پێشـگری «تێـدا»: ١. دەچێتـە سـەر چاوگ و چاوگێکی تازە پێک دێنـێ ‹تێـداچوون› ٢. دەچێتە سەر ڕەگی کار و چـاوگ، ئاوەڵـناوی کارا یان بەرکار دروست دەکا ‹تێدابەر تێداچوو›)

تێداچوون / têdaçûn/: چاوگ. لـە بـەین چـوون؛ مردن ☰ از بین رفتن؛ مُردن

تێـدامان / têdaman/: چـاوگ. تێدامانـــەوە؛ لـــە کارێکدا دەسەوسان مان ☰ درماندن

تێدامانەوە / têdamanewe/: ☜ **تێدامان**

تێدان / têdan/: چاوگ. ١. لێدان؛ بـەر بوونـە نـاو شـتێک/ جێگایـەک؛ ڕۆیشـتە نـاو شـوێن یـان شـــتێکەوە ‹برنجەکـــە ســـپێ تێیـــداوە› ٢. تێ‌هەڵسوونی مـاکی نـەرم و هەویرئاسـای وەک قوڕ یان مەڵـحەم ... ٣. تـێ‌کردنـەوە؛ لـێ زیـاد کردن؛ پارچەیەک خستنە سەر پارچەیـەکی دی یان کاری لەو چەشـنەیە ☰ ١. زدن ٢. انـدودن ٣. تکه ـ تکه بر هم دوختن

تێدانەوەســـتاو / têdanewestaw/: ئاوەڵـــــناو. دەڤبەردا؛ دەڤشۆ؛ قسەپەڕێن ☰ بی‌ملاحظه

تێداهێشـــتنەوە / têdahêşt(i)newe/: چـــاوگ. تیاهێشتنەوە: ١. هێشتنەوەی هەندێک شت لـە دەفرێکدا و بە کار نەهێنانی ٢. *[کینایە]* هـەمووی نـەخواردن ٣. *[مـەجاز]* ڕاگـرتنی حورمـەت لـە عـاجزی و شـەڕدا ☰ ١. بـاقی گذاشـتن ٢. همـه را نخوردن ٣. حد و حُرمت نگهداشتن

تێر^{١} / têr/: ئاوەڵـناو. ١. تەسەل؛ مڕ ٢. بـە ڕەنگـی تۆخەوە ☰ ١. سیر؛ پُر ٢. تیره رنگ

⊡ **تێر بوون**: ١. لـە بـرچێتی خـەلاس بـوون ٢. *[مەجاز]* بێزار بوون ‹ژیـن بـە یەخسـیری و دیلـی بێ‌کەڵکە/ بۆیە لە مێژە لە ژینم تێرم «هێمن»› ☰ ١. سیر شدن ٢. دلزده شدن

تێر خواردن: ١. نەمانی برسییایەتی؛ خواردن تـا بێ‌نیاز بوون ٢. *[مەجاز]* وەڕەز بـوون ☰ ١. سـیر خوردن ٢. بیزار شدن

تێر کردن: به ئەندازەی شیاو خۆراک پـێ دان و برسییەتی نەهێشتن ‹تێـری کـرد و نـاردی› ☰ سیر کردن

تێر^{٢}: ئاوەڵکار. بـاش؛ بـە تـەواوی ‹وەختێـو ئایـارە نـزیکم مـەبۆ/ لاو سـەرەیمەنە تێـر سـەیرم کـەرۆ «سەیدی»› ☰ دلِ سیر؛ کاملاً

تێر-^{٣}: پێشوشـە. پـڕ ‹تێرگۆشـت؛ تێرخـوێ؛ تێـراو؛ تێرپۆش› ☰ پُر-

▪ **-تێر**^{٤}: پاشەوشە. پڕ؛ تـژی ‹بـەرچاوتێر؛ زگ‌تێـر› ☰ سیر

تێـراو / têraw/: ئاوەڵـناو. پـاراو؛ تایبەتمەنـدی سەوزە و دەغڵـی بـاش ـ بـاش ئـاودراو ‹لـەعلی شـەککەرباری تـۆ تێـراوە، شـەککەر باریـە/ لێـوی میحنەتباری من بێ‌ئاوە، بـاری گرتـووە «نـالی»› ☰

شاداب

تێراوی / têrawî/: ناو. هێوایی؛ پڕئاوی ☰ پُرآبی

تێربەز / têrbez/: ☚ **تێرگۆشت**

تێرپ / têrp/: ☚ **تور-١**

تێرخوێ / têrx(i)wê/: ئاوەڵناو. نیوەسوێر (چێشت) ☰ نیم‌شور (غذا)

تێرشک / têrşik/: ☚ **ترشۆکە**

تێرگۆشت / têrgoşt/: ئاوەڵناو. تێربەز؛ قەڵەو؛ تفقی؛ چاخ؛ هەملک ☰ چاق؛ فربه

تێرنج / têrinc/: ☚ **تیرنج**

تێرنەخۆر / têrnexor/: ☚ **تێرنەخۆرە**

تێرنەخۆرە / têrnexore/: ئاوەڵناو. تێرنەخۆر؛ بەرچاوبرسی؛ تایبەتمەندی شتێ یا کەسێ کە بە هیچێ تێر ناخوا ‹چیت بۆ بکەم تا نەهێڵم/ تێرنەخۆرە پارووی دەمت کونترۆڵ بکەن؟! «پەشێو»› ☰ حریص

تێروپڕ^{1} / têr û piř/: ئاوەڵناو. تەواو پڕ ‹سفرەی تێروپڕ› ☰ پُر پُر

تێروپڕ^{2}: ئاوەڵکار. تەواو تێر ‹تێروپڕم خوارد› ☰ سیرِ سیر

تێروو^{1} / têrû/: ناو. تریو؛ تیروێ؛ تریو؛ دارچکێکی لێرەوارە و دەوەنە ☰ درختچه‌ای جنگلی

تێروو^{2}: ئاوەڵناو. دڕندە ☰ درنده

تێرەخوەرە / têrex(i)were/: ناو. گوڵان؛ بانەمەڕ ☰ اردیبهشت

تێرەخۆرە / têrexore/: ناو. ئەوەندەی برسی تێر بکا؛ خواردنی ژەمی برسییەک ☰ آن مقدار از خوراک که گرسنه را سیر کند

تێری / têrî/: ناو. ١. تێریەتی؛ دۆخ یان چۆنیەتی تێر بوون ٢. تۆخی ڕەنگ ☰ ١. سیری ٢. پُررنگی

تێریەتی / têryetî/: ☚ **تێری-١**

تێڕ / têř/: ناو. تێڕک؛ هۆڕ؛ خورجێنی گەورەی دووتایی ‹گوێ لە پەندم گرە کاکی ئاشێر!/ چت لە تۆبە و مزەئاش و کەر و تێڕ؟ «حەقیقی»› ☰ خورجین بزرگ

تێڕابینی / têřabînî/: ☚ **تێڕادیوی**

تێڕاچوون / têřaçûn/: چاوگ. تێ هەڵچەقان؛ تێ‌چەقان ☰ خلیدن

تێڕاخوڕین / têřaxuřîn/: چاوگ. بە سەردا نەڕاندن و تووڕە بوون ☰ بر (سر کسی) فریاد کشیدن

تێڕادان / têřadan/: چاوگ. ئاو دە دەفر وەردان بۆ خاوێن بوونەوە ☰ آبکشی کردن و شستن

تێڕادیتن / têřadîtin/: چاوگ. تێڕادین؛ پێدا پەرموون؛ پیا پەرمیان؛ متمانە پێ کردن ☰ پُشت بستن

تێڕادین / têřadîn/: ☚ **تێڕادیتن**

تێڕادیوی / têřadîwî/: ناو. تێڕابینی؛ بڕوا؛ ڕابینی؛ ڕەوت و چۆنیەتی پەرمان ☰ اعتماد

تێڕاکردن / têřakirdin/: چاوگ. تێ‌چەقاندن؛ دە ناودا جێ کردنەوە ☰ فروکردن

تێڕامان / têřaman/: چاوگ. سەرنج پێ دان؛ لێ وردبوونەوە ☰ با دقت نگاه کردن

تێڕتێڕە / têřtêře/: ناو. بزنمژە؛ قومقومە؛ خەمەگروو ☰ بُزمجه

تێڕژان / têř(i)jan/: چاوگ. تێ‌ڕژیان؛ ڕژانە ناو ☰ ریختن توی چیزی

تێڕژاندن / têř(i)jandin/: ☚ **تێ‌ڕژتن**

تێڕژتن / têřijtin/: چاوگ. تێ‌ڕشتن؛ تێ‌ڕژاندن؛ ڕژاندنە ناو ☰ ریختن توی چیزی

تێڕژیان / têř(i)jyan/: ☚ **تێ‌ڕژان**

تێڕشتن / têřiştin/: ☚ **تێ‌ڕژتن**

تێڕک / têřik/: ☚ **تێڕ**

تێڕوانین / têř(i)wanîn/: چاوگ. بە زەقی تەماشا کردن ‹کتێب گرووەی دەسبری بێ‌دین/ ڕێی زووری نەدەی لە بۆ تێڕوانین «موفتی

پێنجوێنی»› ف خیره در چیزی نگریستن

تێرۆچوون / têřoçûn/: چاوگ. پێداهەڵچەقان ف فروشدن

تێرۆکردن / têřokirdin/: چاوگ. تێنان؛ دە ناو نان ف فروکردن

تێڕۆهاتن / têřohatin/: چاوگ. ۱. هێرش بردن؛ پەلامار دان ۲. ڕفاندن؛ پرپێدا کردن ف ۱. حمله بردن ۲. ربودن؛ قاپیدن

تێڕووچانێک / têřûçanêk/: ناو. زۆران؛ زۆرەوانی ف کُشتی

تێڕیان / têř(i)yan/: چاوگ. *[شوورەیی، پلار]* گوو تێ‌کردن ف ریدن توی چیزی

تێز / têz/: ناو. ۱. تێزکە؛ تێزە؛ کونی لای چەخماخی تفەنگی ڕەشۆکی کە باریکە بارووتێکی تێدایە ۲. بارووتی ورد ۳. نامیلکەی پلەی دوکتورا ف ۱. جامگی؛ سوراخ زیر چخماق تفنگ سرپُر ۲. باروت ساییده ۳. تِز؛ رساله

تێزاب / têzab/: ☜ **تیژاو**[۱]

تێزان / têzan/: چاوگ. تێ‌زاین؛ ئاو (تراو) تێدا پەیدا بوون ‹چاوم فرمێسکی تێ‌زا/ ئەو لێوە ...‌/ بۆ ئێستا زەردەخەنەی تێ‌نازێ؟ «شێرکۆ»› ف آب (مایع) در چیزی جمع شدن

تێزاین / têzayn/: ☜ **تێ‌زان**

تێزایین / têzayîn/: چاوگ. تێ‌چزان؛ تێ‌زان ف خون زیر پوست دویدن

تێزکە / têzke/: ☜ **تێز-۱**

تێزە / têze/: ناو. ۱. ☜ **تێز-۱** ۲. سەر نووکی باریکی شت ف ۱. ☜ **تێز-۱** ۲. نوک باریک هر چیز

تێزە ـ تێزە / têze têze/: ناو. ۱. پەلە؛ لەز ۲. دنە؛ هان ف ۱. عجله ۲. تحریک

◘ **تێزە ـ تێزە دان**: ۱. وە پەلە خستن؛ پەلەپەل لێ کردن ۲. دنە دان؛ هان دان ف ۱. به شتاب واداشتن ۲. تحریک کردن

تێزە.تێزە لێ کردن: سەر نانە سەر بۆ کردنی کارێ ف تشجیع کردن

تێژ / têj/: ☜ **تیژ**

تێژاو / têjaw/: ☜ **تیژاو**

تێژک / têjik/: ناو. بەچکە ساوای جانەوەری دڕندە ف نوزاد حیوان درنده

تێژەنگ / têjeng/: ناو. ڕێژاوی زۆر بە خوڕ و تەوژم ف مَصبّ پرآب

تێژی / têjî/: ☜ **تیژی**

تێساو / têsaw/: ناو. ۱. هەسان؛ بەردەزوورە؛ بەردێ کە تێغی پێ تیژ دەکەن ۲. محەک؛ بەردی ڕەشی سیلیسی، ئەزموونی زێڕ ف ۱. سنگ سوهان ۲. سنگ مَحَک

تێساوین / têsawîn/: چاوگ. تێ‌سوون؛ پێداساوین؛ تێ‌هەڵسوون ف ساییدن بر چیزی

تێسرماندن / têsirmandin/: ☜ **تێ‌سرەواندن**

تێسرەوان / tês(i)rewan/: چاوگ. تێ‌سرەوین؛ تێ‌سرەویان؛ لێدران بە ناخافڵ ف ضربه خوردن ناگهانی

تێسرەواندن / tês(i)rewandin/: چاوگ. تێ‌سرماندن؛ لەپڕ و نەکاو لێدان ف ضربه زدن ناگهانی

تێسرەویان / tês(i)rewyan/: ☜ **تێ‌سرەوان**

تێسرەوین / tês(i)rewîn/: ☜ **تێ‌سرەوان**

تێسکە / têske/: ناو. ۱. تێزەی تفەنگ ۲. تروسکە؛ وریشە ف ۱. جامگی تفنگ ۲. درخشش

تێسکەتێسک / têsketêsk/: ناو. ڕەوتی تروسکانەوە؛ لە دوورەوە درەوشین ف سو-سو

تێسمڕیاگ / têsimiřyag/: ناوەڵناو. پتەوی قەد ئەستوور ف کت‌وکُلُفت

تێسمڕیان / tês(i)miřyan/: چاوگ. پتەو بوون و ئەستووری بە ساغییەوە ف درشت بودن

تێسووین / têsuwîn/: ☞ **تێساوین**

تێسوو / têsû/: ☞ **تۆسی**

تێسوون / têsûn/: ☞ **تێساوین**

تێسووەبزنە / têsûwebizne/: ناو. توێسییە بزنانە؛ جۆرێ توێسیی لاسق بارێکی سپیواشە ☰ گیاهی خاردار

تێسووەکەرانە / têsûwekerane/: ناو. توێسییە کەرانە؛ جۆرێ توێسیی لاسق ئەستووری مەیلەو سپی ☰ گیاهی خاردار

تێسووەگایە / têsûwegaye/: ناو. جۆرێ توێسییە، لاسقەکەی پاک دەکەن و دەیخۆن، تامی جافری و گێزەر دەدا ☰ گیاهی خاردار و خوراکی

تێشت / têşt/: ناو. تاشت؛ تاشتی؛ تێشتە؛ بەرقلیان؛ قاوەڵتی؛ قاوەتوون؛ نانی بەیانی ☰ صبحانه

تێشتە / têşte/: ☞ **تێشت**

تێشتەنگاو / têştengaw/: ناو. ۱. خۆراکی بەینی بەرقلیان و فراوین ۲. چێشتەنگاو؛ کاتی پێش نیوەڕۆ ☰ ۱. چاشتانه ۲. چاشت‌هنگام

تێشتیر / têştîr/: ☞ **توشتیر**

تێشکان / têş(i)kan/: چاوگ. تێشکیان: ۱. شکان؛ بن کەوتن لە شەڕ یان لە سەودا و مامەڵەدا ‹دوژمنی گەل هەمیشە بە مەرەدی شا دەچن/ هەر دیکتاتۆر تێدەشکێ، هەر گەلن ڕزگار دەبن «هێمن»› ۲. هەڵشکیان؛ بەرشکس بوون ☰ ۱. شکست خوردن درجنگ یا معامله ۲. ورشکست شدن

تێشکاندن / têş(i)kandin/: چاوگ. ۱. بەزاندن؛ بن خستن لە شەڕ یان لە سەودا و مامەڵەدا ۲. تێکشکاندن ‹سەیلی هیجرەت، بەردی بنچینەی لە ڕەگ هێنامە دەر/ باری فیکرت، قەددی ڕاستی تێشکاندم وەک فەنەر «نالی»› ☰ ۱. شکست دادن ۲. زیان رساندن

تێشکاو / têş(i)kaw/: ئاوەڵناو. تێشکیاگ: ۱. ژێرکەوتوو لە شەڕدا ۲. زەرەر لێکەوتوو لە سەودادا ۳. هەڵشکاو؛ نابووت ☰ ۱. شکست‌خورده ۲. زیان دیده در معامله ۳. ورشکسته

تێشکیاگ / têşikyag/: ☞ **تێشکاو**

تێشکیان / têşikyan/: ☞ **تێشکان**

تێشوو / têşû/: ناو. تۆشە؛ بژێوی سەفەر ‹بەڵام من لەسەر عاشقانی پێشووم/ تەشوێی سیاسەت بووە بە تێشووم «پیرەمێرد»› ☰ توشه

▣ **تێشوو کردن**: ۱. پێکهێنانی بژێو بۆ سەفەر ۲. تێشت خواردن ☰ ۱. آماده کردن توشه ۲. صبحانه خوردن

تێشووبەرە / têşûbere/: ناو. ۱. نانبەری جووتیار بۆ دەشت ۲. تۆشەبەرە؛ تۆشەدان ☰ ۱. کسی که غذای دروگر را برایش می‌برد ۲. توشه‌دان

تێشوودان / têşûdan/: ناو. تۆشەدان؛ تۆشەبەرە ☰ توشه‌دان

تێشووک / têşûk/: ناو. شتومەک؛ کەلپەل ☰ اثاثیه

تێشە / têşe/: ناو. تێشوو؛ تۆشە ☰ توشه

تێشیشان / têşîşan/: چاوگ. تێشیشیان؛ بە پەلەپەل خەریکی کارێک بوون (زۆرتر بە ناڕەوا) ☰ شتابان به کاری (بیشتر ناروا) پرداختن

تێشیشیان / têşîşyan/: ☞ **تێشیشان**

تێغ / têğ/: ☞ **تیغ**

تێغە / têğe/: ☞ **تیغه**

تێغەرە / têğere/: ناو. بڕبڕاگە؛ ئەستوونی مۆرە ☰ ستون فقرات

تێفکرین / têfikrîn/: چاوگ. بیر (لێ)کردنەوە؛ تێرامان ‹موو سونبولی ئاشوفتە، دوڕدانەیی ناسوفتە/ دەم غونچەیی نەشگوفتە، تێفکرە کوڕە یا کچ؟ «نالی»› ☰ اندیشیدن

تێڤۆک / têvok/: ناو. چۆلەکە؛ مەلیچک ☰ گنجشک

تێقڵماندن / têqiłmandin/: ☞ **تێقوڵپاندن**

تێقوڵپاندن / têqułpandin/: چاوگ. تێ‌قلماندن؛ له سەرەوە تێ‌ڕژاندن؛ تێدا قلَپ کردنەوە ▤ از بالا ریختن در چیزی

تێقووچاندن / têqûçandin/: چاوگ. بە پڕتاو هەڵاتن و خۆ دەرباز کردن ‹مستێکی پێ گەیاند و تێی‌قووچاند!› ▤ بەسرعت گُریختن

تێقوولاندن / têqûlandin/: چاوگ. ١. *[مەجاز]* هەڵاتن ‹بە پڕتاو تێی‌قوولاند!› ٢. هاوار کردن ▤ ١. به سرعت گریختن ٢. داد کشیدن

تێک^{1} / têk/: ئاوەڵناو. قیت؛ زۆپ ▤ قُد

تێک^{2}: ئاوەڵکار. گش؛ هەموو ▤ همه

تێک ـ^{3}: پێشگر. ↓

(**تێبینی١**: پێشگری «تێک» ١. دەچێتە سەر چاوگ و چاوگێکی تازە پێک دێنێ ‹تێکخستن› ٢. دەچێتە سەر ڕەگی چاوگ و ئاوەڵناو دروست دەکا ‹تێکخەر› ٣. دەچێتە سەر ناو، دەیکاتە ئاوەڵکار ‹تێکڕا›)

(**تێبینی٢**: «تێک» وێڕای «و»یکی بادانەوەوە هێندێک وشەی لێکدراو پێک دێنێ کە واتایەکی نزیک لە شپرزی و شێواوی دەگرێتەوە. وەک: ‹تێک‌وپێک؛ تێک‌ولێک؛ تێک‌ومەکان و ...›)

تێکئاڵان / têk'ałan/: چاوگ. ئاڵکان؛ ئالقان؛ تێکەڵی یەکتر بوون ‹تێک‌ئالانی پرچی ژاندارک و کاکۆڵی عیساکانە «شێرکۆ»› ▤ درهم رفتن

تێکئاڵاندن / têk'ałandin/: چاوگ. ئاڵکاندن؛ ئالقاندن؛ تێکەڵ بە یەکتر کردن ▤ درگیر کردن

تێکئاڵقان / têk'ałqan/: چاوگ. تێک‌گیران ‹بووە هۆی شەڕ و تێک‌ئالقان› ▤ درگیر شدن

تێکئاڵۆزان / têk'ałozan/: چاوگ. تێک‌هالان؛ تێکەلاو بوون ▤ درهم شدن

تێکئاڵۆزاو / têk'ałozaw/: ئاوەڵناو. تێکەلاو ▤ درهم

تێکبردن / têkbirdin/: چاوگ. دە ناو یەک ڕابردن ▤ در هم فرو کردن

تێکپەڕاندن / têkpeřandin/: چاوگ. کردنە ناو یەکی دوو یان چەند شت ‹ماینەکەت بۆرە کە ئەکورمێنێ/ نال و دوو بزمار تێک‌ئەپەڕێنێ «فولکلۆر»› ▤ درهم کردن

تێکپەڕین / têkpeřîn/: چاوگ. چوونە ناو یەکی چەند شت ▤ قاطی هم شدن

تێکترنجاو / têkt(i)rincaw/: ئاوەڵناو. ژار؛ هەڵقرچاو ▤ چروکیده

تێکتەپان / têktepan/: ☜ **تێک‌تەپین**

تێکتەپانن / têktepanin/: چاوگ. ڕماندن؛ ڕووخاندن ▤ ویران کردن

تێکتەپاو / têktepaw/: ☜ **تێک‌تەپیو**

تێکتەپین / têktepîn/: چاوگ. تێک‌تەپان؛ فەلشان؛ ڕووخان ▤ خراب شدن

تێکتەپیو / têktepîw/: ئاوەڵناو. تێک‌تەپاو؛ ڕماو؛ ڕووخاو ▤ ویران‌شده

تێکچڕژان / têkçiřjan/: چاوگ. تێک‌هالان ‹هەلز و بیزا و گیابەند/ تێک‌چڕژا، بۆتە زممەند «هێمن»› ▤ درهم شدن

تێکچوو / têkçû/: ئاوەڵناو. تێک‌تەپاو ▤ درهم‌شده

تێکچوون / têkçûn/: چاوگ. ١. شێوان؛ لە بەر یەک بڵاو بوون ٢. *[مەجاز]* تووڕە بوون؛ لە باری ئاسایی لادان ▤ ١. آشفتن ٢. برآشفتن

تێکچوونەوە / têkçûnewe/: چاوگ. شێوانەوە ▤ آشفته شدن

تێکخران / têkx(i)ran/: چاوگ. ١. بە یەکترەوە بەستران ٢. خزانە ناو یەک ▤ ١. به هم بسته شدن ٢. در هم ریختن

تێکخراو / têkx(i)raw/: ئاوەڵناو. بە یەکەوە بەستراو؛ پێکەوە گرێ‌دراو ▤ به هم بسته شده

تێکخستن / têkxistin/: چاوگ. لێک قایم کردن؛ بە یەکەوە گرێ دان ▤ به هم گره زدن

تێکدان / têkdan/: چاوگ. ١. خراپ کردن ٢. تێکەڵ کردن ٣. شێواندنەوە؛ هەڵوەشاندنەوە ‹ئەو قەولەی کردت دوێنێ لەگەڵ من/ بۆچی تێکدا، گوێت دا بە دوژمن؟ «فولکلۆر»› ☰ ١. خراب کردن ٢. در هم آمیختن ٣. به هم زدن

تێکدران / têkd(i)ran/: چاوگ. خراپ بوون ☰ در هم ریختن

تێکدراو / têkd(i)raw/: ئاوەڵناو. هەڵڕووشاو ☰ در هم ریخته

تێکدەر / têkder/: ئاوەڵناو. ١. وێرانکەر ٢. کار خراپ‌کەر ☰ ١. ویرانگر ٢. بر هم زن

تێکردن / têkirdin/: چاوگ. ١. کردنە ناو؛ دە ناو ڕژاندن ‹بفەرموون ئەی قەدەح‌نۆشان بە ساقی/ لە کووپەی مەعریفەت تێکا ئەویش مەی «بێخود»› ٢. کردنە/ خستنە ناو ‹گەیمە پەنا سەماوەری، جا وەرە تێکە دەو زگە!/ «دَجلە بە دَجلە یَم بە یَم، چشمە بە چشمە جو بە جو» «هەژار، *بۆ کوردستان*»› ٣. داکردن ‹چات بۆ تێکەم؟› ☰ ١. ریختن توی ... ٢. در چیزی قرار دادن ٣. ریختن

تێکردنەوە / têkird(i)newe/: چاوگ. ١. دیسانەوە تێ‌کردن ٢. درێژ کردنەوەی داوێن بە قوماش دانە دەم ☰ ١. باز ریختن ٢. بلند کردن دامن کوتاه

تێکڕا / têkřa/: ئاوەڵکار. پێکەوە؛ گش؛ هەمی؛ تێگڕا ‹لە دەوری ئالا، سروودی جێژن/ بە ئاهەنگی بەرز تێکڕا ببێژن «هەژار، *بۆ کوردستان*»› ☰ همه با هم

تێکڕای / têkřay/: ئامراز. بە هۆی؛ بە بۆنەی ☰ بە کمکِ؛ به وسیلەی

تێکڕایی١ / têkřayî/: ئاوەڵناو. گش‌لەگش؛ سەرپاک؛ تێگڕایی ‹ویستی تێکڕایی› ☰ همگانی

تێکڕایی٢: ئاوەڵکار. گش‌لەگش؛ سەرپاک؛ تێگڕایی ‹تێکڕایی هاتن› ☰ همگی

تێکڕووخان / têkřûxan/: چاوگ. تێک‌قڕمان؛ ڕۆچوون ☰ ریزش کردن

تێکڕووخاندن / têkřûxandin/: چاوگ. تێک‌شێواندن ‹لەپڕ جووڵاوە خەڵک و تێکی‌ڕووخاند/ بناخەی کۆشکی ئیستیبدادی یارۆ «هێمن»› ☰ درهم کوبیدن

تێکڕووخاو / têkřûxaw/: ئاوەڵناو. ڕماو؛ هەڕفتی ☰ ریزش کرده

تێکسڕمان / têksiřman/: ☜ **تێکسمڕان**

تێکسڕماو / têksiřmaw/: ☜ **تێکسمڕاو**

تێکسمڕان / têksimřan/: چاوگ. تێکسڕمان؛ تێرگۆشت و پتەو بوون ☰ درشت بودن

تێکسمڕاو / têksimřaw/: ئاوەڵناو. تێکسڕماو؛ تێرگۆشتی پتەو ☰ درشت بنیه

تێکشان / têk(i)şan/: چاوگ. ڕابردنی بە پەلە ☰ با شتاب عبور کردن

تێکشکان / têkş(i)kan/: چاوگ. بە جارێ بە سەر یەکدا ورد بوون و شکان ☰ در هم شکستن

تێکشکاندن / têkş(i)kandin/: چاوگ. ورد و خاش کردن بە سەر یەکدا ‹نالی وەکوو زوڵفت کە موتیعی بەری پێتە/ تێکی‌مەشکێنە بە جەفا مەیخەرە لاوە «نالی»› ☰ خرد کردن

تێکشکاو / têkş(i)kaw/: چاوگ. بە سەر یەکدا شکاو ☰ درهم شکسته

تێکڤەدان / têkvedan/: چاوگ. تێکدان؛ شێواندن ☰ به هم زدن

تێکقرمان / têkqirman/: چاوگ. تێک‌ڕووخان ☰ ویران شدن

تێکقژقژان / têkqijq(i)jan/: چاوگ. بە یەکدا دران و تێک‌هاڵان ‹ئاپۆرەی خەڵک لەو مەیدانە تێک‌قژقژابوون› ☰ وول خوردن جمعیت

تێککردنەوە / têkkird(i)newe/: چاوگ. *[مەجاز]* زۆر خراپ لێ دان و هەموو گیان شکاندن ☰

سخت زدن و استخوان‌ها را شکستن

تێکگیران / têkgîran/: چاوگ. ١. دە ناو یەک ترنجان ٢. *[کنایە]* مل دە بەر ملی یەک نان ▤ ١. درهم فروشدن ٢. در هم آویختن

تێکگیراو / têkgîraw/: ئاوەڵناو. ئامباز؛ دەس‌بەیەخە ▤ گلاویز

تێکلقان / têkl(i)qan/: چاوگ. بە نێو یەکدا چوون؛ تێک‌پەڕین ▤ در هم فرورفتن

تێکلهەڤ / têklihev/: ئاوەڵکار. هەرهەموو؛ تێکڕایی بێ هەڵبژاردن ▤ همه؛ بدون استثنا

تێکنان / têknan/: چاوگ. پێچانەوە؛ جەم کردن ‹کە بارگەت بۆ هەوار تێکنا عەزیزم/ شکا ئەستوندەکی تاوڵی مرادم «هێمن»› ▤ جمع کردن اسباب و اثاثیه

تێکوپێک / têk û pêk/: ئاوەڵناو. وردوخان؛ بە جارێک خراوکراو. هەروەها: **تێکوپێک دان** ▤ دَرب و داغان

تێکوتان / têkutan/: چاوگ. تێ‌کوتانن؛ تێ‌کوتاندن؛ خستنە ناوەوە بە زۆر ▤ چپاندن

تێکوتاندن / têkutandin/: ☜ **تێ‌کوتان**

تێکوتانن / têkutanin/: ☜ **تێ‌کوتان**

تێکوشین^{١} / têkuşîn/: چاوگ. تێ‌خستن؛ ورد کردنە ناو شتێ ▤ خرد کردن و در چیزی ریختن

تێکوشین^{٢}: ناو. تریت؛ تلیت: ١. تێکوشیو؛ نان ولین لە شۆربادا ٢. دوغرەمە؛ دوغورمە؛ دۆغورمە ▤ ١. ترید ٢. سالاد خیار و ماست

تێکوشیو / têkuşîw/: ناو. تلیت؛ تریت ▤ ترید

تێکولێک / têk û lêk/: ئاوەڵناو. کەس‌لەکەس ▤ آشفته

تێکوڵ / têkuł/: ☜ **تویکڵ**

تێکومەکان / têk û mekan/: ناو. ↓

▣ **تێکومەکان دان**: تێک‌ڕووخاندن؛ کاول کردنەوە ‹... شاروخ لە زانست و زانایان خۆشی دەهات؛ ئەم شوێنەی بۆ ئەستێرەناسان دروست کرد. مەلایان گوتیان کوفرە و حەشامەتیان دوای خۆیان دا و تێکومەکان درا! «هەژار، چێشتی مجێور»› ▤ ویران کردن

تێکوەدان / têkwedan/: چاوگ. تێکدان؛ ڕووخاندن ▤ خراب کردن

تێکوەردان / têkwerdan/: چاوگ. شێواندن ▤ هم زدن

تێکۆشان^{١} / têkoşan/: چاوگ. تێکۆشین؛ تەقالا کردن؛ هەوڵدان ‹ڕۆژ و ئەرز و مانگ وا لە گەڕایە / تۆش تێ‌بکۆشە تا هێزت تیایە «بێکەس»› ▤ کوشیدن

تێکۆشان^{٢}: ناو. کۆشش؛ تەقالا ▤ کوشش

تێکۆشەر / têkoşer/: ئاوەڵناو. هەوڵدەر؛ تەقالادەر ‹بۆنی ڕزگاریت لە شیعری دێ، چ جوانت هۆندەوە/ ئەی هەژار! ئەی شاعیری تێکۆشەری ناوداری کورد! «هێمن»› ▤ تلاشگر

تێکۆشین / têkoşîn/: ☜ **تێکۆشان**^{١}

• **تێکەر** / -têker/: پاشگر. ـ دەناوڕێژ ‹چایی‌تێکەر؛ ئاوتێکەر› ▤ ـ ریز

تێکەلێکە / têkelêke/: ناو. ئاژاوە؛ بشێوی ▤ هرج‌ومرج

تێکەڵ^{١} / têkeł/: ئاوەڵناو. تێکەڵاو؛ تەڤلهەڤ؛ لێکدراو؛ ئاوێتە ‹وەک بێدڵ ئەڵێ حەیفە کەوا ساکنی باغی/ بولبول لە دڵت دەرئەکەوێ تێکەڵی زاغی «بێخود»› ▤ آمیخته؛ قاطی

▣ **تێکەڵ بون**: ١. لێکدران؛ بە ناو یەکدا چوون ‹جاروبارە خوێن دەدەڵێ و دێتەوە سۆ/ خوێن و گڵ تێکەڵە هانامە بە تۆ «هەژار، *بۆ کوردستان*»› ٢. *[کنایە]* جووت بوونی نێر و مێ ▤ ١. درهم آمیختن ٢. آمیزش کردن

تێکەڵ دان: تەڤلهەڤ کرن؛ لێکدان بە دار یان کەوچک ‹ئارد و شیرەکە تێکەڵ دە!› ▤ به هم

زدن

تێکەڵ کردن: ئاوێتــە کــردن؛ لێکــدان؛ ئامێتــە کـــردن ‹دەم لـــە دەم نـــانی ڕەقیبـــانی چ بێمرووەتییە/ تێکەڵی ئاوی دەباخانـە دەکـا ئـاوی حـەیات «مـەحوی»› ☰ قـاطی کـردن؛ مخلـوط کردن

تێکەڵ^{۲}: ئاوەڵکار. لە ناو یەکدا ‹تێکەڵ دەیفرۆشـم› ☰ درهم

تێکەڵاو / têkeław/: ☜ **تێکەڵ**^{۱}

تێکەڵاوکراو / têkeławk(i)raw/: ئاوەڵناو. هەڕەمـە ☰ آمیخته

تێکەڵاوی / têkeławî/: ☜ **تێکەڵی**

تێکەڵپێکـــــەڵ^{۱} / têkełpêkeł/: ئاوەڵـــــــناو. بـێسـەرەوبەرە؛ هەڵشـێواو؛ شـێواو ‹نووسـراوەی تێکەڵپێکەڵ› ☰ درهم برهم

تێکەڵپێکەڵ^{۲}: ئاوەڵکار. بێسـەرەوبەرە؛ هەڵشـێواو ‹تێکەڵپێکەڵ دەنووسێ› ☰ آشفته

تێکەڵپێکـەڵی / têkełpêkełî/: نـاو. هەڵشـێواوی؛ شپرزی ☰ نامرتبی

تێکەڵـدان / têkełdan/: چـاوگ. شـــێواندن؛ کەرچلاندن ☰ قاطی کردن

تێکەڵدراو / têkełd(i)raw/: ئاوەڵناو. هەڵشـێواو ☰ درهم‌برهم

تێکـەڵکراو / têkełk(i)raw/: ئاوەڵـناو. هامیتـــەـ؛ لێکدراو ☰ آمیخته

تێکەڵوپێکەڵ / têkeł û pêkeł/: ئاوەڵـناو. ناڕێـک؛ نەتەکووز ☰ نامرتب

تێکەڵە / têkełe/: ناو. ۱. بەرهەمی دوو یان چەند ماکی تێکەڵ کراو ۲. وردە بەرد و ڕەڵـم پێکـەوە ☰ ۱. مخلوط ۲. مخلوط شن و ماسه

تێکەڵی / têkełî/: ناو. تێکەڵاوی: ۱. تەڤلهەڤـی؛ شـــپرزی ۲. ئاوێتـــەیی؛ ئامێتـــەیی ۳. *[مـەجاز]* دۆستایەتی و خزمایەتی ٤. نزیکی؛ دۆخی نزیـک بـوونی نێـر و مـێ ☰ ۱. آشـفتگی ۲. آمیختگـی ۳. دوستی و خویشاوندی ۴. آمیزش

تێکـەوتن / têkewtin/: چـاوگ. ۱. کەوتنـــە ناوەوە ۲. ژێر کەوتن و تێشـکان لـە وازیـدا ۳. *[کینایە]* مەلە کردن بۆ لابردنی لەش‌پیسی ٤. بە هـۆی ڕوودەربایســی یــا نەزانییــەوە تووشــی کارێک بوون ☰ ۱. افتادن در چیزی ۲. بـاختن ۳. غُسل کردن ۴. از رودربایستی یا بی‌اطلاعی داخـل کاری شدن

تێکەولێکـە / têke w lêke/: نـاو. بەرهەڵـدایی؛ بێسەرەوبەرەیی؛ کەس‌لەکەسی ☰ بلبشو

تێکـەوە ـ / têkewe-/: پێشـگر. دە نێــو یــەک/ یەکترەوە ‹تێکەوەگلان› ☰ در یکدیگر

تێکەوەپێچان / têkewepêçan/: چاوگ. بار و بنـە پێچانەوە ‹بارگەیان تێکەوەپێچاوە بەڕێ بوون یاران/ لە دنێ وا بە تەنێ پاشی ئەوان من چبکەم؟ «هێمن»› ☰ بار و بندیل بستن

تێکــــــەوەدان / têkewedan/: چـــــــاوگ. تێکەوەهاویشتن؛ بە ناڕێکی و پەرێشانی هـاتن و چوون ☰ پریشان قدم زدن

تێکەوەگلان / têkeweg(i)lan/: چـاوگ. بەلشــین؛ پێک‌هەڵپڕژان ☰ گلاویز شدن

تێکەوەهاویشـــــتن / têkewehawîştin/: ☜ **تێکەوەدان**

تێکهـاڵان / têkhałan/: چـاوگ. تێــک‌ئاڵــۆزان؛ لێک‌هاڵان ☰ در هم شدن

تێکهاڵانـدن / têkhałandin/: چـاوگ. ئالکانــدن؛ ئاڵۆز کردن ☰ درگیر کردن

تێکهـاڵاو / têkhaław/: ئاوەڵـناو. ۱. لێــک‌هــاڵاو؛ تێک‌ئاڵۆزاو ۲. ئاڵۆز؛ ئامباز؛ گژن ☰ ۱. درهم برهم ۲. سردرگُم

تێکهەڕستن / têkheřstin/: چاوگ. بە توندی پـاڵ پێکەوە دان ☰ محکم به هم تکیه دادن

تێکهەژیان / têkhejyan/: چاوگ. لێک هالان بە بزووتنەوە ≡ بە هم پریدن

تێکهەڵچو / têkhełçû/: ئاوەڵناو. دەس‌بەیەخە ≡ گلاویز

تێکهەڵچوون / têkhełçûn/: چاوگ. پێک هەڵپرژان و تێکەوە گلان بۆ شەڕ ≡ گلاویز شدن

تێکهەڵدان / têkhełdan/: چاوگ. ١. شەڕەشەق کردن؛ بە پێ و ... لە یەک دان ٢. شەڕ کردنی ئاژەڵ بە شاخ ≡ ١. (با لگد و تیپا) بە جان هم افتادن ٢. شاخ بە شاخ شدن حیوانات

تێکهەڵشێلان / têkhełşêlan/: چاوگ. بە سەر یەکدا هەویر کردن؛ دوو دەرمان پێکەوە تێکەڵ کردن و شێلان ≡ معجون کردن

تێکهەڵشێلدراو / têkhełşêld(i)raw/: ئاوەڵناو. تەڤلهەف؛ تێکەڵ‌ـپێکەڵ؛ لێکدراو ≡ درهم آمیختە

تێگرتن / têgirtin/: چاوگ. ١. بەرەو نیشانە هاویشتن ‹لە پاداشی قسەی سەردا هەمە ئاه و هەناسەی گەرم/ کەسێ شێتانە بەردم تێگرێ، من بەرقی تێدەگرم «مەحوی»› ٢. پینە بە بەرگدا دروون ٣. بە شتێ، بەر بە ڕەوتێ گرتن (وەک: بەرد دە کون و ڕەهۆڵ نان) ٤. پێداگرتن؛ بەرگ گرتن ≡ ١. هدف‌گیری کردن ٢. پینە زدن ٣. فرایندی را متوقف کردن ۴. جلد گرفتن

تێگرتنەوە / têgirt(i)newe/: چاوگ. سەرلەنوێ تێهەڵکردنەوە؛ هاویشتنی دووبارە ≡ دوبارە پرتاب کردن

تێگرماندن / têgirmandin/: چاوگ. لێخوڕین؛ تێخوڕین ≡ نهیب زدن

تێگڕا / têgřa/: ☜ **تێکڕا**

تێگڕایی / têgřayî/: ☜ **تێکڕایی**

تێگوشین / têguşîn/: چاوگ. تێکوشین؛ تێوشین؛ تێولین؛ نان تریت کردن ≡ ترید کردن

تێگەشتن / têgeştin/: ☜ **تێگەیشتن**

تێگەیاندن / têgeyandin/: چاوگ. ١. حاڵی کردن ٢. سەرنجی کەسێ ڕاکێشان و هێنانە ناو کارێ ≡ ١. متوجە کردن ٢. پای کسی را بە کاری کشیدن

تێگەیشتن / têgeyiştin/: چاوگ. تێگەشتن؛ تێگەیین؛ حاڵی بوون ‹عومرێکە بە میزانی ئەدەب توحفە فرۆشم/ زۆرم وت و کەس تێی نەگەیی، ئێستە خەمۆشم «نالی»› ≡ فهمیدن؛ دریافتن

تێگەیشتو / têgeyiştû/: ئاوەڵناو. تێگەیشتی؛ تێگەیو؛ فامیدە؛ حاڵی‌بووگ ‹خوایە بۆمان بنێری ئاوی لە قوڕ نەنیشتوو/ یان لاوی پێگەیشتوو یان پیری تێگەیشتوو «وەهبی»› ≡ فهمیدە

تێگەیشتویی / têgeyiştûyî/: ناو. ئاوەزمەندی؛ توانستی تێگەیشتن ≡ فهم؛ درایت

تێگەیشتی / têgeyiştî/: ☜ **تێگەیشتو**

تێگەیو / têgeyîw/: ☜ **تێگەیشتو**

تێگەیوی / têgeyîwî/: ناو. دەسکەوت ≡ برداشت

تێگەیین / têgeyîn/: ☜ **تێگەیشتن**

تێگیران / têgîran/: تێگیریان؛ گیر کردن: ١. گیر کردن لە شتێک ٢. لە ناو شتێک یان لە دۆخێکدا تووش بوون ≡ ١. گیر کردن ٢. درگیر شدن

تێگیراو / têgîraw/: ئاوەڵناو. هەڵقاو؛ گیرخواردوو (لە شتێکدا) ≡ گیر کردە (درچیزی)

تێگیریان / têhîryan/: ☜ **تێگیران**

تێل^{١} / têl/: ناو. ١. سیم؛ تەل؛ ڕیسە یان هەودای نەرم لە کانزا و پتر پۆشەندار بۆ کاری جۆراوجۆر (وەک گواستنەوەی کارەبا یان ئیلیکترۆمیغناتیس)، کە لە کانزا و بە کۆتەری جیاواز و پتر بە پۆشەنێکی بەرگرەوە چێ دەکرێ ٢. بەرقییە؛

برووسکە؛ تێلگراف؛ ئامێرێکی پێوەندی بۆ ناردن و وەرگرتنی پەیام لە ڕێگای دوورەوە، بە شێوەی گواستنەوەی کارەبایی، کۆد و نیشانە ‹بۆ بەغدا دایان لە تێل/ بۆ خزمەت خواجە میشێل! «هەژار، بۆ *کوردستان*»› 🇮🇷 ١. سیم ٢. تلگراف

تێل۲: ئاوەڵناو. ١. ئاماڵ‌خوار؛ تۆزێ لار ٢. لووس؛ ساف 🇮🇷 ١. کج؛ مایل ٢. صاف

تێل‌دڕوو / têld(i)řû/: ☜ **تەلدڕوو**

تێلگراف / têlg(i)raf/: ناو. بەرقییە؛ برووسکە؛ تێل؛ تەل 🇮🇷 تلگراف

تێلە / têle/: ☜ **ڕەشباو**

تێلەکە / têleke/: ناو. کۆڵ؛ کۆڵەپشت؛ تێلەگە 🇮🇷 کولەپشتی

تێلەکە پووشکە / têlekepûşke/: ناو. کۆرەدار 🇮🇷 پُشتەی هیزم

تێلەکێش / têlekêş/: ئاوەڵناو. ناوەکێش 🇮🇷 ناوەکِش

تێلەگە / têlege/: ☜ **تێلەکە**

تێلیسان / têlîsan/: ناو. تەیلەسان: ١. قایشێکە وەک پێشی شەپکە، بۆ خۆ پاراستن لە تیشکی خۆر بە نێو چاواندا دەیبەستن ٢. بەرگێکی وەکوو عابا کە کڵاوێکی پێوە لکاوە و زۆرتر کەشەکان دەبەری دەکەن 🇮🇷 ١. سایەبانی مانند لبەی کُلاە ٢. طَیلسان

تێڵ / têł/: ناو. توێڵ؛ هەنیە؛ ئەنی؛ ناوچاوان 🇮🇷 پیشانی

تێڵا / têła/: ناو. پەیاغ؛ چۆماغ؛ داردەستی ئەستوور؛ داردەستی پتەو و سەر بەگرێ 🇮🇷 چُماق

تێڵاتڕێن / têłat(i)řên/: ناو. دارکاری خەست و خۆڵ 🇮🇷 عمل با چُماق بە شدت زدن

تێڵاکوت / têłakut/: ئاوەڵناو. چێوکوت 🇮🇷 چوبکاری شدە

تێڵە / têłe/: ☜ **ڕەشباو**

تێمان / têman/: چاوگ. دامان؛ ڕامان؛ تێدامان؛ سەرگەردان بوون 🇮🇷 درماندن؛ فروماندن

تێماو / têmaw/: ئاوەڵناو. داماو؛ تێداماو 🇮🇷 درماندە

تێماوی / têmawî/: ☜ **داماوی**

تێمرووکان / têm(i)rûkan/: چاوگ. تێورووژان؛ تێورووکان؛ کۆ بوونەوە بە دەروی شتێکدا 🇮🇷 گرد آمدن

تێموم / têmum/: ناو. کار و ڕەوتی دەسنوێژ گرتن بە تۆز لە باتی ئاو 🇮🇷 تیمم

تێمیسک / têmîsk/: ☜ **تامیسك**

تێمێسک / têmêsk/: ☜ **تامیسك**

تێن۱ / tên/: ناو. تین؛ تن؛ تاو؛ گەرما 🇮🇷 حرارت

تێن۲: ☜ **تینوو۲**

تێنان / tênan/: چاوگ. خستنە ناو؛ ئێخستنە هوندۆر؛ لە دوڕنان 🇮🇷 فروکردن

تێنراو / tên(i)raw/: ئاوەڵناو. *[ناشیرین]* گایاو؛ گایاگ؛ پێوە کراو 🇮🇷 گاییدە شدە

تێنوارە / tênware/: ئاوەڵناو. هەڵوەدا؛ ئاوارە؛ بێ‌ماڵ؛ ڕەبەن 🇮🇷 آوارە

تێنوارین / tên(i)warîn/: چاوگ. تواشا کردن؛ لێ‌نهێرین 🇮🇷 تماشا کردن

تێنوو / tênû/: ☜ **تینوو۲**

تێنووس / tênûs/: ناو. دەفتەر 🇮🇷 دفتر

تێنە پەڕ / têneper̆/: ئاوەڵناو. *[ڕێزمان]* تایبەتمەندی کردارێ کە بەرکاری پێویست نییە. بەرانبەر: تێپەڕ 🇮🇷 لازم

تێنەوین / tênewîn/: چاوگ. داهاتنەوە بۆ هەڵگرتنی بار 🇮🇷 خم شدن برای برداشتن بار

تێنیشتن / tênîştin/: چاوگ. ١. *[مەجاز]* دەست بە کارێ کردن ٢. سواری (جۆلانە) بوون؛ لە (جۆلانە) نیشتن 🇮🇷 ١. دست بە کار شدن ٢. در (تاب) نشستن

تێورووژان / têw(i)rûjan/: ☜ **تێمرووکان**

تێورووکان / têw(i)rûkan/: ☜ **تێمرووکان**

تێوشین / têw(i)şîn/: ☜ **تێگوشین**

تێوڵدار / têwiłdar/: ئاوەڵناو. بەختەوەر؛ بەختیار ☰ خوشبخت

تێوڵە / têwłe/: ناو. ١. ☜ **تەوێڵە** ٢. پۆ؛ هەواڵی تان ☰ ١. ☜ **تەوێڵە** ٢. پود

تێوڵین / têw(i)łîn/: ☜ **تێگوشین**

تێوە ـ / -têwe/: پێشگر. دەنێو ـ ؛ دەنێوەوە ـ ☰ از میان

تێوەپێچان / têwepêçan/: چاوگ. لێ هالاندن ☰ پیچاندن به دور چیزی

تێوەتلاندن / têwet(i)landin/: چاوگ. تێوەگلاندن؛ تووشی کارێ کردن ☰ درگیر کاری کردن

تێوەتلاو / têwet(i)law/: ئاوەڵناو. /کینایە/ ئارۆدە؛ گەنەکار؛ خراپە ☰ بدکاره

تێوەچوون / têweçûn/: چاوگ. ١. کەوتنە ناو شلی ناتەمیسەوە ٢. پێوەنووسان؛ پیەو تلیان ☰ ١. فرو شدن ٢. آغشتن

تێوەدان / têwedan/: چاوگ. ١. ئاوێتە کردنی کەم لە زۆر ٢. هەڵسوان؛ ساوین ٣. /کینایە/ ئالوودە کردن ‹خۆی قوڕاوی بوو، منیشی تێوەدا› ٤. پۆ دە ڕایەڵ هەڵکێشان ☰ ١. آمیختن کم با زیاد ٢. ساییدن ٣. آلودن ۴. پود در تار کشیدن

تێوەدراو / têwed(i)raw/: ئاوەڵناو. شەلاڵ ☰ آغشته

تێوەدراوی / têwed(i)rawî/: ناو. شەلاڵی ☰ آغشتگی

تێوەردان / têwerdan/: چاوگ. ١. لێکدان؛ تێکوەردان ٢. پێدا دان؛ ئاو یان تراوی تر دە دەفر گەڕاندن بۆ خاوێنی ٣. شەریک کردن لە کار یا ڕەوتێک ‹ئەویشیان تێوەرداوە› ☰ ١. بهم زدن ٢. آب یا مایعی را در ظرف گرداندن ٣. آلودەی کاری کردن

تێوەرهاتن / têwerhatin/: چاوگ. داوەرووکان؛ لە سەر شتێ کۆ بوونەوە و کەڵەکە کردن ☰ گرد هم آمدن

تێوەرێخ / têweřêx/: ناو. داوی پۆی جۆلایی کە لە نێو ماسوولەدایە ☰ ریسمان و نخ پود جولایی

تێوەژان / têwejan/: چاوگ. نەقیزە تێرۆکردن ☰ سیخونک زدن

تێوەژاندن / têwejandin/: چاوگ. نەقیزە دان ☰ سیخونک زدن

تێوەژەندن / têwejendin/: چاوگ. نەقیزە کوتان ☰ سیخونک زدن

تێوەشان / têweşan/: چاوگ. ١. کاری وەک ڕاوەشاندنی جلک لە تەندووردا بۆ مۆرانە کوشتن ٢. بە ناڕەوا دەست بۆ بردن ☰ ١. لباس بر آتش گرفتن ٢. تصاحب کردن

تێوەشاندن / têweşandin/: چاوگ. کاری لە چەشنی جلک بە ئاگر ڕاداشتن بۆ مۆرانە کوشتن ☰ لباس بر آتش گرفتن

تێوەکردن / têwekirdin/: چاوگ. دە ناو نان ☰ چپاندن

تێوەگلان / têweg(i)lan/: چاوگ. تووش بوون بە کارێک لە خۆڕایی ☰ درگیر شدن

تێوەگلاندن / têweg(i)landin/: چاوگ. گیرۆدە کردن بەبێ ڕازی بوون ☰ درگیر کردن

تێوەگلاو / têweg(i)law/: ئاوەڵناو. تێکەلاو ☰ آغشته

تێهـ / têh/: دەنگ. تەح؛ تەحا؛ وشەی سەیر مان ☰ وە؛ حرف تعجب

تێهاتن / têhatin/: چاوگ. ١. هاتنە ناو ٢. تێڕژان ☰ ١. تو آمدن ٢. تو ریختن

تێهالان / têhałan/: چاوگ. هەنگژان ☰ دور چیزی پیچیدن

تێهالاو / têhaław/: ئاوەڵناو. لێهالاو ☰ در چیزی

پیچیده شده

تێهانین / têhanîn/: چاوگ. *[مەجاز]* بەخت هێنان؛ هەل بۆ ڕەخسان ☰ شانس آوردن

تێهەڵچوون / têhełçûn/: چاوگ. ١. پێداچەقان؛ پیا چەقیان ‹رجاتان لێ دەکەم ئەی خزم و یاران!/ کە زوو تێهەڵنەچین وەک جاری جاران «بێکەس»› ٢. چوونە ناو بۆ کارێک ☰ ١. خلیدن ٢. وارد کاری شدن

تێهەڵچوونەوە / têhełçûnewe/: چاوگ. بە سەر گرتنەوە؛ سەرلەنوێ کردنەوە ‹بە کوردی دیسان زیندوو دەبمەوە/ لەو دنیاش بۆ کورد تێهەڵدەچمەوە «هەژار، *بۆ کوردستان*»› ☰ از سر گرفتن

تێهەڵچەقان / têhełçeqan/: چاوگ. تێهەڵچەقین؛ پێداچەقین ☰ خلیدن

تێهەڵچەقاندن / têhełçeqandin/: چاوگ. پێداچەقاندن ☰ خلانیدن

تێهەڵچەقین / têhełçeqîn/: ☜ **تێهەڵچەقان**

تێهەڵدان / têhełdan/: چاوگ. ١. بە شەق لە یەکێک دان ‹کلکێکی پێوە کرد و بەرەو ژووری ژووری بردا/ تێی‌هەڵدەدا شەقێک و سەرەو ژێری ژێری کرد! «مەحوی»› ٢. دۆڵچە یان دەفر دە ئاو و … ڕاکردن بۆ ئاو هەڵێنجان ☰ ١. تیپا زدن ٢. آب برکشیدن

تێهەڵڕوانین / têhełř(i)wanîn/: چاوگ. پێداهەڵڕوانین ☰ چیزی را از پایین نگاه کردن

تێهەڵساوین / têhełsawîn/: چاوگ. تێهەڵسوون؛ پێداساوین؛ پیامالین ☰ مالیدن؛ اندودن

تێهەڵسووڕان / têhełsûřan/: چاوگ. مەڤلین؛ ڕەنگ کران ☰ اندوده شدن

تێهەڵسوون / têhełsûn/: ☜ **تێهەڵساوین**

تێهەڵقوتان / têhełqutan/: چاوگ. *[مەجاز]* تێهەڵقورتان؛ لاپرەسەنی کردن؛ خۆ تێ کوتان؛ لە خۆوە خۆ دە کار گەیاندن ☰ فضولی کردن

تێهەڵقورتان / têhełqurtan/: ☜ **تێهەڵقوتان**

تێهەڵکردن / têhełkirdin/: چاوگ. ١. بە قەو دەنگ هەڵێنان لە گۆرانی ٢. تێ گرتن؛ ئاوقە کردن ☰ ١. آواز سر دادن ٢. هدف قرار دادن

تێهەڵکەوتن / têhełkewtin/: چاوگ. ١. بە تاسەوە مژ لە مەمکی دایک دان ٢. هەبوون و دەرکەوتنی دیاردەیەک ‹کوردستان کێوی زۆری تێهەڵکەوتووە› ☰ ١. با اشتیاق مُک به پستان مادر زدن ٢. پدید آمدن

تێهەڵکێش / têhełkêş/: ناو. ١. کاری خستنە ناو یەکترەوە ٢. شیعرێک بە پێشوازی، دە ناو شیعری کەسی تردا ☰ ١. عمل لای چیزی گذاشتن ٢. تضمین

تێهەڵکێشان / têhełkêşan/: چاوگ. ١. داو یان هەر شتێ دە ناو شتێکی تر خستن ٢. دە ناو تراو نان و هێنانەوە دەر ☰ ١. لای چیزی گذاشتن ٢. غوطەور کردن و درآوردن

تێهەڵەنگان / têhełengan/: چاوگ. تێهەڵەنگووتن؛ هەڵتەقین بە شتێکدا و ساتمە پێ بردن ☰ سکندری خوردن

تێهەڵەنگووتن / têhełengûtin/: چاوگ. ١. ☜ **تێهەڵەنگان** ٢. هەڵتەقین؛ لەپڕ تووش بوون ☰ ١. ☜ **تێهەڵەنگان** ٢. ناگهانی مواجه شدن

تێهەڵێنان / têhełênan/: چاوگ. قەرەبوو دانەوە؛ پڕ کردنەوەی زیان ☰ تلافی کردن

تێهەڵێنانەوە / têhełênanewe/: چاوگ. قەرەبوو کردنەوە؛ بۆ بژاردنەوە ☰ تلافی کردن

تێهێنان / têhênan/: چاوگ. هەل بۆ ڕەخسان و سەرکەوتن لە کارێکدا ☰ خوب آوردن

ج

ج / c/: پیت. نیشانەی شەشەمین پیتی ئەلفوبێی زمانی کوردی ☰ ج؛ نشانەی ششمین حرف الفبای زبان کُردی

ج / ci/: ناو. ناوی شەشەمین پیتی ئەلفوبێی زمانی کوردی ☰ ج؛ ششمین حرف الفبای زبان کُردی

جا¹ / ca/: ناو. ١. جێ؛ جێگە؛ جێگا ‹هەر کاتێ زانای فەڵەک نەردێ شەند/ وینەی هامجامان جامان وە جا مەند «مەولەوی»› ٢. شکۆ؛ شان؛ مەزناهی ٣. جاگە؛ نوێن؛ جێگەوبان ‹شەش ماه تەمام وەبان جا بی/ عاقبەت دەوای دەردش فەنا بی«شامی»› ☰ ١. جای ٢. جاه ٣. رختخواب؛ بستر

⊡ **جا نسته**: بەجێ مان ☰ جا ماندن

جا نسمه: جێ هێشتن ☰ جا گذاشتن

جا²: ئاوەڵکار. ١. ئەوسا؛ ئەو کاتە ‹با ئەو بگەڕێتەوە، جا تۆ بچۆ› ٢. وشەی پرسیار ‹جا وا نییە؟ جا تۆ هێشتت؟› ٣. کاتێ؛ وەختێ ‹جا کە هاتم پێت دەڵێم› ٤. مەگەر ‹جا ناچی؟› ☰ ١. آنگاه؛ سپس ٢. آخر؛ آیا ٣. وقتی؛ زمانی ۴. مگر

ـ جا³: پاشەوشە. ١. ـ جاو؛ جاکێن ‹جاجگ‌جا› ٢. جێ؛ شوێن؛ ‹چیت‌جا› ☰ ١. ـ خا ٢. جا؛ مکان

جا⁴: ئامراز. ١. سا؛ کەوابوو؛ کەوایە ‹جا با بێ› ٢. بۆ تێڕامان ‹جا وتت!› ٣. نیشانەی پێداگری ‹جا کار وا دەکرێ؟› ٤. ئەگەر ‹جا باران نەبارێ، چ بکەین؟› ٥. وشەی گەڤ یا ئاگەداریی ‹جا بزانە چت لێ دەکەم؟!› ٦. مەگەر ‹جا شتی وا دەبێ؟› ٧. بەڕاستی ‹جا ئەگەر من نەبوایام، تۆ چت پێ دەکرا؟› ☰ ١. پس ٢. ای ٣. آخر ۴. اگر ۵. حال؛ حالا ۶. مگر ٧. به راستی

جائاسته / ca'aste/: ئاوەڵناو. جێماو؛ بەجێماو؛ دواکەوتوو ☰ جامانده

جاب / cab/: ☜ **جواب**

جابڕکە / cabiřke/: ☜ **جۆبڕ**

جابە / cabe/: ناو. ١. دۆڵ؛ شیو ‹بە ڕەشەڕێحانێ کە شین دەبوو لە جابەی دەلەندی «بەیت»› ٢. جەعبە؛ سندۆق ☰ ١. درّە ٢. جعبه

جابەجا / cabeca/: ئاوەڵکار. دەسبەجێ؛ ڕێوڕ ‹جابەجا نە جەرگ شای نۆفەڵ جا کەرد/ ڕیشەی جەرگ و دڵ جە هەم جیا کەرد «خانای قوبادی»› ☰ درجا

جابیرو / cabîru/: ناو. باڵندەیەکە لە کۆمەڵەی حاجی‌لەق‌لەق ☰ پرندەای از خانوادەی لک‌لک‌ها

ـ جات / cat-/: پاشگر. ـ ات؛ ـ وات؛ ـ ەمەنی؛ پاشگری دەستە و جۆر ‹سەوزیجات؛ میوەجات› ☰ ـ جات

جاترۆک / cat(i)rok/: ☜ **جاتره**

جاتره / cat(i)re/: ناو. جاتروک؛ جەهتەر؛ نەعناکێویلە؛ پوونگەکێویلە؛ پوونگەڕێوی؛ تهتاوک؛ تهتاڤک؛ تەهتاڤک؛ تەتاڤک؛ ڕووەکێکی کێوی خۆڕسکە، گەڵاکانی بۆنی نەعنا دەدەن ☰ نعنای کوهی

▣ **جاترەی ئەسپ**: چەوەنە؛ ڕێحانەکێویلە؛ سەرەچۆلەکە ☰ گیاهی است

جاترەکێویلە / cat(i)rekêwîle/: ناو. جاترەمە؛ هەزبۆکێفیلە؛ نەعنا کێوی ☰ مرزەی کوهی

جاترەمە / cat(i)reme/: ☜ **جاترەکێویلە**

جاتۆڵ / catoł/: ناو. داهۆڵ؛ داول ☰ مترسک

جاتۆڵباز / catołbaz/: ئاوەڵناو. فێڵباز؛ داوباز ☰ حیلەگر

جاتەنە / catene/: ☜ **جاڵجاڵۆکە**

جاجا / caca/: ئاوەڵکار. جارجار؛ جاروبار ☰ گاهگاه

جاجر / cacir/: ناو. هەڵوای گوێز و هەنگوین ☰ معجون عسل و گردو

جاجرم / cacirm/: ☜ **جاجم**

جاجک / cacik/: ☜ **جاچکە**

جاجکە / cacke/: ☜ **جاچکە**

جاجکەتاڵە / cacketałe/: ☜ **جاچکەتاڵە**

جاجکەخۆشە / cackexoşe/: ☜ **جاچکەخۆشە**

جاجگ / cacig/: ☜ **جاچکە**

جاجم / cacim/: ناو. جاجرم؛ جارجیم؛ تەنراوێک لە مووی ڕێسراو و ڕەنگکراوی بزن، بۆ ڕاخستن ☰ جاجیم

جاجۆڵکە / cacolke/: ☜ **جاڵجاڵۆکە**

جاجو / cacû/: ناو. نەیار؛ دوژمن ☰ دشمن

جاجیک / cacîk/: ناو. کاهووی هەنجناو لە ناو ماستدا ☰ سالاد ماست و کاهو

جاچک / caçik/: ☜ **جاچکە**

جاچکە / caçke/: ناو. جاجک؛ جاجکە؛ جاجگ؛ جاچک؛ داچکە؛ ژاژک؛ ژاژکە؛ بنێشت؛ بەنووشت؛ شیلەی دارەبەن ☰ سقز

جاچکەتاڵ / caçketał/: ☜ **جاچکەتاڵە**

جاچکەتاڵە / caçketałe/: ناو. جاچکەتاڵ؛ جاجکەتاڵە؛ بنێشتەتاڵە؛ شیلەی سروشتی (نەکوڵاوی) دارەبەن ☰ سقز تلخ/ خام

جاچکەخۆشە / caçkexoşe/: ناو. بنێشتەخۆشە؛ جاجکەخۆشە؛ شیرەی کوڵێنراوی دارەبەن ☰ سقز پُخته

جاچۆلگەر / caçolger/: ناو. جادووگەر؛ جاچوولکەر؛ ئەفسوونکار ☰ جادوگر

جاچۆڵگەر / caçołger/: ☜ **جادووگەر**

جاچوولکەر / caçûlker/: ☜ **جادووگەر**

جاخ / cax/: ناو. ١. دەسکێ لە گەڵای تووتن ٢. توورەکە یان کیسەی چکۆلەی پەڕ و تووتن کە سیغارکێش هەڵیدەگرێ ٣. تامان؛ چەپەر ٤. زێد؛ ژێگەی منداڵی ٥. قەباڵەی موڵک ٦. ئاگردان ٧. گودلە؛ کاکۆڵی سەر توێڵ ☰ ١. یک بستە برگ توتون ٢. کیسەی توتون و کاغذ سیگار ٣. پرچین ۴. زادگاه ۵. بُنچاق؛ سند مالکیت ۶. آتشدان ٧. کاکُل

جاخسوک / caxsûk/: ناو. داس؛ داساچلو ☰ داس

جاخۆ / caxo/: ئاوەڵکار. تازە؛ ئەوسا؛ ئەوساکە؛ جا ☰ آن‌وقت

جادار¹ / cadar/: ناو. جێنشین؛ جێگر؛ خەلفە ‹جادار ڕوویەی بێسارانی بێ/ ساحێب تەریکەی هادی سانی بێ «داخی»› ☰ جانشین

جادار²: ئاوەڵناو. ١. بەڕێز و حورمەت ٢. بەجێ و عاقڵانە ☰ ١. ارجمند؛ والا ٢. بجا؛ معقول

جادوو / cadû/: ناو. سیحر؛ جاچۆڵە؛ نێرەنگ؛ جاچۆل؛ جاچۆڵ؛ جاچوول؛ کردوکاش بۆ زاڵ بوون بە سەر شت و ڕووداواندا بە ئاکار و ئایینی تایبەتەوە ☰ جادو

⊡ **جادو کردن:** تەلیسم بوون ▤ جادو کردن

جادوباز / cadûbaz/: ☜ **جادوگەر**

جادوبەن / cadûben/: ناو. جادووبەند؛ نووشتەی جادوو بەتالکەر ▤ تعویذ؛ باطل‌کنندەی سحر

جادوبەند / cadûbend/: ☜ **جادوبەن**

جادوکار / cadûkar/: ☜ **جادوگەر**

جادوکەر / cadûker/: ☜ **جادوگەر**

جادوگەر / cadûger/: ناو. جادووباز؛ جادووکار؛ جادووکەر؛ جاچۆلگەر؛ جاچوولکەر؛ ئەفسوونکار؛ سیحرباز؛ چاچۆلوان؛ نێرەنگ؛ دوایە؛ داوباز؛ تەلەسمباز؛ باربەژنگەر؛ هارووتی؛ چاچۆلگەر ‹چاوی فەتتانی ئەتۆ ساحیرە یا جادووگەر؟/ کە بە یەک عیشوە ئەدا عابیدی سەد سالە فریب «شێخ ڕەزا»›. هەروەها: **جادووگەری** ▤ جادوگر

جادە / cade/: ناو. ١. ڕێگا؛ ڕێگە؛ جاگە؛ کاروانەڕێ؛ ڕەوازێکی ڕووبازی گشتی، بۆ بگاردنی مرۆڤ، گیانەوەر و کەرستەی هاتوچۆ، لە دەرەوەی شار و دێ ‹وێش جە تاوی دەرد باری خەمان بەرد/ جادەی مەینەت گرت، وێل بی هەرد ئەو هەرد «مەولەوی»› ٢. شەقام؛ خیابان ‹گلۆپەکانی سەر جادە و کۆلان/ زەرد هەلگەڕابوون، کز-کز ئەسووتان «گۆران»› ▤ ١. جادە ٢. خیابان

جادەڕێ / cadeřê/: ناو. شاڕێ؛ شاڕێگە ▤ شاهراه

جار / car/: ئاوەلکار. ١. هەل؛ کەڕەت؛ ڕا ‹یاڕەب! بە کەرەم جارێ، لوتف و کەرەمت دەرخە/ لەم سەخت و چڕی چەرخە، ئەم عالەمە زوو سەرخە «ئاوات»› ٢. وەخت؛ کات ‹ئاغا زانی ئەو جارە، ئەو قەندە ژەهری مارە/ پێش‌بینی کاک هەژارە: ئێستا شەق بە خەروارە! «هێمن»› ▤ ١. دفعە؛ بار ٢. گاه؛ هنگام

◙ **جاری جاران:** بەر لە ئێستا؛ لە پێشوودا؛ ئەوسا ‹ئەگەر ئەوانە پاک بکرێنەوە/ وەک جاری جاران وا بژێنەوە... «پیرەمێرد»› ▤ پیش از این؛ در گذشته

جاران¹ / caran/: ناو. ئەوسا؛ ڕابردوو ‹با دەسەومل مەلی بێچاران بین/ هەر «هەژار-هێمن»ەکەی جاران بین«هەژار، *بۆ کوردستان*»› ▤ گذشته؛ سابق

جاران²: ئاوەلکار. ئەوسا؛ بەر لە ئێستا؛ لە کاتی ڕابردوودا ‹جاران پەناگەی شەوانم/ ئامێزی ئاوەلای ژن بوو «هێمن»› ▤ سابقاً

جاربەجار¹ / carbecar/: ئاوەلناو. بڕێ جاری؛ هێندێک جاری ‹تۆ دەریامی/ بە تووڕەیی جاربەجارت/ بە شەپۆلی لەنجەولارت «سوارە»› ▤ گاەوبیگاهی

جاربەجار²: ئاوەلکار. جار لە دووی جار؛ کەڕەت لە دوای کەڕەت ‹بەس نییە لێرە دەوێرم جاربەجار باست بکەم/ نەمدەوێرا قەت لەبەر ئەغیار کە ناوت بەم لەوێ «مستەفا بەگی کوردی»› ▤ هر بار

جاربەجارێ / carbecarê/: ئاوەلکار. جاروبار؛ جاروبارە؛ جارنان؛ جارجارە ▤ گاهگاه

جار ـ جار / car car/: ئاوەلکار. بە هەلکەوت ‹شەوگار لە هەرزانترین خان یان لە سەر بانی مزگەوتان، جار ـ جار لە سەر ڕەلمی گەرم لە سارایە، زۆر جار لەو کەژ و چیایە، لە ئەشکەوتان، لە سەر بەردان، لە بەر باران و لەنگێزە، ستارم گرتووە و خەوتووم! «هەژار، *بۆ کوردستان*»› ▤ گەگُداری

جارجارە / carcare/: ئاوەلکار. جارەجارە؛ جارەوجار؛ جار- جار؛ جاروبار؛ لە زۆر کاتاندا کاتێک ‹لە بەزمی حوسنی خۆتا توخودا جارجارە یادم کە/ کە من پەروانەکەی ڕوخساری شەمعی مەجلیس‌ئاراتم «بێخود»› ▤ گاهگاه

جارجارێ / carcarê/: ئاوەلکار. بەینابەین ‹ئەڕۆییم و دزەی نیگام جارجارێک/ لە ژێر عابای ڕەشا ئەیدی نازدارێک «گۆران»› ▤ گاهگاهی

جارجور / carcûr/: ناو. ساجۆر؛ شارجۆر؛ قاپی

فیشەکان لە چەکی خۆمەش ≌ خشاب

جارجیم / carcîm/: ☜ جاجم

جارس / caris/: ☜ جاڕز

جارماز / carmaz/: ☜ جانماز

جارناجار / carnacar/: ئاوەڵکار. جارنەجار؛ وەخت و بێوەخت ≌ گاه و بیگاه

جارنان / carnan/: ☜ جاروبار

جارنەجار / carnecar/: ☜ جارناجار

جاروبار / car û bar/: ئاوەڵکار. جاروبارە؛ جارنانجار؛ جارجارە؛ جاربەجارێ ‹ئەو کەسەی پەنجۆلە بکوشێ جاروبار/ ئەو کەسەی دەستی بگاتە دەستی یار «هێمن»› ≌ گاهگاه

جاروبارە / car û bare/: ☜ جاروبار

جاروفک / carufk/: ☜ جاڕو-١

جاروەجارێ / carwecarê/: ئاوەڵکار. کاتێ لە کاتان ≌ گاهگاهی

جارە / care/: ناو. ١. جاڵە؛ ئوتووز؛ تاوێرەبەرد؛ بەردی گلارەوەبوو لە کێو ٢. ئامرازێکی مووسیقایە ≌ ١. سنگ غلتیده از کوه ٢. از آلات موسیقی

جارەجارە / carecare/: ☜ جارجارە

جارەوجار / carewcar/: ☜ جارجارە

جاری / carî/: ناو. هێوەرژن؛ ژنی برای مێرد ≌ جاری؛ زن برادرشوهر

جاریا / carîya/: ناو. خزمەتکار؛ کلفەت؛ قەرەواش ≌ خدمتکار

جارێ / carê/: ئاوەڵکار. جارێک: ١. هێشتا ‹جارێ ماوەمە› ٢. بۆ ماوەیەک ‹جارێ مەڕۆ، بەڵکوو ببینینی› ≌ ١. هنوز ٢. عجالتاً

▣ **بەجارێ**: ١. بە شێوەی گشتی؛ یەکجاری ‹نە دینم بوو نە دونیا گەر نەکێشی خەت بە دیوانم/ بەجارێ ماڵیوێرانم! ئەویشم چوو ئەمیشم چوو «وەفایی»› ٢. پێکەوە؛ بە یەک جار ‹هەمووی بەجارێ بێنە! هێندە هاتوچۆ مەکە!› ≌ ١و٢. یکجا

جارێک / carêk/: ☜ جارێ

▣ **جارێک لە جاران**: ساڵێ بۆ ئەیام؛ جارێک، ئەویش بە هەڵکەوت ≌ یک بار اتفاقی

جارێکان / carêkan/: ئاوەڵکار. ١. هێشتا؛ هێشتان ‹جارێکان نەزاوە› ٢. بۆ ماوەیەک ‹جارێکان هیچ مەڵێ› ٣. بە جارێ ‹جارێکان هەڵیگرت› ≌ ١. هنوز ٢. فعلاً ٣. یکجا

جارێکیان / carêkyan/: ئاوەڵکار. کەرەتێکیان؛ یەک جار لە جاران ≌ یک بار از دفعات

جاڕ¹ / cař/: ناو. ١. پەرژین؛ جێگەی دەخڵی دروێنەکراو ٢. شوێنی گیایەکی تایبەتی ٣. لەوەڕگە؛ گۆڕان؛ جێلەوەڕ ٤. کاری ڕاگەیاندن بە دەنگی بەرز ٥. زەوی نەکێڵدراو ≌ ١. زمین درو شده ٢. محل رُستن گیاهی مشخص ٣. مرتع ۴. جار؛ اعلام عمومی ۵. زمین کاشت نشده

▣ **جاڕ دان**: ١. جاڕ کێشان؛ ڕاگەیاندن بە دەنگی بەرز ‹لە ژێر و ژووری وڵات جاڕ ئەدەین/ پەلاماری سەر ئیستیعمار ئەدەین «دلزار»› ٢. کۆ کردنەوەی خەڵک بۆ کارێ ≌ ١. جار کشیدن ٢. مردم را برای کاری جمع کردن

جاڕ ڕاهێشتن: ☜ جاڕ کێشان

جاڕ کێشان: جاڕ دان؛ جاڕ ڕاهێشتن؛ خەبەر گوتن بە قەو ≌ جار کشیدن

• **جاڕ²**: پاشگر. شوێنێ کە شتی زۆری لێ ڕواوە ‹نێرگسەجاڕ؛ کەماجاڕ› ≌ ـ زار

جاڕچی / cařçî/: ناو. ڕاگەیێن؛ قاوکەر بۆ دەنگ و باسێک ≌ جارچی؛ مُنادی

جاڕز / cařiz/: ئاوەڵناو. جاڕس؛ جارس؛ وەڕەز؛ عێدز؛ یاس؛ بێمەعد؛ بێزار ≌ بیزار

▣ **جاڕز بوون**: وەڕەز بوون ‹جاڕز بووی لە دونیای

بێفەڕ/ دونیای پڕ لە دەسبڕی و گەڕ «هەژار، بۆ *کوردستان*»› ▤ بیزار شدن

جاڕز کردن: وەڕەز کردن ▤ بیزار کردن

جاڕزی / cař(i)zî/: ناو. پەکەری؛ دوزاخە؛ فرۆز؛ قەلسی ▤ پکری

جاڕس / cařis/: ☜ **جاڕز**

جاڕکێش / cařkêş/: ئاوەڵناو. قارقاڕۆک؛ هەلالەکەر؛ کەسێ کە بۆ شت فرۆشتن هەرا دەکا ▤ جارچی

جاڕنامە / cařname/: ناو. بەلافۆک؛ داخویان؛ نووسراوەیەک بۆ ڕاگەیاندنی شتێ بە شێوەی هەواڵ ▤ اعلامیّه

▣ **جاڕنامەی نەتەوە یەکگرتووەکان**: بەڵگەیێ کە وەک دەستووری ڕێکخراوەی نەتەوە یەکگرتووەکان کاری پێ دەکرێ ▤ منشور ملل متحد

جاڕ و جڕ / cař û ciř/: ناو. زەوینێ کە دوو ساڵ لە سەر یەک بکرێتە گەنم ▤ زمینی کە دو سال پیاپی زیر کشت گندم برود

جاڕوو / cařû/: ناو. ١. جاروفک؛ جەریفک؛ جێریفک؛ گەسک؛ گێزگ؛ گسک؛ گزی؛ گزگ؛ گزک ٢. قسلاو و خۆلەمێش بۆ سواغ دان ▤ ١. جارو ٢. ساروج

جاڕووبەند / cařûbend/: ئاوەڵناو. قسڵ و خۆلەمێش تێهەڵسواو؛ شۆرباوڕێژکراو؛ بە قسڵ سواغدراو ▤ ساروج اندود

جاڕەبی / cařebî/: ناو. بیجاڕ؛ بیەجاڕ؛ جاڕی داربی ▤ بیدزار

جاڕەگسک / cařegis(i)k/: ناو. گزگجاڕ؛ زەوینێ کە گەسکی لێ بڕوێ ▤ گزستان

جاڕەوجاڕ / cařewcař/: ناو. کار و ڕەوتی چاندنی دووجارەی گەنم لە جاڕەگەنمدا ▤ عمل کاشتن دو سال پیاپی گندم در یک زمین

جاسِت / casit/: ناو. شوێنی هەڵفلیقان و شێلانی ترێ تا ئاو بداتەوە ▤ محل آبگیری انگور

جاسوس / casûs/: ناو. شووفار؛ شۆفار؛ زوانگیر؛ خەوەردز؛ پاپی؛ تێچێن ▤ جاسوس

جاسوسگا / casûsga/: ناو. جاسووسگە؛ بۆسە؛ حەشارگە؛ سیپەی سەیاد؛ ڕەوەتی ڕاوچی ‹جەو جاسووسگاوە بەو خەدەنگەوە/ دڵ تلنا وە زام هەزار ڕەنگەوە «مەولەوی»› ▤ کمینگاه

جاسوسگە / casûsge/: ☜ **جاسوسگا**

جاسوسە / casûse/: ناو. مەگەزە؛ قوتکەی سەر لوولەی تفەنگ ▤ مَگسک تفنگ

جاسوسی / casûsî/: ناو. زیرانی؛ گۆهبەلی؛ شووفاری ▤ جاسوسی

جاش[1] / caş/: ناو. ١. جەحش؛ جەحشک؛ هۆلیکەر؛ کەرکوڕی؛ بەچکەی کەر ٢. */فیقهـ، باوکەوتوو/* پیاوێ کە کرێ دەستێنێ، ژنی سێتەلاقە بە وادە مارە بکا و تەلاقی بداتەوە تا دیسان لە شووەکەی مارە بکرێتەوە ٣. مەوج؛ جاجم؛ وەپێچی؛ تەنراوێک لە بەنی ڕەنگ‌کراو، جل‌وبانی تێ دەپێچن ٤. */پلار/* بەکرێ‌گیراو؛ خۆفرۆش ‹یەکێکیان ئەڵێ فلان‌کەس باشە/ ئەوی‌تر ئەڵێ ئەحمەق و جاشە «بێکەس»› ▤ ١. کرّه‌خر ٢. مُحلل ٣. رختخواب‌پیچ ۴. خودفروش؛ عامل بیگانه

جاش-[2]: پێشوشە. خراو و خوارتر لە ماک ‹جاش‌کەوش؛ جاش‌پاتۆل› ▤ بدلی؛ بدل

جاش‌باڵتە / caşbałte/: ناو. ملتیان؛ پاڵتۆی کورتی تا سەر ئەژنۆ ▤ پالتوی کوتاه

جاشک / caşik/: ناو. جاش؛ جەحش؛ بەچکەکەر؛ هۆلیکەر؛ دەحشک؛ جەحشک ‹جاشک هاتە بەر بارێ، بار نەما لە هەوارێ «مەسەل»› ▤ کُرّه‌خر

جاشکۆڵە / caşkołe/: ☜ **جاشۆلکە**

جاش‌کەوش / caşkewş/: ناو. کاڵە؛ کەوشی لە

چەرمی هەرزانبایی ☰ کفش نازل

جاشولکه / caşûlke/: ناو. جاشکۆڵـە؛ بەچکـەی کەری ساوا ☰ کُرّەخر کوچولو

جاشـەکەر / caşeker/: نـاو. دەحـــش؛ کـــوڕڕی؛ جاش؛ بەچکەی کەر ☰ کُرّەخر

جاشـییەتـی / caşîyetî/: نـاو. *[پـلار]* خۆفرۆشـــی؛ بەکرێ‌گیراوی ☰ خودفروشی

جاعێر / ca'êr/: ☜ **جەحێڵ**

جـاف^{١} / caf/: نـاو. ١. هـۆزێکی گـەورەی کـوردە ‹خزمینە مەدەن پەنجـە دەگـەڵ عیشـرەتی جافـا/ مێرووله نەچێ باشە بـە گـژ قوللـەیی قافـا! «شـێخ ڕەزا»› ٢. گیایەکە کە لە ئاودا دەڕوێ، گوڵـێکی وەنەوشی هەیە ☰ ١. طایفەای کُردزبان ٢. گیاهی آبزی با گلهای بنفش

جاف^{٢}: ئاوەڵناو. *[پلار]* جلـف؛ بەدئـەدا؛ نـەگونجاو؛ سووک ☰ جلف و بداطوار

جـافری / caf(i)rî/: ناو. جەعفـەری؛ جەحفـەری؛ مەعــدەنووس؛ مـــەدەنووس؛ مەیـــدنۆز؛ زورک؛ گێژنۆک؛ مـەیلنۆز؛ بەقـدەنووس؛ شـانۆکەباخی؛ شانۆکی؛ گیایەکی دووساڵانی گەڵا پەل- پـەلی گـوڵ پچـووکی سـەوزکارە کـە تـام و بـۆنێکی خۆشـــی هەیـە، دەخـوریّ و سـەوزییەکی زۆر ناسراوە ☰ جعفری

جافی^{١} / cafî/: ناو. پانتۆڵی فش و فۆڵ تایبەت بە جافان ☰ نوعی شلوار ویژەی ایل جاف

جافی^{٢}: ئاوەڵناو. پێوەندیـدار بـە جافـەوە ‹شـواڵ جافی› ☰ جافی

جاقی / caqî/: ئاوەڵناو. ١. لووس؛ بریقەدار؛ سواو ٢. *[کینایـە]* بـــاوازە (منـــداڵ)؛ تایبەتمەنـــدی منداڵـێک کـە زۆری لـێ درابـێ و بـە لێـدان ڕاهاتبێ ‹بە لێدان چاری نایە، تازە جاقی بـووە› ☰ ١. صاف و برّاق ٢. نامُقیَّد (کودک)

جاکانـدن / cakandin/: چاوگ. جوون؛ جاوین ☰ جویدن

جاکەت / caket/: ناو. پولیـوێر؛ کراســی چنـراوی بەرۆک بەستراو ☰ پُلیور

جاکەش / cakeş/: ناو. *[ناشیرین]* جاکێش؛ دەویت؛ قوڕمساخ؛ گەوواد؛ کەسێ کە ژنانی داوێن‌پـیس بۆ پیاوانی ناپاک ساز دەکا ☰ جاکش

جاکێش / cakêş/: ☜ **جاکەش**

جاگرته / cagirte/: ئاوەڵناو. جێگرتوو؛ دانیشـتوو ☰ مقیم

جاگـە / cage/: نـاو. ١. جێگـــە؛ شـــوێن ‹بــەلام شیرینی جە لام تالییەن/ جات خالی نەبۆ جاگـەت خالییەن «مەولەوی»› ٢. جادە؛ ڕێگە ☰ ١. مکان ٢. جاده

جال / cal/: ئامراز. بارتـەقای؛ لـە بەرانبـەردا؛ لـە تۆڵەدا ☰ در ازایِ؛ در عوضِ

جـالۆ / calo/: ناو. جاله؛ پرد؛ زۆرتر پردی داریـن ☰ پُل چوبی

جاله / cale/: ☜ **جالۆ**

جاڵ / cał/: ناو. ١. ☜ **جـەحێـڵ** ٢. داو؛ داو لـە هـەودای مـوو، بـۆ مـەل ڕاو کـردن ☰ ١. ☜ **جەحێڵ** ٢. نوعی دام

جاڵجالوکه / całcalûke/: ☜ **جالجاڵۆکه**

جاڵجاڵۆکه / całcałoke/: ناو. جاتەنە؛ جاجۆلکە؛ جاوتەنـــــە؛ جالجالـــــووکە؛ جالـــــجالووکە؛ جومێ‌تەنکە؛ جۆلاتەنە؛ جۆلایی‌کەرە؛ جیلابـاف؛ داوتەنە؛ کاکلەمووشان؛ پیرۆشک؛ ناوی گشـتی بـۆ هــەرکام لــە مێــروانی جالجالـۆکەیی بــە سەرسنگ و سکی بێ‌گرێ، پـای شـاویلکەیی و شەش جومگەوە، برێ بـە چـوار جـووت چـاو و برێ بێ‌چاو، بـڕێکیان لـە نـاو خۆڵـدا دەژیـن و بــڕێکیان لـــە ئـــاودا و زۆرتـــر نێرەکانیـــان لـــە مێوینەکان بچووکترن ☰ تارتنک؛ عنکبوت

جاڵجاڵوکه / całcałûke/: ☜ **جالجاڵۆکه**

جاڵه / caꞁe/: ناو. جاره؛ تاوێر؛ ئوتـووز ▤ سنگ غلتان کوه

⊡ **جاڵه کردن**: تلانـدن؛ تلاندنـه‌وه؛ تلاننـه‌وه ▤ غلتاندن

جام / cam/: ناو. ١. قاپ؛ زه‌رک؛ تـاس؛ ده‌فـری قووڵی چکۆله له کانزا ‹... چوار جام ڕووحی یه‌ی دانه سینی/ چه بکه‌م وه ده‌س کرانشینی؟ «شـامی کرماشـانی»› ٢. جـامی مـه‌ی؛ پیاڵـه‌ی پـڕ لـه شـه‌راب ‹ده‌مێـک سـاقی ده‌مـت بێنـه! ده‌خیلـی چاوه‌کانت بم/ به جامێک ده‌ستی من بگره! فیـدای پیری موغانت بم «وه‌فایی»› ٣. شیشـه؛ شووشـه ٤. ئاوێنه ‹پاییز زه‌ڕ یه‌خ جام چارشێوێ هه‌ی تەم/ دێره‌ن سواره‌ن نه‌وعه‌رووس خه‌م «مه‌ولـه‌وی»› ٥. کاپ؛ ده‌فرێکی نه‌خش و نیگاردار بـه پێچکـه و ده‌سـکه‌وه کـه بـه سـه‌رکه‌وتوانی کێبه‌رکێیـه وه‌رزشییه‌کان خه‌ڵات ده‌کرێت ▤ ١. جام ٢. جام می ٣. شیشه ۴. آینه ۵. کاپ

▣ **جامی جیهانی**: جـامی جیهـانی فیفـا؛ جـامی جیهانی تۆپی‌پێ؛ کێبه‌رکێی جیهانی فووتباڵ کـه چوارسـاڵان جـارێ لـه وڵاتێـک بـه‌ڕێوه ده‌چێ ▤ جام جهانی

⊡ **جام زڕیان**: *[کنایه]* ناو زڕیـان؛ ئابـڕوو چـوون؛ ڕسوا بوون ▤ تشت از بام اُفتادن؛ رسوا شدن

جاماڵ / camaꞁ/: نـاو. خانـه‌دان؛ ماڵـه‌گه‌وره ▤ خاندان

جاماڵگه / camaꞁge/: نـاو. هه‌واری چۆڵ؛ زۆزانێ کۆچه‌ری لێ نه‌مایێ ▤ ییلاق ترک شده

جامانه / camane/: نـاو. جامه‌دانـه؛ جامـه‌دانی؛ ئاغابانوو؛ پارچه‌یێک پیاوان ده‌یکه‌نه سه‌روێن ▤ نوعی دستار مردانه

جامباز^{1} / cambaz/: نـاو. جانبـاز؛ ده‌ڵاڵـی وڵاغ فرۆشتن ▤ دلال ستور

جامباز^{2}: ئاوه‌ڵناو. *[پلار]* جانباز؛ فێڵباز و ده‌سبڕ ▤ کُلاهبردار

جامبـازه / cambaze/: نـاو. جانبـازه؛ دۆخـی ده‌ست بڵند کـردن و هه‌ڵـبه‌زینی ئه‌سـپ یـان وشتر ▤ چراغپا

جامبازی / cambazî/: ناو. جانبازی: ١. ده‌ڵاڵـیی وڵاغ فرۆشـتن ٢. *[پلار]* ده‌سـبڕی و فێڵـبازی ‹مایه هومێـدی کیـژی چاوهه‌ڵـۆ/ نـازانی مـه‌کر و جامبـازی و درۆ «هـێمن»› ▤ ١. دلالـی سـتور ٢. کُلاهبرداری

جامتا / camta/: ☜ **جانتا**

جامچی / camçî/: ناو. شیشه‌بڕ ▤ شیشه‌بر

جامخانـه / camxane/: نـاو. ویتـرین؛ شـوێنی ڕانانی شتی فرۆشتن ‹کۆگاکانی ده‌وری قه‌ڵا/ نـاو جامخانـه، سـه‌ر ڕه‌فـه‌کان/ ... هـه‌مووی گـه‌ڕام «شێرکۆ»› ▤ ویترین

جاملـووس / camlûs/: ئاوه‌ڵـناو. جامـه‌لووس؛ زوانلـووس؛ زمـانلـووس؛ ماسـتاوکه‌ر؛ پیازپاک‌که‌ر؛ کلکه‌سووته‌که‌ر ▤ چاپلوس

جامۆلکه / camolke/: ☜ **جامولکه**

جامۆڵه / camoꞁe/: ☜ **جامولکه**

جامولکه / camûlke/: نـاو. جامۆلکـه؛ جامۆڵـه؛ تاسوولکه؛ زه‌رکی بچووک ▤ طاسک

جامه‌دانه / camedane/: نـاو. ١. ☜ **جامانـه** ٢. منالدان؛ پزدان ▤ ١. ☜ **جامانه** ٢. زهدان

جامه‌دانی / camedanî/: ☜ **جامانه**

جامه‌ڕبه / camer̆(i)be/: ناو. پێوانه‌یێ به‌رانبه‌ر بـه شه‌ش مشت ده‌غڵ ▤ کیل چهار کیلویی غلات

جامه‌ک / camek/: ناو. ئاوێنه ▤ آینه

جامه‌لووس / camelûs/: ☜ **جاملووس**

جامه‌لووسکێ / camelûskê/: نـاو. زمـانلووسـی؛ ده‌م‌ته‌ڕی؛ کلکه‌سووتێ ▤ چاپلوسی

جامه‌مه‌رگ / camemerg/: ناو. کفن؛ به‌رگی مردوو ▤ کَفَن

جامەمەڕی / camemeřî/: ناو. مەڕدۆش؛ جامی مەڕ دۆشین 🏳 سطل ویژەی دوشیدن دام

جامەنە١ / camene/: ناو. میرات؛ کەلەپوور 🏳 میراث

جامەنە٢: ئاوەڵناو. بەجێماو؛ جێماو؛ دواکەوتە 🏳 جامانده

جامیلکە / camîlke/: ناو. ١. جامی چووک ٢. دەفری چووک 🏳 ١. آینەی کوچک ٢. ظرف کوچک

جامێر / camêr/: ☜ **جوامێر**

جامێری / camêrî/: ☜ **جوامێری**

جان١ / can/: ناو. ١. گیان؛ ڕۆح ‹ئەوەندە من لە هیجری وەسڵی تۆ زاری ئەکەم جانا/ وەکوو داوێنی ئەڵوەن دائیمەن من سوورە دامانم «ئەحمەد موختار بەگی جاف»› ٢. کان؛ مەعدەن ٣. باخچە 🏳 ١. جان ٢. معدن ٣. باغچه

جان٢: ئاوەڵناو. جوان؛ لەبەردڵان 🏳 زیبا

جانانە١ / canane/: ناو. گراوی؛ ماشووقە؛ یاری مێوینە ‹پەروازی جانە، ڕۆیینی جانانە، وەرنە بۆچ/ تۆ گۆڕەوی لە پێ دەکەی و من لە دەست نەچم؟! «مەحوی»› 🏳 معشوقه

جانانە٢: ئاوەڵناو. سەڵیتە؛ زماندرێژ و سازنە 🏳 سلیطه

جانباز / canbaz/: ناو. ١. ☜ **جامباز** ٢. گیان بەختکەر 🏳 ١. ☜ **جامباز** ٢. جانباز

جانبازە / canbaze/: ☜ **جامبازە**

جانبازی / canbazî/: ناو. ١. ☜ **جامبازی** ٢. کار و کردەوەی گیان بەخت کردن ‹نیمنیگات ڕەفیق تیرئەندازی بۆ/ دڵەی من نیشان نە جانبازی بۆ «مەولەوی»› 🏳 ١. ☜ **جامبازی** ٢. جانبازی

جانتا / canta/: ناو. جامتا: ١. خورجێنی چکۆلەی سەرشان ٢. چەمەدان؛ باوڵی 🏳 ١. کولەپشتی ٢. چمدان

جاندار / candar/: ناو. لەشکرچی ترکان 🏳 سرباز ترک عثمانی

جاندارم / candarm/: ناو. جەندرمە؛ جندرمە؛ قۆڵچی؛ پولیسی ڕێگاوبان و دەوروبەری شار 🏳 ژاندارم

جاندبەر / candiber/: ئاوەڵناو. جانەوەر؛ زیندوو 🏳 جاندار؛ ذیروح

جانفاس / canfas/: ناو. ١. جۆرێک حەریر ٢. چندراو لە گوش 🏳 ١. بافتەی ابریشمی ٢. بافتەی کنفی

جانک / can(i)k/: ناو. ١. کیژی پێگەیشتوو ٢. ☜ **جوانوو** 🏳 ١. دختر جوان ٢. ☜ **جوانوو**

جانکان / cankan/: ناو. گۆڕ؛ قەور 🏳 قبر

جانکوش / cankuş/: ناو. مجێوری کلیسا؛ خزمەتکاری کلیسا 🏳 شماس

جانکووش / cankûş/: ☜ **جانقووش**

جانگ / cang/: ناو. ١. شنک؛ جنیک؛ قلقلک؛ پێشەسەر؛ هەرکام لە دوو ئێسکی تەپڵی سەر ٢. کەنارەی دەم و چاو ٣. کرواس؛ جاو؛ تەنراوی جۆلا لە دەزووە لۆکە ‹سۆفی و سەر و مێزەر، من و زوڵف و سەر و دەسماڵ/ من کوشتەیی لاجانگم و ئەو کوشتەیی جانگە «نالی»› 🏳 ١. آهیانه ٢. عارض؛ عُذار ٣. کرباس

جانگۆر / cangor/: ناو. گیانفیدا؛ گیانباز. هەروەها: **جانگۆری** 🏳 فدایی

جانگی / cangî/: ناو. جانگ؛ لاجانگ 🏳 آهیانه

جانماز / can(i)maz/: ناو. بەرماڵ؛ دوگرد؛ جارماز 🏳 جانماز؛ سجاده

جانوو / canû/: ☜ **جوانوو**

▣ **جانوو ئەسپ**: ☜ **جوانوو ئەسپ**

جانوو ماین: ☜ **جوانوو ماین**

جانەدان / canedan/: ئاوەڵناو. ڕەسەن؛ بە نژادی چاک 🏳 اصیل؛ نجیب

جانەر / caner/: ناو. گولێکی سپی ئاماڵ بۆری بۆنخۆشە ▤ گُلی خوشبوی سفید مایل به خاکستری

جانەگا / canega/: ☜ **جوانەگا**

جانەمەرگ / canemerg/: ناو. جانەمێرگ؛ گولەنەورۆزە؛ گیایەکە لە بنەماڵەی زەمەق و گەزیزە، گەڵاکانی باریک و چکۆلەترە لە گەزیزە، گولەکانی بەنەوشی کاڵە و پێش هەموو گولێ لە سەرەتای نەورۆز دەردێت ▤ نوعی زنبق

جانەوەر / canewer/: ناو. ١. گیانەوەر؛ گیاندار؛ زیندەوەر؛ جناوەر؛ خاوەن گیان ‹لەو هەموو جانەوەرەی وەردەکەوێ/ نازنینیش هەیە لای‌لایی دەوێ «هەژار، *بۆ کوردستان*»› ٢. حەیوانی دڕندە و ترس وەپێشخەر ‹ڕەفیقی جانەوەرانم، ئەسیری بەندی ئەوین/ هەمیشە ڕووتەڵی نێو باغ و دەشت و کۆسارم «ئاوات»› ٣. کرمی ناو سک ‹شەربەتی جانەوەر› ٤. مێروو؛ جڕوجانەوەر، بەتایبەت ئازاردەر (وەک سپێ، گەنە، سوورکە و دووپشک) ‹هەمو گیانی بۆتە لیر، دەبێ جانەوەری پێدا گەڕابێ› ٥. *[مەجاز]* مرۆی نالەبار و قۆشمە ▤ ١. جانور ٢. هیولا ٣. کرم روده ۴. حشرەی موذی ۵ آدم موذی

جانی / canî/: ☜ **جوانو**

جانیک / canîk/: ☜ **جوانو**

جانێ / canê/: ناو. بەستەیەکی ناوداری کوردییە لە گۆڤەند و شاییدا دەیڵێن ▤ از ترانەهای کُردی

جاو^{1} / caw/: ناو. جانگ؛ شاڵی لە داوەلۆکە ‹چوونکە بازاڕی غەزەل ما بێ ڕەواج/ ئێستە من مەشغووڵی جاوم ناعیلاج «ناری»› ▤ کرباس

⊡ **جاو نانەوە** ١. ڕایەڵ کردنی چرێشاوی بووزوو ٢. *[کینایە]* هاتوچوو کردنی زۆر و بەلەز ▤ ١. ردیف کردن تارهای شال ٢. رفت و آمد شتابان

▪ **جاو**^{2}: پاشەوشە. ١. جاوێن؛ جاکێن ‹بنێشتجاو؛ جاچکەجاو› ٢. شکاو؛ ڕزیو ‹ئاسنجاو› ▤ ١. ـ خا ٢. ـ پارە

جاوپێچەک / cawpêçek/: ناو. دارێ کە جۆلا جاوی تێدەپێچێ ▤ چوبی که کرباس بر آن پیچند

جاوتەنە / cawtene/: ☜ **جاڵجاڵۆکە**

جاوران / cawran/: چاوگ. تێنەپەڕ. نادیار. //جاورای؛ دەجاورێی؛ بجاورێ// ١. جاویان ٢. شکان؛ شکیان ▤ ١. جویدە شدن ٢. شکستە شدن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: جاوراو/ چاوگی نەرێنی: نەجاوران

جاوراو / cawraw/: ☜ **جوراو**

جاوراوە / cawrawe/: ئاوەڵناو. قەڵشبردە ▤ ترک‌خوردە

جاورس / cawris/: ☜ **گارس**

جاوگ / cawig/: ناو. کرواس؛ جاو؛ جانگ ▤ کرباس

جاو و جۆڵ / caw û coł/: ناو. دۆخی لە شوێنێک دانەسەکان و ئاونەتاو جێگۆڕین ▤ حالت در جایی آرام نگرفتن

جاوەجا^{1} / caweca/: ناو. جێگەبەجێگە؛ کار و ڕەوتی گوێزانەوە؛ گوێزیانەوە ▤ جابجا

جاوەجا^{2}: ئاوەڵکار. هەر ئێستە؛ جێبەجێ ▤ فوراً

جاوەجاو^{1} / cawecaw/: ☜ **ژاوەژاو**

جاوەجاو^{2}: ئاوەڵکار. منجەمنج؛ منگەمنگ؛ گوڤڤی؛ قسەی بە پرتە و سرتەوە ▤ مِن‌ومِن

جاوەرجا / cawerca/: ئاوەڵکار. جاوەجا؛ جێبەجێ؛ دەسبەجێ؛ هەر ئێستە ▤ بی‌درنگ؛ فوراً

جاوی / cawî/: ☜ **جەوی**

جاویاگ / cawyag/: ☜ **جوراو**

جاویان / cawyan/: ☜ **جاوران ـ١**

جاویاو / cawyaw/: ☜ **جوراو**

جاوین / cawîn/: چاوگ. تێپەڕ. //جاویت؛ دەجاوی؛ بجاوە// جوین؛ جووتن؛ جوون؛ جاکاندن ▤ جویدن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: جاویاگ/ چاوگی نەرێنی:

نەجاوین

جاوینەوە / cawînewe/: چاوگ. تێپەڕ. //جاویتەوە؛ دەجاویەوە؛ بجاوەوە// ١. دووبارە جاوین؛ دیسانەوە جوون ٢. ددان بە سەر شتێ ڕەقدا هێنان 🇮🇷 ١. دوباره جویدن ٢. دندان بر جسم سخت نهادن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەجاوینەوە

⊡ **قسە جاوینەوە**: ١. چەندپاتە کردنەوەی قسە ٢. خراپ دەربڕینی وشە لە قسەکردندا، وا کە لێی دژوار تێ بگەی 🇮🇷 ١. چندباره گفتن ٢. نافصیح صحبت کردن

جاهاڵ / cahał/: ☞ **جەحێڵ**

جاهیل / cahîl/: ئاوەڵناو. نەزان؛ تێنەگەیشتوو؛ دوورەزانست 🇮🇷 جاهل؛ نادان

جاهێڵ / cahêł/: ☞ **جەحێڵ**

جایاندن / cayandin/: ☞ **جوڵاندن**

جاینک / cayink/: ناو. لاجانگ؛ هەر دوو لای سەر 🇮🇷 گیجگاه

جببە / cibbe/: ناو. ١. جبە؛ جۆرە کەوایەکی پێش ئاواڵەی مەلایانەیە ٢. جەریمە؛ تاوان 🇮🇷 ١. جُبّه ٢. جریمه

⊡ **جببە کردن**: جەریمە کردن 🇮🇷 جریمه کردن

جبرائیل / cibra'îl/: ناو. سرووش؛ فرشتەی پەیامبەر 🇮🇷 جُبرئیل

جبلە / cible/: ناو. کەڵەباب؛ کەڵەشێر 🇮🇷 خروس

جبۆ / c(i)bo/: جێناو. فلانی؛ کاورا 🇮🇷 فلانی؛ یارو

جبە^{١} / c(i)be/: ناو. ١. ☞ **جببە ـ١** ٢. ئەسپابی شەڕ 🇮🇷 ١. ☞ **جببە ـ١** ٢. جنگ‌افزار

جبە^{٢}: ئاوەڵناو. ١. سەربەست ٢. بەخشراو 🇮🇷 ١. مُجاز ٢. عفو شده

جبەخانە / c(i)bexane/: ناو. جبەڵخانە؛ جەبەڵخانە؛ جەبیلخانە؛ کارگەی بەرهەم هێنانی چەک و تەقەمەنی شەڕ 🇮🇷 زرادخانه

جبەڵخانە / c(i)bełxane/: ☞ **جبەخانە**

ججار / c(i)car/: ئاوەڵکار. قەت؛ قە؛ هەرگیز؛ هیچگا 🇮🇷 هرگز

ججاڵ / cicał/: ناو. جرجاڵ؛ جرجال؛ جاڵ؛ جەجاڵ: ١. *[باوەڕی کۆن]* کەرسوارێکی خەیاڵییە، گوایە ڕۆژێک دەردەکەوێ و خەڵک بانگ دەکاتە سەر ئایینی خۆی و فریویان دەدا ٢. *[مەجاز]* ساختەچی؛ درۆزن و گزیکار 🇮🇷 ١. دجّال ٢. فریبکار

ججە / cicce/: دەنگ. وشەی دەنگ دانی مەڕ بۆ دەرکەوتن لە هۆڵ 🇮🇷 حرف راندن گله از آغل

ججو / cicû/: ناو. *[منداڵانە]* جوجوو؛ جووجەڵە؛ جووچکەمەل 🇮🇷 جوجه

جحێڵ / c(i)ĥêł/: ☞ **جەحێڵ**

جحێڵایەتی / c(i)ĥêłayetî/: ناو. قیتەقیت؛ هاتوچۆ بۆ هەستی لاوی و حەزی جینسی 🇮🇷 ورجەوورجەی عاشقانه

جحێڵی / c(i)ĥêłî/: ناو. ئازەوی؛ لاوی 🇮🇷 جوانی

جخار / c(i)xar/: ناو. خەم؛ کەسەر؛ کوڵ 🇮🇷 غم؛ اندوه

جخارە / c(i)xare/: ☞ **جگەرە**

جخز / cixz/: ☞ **جەغز**

جدا / c(i)da/: ئاوەڵناو. جیاواز؛ جودا؛ جیا 🇮🇷 جُدا؛ سوا

جدەو^{١} / cidew/: ناو. جەدەو؛ وڵاخە بەرزەی پشت بریندار 🇮🇷 بارکش پُشت‌ریش

جدەو^{٢}: ئاوەڵناو. جەدەو؛ لەکارکەوتوو ‹کە شەو دایماڵی پەنجەی یاری جوانی/ بە ڕۆژ با هەر جدەو بێ پیل و شانی «هێمن»› 🇮🇷 از کار افتاده

جرپن / cirpin/: ئاوەڵناو. جرپۆ: ١. هەدانەدەر؛ دانەسەکناو؛ ئۆقرەنەگرتوو ٢. *[ناشیرین]* ترکەن؛ تڕن 🇮🇷 ١. وروجَک ٢. گوزو

جرپوجۆپ / cirp û cop/: ☞ **جرتوفرت**

جرپۆ / cirpo/: ☞ **جرپن**

جرت۱ / cirt/: ناو. *[ناشیرین]* جرِت؛ زڕت؛ شیڕ ف شیشکی

جرت۲: ناوەڵناو. *[ناشیرین]* جلف؛ سووک ف جلف؛ هرزه

جرتاندن / cirtandin/: چاوگ. تێنەپەڕ. //جرتاندت؛ دەجرتێنی؛ بجرتێنه// *[ناشیرین]* جرت لێدان؛ زرت کێشان ف شیشکی بستن

■ ناوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەجرتاندن

جرتوپرت / cirt û pirt/: ☜ جرت‌وفرت

جرتوفرت / cirt û firt/: ناو. جرت‌وپرت؛ جرپ‌وجۆپ؛ هەڵبەز- دابەزی بێخۆ ‹قەیوان و قوتره و کونەماسی لە دەست نەدەین/ دوایی بە جرت‌وفرتەوه هانا بۆ کێ ئەبەین؟ «پیرەمێرد»› ف ورجه - وورجه

جرته / cirte/: ناو. ۱. کەپەنک؛ باڵتەی لباد ۲. نیوه نووزه ف ۱. فرجی ۲. نالەی خفیف

⊡ **جرته هاتن**: نووزەنووز کردن ‹هەر لەبەر خۆیەوه جرتەی دێ› ف نالیدن

جرتەجرت / cirtecirt/: ناو. ۱. *[ناشیرین]* دەنگی با لێ بەر بوونی لە سەر یەک ۲. *[کینایه]* خوتەوبۆڵه ف ۱. جِر و جِر ۲. غرولند

جرتیفرتی / cirtîfirtî/: ناوەڵناو. *[پلار]* دانەسەکناوی سووک ف بازیگوش هرزه

جرتێ / cirtê/: ناوەڵناو. *[پلار]* سووک و چرووک و بێئارام و قەرار (بۆ ژن دەگوترێ) ف جلف و ناآرام (زن)

جرج / circ/: ناو. جرد؛ مشکەکوێره؛ مشکی دەشتی ف موش کور

جرجاڵ / circał/: ☜ ججاڵ

جرجەکوێره / circek(i)wêre/: ☜ جرجەمشك

جرجەمشک / circemişk/: ناو. جرجەکوێره؛ مشکەکوێره؛ کۆرەمشک؛ ستیڤلۆک ف موش کور

جرد / cird/: ☜ جرج

جرکه / cirke/: ☜ چرکه

جرم / cir(i)m/: ناو. ۱. بەڵغ و خەڵتەی تزاو ۲. ☜ جم۱ ف ۱. جِرم ۲. ☜ جم۱

جرمگر / cir(i)mgir/: ناو. بەڵغگر: ۱. ماکێکی کیمیاوی کە خلت و بەڵخ لە خۆیدا دەتاوێنێتەوه ۲. کلافەئاسایەکی کانزایی جرم دەگرێتە خۆی ف ۱و۲. جرمگیر

جرموجوڵ / cirm û cûl/: ☜ چرکه

جرنگ / ciring/: دەنگەناو. دەنگی بە سەر یەکدا کەوتنی کانزا، بەتایبەت زێو ف جیرینگ؛ صدای بر هم افتادن فلز

جرنگاندن / c(i)ringandin/: چاوگ. تێنەپەڕ. //جرنگاندت؛ دەجرنگێنی؛ بجرنگێنه// جرنگنای؛ جرنگیای؛ جرینگ و جانگ پێکردن ف بر هم افکندن فلز و سر و صدا کردن

■ ناوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەجرنگاندن

جرنگنای / c(i)ringnay/: ☜ جرنگاندن

جرنگوهۆڕ / c(i)ring û hoř/: دەنگەناو. دەنگی زۆری وێکەوتنی کانزا ف درنگ درنگ؛ صدای ممتد بر هم افتادن فلزات

جرنگه / c(i)ringe/: دەنگەناو. چرنگ؛ زرنگه؛ دەنگی وێککەوتنی سکه، بەتایبەت زێڕ و زێو ف جرینگ؛ صدای به هم خوردن مسکوکات

جرنگەجرنگ / c(i)rngec(i)ring/: دەنگەناو. دەنگی زۆری بە سەر یەکدا کەوتنی کانزا ف جیرینگ‌جرینگ

جرنگیای / c(i)ringyay/: ☜ جرنگاندن

جرووسکه / c(i)rûske/: ناو. چرووسکه؛ ترووسکه ف درخشش

جرووکه / c(i)rûke/: دەنگەناو. دەنگی خوێندنی زیلی برێ جانەوەر ف صدای زیر جانداران کوچک

جریت / c(i)rît/: ناو. جرید؛ جلیت: ۱. سووکەڵە دارێک کە سواران لە مەیداندا بە یەکتریدا

دەدەن ۲. فیچقە؛ فیشقە ☰ ۱. چوب کوچک بازی سوارکاران ۲. فوران

جریتان / c(i)rîtan/: ناو. جلیتبازی؛ جریتبازی؛ جریدبازی؛ گەمەی جلیت ☰ چوببازی سوارکاران

جریتباز / c(i)rîbaz/: ناو. جلیتباز؛ کەسێ کە کایەی جریتبازی دەکا ☰ سوارکار بازی با چوب

جرید / c(i)rîd/: ☜ **جریت**

جریدانێ / c(i)rîdanê/: ناو. تەڕاتێن؛ قۆشمانێ ☰ جَوَلان اسب در میدان

جریدبازی / c(i)rîdbazî/: ☜ **جریتان**

جریفک / c(i)rîfk/: ناو. گەسک؛ گزگ ☰ جارو

جریک / c(i)rîk/: ☜ **جریکە**

جریکان / c(i)rîkan/: ☜ **جریکاندن**

جریکاندن / c(i)rîkandin/: چاوگ. جریکان؛ جریکەجریک کردن ☰ جیک ـ جیک کردن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەجریکاندن

جریکنای / c(i)rîknay/: چاوگ. جریکاندن ☰ جیک ـ جیک کردن

جریک و جاک / c(i)rîk û cak/: ناو. جیکەجیک ☰ جیک ـ جیک

جریکە / c(i)rîke/: دەنگەناو. جریک؛ دەنگی چۆلەکە ☰ صدای گنجشک

جریکەجریک / c(i)rîkec(i)rîk/: دەنگەناو. دەنگی چۆلەکان بە زۆری ☰ صدای انبوه گنجشکان

جرینگاندن / c(i)rîngandin/: چاوگ. بۆلاندن ☰ غر ـ غر کردن

جرینگە / c(i)rînge/: دەنگەناو. دەنگی بە سەر یەکدا کەوتنی زێڕ و زیو ☰ جیرینگ

جرینگەجرینگ / c(i)rîngec(i)rîng/: دەنگەناو. جرینگ و هۆڕ؛ دەنگی لە یەک کەوتنی خشڵ و کانزا ☰ جرینگ ـ جرینگ

جریواندن / c(i)rîwandin/: چاوگ. ۱. جریکەجریک کردن ۲. جریوەجریو کردن ‹پێچکەی پشتەسەر لە سەر زولفی ڕەش/ با بجریوێنێ وەک ئەستێرەی گەش «گۆران»› ☰ ۱. سوسو زدن ستارگان ۲. سروصدا کردن

جریونای / c(i)rîwnay/: چاوگ. جریوە کردن ☰ سوسو زدن

جریوە۱ / c(i)rîwe/: ناو. جریوەجریو؛ تروکەترووکی ئەستێرە ☰ سوسوی ستارە

جریوە۲: دەنگەناو. جریوەجریو؛ دەنگی چۆلەکان ‹لە گوڵزاری ورینگەی بلبلی سەرمەست و شەیدا دێ/ بەڵام نایە جریوەیکیش لە هێلانەی بەتاڵی من «هێمن»› ☰ صدای گنجشکان

جریوەجریو / c(i)rîwec(i)rîw/: ☜ **جریوە**

جڕ / ciř/: ناو. ۱. دژواری؛ سەختی؛ سەخڵەتی ۲. لەتی؛ دڕاوی؛ دڕیاگی ۳. *[ناشیرین]* جڕت؛ بشێڕ؛ زڕت؛ ٤. مێروو؛ گیانەوەری وردیلەی بێخوێن ☰ ۱. دشواری ۲. پارگی ۳. شیشکی ۴. حشره

⊡ **جڕ دان**: دڕاندن؛ دادڕاندن ☰ پارە کردن

جڕ داهێشتن: *[ناشیرین]* جڕ داهێلان؛ زڕت کێشان؛ شێڕ/ شیڕ داهێشتن ☰ شیشکی بستن

جڕ داهێلان: ☜ **جڕ داهێشتن**

جڕ دەرهاتن: ☜ **جڕ هاتن**

جڕ هاتن: *[پلار]* جڕ دەرهاتن؛ تووشی تەنگانە بوون؛ نارەحەت بوون ☰ بە تنگ آمدن

جڕاجڕ / c(i)řaciř/: ناو. شەڕەچەقە؛ شەڕەدندووکە؛ کێشە و هەرا بە قسە ☰ نزاع لفظی

جڕان۱ / c(i)řan/: چاوگ. بەند هاتنی میز ☰ بند آمدن ادرار

جڕان۲: ناو. ئاونگی بەردین ☰ هاون سنگی

جڕای / c(i)řay/: چاوگ. لووزەو بەستنی تەوش ☰ فوران کردن

جڕبردو / cîřbirdû/: ئاوەڵناو. هەڵدڕاو؛ دڕاو ☰ جِرخوردە

جڕت / ciřt/: ☜ **جرت**¹

جڕتنـای / ciřtnay/: چاوگ. *[مەجاز]* خـۆ پـیس کردنی زارۆ ☰ ریدن بچه

جڕجاڵ / ciřcał/: ☜ **ججاڵ**

جڕجـڕ / ciřciř/: نـاو. بەرزەجـڕە؛ بەرزەچـڕە؛ سیسرکی دەشت ☰ جراسک

جڕجڕە / ciřc(i)ře/: ناو. چۆلەکەئاسایەکی جـوانی دووڕەنگە ☰ چرخ‌ریسک

جڕجۆنگـانێ / ciřconganê/: ئاوەڵـناو. بەدفـەڕ و نەگونجاو ☰ بدجنس

جڕدۆ / ciřdo/: ☜ **چڕدۆ**

جڕنا / ciřna/: ناو. قسەی بێ‌تام و خوێ ☰ چرند

جڕنای / ciřnay/: چاوگ. چۆڕاندن ☰ چکاندن

جڕوجانەوەر / ciř û canewer/: ناو. ١. زیندەواران؛ گیانەوەران ٢. مێـرووی ئـازادەر ٣. *[پلار]* شـتی هیچ و پووچ ☰ ١. جک و جانور ٢. حشـرات مـوذی ٣. اشیاء بی‌ارزش

جڕوجیـاز / ciř û c(i)yaz/: ناو. *[پلار]* کەلپەلی ماڵ ☰ جل و پلاس

جـڕە / c(i)ře/: نـاو. چـوڕە؛ سـوریلی؛ مـەلێکی بچووکی سترانبێژە بە ڕەنگی بۆری ئامالزەرد ☰ چکاوک

جڕەبـەگزادە / c(i)řebegzade/: نـاو. مـەلێکی ڕەنگاوڕەنگی جوانە ☰ پرندەای رنگارنگ

جڕەجڕ / c(i)řeciř/: ناو. ١. زەحمەت و دەرد ‹بـە جڕەجڕ ڕامکێشا› ٢. کێشە؛ شەڕەقسە ☰ ١. رنج و زحمت ٢. جَدَل

جڕەکەو / c(i)řekew/: ناو. زڕەکەو ☰ کبک چیل

جـڕەو / c(i)řew/: ئاوەڵـناو. تـووڕە؛ قەڵـس ☰ عصبانی

جز / ciz/: دەنگەناو. دەنگی ڕۆنی داخ یان ئاسـنی سوورەوەبوو کە ئاوی وێکەوێ ☰ صدای روغن داغ یا آهن تفته در تماس با آب

جزار / c(i)zar/: ناو. ١. ڕەنج؛ جەزرەبە ٢. بێگـار؛ کاری بەزۆر و بێ‌مز ☰ ١. عذاب ٢. بیگاری

جـزاڵ ـ جـزاڵ / c(i)zal c(i)zal/: ئاوەڵـناو. ڕێزاڵ ـ ڕیزاڵ؛ کوتە ـ کوتە ☰ تکە ـ تکە

جـزدان / cizdan/: نـاو. کیسـەباخەڵ؛ کیسـەی چەرمین بۆ پووڵ تێ نان ☰ کیف بغلی

جزقە / cizqe/: ناو. زەنگەتە؛ تلیسک؛ تیسـک ☰ تلسک

جـزم / cizm/: ناو. ١. جزو؛ جزوو؛ پـاژێ لـە سـی پاژی قورئان ‹جزمی سـیهەمی قورئـان› ٢. جـۆر؛ چەشن؛ نەوع ☰ ١. جزء؛ بخشی از قرآن ٢. نوع

جزمە / cizme/: نـاو. چەکمـە؛ کەوشـی لاسـک درێژی تا ژێر ئەژنۆ ☰ چکمه

جزو / c(i)zw/: نـاو. ١. جزوو؛ جزم؛ پاژێ لە سـی پاژی قورئان ٢. پاژ لە کێتب ☰ ١. جزء قرآنـی ٢. جزء کتاب

جزوبز / ciz û biz/: دەنگەناو. جز؛ چزوبز؛ کزوبز ☰ جزولز

جزوبەنـد / cizwbend/: نـاو. کەسـێ کـە کـاری جزوبەندی کتێبە ☰ صحاف

جزوبەندی / cizwbendî/: نـاو. ١. کـاری دەسـتە کردن، بڕین، چەسپاندن، دوورین و بەرگ‌گرتنی پەڕەی کاغەز بۆ دروست کردنی دەفتەر و کتێب ‹جزوبەندیـی کتێبی عـومر و شـیرازەی سـەحیفەی دڵ/ بە ڕیشتەی ئولفەتی جانانە ئازادی، دەزوو بێنـە! «حەریق»› ٢. کارگەی ئەو کارە ☰ ١. صـحافی ٢. کارگاه صحافی

جـزوە / cizwe/: نـاو. دەللە؛ قـاوەجۆش؛ دەفـری قاوە لێنان ☰ قهوه‌جوش

جزوو / cizû/: نـاو. بەش؛ پاژ؛ پارە ‹جزووی قورئان› ☰ جُزء

جـزە¹ / c(i)ze/: ناو. ١. *[منداڵانە]* گۆشـتی بـرژاو ٢. بنەگیایەکە بـە کـوڵاوی دەخـورێ ☰ ١. گوشـت

بریان ٢. ریشەای خوراکی

جزه^{٢}: دەنگەناو. دەنگی ڕۆنی داغ 📖 صدای روغن تفته

جزیا / cizya/: ناو. جەزیا؛ ئازار؛ عەزاو ‹هەڕەشە لەو خەڵکە بکە، لەو ڕۆژە کە جزیا دەدرێن «هەژار، *قورئان*»› 📖 عذاب

جزیادراو / cizyad(i)raw/: ئاوەڵناو. تەمێ‌خۆر؛ جزیادیتوو 📖 کیفردیده

جزیادیتو / cizyadîtû/: ☜ **جزیادراو**

جزیره / c(i)zîre/: ناو. گراڤ؛ دوڕگە 📖 جزیره

جزیرەئاسا / c(i)zîre'asa/: ناو. کەرکە؛ کەرگراڤ؛ نیودوڕگە؛ سادوڕگە 📖 شبەجزیره

جزیلک / c(i)zîlik/: ناو. چزیلک؛ چزلیک؛ دووگی سوورەوەکراوی هەڵقرچاو 📖 جزغاله

جزیه / cizye/: ☜ **ساوەری**

جسان / c(i)san/: ☜ **زستان**

جستان / cistan/: ☜ **زستان**

جسن / cisin/: ئاوەڵناو. ١. چاک؛ باش ٢. ڕەسەن؛ کەحێل (ئەسپ) 📖 ١. خوب ٢. اصیل (اسب)

جعیدۆک / c(i)'îdok/: ناو. گیایەکە دژی مۆرانەی دار 📖 گیاهی ضد موریانه

جعێتنی / c(i)'êtnî/: ناو. جۆرێ ئەسپی ڕەسەن 📖 نوعی نژاد نجیب اسب

جغار / c(i)ğar/: ناو. جخار؛ خەم؛ خەفەت؛ مەینەت؛ کەسەر؛ کوڵ ‹... شل و شەکەت بە لارەلار، دڵ پڕ جغار، گیرفان بەتاڵ، بێتەوە ماڵ ... «هەژار، *چوار نامیلکە*»› 📖 اندوه

جغاره / c(i)ğare/: ☜ **جگەره**

▣ **جغاره پێچانەوە**: ☜ **جگەره پێچانەوە**

جغاره کێشان: ☜ **جگەره کێشان**

جغارەخۆر / c(i) ğarexor/: ☜ **جگەرەکێش**

جغارەکێش / c(i) ğarekêş/: ☜ **جگەرەکێش**

جغجغه / ciğc(i)ğe/: ناو. شەقشەقە؛ قوتووی لەیستۆک کە خڕەخڕی دێت 📖 جغجغه

جغز / ciğz/: ☜ **جەغز**

جغزانێ / ciğzanê/: ناو. جغزێن؛ گاڵتەی ناو جەغز 📖 نوعی بازی

جغزی / ciğzî/: ئاوەڵناو. گوەل؛ خڕی 📖 مُدور

جغزینگ / ciğzîng/: ناو. پەرکاڵ؛ ئامرازی جەغز کێشان 📖 پرگار

جغزێن / ciğzên/: ☜ **جغزانێ**

جغه / c(i)ğe/: ناو. مووی تەوێڵ بە شێوەی چەتری 📖 موی چتری پیشانی

جغەره / c(i)ğere/: ☜ **جگەره**

جغەرەچی / c(i)ğereçî/: ☜ **جگەرەچی**

جغەرەخۆر / c(i)ğerexor/: ☜ **جگەرەکێش**

جغەرەکێش / c(i)ğerekêş/: ☜ **جگەرەکێش**

جفت / cift/: ☜ **جووت**

▣ **جفت بون**: ☜ **جووت بون**

جفت کردن: ☜ **جووت کردن**

جفتقۆشه / ciftqoşe/: ☜ **جووتقۆشه**

جفتک / ciftik/: ☜ **جوته**^{١}**-١**

جفتو / ciftû/: ناو. کێبەرکێ؛ ململانێ 📖 مسابقه

جفته / cifte/: ناو. ١. ☜ **جوته** ٢. ماشەی دەمباریکی سەعاتسازان ٣. مێوینەی گیانەوەران 📖 ١. ☜ **جوته** ٢. موچین مانندِ ساعت‌سازی ٣. جنس مادەی جانوران

▣ **جفته وەشانن**: لەقە هاویشتن؛ جفتە هەڵخستن؛ لووشک هاویتن 📖 جفتک انداختن

جفته هەڵخستن: ١. ☜ **جفته وەشانن** ٢. پا جفت کردن و باز بردن 📖 ١. ☜ **جفته وەشانن** ٢. جفت‌پا پریدن

جفتەپا / ciftepa/: ئاوەڵکار. جووت‌پا: ١. کاری هەستانەوەی خێرا بۆ ڕێز نان ‹جفتەپا هەڵسام› ٢. *[مەجاز]* پتەو؛ قایم ‹جفتەپا لێم دا› 📖 ١. قیام سریع به نشانەی احترام ٢. مُحکم

جفته . جفته١ / ciftecifte/: ناو. به‌زمی شانۆئاسای لۆتییان که له قه‌دیمدا به‌ڕێوه ده‌چوو ☰ نوعی نمایش مطرب‌های دوره‌گرد

جفته . جفته٢: ئاوه‌لکار. جووته‌ـجووته؛ دوان‌ـ دوان؛ به‌جووت ☰ جُفت ـ جُفت

جفته‌وه‌شێن / cifteweşên/: ☜ **جوته‌وه‌شێن**

جفتیار / ciftyar/: ☜ **جوتیار**

جفتێ / ciftê/: ☜ **جوته**١ـ١

جفنه / cifne/: ناو. ته‌شتی دارین بۆ هه‌ویر شێلان ☰ تشت چوبی خمیرسازی

جڤ / civ/: ناو. بزاو؛ جووله؛ له‌پت ☰ حرکت

جڤات / c(i)vat/: ناو. ١. کار و ڕه‌وتی کۆ بوونه‌وه؛ کۆم بوون ٢. لێژنه؛ مه‌کۆ؛ کۆڕ ٣. کار و ڕه‌وتی ڕاپه‌ڕین؛ بزووتنه‌وه ☰ ١. گردهمایی ٢. انجمن ٣. جنبش و قیام

جڤاتگه / c(i)vatge/: ناو. چڤاتگه؛ شوێنی کۆوه بوون ☰ محل گردهمایی

جڤاتی / c(i)vatî/: ناو. کۆماری؛ کۆمه‌ڵی ☰ جمهوری

جڤاکی / c(i)vakî/: ئاوه‌ڵناو. کۆمه‌ڵایه‌تی ☰ اجتماعی

جڤان / c(i)van/: چاوگ. کۆمه‌ڵ به‌ستن ☰ جمع شدن

جڤاندن / c(i)vandin/: چاوگ. جه‌ماندن؛ کۆمه‌ڵ کردن؛ کۆ کردنه‌وه ☰ گرد آوردن

جڤراندن / civrandin/: چاوگ. ترساندن؛ زراو بردن ☰ ترساندن

جڤک / civik/: ☜ **جوملانه**

جڤلین / civlîn/: چاوگ. که‌وڵ کردن؛ پێست لێ کردنه‌وه ☰ پوست کندن

جڤنین / civnîn/: چاوگ. به‌ستران (زمان و ...) له ترسان ☰ بند آمدن (کلام و ...) از ترس

جڤی / c(i)vî/: ☜ **جوملانه**

جڤیان / civyan/: ☜ **جڤین**١

جڤین١ / c(i)vîn/: چاوگ. جڤیان: ١. بزووتن؛ جوولان ٢. کۆ بوونه‌وه ☰ ١. جنبیدن ٢. گرد آمدن

جڤین٢: ☜ **جنێو**

جڤینگه / c(i)vînge/: ناو. جێگه‌ی کۆ بوونه‌وه ☰ مرکز اجتماع

جق / ciq/: ئامراز. ئامال؛ مه‌یله‌و ☰ فام؛ مایل به

جقاندن / c(i)qandin/: چاوگ. قیڕاندنی بۆق و باڵندان ☰ قار ـ قار کردن

جقجقاندن / ciqc(i)qandin/: چاوگ. ڕاوه‌شاندن ☰ تکان دادن

جقجقه / ciqc(i)qe/: ناو. خه‌رخه‌شه؛ شه‌قشه‌قه ☰ جغجغه

جقجقین / ciqc(i)qîn/: چاوگ. ڕاوه‌شان ☰ تکان خوردن

جقڵمبه / c(i)qiłimbe/: ناو. سه‌رمه‌قولات؛ سه‌رموقولانج ☰ پُشتک

جقه / c(i)qe/: ناو. ١. مه‌لێکه تۆزێ له چێشکه گه‌وره‌تره ٢. قیتکه‌ی پشت په‌نجه‌ی که‌ڵه‌شێر ٣. مه‌نجه‌ڵ؛ به‌رۆش ٤. خشڵێک بۆ ڕازاندنه‌وه‌ی کڵاو یان تاجی سوڵتان و گه‌وران ‹تاقه گوڵی سووری جقه‌ی دانشگات/ عه‌تری شه‌پۆل ئه‌دا ولات به ولات «گۆران»› ☰ ١. پرنده‌ای اندکی بزرگتر از گنجشک ٢. برجستگی پشت پای خروس ٣. دیگ ۴. جقّه

جک١ / cik/: ☜ **جگ**

جک٢: ئاوه‌ڵناو. قیت و قۆز؛ فیسن ‹له‌و کوڕه خوه‌شم نایێ فره جکه› ☰ قُد

جکاندن / c(i)kandin/: ☜ **جیکاندن**

جککه / cikke/: ناو. جککه‌بۆڕه؛ جککه‌بۆڕه؛ سریله؛ زریله؛ چۆڕه ☰ چکاوک

جککه‌بۆره / cikkebore/: ☜ **جککه**

جککه‌بۆڕه / cikkeboře/: ☜ **جککه**

جگ / cig/: ناو. جک: ۱. میچ؛ قاپ؛ چوو ۲. ورگی جگ؛ قاپی لە سەر پشت ‹ڕۆژێ بە مورادی منیش ئەلبەت دەگەڕێ چەرخ/ ئەم میچە قەراری نییە گاهێ جگە گەهـ بووک «شێخ ڕەزا»› ☰ ۱. شتالنگ ۲. حالت بر پشت افتادەی شتالنگ

جگا¹ / c(i)ga/: ناو. جێ؛ جێگا ☰ جا

⊡ **جگا ئاسەی**: جێ هێشتن ☰ جا گذاشتن؛ رها کردن

جگا²: ئاوەلناو. جیا؛ جودا؛ جیاواز ☰ جُدا

جگا ـ جگا / c(i)ga c(i)ga/: ئاوەلکار. جیا ـ جیا؛ بەش ـ بەش ☰ جُدا ـ جُدا

جگارە / c(i)gare/: ☜ **جگەرە**

جگانێ / c(i)ganê/: ناو. جگێن؛ گەمە بە جک ☰ بازی با شتالنگ

جگمە / cigme/: ☜ **جومگە**

جگە / c(i)ge/: ئامراز. بێجگە؛ بێژگە ‹حاسلی تێگەیشتن و زانین/ چ بوو بۆ من جگە لە کوێرەوری؟ «هێمن»› ☰ بجُز

جگەر / c(i)ger/: ☜ **جەرگ**

⊡ **جگەر سوتان**: ☜ **جەرگ سوتان**

جگەرئۆتی / c(i)ger'otî/: ناو. گیایەکە دەرمانی کۆکە ☰ گیاهی دارویی

جگەرچی / c(i)gerçî/: ناو. جگەری؛ فرۆشەری کەواوی جەرگ و دل ☰ جگرکی

جگەرسۆز / c(i)gersoz/: ئاوەلناو. دلۆڤان؛ غەمخۆر؛ دلسۆز ☰ دلسوز

جگەرسوتاو / c(i)gersûtaw/: ئاوەلناو. جەرگسووتاو: ۱. داخدار؛ خەمبار ‹لە بادە ئەم ژەمە تێر کە منی تینووی جگەرسووتاو/ بە چی دیارە کە دەیبینم شەوێکی تر ژەمێکی تر «هێمن»› ۲. *[مەجاز]* منالمردوو ☰ ۱. داغدیدە ۲. فرزندمردە

جگەرگۆش / c(i)gergoş/: ☜ **جگەرگۆشە**

جگەرگۆشە / c(i)gergoşe/: ناو. جگەرگۆش؛ فرزەند؛ مندال ‹ڕۆژی سەلا، نە خزمانوو نە جگەرگۆشەکانیشتان هەرگیز دە فریاتان نایەن، لێکتان جودا دەکاتەوە و چی بیکەن خودا دەیبینێ «هەژار، قورئان»› ☰ فرزند

جگەرە / c(i)gere/: ناو. جخارە؛ جغارە؛ جغەرە؛ جگارە؛ سیگار؛ سگار؛ سیغار؛ سیار؛ تووتنی دەکاغەزەوە پێچراو بۆ کێشان ☰ سیگار

▣ **جگەرە قامیش**: جۆرێ جگەرەیە لە کاغەزی تایبەتی دروست دەکرێ، وەک قامیش دەچێ ☰ نوعی سیگار دستپیچ

⊡ **جگەرە پێچانەوە**: جغارە پێچانەوە؛ سیگار پێچان ☰ سیگار پیچیدن

جگەرە کێشان: جغارە کێشان؛ سیگار کێشان ☰ سیگار کشیدن

جگەرەچی / c(i)gereçî/: ناو. جغەرەچی؛ جگەرەفرۆش ☰ سیگارفروش

جگەرەخۆر / c(i)gerexor/: ☜ **جگەرەکێش**

جگەرەفرۆش / c(i)geref(i)roş/: ☜ **جگەرەچی**

جگەرەکێش / c(i)gerekêş/: ئاوەلناو. جغارەکێش؛ جغارەخۆر؛ جغەرەخۆر؛ جگەرەخۆر؛ جغەرەکێش ☰ سیگاری

جگەری / c(i)gerî/: ☜ **جگەرچی**

جگێن / c(i)gên/: ☜ **جگانێ**

جل / cil/: ناو. ۱. گنج؛ بەرگ و لیباس ۲. بەرگی سەر پشتی بارەبەر ☰ ۱. لباس ۲. جُل ستور

▣ **جلە بووک**: بەرگی بووک ☰ لباس عروس

جلی کار: بەرگی کار ☰ لباس کار

⊡ **جل شتن**: شیو و کڵ کردن؛ بالاڤ کرن؛ لیباس شۆردن ☰ رخت شُستن

جلاوێز / c(i)lawêz/: ناو. چێولیباسی؛ ئامرازێکە لە چێو یا ئاسن کە جلوبەرگی پێوە هەڵدەواسن ☰ چوبرختی

جلبڕ / cilbiř/: ناو. کەسێ شتومەک دەبڕێ بۆ

لیباس دروون ▤ بُرشکار پارچە

جلبڕان / cilb(i)řan/: ناو. جلبڕین؛ ڕەسم و یاسای کۆ بوونەوە بۆ بڕین و دروونی لیباسی بووک ▤ مراسم بُرش و دوخت لباس عروس

جلبڕووکە / cilb(i)řûke/: ناو. مزراویلکە؛ شۆرباوی سماق و هێلکە ▤ اشکنەی سُماق

جلبڕین / cilb(i)řîn/: ☜ **جلبڕان**

جلجێوان / cilcêwan/: ناو. پێخەف؛ سەرناز؛ جێگەوبان ▤ رختخواب

جلخ / cilx/: ناو. قەل؛ بۆقلە؛ قەلەموون ▤ بوقلمون

جلخاندن / cilxandin/: چاوگ. ئازراندن؛ ئازار دان ▤ آزار دادن

جلخوەش / cilx(i)weş/: ئاوەڵناو. لێهاتوو؛ چەلەنگ؛ فرز ▤ چابُک

جلخۆز / cilxoz/: ئاوەڵناو. گێل و نەزان ▤ هالو

جلدان / cildan/: ناو. ١. یەغدانی جلکان ٢. چارۆکەی سەر شان ▤ ١. صندوق لباس ٢. رودوشی

جلدانین / cildanîn/: چاوگ. جل ژبەر خوە کرن ▤ لباس پوشیدن

جلدروو / cild(i)rû/: ناو. بەرگدوور؛ خەیات ▤ خیاط

جلدوور / cildûr/: ناو. خەیات؛ بەرگدوور ▤ خیاط

جلز / c(i)liz/: ئاوەڵناو. لەڕ؛ لاواز ▤ ضعیف

جلسافکەر / cilsafker/: ناو. ناوەشکێنە؛ ئوتوو؛ چرچلابەر؛ دەقاق ▤ اتو

جلسە / cilse/: ☜ **جەلسە**

جلشڕ / cilşiř/: ئاوەڵناو. جلکشڕ؛ تیقەلۆ؛ ڕینگاڵ؛ شڕۆڵ؛ بەرگدڕاو ▤ ژندەپوش

جلشۆر / cilşor/: ناو. ١. بالافکەر؛ کولکەر؛ کەیەک؛ گلارکۆ؛ گازر؛ قەسار؛ کەسێ کە جلک و گنجی خەڵک بە پارە دەشوا ‹لە بۆ نانێک و بۆ یەک تۆزە پێخۆر/ یەکێکیان بوو بە پاڵە و یەک بە جلشۆر «هێمن»› ٢. پەیاغی جل کوتان ٣. ئامێری کارەبایی جلشۆر ▤ ١. رختشور ٢. کُدینە ٣. ماشین لباسشویی

جلشۆرک / cilşorik/: ناو. ١. جێگەی بالاف؛ شوێنی بەرگ و شمەک شۆردن ٢. داری جلکوت ▤ ١. رختشویخانە ٢. کُدینە

جلشۆری / cilşorî/: ناو. بەراف؛ بالاف؛ شیو و کوڵ؛ کاری جلشۆر ▤ رختشویی

جلشین / cilşîn/: ناو. جلە؛ جلەشڕە؛ قەوزە؛ قۆزەقوڕواق؛ کەفزە؛ کەز؛ کەزی؛ کەژاو؛ کەژەوە؛ لمر؛ خوری پەچنە؛ کەوگی؛ گاوک؛ تیرەیەک ڕووەکی ساکاری ئاوژی ▤ خزە

جلفڕ / cilfiř/: ئاوەڵناو. *[پلار]* گەللایی؛ هەدانەدەر و شێتووکە ▤ ناآرامِ خُل‌مزاج

جلفۆ / cilfo/: ناو. پارچەیەکی سوور، بە سەر بازیدا ئەدەن تا کەوی دەبێ ▤ پارچەی قرمزی کە باز را با آن رام می‌کنند

جلق / cilq/: ئاوەڵناو. لەکارتە؛ خراپ ▤ ازکارافتادە

جلقێ / cilqê/: ئاوەڵناو. *[ناشیرین]* جنێوێکی ژنانە ▤ دشنامی زنانە

جلک / cilk/: ناو. جل؛ جنک؛ گنج؛ پۆشاک؛ لیباس؛ کەلوپەل ‹هات گوڕەی پیاوی لەمێژینە و دڕا جلکی هەژار/ کار و مەڕ هەر کاڕەیانە، بزنەڕووتەش هەڵبەزی! «ئاوات»› ▤ لباس؛ پوشاک

جلکتازە / cilktaze/: ئاوەڵناو. کۆک؛ تەڕپۆش ▤ خوش‌پوش

جلکدروو / cilkd(i)rû/: ناو. جلدروو؛ جلوراز؛ بەرگدروو ▤ خیاط

جلکڕەش / cilkřeş/: ئاوەڵناو. ڕەشپۆش ▤ سیاهپوش

جلکشڕ / cilkşiř/: ☜ **جلشڕ**

جلکشۆر / cilşor/: ناو. سیپاڵشۆر ▤ رختشو

جلکقەتیای / cilkqetyay/: ئاوەڵناو. کەرپاڵ؛

قەرپاڵ؛ شڕ و شڕۆڵ ▤ ژندەپوش

جلگا / cilga/: ناو. جۆرێک ماسی ▤ نوعی ماهی

جللووت / cillût/: ☜ **جلووت**

جلنبۆر / c(i)linbor/: ئاوەڵناو. *[پلار]* تەمەڵ؛ تەوەزەل ▤ تنەلش

جلنڤێژ / ciln(i)vêj/: ناو. بەرماڵ؛ جانماز ▤ سجادەی نماز

جلنگە / c(i)linge/: دەنگەناو. دەنگی شکانی چینی ▤ صدای شکستن چینی

جلوا / cilwa/: ئاوەڵناو. سیس و ژاکاو ▤ پژمُردە

جل و بەرگ / cil û berg/: ناو. پۆشاک؛ پۆشەن؛ کەلپەلی دەبەرکردن ▤ پوشاک

جل و جۆڕ / cil û coř/: ناو. بەرگ و ئەسپابی وڵاخی بارەبەر ▤ جُلِ باربر

جل و جێوان / cil û cêwan/: ناو. پێخەف؛ جێگەوبان ▤ رختخواب

جلوراز / cilw(i)raz/: ☜ **جلکدرو**

جلووت / c(i)lût/: ناو. جللووت؛ مەلێکە نزیک ١٧ سانتیمیتر دەبێ، مل و بەرزگی سپی، خاڵێکی گەورەی ئاماڵ نارنجی لە لاملە، دندووک و لاقی باریک و ڕەشە، پاییزان پشتی ڕێ ـ ڕێ دەبێ و لە قەراغ ئاو و گۆلاندا دەبینرێ ▤ فالاروپ گردن سرخ

جلە / c(i)le/: ناو. ١. جانەوەرێکی ئاوی هەشتپایە لە دەریادا ٢. جانەوەرێکی خڕ و پانە لە ئاودا، زیندەوەری چکۆلە ڕاو دەکا ٣. ڕەگ و ڕیشەی وردی دارەبی قەراغ ئاو کە پێش بە ئاو دەگرێ ٤. جلشین؛ گیایەکە وەک قەوزە سەر ئاو دەکەوێ و دەتەنێتەوە ٥. جلەلاوێن ▤ ١. اختاپوس؛ هشتپا ٢. جانوری آبزی بالشک مانند ٣. ریشەهای بید کنار آب ۴. جلوزغ ۵. نوعی انگل گیاهی

جلەبووک / c(i)lebûk/: ناو. کزۆت؛ بەرگی تایبەتی بووک لە شەوی زەماوەنیدا ▤ لباس عروسی

جلەشڕە / c(i)leş(i)ře/: ناو. جلە؛ جلشین؛ گیای قەوزە ئاسایی ▤ جلوزغ

جلەگا / c(i)lega/: ناو. مەرشک؛ پەلاسێ کە بە سەر پشتی گایدا ئەدەن ▤ جُل گاو

جلەلاوێن / c(i)lelawên/: ناو. گیایەکی زەردە لە داموسکە دەکا، خۆ لە گەڵا و لاسکی وێنجە و بێستان دەهاڵێ و وشکی دەکا ▤ یک نوع انگل نباتی

جلیت / c(i)lît/: ☜ **جریت**

جلیتباز / c(i)lîtbaz/: ☜ **جریتباز**

جلیتبازی / c(i)lîtbazî/: ☜ **جریتان**

جلیتقە / c(i)lîtqe/: ☜ **جلیسقە**

جلیسقە / c(i)lîsqe/: ناو. جلیتقە؛ جلیقە؛ سەدرییە؛ سوخمەی بێقۆڵی پیاوانە ▤ جلیقە

جلیق / c(i)lîq/: ئاوەڵناو. لینج؛ لچق؛ لیقن ▤ لزج

جلیقە / c(i)lîqe/: ☜ **جلیسقە**

جلێتانێ / c(i)iêtanê/: ناو. تەقڵە ▤ بازی سوارکاران با چوب کوچک

جلێق / c(i)lêq/: ناو. شیلان؛ نەستەرەن؛ دلێق؛ بەری دارێکی دڕکدارە ▤ ثمر نسترن کوهی

جڵد / ciłd/: ☜ **جەڵد**^{1}

جڵغە / ciłğe/: ناو. ١. شوێنی پێوەندی تیغ و مشتووی خەنجەر و شمشێر ٢. جەغەتە؛ سەهۆڵی دەڵەمە ▤ ١. محل اتصال تیغ و دستەی شمشیر و خنجر ٢. یخ نیمبند

جڵف / ciłf/: ئاوەڵناو. سووک و چرووک؛ ئاکار ناشیرین ▤ قرتی؛ جلف

جڵفبازی / ciłfbazî/: ناو. حۆڕیاتبازاڕ ▤ جلفبازی

جڵفە / ciłfe/: ناو. زمانی سەرزارەکی (بەتایبەت عەرەبی) ‹چووم کتێبم لە ناو خۆڵ هەڵگرتەوە؛ داستانێک بوو بە عارەبی جلفەی ناو بەغدا نووسرابوو. زۆرم کەیف پێ هات کە زۆر وشەی بەغداییانەم فێر

دەکا. ڕەنگە بیست جارم خوێندبێتەوە! «هەژار، چێشتی مجێور» ⚑ زبان گفتاری (بویژه عربی)

جلفی / cilfî/: ناو. هەرزەکاری؛ سووکی ⚑ قرتی‌بازی

جلّق١ / ciłq/: ناو. دەسپەڕ؛ مشتە؛ مشتاو؛ کاری شاوەت هێنانەوە بە دەست ⚑ استمنا؛ جَلق

جلّق٢: ئاوەڵناو. قەڵب؛ بێ‌ڕەواج ⚑ بُنجُل

جلّقاو / ciłqaw/: ناو. ئاوی ناخاوێنی شیو و کول ⚑ پساب رختشویی

جلّقەجلّق / ciłqeciłq/: دەنگەناو. زلقەزلق؛ دەنگی پێ لە نێو قوڕی شل و قوڕاو ⚑ صدای پا در گل و لای شُل

جلّەو / c(i)łew/: ناو. جلەوە؛ هەوسار؛ ڕەشمە؛ قامچی لغاو ‹پەروەردگارا عوزرم پەسند کە/ لە ڕاستی گوناه جلەوم توند کە «پیرەمێرد»› ⚑ افسار؛ زمام

⊡ **جلّەو کێشان**: هەوسار کێشان ⚑ زمام کشیدن

جلّەودار / c(i)łewdar/: ناو. ١. جلّەوکێش؛ هەوسارکێش ٢. کەسێ کە لە پێش سوارانەوە دەڕوا ⚑ ١و٢. جلودار

جلّەوشان / c(i)łewşan/: ناو. ↓

⊡ **جلّەوشان کردن**: *[کنایە]* بەرەڵا کردن و بەرگری نەکردن ⚑ یله کردن

جلّەوکێش / c(i)łewkêş/: ☜ **جلّەودار-١**

جلّەوگیر / c(i)łewgîr/: ناو. جلّەوگیرە؛ کۆسپی سەر ڕێگە ⚑ سرعت‌گیر

جلّەوگیرە / c(i)łewgîre/: ☜ **جلّەوگیر**

جلّەوە / c(i)łewe/: ☜ **جلّەو**

جلّیتاو / c(i)łîtaw/: ناو. قوڕ و چلپاو؛ قوڕاوی شل ⚑ لای و لجن

جلّیق / c(i)łîq/: ناو. پوان؛ شیلان؛ بەری شیلانەکێوی کە ڕوەکێکی دڕکاوییە ⚑ ثمر نسترن کوهی

جلّێق١ / c(i)łêq/: ناو. شیلان؛ دڕکێکە لە پاییزدا پەڕێکی سوور دەگرێ ⚑ نسترن کوهی

جلّێق٢: ئاوەڵناو. لیچق؛ لیلق؛ لینج ⚑ لزج

جم١ / cim/: ناو. بزاو؛ جرم؛ جوولە؛ لەپت ⚑ جنبش؛ تکان

⊡ **جم خواردن**: جووڵان ⚑ تکان خوردن

جم دان: جووڵان ⚑ تکان دادن

▪ **جم**٢: پاشەوشە. ـ جمەوە ‹دێرجم؛ نەجم› ⚑ ـ جُنب

جمان١ / c(i)man/: چاوگ. تێنەپەڕ. //جمای؛ دەجمێی؛ بجمێ// جومان؛ بزووتن؛ جووڵان ⚑ جُنبیدن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: جماو/ چاوگی نەرێنی: نەجمان

▪ **جمان**٢: پاشەوشە. بزووتن ‹خوێن‌جمان› ⚑ جُنبش

جماندن / c(i)mandin/: چاوگ. تێپەڕ. //جماندت؛ دەجمێنی؛ بجمێنە// جواندن؛ جمانن؛ بزواندن؛ وە ڕێ خستن ⚑ جنباندن؛ حرکت دادن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەجماندن

جمانن / c(i)manin/: ☜ **جماندن**

جمای / c(i)may/: چاوگ. جمان؛ جووڵیان ⚑ جنبیدن

جمدان / cimdan/: ☜ **جمشت**

جمز / cimiz/: ☜ **جمشت**

جمژگە / cimijge/: ☜ **جومگە**

جمس / cims/: ☜ **جمشت**

جمش / cimiş/: ☜ **جمشت**

جمشت / c(i)mişt/: ناو. جم؛ جوولە؛ جمدان؛ جمس؛ جمێز؛ جمز؛ جمش؛ جوول‌جال ⚑ جنبش؛ تکان

جمشیرگ / cimşîrig/: ☜ **جومگە**

جمک / cimk/: ☜ **جوملانە**

جمکوت / cimkut/: ناو. پڕبەپڕی ئاپۆرە؛ پڕایی زۆری خەڵک ⚑ شدت ازدحام

⊡ **جمکوت بوون**: تەواو پڕ بوون لە خەڵک ‹شوێنەکە جمکوت بوو، دەرزیت داخستای نەئەکەفتە زەوی› ☰ پر شدن از مردم

جمگه / cimge/: ☜ **جومگه**

جمگه ـ جمگه / cimgecimge/: ئاوەڵناو. بەندبەندی ئەندام ☰ بند ـ بند اعضا

جمنــای / cimnay/: چاوگ. ۱. جوولاندن؛ بزواندن ۲. جواندن؛ ڕاژەندن (بێشکه) ☰ ۱. جُنباندن ۲. تکان دادن (گهواره)

جمنایەره / cimnayere/: چاوگ. ئەرەجمنەی ☰ راه انداختن؛ راندن

جموجوڵ / cim û cûł/: ناو. چمچار ‹له درەخت ئەدا شنەی بای سەحەر/ جموجوولیەتی چەشنی سەودای سەر «گۆران»› ☰ جنبوجوش

جمور / c(i)mûr/: ناو. ژمـوور؛ حیسابی ڕۆژ و مانگ لە هەورامانی کۆندا ☰ نوعی تقویم در اورامان قدیم

جمه۱ / c(i)me/: ناو. ۱. شلۆقی ۲. بزووت ☰ ۱. ازدحام ۲. رانش

⊡ **جمه هاتن**: یکجار شلۆق بوون ‹بازاڕەکە جمەی ئەهات› ☰ جای سوزن انداختن نبودن

ـ جمه۲: پاشەوشە. باری هاتنە جمین؛ بەرهەمی جمین ‹کەنەجمه› ☰ لرزش؛ رانش

جمەجم / c(i)mecim/: ناو. لەرەلەر؛ جموجوولی نەرم و لە جێ خۆ ‹دوو لیمۆی وەشبۆش تەرحی شەمامە/ جمەجمشانە نە یەخەی جامه «سەیدی»› ☰ لرزش

جمیان / cimyan/: چاوگ. جوولان؛ بزووتن ☰ جُنبیدن

جمیــای / cimyay/: چاوگ. ڕاژان؛ هەلاژان ☰ درازکشیدن

جمین / c(i)mîn/: چاوگ. تێنەپەڕ. //جمیت؛ دەجمی؛ بجمە// بزووتن ‹وەک لەشکری مەڵومووڕ/ ڕەش دەچوون دەجمین لە دۆور «هەژار، *بۆ کوردستان*»› ☰ حرکت کردن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: جمیو/ چاوگی نەرێنی: نەجمین

جمێز / c(i)mêz/: ☜ **جمشت**

جمێن / c(i)mên/: ☜ **جنێو**

جن / cin/: ناو. *[ئیسلام]* جند؛ جنۆکە؛ جندۆکە؛ جندووکە؛ ژنۆکە؛ عەجنە؛ ئەجنە؛ سەرکڕینک؛ بە بڕوای ئیسلامی بوونەوەرێکی نادیارە، باش و خراپیان هەیە ☰ جن

⊡ **جن کەسێک پێکان**: جنۆکە دەس لە کەسێک وەشاندن؛ ئاوەز تێکچوون؛ شێت بوون ☰ جن توی جلد کسی رفتن

جناخه / c(i)naxe/: ناو. کرمەک ☰ زیوری زنانه

جنـاره / c(i)nare/: ناو. خەیارە؛ جۆرێ دمەڵ و کوان ☰ نوعی دُمل

جناندن / c(i)nandin/: چاوگ. جنین؛ ئەنجنین ☰ انجیدن

جناوەر / c(i)nawer/: ☜ **جانەوەر**

جنجربەڵەک / cincirbełek/: ئاوەڵناو. ئەبڵەق؛ بازگ؛ بازە؛ بازەڵە ☰ ابلق

جن ـ جن / cin cin/: ئاوەڵناو. ئەنجن ـ ئەنجن؛ تیکە ـ تیکە ‹ئەوەندەم غەم خوارد، غەم دڵی بردم/ وەک کۆتەی قەساب جن ـ جن بوو جەرگم «فولکلۆر»› ☰ تکه ـ تکه

⊡ **جن ـ جن کردن**: هەنجن ـ هەنجن کردن ☰ تکه ـ تکه کردن

جنجه / cince/: ناو. توو؛ تۆم؛ ناوکە ☰ تُخمه

⊡ **جنجه تەقانن/ تەقاندن**: توو/ تۆم توکاندن ‹ڕووژی نیم کیلوو جنجه تەقنم!› ☰ تُخمه شکستن

جنجیر / cincîr/: ناو. ماری دوو ڕەنگ؛ ماری خاڵدار ☰ ارقم؛ مار دورنگ

جنچک / cinçik/: ناو. ١. دەنکی میوە ٢. جنچکە؛ قوونەڵتس؛ کاری هەڵتووتەکان ٣. پل؛ پلە گۆشت ☰ ١. هستە ٢. چُمباتمە ٣. چنجە

جنچکان / cinç(i)kan/: چاوگ. تووتەکان؛ هەڵترووشکان؛ قوونەڵتس دان ☰ چُمباتمە زدن

جنچکە / cinç(i)ke/: ☜ **جنچك‌ـ٢**

جند / cind/: ☜ **جن**

جندرمە / cindirme/: ☜ **جاندارم**

جندۆکە / cindoke/: ☜ **جن**

جندووکە / cindûke/: ☜ **جن**

جندە / cinde/: ناو. *[ناشیرین]* جننە؛ جنە؛ جنیّ؛ جونە؛ قاحبە؛ خراپە؛ سۆزمانی؛ ژنیّ کە بۆ پوول خۆی دەخاتە بەر حەزی پیاوان ☰ فاحشە

جندەباز / cindebaz/: ئاوەڵناو. *[ناشیرین]* جننەباز؛ فاسقی ئاشنای جندە ☰ جندەباز

جندەخانە / cindexane/: ناو. *[ناشیرین]* جننەخانە؛ جونەخانە؛ ماڵەجندە؛ قاحبەخانە؛ ماڵیّ کە ژن و پیاوی داوێنپیسی لیّ جووت دەبن ☰ جندەخانە

جندەیی / cindeyî/: ناو. *[ناشیرین]* جننەیی؛ قاحبەیی؛ جندەگەری؛ خراپەکاری؛ کار، ڕەوت و پیشەی جندە ☰ فاحشگی

جندی¹ / cindî/: ناو. چەکدار لە سوپادا ☰ سرباز سپاە

جندی²: ئاوەڵناو. ١. ئازا؛ بەکار؛ ڕەشید ٢. جوان؛ سپەهی ٣. باش؛ خاس؛ چاک ☰ ١. شُجاع ٢. زیبا ٣. خوب

جنراڵ / cinirał/: ☜ **ژێنراڵ**

جنران / cinran/: چاوگ. تێنەپەڕ. نادیار. //جنرای؛ دەجنریّ؛ بجنریّ// جنیان؛ لەتوپەت بوون ‹شاهی عەرەبی یەعنی قورەیشی نەسەبی بیّ/ جەرگم بە دوو ئەبرۆی ئەوە جنراوە دڵی من «بێخود»› ☰ انجیدە شدن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: جنراو/ چاوگی نەریّنی: نەجنران

جنراو / cinraw/: ئاوەڵناو. ئەنجن ـ ئەنجن‌کراو ☰ تکە ـ تکە شدە

جنراڵ / cinřał/: ☜ **ژێنراڵ**

جنس / cins/: ناو. ١. جنس؛ چییەتی یان چۆنیەتی بنەمایی ‹جنسی ئەمە زێڕە› ٢. بابەت؛ چین؛ جۆر؛ وێنە؛ چین و توێژ؛ گرۆیەک کە خاوەن تایبەتمەندی هاوبەشن ‹لەم جنسەم ناویّ› ☰ ١و٢. جنس

جنقاندن / cinqandin/: چاوگ. جەنقاندن؛ ترساندن ☰ ترساندن

جنک / cink/: ☜ **جلك**

جنکە / cinke/: ئاوەڵناو. ناتەواو هەنجنراو ☰ قدری انجیدە

جنگ / cing/: ناو. ١. جم؛ بزاو؛ جوولە ٢. شمەک؛ کەلوپەل ☰ ١. جُنبش؛ تکان ٢. پوشاک

⊡ **جنگ دان** بزووتن؛ جوولان ☰ جُنبیدن؛ تکان خوردن

جنگر / cingir/: ئاوەڵناو. جونگە؛ بەهانەگر ☰ بهانەگیر

جنگز / cingiz/: ئاوەڵناو جنگوزی؛ جنگووزی؛ جنگزین؛ جنگن؛ شەڕانی؛ بەدفەڕ ☰ جوشی

جنگزی / cing(i)zî/: ناو. تووڕەیی؛ ڕک؛ قەڵسی ☰ غضب

جنگزین / cingizîn/: ☜ **جنگز**

جنگل / cingil/: ☜ **جنگڵ**

جنگڵ / cingił/: ناو. جنگل؛ گینگل؛ جوولە ☰ جنبش؛ تکان

جنگن / cingin/: ☜ **جنگز**

جنگنی / cing(i)nî/: ناو. شەڕاشۆیی؛ دەمسووری ☰ ستیزەجویی

جنگوجووڵ / cing û c ûł/: ناو. دۆخی بزووتن و هەدا نەدان ☰ جنب‌وجوش

جنگوزی / cinguzî/: ☜ جنگز

جنگووزی / cingûzî/: ☜ جنگز

جننه / cinne/: ☜ جنده

جننەباز / cinnebaz/: ☜ جندەباز

جننەخانه / cinnexane/: ☜ جندەخانه

جننەیی / cinneyî/: ☜ جندەیی

جنۆکه / c(i)noke/: ☜ جن

▣ **جنۆکە دەس لە کەسێک وەشاندن**: ☜ **جن کەسێك پێکان**

جنه / cine/: ☜ جنده

جنەنار / c(i)nenar/: ناو. جن‌هەنار ☰ انار وحشی

جن‌هەنار / cinhenar/: ☜ جنەنار

جنیاگ / cinyag/: ئاوەڵناو. هەنجناو؛ وردکراو ☰ انجیده

جنیان / cinyan/: ☜ جنران

جنیچکه / c(i)nîçke/: ناو. ونەدەکی؛ توولنج؛ تووتەک؛ قوونەڵتس ☰ چُمباتمه

جنیقین / c(i)nîqîn/: چاوگ. ڕاپەڕین؛ داچڵەکان؛ لەپڕ وە خەبەر هاتن ☰ از خواب پریدن

جنیک / c(i)nîk/: ناو. ۱. لاجانگ؛ قەراغ ڕوومەت ۲. گودله؛ فڕ ۳. بان مەڵاشوو ☰ ۱. عذار ۲. کاکُل روی پیشانی ۳. آهیانه

جنین / c(i)nîn/: چاوگ. تێپەڕ. //جنیت؛ دەجنی؛ بجنه// هەنجنین؛ پارچە ـ پارچە کردن ☰ انجیدن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەجنین

جنێ / c(i)nê/: ☜ جنده

جنێر / c(i)nêr/: ناو. ئاسۆ ‹مانگ تازە لە جنێرەوە سەری دەرهێنابوو› ☰ افق

جنێو / c(i)nêw/: ناو. جڤین؛ جمێن؛ جوین؛ جوێن؛ جوون؛ دژمان؛ دژمانی؛ دوژمان؛ دشمان؛ دوشمین؛ دژنام؛ دژون؛ دژوون؛ دوژوین؛ دژووین؛ دژوێن؛ دمژین؛ دژمین؛ دژمێن؛ دوژمین؛ ژنێو؛ ژوون؛ ڤێس؛ چێڕ؛ سکان؛ سخیف؛ سخێف؛ سقێف؛ خەراو؛ خراو؛ ناخاس؛ خوسن؛ خۆسن؛ خوەسن؛ خەسن؛ خەبەر؛ فاش؛ ناو یان ناونیتکەیەک بۆ سووکایەتی کردن بە کەسێک ‹تا چەنە شل بوون چەقە و جنێوە/ ئەمجار شەڕەشەق ئەچێ بەڕێوە! «هەژار، *بۆ کوردستان*»› ☰ دُشنام

▣ **جنێو دان**: جوێن/ دژوێن دان؛ خەراو وتن؛ سخێف‌گوتن؛ ڤیلین؛ سەکانن؛ سکانن؛ ڤێسین؛ هەڵسکاندن؛ دژمان دای؛ ششتن؛ شتن؛ شوست‌وشۆ دەرێنان ☰ دشنام دادن

جنێوبازی / c(i)nêwbazî/: ناو. فڕاوێژی؛ کەتره؛ فڕ؛ هەجو ‹تۆ کە خۆت مەیلی جنێوبازی دەکەی شێخ سالح!/ بۆ دەکەی سەرزەنشی من کە ڕەزا هەجاوە؟ «شێخ ڕەزا»›. هەروەها: **جنێوباز** ☰ هجو

جنێوفرۆش / c(i)nêwf(i)roş/: ئاوەڵناو. جوێنفرۆش؛ زمان‌پیس؛ جوێن‌دەر؛ سخێف‌بێژ. هەروەها: **جنێوفرۆشی** ☰ بدزبان

جواب / c(i)wab/: ناو. جاب؛ جواو؛ جەواب؛ پەرسڤ؛ وەڵام؛ وڵام؛ وەرام ‹جوابی دەهۆڵ‌ژەن سڕناژەن ئەیداتەوە «مەسەل»› ☰ جواب؛ پاسخ

▣ **جواب دان**: جواو دان: ۱. وەڵام دانەوە ۲. دەرکردن ☰ ۱. پاسخ دادن ۲. بیرون کردن

جواب دانەوە: جواو دانەوە؛ پەرسڤ وەدان؛ جواب لێ وەگەڕاندن ☰ پاسخ گفتن

جواب کردن: جواب دان؛ جواوکردن؛ دەرکردن ☰ جواب کردن

جوابدەر / c(i)wabder/: ناو. جواودەر؛ وەڵامدەر؛ وەرامدەر ☰ پاسخگو

جوابنامه / c(i)wabname/: ناو. قاقەزی جواب

دانەوە ☰ پاسخنامە

جوابەجەنگێ / c(i)wabecengê/: ناو. جواوجوی؛ شەڕەقسە؛ کاری بە دەمدا هاتنەوە ☰ جَدَل

جوات / c(i)wat/: ناو. ١. کۆ؛ کۆمەڵ ٢. جڤات؛ کاری کۆ بوونەوە ٣. جڤات؛ ئەنجومەن؛ کۆمەڵگا ٤. جڤات؛ کاری ڕاپەڕینی بە کۆمەڵ ☰ ١. اجتماع ٢. گردهمایی ٣. انجمن ۴. شورش

جوادە / c(i)wade/: ناو. جۆرێ مەشکەی ئاو ☰ نوعی مشک آب

جوار / c(i)war/: ☜ **جۆڕك ـ١**

جوال / c(i)wal/: ☜ **جواڵ**

جواڵ / c(i)wał/: ناو. جەواڵ؛ جەواڵە؛ جوال؛ جوهال؛ جەولخ؛ کیسەی گەورەی یەکلایی لە خوری چندراو بۆ دەغڵ ☰ جوال

جواڵدۆز / c(i)wałdoz/: ناو. سووژن؛ شووژن ☰ جوالدوز

جوامیر / c(i)wamîr/: ☜ **جوامێر**

جوامێر / c(i)wamêr/: ئاوەڵناو. جامێر؛ جوانمەرد؛ جوانمێر؛ جوامیر؛ جۆمەرد؛ شەجۆ؛ شامبۆز؛ مەردەمێر؛ مەردوڕەند؛ پیاوخاس؛ مێرخاس؛ دڵاوا؛ بە ئاکار و خدەی چاکەوە (وەک: بەخشین، دەستگری لە هەژاران، ئازایی و لێبووردوویی) ‹ئەسکەندەری ناو بوو بابی جوامێر/ بیستوومە عەرەب پێیان دەگوت شێر «هەژار، مەم و زین»› ☰ جوانمرد؛ رادمرد

جوامێرانە / c(i)wamêrane/: ئاوەڵناو. پیاوانە؛ مەردومەردانە ☰ جوانمردانە

جوامێری / c(i)wamêrî/: ناو. جامێری؛ پیاوەتی؛ مرۆڤایەتی؛ مەردایەتی ☰ جوانمردی

جوان^{1} / c(i)wan/: ناو. ١. وادە؛ ژوان؛ بەڵێندراو ٢. لاو؛ گەنج؛ جحێڵ ‹جوان، کوێرە و چاڵ نابوێرێ «مەسەل»› ☰ ١. میعاد ٢. جوان

جوان^{2}: ئاوەڵناو. ١. سپەهی؛ دەلال؛ قەشەنگ ٢. لاو؛ جحێڵ؛ تازە پێگەیشتوو ٣. لەبار؛ گونجاو؛ پەسند ☰ ١. زیبا ٢. بُرنا؛ جوان ٣. پسندیده

جوانـاو^{1} / c(i)wanaw/: ناو. ئارەقی سەرەمەرگ؛ خۆهـ دانی نەخۆشی لە مردن ‹لە تاو گیانکەنشت دەم داچەقێنێ/ لە گۆنای زەردی جوانـاو بڕژێنێ «قانع»› ☰ عرق حال نزع

جوانـاو^{2}: ئاوەڵناو. تازەنریاگ؛ تازەئاودراو ‹شەتڵی جواناوم منی ساردەبرین/ کوا خەجم تا بۆم بگێڕێ گەرمەشین؟ «هێمن»› ☰ نونهال

جوانپەرست / c(i)wanperist/: ئاوەڵناو. شەیدای جوانی ‹جوانپەرستم، جوانپەرستم/ بە دیداری جوانان مەستم «هێمن»› ☰ زیباپرست

جوانچـاک / c(i)wançak/: ئاوەڵناو. جوانچاڵ؛ خوشیک؛ سپەهی ‹کیژی لادێیی نەشمیلی جوانچاک/ بێ فڕوفێڵ و هێدی و داوێن‌پاک «هێمن»› ☰ زیباروی

جوانچاڵ / c(i)wançał/: ☜ **جوانچاك**

جوانخـاس / c(i)wanxas/: ئاوەڵناو. پێکەوتوو؛ جوان و لەبار؛ زۆر جوان و ڕێکوپێک ☰ خوش‌تیپ

جوانخاسی / c(i)wanxasî/: ناو. شەوکەت؛ جوانچاکی ☰ جمال

جواندن / c(i)wandin/: ☜ **جماندن**

جوانشیرین / c(i)wanşîrîn/: ئاوەڵناو. پێکەوتوو؛ بەرکەتی ☰ برازندە؛ خوش‌تیپ

جوانک / c(i)wanik/: ناو. عازەبی؛ زیپکە ☰ جوش غرور

جوانکـار / c(i)wankar/: ئاوەڵناو. ١. ڕازێنەوە؛ بووک جوانکەر ٢. دەس‌نەخشین؛ دەس‌ڕەنگین؛ هونەرمەند ☰ ١. آرایشگر ٢. هنرمند

جوانکـاری / c(i)wankarî/: ناو. ١. کار و ڕەوتی ڕازاندنەوە ٢. دەس‌ڕەنگینی ☰ ١. آرایش ٢. هنرمندی

جوانکه /c(i)wanke/: ناو. نۆجوان؛ تازەلاو ▤ نوجوان

جوانکەر /c(i)wanker/: ناو. ڕازێنەوە؛ وەڕازێن ▤ آرایشگر

جوانکەڵە /c(i)wankełe/: ☜ **جوانکیلانە**

جوانکیلانە /c(i)wankîlane/: ناوەڵناو. جوانکەلە؛ جوانکیلە؛ چکۆلەی جوان و لەبەردڵ ▤ کوچولوی زیبا

جوانکیلە /c(i)wankîle/: ☜ **جوانکیلانە**

جوانمەرد /c(i)wanmerd/: ☜ **جوامێر**

جوانمێر /c(i)wanmêr/: ☜ **جوامێر**

جوانن /c(i)wanin/: چاوگ. بزواندن؛ جوولانن ▤ جنباندن

جوان‌نووسی /c(i)wannûsî/: ☜ **خۆشنووسی**

جوانوو /c(i)wanû/: ناو. جانک؛ جانوو؛ جانی؛ جانیک؛ جوانی؛ بێچووی ئەسپ و ماین ▤ کُرّه اسب

▣ **جوانوو ئەسپ**: جانوو ئەسپ؛ بەچکەی نێری ئەسپ ▤ کُرّه‌ی نر اسب

جوانوو ماین: جانوو ماین؛ بەچکەی مێوینەی ئەسپ ▤ کُرّه‌ی مادینه‌ی اسب

جوانوولکە /c(i)wanûlke/: ناو. جانووی تازەزاو ▤ نوزاد اسب

جوانە ـ /c(i)wane-/: پێشوشە. جەوان؛ تازە ‹جوانەگا› ▤ جوان

جوانەزرۆ /c(i)wanez(i)ro/: ☜ **جوانەزووە**

جوانەزمە /c(i)wanez(i)me/: ☜ **جوانەزووە**

جوانەزوە /c(i)wanez(i)we/: ☜ **جوانەزوە**

جوانەزۆ /c(i)wanezo/: ☜ **جوانەزووە**

جوانەزووە /c(i)wanezûwe/: ناو. جوانەزرۆ؛ جوانەزۆ؛ جوانەزوە؛ جوانەزمە؛ جوانەزەوە؛ جوانەژۆ؛ عازەوی؛ زیپکەی دەم و چاوی لاوی تازە پێگەیشتوو ▤ عزبی؛ جوش صورت نوجوانان

جوانەزەوە /c(i)wanezewe/: ☜ **جوانەزووە**

جوانەژۆ /c(i)wanejo/: ☜ **جوانەزووە**

جوانەگا /c(i)wanega/: ناو. جانەگا؛ جونەگا؛ جەل؛ بەرجووت؛ گای سێ بەهارە ▤ گاو نر سە ساله

جوانەگوڵ /c(i)wanegul/: ناو. گوڵەکەتان؛ هەمیشەبەهار؛ ناوی چەن جۆر گوڵەمەیموون بە لقی نەرم و داشۆڕاو و گوڵی بنەوشەوە ▤ گُل کتانی

جوانەمەرگ /c(i)wanemerg/: ناوەڵناو. چەلەپەر؛ بە گەنجی مردوو ▤ جوانمرگ

جوانەمەرگی /c(i)wanemergî/: ناو. مەرگی بێوەخت؛ مردن بە لاوەتی ‹ئەو پێش پشکووتن سیس بووە/ بە جوانەمەرگی مردووە «هێمن»› ▤ جوانمرگی

جوانی /c(i)wanî/: ناو. ١. ☜ **جوانوو** ٢. خوشیکی؛ قەشەنگی ‹من ئەڵێم: هەتاهەتایە دەوری جوانییە «سوارە»› ٣. جحێڵی؛ لاوی ‹شەوی بەهاری جوانی خەوێ بوو، پرتەشویر/ لە فەجری پاییزی پیری بەیانی دا تەعبیر «نالی»› ▤ ١. ☜ **جوانو** ٢. زیبایی ٣. جوانی

جوانیناسی /c(i)wanînasî/: ناو. زاراوەیەکی هونەری، واتە ناسینی جوانییەکان لە ئەدەب و هونەردا ▤ زیبایی‌شناسی

جواو /c(i)waw/: ☜ **جواب**

⊡ **جواو دان**: ☜ **جواب دان**

جواو دانەوە: ☜ **جواب دانەوە**

جواو کردن: ☜ **جواب کردن**

جواوجوی /c(i)wawcuy/: ☜ **جوابەجەنگی**

جواودەر /c(i)wawder/: ☜ **جوابدەر**

جواهێر /c(i)wahêr/: ناو. گەوهەر؛ بەردی بەنرخ ▤ جواهر

جواهێربەن /c(i)wahêrben/: ناوەڵناو.

گەوهەربەند؛ بە جەواهێر ڕازێنراوەوە ⚑ جواهربند

جوبرایل / cubrayil/: ناو. *[ئیسلام]* ناوی فریشتەی وەلامبەری خودا ⚑ جبرئیل

جوبڕک / cubiřk/: ☜ **جۆبڕ**

جوتراو / cutraw/: ☜ **جوراو**

جوتیار / cutyar/: ☜ **جوتیار**

جوجاگە / cucage/: ناو. ماستۆیید؛ ئێسکی پشتەگوێ ⚑ استخوان پشت گوش؛ ماستوئید

جوجمین / cucmîn/: چاوگ. تۆپین ⚑ سقط شدن

جوجوش / cucuş/: ناو. میوانی؛ قەیماخ؛ ئارد و ڕۆن کە بۆ ژنی زەیستانی لێدەنێن ⚑ اوماج

جوجو / cucû/: ☜ **ججو**

جوحتک / cuĥtik/: ☜ **جوتە¹ـ١**

جودا / cuda/: ئاوەڵناو. جیا؛ جیاواز؛ جگە ‹عاشق دڵی نایێ لە دلارامی جودا بێ/ ئەڵبەت کە دلارامی لەوێ بێ، دڵی نایێ «نالی»› ⚑ جُدا؛ سَوا

جودایەز / cudayez/: ☜ **جیاواز**

جودایەزی / cudayezî/: ☜ **جیاوازی**

جودایی / cudayî/: ناو. جیایی: ١. جیاوازی؛ فەرق ٢. چۆنیەتی لێک دوورکەوتنەوە ‹نابێ قەت نالەی جودایی بێئەسەر/ جا چ نەی بیکا چ پیاوی دەردبەردەر «هێمن»› ⚑ ١. تفاوت ٢. فِراق؛ جدایی

جودایی‌خواز / cudayîx(i)waz/: ☜ **جیاخواز**

جودایی‌خوازی / cudayîx(i)wazî/: ناو. جیاخوازی؛ جیایی‌خوازی؛ ویست یان چالاکییەک بۆ جیا کردنەوەی بەشێک لە وڵاتی ژێردەسەڵاتی دەوڵەتێک و سەربەخۆ کردنی ⚑ تجزیەطلبی

جودۆ / cudo/: ناو. جۆرێک زۆرەبانێ بۆ خۆ پاراستن کە لە ڕۆژهەڵاتی دوورەوە هاتووە ⚑ جودو

جودۆکار / cudokar/: ناو. کەسێ کە لە وەرزەشی جودۆدا کارامەیە ⚑ جودوکار

جوران / curan/: چاوگ. تێپەڕ. نادیار. //جورای؛ دەجورێی؛ بجورێ// کەوتنە بەر جوونەوە ⚑ جویدە شدن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: جوراو/ چاوگی نەرێنی: نەجوران

جوراو / curaw/: ئاوەڵناو. جاوراو؛ جاویاو؛ جاویاگ؛ جوتراو ⚑ خاییده

جوربزە / curb(i)ze/: ناو. ئازایەتی؛ ورە ⚑ شهامت

جور ٠ جور / cur cur/: ئاوەڵناو. جۆراوجۆر ⚑ جورواجور

جوڕڕە / cuřře/: ☜ **جوڕەـ٣**

جوڕڕەماسی / cuřřemasî/: ناو. جۆرێک ماسی ⚑ نوعی ماهی

جوڕنا و فڕنا / cuřnawfiřna/: ناو. *[پلار]* وڕاوە؛ وڕینە ⚑ هزیان

جوڕنە / cuřne/: ناو. خەزێنە؛ حەوزۆکەی حەمام کە ئاوی گەرمی بۆ خۆ شتن تێ دەکەن ⚑ خزینەی حمام

جوڕە / cuře/: ناو. ١. کلاونە؛ چۆلەکەئاسایەکی ڕەنگ بۆری ئاماڵ‌زەردی سەر بە کلاوەیە ٢. بازی نێر ٣. جوڕڕە؛ جوڕەمراوی؛ خوردەک؛ مەلێکە لە خێزانی مراوییەکان لە هەموویان چکۆلەترە، نێری سەری خەنەییە و خەتی کەسکی بە سەر چاودا کشاوە، سەر شانی خەتی سپی پێدا هاتووە. مێیەکانی خاڵخاڵن. زۆر تیژباڵن، بە پۆل دەگەڕێن، نەوی دەفڕن، لە جۆبار و قامیشەڵاندا دەژین. ⚑ ١. چکاوک ٢. باز نر ٣. خوتکا

⊡ **جوڕە ناڵ کردن:** *[کینایە]* فێڵ و گزی کردن ⚑ کلاهبرداری کردن

جوڕە نان: خەبەر دان ⚑ گزارش دادن

جوڕەپۆپنە / cuřepopne/: ناو. جوڕەپۆپنەکی؛ باڵدارێکە لە چۆلەکە گەورەترە و کاکۆڵی هەیە ⚑ چکاوک کاکلی

جوڕەپۆپنەکی / cuřepopnekî/: ☜ جوڕەپۆپنە

جوڕە ـ جوڕە / cure cuře/: ئاوەڵناو. جۆربەجۆر؛ جۆراوجۆر ≡ جورواجور

جوڕەقازاخی / cuřeqazaxî/: ناو. جوڕەقازلاخی؛ جۆرێ جوڕەیە لە جوڕەکلاونە گەورەتر و دەنگی زۆر خۆشە ≡ نوعی چکاوک خوش نوا

جوڕەقازڵاخی / cuřeqazłaxî/: ☜ جوڕەقازاخی

جوڕەکڵاونە / cuřek(i)ławne/: ☜ جوڕە

جوڕەمراوی / cuřem(i)rawî/: ☜ جوڕە-٣

جوڕەمێرگی / cuřemêrgî/: ناو. جۆرێک جوڕەیە لە جوڕەکلاونە و جوڕەقازلاخی چکۆلەترە و کلاوی نییە ≡ نوعی چکاوک

جوڕی / cuřî/: ناو. جۆرێ ماسی ≡ نوعی ماهی

جوز / cuz/: ☜ جوز

جوستوجۆ / cust û co/: ناو. جوس‌وجۆ؛ کروکاش؛ کار و ڕەوتی دانەپەی؛ بە شوێندا گەڕان ≡ جستجو

جوستە / custe/: ناو. پەراوێزی لێفە؛ قەراغ لێفە ≡ حاشیەی لحاف

جوس‌وجۆ / cus û co/: ☜ جوستوجۆ

جوعمە / cu'me/: ☜ جومعە

جوغز / cuğz/: ☜ جەغز

جوفت / cuft/: ☜ جووت

جوفتەلی / cuftelî/: ئاوەڵناو. *[پلار]* جووتەهاوێژ؛ لەقەوەشێن ‹ڕەقیبی جوفتەلی نابێتە نەخچیرت کە خەرکوڕە/ ئەلیفی چایرە دائیم لە قەشقەی کەردڕ و جەودا «نالی»› ≡ جُفتک‌پران

جوق / cuq/: ناو. کۆمەڵ؛ دەستە ≡ دستە؛ گروە

⊡ **جوق بەستن**: کۆ بوونەوە؛ دەستە ـ دەستە بوونەوە ‹کچگەل جوقیان بەست چوون بۆ هەلامە «فولکلۆر»› ≡ گروە ـ گروە شدن

جوققە / cuqqe/: ناو. جوقنە؛ جوقە؛ مەلێکی بۆرە لە چۆلەکە بچووکتر، زیاتر لە نێو قوڕغ و قۆپیدا دەژی ≡ پرندەای کوچک کە در بیشەزارها زندگی می‌کند

جوقنە / cuqne/: ☜ جوققە

جوقە / cuqe/: ناو. ١. ☜ جوققە ٢. شڵی لە شێوەی گوڵ، خۆر یان مانگ بۆ ڕازاندنەوەی بەرەوەی کلاو و کولیلک ≡ ١. ☜ جوققە ٢. جُقّە

جول¹ / cul/: ناو. ١. جلە بارەبەر ٢. پەلاس؛ پلاس؛ تەشکەبەرە ≡ ١. جُل باربر ٢. پلاس

جول²: ئاوەڵناو. ڕەوان ≡ جاری

جومان / cuman/: چاوگ. ١. ☜ جمان ٢. بە ڕەگا هاتن؛ بزووتنی شیری ناو مەمک ≡ ١. ☜ جمان ٢. تراوش کردن شیر در سینە

جومبوش / cumbûş/: ناو. جم‌وجوول ≡ جنب‌وجوش

جومڕانە / cumřane/: ☜ جومڵانە

جومعانە / cum'ane/: ناو. خێری خەڵک بە مجێور و فەقێ لە ڕۆژی هەینی ‹جومعانە بڕاوە بە خودا موفلیسە لامیع/ نێ پوولی حەمامی هەیە نێ پارەیی تووتن «شێخ ڕەزا»› ≡ کمک هر جمعەی مردم بە خادم مسجد

جومعە / cum'e/: ناو. هەینی؛ ئەینی؛ جوعمە؛ ڕۆژی پشوودان لە زۆربەی وڵاتە ئیسلامییەکاندا ≡ آدینە؛ جمعە

جومگە / cumge/: ناو. جگمە؛ جمزگە؛ جمشیرگ؛ جمگە؛ جونگە؛ جۆگمە؛ جەمگە؛ گە؛ خرکە؛ بەند؛ برگە؛ لەیم؛ مۆقک؛ جەمسەری دوو ئێسکی بە یەک گەیشتوو ≡ مَفصَل

جوملە / cumle/: ناو. دەسە؛ تاقم ≡ دستە

جومڵانە / cumłane/: ئاوەڵناو. جومڕانە؛ جفی؛ جفک؛ جمک؛ جویک؛ جێمک؛ جێوک؛ ئاواڵدوانە ≡ دوقلو

جومێتەنکە / cumêtenke/: ☜ جاڵجاڵۆکە

جون / cun/: ناو. ئاونگ؛ هارەگل ≚ هاون سنگی

جونگ / cung/: ناو. ١. ڕک؛ تووڕەیی؛ قەڵسی؛ ڕق ٢. چونگ؛ گیایەکی گوڵزەردی بۆنخۆشە ≚ ١. خشم ٢. گیاهی خوشبو

جونگە¹ / cunge/: ☜ **جومگە**

جونگە²: ئاوەڵناو. ١. جنگر؛ بەهانەگر ٢. تووش؛ شەمبۆز ≚ ١. بهانەگیر ٢. چموش

جونگە³: دەنگەناو. جووکە؛ دەنگی باریکی ناخۆش ≚ صدای زیر و موذی

جوننە / cunne/: ☜ **جندە**

جوننەخانە / cunnexane/: ☜ **جندەخانە**

جونە / cune/: ناو. ١. مەلێکی پچووکی ڕەنگاوڕەنگە ٢. ☜ **جندە** ≚ ١. سیرە ٢. ☜ **جندە**

جونەگا / cunega/: ☜ **جوانەگا**

جوە / c(i)we/: ناو. کراس؛ گجی؛ مِتیان ≚ پیراهن

جوەدرەو / c(i)wed(i)rew/: ناو. گوڵان؛ بانەمەڕ ≚ اردیبهشت

جوەدەری / c(i)wederî/: ناو. سوالکەری؛ گەدایی ≚ گدایی

جوەلە / c(i)wele/: ☜ **جۆگە ـ١**

جوهال / cuhal/: ☜ **جواڵ**

جوهاڵ / cuhał/: ☜ **جهاڵ**

جوی / c(i)wî/: ئاوەڵناو. هامزا؛ هاواڵدوانە؛ لفەودوانە ≚ همزاد

جویزنای / c(i)wîznay/: ☜ **جوزاندن**

جویزیای / c(i)wîzyay/: ☜ **جوزان**

جویک / c(i)wîk/: ☜ **جوملانە**

جوین¹ / c(i)wîn/: چاوگ. تینەپەڕ. //جویت؛ دەجوی؛ بجوە// ١. جمین؛ بزووتن؛ جوولان ٢. ☜ **جاوین** ≚ ١. جُنبیدن ٢. ☜ **جاوین**

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: جویو/ چاوگی نەرێنی: نەجوین

جوین²: ☜ **جنێو**

جوێ / c(i)wê/: ئاوەڵناو. جودا؛ جیا ‹لە هەر شیعرێ لە دیوانت دەجۆشێ نەشئەیێ مەحوی!/ سەدایێکی لە یەکتر جوێ دەدا هەر تاری قانوونت «مەحوی»› ≚ جدا

⊡ **جوێ بونەوە:** جیا بوونەوە: ١. لێکهەڵبڕان؛ دوور کەوتنەوە ‹لە ئاخریدا من و هەژار بە تەواوی لە تاقمی کوڕە شێخەکان جوێ بووینەوە و شەو و ڕۆژ خەریکی شیعر خوێندنەوە بووین «هێمن»› ٢. ماڵ جیا کردنەوە ‹منداڵەکانی گەورەن، هەموو جوێ بوونەتەوە و ماڵی خۆیان هەیە› ≚ ١. جدا شدن ٢. مُستقل شدن از خانەی پدری

جوێ کردنەوە: جیاواز کردن؛ هەڵاواردن ≚ جُدا کردن

جوێن / c(i)wên/: ☜ **جنێو**

⊡ **جوێن دان:** ☜ **جنێو دان**

جوێندەر / c(i)wênder/: ☜ **جنێوفرۆش**

جوێنفرۆش / c(i)wênf(i)roş/: ☜ **جنێوفرۆش**

جۆ¹ / co/: ناو. ١. جە؛ جەهـ؛ جاو؛ جیو؛ جوویە؛ یەو؛ یەوە؛ ئێو؛ جۆو؛ جوو؛ گیایەکە لە بنەماڵەی گەنم و پەڕشت؛ دەنکەکانی سپی و توێکڵدارە، پێش گەنم دەگات و دەبێ زوو دروێنە بکرێت ‹جۆی دیوە، کا ناخوا! «مەسەل»› ٢. ☜ **جۆگە ـ١** ≚ ١. جَو ٢. ☜ **جۆگە ـ١**

⧈ **جۆ بەهارە:** جۆرێ جۆ کە بەهاران دەوەشرێت ≚ جو بهارە

جۆ ڕووتە: گیایەکی گەنمئاسایە دەیدوورنەوە بۆ خۆراکی ئاژەڵ ≚ جو دوسر

جۆ ڕەش: جۆرێک جۆ کە دانەکەی مەیلەو ڕەشە ≚ جو سیاه

جۆ هەژدان: جۆرێک جۆی دەنک زلی پاییزکێڵە ≚ نوعی جو درشت پاییزە

جۆی هەشتپەڕ: ☜ **جۆ هەشتدانە**

جۆ هەشتدانە: جۆی هەشتپەڕ؛ جۆرێ جۆیە گوڵەکەی چوارسووچە ▤ نوعی جو با خوشەی چهارگوش

▪ **جۆ۲**: پاشەوشە. ـ گەڕ ‹جەفاجۆ؛ بەهانەجۆ› ▤ ـ جو

جۆبار / cobar/: ناو. جۆگەی ئاوی زل ▤ جویبار

جۆبڕ / cobiř/: ناو. جابڕکە؛ جوبڕک؛ جۆبڕک؛ جۆبڕکە؛ جۆبڕەک؛ جۆبڕە؛ جێبڕک؛ ڕەگبڕە؛ کوزبڕکە؛ قوزبڕکە؛ قوزگەزک؛ ملە؛ ولە؛ هولە؛ هووڵە؛ گیانەوەرێکە لە ژێر زەوی دەژی و ڕەگی گیا دەخوا ▤ آبدُزدک

جۆبڕک / cobiřk/: ☞ **جۆبڕ**

جۆبڕکە / cobiřke/: ☞ **جۆبڕ**

جۆبڕە / cob(i)ře/: ☞ **جۆبڕ**

جۆبڕەک / cob(i)řek/: ☞ **جۆبڕ**

جۆیە / cobe/: ناو. ۱. *[ناشیرین]* جندەخانە ۲. مەیدانی بەرچاو خستنی خواردەمەنی بۆ فرۆش ▤ ۱. فاحشەخانە ۲. میدان فروش کالای خوراکی

جۆت / cot/: ناو. ۱. جووت؛ جفت؛ کاری کێڵانی زەوی ۲. گای زەوی کێڵان ▤ ۱. شُخم ۲. جُفت؛ گاو شخم‌زنی

جۆتزک / cotzik/: ☞ **جوتزگ**

جۆتسمە / cotsime/: ☞ **جوتسم**

جۆتک / cotik/: ناو. ئەو دوو دارەی دەخرێنە سەر کاریتە بۆ بن ئاڵوودار ▤ دو الوارِ روی شاه تیر سقف

جۆتکار / cotkar/: ناو. جووتیار؛ کەسێ زەوی دەکێڵێ ▤ کشتکار

جۆتکە / cotke/: ☞ **جوتە۱ـ۱**

جۆتکین / cotkîn/: چاوگ. لە خۆشیان هەڵپەڕین ▤ شادمانە رقصیدن

جۆتلێ / cotlê/: ☞ **جوتە۱ـ۱**

جۆجۆ / coco/: ☞ **جەوجەوین**

جۆحتک / coĥtik/: ☞ **جوتە۱ـ۱**

جۆخ / cox/: ناو. فاسونیا؛ پارچەی لە خوری بۆ کەوا و پاتۆڵ ▤ فاستونی

جۆخین / coxîn/: ناو. جێخوون: ۱. خەرمان؛ بێدەر ۲. خۆیان؛ کلۆشی گێرە کراوی کۆم کراو ۳. *[کینایە]* هەر شتێکی وەک خەرمان لە سەر یەک کۆوە کراو ‹لە هەر چوار کەنارانەوە، لە سۆنگەی خوێنبارانەوە، جۆی خوێن، جۆخینی جەندەکی کوژراوانی گرتبووە بەر خۆی و ڕایدابوو «هەژار، *شەرەفنامە*»› ▤ ۱. خرمن گندم ۲. خرمن کوبیده و تودەشده ۳. هر چیز بر هم انباشته

جۆخینە / coxîne/: ناو. خەرمانەی مانگ ▤ هالەی ماه

جۆداس / codas/: ناو. جۆکێفیلە؛ جۆپێغەمبەرانە؛ جەهداسی؛ جەهداسک؛ جەداسی؛ گیایەکە لە بنەماڵەی قەڵتاس و جۆ هاو چەشنی جۆیە، بەڵام گوڵەکەی ناسکە دەنکەکانی ورد و باریکە، لەوەڕی ماڵاتە ▤ جو مشک؛ جو صحرایی

جۆدان / codan/: ناو. جۆدانە: ۱. ددانێکی ئەسپ کە لە پیریدا لووس دەبێ ۲. گۆخڵ؛ برنجچێن؛ وەرزێرێ کە برنج دەکێڵێ ۳. تەقەڵی درشت و قیچەڵفاچ؛ جۆرێ تەقەڵە لە کڵاوی دەدەن و بەن لە بەینی تەقەڵەکان هەڵدەکێشن ▤ ۱. از دندانهای اسب ۲. شالیکار ۳. نوعی بخیه در کُلاه

جۆدانە / codane/: ☞ **جۆدان**

جۆر۱ / cor/: ناو. جوور؛ چەشن؛ تەرز: ۱. تەخلیت؛ کسم؛ لەون؛ تاقمێک کە دانستەی هاوبەشیان هەبێ ‹ئەم جۆرە مرۆڤانە دەبێ چاک بناسی› ۲. چۆنیەتی؛ مارک ‹تکایە لە جۆرە باشەکەی بدە!› ▤ ۱و۲. نوع

جۆر۲: ئاوەڵناو. جوور؛ ساز ‹پێکەوە جۆرین› ▤ جور

⊡ **جۆر کردن**: جوور کردن؛ ڕێکخستن؛ دروست کردن‹کارێکم بۆ جۆر بکە!›. هەروەها: **جۆر بوون** ▤ جور کردن

جۆراب / corab/: ☞ **گۆرەوی**

جۆرابێن / corabên/: ناو. جۆراوێن؛ گۆرەوی‌بازی ■ جوراب‌بازی

جۆراو / coraw/: ناو. ١. ☜ **گۆرەوی** ٢. جۆرێ کڵاشی بن چەرم ■ ١. ☜ **گۆرەوی** ٢. نوعی گیوەی کفه چرمی

جۆراوجۆر / corawcor/: ناو‌ـ‌ناو. جۆربەجۆر؛ جووراوجوور؛ ڕەنگاوڕەنگ؛ به چەشن و چۆنیەتی جیا‌ـ‌جیاوە. هەروەها: **جۆراوجۆری** ■ جوراجور

جۆراوێن / corawên/: ☜ **جۆرابێن**

جۆربەجۆر / corbecor/: ☜ **جۆراوجۆر**

جۆربەجۆری / corbecorî/: ☜ **جۆراوجۆری**

جۆرکەر / corker/: ناو. پێکهێنەر؛ دابینکەر ■ تهیه‌کننده

جۆری / corî/: ناو. ڕێکی؛ سازی؛ دۆخی جۆر بوون ‹جۆری جنس› ■ جوری

جۆڕ / coř/: ناو. ١. لوڕ؛ بن جلێکی پووش تێ ئاخنراوە دەخرێتە سەر پشتی بارەبەر لە بن سەرجلەوە ٢. هەگبە؛ خورجێن ٣. پارچەبەڕەی کۆن ■ ١. قسمت انتهایی پالان ٢. خورجین ٣. کُهنه‌پلاس

جۆڕک / cořik/: ناو. ١. جوار؛ جۆڕکە؛ جهورک؛ تووری کا و ئالیک ٢. هەگبە؛ خورجێن ■ ١. توبرەی علوفه ٢. خُرجین

جۆڕکە / cořke/: ☜ **جۆڕک ـ١**

جۆڕنای / cořnay/: چاوگ. سەرلێشێواندن؛ گەوجاندن ■ سردرگُم کردن

جۆڕیان / cořyan/: چاوگ. ١. گۆڕیان؛ گۆڕان ٢. زمان بە هەڵەدا چوون ■ ١. تغییر کردن ٢. تُپق زدن

جۆڕیای / cořyay/: چاوگ. سەرلێشێوان ■ سردرگُم شدن

جۆز / coz/: ناو. گوێز ■ گردو

جۆزەرد / cozerd/: ناو. جەهزەر؛ هەڕەتی دروێنەی جۆ ■ موسم درو جو

جۆزەردان / cozerdan/: ناو. ١. سێهەم مانگی ساڵ و ئاخر مانگی بەهار کە ٣١ ڕۆژە ٢. هەڕەتی زەرد بوون و دروێنەی جۆ ■ ١. خُرداد ٢. موسم درو جو

جۆش¹ / coş/: ناو. ١. کوڵ؛ قوڵت ‹بەحرا وجوودێ جۆش هات/ نوورەک تەنەززول بوو ژ زات «مەلای جزیری»› ٢. گڕ؛ تاو؛ تین ‹من بەی گشت مەینەت، بەی گشت دەردەوە/ بەی جۆش دەروون، ئاه سەردەوە «مەحزوون کوردستانی»› ٣. شۆڕ؛ شور ‹سەر کە جۆشێکی نەبێ، من زرکەتاڵەم بۆ چییە؟/ دل کە هۆشێکی نەبێ شیشەی بەتاڵم بۆ چییە «مەحوی»› ٤. جەنگە؛ هەڕەت؛ گەرماوگەرم ‹ئیسە ناتوانم بێم، جۆشی کارە› ٥. زیپکەی دەم و چاو ‹دەموچاوی پڕ بووە لە جۆش› ٦. پشکۆژی دار ٧. لەحیم؛ کاری پێکەوە نووساندن ٨. جۆشکاری ٩. پەیوەندی ١٠. گووراسن؛ خشتی زۆر برژاوی نێو کوورەخانە ■ ١. عمل جوشیدن ٢. حرارت؛ گرمی ٣. هیجان؛ جوش و خروش ۴. اوج؛ عنفوان ۵. جوش صورت ۶. غُنچەی درخت ٧. جوش؛ لحیم ٨. جوشکاری ٩. ارتباط ١٠. آجر جوش

⊡ **جۆش خواردن**: پێکەوە نووسان ■ جوش خوردن

جۆش دان: ١. زۆر بەتین کردنی سۆپە ٢. جۆش کردن ٣. وە کوڵ هێنان ■ ١. بسیار گرم کردن بخاری ٢. جوش کردن ٣. به جوش آوردن

جۆش سەندن: ١. هاتنە کوڵ ‹تەندووری دل بە ئاگری غەم جۆشی سەندەوە/ بەزمم دەمێکە ساردە لە بەر بێ‌سەماوەری! «بێخود»› ٢. */مەجاز/* گەرم بوونی کۆڕی بەزم و مووسیقا ■ ١. بە جوش آمدن ٢. گرم شدن مجلس رامشگران

جۆش هاتن: ☜ **جۆش هاوردن**

جۆش هاوردن: جۆش هاتن؛ هاتنە جۆش؛ هاتنە کوڵ ‹دل یەند جۆش ئاوەرد، وێم جۆشامەوە/

قرچەی زووخ زام وێم نۆشامەوە «میرزا شەفیعی پاوەیی» ☰ جوش آمدن

جۆش^{۲}: ئاوەڵناو. قوڵ؛ کوڵ ‹ئاو جۆش› ☰ جوش

ـ جۆش^{۳}: پاشەوشە. ـ کوڵ ‹شیرجۆش› ☰ ـ جوش

جۆشامی / coşamî/: ناو. کاڕان؛ گیا لەرزانە؛ یەوەدێوێ؛ یەوەڕۆمی ☰ گیاهی است

جۆشان / coşan/: چاوگ. تێنەپەڕ. //جۆشای؛ دەجۆشێی؛ بجۆشێ// جۆشیان؛ جۆشای: ١. وە کوڵ هاتن؛ هاتنە جۆش ٢. هەڵقولین؛ فیچقە کردنی ئاو لە زەوی ☰ ١. جوشیدن ٢. فَوَران کردن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: جۆشاو/ چاوگی نەرێنی: نەجۆشان

جۆشاندن / coşandin/: چاوگ. تێپەڕ. //جۆشاندت؛ دەجۆشێنی؛ بجۆشێنە// جۆشانن؛ کولاندن؛ کەلاندن ☰ جوشاندن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەجۆشاندن

جۆشانن / coşanin/: ☜ **جۆشاندن**

جۆشانە / coşane/: ناو. دەرمانی لە ناو ئاودا کولاو ☰ جوشاندە

جۆشای / coşay/: ☜ **جۆشان**

جۆشقان / coşqan/: ناو. گۆرتێن؛ گۆرتە؛ جۆرێک مێشێن بە هەڵماتی زۆر گەورە ☰ نوعی تیلەبازی با تیلەی بسیار بزرگ

جۆشکاری / coşkarî/: ناو. ١. کاری پێکەوە لکاندنی دوو پارچە کانزا بە داخ کردنیان تا ڕادەیەک کە بتاونەوە و پێکەوە بنووسن ٢. کارگەی جۆشکاری. هەروەها: **جۆشکار** ☰ ١. جوشکاری ٢. کارگاه جوشکاری

جۆشن / coşin/: ئاوەڵناو. ١. بەزیپکە؛ خاوەن جۆش ٢. خۆتێهەڵقولتێن؛ خۆڕێکخەر ☰ ١. دارای جوش ٢. چربزبان

جۆشنای / coşnay/: چاوگ. جۆشاندن ☰ جوشاندن

جۆشەک / coşek/: ناو. دۆشەک؛ ڕایەخی ناو تێخراوی نەرم ☰ تُشک

جۆشهاتگ / coşhatig/: ئاوەڵناو. کولاو؛ کولیاگ ☰ جوشیده

جۆشیان / coşyan/: ☜ **جۆشان**

جۆشیاو / coşyaw/: ئاوەڵناو. کولاو؛ کولیاگ؛ کوڵهاتوو ☰ جوشیده

جۆشیای / coşyay/: چاوگ. جۆشین ☰ جوشیدن

جۆشیرە / coşîre/: ناو. جۆشیلە؛ فەریکەجۆ ☰ جو نرسیده

جۆشیلە / coşîle/: ☜ **جۆشیرە**

جۆشین^{۱} / coşîn/: چاوگ. //جۆشیت؛ دەجۆشی؛ بجۆشە// کولین؛ جۆشان ☰ جوشیدن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: جۆشیو/ چاوگی نەرێنی: نەجۆشین

جۆشین^{۲}: ناو. جۆرێ جۆ کە ڕەنگی ئاماڵشینە ☰ نوعی جو مایل بە کبود

جۆشیو / coşîw/: ئاوەڵناو. ١. کولیو؛ کولاو؛ کەلاتی؛ کەلی ٢. فیچقەکردوو ☰ ١. جوشیدە ٢. فَوَران کردە

جۆشێ / coşê/: ☜ **جۆشێك**

جۆشێک / coşêk/: ئاوەڵکار. جۆشێ؛ باش؛ تێر ‹کەی زەماوەن ئەکەی؟ جۆشێک هەڵپەڕین!› ☰ حسابی؛ خوب

جۆفا / cofa/: ناو. مەیل؛ واز؛ ئیشتیا؛ مگێز ☰ اشتها

جۆڤان / covan/: ناو. بەڵێن؛ پەیمان ☰ پیمان

جۆقی / coqî/: ناو. مورشیدی زانا ☰ مُرشد

جۆک / cok/: ناو. ١. ☜ **جۆگە١** ٢. تیتاڵ؛ تیتاڵی؛ حەنەک؛ پێکەنۆک؛ فشەگاڵتە؛ کوراتا؛ قسە، شیعر، بەتایبەت چیرۆکێ کە بۆ گاڵتە و پێکەنین دەگوترێ ‹بەر لەوە باکۆ بەجێ بێلم، ئەو جۆکە دەگێڕمەوە ... «هەژار، چێشتی مجێور»› ☰

۱. ☜ **جۆگە-۱** ۲. جوک

جۆگا / coga/: ☜ **جۆگە-۱**

جۆگمە / cogme/: ☜ **جومگە**

جۆگە / coge/: ناو. ۱. جۆ؛ جۆک؛ جۆگا؛ جۆگەلە؛ جۆلکە؛ جۆلە؛ جوو؛ جوەلە؛ جووە؛ بوارێکی باریکی ئاو ‹لە حەسرەت سەروی قەددت چاوی نالی/ دوو جۆگە، بەلکوو دوو ڕووبارە بێ تۆ «نالی»› ۲. هێلەگ؛ موخڵ ☰ ۱. جوی آب ۲. الک آردبیزی

⊡ **جۆگە داختستن:** ئاو لە جۆگە بەردان ☰ آب در جوی بستن

جۆگە هەڵبەستن: ئاو خستنە جۆگەوە ‹من دوور و تۆ دوور بەینێ ببەستین/ بە فرمێسکی چاو جۆگە هەلبەستین «فولکلۆر»› ☰ آب بە جوی انداختن

جۆگە هەڵکردن: جۆگە خۆش کردن و ئاو تێخستنی ☰ جوی ساختن و آب به آن بستن

جۆگە هێنان: جۆگە کێشان بۆ ئاو بردن ‹یا جووت یا جۆگە هێنان/ بۆ ئاو داشتن دەغڵ و دان «قانع»› ☰ جوی ساختن

جۆگەت / coget/: ناو. ڕچە؛ ڕێچکەی نێو بەفر ☰ راه میان برف

جۆگەلە / cogele/: ☜ **جۆگە-۱**

جۆگەنمی / cogen(i)mî/: ئاوەڵناو. ماش و برنجی؛ ڕەشی و سپی پێکەوە ☰ جوگندمی

جۆل / col/: ناو. ۱. کەرکە مەڕ؛ کەریاپەز ۲. گیای جاوەڵووکە ☰ ۱. قسمتی از گله ۲. علوفەایست

جۆلانە / colane/: ناو. جۆللانە: ۱. هەلۆرک؛ لانێک لە گوریس و پەڕۆ ۲. جۆلانێ؛ جۆلانی؛ دارلەکانێ؛ داردێلەکانێ؛ دەیدەک؛ دیلان؛ دەو؛ دەوگە؛ حوزم؛ هەڕەزان؛ هەڕازگە؛ هەڵمەقۆ؛ هەمچۆلا؛ قا؛ ئێزی؛ هۆشەکانێ؛ زرنازیق؛ ئامرازێک پێکهاتوو لە دوو گوریس یان زنجیری بە دارەوە کراو و پارچە تەختە یا ئاسنێک پێیانەوە بەسراو بۆ لێنیشتن و ڕاژان ۳. کار و ڕەوتی لەرانەوە و جووڵە کردن ‹بەو خوایە بێمەکانە/ دلم کەوتە جۆلانە «فولکلۆر»› ☰ ۱. ننو ۲. تاب ۳. نوسان

جۆلانی / colanî/: ☜ **جۆلانە -۲**

جۆلانێ / colanê/: ناو. ۱. ☜ **جۆلانە-۲** ۲. جۆلانی؛ دیلەکانێ؛ کاری لە گوریسی هەڵخراو نیشتن و ڕاژان ☰ ۱. ☜ **جۆلانە-۲** ۲. تاببازی

جۆلک / colik/: ناو. جووجگ؛ جووجەڵە ☰ جوجە

جۆلکە / colke/: ☜ **جۆگە-۱**

جۆللانە / collane/: ☜ **جۆلانە**

جۆلە / cole/: ☜ **جۆگە-۱**

جۆلین / colîn/: ناو. جاجم؛ مەوج ☰ جاجیم

جۆڵا / coła/: ناو. بووزووتەن؛ جوولگ؛ شاڵباف ‹جۆڵا بە گەز و جانگی خۆی ناڕازییە «مەسەل»› ☰ بافندە

جۆڵاتەنە / cołatene/: ناو. ۱. داوی جاڵجالووکە؛ تاڵی کاکلەمووشان ۲. ☜ **جاڵجاڵۆکە** ☰ ۱. تار عنکبوت ۲. ☜ **جاڵجاڵۆکە**

جۆڵایی / cołayî/: ناو. شاڵبافی؛ جوولگی؛ کاری بووزووچن ☰ بافندگی

جۆڵاییکراو / cołayîk(i)raw/: ئاوەڵناو. سەردڕ؛ تەنراوە ☰ منسوج

جۆڵاییکەرە / cołayîkere/: ☜ **جاڵجاڵۆکە**

جۆم / com/: ناو. ۱. ئاودڕ؛ کەندالێ ئاو دایدڕیوە ۲. دەحل؛ قۆپی؛ قامیشەڵان ☰ ۱. آبکند ۲. نیزار

جۆماڵ / comał/: ناو. کاری خاوێن کردنەوەی جۆگە لە قوڕ و لیتە ☰ لایروبی جوی

جۆمەرد / comerd/: ☜ **جوامێر**

جۆمەڕ / comeř/: ناو. ئاوەتا؛ جۆگەلەی نێوان تەختە و کەرد ☰ جوی میان کرتها

جۆنگ[1] / cong/: ناو. ۱. *[ناشیرین]* جووز؛ جوز؛ سووک؛ بز ۲. دۆخی لە جێ چوونی پای ولاخ ☰

۱. انگُلک ۲. حالت از جا دررفتن پای دام

جۆنگ^{۲}: ئاوەڵناو. ۱. سڵ؛ قوشقی؛ چەمووش ۲. بێنرخ؛ هیچ و پووچ ☰ ۱. رموک ۲. بی‌ارزش

جۆنی / conî/: ناو. ۱. قوولکە بەرد کە شتی تێدا دەکوتن ۲. جوون؛ ئاونگی بەردین یان دارین ☰ ۱. سنگ گود افتاده ۲. هاون چوبی یا سنگی

جۆین / coyn/: ☜ **جۆیین**

جۆیین / coyîn/: ئاوەڵناو. جۆین؛ لە جۆ ‹دەمێ خەم بۆ کەوای کۆنە و دەمێ بۆ نانی جۆیینمە/ ئومێد و واسیتەی ژینم گەدایی و مردەشۆرینمە! «قانع»› ☰ جَوین

جوو^{۱} / cû/: ناو. ۱. ☜ **جۆگە-۱** ۲. جوولەکە؛ مووسایی ‹سێ ماڵی جوو لەم گەڕەکە دەژین› ۳. گیان؛ ژیان ☰ ۱. ☜ **جۆگە-۱** ۲. یهودی ۳. جان

جوو^{۲}: ئاوەڵناو. جوولەکە؛ مووسایی؛ سەر بە دینی مووسا ‹میوانەکەم جووە› ☰ یهودی

- جوو^{۳}: پاشەوشە. بەرهەمی جوون ‹زارجوو؛ دەمەجوو› ☰ ـ خای

جووت^{۱} / cût/: ناو. جفت؛ جوفت: ۱. کڵاوی بەڕوو ۲. هاوسەر؛ ژن بۆ شوو یان شوو بۆ ژن ‹دەبوو جووتی ژیانی هەڵبژێرێ/ نەوەک بابی بە سەوقاتی بنێرێ! «هێمن»› ۳. جۆت؛ کاری کێڵانی زەوی بۆ چاندن ٤. یەکەی ژماردنی ئەوەی دوو بە دوو دەڕواتە کار ‹جووتێ کەوش› ☰ ۱. کُلاهک بلوط ۲. همسر ۳. شُخم ۴. جُفت

⊡ **جووت کردن**: جفت کردن؛ زەوی کێڵان؛ شێوەرد کردن ☰ شُخم زدن

جووت گرتن: نێر دەگەڵ مێوینە یەک گرتن بۆ پێکەوە ژیان ☰ همسر گرفتن

جووت^{۲}: ئاوەڵناو. جفت؛ جوفت: ۱. بەرانبەری تاک ‹موژەت قولابییە هەم تیر و هەم شیر/ برۆت میحرابییە هەم تاق و هەم جووت «نالی»› ۲. پێکەوەلکاو یان لە ڕاستی یەکتردا ‹وەک گوێی کەر جووتن «مەسەل»› ۳. ساز؛ نێوانخۆش ‹جووت بۆ گاجووتە، نەک بۆ سەگی سەر ڕووتە «مەسەل»› ٤. هاوتا؛ هاوسەنگ ‹نەگبەتی وا بۆتە جووتم تووشی سەد دەردم ئەکا/ سەیری کە چیم هات بە سەردا موختەسەر ئەیکەم بەیان «بێکەس»› ☰ ۱. جفت؛ مُقابل تاق ۲. همطراز ۳. صمیمی ۴. همتا

⊡ **جووت بوون**: جفت بوون: ۱. پێکەوە لکان یان لە ڕاستی یەکتردا بوون ۲. بوونە هەواڵ ۳. *[کنایە]* سەرجێیی کردن ☰ ۱. همطرازبودن/ شدن ۲. با هم ساختن ۳. همخوابگی کردن

جووت کردن: جفت کردن: ۱. لە پەنا یەک دانانی دوو تای شتێک ‹جووت کردنی کەوش› ۲. کردنە دوان یان ژمارەیێ کە بە سەر دوودا دابەش بێ ☰ ۱. کنار هم نهادن دو لنگەی چیزی ۲. زوج کردن

جووتانە / cûtane/: ناو. باجی ئاغا لە ڕایەتی ☰ مالیات ارباب از کشاورز

جووتبازن / cûtbazin/: ناو. کەلەپچە ☰ دستبند زندانی

جووتباقیە / cûtbaqye/: ناو. جۆرێ دروومان ☰ یک نوع دوخت

جووتبەندە / cûtbende/: ناو. ۱. خاوەنی ئەسپابی زەوی کێڵان ۲. وەرزێر ‹زەوییێک بسێنە ببە جووتبەندە/ عەبدی خودا بە! نە عەبدی بەندە «حەقیقی»› ☰ ۱. مالک وسایل کشاورزی ۲. برزگر

جووتپا / cûtpa/: ☜ **جفتەپا**

جووتپەروانە / cûtperwane/: ناو. شنۆک؛ جۆرێک هێلی‌کوپتەر کە لە هەر دوو سەرییەوە پەڕەی هەیە ☰ هلی‌کوپتر شنوک

جووتخاڵ / cûtxał/: ناو. دووخاڵ؛ نیشانەیەک بەم شێوە (:) کە پێش لە ڕاڤەی بابەت یان گێڕانەوەی قسەیەک دادەنرێت ☰ دونقطه (:)

جووتزگ / cûtzig/: ئاوەڵناو. جۆتزک؛ لفەدوانە ☰ دوقلو

جووتسم / cûtsim/: ئاوەڵناو. جۆتسمە؛ دووسمە ☰ جُفت‌سُم

جووتقۆشە / cûtqoşe/: ئاوەڵناو. جفت‌قۆشە: ۱. شاخ‌وەشێن ۲. */کینایە/* جووت‌مۆر؛ دۆبڕ؛ نەحس و بەدفەڕ ☰ ۱. شاخ‌زن (گاو) ۲. شوُم

جووتقۆشەیی / cûtqoşeyî/: ناو. کەفارەت؛ کەفارە؛ شوومی ☰ بدیُمنی

جووتکاری / cûtkarî/: ☜ **جووتیاری**

جووتکە / cûtke/: ☜ **جووتە^{1}ـ۱**

جووتکەوان / cûtkewan/: ناو. گیوومە؛ دووکەوان؛ نیشانەیەکی خاڵبەندی بە شێوەی «» ☰ گیومە

جووتمۆر / cûtmor/: ☜ **جووتقۆشە ـ۲**

جووتن / cûtin/: ☜ **جاوین**

جووتنەوە / cûtnewe/: چاوگ. */کینایە/* درێژدادڕی کردن ☰ ژاژخایی کردن

جووتوشۆ / cût û şo/: ناو. کێڵ ☰ کشت و شخم

جووت و گا / cût û ga/: ناو. کاری زەوی کێڵان ‹یەکێ تجارەت، یەکێ باخەوان/ یەکێ جووت و گا، یەکێ ئاشەوان «قانع»› ☰ شخم‌زنی

جووتە^{1} / cûte/: ناو. جفتە: ۱. جوحتک؛ جۆتکە؛ جووتکە؛ جۆتلێ؛ جۆحتک؛ جفتێ؛ جفتک؛ جیفڕک؛ لووشک؛ لووشکە؛ لێدانی بە جووتە پێ ۲. تارانی؛ دوو قرانی زێو؛ پوولێکی کۆنی ئێرانی ☰ ۱. جُفتک ۲. سکەی نقرەی دو ریالی قدیم

⊡ **جووتە کردن**: شوێن پێ دانانی کەروێشک لە سەر بەفر ☰ رد پا گذاشتن خرگوش بر برف

جووتە لە ئەستێرە دان: */مەجاز/* لەقە لە ئاسمان وەشاندن؛ خۆر بە قوڕ داپۆشین؛ حەول دانی گەوجانەی بێ‌ئاکام ☰ آب در هاون کوبیدن؛ کار ابلهانه و بی نتیجه کردن

جووتە وشاندن: جووتە خستن؛ جفتە خستن؛ لووشک هاویشتن ☰ جُفتک پراندن.

جووتە^{2}: ئاوەڵناو. جفتە: ۱. لفەدوانە؛ هەواڵ‌دوانە ۲. هاوتا؛ هاوسەنگ ۳. ڕەگی تەوێڵ زەق (ئەسپ) ☰ ۱. دوقلو ۲. همپایە ۳. رگ پیشانی برجستە (اسب)

▣ **جووتەی خێر و شەڕ**: */پلار/* دوو هاوڕێ کە هەمیشە پێکەوەن و بێ یەک نایانکرێ ☰ دو همراه جدایی ناپذیر

جووتەی سەران: */کینایە/* دوو هەواڵی هەمیشە پێکەوە ☰ دو دوست جانی

جووتەی کەو: ☜ **جووتەی کەوان**

جووتەی کەوان: جووتەی کەو؛ دووبرالە؛ دوو ئەستێرەی گەشی جووت لە حەوتەوانەی بچووکدا ☰ فرقدان؛ دو برادران

جووتەی هەنجیران: دوو ئەستێرەی لای کلکی برجی دووپشک ☰ دو ستارەی دنبالەی بُرج عقرب

⊡ **جووتە هاویشتن**: جووتە وەشاندن ‹هەندێکی واش هەن چرا وەکوژێنن/ جووتە ئەهاون کاسە ئەڕژێنن «پیرەمێرد»› ☰ جُفتک پراندن

جووتەوەشێن / cûteweşên/: ئاوەڵناو. جفتەوەشێن؛ لەقەوەشێن ‹ئەو هێسرە شێتەی جووتەوەشێنە/ دایبنێ بۆ من، هیچ دامەمێنە! «قانع»› ☰ لگدپران

جووتیار / cûtyar/: ناو. جفتیار؛ جووتێر؛ جوتیار: ۱. جۆتکار؛ کەسێ کاری کێڵانی زەمینە ‹جووتیاری تەمەڵ، گای کاوێژ ئەکا «مەسەل»› ۲. وەرزێر؛ فەلا؛ کشیار؛ کەسێ کاری کشتوکاڵی زەوی و بە دەست هێنانی داهاتە ‹من جووتیارم، من جووتیارم، من لەگەڵ هەتاو هاوکارم/ من بە ئارەق و ئەو بە تین، دامانڕشتووە بناخەی ژین «هێمن»› ☰ ۱. شخم‌زن ۲. برزگر

جووتیارۆک / cûtyarok/: ناو. گوڵەعەزرەتی؛ گیایەکە هاوشێوەی گوڵە زافەران، گوڵەکانی

لاسکی نییە، ئەم گیایە سەرەتای بەهار گەڵاپانەکانی دەردێت کە پێی دەڵێن گیا شەلاق و دڵە شێرە، لە ناوەڕاستی گەڵاکانی چەند گوڵی نەپشکوتووی سەوزی هەیە و تا سەرەتای پاییز لە لێو خاک دەمێنێتەوە، سەرەتای پاییز دەپشکوێ و گوڵی سپی و بەنەوش دەرئەکەوێت ☰ گُل حسرت؛ سورنجان

جووتیاری / cûtyarî/: ناو. جووت‌کاری: ۱. کاری زەوی کێڵان ۲. وەرزێری؛ کشتکاری ☰ ۱. شخم‌زنی ۲. برزگری

جووتێ / cûtê/: ناوەڵکار. جووتێک: ۱. بە دوانی؛ دوان ـ دوان؛ بە جووت؛ هەر جووت؛ یەکەی ئەژماردنی هەندێک شتی وەک یەک ‹کاکە! ئەم کەوشانەت جووتێ بە چەند؟› ۲. دوو دانە؛ دوان ‹ئاگری دڵی لە هەر دوو چاوی/ بلێسەی ئەدا وەک جووتێ پشکۆ «دلدار»› ☰ ۱. یک جُفت ۲. دوتا

جووتێر / cûtêr/: ☜ **جووتیار**

جووجک / cûcik/: ناو. چێشکە؛ مەلیچک؛ چۆلەکە؛ پاساری ☰ گُنجشک

جووجکە / cûcke/: ☜ **جووچکە**

جووجوو / cûcû/: ناو. ساسی؛ سۆنی؛ پند؛ قرنۆ ☰ ساس

جووجە / cûce/: ناو. ۱. جووچک؛ جووجەڵە ۲. *[منداڵانە]* باڵداری پچووک ۳. جووجوو؛ حەمحەم؛ مێروویەکی خوێنمژە، بە جەستەی پانکەڵەی ئاماڵ‌سوور و بۆنی پیسەوە ☰ ۱. جوجە ۲. پرندەی کوچک ۳. ساس

جووجەقۆرە / cûceqore/: ناو. گۆشت فرووجی بە بەرسیلە لێندراو ☰ آش جوجە با غورە

جووجەڵە / cûceɫe/: ناو. جووجیلە؛ جووچکی مەل کە تازە دەرهاتووە ☰ جوجەی پرندگان

جووجیلە / cûcîle/: ☜ **جووجەڵە**

جووچک / cûçik/: ناو. بێچووی مەل ‹جووچک پەنا ئەباتە بنچک «مەسەل»› ☰ جوجەی پرندگان

جووچکە / cûçke/: ناو. جووچک؛ جووجکە: ۱. کلێجە؛ کەلێژ؛ قلێنچک؛ تەری؛ قەمچک؛ بزدوو؛ سمرە؛ ئێسکەکانی خوارەوەی بڕبڕاگەی پشت کە پێکەوە لکاون و لە مرۆڤدا بریتی لە سێ تا پێنج مۆرەی کورتەوە بووە ۲. بێچووی مەل ۳. دووچکە؛ کلک ☰ ۱. دُنبالچە ۲. جوجە ۳. دُم

جووچکەبڕیاگ / cûçkebiřyag/: ئاوەڵناو. ۱. کلک‌قرتاو ۲. *[پلار]* نەرمەبڕ؛ نەرمکێ بن کایێ ۳. *[کینایە]* دوابڕاو؛ لە زار و زێچ بێبەش ☰ ۱و۲. دُم‌بُریدە ۳. مقطوع‌النسل

جووچکەسمت / cûçkesimt/: ناو. نێک؛ خوارتر ئێسکی مۆغەرە ☰ استخوان دنبالچە

جووچکەکوڵ / cûçkekuɫ/: ئاوەڵناو. کوند؛ کلک‌قوڵە ☰ دُم‌کوتاە

جووچکەلەقێ / cûçkeleqê/: ناو. *[پلار]* کلکەفلێ؛ مەرایی و زمان‌لووسی ☰ تملُّق

جووحە / cûĥe/: ئاوەڵناو. زانا؛ زۆرزان ☰ دانا

جوودار / cûdar/: ئاوەڵناو. گیاندار؛ زیندوو ☰ جاندار

جوور^{1} / cûr/: ☜ **جۆر**

⊡ **جوور کردن**: ☜ **جۆر کردن**

جوور^{2}: ئامراز. وەک؛ وەکوو؛ چەشنی ‹باقر خان لە ژێر بیس نەفەر لە بان/ من لە ناوەڕاس جوور کەواو لای نان! «شامی کرماشانی»› ☰ مانندِ؛ مثلِ

جووراجوور / cûrwacur/: ☜ **جۆراوجۆر**

جووڕ / cûř/: ↓

⊡ **جووڕ کردن**: *[پلار]* خش کردن و تاوانی قومار بە حەریف دان ☰ اخ کردن

جووڕنای / cûřnay/: ☜ **چۆڕاندن**

جووز^{1} / cûz/: ناو. *[ناشیرین]* بز؛ کاری پەنجە بە قنگەوە کردن ☰ انگُلک

⊡ **جووز پێوەکردن**: *[ناشیرین]* جووک پێوەکردن؛ پەنجە بو قنگ بردن ☰ انگلک کردن

جووز٢: دەنگەناو. گیز؛ دەنگی وەک سەماوەر یان مێش ☰ وِز؛ صدای مانند سماور یا مگس

جووزان / cûzan/: ناو. گوێزان؛ مووس؛ تیخی موو تاشین ☰ تیغ

جووزاندن / cûzandin/: چاوگ. *[پلار]* جووزانن؛ جویزنای؛ جووزەجووز کردن ☰ وِز- وِز کردن

جووزانن / cûzanin/: ☜ **جووزاندن**

جووزن / cûzin/: ئاوەڵناو. *[پلار]* جووزەجووزکەر؛ نووکن ☰ وِزوِزو

جووزنای / cûznay/: چاوگ. *[پلار]* جووزەجووز کردن ☰ وِز- وِز کردن

جووزە / cûze/: دەنگەناو. *[پلار]* دەنگی زۆر باریک ☰ وِز- وِز

جووزەجووز / cûzecûz/: ناو. ١. جووزەی لە پەستا ٢. *[پلار]* کاری جووزاندن ☰ ١. وِز - وِز پیاپی ٢. وِز - وِز کردن

⊡ **جووزەجووز کردن**: *[پلار]* جووزاندن؛ نووکانن ☰ وِز - وِز کردن

جووزەجووزکەر / cûzecûzker/: ئاوەڵناو. جووزن؛ نووکن ☰ وزوزو

جووزەرە / cûzere/: ناو. خونچە؛ غونچە؛ گۆچک ☰ غنچە

جووزەڵە / cûzeɫe/: ناو. تووزەڵە؛ چووزەڵە ☰ سازی بادی شبیه نی

جووقاندن / cûqandin/: چاوگ. تێنەپەڕ. //جووقاندت؛ دەجووقێنی؛ بجووقێنە// *[پلار]* دەنگ و هەرا کردن ☰ سروصدا راه انداختن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەجووقاندن

جووقن / cûqin/: ئاوەڵناو. *[پلار]* جیقن؛ لاوازی بێهێز ☰ مُردنی

جووقنای / cûqnay/: چاوگ. ١. *[پلار]* جووقاندن ٢. *[ناشیرین]* فیڕاندن ☰ ١. سروصدا راه انداختن ٢. ریدن

جووقە / cûqe/: ناو. *[پلار]* دەنگ و بزاو؛ هەست و خوست ☰ سروصدا

جووقەوار / cûqewar/: ئاوەڵناو. *[پلار]* خاوەن گیان و بەهەست ☰ جاندار

⊡ **جووقەوار لێ بڕین**: *[پلار]* هەموو کوشتن و کەس نەهێشتن ☰ قتل عام کردن

جووک١ / cûk/: ناو. ١. *[ناشیرین]* سووک؛ جووز؛ کاری کلک بو قنگ بردن ٢. جۆگەی پچووک ٣. چۆلەکە؛ مەلیچک ☰ ١. انگلک ٢. جوی کوچک ٣. گنجشک

⊡ **جووک پێوەکردن**: ☜ **جووز پێوەکردن**

جووک٢: دەنگەناو. دەنگی بەچکە مەل ☰ صدای جوجە

جووکان / cûkan/: چاوگ. تێنەپەڕ. //جووکای؛ دەجووکێی؛ بجووکێ// جووکاندن؛ جووکانن؛ دەنگ لێوە هاتنی بەچکە مەل ☰ جیک‌جیک کردن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەجووکان

جووکاندن / cûkandin/: ☜ **جووکان**

جووکانن / cûkanin/: ☜ **جووکان**

جووکن / cûkin/: ئاوەڵناو. *[پلار]* نووزەنووزکەر؛ گرینۆک و داواکەر (منداڵ) ☰ وِزوِزو

جووکنای / cûknay/: چاوگ. جووکەجووک کردن؛ جووکاندن ☰ جیک‌جیک کردن

جووکە / cûke/: دەنگەناو. ١. *[پلار]* نووزە؛ دەنگی باریک ‹هەزار جار بلێن: کوا مەڕنەمووکە؟/ بێدەنگ! قڕوقپ! لێت نەیە جووکە! «هەژار، بۆ *کوردستان*»› ٢. دەنگی بێچووی باڵدار ‹وە جووکە و جریوەی مەلی بن پاسار وە خەبەر هاتم› ☰ ١. جیک ٢. جیک‌جیک

جووکەجووک / cûkecûk/: دەنگەناو. *[پلار]* جریک و جاک؛ دەنگی زۆری باریک ☰ جیک - جیک پیاپی

جوکەنە / cûkene/: ناو. *[پلار]* گیانەڵاو؛ دۆخی گیان دان ☰ حال نَزع

جوکی^{١} / cûkî/: ناو. مورتاز ☰ مُرتاض

جووکی^{٢}: ئاوەڵناو. *[پلار]* ١. جووکن؛ نووکەنووککەر ٢. فیسقەڵ؛ ترسەنۆک ☰ ١. نق‌نقو ٢. ترسو

جوکیای / cûkyay/: چاوگ. *[پلار]* جووکان ☰ جیک‌ـجیک کردن

جولان / cûlan/: ☜ **جوڵان**

جولاندن / cûlandin/: ☜ **جوڵاندن**

جولانن / cûlanin/: ☜ **جوڵاندن**

جولای / cûlay/: ناو. ژوویە؛ تەمووز؛ مانگی حەوتەمی ساڵی زایینی، ٣١ ڕۆژە و لە ١٠ی پووشپەڕەوە دەسپێدەکات و لە ٩ی گەلاوێژدا تەواو دەبێ ☰ جولای؛ ژوئیە

جولبڕ / cûlbiř/: ناو. قرژانگ؛ قرژاڵ ☰ خرچنگ

جولجال / cûlcal/: ☜ **جمشت**

جولگ / cûlig/: ☜ **جۆڵا**

جولگی / cûligî/: ☜ **جۆڵایی**

جولە / cûle/: ناو. ١. ☜ **جوڵە** ٢. جوو؛ مووسایی ☰ ١. ☜ **جوڵە** ٢. یهودی

جولەکە / cûleke/: ناو/ ئاوەڵناو. جوو؛ مووسایی ☰ یهودی

جوڵ / cûł/: ناو. بزاو؛ لەپت ☰ حرکت

جوڵان / cûłan/: چاوگ. تێنەپەڕ. //جووڵای؛ دەجووڵێی؛ بجووڵێ// جووڵان؛ جووڵیان؛ جووڵین؛ بزووتن؛ تەکان خواردن ‹هەتاکوو هێزی ئەم خەڵکە نەجووڵێ/ هەزار پاڕانەوەت دایە، بە پووڵێ «هێمن»› ☰ جنبیدن؛ تکان خوردن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: جووڵاو/ چاوگی نەرێنی: نەجووڵان

جوڵاندن / cûłandin/: چاوگ. تێپەڕ. //جووڵاندت؛ دەجووڵێنی؛ بجووڵێنە// جووڵاندن؛ جووڵانن؛ جووڵاندنەوە؛ جایاندن؛ بزاوتن؛ بزواندن؛ تەکان پێدان ‹بجووڵێنێ سەبا تا سەرو و شمشادی چەمەن بێخود!/ سەڵاوەت بێ لە قەدد و قامەتی ڕەعنایی پێغەمبەر «بێخود»› ☰ جُنباندن؛ تکان دادن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەجووڵاندن

جوڵاندنەوە / cûłand(i)newe/: ☜ **جوڵاندن**

جوڵانەوە / cûłanewe/: چاوگ. بزووتن؛ جووڵان ☰ جُنبیدن

جوڵاو / cûław/: ئاوەڵناو. بزووتوو؛ بزاوتوو؛ تەکان‌پێ‌دراو ☰ جُنبیده

جوڵنای / cûłnay/: چاوگ. جووڵاندن ☰ جُنباندن

جوڵە / cûłe/: ناو. جووڵە؛ ژووڵە؛ تەکان ☰ جُنبش؛ حرکت

▣ **جوڵە کردن**: بزووتن؛ تەکان خواردن ☰ جُنبیدن؛ تکان خوردن

لە جوڵە خستن: تەکان بڕین؛ داتەمراندن ☰ از حرکت انداختن

جوڵەجوڵ / cûłecûł/: ناو. جمەوجووڵ ‹وەک دێوی لەعنەتی کە کەلامی قەدیمی بیست/ زاهید کە باسی عیشق ئەبیێ، دێتە جووڵەجووڵ «مەحوی»› ☰ تکان

جوڵەر / cûłer/: ☜ **جوڵێنە**

جوڵەوەر / cûłewer/: ناو. ١. ئەوەی بجووڵێ ٢. مێروو؛ جانەوەری ورد ☰ ١. شیئ متحرک ٢. حشره

جوڵیان / cûłyan/: ☜ **جوڵان**

جوڵیایۆ / cûłyayo/: چاوگ. جووڵانەوە ☰ جُنبیدن

جوڵین / cûłîn/: ☜ **جوڵان**

جوڵێنە / cûłêne/: ئاوەڵناو. بزۆک؛ جووڵەر؛ بزۆز؛ بزێو؛ بەتایبەتمەندی جووڵانەوە ☰ مُتحرک

جووم / cûm/: ناو. ١. جام؛ تاس؛ زەرک؛ قاپی مس ٢. جموجوول؛ کار و ڕەوتی بزووتن ٣. تیرە؛ دەسە؛ دەستە ▤ ١. طاس ٢. جم؛ تکان ٣. دسته

جوومار / cûmar/: ناو. کەوەمار؛ جۆرێ ماری شینی کولە ▤ نوعی مار

جوومە / cûme/: ناو. کراس؛ گوملک؛ گجی ▤ پیراهن

جوومەکار / cûmekar/: ناو. جوومەکڤان؛ کەسێ کە ڕایەخ و بەڕە دروست دەکا ▤ گلیم‌باف

جوومەکڤان / cûmekvan/: ☜ **جوومەکار**

جوون^{1} / cûn/: ☜ **جاوین**

جوون^{2}: ناو. ١. ☜ **جنێو** ٢. ئاونگی بەردین و دارین ٣. دەس ئاونگ؛ دەسەوان ▤ ١. ☜ **جنێو** ٢. هاون سنگی ٣. دستەی هاون

جوونات / cûnat/: ناو. سپێ؛ ئەسپێ ▤ شپش

جوونجک / cûncik/: ناو. چۆلەکە؛ چوێلەکە؛ مەلیچک؛ پاساری ▤ گنجشک

جوونچک / cûnçik/: ناو. چۆلەکە ▤ گُنجشک

جوونگ / cûng/: ناو. قار؛ نقار؛ خاک ▤ قهر

جوونەوە / cûnewe/: چاوگ. ١. دیسان جاوین ٢. *[کنایە، پلار]* زۆر گوتنەوەی قسەیەک ▤ ١. جویدن دوبارە ٢. ژاژخایی کردن

جووە / cûwe/: ناو. ١. جوومە؛ کراس؛ گوملک ٢. ☜ **جۆگە-١** ▤ ١. پیراهن ٢. ☜ **جۆگە-١**

جووی / cûy/: ئاوەڵناو. لفەدوانە؛ دوانە؛ جمک ▤ دوقلو

جووین / cuwîn/: چاوگ. جاوین؛ ژاوای ▤ جویدن

جە^{1} / ce/: ☜ **جۆ**^{1}**-٢**

جە^{2}: ئامراز. لە؛ ل؛ ژ ‹جە مەی و جە زەهر پیالە پوڕ کەرد/ یەکێ جە شەراب سافتەر جە دوڕ کەرد «خانای قوبادی»› ▤ از

جەب / ceb/: ناو. جەبە؛ کار و ڕەوتی بووردن؛ بەخشین لە خەتا و تاوان ▤ عفو

▣ **جەب دان**: لێبووردن؛ چاوپۆشین؛ عافوو کردن ▤ چشم‌پوشی کردن

جەباری / cebarî/: ناو. کەتیرە؛ شیلەی زەردەگوێنی ▤ کتیرا

جەبر / cebr/: ناو. ١. زۆر؛ خورتی ٢. لقێکی گەورەی زانستی بیرکاری ٣. ئامۆژەیێ کە دەڵێ مرۆڤ لەو کارانە کە دەیکا ناچارە و لە خۆیەوە هیچ دەسەڵاتێکی نییە ▤ ١. زور ٢و٣. جبر

جەبرا / cebra/: ئاوەڵناو. چەپلەر ▤ چپ‌دست

جەبری^{1} / cebrî/: ئاوەڵناو. ١. زۆری؛ زۆرەکی؛ بخورتی ٢. بڕوامەند بە جەبر ▤ ١. زورکی؛ اجباری ٢. جبرگرا

جەبری^{2}: ئاوەڵکار. ١. بە زۆر؛ زۆرەکی؛ بخورتی ٢. ناچار؛ بە ناچاری ▤ ١. زورکی؛ اجباری ٢. ناچاری

جەبل / cebil/: ناو. ئاوان ▤ هاون

جەبلە^{1} / ceble/: ☜ **جەبڵ**

جەبلە^{2}: ئاوەڵناو. زل و ئەستوور؛ مەزن و ستوور ▤ بزرگ و ستبر

جەبڵ / cebł/: ناو. جەبلە؛ پێخوێی قوڕ؛ پاخوای قوڕ؛ قوڕی بە سەر یەکدا کراو ▤ تودەی گِل

جەبۆ / cebo/: جێناو. فلان؛ کاورا؛ کابرا؛ ئەوەکە ▤ یارو

جەبوون / cebûn/: ئاوەڵناو. ١. ڕژد؛ چرووک ٢. کەلەزات؛ ترسەنۆک ▤ ١. خسیس ٢. ترسو

جەبە^{1} / cebe/: ☜ جەب

جەبە^{2}: ئاوەڵناو. ١. سڵ؛ قوشقی؛ بەیدەس ٢. یاغی؛ سەربزێو ٣. جیاواز؛ جیاکار؛ تایبەتی ▤ ١. رموک ٢. یاغی ٣. استثنایی

جەبەر / ceber/: ناو. لا؛ بەر ▤ طرف؛ سو

جەبەرە / cebere/: ناو. جەوەرە؛ سەرمای زۆر؛ سەرمای سەخت ■ سرمای سخت

⊡ **جەبەرە نواندن** خۆ لە ئاوا کردنی چۆلەکە کە نیشانەی هاتنی سەرمای توندە ■ در آب شدن گنجشک کە نشانەی آمدن سرمای سخت است

جەبەژ / cebej/: ☜ **جەبەش**

جەبەش / cebeş/: ناو. زەبەش؛ جەبەژ؛ هەنی؛ شفتی؛ شامی؛ شووتی ■ هندوانە

جەبەڵخانە / cebełxane/: ☜ **جبەخانە**

جەبیلخانە / cebîlxane/: ☜ **جبەخانە**

جەتان / cetan/: ئاوەڵناو. ڕەقەن؛ کرال؛ بوورە (زەوی) ■ سفت و سخت (زمین)

جەترەقە / cetreqe/: ناو. جۆرێ کولێرەی سەر ساج ■ نوعی گردەی ساجی

جەجاڵ / cecał/: ☜ **ججاڵ**

جەحانم / ceĥanim/: ☜ **جەهەندەم**

جەحر / ceĥr/: ناو. ژەهر؛ زەهر؛ ژەحر؛ ژەقنەمووت ■ زهر؛ سم

جەحش / ceĥş/: ☜ **جاش¹-١**

جەحشک / ceĥşik/: ☜ **جاش¹-١**

جەحفەری / ceĥferî/: ناو. ١. جۆرێ پۆلا کە شیری لێ دروست دەکەن ٢. ☜ **جافری** ■ ١. پولادی کە از آن شمشیر سازند ٢. ☜ **جافری**

جەحنی / ceĥnî/: ئاوەڵناو. توورە؛ زیز؛ ڕقهەستاو ■ عصبانی؛ جوشی

جەحنین / ceĥnîn/: چاوگ. ڕک بوونەوە؛ توورە بوون؛ ڕق هەستان ■ عصبانی شدن

جەحەندەم / ceĥendem/: ☜ **جەهەندەم**

جەحەنم / ceĥenim/: ☜ **جەهەندەم**

جەحەنەم / ceĥenem/: ☜ **جەهەندەم**

جەحێڵ / ceĥêł/: ئاوەڵناو. جاعێر؛ جحێڵ؛ جاهاڵ؛ جاهێڵ؛ جەهێڵ؛ جاڵ؛ جێڵ؛ گەنج؛ لاو؛ جوان؛ پێگەیشتوو ■ جوان

جەخار / cexar/: ناو. ١. جخار؛ کەسەر؛ مەینەت؛ خەم؛ خەفەت؛ کوڵ ‹دەمەی هەناسەی گەرمی نارەکەم/ نە کوورەی دەروون پڕ جەخارەکەم «مەولەوی»› ٢. داخ؛ مخابن ٣. شەتیر؛ ساتۆرک؛ ساتوور ■ ١. غم؛ اندوە ٢. افسوس ٣. ساطور

جەخت / cext/: ناو. ١. پەلە؛ لەز ٢. چۆنیەتی باش هێنان؛ بۆ هاتن ٣. دووهەمین پژمە ٤. کوت؛ پێداگری ■ ١. شتاب ٢. مبارکی؛ یُمن ٣. جَخت ۴. تأکید

⊡ **جەخت کردن** پێ داگرتن ■ تأکید کردن

جەخت هێنان دوو جار پژمین ■ جَخت آوردن

جەختی / cextî/: ناو. چالاکی؛ مەزبووتی؛ گورج و گۆڵی ■ چستی؛ چالاکی

جەخز / cexz/: ☜ **جەغز**

جەخسی / cexsî/: ناو. شیلانگەری؛ چەکسازی ■ اسلحەسازی

جەخیز / cexîz/: ☜ **جەغز**

جەد / ced/: ناو. جەدد؛ باوەگەورە ■ نیا

جەداسی / cedasî/: ناو. گیایەکە ■ گیاهی است

جەداوجەد / cedawced/: ناو. زادپەیزاد؛ پشتاوپشت ■ جداندرجد

جەدد / cedd/: ☜ **جەد**

جەدرقە / cedirqe/: ناو. جۆرێ نانی تەنووری، ناسکتر و پانتر لە کولێرە ■ نوعی نان، شبیە تافتون

جەدماد / cedmad/: ئاوەڵناو. زوورەس؛ بە تایبەتمەندی زوو پێگەیین ■ زودرس

جەد و بنجەد / ced û binced/: ناو. جەد و ئابا؛ بنە و بنەچەک ■ جد اندر جد

جەدەو / cedew/: ☜ **جدەو**

جەر / cer/: ☜ **جەهر**

جەرا / cera/: ئاوەڵناو. ڕزگار؛ خەلاس ☰ خلاص

⊡ **جەرا بون:** بێچوو هێنانی بە دژواری ☰ بە دشواری زاییدن

جەرباندن / cerbandin/: ☜ **جەڕباندن**

جەربەزە[1] / cerbeze/: ناو. ١. جەزرەبە؛ ئازار ٢. غیرەت؛ ئازایەتی ☰ ١. شکنجە؛ آزار ٢. غیرت؛ جُربُزە

جەربەزە[2]: ئاوەڵناو. هاروهاج؛ بزۆز؛ هەدانەدەر؛ دانەسەکناو. هەروەها: **جەربەزەیی** ☰ بازیگوش

جەربی / cerbî/: ☜ **جەڕبی**

جەرجو / cercû/: ناو. قاپوڕەی فیشەک ☰ پوکەی فشنگ

جەرجهە / cerc(i)he/: ئاوەڵناو. لێزان؛ شارەزا ☰ ماهر

جەرخەتو / cerxetû/: ناو. جەرخەتوون؛ ئاوگەردان؛ ئاوگەردێن؛ چەرخی دەسکدار بۆ ئاو هەڵێنجان ☰ چرخِ چاه

جەرخەتون / cerxetûn/: ☜ **جەرخەتو**

جەرد / cerd/: ناو. ١. داکۆکی؛ کۆشش؛ حەول ٢. مشکەکوێرە ☰ ١. جهد ٢. موش‌کور

جەردام / cerdam/: ناو. گۆلاو؛ چاڵۆکەی پڕ لە ئاو ☰ چالەی پُر آب

جەردە / cerde/: ناو. ١. چەتە؛ ڕێگر؛ گۆران ‹کەچی هەر خۆمان ئەبین بە جەردە/ چەتەیی ئەکەین لەم کێو و هەردە «موفتی پێنجوێنی»›. هەروەها: **جەردەیی** ٢. جرج؛ مشک ☰ ١. راهزن ٢. موش

جەردی / cerdî/: ئاوەڵناو. سوور لە سەر کاری خۆ ☰ جدّی

جەرسە / cerse/: ☜ **جەلسە**

جەرسی / cersî/: ناو. ڕیسوایی؛ بێئابڕوویی ☰ رسوایی

جەرقین / cerqîn/: چاوگ. تەق‌وپۆق کردن؛ تەقەتەق کردن ☰ تَق‌وتوق کردن

جەرگ / cerg/: ناو. جگەر؛ جەڕیی؛ جەگەر: ١. کەزەب ‹جەرگم سووراخە چوو لانەی زەنبوور/ بەس کە شنەفتم قسەی جووراجوور «شامی کرماشانی»› ٢. *[مەجاز]* منداڵ؛ ڕۆڵە ☰ ١. جگر ٢. فرزند

⊡ **جەرگ سوتان:** *[مەجاز]* جگەر سووتان؛ منداڵ مردن ☰ فرزند مُردن

کزەی جەرگ هاتن: دڵ سووتان؛ بەزەیی هاتنەوە ☰ دل سوختن

جەرگاوس / cergawis/: ئاوەڵناو. مەینەتبار؛ دڵپڕلەخەم ☰ اندوهگین

⊡ **جەرگاوس بون:** *[مەجاز]* دڵ پڕ لە داخ بوون. هەروەها: **جەرگاوس کردن** ☰ اندوهگین بودن

جەرگبڕ / cergbiř/: ئاوەڵناو. *[مەجاز]* دڵچڕێن؛ دڵتەزێن؛ هۆی ئازراوی و کەسەری زۆر ☰ جگرخراش

جەرگبڕاو / cergb(i)řaw/: ئاوەڵناو. جەرگاوس؛ مەینەتبار؛ دڵ پڕ لە خەم ‹تا پێکەوە بوون هەموو تەواو بوون/ لێک دا کە بڕان، جەرگبڕاو بوون «سەیفولقوزات»› ☰ جگرخراش

جەرگخۆرە / cergxore/: ناو. خەمی گەورە؛ کوڵ و کەسەری مەزن ☰ اندوه بزرگ

جەرگدڕاو / cer(i)gd(i)řaw/: ئاوەڵناو. کونەجەرگ؛ زووخ‌پێدراو ☰ زجرکشیدە

جەرگسوتاو / cergsûtaw/: ☜ **جگەرسوتاو**

جەرگقایم / cergqayim/: ئاوەڵناو. *[مەجاز]* ١. ئازا؛ ڕەشید؛ بەجەرگ ٢. بە سەبر و حەوسەڵە ☰ ١. جگردار ٢. شکیبا

جەرگوناو / cerg û naw/: ناو. هەناو؛ ئەندامانی ناو زک ☰ اَحشا

جەرگە / cerge/: ناو. ١. ناوەڕاست؛ دوڕ ‹ئەی ڕەفیقان، ئەی عەزیزانی وڵات!/ ئەی برای

هاوسەنگەری جەرگەی خەبات! «هێمن»› ٢. هەڕەت؛ جەنگە ٣. دەستە؛ تاقم ‹لە مۆسکۆ مەکۆی ڕزگاران/ لە ناو جەرگەی دۆست و یاران «هەژار، بۆکوردستان»› ☰ ١. وسط ٢. موسم ٣. گروه

جەرگەبەز / cergebez/: ناو. ١. ڕەشبەڵەک؛ هەڵپەڕکێ ژن و پیاو تێکەڵ ٢. جەرگی لە ناو چەوریدا سووروە بوو ☰ ١. رقص گروهی زن و مرد ٢. جگر سرخ شده

جەرگەگڕە / cergeg(i)ře/: ناو. ڕەوتی هەو کردنی جەرگ ☰ التهاب جگر

جەرگەهەڵێن / cerghełên/: ئاوەڵناو. سووسرەت؛ سەیر و سەمەرە ☰ عجیب

جەرمە / cerme/: ناو. ١. میوەی نیوە وشک ٢. فەریکەی دانەوێڵە ☰ ١. میوەی نیم‌خشک ٢. دُلمُل

جەروو / cerû/: ئاوەڵناو. بیانووگر؛ بەهانەگیر ☰ بهانەجو؛ بهانەگیر

جەرەتاو / ceretaw/: ناو. پاشاو؛ ئاوێ کە لە وەختی ئاودێریدا لە زەوی دەردەچێ ‹سەدان چاڵووی پڕ لە جەرەتاو ئەمسەر بۆ ئەوسەری ڕێگایان داپۆشیبوو› ☰ آب هَدَر رفته از آبیاری

جەری / cerî/: ☞ جەرگ

جەریدە / cerîde/: ناو. ڕۆژنامە ☰ جریده

جەریفک / cerîfik/: ☞ جاڕو-١

جەریمە / cerîme/: ناو. تاوان؛ ماڵێ کە لە خەتابار دەسێنرێ ☰ جریمە

جەریمەبژێر / cerîmeb(i)jêr/: ناو. تاواندەر؛ بژێرەوەی زیان ☰ غرامت‌پرداز

جەریمەکراو / cerîmek(i)raw/: ئاوەڵناو. جەریمەلەسەر؛ تاوانبار؛ ئەوی دەبێ قەرەبوو بکاتەوە ☰ جریمە شدە

جەریمەلەسەر / cerîmeleser/: ☞ جەریمەکراو

جەریە / cerye/: ناو. گیرەی چەرم تا دەیدروون ☰ پرس چرم‌دوزی

جەڕ / ceř/: ناو. ١. گۆزەی گڵینی مل‌باریک ٢. کاری توند کێشان و شەتەک دان ٣. پێچ و بورغی، ئامرازی گووشینی کتێب و ... ٤. پێچ ☰ ١. نوعی سبو ٢. عمل محکم کشیدن و سفت بستن ٣. منگنە ۴. پیچ

◙ **جەڕ لە دم**: *[کنایە]* تازە و دەستلێنەدراو ☰ دست‌نخوردە

⊡ **جەڕ دان**: ١. جەڕاندن؛ پێچاندن ٢. توند کێشان و شەتەک دان ☰ ١. پیچ دادن ٢. مُحکم کشیدن و سِفت کردن

جەڕاح / ceřaĥ/: ☞ جەڕڕاح

جەڕاحی / ceřaĥî/: ☞ جەڕڕاحی

جەڕان / ceřan/: چاوگ. تێنەپەڕ. //جەڕای؛ دەجەڕێ؛ بجەڕێ// پێچران و تێ‌گیران بە توندی ‹نزیکی ساڵ و نیوێکی تەواوە/ بە زنجیری جەفا قاچم جەڕاوە «موفتی پێنجوێنی»› ☰ بە سختی گیر کردن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: جەڕاو/ چاوگی نەرێنی: نەجەڕان

جەڕاندن / ceřandin/: چاوگ. تێپەڕ. //جەڕاندت؛ دەجەڕێنی؛ بجەڕێنە// جەڕانن؛ توند پێچان؛ بە توندی پێچ دان ‹قانوونی ئێستە باڵی فەلاحی جەڕاندووە/ گەر نادیاری بۆ بەگ و میر مەرگ و سەم بووە «قانع»› ☰ محکم پیچ دادن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەجەڕاندن

جەڕانن / ceřanin/: ☞ جەڕاندن

جەڕب / ceřb/: ناو. ئەزموون؛ تاقی ☰ تجربە

جەڕبادەر / ceřbader/: ناو. پێچکوشتی؛ پێچبادەر؛ بورغی‌کەرەوە؛ دەرنەفیس؛ هاچەری بادانی پێچ ☰ پیچ‌گوشتی

جەڕباندن / ceřbandin/: چاوگ. جەربانەدن؛ تاقی کردنەوە ☰ آزمودن

جەڕبی / ceřbî/: ئاوەڵناو. جەربی؛ ئەزمووده؛ تاقیەوەکراو ≚ آزموده

جەڕبین / ceřbîn/: چاوگ. ئەزموون؛ تاقی کردنەوە ≚ تجربه کردن

جەڕجەڕ / ceřceř/: ناو. ١. جەنجەڕ؛ ئامرازی کلۆش ورد کردن لە دار و ئاسن ٢. چەرخی ئاو هەڵکێشان لە بیر ≚ ١. خرمنکوب ٢. دولاب

جەڕجەڕئاژۆ / ceřceř'ajo/: ☜ **جەڕجەڕڤان**

جەڕجەڕڤان / ceřceřvan/: ناو. جەڕجەڕئاژۆ؛ کەسێ کە بە جەنجەڕ گێرە دەکا ≚ رانندەی خرمنکوب

جەڕڕاح / ceřřaĥ/: ناو. جەڕاح: ١. برینگەر؛ برینکار؛ نەشتەرکار؛ نشدار ٢. شکستەبەند؛ هەڵبەست؛ ئێسکگرەوە ≚ ١. جرّاح ٢. شکستەبند

جەڕڕاحی / ceřřaĥî/: ناو. جەڕاحی؛ شکستەبەندی ≚ شکستەبندی

جەڕڕە / ceřře/: ناو. جەڕە؛ گۆزەی ملباریک ≚ نوعی سبوی گلین

جەڕمەجوڕی / ceřmecûřî/: ناو. دەمەقاڵە؛ شەڕەقسە ≚ جدال لفظی

جەڕنای / ceřnay/: چاوگ. جەڕ دان؛ جەڕاندن ≚ پیچاندن؛ پیچ دادن

جەڕنە / ceřne/: ناو. مەڕی شاخدار ≚ میش شاخدار

جەڕومەنگەنە / ceř û mengene/: ناو. گیرە؛ ئامرازی توند گرتنی کتێب بۆ بەرگ تێگرتن ≚ منگنەی کتاب

جەڕۆکە / ceřoke/: ناو. جەڕەی بچکۆلانە ≚ سبو

جەڕە / ceře/: ناو. ١. جەڕڕە؛ گۆزەی ملباریک ٢. چەپکە؛ دەستە ‹جەڕە چێو› ٣. جەڵە؛ جەم؛ کۆڕ؛ تاقمێ لە خەڵک ‹جەڕە ئایەم› ≚ ١. کوزه ٢. دسته (چوبی) ٣. گروهی از مردم

جەڕەبابە / ceřebabe/: ناو. کاری شەداندن؛ شەتەک دان؛ توند پێچان ≚ عمل مُحکم پیچیدن

جەڕەزەلام / ceřezelam/: ناو. گاوشە؛ دەفری زل لە سواڵەت بۆ ئاو تێکردن ≚ سبوی بزرگ

جەڕیسەقیل / ceřîseqîl/: ناو. گرانکێش ≚ جرثقیل

جەڕیفک / ceřîfik/: ناو. گسک؛ گزک؛ گەسک ≚ جارو

جەز / cez/: ☜ **جێز**

جەزا / ceza/: ناو. سزا؛ پاداش ≚ پاداش؛ مُزد

جەزایرچی / cezayirçî/: ناو. پاسگر؛ حەسحەس؛ زیرەڤان ≚ پاسبان

جەزایەرچی / cezayerçî/: ناو. حەسەس؛ ئێشکدەری شەوانە ≚ عَسَس

جەزبە / cezbe/: ناو. جەزم؛ جەزمە؛ جەزەبە؛ هەڵەکا؛ سەمای دەروێشان؛ لە هۆش تەکینەوەی دەروێش لە زیکردا ≚ جَذبه

جەزرەبە / cezrebe/: ناو. جەزرەوە؛ ئازار؛ عەزیەت ≚ آزار

⊡ **جەزرەبە دان:** ئازار دان؛ عەزیەت دان ≚ آزار دادن

جەزرەبە دیتن: جەزرەبە کێشان؛ ئازار دیتن؛ سزا دیتن ≚ آزار کشیدن

جەزرەبە کێشان: ☜ **جەزرەبە دیتن**

جەزرەوە / cezrewe/: ☜ **جەزرەبە**

جەزم / cezm/: ☜ **جەزبە**

⊡ **جەزم بون:** حاڵ لێ هاتن ≚ بە حالت جذبە افتادن

جەزمە / cezme/: ☜ **جەزبە**

جەزەبە / cezebe/: ☜ **جەزبە**

جەزیا / cezya/: ☜ **جزیا**

جەزیرە / cezîre/: ناو. جێزوک؛ جزیرە؛ ئاد 🇮🇷 جزیره

جەزیە / cezye/: ناو. *[ئیسلام]* سەرانە؛ پیتاکی تایبەت کە ناموسوڵمانان دەبوا بە فەرمانڕەوای موسوڵمانانیان بدایە 🇮🇷 جزیه

جەژن / cej(i)n/: ☜ **جێژن**

جەژنان / cejnan/: ☜ **جێژنان**

جەژنانە / cejnane/: ☜ **جێژنانە**

جەژنموارەکی / cej(i)nm(i)warekî/: ☜ **جێژنەپیرۆزە**

جەژنە / cejne/: ☜ **جێژن**

جەژنەپیرۆزە / cejnepîroze/: ☜ **جێژنەپیرۆزە**

جەژنەچەقالە / cejneçeqale/: ناو. جێژنێکی جوولەکانە، چوالە بادام و تۆمی تێدا دەترووکێنن 🇮🇷 از اعیاد یهود

جەژنەفەقیرە / cejnefeqîre/: ناو. جێژنێکی جوولەکانە، ئەبێ نانی کۆنی تێدا بخۆن 🇮🇷 از اعیاد یهود

جەسپەر / cesper/: ناو. سنوور؛ کەوشەن 🇮🇷 مرز

جەستە / ceste/: ناو. جەسە؛ لەش؛ ئەندام ‹بە هاوین جەستە خەستەی دەردی گەرمام/ بە زستان دڵشکستەی بەردی سەرمام «نالی»› 🇮🇷 تن؛ بدن

جەستەیی / cesteyî/: ناوەڵناو. لەشی؛ سەر بە جەستە 🇮🇷 بدنی

جەسە / cese/: ☜ جەستە

⊡ **چونە جەسەی شتێ/ کەسێکەوە**: پەلاماری بە سەبر و بە دزی بردن بۆ شتێ/ کەسێک 🇮🇷 پاورچین سراغ چیزی/ کسی رفتن

جەشن / ceşn/: ☜ **جێژن**

جەعفەری / ce'ferî/: ☜ **جافری**

جەغجەغە / ceğceğe/: ناو. کۆل و بیر؛ چەرخ و تەنافی ئاو هەڵگوێزان لە بیر 🇮🇷 چرخ و تناب آبکشی از چاه

جەغز / ceğz/: ناو. جخز؛ جغز؛ جوغز؛ جەخز؛ جەخیز؛ جێخێز؛ چزخ؛ چووز؛ کێڕی گرۆڤەر ‹لەم جەغزە کە شوێنی هاتوچۆی هەموانە/ بێ ژێر و سەرە و دوور لە پوان و سوانە «هەژار، *چوارینەکانی خەییام*»› 🇮🇷 دایره

جەغزی / ceğzî/: ئاوەڵناو. گرد؛ گردە 🇮🇷 دایرەای

جەغزینگ / ceğzîng/: ناو. پەرگار؛ پەلکدار؛ پەرگاڵ 🇮🇷 پرگار

جەغزێن / ceğzên/: ناو. ١. زاپێن؛ سواپێن؛ گەمە بە زاپ 🇮🇷 ٢. تۆپێنی ناو جەغز 🇮🇷 ١. شن‌بازی ٢. توپ‌بازی در شنزار

جەغەتاو / ceğetaw/: ناو. چەوراوێ کە پاش کوڵاندنی گۆشت بە سەر چێشتەوە دەکەوێ 🇮🇷 آب و چربی گوشت پخته

جەغەتو / ceğetû/: ناو. جەغەتە؛ جەڵغە؛ ئاوی دەڵەمە 🇮🇷 آب نیم‌بند

جەغەتە / ceğete/: ناو. ١. ☜ **جەغەتو** ٢. قەتماخە؛ خوێنی مەییو 🇮🇷 ١. ☜ **جەغەتو** ٢. خون کبره شده

جەفا / cefa/: ناو. ئازار 🇮🇷 جفا

جەفت / ceft/: ناو. جفت؛ کڵاوی بەڕوو 🇮🇷 جفت بلوط

جەفتین / ceftîn/: چاوگ. خۆشە کردنی پێستی ئاژەڵ بە توێکڵی بەڕوو 🇮🇷 دباغی پوست با بلوط

جەفل / cefl/: ناو. ترس 🇮🇷 ترس

جەفلاندن / ceflandin/: چاوگ. ترساندن 🇮🇷 ترساندن

جەفلین / ceflîn/: چاوگ. ١. ترسان؛ ترسیان ٢. ماندوو بوون ٣. خاو بوونەوە 🇮🇷 ١. ترسیدن ٢. خسته شدن ٣. سُست شدن

جەفەنگ / cefeng/: ناو. حەنەک؛ گاڵتە ‹بۆ دەبێ بێت و بکا مەیخانە تەنگ/ شوێنی دیکە زۆرە بۆ گاڵتە و جەفەنگ «هێمن»› 🇮🇷 شوخی

⊡ **جەفەنگ لێدان**: گاڵتە کردن ▬ شوخی کردن

جەفەنگباز / cefengbaz/: ئاوەڵناو. شوخی‌باز؛ گاڵتەچی ▬ شوخی‌باز

جەفەنگبازی / cefengbazî/: ناو. تیتاڵی ▬ لودگی

جەڤلاندن / cevlandin/: چاوگ. هەژاندن؛ داچڵەکاندن ‹بە ڤێ دەنگێ هاتنە جەڤلاندنێ› ▬ شوکە کردن

جەقەتاو / ceqetaw/: دەنگ. مرق؛ مرک؛ جەغەتاو؛ چەورایی سەر گۆشتاو ▬ چربی روی آبگوشت

جەک / cek/: ناو. هەڵێن؛ ئامرازێک بۆ بەرز کردنەوەی شتی قورس ▬ جَک

جەگەر / ceger/: ☜ **جەرگ**

جەگەن / cegen/: ناو. ۱. گیایەکە گەڵاکانی چەشنی گیازەڵمە درێژ و باریک و تیژە، لاسکەکەی چەشنی زەل درێژ و خڕە ۲. کەڕەپوو؛ کەڕۆک ▬ ۱. جگن ۲. لوئی؛ کرفو

جەل / cel/: ناو. ۱. جەلد؛ چەلاک؛ داری درێژ بۆ مازوو و گوێز و ... تەکاندن ۲. ☜ **جوانەگا** ▬ ۱. چوب بلند تکاندن مازو ۲. ☜ **جوانەگا**

جەلاب / celab/: ناو. ۱. جەلاد؛ جەللاد؛ سەربڕی میر ۲. *[مەجاز]* کەوی بنە ▬ ۱. جلاد ۲. کبک شکاری

جەلاد / celad/: ناو. جەلاو؛ میرغەزەب؛ سەربڕ؛ جەلاب؛ جەللاد ▬ جلاد

جەلاقی / celaqî/: ناو. دۆشاوی خەست؛ دمسی تیر ▬ شیرەی غلیظ انگور

جەلال / celal/: ناو. تەمتەراق؛ دەبدەبە؛ شکۆ ▬ طمطراق؛ دبدبە

جەلاو / celaw/: ☜ **جەلاد**

جەلاوی / celawî/: ناو. قەوزەی سەر ئاوان ▬ جُلبک

جەلجەلۆت / celcelot/: ☜ **جەلجەلوت**

جەلجەلوت / celcelût/: ناو. جەلجەلۆت؛ دۆعا و پرتەپرتی جادووگەران ▬ اوراد جادوگران

جەلد / celd/: ناو. ۱. داردەستی درێژ و باریک ۲. ☜ **جەل-۱** ▬ ۱. چوبدستی بلند و باریک ۲. ☜ **جەل-۱**

جەلدە / celde/: ناو. قامچی؛ شەلاخ ▬ تازیانە

جەلسە / celse/: ناو. جەرسە؛ جلسە؛ پارچەیەک بوو ژنان دەیانکردە کڵۆنجە ‹جەلسە کاری تارانێ/ تەڕ نابێ بە بارانێ «فۆلکلۆر»› ▬ نوعی پارچە

جەللاد / cellad/: ☜ **جەلاد**

جەللە / celle/: ناو. ڕیخ؛ شیاکە؛ پیسی گا و مانگا ▬ سرگین گاو

جەلۆ / celo/: ئاوەڵناو. سەرسەری؛ ئەڵوات؛ هەرزەپیاو ▬ لات

جەلە / cele/: ناو. جەڵە: ۱. کۆمەڵی حەیوانە کێوی ۲. کۆی ماڵاتی بە زنجیرە تێکخراو ‹ڕێوی پێشەنگی جەلەی وشتر بێ/ سەیرە و سەمرە بار بگاتە جێ «هەژار، *بۆ کوردستان*»› ۳. گەردانە لە گیا و گوڵ کە ئەیخەنە ملەوە ‹جەلەی گاگێرە زوو ئەکرێتەوە «مەسەل»› ▬ ۱. گلەی حیوانات وحشی ۲. حلقەای از احشام بەهم بستە شدە ۳. گردنبندی از گل و گیاە

⊡ **جەلە کردن**: تێکخستنی ماڵات ‹گاگێرەی جەلە کردووە› ▬ بە هم بستن احشام

جەلەب / celeb/: ناو. هەوسار؛ کلکەڕەشمە؛ پەتی ملی حەیوان ▬ افسار

جەلەبک / celebik/: ☜ **جەلەوك**

جەلەبەست / celebest/: ئاوەڵناو. جەلەبەند؛ ڕیزکەر ▬ ردیف‌ساز احشام

⊡ **جەلەبەست کردن**: پێکەوە بەستنی وشتر و دەوار و ڕیز کردنیان ▬ ردیف کردن و بە هم

بستن حیوانات

جەلەبەند / celebend/: ☜ **جەلەبەست**

جەلەوک / celewik/: ناو. جەلەبک؛ پەلەپیتکەی تفەنگ ⚑ ماشەی تفنگ

جەلیاندن / celyandin/: چاوگ. ١. دەرهێنان ٢. دەرکردن ⚑ ١. استخراج کردن ٢. اخراج کردن

جەڵتە / ceĺte/: ناو. ١. خوێنی بەسیاگ ٢. نەخۆشی سەکتە کە بە هۆی جەڵتەوە بەدی دێ ⚑ ١. خون لخته ٢. سکته

جەڵتەخوێن / ceĺtex(i)wên/: ناو. لەگرسە؛ خوێنی مەییو ⚑ لخته خون

جەڵد^{١} / ceĺd/: ناو. جلد: ١. بەرگی کتێب و دەفتەر ٢. بەرگ؛ یەکەی کتێب و دەفتەر ٣. شووماسی؛ لیزگەماسی بە شوولکەوە کراو ⚑ ١. جلد کتاب و دفتر ٢. واحد کتاب و دفتر ٣. رشته ماهی در ترکه شده

جەڵد^{٢}: ئاوەڵناو. ١. فرز؛ چاپک ٢. بەدەستوبرد ⚑ ١. چابک ٢. کاری

جەڵدانە / ceĺdane/: ئاوەڵکار. بەدەستوبردەوە ⚑ با زیرکی و تردستی

جەڵغە^{١} / ceĺğe/: ناو. ١. سەهۆڵی خۆنەگرتوو؛ سۆڵی نیوەبەنیوە ٢. دوو داری سەرتاشراوی بە یەکەوە لکێنراو ٣. /*مەجاز*/ کاری نیوە و ناتەواو ⚑ ١. کاشە ٢. دو چوب سر بە هم آوردە شدە ٣. کار نیم‌بند

جەڵغە^{٢}: ئاوەڵناو. خۆنەگرتوو؛ تەواو نەبەستراو ⚑ نیم‌بند

جەڵە / ceĺe/: ☜ **جەلە**

جەڵەب^{١} / ceĺeb/: ناو. ١. کۆمەڵە مەڕ و بزنێ کە بۆ فرۆشتنی دەبەن ٢. ئەیاغ؛ حەیوانی عەیبدار و کەمنرخ ٣. دەستە؛ کۆمەڵ ٤. ☜ **جەلەو ـ٣** ⚑ ١. گلەی فروشی ٢. دام بُنجُل ٣. گروە ٤. ☜ **جەلەو ـ٣**

جەڵەب^{٢}: ئاوەڵناو. ١. نارەسەن؛ نانەجیب ‹جەلەب وامقان گوم کەردەی عوزرا/ هەرکام لە مەعشووق ویشان بین جودا «شامی کرماشانی»› ٢. بەدجنس؛ بەدفەڕ ⚑ ١. بداصل ٢. بدجنس

جەڵەبچی / ceĺebçî/: ناو. جەڵەبکڕ؛ بازرگانی مەڕ و بزن و ڕەشەماڵ ⚑ تاجر دام

جەڵەبدار / ceĺebdar/: ئاوەڵناو. خاوەنی جەڵەب ⚑ دارای دام فروشی

جەڵەبکڕ / ceĺebkiř/: ☜ **جەڵەبچی**

جەڵەبی^{١} / ceĺebî/: ناو. بەدجنسی؛ بەدفەڕی؛ خراوەکێلی ⚑ بدجنسی

جەڵەبی^{٢}: ئاوەڵناو. جەڵەوی؛ درۆیین؛ درۆینە ⚑ تقلبی

جەڵەو / ceĺew/: ناو. جەڵەب: ١. هەوسار؛ کلکەلغاو؛ کلکەڕەشمە ٢. کۆمەڵ (مالات یان سواران) ‹جەڵەو جەڵەو گەل سپی تەتاران/ دین دیدەکەت وە چەم مەداران «مەولەوی»› ٣. جەڵەب؛ کۆمەڵێک مەڕ و بزن کە بۆ فرۆشتن دەیبەن ⚑ ١. افسار ٢. دستە؛ گروە ٣. دستەای از احشام کە برای فروختن می‌برند

جەڵەوی / ceĺewî/: ☜ **جەڵەبی**^{٢}

جەم^{١} / cem/: ناو. ١. ژەم؛ هەلی نان خواردن ‹جەمی نیوەڕۆ› ٢. تابار؛ لنگەبار ٣. کۆمەڵە؛ جەماعەت ⚑ ١. وعدەی غذا ٢. لنگەبار ٣. گروە

جەم^{٢}: ئاوەڵناو. کۆ ‹یاران جەمن› ⚑ جمع

⊡ **جەم بوون:** ١. لە پاڵ یەکدا بوون ٢. کۆ بوونەوە؛ خڕ بوونەوە؛ کۆمەڵ کردن ⚑ ١. با هم بودن ٢. اجتماع کردن

جەم بوونەوە: کۆ بوونەوە ⚑ گرد هم آمدن

جەم کردن: ١. هێنانە پاڵ یەک ٢. پێچانەوە ⚑ ١. جمع کردن ٢. برچیدن

جەم کردنەوە: کۆ کردنەوە ⚑ جمع کردن

جەم^{٣}: ئامراز. نک؛ لا؛ کن ‹پەرەی من جەم تەیە›

☰ نزد؛

جەمات / cemat/: ☜ **جەماعەت**

⊡ **جەمات گرتن:** کۆڕ بەستن ☰ تشکیل دادن گردهمایی

جەماعەت / cema'et/: ناو. جەمات: ١. ئاپۆرە؛ خەڵک؛ خەڵکی ٢. کۆمەڵ؛ کۆما؛ دەستە ‹ئێستاکە کەوا جەماعەتی وان/ ئەسلن بە نەسەب کەریم و شوجعان «جاجی قادر»› ٣. *[ئیسلام]* جەمات؛ نوێژی بە کۆمەڵ؛ نمێژ بە هەڤرا ‹بانگمان تەواو کرد، جەماعەت بەسرا/ بۆ ئیمامەتی کوێرێک پێش خرا! «پیرەمێرد»› ☰ ١. مردم ٢. گروه ٣. نماز جماعت

جەمام / cemam/: ئاوەڵناو. بار و دۆخی ڕەق و ئاوساو بوونی ئەندام ‹باسکم جەمامە›. هەروەها: **جەمام بوون** ☰ کوفتە

جەمامشکێن / cemamş(i)kên/: ئاوەڵناو. داگیراو بە هۆی ئاوساوی ئەندامەوە ☰ کوفتە

جەمامی / cemamî/: ناو. هەڕەکیاوی؛ ڕەق و ئاوساویی ئەندام ‹ڕۆژی نەورۆز کردمە لامال تا جەمامی دەربچێ/ ئەووەڵی پاییز لەسەرخۆ گەییەکانی بۆ سەراوا! «قانع»› ☰ کوفتگی

جەماندن / cemandin/: ☜ **جڤاندن**

جەماوەر / cemawer/: ناو. ١. پڕایی خەڵک ٢. خەڵک؛ هەموو خەڵک یان دانیشتوانی وڵاتێک ☰ ١. توده ٢. جمعیت

جەمبازی / cembazî/: ناو. ١. جامبازی؛ چۆداری؛ چێواری؛ کاری کڕین و فرۆشتنی ئاژەڵ و وڵاخ ٢. تەنافبازی ٣. فێڵ و تەڵەکە ☰ ١. چوبداری ٢. طناب‌بازی ٣. حیلەگری

جەمبور / cembûr/: ناو. کۆمەڵی زۆر؛ دەستەی گەورە ☰ جُمهور

جەمبورە / cembûre/: ناو. ئاپۆرە؛ جەماوەر ☰ ازدحام

جەمتانە / cemtane/: ئاوەڵناو. دروستکار؛ درووسکار ☰ درستکار

جەمجاخ / cemcax/: ناو. ئاپۆرە؛ جەماوەر ☰ جمعیت مردم

جەمجتین / cemcitîn/: چاوگ. شلەقانی شتی شل ☰ به هم خوردن مایع

جەمجستین / cemcistîn/: چاوگ. جەمقان؛ لێکدانی شتی تراو ☰ به هم زدن مایع

جەمجقاندن / cemc(i)qandin/: چاوگ. بە قامکان هەڵپشاوتن و هەویر کردن ☰ با دست خمیر کردن

جەمجقین / cemciqîn/: چاوگ. بە قامکان هەڵپشێوران و بوونە هەویر ☰ خمیر شدن با دست

جەمخۆنە / cemxone/: ناو. شوێنی کۆ بوونەوە و بەجێ هێنانی ڕێوڕەسمی ئایینی ڕێڕەوانی ڕێبازی یارسان ☰ عبادتگاه پیروان اهل حق

جەمداندن / cemdandin/: چاوگ. ١. کردنە سەهۆڵ؛ ڕچاندن ٢. سارد کردن ☰ ١. مُنجمد کردن ٢. سرد کردن

جەمدی / cemdî/: ئاوەڵناو. بەستوو؛ بەستەڵەک؛ سەهۆڵ‌کردوو ☰ مُنجمد

جەمدین / cemdîn/: چاوگ. ١. سەهۆڵ بەستن؛ بوونە سەهۆڵ ٢. سڕ بوون لە سەرمان ☰ ١. منجمد شدن ٢. از سرما کرخ شدن

جەمساندن / cemsandin/: چاوگ. سوور کردنەوە؛ لە ناو ڕۆندا برژاندن ☰ سرخ کردن

جەمسەر / cemser/: ناو. ١. جێگەی پێکەوە لکانی دوو شت ٢. قوتب؛ سەر و بنی شتێکی تۆپەڵ، بەتایبەت گۆی زەوی ☰ ١. محل اتصال ٢. قُطب

⊡ **جەمسەری باشوور:** باشووری‌ترین شوێنی زەوی ☰ قطب جنوب

جەمسەری باکوور: باکووری‌ترین شوێنی زەوی ☰ قطب شمال

جەمقان / cemqan/: ☜ **جەمجستین**

جەمک / cemk/: ناو. ژەمک؛ ژەمەنە: ١. ئەوەندە ماست کە جارێک دەکرێتە مەشکەوە ٢. کاری بڕە ـ بڕە مژاندنی بێچوو لە گوانی دایک بۆ شیر دادان ‹گۆلکێ جەمک کە!› ☰ ١. مقدار ماستی کە یک بار در مشک ریزند ٢. عمل اندک ـ اندک مُک زدن نوزاد بە پستان مادر

جەمگە / cemge/: ☜ **جومگە**

جەممردوو / cemmirdû/: ئاوەڵناو. جەممردە؛ ژەممردوو؛ بێچوویێک کە لە بەر کەمشیری دایک لەڕ و لاوازە ☰ نوزاد لاغر و بیجان از کم شیری مادر

جەممردە / cemmirde/: ☜ **جەممردوو**

جەموجۆر / cem û cor/: ئاوەڵناو. ڕێک‌وپێک و کۆ ☰ جمع‌وجور

جەمەخوێڕیلە / cemx(i)wêřîle/: ناو. ژەمەخوێڕی؛ عەسرۆژە؛ نان و چای دوای بانگی عەسر ☰ عصرانە

جەمەد / cemed/: ناو. سۆڵ؛ سەهۆڵ؛ یخ؛ یەخ ☰ یخ

جەمەدانی / cemedanî/: ناو. جامانە؛ جامەدانی؛ ئاغابانوو؛ پارچەی سەروێنی پیاوان ☰ دستار

جەمەک / cemek/: ناو. مز؛ کرێ؛ پێمز؛ حەقدەس ☰ مُزد

جەمەلۆن / cemlon/: ناو. شێروانی؛ میچی لێژی کانزایی ☰ شیروانی

جەمیداندن / cemîdandin/: چاوگ. سارد کردنەوە ☰ سرد کردن

جەمیدین / cemîdîn/: چاوگ. سارد بوونەوە ☰ سرد شدن

جەمین¹ / cemîn/: چاوگ. ١. لەرزین ٢. بزووتن ☰ ١. لرزیدن ٢. تکان خوردن

جەمین²: ناو. توێڵ؛ هەنیە؛ ئەنی؛ ناوچەوان ☰ جبین

جەمینۆک / cemînok/: ناو. کار و ڕەوتی کۆ بوونەوە بۆ کەین‌وبەین کردن ☰ گردآمدن برای توطئەچینی

جەناب / cenab/: ناو. ١. وشەی ناو بردنی کەسێ بە ڕێزەوە ‹جەنابی سەرۆک› ٢. */پلار/* وشەی بانگ کردنی کەسێک بە تیزەوە ‹جەناب! ئەمە بوو قەول و قەرارت؟› ☰ ١و٢. جناب

جەنازە / cenaze/: ناو. تەرم؛ لاشەی مردوو ☰ جنازە

جەنای / cenay/: چاوگ. ئەنجنین؛ جن ـ جن کردن ☰ انجیدن

جەنتک / centik/: ناو. جەندک؛ خورجێنی چکۆڵە کە بە سەر شانییەوە دەدەن ☰ خورجین کوچک

جەنجاڵ¹ / cencał/: ناو. هەرا و هوریا؛ زەنا ـ زەنا؛ چەقەوگوڕە ☰ جنجال

جەنجاڵ²: ئاوەڵناو. شلۆق؛ پڕهەرا و هوریا ☰ شلوغ

جەنجاڵی / cencałî/: ناو. شلۆقی؛ قەرەباڵغی ☰ شلوغی

جەنجەر / cencer/: ناو. گام؛ هەباشە؛ چوو؛ مۆشەن ☰ خرمنکوب

جەنجەڕ / cenceř/: ناو. ١. چەرخ و دۆلابی ئاو هەڵکێشان ٢. خەرمانکووب؛ ئامرازی لە دار و ئاسن بۆ گێرە کردنی کلۆش ☰ ١. چرخ چاە ٢. خرمنکوب

جەنجەنەک / cencenek/: ناو. پولیس؛ پۆلیس ☰ پلیس

جەندرمە / cendirme/: ناو. ١. جاندارم؛ قۆڵچی پولیسی ڕێگاوبان و دەوروبەری شار ٢. پولیسی تورکان ☰ ١. ژاندارم ٢. پلیس تُرک

جەندک / cendik/: ☜ **جەنتك**

جەندەرە / cendere/: ناو. ١. دەق؛ دەقاق؛ کاری کەتیرە لە قوماش دان ٢. تەنگانە؛ تەنگ و چەڵەمە ▤ ١. آهار ٢. تنگنا

جەندەک / cendek/: ناو. کەلاک؛ لاش؛ تەرم ‹خاریان دەدڕێ و دڵی نزاران/ بۆ ناشتنی جەندەکی نەیاران «هەژار، *مەم و زین*»› ▤ لاشە

جەنقاندن / cenqandin/: چاوگ. ترساندن؛ زراو بردن ▤ ترساندن

جەنقین / cenqîn/: چاوگ. ١. ڕاپەڕین؛ داچڵەکان؛ داچڵەکیان ٢. ترسان؛ زراو چوون ▤ ١. یکّە خوردن ٢. ترسیدن

جەنگ / ceng/: ناو. شەڕ؛ هەرا و لێکدانی بە دوژمنی ▤ جنگ

⊡ **جەنگ کردن**: شەڕ کردن ▤ جنگیدن

جەنگاوەر / cengawer/: ئاوەڵناو. شەڕڤان؛ شەڕکەر؛ چەکداری بەشدار لە شەڕدا ▤ جنگاور

جەنگخواز / cengx(i)waz/: ئاوەڵناو. شەڕاشۆ؛ شەڕانی ▤ ستیزەجو

جەنگە / cenge/: ناو. هەڕەت؛ جەرگە ‹هاوین جەنگەی کارە و زستان کاتی وچان› ▤ عنفوان

جەنگەپۆپێ / cengepopê/: ناو. شەڕەدەندووکێ؛ شەڕەجوێن ▤ جنگ لفظی

جەنگەرانی / cengeranî/: ☜ **جەنگەری**

جەنگەری / cengerî/: ئاوەڵناو. جەنگەرانی؛ شەڕانی؛ شەڕاشۆ ▤ ستیزەجو

جەنگەڵ / cengeł/: ناو. لێڕ؛ لێڕەوار؛ دارستان ▤ جنگل

جەنگەڵی / cengełî/: ئاوەڵناو. ١. لێڕەواری؛ سەر بە دارستان ٢. *[مەجاز]* دەشتەکی؛ کێفیلە؛ بێوەری لە فەرهەنگ و شارستانییەت ▤ ١. جنگلی ٢. وحشی

جەنگی / cengî/: ئاوەڵناو. شەڕکەر؛ واز لە شەڕ ‹کەلەشێری جەنگی› ▤ جنگی

جەنگین / cengîn/: چاوگ. شەڕ کردن ‹ڕاوەستاوین وەک پاڵەوان/ ئەجەنگین تا شەڕ نامێنێ «گۆران»› ▤ جنگیدن

جەننەت / cennet/: ناو. بەهەشت؛ بوهیشت ▤ بهشت

جەنوب / cenûb/: ناو. باشوور؛ یەکێ لە چوار لا سەرەکییەکان. بەرانبەر: **باکوور** ▤ جنوب

جەنە / cene/: ناو. ١. مان؛ گە ٢. بیانوو؛ پەڵپ ▤ ١. اعتصاب ٢. بهانه

⊡ **جەنە گرتن**: ١. مان گرتن ٢. بیانوو گرتن ▤ ١. اعتصاب کردن ٢. بهانه گرفتن

جەنیای / cenyay/: چاوگ. ئەنجران؛ جن ـ جن بوون ▤ انجیده شدن

جەنیقاندن / cenîqandin/: چاوگ. ١. ترساندن ٢. ڕەتاندنی نێچیر و لە غار وەستاندنی ▤ ١. ترساندن ٢. خسته کردن شکار

جەنیقین / cenîqîn/: چاوگ. ١. ترسان؛ ترسیان ٢. وەستان لەبەر ماندوویی ▤ ١. ترسیدن ٢. توقف کردن از فرط خستگی

جەو / cew/: ناو. ١. جۆ؛ هەواڵی گەنم ٢. برینگ؛ مقەستی خوری بڕینەوە ▤ ١. جو ٢. قیچی پشم‌چینی

جەواب / cewab/: ☜ **جواب**

جەوادە / cewade/: ناو. جەواڵە؛ مەشکەی ئاو ▤ مشک آب

جەواز / cewaz/: ناو. ئیجازەنامە ▤ جواز

جەواڵ / cewał/: ☜ **جواڵ**

جەواڵو / cewałû/: ناو. کەژیلان؛ چاو کەژیلان؛ جۆرە گیایەکە لە خێزانی گیامارانە ▤ تمشکین

جەواڵە / cewałe/: ☜ **جەوادە**

جەواڵی / cewałî/: ناو. شووولە؛ تێڕ ▤ جوال دوتایی

جەوان^{۱} / cewan/: ناو. ١. مەرەزەوان؛ ئاگاداری مەرەزە ٢. لاو؛ گەنج ‹مەجنوونی جیلوەی ئەو پەرییەم دیوە هەرچی دی/ یەغماگەریکە عەقلی لە پیر و جەوان دزی! «مەحوی»› ⚑ ١. شالیکار ٢. جوان

جەوان^{۲}: ئاوەڵناو. لاو؛ گەنج؛ جوان ‹خوەش پەریشان سیفەت و مەجمەعەیێ سوورەتێ حالین/ پیرێ عیشقین و جەوان تەبع و ل دل عەهدێ شەبابە «مەلای جزیری»› ⚑ جوان

جەوانمەرد / cewanmerd/: ئاوەڵناو. جوامێر؛ جامێر؛ مێرخاس؛ بە خدە و ئاکاری چاکەوە ‹لە ژێر باری غەمی زولفی، خەتی هات و ڕەهای کردم/ ئیلاهی قەد جەوانمەردان نەکەی داماو و دەرمەندە «وەفایی»› ⚑ جوانمرد

جەواهیر / cewahîr/: ☜ جەواهێر

جەواهێر / cewahêr/: ناو. جەواهیر؛ هەرکام لەو بەردە گرانباییانەی دەکرێنە خشڵ ⚑ جواهر

جەواهێرات / cewahêrat/: ناو. کۆمەڵە بەرد و خشڵی بەقیمەت ⚑ جواهرات

جەوبڕ / cewbiř/: ناو. برینگ؛ مقەستی خوری برینەوە ⚑ قیچی پشم‌چینی

جەوت / cewt/: ناو. جفت؛ جووت؛ کڵاوەبەڕوو ⚑ جُفت بلوط

جەوتک / cewtik/: ناو. جانتای لە چەرم؛ خورجێنی چەرمین ⚑ ساک یا خورجین چرمی

جەوجەو / cewcew/: ناو. جەوجەوک؛ تووتکەسەگ؛ تولەی کونەڕۆی چووک ⚑ تولەسگ کوچک

جەوجەوک / cewcewik/: ☜ جەوجەو

جەوجەوێن / cewcewîn/: ناو. جۆجۆ؛ هەیجۆهەیجۆ؛ تووت و فەراقەت؛ خازەڵێ؛ هەیجۆهەیجۆیێن ⚑ از بازی‌های کودکان

جەودک / cewdik/: ناو. خێگەی گچکە ⚑ خیگ کوچک

جەور^{۱} / cewr/: ناو. ئازار؛ زەحمەت ‹جەژنی ئێمە بوو بە دوو ئەوساڵ بە لوتفی کردگار/ با لە دڵ دەرکەین خەم و حەسرەت، هەموو جەور و جەفا «ئاوات»› ⚑ جور

جەور^{۲}: ئاوەڵناو. دژوار؛ سەخت ‹تاکەی بار جەور مەنەی وە شانم؟/ ئەیووب نیم وەی تەور کرد ئیمتحانم «شامی»› ⚑ سخت؛ پرزحمت

جەورک / cewrik/: ناو. تووتکە تانجی هەتا یەکساڵان ⚑ تولەی تازی

جەوز / cewz/: ناو. ١. گوێز؛ گووز؛ قۆز؛ گیز ٢. دەنکی بۆنخۆشی داری سەوزی جەواز کە بۆ دەرمان بە کار دێت ٣. ☜ جەوی ⚑ ١. گردو ٢. جوز بویا ٣. ☜ جەوی

جەوسەق / cewseq/: ناو. جادە؛ کاروانەڕێ ⚑ جاده

جەوک / cewk/: ☜ جەوی

جەوکەر / cewker/: ناو. جۆلا؛ جۆلای جاوتەن ⚑ کرباس‌باف

جەوگ / cewig/: ☜ جەوی

جەولخ / cewlix/: ☜ جواڵ

جەولەخ / cewlex/: ناو. جواڵ؛ جەواڵ؛ کیسەی دەغڵی گەورەی یەکلایی لە خوری چندراو ⚑ جوال

جەوە / cewe/: ☜ جەوی

جەوەرە / cewere/: ☜ جەبەرە

جەوەندە / cewende/: ☜ جەوەنە

جەوەنە / cewene/: ناو. جەوەندە؛ توورەکەی چەرمین بۆ ئاو تێدا هەڵگرتن ‹ئەو ئاوە سارده لە ئەو جەوەنە/ دابنێ بۆ خۆت هەر پێی پێکەنە «قانع»› ⚑ توبرەی چرمی حمل آب

جەوهەر / cewher/: ناو. جەهوەر: ١. تیغی زاخدراو؛ تیغ ئاودار ‹بڕۆت تیغێکە وسمەی

سەیقەل و مەسلوول و مووکارە/ کە عیشوەی جەوهەرە، ڕەمز و ئیشارەی ئاوی مەودایە «نالی»› ٢. ڕەنگ بۆ نووسین ‹جەوهەری قەڵەم› ٣. ڕەنگی بەن و ڕیس ‹جەوهەری گوڵخار؛ جەوهەری سوور› ٤. *[مەجاز]* بڕشت؛ لێهاتوویی؛ توانایی ‹لەو ساڵەوە کە حاکمی بابان بەدەرکران/ نەیدیوە کەس لە چهرەیی کەس جەوهەری هونەر «سالم»› ⚑ ١. پَرَند ٢. جوهر نوشتن ٣. رنگ رنگرزی ۴. استعداد

جەوهەردار١ / cewherdar/: ناو. دار جەوهەر؛ جۆرێ چنار ⚑ نوعی چنار

جەوهەردار٢: ئاوەڵناو. ١. ئاودار؛ بە خاڵ و میل ٢. هێژا؛ لێهاتوو ٣. تیژ و بەکار (بۆ ئامراز) ⚑ ١. جوهردار ٢. بااستعداد ٣. تیز و کاری

جەوهەرمازوو / cewhermazû/: ناو. تانەن؛ تراوێکی لە شینکە گیراو بۆ دەباغی و ڕەنگرێژی و... بە کار دێ ⚑ تانن؛ شیرەی مازو

جەوی / cewî/: ناو. جەوز؛ جەوک؛ جەوگ؛ جەوە؛ جیوە؛ جاوی؛ ژوی؛ شیرەی هەنگوژە؛ شیرەی گیای هەڵز؛ جیوەی ڕەشەگوێنی ڕەقهەڵاتووی دار ⚑ انگُم

جەه / ceh/: ناو. جۆ ⚑ جو

جەهاد / cehad/: ☜ **جیهاد**

جەهان / cehan/: ☜ **جیهان**

جەهانبین / cehanbîn/: ناو. *[کینایە]* چاو؛ دیدە ‹هەنووز نەشناسوم چەپ و ڕاست دەست/ دەست جەهاندار جەهانبینم بەست «شامی کرماشانی»› ⚑ چشم

جەهانبینی / cehanbînî/: ☜ **جیهانبینی**

جەهاندار / cehandar/: ناو. *[ئەدەبی]* خودا؛ پەروەردگار ‹بنام بیچوون، جەهاندار فەرد/ موخبر جە هەر کار، تەبیب جە هەر دەرد «شامی کرماشانی»› ⚑ خدا

جەهتەر / cehter/: ☜ **جاترە**

جەهر / cehr/: ناو. جەر؛ تووڕەیی؛ سڵی؛ ڕک ⚑ خشم

جەهرێ / cehrê/: ناو. برینگ؛ دوێرد ⚑ قیچی پشم بریدن

جەهزەر / cehzer/: ☜ **جۆزەرد**

جەهوەر / cehwer/: ☜ **جەوهەر**

جەهەندەم١ / cehendem/: ناو. جەحەندەم؛ جەحەنم؛ جەحەنەم؛ جەحانم؛ جەهەننم؛ جەهەننەم؛ دۆژە؛ دۆزەق ⚑ جهنم

جەهەندەم٢: دوعا. بە جەحەندەم؛ بە توون؛ بە جەهانم ‹ناچی جەهەندەم!› ⚑ به جهنم

جەهەندەمی / cehendemî/: ئاوەڵناو. جەهەننەمی؛ شیاوی ئاگری دۆزەق ⚑ دوزخی

جەهەنگ / ceheng/: ناو. جۆرێک کوانی گەورە، لە لەشی وڵاخ دێ ⚑ نوعی دُمل پوستی حیوان

جەهەننم / cehennim/: ☜ **جەهەندەم**

جەهەننەم / cehennem/: ☜ **جەهەندەم**

▣ **جەهەننەم داشی**: شتێکە وەک بەرد حەکیمی چاوان ناو پێڵووی پێ دەکرێنن ⚑ سنگ جهنم

جەهەننەمی / cehennemî/: ☜ **جەهەندەمی**

جەهێڵ / cehêł/: ☜ **جەحێڵ**

جەیران / ceyran/: ناو. ١. ئاسک؛ کەژاڵ؛ مامز ‹جەیرانان گەل ـ گەل تازە کەردەن مەیل/ فەڕ وستەن ئەو زێد پای هەردەی دوجەیل «مەولەوی»› ٢. کیسەڵ؛ کاسەپشت ⚑ ١. آهو ٢. لاکپُشت

جهاڵ / c(i)hał/: ناو. جوهاڵ؛ جەواڵ ⚑ جوال

جهمین / cihmîn/: چاوگ. تۆپین؛ کەوتین ‹کەرێ مە جهمیيە› ⚑ سَقَط شدن

جهوار / cihwar/: ☜ **جیهوار**

جهورک / c(i)hurk/: ☜ **جۆرك ـ١**

جی / cî/: ☜ **جێ^{۱}ـ۱**

جیا / c(i)ya/: ئاوەڵناو. جوێ؛ جودا؛ جدا ☰ جُدا

⊡ **جیا بوونەوە:** جیاوە بوون؛ لێک‌هەڵبڕان؛ جودا بوونەوە ‹جیا بوونەوەت دەردە بەڵام، تۆش دەزانی تامی نییە/ ژوان و شەوڕاو و دڵداری، ڕاز و نیازی بە دیلی «هێمن»› ☰ از هم جدا شدن

جیا کردنەوە: جیاوە کردن؛ هەڵاواردن؛ لێک جودا کردن ‹ئەی گەلی خاوەن‌باوەڕان! ئەگەر لە خودا بترسن، ئامێری جیا کردنەوەی پاک و پیستان پێ دەدات و سووچەکانتان دەسڕێتەوە و لە خراپەتان دەبووری. خودا زۆر چاکەی لە لایە «هەژار، *قورئان*»› ☰ جدا کردن

جیاوە بوون: ☜ **جیا بوونەوە**

جیاوە کردن: ☜ **جیا کردنەوە**

جیات / c(i)yat/: ☜ **جیاتی**

جیاتی / c(i)yatî/: ئامراز. جیات؛ لە جیاتی؛ جێۆتی؛ لە بری؛ بە جێی؛ لە باتی ‹جیاتی مۆزەی سفتەی بالاکەت/ چێش بۆ وە جاڕووی گەرد پالاکەت؟ «مەولەوی»› ☰ به جایِ؛ در عوضِ

جیا ـ جیا^{۱} / c(i)ya c(i)ya/: ئاوەڵناو. جودا ـ جودا ‹ڕەشماڵی جیا ـ جیا لە چیادا› ☰ جُداگانه

جیا ـ جیا^{۲}: ئاوەڵکار. جودا ـ جودا ‹جیا ـ جیا دامان لە چەمەکە› ☰ جُداگانه

جیاخواز / c(i)yax(i)waz/: ئاوەڵناو. جودایی‌خواز؛ جیاوازی‌خواز ☰ جُدایی‌طلب

جیاخوازی / c(i)yax(i)wazî/: ☜ **جودایی‌خوازی**

جیاز / c(i)yaz/: ناو. ١. باوانی؛ پێتەک؛ جیازی؛ ئەوەی بووک بۆ ماڵی زاوای دەبا ٢. کورتانی وشتر ٣. *[کینایە]* کفن؛ بەرگی مردوو ☰ ١. جهیزیه‌ی عروس ٢. پالان شتر ٣. کفن

جیازی / c(i)yazî/: ☜ **جیاز ـ١**

جیاکار^{۱} / c(i)yakar/: ئاوەڵناو. جیاواز ‹کاری ئێمە جیاکارە› ☰ مُتفاوت

جیاکار^{۲}: ئاوەڵکار. بە جیا ‹جیاکار قسەی دەگەڵ دەکەم› ☰ جُداگانه

جیاکاری / c(i)yakarî/: ☜ **جیاوازی**

جیاکراوە / c(i)yak(i)rawe/: ئاوەڵناو. ئاوارتە؛ دوورخراوە ☰ مُتمایز

جیاواز^{۱} / c(i)yawaz/: ئاوەڵناو. جودایەز: ١. جیاکار ‹کە من بەد بکەم، سزای تۆیش بەد بێ/ تۆ و من جیاوازین لە چییا، بڵێ؟ «گۆران»› ٢. هەڵکەوتە ☰ ١. مُتفاوت ٢. برجسته

جیاواز^{۲}: ئاوەڵکار. جودایەز؛ جیاکار؛ تایبەتی ‹جیاواز چوومە پێشوازییەوە؛ جیاواز دامنا› ☰ جُداگانه؛ علیحدّه

جیاوازی / c(i)yawazî/: ناو. جیاکاری؛ جودایەزی؛ تۆفیر؛ فەرق ☰ تفاوت

⊡ **جیاوازی کردن:** فەرق لە بەین دانان؛ فەرق خستن ‹ئەڕا جیاوازی لە بەین کوڕەکانت کەی؟› ☰ فرق نهادن

جیاوازی‌خواز / c(i)yawazîx(i)waz/: ☜ **جیایی‌خواز**

جیاوەبوو / c(i)yawebû/: ئاوەڵناو. تەڵاقدراو؛ بێبەش‌کراو لە هاوسەر ☰ مُطلقه

جیاوەکریاو / c(i)yawekiryaw/: ئاوەڵناو. دەرهاوێژراو؛ فڕێدراو ☰ بیرون انداخته شده

جیایی^{۱} / c(i)yayî/: ناو. جودایی ‹پەرسام یە چێشەن ئی زەردی خەزان/ وات مەیۆم نە خاو جیایی تەرزان «بێسارانی»› ☰ جُدایی

جیایی^{۲}: ئاوەڵناو. بە جیا؛ جیا لە یەک ‹مەسەلەی مەشوور: برامان برایی/ بەڵام بەو شەرتە کیسەمان جیایی «قانع»› ☰ جُداگانه

جیایی‌خوازی / c(i)yayîx(i)wazî/: ☜ **جودایی‌خوازی**

جیت / cît/: ئاوەڵناو. جووت؛ بەرانبەری تاک ☰ زوج

جیجک / cîcik/: ناو. ۱. جووچکی مەل ۲. چۆلەکە ▤ ۱. جوجه ۲. گُنجشک

جیجە / cîce/: ناو. جووچک؛ بێچووە مریشک ▤ جوجه

جیجی / cîcî/: دەنگەناو. *[پلار]* دەنگی ئامێرە ژێدارەکان کە بە کەوان دەژەنرێن ▤ صدای سازهایی که با آرشه نواخته می‌شوند

جیچک / cîçik/: ناو. جووچک؛ جووجەڵە ▤ جوجه

جیدانە / cîdane/: ناو. ۱. کزن؛ دانەوێڵەیەکە گای پێ قەڵەو دەکەن ۲. سیکەتۆرە؛ سیقەتۆرە؛ چینەدان ▤ ۱. گاودانه ۲. ژاغر

جیددی / cîddî/: ئاوەڵناو. توورکی؛ بنەوەشی ▤ جدّی

جیر / cîr/: ناو. جیل؛ لاستیک؛ لاسیق ▤ جیر

جیران / cîran/: ناو. هاوسا؛ هاوسایە؛ دراوسێ ‹... لاوان، پیران، هاوسا و جیران، ئاوماڵ لە گوند لە هەواران، لە هەموو ئاوایی و شاران، خوێش و غەوارە و ڕەمەکی، دووکاندار، جووتکار، دەشتەکی ... «هەژار، *چوار نامیلکە*»› ▤ همسایه

جیرانان / cîrannan/: ناو. دەرودراوسێ ▤ در و همسایه

جیراندن / cîrandin/: چاوگ. دەنگ لێ هاتنی تەختەی لێکدراو یان دەرگای شەق و شڕ ▤ جِروجِر کردن

جیرانەتی / cîranetî/: ناو. هاوسێتی؛ هاوسایەتی؛ هەڤسیایی ▤ همسایگی

جیرە / cîre/: ناو. ۱. بەشەنان و بژیو ۲. مووچە و بەرات ▤ ۱. جیره ۲. مُستمری

جیرەبەر / cîreber/: ☜ **جیرەخۆر**

جیرەخۆر / cîrexor/: ئاوەڵناو. مووچەخۆر؛ جیرەهەر؛ جیرەبەر ▤ حقوق‌بگیر

جیرەهەر / cîreher/: ☜ **جیرەخۆر**

جیڕ^{1} / cîř/: ناو. دیانەکیڕە؛ گڕ دیاری دانی ددان ‹ددان لێ جیڕ کردنەوە› ▤ عمل دندان به هم ساییدن

جیڕ^{2}: ئاوەڵناو. چیڕ؛ خۆگر و نەپس ‹ئەو نانە زۆر جیڕە، ناخورێ› ▤ جیر

جیڕ^{3}: دەنگەناو. جیڕە: ۱. دەنگی دادڕانی قوماش ۲. دەنگی دەرگای ژەنگاوی لە کردنەوەدا ▤ ۱. صدای پاره شدن پارچه ۲. صدای لولای زنگ‌زده

⊡ **جیڕ بوونەوە**: ۱. ڕیچ بوونەوە ۲. خۆگر و نەپس بوون ۳. *[مەجاز، پلار]* تەمەن زۆر بوون (و نەمردن) ‹سەد سالییە، هەر جیڕ ئەبێتەوە!› ▤ ۱. دندان بر هم ساییدن ۲. مقاوم شدن ۳. کهنسال شدن

جیڕاندن / cîřandin/: چاوگ. تێنەپەڕ. //جیڕاندت؛ دەجیڕێنی؛ بجیڕێنە// جیڕە کردن ▤ جیر - جیر کردن

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەجیڕاندن

جیڕجیڕک / cîřcîřik/: ناو. مەشکەدڕە؛ سیسرک؛ سیسرە ▤ جیرجیرک

جیڕجیڕۆک / cîřcîřok/: ناو. گیایەکی بەهاری گەڵا پانە وەکوو تووتی، دەکرێتە گزرە بۆ ئاژەڵان لە زستاندا ▤ گیاهی است

جیڕجیڕەک / cîřcîřek/: ناو. شیڕشیڕە؛ بەرزەچڕ؛ زیڕزیڕە ▤ جیرجیرک

جیڕدۆ / cîřdo/: ئاوەڵناو. چڕدۆ؛ تایبەتمەندی مانگایەک کە شیر دانادا ▤ ویژگی گاوی که آسان شیر ندهد

جیڕوهۆڕ / cîř û hoř/: دەنگەناو. جیڕەجیڕ؛ دەنگی جیڕەی زۆر ▤ صدای متوالی جیر- جیر

جیڕە / cîře/: ☜ **جیڕ**^{3}

جیڕەجیڕ / cîřecîř/: دەنگ. جیڕوهۆڕ ▤ جیرووِیر

جیز / cîz/: ناو. گوێز ▤ گردو

جیزە^{1} / cîze/: ناو. چۆلەکەیەکی سنگ سپی و

پشت بۆرە ▙ پرندەای است

جیزە۲: دەنگەناو. گیزە؛ دەنگی زۆر باریکی مێشوولە و سەماوەر و ... ▙ وزوز

جیزەجیز / cîzecîz/: دەنگەناو. گیزەگیز؛ جیزەی زۆر ▙ وزوز پیاپی

جیفڕک / cîfiřk/: ناو. ۱. کاری دەرپەڕین و هەڵاتن ۲. کاری دەرچوون بە جووتە و لووشکەوە ‹لە سەر سم سەما بە جیفڕک دان/ بە یادی کەما دایگرتە بەندان «هەژار، *بۆ کوردستان*»› ▙ ۱. عمل جَستن و فرار کردن ۲. جُفتک

⊡ **جیفڕک لە خۆ دان**: دەرپەڕین ▙ جَستن و فرار کردن

جیفنە / cîfne/: ناو. چاوچنۆکی؛ تەماح ▙ طمع

جیفە / cîfe/: ناو. ۱. کەلاک؛ کەلاش؛ لاشەی بۆگەنیو ۲. *[کینایە، پلار]* ماڵی دنیا ‹پیاو کەسێکە بۆ ژیان و جیفە تا ئاخرنەفەس/ نۆکەری شێخ و غولامی بەگلەر و ئاغا نەبێ «موفتی پێنجوێنی»› ▙ ۱. لاشەی متعفن ۲. مال و منال

جیڤک / cîvik/: ناو. چۆلەکە؛ مەلیچک ▙ گُنجشک

جیق۱ / cîq/: ناو. *[پلار]* جیق‌وفیق؛ هەناو ▙ امعا و احشا

جیق۲: دەنگەناو. دەنگی ناچاری لە زۆر بۆ هاتن ▙ جیغ

⊡ **جیق دەرهاتن**: ۱. *[پلار]* ناو زگ و هەناو بڵاو بوون ۲. *[مەجاز، پلار]* زۆر بۆ هاتن ‹ئەم لام تات و ئەو لام تات/ وەی بابە جیقم دەرهات! «مەسەل»› ▙ ۱. دل و روده بیرون آمدن ۲. تحت فشار قرار گرفتن

جیقاندن / cîqandin/: چاوگ. تێپەر. //جیقاندت؛ دەجیقێنی؛ بجیقێنە// جیقانن: ۱. جیقە کردن ۲. ڕیقنە کردن ▙ ۱. جیغ زدن ۲. ریدن پرنده

■ ئاوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەجیقاندن

جیقانن / cîqanin/: ☜ **جیقاندن**

جیقڵ / cîqił/: ناو. جیکڵ؛ چیقڵ؛ چیکڵ؛ دانی هێشتا هەرس‌نەکراو لە جیقڵدانی باڵندەدا ▙ چینە؛ دانەی هضم نشده در چینەدان مُرغ

جیقڵدان / cîqiłdan/: ناو. جیکڵدان؛ جیکڵدانە؛ جیقڵدانە؛ جیقەڵدان؛ چیقڵدانە؛ چیکڵدانە؛ چینەدوو؛ جێگەی دانی هەزمنەکراو ▙ چینەدان

جیقڵدانە / cîqiłdane/: ☜ **جیقڵدان**

جیقن / cîqin/: ئاوەڵناو. جیقنە: ۱. *[پلار]* جیقە؛ لەڕ و لاوازی کەلەلا کە بە حاڵ نووزەی دێت ۲. جیقەجیق‌کەر ▙ ۱. لاغر و مردنی ۲. جیغو

جیقنە۱ / cîqne/: ناو. ڕیقن؛ ڕیقنە؛ پیسی باڵندە ▙ فضلەی پرنده

جیقنە۲: ☜ **جیقن**

جیقنەمەل / cîqnemel/: ناو. کەلناس؛ سیق؛ جیقلدان ▙ چینەدان

جیق‌وفیق / cîq û fîq/: ☜ **جیق**۱

جیقۆلە / cîqole/: ناو. زیقاوە ▙ خروس کولی

جیقە۱ / cîqe/: ☜ **جیقن** ـ۱

جیقە۲: دەنگەناو. ۱. *[پلار]* دەنگی لاواز لە زۆر بۆ هێنان و ڕێک‌کوشین ۲. جووکە؛ وردە دەنگی مەل ▙ ۱. جیغ ضعیف ۲. جیک ـ جیک؛ آواز مُرغان

جیقەجیق / cîqecîq/: دەنگەناو. ۱. جریوە و جووکە ۲. *[پلار]* قیژەقیژ ▙ ۱. جیک ـ جیک ۲. جیغوویغ

جیقەجیق‌کەر / cîqecîqker/: ئاوەڵناو. جیقن؛ جیقنە؛ جیقە؛ لەڕ و لاوازی کەلەلا کە بە حاڵ نووزەی دێت ▙ جیغو

جیقەسپیلکە / cîqes(i)pîlke/: ناو. ڕیقنەسپیلکە؛ جۆرێ نەخۆشی کوشندەی مریشک و کەلەباب و فرندەیە ▙ از بیماری‌های پرندگان

جیقەڵدان / cîqełdan/: ☜ **جیقڵدان**

جیقەڵدو / cîqełdû/: ناو. جیقەڵدان؛ سیکەتۆرە ▤ چینەدان

جیک¹ / cîk/: ناو. ١. پانیە؛ پاژنە ٢. چک؛ چکە؛ قوێرە؛ لای قوولی قاپ ٣. جێگە؛ جێ ▤ ١. پاشنە ٢. طرف گودِ قابِ بازی ٣. جا؛ مکان

جیک²: دەنگەناو. ١. دەنگی بێچووەمەل ٢. دەنگی چۆلەکە ▤ ١. صدای جوجە ٢. صدای گنجشک

جیکاندن / cîkandin/: چاوگ. تێنەپەڕ. //جیکاندت؛ دەجیکێنی؛ بجیکێنە// جیکانن؛ جکاندن؛ جیکنای؛ جووکەجووک کردن ▤ جیک ـ جیک کردن

■ ناوەڵناوی بەرکاری: ـ/ چاوگی نەرێنی: نەجیکاندن

جیکانن / cîkanin/: ☜ **جیکاندن**

جیکای / cîkay/: ☜ **جوقان**

جیکجیکە / cîkcîke/: ناو. شیرشیرە؛ جانەوەریکی چکۆلەی باڵدارە، لە کوللە دەکا، بە گژوگیاوە دەنیشێ و دەجیکێنێ ▤ زنجرە

جیکڵ / cîkił/: ☜ **جیقڵ**

جیکڵدان / cîkiłdan/: ☜ **جیقڵدان**

جیکڵدانە / cîliłdane/: ☜ **جیقڵدان**

جیکن / cîkin/: ئاوەڵناو. *[پلار]* کەمسەبری بە بۆڵەبۆل ▤ ناشکیبای غرغرو

جیکنای / cîknay/: ☜ **جیکاندن**

جیکنە / cîkne/: ناو. ١. کوتکی هەلاجی؛ ئامرازێک کە ژێکەوانی هەلاجی دەلەرێنێتەوە ٢. چیکەنە؛ جیکەنە؛ دۆلابی لۆکە ڕستن ▤ ١. گوشت‌کوب مانند دست نداف ٢. دوک نخ‌ریسی

جیکە / cîke/: دەنگ. جووکە؛ دەنگی باریک و نزم ▤ صدای زیر و آرام

⊡ **جیکە بڕین**: *[پلار]* جووکە بڕین؛ بێدەنگ کردن ▤ خفه کردن

جیکەجیک / cîkecîk/: دەنگەناو. دەنگی مەل ▤ آواز مُرغان

جیکەنە / cîkene/: ☜ **جیکنە**

جیکیای / cîkyay/: چاوگ. جیکەجیک کردن ▤ جیک ـ جیک کردن

جیل / cîl/: ☜ **جیر**

جیلا / cîla/: ناو. جۆلا؛ بووزووکەر؛ شاڵباف ▤ بافندە

جیلاباف / cîlabaf/: ☜ **جالجالۆکە**

جیلایی / cîlayî/: ناو. جۆلایی ▤ بافندگی

جیلە / cîle/: ناو. جۆگەلە؛ جۆگەی چکۆلە ▤ جوی باریک

جیم¹ / cîm/: ناو. جێ؛ ناوی پیتی شەشەمی ئەلفوبێی زمانی کوردی ▤ جیم

جیم²: پێرۆ. ← **لامۆجیم**

جین / cîn/: ناو. ١. یەکەی بژاردنە، بەرامبەر بە شەش یان دوازدە دانە ‹جینێک میداد بدە!› ٢. پارچەی ئەستوور لە بەن، زۆرتر بۆ شاڵوار و بەرگی کار ٣. ئامێری جیا کردنەوەی ناوکەپەموو لە پەموو ٤. دەستە؛ گرووپ ‹مە خوە کر دوو جین› ▤ ١و٢. جین ٣. وسیلەی جدا کردن پنبەدانە از پنبە ۴. گروە

جیناڤ / cînav/: ☜ **جێناو**

جیناڤک / cînavik/: ☜ **جێتاو**

جینجارۆک / cîncînarok/: ناو. گوڵی داری هەنار ▤ گل درخت انار

جینچک / cînçik/: ناو. جینچکان؛ جینچکە؛ قوونەڵتس؛ کار و ڕەوتی هەڵترووشکان؛ هەڵتووتەکان ▤ چُمباتمە

جینچکان / cînç(i)kan/: ☜ **جینچك**

جینچکە / cînç(i)ke/: ☜ **جینچك**

جینگز / cîngiz/: ☜ **جینگن**

جینگڵ / cîngił/: ناو. بزاوی کەم ▤ تکان؛ جم

⊡ **جینگڵ دان**: تەکان خواردن؛ خۆ شەکاندنەوە

‹وەک نۆبەتیدارێکی سەخت، گەرم داهاتم؛ هۆش و حەواسم پێ نەما؛ خەوم لێ نەدەکەوت. شەو لە سەر جێگە هەر جینگلم دەدا... «هەژار، چێشتی مجێور»› ☰ جُنبیدن

جینگن / cîngin/: ئاوەڵناو. *[پلار]* شەڕانی؛ جینگز؛ جینگەنە؛ جینگۆکە؛ نەگونجاو ☰ ستیزەجو

جینگۆکە / cîngoke/: ☜ **جینگن**

جینگەنە / cîngene/: ☜ **جینگن**

جینۆک / cînok/: ناو. جۆرێ زیپکە و لیر لە پێست ☰ نوعی جوش

جینیات / cînyat/: ناو. مێرووی وەک ئەسپێ و کێچ ☰ حشرات خانگی

جینێر / cînêr/: ناو. هاوسا؛ دراوسێ؛ جیران ☰ همسایه

جیو / cîw/: ناو. ژی؛ ژیان ☰ زندگی

جیوار / cîwar/: ناو. ١. وار؛ دەڤەر؛ مەڵبەند ٢. ئاکنجی؛ کار و ڕەوتی نیشتەجێ بوون ☰ ١. منطقه ٢. اسکان

▣ **جیوار بون**: نیشتەجێ بوون ☰ اسکان یافتن

جیوار کردن: نیشەجێ کردن؛ جێ کردن ‹ئەم ب خورتی ل ڤر جیوار کرن› ☰ اسکان دادن

جیواز / cîwaz/: ناو. جێگۆڕکێ؛ کار و ڕەوتی جێ گۆڕان ☰ عمل جابەجا شدن

▣ **جیواز بون**: گۆڕان؛ جێ گۆڕان ‹شوونەکەم جیواز بووە› ☰ عوض شدن

جیواز کردن: گۆڕین ‹کی جیوازی مێزەکەم کرد؟› ☰ عوض کردن

جیوە[1] / cîwe/: ناو. ١. زاوق؛ ژووڤە؛ توخمی کیمیاوی کانزایی، بە ژمارەی ئەتومی ٨٠ و کێشی ئەتومی ٢٠٠,٥٩، کە لە دەمای ئاساییدا تراوە و ڕەنگی لە زێو دەکا ٢. ☜ **جەوی** ☰ ١. جیوە ٢. ☜ **جەوی**

جیوە[2]: دەنگەناو. جرووکە ☰ جیک ـ جیک

▣ **جیوە تێکران**: *[کینایە]* هەدا نەدان و نەحەجمین لە شوێنێک ‹سرەوتنی بۆ نییە، دەڵێی جیوەی تێ کراوە، هەر تاوێ لە شوێنێکە!› ☰ آرام و قرار نداشتن

جیوەجیوە[1] / cîwecîwe/: ناو. ترووکە و زریوەزریوی ئەستێران ☰ سوسوی ستارگان

جیوەجیوە[2]: دەنگەناو. دەنگی تێکەڵاوی مەلانی بچووک، بەتایبەت چێشکە ☰ صدای درهم پرندگان کوچک، بویژه گُنجشکان

جیۆتی / c(i)yotî/: ☜ **جیاتی**

جیهـ / cîh/: ☜ **جێ**[1] **ـ١**

جیەڵ / c(i)yeł/: ☜ **جییەر**

جیهاد / cîhad/: ناو. جەهاد؛ خەباتی ئایینی ☰ جهاد

جیهان / cîhan/: ناو. جەهان؛ دنیا ☰ جهان

جیهانبینی / cîhanbînî/: ناو. ئایدیۆلۆجی؛ جەهان‌بینی؛ کۆمەڵێک بیر و بڕوا کە دەبێتە سەرچاوە بۆ کار، ئاکار، چالاکی و چاوەڕوانییەکانی تاک و کۆمەڵگای مرۆڤ ☰ جهان‌بینی

جیهوار / cîhwar/: ناو. جهوار: ١. ☜ **جیوار** ٢. شوێنەوار ‹جیهوارێن کەڤن› ☰ ١. ☜ **جیوار** ٢. آثار

جییەر / cîyer/: ناو. لەج؛ جیەڵ؛ بەرهەڵستی و پێداگری لە سەر شتێ ☰ لج

جێ[1] / cê/: ناو. ١. جی؛ جیهـ؛ جێگە؛ شوێن؛ جیە ٢. دایک؛ دالک ٣. جێوبان ٤. جیم؛ نێوی شەشەمین پیتی ئەلفوبێتکەی زمانی کوردی ☰ ١. جا؛ مکان ٢. مادر ٣. رختخواب ۴. جیم؛ نام ششمین حرف الفبای کردی

▣ **جێ بونەوە**: لە جێگەیەکدا گونجان/ خونجان ☰ جا شدن

جێ خۆش کردن: بە خاترجەمی لە شوێنێک مانەوە ☰ جا خوش کردن

جێ داگیر کردن: جێ گرتن؛ جێ تەنگ کـردن ‹ئەم مێزە شکاوە تەنیا جێی داگیر کردووە و هیچ کەڵکی نییە› 🇮🇷 جا تنگ کردن

جێ کردنەوە: ڕێ کردن: ١. جـێ بـاز کـردن؛ جێگای پێویست بـۆ خـۆ وەگـیر خسـتن ٢. *[کنایە]* جێی خۆ کردنـەوە؛ وەرگـیردران یـان پەسند کران لە لایەن کەسێ یان تاقمێکـەوە ٣. دڕن دان 🇮🇷 ١تا٣. جا باز کردن

جێ گرتن: ١. جێ دابین کردن ‹لە هۆتێل جێم گرتووە› ٢. جێگیر بـوون ‹لـە شـوێنی خۆیـدا جێی گرت› ٣. ☜ **جێ داگیر کردن** 🇮🇷 ١. جا رزرو کـردن ٢. جـا گـرفتن ٣. ☜ **جـێ داگیـر کردن**

جێ گرتنەوە: بوونە جـێگیری کەسـێک ‹دوای سـەرۆک کـێ جێـی دەگرێتـەوە؟› 🇮🇷 جانشـین شدن

جێ مان: بـەجێمـان؛ دوا کـەوتن؛ لـە دواوە مانەوە 🇮🇷 جا ماندن

جێ هێشتن: ١. لە بیر چـوون ٢. نـەهێنان؛ بـە جێ هێشـتن ٣. کەوتنـە بـەر 🇮🇷 ١. فرامـوش کردن ٢. جا گذاشتن ٣. سبقت گرفتن

بە جێ هێنان: ١. جێبەجێ کردن ٢. وێنا کردن؛ ناسینەوە 🇮🇷 ١. انجام دادن ٢. بە جا آوردن

خستنە جێ: گرتنەوە؛ بردنـەوە سـەر جێگـەی خۆی ‹دەستم لە جێ چبـوو، خسـتییەوە جـێ› 🇮🇷 جا انداختن

جێ -^{2}: پێشوشە. شـوێن یـا ئـامرازێ کـە شـتێکی تێدایە یا بۆ شتێکە ‹جـێخـەرمان؛ جـێکـەوش؛ جێپێ؛ جێخەو› 🇮🇷 جا -

- جێ^{2}: پاشەوشە. جێگا؛ گا ‹خەرمانجێ؛ قـەڵاجێ› 🇮🇷 جای

جێئاگر / cê'agir/: ناو. ئاوردان 🇮🇷 آتشدان

جێئاو / cê'aw/: ناو. حەوز؛ هۆوز؛ هەود؛ بڕک 🇮🇷 حوض

جێب / cêb/: نـاو. جـێم؛ جێـو؛ گیرفـان؛ بـەرک؛ بەریک 🇮🇷 جیب

جێبـاوەڕ / cêbaweř/: ئاوەڵـناو. ١. جـێمتمانـە؛ ڕاست و ئەمین ٢. شیاوی بڕوا کردن 🇮🇷 ١. مورد اعتماد ٢. قابل باور

جێباوەڕی / cêbaweřî/: نـاو. هـورم؛ بـڕ؛ وەج 🇮🇷 اعتبار

جێبڕک / cêbiřk/: ☜ **جۆبڕ**

جێبڕوا / cêbiřwa/: ئاوەڵناو. ڕاسـتاڵ؛ ڕاسـاڵ 🇮🇷 مورد اعتماد

جێبەجێ^{1} / cêbecê/: نـاو. جێوەجێ؛ کار و ڕەوتی دامەزران و پێکـهێنان 🇮🇷 عملِ انجام یافتن

▣ **جێبەجێ بـون:** ١. حاوانەوە لە خـانوو یـان لـە ئاواییدا ٢. پێکهاتنی کار 🇮🇷 ١. جاگیر شـدن ٢. انجام شدن

جێبەجێ کردن: ١. پێـکـهێنـان؛ کـار دروسـت کردن ‹کاری مەحموودی هاسان جێبەجێ کـرد و زۆری مەمنوونی خۆی کـرد «هـەژار، چێشـتی مجێور»› ٢. *[کنایە]* گایین 🇮🇷 ١. انجام دادن ٢. گاییدن

جێبـەجێ^{2}: ئاوەڵـکار. جێوەجـــێ؛ دەســـبەجێ؛ هەرلەجێ ‹بەجێیـە چونکـە ئـەو هەسـتا، قیامـەت جێبەجێ هەستا/ لە چەرخ ئەمشەو وەکوو ئەشکم لە دیدە، داوەری کەوکەب «مەحوی»› 🇮🇷 فوراً

جێبەجێیی / cêbecêyî/: نـاو. فەسـاڵ؛ ئـەنجام 🇮🇷 انجام

جێبەرز / cêberz/: ئاوەڵناو. گەپ؛ گەورە؛ گران 🇮🇷 بلندپایه

جێپێ / cêpê/: ناو. شۆپ؛ شوێن پێ 🇮🇷 رد پا

▣ **جێپێ لەق بـون:** جێپێ لێژ بـوون: ١. *[مەجاز]* کـەم و کـورتی هێنـان (لـە پایـە و مایـەدا) ٢. نەتوانین لـە شـوێنی خـۆدا مانـەوە 🇮🇷 ١. کـم

آوردن (پول یا مقام) ٢. امکان ماندگاری نداشتن

جێپێ لێژ بوون: ☜ **جێپێ لەق بوون**

جێپێ هەڵگرتن: شوێن گێڕان؛ دانە شوێپ ▤ رد گرفتن

جێترس / cêtirs/: ئاوەڵناو. بەسام؛ گرتۆلە؛ سامناک ▤ سهمناک

جێتەپکە / cêtepke/: ☜ **جێتەڵە**

جێتەڵە / cêteɫe/: ناو. جێتەپکە؛ جێداو؛ داوگە؛ ئەو شوێنە بۆ ڕاو داوی لێ دەنێنەوە ▤ دامگاه

جێجلقانە / cêcilqane/: ناو. وشترحۆ؛ حندرحۆ؛ ئەمسەر و ئەوسەر ▤ الاکُلنگ

جێجلّقانە / cêciɫqane/: ناو. حندرحۆ؛ سیسۆ؛ ئەمسەر ـ ئەوسەر ▤ الاکُلنگ

جێچرا / cêç(i)ra/: ناو. چرادان؛ شوێن یان شتی چرا لە سەر دانان ▤ چراغپایە

جێچۆڵ / cêçoɫ/: ناو. چۆڵایی؛ نزار ▤ خلوتگە؛ جای خالی

جێخاڵی / cêxaɫî/: ناو. شوێنێ کە شتێ یان کەسێکی تێدا نییە ▤ جاخالی

جێخاڵیانە / cêxaɫ(i)yane/: ناو. کاری چوونە لای کەس و کاری کەسێکی سەفەرکردوو ▤ دیدار از اطرفیان مسافر

جێخوون / cêxûn/: ☜ **جۆخین**

جێخەرمان / cêxerman/: ناو. ١. شوێنێ کە بۆ خەرمان دروست کردن بشێ ٢. شوێنی کە پێشتر خەرمان بووە ▤ ١. زمین مناسب خرمن ٢. جایی کە پیشتر خرمنگاه بوده

جێخەڵووز / cêxeɫûz/: ناو. ڕەژیدان؛ خەڵووزدان ▤ زُغالدان

جێخەو / cêxew/: ناو. جێگەی نووستن؛ جێڕازان؛ شوێنی هەڵاژیان ▤ خوابگاه

جێخێز / cêxêz/: ☜ **جەغز**

جێدار^{1} / cêdar/: ناو. نوێنەر؛ وەکیل ▤ نماینده

جێدار^{2}: ئاوەڵناو. ١. بە بایەخ؛ هێژا ٢. گونجاو؛ بەجێ؛ بەڕێوجێ ٣. *[کنایە]* خاوەن کوڕ ▤ ١. ارجمند ٢. معقول ٣. دارای پسر

جێداو / cêdaw/: ☜ **جێتەڵە**

جێر / cêr/: ناو. ژێر؛ ژێل؛ لایێ کە بەرەو خوار یان بەرەو زەوییە ▤ زیر

جێرک / cêrik/: ناو. تیسک؛ زەنگەتە تری؛ هێشووی چکۆلە ▤ تلسک انگور

جێری / cêrî/: ناو. کلفەت؛ کارەکەر؛ خزمەتکاری ژن لە ماڵدا ▤ کُلفَت؛ خدمتکار

جێریفک / cêrîfik/: ☜ **جاڕو-١**

جێڕازان / cêřazan/: ناو. جێخەو؛ جێگەی نووستن ▤ خوابگاه

جێڕاو / cêřaw/: ناو. ڕاوگە؛ نێچیرگا؛ نەچیرگ ▤ شکارگاه

جێڕەڵم / cêřeɫ(i)m/: ناو. کەڤیشتن؛ زیخەڵان ▤ ریگزار

جێز / cêz/: ناو. جەز؛ خەرمانی سوور؛ خەرمانی ئامادەکراو؛ کۆی خەرمان ▤ خرمن انباشته

جێزوک / cêzok/: ناو. جەزیرە؛ جزیرە؛ ئاد ▤ جزیره

جێژن / cêjn/: ناو. جەژن؛ جەشن؛ جێژنە؛ جەژنە؛ گێژن؛ گێژنە ▤ جشن

▣ **جێژنی بەرات:** جێژنی شەوی نیوەی مانگی شەعبان ▤ عید شب نیمەی شعبان

جێژنی بەرانان: *[باوەڕی کۆن]* جێژن و شادی کاتی بەران تێکردن ▤ جشن و سور بە مناسبت جفتگیری قوچ و گوسفند

جێژنی پاک: جێژنی هەستانەوەی مەسیح لای کریستیەنان ▤ عید پاک

جێژنی ڕەمەزان: جەژنی ڕۆژوو؛ ڕێکەوتی یەکەمین ڕۆژی مانگی شەواڵ، بە بۆنەی کۆتایی هاتنی مانگی ڕەمەزانەوە ▤ عید فطر

جێژنی قوربان: جێژنی حاجیان؛ جەژنۆ قوربانی؛ جێژنی موسڵمانان ڕێکەوتی دەی زیحەجە ☗ عید قربان

جێژنی کریسمەس: جێژنی لە دایک بوونی حەزرەتی عیسا ☗ عید کریسمس

جێژنی لە دایک بون: جێژنی ساڵەهاتی هاتنە دنیا ☗ جشن تولّد

جێژنی مەولود: جێژنی لە دایک بوونی پێغەمبەری ئیسلام ☗ عید میلاد پیامبر اسلام

جێژنی میعراج: ڕۆژی ٢٧ی مانگی ڕەجەب، سەرەتای پێغەمبەریی حەزرەتی موحەممەد ☗ عید مبعث

جێژنی نەتەوەیی: جێژنی تایبەتی نەتەوەیەک ☗ عید ملّی

جێژنی نەورۆز: نەورۆز؛ جێژنی بەهار؛ جێژنی سەری ساڵ؛ جێژنی سەرەتای بەهار ☗ عید نوروز

▣ **جێژن گرتن:** بەڕێوە بردنی جێژن ☗ جشن گرفتن

جێژنان / cêjnan/: ناو. جەژنان؛ ڕۆژانی جەژن ☗ روزهای عید

جێژنانە / cêjnane/: ناو. جەژنانە؛ خەلاتی جێژن ☗ عیدی

جێژنمبارەکی/ cêjnmimbarekî/: ☜ **جێژنەپیرۆزە**

جێژنە / cêjne/: ☜ **جێژن**

جێژنەپیرۆزە / cêjnepîroze/: ناو. جەژنەپیرۆزە؛ جەژن‌موارەکی؛ جێژنەپیرۆزی؛ جێژن‌ممبارەکی؛ کاری ممبارەکبادی کردن بە هۆی جێژنەوە ☗ تبریک عید

جێژنەپیرۆزی / cêjnepîrozî/: ☜ **جێژنەپیرۆزە**

جێژوان / cêj(i)wan/: ناو. ژوانگە؛ شوێنی پێک‌گەیشتنی دوو دڵدار ‹بۆ پەناسیلە و بن گیشە و جێ‌ژوانی چۆل/ بۆ گراوی و کوڕە حەیرانی کە لێک جوێن دەگریم «هێمن»› ☗ میعادگاه

جێڤی / cêvî/: ئاوەڵناو. هەڤزک؛ جمک؛ دوانە ☗ دوقلو

جێقامک / cêqamik/: ناو. تەپل؛ شوێن‌پەنجە ☗ اثر انگشت

جێقایم / cêqayim/: ئاوەڵناو. پاوەجێ؛ پایەدار ☗ پایدار

جێکل / cêkil/: ناو. سیقل؛ سیق؛ چینەی هەزم‌نەکراو ☗ چینەی هضم‌نشده

جێکەن / cêken/: ئاوەڵناو. جێگەکەن؛ لەبنەوە دەرهاتوو؛ هەڵکنراو زۆرتر بە تەواوەتی یان بۆ هەمیشە ‹دار ئەگەر دار بێ، جێکەن نابێ «مەسەل»› ☗ جاکن

جێکەوتو / cêkewtû/: ئاوەڵناو. *[سەرزارەکی]* پوخت و کامڵ ‹پیاوێکی ژیر و جێ‌کەوتووە› ☗ جاافتاده

جێکەوتویی / cêkewtûyî/: ناو. شەنگست؛ پرنسیب ☗ پرنسیب

جێگا / cêga/: ناو. جێگە: ١. جێ؛ شوێن ٢. گورەنگە؛ ئەخەکن؛ جێ دیاریکراو بۆ کەسێ یان شتێک ٣. نوێن؛ جێ‌وبان ☗ ١. جا ٢. جایگاه ٣. رختخواب

▣ **جێگا داخستن:** نوێنی خەو ڕاخستن ☗ رختخواب پهن کردن

جێگر / cêgir/: ناو. جێگرەوە؛ جێ‌نشین ☗ جانشین

جێگرتو / cêgirtû/: ئاوەڵناو. سەقامگیر؛ بەرقەرار ☗ پایدار

جێگرەوە / cêg(i)rewe/: ☜ **جێگر**

جێگوند / cêgund/: ناو. دێگە؛ شوێنی دێ ☗ جای و اثر دهکده

جێگۆڕاو / cêgořaw/: ئاوەڵناو. بەرەودوا؛ جێبەجێ ☗ پس و پیش

جێگۆڕکێ / cêgořkê/: ناو. یاگەواڕێ؛ کاری گۆڕانی جێگا یان ئاستی شتێ ▣ جابجایی

جێگە / cêge/: ناو. جێ؛ جی؛ جێیە؛ جاگە؛ جا؛ شوێن ‹جێگەی پام بکەرەو، سەرم ئاسانە «مەسەل»› ▣ جا

جێگەبەجێگە / cêgebecêge/: ☜ **جاوەجا**¹

جێگەبەنداو / cêgebendaw/: ناو. وەنگە ▣ جای سد

جێگەکەن / cêgeken/: ☜ **جێکەن**

جێگەورە / cêgewre/: ناوەڵناو. نەجیبزادە؛ نەجیمزایە؛ بنیچەئەسل ▣ نجیب‌زاده

جێگیر / cêgîr/: ناوەڵناو. ۱. جێگەگر؛ جاگرتێ؛ جیەوەگر؛ بە بارستایی زۆرەوە ۲. سەقامگیر؛ دامەزراو؛ ئەرمەرزیا؛ ئاکنجی ▣ ۱و۲. جاگیر

جێلەجێ / cêlecê/: ناوەڵکار. پاوەپا؛ تاوەتا؛ پێچەوانە ▣ جابجا

جێلەوەڕ / cêleweř/: ناو. لەوەڕگا؛ گیاجاڕ؛ چایەر ▣ مرتع

جێڵ / cêł/: ☜ **جەحێڵ**

جێم / cêm/: ☜ **جێب**

جێماگ / cêmag/: ☜ **جێماو**

جێماو / cêmaw/: ناوەڵناو. جێماگ: ۱. لەگەڵ خۆدا نەهێنراو ۲. بەجێماو؛ دواکەوتوو ▣ ۱. جامانده ۲. عقب‌مانده

جێمتمانە / cêmitmane/: ناوەڵناو. ئەمین؛ جێباوەڕ؛ ڕاست و ئەمین ▣ مورد اعتماد

جێمک / cêmik/: ☜ **جومڵانە**

جێن / cên/: ناو. *[زینناسی]* ژێن؛ هۆکاری ڕاگواستنی دانستەگەلی ڕەگەزی لە کرۆموزۆمدا ▣ ژن

جێناسی / cênasî/: ناو. تۆپۆلۆژی؛ کار و ڕەوتی لێکۆڵینەوە لە سەر شوێنێک لە بواری پێوەندییەکانی لەگەڵ مێژوودا ▣ توپولوژی

جێناو / cênaw/: ناو. *[ڕێزمان]* جێناڤ؛ جیناڤک؛ ڕاناو؛ هێما بۆ ناو لە ڕێزماندا ▣ ضمیر دستوری

جێنشین / cên(i)şîn/: ناو. جێگرەوە ‹جێنشینی ئەو منم ئەمەوێ/ ئێل بۆ هەوارگەی کوێستان سەر کەوێ «پیرەمێرد»› ▣ جانشین

جێنەتیک / cênetîk/: ناو. *[زینناسی]* ژێنێتیک؛ زانستێ کە لە سەر دیاردەکانی میراتی ڕەگەزی دەکۆڵێتەوە ▣ ژنتیک

جێنەڕاتۆڕ / cêneřatoř/: ناو. ژێنراتۆر؛ دینەمۆ؛ موەلید؛ مەکینەی بەرهەمهێنی وزەی کارەبا ▣ ژنراتور

جێنیاز / cên(i)yaz/: ناو. ڕووگە؛ قیبلە؛ شوێنی نزا و نیاز ‹خودایەکی بێ‌نیاز و جێ‌نیازە «هەژار، *قورئان*»› ▣ قبلەی حاجات

جێنیک / cênîk/: ناو. مووی لاجانگ ▣ موی بناگوش

جێو / cêw/: ☜ **جێب**

جێوان / cêwan/: ☜ **جێوبان**

جێوبات / cêwbat/: ناو. پێخەف؛ سەرناز؛ جێگەوبان ▣ رختخواب

جێوبان / cêwban/: ناو. جێوان؛ پێخەف؛ ئەسپابی نووستن ▣ رختخواب

جێوبڕ / cêwbiř/: ناو. گیرفان‌بڕ؛ بەرک‌بڕ؛ کیسەبڕ ▣ جیب‌بُر

جێوک / cêwik/: ☜ **جومڵانە**

جێوەجێ / cêwecê/: ☜ **جێبەجێ**

جێوەلەک / cêwelek/: ناوەڵناو. سووک و چرووک؛ هەرزە ▣ هرزە

جێهک / cêhik/: ناو. هۆکەر؛ زەرف لە ڕێزماندا ▣ ظرف در دستور زبان

جێهەناسە / cêhenase/: ناو. سی؛ فتدان ▣ ریە

جێیە / cêye/: ☜ **جێگە**